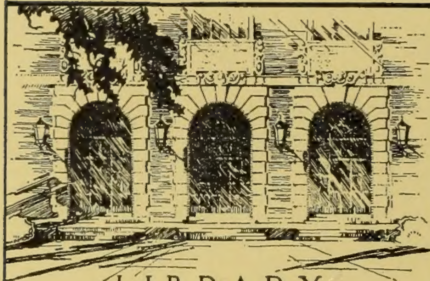

HØJSKOLEBLADET

1919

TIDENDE FOR FOLKEOPLYSNING

UDGIVET AF

KONRAD JØRGENSEN

REDIGERET AF

HELGE SKOVMAND

FIREOGFYRRETYVENDE AARGANG

KOLDING

KONRAD JØRGENSENS BOGTRYKKERI

1919

INDHOLD.

Afhandlinger
i Bladets almindelige Del.

Spalte
A., P.: Fred. Nørgaard: Rigsdagsmand H. P. Hanssen 483
Aagaard, Thorvald: En ny Sangbog 743
Albrektsen, Albrekt: Jens Svendsen, Sundbylille 325
Alkærsig, Søren: Danmarks Indlandsis...... 995
Andersen, Niels: Et Spørgsmaal............ 931
Andersen, Olaf: Den svenske Højskolesangbog 609
Andresen, P.: P. Lauridsen: Da Sønderjylland vågnede 153
— Tre nordslesvigske Rigsdagsmænd 337, 437, 561
Anker-Møller, Søren: Kødets opstandelse ... 607
— Menigheden som frimenighed 625
— Et spørgsmål til biskop Ludwigs... ... 1009
— Svar til biskop Ludwigs 1155
Appel, Erik: Svar til Torolf Kristensen 83
— Vore Landsmænd i De Forenede Stater.. 667
— Fra Rødding Højskoles 75 Aars Dag 1519, 1535
Appel, Hans: Rødding Højskole..........785, 1035
Appel, Jacob: Opgaverne 1
— Ungdomsskolens Opgave i den kommende Tid 41
— Slesvigs Deling 1401
— Tale for H. P. Hanssen 1407
Arnfred, J. Th.: Ludvig Feilberg: Samlede Skrifter 333
Arvidsen, Chr.: Johannes Høirup: Iagttagelses-undervisning i Naturen 589
B., H.: Valdemar Rørdam: Udvalgte Digte fra 20 Aar 801
Bårris, A. M.: Naar man kyler med Sten ... 143
— Menighedsraadene og Præstegaardsjorderne 1493
Bach, Andreas: Ungdomsskolen i Slogs Herred 1297, 1327
Bang, J. P.: Organisation og Mekanisering ... 237
— Kristendommen og det nationale Spørgsmaal 821
Begtrup, Holger: Grundtvigs Syn paa den sønderjydske Sag 201
— Hjalmar Helweg: N. F. S. Grundtvigs Sindssygdom 269
— Christopher Bruun 1209
Beiter, Andreas: Skoleforst. Kr. Kristensen.. 17

Spalte
Bjerge, Poul: Ernst Bruhn.................. 1281
— Skildringer af Danmark 1517
Bjørner, Signe: Retsdemokrati 473
Boje, Anna: Aja Heurlin..................... 419
Borup, Johan: Svar paa en Indvending 1497
Bredsdorff, Thomas: Statsundervisning og folkelig Oplysning 529
Brücker, V.: Glashuset *er* smadret........... 79
— Foreløbig................................ 143
— Edv. Lehmann: Stedet og Vejen......... 225
— Svar..............................301, 343, 395
— Fund 555, 717
— Afsluttende bemærkninger............... 585
— En lille randbemærkning................ 681
— Sønderjyderne og modersmålet......... 849
— Grundtvigs stilling til statskirkens præstevielse 945, 983
— Mere om ordinationen 1169, 1229
— M. Goldschmidt 1369
— G. Brandes: Cajus Julius Cæsar........ 1501
— Til H. Helweg 1617
— H. Kyrre: M. Goldschmidt 1689
Byskov, J.: Den ny Tid og Opdragelsen..... 365
— Undervisningspligten 689
— Ansvarlighed. Et sprogligt Spørgsmaal.. 761
Bækhøj, Lars: Højskolernes sociale Spørgsmaal 1295
Christiansen, C. P. O.: Lidt om religionshistorisk Litteratur 443
— Et Storværk i Bogverdenen 925
Clausen, Herdis: De frie Menigheder og Mission 917
Clausen, Johan: Den ny Præstelønningslov og Valg- og Frimenighederne 1381
Clausen-Bagge, N.: En ny kirkelig Sammenslutning 261
— Lutherdom og Grundtvigianisme 795
— Om frie Kredses Brug af Sognekirken m. m. 1427
Constantin-Hansen, Thora: En ny Bog af Maria Montessori 1197
— Om Smaabørn........................... 1363
Dael, Niels: Evigt Liv....................... 537
Dahl, N. F. S.: »Grundtvigsk Konvent af 1916« 1127
Dalsgaard, A. D.: Det grundtvigske konvent af 1916. Mødet i Ryslinge 1149
Egekvist, Holger: Om Vor Ret 355

Spalte

Elmer, Peter: Det »anviste« Dyrtidstillæg ... 1017
Feilberg, H. F.: Tidstanker 1305
— Hjemmet paa Prærien 1629
Fog-Petersen, Johs.: Til Minde om Fru Ludi Petersen 97
Fog-Petersen, Solveig: Kirkeligt Samfund af 1898 57
Fonnesbech-Wulff, Henry: Nordisk kirkeligt Møde 1199
Futtrup, Jens: To Retskrivningsordbøger 399
Gad, P. J.: Et Møde i Ravsted 231, 245, 293
— Sønderjylland 421, 457
Geismar, Oscar: Karl Gjellerup 1383
Godsk, J. J.: H. J. Jespersen 53
Haar, Helge: Hr. Bredsdorff og »Statsundervisningen« 677
Halse, Th.: Højskoleforstander Bredsdorff og Seminarieforstander Lund 921
— Forslag til en Seminariereform 1045
Hanssen, Carl: Tale holdt ved Højskoleforst. L. Maltesens Begravelse 283
Hedemann, Paul: Liselund 1079, 1121
Helweg, Halvdan: Lægmandstale 1583
— Kirkeligt Samfund 855
— Sogne- og Valgmenighed 991
— Til Morten Larsen og Valdemar Brücker 1679
Helweg, Hjalmar: Til Pastor Brückers Randbemærkning 873
— Plejen af de sindssyge 1131
Himmelstrup, Georg: Grundtvigs Forhold til Sønderjylland 1851 731
Holm, Frederik: Præsten Jørgen Teilmann .. 657
Holm, Jak.: Andrea Franks's Mission 1157
Holmberg, Teodor: Slesvig 393
Holmstrøm-Ingers, Malin: Den svenska Folkhøgskolan och Staten 1561
Hostrup, Astrid: En Højskolehusmoders Protest 1425
Højmark, Asger: Friskolerne og Statsunderstøttelsen 1511, 1679
J.: Det kirkelige Vennemøde i København 1409, 1455
Jacobsen, Johanne: Billeder fra Rusland 1657
Jensen, Jens Peter: Om Skolekommissionen 19
Jensen, Uffe: Jødelov og Kristendom 1051
Jensen-Sønderup, J.: Præstelønningsloven ... 1313
— Folkekirkens midler 1445
Johannsen, Alexandra: De nordslesvigske Præster 1255
Johnsson, J. W. S.: H. F. Feilberg: Nissens Historie 1247
Julin, C M.: Fremmed farvede Aandsretninger 1019
Jørgensen, Eilif: Det kristelige og det sociale 1273
Jørgensen, Tormod: K. K. Steincke: Moderat eller radikal 993
K., A.: Friskolens Feriekursus på Særslev Højskole 1127
— Valgmenighedskredsen på Hindholm 1427
Kerteminde Valgmenigheds Fest 183
Kjersmeier, Carl: Niels Vibe 1651

Knudsen, Thomas: Brøns. Minder om Bøndernes Kamp d. 22. Januar 1849 og lidt fra 1848 79, 105, 155
Koch, Carl: F. C. Krarup: Livsførelse 9
— En ny Salmebog 477
— Selma Lagerløf: Bandlyst 521
— Grundtvigs Hus 679
— Det sønderjydske Spørgsmaal 695
— Hen imod Freden 721
— J. P. Bang: Troen og Livet 773
— P. A. Heiberg: Et Segment af Søren Kierkegaards religiøse Udvikling 1343
— Anne Marie Petersen: Danmarks Verdensmission 1487
— Religionshistoriske Tekster i dansk Oversættelse 1549
— Ingeborg Simesen: Natalie Zahle 1577
— Advent 1593
— Udgangspunktet 1625
Kolding, Kr.: Kristne og Politik 965
Kristensen, Marius: Otto Jespersen: Rasmus Rask 39
— Nordslesvig og Mellemslesvig 65
— Angel endnu en Gang 191
— Ida Falbe-Hansen 261
— Af Bindestuens Saga 415
— Rigmor Stampe: H. C. Andersen og hans nærmeste Omgang 519
— Danebrog 753
— Hvilken Indflydelse kan Sønderjyllands Genforening med Danmark få på vort Skolevæsen? 913
— H. Rosendal 1105
— Den ny Prøveoversættelse af Det gamle Testamente 1143
— En norsk Verdenskulturens Historie 1619
— Der ligger Guld under Gyvelrod 1669
Kristensen, Torolf: Om Skolekommissionen . 57
— Flydende Skolepenge 375
— Samtaletimer 1533
Kristensen Randers, J. P.: Brudstykker af borgerligt Ægteskabs Historie 593
— Danske Kvinders Retsstilling 645, 709
Krustrup, Jens: N. P. Jespersen 81
Lambek, C.: Individ og Samfund 1073
— Samfundets Ret 1241
Landbrugslærermøde paa Dalum Landbrugsskole 1031
Larsen, Morten: Man skal ikke kaste med Sten, naar man selv bor i et Glashus 33
— De er ude af Trittet, Hr. »Pastor«! 125
— Kirkeligt Samfund 145, 173, 209
— Indsigelse 355
— Afslutning 481, 545
— Vor Grænse mod Syd 755
— En kort Bemærkning 839
— Romain Rolland: Jean Christophe 1063, 1095, 1123
— Et spildt Hjertesuk 1617

Spalte

Larsen, Morten og J. N. Jensen: Den store Skolekommission 131
Laub, Thomas: Dansk Kirkesang. Rettelser.. 215
— I anledning af mulige »Genforenings-liturgier« 1107
Lebeck, Anders: Sønderjyllands voksende Ungdom 37
— Højskolen og Sønderjylland 1337
Lillelund, Jens P.: Friskolerne og Statsunderstøttelsen 1573
Lindholm, Poul: Den store Skolekommission 139, 171, 257, 277, 351
— Randbemærkninger til Prof. N. A. Larsens Tale ved Fastelavnsmødet i Kolding 371
— Flydende Skolepenge 376
Ludwigs, Chr.: Grundtvigs Bibel 501
— Grundtvig og præstevielsen 881
— Svar til pastor Søren Anker-Møller 1083
— Endnu lidt om Grundtvig og præstevielsen 1093, 1113
Ludvigsen, C.: Johannes Munck 1597
Lund, Einar: Til Hr. Højskoleforstander Bredsdorff 601
m.: De første 25 Aar af Bornholms Valgmenigheds Historie 869
M., B.: Studenterkredsens Sommermøde paa Ryslinge Højskole 1099
Madsen, Thorvald: Aja Heurlin 420
Madsen-Vorgod, N.: En Præstetype fra Nutiden 1357
Manniche, Peter: »International Folkehøjskole« 1317
Marstrand, Even: Arbejdets Andel i Driftsudbyttet 1467
Monrad, Johannes: En ny kirkepolitisk Front 23
— I Horizonten 179
— Grundtvigs Hus 281
— Politik og Videnskab 567
— Kirkepolitiske Spørgsmaal i Nutiden.... 669
— Omkring Menighedsraadene 1449
— Menighedsraadene og Præstegaardsjorderne 1495
Munk, E: Vilh. Andersen: Nordboer 1293
— Gustav Frenssen: Brødrene 1389
Møller, Aage: Gammelt og nyt om højskolen 77, 103, 151, 229, 243, 285, 309
Møller, Arne: Islands Landsbibliotek og Danmark 373, 409
— Udvalgte islandske Digte fra det nittende Aarhundrede 1029
— En Mand fra Mellemslesvig 1673
Møllerstedt, Ester: Från Liselund 581
— »Det andliga nutidsläget ock kyrkan« ... 905
Nissen, N. C.: L. B. Poulsen 497
— Den kristelige Opbyggelse og Lærebogen 603
— Den prøjsiske Skole i Sønderjylland 951
— Frimenigheden i Haderslev gennem 25 Aar 1567
Nørgaard, A.: En Samling Breve 1453
Nørgaard, Fred.: Skal Valgmenigheder og Frimenigheder have Tilskud af offentlige Midler? 1341

Spalte

Odhner, H.: Leonard Holmstrøm 977, 1011
Paludan-Müller, B.: Alfred Kaae 541
Petersen, Thade: De sønderjydske Frimenigheder 1635
Povlsen, Alfred: Folkelig kristendom og dens kår i øjeblikket 1137
R., J.: Nyere almenlæselig biologisk Litteratur 865
Ravn, Johs.: Dansk Amerikanere — Hedningemissionen 569
Red.: Kr. Lohmann og Hans Frandsen 1175, 1253
— Hædersgaven til de sønderjydske Førere 1393
— Den svenske Folkehøjskole og Staten ... 1485
— Karen Johansen 1551
Richter, J.: Christine Reimer: Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde 1219
Riemann, Karsten: Aabent Brev til Pastor Brücker 447
Rosendal, H.: En Tale for Leonard Holmstrøm 1059
— Fra Rødding Højskoles Forhistorie og første Arbejdsaar 1433
Rosenkjær, Jens: Den Kristne og det sociale 1041
— Det danske Haandværks Historie 1575
Roust, Th.: Georg Fr. Nicolai: Krigens Biologi 553
Ryslinge-Resolutionerne 1127
Rønning, F.: Provst A. Andersen 465
S., H.: De danske Ungdomsforeningers Aarsmøde i Kolding 1001
— Aagaard Højskoles Aarsskrift............ 1323
S.,O.: Højskolelærerkursus'et i København 1235, 1259
Schack, A.: Den kommende Kirkekamp. Forstaaelse? 837
Severinsen, P.: Overantvordelsen i Præstevielsesritualet 1131
Skov, Olaf: Højskolejubilæer......1473, 1513, 1613
Skovmand, Helge: Konrad Jørgensen 405
S—t., E.: Lidt om Typen for Kingos Morgensange 739
Starcke, C. N.: Den ny Ægteskabslov... 1385, 1423
Stauri, Rasmus: Haakon Aasvejen 1530
Svendsen, Niels Skriver: Folkestyre 725, 775, 807
Sørensen, Marius C.: Elevbetalingen og højskolens økonomi 861
Sørensen, Th.: Endnu noget om færøske Forhold 423
T.: Friskolen 1057
Tomasson, Thordur: Vor Ret. Et Indlæg i Grænsedrøftelsen 287
V., A.: Fredstanker 673
Vedde, Anna: Frelsens Hærs Slum-Mission.. 713
— Folkebørnehaver......................1325, 1361
Vedde, H. J.: Levringpræsten Frederik Bruun 70 Aar 633
Vedel, Anders: Selvbestemmelsesret og historisk Ret 321
— Enten—eller 791
Vedel, Johannes: To Breve. Gamle Tanker til ny Overvejelse i Menigheden 523, 549
— Et gammelt Brev fra P. K. Algreen til C. M. Kold 1421

Spalte
Welding, Chr.: Pastor Brücker og Kirkeligt Samfund 69
Westerdahl, Ella: Feriebørn ... 745
Widding, Severin: Om færøske Forhold.. 85, 129
Volf, R.: »Borgerlig Ægteforening« ... 697
Ægteskab, Borgerligt. En Række Udtalelser 789, 819, 889, 927

„Tidens Strøm".

a. Artikler skrevne til »Tidens Strøm«.

Bang, J. P.: Voldsfred og Gengældelsesfred? 959
Christiansen, C. P. O.: Omkring det kommende Europakort 1091
Lønneth, S. M.: Jugoslaverne ... 111
— Polen og Verdenskrigen ... 449
— Polens Grænser ... 637
Nielsen, Alfred: Fortid og Fremtid i Syrien 249
Norlev, Chr.: Arbejderbevægelsen og Religionen 1413
Rosenkjær, Jens: Tyskland paa Vej mod Socialiseringen? 701
Svendsen, Niels Skriver: Genrejsningen ... 1021
V., A.: Karl Liebknecht ... 123
— Fra Drøftelsen af Folkenes Forbund 221, 253
— De engelske »Samvittighedsnægtere« ... 223
— Senator Lodge ... 513
— Fiume ... 579
— De skiftende Synsmaader i England ... 641
— Fra Drøftelsen af Fredsbetingelserne ... 707
— Foran Underskriften ... 835
— Tysklands Ydmygelse ... 897
— Lord Robert Cecils Dom om Fredsværket 1027
— Armeniernes Stilling ... 1193
— General Botha ... 1193
— Præsident Wilson for Senatets Skranke . 1291
— Vidneførelsen for Senatets Fredsudvalg.. 1353
— Spitsbergen ... 1355
— Engelsk Agitation for Folkeforbundet ... 1481
— Den 11. November i England ... 1543
— Af Professor Goodes og andre Beretninger om Forholdene i Rusland 1605
— Lloyd George's Stilling til de liberale ... 1685
— Er Asquith Bolsjevik? ... 1687
Vedel, Anders: Lord Robert Cecil ... 45
— Det tyske Socialdemokrati og Revolutionen 49
— Palæstina-Problemer ... 51, 453
— De engelske Valg ... 119
— Forslaget til et Folkeforbund ... 313
— Nogle af de nationale Krav i Paris. ... 387
— Den engelske Kulstrid ... 509, 1085
— Kampen mod den ny Protektionisme i Frankrig og England 765
— Voldsfred og Gengældelsesfred ... 962
— Det russiske Problem ... 1187
— Freden med Østrig ... 1221
— Persien og de europæiske Magter ... 1477
— Hugo Haase ... 1541
— December 1919 ... 1681

b. Oversatte eller udtogsvis gengivne Artikler af udenlandske Forfattere.

Spalte
Bevan, Edwyn: Bryder det tyske Folk sig om Kolonier? 317
Bowden, Witt: De sejrendes Ansvar ... 121
Brailsford, H. N.: Hvem skal arve Østeuropas Adelsvælde? 1349
Breschko Breschkovskaja: Selvskildring ... 377
Bryce, Lord: Italiens Krav i Tyrol ... 833
Dillard, James H.: Opdragelse og Grønærter 769
Freden i Versailles. Efter »The round Table« 893
Harrison, Austen: Lloyd George og den tvungne Værnepligt 515
Hochsinger, Flora: Oplysningsarbejdet blandt den voksne Ungdom i Østrig 1289
Hollmann, A. H.: Skole og Demokrati ... 217
— Demokratiske Kulturidealer ... 573
— Folkehøjskolebevægelsen i Tyskland ... 1181
Hoover, Herbert: Forholdene i Midteuropa . 1223
Leepa, Anna M.: De nye baltiske Staters internationale Stilling 1285
Mastermann, C. F. G.: Hovedmidlet til international Velfærd 1025
Ramsay, W. M.: Lilleasiens Fremtid ... 829
Smuts: Manifest ... 957
— En Appel til Amerika ... 1685
Wilson: Europa-Taler ... 109

c. Kort.

Jugoslaverne ... 114
Polens Grænser ... 641

Biografier.

(Liste over Mænd og Kvinder, hvis Levnedsskildring har staaet i Bladet.)

Aasvejen, Haakon, Tilsynsmand ved norske Ungdomsskoler, 1530. Andersen, A., Provst, 465. Arctander, A. M. St., norsk Højskolemand, 1471. Botha, General, 1193. Breschkovskaja, Breschko, »den russiske Revolutions Bedstemoder«, 377. Bruhn, Ernst, Gaardejer, 1281. Bruun, Frederik, Præst, 633. Bruun, Christopher, norsk Højskolemand og Præst, 1209. Dalin, Alfred, svensk Skolemand 1695. Falbe-Hansen, Ida, mag. art., 261. Cecil, Robert, Lord, engelsk Politiker, 45. Frandsen, Hans, Gaardejer, 1253. Frederiksen, Hansine, Frue, 611. Gjellerup, Karl, Digter, 1383. Goldschmidt, M., Digter, 1369. Haase, Hugo, tysk Politiker. 1541. Hanssen, H. P., Rigsdagsmand, 561. Hertel, Thomine, Enkepastorinde, 93. Heurlin, Aja, Højskolelærerinde, 419. Holmström, Leonard, svensk Højskolemand, 977, 1011, 1059. Jespersen, H. J., Lærer, 53. Jespersen, N. P., Købmand, 81. Johannsen, Gustav, Rigsdagsmand, 437. Johansen, Karen, Skolebestyrerinde, 1551. Jørgensen, Konrad, Bladudgiver, 405. Kaae, Alfred. Præst, 541. Kristensen, Kr., Skolemand. 17. Krüger, Hans, Rigsdagsmand, 337. Liebknecht, Karl, tysk Politiker, 123. Lodge, Henry C., amerikansk Politiker, 513. Lohmann, Kr., Gaardejer, 1175. Maltesen, L.,

Højskolemand, 283. Naumann, Friedrich, tysk Politiker, 1163. Nielsen, Olaf, Redaktør, 91. Munck, Johannes, Præst, 1597. Petersen, Ludi, Forstanderinde, 97. Poulsen, L. B., Frimenighedspræst, 497. Rosendal, H., Højskolemand, 1105. Svendsen, Jens, Gaardejer, 325. Teilmann, Jørgen, Præst, 657. Vibe, Niels, Forfatter, 1651.

Digte.

Spalte

Andersen, Olaf: H. P. Hanssen-Nørremølle... 1677
Ankerstrøm, A.: Laurs Rasmussen 1327
Benzon, P. E.: Kantate ved en Kirkeindvielse 1579, 1603
Blicher, St. St.: Til Glæden.................. 1655
Gannerup, Andr.: Det ny Dannevirke........ 551
Grundtvig: Der sad en Fisker saa tankefuld 1631
Hansen, Uffe: Vis os — 1347
Hedemann, Paul: Fra Hjertet udgaar Livet.. 737
-- Høst-Aften 20. Oktober 1919 1396
Henriksen, Hans: Kjøge Aas................. 1153
Hostrup, C.: Julevers........................ 15
Hostrup, Helge: Genforeningen.............. 1443
J.: Vers.. 1179
Paludan-Müller, B.: Grundtvigsmonumentet.. 411
Pontoppidan, Henrik: Sønderjylland......... 631
Thomsen, Thomas: Ved Festen i Kolding for H. P. Hanssen og Nis Nissen 1394
Tomasson, Thordur: Frændehilsen til Island 745
Vejrup, Peter: Paa Rosenborg............... 761
Oehlenschläger, A.: Et venligt Syd i Nord... 1465

Melodier.

Balslev, Harald: Julevers.................... 15
(Blicher, St. St.:) Sig nærmer Tiden 1431
(—) Til Glæden................................. 1655
Laub, Th.: Sønderjylland..................... 631
— Højt over Sol 1111
— Er Lyset for de lærde blot................. 1251
— Der er et yndigt Land 1465
Nielsen, Carl: Der sad en Fisker saa tankefuld 1631

Spørgsmaal og Tildragelser.

Aarsmødet i Des Moines 1070. Aarsoversigt (A. Vedel) 21, Agerskov Efterskole 1331. Amerika, Den danske Kirke i, 811. Blicher, St. St., En Mindesten for, 1429. Danmark og Island 26. Danskamerikanske Præsters Hjemvandring 968. Fircroft 25. Folkehøjskole, Fremtidens, 812. Folkehøjskole i Schweiz 1162. Folkehøjskolen og Kristendommen 967. Frimenighedernes Fremtid 614. Friskoleforening, Dansk, 615. Friskolers Sommermøde 839, 909, 935. Gymnastikhøjskole 683. H. P. Hanssens Udnævnelse 875. Højskole, 8 Dage paa, 1265. Højsk. og Landbrugssk., Foren. af, 1331. International Højskole 1693. Katolikerne og Højskolen 487, 525. Krigsfanger, Fest for, 489. Læreruddannelsen 1069. Naumann, Friedrich 1163. Private Skoler, Tilsk. til, 1457. Religionsundervisningen 1159, 1206, 1299. Roosevelt 90. Rødding Højskoles Jubilæum 1489. Schvan, August, om den fri Skole 1263. Selvbestemmelsesretten 161. Skolekommission, Den store, 487, 611. Skolemøderne 842. Soldaterne, Arbejdet blandt, 401. Sønderjylland (se nedenfor). Ungdomsforeninger, De danske. Formaalsparagrafen 134.

Sønderjylland:

Aabenraa-Beslutningen af 30. December 1918 59, Forholdet til Bonde- og Arbejderraadene 87, H. P. Hanssens Tale i Haderslev (27. Januar) 195, Kommunalraadsvalgene 330, 359, Indførelsen af den tredje Zone i Fredsbetingelserne 647, 683, Vælgerforeningens Møde (28. Maj) om tredje Zone, Højskole paa Als, Ungdomsstævne paa Dybbølbjærg 747, H. P. Hanssens Tale i Holebøl (4. Juni) 781, Ny Overvejelser paa Fredskonferencen 811, H. P. Hanssens Udnævnelse til Minister 875, Pastor Tonnesen om det nationale Spørgsmaal 931, Vælgerforeningens Sprængning 1133, 1203, Revolutionstiden i Haderslev 1460, Vælgerforeningens Generalforsamling (3. Novbr.) 1490, Valgene til Vælgerforeningens Tilsynsraad (30. Novbr.) 1587, Mødet i Aabenraa 13. December, Mødet i Skovlund (Tillæget til Nr. 51).

Bøger.

Skrifter af blandet Indhold. Almanakker 1558, 1624.

Sønderjylland. Brandes, Georg: Sønderjylland under prøjsisk Tryk 1589. Danske Billeder 1400. Flensmark, Ad.: Sønderjylland 623. Hanssen, Kirstine: Et nordslesvigsk Hjem gennem 100 Aar 1165. Hornbech, Carl: Fra øst og vest 623. v. Jessen, Frantz: Frankrig og § 5 1553. Korph, Hans Fr., og Svend Eyvind Steen: Toner fra den søndre Vang 623. Lauridsen, P.: Da Sønderjylland vågnede 153. Møller, Arne: Sønderjylland efter 1864. Ottosen, Johan: Sønderjylland 491. Rørdam, Erling: Sønderjylland 1864–1919 1590.

Filosofi. Krarup, F. C.: Livsførelse 9. Lawaetz, Harald: Spørgsmaalet Europa 673. Lehmann, Alfr.: Størst Udbytte af legemligt og aandeligt Arbejde 1397. Lehmann, Edv.: Stedet og Vejen 225. Rubin, Edgar: Kan Hukommelsen forbedres? 1461. Øksnevad, Reidar: Fransk Livsvisdom 1271.

Kirke og Menighedsliv (herunder Bibelkundskab, Kirkehistorie, Mission, Religionshistorie). Andersen, A.: Hovedsynerne i Johannes' Aabenbaring 1267. Bang J. P.: Troen og Livet 773. Bornholms Valgmenigheds Historie, de første 25 Aar af, 870. Brahe, Preben Bille: Prædikener for Kristne 1559. Buhl, Fr.: Salmerne oversatte og fortolkede 558. Christensen, P.: Til Ungdommen fra Menigheden 749. Clausen-Bagge, N.: Menighedens historie som åbenbar og skjult frimenighed 625. Diakonissestiftelsens Aarbog for 1919 1240. Engberg, Gunner: De unge Aar 813. Feilberg, H. F.: Giv aldrig tabt 1527. Fenger, Sven: Religionshistoriske Tekster i dansk Oversættelse 1549. Frederiksen, H. C.: Billeder og Tanker fra det religiøse Liv i Nutidens Skole 493. Geismar, Eduard: Til Angreb og Forsvar 1167. Geismar,

Oscar: I Aand og Sandhed (Tillæget til Nr. 51). Gunkel, H.: Hvad har det gamle Testamente at si for Nutiden? 560, Den bibelske Skabelsesfortælling 560. Hansen, P. G.: Bedende Mennesker i Evangelierne 494. Helgason, Jón: Almen kristnisaga 619. Helweg, Halvdan: Verdens Herlighed 939. Jesu Liv i Billeder af Carl Bloch med Tekst af C. Skovgaard-Petersen 494. Jørgensen, G.: Reformationen i Danmark 1527. Kirke og Folk I—V 63. Koch, Hans: Fra Dagens Strid, Jeg gaar med Jesus 974. Larsen, Morten: Livstanker 331. Lehmann, Edv.: Kristelig Gudsfrygt og Nutids Hedentro 1239. Linderholm m. fl.: Det andliga nutidslåget och kyrkan 905. Luthers, Martin, Bibelske Skatkiste 974. Medkristne i Danmark, Til, 673 Mowinckel, Sigmund: Kongesalmerne i det gamle Testamente 560. Møller, Chr. Frimodt: Indien. Stillingen paa Missionsmarken 93. Norges Kirke 1038. Petersen, Anne Marie: En Sviptur til Indien 1271. Pontoppidan, Morten: Troen 1037. Rosenstand, H.: Kirken i Hjemmet 1553. Salmebog for Valgmenighederne 477. Studenternes Julebog 1624 Tårup, Kr.: Juletanker 1558 Tuxen, S. C. A.: Udenfor Templet. En Trosbekendelse 624.

Samfundskundskab, Politik m. v. Brentano, Lujo: Syndikalisme 943 Danmarks Sociallovgivning 1038 Steincke, K. K: Moderat eller radikal 993

Højskolen, Opdragelse og Undervisning. Høirup, Johannes: Iagttagelsesundervisning i Naturen 589 Højskolernes og Landbrugsskolernes Aarsskrifter 1323, 1335 Jørgensen, Jørgen J.: Om Geografiundervisningens Maal og Midler i Folkeskole og Mellemskole 880 Montessori, Maria: Haandbog i Montessori-Metoden 431, The advanced Montessori Method, I og II, 1197.

Geografi Bruun, Daniel: Danmark, Land og Folk 1517, Bøving-Petersen, J. O.: Aaret i Danmark 943. Newbigin, Marion: Modärn geografi 866. Trap: Beskrivelse af Kongeriget Danmark 1517.

Naturkundskab Anker, J.: Insekternes Forvandling 865. Fischer, A.: Fra Bakteriernes Verden 866. v. Hofsten, Nils: Ärftlighetsläara 868. Holm, S.: Grundtræk af Huspattedyrenes Bygning og Liv 976 Larsson, Robert: Arv och prägel 867, Nyare mendelistiska rön 867, Ärftlighet 867. Lidfors, Bengt: Naturvetenskapliga kåserier 867. Lundborg, H.: Rasbiologi och rashygien 867. Nilsson-Ehle: Den modärna ärftlighetsläran och dens betydelse för växtodlingen 868. Petersen, Arthur: Geologiske Skildringer 687. Jul, Niels: Joakims Forsøgsbog 655. Scott: Växtvärldens utveckling 866.

Musik. Panum, Hortense: Langelegen som dansk Folkeinstrument 1304.

Litteraturhistorie. Andersen, Vilhelm: Nordboer 1293. Brix, Hans: Vers fra gamle Dage 1101.

Sprog. Bennike, J.: Spansk-dansk Ordbog 656. Bertelsen, Henrik: Retskrivningsvejledning 880. Byskov, J.: Retskrivningsordbog 399. Dahlerup, Verner: Svensk dansk Ordsamling 1368 Hjortø, Knud: Fra Ordenes Samfund 1103. Saaby: Retskrivningsordbog 399.

Historie. Berg, R.: Det danske Haandværks Historie 1575. Feilberg, H. F.: Nissens Historie 1247. Friis, Aage: Det nittende Aarhundrede 925. Gammelgaard, Hjalmar: Vejviseren gennem halvandet Hundrede Aar 1104. Gjerløff, N. S.: Verdenskrigen 1914—19 1272. Høgstrøm, C. G.: Taasinge paa Niels Juels Tid 654. Jensen, Chr.: Nørlems Historie 32. Landhusholdningsselskabs, Det kgl. danske, Historie 654. Linderholm, E.: De stora häksprocesserna i Sverige 1301. Lund, Ed.: Danebrog, Danmarks Palladium 815. Matthiesen, Hugo: De Kagstrøgne 877. Møller, John. M.: Historiske Oplysninger om Brylle Sogn 879. Nicolai, Georg Fr.: Krigens Biologi 553. Ravn, J. J.: En historisk-topografisk Beskrivelse af Sognene i Holmans og Elbo Herreder 1336. Reimer, Christine: Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde 1219. Suhm, Fr. P. Hemmelige Efterretninger om de danske Konger efter Souveraineteten 31. Uhrskov, Anders: Nordsjællandsk landsbyliv i ældre tid 973. Understrup, Konrad: Af Bindestuens Saga 415. Ussing, Henrik: Gammelt sjællandsk Bondeliv 973. Vogelius, M.: Krøniker fra københavnsk Kirke- og Skoleliv i gamle Dage 976.

Levnedsskildringer. H. C. Andersen og hans nærmeste Omgang, af Rigmor Stampe 519. Hans Peder Andersen, af Jens Peter Jensen 941. Regitze Barner, af Henriette Skram 1335. Cajus Julius Cæsar, af G. Brandes 1501. Dansk biografisk Haandleksikon, af Dahl og Engelstoft 433. Erik Gustaf Geijer, af H. Bæk 1555. Goethe, af Fredrik Paasche 363. M. A. Goldschmidt, af H. Kyrre 1689. Rigsdagsmand H. P. Hanssen, af Fred. Nørgaard 483. Ludvig Holberg, af Just Bing 1168. Kierkegaard-Studier, af P. A. Heiberg og V. Kuhr 1343. Kraks blaa Bog 816. Rasmus Rask, af Otto Jespersen 39. Slægten Ravn, af Jens Peter Harbo 167. Samfundsreformatoren John Ruskin, af P. Manniche 719. Natalie Zahle, af Ingeborg Simesen 1577.

Breve, Dagbøger, Erindringsbøger. Bang, Herman: Vandreaar 653. Berendsen, N. J.: Af en gammel Journalists Erindringer 93. Hiort-Lorenzen, H. R.: Erindringer 1590. Kristensen, Evald Tang: Almanak-Optegnelser 1528. Nielsen, Harald: Danske Soldaterbreve 434. Rørdam, Valdemar: Krestens Breve 1453 Scharling, Henrik: Livsminder 1556.

Skønlitteratur. Andersen, A. C.: Drømmen 719. Andersen Nexø, Martin: Ditte Menneskebarn 975. Baadsgaard, Anna: Onkel Gudmund 96, Den gamle Gaard 944, Udvalgte Fortællinger 1462. Becker, Jenny: Liv 64. Bergstedt, Harald: Alex-andersen 976. Berthelsen, Elise: Ind under Jul 96. Birke, Louise: Bundet 1589. Brontë, Emily: Stormfulde Højder 1558. Bønnelycke, Emil: Spartanerne 1556. Christiansen, Asta: Jørgen Vibe 879. Dahlsgaard, Marius: Helten fra Kongedybet 848. Dante Alighieris Guddommelige Komedie 1237. Egeberg, Edv.: Naboer 332. Eilersgaard,

Charlotte: Plejedatteren 816. Falbe-Hansen, Ida o. fl.: Digte for danske Skolebørn 1367. Fenger, M. M.: Gennem Brændingen 816. Fleuron, Svend: Haren den graa 1271. Frenssen, Gustav: Brødrene 1389. Gorm den gamle 403. Gunnarsson, Gunnar: Edbrødre 1238. Hammer, Ludvig: De Landflygtige 94, Sønnen fra Poppelhøj 1589. Hansen, Olaf: Islandske Digte 1029. Hansen, P. C. V.: Den hellige Lidenskab 1560. Husted, N. Olesen: En Bondehøvding 879. Hvor Vejene skilles 622. Janssen, Børge: Den fangne Frue 720. Jensen, Johannes V.: Norne-Gæst 1269. Jensen, Thit: Den erotiske Hamster 1462. Jeppesen, Niels: Den gode Hyrde 496. Jespersen, Henrik: Smaastadspræst 752. Johansson, Adolf: De røde Hoveder 752. Kamban, Gudmundur: Marmor 1557. Kamphøvener, Morten: Det slesvigske regiment 436. Kidde, Harald: Jærnet 847. Kieler, Laura: Et Knippe Aks 96. Kipling, Rudyard: Malstrømmen o. a. Historier 433. Korch, Morten: Fru Sara paa Enø. 1493. Kvaran, Einar Hjørleifsson: Guld 1557. Kyrre, Hans: Sognets Bygmestre 31. Lagerløf, Selma: Bandlyst 521. Levin, Poul: Hjem 1587. Macgill, Patrick: Rottereden 651. Nielsen, Mads: Foran Julens Dør 96 Nielsen, Olaf og S. P. Fredebo: Ungdommens Julebog 1623. Ocantos, Carlos Maria: Fru Jenny 653. Olsen, Ole: Skovens Ekko 94. Povlsen, Hans P. B.: Sand 94. Prydz, Alvilda: To Mennesker 404. Roberts, Charles G. D.: Den mystiske Horde 880. Rolland, Romain: Jean Christophe 1063, 1095, 1123 Rønne, Jørgen Falk: Naar Kvinder styrer 496, Lykkens Roser røde 1464 Rørdam, Valdemar: Udvalgte Digte fra tyve Aar 801. Skovrøy, P.: Den gamle mølle 1592. Stilgebauer, Idward: Enferno 93. Sudermann, Herman: Jons og Erdme 1029. Søjberg, Harry: Lyset 555. Thaning, Erik: Den store Drøm 623. Thyregod, O: Mod Skumringen 1463. Undset, Sigrid: De kloge Jomfruer 496. Wang, Otto: Ridderen af Montparnasse 1493.

Sangbøger. Sand, M. K.: Seksten Sange for blandet Kor 1272. Spur, Erik: Viser og Sange 743. Svenska Sången, Den, 609.

Billeder.

Portrætter. Haakon Aasvejen 1529. A. Andersen 465. H. C. Andersen paa Frijsenborg 521. Cornelius Appel 1637. A. M. St. Arctander 1471. Poul Boisen 189. Breschko Breschkovskaja 379. Ernst Bruhn 1282. Christopher Bruun 1209. Fredrik Bruun 634. L. Budde 1513. Lord Robert Cecil 45. Jonna Drewsen 519. Joh. Elbek 1613. Hans Frandsen 1254. Hansine Frederiksen 611. M. Goldschmidt 1369. L. C. Hagen 188. H. P. Hanssen 561. Aja Heurlin 421. H. J. Jespersen 53. N. P. Jespersen 83. Gustav Johannsen 437. Karen Johansen 1551. Konrad Jørgensen 405. Alfred Kaae 543. K. C. Knudsen 1613. Thomas Knudsen 159. Kr. Kristensen 17. H. A. Krüger 341. Niels Lindberg 190. Kr. Lohmann 1176. L. Maltesen 283. Johannes Munck 1597. Louis Petersen 98. Ludi Petersen 97. Thade Petersen og Hustru 1569. L. B. Poulsen 497. Karl Rasmussen og Hustru 1332. H. Rosendal 1105. Jens Svendsen 325. Niels Juul Sørensen 1653. Jørgen Teilmann 657. Johan Wegener 1439.

Andre Billeder. Houen Højskole 17. Mindestenen ved Brøns 159. Emauskirken i Kerteminde 187. Bethlehemskirken i Dalby 190. Odder Højskole 267. Niels Skovgaards Grundtvigsstatue 413. Grundtvigs Hus 1679, 1681. Rødding Højskole 1845, 1433, Mindesmærket for Forst. J. P. Kristensen og Hustru 1473. Joakim Skovgaard: Tegning (»Udgangspunktet«) 1625. Højskolegaarden i Rødding 1639. Sønderjydske Frimenighedskirker: i Rødding 1639, Bovlund 1641, Skærbæk 1643, Haderslev 1645, Sundeved 1647 og Aabenraa 1649. Døbefont i i Aabenraa Frimenighedskirke 1651. 7 Billeder fra Rusland 1657, 1661, 1665.

Nr. 1 Fredag den 3. Januar. 1919

OPGAVERNE

Kære Redaktør Skovmand!

De opfordrer mig til at sende Dem et Stykke til »Højskolebladet«s Nytaarsnummer om *Opgaverne*, der ligger for i det ny Aar. Maa jeg begynde med at udtale det Ønske, at »Højskolebladet« i Aaret, som kommer, maa bringe mange gode og oplysende Bidrag til Forstaaelsen af og dermed ogsaa til Løsningen af en Del af det Mylder af Opgaver, der uimodstaaelig vil trænge sig paa; alle kan vi med Sikkerhed sige, at Opgaverne er der og vil melde sig, men ingen kan endnu overse deres Tal, deres Natur og deres forholdsvise Betydning.

Dette gælder, naar Talen er om Forholdene i de store, umiddelbart af Krigen og dens Følger saa dybt berørte Folkesamfund, hvor Gæringen er saa stærk, at den Del af Verden i Øjeblikket »kan lignes ved et Insekt paa Udviklingsstadiet. Naar Larven i Puppen bliver til Sommerfugl, smelter alle de gamle Organer, Hjerte og Tarme, Nerver og Hud, sammen til en formløs Masse, og af denne danner sig det nye Dyr. De, der vil bestemme over vor Skæbne — og det er dem, som Menneskenes Flertal følger — tror stadig, at man kan beholde de gamle Larveorganer og senere klistre dem paa de ny, som skal skabes. Selv de, der i deres lykkelige Fantasi allerede ser Sommerfuglen, det ny Europa, kan ikke danne sig et uhildet Billede af hvorledes Processen maa foregaa. . . . Nu er det selvfølgelig rigtigt, at i den Verden, der skal opstaa, vil der som i den gamle være Brug for Statsautoritet, højere Læreanstalter, Skatter og Penge. Sommerfuglen maa ligesom Larven have Øjne og Hjerte, Tarme og Nerver. Men Fejlen er, at Reformatorerne ikke kan indse, at alt fra Grunden af maa omdannes og omformes. Larven var skabt til at kravle, Sommerfuglen skal flyve. Korrelationsloven fordrer, at hvert Organ afpasses efter det nye Formaal.

Vi maa derfor først gøre os klart, hvorledes Europa skal se ud efter denne Krig, og vi maa saa handle ud fra, hvad denne Tilstand fordrer, og undlade at gøre, hvad der vil fjerne os fra Maalet.«

Dette Citat af den berømte Professor i Fysiologi ved Berlins Universitet *Georg Fr. Nicolai*, der som bekendt flygtede til Danmark i Flyvemaskine fra Militærlejren i Neu Ruppin, er skrevet først i Oktober 1918, altsaa endnu inden Udviklingen tog den voldsomme Fart. Forfatteren siger videre i samme Afhandling: »Der gives Tider i Menneskehedens Historie, hvor man ikke tør hælde ny Vin paa gamle Læderflasker. Ny Vin har vi Brug for og nye Flasker, nye Tanker og nye Mennesker. Et indre Gennembrud kræves for at vække Tro i Jordens Folk. Anger kalder Biblen det . . . . med mindre Patos kalder vi moderne Mennesker det »Ny-Orientering«. Men hvorledes vi end benævner det, uden Omsindelse kan nyt Liv ikke fremstaa.«

Her nævner Professor Nicolai den største Opgave, der foreligger: at hjælpe Mennesker til Anger og Omsindelse; det er den »Ny-Orientering«, som betyder noget; kommer den i Stand, saa løses vel alle andre Opgaver paa en Maade, der svarer hertil. Professor Nicolai er klar over, at skal Mennesker arbejde med paa denne store Opgaves Løsning, kræves det største. Han skriver: »Opløsningsprocessen er saa vidt fremskredet, at i Dag atter Bibelordet gælder: Kun den, der giver sit Liv, vil beholde det. . . En ny Aand maa indpustes Folkene.«

Det er velgørende, synes jeg, at se det saa klart og stærkt fremhævet, hvad det dybest og mest afgørende kommer an paa i den store »Ny-Orientering« med alle dens mange forskellige og vidtforgrenede Opgaver. Thi det er, hvad der angaar hver enkelt; paa jævnt dansk kunde man jo sige, at det afgørende nu i denne mærkelige, gærende Tid, det afgørende for de kommende Dages Sundhed og Lykke, er det samme, som det altid er kommet an paa, naar det gjaldt om at skabe lykkelige og gode Samfundsforhold, nemlig at Menneskene faar det rette *Hjertelag*. — Den ny Tid og den gamle Tid mødes i Grundbetingelserne for Livsudviklingen.

Har man først i Ro klaret sig dette, faar man Lyst til at synge de frimodige Vers i Digtet fra 1848, da en »Ny-Orientering« ogsaa skulde til:

Højt over Sol
paa sin Konningestol,
om end Skyerne brast,
sidder kærlig og fast
han, som vogtede Danmark saa længe;
end hans Bue har klangfulde Strænge,
og hans Bue slaar aldrig tilbage;
tro som Guld er den Gamle af Dage.

Muldjord i Bryst
ser den høje med Lyst;
dér kan Solstraalen bo,
dér kan Himmelbyg gro;
han som hører, naar Muldjorden sukker,
den med perlende Taarer bedugger;
med den Trøst kommer Troen tilbage,
at end lever den Gamle af Dage.

For vort lille Folk og Land vil saare meget afhænge af, om den store Verden paa ret Maade kan blive »nyorienteret«.

Men saa har vi vore egne Opgaver! ikke i Modsætning til, nej i nøjeste Sammenhæng med den store Ny-Orientering.

Men mange Opgaver ligger for vor Dør.

Først tænker vi paa den Opgave, vi skal have løst paa det store Stævne af de ledende Statsmænd, paa Fredskongressen. — Har vi end ikke i vor Magt at afgøre, hvordan Løsningen skal ske af det store Spørgsmaal om Danmarks fremtidige Sydgrænse, saa skal dog det danske Folk baade Syd og Nord for Kongeaaen medvirke.

Vi er taknemlige for, at vore Landsmænd syd for Aaen med en velgørende Sikkerhed har stillet sig paa fast og sikker Grund i dette Opgør, at de uden at vakle har vedkendt sig, at de ønsker Folkenes Selvbestemmelsesret bragt til Anvendelse over for dem. De ønsker ikke at udelukke nogen dansk, der vil hjem til Danmark.

Men det er jo en given Sag, at vi ikke, hvordan saa end Grænsen trækkes, undgaar nationalt blandede Egne. —

A. D. Jørgensen har udtalt, at Sprogordningen efter Treaarskrigen med »Lethed« kunde have været ordnet saaledes, at hele det danske Nordslesvig kunde have været henlagt under det danske Kirke- og Undervisningsministerium. »Dette blev i Statsraadet tilbudt af Karl Moltke og offentlig tilraadet af Ørsted; det havde sin Tilknytning i Tørninglens Forbliven under Ribe og det særlige Stift paa Als og *Ærø*, og det kunde med Lethed have været opstillet, endog i den tolvte Time, som Modvægt mod de Institutioner, der vedblev at være fælles for Slesvig og Holsten. Man skulde da ganske vist have nøjedes med den virkelige Sproggrænse. Den vilde 1864 af sig selv være blevet Rigsgrænse.«

Desværre findes der vist ingen udarbejdet Plan for Ordningen i de blandede Egne, som jo ogsaa den Gang vilde være kommet med nord for »den virkelige Sproggrænse«.

Det vil være for tidligt nu at udtale sig i det enkelte om den Ordning, der bør træffes i Sogne, hvor de to Sprog mødes. De Udvalg, som Nordslesvigsk Vælgerforening har nedsat for at overveje Kirke- og Skoleforholdene i den Del af Sønderjylland, som skal forenes med Danmark, fremkommer jo nok med et Forslag. Men ét ved vi: at der fra dansk Side

aldrig bliver Tvang i sproglig og national Henseende.

Vanskelig nok kan den Opgave blive straks at have det Antal Præster og Lærere tilrede, som Sønderjyderne maatte kalde paa. For mange Præste- og Lærer-Embeder gælder det, at de i Øjeblikket staar ledige. Man kan maaske regne, at af de 80—100 Præsteembeder, Talen bliver om, er Halvdelen enten ledige eller har saa gamle Præster, at man sikkert kan vente, de tager deres Afsked og ikke tænker paa at gaa ind under dansk Styre, og af Resten, mener kyndige Folk, vil Menighederne sikkert ønske at beholde Halvdelen. Det kommer da til at dreje sig om 60—75 Præster, som i Løbet af et Par Aar skulde være til Tjeneste. Selvfølgelig er en saadan Opgørelse ikke andet end et Skøn. Spørgsmaalet om en Præsts Forbliven maa jo vel tænkes afgjort ved en Afstemning indenfor Menigheden.

Men det vilde i høj Grad være ønskeligt, om visse kirkelige Friheder, som vi har i Kongeriget, snart kunde udstrækkes til den til Danmark knyttede Del af Slesvig. Jeg tænker særlig paa Sognebaandsløsningsretten, og Retten til Brug af Kirkerne, ogsaa hvad Frimenighederne angaar. Hvis disse folkekirkelige Friheder hurtig kom tilstede derovre, vilde en læmpelig Ordning af de kirkelige Forhold kunne foregaa, og det vilde jo være ret uheldigt baade for Menighederne og Præsterne, om Overgangstiden for disse Sagers Vedkommende blev lang. For Byernes og de sproglig blandede Sognes Vedkommende kunde Bestemmelserne i Menighedsraadslovens § 30 angaaende en Andenpræst tjene vejledende, idet dog Andenpræstens Lønning maatte tilvejebringes af fælles kirkelige Midler.

Alt i alt forekommer det mig, at Præstespørgsmaalet, trods Præstemangelen i Danmark vil kunne tænkes løst.

De sønderjydske Frimenighedspræster har den kongerigske Presse allerede begyndt at anbringe som Sognepræster. I den som i alle andre Sager vedrørende Kirke- og Skoleforhold i det Omraade, der vender tilbage til os, er vi dog sikkert herovre enige om at lade Sønderjyderne selv tage Initiativet. Jeg for min Del haaber, at de sønderjydske Frimenigheder i Fremtiden vil fortsætte deres Gerning og være Folkekirken og dens Virksomhed til Gavn, ligesom Frimenighederne har været det og er det her i Kongeriget.

Men kunde der skabes en ny folkekirkelig Praxis i Danmark paa Grund af særlige Forhold, der gør sig gældende ved Genforeningen, da var det et glædeligt første Exempel paa de mange gode Fornyelser i vor Samfundsordning, som Samlingen af vort Folk, om alt gaar vel, skal bringe os. Det vilde ikke være for tidligt at faa det gamle kirkelige Frihedskrav fra Askovadressen 1881 om, at den folkekirkelige Styrelse fik Tilladelse til at kalde Mænd, som ikke har den almindelige teologiske Uddannelse til Præster, naar en Menighed kaldte ad en saadan Mand og en Biskop vilde ordinere ham, indfriet.

Naar det ikke hidtil er sket, skyldes det utvivlsomt, at der intet Krav er rejst fra nogen Menighed i den Henseende. Kom Kravet nu i Sønderjylland, fik vi paa en tiltalende Maade et Bidrag til en folkekirkelig Udvikling, som vil komme.

Foruden de sønderjydske Frimenighedspræster, der er i Virksomhed, findes der nogle yngre Nordslesvigere, som dels paa den danske Præsteskole i Amerika, dels her i Kongeriget har forberedt sig til en kirkelig Virksomhed i Sønderjylland; der bliver nok, ogsaa under de ændrede Forhold, kaldet ad dem, om de ellers er dygtige og brugelige Kræfter.

Hvordan de i Embede værende Præster, der ikke uden videre selv bryder op fra deres Gerning, vil blive stillet, er det vanskeligt at sige.

Efter 1864 medførte de urolige Forhold Prøjsen og Østrig imellem, at Præsterne først 1867 blev afkrævet Ed til det ny Regimente. Jeg tvivler ikke om, at det vilde være heldigt, om man ogsaa nu gav nogen Tid til Overvejelse for de Præster, som Menighederne ønsker at beholde, før de bestemte sig til at tjene under dansk Styrelse.

Det er givet, at mange Præster i Kongeriget gaar og venter paa at kunne tilbyde deres Tjeneste syd for Aaen. Men det vil mange Steder blive under vanskelige Forhold, at denne Tjeneste skal gøres, og der vil kræves megen Hensynstagen til de ejendommelige Forhold. Det maatte ikke gerne gaa saadan, at

Præster, som med en god Villie gik derned, blev skuffede, fordi de ikke kendte Forholdene.

Medens Opgaverne paa det kirkelige Omraade stiller sig nogenlunde overkommelige, bliver Forholdene paa Skolens Omraade aabenbart langt vanskeligere. Det drejer sig her om et meget stort Antal Personer, Lærere og Lærerinder.

Nordslesvigsk Vælgerforening har endnu ikke konstitueret Skoleudvalget, som skal ledes af nordslesvigsk Skoleforenings Bestyrelse.

Der har jo i den sidste Menneskealder ikke kunnet være tale om private danske Skoler i Sønderjylland, Staten krævede Børnene i de offentlige Skoler. Men der har som bekendt dog været et rigt privat Initiativ blandt de danske derovre paa Skolevæsenets Omraade.

Skoleforeningen, som oprettedes 1892, har medvirket til, at de unge, der var kommet ud over den skolepligtige Alder, fik Lejlighed til at komme paa danske Skoler, Efterskoler og Højskoler, Landbrugsskoler, tekniske Skoler og Handelsskoler.

Her ligger en stor Opgave nu strax, nemlig overfor de Unge, der kommer hjem fra Krigen, og som ikke har faaet hverken deres Efterskolebesøg eller deres Højskolebesøg; det samme gælder for de Aargange, som under Krigen har naaet den værnepligtige Alder, men som ikke blev indkaldt. Skoleforeningen maa støttes kraftigt i de første Aar, saa den kan sættes i Stand til at magte Stillingen. Det vilde være meget urigtigt at mene, at dette Forhold vil ordne sig ved offentlige Foranstaltninger, saa snart Genforeningen er sket; der vil i høj Grad blive Brug for frivillige Bidrag til den Del af Skolevæsenet, som angaar de Unge, der er ud over den skolepligtige Alder.

Hvad Folkeskoler i Sønderjylland angaar, da er der — efter de Erfaringer, jeg har gjort — mange yngre Lærere her i Kongeriget, som vil melde sig til Tjeneste dernede; og der vil blive Brug for mange Lærerkræfter, selv om en stor Del af de virkende derovre kan ventes at fortsætte deres Gerning efter Befolkningens Ønsker.

Der er jo Hverdagsskole i Nordslesvig — den giver man sikkert ikke slip paa — og derfor er der overalt dobbelt Lærerkraft ved Skolerne. Hvis man gjorde den Regning, at der i det mindste maatte en ny Lærer til ved hver Skole, vilde det jo blive nogle Hundreder, som tiltrængtes strax.

Den store Skolekommission, som nu snart skal nedsættes, vil ogsaa komme til at overveje de sønderjydske Skoleforhold; gaar alt, som vi haaber, maa denne Kommission en Gang faa en Forøgelse af et Par Medlemmer sønder fra; at dette vil bringe Friskhed og ny Synsmaader ind i Skoleforhandlingen, er jeg sikker paa.

Men som nævnt, i den nærmeste Tid vil der paa Skolens Omraade for Sønderjyllands Vedkommende foreligge den Opgave at støtte Nordslesvigsk Skoleforening kraftigt. De skulde ogsaa gerne snart kunne faa deres gamle Højskoler i Rødding og paa Sandbjerg Slot i Virksomhed. —

Det store Skolespørgsmaal vil banke paa overalt i hele det danske Folkesamfund, det var at ønske, at den samlede Overvejelse blev præget af de Erfaringer vore Landsmænd sønden Aa har gjort Skolevæsenet vedrørende. —

Foruden Kirke- og Skoleforhold — som det jo ligger nær at nævne først i »Højskolebladet« — frembyder Genforeningen en Rigdom af Opgaver, som maa løses, Opgaver vedrørende Styrelse i Kommune og Amt; her bliver i de nærmeste Aar en Række Lovgivningsarbejder for Rigsdag og Regering, og atter vil der her blive givet ny Impulser ved Samarbejdet med vore hjemvendte Landsmænd.

Vi har Lov til alle at glædes ved Tanken om det fornyede Liv og det rigere Farvespil, der vil komme ogsaa over dansk Lovgivningsarbejde i den nærmeste Fremtid.

Disse Forhold skal jeg ikke berøre denne Gang — ligesaa lidt som de økonomiske Spørgsmaal ved Overgangen.

Men der ligger to store Opgaver for, som jeg maa nævne.

Nordslesvigsk Vælgerforening har nedsat et Arbejder-Udvalg, som skal »forberede Overgangen fra den tyske til den danske sociale Lovgivning og energisk varetage Arbejdernes Interesser over for de sociale Institutioner i det tyske Rige, som vi skilles fra«. —

Jeg tvivler ikke om at vore fri Forfatningsforhold, og at den gode danske sociale Lovgivning vil lette Arbejdet for det nordslesvigske Udvalg. Men naar Talen er om Arbejder-Spørgs-

maalet, saa har vel ingensinde et almindeligt Ønske om en Ordning af Arbejdsforholdene, der kunde give Retfærdighed og Sundhed i vort Samfund, været stærkere end nu.

Tiden er paa dette Omraade inde til en Ny-Orientering. Vi trænger til den først og sidst, for at Arbejdets Velsignelse ikke skal forspildes. Arbejdsglæden, Tilfredsstillelsen ved at yde et godt og forsvarligt Arbejde maa øges. Der maa stræbes hen imod en Ordning af Arbejdsforholdene, som giver gode Betingelser for, at den personlige Indsats i det daglige Arbejde bliver større, og hertil vil kræves, at Arbejderne direkte bliver Parthavere i Virksomhedens Udbytte ɔ: der maa findes Udvej til, at Arbejderne kan faa et personligt Forhold til den Virksomhed, de tjener i. Noget i den Retning vil utvivlsomt blive Resultatet af den store Uro og Gæring Landene over.

Vi, som paa Landbrugets Omraade har Erfaring for Fællesvirksomhedens Betydning, maa finde Vej frem mod et Fællesskab i Arbejdsforhold i det hele, et Fællesskab, hvor det gamle Ord om, at en Arbejder skal have Lønnen for sit Arbejde, sker Fyldest paa en saadan Maade, at Arbejdslysten og Arbejdsglæden vokser.

Vi maa ikke lade os standse af de mange Betænkeligheder. Naar jeg nævner Fællesvirksomheden paa Landbrugets Omraade, vil mange sige: ja men det gælder kun Arbejdsgiverne, store og smaa, fra Jorddrot til Husmand; de kan finde hinanden i fælles Mejeri o. s. v., men Lønarbejderen staar udenfor dette Fællesskab, ganske som Arbejderen ved Haandværk og Industri. Ja, det er rigtigt, men her skal en ny Opgave løses. Er vi først blevet faste i vort Ønske og Krav herom, kommer Løsningen efterhaanden.

I Danmark — og vel de fleste andre Steder — staar dette Arbejderspørgsmaal i nøjeste Forhold til det store Jordspørgsmaal, Ordningen af Adgangen til den uundværlige Kilde til al Produktion som Jorden er.

Dette er det andet store Spørgsmaal, som maa løses. Vi i vore smaa Forhold her til Lands faar nu stærke Tilskyndelser udefra det store Folkehav til at søge en Løsning her af. Vor store Folkeoplevelse: Samlingen af hele vort Folk, skulde gerne ogsaa paa dette Omraade yde os en god Hjælp fremad. — — — —

Ja, nu er det lille Stykke om Opgaverne snart blevet langt, og endda er kun faa af de mange Spørgsmaal ikke mere end lige berørt. Det er et Tegn paa, at vi, som jeg begyndte med at sige, har en rig Tid med Overflod af Opgaver for os.

Maatte vi i god Forstand følge med Tiden, saa vi ud fra, hvad der er vort Folks virkelige Eje, tager »vor Plads blandt Tidens Børn og ikke blandt dens Trælle«.

Men alle vore Opgaver faar Farve og Skær over sig og kalder paa os med ny og frisk Klang fordi:

Dagen er oppe, Glæden tændt,
Mismodets Skyborg stormet og brændt:

Det *Vidunderlige* er hændet os! — Det skal med Guds Hjælp blive Indgang til ny Tider.

Med venlig Hilsen, godt Nytaar for »Højskolebladet« —

Deres hengivne

Jacob Appel.

Askov, 27/12 1918.

F. C. Krarup, Livsførelse.

Kristelig Livsforstaaelse, fremstillet i Sammenhæng.

(Gad. 1918.)

Denne Bog er en mærkelig og smuk Udfyldning til de to tidligere Bøger, »Religionsfilosofi« og »Livsforstaaelse«. Tilsammen danner de en stor Tankebygning, et tungt vejende Indlæg i vore Dages Tænkning over de største personlige Spørgsmaal, Livets Mening og Værdi, Livets Forstaaelse i Kristendommens Lys og Livets Udførelse i Handling. Det er et Værk af een Støbning og af en ualmindelig Fasthed, helt igennem præget af stor Selvstændighed.

Ligesom Krarup i »Livsforstaaelse« tog en Side af Religionsfilosofiens Emne op til særlig Gennemførelse, saaledes har han i den sidste Bog optaget en Traad fra »Livsforstaaelse« og ført den videre i bred Behandling, nemlig Forholdet mellem Religion og Menneskeliv, særlig Moral. Det er i Virkeligheden et af de største Spørgsmaal, som kan opkastes, ikke mindst i vor Tid, da vi staar paa Overgangen mellem to Perioder og ser ind i Fremtiden med den

alvorlige Tanke: vi, Menneskeslægten, har lidt et stort Nederlag; hvad har vi nu at se hen til, hvilken Livsvej skal vi vælge?

I »Livsførelse« peger Krarup paa den ideale, ethiske Pligtfordring som den inderste Selvbekræftelse af vort almenmenneskelige Væsen. Kunst og Videnskab er høje Værdier, men ikke alle Mennesker er anlagte paa at blive Kunstner eller Videnskabsmand. Derimod Forholdet mellem godt og ondt, Bevidstheden om det, Valget, det ligger til os alle. Og her gælder det ikke om et større eller mindre Gode, men her er en absolut Modsætning mellem noget, som ubetinget har Ret, og noget, som ubetinget har Uret. Her gælder det at være eller ikke være. Her føler vi, at vi har vor selvstændige Værdi og vort højeste Formaal i os selv. Her er vi Mennesker i ret og sand Forstand. Her finder vi et faktisk Vidnesbyrd om vor højeste Betydning. Og Moralen er saaledes et selvstændigt, selvgyldigt Omraade. Moralen er ikke en Underafdeling under Religionen.

Men der er dog et indre, nøje Forhold mellem Religion og Moral. Det bestaar ikke deri, at Religionen giver en ydre Garanti for det moralske; Forholdet er langt inderligere. Men for at kunne give vort Hjærte maa vi føle os grebne af det, som vi skal hengive os til. I Fordringen er der skjult en Gave, og denne Gave er det, vi erfarer i Religionen. Religion og Moral er derfor de to Sider af vor Uendelighedsbevidsthed. Men det er egentlig først i Kristendommen dette viser sig. Saaledes som Religionen i vor kristne Bevidsthed supplerer Moralen, giver den først den rette Udfyldning af vort Væsens inderste Helligdom. I Religionen glæder vi os over at besidde den højeste Værdi. i Moralen er den Genstand for vor Stræben. De to Forhold svarer saaledes til hinanden, idet de angaar det samme, det højeste, det fuldkomne. Om dette samler de sig begge, hver paa sin ejendommelige Maade.

Her er kun lige antydet de mærkelige Tanker, som danner Midtpunktet i Krarups Bog. — Ud fra dette Midtpunkt udfolder Bogens Indhold sig. Efter at »Grundlaget for den kristne Livsførelse« er fremstillet, følger en Afdeling om »Grundpræget af den kristne Livsførelse« og endelig »Grundtræk af den kristne Livsførelse«. Man træffer her mellem Afsnit, som har en polemisk og afgrænsende Karakter, ogsaa saadanne, som er prægede af en smuk personlig Varme. Højdepunktet i Bogen i denne Henseende er vel nok Afsnittet om »Den kristne Kærlighed, nærmere bestemt«. —

I Forordet siges der nogle Ord om vor Tids Tænkning over disse Ting i Forhold til en tidligere Tids. De store Aander i det forgangne Aarhundrede, som gav stærkest Impuls i Kirkelivet, var romantisk paavirkede og havde kun ringe Forstaaelse for det moralske. »Hos Kierkegaard bliver Intensiteten af det religiøse faststillet gennem en Suspension af det ethiske, og hos Grundtvig betyder Afvisningen af Loven det samme som at »i Hjærtet har Livet sit Sæde«; den Lyst og Glæde, som følger med at tro paa det godes Magt, har han særlig fremhævet. I en saadan Luft levede vore Fædre. Vi lever i en anden Tid.«

Ja, det er sandt. Vor Tid er en anden, og den maa tænke sine egne Tanker om sine egne Spørgsmaal. Men jeg tror ikke, det er nok at sige om Grundtvig, at han var romantisk præget. Han udgik fra Romantiken, men der udviklede sig i ham en meget stærk Virkelighedssans, som var alt andet end romantisk. Han blev f. E. en Realpolitiker, hvis »Jordbundethed« — i Ordets dybeste Betydning — endnu falder mange for Brystet, og hvis Tanker — husk f. E. Spørgsmaal som Retsplejen eller Folkets Ejendomsret til Fædrelandets Jord — vor Tid har i høj Grad Brug for.

Og dernæst. I Krarups Bog er der flere Punkter, hvor han med Tilslutning henviser til Tankerækker hos Kierkegaard. Dette betyder, at skønt vi nu lever i en anden Tid, har vi dog mange Tilknytninger til hin svundne Tid og til det, den gav; og disse Tilknytninger vedkender vi os.

Her er det imidlertid mærkeligt, at Krarup ikke giver Grundtvig en lignende Behandling. Men hans Navn er ikke nævnt undtagen i hin Forordsytring. Dette er saa meget mærkeligere, som der er adskillige Punkter, hvor en saadan Tilknytning til Grundtvig og det, han har givet, ikke vilde være unaturlig. Grundtvig har vel aldrig givet en theoretisk Udredning af Forholdet mellem Menneskeliv og Kristendom. Men han fandt og virkeliggjorde en Livsmaade, hvorved de to Ting kom i Forbindelse med hinanden og kunde opleves sammen. Han ønsk-

ede, at Kristendommen skulde udpræges i et virksomt Menneskeliv; han saa ogsaa Værdien og Selvstændigheden af det menneskeligt gode. — Krarup har da ogsaa i et tidligere Værk udtalt sin Samstemning med en Tanke, som særlig er fremhævet af den grundtvigske Anskuelse herhjemme, nemlig at det ikke er noget egentlig nyt, som kommer ind i Menneskets Væsen ved den guddommelige Meddelelse, men det er derimod en Forstærkelse eller Frigørelse af, hvad der allerede var til Stede. Her er altsaa dog Tilknytninger. Jeg tror, de har deres Betydning endnu og i den kommende Tid; jeg tror ogsaa, de kan have udfyldende Betydning ved adskillige af de Spørgsmaal, Krarup behandler. —

Jeg nævner endnu et Par Punkter, hvor jeg mener, at Linjerne kunde være ført noget længere ud. Det er ganske vist ikke Hovedpunkter i Fremstillingen, men de har i sig selv nogen Betydning, særlig i vor Tid.

Ved Behandlingen af Samfundets Ret hedder det smukt og godt, at det kommer an paa, at de enkelte og saa mange som muligt af dem har det godt og fører en menneskeværdig Tilværelse. Og der tilføjes: »For at naa dette vil det da ogsaa være ganske berettiget paa vor Maade at foretage Indskrænkninger i den enkeltes fri Anvendelse af sine Midler. Selv om det skulde gaa ud over os, maa vi villigt finde os deri, hvis det virkelig er formaalstjenligt.«

Jeg tror, man kan komme et Skridt videre. Der er altid noget pinligt i at skulle finde sig i Samfundets mere eller mindre vilkaarlige Indgreb i de Midler, man kan kalde sine egne. Og det er jo saadanne tvangsmæssige Indgreb, her er Tale om; det er ikke en Appel til frivilligt at hjælpe. Denne Pinagtighedsfølelse behøver ikke at have sin Grund i Egoisme; den kan ogsaa vise hen til en mangelfuld Udredning af det Spørgsmaal: hvad tør jeg ethisk kalde mit eget? og her tror jeg, man maa skelne mellem to Slags Ejendom, den, som den enkelte har som Frugt af sit Arbejde, og den, som er en Følge af hele Samfundets Tilværelse og Vækst. Den første bør den enkelte helt kunne raade over; den anden bør kun anvendes til hele Samfundets Gavn. Den enkelte bør uden Indskrænkninger have Ret til fri Anvendelse af den første Slags Ejendom; det er hans Midler. Men han kan paa den anden Side ikke kræve Særeje af nogen Del af den anden Slags Ejendom. Den er Fælleseje. Og at den er det, kan ikke siges at gaa ud over nogen enkelt. Det Misforhold, som bestaar i, at mange enkelte ikke fører en menneskeværdig Tilværelse, har netop sin Aarsag i, at andre enkelte ved en uheldig Ordning faar saa stor en Del af den Ejendom, som frembringes ved hele Samfundets Vækst.

Det andet Spørgsmaal angaar Bestemmelsen af Statens Væsen. Det hedder hos Krarup, at »Statens Virkemaade er Magtudøvelse med Tvang og Straf. Der er noget hedensk ved Statsbegrebet, just fordi det er et konkret Udtryk for Magtsidealet. Det er rigtigt nok, at Staten er en Retsinstitution, men vel at mærke en saadan, som selv skaber Retten.«

Dette er fuldkommen rigtigt, naar Talen er om den faktisk eksisterende Stat. Men den er jo dog ikke nogen ubetinget faststaaende Størrelse. Krarup siger ogsaa, med fuld Ret, at vi som kristne maa forbeholde os en stadig levende Kritik. Men jeg vilde tilføje, at vi under denne Kritik maa have for Øje et højere Statsideal, nemlig et saadant, hvor Staten ikke selv vilkaarlig skaber Retten, men hvor den er grundlagt paa Ret, paa Princippet »Lige for Lige«. Ja, jeg tror, at Kritiken væsentlig maa bestaa i en Stræben op imod dette. En saadan Stat vilde ikke kunne kaldes hedensk, men derimod en Retsstat.

I vore urolige Dage, da der anstrængt kæmpes for nye og bedre Forhold i Menneskenes Samfundsliv, vil netop de to Spørgsmaal, om Ejendom og om Stat, komme i Forgrunden; det er da af største Betydning, at de bliver besvarede og udførte efter ethiske Grundtanker. —

Men selv om man nu kan føle sig i Uoverensstemmelse med mere eller mindre betydningsfulde Sider i Krarups Fremstilling, maa man dog føle den største Anerkendelse overfor Værdien af en saadan Bog. Den behandler nogle af de dybest indgribende Ting, den er præget af stor Alvor, og den er fuld af en ualmindelig rig Livsvisdom.

Carl Koch.

Julevers.

Ikke for langsomt. *Harald Balslev.*

Sopran. Alt.

Lang er den mør - ke Nat, og So - len skin - ner mat, men
På Mar - ken er der goldt, i Luf - ten er der koldt, men
Der fløj - ter in - gen Fugl i vor nor - - di - ske Jul, men
Så kom - mer det da frem: Al - ver - den er et Hjem, et

Tenor. Bas.

Stjernen, som blev tændt o - ver Beth - le - hems By, den ta - ber al - drig Glan - sen så
al - ler - ø - verst op - pe, dér er det, Var - men bor, der - fra den ån - der ned i
Små - børn de kvid - re i Fug - le - nes Sted, og Gam - le bli - ve Børn og
Hus, der blev hær - get af fjendt - li - ge Sværd, men Kær - lig - hed bø - der, og

lidt som sit Ry, den ly - ser til Da - ge - nes En - de.
Ju - le - bu - dets Ord at fyl - de al - le Hjer - ter på Jor - den.
kvid - re og - så med, mens Fa - de - ren i Him - len til dem smi - ler.
Kær - lig - hed bær' og sam - ler til - sidst, hvad der spred - tes.

C. Hostrup.

Ovenstaaende Julevers blev skrevet af C. Hostrup i 1892 og trykt i »Børnenes Julehilsen« for samme Aar, efter Digterens Død. Digtet, som vi nu optrykker — i Hundredaaret efter Hostrups Fødsel — virker lige saa friskt som hans Ungdomsdigte, ja faar nu gennem de sidste Tiders Begivenheder ligesom en ny og stærkere Klang. I de 26 Aar der er gaaet siden det blev til, har mere end een Tonedigter forsøgt at sætte det i Musik, en Opgave, som paa Grund af Versenes Uregelmæssighed er ret vanskelig. I den Melodi, vi her bringer af Højskoleforstander Harald Balslev, synes denne Vanskelighed overvunden paa en Maade, der falder let og naturligt.

Skoleforstander Kr. Kristensen.

En vestjysk Skolemand.

Den kom saa uventet med Forstander Kristensens Død for nylig. Thi skønt Kristensen var naaet godt op i Alderen og var 77, gjorde han dog ikke Indtryk af at være bleven gammel; spændstig, rask og hurtig i Vendingen var han som sædvanlig. Svagelig har Kristensen heller ikke været, han har næppe nogen Sinde været egentlig syg. Han havde et stærkt Helbred, kendte ikke til Træthed, men var altid i Aande. Og sine Interesser og de Ideer, han levede for, og var opfyldt af, bevarede han usvækkede. Kristensen kunde ikke ældes. Derfor var det saa fornøjeligt at træffe sammen med ham, thi han var stadig med i det, der var oplevet, og stedse aarvaagen overfor hvad der laa i Øjeblikket og var fremme i Tiden.

Forstander Kr. Kristensen.

Kristensen var en af Kolds Elever. Der er vist ikke mange af dem tilbage, men der har sikkert ikke været mange, hos hvem Kolds Ideer og Livssyn har slaaet saadan Rod, som hos Skoleforstanderen i Houen. Han havde modtaget en meget stærk Indvirkning af den berømte Højskolemand, en Virkning, der maatte blive saa meget stærkere, som Kristensen var af samme Støbning som Kold. Det var den samme Jævnhed og Ligefremhed, den samme Grundighed i det, de foretog sig og arbejdede for. Og saa det samme Kristendoms-Stade, den samme barnlige Tillid og Tro til Gud som den, der styrer og magter alt.

Kristensens Virkefelt blev Houen ved Tarm; han var født i Hvelplund i S. Omme, var Seminarist fra Jelling og blev 1865 ansat som Lærer og Kirkesanger i Houen. I 1867 kom han i Forbindelse med den nystiftede Højskole i Askov og fortæller, hvorledes han kørte fra Houen med sin Forlovede og to andre unge Piger til Askov. Vejen gik gennem S. Omme, Grindsted og Houborg, og trods den daarlige Vej ankom de om Aftenen til Højskolen, hvor de blev venligt modtagne af Schrøder og hans to Medarbejdere, Nutzhorn og la Cour. Kristensens Forlovede var paa Askov Højskole og var glad derved. Hun blev siden som hans Hustru en god Medhjælp for ham i hans Gerning, bistaaet i den vidtløftige Husholdning af de tre Døtre, af hvilke den ene nu er Husmoder paa Højskolen og gift med Lærer Østergaard, der blev Kristensens Efterfølger i Embedet. I 1877 oprettede Kristensen en Højskole i Houen. Det var først en almindelig Højskole, men gik siden over til at blive Skole til Uddannelse af Vinterlærerinder. Efter at Kristensen i 1906 havde taget sin Afsked som Lærer, vedblev han at være Forstander for Kvindeskolen.

Dette er i korte Træk Rammen om hans Liv. Men indenfor denne Ramme er der udfoldet en mangesidig Virken. Ikke mindst som Foregangsmand for Egnen med Hensyn til Plantningssagen, som han omfattede med varm Interesse. Det er hovedsagelig Kristensen, der har lært Folk i Houen og Omegn at plante og hegne om deres Jord, samt vakt deres Interesse for Hedeplantning. Da Dalgas kom til Houen, fandt han en udmærket Forbundsfælle i Kristen-

Houen Højskole.

sen. Selv har Kristensen fortalt, hvorledes Folk deroppe i Begyndelsen ikke ret forstod, hvad det skulde gavne til med at plante i Hedebakkerne og at de undredes over dette, men de fik efterhaanden Øjnene op for Betydningen deraf. Ved Skolen havde han en stor og smuk Have.

Som Foredragsholder var Kristensen meget søgt. Hans Foredrag, der nærmest var historiske, udmærkede sig ved en klar, levende Anskuelighed i Fremstillingen. At han tog livligt Del i Egnens kirkelige Rørelser, siger sig selv, og hans Stade var uforandret det gamle grundtvigske.

Jeg erindrer altid med Glæde de mange Besøg, jeg har aflagt paa Kristensens Højskole, hvor man altid fik en venlig og hjærtelig Modtagelse. Og jeg har Erindringen om, hvorledes Kristensen endnu i en fremrykket Alder med Livlighed deltog i de unge Pigers Leg udenfor paa Skolepladsen, og hvorledes han hver Aften før man gik til Ro samledes med Familien og Eleverne til Aftenandagt.

Kun en Gang kan jeg mindes, at der var Sorg og Fortvivlelse i Hjemmet, da Kristensens Syn blev daarligt og han frygtede for at miste det. Desværre blev dette ogsaa Tilfældet, men dog saadan, at han selv kunde finde Vej og tillige nogenlunde give sig af med skriftligt Arbejde. En Artikel nu og da om Hedesagen fandt Vej til de større Blade og vakte Opmærksomhed.

Der var en Gang i Houen en Præst af en vis haard og stridbar Natur, som Kristensen ikke godt kunde komme ud af det med. Han havde derfor tænkt paa at flytte Højskolen til Tarm, men imidlertid blev Præsten forflyttet, og Højskolen blev, hvor den var. Det havde ogsaa været Skade, om Skolen var bleven fjærnet fra Houen, hvor den ligger paa en lille dejlig Plet, lige overfor den gamle Kirke. Jordsmonnet skraaner ned mod Mølleaaen, og bagved Møllen randes Synskredsen af de omliggende frodige Plantager.

Kristensen mødte jo nok i Begyndelsen som Skolemand nogen Modvilje mod de ny Principper, han vilde indføre, idet han saaledes ikke kunde finde sig i Ramseriet i Skolen, men efterhaanden trængte han igennem med sine Ideer.

Han var en kraftig og viljestærk Natur, men stædig var han ikke og forstod at faa Folk til at bøje sig godvilligt. Selvfølgelig tog han sig ogsaa af Aftenskolen og Sognebogsamlingen.

Kristensen var maaske ikke nogen fremragende Aand, men de Evner, han havde, dem brugte han fuldtud, og hvor det sker, der kommer der altid noget særlig godt og dygtigt frem.

Andreas Beiter.

Om Skolekommissionen.

Erik Appel skal have Tak for sit Forslag om, at der fra Folkehøjskolens og Friskolens Side nedsættes et *Folkeskoleudvalg*, der skal arbejde omkap med Regeringens Skolekommission og — saasnart som det er muligt — supplere sig ved at optage Medlemmer fra det tilbagevendende Sønderjylland.

Det er et Forslag, der for en Gangs Skyld burde samle den grundtvigske Retnings Mænd og Kvinder. Ti Regeringens Forslag om en Skolekommission synes næsten helt at ville gøre det af med de grundtvigske Skoletanker. For nogle Dage siden havde Regeringsbladet »Politiken« en Artikel om »Venstre og Skolespørgsmaalet«, hvor »de grundtvigske Luftkasteller« fik sig en ordentlig Omgang, og hvor *Enhedsskolen* med et stærkt fagligt Statstilsyn blev lyst i Kuld og Køn; medens der ikke i Artiklen var et eneste Ord til Forsvar for en fri Folkeskole, hvor Forældrene har Hovedindflydelsen paa Lærernes Kaldelse og Afskedigelse. Selvfølgelig var der heller ikke et Ord om, hvordan man tænker sig Forholdet til de private Skoler ordnet fra Statens og Kommunernes Side. »Politiken« sluttede sin Artikel med at betegne de grundtvigske Skoletanker som uklare og tomme Slagord. »De specifik grundtvigske Skoleteorier er en Hindring for alt Fremskridt i vort Skolevæsen og fører til Bagstræb og Reaktion.«

Hvad mon egentlig de grundtvigske Rigsdagsmænd i Regeringspartiet har sagt til denne Mundfuld? Det vil »Politiken« og selve Undervisningsministeren nok faa at vide ved passende Lejlighed.

Men lad os, der fremdeles ser et lyst og herligt Ideal i Grundtvigs Skoletanker, endelig slutte os sammen om Erik Appels Forslag. Lad et Udvalg, som det Appel foreslaar, se at faa udarbejdet et godt, praktisk tidssvarende Skolelovsforslag, der i Overensstemmelse med Grundtvigs Skoletanker først og fremmest vil tage Hensyn til Børnenes og Hjemmenes Vel og gøre det økonomisk muligt for alle Hjem at kunne vælge for Børnene den Skoleform, som vedkommende Forældre har størst Tillid til.

Høng, 30/12 1918. *Jens Peter Jensen.*

Spørgsmaal og Tildragelser.

1918.

Hvor lidt kender verden ikke sig selv! Vidste man det ikke før, så ved vi det nu. Atter og atter har folk taget fejl af de virkende kræfter.

De mest beregnende holdt på ententen som den stærkeste part — overlegenheden i alt levende og dødt materiel måtte tilsidst give den sejren —, men årets første store overraskelse blev også deres: Ludendorffs store fremstød 21. marts. Alle ententevenners hjærter bævede, og bævede påny, hvergang Ludendorff atter gik på, 9. april, 27. maj, 15. juli; først efter den 18. juli viste det sig, at de tyske offensiver ikke var en målbevidst gang mod sejren, men den sidste store kraftanstrængelse, en tragedie i 5 akter, hvor de vilde kræfter raser i de første fire, for så at gå skånselsløst til grunde i den femte.

Den anden overraskelse var voldsomheden i Tysklands fald. Hvor ynkeligt sank det ikke sammen, da de støtter, hvorpå det havde hvilet, var væltet omkuld. Kejserens flugt til Holland var symbolsk. Og støtterne, der sank, var ikke blot tilliden til militærherredømmet, der fik sit knæk, men fuldt så meget hele rigets økonomiske liv, der i over fire år havde været afsnøret fra forbindelse med resten af verden som følge af blokaden; dets blodomløb var slet, dets kræfter svundne, bæreevnen borte. Som en god maskine længe kan gå uden tilstrækkelig pasning, men så også kan overraske ved at være opslidt over det hele, således overraskede Tysklands pludselige totale kraftløshed.

Den tredje overraskelse var *bolsjevismen.*

Det moderne Evropa, med dets omfattende storstadsbefolkninger, har vist sig som en meget skrøbelig bygning, beregnet på at alt skal gå, som det skal; så snart nogle få led af Maskineriet svigter, taber det al balance og bliver et modstandsløst redskab for dem, der tilriver sig magten — i dette tilfælde millionhærene, de med den almindelige værnepligts våben forsynede folkemasser: militærsystemet vender sig mod dets egne ophavsmænd, zarens funktioner overtages af et soldaterråd, Ludendorffs af matroserne.

Men bolsjevismen har ikke alene blottet skrøbelighederne i det bestående samfund; den har også overrasket ved sin evne til at holde sig ovenpå. For nogle måneder siden kunde Lenin med en vis ret spørge, om man troede, at nogen anden regering havde kunnet holde sig så længe, når den som hans uger igennem kun havde været i stand til at give Moskvas befolkning 50 gram brød om dagen pr. næse! Og Lenin er endnu den herskende i Centralrusland. Masserne har vist megen vilje og en vis evne til at holde sig oppe på trods af, at de allerfleste hjærner, der hidtil repræsenterede samfundets »omløb«, har nægtet at fungere. Al fornuft siger dog, at bolsjevismen kun kan gå til en tid, men den kan have flere overraskelser i behold endnu.

Den fjerde overraskelse var vel adskillige forberedt på; dog har nok kun de færreste tænkt sig, at de nationale strømninger med en sådan hurtighed vilde åbenbare deres tilbøjelighed (kendt fra de hidtil herskende nationer) til at gå over den ganske vist fine streg, der drager den nationale grænse.

Polakker, ruthenere, tsjekkere, rumænere, italienere osv., ja selv en og anden dansker har taget munden lige lovlig fuld, og adskillige steder har de brugt næverne også.

Nu går vi ind i 1919, og overgiver dermed alle disse uløste problemer, hele dette virvar til dets omsorg. Det vil i øjeblikket sige til ententens — og hvilke overraskelser er så forbeholdt os fra dens side? Ja, derom spørger nu alle jordens folk. Ikke uden ængstelse, ti de vestlige landes presse og politikere har ytret så mange skarpe ord, at man nu nærmest vil blive overrasket, dersom det skulde lykkes den store fredens mand fra Amerika at føre sine planer sejrrigt igennem.

Det har ikke blot betydning for de slagne, at det lykkes. I øjeblikket kan vel alt i ententens lande se lyst og strålende ud i sejrens og julelysenes skær; men der ruger også der store farer; de hjemvendende millioner bliver ingensteds et let folkefærd at stille tilfreds. Et engelsk blad fremhæver rigtigt, at en hård og ubarmhjærtig fred vil bringe bolsjevismen frem i Tyskland, og derfra kan den brede sig videre. »Man har endnu ikke fundet nogen virksom karantæne mod åndelig smitte«.

Dertil kommer de økonomiske vanskeligheder. De bliver store, også for de allierede, og den tid er længst forbi, om den nogensinde har været, da det ene land profiterede af det andet lands ruin (selvom desværre mange endnu tror på sligt). Tysklands opkomst betyder Englands gavn, Ruslands

fremgang, fortjeneste for resten af verden o. s. v. Vel betalt arbejde er den eneste solide besværger af alle urolighеder. Der er da al god grund for jordens folk til at træde hinanden hjælpsomt imøde. Og sejrherrerne er dem, der har forkyndt sig selv som retfærdighedens og fredens fuldbyrdere. Vil de da nu kende deres eget sande vel? Man kan pege på den sejrsrus, der synes at betage så mange af dem, og svare nej. Man kan pege på Wilson og svare ja. Også hans sidste taler vidner om, at han har sine formål fast i tankerne.

Men vi går ind i 1919 med et bævende ønske om, at menneskeheden gennem sine førende mænd, dem fra neden som den fra oven, må være i stand til at hæve sig op over sine lidenskaber og øve ret.

30—12—1918. *A.V.*

En ny kirkepolitisk Front.

Medens Verdenssituationen langsomt synes at bedre sig og blive mere fredelig, er der herhjemme opstillet en ny kirkepolitisk Front, der strækker sig fra Provst Hjortkjær over Biskop Ostenfeld til Dr. Krarup. Den øverste Ledelse er overtaget af tredje Stiftsprovst over Sællands Stift, H. Hoffmeyer med Sognepræst Lomholt Thomsen som Stabschef.

I et udsendt Kommunique erklærer man, at det ikke er Meningen at danne nogen Retning eller noget Parti. Man ser nemlig så lyst på den folkekirkelige Stilling, at man er overbevist om at have de allerfleste Medlemmer af Folkekirken i alle Lejre til Meningsfæller. Derimod ønsker man ved Artikler i Pressen, Udsendelse af Flyveblade og Afholdelse af Møder at vende sig dels mod den tålsomme Folkekirkes Tilhængere og dels mod Kirkeligt Landsforbunds Forkæmpere. Navnlig de sidste synes den ny Hærgruppe at have taget Sigte på, når de taler om en Opfattelse, der »bærer henimod at løsne, muligt endog overskære Båndet mellem Stat og Kirke, og som derfor fører i frikirkelig Retning«. Ja, der antydes endog nogle fordækte Bevægelser, som de landsforbundne skulde foretage for ved »frikirkelige Bestræbelser at undergrave Folkekirken«. — Men også den tålsomme Folkekirkes Tilhængere må stå for Skud. Man mener, at disse udsletter Folkekirkens Karakter som kristen Kirke og søger at omdanne den samme Folkekirke til en rent borgerlig Religionsanstalt.

Disse to Opfattelser — både den tålsomme og den landsforbundne — gør man Front imod. Derimod vil man kæmpe for Folkekirkens Bevarelse. Man udtrykker sig således: »Vi mener, at under alt fornødent Reformarbejde bør Folkekirkens grundkristelige Præg og Bekendelse bevares, samtidig med at der gives fornøden Frihed overfor de forskellige Tiders Tilegnelse og Udformning deraf«.

Som man ser, Programmet er så vidtspændende som Fronten er bred. Ja, så vidtspændende, at den tålsommes Tilhængere såmænd godt kunde stille sig ind i Geleddet, hvis der ikke netop i Programmets Udformning anvendes et Ordvalg, der tyder på en principiel Forskel i Synet på Folkets Kirke.

Der tales således i Opråbet om, at Folkekirkens grundkristelige Præg og Bekendelse bør bevares. Her vil de tålsomme sige: Hvis Folkekirken nogensinde har haft noget grundkristeligt Præg, så er dette i hvert Tilfælde forsvundet hin Dag, da Højesteret fældede sin noksom bekendte Dom af 9. Maj 1916. Og at denne Dom lød på Frikendelse for Arboe Rasmussen, var jo adskillige af Underskriverne af den her omtalte Fællesudtalelse ikke uden Indflydelse på. Der kan således nævnes Navne som: V. Ammundsen, H. Dreiøe, F. C. Krarup, H. Martensen-Larsen og Olf. Ricard, der alle mente, at Folkekirkens grundkristelige Præg kunde bevares, selvom Arboe Rasmussen var Præst i den samme grundkristelige Folkekirke. En så vid Bestemmelse af det grundkristelige gør, at de tålsomme trods deres Tålsomhed er noget betænkelige ved at slå Følge.

Imidlertid skal man jo ikke — enten det gælder Grundbestemmelser for et K. S. eller som her et kirkepolitisk Kommuniqué — hænge sig i Ord, men se på, hvem der skal gøre Arbejdet, og hvordan det bliver gjort. Blandt Underskriverne står de fleste Tilhængerne af den grundtvigske Kirkepolitik fjærnere, men andre står dem nær i deres kirkelige Syn. Der er derfor Mulighed for, at den ny kirkepolitiske Front ved visse Lejligheder kan blive de tålsommes Medkæmpere. Uden at være Spåmand kan man dog vistnok forudsige, at der vil komme en Dag, da den ny Hærgruppe — der hverken vil være Forening, Parti eller Retning, men kun Hærgruppe — ikke vil stå ved Siden af den grundtvigske Kirkepolitiks Tilhængere. Og denne Dag vil komme, når der bliver Spørgsmål om den »fornødne Frihed«. Hærgruppen vil nok gå med til endog vidtdreven Frihed for Menighed og Præst, når det gælder Forkyndelsen. Det viser Arboe Rasmussen Sagen.* Men den Dag, Friheden ved

Døbefont og Nadverbord melder sig, hvad da? Vil den da for at bevare Folkekirken gå med til Ritualfrihed, eller vil den af Frygt for Ritualfrihed foretrække Frikirken. Det er det Spørgsmål, som den ny Front kommer til at stå overfor.

Med mindre da, at Verdenssituationen udvikler sig således, at der intet Valg bliver. På en Måde afgøres nemlig også den danske Folkekirkes Fremtid ved Fredsbordet i Versailles.

Johannes Monrad.

Fircroft.

Der har været stille om den lille engelske højskole og det oplysningsarbejde, den stod som det bedste udtryk for, nu under krigen. Allerede i efteråret 1915 måtte den jo lukke, og siden har dens bygninger været brugt som hvilehjem for sårede soldater. Tom Bryan, sjælen i arbejdet, lå de tre første krigsår bundet af en hård og håbløs sygdom. Lærerne ved skolen har enten været ved fronten eller har måttet gå ind i andre virksomheder i løsere eller fastere tilknytning til krigsmaskineriet. Eleverne og andre, som stod i arbejdet, har krigen også for en stor del lagt beslag på.

I August ifjor døde Tom Bryan. Men et par måneder efter udkom elevernes medlemsblad »The old Fircrofter«, og det bar vidnesbyrd om, at man med håb såe fremtiden i møde. Nu er der igen udkommen et nummer af det lille skrift, og det stadfæster, hvad det foregående bragte bud om: at der er stærke kræfter i bevægelse for at ta arbejdet op igen, så snart forholdene tillader det. Ja, de har allerede begyndt, så godt som det kan la sig gøre under de vanskelige kår. Der arbejdes med en frejdighed og et mod, som lover godt for fremtiden og i høj grad må glæde Fircroftvenner herhjemme.

Der meddeles i en lille note, at der aldrig har været så stor interesse for oplysningsarbejdet og så stærk tilstrømning til skoler mer eller mindre beslægtede med Fircroft som netop i denne tid, til trods for de krav, som krigstilstanden stiller til den enkeltes arbejdstid og -ævner. I Tom Bryans gamle hjem, Clare Cottage, har studiekredse samledes til møder under ledelse af Mrs. Bryan og Miss Pumphrey. Og der har altid været fuldt hus. Een af Fircrofts trofaste venner, Edwin Gilbert, har for denne vinter planlagt en skole i Pickering i Nordøstengland. Og Miss Pumphrey, som ialtfald de yngre Fircroftere kænder, meddeler, at det er lykkedes at faa startet en lille »forsøgshøjskole« for piger i nærheden af Bristol. Der skal afholdes to kursus hvær på 8 uger i tiden fra slutningen af Oktober iår til begyndelsen af Marts næste år. Der er kun plads til 12 elever, men der meldte sig så mange, at man andetsteds fik mod til at begynde et lignende kursus.

Allerede i Januar i år meddeltes i kvækerbladet »The Friend«, at forstanderen på Woodbrooke, H. G. Wood, sammen med en anden havde påbegyndt arbejdet på en Tom Bryan-biografi. Mr. Wood bebuder nu udsendelsen af bogen inden så længe. Den vil bli modtaget med glæde og taknemlighed også herhjemme.

»The old Fircrofter« er trykt i September, altså før våbenstilstanden. Det bringer hilsen og bud fra mange af de gamle elever, som nu er spredt over hele Europa, men glæder sig til den dag, da de kan komme hjem og bygge det nye Fircroft, ta det oplysningsarbejde op, som der nu mere end nogensinde er brug for. Som det ses af skriftet, er der rig jordbund for netop et sådant arbejde som Fircroft havde begyndt. Og der savnes heller ikke hverken ildhu eller ævner til at ta det op Forhåbentlig hører vi da snart godt nyt igen derovre fra, nu da krigen nærmer sig sin afslutning. Og forhåbentlig varer det heller ikke længe, inden det igen blir muligt for os at samles med arbejdsfællerne og vennerne derovre, og inden vi igen kan få den forbindelse i stand, som krigen har lagt hindringer ivejen for. Vi har ikke godt råd til at undvære den.*

Vejlby højskole, Risskov, i December.

Marius C. Sørensen.

Danmark og Island.

Det islandske Litteraturselskab i København.

Blandt de Foretagender, der i de sidste Aar har virket for bl. a. at fremme et godt Forhold og Samarbejde mellem Danmark og Island bør *Det islandske Litteraturselskab i København* nævnes. Da den københavnske Afdeling af det af *R. Kr. Rask* i 1815—16 oprettede *Islandske litterære Selskab* for nogle Aar siden blev ophævet og flyttet op til Reykjavik, var det en ret udbredt Opfattelse særlig blandt islandske Videnskabsmænd i Danmark, at København ikke havde udspillet sin Rolle som et fremragende Sæde for islandsk Intelligens og Fædrelandskærlighed, hvad Danmarks Hovedstad i over et Aarhundrede har været for islandsk Ungdom. I Aaret 1912 blev da ovennævnte Selskab dannet med Magister *Bogi Th. Melsted* som Formand. Dets Hovedformaal er at støtte og fremme islandsk Videnskab og Litteratur gennem Udgivelse af ældre og yngre Skrifter vedrørende Islands Historie og Natur, Litteratur og Nationalitet, særlig saadanne, som findes i Arkiverne i København. Ved Siden her af har det til Hensigt at udgive populære Afhandlinger om videnskabelige Spørgsmaal af almen Interesse for Nutidens Island.

I de forløbne 5—6 Aar har Selskabet allerede indlagt sig stor Ære ved Udgivelsen af endog meget vigtige Værker. Jeg skal særlig fremhæve *Pál Melsteds Memoirer* samt hans *Breve til Jón Sigurðsson;* Pastor *Jón Magnússons Martyrsaga; Árni Magnússons* og *Pál Vidalins Jordebog; Th. Thoroddsens Rejsebog* og *Bogi*

* Jeg vil gærne benytte lejligheden til at bede alle gamle Fircroftere herhjemme sende mig deres adresse og adresserne på de danske Fircroftere, de hvær især kænder. Og helst snarest. M. C. S.

Melsteds Haandbog i Islands Historie. Af mere almen Interesse er *Finnur Jónssons* Retskrivningsordbog, samt det siden 1916 udkommende *Aarsskrift.*

Aarsskriftet, der indtil Aarets Udgang sælges til halv Pris til bosiddende Abonnenter paa Island, indeholder en Række interessante Afhandlinger om de forskelligste Emner. Bl. a. skal jeg nævne Hr. *Halldór Hermannssons* Behandling af den danske Renæssanceskikkelse, Arkæologen *Ole Worm* og hans Forbindelser med Islændingerne. — Prof. *Th. Thoroddsen* fortæller om den ungarske Orientalist *Arminius Vambéry*, hans Ungdomskampe mod Fattigdom og Fordomme, hans eventyrlige og farefulde Rejser. Den ægte islandske Sprogdragt, denne Levnedsskildring er iklædt, gør Læsningen af den til en ren Nydelse. En mønsterværdig populær Afhandling om *Verden og Verdensrummet* skyldes samme Forfatter. Hr. Th. benytter der Lejligheden til at retlede Læseren bl. a. med Hensyn til Spiritismen, som i de senere Aar har vundet saa mange Tilhængere paa Island. At denne Forfatter stadig har Island og dets Interesser i Tankerne kan ligeledes ses af hans Afhandling om *Afsondring* (Isolation) og dens Fordele og Farer. Hr. Th. belyser dens Indflydelse først i Plante- og Dyreriget, dernæst indenfor Menneskeracerne, for endelig at paavise dens Spor hos Islændingerne. — I det sidste Hæfte af Aarsskriftet findes en klar og indholdsrig Fremstilling af det *irske Folks* Kulturliv og politiske Kamp gennem Tiderne. Med Udbytte vil den islandske Læser kunne anstille en Sammenligning med sine egne Forhold.

I en længere Artikel gør Redaktøren, Magister *Bogi Melsted*, Rede først for Nationalitetsforholdene i *Skandinavien* og paaviser bl. a. de Overgreb, Danmark har været Genstand for fra Tysklands Side. Dernæst behandler han det under Krigen indledede Samarbejde mellem de skandinaviske Folk paa Grundlag af de af Prof. *Wohlin* udgivne Udtalelser af skandinaviske Økonomer, samt af *Arnskovs* Bog: Norden og den ny Tid. Hr. Melsted benytter her Lejligheden til at oplyse Islændingerne om den store Hjælp, Danmark paa Livsfornødenhedernes Omraade har ydet baade Sverige og Norge under Krigen. Af særlig Interesse er dog hans Redegørelse for Islands Handelsforbindelse med Danmark under den hensynsløse U-baadskrig. For det første lykkedes det den danske Udenrigsminister at udvirke hos de respektive fjendtlige Magter Rejsetilladelse for den islandske Damper »Gullfoss« og senere for flere Skibe. Disse kom saa til at hente Varer fra Amerika. Endelig stillede den danske Regering med den største Velvilje »Islands Falk« til Raadighed. Med disse og lignende Oplysninger bidrager »Aarsskriftet« til hos Islændingerne at udrydde adskillige vrange Forestillinger og bibringe dem sandt og sundt Kendskab til Forholdene. — Foruden en Del andre almennyttige og interessante Afhandlinger indeholder Aarsskriftet en Mængde Anmeldelser af skandinaviske og særlig danske Værker.

Den islandske Koloni i København er saa stor og tæller saa mange fremragende Medlemmer, at det vilde have været et føleligt Savn, hvis den ikke havde haft noget Organ. Det ny Selskab har haft en lovende Begyndelse og har sikkert Betingelser for i Fremtiden at kunne fortsætte de berømmelige københavnske Traditioner fra forrige Aarhundrede. Gid det som et Led i den energiske Virksomhed, der er indledet af *Dansk-Islandsk Samfund*, maa have Held til at fremme gensidig Forstaaelse og godt Samarbejde mellem Danmark og Island under den Frihedens Æra, der begynder med den nye Forbundslovs Ikrafttræden.

Sөb. Sveinbjørnsson,
Overlærer ved Katedralskolen i Aarhus.

I Ugens Løb.

I Frederiksborg Højskoles Aarsskrift har *Holger Begtrup* skrevet en Artikel om *Jakob Knudsens Særstilling indenfor den grundtvigske Lejr.* Artiklen danner en værdifuld Udfyldning til Begtrups Bog om Jakob Knudsen, og det er for os et Spørgsmaal, om Begtrup har gjort rigtigt i at gemme den hen i et Aarsskrift, der kun kommer hans egne Elever til gode. I det hele er det vel tvivlsomt, om den Begrænsning af Læsekredsen, der finder Sted gennem Højskolernes Aarsskrifter, hvor tit betydelige Arbejder kommer frem for at lukkes inde bag Elevkredsens mer eller mindre snævre Ramme, er til Gavn for Folkehøjskolens Sag som Helhed.

En Gengivelse af hele Artiklen nu vilde ikke være paa sin Plads. Men et enkelt Afsnit, der handler om Forholdet mellem Jakob Knudsen og Ludvig Schrøder, skal hidsættes:

»Jeg har i min Bog om Jakob Knudsen søgt at paavise Grunden til, at han og Ludvig Schrøder i Længden ikke kunde »rummes i en Sæk«, og en Gesvindtskriver har i en Avisanmeldelse paatalt dette som utilladelig Sladder om private Forhold. Vedkommende Bladmand har altsaa ikke forstaaet, at det her drejer sig om meget mere end en personlig Misstemning mellem Schrøder og Knudsen, at her er Tale om en historisk Brydning mellem to Strømninger i det grundtvigske Aandsliv, som det er af stor Betydning for vor Retnings Fremtid at faa stillet i fuld Belysning.

Edvard Lehmann har gjort den aandrige og rammende Bemærkning, at »paa Askov var Jakob Knudsen kun den bløde, blinde Larve til — lad os ikke sige: den flagrende Sommerfugl, men den stærke Eghjort, der engang skulde flyve af Hylstret«. — Det var derfor ikke nemt selv for hans nærmeste at skønne klart over hans Muligheder eller dømme retfærdigt om de Sammenstød, hans gnavende Gang bragte ham i med en saadan travl Arbejdsbi som Ludvig Schrøder. Men bagefter ser jeg des tydeligere, at jeg dengang var Vidne til et begyndende Opgør mellem den udadgaaende og indadsøgende Kraft i det grundtvigske Livsrøre.

Jeg behøver ikke her at udbrede mig om Ludvig Schrøers Værdi som Fører for Højskolesagen efter Kolds og Grundtvigs Bortgang. Det vilde være overflødigt at bruge mange Ord til at bevise, at denne »Professor i Grundtvig« var en ægte Grundtvigianer. Men det er værd at lægge Mærke til, at hans Livsopgave var at føre Grundtvigs Tanker ud i Livet og give dem saa vid en Udbredelse som muligt.

Enhver Livsretning, som har slaaet Rod i Folket, vil vise en stærk Drift til at udvide sig til alle Sider, og

det var denne Drift hos Grundtvigianismen, som havde sin ypperste Talsmand i Ludvig Schrøder. — Han ønskede ikke alene at skaffe Retningen saa mange Tilhængere som muligt; men han ønskede nok saa ivrigt at se den udfolde sin Virksomhed paa saa mange Omraader som muligt.

Naar han paa sine gamle Dage skulde have en rigtig stor Glæde, fik han den bedst ved at holde en Slags Revy over alt, hvad Folkehøjskolen havde udrettet i Danmark, ja i Norden, og hvad den forhaabentlig vilde komme til at udrette i hele den vide Verden. Vi, der var tilstede ved hans 70 Aars Fødselsdag, husker nok hans barnlige Glæde over alle de Deputationer, som bragte Hilsen og Tak fra en hel Række forskellige Kredse og Foreninger Han tog det ikke som en blot personlig Hyldest, men glædede sig over de mange Lovord som Vidnesbyrd om den Indflydelse, Højskolen i det hele havde vundet i vort offentlige Liv.

Og denne Glæde var ikke Tegn paa Overfladiskhed i Schrøders Natur. Nej, den udsprang af en Livsdrift, der i al Fald for hans Person havde de dybeste og reneste Kilder. Jeg har aldrig mødt en skønnere og sundere Følelse for, hvorledes Ordet avler Daad, en varmere og mere dansk Fryd ved Fremskridt paa hjemlig Grund og i en god Aand. — Naar han stod og udmalede Livet i en driftig Bondegaard, hvor alle delte Arbejdet og Æren, og hvor alle samledes til fælles folkelig og kristelig Opbyggelse, saa fik vi en dejlig Udlægning af det Livssyn, som Grundtvig sang om: »Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord —«.

Derfor var Schrøder ogsaa med Liv og Sjæl optagen af hele den Udvikling i det danske Landbrug, som gik for sig i Firserne, mens Jakob Knudsen var Lærer paa Askov. I dette Udslag af de danske Bønders Driftighed med de store Sammenslutninger, Dyrskuer, fælles Mejeridrift, Forsøgsstationerne o. s. v. havde Grundtvigs folkelige Tanker jo sin væsentlige »Andel«, og Schrøder kunde aldrig blive træt af at fremhæve, hvorledes Aand og Haand her arbejdede sammen til Fædrelandets Gavn.

Men hvor berettiget den Glæde var, hvormed Schrøder saae paa Landbrugets Fremskridt, saa lader det sig dog ikke nægte, at der var Farer forbunden med den rivende Fart i Folkets udvortes Fremgang. Sjælelivet kunde, som Jakob Knudsen har sagt, ikke følge med i samme Trit. Og dertil kom, at det aandelige Liv hos Folket truedes fra anden Side ved Kampen for det politiske Selvstyre, som netop i de samme Aar lagde Beslag paa saare meget af Folkets Kraft. Hele denne ydre Udvikling truede med at centrifugere Livsindholdet ud af den oplyste Befolkning eller i al Fald svække og udvande dens indre Liv.

Her trængtes der øjensynligt til en Modvirkning, som Schrøders daadrige Liv ikke var anlagt paa at bringe til Veje. — Dersom der ikke kom en ny, indadgaaende Bevægelse, en Inderliggørelse efter den stærke Udvidelse, saa vilde det gaa med Grundtvigianismen som med saa mange andre Rørelser i Aandslivet, at den vilde flyde ud, spædes op og tilsidst blive helt ukendelig i det almindelige Folkehav, hvori den var løbet sammen med alle mulige andre Strømme.

For dem, der ikke øjner Evighedsværdierne i den grundtvigske Oplysning, vilde dette være et meget naturligt Forløb. De mange Halv- og Kvart-Grundtvigianere, som det kom til at vrimle af ved Aarhundredskiftet, var Fisk, der syntes at varsle om Strømmens Udløb, og der var andre triste Tegn til aandelig Opløsning. — Viben blandt de danske Digtere, Johan Skjoldborg, havde desværre ikke helt Uret, naar han i »Bjærregaarden« peb om, at Bønderne, som før havde hyldet »Birkedal«, nu var ved at foretrække »Munkedal«.

Men imod denne Ødelæggelse af Israel rejste Gud en Profet i Jakob Knudsen.

Mens Ludvig Schrøder glædede sig oprigtigt ved hvert Fremskridt i Aandens eller Haandens Verden, ja lagde hele sin Sjæl ind i Arbejdet for Livets fortsatte Udvikling, var Jakob Knudsen fra første Færd kritisk overfor Tingenes Gang, fordi Udviklingen efter hans Mening førte Folket bort fra den sikre, nedarvede Grundvold for dets Liv. — Det er i saa Henseende betegnende, at Titlen »Fremskridt«, som han har givet en af sine bedste Romaner, er ment ironisk.«

•

En Mængde Højskoler og Elevforeninger har nu til Julen udsendt Aarsskrifter. Vi nævner:

»Dalum Lærlinge«, »Hadsten-Bogen«, Aarsskrifter for Testrup, Vraa, Vestbirk, Vejstrup, Ollerup, Antvorskov, N. Ørslev, Vinding, Ankerhus, Aarsskrift til Hjørlundeelever, Vejlby Højskoles Julehefte, Julehilsen fra Ry Højskole, »Ryslingebogen«, Aarbog for Landboskolen ved Lyngby, »Askov Lærlinge«.

•

I adskillige Dagblade er i de sidste Dage trykt en Opgørelse, der viser, at Elevtallet paa Højskolerne og Landbrugsskolerne i Finansaaret 1917—18 har været betydeligt større end før Krigen. Tallene er følgende: 1913—14: 8044 Elever; 1914—15: 6868; 1915—16: 7343; 1916—17: 7906; 1917—18: 8778 Elever. Den meget omtalte og af Modstandere stærkt udnyttede Nedgang i Elevtallet har altsaa nu forvandlet sig til en kraftig Opgang.

•

Frimenighedspræst *Morten Larsen* meddeler os, at han i et af de første Numre af Bladet agter at tage til Genmæle imod V. Brückers Indlæg om »Kirkeligt Samfund« (Nr. 50 og 52).

•

Lovforslaget om den store Skolekommission kom før Jul til Behandling i Folketinget. Udvalget havde ændret Ministerens Forslag saaledes, at Kommissionens Medlemstal formindskes fra 38 til 25. Efter Ministerens Forslag skulde der være 12 valgte af Rigsdagen, 24 af Undervisningsministeren og 2 Formænd udnævnte af Kongen. Efter Udvalgsforslaget vælger Rigsdagen 16 Medlemmer.

Udvalgsforslaget vedtoges af Folketinget. Vi er ikke i Tvivl om, at den øgede Indflydelse, Rigsdagen hermed har faaet, betyder en Forbedring af Forslaget.

•

En virkelig Nytaarsgave er skænket den danske Menighed med det store Værk »Dansk Kirkesang« som *Thomas Laub* har udsendt i disse Dage. Her er samlet det meste af hvad Laub tidligere har udgivet af Kirkemelodier, og saa er her tilføjet en Mængde ny, saa der med dette Værk foreligger en virkelig folkelig »Koralbog« med over 200 Salmemelodier. Vi vender senere tilbage til Værket i en udførligere Anmeldelse.

•

For halvtredje Aar siden holdt den første Valgmenighed herhjemme, Ryslinge, sit 50 Aars Jubilæum. Som Valgmenighed havde den dog først i Fjor bestaaet i 50 Aar. Det var jo i 1868, Valgmenighedsloven blev til. Hurtigt efter Ryslinge fulgte Kerteminde-Dalby, der ligeledes blev oprettet i 1868, med Laurits Christian Hagen som Præst. Hagen havde været Præst i Stepping-Frørup i Haderslev Østeramt, men blev i 1867 afsat af Tyskerne. Menigheden vil nu fejre Halvhundredaaret for sin Begyndelse ved en Formiddags Gudstjeneste den 24. Januar i Emauskirken og samme Dags Eftermiddag et Møde paa Tornøes Hotel i Kerteminde. Der er udgaaet Indbydelse til de andre fynske Valgmenigheder. I Kerteminde Højskoles Aarsskrift vil Højskolelærer Severin Andersen give en Fremstilling af Menighedens Historie.

•

I *Carl Kochs* Artikel om *Selma Lagerlöf* i Julenummeret staar paa Hæftets 8. Side, Sp. 1, L. 25: »Majorinden«. Der skulde staa: »Elisabeth Dohna«.

BØGER.

Hans Kyrre: Sognets Bygmestre (Hagerup).

Fra Hans Kyrres kendte og skattede Værk om Henrik Hertz til hans nye Bog, Sognets Bygmestre er der ikke noget stort Spring, skønt historisk var Bogen om H. H. stærkt præget af hans egen rige digteriske Evne til at finde kønne, rammende Udtryk og Billeder, og »Sognets Bygmestre« er skønt rent skønlitterær præget af hans grundige historiske Viden om den Tid, hvortil Handlingen i Bogen er henlagt.

I S. B. fortælles der om hvorledes Bondestanden i et Sogn ved to Mænds store, ydmyge Offervillighed føres frem fra at være aandeligt døde Hovbønder til velstaaende Selvejere og dernæst i næste Slægtled til at være retskafne og fremadstræbende.

Som Kultur- og Menneskeskildring er Bogen ypperlig, og den spændende Fortælling vil kunne forstaas selv af den jævneste Læser. Dens fuldendte Form og udmærkede Sprog vil glæde alle, der holder af at se vort Modersmaal skrevet rent og smukt.

Niels Jul.

Fr. P. Suhm: Hemmelige Efterretninger om de danske Konger efter Souveraineteten. Meddelte ved Julius Clausen. (H. Hagerup) 1918. — Kr. 5.00 Øre.

Det er ikke noget lysteligt Billede af Livet i de højeste Kredse i Danmark i det 18. Aarhundrede, som her oprulles for os: løssluppen Sanselighed i alle Retninger, Rænkespind, ynkeligt Kryberi for Samfundsspidserne, som man dog i sit Hjerte foragtede, — det er det, vi her bliver bekendte med gennem Historikeren Suhms farverige Skildring. Den frisindede Forfatter, der ikke var lidt forud for sin Samtid i Forstaaelse af, at en friere Forfatning baadede vort Folk bedre end Enevælden i dens sørgelige Skikkelse i Frederik V.s og Christian VII.s Dage, kunde selvfølgelig ikke offentliggøre disse Optegnelser i sin Levetid (han døde 1798), saa de har henligget omtr. 150 Aar, inden de nu er bleven trykte. Den lette Adgang, han havde til Hofkredsene, borger for, at de i alt væsentligt er paalidelige. De minder ikke lidt om Charlotte Dorothea Biehls Optegnelser fra og om samme Tidsalder. —

J. Richter.

Lærer *Chr. Jensen*, Linde: *Nørlems Historie.* Forfatterens Forlag 1918.

Udpræget Hjemstavnsfølelse og stærke, levende Barndomsminder har trykket den vestjydske Skolelærer Pennen i Haand til dette lille vakre Arbejde, der endda ikke omfatter *hele* hans Fødesogns Historie, men kun fortæller om en enkelt By i dette (Lem i Vest-Salling). Han gaar Byen igennem Gaard for Gaard — ja og Husene med —, men man maa ingenlunde tro, at han nøjes med en tør Opregning af Hartkorn og Landgilde o. s. v., nej han har ikke lidt at fortælle om Ejerne og Levesættet dér i svunden Tid. Der ligger et betydeligt Arkivarbejde bagved, men de mange Minder og Oplysninger om Egnens Skik og Sæd giver Bogen en ikke ubetydelig kulturhistorisk Værdi.

Bogen, der er bleven paa omtr. 200 Sider, er kun trykt i et lille Oplag og kan derfor ikke sælges billigere end 3 Kr. 25 Øre. Den faas enten hos Forf. (Linde Skole ved Naur) eller hos den af Opredningen af Skive-Egnens gamle Landboliv saa fortjente Træhandler Niels Sørensen i Lem ved Skive.

J. Richter.

INDHOLD.

Jacob Appel: Opgaverne.
Carl Koch: F. C. Krarup: Livsførelse.
Julevers af *C. Hostrup* med Melodi af *Harald Balslev.*
Andr. Beiter: K. Kristensen. Med 2 Billeder.
J. P. Jensen: Skolekommissionen.
Spørgsmaal og Tildragelser. *A. V.:* 1918. — *Johannes Monrad:* En ny kirkepolitisk Front. — *Marius C. Sørensen:* Fircroft. — *Sob. Sveinbjørnsson:* Det islandske Litteraturselskab i København. — I Ugens Løb.
Bøger.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri Kolding.

TILLÆG TIL HØJSKOLEBLADET.

Nr. 1. | Fredag den 3. Januar. | 1919.

Åndelige Resultater.

»... vort Væsens højeste Udtryk er Aktivitet.«
F. C. Krarup: Livsførelse.

Vi kender alle Lignelsen om Sædekornet, der lægges i Jorden og siden vokser sin stille, ubemærkede Vækst. Ligeså med det åndelige Sædekorn, Ordet. Ligesom Landmanden udstrør sine Korn og derefter lader dem ligge og spire i Fred, således bør Ordets Sædemand alene vidne troende og tillidsfuldt ud af sit eget Liv og aldrig spørge efter, om nu også hans Ord spirer i andre Menneskers Hjærtemuld.

Denne gamle Billedtale var og er fuldt berettiget. Nu har man imidlertid begyndt at kæde denne Lignelse sammen med den noget dunkle Påstand, at i Åndens Verden bør ingen spørge efter åbenbare og store Resultater. Frem for alt bør de rigtige Grundtvigianere aldrig spejde efter, om der er få eller mange i Discipelkredsen, og det er da også kun nogle stakkels Grundtvigianere i »Gåseøjne«, de, der naivt protokollerer Tilhængernes Antal. Såmænd — skønt den stakkels Lucas bliver jo så rigtignok sat helt ud af Spillet. Thi han opnoterer ganske troskyldigt, at der på Pinsedagen blev føjet omtrent tre Tusinde Sjæle til Menigheden.

Dog dette får stå hen. Derimod har jeg Lyst til at sige noget om det åbenbart i mange Kredse foragtede Ord: Resultater. Og jeg mener her: *åndelige Resultater*. Vi er nemlig sikkert en hel Del, som både venter og forlanger sådanne Resultater af os selv og andre — og dét, samtidig med at vi elsker den grundtvigske Retning og føler os hjemme dér og ønsker, at den mer end nogen anden Retning må få Lykke til at overvinde alt det åndeligt usunde og materialistisk nedbrydende i vort Folk. I det mindste skammer jeg mig ingenlunde ved åbenlyst at bekende, at jeg både ønsker og forlanger *åbenbare* og helst *store* Resultater i Åndens Verden. Aldeles ikke, fordi jeg føler mig bekymret-imponeret af K. F. U. M. & K. Nej, jeg siger det ene og alene ud af fuld Tillid til ham, der Gang efter Gang sagde det så tydeligt som vel muligt: Et Træ skal kendes på dets Frugter.

Nu kan man altid indvende: »Javel, men det er kun Vorherre, der ser Frugterne. De Kristne, hans Medarbejdere: Forældre, Lærere og Præster, skal enten ved det Liv, der leves, eller den Tale, der føres, *kun* så og atter så og aldrig bekymres for den åndelige Vækst og Høst.« Og dette lyder rigtigt og ydmygt.

Men lad os nu atter tænke på Landmanden, der sår sin Sæd i April og Maj. Han bør kun sørge for at lægge et sundt Sædekorn i en god Muld. Så må Muld og Regn og Sol sørge for Resten. Dette er sandt; men lige så visst er det tillige, at den samme Landmand i Juni vil søge ud på sin Ager for at se, om Sæden holder sig frisk og vokser, og i August, for at skønne, om det tegner til god og gylden Høst. Ser han da gode Resultater, bliver han glad. Er Stråets derimod forkrøblet og Aksene golde, bliver han ganske naturlig bekymret, og som samvittighedsfuld Landmand vil han bekymret sige til sig selv: Det var nok mig, der var en dårlig Sædemand.

Således også med de åndelige Sædemænd: kristne Forældre, Lærere og Præster. Føler de sig ikke som Guds Sædemænd og Kristi Medarbejdere, har de ingen Ret til at regne sig for at være kristne Forældre, Lærere og Præster. Kravet om åndelig Blufærdighed kan have sin store Berettigelse — til visse Tider og i visse Kredse. Men sandelig: Vi trænger dog for en enkelt Gangs Skyld til indenfor den grundtvigske Retning at få slået fast, at ligesom det er godt at være ydmyg, således er det også godt, *at man ikke har for ringe Tanker om sig selv*. Den, der tror på Jesus Kristus, bringer godt Bud til Huse og banker dristigt på, hvad enten han er 25 År eller 50. Forresten var Jesus jo selv kun 12 År, da han i Nazaret talte de gamle Skriftkloge dristigt til. Ja, den, der tror, har et Bud at bringe, som også skal sætte Frugt hos andre.

Lifligheds Magt gøre Dorskhed opvakt,
så på Guds Nåde der skønnes!
Tonerne dybe i Gry og Kvæld
røre selv Hjærtet så hårdt som Fjæld!

Alstå, selv Grundtvig frygtede ingenlunde for de *vækkende* Toner. Nu er det jo derimod nærmest en Skam for en Grundtvigianer, hvis det siges om hans Vidnesbyrd, at det er vækkende. Underligt nok har dog én af Nutidens åndfuldeste grundtvigske Forkyndere på sin store Prædikensamling sat det Motto: »Vågn op, du, som sover!« Underligt nok, sagde jeg; burde vel egentlig sagt: naturligvis. Thi selvfølgelig bør det kristne Vidnesbyrd være vækkende, ikke blot opbyggeligt. Med andre Ord: Forkyndelsen må følges af Resultater. Ligesom der i det rent timelige Liv er Forskel på Søvn og vågen Tilstand, således også i det åndelige. Den, der vågner om Mor-

genen, rejser sig for at tage fat på sit Arbejde. Den, der vågner op fra megen Dorskhed og åndelig Ligegyldighed til Kristenlivets Herlighed, vil også stå op for at arbejde flittigt på sit eget Hjærtes Fornyelse. Og dette Arbejde kan aldeles ikke hemmeligholdes. Er man doven og ligegyldig, høster man Dovenskabens og Ligegyldighedens tilstrækkelig synlige Frugter. Er man arbejdsom, høster man Arbejdets heldigvis åbenbare Frugter.

Dette tror jeg om Guds Rige. Thi det er et Arbejdets Rige. Ligesom det i det Timelige nok skal kendes, om man er doven eller flittig, således skal det også nok komme for Dagen, om man i sit Hjærte arbejder eller dovner med det åndelige. Det vil sige: vi står her atter ved Resultaterne.

Dette kan ligefrem ikke undgås. Derfor ser man også ivrige Fjender af åndelige Resultater gøre sig skyldige i besynderlige Selvmodsigelser. F. Eks. i Sommer en Højskoleforstander, der ganske ugenert nævnte Frihedens Gennemførelse og Andelssagens Trivsel som *Bevis* på Grundtvigianismens Fortrinlighed, — åbenbart ud fra den meget rigtige Følelse, at hvor der *er* noget, dér vil der også *vise* sig noget.

Frihedens Gennemførelse tillader jeg mig nu at sætte Spørgsmålstegn ved. Henvisningen til Andelssagen var derimod mere berettiget, skønt de dygtige Andelsfolk, der hører hjemme andet Steds, dog vel må føle sig lidt brøstholdne, når de hører, at det er Grundtvigianerne, der har løst denne Sag. Materiel Dygtighed og Optagethed kan i og for sig kun glæde én; men det vilde dog være en bitter Livets Ironi, om det engang skulde blive Historiens eneste Karakteristik over Grundtvigs Venner: De løste Andelssagens Opgave. Desværre øjner man allerede flere ildevarslende Tegn. Så lad os dog engang imellem tale rent ud og spørge: Hvad er det, vi samles om ved vore Selskaber? Alt for ofte kun Mad, Smørpriser og Forretninger! Hvorfor? Simpelthen, fordi der findes alt for megen Dovenskab og Ligegyldighed hos os overfor det Hjærte, der skulde være et Tempel for Guds Ånd og ingen Røverkule for Materialisme. Brænder vore Hjærter for det Ideale, da skal der nok komme Indhold og Naturlighed ind i vore Sammenkomster og Samtaler. Også i det Stykke kendes Træet på dets Frugter!

Men Frugterne synes efterhånden at blive foruroligende få og forkrøblede — trods et Utal af Møder, Foredrag og Prædikener. Det turde da være på Tide at spørge: Skylden skulde vel ikke ligge i en slap Opdragelse i Hjemmene, en fattig Påvirkning i Skolen, en kraftløs Forkyndelse i Kirkerne? Det Spørgsmål stilles ikke ud fra en sur Kritik, nej, for at vække Uro og Bekymring i Retning af større Inderlighed hos den enkelte. Derigennem vil den enkelte vågne op til at arbejde mere og mere på sit eget Hjærtes Fornyelse — for også derved at blive en Kristi Medarbejder til at vække andre op til det samme Arbejde.

I det hele taget kan jeg vanskelig forstå den store Forbrydelse, det skulde være at spørge efter åndelige Resultater. For få År siden lyste — såvidt jeg husker — to af vore åndfuldeste Højskoleforstandere meget naturligt efter de socialdemokratiske Arbejdere og spurgte, om ikke Højskolen her havde forsømt en stor Opgave, siden det jo havde vist sig, at et sørgeligt lille Antal Socialdemokrater satte sig på Højskolebænk.

Nu derimod ser det næsten ud, som om vi unge kun kan vente os Misforståelse fra den Side, når vi i al Troskyldighed lyser efter den *grundtvigske* Ungdom i Provinsbyerne og København. Ja, jeg er virkelig så naiv at bekende, at jeg både ønsker og forlanger åbenbare og store Resultater i Åndens Verden. Jeg ønsker at se Kristenlivets Frugter endog hos den døbte danske Ungdom! Den Frugt ønsker og forlanger jeg af mig selv, ja, meget mere: jeg véd, at dersom mit Hjærte er et Tempel for Guds Ånd, da vil det også *kendes*. Og det vilde være en Fornærmelse af mig imod andre at tro anderledes om dem.

Jeg véd vel, at der her røres ved meget sarte og hellige Ting. Men så længe vi lever i denne Verden, må vi regne med dens Kendsgerninger og aldrig drømme os bort i livsfjærne Fantasier. Jeg véd også vel, at der findes adskillige herlige unge i vore egne Kredse, unge, der *vil* noget og *véd*, hvad de vil. Men det er tillige en sørgelig Kendsgerning, hvor lidt de grundtvigske har formået at påvirke Provinsbyungdommen, især Mændene. Eller de grundtvigske Sønner i København. Kun på én Dag i Aaret skal man kunne træffe dem i Gr.s Hus, ved Fastelavnsbazaren, med K. F. U. M.-Emblem på!

Er det da så stor en åndelig Forbrydelse at spørge: Hvad er der i Vejen med os? Jeg klager ikke over de andre. Nej, over mig selv. Og jeg kan ikke se rettere, end at alle, der står i et grundvigsk Ungdomsarbejde, også bør gå dybt, dybt ind i deres eget Hjærte og bekymret spørge: »Hvad er der dog i Vejen med os?« Hellere dét end være tilfreds med den foreliggende Situation. Skal vi lade Ungdomsarbejdet i København og Provinsbyerne blive til en Skandale, et lille Selskab, der — ikke vidende, hvad det vil — opløses i indbyrdes sur Kritik. Hvad er der dog i Vejen? En Svaghed må der findes et eller andet Sted. Ellers vilde det gå med langt større Fart og Friskhed. Og flere unge Mænd bryde sig om vort Selskab. Ære være Poesien og Historien! De henrykker også mig til skønne Egne. Alligevel: i Hjærtets sædelige Kamp mellem godt og ondt vin-

des der tilsidst kun Sejr i Jesu Navn — også for en ung. Det véd nogle af de bedste blandt Ungdommen, og dem skal der vel også tages Hensyn til.

Selvfølgelig skal en ung aldrig snakke meget op om sine helligste Oplevelser. Men én Bekendelse er han dog altid kaldet til at aflægge: *Livets*. Når unge fra kristne Hjem kommer ud i Verden som Tyende, Soldat eller studerende, møder de megen Tvivl, en forfærdende Banden, og fremfor alt: en skamløs Svælgen i Sjofelheder, der forgifter Tankerne om et af de helligste Forhold. Hvis nu en ung, der selv mener at tro på Gud, finder sig i sligt og ler med, dersom hans Liv ikke bliver en levende Bekendelse og Protest mod al den sjælelige Raahed, da er han på Veje til at blive utro mod Gud.

Tror imidlertid den unge virkelig på Gud og holder sig Gud nær, fordi han har oplevet og derfor også *véd*, at Gud er hans i Sejr og Fred, altså: er sig sin Kristendom *bevidst*, da skal han også nok få Kraft og Visdom til at aflægge en Bekendelse i Liv og Tale.

Hjærtets Kristenliv er — meget sandt — en dyb Hemmelighed mellem den enkelte og Gud, til syvende og sidst et uforklarligt Mysterium. Men derfor er det ligefuldt et kosteligt Klenodie, som kun ejes derved, at det værges, og som ingen bør skamme sig over, når han da *véd*, at det er hans Frelse. Og når man har oplevet og véd noget, ejer man det med *Hjærtets Bevidsthed*. Og hvad Hjærtet er fuldt af, løber Munden over med! Der gives en Tavshed, som er Guld. Ja! Men der gives også en Tavshed, der er *Fejghed* eller *Ligegyldighed*. Dén kender vi også i de grundtvigske Kredse. Det er nok ofte vor Svaghed. Man skal nemlig ikke tro, de unge synes ringest om den, der træder frisk frem og bekender, fordi han virkelig har noget at bekende. Tværtimod! Hvis de grundtvigske Forældre, Lærere og Præster evnede at tale frit og friskt med Ungdommen, f. Eks. om den sædelige Strid, og kunde og turde de ud fra Selvoplevelse vidne om den Kristus, der også vil hjælpe i denne Strid, da vilde ganske sikkert langt flere unge end hidtil finde ind i vore Kredse. Thi de unge kan godt lide en direkte og dristig Tale; Omsvøb ynder de ikke. Og den grundtvigske Retning har ganske særlige Betingelser for at kunne tale direkte, uden at henfalde til Manér og Moraliseren.

Jens Krustrup.

Holstebro, i November 1918.

Udkomne Bøger.

H. I. F. C. Matthiesen: **Trods alt.** Fire Taler paa Skamling i Krigsaarene 1914—18. 62 S. (O. Lohse.) 1,00.

E. Prentiss: **Paa Himmelvejen.** Oversat af Ellen 462 S. (O. Lohse.) 4,00.

Hans Koch: **Jeg gaar med Jesus.** 135 S. (O. Lohse.) 3,00.

Jesu Liv i Billeder af Carl Bloch. Med Tekst af C. Skovgaard-Petersen. 107 S. (O. Lohse)

Woodrow Wilson: **Taler og Noter under Verdenskrigen.** Med en Karakteristik af Wilson ved Arthur Christensen. 170 S. (G. E. C. Gad.)

Edgar Poe: **Digte.** Ved Otto Rung. Med Vignetter af G. Hentze. 56 S. (Pio.)

Kappel Bøcker: **Nissefars Rejse.** Illustreret af Ragnhild Willerup 16 S. (Nyt nordisk Forlag.)

Bruce Bairnsfather: **Storm og Stille.** 232 S. (Nyt nordisk Forlag.)

Vareleksikon. Almindeligt illustreret Vareleksikon omfattende alle vigtige Handelsvarer, deres Forekomst, Fremstilling, Sammensætning, Kvalitetskendetegn, Anvendelse, Forfalskninger o. s. v. Under Medvirkning af ansete Fagmænd udarbejdet af Karl Meyer. 3. gennemsete og forøgede Udgave. 1064 S. (Gyldendal.)

Elsa Beskow og Anna Warburg: **Hvad skal vi bestille?** En Serie Haandarbejder for Børn. Omarbejdet til Dansk af Augusta Døssing og Margrete Marstrand. 75 S. (Gyldendal.)

Elith Reumert: **Et Livs Roman.** Charlotte Oehlenschläger. 236 S. (Gyldendal.)

Vorslund Kiær: **Naar Masken falder.** Digte. 156 S. (Schønbergske Forlag.)

Katharina Gjesdal: **Porcelænsdukken.** 240 S. (Aschehoug.)

Helga Bekker: **Den hellige Time.** Digte. 62 S. (Cammermeyer.)

Forfatningen i den russiske socialistisk føderative Sovjetrepublik. Den femte alrussiske Sovjetkongres' Bestemmelser vedtaget paa Mødet d. 10. Juli 1918, oversat ved Rosta. 38 S. (Europæisk Forl.)

Langelegen som dansk Folkeinstrument. Af Hortense Panum. Hæfte 1—2 à 24 S. (Lehmann & Stage.)

Harald Lawaetz: **Til Tanke og Hjerte: Spørgsmaalet Evropa.** 144 S. (J. Frimodt.)

N. Bucharin: **Kommunisternes Program** (Bolschevismen). Oversat ved »Rosta«. 192 S. (Europæisk Forlag.) 1,50.

John Galsworthy: **Den lille Model.** En Bog om Broderkærlighed. Ved Edith Smyth-Hansen. 282 S. (Hagerup.) 5,85

Anders J. Eriksholm: **Kongens Mølle.** Fortælling. 166 S. (Hagerup) 4,75.

Paul Bourget: **Nemesis.** Fortælling. Oversat af Niels Møller. 235 S. (Hagerup.) 6,00.

Niels K. Kristensen: **Paa Kodans Bølge.** Fortælling fra Søkrigen 1864. 125 S. (Hagerup.) 2,25.

Harald Høffding: **Oplevelse og Tydning.** Religionshistoriske Studier. 238 S. (Nyt nordisk Forlag.)

Hvor Vejene skilles. En Fortælling om to Sønderjyder. 196 S. (Nyt nordisk Forlag.)

Gyldendals Julekatalog 1918. 62 S.

Danmarks Sociallovgivning. Udgivet paa Indenrigsministeriets Foranstaltning. II—III. Ca. 600 S. (Gyldendal.)

Georg Rønberg: **Fra Venedigs sidste Storhedsdage.** Kurtisanen og Digterinden Veronica Franco. 176 S. (G. B. N. F.)

„Højskolebladet“

udgaar een Gang ugentlig. Det bestilles paa alle Postkontorer, Brevsamlingssteder og hos Landposterne og koster 2 Kr. Fjerdingaaret, Postpengene iberegnede.

Kundgørelser.

Nr. 2 Fredag den 10. Januar. 1919

Man skal ikke kaste med Sten, naar man selv boer i et Glashus.

Hr. Pastor Brücker er forarget over, at vi, som er Medlemmer af Kirkeligt Samfund af 1898, har omorganiseret det og vil have Folk til at træde ind i det.

Jeg skal foreløbig lade det henstaa uafgjort, om dette er en saa stor Forbrydelse og indskrænke mig til at paavise, at Pastor Brücker i hvert Fald ikke er den rette Mand til at gaa i Rette med os derfor. Man skal nemlig ikke kaste med Sten, naar man selv bor i et Glashus, og det gør Valgmenighedspræsten i Aagaard.

Pastor Brücker staar i en af de ældste og sejgeste Organisationer i vort Land — nemlig den danske Stats- eller Folkekirke.

Denne Organisation bandt ham, inden han blev Præst, ved visse Løfter.

Det første maatte han aflægge ved Ordinationen. I dette forpligtede han sig til »at forkynde Guds Ord rent og ret, som det findes i de profetiske og apostoliske Skrifter«, og at »forvalte de tvende højværdige Sacramenter aldeles efter Jesu Kristi egen Indstiftelse« samt fremfor alle Ting »at beflitte sig paa at være til godt Eksempel for den Guds Hjord, som blev ham betroet, i Tro, i Kærlighed, i Sagtmodighed, i Kyskhed og alle kristelige Dyder«.

Ikke nok dermed; efter Ordinationen blev der afkrævet ham et nyt Løfte »for den alvidende Guds Aasyn«. I dette lovede han atter at »forkynde Guds Ord rent og purt, som det findes i de profetiske og apostoliske Skrifter«, men der til føjedes: og som det findes »i vor danske evangelisk-lutherske Kirkes symbolske Bøger«. Han maatte endvidere love under Udførelsen af sin Tjeneste i dennes forskellige Dele »med al skyldig Lydighed at rette sig efter de kirkelige Love og Anordninger og mod Foresatte og Embedsbrødre udvise et saadant Forhold«, at der ikke med Grund »skulde kunne føres Klage over ham«.

Der var meget mere, som jeg ikke finder det nødvendigt at fremdrage i denne Sammenhæng. Pastor Brücker er den Dag i Dag bunden af disse Løfter, som den folkekirkelige Organisation den Gang gennem en af sine Biskopper bandt ham med.

Ikke desto mindre gaar han i Rette med os, som har været med til at omorganisere Kirkeligt Samfund af 1898, fordi vi har sat ind i dets Grundbestemmelser, at dets Formaal er »at virke til Kristenlivets Vækkelse og Vækst og til Oplysning paa Daabspagtens Grund«.

Der er ikke Tale om, at Kirkeligt Samfund højtideligt »for Guds Aasyn« agter at binde hverken Præster eller Lægfolk, som vil virke for, at dets Formaal kan blive virkeliggjort, ved den Art Løfter, den folkekirkelige Organisation binder Mennesker med, men alligevel hævder Hr. Pastoren, at naar det er sagt, at det er Samfundets Formaal at oplyse paa Daabspagtens Grund, er det dermed slaaet fast, at alle Rejsepræster og »egnede« Lægmænd o. s. v. oplyser paa Daabspagtens Grund, og at der der-

ved er givet en »vidunderlig Garanti«; bliver man bare Medlem af Kirkeligt Samfund, er man fri for alt Ansvar; »gaa til dets Møder og lyt til dets Talere, og Du ved, at Du bliver opbygget og oplyst paa Daabspagtens Grund. Samfundet garanterer«.

Pastor Brücker kommer formelig i Ekstase og siger »sandelig«: »sandelig, havde jeg ikke andet at indvende mod dette Samfund, jeg blev aldrig Medlem deraf«. Mon han ikke ogsaa har slaaet sig for sit Bryst og i en stille Bøn takket Gud, fordi han ikke er som disse Syndere.

Kære Præst, der er ingen Aarsag til at blive højtidelig, for hvis den Tankegang, De gaar ud fra, naar de dømmer Kirkeligt Samfund og dets Mænd, virkelig er rigtig, saa sidder De selv, De — Valgmenighedspræst Brücker i Aagaard — op over Ørene i noget, som er hundrede Gange værre. Selv om De havde Ret i Deres Dom over Kirkeligt Samfund, hvad er saa dets Smule Ord om, at dets Formaal er at oplyse paa Daabspagtens Grund, imod alle de Løfter, den folkekirkelige Organisation har krævet af Dem og andre Præster og alle de Garantier, den derigennem giver eller mener at give sine Medlemmer.

Pastor Brücker vil ikke have sat det Skilt paa sig, at han gaar rundt og bliver oplyst paa Daabspagtens Grund, men han har intet imod at gaa omkring med det Skilt paa sig, at han forkynder Guds Ord purt og rent o. s. v., ikke at tale om, at han gaar omkring som et Eksempel paa »alle kristelige Dyder«.

Det om, at man faar Skiltet for den billige Pris af 3 Kr. om Aaret, er vittigt sagt, men ud fra den Tankegang, Pastoren forkynder, kan jeg være ligesaa vittig; hør bare: Gaa ind i den folkekirkelige Organisation, Pastor Brücker staar i, betal, hvad Du efter dine Forhold skal, og Du faar Guds Ord forkyndt rent og purt, som det findes i de profetiske og apostoliske Skrifter og meget, meget mere. Pastor Brücker og andre Præster i denne Organisation har højtideligt »for Guds Ansigt« lovet det, — altsaa kan Du være vis paa, at det er det, Du faar, ja men — desværre — det er ikke vist, at Organisationen kan yde dig alt dette for 3 Kr. om Aaret; det er muligt, Du maa ud med meget mere, men saa faar Du ogsaa anderledes Smæk for Skillingen. — Alt dette indestaar blandt andet Valgmenighedspræsten i Aagaard dig for ved at være med i Organisationen.

Pastor Brücker synes i visse Henseender at være ligesaa ømfindtlig som Prinsessen paa Ærten, men hvorledes han med denne Ømfindtlighed er i Stand til at finde sig til Rette med at være bundet af alle disse Løfter og være med i en Organisation, der derigennem byder sine Medlemmer alle disse Garantier, forekommer mig at være en psykologisk Gaade.

Pastor Brücker vil ikke være med til at opretholde en saa »utaalelig Narrestreg« som Kirkeligt Samfund af 1898, men er dette Samfund efter Brückers Tankegang en utaalelig Narrestreg, er den folkekirkelige Organisation — efter samme Tankegang — en 100 Gange utaaleligere Narrestreg. Ikke desto mindre har Pastoren i Aagaard været med til at opretholde den i alle de Aar, han har været Præst med Undtagelse af den Tid, da han — mod sin Vilje — var sat ud af den.

Find Mening i det, hvo der kan.

Hr. Pastor Brücker kan ikke ud fra sin egen vel kendte Tankegang forsvare dette sit Forhold med, at den folkekirkelige Organisation er ét med den kristne Menighed, der »i 1800 Aar har været og den Dag i Dag er organiseret paa Daabspagtens Grund«, for han har Gang efter Gang med stort Eftertryk hævdet, at Folkekirken er et og den kristne Menighed i vort Land noget helt andet — og derfor skal han kun have Tak —, men naar Forholdet er saaledes, bliver hans Stilling i Folkekirken aldeles uforsvarlig — ud fra hans egen Tankegang.

Det er latterligt, at en Mand, der, hvis den Tankegang, han selv gør gældende, er rigtig, har slugt alle disse Kameler og hver Dag sluger dem paa ny, faar saa travlt som en Mus i Barselseng med at afsi den Smule Myg, han indbilder sig at have opdaget ved Kirkeilgt Samfund, fordi det siger, at dets Maal er at oplyse paa Daabspagtens Grund. Nej, kære Pastor Brücker, er Deres Tankegang rigtig, saa fej først for Deres egen Dør. Der vil gaa adskillige Koste i Løbet, inden De faar Tid til at feje for andres.

Det er aldeles ikke min Mening at bebrejde hverken Pastor Brücker eller nogen som helst anden, at de staar i Folkekirken. Om et Menneske staar i eller uden for Folkekirken er en

Sag, det maa afgøre med sin egen Samvittighed. Jeg kræver af dem, jeg skal arbejde sammen med, at de skal tro om mig, at naar jeg nu staar udenfor Folkekirken efter i mange Aar at have staaet i den, er det fordi jeg har maattet handle saaledes for at bevare min Samvittighed uskadt; de, der staar og vil vedblive at staa i Folkekirken, har selvfølgelig ligesaa megen Ret til at kræve af mig, at jeg skal tro om dem, at ogsaa de gør dette for Samvittighedens Skyld. Jeg gaar altsaa ikke i Rette med nogen, fordi han staar i Folkekirken. Jeg kan bare ikke forstaa, hvorledes Pastor Brücker, naar han har den Tankegang, han dømmer Kirkeligt Samfund efter, kan finde sig til Rette med at staa indenfor den folkekirkelige Organisation med dens Løfter og Garantier.

Der kunde være meget mere at sige om Kirkeligt Samfund.

1/1 1919.

Det kan og bør ses fra et helt andet Staasted end det, Pastor Brücker ser det fra, men derom senere.

Nu vil jeg bare give Pastor Brücker Tid og Lejlighed til at »legitimere« sig som den rette Mand til at udtale Fordømmelsesdommen over det.

Til Slutning kun dette: Jeg har intet imod, at Pastor Brücker øver Kritik overfor Kirkeligt Samfund, — tværtimod, han skal være velkommen som Kritiker. Ind mellem alle Urimelighederne er der ogsaa denne Gang et og andet i hans Kritik, Kirkeligt Samfund og dets Mænd gør vel i at lægge Mærke til og tænke over; jeg vil bare nu — til at begynde med, — henstille til ham, om han ikke handlede rigtigt baade overfor sig selv og andre i at lade være med at maale dem, han vil til Livs, med et Maal, han ikke selv taaler at maales med.

Morten Larsen.

Sønderjyllands voksende Ungdom.

Det er ikke blot økonomisk, at der er et stort Genopbygningsarbejde at gøre efter Sønderjyllands Genforening med Danmark. Det samme gælder kulturelt. Her skal særligt nævnes Arbejdet blandt Sønderjyllands voksende Ungdom. Dette Arbejde har i særlig Grad Krav paa danske Højskolefolks Deltagelse.

Siden 1889, altsaa i de sidste tredve Aar, er der ingen som helst dansk Undervisning givet i de nordslesvigske Folkeskoler udover en tarvelig saakaldt dansk Religionsundervisning. Hele dette Slægtled har maattet savne Undervisningen i Modersmaalet. Den Skade, der her er blevet voldt, har der kun delvis kunnet bødes paa ad Frivillighedens Vej.

Skoleforeningen har sendt nogle Tusind paa danske Skoler. Et betydeligt Antal har selv betalt Skoleophold, dog kommer deres Antal ikke op ved Siden af Skoleforeningens Elevantal. Endelig har en Del faaet Privatundervisning. Resten, den store Hovedmasse, har ingen dansk Undervisning faaet.

Lad mig nævne nogle Tal.

Der konfirmeres hvert Aar c. 3500 Piger og Drenge i det Omraade, der ligger nord for den af Vælgerforeningen foreslaaede Grænse. I ti Aar vilde det give 35,000. En Del af dem fragaar ved Dødsfald, Bortrejse osv., men der vil i hvert Fald i Sønderjylland være op imod 30,000 Unge i Alderen fra 16 til 26 Aar, hvoraf kun en ringe Del har faaet nogen Undervisning paa dansk, nu i de 4—5 Krigsaar saa godt som slet ingen.

Af denne Ungdom hører en Trediedel til Familier, hvis valgberettigede Medlemmer stemte tysk ved Rigsdagsvalget 1912.

Hvad det betyder, at faa hele denne voksende sønderjyske Ungdom ind under god dansk Paavirkning, behøver ingen nærmere Paavisning, og det kan selvfølgelig kun ske ad Frivillighedens Vej, ikke ved Statens Indgriben. Kun det private Initiativ raader over den nødvendige Bevægelighed, Opfindsomhed og Kærlighed til at faa Værket til at lykkes. Som Midler kan nævnes Skoleophold, kortere Foredragskursus paa heldigt beliggende Steder, Privatundervisning, og god Læsning.

Men skal et Arbejde af denne Natur føres med Kraft og med Udsigt til Held, maa der staa betydelige Midler til Raadighed. Der rejses i denne Tid store Fonds til at bøde paa Krigens Tab og økonomisk Ødelæggelse i Sønderjylland. Var det ikke paa sin Plads, at der ogsaa rejstes et Fond med en fremtidig natio-

nal og kulturel Virksomhed blandt Sønderjyllands voksende Ungdom for Øje, og er dette ikke en Gerning, der i ganske særlig Grad kan regne med danske Højskolekredses varme Deltagelse?

Anders Lebeck,
Haderslev.

Otto Jespersen: Rasmus Rask.

(Folkets Førere, 4. Aargang) G. B. N. F. 1918.

Man kunde fristes til at spørge sig selv, om der nu også er brug for en ny bog om Rask; der foreligger jo fortræffelige, let læselige livsskildringer i forvejen. N. M. Petersens i Rasks Samlede Afhandlinger, Fr. Barfods og Vilhelm Thomsens i gamle tidsskrifter er måske ikke så lette at få fat på, men Rønnings mindeskrift og Wimmers tale ved universitetsfesten 1887 er i al fald næppe vanskelige at få, og i dem er dels selve det biografiske stof, dels også en særdeles kyndig vurdering af Rasks arbejde givet. Og alligevel er Otto Jespersens lille bog ikke overflødig. Den er mindre end Rønnings og vidtløftigere end Wimmers, men det er ikke det eneste, der udmærker den. Der er i visse retninger nye synsmåder, som er frugtbare, og det er det vigtigste.

Først til forståelsen af Rask selv som personlighed. Hans sygdom i Persien har, ganske særlig efter fræmdragelsen af Mundts breve (1903), nødvendigvis måttet stå som et vendepunkt, men denne skildring er den første, der har kunnet benytte den ny kilde, og som følge heraf kommer Rasks sygelige sindstilstand fra ankomsten til Indien og næsten til hans allersidste dage først her til helt at tegne sig, som den bør. Hans »lede ved det indiske« bliver — sikkert med rette — væsentlig henført til den grund, at opholdet i Indien for Rask trods det rige udbytte i det hele og store har været en lidelsestid, som han kun med smærte kan tænke tilbage på, og uviljen øges ved, at hans rejse og studier i østerlandene ikke, som han var fuldt berettiget til at vænte, snart skaffer ham den professorplads, hvor han kunde finde et sikkert om end ikke rigeligt udkomme for sig og sine nærmeste, halvbroderen og stemoderen. Så snart han ser sig økonomisk i sikkerhed, viser det sig jo også, at han kaster sig over de østerlandske studier igen. Derved bliver det naturligvis alligevel ikke ligegyldigt, at Rask i modsætning til de fleste af hans samtidige ikke nærede nogen ukritisk romantisk beundring for det fjærne og gamle, men tværtimod på ganske nymodens vis helst syslede med sprog, hvor man kunde komme gennem bogstaverne til ordet, med de »tunger, som end leve«, som Grundtvig først og rigtigt har sagt det.

Så kan det heller ikke andet end glæde en, at Jespersen tager saa skarpt afstand fra den Molbechske påstand om Rasks udannede udtryksmåde. Ja, Rask lærte aldrig den kunst at forklæde sine ord, som Molbech (ligesom Heiberg og ikke så få endnu) anser for den sande dannede måde at skrive på. Men den sjælens råhed, som ikke så sjældent skinner igennem de forklædte ord, den finder vi netop *ikke* hos ham (så lidt som hos Grundtvig i ABC-fejden). Det gør godt engang at høre dette sagt af en af dem, der ikke på forhånd kan stemples som dannelsens modstandere.

Og hos Jespersen træffer vi for første gang fuld forståelse af Rasks stilling i retskrivningssagen. Hvor må ikke enhver, der tror på, at sandheden også i denne måske ikke helt ubetydelige sag engang skal sejre, glæde sig over, at en videnskabsmand, hvem end ikke hans værste modstander kan nægte dette navn, kan sige, at mere end Rasks iver for sit eget sprogs forskønnelse, som han nu opfattede det, må man beklage hans modstanderes uforstand, som bl. a. derved hindrede, at dansk blev det første sprog, der fik en moderne etymologisk ordbog. Medens Islænderne og de finsk-lappiske sprogmænd med tak tog sig hans forslag til hjærte, hånede og drillede de danske ham. »Det var kun, når han prøvede at gavne sit elskede modersmål ved at byde sine landsmænd det han havde fået ud av mange tiders tanker og studier, åt man faldt over ham på en måde, der efterhånden gjorde den ærekære mand mere og mere bitter.« De ord har, som den allernyeste rigsdagskrønike viser, adresse den dag i dag.

Om Rasks verdenshistoriske betydning synes jeg endnu ikke det sidste ord er sagt selv med dette skrift. Netop i disse dage, da den finske stat kæmper for sin nyvundne selvstændighed, og den islandske på fredelig måde træder ind i de fuldtud selvstændige staters række, er der særlig grund til at nævne, at blandt de frø, disse staters vækst er groet op af, er nogle af de vigtigste sået af Rask, ikke blot af sprogmanden, men også af organisatoren, som i 1816 fik stiftet det islandske litterære selskab og et par år efter fik sin russiske velynder grev Rumjantsov til at bekoste trykningen af Renwalls finske ordbog. Og i det hele er der *netop i vore dage* grund til at mindes, at Rask samtidig var den glødende og let sårede fædrelandsven og en af dem der, bl. a. ved at rydde rent ydre vanskeligheder, som forskellig bogstavskrift, af vejen, søgte at fræmme det åndelige samkvæm mellem landene. Jespersen, som jo selv er en af lederne i det internationale samlingsarbejde på skriftens og sprogets område, ser naturligvis godt dette, men han kunde uden skade have fræmhævet det endnu stærkere. Det vil formodentlig inden længe vise sig, at den lille mellemfolkelige forening af skolemænd og sprogmænd, som Paul Passy har været forretningsfører for, og som selv i krigstiden ikke helt er forstummet, vil blive en af de første brobyggere mellem de folkeslag, som krigen har skilt ad. Og dens arbejde er i egentligste forstand en fortsættelse af Rasks gærning.

Marius Kristensen.

Ungdomsskolens Opgave i den kommende Tid.

Af *Jacob Appels* Tale ved Elevmødet paa Askov Højskole den 7. September 1918.

I Aarsskriftet »Askov Lærlinge« har Forstander Jacob Appel ladet sin Tale ved sidste Elevmøde trykke. Vi giver her et Udtog af Talen:

Vor Opgave er jo i Hovedsagen den ud af Historiens rige Væld at give Ungdommen det »i Minde«, som kan hjælpe dem til Vækst og Udvikling og styrke dem i Attraaen efter og Villien til at leve et ædelt, rigt og daadfuldt Menneskeliv.

Men dette skal ske i Overensstemmelse med vor Lærefader Grundtvigs Anvisning: »Naar vi stræber at indtage Ungdommen for Minder, da maa det kun være for dem, hvoraf vi ved, at *Haabet* opstiger, Haabet, som falder Ungdommen naturlig og er os alle uundværlig, saalænge vi tager virksomt Del i Livsbedriften.« Han siger videre, at naar Livet føjer sig sundt og godt, saa »sidder Munin og Hugin (Minde og Haab) paa vore som paa Odins Skuldre.« Baade Munin og Hugin maa være os nær: »vil vi fare vel, maa vi laane Øre til begge.«

Naar nu Munin hvisker de Unge Minderne fra Krigsaarene i Øret, saa bliver det ikke lutter gode Minder, ikke lutter saadanne Minder, hvoraf Haabet stiger op. Munin vil fra disse Aar have meget at berette, som vil stække Haabet, og derfor gælder det nu, jeg synes mere end nogensinde, at der kan blive budt Ungdommen gennem den historiske Fortælling de Minder, hvoraf trods Kampe og Strid og Trængselstider Haabet kan stige op.

Det er en Ordets Gerning, som skal ske, og, om der er Velsignelse over den, ske saaledes, at Ordet avler Daad, Handling; Ord og Daad hører sammen, maa ikke skilles, thi saa bliver Ordet tomt.

Forbindelsen mellem Ord og Daad har i de forgangne Tider ofte været fremme til Undersøgelse. Man har undertiden ment, at Forbindelsen maaske ikke var saa sikker, som Bøgernes Bog vidner om. Den store Misbrug af Ordet, der til alle Tider har fundet Sted, gør, at mange ikke forstaar Ordets virkelige Magt og forherliger Daaden som den, der ikke har Forbindelsen med Ordet, har sit Udspring deraf.

Betegnende i den Henseende er Goethes Vers om Ord og Daad. De findes i den samlede Udgave af første Del af Faust, som han udsendte 1808, og som tyske Historieskrivere har yndet at kalde Udtrykket for det store Omslag i det tyske Folk under Napoleons-Krigen.

Goethe lader Faust Paaskedagsaften tage det ny Testamente frem for at finde noget, der kan stille Sjælens Krav. Faust siger:

Her slaar jeg op den gamle Bog,
Grundteksten vil med ærlig Flid jeg tyde
og se, hvorledes Skriftens Tanker lyde,
oversatte i mit kære tyske Sprog.

Der skrevet staar: »*Fra først af Ordet var*«.
Her alt jeg standse maa og æske Svar.
Saa højt kan da umulig Ordet sættes;
urigtig er min Tydning og maa rettes.

Om ellers Aanden ret mig hjælpe vil,
der skrevet staar: »*Fra først var Tanken til.*«
Ved denne første Linie maa vi hvile,
at ikke Tanken skal sig overile.
Har alt sit Ophav da fra Tanken haft?
Der skulde staa: »*Fra først af var der Kraft.*«
Dog alt imedens disse Ord jeg skriver,
jeg føler grant, at derved ej det bliver.
Nu hjælper Aanden mig, nu ved jeg Raad
og skriver trygt: »*Fra først af var der Daad*«.

Naar tyske Historieskrivere fremdrager disse Vers, saa taler de ikke om, at Goethes Tydning

af Begyndelsen til Johannes-Evangeliet mildest tal er mislig, nej saa er det for at forherlige Daaden løsrevet fra Ordet.

Tiderne i 1808 lignede i meget vore Dage, hvori de mægtige Handlinger griber Sindene, Dage, hvori der er Fare for, at man mister den rette Sans for Sammenhængen mellem Ord og Daad, saa man fristes til at sige: »saa højt kan dog umulig Ordet sættes.«

Hvor dette sker, opstaar der store Hindringer for Ordets Gerning, og enhver, der i Kirke og Skole har til Opgave at gøre en Ordets Tjeneste, maa være paa sin Post, bestandig prøve sig selv og bede om Hjælp til, at han ikke taler tomme Ord.

Vi staar nu i en Tid, hvor det store Arbejde, ja den store Daad vil kræves af Slægten, at det, som blev brudt ned i Krigens Aar, atter kan bygges op. Vi trænger til den gamle Opsang:

Kald paa Heltene, der blunde,
saml i et de skilte Raad
og i Munde
læg os *Ordet, som er Daad.*

Det sidste afhænger Fremtiden ikke mindst af.

— — —

Men Krigsaarene har ført mange Mennesker til at besinde sig, til at tage deres Gerning og deres Stilling i det hele op til alvorlig Prøvelse.

. . . . .

Dr. *Fr. de Hovre*, som før Krigen var Lærer i Pædagogik ved Universitetet i Louvain, men som under Krigen har opholdt sig i England, har skrevet en Bog om tysk og engelsk Opdragelse (German and English Education. London 1917), hvori han holder et Opgør med den Undervisning og Opdragelse, vor Tid yder den unge Slægt.

Hvad han gennem dette Opgør kommer til, har en ganske særlig Interesse for den danske Folkehøjskole.

Han minder først om, at al god Undervisning maa være levende i den Forstand, at den tager Form og tildels Indhold efter de forskellige Tider. Skolen har ingen Egenbevægelse, thi den har overmægtige Medarbejdere i Samfundsforholdene og, som han udtrykker det, i Samfundsinstitutionerne.

Men Skolen har gennem alle Tider et bestemt Maal i Sigte, nemlig at give Hjælp til en Udvikling hos den enkelte, saa »det hele Menneske« kan komme til sin Ret.

Men her slaar en Undervisning, der kun har Opøvelsen af enkelte sjælelige Evner, ikke til. Der kan i vore Dage naaes langt med Hensyn til intellektuel Dygtiggørelse. Dygtighed og Paalidelighed i Tænkning og Forskning er store Værdier, men som Maal for Opdragelse og Undervisning er det ikke tilstrækkeligt, thi herigennem »hjælpes ikke det hele Menneske frem«. Der kaldes gennem en saadan Oplæring ikke paa de afgørende, de dybestgaaende og de stærkeste Kræfter i det menneskelige Sjæleliv.

Derimod rummer en saadan ensidig intellektuel Oplærelse den Fare, at de store Livsværdier sættes tilside for Værdier af lavere Rang.

Det gaar let saadan, siger Forfatteren, at man glemmer, at *Hjertelag* som Værdi for et Menneske staar højt over *Intelligens*, at *Samvittighedsfuldhed* staar højt over *Videnskabelighed*, at *Livsfærd* gælder mere end *Kunst*, at *Mennesket* staar i Værdi højt over *Staten*, og at *Menneskets Sjæl* staar over alle andre Verdens Goder.

Dr. de Hovre fører et Forsvar for, at det gælder om for Opdragelsen og Undervisningen, at der tales til den opvoksende Slægt, saa det gaar til *Hjertet*, ikke alene til Fantasien, til Følelsen eller til Forstanden.

Selvfølgelig maa Vejen til Hjertet gaa gennem Fatasi, Følelse og Forstand, men alt afhænger af, om det, et Menneske oplever, kommer til at virke til Attraa, til Villie, det vil sige, det kommer an paa, at Oplevelserne gaar til Hjærtet, hvoraf Villien og Attraaen udspringer.

. . . . .

Dr. de Hovre er klar over, at det er den gode Overlevering fra Slægt til Slægt gennem en historisk Oplysning, som skal blive Sundheden i Skolen, i Undervisningsarbejdet.

Han slutter sin Bog med følgende: »Der fortælles i en gammel østerlandsk Fabel, at Ørnen har Magt til uden at blinke at stige mod Solen og skue ind i dens Lys; men det varer ikke længe, før dens Vinger mattes og dens Øje blændes, og da er der kun en Redning for Fuglen: at dykke ned i den vidunderlige Kilde, Livskilden, for at forny Kraften, for at blive forynget.

Et Folk har det som Ørnen: det stræber med al Kraft at nærme sig lysende, herlige Maal for sin egen og for Efterslægtens Skyld. Det Væld, som skal styrke og forny Folkesjælens Kraft, naar det gaar Folket som Ørnen, at det trættes og blændes under Fremgang og Kampe for at naa de lyse Maal, er Historiens Strøm fra Slægt til Slægt. Hjælp Folket til en saadan Visdom, at det vender sig til denne Foryngelsens Kilde, og det gamle Ord skal gaa i Opfyldelse: »Med Godt han mætter Din Alderdom, saa Din Ungdom fornyes som Ørnen«.«

Det gode Raad, han giver til de Folk, som nu i den ny Tid skal søge at faa det bedst mulige ud af Skole- og Undervisningsarbejdet, er jo os gammelkendt. Men, som jeg nævnte før, vi trænger som alle andre til at faa Bekræftelse paa, at vi søger til de rette Kilder for at naa vort sande Maal.

Maatte vore Ungdomsskoler faa Velsignelse til at give de unge en Hjælp i Livets Kampe og Strid ved at lede dem i den styrkende og foryngende Historiens Strøm. —

LORD ROBERT CECIL.

Det var i foråret 1914. Lovforslaget om ophævelsen af den engelske statskirke i Wales var til behandling i Englands folketing. Vedtagelsen var givet, men netop derfor var der en vis bitterhed over modstanderne. John Simon førte ordet for regeringen. På en af de bagerste oppositionsbænke sad, tilsyneladende hensunken i betragtninger, en enlig mand. Hans skarpe næse rager frem under den høje hat. Pludselig rejser han sig, tager hatten af og retter et punkt i John Simons fremstilling. Derpå indtager han igen sin tidligere stilling. Ministeren, der har sat sig under den korte bemærkning, erklærer nu, at han ikke vil stå alt for stærkt på dette punkt, da han ved, at »den ædle lord har studeret sagen indgående«.

ROBERT CECIL.

Den ædle lord er *Robert Cecil*, yngre søn af den berømte lord Salisbury. Han tilhører som sådan en af Englands berømteste adelsslægter, en familie af statsmænd. Så langt tilbage som i dronning Elisabeths tid har familien Cecil spillet en ledende politisk rolle. Lord Salisbury selv var efter Gladstones død en tid lang »Englands eneste virkelige statsmand«, Arthur Balfour, disse dages udenrigsminister og i sin tid førsteminister, er lord Salisburys søstersøn. Og lord Robert er en af en hel række højtbegavede brødre.

En anden af dem er lord *Hugh Cecil*, folketingsmand for Oxfords universitet, en glimrende debattør, og en mand, der gerne vil gå sine egne veje: i visse måder meget konservativ, men samtidig ivrig frihandelsmand og for et års tid siden en ivrig talsmand for militærnægternes ret overfor statsmagten. Overfor Bonar Law hævdede han med megen styrke den enkeltes ret til at appellere til en højere lov end statens.

Lord Robert har *noget* mere fulgt de politiske hovedlandeveje. Han er født i 1865 og har samtidig med at være rigsdagsmand praktiseret som sagfører. I 1913 tog han stærk del i den parlamentariske undersøgelse af nogle af de liberale ministres forhold til spekulationen i Marconi-aktierne. Han holdt skarpt forhør, men de gik fri. Ellers har han af og til vist stor intereresse for kirkelige lovforslag; som de fleste af familien er han religiøst interesseret og ivrig statskirkemand.

Han havde allerede i nogle år været anset for et lederemne inden for den mere besindige fløj af det konservative parti. Og da Asquith i 1915 dannede koalitionsministeriet, blev han undersekretær i udenrigsministeriet. Derefter overtog han i 1916 som blokademinister den selvstændige ledelse af blokaden, indtil han nu i juli gled tilbage til udenrigsministeriet som hjælpeminister hos sin fætter A. Balfour.

Som blokademinister er han traadt i nært forhold til Danmark; vore udsendte repræsentanter har gentagne gange ført forhandlingerne om vore forsyninger med ham, særlig på blokadens tidligere stadier. Han har også her vist sin evne — statsmandens evne — til at bedømme et forhold alsidigt og forstående. Ved én lejlighed, da Danmarks handlemåde blev draget i tvivl i England, udtalte han sig på en for os meget tilfredsstillende måde

om Danmarks hæderlige overholdelse af indgåede overenskomster.

Når han gik tilbage til udenrigsministeriet, stod det sikkert i forbindelse med, at freden nærmede sig. Nu skulde hans kraft bruges ved fredsbordet. Han har af og til ytret sin tilslutning til tanken om nationernes forbund, »jeg har endog udkastet for mig selv en plan til hvordan det skal være, men jeg vil dog nødigt ud med den«, sagde han for nogle måneder siden, og nu er det blevet ham overdraget på Englands vegne at stå i spidsen for hele den afdeling af fredskongressen, som skal tage denne store sag op.

Men hvad er så hans tanker derom? Svæver de stadig i det dunkle. Nej, ikke ganske; han holdt for nylig en stor tale derom på Birminghams universitet; og her følger nu nogen af de vigtigste udtalelser i den:

Først slog han fast, at England ikke blot havde haft til formål at slå Tysklands (»eller rettere Prøjsens«) forsøg på at tage verdensherredømmet til jorden, men også at hindre alle forsøg i den retning i fremtiden. Hvis ikke denne sidste side af sagen blev løst, var den glimrende sejr ikke stort bedre end et nederlag. Det var en varig fred, der skulde skabes, og den kunde ikke grundlægges på ententens eller nogen anden magtgruppes verdensherredømme. Noget sådant vilde jordens folk næppe ret længe finde sig i, og lord Robert vilde heller ikke synes om, at de gjorde det. Verdensherredømme var i virkeligheden ikke andet end »internationalt despoti«; men når man var imod det, og vilde freden, måtte man over til et nationernes forbund.

Og hvorfor ikke? Når folkene havde kunnet slutte sig sammen om andre formål, hvorfor så ikke om dette det største af alle jordiske goder, freden!

Der var uenighed om, hvordan forbundet skulde bygges op. Der krævedes en myndighed, som kunde give de fælles bestemmelser, og en magt, der kunde skaffe dem respekt.

Vanskeligheden lå i dette sidste. Lovenes magt over private beroede dels på den fysiske magt de havde bag sig, dels på den offentlige menings tilslutning, og det vilde atter sige på folkenes moralske dom. Den offentlige mening var ikke den mindst vigtige bestanddel af magten.

Alle de planer til fælles magtanvendelse, der var udkastet, løb ud i en international militærstyrke. Men lord Robert anså dem alle for uudførlige. Den enkelte stat vilde føle sig for stærkt begrænset i sin selvstændighed, når den skulde stille hele eller dele af sin styrke til rådighed for forbundet. Hvilken stat vilde lade sin hær og sine midler benytte til gennemførelse af domme, hvis retfærdighed syntes den tvivlsom og måske endog var imod dens interesser.

Hvad der var hovedsagen var, når der udbrød uenighed, at vinde tid og lejlighed for den offentlige mening til at øve sin indflydelse, før det kom til krig. Derfor skulde hver af de forbundne magter ikke forpligte sig til andet end at være med til af al magt at hindre krigsudbrud forud for en offentlig drøftelse eller konference. *Der* kunde være tale både om militære og økonomiske våben. Lord Robert lagde ud fra denne krigs erfaringer stor vægt på de økonomiske. Dem fik man også lettere de små nationer til at gå med til.

I disse planer var der intet om *afvæbning*. Det var imidlertid rigtigt nok, at uden afvæbning blev vi ikke helt sikrede mod fremtidige krige, og han nærede varme ønsker om, at der måtte findes midler til en drastisk indskrænkning i hver enkelt stats våbenmagt. Men Problemet var vanskeligt, og selv havde han ikke nogen fælles plan, der syntes ham udførlig. Han stolede derfor på, at nationerne selv vilde skride til afvæbning efterhånden, alt som nødvendigheden af våbenmagt forsvandt, ligesom folk i de civiliserede lande havde holdt op at gå med kårder og pistoler. —

En forudsætning for nationernes forbund var en iøvrigt god fred. Hovedpunkter i den måtte være en grænseordning, der hvilede på »naturlig retfærdighed«, og genoprettelse af traktaternes hellighed.

Da Lloyd-George og Bonar Law i november udsendte deres valgprogram og der på det stod, at statskirkens ophævelse i Wales nu skulde gennemføres, nedlagde Robert Cecil sin ministerpost med den erklæring, at han var så meget imod denne forandring som han altid havde været. Andre fandt, at det var noget for lille et punkt at sige sig fra på. Men her var altså noget for ham uopgiveligt.

Lord Robert tilhører ikke for ingen ting en konservativ slægt. Men det betyder ingenlunde, at han er bange for alt nyt. Hans fader overraskede engang Gladstone ved at være meget lidt bunden til det overleverede. Slægten savner ikke politisk mod. Og der er meget klogt overlæg i lord Roberts Birmingham-tale. Men kræves ikke just disse to egen-

skaber til løsningen af den store opgave, som ligger for nu?

I alt fald, krigen har bragt de konservative oven på i England. Og i lord Robert Cecil møder Evropa en af deres bedste og mest forstående mænd.

Anders Vedel.

Det tyske socialdemokrati og revolutionen.

Skulde man følge det umiddelbare indtryk, man i øjeblikket får af dagspressen, måtte man antage, at socialdemokratiet i Tyskland for tiden stod delt i to fløje, flertalsmændene og så de mere eller mindre bolsjevikiske. Men indtrykket er ikke rigtigt. Der er 3 fløje, og vil man forstå stillingen, må man ikke mindst lægge mærke til den midterste fløj, de uafhængige socialdemokrater.

Indtil revolutionen var det uafhængige socialdemokrati den eneste større politiske gruppe, der havde stillet sig principielt i opposition til regeringen under krigen. Alle de andre, også og ikke mindst flertalssocialisterne, havde mere eller mindre støttet og forsvaret regeringens handlinger. Solf og Erzberger, Scheidemann og Ebert, alle har de et større eller mindre medansvar for krigens fortsættelse og førelse, og dermed for enderesultatet.

Kun de uafhængige havde gennem deres ledende mænd, Haase, Kautsky og Bernstein dels principielt bekæmpet krigen, dels hævdet, at Tyskland har et hovedansvar for *denne* krig. Og hvad Evropas fremtid angår har egentlig ingen nogen steder mere konsekvent og klart end de taget ordet for folkenes selvbestemmelsesret og det frie samkvem mellem staterne, forud for alle rent socialistiske krav.

Nu havde der jo nok været mest mening i, at de mænd, der havde stillet sig på krigens side, også kom til at tage ansvaret for dens afvikling; men med revolutionær kraft sprængtes det bestående styre i begyndelsen af november, og nye mænd måtte til.

Her var de uafhængige i virkeligheden de mest nærliggende, og således følte de det også selv. De havde været med til at forberede revolutionen, og de var de pletfri mænd, som udlandet forlangte at få i tale. På det store møde af arbejder- og soldaterrådene i Berlin kan man da også se, at de har tænkt sig muligheden af *alene* at danne regering.

Men sådan tænkte den tyske arbejderstand ikke. Den vilde have socialdemokratiet i dets helhed til magten, den forlangte, at lederne nu skulde forliges, og så dannedes da 6 mands regeringen, med 3 af hver fløj. Af dem stod Barth Spartakusgruppen ɔ: Liebknechts folk temmelig nær. Og Liebknecht, som ikke selv vilde med, opfordrede ivrigt Barth til at træde ind, netop for at styrke revolutionen. Samarbejdet mellem de 6 har, som man ved, imidlertid ikke været det bedste. Årsagerne har været flere.

Der er intet bolsjevikisk ved de uafhængige. Allerede på et tidligt tidspunkt har de taget skarp afstand fra Lenin og Trotsky's metoder og tanker; da viste flertalssocialisterne dem snarere en vis venlighed. Og på det afgørende punkt: folkestyre eller proletarvælde er de afgjort for folkestyre. Men de har været imod, at nationalforsamlingen blev indkaldt, før den var ordentlig forberedt. Det er jo intet øjebliksarbejde at bringe orden i et vælgerkorps på ca. 40 mill. mand, tilmed midt under demobiliseringen. Man husker, hvor lang forberedelse vor ny valgordning krævede! Og så burde den nye vælgerhær dog også oplyses om, hvad valget gik ud på. På dette punkt har Haases modstand mod den snarlige indkaldelse ikke været uden bitterhed. Flertalssocialisterne har jo set deres lejlighed til under krigen at trænge de uafhængige tilbage i partipressen; både dag- og ugeblade har de frataget dem. Nu blomstrer nye »uafhængige« blade op; og Haase og hans mænd ønsker *tid* til at oplyse folket. Det er da også karakteristisk nok, at de, der mest ivrigt har krævet nationalforsamlingen kaldt sammen øjeblikkeligt, er de konservative partier — som egentlig ikke tidligere har vist så stor respekt for folkeviljen.

En anden forskel er forholdet til embedsstyret. Flertalssocialisterne har jo arbejdet sammen med det under krigen og er ret tilbøjelige til at fortsætte med det. De uafhængige er modstandere af det. Ved revolutionens begyndelse skrev Kautsky en karakteristisk lille artikel, hvori han støttet på udtalelser af den gamle fører Fr. Engels, hævdede, at noget af det første, der var at gøre, var at få det prøjsiske buråkrati erstattet af virkeligt selvstyre: Den ny republik skal ikke være som den nuværende franske, der ikke er andet end kejserriget uden kejseren. Forbilledet findes i den ældste franske republik, »da hvert fransk departement og hver kommune besad fuldstændigt selvstyre; det må vi også have.« »Hvorledes selvstyret skal indrettes og hvorledes man skal klare sig uden buråkrati, det beviste os også Amerika, og den dag i dag Australien, Kanada og de andre engelske kolonier.« Den kontrol, de nyvalgte arbejder- og bonderåd i Sønderjylland øver med de stedlige embedsmænd og betydningen af denne befolknings egen medvirkning er et eksempel på, hvorledes revolutionen griber ind her.

Når de uafhængige så ivrigt forlangte og også gennemførte dr. Solfs afgang som udenrigsminister kom det ligeledes af, at de også på dette område forlangte en anden ånd end de gamle diplomatiske embedsmænds:

Til at påtage sig en omfattende indgriben eller ændring i hele embedsstyret kræves mange menneskers medvirken. Og når de uafhængige egentlig også selv lod kravet om alene at danne regering falde, kom det netop af, at de vidste, at de ikke havde folk nok til at magte den opgave. De opfattede da deres stilling ved flertalsmændenes side som en slags kontrol, de øvede på revolutionsmændenes vegne med, at revolutionen nu også blev et virkeligt systemskifte. Netop ud fra det synspunkt var det, *Liebknecht* opfordrede Barth til at træde ind.

Men Liebknecht blev snart klar over, at dette var et fejlgreb, og svingede over til det konsekvent bolsjevikiske standpunkt. Og skønt de uafhængige godt kan finde en del af hans kritik af regeringen berettiget, er de dog skarpe modstandere af »spartakusgruppen«: »Vi er skilt fra den ved en uoverstigelig kløft: dens bolsjevikiske program, dens benyttelse af russiske revolutionsmetoder.

Vi står principielt på demokratisk grund. Spartakusgruppen derimod tilstræber arbejder- og soldaterrådenes ubegrænsede varighed, proletariatets diktatur i form af den socialistiske arbejderstands voldsregimente.« »Vi tror på den skridtvise omdannelse af de kapitalistiske tilstande. Spartakusgruppen vil derimod straks have den videstgående socialisering. Den lover, at proletariatet derved skal få frihed og gode kår, mens vi af de russiske metoder kun frygter social bankerot, økonomisk anarki og almindelig sult.«

Men Spartakusgruppens voldsomme agitation har skadet de uafhængige meget, dels fordi de absolute standpunkter altid har chancen i revolutionære tider, dels fordi de ikke helt har kunnet følge flertalsgruppen i dens behandling af dem. I det hele er de uafhængiges stilling i regeringen bleven mere og mere vanskelig. Men det kommer også af, at flertallet af folket åbenbart holder med Ebert-Scheidemann.

På arbejder- og soldaterrådenes rigskonference midt i december led Haase et afgjort nederlag. Valgdagen blev fremskyndet fra februar til d. 19. januar, og Haase fandt det rigtigt at give afkald på repræsentanter i det udøvende råd De store demonstrationer, der fandt sted i Berlin 29. december efter soldaterkampene og urolighederne i juleugen, viste også stærk tilslutning til Ebert-Scheidemann. Og de uafhængige er derefter trådt ud af regeringen.

Det er nok et rigtigt skridt. Regeringen bliver mere ensartet og stærkere. Og det tyske folk får den ledelse, der svarer til flertallets opfattelse i øjeblikket. Valgene d. 19. januar vil efter al sandsynlighed bekræfte dette. Ansvaret for krigens afvikling vender tilbage til nogle af dem, der i alt fald delvis var krigens mænd.

De uafhængige træder ud i oppositionen. Der hører de som mindretal hjemme, og der kan de gøre megen gavn. De finder rimeligvis, at de var de nærmeste til på »det nye Tyskland«s Vegne at forhandle med de allierede; de står jo Wilsons tanker nærmere end nogen anden tysk partigruppe, kan med større vægt end nogen andre tyske fastholde Tysklands retfærdige krav. Men så burde de vel også komme med det nye Tyskland i ryggen. Og så vidt er de endnu ikke nået.

Revolutionens forsøg på i en håndevending at fremtrylle et nyt Tyskland, er gået et skridt tilbage med de uafhængiges udtræden. Men det synes, at den rolige udvikling dernede samtidig er gået et skridt frem.

Anders Vedel.

Palæstina-problemer.

Som bekendt gav den engelske regering efter Jerusalems erobring jøderne tilsagn om at ville hjælpe til at Palæstina kunde blive et hjemsted for det jødiske folk. Løftet blev modtaget med begejstring af både Zionister og andre jøder rundt omkring i verden. Og snart toges der praktiske skridt for at fremme formålet. Navnlig blev der dannet en zionistisk kommission, som allerede i marts ifjor rejste til Palæstina for at sætte sig ind i forholdene og se hvilke praktiske muligheder og vanskeligheder der var.

I spidsen for denne kommission står dr. Ch. Weizmann, præsident for den engelske zionist-forening og en fører for bevægelsen. Han var snart klar over nogle af vanskelighederne og greb hurtigt ind for at få dem bragt til side. Ved en middag hos guvernøren over Jerusalem, hvor også ledende arabere var tilstede, holdt han en tale, hvori han fastslog zionisternes politiske formål. Han siger heri:

»Hvad vi tilstræber er, at tilvejebringe betingelserne for, at de af vort folk, der frit vælger at komme hertil, kan trives her i materiel og moralsk henseende. Der er jord og plads nok i Palæstina til at bære en befolkning mange gange større end den nuværende. Og al den frygt som araberne har ytret både offentligt og privat, for at de skal blive drevet væk fra deres nuværende stilling, skyldes enten en fuldkommen misopfattelse af vore formål og planer eller vore fælles fjenders ondsindede påvirkning.«

»Tro ikke dem, der siger, at vi har til hensigt at overtage den øverste politiske magt i dette land, når krigen er forbi. Vi kender alt for godt byrderne og ansvaret ved at være regering, og jeg tænker, at både jøder og arabere har lagt nøje mærke til Albaniens og Ruslands skæbne. Deraf kan vi lære, at selvstyre i moderne tider er en indviklet sag, og at folk ikke på én dag kan opdrages dertil. Det kræver en lang og stræng læretid under gode og pålidelige lærere, og vi zionister erklærer, at vi ønsker, at den øverste politiske magt i dette land skal udøves af en af de civiliserede demokratiske magter, som vi tænker, at nationernes liga skal udpege dertil.«

Arabernes førstemand i Jerusalem udtalte derefter, at han stolede på oprigtigheden at zionisternes erklæring, og at han håbede på et godt samarbejde med dem.

Forøvrigt fremgår vanskelighederne jo temmelig tydeligt af talen. Hvad den ene af dem, nemlig jorden angår, så siges det også fra anden side, at der er jord nok, ja det påstås, at hvis de statsjorder, der findes i Palæstina, må blive stillet til rådighed for kolonisterne — der agter at købe dem og betale for dem, så vil det alene give plads for mange.

Forudsætningen for denne antagelse er, at kolonisterne vil vise sig i stand til at opdyrke jorden. Den kan dyrkes, men det kræver arbejde. De forsøg, der i de senere år er gjort i den retning af de små jødiske kolonier, tyder imidlertid paa, at det nok skal gå (se f. e. en beretning fra en sådan koloni i Højskolebladet 1918, nr. 34).

Der går nu vidt og bredt en bevægelse gennem jøderne for at komme til Palæstina, når der bliver virkelig fred, og tage fat. Det jødiske nationalfonds central i Haag har nylig sendt jøder i alle lande et opråb om at stille midler til rådighed til køb af jord i Palæstina. Det hedder i den: »På grund af sin tilslutning til jordreformbevægelsens grundsætninger kan det jødiske nationalfond glæde sig ved den største popularitet i alle jødiske kredse. De jordstykker der købes, unddrages enhver fare for grundspekulation, idet man kun kan få brugsretten til dem; de forbliver ifølge statuterne det hele jødiske folks fælles og umistelige ejendom.«

Som det også fremgaar af skildringer fra den lille koloni er der megen idealisme udbredt over jødernes overtagelse af deres fædres jord. Kun ved stadigt og trofast arbejde skal de kunne erobre dens frugtbarhed tilbage.

Men der er også, som det fremgår af Weizmanns tale andre vanskeligheder; derom mere en anden gang.

A. V.

H. J. JESPERSEN.

Født 7. Maj 1849. — Død 8. September 1918.

Det er naturligt og i sin gode Orden, at der — naar en Mand eller Kvinde er kaldet bort fra et langt Livs opofrende og samfundsnyttigt Arbejde — da bliver fremdraget Træk af hans eller hendes Liv og Gerning til Tak og Amindelse. Førstelærer *Hans Jørgen Jespersen* i Nebsager fortjener dette. I nogle Optegnelser, han har efterladt sig, skriver han om sin Barndom følgende: »Udrunden af Bondeæt er jeg født i Stovby Sogn, Vejle Amt, Allerede i mit syvende Aar anbragtes jeg til Opdragelse hos en af Egnens dygtigste Skolemænd, Lærer Rasmussen i Davgaard. I dette fædrelandssindede og i aandelig Henseende stærkt bevægede Hjem tilbragte jeg min Barndomstid indtil mit 15. Aar, og modtog der de vægtigste og for mit senere Liv afgørende Indtryk baade af Livet i selve Hjemmet og af de for vort Fædreland saa sørgelige Begivenheder baade i 1863 og 64. Kanontordenen ved Fredericia og Vejle er aldrig gaaet mig af Minde, og naar det siden i Livet har været mit inderlige Ønske at være og blive en nyttig Tjener i min Kreds, saa opelskedes denne alvorlige Følelse netop i disse tunge Dage.«

H. J. Jespersen.

Lysten til at blive holdt til Bogen og derigennem at føres til Skolegerning blev tidlig bevidst hos ham, og derefter blev hans Livsplan ogsaa lagt, da hans Forældre havde gode Raad til at lade ham gaa den Vej. 1866 blev han optagen paa Lyngby Seminarium. Det treaarige Ophold blev rigt og udviklende. »Ikke alene«, skriver han i sine Optegnelser, »var Seminariets Lærere dygtige og aandfulde Mænd, som maalbevidste arbejdede paa ikke at uddanne os til Eksamenshelte, men til nidkære Lærere; men de søgte ogsaa at føre os i Forbindelse med nogle af den Tids dygtige og betydningsfulde Mænd, selv om disse tilhørte forskellige Lejre, saaledes Vilhelm Beck, Dr. Nørregaard, Professor L. Schrøder o. a., der dengang stod i deres Manddoms Kraft.«

Han talte gerne og med Glæde om sin Seminartid, om Lærerne og om det Liv, Eleverne levede indbyrdes; sammen læste nogle af dem Grundtvigs Prædikener, og ikke faa af dem søgte hen til den i Nærheden liggende Ørum Kirke for at høre den veltalende og ildfulde Vilh. Beck. Saaledes kom de i Berøring med Datidens religiøse Hovedstrømninger, hvilket førte til, at J. — og flere med ham — fik Stødet til deres kristelige Vækkelse.

I 1869 dimitteredes han med 1. Karakter.

Efter Ulykkesaaret 64 var det jo særlig Højskolen, som fædrelandssindede Mænd søgte at udvikle for derigennem at løfte og dygtiggøre Befolkningen. At J.s Hu ogsaa droges derhen var i Følge hans Udvikling naturligt, og i de 2 første Aar efter sin Dimission havde han ogsaa Arbejde i Højskolen; men da han efter $1^1/_2$ Aars Militærtjeneste atter skulde ud i Skolens Gerning, blev det ham klart, at det var Børnene han maatte vi sin Gerning til, »og denne min Beslutning har jeg aldrig fortrudt, skønt jeg stadig, hvor Lejlighed gaves, ogsaa tog Del i Ungdomsarbejdet, dels ved direkte Undervisning og dels ved Foredrag«, bemærker han.

I 1872 blev han kaldet til Andenlærer i Bjerge ved Horsens, hvor han havde 6 særdeles lykkelige Aar blandt en skoleinteresseret Befolkning, der forstod at holde en ung Lærer i Aande. 1878 blev han kaldet til Enelærer i Højbjærg ved Viborg, var her i 3 Aar og blev gift; men da Nebsager Førstelærer-Embedet blev ledigt, søgte og fik han det Her var han Lærer, indtil han 1. November 1914 maatte træde ud af Skolen paa Grund af Sygdom (Tuberkulose); den 1 Jan. 1916 fik han sin Afsked og blev samtidig udnævnt til Ridder af Dannebrog, og han døde den 8. September i Fjor, knap 70 Aar gl.

Saaledes formede hans Liv sig i det ydre. Hvad og hvor meget har han saa faaet udrettet?

Han var en særdeles nidkær og dygtig Lærer;

dette Vidnesbyrd har han sikkert erhvervet sig baade i Bjerge, Højbjærg og Nebsager. Skolen paa det sidstnævnte Sted udvikledes og ordnedes paa den heldigste Maade, saa at der, inden han traadte tilbage, var 2 Lærere og 2 Lærerinder, og Børnenes Undervisning har derved kunnet fremmes mere fyldigt end i de fleste andre Landsbyskoler.

Af Arbejder, han har været med til at tage op udenfor sin egentlige Gerning — men dog paa en Maade i Plan med denne — og som efter hans egne Ord har været ham til Velsignelse, er der 2, nemlig Oprettelsen af: *»Dansk Skoleforening«* og *»Pleje- og Børnehjemsforeningen for Aarhus Stifts sydlige Del«*. Om *»Dansk Skoleforening«* skriver han bl. a.: »Paa et større Skolemøde i Askov i 1886 behandledes Spørgsmaalet om, hvorledes der bedst skulde oparbejdes et Samarbejde mellem Hjem og Skole. Efter mit indledende Foredrag besluttedes det at forsøge Oprettelsen af en Forening, hvis Formaal skulde være at bringe Hjem og Skole i inderligere Forstaaelse med hinanden. Professor Schrøder og jeg udarbejdede Planen for Foreningen og dens Arbejdsmaade. I mange Aar sad jeg i Styrelsen, indtil Børnesagen lagde Beslag paa mig, og jeg fratraadte; thi næst Skolegerningen har de hjemløse Børns Sag taget mig stærkest fangen.« — Det var ogsaa Jespersen og Schrøder, der i Forening fik udvirket, at der aarlig paa Finansloven bevilgedes Penge til de Feriekursus, »Dansk Skoleforening« lader afholde.

Tanken om en *Pleje- og Børnehjemsforening* kom ikke pludselig til ham. Allerede i flere Aar havde han lagt Mærke til, hvor uforsvarligt hjemløse Børn behandledes paa Fattiggaarde, hvor de opdroges sammen med fordrukne Mænd og usædelige Kvinder, noget Skolens Lærere fik at mærke Følgerne af i disse Børns ofte raa og slette Opførsel. Da derfor Pastor Kaae, Kværndrup, begyndte at slaa til Lyd for en anden og bedre Anbringelse af disse Børn, var han straks enig med ham, og de to kom straks i Arbejde med hinanden.

Paa Horsensegnen vandt Sagen straks en saa stærk Tilslutning blandt Befolkningen, at der dannedes en Forening med Pastor P. Ingerslev i Barrit som Formand med det Formaal at danne et Børnehjem, men — der manglede Midler dertil, og dette var for saa vidt et Held, som der af den Grund blev taget den Bestemmelse, at man til at begynde med skulde følge den fynske Forenings Fodspor og søge Børnene anbragt i Plejehjem. Pastor Ingerslev døde ikke længe efter Foreningens Oprettelse, og dens Ledelse overdroges saa til Jespersen, som holdt trofast ud, til han lige kort før sin Død trak sig tilbage. Virksomheden begyndte 1891 og kom i Aarenes Løb til at omfatte Kommuner i Bjerge Herred, Skanderborg og Aarhus Amter, ialt 69 Kommuner. Arbejdet var i Begyndelsen meget besværligt, da Sagen var ukendt baade for Sogneraad og Beboere; men J. fik mange gode Hjælpere, der stod ham trofast bi, saa Foreningen voksede sig stor baade hvad Plejehjem og Bidragydere angik.

I 1896 oprettedes i Odder Børnehjemmet for kirtelsvage Børn; her kan antages 20 Børn. 1906 oprettedes Nebsager og 1908 Bjerge Børnehjem, det første med Plads til 12, det sidste til 30 Børn. Desuden driver Foreningen Optagelseshjemmene i Bjerge og i Harlev med Plads til henholdsvis 10 og 15 Børn, der efter et kortere Ophold i Hjemmene skal anbringes i Plejehjem. Foreningen har til 1916 haft ca. 800 Børn under Forsorg og havde ved samme Tid 139 i Plejehjem, 74 i Børnehjem og 89 i Lære eller Tjeneste. Han siger selv om dette Resultat: »Det betydelige Arbejde, som ligger skjult under disse faa Tal, har haft den store Betydning for mig, at jo mere jeg fik med de hjemløse Børn at gøre og erfarede deres Nød og Trang, desto kærere blev Skolegerningen mig, saa jeg kunde glædes ved at se, at disse to Ting kunde røgtes Side om Side.«

Endnu kan bemærkes, at da der i 1897 første Gang skulde vælges en Overbestyrelse for de sammensluttede Plejehjemsforeninger, valgtes han ind i denne og havde med en kortere Afbrydelse Sæde i denne til 1912. Fra 1909 til sin Død var han Medlem af Tilsynsraadet for Statsanstalten Braaskovgaard.

Det er en omfattende og velsignelsesrig Gerning, han har faaet Lykke til at udføre, og det Ridderkors, han fik ved sin Afsked fra sit Embede, kunde han bære med Ære. Han var de ulykkeligt stillede hjemløse Børns aarvaagne, kække og uforfærdede Ridder; hans Kærlighed til disse og hans Arbejde for deres Vel minder i mangt og meget om det Arbejde, som »gamle Møller« fra Flakkebjerg, L. Budde og And. Stephansen fra Holsteinsminde gjorde sig bekendte og fortjente af.

Ære være hans Minde!

J. J. Godsk.

Om Skolekommissionen.

Det har paa en Maade været mig en Glæde at læse Højskolelærer Erik Appels Stykke »Om Skolekommissionen«. Den lille Artikel bærer Vidnesbyrd om, at dens Forfatter er aarvaagen og varmt interesseret for, at vi i Tiden, der kommer, faar en god, fri Folkeskole, hvor Forældrene faar afgørende Indflydelse paa Lærerkaldelsen, og hvor Lærerne ved Siden af at give en grundig Undervisning i Læsning, Skrivning og Regning faar Lov til i Frihed, — det vil efter min Opfattelse først og fremmest sige Frihed for Eksamens Baand og Lænke, men derfor alligevel — selvfølgelig — under Ansvar —- at give Aandsfagene en saadan Anvendelse, at den ikke kan betegnes blot med Ordet Undervisning, allermindst i »Gaaseøjne«, men at den navnlig faar sit Præg af det personlige Vidnesbyrd, som kan varme Børns Sjæle, saa det lyser dem ud af Øjnene. — Mon det ikke ogsaa var noget saadant, der foresvævede de gode Folketingsmænd, som talte om, at vi skal bygge en *dansk* Skole, en Folkeskole, der ikke skal være tilpasset efter de lærde Skolers Krav, men have sit eget selvstændige Maal, — som det saa for øvrigt maatte falde naturligt for videregaaende Fagskoler at knytte til ved? —

— Men naar Erik Appels varme Iver for at faa bygget en saadan god, fri Folkeskole saa munder ud i en Opfordring til Højskolernes og Friskolernes Foreninger, — maa vi for Resten bede om at faa Dansk Skoleforening regnet med, naar Talen er om, hvad Skoleforeninger skulde gøre for en god, fri *dansk* Folkeskole! — om at nedsætte et Folkeskoleudvalg til at arbejde omkap med den af Rigsdagen nedsatte Kommission, saa melder jeg mig afgjort fra — foreløbig.

Jeg ser saare vel, at der hos en og anden ikke behøver at være langt til Mistvivl om, at den store Skolekommission kan naa noget stort. Paa den anden Side: den nedsættes af en Folkerepræsentation, som er fremgaaet af vel den frieste Forfatning i Verden. Kan den da ikke frembringe noget, der kan staa for Folkets Kritik, saa kan Erik Appels Udvalg det sikkert endnu mindre. — »Lad ikke Parlamentarismen dræbe Foretagsomheden!« Det er smukt sagt; men selv det udmærkede Resultat, som »Folkeskoleudvalget« maatte komme til, vilde jo ogsaa til syvende sidst staa over for dette at skulle igennem Parlamentarismens Skærsild.

— Havde Erik Appel saa fremsat sin Opfordring for blot et Aars Tid eller to siden! Det havde ladet sig høre. Men nu! — nej. Udvalget vilde af den offentlige Mening blive modtaget som Udtryk for utidig Anmasselse, og dets Betydning vilde derved paa Forhaand blive af rent negativ Art.

Nej — lad os: Forældre, Præster, Lærere, o. s. v. —, som ønsker en fri, dansk Folkeskole, være aarvaagne; lad os med Mund og Pen bære vore Krav frem for rette Vedkommende paa Møder og i Blade, og lad os saa se Tiden an. Dette at lægge Sagen i et Udvalgs Haand, medens Per og Povline saa roligt sover videre, — er det for Resten ikke ogsaa noget i Retning af »at lade Parlamentarismen dræbe Foretagsomheden«?

Skulde det saa i værste Fald ske, at der kommer en Kommissionsbetænkning, der er ganske utilfredsstillende for os, saa har vi den Trøst, at Kommissionsbetænkning ikke er Lov. Da er Tiden til, at vi rykker ud til Kamp for vore Ideer, Enkeltmand og i vore fri Skoleforeninger. Da bliver Parlamentarismen i Virkeligheden et Værn for vor Foretagsomhed.

Iorolf Kristensen.

Kirkeligt Samfund af 1898.

Kære Pastor Brücker!

De drager Sværdet og slaar drabelig løs paa denne ny Bevægelse indenfor den grundtvigske Lejr. De mener, at det er lutter Udvendighed og ikke har noget med Aandens Virkelighed at gøre.

I Grunden kunde man helt lade være med at svare Dem, for De synes at tale om noget, som De slet ikke kender. Det er vel, fordi De kun ved noget fra Referater om store Møder og ikke har set Bevægelsen som den vokser

frem ude omkring i Landet f. Eks. her paa Lolland-Falster.

Naar jeg alligevel tager til Genmæle imod Dem, saa er det, fordi jeg tror, at De med Deres aandelige Virkelighedssans vilde glæde Dem, om De kendte Bevægelsen, som den er.

Naar eensomme og aandelig forkomne Mennesker søger sammen for at føle sig *hjemme* igen, hjemme i det, som de er vokset op i, eller det, som var det bedste, de mødte i deres Ungdom, — saa er det ikke Udvendighed.

Den, der saaledes »kalder« dem sammen, »samler« dem om Livets højeste Virkelighed og »oplyser« dem om alt, hvad der fra grundtvigsk Side kan siges om denne Virkelighed, — det er ikke Udvendighedens Aand.

Nykøbing F.

Solveig Fog-Petersen.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Den ny Aabenraa-Beslutning.

I naturlig Tilknytning til Aabenraa-Beslutningen af 16. November har Nordslesvigsk Vælgerforenings Bestyrelse og Tilsynsraad paa et Møde i Aabenraa den 30. December vedtaget at opfordre alle danske Sønderjyder til at afholde sig fra Deltagelse i det forestaaende Valg til den tyske Nationalforsamling, idet det nu da der er nær Udsigt til Sønderjyllands Genforening med Danmark vil være urigtigt, at Sønderjyderne øver Indflydelse paa det tyske Folks indre Anliggender. Til denne Beslutning knytter sig to andre, en ny Udtalelse af Ønsket om at faa Grænsespørgsmaalet løst paa Grundlag af Folkenes Selvbestemmelsesret under betryggende Sikkerhed for denne Rets fri Udøvelse, og endelig en Protest mod de tyske Magthaveres Optræden i Mellemslesvig, ledsaget af en Henstilling til den danske Regering om ved Fredskonferencen at gøre opmærksom paa, at den danske Befolkning i Mellemslesvig ikke kan haabe at opnaa sin nationale Ret ved en Afstemning, naar der forud for denne lægges Hindringer i Vejen for Udøvelsen af Forsamlings- og Petitionsretten.

»Hejmdal« udtaler sin Glæde over, at alle tre Beslutninger blev vedtagne aldeles enstemmigt.

Glæden over denne Enstemmighed vil ikke være mindre nord for Grænsen.

Samtidig med at de sønderjyske Blade bringer Meddelelsen om Vælgerforeningens og Bestyrelsesraadets Beslutninger, har to af dem: »Hejmdal« og »Flensborg Avis« bragt Nytaarsbetragtninger.

»Hejmdal«s Nytaarsbetragtning, som sikkert maa skyldes H. P. Hanssen, begynder med et Fremblik: »Med glade Forventninger begynder vi det ny Aar. Før Midsommer vil Dannebrog efter alt at dømme atter gaa til Tops i Sønderjylland. Og dermed vil vore brændende Ønsker gaa i Opfyldelse. — Men inden vi naar saa vidt, vil Meningerne endnu en Stund brydes, mere i Kongeriget end hernede, hvor Vælgerforeningens Bestyrelse og Tilsynsraad paany enstemmigt har præciseret Befolkningens Standpunkt ...« Med stor Styrke fastslaas Nødvendigheden af, at man ikke lader sig vildlede med Hensyn til Grænsespørgsmaalet, saa man sætter sig ud over, hvad der er foreneligt med Folkenes Selvbestemmelsesret og tænker paa at benytte den nuværende Magtstilling til at ville fastsætte en Tvangsgrænse. »Vi skal ikke her«, hedder det i Artiklen, »opholde os videre ved Kravene om en Grænse ved Elben, Kanalen eller Ejderen, men kun ganske kort nævne, hvad den *nordligste* af alle de hidtil foreslaaede Tvangsgrænser: *Sli—Dannevirke—Husum-Linien*, som der i visse Kredse i Kongeriget arbejdes stærkt for, i Virkeligheden betyder. Den vil for det første give Danmark en samlet *tysk* Befolkning paa rundt 200,000 og dermed indenfor Rigets Grænser et varigt tysk Spørgsmaal, som indeholder Spiren til skæbnesvangre Konflikter. Den vil give den danske Rigsdag 10 danske, men ca. 12 *tyske* Rigsdagsmænd. Og disse 12 tyske Rigsdagsmænd vil atter og atter i kritiske Situationer kunne danne Tungen paa Vægtskaalen og dermed være i Stand til at føre en farlig Afpresningspolitik.« Artiklen nævner yderligere de økonomiske Vanskeligheder og tilføjer, at »hvor stærkt end de til Danmarks knyttede historiske Minder berører ogsaa vort Følelsesliv, holder vi det for tvingende nødvendigt ogsaa at tage bestemt Afstand fra denne Grænse.«

»Flensborg Avis«s Nytaarsartikel handler om de særlige Forhold i Flensborg og i det hele i Mellemslesvig. Der gaar en Understrøm af Kritik mod den første Aabenraaresolution gennem Artiklen: »Vi vil ikke gøre Uret mod andres nationale Livsvilje, selv om den er fremmed i vor Hjemstavn, og om det gaar, som vi haaber, vil vi sætte alt ind paa at vise Retfærdighed; men det danske Folk har i denne Stund, da der fuldbyrdes en Omvæltning i Verdens og i dets Historie, ingen Føje til at gøre Uret mod sine egne. Kommende Slægter vil dømme om, hvad vi gør ved Slutningen af denne Verdenskrig. De vil dømme om, hvorvidt det danske Folk og dets Førere, de danske Sønderjyder og deres Høvedsmænd har vist den rette Forsigtighed og Ædruelighed og det rette Maadehold; men ogsaa hvorvidt de har vist det rette Vovemod. Om man i Steden for i Magelighed at nøjes med det sikre og i Fredslængsel at søge Striden standset med eet Slag har turdet tage en Opgave op, som der nu var Udsigt til at løse, idet der var Muligheder som ingen Sinde før og

senere for at genvinde, hvad der er tabt af virkelig dansk Folkegrund.«

— Den 29. December blev der holdt et dansk Møde i Sønderborg. Dets Forløb danner en stærkt oplysende Baggrund for den sidste Aabenraa-Resolutions Protest mod Tyskernes Færd overfor de Danske i de blandede Egne.

Tyske Spektakelmagere forsøgte paa at sprænge Mødet ved gentagne larmende Demonstrationer. Første Vers af »Schleswig-Holstein meerumschlungen« og »Deutschland, Deutschland über alles« blev sunget og skreget den ene Gang efter den anden.

Danskerne var imidlertid i Flertal ved Mødet, og det lykkedes de danske Talere, Redaktør Kr. Thomsen og Landdagsmand Nis Nissen, at trænge igennem Larmen. — Under Mødet fremkom Nis Nissen med Oplysninger om, hvorledes Amtsforstander Klinker og Landraad Schønberg i Forening i 2 Aar havde hindret, at den senere faldne Thorvald Dau fik Orlov til Hjemrejse. Nissen tilføjede, at man kendte flere Tilfælde, hvor danske Mænd, der havde gjort deres Pligt som prøjsiske Soldater, ikke kunde komme hjem til Kone og Børn, ikke fordi Officererne, men de stedlige Myndigheder hjemme lagde Hindringer i Vejen. Der blev vedtaget en Resolution, som udtalte en Protest mod det skete og samtidig udtalte Mistillid til hele Landraad Schønbergs Embedsførelse.

I Ugens Løb.

Paa *Askov Højskole* blev der den 4. og 5. Januar holdt en Sammenkomst mellem Sønderjyder og Mænd og Kvinder her fra Kongeriget. Mødet havde en fuldstændig privat Karakter, men er dog blevet omtalt i adskillige Blade, før det blev holdt. Enkelte Blade har angrebet Askov Højskoles Forstander, fordi han formentlig ikke havde gjort det rette Valg m. H. t. hvem han indbød til Mødet her fra Kongeriget. Et Blad betegnede Mødet som »radikal-socialistisk«, et andet, der synes at mangle fornuftigt Stof, har endog i den ene Artikel efter den anden opholdt sig over Mødet.

Mødets Indbydere Forstander Appel og Fru Ingeborg Appel kan tage sig alle disse Angreb let. De, der var med ved Mødet, vil alle kunne bevidne, at blandt de 30—40 kongerigske Personer, der var til Stede, var de forskellige Partier og Retninger repræsenterede. Der var Alex. Foss, og der var Borgbjerg, der var J. C. Christensen og Kl. Berntsen, og der var P. Munch og Ove Rode. Der var Vilh. la Cour, og der var H. V. Clausen og Alfred Povlsen.

Og der var Sønderjyder. Appel og Fru Appel har kun gjort en god Gerning ved at give Sønderjydernes Talsmænd og Tillidsmænd Lejlighed til en Tankeudveksling indbyrdes og med kongerigske Mænd og Kvinder som den, der fandt Sted i Lørdags og Søndags paa Askov Højskole.

•

Nylig er fhv. Folketingsmand *Kr. Lohmann* død. Det er en af den danske Folkehøjskoles varme Venner, der her er gaaet bort. I sin Ungdom var han paa Vester Skerninge Højskole, hvor Anton Nielsen og Mads Hansen virkede, og senere paa Skovgaard hos Gotfred Rode. Her blev han ogsaa Lærer i tre Aar. Til Ollerup-Vesterskerninge har Lohmann altid følt sig knyttet, og sin Trofasthed over for Ungdomsminderne fra Skovgaard har han Gang paa Gang vist bl. a. gennem Artikler her i Bladet. Lohmann var et poetisk begavet Menneske og havde let ved at forme sine Tanker i Skrift og Tale. Med særlig Glæde sysselsatte han sig med Maler- og Billedhuggerkunst, som han nærede stor Interesse for.

•

En *Valgmenighed* er nylig oprettet i Vestervig og Hundborg med Tilslutning fra Hurup og Snedsted. I mange Aar har der i disse Kredse været grundtvigske Menighedssammenslutninger, som er blevet betjent af forskellige Præster (Frimenighedspræst Morten Larsen i Holstebro, Pastor Lomholt, nu i Aalborg, tidligere i Snedsted, Pastor Dahl i Visby, Pastor Christensen i Boddum o. fl.), og saa længe Thylands Højskole endnu stod (i Hundborg), udgik der fra denne, især gennem Forst. Thyge Thygesen, nu Sognepræst i Tønning og Træden ved Horsens, en virksom og dygtig Hjælp for det grundtvigske Aandsliv paa Egnen. Dels fordi Højskolen gik ind, dels fordi de grundtvigske Menighedskredse i Aarenes Løb mistede flere af deres bedste Mænd i Thy og fik dem erstattet med Folk af et andet kristeligt Livssyn, dels endelig fordi Kredsene fik en stærkere og stærkere Følelse af, at der maatte en afgørende Sammenslutning til, om Livet skulde fortsættes i det gamle Spor, dannede de trods den store Afstand (omtrent 4 Mil) mellem de sydlige Kredse i Vestervig og Hurup og de nordlige i Hundborg og Snedsted, i Fjor en Valgmenighed med tidligere Seminarieforstander i Ribe, *S. Noe Nygaard*, som Præst, med Bolig i Hurup. Indsættelsen fandt Sted den 4. December i Hundborg Kirke.

•

I Anledning af en Bemærkning af Forstander Holger Begtrup i Artiklen »Jakob Knudsens Særstilling indenfor den grundtvigske Lejr«, som vi bragte et Brudstykke af i Nr. 1, har Pastor Oscar Geismar bedt os optage følgende:

Fra den fynske »Gesvindtskriver« til den sjællandske »Gesvindttaler«.

Hr. Forstander Begtrup!

Naar De næste Gang bliver forbitret over en Anmeldelse fra min Haand af en Bog, De har skrevet, beder jeg Dem angribe mig med Nævnelse af mit Navn, og ikke som i Deres Tale ved Ryslinge Højskoles Efteraarsmøde og nu igen i det i »Højskolebladet« optrykte Stykke om Ludvig Schrøder og Jakob Knudsen, med Anvendelse af spøgefulde og trods Navnløsheden let gennemskuelige Smædenavne. En saadan Ændring i Taktiken vil klæde Dem bedre, og den vil afværge, at jeg, som sket er i Overskriften til disse Linier, gør spøgefulde Hentydninger til Deres udstrakte Talevirksomhed.

Hvorfor egentlig titulere hinanden »Gesvindtskriver« og »Gesvindttaler«, naar vi har regulære Navne at sætte i Stedet?

Venlig Hilsen!

Oscar Geismar.

BØGER.

Kirke og Folk. I—V. Gyldendalske Boghandel.

Under Titlen Kirke og Folk udgives af Gyldendalske Boghandel med Dr. teol. A. Th. Jørgensen som Redaktør en Række Skrifter, der i Følge Redaktørens Meddelelse har til Formaal at give Vejledning til Forstaaelse af »vigtige Spørgsmaal, der behandler Forholdet mellem Kirke og Folk«. Det oplyses tillige, at »Skrifterne vil fremtræde paa positiv-kirkelig Grund«.

Hidtil er der udkommet fire Skrifter, et Dobbeltbind og 3 Enkeltbind, hvoraf det første indeholder en Række Foredrag af københavnske Præster og enkelte andre over forskellige Led af vor Trosbekendelse. Disse Foredrag, som oprindelig er holdte i Missionshuset Bethesda, er langt fra af lige Værdi, men de fleste af dem kan læses med Udbytte som alvorlige Forsøg paa at vise Rigdommen, det omhandlede Led af Trosordet rummer. Nærmest pinligt virker et Foredrag af Stiftsprovst H. Ussing om Den hellige almindelige Kirke og de helliges Samfund. Der findes deri intet i Retning af at hjælpe til Forstaaelse af disse Led og den Herlighed, de rummer for Kristne, men des mere af Angreb paa dem, som ikke deler kirkepolitisk Syn med Forfatteren, der ikke viger tilbage for at udlægge disse Led til Fordel for sit eget Syn.

Professor Fr. Torm skriver i det næste Skrift om Lidelsen, »med særligt Hensyn til stedfortrædende Lidelse i Historiens og Videnskabens Lys«. Klart og dygtigt fremsætter Forfatteren sit Syn paa det store og vanskelige Spørgsmaal, som vi Mennesker til alle Tider maa tumle med.

Et meget kraftigt Indlæg for Religionsundervisningens Bibeholdelse i den offentlige Skole giver Johannes Loft i det tredie Skrift: Den unge Religionslærer. Det er skrevet med en Varme og Overbevisningens Inderlighed som gør godt. Man faar Indtryk af, at her taler en Mand, som ikke alene nærer en brændende Kærlighed til Religionslærerens Gerning; men ogsaa sidder inde med en saa sjælden Indsigt og Dygtighed, at han har god Hjælp at bringe dem, der underviser i Religion. Men Johannes Loft synes helt at overse de Vanskeligheder, der følger med Bibeholdelsen af Religionsundervisningen i den offentlige Skole, og helt ude af Stand til at forstaa alle dem, der nærer Betænkelighed ved at beholde den, saa brat afviser han enhver, der ønsker Religionsundervisningen bort af den offentlige Skole, og finder i et saadant Standpunkt enten Hjærteløshed eller Valenhed.

Endelig giver Fr. Schepelern i det fjerde Skrift: Den unge Missionær, en Skildring af den ydre Mission og Ydre-Missionærens Stilling. Det er et dygtigt og oplysende Skrift, som vil være mange til Glæde.

Efter det hidtil udkomne at dømme er der Grund til at følge »Kirke og Folk« med Interesse, naar man i det hele bryder sig om at høre, hvad man har at sige fra den kirkelige Side, som her kommer til Orde.

A. Nørgaard.

Jenny Becker: Liv. 176 S. — Hagerups Forlag.

Denne Fortællings Tankegang er i og for sig smuk, men de fleste af de Figurer, der bærer den frem, synes konstruerede netop for at kunne bruges i denne bestemte Hensigt. Forf. har en ædel og sand Livsopfattelse at tale ud af, men det er, ligesom selve det Liv og de levende Mennesker, hvorom Bogen skulde handle, og som skulde give Skildringen Sandhed og Paalidelighed, ikke ret har staaet til Raadighed. De Norskheder, der skæmmede Forf.s sidste Bog, »Den gamle Kremoneser«, er nu undgaaede, men hun er endnu ikke helt sikker i sit Greb i Sprogets Strenge: »han stirrer *betænkt* (?)« — »hvor er Vejen, hvor der ikke er slaaet Kors (?) for den logisk, skarpsindige Tankeslutning« (er Meningen: den logiske, skarpsindige eller: den logisk skarpsindige?) — »et jagende *Skift*« (?) — »Bevægelserne jager hinanden saa ængstelige for at falde til Ro« (?) — »den ubestemmelige Filthat« (er det *Farven*, der er ubestemmelig?) — »*henrundne* Slægter« (!) (man kan sige; henrundne Tider og: henfarne — Slægter) »Ungkvægets Brølen, før det falder til Ro. Saa dør ogsaa det ud«. (Er det Ungkvæget, der dør *ud*? Eller er Meningen: Saa dør ogsaa ***den*** (dets Brølen) *hen*?) o. s. v. o. s. v.

Det er ikke umuligt, at Forf. kan naa til at skrive en helt god Bog ved at iagttage Livets og Menneskenes uendelige Mangfoldighed noget skarpere og ved at veje sine Ord paa Guldvægt.

H. B.

INDHOLD.

Morten Larsen: Man skal ikke kaste med Sten, naar man selv bor i et Glashus.
Anders Lebeck: Sønderjyllands voksende Ungdom.
Marius Kristensen: Otto Jespersen: Rasmus Kr. Rask.
Folkehøjskolens Opgave i den kommende Tid. Af *Jacob Appels* Tale ved Elevmødet.
J. J. Godsk: H. J. Jespersen. Med Billede.
Torolf Kristensen: Om Skolekommissionen.
Solveig Fog-Petersen: Kirkeligt Samfund af 1898.
Spørgsmaal og Tildragelser. Den ny Aabenraa-Beslutning. — I Ugens Løb.
Tidens Strøm.
Anders Vedel: Lord Robert Cecil. Med Billede.
Anders Vedel: Det tyske Socialdemokrati og Revolutionen.
Palæstina-Problemer.

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

TILLÆG TIL HØJSKOLEBLADET.

Nr. 2. | Fredag den 10. Januar. | 1919.

Andrea Franks' Sømandsmission i St. Thomas.

Uddrag af Breve. Stillingen nu. Brev fra Pastor Kastrup, St. Thomas.

Indledning til Orientering: Til Dato har vi *ingen* Breve modtaget, som er skrevne *efter* Våbenstilstanden (den 11. Novbr.). Da 3—4 Breve, af hvilke vi her meddeler Uddrag, er alle skrevne 2—3 Måneder før denne Begivenhed. Dette må betænkes, da den indtrådte Våbenstilstand må antages at betegne et Vendepunkt med Hensyn til Skibsfarten og andre Forhold derovre, som vil blive af Betydning for Sømandshjemmet.

For at forstå Fru Franks' Udtalelse lige i Begyndelsen af det første Uddrag af hendes to Breve af 21. Juli og 16. August (først modtagne 16. Novbr.), må der forudskikkes den Oplysning, at hendes Søn, *Thomas* Franks, både blev Student i Sommer og derefter forlovede sig med Frøken Ingeborg Nissen. Måske hans Moder syntes, det var lidt ungdommeligt; men da hun hørte, det var en god dansk og kristen Kvinde, følte hun sig beroliget, og så skriver hun:

»Nu da Thomas har forlovet sig, kan han så mænd nok klare sig uden mig, og derfor *bliver* jeg nok og ser Tiden an. Jeg håber også, at Krigen snart får Ende, og når vi får høre dette Glædens Budskab, så får Søfolkene nok Lov til at gå i Land, og jeg håber, at vi da vil få mange Skibe her til.«

»Frøken Clementsen skriver, at hun vil være her til Oktbr. eller Novbr., da hun ikke kan holde ud længere på St. Croix, og at hun nu havde *besluttet* at *blive her* og ikke vilde til andre Steder i Amerika«. Ja, i et Brev til Fru Franks af 4. Juli skriver hun selv: »Jeg har *fast besluttet mig til*, hvis det er Guds Vilje, *at blive i Sømandsmissionens Tjeneste*«, og det samme bekræfter hun i et Brev til Generalinde Bache af 22 Juli, og hun tilføjer: »Med Hensyn til Missionen i *Fremtiden*, så er jeg villig til og glad ved at fortsætte Arbejdet; men det må I kære Venner derhjemme og Fru Franks bestemme, om I finder mig tjenlig dertil. Kun vilde jeg gerne — under normale Trafikforhold — en Rejse hjem (til Færøerne) for at se min gamle Moder og Sødskende.«

På Basis af disse Udtalelser og en Samtale, jeg havde med Student Thomas Franks og hans Forlovede, tør vi *fastslå følgende:*

1. Fru Franks rejser ikke hjem for sin Søns Skyld, men *bliver* derude, vi tør vel sige hendes Tid ud. Derom sagde hendes Søn følgende (hvem det var mig meget tilfredsstillende at tale med):

»Jeg kender min Moder og véd, at hun er voxet sådan sammen med sin Gerning i Sømandsmissionens Tjeneste, at hun kan slet ikke undvære den, sålænge hun lever, og hvor højt jeg end elsker min Moder og hvor meget jeg end længes efter hende, så vil jeg dog ikke have hende til Danmark — for at dø, og det bliver Enden på det, da hun slet ikke kan tåle det danske Klima navnlig om Vinteren.« Denne klare og bestemte Udtalelse gav han mig Lov til at meddele hans Moder, om hvem han i et senere Brev skriver disse skønne Ord: »Hvor gammel jeg end bliver, vil jeg aldrig glemme mine Minder om den bedste Moder, en af de mest heltemodige Skikkelser, jeg har hørt om, og fremfor alt den dybeste Kristen, jeg har truffet«.

2. Det lader til, at Fru Franks og Frk. Clementsen også er *voxede sådan sammen i det fælles Arbejde*, at de ikke kan undvære hinanden, og dette er meget glædeligt. De bliver altså sammen, sålænge de får Lov til at leve, og så vil vi lægge Missionens Fremtid i Herrens Hånd, som har styret den hidtil.

3. Deraf følger, at *Stillingen* for os *herhjemme bliver denne*, at vi fremdeles i Kærlighed slår Kreds om Fru Franks og hendes trofaste Hjælperske, og at vi med Glæde fortsætter vort lille Arbejde med *Tak* til hendes Vennekreds herhjemme og i Håb om, at den fremdeles ikke svigter.

NB. Komiteen vil prøve på *til Påske* at få *sendt en Kasse derover*, hvortil *vi beder om Bøger og Tidsskrifter til Læseværelset*, sendte til os inden 1. Marts.

København, den 30. Decbr. 1918.

På Komiteens Vegne:
Generalinde *Ellen Bache*,
Formand,
Emiliegade 6, København V.
Pastor *Jak. Holm*,
Sekretær,
Frederik VI.s Allé 7, København F.

Udkomne Bøger.

Bertha Holst: **Helle.** 155 S. (G. B. N. F.)

Selma Lagerlöf: **Bandlyst.** 294 S. (Gyldendal)

H. C. Andersens Eventyr i Udvalg. Ved Hans Brix. 396 S. (G. B. N. F.)

Reidar Øksnevad: **Fransk Livsvisdom.** En Antologi. 124 S. (Steenske Forlag, Kristiania.)

Alice Hegan Rice: **Familien Wiggs.** Oversat af Otto Bjørneboe. Illustreret af Axel Matthiesen. 107 S. (G. B. N. F.) 0 65

Ivar Aasen: **Norsk Ordbog med dansk Forklaring.** 4. uforandrede Udgave. Udgiven af Vestmannalaget. 976 S. (Alb. Cammermeyers Forlag, Kristiania.)

Morten Larsen: **Livstanker.** 139 S. (Det Schønbergske Forlag.)

Kundgørelser.

Nr. 3 Fredag den 17. Januar. 1919

Nordslesvig og Mellemslesvig.

Det er godt og rigtigt, at vore *følelser* gør sig stærkt gældende, så snart det gælder Sønderjylland. Det vilde røbe usundhed hos os, om dette ikke var tilfældet. Det er også en selvfølge, at vi ikke uden sorg kan tænke på, at *Danevirke*, vort folks gamle grænsevold mod syd, ikke uden den største vanskelighed kan komme i forbindelse med Danmark, ja at selv *Flensborg*, Sønderjyllands hovedstad og Gustav Johannsens og Jessens by, vil blive en meget omtvistelig sag, men vi har godt af at se sagerne, som de er, selv om det kan skære os i hjærtet.

Nordslesvig.

Når vælgerforeningen så at sige enstemmigt har fastslået begrebet *Nordslesvig* som en helhed, må vi ikke glemme, at dertil har den haft en historisk ret, og det vel at mærke en *bestående* historisk ret. Nord for vælgerforeningens linie (sønden om Bov—Højer) har *dansk Kirkesprog* i det hele og store været rådende fra reformationstiden til den dag i dag. Nord for denne linie ligger, foruden de fraskilte dele af Ribe og Odense stifter, den del af Slesvig stift, som har bevaret den åndelige forbindelse med Danmark, trods ofte vanskelige forhold, derved at dansk salmesang har lydt i kirkerne, og forkyndelsen har været dansk, hvor mangelfuld den end har kunnet være. Nord for denne linie findes ingensteds et tysktalende flertal, ja ikke engang noget betydeligt tysktalende mindretal. Og dette tysktalende mindretal bruger det *højtyske* sprog og har ingen direkte forbindelse med de tysktalende landsmænd i Sydslesvig, som taler *plattysk*; det vil med andre ord sige, at tyskheden alene er en overklassekultur; og så lidt en sådan må undervurderes, er den dog på en anden måde løs og afkastelig, end en kultur, der har gennemtrængt det jævne folk.

Disse omstændigheder, at Nordslesvig i det angivne omfang af Tyskerne selv er anerkendt som et *dansk* område, hvad kirkesproget viser, og at den tyskhed, der findes her, ikke er rodbunden eller fast knyttet til den sydslesvigske, gør det fuldt forsvarligt at fastslå dette område *som en helhed*, selv om der i nogle sogne er betydelige tysksindede mindretal, ja i enkelte måske endog tysksindet flertal.

Mellemslesvig.

Hvilket omfang man vil give begrebet Mellemslesvig, kan der tvistes om. Jeg vil her give det et temmelig vidt omfang, fordi det så kommer til at stå i fast modsætning til det egentlige Sydslesvig, sønden for Sli—Danevirke—Husumlinien. I dette snævreste Sydslesvig finder man kun ét sprog, det plattyske, som i Dänischwold og egnen syd for Danevirke er så gammelt, at vi *praktisk talt* kan betegne det som oprindeligt, og hvor det tydeligt nok har fortrængt Dansk, som i Svansø, eller Frisisk, som i Eidersted og Husum-egnen og på de sydlige øer, er dette sket for så længe siden, at det giver samme virkning, som om det var oprindeligt.

Det videre Mellemslesvig er derimod ingensteds plattysk *til bunden*, men det er ellers meget uensartet og falder i national henseende i fire dele.

De midtslesvigske landsogne.

Stærkest er danskheden i Hanved, Medelby, Valsbøl, Ladelund, Karlum, S. Lygum, Humtrup, Braderup, Aventoft og Læk landsogn. Også i Rødnæs, Klangsbøl, Klægsbøl, Enge, N. Haksted, St. Vi og Oversø sogne er der en del danskhed, ja endnu sydligere, i Hjoldelund, findes store rester af dansk, og i Fjolde sogn er det danske sprog ikke helt uddød. I de nordlige sogne i midten er det danske sprog lige så enerådende som i de mest danske sogne i Nordslesvig, men i modsætning til disse har de midtslesvigske sogne for en stor del i lang tid haft tysk kirkesprog, selv om nogle, som Ladelund, Medelby og Hanved, både før og efter 1864 har haft *noget* dansk i kirken. De sidste rester af dansk gudstjæneste i disse sogne har holdt sig ind i dette århundrede. Men væsentlig har kirkesproget været rent tysk, og dette har medført, at selv hvor folkesproget var rent dansk, har øvelsen i at læse og skrive dansk, som i Nordslesvig altid har været bevaret, kun været lidt udbredt. Nordslesvigerne har — naturligt nok — sat størst kraft ind på at *bevare*, hvad der allerede var til stede af dansk kultur, og først i de senere år har de rådet over et sådant overskud af kraft, at de for alvor har kunnet gøre et kulturfremstød i disse egne. De har, som man også har sagt, været stedbørn, og de lider under det på mere end én måde. I årene lige før krigen blev der dog lagt danske bogsamlinger ned i flere af disse sogne, og under selve krigen har sammenholdet mellem de dansktalende soldater og disses breve til hjemmet, som kom frem i de danske aviser, bidraget ikke så lidt til at styrke disse sognes sammenhørsfølelse med Nordslesvig.

Jo længere vi kommer syd på, des stærkere mærker vi dog, at danskheden er svækket i sin inderste rod, idet den yngre slægt mere eller mindre har givet sig til at tale plattysk ligesom de sydlige naboer. I Fjolde sogn taler nu næsten kun gamle mennesker dansk med hinanden, alle yngre taler plattysk indbyrdes og i reglen også med deres forældre. Man kan der træffe gamle, som taler dansk med hinanden, afvekslende dansk og plattysk med børnene (som for det meste svarer på plattysk) og udelukkende plattysk med børnebørnene, som slet ikke forstår dansk.

Hvorledes det står til med *sindelaget* i disse egne, er overordentlig vanskeligt at afgøre. En så langvarig og grundig åndelig underernæring, som disse egne har lidt under, har selvfølgelig svækket alt åndeligt liv, også det nationale. Valgtallene giver intet mål, da de dansksindede har stemt med fuld bevidsthed om, at deres stemmer var spildte. Men at der i store dele af de midtslesvigske sogne er *bevidst* danskhed, er aldeles utvivlsomt, og det er ikke utænkeligt, at denne danskhed, når den får bedre kår, kan gøre sig gældende med en hidtil ukendt kraft.

At dette er gået op for Sønderjyderne selv, viser den anden Åbenrå-resolution på det tydeligste, og næst efter selve det nordslesvigske spørgsmål er der intet sønderjysk spørgsmål, der stærkere kræver alle danskes opmærksomhed.

Flensborg.

Anderledes er igen stillingen i Sønderjyllands største købstad. Her er fra gammel tid en bevidst folkedel, som under de vanskeligste kår kar kæmpet sin kamp for sin nationale ret. Den har haft en støtte i den danske fri menighed, men den er blevet stærkt svækket ved, at det almindelige talesprog i lang tid har været plattysk, selv om den største del af de gamle Flensborgere også forstod og talte dansk. Hertil kommer, at Flensborg under den rivende udvikling af fabriksdriften har fået en vældig indvandring *sydfra*, så at langt over halvdelen af Flensborgs voksne indbyggere er fremmede, der i deres hjem intet har kendt til det danske.

Denne udvikling har også medført, at Flensborg er bleven en socialdemokratisk by, og dette har for sin del bidraget stærkt til at slette de nationale skel, så man ikke med vished kan slutte fra valgtallene til det nationale sindelag.

Også tysk-nationalt har denne indvandring dog ikke blot været til styrkelse. Alt som plattysk bredte sig nordpå i Angel, blev Flensborg sprogligt ensartet med det tysksindede bondeland, og dette underbyggede plattysken. Indvandrerne taler derimod for en stor del højtysk, og sprogligt er Flensborg for tiden så

splittet som vel muligt, og netop denne splittethed, som også har undergravet plattyskens stilling, vil måske frembyde store muligheder for en rigsdansk fremgang i byen, ifald denne får en dansktalende embedsstand i stedet for en tysktalende. En stærkere orientering mod nord af hele byens forretningsliv vil også bidrage stærkt til at gøre dansk fra det underordnede til det herskende forretningssprog i byen.

Men at Flensborg med sin brogede befolkning, og især med sit overordentlig store fremmede element, der slet ingen slesvigske interesser har, men udelukkende tyske, vil blive en vanskelig by at have med at gøre, om den skulde komme nord for grænsen, det er sikkert nok.

Angel.

Angel og den sydligste del af Midtslesvig nord for Danevirke er i løbet af det 19. århundrede blevet rent plattysk talende, medens det før har været dansk. Vi kan beklage dette forhold, som til dels skyldes kortsynet dansk politik, men således *er* det. Og der er allerede begyndt at røre sig et tysk åndsliv i disse egne, det er der heller ingen tvivl om. Enkelte hjemstavnsbilleder på anglertysk vidner herom. At der er enkelte dansktalende og dansksindede familier i Angel, tør jeg ikke nægte, men udenfor Oversø sogn og fjordkysten betyder det intet og vejer intet mod hele den faste tysktalende, tysksindede og tyskdannede befolkning. At prøve på igen at gøre dem til danske vilde være sjælemord, og det skulde vi Danske dog vel ikke ønske at være med til.

Frisland.

Den fjærde del af Mellemslesvig er den frisisk talende kyststrimmel mod vest (med øerne Amrom, Før og Sild). Befolkningen her har bevaret sit gamle frisiske sprog, men der er mange tysktalende der ude, og alle voksne taler foruden deres modersmål tillige tysk (og undertiden dansk). De har altid haft tysk kirkesprog, selv på Amrom og Vesterland, som i gammel tid hørte til kongeriget. Udenfor de gamle kongerigske dele er der næppe nogen følelse for Danmark, og trods den sproglige modsætning føler sikkert største delen af befolkningen sig som tysk. Hertil kommer, at det tyske badeliv her har haft nogle af sine vigtigste midtpunkter, hvad man ikke kan se bort fra. Så det er næppe ønskeligt, at ret store frisiske områder skulde komme ind under Danmark, selv om man gærne kan give dem ret, som siger, at det danske sprog snarest ligger dem nærmere end det højtyske.

Af ovenstående vil man se, at medens Nordslesvig virkelig er et af alle erkendt sammenhængende dansk område, og Sydslesvig ligeledes er et *rent* tysk land, er Mellemslesvig af en så blandet art, at det eneste forsvarlige der er at lade befolkningen selv afgøre sogn for sogn, ja måske by for by, om den vil nord- eller sydpå, og så lade den selv bære følgerne af sin beslutning. Men det er vor pligt at oplyse både dem der nede og os her nordpå om, hvorledes sagen står, for at alle parter kan vide, hvad det drejer sig om.

Marius Kristensen.

Pastor Brücker og Kirkeligt Samfund.

Kun en højst fornøden Rettelse til en Udtalelse i Pastor Brückers Stykke her i Bladet af 13. Decbr.

Han lader »samme Pastor Welding« have sagt rundt om i Landet, at hvis vi ikke fik Grundtvigs Hus lagt ind under Kirkel. Samf., vilde der om 20 år ingen Grundtvigianere være i Danmark.

Dette Vaas har jeg selvfølgelig aldrig sagt. Hvad han kan vide alene deraf, at jeg i dette Blad for 1918, Sp. 587 (kort før Odensemødet), skrev: »Det kunde aldrig falde mig ind at mene, at den grundtvigske Bevægelse stod og faldt med Kirkeligt Samfund.«

Om hans drabelige Forsøg paa at nedsable Kirkeligt Samfund skal jeg ikke udtale mig videre, fordi jeg finder, at hans Polemik her, som ofte, er saa bunduretfærdig, at man kan fritages for at indlade sig med den. Det uretfærdige bestaar deri, at han, som sædvanlig, danner sig en Karikatur af sin Modstander, og saa slaar han til af alle Kræfter for at hugge denne Skabilken ned.

Lad ham have den Fornøjelse.

København, 10/1 1919.

Chr. Welding.

Glashuset er smadret.

Når jeg gennem årene er stødt på navnet Morten Larsen som medlem af Kirkeligt Samfund af 1898, har dette bestandig på ny vakt min undren. Der var så mange andre, hvis nærværelse i dette samfund jeg havde let ved at forstå, men hans forstod jeg ikke.

Jeg er nu glad ved, at netop denne mand rykker ud imod mig, dels fordi jeg får en at kæmpe med, som vil bruge skarpe våben, men bruge dem ridderligt, og dels fordi der nu altså bliver lejlighed til at få klarhed over hin besynderlighed.

Jeg mener dog, at denne debut som forsvarer af K. S. — eller snarere endnu kun som angriber på mig som uskikket til at angribe dette samfund — er blevet, ja hvad skal jeg sige? — lad mig sige mindre heldig.

Allerede i begyndelsen, hvor der siges, at jeg »er forarget over, at medlemmerne af K. S. har omorganiseret det«. På ingen måde. Det kunde aldrig falde mig ind at forarges derover. Jeg har fremdraget ytringer af de oprindelige stiftere, der så utvetydigt viser som deres opfattelse: Hvis samfundet omorganiseres på demokratisk vis, da er dermed dets ligkiste dannet. Monrad, Hoff m. v. — ingen af medstifterne modsagde, hvad disse to skrev derom — vilde have »forarget sig«, hvis dette var sket i deres levende live. Men jeg, som kun ønsker samfundets snarlige død, hvor skulde dog jeg kunne forarge mig over, at samfundet selv stiller an til den!

— Inden jeg går videre være det mig tilladt at sige: Jeg håber, det ikke vil blive opfattet som mangel på høflighed og ærbødighed, når jeg under denne strid ikke nævner min ærede modpart lige så sirligt, som han mig, nemlig med pastor foran navnet eller »hr. pastoren«.

Jeg har altid havt en vis sky for denne titulatur, så den falder mig ikke let i mund eller pen. Kun én gang har den nået mit øre med en egen forfriskende klang: ved et bal, hvor jeg, endnu ej ret fortrolig med de jyske danse, tog fejl ad musikens anslag og derved voldte lidt forvirring, som lykkeligt hævedes ved at en mandsrøst resolut tordnede gennem salen: »Det er en pirrevals, hr. pastor!« —

Morten Larsen nævner, at jeg »gang efter gang med stort eftertryk har hævdet, at folkekirken er et og den kristne menighed i vort land noget helt andet«, og han siger, at for denne min adskillelse »skal jeg kun have tak«.

Men deraf følger, at den højtidelige akt, hvorved man af folkekirken vies til at være en af dens præster, betyder netop dette, at man gøres til præst i folkekirken og derimod ikke til præst i den kristne menighed, fordi denne nemlig er »noget helt andet«. Folkekirken har slet ikke magt til at gøre nogen til præst i den, men om en præst i folkekirken også bliver præst i den kristne menighed, beror på noget helt andet.

Men heraf følger atter, at en mand, der har den folkekirkelige indvielse til præst, dermed aldeles ikke har fået det skilt på sig, at han er en kristen præst, der forkynder kristendom eller ejer alle kristelige dyder. Han har kun fået det skilt på sig, at han har fyldestgjort de fordringer, som folkekirken opstiller for at bortgive et af sine præsteembeder til ham.

Det er meget kedeligt, at folkekirken ved sin indvielse af dens præster bruger en hel mængde ord, som kan give indtryk af, at det er noget helt andet der foregår, som derfor gennem tiderne har narret mange og vel gør så endnu. Men derfor er vi jo også mange, som efter ævne har arbejdet på dels at retlede folk, så de ikke lod sig narre af den megen højtidelighed, dels at få denne grundig afskaffet.

Morten Larsen, som lader til at have lagt mærke til, hvad jeg gennem årene har skrevet, har da måske også lagt mærke til, at jeg mange gange har søgt at give mit bidrag hertil.

Jeg har vedkendt mig, at jeg regnede den folkekirkelige ordination med hele sit højtidelige apparat som en af de børnesygdomme, man må se at få overstået. At tage teologisk eksamen, at holde dimispræken for en tom kirke, hvori kun sidder et par censorer, som har en afskrift af ens præken i hånden, at katekisere med en flok børn om dybe hemmeligheder, som ens opgivne æmne tvinger en til at tale med dem om — det er alt sammen lidet hyggeligt, og vil man tage det hele meget højtideligt, kan man jo godt sige, at det er en lidet sømmelig leg

med alvorlige ting. Og således ordinationen med sine løfter og forsikringer.

Men det kan netop ikke nytte at tage det højtideligt, man må tage det som uundgåelige børnesygdomme, som man skal igennem. Heldigt er det derfor også, at man gærne får det overstået i en ung alder, hvor man er optaget af dette ene, at nu kommer man ud i den gærning, der har vinket en, og som man længes efter, og hvor man derfor ikke dvæler synderligt ved alle disse underligheder, som man møder på vejen, men trøster sig med: nå ja, Herre Gud! dette skal man nu igennem, og så er det forbi. Det har jo også alle de andre, der forud for en er gået ind i folkekirkens præstestillinger, gået igennem, så kan en selv vel også.

Men hvad man så dernæst kan gøre, det er at vise, hvordan man opfatter det hele, og hævde sin ret til at opfatte det således.

Og det har jeg ganske vedholdende gjort. Det var ikke meget mere end et år efter min ordination, at jeg skrev noget om de kristnes stilling til bibelen, som ret kraftigt viste, at jeg netop kun betragtede præsteløftet som en tom formalitet, at jeg vilde have lov til at sige, hvad jeg vilde, om man så aldrig så meget vilde hævde, at det havde jeg ikke ret til at sige i kraft af mit afgivne løfte.

Da jeg første gang havde viet et par og gjort det efter ritualet »i Faderens og sønnens og Helligåndens navn«, sagde jeg til mig selv: det gør du aldrig mere, og hvis det bliver indberettet til myndighederne, at du ikke gør det, og de vil tvinge dig dertil, så sætter du din stilling ind derpå. Og jeg har aldrig gjort det siden, og mit præsteløfte har aldeles ikke ulejliget mig, for der var her noget, jeg følte mig ganske anderledes forpligtet overfor end det løfte, som jeg kun kunde tage som en fortidslevning, som desværre endnu ikke var afskaffet, men som måtte forsvinde og netop des lettere, jo mere det vistes, at det kun var til for at brydes, brudt som det også blev af alle.

Jeg talte og skrev over måde respektløst om dogmerne. Og så blev da følgen, at jeg virkelig, som Morten Larsen minder om, for en tid blev sat ud af folkekirken.

Og nu blev det det store spørgsmål: Havde jeg ret i min opfattelse af præsteløftet, eller var det virkelig meningen, at det skulde holdes? Det sloges jeg med myndighederne om, og det endte med, at de måtte give min opfattelse medhold. For de måtte tage mig med alle mine »kætterier« til præst i folkekirken igen.

Det var kætterier, som efter de tiders hele åndelige tilstand var meget værre end Arboe Rasmussens under andre forhold. Og det var bl. a. af den grund så meget mere latterligt, at bisperne gik til højesteret med den sag, for spørgsmålet var afgjort allerede i sagen med mig. Der var, som man i det juridiske sprog kalder det, skabt et præcedens. Havde jeg i sin tid kunnet blive præst i folkekirken med al honnør, så kunde man ikke lukke Arboe Rasmussen ude fra den.

Imidlertid mindes De vist, Morten Larsen, at jeg offentlig erklærede, at hvis Arboe Rasmussen blev dømt til ikke at kunne være præst i folkekirken, så gik jeg ud af samme folkekirke. Der var nemlig da blevet gjort en opfattelse gældende af præsteløftet, som måtte virke tilbage også på mit løfte, og da kunde jeg ikke mere gå med dette løfte på mig. For da kunde jeg ikke tage det som en børnesygdom, der skulde overståes, men da måtte jeg se på det som et løfte, der skulde tages som virkelig forpligtende, og den forpligtelse vilde jeg ikke bære.

Jeg har mangfoldige gange taget ordet for — sidst og måske tydeligst i min bog om Johannes Døberen — at man skulde afskaffe denne fortidslevning, som dog ingen tog eller kunde tage alvorligt, og give præsterne i folkekirken fuld lære- og ritualfrihed, så det også på den måde kunde blive rigtig tydeligt for alle, at folkekirken er noget helt andet end den kristne menighed.

Det er jo mange gange og af mange blevet påvist, at i lange tider ingen præst, end ikke af spidserne eller af de mest konservative har holdt præsteløftet. Og der er da ingen af dem, hvis mening i sådanne sager har nogen betydning, som mener, at præsterne i den danske folkekirke, fordi de er blevet ordinerede og har aflagt de dermed forbundne løfter, går omkring som dem, der selv sagt forkynder Guds ord — i kristelig forstand — rent og purt eller er forsynede med alle kristelige dyder.

Dette glashus er for længst smadret, og jeg har været med til efter evne at smadre det.

Måske Morten Larsen i alle de mange år, hvori han var præst i folkekirken, har gået omkring og følt sig som den, der *i kraft af* sit præsteløfte måtte se sig selv og ses på af andre som en ren og pur forkynder af Guds ord og som indehaver af alle kristelige dyder.

Jeg véd det ikke, men jeg véd, at i så fald har han været ret enestående. Jeg har aldrig været i den situation. Jeg har ikke set således på mig selv, men jeg har ment, at jeg i så henseende måtte bedømmes i henhold til, hvad folk så mig at være og hørte af mig. Og at andre heller ikke har set således på mig, har jeg fået rigeligt bekræftet, idet det mangfoldigt har regnet over mig med tilråb: Vantro, fritænker, rationalist!

Da jeg i 9 år var ude i frimenighedsstillingen, skete der ingen forandring, fordi jeg var *tvunget* ud i den. Og jeg gjorde, hvad jeg kunde, for at slippe ind i folkekirken igen, skønt jeg i og for sig ingen ulempe følte ved at være uden for. Men hvis jeg kunde komme ind; da mente jeg ikke at have nogen ret til at blive i frimenighedsstillingen, ti da vilde den altså være selvvalgt. Og på det grundlag turde jeg ikke beklæde den stilling, så lidt som jeg turde nu, ti ved selv at vælge den vilde jeg føle det, som jeg tog et skilt på mig af, kristeligt at være noget andet og mere end dem i folkekirken, og det formåede jeg ikke at bære.

Dette er ingen kritik af, at Morten Larsen frivilligt har valgt denne stilling, det må han ganske om selv, det blander jeg mig ikke i. Jeg siger kun, hvordan det i så henseende forholder sig med mig, jeg må på enhver måde værge mig imod skiltet.

En helt anden ting vilde det være, hvis der kom et nyt præsteløfte. Hvis man f. eks. i 1896 ikke havde villet lukket mig ind i folkekirken igen uden ved at afkræve mig præsteløftet. Så havde jeg selvfølgelig måttet blive uden for, ti på de vilkår fik løftet en helt anden karakter — nu var det åbenbart, at hvad mig angik, skulde det i al fald gælde. Eller om man i min præstetid havde lavet et nyt løfte og forlangt, at vi, der var præster, skulde aflægge det også eller i al fald betragte os som dem, der også var bundne deraf. Så havde jeg øjeblikkelig taget rejsepas, ti da havde jeg siddet der med skiltet, et skilt jeg ikke vilde bære.

Og det er da det, jeg anklager Kirkeligt Samfund for, at det laver noget, som får den mest betænkelige lighed med et nyt præsteløfte. Netop fordi det er nyt, møder med det nys indførtes værdighed og alvor, der er en helt anden end den, der hviler over noget forældet, overlevet, som ingen regner, netop derfor er det forkasteligt. Det sætter et skilt på sine folk, som må respekteres. At det er mindre højtideligt i sine former, hjælper ikke. Selv om det kun er »en myg«, hvad skal vi med den myg! Om så præsteløftet af Morten Larsen kunde gøres til en kamel i sammenligning, så har vi dog længe havt et godt øje til den kamel, og det lykkes jo nok at få den aflivet. Men det, at den endnu fører en slags tilværelse, berettiger ikke til at lave en myg.

Men det er tilmed ikke bare »en smule myg«. I 1880 var det ikke muligt for den, der som jeg vilde være præst, at komme frem ad anden vej end den, der førte over den folkekirkelige ordination med tilhørende løfte. Den kamel måtte sluges.

Men det er særdeles vel muligt at »arbejde for Guds riges sag«, uden at træde ind i et samfund, hvor man for 3 kr. får skilt på sig for at drive dette arbejde, altså skilt som en nidkær kristen, der besidder, om ikke alle, så dog sagtens de fleste kristelige dyder, som en kristen, der giver eller modtager — eller måske bægge dele — al oplysning og opbyggelse på dåbspagtens grund.

Hvad før heldigvis kun har gjældt præsterne — de måtte sluge en kamel for at få lov at komme til, og de kunde gøre det, fordi kamelen var blevet så mager og indskrumpen, så den var temmelig let at få ned — det udvider man nu ubekymret til alle lægfolk og forsvarer det med: det er jo kun en smule myg! Men det skal nok vise sig, at for det åndelige liv vil det virke som en særdeles ufordøjelig, alt for stor og fed elefant.

Vi ved jo nu, i følge M. L.s fortolkning af præsteløftet, at alle de folkekirkelige præster i K. S., der er enige med ham og uenige med mig heri, forkynder Guds ord rent og purt og er i besiddelse af alle kristelige dyder. — Hvordan Morten Larsen vil bære sig ad med det for samme samfund meget ivrige medlem hr. Bårris, hvem M. L. for en tid siden syntes at

skildre med ikke alt for mange af bemældte dyder, og hvem han vel med tiden får ved sin side i bestyrelsen, ved jeg ikke. — Og når de nu med al denne herlighed som samfundsmedlemmer kan træde frem på dåbspagtens grund, i ganske særdeles forstand stående på denne grund!

Jo, det synes mig virkelig, at denne smule myg er blevet en endogså ualmindelig smækfed elefant! — —

Det vilde unægtelig være meget bekvemt for K. S., om det kunde få taget pippet fra sine modstandere ved at dømme os uskikkede til angreb. Men det glashus, som Morten Larsen den hensigt anbringer mig i, *er* smadret. Jeg er slet ikke bange for de sten, man kaster efter mig, trods det jeg ikke har beskærmelse af dette skøre hus. Og jeg kan og tør derfor meget vel kaste med sten, og kan jeg få held til at ramme og knuse elefantmyggen, inden den bliver nedsvælget og får ødet betingelserne for et sundt åndeligt liv, så vil jeg føle det, som om jeg har gjort en god gærning.

$^{10}/_{1}$ 1919. *V. Brücker.*

Til fru Fog-Petersen blot dette: Jeg har virkelig ikke det mindste imod, at »eensomme og åndelig forkomne mennesker søger sammen«, og det kunde aldrig falde mig ind at stæmple noget sådant som virket ved »udvendighedens ånd«. *V. B.*

Gammelt og nyt om højskolen.

I.

Der var noget hjemlig-festligt over højskolelærerkursuset i Askov sidste høst: det var ikke universitetets lærere, men nogle af højskolens egne gode mænd, der talte. Dette var et nyt forsøg, og alle var vist enige om, at det faldt heldigt ud. Det var dog ikke gavnligt, om man fortsatte paa denne maade fra aar til aar; det vilde der ikke være fornyelse nok i. Men en gang imellem trænger man til en festlig og glad stund, og en saadan oplevede vi i Askov i eftersommeren. Jeg var forhindret i at være med ved hele mødet; kun den sidste uge kunde jeg være der, og jeg hørte derfor desværre ikke Askov-lærerne. Det festlige ved mødet ligger da for mig i de ældre højskolemænds tale, saadan som den f. eks. lød i den sidste uge af Alfred Povlsen, Begtrup og Bredsdorff. Det var gammelkendte toner, der lød med ny og herlig klang. Stærke kræfter af danskhed, folkelighed og menneskelighed gennemstrømmede dem og greb os. Man følte noget af den store glæde vælde op fra hjertedybet, glæden over at være i levende forbindelse med de mænd, der førte ordet, i en fælles tro til et fælles arbejde. Fællesskabsfølelsens storhed og styrke var for mig den rigeste oplevelse ved dette møde. Dette vil jeg gerne sige saa hjerteligt og saa sandt, som jeg kan det. Og jeg vil sige det saadan, at det, som jeg længe og med voksende styrke har haft lyst til at sige offentligt gennem nogle bladartikler, det fik jeg mod til at fremkomme med, idet min tro paa vort fællesskab — i trang og haab til den samme gerning — blev styrket. Det var ud af denne dybe fællesskabsfølelse, at den historiske sammenhæng, som jeg havde anet, blev klarhed for mig, for ud af det fællesskab, som man tror paa, kan man se langt ind i forskelligheder uden at miste helheden. Det er ud fra en samfølelse af glæde, at forskellene kan komme frem, saa at de skaber værdier til vækst og ikke splittelse til nederlag.

Samfølelsen, men ogsaa forskellene kom for mig stærkt frem under mødet. Naar samfølelsen blev den stærkeste og den sejrende, skyldes det, at den gjaldt de væsentlige ting. Det var i det inderste, fællesskabet føltes; selve kernen var den samme. Forskellen laa i noget ydre, i en forskellig form, fordi hvert menneske skaber sig sit særegne udtryk for det samme haab, den samme oplevelse og tro. Det er ikke blot et forskelligt udtryk gennem forskelligt valgte ord: det er ogsaa ved stof, ved emnevalg, ved sindelag, at forskellen kommer frem. Men fællesskabet kan bevares gennem store forskelle i saa henseende, naar blot røsten er den samme. For fællesskabet er i røsten, dér lever det, der ud fra strømmer det; ved røsten knyttes de baand, som ingen ord kan bryde. Det er da slet ikke

ordene, det kommer an paa, men det er røsten bag ordene eller over ordene.

Jeg tror, det gælder om at fastholde dette og være sig det bevidst i særlig grad, naar forskellen ikke blot ligger i, at det er forskellige mennesker, der dog alle er prægede af den samme tid, men naar forskellen yderligere forstærkes derved, at ældre og unge kommer til at staa overfor hinanden med et forskelligt præg af to forskellige tider. Modsætningsforholdet mellem ældre og unge er jo et altid tilstedeværende forhold, der dog som regel ikke naar ud over den enkelte private familiekreds. Men store begivenheder kan sætte saadanne tidsskel, saa at der i det store bliver en kendelig forskel paa to hinanden følgende slægtled. Et saadant tidsskel har vi oplevet med krigen, og dette mærkedes ved mødet i Askov. Jeg tvivler ikke om, at de ældre højskolemænd har oplevet disse aar vaagent og stærkt, ja, jeg kan godt tro, at de har oplevet begivenhederne dybere og alvorligere, end vi yngre har formaaet det. Men der er dog en forskel, og den er til gunst for os yngre. Jeg tror, den ligger i den fysiske og dermed ogsaa sjælelige forskel, der naturnødvendigt er paa ældre og yngre. De ældres liv var før krigen fæstnet i en helhedsopfattelse af livet, fordi de havde levet deres liv stærkt og rigt mod bestemte maal. De sidste aars oplevelser kommer da ind i et livsstof, som ikke er blødt nok til en inderlig sammensmeltning; de slaar enten i stykker, og saaret gror ikke sammen igen, eller de kommer til ligesom at ligge ved siden af det fra før krigen.

Da jeg hørte de ældre højskolemænd, blev jeg grebet af inderlig glæde, fordi jeg i røstens ægthed og levende ungdomsfriskhed kendte fællesskabet, men jeg forstod ogsaa en forskel, som laa i ordene; vi unge kan ikke bruge de samme ord.

Aage Møller.

Brøns.

Minder om Bøndernes Kamp den 22. Januar 1849 og lidt fra 1848.

Som Deltager i *Brønsaffæren* den 22. Januar 1849 er jeg bleven stærkt opfordret til at give en Beskrivelse af denne Begivenhed. Jeg vil følge Opfordringen, men maa forudskikke den Bemærkning, at det kun, efter som Forholdene stillede sig under selve Affæren, kan blive et Brudstykke af det Hele og vil for største Delen indskrænke sig til mine egne Oplevelser og Iagttagelser baade under Sammenstødet og mit paafølgende Fangenskab. Først vil jeg imidlertid beskrive et Optrin, vi noget i Forvejen havde med nogle Tyskere; vel stod dette ikke i nogen Forbindelse med Brønsaffæren, men det var et Udslag af den samme Folkestemning.

Den 1. November 1848 blev jeg ansat som Hjælpelærer ved Rejsby Skole, en Mils Vej syd for Ribe; ved den Tid kom undertiden nogle tyske Dragoner der til Byen, standsede ved en Kro, hvor de tog ind og blev en kort Tid, drog saa tilbage ad samme Vej, men hvad deres Ærinde var, fik man ikke at vide. En Søgnedag noget senere hen gik Sognets Præstefamilie til Alters, og i denne Anledning var den gamle Skolelærer og jeg bedt til Middagsspisning i Præstegaarden, og mens vi spiste, kom Præstens Smaadrenge ind fra Haven og fortalte, at nu var der kommen Dragoner ovre hos Nis Peters, men da dette, som sagt, ikke var noget usædvanligt, blev der ikke taget noget Hensyn dertil, og vi blev siddende, men lidt efter kom de igen og meldte: »Nu rider de efter Karlene.« »Aah«, sagde Præsten, »det er vel kun nogen Børnesnak«, men i næste Øjeblik kom ny Melding: »Nu skyder de omme i Byen.« Da sagde Præsten: »Saa maa der dog være noget paa Færde«, og vi gik ud i Haven, hvor der var vid Udsigt, og saa Dragonerne sprænge af Sted. Men her maa vi standse lidt, kaste Blikket tilbage og se, hvad der havde fremkaldt dette saa forbavsende Røre.

I Middagsstunden havde et Par ældre Bønder: Kristian Luff og Kristen Pavs samt dennes to voksne Sønner Bertel og Hans truffet nogle af Dragonerne; én af Tyskerne sagde noget til Kr. P., som ikke forstod et tysk Ord, men han pludrede rask en hel Del op, som hverken var det ene eller det andet, og Dragonen rystede paa Hovedet. Da sagde K. L.: »Han forstaar nok ikke dit Tysk, Kristen!« »Det undres jeg slet ikke over«, svarede denne, »for jeg forstaar det heller ikke selv«. Lidt efter talte en anden til Hans, men denne svarede: »Tal Dansk, saa kan jeg forstaa Dig, jeg tænker, Du kan bedre tale Dansk, end jeg kan tale Tysk.« Da drev Dra-

gonen Hesten frem, saa den nær havde revet Hans omkuld, hvorfor han hurtig sprang over Vejgrøften og nogle Skridt ind i Marken; der standsede han, men Hesten var lige ved at træde ham i Hælene. Han mærkede da, det skulde være Alvor, tog hurtigt Fart hen imod et lille Hus, langs hvis hele Sydside der var en Have, hegnet med et højt Jorddige; dette svang han sig over, løb hen omkring den østre Gavl, om paa Nordsiden, hen til Forstuedøren, hvor han smuttede ind. Tyskeren havde imidlertid anvendt Tiden til at øve sin Hest i det samme Kunststykke som Hans havde udført over Diget, men han opnaaede kun at faa revet en Del løs Jord ned og maatte saa vende tilbage hen imod Kroen.

Her mødte han Faderen, som modtog ham med de Ord: »Hvad er det for nogen Drengestreger, Du har for! Han har vel ikke fornærmet Dig.« Dragonen bøjede sig frem og tog fat i Mandens Skulder, men da sprang Bertel til, tog et fast Tag i hans Haand og sagde: »Ham ska' Du la' gaa«, men Tyskeren rev Sabelen ud og gav ham et dygtigt Slag over Armen; da blev den ellers saa sindige Bertel for Alvor hed, tilkastede ham et hvast Blik og sagde: »Nu skal I komme ud af Byen og det i en Fart!« Saa løb han hjem at hente sin toløbede Bøsse og saa over til Smeden, som havde Kugler, og satte denne lidt ind i Forholdene.

Da jeg den Eftermiddag ikke holdt Skole, havde Byens Drenge benyttet Lejligheden til paa nært Hold at faa set Dragonerne, og da disse ved Skydningens Begyndelse foer af Sted, var Drengene straks rede til at ledsage dem med Hurra og Brudstykker af danske Sange. Først gik Vejen et Stykke mod Syd, derefter mod Øst, men én af Tyskerne vendte og satte ind paa Drengene, som straks spredtes til alle Sider; dette gentog sig flere Gange, og for hver Gang kom de længere mod Øst; der var Marken til venstre for Vejen pløjet og opblødt, og da Dragonen vendte sig imod dem, satte de i Samling der henover og Dragonen efter dem. Nu lod det til, at han mente, det skulde have en Ende, thi han fortsatte Forfølgelsen, men Drengene smuttede med lette Fjed henover, mens derimod Hesten med sin egen Vægt og sin Byrde ved hvert Spring sank tungt. Retningen gik lige hen mod en Bondegaard, hvis Stalddør vendte hen imod dem, og lige inden for den aabne Dør stod en Karl, som nylig var kommen hjem fra Jagten, og han havde et Skud Rævehagl i sin Bøsse; da Tyskeren saa sine Plageaander saa nær ved at undslippe, rev han i Arrigskab en Pistol op af Sadelhylstret, men da hævede Karlen sin Bøsse, og da Dragonen fik sét Bøsseløbet, svingede han hurtig Hesten omkring, men inden han fik sat Fart paa igen, lød Skuddet, og noget senere hen fortaltes, at han havde taget nogle af Rævehaglene med sig og i 14 Dage ligget under Lægebehandling i Gram.

Da vi spurgte Bertel, hvad han vilde gjort, hvis Tyskerne havde været ved Kroen endnu, da han kom der hen med Bøssen, svarede han: »Ja, saa vilde jeg gaaet hen til dem og spurgt, om de nu godvillig vilde forlade Byen, hvis ikke, skulde mindst to af dem komme til at ligge.«

Thomas Knudsen.

(Sluttes.)

N. P. Jespersen.

Den 28. August døde Købmand *N. P. Jespersen* i Holstebro, 83 År gl. Da jeg for tre År siden lærte ham at kende, var hans Legeme forlængst mærket af årelang Svaghed. Dertil kom så også Apopleksi og en Åreforkalkning, som til sidst voldte yderligere Uro og Pine.

Den, som imidlertid kom J. på nærmere Hold og fik hans Fortrolighed, lærte dog snart i ham at kende en Mand, hvis Ånd var frisk og sjælden modtagelig til kort før Døden. I den sidste Tid svækkedes hans Syn meget, og èn af de største Glæder, man da kunde gøre ham, var at læse for ham af »Baunen«, »Højskolebladet« og i det hele taget Artikler, hvori Tidens brændende Spørgsmål drøftedes. Med optaget Sind fulgte han Verdenskrigens Gang. Men ganske særlig var det en Fornøjelse at se, hvor det lyste op i hans Øjne, når Skolens og Kirkens Frihed kom på Tale. Da vældede alle Fortidens Minder op i hans Sjæl, velsagtens både de lyse og mørke, og det Hjærte, som var legemligt mærket af og derfor også skælvede for Døden, blev Liv og Varme. Da var det Frihedsmanden fra gamle Dage, man sad over for. Da følte man, at hver den som i Ungdommens og Manddommens Vår bliver begejstret for åndelig Frihed, i ham ligger der Gløder gemt, som kan blusse op til klare Flammer midt under Alderdom og Pine. Sådan forholdt det sig med Jespersen. Med sjælden Op-

mærksomhed lyttede han f. Eks. til, hvad der blev sagt og skrevet i Striden om Arboe Rasmussen. Og jeg tør roligt sige, at det nu var hans Tro, at det vilde være en Lykke for de danske Menigheder, om de ret snart måtte vågne op til at frasige sig al Statsstøtte og give sig helt ind under Helligåndens Vejledning.

Nu da denne gamle Frihedsmand er borte, tør det vel nok siges til hans Ros, at det var den Vej, hvorad han selv vandrede fra sin tidlige Ungdom. Engang indstillede han sig til Optagelse på Jelling Seminarium — uden at nå sine Ønskers Mål, hvilket forresten Svendsen slet ingen Skyld havde i. J. havde altså en Tid tænkt sig at gå den slagne Eksamensvej, måske også drømt om et Statslærerembede.* Også véd jeg, at han i sin Ungdom havde drømt skønne

N. P. Jespersen.

Drømme om at studere til Præst. Ingen af Delene opnåede han — og dog blev han Lærer og Præst, ikke som en timeligt sikret Embedsmand, men som en Tjener helt og holdent under Guds Ånds Vejledning, en Mand, *der talte, fordi han troede.* Han blev Friskolelærer og Højskolemand, folkelig og kristelig Vækkelsesprædikant på Mors, i Vendsyssel og mange andre Steder.

Lad være, at dette Vækkelsesarbejde kunde have sine Skrøbeligheder! Et står dog fast: mange blev vakt til et højere Liv ved hans Røst. Og lad være, at han led store Skuffelser i sin Gerning overfor Mennesker! Ét er dog sikkert: at hans Hjærte trods alt dog stadig vedblev at gløde for Ungdomsidealerne, derom vidnede den Veltalenhed, som Mindet om gamle Dage gav hans Tunge selv i hnas sidste smærtefulde Tid.

Holstebro. *Jens Krustrup.*

* Engang senere blev han et sådant tilbudt i Thy, men tog ikke imod det.

Svar til Torolf Kristensen.

Jeg udvider gerne mit Forslag til at gælde også Dansk Skoleforening og retter hermed en Opfordring til den om at deltage i Dannelsen af Folkeskoleudvalget.

Betimeligheden af dette fastholder jeg; men jeg skal nærmere begrunde den.

Folkeskoleudvalget arbejder udelukkende for en fri dansk Folkeskole uden Tanke på nogen som helst videregående Skolegang. Det gør den *friere* i sit Arbejde end et tilsvarende Kommissionsudvalg, der skal stå til Regnskab for en hel Del lærde Herrer, der, hvor velmenende de end kan være over for Folkeskolen, dog vanskeligt kan frigøre sig fra at stille Fordringer til den af Hensyn til deres højere Skoler.

Folkeskoleudvalget vil virke *ansporende* på de gode Rigsdagsmænd og andre, der kommer til at sidde i det autoriserede Udvalg, på samme Måde som den fri Skole har virket ansporende på Statsskolen.

Folkeskoleudvalget vil *øge* Sansen for Skolespørgsmål i de Kredse, hvorfra det er udgået. Man vil formelig gå og længes efter Resultaterne af dets Arbejde. Og man vil have Grund til at vente sig noget af Folk, der har gået i Lære hos Grundtvig og Kold.

Ja, men vi kan ikke føre vort Forslag igennem Rigsdagen!

Nej, det er nok muligt, men derfor vilde vort Arbejde ikke være forgæves. Ja, om end Kommissionen og Rigsdagen ikke optog en Tøddel af vort Forslag, så vilde det dog have sin Betydning både i Nutid og Fremtid som et Udtryk for vore Kredses Tanker om en fri dansk Folkeskole.

Og hvem véd, om ikke Skolelovsforslaget eller i hvert Fald den Del af det, som vedrører Folkeskolen, vil blive givet en Folkeafstemning i Vold. Vi vilde da kunne møde fuldt rustede frem i Kampen, om vi nu tog os sammen til at gøre noget.

De kan tro, der er mange, som nu gerne vil

høre mere end Snak fra de Skolekredse, som jeg har opfordret til at træde i Virksomhed.

Lad os derfor ikke se Tiden an, lægge Hænderne i Skødet og blidelig slumre ind, til Kommissionen er færdig, for så at vågne frygtelige op. Tag fat med det samme! Sæt de bedste Mænd i Arbejde inden for de nævnte Kredse!

Det skal så vist ikke blive til nogen Sovepude for os, men snarere til en Opvågnen. Betænk Dem derfor endnu engang, Torolf Kristensen.

Med venlig Hilsen

Erik Appel.

Vi afslutter nu dette lille Ordskifte og venter, at Bestyrelserne for Højskolernes og Landbrugsskolernes Forening, for Dansk Friskoleforening og Dansk Skoleforening vil overveje Erik Appels Forslag.

Hvad enten dette saa bliver udført eller ej, haaber vi — og er forøvrigt sikre paa —, at de nævnte Bestyrelser sammen med vore Venner paa Tinge vil gøre hvad de formaar for at der maa komme noget godt ud af de forestaaende Skoleforhandlinger.

Men det er ikke nok, at der handles og virkes fra Foreningernes Side. Alle, der sætter Pris paa den danske Skole og ikke ønsker den lavet til efter det tyske Skolevæsens Mønster, maa være vaagne.

Red.

Om færøske Forhold.

Af Sognepræst *Severin Widding*, Thoreby.

I.

I forskellige Blade fremkommer der hyppigt Klager over det færøske Selvstyrepartis nationale Krav og over Regeringens færøske Politik. Man beklager, at dansk Sprog bliver tilsidesat for Færøsk, og at Regeringen ved at udnævne Sognepræst Dahl fra Thorshavn til Provst har begunstiget Selvstyrepartiet. Dette sidste Forhold har jo ogsaa paa Rigsdagen af Prof. Dr. Andersen været benyttet til et hvast Angreb paa Kirkeministeren.

Dette giver mig Anledning til nogle Overvejelser. Hvad først Provsteudnævnelsen angaar, angriber man Ministeren, fordi han ikke har fulgt Biskoppens Indstilling. Medens dette ved en almindelig Provsteudnævnelse kunde betragtes som en Tilsidesættelse af et kirkeligt Hensyn, er Forholdet et andet med dette Provsteembede. For det første er dets Embedsmyndighed større end andre Provsteembeders, idet det fører Tilsyn med Undervisningen paa Øernes Seminarium. Og dertil kommer, at dette Provsteembede, i Modsætning til alle andre danske Provsteembeder, tillige har en *politisk* Side, idet Provsten er født Medlem af Øernes Lagting. Ingen kan derfor fortænke Ministeren i, at han i en politisk tilspidset Situation som den foreliggende udnævner en Mand til Provst, som han har politisk Tillid til, naar denne Mand da iøvrigt besidder de nødvendige personlige Kvalifikationer, hvad ingen vil frakende Provst Dahl, der er indfødt Færing, tidligere Lærer ved Thorshavn Realskole og Seminarium, Sognepræst for Sydstrømø Præstegæld siden 1912 og bekendt for sit betydelige Arbejde for færøsk Salmesang. Det vilde dog være for stor en Selvfornægtelse, om Ministeren skulde udnævne en politisk Modstander til denne Post. Man tænke sig et tilsvarende Forhold i England. Det vilde aldrig her falde nogen ind, at et liberalt Ministerium ved en Bispeudnævnelse af kirkepolitisk Betydning skulde vælge en Mand, der modarbejdede dets Anskuelser.

Hvad nu Klagerne over Selvstyrepartiets sproglige Ønsker angaar, er disse Klager ofte meget overdrevne. Man fremstiller det ofte, som om Selvstyrepartiet vilde udelukke Dansk af Skolen. Det er imidlertid ikke rigtigt. Man vil bibeholde en fyldig Undervisning i Dansk. Færingerne indser godt, at det er heldigt for dem, faa og isolerede som de er, at beherske et af de beslægtede nordiske Sprog for derigennem at have Adgang til den fælles nordske Kultur, og her frembyder Dansk sig jo som det nærmeste paa Grund af det statslige Fællesskab. Og man ønsker, at Børnene skal kunne læse, skrive, tale og forstaa Dansk, saa at Skoleplanen maa give Plads til en grundig Undervisning heri. Men man ønsker at fortrænge Dansk som eneberettiget Skolesprog. Ifølge Anordningen af 16. Januar 1912 om Folkeskolen i Bygderne paa Færøerne hedder det i § 7: »Tilegnelsen af Stoffet kan og bør, særlig for de yngre Børns Vedkommende, lettes ved Benyttelse af Børnenes sædvanlige Talesprog, Færøsk,

medens det, for at den fornødne Færdighed i Brugen af det danske Sprog kan opnaas, er nødvendigt, at Undervisningen i de enkelte Fag, navnlig overfor de ældre Børn, hovedsagelig foregaar paa Dansk.«

Før 1912 har Lærerne kunnet handle efter bedste Skøn, men fra 1912 er Dansk det officielle Undervisningssprog paa Øerne og det færøske kun Hjælpesprog for at lette Tilegnelsen. Det er dette Forhold, man vil have forandret og som Lagtinget i Efteraaret 1918 har vendt sig imod, efter min Mening med Rette. Hvis Færøsk var som en af de danske Dialekter et Bygdesprog uden Litteratur, saa kunde det være paa sin Plads at behandle det som Hjælpesprog. I en jysk Skole f. Eks. vil Læreren ofte for at lette Tilegnelsen med Held betjene sig af jyske Udtryk overfor mindre Børn. Men nu er Færøsk et eget Sprog og et Litteratursprog. Hver Mand læser det daglig i sin Avis. Følgelig er det ganske berettiget, at Færingerne ønsker at benytte det som Undervisningssprog og ikke gerne ser det behandlet som et Sprog af anden Klasse. Baade fra et nationalt og fra et pædagogisk Standpunkt maa dette kaldes et særdeles velbegrundet Forlangende. Og det har undret mig, at mange Danske ikke ser andet heri end Løsrivelsestendenser. Selv Mænd, der har gjort sig fortjente af den sønderjyske Sag og altsaa maa kunne forstaa det nationales Ret i Skolen, har skarpt fordømt Lagtingets Skolekrav.

Man forstaar jo nok Grunden. Det kan gøre os som danske forstemte, at Færingerne ikke vil bruge vort Sprog, ligesom det kan gøre os forstemte, naar vi kommer til Norge, at høre hvorledes Landsmaalet breder sig paa det fælles dansk-norske Sprogs Bekostning. Vi synes, at der ved denne Sprogsøndring gaar kulturelle Værdier tabt.

Men her maa vi være fint følende. Vi maa forstaa, at saadanne sproglige Bevægelser lader sig ikke standse. Det norske Talesprog vil fjerne sig mere og mere fra det danske. Det færøske, som jo iøvrigt aldrig har været dansk, vil ogsaa vokse i Selvstændighed. Og hvad der tabes i kulturelle Værdier paa én Led, det vindes igen paa en anden. Der vælder nye Værdier op af Folkets egen Jordbund, og disse Værdier har en egen selvsikker Kraft. De klæder ved nærmere Betragtning et Folk bedre end de laante Fjer.

(Sluttes).

Spørgsmaal og Tildragelser.

Sønderjylland.

Hvad der i den sidste Tid er sket i Sønderjylland, er først og fremmest dette, at de danske Nordslesvigere har skaffet sig de Organer, som er nødvendige for dem under de ny Forhold: der er valgt Bonde- og Arbejderraad rundt om i Sognene.

Den 6. Januar var der samlet Sendemænd fra Bonde- og Arbejderraad i 102 af Haderslev Amts 130 Landkommuner til et Fællesmøde i Haderslev, og ved et lignende Møde i Aabenraa den 10. Januar var de allerfleste af Amtets 86 Landkommuner repræsenterede. Endelig var der den 11. Januar Sendemandsmøde i Sønderborg for Sønderborg Amt.

Det er klart, at der i Sammenhæng med disse Møder, hvor Bonde- og Arbejderraadene gør sig gældende med samlet Magt, maa rejse sig Spørgsmaal om, hvor langt deres Myndighed strækker sig i Forhold til Arbejder- og Soldaterraadenes, og der opstaar da Spænding mellem de to Arter af Organisation.

Det ser imidlertid ud til, at Spændingen ikke har fremkaldt farlige Forviklinger. Fra de danskes Side følger man den samme klare Linie som før. Man optræder hensynsfuldt og dog fast over for Arbejder- og Soldaterraadene, og saaledes maa da alt siges hidtil at være gaaet taalelig godt.

Ved alle tre Møder er der valgt en Fællesledelse for Amtets Bonde- og Arbejderraad. I Haderslev synes der ikke at have vist sig Vanskeligheder af større Betydning. Soldaterraadets Formand Guthke holdt en Tale, hvori han beklagede, at de danske vilde forlade Tyskland, og at de af samme Aarsag havde besluttet ikke at deltage i Valget til Nationalforsamlingen. Gaardejer P. Refshauge, Ausbøl, blev valgt som Tilforordnet hos Landraaden. Landraaden i Haderslev, v. Loew, er bekendt som en brav, rettænkende Mand. Refshauge udtalte, idet han modtog Valget, at v. Loew var den første Landraad siden 1864, der havde haft hele Befolkningens Tillid, og han (Refshauge) vilde ikke have modtaget Valg som Tilforordnet, hvis han ikke vidste, at Landraaden ikke vilde føle det som en Ydmygelse.

Derimod kan det jo nok være, at Landraaden i Sønderborg, Hr. Schönberg, har følt det som noget af en Ydmygelse at faa Landdagsmand Nis Nissen ved sin Side som Tilforordnet. Det var Nis Nissen, der ved Mødet i Sønderborg den 29. December fremdrog visse Embedshandlinger af Landraad Schönberg, som ikke saa godt taalte Lyset, og fremkaldte en kraftig Mistillidsudtalelse til hele Landraadens Embedsførelse. Og ved Bonde- og Arbejderraadsmødet valgtes nu Nis Nissen til at være den, der skal yde den vistnok i dette Tilfælde haardt tiltrængte Tilsynsvirksomhed. Landraadens sidste Bedrift er den, at han har forsøgt at lægge Hindringer i Vejen for en retfærdig Udførelse af Regeringens Anordning om Valg af Bonde- og Arbejderraad. Fra

Mødet i Sønderborg foreligger, da disse Linjer skrives, kun Meddelelse om Valget af den Tilforordnede og af et Kredsbonderaad.

Mødet i Aabenraa, som blev holdt Dagen i Forvejen og er udførligt refereret i »Hejmdal«, havde et Forspil, der var ret ildevarslende, men Mødet forløb dog i al Rolighed. Det var indvarslet til 11. Januar, men da Soldater- og Arbejderraadet havde indkaldt til et Møde den 10. Januar, og det syntes overflødigt at holde to Møder, lod Indbyderne forespørge hos Soldaterraadet, om man ikke kunde enes om at slaa Møderne sammen. Fra Soldaterraadets Side var der intet i Vejen herfor, og Mødet den 11. blev aflyst. Men saa blev der ifølge »Hejmdal« pludselig ringet op fra Eksekutivraadet, og en Herre, som nægtede at navngive sig, meddelte, at Soldaterraadet vilde lede Mødet, og Forhandlingerne skulde føres paa Tysk. »Hejmdal« svarede med at opfordre Bønder- og Landarbejderraadene til at møde talrigt og »om fornødent sætte *Haardt imod Haardt*«. Bladet fastslog, at det maatte være en eller anden Klike, der stod bag ved den anonyme Herre.

Imidlertid viste det sig dog ved Mødet, at den af Soldaterraadet udpegede Indleder, Murer Ewald, virkelig gjorde gældende som en Forudsætning fra Soldaterraadets Side, at Forhandlingerne skulde føres paa Tysk. Gaardejer Falle Lildholdt svarede med at foreslaa, at Forsamlingen selv valgte sin Ledelse. Dette vedtoges og udførtes, og Falle Lildholdt blev Mødets Formand. Murer Ewald indledede en Forhandling om Bønderraadenes Myndigheds Udstrækning. Lildholdt stillede det frit for Deltagerne, om de vilde udtale sig paa Dansk eller Tysk. Overfor Ewalds Paastand, at Bønderraadene kun skulde befatte sig med økonomiske Spørgsmaal, henviste han til en ministeriel Meddelelse om, at der ogsaa tilkom Bønderraadene Kontrolmyndighed. Valget af Tilforordnet blev imidlertid her henvist til Kredsbonderaadet, og hertil blev der saa foretaget Valg.

Spørgsmaalet om Kvægudskrivningen var navnlig fremme paa Aabenraamødet. De danske betonede stærkt, at de vilde yde al den Hjælp, de kunde, til Løsningen af Ernæringsspørgsmaalet, men de protesterede mod enhver Vilkaarlighed.

Referaterne giver Indtryk af, at de Danskes stadig venlige Holdning over for de nuværende Magthavere i Nordslesvig ogsaa bliver mødt med en vis Godvilje, men ganske vist iblandet med en god Del Nervøsitet, som nu og da afstedkommer Forvirring.

Hvad der bidrager til Forvirringen, er naturligvis den tyske Agitation. Aabenbart for at lægge en Dæmper paa denne har det tyske Regeringsblad »Deutsche Allgemeine Zeitung« bragte en Artikel, hvori det stærkt betones, at Regeringen loyalt vil gennemføre en Afstemning i Nordslesvig efter Wilsons Principper. I Artiklen afvises som »et uoprigtigt Kneb« Tanken om at skabe et tysk Flertal ved at lade hele Slesvig stemme samlet, og det betones, at kun en uforbeholden, utvetydig retfærdig Politik vil kunne sikre det gode og venlige Forhold til det skandinaviske Norden. Artiklens Forfatter søger at berolige Tyskerne i Nordslesvig med, at der »vil blive Lejlighed til — paa lignende Maade som over for de Dansksindede, der bliver tilbage syd for Grænsen — ved Fredstraktaten at give dem enhver Sikkerhed med Hensyn til Sæder, Sprog og Kultur.« I de Omraader, som sikkert kan ventes at gaa til Danmark, »kan de tyske Mindretal allerede nu sjæleligt forberede sig paa Overgangen . . ..« — »Flensborg Avis« mener, at den bekendte Frimenighedspræst Johannes Tiedje, som nu er Regeringens Raadgiver i slesvigske Spørgsmaal, staar bagved Artiklen, og »Dannevirke« antager, at den røber den ny Udenrigsminister Grev Brockdorff Rantzaus Tanker.

Roosevelt

En mand af glimrende ydre egenskaber, alsidig, energisk, en stor sportsmand og i besiddelse af en god portion »sportsmands-idealisme«.

Som politiker er han først og fremmest karakteriseret ved sin ledende stilling indenfor det republikanske parti. Han agiterede ivrigt for valget af den store toldbeskytter Mac Kinley i 1900; da denne var bleven skudt, og Roosevelt som vicepræsident havde overtaget ledelsen, fortsatte han hovedsagelig dennes politik — også efter at han selv var bleven valgt til præsident i 1904. Og da han i 1908 havde veget pladsen som valgkandidat for Taft, bidrog han sit til, at Taft blev hans efterfølger.

Mens Roosevelts politiske syn var udpræget imperialistisk, var Taft mere utilsløret de store økonomiske sammenslutningers, trusternes mand, også således, at det blev Roosevelt for meget.

Han havde allerede tidligere *talt* kraftige ord mod trusterne og bidraget ikke lidt til, at amerikanerne efterhånden har fået øjnene op for farerne ved dem (selv om han som ledende republikansk politiker i virkeligheden måtte fremme dem). Nu brød han med Taft, dannede det republikanske fremskridtsparti og stillede sig til præsidentvalget i 1912 som dets kandidat. Den virkelig fremskridtsvenlige del af Befolkningen havde dog mere tillid til Wilson, og Roosevelts største fortjeneste af valget i 1912 er jo nok den, at han ved at splitte de republikanske stemmer sikrede Wilsons valg.

Republikanerne groede dog sammen igen, og i 1916 havde de på et hængende hår styrtet Wilson. Overhovedet har Roosevelts udtalelser under krigen haft en stærkt imperialistisk tildels krigersk klang. Ved hans død er en indflydelsesrig modstander af Wilsons politik gået bort. Muligvis var hans tid som ledende politiker i Amerika allerede forbi, men ikke mindst i Europa lagde man endnu i høj grad mærke til hans ord. Han hørte til dem, hvis skikkelse havde indbrændt sig uudsletteligt i alle journalisters sind.

En tidstype var Roosevelt, men han hørte ikke til dem, i hvem tidens dybeste politiske trang gav sig udtryk.

A. V.

I Ugens Løb.

Den 22. Januar er det 70 Aar siden, Sammenstødet mellem sønderjydske Bønder og tyske Tropper ved Brøns fandt Sted. I den Anledning bringer vi en Artikel, skrevet af en af de Mænd, afdøde Lærer Thomas Knudsen, som ved den Lejlighed faldt i tysk Fangenskab. Artiklens Hoveddel vil komme i næste Nummer. Thomas Knudsen, som døde i 1916, 88 Aar gammel, sendte os Artiklen

to Aar tidligere, efter at Krigen var udbrudt. Vi fandt ikke Tidspunktet da særlig gunstigt til at opfriske hint Minde og lagde Artiklen hen i Haab om, at Forholdene skulde ændre sig. Desværre oplevede den gamle brave Thomas Knudsen ikke den glædelige Forandring, der skete, da Udsigten til Genforening med Sønderjylland pludselig aabnede sig.

Idet vi nu fremdrager Mindet om Begivenhederne ved Brøns, tænker vi med Glæde paa, at den Dag snart vil være inde, da Fremmedherredømmet i Nordslesvig endelig er forbi.

•

En ejendommelig Nutidsbaggrund for Mindet om, hvad der skete i det nordvestlige Sønderjylland for 70 Aar siden, giver forøvrigt en af de sidste Efterretninger fra Mellemslesvig: Ved Mødet i Ellund, hvor E. Christiansen og Kloppenborg Skrumsager talte, skete det, at tilstedeværende Tyskere *overfaldt og forulempede* de Danske. Disse, som var i stort Flertal ved Mødet, bevarede en rolig Holdning og hindrede saaledes, at det hele løb ud i et uværdigt Slagsmaal. —

Tyskerne er dog bestandig sig selv lig.

•

I Vinding Højskoles Aarsskrift har Forstander P. Andresen taget til Orde for en *Fredning af Dybbølbjerg*, saa snart dette kan ske. Andresen skriver:

»Hvor mange gange har jeg ikke stået på Dybbølbjerg og set det pragtfulde landskab og ladet minderne tale. Når jeg undtager min fødeby er der ingen steder, jeg hellere vil standse. I min barndom var der noget trykkende ved at komme der; thi hele strøget var fyldt med tyske løbegrave, palisader og træbroer. Ved det tyske monument var jeg sjælden. Kun to gange har jeg været der. I dette øjeblik kan jeg ikke engang huske, hvordan det egentlig ser ud. Jeg holdt mig gerne nedenfor ved Åbenråvejen, hvor soldatergraven med de små grantræer er. Tidt sang vinden gennem de små træers forblæste kroner for mig om sejr og nederlag. De skiftende toner i vindens og fuglenes sang langs den alfare vej, det lyse frie landskab og Dybbølbjergs alvorlige karakter hører til de faste billeder fra mine barndomsdage.

Sidste gang, jeg var hjemme, var jeg igen i den egn et øjeblik. Men jeg så ingenting, og huskede ingenting, jeg glemte hele min barndoms- og ungdomstid. Det var midt under krigen, og stemningen var så forpint.

— — — Når nu krigen er forbi, ønsker jeg hele Dybbølbjerg eksproprieret og fredet, for at der her tid efter anden kan anlægges en nationalpark i stor stil, kaldet: »Dybbølbjerg«.

Det er jo ikke meningen nærmere at udmale en sådan plan. Men det skal være et anlæg, hvor natur, historie og åndskultur mødes, og det kan et slægtled ikke ordne. Slægt på slægt skal bygge efter sind og midler.

Foreløbig er der jo nok andet at gøre og ordne; men det kan jo ikke skade, at ideen fremsættes, for at hindre at det smukke historiske sted bliver ødelagt af spekulanter.« —

Om at Dybbølbjerg bør fredes, vil der næppe være to Meninger blandt Danske.

•

Vi har modtaget følgende:

En forespørgsel.

I den stund da et nyt år afløser et gammelt, er der måske ikke mange, som synger Tennysons nytårs sang — eller salme: »Ring ud, klare klokker, mod himlens klare hær«. — Men for dem, der gør det, (og jeg mener de sidste tider har givet os mere håb, tro og ret til at synge den) er det sikkert en sorg, at den ikke længer findes i Folkehøjskolens sangbog; det er mig helt uforståligt, meningsløst! Den havde netop fået indpas i VII udg., og hos mange mennesker, for så at forsvinde i VIII udg. Kommer den igen i IX udg.? Det er mig også ret uforståligt, hvorfor f. eks. P. la Cours grundlovssang: »Man bryder traktater, man river itu,« eller de to — måske ikke så meget vægtige, men dog kvikke og kønne — af Rasmus Nielsen: »Rejs dig årle op fra lejet« og »Våren er i luften« skal udskydes. — Ja, R. Nielsen er jo udgået af redaktionen for Folkehøjskolens sangbog, men hans sange behøver vel ikke derfor nødvendigvis at følge efter?

Skal der udskydes sange, — og det skal villig indrømmes, at der endogså er mange, som for længst har tabt »sin ret til liv« — og vi håber og tror vel allesammen på, at i de nærmestkommende tider endnu mange flere vil gøre det, — ja, så udskyd ikke de »levende«, men de »døde«, ligene; thi er der noget som for længst har tabt »sin ret til liv«, da er det ikke ovennævnte sange — hvad folket og fremtiden nok skal vise.

Voldby, den 9/1 19. *Johannes Vejlager.*

•

Lærere og Elever paa Vestbirk Højskole er blevet enige om at forlænge Vinterskolen 14 Dage og først standse til Paaske (16. April) for derved at bøde paa de Forsinkelser i Undervisningen, som »den spanske Syge« voldte før Jul.

•

Efterskolen i Vejstrup aabnes 3. Maj for unge Piger i 14—20 Aars Alderen. Skolen varer til 15. Oktober med 14 Dages Ferie i August.

Mindeord.

Redaktør *Olaf Nielsen* i Skelskør døde 18. December, kun 26 Aar gammel. Saa ung Olaf Nielsen var, havde han allerede givet umiskendelige Vidnesbyrd om Dygtighed. Der var Grund til at vente sig meget af ham. Han var i Vallekilde blevet stærkt paavirket navnlig af Professor H. C. Frederiksen, søgte til Ungdomsskolen og blev Lærer ved Fiskerhøjskolen paa Snoghøj. Han viste her betydelige Evner i Retning af at holde Foredrag, men følte selv større Dragning i Retning af skriftlig Virksomhed og gik efter en Tids Forløb over i Dagspressen. De

Artikler, han efterhaanden skrev i forskellige Blade, begyndte at samle Opmærksomhed om hans Navn. En Anmeldelse af Brückers »Et Livssyn« viste, at han var trængt ind til Grundtanken i dette Værk. Ogsaa hans Artikler her i Bladet, om Højskoleundervisning for Arbejdsløse og om Børnesagen, og en alvorlig og dygtig Kritik af K. F. U. M., han fremsatte i »Kirketidende«, blev der lagt Mærke til. Meget naaede han ikke af hvad han vilde. Men han fik dog gennem hvad han skrev og talte givet et smukt Vidnesbyrd om friske Strømninger inden for den Ungdom, der nu er ved at melde sig til Arbejdet.

H. S.

•

Enkepastorinde *Thomine Hertel*, Brenderup, er afgaaet ved Døden den 9. Januar, 76 Aar gl., efter flere Aars Svaghed og et langt Sygeleje. — Som Datter af Pastor Husum, Tranbjerg, Samsø, blev hun gift med daværende Kapellan Ludvig Hertel, Seest, den senere saa bekendte varme Santalven, der erhvervede sig Hædersnavnet »Santalprovsten«. Ved Siden af sin Præstegerning nærede Pastor Hertel særlig varm Interesse for den sønderjyske Sag, Menighedsplejen og Santalmissionen. Hans Enke vedblev lige til det sidste at fortsætte sin Mands Arbejde særlig for Santalmissionen, der i hende mister ikke alene een af sine gamle Veteraner, men een af sine mest nidkære Arbejdere herhjemme.

Pastor Hertel efterlader sig ingen Børn; en Adoptivdatter, der var gift med Pastor Eller, Nr. Vium, døde for nogle Aar siden. Men derfor dør ikke Navnet Hertel, det vil bevares i taknemmeligt Minde langt ud over den lille Kreds i Brenderup Sogn.

Rebekka Johansen.

BØGER.

Chr. Frimodt Møller: Indien. Stillingen paa Missionsmarken. Det danske Missionsselskabs Forlag. Lohse 1918.

Et udmærket dygtigt lille Skrift, som giver Svar paa mange Spørgsmaal. Først er her en Skildring af Indiens Religion, saa klar som det er muligt at give den i Korthed. Dernæst fortælles om den Brydning, som i de sidste hundrede Aar er begyndt i Indien og som i vore Dage har taget voldsom Fart; den viser sig baade paa det nationale, sociale og religiøse Omraade. Kristendommen har sin store Part i den. Krigsaarene har virket stærkt. Og man maa nu spørge: hvad vil der komme? Endelig følger et Afsnit om Kristendommens Udbredelse, dens Forhold til Kasterne, om Muligheden af en selvstyrende indisk Kirke og en virkelig indisk Kristendom. Forfatteren er baade gennem Læsning og Selvsyn en helbefaren Mand paa disse Omraader. Emnet, han behandler, har den største Betydning. Og hans Synspunkter er baade interessante og sunde.

Carl Koch.

N. J. Berendsen: Af en gammel Journalists Erindringer. (Pio).

En ganske underholdende bog, som dog nok så meget handler om *oversætteren* Berendsen som om journalisten. Størst interesse knytter sig til hans forbindelse med franske forfattere, især med Daudet. Politik skal man ikke søge i bogen. Et sted skimter man lige Jules Hansens lille skikkelse, men uden at man mærker, at man her står overfor en af dem, som forberedte det store hævntog mod den Bismarckske jærn- og blodpolitik. Et andet sted dukker Albert Ballins navn frem, men også kun for igen at forsvinde. Men bogen giver sine bidrag til forståelsen af den rent litterære side af halvfjærdserne og den første del af firserne.

M. Kr.

Edward Stilgebauer: Inferno. Roman fra Verdenskrigen. Aut. Overs. af *Lauritz Swendsen.* (H. Hagerup).

Blandt krigsromanerne er denne en af dem, der — ligesom i sin tid *Jena eller Sedan* — blotter den råddenskab, som ved siden af den stærke pligtfølelse også fandtes i den kejserlige tyske hær. Den lægger ikke skjul på den råhed, der følger med krigen, og gør i det hele et sandfærdigt indtryk. Men ud over dette er der ikke meget at sige om bogen. Nogen særlig medfølelse for de lidende ud over den, enhver lidelse må fremkalde, formår den ikke at give. Oversættelsen er ikke helt pletfri.

M. Kr.

Ludvig Hammer: De Landflygtige. Roman. 171 S. — Gyldendalske Boghandel.

Om denne Bog gælder — hvad der i Reglen kan siges om L. Hammers Bøger — at den, skønt den er underholdende nok, ikke blot vil underholde, men vil noget mere. Dens Problem er Spørgsmaalet: Dødsstraf — eller Benaadning? som Forfatteren vover at besvare imod den moderne og »humane« Opfattelse. Der er ikke saa ringe Kraft i den Maade, hvorpaa han hævder *sin* Opfattelse; det er en godt gjort og virkningsfuld Fortælling om de to Søskende, der først i den voksne Alder faar at vide, at deres Far har myrdet sin Hustru, og med eet ser deres Liv lagt øde, saa de maa rejse bort for at begynde Livet forfra i den ny Verden, inden Faren slipper ud fra Tugthuset. Ham selv faar man kun at se gennem det Brev, han skriver kort før sin Løsladelse; men det giver os et godt Sjælebillede.

H. B.

Ole Olsen: Skovens Ekko. 112 S. Schønbergske Forlag.

Denne dystre lille Fortælling om Naturens dæmoniske Magt over et ungt musikalsk Geni, der dør, lige da han synes at skulle bryde igennem med sin første store Komposition, røber ikke afgjort Talent. Man har Indtrykket af, at det snarere er Forf., der har søgt sig et Emne, end det er Emnet, der har grebet ham. I hvert Fald griber hans Fremstilling deraf ikke ret Læseren.

H. B.

Hans P. B. Poulsen: Sand. Aschehoug. 218 Sider.

Scenen for denne velskrevne Debutbogs Handling er en himmerlandsk Stations-Landsby, Hovedpersonen den

unge Lærer Sand. Mens den gamle Sognedegn Nielsen i en Menneskealder havde lært de Hornbjerg Børn deres reglementerede Børnelærdom og havde levet midt i sit Folk, fungeret ved alle højtidelige Lejligheder, er Sand en ensom, drømmende, genert og reflekteret Idealist, der tilkæmper sig en dogmefri Gudstro og søger at virkeliggøre denne i sin frie Børneopdragelse. Han holder sig sky tilbage fra Befolkningen, og da det snart bliver aabenbaret for Menigheden, at han er en Kætter, bliver det let for Østergaard-Manden Steffen Ryde, der er Fører for Egnens Mission, at faa Flertallet med sig i den Kampagne mod Sand, der ender med at han bliver afsat (vel efter § 8).

Bogen er vist af Forf. tænkt som noget af en Problemdigtning, Sands religiøse Udvikling og Brydningen mellem ham og den strenge Steffen Ryde. Der er ogsaa noget baade følt og personligt over Sands religiøse Tvivl og Uro. Men til at være den sejrende Hovedperson i Kampen og Forfatterens Talerør er han for saa vidt ikke heldig, som han er vag og vigende og virkelighedsfjern, og det er ogsaa hans religiøse Udviklinger. Det virker derfor ikke rigtig overbevisende paa Læseren, at han efter Nederlaget i Hornbjerg paa den anden Side Fjorden rejser et frit og lykkeligt Skolehjem og selv bliver sikker og myndig, mens den stærke Steffen efter sin Sejr over Sand føler sin Styrke svinde mere og mere under en anende Fornemmelse af, at det nok trods alt var Sand der havde Gud med sig i den Sag.

Men der er meget godt ved Bogen. Der findes en Mængde gode psykologiske Iagttagelser og Bemærkninger. Bogens Personer staar gennemgaaende klart og tydeligt, især er deres Sprog gengivet godt og spillevende, baade det rent jyske og det snuskede Stationsbymaal. Klart staar Steffen Ryde, en betydelig og sympatetisk Skikkelse, og endnu mere hans Søn Herman. Denne gennemfordærvede Knægt er iagttaget og opfattet forbavsende dygtigt. Saa er der en Række skarpe Rids af de tilrejsende Missionærer og af Stationsbyens Folk, den let missionske Købmand, den brave men fordrukne Smed og hans ulykkelige Hjem, Urmageren med det litterære Sving, »Medarbejder« ved Amtstidenden og naar det gaar højt Meddeler til Ritzau; og endelig Politibetjent Krabbe, der kommer herud fra Staden og optager Forhør efter Ildebranden hos Steffen (Bogens Hovedbegivenhed), han er kostelig. — Alt i alt en dygtig, alvorlig og lovende Bog. NB. Forf. kunde uden Skade spare sig de fleste af sine mange Tankestreger.

E. M.

Anna Baadsgaard: *Onkel Gudmund.* 157 S. — Hagerups Forlag.

Forf. har ikke pløjet synderlig dybt i denne Fortælling og paa ingen Maade lagt nyt Land ind under Ploven. Det synes undertiden at gaa *for* let for hende at faa nogle Figurer stillet op og faa en Fortælling i Gang. Denne har bl. a. den Fejl, at man næsten straks kan gætte, »hvordan Enden bliver«. Men den har samme Egenskaber som Forf.s andre Bøger: naturlig og jævn Fortællemaade, omhyggelig, velplejet Stil.

H. B.

Elise Berthelsen: Ind under Jul. Fortælling. 136 S. — Hagerups Forlag.

Emnet i denne Debutbog (?) om en Læge og hans Hustru er ikke helt spinkelt: Hustruen forlader sin Mand, fordi de er uenige i det væsentlige; han er gudløs, og det afgørende bliver, at han hævder og i sin Praksis følger den Teori, at en Læge bør give en Patient eller en affældig Dødens Gave, naar alt menneskeligt Haab om Helbredelse er afskaaret. Mange Aar efter, da deres Søn er bleven voksen, og Faderen gennem Livets Tugt er bleven en anden, mødes de to Ægtefæller atter og finder hinanden; thi deres Kærlighed har aldrig været død. Begyndelsens famlende Greb ses vel i denne Fortælling, men den er skrevet ud af ærlig Vilje og ikke uden Evne.

H. B.

Mads Nielsen: *Foran Julens Dør.* Fortællinger. 113 S. — De unges Forlag. Aarhus.

En smuk lille Bog med alvorlig Grundtanke. Disse Fortællinger handler alle om Mennesker, som Livet har ført langt bort fra deres Barndoms Jul, men som igen, paa forskellig Maade, finder tilbage dertil, mens Julen ringes ind. Det er altsaa ret egentlig en Julebog, men ikke af de godtkøbs. Med sit fromme Sind og sin ægte Tone kan den godt tale til Hjertet hele Aaret rundt. Kun Slutningsdigtet »Jul under Krigen« ønsker man borte.

H. B.

Laura Kieler: Et Knippe Aks. Fra den murmanske Kyst til det stille Hav. 189 S. — Hagerups Forlag.

Den kendte Forfatterinde, hvis Bøger ogsaa er oversat paa andre Sprog, navnlig Finsk og Tysk, har her samlet Smaating fra 50 Aar — tidligere trykt i Blade og Tidsskrifter — og er det end ikke det betydeligste og ypperste, der paa denne Maade bydes af hendes store Produktion, vil hendes Læsere vistnok med Tak og Paaskønnelse modtage denne Samling.

H. B.

INDHOLD.

Marius Kristensen: Nordslesvig og Mellemslesvig.
Chr. Welding: Pastor Brücker og Kirkeligt Samfund.
V. Brücker: Glashuset er smadret.
Aage Møller: Gammelt og nyt om Højskolen. I.
Thomas Knudsen: Brøns.
Jens Krustrup: N. P. Jespersen. Med Billede.
Erik Appel: Svar til Torolf Kristensen.
Severin Widding: Om færøske Forhold. I.
Spørgsmaal og Tildragelser. Sønderjylland. — *A. V.* Roosevelt. — I Ugens Løb.
H. S. og *Rebekka Johansen:* Mindeord.
Bøger.

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

TILLÆG TIL HØJSKOLEBLADET.

Nr. 3.	Fredag den 17. Januar.	1919.

»Aandelige resultater«.

I sin artikel »Aandelige resultater« i »Højskolebladet« nr. 1 taler pastor Krustrup i bekymret tone om det grundtvigske arbejdes dårlige stilling i vore dage. Frugterne af dette arbejde, hedder det, »synes efterhånden at blive foruroligende få og forkrøblede«, og gentagne gange siger pastor Krustrup, at han »ønsker og forlanger *åbenbare* og helst *store* resultater i åndens verden«. Ungdomsarbejdet i byerne truer med at blive en skandale, men hvis de grundtvigske forældre, lærere og præster ævnede at tale frit og friskt med ungdommen f. ex. om den sædelige strid, ... da vilde ganske sikkert langt flere unge end hidtil finde ind i vore kredse« o. s. v.

Dette er en gammel tale, og den er ofte modsagt. Alligevel kan jeg ikke lade være at gøre indsigelse på ny. Thi der er her ikke tale om et underordnet spørgsmål, men om selve grundlaget for åndeligt arbejde overhovedet.

Hvis et menneske begynder et åndeligt arbejde — det være sig folkeligt eller kristeligt — med det bestemte forsæt at nå åbenbare og helst store resultater, så er det højst sandsynligt, at han slet intet udretter, — ja værre endnu: han gør måske skade og opnår aldeles det modsatte af det, han tilsigtede. Og styrer han målbevidst imod at hverve mange tilhængere, så han må bruge rigtig mange sifre for at notere deres nøjagtige antal, opnår han kanske at tale ud i den blå luft.

Vi mennesker har ikke lov til at bruge åndeligt liv i bestemte formåls tjæneste. Prøver vi alligevel derpå, er det et misbrug, som livet selv straffer hårdt. Åndeligt liv har sit formål i sig selv, og det følger sine egne veje.

Men når en mand taler ud af det liv, der fylder ham, taler om poesi, historie og kristendom, — *taler, fordi han ikke kan andet*, da vokser der åndeligt liv frem. Da lytter mennesker til hans ord. Da glemmer han at spørge efter resultater. Og netop da udretter han mest.

Er det virkelig nødvendigt at fastslå denne sandhed igen og igen? Pastor Krustrups artikel har overbevist mig om, at det *er* nødvendigt. Vi bliver vist aldrig færdig med at læse a b c.

Og hvad er det dog for en tale om den sædelige strid! Ungdommen skal sådan betages af noget, der er større end den selv, at den fuldstændig glemmer, der er en sædelig strid. Sindene skal fyldes med noget ganske andet end direkte eller indirekte tale om sligt.

Hvad vil det sige, at »den grundtvigske retning har ganske særlige betingelser for at kunne tale direkte«? Kan en retning tale? Nej, et *menneske* kan tale. Og kun når han taler ud af det åndsliv, der fylder ham og er hans eget, taler han med myndighed, og så vil han se, at livet udfolder sig kraftigt og stærkt omkring ham. Det er resultat nok. Andet og mere har han ikke lov til at forlange.

Antvorskov i Januar 1919.

Peter Augustinus.

Studenternes Krigsfangefest.[a]

Nogle unge Studenter havde faaet den smukke Idé at afholde en Fest for de udenlandske Krigsfanger, det for Tiden vrimler af paa Københavns Gader, og danske Rigmænd ofrede villigt store Summer til dette Formaal.

I Lørdags fandt da den sjældne Fest Sted i Paladstheatret, hvor der var samlet c. 800 engelske, amerikanske, franske og italienske Fanger, der nylig var ankomne hertil fra Lejrene i Mechlenburg. Efter en Middag for de fremmede samledes disse med de danske Deltagere i Theatersalen.

Store Flagdekorationer i Forhallen gav et festligt Indtryk, og Fangerne i deres brune, blaa og blaagrønne Uniformer bar næsten alle Dannebrog, Italienerne tillige deres eget Flag paa Brystet. Flere havde Krigsmedailler.

Stud. mag. Bøgholm bød velkommen paa Engelsk, stud. mag. Christensen paa Fransk, hvorpaa Professor Jespersen holdt den engelske Festtale, henvendt baade til Englændere og Amerikanere. Til Orkestrets Toner sang da den store Forsamling: »God save the King«, hvorpaa Professor Nyrop holdt to Taler, en fransk og en italiensk, hjertelige af Indhold og sjælden skønne af Form. Derefter sang man med stor Kraft »La Marseillaise«, og der spilledes den italienske »Marcia reale.« Fangerne tilkendegav stærkt Bifald, udbragte paa tre Sprog Leve for Danmark og sang med, saa godt de kunde, paa »Kong Kristian«.

Derefter optraadte Sven Scholander med sin Luth og vakte Jubel ved sine muntre Viser, og desuden var der Solosang af Fru Münter, Kammersangerinde Ellen Beck og Kammersanger Cornelius, der sluttede med: »Der er et yndigt Land« og »Landsoldaten«. — Efter Koncerten spredtes man i de andre Sale og paa Gallerierne i Forhallen, og der blev nu en Summen af Samtaler paa forskellige Sprog. Englænderne og Amerikanerne i nye Uniformer gjorde et frejdigt Indtryk, hvorimod mange franske og italienske Fanger saa medtagne og fortrykte ud og fortalte om deres som Regel flereaarige Fangeliv med haardt Arbejde, Sult og Slag. Kun nogle ganske unge franske Marinesoldater var usædvanlig livlige, men havde heller ikke været i Fangenskab og var kun kommen hertil paa Transportskibe for at afhente Fangerne. Ingen Udlændinge holdt Tale, men nogle Amerikanere sang Kvartet og en af dem fløjtede med forbløffende Færdighed som en Fugl og til Orkesterledsagelse. — Henad 11 drog de mange Soldater bort til Lejrene i Københavns Omegn.

Studenterne og Giverne havde Ære af den storstilede Fest, der dannede et Lyspunkt for Krigsfangerne i deres lange, pinefulde Udlændighed, og Mindet om denne Sammenkomst af fire store Nationers Soldater her i vor Hovedstad, fortjener at bevares som en af de smukke, historiske Begivenheder i denne paa Rædselsdramaer saa rige Tid.

J. V.

Regnskab for Skolehjem for Soldaetr

Tiden indtil 1. Novbr. 1917.

Indtægt:	Kr.	Ø
Indsamlet ved Forstander S. P. Fredebo	22,103	71
— Pastor Rosendal	2835	15
— Forstander Brink Lassen	3933	00
— — Th. Bredsdorff	5063	22
Gaver, indkomne i 1917, indtil 1. Novbr.	103	00
Tilskrevne Renter i Roskilde Bank	73	44
Tilskrevne Renter i Købmandsbanken	411	31
Balance...	34 522	83

Udgift:	Kr.	Ø
Møbler og Materiel	3412	85
Lærerlønninger	4000	00
Foredrag og Rejseudgifter	442	75
Bøger, Aviser og Brevpapir	1045	10
Porto, Tryksager m. m.	63	48
I alt Udgift...	8964	18
Beholdning at overføre f. n. Aar	25,558	65
Balance...	34 522	83

Status pr. 1. Novbr. 1917.

Formue:	Kr.	Ø.
I Købmandsbanken indestaaende paa Indskudsbevis	16 488	99
I Roskilde Bank A 8771	4006	44
I — A 8760	4938	85
Kontant Beholdning	124	37
Balance...	25,558	65

Gæld:	Kr.	Ø.
Beholdning at overføre til næste Regnskabsaar	25.558	65

Tune pr. Taastrup.

Otto Christensen, Kasserer.

Nærværende Regnskab med tilhørende Bilag er gennemgaaet og fundet rigtigt.

Tune Landboskole, 4. Decbr. 1918.

J. Aagaard. *N. Bredkjær.*

Otto Christensen.

Tiden fra $^{1}/_{11}$ 1917 til $^{15}/_{10}$ 1918.

Indtægt:	Kr.	Ø.
Beholdning fra forrige Regnskabsaar	25,558	65
Gaver ved Forstander Brink Lassen	25	00
— - — S. P. Fredebo	1130	90
Gave fra Ringkøbing Amts Vareindkøbsforening	700	00
Gave fra 23. Bataillons 1. Kompagni	20	00
Indtægter i Soldaterhjemmet	300	00
Tilbagebetalt Kørselsudgift	12	00
Indvundne Renter	778	47
Balance...	28.525	02

Udgift:	Kr.	Ø.
Møbler og Materiel	350	00
Lærerlønninger	5100	00
Foredrag og Rejseudgifter	394	00
Bøger, Aviser og Brevpapir	2984	38
Porto, Tryksager m. m.	34	45
I alt Udgift...	8862	63
Beholdning at overføre til næste Regnskabsaar	19 662	19
Balance...	28.525	02

Status 15. Oktober 1918.

Formue:	Kr.	Ø.
I Købmandsbanken indestaaende paa Indskudsbevis	10,358	22
I Roskilde Bank A 8771	4167	78
I — A 8760	4938	85
Kontant Beholdning	197	34
Balance...	19 662	19

Gæld:	Kr.	Ø.
Beholdning at overføre til næste Regnskabsaar	19,662	19

Tune pr. Taastrup, 15. Oktbr. 1918.

Otto Christensen, Kasserer.

Nærværende Regnskab med tilhørende Bilag er gennemgaaet og fundet rigtigt.

Tune Landboskole, 4. Decbr. 1918.

J. Aagaard. *N. Bredkjær.*

Otto Christensen.

Oplæsningerne af dansk Litteratur

paa Borups Højskole fortsattes i Fredags under stor Tilslutning, idet Skuespiller Jerndorff med sin bekendte fine Kunst oplæste to Smaafortællinger af V. Topsøe. — Den 23. læser Censor Rosenberg Karl Gjellerups »Brynhild«. — Programmet har af flere Grunde maattet lægges om. *J. V.*

Joakim Skovgaards Billeder i Viborg Domkirke.

Med nærværende vilde jeg gerne henlede Opmærksomheden paa en sjælden fint udført Serie Lysbilleder, der er fremstillet af Richters Lysbilledforlag. Billederne gengiver Lofts- og Vægmalerierne i Domkirken i Viborg.

Hvis Billeder i det hele har Berettigelse, hvad næppe nogen vil bestride, har Lysbilleder det i særlig høj Grad. Det er en fuldkommen Art af Billeder. Denne Samling fortjener særlig Opmærksomhed, idet der her er et Emne, som særlig godt egner sig til Gengivelse ved Lysbilleder; og det er lykkedes at optage Billederne med saa udmærkede Farver, at de giver et troværdigt Indtryk af den herlige Billedskat, vi der ejer.

Alle, der har set Malerierne og er fortrolige med dem, vil ved at se Lysbillederne undres og glæde sig over, hvor udmærket godt de kan gengives i hele deres straalende, dejlige Farvepragt. Vi har næppe noget Kunstværk, der mere end Skovgaards Billedbibel i Kirken fortjener at blive kendt og skattet af hele Folket. Lysbillederne kan paa en god Maade bidrage dertil, og de fortjener derfor at finde Vej ud til Skoler og Foreninger.

Niels Jul.

Udkomne Bøger.

Godt Humør. Muntre Historier. Ny Samling. II. Illustr. af danske Kunstnere. Redigeret af Axel Henriques. 125 S. (Hagerup.) 2,50.

Blæksprutten 1918. Med Tekst af Axel Henriques, Anton Melbye, Georg Kalkar og Harald Tandrup. Med Tegn. af Alfr. Schmidt, Axel Thiess, Axel Nygaard, Valdemar Møller, H. Jensenius, Svend Ulrich, Fritz Kraul og F. E. Johannessen. 50 S. (Gyldendal.)

Damernes Noteringskalender for 1919. 51. Aargang. (Gyldendal.)

Aarbog for Lysgaard, Hids med flere Herreder. Udgivet af Historisk Samfund 1918. 96 S. (Silkeborg ny Bogtrykkeri — Johansen og Jørgensen.)

Peter Jerndorff: **Nogle Minder fra det gamle kongelige Theater.** 110 S. (Hagerup.) 3,50.

Dr. Martin Luthers **Bibelske Skatkiste.** 238 S. (De unges Forlag, Aarhus.) 5,00.

Børneloven. Lov Nr. 72 af 14. April 1905 om Behandling af forbryderske og forsømte Børn og unge Personer m. m. Med Indledning, Anmærkninger og Sagregister ved Arthurs Henriques, Oluf J. Skjerbæk og H. F. Øllgaard. 211 S. (Pio.)

Lov ang. overordentlig Hjælp til arbejdsløse. 16 S. (Pio.) 0,35.

Lærebog i letfattelig dansk Stenografi. Worms' System. Til Selvstudium og Kursusbrug. 5. Udgave. 32 S. (Dansk stenografisk Instituts Forlag.)

Dansk-islandsk Forbundslov. 8 S. (Pio.) 0,25.

S. Tolkowsky: **Den jødiske Kolonisering i Palæstina.** 15 S. (Pio.)

Albert M. Hyamson: **Storbritanien og Jøderne.** 14 S. (Pio.)

Hvad er Zionisme? To Kapitler af »Zionism and the jewish future«. Af Dr. Chaim Weizmann og Dr. Richard Gottheil. Oversat af Otto Wadsted. 51 S. (Pio.)

Erik Thaning: **Den store Drøm.** 209 S. (De unges Forlag, Aarhus.)

Matti Aikio: **Hyrdernes Kapel.** 145 S. (H. Aschehoug.)

Bernt David Assarson: **Fädernas Kyrka.** En programskrift. 93 S. (Credos Forlag, Stockholm. Faas i Danmark i Katolsk Boghandel, Stenosgade 3, i Høsts, Gads og Lehmann & Stages Boglader, København.)

Svenske Læsestykker til Skolebrug ved Ida Falbe-Hansen og E. Keller. 3. Opl. 189 S. (Gyldendal.)

Svend Leopold: **Tre Talenter.** Med Friser og Omslagstegning af Sven Brasch. 207 S. (Gyldendal.)

Det første Aar i det ny Hus. Aarsberetning for K. F. U. M. i København. 16 S. (Missionstrykkeriet, Kbhvn. B.)

Raphael Meyer: **Jiddisch.** Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning, udg. af Det philologisk-historiske Samfund. 28. Bind. Aarg. 1918. 24 S. (Pio.)

Julesne og Sommersol. (»Vor Ven«s Julebog). Illustr. Fortællinger af danske Forfattere. Redigeret af N. Madsen-Vorgod. 128 S. (»Vor Ven«s Forlag, Odense.)

Carl Lund: **Hundehistorier.** 64 S. (Hagerup.) 2,00.

Romain Rolland: **Jean-Christophe i Paris.** XII. Afslutning paa Rejsen. Avtor. Oversættelse ved Emil Tuxen. 272 S. (Hagerup.) 6,75.

Thomas Laub: **Dansk Kirkesang.** Gamle og nye Melodier. 1918. 134 S. (Wilh. Hansens Musikforlag, København.)

Hans Ebberup: **Vandreren.** Digte. 39 S. (Milo, Odense.)

Lorenz Bergmann: **Missionsvidenskaben paa Universitetet.** En Tiltrædelsesforelæsning. 29 S. (Lehmann og Stage.)

Edda. Nordisk Tidsskrift for Litteraturforskning. Aargang 5, Bind X., Hefte 3, 1918. 164 S. (Aschehoug.)

Viggo Biilmann: **Kirkehistorie for Folkeskolen.** 50 S. (O. Lohse.) 0,85.

P. Barsøe: **I Troens Lys.** Begivenhederne i Sønderjylland. Foredrag ved et Menighedsmøde. 17 S. (Lohse.) 0,50.

Vilh. Rasch: **Til Søs med Apostlen Paulus.** 50 S. (Lohse.) 0,60.

Kundgørelser

maa for at kunne blive optagne i det først udkommende Nummer af »Højskolebladet« være Bladets Ekspedition i Hænde senest Onsdag Morgen, Forretningskundgørelser dog senest Tirsdag Morgen.

Kundgørelser.

Min Mand
FRODE AGGER
døde i Dag.

Bøllinglide pr. Skern, den 12. Januar 1919.
Bodil Agger.

Begravelsen er bestemt til Fredag den 17. ds. fra Bøvling Valgmenighedskirke Kl. 2.

Lørdag den 11. Januar døde min kære Mand,
Gdr. JENS SVENDSEN.

Begravelsen foregaar Mandag den 20. ds. Kl. 1 fra Valgmenighedskirken i Hjørlunde.

Sundbylille, d. 14. Januar 1919.
Guria Svendsen,
f. Fogh.

Midtjydsk Menighedsmøde.

I Tiden fra **18. til 23. Februar** afholdes et Møde i **Herning.** Der vil blive holdt Bibeltimer og Foredrag af følgende:

Biskop Sørensen, Norup, Pastor Højmark, Aarhus, Forstander Appel, Askov, Forstander Rørdam, Jælling, Forstander Vinther, Silkeborg, Magister Rosenkjær, Askov, Pastor M. Larsen, Holstebro, Pastor Nielsen, Bøvling, Provst Larsen, Thorning,

Deltagerne indkvarteres hos Beboerne i Herning, saa vidt Plads haves. Man spiser i Fællesskab paa Højskolehjemmet, hvor ogsaa Møderne holdes.

For Deltagelse i Møderne betales 4 Kr., enkelt Dag 1 Kr. Tilrejsende betaler i alt 30 Kr. Indmeldelser modtages af Fabrikant *P. Mortensen*, Herning, til hvem tilrejsende samtidig med Indmeldelsen indsender 10 Kr.

Indbydere: Vilh. Hansen, Balle, Marius Nielsen, Brande, Enevold Terkelsen, Herning, Otto Henriksen, Brande, Jens Lund, Trasborg, Fred. Hansen, Askov, Overlærer Kiilerich, Herning, Provst Larsen, Thorning, Seminarieforstander Vinther, Silkeborg, Clausen-Bagge, Ringkøbing, Peder Kristiansen, Holmsland, Friskolelærer J. N. Jensen, Holstebro, Friskolelærer Jørgensen, Borup, Husejer Søren Laursen, Borris, Rasmus Anker-Møller, Hornum, Læge Teilmann, Kjellerup.

Nr. 4 Fredag den 24. Januar. 1919

Til Minde om Fru Ludi Petersen.

Da Fru *Ludi Petersen*, født Dodt — Forstanderinden paa Folkehøjskolen for unge Handelsmedhjælpere »Købmandshvile« — midt i Oktober 1918 efter lang Tids haard Sygdom lukkede sine trætte Øjne, mistede den danske Folkehøjskole en af sine allerbetydeligste Arbejdere, en stor og særegen Personlighed, som havde opdyrket nyt Land og lagt det til Folkehøjskolens Arbejdsmark. Vel havde Sygdom de sidste Aar tvunget hende bort fra Arbejdet, — og hun veg kun for Sygdoms haarde Tvang, — men til det sidste fulgte hun sin Skole med aldrig svigtende Omhu og var utrættelig i Arbejdet for at skabe »Købmandshvile« de bedste og tryggeste Arbejdskaar i Fremtiden.

Ludi Petersen.

Louis Petersen.

Fru Ludi er født 7. Maj 1855 i Rensborg. Hendes Fader var Officer og døde 1857 som Oberstløjtnant. Allerede 17 Aar gammel maatte hun klare sig selv. Hun blev Lærerinde i Skolebestyrer Frischs Hjem i Lyngby og var her i 12 — tolv — Aar. Det lange Ophold i det udmærkede, aandeligt interesserede Hjem fik den største Betydning for hende. Hun var ikke blot Børnenes Lærer, men deres Kammerat og Ven, og hun knyttedes til det Frische Hus med stærke Baand, som holdt gennem Aarene. Blandt hendes Elever var to, hvis Navne nu er landskendte, Forfatterinden Fru *Gyrithe Lemche* og Borgerrepræsentanten og Politikeren Fru *Vibeke Salicath*.

I sin Barndom og Ungdom havde Fru Ludi gaaet i Frk. *N. Zahles* Skole, og her havde hun som lille Barn haft den senere Højskoleforstander Jens Nørregaard til Lærer og huskede endnu som ældre Træk fra hans Undervisning. To store Oplevelser i Barndomsaarene havde gjort blivende Indtryk paa hende. Det var *1863 og 64.* Hun kunde levende skildre de bevægede Novemberdage, da Kong Christian IX besteg Tronen, Begivenhederne havde bidt sig fast i den 8—9 aarige Officersdatters Erindring. Og det var *Grundtvigs Jordefærd* fra Vartov Kirke. De

salmesyngende Skarer, som drog gennem København Gader, kunde hun ikke glemme.

Efter Lyngbyopholdet tog hun paa Frk. Zahles Institut Institutbestyrerindeeksamen. Og hun havde nu til Hensigt at oprette en Skole. I næsten alle Henseender var hun fortrinlig udrustet til at tage en Skolegerning op. Hun havde fyldige og grundige Kundskaber ganske særlig i Dansk og Sprog — Fru Ludi havde et sjældent Anlæg for Sprog, hun talte og skrev flydende Fransk, Tysk og Engelsk, hun havde et fint Øre for Modersmaalets Renhed og Velklang og formaaede at forme det smukt og levende. Hun var dertil en stærk og myndig Karakter med store pædagogiske Evner og Lyst til at undervise og opdrage Ungdom. Hun var Frk. Nathalie Zahles Elev og i aandelig Henseende stærkt paavirket af sin store Læremester.

Da blev hendes pædagogiske Løbebane brat afbrudt. Den 13. Februar 1886 ægtede hun Papirhandler *Louis Petersen*, Indehaveren af »J. Chr. Petersen«s Papirhandel ved Nikolaj Taarn i København. Det blev et lykkeligt Ægteskab. De to, som her mødtes, havde meget til fælles. Gennem deres Sind gik Livsstrømmen, Guldfloden, som kan forvandle den sorte Jord til Himmel. Fru Ludi vilde ikke vige tilbage for med Henblik paa sin Mand og sig selv at spørge med Hostrup: »Eller fandt i Livets Elv først med dig jeg ret mig selv«, og hun vilde besvare Spørgsmaalet med ubetinget Ja. De levede lykkeligt sammen i Lyst og Nød, indholdsrige og arbejdsfyldte Aar — *Arbejdere* var de begge. Han førte hende ind i sin store og brogede Verden, hun blev hans Medarbejder. Hun drog ham over i sin, og hans aandelige Forstaaelse voksede i Dybde og Alvor. Sammen byggede de »*Hvælvingen*«, den smukke ejendommelige Bygning ved Nikolaj Plads, hvor *Forretningen*, den store Papirhandel, som under Papirhandler Louis Petersens overlegne Ledelse udviklede sig stærkt, kom til Huse, og de selv byggede sig et Hjem, indrettet med fin Smag. Smukke Tavler af vore første Kunstnere prydede Væggene, blandt dem Viggo Pedersens »Den kloge Jomfru« — det originale Maleri. Og i det ejendommelige Bogkammer udfyldtes Panelvæggenes Felter med Malerier af Hans Nikolai Hansen over Folkevisemotiver. — De havde begge en levende *Danskhedsfølelse* og var med i Arbejdet for at støtte den nationale Kamp i Sønderjylland, hvis trange Kaar laa dem tungt paa Sinde. — Der var ogsaa mørke Skygger over deres Ægteskab. En lille Søn døde kort efter Fødselen. Men de var to om at vandre i Skyggen. — —

Skyggerne voksede. Louis Petersen havde intet stærkt Helbred, og hans Kræfter ebbede ud. 1904 døde han paa et norsk Sanatorium.

Da faldt Fru Ludis Verden i Ruiner. Hun bøjedes under sin Sorg og Ensomhed, og hun kom *aldrig* udover den; hun levede alle sine Enkedage i Sorg over sin Mand. Men Sorgen gjorde hende ikke sløv og uvirksom. Dertil var hun for levende. Og hos hende vaagnede nu Viljen til at føre hans *Højskoletanke* ud i Livet.

Louis Petersens Højskoletanke! I mange Aar havde han levet med den Tanke at oprette en Folkehøjskole for unge Handelsmænd. Han saa Folkehøjskolens Betydning for Landboungdommen, han vidste, hvor haardt Handelsstandens Ungdom trængte til en saadan Skole, hvor den kunde faa teoretisk Uddannelse samtidig med, at den modtog aandelig Paavirkning. Han havde selv maattet kæmpe og arbejde under vanskelige Kaar for at faa sin aandelige Hunger tilfredsstillet. Han følte, hvorledes de mange andre havde det. »Lydhør han blev for Savnet, som vaander sig under Dagens travle Færd« — saaledes skildrer Fru Gyrithe Lemche ham i det smukke Digt, der blev sunget første Gang den Dag, Højskolen aabnedes paa »Købmandshvile«. — Digtet er trykt i »Højskolebladet« Nr. 2 1911.

Før sit Ægteskab havde han bestemt, at han vilde anvende en væsentlig Del af sin betydelige Formue til Oprettelse af en saadan Skole. Han talte med sin vordende Hustru om det kort efter Forlovelsen, og før Ægteskabets Indgaaelse maatte hun give Afkald paa al Formueforbindelse med sin vordende Mand af Hensyn til Skolen. Det havde været Louis Petersens Haab, at han selv kunde have oprettet Skolen. Han arbejdede stadig med Tanken, den voksede for ham. Men med Aarene tiltog hans Svaghed, og han maatte opgive det. Ved hans Død laa i et Testamente, kortfattet udformet hans Tanker om Højskolen.

Fru Ludi fik »Sorgens Gave«, og saa blev hun Højskoleopretter og Højskolemoder.

I Aaret, der fulgte efter hendes Mands Død, arbejdede hun ivrigt paa at forberede Højskoletankens Virkeliggørelse. Hun skaffede sig Medarbejdere, overvandt Hindringer, ringeagtede Skuffelser og kæmpede ufortrødent med Vanskelighederne, og de var mange. Men hun havde den Energi, der faar »lukkede Døre til at springe op og tvinger Menneskenes Livsvogn op ad de stejleste Bakker«. Hendes aandelige Kræfter voksede under Arbejdet.

Og 3. November 1805 var alt rede, og den Dag aabnedes og indviedes i Fru Ludis store Lejlighed paa Landstedet »Købmandshvile«, Folkehøjskolen for unge Handelsmedhjælpere. Fru Ludi skrev til Indvielsen en lille Sang, som bedre end mange Ord giver Indtryk af de Tanker og Følelser, hvormed hun begyndte Arbejdet for at virkeliggøre sin Mands, sin »Husbond og Herres« Skoletanker, derfor hidsættes den her:

Tone: Es ist bestimmt.

En Tanke, født i Lykkens Stund
— I Glæde skabt, i Smerte tabt —
Nu springer ud.
Et lille Frø fra Muldets Grund
Gror stille frem som Plante sund
Med grønne Skud.

Saa voks da frem til kraftigt Træ
I Urtegaardens lune Læ
Og fold dig ud,
Du Skud fra Jordens dybe Skød,
Der spired frem i Lyst og Nød
Med Foraarsbud! —

Bring Hilsen! og de unge mind
Om ham, der var saa frisk i Sind
Som Fugl i Lund.
Som elsked Tankens frie Flugt,
Men mest dog Ordets gyldne Frugt
I Pen og Mund. —

I Modersmaalets bedste Skrud
At bringe til de unge Bud
Om Norners Raad —
Om Dagens Dont og Fædres Id,
Om Sandheds Lys var al hans Tid
Hans Drøm om Daad. —

Lad Ordets dybe, stille Magt
Da om de unge her staa Vagt,
Naar Dagen gryr,
Og lad det højne Sind og Sans,
Naar Solen synker i sin Glans
Bag mørke Skyer!

Indvielsesmødet holdtes i den store Spisestue, som var smukt pyntet med Havens sidste Eftersaarsgaver og Gran. Hver Plads var optaget, og foran Talerstolen sad paa Række de første Elever og lyttede til, hvad den »mærkelige Frue« havde at sige. Noget gik dem vel over Hovedet, andet var dem fremmed og ukendt, men atter andet virkede som Pletskud. De skulde snart lære hende nærmere at kende, saa de aldrig glemte hende. Og som det gik første Hold, gik det de følgende Elevhold. Fru Ludis Sejr var en Selvfølge. Naar Eleverne kom til at staa over for hende, blev selv saare drabelige unge Herrer som Drenge, der stod over for deres Moder. Hvis nogen har været værdig til at bære Navnet *Højskolemoder*, var det hende. Hun havde en sjælden Lykke til i de allerfleste Tilfælde at kunne lukke de unges Sind op og kalde det bløde, barnlige, det levende menneskelige frem, og hun kunde faa det til at gro. Nu fik hun fuld Brug for sin ypperlige Uddannelse som Lærer og for sin rige Livserfaring. Hun virkede stærkt paa Eleverne i Skoletimerne, hvadenten hun underviste i Sprog eller holdt Foredrag i den ejendommelige, poetiske Stil, som var hendes. Hun var meget af en Æventyrfortæller i Ordets bedste Forstand, og om Livets store Æventyr kunde hun fortælle, saa der var noget at høre.

Og hun naaede langt, naar hun paa Tomandshaand havde sine *»stærke Samtaler«* med de enkelte Elever. Da kunde det gaa paa Livet løs. Det gjaldt at komme til Bunds i Sagen, Sandheden skulde frem. Og mange er gaaet befriede og lettede bort fra saadanne Samtaler med Fru Ludi. Hvis Eleverne var ængstelige for hende til en Begyndelse, vandt hun snart deres Fortrolighed, og de kom til hende med Tillid.

Hun sejrede, fordi hun gav sig selv, hele sin Tid, alle sine Kræfter til Skolen, sin Mands Skole. Fru Ludi dreves frem i Arbejdet af sin store Kærlighed til sin Mand og hans Skoletanke og til Eleverne, »sine Drenge«. Hvor kunde hun straale af Glæde, naar de efter endt Skoletid besøgte hende og viste, at de ikke havde glemt hende og »Købmandshvile«. Og de kom tidt og i store Skarer. Hun kunde komme dem i Møde, *løbe* dem i Møde med et Smil og et Velkommen, som blev uforglemmeligt. Rundt i Danmark sidder nu mange unge Handelsmænd

som takker hende for overmaade meget. Som en af dem stærkt bevæget udtalte ved hendes Grav: »Ingen andre, kun vi selv ved, hvad hun var for os.« Naar de mindes Fru Ludi, gaar der en varm Strøm af Tak og Glæde gennem deres Sind.

Og som hun havde sejret paa Skolen for unge Mænd, saadan sejrede hun paa Pigskolen, som aabnedes Sommeren 1912.

Fru Ludi Petersen byggede en ny Fløj til den danske Folkeskole. Louis og Ludi Petersens Skole skulde være en »*Folkehøjskole* for unge Handelsmænd« med enkelte Handelsfag. Hendes Mand vilde, saaledes udtalte hun det en Gang, at Skolen skulde arbejde for at aabne Elevernes, de unge Handelsmænds Blik for Livets højere Værdier, samtidig med at den gennem faglige Kundskaber gav dem Vaaben i Haand til at føre Livskampen, *men mest gjaldt det for ham at højne de unge aandeligt.*

Ogt det var ogsaa *Fru Ludis* Maal. Hun hejste *den grundtvigske Folkehøjskoles* Fane over Arbejdet paa »Købmandshvile«. Det var et folkeligt Opvækkelses- og Oplivelsesarbejde, hun vilde. Det maa være en Æressag for dem, der nu staar i Arbejdet og har Ansvaret for det, at denne Fane aldrig sænkes. Hvis det skulde ske, vilde Louis og Ludi Petersens Højskole ikke være mere.

Til at begynde med, blev hendes Arbejde stundom mødt med unødig, kræsen Kritik fra visse Sider indenfor Højskolens Kreds. Hun tabte dog ikke Modet derover, men hun var inderlig glad, hver Gang hun mødte Forstaaelse og Sympati. Det var hende en Hjælp i det banebrydende Arbejde, der var blevet hendes. *Nu* vil ingen, der kender Forholdene, nægte, at det lykkedes for hende at skabe en ny Form for Højskolearbejdet blandt Byungdommen. Hun fik denne Ungdom til at komme paa sin Skole; og hun fik den i Tale.

Gennem Overarbejde og Overanstrengelse satte hun sine Kræfter til. Hun sled sig op. Men nedbrødes det ydre Menneske, saa voksede det indre. Hun *havde* passeret det halve hundrede, da hun begyndte Skolearbejdet. Hun fornyedes og udvikledes under det, hun voksede med det. Og hendes Gudsforhold blev dybere og inderligere med Aarene. Hun saa ofte frem — udover Død og Grav, og i Kampen mod »Savnets tunge Tid« holdt »Haabet om Gensynsglæden« hende oppe. Hendes Mands Yndlingssalme var: »Til Himlene rækker din Miskundhed, Gud«. Selv elskede hun Salmen: »Hyggelig, rolig«. De to Salmer blev ofte sunget ved Morgenandagten paa »Købmandshvile«, helst om Søndagen, og da var der en egen stille Højtid i Stuen. I den sidste Tale, hun holdt til Eleverne, sine Drenge — en Tale, hvori hun indtrængende lagde dem paa Sinde, at den faglige Viden ikke var nok, det gjaldt om at blive aandeligt vaagne, levende Mennesker, — siger hun: »Jeg nærmede mig i Sommer Dødens Port. Jeg kan forsikre jer, at dér er hverken Brug for Engelsk, Fransk eller Tysk, men kun for de foldede Hænder og det opadvendte Blik, det, der luer i Aandens evige Sommer.« — —

Nu er hun gaaet gennem Dødens Port. Men Mindet om hende lever lyst og varmt i deres Sind, som holdt af hende og takker hende for, hvad hun gav dem.

Og naar Folkehøjskolens Historie i disse Aartier skal skrives, da bør Fru Ludi og hendes Folkehøjskole for unge Handelsmedhjælpere behandles i et Kapitel for sig selv.

Johs. Fog-Petersen.

Gammelt og nyt om højskolen.

II. Højskolens arbejdsmåde.

Højskolens inderste levende kraft er en oplevelse, der hører hjemme i den troens virkelighedsverden, som vel kan erfares, men ikke beskrives. Der kan aflægges et klart vidnesbyrd ud fra den, men der kan ikke tales om den uden i billeder. Trods alle forskelligheder og gennem alle skiftende tider er denne levende og bærende kraft den samme i enhver højskole, som overhovedet har en saadan klippegrund at hvile paa. Men naar højskolens maal ud fra denne oplevelse skal udtrykkes, bruger enhver sit eget udtryk. Maalet kan vel ogsaa udtrykkes saadan:

»Menneskebørn i den grønne lund,
hvor fugle i bøgene sjunge!
I skønne derpaa: Det er guderne ligt
at tale med mennesketunge.«

Det er menneskelivets herlighed, højskolen vil oplyse. Men maaden, hvorpaa dette gøres, er forskellig, fordi hver højskolelærer kun kan bruge sin egen maade. Man kan da kun, hvor det gælder selve kernen, tale om højskolen under eet. Skal man til at tale om arbejdsmaaden, bliver det en skildring af de forskellige personligheder i højskolen. Og dog tror jeg, at man — i stor almindelighed og med megen forsigtighed — kan tale om visse grundtræk i arbejdsmaade indenfor de to første slægtled af højskolemænd. Jeg vilde da kalde det første slægtleds arbejdsmaade historisk, og jeg tror ikke, jeg kommer saa galt fra dette, naar jeg lige undtager Kold, for hans arbejdsmaade var jo hverken historisk eller noget andet end koldsk. Det andet slægtleds arbejdsmaade vilde jeg saa kalde for æstetisk, men skal jeg ikke her blive misforstaaet, maa der en nærmere forklaring til. Der er i det andet slægtled enkelte rent historiske skoler, eller maaske kan man ikke engang tale i flertal. Dertil kommer saa en hel del, som er efterligninger af det første slægtleds skoler, men det vilde være meget urigtigt at kalde dem historiske. Jeg tror ikke, man kan sige andet om dem, end at de er fulgt med strømmen. Tilbage bliver der de skoler, der fulgte med tiden, men dette med at følge med tiden er vist ofte bleven misforstaaet. Det forekommer mig, at nogle har haft den anskuelse, at man fulgte med tiden, naar man tilfredsstillede de krav, som ungdommen efterhaanden mødte med. Naar ungdommen krævede et eller andet nyt fag, saa maatte man have det taget op. Eller naar ungdommen krævede mere vægt lagt paa fagkundskaber, saa maatte dette krav tilfredsstilles. De, der har handlet efter dette, har efter min mening ikke fulgt med tiden, men med strømmen. Skal man følge med tiden, og det skal man, mener jeg, det gaar til paa en anden maade. Et menneskes manddomsgerning ligger gemt i hans ungdomsdrøm og -længsel, og er den ikke der — først ubevidst og efterhaanden mere og mere bevidst tagende form og skikkelse — følger der efter ungdommen ingen virkelig manddom. Som Grundtvig siger: et menneske bliver ikke til mere end han i sin ungdom drømte om at blive. Et menneske maa da i sin drøm og længsel være saa langt forud for sin tid, som ungdommen gaar forud for manddommens gerning. Ellers kommer det menneske i sit liv ikke til at følge med tiden, men kun med strømmen. Skal højskolen da følge med tiden, kan det kun ske derved, at dens unge arbejdere har en levende drøm og en vaagen længsel, som er forud for deres manddomsvirke i højskolens tjeneste. Saadan var det ved højskolens tilblivelse, saadan var det ved overgangen fra første til andet slægtled, og saadan er det nu ved overgangen fra andet til tredie slægtled. De første højskolemænd havde drømt dybt og stærkt historisk, og deres manddomsgerning faldt i en stor historisk tid, hvor folket maa have været modtageligt for historie. Jeg behøver blot at nævne aarstal som 1864, 1866, 1870—71. Det andet slægtled fandt formen for sine drømme i skønlitteraturen. Begtrup skabte i sine drømme den nye tid for højskolen, mens han gik som lærer i Askov i sin tidlige ungdom, og han virkeliggjorde sine drømme i sin manddomsgerning i Frederiksborg. Ja, jeg ved ikke, om det gik saaledes til, men jeg kan ikke tænke mig det paa nogen anden maade. De gamle kunde maaske nok kalde Begtrup for æstetiker, men det var urigtigt at gøre det. Begtrup var i dyb overensstemmelse med sit folk og sin tid, da han gjorde sin store indsats i højskolen til dens fornyelse. Kernen i ham var den samme som i de gamle, og formen var i inderlig forstand folkelig.

Begtrup omformede ikke hele højskolen. Han byggede sin egen skole, og derigennem fik han ikke blot betydning for sine mange elever, men hans skole føltes som en ny værdi, der var tilført hele højskolen. Paa den maade blev Begtrup fornyeren.

Aage Møller.

Brøns.

Minder om Bøndernes Kamp den 22. Januar 1849 og lidt fra 1848.

(Fortsat.)

I nogle af de sidste Maaneder i 48 og nogle af de første i 49 var der Vaabenstilstand, og under den maatte hverken Danske eller Tyske kræve Skatter i Sønderjylland; men omkring ved Juletid begyndte Tyskerne at kræve Skat — det *tvungne* saakaldte »Laan«. Mange var der vel, som god-

villig betalte, men flere, som bestemt satte sig imod; disse fik Soldater i Indkvartering, flere eller færre i Forhold til Ejendommens Størrelse, og hver Soldat skulde betales en Bøde, som hver Dag forhøjedes, indtil Skatten blev betalt, saa det kunde snart blive et betydeligt Beløb. Da satte nogle fremragende Bønder sig i Bevægelse og fik dannet en Forening, og det bestemtes, at hvis der til en By, som havde sluttet sig til Foreningen, kom Skatteopkræver, skulde der fra denne sendes Bud til de andre om at møde næste Dag, saa vi maaske ved Sammenslutning kunde bringe dem til at drage bort.

Saaledes skete det i Forballum og Skærbæk, men saa den 21. Januar kom der Bud fra Brøns, at der var kommen 60 Dragoner, og vi fra de 3 nordre Sogne samledes d. 22. og drog derover. Brøns var det midterste af de 7 Sogne.

Da vi drog derover ad, antog vi, at der ogsaa denne Gang skulde blive Forhandling, og efterhaanden som vi nærmede os Byen, gik jeg rask til for at komme hen i forreste Række, saa jeg mulig kunde komme til at overvære den, men i Stedet for Forhandlinger kom Dragonerne med dragne Sabler susende ud, 30 ved Øst og 30 ved Vestsiden af Vejen, og de stillede sig i Række med Hestenes Hoveder vendte mod Vejen, og i det samme kom 200 Jægere syd fra myldrende ud gennem Byen og spredte sig ved Gærder, og hvor de kunde finde nogen Dækning. Nu kunde vi altsaa faa Lov til at løbe i Syd ned mod Bøssepiberne, for paa de andre 3 Sider var der lukket. Vi var altsaa gaaet i en Fælde, som i Forvejen var planlagt; de kunde opnaaet det samme paa anden, men mere hæderlig Maade og undgaaet alt Myrderi og Mishandling.

Vi, der var paa Vejen, sprang over paa den nærmeste Smule Grøftevold, og en Tid holdt vi stille og iagttog hinanden. Saa var der nogle af vore, som opdagede, at Hestene ikke sluttede, og ad denne Aabning fo'r de ud; nogle af Dragonerne satte efter dem, og paa den Maade opløste det Hele sig snart i vild Flugt og Forfølgelse.

Jeg mærkede ikke noget til alt dette; thi jeg havde hele min Opmærksomhed henvendt paa 3 Dragoner, som holdt stille foran mig, og jeg iagttog nøje enhver af Hestenes Bevægelser; endelig gjorde den ene et Skridt fremad; jeg maatte hurtigt drive den noget tilbage, for imidlertid kom den næste frem osv. osv., og det blev en Kappestrid, som for mig i Længden næsten blev over Evne. Jeg havde hurtigt mærket, at de navnlig stilede efter at hugge Sabelen fast i Spydskaftet og derved gøre mig værgeløs, saa derfor maatte mine Bevægelser være saa hurtige, saa der ikke blev Tid dertil.

Endelig fik jeg Ram til at give den ene Hest et haardt Slag paa Siden af Hovedet, saa den stejlede nogle Skridt tilbage og ikke mere turde gaa hen imod mig, og efter fortsat Kamp med de 2 fik omsider den ene af disse en lignende Medfart med samme Virkning; saa red de 3 Dragoner bort. Jeg var i den Grad overanstrængt, saa jeg ved den bratte Overgang til fuldkommen Stilhed blev staaende aldeles bevidstløs og hverken saa eller hørte eller havde nogen Tanke for mine Kammerater, indtil en Kugle med klar Fløjtetone suste forbi mit Øre; den vakte mig til Bevidsthed, og nu saa jeg langt i Nord Forfulgte og Forfølgere i vild Forvirring fare omkring imellem hinanden, men jeg saa ogsaa det farlige i at staa stille som Skive for flere Kugler. Ovre i Øst var der i vid Omkreds aldeles mennesketomt, og jeg løb langt i den Retning uden nogen Hindring, da jeg paa én Gang hørte en Geværhane blive spændt, og idet jeg drejede Hovedet og saa tilbage, saa jeg en Jæger, som netop lagde Geværet til Kinden; da fo'r det mig koldt ned ad Ryggen, men jeg fortsatte Løbet. I næste Øjeblik lød Skuddet, og en voldsom og rivende Smerte gik igennem min venstre Albue, saa jeg mærkede, hvilken Vej Kuglen var gaaet.

Jeg fortsatte Løbet, indtil en Dragon med dragen Sabel indhentede mig, og ham maatte jeg følge med hen til en Plads, hvor flere Fanger allerede var samlede, og blandt disse var ogsaa min Broder, han havde faaet 2 Hug oven i Hovedet og mellem 2 Fingre ét, som han havde faaet ved med Haanden at ville værge for Hovedet. Om Aftenen blev vi indkvarterede i Brøns Skole under Bevogtning af en Soldat, som paa halvt Tysk og halvt Dansk holdt et Foredrag over de mange Rettigheder, som den danske Regering havde frataget Slesvigholstenerne, og at Oprøret saaledes efter hans Mening var fuldstændig berettiget.

Thomas Knudsen.

Artiklen var tænkt afsluttet i dette Nummer, men maa paa Grund af Pladsmangel fortsættes i næste.

TIDENS STRØM

Af Wilson's Evropa-taler.

Hos Englands konge:

»Vi har brugt store ord, allesammen. Vi har brugt de store ord ret og retfærdighed. Nu skal vi til at bevise, om vi forstår dem eller vi ikke gør det og om vi ved hvordan de skal bringes i anvendelse på de ordninger, som må slutte denne krig. — Og vi må ikke blot forstå dem, vi må også have mod til at handle efter vor forståelse.«

Til frokost i Manchester:

»Nu skal vi alle med samme iver være med i det nye kammeratskab og føle, at et formål forener os; — hvor meget vi også praler af vor civilisations materielle værdier, deres opgave er dog kun at være grundlaget for dens åndelige værdier. Det er ikke vort gode håndelag, der gør os til mennesker; at vi er det, viser sig i at vi kan bevæges af ånd. Det er i ånden, vi lever, og ikke i dagens stræb. (Hør, hør.) Var det ikke tilfældet, hvordan mon det så kan være, at vi hænger den unge mands riffel eller sværd op som en husets helligdom, men aldrig hans spaserestok (latter og bifald). Der er jo ikke noget forkert ved hans spaserestok, den er god nok for så vidt, men han bar den kun til sin egen fornøjelse. Derimod når han tager sin riffel eller sit sværd, så giver han alt hvad han har uden at få noget derfor. Riffelen og sværdet hædres ikke som et magt middel, men som et udtryk for selvopofrelse. Det er meget sandt, hvad en ven af mig sagde: Hvis freden føres frem i krigens ånd, så vil der ikke blive nogen krig.«

I Manchesters Frihandels-hal:

»Venskab må have midler, hvorved det kan plejes. Kan jeg ikke komme i forbindelse med et menneske, kan jeg ikke lære ham at kende, kan jeg ikke komme i samarbejde med ham, kan jeg ikke være hans ven. (Hør, hør). Skal verden blive en kreds af venner, må venskabet have veje, midler til stadigt samkvem, midler til stadigt at tænke på den fælles interesse. (Bifald.) Det kan ikke hjælpe, at man pludselig ved en højtidelig lejlighed skal gøre sig en ekstra anstrengelse for at sætte sig i forbindelse med hinanden. Vi må have en let og stadig adgang til forbindelse, så vanskelighederne kan overvindes, når de er små, og ikke skal vente, til de bliver store. Jeg tror ikke, jeg nogensinde havde en stor strid med et menneske, uden jeg jo opdagede, når jeg kom i forbindelse med ham, at det dog kun var en lille modsætning, og at hvis vi var oprigtige mod hinanden og ikke stod alt for stift på den menneskenes fælles fjende, der hedder stolthed, så kunde vi mødes. Ønsket om at komme til forståelse det er mere end det halve af sagen. Det er en lærdom, som burde være let at annamme i et stort handelscentrum som dette. Man kan ikke handle med mennesker, som har mistillid til én; man kan ikke etablere en handelsforbindelse med dem, som ikke stoler på én. Tillid går forud for handel, tillid er handelens grundlag, og derfor er handelen verdens store middel til venskab.«

Jeg har en følelse af, at det fællesskab om interesser og gensidig forståelse, som skabes i de store handelscentrer, hjælper til at se de internationale forhold bedre end andre vistnok kan det. Jeg tror ikke, det er meget galt at sige, at det er grunden til at Manchester har været et centrum for fremskridtsvenlige synsmåder, for mænd som havde instinktet til at lægge omfattende planer ikke alene for deres by, men for England og for hele riget. Med sådanne tanker og med et vidsyn af den art kan vi være sikre på, at vi kan gå frem skulder ved skulder.

Jeg vilde ønske det blev muligt for os at gøre noget sådant som nogen af mine ubøjelige forfædre gjorde — for nogen af dem hørte til disse karakterfaste folk, der fik navn af kovenantere (pagtsluttere). Jeg ønsker, at vi — ikke alene Storbrittanien og De forenede Stater, men Frankrig, Italien og hele verden — kunde indgå en stor forening eller pagt (covenant), hvorved vi først erklærede os for menneskehedens venner og der-

næst gav hinanden hånden på at håndhæve og hylde, hvad der er ret.« (Langvarigt bifald.)

Wilson om sig selv.

I en tale ved en frokost hos Londons Lord Mayor kom præsident Wilson også ind på at tale om sig selv. Han sagde:

»Man har sagt, at jeg har brudt traditionen ved at komme over havet for at tage del i fredskonferencens overvejelser, men jeg tror, at mine fæller i Washington vil bevidne, at det ikke var så forbavsende. Jeg sagde engang — gennem pressens repræsentanter — at en af de ting, som mest overraskede mig ved livet i Washington var, at hver gang jeg gjorde noget fuldkommen naturligt, sagde man, at det var noget usædvanligt. Det var fuldkommen naturligt at bryde denne overlevering, selvfølgelig fordi kravet om en personlig forhandling gik forud for enhver anden pligt. Det lyder måske mærkeligt i England, men dog er det at bryde med traditionen det fornuftigste man kan gøre, fordi overleveringens bånd sommetider i høj grad hindrer de frie bevægelser.

Og i dette tilfælde er det fornuftigt af en grund, som et ord af Charles Lamb belyser meget godt. Man sad sammen en aften og talte om en sag. Lamb sagde på sin langsomme måde: »Jeg hader det menneske«. Hans ven svarede: »Så, Charles, jeg vidste ikke du kendte ham«. Han sagde så: »Det gør jeg heller ikke. Jeg kan ikke hade et menneske jeg kender.« Måske dette simple og tiltalende svar kan give nøglen til hjærtelige internationale forhold. Når vi kender hinanden, kan vi ikke hade hinanden.« (Bifald.)

»Før jeg kom her, var jeg meget spændt på at få at vide, hvad slags mand man så mig an for at være. Så vidt jeg kunde forstå, skulde jeg være en ganske blodløs tænkende maskine, medens jeg selv er nogenlunde klar over, at jeg har alle menneskets oprørske elementer i mig. Til tider er jeg — takket være hvad jeg har modtaget som en gammel skotsk arv — i stand til at holde disse instinkter i ave. Jeg lever på en åndelig arv, som sender sine rødder langt tilbage i tiden, men samtidig er der i mig en tilsætning af hvad jeg tror jeg kan kalde det keltiske. Jeg kan ikke fremlægge positive beviser, men jeg har den indre overbevisning. (Latter.) Jeg ved, at jeg i visse øjeblikke kan føle mig så herligt uansvarlig — og det kan næppe have nogen anden oprindelse. (Her vendte præsident Wilson sig om mod Lloyd George,* der tog hjærtelig del i de andre gæsters høje latter.) Den følelse giver mig ikke blot lov til nu og da at tage en ferie fra mine pligter, men skaffer mig samtidig lejlighed til at komme i selskab med rigtig ægte mennesker — en af livets bedste glæder. Jeg har altid fundet, at de uregulære mennesker var de mest interessante, og akademikerne, som jeg skal være en repræsentant for, de kedeligste. Det er ikke blot for at gøre min gerning så godt jeg kan, men også for at søge selskab af denne art, at det er mig en glæde at komme over vandet.«

(Efter Manchester Guardians referater.)

* Lloyd George er jo som waliser af keltisk race.

Jugoslaverne.

Blandt de spørgsmål, verdenskrigen har kaldt frem til afgørelse, er det serbiske utvivlsomt et af de mest interessante. Det var det, der blev den umiddelbare årsag til den store katastrofe, idet det i forholdsvis kort tid havde udviklet sig fra et serbisk spørgsmål til et sydslavisk, der i sine følger truede med en fuldstændig forskydning af magtforholdene ved Adriaterhavet og indførelsen af et helt nyt politisk modsætningsforhold: det italiensk-jugoslaviske. Det indfører et nyt og betydningsfuldt medlem i det europæiske folkesamfund, og til sin virkeliggørelse råder det over en folkelig indsats af kraft og udholdenhed, der kan måle sig med det største, historien har set. Det betegner en national samling, som i meget kan sammenlignes med den italienske i 1859—61.

Sydslaverne har egentlig aldrig dannet nogen politisk enhed. I 6—7ende årh. kom de til deres nuværende bosteder, indkaldte af de byzantinske kejsere, af hvem de var afhængige til ca. 1100. De østlige sydslaver blev blandede med og optog i sig et mongolsk folk, bulgarerne, der gav dem et særpræg blandt de slaviske folk. Derfor er navnet Sydslaver eller Jugoslaver (jug slavisk = syd) under verdenskrigen bleven brugt om den vestlige gren: *serberne*, *kroaterne*, og *slovenerne*. Disse folk bor i Serbien og syd derfor til ind i Makedonien, i Bosnien og Hercegovina, i de kroatisk-slavoniske egne

af Ungarn og Østrig, endvidere vest derfor — som slovener — til henimod den italienske grænse, og endelig i Dalmatien.

Af disse lande bliver *Serbien* Sydslavernes Piemont, den kærne, hvortil de ser hen, og hvorom de samler deres forhåbninger. I middelalderen havde dette land haft en ærefuld historie og i et par århundreder dannet et uafhængigt rige, der under de kirkeligt sindede konger og huset Nomanja havde udviklet en kultur, som i de fleste henseender kunde måle sig med den samtidige vesteuropæiske, hvorom Asar Dusjans lovbog og den kirkelige *architektur* og literatur endnu bærer vidnesbyrd. Et øjeblik så det ud, som Asar Dusjan skulde have grebet scepteret i Konstantinopel, da han pludselig døde. Næppe en menneskealder efter synker det serbiske rige sammen i det vidtbesungne slag på Kosovosletten (1389). Dets dramatiske begivenheder: den tyrkiske sultans drab og den serbiske konges henrettelse, blev æmnet for en folkedigtning, der vidner højt om den serbiske ånds sædelige kraft og renhed og kom til at stå som noget af det ypperste i sin art.

Det var lensvæsenet og striden mellem romersk og græsk kristendom, der *berøvede* Serbien den nødvendige kraft til at stå for det tyrkiske fremstød. Det fortsatte endnu sin tilværelse som tyrkisk lensstat til kort efter Konstantinopels fald for så at blive et tyrkisk pasjadømme. Få år efter havde Bosnien og Hercegovina samme skæbne. Den serbiske adel udvandrede eller udryddedes; den bosniske blev muhamedansk. Så nedværdigende var det serbiske folks stilling, at mødte en serber til hest en tyrk, måtte han stige ned, for ikke at udsætte sig for at blive skudt ned. Det eneste lyspunkt var Montenegro (det sorte bjærg), hvor en lille uforfærdet og hårdfør serbisk stamme holdt sig under en biskopfyrste, og den lille by-republik Ragusa, serbernes port ud til det europæiske åndsliv.

Først med de østrigske sejre over tyrkerne i det 17. årh. fattede serberne håb på ny. Under »den sorte Georg« (Karagjorgje), stamfaderen for huset Karagjorgjevitsj, tilkæmpede de sig selvstyre 1803. Under huset Obrenovitsj blev Landet i 1829 arveligt fyrstendømme og 1882 kongerige. De sidste obrenovitsjer vanslægtede og var nærmest redskaber i Østrigs hånd, og ved det uhyggelige kongemord i

i Belgrad 1903 udryddedes ætten helt, en begivenhed, som behændigt udnyttedes af den østrigske propaganda, så det eneste, den offentlige mening mange steder i Europa vidste om Serbien var dette, at det var et halvbarbarisk land med middelalderlige retsbegreber, hvor kongemord ikke var sjældne.

Men med kong Peter Karagjorgjevitsj's tronbestigelse begyndte en stærk national samling; forfatningen demokratiseredes, kongen forstod som parlamentarisk monark at holde sig over partierne, dygtige statsmænd, navnlig *Pasitsj*, Serbiens Venizélos, fik landets skæbne i deres hånd.

Den begivenhed, der blev afgørende for den patriotiske bevægelse i Serbien som for den sydslaviske tankes vækst i det hele taget, var *Bosniens og Hercegovinas* indlemmelse i Østrig-Ungarn i 1908. Disse lande var under stor modstand fra befolkningens side kommet under Østrigs styre i 1878, med den begrundelse, at det dalmatiske kystland manglede et opland, i virkeligheden som et første skridt på vejen til Saloniki. Endnu 30 år efter pegede alle de bosniske baner mod Ungarn, og intet var gjort for deres forbindelse med kysten!

Denne indlemmelse truede med for stedse at berøve Serberne adgang til havet og udlevere dem

økonomisk til Østrigs forgodtbefindende. Østrig forspildte ikke lejligheden til at tilføje Serbien en ydmygelse; det måtte erklære, at indlemmelsen ikke berørte dets interesser.

Men Serberne begyndte straks at forberede deres svar. Foreningen *narodna odbrana* (folkeværnet) stiftedes allerede 1908 med det formål at højne nationalfølelsen overalt i de serbiske lande og forberede rejsninger udenfor kongerigets grænser, særlig i Bosnien; der stiftedes sokolforeninger som i Bøhmen, en folkeoplysningsforening, politisk-nationale afholdsforeninger, og alle vandt de stærkt indpas i Bosnien. Den serbiske hær nyskabtes ved hjælp af franske officerer og forsynedes med fransk skyts; med Pasitsj's og Venizélos's hjælp stiftede den russiske gesandt i Belgrad, *Hartwig*, Balkanforbundet, der førte til krigen med Tyrkiet i 1912—13 og med Bulgarien i 1913. Skyld i denne sidste var, at Østrig atter vilde lukke vejen til havet for Serberne, som derfor blev nødt til at rette deres blik mod Saloniki og det ægæiske hav. Af hensyn til den umiddelbare forbindelse med Grækenland og den fremtidige serbiske frihavn i Saloniki nødtes de til at forlange besiddelsen af Vardardalen, og den opnåede de ved freden i Bukarest 1913, og »tsar Ferdinand måtte rulle sine faner sammen til bedre tider«; men Østrigs spil var foreløbig lykkedes.

Serbien havde imidlertid genvundet sin agtelse i Europa; fremmede militærattachéer havde erklæret dets fodfolk for det bedste i Europa; et uvildigt vidne som den norske oberst *Angell* udtaler sig således om Serberne: »Vi kom hertil med ringe agtelse for dem, vi vendte tilbage, fulde af beundring; vi kunde ikke lade være med at holde af dem. Vi så et roligt, selvbehersket, fædrelandskærligt folk, vi fandt de bedste soldater i verden, modige, lydige, ædruelige, udholdende, villigt givende deres liv for deres store nationale tanke. Enhver i dette folk var stor, fordi han var patriot.« Virkningen af de serbiske sejre var overordentlig; den hævede sydslavernes tillid til deres race og vendte deres blikke mod Serbien; den storserbiske tanke overvinder den storkroatiske.

Kroatien havde i den ældre middelalder været et kongerige; men indgik 1102 en varig union med Ungarn og indlemmedes ved tyrkernes erobring af Ungarn 1526 i de habsburgske arvelande. I 1848 støttede de kejseren af Østrig mod Magyarerne, der ikke vilde anerkende deres nationalitet. Allerede dengang hævdede den berømte kroatiske (katolske) ærkebisp Strassmayer i Agram såvelsom det serbiske (græsk-katolske) patriarchat i Slavonien, at kroater og serber er samme nation og at de religiøse forskelligheder må lægges tilside. De fik af kejseren løfte om et særligt kroatisk rige (Kroatien, Slavonien, Dalmatien), men Østrig »forbavsede her som på Berlinerkonferencen i 1878 verden ved sin utaknemlighed« og »gav kroaterne som belønning, hvad magyarerne fik som straf«: bureaukratisk embedsmandsstyre. Først 1868 førtes overenskomsten ud i livet for Kroatiens og Slavoniens vedkommende, de fik selvstyre og egen landdag samt statholder og 3 særlige ministre, men vel at mærke som led af den ungarske rigshalvdel, ikke som et tredje led af Habsburgmonarkiet.

Den magyarske politik gik stadig ud på at forstyrre forholdet mellem kroater og serber bl. a. ved hjælp af skandaleprocesser og undertrykkelse af politiske foreninger, men den opnåede kun det modsatte: at befæste enheden iblandt dem. De unge kroater gik til Prag for at studere under Masaryk, der yderligere vakte deres slaviske bevidsthed; og skolestrejker henledte Europas blikke på det magyarske misstyre. Man organiserede sig i andelsselskaber og landøkonomiske foreninger, der tilsigtede at bevare jorden på sydslaviske hænder. 1912 suspenderede Ungarn den kroatiske landdag og ophævede den serbiske kirkes frihedsbrev; næste år indskrænkedes valgretten til rigsdagen i Buda-Pest til kun at gælde »de elementer, som regeringen kan stole på«.

Alt dette gjorde sindene stadig bitrere overalt blandt serberne; jordbunden blev overalt modtagelig for »narodna odbranas« påvirkning især i Bosnien; og det synlige udslag kom d. 28. juni 1914, Kosovodagen, i Serajevo, hvor et par unge latinskoleelever myrdede ærkehertugtronfølgeren Frants Ferdinand, det habsburgske riges mest energiske politiske personlighed, tilhænger af rigets tredeling, derfor i lige grad ilde set af den serbiske propaganda og af magyarerne. Dette forklarer de mangelfulde sikkerhedsforanstaltninger ved ærkehertugens ophold. Iøvrigt er mordets nærmere omstændigheder uopklarede, men det benyttedes af Østrig-Tyskland til at fremkalde verdenskrigen, der for Sydslaverne i egentligste forstand var en krig mellem frænder, som de derfor også havde søgt at forhindre.

Under krigen optrådte de på lignende måde som tsjekkoslovakerne og holdtes under et tilsvarende rædselsherredømme. Ca. 100,000 mennesker skal

være udviste eller udvandrede; i titusindvis arresteredes de, i den lille by Trebinje i Hercegovina blev der alene henrettet 78, mest lærere og gymnasiaster. Mellem 20. febr. og 27. marts 1915 fandt der 5,570 ejendomsinddragelser sted; og ikke få sydslaviske kvinder måtte dele Edith Cavells skæbne. Selvfølgelig lukkedes de kroatiske undervisningsanstalter. De nationale bestræbelser måtte forlægges til Rom, Paris og London, hvor der dannedes en sydslavisk komité, under dr. Trumbitsj, borgmester i Spalato. Denne komité har bl. a. den opgave at samstemme de italienske og de sydslaviske krav.

Den storserbiske idé havde nemlig ikke blot fortrængt den storkroatiske, den var bleven til en jugoslavisk ved at indoptage Slovenernes frihedsbestræbelser i sig. *Slovenerne* bor i de sydlige dele af de østrigske arvelande; de havde allerede under Karl den Store mistet deres selvstændighed, men bevaret deres nationalitet. På reformationstiden havde de frembragt en vis kirkelig literatur, og der findes endnu protestantiske sogne iblandt dem. På Napoleons tid havde de været forenede med Kroatien og Dalmatien til kongeriget Illyrien; deres ønske var at danne en administrativ enhed og opnå et nationalt universitet i Ljubliana (Laibach). I 1914 havde der af den grund været studenterstrejke, deres academiske samfund var blevet opløst, arrestationer havde fundet sted, deres fornemste åndelige ledere var flygtede, selv deres katholske gejstlige var bleven mistænkte og forfulgte. Den sydslaviske enhed bliver derfor også for Slovenerne det eneste attråværdige nationale mål.

Allerede i marts 1914 havde derfor slovenske delegerede tiltrådt det sydslaviske program i Chicago. Programmet udvikledes nærmere i komitéens opråb fra maj 1915, der blev tilstillet Englands og Frankrigs regeringer, og hvori det hedder: »Vi serber, kroater og slovener ønsker alle ententens sejr, thi vi venter os deraf nationens redning. Sydslaverne vil forene sig og danne en uafhængig stat. Sydslavien skal danne et fredens og et ordenens element.«

Efter nederlaget ved Piave søgte Ungarn, men for sent, at *gennemføre* den storkroatiske løsning af det sydslaviske spørgsmål. — Sydslaviske generaler, f. eks. den bekendte Boroevitsj sluttede sig i steden for til den nye bevægelse, ligeså generalcommandoen i Bosnien. Også i Pola og på den østrigske flåde hejstes den sydslaviske tricolore (28. oct. 1918). I november sluttede nationalrådene i Serajevo, Agram og Laibach sig til det sydslaviske rige. Den 1. december, samme dag som Montenegro proklamerede sin tilslutning, tilbød de højtideligt prinsregenten suveræniteten over det forenede Jugoslavien, idet de samtidig protesterede mod tractaten i London 1915, hvorved Italien havde sikret sig Vestmagternes tilslutning til kravet om de dalmatiske havne, der var tidligere venetiansk besiddelse og således gammelt italiensk kulturland.

I kraft af denne traktat havde Italienerne besat slovenske områder, *udover* hvad våbenstilstandsoverenskomsten med Østrig-Ungarn berettigede dem til, lagt besætning i adskillige dalmatiske havne, f. eks. Cattaro, og forlangt udleveret de vigtigste enheder i den østrigske flåde. Denne traktat føltes som en stor uret af Jugoslaverne, dels fordi den var afsluttet under forudsætninger, der var bristede ved det russiske riges sammenbrud, dels fordi den bragte rent slovenske områder under italiensk herredømme, dels fordi Dalmatien var rent serbisk (kun ca. 15,000 italienere af en befolkning på 700,000).

Det italiensk-jugoslaviske mellemværende bliver et af fredscongressens vanskeligste og kan føre til væbnede sammenstød.

Af lignende art bliver *det albanske* spørgsmål; kravet om denne stats genoprettelse vil sikkert komme frem igen og blive støttet af Italien. Mod øst vil grænsen vel nogenlunde blive som før. Mod nord vil afgrænsningen overfor det rent magyarske Ungarn igen fremkalde vanskelighed. Sydslaverne vil her som hidtil have deres mest uforsonlige fjende, så meget mere som rollerne nu er byttede om, det bliver Sydslaverne, der lukker Ungarn ude fra havet. Rigets fortrinlige beliggenhed på overgangen mellem Øst- og Vesteuropa ved den havnerige dalmatiske kyst, som det ganske sikkert under ingen omstændigheder vil opgive, med adgang til Donau og stort opland bagved, synes at forjætte landet en rig fremtid i økonomisk henseende, hvortil folkets energi og udholdenhed i lidelser i så høj grad har gjort det fortjent.

Dets styrke bliver dets folkelige og sproglige enhed, både slovenerne og kroaterne har opgivet deres egne dialekter som literatursprog til fordel for det fællesserbiske, dialekten fra Dalmatien-Hercegovina, i hvilken der allerede foreligger en rig literatur, såvel i form af kunstpoesi som folkedigtning. — I religiøs henseende er der derimod store forskelligheder. Slovenerne (c. 1½ mill.) og kroaterne (c. 2 mill.) samt femtedelen af Bosniakerne (c. 300,000)

er romersk-katholske. C. 500,000 Bosniaker er muhamedanere, resten (c. 6½ million) er græsk-katholske. Men Sydslavernes enhedsfølelse, der skabtes idet de så bort fra de religiøse forskelle, vil sikkert være stærk nok til at holde disse inden de rette grænser. Sydslaverne er nok modtagelige for begejstring, men næppe for fanatisk snæversind. Deres fortid såvel som deres åndsfrembringelser og hvad man ved om deres karakter, synes at tyde på, at de vil blive en betydningsfuld faktor i de europæiske folks samarbejde.

S. M. Lønneth.

De engelske valg.

Folketingsvalget i England kan let få større betydning, end det efter sin natur egentlig burde have, foregået som det er på grundlag af øjeblikkets stemninger og følelser, langt mere end efter et modent skøn om, hvad folket vil i fremtiden. Dets resultat er ellers imponerende nok. Det er det engelske folks absolute godkendelse af krigen og dens førelse. Så godt som alle de, der i det hidtidige folketing løftede deres røst derimod, er forsvunden. Væk er den krigskritiske fløj af arbejderpartiet. Væk den lille gruppe af modige liberale, flere af disse kvækere, der utrætteligt, men som de fleste andre fandt utidigt, talte fredens og forsonlighedens sag. Væk er alle de ledende liberale, der med Asquith i spidsen forlod ministeriet i dec. 1916, og som siden vel har støttet krigen, men dog optrådt i tinget som en venligsindet opposition. Af det store ministerium, som i 1914 førte England ind i krigen og som ved sit hele liberale præg bidrog så meget til at overbevise Evropa om, at England kæmpede for fredens og frihedens sag er de fleste med *Asquith* selv i spidsen bleven vraget som folketingsmænd!

Lloyd George — en af de få tilbageblevne — er hovedmanden for dette resultat, som jo også har bragt *ham* sejren. Han valgte at holde valg i det øjeblik, da folket var mest fyldt af tak til ham og hans hjælpere og mindst tilbøjeligt til at tænke alvorligt over fremtiden.

Hans udgangspunkt i valgkampen var, at koalitionen, samlingsregeringen måtte fortsættes. Ligesom alle partierne havde hjulpet til i fællesskab for at vinde krigen, således skulde de nu også i fællesskab arbejde på genopbyggelsen efter krigen. Enhver ser let, at det kan have sine vanskeligheder med enigheden derom. Hvordan genopbyggelsen skal foregå, må enhver jo bedømme efter sin politiske grundanskuelse; forskel i dem må føre til strid — eller til at man går på akkord med sin overbevisning. — Lloyd Georges opfordring til alle om at være med havde da også sine grænser. Han krævede i alt fald nogenlunde tilslutning til det fællesprogram, han og *Bonar Law* udsendte, og han forlangte navnlig oprigtig tillid til selve ministeriet. Og beviset for, at den var tilstede, hentedes hos ministeriet selv, idet det gennem sine partiburåer godkendte eller forkastede kandidaterne.

Det var i mange tilfælde uberegneligt, hvem der blev godkendt og hvem ikke. Men medens konservative kandidater let blev godkendte, havde mange liberale ondt derved. Særlig satte Lloyd George sort kokarde på dem, der havde stemt imod hans ministerium i den omtalte Maurice-debat, hvor Asquith var oppositionens talsmand. På den måde faldt adskillige liberale, da mange mennesker, der ellers har stemt liberalt, ikke syntes, de kunde stemme mod regeringen denne gang. Selvfølgelig var der mange liberale kandidater, der heller ikk *vilde* gå ind under koalitionen med dens store fordringer om lovlydighed og de konservatives overvægt i den fløj. Som John Simon sagde: det vanskelige var, hvorledes man med al respekt for »David« kunde binde sig til en koalition, hvor »Goliath« var langt den største parthaver.

Arbejderpartiet, som jo hidtil egentlig havde stillet sig mere velvilligt til samarbejdet end de ledende liberale, meldte sig straks ved valgkampens begyndelse ud af koalitionen, og deres bedste mand i ministeriet, *Clynes*, måtte forlade det, da han ikke vilde miste sin stilling i arbejderverdenen.

Men Lloyd George har da også af hensyn til koalitionen på to punkter afveget fra sine liberale anskuelser, naturligvis med den begrundelse, at man må være villig til at lade sig belære af krigen. Det ene angår Irland, hvor han har givet køb overfor ulstermændene og tilsagt dem, at Ulster ikke skal blive indbefattet i det selvstyre for Irland, han agter at foreslå. Det andet drejer sig om frihandelen. Koalitionen har udtalt sig mod told på levnedsmidler, men for fortrinsret til kolonierne på andre områder; den vil beskytte de såkaldte »nøgleindustrier« og den vil tage forholdsregler mod, at England skal blive »oversvømmet af billige varer«.

Iøvrigt indeholder fællesudtalelsen, Lloyd George og Bonar Law udsendte, mange gode og smukke tilsagn, holdt i al almindelighed, om hvilke store reformer regeringen vil gennemføre i de kommende år. Kun på ét punkt er den ret tavs, det er med hensyn til hvordan »regningen skal blive betalt« — altså de nye skatter der hvor jo utvivlsomt tampen kommer til at brænde. Derfor var det Lloyd George i valgkampen så stærkt måtte henvise til, at Tyskland som den tabende part »med rette« burde have så stor en del som muligt af regningen overført på sin konto.

I det hele brugte Lloyd George ret grove midler i valgkampagnen, men det var også nødvendigt for rigtigt at vække opmærksomhed; ti var stemningen afgjort på hans side, så var den på den anden side ikke videre livlig — et engelsk blad bemærkede, at det eneste valgord, der kunde konkurrere med den overordentlige interesse for, om der skulde komme korender til julebuddingerne, var »hæng-kejseren«-problemet.

Der stemte kun c. 49 % af vælgerne, og de allerfleste

af de valgte repræsenterer derfor kun et mindretal. Det kom nu også af, at en betydningsfuld del af vælgerne, nemlig soldaterne, for en stor del var forhindrede i at stemme. Der blev sendt stemmesedler ud til dem, og optællingen blev opsat for at få dem med. Men enhver kan indse, at det var umuligt midt under demobiliseringen. Det var da også en af de bebrejdelser, oppositionen med stor vægt rettede mod regeringen.

Sejren var given for Lloyd George, det er dens størrelse og karakter, der nemt kan gøre den skæbnesvanger. Af tingets 707 medlemmer har koalitionen mindst 478. Men af dem er de c. 340 konservative og sammen med de 50 konservative, der er bleven valgt som uafhængige, udgør de alene henved 400, altså flertallet af tinget. Det kan altså ikke bjælpe, om Lloyd George vilde true med med sine 136 liberale at slutte sig til oppositionen og derved få magt med sine konservative fæller, når de bliver ham for ufornuftige; ti de er flertallet, og det så meget mere afgjort som de 73 Sinn-Fein'ere efter al sandsynlighed slet ikke vil give møde i tinget. Lloyd George har vundet, men hans sejr har kastet ham i armene på de konservative, og da han forud var begyndt at kokettere med deres tankegange, må man spørge sig selv, om han undgår at havne i deres midte — som Chamberlain tidligere.

Oppositionen er yderlig svag, 28 liberale og godt 60 arbejderrepræsentanter, alle de bedste og mest prøvede førere mangler. Men den kritiske og vækkende virksomhed, en opposition skal øve, har til enhver tid været en væsentlig ejendommelighed og en uundværlig bestanddel af Englands parlamentariske liv; oppositionens svaghed vil blive følt som et stort politisk tab. I virkeligheden er den henvist til at gøre sig gældende uden for parlamentet, og det vil blive interessant at se, hvordan den vil tage den opgave op.

At den vil tage den op er givet, ti der bliver nok at kritisere. Lloyd George har valgt at have øjeblikket på sin side; en anden sag er, om han også får tiden med sig. Så meget er sikkert, at al den utilfredshed, der nu vil komme, og det undgås ikke at der kommer en hel del, vil vende sig mod ham og hans fæller som dem, der har magten. De har vistnok også ret, som mener, at strømningen i England, når krigsrusen har lagt sig, vil gå i en stærk demokratisk arbejdervenlig retning. Det er jo muligt, at Lloyd George, når han opdager, at strømmen bærer den vej, vil svinge tilbage og blive den demokratiske fører endnu engang — men det beror dog også på, om man til den tid vil have ham til det. Han har endnu beundrere, men han møder ikke mere nogen ubetinget tillid i demokratiske kredse.

En anden sag er, om det bliver de liberale eller arbejderpartiet i dets nye skikkelse, der bliver det førende demokratiske parti i England. I det nye folketing er arbejderne de fleste og vil komme til at overtage ledelsen af oppositionen. — I sig selv en mærkelig tingenes tilstand for liberale englændere at være vidne til. Dog dette afgør ikke sagen. Afgørelsen vil snarere bero på, om det vil lykkes det liberale parti, at skabe sig en kraftig fremskridtspolitik. Men det kan ikke nægtes, at Lloyd Georges taktik har lagt sagen godt til rette for en kommende arbejdersejr.

•

Ligeoverfor den store koalitionstillid i England og Skotland står Irlændernes afgjorte mistillid. Det parlamentariske nationalistparti er så godt som forsvundet for Sinn Feinerne, der kræver Irland som en selvstændig republik, ikke vil møde i tinget og sikkert vil lægge regeringen alle tænkelige hindringer i vejen. Løsningen på den hårde knude ser ingen. Manchester Guardian, der ikke tror på Lloyd Georges evne til at løse den, spørger til sidst: »Hvad så? Tog Gladstone fejl? Tog alle de liberale i et slægtled eller mere fejl? Er de frihedens og nationalitetsrettens grundsætninger, vi agter at hævde på fredskonferencen, i virkeligheden noget hykleri? Er magtudfoldelse måske et lægemiddel?«

Bladets svar er givet, men der er bitterhed i spørgsmålet.

Anders Vedel.

De sejrendes ansvar.

Af *Witt Bowden.*

I »The Public« har amerikaneren Witt Bowden skrevet nogle betragtninger over sejrherrens ansvar, hvoriblandt også følgende linjer:

»Vi har nu sagt så tit, at det er civilisationens og menneskelighedens principper, der står på spil. Hvordan skal vi så bevise, at vi er trofaste forkæmpere for dem? Ved at gå frem med trusler om hævn og hårdhed? Eller ved at gøre som *Lincoln*, der, da han var sejren nær, sagde, at han vel vilde fortsætte kampen uden tøven, men »uden ondskab mod nogen, med barmhjærtighed mod alle«?

Det kan være sandt nok, at når vi ser på det onde, tyskerne og deres forbundsfæller har øvet, kan vor sans for retfærdighed og menneskelighed gøre os tilbøjelige til at kræve hævn, som i sin tid de yderliggående i Nordstaterne i krigen om slaverne. Talsmænd for historiens moral kan sige, at når hævnens time er kommen, skal den, der er uden synd, kaste den første sten. Men der er dog her et spørgsmål, der er for vigtigt til at lades ude af betragtning.

Er den menneskelighed, vi kæmper for, den civilisation, vi har påtaget os at stå vagt ved, grundlagt på den primitive lov øje for øje og tand for tand? Hvori er vi så overlegne over vore fjender? I sandhed, dersom vi fortsatte vor sejr med at følge den regel, vilde det slå tilbage på os selv. Lad os ikke gøre moralen til et med os. Den moralske lov står over os så vel som over vore modstandere. Gik vi så ubarmhjærtigt frem, vilde vi så nyt had og bitterhed i en verden, der er fuld nok af ond vilje, vi vilde skabe os selv en sej mod-

stand på vejen frem mod de internationale idealer, vi selv er talsmænd for.

Store muligheder giver tilsvarende ansvar. De muligheder, sejren åbner for os, fører langt ud over øjeblikket. Hvordan de benyttes, bliver bestemmende for samfundsudviklingen i en lang fremtid. Det vil blive en prøvesten på oprigtigheden i vore anskuelser, på ægtheden i vor civilisation.

Vore egne interesser kræver i virkeligheden en politik, som i steden for stadig at forbitre vore fjender livet, vil bringe dem i et sundt og godt forhold til det verdens fællesskab, som dog må komme efter krigen. Hvad om englænderne efter boer-krigen havde drevet en hævn- og straffepolitik i steden for at forsone og bygge bro. Så var Sydafrika bleven det engelske rige en pæl i kødet i steden for en kilde til styrke og hjælp. Forholdet nu er vel ikke helt som det mellem britte og boer. Men søger vi efter vejledning til den rette rekonstruktionspolitik, vil vi ikke forgæves finde oplysning i den måde, hvorpå boerkrigen endte og i virkningen heraf på forholdet mellem erobrede og erobrere. Og der kan nævnes eksempler af modsat art. Vi kan studere Tysklands, Østrig-Ungarns og Tyrkiets politik overfor de folkeslag der var deres våben undergivne — en politik, der endte med deres eget nederlag. Enten sagen ses fra den rene selvinteresses synspunkt eller fra den civilisations, vi kæmper for, så lærer historien uophørligt erobreren, at en magt, der skal bestå, som en kultur, der skal kunne holde sig, må vokse frem af en anden jordbund end den, der er sammensat af hævn og underkastelse under våbenmagten.

Naumann om bolsjevismen i Tyskland.

»Når nu i Berlin bolsjevismen efter russisk mønster gør gaderne og regeringskontorerne usikre, så falder hovedskylden på de forbryderske mennesker, som vil ødelægge den tyske statsmaskine ved hjælp af russiske penge. Medvirkende er hærens opløsning, hvorved kaserner, våben og våbenfabriker falder i hænderne på ansvarsløse desertører og unge fyre.

Men man tager fejl, når man i den bolsjevistiske rejsning kun vil se, hvad der i marxisternes sprog kaldes »pjalteproletariatet.« Jeg har set på de bolsjevistiske arbejderes opmarsch fra sejrssøjlen til Potsdambanegården og læst plakaterne med navnene på fabrikkerne, hvor de arbejder. De er mestendels ikke gadens folk, men mennesker, der har troet på deres socialistiske program og som nu ikke kan få i deres hoved, at intet »proletarisk diktatur« kan virkeliggøre det i øjeblikket. De beskylder Ebert & Scheidemann for at være forræddere, fordi de forholder dem opfyldelsens dag. Det står for dem, at der dog må være nogen, som nu idag kan virkeliggøre August Bebels forkyndelser, han hedde så Ledebour, Liebknecht eller noget andet. De er rede til også at forkaste dem, hvis *de* ikke realiserer socialismen. Der er noget rørende ved at se den fortvivlede tro for sig. Men hvem kan gøre noget derved? Med maskingeværer kan man ikke forøge produktiviteten, ved at lave penge kan man ikke gøre et fattigt folk rigere. Det eneste, der hjælper i tidens løb, er sparsommeligt, trofast arbejde fra alle sider, en socialisme, der består i at bære og slide sig frem i fællesskab Men det er det modsatte af, hvad der blev lovet disse mænd og kvinder.«

(i Die Hilfe, 2. Jan. 1919).

Karl Liebknecht.

Det var under verdenskrigen, Karl Liebknecht fik så stort et ry.

Han havde i avgust 1914 bøjet sig for partiet og stemt med sine partifæller for krigsbevillingerne, men allerede i december brød han disciplinen og stemte imod. Rigsdagen nægtede at lade hans udførlige begrundelse: at det var en imperialistisk erobringskrig, trykke; og partiet misbilligede hans handling; men forslag om at sætte ham ud af det blev dog forkastede.

I det følgende halvandet år blev hans kritik af regeringen og partiet stadigt skarpere og mere åbenlys.

I rigsdagen blev engang, da han skildrede det 4. krigslån som ren svindel, et af de frisindede medlemmer så forbitret på ham, at han rev hans manuskript fra ham og smed det på gulvet. Og da Liebknecht gik ned for at samle det op igen, nægtede formanden ham at fortsætte: Når han engang havde forladt talerstolen, måtte hans tale betragtes som forbi.

I landdagen erklærede han omtrent samtidig, at »både hjemme og i løbegravene burde folkene lade våbnene falde og vende sig mod den *fælles fjende*«. På det tidspunkt var han allerede sat ud af partiet, som ikke længere vilde bære medansvar for hans fædrelandsløse udtalelser.

Efter det store brud i socialdemokratiet stemte han vel mest med de uafhængige, men han var egentlig lige så skarp i sin kritik af dem, deres halve standpunkter og deres forsigtighed, som det f. e. kan ses af Spartakusbrevene. Sammen med Kühle udgjorde han den yderste venstre fløj af de tyske socialister, der vilde slå en streg over alle nationale forskelle, og kaldte talen om, at man burde forsvare fædrelandet, en vildledende påstand.

I ententepressen og blandt de neutrale blev han i den tid ofte citeret og omtalt som en af de få modige mænd i Tyskland.

Endelig 1. maj 1916 blev han arresteret, fordi han, der hørte til arbejdstropperne, var optrådt uden at være i uniform ved et demonstrationsmøde og bl. a. havde råbt: »Ned med krigen. Ned med regeringen.« Han blev dømt til flerårigt fængsel. Og deri sad han, til revolutionen brød ud nu i efteråret.

Der var både inden og udenfor Tyskland adskillig sympati med hans hårde skæbne, og hans udfrielse af fængselet blev betragtet som symbol på den ny tid.

Men Liebknecht, som i forvejen ikke havde nogen større respekt for firmaet Ebert-Scheidemann, gik hurtigt over til skarp opposition imod dem — og til bolsjevismen, altså til kravet om at *proletariatet* skulde herske for at gennemføre socialismen. Og med de hjembragte våbens hjælp steg lidenskaberne på begge sider højere og højere, til de nu har slynget Liebknecht i dybet. En tragisk skæbne — så meget mere, som hans hele agitation sikkert af alle kræfter har arbejdet den kontrarevolution, han frygtede, i hænderne. En tragisk død, fordi de vilde kræfter vel nu vil faa et nyt udgangspunkt i hans endeligt. Skønt han næppe var den egentlige sjæl i den tyske bolsjevisme, var han dens symbol.

A. V.

De er ude af Trittet, Hr. »Pastor«!

Kære Pastor Brücker!

Undskyld, jeg kalder Dem »Pastor«, men en spøgefuld Vending i Deres sidste Stykke tyder paa, at De finder dénne Titel passende som Tiltale, naar De paa en eller anden Maade er kommen ud af Trittet.

Jeg har en afgjort Fornemmelse af, at De under Forsvaret for Deres Stilling til Præsteløftet er kommen ud af det rette Trit, derfor tillader jeg mig »resolut« — om ikke at tordne, saa at raabe saa højt jeg kan: De er ude af Trittet, Hr. »Pastor«! — ikke netop i en »Pirrevals«, men i Forholdet til det personlig at være sand. Jeg vilde ønske, at min Røst, selv om den er mindre kraftig end den Torden, der hin Aften lød gennem Balsalen, maatte virke lige saa stærkt:

Altsaa — kære Hr. »Pastor« — jeg har hidtil ment, at vi to kunde være uenige om meget, men om én Ting mente jeg, vi altid kunde samles i Enighed. Denne ene Ting var, at ethvert Menneske for at finde sig til Rette i Livets inderste Forhold, maa stille det Krav til sig selv, at det skal sætte al sin Evne ind paa at være personlig sand i sit Forhold til det, som er helligt for det, enten det er af guddommelig eller menneskelig Art. Nu opdager jeg til min store Sorg, — at vi er grunduenige derom. De stiller i hvert Fald ikke dette Krav til Dem selv, naar det drejer sig om Guds Navn, som det møder dem i Præsteløftet; De har som Følge deraf heller ikke Ret til at stille det til andre.

De kalder selv Ordinationen, Præsteløftet sammen med det, der gaar forud derfor, »en lidet sømmelig Leg med alvorlige Ting«; efter Deres egen Opfattelse forekommer det mig endnu mere træffende at kalde det en forargelig Leg med Guds Navn og Ord.

Hvorledes kan et sandhedskærligt Menneske forsvare for sig selv at være med til saadan noget?

At svare Ja til noget, man bliver spurgt om »for den alvidende Guds Aasyn« og saa bag efter frisk væk erklære, at man ikke føler sig bunden af dette sit Ja, forekommer mig at være en ærlig Mand — end sige en Kristen — uværdigt.

De, »Pastor« Brücker, forsvarer Dem med, at De — et Aarstid efter, at De havde sagt dette Ja, og siden ved enhver given Lejlighed — har udtalt Dem saaledes, at det maatte være klart for alle, at De ikke havde ment det alvorligt.

Jeg indser ikke, at det gør Sagen bedre.

Om en Mand i et dagligdags menneskeligt Forhold har sagt sit Ja, skylder han saa ikke, — hvis han da vil gælde for en ærlig Mand, — baade sig selv og andre at føle sig bunden deraf? Kan han en Tid efter — uden at udsætte sig for, at man taber Tilliden til hans Ord, — erklære, at han ikke mente noget alvorligt dermed?

Det forekommer mig, at Svaret derpaa ikke kan være tvivlsomt; men gælder det i dagligdags menneskelige Forhold, maa det vel ogsaa gælde om et Ja, som er givet til Mennesker »for den alvidende Guds Aasyn«.

Jeg beder Dem ikke tage mig ilde op, at jeg gaar over til at tale om Dem som ung i tredie Person. De har jo ogsaa selv faaet den unge Hr. Brücker noget paa Afstand. Altsaa:

Havde den unge Hr. Brücker, inden han aflagde Præsteløftet, sagt til den Bisp, som afkrævede ham det: Deres Højærværdighed, jeg svarer rigtig nok Ja til alt dette, men jeg føler mig slet ikke bunden deraf, og saa overladt til Højærværdigheden, om han alligevel vilde have taget hans Ja for gode Varer, det havde forbedret Stillingen baade for den unge Brücker og for Dem nu, men at den unge Hr. Brücker mere eller mindre klart tænkte noget saadant, men klogt vogtede sig for at udtale det, før et Aar var gaaet, det forbedrer ikke Stillingen. Det Mod, den unge Hr. Brücker derved udviste, minder paafaldende om det Mod, hin Bonde hos Wessel udviste, da han ventede med at »bebæ« Skildvagten ved Vesterport, til han var kommen ud paa Valby Bakke.

Ja — men — den, der stillede Spørgsmaalet, havde ikke Ret til at stille det! Naa, var den unge Hr. Brücker klar over det, forekommer det mig, at han kun havde ét at gøre: nægte at svare paa det.

Det var den unge Hr. Brücker om at gøre at blive Præst; han brændte af Længsel der-

efter og kunde ikke bane sig Vej dertil uden ved at aflægge Præsteløftet. Det er nu meget sagt; der er da Mænd iblandt os, der den Gang var omtrent i samme Alder, som er Præster uden at være bundet af noget Præsteløfte, og det forekommer mig at være en af de mest skæbnesvangre Modsigelser, en Mand, der netop attraar den særlige Gerning, at forkynde Guds Navn, ligefra Begyndelsen af kan komme ind i, den, at bane sig Vej til denne Gerning ved at sige Ja til noget, der staar for ham som en Leg med dette Navn.

Er det, at bære sig saaledes ad, ikke at handle ud fra den Tankegang: Hensigten helliger Midlet?

Den unge Hr. Brücker vil være Præst, det skal være straks, for Trangen til at forkynde Guds hellige Navn for Mennesker rører sig i ham med Styrke. Det er Maalet. For at naa dette Maal, gaar han ind paa at være med til noget, der staar for ham selv som »en lidet sømmelig Leg med alvorlige Ting«, til »for den alvidende Guds Aasyn« at sige et Ja, den unge Brücker ikke den Gang mente noget med og som De — »Pastor« Brücker — den Dag i Dag, jeg ved ikke hvor mange Aar efter, heller ikke mener noget med. Det var Midlet. Mener De, »Pastor« Brücker, at det er forsvarligt at bruge et saadant Middel. Ja, siger De, for ved at bruge dette Middel naaede jeg, der den Gang var den unge Hr. Brücker, ind i Præstegerningen, derved blev Midlet om ikke helligt saa dog forsvarligt.

De »Pastor« B ücker — ja undskyld, De er stadig ude af Trittet — trøster Dem med, at »det har jo ogsaa alle de andre, der forud er gaaet ind i Folkekirkens Præstestillinger, gaaet igennem«.

Det er en grov Usandhed. Vel har mange baade i Fortiden og Nutiden maattet aflægge Præsteed eller Præsteløfte, men grumme faa af dem, der var Alvor i, har gjort det med en Følelse af, at det Ja, de blev afkrævet for Guds Aasyn eller i Form af en ligefrem Ed, og som de gik ind paa at sige, var noget, de ikke havde nødig at føle sig bunden af, fordi det hele kun var en Leg, som intet betød, — det vover jeg at paastaa. Baade i vore Fædres og vor Tid har mangen ung Mand, der længtes efter at komme ind i et Præsteembede for at faa Lejlighed til at forkynde Guds Navn og Ord for sit Folks Børn, med Frygt og Bæven sagt det Ja, der blev krævet af ham. Mange — maaske alle — fik Men deraf i deres Indre, men Skaden blev ikke nær saa dyb for dem, som tog det hele i Alvor, som for dem, der tog det som en Leg, der intet betød; det tør jeg indestaa for, saa kan De, »Pastor« Brücker, sige, hvad De vil.

Da jeg aflagde Præsteløftet, følte jeg mig ikke i nogen Henseende i Uoverensstemmelse med den hellige Skrift og de symbolske Bøger, som jeg aflagde Løfte paa at ville rette mig efter. Jeg var et Almuesbarn oplært af brave — tildels dygtige — højkirkelige Mænd; trods mine 29 Aar havde jeg endnu en god Del af Almuesbarnets naive Autoritetstro i mig.

Senere blev jeg klar over, at der var baade det ene og det andet, hvori den selvstændige Opfattelse, jeg efterhaanden tilkæmpede mig, afveg fra de symbolske Bøger, jeg ved mit Præsteløfte følte mig bunden til. Jeg som saa mangen Præst i Folkekirken, der ikke er i Stand til at tage det hele med »Brückersk Flothed«, trøstede mig med, at jeg alligevel følte mig i Overensstemmelse med det, som var den inderste Mening i den Livsstrøm, disse Bøger og de Meninger de udtalte i sin Tid var født ud af. Saadan fandt jeg mig til Rette, indtil den Dag kom, da jeg følte, at jeg ikke alene maatte, men skulde frigøre mig for alt dette, — men aldrig kunde jeg have givet den Tanke Rum, at det ikke havde været mit Alvor, da jeg svarede Ja til det Spørgsmaal, som blev afæsket mig »for den alvidende Guds Aasyn«; var det kommen til at staa saaledes for mig, havde jeg faaet en saa afgjort Følelse af, at jeg var kommen ind i noget saa personlig usandt, at jeg maatte ud af det snarest muligt, inden jeg helt mistede Evnen til at skelne mellem hvad der var sandt og usandt, Leg og Alvor i Forhold til Gud og hans Navn.

Der er noget saa umiddelbart og ligetil i denne Følelse, at jeg ikke kan forstaa, at den ikke kommer op i Dem — »Pastor« Brücker, trods alle Deres kunstige Ræsonnementer.

Jeg maa ikke kalde Dem »Pastor«; skulde jeg følge den Følelse, som af sig selv kommer op i mig, naar jeg læser Deres Forsvar for den Maade, De tager Forholdet til Præsteløftet

paa, ligger det ogsaa meget nærmere for mig at tiltale Dem: Hr. »Prokurator« Brücker; naar De kommer ind paa det Emne, forekommer det mig nemlig, at det ikke er en ærlig enfoldig Præstemand, jeg har med at gøre, men en dreven Prokurator med et vist theologisk Tilsnit, en, som bruger alle Slags Kunster og Udflugter for at blive fri for at vedgaa, at han, naar det gælder Præsteløftet, allerede fra Ungdommen af er kommen ind i en letsindig og letbenet Leg med Guds hellige Navn.

De har mange medskyldige, deri har De Ret, men jeg kan ikke forstaa, at det gør det bedre. De bor derfor stadig i Glashuset; det er bare kommen for Dagen, at Glasset, det er lavet af, er endnu mere skørt, end jeg til at begynde med troede.

De maa selvfølgelig kaste med Sten, saa meget De vil, naar De kan finde Tilfredsstillelse i den Sport, men De maa være klar over, at Stenene kommer tilbage igen, gaar gennem det skøre Glas og rammer Dem selv.

Nu skal De faa et Eksempel paa, hvorledes det gaar til.

De giver det Udseende af, at jeg forsvarer Ordene om, at Kirkeligt Samfund vil virke for Oplysning paa Daabspagtens Grund med, at det *kun* er en Myg. Det er ikke sandt; det har jeg aldrig sagt; jeg har sagt, at *De bilder Dem ind*, at det er en Myg. Hvad følger deraf? At det Angreb paa Kirkeligt Samfund, som optager en Del af Deres Stykke, er bygget paa en Usandhed. Her har De Stenen, De har kastet, lige i Synet; det har De ogsaa ærlig fortjent.

De drager Pastor Bårris's Navn ind i vort Ordskifte. Hvad skal det til; hvorfor kan De ikke lade ham være uden for vort Mellemværende; men siden De nu ikke kan holde Dem »paa Maatten«, kan jeg gerne sige Dem min Mening baade om ham og Dem.

Jeg har for nogen Tid siden sagt Hr. Bårris min Mening om hans Virksomhed som Redaktør, men deraf følger da ikke, at jeg som en Farisæer skulde holde mig for god til at være i Forening eller i Styrelse sammen med ham; fordi han har en Skavank som Redaktør, kan der da mulig være noget ved ham i andre Retninger.

Nu har jeg sagt Dem, »Pastor« Brücker, min Mening om Deres Forhold til Præsteløftet, men deraf følger da ikke, at jeg holder mig for bedre end Dem, endnu mindre, at jeg skulde holde mig for god til at være i en Forening eller sidde i en eller anden Styrelse sammen med Dem. Side om Side med Prokuratoren i Dem, ham som jeg — ærlig talt — ikke kan fordrage, lever der nemlig en efter vore Forhold god og dygtig Præst; ham kan jeg godt lide; Jeg har ikke sjælden haft noget ud af at høre eller læse noget af ham, — naa — saa finder jeg mig i Prokuratoren for Præstens Skyld og undrer mig over, hvilke modstridende Ting der kan bo Side om Side i den samme Menneskesjæl.

I Hr. Bårris, saa vidt jeg ved Sognepræst udi det Sogn, hvor De bor, er der en Redaktør, der er mig lige saa meget imod som hin Prokurator; jeg kunde fristes til at kalde Redaktøren og Prokuratoren to Alen af et Stykke, men — vi Mennesker er sammensatte —, kommer jeg i Forening eller endog i Styrelse sammen med Hr. Bårris — hvem ved, maaske kan jeg opdage, at der Dør om Dør med Redaktøren bor en Præst, jeg kan lide — saa tager jeg Redaktøren med for Præstens Skyld.

Til Slut endnu en Gang: De er ude af Trittet, Hr. »Pastor«. Hermed sender jeg Præsten Brücker en venlig Hilsen.

Holstebro, 16. Jan. 1919.

Morten Larsen.

Om færøske Forhold.

Af Sognepræst *Severin Widding*, Thoreby.

II.

I Sønderjylland har vi ubetinget haft mere Agtelse for dem, der blev tro mod deres Folkesprog end for dem, der var alt for villige til at assimilere det fremmede. Vurderingen af Folkesproget som noget »plat« eller »grimt«, noget, man ikke kunde være bekendt i godt Selskab, er opelsket af Bykulturen, men er i sig selv ganske falsk.

Hvad vi villigt anerkender, naar det gælder det sønderjyske, bør vi lige saa villigt anerkende, naar det gælder det færøske. Vi bør ære enhver Be-

stræbelse for at fremme Øernes sproglige og kulturelle Ejendommeligheder, og vi maa forstaa, at dette er i Virkeligheden den eneste Vej til at bevare Øerne som et Led af de nordiske Folk. Færingernes materielle Interesse fører dem ikke i Retning af Norden, men i Retning af England. Mange unge færøske Fiskere lærer Engelsk for deres Forretnings Skyld. Det er i og for sig prisværdigt. Men for at disse engelske Interesser ikke skal tage Magten, bør de afbalanceres med en kraftig nordisk Paavirkning, og den kan man ikke give i dansk Form, der føles som noget fremmed, men kun i den Form, som finder Vej ind til Færingernes Hjærter: den nationalt færøske. — Derfor er det ikke blot retfærdigt, om man imødekommer Færingernes nationale Ønsker, men ogsaa klogt, naar man ser Sagen ikke fra et specielt dansk, men fra et fællesnordisk Standpunkt.

Hvad her er sagt om Skolesproget gælder ogsaa Kirkesproget. Naar der ofte klages over en vis Gammeldagshed i de kirkelige Forhold paa Øerne, ligger det jo for en stor Del i, at det danske Sprog i Kirkerne ikke har haft den hjertegribende Kraft, som Modersmaalet vilde have.

»Det alene i Mund og Bog
kan vække et Folk af Dvale«.

I Norge er Rigs- og Landsmaalet sideordnet i Kirke og Skole, det burde være ligesaadan paa Færøerne.

Men dertil kræves to Ting.

Først at de danske Embedsmænd, som sendes derop, lærer Færøsk forinden, ligesom norske Præster lærer Landsmaal. Det vilde være paa sin Plads, om der ved vort Universitet var et Lektorat i Færøsk. Ogsaa de nordisk-filologiske Studerende vilde have Gavn deraf.

Dernæst bør Færøerne have deres eget Gymnasium, forat Øens Embedsstand hovedsagelig kan blive rekruteret af Landets egne Børn. Saa vilde ogsaa Vanskelighederne ved at faa de færøske Præstekald besat falde bort, og man kunde skride til at oprette nye. (Østerøens Præstegæld f. Eks. har 8 Kirker!) Thorshavn har før haft en lærd Skole. Den bør have det igen. Som Forholdene nu er, maa Færinger, der ønsker, at deres Sønner skal studere, sende dem til Skoler i Danmark. Paa Herlufsholm og Sorø plejer der at være færøske Drenge. Disse Børn kan næsten aldrig komme hjem, og i de danske Skoler kan det færøske ikke plejes. Derfor kommer kun meget faa af den indfødte Befolknings Børn til at studere. Anderledes vilde det blive, hvis de havde deres Gymnasium deroppe. Saa kunde det færøske faa den Pleje, det behøvede, og Forældrene kunde faa deres Børn hjem i Ferierne. Naar dette Krav kommer paa Lagtingets Ønskeseddel, vil det forhaabentlig blive opfyldt med det samme.

Jeg har ønsket med disse Linier at bidrage til en forstaaende Behandling og en forstaaende Omtale af færøske Spørgsmaal.

Vi Danske maa ganske særligt vogte os for ethvert Skin af Sprogtvang. Jeg ved nok, at Skoleanordningen af 1912 ikke tilsigter at »tvangsfordanske« Færingerne, kun at de skal lære ordentligt Dansk. Men jeg ser ogsaa, at dersom Regeringen havde i Sinde at »tvangsfordanske«, kunde den ikke vælge noget andet Middel dertil end netop den faktisk bestaaende Ordning i Skole og Kirke.

Den store Skolekommission.

Den store Skolekommission skal bl. a. beskæftige sig med den fri Skoles Fremtid; det maa derfor anses for at være et Retfærdighedskrav, at denne Skole faar en Talsmand i Kommissionen. — Forudsat at dette sker, skal vi allerede nu tillade os at foreslaa, at det bliver Formanden for »Dansk Friskoleforening«, Jørgensen Borup, da selve Friskolens Folk har betroet ham denne Tillidspost, og han desuden i alt, hvad der vedrører Lovgivning paa Skolens Omraade, er kyndigere end de fleste.

Vi gaar ud fra som en Selvfølge, at den, der vælges, maa være en af dem, der nu staar i praktisk Arbejde i Friskolen.

Holstebro, den 20. Januar 1919.

Morten Larsen,
Frimenighedspræst.

J. N. Jensen,
Friskolelærer.

Spørgsmaal og Tildragelser.

I Ugens Løb.

Fredskonferencen er aabnet. Og man haaber nu paa at den skal føre til et stort, betydningsfuldt Fremskridt i Maaden at styre Verden paa, i Menneskenes Maade at behandle hverandre paa.

Skønt der ikke er meget at grunde dette Haab paa, lever det rundt om i Verden. Men ved Siden af det staar det tvivlende Spørgsmaal: Skulde Menneskene virkelig nu pludselig være blevet saadan stemt til Retfærdighed, at Ret kan blive Magt? —

Fredskonferencen begyndte smukt med en Tale af Præsident Poincaré. Man kunde have frygtet for, at de haarde Toner, som for nogen Tid siden lød i Clemenceaus Tale, da han i kendelig Modsætning til Wilson priste det bestaaende Alliancesystem, skulde klinge igen i Præsidentens Tale. Men Præsidenten talte ikke om Alliance. Han talte om Fællesfølelsen, om kun at søge Retfærdighed, Retfærdighed i alt; han advarede mod Tale om Erobringer, han talte om et Folkenes Forbund, ikke rettet mod nogen, ikke udelukkende nogen, men et Forbund, som søger at skabe Respekt for Freden. — Kun til sidst mindede Præsidenten om 1870—71 og pegede dermed paa det Spørgsmaal, som vel vil blive Fredskonferencens sværeste: Elsass-Lothringen. Paa den Sten kan alle de store Forhaabninger blive knust, dersom Spørgsmaalet ikke løses ærligt og redeligt efter Selvbestemmelsesrettens Tanke.

•

Ogsaa *vort* Grænsespørgsmaal skal afgøres ved Fredskonferencen. Det synes ulige klarere i Linierne. Vi Danske gør ikke Krav paa at faa 1864 gjort ugyldigt. Vi nøjes med at kræve atter at komme i Statsforbindelse med den dansktalende, danksindede, stadig danskstemmende Del af Sønderjylland. Men vi maa ikke glemme Mellemslesvig med Flensborg. Ifølge hele vor Tankegang maa vi overlade til Egnene syd for Vælgerforeningens Linie selv at tage deres Bestemmelse om Statsforholdet. Men vi maa kræve, at de skal have *Stemmeret*, og de skal have Tid til at besinde sig paa deres Afstemning. Og det Oplysningsarbejde, der skal gaa forud for Afstemningen, maa ikke foregaa paa den Maade, at Tyskerne har fri Hænder, mens Danskerne bliver bundne og hindrede paa enhver optænkelig Maade.

•

En Folkehøjskole paatænkes oprettet i Schweiz med den her i Danmark velkendte Dr. phil. F. Wartenweiler som Forstander.

•

Naar der herhjemme nu snart skal optages en Drøftelse af hele vort Skolevæsen, vil man ogsaa komme til at staa overfor Spørgsmaalet om *de kommunale Raads Myndighed med Hensyn til fri Skoler*.

I flere Dagblade har Friskolelærer J. N. Jensen, Holstebro, fremsat følgende betimelige Spørgsmaal til Rigsdagens Medlemmer:

I den ny Grundlov har vi som bekendt en Paragraf om Skolefrihed, som der allerede er sagt mange kønne Ord om, men der er ikke saa lidt, der tyder paa, at det kun skal være en Paragraf, der faar noget at betyde for de rige.

Vort Skolevæsen er ordnet saaledes, at ethvert kommunalt Raad har det i sin Magt at gøre Paragraffen værdiløs for de mindre velstillede, og det ser ud til, at der ikke er saa faa af de høje Raad, der nok har Lyst til at bruge Magten.

Nu vil jeg gerne stille et Spørgsmaal til vore Rigsdagsmænd:

»Er det retfærdigt, at et kommunalt Raad har Ret til at gøre en af Grundlovens værdifulde Paragraffer værdiløs for de mindre velstillede, og det vil jo sige langt den overvejende Del af Landets Befolkning?«

Holstebro Friskole, den 12. Januar 1919.

J. N. Jensen.

•

Pastor *Alfred Kaae* døde Søndag den 12. Januar, henved 70 Aar gl. Han havde været Præst, først som Kapellan i Tikøb i Nordsjælland, saa Sognepræst i Kværndrup paa Fyn, til sidst atter i Tikøb. Han tog Afsked i 1915. Pastor Kaae gjorde i sin Tid et meget betydeligt Arbejde for de danske Plejehjemsforeninger. Gennem sin jævne og hjertevarme Tale om Børnesagen vandt han mange Venner for den og gjorde sit til at berede Vejen for dette store og tunge Spørgsmaals Løsning. Han var en jævnlig Gæst ved Vennemøderne i København, var ogsaa med ved det sidste Liselundmøde og hævdede da under den kirkepolitiske Forhandling de grundtvigske Tanker om kirkelig Frihed.

•

I De danske Ungdomsforeningers Blad »Dansk Ungdom« drøftes Bladspørgsmaalet. I det tidligere omtalte Bladudvalg foreslog Højskolelærer Hans Lund, Askov at man skulde søge at at faa »Folkets Ungdom«s Redaktør, Højskolelærer Thorvald Laursen, knyttet til »Dansk Ungdom« som Redaktør. Lærer H. C. Hansen, Herning, har i »Dansk Ungdom« hævdet, at hvis dette skete, vilde det betyde en Kursændring. Han fraraader det i bestemte Udtryk. Hans Lund gør gældende over for H. C. Hansen, at Striden ikke staar om Kursen, ikke om Formaalet, men om noget langt mindre betydningsfuldt, nemlig om Formaals*paragrafen*. »Enhver ved, at det netop er Uenighed om Betimeligheden af en saadan Paragraf, der holder en Række Ungdomssammenslutninger udenfor D. D. U. . . . ; enhver, der blot kender det mindste til Forholdene, véd, at der i det praktiske Arbejde ingen som helst Forskel er paa de to Grupper af Ungdomssammenslutninger. — — — Man kan være uenig med os om det ønskelige i at faa et . . . . . fælles grundtvigsk Ungdomsblad; men man er ganske ved Siden af Virkeligheden, naar man vil mene, at det, der

skiller i Bladspørgsmaalet, er Synet paa det kristeliges Plads i Ungdomsarbejdet.«

»Dansk Ungdom«s Redaktør, Olaf Nielsen, giver hertil et Svar, som er holdt i en meget afvisende Tone. » . . . . vi ønsker«, skriver O. N., »at Ledelsen af vort Blad overdrages til en Mand, som i en Række Aar har staaet i Arbejdet for en Sag med en *umiskendelig Dygtighed* paa forskellige Omraader, en Mand, som helt og fuldt er med i at virke fremad mod Maalet, en *vaagen, dansk, kristen Ungdom*, paa det Grundlag, hvorpaa vort Ungdomsarbejde har vokset sig stærkt, det, der er udtrykt i vort Formaal, at *Arbejdet maa være paa kristelig Grund.*«

Det sidste Indlæg i Sagen skyldes Friskolelærer Jes Jessen i Trunderup. Hans Artikel røber et dybere Indblik i hvad det er, der skiller de to Retninger, og vi gengiver den derfor i dens Helhed.

»Vort Arbejde skal staa paa kristelig Grund?

Striden om D. d. U.s Formaalsparagraf har jeg stadig fulgt med Opmærksomhed uden dog rigtig at kunne forstaa, hvad der laa de stridende Parter imellem. Jeg har nu i flere Aar med Glæde været med i D. d. U. Da jeg kom med, havde jeg Indtryk af, at det man her vilde, var, som det saa træffende er sagt om Højskolen, at være med til at give Menneskelivet dets Ungdom. Give Ungdommen Lejlighed til at mødes med det store og skønne, som den længes efter og har den største Modtagelighed for.

Som det var Rousseau, der opdagede Barnelivets Ejendommelighed og krævede Barnelivets Ret til at udfolde sig, saaledes var det Grundtvig, som opdagede Ungdomslivets Ejendommelighed og krævede dettes Ret til at udfolde sig. Deraf udsprang det grundtvigske Ungdomsarbejde i Ungdomsskoler og Ungdomsforeninger, ogsaa D. d. U. Her vilde man give Plads for et friskt og sundt Ungdomsliv. Leve det for Ungdomslivet ejendommelige ind i de unges Sind, at det kunde bevares Livet igennem. Ja, saaledes forstod jeg det, og saaledes vilde jeg gerne være med, og jeg har aldrig følt, at Foreningens Formaalsparagraf stod i Vejen derfor, men syntes egentlig, der ofte var nogen Bogstavdyrkelse i Angrebene paa den. Paa den anden Side har jeg heller ikke kunnet forstaa de mange Lederes stærke Vedholden af denne Paragraf, idet jeg mener, at det maa kendes paa Arbejdet, hvad Formaalet er. Viser Arbejdet og Livet i Foreningerne ikke, hvad det er vi vil, da hjælper det kun lidt, at det er tydeligere udtrykt i en Lovparagraf.

Efterhaanden er det nu blevet mig klarere, at Afstanden mellem Formaalsparagrafens Tilhængere og Modstandere er temmelig stor og maaske saa stor, at det kan blive vanskeligt nok at mødes i Samarbejde. Udtrykket, der er brugt i D. U. Nr. 12 og staar over disse Linier, kunde tyde derpaa.

Saavidt jeg nu forstaar, bunder Striden ikke i en forskellig Vurdering af det kristelige, saaledes som man ofte faar Indtryk af ved at følge Forhandlingen fra D. d. U.s Side, men meget mere i en forskellig Vurdering af det menneskelige. Den store Betydning, ogsaa for det kristelige, man fra anden Side tillægger det menneskelige og folkelige i den Forstaaelse, som f. Eks. giver sig Udtryk i Højskolens Arbejde, kan Formaalsparagrafens Tilhængere ikke heltud godkende, men maa kræve, at der i vor Tid skal paavirkes mere direkte kristeligt. Hvad Grundtvig skrev om det poetiske hos et Menneske, »at det giver sig til Kende som en Bestræbelse efter, overalt ved det synlige at lade sig minde om det usynlige, overalt ved det sanselige at lade sig minde om det usanselige, overalt ved det timelige at lade sig minde om det evige«. Og hvad Brücker skriver i sin nylig udkomne Bog: »Og som Jesus viste Døberen Johannes fuld Anerkendelse, indrømmede, at han ikke kunde undvære hans Gerning, saaledes maa Kristendommen altid anerkende det menneskelige, indrømme dets netop for Kristendommen uundværlige Betydning«, vil man vistnok ikke fuldt kunne godkende.

Det var dog dette Grundtvigs Syn paa det menneskelige og folkelige og Grundtvigs Opdagelse af Ungdomslivets Ejendommelighed, der skabte det store Ungdomsarbejde i grundtvigske Ungdomsskoler og grundtvigske Ungdomsforeninger Landet over, og det er de samme Kræfter, der har været de bærende i Højskolens Arbejde, der ogsaa, maaske paa Trods af Formaalsparagraf og andet, har været det bærende i D. d. U.s Arbejde hidtil. Det viser Arbejdet i de enkelte Foreninger, maaske nok tydeligst der, hvor de unge selv har Ledelsen, og det viser vore store Møder f. Eks. paa Skamlingsbanken, i Askov eller i Holstebro — og det er sikkert, at sporskifter man her, da forandres Retningen meget meget mere, end om man omskriver Formaalsparagrafen.

Der er nylig peget paa D. d. U.s store Vækst og Fremgang under Formaalsparagrafens Fane. Om Virkeligheden nu alligevel er, at uden denne Fane havde vi staaet samlet i vort Ungdomsarbejde Landet over, vi, som arbejder paa samme Maade, og som vil det samme med vort Arbejde, og vi havde maaske tillige staaet i nær Tilknytning til den danske Højskole, noget mange af os altid har savnet. Saa havde Kræfterne nu været samlet om at rejse et betydeligt Ungdomsblad. Ja, maaske meget havde været vundet og intet tabt.

Naa, det hører vel ogsaa til det, man naturligvis kan beklage, men er af de Tilfælde, man kan og skal bære uden at lade sig forvirre. Selvfølgelig indrømmer jeg, at D. d. U. har Lov til at være sig selv, som de nu vil, og de er nok til at være sig selv, men derfra er kun et lille Skridt til at blive sig selv nok. Vi maa ikke i nogen Maade sætte Foreningens Sag over Dansk Ungdoms, gør vi det, da har vi passeret Middagshøjden.«

INDHOLD.

Johs. Fog-Petersen: Til Minde om Fru Ludi Petersen. Med 2 Billeder.
Aage Møller: Gammelt og nyt om Højskolen. II.
Thomas Knudsen: Brøns. (Fortsat.)
Morten Larsen: De er ude af Trittet, Hr. »Pastor«!
Severin Widding: Om færøske Forhold. II.
Morten Larsen og *J. N. Jensen*: Den store Skolekommission.
Spørgsmaal og Tildragelser. I Ugens Løb. Tidens Strøm.
Wilsons Evropa-Taler.
S. M. Lønneth: Jugoslaverne. Med Kort.
Anders Vedel: De engelske Valg.
Witt Bowden: De sejrendes Ansvar.
Naumann om Bolsjevismen i Tyskland.
A. V.: Karl Liebknecht.

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**

Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

TILLÆG TIL HØJSKOLEBLADET.

Nr. 4. | Fredag den 24. Januar. | 1919.

Resultater.

Højskoleforst. Augustinus har åbenbart ikke høje Begreber om min Forstand på Åndslivet. Efter hans Stykke i »Højskolebladet« Nr. 3 at dømme savner jeg nemlig Forståelsen af det, som »er selve grundlaget for åndeligt arbejde overhovedet«; jeg kan ikke min åndelige Abc. Var dette virkelig Tilfældet, måtte jeg vist helst straks gaa hjem og lægge mig. Det hele beror dog lykkeligvis på en Misforståelse.

Det fremgik udtrykkelig af min Artikel, at også jeg mener, at et Menneske må begynde med at så, ɔ: at arbejde på sit eget og andres Sjæleliv i fuld Tro og Tillid til Gud. Det er en god og sand Tale, men så *gammelkendt* — ikke mindst i »Højskolebladet« og visse toneangivende grundtvigske Kredse — at jeg ingen Grund fandt til på nærværende Tidspunkt at kvæde den Vise om igen. Jeg har i hvert Fald kunnet den udenad længe.

Derimod fandt jeg mig mere berettiget til at minde om en anden gammel Sandhed: Et Træ skal kendes på dets Frugter. Ikke mindst i Tiden viser Livets Kendsgerninger, at vi indenfor den grundtvigske Lejr trænger til at overveje, om ikke netop de Ord har Bud til os. Er vore Hjærter fyldt af evigt Liv eller Længsel derefter, skal det nok kendes også her i i Verden, ɔ: der vil komme Resultater. I Virkeligheden mener De, Højskoleforst. Augustinus, det samme, når De taler om ham, der »vil *se*, at livet udfolder sig kraftigt og stærkt omkring ham«.

Nu er det imidlertid en Kendsgerning, som De klogeligen undlader at berøre, at de grundtvigske Højskolefolk og Præster ingen særlig stor Evne har vist til at vinde Byungdommen. Hverken De eller jeg ser Livet udfolde sig kraftigt og stærkt indenfor Byernes grundtvigske Ungdomsforeninger. Derfor ligger det nær for alle dem, der ikke tør se alt for overåndeligt eller overlegent på Situationen, at slutte: Der må altså være en Mangel hos os. Lad os grundtvigske dog nu endelig ikke være så indbildske at mene, at vi har nået den fuldkomne, i ét og alt uforanderlige Visdom med Hensyn til Ungdomsopdragelse. Vi har vel endnu noget at lære. Vi har vitterligt kun fået forholdsvis få unge Mænd i Byen i Tale; dette kunde tænkes at være *vor* Skyld, ikke Guds. Den Fejl rettes ingenlunde ved at lukke Øjne og lægge Hænder i Skødet, men meget snarere ved, at man — gennem inderlig Bøn, praktiske Arbejdsmetoder og en stadig fornyet Undersøgelse af, hvad de unge trænger til — søger at dygtiggøre sig selv i Visdom til at vinde de unge.

Fremdeles: at der findes en stor Materialisme i vort Folk, også i Kredse, hvor man mindst skulde vente det, er ligeledes en Kendsgerning.

Under sådanne Forhold finder jeg det derfor fuldt åndeligt forsvarligt at lyse efter Frugter, Resultater. Også vi i Nutiden har Ret til at længes efter *at se Guds Frelse* i vort Folk, blandt de unge. Og bliver Frugterne borte, er det i første Række de Kristnes Skyld, fordi deres Liv er for ringe og deres Tale uden Kraft og Ånd.

Det forundrer mig at se Ungdomslæreren A. affeje den sædelige Strid med et flot Pennestrøg. Hvis man mener, at alene æstetisk og historisk Begejstring kan hjælpe en ung ud over det såre vanskelige Forhold mellem Mand og Kvinde, da mener man forkert. Tusinder af unge tog Skade her, fordi man lod dem gå *ene* med den Strid. Ingen hjalp dem. Forældre, Lærere, Præster generede sig — eller fantaserede sig udenom Vanskelighederne. Sindene skal fyldes, så de unge glemmer den sædelige Strid, siges der. Næsten som om det var en smal Sag! Som om Striden mellem ondt og godt ikke dagligt dukker op i ens Liv! Som om den ikke krævede Våben både til Angreb og Forsvar! Glemme den, Striden mellem al Slags ondt og godt! »Hvad er det dog for en tale« indenfor Kredse, hvor man vel dog har gået i Skole også hos den Grundtvig, der sang: »Verden, o, Verden! hvi frister du mig *endnu* under Hårene hvide?«

Kan en Retning tale? Ja, selvfølgelig! Nemlig gennem dem, der står som Bærere af Retningens *ejendommelige* Livssyn.

Holstebro, d. 19/1 1919.

Jens Krustrup.

Læreruddannelsen.

I Anledning af Lærerforeningens Krav om Studentereksamen som Betingelse for at faa Lærereksamen skriver Seminarieforst. *Byskov* i »Fyns Tidende«, som efter Tilskyndelse fra flere fynske Lærere har opfordret Byskov til at udtale sig om det nævnte Krav:

»Om det er er daarlig Lærerstand, vi for Tiden har her i Landet, skal jeg ved denne Lejlighed slet ikke komme ind paa. At der i saa stor en Stab er adskillige, der gør deres Arbejde daarligt, altfor daarligt, er der jo ingen Grund til at tvivle om; men de Tilfælde, hvor Aarsagen dertil er, at vedkommende er for uvidende, er overordentlig faa, om der overhovedet er nogen. Det er jo ikke nogen vidtgaaende Viden, der er Brug for i en Børneskole. Til at lære Børnene at læse, skrive og regne behøves der ikke nogen stor Kundskabsmængde, og det er og bliver Hovedopgaven for Børneskolen at tage sig af disse Fag. Den skal ligefrem maaske helst ikke stile saa meget højere; den skal i alt Fald ikke gerne faa Blikket rettet saa meget opad — mod fremmede Sprog, Matematik og andre stadselige og pyntelige Ting —, at den ikke mere kan øjne de lavtliggende Sager eller ikke kan afvinde dem tilstrækkelig Interesse.

Naar Lærerne ved deres Ombudsmøde har kunnet fremsætte Ønsket om at faa Studentereksamen som Forberedelse til Seminarierne, er det naturligvis Hensynet til *Standen*, der har været bestemmende, og man begaar næppe heller nogen Uretfærdighed ved at insinuere, at det er de dekorative Hensyn, der har været i Forgrunden. Alligevel kan man undre sig over, at en Repræsentation for Lærerstanden kan sende en Udtalelse af den Art ud i Verden. Ligefrem at optage en Diskussion om den, vilde være at gøre for stor Stads af den.«

Kundgørelser

maa for at kunne blive optagne i det først udkommende Nummer af »Højskolebladet« være Bladets Ekspedition i Hænde senest Onsdag Morgen, Forretningskundgørelser dog senest Tirsdag Morgen.

Nr. 5 Fredag den 31. Januar. 1919

Den store Skolekommission.

I.

Skulde man nævne de betydningsfuldeste love, det danske folk har fået gennem tiderne, måtte man gøre antallet meget lille, hvis man ikke tog skoleloven af 29. Juli 1814 med. Selv om der har fundet megen skolelovgivning sted siden den tid, er det dog sådan, at endnu den dag idag er loven af 1814 den grundvold, hvorpå den danske folkeskole hviler. Det kan dærfor egentlig ikke forundre nogen, at man nu, da denne lov har mer end de hundrede år på bagen, har syntes, det kunde være på tiden at lægge en ny grundvold for vort skolevæsen og ikke nøjes med, som man hidtil har gjort, at foretage større eller mindre reparationer på det gamle skolehus.

Med dette for øje fremsatte undervisningsministeren den 22. Novbr. 1918 et lovforslag om nedsættelse af en skolekommission, der skulde »tage hele det samlede skolevæsens forhold — pædagogisk, økonomisk og administrativt — op til overvejelse og drøftelse samt til at udarbejde forslag til en omordning heraf«. I dagene fra den 28. til den 30. Novbr. var dette forslag til 1. behandling i folketinget og fik i det hele taget en velvillig modtagelse dær. Strængt taget havde rigsdagsmændene jo kun at udtale sig om betimeligheden af en sådan kommissions nedsættelse, dens sammensætning, virkemåde o. lgn., men det blev til en stor skoledebat, hvor forskellige rigsdagsmænd fremsatte deres tanker om danske skoleforhold både i nutid og fremtid, og det skal de ikke høre ilde for, ti det gjorde forhandlingen både interessant og lærerig.

Hvad resultat en sådan skolekommission vil komme til, kan man naturligvis intet sige om endnu, men hvis man tør bygge noget paa den forhandling, der fandt sted i folketinget, forekommer det mig, at vi, der ønsker frihed på skolens område, egentligt kan nære ret godt håb.

I det følgende skal gives en meget sammentrængt fremstilling af de vigtigste spørgsmål, der var under debat.

1. Kommissionen.

Efter ministerens forslag skulde kommissionen bestå af 38 medlemmer, af hvilke rigsdagen skulde vælge 12, ministeren 24, medens kongen skulde vælge 2 formænd. Mod denne sammensætning protesterede navnlig Venstres ordfører (*Klaus Berntsen*) meget stærkt og hævdede, at rigsdagen burde vælge flertallet af kommissionens medlemmer. Ministeren gjorde rede for årsagen til, at han havde forbeholdt sig at vælge så stor en part: der var en mængde institutioner, som med god ret kunde kræve at blive repræsenteret i kommissionen; ministeren anså det for sin opgave at vælge disse repræsentanter og kunde isåfald på ingen måde nøjes med mindre. Ganske vist vidste han jo nok, at man i stedet for at vælge dem ind i kommissionen kunde tilkalde dem som sagkyndige medlemmer,

men han fandt det meget uheldigt, at disse sagkyndige jo så ingen stemmeret havde ved afgørelsen.

Efter ministerens forslag skulde kommissionen deles i to afdelinger med hver sin formand, den ene afdeling skulde da sysselsætte sig med folkeskolens indretning, den anden med de øvrige skoleformers. Mod dette protesterede både Socialdemokraten *Vilh. Rasmussen* og Venstremanden *N. Joh. Laursen*, der ønskede, at en og samme kommission skulde tage sig af alle skoleformer.

Endelig forlangte ministeren, at kommissionen skulde gøre sit arbejde færdigt i løbet af et år, hvilket fandt tilslutning både fra de Radikale og Socialdemokraterne, der hævdede, at vi måtte have en ny skoleordning hurtigst muligt, men mødte stærk modstand både fra Venstre og de Konservative.

Efter de tre dages forhandling nedsattes et udvalg på 15 medlemmer, og i dette opnåedes der enighed om tre af Venstre stillede ændringsforslag: 1. Kommissionens medlemstal fastsættes til 25, af hvilke undervisningsministeren vælger formanden og 8 medlemmer, medens de øvrige 16 vælges af rigsdagen, 2. Rigsdagen kan vælge andre end sine medlemmer, og 3. Tidsfristen tages ud af lovforslaget. Ved 2. behandling i folketinget den 19. December 1918 vedtoges disse ændringer.

I det hele og store tror jeg, der er god grund til at være tilfreds med disse ændringer. Da rigsdagen er fremgået af den almindelige valgret, er det i sin orden, at den vælger broderparten af medlemmerne, og om »sagkundskaben« end dærved kommer i afgjort mindretal, er der såvist ingen grund til at sørge over det. Det er med skolevæsenet som med militærvæsenet: fik »sagkundskaben« lov til at boltre sig disse steder, så vilde vi komme godt op at køre. At tidsfristen falder bort, anser jeg også for en fordel. Skulde det hele arbejde tilendebringes i løbet af et år, kunde der let komme noget jaskeri dærover. Og der er såmænd heller ingen grund til at haste så stærkt. Vort skolevæsen er ikke i den nødstilstand, som visse moderne pædagoger hidser sig op til at tro, selv om det må indrømmes, at det er særdeles betimeligt, at det nu tages op til drøftelse. Kommissionens arbejdsdygtighed forringes sikkert ikke ved, at medlemstallet nedsættes fra 38 til 25, men på dette punkt nærer jeg dog lidt betænkelighed. Da der kun skal vælges 1 formand, betyder det jo, at kommissionen ikke skal deles i to afdelinger. Dette kan føre til, at folkeskolen i stedet for at blive en selvstændig institution bliver et nøje indpasset led i skolehelet, og vilde ganske sikkert føre til det, hvis »sagkundskaben« blev dominerende i kommissionen, for de sagkyndige er jo som bekendt begejstret for det monstrum, der kaldes enhedsskolen.

2. Folkeskolens stilling.

Ved fremlæggelsen af lovforslaget fremhævede *undervisningsministeren*, at »et hovedpunkt i kommissionens arbejde måtte blive at overveje mulighederne for indførelse af en skoleordning, hvorefter man fra en fælles grundskole kunde gå over til de forskellige skoleformer, der er nødvendige for den uddannelse, der må sættes som skolens mål. Dette mål må naturligt blive *dels* at være grundlag for videre uddannelse ved universitetet, *dels* gennem en ungdomsskole at dygtiggøre til indtræden i det praktiske liv eller til videre uddannelse ved højere læreanstalter, der særlig tager sigte på det praktiske livs formål.«

Mod dette hævdede *Kl. Berntsen* stærkt, at folkeskolen ikke skal være »en kælderetage for den lærde skole«, men at den bør have sin særlige opgave. Den skal være en skole for livet, en skole, »hvis hovedopgave må være at vække hos den opvoxende slægt en levende interesse for at voxe op til at blive nyttige og dygtige borgere i det samfund, de tilhører, blive dygtige mennesker, der med interesse ikke alene vil søge at finde en plads, men også at fylde en plads i det samfund, hvis børn de er.«

Undervisningsministeren nægtede, at det var hans mening, at folkeskolen skulde være en kælderetage til den lærde skole. Folkeskolen skulde have sit mål i sig selv, men dog bør der være »en vis enhed i vort skolevæsen«. Ordningen af vor folkeskole bør anlægges således, »at den kunde dygtiggøre børnene og gennem en ungdomsskole føre dem ind i praktisk borgerlig virksomhed og navnlig gennem en ungdomsskole dygtiggøre dem til at gå ind i de højere læreanstalter, som vedrører det praktiske og borgerlige liv«, og som sådanne nævnte han »landbrugsskoler, tekniske skoler, handels-

skoler og husholdningsskoler og flere andre af den slags skoler«.

Kl. Berntsen følte sig ikke tilfredsstillet ved ministerens udtalelser, men mente, at hvis folkeskolen knyttedes nær til de højere skoler, så blev det ikke den, der kom til at bestemme disses mål, men omvendt.

Forhandlingen viste en rørende enighed mellem alle om, at »folkeskolen skal have sit mål i sig selv«, men jeg tror, man skal vogte sig for at bygge for mange forhåbninger på denne enighed. Det forekommer mig, at undervisningsministeren ved sine udtalelser sejlede enhedsskolen et par streger for nær, og det glæder mig, at to af hans ordførende partifæller, nemlig *J. Fog-Petersen* og *Valdemar Nielsen*, synes at tage afstand fra ham på det punkt. *Fog-Petersen* udtalte, at man skulde give folkeskolen den plads i solen, som den tilkom, og at man skulde vogte sig for at begå en lignende fejl som i 1903, da man stak et sugerør (mellemskolen) ned i den, og *Valdemar Nielsen* forlangte klart og bestemt, at folkeskolen skulde være uberørt af de andre skoleformer. Det er selvfølgelig fra Socialdemokratiet, at den største fare for vort fremtidige skolevæsen truer. *Vilh. Rasmussen* krævede absolut enhedsskolen, og det var da også ham, der fremsatte kravet om, at den store kommission ikke måtte være tvedelt, et krav, som desværre Venstremanden N. Johan Laursen kraftigt støttede. Heldigvis synes dog Socialdemokratiet lige så lidt som de andre partier at stå enigt i dette spørgsmål (enhedsskolen), en mand som *Stilling* hævdede bestemt, at folkeskolen skulde være nr. 1, og at den ikke på noget punkt måtte indrettes efter den højere skoles behov.

3. »På dansk grund«.

Venstremanden *Chr. Søgaard* udtalte det ønske, at kommissionen væsentlig vilde sysselsætte sig med de ydre sider af vort skolevæsen, de økonomiske og administrative forhold, og hævdede, at befolkningen aldeles ikke kunde bøje sig for selv en nok så sagkyndig kommissions afgørelse, hvor det gjaldt den indre og åndelige side af skolens arbejde. Så grundenig man end må være med folketingsmanden deri, må man dog gøre sig klart, at kommissionen sikkert ikke vil begrænse sit virkefelt således, men at den også vil røre ved den indre side af skolens arbejde. Hvilke reformer vil den her foreslå? Om denne side af sagen udtalte *J. Fog-Petersen* sig således: »En hovedbetingelse for, at denne skolekommissions arbejde vil lykkes og blive til gavn for vort folk, er, at arbejdet gøres ud fra en forståelse af, at dansk skoleliv i de svundne år har haft sin egen bevægelse og har haft sin særlige måde at ytre sig på. . . . Vi skal ikke indføre systemer fra udlandet, der ikke passer til vore forhold. Den danske skole som helhed taget skal bygges op *på dansk grund*.« Disse gode ord takkede hans politiske modstander *Kl. Berntsen* ham for, og jeg håber og tror, at flertallet af det danske folk kan slutte sig til denne tak.

Vi har her i Danmark i sidste hundredår haft fire skolemænd, som vi trygt tør stille op mod udlandets pædagoger, nemlig *Grundtvig*, *Kold*, *L. Chr. Müller* og *H. J. M. Svendsen*. Disse fire Mænd var enige i at opstille kravet om, at undervisningen skulde være levende og personlig, og at den fuldt så meget skulde tage sigte på barnets etiske som på dets intellektuelle udvikling. Skal vor skole nu bygges op på dansk grund, så må disse mænds skoletanker danne en væsentlig del af grundvolden. Men her vil der sikkert komme til at stå kamp.

Ved den tid, ministeren fremsatte sit lovforslag, stillede redaktøren af »Købstadskolen« i sit blad det resultat op, som han ønskede, at kommissionen skulde komme til. Det går i en lidt anden retning. Skolen skal »renses for al Grundtvig-Koldsk bragesnak« og for »alt det bavl om individualitet og personlighed, der som en bred fraseflom har dysset vor skole i søvn«, være »en tidssvarende samfundsskole«, »en virkelig arbejdsskole« osv. Også ved forhandlingerne i folketinget lød der lignende røster. »Vor nuværende opdragelse er altfor meddelende«, sagde *Vilh. Rasmussen*, og han krævede, at barnet skulde bringes »direkte til kundskabens kilde«, skulde gøre videnskabelige studier, for »der er ikke større videnskabsmand i princippet end barnet«.

Jeg betragter sidstnævnte påstand som en frase; men selv om den var rigtig, burde opdragelsen så gøres videnskabelig? Absolut ikke. Det er ikke 50 a 60,000 »videnskabsmænd« årlig, Danmark trænger til, men, som Kl. Berntsen

udtrykte det, »nyttige og dygtige borgere«, der kan finde og fylde deres plads i samfundet.

Nej, skal vor folkeskole bygges »på dansk grund«, så er det ikke »drengevidenskabelighed«, den skal bygges på. Den skal bygges på det jævne, så nær hjemmet som muligt. Den må ikke blive en selvstændig institution i den forstand, at den river barnet løs fra hjemmet, ligesom fører det ind i en hel anden verden, men den bør dærimod være en »hjemmets medbjælp«, sådan som det også blev udtrykt på rigsdagen både af Venstre og Radikale.

Når nu kommissionen snart nedsættes, så fejler det ikke, at den vil komme til at tælle en hel del medlemmer, der vil have navn af at være grundtvigske. Rigsdagen kan ikke komme udenom dem, og jeg antager heller ikke, at ministeren vil gå udenom dem. Man må da håbe, at de vil vise, at de er grundtvigske i mere end navnet, at de vil udføre et godt arbejde i Grundtvigs ånd, så vi kan få en børneskole, der virkelig er bygget på dansk grund.

Poul Lindholm.

Foreløbig.

Jeg må gøre pastor Welding min bedste undskyldning for hvad jeg tillagde ham at have sagt. Jeg må dog lige gøre opmærksom på, at jeg sagde »pastor W. skal have sagt«, ikke »pastor W. har sagt«. Thi deraf fremgik formentlig tydeligt, at sådan var det mig berettet, og at jeg mente at have grund til at anse det for en pålidelig beretning men ikke kunde dokumentere det.

Det er da kun godt, at pastor W. helt har kunnet tage magten fra denne udtalelse, og jeg glæder mig over, at han lige så fuldt som jeg vilde anse den som noget »vås«.

Derimod kan jeg på ingen måde gå ind på, at det skulde være en af mig lavet karrikatur af Kirkeligt samfund, jeg bekæmper. Jeg må nu i øvrigt tie, til Morten Larsen har fået sig talt ud. Men da dette blads læsere vist gennemgående ikke kænder det, skal jeg her aftrykke følgende af samfundets »grundbestæmmelser«, hvor et par udhævelser skyldes mig. De vil da kunne selv se og skønne, om jeg har karrikeret noget for at have »et skabilken« at hugge ned.

§ 7.

Kirkeligt Samfund af 1898 vil *arbejde for Guds Riges Fremme baade hjemme og ude i Hedningelandene.*

Det virker ved:

a) Afholdelse af Møder indenfor de enkelte Kredse, dels i Kirkerne (med Altergang), dels gudelige Forsamlinger (helst i Hjemmene eller paa anden Maade).
b) Større Fællesmøder for flere Kredse — mulig 1 á 2 Dage, f. Eks. i Form af Efteraarsmøder med kirkeligt Præg.
c) Et aarligt Vennemøde for hele Landet.
d) Kirkelig oplysende og opbyggelige Foredrag.
e) Kirkeligt Ungdomsarbejde.
f) Udsendelse af Rejsepræster og Lægmænd, der egner sig til at være Ordets Forkyndere i videre Kredse.
g) At der indenfor de enkelte Sogne og Menigheder holdes Møder for ældre og yngre i Præstegaarden eller skiftevis i andre Hjem med opbyggelige og oplysende Foredrag, Oplæsning, Samtale, Sang o. s. v. — Hertil kan slutte sig aarlige Fællesmøder for Ungdommen i større Kredse, helst da tillige med Gudstjenester i Kirkerne.
h) Udbredelse af Skrifter af opbyggelig eller i kristelig Henseende oplysende Art.
i) At der antages dertil skikkede Mænd til som Diakoner at gøre Hus- og Sygebesøg eller som Ordets Forkyndere i Soldaterhjem, Sømandshjem og lignende, samt i Menighedshuse, særlig i Hovedstaden.
k) Udgivelse af Blade.

§ 9.

Til Virkeliggørelsen af de nævnte Formaal — og *andre dermed beslægtede videregaaende* — søges de nødvendige Pengemidler . . .

V. Brücker.

Naar man kyler med Sten.

Maa jeg venskabeligst henstille til D'hrr. Brücker og Morten Larsen — saafremt de fortsætter med at kyle Sten efter hinanden — ikke at kyle dem ind i min Præstegaard. Saa øvede Stridsmænd maa nok kunne haandtere deres Kastevaaben paa en saadan Maade, at de ikke bliver til en almindelig Fare for deres Omgivelser.

A. M. Bårris.

Starup Præstegaard, 25. Januar 1919.

Kirkeligt Samfund.

I.

Samling.

Kirkeligt Samfund skal være en Frugt af Utaalmodighed; de, som har dannet det, har været Mennesker, som ikke kunde give Tid.

Hvoraf ved man nu det? Har man gransket deres Hjerter og Nyrer? Det er det, man siger om visse Missionsfolk, at de gør; har man maaske taget ved Lære af dem?

Jeg ved med mig selv, at det ikke er Utaalmodighed, som har drevet mig ind i Kirkeligt Samfund. Jeg tror heller ikke, der har været meget af den Slags blandt dem, der har været de ledende i Kirkeligt Samfund i de 20 Aar, der nu er gaaet, siden det blev grundet. Havde der været det, var det Hele vel blevet opgivet for længe siden, for det er, som man tidt nok faar at høre, gaaet meget smaat. Det har ikke være muligt at faa rigtig Gang i Arbejdet, selv om der er udrettet mere, end mange kan eller vil se.

Ja — men I, som nu prøver paa at omorganisere Kirkeligt Samfund, — I — er fulde af Utaalmodighed. Om der kan have været et Stænk deraf hos en eller anden, tør jeg selvfølgelig ikke sige noget om; jeg har ikke undersøgt dem alle indvendig; men gennemgaaende har det efter mit Skøn været noget helt andet, som har været Drivkraften i det, som er sket.

Hvad har det da været? Trang til at tage et Arbejde op *med forenede Kræfter*.

Indenfor den Del af Menigheden, som — ved en Misforstaaelse — kaldes den grundtvigske, er der mangt et Sted gjort et solidt Arbejde. Baade Menighedens og Folkets Aand har haft Værksteder og Tjenere i Landets forskellige Egne i Børne- og Ungdomsskolen, i Sogne-, Valg- og Frimenigheder. Der har været Plads for Forskellighederne; hver har arbejdet paa sin Vis; ofte har der været Brydninger; en Følelse af noget fælles, som bandt sammen, har der alligevel været, selv om man ikke altid har haft let ved at sige, hvad dette fælles var.

For de bedste blandt dem, som har været med i dette Arbejde, samlede alt sig om at være det inderste i sig selv og sit Forhold til Gud i Kristus tro; de havde en mere eller mindre stærk Følelse af, at kun de, hvis Liv er samlet derom, duer til at være Sandhedsaandens Tjenere.

Men selv om Sandhedens Aand mangt et Sted fik Plads til at gøre et Arbejde i en Kreds, fik han sjælden eller aldrig hele Magten. Følgen deraf var, at hver beholdt en god Del af sine Egenheder og Særheder; man kunde eller vilde ikke slippe dem, maaske kælede man for dem som Tegn paa særlig Originalitet.

Sandhedsaanden havde til en vis Grad Magt over Sindene, men sjælden fik han en saadan Magt over dem, at alle — eller Flertallet af dem, som var inde under hans Paavirkning, kunde glemme sig selv og drukne alle Egenhederne, Særhederne og al Trang til falsk Selvhævdelse i Iveren for at løfte en fælles Opgave til Gavn for Menigheden og Folket som Helhed. Atter og atter maatte vi sande Ordene: »Paa vort eget Nat og Dag stirrer vi med Velbehag, det forstyrrer Freden.«

Følgen deraf har været, at medens vor Retning mangt et Sted har gjort et godt Arbejde paa et mindre Omraade, har det glippet for den, hver Gang den stod overfor en Opgave, som var af den Art, at den kun kunde magtes, naar alle Kredse i Landet slog deres Kræfter sammen og løftede i Flok.

Dette har f. Eks. vist sig overfor de Opgaver, som laa og ventede paa at blive løst i København.

København er en saa stor By i Forhold til vort lille Land, at selv en nogenlunde livskraftig Retning indenfor Menigheden ikke magter at løfte Opgaverne dér, hvis den mangler Evnen til at lægge sine Kræfter sammen og bruge dem til det yderste. I dette Forhold er det især, at Bristen i det Kirkefolk, som er bleven kaldt efter Grundtvig, har vist sig.

Mange — og det ikke af de ringeste — har følt det, sørget over vor Afmagt og gaaet med et Suk i sig efter, at den Tid maatte komme, »da Bækkene forenede sig«, da Sindene blev saa stærkt grebne af Iver for at tjene i Jesu Kristi Aand, Kærlighedens og Sandhedens Aand, at det for Alvor mærkedes, at det, som binder

sammen, er langt — langt — stærkere end det, som skiller.

De var mætte, overmætte af de bitre Erfaringer, de havde gjort af, hvad det førte til »at stirre paa sit eget Nat og Dag«; de hungrede efter at komme til at erfare den Sandhed, der er gemt i Ordene: »Lad os Jesus en og hver som vort Liv og Lys faar kær, det gør Enigheden.«

Det var efter min Opfattelse noget af den Art, som rørte sig f. Eks. i Pastor Hoff, som vel var den, der især gav Stødet til, at Kirkeligt Samfund af 1898 blev stiftet.

Det er kun lidt af det, der tilsigtedes, der er naaet i de 20 Aar, der er gaaet, men Længselen efter at komme til at opleve den Dag, da vor Retning bliver i Stand til at samle sine Kræfter til et Arbejde for at løse de mange Opgaver, der ligger og venter paa at blive løst af den, er ikke død; den lever i os — gamle og unge —; det er den, som har været Drivkraften i os, da vi tog Arbejdet op for at omorganisere kirkeligt Samfund.

Det er ikke alene overfor Opgaverne i København, det har glippet for den grundtvigske Retning, fordi den ikke evnede at virke med sin samlede Kraft; det har ogsaa glippet for den overfor de mange Opgaver, der laa og ventede paa at blive løst netop af den rundt om i det hele Land.

Hvor der var stærke Kredse, der gik det nogenlunde; naar det kneb, lærte man at hjælpe sig selv; man dannede frie Menigheder, grundede Højskoler, Friskoler, Foredragsforeninger o. s. v., men hvor der kun var nogle faa, en meget lille Flok, blev den ofte klemt inde og kvalt enten af Verdsligheden, som omgav den, eller af andre religiøse Strømninger. Mangen Gang faldt det slet ikke de stærke ind, at det var deres Opgave at tage sig af disse Smaaflokke og støtte dem baade aandeligt og timeligt. Paa den Vis er mange spæde Spirer bleven kvalt rundt om i vort Land. Smaaflokkene har opløst sig og er gaaet til i Uvirksomhed og gold Kritik af Missionsfolk og andre. Mangen brav, ja dybt greben Mand eller Kvinde, som gav sit Liv hen f. Eks. i den frie Skoles Tjeneste, sled sig op, men evnede ikke at standse Forfaldet; Kredsen, han eller hun stod i, opløstes; Forholdene var dem for stærke, og ingen kom dem til Undsætning; man levede alt for meget efter Grundsætningen: Hver hytter sig.

De Mænd, der dannede Kirkeligt Samfund af 1898, søgte at kalde den grundtvigske Retning til Samling, vække den op til at se alt dette og sætte Kræfterne ind paa at forhindre, at Livet rundt om i Smaakredsene blev overvældet af Døden.

Der er da ogsaa naaet noget i den Retning i de 20 Aar, der er gaaet, selv om det er altfor lidt.

Jeg kunde f. Eks. nævne en Egn i vort Land, hvor Dannelsen af Kirkeligt Samfund gav Stødet til, at de smaa spredte Kredse af grundtvigsk paavirkede Mennesker, som fandtes dér, sluttede sig sammen i et stedligt kirkeligt Samfund, som tog et Arbejde op dér. Nu — 20 Aar efter — er disse Smaakredse vokset saa godt, at de har sluttet sig sammen i en fri Menighed med egen Præst.

De Opgaver, vi ikke magtede, fordi vi ikke forstod at virke med forenede Kræfter, tog andre op og løste dem paa deres Maade — navnlig i København. Hvad gjorde saa vi? Faldt ikke mange af os for Fristelsen til at øve gold Kritik?

Denne golde Kritik har i høj Grad bidraget til at udmarve det grundtvigske Menighedsliv. Vi var mere udviklede end disse snæversynede Missionsfolk; — det var vi ogsaa, — paa en Vis i hvert Fald; vi kunde ræsonere, kritisere, føje vore Ord; vi var begavede, aandfulde i Forhold til disse ofte lidt udviklede Mennesker, — ja, Gud hjælpe os, — det var vi ogsaa; vi havde faaet meget, og hvordan gik det saa? Disse menneskelig talt lidt udviklede, ofte snæversynede Missionsfolk, disse ofte halvt eller helt reformerte med liden Sans for Livskilderne i den kristne Menighed, de handlede, de samlede Penge, de var ikke bange for at lukke Pungen op, de løste Opgaverne — paa deres Vis — kunde man vel kræve andet af dem, — og vi, — hvad gjorde vi? Vi kritiserede, beroligede — i mange Tilfælde — dermed vor Samvittighed, skaanede vor Pung og plejede vor aandelige Magelighed. Mangen en, som havde været paa Højskole i Ungdommen og en Tid i sit Liv været i Forhold til noget, der var Aand i, gik det, som der staar i Visen:

»Sidde godt og ligge blødt,
Falde let i Staver,
Gaa i Søvne, snakke dødt
Og faa tykke Maver.«

Følte han til Tider Tomheden i det Liv, han levede, trøstede han sig med Kritik af Missionsfolkene. Intet Under, at mange af dem, som intet vilde og intet gad, naar de endelig skulde have et Navn, kaldte sig Grundtvigianere.

Vi glemte altfor ofte, at den bedste Kritik, til syvende og sidst den eneste, der har Livets Ret, er den at løse Opgaven paa en bedre Maade end de, man kritiserer, har løst den paa.

Mange havde f. Eks. skarpt Øje for de Fejl, der efter vort Syn kunde være ved K. F. U. M. og K.; der var nok af dem, — det er der altid, naar en Ide, den være aldrig saa ophøjet, skal føres ud i den genstridige Virkelighed; men de glemte ofte, at trods alle de Fejl, der mulig klæbede ved disse Folks Arbejde, havde det et stort Fortrin: det var noget virkeligt, de bød f. Eks. Soldaterne, som stod overfor det praktiske Livs Krav.

Grundtvig fortæller et Sted, at han under et af sine Ophold i England overfor en Englænder pegede paa alle de Fejl, der var ved meget af det, dennes Landsmænd havde sat i Værk. Englænderen svarede ham bare: Hvad gør I? Grundtvig blev ham Svar skyldig, for han følte, at det eneste Svar, han kunde give, var: Ingen Ting. Alt for ofte har vi, hans Lærlinger, været nødte til at tie af samme Grund, som han tav den Gang, hvis vi da var sandhedskærlige nok til at vælge denne Udvej.

Naar jeg siger, at vi intet har gjort f. Eks. for at løse Opgaverne i vor store Hovedstad, glemmer jeg ikke det ihærdige og selvfornægtende Arbejde, der er gjort af mangen Mand og Kvinde for at tage en Gerning op der, men altfor ofte maatte netop de savne den Støtte, de skulde have haft, for at deres Arbejde rigtig skulde lykkes.

Det har været til — maaske ubodelig — Skade, at den grundtvigske Retning har manglet Evne til at sætte sin samlede Kraft ind paa at løse de Opgaver, der laa for i Hovedstaden og anden Steds. Endnu kan der dog maaske raades Bod derpaa i hvert Fald for en Del; derfor lad os samle os — trods alt, hvad der skiller — Kirkepolitik, Bibelkritik o. s. v. Ikke saadan, at vi søger at skjule disse Forskelle, nej, lad os være dem bekendt, lad os tage Tag om dem i Fremtiden som i Fortiden, men lad os aldrig glemme, at alt dette, som skiller er Smaating i Sammenligning med det, vi er fælles om — Barneforholdet til Gud i Jesus Kristus, Forsagelsens og Troens Liv, vi i Daaben er genfødte til. Lad os samle os til Løsning af de Opgaver, der ligger for i vor Hovedstad og anden Steds; lad det blive ufuldkomment det, vi naar at faa udrettet, det bliver det, som skal ind i den genstridige Virkelighed altid, men lad det blive noget, der med alle dets Mangler er Virkelighed i.

Lad os gøre dette saa vel for vor egen som for de andre Retningers Skyld.

Hvor trænger f. Eks. K. F. U. M. og K. i København til en kraftigere Vekselvirkning med et Ungdomsarbejde, der er præget af det Kirke- og Folkeliv, som rører sig i vore frie Menigheder og paa vore Højskoler.

Jeg kom til at tænke paa dette ved at støde paa en Ytring af Pastor Ricard, hvori han ikke var helt fri for at pukke paa, at de er saa mange i K. F. U. M. og K. Det er i mine Øjne ikke noget særlig godt Tegn, naar Kristne begynder at pukke paa, hvor mange de er. Det er ikke sjælden Tegn paa, at de staar Fare for at komme til at forveksle det indre og det ydre, Aanden og Kødet. K. F. U. M. og K., maaske ogsaa meget andet af det aandelige Liv i København, som dels er præget af Indre Mission, dels af Strømninger, som er komne vestfra, trænger til en Modvægt.

Gud give, at den grundtvigske Retning maa kunne faa lært at samle sine Kræfter for at skabe denne Modvægt. Kan vor Retning ikke løse denne Opgave, er der næppe andre, som kan det. Lykkes det for os, vil det være til Gavn for dem, som trænger til at have en anden Retning at brydes med, men det vilde være til allermest Gavn for os selv.

Morten Larsen.

Holstebro, 20. Januar 1919.

Gammelt og nyt om højskolen.

III. Folkehøjskolen.

Grundtvigs tanke med højskolen i Soer er aldrig kommen til udfoldelse i livet. Kun begyndelsen har vi faaet i Askov. Den almindelige højskole, som den findes rundt om i landet, er skabt af Grundtvig, men formet af Kold. Det er en vækkelsesskole, ikke til kristendom, men til menneskelighed.

Som Grundtvig tænkte sig højskolen, var det en skole for hele folket i dette ords almindelige betydning. Danske mennesker skulde paa den skole kunne faa oplysning om alle menneskelige ting og særlig om alt, hvad der vedrørte det danske borgersamfund. Der skulde ikke spørges om elevernes aandelige eller religiøse standpunkt. De skulde kun være danske borgere med lyst og trang til oplysning. Af lærerne ved skolen skulde man kun kræve, at de levende og folkeligt var optaget af det emne, de skulde undervise i, og at de havde evne til at meddele sig til eleverne jævnt og varmt og menneskeligt.

En saadan skole vilde være en velsignelse i ethvert folk, og det er mange danske menneskers haab, at den begyndelse, der er gjort i Askov, skal udvikle sig til at blive »højskolen i Soer«. En saadan skole overflødiggør imidlertid ikke den almindelige højskole. Grundtvig tog fejl, da han mente, at skolen i Soer kunde klare det hele; den er det andet led og ikke det første i folkets udvikling og oplysning til at blive danske mennesker. Dette viste sig, da Grundtvigs tanke skulde virkeliggøres. Og Grundtvig erkendte vist sin fejltagelse, idet han anerkendte Kold, og vel ogsaa igennem de erfaringer, han gjorde som højskolelærer paa sin egen skole.

Den almindelige højskole er dog ikke blot et led, det første, i en række af uddannelsesanstalter, der naturligt ender i fagskoler, men den er i sig selv en enhed; den er indvielsen, en selvstændig, afsluttet handling, selvom den dybere indlevelse i denne handling aldrig afsluttes. Ja, højskolen er i sit inderste væsen saa særegen, om dens maal end er aldrig saa alment, at den ikke kan siges at være for alle. Jeg har imidlertid ofte mødt den udtalelse, at alle burde og skulde paa højskole, men jeg tror ikke, dette er rigtigt. Jeg er sikker paa, at alle mennesker trænger til en menneskelig og folkelig vækkelse, ja, jeg drister mig til at sige, at det er noget i retning af en ulykke, om et menneske ikke faar en saadan menneskelig vækkelse før den kristne; det er i hvert fald imod naturens orden. Men alligevel tror jeg ikke, at alle mennesker kan hjælpes til den menneskelige vækkelse igennem højskolen, maaske fordi højskolen er folkelig og præget af en bestemt menneskelig livsanskuelse, nemlig den grundtvigske. Jeg kender i hvert fald mennesker, som jeg anser for at være menneskeligt lysvaagne, og som aldrig har haft mindste berøring med højskolen, ja, jeg maa tilføje, at jeg tror, de vilde have haft skade af det, om de i deres ungdom havde været i forbindelse med den.

Der er ganske vist »højskoler«, som ikke hviler paa den grundtvigske livsopfattelse som det bærende og alt gennemtrængende, f. eks. partiskoler eller indremissionsskoler, men deres hovedformaal ligger udenfor det menneskelige og folkelige. Folkelig er kun den skole, der henter al sin næring fra folkeaanden, fra den levende kraft, der er udtryk for det, som er det danske folks gave og opgave som folk, det særegne, som intet andet folk i verden har mage til: Guds tanke med vort folk, kunde jeg ogsaa kalde det. Denne skole er ikke for alle, der taler dansk og bor indenfor landets grænser, for det er ikke alle danske borgere, der viser modtagelighed for folkeaanden. Kun de, som kan høre, eller som har evne og vilje til at kunne komme til at høre folkeaanden, hører med til folket. De andre er borgere, og det er altid flertallet.

I en kort stund, i en vis *stemning* kan flertallet vaagne op til at høre folkeaanden. Det skete i 1848, og det skete i 1914. Men ellers sover Holger Danske for de fleste. Dette skal dog ikke gøre nogen mismodig, for det har aldrig været et flertal, der bar et folk. Men det er en advarsel til mange, som missionerer for højskolen paa urigtig maade. Der *skal* missioneres, men ikke ved avertissementer, ved lokkende fag, ved smiger for »klasser« eller »stæn-

der«, ved troen paa, at alle skal med, o. s. v. Kort sagt, der skal ikke missioneres ved, at man følger med tidens strøm. Det skal ske inden fra, ved det aandsbaarne vidnesbyrd om menneskelighed og folkelighed, som er udtrykket for selve højskolens liv og gerning. Og de, som ikke kan høre og følge denne røst, om dens kalden end lyder uklart i dem, har intet med højskolen at gøre. Men indretter højskolen sig paa alligevel at tage dem med, fordi »der dog er en mulighed for, at der kan komme *noget* godt ud af det«, da svigter den sin idé og bliver en allemandshøjskole og ikke en folkehøjskole. Herom mere senere.

Aage Møller.

P. Lauridsen: Da Sønderjylland vågnede.

V.—VI. Lehmann & Stage.

Vi danske slesvigere lever i denne tid i en meget mærkelig sindsstemning. Den svinger ustandseligt frem og tilbage fra vemod til glæde.

Vemod — fordi ofret var så stort. Vi savner hos familjer, venner og bekendte både den ene og den anden. Der er tyndet frygteligt ud i rækkerne, og det har jo ikke ende endnu. I de efterfølgende år vil snart en og snart en anden falde fra. Således er det altid efter krige. Og vi synes jo, at mange af de bedste blev derude. Er det fordi, de bedste fylder mest og savnes hårdest eller er det som de gamle sagde: når valhalliske møer svinger de blodige vinger, så falder de gæveste? Jeg skal ikke fordybe mig i dette vemodige spørgsmål, og det var ønskeligt, om folk syd på kunde undgå for mange betragtninger over det. Vi venter i denne tid breve og meddelelser fra alle fangelejre; ti der skulde gærne komme flere hjem end de, hvis navne alt er kendte som fanger. Men kommer de ikke, så må vi forsone os med det store offer, leve med de levende og takke Gud for nådigt førerskab gennem alle krigens mange onde dage. —

Glæde — fordi det er en stor tid, vi lever i. Håbet og troen blev ikke beskæmmet; retfærdigheden lever nu op, trofastheden fejrer sin triumf, og det gamle ord: »Den, der gør arbejdet, høster og frugten« er atter bleven stadfæstet. Nu er der forårstegn i luften, Glæden drager ind i vort land og fylder alle hjærter med tak og højtid — — — men så er der jo igen alle de ensomme, de barnløse, de mange enker, invalider og den store skare af døde og de savnede. — —

»Så er sorg og glæde lænket,
så er bægeret iskænket
i mit levnets omgangs skål,
slig er mine levnets mål«. —

— — Netop i denne stemningsbevægede tid kommer der et pust fra gamle dage. Det er den sønderjydske historiker, P. Lauridsen, der udsender V.—VI. bind af det berømte værk: »Da Sønderjylland vågnede«. Der er noget betagende ved at sidde og læse disse mange hundrede linjer om kampens første dage, da folket blev opdraget til at tale med én tunge om danske sager og stå som en mur af granit til værn for den unge danske folkelighed. Det er mærkeligt at sidde og uddybe kendskabet til Sønderjyllands historie i dens mest bevægede tid netop nu, da al fortids historie og hundredårsarbejdet samler sig til en endelig løsning af det gamle sejglivede spørgsmål: dansk—tysk. —

»Da Sønderjylland vågnede« er et monumentalt værk og sikkert helt enestående i vor litteratur. Det handler om menigmands bedrifter. Vel spiller de to lærde professorer Chr. Paulsen og Chr. Flor en betydelig rolle; men det er ellers de jævne bønder og bymænd, der fylder tidens historie med store og kraftige handlinger. Og da det jo er således, at de bevægelser af åndelig art, der betyder noget, sædvanlig kommer neden fra i samfundet, lægger man mest mærke til menigmands bidrag til det fælles værk.

I tidligere anmeldelser i »Højskolebladet« er der bleven gjort opmærksom på, at forf. deler hvert bind i to afsnit. Første del er en selvstændig bearbejdelse og værdsættelse af de historiske forhold og personer, anden del det historiske kildestof; breve eller uddrag af breve. Bægge dele er dygtigt gennemført. Forfatterens karakteristik af personerne er fremragende.

Om resultatet af den første tids arbejde for national frihed står der således i bogen: »Nordslesvig blev — for at anvende et billede fra kemien — forvandlet til en retorte, hvor hidtil adskilte kræfter mødtes og udviklede ny energi og varme. Den forening af folkeføreren og folkeopdrageren, af politisk frihedsstræb og national selvudfoldelse,

som med P. Hiort Lorenzen og Flor for første gang samlet satte ind i vort offentlige liv, indvarslede den ny tid. Prøvet i Nordslesvig gjorde den sig også snart gældende i det øvrige land og bestemte vor folkelige udvikling.« Denne ny varme skabte en hel tidshistorie, og mange mænd og kvinder gned søvnen af øjnene og stod op for at stride for den danske sag. Og at det lykkedes såvel den gang som senere skyldes en bestemt ting, som forf. gør opmærksom på allerede i det første kapitel: Initiativet tilhørte os; frodigheden var størst på vor side. Jeg har forkortet hans sætninger og byttet ordene om; men i denne udtalelse ligger forståelsen af kampens store resultat. Tyskerne har i det hele og store nærmest været efterlignere.

Femte bind handler om P. Hiort Lorenzen og Flor, Gildet i Sommersted og den første Skamlingsfest, Den slesvigske forening, og især er der fortalt om Laurids Skau. Et interessant kapitel er: Den nordslesvigske provinsialisme. Endvidere patentet 29. marts 1844, sprogrøret, kongen og bønderne, og P. Hiort Lorenzens sørgelige forhold, sygdom og død.

Det er ikke meningen i denne anmældelse at gøre rede for det store stykke tidshistorie værket omhandler, ej heller en gang for de enkelte nyheder der herved er bleven afslørede. Kun en sag skal berøres.

Det er ved Laurids Skaus breve i sjette bind nu en afgjort sag, at Flor har skrevet Skaus taler fra 1843 til 45. Flor var ikke taler. Når han kom op på en talerstol, vævede han væk, og det blev ikke til noget videre. Laurids Skau derimod, han kunde: »Uden noget som helst studium, rent instinktivt, kendte han talerkunstens hemmeligheder og foredragets praktik.« Skau siger selv, at han havde store medfødte ævner som taler, dertil en god hukommelse; men han formåede ikke »at udarbejde så fiffige taler«, som dem Flor sendte ham.

Bonden, der førte ordet med stor frihed, hjalp den ikketalende professor. Flor skrev de store programtaler, og Skau holdt dem, »så tusinder lytted' og stirred'«. Alle beundrede ham — studenter såvelsom bønder, — Frederik Barfod, Orla Lehmann, Ploug og mange andre roste ham. Digteren Goldschmidt skriver d. 12—7—44, kort efter den anden Skamlingsfest, til P. Chr. Koch i Haderslev:

»Hjærtelig tak for sidst, kjære danske mand. De gør dem ikke nogen forestilling om det indtryk, jeg modtog, jeg har aldrig været saa inderlig glad, så lykkelig som den dag, især i det øjeblik, da L. Skau talte. Thi hans tale var festens concentration, dens brændpunkt; alle de andre taler kunde gærne have været borte. Det er en mageløs Karl, den Laurids Skau..... Jeg elsker og beundrer L. Skau; jeg anser ham for et mærkværdigt, genialt menneske.« —

Hvad skal man nu bag efter sige til sådanne ord? Goldschmidt skriver i et senere brev til Koch, at man skal passe godt på ham, ikke give ham »for stor portion på engang«, og retter en indtrængende opfordring om at behandle ham »omhyggeligt«.

Flor skrev de første store taler; men den ånd, det liv og den varme, der var over ordene, var Laurids Skaus. Grundtvig, der hørte ham tale på Skamling d. 4. juli 1844, skrev nogen tid efter til dronning Caroline Amalie: »Bondesønnen, bondekarlen, folkehelten fra Sommersted . . . . . talte med en hjærtesorg, en heltemine, en folkelig majestæt, som vore døgnblade mindst af alt kan optage og betegne.« —

Skaus og Flors samarbejde og den stilling de indtog, som en »Dobbeltstjærne«, er nu helt klaret og oplyst. Godt var det for selve den nationale sag, at de således kunde hjælpe og udfylde hinanden; men for Laurids Skaus personlige udvikling og dannelse var det selvfølgelig en meget uheldig historie, at han i så langt et tidsrum modtog foredragene fikse og færdige fra Kiel.

P. Andresen.

Brøns.

Minder om Bøndernes Kamp den 22. Januar 1849 og lidt fra 1848.

(Sluttet.)

Om Morgenen kom Ægtvogne, som skulde føre os til Haderslev, en Rejse paa 8 Mil i bidende Kulde og Blæst, og som vi slet ikke var udstyrede til; Beboerne kom med Dyner, Frakker osv., men der skulde meget til for *nogenlunde* at beskytte os.

Ved Arrild Kro gjorde vi Holdt, og der strømmede Folk til med hede Drikkevarer, hvad der gjorde godt for et langt Stykke Vej, og henimod Aften standsede vi ved Skrydstrup Kro, hvor der vrimlede med Soldater baade ude og inde. Jeg sagde til mine Kammerater, at hvis de hjalp mig

ned af Vognen, skulde jeg ind og sé, om jeg kunde blive noget opvarmet; de mente, at dette fik jeg ikke Lov til, men jeg svarede, det var aldeles nødvendigt, hvis jeg skulde udholde det Stykke Vej, vi endnu havde tilbage. Med stort Besvær kom jeg ned, da jeg ogsaa maatte være meget forsigtig med den saarede Arm, og jeg var i den Grad forfrossen, at jeg maatte staa stille nogle Øjeblikke, før jeg kunde mærke, at jeg stod paa Jorden. Inde i Forstuen spurgte én af Soldaterne mig: »Hvor skal De hen?« jeg sagde ham mit Ærinde; »Her er ingen Plads til Dem.« »Jo, hvis De er saa god at skubbe Dem lidt, bliver der nok en lille Plads til mig.« Døren til Skænkestuen stod aaben, og inde midt i Klyngen stod en Officer, han hørte vor Samtale og spurgte: »Hvad er der paa Færde?« Jeg svarede: »Jeg er saaret og har lidt stort Blodtab, og jeg udholder vist ikke til Haderslev, hvis jeg ikke faar noget at varme mig paa.« Han sagde: »Her har jeg et Glas Puns, som jeg netop har faaet; det er godt varmt, og jeg har ikke drukket deraf; tag De dette, saa faar jeg mig et andet Glas«, og han rakte mig Glasset, som jeg tømte, og jeg frøs ikke mere den Aften.

I Haderslev blev vi saarede anbragt paa Lasarettet og de andre i Arresthuset. Et Par Dage efter blev jeg tillige med min Seng bragt fra Sygestuen ind i et Sideværelse, og der kom den *saakaldte* Amtmand Brun med sin Skriver, saa nu skulde jeg i Forhør. Brun stillede sig oprejst ved Siden af mit Hovedgærde, som var meget lavt, saa vore Blikke let kunde mødes; han begyndte: »Naa, Hr. Knudsen! De var altsaa med i denne Affære, og De er jo en ung Person, saa De er sagtens bleven overtalt af nogen Ældre, den gamle Lærer har maaske villet, De skulde gaa med.« »Nej, der er ingen, som har overtalt mig, og det behøvedes heller ikke.« »De gik altsaa med af egen Lyst.« »Ja!« »Jeg vil nu gøre Dem nogle Spørgsmaal, som jeg haaber, De vil besvare, og De vil nok kunne nævne os nogle flere, som var med, og jeg vil sige Dem i Forvejen, at Sandheden er det eneste, der kan frelse Dem.« »Ja, men jeg vil ogsaa sige Dem, at hvor jeg ikke er fuldkommen sikker i min Sag, vil jeg ingen nævne.« Dermed havde jeg ikke lovet at nævne ham alle dem, jeg med Sikkerhed kunde, og efter tilsyneladende nogen Betænkning nævnede jeg én. »Ja, ham behøver De ikke at nævne, for ham har vi.« Atter en lille Pavse, og jeg nævnede en anden. »Ja ham har vi ogsaa, men De maa kunne nævne nogen, som vi ikke har.« »Ja, da vi kom over ad imod Byen, gik jeg rask til for at komme hen blandt de allerforreste og overvære den Forhandling, som jeg ventede, og i Hastværket lagde jeg slet ikke Mærke til, hvem jeg gik forbi.« »Ja det kan ikke fejle, at De maa kunne huske, De har set nogen af Deres Bekendte.« Da kom jeg pludselig til at tænke paa, at jeg paa et længere Stykke af Vejen havde gaaet og talt med en god Ven, og nu tvivlede jeg ikke om, at naar han hørte, jeg var fangen, var han rejst bort paa nogen Tid for ikke at blive røbet i Forhørene og taget.

Jeg havde flere Gange lagt Mærke til, at naar vore Blikke mødtes, glippede Bruns og droges hurtigt til Side; jeg gjorde da mit end mere fast og roligt, og saa blev han aldeles forvirret, saa han stod nogle Øjeblikke og mumlede nogle enkelte aldeles meningsløse Ord. Efter en lille Pavse sagde jeg: »Ja nu husker jeg ganske sikkert en ung Person, som hedder Jannik,« — et paa den Egn meget almindeligt Navn —, men det lod, som om han slet ikke hørte eller forstod det, og han spurgte hverken om Opholdssted eller Efternavn men blev staaende tavs, indtil han sluttede af med de Ord: »Ja, Hr. Knudsen! De har jo sagt os noget om den Affære, men det meste deraf kendte vi i Forvejen, og jeg har sagt Dem, at Sandhed er det eneste, der kan frelse Dem, men De har ikke været saa aabenhjærtig, som jeg havde ventet.«

Det, der bragte ham ud af Fatning, var vel nok et Ti bageblik: efter den almindelige Paastand havde han været Herredsfoged i Randersegnen, men da Oprøret brød ud, tog han Parti med dette og blev af sit nye Herskab ansat som Amtmand i Haderslev, og saa blev der overdraget ham det Hverv at kræve Regnskab af os for vor Troskab mod det samme Fædreland, som han havde sveget. Det viste sig imidlertid, at han ikke endnu var hærdet tilstrækkeligt til at udføre slig Embedsforretning med fast Mod.

Da Vaabenstilstanden nærmede sig sin Afslutning, skulde vi sendes bort, men først blev vi sorterede: vi var 24 i det hele, de 12 var »ufarlige«, og de blev fri; de andre 12 var »farlige«, og de skulde sendes til Rensborg. Blandt de sidste var min Broder og jeg, 3 Fanger og en Soldat paa hver Vogn; fra Aabenraa har jeg ikke noget Minde, men da vi holdt stille paa Torvet i Flensborg og netop skulde til at køre videre, kom en ældre, tarveligt

klædt Mand hen til Vognene og hilste med de Ord: »Naa Folkens! la vos nu sé, I holder Jer tappert!« men fra Omgivelserne lød en anden Røst: »Hvad siger han, den gamle Æsel! siger han, de ska holde dem tappert?« Hvorledes dette Sammenstød endte, véd jeg ikke, for i det samme sattes Vognene i Gang.

Da vi kom til Slesvig, var Vejen i Øjeblikket spærret af Krigsmateriel, og vi maatte standse; en Mand kom og vilde gaa forbi, men da han saa Soldaten paa Vognen, spurgte han, hvad det var for Fanger, de kom med. »Aah«, sagde denne, »det er nogle Bønder fra Brøns.« »Oh!« udraabte da Manden med Henrykkelse, idet han hævede Haanden og lod den synke med et Smæk, »is dat de Landsturm, dann mus ik gratuliren«. Da vi var kommen til Rensborg og et Stykke ind paa Gaden, blev jeg opmærksom paa en Dreng, som med ludende Hoved og krogede Knæ i Smaatrav paa Fortovet holdt Skridt med Vognene, mens han uafbrudt blev ved: »Dat is de Landsturm, de Landsturm, de Landsturm, dat is de Landsturm osv.«; omsider forsvandt han, og kort efter kørte vi henad et stort Torv. Da strømmede Folk fra alle Sider hen imod et bestemt Punkt, og der stilede ogsaa vi hen imod; og da vi standsede, var der samlet en Klynge, som stadig blev større.

Mindestenen ved Brøns.

Paa samme Vogn som jeg sad foruden Soldaten 2 unge Personer, af hvilke den ene hed Peer; han var lille og kiejn, gusten og bleg, og drævende var han i sin Tale, men kom det an paa ved Lejlighed at give »Svar paa Ti'tale«, da behøvede han ikke lang Betænkning. En Officer kom ud fra Klyngen hen til Vognen og spurgte: »Hvor er Skolelæreren? for der er jo en Skolelærer med.« Jeg tav stille, men Peer tog Ordet og svarede: »Næ—ej, der er ej; der er ingen Skolelærer med.« — »Hvad! er der ingen Skolelærer med? da har vi hørt, der skulde være én.« — »Næ — ej, der er ej.« — »Ja nu véd I vel nok, at I alle sammen skal skydes.« — »He jah! de' ka' vi vel nok tohl!« — »Hva'! tror du, I kan nok taale det?« — »He jah! de' ka' vi vel nok!« Alle vi, der sad nær nok til at følge Samtalen, brast da i en hjærtelig Latter, men Officeren trak sig forfjamsket tilbage og forsvandt i Mylret. — Det kunde maaske synes, som om Peer gik uden om Sandheden, da han sagde, der ingen Skolelærer var med, men i Grunden havde hun fuldkommen Ret: mens jeg havde min Skole og mine Skolebørn, var jeg *Skolelærer*; men Tyskerne havde selv revet mig langt bort fra det Hele, og i Rensborg var jeg som hver enkelt af mine Fæller *kun* — en *Fange*. — Vi blev ført ind i et Hus, der slet ikke saa ud som et Fængsel, og Fangevogteren tog imod os saa venligt, som om vi var velkomne Gæster, og han sagde, at hvis der skulde være Et eller Andet, vi ønskede købt i Byen, skulde han gærne besørge det. Og saa blev vi fordelte i 2 temmelig rummelige Værelser, 6 i hvert. Senere sagde han en Dag, at hvis nogen af os engang ønskede at tale med en Præst, vidste han én, som gærne vilde komme derhen, og han føjede til: »Han er ogsaa en god dansk Mand.« Alt dette bragte mig til at tænke paa de Ord: »Ofte findes et sundt Korn i en Avnebunke.« Saa længe vort Fangenskab skulde vare, ønskede vi at blive i Rensborg, men vi blev der kun 11 Dage, saa førtes vi til Slesvig. Dette blev for os et daarligt

Thomas Knudsen

Bytte, og saa skete vor Flytning netop den sørgelige Egernfjorddag, saa vi paa hele Turen maatte høre Kanontordenen, og bedre blev det næsten ikke, da vi kom ind i vore Fængsler; min Broder og jeg gik utaalmodigt frem og tilbage i vort snævre Hummer, og gentagne Gange udbrød vi: »Kunde vi dog været med!«

Efter længere Tids Ophold i Slesvig kom vi tilbage til Haderslev; der var bleven ansat en ægte tysk Snedker som Arrestforvarer, og han var ofte stærkt omtaaget. Den 7. Juli kom han ind til nogle af vore og fortalte om Slaget ved Frederits; han priste Tyskernes Tapperhed og sluttede med de Ord: »Tænk engang! de Danske tog næsten alle vore Kanoner og alt vort Skyts, men Vore beholdt dog Valpladsen!«

Den 8. Juli kom jeg hjem, og ved Hjemkomsten fik jeg Meddelelser, som ikke var glædelige: nogle af Dragonerne var faret frem som Bødler mod de Forfulgte og Værgeløse, 5 af Vore var dræbte, og omtrent et lignende Antal døde nogle Dage efter som Følge af Mishandlingerne. Tyskerne kunde med nogen god Vilje tiltvunget sig de Dansksindedes Skattepenge paa en hæderligere og mere menneskelig Maade, men det saa ud til, at de tørstede efter at slukke deres Danskerhad ved blodig Raahed, og med dette for Øje var vel ogsaa hele Planen lagt. Nogen Tid i Forvejen havde flere Blade disket op med den Meddelelse, at nu var det ikke blot Sydslesvigerne, som ønskede at optages i det tyske Forbund, men at Nordslesvigerne ogsaa var kommen til Fornuft og ønskede det samme. Til denne Paastand lød ved Brøns et rungende »Nej«; der fremlagde den danske Aand sin Bekendelse, og den var tegnet med en Blodskrift, som al den falske Sværte ikke magtede at udslette. Det var en haard Krænkelse mod de dansksindede Sønderjyder, at de blev tvungne til at sende deres Skattepenge mod Syd og derved svække deres Fædreland men styrke og støtte dets Fjender. —

Flere Aar senere var jeg langt borte fra de her omtalte Steder, men kom i en Sommerferie til Vesteregnen og besøgte da den unge Pastor Mørk i Rejsby. Han fortalte mig, at nogle af hans Venner i København havde skrevet til ham og bedt ham om at skaffe dem en Beretning om Affæren ved Brøns, som de saa vilde se at faa indrykket i et københavnsk Blad, og nu havde han talt med flere af Deltagerne og ikke kunnet faa noget Samstemmende eller Noget, hvoraf han kunde danne et samlet Hele. Jeg lovede, at jeg skulde gøre et Forsøg, naar jeg kom hjem, og Udbyttet af mine Bestræbelser sendte jeg til Pastor Mørk, som sendte det til København, og saa vidt jeg husker, var det i Bladet »Dannebrog«, det blev optaget. Nogle Aar senere rejste én af mine Skoledrenge efter sin Konfirmation til Amerika, og der fik han en Gang fat i et dansk-amerikansk Blad, hvori han traf min Beskrivelse, som ikke var ham fremmed; hans Fader var Bonde i mit Skoledistrikt, og da han var en ivrig Fædrelandsven, havde Drengen i sit Hjem hørt mig fortælle om Begivenhederne ved Brøns. Og da han vidste, det vilde fornøje baade Faderen og mig at se Bladet, sendte han det hjem, og jeg fandt Beretningen i dens oprindelige Skikkelse. Nu er Mindet siden 49 blevet gammelt og jeg ligesaa (86¼ Aar), men Billedet og dets enkelte Træk staar saa levende for mig, som var det nylig oplevet.

Thomas Knudsen,
pens. Lærer.

*

Thomas Knudsen, hvis Billede vi her bringer, var født 1828 i V. Vedsted ved Ribe, hvor hans Fader, Knud Sørensen, var Gaardmand. Han kom paa Snedsted Seminarium og tog Eksamen derfra 1847. I 1848 var han Hjælpelærer i Rejsby, senere en Tid knyttet til Holsteinsminde og Flakkebjerg, og fra 1858 i 40 Aar Lærer ved Haarbølle Skole paa Møen. Han var en god og dygtig Lærer, præget af sin Ungdoms Vejleder, Ludv. Chr. Müller, og af de mærkelige Begivenheder, han i sin Ungdom i Krigens Aar kom paa saa nært Hold.

Efter at han havde taget Afsked som Lærer, boede han i København. I 1916 gik han bort, 88 Aar gammel.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Selvbestemmelsesretten.

Med den mest levende interesse og deltagelse må alle danske følge det arbejde der gøres særlig fra nordslesvigernes og mellemslesvigernes egen side for at så mange danske som muligt skal komme tilbage til deres moderland. Alligevel kan man ikke uden nogen ængstelse iagttage visse af de udslag, arbejdet derfor giver sig, særlig også fra kongerigsk side.

Det er i kraft af *selvbestemmelsesretten*, de

danske slesvigere kommer tilbage til Danmark. Det er den, der har sejret, sejret i ententepolitikernes råd, sejret også i adskillige tyske sind, sejret fordi undertrykte folk og folkedele rundt omkring i verden har hævdet deres ret til nationalt liv og frihed, sejret i Slesvig, fordi sønderjyderne så støt og urokkeligt har hævdet deres nationale ret og bevaret deres nationale liv.

Og i Åbenråresolutionerne har de nu med samlet styrke udtalt, at de står på selvbestemmelsesrettens grund og gjort rede for, hvordan den for deres vedkommende skal bringes til udførelse.

Som den danske regering og rigsdagen med tilslutning fra alle partierne har stillet sig på den selvbestemmelsesrettens og Åbenråresolutionens grund, således burde det danske folk enigt stille sig bag ved sønderjydernes udtalte vilje. Det vilde være smukt, om der landet over kunde fremkomme en række udtalelser i den retning: tilslutning til sønderjyderne og selvbestemmelsesretten, hyldest til **Wilson**, lederen i den store kamp for folkeviljens og folkerettens sejr.

Men desværre arbejdes der ikke udelukkende eller særligt således fra deres side, der i øjeblikket tager ordet og agiterer i Danmarks nationale sag.

Der er derimod nogle, der taler om at tage Slien-linien eller endog Ejdergrænsen (for nylig admiral Richelieu) — uden afstemning. Planer i den retning er bleven begrundet med (f. e. af dr. Harsløf) at ententen vistnok ønsker det således, og dens ønsker bør vi rette os efter »trods principielle betænkeligheder«. Disse påstande om ententens ønsker er ganske vist senere bleven dementerede f. e. i »Hejmdal«, men udelukket er det jo ikke, at der i ententelandene er mænd eller kredse, der har ønsker i den retning, og at disse kredse gerne vil stive sig af ved henvisning til danske ønsker, ligesom de danske kredse styrker sig ved henvisning til udenlandske; man arbejder på den måde gensidig hinanden i vejret.

Af en anden beskaffenhed er den agitation, der i disse dage går over landet, og som særligt tager sigte på Flensborg. Den bekender sig, i alt fald gennem sine slesvigske talsmænd og i den forelagte resolutions første punkt principielt til selvbestemmelsesretten, men resolutionens anden del udtaler dog ønsket om, at Flensborg, hvis afstemning forhindres, skal gå til Danmark uden afstemning.

Nu kan dette jo opfattes som et slags middel til at tvinge den fri afstemning frem, og måske vil den også virke i den retning. Men i sig selv er den dog en afvigelse fra selvbestemmelsesrettens klare grund.

Så længe der ingen afstemning har fundet sted, og med den stærke valgdeltagelse til den tyske nationalforsamling den 19. januar i frisk erindring kan man ikke gå ud fra, at byens flertal ønsker at komme til Danmark (hvilket jo meget vel er *muligt*, skønt befolkningens store flertal er tysktalende).

Man nævner også historiens ret som begrundelse for at tage Flensborg, men man glemmer her vistnok noget, at historiens resultater ikke først og fremmest findes i minder og overleveringer, de nedfælder sig først og fremmest i befolkningen selv. Som den er nu, er den historiens væsentligste og egentlige resultat og dokument.

At det delvis er ved tidligere danske regeringers vanrøgt af danskheden, befolkningen er bleven tysk i de mellemslesvigske og angelske egne giver os ikke nogen ret til nu at gøre fordring på dem. Tværtimod er vi danske her de nærmeste til selv at lide skade for hjemgæld fremfor den nuværende befolkning, hvis den i øjeblikket — til dels på grund af tidligere dansk misstyre — med god samvittighed føler sig som tysk og ønsker vedblivende at være det.

Og selvbestemmelsesretten må jo dog anerkendes lige så fuldt for tyskere som for danskere. Når »Flensborg Avis« for tirsdag d. 21. januar skriver: »Så længe vi danske nordslesvigere kan røre en hånd, skal ikke nogen af os blive i prøjsernes vold, når den store glædesdag oprinder for vor hjemstavn«, må det vel underforstås: såfremt vi, hvor vi er i mindretal, kan få tyskerne til at gøre os frivilligt følge. Hvad vilde ellers resultatet blive, hvis man fra tysk side rejste den samme parole! Ellers fører betragtningen jo lige ind i de blinde skær; hvorpå selvbestemmelsesretten kan strande. Når vi kan driste os til eventuelt at tage Nordslesvig uden afstemning, beror det jo på, at

vi er sikre på, at tyskerne der er et ubjælpeligt mindretal, der må finde sig i flertallets beslutninger.

Alt arbejde, der vil være i pagt med Wilson og med fremtiden, må sættes ind på kravet om selvbestemmelsesrettens fri udøvelse. Den danske regering har lovet, at den vil arbejde derfor hvad den kan, og der bør den støttes og holdes til ilden.

For at selvbestemmelsesretten kan blive fri i Mellemslesvig kræves *tid* til rolig overvejelse. Mens man for Nordslesvigs vedkommende må ønske afgørelsen fremmet så meget som muligt, bør afstemningen i Mellemslesvig vistnok udskydes, til sagens forskellige sider kan ligge klart oplyst for befolkningen. Dertil hører, synes mig, ikke blot, at den får klarhed over, under hvilke politiske forhold den kommer til at leve, hvis den går syd på, men også en så pålidelig besked som muligt om, hvilke kår tyske som mindretal i Danmark kan vente at komme til at leve under. Man siger stundom fra dansk side overlegent: De vil selvfølgelig blive gode. Og det er jo muligt nok; men det var dog rart at høre nærmere om dem. I tiden mellem 48 og 64 var alle danske jo ikke enige om, hvordan der skulde styres, og de forslag, der blev fulgt, var ikke de mest frisindede. Det var at ønske, at der snart kunde komme en drøftelse i gang af dette, så rigsdag og regering kan have en offentlig mening at støtte sig på.

Et andet forhold, som er af stor betydning for en fri afstemning, men som det vel desværre er umuligt at vinde ørenlyd for, er, at der knyttes så få økonomiske skranker til den nye grænse som muligt.

En røst fra Flensborg har foreslået at lade toldgrænsen blive liggende ved kongeåen samtidig med at statsgrænsen vandrer mod syd! En umulig plan — men et godt udtryk for de økonomiske besværligheder, toldgrænserne og deres flytning uundgåeligt medfører.

Danmark burde samtidigt med at det flytter grænsen mod syd gøre et skridt i retning af frihandel. De, der ikke synes rigtigt om, at Flensborgs borgere muligvis vælger Danmark af rent økonomiske grunde, har i et arbejde for en dansk toldreform det rette middel til at hjælpe til at afstemningen bliver også økonomisk fri. Derved arbejdes tillige i Wilsons ånd; han har i sit berømte punkt 3 stærkt hævdet betydningen af økonomiske skrankers fjærnelse for et godt mellemfolkeligt forhold; men han har på dette punkt megen modstand at kæmpe med.

På selvbestemmelsesrettens og den økonomiske frigørelses grund er det Wilson vil vandre fremad i spidsen for en oplyst menneskehed. Gid han også i Danmark må få et pålideligt følge!

Anders Vedel.

I Ugens Løb.

Den 14. Januar fremsatte Undervisningsministeren i Folketinget Forslag om Ændring i Loven af 29. April 1913 om Statstilskud til Folkehøjskoler og Landbrugsskoler. Den tidligere fastsatte Sum, 350 000 Kr., har ikke kunnet slaa til i de sidste Aar, da Betalingen for Opholdet paa Skolerne efterhaanden er sat op fra 40 Kr. til 65 Kr. maanedlig. Summen foreslaas derfor forhøjet fra 350,000 Kr. til 620,000 Kr. aarlig. Samtidig stillede Ministeren Forslag om at forhøje Tilskudet til Understøttelseskassen for Folkehøjskoler og Landbrugsskoler fra 20,000 Kr. til 30,000 Kr. — Forslaget var til 1. Behandling i Folketinget den 24. Januar. Det fik en velvillig Modtagelse af alle Partiers Ordførere.

•

Ved Valgene til den tyske Nationalforsamling den 19. Januar i Sønderjylland holdt de Danske sig hjemme. Følgen heraf var, at Stemmetallene blev afstikkende smaa i Nordslesvig. I Aabenraa Kreds f. Eks., hvor Vælgertallet omtrent er fordoblet, er de tyske Stemmetal kun gaaet fremad med henved 60 pCt. —

•

Ved et stort dansk Møde i Haderslev den 24. Januar talte H. P. Hanssen og kom da ind paa Spørgsmaalet om Stillingen efter Genforeningen. »Vi skal« udtalte H. P. Hanssen ifølge »Dannevirke«, »først og fremmest tage Sigte paa Medvirkning til Løsning af vore egne store Opgaver. — Kongeaagrænsen skal slettes, Vestkysten lægges ind under Ribe Bispestol, Østkysten med de otte Sogne kommer ind under Haderslev Bispestol, vi kommer ind under Viborg Overret og danner en Landstingskreds sammen med en Del af Jylland.«

•

Om *Fredskonferencen* skriver vor Medarbejder:

Kampen for fredskonferencens offentlighed har vundet en sejr — men samtidig er mere af arbejdet flyttet fra de samlede offentlige møder til de mindre råd og komiteer.

At Wilson har en betydelig magt viser henvendelsen til Rusland med opfordringen til de forskellige regeringer om at afbryde fjendtlighederne og komme til forhandling med hinanden og med ententen på prinseøerne

i Marmarahavet. Måske fører forslaget ikke til målet, men den stilling, der tages til det, vil bidrage til at klare situationen, og ententens berettigelse til at gribe ind overfor bolsjevikernes fremrykning mod vest i Estland, Letland o. s. v. vil få et fastere grundlag.

Det svirrer med rygter om hvad ententen vil i en mængde spørgsmål, selv »Daily News«' korrespondent har meddelt, at Frankrig vil have Saar-distriktet, men foreløbig er det allermeste af dette kun rygter, der gror frodigt i hemmeligholdelsens fugtige luft. På grundlag af dem kan man ikke fælde dom.

A. V.

*

Der er nylig i Folketinget forelagt et Lovforslag om Kvinders Adgang til Embeder. Dette Forslag omfattede ganske naturligt ogsaa Adgangen til Præsteembeder. Af ubegribelige, men sikkert sindrigt udtænkte Grunde truer man nu med for dette Forslags Skyld at rejse kirkepolitisk Strid. Den mørke Konservatisme med Stiftsprovst *Ussing* som Ordfører bebrejder Kirkeminister *Povlsen*, at han har »brudt Borgfreden«. Bagved ligger naturligvis visse berømte Steder i Paulus' Breve. Det vil næppe være vanskeligt paa Grundlag af disse Skriftsteder at faa store Dele af Lægfolket hidset op til Strid. I sin Tid kunde Bibelen bruges til at bevise, at Jorden ikke var rund, og til at bringe dem, der paastod det modsatte, paa Kætterbaalet. Hvorfor skulde den ikke nu kunne bruges til at hindre Kvinders Adgang til Embeder? Især i et Land, hvor den udvortes, overfladiske Brug af Bibelen er fæstnet gennem Aarhundreders Lærebogsramseri.

*

En smuk Fest holdtes den 24. Januar i Kerteminde i Anledning af Valgmenighedens 50 Aars Jubilæum. I Kirken talte Valgmenighedspræst Povl Boisen og Biskop Balslev. Ved et stærkt besøgt Møde paa Tornøs Hotel i Kerteminde om Eftermiddagen talte Valgmenighedspræsterne Ingerslev fra Odense og Skat Rørdam fra Ryslinge. En nærmere Meddelelse, som vi har modtaget ved Bladets Slutning, maa opsættes til næste Nummer.

*

»Menighedsbladet« meddeler, at Lærerinde ved Roskilde Højskole, Frøken Rigmor Holm fra 1. April vil overtage Ledelsen af den kvindelige Afdeling af Kirkelig Ungdomsforening i Grundtvigs Hus. Frk. Rigmor Holm er Datter af Harald Holm, Københavns Højskoleforenings mangeaarige Formand.

BØGER.

Jens Peter Harbo: *Slægten Ravn* fra den nordlige Del af Koldingegnen. Kolding 1918. 6 Kr.

Hvad der giver denne Bog sin store og uomtvistelige Værdi, er ikke blot den Omhu, der er udvist ved Redegørelsen for Aarstal og Datoer indenfor en fremragende sydjysk Storbondeslægt, men ogsaa — ja vel endnu mere — de mange Brevuddrag og andre personlige Oplysninger om de paagældende Medlemmer af Slægten. En Stamtavle kan saa let blive til en tør Bènrad; men her er det, som om Personerne faar Kød og Blod, man ligesom sér dem for sig. Der er ikke blot en Vrimmel af Portræter, *Ansigter*, — hvilket jo kan være meget godt —, men gennem Breve og lignende faar man ogsaa Lejlighed til at se ind i de Menneskers *Sjæleliv*. Har man saa personligt kendt en Del af dem — hvad sikkert mange af »Højskolebladets« Læsere har —, faar alt dette jo endnu større Værdi for én. Forf., der utrætteligt har arbejdet paa Bogen i de sidste 5 Aar og i den Anledning besøgt Arkiver og skrevet mange hundrede Breve, har ikke glemt at skaffe oplyst, hvor og naar Slægtens Medlemmer har været paa Højskole; det er sikkert noget nyt at træffe sligt i en Slægtbog, men det giver et Udtryk for Slægtens Forhold til grundtvigsk Kirke- og Folkeliv. Det er ogsaa fornøjeligt at se, hvor han har kunnet faa Slægtens yngre Medlemmer til at fortælle om sig selv og deres Fædre. Det Spørgsmaal: *Hvad véd du om dine Forfædre?* kunde mange i vor Tid vistnok trænge til at høre henvendt til sig; det burde ligefrem af og til fremlægges som Stilopgave for de ældre Børn i vore Skoler. Her har en jysk Landsbylærer klart og godt vist Vejen for andre.

Tilsidst nogle Smaaanker: Der er temmelig mange Trykfejl i Bogen; den lange Liste bagi er endda ikke tilstrækkelig. — Formodningen om Slægtskab mellem Ravn'erne og »Grønlands Apostel« Hans Egede maa vist opgives; den sidstlevende af *hans* Efterslægt var i 1913 en 75-aarig ugift *Kvinde*, saa de nulevende *Mænd*, der bærer Navnet Egede og som er indgiftede i Slægten Ravn, hører ikke herhen.

J. Richter.

INDHOLD.

Poul Lindholm: Den store Skolekommission. I.
V. Brücker: Foreløbig.
A. M. Bårris: Naar man kyler med Sten.
Morten Larsen: Kirkeligt Samfund. I.
Aage Møller: Gammelt og nyt om Højskolen. III.
P. Andresen: P. Lauridsen: Da Sønderjylland vaagnede.
Thomas Knudsen: Brøns. Sidste Stykke. Med 2 Bill.
Spørgsmaal og Tildragelser. *Anders Vedel:* Selvbestemmelsesretten. — Sønderjylland. — I Ugens Løb.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand**.
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 6 Fredag den 7. Februar. 1919

Den store Skolekommission.

(Anden Artikel.)

4. Religionsundervisningen.

Et af de mest brændende spørgmsål, kommissionen kommer til at behandle, er spørgsmålet om religionsundervisningen. Her vil det blive vanskeligt for kommissionen at komme til enighed og dobbelt vanskeligt at komme til en enighed, der blot er nogenlunde tilfredsstillende. Hvis spørgsmålet: Skal religionsundervisningen bibeholdes i skolen? blev forelagt det danske folk, vilde sikkert et stort flertal svare ja, og det samme svar tør man vist forudsætte, at kommissionen vil give. Både de Radikale, Venstre og de Konservative udtalte sig i hvert fald dærfor ved behandlingen i folketinget. Socialdemokraternes stilling er jo kendt nok, og den skal de ikke forkætres for. Kan der ikke opnås fuldstændig frihed på dette område både for læreren, om han vil undervise i religion eller ej, og for forældrene, om de vil have deres børn undervist dæri eller ej, så er jeg for min part ikke i tvivl om, at det vilde være det bedste, at religionsundervisningen blev fjærnet fra skolen. Den tanke bør da heller ikke kunne virke så særdeles forfærdende på folk, der kalder sig Grundtvigianere, da Grundtvig jo bestemt hævder, *at troen ikke er* nogen skolesag. Hvad der dærimod kan virke forfærdende, er at høre, hvor udvortes religionsundervisningen kan tages. Et grelt exempel dærpå havde man, da ifjor sommer en hel del religionslærere ved de højere skoler ansøgte ministeriet om, at religionen måtte blive et examensfag, da den ellers ikke vilde kunne »klare sig« i skolen.

Men hvis nu kommissionen, som det er at håbe, kommer til det resultat, at der skal være frihed både for lærere og forældre, hvorledes skal så denne frihed praktiseres? Her er et såre vanskeligt punkt. Vel fremkom både de Radikales ordfører *Johs. Fog-Petersen*, og Venstres ordfører, *Kl. Berntsen*, med forslag herom, men begges synes mig lige umulige. *Fog-Petersen* foreslog, at religionstimen skulde lægges enten ved undervisningens begyndelse eller slutning. Formelt er denne plan udmærket; den lærer, der ikke vilde undervise i religion, og de børn, der ikke skulde undervises i religion, kunde da komme en time senere eller gå en time før, og de fleste steder vilde det vel ikke have nogen særlig vanskelighed at få en mand eller kvinde til at tage sig af religionstimen. Men reelt er planen i højeste grad uheldig. *Kl. Berntsen* havde ret i at det var at vise »mangel paa respekt for religionsundervisningens værd og betydning, at man vil henlægge den til timer udenfor den egentlige skoletid«, og den konservative *Vesterager* havde også ret i, at det var som om skolen hængte et skilt ud, hvorpå der stod: »Nu risikerer I ikke at møde Kristendommen mere idag«.

Kl. Berntsens forslag var om muligt endnu mindre tilfredsstillende end Fog-Petersens. Han udtalte: »Er det så — og det er det vel —, at

der er lærere, som gærne vil være fri for at undervise i religion, så har jeg ikke noget imod, at de bliver fri dærfor, men på vilkår; så skal en sådan lærer *for sin egen regning* lade andre foretage religionsundervisningen i hans sted.« At friheden under sådanne vilkår bliver temmelig illusorisk, tror jeg ikke behøver nærmere påvisning.

Men når jeg siger, at spørgsmålet om religionsundervisningen er et vanskeligt spørgsmål, vil jeg dog samtidig hævde, at det ikke rummer andre vanskeligheder end dem, man selv lægger ind dæri. Der er en jævn og slagen vej ud af uføret, og det glæder mig, at *Fog-Petersen* i sin tale også anviste den: *man giver forældrene eller forældrekredsen ret til at få den mand til lærer, som de ønsker.* Så er ansvaret for børnenes religiøse opdragelse lagt, hvor det bør ligge: hos forældrene selv. Er det sådan, som det fra flere sider blev fremhævet, at skolen er hjemmets medhjælp, hvad er da naturligere, end at hjemmet selv vælger den medhjælp, det har behov.

5. »Lærebogen«.

Kl. Berntsen udtalte, at han gærne vilde være med til at afskaffe lærebogsundervisningen i skolerne, da den efter hans mening havde gjort mere skade end gavn, og i samme retning udtalte socialdemokraten *Sundbo* sig. Han fortalte en længere historie om, at Esbjerg skolekommission i sin tid havde fået påbud fra ministeriet om at anskaffe Balslevs lærebog til skolen, og det havde den pligtskyldigst gjort, men strax efter puttet de købte exemplarer ind i et skab, hvor man ellers opbevarede giftstoffer. Brugt på den måde mente han, at den ingen skade kunde gøre. Han foretog dærnæst nogle meget skarpe udfald mod religionsundervisningen, som han var ligeved at give skylden for »alt, lige fra børsjobberierne og kædehandelen til de desværre mange børnetyverier, der er fulgt med de senere spekulationsår«.

Der er den forskel på Kl. Berntsens og Sundbos standpunkt, at det den første angriber, er den dogmatiske religionsundervisning, som han vil have erstattet med den historiske, medens det er selve religionsundervisningen, Sundbo vil tillivs. Dogmatisk undervisning i sig selv har han kanhænde ikke så meget imod. Socialismen er jo som bekendt ikke en helt dogmefri religion, og indførtes der istedetfor »Balslev« en lærebog i moral, som jeg ved, at mange Socialdemokrater har ønsket, så kan jeg ikke se andet, end at det blot vilde blive dogmatik på en anden måde. Ganske vist sagde *Vilh. Rasmussen* nogle udmærkede ord om, at den bedste moralundervisning var »det daglige livs erfaring i skolen og hjemmet«, men han sluttede dog med at anbefale at underbygge denne praktiske moralundervisning med direkte moralundervisning.

Selvfølgelig må der ligeså lidt anvendes vold til den ene som til den anden side, og da der bevislig er mange, der endnu sætter pris på lærebogen, bør den ikke helt forvises fra skolen. Men det bør være en aldeles frivillig sag, om man vil benytte den eller ikke, ligesom de, der ønsker det, da også skulde have lov til at benytte en morallærebog.

6. Tilsynet.

Gennem længere tid har der været misfornøjelse med folkeskolens tilsyn, og *Jacob Appel* fremsatte dærfor i sin ministertid et lovforslag om en ny ordning af dette, men da forslaget mødte modstand i landstinget, kom der ikke noget ud af det. Nu bliver det så kommissionens sag at udarbejde et forslag, der kan blive til lov.

Ved behandlingen i folketinget var der ret stor enighed om, at bispe- og provstetilsynet måtte forsvinde, at præsten ikke skulde være født medlem af skolekommissionen, og at skolekommissionen skulde vælges af forældrene. Egentlig var der kun en af dem, der havde ordet, som holdt på det gejstlige tilsyn, nemlig den konservative *J. Oskar Andersen.* Han udtalte, at vel egnede præstestanden som sådan sig ikke til det pædagogiske tilsyn, men sålænge vi havde forbindelsen mellem stat og kirke, burde der også være et kirkeligt tilsyn med skolen. Det skulde intet have med det faglige at gøre, »men de bør have tilsyn med religionsundervisningen og den ånd, hvori skolen ledes«.

Medens der var god enighed om, at skolens styrende tilsyn skulde være et stedligt udvalg valgt af forældrene, var der dærimod stærk uenighed om, hvorvidt der skulde være et slags overtilsyn af pædagoger. De Konservative stod delt på dette spørgsmål, idet *J. Oskar Ander-*

sen var for det pædagogiske tilsyn, *Vesterager* imod det. Af Venstres ordførere udtalte både *Kl. Berntsen* og *S. C. Nørgaard* sig meget skarpt imod det, medens *Søgaard* og *N. Joh. Laursen* ikke kom ind på spørgsmålet. De Radikale og Socialdemokraterne krævede dærimod meget stærkt det pædagogiske tilsyn. Det blev kraftigt understreget ikke alene af de radikale talere *J. Fog-Petersen* og *Valdemar Nielsen*, men også af Socialdemokraten *Vilh. Rasmussen*, at dette tilsyn blot skulde være vejledende og rådgivende. *Valdemar Nielsen* kaldte det et slags konsulenttilsyn i lighed med, hvad der finder sted for gymnastikkens vedkommende. Konsulenten skal ikke komme og sige: »Sådan og sådan skal du bære dig ad, sådan skal du i fremtiden undervise.« Men han skal komme »som den gode vejleder, som den, der henstiller til lærerne og lærerinderne, om de ikke mener, at denne måde at tage dette bestemte fag på vil være hensigtsmæssig. Ønsker man ikke at bruge denne metode, så lader man være, ønsker man at benytte de gode vink, man kan få, bruger man dem.« Dette lyder jo meget bestikkende, men hvormange af Socialdemokraterne mon der kan slutte sig dærtil? Man bliver ihvertfald ikke så lidt betænkelig, når man hører, hvad *S. C. Nørgaard* fremdrog, at *K. M. Klausen* ved given lejlighed havde udtalt, at denne institution »med magt og myndighed skal føre det egentlige tilsyn med skolen«. Et sådant tilsyn må enhver, der tror, at lærerens personlighed har noget at betyde for skolen, bestemt protestere imod.

Men selv det blot rådgivende og vejledende tilsyn tror jeg rummer en stor fare. Man tænke sig, hvert af skolens fag har sin konsulent, der er så evig forvisset om, at netop hans fag er det vigtigste, og hver af disse konsulenter har sine gode råd at give læreren — vil da ikke den stakkels lærers lille personlighed drukne i mylderet af alle disse gode råd? Jeg frygter for det.

Og hvem borger for, at rådene er gode og heldige? »Pædagoger kan undertiden være noget upraktiske«, sagde selveste *Sundbo*, og *Kl. Berntsen* udtalte, at »pædagogik« var blevet et slagord, og at »adskillige professionelle pædagoger slet ikke er mestre i at opdrage børn, og det er dog en fejl ved en pædagog. De har regler nok og systemer nok, men sagen er, at børneopdragelsen kan ikke udenvidere sættes i system.« Naturligvis var disse udtalelser hård kost for »pædagoger« at døje, og Kl. Berntsen fik da også slemt på hodet for dem, især af *A. M. Hansen*, der mente, at der ikke var noget, Kl. Berntsen var så bange for som »sagkundskab på skolens område« og af *Vilh. Rasmussen*, der stemplede Kl. Berntsens sidste udtalelse som »reaktionær og farlig«, men dog samtidig indrømmede sandheden af den.

Også *Vesterager* påpegede klart og tydeligt faren ved at lade de professionelle pædagoger få for meget at sige. Skolen vilde da let blive gjort til en tumleplads for deres mange ideer.

Til disse ulæmper, der i sig selv er store nok, kommer yderligere, at det vel er meningen, at folkeskolens konsulenter sammen med de højere skolers konsulenter skal danne et undervisningsråd, og kommer dette istand, kan vi vist ligeså godt sige, at vi har enhedsskolen med det samme.

Enhver ven af frihed og personlighed på skolens område må dærfor håbe, at kommissionen vil komme til det resultat, at det øverste, pædagogiske tilsyn kan undværes, at skolen ikke behøver andet tilsyn end det, forældrene eller disses ved almindelig valgret valgte repræsentanter kan udøve.

Poul Lindholm.

Kirkeligt Samfund.

II.

Opgaven.

Skal mange Landet over samles til et Arbejde, maa der være Klarhed over, hvad det er, der skal arbejdes for.

Kirkeligt Samfund har sat sig som Opgave at samle den Retning, som kaldes den grundtvigske, til et Arbejde for »Kristenlivets Vækkelse og Vækst« og for »Oplysning paa Daabspagtens Grund«.

Samfundet kalder paa alle dem, som vil

være med i dette Arbejde; de, som ikke vil være med eller mener, at de bedre kan gøre det paa anden Maade, har Lov at blive borte, ingen kan eller vil hindre dem deri.

Det er altsaa det, vi, som har sluttet os sammen vil, og jeg indser ikke, at der kan være noget ondt i, at vi siger det, naar det er vor oprigtige Mening.

Jo, der er, for derved giver I alle, der bare udvortes er med i dette Samfund, en Garanti, — »en vidunderlig Garanti«.

Det var mærkeligt. Om en Mand siger, at han ser det som sit Livs Hovedopgave ikke alene selv at finde sig til Rette i sit Forhold til Gud, men at gøre, hvad han kan, for at hjælpe andre til det samme, om han mener det aldrig saa oprigtigt, er det derfor sagt, at han altid gør det? Ved ikke enhver, som kender bare en lille Smule til Livet, at det kan og ofte vil glippe for ham? Han selv ved det ogsaa. At han har stillet sig det som Opgave, er ingen Garanti for, at han gør det, hverken for ham selv eller andre.

Ja — men saa bør han vogte sig for at udtale sig om, at det er det, som er hans Livs Opgave.

Nej. Undlader han at sige det, er det vist ofte, — maaske uden at han selv er klar over det, af Frygt — for ikke at sige Fejghed; han er bange for, at han ved aabenlyst at vedkende sig netop dette, som sit Livs Hovedopgave, skal give sine Omgivelser et Maal at maale ham og hans Færd med. Han frygter, at han skal blive udsat for altfor mange og store Ydmygelser, naar han maales med dette Maal, og det viser sig, at han ikke har været tro imod det. Der er altsaa intet ondt i, at et Menneske fremkommer med en saadan Bekendelse — tværtimod —; der behøver lige saa lidt at være noget ondt i, at en Kreds af Mænd og Kvinder som f. Eks. dem, der har sluttet sig sammen i Kirkeligt Samfund, udtaler, at de har sat sig til Opgave at oplyse Mennesker paa Daabspagtens Grund; der er heller ikke derved givet nogen som helst ydre Garanti for, at de altid gør det.

Ja — men enhver, som bliver Medlem af Kirkeligt Samfund ved at give 3 Kr. om Aaret, faar derved det Stempel paa sig, at han er med til at oplyse paa Daabspagtens Grund. Sikke noget — naa undskyld, jeg er bange for, jeg er paa Vej til at blive uparlamentarisk. Lad mig nøjes med at sige: Nej han faar ikke.

I vore Valg- og Frimenigheder døber man paa Pagten og søger at oplyse Folk om, hvad den er og kan blive for døbte Mennesker. Det kan der vel opnaas Enighed om. Om en Mand eller Kvinde, der har meldt sig ind i en saadan Menighed og aarlig giver et Bidrag — stort eller lille — til at holde den i Gang, vilde komme og sige: jeg er Medlem af denne her Menighed og giver saa og saa mange Kroner om Aaret til den, derved har jeg faaet en Garanti for, at jeg er med til at oplyse paa Daabspagtens Grund, hvad havde man saa Ret til at svare vedkommende? Aa — f. Eks. saaledes: Meld Dig endelig snarest muligt ud igen og spar dine Penge, for Du har intet Begreb om det Hele.

Noget lignende har Kirkeligt Samfund Ret til at sige, hvis noget Medlem af det udtaler den Mening, at det, at det udvortes er med, kan være Borgen for, at det ogsaa er med indvortes.

Kirkeligt Samfund tager ikke klar Stilling i Forhold til andre Retninger f. Eks. Indre Mission og K. F. U. M. og K. Det bare efteraber dem for at naa ydre Resultater. Det er nemt nok at sige, men passer det?

Jeg kender ikke den Opfattelse af Kristenlivet, der raader indenfor disse Retninger, navnlig ikke den, der raader indenfor K. F. U. M. og K. saa nøje, at jeg tør udtale mig derom i alle Enkeltheder; det er der vist flere af Kirkeligt Samfunds Styrelse og Medlemmer, som heller ikke gør, men det gøres heller ikke nødig, for Skellet mellem den Opfattelse af Kristenlivet, Kirkeligt Samfund vil gøre gældende, og enhver anden er sat skarpt og klart lige ved Kristenlivets Udspring.

Kirkeligt Samfund vil arbejde for »Oplysning paa Daabspagtens Grund«.

Hvad er Meningen dermed? Hvad er det, Samfundet vil oplyse Mennesker, døbte Mennesker, om? At det Kristenliv, som ikke har sit Udspring i Fødselen af Vand og Aand, som gaar for sig i Daaben, er selvgjort og vil ende med at opløse sig i Skin og Skygger. Vi vil oplyse døbte Mennesker om, at det at omvende sig er at søge tilbage til sin Daab og den Pagt,

Gud i Daaben har sluttet med hver af os, da han i sin Menighed kaldte os ved Navn. Vi vil forkynde Daaben som Igenfødelsens og Fornyelsens Bad i Helligaanden.

Det er imidlertid kun den ene Side af den Oplysning om Daaben og Daabens Pagt, vi vil søge at bringe døbte Mennesker. Vi vil nemlig ogsaa hjælpe dem til at faa Øjet op for, at den, der ikke vil leve det Liv, han i Daaben er genfødt til, Livet i Forsagelse og Tro, for ham kan Daaben ikke blive til Frelse. Kun den, som giver sig hen i at leve Forsagelsens og Troens Liv, finder og faar Frelsen fra Gud, som er deri. Derved er Modsætningen sat mellem den Oplysning om Kristenlivet, vi vil bringe til Mennesker, og enhver anden.

Ja — men hvorledes er Jeres Opfattelse af Forholdet mellem Kristenliv og Folkeliv, mellem det kristelige og det menneskelige, — det staar der intet om.

Jo, der gør, der staar over Maade meget, selv om det ikke siges ligefrem.

Mange sværmer for det indirekte, det, der ikke siges ligefrem. Kristendom skal f. Eks. indgives de unge indirekte — ikke ligefrem.

Hvorledes en ung skal have Kristendommen forkyndt tillader jeg mig at mene, at der ikke kan gives nogen som helst almindelig Regel for, — det afhænger saavel af, hvorledes den unge er, som af hvorledes den er, der vil forkynde Kristendom for ham.

Der gives unge, som er stedt i en Kamp med det onde i sig selv, — i hvad Skikkelse det nu har — saa de er paa Veje til at fortvivle — ja maaske er et godt Stykke inde i »den stille Fortvivlelse«, fordi de har en mere eller mindre klar Følelse af, at de ikke i sig selv har Kraften til at sejre, skønt det gælder deres Liv i Tid og Evighed; den Slags unge, det indestaar jeg for, trænger haardt til at møde Mennesker paa deres Vej, som evner at forkynde dem Frelsen fra Gud i Jesus Kristus saa lige ud som muligt. Allerbedst om de evner at gøre det saaledes, at Livsstrømmen fra Gud i Kristus gennem Vidnesbyrdet kan finde Vej ind i saadanne unges inderste Væsen og bringe dem Bud om, at Gud, Faderen, Alraaderen, i Jesus Kristus, han, som i Ordet bor i sin Menighed, vil gøre sig til ét med dem i deres Strid og hjælpe dem til Sejren. Om de unge, der er saaledes stedt, virkelig møder Mennesker, som evner at forkynde dem Kristendommen paa den Maade, det er et andet Spørgsmaal, det evner nemlig kun de Mennesker, som selv — i Ungdommen eller senere — har staaet i en saadan Strid og faaet Hjælp til at vinde Sejr i den.

Saadan har ikke alle unge det! Nej, men der er nogle, der har det saaledes, maaske flere, end mange tror; er der nogen, der trænger til Hjælp, er det dem.

Der er andre, hvis Ungdom er lys og harmonisk. Den Art unge skal selvfølgelig tages paa en anden Maade; over for dem kan det indirekte være paa sin Plads; men hvorledes Ungdommen bliver for et Menneske afhænger saa meget af, i hvilket Hjem det er vokset op, og hvilke Omgivelser det som ung kommer ind i.

I det hele taget tror jeg aldeles ikke paa, at der kan laves almindelige Regler for, hvorledes der skal tales til Mennesker om Gud og deres Forhold til ham. *Skal* der tales, maa den, der skal det, i hvert enkelt Tilfælde have paa Følelsen, hvorledes det skal gøres; har han ikke det, bør han tie.

Det, det gælder om, er, at baade det, der siges, og Maaden, det siges paa, uden at nogen tænker paa, hvorledes det gaar til, fødes ud af det usynlige Sammenspil mellem den, der taler, og den eller dem, han taler til. Hvor dette Sammenspil mangler, hvor det ikke kan komme i Stand, der skal der ikke tales, men ties.

Der skal tales indirekte til de unge om det kristelige, — nogle vil maaske endogsaa hævde, at der *kun* maa tales indirekte derom, — den, der ser anderledes paa det, er ikke en af de rigtig vaskeægte Grundtvigianere — hm! sølle Grundtvig, han maa nok takke Gud, at han ikke var Grundtvigianer, en af de rigtig ægte, for var der nogen, der ikke fulgte Reglerne, saa var det ham, da han var ung; han blev endda til noget, nogle vil endog mene: noget mere end almindeligt. Naa, mærkeligt nok, visse Folk, som taler meget om, at der skal tales indirekte om det kristelige, synes slet ikke at have tænkt paa, at det i visse Forhold ogsaa kan være rigtigt at tale ikke ligefrem, — men indirekte om det folkelige og menneskelige. Det maa være den Art Mennesker, som

ikke kan finde noget derom i Kirkeligt Samfunds Vedtægter.

Skal et Menneske faa Øjet op for, hvad det Liv er værd, det i Daaben er genfødt til at leve i og med Gud, maa det først vækkes op til Følelsen af, hvad det er at være et Menneske; her i vort Folk vil det sige: hvad det er at være et dansk Menneske. Den, der ikke har nogen Følelse deraf, den, som ikke har lært at elske det menneskelige i sig selv, det, som Gud elsker i dets Afmagt og Hjælpeløshed, kan ikke lukke sig op for det Liv, han i Daaben er genfødt til at leve.

Hvorledes hjælper man Mennesker, navnlig de unge, til at finde og fatte det i dem selv, der giver dem Værd som danske Mennesker? Ved at lære dem noget af det at kende, »som ædle kaldte Livets Lyst«, ved at vække Viljen i dem til at kæmpe for »det bedste« i dem selv og Livet rundt om dem. Først naar de for Alvor er kommen ind i denne Strid, har de Forudsætninger for at kunne tage imod Frelsen fra Gud i Kristus.

Alt Arbejde med Ungdommen, der er noget ved, gaar derfor ud paa at hjælpe dem til Rette med dette; men det endelige Maal — i hvert Fald for Kristne — er at hjælpe de unge til at faa Forudsætningerne for at kunne finde sig til Rette — hver for sig — i deres Livs inderste Forhold, Forholdet til Gud.

Men er det Maalet, hvorfor saa lægge Skjul paa det? Er det ikke ærligst at sige det lige ud?

Vi i Kirkeligt Samfund vedkender os i hvert Fald, at det er det, der er vort Maal, men netop derfor er det os om at gøre at finde og tage Mennesker, unge og gamle, der hvor de staar, og Skridt for Skridt hjælpe dem frem, indtil Afgørelsen kan komme for hver enkelt af dem paa en Maade, der er sand for dem. Vi vil altsaa ikke uden om det menneskelige og folkelige; vi vil netop hjælpe Mennesker til at erfare, at kun gennem det menneskelige og det folkelige gaar Vejen ind til det Liv i Gud, de i Daaben er genfødte til at leve.

Derved er Skellet sat mellem os og andre, som mener, at man kan naa ind til det kristelige ved at gaa uden om det menneskelige og folkelige.

Dette er i hvert Fald min Opfattelse af det, der er Kærnen i den »Oplysning paa Daabspagtens Grund«, Kirkeligt Samfund har sat sig til Opgave at arbejde for.

Holstebro, 28/1 1919.

Morten Larsen.

I Horizonten.

Justitsministeren har i Folketinget fremsat et Forslag om, at Kvinder skulde have Adgang til alle Statens Embeder undtagen de militære.

Når Forslaget, der fik en velvillig Modtagelse af Partiernes Ordførere, alligevel har vakt nogen Modstand, skyldes det, at hermed toner kvindelige Præster frem — langt ude i Horizonten. En så mærkelig Fremtoning bør manes ned med alle til Rådighed stående Midler, mener Landsforbundet, og Stiftsprovst *Ussing* er trådt til med Besværgelsesformularer. Spørgsmålet om kvindelige Præster hører, mener han, til de skøre Sager, som Regeringen har lovet ikke at røre ved under denne Valgperiode. Med andre Ord den kære Borgfred er i Fare.

Kirkeministeren har i en Udtalelse til »Berl. Tid.« erklæret sig ganske uenig med Stiftsprovsten. Spørgsmålet vedrører ikke Borgfreden siger Ministeren. Denne drejede sig kun om Kirkens indre Spørgsmål som Præsteløftets Afskaffelse eller Ritualfrihed. Justitsministerens Forslag hører til de ydre Anliggender.

Opfattelse står altså mod Opfattelse, og da Borgfreden ikke har Paragraffer, som i Enkeltheder nævner de Spørgsmål, der må røres ved, og dem, der ikke må røres ved, er vi andre lige vidt og kan ikke dømme Parterne imellem.

Men — hvad om Regeringen sagde: Vel, så er Borgfreden altså brudt. Den eksisterer ikke mere. Krigstilstand er indtrådt, og vi har altså fra nu af også i denne Valgperiode fri Bane for kirkelige Reformer, der ikke behager alle — mon så ikke Landsforbundet vilde finde, at det dog var et for ringe Spørgsmål at lade den kære Fred gå i Stykker på? For selve Sagen er ret beset en ringe Ting. Den er i alt Fald ikke af den Betydning, som den gøres til, navnlig af »Kristl. Dagbl.« og den konservative Presse.

»Kristl. Dagbl.« er højt oppe, når det taler om

strenge Herrer, fordi Staten tilbyder Sognemenighederne kvindelige Præster. Hvis Staten påtvang os kvindelige Sognepræster, kunde der tales om strenge Herrer, men det gør Staten som bekendt slet ikke. Menigheden har jo ved Præstevalg selv Lov til at vrage. Ansvaret er for længst lagt, hvor det bør lægges, på Menighederne.

Katolsk er det, når man i Indlæg mod de kvindelige Præster taler om, at Præsten dog for Alteret er Kristi Stedfortræder, og da Kristus var Mand, kan Kvinder ikke blive Præster, og katolsk er det også, når man stærkt betoner, at Kirkens Røst ikke er hørt i Sagen, og så ganske rolig går ud fra, at Kirkens Røst er Præsternes, Bispernes og Teologernes. Hvis Kirkens Røst lader sig høre, må det dog blive, når en kvindelig Ansøger til et Præsteembede skal vælges eller vrages. Men dette Valg besørges, som man ved, nu af Menigheden selv.

For højt oppe er »Krist. Dagbl.« også, når det i en Artikel ønsker, at den prøjsiske Kirkeforfatning med Provstisynoder over Sønderjylland skal indføres til Danmark for at holde de kvindelige Præster ude.

Og altfor højt oppe er man, når man ivrer mod kvindelige Præster, fordi Bibelen ikke omtaler dem. Hvis man vil forsværge alt, hvad Bibelen ikke omtaler, så vil man komme til mærkelige Resultater. Der er i Løbet af snart 20 Aarhundreder fremkommet adskilligt, også indenfor det kirkelige Område, som ikke nævnes i Bibelen eller fandtes på Kristi Tid.

Højest op er vel nok Kontorchef *Bangert* nået, når han i flg. Vendinger i »Berlingske Tid.« bekæmper hele Justitsministerens Forslag. Kontorchefen mener, at Forholdene er i stærk Opløsning i Arbejderkredse, og frygter, at det samme vil blive Tilfældet iblandt Embedsmandsfamilierne, hvis Justitsministerens Forslag bliver Lov, og kvindelige Kandidater kan få Tilladelse til at betræde Embedsstigen.

»Der er ikke Tvivl om«, skriver han, »at Forholdene som de har udviklet sig og formodentlig vil udvikle sig, vil indskrænke Ægteskabernes Antal, vil fremme Frileven mellem Mand og Kvinde, og sandsynligvis også fremme Ulyst til at føde Børn og opdrage dem, alt til Skade for Samfundet og for Moralen indenfor dette.

Så længe Kvinderne ikke er blevne Mænd, og Mændene ikke kan gøres til Kvinder med de for Kvinder naturligt givne Opgaver i Verden, vil det hævne sig at bidrage til at nedbryde de af Gud bestemte Forhold mellem Mand og Kvinde. Det er ikke tilrådeligt at modarbejde Naturens Orden.« —

Kontorchefen har ganske Ret i, at det er ikke tilrådeligt at modarbejde Naturens Orden, men lige så lidt tilrådeligt er det at komme altfor højt til Vejrs. Det er bedst at blive ved Jorden, og dær kan der om selve Sagen siges to Ting.

Hvis man har det Syn på Bibelen, at Pauli Udtalelse om, at Kvinder skal tie i Forsamlingerne, gælder for alle Tider, må anderledesseende — om end med nogen Undren — bøje sig derfor. Men så må Følgeslutningerne også tages, og man må ikke tillade kvindelige Missionærer at tale i Missionshusene og slet ikke i Kirkerne.

Dernæst må hele Spørgsmålet om kvindelige Præster siges at være en Fornemmelsessag og et Taktspørgsmål. Vil man føle sig tiltalt af Tanken om kvindelige Præster eller ikke? Dog — en Afgørelse her bliver først nødvendig, når der melder sig kvindelige Ansøgere til et Sognekald. At Staten åbner Adgang for den eneste kvindelige teologiske Kandidat, der endnu findes opført i Gejstlig Stat, til at indgive sin Ansøgning, kan dog næppe i Øjeblikket være foruroligende. Det er i hvert Fald et noget spinkelt Grundlag at rejse et kirkepolitisk Felttog på.

En anden Sag er så igen, om Øjeblikket er inde til at åbne en sådan Adgang for vor eneste kvindelige Teolog. Dette er måske mere tvivlsomt. Dansk Kirkepolitik har efter Grundlovens Givelse fulgt den Regel kun at skride til Reformer, når der forelå en virkelig Trang, og den kan vel egentlig ikke siges at foreligge, før en kvindelig teologisk Kandidat ønskes som Præst af en Menighed. Dette er så vidt vides ikke i Øjeblikket Tilfældet, og derfor kan den omtalte Reform ikke siges at være påtrængende nødvendig. De kvindelige Præster viser sig endnu kun — truende eller lokkende — i Horizonten.

Johannes Monrad.

Kerteminde Valgmenigheds Fest.

Det blev en hyggelig Jubilæumsfest, der holdtes her den 24. Januar. Den kunde ikke have faaet et kønnere Forløb. Vejret var gunstigt, Byen flagsmykket og den lille Valgmenighedskirke i Festskrud med straalende Lys fra Altret og fra Buelamperne over Koret — og med Blomster! Dejlige Guirlander slyngede sig fra Hvælvingen ud over hele Kirkerummet.

Festen ringedes ind af den ny Kirkeklokke, der er en Sammensmæltning og Omstøbning af den gamle og bærer Indskriften:

»De gamle Klokker har hørt op at ringe,
dog gennem mig de tone skal paany.
Jeg kalder Sjæle ind til fromt at bringe
ny Tak for gammel Fred i Kirkens Ly.«

Ved den liturgiske Del af Gudstjenesten medvirkede foruden Orgelet et fyldigt Sangkor.

Til Stede var blandt de hundrede indbudte Gæster fra Fyn foruden fire Valgmenighedspræster Biskop Balslev fra Odense, Provst Schmidt fra Mesinge og Sognepræsterne Lassen fra Asperup og Bjerre fra Skydebjærg.

Af Menighedens egne Medlemmer havde kun godt 300 faaet Adgangskort, for at der ikke skulde blive saa stor Trængsel, at det festlige blev taget bort derved. Med Beklagelse havde Menighedens Bestyrelse maattet opgive Tanken om at sende Indbydelse til Valgmenigheder og Frimenigheder uden for Fyn. Men de, der nu kom med, vil sikkert være enige om, at det var en hyggelig Fest de var med til.

Vore bedste Salmer: »Den signede Dag«, »O, Kristelighed«, »Øjne I var lykkelige« o. fl. blev sungne.

Pastor Boisen knyttede dybt bevæget sin kønne Tale til den korte Tekst: »Herren er her og kalder ad dig«. Han saa i Maria et Forbillede for Menigheden og betegnede Festen som en Allehelgensdag, hvor vi ikke blot mindes de store hedengangne fra tidligere Slægter, men ogsaa dem vi selv havde kendt personligt. Saaledes nævnede han sine Formænd i Præstegerningen her: Victor Bloch, L. Hagen og N. Lindberg — hvis Dødsdag det netop var — og de ældste af denne Valgmenigheds Mænd og Kvinder, som havde været med til at bygge, samle og hygge om Kirkehusene her, men som nu ogsaa er kaldt hjem. I Bøn og Bekendelse har vi dog, Gud ske Lov, Samfund med dem endnu. — Han sluttede sin Tale med alvorligt at lægge Menigheden paa Sinde Betydningen af Velsignelsen og Fredlysningen, som den lyder hver Søndag, og som den ogsaa i Dag maa lyde fra Alteret ved vor egen Biskop. —

Førend denne Fredlysning fandt Sted holdt ogsaa Biskop Balslev en opbyggelig Tale fra Prædikestolen over Beretningen i Lukas 10. Kap., hvor Jesus priser sin himmelske Fader, fordi han har aabenbaret for umyndige og smaa det som er skjult for vise og forstandige, og glæder sig med Disciplene over, at deres Øjne og Øren kan se og høre, hvad selv Profeter og Konger længtes efter, men naaede ikke.

Denne Tale, som sluttedes med Bøn og Taksigelse for Kirken og dens Menighed, blev ligesom den foregaaende fulgt med levende Opmærksomhed af hele Forsamlingen.

»Velsignelse al Jordens Tarv« blev sunget tilsidst, og Pastor Boisen læste selv Udgangsbønnen.

Dermed var Højtideligheden i Kirken forbi. Men godt en Times Tid efter begyndte et Møde paa Tornøs Hotel, og her var fri Adgang for alle. De to store Sale, der ved Entreen blev sat i Forbindelse med hinanden, og hvor Talerstolen var anbragt, saa der kunde høres lige godt til begge Sider, blev fyldt til sidste Plads; man antager, der var omtr. 1200 Deltagere. Festsalene var da ogsaa pyntet med Vimpler og Flag. Her blev holdt Foredrag af de to Valgmenighedspræster: Ingerslev, Odense, og Skat Rørdam, Ryslinge.

Den første talte om Kirkegang og Menneskers Forhold dertil. Kun som vi spørger, faar vi Svar. Det gælder om at faa det rette Spørgesind frem, at gaa til Gud med sine inderste og dybeste Spørgsmaal, som et Barn i al Troskyldighed overfor Far og Mor, og vi bliver ikke skuffet. — Det var et dybt og inderligt Foredrag om Barneforhold til Gud, som aabenbart fandt god Jordbund i Forsamlingen.

Maaske var Meningerne lidt mere delte om Pastor Rørdams. Han fortalte og anvendte Sagnet om, hvorledes St. Laurentius fik bygget Lunds Domkirke og Trolden forvandlet til Sten,

men kom i Slutningen af sit Foredrag ind paa Spørgsmaalet om Forskellen mellem Liv og Lære. Reformationen skal fortsættes ikke blot efter Luther, men ogsaa efter Grundtvig. Som Skjald og Forkynder er Grundtvig større, end naar han tygger paa Penneskaftet og laver Dogmatik. Aandens Stormænd skal være Sporskiftere, og ikke danne Afslutning eller blive Endestation. Faren for vi grundtvigske Folk ligger i, at vi vil gøre Grundtvig til Afslutteren, men det kan og maa han ikke være. Vi vil ikke forstenes i Former, men synge Livets Sang og styre mod vort evige Maal. Mødet her sluttede med Sangen: »Herren han har besøgt sit Folk«. —

Saa var der atter en Times Ophold for at Bordene kunde blive dækkede til en større *Festmiddag*, som 230 Personer havde meldt sig til. Her bød Pastor Boisen velkommen til alle, som var mødt, og hilste særlig paa Biskoppen og de indbudte Gæster, idet han tilføjede: Jeg sætter Pris paa en Biskop, der vil *se til* os i Stedet for at føre *Tilsyn* med os. — Biskop Balslev tog straks Ordet og takkede, fordi han var kommen med til Festen i Dag, og rettede en særlig Tak til Pastor Boisen for hans Arbejde her i Menigheden. Han mindedes med Glæde, da Boisen blev indviet til Præst i Maribo, hvor han ogsaa var til Stede som ung Kandidat, og Boisen skal have Ret i, at jeg gerne vil ud at se til Folk og ser ikke skævt til Valgmenighederne.

Boisen bragte ogsaa en Hilsen fra sin Hustru, der gerne vilde have været med, men desværre endnu maatte holde sig inde efter den strenge Sygdom, hun har gennemgaaet; han takkede for den Gave, der var rakt hende. Menigheden havde paa Fru Boisens Fødselsdag skænket hende en Pengegave. — (Fru B. har just nu spille Orgel i Kirken i 25 Aar.)

Af de mange Taler, der blev holdt ved Bordet, skal vi kun nævne Provst Schmidts, Mesinge. Han holdt ikke af, at man kaldte Valgmenighedskirken en Ventil for Sognekirken, men vilde hellere kalde den en Udbygning dertil. Provsten ønskede Guds Velsignelse over Valgmenigheden i Kerteminde, som i mange Maader stod ham nær. —

Den skønne Fest sluttede sent paa Aftenen og dannede en ypperlig Fortsættelse af den Indvielsesfest, der holdtes her for 50 Aar siden.

A. K.

Fhv. Friskolelærer A. Klinkby, som foran har givet Meddelelse om Menighedens Jubilæumsfest, var ogsaa til Stede ved Indvielsesfesten for 50 Aar siden og har givet følgende Referat af den:

Fra Kirkeindvielsen og Vennemødet i Kerteminde

d. 24. og 25. Januar 18[illegible].

Søndag den 24. Januar foregik den højtidelige Indvielse af Emaus Kirken. Her var samlet c. 600 Mennesker, men af Mangel paa Plads maatte flere gaa bort eller blive staaende uden for.

Pastor Kisby, Skalkendrup, læste Indgangsbønnen fra Koret, og efter at et Par Præster havde rakt Biskop Engelstoft de hellige Kar, holdt han en Tale over de profetiske Ord: »Guds Kundskab skal fylde den ganske Jord«. Han omtalte først de mange Kirkers Tilblivelse rundt om i Landet og ønskede nu, at denne lille ny Kirke maatte indtage en hæderlig Plads mellem de mange gamle. Den kristelige Nidkærhed kunde til forskellige Tider være stærkere eller svagere og havde ikke altid blusset med samme Klarhed eller med tilstrækkelig Kundskab; men nu maatte man haabe, at den herefter maatte brænde stadigere og bedre. Efter endnu at have henvendt nogle Ord til Menigheden og lyst Fred over den og Kirken, indviede han højtidelig i Treenighedens Navn Kirkebygningen med dens forskellige Dele og Redskaber til helligt Brug, og afsondrede den derved samtidig fra al Slags Verdslighed. —

Derefter traadte Provst Hansen, Fraugde, frem med Ministerens Resolution og Biskoppens Kollats, hvoraf fremgik, at Pastor Hagen var udnævnt til Valgmenighedens Præst, og nu maatte han (Provsten) paa Embedsvegne indsætte ham i det ny Embede.

Provsten var tilsyneladende stærkt bevæget ved, som han sagde, her at skulle mødes med den kære afsatte Præst og Broder fra Sønderjylland, hvor Strid og Splid for en Stund havde fjernet dem fra hinanden. Nu saa han heri et godt Fremtidsvarsel, og et meget stort Haab begynde at opfyldes: at ikke blot Sønderjyderne skal mødes og samles med os herovre*, men ogsaa, at Rivningerne indenfor Folkekirken skal ophøre, og at Partierne i Folkekirken maa samles med det store Maal: »der skal blive én Hjord og én Hyrde«!

Sluttelig holdt Pastor Hagen en lille opbyggelig Prædiken over Dagens Evangelium, og efter Fredlysningen fra Alteret blev han modtaget af hele Menigheden med et fuldtonigt Amen, som et Udtryk for, hvad der rørte sig i dens Indre. —

Samme Aften holdt Pastor Kisby ved et Møde i Kirken en Tale over Gileaditternes Feltraab: »Schiboleth«, der ikke maatte udtales og forveksles med et almindeligt Sibolet. Vort Løsen er Troen og Daaben, ikke en Tro paa hvad som helst, sammenflikket af Mennesker, men, som udtalt af Herren selv og lagt i Disciplernes Hjerter, som Ordet af hans egen Mund. Hermed førte Herren sin første Menighed paa ret Spor, og dette Spor maa vi ikke forlade.

Den store Forsamling var i høj Grad optaget af denne Tale. —

* i Henhold til § 5 i Pragfreden 1866.

Emauskirken i Kerteminde. Fot. Jacobsen.

Det egentlige »Vennemøde« foregik saa om Mandagen, og der var endnu flere Deltagere end første Dag.

Der blev forhandlet lidt om at faa Lov til at bruge Byens gamle Kirke, men forskellige Vanskeligheder stillede sig i Vejen; og der var heller ikke den Gang større Lokaler i Byen at faa. Forsamlingen maatte da ogsaa denne Dag pakkes sammen i Emaus-Kirken, 2 á 3 Rækker i hvert Stolestade. Kun de gamle fik Lov at sidde eller at skifte lidt. Først foregik en højtidelig Handling, idet et lille Barn blev døbt.

Efter et lille Ophold talte da de to paa Fyn mest kendte Præster: Helveg, Odense, og Birkedal, Ryslinge. Den første tog til Tekst for sin Tale: »Herren er sandelig paa dette Sted, og jeg vidste det ikke«, hvilket Patriarken Jakob udraabte, da han i Ungdomstiden vaagnede af sin Drøm paa Ødemarken mellem Barndomshjemmet og Fremtidslandet. Nu havde denne Menighedskreds ogsaa vovet sig ud paa Livsvandringen og var vel lige saa ængstelig for Fremtiden som Jakob havde været, men med Barndomstroen og Guds Velsignelse over sig, var der ingen Fare ved Færden. Der er vel endnu mange gamle Vaner og stive Former fra den gamle Tvangskirke, vi maa løses ud af; men Helveg udtalte da til sidst Haabet og Ønsket om, at det sande Israels rette Forhold til Gud ogsaa maatte følge Menigheden her med den aabne Himmel og Guds Velsignelse over sig alle Dage. —

Vilh. Birkedal holdt derefter en af sine uforlignelige Taler om »Forklarelsen paa Tabor«, der ogsaa kastede Glans og Glæde over Forsamlingen her og gav denne første Sammenkomst Præget af et rigtigt »Vennemøde«.

•

Den 17. Oktober 1869 blev der indviet et Bedehus, »Betlehemshuset«, i Dalby. Efter 29 Aars Brug blev det afløst af en Kirke, der fik Navnet »Betlehemskirken«.

Kerteminde Valgmenigheds Præster.

L. C. Hagen blev født 1808 paa Merløsegaard i Tostrup Sogn paa Sjælland. Han blev Student 1826 og teologisk Kandidat 1833. I og efter sin Studietid drev han med Forkærlighed Studier af Salmer og Liturgi. Fra 1837 til 40 var han Adjunkt i Sorø. Først 1840 blev han Præst. Saa virkede han i 17 Aar i Sønderjylland, først i Mjolen (Vestslesvig) fra 1840 til 50, saa i Stepping-Frørup (Haderslev Østeramt). Han sluttede sig til Højskolebevægelsen og var i flere Aar et virksomt Medlem af Rødding Højskoles Bestyrelse. I 1867 blev han afsat, da han nægtede at aflægge Ed til den preussiske Konge.

Da Sognepræsten for Kerteminde, Victor Bloch, samme Aar rejste til Grækenland, bestyrede Hagen Embedet i hans Fraværelse. Men Bloch fik efter sin Hjemkomst andet Embede, og Menigheden søgte da at faa Hagen til Sognepræst. Regeringen gav imidlertid Embedet til en Missionsmand, og dette gav Stødet til Valgmenighedens Oprettelse. Fra 1868 til 76 var Hagen Valgmenighedens Præst. I sidstnævnte Aar traadte han tilbage, men vedblev at bo i Kerteminde. Og da nogle Familier ytrede Ønske om at høre Hagen, tilbød Lindberg straks Hagen at benytte Kirken. (I Severin Andersens Artikel i Kerteminde Højskoles Aarsskrift om Menighedens Historie staar, at Lindberg »udnævnte Hagen til sin Kapellan«. Dette er urigtigt.) Hagen døde 1880. Ved sin Deltagelse i Kampen for Danskheden i Sønderjylland og ved sin Gerning som en af de første Valgmenigheds-

L. C. Hagen.

præster i Landet har han gjort en Indsats, som skal mindes med Taknemmelighed. Det skal ogsaa nævnes, at hans Ungdoms Salmestudier satte Frugt i en lille Samling »Historiske Salmer og Rim«, der udkom 1832 og gjorde megen Nytte i de tyve Aar, der gik, inden den fik en fyldigere Afløser i P. O. Boisens bibel- og kirkehistoriske Sange. Bl. a. blev Hagens Salmer og Rim brugt i Georg Jensens Skole i København — vistnok den første Skole efter grundtvigsk Mønster, — hvor Jacob Christian Lindbergs Børn gik som smaa. —

Poul Boisen.

Niels Lindberg.

Niels Lindberg var født 15. Februar 1829. Han var Søn af Grundtvigs trofaste Ven og Kampfælle Jacob Christian Lindberg. 1849 blev han Student (privat dimitteret af Sofus Høgsbro) og drev derefter i en Række Aar mangesidige og omfattende Studier, samtidig med at han selv gav Undervisning, indtil han i 1858 tog teologisk Embedseksamen. Hans Studietid faldt i den Kierkegaardske Periode. Lindberg, som var stærkt berørt af Kierkegaards Tanker, kunde i lang Tid ikke bekvemme sig til at gøre Brug af sin Præsteeksamen. Derimod virkede han meget med sin Pen, der udmærkede sig ved Skarphed. Fra 1860 til 72 ledede han »Dansk Kirketidende«. Samtidig var han Lærer ved Blaagaards Seminarium. Han var nøje knyttet til Grundtvigs Hus. Fra 1867 var han Lærer for Grundtvigs yngste Søn, Frederik, og Aaret efter at han var blevet gift — med Clara Cathrine Monrad, Datter af Provst M. i Marvede —, flyttede han og hans Hustru ind hos Grundtvig paa Tuborg og boede der til Grundtvigs Død. Endelig i 1872 søgte Lindberg, 43 Aar gammel, Præsteembede og blev residerende Kapellan for Kattrup, Tolstrup og Ørridslev med Bolig i Gedved. L. blev her en god Støtte for Seminariet. Da 4 Aar senere Pastor Hagen trak sig tilbage som Præst for Kerteminde Valgmenighed, valgtes L. til hans Eftermand. Kun i 10 Aar virkede L. her. Hans Helbred var svagt, men hans Virketrang stor. Han døde 1886, kun 57 Aar gammel.

Lindberg var i mange Henseende en mærkelig Mand, ved sin Lærdom — som de Bøger, han skrev, vidner om — og ikke mindre ved sit Frisind, der viste sig ikke blot i hans Villighed til at unde andre den Ret, han krævede for sig selv, men ogsaa i hans Fordomsfrihed. I Henseende til det sidste var han vistnok enestaaende blandt sine samtidige inden for den grundtvigske Kreds.

Poul Boisen, Menighedens nuværende Præst, tilhører den berømte Bojsenske Slægt. Hans Fader var Præsten Lars Nannestad Boisen og hans Farfader Biskop Peter Outzen Boisen. Poul Boisen blev født i Vesterborg Præstegaard paa Laaland d. 29. Januar 1845. Og ligesom Faderen og Farfaderen blev Poul B. en Tid Præst i Vesterborg, idet han efter sin Embedseksamen blev Faderens Kapellan og efter Faderens Død 1875 Kapellan pro loco. 1880 blev han Sognepræst i Torning-Lysgaard, 1884 forflyttet til Lundum-Hansted. To Aar senere fulgte han en Opfordring fra Kerteminde Valgmenighed til at blive Niels Lindbergs Afløser. Her har Poul Boisen nu virket med mild og varm Forkyndelse i en Menneskealder og er i

Betlehemskirken i Dalby.

den Tid groet sammen med Menighedskredsene i Kerteminde og Dalby. De har da ogsaa gentagne Gange givet Udtryk for deres Taknemmelighed over for ham, saaledes ved Boisens 25 Aars Præstejubilæum i 1911 og paa hans 70 Aars Fødselsdag 1915. Men ogsaa ud over Kerteminde Valgmenigheds Kreds er Boisen kendt og afholdt, hvor han er kommen som Taler. Karl Povlsen har med stor Træfsikkerhed særtegnet denne Præsteskikkelse i et Telegram til Jubilæumsfesten 1911:

». . .
ligefrem og klog og klar,
mild som Syd og frisk som Vest,
Skallen Junker, Kernen Præst.«

Angel endnu en gang.

En læser af »Højskolebladet« har spurgt mig, om det nu alligevel ikke er for stærkt et ord, jeg har brugt, når jeg (spalte 69) skrev: »At prøve på igen at gøre Angelboerne til danske, vilde være *sjælemord*«. Jeg mener nej, og jeg skal prøve på at vise, hvorfor Angel har en aldeles forskellig stilling fra de andre dele af Mellemslesvig.

Om de midtslesvigske landsogne gælder det, at den smule åndeligt liv, som findes dær, er dansk. Den tyske skolegang og kirketjæneste har ikke kunnet trænge ind til folkesjælen, den har gjort sin onde gærning, at hindre det danske åndsliv i at udfolde sig frit, ja har, fordi den nu er tilvant, endog lagt en alvorlig hindring i vejen for en kommende frihed. Vi må regne med den mulighed, hvis disse sogne uden eget ønske kommer til Danmark, at befolkningen da selv, ligesom Angelboerne imellem krigene, fuldender den ødelæggelse af dansk folkeliv, der er godt begyndt. Men vi kan også håbe, at den danske folkenatur i disse rent dansktalende egne, når den får gunstige kår, kan ryste åget af sig og blive sig selv bevidst. Vi kan have godt håb om, at det endnu ikke er for sent at råde bod på noget af det onde, der er øvet i disse egne. Og i alle tilfælde kan vi stole på, at værre i åndelig henseende, end de har haft det, og end de vil få det ved at gå sammen med Tyskland, kan de ikke få det som danske medborgere. Derfor kan vi med tilfredshed modtage den meddelelse, som regeringen nu har udsendt, at den vil gøre, hvad den kan, for at få det dansktalende Midtslesvig med til Danmark.

Om Frisland gælder det, at Tyskland aldrig har ofret det hjemlige åndsliv en tanke. På den anden side er der ingen hindringer lagt i vejen for, hvad man privat har gjort for at bevare det frisiske sprog. Ganske det samme kan siges om den danske regering mellem krigene, og det vil sikkert være ligedan, dersom Friserne eller en del af dem nu kom nord for grænsen. Men Friserne, hvis berømte »Hellere død end slave!« ikke nogensinde har givet dem lyst til at sætte sig op mod den tyske gudstjæneste, *kan* være yderst genstridige, når de finder anledning til det. At få dem ind under Danmark imod deres vilje vil være en betænkelig sag. Men åndelig vold øves der mindst lige så lidt mod dem, hvis de går mod nord, som hvis de går mod syd.

Flensborg er for tiden rodløs. Det mest betegnende, jeg i de sidste tider har hørt derfra, er en udtalelse af en, der ønskede at komme under Danmark, »for så kunde vi da komme til at tale vort kære plattysk igen.« Det sprog, der nu dominerer, er det vildfremmede højtyske, som bæres af overklassen, bestillingsmændene og en del af proletariatet. Hvor betænkelig end Flensborgs overgang til Danmark i andre henseender kan være, kan der ikke siges at være nogen stor krænkelse af beboernes åndelige liv forbundet med en sådan. Det er i forvejen i en sådan opløsningstilstand, at snart sagt hvadsomhelst er bedre.

Men med Angel er forholdet helt anderledes. Her har vi et land, som er ensartet plattysk til bunden. Det er ikke Prøjserne, der har skabt denne tyskhed. De har forbrydelser nok at svare til, men her er de uskyldige. Angels fortyskning er ældre end prøjserherredømmet og kommen ad andre veje.

Det er først og fræmmest Angelboerne selv, der ikke har handlet sådan som Midtslesvigerne, som trofast fastholdt deres gamle sprog gennem vanskelige tider, men tværtimod *frivilligt* har opgivet det. Allerede for 30 år siden fandtes der inde i Angel næsten intet af dansk sprog og nu findes der højst en smule lige ved Flensborg fjord. Derimod er der ved at komme begyndelsen til et tysk åndsliv.

I 1913 var jeg i de sydligste egne i Midtslesvig, hvor dansk endnu kunde høres. Ved den lejlighed fandt jeg i en boghandel en ny udkommen bog på Angelbo-plattysk, væsentlig småfortællinger, men også enkelte digte; den hedder *Moderleev* (Moderkærlighed) og er forfattet af Heinrich Hansen fra Arnæs, som har været lærer i Åbenå. Hvorledes han har kunnet være fortyskningsmand i prøjsisk forstand, fatter jeg ikke (men måske har han heller ikke været det). Hans bog vidner nemlig fra det første til det sidste blad om, at han har kendt det fællesskab i hjemmet, som kun modersmålet giver. Og hans modersmål er det stærkt danskfarvede Angelbo-plattysk, dansk*farvet*, men *tysk*. Der er ikke her tale om noget litterært storværk, snarere noget i retning af Thyregods fortællinger, men som vidnesbyrd om, at moder og barn har kunnet dele sorger og glæder med hinanden i det sprog, som *nu* er deres, kan den ikke forkastes.

Når jeg nu igen i disse dage har læst denne bog, har indtrykket af dette forhold kun kunnet forstærkes ved, at jeg samtidig for første gang har søgt at stifte bekendtskab med den folkelige grund hos Friserne ved at læse en *Søl'ring Lesbok* d. v. s. en læsebog i det frisiske folkesprog på øen Sild, som nogle år tidligere er udgivet af Boy P. Møller. Her ude blandt de »frie« Friser skulde man da rigtig mærke det folkelige grundpræg i modersmålet, og i fortalen citeres Grimms ord: »Mennesket får hjemme fra en god engel til følgesvend, som ledsager ham i en rejsefælles fortrolige skikkelse, når han drager ud. Hvem der ikke aner, hvad godt han derved vinder, kan føle det, når han går ud over fædrelandets grænse, hvor den forlader ham. Denne velgørende ledsagelse er den uudtømmelige skat af æventyr, sagn og historier.« Forfatteren siger endda, at disse ord gælder i en særlig grad for Friserne.

Og så indeholder bogen ikke et eneste stykke, der tager en om hjærtet; det skulde da være fortællingen om *pigen der trådte på brødet*, den som vi allesammen kender fra H. C. Andersen, og som vel ikke er noget særlig frisisk sagn. Meget af det, der giver sig ud for sagn, er udpyntet med pralende tilsætninger, som nærmest vidner om fordærvet tysk smag, men netop det umiddelbart hjemlige savner man stærkt; den inderlige tone, som vi savner her, *den* finder vi i Angelboens hjemstavnsbilleder.

I »Norden« (1906, februarhæftet) har jeg i sin tid fremdraget en norsk redegørelse for modersmålsløshedens indflydelse i Amerika. I Minnesota viser, efter denne redegørelse, den officielle statistik, at *indvandrerne* kun leverer procentvis halvt så mange forbrydere over 19 år som de hjemmehørende, men *indvandrerbørnene* dobbelt så mange; ja af vanartede børn stammer procentvis tre gange så mange fra indvandrerhjem som fra de indfødtes. Dette bliver med god grund væsentlig henført til den årsag, at i indvandrernes hjem mangler i mange tilfælde et virkeligt sprogfællesskab mellem forældre og børn. De kan tale sammen, rimeligvis endda i to sprog, om alt det, der er at gøre i det daglige liv, men alt hvad der er af åndelig art kan forældrene kun tale om i deres modersmål, og de sider er kun børnene tilgængelige på engelsk, med mindre der bevidst er gjort et arbejde for at bevare det gamle modersmål også hos børnene. Derfor er så mange af disse i de vigtigste spørgsmål stumme og døve overfor forældrene; derfor går så mange af dem til grunde, og en stor del af de andre bliver kun, hvad Ludvig Schrøder kaldte *stillads-tømmer* til samfundsbygningen. Netop i dette ligger jo også den dybeste berettigelse for en dansk kirke- og skolesag i Amerika.

I »Kristeligt Dagblad« for 20. og 21. januar d. å. har docent Jens Warming, som selv har personligt kendskab til de amerikanske forhold, netop ud fra ganske lignende betragtninger udtalt en stærk fordømmelsesdom over ethvert forsøg på at omvende virkelig tysktalende sønderjyder til danskheden. Så vidt jeg kan se, har han hverken kendt det, jeg skrev i »Højskolebladet«s nr. 3, eller den gamle redegørelse i »Norden«, og ikke des mindre er det sådan, at hans tanker næsten til det yderste falder sammen med mine, ja om det så er ordet *sjælemord*, har han det, om end i en anden sammenhæng.

Jeg lægger vægt på dette, fordi et vidnesbyrd fra anden side gør mig vis på, at jeg har ret*. Jeg kan ikke underskrive alt, hvad Warming siger; efter mit kendskab til forholdene må

* Et andet vidnesbyrd fra mere end almindelig værdifuld kilde har jeg privat fået.

jeg tro, at han undervurderer danskheden i Midtslesvig (og måske også i Flensborg). Men med hensyn til de rent plattysktalende egne, især Angel, kan jeg helt slutte mig til ham. Det er for mig en umenneskelig tanke, at det folk, som (ved deres og ved vore forfædres fejl) har gennemgået en åndelig gold tid på omtrent hundrede år, nu igen skal kastes ud i en tvesprogethed, netop som det synes at have vundet modersmålets værdi igen.

I »Hovedstaden« for 27. januar har ~~en~~ ældre mand, hr. Alfred J. Råvad, bebrejdet os yngre, at vi ikke går langt nok tilbage. Selv har han i 54 år fulgt det slesvigske sproggrænse-spørgsmål, og han mener, at der nu på sproggrænsen er ved at ske en frontforandring. Det er muligt, men endnu ved vi ikke hvad det betyder. Dog dette er ikke hovedsagen. Han siger videre:

»Der er mere end 100,000 tysktalende Danske i Angel, Svansø og i Dannevirkeegnen, og når de befries fra det tyske tryk og i fuldstændig frihed får tid til at tænke sig om, vil de ikke betænke sig på at vedkende sig deres danske afstamning. Men dette tager år, ikke dage, og det vil være en forbrydelse mod Danmarks ære og værdighed, om der fra vor side gøres noget for at stanse denne udvikling.«

Dær er det, jeg er dybt uenig. Det stred mod Prøjsens »ære og værdighed«, at de danske i Nordslesvig stansede det tyske sprogs fræmrykning imod nord. Men de, som gjorde dette, frelste derved børnenes hjemliv, og det ikke blot i de dansksindede hjem, men i virkeligheden måske endnu mere i de ligegyldige hjem ja endog, tiere end vi aner, i tysksindede hjem. Og således vil det også gå, hvis strømmen kæntrer. I de hjem, hvor forældrene ikke holder fast på sproget, vil hjemløsheden påny indfinde sig, og et nyt slægtled blive åndeligt fader- og moderløse. Det er slet ikke en tvangspolitik, jeg er bange for, skønt netop hos dem, der taler om statens »ære og værdighed«, ligger den tanke måske ikke så fjærnt. Men ulykken vil ikke blive *væsentlig* mindre, selv om det går aldeles frivilligt. Dær er Amerika og Angel os advarende eksempler. Og det skulde vi dog have lært af vore landsmænd i Sønderjylland i de hårde tider, at det er *de bedste*, som hværken frivilligt eller ved tvang lader sig drive ud af modersmålets stærke fæstning, og at statens »ære og værdighed« kan være den grummeste Molok til at kræve børneofre.

Sønderjyderne har i denne tid gang på gang brugt ordet: Gør mod andre, som du ønsker, at de skal gøre mod dig! Men skal vi følge det ord, så må vi sige, at vi intet børneoffer ønsker, og at vi ikke ønsker én fodsbred jord, hvor tyskheden — enten den er tusende eller ti år gammel — nu er *enerådende*; ja, at vi vil frabede os den slags egne, mest for deres egen skyld, men også for vor, *selv om de på grund af omstændighederne kunde lade sig forlede til at stemme for Danmark.*

Jeg ved godt, at der er nogle, som kommer gennem en sprogovergang uden at gå til grunde. De *rige* klarer sig jo nogenlunde, også de *åndelig rige.* Men det er de fattige det gælder om ikke at gøre uret imod. I den gamle lov, som kong Valdemar Sejr gav også for Sønderjylland, står der, at det er landets styreres sag »at frelse den, der med vold tvinges, såsom er enker og værgeløse børn og pilgrimme og udlændinge og fattige; dem går vold tiest over«. Det er de værgeløse børns og udlændingenes sag, det her gælder, og den gamle lovgivers ord har i mine ører en langt mere *dansk* klang end talen om »Danmarks ære og værdighed«.

Marius Kristensen.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Sønderjylland.

Den 27. Januar talte *H. P. Hanssen* ved to store Møder i Haderslev. Det var den første Gang, H. P. Hanssen talte offentligt siden det mindeværdige Møde i Aabenraa den 17. November. H. P. Hanssen har jo under det hidsige Ordskifte, der i den sidste Tid er blevet ført her i Kongeriget, med uomtvistelig Uret været Genstand for personlige Angreb. I sine Taler ofrede han ikke disse Angreb den mindste Opmærksomhed. Men han ønskede at gøre Rede for sit Standpunkt, fordi »efterhaanden som Afgørelsen rykker nærmere, er Ordskiftet blevet lidenskabeligere og Standpunkterne mere udviskede«. Han gentog, hvad han for 12 Aar siden havde sagt i sin første Valgtale som Rigsdagskandidat: »Kun et tør jeg love Dem. Vælger De mig, saa skal det være mig en Samvittighedssag til enhver given Tid at varetage Mandatet saaledes, som det efter min inderste og dybeste Overbevisning tjener den danske Befolkning i Nordsles-

vig bedst.« Og han tilføjede nu: »Dette Løfte mener jeg at have indfriet. Og kun det, der efter min inderste og dybeste Overbevisning tjener — jeg kan nu sige — det danske Folk i sin Helhed, vort gamle Fædreland bedst, er og bliver for mig Rettesnoren i al min Politik.«

Alle, der har set dybere end til Overfladen i Sønderjydernes Kamp for deres Danskhed, mens H. P. Hanssen har ført dem, maa indrømme, at saaledes har denne Mand Ret og Myndighed til at tale.

H. P. Hanssens Haderslevtaler vil være vore Læsere bekendt fra Dagbladene og skal derfor ikke gengives. —

Iøvrigt gaar det forberedende Arbejde sin Gang. Den 26. Januar foregik under livlig Deltagelse over hele Nordslesvig og et nyoprettet Distrikt i Mellemslesvig Valgene til Vælgerforeningens Tilsynsraad.

Desværre har de ny Magthavere i Nordslesvig ikke vist sig saa medgørlige, som det først tegnede til. »Hejmdal« bringer den 30. Januar en Artikel, hvori det taler om den uvilkaarlige Sympati, den danske Befolkning fra først af viste overfor »de Mænd, der havde brudt det gamle Regimentes Magt«, og minder om Telegramvekslingen mellem Adler og H. P. Hanssen. Der var Grundlag for et Tillidsforhold, men de ny Magthavere umuliggjorde det, idet de »allierede sig med de gamle Magthavere og fik de hjemlige Socialdemokrater med paa Slæbetov, saaledes at hele Forandringen for den nordslesvigske Befolkning kun blev, at den kom fra Asken i Ilden.«

Navnlig har de ny Magthavere vist deres Villighed til at undertrykke Tilkendegivelser af Danskhed i Flensborg og Mellemslesvig. Her synes Arbejder- og Soldaterraadet dog endelig at være kommen til Erkendelse af, at det er gaaet for vidt. Det har nemlig nu ifølge en Meddelelse fra »det tyske Udvalg« til »Wolffs Bureau« *ophævet* Forbudet mod Afholdelse af danske Møder.

I Ugens Løb.

Nu melder sig med stor Styrke den Opgave at skaffe Hjælp til sønderjysk Ungdom til Ophold paa danske Skoler. Af en Meddelelse, som den store sønderjyske Fond, hvis Formand er Jacob Appel, har udsendt, fremgaar det, at Fonden har taget det som en af sine Opgaver »at støtte Skoleundervisningen, særlig Undervisningen i Dansk, i den første Tid, at hjælpe unge, der ønsker at komme paa danske Højskoler og paa Universitetet o. s. v.« Ogsaa de samvirkende sønderjyske Foreninger har, efter hvad vi erfarer, taget denne Opgave op.

*

De norske Ungdomsskolers Tilsynsmand Haakon Aasvejen har til Stortinget indsendt et Udkast til nye Regler for Statstilskud til Amtsskoler, Folkehøjskoler og private Ungdomsskoler i Stedet for Reglerne af 25. April 1914, 3. Maj 1915 og 4. Maj 1917.

Den største og vigtigste Bestemmelse heri gaar ifl. »Høgskulebladet« ud paa, at Skolerne skal have Tilskud efter fremlagt Aarsregnskab, saaledes som de fleste Højskoler i mange Aar har anmodet om at faa det. Forudsætningen er, at vedkommende Amt yder mindst en Sjettedel af Udgifterne til Lærerlønninger (Løn til Timelærere medregnet). Alderstillæg holdes udenfor. Denne Forudsætning kan Ministeriet gøre Undtagelser fra, saa den ikke bliver Betingelse for Skolens Statstilskud. Foruden denne Sum foreslaas det, at Staten skal yde et direkte Tilskud til Skoler, som særlig trænger til det paa Grund af uventede Udgifter i Skoleaaret. Flertallet af Skolerne har ønsket Bestemmelsen om Amtstilskud udeladt.

Et andet vigtigt Punkt i Udkastet angaar Lærerlønningerne. Her foreslaas det, at fuldt arbejdende Lærere skal have en Løn af mindst 2500 Kr. for Vinterkursuset, Lærerinder 1800 Kr., og at der for Forstandere desuden skal beregnes et særligt Forstandertillæg paa 1000 Kr. Endvidere foreslaas 5 Alderstillæg for fuldt arbejdende Lærere og Lærerinder, efter 3, 6, 9, 12 og 15 Aars Tjenestetid, hvert Tillæg paa 300 Kr. for Lærere, 250 Kr. for Lærerinder. Udgifterne til disse Alderstillæg skal Staten alene bære.

*

I sidste Nummer af »Bavnen« offentliggør »Dansk Friskoleforening«s Formand, Jørgen Jørgensen Borup, et Forslag til Lov om privat Skoleundervisning. Vi skal i et følgende Nummer vende tilbage til dette Forslag, der fremsættes som »et Forsøg paa at faa samlet det nødvendigste af, hvad der vedrører privat Undervisning — og paa for denne at faa Rammerne saa rummelige og betryggende som muligt, uden at gaa Statens Interesse for nær.« Lovforslaget er gennemset af Bestyrelsen for »Dansk Friskoleforening«, Bestyrelsen for Byernes Privatskoleforening o. fl., og der er fremkommet et Par Ændringsforslag. Endvidere er der af Friskoleforeningens Bestyrelse nedsat et Udvalg til kritisk at gennemgaa Forslaget. Udvalget bestaar af følgende Medlemmer: Folketingsmændene Jensen-Sønderup og Joh. Fog-Petersen, Formanden for Byernes Privatskoleforening, N. Grønbæk, Formanden for »Dansk Friskoleforening«s Understøttelseskasse, Jens Nylev og endelig Jørgen Jørgensen Borup.

*

Paa Grund af Pladsmangel har vi desværre maattet udelade »Tidens Strøm« i dette Nummer og maa indskrænke os til nu at bringe nedenstaaende lille Ugemeddelelse om *Fredskonferencen* (»Tidens Strøm« vil derefter, om alt gaar som bestemt, følge med to Numre i Træk):

Det ser foreløbig ud til, at *Wilson* har en meget betydelig indflydelse på konferencen i Paris.

Lørdag den 25. Januar forelagde han i en stor tale resolutionen om folkenes Forbund. Ifølge denne skal, Folkenes forbund stå åben for enhver civiliseret nation som man kan stole på vil fremme dens formål. Og forbundet skal have en fast varig organisation, et sekretariat, der kan varetage dets interesser. I sin tale understregede Wilson forbundets betydning meget stærkt ved at fremhæve, at mange af de beslutninger, fredskonferencen skulde tage, vilde trænge til senere ændringer, og andre vilde ikke lade sig løse i øjeblikket; de måtte i steden for henvises til Folkenes forbund. Wilson viser med denne udtalelse en klar forståelse af›

hvor vanskelige opgaver fredskonferencen står overfor, og han åbner udsigten til senere ændringer; dermed viser han tillige blik for, at forholdet mellem jordens folkeslag ikke kan fastslås éngang for alle, men stadig må tænkes undergivet udvikling og forskydninger. Men hovedsagen for ham er sikkert nok den, at han dermed giver Folkenes forbund en opgave, der straks vil gøre det til, hvad han siger, det skal være, ikke en formel, men en reel og virkende ting.

Siden har der på konferencen været forhandlinger om, hvad der skal gøres med *Tysklands kolonier*. Både Frankrig, Japan og Englands oversøiske stater har mødt med krav på dele af dem. Men man er nu havnet i en foreløbig ordning, så vidt det kan ses betegner den i alt fald formelt en imødekommelse af Wilsons standpunkt, som er det, at varetagelsen af Tysklands kolonier skulde overlades til Folkenes forbund. Lloyd George har, så vidt man kan se af de engelske bladmeddelelser, bidraget til sagens løsning ved at stille sig på Asquiths standpunkt fra krigens begyndelse: at England ikke ved denne krig tilsigtede landerhvervelser. Reelt er ordningen vel den, at flere af magterne foreløbig overtager varetagelsen af kolonierne, men på Folkenes forbunds vegne. *A. V.*

3—2—1919.

*

Ved et Møde i Nr. Broby den 2. Februar udtalte Kirkeminister Povlsen i et Foredrag, der navnlig handlede om den forestaaende Ordning af Kirkeforholdene i Sønderjylland, at han ikke blot i Anledning af Genforeningen, men i det hele taget var Tilhænger af Tanken om, at Ikke-Teologer skulde kunne blive Præster i Folkekirken i saadanne Tilfælde, hvor vedkommende Mand eller Kvinde maatte antages at egne sig særligt til at udføre Præstegerning.

*

Om Spørgsmaalet Kvinder som Præster sender Fru Jutta Bojsen Møller os følgende Linier:

Allerede den Gang jeg var Formand for »Dansk Kvindesamfund« (jeg fratraadte 1910), fik vi fra Regeringen det Spørgsmaal, hvilke Embeder her i Landet vi mente Kvinderne egnede sig til. Vi drøftede det meget nøje og gav saa det Svar: de Embeder, *de selv føler Lyst og Evne til*, — det samme som gælder for Mænd. Men vi var enige om, at Præster var det, de bedst egnede sig til at være, naar de ellers havde Betingelserne derfor, og det samme mener jeg endnu.

Jeg har hørt den engelske kvindelige Præst Miss Schow*, som fulgte med Formanden for det internationale Kvinderaad Chapman Catt, da hun var her i Landet. Hun havde ikke Præstekjole paa, men simpelthen en sort ulden Kjole med hvid Strimmel i Halsen, — hun stod der med sin Tolk ved sin Side og talte saa hjerteligt og kønt, — jeg kunde godt tænke mig hende udføre de kirkelige Handlinger ogsaa. De maatte jo *begynde* som Kapellaner hos en ikke for afægs gammel Præst — det var en udmærket Præsteskole at gaa i.

Der er jo allerede nu stor Mangel paa Kapellaner, og naar vi faar Sønderjylland tilbage, bliver der Brug for mange Præster. Det var da udmærket at have en Reserve at tage til. De kvindelige Missionærer, der har været hjemme i Sommer, har jeg ogsaa hørt. De taler bedre end mange Præster, især Anne Marie Petersen fra Indien. Men jeg synes jo nok, at de ikke skulde gifte sig. Det skulde ikke forbydes dem, men det vilde være bedst, om de kunde sætte alle deres Kræfter ind paa at blive gode Præster. Det vilde derfor ikke være heldigt, at en kvindelig Præst giftede sig, det skulde da være om hun blev gift med en Præst — og saa kunde blive ham en dobbelt Medhjælp.

At det skulde være imod Bibelen tror jeg ikke. Der staar jo nok, at Kvinder skal *tie* i Forsamlinger, men jeg har spurgt en meget lærd og sprogkyndig Præst, hvordan det skulde forstaas, da de dog havde *Profetinder*, der talte i Forsamlingerne, og han sagde, at det skulde forstaas saaledes, at Kvinder ikke maatte sidde i Synagogerne, naar nogen talte og læste op, og hviske og snakke om deres Husholdning og deres Børn, som de dengang var saa slemme til, og det var jo rimeligt nok, at *det* maatte de ikke. *Jutta Bojsen Møller.*

Østersøgade 108[1].

* og jeg klippede Referatet af hendes Tale ud af Avisen og gemte det.

*

Magister Frøken Ida Falbe-Hansen sender os følgende Spørgsmaal.

Mon ingen af Højskolebladets Læsere skulde kunne opgive mig den rette Tekst til Begyndelsen af V. Esmanns kendte Sang: »Droslen slog«? De fire første Linjer gengives i Almindelighed saaledes:

Droslen slog i Skov sin klare Trille
sang om Bøgens lysegrønne Blad.
Duggens Perler faldt paa Roser vilde
laa med Glans i Solens Straalebad.

Disse to sidste Linjer siges at være forvanskede. Jeg har hørt, at deres rette Ordlyd skal være:

Duggens Perlefald paa Roser vilde
og dens Glans i Solens Straalebad

(efter »Bøgens lysegrønne Blad« skulde der altsaa kun staa Komma, ikke Punktum).

Dette giver jo bedre Sammenhæng, men er det det rigtige? eller er der noget andet, der er rigtigere?

Ida Falbe-Hansen.

INDHOLD.

Poul Lindholm: Den store Skolekommission. II.
Morten Larsen: Kirkeligt Samfund. II.
Johannes Monrad: I Horisonten.
Marius Kristensen: Angel endnu en Gang.
A. K.: Kerteminde Valgmenigheds Fest. Med 5 Billeder.
Spørgsmaal og Tildragelser. Sønderjylland. — I Ugens Løb.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand**.
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

TILLÆG TIL HØJSKOLEBLADET.

Nr. 6.	Fredag den 7. Febuar.	1919.

»Dansk Kirkesang«.

Under denne Titel har *Thomas Laub* paa Wilhelm Hansens Musikforlag udgivet en ny og meget forøget Udgave af sine »Salmemelodier i Kirkestil«. I sin korte, men fyndige og indholdsrige Fortale forsvarer han sin Ret til at give Samlingen ovenstaaende Navn. Han peger igen paa dette, at den rette Vej maa være den at bygge paa den gamle Kirkemusik og dens Efterkommere: den danske Folkevise og den lutherske Salmesang. »*Vi maa tilbage til den gamle evigunge Kirkesang, indleve os i den, øse af dens Skatte, og fyldte af dens Aand bygge videre.*«

Laub har tidligere betragtet sig som en Vejviser. Og han har ogsaa for mange, særlig af de yngre, lukket op for et nyt, herligt Land ved sit Arbejde for at bevare disse gamle Musikskatte, hvis Rigdom og Dybde kan tilfredsstille den mest kræsne Smag, og som i al sin Jævnhed dog er tilgængelig for alle.

Naar Laub i Fortalen nævner det at »bygge videre«, har han, synes jeg, fuldtud Ret dertil. I Samlingens ny Melodier er der mange, som, skønt helt hvilende paa den gamle Musiks Grund, dog peger fremad.

Det er uhyre vanskeligt for en moderne Musiker helt at tilegne sig den gamle Musiks Teknik med dens fra moderne Musik saa forskellige Opbygning baade hvad Melodier og Harmonier angaar. Man maa vistnok — for en Tid — næsten helt frigøre sig fra det, man er opfødt med og indlevet i, og saa føler man sig dog trods alt stadig som noget af en fremmed, der staar udenfor og skuer med Længsel ind i det forjættede Land. Men skal man være med til at bygge videre paa den gamle Musiks Grund, maa den blive som ens eget Modersmaal, saa man kan udtrykke alt det, som fylder én.

Laub, som i mange Aar har levet med den gamle Kirkemusik, viser her, at han har levet sig ind i den, ved den Række ny herlige Melodier, som i hele deres Form og Indhold hører til den gamle Musik, men som ogsaa har noget over sig, der giver ham Ret til at betegne dem som *danske*.

Det er den gamle Musik, som vi kender den i vore gamle Folkeviser, men her forenet med og fyldt af den danske Salmedigtnings Aand. Dette gælder ikke mindst Laubs Melodier til Salmer af Grundtvig. Her klinger en virkelig »dansk« Salmetone saa henrivende lys, god og folkelig, som nogen kan ønske sig.

»Dansk Kirkesang« indeholder ogsaa nogen liturgisk Musik af Laub, deriblandt til Nadverliturgien, heri staar en herlig Melodi til: O, du Guds Lam. Men foruden dette findes der 72 Melodier af Laubs egne. Enkelte af dem er kendt fra de tidligere Udgaver, en Del findes ogsaa i »Menighedens Melodier«, men en Mængde ny er først her blevet tilgængelig for enhver. Af ny Melodier til Salmer af *Grundtvig* vil jeg nævne enkelte blandt de mange. Til: »Alt hvad som Fuglevinger fik« er der en Melodi, som har alle Betingelser for at blive dens »egen Melodi«. »Alt staar i Guds Faderhaand« har faaet en ny Melodi. Hvis man ikke vil af med Rungs gode og med Rette yndede Melodi, bør Laubs bruges til: »Helligaanden trindt paa Jord«. Der er herlige Melodier til: »Blomstre som en Rosengaard«, »Dejlig er den Himmel blaa«, »Gud Helligaand, o kom«, »Kommer Sjæle dyrekøbte«, »Morgenstund har Guld i Mund«, »Rejs op dit Hoved, al Kristenhed«, »Sov sødt Barnlille«, »Vaj nu, Korsets Flag, paa Voven« og mange flere. Til følgende Salmer af *Brorson* er der nye Melodier: »Det koster ej for megen Strid«, »Drag Jesus mig«, »Hvor er det godt i Jesu Arme«, »Jesum, Jesum, Jesum sigter,« »Naar mit Øje,« »O, Helligaand, mit Hjerte«, og »Op, thi Dagen nu frembryder«. Af *Sthen* til: »Den mørke Nat forgangen er«, »Herre Jesus Krist«, som har staaet i »Højskolebladet«, »Hvem skal jeg klage mit sorgfulde Mod« og »Nu vil vi sjunge og være glad«. Alle fire er ypperlige Melodier.

Foruden Laubs egne Melodier er der i denne Udgave kommen en Del ældre Melodier med, f. Eks. den ældgamle Melodi til den latinske Sekvents »Veni Sancte Spiritus«, som Grundtvig har gengivet paa Dansk i »Kom, Gud Helligaand, kom brat«. Her er seks gamle danske Melodier fra Middelalderen iklædt de rette Harmonier: »De hellig tre Konger saa hjertensglad«, Den gamle kristelige Dag-

vise (»Den signede Dag som vi nu ser«), »Det hellige Kors, Vorherre han bar«, »Jeg vil mig Herren love«, »Lad vaje højt vort Kongeflag« (Gud Fader udi Himmerig), »Synden gør Mennesket blind og lam«. Og her findes ogsaa en Del Melodier fra Reformationstiden, deriblandt er den yndefulde Melodi til: »Min største Hjertens Glæde« (baade Ord og Melodi af *Joh. Walther*, Kapelmester i Wittenberg og Luthers gode Ven). Af *Vulpius* er der to gode Melodier til: »Herren strækker ud sin Arm« og »Jeg gaar i Fare, hvor jeg gaar«, en af *Melchior Franck* til »Den Idræt Gud er tækkelig«, af *Schein* en til: »Det Livsens Ord vi bygge paa,« — og mange flere endnu. Desuden er der ogsaa en Del kendte Melodier som vi møder her i anden og bedre Skikkelse. Den almindelig brugte Melodi til: »Han, som paa Jorden bejler«, til »Jesus er mit Liv i Live« (Død, jeg venter dig med Længsel), og Rungs kendte til »O, lad din Aand nu med os være« har her skiftende Rythme og dejlige Harmonier i kirkelig Stil.

Foruden det alt nævnte findes heri en Del — mest nyere Melodier, som nu har faaet en kirkelig Harmonisering og for enkeltes Vedkommende lidt rythmisk Forandring. Imellem disse er flere Melodier af *Zinck*, *Weyses* »Den signede Dag«, *Berggreens* »Vær velkommen, Herrens Aar«, den almindelig kendte Melodi til »Aand over Aander« o. m. a.

Ellers indeholder »Dansk Kirkesang« alle de ypperlige Melodier, som staar i de ældre Samlinger, der er udgivet af Laub. Og denne Udgave maa nu siges at være en i alle Maader anselig Samling. Den Fasthed og Sluttethed, der er over den, saavel hvad Stil som Udførelse angaar, gør den til noget her hjemme ganske enestaaende, og Laubs Plads blandt danske Salmekomponister maa nu blive en ubestridelig Førsteplads.

En og anden vil maaske vanskeligt kunne forlige sig med, at Laub har skrevet Melodier til saa mange af Grundtvigs Salmer, som i Forvejen har yndede Melodier. En Anmelder skrev forleden, at Laub med disse Melodier »rydder op fra Grunden« — — »saa mange af disse (Melodier af Lindeman, Rung, Hartmann, Berggreen, Barnekow og Gade) maa vige Pladsen for Laubs Melodier«.

Fordi Laub har skrevet Melodier til disse Salmer, er det jo slet ikke givet, de bliver brugt, langt mindre, at de uden videre vil forjage de gammelkendte Melodier. Enhver kan jo vælge efter sin Smag. Og hvorfor skulde Laub ikke have Lov til at skrive Melodier til dem, hvad saa mange andre har gjort? I »Menighedens Melodier« findes indtil ti — ja femten Melodier til én Salme. — Men det er ganske vist ogsaa en Samling, der indeholder »noget for enhver Smag«. —

Det gør »Dansk Kirkesang« ikke. Den er ikke et Pulterkammer, hvor lidt godt gemmer sig mellem saa meget værdiløst, men er helt igennem præget af en bevidst og sikker Stræben mod det allerbedste. Og dog er det den mest udprægede folkelige Melodisamling, der nogensinde er set her til Lands. »Thi«, som Laub siger, »det bedste er ikke for godt for Folket«.

Thorvald Aagaard.

Dødsfald.

Fhv. Friskolelærer i Havdrup, *Amdi Jensen*, er død den 3. Februar i Silkeborg, hvor han var Sanatorieforvalter. Han vil blive begravet i Havdrup, hvor hans Hustru ligger begravet.

Høgskulebladet.

Det norske »Høgskulebladet«, der ved Nytaarstide fyldte 15 Aar, har bidtil været udgivet af Ingvald Forfang, men er nu overtaget af Olav Kyllingstad, Fandrem, der har redigeret Bladet det sidste Par Aar. »Høgskulebladet« udgaar for Tiden hver 14. Dag, men den nye Udgiver haaber, at det snart maa kunne gøres til Ugeblad.

Højskolerne.

Køng Højskole er af Forstander Kirkegaard solgt til Lærer Juhl Andersen, Harrendrup. —

Aagaard Højskole har i Vinter 42 Elever, saa al Plads er optaget. Allerede til Sommerskolen 1919 venter Skolen at kunne modtage amtsunderstøttede Elever. —

Elbæk Højskole har 25 Elever, Karise 26.

Højskolesangbogen.

Jeg vil gerne slutte mig til Joh. Vejlagers Anmodning om igen at faa optaget i Folkehøjskolens Sangbog de af ham nævnte Sange; men desuden er der enkelte andre, jeg savner meget, og som jeg ogsaa ved om, at der er flere, som savner dem. Det er især »O, sad jeg, som Marie sad«, »Byg paa Sletten« og »Al Jeriko saa Vorherre«. Det har undret mig meget, at disse Sange er taget ud, og jeg tror, mange vil være glade ved at faa dem tilbage igen.

Kr. Kolding.

Nr. 7 Fredag den 14. Februar. 1919

Grundtvigs Syn paa den sønderjyske Sag.

Af *Holger Begtrup.*

I al den Tid, det danske Folk har haft Ret til selv at styre sine Sager, har der ikke foreligget noget vigtigere Spørgsmaal til dets Afgørelse end nu, da vi virkelig synes at kunne tale et Ord med om, hvor den fremtidige Grænse skal drages mellem os og Tyskerne.

Enhver voksen Mand og Kvinde bør føle sit Ansvar i denne folkelige Livssag og søge gode Raad for at træffe det rette Valg. Men dertil hører ogsaa at agte paa, hvad Folkets Førere i Fortiden har sagt derom. Og hos ingen af de hedengangne er der bedre Raad at hente end hos *Grundtvig*, fordi han stod i inderligere Føling med Folkelivet end nogen anden, og fordi han aldrig glemte at have Gud for Øje, hvor det gjaldt Danmarks Velfærd.

Imidlertid maa vi vel vogte os for at tage Grundtvigs Udtalelser som Orakelsvar, der uden videre kan anvendes paa vor Tids brændende Spørgsmaal. Her gælder efter hans egen Tankegang det gamle Ordsprog, at en levende Hund er bedre end en død Løve, og vil vi have Vejledning i den nu foreliggende Sags Enkeltheder, saa vil Hans Peter Hanssen være meget bedre at gaa til end N. F. S. Grundtvig.

Men gælder det at træffe Afgørelsen i en ægte dansk Aand, saa er Grundtvig fremfor alle den Mand, som kan hjælpe os til det rette Syn paa Sagen i det hele.

Naar han i sin Tid gav sit Ord med i Laget om Dagens Politik, var Mælet ikke altid klart, og hans Standpunkt tilsyneladende noget omskifteligt. Men naar han talte i Almindelighed om Folkelighed og Danskhed, var der en Myndighed i Røsten, som aldrig svigtede. Derfor trænger vi til at høre fra ham nu, hvor Hovedsagen er, at vi gør vort Valg i inderlig Pagt med den danske Folkeaand.

Grundtvig stod nemlig i et eget levende Forhold til Folkeaanden. Lige fra den Stund han under Danmarks største Nød i 1814 havde fattet sit »urimelige Haab« for Fædrelandets Fremtid, var han kommen i en lønlig Forbindelse med Folkelivets Kilder og havde vænnet sig til at dømme om alle folkelige Spørgsmaal ud fra den indre Livsudvikling. Mens andre dannede sig deres Meninger om offentlige Spørgsmaal efter mer eller mindre vellykkede Theorier eller nedarvet udvendig Praksis, stillede han sig stadig selve Folkelivet for Øje og søgte at famle sig frem til et levende, om end tit dunkelt Begreb om dets Love. Han saae paa Folket som en levende aandelig Enhed og ønskede, at alle Ordninger og Ændringer i de udvortes Kaar maatte gennemføres med dette for Øje.

Først og fremmest havde han Blik for, at Folkelivet finder sit Udtryk i Modersmaalet, og at det danske Sprog er Aandens eneste Redskab til at skabe og udvikle Livet hos Folket. — »Mig blev det givet«, — siger han med Rette i sit Skrift om »Skolen for Livet«, — »at opdage den store Naturlov for Aandens Virk-

ning og Forplantelse«. Og efter denne Lov, som for ham var den egentlige Grundlov, dømte han alle de Forslag vedkommende Danmarks Rige, der myldrede frem efter 1830.

Dette trofaste Forhold til Danskhedens inderste Væsen er Styrken i alt, hvad Grundtvig siden talte og virkede for Folkets Sag. Men i Henseende til Omfanget og Afgrænsningen af »den danske Sag« var han længe lige saa usikker som sine Landsmænd og kom først sent til fuld Klarhed.

Det er saaledes en overraskende Kendsgerning, at Grundtvig endnu i 1830 var helt uvidende om Danskhedens Kaar i Sønderjylland. Han tilstaar det selv uden Forbehold i de meget gammeldags *Politiske Betragtninger med Blik paa Danmark og Holsten*, som han skrev i Slutningen af 1830 under Paavirkning af det Røre, Uve Jens Lornsen havde vakt ved sit berømte Flyveskrift.

Han indrømmer deri Holstenernes Ret til at faa deres brændende Ønske om en »Konstitution« opfyldt; men haaber, at Danmark til alle Tider maa blive forskaanet for den Ulykke at faa en Rigsdag.

Om *Slesvig* siger han derimod kun dette: »— For mine Øjne var det naturligst at lade Slesvig eller Sønder-Jylland sige selv, til hvilken Side det helst gad hørt; thi selvgjort er velgjort, og man finder sig bedst i at ligge, som man selv har redt, om det end i Grunden er daarligere gjort, end man ellers kunde haft det.«

Og om Slesvigernes ventelige Valg tilføjer han: »— Uden at ville sige, hvad jeg ikke veed, formoder jeg dog stærkt, at Slesvigerne vilde føle sig Kongen mest forbunden, naar han vilde forbinde dem med Holsten, og hvad der ikke ønsker at være forenet med os, kan vi ikke ønske noget bedre om, end at det, som udenlandske Magter, maa føle sig vor Konge forbundet. Grunden til min Formodning om Slesvigs Ønske ligger ikke blot i den Sammenhæng, der altid har været mellem Hertugdømmerne, og er endnu, baade gejstlig og verdslig, men især deri, at alle de Slesvigere, jeg har mødt, eller hørt tale om, havde, efter deres eget Sigende, hjemme i »Holsten«, og naar de frittedes nøjere, dog altid i »Dansk Holsten«.« — Saaledes kaldtes nemlig dengang Sønderjylland af mange Slesvigere! — »Hertil kommer endnu for Øjeblikket, at hvem har ikke Lyst til en standsmæssig Forfatning, og hvor kan man mindre vente den Lykke end i Forening med Danmark, der frivillig har opgivet den som en Ulykke, og skulde nødig fortryde saa klog en Beslutning, om saa end hele Verden — kaldte den mageløs Daarskab.«

Det følger af sig selv, at Grundtvig snart kom paa bedre Tanker om de folkelige Forhold i Sønderjylland, — vel først gennem de Samtaler, han førte med Professor Flor i Kiel, og senere ved det Røre, der blev blandt Danskerne i Nordslesvig. Saasnart Grundtvig mærkede, at det var dem en Hjertesag at holde paa det danske Sprog, forstod han, at de var en levende Del af det danske Folk, og at de maatte behandles derefter.

Da han den 4. Juli 1844 stod som Taler paa *Skamlingsbanken*, var det for at træde ind i »de slesvigske Dannemænds Vennekreds« og hilse dem som »Danmarks lyslevende Grænsefæstning, det sande, unedbrydelige Dannevirke, vel bygt af Jord, men kun som den Almægtige bygger, der i Begyndelsen skabte Jord-Mennesket i sit eget Billede og efter sin Lignelse!«

I sin store Tale gik han heltigennem ud fra, at det danske Folks virkelige Grænse laa dær, hvortil den danske Tunge gik, og at Kampen, der skulde føres for den danske Sag, ikke var med »Næver og Negle«. Nej »nu skal Trætten jævnes af Tungerne selv i Folke-Munde«. Og til at føre denne Kamp var den ny Højskole i Rødding det ypperste Middel. Med dens Hjælp skulde det forhaabentlig blive Overskriften over Folkets Historie gennem de kommende Aarhundreder: »Nordslesvigerne blev ved at tale Dansk«.

Denne Hævdelse af den levende Danskhed var for Grundtvig det store Livsspørgsmaal, hvorefter alle politiske Ordninger med Hensyn til Forbindelse og Adskillelse af Monarkiets ulige Dele burde rette sig. Men derved kom han i stærk Modsætning til de National-Liberale, der vilde gøre den politiske Ejdergrænse til Livsspørgsmaalet, — uden Hensyn til den levende Brydning mellem Dansk og Tysk midt i Sønderjylland, — netop ligesom Slesvig-Holstenerne, hensynsløse overfor Folkelivet, vilde have Statsgrænsen draget ved Kongeaaen.

Derfor var Grundtvig i Foraaret 1848 slet

ikke tilfreds med det høje Raab paa Ejdergrænsen og mindede i *Danskeren* om, at »den danske Sag« ingenlunde er udtømt i Spørgsmaalet om, hvor Grænsen skal drages mellem Danmark og Holsten, men først og fremmest gælder det Spørgsmaal, om Danskheden i hele Danmark vaagner til nyt kraftigt Liv. Derfor var det i hans Øjne ynkværdigt, naar »Københavnerne« med Vold og Magt vilde indlemme hele Slesvig i det danske Rige — uden selv at have synderligt Kendskab eller Kærlighed til den Danskhed, de saaledes vilde give alle Slesvigere Del i, uden Hensyn til, om de var Danskere eller Tyskere.

Derimod indrømmer han villigt, at der virkelig er en dansk Sag at kæmpe for i Hertugdømmet Slesvig. »De slesvigske Danskere har begyndt at vaagne op i den Følelse, at Dansk er deres Modersmaal, og at Modersmaalet er noget langt dybere, stærkere og elskeligere, end Tyskerne tror. Og vi, som i Kongeriget er vaagnede i den samme Følelse, vi føler os derved uopløselig knyttede til de slesvigske Danskere, og jeg, for min Part, er, som Historiker, overbevist om, at lige saa lidt som de slesvigske Danskere uden vor Hjælp kan »blive ved at tale Dansk« og have Gavn og Glæde deraf, lige saa lidt kan vi uden de slesvigske Danskeres Hjælp fortsætte og fuldende den danske Udvikling, som skal bevise, at der ikke blot haandgribelig og politisk, men ogsaa aandelig og folkelig har været og er et Danmarks Rige til.«

Men dette holder kun Stik, naar Danskerne i Danmark og især i Rigets Hovedstad vil aflægge deres »selvmorderske Ringeagt for alt, hvad der kun er Dansk«.

Efter denne Tankegang maatte Grundtvig være en Tilhænger af Slesvigs Deling efter Sproggrænsen, og i denne Retning udtaler han sig da ogsaa i Sommeren 1848, da Spørgsmaalet begyndte at blive brændende.

I et Stykke om *Kongeriget Danmark og Hertugdømmet Slesvig eller Sønder-Jylland* i »Danskeren« for den 7. Juni 1848, skriver han bl. a.:

»At nu Danskerne, under *ingen* Omstændigheder, enten med Rette eller med Fordel kan indlemme *hele* Hertugdømmet (Slesvig) i Kongeriget, eller under nogetsomhelst Navn eller Paaskud snakke det dertil, det har jeg, ligefra Begyndelsen, udtalt og, saa godt jeg kunde, vist.« —

Spørgsmaalet bliver derfor kun, om hvorledes man da bedst kan ordne dets Forhold. — »*Enten* kunde vi nemlig — prøve at give det hele en ligedan Stilling til Kongeriget, *eller* vi kunde prøve at dele det, saa Danskerne fik det i alle Maader ligesom vi, og Tyskerne saa godt, som de, under dansk Højhed, kan have det. — Det sidste vilde, baade som det nemmeste og det lempeligste, være langt at foretrække naar ikke paa den ene Side de slesvigske Danskeres Bifald var meget tvivlsomt, og paa den anden Side Flensborgs, Frisernes og Angelboernes nærværende Stilling saa tvetydig, at de vist ikke selv veed, hvor de vil hen, og kunde dog ikke godt blive staaende imellem begge, naar Skilsmissen gik for sig. — Derfor var det vanskeligste, og for Slesvigerne selv byrdefuldeste, dog vist nu det sikreste, altsaa det raadeligste, da Sikkerhed er det første, man paa sine Grænser maa stræbe at opnaa, og Hertugdømmet Slesvig kunde med en Del Ulejlighed, som her ikke maatte spares, vist indrettes saa viseligt, at Indlemmelsen i Kongeriget af alt det ligeartede ingenlunde forebyggedes, men forberedtes.«

Grundtvig holdt altsaa paa Slesvigs Deling efter en længere Forberedelsestid, hvorunder Folkesprogene, Dansk, Plattysk og Frisisk maatte nyde deres fulde Ret i hver sin Egn, mens Højtysk straks skulde afskaffes over alt, undtagen i de Kirker, hvor Folket ønskede at høre det.

Fra denne frisindede Betragtning af Forholdene i Slesvig synes Grundtvig ganske vist at være kommet noget bort efter Slaget ved *Isted.* Han skriver nemlig i et Stykke: *Hvad skal vi nu gøre ved Slesvig?* som findes i *Danskeren* den 31. August 1850, at nu bør hele Hertugdømmet som et hjemfaldent Lehn indlemmes i Kongeriget, hvori det dog maa beholde en vis Særstilling. Ikke som Hertug i Slesvig, men som Konge af Danmark maa Frederik den Syvende overtage Styrelsen over Sønder-Jylland lige til Ejderen. Til vor anden Ret har Isted-Slaget ogsaa givet os Krigs-Retten til at handle saaledes.

Man maa imidlertid ikke overse, at det er Slesvigs *statslige* Forhold, han ønsker ordnede paa denne Maade, mens han fremdeles fastholder, at dets *folkelige* Forhold kun kan ud-

vikle sig sundt under fuld Frihed for de forskellige Folkesprog. — Derfor blev han imellem Krigene en Modstander af alle Regeringens sproglige Tvangsforanstaltninger i Mellemslesvig og var vel egentlig den, der stadig stod bag ved »Klosterbrødrenes« frisindede Krav paa lige Ret for Tysk og Dansk, hver paa sit Omraade. Kun under saadanne Kaar turde han haabe, at Dansken ved aandelige og hjertelige Midler kunde generobre nogle af sine tabte Hjemsteder i Mellslesvig.

Imidlertid levede Grundtvig længe nok til at se alle disse famlende Forsøg blive ubarmhjertigt standsede ved Tyskernes Erobring af hele Hertugdømmet i 1864, og det er særlig værd at lægge Mærke til, hvorledes det lykkes ham at føre sin folkelige Betragtning af Danskheden i Sønderjylland frelst og klaret gennem denne svære Prøvelse.

Efter 1866 ser han ikke blot den folkelige, men ogsaa den statslige Løsning helt i Opfyldelsen af § 5, og herom har han saa sent som i 1871, ved det sidste store Vennemøde, han deltog i, udtalt sig i Ord, som ikke kan misforstaas.

Ved Mødet i Kasino den 31. Maj 1871 sagde han derom:

»I det store Omdrejningsaar 1848, da stod jeg ogsaa engang her (i Kasino) ligeoverfor »de Doktrinære«, dem, som havde indesluttet al deres politiske Betænkning i Ordet »Ejdergrænsen«, dem, som højrøstet raadede til at smække Slesvig som Sønderjylland til Danmark, uden at bryde sig enten om Tyskland eller den hele Verden, og da udtalte jeg det højt og frit, skønt jeg vidste, det var til stor Forargelse for dem, som førte det store Ord, at jeg kun vidste af et dansk Folk og Rige dær, hvor det danske Tungemaal frit bevægede sig og taltes af et inderligt beslægtet Hjerte og med en dertil svarende Tankegang, og at det kun var dette, jeg ønskede skilt fra det andet og sammensmeltet paa ny med, hvad der fra Arilds Tid tilhørte det.«

Dagen efter Vennemødet i Kasino var der et *Folkemøde i Dyrehaven*, hvor Grundtvig allersidste Gang i sit Liv talte under aaben Himmel, og her sluttede han sin Tale med disse Ord, som endnu synes at have et Ærinde til det danske Folk.

Da de to Magter, som havde tvunget Christian den Niende til at afstaa det meste af Sønderjylland, »kom i Haarene paa hinanden (i 1866), fandt Østrig sig i, at Preussen skulde have det alt, undtagen det nordlige Slesvig, der skulde gives tilbage til Danmark —, saa fremt Indbyggerne stemte derfor. Saaledes staar det udvortes. Danmark har altsaa en klar Ret til at forlange, at denne Afstemning foretages, og at Nordslesvig da forenes med det, hvis Afstemningen faar dette Udfald, hvad der jo ikke kan tvivles om, naar den foregaar ærlig. Danmark burde derfor have Mod til at kræve sin Ret, kræve Nordslesvig forenet med sig.«

»Saaledes er Stillingen udvortes, og naar vi kun har, hvad der med god Vilje vil være dansk, da har vi alt, hvad der er virkelig dansk, og da er vi, indvortes set, ikke blevet svækkede ved, hvad vi har mistet; da vinder vi aabenbart i Kraft, naar Kraften kun vender sig indad for at fremme alt virkelig folkeligt; da har vi endog gjort et stort Fremskridt; thi da vil alt forenes til eet Folkeliv; da kan vi glædes med hverandre. Dertil give Gud os Kraft og Mod og sin Velsignelse!«

*

Af dette folkelige Afskedsord ser vi, at Grundtvig paa sine gamle Dage fandt en Guds Styrelse i, at det retslige Stade, som var skabt ved Pragerfreden, fuldtud faldt sammen med det folkelige Stade, han i mange Aar havde hævdet.

Men det samme er jo Tilfældet nu i 1919, hvor ikke alene den omstridte § 5, men ogsaa Præsident Wilsons af alle antagne Sætning om Folkenes Selvbestemmelsesret falder nøje sammen med, hvad de, der deler Grundtvigs Synsmaade, kan ønske efter Folkelivets indre Love.

Og naar dette saa endda svarer ganske til, hvad Sønderjydernes kaarne Talsmænd ønsker, saa synes jeg egentlig ikke, Afgørelsen kan være vanskelig for os her i Kongeriget.

Kirkeligt Samfund.

III.

Organisation.

Enhver Sammenslutning til Arbejde for et Formaal — timeligt eller aandeligt — maa have en Form. Hvad vil det sige? At Samarbejdet maa organiseres — i hvert Fald til en vis Grad.

Stats- eller Folkekirken i den Skikkelse, vi for Øjeblikket har den i, hvad er det? De fleste kan vel blive enige om, at det er en Form, en Arbejdsform, som den kristne Menighed gør Brug af for at vække saa mange som muligt i det danske Folk op til at leve det Kristenliv, det store Flertal i det ved Daaben er indviet til at leve i.

De, som staar i denne Folkekirke og ikke vil ud af den, maa vel mene, at den — med alle sine Brøst — er den bedste Arbejdsform — eller — skal vi sige den bedste Organisation, den kristne Menighed i vort Land for Tiden kan skaffe sig.

Stats- eller Folkekirken er organiseret fra oven.

Dels i, dels udenfor den folkekirkelige Organisation har der dannet sig frivillige Sammenslutninger til Arbejde for Kristenlivets Vækkelse, f. Eks. de saakaldte Valg- og Frimenigheder.

Er de organiserede? Ja. — Hvorfor? Fordi det ikke er muligt for Mennesker at slutte sig sammen til fælles Arbejde for Opnaaelse af timelige eller aandelige Formaal uden at organisere sig. Disse frivillige Sammenslutninger er helt eller til Dels organiserede fra neden paa folkeligt, demokratisk Grundlag.

Paa Reformationstiden og længe efter kunde der organiseres ved Tvang fra oven i Tidens Medfør. Det sidste Hundrede Aar, regnet fra den franske Revolution til det tyske Kejserriges Sammenbrud, har gjort det klart, at Tiden for Organisation ved Tvang fra oven er forbi; den er ikke alene forbi i Staten — men ogsaa i Kirken.

Alle Former skabt ved Tvang fra oven — i Staten og endnu mere i Kirken — synger paa deres sidste Vers, — enten det nu bliver langt eller kort — »Vor Tid er forbi, snart synker vi«.

Den danske Statskirke var — og er i Hovedsagen endnu — skønt den har skiftet Navn og kaldes Folkekirke — en Organisation fra oven. Dens Tid er forbi; den synger paa sit sidste Vers; mulig kan det blive langt, mulig kan det næsten umærkeligt gaa over i det første Vers af det nyes Sang, men som Organisation fra oven er Folkekirkens Tid forbi.

Valgmenighederne er — til Dels, Frimenighederne helt og holdent frivillige Sammenslutger organiseret fra neden.

Med disse fri Dannelser er der kommen et nyt Stof ind i den stats- eller folkekirkelige Organisme, et Stof, som i det lange Løb vil enten opløse Folkekirken eller omdanne den fra Grunden.

Enhver folkelig Organisation hviler paa Flertallet. Det gør ogsaa de frie kirkelige Organisationer. Det nytter ikke at lukke Øjnene derfor, for det er saaledes og kan ikke være anderledes.

Naar man skal have f. Eks. en ny Præst i en Valg- eller Frimenighed, hvem vælger man saa? Den, Mindretallet eller den, Flertallet vil have? Naturligvis den sidste — hvem ellers? Er der den rette Aand i disse Sammenslutninger, har man dér en vis Sky for at lade det komme til Flertalsafstemninger i aandelige Spørgsmaal; man søger saa længe som muligt at rette sig efter hverandre, men til syvende og sidst, naar det rigtig skal være Alvor, bliver og maa det blive, som Flertallet vil. Der er ingen Vej uden om. Ja — hvis Mindretallet finder det rigtigt, kan det melde sig ud af Organisationen.

Var det givet, at den enevældige Konge, som paa Reformationstiden og den nærmeste Tid derefter organiserede Statskirken ved Tvang fra oven, altid traf det rette? Langt fra. Han havde meget ofte Uret. Der var noget i hele denne Maade at organisere paa, som var i Strid med det inderste i Kristenlivet; derfor blev Statskirken en saa ufuldkommen og syndefuld Indretning, den blev.

Er det givet, at Flertallet, som, naar alt kommer til alt, raader i de frie Menighedsdannelser, altid har Ret. Ingenlunde; det har meget ofte Uret.

Da det er de frie Organisationer, de, som Flertallet raader i, der har Fremtiden for sig, og særlig i Menighedens Liv vil faa den for sig, skal jeg indskrænke mig til at pege paa Farerne ved dem.

Følgen af, at det er og maa være Flertallene, der raader i vore frivillige kirkelige Organisationer, kan f. Eks. blive den, at det Grundlag, Sammenslutningen oprindelig hvilede paa, forandres — enten lidt efter lidt — maaske næsten umærkeligt — eller i Spring under stadige Kampe mellem et Flertal og et Mindretal — et Mindretal, som søger at hindre Forandringen, et Flertal, som driver den igennem.

Vore frie Menighedsdannelser er ikke gamle; kun faa af dem har over et halvt hundrede Aar paa Bagen. Alligevel er det ikke umuligt for den, som lægger nøje Mærke til, hvad der gaar for sig, at spore noget af ovennævnte i deres Historie baade her og der. Det er en af de Farer, Organisationen fører med sig; det er ikke den eneste.

Organisationen samler de enkelte til Arbejde for et fælles Maal; den enkelte støttes og bæres gennem Fællesskabet med alle de andre. »I Bygning lægges Sten paa Sten, de blive alle som til én, de store føjes til de smaa, at de mod Ild og Vand kan staa.« Dette er Lyssiden ved Organisationen, men Skyggesiden, Faren, ligger lige ved Siden af. Hovedfaren er, at Livet i de enkelte hæmmes, ja kvæles under Organisationens Favntag.

Den enkelte, der staar indenfor Organisationen, vil ofte fristes til at undlade at gøre det, han føler er det rette, gældende af Frygt, Magelighed eller en Blanding af begge Dele. Det kan ogsaa gaa saadan, at de enkelte vel gør deres Overbevisning gældende indenfor Organisationen, men ikke opnaar saa meget derved, at de med god Samvittighed kan gaa med til det, Flertallet vedtager som det rette; de enkelte gaar alligevel med, fordi de ved saa mange Baand er knyttet til Flertallet, og fordi den, der staar ene, ofte ingen Vegne kan komme.

Dette kan føre til, at de enkelte — én for én — sætter sig selv, deres »Sjæle« til; Livet i dem fortæres indenfra og dør; Organisationen derimod, den lever — vel at mærke som den kan leve, der efterhaanden er bleven mere og mere sjælløs, »mekaniseret«. Den enkelte har i Grunden ingen Mening, som er hans egen; han har den Gennemsnitsmening, som er Organisationens — den, som maaske kun en enkelt eller nogle faa enkelte — eller slet ingen har som sin egen personlige Overbevisning. De enkelte forvandles ad den Vej lidt efter lidt til en Slags Automater, Væsener, som drives til det, de siger og gør, ikke af en personlig Overbevisning, men af Organisationens Aand, der — uden at nogen har mærket det — har forvandlet sig til en Uaand.

Vilde man underkaste vore religiøse og politiske Partier og deres Organisationer i Nutiden et indgaaende Studium, kunde man mulig baade det ene og det andet Sted finde mere af den Art, end mangen en, der er med i dem, har Mod til at vedgaa — for sig selv — og andre. Alle Organisationer, ogsaa Organisationerne i vore frie Menighedssammenslutninger, trues af disse Farer.

Mange indenfor den grundtvigske Retning har haft et skarpt Øje for disse med Organisationen forbundne Farer. Jeg er tilbøjelig til at tro, at alle »Grundtvigianere« af det ældre Slægtled i det mindste en Tid i deres Liv har været fyldt med en sand Rædsel for alt, hvad der i deres Øjne havde bare saa meget som en Tanke af Organisation ved sig.

Kirkeligt Samfund blev til i en Tid, da det af de grundtvigske Tanker paavirkede Kirkefolk begyndte at føle Trang til at frigøre sig for denne Rædsel og alligevel var bunden i den, nogle halvt, andre helt.

Dette var f. Eks. Tilfældet med afdøde J. H. Monrad og mange andre — mere eller mindre med saa godt som alle.

De, der den Gang — for 20 Aar siden — stod som Samfundets afgjorte Modstandere, var helt bundne i denne Rædsel; Ordet Organisation virkede paa nogle af dem som en rød Klud paa et vist Dyr. De talte ud af deres ærlige Rædsel og Vrede, og det gav Genlyd vistnok i det store Flertal af det grundtvigske Kirkefolk den Gang; det lammede Retningen; det lammede Kirkeligt Samfund og dets Mænd, ikke mindst fordi disse endnu for en god Del ikke alene havde Angsten for Organisationen i Kroppen, den tror jeg, enhver »Grundtvigianer« altid beholder en god Portion af, men fordi de mere eller mindre var bundne i denne Angst.

Men alt imens man korsede sig overfor enhver Tanke om Organisation som for den lede selv, sad man — uden at tænke derpaa — op over Ørene i den. Man sad i al Naivitet midt i Organisationen og lyste den og alle, som ikke afskyede alt dens Væsen og alle dens Gerninger, i Band. Man sad i den underlige Blanding af Organisation fra oven og fra neden — hovedsagelig fra oven —, som almindelig kaldes den danske Folkekirke; man holdt gennemgaaende stærkt paa den. Man organiserede selv frivillige Menighedssammenslutninger rundt om i Landets forskellige Egne. Hvorfor? Fordi det ikke er muligt at slutte sig sammen til Arbejde for et Formaal — timeligt eller aandeligt — uden Organisation, selv om denne gøres saa enkelt og lidt sammensat som muligt.

Alt dette var der imidlertid ingen indenfor Retningen, som havde fuld Klarhed over; i hvert Fald var der kun faa, som gjorde det gældende; de, som forsvarede Organisationen, var ikke fri for at gøre Indtryk af at have hentet deres Tanker om den lige ud fra de politiske Partiorganisationers Værksted.

Har der da ikke været Mænd i det danske Kirkefolk, som har haft baade Evne og Mod til at organisere? Vilhelm Beck, Olfert Ricard — har de ikke forkyndt Organisationens Velsignelse baade i Ord og Gerning? Jo, men deres Forkyndelse virkede ikke og kunde ikke virke paa grundtvigske Folk. Hvorfor ikke? Fordi disse Mænd, Mestre, som de var, til at organisere, næppe nogensinde rigtig havde følt, hvilken Fare — Livsfare — al Organisation fører med sig. De havde i hvert Fald ikke følt det, saadan som »Grundtvigianerne« følte det. De havde aldrig kendt Rædselen for Organisationen og dens Farer i deres Sjæl og Krop.

De havde taget det som noget, der fulgte af sig selv, at der skulde organiseres.

Jeg for min Del har i Aarevis gaaet med Rædselen for Organisationen baade i Sjælen og Kroppen. Jeg fik den ind i mig allerede i Ungdommen gennem Kierkegaards Skrifter; den blev ikke mindre, da jeg senere kom ud blandt »Grundtvigianerne«; den har siddet i mig den længste Tid, siden jeg vaagnede op til et aandeligt Liv; den sidder paa en Vis i mig endnu, men jeg er ikke længere bunden af den; derfor siger jeg til den Del af det danske Kirkefolk, som almindelig kaldes efter Grundtvigs Navn: Organiser Jer, men ikke mere end nødvendigt for, at I kan komme til at virke med samlet Kraft.

Det er farligt for en Retning at organisere sig, det kan koste Livet! Ja, men der kommer en Tid i enhver Retnings Liv, da det er endnu farligere at lade det være. Den Retning, som ikke har Mod til at organisere sig, naar dens Blomstringstid er forbi og den skal til at sætte moden Frugt, den gaar i Staa paa Halvvejen og kommer aldrig til at virke i Folkets Liv med sin fulde Kraft.

Der er næppe nogen Retning i vort Folk, der har haft en saa rig og herlig Blomstringstid som den, der kaldes efter Grundtvigs Navn; men Frugten, den har sat, har hidtil ikke svaret til det, Blomstringstiden lovede. Hvorfor? Af mange Grunde, men blandt andet, fordi den ikke har turdet organisere sig og derfor ikke har kunnet komme til at virke med sin samlede Kraft. Ja — men at organisere sig er farligt, det kan koste Livet! — Ja vel kan det det; hvis en Retning ikke har Kraft til at bære den Organisation, den Form for Samarbejde, den har skabt sig, koster det den Livet, men det maa voves alligevel, — for ogsaa i den Henseende gælder det, at Livet kun vindes ved at voves. Kun det Menneske og den Retning, som vover sit Liv for at blive i Stand til at hjælpe sin Næste ud af al sin Evne, kun det Menneske og den Retning bjerger Livet.

Lad os derfor organisere os saa meget som nødvendig for at kunne finde hinanden i Samarbejdet til Løsning af de Opgaver, som ligger og venter paa deres Løsning saavel i Hovedstaden som rundt om i Landet; lad os organisere os, for at vi med samlet Kraft kan virke paa hverandre indbyrdes; lad os organisere os af Kærlighed til det Folk, vi tilhører; lad os vove Livet for at blive i Stand til at naa til saa mange som muligt af dets Børn og hjælpe dem til at finde sig til Rette i deres Forhold til Jesus Kristus og den Gud, som i ham aabenbarer sig for Syndere. Det er — trods alt det, der voves derved — den Vej, vi nu maa ind paa.

Lykkes det for os, vil vi vinde nyt Liv derigennem og sande, at den Mand iblandt os, som sang om, at »i Guds Rige Høst er en Vaar

uden Lige«, han var en større Seer og Sandsiger, end maaske baade han selv og andre den Gang forstod; mislykkes det — saa maa vi dø, kvalt under Vægten af den Form for Samarbejde vi selv har skabt, men saa er vi vel heller ikke bedre værd.

Saa meget voves der, saa meget maa voves, for — hvis vi tror, at vi slipper for Døden, naar vi bare taler ilde om alt, hvad der smager af Organisation, mens vi — trods al vor Tale — i Virkeligheden sidder midt i den, — saa tar vi grundig fejl.

Derfor lad os vove Livet ved at organisere os frivillig, med Frygt og Bæven — af Kærlighed — med angstfuldt Mod — under stadig Bøn om, at vi maa faa Kraft til at bære den Arbejdsform, vi danner, og frelses fra at kvæles under den.

Lad os gøre det for at blive i Stand til med samlet Kraft at forkynde det sande, virkelige Kristenliv, det som har sit Udspring i Fødselen af Vand og Aand i Daaben, det, som kun den er i Stand til at modtage, som er bleven vakt op til at finde sin Sjæl, kende sig selv som Menneske, elske det menneskelige i sig selv, Gud elsker og i Kristus har givet sig hen for at frelse.

Jeg har meget mere at sige om Organisation, men dette maa være nok for denne Gang.

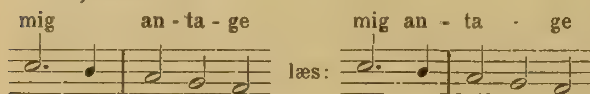
Morten Larsen.

Holstebro, 27/1 1919.

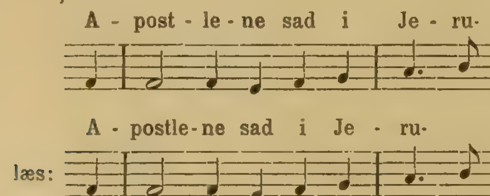
Dansk Kirkesang.

Th. Laub har bedt os om at rette følgende meningsforstyrrende Trykfejl, som er indløbne i »Dansk Kirkesang« og som foreløbig ikke kan blive rettet i selve Bogen.

Nr. 4, Takt 4—5

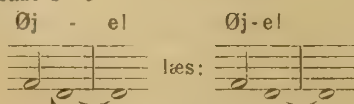
Nr. 9, Takt 1—3

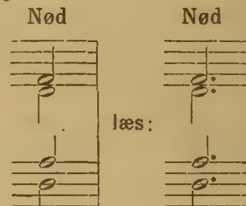
Nr. 17, Takt 9

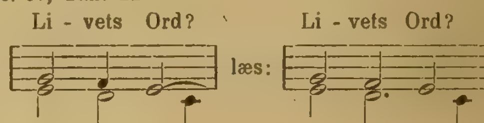
Nr. 53, Takt 8—9

Nr. 66, Takt 6

Nr. 67, Takt 12

I »Melodier med samme Versemaal« Gruppe V: Et Barn er født (Mel.) læs: Et Barn er født (4 Mel.)

I »Nogle Forslag til Melodivalg« ved Bogstav H: Halleluja for Lysets Drot II 28 læs: Halleluja for Lysets Drot II 145.

Th. Laub skriver endvidere:

Uden mit Vidende og meget mod mit Ønske er der paa Side 1 sat: »Opførelsesret forbeholdt«. Dette burde staa bag paa Titelbladet eller paa allersidste Side. Bemærkningen gælder kun Koncertopførelser, ikke Salmernes Brug i Kirker.

TIDENS STRØM

»SKOLE OG DEMOKRATI«.

Nogle udtalelser af A. H. Hollmann.

Den bekendte professor A. H. Hollmann har i *De uafhængige socialisters* ugeblad »Der Sozialist« for 4. jan. skrevet en længere artikel med ovenstående titel, af hvilken her meddeles nogle stykker.

Professor Hollmann begynder således:

»Vort højere dannelsesvæsen har til den dag i dag været behersket af den gamle humanismes ånd, som trods alle moderne reformbestræbelser i grunden er bleven sig selv lig, og som har frembragt den skæbnesvangre spaltning i vor kulturudvikling, vi nu ser ende i et sammenbrud. På den ene side står et mindretal med en lærd literær dannelse, som har gjort sine indehavere fremmede for folket, dets tanker, følelser og interesser, på den anden side står masserne, som ikke har nogen del i den lærde dannelse og som står fremmede eller fjendtlige over for den. På den ene side står de højere skolers omstændelige apparat, som fører til den akademiske dannelses frihed, på den anden side den anstalt for det absolut nødvendige, der kalder sig folkeskole, og som har til opgave at øve sine elever i læsning, skrivning og regning og at indplante dem religion og patriotisk sindelag.

Vi er meget for stolte af, at enhver tysker lærer at læse og skrive; denne rosværdige færdighed er jo en selvfølgelig uundværlig betingelse for enhver højere kulturudvikling, men skal folkedannelsens indhold være udtømt dermed, så er den næsten værre end slet intet. Enhver, som har haft lejlighed til at lære det analfabetiske russiske bondefolk nærmere at kende, forbavses over dets åndsfriske umiddelbarhed, dets fylde af oprindelig folkekultur, dets æventyr og folkesange, dets primitive skønhedssans, hvorom husflid og kunsthåndværk aflægger veltalende vidnesbyrd. Når man fratager et folk alt det og ikke giver det andet i stedet end den elendige kendskab til de 25 bogstaver og nogle tvivlsomme religiøse og patriotiske traktater, så er det i sandhed intet kulturfremskridt.

Men således er dog forholdet. Vor folkeskole har berøvet folket dets oprindelige folkelige kulturliv uden at muliggøre dets deltagelse i det højere nationale kulturliv. Dertil er den slet ikke i stand, fordi den kun sigter på kundskabsmeddelelse og fordi der i vort dannelsesvæsen ikke findes nogen bro, der fører over til overklassens kulturliv; hele vort opdragelsesvæsen er bygget helt og ganske udemokratisk op.

Da alle højere dannelsesbestræbelser mere eller mindre løber ud i at uddanne lærde folk og embedsmænd, må masserne blive kulturløse eller i alt fald kulturfattige. Man taler om en »kultur«, men i virkeligheden kan kun en forholdsvis lille del af folket glæde sig ved denne kultur. Man taler om »almindelig dannelse«, men denne dannelse er ikke almindelig; den er en lærd dannelse, der fører til et embede, og i sin bygning og hele sit tekniske apparat er den anlagt for de få.

For håndens arbejdere er denne dannelsesvej ufarbar. De lærer i folkeskolen og i alt fald i fortsættelsesskolen de elementære kundskaber, som er ubetinget nødvendige for deres liv; men de har ingen mulighed for at erhverve en almendannelse, og derfor ingen del i det nationale kulturliv, sådan som overklassen forestiller sig det.

Den modsatte virkning af denne spaltning i vort opdragelsesvæsen er ikke mindre betydningsfuld. Ind i de dannedes klasse — der anses for kulturens højdepunkt — strømmer som følge af denne forskruede opfattelse stadig en flok fra de lavere lag, og der opstår et stærkt overpres. Man trænges og stødes og puffes for at få et embede. Ti dannelsen agtes kun som middel til et formål, og den forsømmer mere og mere det almene, der ligger udenfor et sådant formål, det, der med et internationalt forstået ord kaldes kultur. . . .

»I denne strømning er der jo i og for sig noget naturligt, og der lod sig ikke sige noget imod den, hvis ikke den blev fremstillet som et almengyldigt, af alle samfundsklasser hyldet ideal, i steden for at betragtes som en undtagelse fra regelen. . . .«

»Tilstrømningen til de dannede klasser har skabt

dette specialistvæsen, denne holdningsløse embedsjagt, der søger sin lige i hele verden. Ingensteds i verden traf man en sådan mangel på kultur, på politisk forståelse, på menneskelig fællesfølelse, på almindelig sund sans.

Vi frembragte ingen personligheder, men vi opdrog en række specielle dannelsesformer: lærde specialister, reserveofficerer og andre særlige »varemærker«, der irriterede hele verden og gav os præg af et åndeligt kineseri.« . . . .

*

»Vor overklassekultur er et vandhoved på et forkrøblet legeme. Den er romantisk, udemokratisk, uden forhold til folket, og derfor har vor intelligens svigtet i sin særlige samfundsopgave. Den gjorde sig ikke til et udtryk for den bedre indsigt, det højere sædelige krav, den strængere retsbevidsthed, en ædlere menneskelighed. Tværtimod. Repræsentanterne for vor intelligens var i det store og hele kritikløse følgesvende af og villige tjenere for det gamle system.

Hvor var historikerne, der skulde belyse begivenhederne kritisk, hvor de retslærde, der protesterede, da retten blev bøjet, hvor var nationaløkonomerne, der skænkede ren vin for folket, da det som en rasende tyr styrtede sig ind i krigen med Amerika uden at betænke de verdenshistoriske sammenhænge? På ethvert tidspunkt af sin historie, i sine værste politiske vildfarelser har England i sin intelligens haft mænd, der slog i bordet og sagde: Dette er svineri. En tysk historiker har endog udbredt en sådan samling af tilintetgørende domme om engelsk politik — som krigspjece i det neutrale udland, uden at komme i tanker om, at disse karakterfaste mænd dog i grunden taler for England og naturligvis også blev forstået således i det neutrale udland. Hvor var sådanne karakterfaste mænd hos os i denne krigs kritiske tider, da folkesjælen blev kneblet og kvalt og slået død med kølleslag? . . . Vor intelligens, i det mindste den approberede, lå på maven for magtafguden . . . med ganske få undtagelser lod den sig spænde for imperialismens vogn og blev medskyldig i vildførelsen og forgiftelsen af folkesjælen . . . .«

Hollmann giver derefter en udvikling af, hvorledes det tyske folk har frembragt to store kulturtanker: den Kant'ske idealisme og den prøjsiske militarisme. De er vel vidt forskellige, men dog tvillingbrøde, »eftersom den prøjsiske militarisme oversat på borgersproget, ikke er andet end organisationsevne, pligtfølelse, indordning under et højere fællesskab.« Men efter 1848 slog militarismen sin ældre broder ihjel. Liberalismen og idealismen gik under i magtdyrkelse, intellektualisme, materialisme. Hollmann belyser dette forhold bl. a. ved at anføre Georg Brandes' berømte spådom om Tyskland fra 1881.*

Nu er det gamle system brudt sammen. »Men der er i de borgerlige kredse dog endnu kun få, som ser den indre sammenhæng og dermed revolutionens indre lov. Selv en revolution frembringer kun i få mennesker en udvikling (evolution). Man har vel forstået, at den politiske magt for bestandig er gået over til folket. Men kun få er rede til deraf at drage den nødvendige slutning, nemlig, at dermed følger en forskydning af tyngdepunktet for vort samlede kulturliv. Borgerskabet var straks parat til at modtage den politiske friheds gave af »gadens« hånd. Med en lethed, som forbavsede, stillede man sig på den nye ordnings grund. Man oversmurte et par gamle firmamærker og grundede nye demokratiske partier og troede åbenbart, at man så efter en sejr for de borgerlige partier i nationalforsamlingen var i stand til at overtage ledelsen af revolutionen i den borgerlige samfundsordnings gamle gænger.« Hollmann mener, at dette går ikke. Revolutionen er noget langt dybere:

»Den er bleven forberedt i folket. Folket har gennemført den. Folkets interesser bestemmer dens mål. Den er kommen til udbrud ganske lovmæssigt efter at den tilintetgørende erklæring var kommen fra oven af, at al anstrængelse var håbløs, og den ser foran sig en fuldkommen fortvivlet politisk og økonomisk stilling i Tyskland, hvor der kun gives én udvej til redning, nemlig at det tyske folks politiske, økonomiske og kulturelle liv stilles på et helt nyt grundlag.«

Hollmann mener dog, at der er lag i borgerskabet, som ikke tænker på portemonæen og deres egen lille skæbne, når de først er kommen til den indsigt, at der for Tyskland kun gives én redning ud af nøden. Blandt dem foregår for tiden en udvikling, en åndelig klaring og fra dem vil de kredse komme, der skal bygge den nye tyske folkekultur. »Folket må føres hen til den tyske idealismes gamle kilder; kun når der kommer et forbund i stand mellem socialismen og den tyske idealisme, vil revolutionen frembringe den mægtige kulturbevægelse,

* sidst trykt i G. Brandes: »Verdenskrigen«.

hvoraf en ny morgenrøde for det tyske folk kan opgå.«

Og Hollmann slutter:

»Den politiske magtforskydning vil sikkert medføre en stor åndelig omdannelse. Vel er mange helt forbenede og vil danne den åndelige garde for reaktionen, ligesom de hidtil var de vildeste krigshidsere. Men de yngre og navnlig de, der har gået igennem krigens gru, vil finde vejen til folket.

Tankerne om, hvordan en bred folkelig kultur lader sig opbygge ved hjælp af en særlig skole og læremetode har jeg for en del år siden udviklet i en bog om den danske folkehøjskole, der kan betegnes som demokratiets egentlige skole, og som i det danske bondefolk har skabt det åndelige grundlag, hvorpå det politiske demokrati har udviklet sig. Bogen er oversat på dansk, engelsk, hollandsk, russisk, finsk, japansk og har også i Tyskland vundet en del opmærksomhed. Men den praktiske virkning har været ringe, trods enkelte forsøg i Sydtyskland; tiden var endnu ikke moden.

Men nu tror jeg, at tiden til en stor folkehøjskolebevægelse i Tyskland er kommen.«

Ved *A. V.*

Fra drøftelsen af Folkenes Forbund.

I. Spørgsmålet om forbundets militærmagt.

Ikke mindst blandt amerikanske fredsvenner føres en ivrig forhandling om, hvorvidt det er rigtigt og nødvendigt, at nationernes forbund får ret og pligt til anvendelse af militærmagt overfor opsætsige medlemmer af forbundet. Tafts forening af 1915 hedder ligefrem »Et forbund til *fremtvingelse* af fred«; den sigter altså direkte på magtanvendelse, nemlig når en stat nægter at undergive et stridsspørgsmål retslig behandling. — Det amerikanske månedsskrift »An Advocate of Peace«, (»en talsmand for fred«) har bl. a. drøftet, om *Wilson* har erklæret sig for en tilhænger af militær magtanvendelse. Det nægtes. Han holdt ganske vist for et par år siden en tale i Tafts forening, hvor han sagde: »I nationernes behandling af hinanden må vilkårlig magtanvendelse høre op«. »Vi står overfor et stort øjeblik, da der skal skabes en fælles magt, der skal våge over retten, da man skal påkalde magten ikke som redskab for ærgerrighed eller krigslyst, men som tjener for fælles orden, fælles ret, fælles fred.« Disse sidste ord ligger nærmere ved tanken om en forening til fremtvingelse af fred end nogen anden offentlig udtalelse af Wilson, men han taler, siger bladet, dog ikke ligefrem ud fra denne forenings syn eller om fysisk magtanvendelse i det hele.

Bladet kritiserer *Edw. Grey's* standpunkt, der hævder nødvendigheden af militærmagt: Han modsiger sig selv, når han i et øjeblik hævder, at Tyskland må lære, at magtanvendelsen ikke svarer regning, og i det næste siger, at de stater, der er i besiddelse af nogen magt, må være rede til i påkommende tilfælde at anvende hele deres økonomiske og militære magt. Og han har ingen ret til at slutte fra politiets anvendelighed i forholdet mellem mand og mand til dets anvendelighed i forholdet mellem stat og stat. »Fordi De forenede stater har skabt en politimagt mod de enkelte borgere, kan man ikke slutte, at de også har fundet det nødvendigt at rejse en politimagt mod de enkelte stater. Det har de nemlig aldrig gjort.«

Dette punkt fremhæves fra forskellig side i Amerika med megen styrke: De forenede staters højesteret kan dømme i sager mellem de enkelte stater, og har gjort det i 81 tilfælde i løbet af de 120 år, men retten har aldrig anvendt magt. I en berømt sag erklærede højesteret ligefrem, at hvis en stat, anklaget af en anden, ifalder dom, ejer den fælles regering ingen magt til at føre dommen ud i livet ved tvang, hverken i justitsministeriet eller i noget andet ministerium. Ja, højesteret kan end ikke tvinge nogen stat til at give møde for den!

De forenede staters lovgivere forstod godt betydningen af dette: Da der i den grundlovgivende forsamling blev stillet forslag om ret til magtanvendelse over for en stat, erklærede et af medlemmerne: »magtanvendelse over for en stat vilde mere ligne en krigserklæring end en afstraffelse og vilde sandsynligvis af den angrebne part opfattes som en opløsning af alle de forpligtelser, hvormed den hidtil havde bundet sig.« Forslaget blev forkastet. Og den berømte *Hamilton* sagde senere: »At øve tvang mod staterne er en af de galeste ideer, nogen er kommen med. Kan vi tænke os, at en af staterne nogensinde skulde lade sig bruge som et tvangsredskab; det er en drøm; det er umuligt.«

Man slutter nu: Hvad der har vist sig at være rigtigt og at kunne gå i forholdet mellem de for-

enede amerikanske stater, må også kunne gå i det nye nationernes forbund. »Det bedste forbillede for nationernes forbund er De forenede stater. Under vor forfatning har en samling »frie og uafhængige stater, først 13, nu 48 holdt fred med hinanden i 130 år med undtagelse af borger-krigen. Og den krig kan ikke tilskrives nogen fejl i vor forfatningsbygning. Ingen politisk ordning kan være nogen *absolut* garanti mod krig«, siger H. W. Pinkham i The Public. Han tilføjer rigtignok: »Der er frihandel indenfor hele vort område. Ingen stat har ret til at rejse skranker for handelen eller sikre sig økonomiske særfordele. Kun kongressen kan regulere handelsforholdet mellem staterne indbyrdes og mellem fremmede lande.« Og det er jo nok rimeligt, at dette forhold tildels giver forklaringen på, at staterne kun éngang har følt sig fristet til at gribe til våbnenes afgørelse. Det taler i så fald for frihandel indenfor nationernes forbund, men ikke for at bekæmpe toldbeskyttelse ved hjælp af våbenmagt. »An Advocate of Peace« slutter sine betragtninger således:

»Magt må vi have, men virkelig magt, den magt, der skaber og styrer den fysiske magt, den højere magt, overmagten, den offentlige menings magt, uden hvilken fysisk magt altid er en trusel. At være forberedt til at anvende den fysiske magt har bragt civilisationen på undergangens rand, og hvis ikke folkene får held til i fællesskab at udvikle denne overmagt, der er større end den fysiske, den, der giver loven dens sande gyldighed, denne »sømmelige agtelse for menneskenes meninger«, vil fysisk magt vedblivende kunne styrte civilisationen ud over brinken. Hvis det var den fysiske magt, der gav lovene gyldighed, så vilde vi mennesker endnu leve i jordhuler og være et stadigt bytte for skarp-tandede katte og andre vilde dyr.«

De engelske »samvittighedsnægteres« skæbne.

Under overskriften Princip eller forbrydelse skriver »Manch. Guardian« 14. jan. i en leder følgende:

»Når denne krigs historie skal skrives, vil dens mest vanærende kapitel, hvad vort land angår, rimeligvis blive det om vor behandling af utvivlsomt ægte samvittighedsnægtere af militærtjenesten — ledende kvækere og andre, hvis fuldkomne ærlighed er ganske utvivlsom. Adskillige af dem er i den senere tid død i fængsel, ikke direkte som resultat af de lange perioder af hårdt arbejde, de har døjet, men sandsynligvis på grund af den mangel på kræfter, der gjorde dem til et let bytte for enhver tilfældig sygdom.

For nogen tid siden mente man, at førsteministeren havde ladet sig formilde så meget, at de, der havde gjort de to års hårdt arbejde, som er det meste loven tillader, skulde have lov at slippe fri. Simpel billighed for ikke at tale om barmhjærtighed vilde dog gå ud fra, at den grænse loven har sat for straf med hårdt arbejde for en enkelt forbrydelse, også kunde finde anvendelse overfor gentagelser, når det faktisk er den samme forseelse, det drejer sig om, og manden arresteres igen, omtrent så snart han er bleven fri. Men der gøres intet derfor, og denne uretfærdighed og grusomhed går for sig til trods for eller ved en simpel omgåen af loven. Igår blev nogle af disse fanger sluppet ud af Pentonville fængsel; men meningen er nok, at de skal arresteres igen snart eller så snart som de atter er bleven stærke nok til at tåle en omgang mere af lovens strængeste straf. I dag findes i vort blad et brev fra udgiveren af »Spur«; han er 4 gange bleven dømt for samme forbrydelse og har allerede lidt 2½ års hårdt arbejde, gjort værre ved de særlige straffe for hvad der betragtes som trods Han har gjort hungerstrike og er sluppet ud en måned for at komme sig, og skal så begynde på den samme omgang med protester og straffe igen. Han og flere andre, der har handlet som han, venter, at denne vil blive deres sidste arrest; den næste antager de vil komme fra den hånd, der før eller senere arresterer os alle. Og på den måde er det vi takker for sejren og for den kommende fred, på den måde opmuntrer vi mennesker, der med alle deres fejl dog sætter deres grundsætninger højere end livet. Sandt at sige, så galt de bærer sig ad, så hører sådanne mennesker dog til jordens salt, og måske er der ikke én af deres forfølgere, fra førsteministeren og nedefter, som kan måle sig med dem i højagtelse for de ting, der hører åndsverdenen til, i hengivenhed for, hvad de tror er sandhed. Det er et trist og et ydmygende skuespil. Når skal det ende?«

Rettelser til Artiklen om *Jugoslaverne* i Nr. 4:

Sp. 113, Linie 2: som slovener, læs: under navnet slovener. 113, L. 12: og huset Nomanja, læs: af huset Nemanja. 113, L. 16 og 20: Asur Dusjan, læs: Asar Dusjan. 113, i Forkl. til Kortet, sidste L.: G. S. = Serbien, læs: G. S. = Gammel-Serbien. 116, L. 1.: Strassmayer, læs: Strossmayer.

Bidrag til »Tidens Strøm« sendes til cand. theol. *Anders Vedel*, Allégade 22, København F.

Stedet og Vejen.

Edv. Lehmann: Stedet og vejen. (Et religionshistorisk perspektiv.) G. E. C. Gad.

Mon ikke denne bog skulde være den vægtigste i professor Lehmanns store forfatterskab? Jeg vil næsten tro det, og jeg har også en anelse om, at Lehmann selv regner den derfor, idet han nemlig har tilegnet den til sin fordums lærer, den sprænglærde professor F. Buhl. Man kommer jo ikke med en tilegnelse til en sådan mand, uden man nøje véd, at selv han med sin lærdom må anerkænde dens betydningsfuldhed.

Den er da også underbygget med en overordentlig stor og mangfoldig viden. Den spænder over alle tider og lande, over alle religioner og deres forskellige udviklingstrin.

I den grad gør den dette, så den for en stakkels lægmand som undertegnede er svær nok at læse, hvormed dog ikke skal være sagt andet, end at den i forhold til sin lærde ballast og sine vidt favnende undersøgelser er skrevet med en forbavsende lethed og klarhed.

Der kan da under disse forhold slet ikke være tale om, at man skulde fristes til en egentlig kritik — dertil skal der lærde folk.

Men når jeg gærne vil omtale bogen og anbefale dens læsning til alle, som har mod på at give sig i lag med mere end morskabslekture, så kommer det af, at hvad der er hovedsagen i bogen, er klart nok, og det kan man godt få fat på, selv om man må lade noget af det lærde stof ligge.

Denne hovedsag er tydelig udtrykt i bogens titel. Det er i grunden Ludvig Feilbergs »ligeløb« og »kresløb«, der her går igen under navnene »stedet« og »vejen«.

Feilberg har påvist, at det gælder rent menneskeligt om at have ligeløb gennem sjælen, på dette beror al sjælelig rigdom. Den megen sjælelige fattigdom kommer af, at der i de fleste menneskers sjæle kun foregår kresløb. Man får efter hånden indsat forskellige snurremaskiner i sjælen, som sætter sig i bevægelse, så snart der trykkes på den dertil hørende knap. Disse maskiner kan være nyttige til mange ting, men de gør ikke sjælen rigere. Kun når der bruser noget lige gennem sjælen fra livets kilder, får sjælen tilførsler, som gør den rigere.

Lehmann påviser, at det religiøst gælder om at være på vejen, men også, hvorledes menneskene har en underlig tilbøjelighed til hastigst muligt at forlade vejen og slå sig til ro på et eller andet sted. Ja, der åbner sig gennem denne betragtning et perspektiv gennem alle religioners historie helt tilbage, hvor de taber sig i tågerne, og helt ind i vor egen tid: stadig føres menneskene på ny ind på vejene, men de forlader dem igen og slår sig til ro på stederne.

Det er mageligt at leve på kresløb, man lever blot i grunden ikke; der hører meget mere vågenhed og energi til at leve på ligeløb, men lønnen er, at man da får at smage livets værdier. Således hører der også styrke til at være på vejen; man kommer ganske anderledes mageligt til hvile på stedet. Derfor er det sidste så eftertragtet, derfor bliver de religiøse slægters ophold på hvilesteder meget langvarigere end vandringerne på vejene. Men disse ophold er altid skæbnesvangre for det religiøse, for de betyder, at livet går af det. Der kommer stivnen, forstening ud deraf.

»Livet er enten udvikling eller undergang«. Denne sætning, som findes lige mod slutningen af Lehmanns bog, kunde godt have stået som et motto på den.

Eller, ligeledes på det sidste blad, Lehmann bruger dette billede: »Lad os ikke hente billedet for Guds menighed fra det døde hus, men fra den levende natur! Lad os ligne den ved skoven, som fornyer sig selv; hvor det unge vokser, når det gamle falder.« Ti ganske vist er kirken lignet ved et hus, men man glæmmer så let, at dette hus er ikke af træ eller sten, men bygget af levende mennesker.

Jeg skal dernæst med et par eksempler nærmere oplyse denne bogens grundtanke.

Templet blev for Israel i højeste grad »stedet«. Selve denne bygning af træ og sten var »helligdommen«. Thi her boede Jahve, som Salomon udtrykte det: »jeg har nu bygget et hus til bolig for dig, hvor du kan forblive til evig tid.«

Ja, i den grad er Templet Jahves bolig, så hans herlighed fylder det, og kun dær kan

man egentlig mødes med ham. Det er derfor enhver krænkelse af templet en krænkelse af Gud, og da en sådan kræver dødsstraf, gælder det samme om en krænkelse af templet. Blot et ord udtalt imod det er nok. Hovedmomentet for dødsdommen over Jesus lægges i, hvad han har talt mod templet, når han f. eks. har sagt, at det ikke altid skulde være tilbedelsens sted, ja, at det skulde blive brudt ned.

På samme måde har egetræet i Ofra, brønden Be'er Sheba, stenene i Gilgal m. m. fl. gamle helligdomme været steder, hvor Israels guddom har åbenbaret sig, virket, boet.

Og senere bliver loven i ganske samme forstand »stedet«. I sin lov, som Jahve har givet sit folk, har han taget bolig, i den er han altid uforanderlig til stede, som loven jo er uforanderlig. Studerer man loven, da er man hos Gud, for han bor bogstavelig i dens blade.

Mod alt dette er det, profeterne gør indsigelse. For dem er guddommen personlig, forholdet til ham er personligt. Og derfor er der strømning og ikke stilstand i dette forhold.

Fra dette stade mister madofre og slagtofre deres værdi, fra det kan en Amos løfte røsten: »Isaks offerhøje skal blive ødelagt, og Israels helligdomme omstyrtede«, medens han forkynder »vejen«: »Søger mig, så skal I leve, men søger ikke til Gilgal og drager ikke hen til Be'er Sheba.«

Og da storprofeten kommer, bliver det hele vej, han giver ingen love, ingen metode, han giver intet at begribe, intet at huske. Her er hverken system eller en bestemt praksis med udformede regler. Nej, han forkynder »livets vej«: den store simple fordring at søge livet gennem at søge Gud. Den vej, han viser andre, er den han selv vandrede, den vej, som er sandheden, som er livet, som er Jesus selv. (S. 212—13).

Hans første disiple forstod det og blev på vejen, men snart efter deres bortgang begyndte man at bevæge sig mod stedet. I Hermas's skrift »Hyrden« tales allerede (ca. år 150) om vejen på en sådan måde, så den ikke mere er en strækning, som vandres, men et sted, hvor man står. Her indåndes kirkens luft. Og snart er kirken fuldført: der er dannet en institution, som forvalter frelsen og dens nådemidler, og mennesket behøver blot at stå i denne for at finde husvalelse for sin sjæl — den er bleven stedet, hvilepladsen. Ja, selve kirkebygningen bliver stedet: De hellige martyrers ben tages ud af gravene og bæres ind i kirken for at øge gudstjenestens alvor, at kirken kan blive det hellige sted, hvor der helbredes sjæle, ja helbredes sygdomme.

Luther genfandt vejen. Han siger: ethvert sted er helligt sted, som enhver tid er hellig tid. Når man lever sit menneskeliv i sit hus og hjem, i sin gærning og dyrker sin Gud, da er dette bedre, end om man faster sig til døde og altid ligger på knæ og beder. Her vandrer man på vejen, og vejen er uendelig. Man kan da ikke lægge sig til hvile som den, der er på et sted, men nu vel, man er på vejen til målet!

Men Luthers eftermænd får hastigt fundet et sted: bibelordet og bibelbogen og yderligere de dogmatiske systemer, byggede på bogens ord. Ikke Luthers tro »som en urolig ting«, ingen frihed. Nej, sikkerhed, afgrænsethed, hvile og tryghed ved at føle sig bundet til stedet.

Og videre følger bogen brydningerne mellem vejen og stedet, til den når Lessing, som nedbryder biblens ufejlbarlighed og forkaster al ydre autoritet i religiøse spørgsmål, alle fastslåede, sikre resultater. Og til Goethes »Faust«, digtet om den dybe attrå efter at føle og leve livet, hvor der forkyndes kamp og ingen fred, evig stræben og aldrig hvile. Altså atter mægtige indsatser for at holde menneskene på vejen og hindre dem fra mageligt at slå sig til ro og hvile på stedet.

Når jeg nu tilføjer, at den samme undersøgelse og med samme resultat er anstillet over for de vigtigste hedenske religioner, vil man vist have fået tilstrækkeligt indtryk af, hvor fuld af visdom denne bog er, hvor æggende og befrugtende den må virke.

Selvfølgelig udtaler Lehmann også sin yndlingstanke, at der alligevel skal en lære, en »teori« til, men da denne tanke stikker ganske af mod hele bogens indhold, karakter og tendens, gør den ingen fortræd af nævneværdig art.

*

Da Grundtvig — om hvem bogen mærkeligt nok ikke indeholder et ord — fandt dåben med troen, genfandt han »vejen«. Hvad det betød, aflægger hele hans mægtige livsgærning beviset

for. Men mange af hans lærlinge fik snart travlt med at lave vejen til et »sted«: I troens ord mente man at have et bekvemt middel til at måle menneskers kristendom med. Man målte f. eks. Bjørnson dermed og — smed ham ud! Og siden er det mer og mer blevet til det hyggelige hvilested. Jeg var i sommer til et stævne, der kaldte sig »grundtvigsk« og endda for grundtvigsk ungdom. Jeg fandt intet andet grundtvigsk dær, end at man bekændte troen på livet løs. Ja, bogstaveligt, for det hele bar jo altså netop vidnesbyrd om, at livet var gået af det, fordi man ikke længere var på vejen dermed. Nej, det var blevet en det søde, hyggelige hvilested, hvor man havde det så trygt og godt!

Og intet under! Ti alt for 20 år siden trådte 14 af de anseligste »grundtvigianere« frem og forkyndte officielt, at man takket være Grundtvig havde fundet stedet. Man opfordrede til at danne et samfund »på dåbspagtens grund«. Det vilde netop sige, at man var blevet træt af at vandre på vejen — sådan som det i følge Lehmanns bog altid kommer frem, når en stor fører med ildhu har genfundet den og for en stund draget slægten med i sit spor — og havde fået trang til den magelige hvile.

Og nu skal det vise sig, om Grundtvigs lærlinge dog i det hele vil foretrække at være på vejen, hvor livet stadig strømmer, fornyes og vokser men ganske vist under lidet magelige kår, eller om de med Hermas vil sige: »Tro det rette, men ikke det urette; ti det rette har en lige vej, det urette en kroget. Gå da den lige og jævne vej og undgå den krogede; ti den sidste har ingen tiltrådte stier, men kun ubanede strækninger og utallige hindringer, er knudret og tornet og er derfor farlig for vandreren. De derimod, som går på den lige vej, skrider jævnt og uhindret frem. Du ser altså, at det er fordelagtigere at vandre på den.«

Det er herom Lehmann siger de kloge, tankevækkende ord: »Det falder straks i øjnene, at vejen til frelsen nu er blevet den lige og jævne sti, som er let at vandre, og som sikkert fører til det himmelske mål. Lige det modsatte af Jesu ord om de to veje! Saligheden er nu betrygget for den, som er på rette vej og tilhører de retfærdiges forsamling.«

V. Brücker.

Gammelt og nyt om højskolen.

IV. Liv og lære.

Da vort folk vågnede i 1848, skrev Grundtvig et glædesdigt om »folkeligheden«. Der er en frydefuld jubel i det digt, og der er en levende tro paa, at det nye liv nu er brudt igennem. Der er et lyst haab til en dansk fremtid deri, men der er ogsaa en advarsel. I et af versene hedder det:

»Til et folk de alle høre,
som sig regne selv dertil —«

Jeg har af og til set dette citat anført og overført paa andre forhold end det rent bogstavelige, men ogsaa uden nogen som helst overførelse er det jo i aar ord, som kan give genklang fra hele Europa. Jeg tror dog ikke man bør glemme at tilføje de følgende linier i verset, som lyder saadan:

»har for modersmaalet øre,
har for fædrelandet ild;
resten selv som dragedukker
sig fra folket udelukker,
lyse selv sig ud af æt,
nægte selv sig indfødsret!
Svar ej fattes skoven!«

Disse sidste linier begrænser jo i høj grad de to første. Det er ikke alle, der regner sig for hørende til et folk, der virkelig og i sandhed gør det. Betingelsen er, at de har øre for modersmaalet, og at de har ild for fædrelandet. Det vil i virkeligheden sige, at kun de hører med til folket, som har modtagelighed for folkeaanden. For, som Grundtvig et andet sted siger om modersmaalet:

»i det lever kun fædres aand,
og deri kun hjertet gynger.«

Grundtvig udelukker ingen fra at høre til folket, men der er nogen, der lukker *sig selv* ude som dragedukker.

Nu har jeg set de to første verslinier overført paa grundtvigianere, saa at alle de skulde være grundtvigianere, der regnede sig selv for at være det, og jeg har set »kirkeligt samfund«

handle ud fra dette program. Men dette er en fejltagelse, der kan blive skæbnesvanger. Der aabenbares herved en stor forvirring. Jeg tror, man gør klogt i at skelne imellem en grundtvigsk lære og en grundtvigsk livsoplevelse. Den grundtvigske lære er noget udvortes, og den har Grundtvig selv i mangfoldige skrifter og med mange forskellige udtryk udformet. Desuden er denne lære stadig bleven gentaget af højskolemænd, præster og mange andre. I hovedsagen udtaler denne lære sig om trosbekendelsen ved daaben og nadverordene som ord af Vorherres egen mund og med hans liv i sig til mennesker den dag i dag. Dertil kommer læren om, at livet kun meddeles og forplantes og virker gennem det levende aandsbaarne ord, at et menneske slet ikke kan faa nyt liv ved at læse i en bog, fordi denne er en død ting. Dernæst udtaler læren sig om menneskelivets herlighed; om menneskets guddommelighed som menneske. Endelig udtaler læren sig om folkelighed og om menneskeslægten som en stor enhed, der udvikler sig som det enkelte menneskeliv gennem barndom, ungdom, manddom, alderdom o. s. v.

Naar alt dette antages som rigtigt eller nærmest rigtigt, tror mange mennesker, at de er grundtvigianere eller nærmest grundtvigianere (det sidste »nærmest« er et udtryk, mange præster bruger, naar de søger embede). Dette er efter min mening urigtigt.

Grundtvigianisme er et kedeligt ord, men nu har det en gang vundet hævd, saa det bliver ikke let at faa bort, og jeg vil da bruge det. Grundtvigianisme er en livsoplevelse, som Grundtvig af Guds naade fik som den første. Hvordan det gik til, og hvorfor Grundtvig havde modtagelighed for denne oplevelse, kan jeg ikke her komme ind paa. Men denne livsoplevelse meddelte og forplantede Grundtvig alene gennem sit aandsbaarne levende vidnesbyrd derom. I sine skrifter udformede han læren, og i sin tale forplantede han livet. Og de mennesker, som i deres hjerter modtog Grundtvigs vidnesbyrd, oplevede i deres eget liv stadfæstelsen af Grundtvigs livsmeddelelse, saa at de kunde sige: Hvad Grundtvig har talt, er rigtigt, ikke fordi vi bøjer os for hans avtoritet, men fordi vi selv har oplevet sandheden deraf i vort liv. Disse mennesker fortsatte da forplantningen af det liv, de selv levende og efterhaanden bevidst havde modtaget, og kun paa denne maade er Grundtvigianismen naaet til os, som nu er unge. Men selve oplevelsen faar vi klaret og uddybet ved læsning og særlig af Grundtvigs skrifter. Jeg ved ikke, i hvor høj en grad man kan vente denne livsoplevelse klar og bevidst hos mennesker i almindelighed, men hos dem, der som modne mænd fører ordet som præster, friskolelærere og højskolemænd, kan man kræve klarhed og bevidsthed i det centrale, som er oplevelsen af trosbekendelsen ved daaben — aandeligt forstaaet som ord af Vorherres egen mund, og oplevelsen af det levende aandsbaarne ord som det, der alene er livsmeddelende. Enten har disse mænd gennem levende vidnesbyrd efterhaanden faaet denne oplevelse, eller ogsaa har de det ikke. Enten er de grundtvigianere, eller ogsaa er de det ikke. Man kan ikke være »nærmest« i afsluttet forstand eller »noget i retning af«, lige saa lidt som man i denne forstand kan være »nærmest« levende. Man kan være i overgangsstadiet i kortere eller længere tid, men som blivende tilstand er man enten levende eller død.

Aage Møller.

Et Møde i Ravsted.

Fra et Møde i Ravsted, der ligger i Nærheden af Bov (nord for Vælgerforeningens Linie), sender *P. J. Gad* i Hejsel os følgende Referat. I Almindelighed kan vi naturligvis ikke optage Referater af de mange Agitationsmøder i Sønderjylland. Men Gads Stykke giver et ejendommeligt, personligt opfattet Billede af hvorledes et tysk Møde kan forme sig paa et Sted, som efter al Sandsynlighed vil komme til at ligge nord for Grænsen. P. J. Gad, der ogsaa skildrer sin egen Deltagelse i Mødet, vil bl. a. paa Grund af sin Tilknytning til Rødding være kendt af mange her i Kongeriget.

Red.

Hr. Redaktør Skovmand!

Tyskerne havde i Gaar Aftes et Møde i Ravsted, som vi var enkelte danske der deltog i. Det Møde blev for mig noget af en Oplevelse, som jeg gærne vil prøve paa at dele med saa mange som muligt. Og da jeg tror, at det jeg har at fortælle vil møde mest Forstaaelse i de Kredse, der læser »Højskolebladet«, tør jeg haabe, at det ikke vil synes alt for ubeskedent af mig at bede Dem om Plads for et temmelig udførligt Referat fra dette Møde.

Som Talere var tilstede Seminarielærer Ortmann fra Tønder og Gaardejer Jessen fra Stoltelund. Mødet aabnedes af Amtsforstanderen, en Gaardejer her fra Egnen. Han gav straks Ordet til Seminarielæreren.

Denne begyndte med at udvikle, at han allerede flere Gange under Krigen havde talt paa dette Sted, og da havde det været om Tysklands Magt og Storhed. Nu laa Forholdene helt anderledes. Nu kunde det se ud, som om det ikke havde været sandt, hvad han havde sagt. Dog dette var kun tilsyneladende. De tyske Hære var ubesejrede vendt hjem fra Krigen; kun den uhyre Overmagt, hvor tre Fjerdedele af Jordens Folk stod i Vaaben mod dem, havde tvunget dem til at holde op. Det havde i Historien altid været saadan, at et Folk der var besejret, havde Mærker deraf i sit eget Land, ødelagte Egne og Byer; dette var ikke Tilfældet her.

Han talte om Freden, som skulde sluttes. Fredsspørgsmaalet omfattede ogsaa Grænsespørgsmaal. Os interesserede i Aften Spørgsmaalet om Grænseordningen mod Nord. Taleren betegnede den nordslesvigske Vælgerforenings og den danske Regerings Standpunkt som ret liberale.

Dog savnede han endnu Ordet *Ligeberettigelse* i alle de mange gode Løfter, som Danskerne gav Tyskerne. I Wilsons Nationalitetsprogram stod der, at Principet skulde bringes i Anvendelse, hvor der fandtes udprægede Majoriteter af anden Nationalitet, og at dette var Tilfældet noget Sted i Nordslesvig bestred Taleren. Her var tværtimod de to Nationaliteter meget stærkt blandede.

Taleren gik derpaa over til at tale om andre Strømninger i dansk Politik, de saakaldte Ejderdanskere. Han bekæmpede voldsomt enhver Ytring i Retning af danske Ønsker om at faa en Linie ved Sli-Dannevirke eller ved Ejderen. Her vilde han sige: Fingrene væk fra tysk Jord og han vilde stærkt advare et lille Land paa 3 Mill. imod at optage i sig en Befolkning paa 700—800 Tusind (ved Grænsen Sli-Dannevirke blir der som bekendt ikke Tale om saa stort et Antal Tyskere) af en anden Nationalitet.

Han fremdrog forskellige danske Forsvar for et saadant Synspunkt og udnævnte bl. a., at der var henvist til Runestene med dansk Indskrift nede ved Slesvig. Han vilde paa det bestemteste protestere imod, at saadanne sagnagtige Forestillinger, der laa 2000 Aar tilbage i Tiden, blev tagen i Betragtning ved Afgørelsen nu. Det var de nulevende Mennesker, der skulde træffe Afgørelsen. I sin Undersøgelse af, hvorvidt der i Ententen var Stemning for at imødekomme de vidtgaaende danske Krav, nævnte Taleren nogle Udtalelser af Verdens største Tyskerhader, Lord Northcliffe til en dansk Bladmand. Lorden havde der rost de danskes Maadehold i denne Sag.

Taleren appellerede til sine Tilhøreres tyske Følelser, om de ikke tænkte tysk og bad paa tysk og følte tysk. Længere hen i Talen hævdede han dog, at Sproget var et ydre Element, som man ikke uden videre kunde gaa efter; der fandtes mange dansktalende Tyskere i Nordslesvig.

Derefter kom Taleren ind paa det økonomiske og omtalte da Udsigterne for Tysklands Fremtid, og som Lærer i Nationaløkonomi vilde han da hævde som sin fulde Overbevisning, at der var en Fremtid for Tyskland. Han nævnte Tysklands Rigdom paa forskellige Raastoffer, især Kali og Kul. At Industrien vilde bære den største Part af Krigsbyrderne, og Landbruget vilde faa gyldne Tider.

En Afstaaelse af en Del af Slesvig vilde være skæbnesvanger. Slesvig var et økonomisk Hele.

I Slutningen af sin Tale fremsatte Taleren de tyske Krav i Tilfælde af en Afstemning.

Dersom det ikke kunde sættes igennem, at hele Slesvig kom til at stemme under et, saa skulde Afstemningen foregaa distriktsvis f. Eks. i Kommuner. Men i en saa vigtig Afgørelse maatte der da udkræves mindst $^2/_3$ af Stemmerne, for at en Afstaaelse kunde ske. Og der maatte da ikke afstaas flere Kommuner, end der virkelig fandtes med $^2/_3$ Majoritet for Danmark. For hver Kommune altsaa med over $^1/_3$ Tyskere i den overvejende danske Del maatte i Egnen, hvor den ny Grænse lagdes, en Kommune med dansk $^2/_3$ Flertal tilfalde Tyskerne. —

Efter denne Tale var der en lille Pavse. Jeg stod da og talte med Pastor Tiedje, som spurgte mig, om jeg vilde tage Ordet i Diskussionen. Jeg svarede, at dersom jeg kunde tale dansk, saa vilde jeg; Hr. Ortmann kom forbi, og Præsten forestillede mig som en Dansker der nok vilde tage Ordet imod ham. Præsten og jeg havde selvfølgelig talt Dansk, men med Hr. Ortmann talte vi Tysk. Samtalen drejede sig mest om, om jeg skulde tale Dansk eller Tysk. Pastor Tiedje foreslog, at jeg skulde forlange Ordet paa Dansk, og naar dette var bevilget, af Hensyn til Hr. Ortmann og enkelte i Forsamlingen alligevel tale Tysk. Jeg sagde, at jeg vilde tale Dansk, baade fordi jeg ikke var sikker paa, at jeg kunde faa sagt, hvad jeg vilde paa Tysk, men især fordi jeg havde det Haab, at noget af det jeg havde at sige, kunde tale ogsaa nogle i denne Forsamling til Hjærte, og da var det mig umuligt at tale i et Sprog, der var fremmed baade for mig og for den overvejende Del af Forsamlingen.

(Fortsættes).

Spørgsmaal og Tildragelser.

I Ugens Løb.

Fhv. Højskoleforstander *L. Maltesen* i Vrigsted er død. Han hørte i sin Tid til de vaagne, begejstrede unge Mænd, der tog fat i Aarene nærmest efter 1864. Han var født 1842 i Raarup og kom som ung paa Jelling Seminarium. Svendsen fik afgørende Indflydelse paa ham som paa saa mange. Hos Maltesen gav den sig Udslag i Lyst til at blive fri Ungdomslærer. Og det blev han. Han oprettede Vrigsted Højskole og var Forstander for den i 36 Aar. Ogsaa efter at han i 1902 havde overgivet Ledelsen af Skolen til sin Svigersøn Carl Hanssen, vedblev han at være Lærer ved den. Først og fremmest

i sin Skole har han gjort en god Gerning, som mange vil tænke paa med Taknemmelighed. Men han virkede ogsaa ud over Skolens Kreds, tog Del i Egnens offentlige Liv, øvede Indflydelse gennem Foredragsvirksomhed. Og »Højskolebladet« skylder ham særlig Tak for mange gode Bidrag i Aarenes Løb.

*

Den 8. Februar holdt den nordslesvigske Vælgerforenings nyvalgte Tilsynsraad Møde i Aabenraa og valgte *H. P. Hanssen* til Formand i Stedet for J. N. H. Skrumsager, der paa Grund af Sygdom havde frabedt sig Genvalg.

*

Hr. Redaktør!

Vil De være saa venlig at give plads i »Højskolebladet« for følgende:

Paa alle de sønderjyske møder, som i denne tid holdes i København (af hvilke det store møde i raadhushallen forleden, hvor bl. a. Nis Nissen talte, sikkert var det betydeligste), er det jo først og fremmest grænsespørgsmaalet, der kommer paa tale. Herom sagde Nis Nissen træffende til dem, der vil have Flensborg uden afstemning, at det var et brud paa selvbestemmelsesretten, om vi tog det uden afstemning. »Og«, føjede han til, »hvis nu vi, som er et lille folk, giver afkald paa selvbestemmelsens princip, *saa begiver vi os ud paa gyngende grund.* Og det vilde være et slag i ansigtet paa os selv, og et brud med den aand, hvori vi siden 64 har ført vor kamp.« Det var ord, som det gjorde godt at høre en mand som ham sige. Og naar enkelte Danske er ivrige for at faa saa meget med som muligt, er det værd at lægge mærke til, hvad der ogsaa paa dette møde blev stærkt betonet, at det er ikke først og fremmest os her i Danmark, men Nordslesvigerne, der skal træffe afgørelsen. — »Hverken Ejdergrænsen eller Danevirkegrænsen er *paa nogen maade* antagelig for os«, sagde Nis Nissen. Og han føjede til: »Jeg siger dette med den overvejende del af Nordslesvigs danske befolkning bag mig.«

Det er kendsgerninger, synes jeg, man maa bøje sig for. Hvem er vel bedre i stand til at dømme rigtigt her end folk som H. P. Hanssen og Nis Nissen? Ingen tør tvivle om, at de helst vilde have alle danske med, om det var muligt.

Mon ikke mange ude omkring i landet, som i denne tid er lidt uvisse om, *hvad* der er det rigtigste, naar de hører udtalelser som disse, vil forstaa at vurdere dem? Lad os ikke gaa hen og ødelægge den fælles glæde for hinanden ved unødvendig kiv og strid. Men lad os huske Nis Nissens ord — jeg skal i hvert fald ikke glemme tonen, de blev sagt i, da folk stadig afbrød ham i talen og raabte paa *hele* Slesvig —: »Jeg vil bede Dem huske paa, at faar vi nu en grænselinie, der kan give anledning til nye stridigheder, saa er det ikke *Dem* mine herrer og damer, men *os*, der vil komme til at undgælde for det.«

Det har Sønderjyderne fortjent, at vi sparer dem for, hvis vi kan.

Maren Gyldenkærne.

*

Droslen slog i Skov —.

I Anledning af Frk. Falbe-Hansens Spørgsmaal i Nr. 6: Fra min Ungdom kender jeg *kun* Sangens første fire Linier saaledes:

»Droslen slog i Skov sin klare Trille,
sang om Bøgens lysegrønne Blad,
Duggens Perlefald paa Roser vilde,
Perlens Glans i Solens Straalebad.«

Saaledes lyder Teksten ogsaa i »Danmarks Melodibog«, nogen ældre »trykt« Kilde kender jeg ikke, men indre Grunde taler for Rigtigheden af denne Redaktion, da i det følgende Vers (om Lærken) ligeledes de fire første Linier siger, hvad Fuglen sang om. Droslen, Lærken og Hjejlen er Digtets Personer; der sker et Brudd paa dets ellers saa faste Bygning, hvis »Duggens Perler« optræder selvstændigt. (Det gør »Bølgen« ganske vist ogsaa i tredje Vers, men dér føles det ikke som et Brudd, fordi der gaar en Bisætning i Forvejen.)

Galten Præstegaard, 8. Februar 1919. *P. E. Benzon.*

Tidligere Højskoleforstander Georg Himmelstrup meddeler os, at han i sin Tid, da han læste Korrektur paa Beks og Laursens Højskolesangbog, søgte Oplysning om Sangens Tekst. Der foreligger et Brev fra Komponisten, Glæser, til Udgiveren af »Danmarks Melodibog«, Madsen-Stensgaard, med en Afskrift af Sangen, saaledes som denne ifølge Glæsers Udsagn er »fra Digterens Haand«, og her har *de fire første Linier nøjagtig samme Form som ovenfor.* Forhaabentlig maa da den næsten meningsløse Syngemaade »Duggens Perler faldt« o. s. v. efterhaanden høre op.

INDHOLD.

Holger Begtrup: Grundtvigs Syn paa den sønderjydske Sag.
Morten Larsen: Kirkeligt Samfund. III.
Dansk Kirkesang. Rettelser af *Th. Laub.*
V. Brücker: Edv. Lehmann: Stedet og Vejen.
Aage Møller: Gammelt og nyt om Højskolen. IV.
P. J. Gad: Et Møde i Ravsted.
Spørgsmaal og Tildragelser. I Ugens Løb.
Tidens Strøm.
Skole og Demokrati. Nogle Udtalelser af *A. H. Hollmann.*
Fra Drøftelsen af Folkenes Forbund. I.
De engelske »Samvittighedsnægtere«s Skæbne

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
rykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 8 Fredag den 21. Februar. 1919

Organisation og Mekanisering.

›Organisation er Tidens Løsen.‹ Det Ord har man ofte hørt i de senere Aar. Det er idelig blevet anvendt som Begrundelse for Indførelsen af en gennemført leddelt Kirkeforfatning. Naar man ikke bøjede sig for dette Krav, saa fik man at vide, at man ikke var fulgt med Tiden; man sad haabløst fast i en forlængst forældet Individualisme og Liberalisme. Nej, nu har man faaet Øjet op for Samfundet og dets Betydning; vi lever jo forlængst i Socialismens Tid og har vældig travlt med at løse de sociale Spørgsmaal, som — det har jo vist sig — kun kan løses ved en kraftig Organisation. Altsaa maa ogsaa Kirken organiseres.

Der er jo noget i den Tale. Der er noget i den, som synes at virke umiddelbart overbevisende. Det tiltaler saaledes vor Ordenssans. Vi trænger alle til den Tugt, der ligger i Kravet om Orden: Orden i alt vort Arbejde, i alle vore Forhold, i hele vort Liv. Tillige er det umiddelbart indlysende, at der rent kvantitativt opnaas mere, jo flere der arbejder sammen mod det samme Maal. Naar flere virker sammen og Arbejdet gaar i Takt, der jo som bekendt er mer end halve Magten, saa udrettes der selvfølgelig mere, end naar hver arbejder for sig. Og dog — der dukker ogsaa Betænkeligheder op, om det nu ogsaa altid er saa dejligt med al denne Organisation; om den ikke ogsaa har sine Farer.

Der er vel næppe noget Land, der mere har gennemført Organisationsprincippet end Tyskland. Her var der ›ordnede Tilstande‹, som Tyskerne altid roste sig af og regnede blandt de mange Fortrin, der løftede deres Kultur højt op over alle andres. Her var der System i Tingene; alt var organiseret. Skolen var glimrende organiseret ned til de mindste Enkeltheder; Undervisningen fandt Sted efter de fineste og paa det ihærdigste indøvede Metoder; Handelen var organiseret, støttet af et glimrende Banksystem, og Resultatet var jo synligt for alle; Industrien var organiseret; alt gik til syvende og sidst op i Staten, og det mægtigste Udtryk for den organiserede Stat var det glimrende organiserede Militærvæsen. Her forstod man at holde Kæft, Trit og Retning; alt gik som efter en Snor. Der var Orden og Punktlighed; der var imponerende Kraft.

Saa kom Krigen. Og nu ligger hele denne mægtige Organisation knust i Støvet. Foreløbig er alt Kaos. Og naar vi ser paa de nuværende tyske Tilstande, saa rejser der sig store Betænkeligheder. Hvori bestod i Virkeligheden hin forroste Organisation? Den bestod i, at det tyske Folk gennem den var blevet forvandlet til en uhyre Arbejdsmaskine. Denne Maskine ledes af et lillebitte Mindretal, som sad inde med alt Initiativ. Men jo mere Maskinen udvikledes, desto mindre Brug blev der for de enkelte Arbejderes fri Initiativ. Mer og mer blev alt behersket af Statistik og Overslag og Beregninger og Masseproduktion, af lutter udvortes kvantitative Størrelser, hvori de enkelte gik ind som lutter ubenævnte Tal, som Kraft-

Enere, hvormed der i alle Forhold tumledes fra de ledendes Side. Mere og mere samlede alt Ansvaret og hele Foretagsomheden sig deroppe i Statens øverste Spids. Men saa skete det forfærdelige. Krigen kommer; hele den kunstige Bygning styrter sammen; Spidsen brydes af. De hidtil førende Kræfter er ubjælpelig kompromitterede og kan ikke tage Ledelsen. Og der er ikke andre. Organisationen har suget Initiativet og Styreevnen ud af Folket. Hvor er de store ledende Skikkelser? Der er ingen, der vækker Tillid; ingen, som Folket kan samle sig om. Alt er graat i graat.

Man bliver lidt ilde ved det. Var denne gennemførte Organisation da virkelig et ubetinget Gode? Og var den virkelig værd at kaldes »Organisation«? Hvad er Organisme? Den er i hvert Fald noget levende. Det døde kan ikke organiseres. Der maa være en levende Kraft til Stede, som vil frem i en bestemt Retning. Og saa ser vi ganske vist overalt i Naturen, hvorledes denne Kraft organiserer sig: den Livskraft, der er gemt i Frøet, organiserer sig i Planten; i Stengel, Blade, Blomster osv., der hver har sine Opgaver og samvirker til det heles Vel. Mennesket selv er en saadan Organisme. Men det er ikke sikkert, at de Ordninger, som Mennesker konstruerer, virkelig bliver Organismer. Det sandsynlige er snarere, at de kun bliver Maskiner. Maskinen er ingen Organisme. Den er et Kunstprodukt. Den har intet Liv i sig. Dens ledende Tanke er adskilt fra den selv; og saasnart denne Ledelse ophører, gaar Maskinen i Staa, eller, overladt til sig selv, sprænges eller knuses den til sidst. I en Organisme er der Aand og Liv; der har vel hver Del sin bestemte Opgave; men den lever selv i sine Opgaver og udfylder dem i fri harmonisk Samklang med Helheden; men i en Maskine er der hverken Aand eller Liv, og den enkelte Del udretter intet, naar den ikke smøres godt og sættes i Bevægelse ad mekanisk Vej. Saa gør den, hvad den skal, til der kommer Kontraordre. Og saaledes virker den, uden eget Initiativ, til Maskineriet ruster eller gaar i Stykker.

Dette Raab om Organisation er da alligevel ikke umiddelbart indlysende. Spørgsmaalet er, om den Ordning, der kommer ud af det, virkelig er en Organisme, eller om den blot er en Maskine. Det er rigtigt, at Livet skal organiseres. Men hvis det nu i Stedet for bare bliver mekaniseret? Er saa ikke det sidste værre end det første? Hvis man »organiserer« Livet, Friheden, Initiativet ud af Mennesker, er saa selv den mønsterværdigste Organisation et Gode? Hvad er Kendemærket paa, om man virkelig staar overfor en Organisation eller blot overfor en Maskine? Det er aabenbart dette: om de enkelte, der samvirker, virkelig er besjælede af det samme Liv, den samme Tanke, den samme Stræben. I saa Fald er det en Organisme med et virkeligt levende Fællesskab. Men mangler dette bevidste Liv, saa staar vi overfor den sociale Maskine. Jo mere Organisationen er en Maskine, des mere er den som et uselvstændigt Apparat overgivet i sine Lederes Haand, kan blive et rent Magtmiddel, kan bruges til hvad som helst, til ondt eller godt. Det kan en Organisme ikke; den kan kun bruges til det Formaal, der besjæler den; ja, den kan overhovedet ikke »bruges«. Den er kun til, saa længe det fælles Formaal, som har kaldt den til Live, virkelig besjæler de enkelte, og til noget andet kan den ikke bruges.

Det er forfærdelig farligt for et Samfund, naar det, der skulde være en Organisme, bliver til en ren Maskine. Det bliver enhver Organisation, naar Livet gaar af den. Sker det, bør den opløses. Det er saaledes yderst farligt, naar Hæren bliver til en saadan Maskine. Det, der er Hærens Ide, er Folkets Vilje til Selvhævdelse. Denne Vilje skulde da fremfor alt komme til Orde i Hæren. Den for Hæren nødvendige Disciplin skulde da helst opstaa, ikke som et Resultat af uforstaaet Tvang (Maskinen), men som Udtryk for en i selve Sagens Natur, i Formaalet, liggende Nødvendighed, som alle de enkelte skulde bringes til at forstaa, saa de selv indefra disciplinerer sig og derfor villig lader sig indordne i de ydre Rammer og tager de Ubehageligheder, som dermed følger. Er der ikke en saadan fælles levende Folkevilje, saa er Hæren selv ikke mere nogen levende Organisme. Staar Sagen f. Eks. saadan, at der i Folket er en enkelt Klasse, som agter at tyrannisere de andre, saa er Hæren en blot Maskine, der kan lade sig bruge til ganske andre Formaal end dem, der gjorde den til en Hær. Det har vi i disse Tider set sørgelige Beviser paa.

Der er intet, der mere opløser Samfundet og ødelægger Kulturen, end dette, at Organisationerne bliver til Maskiner.

Og den Regel gælder overalt. Den gælder ogsaa i *den* sociale Organisation, som vi kalder Skolen. Undervisningen skal vel organiseres, men den maa ikke mekaniseres. Jeg har stærke Formodninger om, at ogsaa paa dette Omraade har den tyske Mekanisationsdjævel gjort sig gældende under Organisationens smukke Navn. Man hører nu i Anledning af Nordslesvigs Tilbagekomst ængstelige Røster tale om, at den tyske Læreruddannelse er meget bedre end den danske, saa de kommende danske Lærere vil ikke kunne staa Maal med, hvad Sønderjyderne er vant til. Man *kan* nu ogsaa være for ængstelig! Dertil er først og fremmest at sige, at den ene Ændring, at Undervisningen af danske Børn nu kommer til at foregaa paa dansk, vil være en saa uhyre pædagogisk Vinding, at den alene vil opveje alle andre mulige pædagogiske Mangler. Og den Omstændighed, at de tyske Skoleautoriteter idelig har fraraadet endogsaa den lille Bestemmelse, at danske Børn skulde have blot to Timers Undervisning om Ugen, taler ikke til Gunst for, at man i den tyske Pædagogik tager særligt Hensyn til Livets Krav. Man mener at have den pædagogiske Maskine i saa fuldkommen Orden, at man kan drive den igennem paa et andet Sprog end Befolkningens. Men overalt, hvor Livets Krav tilsidesættes, har vi ikke Organisme, men Maskine. Det, der vil ske i Nordslesvig, er da kun dette, at den pædagogiske Fortyskningsmaskine bliver slaaet i Stykker og der bygges en dansk Organisme i Stedet, som, hvilke Mangler den end ellers kan have, dog ikke forsynder sig mod Livets allerførste selvfølgelige Krav.

Saa er der endelig Kirken. Her har man jo, som vi alle véd, herhjemme været saare ivrig for at faa lavet en fast Organisation. Mægtige Resultater har man lovet sig af en saadan Organisations Gennemførelse. Nu er det jo klart, at jo mere udvortes det Livsomraade er, hvorom det drejer sig (Handel, Industri osv.), des mindre gør det, om Organisationen bliver en Maskine. Men Kirkens Omraade er det aandeligste af alle. Hvis man dér i sin Iver for at »organisere« gaar hen og mekaniserer Livet, saa gør man den ubodeligste Skade. Det skulde man dog i det mindste være sig bevidst. Der er jo saare stærke Kræfter fremme, der ikke vil hvile, før de har faaet Folkekirken enten »organiseret« eller slaaet i Stykker. Og de vil maaske nu ved Nordslesvigs Genforening faa Vind i Sejlene. Thi i Sønderjylland har de jo en Kirkeforfatning. Hvert Sogn har et Kirkeforstanderskab; dernæst har hvert Provsti sin Synode; over dem staar atter Provinssynoden for begge Hertugdømmerne og over dem igen Konsistoriet i Kiel. Om denne Forfatning siger Pastor *Thade Petersen* i Haderslev, at »det hele er et sindrigt konstrueret Apparat, fortrinlig egnet til at regere med. Og det er det blevet godt brugt til. Liv har det derimod ikke fremkaldt noget af. Det bliver det vist heller aldrig i Stand til. Men uden videre afskaffes kan det jo ikke alligevel.« Det lyder jo ikke videre opmuntrende for Forfatningsvennerne. Og nu høres der vel stadig Røster om, at Sønderjyderne endelig maa bevare deres gamle ejendommelige Kirkeforfatning. Ja, men det er jo ganske umuligt. De skal dog vel ikke mere møde paa en Fællessynode?? De skal vel heller ikke mere have Ordre fra Konsistoriet i Kiel? Naa, men saa gaar jo den hele Forfatning ynkelig i Stykker, saa snart Genforeningen sker. Tilbage bliver kun nogle Provinssynoder, saa Spørgsmaalet bliver altsaa straks, om Sønderjyderne vil danne sig en ny fra Kongerigets forskellig Kirkeforfatning, eller om de vil lade sig indordne i de løsere Former, som vi her hidtil har ladet os nøje med.

Og som vi fremdeles burde lade os nøje med. Thi det ses let ud fra det ovenfor udviklede, at en kunstfærdig konstrueret »Organisation« for en Folkekirke vil kun blive til en Maskine. Folkekirken er jo netop et Udtryk for, at Kirken er vokset sammen med Folket saadan, at Grænserne mellem Folk og Kirke ikke er dragne udvortes skarpt og nøjagtigt. Folkekirken omfatter saa godt som det hele Folk, der i sin Helhed i større eller mindre Grad har stillet sig ind under Kirkens Indflydelse og ladet sig paavirke af den. Men en stor Del af dens Medlemmer er ligegyldige, ja endog bevidst vantro. Det er da klart, at vil man paa denne Basis: det kirkeligt paavirkede Folk konstruere en strengt kirkelig Forfatning, skabe Organer, der skal være Kirkens Røst osv., saa mangler man

i Grundlaget den levende Forudsætning for Organiseringen; man vil faa en kunstig Konstruktion ɔ: en Maskine, som vil kunne lade sig bruge til alt muligt andet end til at tjene det kirkelige Liv, vil blive en Tumleplads ogsaa for ikke-kirkelige Interesser, for Politik af forskellig Art, for Intriger og Magtstræb. Paa Folkekirkens Grund kan man ikke danne nogen Kirkeorganisation, men kun en Kirkemaskine, der ganske vil falde ind under den af Pastor *Thade Petersen* udtalte Dom.

Jeg udtalte i Begyndelsen af denne Artikel, at Organisationerne havde den Fordel, at der gennem dem kvantitativt opnaaedes mere, end naar de enkelte arbejder hver for sig; det er jo nærmest selvfølgeligt, og det er det, der gør Organisation nødvendig. Men det kan ikke nytte at lukke Øjnene for, at det kan komme til at gaa ud over Virksomhedens Kvalitet. Massevirksomhed virker altid mekaniserende. Man laver en Masse Produkter efter et bestemt opgivet Mønster, alle ens. Kan man f. Eks. i K. F. U. M. sige sig helt fri for at konstruere unge Mænd efter et bestemt Mønster, den »unge Mand«, som der jo nylig er blevet skrevet en Afhandling om? Massevirksomhed vil altid virke opløsende paa Initiativet, paa Ansvaret, paa den individualiserende Mangfoldighed, som altid er Livets Mærke. Selvfølgelig er kunstige ovenfra konstruerede Organisationer paa Aandslivets Omraade kun af det onde. Alt Liv og Aand vil skyndsomt flygte bort og lade en død, knirkende Maskine tilbage. Men selv, hvor Organisationen kun dannes, fordi de, der danner den, virkelig føler Trang dertil og derfor frit slutter sig sammen for at løse en bestemt Opgave, selv dér skal man være paa sin Post mod Mekaniseringens Fare. Idealet er at opnaa en ordnet Fællesvirken uden dog at henfalde til det, man kalder Rutine ɔ: netop den døde mekaniske Virksomhed. Det ordnede Samvirke skal saa vidt muligt netop søge at kalde paa de enkeltes ejendommelige Evner og Synsmaader, at ikke Livet skal kvæles under alle disse »Organisationer«s Snørliv. Det er netop det, der er vor Tids store Fare. Og derfor er jeg trods alt ihærdig Individualist og Liberalist. Alt Tyranni er slemt. Men Masse- og Klassetyranniet er dog det værste.

J. P. Bang.

Gammelt og nyt om højskolen.

V. Den historiske højskole.

Naar nu højskolen atter gaar ind i en historisk periode, saa gør den det naturligvis kun paa samme maade, som da den for et slægtled siden gik ind i den æstetiske. Der var den gang, og der skal altid blive — lige saa stor forskel paa de enkelte højskoler, som der er paa de mænd, der bærer disse skoler. Hver skoleform har sin fuldgyldige ret, naar den overhovedet har nogen aandelig ret til at være til. Men den ny indsats, fornyelsen af højskolen, bliver den historiske.

Man kan spørge, om det da bliver en blot gentagelse af den første højskole, og dertil maa der svares: ja, — paa papiret, d. v. s., at naar der skriftlig skal gøres rede for nogle hovedpunkter i den kommende højskole, da er det kun alt det udvortes, der kan udtrykkes, alle formerne, og disse er de samme som i den første højskoletid paa alle afgørende punkter. Men i det som ikke kan udtrykkes paa papiret, er forskellen saa stor, som forskellen er paa den tid, der hed 1860erne og -70erne og paa vor tid. Rent teknisk kan jeg minde om historieforskningens vældige udvikling i de sidste aartier. Det betyder i mange maader en fuldstændig omvurdering af værdier. Nationalt kan jeg minde om, at den tid betød tabet af Sønderjylland, og vor tid genforeningen. Socialt er vor tid en revolutionstid; industriarbejderne betød den gang intet i samfundene, mens de nu er en vældig magt. I opfattelsen af det menneskelige bliver forskellen betydelig, fordi f. eks. det, der kom frem paa dette omraade, da »det moderne gennembruds mænd« satte »problemerne« under debat, ligger mellem den første højskole og os. I virkeligheden er forskellene da saa store, at det ikke er det første slægtleds højskole, der genoplives, men det er det andet slægtleds højskole, der fortsættes.

Historien paa Højskolen synes i de senere aar ofte opfattet som et fag, der jævnstilles

med eller endogsaa underordnes andre fag. Verdenshistorien overlades nu ofte til unge lærere, eller den behandles stykkevis, eller den anvendes i den grad kun som tekst, at den egentlige historie gaar af den. Alt dette kan man selvfølgelig godt gøre; enhver maa jo handle ud fra sin egen evne og trang. Men i den historiske højskole (i den betydning, som jeg nu her tager det) kan man ikke gøre saadan. Der er historien for læreren en personlig oplevelse, og som saadan skal den staa for eleverne. Historien er da ikke et »fag«, men den er selve højskolen. En saadan betydning kan historien imidlertid kun faa ved det grundtvigske historiesyn.

Grundtvig *troede* paa historien som menneskeslægtens levnedsløb, og han troede, fordi han oplevede historien som en udvikling, der svarede til det enkelte menneskelivs. *Skrevet* er dette en lære, som er ubevist og ubeviselig som helhed; men livsoplevet er det en sandhed, der gribes og fastholdes i tro. Saadan har Grundtvig ad levende vej givet det i arv til senere slægter, og naar saa faa mennesker i vore dage har denne oplevelse, skyldes det, at det er saa sjældent at møde det levende vidnesbyrd om menneskeslægten.

Om denne højskolens historieundervisning skal jeg iøvrigt ikke her udtale mig nærmere; jeg vilde da komme til at gentage, hvad jeg skrev i »Højskolebladet« for et par aar siden (f. eks. nr. 13, 1917). Kun skal jeg her gøre opmærksom paa, at det maa være den enkelte lærer (forstanderen), der har *hele* historien. Det maa være saadan for enhedens skyld. Det er let at forstaa de store vanskeligheder, det vilde volde, om flere lærere skildrede det samme menneskes liv saaledes, at en begyndte med barndom, en anden samtidig med ungdom, en tredie ogsaa samtidig med manddom. Den lærer, som fortæller om ungdommen, maa forudsætte barndommen kendt af tilhørerne, o. s. v. Det samme gør sig gældende, naar det er menneskeslægtens levnedsløb, der skal fortælles, ja, ikke blot fortælles, men undertiden ogsaa vidnes ud af. Paa denne maade nærmer vi os til den personlige skole, der kun kan give plads for den enkelte personlighed — med nogle dygtige faglærere ved sin side.

Aage Møller.

Et Møde i Ravsted.

(Fortsat.)

Hr. Jessen begyndte med 1460. Da blev for alle Tider fastslaaet de 3 Ting:

at Slesvig og Holsten var selvstændige Stater,

at Mandsstammen er arveberettiget i Hertugdømmerne,

at Slesvig og Holsten er fast forbundne med hinanden og ikke maa adskilles.

Han talte om Forsamlinger i Juni 1864, hvor paa Bøghoved 6000 og i Lygumkloster 5000 dansktalende Nordslesvigere protesterede mod Slesvigs Deling. Da havde Nordslesvigerne følt sig som Slesvigere, nu følte de sig som Danske, og deri var ikke mindst Myndighedernes fejlagtige Politik Skyld. Han udtalte at de, Slesvig-Holstenerne, havde meget mere Grund til at beklage sig over Prøjserne, end Danskerne havde. Bismarck havde sagt, at en slesvig-holstensk Bevægelse var farligere end en dansk. Derfor var Slesvig-Holstenerne holdt borte fra alle Embederne og prøjsiske Embedsmænd sat i Stedet. Det var et uhyre Fejlgreb af Prøjsen, og nu saa vi Følgerne. Forholdene havde været langt bedre i de Egne, hvor Amtsforstanderne var taget af Egnens Folk, end hvor Embedsmændene var kommen fra Prøjsen for at tjene deres Sporer her.

Men nu skulde den Tid være forbi, nu skulde vi faa fuldt Selvstyre, selv vælge vore Embedsmænd, og Danskerne skulde ikke mere faa noget at klage over.

Taleren gik derpaa over til at sammenligne Landmændenes Kaar i Danmark og Tyskland før Krigen. Han hævdede, at der almindelig i Tyskland var udbredt Anskuelser om dansk Landbrug, som stillede dette i et alt for godt Lys. De støttede sig til Indberetninger fra en Attaché i København og gjorde Indtryk af at stamme fra et kun overfladisk Kendskab til Forholdene, fra Besøg paa enkelte Mønsterbrug og fra Stambordssamtaler. Han og med ham mange andre Landmænd fra begge Sider af Grænsen var klar over, at Forholdene havde været langt bedre her end i Danmark. Den danske Landmand havde ikke saadan som vi haft Raad til at udføre Kulturarbejder paa sin Jord.

Han gik derpaa over til at tale om Fremtiden og udbredte sig længe over, hvorledes den lave Kurs paa tyske Penge vilde være en Hindring for Indførsel af Levnedsmidler til Tyskland. Den vilde derimod være en Beskyttelse for den tyske Landmand, at hans Varer vilde holde en høj Pris. Om kort Tid vilde Tyskland være nødt til at lægge en Told paa Landbrugsprodukter igen.

For Danmark derimod saa det sort ud. Danmark var et rent Agerbrugsland. Havde det faaet en Tilvækst af Industriegne med en forbrugende Befolkning, da havde det været en Fordel, men Nordslesvig var ogsaa et Agrarland, og vi vilde meget snart mangle Afsætningsomraa-

der. Det danske Marked i England var sikkert tabt. England var under Krigen gaaet over til Toldbeskyttelse for sit Landbrug.

Taleren sluttede med at omtale Rygter om en Besættelse af Slesvig fra dansk Side. Han betragtede det kun som Rygter, men skulde det virkelig komme saa vidt, da var han overbevist om, at der i meget kort Tid vilde rejse sig en Hær af Frivillige, som vilde feje alt bort, hvad der ikke hørte hjemme her. —

Amtsforstanderen gav nu Lejlighed til Diskussion og spurgte, om nogen ønskede Ordet. Jeg rejste mig straks og bad om Ordet og begyndte at tale paa Dansk uden at afvente noget Svar, og Forsamlingen hørte med stor Ro paa, hvad jeg sagde.

Jeg begyndte med at sige, at jeg betragtede mig som Gæst i denne Forsamling og at jeg vilde holde mig inden for de Rammer, der sømmede sig en Gæst. Men at jeg paa den anden Side ikke havde kunnet lade en Lejlighed som denne til at faa mange Folk i Tale gaa ubenyttet bort. Jeg var kommen her for ved Selvsyn at overbevise mig om, hvad Tyskerne vilde.

»Det er en stor Tid vi lever i. Der træffes Afgørelser, som vil faa vidtrækkende Betydning for vor Landsdel. Det er da ikke godt, at vi staar adskilt i to Lejre og raaber over til hinanden. Vi skal se at faa Forbindelse med hverandre. For trods alt det, der skiller, er der jo dog meget, som binder sammen. Jeg har aldrig følt dette stærkere end her i Aften. Naar jeg ser mig om her, saa er alt for mig kendt og hjemligt. Men naar jeg hører Talerne og ved, at de fleste af Jer giver dem Eders Tilslutning, saa mærker jeg jo, at vi i meget staar i skarpeste Modsætning til hverandre.

Jeg vil nu knytte nogle Bemærkninger til noget af det, som de to Talere har fremført, og jeg vil begynde med den sidste Tale.

Hr. Jessen gik i Historien med os, men han begyndte som Slesvig-Holstenerne plejer ved Aaret 1460. Jeg vilde gerne bede Dem gaa lidt længere tilbage. Ved den Tid levede i Danmark Kong Erik af Pommern, og han førte mange Kampe for Sønder-Jylland. Men i Aaret 1424 fik han sin Sag indanket for den tyske Kejser, og denne afsagde da som Voldgiftsmand den Kendelse, at Slesvig altid havde været et dansk Land med dansk Ret og Sprog og Fortid, og at den danske Konge var den eneste lovlige Lensherre for Slesvig.

Hr. Jessen talte ogsaa om Aaret 1864. Men han omtalte ikke, at da Bismarck først havde Landet i sin Haand, nedsatte han en Domstol af prøjsiske Jurister, som skulde undersøge Slesvigs statslige Stilling. De kom — saa vidt jeg husker med 17 Stemmer mod 1 — til det Resultat, at den danske Konge var den eneste, som havde Ret til Landet, og denne Ret havde han afstaaet til Kongen af Prøjsen, altsaa var han nu den retmæssige Herre.

Hr. Jessen har derefter talt om Landbruget her og i Danmark. Han har brugt Ordet Stambordssamtaler ved Omtale af de Kilder, den tyske Attaché i København har øst af ved sine Indberetninger. Jeg antager, at han sigter til en Dr. Hollmann, som har skrevet nogle meget velvillige Artikler om Danmark. Men jeg spørger rigtignok, med hvad Ret Taleren betegner hans Kilder som Stambordssamtaler. Jeg mener, det er en Fornærmelse mod en Mand, som ikke kan forsvare sig, noget som paa det bestemteste maa tilbagevises. Og jeg spørger: Er dog ikke en Mand, en sagkyndig, som er sendt af den tyske Regering til Danmark for at give Beretninger om dansk Landbrug, bedre i Stand til at give os paalidelige Oplysninger om dette end en hvilken som helst anden, der sidder i Tyskland eller selv her i Slesvig og herfra vil bedømme danske Forhold? Jeg mener jo.

Taleren paastod, at den danske Landmand ikke i den Grad som den tyske havde været i Stand til at udføre Grundforbedringer paa sin Grund. Jeg tør nok paastaa, at dette ikke stemmer med Forholdene. I Danmark har de deres Sager helt anderledes i Orden, end vi har her. For blot at nævne en Ting, saa har det danske Hedeselskab udrettet Ting, som vi her med alle vore Statstilskud sydfra paa langt nær ikke kan komme op imod.

Saa nævnte Hr. Jessen den lave Kurs paa tysk Mønt som en Hindring for Indførsel af Landbrugsprodukter til Tyskland fra Danmark. Maa jeg nævne Ordet Byttehandel. Det er nemlig noget, som man er stærkt inde paa i den sidste Tid. Det vil være de fleste her i Forsamlingen bekendt, at mens der i denne Tid er stor Mangel paa Kul mange Steder her, saa gaar der hver Dag flere Vogntog altsaa ikke Vogne blot men hele Tog med Kul til Danmark, for at vi kan faa Fødevarer. Jeg tror ikke, at det er de Lande, som driver Landbrug, der i Fremtiden vil blive daarligst stillet. Den foregaaende Taler har talt, som om de gamle Forhold vilde komme igen. Tror nogen virkelig, at Tyskland nogensinde paany vil lægge Told paa Landbrugsprodukter. Jeg tror, at efter denne Krig vil Frihandelen paany komme paa Folkenes Program — ogsaa i England.

I det hele taget er det mærkeligt, naar man vil paastaa, at der ikke kan leves ligesaa godt i et lille Land som i et stort. Jeg har aldrig hørt, at man har levet daarligere i de smaa Lande, og jeg tror heller ikke, det bliver Tilfældet efter Krigen.

Jeg vil saa gaa over til at sige noget om den første Tale, vi hørte. Jeg vil da sige, at det paa en Maade har været mig en Glæde at høre en saadan Tale her. Den var holdt rolig og saglig, og i mange Ting kunde jeg være enig med Taleren. Det er Farven paa det hele, der er anderledes for os, Forudsætningerne, der er andre.

Den første Taler nævnte Ejderdanskerne. Jeg maa sige, at jeg vist nok hører til de Folk, Taleren dermed tænkte paa, skønt jeg ikke ønsker Grænsen ved Ejderen men ved Sli—Dannevirke-Linien. Jeg er bleven bestyrker i min Opfattelse af, at det er det eneste rette at sætte Grænsen der, ved hvad jeg her har hørt i Aften. Det, at Tyskerne med saadan Frimodighed, efter alt det der er sket, endnu gør Krav paa hele Nordslesvigs Forbliven ved Tyskland, det giver os en langt større Berettigelse til at kræve hele Slesvig for Danmark.

(Sluttes).

TIDENS STRØM

Fortid og Fremtid i Syrien.

I.

De to Navne, Syrien og Palæstina, havde Tyrkerne ikke Brug for i deres officielle Sprog. Det tyrkiske Rige skulde være en Enhed uden Plads for forskellige Lande og Folk, knap nok for forskellige Sprog. Det har Armenierne tit faaet at føle, og da den altyrkiske Bevægelse tog Fart, fik Araberne det ogsaa at føle.

Denne Bestræbelse efter at slaa en Streg over Historie og Nationalitet kunde til Tider virke ligefrem komisk. I alt Fald fortæller amerikanske Missionærer om adskillige pudsige Oplevelser fra de »gode« gamle Dage, da tyrkiske Censorer og Toldbetjente spillede en stor Rolle. En medførte saaledes ved sin Landgang i Bejrut nogle Kort til Undervisningsbrug i Missionens Skoler, men de blev konfiskerede og forbudte, fordi der paa dem fandtes et »Armenien«. Et andet Kort fik samme Skæbne; som Kort til Bibelhistorien havde det nemlig aftegnet Israels og Juda Rige med forskellige Farver — alt saadant maatte betragtes som rigsopløsende Bestræbelser, Sultanens Rige var eet og kendte intet Armenien eller Juda eller lignende. Allerfornøjeligst virker dog Beretningen om, at et Eksemplar af det ny Testamente engang blev censureret af en nidkær Statstjener, da han i første Kapitel af Brevet til Titus fandt følgende Sætning: »Derfor efterlod jeg dig paa Kreta, for at du skulde bringe i Orden, hvad der stod tilbage.« Uberettiget Kritik af Tilstanden i Hans Majestæt Sultanens Rige, som om dér kunde være noget, der »stod tilbage«!

Et Syrien og et Palæstina fandtes ikke inden for det tyrkiske Rige, men kun nogle Vilâjer (Distrikter), hvoraf et — »det hellige« — væsentlig faldt sammen med Palæstina, mens Syrien dækkedes af 3—4 andre, nemlig Bejrut, Aleppo og Damaskus tillige med Distriktet Libanon, der siden Myrderierne i 1860 havde særlige Rettigheder, bl. a. en kristen Guvernør.

Men trods al tyrkisk Vilkaarlighed var og er der et Syrien og et Palæstina. Om deres Fortid har vi adskillig Besked i det gamle Testamente, og en Fremtid vil de nok faa efter Fredsslutningen. Ganske vist staar de ikke saa klart afgrænsede som Armenien, det er baade med Land og Folk og Sprog en tydelig Enhed, selv om den ene Del af det (i Kaukasusegnene) siden 1878 var under russisk Styre og den anden Del dannede det nordøstlige Hjørne af Tyrkiet. Armenien kan forholdsvis let samles og ordnes som en Stat — hvis der bare er et Folk tilbage til at bo i Landet, efter hvad Tyrkerne har øvet af Armeniermyrderier under Krigen.

En politisk eller geografisk Nordgrænse for Syrien er ikke paa Forhaand given; men en tydelig Sproggrænse er der mellem Tyrkisk og Arabisk. Den gaar omtrent fra Bugten mellem Lilleasien og Syrien i en Linje Øst paa over Aleppo. Denne By ligger ca. 250 km Nord for Damaskus, og fra Damaskus er der igen ca. 200 km til Palæstinas Sydgrænse.

Mod Øst og Syd er der derimod ingen Sproggrænse for Syrien og Palæstina; en forsvarlig geografisk Grænse er der i den store syrisk-arabiske Ørken, men Øst for Ørkenen tales der igen Arabisk (i Mesopotamien), og Syd for Palæstina tales der paa den anden Side Sinajs Ørken Arabisk baade i Ægypten og Arabien.

At trække en Grænse mellem Syrien og Palæstina er endnu vanskeligere: En historisk Grænse kan der tales om — tænk paa Israelitternes Krige med Syrerkongerne — men en geografisk eller sproglig er der ikke. Desværre betyder det ikke, at der i Syrien og Palæstina er en Folkeenhed og en Nationalfølelse. Der er en dyb Kløft, som man i Vesterland kun regner lidt med i vore Dage, den religiøse, og den snakkes ikke bort i en Haandevending.

Den dybeste religiøse Kløft er den mellem Muhammedanerne — det store Flertal — paa den ene Side og Jøder og Kristne paa den anden. Men desværre, der er Kløfter nok ogsaa iblandt de Kristne, og vel iblandt Jøderne med. Naar man kender noget til østerlandske Forhold, er det næsten umuligt at tænke sig en Folkeenhed, en Nation i saadanne Lande, skønt de jo alle taler samme Sprog.

Hvad Palæstina angaar, kommer dertil hele Spørgsmaalet om Zionismen. Zionisterne ønsker, at Jøderne skal have Adgang til deres gamle Land, og England, som har den væsentlige Andel i dets Befrielse, har lovet dem det. Zionisterne har for Resten slet ikke ventet paa Fredskonferencens Bestemmelse, men har taget kraftigt fat allerede. (Se »Højskolebladet« Nr. 2.)

Men hvis Palæstina væsentlig skal være jødisk, hvad saa med Syrien? Skal *Frankrig* have Syrien? Her bliver et vanskeligt Spørgsmaal for Fredskonferencen. I 1916 blev der truffet en ikke-offentliggjort Overenskomst mellem Tyrkiets Fjender om en Deling af »det nære Østen«. Rusland var dengang med i Spillet og var vist ikke den mindst krævende. Om Syrien gik Aftalen nærmest ud paa, at Frankrig skulde have Libanondistriktet som Fortsættelse af den Kontrol, det har haft siden 1860; Resten skulde være arabisk, vel nærmest med engelsk Kontrol ligesom Ægypten hidtil.

Men nu maa alt det forandres. Ikke blot fordi Rusland er gaaet ud af Spillet, men fordi der er kommen en ny Faktor til eller snarere to, som dog virker til samme Side. Den teoretiske Faktor er Folkenes Selvbestemmelsesret, og den praktiske er, at Araberne er optraadt som kæmpende Magt imod Tyrkerne og derfor ogsaa er repræsenteret paa Fredskonferencen.

Ganske vist er det ikke Syriens og Palæstinas Arabere, det gælder. De var for haardt under det tyrkiske Aag, til at de som Tjekko-Slovakkerne kunde eller turde rejse sig mod det gamle Regimente. Nej, det er de sydlige Arabere. Vel var de ogsaa under tyrkisk Styre, men mest af Navn. Det lykkedes i alt Fald engelsk Politik at faa disse Arabere fra Hedjas — Landet omkring Mekka og Medina — og nogle Ørkenbeduiner interesserede i Krigen mod Tyrkerne, Sjerifen af Mekka stillede sig i Spidsen for Oprøret og blev til Løn derfor udraabt til Konge af Hedjas, og hans Søn, *Fyrst Fajsal*, var Fører for de Beduintropper, der virkede sammen med General Allenby's Hær ved Erobringen af Palæstina og Syrien.

I »Times«' Krigshistorie fortælles f. Eks. følgende fra dette Felttog: »— Damaskus blev behandlet af General Allenby, som det den var — en arabisk By, som han med arabisk Hjælp havde befriet. Efter den formelle Besættelse blev de allierede Tropper trukket bort, og Styret blev lagt i Hænderne paa Folket selv. En Ætling af den navnkundige Saladin blev Overhovedet for det arabiske Styre i Damaskus, og 3. Oktober holdt Fyrst Fajsal sit officielle Indtog i Byen, ikke som en europæisk Hærfører med Bataljon efter Bataljon i sit Følge, — men til Hest, i Spidsen for 12—1500 af sin Stamme og sine Tilhængere, i fuld Galop og rasende Fart gennem Byen — —«

II.

Paa Fredskonferencen møder Fyrst Fajsal op som Repræsentant for Araberne, og efter hvad han for nylig har udtalt under sit Besøg i England, da vil det ikke gaa saa let for Frankrig at faa hele Syrien under sin Kontrol. I Overenskomsten af 1916 var der Tale om en arabisk Stat (eller flere), der skulde strække sig lige fra Hedjas over Damaskus til Aleppo (under engelsk Kontrol?). Nu ønsker Frankrig hele Syrien under sin Indflydelse — nogle franske Krese ønsker endog Palæstina med —; det vil gøre et slemt Skaar i den arabiske Stat.

Frankrigs Krav støtter sig ikke blot paa økonomiske Interesser; men der er ogsaa et religiøst Synspunkt, som trods Frankrigs officielle Ukirkelighed spiller en stor Rolle for mange: Frankrig som Beskytter af de Kristne i det muhammedanske Østerland og maaske som Værner af de hellige Steder i Palæstina. Paa en »syrisk Kongres«, der nylig har været afholdt i Marseille som en Slags Indledning til Fredskonferencens Drøftelser af denne Sag, blev der vedtaget flere Resolutioner, som viser, hvad Frankrig tænker paa at gøre i Syrien:

Handelslovgivningen skal forbedres i Overensstemmelse med fransk Lovgivning. De økonomiske Hjælpekilder skal undersøges. Indførsel og Udførsel skal være fri. Alle tidligere Indskrænkninger i Telegraf-, Post- og Handelsvæsen skal ophæves. Der skal oprettes et System med fri offentlig Lægehjælp, en forbedret Franskundervisning i hele Landet og en fransk Anstalt for arabisk og muhammedansk Videnskabelighed i Damaskus.

Det kan ikke nægtes, at en hel Del Syrere* staar bag ved saadanne Ønsker og Planer, nemlig det

* Den ledende Syrer paa Kongressen i Marseille hævdede at have 600,000 bag sig i Syrien. Dette er vel nok overdrevet, men de romersk katolske i Syrien er dog den største og stærkeste Afdeling af Ikke Muhammedanerne. Protestanternes Tal er mindre end 50,000, Jøder, Syrianere og Græsk ortodokse og andre ikke romerskkatolske tæller maaske godt 1/2 Mill. tilsammen, og Antallet af alle Ikke-Muhammedanere er ca. 1 Mill. mod ca. 3 Mill. Muhammedanere.

katolske Kristenfolk og særlig da Maronitterne i Libanon. Der har allerede i de forgangne Aar været en ret nøje Forbindelse mellem den jesuitiske Mission i Syrien og den franske Stat, en usmagelig Blanding af Mission og Politik.

Selv om Syrien for den Magt, der faar Kontrol med Landet, ikke bliver slet og ret en Koloni, der kan tappes for Rigdomme og Frembringelser, saa vil Kontrollandet sikkert kunne drage stor Fordel af Forbindelsen med Syriens økonomiske Hjælpekilder. Mens Tyskerne endnu gjorde sig Haab om at sejre og derved skaffe sig Indflydelse i det nære Østen, undersøgte de allerede ivrigt Syriens Hjælpekilder. I »Østerlandsmissionen« Nr. 8 (1917) har Dr. phil. Garboe fra forskellige tyske Tidsskrifter samlet en Del Oplysninger om Tyskernes syriske Planer, efter at de med tyrkisk Tilladelse og Understøttelse havde undersøgt Forholdene i Landbrug, Skovbrug, Bjergværksdrift, Industri o. s. v.

Landbruget, som beskæftiger over Halvdelen af Befolkningen, kan forbedres meget ved moderne Arbejdsmetoder. Der kan paa forskellige Steder i Landet anlægges meteorologiske Stationer til Undersøgelse af Klimaet. Der kan sørges for Overrisling af mange hidtil udyrkede Strækninger. Vandfaldene kan udnyttes til at skaffe elektrisk Kraft. Der kan bores efter Petroleum. Oldtidens store Skove, som uforstandige Slægter har ryddet, kan erstattes ved Nyplantninger. Landet har Silke og Uld (fra Mesopotamien) Bomuld, saa at der kan skabes en stor Væveindustri o. s. v.

Nu betyder ganske vist saadanne tyske Planer med Syrien intet. Men man kan da vide, at Frankrig eller England som Kontrolmagt vil gaa frem efter lignende Linjer. Dog, som nævnt ovenfor, der maa nu i 1919 regnes med den nye Faktor, Araberne og Folkenes Selvbestemmelsesret.

Araberne, der tilmed har kæmpet med imod Tyrkerne, vil ikke finde sig i at faa deres Land behandlet som et Marokko eller Algier, knap nok maaske som et Ægypten. Det Tag, Fyrst Fajsal og hans Beduiner har faaet i Syrien, slipper de nok ikke helt let.

Men ikke blot fra Arabiens Beduiner vil Frankrig møde Modstand. En Folkeafstemning i selve Syrien vilde ikke give et Flertal til Gunst for Frankrig, det store muhammedanske Flertal og nogle kristne Krese (f. Eks. Protestanterne) vilde absolut foretrække engelsk Kontrol. Fra en Forsamling af Syrere i Nordamerika — Tusinder er udvandrede fra Syrien til Nordamerika under det gamle tyrkiske Styre — er der fornylig udsendt en Resolution med en noget anden Farve end Marseillekongressens. Her forlanges bl. a.: 1. at tyrkisk Styre fuldstændig og for bestandig skal forsvinde fra Syrien, 2. at Syrien (hvori medregnes Palæstina) skal blive udelt under eet Styre, 3. at der gives Syrien Selvstyre og Uafhængighed under Kontrol fra de tre Stormagter, det syriske Folk væsentlig skylder sin Bevarelse og sin Frihed (Nordamerika, Frankrig og Storbritannien), 4. at Arabisk skal være hele Landets eneste officielle Sprog, 5. at Stat og Kirke fuldstændigt skilles og 6. at der træffes regulerende Bestemmelser om Indvandring for at sikre den indfødte Befolknings Rettigheder og Interesser (rimeligvis er Punkt 6 rettet mod Zionismen og Punkt 5 mod Muhammedanismen, som hidtil har været Statsreligion).

Hvis det bliver Fredskonferencens Resultat, et selvstændigt Syrien under international Kontrol, saa er dette nok den bedste Løsning. Saa staar tilbage Spørgsmaalet om, hvordan Syriens Beboere skal blive et Folk. Kan det ske, saa længe der er et muhammedansk Flertal og naar Kalifatet maaske tilmed flyttes fra Tyrkerne over til Araberne (til Damaskus?). Adskillige vil med stor Opmærksomhed vende Blikket mod Syriens Fremtid, ogsaa her fra Danmark, hvorfra en halv Snes danske Mænd og Kvinder i en Aarrække har virket som kristne Missionærer i Egnen ved Damaskus (Østerlandsmissionen).

Alfred Nielsen.

Fra Drøftelsen af Folkenes Forbund.

II.

Den bekendte engelske theolog *L. P. Jacks*, har i sit tidsskrift »Hibbert Journal« for oktober udtalt sig om folkenes forbund. Skønt selv en tilhænger af det, er han fuld af betænkeligheder angående dets gennemførlighed, og han mener i alt fald, at der må gås meget langsomt frem. Hans indvendinger er især af folkepsykologisk art, og han bruger ikke mindst sit eget folk som eksempel:

Der er efter L. P. Jacks's mening en langt inderligere forbindelse mellem menneskene og deres våben end ofte antaget, tidligere måske mere mellem manden og hans sværd, nu mellem folket og dets militære værn:

»For de fleste af os britter, måske for os alle, er vor flåde mere end en samling af sjælløse uhyrer, med åbne gab, der udspyr ild og død. Den hører med til nationens *selv*. Når vi ser den samlet til konge-revy, er det som slog vore egne hjærter bag uhyrets jærnribber. Den drift, der bevæger den, er et folks vilje. Den fører havets gamle sprog, som også er folkets sprog, den vækker tusind erindringer, giver drømme om store kommende bedrifter. Vor fortid, vor nutid, vor fremtid vugger der.«...

»Af alle de vanskeligheder, et fredsforbund står overfor, er den måske den største, som beror på dette psykologiske kammeratskab eller slægtskab mellem menneskene og våbnene. Jeg tvivler på, at vi, som ønsker et fredsforbund, i det hele er klar over, hvor dybt vi selv er med deri.... Vi glemmer de hemmelige tråde, der knytter os alle, både soldater og civile til vort nationale krigsvåben. Vi glemmer, at vi er et krigerisk folk, rigt udrustet med krigerske anlæg — særlig for kampen til søs.«

»Vi briter burde ikke skjule for os selv, at som en race har vi i mange århundreder været hengivne til krig. Når jeg ser ud over vor historie, må jeg tvivle på, om noget folk har været i så mange krige som vi. Vi er et krigshærdet folk. Vi har stået vor prøve i utallige sejre, og en hårdere prøve i utallige nederlag. Erindringen om krig i alle dens former er dybt indvævet i vort folks livssyn og i de enkeltes karakter. Tænker vi os den britiske karakter pludselig berøvet alt hvad den skylder denne påvirkning eller erindringen om den, tvivler jeg på, at vi kunde kende os selv. Selv fredsvennerne vilde undergå en forandring.«

»Tag vore sejre og vore nederlag tilsammen, og resultatet bliver en sum af erobringer, som næppe har noget tilsvarende i verdens historie. Vi er børn af erobrere, og erobrerinstinktet er ikke dødt. Dette kan tilstås med skam eller det kan hævdes med stolthed, alt efter synspunktet; men det burde ikke nægtes....«

»Vore erobringer har ikke ytret sig som stødvise udbrud af imperialisme. De er snarere som et stadigt tryk af vor nationalånd, og synes at indebære en *vane*, vor race har. Deraf kommer det, at briten, selv når han er højest oplyst, har den største vanskelighed ved at tale om internationale forhold uden på en eller anden måde at lægge erobrerens væsen og ånd for dagen; og hvis Sagen ikke var så alvorlig, vilde det være en morsom beskæftigelse at samle sporene af denne ånd, som de findes i nutids-ytringer, der var fredsvenligt mente. De viser sig f. e. hver gang vi stiller os op som en stor nation, der påtager os ret til at beskytte de mindre, og end mere, når vi dikterer de betingelser, på hvilke nogen af dem, f. e. Tyrkiet må have lov til at eksistere.«

Jacks drøfter også den virkning, den nuværende krig kan tænkes at have på folkene, dels på de sejrende, dels på de tabende.

»Virkningen på de overvundne er indviklet og vanskeligst at forudse. Meget afhænger selvfølgelig af fredsbetingelserne og måske mere endnu af den måde, hvorpå de, der dikterer dem, optræder. Historisk set vil det dog være vanskeligt at finde et eneste eksempel på en stor stat, der er bleven endelig kureret for sin krigsvane ved et militært nederlag. Men der kan nævnes mange eksempler på det modsatte: at den slagne nation har taget sig sammen, med beslutningen om at gøre bedre næste gang. Vore egne nederlag — der har været langt talrigere og alvorligere end vore skolebøger angiver — har virket på den måde. Frankrig efter 1870 er et andet godt eksempel.«

»Men hvordan bliver så virkningen på sejrherren? Når man tænker på sejrens storhed, på hvad den har kostet i blod, rigdom, moralsk anstrængelse, vil det blive meget svært at overtale sejrherren til at opgive, hvad vi kender som sejrens lovlige frugter — viljen til så vidt som muligt at søge erstattet de ofre, sejren har medført. Dette kan ses ved et omhyggeligt studium af udtalelser af alle de krigsførende nationers statsmænd, selv dem, der tilsigtede at være mest fredsvenlige, men som enten betænker sig, når de kommer til dette punkt eller også åbenbarer i karakteristiske sidebemærkninger, at sejrens ret er den samme som den altid har været.«

Jacks samler sine betragtninger i følgende:

»Enten vi derfor betragter dette spørgsmål som elskere af fred eller som upartiske psykologer kan der ingen tvivl være om, hvordan det problem er, vi står overfor. Det drejer sig om en ganske særlig hårdnakket form af en folkevane, der i århundreder har ført verden frem ad en bred, velkendt og hård-trådt vej, og som vil vedblive at føre den videre ad denne samme vej, med mindre vanens magt enten kan brydes eller afledes nu. At bryde den pludseligt, at bryde den for evig og altid ved et pludseligt internationalt *statskup* tror jeg er et umuligt, ja et farligt foretagende. Vi kan naturligvis tænke os, at folkene højtideligt forpligter sig til at løse den ældgamle forbindelse mellem menneskene og våbnene. Men vilde forpligtelsen holde ret længe? Vilde den være virkningsfuld overfor den næste slægt og den næste igen? Og hvis den blev brudt, vilde så verden ikke fortryde, at den nogensinde var indgået?«

Jacks mener dog, at der er nogen mulighed for at komme ind på en ny vej. Han stiller selv et forslag om et første skridt, og han mener, at hvad der vil give menneskene det skub, der skal til for at komme i gang i den retning, er den økonomiske stilstand, hvori verden vil befinde sig efter krigen, der vil nødvendiggøre kraftige forholdsregler og et inderligt samarbejde for at blive overvundet.

Ved *A. V.*

Bidrag til »Tidens Strøm« sendes til cand. theol. *Anders Vedel*, Allégade 22, København F.

Den store Skolekommission.

(Tredie Artikel.)

7. Skoleordningen.

I »Bavnen« for 23. januar 1919 har den kendte vestjyske lærer *Uffe Jensen* skrevet en udmærket artikel, som jeg vilde ønske, kommissionens medlemmer vilde gøre sig bekendt med. Den handler om den vestjyske skoleordning, og jeg vil gærne have lov til at citere lidt af indledningen til den.

»Det lyder i vor enhedsstræbende tid ganske mærkeligt, at der findes en skoleordning i Vestjylland, som afviger fra den, der hersker i det øvrige Danmark. Og dog er det så. Å ja, hører jeg en og anden sige, Vestjyderne er naturligvis bagefter og da især med skolevæsenet. De bor jo saa langt fra kulturens hellige enemærker. Og nægtes kan det jo ikke, at vi herude ved vestkysten i visse henseender er noget tilbage med vort skolevæsen. Men det er ikke det værste. Det værste er, at vi ikke er bedrøvede derover, men tværtimod synes, det er ganske heldigt. Det kan nemlig undertiden være godt og rosværdigt at være bagefter, nemlig når farten går i forkert retning. . . . Vi synes, der er en stedse stigende fare for, at skolen skal sluge børnene og deres tid. Og det er en virkelig fare, såvist som børnene ikke alene skal være skolebørn, men først og fremmest børn af og i deres hjem. . . . Skolen tager børnene. Og følgen bliver, at alt, hvad børnene skal lære, må de lære i skolen. . . . Kvindelig håndgærning er forlængst blevet et skolefag . . . . og det er allerede nogle år siden, jeg læste en udtalelse af en socialdemokrat, der gik ud på, at man burde se at få indført almindeligt legemligt arbejde i skolen, eftersom der nu engang ikke gaves et opdragelsesmiddel, der i godhed kunde sammenlignes med arbejde. Det sidste er uimodsigelig sandt. Men at det skulde være nødvendigt at indføre det som skolefag, synes dog underligt, al den stund hjemmene — i alt fald på landet — i den retning har noget langt bedre at byde på, end skolen nogensinde vil kunne få, såsandt som det virkelige liv altid er at foretrække for selv de bedste efterligninger deraf, og dærtil kommer, at hjemmet gennem arbejdet på en gang kan gavne såvel deres børn som sig selv, idet børnenes arbejdskraft er meget værdifuld. På dette område står den vestjyske skoleordning som en smuk oase i den danske skoleørken. Dens ydre fysiognomi kan hurtig optegnes i følgende to sætninger: *Om sommeren hjælper børnene til med arbejdet i hjemmet og får en højst gavnlig oplærelse heri — om vinteren går de i skole.*«

I folketinget fremhævede *S. C. Nørgaard* også den vestjyske skoleordning som udmærket og mente, at det vilde være heldigt, om den blev indført overalt. Også *C. Søgaard* havde kun lovord om den, men han vilde dog ikke have den gjort obligatorisk, ti »fordi denne ordning passer i denne egn, er det ikke sikkert, at den passer i alle andre landsdele«. Han anså i det hele taget ikke ensartethed på skolens område for at være af det gode, men ønskede, at lovens rammer måtte blive »så vide og rummelige som muligt, så at der er bevægelsesfrihed for kommunerne til at ordne deres skolevæsen, som det passer dem bedst, blot man sikrer sig, at undervisningen ikke forringes.«

Det er glædeligt at høre sådanne røster, og man må håbe, at de vil kunne hævde sig overfor de stærke krav, der vil blive fremsat om mere ensartethed i vor nye skoleordning, en ensartethed, der sikkert endnu mer end hidtil vilde rive børnene væk fra hjemmet.

Også klassedelingen bør kommunerne selv ordne. Det skal villigt indrømmes, at mange landsbyskoler trænger til en bedre klassedeling, og jeg mener heller ikke, der kan være noget at sige til, om kommissionen fastsætter et maximum, som børnetallet i en klasse ikke må overstige, men den må ikke, sådan som bl. a. *A. M. Hansen* og *K. M. Klausen* foreslog, kræve, at selv i den mindste landsbyskole skal der være mindst fire klasser. Der er trindt omkring på landet mange skoler, der kun søges af en snes børn. En sådan skole vilde det dog være meningsløst at dele i fire klasser.

Hvad de obligatoriske skolefag angår så bør kommissionen heller ikke forøge deres tal, snarere burde den gøre nogle fri og så overlade til

skolekredsene selv, om de vilde have dem med eller ikke.

8. Ungdomsskolen.

Med fjortenårsalderen ophører den obligatoriske skolegang, og dette vil for størstedelen af landets ungdom sige, at al skolegang ophører. Foruden det mindretal, som fortsætter skolegangen op igennem de lærde skolers klasser, er der dog et andet mindretal, som efter nogle års forløb atter tyr til skolebænken, idet de besøger fagskoler, højskoler, landbrugsskoler eller andre anstalter for praktisk borgerlig uddannelse. Disse skoler har ikke nogen direkte forbindelse med folkeskolen, hvilket forhold undervisningsministeren holder af at betegne som »et hul i vor skoleordning«, og han udtalte i folketinget, at det vilde blive en hovedopgave for kommissionen at få dette hul udfyldt. Ja, man tør vist sige, at det er ungdomsskolespørgsmålet, der mer end noget andet har fået ministeren til at fremsætte sit forslag om en skolekommission.

I »Det danske firkløver« skriver *Grundtvig*: »Den eneste gode drengeskole for borgerlivet, jeg har nogen forestilling om, er dygtige og driftige borgeres huse, hvor drengene kan få både lyst til syslerne, de siden skal drive, og greb på dem, medens al indespærring i skolastiske forbedringshuse er for det virksomme borgerliv den rene fordærvelse: indpodning af kælenskab, dovenskab, ubehjælpsomhed, bogormevæsen og alle borgerlige udyder«. Det forekommer mig, at Grundtvigs skræk for skolegang her har ytret sig lovlig stærkt, men ligeså stærkt ytrede undervisningsministerens skræk for *ikke*-skolegang sig, når han ved finanslovsbehandlingen udtalte, at ca. 150,000 unge i alderen mellem 14 og 18 år gik for lud og koldt vand, sålænge vi ikke havde en ungdomsskole. Det kan man nemlig ikke med ret sige, at de gør. Der findes endnu »dygtige og driftige borgeres huse«, hvor drengene (og pigerne med) kan komme under en påvirkning af ligeså stor og god betydning som skolens.

Dærmed skal ingenlunde være sagt, at ungdomsskolen er unødvendig, men blot at nødstilstanden ikke er så forfærdende, som ministeren vil give det udseende af.

Det bør være således, at hver eneste ung mand eller kvinde kan få undervisning i ungdomstiden, hvis han eller hun (eller deres formyndere) ønsker det, men det bør være en absolut frivillig sag. At gøre ungdomsundervisningen tvungen, således som det nu er sket i Sverige, vilde være en forbrydelse i Grundtvigs fædreland, såmeget mere som vi har fuldgyldige vidnesbyrd om, at frivillighedens vej er farbar. Vi har allerede en mængde frie efterskoler, og år for år oprettes der flere, og vi har frivillige kommunale ungdomsskoler, hvis antal og elevtal også er i stigen. Lad den udvikling fortsættes, så vil den dag ikke være fjærn, da enhver ung, der virkelig har trang til at lære noget mere, kan få sin trang tilfredsstillet.

Men der er adskillige, som bliver utålmodige og ikke kan vente. Ikke de unge, dem, der skulde nyde godt af skolen, dem har jeg ikke hørt noget nødråb fra. Rigtignok anklagede *K. M. Klausen* meget højtideligt Kl. Berntsen, fordi han havde modvirket kommissionens nedsættelse for $1^1/_2$ år siden, hvorved 60,000 børn blev forhindret i at nyde godt af ungdomsskolen, men da *Kl. Berntsen* ytrede »lyst til at se den fuldmagt, det ærede medlem har fået fra de 60,000 mennesker, til at optræde på deres vegne«, måtte K. M. Klausen dog indrømme, at »en juridisk fuldmagt har jeg selvfølgelig ikke og kan jeg heller ikke skaffe til veje«. Det er heller ikke fra forældrenes kreds, at klagen særlig lyder. Allerede nu tror jeg nok, man tør sige, at stillingen er således, at det kun er et fåtal af forældre, der, hvis de ønsker det, ikke kan skaffe deres børn et efterskoleophold, men selvfølgelig burde det komme dærtil, at absolut ingen var udelukket fra en efterundervisning af økonomiske grunde. Hvem er det da, der er de utålmodige? Er det de praktiske skolemænd? Nej, det er såmænd de herrer »pædagoger«, der her er på spil igen, det er dem, der har stirret sig blinde på »hullet« i vort skolevæsen.

Egentlig blev der ved kommissionens behandling i folketinget talt forbavsende lidt om ungdomsskolen, vel sagtens fordi dette spørgsmål var blevet ret grundigt drøftet ved finanslovbehandlingen. *Valdemar Nielsen* udtalte, at når ungdomsskolen hidtil ikke har fået større udbredelse, var det, fordi de ydre forhold som lokaler

og undervisningsmateriel ikke var i orden, medens *J. Fog-Petersen* mente, at det var de rigtige lærere, der manglede. Begge har sikkert nogen ret, men Fog-Petersen mest.

Den, der udtalte sig udførligst om ungdomsskolen, var *J. Oskar Andersen.* Han fandt en obligatorisk ungdomsskole efter svensk mønster »særdeles tiltalende«, men mente, at »ungdomsskolespørgsmålet herhjemme vil komme til at støde på mange vanskeligheder, fordi vi her, så at sige ved livets egen magt, har fået højskolen og højskolesynet på ungdommens opdragelse frem.«

Ja, ved livets egen magt, det er sandt, og vi har lov til at håbe, at den kommission, der nedsættes vil vise, at den har højskolesynet på ungdommens opdragelse.

Poul Lindholm.

Ida Falbe-Hansen.

1849 — 19. Februar — 1919.

Der er god grund også for Højskolebladet til at mindes frk. Ida Falbe-Hansens 70-års fødselsdag. Ikke blot har hun været en trofast læser af bladet, men hun har også nu og da, ja så sent som i et af de allersidste numre, været bidragyder, men ved hele sin stilling som en af frk. N. Zahles bedste medhjælpere og som bærer af de grundtvigske skoletanker i gode og onde dage, bør hun have en tak netop fra Højskolebladets side.

Frk. Falbe-Hansen har selv gennem mange år været lærerinde, og ganske vist har sygdom gjort afbrydelser i hendes arbejde, men hendes rent personlige bidrag til undervisningen hører dog til dem, der har præget udviklingen ikke mindst i den københavnske pigeskole.

Men hun har virket langt videre. For læreruddannelsen betyder hendes ledende stilling både ved den almindelige skolelærereksamen, ved forskolelæreruddannelsen, ved faglærerindeeksamen og ved statens lærerhøjskole, alt gennem længere årrækker, en værdi, som man ikke let vurderer for højt. Hendes opfattelse af sin stilling har altid været den, at hun skulde være lærernes medhjælper og, hvor det behøvedes, vejleder, og kun i anden række deres tilsynsmand. Og hun har overalt vundet sig en mængde venner ved sin dannede, gennemhumane, aldrig koldt overlegne optræden.

Ida Falbe-Hansen, som i en sen alder tog magisterkonferens i nordisk filologi, har aldrig fået tid til skriftligt at udnytte sine omfattende kundskaber og sin selvstændige opfattelse af nordisk digtning, som man kunde have håbet. Men for mig er det utvivlsomt, at hendes personlige virksomhed mere end opvejer det tab, som vi har lidt herved, og når hendes legemskræfter ikke har slået til til bægge dele, er vi vist bedst tjænt med, at det er gået, som det er.

Og dog har Ida Falbe-Hansen haft lejlighed til at øve sådan en bedrift på prent som den at indføre Selma Lagerlöf i Danmark — og derved tillige at styrke hendes stilling i Sverige i høj grad. Hvad Ida Falbe-Hansen har været som litterær veninde, har Selma Lagerlöf selv vidnet om i »Berl. Tid.« for i søndags.

Overfor Selma Lagerlöf har Ida Falbe-Hansens forskellige interesser kunnet samle sig som i et brændpunkt: hendes *nordiske* følelse — som også har fået hende til at udarbejde en fortræffelig svensk ordbog — hendes samfølelse med kvindesagen, hendes sans for det ægte folkelige og religiøse og hendes forståelse af, hvad der dur i digtning.

Det er derfor ingen tilfældighed, at navnene Selma Lagerlöf og Ida Falbe-Hansen nævnes sammen nu ved hendes 70-års dag.

Marius Kristensen.

En ny kirkelig Sammenslutning.

En Bladmeddelelse lyder saaledes: »Delegerede fra Bestyrelserne for: Kirkelig Forening for den indre Mission i Danmark, Kirkelig Forening for den indre Mission i København, Det danske Missionsselskab, Det københavnske Kirkefond, Fællesbestyrelsen for K. F. U. M. og K. F. U. K. i Danmark, Kirkeligt Landsforbund og Dansk Kirkefond har vedtaget følgende Udtalelse, hvorom man ønsker at samle det danske Kirkefolk:

1. Den danske evangelisk-lutherske Kirke har som saadan en Bekendelse og maa beholde den.

2. Ingen Ritualfrihed. Ny Ritualer bør ikke indføres uden Kirkens Samtykke.

3. Saa længe Folkekirken bestaar, skal den faste Religionsundervisning i Skolen bevares.

4. Kirken maa værnes mod Statsmagtens Angreb.

Til Arbejdet for dette Formaal er de delegerede traadt sammen som foreløbigt Udvalg under Forventning af vore Bestyrelsers Tilslutning.

Ligeledes besluttede man herom ogsaa at henvende sig til andre kirkelige Organisationer.«

Det er dog vist den største Mobilisering til kirkelig Ledingsfærd, man endnu har set i vort Land. Godt endda for os, der har valgt Frimenigheds-Stadet, at vi kan se til med neutral Sindsro. Men de andre Grundtvigianere med deres Frihedsfane, hvad vil de stille op imod en saadan Massebevægelse?

Neutralitet behøver jo ikke at betyde Ligegladhed eller Udelukkelse af det aandelige Samfund, og jeg vil da gerne have et lille Ord med i Laget om de 4 Programpunkter.

De er gennemgaaende saa uklare, at man mest er henvist til at læse mellem Linierne.

Hvad vil det f. Eks. sige, at Kirken »har« en Bekendelse »og maa beholde den«?

At den levende Menighed har en Trosbekendelse, som maa bevares til Herrens Dag, kan vi let blive enige om. Men nu det store ikke-troende Flertal af Kirkefolket, som Indre Missions Forkyndelse saa ofte har talt om! Har det ogsaa en Trosbekendelse? Hvorledes kan man bekende en Tro, som man ikke har?

Tankegangen synes at tillægge død Vanekristendom en høj Værdi som givende de bedste Betingelser for Mission »paa døde Egne«. Men giver personlig Sandhed da ikke bedre Forudsætninger end alt Skinvæsen for Tilegnelsen af Sandheden ovenfra?

Maaske sigtes der dog ved Kirkens »Bekendelse« baade til Trosbekendelsen og til Lærebekendelserne, de gamle og de lutherske.

Ja, disse lutherske Symboler har ogsaa for mig høj Værdi. Men helt igennem i Overensstemmelse med dem er vist faa Præster. Selv den konservative Vilhelm Beck afveg noget i Læren om Nadverens Naadevirkninger og saa, at Indre Missions Virkemaade — som vi ikke godt havde kunnet undvære — var noget af et Brud med den augsburgske Konfession.

Den nye Sammenslutning havde derfor gjort bedre i at søge Udtryk for, i hvilken Forstand Kirken nu »har« disse Bekendelser, saa Teori kom til at svare helt til kirkelig Praksis: man »har« dem som Skrifter, der fremdeles kan vejlede baade historisk og dogmatisk, uden at Præsterne dog skal bindes til alle Enkelthederne.

»Ingen Ritualfrihed,« hedder det videre. Ja, det er klart nok. Men naar saa »Kirkens Samtykke« kræves til Indførelse af nye Ritualer, lades det ganske ubestemt, hvordan man kan faa dens Røst at høre: gennem Biskopperne, Menighedsraadene, en Kirkedag — eller jeg véd ikke hvad. Og det var dog rart at vide.

Den levende Menighed forandrer aldrig Kærnen i Daabs- og Nadverritualet. Men hvad siger Grundtvigianerne til denne statskirkelige Uforanderlighed?

Saa er der Kravet om Religionsundervisning. Ja, saa længe der er Statskirke, er det retfærdigt, at der er Plads til Religionstimer i Folkeskolen. Men Ordene »skal« og »fast« betyder dog vel ikke Tvang over for Hjemmene? Udtrykkene kræver Fortolkning, og det er ikke heldigt.

Saa er der endelig Kravet om Værn for Kirken imod Statsmagtens Overgreb. Ja, men hvornaar har den i de senere Aar i nævneværdig Grad gjort de levende Menighedskredse Fortræd og hindret dem i at leve deres Liv? Derimod har den ganske vist ikke villet hjælpe den ene Retning til Herredømme over den anden, og det er heller ikke dens Opgave.

En ny Bevægelse skal have en ny Fane, og det er dens Program. Forstaaeligt, at et saadant, der skal være baade kort og klart, ofte maa omarbejdes. Her er al mulig Grund til en Omredaktion; thi klart er det paa ingen Maade.

Jeg er enig med Bevægelsens Ledere i, at vi trænger til Samling om alt, hvad der kan samle os (Hedningemission, Ungdomsarbejde o. s. v.). Men dette Program vil ikke samle det hele Kirkefolk; det vil tværtimod drage Skellet skarpere.

Endnu dette — men det maa ogsaa læses mellem Linierne —: Meningen er formodentlig den, at Programmet skal bruges politisk, efter at den juridiske Vej er bleven næsten spærret.

Hvor langt man kan naa frem ad den Vej, maa Tiden vise. To Ting véd jeg dog sikkert: at aandelige Sejre vindes kun ved aandelige Vaaben, og at det ikke er ufarligt at sætte meget ind paa at blive Flertalsmagt for dem, der netop har haft en Styrke i deres Mindretalsstilling.

Kirkelig Samling! Ja, det vil jeg gerne være med til. Men denne Bevægelse med dens hjemmesyede Flag kan aldrig samle os. Det formaar kun det inderste fælleskristelige, valgt i Frihed, og de foreliggende fælles Arbejdsopgaver.

N. Clausen-Bagge.

Ringkøbing, d. 12/2 1919.

Spørgsmaal og Tildragelser.

I Ugens Løb.

Efter Aabenraaresolutionen af 8. Februar skulde man ikke synes, at der var Grund til yderligere Strid om Grænsespørgsmaalet. Saa meget har vi Danske dog lært af vor Historie, at det er ganske utænkeligt, at et Flertal af os lader sig drive ud over Selvbestemmelsesrettens Tanke. *H. P. Hanssens Rejse gennem Danmark* i de sidste Dage har da ogsaa vist, at der er stærk Sangbund for hans Tale. Ved det ene Kæmpemøde efter det andet har Folk her oppe benyttet Lejligheden til at hilse og takke Sønderjydernes kloge, modige og hjertevarme Fører. Imidlertid har Sporene af den Agitation, som har været rejst med det Formaal at vække Stemning for en Tvangsgrænse, dog enkelte Steder vist sig tydeligt ogsaa under H. P. Hanssens Møder. Især vel i Kolding, hvor Agitationen er blevet drevet med særlig Ihærdighed og — det maa desværre tilføjes — særlig Mangel paa Forstand. De undertiden fuldstændig sindssvage Tilraab, der lød op mod H. P. Hanssen under hans Tale i Teatersalen, var lærerige Vidnesbyrd om hin Agitations Uvederhæftighed. Man kræver snart Grænsen sat syd for Flensborg uden Afstemning, snart Danmark til Dannevirke, snart til Ejderen, ja til Elben. Men naar H. P. Hanssen spurgte om den fremtidige Ordning, f. Eks. om man vilde beholde de tyske Embedsmænd eller afskedige dem, om man vilde tillade Tyskerne at synge deres Sange og hejse deres Flag o. s. v., opstod der en Forvirring, som vidnede højt om hele Tankegangens Løshed. H. P. Hanssens Rundrejse har lige som Nis Nissens nogle Dage tidligere givet et godt Bidrag til at vække til sund Eftertanke om Grænsespørgsmaalet.

•

Grundtvig-Kirken paa Dybbølbjærg?

Tanken om at rejse Grundtvigs Mindekirke paa Dybbølbjærg er sikkert kommet overraskende for mange. For at give et Bidrag til Overvejelse af Spørgsmaalet har vi henvendt os til nogle Mænd, navnlig inden for Højskolen, og spurgt om deres Mening. Vi bringer her Forstander Jacob Appels Svar.

Hr. Redaktør Skovmand! De spørger, hvad jeg mener om Planen, der gaar ud paa at lægge Grundtvig-Kirken paa Dybbølbjerg. Ja, jeg har endnu ikke set nogen Begrundelse af denne Plan — men umiddelbart tiltaler den mig ikke. En Grundtvig-Kirke, hvor ikke en Menighedskreds har Hjemsted, har aldrig tiltalt mig, hvor saa end Kirken blev bygget. At Dybbølbjerg — selv om det er i Skanse Nr. 2 — skulde være et naturligt Sted at lægge en Kirke, har jeg ikke Indtryk af, og derfor finder jeg ej heller, at Dybbølbjerg er et godt Sted at lægge Grundtvig-Kirken paa.

Det lyder vel frygteligt — men jeg synes, at det bedste Sted at lægge Grundtvig-Kirken paa i Øjeblikket er Herning, hvor man i høj Grad trænger til en Kirke, og hvor der i Tiden er en stor grundtvigsk Kreds, som kunde faa Hjemsted i den.

Folk kunde saa først rejse til det gamle historiske Viborg og der se Joakim Skovgaards Malerier og derfra drage til Herning for at se P. V. Klints Kirke, der vilde tage sig storslaaet ud i det ny Danmark, som er odlet paa Jyllands Hede i det Aarhundrede, hvortil Grundtvigs Navn er knyttet.

Jacob Appel.

Askov, 18. Febr. 1919.

•

Adgangen til Præstestillingen.

Højskoleforstander Johannes Monrad skrev fornylig her i Højskolebladet, at det var langt ude i Horisonten der tonede kvindelige Præster frem. Ja såmænd, det kan man godt sige; men det er allerede noget, at der er begyndt at tone noget frem i den Retning. Såvidt jeg ved, er der i Øjeblikket 6 Kvinder, som studerer Teologi. Og én er allerede færdig. Det er jo dog en Begyndelse, og jeg synes, den er slet ikke så lille i Betragtning af, at der intet Embede har været i Udsigt. Landets Love har spærret Vejen, så der skal dog noget Vovemod til hos de unge Kvinder, der vælger Teologien som deres Studium. Det har ikke været en slagen Landevej for dem således som for Mændene. Kunde det nu ikke være rei og billigt, om Stenene på deres Vej blev ryddet lidt til Side? Det er dette, som Lovforslaget vil hjælpe til.

Og når man søger at se lidt længere frem, kunde det så ikke også tænkes, at der engang kunde blive noget mere Frihed paa et andet Punkt? At Menigheden i Danmark blev således sindet, at den kunde sige: »Vi bryder os slet ikke om, at den Præst, som vi ønsker at få, ikke har teologisk Embedseksamen. Vi bryder os heller ikke om Præsteløfter eller alle disse ydre Garantier, som ingenting er værd.«

Jeg håber, at den Dag kommer, da den danske Menighed er så vågen, at den kan sige således, og da tror jeg, at det heller ikke bliver ualmindeligt, at en Kvinde bliver Præst. Der er sikkert allerede Kvinder, som har haft både Lyst og Evne til en saadan Gerning, men er standset, fordi Murene var uoverstigelige.

Til Slutning vil jeg ønske, at gammel Fordom ikke må hindre en frisindet Lovgivning på dette Område.

Velling, 12. Februar 1919. *Elise Jensen.*

•

Odder Højskole er i disse Dage af dens Forstander *A. Kr. Dolleris* overdraget til Højskolelærer *C. P. Corneliussen* fra Hadsten. Overtagelsen sker 1. August. Skolen blev for 30 Aar siden oprettet som Pigehøjskole. Og henved to Tusinde unge Piger har i de forløbne Aar været Elever.

Skolen vil for Fremtiden holde Karleskole om Vinteren og Pigeskole om Sommeren. Og denne Ordning er aner-

Odder Højskole.

kendt af Staten, saa vordende Elever kan søge Understøttelse straks hos Amterne.

Den nuværende Forstander vedbliver at arbejde ved Skolen som Medforstander. Ligeledes vil Skolens andre Lærere fremtidig deltage i Undervisningen.

•

I »Bavnen« har Friskolelærer J. N. Jensen, Holstebro, gentaget sit Spørgsmaal, om det er retfærdigt, at et kommunalt Raad kan gøre Grundlovens Skolefriheds-paragraf værdiløs for de mindre velstillede. Dette er jo nemlig Tilfældet, naar Stat og Kommune yder et Tilskud paa 100 Kr. for hvert Barn til den offentlige Skole, mens Friskolerne kun er sikrede et Statstilskud paa 12 Kr. for hvert Barn. Hvad de kan faa fra Kommunerne er altid usikkert. Jensen fremfører en Række Eksempler paa Størrelsen af de kommunale Tilskud. I *Aarhus* faar Friskolen *intet* Tilskud. I *Korsør* ser det ud til, at det Tilskud, Privatskolen hidtil har faaet, skal tages fra den. Hr. Kommunelærer Kjærgaard har i Byraadet begrundet Forslaget saaledes, at Privatskolen ikke kan »vinde med i Konkurrencen, hverken gennem Læremidler, Lærerkræfter eller andet«. Her gaves der forøvrigt kun — 3 Kr. pr. Barn. I *Herning* ydes 6 Kr. pr. Barn, men der arbejdes stærkt paa at faa dette Tilskud strøget. I *Holstebro*, hvor Byraadet er velvilligt stemt over for Friskolen, ydes henved 20 Kr. pr. Barn. — Gaar man ud fra, at de 100 Kr., der ydes til de offentlige Skoler, er en *nødvendig* Sum, saa kræves der af de Folk i Aarhus, hvis Børn gaar i Friskole, en Sum af 88 Kr. for hvert Barns Undervisning, og selv i en By som Holstebro, hvor Kommunalraadet er venligsindet, kræves der af Forældrene 68 Kr. for hvert Barn i Friskolen. Det siger sig selv, tilføjer J. N. Jensen, at det er umuligt for fattige Folk at yde saa store Summer, og selv for de ikke fattige, men dog heller ikke velstillede, bliver det ogsaa umuligt, hvis der er en Flok, der skal søge Friskolen.

•

En Rettelse.

I »Højskolebladet«s Omtale af Kerteminde Valgmenigheds Præster (Nr. 6, Spalte 188) står, at det er urigtigt, når Severin Andersen i sin Artikel om Menighedens Historie lader Lindberg udnævne Hagen til sin Kapellan.

Jeg må fastholde min Fremstillings Rigtighed.

Da Pastor Hagen fratrådte, var der nogle Familier, der fremdeles ønskede at benytte ham som Præst.

Dertil bemærkede Pastor Lindberg *spøgefuldt:* »Så udnævner jeg Hagen til min Kapellan. De, der vil høre ham, kan komme til Sidsttjeneste, hvor han prædiker, og de, der vil høre mig, kan komme til Førsttjeneste.«

Nogen officiel Udnævnelse er her jo slet ikke Tale om.

Kerteminde Højskole, den 11. Februar 1919.

Severin Andersen.

Det var efter Opfordring, vi rettede det misvisende Sted i Severin Andersens Afhandling. I Afhandlingen stod der ikke, at Lindberg spøgefuldt havde sagt: »Saa udnævner jeg Hagen til min Kapellan«, men det hedder ligefrem efter en Omtale af Hagens Glæde over, at L. blev hans Eftermand: »Lindberg udnævnte da ogsaa Hagen til sin Kapellan, idet han udtalte, at hvem, der vilde høre Hagen, kunde komme til Sidsttjeneste, hvor han prædikede, og hvem, der vilde høre Lindberg, kunde komme til Førsttjeneste, hvor denne prædikede.«

Det er, som man ser, end ikke antydet, at der ved Ordet »Kapellan« kun sigtes til en spøgefuld Udtalelse af Lindberg, men det fortælles for fuldt Alvor, at L. »udnævnte« H. til sin »Kapellan«. Det ser jo lidt løjerligt og uforstaaeligt ud, og den Forklaring, Sev. Andersen har givet ovenfor, var derfor i høj Grad tiltrængt. *Red.*

INDHOLD.

J. P. Bang: Organisation og Mekanisering.
Aage Møller: Gammelt og nyt om Højskolen. V.
P. J. Gad: Et Møde i Ravsted. (Fortsat.)
Poul Lindholm: Den store Skolekommission. III.
Marius Kristensen: Ida Falbe-Hansen.
N. Clausen-Bagge: En ny kirkelig Sammenslutning.
Spørgsmaal og Tildragelser. I Ugens Løb. Tidens Strøm.
Alfred Nielsen: Fortid og Fremtid i Syrien.
Fra Drøftelsen af Folkenes Forbund. II.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
rykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

TILLÆG TIL HØJSKOLEBLADET.

Nr. 8. | Fredag den 21. Febuar. | 1919.

Spørgsmålet om resultaterne.

Til pastor Krustrup!

Deres og mit syn på ungdommens opdragelse og paa det åndelige livs kår er såre forskelligt. Vi taler ud fra hver sine forudsætninger, og det er derfor ikke underligt, at vi drager forskellige slutninger, og at vore ord kommer til at staa i en mærkelig modsætning til hinanden.

Jeg forstaar ikke, hvordan man kan beskylde vi grundtvigianere for at være indbildske og sidde med hænderne i skødet og så endda forlange at se »åndelige resultater« af vort arbejde eller rettere: mangel på arbejde, ja endog på et sådant grundlag kræve ret til *»at se Guds frelse«* i vort folk, blandt de unge.

Jeg er ikke i tvivl om, at De taler ud af Deres hjærtens overbevisning, men De må tilgive mig, at jeg ikke kan følge em.

Guds frelse er ikke en ting, jeg har nogen som helst ret til at kræve synlig for mine øjne Intet arbejde, det være nok så fortrinligt, giver mig skygge af adkomst til at stille et sådant krav. Guds frelse *tror* jeg fast og sikkert på, og denne tro giver mig en langt dybere vished, end de største synlige »resultater« vil kunne gøre.

Vort liv er blevet så forjaget og stakåndet ivrigt efter at søge håndfaste vidnesbyrd. Man forlanger påviselige kendsgærninger og er nær ved at glemme, at den højeste kendsgærning, vi er i stand til at fatte, er den, at vi ejer et sjæleliv, som har evig værdi, og som leves uden hensyn til, hvad vi mennesker kan finde på at kalde »resultater«. De to ting har intet med hinanden at skaffe. Når man udfører et arbejde med et eller andet dødt stof, er det i sin orden at forlange et bestemt resultat, når arbejdet er forbi; men menneskesjæle unddrager sig fuldstændig denne mekaniske, upersonlige lov. Der er områder i vort liv, hvor vi ingen resultater kan se af vor virksomhed, og hvor vi heller ingen skal se, fordi det alene er Guds sag, og det er — ret beset — en vidunderlig lykke for os, at det er sådan.

I stedet for bestandig at være på færde for at efterspore de virkninger, vort arbejde har på de mennesker, vi færdes imellem, forekommer det mig at være bedre, om vi søgte ned til grundlaget for alt åndeligt arbejde: glæden over at eje en menneskesjæl og lysten og trangen til at oplyse og opklare det liv, vi lever.

Det er ikke ungdomslærerens opgave at afstive de unge, som staar i en eller anden vanskelig stilling, for så bag efter at pege på det resultat, han har opnået. Der er vanskeligheder, som det er sundest og værdigst for mennesker at overvinde uden alt for megen fortrolig talen med andre derom.

Ungdomslærerens opgave er en langt større og skønnere. Han skal *finde mennesker* og gennem levende tale få dem til at forstå det herlige, som det er at være menneske, Guds billede her på Jorden. At fylde de unges sjæle med et åndsindhold — gennem det, Grundtvig kalder historisk poetisk oplysning — så de ser deres liv i levende sammenhæng med alt det, som mennesker gennem tiderne har oplevet af kampe med sejre og nederlag, sorg og jubel, — *det* er ungdomslærerens opgave. Det er hans værk gennem livsoplysning at *samle* og *skaffe Enhed* i de unges sjæleliv, så det ikke splittes som avner for vinden i et par vanskeligheder i øst og en smule strid i vest, men sådan, at de unge kommer til at stå i en eneste stor, samlet kamp: den at bevare det menneskelige fra undergang og få det til at udfolde sig i kraft og skønhed. Det er hans værk at gøre det, som ædle til alle tider har kaldt livets lyst til en levende virkelighed i de unge, så de ikke slipper uden om den magtfulde tale, de ædles æt taler også til vor slægt, og så de med hele opvågnelsens glæde villigt og gærne bøjer sig ind under det åndelige fællesskab, som det er muligt for os at se i hele slægtens liv, og uden hvilket vor tilværelse vilde være tom og trøstesløs.

Kan det lykkes i nogen måde at bringe de unge ind under dette fællesskab, så bliver der højhed og glæde over deres liv, — så har de fundet ind til sig selv og ejer et åndsindhold, der som et kompas bestandig kan lede deres livs bevægelser. — Et »resultat« er der intet liv i; det er en afslutning af livet.

Jeg siger ikke, at ungdomslæreren virkelig løser denne opgave. Ak, nej! Jeg ved meget vel, at han ikke gør det. Men jeg siger ligefuldt, at det *er* hans opgave, og det er visselig ingen »smal sag«. Og arbejder han på den i oprigtighed og med glæde, så kan han trygt overlade til en anden og større at undersøge, hvad der kommer ud deraf. Det har han ikke selv magt til at gøre.

Antvorskov, den 1. februar 1919.

Peter Augustinus.

Kundgørelser.

Kursus for Højskolelærere.

Med forventet Statstilskud afholdes i Maanederne **Maj, Juni** og **Juli** i **Askov** et Kursus for yngre Højskolelærere.

Undervisningen vil omfatte Dansk, Historie, Statskundskab, Matematik, Fysik, Engelsk og Tysk, muligvis ogsaa andre Fag.

Det forudsættes, at Deltagerne med Sikkerhed kan behandle Modersmaalet skriftligt, og for saa vidt de agter at deltage i Undervisningen i Naturlære, Matematik og Historie, at de har de almindelige Forkundskaber i disse Fag (omtrent som til Realeksamen).

Hvor Omstændighederne taler derfor, vil Deltagerne blive delt i et mere og et mindre fremskredent Hold.

Ansøgning om Optagelse paa og Understøttelse til Kursuset maa være ledsaget af Redegørelse for tidligere Uddannelse og Virksomhed og af Oplysning om, hvilke Fag vedkommende ønsker at deltage i.

Ansøgninger, stilede til Udvalget, maa sendes (inden **15. Marts**) til Kursusets Leder, Højskoleforstander *Jacob Appel*, Askov pr. Vejen, hos hvem Skemaer til Brug ved Ansøgninger faas.

Kursusudvalget

Nr. 9 Fredag den 28. Februar. 1919

N. F. S. Grundtvigs Sindssygdom.

Af *Hjalmar Helweg*. Anmeldt af *Holger Begtrup*.

I Forordet til Grundtvigs udvalgte Skrifter har jeg gjort opmærksom paa, at der er meget faa udenfor denne Stormands nærmeste Vennekreds, der har givet Bidrag til Oplysning om hans Liv og Gerning. — Det er, som om »Grundtvigianernes Skjoldborg har skjult Høvdingen for det øvrige Folks Øjne«. — Og dog kunde vi alle have godt af at se hans Skikkelse belyst fra flere Sider og paa større Afstand, end hans Lærlinge ser ham.

I min Ungdom gik jeg med en vis Spænding og ventede paa, at Georg Brandes skulde skrive en Bog om Grundtvig, men nu er jeg glad for, at han ikke har gjort det. Han har staaet altfor langt fra folkelig Danskhed og Kristendom til at kunne se andet end Vrængbilleder af Grundtvigs Værk for sig.

Snarere kunde man vente et lærerigt Indlæg fra Valdemar Vedel, som i sin Bog om Guldalderens Digtning gav Grundtvig en kort Omtale, som viste nye Synsmaader, eller fra Vilhelm Andersen, der lejlighedsvis har rørt ved Emnet i sine æsthetiske Afkog af den folkelige Danskhed. — Men endnu har vi ingen Levnedstegning af Grundtvig fra nogen Fagmand udenfor vor egen Lejr.

Vi, som skylder Grundtvig saa meget af det værdifuldeste i vort Aandsliv, og for hvem han stadig er den levende Lærer i Danskhed og Kristendom, vi kan vist ikke med vor bedste Vilje give en uhildet Fremstilling af hans Liv. Vi hæmmes af en sønlig Ærbødighed, der har mere Magt end den rent videnskabelige Drift paa dette Omraade.

Selv en Mand som Otto Møller, der gerne vilde hævde en større Selvstændighed overfor Grundtvig end de almindelige Grundtvigianere, og som i Samtaler og Breve røbede et skarpt Blik for flere af hans svage Sider, kunde dog ikke nænne at samle sin Kritik i en »objektiv« Fremstilling.

Grundtvig taaler, som Frederik Nielsen en Gang sagde til mig, bedre end de fleste at ses paa nært Hold. Men naar man ikke er starblind, opdager man naturligvis gennem stadig Omgang visse Naturejendommeligheder hos ham, som det var værd at faa fremdragne uden Forbehold. Jeg har tit følt, at der kunde skrives en meget interessant og lærerig Bog om Naturmennesket Grundtvig. Men jeg har aldrig prøvet selv at gøre det, fordi mit Hjerte har været for stærkt bundet til ham som Guds og Folkets Mand.

Der er imidlertid om denne Mand en rent videnskabelig Sandhed, som fortjener at høres. Derfor bør hans Venner være taknemlige, hvergang en udenforstaaende uden fjendtlige Hensigter prøver at vurdere hans Væsen gennem en ærlig historisk Undersøgelse. Og derfor er det mig en Glæde at henlede Opmærksomheden paa det lille Skrift, som Overlæge *Hjalmar Helweg* nylig har udgivet til Oplysning om

en vigtig Side af Grundtvigs naturlige Anlæg.

Om Forfatteren for Resten skal regnes for »en Udenforstaaende«, tør jeg ingenlunde sige med Vished. Han har selv viet sit Skrift til Mindet om sin Fader, »den sandhedskærlige og fordomsfrie Præst Thorvald Helveg«, og det er tydeligt helt igennem, at Emnet er ham kært og kendt fra Hjemmet af, — uden at det dog hindrer ham i at tale uforbeholdent derom i Kraft af sin videnskabelige Indsigt.

Det virker velgørende i dette lægekyndige Skrift at fornemme en personlig Sympati bag de saglige Domme. Det er altid rart, naar ens Doktor viser et venligt Sind imod en. Men paa intet Omraade er Lægens rent menneskelige Deltagelse mere nødvendig, end hvor det gælder Sindslidelser, som minder om den uløselige Forbindelse mellem Legeme og Sjæl, ja mellem Natursiden og Aandslivet hos en Mand. Her kan den faglige Dygtighed aldrig klare Sagen uden Hjælp af et medfølende Hjertelag.

Men dette møder os netop i Overlæge Helwegs Skrift. Derfor tør jeg lykønske de mange Sindslidende, som han faar med at gøre, til en virkelig menneskelig Behandling i alle Maader. Jeg skulde tro, at han i saa Henseende har en meget værdifuld Slægtsarv at bygge paa.

I denne Sammenhæng bør det ogsaa nævnes, at Forfatteren i sit Forord gør opmærksom paa, at han har den Bihensigt med sit Skrift at bekæmpe de udbredte Fordomme, der gør enhver Sindslidende til et Menneske, som der intet godt kan ventes af. I Modsætning hertil hævder han, at »undertiden er den produktive, skabedygtige Hjerne, selv om den er syg, uendelig meget mere værd end de normale Gennemsnitshjerner, af hvilke der gaar tolv paa et Dusin«.

*

Dr. Helweg begynder sin Undersøgelse med en Omtale af den Bangske og den Grundtvigske Slægt. Med Rette søger han Kilden til Grundtvigs ypperste Evner hos hans Mødreneæt, men mærkelig nok nævner han ikke de Særheder, der har knyttet sig til Slægten, lige ned til dens sidste Ætling, Herman Bang.

I Faderens Slægt gør han opmærksom paa den sindssyge Hr. Isaak, som var en Broder til Grundtvigs kraftige Farfader, Hr. Otto. Det kunde være tilføjet, at ogsaa Grundtvigs Fader led af Tungsind og Anfægtelser indtil sine sidste Levedage.

I Grundtvigs eget Liv møder vi første Gang Sindssygen under hans haarde Sjælekamp i Vinteren 1810—11. Men det er et Spørgsmaal, om der ikke spores Anlæg til en sygelig Depression allerede tidligere. Jeg vil i saa Henseende nævne en mærkelig Dagbogsoptegnelse fra den Del af hans Ungdomstid, som ellers er præget af rolig Snusfornuft.

Den 25. August 1804 skriver han i Dagbogen, som er ført under et kortere Sommerophold i Hovedstaden:

»I Dag flyttede jeg fra Pilestræde 110 hid i Hyskenstræde 38 og 39 til min Fætter Trøyel. — Jeg genkender mig næppe selv. Jeg er fuld af Mismod. Min Sjæls- og Legemskræfter synes at være hensvundne som ved Berørelsen af en undergørende Talisman. Det mørkner, jeg sidder ene. — Ene i tre øde Kamre. Saa sad jeg sjælden eller aldrig. — Jeg sidder ved et Vindue, det vender mod Gaarden. Trindt omkring mig saares mit Blik af indgærdende Mure. Hvad skal jeg kalde dem? Rædslende Tegn paa Menneskets Hovmod! Eller Bevis for, at Mennesket søger stedse at hæve sig blot ved fysisk Kraft! — Døden staar malet for mit Øje. Men ak, ej svæver den i disse Øjeblikke for mig som en mild Befrier fra Forgængelighedens Baand, nej, som en tilintetgørende Knuser. — Mørket forbyder mit Øje at se, Forvirring min Hjerne at tænke, og Sting med følgende Ubehageligheder min Haand at skrive. — — Jeg tændte Lys, men ingen af de skrækkende Billeder, der før maledes for min Indbildningsevne, mit Jegs eneste virksomme Del, veg. De faar ny Styrke. Jeg tænker, — gyselige Tanke! — Hvad om Menneskets Tilvær er som Lysets? Jordboers Hoved udtænkte, hans Haand frembragte Lyset for . . . . at udfylde Mørkets rædslende Tomhed; men det er kun et Middel, det lyser og svinder. — —«

Slige mørke Tanker og Ængstelser har han vel oftere været hjemsøgt af i sin prosaiske Ungdom, siden han i Dagbogen røber, at han er dygtig bange for Spøgelser, som han forgæves søger at mane bort med sin opklarede Fornuft. Og heri vil maaske en Sagkyndig finde de første Spirer til den »manio-depressive Psykose«, der kom til tydeligt Udbrud 1810.

Jeg tænker ogsaa, Grundtvigs stærke Elskovskvide paa Langeland kan have nogen Sammenhæng dermed. Jeg har i det mindste altid forudsat en sygelig Overspænding som Følge deraf i hans Sjæleliv 1805—10.

I Skildringen og Opfattelsen af Grundtvigs erklærede Sindssyge i Slutningen af Aaret 1810 afviger Helweg ikke meget fra det forud givne. Han siger blandt andet, at det er saare vanskeligt at afgøre, »hvor den »normale« aandelige Krise holder op, og hvor Sindssygdommen begynder«.

»Overfor en historisk Person og ganske særlig overfor en aandelig Fører som Grundtvig maa man naturligvis være yderlig varsom, naar man vil forsøge at udrede, hvilke Elementer af Sjælelivet der paa et givet Tidspunkt har deres Rod i Sindssygdom, og hvilke der kan forklares og forstaas ud fra den blotte Antagelse af en aandelig Krise. Og at trække Grænsen skarpt, er — en Umulighed.«

Man maa give Helweg Ret i, at Sjælekampen i 1810 ikke kan forklares som »en normal religiøs Krise uden sygelige Elementer«. Grundtvig var jo selv klar over, at han dengang gennemgik »en svar Sindssygdom«. — Til Gengæld vilde jeg ønske, at Helweg havde udeladt den lille forsigtige Antydning (S. 58 øverst) af, at »det manio-depressive Sygdomsanfald *kan* have været det primære«, d. e. den egentlige Aarsag til Grundtvigs aandelige Anfægtelser med tilhørende Syndserkendelse. Og det saa meget mere, som denne lille Hestefod kun synes rakt frem til Behag for aandsfornægtende Sindssygelæger, mens Forfatteren selv ikke synes at tiltræde denne Forklaring.

Jeg kunde ogsaa ønske, at Dr. Helweg ikke havde fremstillet det, som om Grundtvigs unge Venner og vel særlig Chr. Molbech skulde have haft »en rigtigere Opfattelse« af hans Tilstand end den tilkaldte Læge, Grundtvigs Morbroder Dr. F. L. Bang, som erklærede, at den Syge ikke led af et legemligt Onde, men »laa i indvortes Kamp for sin Sjæls Frelse«.

Jeg mener nemlig, at det var en Guds Lykke, at Grundtvig ikke faldt i Hænderne paa een af de Læger, som kun har Øje for den legemlige Sygdom, og som ventelig vilde have sendt ham til Daarekisten eller paa Hospitalet, mens den udmærkede Læge Frederik Bang tillige var en alvorlig Kristen, for hvem Sjælelivet var Hovedsagen, og som derfor gav det kærlige og kloge Raad, at Grundtvig skulde rejse hjem til sine Forældre, hvor han ganske rigtig fandt Sjælefred og siden ogsaa gode Kaar til at komme over de legemlige Følger af den svare Sygdom.

Det er vistnok rigtigt, naar Helweg mener at kunne spore Følgerne af Sindssygen i de næste Aars Forfatterskab — lige til 1815. Men man maa naturligvis ikke glemme at tage Grundtvigs aandelige Modsætning til Rationalisterne og den store almindelige Spænding, som Napoleonskrigene frembragte, med i Regningen.

I Verdenskrøniken fra 1812 tror jeg, der er en sygelig Ensidighed, og i »En mærkelig Spaadom« fra 1814 har jeg altid set et Udtryk for usundt Sværmeri. Paa den anden Side rummer »Saga« fra 1811 og »Roskilde-Riim« fra 1812 den skønneste Poesi og den mest rørende, ydmyge Ærlighed. Jeg vilde sige, at Grundtvig allerede den Gang var hjertefrisk, skønt der endnu løb noget usundt Blod i hans Aarer.

Desuden er der en vigtig Omstændighed, som Dr. Helweg, der selv endnu er ung paa Forfatterbanen, ikke synes at regne med. Det er den ejendommelige Tilstand, enhver virkelig Skribent bringes i, saa snart han kommer rigtig i Gang med sit Værk. Der foregaar en organisk Proces i hans Indre, som mere og mere tager Magten over ham og gør ham til et Redskab for den Aand, som har »besat« ham. I denne Tilstand vil der komme en »uhæmmet Flugt« over hans Tankeliv, som man maaske kan kalde pathologisk; men som dog langt bedre betegnes ved, at han er i Aande. Naar Værket er fuldført følger der en mat Glæde, og hele Tankelivet glider atter ind i det daglige Spor.

Naar Grundtvig i denne Skabertilstand talte om, at han var Aandens Redskab, og lignede sin Sjæl ved en Vindharpe, hvis Strenge klang for Suset af et aandeligt Vejr, saa var han i al Fald Sandheden nok saa nær, som naar man vilde udlede det hele af en sygelig Mani.

Og dertil kommer, at man paa mange Punkter gennem Breve og personlige Optegnelser kan paavise, at hans Tankeliv gik normalt og næsten prosaisk i de samme Tidsrum, hvor han rasede stærkest, saa snart han kom op paa den vingede Hest.

Under Grundtvigs anden Sindssygdom, der kom til Udbrud i Begyndelsen af 1844, mener Dr. Helweg at kunne spore Forvarsler i den maniske Tankeflugt, der præger »Brage-Snak« fra Slutningen af 1843.

Der kan vist være noget sandt i dette. Men det er uheldigt, at han søger at godtgøre sin Paastand ved et langt Citat af Grundtvigs Tale om Dvergene. Jeg tror gerne, at almindelige Læsere vil finde denne Tale lige saa springende og forvirret, som Helweg har gjort. Men jeg kan bevidne, at naar man er godt inde i Grundtvigs Tankegang og Sprogbrug, er der aldeles intet forvirret, men tværtimod meget glimrende vittigt og sikkert rammende i hele den livlige »Snak«.

Derimod kan jeg nok indrømme, at den idelige Spas med »Damerne« forefalder trættende og unaturlig, skønt den til dels har sin Forklaring i det virkeligt ny og usædvanlige ved at have Kvinder som Tilhørere ved offentlige Forelæsninger.

Grundtvigs sidste Sindsygeanfald i 1867 er meget omhyggeligt fremstillet i alle Enkeltheder. Man ømmer sig næsten ved at se alt dette lagt offentligt frem og kan vel frygte for, at det vil gøre ondt hos mange gode Venner, som ikke før har set den Sag saa »videnskabelig« behandlet. Men Sandhed bør jo ikke være nogen Mand for broget. Og sundt er det vel i Grunden at faa den store Mands Skrøbeligheder lagt tydeligt for Dagen.

Desbedre skønner man da paa, hvad det var for en kraftig Aand, som brugte ham til sit Redskab. Selv i hans forvirrede Tilstand, da han mistede Herredømmet over sig selv, kom der for Resten mange aandfulde Tanker frem i hans Tale, og de kødelige Drifter, som ytrede sig, var i Virkeligheden saa beherskede af højere Ideer, at ogsaa de aflægger et godt Vidnesbyrd om Aandens Sejer over Kødet hos denne Kraftnatur.

*

Dr. Helweg mener, at Grundtvigs »maniodepressive Psykose« ikke var begrænset til de enkelte historisk kendte Udbrud af Sindssyge, men dannede en blivende Del af hans Sjæls ejendommelige Natur, at han med andre Ord altid var noget unormal, og at dette især viste sig i »Mani«, det vil sige i en noget overspændt Stemning, som gav sig Udtryk i stærk Trang til at tale og i en dristig, uhæmmet Tankeflugt. Man kunde vel til nærmere Oplysning sige, at det var, som om han levede i en let aandelig Rus hele sit Liv igennem.

Naar man kender Grundtvigs Papirer, hans Breve osv., kan man vanskeligt indrømme Rigtigheden deraf. I den Side af hans Liv, som ikke blev kendt for Offentligheden, møder vi nemlig en svært fornuftig, rolig og betænksom Mand, der tager Livets Krav nøje i Agt, og opfører sig meget borgerligt, om end ikke spidsborgerligt. Og dette Billede af hans daglige Liv maa jo altid fastholdes ved Siden af det, hans inspirerede Skrifter giver os.

Men selv om det maa indrømmes, at der i hans Natur var noget usædvanligt, som kan kaldes unormalt fra et lægekyndigt Synspunkt, vil dette ingenlunde forringe hans Livsværk. Helweg er endog tilbøjelig til at regne det for et Plus i hans Livsværdi.

Naar han videre siger, »at hele Grundtvigianismen viser en ejendommelig Farve, der kan føres tilbage til Ophavsmandens maniske Anlæg«, saa vil jeg heller ikke modsige ham deri. Men jeg holder mere af at se Sagen fra den aandelige Side, hvor man erfarer, at stakkels Mennesker, der er en Smule tummelumske, naar de skal handle paa egen Regning, bliver gode og glade, saa snart de fyldes med Kraften fra det høje, ligesom Apostlene paa Pinsedagen blev saa glade i Aanden, at visse Folk troede, de havde drukket for meget.

Efter at have befriet mit Sind med denne Erklæring, kan jeg slutte som jeg begyndte med en oprigtig Anerkendelse af alt det nyttige, vi kan lære af Overlæge Hjalmar Helwegs smukt skrevne, strengt videnskabelige og dog ægte menneskelige Bog om Grundtvigs Sindssygdom.

Den store Skolekommission.

(Fjerde Artikel.)

9. Friskolen.

Den grundtvigske friskole kom også på tale ved folketingets forhandling. *J. Fog-Petersen* mindede om, at vi ifølge grundlovens § 83 ikke havde skoletvang, men undervisningspligt, og at man derfor måtte anerkende friskolens berettigelse. Han anså friskolen ikke som en konkurrent til den offentlige folkeskole, men som en form for udvidet hjemmeundervisning. »Der er hjem, der ønsker at have den mest intime forbindelse med, hvordan deres børn undervises, og det er det, der altså finder sit udtryk gennem den private skole: den grundtvigske friskole.« Han ønskede, at kommissionen vilde fremskaffe en samling af alle de »love, bestemmelser og vedtægter, hvorigennem den danske lovgivningsmagt har udtrykt sin anerkendelse af denne skole, har fastslået dens berettigelse og har givet den en plads indenfor vort skolevæsen.«

Den grundtvigske friskoles venner vil være Fog-Petersen taknemlig for disse udtalelser, men næsten endnu større tak fortjener *Valdemar Nielsen*, der rådede kommissionen til ikke særlig at beskæftige sig med friskolens forhold. »Jeg skulde tro, at friskolens folk selv vil have sig det meget frabedt, om man fra statens eller anden side vilde begynde at gribe ind i friskolens indre liv. Jeg tror, det eneste, der kan være tale om at beskæftige sig med for denne store kommission vedrørende friskolerne, er at finde en passende form for det økonomiske, således at der bliver tildelt dem *et passende bidrag fra statens side, måske det samme, som det ellers vilde koste at få børnene undervist i den almindelige folkeskole.*« Mon det ikke er første gang, at en statsskolelærer har anbefalet princippet: flydende skolepenge?

Foruden disse to medlemmer af det radikale parti var der også to medlemmer af partiet Venstre, der viste velvilje mod friskolen. Naturligligvis først og fremmest *Kl. Berntsen*, til hvem *A. M. Hansen* spydigt bemærkede, at det var »en ret udbredt tro i folkeskolekredse, at det ærede medlems kærlighed til friskolen er så stor, at der bliver kun såre lidt tilovers for folkeskolen«. Men også *N. C. Hedegaard*, der anbefalede at forhøje dens statstilskud, så den kunde blive en skole for alle. Han troede, at den havde livsbetingelser i fremtiden, og han vilde arbejde for, at den kunde få bedre livsbetingelser, end den havde haft hidtil.

Den, der affyrede de stærkeste salver mod friskolen, var naturligvis *Sundbo*. »Med de økonomiske byrder, som efterhånden må bæres for at holde skolerne oppe, og med det store personale, der skal til, for at skolerne kan være tidssvarende, må vi nødvendigvis gå over til statsskole, det må blive staten, der er den ledende og den, der sørger for, at skolen kommer i den rigtige gænge.« Ganske vist udtalte han også, at »friskolen bør have lov til at bestå«, og at han undte den »alt muligt godt«, men — den måtte ikke få statstilskud. »Efterhånden som det udvikler sig, ser det ud til, at friskolerne drukner i statstilskud.« En friskole med statstilskud er »en meningsløshed, som svæver i luften«. Osv. osv. — Et noget mærkeligt standpunkt for en »demokrat«: de rige må altså nok have lov til at lade deres børn privat undervise, men de fattige absolut ikke.

Det nytter ikke at nægte, at spørgsmålet om større statstilskud er et stort spørgsmål for friskolens fremtid. Vil friskolen have dygtige lærere, som den kan beholde, da må lønningerne forhøjes klækkeligt. Ganske vist vil det sjældent være de bedste lærere, dem, for hvem brødspørgsmålet er nummer et, men ligeså sandt som det er, at mennesket lever ikke af brød alene, ligeså sandt er det, at mennesket heller ikke kan leve uden brød.

10. Læreruddannelsen.

Gennem adskillige år har der lydt stærke krav om en reform af vor læreruddannelse. Der klages over, at seminarietiden er for knap. Seminariet kan i de tre år, uddannelsen varer, med nød og næppe nå at indpiske de kundskaber og færdigheder, der må betegnes som enhver lærers nødvendige ballast, men til en mere personlig udvikling hos den vordende lærer, et studium under friere forhold, levnes der så

godt som ingen tid. For nogle år siden skærpede man dærfor seminariernes optagelsesprøve og håbede så, at der skulde vindes nogen tid ved, at eleven havde fået en grundigere forberedelse, inden han kom på seminariet. Dette har imidlertid vist sig at være temmelig illusorisk, og dærfor vedbliver kravet om længere seminarietid at lyde.

Det kom da også frem ved forhandlingen i folketinget, idet både *J. Fog-Petersen* og *A. M. Hansen* foreslog, at et seminariekursus skulde være på fire år. Det forekommer mig dog, at det er meget tvivlsomt, om den personlige udvikling vil blive større ved en sådan reform, idet der nemlig samtidig kræves indførelse af nye fag, først og fremmest sprog.

Kl. Berntsen og *S. C. Nørgaard* talte da også imod denne forlængelse af seminarietiden. Den første hævdede stærkt, at det var personerne, det kom an på, at det gjaldt om, at der ansattes dærtil egnede skolemænd som forstandere for seminarierne. »Jeg har med glæde set exempler på, at enkelte seminarieforstandere har været istand til under tidligere ret primitive forhold at præge deres elever på en sådan måde, at de gik ud i landet ikke alene som vel oplyste lærere, men, hvad det i særlig grad kommer an på: de gik ud til deres gærning med levende interesse for undervisningen, og de forstod at lede undervisningen i deres skoler på en sådan måde, at børnene med glæde gik til skolen og med sorg gik fra skolen. Lærerne fik en betydelig indflydelse ikke blot på børnene i skolen, men gennem disse også på forældrene.« Og *S. C. Nørgaard* vilde, at skulde lærerne have yderligere undervisning end den treårige seminarietid, da skulde det være gennem feriekursus og instruktionskursus. Ved at have undervist selvstændigt vil de have vundet betingelser, som de ikke kan have, sålænge de går på seminariet.

Jeg tror, de to mænd har ret. Har vi ikke de rette folk i spidsen for seminarierne, så nytter det ikke noget, om seminarietiden er aldrig så lang, og enhver lærer vil have gjort den erfaring, at den egentlige uddannelse får han først gennem sin praktiske skolevirksomhed:

Hvad der er heldigst, enten at seminarietiden er tre eller fire år, tør jeg ikke have nogen mening om, men dærimod er jeg inderlig klar over, at det vil være både uheldigt og ubetimeligt at indføre fremmede sprog på seminariet. Mindst de 90 pct. af lærerne vil ingen brug få dærfor i deres skoler, og skulde man så for de fås skyld lægge denne vældige byrde på de mange.

Kravet om fire års seminarietid og fremmede sprog er imidlertid det mest moderate krav, der er fremsat. Allerede for ca. 10 år siden foreslog *Vilh. Rasmussen*, at studenterexamen skulde gøres til betingelse for optagelse på et seminarium. Det vandt dog absolut ingen tilslutning dengang, men nu har Danmarks lærerforening taget det op påny, og ved dens ombudsmøde i Odense i slutningen af Decbr. 1918 fik forslaget 72 stemmer, medens der kun var 39 stemmer for det førstnævnte krav.

Det var nogle meget mærkelige og lidet vægtige begrundelser, der gaves for studenterexamenens nødvendighed, bl. a. *at den vilde gøre det lettere for lærere at gå over i andre livsstillinger*, og at *den vilde højne deres sociale anseelse.* Om dette sidste siger seminarieforstander Vinther i en artikel i »Folkeskolen« imod kravet, at »den sande sociale anseelse nu som alle dage kun opnås ad een vej, den, at man er dygtig til sin gærning og lever i den med det sind, at man vil være noget for den skole og den kreds, man tjener.«

Jeg er overbevist om, at hverken hos det danske folk eller dets repræsentation på tinge vil dette nye krav vinde nogen nævneværdig tilslutning, og kommissionen vil sikkert dærfor ikke sysselsætte sig meget dærmed.

En reform trænger vi til i vor læreruddannelse, men den skulde gærne være i kontinuitet med det, vi har. Måtte det da lykkes kommissionen at finde en god udvej her, og måtte det lykkes den i hele sit arbejde at komme til et for det danske folk godt resultat!

Poul Lindholm.

Grundtvigs Hus.

Der samles i disse Dage ind til Frigørelsen af Grundtvigs Hus. Det vil derfor have sin Betydning at fastslå nogle Kendsgærninger.

Grundtvigs Hus er et Aktiv. Forestillingen om en synkende Skude er i denne Forbindelse ganske fejlagtig. Rent forretningsmæssigt set har Gr. Hus trods Dyrtid på Lys og Varme klaret sig gennem Krigsårene. Det er ikke for at betale gammel eller ny Gæld, at der samles ind. Når man nu med Kirkeligt Samfunds nyvalgte Bestyrelse i Spidsen lægger sig i Selen for at få Gr. Hus frigjort, gælder Frigørelsen Hotelvirksomheden. Man ønsker Hotellet nedlagt, og Lokalerne stillet til Ungdomsarbejdets Rådighed. Da Gr. Hus i sin Tid stod færdigt, kostede det med Grund og Løsøre 817,546 Kr., heraf har Grunden, der er 3680 □ Al., kostet 200,000. Af Byggesummen skyldes endnu 642,000 Kr. Men da Husets Værdi — udmærket beliggende som det er — udgør en langt større Sum, vil man se, at det med Rette kan siges, at Gr. Hus er et Aktiv — et glimrende Aktiv.

Grundtvigs Hus er bygget for Københavnerne. Det er jo sådan, at den grundtvigske Retning har haft vanskelige Kår at arbejde under i Hovedstaden. Nu er der imidlertid nogle halsstarrige, der ikke kan få i deres Hoveder, at den grundtvigske Forkyndelse, således som den lyder ud over Landet, ikke skulde have særlig gode Betingelser for at fængsle netop Københavnerne. Den glade Kristendom skulde den ikke passe for de glade Københavnere? Det har da også vist sig, at den grundtvigske Måde at tage Tingene på kan få Københavnerne til at lytte. Man behøver kun at henvise til det Menighedsarbejde, der i Øjeblikket øves omkring grundtvigske Præster og i Kirkelig Ungdomsforening, og til det Oplysningsarbejde, der gøres fra Borups Højskole og Forhåbningsholms Højskole. Og det er i denne Forbindelse vel værd at agte på det Arbejde, der nu i flere År i nøje Forbindelse med Københavns Højskoleforening er gjort for at få Københavnerne — de rigtig vaskeægte — på Højskole i 8 Dage. Der arbejdes på, at Gr. Hus kunde blive et Mødested for alle disse københavnske Virksomheder, der dog naturligvis stadig må bo til Huse på forskellige Steder i den store By.

Grundtvigs Hus er ikke alene for Københavnere. Det er således Meningen stadigvæk at knytte — ikke et Hotel, men et Højskolehjem til Gr. Hus. Og man ønsker en Etage forbeholdt et Pensionat for unge Landboere, der for Uddannelsens Skyld opholder sig i Hovedstaden i længere Tid. Ligeledes er der Planer om, at Højskoleforeningen skulde flytte ind i Gr. Hus. Dens Medlemstal er stærkt stigende, og den får særlig Tilgang fra en Ungdom, der har sit Hjem på Landet. Så er der Soldaterne og Studenterne. Når man fra grundtvigsk Side i hvert Fald i Hovedstaden er kommet bag efter med Soldaterarbejdet under Krigen, er en af Grundene Mangelen på Lokaler, der var lette at finde og tiltalende, når man havde fundet dem, og som stod i Forbindelse med en billig Soldaterrestaurant. En Mængde gamle Højskoleelever har fundet hen i Gotersgade i Krigsårene og været glade ved det. Men der er også Brug for et grundtvigsk Soldaterarbejde, og det skulde gøres udfra Gr. Hus. Endelig er det også Meningen, at Studenterkredsen, den grundtvigske Studentersammenslutning, skulde have Husrum i Gr. Hus. Får den det, vil det også være af den største Betydning for Ikke-Københavnere. Dels er mange af Studenterkredsens Medlemmer kommet fra grundtvigske Hjem på Landet, og dels er Studenterkredsen en Officersskole. Her uddannes en Stab af grundtvigske Forkyndere, og skal f. Eks. den Mangel på grundtvigske Præster — som i Øjeblikket findes — afhjælpes, er der for Mennesker også det at gøre: at skaffe Studenterkredsen, der er i hurtig Vækst, gode Betingelser at arbejde under.

Hvad man ønsker. Svaret er: 600,000 Kr. Som Svar på en tidligere Henvendelse er der allerede indkommet og tegnet 100,000 Kr. De er tilstrækkelige til at frigøre en Etage for noget af det ovenfor skizzerede Arbejde. Men da der altså har vist sig at være Vand under Kølen, har Kirkeligt Samfunds Bestyrelse taget Mod til sig og vil nu forsøge at få Skuden flot. Og det vil sige at få alle Etager frigjorte til Ungdommen. Inden 26. Marts må Bestyrelsen vide, om den kan tage det hele på en Gang, eller den må nøjes med mindre. Er der d. 26. Marts Håb om, at 600,000 Kr. kan skaffes til Veje, er Hotelværten villig til at flytte ud 1. April 1920. Sommeren anvendes da til nødvendige Reparationer og Omdannelser, — de spanske

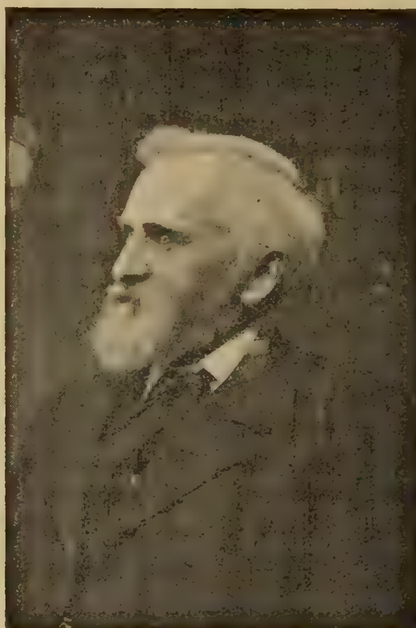
Vægge i Hotellet kan iøvrigt let fjærnes — og Efteråret 1920 rykker så dansk Ungdom — både fra By og fra Land — ind i den Bygning, der fra først af netop var bestemt til at rumme den.

Grundtvigs Hus for vor Ungdom — det er Målet.

Johannes Monrad.

Tale holdt ved Højskoleforstander L. Maltesens Begravelse i Vrigsted.

Det er et mere end almindelig virksomt og dygtigt Liv, der nu er afsluttet, et Liv rigt paa Oplevelser og et Liv der baade har kendt Sorg og Glæde, mest det sidste; Glæden ved Arbejde, Glæden i Hjemmet og Glæden i Haabet om, at det gode vilde vinde Sejr er som en Sølvtraad — let at øjne — der har gennemvævet Maltesens Liv. Vel oplevede han Sorg, der greb dybt ind i hans Liv, men han tog sine Oplevelser som sendt fra den gode Gud. Maaske han ikke lige straks kunde tage dem paa den Maade, men han naaede at kunne det. Han mærkede Gud gennem Oplevelserne. Han var mærkelig fri for Bekymringer; han har vel nok kendt Bekymringer, men han havde Kraft til at vise dem fra sig. Af denne Evne udsprang hans Frimodighed. Hans lyse Tro var just ikke Udtryk for et let Sind; hans Frimodighed bundede i de Erfaringer, de Oplevelser, han havde haft i de svære Tider; der blev da hvisket til ham: »Du skal ikke græde.« Staaende paa Oplevelsernes Bro styrede han frejdig og tryg ind i Fremtiden. Og aldrig var han kønnere, og aldrig mere Mand, end naar han øste af Fortrøstningens Kilde. —

L. Maltesen.

Maltesen var en klog Mand og en stor Menneskekender og han holdt af Mennesker. Det gav sig mange Udslag. Han havde Øje for det komiske og en sjælden Evne til at fortælle morsomt. Men paa en egen Maade, aldrig saarende; tvertimod, de, han fortalte om, blev mere interessante, lidt finere end de ellers syntes. Maltesens noble Karakter lyste ud af hans Fortællemaade. Det er ikke om Maltesen som Skolemand eller Foredragsholder, jeg vil sige noget, men det er om Manden, som vi, der stod ham nær, kendte ham. Dog maa jeg have Lov at sige, at der vist er saare faa Højskoleforstandere, der har kendt deres Elever saa godt og fulgt dem med større Interesse end han. —

Det, som præger et Menneske er jo ikke først og fremmest hans Begavelse (Maltesen var forøvrigt rigt begavet), men det er det Forhold, hvori han staar til de gamle Dyder Redelighed, Ærlighed og Sanddruhed, de Dyder, som Vor Herre har givet til alle, og som vi skal pleje, for at de kan være Rettesnor for vor daglige Færd. Maltesen havde plejet de Dyder; han var en redelig Mand, ærlig, sanddru; det opstyltede, det paatagne var ham imod.

Han var en Hjemmets Mand. Med stærke Baand var han knyttet til sit Hjem i Vrigsted men ogsaa til Barndomshjemmet i Raarup. — I en lille Sang siger han, at hvad han mindes »med særlig Flid, er gammel Arv fra min Moder«. — »Hun lærte mig trygt at stole paa Gud og gøre lidt godt mod andre, og kun i det gode at holde ud og altid i Sandhed at vandre.«

Sin fromme Moders Arv løftede og værnede Maltesen, og derfor blev der født Sang i hans Sjæl. Vi takker ham i Ærbødighed for alt, hvad han har været for os, for Hjælpen han har ydet, for hans redelige, ridderlige men jævne Færd mellem os — og vi beder om, at hans Moders Arv altid maa holdes i Ære i Slægten.

Lollands Højskole 13/3 1919.

Carl Hanssen.

Gammelt og nyt om højskolen.

VI. Højskolernes størrelse.

I det sidste par aar har ikke saa faa højskoler maattet opgives som højskoler. De var smaa før krigen, og de vanskelige økonomiske forhold under krigen har gjort, at de ikke kunde klare stillingen længere. Der er efter min mening noget meget trist i dette, og det er trist, ikke blot for de mænd, som har maattet opgive deres skole, men det er ogsaa trist for den egns befolkning, som har været vant til paa skolen at have et samlingssted, der vanskeligt erstattes paa anden maade. Der har tidligere været forskellige forslag fremme, som skulde raade bod paa de smaa skolers trange kaar, men saa vidt jeg ved, har intet af disse forslag ført til noget.

Hvis man kunde sige, at de smaa skoler altid har haft mindre duelige forstandere, og at dette altsaa er grunden til, at de er smaa, vilde jeg ikke forsvare dem; men efter min mening har de undertiden haft forstandere, som jeg i alt væsentligt har set op til med beundring. Jeg kan derfor ikke lade være med at fremkomme med nogle bemærkninger, som maaske kunde bidrage til en ændring i de smaa skolers forhold.

Det eneste, de smaa skoler trænger til, er flere elever, og jeg ved, at de store skoler af deres overflod gerne vilde sende de smaa skoler saadanne. Dette er i virkeligheden den naturlige løsning paa sagen, d. v. s., jeg tror ikke, at de store skoler ligefrem kan anvise en lille skole for den ungdom, som de ikke selv kan modtage, men det viser sig, at de smaa skoler faar deres fleste indmeldelser, naar de store er fyldte, og hvis de store skoler ikke modtog saa mange elever, som de nu gør, vilde det sikkert hjælpe meget paa de smaa skoler. Jeg indser imidlertid godt, at det vilde medføre slemme vanskeligheder for de store skoler, om de ikke vedblivende skulde modtage deres 150 à 200 elever. De vilde staa overfor en økonomisk katastrofe, om dette elevantal pludselig nedsattes betydeligt. Men ligesom det hidtil synes at have været de fleste forstanderes maal at faa det størst mulige antal elever paa deres skole, — der er jo nemlig blevet udvidet og bygget til, efterhaanden som elevtallet steg, — saaledes kunde det jo tænkes, at man i fremtiden, altsaa for deres vedkommende, som endnu ikke har deres egen skole, skulde prøve paa at sætte sig et andet maal end de »flest mulige«. Dette er ikke en øjeblikkelig løsning af sagen, for en saadan er umulig, tror jeg, men hvis man kunde give grunde for, at en skole, som i enhver henseende var indrettet paa f. eks. 75—100 elever, var idealet, saa var der vundet ikke saa lidt. Selv en *langsom* udvikling i retning af dette maal, vilde vel støde paa vanskeligheder, men jeg tror ikke uovervindelige. Jeg gentager: de skoler, som er nu, er, som de er, og det er ikke let at forandre noget der, men jeg tænker paa fremtidens højskole.

Man kan indvende, at de nuværende skolebygninger vil blive staaende, og et nyt slægtled af forstandere vil rykke ind paa dem. Det er rigtigt, men ingen yngre mand vil vist vove at købe en af de store skoler til dens virkelige værdi, fordi han ikke tør regne med, at skolen med ham som forstander straks skal være fyldt. Saaledes kan der da tænkes tilvejebragt økonomiske forhold, saa at ogsaa disse skoler kan klare sig med et noget lavere elevantal.

Hensynet til de smaa skoler er ikke den eneste grund, jeg har til at sætte en højskole paa 75—100 elever som idealet, og jeg vil derfor her tilføje en anden. Jeg tror, at fremtidens højskole maa have et mere personligt præg over sig, end tilfældet er med den nuværende højskole. Hermed er ikke sagt, at højskolerne nu intet personlighedspræg har, for det har de, som enhver let kan se det; men de er ret langt borte fra den »personlige skole«. Indenfor højskolen har den »personlige skole« faaet sit reneste udtryk hos Kold. Han sagde jo rent ud, at han talte for eleverne formiddag og eftermiddag, og saa havde han nogle lærere til at underholde eleverne i mellemtiden, for at de ikke skulde begaa galskaber i den tid. I modsætning til dette vil man vel nu snarere sige, at en højskoles værdi ikke *alene* beror paa dens forstanders dygtighed og personlighed, men ogsaa paa dens læreres. Det er sikkert rigtigt,

som forholdene nu er, men paa den højskole, hvor historien er menneskeslægtens levnedsløb, og hvor dette er selve højskolen, er det ikke rigtigt. Paa den skole kræves der den ene personlighed, som saa naturligvis maa have hjælp af dygtige faglærere. Men saadanne lærerforhold forudsætter, at skolen er mindre end paa 150 à 200 elever.

Endelig vil jeg til forsvar for skolen paa 75—100 elever anføre forstanderens og elevernes indbyrdes forhold. Forstanderen skal gøre sin gerning fra talerstolen; dette skal staa fast. Denne Gerning svækkes ved et alt for ringe elevantal, hvad man undertiden fra de smaa skolers side har villet se bort fra. I stedet for har man fremhævet det hjemlige samlivs værdi og forstanderens personlige samtaler med hver enkelt elev, og dette har af og til været pustet op til noget saa afgørende, at højskolen i grunden skulde staa eller falde med det. Man overser da ganske, at f. eks. Schrøder har haft den mest afgørende indflydelse paa mennesker, han aldrig personligt talte mere end to ord med. Dog tror jeg, det er en svækkelse af gerningen fra talerstolen, naar man paa de store skoler ofte kun naar til at kende elevernes ansigter, ikke engang alle deres navne. Det er en kendsgerning, at man i foredragssalen stærkest *mærker* de elever, man har paa sit danskhold, eller dem, man har talt med paa nærmere hold, og naar man i det hele taget samtaler med elever, er det jo ikke bare for deres skyld, men maaske nok saa meget for ens egen. Det personlige forhold til eleverne har naturligvis kun betydning, hvor det er et naturligt forhold, men ydre forhold som f. eks. skolens størrelse bør ikke være en hindring for dette naturlige og som saadan betydningsfulde forhold.

Aage Møller.

VOR RET.

Et Indlæg i Grænsedrøftelsen.

Af *Thordur Tomasson.*

Der er Splid om Grænsespørgsmaalet, ikke blot imellem os, men mange kan føje til ogsaa inde i os. Paa en Maade er dette godt. Thi det vidner om, at vi er vaagne og ser Sagens Betydning. Men det maa ikke blive derved. Vi maa naa til Forstaaelse indbyrdes, før Afgørelsen træffes. Ellers falder der Skygger over Genforeningens Dag, og der vil blive noget at rippe op i atter og atter i kommende Tider. Men først maa der jo ske det, at de, der kender Spliden inde i sig selv, faar denne bilagt. Ellers vil det gaa saaledes, at der vil forblive noget utilfredsstillet hos dem, hvad Udfald end Sagen faar. Det delte Sind er ikke Jordbund for den fulde Glæde. Og det er nu min Tro, at i denne danske Sag maa danske Folk kunne finde hverandre i hel og glad Enighed.

Nu er der straks eet, hvorom vi paa Forhaand alle er enige. Det væsentlige for os alle er, at der maa ske, hvad Ret er. Ingen ønsker, at Danmark skal begynde det nye Afsnit af sin Historie med en Uret. Det vilde berøve os den Frimodighed og Kraft, som vi vel kan have nødig. Men det Spørgsmaal om Ret og Uret har Front mod to Sider. Der kan øves Uret mod Tyskheden; men der kan ogsaa blive Tale om en Uret mod Danskheden. Dette kan udtrykkes saaledes: vi ønsker paa den ene Side *ikke mere end* vor Ret; men paa den anden Side begærer vi ogsaa *hele* vor Ret. I en Sag som denne har man ikke Lov at nøjes. Det er Pligt at træde i Skranken for Danskhedens *fulde* Ret. Om alt dette er vi vistnok enige.

Men Uenigheden melder sig, naar Spørgsmaalet lyder: hvad er saa vor Ret? Man har udtrykt denne Uenighed som en Forskel mellem Historiens Ret og Livets. Bag ved ligger der aabenbart hos mange en Usikkerhed i selve Betragtningen.

Her maa man nu først vogte sig for at lade Indflydelser, som er selve Retsspørgsmaalet uvedkommende, blive de bestemmende.

Den umiddelbare Følelse er i saa Henseende ikke nogen helt paalidelig Magnet. Vi forstaar alle, hvad der binder manges Hu til en Dannevirke-Grænse. Vi deler ganske deres Følelser for Nordens Folk og Danmarks Riges tusindaarige historiske Ret og for alle de dyrebare

Minder alt fra Hedenold af. Danmark glemmer aldrig sin dybe Vaande ved hint sidste Tilbagetog fra Dannevirke — »uden Sværdslag«. Men — kan denne Ret gøres gældende nu, uden at der øves Uret til den anden Side? Har man Lov til at kræve den historiske Ret genindført dér, hvor Livet forlængst af egen Drift har brudt med den? Befolkningen i de Egne, der her er Tale om, har jo skiftet Sindelag og Tungemaal Menneskealdre, før der var Tale om Prøjserstyre. At det foraarsagedes ved dansk Styres Fejlgreb, muliggjordes ved dansk Kulturbevidstheds Svaghed og lettedes ved Historieforfalskning er smerteligt, men ændrer ikke noget ved Sagen. *Vil* de Folk selv tilbage til Danmark, er de os *hjertelig* velkomne, og vi skal da ikke granske for dybt i deres Bevæggrunde. De er jo vore Folkefæller og skal nok finde sig selv i Samlivet med os. Og vi kan gaa saa vidt, at vi siger: bliver det betydet os af rette Vedkommende, at vi *skal* tage Dannevirke-Grænsen, da har vi Lov til ikke at sætte os derimod. Dette er Betydningen af »Historiens Ret«. Men vi kan ikke forsvare at begære eller gøre noget for at fremkalde en saadan Afgørelse, hvor varmt end vor umiddelbare Følelse drager os i den Retning.

Men — lige saa bestemt skal det understreges, at tænkte Vanskeligheder eller Farer ikke kan være bestemmende for, hvor langt vor *Ret* gaar. Det er forstandigt af den lille i Tide at regne med de Hindringer, der kan møde paa Vejen frem. Men det har intet med selve Retsspørgsmaalet at skaffe. Og det er betænkeligt, hvis man lader sin Retsbevidsthed afstumpe ved Betragtninger af den Art. Der har været talt og skrevet lovlig meget om disse Vanskeligheder og Farer, om hvilke man dog ikke kan vide noget virkeligt. Det har ikke været frit for, synes det mig, at man har væbnet Fantasiens Øje med Forstørrelsesglas, naar man spejdede i disse Retninger. Og nu og da er man derved sejlet den smaalige Snusfornuft nogle Streger for nær. I et stort historisk Øjeblik er dette lige saa farligt som Følelsesfantasteri.

Den saakaldte »Clausenske Linje« er oprindelig fremgaaet af en redelig Bestræbelse efter at gøre Ret og Skel. Hvad der gav den Magt over Sindene baade i Sønderjylland og her hjemme, var dens tilsyneladende uangribelige Overensstemmelse med den Standard, der har været hævdet paa sejrrig Maade i den sønderjydske Folkekamp gennem et halvt Aarhundrede. Men den tog ikke tilbørligt Hensyn til, at vor Ret har en historisk Baggrund. Nu er den praktisk talt forladt, takket være den Række Tilkendegivelser fra Mellemslesvig og Flensborg, som de forløbne Vintermaaneder har bragt. Vælgerforeningens Februar-Resolution viser dette. Den vidner glædeligt om, at Tillidsmændenes Forhold til Grænsespørgsmaalet er et levende og ikke et blot teoretisk. Alligevel taler heller ikke denne sidste Resolution saa klart, at den er egnet til at skabe Tryghed og stille de oprørte Vande. Samtidig med, at den aabner videregaaende Indrømmelser Syd paa, fastholder den med fuld Ret Selvbestemmelsen, som Grundlag. Men den gør ikke Rede for, hvordan den vil have dette med Selvbestemmelsen forstaaet.

Alle er enige om, at der som Forudsætning for Selvbestemmelsesrettens Udøvelse maa skabes, hvad man har kaldet »fuldt betryggende Vilkaar«. Og der hersker næppe heller afgørende Uenighed om, hvad derved skal forstaas. Men har vi derved naaet det fulde Maal for vor Ret? Her møder vi Sagens springende Punkt. Her er det, det gælder at vinde Klarhed og Enighed.

Til Tanken om Afstemning knytter sig uvilkaarlig Forestillingen om Flertalsafgørelse. Har man fremskaffet »betryggende Vilkaar« for Afstemningen, saa maa derefter den endelige Afgørelse afhænge af, hvad Flertallet vil. Saaledes synes Retfærdigheden at byde. Men *er* dette nu ogsaa virkelig retfærdigt i det foreliggende Tilfælde? Lad os endda se bort fra, at der altid klæber Misligheder ved en tilfældig øjeblikkelig Flertalsafgørelse, og des betænkeligere, naar det er en højvigtig og siden hen uoprettelig Sag, det drejer sig om. Der bliver alligevel noget tilbage, som vi hverken kan eller har Lov til at regne ringe: ingen nok saa »betryggende Vilkaar« vil være i Stand til at udligne det Misforhold, hvori 55 Aars hensynsløs brutale Voldsstyre har bragt Danskheden over for Tyskheden. De to Parter vil trods alt møde ulige udrustede til Væddekampen, ja, endog i pinlig Grad.

Dette bør indrømmes uforbeholdent, samtidig med at Selvbestemmelsesretten som Grundlag for Grænsespørgsmaalets Løsning fastholdes. Man

behøver ikke at frygte for ved en saadan Indrømmelse at komme bort fra Retsstandpunktet. Thi det er selve Retfærdigheden, der kræver den.

Vil man ikke lade sin Forstaaelse af Selvbestemmelsesretten vejlede af Hensyn i denne Retning, da vil man være ilde stedt den Dag, da Grænsen er draget i nøgtern Overensstemmelse med en Flertalsafgørelse. Thi da vil man faa at se livskraftige og talmæssig nævneværdige Mindretal at være havnede paa den forkerte Side af Grænsen. Og disse Mindretal vil omfatte adskillige af de trofaste Forpostkæmper, som hidtil var vor Stolthed og vort Haab i den aandelige Folkekamp. Disse Forposter tilhører baade efter Selvbestemmelsens og Historiens Ret os. Den Kamp, de har ført, er en Del af det danske Folks Livskamp, som skal fortsættes, hvor end Grænsen drages. Men drages Grænsen Norden for disse Forposter, da lader *deres* Deltagelse i Kampen sig ikke opretholde. Vi vil komme til bittert at savne dem. Vi har den Pligt baade over for dem selv og over for vort Folk til det yderste at træde i Skranken for deres Ret. Gør vi ikke det, da vil vi paa hin Dag netop føle det som den, der har tiet til en Uret. Og da vil nogle af vore kæreste Sange fra den sønderjydske Folkekamps Tid efterlade en besk Smag i vor Mund.

For mig hersker der ingen Tvivl om, hvorledes jeg ønsker denne Knude overhugget. Jeg tør ikke begære en Dannevirke-Grænse; men jeg kan heller ikke slaa mig til Taals med en Flertalsafgørelse, selv ikke »under betryggende Vilkaar«. Det ligger mig paa Hjerte, at vi fremdeles løfter den Fane, hvorunder der er kæmpet i Sønderjylland gennem Fremmedherredømmets tunge Aar. Det er en *national* Grænse, vi skal have; men en, som ikke gør Uret mod Danskheden. En, som ikke lader i Stikken, hvad der blev hævdet, ja, vundet i Striden mod det overmægtige Prøjsens Tyranni. Men hvorledes da?

I Sports-Væddekampe kender man noget, man kalder Handicap. Dermed betegnes som bekendt dette, at man i Kampen mellem to ulige udrustede Parter slaar af paa Fordringerne til den svagere; man giver ham visse Forhaandsfordele, et Forspring af en eller anden Art. Man gør dette just af Retfærdighedshensyn. Og man lader en kyndig og upartisk Handicapper fastsætte de nærmere Betingelser efter nøje Afvejen af Chancerne. Bag efter har ingen noget at beklage sig over.

Den Maade, hvorpaa det fremmede Styre i det sidste halve Aarhundrede er faret frem over for Danskheden lader sig passende ligne med, dersom i en Sportskamp den ene Part har benyttet Træningstiden til forsætlig at svække sin Modpart og hindre hans Opøven af Kræfterne. Et saadant Forhold vilde være i høj Grad bestemmende for Handicapperen. Sandsynligvis vilde den, der havde handlet saaledes, overhovedet ikke faa Lov at møde paa Banen. *Saa* radikalt ønsker ingen, at der skal gaas til Værks over for Tyskerne. *Men* man bør ved Afstemningen *nedsætte Fordringerne til de danske Tal* og saaledes give Danskheden et Forspring, hvis Størrelse bør rette sig efter de Forhold, ogsaa paa Landkortet, som først Afstemningens Udfald kan kaste Lys over. En Grænselinje maa jo tage visse baade topografiske og økonomiske Hensyn, ikke mindst naar der er Tale ogsaa om en stor By, som Flensborg, og dens Opland.

Vi skal og bør ikke selv sidde til Doms i en Sag, hvor det som her drejer sig om vore egne dyrebare Livsinteresser. Men vi har den Pligt, frimodig og med Styrke at træde i Skranken for vor Ret. Og de danske Mindretals Sag og Ret er ogsaa vor. Her er jo ikke Tale om enkelte spredte danske Hjem midt i en for øvrigt »kompakt tysk Nationalitet,« men om saadanne danske Samfund, som er med i vor Forpostkæde, men som under ingen Omstændigheder vil kunne gøre sig gældende i en ren Flertalsafgørelse. En baade kyndig og upartisk Handicapper, — en Kommission, i hvis Haand vi trygt kan lægge vor Sag, var det vel ikke saa vanskeligt at tænke sig. Blandt andet burde vore skandinaviske Broderfolk have en Stemme med. Og jeg formoder, at en Begæring i denne Retning vilde finde velvillig Modtagelse ved Fredskonferencens Bord.

En Afgørelse, truffet efter disse Grundlinjer, kunde man maaske enes om at bøje sig for baade i Sønderjylland og i Kongeriget. Saa var Retten sket Fyldest, — sikkert ogsaa Hjertets Ret, som kræver Genforening med alt det, som er og vil være dansk.

Et Møde i Ravsted.

(Sluttet.)

(P. J. Gads Tale fortsat.) Den ærede Taler (Ortmann) omtalte Runestenene fra Slesvig. Jeg maa da gøre opmærksom paa, at de ikke er 2000 Aar gamle, men kun et Tusind, og efter min Mening er det ikke sagnagtige Forestillinger, naar der findes Runer hugget i Sten paa det danske Sprog, men det er saa haandgribeligt et Bevis, som vi overhovedet kan faa, paa, at der har levet en dansk Befolkning paa den Egn.

Men vi behøver ikke at gaa saa langt tilbage. Jeg vil spørge de Herrer, om de kan nægte, at i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede, altsaa for 100 Aar siden, gik det danske Folkesprog helt op til Sli og Dannevirke.

Det undrer mig, at Hr Ortmann forlanger ²/₃ Majoritet som Betingelse for Afstaaelse af Land. Efter min Mening er dog Wilsons Krav om Folkenes Selvbestemmelse kommen frem for at give de smaa Folk, der er undertrykt, deres Ret og Frihed, og ikke for, at de store Folk, som har brugt Vold og Uret mod de smaa, skulde faa denne Uret anerkendt som Ret. Og det er jo det, de forlanger. Nej, nu har Verdenshistorien talt. Tyskland har faaet sin Dom. Nu skal det være forbi med, at den stærke skal raade over den svage. I fuld Frihed skal nu tysk og dansk Kultur mødes og brydes i Sønderjylland til Gavn og Glæde for os alle, det er jeg sikker paa, og ikke til Skade for nogen uden Folkededen. Den vil vi frarive sit Bytte. Den har været slem, det kan I tro, i mange Egne.

Men Danmark skal være Vogter for Friheden. Tyskland har i 54 Aar vist, at det ikke kunde øve Ret og Retfærdighed mod os. Vi kan ingen Tillid have til, at vi under et fremtidigt Tyskland kan faa vor Ret. Nu har Danmark Ret til at prøve. Nu skal vi en Gang have de gode Kort paa Haanden. Og en Ting endnu. Tyskland, det store Tyskland, som det jo sikkert blir igen, vil anderledes kunne tage Vare paa og beskytte de Tyskere, der bor i det lille Danmark, end omvendt Danmark vil være i Stand til at varetage Danskeres Interesser, som bor i Tyskland.

Taleren har lyst efter Ordet Ligeberettigelse. Det tør jeg nok udtale. Faar vi en tysk Befolkning med, saa skal den blive ligeberettiget med den danske. Ja for Tyskernes egen Skyld ønsker jeg, at de sydlige Egne skal med for at de bedre kan opretholde deres Kultur,

Vi staar her midt i Brændingen, hvor tysk Kultur og dansk Aand mødes. Vi danske vælger ikke dansk alene, fordi det nu en Gang er vor Kultur. Det er ikke en Kultur, vi behøver at skamme os ved, naar vi er sammen med Folk af andre Nationer. Danmark har en selvstændig Kultur, og det har Kulturfællesskab med hele Norden, og naar vi vælger saa gør vi det bevidst. Mens i Tyskland Bismarck ledede Udviklingen derhen, at hele den mandlige Ungdom maatte tilbringe to eller tre Aar af deres bedste Tid i Kaserner, under Forhold, der var uværdige for fri Folk at finde sig i, saa har Danmark haft Mænd, som har rejst andre Skoler for Ungdommen. De brugte ingen Vold eller Tvang for at samle dem. Frivilligt flokkedes de i Skarer om Talerstolene. Mens i Tyskland de unge blev udskældte for det værste, der er til, og behandlet værre end Trælle i gamle Dage — jeg kan tale med derom, for jeg har selv været tysk Soldat, saa talte i Danmark Folkets bedste Mænd til de unge om det dybeste og bedste i Livet og aabnede dem Blikket for alt, hvad stort og herligt der er at leve for.

Jeg vilde gerne sige det saa indtrængende, som det er mig muligt, især til de unge, som er her tilstede: Her gælder det ikke, mere om Far og Mor var dansk eller tysk. Nu gælder det selv at vælge. Vi vælger den Kultur, som i over et halvt Aarhundrede har lagt Sten paa Sten til den Bygning, som nu skal rejses, og som hedder Frihed og Ret for alle Folk. Og vi siger nej til den Kultur, som her har budt os, et frit Folk, Trællekaar, og som nu er resulteret i det frygteligste Myrderi, Verden nogensinde har set.« —

Derpaa tog Hr. Jessen, den af de to Talere der bedst forstod Dansk, Ordet. Han sagde, at hvad jeg havde sagt om Voldgiftskendelsen fra Kejser Sigismund, var naturligvis rigtigt nok, men der var nogle nærmere Omstændigheder ved den Sag, som han desværre ikke havde ved Haanden. Hvad jeg havde sagt om de prøjsiske Kronjuristers Kendelse, havde han aldrig hørt før, og han vilde søge at faa den Sag nærmere undersøgt. Han forsøgte at pynte paa sine Udtalelser om Dr. Hollmanns Indberetninger. Det havde jo ikke været hans Mening at forlange nedsættende Beretninger om danske Forhold, men han var dog af den Mening, og deri var Landmændene paa Als og i Sundeved enig med ham, at det havde været »sehr viel leichter« at være Landmand her end i Danmark.

Hans Svar var noget mat. Det maa vist ogsaa Hr. Ortmann have faaet Indtryk af, for nu rykkede han frem, og det viste sig, at han helt godt havde forstaaet, hvad jeg sagde. Med Hensyn til Runestenene gav han mig Ret i at de vel nok ikke var mere end et Tusind Aar, men han mente, at det var af mindre Betydning. Han gjorde opmærksom paa, at disse danske Beboere som bekendt var kommen fra Øerne over til den cimbriske Halvø, da Anglerne og Saxerne herfra var rejst til England. Iøvrigt vilde han blot sige, at han ikke var Historiker, men mere havde beskæftiget sig med Naturfag.

Men han vilde bestemt hævde, at her maatte gamle historiske Forhold ikke tages i Betragtning, her var alene den nuværende Befolknings Vilje afgørende.

Jeg havde ikke Lov til at bruge Ordet Uret om den tyske Bestræbelse for at nationalisere Befolkningen her. Naar vi forkastede saadant nu, saa var det en ny Synsmaade, som var trængt igennem, og den maatte ikke anvendes over for den Tid, der laa forud for dette Princips Opstaaen. En saadan Nationalisering havde været almindelig i hele Verden, han vilde blot henvise til Valonerne i Frankrig og Irerne.

Jeg opretholdt min Paastand, at der var sket os stor Uret. »De rent menneskelige Rettigheder er ikke noget nyt i Verden. Jeg kommer til at nævne Paragraf 5, skønt den jo er slaaet ibjel og begravet saa mange

Gange af Tyskerne. Den viser, at allerede den Gang var Tanken om Folkenes Selvbestemmelsesret fremme, og den taler højt om den Uret, der blev gjort, at vi ikke fik Lov at stemme. Men den værste Uret var den, at Tyskerne vilde tvinge os til at opgive vort Sprog og vor Nationalitet. Saa raffineret, som Tyskerne er gaaet frem her i Nordslesvig, er det ikke set hos noget andet Folk i Verden. Vi er i aandelig Henseende bleven langt værre behandlet end Finnerne af Russerne.«

Her mødte jeg temmelig stærk Modsigelse i Form af Mumlen rundt om i Forsamlingen.

»Ja, de havde da deres Skoler og Højskoler paa deres eget Sprog. Hvad har vi haft?«

Fra flere Sider siges, at vi ikke har lidt Uret. Bl. a. paastaas dette af en ældre Mand, pensioneret Degn. En dansk Mand, ogsaa en ældre Mand, siger: »Degnen maa jo ikke have følt det!«

»Er det ikke at lide Uret, naar Folk bliver tvungen til at sende deres Børn til Skole fra de er helt smaa, 6 Aar, sende dem den hele lange Dag, fra det blir lyst om Morgenen til det er mørkt om Aftenen, sende dem Dag efter Dag hele Ugen igennem til Lærere, der ikke en Gang forstaar det Sprog, Barnet taler?«

Her springer Degnen op og raaber (i sin Ivrighed paa Dansk):

»Hvad gjorde Danskerne før 64? Det kan De vist ikke huske, hvordan Danskerne da sendte danske Embedsmænd ned til tyske Egne for at chikanere Befolkningen.«

Jeg fortsatte: »Jeg vil ikke forsvare den danske Regerings Fremgangsmaade mellem Krigene. Men hvordan regerede Danskerne før 1848?«

Degnen: »Ja det kan jeg ikke huske!« (Latter.)

»Da regerede Danskerne saadan, at Befolkningen Gang paa Gang førte Klage over de tyske Embedsmænd. Den danske Regerings Fejlgreb i den korte Tid mellem Krigene gir ikke et stort Folk som det tyske Ret til en Fremfærd, som der er øvet mod os.

Jeg kan ikke forstaa, at De ikke vil indse, at nu har vi Krav paa, at Spørgsmaalet blir løst paa en for os god og gunstig Maade. En dansk Præst har i »Højskolebladet« gjort det Forslag, at Grænsen skal sættes ved Sli og Dannevirke, og om 27 Aar, det halve af den Tid, vi har været under Prøjserne, skal Befolkningen have Lov til at stemme, om de vil blive ved Danmark for alle Tider, eller om de vil til Tyskland. Og vi sætter ingen Betingelser om $^2/_3$ Majoritet.

Jeg vilde saa gerne, at I skulde give mig Ret i, at vi ikke kan anerkende Forholdene, som de er nu, for afgørende. Vi hævder, at Tyskerne derved faar en stor Fordel af den Uret, de har gjort for 50 Aar siden og igennem de 50 Aar.«

Tilraab: »I kan dog ikke forlange, at vi frivilligt skal gaa til Danmark.«

Begge de tyske Talere havde endnu en Gang Ordet. Hr. Ortmann kom ogsaa ind paa Sagen med Kronjuristerne og lovede at tilstille baade Hr. Jessen og mig nøjagtige Oplysninger om den Sag. Hr. Jessen udtalte bl. a., at det jo var dybt beklageligt, at Slesvig-Holstenerne ikke var gaaet sammen med Danskerne efter 1864; saa havde meget set anderledes ud nu. Allerbedst var det jo, om vi kunde faa et selvstændigt Slesvig-Holsten, saa skulde de ogsaa nok komme ud af det med Danskerne.

Jeg sagde, at saadanne Udtalelser kun kunde glæde mig og for mig aabnede en Udsigt til, at vi dog en Gang vilde komme til at forstaa hinanden. Jeg sluttede med at sige: »Jeg tror nu helt sikkert, at Slesvig kommer til Danmark helt ned til Sli og Dannevirke, og saa faar vi det godt allesammen.« —

Nu rejste Hr. Petersen, Degnen, sig og talte denne Gang paa Tysk. Han sagde, at vi levede her tyske og danske imellem hverandre, og han respekterede enhver ærlig og oprigtig Mand ogsaa naar han var dansk, medens han foragtede en Tysker, naar han ikke var oprigtig. Men en Pjalt vilde han kalde den Tysker, der nu sveg sin Sag. Han citerede andet Vers af Slesvig-Holstenvisen:

»Ob auch wild die Brandung tose
Flut auf Flut von Bai zu Bai,
o lass blühn in deinem Schosse
deutsche Tugend, deutsche —!«

Her gjorde han Ophold, ventede paa Fortsættelsen fra Forsamlingen og modtog da ogsaa Ordet »Treu!« Degnen: »Ja, treu wollen wir bleiben.«

En af Talerne foreslog at synge Visen, og den blev da sungen som den første og eneste Sang under hele Mødet. Amtsforstanderen sluttede derefter Mødet med Ordene:

»Wir sind Deutsche und wollen Deutsche bleiben!«

Det er første Gang, jeg har hørt Slesvig-Holstenvisen synge, og det var i en underlig Stemning, jeg sad og hørte den Forsamling af jævne Bønder og Arbejdsfolk synge den Sang. Jeg vil ikke sammenligne det med den Stemning, der er, naar vi til vore Møder synger vore danske Sange. Ved en saadan Sammenligning bliver hele Tyskernes Møde jo langt fattigere end vore. Men jeg mærkede gennem Sangen en Følelse af Ærlighed og Troskab, som jeg maatte bøje mig for. Jeg har for første Gang mødt det rigtig tyske i Ravsted, og jeg tror, jeg har i nogen Maade forstaaet det.

P. J. Gad.

Spørgsmaal og Tildragelser.

I Ugens Løb.

Hans Frandsen i Gudum er død 87 Aar gammel. Han var en af vort Lands mest fremtrædende Bønder, varmt og dygtigt med i Folkelivet, baade paa aandelige Omraader og i Sammenslutninger om praktiske Formaal. Han kom fra Fyn til Sjælland i 1867 og var da stærkt paavirket af Pastor Rambusch, Vilh. Birkedal og Kold. Paa Sjælland blev han især tiltrukket af Peter Rønne og Ernst Trier. Han blev altid tro mod hvad han havde modtaget i sin Ungdom. Hans Liv var og blev præget deraf, og han øvede Indflydelse i vide Kredse. Der var Glæde og Opmuntring i at møde denne stærke, trofaste Mand. Hans Slægt tager nu, tro imod hans Idealer, Arven op efter ham.

Grundtvigkirken paa Dybbølbjærg?

»Fyns Tidende« har rettet nogle Spørgsmaal til Højskoleforstander *Alfred Povlsen* om hvorledes Tanken om at lægge Grundtvigkirken paa Dybbølbjærg opstod, og hvad der efter Komiteens Mening taler for denne Plan. Af Alfr. Povlsens Svar giver vi her et Udtog:

»Det er Lysten til nu at give de danske Sønderjyder det bedste, vi véd, som har fremkaldt denne Tanke... Medens der havde været saa mange delte Meninger om Kirkens Plads i eller ved København, forekom det os straks, at man fra alle Sider vilde slutte sig til Tanken om at lægge den paa det foreslaaede Sted, fordi Mindekirken ikke kunde finde et bedre Sted, og fordi den ikke kunde finde dette Sted i et bedre Øjeblik.« Paa Spørgsmaalet om, hvorfor Dybbøl er det bedste Sted, svarer Alfred Povlsen med en Henvisning til Sønderborgs Udvidelse paa Sundevedsiden, denne Bys rige Udviklingsmuligheder og den velstaaende og tætte Befolkning, der findes baade i Sundeved og paa Als. »For den vil Kirken paa Dybbølbanke have en central Beliggenhed, og den vil allerede nu kunne samle fra begge Sider til store Kirkemøder og Gudstjenester. Men en Storkirke bygger man jo ikke med Tanken paa Udviklingen i de første ti eller tyve Aar, men med Henblik paa de kommende Tider. — Og endelig er Kirkens Beliggenhed oppe mellem Skanserne og højt over Sønderborg kunstnerisk og æstetisk set aldeles enestaaende.« Da Arkitekten, Jensen Klint, som paa Forhaand var utilbøjelig til at forandre Bestemmelsen om Pladsen, første Gang havde været i Skanserne og set den paatænkte Byggeplads, udbrød han: Pladsen er storslaaet og aldeles glimrende, den kan ikke være bedre. Arkitekt Bentsen gav ogsaa Planen sit Bifald.

»Komiteen var fra Aabenraa til Dybbøl ledsaget af fhv. Rigsdagsmand H. P. Hanssen, som fra første Færd havde tilkendegivet levende Interessse for Planen. I Løbet af nogle Timer samlede han i Dybbøl Mænd fra alle Sogne i Sundeved og Mænd fra Sønderborg og Als. For dem blev Planen forelagt. De blev underrettet om, at denne Kirke ikke blot var tænkt som et Mindesmærke for den danske Stormand, hvis Navn var knyttet til den, men den skulde være en Mindekirke for Folkedaad i alle Retninger, baade vedrørende det danske Aandsliv og Næringsliv.« »*Man havde ikke tænkt, at denne Kirke i alt Fald i den nærmeste Fremtid kunde tjene som Sognekirke, men den skulde som en Storkirke til at begynde med samle en Gang hver Maaned til større Gudstjenester og Kirkemøder, hvor Præster fra hele Kongeriget tilkaldtes til i Forbindelse med Omegnens Præster at gøre Tjeneste. Naar da senere den paatænkte Højskole for Sundeved og Als blev lagt i Kirkens umiddelbare Nærhed, da kunde der samtidig om Sommeren holdes større Folkemøder under aaben Himmel eller i Skolens store Sal.* Kirken skulde naturligvis være tilgængelig for alle kirkelige Retninger i vort Land og iøvrigt benyttes i Overensstemmelse med de Beslutninger, som herom blev taget ved dens Aflevering.« Planen fik uforbeholden Tilslutning ogsaa med Hensyn til den paatænkte Anvendelse af Kirken.

•

Vrigsted Højskole er solgt til Landbrugslærer Johs. Kruse, Haslev, og Gaardejer Roelsgaard Jakobsen fra Vardeegnen. Overtagelse 15. April.

Forstander Kristen A. Lange er bleven Lærer i Historie ved Gjedved Seminarium.

•

Peder Madsen Schmidt i Københoved døde Natten mellem 16. og 17. Februar, 78 Aar gammel. Han var en af Danskhedens gode Støtter paa sin Egn. I »Hejmdal« har hans gamle Ven J. N. H. Skrumsager og den Forfatter, der skriver under Mærket A—ø, givet ham et smukt Eftermæle. En Søn af den afdøde er Højskoleforstander M. P. Schmidt, Nørre Ørslev.

•

En Bog om *H. P. Hanssen* er nylig udsendt af Højskolelærer *Fred. Nørgaard*. Mange vil modtage denne Bog med Glæde. Og den er skrevet med Fred. Nørgaards kendte Dygtighed til at skelne mellem væsentligt og uvæsentligt, saa det er lykkedes paa 100 Sider at give et samlet Billede af denne Mands Liv, der i en saa sjælden Grad er fyldt af Handling. Bogen er udkommen i Rækken »Folkets Førere« og er meget billig (2 Kr.)

•

Hvordan Flensborgresolutionen vedtages.

I denne Tid kan man jævnlig læse i Blade, at Flensborgresolutionen er bleven enstemmig eller næsten enstemmig vedtaget saa her saa der. Og man spørger uvilkaarlig: Vil det danske Folk nu forlade den Selvbestemmelsesret, hvorpaa vi har bygget vort Genforeningshaab? Har vi intet lært af Nederlag og Lidelse? Vil vi nu, da der er Mulighed for en god, fredelig og varig Grænseordning med Tyskland, i Stedet for vende Tyskernes Revanchetanker mod os?

Naa, saa galt er det vel ikke, i det mindste ikke, hvis Flensborgresolutionen vedtages paa samme Maade andre Steder som her i Oksbøl — hvad Bladreferater kan tyde paa.

Der blev under Forhandlingen betonet, at de danske Sønderjyder var bleven enige om den tredje Aabenraaresolution, og derefter spurgt, om man ikke kunde sætte den under Afstemning i Stedet for Flensborgresolutionen — især da Talerne hævdede, at de to Resolutioner i Realiteten hævdede det samme. Men Svaret lød, at de Sønderjyder, der havde givet Stødet til Flensborgbevægelsen, ønskede Flensborgresolutionen vedtaget. Saa blev der anmodet om at stemme paa Punkt 1 for sig og Punkt 2 for sig. Det nægtedes under Henvisning til de føromtalte Sønderjyders Ønske. Der skulde saa først stemmes mod Resolutionen. Dertil blev sagt, at det var da rimeligst først at se, hvem der stemte for. Svaret var en ny Henvisning til Resolutionens Fædres Ønsker. Saa skulde der stemmes imod. Gjorde man det, stemte man ogsaa mod Punkt 1; følgelig stemte ingen imod. Derefter stemtes der for Resolutionen; det gjorde ca. 40 af en Forsamling paa mindst 125. Derefter takkede en af Talerne for den udelte Tilslutning — hvis jeg da forstod ham ret. Og næste Dag gav et af Egnens Blade en Med-

delelse om den overvejende Tilslutning, Resolutionen havde faaet.

Vi, der var til Stede, kan vurdere dette Afstemningshumbug for, hvad det var; men det er stor Uret mod de danske Sønderjyder — og det er den langt overvejende Del — der kæmper for at holde den Selvbestemmelsesrettens Fane ren, hvorunder de har kæmpet i over 50 Aar, at de skulde tro sig svigtet af det danske Folk. Dette er Hovedaarsagen til, at dette kommer frem.

Jeg kan heller ikke tro, at det har været ledende Sønderjyders Mening saadan at snyde sig til et tilsyneladende Resultat. Nu er desuden alle ledende danske Sønderjyder enedes om den tredje Aabenraaresolution, og alle deres Blade har udtrykt Glæde over den. Og den kan alle danske i Kongeriget ligesaa samles om. Kan vi saa ikke faa denne Flensborgresolution standset; den vækker kun Splid baade her og der, og den sætter ondt Blod gennem den Maade, hvorpaa den søges gennemlistet.

Genforeningen med Sønderjylland vil blive den største Oplevelse og Glæde, Danskerne har haft i mange, mange Aar. Nu bør denne Glæde ikke ødelægges ved unødig Splid.

Oksbøl, den 18. Februar. *Kr. Kolding.*

*

En Sang om Sønderjylland.

Ved de mange Møder, der for Tiden holdes vedrørende Sønderjylland, synges der nye Sange, passende til Lejligheden og skrevet af forskellige Forfattere og af forskellig Værdi.

Mærkelig nok har man, som det synes, ikke faaet Øje paa den skønneste Sang, der er skrevet under denne Tids sønderjydske Stemninger og offentliggjort ved Nytaarstid i »Berlingske Tidende«, nemlig Digtet »Sønderjylland« af Henrik Pontoppidan. Det er i sin jævne ukunstlede Form helt Poesi og rummer en Følelse saa ægte, at der ikke kan gives et finere og kærligere Udtryk for alle Danskeres fælles Glæde over Genforeningen med Broderfolket sønden Aa.

Der burde skrives en original Melodi til dette Digt, saa det ret blev Folkets Eje, men det er paa Grund af dets almindelige Versemaal ikke vanskeligt at finde en Melodi, det kan synges med, og det var vel værd at synge ved de mange festlige, sønderjydske Møder.

Enhver, der har Sans for Poesi, vil være Henrik Pontoppidan taknemmelig for »Sønderjylland«, der viser, at den overlegne Prosaist og kølige, kritiske Forfatter ogsaa kan synge ud af Hjertet, saa det gaar til Hjerte og fremkalder milde Vaarfornemmelser efter en mørk og haard Vintertid.

For dem, der ikke har lagt Mærke til Digtet, fremsættes det her. *J. V.*

Sønderjylland.

Det lyder som et Eventyr, et Sagn fra gamle Dage:
en røvet Datter, dybt begrædt, er kommen frelst tilbage.

Det sker, hvad som et Drømmesyn har straalet for vor Tanke,
til Sommer vajer Dannebrog igen fra Dybbøls Banke.

Hvad knapt vi turde hviske om i Krogen mellem Venner,
forkyndes nu paa Dansk og Tysk som Løfteord fra Frænder.

Velkommen hjem til Moders Hus, vor Søster, Hjertens kære!
Saa bleg du blev i Kæmpens Favn i Striden for din Ære.

Du sad i Bolt og Fangejern til Spot for vilde Drenge.
Seks Tusind unge Sønners Liv var dine Løsepenge.

Men du vil ingen Sørgefest: mens Taaren Øjet blænder,
du skjuler stolt, hvad ondt du led i hine Bøddelhænder.

Du kommer klædt i hvidt og rødt og smiler os i Møde.
Hil dig vor Moders Øjesten, i Nytids Morgenrøde!

Henrik Pontoppidan.

*

Mødet paa *Liselund*, som var bekendtgjort til sidste Halvdel af Marts, aflyses, da den spanske Syge endnu optræder kraftigt mange Steder i Landet. Det 14 Dages Sommermøde begynder Søndagen den 3. August. Indmeldelser sendes til Niels Dael, Liselund pr. Slagelse.

*

Et Svar fra *V. Brücker* til *Morten Larsen* vil blive optaget i næste Nummer.

*

»Droslen slog —«

To Indsendere, fhv. Højskoleforstander Niels Højgaard og pens. Lærer H. Kristensen, som begge har kendt Provst Esmann personlig, gør opmærksom paa endnu en Fejl i Sangen »Droslen slog —«. Der staar i mange Sangbøger i Verset om Hjejlen: »længe lød dens Sang«. Overfor begge Indsenderne har Sangens Forfatter betonet, at der ikke skal staa »længe«, men »bange«.

INDHOLD.

Holger Begtrup: Hjalmar Helweg: N. F. S. Grundtvigs Sindssygdom.
Poul Lindholm: Den store Skolekommission. IV.
Johannes Monrad: Grundtvigs Hus.
Aage Møller: Gammelt og nyt om Højskolen. VI.
Carl Hanssen: Tale ved L. Maltesens Jordefærd. Med Billede.
Thordur Tomasson: Vor Ret.
P. J. Gad: Et Møde i Ravsted.
Spørgsmaal og Tildragelser. I Ugens Løb.

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 10 Fredag den 7. Marts. 1919

SVAR.

Jeg takker Morten Larsen for udførligt svar! For 20 år siden måtte jeg nøjes med fornem afvisning.

For straks at faa det til side: Jeg har taget fejl med »myggen«. Jeg havde forstået det, som M. L. vilde indrømme, der var »en smule myg« at nedsluge ved »Kirkeligt Samfund«, men han har ret: Saadan kan det ikke forstås. Morten Larsen var umanerlig grov i den anledning, men den lettelse og tilfredsstillelse, som dette så øjensynligt skaffede ham, kan jeg så godt unde ham. Jeg har før taget fejl, vil sagtens også gøre det i fremtiden. Jeg har også set andre tage fejl. Selv M. L. kan tage fejl. I denne artikel vil fremkomme et eksempel paa, at han endog kan tage fejl af, hvad han selv har skrevet. Han har også taget fejl af noget, jeg skrev:

Jeg skrev: »vil man tage det meget højtideligt, kan man jo godt sige, at det er en lidet sømmelig leg med alvorlige ting . . . men det kan netop ikke nytte at tage det højtideligt«. Altså, jeg siger udtrykkeligt, at det vilde være at gøre alt for meget væsen af det (dimispræken, ordination m. v.) at kalde det sådan. Ikke desto mindre skriver M. L., at jeg »gaar med til noget, der står for ham (mig) selv som en lidet sømmelig leg med alvorlige ting«, og så holder han med den tekst en rigtig køn lille præken for mig!

Jeg går dernæst over til

I.

Ordination og præsteløfte.

Morten Larsen fortæller, at han var et almuesbarn og endnu 29 år gl. havde »en god del af almuesbarnets naive avtoritetstro i sig«.

Ja, det kan man jo mærke på det hele. Og det forklarer en ikke så lidt om, hvorfor han synes ude af stand til at forstå, hvordan det stiller sig for en anden, der kommer med helt andre forudsætninger.

Jeg er intet almuesbarn og har så godt som ikke kendt til naiv avtoritetstro. Inden jeg var 20 år gl., havde jeg havt lejlighed til på nærmeste hold at se de avtoriteter, der hedder penge-, stands-, fødselsaristokrati, æmbedsstand, deriblandt den højeste gejstlighed. Set dem, så jeg ikke havde mindste respekt for disse avtoriteter og derfor, inden jeg blev 22 år, forlod den eller de verdener, hvor jeg mødte dem, for aldrig at vende tilbage til dem.

Men derfor var det jo ikke underligt, at jeg, 27 år gl., kunde møde hele ordinationsavtoriteten med den fuldstændigste respektløshed. Da jeg gik hen for at blive ordineret, gik jeg ikke til noget, der for mig havde nogen kristelig, ja end ikke nogen gudelig værdi. Jeg gik til møde med folkekirkens autoritet, som stillede krav til mig om dette møde, fordi jeg ellers ikke kunde tiltræde det æmbede i folkekirken, hvortil kongen havde kaldet mig. Jeg kændte meningen med dette møde: man vilde sikre sig, at jeg som redelig mand ikke vilde tilsnige mig

de goder, som æmbedet vilde skænke mig, så jeg ikke hemmelig var katolik, mormon, kvæker e. sl., men ærligt så mig selv som tilhørende en af de retninger, hvis forkyndelse og færd var lyst i kuld og køn af folkekirken.

Derom havde jeg fuld forvisning. Jeg var udgået fra Vartov kirke, følte mig i nøje slægtskab med den præst, der virkede dær, og den kres, der samlede sig dær. Jeg vidste, at jeg vilde noget ganske lignende.

Så gik jeg da roligt til det møde. Som en borger, der havde en borgerpligt at opfylde og ikke vilde snyde borgerskabet. Og det var da ikke noget at blive særlig højtidelig over. Så lidt virkede det da også, så jeg nu i disse dage har opdaget, jeg ikke véd, om det foregik i Ribe domkirke eller i Frue kirke i København — noget synes mig at tale for det ene, noget for det andet.

Hvilke kunster der i det enkelte skulde foregå, havde jeg ringe anelse om, og de gjorde så lidt indtryk på mig, så jeg husker, jeg med en vis nyfigenhed løb det igennem, da der nogle år efter i et blad, måske dette, fremkom en ret udførlig skildring. Kun ét har jeg bevaret i klar erindring: Pludselig kom der bevægelse i de til stede værende ornatklædte præster, og jeg følte i mit hovede, som det syntes mig, en hel skare fede, magre, klamme, tørre, varme eller kolde hænder. Man fristes ved det opstående ubehag til at give et ordentlig klask, så alle disse næver kunde flytte sig i en fart — hvad har de at bestille i ens hoved! Men sådan noget gør man jo ikke, man er jo et pænt menneske, og man besinder sig på, at man jo må finde sig i, hvad folkekirken nu har fundet på at omgive »højtideligheden« med.

Mere naive sjæle får sagtens ikke sådanne slemme lyster. Grundtvig var netop også 27 år, da han blev ordineret, og — uklar, som han endnu var, og tilmed sygelig — fandt han det opbyggeligt og trøsteligt med disse præstehænder — senere slog han dem væk.

Men så var der altså også dette »løfte«, som blev aflagt »for den alvidende Guds ansigt«.

Min modpart har fået denne i og for sig yderst simple ting incfiltret i så meget personligt om mig, så jeg deraf nødes til først at beskæftige mig lidt med ham.

Der er i M. L. som i så mange andre noget logisk og noget fromt. Det ejendommelige ved ham synes at være, at disse to indgredienser har svært ved at indgå forbindelse. Da han i fjor var ude efter hr. Bårris,* var han logiker og ikke synderlig from. Nu forleden tog han sig fromt af samme Bårris og var da ikke synderlig logisk. Ja, agtede end ikke på fromhedens egen logik, idet han tilgav præsten Bårris, at han havde kanøflet redaktøren Bårris ** Det faldt ham ikke ind, at det muligt kunde være hr. B. ubehageligt at »sidde sammen« i bestyrelse med den mand, der havde trakteret hans ene halvdel sådan, og som sad og betragtede ham i stille undren over, at der dog var noget godt i den anden halvdel, der nu nærmest gjorde sig gældende. Nej, hvilke bagateller — Morten Larsen står der jo med bred, tilgivende favn! — Men endelig blev det jo, noget ulogisk, slet ikke bemærket, at det egentlig ikke var for at fremkalde denne scene, jeg havde gjort min bemærkning om hans og hr. B.s mellemværende. — —

M. L. takkede mig for, at jeg har hævdet, at den danske folkekirke er noget helt andet end den kristne menighed. Så længe vi bliver inden for logiken, tør jeg vel slutte: M. L. er enig med mig og andre i, at folkekirken er en »borgerlig indretning«. Men hvad bryder M. L. sig om

---

* Hr. Bårris, der næsten hver uge nævner andres navne i sit blad, kan nok tåle at få sit navn nævnet et par gange i dette blad, tilmed da det sker i anledning af noget, som har været fremme i bladet om og ved ham selv.

** Også af følgende grund kan jeg ikke godt undgå at nævne hr. B. igen: Jeg må nemlig undre mig over Morten Larsens påstand om i sin tid kun at have taget sig af hr. B.s virksomhed som redaktør, hvorimod han meget vel kan have gode tanker om samme mand som præst. Han begyndte (nr. 22 i fjor) »hr. sognepræst Bårris«, angreb ham for en artikel om et spørgsmål, hvori han forsvarede sognepræsterne, og M. L. spurgte, om disse »kan være tjænt med et saadant forsvar«. Han erklærede, at han »efter det foreliggende« måtte anse hr. B. for »at forstå sig meget lidt på kristendom og de krav, der kan blive stillet til dens forkyndere«. Og han sluttede med: »jeg tør ikke råde nogen, der vil have hjælp til at klare deres tanker om kirkelige forhold, til at søge netop til ham. Jeg er bange for, de kommer til den urette«. — Det kniber åbenbart M. L. ikke at løbe sur i sine dobbeltmennesker. Almindelige dødelige må nemlig opfatte denne hans artikel som et angreb på præsten B. og vil mene, at M. L. for den måtte tilgive redaktør Bårris, at han havde klapset præst Bårris.

logiken, når fromheden tager ham! Nej, så holder han mig ikke mindre end 4 gange i næsen, at jeg har lovet det og det »for den alvidende Guds ansigt« — den gang folkekirken ordinerede mig!

Som student blev jeg en gang kaldt op i retten for at vidne mod en, der havde tilnarret sig penge af mig ved at præsentere mig et papir med bevidnelser af kændte mænd, hvis navne han havde efterskrevet. På assessorens spørgsmål erklærede jeg mig villig til at aflægge ed. Edsformularen blev oplæst, og jeg aflagde eden? Kunde nu denne assessor, statens håndlanger, mig ganske ubekændt, ved at læse noget op af en bog, bringe mig og min Gud i forbindelse med hinanden? Nej! Havde jeg i den stund blandet den Gud, jeg troede paa — for jeg troede på ham — ind deri på assessorens og bogens bud, saa havde jeg følt mig som den, der gjorde mig skyldig i grov gudsbespottelse.

Hvad betød da det hele? Det betød, at man bad mig at sige, hvad sandt jeg vidste om sagen, at sige dette og intet andet. Og dette ønske opfyldte jeg som ærlig mand. Jeg gjorde dermed min borgerpligt over for samfundet, sådan som det kunde kræve det af mig. Det anvendte til at stille dette krav nogle over måde kedelige og fjollede ord. Men hvad kom det mig ved, det lod jeg samfundet om. Jeg opfyldte jo dets fordring om at sige det sande, jeg vidste, og jeg lod så for resten alle de for mig tomme og uvedkommende ord gå ind ad det ene og ud af det andet øre. Fordi samfundet tåbeligt mener at kunne lave en religiøs forestilling ud af det, lader jeg mig ikke tvinge til at gå ind på tåbelighederne. Når der da var dem, som siden spurgte mig, om det ikke var ubyggeligt at aflægge ed, så svarede jeg, som sandt var, at der ikke for mig havde været det mindste ubyggelige i at fortælle, hvad sandt jeg vidste om den foreliggende sag; og det var dette, jeg anså samfundet for berettiget til at kræve af mig, hvorimod jeg meget skulde have mig frabedt, at det vilde blande sig i mit private religiøse liv, hvortil det da heller ikke havde magt, hvad det så for øvrigt kunde falde på at traktere mine ører med.

Det som er det hæslige ved »mened«, er da ogsaa dette, at en borger stiller sig op og bedrager samfundet, i stedet for på dets opfordring at sige sandheden. Men samfundet har slet ingen magt til at føre ham, så lidt som ind i, så lidt ud af hans mulige gudsforhold, bestæmme en mer eller mindre varm plads for ham i Helvede, eller hvad det nu ellers er for skræmmebilleder der køres op med i edsformularen.

Sådan just ved ordinationen. Som jeg ikke gik til noget, der for mig var af kristelig eller gudelig betydning, således gik jeg ikke derfra som den, der ved den lejlighed havde havt nogt særligt møde med min Gud. Jeg havde ikke været for hans ansigt eller givet ham løfter — hvad jeg i det hele aldrig har indladt mig på. Jeg gik derfra som den borger, der har opfyldt sin borgerpligt. Jeg havde vedkændt mig, at jeg fandt mig fuldt berettiget til at overtage det mig givne æmbede, idet jeg vidste med mig selv, at jeg opfyldte borgerskabets betingelser derfor.

Samfundet havde lavet denne simple ting græsseligt til med en mængde forloren højtidelighed, med mange buldrende ord. Samfundet dærom! Hvad kom det mig ved? Det havde fundet på i sine formularer at indsætte: »for den alvidende Guds ansigt«. Hvad kom det mig mere ved, end om det havde behaget det at pynte op med Zevs eller Odin eller Fanden. Hvordan skulde vel den mand, som ved den lejlighed, latterlig udstafferet, træder frem som organ for den borgerlige indretning folkekirken, for at foretage den yderst borgerlige og menneskelige handling at »ordinere« præster til den, have magt til at etablere et forhold mellem mig og min Gud?

Nej, det går virkelig langt over hans magt. Jeg lader mig ikke tvinge ind på de veje af ham. Om han så nævner ordet gud, tillagt ikke blot »alvidende«, men alle den folkekirkelige lærebogs »egenskaber«, så nævner han for mig blot en papirsgud — som jeg jo da heller ikke véd noget om, hvor vidt denne æmbedsmand virkelig kan tage den levende Guds navn i sin mund —, og den betyder intet for mig og har ikke mere med min Gud at skaffe, end når en ung pige pjatter: ved Gud i himlen og højeste rige.

Den pragtfulde bispekåbe, de mange præster i ornat, deres ragen i mit hoved imponerer mig ikke, og lige så lidt de ord, man behager at bruge. De skyller hen over hovedet, og når

handlingens gang kræver, at jeg skal svare ja, svarer jeg det selvfølgelig i den mening, som spørgsmålet fornuftigvis ene kan og skal have: jo, Deres højærværdighed, jeg anser mig for fuldstændig berettiget til at overtage det æmbede, som aller nådigst er givet mig, lige så berettiget som De til Deres.

Og således bliver da alt det opstyltede, der er anvendt ved »højtideligheden«, begrænset til noget aldeles ydre — mens det kan være farligt nok for naive sjæle — den hele historie er draget ganske og aldeles ned på jorden, hvor folkekirken og alt hvad den foretager sig, hører hjemme.

Den præken, som M. L. på en 3—4 spalter holder for mig i anledning af min forvorpenhed, og som efter de bedste mønstre begynder med hans »store sorg« over denne, for så at ende i undren over, at der side om side med så megen slethed kan bo noget godt — den er lutter spildte Guds ord på Balle Lars.

Hovedanklagen er: jeg mente ikke noget med mit løfte. Jo, jeg gjorde! Ikke, hvad M.L. mente og derfor med vold og magt vil, at jeg også skal have ment. Men jeg mente, at der blev truffet en aftale mellem en repræsentant for folkekirken og mig om, at jeg vilde gøre det arbejde, jeg nu skulde gøre, inden for folkekirkens ramme, i overensstæmmelse med strømninger, der i tiden havde gået igennem den med fuld ret, og ikke i medfør af noget, der var dens væsen fremmed. Denne aftale blev fra min side truffet i fuld sandhed og med den fornødne alvor — men jeg lod mig ikke lokke af det ydre højtidelige apparat til at gøre det til en religiøs, end sige kristelig akt. Det vilde for mig have været den højeste personlige usandhed og et vrængbillede af alvor.

Men nu Morten Larsen, der mener, at han var fremme for den virkelige levende Guds ansigt, som han selv tror på, altså aflagde sine løfter til ham! Han fortæller os, at han ganske vist på ordinationsdagen ikke følte sig i strid med skriften og de symbolske bøger. Men efter hånden »tilkæmpede han sig en selvstændig opfattelse« og blev klar over, »at der var både det ene og det andet, som afveg fra de symbolske bøger«.

Hvordan kunde han få en anden opfattelse, endog tilkæmpe sig denne, som dog tyder på frivillig virksomhed og viljesanspændelse? Han havde jo lovet Gud lige det modsatte! Ved den svageste ændring måtte han jo føle sig i splid med sin Gud, drives til at gøre alt for at holde det gamle fast! Nej! han »kæmpede« sig frem til noget andet. Allerede i 1884, da jeg havde den ære at træffe ham i Paris, syntes »afvigelserne« at være blevne ikke så ganske ringe. Og dog blev han ved at gå i dette i mange, mange år! Med det højtideligste løfte paa sig, aflagt for hans egen Guds ansigt, begik han løftebrud på løftebrud — »både det ene og det andet« — fremkaldte og øgede dem frivilligt, i personlig kamp!

Og hvordan gik det med dyden? Efter sine egne ord har han på hin dag forpligtet sig over for sin Gud til at være »et eksempel på alle kristelige dyder«. Har han været det, eller er det ikke også dær under tiden gået lidt skralt? Til den almindelige sorg over dydens svaghed har jo i så tilfælde måttet føje sig en knugende følelse af det forfærdelige i, at det tillige var et brud på det Gud givne dyre løfte. Man skulde tro, det måtte slå sin mand til jorden. Men M. L. bar det, bar det i 30 år!

Han var ikke, da han gav løftet, klar over, at folkekirken var en borgerlig indretning, han var fuld af avtoritetstro på dens guddommelige magt og myndighed, han, almuesbarnet blev højligt imponeret af bispekåben, de mange præster og deres hænder, det hele højtidelige antræk. Det er der jo ikke noget at sige til. Og det er jo kun så rimeligt, at han så også troede, at alt dette havde magt til at sætte ham og hans Gud i forhold til hinanden, og derfor sagde han »under frygt og bæven« sit ja, som om det var sagt til Gud selv.

Men da det senere klarede sig for ham, at folkekirken var en yderst borgerlig indretning, der kun kunde forpligte på sig selv og sin egen guddommelighed, der mildest talt altså var noget tynd — ja så er det mærkeligt, at han, den hårdt betyngede ikke drog et befrielsens pust: det er da godt, jeg nu opdager, at jeg ikke har været inde i en så forfærdelig leg som det at give livets Gud løfter, umulige at holde, om altid at tænke og mene, hvad andre mennesker har lavet sammen, og som falskelig giver sig ud for at være noget guddommeligt! Det havde man fået bildt mig naive sjæl

ind, at jeg gjorde. Men nu ser jeg da klart, at jeg bare gav det borgerlige samfund løfte om, så længe jeg tjænte i dets kirke, ikke at komme uden for dennes grænser. Og det har jeg holdt, for jeg véd méd mig selv, at jeg i det hele har villet det samme som en hel mængde andre, der med al ære har kunnet tjæne i den kirke.

Men nej! Han fastholdt, at han havde forpligtet sig over for Gud. Men han »trøstede sig med, at han alligevel følte sig i overensstæmmelse med det, som var den inderste mening i den livsstrøm«, som de symbolske bøger var født ud af. En højst mærkelig »trøst«, da han dog udtrykkelig havde »kæmpet« for at vinde opfattelser, der afveg fra dem, han havde lovet sin Gud altid at nære. Mere logiske og mindre fromme mennesker vil synes, at dette bliver omtrent: jeg har brudt mit løfte til dig, min Gud! men jeg trøster mig med — ja med, at jeg har brudt det!

Så endelig blev det ham da også for svært, og han gik ud af den folkekirke, der bandt med sådanne løfter. Mon det nu virkelig hjalp?

Jeg kan forstå, at når man har givet folkekirken løfter, så er man løst fra disse løfter, når man forlader den. Men kan man på den måde slippe fra løfter, man har givet Gud? Måske M. L. kan komme fra det med løftet om en bestæmt lære, idet han siger: jeg har kun lovet Gud at forkynde den lære, så længe jeg har et æmbede i folkekirken. Men kan han også slippe fra det med dyderne? Kan han sige til Gud: Jeg lovede dig at være et eksempel på alle kristelige dyder, men du kan nok forstå, at nu da jeg tager min hat og går ud af folkekirken, er den ikke længer?

Morten Larsen brugte om min betragtning af denne sag et slemt ord, som indeholdt en dom over min karakter. Jeg skal ikke karakterisere hans standpunkt. Jeg synes jo egentlig ikke, vi har noget at gøre med at dømme hinanden. Jeg overlader læserne at vælge og vrage. — —

Folkekirken er en borgerlig indretning, en organisation. Og denne har det store fortrin, at den er så meget rummelig. I den mødes Jesper Brokmand, Bastholm, Balle, Grundtvig, Mynster, H. G. Clausen, H. N. Clausen, Birkedal, Vilh. Beck, M. Pontoppidan, Moe. Den binder, som enhver organisation, men den binder med så sært bløde og elastiske bånd, så man i grunden aldrig mærker dem. Der er intet i vejen for at tænke sig, at den organisation, M. L. med rette kalder sin frimenighed, kan binde ikke så lidt fastere. Det tror jeg imidlertid ikke, men jeg tror ganske vist heller ikke, den gør friere. Jeg har levet 9 år uden for folkekirken og mærkede ikke det mindste til, at jeg nu skulde have det friere end før.

Men havde jeg valgt at blive i den stilling, er jeg ikke ganske sikker på, hvordan det var gået. Når et fremmed menneske nu træder ind i min kirke, har han, om han holder sig til den organisation, jeg er indføjet i, ikke på forhånd nogen fordring at gøre m. h. t. om det bliver noget i retning af M. Pontoppidan, Moe, Carl Koch, han får forhold til. Var vi derimod frivilligt organiserede som frimenighed, vilde han måske — jeg tør i al fald ikke helt bestæmt modsige det — have ret til at gøre visse fordringer gældende. Og jeg vilde i så fald føle det som et tryk.

V. Brücker.

Gammelt og nyt om højskolen.

(Sidste stykke).

VII.

Højskolen har altid staaet aaben for alle, der vilde søge den, og hvis højskolen nogen sinde skulde svigte denne grundregel, var dens dage talte. Men højskolen skal ikke indrette sig paa at kunne tilfredsstille alle. Dette forekommer mig at være saa ganske simpelt og lige til. Ingen Skole kan byde paa alt, tværtimod, enhver byder paa noget ganske bestemt og afgrænset. Hvad højskolen tilbyder ungdommen er vel mere omfattende, end hvad en fagskole tilbyder, men en højskole er dog ikke noget saa udflydende, at den er ubestemmelig. Den tilbyder ungdommen livsoplysning til menneskelighed og folkelighed. Og den del af ungdommen, som ikke har nogen trang i disse retninger, eller som paa grund af for stor ungdom ikke er vaagnet til denne trang, skal højskolen lade være i fred, og den skal ikke lokke denne ungdom til sig ved kvart-

eller halvomdannelse til fag- eller klasseskole. Naturligvis har man prøvet paa at give en saadan omdannelse af højskolen et ideelt skær, for naar man har optaget fag som kjolesyning, madlavning, landbrugsfag, haandværksfag, gymnastikuddannelse o. s. v., saa har man sagt, at det jo ingen skade kunde gøre, og at man derved fik tag i elever, som ellers maaske ikke kom, og at der dog var en mulighed for, at forbindelsen med selve det egentlige i højskolen kunde faa *nogen* betydning for dem. Denne mulighed turde jeg i og for sig godt benægte, men jeg vil dog ikke gøre det, fordi jeg ikke vil gøre noget uvæsentligt til noget betydningsfuldt. Hovedsagen er nemlig, at de elever, som kommer paa højskole for at faa fagkundskaber, sammen med de elever, der kommer paa højskole for at faa deres »skolekundskaber genopfriskede«, eller blot fordi det er moderne, eller fordi de skal »have det godt« en lille tid, danner en dødvægt, som trykker højskolen, ja truer med at berøre selve højskolens livsnerve i dens sundhed og friskhed. Det er et bedrageri mod hovedflokken af højskoleelever at give denne dødvægt berettiget plads indenfor højskolen, fordi der baade i foredragssalen og udenfor timerne maa tages et hensyn til disse elever, som ikke kan følge med i det egentlige.

En hel del af de alt for unge elever vilde ogsaa forsvinde ved en modforholdsregel fra højskolens side.

Hvad er der da at gøre?

Højskolen skal først og fremmest holde sig fri for al faglighed, og der skulde da nok blive fagskoler, hvis lærere var prægede af »højskoleaand«. Vi har jo allerede landbrugsskolerne.

Dernæst skal højskolerne i en helt anderledes grad end hidtil fordre et personligt arbejde af sine elever. Ungdommen har vist ikke tidligere været moden til boglig syssel, men det tror jeg den er nu. Højskolen selv har gennem to slægtled haft en stor indflydelse i retning af at opdrage haandens arbejdere til boglig syssel, og de nuværende bedre biblioteksforhold virker i samme retning. Men som forholdene nu er paa højskolerne, kan der ikke virkningsfuldt afhjælpes en stor mangel i ungdommens udvikling. De store skoler er for store, og dødvægten af elever er i alle højskoler for stor.

Eleverne skulde have tiden f. eks. fra middag til kl. 4½ overladt til eget brug, saadan at de i den tid læste, skrev, regnede, syede, gjorde hvad som helst de havde *lyst* til, naturligvis som et *arbejde* under vejledning og retledning af lærerne. Eleven faar anvisning paa, hvilke bøger han skal bruge, han faar vejledning i at læse »med pennen i haanden«, og han giver som stilopgave besked om, hvad han har faaet ud af sin læsning. Dette arbejde skulde have skoletimernes præg over sig, altsaa som noget, man ikke kunde unddrage sig fra at deltage i.

Om eleverne nu magter dette? Ja, magter de ikke mere, kan de dog læse Ingemanns romaner eller lignende gode bøger.

Noget saadant vilde faa værdi ikke blot for højskoletiden, men ogsaa efter denne. De fleste mennesker skal *lære* at læse, som de skal lære alt andet. Og i selve højskoletiden vilde en vanskelighed være løst, som eleverne lider meget under: de mange høretimer. Der vilde blive een foredragstime om dagen, menneskeslægtens levnedsløb fra før Adam og Eva til H. P. Hanssen-Nørremølle. Saa vilde der blive en faglig høretime om dagen: Litteraturhistorie, samfundslære, geografi o. s. v., og disse fag kunde da yderligere i en time om dagen uddybes, i samtale- eller spørgeform i foredragssalen i fællesskab eller i mindre særhold. Naar saa dertil føjes dansk, regning og gymnastik, var timeplanen færdig.

Men alt dette kan, som sagt, ikke lade sig gøre nu, da der vilde være for stor en del af de nuværende elever, der ikke i saa høj en grad kunde overlades til sig selv og eget arbejde. Derfor maa disse først falde fra, ved krav fra højskolens side, f. eks. om mere personligt arbejde, disse elever, som ikke *er* højskoleelever.

Aage Møller.

TIDENS STRØM

Forslaget til et folkeforbund.

Det lader sig ikke nægte, at det forslag til et »Folkenes forbund«, præsident Wilson 13. februar forelagde på 14 staters vegne, er stærkt præget af at være udgået fra de sejrrige magter, særlig de fem stormagter, der også nu har alle de væsentlige afgørelser i Paris i deres hænder: De forenede stater, Det britiske rige, Frankrig, Italien, Japan. Det viser sig i, at stormagterne forbeholder sig flertallet (5 af 9) i »det udøvende råd«, hvori forbundets magt midtsamler sig. Det ses af, at de 14 stater selv skal bestemme, hvem flere de vil give adgang til deres høje samfund, samt af den højhedsret, forbundet under visse omstændigheder tager sig over sådanne stater, der vil eller må stå uden for det.

De engelske korrespondenter beretter da også, at Wilson ingenlunde har fået sin vilje på alle punkter. De tilvante tankegange, repræsenterede bl. a. af Clemenceau, har tydeligt nok stor magt over sindene. Alligevel, når man husker på, hvilken modstand der har været at overvinde for at nå så vidt, kan man forstå, at Wilson udtaler sig med tilfredshed om det foreløbige resultat. Og ændres kan det endnu; man tør håbe, at f. e. de neutrale småstater får lejlighed til at gøre deres synspunkter gældende inden den endelige vedtagelse.

Forslaget falder praktisk talt i tre afdelinger:

1. Folkeforbundets forfatning. 2. Midlerne til at hindre krige. 3. Andre fælles opgaver. Der skal her siges lidt om hver af dem.

*

1. En hovedvanskelighed ved byggelsen af forfatningen har været, at på den ene side må alle de deltagende magter have ret til at gøre sig gældende som stater, medens man dog på den anden side ikke kan lade småstater som f. e. Honduras eller Paraguay få samme indflydelse som f. e. De forenede stater, hvis folketal er så mange gange større. Forslaget løser vanskeligheden ved at skabe to repræsentationer: en delegeretforsamling, til hvilken alle medlemmerne sender repræsentanter, og hvor hver stat har èn stemme, og et udøvende ni-mands-råd, der udgøres af de 5 stormagter samt 4 af alle de andre stater, idet delegeretforsamlingen bestemmer, hvilke 4 der skal repræsentere de øvrige.

Denne ordning er taget fra et forslag, general Smuts for nogen tid siden har fremsat i en pjece, hvis tanker i det hele har spillet en stor rolle under forhandlingerne i Paris. Fra demokratisk side gøres dog opmærksom på, at der er visse forskelle. Efter *Smuts's* forslag vilde delegeretforsamlingen blive et udtryk for folkeviljen i de forskellige lande; men efter pariser-planen er det ganske usikkert om den bliver det; det vil bero på, hvem staterne udpeger: diplomater og jurister eller folkets kårne talsmænd. Desuden har delegeretforsamlingen i Pariser-forslaget ikke nær så fremtrædende en plads som efter Smuts's tanke. Og endelig må det nævnes, at Smuts foreslog et udøvende råd på 10, idet Tyskland skulde optages i det som den 6. selvskrevne stormagt, så snart det havde fået et fast demokratisk styre og derefter var bleven medlem af forbundet — men herom siger Pariserforslaget intet.

Ved siden af de to repræsentationer, der kun træder sammen nu og da (det udøvende råd dog mindst én gang årligt) sætter forslaget *et generalsekretariat*, der altid skal være i virksomhed. Det får det egentlige arbejde med at føre international kontrol, med at forberede og tilrettelægge de sager, der kommer for rådene. Meget vil afhænge af dets virkemåde. Fra demokratisk side udtrykker man sin ængstelse for, at embedsmændene i det internationale kontor skal få en så overmægtig indflydelse, at vi får »et folkenes forbund, hvor ikke folkene, men bureaukraterne har ledelsen« — og det så meget mere som forslaget ikke indeholder noget om, at blot delegeretforsamlingens forhandlinger skal være offentlige. —

2. Midlerne til at hindre krige er af dobbelt art: indskrænkning i rustningerne og mægling. Om *rustningerne* hedder det, at »fredens opretholdelse vil kræve, at de nationale rustninger indskrænkes til det mindste, der lader sig forene med den nationale sikkerhed og gennemførelsen af de fælles inter-

nationale forpligtelser, idet man tager særligt hensyn til de forskellige staters geografiske beliggenhed.«

Det er en bestemmelse, der tillader vidt forskellige fortolkninger, idet det, der kan kaldes nødvendigt, beror på et forhold: jo mere èn stat har, des mere må en anden også have. Det udøvende råd skal så forøvrigt fastsætte regler for, hvor stort militærvæsen hver stat bør kunne have. Det skal være en maximumsgrænse, idet de stater, der går ind på at rette sig derefter, dermed forpligter sig til ikke at have *mere*. Desuden foreslås en international kontrol med al fabrikation af krigsmateriel, men der kræves ikke, at de forskellige stater selv skal overtage fabrikationen, hvad der var langt mere rationelt.

I det hele er bestemmelserne om rustningernes begrænsning ret ubestemt. Franskmændenes ordfører i hele sagen *Léon Bourgeois* erklærede på mødet d. 13. febr., at han ønskede strængere bestemmelser her. Og den engelske arbejderrepræsentant Barnes udtalte, at det under de foreliggende omstændigheder måske var bedre at gå over til en international militærstyrke! Om afskaffelsen af den tvungne værnepligt taler forslaget ikke et ord.

Centrum i hele forslaget vil de fleste vel nok finde, er planerne til *bilæggelse af tvistigheder* mellem folkene. Vi møder her den kendte deling af stridspunkterne: juridiske og ikke-juridiske. De første, praktisk talt de mindst vanskelige, skal påkendes af en domstol. De andre, der angår æren, livsinteresserne o. s. v. skal bringes for det udøvende råd, der undersøger sagen, afgiver sin kendelse og derefter offentliggør ikke blot kendelsen men hele materialet til belysning af striden for verdensoffentlighedens domstol.

Forbundets medlemmer forpligter sig til at gå en af disse veje med deres indbyrdes stridigheder. Og vil et medlem ikke det, eller nægter det at rette sig efter en domsafsigelse eller efter en kendelse af det udøvende råd, når den er afgivet enstemmigt af alle medlemmer af det undtagen de stridende parter selv, da skal forbundet gennemtvinge sin vilje med magt. Det første middel hertil er, at det genstridige medlem afskæres økonomisk fra resten af verden, det andet er militær magtudfoldelse, idet medlemmerne skal stille deres militære kræfter til rådighed efter det udøvende råds anordning.

Skulde nu en stat foretrække at stå uden for forbundet for ikke at blive inddraget i den uvedkommende stridigheder, da har den ikke *megen* fornøjelse af det. Ti ifølge § 16 skal forbundet drage omsorg for, at ikke blot medlemmerne, men også alle de stater, der ikke er medlemmer af forbundet, tager del i den økonomiske boycotning af den genstridige stat. De udenforstående stater er på dette punkt altså også forbundets vilje undergivne. Det er de også, hvis de skulde komme i en tvist med hinanden — eller med et medlem af forbundet —, som de ikke kan få afgjort ad diplomatisk vej. I så fald vil nemlig det udøvende råd opfordre dem til at undergive sig forbundets metoder til løsning af konflikten, og vil de ikke det, vil det udøvende råd »træffe sådanne forholdsregler, der vil hindre fjendtlighederne i at bryde ud og resultere i at uenigheden bilægges«.

Der er ingen tvivl om det: de sejrrige stormagter påtager sig gennem folkeforbundet at holde verden i fred, oven i købet således forstået, at de vil »opretholde udeltheden og den nuværende politiske uafhængighed for alle de stater, der er medlemmer af forbundet« — en vending amerikanske fredsvenner er utilfredse med, idet de ikke ønsker at være med til at garantere f. e. Englands herredømme i Ægypten eller Indien.

De sejrrige stater søger naturligvis retten til dette herredømme i deres overbevisning om, at de repræsenterer de demokratiske stater og at de i denne krig har kæmpet for ret og for frihed. Vi må så håbe, at de i deres fremtidige styre af verden — både nu i Paris og i folkeforbundet — vil vise sig at være deres demokratiske frihedsidealer tro. —

3. Der ligger en meget stor vægt på, hvorledes folkeforbundet vil stille sig til de andre opgaver, det utvivlsomt vil få at løse. Krigene forhindres jo først og fremmest ved at man sørger for, at der ingen stridigheder rejser sig. Og her vil folkeforbundet kunne gøre megen gavn.

Der vil utvivlsomt blive tale om hjælp og vejledning til alle de nye nationalstater, der nu opstår i Midt- og Østevropa, for at de kan undgå indbyrdes stridigheder og national undertrykkelse. Formodentlig vil der allerede ved freden blive truffet visse bestemmelser i den retning. Forslaget selv udtaler dog intet om denne opgave.

En anden betydningsfuld ting er varetagelsen af »de *udviklede lande*«s interesser. De har hidtil været overladt udelukkende til den tilfældige »koloniserende« magt, og her kan sikkert trænges til en kontrol, der ser tingene fra de pågældende befolk-

ningers synspunkt. Forslaget gør en begyndelse men en ensidig, idet bestemmelserne kun drejer sig om de landstrækninger, der under krigen er erobret fra de tabende magter: de tyske kolonier og størstedelen af asiatisk Tyrki. De skal overgives til folkenes forbund, men således, at forskellige af de sejrrige stater får overladt bestyrelsen på forbundets vegne og under dets tilsyn. — Det ligger imidlertid nær at antage, at dersom der skulde vise sig alvorlige brøst i de sejrrige magters kolonistyre, vil den offentlige mening i disse lande selv, såfremt den ikke kan fremkalde en forandring ad indrepolitisk vej, snart foreslå, at folkenes forbund skal tage sig deraf.

Så taler forslaget om, at folkenes forbund skal tage sig af *arbejderlovgivningen* i landene, fremme den og bringe den på lige fod. I visse kredse venter man sig meget deraf, men hvilke større resultater der skal komme ud deraf er foreløbig uklart.

Endelig er der ordningen af *handelsforholdene*. Det er en overordentlig vigtig sag, som Wilson alt har fremhævet med sit punkt 3, der talte om »fjærnelsen af alle økonomiske skranker mellem folkene, så vidt det er muligt«. Men forslaget er her meget magert. Det lover kun friret til transit og *billighed* i handelsordningen for medlemmernes varer. Wilsons punkt 3 kræver i alt fald *lighed* i handelsordningen, Tyskland iberegnet, ifølge Wilsons egen forklaring. Ikke engang så langt har man altså kunnet nå. Der er langt frem til den åbne dørs princip i alle kolonier, til frihandelen, som er så nødvendig, hvis fremtidige krigsårsager skal fjærnes, til en varig ordning af adgangen til de store rigdomskilder i de oversøiske egne, uden hvilken kapitalismens kamp om den uundgåeligt må fortsættes. Den fremragende engelske socialøkonom, J. A. Hobson udtaler i en artikel for nogle dage siden bl. a. af disse grunde sin stærke utilfredshed med hele Pariser-forslaget. Det må underkastes en radikal ændring, hvis der skal komme noget godt ud af det, siger han.

Her i landet står vi jo foreløbig udenfor og føler os ikke beføjede til at bruge så stærke ord. Vi lægger mærke til, at de sejrrige storfolk går ind til deres store opgave i frihedens og retfærdighedens navn. Man kan ikke samtidig hævde og fornægte en stor grundsætning uden at den tilsidst vil vende sig hævnende mod en selv. Vi danske har af Tysklands eksempel set, hvorledes det går, når man fornægter nationalitetsprincippet, samtidig med at hævde sin egen ret i dets navn: det vender sig hævnende mod en selv. Således vil det også gå de nuværende sejrherrer, hvis de sviger deres høje ord. Men folkestyret og folkets røst i deres egne lande vil hjælpe dem til, at det ikke sker.

Anders Vedel.

Bryder det tyske folk sig om kolonier?

Efter *Edwyn Bevan.*

Tyskland har forlængst mistet enhver forbindelse med sine kolonier. De er erobrede af de allierede, og forslaget til folkenes forbund bestemmer uden videre, at de ikke skal gives tilbage til Tyskland, men overgå til forbundet. Tyskland har i øjeblikket ingensomhelst udsigt til at få dem tilbage. Alligevel har Tyskland stadig væk sin koloniminister — også i det nuværende ministerium findes en sådan. Og fra ledende tysk side rejses atter og atter kravet om, at Tyskland har ret til og ikke kan undvære sit kolonirige. Har Tyskland da så stor en fordel af sine kolonier. Bryder det tyske folk sig virkelig om dem?

Herom har den i tyske forhold meget kyndige *Edwyn Bevan* (forfatter til en meget oplysende bog om det tyske socialdemokrati under krigen, som jeg tidligere har henledt opmærksomheden på) skrevet i »The new Statesman« for nylig. Hans betragtninger går ud på følgende:

I Tysklands borgerlige kredse har der under krigen været en afgjort nedgang i interessen for kolonier. Hvad nytte er de til, når vi så let kan miste dem under en krig? spørges der f. e. Koloniminister dr. Solf har selv beklaget sig over dette forhold.

Men samtidig er interessen for dem vokset i en anden lejr, nemlig i arbejderklassen, eller i alt fald blandt dens førere, lederne af fagforeningerne og det socialdemokratiske parti. Tidligere var socialdemokraterne modstandere af kolonier for Tyskland, og man anså dem nærmest for skadelige: dels vilde de ikke gavne arbejderklassen; dels vilde grusomheder overfor de indfødte ikke blive undgået; og endelig fremmede kolonierne kravet om, at Tyskland skulde drive verdenspolitik.

Ændringen i synspunkterne er sket under krigen; mange udtalelser vidner om den. Dog må det bemærkes, at mindretalssocialisterne er bleven stående fast på det gamle stade; det fremgår bl. a. af deres erklæring til Stockholmer-konferencen i 1917, hvor de hævdede, at Tyskland ikke har noget retfærdighedskrav på at få sine kolonier tilbage og heller ikke kan begrunde kravet med, at det ikke kan undvære dem for sin økonomiske udvikling. Så tilføjer de rigtignok, at det vilde være politisk klogt af Tysklands fjender ikke at skrive fredsbetingelserne således, at de gav stof til nye krige; de mener åbenbart, at det vil være klogt at lade Tyskland beholde i alt fald nogen af dem.

Arbejderledernes krav på kolonier er dog forskelligt fra de borgerliges krav derom. »Socialdemokraterne tænker ikke så meget på verdensmagt som på de tyske arbejderes materielle behov. De ønsker kolonier, for at Tysklands arbejdere ikke skal blive alt for fattige, når landet afskæres fra verdens råmaterialer. Dette er af vigtighed, ti det betyder, at *hvis det tyske folk kunde få sikkerhed for dets rimelige forsyning med råmaterialer, vilde dets interesse for kolonier snart tage af.*«

I oktober 1918 skrev f. e. »Vorwärts«: Hvad mening er der i magtpolitik længere, når alle lande så at sige ligger åbne for alle; når jeg kan skaffe mig bomuld, kobber, petroleum o. s. v. lige så godt fra fremmede lande som fra mit eget; når jeg kan finde et frit marked for mit garn, mine søm, mine maskiner i udlandet som i indlandet, og ingen krige længere forstyrrer disse økonomiske forhold. Dette er hovedbetydningen af Wilsons program.«

Og i november hed det i »Die neue Zeit«: »For mange af vore vigtigste industriers vedkommende er vi afhængige af koloniprodukter. Sæt vi kunde få sikkerhed for, at markedet på råmaterialer fra kolonilandene blev åbne for alle lande på lige vilkår, så at moderlandet ikke fik nogen særfordel fremfor andre lande — da kunde vi måske give afkald på vort krav om varig besiddelse af de tyske kolonier.« Men der tilføjes rigtignok: »Hvor bydes os sådanne vilkår?«

Dette er just spørgsmålet. Et af udgangspunkterne for flertalssocialisternes kolonibegær var netop mistillid i den retning. Således skrev f. e. A. Køster i »Die Glocke«: »Frihandelens og den åbne dørs politik er tilsyneladende forbi for bestandig. I de fjendtlige landes markeder bliver vi absolut afhængige af vore modstanderes gode vilje. Og de få neutrale markeder er for største delen gået tabt for os i løbet af de 4 krigsår. England bereder sig på at slutte sig ind i sit rige bag en høj toldmur. Ententen bereder sig på at fortsætte blokaden efter at krigen er forbi, for at hindre, at Tysklands produkter bliver købt, og at det får råmaterialer udleveret — i den hensigt at de blomstrende tyske virksomheder kan opstå i deres egne lande.«

(Synspunkter af denne art blev for flertalssocialisterne en begrundelse til at støtte krigens fortsættelse bl. a. for at bevare eller udvide de tyske koloniområder. Mindretalssocialisterne tænkte modsat. De sagde: Hold så dog hurtigst muligt op med krigen. Jo længere den varer, des sikrere arbejder disse økonomiske krigslyster sig frem i ententen. Og selve jeres betragtningmåde virker i samme retning. Vore kolonier er desuden altfor små til at kunne hjælpe os — selv i udvidet skikkelse*. Vi må dog stole på vore nuværende modstanderes gode vilje. Gør derfor alt for at få *den* frem. Men mindretalssocialisterne var og blev et mindretal.) —

Flertalssocialister har også *advaret stærkt* mod at stole på, at *Wilson* med sit folkeforbund vilde eller kunde gennemføre en sådan »åben dørs« politik; »det vilde betyde en komplet omvæltning i De forenede staters handelspolitik i den sidste menneskealder, om noget sådant skete«.

Denne mistillid er som vi nu ved ikke ubegrundet, efter at krigen er bleven ført lige til den sidste bitre ende. Det er derfor sikkert også med håb mod håb, når hr. Bevan slutter.

»Det er klart, hvad det er for en frygt, der bringer så mange af de tyske arbejderrepræsentanter til at betragte tabet af kolonierne som ensbetydende med økonomisk elendighed hjemme. Kunde den nye verdensorden blive af den beskaffenhed, at den frygt forsvandt, er det et stort spørgsmål, om den tyske arbejderklasse vil vedblive at bryde sig ret meget om besiddelse af kolonier.«

Ved *A. V.*

* Tyskland indførte fra sit største koloniområde, de forskellige kolonier i Afrika i 1912 ikke halvt så meget som det indførte fra et land som Ægypten *alene* (for c. 46 mod c. 111 mill. mk.)! *A. V.*

Bidrag til »Tidens Strøm« sendes til cand. theol. *Anders Vedel*, Allégade 22, København F.

Selvbestemmelsesret og historisk ret.

I anledning af pastor Tomassons artikel.

I *Preussische Jahrbücher*, hvis forstående holdning i de nationale spørgsmål længe har været en kendt sag, har en skribent, *Victor Fabricius*, i februarheftet anstillet en række betragtninger over det slesvigske grænsespørgsspørgsmål. Han åbenbarer sig som en slags tysk pastor Tomasson. Ligesom denne vil han gerne vandre på enighedens og den gode forståelses veje; — hans trang til enighed går ganske vist noget videre end pastor Tomassons, der kun tænker på enighed med sine landsmænd; hr. Fabricius vil forsøge at nå en forståelse med sin modpart i sagen, danskerne; — men i alt fald han taler smukke og gode ord om, at vi skal se at enes. Og så kan han dog ikke — så lidt som pastor Tomasson — blive stående ved den rene selvbestemmelsesret. Den korte mening af pastor Tomassons artikel er jo dog den, at der ved den forestående afgørelse i Sønderjylland skal gælde én ret for tyske og en anden for danske. Det er især de historiske grunde, der kribler og krabler i ham, og som han ikke kan komme bort fra. På samme måde hr. V. Fabricius; han vil også hævde selvbestemmelsesretten efter Wilsons forslag. Han undersøger, hvordan den må opfattes i enkelthederne efter hans mening; bl. a. udvikler han, at når afstemningen (der bør ske kredsvis) har fundet sted, bør grænsen lægges så nordligt, at der i de rene grænseegne bliver lige så mange danske syd for som tyske nord for den — og så ender han med at foreslå, at der ved afstemningen skal kræves et flertal på $^2/_3$ af stemmerne, for at der skal foretages noget! (»sådan som det sker ved vigtige afstemninger i vore kredsordninger«). Det er, hvad han forstår ved »fuld ret« for tyskerne. Men det er ikke selvbestemmelsesretten, der har lært ham dette. Han synes derimod heller ikke at kunne komme bort fra tankerne på hvad der »tilhører os«; han sukker ved, at tyskerne må prisgive »gamle tyske kultursteder« som Haderslev eller Kristiansfeld, »den kære gamle Hernhuterkoloni«, »oven i købet uden kompensation«; og for at fastholde så meget som muligt kræver han så noget forud i legen.

Overfor alle slige forsøg fra tysk som fra dansk side på at skaffe sig større eller mindre særfordele står Åbenråresolutionerne med deres klare og upartiske hævdelse af selvbestemmelsesretten som en klippe i bølgerne. Sønderjyderne har her ud fra mange års dyrekøbte erfaringer udtalt deres skøn om, hvordan ret og skel var at finde i grænsespørgsmålet. Og ærlig talt — er det egentlig rigtig sømmeligt, når man fra kongerigsk side nu kommer og vil spille klogere i disse forhold end vore landsmænd sønden å, der af lang erfaring ved hvad nationalitetskamp betyder, og som desuden i første linie får alle vanskelighederne at føle, dersom det skulde lykkes i kortsynet uforstand at få et større antal modvillige tyskere end absolut uundgåeligt bragt til Danmark?

Skulde der lyde et ord fra kongerigsk side, da burde det, synes mig, langt snarere være en opfordring til sønderjyderne om enige at stå fast på det éngang tagne standpunkt. Og det af en ganske bestemt grund. Et engang givet forslag fra den ene parts side om en ordning af grænsespørgsmålet vil den anden part øjeblikkelig opfatte som et mindstemål for ham: så langt går hans ret i hvert tilfælde. Enhver senere forringelse af forslaget vil blive opfattet som en retskrænkelse. Det båder bedst at stå ved sit éngang givne ord. Dette gælder for afstemningsreglerne; og det gælder også for Flensborg. Sønderjyderne kunde — om de havde fundet det rigtigt — jo have draget Flensborg med ind i det afstemningsområde, som efter deres forslag skal stemme en bloc. Men de har nu engang ikke gjort det; deres nationale retfærdighedssans tilsagde dem en anden handlemåde. Men har de da ikke med deres forslag i virkeheden sagt, bl. a. til Flensborgs store tyske befolkning: Flensborg skal efter vor mening ikke komme til at forandre statsforhold, med mindre byen selv ad selvbestemmelsens vej udtaler sig derfor? Flensborg by har fået et tilbud, som den må have lov til at opfatte som et tilsagn, så langt de danske slesvigeres ord rækker. Og hvis vi i kongeriget ønsker at støtte sønderjyderne i denne sag, kan vi da gøre det bedre end ved at bidrage hvad vi kan til at bringe denne selvbestemmelsesret til udførelse i fuld

frihed? — Heldigvis har vore egne tingmænd for alle partiers vedkommende udtalt sig i tilslutning til de synspunkter, slesvigerne gennem deres kårne mænd har erklæret for deres, og der er vel også nu al udsigt til, at sagen kan få den gang, som sikkert det store flertal af alle danske ønsker. —

Idet jeg overfor enkelte andre af pastor Tomassons udtalelser tillader mig at henvise til en artikel, jeg skrev i »Højskolebladet«s nr. 5 om »selvbestemmelsesretten«, vil jeg gerne her endnu tilføje et par ord om den historiske ret. Man tror at kunne hævde den historiske ret og selvbestemmelsesretten på éngang. Men det er ikke muligt.

Når der under udviklingens gang sker en folkeforskydning, så folkegrænsen flyttes, og man får indflydelse på at sætte statsgrænsen, da må man *vælge* mellem den såkaldte historiske og de nulevende menneskers ret. Men folk vil have både i pose og i sæk. For Danmark har det været skæbnesvangert. Skønt Orla Lehmann straks ved den nationale kamps begyndelse slog fast, at det var de »nulevende slesvigere«, sagen gjaldt, sammenblandedes fra da af til 1864 ustandseligt de to synspunkter; man vilde fastholde dem begge og kunde derfor ikke gennemføre noget af dem, ja tilsidst sprængtes Londonerkonferencen af selve denne grund, og det danske Slesvig gik tabt!

Men siden har selvbestemmelsesretten været det banner, under hvilket sønderjyderne har kæmpet og holdt ud. Der er én og anden også iblandt dem, der ikke kan modstå fristelsen til nu, da tyskerne er magtesløse, at hejse den gamle historiske fane og plante den så og så langt længere mod syd. Men, som Callø fra Rødding sagde på et møde forleden: »Vi har gjort den mageløse opdagelse, at den idé, som nu skal lægges til grund for en ny verdensorden og en varig fred mellem nationerne, er det grundlag, som vi har bygget på i 50 år. Verdens søgen efter en udvej er mundet ud i det krav, som vi har hævdet under vor kamp og som har fundet sit udtryk i pragfredens § 5. Hvad skulde bevæge os til at fravige dette krav nu, da vi har tilsagn om at få det opfyldt?«

Nej, der må holdes fast på selvbestemmelsesretten, også af den grund at kun ifølge den kan den anden part få den ret, som tilkommer ham, både menneskeligt og kristeligt set, alt efter det gamle nu efter Junggreen anførte ord om, hvad vi skal gøre mod menneskene, hvis vi vil vente, at de skal gøre ret mod os.

Og det synes mig utvivlsomt, at skal der blive enighed om denne sag blandt danske, da kan det kun blive på den fulde selvbestemmelsesrets grund, uden alle tilføjelser og »historiske« ændringsforslag.

2.—3.—19.

Anders Vedel.

Sønden Aa.

Der lyder Vaarbrus højt mod Sky
henover Dal og Banker;
det varsler over Land og By
om Vaar og Sommerglans paany,
om Frihedssang i Kvæld og Gry
og nye Sommertanker.

Det varsler om en gylden Vaar
for Folk med danske Tunger! — —
Om Vintren end for Døren staar,*
om Somrens Sol til Ro end gaar,
saa gryr dog Folkets nye Aar;
derfor saa frit vi sjunger:

Om Sønderjyllands gamle Strand;
om svale Bøgekroner,
der staar blandt Korn i Sommerbrand
som her i Danmarks Oldtidsland
og vugges af det samme Vand
til samme danske Toner.

I Slægtens Hjem, i Danmarks Hus
til Glædesfest vi byder;
saa tænder der vi Gildesblus
og fylder Hjembryg i vort Krus,
mens Verdenshavets vilde Brus
om Hjemmets Arne syder. —

Den store Aand i Danskes Bryst,
som Tiden ofte iser,
nu vaagner op fra Kyst til Kyst,
saa liden Spurv faar Lærkerøst,
og Digteren faar atter Lyst
at synge Kæmpeviser.

William Waagner.

* Digtet skrevet ved Nytaarstid.

Jens Svendsen, Sundbylille.

Det var ganske sikkert en af Nordsjællands betydeligste Mænd, der nu gik bort. Nytaarsaften blev han syg og døde 11. Januar. En hæftig Lungebetændelse i Forbindelse med spansk Syge tog i de faa Dage den ellers saa stærke og udholdende Mands Kræfter.

Hvad han har virket i Sogneraad, som Formand for Andelsforetagender o. m. a. skal ikke her omtales. Men jeg véd fra mange af de Mennesker, som han i dette har samvirket med, at hans Arbejde har været betydeligt og værdifuldt paa disse Omraader.

Naar hans Navn fortjener at nævnes i »Højskolebladet«, er det især for hans dybe Forstaaelse af og varme Kærlighed til det Aandsliv, der havde sit Udvæld fra Grundtvig og de gode Mænd, der var i inderligst Forstaaelse med ham.

Jens Svendsen.

Jeg forstaar saa godt, at min Formand ved Hjørlunde Højskole, Jens Jørgensen (nu Præst i Amerika) i Provisorieaarene var saa ivrig for at faa Jens Svendsen ind i Folketinget. Han var blevet en god Talsmand for det aandeligt fribaarne i vort Folk. Men han blev jo ikke valgt og var selv en Tid efter glad derved.

Da jeg efter forskellige Vanskeligheder havde besluttet mig til at købe Hjørlunde Højskole (1899), hjalp han mig — trofast i Raad og Daad med Ordningen af dette. Og her paa Egnen er ingen bedre Vennehaand rakt mig, i de 18 Aar, jeg havde Hjørlunde Højskole, end den fra ham og hans Hjem. Og jeg véd, hvor ondt det gjorde ham, at det kom til at gaa saa ilde med Højskolen, efter at min Nervesygdom havde tvunget mig til at sælge den.

Men saa tog han fat i Friskolesagen, som i mange Aar havde haft hans Kærlighed. »Højskolebladet«, men ogsaa »Bavnen« var altid i hans Hjem. Hans Hustru havde tidligere i de første Aar af min Virksomhed en Friskole i Højskolens Bygninger, og underviste ogsaa paa Højskolen. Skønt Jens Svendsen ikke selv havde Børn, gav han forrige Aar et meget stort Bidrag, vistnok det største, til Opførelse af en stor og smuk Friskole her.

Men det som allerstærkest laa denne Mand paa Sinde, det hvori han levede rigest og havde sin største Glæde, var, foruden hans skønne Hjemliv, dog ganske utvivlsomt Livet, som han mødte det i de grundtvigske Menighedskredse — Valg- og Frimenigheder, — af ikke saa faa Mennesker i disse Kredse Landet over er han kendt. I mange Aar til sin Død var han Formand for Hjørlunde Valgmenighed. Og Søndag efter Søndag hørte man hans dybe og varme Stemme i Menighedsbønnen og som Forsanger i vor lille Kirke. Det gjorde godt at høre den Stemme, og den vil blive savnet.

Og naar, i en Menighedsforsamling, den stærke, kraftige Skikkelse med det vældige Skæg — langsomt rejste sig og tog Ordet — ogsaa langsomt og betænksomt — saa følte man en forunderlig Tryghed, fordi det Ord, denne hjærtevarme Mand førte, det var »Ordet, som er Daad«.

Da nylig (26. Novbr.) paa Jens Svendsens 70 Aars Fødselsdag en stor Skare Venner samledes om ham i hans hyggelige Hjem, véd jeg, at det ogsaa der var hans vægtige Ord, der gav det stærkeste Bidrag til Festfølelsen.

Ved Sygdom var jeg desværre hindret i at være med, men sendte ham en Hilsen, hvori jeg ønskede ham og hans Hustru, at

.....Hjemmet, hvor Venner med Glæde
saa gerne hos jer tog Sæde,
maa længe staa trygt, som det staar,
og gi jer velsignede Kaar!

Ja — de »velsignede Kaar« blev saa for Jens Svendsen i Venneskaren paa den anden Side af »det lille Bælt«.

12. Januar 1919. *Albrekt Albrektsen.*

Spørgsmaal og Tildragelser.

I Ugens Løb.

Det sønderjydske Spørgsmaal synes nu at staa umiddelbart foran sin Løsning. De sidste Efterretninger fra Paris gaar ud paa, at de danske Krav vil blive godkendt af Fredskonferencen: at der vil blive Folkeafstemning i Nordslesvig i en meget nær Fremtid, og at der derefter ogsaa skal være Folkeafstemning i de blandede Egne. Men denne sidste vil kræve lang Forberedelse, da der skal god Tid til det forudgaaende Oplysningsarbejde, og dette Oplysningsarbejdes Frihed skal sikres.

•

En af den danske Sags trofaste og dygtige Forkæmpere i Sønderjylland er død den 25. Februar: *Hinrich Thomsen* fra Haderslev, tidligere Gaardejer i Roost. Hinrich Thomsens Navn er især knyttet til den *nordslesvigske Skoleforenings* Virksomhed. Fra 1892 var han Sekretær og Kasserer i denne Forening, hvis fornemste Opgave det var at hjælpe unge Sønderjyder til at komme paa danske Højskoler og Efterskoler. Her udførte han tro og aarvaagen et stort Arbejde. Men ogsaa paa mange andre Omraader tog han Del i Nordslesvigernes Kamp for deres Ret. Han sad i Haderslev Kredsdag i mange Aar, han indtog kirkelige Tillidsposter, og han var Medlem af Jærnfondets Bestyrelse.

Hinrich Thomsen var 73 Aar gammel nu da han gik bort — i Dæmringen til den Dag, da Haabet, som havde levet saa stærkt og varmt hos ham, skulde opfyldes.

•

Grundtvigkirken paa Dybbølbjærg?

Da det Udvalg, der var sat til at indsamle til og bestemme om et Mindesmærke for Grundtvig, bestemte sig til at arbejde for at faa Jensen Klints Kirke rejst, var min første Tanke, at det var værd at overveje, om ikke Pladsen ved de gamle Jærnbanegaarde kunde være et passende Sted for den. Imidlertid gled jeg ud af Udvalget, inden denne Tanke blev forhandlet, og jeg ved ikke, om den senere er overvejet. Men endnu forekommer det mig, at hvis Kirken kunde blive bygget paa Pladsen mellem Søen og de tre smaa lidet pyntelige Banegaarde, der vel skal nedlægges, vilde den ligge smukt og hensigtsmæssigt; thi Bebyggelsen maatte vel kunne ordnes saaledes, at Kirken kunde komme til Syne, ogsaa fra Søen.

Pladsen paa Bispebjærg, der siden er kommen paa Tale, synes jo ikke at kunne finde almindelig Tilslutning, og det er forstaaeligt, at man fra mange Sider synes, at en saadan Mindekirke ikke skal lægges i en Udkant af Byen.

Saa kom Tanken frem om at bygge Kirken paa Dybbøl Banke, og den virkede umiddelbart tiltalende, ogsaa vel fordi den der ved Siden af Tyskernes »Denkmal« (hvis det skal blive staaende) vilde frembyde en for os heldig Sammenligning mellem tysk og dansk Smag og Kunst. Men til en Kirke hører jo, som Forstander Appel gør opmærksom paa en Menighed; og der er jo kun lidet bebygget i den umiddelbare Nærhed af denne Plads. Imidlertid vil der maaske kunne blive Tale om en anden Plads i Sønderjylland, hvor der sikkert vil blive Folk nok. Hvis Grænsen drages Nord om Flensborg, gaar det sikkert, som Gustav Johannsen sagde til mig en Gang, vi talte derom: »Saa bygger vi et nyt Flensborg ude ved Sostrup!« Drages Grænsen Nord om Flensborg, rejser der sig sikkert en By derinde ved Kobbermøllebugten, og den skal jo have en Kirke. Var det saa ikke en Plads for Grundtvig-Kirken?

Grundtvigs Højskole, den 24. Februar 1919. *H. Rosendal.*

•

Fra den danske Komité af »Kirkeligt Verdensforbund til Fremme af international Forstaaelse« er udsendt et Opraab *»til Medkristne i Danmark«*. Det hedder i Opraabet:

»Verdenskrigen var den naturlige Følge af de uretfærdige sociale og nationale Tilstande, som opretholdes, og vi erkender, at Kristne ofte har været med til at støtte *den* selvsyge Kapitalisme og Militarisme, som førte Verden ud i Krigens Afgrund.

I Følelsen af Kristnes Kald til Deltagelse i Samfundsarbejdet for Retfærdighed og Fred — især ved at virke for den Tankegangens Fornyelse, som er nødvendig — opfordrer vi Medkristne til at støtte og tjene de Bestræbelser der har til Formaal:

1. at virkeliggøre et Nationernes Forbund med lige Ret for alle Folk baade nationalt og økonomisk,
2. at afskaffe den tvungne Værnepligt og gennemføre almindelig Afrustning, og
3. at tilvejebringe en social Ordning, som umuliggør *den* Kapitalismens og Jordbesiddelsens Monopolmagt, der er en Hovedaarsag til Krig og Klassekamp.«

»Enhver, der bifalder eller interesserer sig for disse Krav, kan ved at henvende sig til et af Komiteens Medlemmer eller til Sekretær Chr. Norlev, Aarhusgade 62[1], København Ø, faa tilsendt nærmere Oplysning om den Bevægelse, der under Navn af »Kirkeligt Verdensforbund til Fremme af international Forstaaelse« er rejst indenfor den kristne Kirke.«

Opraabet er underskrevet af Biskop Ostenfeld, Professor Ammundsen, Højskoleforstander Alfred Povlsen, Overbibliotekar H. O. Lange, Sognepræst Hans Koch, Sognepræst Hans Dreiøe, Pastor Carl Jespersen og Sekretær Norlev.

• •

Under Forudsætning af, at der bevilges Penge dertil paa Finansloven, vil der gennem *Statens Bogsamlingskomité* blive uddelt Understøttelser til Folkebogsamlinger, til Bogsamlinger for Børn i Folkeskolen og for Lærere i Folkeskolen, til Bogsamlinger for Børn i statsunderstøttede Privatskoler (Friskoler), til Børnebogsamlinger i private Realskoler, til Elevbogsamlinger paa Folkehøjskoler og Landbrugsskoler, til Elevbogsamlinger ved de anerkendte Opdragelsesanstalter.

Ansøgning om Understøttelse maa inden 30. April d. A. indgives til Statens Bogsamlingskomité, Stormgade 21, København B. Senere indkomne Ansøgninger vil der

kun under særlige Omstændigheder blive taget Hensyn til. Anmodning om Skemaer indsendes paa aabent Brevkort til ovennævnte Adresse efter 15. Marts; da Skemaerne er forskellige for de forskellige Arter af Bogsamlinger, maa Bogsamlingens Art klart opgives.

Komiteen gør opmærksom paa, at Folke- og Børnebogsamlinger som Regel maa have faaet Statsunderstøttelse ved den sidst foretagne Uddeling for at kunne faa Rabat gennem Komiteen ved Køb af Bøger.

•

Fra Argentina.

Midtpunktet for dansk Aandsliv og det eneste Sted, hvor det fandt Udtryk, var gennem mange Aar den danske Kirke og Skole i Tandil. For et Par Aar siden aabnede imidlertid den danske Menighed for Tres Arroyos og Omegn en Ungdomsskole ved Cascallares, og i Tilknytning til denne opføres der en Børneskole.

Det danske Menighedsliv har nu atter sat en ny Blomst, idet man Søndag den 8. December 1918 indviede en lille dansk Kirke i Necochea. Højtideligheden havde samlet et Par Hundrede Mennesker, hvad man blandt Danske i Argentina regner for en stor Forsamling. Indvielsen foretoges af Pastor R. J. Th. Andresen, Tandil, bistaaet af Pastor S. K. Sunsen, Cascallares, og Joh. Nielsen fra den norske Sømandsmission i Buenos Aires.

Foreløbig bliver Kirken i Necochea nærmest at betragte som en Annekskirke til Tandil, idet Kirken ligger indenfor denne Menigheds Omraade, og Pastor Andresen i hvert Tilfælde foreløbig vil betjene begge Kirker. Men naar Forholdene tillader det, vil man antagelig søge en særlig Præst til Necochea.

Endnu har Menigheden ved Tres Arroyos ingen Kirke, men Gudstjenesterne holds omkring i Hjemmene, hvad der ogsaa her er det naturligste, da Menighedens Medlemmer bor meget spredt.

Ungdomsskolen ved Cascallares har i Aaret 1918 haft 56 Elever, nemlig 18 Konfirmander, 12 Piger og 26 Karle.

•

Aaby Højskole har af Undervisningsministeriet modtaget Godkendelse med Aage Elmelund som Forstander, og kan derfor nu modtage Elever med Amtsunderstøttelse.

Elmelund overtog Skolen sidste Sommer og begyndte Vinterskolen med 40 Elever, hvilket er alt, hvad Skolen har Plads til.

I Forbindelse med Højskolen drives en Efterskole, der i Vinter er besøgt af 21 Elever.

•

To gamle Friskolemænd er i den sidste Tid gaaet bort, fhv. Friskolelærer Søren Jensen i Skafterup paa Sjælland og fhv. Friskolelærer Hans Jakobsen i Palleshave paa Fyn.

•

En Læser gør os opmærksom paa, at Grundtvig i »Kristenhedens Syvstjerne« i Afsnittet om Den nordiske Menighed (den *sjette* Menighed) har udtalt sig om *Kvindens kristelige Stilling* i en Række Vers, deriblandt følgende fire, der kunde synes skrevne med Henblik paa Øjeblikkets Strid om kvindelige Præster:

Det til Gavns paa Hjærtet lægge
skal den sjette Menighed,
ej af Skin sig lade gække,
som om Kvinden Gud var led,
som om hun kun skulde høre,
aldrig fatte, aldrig føre
Herrens Ord i Herrens Aand.

Spejlet for den ægte Kvinde,
det er Herrens Moder sød,
med saa mangen kær Veninde
Herren tro i Liv og Død,
og da han stod op af døde,
han, som Paaske-Morgenrøde,
først for Kvinderne oprandt.

Han Marie Magdalene
sendte ud med Livets Ord:
Hvem tør Kvinderne formene
Vandringen i hendes Spor!
Kristne Møer, kristne Enker,
hvem tør lægge dem i Lænker!
Hvem tør binde deres Mund!

Først naar atter fromme Kvinder
som i Ordets Heltetid,
Herren tjene som »Bispinder«,
bruge Tungerne med Flid,
saa faar Hjærtet Mund og Mæle,
at sig glæde Barnesjæle
i Guds Himmerig paa Jord.

En anden Læser meddeler et Uddrag af en Anmeldelse i »Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning« af den bekendte svenske religionshistoriske Forfatter Sven Lönborg. Den svenske Religionshistoriker bestrider, at det Ord fra 1. Kor. 14, som saa tit føres i Marken af Modstanderne af Kvindernes Adgang til Præstestillinger, virkelig er af Paulus. Lönborg skriver bl. a.: »Paulus har kort forud i samme Brev udviklet, at naar en Kvinde beder eller profeterer, saa skal hun optræde som en ærbar Kvinde, tilsløret og ikke med blottet Hoved, og han kan naturligvis ikke et Par Sider længere fremme forbyde det, som han nys forud har anerkendt. Versene om, at Kvinden skal tie i Menigheden, maa man saaledes ifølge Sagen selv anse som en senere Tilføjelse, en Anskuelse, som bekræftes ved, at de bryder Sammenhængen, hvor de staar, og forøvrigt i visse Haandskrifter er indsat paa et helt andet Sted i Teksten (efter v. 39).«

•

Efter at »Højskolebladet« var afsluttet, er de sønderjydske Blade kommet med Efterretninger om Kommunalraadsvalgene. De giver et overordentlig lovende Billede:

I Haderslev og Nordborg, ja selv i Kristiansfelt, som man har anset for at være en af de mest fortyskede Byer, har de Danske absolut Flertal. I Aabenraa, Sønderborg og Augustenborg holder de Tyskerne Stangen. Og i Tønder, hvor det danske Stemmetal før har været meget ringe, opnaaedes 391 Stemmer paa den danske Liste. Paa Landet er de Danske i overvældende Flertal.

BØGER.

Morten Larsen: Livstanker. Det Schønbergske Forlag.

»Jeg har givet denne Bog Titlen »Livstanker«, fordi den indeholder Tanker, født ud af et Liv der er levet«, skriver Morten Larsen i et lille Forord til sin nye Bog.

Jeg har forstaaet disse Ord saaledes, de skal give os Oplysning om, at det er ikke med Urette Bogen bærer Titlen »Livstanker«. For saa vidt er de overflødige, som selve Bogens Indhold tilstrækkeligt begrunder dens Titel.

Det er Livstanker, vi møder her, først i den Forstand, at det, der skrives om i denne Bog, er noget, der lever og rører sig i vor egen Tid. Det er ikke konstruerede Vanskeligheder, som behandles, ikke opdigtede Spørgsmaal, som besvares.

Enhver kristen Slægt har to Slags Vanskeligheder at kæmpe med.

Først dem, der er særegne netop for den Slægt, fordi de hænger sammen med Tidens kulturelle, videnskabelige, moralske og sociale Ejendommeligheder. De maa, da de stammer fra noget udenfor os selv, der forandres med Tiden, efterhaanden selv forandres eller falde helt bort. I den apostolske Tid f. Eks. havde man Vanskeligheder, vi ikke mere har, mens vi nu har dem, der den Gang var ukendte.

Dernæst dem, som alle kristne Slægter er fælles om, fordi disse Vanskeligheder ikke hænger sammen med noget udenfor os selv, men med noget i vort eget Væsen. De er de samme i Dag som i den apostolske Tid.

Morten Larsen behandler i sin Bog begge Slags Vanskeligheder og gør det, som kun den kan, der til Gavns forstaar sin Tid og Menneskehjærtet i dets Længsel, Angst og Spørgen.

Men dernæst er det ogsaa i den Forstand Livstanker, vi møder her, at man kan mærke de kommer fra en levende Menneskesjæl, der selv for Alvor har kæmpet med de Vanskeligheder og levet med de Spørgsmaal, der tales om. Det er et varmt, personligt Vidnesbyrd, der gives i »Livstanker«. Alle, som kender Morten Larsen fra hans Prædikener eller Bibeltimer, vil her møde en kær gammel Bekendt.

Et Sted i Bogen, hvor det vises at der kun er én Udvej ud af den Nød — Livets dybeste Nød — et Menneske er i, naar det føler sig under Lovens Krav, men ganske ude af Stand til at opfylde Kravet, nemlig den at modtage Guds Kærlighed i Jesus Kristus, hedder det: »Vi har baade her og i Norge haft store Digtere, der mesterlig har skildret det inderste i Folkets Liv, det almenmenneskelige i dets folkelige Skikkelse. De har mangen Gang [som Eksempel nævnes her Ibsens »Brand«] fulgt Menneskesjælen i dens Kamp lige til det syndige Menneskelivs yderste Grænse. — Men har der ovre paa den anden Side af det Dyb, som inderst i det syndige Menneskeliv skiller Tid og Evighed, staaet Præster, Gudsaandens Tolke for det, der er gemt i Guds Folk, med en tilsvarende Dybde og Kraft, Præster, som paa en Gang var hjemme i deres Folks og i Gudsfolkets Hjerte- og Aandsliv, Præster, som ved deres Vidnesbyrd kunde hjælpe Mennesker til at finde Broen, Vidunderbroen over Dybet?«

Det kan være smaat nok med saadanne Folk, der kan tale med Aand og Kraft om Lovens Krav og Naaden i Kristus, og saaledes hjælpe Mennesker til at finde den Vej, der fører ud af det naturlige Livs dybe Modsigelse mellem Kravet og Afmagten til at opfylde det. Det lykkes i hvert Fald imellem for Morten Larsen at føre saadan Tale, og det gør det her i »Livstanker«.

Det er Meningen, siges der i Forordet, at denne Bog skal være den første af en Række. *A. Nørgaard.*

Edv. Egeberg: Naboer. (Gyldendal).

Egeberg er en velkendt forfatter, som alt for lang tid siden har vundet sig en stor læsekreds. Han ser godt og er modig nok til at slaa adskillige drøje slag imod al den elendighed, der findes ikke alene i litteraturen nu om dage, men ogsaa i det almindelige, daglige liv. Hans ny bog handler om en dansk-amerikaner, som vender tilbage til Danmark og lejer sig ind paa et hotel i København. Her træffer han en udmærket jyde, som bliver hans vejleder i den store by og orienterer ham i de vigtigste tidsbevægelser, som alle omtales og bedømmes. Adskillig sund kritik kommer herved frem. Forfatteren synes med forkærlighed at fremhæve K. F. U. M.-bevægelsen og det arbejde, der udføres fra den kant. *P. A.*

INDHOLD.

V. Brücker: Svar.
Aage Møller: Gammelt og nyt om højskolen. VII.
Anders Vedel: Selvbestemmelsesret og historisk Ret.
William Waagner: Sønden Aa.
Alb. Albrektsen: Jens Svendsen, Sundbylille. Med Billede.
Spørgsmaal og Tildragelser. I Ugens Løb.
Bøger.

Tidens Strøm.
Anders Vedel: Forslaget til et Folkeforbund.
Bryder det tyske Folk sig om Kolonier. Efter *Edwyn Bevan.*

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**

Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Regnskab

for Løventhals Missions Fortsættelse for Aaret 1918.

Indtægt.

Gaver indk. hos Formanden	9424,35		
Gaver indk. hos Kassereren	16,567,10	Kr.	25,991,45
Renter:			
R. Hansens Legat	21,44		
Møllers —	96,88		
Spleis's —	40,00		
Matthiesens —	48,23		
Landbosparekassen for Møen og Omegn	82,32		
Sparekassen for Fakse og Omegn	557,75		
Københavns Laane- og Diskontobank	83,42		
Fru Helene Friis Larsens Legat	86,38	—	1016,42
Summa Indtægt		Kr.	27,007,87

Udgift.

Pension til Missionær Løventhals Enke		Kr.	1500.00
Lønning til Missionær, Frk. Anne Marie Petersen	1875,00		
Dyrtidstillæg til Samme	250,00		
25 pCt. Forhøjelse af Lønnen for Juli og Oktober Kvartaler 1918	234,38	—	2359,38
Rejseudstyr til Frk. Anne Marie Petersen		—	200,00
»Private Penge« til Frk. Petersen for Juli og Oktober Kvartaler 1917 og Januar Kvartal 1918		—	225,00
Renter af Fru Helene Friis Larsens Legat til Samme		—	52,45
Frk. Anne Marie Petersens Hjemrejse		—	1281,81
Fru Bittmann, Indien, til Indkøb af indiske Broderier m. m.		—	800,00
Krans til Pastor Karl Povlsens Baare		—	20,00
Trykning af Omslag og Billeder samt Hæftning (1. Oplag) af »Vor Skole«		—	151,00
Maskinafskrivning af Del af 1. Korrektur af »Vor Skole«		—	12,00
3 Clichéer til »Vor Skole«		—	62,22
Hr. Viggo Bang for Omslagstegning til »Vor Skole«		—	35 00
Trykning af »Vor Skole«, 2. Oplag		—	576 50
Fragt af Varer fra Indien		—	31,46
Portoudgifter hos Formanden		—	58,94
do. - Kassereren		—	14,79
Rejsegodtgørelse til Præsterne Riemann og Ring		—	40,00
Trykning af Meddelelser Nr. 5		—	182,00
do. - do. Nr. 16		—	192 00
At overføre		Kr.	7794,55

Overført	Kr.	7794,55
Annonce i »Dansk Ungdom« om at sende Gaver til Missionsugen	—	18,30
Regnskabsføring	—	200,00
Indvundet i Aarets Løb	—	18,995,02
Summa Udgift	Kr.	27,007,87

Status.

Selskabet ejede den 31. December 1918:

N. P. Møllers Legat	Kr.	2391,71
R. Hansens —	—	614,25
Matthiesens —	—	1243,7.
Spleis's —	—	1000,00
Fru Helene Friis Larsens Legat	—	2000,00
Oplagte Renter af do.	—	53,21
I Fakse Sparekasse	—	77,49
I Sparekassen for Møen og Omegn	—	2120,11
Kassebeholdning	—	33,786,63
	Kr.	43,287,17
Selskabet ejede den 1. Januar 1918	—	24,292,15
Indvundet i Aarets Løb	Kr.	18.995.02

Pensionskassen.

Saldo fra 1917	Kr.	10,429,94
Renter pr. 11/12 17 og pr. 30/6 18.	—	473,96
	Kr.	10,903,90

København, Slagelsegade 12, den 1. Januar 1919.

C. Moliin,
Kasserer for Løventhals Missions Fortsættelse.

Regnskabet efterset og fundet rigtigt. Obligationer og Kassebeholdning til Stede.

Søllerød Præstegaard, den 21. Januar 1919.

Ferd. Jensen.

Til Løventhals Missions Fortsættelse ved Anne Marie Petersen

er siden 24. Juli 1918 hos undertegnede Formand indkommet følgende Bidrag: (Fortsat.)

Provst Jensen i Storring pr. Galten: Høstoffer fra Storring Pastorat 20,00. Husmand og Tækkemand Johan Jørgensen, Hyllede Mark, 2,00. Sognepræst Jørgen Madsen: Del af Høstofret i Egtved K. 25,00. Sognepræst Vilhelm Petersen: fra Karise-Alslev Menigheder 20,00 Pensioneret Lærer V. J. Pedersen i Flade pr. Nykøbing J. 2,00. »National Ungdomsforening« i lille Thorshøje, Smerup Sogn i Stevns, ved Lærer N Andersen 50,00. Grosserer E. Mørup: Andel i L. Y. M s systematiske Given for April Kv. 1918 32,12 Præst O. Fog-Nielsen: Andel i Høstofret i Hejls K. 35,00. Præst H. C. Blessing: 1/4 Høstoffer fra Skivholme og Skovby Kk. 25,00. Redaktør M. M. Smidt og Hustru, Villa »Gryet« i Rønne 10 00. Præst Fr. Køster: fra Alrø Menighed ved Horsens 20,00. Lærer J. Kristensen, Skovlund Skole pr. Mølby: J. Kristensen 5,00, Magda Kristensen 5,00, tilsammen 10,00. Frk. Christiane Lunøe: Indsamlet i Hjørring 302 00. Oversygeplejerske, Frk. Mine Hjortshøj, Sanatoriet, Pejrup, 3,00. Præst M. H. Ring: fra Vandel Ungdomsforening 72,70. Samme: fra

Præst Bjerg, Landet: Indsamlet ved Møde i Bjergby 50,00, fra Severine og Marie Leth, Hornbæk, 15,00, fra Lærerinde Frk. Møller i Randers Aarsbidrag: 2.00, tils 67,00 ÷ Porto-Udlæg ved Forsendelsen af de blaa Hefter 6,70, Rest 60,30. Bogtrykker Ludv. Larsen, Faxe, 5,00. Præst J. Engberg: til Minde om afd. Fru Johanne Henrichsen i Randers 10,00. Præst J. Teilmann: fra Bering Valgmenighed 120,00. Lærerinde Frk. Else Petersen, Hovby Skole i Faxe Sogn, 10,00. Sognepræst K. Winding i Haarslev pr. Sandved, 5,00. Sognepræst Herman Gregersen i Vaabensted pr. Sakskøbing 5,00. Præst M. H. Ring i Ørsted: fra Vivild Ungdomsforening 100,00 og fra Medlemmer af Solbjerg Ungdomsforening 50,00, tils. 150,00. Førstelærer Holger Skovmand, Hovby Skole i Faxe Sogn, 5,00. Gaardejer Niels A. Jensen, Rejnstrup i Faxe Sogn, 10,00. Gaardmand Jens Larsen, Tystrup i Faxe Sogn, 100,00. Præstegaardsforpagter P. Hansen, Faxe, 10,00. Præst H. Glahn og Hustru i Kongsted 53,00. Førstelærer L. Petersen, Faxe: Aarsbidrag for 1918 2,00. K. H. (Poststemplet: Ringsted) 10,00. Lærer N. A. Kristensen, Fabjerg ved Lemvig: Aarsbidrag 2,00. Lærer N. O. Nielsen, Karlby pr. Hornslet St.: fra en Kvindeforening i Karlby 25,00. Forskolelærerinde, Frk. Marie Andersen, Nyker vestre Forskole pr. Aaby paa Bornholm, 5,00. Sognepræst Holger Køster: Indsamlet i Gangsted K.: 14,60 og i Søvind K.: 6,56, tilsammen 21,16 Gaardejer P. Jørgensen og Hustru, Brinkgaard i Glænø pr. Sdr. Bjerre St. 5,00. Præst P. T. Kiilerich: Indsamlet i Øster-Hornum Menighed 39,75. Friskolelærer J. N. Jensen: fra Holstebro Frimenighed 50,00. Præst de Place, Sognepræst i Serup og Lemming: fra Lemming 8,25. Fru Petrine Andersen, Kølstrup Prgd.: fra en Kvindekreds i K.: 160,50. Sum fra 24. Juli til Aarets Udgang 4150,16. Fra 1. Januar til 24. Juli var hos Formanden (se Bidragslisten i »Højskolebladet« Nr. 33 og 37) indkommet 5434,69, for hele Aaret hos Formanden 9584,85.

Anne Marie Petersen, som gennem hele Aaret har arbejdet med Mund og Pen for, at »Vor Skole«, den indiske, kristne Skole, kan blive rejst, og som neppe har undet sig den nødvendige Hvile, skønt hun jo egentlig var herhjemme for at hvile, har bedt mig bringe alle Bidragydere sin hjertelige Tak.

Faxe Præstegaard, den 28. December 1918.

P. Riemann.

Kundgørelser.

Nr. 11 Fredag den 14. Marts. 1919

Ludvig Feilberg: Samlede Skrifter.

Anden Udgave. G. B. N. F. 1918.

Det er den gamle Historie! I over en Menneskealder forsøgte L. Feilberg at faa sin Samtid i Tale for at forkynde, hvad han havde funden gennem Iagttagelse og Grublen som Svar paa de gamle Spørgsmaal: Hvad lever vi for, og hvordan finder vi Livets sande Værdier; men kun saare faa lyttede til hans Forkyndelse, medens han levede, og nu kort Tid efter hans Død kan hans samlede Værker udsendes i anden Udgave.

Det var indenfor den danske Folkehøjskole, L. Feilberg fandt de fleste forstaaende Venner, — ligesom det rimeligvis er indenfor denne Kreds, hans Skrifter nu finder de fleste Læsere, — og det var til den danske Folkehøjskole, han i sine sidste Aar satte sit Haab, naar han tænkte paa Undervisningen i Levelære og drømte om den fysiske Højskole, der skulde rejses for at give de unge den allerbedste Lejlighed til at lære om Naturen og af Naturen.

Denne nære Forbindelse mellem L. Feilberg og Højskolen er naturlig nok, for de Spørgsmaal, Feilberg vilde besvare, og den Hjælp, han gerne vilde yde, staar i god Samklang med Højskolens Stræben. Men et godt Samarbejde kræver jo Enighed ikke blot om Formaal, men ogsaa om Vejen, ad hvilken disse kan naas, og de Veje, Højskolen hidtil har benyttet, falder ikke sammen med de af Feilberg viste.

Men hvis nu en Ungdomslærer mente bedst at kunne faa sagt det, han havde paa Hjerte, ved at fortælle om det menneskelige Sjælelivs Love og mente maaske yderligere, at det var ligesaa naturligt, at de unge, der søger Højskolen, faar direkte Besked om, hvad den videnskabelige Forskning kan klargøre paa Sjælelivets Omraade, som at de faar Kendskab til Legemets Bygning og Virkemaade, eller at Sjælsrøgt er ligesaa vigtig som Legemets Hygieine, — vilde i saa Fald L. Fejlberg være den selvskrevne Fører ind paa Sjæle- og Levelærens Omraade? Svaret maatte vel blive baade Ja og Nej. Det vilde være uklogt at gaa ham forbi, ligesom det vilde være utilstrækkeligt at følge ham alene.

L. Feilberg er som Forsker radical i den Forstand, at han betragter det som selvfølgeligt, at Linien, der fører fra »Naturen« til Mennesket, er ubrudt; men trods alt det rigtige i at hævde Menneskets Samhørighed med den øvrige levende og livløse Verden, er det jo imidlertid ikke saa givet, at hele Menneskelivet kan forklares og forstaas fra Natursiden alene. Det vil Grundtvigs Lærlinge i alt Fald aldrig gaa ind paa.

Det maa jo ogsaa bemærkes, at den Grundpaastand, hvorpaa en stor Del af Feilbergs »System« — hvis man maa kalde hans filosofiske Lærebygning saaledes — hviler, nemlig at den fysiske Energi kan omsættes til sjælelig Energi med samme Selvfølgelighed som den, hvormed Elektriciteten gaar over til Varme, — altsaa at sjælelig og fysisk Energi er af ganske

samme Art, — er en endnu i alt Fald ubevist Paastand.

Af større praktisk Betydning end dogmatiske og videnskabelige Indvendinger er dog maaske den Anke, der kan rettes mod Feilbergs Mangel paa sociale Interesser og Synspunkter. Feilberg vender Blikket indad mod de enkelte Menneskers enkelte sjælelige Tilstande for at skelne mellem de mere og de mindre værdifulde.

Naar Feilberg skildrer et Menneske, er det næsten altid enkeltstaaende enten i Forhold til Naturen eller i Forhold til Arbejdet; men maa ikke netop Sammenspillet med andre Sjæle, den rette sjælelige Holdning overfor andre Mennesker, være et Hovedpunkt i enhver praktisk Levelære?

Men trods Begrænsningen er der meget at lære og meget at glædes over i Feilbergs Skrifter. Det er ikke alene de ypperlige Iagttagelser, det smukke Sprog og det danske Lune, der giver dem varig Værdi. Feilbergs »naturgivne Værdimaalestok« er et genialt Fund og ypperlig til praktisk Brug — til Trods for de Indvendinger, der er bleven gjort og kan gøres mod dens almene Gyldighed. Feilberg pegede paa det underbevidste Sjælelivs Betydning i en Tid, hvor Intellektualismen sad i Højsædet. Han var ikke bange for at følge Menneskesjælens Længsel op imod Stjernerne, idet han forkyndte paa en ny Maade den gamle Sandhed, at det gælder at aabne sig overfor Uendeligheden, at lade det evige Livs Kræfter strømme ind gennem Sjælen.

Naar Feilberg satte sit Haab til Højskolen, var det sikkert ikke mindst, fordi Højskolen kender og benytter den indirekte Paavirkning, og for ham gjaldt det at fremme det, han kalder den »ubevidste Naturundervisning«. Konsekvensen heraf er vel nok, at det ikke er »Systemet«, der er det værdifuldeste, men Højskolen kan af ham lære noget om nye Veje, ad hvilke det er muligt at faa Eleverne til selv at opdage Sjælelivets Love, og vi bryder os nu engang mest om de Livslove, vi selv opdager. Historie, Mythologi og Litteratur er jo i Højskolen tildels Undervisning i Sjælelære og Levelære, men f. Eks. Mythologien synes for Nutids Lærere at være mindre anvendelig end tidligere: det er da godt, at der findes nye Former, i hvilke de gamle Sandheder og mulige nye kan forkyndes. For Højskolen vil det sikkert være en Berigelse at anvende ikke alene de Oplysninger, L. Feilberg har samlet, men i det hele taget at udnytte det uhyre Undersøgelsesarbejde over det menneskelige Sjæleliv, der er skaffet tilveje i de sidste Aartier, — bl. a. ogsaa af den Grund, at disse Omraader endnu ikke er fortærskede Skolefag i andre Skoler. I alt Fald vil det sikkert vise sig, at Højskolen her ejer et Emne, gennem hvilket det vil være let at faa selv ret forskelligartede Mennesker i Tale. Enhver ung, der blot er nogenlunde vaagen, vil altid længes efter om ikke at forstaa andet, saa dog at forstaa sig selv.

*

Maaske vil en Højskolelærer, der læser dette, tænke: Ja, det er rigtigt nok. Det er klart, at Læreren, hvad enten han underviser i Historie, Dansk eller andre Fag, altid har Brug for det størst mulige Kendskab til Sjælelæren; men hvordan faar man det? Der findes rimeligvis en Mængde Litteratur, men hvordan finder vi de rette Bøger og finder os tilrette med deres Indhold?

Jeg kunde have Lyst til at fremsætte et Forslag om en særlig Arbejdsform i saadanne Tilfælde. Højskolelæreren har jo som Regel en Del Tid til Læsning og har Aaret rundt ogsaa en Del Ferier og Fridage. Lad os antage, at nogle Højskolelærere har et fælles Ønske om at sætte sig ind i f. Eks. Sjælelære. De aftaler da at læse en vejledende Bog og mødes saa ved første Lejlighed, hvor det læste drøftes, og Planen lægges for det videre Arbejde, og efter Læsningen af de nye Bøger samles man atter til et 1—2—3 Dages Møde, hvor Opfattelser og Erfaringer kan udveksles, samtidig med at man enes om, hvad de enkelte nu skal sætte sig ind i til næste Gang osv.

Denne Sammensmeltning af en Studiekreds og et Kursus vilde formodentlig have forskellige Fordele. Da Deltagerne selv bestemmer Farten, vil det være overkommeligt baade hvad Tid og Penge angaar. Den enkelte vil kunne undgaa unyttigt Arbejde og modtage den Støtte, Opmuntring og Vejledning, som et saadant Samarbejde vilde betyde, og de korte Samvær til Drøftelse af og Dygtiggørelse til det fælles Arbejde vilde paa flere Maader kunne være værdi-

fulde. Naturligvis maa i alt Fald en af Kredsen paa Forhaand kende noget til den paagældende Litteratur, men iøvrigt staar den Mulighed jo aaben, at særligt kyndige kommer tilstede ved Møderne eller paa anden Maade yder Vejledning.

J. Th. Arnfred.

Tre nordslesvigske rigsdagsmænd.

Hans Krüger.

Den mand, hvis navn står over disse linjer, og som det er godt og gavnligt at mindes i disse bevægede dage, var af Gud skabt som egen i skoven. Roden stod dybt plantet i den fædrene jord, kronen bredte sig skærmende ud. Veddet var kærnesundt og fast; men barken var hård og hvas, og den kunde nok give rifter, når man kom den for nær og var uforsigtig. Og ligesom egen giver plads for alle skovens mindre planter, så blomster står der rundt omkring i så bred en ring — så flokkedes og folket omkring ham. Meget var der ikke tilbage efter krigen og den store udvandring. Men han tænkte vel heller ikke så meget på det, der var, men mere på, hvad der mulig kunde blive, og derfor blev han stående som egen, der skærmer den udtyndede skov.

Hans kærlighed til den danske sag var dyb, i håbet var han sikker og i troen fast. Disse egenskaber gav ham førerstilling.

Nogen stor politiker var han næppe, og heller ikke udmærkede han sig ved særegne betydelige evner og talenter. Kun som karakter var han fremragende. Han havde selv grundlagt sin berømmelse hjemme i sin egen gerning, før han kom frem og blev en offentlig mand; men da dette var nået, stod han kort efter som fører i mange slags forhold. Og det, der samlede folket omkring ham, var hans usvigelige tro på den retfærdige sags snarlige sejr. Ordet »tvivl« kendte han ikke. Det stod slet ikke i hans ordbog.

Krüger blev født i Bevtoft den 6. april 1816 og døde d. 27. august 1881. Han blev opdraget frit og lærte mere af livet end af skolen. Leg med egnens drenge var hans lyst. Jeg har kendt to af hans legekammerater: Gammelgård, en rolig, grundig og samvittighedsfuld mand — friskolelærer i Gislev på Fyn, — og friskolelærer Kristian Appel i Ryslinge, søn af Peter Appel, Krügers nabo i Bevtoft. De var bægge idrætsmænd, og særlig den sidste satte, som en af hovedmændene i Svendborg amts skytteforening, en sådan ild i de unge, at de næsten var ved at kvæle hinanden af bare begejstring. Når Hans Krüger var med i legen, skulde det være alvor, og der skulde vises kraft og mod. De brødes, så lemmerne knagede, sprang højdespring en hel time og gik hinkende hjem, eller de sprang over mølleåen. Var der en, der plumpede i åen, blev han ikke ynket, men simpelthen erklæret for at være en elendig usling. En yndet leg var at stikke en fork ned over halsen på en af drengene, som lå på maven hen ad jorden. Kunsten var nu at løfte forken op, som selvfølgelig blev holdt nede af en af de andre drenge. Hans Krüger var en dygtig skøjteløber. En gang brast isen under ham, og han faldt i mølledammen; men han sloges med is og vand, som Asathor i Ginnunggab, kom drivvåd op, lod som ingen ting og skøjtede videre en hel time. At han ikke straks løb hjem, men fortsatte løbet, indhøstede ham megen berømmelse. Flere gange udførte han det kunststykke bagfra at springe op på en opsadlet hest, der stod i gården, og straks ride væk. Tilskuere og hest var lige forundrede. Han var jæger. En gang slog en ørn ned på hans hund. Han skød fuglen, og udstoppet kom den til Rødding højskole. Det var hans første sammentræf med den mørke rovfugl syd fra. Landvæsen lærte han på Kønigsville ved Slesvig, og brænderi på Østerbygård ved Vamdrup. Den rige Thomas Thomsen i Skodborg havde flere ejendomme, og Hans Krüger kom da til at bestyre Haustrup kro for ham. Her traf han datteren Bolette Christensen, som senere blev hans hustru. Hun var nærmest opdraget i Kristiansfeldt. 1841 overtog han gården derhjemme, Bevtoft kro og vandmølle og noget senere Nustrup vejrmølle. Nu sad han i en omfangsrig virksomhed og tog fat med stor energi. En nåletræsplantage blev plantet på den dårligste jord, lyng- og mosejord kultiveredes, kvægfedning blev indført, eng lavede

han ved at lede åens vand ind imod de stejle brinker, og vandet flyttede selv jorden og planerede den. I Krügers tid gik høavlen frem fra 40 til 120 læs. Møllehjulene bruste, brænderiet gik ved dampkraft, ny bygninger blev opført, og i kroen var der hygge og orden. Ingen fik lov til at drikke mere end godt var.

Krüger stod i et stort arbejde. Han var kendt overalt, og mange mennesker nød godt af hans udstrakte gæstfrihed.

Krüger blev valgt ind i stændersalen 1847; men på grund af de urolige forhold holdtes ingen møder. Den 18. marts 1848 blev han indbudt til at overvære mødet i Rendsborg af stændermændene for bægge hertugdømmer. Hans nabo, Peter Appel, kørte for ham til Rendsborg. De kørte 33 mil i tre dage og var 10 timer i Rendsborg. Kl. 10 formiddag gik Krüger til mødet og hørte her de mange oprørske taler. Krüger tog ordet flere gange og udtalte: »Det er klart af alt, hvad her er sket, at de herrer helt overser, at langt over halvdelen af Slesvigs indbyggere er dansktalende og dansksindede og vil ikke ind i det tyske forbund, men fremdeles blive ved og knyttes fastere til moderlandet Danmark.« — Ud på eftermiddagen trængte en ophidset skare ind i salen, og Krüger banede sig da vej ud gennem tumulten med agent Jensen fra Flensborg lige bag ved sig. Han skubbede en stol foran sig ned gennem den urolige forsamling.

Hans ord fra Rendsborg fløj over hele landet, og hans navn var på alle læber. Han stod støt i den vilde larm. Inden han kom hjem lød de oprørske sange i alle byerne, og bønderne begyndte kort efter at danne landstorm.

Ikke længe efter Rendsborgturen kørte Peter Appel atter for Hans Krüger. Denne gang til Årøsund. Krüger skulde til København. På vejen var de inde hos Hans Nissen i Hammelev. Her blev det meddelt dem, at der var oprør i Haderslev. Da de endelig nåede tæt ind til byen sagde Peter Appel: »Er det ikke bedst, du holder ved hestene, Hans Krüger, så går jeg ind i byen og ser, hvor galt det er.« »Kør i skridt gennem byen, jeg er ikke bange«, svarede Hans Krüger.

I København talte han ved det bekendte Casinomøde. Også her var han dagens helt; men da han kom op på talerstolen — han var ikke taler — kunde han nok ikke huske noget videre. Men efter at have meddelt Olshausens ord: »Danskerne er et dovent, dorsk, usammenhængende folk, som har gjort sig til nar i alles øjne« — hævede han armen og rejste sig imponerende op og sagde et par ord, som de fleste ikke fik fat på, men øjeblikket var gribende, han talte uden ord til alle sjæle, og de tilstedeværende fik den trygheds følelse ved at se hans brede skikkelse: bønderne står der med Krüger i spidsen som et vældigt bolværk mod tyskeriet.

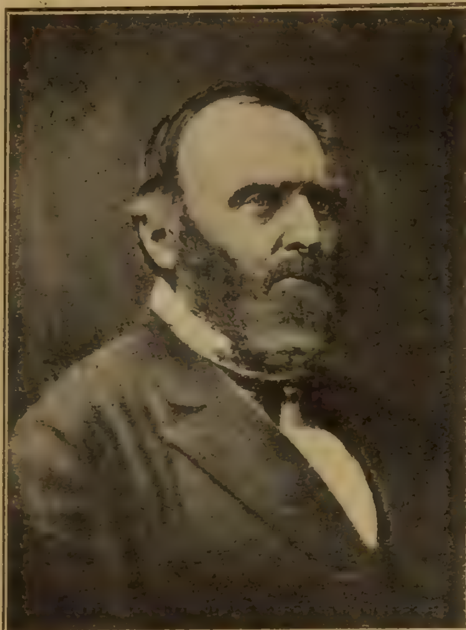
I treårskrigen lå han ikke ledig, men indrettede et velordnet spejderkorps tværs over Slesvig ved sproggrænsen. Han var ven med Læssøe, skrev sammen med generalerne og sås i general Kroghs stab under slaget ved Isted. I 1851 blev han medlem af notabelforsamlingen i Flensborg, 1853—63 sad han i stændersalen i Flensborg; men trådte noget i skygge for den overlegne Laurids Skau. Fra 1857 til ind i den tyske tid var han amtsrådsmedlem. Af fællesrigsrådet blev han også medlem. Laurids Skau var kongevalgt, ellers var han ikke kommen med til København. I 1862 indbragte Krüger et grundlovsforslag i frisindet retning med en nærmere forbindelse mellem Danmark og Slesvig. Hvis forslaget var bleven vedtaget, havde vi fået en fællesforfatning et år før kong Fr. VII. døde, og det havde sikkert været heldigt; ti folket stod støt om kongen i de dage.

Krüger var kong Frederiks personlige ven, og han var ikke bange for at sige ham sin mening lige ud af posen. Han gjorde flere gange kongen en personlig tjæneste i pinlige forhold, f. eks. ved at tage grevinde Danner til bords, noget, som de fine herrer gærne så sig fritaget for. Han var ikke lærling af Grundtvig; men han satte ham højt og besøgte ham flere gange, ligesom Laurids Skau og andre sønderjyder havde gjort.

Så kom 1864. Dermed faldt alt sammen, hvad der hidtil var kæmpet for. Krüger blev som lamslået og sad rolig til i februar 1867, da han sammen med Ahlmann blev valgt ind i den tyske rigsdag. Han havde været frivillig civil soldat i 48 og set sejren, han havde været folkets repræsentant i Rendsborg, Flensborg, Haderslev, København, og nu sad han i Berlin. Hvilken vending, og ikke så sært, at han følte

vægten og smerten ved denne frygtelige forandring mere end de andre.

Hans Krüger havde kun et instrument: det nationale, og på dette var der kun en streng: § 5. Den var hans a og ø, hans trøst og støttestav, men også hans kæphest. Han tog kun hensyn til den, og hans sigte var derfor kort. Det skød fuldstændig bom for hans bondeforstand, at § 5 ikke vilde blive opfyldt. Den højtideligt underskrevne traktat, den almindelige retfærdighedssans måtte sige enhver, at tiden vilde blive kort. Derfor: protest imod alt tysk og så § 5. Krüger hævdede stadig og med fortsat udholdenhed traktatstandpunktet. Endog ved behandlingen af straffeloven vilde han have en § indført for trkatatbrydere. Hans standpunkt var dette: Slesvigerne skulde indtage en særstilling i et og alt, indtil forholdene var ordnede ved § 5. »Danmark er sønderrevet. Hertugdømmerne er overgivet til en magt, som i følge historien ikke giver noget tilbage. — Løftet i § 5 holder en dør åben. Det er min og min ven Ahlmanns skyldighed at holde den dør åben, at minde tyskerne om ret og traktat — — kan en tysker finde noget krænkende i det, jeg har for? Er det ikke mig, der gør en tysk aftale den ære at tage en højtidelig afhjemlet tysk aftale for alvorlig ment — — I lever af ideer, som ikke indeholder spor af næringsstof. Derfor er I altid sultne, og eders folkesult gør eder angrebslystne. — — Men I må ikke ærgre eder over, at andre ikke kan glæde sig ved at blive slugt af eder. Det er sommetider en stor plage for mig, når man ret vil vise mig, hvilken lykke det vilde være for os Nordslesvigere at gå op i eder. Jeg spørger: Hvad byder I os — — og I viser mig eders tyske enhedstanke, som skal være vederlag for alle vore ofre på Tysklands alter. For denne idé skal vi opgive vort modersmål, vor nordiske historie, vor nedarvede troskab. Vi skulde villig gå ind på at skabe os om til tyskere, vore sønner skulde udgyde deres blod for Tyskland, og vore skatte skulde hjælpe til at udbrede den tyske ide. Alt dette agter I for en selvfølge; men jeg vil modsætte mig en sådan oversættelse på tysk, så længe jeg lever « —

H. A. Krüger.

Krügers skikkelse var mandig, holdningen rolig, håret svært, studset skægkrans langs kinder og under hagen, skarpe øjne, høj ørnenæse, klar røst, sproget djærvt og tit for voldsomt. Man glemte ham ikke, selv om man, som undertegnede, kun har hørt ham som dreng. Jeg stod imellem min fader, Jens Andresen og farver Hansen — to kendte mænd i Sundeved — i den store sal i Ketting kro på Als og hørte først Ahlmann og derefter det meste af Krügers tale; men inden han blev færdig, råbte en gendarm med tordenstemme: »Ingen drenge her«. Krüger standsede talen, Ahlmann fo'r op på tribunen, og der blev megen ståhej. Gendarmen førte mig ud i stor triumf, og Krüger kunde fortsætte.

»De véd, jeg er ikke veltalende; men min sag er det, og den gør mig veltalende«, således bedømte han sig selv som taler.

»Du taler for sjælden i Berlin, Hans Krüger« kunde bønderne sommetider finde på at sige til ham. »Jeg behøver ikke at tale, mit navn er et program«, svarede han tilbage. Disse ord karakteriserer ham selv og en stor del af hans virksomhed.

Da § 5 blev strøget den 11. oktober 1878 — traktaten udkom den 4. februar 1879 —, indtraf der et vendepunkt i folkets historie dernede. Hans Krüger havde altid været edsnægter i den prøjsiske landdag; men nu blussede spørgsmålet op, om man skulde aflægge ed eller ej.

Krüger var træt og gammel. Han kunde ikke arbejde dette igennem. Grunden var taget bort under fødderne på ham og de andre. Den gamle kampmåde kunde ikke fortsættes mere. Han

blev nødt til at gå fra proteststandpunktet til deltagelse og forhandling. —

På dødslejet sagde han:

»Jeg skal ikke udpege min eftermand. Gud har udrustet mig og udruster også ham. Ånden, som bærer sagen, er mægtig. Den ånd er det, som har vist mig vej — — Hvad jeg har gjort, har jeg gjort, fordi det måtte så være — — Vi har kun at stå på vor ret, og vor ret er klar, vor sag kan ikke tabes.« — »Tak for hvad De har været for den danske sag«, sagde en kvinde. Da brast den gamle mand i stærk gråd og skjulte sit ansigt. Frimenighedspræsten Cornelius Appel bad et fadervor over ham, og Hans Krüger gik ind bag forhænget.

Hvor afholdt han var, fik jeg et stærkt indtryk af den gang, han døde. Jeg var i Ørslev på Sjælland ude ved Storebælt den sommer. Folk talte oftest om ham, når de kom sammen hele dette efterår, og mange mindefester blev afholdt på hans begravelsesdag. Også i Ørslev skole holdtes en fest. Jeg talte først — det var min jomfrutale — og siden talte statskonsulent P. Nielsen hjerteligt og dybt bevæget om sine hjemstavnsfolk og deres tabte fører. Jeg glemmer aldrig dette møde, og Krügers minde har siden den dag stået levende for mig.

P. Andresen.

SVAR.

II.

Kirkeligt samfund.

Morten Larsen har råbt meget højt for at fastslå, at jeg ingen ret har til at kritisere K. S., som jeg har gjort, da jeg som stående i den folkekirkelige organisation med dens løfter og garantier måler med et mål, jeg ikke selv tåler at måles med.

Men nu de andre præster i folkekirken! Selv om de er *for* K. S.'s organisation, har denne deres mening intet at betyde. Ti en virkelig mening om en ting kan man kun få ved at overveje både for og imod. Men så snart de rører ved »imod«, er de vel lige så inkompetente som jeg til at måle — hvis da M. L. ellers her vil respektere logiken og ikke give dem, der er for K. S., en særstilling. Af præster bliver der da kun M. L. selv og de andre frimenighedspræster, som kan have en virkelig begrundet mening. Og da M. L. er den eneste af den slags, som har plads i bestyrelsen, bliver han den eneste præst i samme, som har ret til at have en virkelig mening om sagerne. Vi stakkels folkekirkelige præster maa finde os i med hensyn til den grundtvigske retnings fremtid, om den skal frem ad »kirkeligt samfund«s organisationsvej eller ej, at være mænd uden mening. Morten Larsens mening er den rådende, han har selv bevist det. Og det er sagtens meget behageligt for ham. Han holder på K. S., vi andre har at holde — kæft. Vi får jo nok lov til at kritisere — ja, M. L. byder os endogså høfligt nedladende velkommen som kritikere. Men hvad det angår, om den grundtvigske retning skal organiseres, vil han nok selv bestemme.

I det hele holder M. L. nok af at forbeholde sig både det ene og det andet. Jeg må ikke udtale, at der ligger utålmodighed til grund for dannelsen af K. S. Ti det kan jeg ikke vide noget om, uden jeg indbilder mig at være hjertekænder. Derimod har M. L. fuld ret til at udtale: »mange har sørget over afmagten« (hos den grundtvigske retning) og »gået med suk i sig« (efter rigere tider), »de var mætte af bitre erfaringer og hungrede efter den enighed, der kommer af at have Jesus kær«. Han véd om den store længsel efter at løse de mange opgaver, der var drivkraften i dem, der tog arbejdet op for dette samfund.

Kan man da udtale sig så sikkert om alt dette, uden i høj grad at give sig ud for at være hjertekænder?

Jeg véd vel, at slig tale klinger nok så from som den om tålmodighed. Men det er ikke meget logisk at afvise al tale om denne, fordi det er et spørgsmål om kændskab til hjærterne, og så selv fremsætte en hel del, der beror på samme kændskab og endda i langt højere grad.

Men også i modsat retning véd M. L. besked om hjærterne. Han véd meget tydeligt, at »sandhedsånden vel har havt magt over sindene til en vis grad men dog ikke nok til, at flertallet af de påvirkede kunde glæmme sig selv«. Han véd om dem, der er blevet »kvalt af verdslig-

heden« eller er »gåede til i gold kritik«, som »følte tomheden men trøstede sig med samme kritik«, ja »beroligede sin samvittighed« med den og »plejede sin åndelige magelighed«.

Heraf må da sluttes: Er man kirkelig samfundsmand, har man ret og magt til at være hjærtekænder, er man det ikke, savner man enhver sådan ret.

Der udtales endvidere en meget hård dom over grundtvigianerne i sammenligning med missionsfolkene. Disse »handlede, samlede penge, var ikke bange for at lukke pungen op, løste opgaverne«. De første derimod nøjedes med nævnte kritik og magelighed og »skånede deres pung«.

Man har set denne beskyldning rejst før men også set den gendrevet. Og jeg tror, den fremdeles kan og skal gendrives. Selvfølgelig, der kunde ønskes meget større redebonhed til at bidrage til åndelige formåls fremme — når kan det vel siges, at højdepunktet i så henseende er nået? Men de grundtvigske står ikke tilbage for missionsfolkene i så henseende. Disse er mange flere, og deres anvendelse af pengene er mere i øjne faldende.

Men tag, hvad grundtvigianerne anvender på friskoler, højskoler, forsamlingshuse, foredragsforeninger, gymnastik, efterårs- og andre møder, på valg- og frimenigheder, understøttelse til sønderjyske foreninger, til bøger og blade — og jeg er højst tilbøjelig til at tro, at den samlede sum absolut overgår, hvad missionsfolkene tilsammen yder. Men jeg er helt vis på, at der er i al fald ingen sammenligning, når det gøres op pr. næse. Nej, det skal nok vise sig, at påholdenhed er meget mere udbredt som skavank hos missionsfolkene end hos grundtvigianerne — så kan disse mulig være ringere på andre punkter.

De skal ikke beskyldes for i særlig grad at skåne deres pung. Jeg kænder et sted, hvor udgifterne til kirke og skoler og mange andre ting løber såre højt op. Og hvor dog f. eks. en anmodning om bidrag til Borups højskole, fremsat en eneste gang, indbragte over 2000 Kr. Det resultat er jeg vis på kunde nås mange andre steder, når blot sagen blev ordentlig forebragt.

Jeg har aldrig mødt det, og jeg vil se det, før jeg tror det, at grundtvigske folk slår knude på deres pung, når en god sag, en sag, som de føler har sammenhæng med det liv og den livsbetragtning, der har gjort dem til »grundtvigianere«, bliver fremsat for dem, roligt og varmt med anmodning om deres støtte.

Og jeg ser i denne skarpe kritik af dem og med netop særligt udslag på dette punkt, medens missionsfolkene fremhæves i modsætning — en kritik af dem er »gold«, en kritik af grundtvigianerne derimod sagtens frugtbar, eller har M. L. eneret til at være kritiker? — jeg ser i denne sammenstilling netop atter et udslag af utålmodighed: se, hvor meget de andre gør, og hvad gør så vel vi!

Jeg mener, vi gør endda ikke så ganske lidt, om der end ikke står nær så megen larm deraf, og om vi end både kunde og skulde gøre noget mere. Og jeg synes ikke, at min anklage for utålmodighed er nær så tung som de, M. L. mener at kunne rette mod de grundtvigske folk. Utålmodighed kan være udslag af en iver, som i sig selv kan være priselig nok, iveren efter at få udrettet noget mere. Men den bliver mindre heldig, ja farlig, hvis iveren for at udrette noget mere giver sig sygelige udslag. Og det synes jeg den gør i K. S.

Det er sandt, at man formår mere, når man samler sig og løfter i flok, end når man står spredt og ene. Og det er sandt, at enhver samling medfører en slags organisation, så hvis man altså vil og skal samle sig, får man med det samme nødvendigvis noget deraf.

Men selv om dette indrømmes, er dermed ikke indrømmet, at det er lige meget, hvordan organisationen bliver. Og jeg finder altså, at den der er fremtrådt med K. S. af 98, er mildest talt højst uheldig.

Det siges nu, at det er i vor hovedstad den grundtvigske retning frem for alt har opgaver at løse, og disse kan kun løses, hvis man har ævne til »at lægge sine kræfter sammen og bruge dem til det yderste«. Der synes dermed sagt: heri har vi en hovedgrund til dannelsen af K. S. Højst mærkeligt nævnes nu i samfundets »grundbestæmmelser« hovedstaden kun i § 7, i), hvor det siges, at forkyndelsen i menighedshuse særligt skal finde sted, når de ligger i hovedstaden. Det er alt, og man kan altså ikke påstå, at grundbestæmmelserne er just egentlig vejledende, hvad angår et af hovedformålene,

Men nu vel! Morten Larsen sidder i bestyrelsen, og han forsikrer os, at hovedstaden er en af samfundets hovedopgaver. Men hvor kan det da være, at man ikke har hørt det mindste til K. S. i anledning af Borups højskole? Har det nogen sinde støttet denne mand, denne skole, som dog afgjort har vist sig i stand til at udrette noget i hovedstaden og ikke mindst blandt dens arbejdere? Jeg har ikke hørt til det. Da for et par år siden tanken kom frem om at få dette »arbejde« fæstnet yderligere, skaffet det eget lokale, hvor det kunde udfolde sig mægtigere, hvor var da K. S. som dog netop der havde havt en god lejlighed til at vise, hvad man kan ved at være organiseret? Trådte det hjælpende til? Ja, jeg spørger kun, jeg har i al fald intet hørt derom.

Jeg har tidligere tilladt mig at påpege, hvor lidt gennemtænkte og gennemarbejdede samfundets »grundbestæmmelser« i det hele er, skønt man nu har havt dem at se på i 20 år. Indtrykket, man modtager af § 7*, er dette: Man har udspekuleret, hvad der nu vel kunde gøres. Og resultatet er blevet den mærkeligste blanding af stort og småt — arbejde ude i hedningelandene, møder i præstegårde og enkelte hjem — af noget, der kan være en slags mening i og af noget helt ned til det latterlige, som at der skal holdes samtaler og sang i præstegårde.

Man vil tage et arbejde op for Guds riges fremme her hjemme og ude i hedningelandene! Og ikke tilfreds med denne vældige mundfuld, har man endda i § 9 fået indsat, at man også har for øje »dermed beslægtede videregående formål«! Hvad er dog vel dette, når man allerede har nævnt Guds riges fremme her hjemme og ude i hedningelandene? Vil man også fremme Guds rige i de andre evropæiske lande, og kan det i så fald egentlig kaldes formål, der »går *videre*«? Nej, man tvinges næsten til at tænke på mission blandt Israels 10 forsvundne stammer, som man jo i følge kaffehandler Dalsgård og pastor Møller kan få forbindelse med på månen!

Hvordan vil man dog, at der skal komme »samling« og »organisation« ud af et så forvirret program!

Jeg har indrømmet, at man kan udrette mere ved at samle sig, og at enhver samling kræver en art organisation. Men èn organisation, der duer noget, skal fremkomme ved en organisk, en livets vækst inde fra. Sådan er det gået i de små organisationer, som vi kalder de grundtvigske valg- og frimenigheder. Livet var der, men spredt og splittet. Så viste der sig en skønne dag noget, der kom f. eks. en mand, der havde ævne til at samle, hvad der rørte sig. En lille brydnings- og gæringstid, og så var organisationen der! M. L. rører selv ved, hvor svært det kan blive, når det, som havde livets magt og ret til at organisere, svinder igen. Når f. e. manden falder fra. Nu er organisationen der, man kan ikke komme afsted med at sønderbryde den, man holder på den og må lade flertallet råde. Og det kan måske komme til at gå, men det kan også blive noget snavs.

Sådan skal der også i større forhold være noget, vise sig noget. Er der virkelig ved alt det mere spredte og tilfældige oparbejdet noget, da er der mulighed for, at dette kan samle sig og få organisk sammenhængskraft med levende betydning.

Men det er et vrængbillede heraf, at man sætter sig hen og udspekulerer en hel del, som fortjæner at gøres, og stiller dette op i en alenlang paragraf, fordelt under næsten alle alfabetets bogstaver, uden at der har vist sig noget, uden at man peger på nogle mænd, nogle arbejdere, ved hvem alt dette kan tænkes gjort. Nogle, som ganske naturligt bliver dem, i hvem og til hvem alt det strømmer, som spredt og uordnet har været til stede, men som nu med sær, dunkel livets drift søger hen i et ordnet leje.

Hvad der er skrevet i § 7, det er et billede af utålmodighed, og det så man kan tage og føle på den, uden alt hjærtekændskab, udslag af en emsig travlhed for at få gjort en hel masse, som man ikke har nogen klar forestilling om, og ikke mænd eller arbejdere til. Ved det fremkommer ingen organisation, for her er ikke noget, som vokser levende organisk frem, men noget, som meget mere er at ligne ved en grus- eller skærvebunke. Man har lagt opgave til opgave, arbejde til arbejde, passet nøje på hver en gråsten og hver en lille småsten, der kunde smides hen i bunken. Og på dette grundlag buser man løs: Kom nu her og mæld jer ind!

* Aftrykt i dette blads nr. 5 for i år.

Det er underligt at have så ringe tanker om tilstandene i den grundtvigske lejr, som M. L, og så samtidig mene, at der kan udrettes noget ved at »organisere« denne jammerlighed. Man kan vel sagtens få samlet en del mennesker. Men er det mængden, der skal gøre det? Man har jo dog øje for, at det ikke er »noget særlig godt tegn, når kristne begynder at pukke på, hvor mange de er«. Men når man indrømmer, at de 20 år, hvori K. S. har bestået, ikke bragte noget videre udbytte, og man nu agiterer så stærkt for at få medlemmer til det, er det så i håbet om, at det skal blive bedre, når man bliver flere, så det dog alligevel er mængden, der skal gøre det? Turde det dog ikke snarere være årsagen til det ringe held, at man netop ikke organiserede men blot fik lavet en skærvebunke? Hvorved man ikke vandt den tilsigtede »samlede kraft« og ikke de begærede »frugter«.

Nu er blomstringstiden forbi, nu skal der bæres frugt, forkynder M. L. Jeg kunde forstå, om sligt blev sagt af en helt uden for stående. Eller af en missionsmand, der er vant til at regne med visse resultater, som f. eks. for nylig en, der i »Sorø Amtstid.« fremhævede »missionens børnegudstjænester med 3600 arbejdere, dens soldaterhjem, herregårds- og sømandsmission, missionen bl. hjemløse mænd, magdalenehjemmet, flere børnehjem, lukasstiftelsen m. m.« Men at man skal høre det af en Morten Larsen!

Nu skal den grundtvigske retning »til at sætte moden frugt«, siger han. Hvad er det for en frugt, og hvorpå skal det kændes, at der er kommet sådan moden frugt? På, at K. S. har samlet sig en grumme hoben medlemmer? På, at der i årsberetninger om »arbejdet« kan anføres: her er nu antaget 25 »diakoner«, som har gjort 6500 »hus- og sygebesøg«; 17 »ordets forkyndere«, som har talt 4769 gange i »soldaterhjem, sømandshjem og lignende«, samt i 43 menighedshuse, hvor af de 19 i hovedstaden; 31 »rejsepræster«, der 3563 gange har optrådt som »ordets forkyndere i videre kredse«. Der er endvidere holdt 2100 møder i 238 »præstegårde«, 3315 møder i »andre hjem skiftevis —« og der er både »holdt foredrag og blevet samtalt og sunget o. s. v.« ved alle disse møder; »møder i enkelte krese (med altergang)«; »fællesmøder for ungdommen i større krese, med Gudstjænester i kirkerne«?

Er Morten Larsen sikker på, at dette vilde betyde frugt?

Næppe! Ja men, så må han dog sige os, hvad det er for en frugt, der skal høstes, og hvorpå det skal kændes, at den modnes. Hvordan skal vi ellers få mod til at følge ham på en vej, hvor han siger os, at alt vil blive sat på spil: »Det kan koste livet«, og »mislykkes det (det, som nu tages op i K. S.) må vi dø, men så er vi vel heller ikke bedre værd«. Og når vi spørger om, hvorfor vi skal udsætte os for dette, svarer han: »Fordi livet skal voves, at det kan vindes«! Ja, det er jo alt sammen meget godt, men vi må dog have noget nærmere rede på, hvorfor det er at vove livet at gå ind i K. S, og hvorpå M. L. og med ham vi andre skal kænde, at livet dær vindes, eller om det hele mislykkes og resultatet bliver død. Og endelig, hvoraf vi skal vide, at tiden netop nu er inde til at foretage disse halsbrækkende kunster — vi kan dog ikke nøjes med en blot og bar påstand af M. L. derom.

Vi andre har dog muligvis, trods Morten Larsens benægtelse deraf, også ret til at have en mening, og hvad om det nu var os, der havde ret, vi der mener, at den grundtvigske retning må virke som hidtil som saltet, virke i det stille, tagende sigte på det ind ad vendte, ventende, til den enkelte bestæmte opgave viser sig ud fra livet, der leves, med manden eller mændene, der kan og skal løse den, så der kommer virkelig og ikke kunstig samling, nemlig om opgaven og manden, og en organisation, som danner sig inde fra og derfor har livets ret og og styrke! Og bærer den frugt, som dette liv er i stand til at bære, men som måske slet ikke kan figurere på nogen årsberetning. En organisation, der går i sig selv igen, når opgaven er løst, og ikke, som M. L. rigtig fremhæver som faren ved al kunstig organisation, bliver ved at holde sig, »sjælløs, mekaniseret«, mens »dens ånd forvandler sig til en uånd«. — —

V. Brücker.

(Sluttes).

Den store Skolekommission i Landstinget.

I.

Den 14. og 15. Januar behandlede landstinget forslaget om den store skolekommission. Der kom ingen særlig nye synspunkter frem, og jeg skal derfor nøjes med ganske kort at omtale de vigtigste spørgsmål.

Kun 8 af tingets medlemmer havde ordet, nemlig af Venstre *Marie Christensen, O. C. Kragh, P. Bojsen* og *Olga Knudsen*, af Radikale *H. Trier* og *Marie Hjelmer*, Socialdemokraten *J. K. Johansen* og *Søren Rasmussen-Byskov* af det konservative folkeparti.

Hvad *religionsundervisningen* angår, da udtalte både *Marie Christensen, Olga Knudsen, Søren Rasmussen* og *Marie Hjelmer* sig stærkt for dens Bibeholdelse, men der var dog en væsentlig forskel i deres standpunkt, idet *Marie Hjelmer* krævede, »at lærerne må komme til at stå frit overfor dette fag, og at forældrene må få lov at fritage deres børn for faget«, medens de tre førstnævnte ikke vilde vide af denne frihed at sige. Kun ved at mælde sig ud af folkekirken skulde forældrene kunne fritage deres børn. »Det må være alle klart,« udtalte *Olga Knudsen*, »at har forældre ladet deres børn døbe, så har de, det kan de ikke komme udenom, en moralsk pligt, og samfundet har en moralsk pligt til at sørge for, at der kan tilflyde disse børn religionsundervisning.« Endnu mindre frihed undes læreren. *Marie Christensen* udtalte: »Så siges der fra anden side: Vi må ikke tvinge lærerne til et undervise i religion. Den tale forstår jeg ikke. Der er jo ingen, der bliver tvunget til at være lærer, og der er ingen lærer, der bliver tvunget til at søge et embede, hvor der skal undervises i religion.«

Jeg kan med min bedste vilje ikke se andet, end at sådanne udtalelser røber et mærkeligt udvortes syn på religionsundervisningen, og jeg må give *undervisningsministeren* fuldstændig ret, når han hævdede, at det var mere af hensyn til børnene end til læreren, at vi kræver frihed for læreren, og at det er et rigoristisk krav at stille til en lærer, der er kommen i tvivl om sin kristendom: »Det er lige meget, du vidste det, da du søgte embedet, og du skal for fremtiden, selv om det er dig en pine, og selv om du står i et sådant vanskeligt sjæleligt forhold, blive ved at undervise i religion.« Jeg er ingenlunde blind for, at der også under en fakultativ ordning vil finde megen udvorteshed sted ved religionsundervisningen, men der er dog en himmelvid forskel dærpå og så på ligefrem at sætte udvortesheden i system, sådan som det nu er tilfældet og desværre, efter de faldne udtalelser på rigsdagen at dømme, vel også vil blive under den nye ordning.

For at være retfærdig mod de tre nævnte talere må jeg dog tilføje, at de anviste de forældre, der var utilfreds med den offentlige skoles religionsundervisning, den udvej at sætte deres børn i **private skoler** og meget stærkt anbefalede at give disse skoler en sådan støtte, at ingen af økonomiske grunde skulde være udelukket fra dem. I det hele taget var børen gunstig for den frie skole. Der løftede sig ikke en eneste røst imod den, og *undervisningsministeren* fremhævede gang på gang, at han ønskede den bevaret.

J. K. Johansen vilde have spørgsmålet om religionsundervisningens bevarelse i skolen afgjort ved en folkeafstemning, hvad man vel tør tage som et tegn på, at han også ønskede den bibeholdt, men ligesom Marie Hjelmer krævede han frihed for forældre og lærere.

Forresten gik hans tale mest ud på **ungdomsskolen**, som han ønskede gjort obligatorisk, »i alt fald delvis«. »Selv om der kan være noget tiltalende i de ønsker, der lyder om, at denne ungdomsskole skal være absolut frivillig, så tror jeg aldrig, vi når videre end til, at det bliver en skøn drøm, som aldrig realiseres.« Som bevis dærpå fremførte han, at i Viborg havde man ønsket en ungdomsskole, men der mældte sig kun to unge mænd, og det var disse to umuligt at skaffe tre til, hvilken fordring der stilledes for at få en skole. Et illustrerende exempel på »trangen«!

Forøvrigt omkransede Johansen sit hoved med en pæn lille martyrglorie, vundet ved arbejdet for ungdomsskolesagen. Han havde i en landsby i Viborg amt fået nedsat et udvalg,

der skulde gøre et forberedende arbejde for ungdomsskolen, og havde dærnæst henvendt sig til kommunalbestyrelsen om at oprette en kommunal ungdomsskole, men sognerådsformanden havde end ikke værdiget ham et svar. Nu i vinter havde han tilbudt at undervise i samfundslære i en ungdomsskole, men man havde ikke turdet tage imod hans tilbud. Det første forekommer mig at være en skam, det sidste ligefrem en synd. Hr. Johansen skulde haft lov til at undervise de 14—15 års drenge i samfundslære.

O. C. Kragh anbefalede det sagkyndige **tilsyn**. »Den gærning, som dette tilsyn har udøvet i den højere skole, har for arbejdet dær og ikke mindst for dette arbejdes metodiske udførelse været af den allerstørste betydning.« Ja, dær er det sagt med rene ord, at dette tilsyn vil fremme arbejdets *metodiske* udførelse, men mon dette egentlig er så attråværdigt? Og mon det er den højere skole, vi skal tage til mønster, når vi skal reformere vor folkeskole? *Marie Christensen* ønskede i hovedsagen det nuværende tilsyn bevaret, men *Johansen* vilde have det væk. »Det bedste, der kan siges om det« er, at »det er nærmest et uskadeligt tilsyn«. Jeg synes egentlig ikke, der er grund til at forlange mer af et tilsyn.

Også *læreruddannelsen* var på tale. *Marie Christensen* fremhævede, at »det allervigtigste er, om vi kunde få de rette folk«, og udtalte, at hun med sorg havde set lærernes fordring om at lægge studenterexamen til grund, hvilken fordrings gennemførelse hun vilde betragte som en ulykke.

Forøvrigt har (i »Folkeskolen« for 27. Febr. 1919) en af lærerforeningens spidser, *Martin Attrup*, taget til genmæle mod fordringen om studenterexamen, men det forslag, han kommer med, synes mig ikke at gøre sagen bedre. Han vil nøjes med den 4 årige uddannelse, men seminarierne skal flyttes til København og Århus. Lærerne skal have deres uddannelse i »kulturcentrerne« og ikke »i en afsides liggende landsby med gadekær«. Med andre ord: det gælder om at få lærerne fjærnet så langt som muligt fra den jævne landsbybefolkning.

II.

Herman Trier gav en meget detailleret fremstilling af de spørgsmål, kommissionen måtte tage stilling til, ja så detailleret, at *P. Bojsen* med rette bemærkede, at det syntes, som om han »byggede på den forudsætning, at vi skulde begynde på bar bund med indretningen af vort skolevæsen«. Hvorvidt det er Herman Triers mening, skal jeg lade være usagt, men det var i hvert fald *J. K. Johansens* mening. Han beskyldte Marie Christensen og Rasmussen-Byskov for, at de havde fremsat ønsker, der »i det væsentligste kan samles i det ene store ønske, at der helst sker så lidt som muligt«, hvorimod han ønskede, »en gennemgribende omdannelse af vort skolevæsen, en ret omfattende forbedring, således at vi i det mindste må få vort lands skolevæsen op på højde med de landes, der er længst fremme på det område.«

Hvilke disse lande er, oplyste Johansen intet om, men *undervisningsministeren*, der havde udtalt, at »vort skolevæsen i virkeligheden er dårligt for øjeblikket,« og at »vi har, i alt fald før krigen udbrød, været ved at blive overfløjet af en hel del af vore nabostater,« nævnte Sverige som et land, der var ifærd med at overfløje os, idet »de allerede dær er begyndt at få en skoleordning«. Denne henvisning synes dog at være lidt uheldig, idet ministeren umiddelbart efter tilføjede: »Om denne ordning er god eller ikke, vil vise sig senere.« Endnu uheldigere var dog hans ytring om, at også af Tyskland »har vi været i høj grad overfløjede«. Jeg har aldrig kunnet se noget attråværdigt i det tyske skolevæsen, men jeg ved jo selvfølgelig godt, at der er mange, for hvem det har stået som et ideal, og dærfor vilde det ikke have undret mig så meget, om ministeren havde udtalt sig, som han gjorde, for et år siden, men at nogen den 15. Januar 1919, som forholdene nu er i Tyskland, kan finde på at fremhæve det tyske skolevæsen, det går over min forstand. Det er dog af frugten, man skal kende træet.

Et højt udviklet skolevæsen er langtfra det samme som et godt skolevæsen, tværtimod er det ofte således, at fremskridt på skolens område købes på hjemmets bekostning, og så er det for dyrt købt, for det er ikke skolen, men

hjemmene, der skal bære landet. Selv om skolevæsenet står aldrig så højt, giver det ikke den mindste garanti for folkets moralske udvikling, idet kundskaber ligeså godt kan anvendes i det ondes som i det godes tjeneste.

Skal vi da med hensyn til skolevæsenet lade fem være lige, lade det gå, som det bedst kan? Nej, ingenlunde! Som forholdene nu er, kan hjemmene ikke klare sig uden hjælp, og dærfor er i vore dage skolespørgsmålet et såre vigtigt spørgsmål for ethvert folk. Men *skolen må stilles på sin rigtige plads*, den skal være tjener. Får den herrenykker, så er den af det onde. Og det er det, den let får, hvor skolevæsenet står »højt«. Du *skal* sende dine børn herhen, de *skal* lære det og det, de *skal* gå så og så mange dage om året, de *skal* blive ved så og så længe. Således taler den til hjemmene, og det er jo en herres tale, ikke en tjeners.

Sådan er skolen i Tyskland, og sådan er den nu ved at blive i Sverige. Lad kun vore moderne pædagoger, vor undervisningsminister, og hvem der ellers vil, sige, at vi er overfløjet af disse lande. Det forskrækker os slet ikke, ti, som *Uffe Jensen* siger: »Det kan undertiden være godt og rosværdigt at være bagefter, nemlig når farten går i forkert retning.«

Der blev under rigsdagsforhandlingerne talt mange gode ord om, at skolen skulde være hjemmets medhjælp. Måtte disse ord indføjes ved kommissionens arbejde og ved den lovgivning, som bliver følgen deraf!

Poul Lindholm.

Indsigelse.

Hr. Pastor Brücker drager stadig Hr. Pastor Bårris' Navn ind i vort Ordskifte; jeg finder dette urigtigt, og vil ikke være med dertil. Jeg kunde derfor godt vise Pastor Brücker, at mine forskellige Udtalelser om Pastor Bårris passer godt ind i hinanden, saavel naar de ses fra et logisk som fra et psykologisk Staasted, men jeg vil ikke indlade mig derpaa, for jeg finder denne Indblanding af en uvedkommende Mands Navn i vort Ordskifte mildest talt utiltalende.

Hotstebro, 8/5 1919.

Morten Larsen.

Om Vor Ret.

Thordur Tomassons Indlæg i Grænsedrøftelsen (Højskolebladet Nr. 9) bør imødegaas, særlig fordi Forfatteren siger, at han staar paa *Retsgrundlaget*, mens han i Virkeligheden har taget det Skridt bort derfra, som bringer ham paa gyngende Grund.

Lad mig forudskikke dette: Jeg er ikke blind for de Misligheder ved Flertalsafgørelser, som paa Grund af menneskelig Ufuldkommenhed er uundgaaelige; men for at kunne blive paa Rettens Grund maa vi tage disse med, for saavidt de ikke *kan* fjernes, og vi maa da gøre det bedst mulige ud deraf. Det samme gælder ved alle politiske Afgørelser i *demokratiske* Samfund.

Dernæst maa jeg søge at paavise, hvorfor man ud fra et *Retssynspunkt* nødvendigvis maa holde paa en *Flertalsafgørelse* — ogsaa i det sønderjydske Spørgsmaal (selvfølgelig forudsættes betryggende Afstemningsforhold). At et Flertal ofte kan have Uret, ved vel alle; men hvem skal træffe Afgørelser, hvor Meninger er delte? Det *centrale* i den folkelige, nationale Selvbestemmelsesret er dette, at en Landsdels Befolkning faar Lov til *under eget Ansvar overfor Medmennesker og Efterslægt* selv at bestemme, *hvor* de vil høre hen, samt *hvordan* og *af hvem* de vil styres. Da det imidlertid er uundgaaeligt, at *nogle* ikke kan faa deres Vilje og deres Ret, er det nødvendigt, at dette kun hænder *Mindretallene*, da Ansvaret for at have bragt andre med ind under et Styre, de ikke ønskede, ellers saare vanskeligt vil kunne bæres af dem, der har bevirket dette. Et Flertal vil kunne bære et saadant Ansvar; og et Mindretal vil langt lettere end et Flertal kunne bøje sig for en Afgørelse, der er truffet ved en Afstemning, der gav ogsaa de faa deres Chance. Et Flertal, der er bragt ind under Fremmedherredømme ved et Mindretals

Afgørelse (*handicap*), vil altid føle sig forurettet og føre en national Kamp imod »Undertrykkerne«, hvor mildt og hensynsfuldt de saa end bliver regeret.

Lad os tænke os en Afstemning i Flensborg efter Hr. Tomassons Handicap-System (eller Idé), som formodentlig tænkes praktiseret saaledes, at f. Eks. 40 % danske Stemmer kan sætte Grænsen Syd for Flensborg. At de 60 %, der stemte for Tyskland, vil føle sig højlig forurettet, turde vel anses for givet. Deres Harme vil da i første Række gaa ud over deres dansksindede Bysbørn. Til en vis Grad kan disse vel tage sig en saadan Harme let, naar de er under dansk Styre og Beskyttelse; men ved alle lokale Afgørelser bliver Tyskerne i Flertal; og under *frit Styre*, som Byen (Kommunen) vel i udstrakt Grad maa komme til at nyde, kan et saadant Forhold blive saare vanskeligt for det danske Mindretal i Flensborg.

Dernæst vil det tyske Flertal føle og mene, at den Kommission (Handicapper), der bestemte, at 40 % Danske skulde have Lov til at tage 60 % Tyske med ind under dansk Styre, har begaaet en skammelig Uret. Hele Tyskland (og efterhaanden flere) vil mene det samme; og der vil være skabt et ypperligt Grundlag for en fremtidig tysk-national Kamp i *Nordgrænselandet*, — en Kamp, der vil blive ført med ikke blot *moralsk* men ogsaa *pekuniær* og — engang — muligvis *militær* Støtte fra Tyskland.

Hr. Tomasson finder Berettigelsen for sit Forslag i »det Misforhold, hvori 55 Aars hensynsløs brutale Voldsstyre har bragt Danskheden overfor Tyskheden«. — I Drøftelserne om *vor Ret mod Syd* anføres dette meget ofte. Med hvor stor Ret skal jeg undlade at dømme om. At Prøjserstyret har været uretfærdigt, brutalt og hensynsløst, og derfor forkasteligt, ved vi alle. Men jeg har hørt kloge Folk sige, at Danskheden i Sønderjylland har holdt sig saa tappert og endogsaa vundet frem ikke blot *paa Trods af* men *paa Grund af* Voldsstyret! Og hvad mener Hr. Tomasson mon med, at vi ønsker en *national* Grænse, . . . »som ikke lader i Stikken, hvad der blev hævdet, ja, vundet i Striden mod det overmægtige Prøjsens Tyranni«? Kan vi være blevet stillet i Misforhold og samtidig være vundet frem?

Hvordan tror man Danskhedens Stilling i Sønderjylland havde været i Dag, hvis Tyskerne havde regeret Slesvig efter engelsk Mønster i de 55 Aar? Mon det ikke er vor nationale Lykke, at Tyskerne var for dumstolte dertil, og at vore gæve Landsmænd Sønden Aa fik *Kampens Voksekaar*, selvom Udlændighedens Aar var lange og bitre?

Ved en Flertalsafgørelse, siger Hr. Tomasson, »vil man faa at se livskraftige og talmæssig nævneværdige Mindretal at være havnede paa den forkerte Side af Grænsen.« — Ja, desværre! Men selvom »Fordringerne til de danske Tal blev nedsat«, vilde *nævneværdige* danske Mindretal jo *dog* komme paa den gale Side. Og lad os ikke glemme, at i samme Grad som de største danske Mindretal *Syd* for den ny Grænse blev *smaa*, maatte de tyske *Flertal Nord* for Grænsen blive *store*.

Og Tyskerne har jo ogsaa nogle, som er *deres* »trofaste Forpostkæmper«, som er *deres* »Stolthed og Haab i den nationale Folkekamp«. Har de ingen Ret til at tale med om at være kommen paa den gale Side? De vil i hvert Fald gøre det, om ikke med Historiens saa med Livets Ret. Og hvem mon da bliver *handicapped?*

Vi begærer *hele* vor Ret, Danskhedens *fulde* Ret! Jo, vel! Og Tyskerne begærer *hele* deres Ret, Tyskhedens *fulde* Ret. Her ligger det store Problem; thi det er næppe muligt at skaffe begge Parter *fuld* Ret; der maa gøres Indrømmelser fra begge Sider.

Vil vi staa paa et *Retsgrundlag*, bliver det nødvendigt at lade Kredsflertal i Kampegnene afgøre, hvor Grænsen skal sættes. Og saa maa der bødes paa den Uret, der begaas mod de forurettede Mindretal paa begge Sider ved at man skaffer dem Hjælp til eventuel Overflytning, eller ved at hvert Land behandler sine Fremmedundersaatter med størst mulig Hensyntagen til deres nationale Følelser.

Anden *Rets*afgørelse findes ikke.

Taastrup Realskole, d. 3. Marts 1919.

Holger Egekvist.

Spørgsmaal og Tildragelser.

De »tyske« Byer i Nordslesvig.

Kommunevalgene viste tydeligt, at Tyskerne mildest talt havde begaaet en Regnefejl, naar de talte om de »tyske« Byer i Nordslesvig, der ikke maatte afstaas til en fremmed Stat. Nu da der ikke mere kunde udøves Valgtryk som før, var Tyskernes Overmagt brudt. Tallene fra Valgene under det gamle Styre og nu taler jo et Sprog, der ikke er til at tage fejl af. »Hejmdal« bringer følgende Oversigt:

I Haderslev By afgaves der:

1867	918	danske St. mod	645	tyske og	0	sociald.
1877	510	— — —	649	— —	3	—
1890	408	— — —	730	— —	23	—
1903	465	— — —	772	— —	146	—
1912	772	— — —	1141	— —	334	—

I Aabenraa:

1867	516	danske St. mod	471	tyske og	0	sociald.
1877	311	— — —	457	— —	25	—
1890	249	— — —	562	— —	49	—
1903	333	— — —	655	— —	271	—
1912	374	— — —	782	— —	305	—

I Sønderborg:

1867	510	danske St. mod	265	tyske og	0	sociald.
1877	308	— — —	283	— —	33	—
1890	250	— — —	295	— —	38	—
1903	230	— — —	440	— —	105	—
1912	296	— — —	665	— —	302	—

I Tønder:

1867	78	danske St. mod	388	tyske og	0	sociald.
1877	?	— — —	?	— —	?	—
1890	?	— — —	?	— —	?	—
1903	28	— — —	439	— —	78	—
1912	80	— — —	687	— —	113	—

I Flensborg:

1867	1836	danske St. mod	1648	tyske og	0	sociald.
1877	1233	— — —	1594	— —	585	—
1890	590	— — —	2449	— —	2543	—
1903	442	— — —	3317	— —	4262	—
1912	455	— — —	5252	— —	5767	—

Ved Kommunevalgene afgaves nu:

I Haderslev	2699	danske Stemmer mod	1596	tyske
I Aabenraa	1649	— — —	1198	—
I Sønderborg	1438	— — —	1382	—
I Tønder	391	— — —	1304	—

I Flensborg afholdt Danskerne sig fra at stemme.

Dertil kommer Socialdemokraternes Stemmer. Hvad der her er dansk og hvad tysk kan ikke afgøres. De udgjorde i Haderslev 933, i Aabenraa 596, i Sønderborg 624, i Tønder 329.

»Udfaldet af Valget i Gaar var godt,« skriver »Hejmdal« Dagen efter Valget, »men Udsigterne for Fremtiden er endnu bedre. Det bør ikke glemmes, at Valget i Gaar endog fandt Sted under Fremmedherredømme. Mange Forhold vil snart ændres, og dette vil helt uvilkaarligt faa det tyske Stemmetal til at svinde ind og øge vort.«

»Dannevirke« skriver om Valget i Haderslev: »De kunstige Skranker falder, og derfor viste ogsaa Byraadsvalget i Haderslev i Gaar med eet Slag, hvorledes de virkelige Forhold er. Ved dette Valg indtager de danske Borgere nemlig Haderslev Raadhus igen for første Gang efter 1864.«

I »Flensborg Avis« skriver Forfatteren P. Skovrøy om Valget i Tønder:

»I 1912 naaede vi frem fra 40 til 80 Stemmer, vi gik altsaa 100 Procent op. Denne Gang blev Springet endnu større. Det er derfor ikke saa underligt, at Tyskerne leder om Forklaringen paa den mærkelige Fremtoning. Den Udtalelse skal være falden umiddelbart efter Opgørelsen, at de danske Stemmers rivende Tilvækst skyldes Uddelingen af de Hjort Lorentzenske Penge i Krigsaarene. Hvis man tror dette, er mit Raad til Tyskerne i Tønder: Gak hen og gør ligesaa! — Ak nej, Aarsagen ligger dybere. Det er Folket, der har opdaget sig selv, saa at sige; man har faaet Øje paa sin egen Sjæl, det er hele Hemmeligheden. Hvad der nu foregaar i vort Folk her i de nationalt døde Egne, er ikke andet, end hvad der foregaar hvert Foraar, naar Solen stiger paa Himlen... Tønder By har ved Landets Delinger stedse haft Slump eller Beregning til at komme ind under Gottorp, og da Fyrsten var tysk, blev Undersaatterne det ogsaa, skønt Landet var dansk og Sproget var dansk. Under blidere folkelige Kaar vil denne Unatur hurtigt forsvinde som Dug for Solen.«

I Ugens Løb.

Grundtvigkirken paa Dybbølbjerg?

Redaktøren af »Højskolebladet« har anmodet mig om at fremkomme med en Udtalelse angaaende ovennævnte Spørgsmaal:

Det springende Punkt i denne Sag er, om *Hovedformaalet* er det: at tilvejebringe et nyt Kirkerum til *Menighedsbrug*. Er det Tilfældet, saa er Dybbølbjerg ikke et heldigt Valg, det er sandt.

Men jeg, for min Del, mener heller ikke, at dette Formaal skulde være Hovedformaalet. Dette skulde være at tilvejebringe et værdigt *Mindesmærke* over N. F. S. Grundtvig.

Hvorledes faar man et saadant? Efter mit Skøn vil, som jeg ved en tidligere Lejlighed har udviklet, denne Opgave ikke kunne løses ad *plastisk* Vej; de gjorte Forsøg synes mig at bekræfte dette. Man vil ad den Vej kun naa til at udtrykke en enkelt Side af Grundtvigs Væsen. Opgaven løses bedst *arkitektonisk*, og der er til Dato ikke givet nogen bedre Løsning end Jensen Klints Kirkebygning (der naturligvis ikke maa blive »gul« som Modellen).

Ogsaa for en Statue er *Omgivelserne* af Betydning, men for et arkitektonisk Værk er de en *Livsbetingelse*. Christianshavns Vold var ikke ilde, Bispebjerg kunde gaa an, det flotte københavnske Banegaardsterræn, hvor Grundtvigs Mindekirke skulde være Nabo til Biografteatre m. m., vilde skrige mod Mindekirken. *Dybbølbjerg* er det mest passende Sted, der endnu er nævnt. Der vilde den ligge frit og stort, der vilde den »synes«

— om ikke »ved Nørrepol« — saa dog viden om over et ægte dansk Landskab. Den vilde smelte sammen med dette, bred og støt som selve Dybbølbanke (»Siegesdenkmal« kommer vi nok til rette med, paa en eller anden Maade), og den vilde saa skønt glide ind i Danmarks Historie gennem de store Minder, som svæver over den stovte Banke, der, hvor det danske Folk, i den store Fares Stund, blev vejet — og ikke fundet for let.

Men skal Grundtvigs Minde*kirke* da blot være en tom *Skal*, om end paa sin Maade en smuk Skal? Det skal den ikke; den skal bruges, der skal færdes levende danske Mænd og Kvinder der inde. Den skal ikke profaneres som Nicolaj Kirke i København, hvor man jævnlig kan faa det opbyggelige Syn af en »Ernæringsraad«, indrammet af et af de høje Kirkevinduer, vippe en rygende Cigaret i Munden. Nej, men den skal være *et Midtpunkt for mægtige kirkelige og folkelige* (selvfølgelig ikke politiske) *Sammenkomster* fra hele Sønderjylland — og det øvrige Danmark.

Men skulde da, med Undtagelse af de faa Gange da der var de store Stævner, det mægtige Kirkerum staa tomt og øde? Det burde det ikke, og det behøvede det heller ikke. Man kunde indbyde danske Præster af de forskellige Retninger til skiftevis at holde Gudstjeneste i den (et Fond maatte dannes i dette Øjemed). Og Kirken skulde nok blive fuld saadanne Søndage, baade fra Sundeved og Als, og maaske længere borte fra.

Lad os saa byde Sønderjyderne et værdigt »Velkommen hjem«, ved paa Dybbølbanke at rejse »Grundtvigs Mindekirke«,

Sønderjyllands Domkirke.

F. Rønning.

*

Om den ny Forstander for Kjøng Højskole, H. Juhl Andersen, sender Forstander Lars Bækhøj, Ollerup, os følgende Linjer:

Kjøng Højskoles nye Forstander er en Husmandssøn fra Glamsbjergegnen; hans Fader var udvist Sønderjyde. I to Vintre, 1898—1900, var Juhl Andersen Elev paa Kjøng Højskole; og han forlod Skolen med et inderligt Ønske om, at han engang kunde faa sit Arbejde i Folkehøjskolens Tjeneste. I 1904 tog han Skolelærereksamen fra Odense Seminarium, hvorefter han fik Lærerv rksomhed i Folkeskolen og har nu i en Del Aar været Førstelærer i Harndrup i Nordvestfyn. Han blev i 1909 gift med Benedikte Algreen Prüsz. Hun havde faaet en grundig Uddannelse i Husvæsenet, var en Sommer Elev paa Jebjerg Højskole, tog siden Forskolelærerindeeksamen og var i nogle Aar Lærerinde.

Juhl Andersen og hans Hustru har ikke alene været flinke Lærerfolk; men de har haft en betydelig Evne til at samle Ungdommen paa deres Egn om de gode aandelige Værdier. Og det er den gode Fremgang i dette Arbejde, der har givet dem Mod til at flytte deres Arbejdsplads indenfor Højskolens Vægge.

Det er en vanskelig Opgave, de nu gaar i Lag med; men det er mit Indtryk, at de møder med en oprigtig Hengivenhed for Højskolegerningen; og den Redebonhed, hvormed de forlader den faste Stilling som Lærerfolk i Folkeskolen for at gaa ud i den i høj Grad uvisse Stilling som Forstanderfolk for en Højskole, vidner om, at de har noget af den Offervillie, der er en saa udmærket Løftestang i et aandeligt Arbejde.

Det er mit Haab, at Gud vil lægge sin Velsignelse i deres Arbejde, saa at Kjøng Højskole kan blive et Sted, hvor Ungdommen samles med Glæde og spredes med Tak i Sindet.

Ollerup Højskole, i Marts 1919. *Lars Bækhøj.*

*

Bladspørgsmaalet i de danske Ungdomsforeninger synes at være blevet løst ved Overbestyrelsens Møde 4. Marts i Aarhus. Da der maa tillægges dette Spørgsmaal nogen Betydning for Ungdomsbevægelsen i det hele, har vi bedt et Medlem af Overbestyrelsen og Bladudvalget, Højskolelærer, cand. mag. Hans Lund, Askov, om at gøre Rede for Mødets Bestemmelser.

Den Bladstrid indenfor de danske Ungdomsforeninger, som igennem en længere Periode har optaget Sindene stærkt, har nu fundet sin Afslutning på et Overbestyrelsesmøde i Århus den 4. Marts. Bladudvalget mødte med 2 Indstillinger: et Flertal (Pastor Bårris, Faktor Bendixen og Skolebestyrer Olaf Nielsen) foreslog Lærer Fredebo til Redaktør, og et Mindretal (cand. mag. Lund og Pastor Ring) ønskede en Sammenslutning mellem »Dansk Ungdom« og »Folkets Ungdom«, således at Højskolelærer Thv. Laursen blev »Dansk Ungdom«s Redaktør. Resultatet af den meget bevægede Forhandling blev, at Mindretallets Forslag blev stemt ned (med 18 St. mod 13), og at Flertallets Forslag kunde vedtages så godt som enstemmigt efter at forinden et fra Mindretallets Side fremsat Ændringsforslag havde samlet det fornødne Antal Stemmer (14 mod 11). Dette Ændringsforslag går ud på, at de for Medlemmerne af d. d. U. nødvendige Meddelelser fra Hovedorganisationen også skal tilstilles »Folkets Ungdom«. Dermed er nået dette, at de to Ungdomsblade kommer til at konkurrere på lige Fod;* Medlemmer af d. d. U. vil ikke af Hensyn til Organisationen være nødt til at holde »Dansk Ungdom«, men vil frit kunne vælge det af de to Blade, der mest tiltaler dem. — Der vil nu forhåbentlig udvikle sig en gavnlig Kappestrid mellem de to Blade, så de hver især søger at yde det bedste. Der er Arbejde nok til dem begge.

H. L.

*

Gudmundur Hjaltason, den kendte islandske Højskoleven, er død den 27. Januar.

*

Henrik Pontoppidans Sang om Sønderjylland.

I Nr. 9 af »Højskolebladet« har J. V. henledt Opmærksomheden paa Pontoppidans dejlige Digt »Sønderjylland« (i »Berl. Tidendes« Søndagstillæg), ganske rigtigt utvivlsomt det skønneste, der endnu er skrevet i denne Tid. Men i det Aftryk, som derefter meddeles, findes der et Par Afvigelser fra Originalens Tekst, som vist ikke bør faa Lov at gaa over i mulige andre Aftryk, selv om de kun er af mindre væsentlig Art. I 2. Vers har Originaltrykket: paa Dybbøl Banke (*ikke: fra* Dybbøls), i 3. Vers skal det hedde: Løfteord af Frænder (*ikke*: fra Frænder

* »Folkets Ungdom«, der nu udgaar hver 14. Dag, vil fra 1. April blive Ugeblad.» Dets Pris bliver 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig.

— som jo giver en styg Lydsammenhobning). I næstsidste Vers hedder første Linie med rigtig Tegnsætning: Men du vil ingen Sørgefest! Mens Taaren Øjet brænder. . .

Endelig skriver Pontoppidan i Digtets sidste Linie Øjensten (ikke Øjesten) og maa vel altsaa foretrække den Form. Og den sidste Linie ser, med Pontoppidans egen Tegnsætning, saaledes ud:

Hil dig, vor Moders Øjensten, i Nytids Morgenrøde!

H. B.

•

Gamle Fotografier.

Der mangler i vore danske Kultursamlinger en omfattende Samling Billeder af Folketyper fra Landets forskellige Egne.

Ligesom ethvert trykt Blad bliver opbevaret i Biblioteker, burde ethvert fotografisk Portræt egentlig sikres mod Tilintetgørelse. Og ligesom vi alle finder det ret at give Meldinger til Kirkebøger og Mandtalslister, skulde vi, om det blev fordret ved Lov, indgive Fotografi til et Statsarkiv for Billeder af danske Borgere.

Her gaar udentvivl nationale Værdier tilspilde.

Rundtom i Hjemmene ligger upaaagtede Skatte af gamle Fotografier med herligt karakteristiske Ansigter af Bønder og Borgerfolk — særlig fra Tredserne og Halvfjerdserne i forrige Aarhundrede.

Til en Bog: *Dansk Folkekarakter*, Sjællændere og Jyder, Fynboer, Lollændere og Falstringer (udgives til Efteraaret paa Gyldendalske Forlag) kunde jeg meget ønske Billeder af typiske Danske og vilde være taknemlig for Laan af gamle Fotografier.

Hvis der vises Sagen nogen Interesse, er det dog troligt, at der vil komme flere Billeder, end Bogen kan rumme. Isaafald kunde der blive Tale om et selvstændigt Billedværk af danske Folketyper eller om Opbevaring af Billederne (i Gengivelse eller Originalfotografi) paa Dansk Folkemindesamling og Det kgl. Bibliotek, hvor der i Forvejen findes Grundlag for en saadan Billedsamling.

Gamle Fotografier bedes da som Laan (eller Gave til Dansk Folkemindesamling) sendt til min Adresse.

For hvert Billede ønskes opgivet Navn og Fødested, helst Alder og Stand, og særligt om vedkommende er af *gammel stedlig eller indvandret Slægt* i Sognet.

Forud takker jeg alle, der viser dette Foretagende Velvilje, ligesom de Blade, der venligst optager disse Linjer.

Thorkild Gravlund.
Reersø pr. Gørlev.

BØGER.

Fredrik Paasche, Goethe. (Aschehoug 1918.)

Den norske Litteraturforsker Fr. Paasche, som ifjor udsendte en lille Bog om Luther, har nu udsendt en Bog af lignende Størrelse om Goethe. Og ligesom Lutherbogen var smuk og lærerig, saaledes er Goethebogen det ogsaa. Paasche har den Metode at fæste Øjet paa de lyseste Sider hos den Personlighed, han skildrer, og paa det ypperste, han har givet. Det bliver da egentlig ikke en Levnedsskildring, men det bliver et Billede af den vedkommende Mand, som han var i sin Kraft og Fylde og i sine bedste Øjeblikke. Det trivielle og ligegyldige, som naturligvis maa findes ogsaa hos de store, er da ikke taget med. Det svage og begrænsede ses i sin Sammenhæng med Personlighedens Inderste og faar derved ligesom Forklaring og Formildelse.

Der er noget rigtigt i denne Fremgangsmaade. For det, vi bryder os om hos en Forfatter, er jo da det værdifulde. Det ser vi mest paa. Og det har vi Brug for. Men Faren er, at Begrænsningen ikke ses tydelig, og at Omridsene derved udviskes. Det nærmer sig til at blive en Lovprisning.

Derfor faar man mest Udbytte af Læsningen af en saadan Bog, naar man i Forvejen kender noget til den vedkommende Personlighed og hans Omrids. Saa virker Bogen som en god Vejledning til at se de bedste og værdifuldeste Træk.

Paasches Bog om Goethe kommer paa et Tidspunkt, der kan synes ubelejligt. Store Dele af Verden vil jo snarest i denne Tid være uoplagt til at modtage endog Tysklands store og mærkelige Tanker. Men i en anden Forstand er Øjeblikket maaske netop belejligt. Der kan jo nok være Grund til at tænke over, at Tysklands største Geni levede paa en Tid, da det tyske Rige var svagt og splittet, at han oplevede dets Fald uden at anfægtes synderligt deraf, at han var Minister i en Stat, hvis Hær var paa 300 — tre hundrede — Mand, og hvis Hovedstad var lidt større end Kalundborg, og at han var alt andet end begejstret for Krig og militær Aand. Det er ligesom man saa nogle Træk af tysk Menneskelighed vise sig, som har været fordunklede i de sidste halvtredsindstyve Aar.

Carl Koch.

INDHOLD.

J. Th. Arnfred: Ludv. Feilberg: Samlede Skrifter.
P. Andresen: Tre nordslesvigske Rigsdagsmænd. Hans Krüger. Med Billede.
V. Brücker: Svar.
Poul Lindholm: Skolekommissionen i Landstinget.
Morten Larsen: En Indsigelse.
Holger Egekvist: Om vor Ret.
Spørgsmaal og Tildragelser. De »tyske« Byer i Nordslesvig. — I Ugens Løb.
Bøger.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 12 Fredag den 21. Marts. 1919

Den ny Tid og Opdragelsen.

Man møder stadig i disse Tider Talen om, at det er en helt ny Tid, der nu oprinder. Verdenskrigen har ikke blot været en vældig Begivenhed, som nu i det væsentligste er overstaaet, og som Menneskeheden om nogen Tid kan indrangere blandt sine Oplevelser, naar det hele nogenlunde har trukket sig i Lave igen. Nej, det er ikke blot en Oplevelse og den største, Menneskeheden har kendt; det er en helt ny Tid, der er skabt i de fire Aar, og den, der vil prøve at køre videre i det gamle Spor, vil opdage, at han slet ikke mere er med i Menneskehedens store Tog. Det er Ragnarok, vi har oplevet; nu kommer Gimle, og der er alt anderledes, end det var paa den gamle Jord og under den gamle Himmel. Ikke blot antager Livet der andre ydre Former; men Tanken maa gaa helt andre Veje, Livsværdierne maa omvurderes; Menneskene selv maa blive helt anderledes.

Jeg har Lyst til at sige, at jeg ikke ret tror paa den Tale; man overvurderer vist her Betydningen af det, der er sket. Det er maaske nok berettiget at tale om Fremskridt i Menneskehedens Historie, ogsaa indre Fremskridt, saadanne, der bestaar i, at Menneskene er komne til at tænke og føle anderledes end tidligere; det er vel berettiget, selv om ganske vist f. Eks. Bibelhistoriens Skikkelser og de gamle Grækere i deres Maade at tænke og føle paa synes at ligne os forbavsende meget; vi staar jo i Grunden ikke fremmede og uforstaaende over for dem.

Men et er, at saadanne Fremskridt kan paavises i Slægtens Historie; noget andet er, om de plejer at komme i saadanne Tider som den, vi lige har gennemlevet. Der er da Historikere, som ikke har kunnet faa det ud af deres Granskning. Det er Geijer, der siger, at alt stort sker tyst, og Carlyle slutter sig ganske dertil, naar han i sin Bog om den franske Revolution siger: »Egetræet gror stille i Skoven i tusinde Aar. Først i det tusinde Aar, naar Skovhuggeren kommer med sin Økse, høres der Genlyd gennem Ensomhederne, og Egetræet tilkendegiver sig, naar det med langtlydende Brag *falder*. Hvor tavs var ikke ogsaa Agernets Saaning, da det udstrøedes fra en vildfarende Vinds Skød. Ja, naar vort Egetræ blomstrede eller tog sit Løv paa (dets glædelige Tildragelser), hvad højrøstet Udraab kunde der da være? knap et anerkendende Ord fra den omhyggeligste Iagttager. Disse Ting *tildrog* sig ikke, de blev langsomt *gjorte*, ikke paa en Times Tid, men gennem henrindende Dage. Hvad kunde der siges derom? Denne Time syntes at være aldeles, som den sidste var, som den næste vilde blive.«

Er det ikke noget, man har hørt ved enhver stor ydre Forandring eller Omvæltning, at herefter maatte alle Værdier omvurderes? Og saa gik der ikke ret lang Tid, inden man saa, at de gamle Synsmaader i Hovedsagen dog havde beholdt deres Betydning. Selv den franske Revolution formaaede ikke, som mange troede,

at revolutionere Menneskenes Sind eller deres Syn paa, hvad der er Livsværdier; ja der skete vel i Grunden grumme lidt i den Henseende. Der blev raabt højt nok om den nye Himmel og den nye Jord; men det blev vel de rent ydre Former, der forandredes. Den jævne Borger blev saamænd f. Eks. ved at behandle sine Børn paa samme Maade som før.

Der er jo visse Grundtanker, ogsaa angaaende Opdragelse, som har staaet deres Prøve i Aartusinder, og de blæses ikke varigt over Ende selv af den værste Landestorm. De bedste af Menneskene har lige siden Sokrateses Tid kunnet bruge Ordene det sande, det skønne, det gode som Betegnelse for det, som det gælder om gennem Opdragelsen at bringe Menneskene i det rette Forhold til, og der er sikkert ingen Grund til at tro, at det, vi nu har oplevet, skulde nøde os til at lære om, saa vi maatte kassere disse ærværdige Idealer.

Der har været gjort mange Forsøg paa at bestemme et *almindeligt* Maal for Opdragelsen, et, som kunde gælde til alle Tider og under alle Forhold. Naar jeg skal gøre det, plejer jeg at sige, at Maalet er et godt, et dygtigt og et lykkeligt Menneske. Jeg vilde tro, at man altid vilde kunne enes om at se det, man maa stile efter, udtrykt deri; de skiftende Tider maa saa give deres Særopfattelse Udtryk ved at lægge et noget forskelligt Indhold i Ordene.

Jeg tror ikke, at Verdensomvæltningen vil gøre nogen Forandring heri. Jeg har endog vanskeligt ved at tro, at den skulde betyde et væsentligt andet Indhold i de tre Ord. Begrebet et lykkeligt Menneske kan vel nok være ret forskelligt; alle lægger ikke det samme ind deri; men det er noget, vi har kendt til alle Tider, ligefra Platons Gorgias til vore Dage, og i denne Dialog finder vi ganske den samme lavere og højere Opfattelse af Begrebet som i vore Dage. Der er ikke kommen nogen ny Opfattelse til siden, og der er slet ingen Grund til at tro, at Krigen skulde have bragt nogen Forandring.

Betegnelsen et godt Menneske forholder det sig vel paa samme Maade med. Paa Pestalozzis Mindesmærke i Zürich staar der efter Beskrivelsen af hans Virksomhed Ordene: »Alt for andre, intet for sig selv.« Den, som dette kan siges om, har man regnet for et godt Menneske, og den Opfattelse vil ogsaa nok vedblive at gælde i den nye Tid, vi gaar i Møde.

Ordet dygtig er naturligvis det af de tre, som bedst kunde tænkes at komme til i væsentlig Grad at ændre Betydning, men jeg gad dog vide, om der selv for dette Ords Vedkommende vil ske nogen Forandring som Følge af Krigen. Kan man tænke sig, at dygtig fremtidig skulde faa Betydningen: dygtig til at rage til sig fra ens Næste eller fra Samfundet? Vil vi fremtidig ved et dygtigt Menneske komme til at forstaa en Mand, der undgaar at arbejde og i Stedet lever af offentlig Hjælp, eller som, hvis han kommer til at arbejde, da søger at gøre saa lidt ved det som muligt i den Tid, han nødes til at beskæftige sig dermed? For ikke saa mange Aar siden var det det almindelige Dygtighedsideal, at man kunde »klare sig selv«, ikke faldt andre til Byrde, og mange har bragt store Ofre og paalagt sig svære Savn og megen Møje for at kunne svare til det Ideal. Jeg synes nok, man kan se nogen Forandring der. Dygtigheden i den gammeldags Betydning af Ordet er mindre i Kurs: der er ikke saa faa, der her har erhvervet sig et nyt Livssyn; men Forandringen er for Resten ikke kommen med Verdenskrigen, om end det nye Livssyn dér er bleven bragt til fuld og frodig Blomstring. — Spørgsmaalet er imidlertid, om saadant kan blive andet end en Overgang. Jeg tror det ikke.

Jeg mener da, vi gør ret i at regne med, at Opdragelsen fremtidig skal stile mod samme Maal som hidtil. Der er ikke endnu fundet sikre og ufejlbarlige Metoder eller Midler til at naa dette Maal, og man maa stadig være paa Udkig efter nye Hjælpemidler. Jeg ved ikke, om der er nogen Udsigt til, at Krigen her vil berige os; jeg kan ikke se noget Tegn i den Retning.

Det kunde lettere tænkes, at vi skulde til at se noget anderledes paa *Undervisningen* end før; jeg venter dog ikke heller her nogen stor Forandring. Det vil nok gælde ogsaa i Fremtiden, at gode Skolekundskaber har Værdi for et Menneske, men at det paa den anden Side ikke er af det allerværdifuldeste, og da paa ingen Maade det eneste værdifulde. Skulde der ske nogen Forandring her i Anledning af Verdensomvæltningen, er det vel endog tvivlsomt, om den vil gaa i Retning af at vurdere Kundskaber højere eller lavere.

Det er sagt allerede i Havamaal — det er da nogle Aar sigen —, at »vis til Maade er det bedste, alt for vis er ej til Baade«; det kommer vist til at gælde i den nye Tid ogsaa. Det er vist Spencer, der har sagt, at en »oplyst Pøbel er værre end en uoplyst Pøbel«, og det er vel rigtigt. Pøbelen kan trives baade i oplyste og uoplyste Lande; det har Krigen lært os, om vi trængte til den Lærdom. I det højt oplyste Tyskland som i det uoplyste Rusland synes der at være udmærket Jordbund for Pøbel; ogsaa hos os er Bunden ydedygtig nok, ser det ud til.

Nu tænker jeg mig jo nok, det vil blive sagt, at dette her bare er det sædvanlige, at de, der er ved at blive gamle, ikke forstaar deres Tid. De har ikke Fornemmelse af det nye og store, der gror frem, og derfor passer de heller ikke ind i den nye Tid; den tilhører Ungdommen, d. v. s. dem, der kan se det nye og fyldes deraf. Vi, der saaledes bliver sat i de gamles Krog, faar jo saa trøste os med, at det altid har været en splinterny Tid, den, de unge lever i; den har altid maattet anskaffe sig helt nye Idealer og kassere de gamle. Desuagtet har de gamle Idealer overlevet det ene Slægtskifte efter det andet. For Tiden er det bare det, vi ser, at mange af dem, der er op i Aarene, slutter sig til de unges Tale om Nødvendigheden af en fuldstændig Omvurdering.

Det kan for Tiden være en Slags Trøst at læse Carl Ewalds fornøjelige Eventyr om Haletudserne. Det er Ungdommen, vi der møder, og dens nye Syn paa alt det, som Fædrene har set op til og syntes om. Der er ingen af Ungdommen, af dem, der forstaar den nye Tid, som mere kan tænke paa at bruge Ben; nu skal man have Hale. — Men det gaar jo over.

Nogen hel Omvæltning paa Skolens Omraade eller paa Opdragelsens venter jeg mig altsaa ikke, og jeg mener heller ikke, at vi skulde søge at faa en saadan tilvejebragt. Men dermed vil jeg dog ikke have sagt, at jeg ingen Virkninger af Krigen venter eller haaber.

Det mest betydningsfulde for os og for vor Skole, som jeg synes, der kan være nogen Mening i at regne med i de kommende Tider, er det, at Begejstringen for alt det, som vi kan betegne med Navnet det tyske Væsen, maa formodes at have faaet et Stød, maaske et Grundskud.

Denne Begejstring var stor herhjemme før Krigen, og den var betydningsfuld, da den havde saa stærk Tilhold hos dem, der havde med Skolens Styrelse at gøre. Den tyske Disciplin havde helt fordrejet Hovedet paa dem, der havde været nede for at se paa den; den tog sig jo glimrende ud, ogsaa i Skolen. Det var den almindelige Tro, at det var den, der bedst eller ene kunde give Menneskene Dygtighed, og adskillige mente, det ogsaa var den, der kunde gøre dem gode og lykkelige.

Nu har Begivenhederne lært disse Folk, at dette var en Fejltagelse; det var Øjenforblændelse omtrent alt sammen. Ikke engang paa det militære Omraade kunde Metoden bestaa Prøven; der er jo intet, der tyder paa, at den rent soldatermæssige Dygtighed har været større paa Tyskernes Side end paa de andres.

Ingen kan undgaa at faa det Indtryk, at det er paa tysk Side, Raaheden og Ondskaben har været mest fremtrædende, saa Godheden ser heller ikke ud til at være fremblomstret særlig under den strenge Disciplin.

Udvortes set har Systemet da heller ikke bragt Tyskerne Lykken. Hvad denne Lykkefølelse angaar, som ikke kan tages fra os af de ydre Begivenheder, er det jo vanskeligere at afgive nogen Kendelse; men det er da ret ejendommeligt at se, hvor Evnen til at taale Modgangen og til værdigt at bære Ulykken har været mest kendelig.

At en vis *Grad* af Disciplin er af Værdi i et Samfund, tvivler vi ikke om, fremtidig saa lidt som før; men mange af os maa til at regne med, at Formaalet ikke uden videre er: saa meget som muligt.

At en vis *Art* af Disciplin er af Værdi i Menneskets Opdragelse er lige saa uomtvisteligt; men den værdifulde er her ikke den udvortes militære; det er derimod den, der har sit Sæde inden i Mennesket, saa Befalingerne udgaar derfra og, det er en Disciplin, der er meget lidt i Slægt med den militære. Her er der ogsaa adskillige af os, der maa lære om, og som kan hente Belæring af Krigen.

Der var noget, der faldt i de fire Aar; det var vel saa derfra, Larmen kom. Der bliver derefter maaske bedre Vokseplads for noget andet; men dette andet er ikke noget nyt, som Krigen har skabt, eller som er skabt under den; det var meget ældre.

Jeg vil haabe, at den store Skolekommission, som vi nu nedsætter, vil tilegne sig den Erkendelse, at det ikke mere er mod Tyskland, vi skal vende vore lærelystne Blikke, i alt Fald ikke saa udelukkende som hidtil. Jeg synes da ogsaa der kan være nogen Grund til at nære dette Haab, og saa er det paa et betimeligt Tidspunkt, Kommissionen kommer.

J. Byskov.

Randbemærkninger

til Prof. N. A. Larsens Tale ved Fastelavnsmødet i Kolding.

I.

Skal friskolen under skærpet kontrol?

Ifølge referat i »Kolding Social-Demokrat« udtalte professor *N. A. Larsen* ved skolemødet i Kolding fastelavnsmandag: »Skal staten opretholde de private skoler på det økonomiské område, så må disse skoler finde sig i at blive underkastet statens kontrol både på det pædagogiske og det økonomiske område.. Den private skole har for tiden ikke noget egentligt tilsyn. Den har ingen forpligtelse med hensyn til timetal, regelmæssig skolegang eller lærernes uddannelse. Men skal staten yde betydelige pengebidrag til de private skoler, så må staten stille sine krav, og så må disse skoler underkaste sig et tilsyn svarende til det tilsyn, som den offentlige skole må underkaste sig.«

Hvis dette referat er korrekt, så kan man med sandhed sige, at staten ikke giver et æble bort, uden at den får en pære i stedet, men der er også et andet ordsprog, som vi friskolefolk da ikke må glemme: at man også kan købe guld for dyrt. Skal nemlig dette skærpede tilsyn være prisen, så må vi meget betakke os for den tiltænkte støtte.

Professor Larsen spørger selv, hvad der så bliver tilbage, og han svarer: »Der bliver dette, at skolen selv kan vælge og afskedige sine lærere«, og han synes åbenbart, at det er mer end nok, men dæri tager han grundig fejl. Hvad hjælper det nemlig, at forældrene vælger en lærer, de synes om, når denne lærer så ikke må få lov at virke, som han ønsker, men skal virke, som staten ønsker det?

Professoren synes, stadigvæk efter nævnte referat at dømme, at høre til de folk, der betragter kontrollen som det vigtigste af alt, skolevæsenet vedrørende: »Når de private skoler bliver fuldstændigt kontrollerede, ligger dæri betryggelsen for, at de leverer godt arbejde«. Mon? Hvis kontrollen er effektiv, så kan den ikke undgå at hæmme lærerens frie virken, og hvis den ikke er det, hvad betryggelse ligger der så i den?

Nej, den bedste betryggelse ligger på et helt andet felt. Lad forældrene selv overtage det fulde ansvar for deres børns undervisning!

II.

Er friskolelæreren ufri?

Ved samme møde udtalte professor Larsen, at »skal man tale om frihed, så må det siges, at der er størst frihed for lærerne i den offentlige skole«.

Denne påstand kan man ofte høre fremsat, men den bliver ikke mere rigtig for det. Det er nemlig ingenlunde således, at forældrene foreskriver læreren, hvorledes han skal arbejde, nej, forholdet er det, at forældrene har ubetinget frihed til at vælge og afskedige læreren, og læreren ligeså ubetinget frihed til at undervise, som han vil.

Jeg tør ganske vist ikke nægte, at der kan gives friskoler, hvor denne regel ikke gælder, men jeg tror, det bliver grumme få, og jeg kan give det personlige vidnesbyrd, at i de 22 år, jeg har stået i friskolens tjeneste, er der absolut ingen i forældrekredsen, der har prøvet på at gøre noget indgreb i min frihed til at undervise, som jeg vil.

Poul Lindholm.

Islands Landsbibliotek og Danmark.

I.

Der har nylig* været holdt Fest i Reykjavik i Anledning af, at »Landsbókasafn Islands« har været til i hundrede Aar. Og saa stor Betydning har Landsbiblioteket haft for Islands seneste Aandsudvikling, at denne Begivenhed nok kunde fortjene Omtale i Danmark. Tilmed da danske Mænd med god Forstaaelse for det fjerne lille Folks Kaar glædeligt nok har været med til at faa denne Sag i Gang for hundrede Aar siden og har hjulpet den fremad paa Vejen.

Det blev sagt i en Tale, som Landsbibliotekaren holdt, at hvis nogen Del af Danmark skulde være Islændinger særlig kær ved Siden af København, deres gamle Universitetsby, saa burde det være Fyn. Thi der er de to Mænd født, som har været de virksomste Venner i det 19. Aarhundrede af Islands Folks selvstændige Aandsudvikling. Nemlig *Rasmus Christian Rask*, som stiftede »bókmentafjelagit« (Litteraturselskabet), og *Carl Christian Rafn*, som blev Faderen til Islands Landsbibliotek. Og de kom begge som Vaarbud om nye Aandsstrømninger for Folket, dengang det saa mørkt ud.

Det er jo — ogsaa for nogle Danske — ikke ubekendt, hvad Rasmus Rask har betydet for Islands Folk. Men der kan sikkert være god Grund til at gengive paa Dansk den hjærtelige Tak, som en Islænding ved denne Lejlighed har rettet til en anden dansk Mand fra sit Folk for god Hjælp ved Folkets aandelige Genfødelse. Thi Rafn bør have sin Plads i Historien sammen med Rask baade for Danske og Islændinger.

Rafn blev født i Brahesborg 1795. Med sin store Sprogbegavelse og sin vældige Arbejdskraft (en »Arbejdsviking« kalder de ham deroppe) fik han, ligesom Rask, allerede i Skoletiden Interesse for Oldnordisk, og hans Navn er knyttet til en pæn Liste over Sagaudgaver og -oversættelser og andre Værker angaaende Nordens Oldtid. Men foruden at være en lærd Mand var han, atter ligesom Rask, virksom for at faa de rette Mænd i Samarbejde; han var med til at stifte »det nordiske Oldskriftselskab«, og han var en meget flittig Medarbejder derved. Og det var ham, som i Aaret 1818 fik lagt det lille Frø i Reykjavik, som nu er vokset op til at blive et stort Træ, som giver Ly og Læ for Oplysning og Videnskab paa den gamle Bogsamlingsø: Landsbiblioteket altsaa.

Hermed gik det saadan til. Rafn foreslog i »det islandske Litteraturselskab«, at der skulde vælges et Nævn til at faa oprettet et »Islands Stiftsbibliotek«. Man tog herigennem Sagen op baade i Danmark og paa Island. Og Rafn, der dengang var ung Løjtnant i København, gjorde selv Begyndelsen ved at give de første 20 Bøger og skaffe flere til fra Venner og Bekendte paa Fyn og i København.

Paa Island tog Biskoppen Geir Vidalin med stor Taknemlighed mod dette Tilbud fra »vort Lands Ven« om at give Hjælp til at faa grundlagt et »Stiftsbibliotek«. Og han tilskrev straks det kongelige Kancelli (thi mindre kunde dengang ikke gøre det!) om at faa lidt Penge til at faa skaffet Plads paa Reykjavik Domkirkes Loft (smlg. Universitetsbibliotekets Lokaler i København dengang) for Stiftsbiblioteket.

Saaledes var der altsaa gjort Begyndelsen til et længe savnet Bibliotek for Island af de tre i Forening: Rafn, det islandske Litteraturselskab og Islands Biskop. »Men det er ikke for Svin at komme i Cancelliet« — det var heller ikke let for Bøger dengang! Den »tjenstlige Vej« var saa fuld af Omsvøb, at det varede to Aar, før Kancelliet turde paatage sig Ansvaret ved at lade Rafns Bøger blive sendt fra København. Og først 1825 blev Biblioteket aabnet for Almenheden, skønt Kongen havde givet sin Stadfæstelse allerede 1821.

Men imens blev Rafn ufortrøden ved at samle Bøger og Penge sammen til sine kære Islændinger — bl. a. Dubletter fra det kongelige Bibliotek i København. (Han var for øvrigt ogsaa med til at stifte et Amtsbibliotek i Thorshavn paa Færøerne og en Bogsamling i Godthaab paa Grønland). Han tog sig endogsaa paa at gennemse eller rettere forfatte Fortegnelsen over Samlingens Bøger. Og han var ikke rolig, før han havde faaet alle »Statuterne« i Orden fra

* Artiklen blev indsendt ved Nytaarstid. Vi beklager, at den har maattet henligge til nu af Mangel paa Plads.
Red.

Kongen for det Biblioteksfond, som han havde skrabt sammen, bl. a. fra engelske Venner, og som han ønskede skulde vokse sig større og større af Renterne til Sikkerhed for Samlingens sunde Vækst.

Om en saa virksom Energi hos en Mand, der, saa vidt jeg ved, aldrig saa det Land, som han hernede fra tænkte saa meget paa, synes det virkelig ikke at være for meget sagt, naar en Islænding skriver i et Brev til Rafn: »O, hvor maa hele Island velsigne dig for Stiftsbiblioteket!« Og det var i smuk Anerkendelse af Rafns store Betydning for Islands Folk, naar Bibliotekaren under sin Mindetale for Landsbiblioteket gentog disse Ord og bad sine Tilhørere om at rejse sig for hans Minde.

Arne Møller.

Flydende Skolepenge.

I sin fjerde Artikel om den store Skolekommission retter Poul Lindholm en særlig varm Tak til Folketingsmand, Lærer Valdemar Nielsen for hans Stilling til Friskolen. Af Vald. Nielsens Tale i Folketinget citeres bl. a. følgende: »Jeg tror, det eneste, der kan være Tale om at beskæftige sig med for denne store Kommission vedrørende Friskolerne, er at finde en passende Form for det økonomiske, saaledes at der bliver tildelt dem *et passende Bidrag fra Statens Side, maaske det samme, som det ellers vilde koste at faa Børnene undervist i den alm. Folkeskole.*« — Og Poul Lindholm tilføjer: »Mon det ikke er første Gang, at en Statsskolelærer har anbefalet Princippet: flydende Skolepenge?«

— Her er noget, som i meget høj Grad trænger til nærmere Omtale. Den Tanke — opstaaet allerede i Halvfjerdserne —, som fik sit Navn i Udtrykket »flydende Skolepenge«, gik ud paa, at naar et Barn af en eller anden Grund flyttedes fra en Skole til en anden — saavel fra Folkeskole til Folkeskole som fra Folkeskole til Friskole og omvendt —, skulde et bestemt Pengebeløb »flyde med«, saaledes at det gik *fra* Barnets tidligere Lærers *til* dets nye Lærers Løn.

Den Tanke var, efter min Mening med god Grund, alle Dage yderlig forhadt blandt Folkeskolens Lærere. Der var dog enkelte, f. Eks. Lærer Damsgard i Klim, som tog den i Forsvar. Da Lærerlønningsloven var til Behandling i 1908, blev der ved en Adressebevægelse og paa anden Maade gjort et ret stort Arbejde for at faa Systemet lovfæstet; men hele Folketingsudvalget saavel som alle Talerne ved 2. B-h. — bl. a. saa varme Friskolevenner som Kl. Berntsen og afdøde Lindø — afviste det bestemt ud fra den Opfattelse, at det udført i Praksis vilde gøre adskillige Ulykker, men da navnlig ganske forgifte Forholdet mellem den offentlige og den private Skole. — Denne »de flydende Skolepenges Ligbegængelse« foregik i Dagene mellem 13. og 20. Marts 1908, — og de bliver nok, hvor de er.

Hvad vilde man da sætte i Stedet? Det, man allerede var slaaet ind paa i 1899: at støtte Friskolen med en Sum pr. Barn og en særlig Sum til Ministerens Raadighed, hvor f. Eks. et Sogneraad maatte være uvilligt til at støtte en Friskole. Det Grundlag var ogsaa Friskolens nære Venner paa Rigsdagen stemte for at bygge videre paa, og det er ikke mig muligt at se, at de citerede Ord af Vald. Nielsens Tale peger i nogen anden Retning i *Princippet.* Han vil *maaske* gøre Tilskuddet saa rigeligt, at det pr. Barn svarer til, hvad et Barns Undervisning koster i Folkeskolen. — Jeg tør ikke paastaa, at der ingen Folkeskolelærere bliver, som vil være imod dette; men det bliver næppe mange. Og hvad endelig Princippet: flydende Skolepenge — angaar, da vil jeg sige, at det er ikke *Navnet,* men *Indholdet,* som er det afgørende. Kræver man ikke andet lagt ind i det, end hvad der ligger i de citerede Ord af Vald. Nielsens Tale, saa skal det gladelig faa baade min og mange andre Folkeskolelæreres varmeste Anbefaling. Thi det er vist, at er Folkeskolelærernes Lønforhold i Tiden sørgelig daarlige, saa er Friskolelærernes skandaløst slette.

Torolf Kristensen.

Der er ingen grund til for *Torolf Kristensen* og mig at komme i strid om, hvad *Vald. Nielsen* mente med sin udtalelse. Jeg opfattede den nemlig akkurat paa samme måde som T. K., og når jeg i min artikel har brugt udtrykket »flydende skolepenge«, var det nærmest fordi *Vestager* udtalte (Rigsdagstidende, spalte 2071, linje 23—24): »*Jeg synes, det ærede medlem kom ind på det, man kalder flydende skolepenge*«, hvilken udtalelse Vald. Nielsen ikke tog afstand fra, — men også fordi jeg manglede et nemt og kort udtryk. Jeg kræver absolut ikke andet lagt ind i dette udtryk end det, Torolf Kristensen, efter hvad han skriver, kan give sin varmeste anbefaling.

Det har glædet mig at læse hans lille artikel, for den bærer vidne om både frisind og forståelse, men jeg er ikke helt sikker på, at han har ret i, at »næppe mange« folkeskolelærere vil være imod, at friskolen får et tilskud, der svarer til, hvad undervisningen koster i folkeskolen.

Poul Lindholm.

DEN RUSSISKE REVOLUTIONS BEDSTEMOR.

Breschko Breschkovskaja om sig selv.

Jeg er født 1844, Barndom og Ungdom tilbragte jeg i Guvernement Tchernigow, og saa længe jeg lever, takker jeg mine Forældre for den gode og forstandige Opdragelse og Undervisning de gav mig. De ynkedes over det livegne Folk, og krænkede det ikke. Den dybe Forskel paa Livet, som det levedes hos os adelige Godsejere, og hos Bønderne i deres Hytter var saa skærende, at min Barnesjæl led stærkt under denne Modstrid mellem Virkeligheden og Kristi Lære. Moder læste ofte for os Børn Evangeliet og om de hellige Vidners Levnet og Kærlighed til Menneskene. I hele mit Liv har jeg uafladeligt tænkt paa Folkets Nød, hele mit Livs Glæder og Sorger er sammenknyttede med Folket, og altid har jeg følt det som min Pligt at tjene dette, og arbejdet paa, at Folket selv fik Øjnene op for sit Liv og sin Nød. Min Sjæl var helt fyldt af Kærlighed og Hengivelse for Folk og Fædreland og et begærligt Ønske om at tjene det med alle mine Kræfter lige til Døden.

Man har spurgt mig, hvorledes jeg kom til den faste Beslutning kun at leve for Folket. Jeg tror denne Beslutning har været i mig fra mine tidligste Aar lige fra min Bevidsthed vaagnede. Naar jeg i Tankerne ser tilbage paa mit forgangne Liv, ser jeg først mig selv, som en lille femaarig Pige, der hele Tiden led og var syg i Hjærtet for en eller anden, saa for Kusken, saa for Stuepigen, saa for Arbejderen, saa for de underkuede Bønder (dengang var der endnu Livegenskab i Rusland). Indtrykkene af Folkenøden faldt saa stærkt ind i min barnlige Sjæl, at de aldrig forlod mig i hele mit Liv.

Jeg var 17 Aar, da Bønderne i 1861 frigjordes fra at være prisgivne Godsejernes Vilkaarlighed, men man delte Jorden saa slet, at det arbejdende Folk igen blev nødt til at gaa i Slaveri hos de rige. Bøndernes Ophidselse straffedes frygteligt, deres Lidelser foregik for mine Øjne og forstærkede min Tragten efter at tjene mit Folk, saa meget jeg kunde, for at lette deres bitre Lod. Dengang hørtes der ikke nogen Steder i Provinsen Tale om revolutionære Kredse eller Organisationer, men snart begyndte Kommuneforvaltningerne at arbejde, og jeg lagde mine Kræfter i der. Ti Aar arbejdede jeg i Landsbyskolerne, organiserede i Landsbyerne Sparekasser, Laanehjælp, agiterede mellem Bønderne forud for Valgene til Domstole og Kredsforvaltninger.

Arbejdet voksede, Bøndernes Tillid til mig støttede mit Arbejde, men imod mig og mine Medhjælpere rustede Adelen sig, meldte om os til Ministeriet, og alt vort mangeaarige Arbejde blev bortfejet som med en Kost, Skoler og Laanekasser blev lukkede, hæderlige Folk blev stillet under Polititilsyn, mange blev sendt til de nordlige Guvernementer, og man begyndte at forfølge mig. — Jeg saa klart, at Alexander d. II.s Regering kun lavede Reformer paa Papiret til Forbedringer for Folket, det var aabenbart, at Regeringen mødte enhver Bevægelse for at hjælpe Folket til mere Oplysning med Modvilje, ikke alene paa vore Egne, men i hele Rusland. Den var øjensynlig bange for, at Folket skulde komme til Bevidsthed og kræve, hvad Ret var; den holdt igen, og ønskede, at Folket skulde forblive i Mørke. Dette bevirkede, at jeg maatte lægge mit Arbejdsfelt om, og i Slutningen af Treserne besluttede jeg at foretage Rejser rundt om i Rusland, for at søge ligesindede til Hjælp i Kampen mod Uretten.

Paa den Tid var Forskellen saa stor mellem Bøndernes Hav og Intelligensens Indsøer, at de slet ikke forstod hinanden. Hos Bønderne havde befæstet sig saa dyb en Mistro til enhver, der kaldte sig Herre, at det ikke var muligt at bringe vore Ideer ind i Bøndernes og Folkets Midte, saa længe man i det Ydre var et Herskab; en Forvandling var nødvendig fra Isse til Fodsaal, saa man viste sig for dem som En af Folket.

Jeg klædte mig i Bondedragt, tog Rygsæk og Stok, og gik ud at vandre.

Meget længe gik jeg ikke — kun en Sommer —, men det lykkedes mig at komme rundt i mange Landsbyer, og ingen Steder mødte jeg Mistro, Bønd-

erne hørte gerne mine og mine Kammeraters Ord. Vi sagde dem, at Jorden ikke burde være paa Enkeltmands Haand, den skulde erklæres for Fælleseje, tilhøre hele Folket, alle dem som *selv* vilde bearbejde den. En Ordning som den nuværende burde ophøre, hvor store Arealer var samlede paa enkelte Hænder, medens der ved Siden af er Folk, der sulter, fordi de ingen Steder har at anvende deres Kræfter. Bønderne var enige med os, og sagde det var rigtigt, at Jorden kun tilhørte *den*, der gav sine Kræfter til dens Bearbejdelse. Vi sagde dem ogsaa, at Godsejerne havde samlet det meste af Landet paa deres Hænder, og at Politiet og Embedsstanden beskyttede Godsejerne, og forhindrede Folket i at leve et frit Liv, og herom var Bønderne ogsaa enige med os.

Kun om eet var det os svært at tale, og det var om Zaren. Vi beflittede os paa at gøre dem forstaaeligt, at Zaren var eet med Godsejerne og Politistanden, og at han netop var Folkets øverste Undertrykker. Men Bønderne vilde ikke tro det, de var dengang saa uvidende om Livet i de højeste Kredse intet læste de derom, ingen kunde jo læse, og intet vidste de, saa aldrig var den Tanke gaaet gennem deres Hoved, at Selvherskermagten var et Onde for Rusland. Bønderne troede Zaren; han var for dem den gode Herre over al Ruslands Jord, som holdt Soldaterne til Landets Beskyttelse mod fremmede Fjender, og Bønderne burde bearbejde Jorden og betale ham Skatter til at holde Soldaterne. De tænkte at Zaren elskede sit Folk, og bekymrede sig for det, og naar Embedsmændene krænkede og undertrykte Folket, var det, fordi de bedrog Zaren, og hvis denne blot fik hele Sandheden at vide, vilde han jage Embedsmændene bort og igen være for Folket som en kødelig Fader. Jeg sagde bestandig Bønderne den fulde Sandhed, oplyste dem om, at Zaren kendte til alle Undertrykkelserne og selv hjalp Undertrykkerne. Bønderne sagde, at jeg tog fejl, men alligevel hørte de paa mig, og aldrig fornærmede nogen mig med grove Ord.

Jeg gik ikke ene ud blandt Bønderne, sammen med mig vandrede tre Tusinde unge ud, spredt over 36 Guvernementer, og alle talte vi til Folket om ét og det samme, hos alle var det Opgaven at vække Folket og bringe det til Forstaaelse af, hvad Frihed betød. — Men hurtig fik Regeringen Underretning om vort Arbejde, og mange af os blev fængslet, sendt paa Tvangsarbejde, og til Sibirien. Jeg blev arresteret ganske tilfældigt i 1874. Jeg var dengang paa Vandring i de sydvestlige Guvernementer, og jeg havde i min Rygsæk Kort over disse Steder til Vejledning for mig, hvor jeg skulde gaa, for ikke ved Spørgsmaal at henlede Opmærksomheden for meget paa mig. Naar jeg standsede i Landsbyhytterne, var der ingen, der undersøgte min Sæk, og ingen kunde vide, hvad jeg var for én. Naa, men engang, da jeg gjorde Ophold i en Landsby, skete det, at Bondekonen, som husede mig, kiggede i min Sæk, og fandt Kortene, hvorpaa Stederne var optegnede. For et Menneske, som ikke kan læse, synes ethvert trykt Papir en Mærkværdighed, og dengang i Særdeleshed, og det var ret forstaaeligt, at Konen blev overrasket ved sit Fund. Samme Dag gik hun paa Arbejde i Politiassistentens Køkkenhave, og der fortalte hun alt.

Breschko Breschkovskaja.

Politimanden blev stærkt forskrækket, og stormede rundt efter mig; jeg var paa samme Tid helt uden Mistanke paa Bazaren for at købe nogle Levnetsmidler; pludselig kom Politiassistenten kørende i sin Kaleche og skreg: »Sæt dig op i Vognen!« Jeg forstod straks, hvorom det drejede sig og satte mig tavs op. Vi kørte hen til Hytten, hvor han

i min Rygsæk fandt Kortene og Proklamationer. Naa, — og saa var jeg færdig. Politiassistenten var uerfaren og udannet, han aabnede Opraabene og gav sig til at læse dem højt for de omkringstaaende; men Bønderne, som hørte efter sagde: »Hør, det er sande Ord, det er hele Sandheden, som Adelen har skjult for os!« Nu kom Undersøgelsesdommeren kørende, og de begyndte nu sammen at læse Opraabene *højt* igen, og en Masse Bønder samlede sig, og de stod under Vinduerne og lyttede, de lærte tilsidst mine Opraab udenad. Sagen blev meldt til Isprovniken (Politichefen), han mødte straks og lod mig føre i Fængsel. —

Paa den Tid var en kvindelig Agitator noget aldeles uhørt. Fuld af Skræk over en saadan Fremtoning lod Opsynsmanden ved Fængslet mig straks slutte i mørk Celle, og gav mig Haandlænker paa. En Maaned gik, hvor jeg blev ført fra den ene af Kredsens Arrester til den anden, derefter til Moskva, og tilsidst til Petersborg, hvor vi kom for Domstolen. I fire Aar holdt man os i Enkeltcelle til Domfældelsen. Fængselsopholdet var meget strengt, af tre Hundrede Anklagede var kun *193*, deraf *37* Kvinder, tilbage, da Dommen faldt.

Under Forhørene gav jeg slet ingen Oplysninger, og jeg blev dømt til *fem* Aars Tvangsarbejde paa Fabrikker. Dette syntes mig ikke uudholdeligt, intet er uudholdeligt, naar man tror paa sin Ret. Min sunde Organisme hjalp mig over mangeaarige Prøvelser, paa samme Tid, hvor unge sarte Naturer hurtig blev syge, og Døden bortkaldte den ene efter den anden. Hos mig efterlodes Følelsen af grusom Krænkelse og uudsigelig Smærte, men over alt stod Tørsten efter det Virkefelt, hvorfra saa tidligt onde Hænder havde revet mig bort. Tanken om at vende tilbage til Kammeraterne i det revolutionære Arbejde levede i Hjærnen, som banket fast med Søm, og vakte alle Evner, alle Kræfter for at finde Midler til Flugt. Mod Kæmperne, mod de lysende Folkeførere rettedes min Sjæls Øje! —

Jeg var forvist bag Baikal i Sibirien, da det lykkedes mig at flygte sammen med tre mandlige Kammerater ud i Sibiriens ufremkommelige Skove med deres tusinde Forhindringer og Farer. Vort vovelige Flugtforsøg endte med Paagribelse, forvildede som vi var mellem ukendte Afgrunde og Klipper. Jeg blev, som forhenværende Tvangsarbejderske, atter idømt fire Aars Tvangsarbejde og 40 Slag, hvilke man dog tilsidst besluttede ikke at forrette!! — »for ikke at vække de politiske Forvistes Harme mod Regeringen«, som der var skrevet paa et Dekret fra Krigsguvernøren i Baikal. — —

I 1882 blev jeg for anden Gang sendt paa Tvangsarbejde efter et Aars Arrest, til en Egn i Sibirien som kaldes Kariiske Priiske, dengang oversaaet med Anstalter for kriminelle og politiske Forbrydere, og af disse og af hine bukkede uendelig mange under af Skørbug, Tyfus og Tæring. Af de kriminelle Forbrydere reves flest bort, da de Foresatte slet ikke regnede dem, de blev holdt under de skandaløseste Forhold.

For mig blev denne min anden Forvisning snarest en Fest, første Gang var der foruden mig ingen kvindelige Tvangsarbejdere, det var dengang endnu ikke Brug at forvise Kvinder. Dennegang fandt jeg 15—17 Kammerater, gamle og nye Bekendte, og hele min Forvisning tilbragte jeg i det bedste Selskab, jeg kunde ønske. Fabrikstvangsarbejde beregnes med 8 Maaneder for et Aar, og min Tid fløj umærkeligt. Kun var det tungt at se, hvorledes de mere zarte Naturer lidt efter lidt visnede og ubarmhjærtigt nærmede sig Graven i deres mest blomstrende Alder.

I 1885 blev jeg paany sendt i Forvisning, dennegang bag Baikalsøen i Sibirien til den døde By Selenginsk, her tilbragte jeg de tristeste Aar af mit Liv, jeg søgte og søgte efter Midler til at undvige, men *alt* forgæves, den omgivende baikalske og mongolske Steppe, samt mod Nord Baikalsøen, var de grusomme Kræfter der indespærrede mig. Der var endnu ingen Jernbane, intet Dampskib paa disse Egne.

Paa dette døde Sted stred jeg hele otte Aar, følte mig som en vild Falk i et snævert Bur. Ofte gik jeg ud i Steppen, og med høj Stemme skreg jeg min Længsel efter Frihed ud over Vidderne. Der var ingen Dag, hvor jeg ikke tænkte paa Flugt, jeg var beredt til enhver Risiko, enhver Fare, hængte mig ved den mindste Mulighed til at komme afsted — alt var forgæves. Ingen, absolut ingen bragte mig Hjælp, alle de, til hvem jeg havde Tiltro, regnede en Flugt for i Forvejen dømt til at mislykkes. Jeg udfyldte min Fritid med Arbejde for Penge, for at sende min Fortjeneste til de skumle Fængsler ude i Sneørknerne, til de forsultne, forglemte Kammerater. Mine Tanker arbejdede stadig med Menneskehedens Liv i Fortid og Nutid, om Muligheden af at se den udvikle sig til Fornuftvæsener for hvem Livet blev let. — Hold ud! sagde jeg til mig selv i de tungeste Minutter, hold ud, bær

det igennem til Enden, Lønnen venter dig! —

Fra 1890 fik jeg enkelte Lettelser i min Straf, og tilsidst fik jeg Pas for hele Sibirien. Samme Dag rejste jeg bort fra det kvælende Sted, for, indtil den fulde Befrielse kom, lidt efter lidt at nærme mig Grænsen til det egentlige Rusland. Min Sundhed var svækket af at leve under de haarde Vilkaar, Blodmangel og Nevralgi plagede mig meget.

De sidste fire Aar af min Forvisningstid til Sibirien rejste jeg fra By til By og havde Lejlighed til at tale med mange Mennesker, og hvervede ikke faa Allierede, endog blandt de bedste Borgere i Sibirien, og da jeg i September 1896 vendte tilbage til Rusland, traf jeg ikke faa mandlige og kvindelige Studenter, hvem jeg i Sibirien havde meddelt mine Ideer og vakt til Handling. De flokkedes snart om Arbejdet for Frigørelsen, og mange af dem har siden dengang fortsat denne Gerning.

I September Maaned rejste jeg saa igen ind i Rusland, men her blev jeg mødt af en hel ny Strømning — Marxismen havde holdt sit Indtog og hurtig grebet de Unge, — og de saae nu paa de gamle Stridsmænd som en udlevet Kraft; men *min* Tro paa Personlighedens Magt, min Tro paa Folkets sunde Kraft og min Energi gjorde, at jeg ikke et Øjeblik vaklede, men straks tog praktisk fat paa Arbejdet. — — I 1878 havde jeg meddelt Domstolene, at jeg havde den Ære at tilhøre det sociale og revolutionære Parti og derfor ikke kunde anerkende det kejserlige Senats Dom, — 18 Aar var svundet, og min Samhørighed med det socialrevolutionære Parti var lige saa ægte hos mig nu som i de fjerne Dage, da jeg stod for Domstolene og sad i Fængslerne.

Man maa huske, at jeg rejste fra Sibirien ind i Rusland aldeles ene, ikke en Gang Adresser paa de gamle Kammerater, som endnu led i Fængslerne, havde jeg, og jeg var uden Penge og uden lovformeligt Pas. Men min langsomme beskedne Rejse, foretaget med Forsigtighed og Taalmod, gav mig megen Lejlighed til at stifte nye Bekendtskaber og skabe nye Muligheder. Bøndernes Modenhed til en samlet Organisation blev mere og mere klar, og i det fjerde Aar bekendtgjorde Partiet aabent sin Dannelse, i det femte Aar forenede alle Komiteerne sig til ét samlet Hele.

Men Medlemstallets og deres Arbejdes Vækst henledte den kejserlige Regerings glubske Opmærksomhed paa sig. I Aaret *1903* led Partiet store Tab, Arrest og Undersøgelser berøvede det mange betydelige Arbejdere, beslaglagde de bedste Trykkerier og Literaturoplag. Paa denne Tid voksede Partiets Virksomhed i Udlandet takket være vore talentfulde fanatiske Emigranter der. De arbejdede med alle Kræfter ved Udgivelsen af vort Partis Organer: »Revolutionens Budbringer« og »Ruslands Revolution«, samt med Bøger og Skrifter for Folket, med det Maal at kalde paa de unge i Udlandet til direkte Arbejde herhjemme.

Jeg drog for første Gang til Udlandet i Maj 1903, rejste i Følge med en erfaren intelligent Kontrabandist gennem Rumænien, Ungarn, Wien, ind i Schweiz til Geneve. Her var Centret, hvor Partiets Arbejdere mødtes, ellers levede de spredt i Schweiz, Paris og London. Ved disse Møder i Geneve flokkedes de gamle, halvfjerdsaarige Stridsmænd: Leonid Shisko, Felix Wolbowski, Igor Logaref, Nikolai Tzaikovski. Mange unge besøgte Foredrag og Disputer, opmærksomt lyttende til vore Taleres Ord. *Victor Tjernof,* Hovedredaktør for vore Centralorganer, fremtraadte som vort Partis Forsvarer og bekæmpede sejrrigt de Modstandere, der anfaldt os.

Paa samme Tid betonede jeg stærkt for de unge, at *nu* var det Tid at gaa til det reale Arbejde: at gøre Propaganda for vore Ideer mellem Bønder og Arbejdere —, for at organisere alle Kræfter til dygtigt og forberedt at staa frem i Kampen mod den gamle Regeringsordning, beredt til at give sit Liv for Ruslands Frihed. Og nu begyndte en Tilstrømning fra Udlandet hjem til Fædrelandet af unge Mennesker af begge Køn, desuden en ivrig Transport af social-revolutionær Literatur og Bøger: »I Kampen vinder du din Ret« spredtes over Land og By i Rusland. — Disse unge drog nu rundt i Fædrelandets mer eller mindre mørke Kroge, udbredende deres Lærdomme og givende deres Vejledning. Andre søgte ud herfra i Hundredvis til Schweiz og Paris, for efter Tur at kvæge sig ved Kilderne, for derfra atter at rejse tilbage til Rusland, og der høre og spørge nyt, om Fremgang eller Uheld blandt Kampfællerne. For hver Maaned forstærkedes denne Vekselstrøm, man kunde dristigt sige, at det unge Rusland var beredt og fast besluttet paa at give sin Kraft for Folkets Masser.

Dette Arbejde —, at ordne det unge Ruslads Kræfter — tog mig to Aar. Det er sandt, jeg naaede ogsaa at komme til Amerika, hvorfra Frihedens Venner meget ivrigt havde kaldt mig. Derfra sendte jeg ikke faa Penge til Dækning af Partiets Udgifter, i første Række til Literatur, hvis

Oversættelse og Forsendelse kostede meget. I De forenede Stater vandt jeg mig mange trofaste Venner, hengivne for hele Livet. Dette har de vist mig under min sidste Forvisning og Fængselsophold, overvældende mig med deres Opmærksomhed og Hjælp, ja der gik ikke en Uge, uden de sendte mig Beviser paa deres Hengivenhed.

Da jeg hørte om Slagene under den aabne Kamp i 1905, vendte jeg paa ny hjem til Fædrelandet. Dennegang strejfede jeg rundt til Fods ledsaget af to Kontrabandister, en Bonde og en »intelligent«, og alle tre bar vi et Forraad Dynamit med os. — Saa kom den russiske Revolution og kaldte Folket til den ulige Kamp.

Venner! Kammerater! I husker selv Begivenhederne 1905—6—7. De revolutionære Kræfters Anstrengelser kunde ikke modstaa den onde Regerings fysiske Magt, men disse Anstrengelser vakte det store Folks stivnede Sjæl, saa det kun følte sig overvundet *for en Tid*. Allerede ebbede Kampen ud, og Fanerne foldedes sammen til næste Gang, allerede foregik Henrettelser og Forfølgelser af Revolutionens bedste Kampfæller, men *min* Sjæl var langt fra at falde til Ro, Haab opmuntrede mit Hjærte, og jeg kastede mig hovedkulds ud i Begivenhedernes Strøm. Efter den anden Duma s Forjagning mærkede jeg et nyt Udbrud af Harme fra Folkets Side. Men øjensynligt var Tvivlens Skaal endnu ikke udtømt, Folket saa modløst paa Fremtiden, ikke besluttet paa at risikere de afslappede Kræfter.

I saadanne Dage blev jeg arresteret i Byen Samara i Aaret *1907*, igen i September Maaned. Jeg tænkte, at denne Gang slap Domstolene mig ikke levende ud af deres Hænder. Tænkte saaledes, men følte noget andet. I de to Aar og ni Maaneder da jeg sad i Peter- Paulsfængslet var det ikke Døden jeg tænkte paa, men Muligheden af at sé Fædrelandet i Frihed, sé Folkets Vækst frigjort, — og det gav min Kraft Vinger. Jeg følte mig endnu dygtig til at arbejde for og med Folket, og det var en Pine for mig at spilde Tiden i Fængslet, da jeg blev forvist til Sibiriens Ørkener. Jeg prøvede paa ny at flygte, men igen mislykkedes det, kun en tre Timers Vej havde jeg til Maalet hos tro Venner, og ærgerligt var det at falde i Fjendens Magt, efter at have tilbagelagt over tusinde Kilometer midt om Vinteren. Igen gik Tanken gennem mit Hoved, at denne Gang tilgav Øvrigheden mig ikke mit Forsøg paa Flugt. Men paa samme Tid svulmede mit Bryst af Livsmod og af det store Haab om den nye Tid, og hverken den lange Indespærring i Fængslet eller Forvisningen til Jakutsk i Sibirien formørkede min Sjæl. Hold ud, hviskede en indre Stemme, gennemlev alt og Du vil opleve Frihedens lyse Dage. En Tid var jeg meget syg, og mærkede hvorledes Lægerne af Omsorg for mig vilde skjule min Sygdoms Farlighed; men mig syntes det underligt, at de kunde tænke paa en dødelig Udgang, naar der i min Sjæl var fuld Tro til, at Revolutionens festlige Dag nærmede sig.

— — Jo længere Krigen trak ud, jo frygteligere blev dens Følger; det i Forbindelse med vor Regerings Jammerlighed og Demokratiets Opvaagnen i alle Lande fremskyndede vor Revolution. —

Jeg ventede Klokkeslagene, der skulde forkynde Friheden, og undrede mig, som de lod vente paa sig. Da i November Maaned 1916 den ene Eksplosion fulgte efter den anden i Dumaen, da opbragte Raab lød fra den ene Gruppe til den anden — stod jeg allerede med kun den *ene* Fod i mit sibiriske Telt. Den 4. Marts 1917 kom Depechen, som forkyndte min Frihed. Samme Dag var jeg paa Vej til det nærmeste Punkt paa Jernbanelinien, og derfra begyndte mine uophørlige Velkomstmøder med Soldater, Bønder og Arbejdere. I Dag, den 20. April 1917, bringer min Waggon mig til Moskva; — hvornaar mine Rejser rundt i det store Land hører op, ved jeg ikke. Det er meget muligt, at det bliver som en gammel Ven har spaaet: »Du er dømt til at dø paa dine Vandringer«. Hvis det er saadan, da vær velsignet du mit Folk, som gav mig Mulighed og Kræfter til at arbejde med og for dig.

Den 20. April 1917 i Waggonen paa Moskva- Sibirien Jernbanelinien.

Breschko Breschkovskaja.

Efterskrift.

Ovenstaaende Selvskildring stammer fra Foraaret 1917, da den blev offentliggjort i Ugebladet »Neva«.

Breschko Breschkovskaja kastede sig med sin vante Energi ind i Folkekampen med Taler og som virksom Skribent ved det socialrevolutionære Organ: »Jord og Frihed«, vel at mærke med skarp Front mod de yderliggaaende af Partiet, der senere gik sammen med Bolchevikerne. Maalet var for hende: Krig til Sejr sammen med de allierede og hjemme en hurtig sammenkaldt Nationalforsamling til at grundlægge Loven for det nye Rusland.

I den store Rigsforsamling i Moskva, Somren

1917, præsiderede hun som Aldersformand og blev vist megen Hæder; senere da Bolchevikerne tog Magten, forlod hun Centralrusland forfulgt med Haan af Bolchevikerne, der beskyldte hende saa vel som den gamle Krapotkin for at have solgt sig til Storborgerne.

Hun drog øst paa, hvor Tjeko-Slovakerne kæmpede. — I Somren 1918 hørtes det, at hun var valgt ind i Raadsforsamlingen i Samara; et Bolchevikblad bragte Meddelelse om hendes Død, — et andet Blad dementerede Meddelelsen. Om hun virkelig har endt sit kamprige Liv, har jeg ikke faaet bekræftet.

J. J.
(Oversætteren).

Nogle af de nationale krav i Paris.

I den tale præsident Wilson holdt i Boston, da han nu sidst vendte hjem til Amerika, pegede han bl. a. på den nationale spænding, der trods alt mådehold ikke kunde undgå at lægge sig for dagen i Paris, og på den rolle, Amerika her var bestemt til at spille. Overfor hinanden kan de forskellige evropæiske folk ikke glemme fortidens stridigheder. Til Amerika har de alle tillid. Til dets repræsentanter kommer de først med deres nationale krav. »Vi kan ikke lade, som om alle de spørgsmål, der lå folkene imellem i fortiden, ikke eksisterede. Jeg kan ikke gå ud fra, at alt selvisk begær pludselig med engang skulde være forsvundet. De tænker på områder, de vilde have fat i; de mindes rettigheder, de prøvede på at tiltvinge sig, politiske krav, de prøvede at realisere. Skønt menneskene nu har ændret deres synspunkter, kan de ikke glemme alt dette, de søger ikke til hinanden, når de vil finde et lidenskabsløst syn på stridspunkterne. De går til den nation, som har den misundelsesværdige lod at være anset for menneskehedens ven.

Hvergang man beder om at få sendt en lille troppestyrke til besættelse af et område, hvor man mener at ingen andre vil være velkomne, forlanger man amerikanske soldater, og hvor andre soldater vilde møde mistillid eller måske modstand, bydes den amerikanske soldat hjærteligt velkommen.«

Der er noget ydmygende for Evropa i denne henflyen til Amerikas hjælp. Det virkeligt ydmygende er dog selvfølgelig årsagen til den. Wilson vil i sin tale gerne have amerikanerne til at forstå, at den nationale spænding kunde være meget større end den er, han kan dog ikke skjule, at den er stor nok endda.

Man behøver kun at kaste et blik på de fordringer, der rejses, for at overbevise sig derom. Og karakteristisk er den frejdighed, hvormed de samme mennesker hævder helt modsatte synspunkter. Kan en historisk eller strategisk begrundelse rejse et mere omfattende krav, så forlader man gladelig selvbestemmelsesretten.

Kautsky har for nogen tid tilbage gjort opmærksom på den modsigelse *tysk-østrigerne* gør sig skyldige i her. I Bøhmen forlanger de udskillelse af de tyske områder på grundlag af selvbestemmelsesretten, overfor sydslaverne kræver de, at de gamle historiske landskabsgrænser skal være det bestemmende*.

Sydslaverne (eller serberne) er dog ikke stort bedre. Deres hovedordfører i Paris, den ærværdige Pasitsj, har for nylig udtalt sin tilslutning til folkenes forbund, der vilde hjælpe til, at alle grænsespørgsmål blev afgjort efter folkenes ønsker og ikke ud fra strategiske krav. Men hvordan er hans egen holdning her? Overfor Østrig og Italien hævder han selvbestemmelsesretten. Han mener, at italienernes krav grunder sig på de gamle tanker om strategiske fordele i steden for på folkeønskerne og håber, at Serbiens berettigede krav vil sejre over »rent strategiske fordringer«. Men i forholdet til Bulgarien taler han modsat. Han ønsker her »kun« en ringe forskydning af grænsen, der må til, fordi »i øjeblikket hovedbanen til Saloniki meget let kunde besættes af bulgarerne, og de havde den utiltalende tilbøjelighed at begynde en krig uden krigserklæring.« Han støtter denne fordring sprogligt: »befolkningen omtrent helt hen til Sofia taler en serbisk dialekt«. De fleste forfattere har rigtignok ment, at serberne allerede besad mere land i disse egne end der kunde forliges med folkeønskerne, og Pasitsj vogter sig da også vel for at sige et ord om dem i denne forbindelse!

---

* Her var det, at de amerikanske besættelsestropper tog selvbestemmelsesretten til rettesnor for fastsættelsen af en demarkationslinie ɔ: foreløbig grænse. De gik omkring fra landsby til landsby og undersøgte stemningen; i henhold dertil trak de grænsen!

Bulgarien hører jo til den tabende part, og kan næppe vente at opnå fordele. Men spændende er modsætningen mellem italienerne og sydslaverne. Ti her skal de ledende holde med begge parter. Italienernes fordringer om de dalmatiske kystbyer m. m. har væsentlig en historisk, skønt også en strategisk begrundelse, men overfor den energi hvormed de fremføres — og hvortil også hører militær besættelse — har sydslaverne nu svaret med at forlange hele kystlandet så langt mod vest, at også Triest blev deres; motiveringen er, at hele baglandet er beboet af sydslaver (slovener), derfor må de også have kysten.

I engelske blade tager venner af de to nationer heftigt parti for og imod, og af og til løfter sig en særlig røst for *albanerne*, hvis selvbestemmelsesret både serber og italienere krænker. Albanerne har også rejst deres krav på fredskonferencen: retten til selvbestemmelse og national selvudfoldelse. Med 60,000 amerikanske albanere i ryggen stoler de på Wilson.

Albanerne grænser op til *grækerne*, og også de to folk har et udestående med hinanden. Ved freden efter den anden Balkan-krig fik Albanien det nordlige Epirus. Befolkningen taler dels albansk og dels græsk, men de fleste er græsk-katolske og kulturen er græsk. Grækerne kræver derfor landet lagt til Grækenland. Den strid kunde måske endes ved hjælp af selvbestemmelsesretten, men efter at fyrsten af Wied var flygtet, har italienerne besat en del af området og truer med ikke at ville opgive det, »af strategiske og politiske grunde«.

Også andensteds støder italienerne og grækerne sammen. Ved Lilleasiens sydvestkyst ligger en gruppe øer, af hvilke Rhodos er den vigtigste. Under krigen med Tyrkiet i 1911 besatte Italien disse øer og har siden ikke villet rømme dem fordi tyrkerne stadig er i Tripolis. Derfor fik Grækenland dem ikke under Balkan-krigen 1912—13. Nu forlanger det dem påny. Befolkningen er græsk og ønsker utvivlsomt at forenes med Grækenland. Selvbestemmelsesretten er her på den græske side; men italienerne har bidtil holdt godt fast på øerne.

Grækernes næste krav gælder *Trakien* (med Konstantinopel). De tænker først på det østlige Trakien; det bebos ganske vist hovedsagelig af tyrker. Men Grækenland har en historisk ret. Ti tyrkerne fordrev i sin tid med vold og magt en hovedsagelig græsk befolkning. Og »hvor gammel skal en uret blive for at blive til ret?« Det vestlige Trakien besiddes for tiden af Bulgarien. En del af indbyggerne taler også bulgarsk; de fleste er dog muhamedanere. Grækenland forlanger også dette land, eftersom det »naturligt« hænger sammen med det østlige. Det lover til gengæld Bulgarien fri havne og fri transit. Bulgarien vil formodentlig foretrække besiddelse. Hvad Øst-Trakien angår, mener vistnok de fleste, at det i forbindelse med Konstantinopel og stræderne bør overgå til folkenes forbund, der så vil give en eller anden magt, og måske Grækenland, tilsynet.

Langs næsten hele Lilleasiens kyst bor en stor del grækere. Særlig findes der mange i omegnen af Smyrna og på nordøstkysten, i og ved Trapesunt, hvor de skal beløbe sig til ca. 300,000! Naturligvis rejser grækerne krav her; men de er vanskelige at fyldestgøre. Grækerne erkender selv, at kystlandet vanskeligt kan skilles fra baglandet; de bør altså have mere end der strængt kan tilkomme dem. Dette vil blive til egnens gavn og medføre, at den græske befolkning hurtigt forøges! Hvor sådanne grænser end lægges, vil de dog volde store handelsvanskeligheder. Smyrna er f. e. havneplads for langt mere end de tilgrænsende områder.

Endelig ønsker grækerne at få *Kypern*. Her går det for en gangs skyld ud over England. Det var i 1878 lord Beaconsfield vendte hjem fra Berlinerkongressen med Kypern under armen — som et vidnesbyrd om, hvilken magt og anseelse han havde skaffet England i det internationale råd. Siden har englænderne holdt fast på øen. De har bl. a. givet strategiske grunde derfor. Besiddelsen af den skulde være af væsentlig betydning for Suez-kanalen, som lord Beaconsfield kort i forvejen havde gjort England til den største aktiehaver i.

Denne påstand er bleven prøvet så godt som det i det hele kan ske i den nuværende krig, da England har skullet forsvare Ægypten og har ligget i krig med den magt, der besad fastlandet øst for Kypern, Syriens kyst. Det ser imidlertid ud til, at den meste brug, englænderne har gjort af øen, har været som et rekreationssted for soldaterne. Den strategiske værdi har altså vist sig at være meget ringe, og med de planer, der nu er fremme, er der ingen udsigt til, at den bliver større i fremtiden — tværtimod.

Grækerne ønsker øen af nationale grunde. Ca. 4/5 af befolkningen er grækere. De sidder inde med handelen, de udgør hovedparten af den dannede klasse. De har 12 dagblade, flere theologiske og

videnskabelige tidsskrifter, mens tyrkerne ikke har et eneste. Efter englændernes egen mening har grækerne ikke større årsager til klage under Englands faste styre. I det lovgivende råd, hvor englænderne har 6, tyrkerne 3, grækerne 9 stemmer, har disse sidste dog udgjort oppositionen, og den engelske regering har styret ved hjælp af tyrkerne og guvernørens stemme.

I efteråret 1915 tilbød England kong Konstantin øen. Tilbudet blev som bekendt ikke modtaget. Det er ikke siden bleven gentaget. Venizelos har været forsigtig nok til ikke at rejse et positivt krav i Paris. Men en deputation af kypriere har været i London. Det er dog klart, at der er de englændere, det kniber for at give afkald på noget af riget. Men selvbestemmelsesretten er her på den græske side; i alt fald kan der ud fra den ikke nægtes befolkningen ret til at vælge.

*

Således opdukker allevegne fra nationale krav. Også *Lloyd George* har for nylig peget på det karakteristiske deri. Ved en sammenkomst af walisere i London sagde han, at det nok måtte kunne glæde en lille nation som den walisiske at se det ene lille folk efter det andet, som hidtil havde liget skjult under tyranniets hæl, rejse sig og stille sine krav. Men heller ikke han kunde skjule en vis ængstelse. Han gav den form af en advarsel.

»Jeg ved ikke, sagde han, om det vilde være forkert ved en lejlighed som denne at sige et advarende ord til de små nationer, som nu i en så overordentlig grad har haft heldet med sig. Der er en virkelig fare for, at de skal efterligne de store rigers fejl. (hør, hør!) De viser en tendens til at ville udvide sig ud over deres folkegrænser, til at ville annektere områder der ikke er deres. . . .

Et folks indflydelse beror ikke på dets antal eller størrelsen af dets landområde. De folkeslag, som har givet verden dens præg, har været Evropas små folk. Jeg vil gerne sige dette: De små nationer, som prøver på at forøge deres magt og indflydelse simpelthen ved at forøge deres landområde, de gør sig skyldige just i den fejl, som de store riger begik, da de vilde knække de små nationers åndelige ejendommelighed, som er uforgængelig.«

*

Det er en glæde at tænke på, at de danske repræsentanter i Paris så vidt vi kan se og efter alt hvad vi kunde vente, har vandret støt frem ad selvbestemmelsesrettens veje.

Anders Vedel.

Af et engelsk »soldaterbrev«.

I »Daily News« meddelte engang nu i februar den nuværende lord Kitchener, at han i engelsk Østafrika kunde skaffe gratis jord og rige muligheder for kolonister, forudsat at de var villige til at leve et slidsomt og nøjsomt liv, være mådeholdne og sobre. Desuden burde de være i besiddelse af en del kapital, så vilde det gå raskere fremad: »den, der medbringer en kapital på 9000 kr. vil i løbet af få år være dobbelt så meget værd om året«.

Et par dage senere indeholder bladet så et brev fra en forhenværende soldat, der begrunder sin lyst til at være med der på følgende måde:

»Jeg har aflagt soldatertøjet. Så længe at det er en betydelig del af en ung mands liv har jeg været i aktiv tjeneste på vestfronten. Jeg forlod en stillesiddende virksomhed, og krigerlivet gav mig styrke og kraft og en herlig frihedsfølelse. Mit tag var himlen, mit arbejde at grave og bære og kæmpe. Jeg hadede, at jeg skulde det. Jeg var forfærdet over spildet af menneskelig energi. Men jeg blev robust. Jeg følte, at godt rødt blod rullede gennem mit legeme. Min tanke var klar. Man glædede sig ved at være til.

Jeg er kommen tilbage til det stillesiddende arbejde. Først troede jeg det vilde blive mig en glæde: det rene papir under min hånd, den ordentlige pult, den raske forretning, det nyttige i hvad jeg foretog mig; men jeg opdagede, at mens mine omgivelser ikke havde forandret sig, så havde jeg. Jeg kunde ikke føle mig tilpas. De samme kendte ansigter var omkring mig: jeg hørte den samme kendte snak; men det var altsammen så småt, samtalen ofte barnagtig. At der var kommen kvinder på kontoret gav én en ubehagelig følelse af arbejdets karakter. Dette bogholderi, denne skriven regninger og fakturaer — det var sikkert nok kvindearbejde. Jeg tænkte på disse hårde kampdage, på den forenede anstrængelse af tusinder af mennesker; på livet i den friske luft, på kraftudfoldelsen, på denne stræben efter at udrette noget stort. Mit nuværende liv syntes mig så ubetydeligt. Selve det uvirksomme i at sidde ved en pult blev utåleligt for mig.

Jeg har set mig selv i et spejl, jeg kan se at bylivets bleghed kommer over mit ansigt påny. Mine muskler er ved at blive bløde. Jeg føler, at jeg falder tilbage i de gamle gænger. Engang syntes de mig at føre til en behagelig tilværelse i min middelalder; nu gyser jeg ved deres snæverhed. Jeg længes efter et liv i virksomhed. Da nu for nylig fortovet om morgenen var snedækket, stod jeg op og fejede sneen væk ikke alene fra mit eget hus, men fra alle husene på pladsen. Mine ledige muskler drev mig dertil!

Nu læser jeg lord Kitcheners beskrivelse af mulighederne i Østafrika, og mit hjærte banker højt ved udsigten! Jeg er villig til at slide hårdt og leve nøjsomt, at være mådeholden og fornuftig. Jeg vil fremad, jeg har energi, og — det håber jeg — mod. Men jeg mangler kapital. Jeg havde, men den gik med til at holde min familie oppe, mens jeg var i krig. Nu må jeg begynde at spare sammen forfra. Men mon regeringen ikke kunde låne mig? I så fald vilde jeg straks skrive til lord Kitchener.«

SLESVIG.

I svenske Blade offentliggør Tärna Folkehøjskoles mangeaarige Forstander, *Teodor Holmberg* følgende Artikel, som Holmberg samtidig har sendt »Højskolebladet«.

Det var en talrik och munter skara unga män och kvinnor, som de första dagarna i september 1883 på olika vägar reste mot samma mål: Testrups berömda folkhögskola i östra Jylland ett stycke söder om Århus, Danmarks näst största stad. Där hölls då det första nordiska folkhögskolemötet, och reseärerna kommo från Sverige, Norge samt naturligtvis först och främst från det danska landet. När vi trädde in i mötessalen en vacker höstdagsmorgon för att deltaga i det festliga öppnandet af detta skolemöte, möttes våra ögon af en flaggdekoration på väggen öfver talarstolen, och där, under den rödhvita Danebrogsflaggan, lästes de tändande skaldeorden:

Slesvigs land gjenvundet,
det er kampens mål!

Dessa ord hafva brunnit som en tyst men aldrig slocknad eld i mångtusen danska bröst under de femtio år som gått, sedan det danska Slesvig med svärdshugg skildes från moderlandet och lades som en tysk provins med våld under Preussens spira.

Det var under 1864 det andra slesvigska kriket pågick med de heta, blodiga striderna kring Dybböls skansar, där äfven 1848 i det första slesvigska krigets dagar kampen brann hård.

För tjugufem år sedan besökte jag den för alla skandinaver minnesrika stridsplatsen och råkade då på en medelålders man, som i sin ungdom stått som soldat i de kämpandes led. Det var med brinnande ifver han nu med den svenske främlingen vid sin sida gick omkring å de forna skansplatserna, visade slagets gång och genomgick sina djupt inbrända, oförgätliga minnen från den blodiga, tunga 18. april, då Dybböl blef fiendens byte och den danska hären, där många svenskar stodo som frivilliga, måste retirera paa den långa bron öfver Alssundet till den fagra ön Als. En bland dem, som sist lämnade fastlandet, var löjtnanten vid Västgöta-Dals regemente, Otto Lindberg, som, då bron sprängdes, simmande nådde Als, under det de fientliga batteriernas kulor slogo ner i vattnet rundt omkring honom.

Det var under 1848 års krig, som de unga svenskarna friherren och löjtnanten Knut Leijonhufvud samt löjtnanten och skalden Gustaf Lorenz Sommelius (känd under signaturen Beppo) en junidag funno hjältedöden. Nu slumra de sedan länge i Slesvigs jord. På den förres grafsten läses orden: »Också vi äro skyldiga att gifva vårt lif för bröderna«.

Beppo sjöng en gång de aningsfulla orden:

»Jag fyller snart mitt nummer bland de döda,
och då mitt minne dör väl ut med mig?«

Men så har det ej gått. Ty häfden gömmer de unga svenska hjältarnes namn, och det minnesgoda danska folket har alltid bevarat dem. Jag vandrade en gång omkring på Flensborgs kyrkogård. Där ligga flera stupade svenskar jordade, men då jag stod vid deras grafvar, såg jag dessa smyckade med blommor och blågula band — danska mäns och kvinnors hyllning.

Om Beppo Sommelius skref skalden Ridderstad några vackra strofver i sina »Dödsrunor«, och där heter det:

»Tappert stred du, modigt föll du: skald och hjälte på en gång;
Du har stupat som du lefvat — handling, poesi och sång!«

Slesvig är ett rikt och härligt land med en solid, förmögen och driftig befolkning af bönder med allvarlig håg och danskt hjärta. Dettas maningar blefvo de trogna under de långa år, då de hade *sin* »babyloniska fångenskap« under ett järnhårdt och ofta hänsynslöst preussiskt ämbetsmannavälde. Landet har haft ett tragiskt öde: det är urgammalt danskt, genom Ejderfloden skildt från det tyska Holstein. Men det kom att, tack vare furstliga släkt- och arfsförhållanden, att under sekler knytas till detta senare, hvars härtigar voro det danska konungahuset trohet skyldiga, ett vasallskap, som dock var föga pålitligt och till sist tog upprorets form. Under århundradenas gång blef södra Slesvig alldeles förtyskadt, men den norra häften höll segt fast vid sitt danska tungomål, som gömde

danska minnen, danskt tänkesätt, danskt hjärtelag.

På 1840-talet kort före det första slesvigska krigets utbrott höllos åtskilliga s. k. »språkfester« på den berömda Skamlingsbacken ej långt från Askovs stora högskola. Vid dessa talade många af det danska folkets yppersta andliga och politiska höfdingar, och den heliga nationella elden kom därigenom att låga så hög och klar, att den af intet förtryck kunde kväfvas.

Askov i sydligaste Jylland blef efter olycksåret 1864 vårdaren af elden på den danska härden. Där fingo Slesvigs tyskstyrda men dansksinnade bönder och kvinnor sina själar stärkta och där blef nordiskhetens kraftigaste förpost mot den hotande förtyskningen söderifrån.

Så kom världskriget. Slesvigs unga män måste ut att kämpa och stupa under tyska fanor vid både väst- och östfront. Det var gripande att för några år sedan läsa, hur dessa danska ynglingar, som tillhörde ett tyskt dragonregemente, tillbragte julafton, lägrade på den ödsliga polska sandslätten och ute på bara marken, sjöngo sina kära danska julpsalmer, medan deras tankar gingo bort till de fjärran hemmen. Omkring 6,000 slesvigare hafva blifvit världskrigets offer.

Men nu går dock solen upp till en ny dag, frihetens dag, för det blödande danska Slesvig, dess återföreningsdag med det gamla, aldrig glömda dyra moderlandet.

Furstepolitikens tid är slut och folkpolitiken börjar. *Detta* är åtminstone en af det hemska världskrigts frukter, at kraftigare än någonsin förut förkastas den tvångsprincip, genom hvilken folkstammar skänkts mot sin vilja åt främmande riken, dit de ej ville höra. Det fria folkvalets princip föres med styrka fram, och i kraft af denna skall snart Slesvigs danska befolkning förkunna sin vilja att skiljas från Tyskland o. förenas med Danmark samt därigenom åter tillhöra den skandinaviska frändekretsen. Af denna hälsas Slesvigs danskar med ett enhälligt jublande välkommen, som klingar från det svenska Lappland och det norska Nordkap ned till Danmarks yttersta söder, och så har ändtligen det program blifvit ljus sanning och verklighet, som den 2. september 1883 lyste skandinaviska ungdomslärare till mötes i Testrups festsal: »Slesvigs land gjenvundet, det er kampens mål!«

Svar.

(Sluttet.)

M. L. forsvarer K. S.s organisation med den grundbestæmmelse, at der skal gives »oplysning på dåbspagtens grund«. Ingen får ved at blive medlem noget stæmpel på sig, siger han, så lidt som nogen får det ved at blive medlem af en valg- eller frimenighed. Det er virkelig en meget haltende sammenligning. Jeg har i al fald aldrig set nogen af disse menigheder kundgøre i bladene eller udsende programmer om: her oplyses på dåbspagtens grund! Nej, det overlader vi dær enhver at høre sig til. M. L. taler om at kende livet. Hvis han kænder noget til livet, så må han også vide, at mangfoldige mennesker vil føle sig garanterede ved at være medlemmer af et samfund, der sådan udbasuner, at det virker for oplysning på dåbspagtens grund. Og nu bestyrelsen, som planlægger »arbejdet«! Har den ikke ganske særdeles stæmplet på sig, og har den ikke en forpligtelse til at overvåge — garantere — at de arbejdere, den antager og udsender, og de møder, den sørger for at få afholdt, er af bemældte slags. Man stiller sig den opgave, og »det er der ikke noget ondt i«, siger M. L., alle véd, at derfor kan det godt glippe. Jo vel, det lyder godt, men man giver nu alligevel en ikke ringe garanti, og når en af K. S. antaget taler nævner dåbspagten, så tages det grumme let, som han er i færd med at oplyse på dens grund, mens det kan være noget helt andet. Mon det da ikke var bedre ikke at udbasune sligt og derimod se at få det gjort — man vilde nå nøjagtigt, hvad man har kraft til at nå, og ikke fristes til at tage det udvendigt.

Men, i tillid til, at der ikke er noget ondt i det, men at »det modsatte kan være fejhed«, sætter M. L. ret den store basun for munden: Vi vil oplyse døbte mennesker om . . . vi vil

forkynde dåben . . . vi i K. S. vedkender os . . . vi vil ikke uden om . . .

Jeg vilde oprigtigt ønske, at M. L. i stedet for havde været noget mere »fej«. Ja, for jeg forstår ligefrem ikke, at han **tør** sige alt dette. Hvis da dette »vi« ikke skal tages som pluralis majestatis, så det betyder, at M. L. er den eneste, som må og kan have en mening, så begriber jeg ikke, han kan tale sådan på Kirkeligt Samfunds vegne. Det havde dog en slags skinret, da de 14 i sin tid startede K. S. og udnævnte sig til bestyrelse og forlangte at være selvsupplerende. *De* kunde sige: vi vil sådan og sådan, vi vil give vort samfund retning og trit, og ved selvsuppleringen har vi det i vor magt at bevare denne retning og dette trit. Men hvordan kan M. L. indestå for, hvad »vi« vil? Han kan sige: dette vil jeg, og jeg kænder andre, som jeg har fået fast tro til, vil det samme. Men nu, hvor bestyrelsen fremgår af valg, som foretages af den helt tilfældige flok, der får lyst at være med i dette samfund med sin vidunderlige § 7, som jo kan drage alle nidkære, men naive sjæle, der synes, der bør gøres noget, og som lidet regner ordene i § 1 om oplysning på dåbspagtens grund! Dær at snakke om »vi«, det er ikke blot mod, ja, løvemod slår end ikke til, det er et rent fortvivlet mod! — Det er kedeligt, at M. L. i sine betragtninger over K. S. ikke har fundet sig foranlediget til at sige det mindste om de overordentlig stærke ord, som hans forgængere og navnlig de to, som han lejlighedsvis nævner: Monrad og Hoff brugte om, hvad samfundet kunde blive, hvis man fik det demokratisk ordnet.

Jeg synes, M. L. må kunne fatte, at dette, »på dåbspagtens grund« udtrykker både for lidt, når det skal være som en appel til de grundtvigske om at rykke ind, idet al verden jo nu har travlt med dåbspagten, men for en stor del netop uden al grundtvigsk forståelse deraf. Og siger samtidig for meget, når det nemlig skal tillade en udlægning af det, som den M. L. giver i de oven for antydede sætninger og forresten i det hele i sin artikel: Opgaven. Ti dette kan umuligt komme til at svare til den karakter og det indhold, som samfundet afgjort får som demokratisk, og som inden kortere eller længere tid såre sandsynligt bliver bestyrelsens.

Med den umådelig forskellige opfattelse af »på dåbspagtens grund«, hvormed medlemmerne af K. S. vil møde frem, skal det nok vise sig, at det vil blive lige så umuligt at få en virkelig organisation af grundtvigianerne i stand på dette grundlag som at bygge et stabilt hus på hængedynd.

Til slut: M. L. spørger, med indignation over, at »visse folk taler meget om, at der skal tales indirekte om det kristelige«, om det ikke også i visse forhold kan være rigtigt at tale indirekte om det folkelige og menneskelige. Næst efter at bemærke, at det er ikke mig, som har talt om det indirekte, vil jeg sige, at jeg véd ikke bedre, end at der på højskolen og m. a. st. tales indirekte om det menneskelige og folkelige.

Og for øvrigt véd jeg ikke, hvad dette kommer sagen ved — for M. L. vil vel ikke, at det også skal organiseres, så bestyrelsen, når den planlægger arbejdet, bestæmmer: Dær skal der tales direkte og her indirekte.

Nå, men M. L. indrømmer det menneskelig-folkelige som uundværlig forberedelse for det kristelige. Dette fremgår aldeles ikke af »grundbestæmmelserne«, men det skal vel altså ligge »indirekte« i dem. Men jeg synes dog, det er og bliver noget underligt, at man former dem sådan, så noget af det aller vigtigste kun er til stede i fuldkomment skjul, og K. S. vil også af den grund få mange medlemmer, der ingenlunde vil kunne underskrive M. L.'s ord: »kun gennem det menneskelige og det folkelige går vejen ind til det liv i Gud, de i dåben er genfødt til at leve«.

Den åndelige »magelighed«, M. L. mener at have fundet i den grundtvigske lejr, turde måske K. S. have sin gode part i. Ti den ægte »grundtvigianismes« sag var jo dær lagt i de rette hænder. Kirkeligt samfund af 1898 besørgede det »arbejde«, som skulde gøres, på den rette patenterede måde. Hvorfor skulde så en anden vel anstrænge sig! Hvorfor stille noget an i præstegårde og andre hjem — K. S. påtog sig jo ordningen af alt sligt, vilde sørge for selv samtalen og sangen dær! Ja, stegte duer vilde nu alle vegne flyve folk i munden! Måtte ikke sådan en stor, alt omspændende organisation virke hæmmende på driften til at finde sammen i mindre, livets naturlige krav og ret lide afbræk!

Men end mere skadede K. S. ved i sin start

at have slået fast, at dåbspagten og det endda i grundtvigsk opfattelse skulde være »stedet«, hvor man lejrede sig, så alle de, der med gru så en slig udvendiggørelse af det blive lyst i kuld og køn, måtte vende sig derfra som en forbrydelse mod ånden, der altid vil føre fra »stedet« til »vejen«, men da også blev stæmplet som kun »såkaldte« grundtvigianere. Nu gentages dette: atter kaldes alle til netop at lejre sig på det »sted«. Men jeg tror da også, følgen bliver den ganske simple, men så sørgelige, at den åndelige magelighed vil tiltage hos de enkelte, og det vil ikke opvejes af, at der kan noteres en hel del flere møder og måske et par omvendte hedninger.

Derfor går jeg imod dette foretagende så stærkt jeg kan!

V. Brücker.

Rettelser. I Stykket i forrige Nummer Sp. 344 L. 22 staar: *tålmodighed*, læs: *utålmodighed*; Sp 349 L. 29 og 30: magdalenehjemmet, lukasstiftelsen, læs: Magdalenehjemmet, Lukasstiftelsen; L. 47: skiftevis —«, læs: — skiftevis«.

To Retskrivningsordbøger.

Omtrent et halvt Aar efter Udgivelsen af sidste Udgave af *Saabys Retskrivningsordbog* udsender Seminarieforstander *Byskov* en *Fremmed- og Retskrivningsordbog*. Dens Formaal er at give »et praktisk Hjælpemiddel for vort Skriftsprogs Brugere«.

Vil der være Brug for en saadan Bog, nu vi har faaet den ny Udgave af Saaby? De to Bøger er omtrent lige store i Omfang; de er omtrent lige dyre, og det egentlige Retskrivningsordbogsstof er selvfølgelig det samme. Forstander Byskov siger i sin Indledning, at »Retskrivningen er holdt i nøje Overensstemmelse med den autoriserede«.

Der er dog adskillige Ting, der gør Byskovs Bog betydeligt værdifuldere i Brug end Saabys Ordbog.

For det første er den tillige Fremmedordbog. Fremmedordbogsstoffet, der i det væsentligste er redigeret af Seminarielærer Chr. Høirup, indeholder ikke alene en Mængde Fremmedords Stavemaade, men ogsaa deres Betydning og en tillempet Udtalebetegnelse til Ordene. Saaby indeholder jo ogsaa en Del Fremmedords Stavemaade, men selv for saadanne Ords Vedkommende, som findes i begge Ordbøger, er der en betydelig Fordel paa Byskovs Side. Et Eksempel, valgt i Flæng, vil vise det:

Saaby:	Byskov:
Damask (et; efter Damaskus). Damaskes Gardiner. D-væver. — Damascenerblomme, -klinge, -staal. — at damascere (D-ing).	*Damascenerklinge*, -n, -r, efter *Damaskus*, Klinge, der er fremstillet af *Damascenerstaal*, meget haardt, flammet Staal, eller ved *Damascering; damascere*, smykke et Vaaben ved at indlægge Guld eller Sølv; *Damascering*, -en, Indlægning af Guld og Sølv paa et Vaaben el. Fremstilling af en *Damascenerklinge*. *Damask*, -et, efter *Damaskus*, svært Tøj af Silke, Uld el. Bomuld med indvævede Figurer.

For det andet indeholder Byskovs Ordbog flest Oplysninger om Ordenes Oprindelse. F. Eks. indledes de to Artikler om Forholdsordet *til* i de to Bøger paa følgende Maade:

Saaby:	Byskov:
til (germ.), til Aften, Bedste, Behag osv.	*til*, Fho., vistnok opr. et Navneord og samme Ord som ty. Ziel, Maal; derved bliver det forklarligt, at det tidligere altid styrede Ejefald. Han gik til Bys, betød altsaa: han gik Bys Maal, d. e. med Byen som Maal; til Bedste, til fulde, til Føje osv.

Begge Bøger fortæller, at Ordet *Tappenstreg* kommer af det tyske *Zapfenstreich*, d. e. Trommeslag, som forkynder, at Tappen skal slaas i Tønden. Men Byskovs Bog oplyser tillige, at »Wallenstein lod Kl. 9 om Aftenen et Signal lyde, der befalede alle Marketendere at slaa Tappen i Tønden«. Det er virkelig morsomt at finde den Slags i en Retskrivningsordbog.

For det tredje indeholder Byskovs Ordbog en Del Dialektord. Dette kan i denne Hjemstavnsdigtningens Tid nok have Betydning. Hvor mange Øboer er der ikke, der har Brug for en Ordbog over Dialektord, naar de læser Johan Skjoldborg og Jeppe Aakjær?

For det fjerde er Stoffet i Byskovs Bog mere overskueligt ordnet. For den, der ikke meget ofte bruger Ordbog, er det en Ulempe, at man i Saabys Ordbog f. Eks. skal søge Ord som Induktion, Indulgens, Inerti o. fl. i samme lange Artikel. Byskov behandler hvert af saadanne Ord i en Artikel for sig.

For det femte — og her det sidste — er der en væsentlig Forskel paa den Retskrivningsvejledning, de 2 Bøger indledes med. Mens Saabys Retskrivningsvejledning, der er udarbejdet af Undervisningsinspektør, Dr. Bertelsen, er tør, skematiserende og dog ikke let overskuelig, er Byskovs Retskrivningsvejledning morsom og dog instruktiv. For en gammel Elev af Forfatteren klinger dens Tekst som kendte, kære Klange fra Mesterens Hammer. Man behøver blot at læse de 2 Bøgers forskellige Behandling af Emnet »stumt d«; de fylder omtrent lige meget begge Steder. Hvis man ikke i Em-

beds Medfør er tvunget til det eller af sportsmæssige Grunde holder af at dyrke den Slags, lader man Saabys Fremstilling i Fred. Men jeg gad se den Højskoleelev, der i det hele taget kan læse, som ikke med Udbytte og Glæde (ja, *Glæde!*) kan læse Byskovs Behandling af Emnet.

Grindsted Realskole.

Jens Futtrup.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Om Arbejdet blandt Soldaterne

har Lederen af Soldaterhjemmet i Grevelejren, Valdemar Nielsen, sendt os følgende Meddelelse:

Med de nuværende forhold i »Grundtvigs Hus« har et soldaterarbejde der små kår. Der findes intet egentligt soldaterhjem som i »K. F. U. M.«, men i ungdomsforeningens mandlige afdeling har soldater altid fri adgang både til møder o. a. De kan læse blade og skrive breve. En gang ugentlig er der særligt soldatermøde. Men »Gr. H.« ligger langt fra kaserne og ungdomsforeningen højt oppe i »Gr H.«; derfor må der gøres meget arbejde for at samle soldater derop, og i almindelighed er det kun en flok på 30—40, der møder. Men breve fra hjemsendte soldater vidner dog om, at de trods de små kår har været glade for at komme der. I Baadsmandsstrædes soldaterhjem og på Sølvgadens kaserne har pastor Sparsø holdt ugentlige møder med foredrag, oplæsning, sang og musik. Tilhørernes antal har skiftet mellem 15 og 100.

Under helt andre forhold gøres arbejdet i Grevelejren. Her er intet andet, som i nævneværdig grad kan drage soldaterne til sig, og besøget i »Skolebjemmet« er derfor stort, særlig ved vintertid. Hvor mange der i dagens løb ser indenfor, læser blade, skriver breve osv., kan jeg ikke opgive; men et par tal kan give et lille indtryk deraf. I tiden novbr. 1917 til novbr. 1918 har vi udleveret omkring 65 000 ark brevpapir med konvolutter, gennemsnitlig 178 daglig. Fra bogsamlingen (500 bind) har vi haft i alt 21,158 udlån, eller gennemsnitlig 58 om dagen. For hvert af de skiftende hold har vi haft undervisning i flere af følgende fag: dansk, regning, skrivning, samfundslære, landbrug, stenografi, tysk, engelsk. Tilslutningen var oftest god i begyndelsen, men der kunde let komme forhindringer, og det kneb gerne med at holde ud. De få, der gjorde det, var til gengæld meget glade for timerne. Så vidt muligt hver aften var der foredrag, oplæsning el. lign. for de 150—200 (ofte flere endnu), der da kunde samles i vor foredragssal. Vi havde i årets løb 118 foredrag (historie, litteratur, rejseskildring o. a.); 59 holdtes af tilrejsende talere, de øvrige af lederen. 160 aftener var der oplæsning (skuespil, fortælling eller digte), saga- eller æventyrfortælling, kun undtagelsesvis med fremmed hjælp. 14 gange har der været musikalsk underholdning, og egnens præster har holdt 19 gudstjenester. Disse tal kan give et lille indtryk af arbejdets omfang, men ikke af værdien og betydningen af det; derom kan kun de, der selv har nydt godt af arbejdet, dømme. Vi har ofte mærket, at soldaterne var glade ved det, der her blev budt dem, og at de var optaget deraf. Så tør vi vel også tro, at vort arbejde har fået betydning for mange og i nogen måde er lykkedes. Selv vil vi gærne se det som et højskolearbejde, men forholdene i sig selv er så forskellige, at det ikke umiddelbart kan sammenlignes dermed. På højskolen kommer de frivilligt, i lejren her er de mod deres vilje; der kan hele tiden bruges, her har vi kun en meget uregelmæssig fritid at raade over, da træthed ofte gør sig gældende. Betydningen må her komme til at ligge mere i det bevarende og værnende. Men også i retning af at vække og sætte i gang håber vi, at der skal være nået noget.

Allerede i novbr. indskrænkedes styrken her i lejren betydeligt. Medhjælperen, Ole K. Jessen, rejste derfor over til Ribe, hvor der nu blev brug for et arbejde blandt den stærkt forøgede grænsevagts mandskab. Der åbnedes en stue til brevskrivning og avislæsning, og om aftenen var den i reglen optaget (omkr. 50 mand), indtil en del mandskab i januar kom bort fra byen. En gang ugentlig holdtes der foredrag for 60—70, og ellers blev der læst højt eller sunget lidt. Med sikringsstyrkens nedlæggelse bliver arbejdet såvel der som her i Greve overflødigt, men forhåbentlig kan der snart tages fat med større kraft i »Grundtvigs Hus«.

Greve, marts 1919. *Valdemar Nielsen.*

I Ugens Løb.

Provst *A. Andersen*, Præst ved Vartov Kirke siden V. J. Hoffs Bortgang i 1907, er død. A. Andersen var en af den danske Menigheds ejendommeligste og betydeligste Præsteskikkelser. Han var som Taler grundig og bred, men hans Tale var dog ikke uden Flugt. Den var i Virkeligheden baaret af en poetisk Stemning, som den opmærksomme Tilhører maatte blive fængslet af. — Højere end som Prædikant ragede Provst Andersen dog vist nok op ved sin Forfattervirksomhed. Hans Bøger om Evangelierne har vundet mange taknemmelige Læsere. De er tit og hos mange kommen i Brug som en virkelig Hjælp til Fordybelse i Evangelierne. — Provst Andersen var født 1846 paa en Bondegaard i Holmsland og blev i sin Ungdom Lærer paa Jelling Seminarium. Hans Præsteaar begyndte i Uldum, fortsattes i Søborg og derefter i Helsingør, indtil han i 1907 kom til Vartov.

*

Østjydsk Højskolekreds afholder sit særlige Foraarsmøde i Aarhus Højskoleforening Tirsdag d. 1. April Kl. 11.

1. Fru Hostrup, Vejlby, indleder Forhandling: Det seksuelle Spørgsmaal i Højskolens Undervisning.

2. Forstander Bording, Ry, henstiller til Foreningens Medlemmer: Skal vi fejre Valdemarsdagen ved en Folkefest paa Himmelbjerget?

3. Forenings-Spørgsmaal og -Meddelelser.

*

Odder Højskole modtager fremtidig Karle om Vinteren og Piger om Sommeren. Denne Ordning er anerkendt, saa Understøttelse kan søges hos Amterne.

*

Et Par Rettelser til forrige Nummer:

I Poul Lindholms Artikel »Skolekommissionen i Landstinget« er indløbet en meningsforstyrrende Fejl. Sp. 356 L. 14 staar »indføjes« i Stedet for »indfries«.

I artiklen om Hans Krüger er det ikke friskolelærerne Appel og Gammelgård, der er hans legekammerater, men deres fædre. Haugstrup kro, læs Maugstrup kro.

BØGER.

Gorm den gamle. Saga om fortid og nutid. Aschehoug & Co., Kbhvn. 1918.

En anmelder har kaldt denne bog *mærkelig*, jeg vil nøjes med at kalde den *snurrig*, at den er ret *enestående* i vor literatur kan jo godt forenes med begge betegnelser.

En historisk roman er det ikke, snarere, som undertitlen siger, en saga; altså, tænker man, en streg nærmere det virkelig historiske end romanen. Af de ikke få arbejder, som i de sidste 10—15 år har lyst noget op i den senere oldtids tåge (år 500—1000), kunde det meget vel tænkes, at en kraftig og alvorlig digterisk fantasi kunde skabe *en helhed*, som ikke blot kunde være interessant at læse, men som også — som i et glimt — kunde give nye anelser og frugtbare synspunkter.

Men noget sådant giver bogen slet ikke. Forfatteren ved vel sagtens bedre besked end han lader, men i alfald driver han det vildeste halløj ikke blot med stednavne, folkenavne og ting, der historisk set kan være noget usikre, men også med rene historiske kendsgerninger. Han gør heller neppe fordring på, at f. eks. billedet af Ansgar og Gorm (samtidige!) skal være rigtigt — skønt hvem ved? — og heller ikke bringer bogen os kulturhistoriske oplysninger af betydning.

Hvis man så kunde spørge den ukendte forfatter, hvorfor han da har skrevet bogen, så tænker jeg han vilde svare: Fordi det har moret mig!

Men morer bogen så også læseren? Ja og nej. Er der en rød tråd i den, så er det hentydningerne til nutidige begivenheder og forhold. I førstningen virker dette overordentlig barokt og morsomt, som f. eks. i dette oldtidsmilien at få en satirisk skildring af den danske rigsdag eller af Napoleons tilbagetog fra Moskva, og at man opdager, at Bismarck her hedder Odd hin snilde, og kejser Wilhelm I kong Gudrød kan også være morsomt. Men når i sidste halvdel af bogen verdenskrigen, dens folk og lande, drages ind i dette, og det langt ud i enkeltheder, så S. Jylland er Danmark, N. Jylland er Tyskland, Ribe er Kiel, Fyn er Frankrig, Als er Belgien, Sjælland er England, Anholt er Helgoland, Værmeland er Serbien osv., osv., så virker alt dette forstyrrende ved læsningen tilsidst irriterende, så meget mere, som man ikke aner, hvad der er spøg og hvad der er alvor.

S. A.

Alvilde Prydz: To Mennesker. 336 S. Gyldendalske Boghandel.

Den gamle norske Forfatterinde har her bevist sin Ungdom ved i en Sammenarbejdelse af to af sine tidligere Fortællinger at give os en interessant og levende Bog. Titelen giver netop nøjagtig Bogens Emne: det vanskelige for to selvstændige Mennesker, der dog elsker hinanden, ved at leve sammen i Ægteskab. Allerede paa Bryllupsdagen, hvor *han* taler om, at nu skal de *blive eet*, hævder *hun*, at det er umuligt; de maa *være to*. Paa dette forskellige Syn lever de de første Aar, efterhaanden under svære Rivninger og Brydninger, indtil de — efter alvorlige Hjemsøgelser — atter finder hinanden. Det er en, ogsaa af Omfang, meget anselig Bog. Forf. giver sig god Tid og gaar grundigt tilværks — mange yngre vilde vel nok tage sig Opgaven lettere og paa meget færre Sider fremstille dette Udsnit af to Menneskers Liv — men netop den omhyggelige Udarbejdelse ogsaa af Baggrunden: alle de mange andre Personers og hele Bygdekredsens Dagligliv giver Skildringen af Knut Gripps og Helene Ørns Forhold stor Dybde og Sandhed. Bogen er ikke for Hurtiglæsere; men det lønner sig at læse den.

H. B.

INDHOLD.

J. Byskov: Den ny Tid.
Poul Lindholm: Randbemærkninger.
Arne Møller: Islands Landsbibliotek og Danmark.
Torolf Kristensen og *Poul Lindholm:* Flydende Skolepenge.
Teodor Holmberg: Slesvig.
V. Brücker: Svar. (Sluttet).
Jens Futtrup: To Retskrivningsordbøger.
Spørgsmaal og Tildragelser. *Vald Nielsen:* Arbejdet blandt Soldater. — I Ugens Løb.
Bøger.

Tidens Strøm.
Breschko Bresckovskaja: Selvskildring. Med Billede.
Anders Vedel: Nogle af de nationale Krav i Paris.
Af et engelsk Soldaterbrev.

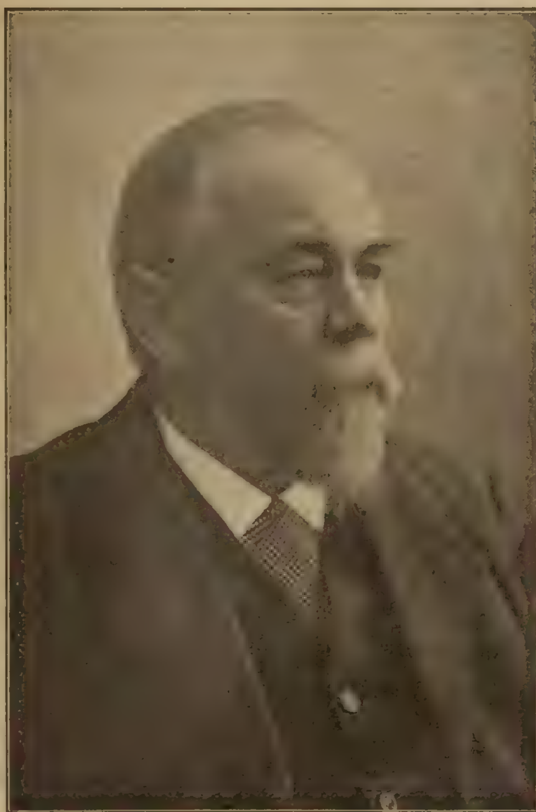
Udgivet af Konrad Jørgensen, Kolding. Redigeret af Helge Skovmand.
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 13 Fredag den 28. Marts. 1919

KONRAD JØRGENSEN.

»Højskolebladet«s Udgiver fylder den 26. Marts 70 Aar. Han festligholder Dagen med sin Familie inden Døre, efter en Maaneds Sygeleje endnu ikke stærk nok til at færdes ude. Mens Udgiveren saaledes er ude af Stand til nøje at følge med i hvad der foregaar paa Redaktionskontoret, benytter hans Blad Lejligheden til at ønske ham til Lykke med et Par Ord, ikke til Udgiverens personlige Forherligelse — det vilde han næppe paaskønne, — men *om sig selv*, om Bladet altsaa, som han har sat ind i Verden.

KONRAD JØRGENSEN.

Dersom Konrad Jørgensen nu paa sin 70 Aars Fødselsdag ser tilbage paa sit Liv og søger at finde, hvad der var Hovedsummen af hans Stræben og hans Gerning, saa vil han næppe faa svært ved at komme til Rette med sig selv derom. For der har været og er et bestemt Samlingspunkt for hele hans Arbejde: »Højskolebladet«. *Det* er Konrad Jørgensens Hoved-Bedrift.

Han satte Højskolebladet i Gang, han gav det en fast og sikker Kurs, han styrkede det ved at give det eget Trykkeri, — og holdt saa Kursen, foreløbig i 43 Aar.

Konrad Jørgensen begyndte som Lærer i Børneskole og Højskole, men opdagede efter nogle Aars Forløb, at han var Pennens Mand mere end Ordets. Og atter forstod han, at han som Pennens Mand mere skulde hjælpe andre til Rette med at skrive end skrive selv.

Og Opgaven laa i det Øjeblik og ventede netop paa en Mand, der havde denne Lyst.

Der krævedes dog mere end Lysten, der krævedes Evne til at se og bedømme Opgaven. Men ogsaa denne Evne, dette praktiske Blik havde Konrad Jørgensen. Selvfølgelig kunde han ikke alene klare denne Opgave. Det hører uløseligt sammen med Bladets første Historie, at det fra først af og forøvrigt stadig siden fik kraftig Støtte af Ludvig Schrøder og i det hele fra

Askov, at der her i Koldingegnen var en Vennekreds, der trofast støttede det med Raad og Daad, og at der meldte sig Medarbejdere rundt om fra Landets forskellige Egne og tog deres gode Del af Arbejdets Møje.

Det, det drejede sig om, var at aabne en Lejlighed til en mangesidig Belysning og fri Drøftelse af Spørgsmaal der maatte rejse sig netop da. Højskolens ejendommelige Livssyn begyndte i de Aar ret at gøre sig gældende. Der skete en Begyndelse til en omfattende og dybtgaaende Nyvurdering af de aandelige Værdier. Læsning navnlig i den første halve Snes Aargange af »Højskolebladet« giver et næsten overvældende Indtryk af Omfanget af dette Nyvurderingsarbejde og den Energi, der blev sat ind paa det.

Konrad Jørgensen forstod, at der her krævedes meget Frisind, for at der kunde komme noget ud af hele Arbejdet; han dannede sig ikke nogen Dogmatik m. H. t. hvad der maatte siges og hvad der ikke maatte siges i »Højskolebladet«. Ordskiftet gik sin Gang, saalænge indtil Emnet var udtømt eller til Pladsen ikke længer kunde slaa til.

Lejligheden var blevet aabnet, og den blev brugt. Brugt saa stærkt, at den Stridens Hede, der opstod, naar »Højskolebladet«s Einherier tørnede sammen, undertiden blev næsten for meget for Læserne. Men saa havde Konrad Jørgensen altid nogle store, brede historiske Artikler i Baghaanden. Naar de i lange Rækker gled gennem Bladets Spalter, beroligedes Læsekredsen.

Tit rejstes der skarp Kritik mod Bladet: Snart blev der skrevet for meget af Lægfolk, snart for meget af Skolemænd og Præster. Og snart hed det i Blade, der ikke turde indlade sig paa at vise en lignende Rummelighed som »Højskolebladet«, at dettes Redaktør var »Mand uden Mening«.

Den Art Kritik har Konrad Jørgensen altid kunnet tage sig let. Mens »Højskolebladet« fuldt ud anerkender, at andre Blade kan have deres gode Ærinde, tør det dog uden at gaa nogen for nær sige, at dets Stiftelse betød et Gennembrud af en ny Idé i dansk Bladvirke: Tanken om et Fristed for den friske, jævne, aabne Samtale om hvad der ligger den Kreds paa Sinde, som har samlet sig om Bladet.

Men samtidig har Bladet fastholdt, hvad der skulde naas gennem Samtalen: alle dens Traade skulde samles i det, som kunde give *Sagen* Fremgang. Og Sagen er den samme som Højskolens: en Oplysning, som skal forædle Folket, idet den dygtiggør det. Her var Konrad Jørgensen altid paa Vagt: det som var det egentlige Maal, maatte i »Højskolebladet« aldrig tilsløres.

*

»Højskolebladet« har haft et heldigt Løb. Konrad Jørgensen kan paa sin 70 Aars Fødselsdag se tilbage paa en voksende Kreds baade af Medarbejdere og Læsere.

Maalet — ja det ligger stadig langt ude, som Højskolens Maal i det hele. Endnu har kun lidt af Grundtvigs Tanker om Folkelivet nedfældet sig i Folket. Endnu er der ikke naaet meget af den dybtgaaende og omfattende Selvstændiggørelse af Hjemmene og af de enkelte, som skulde blive Frugten af Højskolens Arbejde. Det ser nærmest ud, som de Menneskealdre, der er gaaet siden Grundtvig fremsatte sin Højskoletanke, og siden Kold begyndte at holde Højskole paa Vilh. Birkedals Loft i Ryslinge, aldeles overvejende har været kun en Begyndelse, et foreløbigt Vækkelsesarbejde, som endnu ikke paa langt nær er bragt til Ende. Heri er der ikke noget nedslaaende. Et Arbejde, der gaar i Dybden og gælder et helt Folks Sjæl, kan ikke regne med Aartier. Det har Brug for Aarhundreder.

I dette Førstearbejde er »Højskolebladet« gaaet ind og har stræbt at tage sin Del deraf.

Dertil krævedes Frisind. Og Konrad Jørgensen havde det. Vi, der kender ham, véd, at han er frisindet ikke blot paa teoretisk Vis, men Frisindet er et fremtrædende Træk i hans Karakter.

Og dertil krævedes Tro paa Fremtiden. Og ogsaa den havde Konrad Jørgensen.

Det er godt, at Mennesker, naar de kommer op i Aarene kan møde deres Ungdoms Tanker og Haab som Venner, som dem, der har holdt sig friske, fordi de blev nærede gennem Dagens Gerning. Paa denne lykkelige Maade kommer Konrad Jørgensens Ungdoms Tanker og Haab til ham, nu da han gaar ind i Syvtiaarene. Og de faar ny og stærkere Glans over sig ved Forventningen om Opfyldelsen af det Haab, som han har fælles med alle Danske.

Helge Skovmand.

Islands Landsbibliotek og Danmark.

II.

I længere Tid havde de danske Stiftamtmænd som ulønnede Bibliotekarer Opsyn med Samlingen. Dette viser en prisværdig Interesse hos dem, selv om de vel oftest har ladet det Arbejde, som blev udført, gøre af deres Kontorpersonale. Og andet end et lille Sidearbejde blev det jo aldrig. Stor Betydning fik det derfor, da der blev indsat en egentlig Bibliotekar for Samlingen, daværende Student Jón Arason, som fra 1848 og til 1887 med stor Opofrelse og aldrig svækket Iver virkede for Biblioteks-sagen. Her var fundet den Islænding, som skulde holde oppe og føre frem, hvad der var grundlagt saa godt af en dansk Mand.

Det var smaa Forhold at arbejde under. — Der var f. Eks. Tale om at faa et Par Bogskabe. Hele Summen, det drejede sig om, var 10 Rigsdaler. Men i den Anledning maatte der en Uendelighed af Skriverier til — ja tilsidst blev Sagen sendt til Afgørelse hos Islands Minister i København — man følte Ansvaret med de 10 Rigsdaler for tungt i Reykjavik!

Bibliotekarens Aarsløn var først 30 Rigsdaler, og længe naaede den ikke over 50 Rigsdaler! Og saa maatte han endda gaa og samle disse Skillinger sammen hos dem, der laante Bøger.

Efterhaanden — samtidig med at Island fik Raaderum over sine egne Pengesager — blev der dog vist større Interesse fra det offentliges Side for Biblioteket. Nu fik Samlingen ogsaa bedre Lokaler; den blev flyttet fra Kirkeloftet og ind i det nybyggede Altingshus. Der havde den gamle Bibliotekar de sidste Par Aar en nogenlunde Løn for sit Arbejde. Men han var slidt op og døde kort efter at have taget Afsked.

Enhver, der kender lidt til islandsk Aandsliv i forrige Aarhundrede, ved, hvad Norden desuden har at takke Jón Arason for for hans Samlinger af »islandske Folkesagn og Æventyr«. Ikke mindre, fordi det var Tyskerne, som hjalp ham med at faa Bogen frem.

1880 rummede Samlingen 20 000 Bind; ved 1900 var den vokset til 50—60 0 0; og nu er den over 100,000 Bind stor, foruden den betydelige Haandskrift-Samling paa 7000 Bind. Man kan vel nok regne den for den største Folkebogsamling i Verden i Forhold til Folketallet. Og for en halv Snes Aar siden flyttede Landsbiblioteket ind i den nye smukke Bygning (om end ikke i særlig islandsk Stil), som af en dansk Arkitekt var opført dertil. Højt paa det grønne Tun med den skønneste Udsigt ud over Havet og til det blaanende Fjæld i Nord ligger det gamle Bogfolks nye Hus. Midnatssolen luer rød i Ruderne de lyse Sommernætter; det flittige Lys blinker ud over det mørke Hav de lange Vinteraftner.

Mange Mænd og forskellige Institutioner baade i og uden for Island har i de senere Aar vist Biblioteket Interesse. Af Danske har A. F. Krieger, af Amerikanere har Willard Fiske skænket store Boggaver. Det var godt, om noget mere af Rafns Sindelag levede hos hans Landsmænd. Thi se, hvor stærke Baand denne danske Mands Gavmildhed over for et læselystent, men dengang fattigt Folk har bundet mellem de to Folk!

Thi det er for os ikke det mindst opmuntrende ved dette betydningsfulde Afsnit i Islands nyeste Aandshistorie at se, hvordan Danske og Islændinger har hjulpet hinanden rigtig godt med at faa Bøgerne stillet paa Plads igen deroppe.

Og vi vil fra Danmark slutte os til det Slutningsønske, som Bibliotekaren ender sin Mindetale over Landsbibliotekets Hundrede Aar med: »Du min Herre og min Gud, du som har Solen til dit Bud i en mørk Verden, som blinker i hver Dugdraabe, glitrer i hver Taare og straaler i hver fager Tanke, dig overgiver jeg denne vort Lands kosteligste Institution — jeg siger kosteligste, fordi Bøger lever, selv om Mennesker dør, desværre ogsaa de, som gemmer onde Menneskers værste Tanker — dig overgiver jeg den i de næste 100 Aar og i kommende Tider, og jeg ønsker og haaber, at den maa blomstre Land og Folk til stadig voksende Velsignelse og Glæde.«

Ved *A. M.*

GRUNDTVIGSMONUMENTET

EFTER NIELS SKOVGAARDS MODEL

Se, han knæler her ved Daabens Kilde,
Rank og høj i barnlig Ydmyghed.
Om det Livets Væld han vidne vilde
Snart med stærke Ord og snart med
milde
For den hele store Kristenhed.

*

Vandret havde han i dunkle Skove,
Af en Halvtro's mørke Skygger fyldt.
Halvkvalt Røsten var til Gud at love,
Til at vække Kæmperne, som sove,
Til at gribe Naaden uforskyldt.

*

Hvor var Lampen — var den end at finde,
Som kan lyse op den store Bog,
Saa dens Ord igen som Stjerner skinne,
Ligegodt for Barn og Mand og Kvinde,
For en Vismand og en Skolepog?

*

Kom den halvvejs Luthers Folk af Hænde,
Om end Tanden ulmed i vort Bryst?
Skal til Mandevid man kun sig vende
For at finde Ordet, som kan tænde
Livets Lys til alle Sjæles Trøst?

Se, da øjned Palmen han, som vifted
Hist ved Kilden paa den hede Dag,
Pagten, Daabens Pagt, som Jesus
stifted,
Dengang Jorden atter ud blev skifted
Til de mange tusind Folkeslag.

*

„Gaa i Verden ud, og døb dem alle,
Sig dem: Fred er i min Frelserfavn.
Naar I se dem komme, som I kalde;
Naar I se dem mig til Fode falde,
Døb dem, døb dem i det store Navn!“

*

Da var Lampen, den forsvundne, funden
Og paa Stagen sat i Herrens Hus,
Til at lyse gennem Kirkelunden,
Lægge atter Lovsang os i Munden,
Lære Psalmer os til Harpebrus.

*

Derfor knæled Du ved Daabens Kilde,
Kirkehøvding, som blandt os stod frem!
Dagen skrider, snart det bliver silde,
Men fra Palmens Krone suser stille
Hilsen til os fra vort store Hjem.

B. Paludan-Müller.

NIELS SKOVGAARDS GRUNDTVIGSTATUE.

Af bindestuens saga.

Bindestuens Saga i videre forstand omfatter tre store kapitler.

Det første fortæller om, hvorledes en ny behandling af uldgarnet, *uldbindingen*, opstod et sted i Evropa, egentlig først for alvor i reformationstiden, da så meget andet nyt brød igennem, og hvorledes den engang omkring ved år 1700 begyndte at komme i gang ude på landet i Midtjylland, og endelig hvorledes denne uldbinding blev en af de bærende indtægtskilder i de magre midtjyske egne. Her begynder *bindestuens saga*, og den begynder med grev Fr. Ludvig Moltkes efterretning om dette »fordeelagtige Manufactur«, som blev offentliggjort i »Danmarks og Norges oeconomiske Magazin« i 1757. Moltke er den første, som giver underretning om bindeegnens udstrækning. Den omfattede døngang foruden Hamrum herred de tilstødende dele af Bølling, Uldborg, Lysgård og Middelsom herreder. Da St. Blicher 80 år senere omtaler uldbindingens område, ser det ud til at have bredt sig noget til alle kanter, så at det nu også strækker sig ind i Ginding, Fjænds, Hids, Nørvangs og Vrads herreder. Men uldbindingens egentlige hjem, den rigtige »bindeegn«, er dog Hamrum og det vestlige Lysgård herred. Her har det været en stor støtte i de pengefattige tider, at man dog har haft noget, der kunde gøres i penge; selv om indtægterne ved uldbindingen efter vore tiders målestok har været meget lille, ikke engang 200 kr. årlig pr. husstand, var dette dog mere, end skatter og afgifter beløb sig til, og kom man blot over disse, klarede man sig i hine tider næsten uden penge. Endnu St. Blicher regner det for bindingens fortjæneste, at de fattige egne af Jylland ikke kender til, at jordejendomme må bortsælges for resterende skatter, så lidt som til noget betyngende fattigvæsen. Hvorledes man endnu langt senere der ude i vesteregnen har forstået at regne med de små skillinger, viser følgende samtale, der er optegnet af museumsforstander H. P. Hansen i Herning:

Når »Kræ Huus« i Gellerup trak ud med sin ko om morgenen, gik han altid og bandt af sin bindehose. En dag spørger læreren, der mødte ham, hvor meget han kunde tjæne ved sin bindehose om dagen. »Ti øre; o pas mi kow!« svarer Kræ Huus. Det var da alt for lidt, mente læreren. Kræ Huus spørger: »hvor meget kan det blive i en måned og et år?« Ja det kan jo blive 3 kr. i en måned og 36 kr. i et år, siger læreren. »Hu møj æ de æ ræter aw?« fortsætter Kræ Huus. Ja det er vel renten af 900 kr., svarer læreren. »Nå, men a fårænter ett mier end 800!« Og dermed havde binderen ikke alene leveret bevis for, at det kunde betale sig, men også klart vist hemmeligheden ved de »fem pindes« store betydning for hedeegnens småkårsfolk.

En anden historie, om hvorledes man ikke blot forstod at passe på de små indtægter, men også at undgå de små udgifter er følgende.

I Drongstrup, Sønder Felding sogn, lå Niels Knudsens og Peter Jensens stuehuse parallelt og så tæt ved hinanden, at man om aftenen *skiftevis* havde tranlampen tændt. I nabostuen kunde man godt ved det svage skær se at samle tabte masker op.

Selv om binderne måtte købe en stor del af deres uld, og det til en lovlig høj pris, og selv om arbejdslønnen blev lille, så gav det dog altid rede penge, ikke mindst fordi *alle* bandt, lige fra børn på 5—6 år til de ældgamle oldeforældre. Ja mænd, som kørte gødning ud, gik ved siden af møgvognen og strikkede, og når de skulde læsse af, hængte de bindehosen op på garnkrogen ved venstre skulder så længe. Og kvinder kunde på én gang binde, tvinde og vugge barnet, ja endog kærne smør i en flaske (som var lagt i vuggen). Der var dem, der strikkede, til de om søndagen gik ind ad kirkedøren, og så snart de kom ud af kirken, kom pindene i gang igen. Det talte altsammen med, og der kom da nogen nytte ud af det, som ellers vilde have været ledig tid.

Men bindestuens saga *begynder* ikke med strikningen og *ender* heller ikke med den, den begynder ude på de magre græsgange, hvor de tynde hedefår gik med deres lille hjorddreng.

Af Bindestuens Saga. Et Jubilæumsskrift, udgivet af Danmarks Garn- og Tricotagehandl-rforening. Udarbejdet af Konrad Understrup (Alb. Bayer).

Hvor der var rigeligt af dårlig græsning, og det var der mange steder, kunde en gård have en stor flok får, dels af sine egne, dels »tægtfår«, som gårdmanden græssede for andre. Dær gik den lille dreng (eller pige), til han blev stor nok til at vogte ungkræ i 12-års alderen. Senere steg han — stadig ledsaget af bindehosen — til han blev 18 år. Så kunde han få pas og komme ud som uldkræmmer og vandre vidt omkring med sin tunge bylt på ryg og bryst, og det var der mere at tjæne ved. Når han kom bjem fra sin første vandring hen imod jul, skulde han gærne foruden en del penge have tjænt et sæt ny klædes klæder, så han kunde se godt ud i pigernes øjne.

Både fåreavlen og vandringen med uldbylten gav også en hel del penge til den fattige hedeegn; og selv om de klager havde noget på sig, at hedebønderne foretrak det lune og renlige arbejde med ulden for det mere besværlige landbrugsarbejde, så havde de gamle bindeegne nok ret i, at ulden gav gode forhold i hjemmene med arbejdsomhed og det daglige brød og stundom endda noget mere.

Det andet kapitel i bindestuens saga er det, der handler om uldbindingens betydning for åndslivet. Vi kan påvise denne betydning ad tre forskellige veje.

Der er først de egentlige *bindestuer* og *kartestuerne*, som jo også hører nøje sammen med hele denne husflid. (*Spindestuen* kendes derimod ikke i hedeegnene, da én spinderske, i reglen husmoderen, kunde holde hele huset ved lige med garn.) Det var mest de unge fra nogle nabogårde som kom sammen, når toet skulde »luffes« (kartes igennem første gang), og senere hen mødtes de jævnlig i de forskellige gårde for at binde. Somme steder var der fast orden på omgangen, ellers aftalte de hvær aften, hvor de næste gang skulde mødes, og engang imellem kunde de få sig en svingom, når de var færdige, enten så en af dem kunde spille, eller de måtte synge til dansen. Ellers var der intet traktemente, undtagen, at de kunde tage sig en slurk af ølkrukken, om de blev tørre i halsen. Det, der trak de unge til bindestuen, var den underholdning i form af fortælling og sang, som fulgte med. De kunde jo så godt høre efter, samtidig med at pindene raslede mellem fingrene. Mest kneb dette for børnene, som nok til tider hørte så godt efter, at de tabte en maske; men de fik da for det meste heller ikke lov at gå til bindestue.

Når de kom sammen, bestemte de først, om de skulde binde efter mål; hvis der var nogle rigtig dygtig bindere, valgte man i reglen det, da det var lige så godt som at fastsætte tiden for afslutningen. En rigtig dygtig binder kunde, når det var hoser, man bandt, binde 20 favne garn i timen, og når man så havde bestemt, hvor længe der skulde bindes, blev der målt lige så mange snese favne af som der skulde være timer. Så blev garnenderne kastet op over den firgrenede krog i loftet; de bindere, der havde målt af, satte sig på bænken eller bordet og tog fat; de andre bandt løs af hvær sit nøgle. Og når de afmålte garnstykker var til ende, brød man op eller tog sig den lille dans, der skulde afslutte aftenen.

Således må vi altså tænke os scenen i Blichers berømte bindestue. Læreren i Lysgård var virkelig i Blichers barndom en udmærket binder, og han og nogle af de andre har siddet og bundet om kap. Andre har haft nøglet på krogen ved skulderen (som Visti, der »ga hans någel et snow«), og lidt i baggrunden, hvor lyset stod på sin høje stage, har skolemesterens gamle moder siddet med sin rok, og her har vel også Jens Jensen, østerbokræmmeren, sat sig hen. Og mens de lod de fem pinde liste ved, fortalte og sang de så for hinanden om gammelt og nyt. Sagn og æventyr har haft et af deres bedste tilhold her, og når børnene gik hjem — de slap jo somme tider med — var de ikke helt stolte ved at gå ude i mørket, især om de skulde over den stenkiste, hvor den sorte hovedløse hund gik ved midnatstid.

Fra bindestuen er æventyrene igen kommen ud i videre kredse. Allerede da Molbech udgav sine folkeæventyr, var det en vandrende uldjyde, han havde at takke for de eneste danske æventyr i samlingen, og en mængde sagn og æventyr, der havde hjemme her, er senere optegnet, især af E. T. Kristensen. Det er den anden vej, vi kan komme til bindingens åndelige betydning ad.

Og denne vej fører både hen og hjem. Ikke blot er de gamle emtere gået ud fra bindestuerne, men de vandrende uldjyder har også bragt nyt hjem og bidraget sit til, at f. e. Thyregods

fortællinger blev kendt ude på heden og der banede vej for anden læsning.

Endelig, og ikke mindst, skal det nævnes, at de fattige koner, der sad hjemme om aftenen med deres børn, blev bærerne af den gamle folkevisesang gennem tider, da denne var forstummet de fleste andre steder, og det var hos deres døtre, at E. T. Kristensen fandt langt den største del af de gamle viser og toner, det er lykkedes ham at redde fra undergang.

Det tredje kapitel i sagaen handler igen om de driftige unge mænd, der vandrede ud med uldbylten. Når de havde vandret nogle år, satte de sig ofte ned i en by og begyndte en uldhandel dær. Mange af disse er ikke blot blevet velstående mænd, men har også på forskellig måde gjort et godt arbejde i vort samfund. Den berømteste af dem er vel Mikkel Pedersen Kierkegård, som blev fader til P. Chr. og Søren Kierkegaard, men der kunde nævnes adskillige andre. En af dem, Chr. Møller Andersen, børnesagens trofaste ven, står jeg selv som mange andre i taknemlighedsgæld til. Og hvad disse dygtige folk har virket rundt om i landet, er ikke let at måle. Det har været under vanskelige forhold, mens den industri, som har udviklet sig i fortsættelse af vesteregnens uldbinding, næsten har været standset af krigen, at Garn- og Trikotagehandlerforeningen har holdt sit 25-års jubilæum. Men den kunde ikke selv under de lyseste forhold have gjort noget bedre end det, den nu har gjort: ved udsendelsen af Konrad Understrups festskrift hædrer den voksne søn ude i det fremmede sin gamle moder hjemme på heden. Dette skrift er den unge slægts tak til de gamle for trofast arbejde i trange kår.

Derfor bærer bogen, selv om den tillige handler om adskillige andre ting, med rette sin titel: Bindestuens Saga.

Marius Kristensen.

AJA HEURLIN.

12. April 1890 — 23. November 1918.

Folkehøjskolen mistede ved Frk. Heurlins Død en rigt udstyret, ivrig og glad Arbejder. Fra den Vinter, hun (knap 16 Aar gl.) sad som Elev i den lille Højskole i Forhaabningsholms Allé, var det hendes Maal engang selv at tage den Gerning op, som hun kaldte »den største af alle«. Hele Tiden stilede hun trofast og udholdende mod dette Maal — dels som Elev paa *Askov* (1909—10 og 10—11) *og Sigtuna* (1917—18), dels gennem praktisk Arbejde: paa *Levring* Højskole, *Önnestad* i Skaane og *Borris* Husmandskole samt ved Foredragsrejser. Samtidig gjorde hun et stort og (saavidt jeg kan skønne) grundigt og dygtigt Arbejde ved Selvstudium, særlig i Religionshistorie, som havde hendes højeste Interesse. Naar hun Gang paa Gang blev standset af sit svage Helbred, sørgede hun saa vidt muligt for at tage sin Rekreation paa Steder, hvor der gaves hende Lejlighed til at yde, hvad hun havde Kræfter til, i Højskole- og Ungdomsarbejde, her eller i Sverige. Da hun f. Eks. i Vinteren 1915—16 nødtes til at ligge stille i sit Hjem paa Frederiksberg, samlede hun ogsaa dér en Kreds af unge Piger, som hun tilfældig traf i Butiker og andre Steder, og hun havde en stor Evne til at vinde dem. Da jeg sidste Foraar tilbød hende en Stilling som Lærer og fast Medhjælper paa min lille Højskole, modtog hun den »med Tak og inderlig Glæde«. — »Nu tror jeg nok, jeg skal faa noget at bestille, skrev hun til mig; nu er jeg ganske tilfreds, for det, jeg vilde, var jo *at tage et Tag.*« Desværre blev det kun et kort Tag, dog langt nok, til at vi kunde se, det ikke var Mundsvejr, hvad hun engang skrev til mig: »Naar jeg samler mig om et Arbejde, faar det hele min Sjæl, min Bøn, alt hvad jeg er.« Hun kunde give sig hen i den Gerning, der havde vundet hendes Hjerte. Derfor blev hun et lykkeligt Menneske. Men derfor skal hun ogsaa have vor Tak.

Anna Boje.

*

Der meldes i disse Tider om saa mange tunge Dødsbudskab, og det er, som om Døden gør rigest Høst blandt de unge. Sidst i November meldtes mig Budskabet om, at en ung højt begavet Kvinde, Aja Heurlin, var død. Det forekommer mig, at hendes store Kærlighed for og store Arbejde i Højskolen og hendes Omsorg for unge Mennesker gør hende værdig til et Mindeord i Højskolebladet.

Det var Sommeren 1908; jeg var den Gang Lærer paa Levring Højskole hos Witt-Hansen. Blandt Som-

merholdets Elever var Aja Heurlin. Hun gjorde os Arbejdet strængt, fordi hun i aandelig Henseende ragede saa højt op over de andre Elever og krævede meget i Undervisningstimerne. — Hun var en flittig og forstaaende Læser i Ludvig Feilbergs Bøger. Jeg husker en Gang, at Ludvig Feilberg som Tilsynsmand besøgte Løvring Høiskole. Da han skulde gennemse Stilebøgerne, blev han længe siddende i Stilhed og studerede ivrigt Aja Heurlins Stilebog. En af hendes Stile handlede nemlig om et bestemt Afsnit af Ludvig Feilbergs: Ligeløb og Kredsning, og hun havde tilføjet sine personlige Bemærkninger derom. Han bad om at faa Aja Heurlin i Tale, og nu sad de to og talte sammen, vel i mer end to Timer, om de filosofiske Emner, der optog dem begge, og det var en stor Berigelse for os andre at følge Samtalen. Da hun var gaaet, bemærkede Feilberg: »Hun bliver til noget i Verden, om hun faar Lov at leve.« Han glemte hende heller ikke. Senere, da hun kom paa Askov Højskole, sørgede han for, at hun fik Magistratens Understøttelse til sit Højskoleophold.

Aja Heurlin.

Aja Heurlin var fra København, fra et lille hyggeligt Gartnerhjem ude paa Vesterbro. Her vaagnede, under Paavirkning af gode Lærere fra Frk. Bojes Højskole og fra Valgmenigheden, i hende en Trang til at udrette noget for dansk Ungdom. Gennem Læsning og ved at gaa paa Forelæsninger udviklede hun sig efterhaanden til at blive den rigt begavede Pige, hun blev. Mange Kredse havde Bud efter hende, og baade paa Borris Landbrugsskole og paa Vivild Højskole har de meget at takke hende for. Hun kunde ud fra sit rige Ungdomsliv og fra sit store Kundskabsfond holde Foredrag, som det var en Fryd at høre paa, og som altid havde en Understrøm af et barnligt Tillidsforhold til Gud.

Men naar hun ikke kom mere ud i Kredsene, end hun gjorde, da var det fordi hun var svag. Hendes Lunger var ikke stærke, men et Sanatorieophold gjorde hende raskere, og en Rejse til hendes Fædres Land, Sverige, op til det høje Nord, styrkede hende. Fra Præsten Lander i Kvikjok, helt oppe ved Sulitjelma, ja fra mange af Sveriges begavede Mænd og Kvinder, der havde aabent Øje og Sans for at fremhjælpe svensk Ungdom, modtog Aja Heurlin rige Indtryk, som hun fik Brug for herhjemme. Det var bleven hende klart, at svensk Ungdomsarbejde var langt mere maalbevidst end det danske, og det var hende om at gøre at faa noget af det bedste af svensk Ungdomsarbejde ført ind i det danske. Det var hendes kæreste Arbejde, og derfor var det bedste af hendes Foredrag et, der handlede om svensk Ungdomsarbejde. Sidst hun var i Sverige var hun Lærerinde paa Sigtunastiftelsen, men maatte rejse derfra i Sommer, da det saa ud til Hungersnød deroppe. Hun havde imidlertid ogsaa faaet et kærkomment Tilbud fra Frk. Boje om at hjælpe hende med Arbejdet paa Forhaabningsholms Højskole. Hun fik godt begyndt, men saa kom Døden ogsaa til hende som til saa mange unge i denne Tid. Hun skrev en Gang saaledes til en god Ven: »Bor ikke paa Dybet af dit Hjerte Undren og Tak? Løft da dine Skatte, bær dem fra Stilheden ud i Livet! Du er rigere, end du ved — det er vi alle! Vi er blinde, fordi vi er saa utaknemlige — vi er saa fattige og fejge, fordi vi ikke øser af de evige Kilder, øser og drikker og skænker for de andre ogsaa. Gaa du ind i Stilheden. Naar *Du* er ydmyg, er Gud stærk. Kom du kun med hele dit tørstende Hjerte — Gud er rig nok for os alle. Glædens Kilder rinder endnu med levende Vand!«

Thorvald Madsen.

Kirkebakkens Friskole, Odder.

Sønderjylland.

I.

Fredskonferencen har nu lagt det i Mellemslesvigernes egen Haand, om Slesvig skal deles et Sted mellem Dannevirke og Tønder, eller om det samlet ned til den gamle Grænsevold skal vende tilbage til Danmark. For saa vidt kunde vi altsaa rolig lade Sagen gaa sin Gang

og afvente Resultatet, men Afgørelsen er saa betydningsfuld, saa det danske Folk sikkert med levende Deltagelse vil følge Udviklingen. Der er da heller ingen Tvivl om, at Afgørelsen vil blive paavirket af, hvordan den offentlige Mening i Danmark stiller sig. Derfor er det ikke uden Føje, at de Tyskere, der ønsker at bevare Slesvig samlet, først har henvendt sig til Danmark.

Spørgsmaalet, man stilles overfor, er det samme, som allerede i November rejstes: Er det ønskeligt for Danmark og det danske Folks Fremtid, at de Egne, som indtil for 55 Aar siden udgjorde en Del af Danmark, men hvis Befolkning nu delvis, paa store Strækninger helt har opgivet sit danske Sprog og Sind, kommer tilbage til Danmark. Spørgsmaalet har for saa vidt forandret Karakter, som der nu er Sikkerhed for, at kun frivilligt ved Afstemning kommer de Egne med. Derved er alle de, som med Smerte har tænkt paa det endelige Tab af Flensborg og de minderige Egne, men som ikke har kunnet tænke sig for Mindernes og de dødes Skyld at tvinge de levende, ja og de, som har ment for det tyske Flertals Skyld at burde ofre de danskes Frihed dernede, fritaget for at bringe dette Offer, og kan hjærteligt ønske, at Folk dernede maa stemme for Danmark. Og saa for dem, som af Frygt for at indlemme saa stort et tysk Element i Danmark har holdt paa Slesvigs Deling, vil det, at Folk gaar frivilligt med, forandre Sagen betydeligt.

Anderledes stiller Sagen sig for dem, der har sat deres Lid til Slesvigs Deling paa den Maade, at de har set dette som den eneste mulige Maade at løse Spørgsmaalet paa. Vi vil løse det slesvigske Spørgsmaal, ikke flytte det, har H. P. Hanssen sagt til mig. Om den Maade at løse Spørgsmaalet paa har jeg i et Stykke i »Flensborg Avis« for 4. Febr. skrevet: »Det sønderjyske Spørgsmaal er et vanskeligt Spørgsmaal. Den Løsning, som H. V. Clausen har foreslaaet, er efter min Mening for nemt kommen fra og for haardhændet. Det er en unaturlig Grænse; i Virkeligheden et Kompromis, der hverken gør Ret mod danske eller tyske Sønderjyder. H. V. Clausen forsvarer denne Linje med, at dertil vil i Løbet af kort Tid Landet blive helt dansk, og syd derfor har Danskheden ingen Livsbetingelser. Han mener, at Danmark ikke har Raad til at ofre aandelige Kræfter paa en Nationalitetskamp i de Egne. Jeg tror, at Magisteren i begge Dele tager fejl. Jeg tror ikke, at Tyskheden nogensinde vil forsvinde helt fra Ravsted Sogn, men jeg tror lige saa sikkert, at Nordens Aand har Skatte gemt i Mellemslesvigs uberørte Befolkning. Og jeg tror, vi ikke alene har Raad til en Styrkeprøve med Tyskheden i de Egne under fuld Frihed for baade Danske og Tyske; men at vi hverken har Raad til for vor egen Skyld eller Lov til for de Folks Skyld, som kalder ad os, at lade det være.«

Man undskylde at jeg citerer mig selv. Alt hvad der er fremkommet i Sagen siden den Tid, har kun kunnet styrke mig i mit Syn paa den.

P. J. Gad.

Endnu noget om færøske Forhold

af Provst *Th. Sørensen* i Skanderborg.

Om færøske Forhold har Sognepræst *Severin Widding* i Thoreby skrevet to Artikler i »Højskolebladet«s Nr. 3 og 4, som igaar er kommen mig i Hænde, og som trænger til at blive nærmere belyste.

Den partipolitiske Side af de i Artiklerne berørte Forhold skal jeg dog lade ganske ude af Betragtning og kun vende mig til det sproglige og det kirkelige.

Her er Stillingen den, at *Dansk* siden Reformationen har været Færøernes Kultursprog. Det har været og er deres daglige Læsning i Bøger, Tidsskrifter og Aviser, ogsaa i de paa Færøerne nu trykte, som trods deres færøske Titler: Dimmalætting, Tingakrossur, Førjatidende, Nordlyse saa godt som udelukkende eller dog overvejende er skrevne paa Dansk. Dansk har i henved 400 Aar lydt i deres Kirker, er sunget i deres Salmer; — Kingos Salmebog, Brorsons Troens rare Klenodie, Salmebogen for Kirke og Hjem, den danske Bibel, alle Andagtsbøgerne, Prædikensamlingerne paa Dansk og Norsk har været og er deres aandelige og kristelige Næring.

Ved Siden deraf var og er *Færøsk* Befolkningens Hjemmesprog og bruges som saadant i den daglige Tale i alle færøske Hjem og Mand og Mand imellem. Det er i Midten af sidste Aarhundrede ved en enkelt Mands, Provst Hammershaimbs Arbejde blevet et »Literatursprog«, som Pastor Widding rigtig bemærker; og der er nu samlet og trykt en Række gamle færøske Kvad, færøske Sagn og For-

tællinger, en færøsk Antologi, en Ordbog osv. alt i alt i Omfang neppe mere, end at det trykte kan staa paa Halvdelen af en Hylde i en almindelig Bogreol. Hvad der er trykt paa Færøsk og som ikke angaar Færøerne, tager neppe mere Plads end højt regnet nogle faa Tommer.

Om det færøske Sprog maa endnu tilføjes, at det i Ordforraad er en Slags Mellemting mellem Islandsk og vestnorsk Bygdemaal, iblandet med en hel Del færøskfarvede danske Ord og Vendinger, men at dets Ordføjningslære væsentlig er den gammelnordiske.

Saaledes er altsaa Stillingen, og Striden paa Færøerne staar nu *ikke* om selve det færøske Hjemmesprog; det er *alle* Færinger enige om at *bevare* som deres daglige Talesprog, og at det ogsaa som hidtil skal læres i Skolen, hvorom det i den nu gældende Ordning af Folkeskolen i Bygderne paa Færøerne af 16. Januar 1912 i § 7 hedder: »I enhver Skole skal der undervises i følgende Fag: Religion, Dansk, Færøsk, Skrivning, dansk Retskrivning, Regning, Historie, Geografi, Sang. Men den dybe Uenighed drejer sig i hvert Fald tilsyneladende om de *Vilkaar*, under hvilke det danske Sprog kan vedblive at være det *Kultursprog*, hvorigennem de kan faa tilført aandelig Næring, og hvorved de kan sætte sig i Forbindelse med Omverdenen, saaledes som det har været det i Aarhundreder.

Her paastaar det ene Hold, at saaledes som Forholdene har udviklet sig, kan Dansk ikke tilstrækkeligt tilegnes, medmindre der i Skolens øverste Klasse hovedsagelig tales Dansk baade af Lærere og Elever. Herom hedder det i den nugældende ovenanførte Skoleordning: »Det tør ved Undervisningen lægges Vægt paa, at Børnene foruden at tilegne sig Lærestoffet, lære at forstaa og tale det danske Sprog, saa at de i mundtlig kunne gøre Rede for det i hvert af Skolefagene lærte saa vel paa Dansk som paa Færøsk. Tilegnelsen af Stoffet kan og bør særlig for de yngre Børns Vedkommende lettes ved Benyttelsen af Børnenes sædvanlige Talesprog Færøsk, medens det, for at den fornødne Færdighed i Brugen af det danske Sprog kan opnaas, er nødvendigt, at Undervisningen i de enkelte Fag, navnlig overfor de ældre Børn, hovedsagelig foregaar paa Dansk.« Denne Ordning ønsker man derfor bevaret, medens det andet Hold hævder, at det er tilstrækkeligt, at der i Skolen gives nogle Timers Undervisning i Dansk, og at Undervisningen i Færøsk skal være Hovedsagen, ligesom at der i hele Skolen skal tales Færøsk. Efter mit Kendskab til Forholdene maa jeg give det første Hold ubetinget Ret.

For at forstaa Stillingen i Skolen maa man vide, at den spredte og sparsomme Bebyggelse fører med sig, at den samme Lærer eller Lærerinde meget ofte maa undervise i flere Bygder, skiftevis holde Skole snart her, snart der.

Dette medfører, at Skoledagenes Antal for hvert Barn bliver Halvdelen, Trediedelen, enkelte Steder endog Fjerdedelen af de sædvanlige for hvert Barn paa Landet i Danmark. Hvorledes skal Børnene i disse faa Timer lære at tale og skrive kort sagt at bruge Dansk, naar de først og fremmest skal lære at læse og skrive det meget vanskeligt og indviklet bogstaverede Færøske, hvor Stavemaaden ofte er helt anderledes end den daglige Udtale? Dette synes paa Forhaand ganske umuligt. Følgen vil uundgaaelig blive en Nedgang i Omfanget og Indholdet af det lærte — ikke blot i Dansk men efter al Sandsynlighed ogsaa i Skolens øvrige Fag, og den mangelfulde Tilegnelse af Dansk vil, hvor meget man end paastaar, at det ikke er tilsigtet, føre til en aandelig Underernæring af hele den Del af Befolkningen, som ikke er saa gunstigt stillet, at den senere paa egen Haand kan skaffe sig de Kundskaber og Færdigheder og de aandelige Rigdomme, som den trænger til, og som den hidtil i større eller mindre Grad har hentet fra Danmark. Det er derfor rigtigt, hvad Sognepræst S. Widding ogsaa erkjender, at Skoleanordningen af 16. Januar 1912 »ikke tilsigter at »tvangsfordanske« Færingerne, men kun at de skal lære ordentlig Dansk«. Dette er klart bl. a. ogsaa deraf, at denne Skoleordning blev vedtaget af selve Færøernes Lagting paa en Tid, da ikke blot Provsten var en indfødt Færing, — det har været Tilfældet i de sidste godt og vel 60 Aar, — og Provsten var dengang Forfatteren af selve den færøske Nationalsang; men ogsaa Amtmanden og samtlige Lagtingsmænd var indfødte Færinger. Man saa nemlig klart, at det gjaldt om for Færingernes hele aandelige Sundhed — for at undgaa den truende Underernæring, at Kilderne fra dansk Aandsliv maatte flyde kraftigt og uhindret.

Dette er altsaa Stillingen, hvad *Skolespørgsmaalet* angaar. Man forstaar ikke Sagen, hvis man ikke gør sig det klart, at de der *paa Færøerne* holder paa den nuværende Skoleordning, efter *deres* Mening kæmper for det daglige Brød, for selve Livet, idet de mener, at Spørgsmaalet ganske simpelt er dette: enten tilstrækkelig aandelig Næring eller Underernæring, enten Samhørighed med og Vekselvirkning med dansk Aandsliv eller Afskærelse derfra.

Jeg kan som sagt ikke se andet, end at de har ubetinget Ret, hvis man gaar ud fra, hvad, saa vidt jeg véd, alle forstandige Færinger er enige om, at et Sprog, der kun tales af ca. 20,000 Mennesker, alene af den Grund ikke er og aldrig kan blive et Kultursprog.

Endnu maa for Fuldstændigheds Skyld tilføjes, at der i den nævnte Skoleordning af 16. Januar 1912 er Hjemmel for, hvor Forholdene tillader det, yderligere at give Undervisning »efter nærmere Bestemmelse i Undervisningsplanen i færøsk Retskrivning, Gymnastik« osv., og at der ogsaa i nogle Landsbyskoler gives saadan Undervisning.

Gaar vi dernæst over til det med Skolespørgsmaalet nært sammenhørende Spørgsmaal om Dansk og Færøsk i *Kirken*, kan jeg heller ikke her være enig med Pastor Widding, der skriver: »Hvad der er sagt om Skolesproget, gjælder ogsaa Kirkesproget . . . i Norge er Rigs- og Landsmaalet sideordnet i Kirke og Skole, det burde være ligesaadan paa Færøerne; men hertil kræves først, at de danske Embedsmænd, som sendes derop, lærer Færøsk, ligesom norske Præster lærer Landsmaalet.

Der er hertil at sige, at de færøske Præster, som føler sig i Stand dertil, og som ønsker det, allerede nu kan faa Tilladelse til at holde Gudstjeneste paa Færøsk, og at i hvert Fald én, Pastor Evensen paa Sandø, i en Aar-

række har brugt denne Tilladelse. Men dermed er Vanskeligheden ikke løst.

Forholdet er nemlig og maa i Følge Sagens Natur være dette, at i Færøernes nogle og fyrretyve Kirker er der hver Søndag kun otte, altsaa knapt $^1/_5$, i hvilke der holdes Gudstjeneste af en Præst; i de øvrige godt og vel $^4/_5$ holdes der Gudstjeneste med Salmesang, Læsning af Evangeliet og Oplæsning af en trykt Prædiken m. m. af en dertil af Menigheden valgt anset Lægmand. Ved alle disse i Regelen af Menigheden talrigt besøgte Gudstjenester er man foreløbig og vil i en uoverskuelig Fremtid være nødt til at bruge Dansk af den simple Grund, at Færøsk ikke haves.

Intet — hverken Søn- eller Helligdagenes — Kollekter, Epistler eller Evangelier foreligger indtil denne Dag trykt i færøsk Oversættelse — endnu mindre nogen færøsk Prædikensamling. Man har som tidligere anført brugt og været glad ved at bruge den danske Salmebog og nogle af de mange udmærkede danske og norske Prædikensamlinger til hver Søn- og Helligdag i Aaret, og dennes Brug er i den Grad indvokset i den færøske Menigheds Bevidsthed, at jeg vanskelig kan tænke mig den godvillig afløst af noget andet.

Man siger maaske, at Epistler og Evangelier kan oversættes og udgives paa Færøsk af det danske Bibelselskab, og det er naturligvis rigtigt; men saa den færøske Prædikensamling eller dog vel helst — for at ikke Nedgangen skal være alt for iøjnefaldende — Prædikensamlingerne? Hvem skal besørge dem? Der findes for Tiden maaske to eller tre, som overhovedet vil være i Stand til at udgive en trykt færøsk Prædiken.

Jeg overværede for nylig i Kjøbenhavn en færøsk Gudstjeneste i Abel Katrines Stiftelse. Prædikenen var god og holdt paa et jævnt letforstaaeligt og ulasteligt Færøsk; men Salmebogen var et lille Hefte paa — saa vidt jeg husker — 38 (*otte og tredive!*) for den aldeles overvejende Del fra Dansk direkte oversatte Salmer. Dette Tal er tilstrækkelig oplysende for den af mig foran atter og atter fremhævede Underernæring og Hungerkost. Saaledes vil det nemlig være paa *alle* Aandslivets Omraader, og det *kan* i Følge Sagens Natur aldrig blive anderledes; thi hvorledes skal en Befolkning paa ca. 20,000 Mennesker kunne frembringe noget tilsvarende som én paa flere Millioner (Danmark + Norge); hvorledes skal en saa lille tilmed hidtil ikke velhavende Folkemængde kunne betale, hvad en Literatur koster? Det, der er trykt paa Færøsk, er da ogsaa saa godt som alt udgivet paa Bekostning af eller med væsentlig Understøttelse af det nordiske Oldskriftsselskab, af Carlsbergfondet osv. osv. Ja, naturligvis; hvorledes skulde det ellers være betalt? Det er mod disse Mure, at man i denne Sag stadig løber Panden og vil vedblive at gøre det. Det vil af det allerede anførte fremgaa, at Vanskelighederne ikke hæves ved, at — som Pastor S. Widding kræver — »de danske Embedsmænd lærer Færøsk, forinden de kommer til Færøerne, ligesom norske Præster lærer Landsmaal.« Men her til kommer endnu en særlig Omstændighed, og det er selve det færøske Sprog.

Det gaar forholdsvis let og hurtigt for en Dansk at lære at forstaa almindelig dagligdags færøsk Tale; det er derimod meget vanskeligt at lære at tale eller skrive det rigtigt, fordi det i grammatikalsk Henseende er saa formrigt.

Jeg er selv født paa Færøerne og har været der indtil ind i mit ellevte Aar og har senere været Præst og Provst paa Øerne i andre ti Aar og kan huske mellem 60 og 70 Aar tilbage. I denne lange Aarrække har jeg enten personlig kjendt, eller dog hørt omtale, næsten alle danske Embedsmænd paa Færøerne, men har ikke kjendt eller hørt blot antydet om en eneste af de danskfødte, at de har brugt det færøske Talesprog, naar de var sammen med Færinger og endnu mindre, at de har brugt det i højtidelig Tale — ganske simpelt fordi de følte, at de ikke kunde gjøre det fejlfrit, og fordi det ikke var nødvendigt, idet alle Tilhørerne forstod deres danske Tale.

Hertil kommer saa den Omstændighed, at det færøske Sprog er overmaade rigt og fuldt af Udtryk for de fineste Afskygninger i alt, hvad der angaar det hjemlige, men at det til Gjengjæld er mangelfuldt og forholdsvis fattigt paa Udtryk og Vendinger for alt, hvad der ligger ud over det dagligdags, hvad igjen har sin Grund i, at det ikke er Kultursprog.

Naar det derfor for Alvor skal bruges i Skolen, i Kirken og for Retten, maa der dannes en Mængde nye Ord, hvis man ikke vil nøjes med de tilsvarende danske i færøsk farvet Skikkelse, hvilken Nydannelse ikke er Hvermands Sag, lige saa lidt som det altid er let at gjætte, hvad der egentlig menes med dette eller hint nye Ord. Alene dette er Forklaringen til, at de færøske Aviser — hvad foran er nævnt — saa godt som udelukkende eller dog overvejende er skrevne paa Dansk. Det falder saa vel de skrivende som de læsende lettest; og det er ikke rigtigt, hvad Pastor S. Widding skriver, at »Hver Mand læser det (Færøsk) daglig i sin Avis«. Han læser tvertimod daglig Dansk ogsaa i sin færøske Avis.

Jeg kan vanskeligt tænke mig, at nogen danskfødt Præst til Opbyggelse for Tilhørerne vil kunne bruge det færøske Sprog i sin Prædiken. Jeg har selv en Tid jevnlig brugt det ved Hjemmeberettelser hos Syge og Gamle, men opgav det igen, fordi jeg fandt, at de Paagjældende, naar alt kom til alt, lettere og mere hjærteligt opfattede det Danske.

Den i dette Stykke mest erfarne, nemlig nu afdøde Provst Evensen, erklærede ogsaa offentlig paa en Tid, da han ellers tilhørte Selvstyrepartiet, at han i en Aarrække havde prædiket paa Færøsk, men aldrig mærket nogen Frugt deraf udover, hvad en Prædiken paa Dansk lige saa godt kunde have frembragt.

Der er noget sandt i, hvad en jevn Mand sagde til mig, da jeg sidst besøgte Færøerne: Jeg har et dobbelt Modersmaal, det Færøske og det Danske — jeg holder — synes jeg — lige meget af dem begge, og de er begge gode — hvert til sit Brug. Jeg véd, at mange tænker som han, og jeg tror, at man i denne Sag passende kan lade fare den idelig tilbagevendende Tale om, som Pastor S. Widding nu sidst udtrykker saaledes, at »det danske Sprog ikke i Kirkerne har haft den hjertegribende Kraft som det færøske vilde have«, og at Brugen af Dansk skulde være Grunden til »en vis Gammeldagshed i de

kirkelige Forhold paa Færøerne«, for atter at bruge Pastor Widdings Ord derom.

Grunden til dette sidste er en helt anden — først — de vanskelige og ofte livsfarlige Kaar, under hvilke Færingerne lever og har deres Udkomme. Der omkom i mit Pastorat paa Færøerne i 15 Aar 103 Mennesker ved Ulykkestilfælde af en Befolkning paa ca. 3000. — Det giver en Alvor, men tillige for gode Mænd og Kvinder en Frimodighed til at se Faren og Døden under Øjne — en Enkelhed og Enfold, noget usammensat og praktisk, som kan tage sig lidt gammeldags ud, men som i sin dybeste Grund er godt. Men Skyggesiden ved dette gammeldags hænger sammen med den store Afsondrethed — en lille Befolkning ude i det store Atlanterhav — 50 Mil til nærmeste Nabo — ca. 200 til Danmark.

Og her maa jeg stille mig noget tvivlende overfor det af Pastor S. Widding fremsatte Ønske om, »at Øernes Embedsmænd hovedsagelig kan blive rekrutteret af Landets egne Børn«. Det vil selvfølgelig have sine Fordele; men vil de ikke let opvejes af Ulemperne? Vil det ikke gjøre Afsondretheden endnu større? Tænk en dansk By med Færøernes Indbyggerantal — Aar ud og Aar ind styret af hjemmefødte Embedsmænd, Byraadsmedlemmer og andre ledende Personligheder; vilde det hjemmefødte, selvgode og indbildt ufejlbare ikke vokse en altfor frodig Vækst? Der skal ranke Rygge til for selve de ledende, naar de ikke under saadanne Forhold skal falde hen enten til falsk Afhængighed af Slægt og Venner og den offentlige Mening eller til — og ofte forenet dermed — en Mangel paa skyldig Hensyntagen til dem, man mener at kunne se over Hovedet. Her er Tale ikke om en dansk By, men om et lille Samfund i Hundreder af Miles Afstand, paa Forhaand udsat for at blive en lummer Ravnekrog, tidobbelt udsat, naar det ved Sprog, Sæder og Skikke er afsondret fra Kulturlivets Vekselvirkninger og Fornyelser. Her har netop Forbindelsen med dansk Kirkeliv modvirket Stillestaaen og i det Hele virket befrugtende.

Derimod kan jeg ganske slutte mig til Pastor Widdings Ønske om, at der oprettes nye Præsteembeder. Allerede for flere Aar siden foreligger der fra daværende Sjællands Biskop Dr. P. Madsen et til Kirkeministeriet indsendt detailleret og af Menighedsraadene paa Øerne udarbejdet eller tiltraadt Forslag om Oprettelsen af 5 nye Præsteembeder, hvorved den nu ganske forældede og umulige Ordning med de saakaldte »Omrejsekald« kunde undgaas, — kun at dette Forslags Gjennemførelse ikke skal vente til der kan skaffes paa Færøerne fødte Præster, men iværksættes straks, saa snart ordnede Fredsforhold er indtraadt.

Det er muligt, at et færøsk Gymnasium i Thorshavn, saaledes som Pastor Widding ønsker det, kan holdes i Gang. Saa fremt den Forøgelse af Velstanden, som fandt Sted før Krigens Begyndelse, og som i høj Grad er tiltaget under selve Krigen, fortsættes efter dennes Afslutning, er det maaske ikke usandsynligt. I saa Fald skal ingen glæde sig mere end jeg. I det Hele bør der tages fat fra mange forskellige Hold for at ophjælpe Erhvervsmulighederne og gjøre Samkvemmet med Omverdenen lettere. Endelig kommer Sognepræst Widding ogsaa ind paa en Sammenstilling med Sønderjylland. Pastor W. skriver derom bl. a.: »Selv Mænd, der har gjort sig fortjente af den sønderjydske Sag, og altsaa maa kunne forstaa det nationales Ret i Skolen, har skarpt fordømt Lagtingets Skolekrav« — og senere: »I Sønderjylland har vi ubetinget haft mere Agtelse for dem, der blev tro mod deres Folkesprog end for dem, der var alt for villige til at assimilere det fremmede. Vurderingen af Folkesproget som noget »plat« eller »grimt«, noget man ikke kunde være bekendt i godt Selskab, er opelsket af Bykulturen, men er i sig selv ganske falsk. Hvad vi villigt anerkjender, naar det gælder det sønderjyske, bør vi lige saa villigt anerkjende, naar det gælder det færøske«. —

Jeg maa tilstaa, at jeg ikke er helt paa det rene med, hvad Pastor W. her egentlig mener.

Det forekommer mig, at de to Ting: De danske Sønderjyders Kamp for deres Sprog og Færingernes daarligt kan sammenstilles. De danske Sønderjyder har jo ikke gjort Krav paa, at faa deres sønderjydske Mundart gjort til Skole- eller Kirkesprog; de har forlangt deres danske Kultursprog agtet og sat i Steden for det tyske. De har tvertimod, hvad jeg af personlig Oplevelse kan bevidne, været misfornøjede, naar sønderjydske tysksindede Præster talte Slesvigsk paa Prædikestolen i Steden for almindelig Dansk. De fandt sig i, at en enkelt Frimenighedspræst gjorde det, ikke fordi de satte Pris paa det, men uagtet de ellers ikke syntes om det.

Hvis man derimod sammenstiller Forholdene paa Færøerne med de plattysk Talende i Slesvig og hele Nordtyskland, forekommer det mig, at der fremkommer et Sidestykke, som passer. Hvis de Millioner Nordtyskere, som har Plattysk til deres Hjemmesprog, forlangte dette gjort til Skole- og Kirkesprog og vilde afskaffe deres højtyske Kultursprog, vilde de gjøre noget lignende, som Flertallet i Færøernes Lagting nu er begyndt paa. Men dertil er deres Virkelighedssans alt for stor. I Steden for siger de netop som Færingen: Vi har et dobbelt Modersmaal — et Hjemmesprog, som er det Plattyske, og et Kultursprog, som er det Højtyske, og vi holder lige meget af dem begge. De er begge gode, hvert til sit Brug.

Til allersidst maa jeg tilføje, at det har glædet mig at se, at Pastor Widding har faaet Øje paa den *engelske* Fare, som ogsaa efter min Mening er tilstede. Kun er jeg ganske uenig med ham, naar han tror, at den skrøbelige færøske Kultur her kan staa paa sine egne Ben; den vil ubjælpelig hvirvles ned i Malstrømmen og inden faa Aar ende i en *engelsk* Havn, medens derimod et færøsk Folkeliv med den danske Kultur som Støtte vil have en helt anden og stærkere Modstandskraft.

Th. Sørensen.

Skanderborg Præstegaard, d. 18. Februar 1919.

Spørgsmaal og Tildragelser.

I Ugens Løb.

Frimenighedspræst *L. B. Povlsen* i Bovlund er død, 79 Aar gammel efter lang Tids Sygdom. Krigen tyngede paa Povlsens Sind og bidrog til at forstærke Aarenes Tryk for ham. Men han havde den Glæde at se Lysningen for Sønderjylland og Danmark, inden han gik bort. Han efterlader sig et godt og lyst Minde som en af de *folkeligste* Præsteskikkelser, Danmark har ejet.

*

»Højskolebladet« har i de sidste Maaneder haft saa meget Stof, at et og andet, som vi ellers plejer at bringe Bud om, har maattet lades uomtalt. Navnlig har der været holdt en Del større Møder, som vi gerne vilde, men ikke har kunnet omtale nærmere, fordi det nødvendige Spalterum savnedes.

Der blev ved Fastelavnstid holdt *Skolemøder* forskellige Steder i Landet. Disse Møder faar ikke den samlede Omtale, som vi kunde have ønsket at give dem; men et enkelt af de Foredrag, der blev holdt, *Thomas Bredsdorffs* ved det store Friskolemøde i Odense, vil dog i nær Fremtid blive optaget i Bladet, efter Talerens Opskrift.

I Februar og Marts er der holdt store *Menighedsmøder* i Herning, Holstebro og paa Liselund.

I Herning begyndte Mødet den 18. og sluttede den 23. Februar. Fra de omliggende Sogne deltog mange Mennesker en eller to Dage, og fra Herning By var der ligeledes mange med til Møderne, saa Forsamlingen stadig talte 500—1000 Deltagere. Der blev ifølge »Menighedsbladet« holdt Foredrag og Bibeltimer af følgende: Biskop Sørensen, Præsterne Højmark, Nielsen i Bøvling, Even Marstrand, Noe Nygaard og Kring, Seminarieforstanderne Rørdam og Vinther, Askovlærerne Rosenkjær, Arnfred og Christiansen. Lærer H. C. Hansen indledede en Forhandling om Menigheden og de unge. Paa Mødets sidste Dag blev der holdt Gudstjeneste med Altergang ved Provst Nielsen fra Brande og Prædiken af Valgmenighedspræst Terkelsen.

Om Mødet i Holstebro, som varede fra 10. til 14. Marts meddeler »Holstebro Dagblad«, at det var stærkt besøgt. Der blev holdt Foredrag og Bibeltimer af Præsterne Morten Larsen, Clausen Bagge, Jørgensen, Nr. Omme, Kristensen, Ulfborg, og Kjølseth. Endvidere talte ved et offentligt Møde Præsterne Terkelsen og Øllgaard. Om Aftenerne var der Forhandlinger, som indlededes af Præsterne Krustrup, Kr. Anker-Møller og Fredsted.

Endelig er der i sidste Uge i fem Dage holdt et lignende Møde paa Liselund. Det begyndte Onsdag den 19. Marts, og den gamle Foredragssal var fyldt til sidste Plads, især af Omegnens Folk.

*

»Flydende Skolepenge«.

I en Artikel om anførte Emne i sidste Nr. af »Højskolebladet« har Hr. Torolf Kristensen anført Udtalelser af mig i Rigsdagen 1908 under Behandlingen af Lov om Lønninger ved Folkeskolen. At jeg anføres som »afdød«, kan der maaske være en vis Berettigelse til, derved at jeg i de senere Aar ikke har deltaget i offentlige Forhandlinger.

Men iøvrigt maa jeg dog bemærke, at Behandlingen ved nævnte Lejlighed var ikke om en Skolelov men om en Lønningslov. Under de Forhold vilde jeg helst være med til at bygge videre paa Grundlaget fra 1899 og tilvejebringe et virkelig forøget Bidrag til Friskolen end at føre en længere haabløs Kamp for flydende Skolepenge.

Princippet fra Fortiden »flydende Skolepenge« fik ikke sin »Ligbegængelse« ved den Lejlighed. Der var intet Forslag og altsaa heller ingen Afstemning om den Sag.

Dette er forbeholdt til Afgørelse, indtil den store Skolekommissions Arbejde ligger udformet i et Skolelovsforslag paa Rigsdagens Bord.

Niels P. Lindø.

Paa sin Medarbejders og egne Vegne beder »Højskolebladet« N. P. Lindø undskylde Fejlen — og hilser ham »velkommen fra de døde«.

Red.

BØGER.

Haandbog i Montessori-Metoden. Autoriseret Oversættelse af *C. A. Bang.* 108 S Pris Kr. 4 75. (Pios Forlag.)

Der udkom for ca. 2 Aar siden en Oversættelse af Dr. Maria Montessoris første Bog om Opdragelse og Undervisning under Titelen: »Montessori-Metoden«. Denne Titel var ikke helt rammende. Bogen indeholdt nemlig ikke blot en Fremstilling af en særlig *Metode* d. v. s. en systematisk ordnet Arbejdsmaade og Brug af særlige Undervisningsmidler, men den indeholdt tillige og som Hovedsag en Fremstilling af M. M.s Syn paa Barnenaturen og det *Princip* for Opdragelse og Undervisning, som udspringer deraf: Selvopdragelse og Selvoplærelse i Frihed under en *iagttagende* Lærers varsomme og fintfølende Vejledning. Hvor dette *Princip* ikke er den bærende Kraft vil Brugen af *Metoden* aldrig føre til Maalet: den rigest mulige menneskelige Udvikling, men blot blive et nyt Led i Kæden, der hæmmer Børnene i deres naturlige Tilskyndelser og sunde Selvvirksomhedsdrift.

Den nysudkomne »Haandbog i Montessori-Metoden« er derimod, som Navnet lyder, en kortfattet overskuelig Vejledning i Metoden for dem, som i Forvejen (f. Eks. gennem Læsningen af den førstnævnte Bog) har sat sig ind i Principet og lagt sig det paa Hjerte. For disse forstaaende Læsere af »Montessori Metoden« vil »Haandbog i Montessori-Metoden« være af praktisk Værdi under deres Forsøg paa at gennemføre en Arbejdsmaade derefter. Desuden vil Læserne gennem de første indledende Sider og gennem Stykker som »Frihed« og »Moralske Faktorer« finde Tanker der fører ind imod den Livsbetragtning, der ligger til Grund for M.'s hele Arbejde for Børnenes Sag. Bogen er forsynet med Afbildninger af alle de i »Børnenes Hus« i Rom brugte Under-

visningsmidler, saaledes at Fremstillingen og Anvendelsen af dem bliver særdeles let forstaaelig.

Thora Constantin-Hansen.

Dansk biografisk Haandleksikon. Ved *Svend Dahl* og *P. Engelstoft.* (Gyldendal) 1918 f.

Det var en ypperlig Tanke, der for næsten en Menneskealder siden blev sat i Værk, da vor højt fortjente Historiker C. F. Bricka begyndte Udgivelsen af sit store »Dansk biografisk Leksikon«. Hvert af Værkets Hæfter — i de noble bleggule Omslag — hilstes af alle personalhistorisk interesserede med store, sjældent skuffede Forventninger, efterhaanden som de fremkom. Desværre døde Bricka et Par Aar, før Værket blev afsluttet; om der, hvis han havde levet, var bleven føjet et Par Supplementbind til de 19, det bestod af, er vel tvivlsomt, da han allerede tidlig mente, at hans Kræfter ikke vilde slaa til. Det kunde da ikke være andet, end at man, da Værkets sidste Hæfte var udkommet, savnede en hel Del kendte Navne; jeg nævner: J. Aakjær, Vilh. Andersen, Chrf. Bågø, Chr. Balling, J. C. Christensen, N. Finsen, Jak. Knudsen, Vald. Poulsen. I det hele havde Bricka ikke været altfor tilbøjelig til at medtage *samtidige* Navne; for ham laa Hovedvægten paa *Fortidens* Mennesker. — Det er efter en helt anden Plan, at det nye Haandleksikons Udgivere arbejder. For dem knytter Hovedinteressen sig væsentlig til Nutiden; svundne Tiders Personligheder faar ofte en meget kort Omtale, for saa vidt som de da overhovedet medtages. Man spørger: hvorfor har Udgiverne udeladt Personligheder som Præsten Hans Agerbek, Filantropen Regitze Barner o. s. v.? Alligevel kan det — efter de 2 udkomne Hæfter at dømme — skønnes, at Værket vil blive særdeles indholdsrigt. Uagtet det kun vil blive 3 Bind stort, faar man dog en Mængde Oplysninger om de paagældende Personligheder, ligesom der ogsaa gives Henvisninger til Værker, hvor man kan faa mere at vide om dem. Omtrent 6000 Biografier vil det rumme, og saa bliver der føjet Portrætter til (for de 5000's Vedkommende), naturligvis smaa, men dog særdeles tydelige.

Prisen er overkommelig. I alt ventes det at blive paa omtr. 15 Hæfter a 2 Kr. 85 Øre, og om ca. 3 Aar skal hele Værket foreligge afsluttet.

J. Richter.

Rudyard Kipling: Malstrømmen o. a. Historier. Pio. 241 S.

Samlingen bestaar af 7 Smaahistorier og 7 Smaadigte. De fire første Historier giver forskellige Scener fra det fredelige England før Krigen og er fortalte med Kiplingsk Virtuositet. Skuepladsen for de Optrædendes Liv og Virke er fortrinsvis de engelske Sportspladser eller hele Kloden, og Fortællingerne er baarne af den moderne imperialistiske Aand: Foragt for Ideer (navnlig de radikale) og Begejstring for Ting og Handlinger, især Heste, Biler, Blod og Væddeløb. En dansk Læser føler sig let fattig og lille overfor denne Storverden, som et Landsbybarn. Ja, det meste her er fremmedartet, lige indtil Humøret; det er der meget af, men man er saa meget udenfor, at man ikke er helt sikker paa, om man ler paa de rette Steder.

De tre sidste Historier tilhører Krigen. Den første, »En Malstrøm«, giver Stemningen fra August 1914. Det er en »Fabel«, og her fortælles om nogle vældige Bisværme, der flyver op fra 3—4 Papkasser, som en cyklende Dreng taber i Gadetrængslen, og den Virkning, de fremkalder i det londonske Gademylder. Folk bliver ganske forvirrede og styrter i vild Flugt bort i alle Retninger, Trafiken standser, Gaden er mennesketom og Valpladsen overladt de rasende, summende, brummende Bier. Hele denne Panik er gengivet med fantasifuld Humor, og »Meningen« er tydelig nok. Men det Indtryk, man modtager fra denne Fabel ligesom fra de to sidste Historier, hvor henholdsvis en tysk Frau Ebermann og en engelsk Miss Mary Postgate skal repræsentere de to Folk (i hvert Fald deres Kvinder) er ikke særlig dybtgaaende. — Det bedste om Krigen er næsten det sidste korte Digt »Begyndelsen« med Omkvædet »Da de Engelske fattede Had«. Et Par af Versene lyder:

De reves ej med i en Fart.
Med isnende Retsind de gad
Se Regnskabet opstillet klart
Før de Engelske fattede Had.

Deres Blik var roligt og fast,
Deres Røst hverken vred eller glad.
Ej røbed et Hovedkast,
Naar de Engelske fattede Had.

Det blev ikke pludelig til,
Det blæses ej bort som et Blad:
I den kommende Istid man vil
Beregne Dagenes Rad
Fra da England fattede Had.

I dette Digt føler man noget af en Stormagts Vrede og Styrke. I det hele er Bogen interessant som et Udtryk for det store Verdensriges Aand før og under Krigen.

E. M.

Danske Soldaterbreve, samlede og udgivne af *Harald Nielsen.* 2. Samling. Gyldendal. 183 S.

Bogen omfatter 3 Brevsamlinger, alle tre af Danskere, der ved Krigens Udbrud opholdt sig i de engelske Kolonier og der meldte sig som frivillige. Den første, Niels Grøntved, drager fra Australien til Ægypten og er først med ved Gallipoli, derefter i Frankrig; de to Canadiere er med som Ingeniørsoldater, hele Tiden ved Vestfronten.

Det er tre sympatetiske Mænd, vi lærer at kende gennem disse Breve. Deres Modersmaal har de rigtignok kun bevaret i en meget havareret Skikkelse. Deres Breve er halvvejs eller helt eller for en Fjerdedel engelske, ɔ: naar de er skrevne paa Dansk, er de mere overbroderede med Engelsk end Holbergs med Latin og Fransk. Som danske betragtet har de altsaa sat meget til, og en vis Menneskelighed, den intime hjemlige Duft, maa man undvære; men i Stedet er kommen noget andet, som man ikke tør agte mindre som Samfundsværdi, en egen støt og stærk Mandighed. De har valgt deres Plads i Hærens Rækker, af Pligtfølelse, af Hengivenhed for det Rige, de elsker og beundrer, og for at bekæmpe det System, det tyske, der vilde knægte Menneskenes dyreste Rettighed, Friheden. De ser ikke paa Forhaand hen paa Krigen

som en Triumfmarsch, de møder uden store Illusioner — de er da heller ikke helt unge: 27, 31 og 40 Aar —, men de bevarer deres Sindelag, at kæmpe og holde ud indtil den bitre Ende. Ja, Krigen er Djævelskab og Fronten et Helvede, men dermed er dog ikke alt sagt. Svend Larsen skriver i et Brev til sin Søster: »Hvis du bryder Dig om at vide, hvad Krig er, og kan faa fat paa »Det store Fremstød« af Mc. Gill, vil Du være Sandheden saa nær som det er muligt. Du kan maaske til hans Beskrivelse føje lidt af, hvad han i nogen Grad har forbigaaet: Tilfredsheden ved at gøre, hvad man anser for rigtigt.« Det Helhedsbillede, disse Breve efterlader, er: modige, frihedskære, pligtstærke Mænd, der kæmper og lider under Forhold, der er for strenge for Mennesker, men dog kæmper og lider for det, der er meget større end de selv, saa de med god Vilje vil ofre sig selv, som de talløse andre, for *Sagen*.

De er tilbøjelige til at gøre mere ud af det nye mægtige Fædreland end af det lille Danmark. Men hvad skal man sige til det. Svend Larsen skriver (S. 167): »Du maa ikke spørge en Kanadier fra British Columbia, hvilken Klasse af Befolkningen han tilhører. Vi er endnu lige om Skovene og Floderne og kender ikke anden Forskel paa Mænd end den, der viser sig i, hvad de kan faa ud af dem. Der maa være to Partier til at lave Klasser: et Parti til at gøre Krav paa Overlegenheden, og et andet, der anerkender den, men her er man fordomsfri Gentlemen i Geleddet.« Her hentyder han jo tydelig nok til Forholdene i Danmark. Et andet Sted: »Det er i Dag et Aar siden, jeg indtraadte i Arméen, og jeg er glad ved at kunne sige, at jeg ikke angrer det. Jeg tror, jeg syntes daarligere om den danske Armée i Fredstid end den kanadiske i Krig. Det har endnu ikke været forlangt af mig, at jeg skulde give Afkald paa min Selvrespekt.« Ja, her er aabenbart ved at gaa en Landsmand tabt. Hans Fremtidsdrøm i tunge Timer er da ogsaa efter Krigen at komme tilbage til hans »Homestead« (hans lille Ejendom i Kanada).

Og dog er han ikke uden Tanker for Danmarks Skæbne, som han ønsker udenfor Krigen. Og Sønderjylland kommer ham maaske fuldt saa meget ved som de fleste af os. »Vore Erfaringer fra Sønderjylland« om Tyskernes Væsen gør virker med til, at han melder sig til Hæren, og han fortæller sin Moder, der er Alsinger, hvordan han hjælper sønderjyske Fanger fra Flensborg tilrette. Han naar altsaa gennem Krigen en meget reel Forbindelse med Sønderjylland.

Brevene giver os Indtryk af den fattige Tilværelse i mere aandelig Forstand, som er Udvandreren beskaaret, og dette Indtryk forstærkes under Krigens Haardhed, men en Fattigdom, hvorunder hans Menneskelighed hærdes, og i en anden Omgang kan den vel saa opleve en ny Blomstring i en rigere Jord, under større Forhold. Er det ikke saadan, den Nation er bleven til, hvis Søn Wilson er? Og naar Svend Larsen skriver hjem til sin Mor, at han haaber, han maa vise sig som en værdig Søn af sin Familie, saa giver vi ham i taknemlig Beundring dette Navn, ham som hele det amerikanske Folk: en værdig Søn af det gamle Hjem i Evropa. — Hermed anbefales disse Breve til Landsmænds Interesse. Det er ikke egentlig morsom Læsning, men oplysende og styrkende.

E. M.

Morten Kamphøvener: Det slesvigske regiment. (H. Aschehoug & Co.)

I begyndelsen af krigen gik tyskerne gennem Belgien for at nå Paris; men da det mislykkedes for dem, prøvede de snart her og snart der. Halvandet år efter krigens begyndelse på et tidspunkt, da linjetropperne var væk, og det artilleri, som skulde bruges, var skrabet sammen vidt om fra, fik prøjserne den forrykte ide at trænge ind i Frankrig gennem Verdun. Kejserprinsen ofrede her tid, penge og menneskeliv i ubegrænset omfang, og alle var enige om, at Verdun var et sandt helvede og krigsførelsen uden sidestykke i grusomhed. Senere overgik dog kejseroffensiven alt hvad der ellers var oplevet og kendt af vildskab og rædsel. Fader og søn lavede to af krigens værste dødningelande, og i disse var der desværre mange sønderjyder med. Morten Kamphøvener har reddet nogle af dem fra forglemmelse. Det er ottende kompagni, et smukt selskab af danske soldater, som deltager i de svære kampe ved Verdun, særlig omkring højden 304 og Douaumontfortet. — Bogen er godt skrevet, fortællingen livlig og fængslende, og efter alt, hvad man forud har hørt om Verdun fra soldater, som har været med, kommer skildringen i nævnte bog de historiske forhold nærmere end i de andre Verdunskildringer. Denne smukke bog om forfærdelige krigsforhold må jeg meget anbefale. De soldater, der personlig har været meget hårdt med i krigen, skal dog ikke forhaste sig med at læse bogen, og i det hele ikke være for ivrige i at genopleve det skete. Det er bedst, at der går nogle år, for at begivenhederne kan komme på afstand.

P. A.

INDHOLD.

Helge Skovmand: Konrad Jørgensen. Med Billede.
A. M.: Islands Landsbibliotek og Danmark. II.
B. Paludan-Müller: Grundtvigsmonumentet efter Niels Skovgaards Maleri.
Niels Skovgaards Grundtvigstatue.
Marius Kristensen: Af Bindestuens Saga.
Anna Boje og *Thorvald Madsen:* Aja Heurlin. Med Billede.
P. J. Gad: Sønderjylland. I.
Th. Sørensen: Endnu noget om færøske Forhold.
Spørgsmaal og Tildragelser. I Ugens Løb.
Bøger.

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**

Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 14 Fredag den 4. April. 1919

Tre nordslesvigske rigsdagsmænd.

Gustav Johannsen.

Da den lutherske bevægelse efterhånden arbejdede sig nord på gennem de tyske byer og endelig hen midt i tyverne i 1500-tallet nåede vore landemærker, blev Haderslev hovedsædet for den danske reformation. I denne by blev der indrettet en præsteskole for danske studerende. Dansk prædiken lød i de ny oprettede lutherske menigheder, og her sang man de første danske salmer. Det var det danske modersmål, der kom til ære og værdighed. Det lød kraftigt på folkets tunge. Og blev en bevægelse, som holdt sig.

Gustav Johannsen.

Langt senere, helt op i vor tid, svang den danske tone sig atter frem i de samme egne, som en mindelse fra hine fjærne dage. Det var nationalismen. Ikke således at forstå, at der fremkom noget helt nyt, nationalitet er lige så gammel som folk og sprog; men således, at den nyere danske vækkelse fik sit arnested her. Haderslev amt blev hovedsædet. Danmarks første højskole opførtes der, »Dannevirke« udkom i Haderslev, professor Flors garde, både de, der fulgte ham snært i hælene og de mere selvstændige, boede alle i disse egne, og her var det, man først sang: »Vort modersmål er dejligt, det har så mild en klang«; — — men da Hans Krüger lukkede sine øjne i 1881, faldt den sidste store rest af den fordum så stærke ringmur i Haderslev amt, og førerskabet rykkedes syd på. I det nordlige Slesvig var bevægelsen nu så stærk, at den kunde holde, som det har vist sig, i halvhundrede år. Godt var det derfor, at førerne opslog deres telte længere nede i landet. Åbenrå og Flensborg amter har i national henseende haft en vanskeligere stilling end egnene højere oppe i landet, og det var derfor et stort hæld, at rigsdagsmændene kom til at bo enten i Åbenrå eller Flensborg i næsten hele den tyske tid.

Gustav Johannsen blev født den 2. avgust 1840 i Gundeby i Ulsnæs sogn ved Slien. Faderen var skolelærer. 1841 fik han lærerkald i Sølvested i Tveå sogn nord for Dannevirke. Det var det sydligste sogn i de blandede sprogdistrikter, og derved fik Gustav Johannsen undervisning i dansk i sin barndom. Han blev konfirmeret 1856 og tog skolelærereksamen i København. Kort derefter blev han lærer i Angel, sidst i Langballe ved Flensborg fjord, og her fra gjorde han udflugt med skolebørnene til Sønderborg og Dybbøl. Det var før krigen, og børnene marscherede med Dannebrog i spidsen. 1864 blev han afsat af tyskerne, og var derefter agent, boghandler,

lærer m. m. i Flensborg. Medstifter og senere redaktør af Flensborg avis. Rigsdagsmand 1881 i anden slesvigske kreds — Åbenrå og Flensborg amter. Da Junggreen døde overtog han mandatet i 1. slesvigske valgkreds — Haderslev og Sønderborg amter. — 1888 blev han tillige valgt ind i den prøjsiske landdag.

1862 giftede Johannsen sig med en gårdmandsdatter fra sit hjemsogn Tveå. I »Danskhedens historie« II kalder H. Rosendal hende Margrethe Kühl og siger, at hendes slægt var dansk. P. Lauritsen skriver i »Danske mænd VII«, at hun hed »Margaretha Kühl, en gårdmandsdatter, der lige til navnet var af tysksindet slægt, som hun fuldstændig brød med, fordi hendes hjærte var dansk«. I optegnelser om Gustav Johannsen træffer man kun enkelte småbemærkninger om hende; men man får det indtryk, at hun var en meget dygtig husmoder, opofrende og selvforglemmende og har derved været Gustav Johannsen en usædvanlig god hjælper. En senere historiker må nærmere nævne en sådan mands hovedstøtter. En stor fremtrædende skikkelse kan ikke opfattes ej heller beskrives som et forbjærg i brændingen, der stod uanfægtet alene i hele sin granitvælde, dens støttepunkter må tages med i skildringen.

Gustav Henrik Jøns Johannsen havde ikke, hverken mellem hans plattysktalende venner i Flensborg eller hans endnu langt flere dansktalende venner længere ude i landet, så langt et navn til daglig. Mange mennesker kaldte ham simpelthen kun »Gustav«. Det kendetegner ham. Der var nemlig noget meget mildt og venligt, hjemligt og hyggeligt over ham. Det mærkedes i hans ord, den varme og hjertelige latter, der rullede fra hans læber, i smilet og det milde blik, hvormed han mødte alle også modstanderne. Gustav var lun og især meget vittig og altid, som det syntes, i et strålende humør.

Af legeme var han noget af en kæmpeskikkelse. Ryggen var rank og gangen rask. Særlig godt tog han sig ikke ud i et lille tætpakket rum. Han bar, som oftest, hovedet meget højt, og sad man nær talerstolen, så man ham nærmest kun op under hagen. Pande og isse var stærkt skaldet, og skønt andre anser dette som et tegn på »høj kultur og intelligens« — så vilde jeg dog helst se ham i en stor sal, allerhelst på en talerstol under åben himmel, når han bar hat; så kom der noget mere mandigt over ham, og det var som den store, brede skikkelse voksede og kraften i hans ord steg jævnt og naturligt i de noget større forhold.

Alle hans ævner var stærkt dansk prægede, og hans kraftige tale var en afspejling af den folkelige åndsskat her i landet, alt båret oppe af et varmt hjærtelag som det mest fremtrædende hos ham. Sikkert har dog en hel del mennesker her nord for 64-grænsen ladet sig forstyrre under hans tale af hans noget vanskelige danske ordstilling; men Gustav Johannsen var den af alle førerne dernede, der var mest udsat for at tale tysk. Den meste tid af året hørte han ikke andet.

Så meget mere beundringsværdigt var det, at hans danske åndsindhold lod sig helt bevare under de noget usædvanlige forhold. Dansk rigsdagsmand i det tyske sprog er jo i sig selv et bagvendt forhold.

Hans Krügers efterfølger som rigsdagsmand i Berlin, tobaksfabrikant Junggreen i Åbenrå og Gustav Johannsens eftermand, redaktør Jessen i Flensborg, var bægge to dygtige i tinget i Berlin; men deres hovedfortjæneste ligger på det skriftlige område. Gustav Johannsen var også redaktør en tid, men som skribent nåede han ikke ud over det almindelige. Her blev Jessen* hovedmanden.

Gustav Johannsen var taler, og som sådan faldt hans virksomhed på tre forskellige områder.

Her i Danmark vilde folk gerne høre ham. Han har talt mange steder, og det var godt at høre denne solide røst i kredsene her nord for 64-grænsen.

Langt større virkning havde hans ord dog hjemme i Nordslesvig. Han rejste vidt og bredt omkring i sit hjemland og talte alle vegne. Han oparbejdede på den måde en levende strøm af håb, og hæren blev for hvert år, der gik, større og stedse bedre og bedre sammenarbejdet og fasttømret i sin stilling. Det er sikkert ham, der har lagt den første grund til, at de danske nordslesvigere er så godt politisk skolede, skønt jeg jo vel ved, at hovedarbejdet er gjort senere og af andre.

Gustav Johannsen oparbejdede efterhånden

* I »Højskolebladet« nr. 2, 1907, har meddeleren af hosstående linjer skrevet en udførlig artikel om Jessen.

en stor yndest hos folket, og de, der har hørt ham tale dernede og set, hvor strålende glad både han og tilhørerne var, vil ikke glemme det. Når hans yndlingssang: »I alle de riger og lande« var sunget, så faldt ordet snart blødt, snart kraftigt, lunt, vittigt eller dybt alvorligt. Han var meget bevægelig som taler og kunde derfor tage snart enhver forsamling.

Som rigsdagsmand havde han ikke bondens noget højtidelige holdning og tavse alvor, ej heller hans tilknappede selvfølelse og faste karakter. Han var smilende, bevægelig og smidig. Det var et stort hæld for ham, at han alt tid. ligt svømmede hjemmevant omkring i tre sproglige farvande. Han kunde smutte ind alle vegne i hver en vig og snirklet krog uden at støde på eller strande.

I det høj- og plattyske sprog svam han som en fisk i vandet selv om aldrig søen var så krap Hans slagfærdighed i tinget var stor. Der var jo endog en modstander, der beklagede, at Gustav Johannsen aldrig var til at få fat i. Han efterlod sig ingen knager, hvor folk kunde hænge deres hat og så tage fat. Han har efterladt sig en hel sagnkreds fra de raske replikskifter. Her meddeles nogle eksempler. Da Bismarck efter valgene 1881 talte i tinget, gik G. J. nærmere for bedre at høre og kom derved til at spærre gangen, hvor han stod. Kort efter kom den lille Lasker og sagde halvhøjt til ham: »Det store Danmark spærrer mig vejen.« »Danmark undertrykker aldrig de svage«, svarede G. J. og veg tilside. »Bravo«, sagde Lasker og slog ham på skulderen. — I landdagen var hans sikre modstander amtsretsråd Jürgensen fra Husum. Han fremhævede under en forhandling, at G. J. var en Sydslesviger, og han havde derfor ikke nogen ret til at tale på nordslesvigernes vegne. G. J. svarede: »Hr. Jürgensen ist zwar in Nordschleswig geboren; aber ich bin in Nordschleswig erkoren, und er ist für Nordschleswig verloren.« Dette vittige rim vakte stor munterhed og lyder på dansk: Hr. Jürgensen er ganske vist født i Nordslesvig; men jeg er kåret i Nordslesvig og for Nordslesvig er han fortabt. Da kultusminister v. Gossler meddelte i landdagen, at de to ugentlige dansktimer ikke blev til noget, sålænge han var minister, svarede G. J. med en hentydning til Bismarck, der havde måttet trække sig tilbage fra sin høje stilling til slottet »Friedrichsruh«: — — »balde, balde findet auch du dein Friedrichsruh« — snart, snart finder også du dit Frederiksro. — Da det kort efter indtraf, kaldte de ham: den danske profet.

Om sin rigsdagsvirksomhed plejede han at sige, at det gjaldt om ikke at komme »under hjulet«, og dermed mente han, at han altid måtte se at holde vej åben ud til alle sider således, at han til ethvert givet tidspunkt kunde benytte en gunstig lejlighed.

I parlamentariske kredse i Berlin indtog han en anset stilling, og mange betydelige politikere sluttede sig til ham, og hans plads i salen var altid omgivet af lyttende tilhørere.

I året 1898 blev Gustav Johannsen valgt ind i rigsdagen med et tusinde stemmer flere end ved valget forud. Dette gav anledning til, at den ny overpræsident v. Köller kom med sit kendte program: »Jeg vil have ro«, og snart efter begyndte udvisninger af optanter, danske tjænestefolk, krænkelse af forældreretten og andet mere. Det blev en hård og især vanskelig tid. Enhver nok så lille uforsigtighed kunde få store følger. Det gjaldt hus og hjem for mange mennesker. Alle, der havde et offentligt tillidshverv, måtte vise den største varsomhed. Gustav Johannsen havde længe været meget alvorlig syg. Den trætte og af sygdom mærkede mand kunde først rejse til Berlin ind i det nye år 1899, og netop da, i hans svagheds år, faldt hans største parlamentariske bedrift den 16.—17.—18. februar under »køllerdebatten«.

G. J. stillede følgende forespørgsel i tinget: »Holder rigskansleren de overordentlige forholdsregler og de dermed i forbindelse stående udvisninger af danske undersåtter, som den provisoriske regering har sat i værk i de nordslesvigske kredse, for begrundet og svarende til det tyske riges tarv.« Rigskansleren nægtede at svare og forlod straks salen; men en stor debat, der varede i tre dage, gav genklang i næsten hele den evropæiske storpresse.

»Der kom en dag en ny overpræsident til Hertugdømmerne. Landets børn blev jaget i landflygtighed, de »fanatiske principaler«, den danske befolknings dygtigste og fremmeligste borgere og bønder forfulgtes og forfrædigedes. . . . . Så satte rigsdagen köllerpolitikken på anklagebænken. Anklageren trådte frem; hans

ansigt var blegt, hans gang vaklende, klæderne falder i store folder om hans afmagrede krop. Hans ene fod stikker i en stor filtsko. Han er mærket til døden. Hvert skridt volder ham øjensynlig smerte, som han støttet på sine stokke skrider frem. Da springer en af husets bedste mænd op, springer rask til, griber ham under armen og fører ham op på talerstolen. Så begynder han træt og mat; men snart taler han sig varm. Bifald slår ham i Møde. Hans gamle kraft vender tilbage; han skrider frem til angreb og retter drøje hug mod overpræsidenten, mod landets ansvarlige regering. Præsidentens klokke lyder, men behændigt afparerer han det truende ordensraab. Huset er med; et mægtigt ekko svarer ham. I tre samfulde dage drøfter huset køllerpolitiken, og da ordskiftet var endt, faldt dommen: den tyske rigsdag forkastede køllerpolitiken som unyttig, umoralsk og uretfærdig.«

Således har H. P. Hanssen-Nørremølle udtalt sig om indledningen til den berømte debat. En mængde betydelige politikere havde ordet, f. eks. centrums fører dr. Lieber, polaken v. Glebocki, de frisinde Hänel og Lenzmann, og de udtalte sig alle imod Köllers voldshandlinger. Socialdemokraten Liebknecht endte sin tale med ordene: »En sådan politik, hvis formål er undertrykkelse, er uværdig for Tyskland, den er en skandale. Vi må bryde med denne politik og dette system. Tyskland er stærkt nok til at være retfærdigt.« — Hele sagen endte, som almindelig kendt, med, at v. Köller måtte forlade hertugdømmerne og rejse syd på.

Ved valget 1867 faldt der 53 % danske stemmer i Flensborg. Senere gik det plattyske sprog fremad. Indvandringen syd fra og forøgelse af tyske embedsmænd og alle slags bestillingsmænd gjorde, at G. J.'s by blev mere og mere tysk. Især var det dog den socialdemokratiske agitation, som førte det danske stemmetal ned. Da G. J. som kandidat for alvor kom sammen med bønderne, fik han et levende indtryk af det danske folkeliv og så, hvor svagt det stod til længere syd på.

Flensborg var G. J.'s by, og her var han i en årrække den selvskrevne fører. Han var redaktør, en tid byens rigsdagsmand, byrådsmedlem, kirkeværge for St. Marie sogn, medlem af provstisynoden, formand for St. Knuds gilde, direktør for sporvejsselskabet og meget mere. Han levede som en konge i byen fra midt i 70erne til 1890; men senere, da han fik mere at gøre og næsten altid var i Berlin, gled byen fra ham. Han så det og sørgede. Byen blev overvejende tysk og er det. Men ved en endelig opgørelse af de historiske forhold, er det måske hans største værk, at hans brede skikkelse stod der langt syd på og dæmmede op som et bolværk mod tyskhed i mange og lange og stride dage. Han stod som et levende værn, og at det ikke blev værre, end det nu er kendt af alle, skyldes særlig ham og hans virksomhed i disse egne.

Gustav var modersmålets mand. »Sproget er vort bolværk mod tyskheden.« Det var hans livssangs omkvæd! Han indprentede det varmt og inderligt. Han var en from kristen mand i gammel luthersk stil. I 1898, da han var meget syg, og man trængte så hårdt til ham, skriver han til vennen pastor Johansen i Svanninge ved Fåborg: »Tak for Deres forbøn og velsignelse, min broder i Herren! Nu kan jeg gå omkring i mit hjem, og med Guds hjælp snart også udenfor mit hjem. Da Herren bød: Stat op og gå — da stod jeg op og gik«, og kort efter viser han sig i tinget i Berlin.

Da han døde, fulgte flere tusinde mennesker hans kiste fra den danske kirke og videre den lange vej til den ny kirkegård i Flensborg. Alle gik stille og tavse med sorg i hjærtet. Brødrene af St. Knuds gilde sænkede fanerne over graven. Det var en gribende jordefærd. — Gustav var afholdt og elsket af folket.

P. Andresen.

Lidt om religionshistorisk Litteratur.

I norsk Højskoleblad skriver Forstander N. Dahlgreen, Arvika, om den nøje Tilknytning der er mellem den svenske Højskolebevægelse og Landets adademiske Kredse. Om dette fra et dansk og norsk Synspunkt udelukkende vil blive regnet for en Værdi for Skolearbejdet, skal ikke her drøftes; men utvivlsomt værdifulde er Bestræbelserne indenfor svensk Videnskab for

at gøre Folkets brede Lag, deriblandt jo i første Række Højskolens Lærere, delagtige i dens Forskninger ved at fremstille selv vanskelige Spørgsmaal paa en almentilgængelig Maade. Indenfor Aandsvidenskaberne nævner jeg her Værker som Henrik Schücks »Världslitteraturens Historia«, Hans Larssons: »Platon och vår Tid«, Martin P. Nilssons: »Olympen, en Framställning av den Klassiska Mytologien« og hans Bøger om »primitiv Religion«, oversat i »Religionshistoriske Smaaskrifter« og »Daimon« i »Studier fra Sprog og Oldtidsforskning«, en lille Fremstilling af de homeriske Digtes religionshistoriske Baggrund. Herhen hører endvidere det kostelige Værk: »Athena« om græsk Kultur og Historie, som de to sidstnævnte Forskere har givet vægtige Bidrag til.

Som et af de sidste Udslag — og for os maaske det værdifuldeste — af denne Broslagningsbevægelse mellem Højborgen for Granskningen og Højskolen for Folket, maa vi her kortelig omtale Nathan Söderbloms Bog: »Almindelig Religionshistorie«, der først nu foreligger i en dansk Oversættelse (M. P. Madsens Forlag). Den kendte svenske Ærkebiskop har bygget sin Fremstilling op om en usynlig Kerne, om Kristendommen nemlig, uden egentlig at behandle denne. Vi faar fortalt om de ægyptiske og babyloniske Religioner, fordi de har haft deres Betydning for den mosaiske; og om de græske og romerske, fordi de hver for sig er indgaaet i Kristendommens indre og ydre Udformning som væsentlige Led. Og da denne saaledes nærmere bestemte Kristendom derefter træder i Forbindelse med Nordens og Østens store Religioner, faar de hver sin Behandling. I den svenske Udgave har Söderblom selv skrevet om fornsvensk Religion; i den danske er dette Afsnit erstattet af et tilsvarende om »Nordisk Hedenskab« af Prof. Vilh. Grønbech, og de af os, der har tumlet med hans store Værk »Vor Folkeæt i Oldtiden«, vel det genialeste Arbejde inden for Nordens Aandshistorie, der i lange Tider er fremstaaet, eller véd hvilken Indflydelse han øver paa de studerende i Hovedstaden, glæder os over her paa faa — dog alt for faa — Sider at faa en Sammenfatning af hans Syn paa dette Æmne. I Söderbloms egen Behandling af Østens Religioner indgaar der en Omtale af den Verden for sig, som Indiens Tankeliv frembyder; og en Sammenstilling af dennes Veje og Resultater med Kristendommens vil for alle Læsere være af Betydning ved den Sikkerhed, hvormed han lader dem kaste Lys ind over hinanden. Et Æmne han flere Gange vender tilbage til, og hvor det i ualmindelig Grad er lykkedes ham at vejlede Læseren samtidig med at opbygge ham ved derved at faa grundvæsentlige Sider af Kristendommen belyst med overordentlig Styrke. — Men Bogen giver endnu mere.

Uden om denne praktiske, men noget traditionelle Gennemgang af Religionerne, hver taget for sig, har Forfatteren nemlig støbt en Ramme, der for mange vil betyde mere end det allerede omtalte. I et stort Indledningskapitel »Magten og Magterne« og i et Afslutningskapitel »Religionens Grundbegreber« har han prøvet at skrive en »almindelig« Religionshistorie begyndende med Tabu, Mana, Animalisme og Animisme og sluttende med Indiens og Kristendommens højeste Tanker. Tager man efter en Gennemlæsning af hele Bogen disse to Afsnit for sig, faar man en Sammenhæng i det religiøse Livs Udvikling, som kun faa andre Forfattere paa saa faa Sider har turdet vove at gennemføre og som fører os midt op i den moderne Videnskabs Behandling af disse Spørgsmaal, hvor jo Söderblom frejdigt toner Flag som Tilhænger af en Udviklingstanke, der ikke gaar af Vejen for at lade Kristendommen vokse sin Vækst som de andre deres. Dette forstaas gennem hele Bogen som en stiltiende Forudsætning, selv om det ikke paavises direkte, da Kristendommen kun er det kendte Udgangspunkt og intet eget Kapitel optager.

Der er saaledes givet os Højskolefolk en Bog, der for mange vil betyde en stor Værdiforøgelse af vort Haandbibliotek — thi Bogen er for tung til at en enkelt Gennemlæsning kan give virkeligt Udbytte, og alene for dens herlige og ofte meget udførlige Citater især af »the sacred Books of the East«*, maa man eje den. Vil man gaa videre, kunde der henvises til Söderbloms store Samling »Urkunder«, der i en Række Bind giver en svensk Oversættelse af de vigtigste religionshistoriske Dokumenter. Men vi er saa lykkelige, at vi ikke længere behøver at gaa over Sundet efter en saadan Sam-

* Østens hellige Bøger.

ling. Om kort Tid udsendes der ved Valgmenighedspræst Sven Fengers Initiativ et overkommeligt Bind: »Religionshistoriske Texter i dansk Oversættelse« med en Indledning af Alfred Lehmann, hvori en Række af vore kyndigste Forskere fra Grundsproget har oversat udvalgte Afsnit af disse Kilder, der altfor længe har været stængte for den danske Læseverden.

Söderbloms Bog og Sven Fengers »Texter« vil derfor for mange — og ikke mindst for Højskolens Historielærere — blive nye Vaaben, hvormed vi kan trænge ind paa Omraader, som mange har følt sig draget imod, men ikke har kunnet gaa i Kast med paa Grund af manglende Vejledning.

C. P. O. Christiansen.

Aabent Brev til Pastor Brücker.

Det er ikke alle grundtvigske Menigheder eller saakaldte grundtvigske Menigheder, der er saa heldige at have en frisindet Præst som Dem, Pastor Brücker. Deres Menighed faar sikkert flere Gange om Aaret Lejlighed til ogsaa at høre andre gode, grundtvigske Præsters Forkyndelse enten i Kirke eller Skole, men mange Præster gør ikke noget for deres Menigheder i den Retning, ja, *mange* Præster ser sikkert *nødig*, at »fremmede« Præster prædiker i »deres« Kirke.

Nu kunde det jo dog hænde, at dette med en »fremmed« Præst en Gang imellem i mange Sogne kunde være endog i høj Grad paa sin Plads — baade til Gavn og Glæde —, hvad Ulykke skulde der saa være i, at saadanne Sogne gennem K. S. kunde faa Hjælp og Bistand? Jeg forstaar det ikke, jeg fatter ikke denne skaanselsløse, krænkende Kritik. — I denne Tid bliver der fra K. S.s Side bedt om Hjælp til at faa samlet til Frigørelse af Grundtvigs Hus 600,000 Kr.; men deres Kritik, Pastor Brücker, gavner sikkert ikke Indsamlingen til Grundtvigs Hus. Deres Kritik bliver i mange Sogne en rar Sovepude for Grundtvigianerne, nu kan de jo oven i Købet i »Højskolebladet«s Nr. for den 14. Marts i Deres Stykke se hvor mange Ting, de allerede har givet Penge ud til — og saa er det vel ikke værd nu at anstrænge sig. Selv om De fra Deres Kreds skulde sende 2000 Kr. eller mere til K. S. til Bestyrelsen for Grundtvigs Hus til dets Frigørelse, saa kunde det dog alligevel gærne være, at Deres Kritik blev temmelig dyr.

Ærbødigst

Ejstrup, den $^{18}/_{3}$ 19. *Karsten Riemann.*

Efterskrift. Efter at ovenstaaende var skrevet, har jeg nu læst Slutningen af Deres »Svar«. Og jeg skal da blot tilføje: Vil det være muligt at tilfredsstille Dem, Pastor Brücker? For i saa Fald synes jeg dog, det var værd for K. S. at gøre et Forsøg.

Dersom K. S. i Stedet for de fleste af Paragraferne nøjedes med at sætte følgende:

Formaalet for K. S. skal være i vor Herres Jesu Kristi Navn at søge Samarbejde indenfor og imellem grundtvigske Kredse Landet over

vilde De mon saa være tilfreds, eller har De noget bedre at sætte i Stedet — det er jo let nok bare at kritisere? For De kan vel ikke have noget imod et Par uskyldige Paragrafer f. Eks. om Medlemsbidragets Størrelse. Saadanne lignende Bestemmelser findes vel ogsaa indenfor Valgmenigheden i Aagaard.

K. R.

L. B. Poulsens Jordefærd.

Frimenighedspræst *L. B. Povlsen* blev jordfæstet 26. Marts. I Bovlund Frimenighedskirke, hvor Kisten stod dækket af Dannebrog, talte først Frimenighedspræst Lycke fra Rødding og derefter de andre fire sønderjydske Frimenighedspræster: Jørgensen fra Skærbæk, Thade Pedersen fra Haderslev, Rosendal fra Aabenraa og Eriksen fra Sundeved. Endvidere talte den afdødes Søn, Gaardejer Refslund Povlsen fra Bovlund, Boghandler Kasper Jensen fra Broager, Mejerikonsulent Johs. Jensen fra Aabenraa og Gaardejer Hans Jefsen, Christensen, Høgsbro. Kirken var fyldt til sidste Plads. Det var en stor Skare, der fulgte den afholdte sønderjydske Præst til Graven, hvor Frimenighedspræst Lycke forrettede Jordpaakastelsen.

TIDENS STRØM

Polen og verdenskrigen.

Intet folk stod ved verdenskrigens begyndelse i en pinligere stilling end det polske, fordelt som det var på tre forskellige hænder og tilhørende begge de krigsførende parter, med uafhængighedshåbet varmt og levende og med bevidstheden om, hvor let et fejlgreb vilde kunne tilintetgøre det for en uoverskuelig fremtid. Hvem af de krigsførende magter var dette folks venner? var der i det hele taget nogen, der var det? hos hvem vilde det kunne opnå de største og varigste goder? var det i besiddelse af tilstrækkelig politisk klarsyn til ikke at lade sig henrive og begå fejlgreb i disse vanskelige forhold? Begivenhederne vil have vist, at selv om polakkerne ikke var enedes om en bestemt linje at gå efter, havde de i hvert fald lært selvbeherskelse, og den kunst at gribe, hvad forholdene bød.

Det gamle polsk-litaviske storrige var forlængst gået under. På den tid, da enevælden gjorde Danmark og de andre vesteuropæiske lande til stærke midtpunktsamlede stater, havde der i Polen udviklet sig et adelsvælde, som efterhånden tilintetgjorde al statsmagt; på rigsdagen kunde en enkelt adelsmand ved sit »frie nej« standse enhver sags behandling og vedtagelse, ja endog kræve rigsdagen opløst, og oprør var bleven lovmæssigt. Adelen (»szlachtaen« af det tyske Geschlecht), ca. $\frac{1}{2}$ million mennesker, herremænd og proprietærer, var kommen til at udgøre folket. Blandt den var det igen magnatfamilierne, ca. 100 slægter, som havde al ledende indflydelse. Disse forhold havde været medvirkende til, at landet i 1772—95 var bleven delt, således at det litaviske rige i hovedsagen tilfaldt Rusland, og det polske Østrig og Prøjsen med omtrent hver sin halvdel. Men forinden havde det polske folk i forfatningen af 3. Maj 1791 skrevet sit adkomstbrev til fortsat politisk tilværelse. Den indeholdt religionsfrihed, bøndernes *lighed* for loven, afskaffelse af oprørsretten og af det frie nej. I opråbet af 3. Maj 1916, 125-årsdagen for denne forfatning, kaldes denne dag derfor med rette det polske folks største sejrsdag, da det vandt sejr over sig selv og brød med århundreders forsyndelser.

Af østrigsk- og prøjsisk-polske lande oprettede Napoleon (1807) storhertugdømmet Varszava, som i 1815 på Wienerkongressen delvis omdannedes til et kongerige Polen med fri forfatning og egen hær under kejser Alexander I. af Rusland, men friheden gik tabt i oprøret 1830, og selve navnet afskaffedes officielt efter et nyt oprør i 1863, selv om landet stadig almindelig betegnedes som Polen eller Kongrespolen.

Den sidste opstand blev et afgørende vendepunkt i det polske folks liv. Fra da af begyndte det at forvandles. Det havde lært af ulykken, omend ikke glemt; de romantiske drømme om den gamle polske storstat forsvinder, og uafhængighedshåbet gemmes hen; løsenet bliver demokrati og »organisk« (praktisk, målbevidst) arbejde på hele nationens rejsning. De store kløfter i folket begynder at udjævnes. Den største tjeneste, der kunde ydes polakkerne, havde Rusland gjort dem ved bondefrigørelsen efter 1863, hvorved der opstod en middelstand på landet på henved $1\frac{1}{2}$ million selvejere. Ophævelsen af toldgrænsen mellem Rusland og Polen 1877 skabte grundlaget for en polsk industri med marked i Rusland; herved opstod hvad Polen altid bitterlig havde savnet, en polsk bybefolkning, en middelstand af købmænd og håndværkere, for en del rekruteret af szlachtaens yngre sønner, og en arbejderstand, hvis rækker udfyldtes af den polske landbefolkning. Det mørke punkt i det polske samfundsliv var stadig det ilde sete, talrige, dårligt stillede jødiske proletariat.

Hermed var forudsætningen skabt for nye politiske bestræbelser, og der dannedes igen politiske partier i Polen, blandt hvilke det vigtigste var *nationaldemokraternes*, ledet af *Ramon Dmowskij*, der kæmper for polsk kommunestyre, polsk undervisning og selvstyre for Polen i forbindelse med Rusland. Dette parti ser i Tyskland hovedfaren for de slaviske folk, slutter sig derfor til den nyslaviske bevægelse og ønsker Rusland omdannet til en forbundsstat. I et sådant Rusland skal Polen

være slavernes formur mod den tyske »Drang nach Osten« (pres mod øst); det må derfor være frit og stærkt nok til at varetage denne opgave. Det kom dog ikke til nogen afgjort tilslutning til Rusland; dertil var de religiøse og kulturelle forskelligheder for store. Det russiske tvangsstyre lempedes heller ikke væsentligt. Og kløften formindskedes ikke ved, at de østrigske polakker stemte for Bosniens indlemmelse i det habsburgske monarki 1909. Dmowskij's indflydelse gik derfor tilbage, og han faldt igennem ved valgene til den fjerde duma.

Imidlertid dannedes der på ruinerne af det i revolutionsåret 1905 opløste socialistparti et *revolutionært* activist- og *uafhængighedsparti*, ledet af *Josef Pilsudzki*, hvis tanke var den, at Tyskland i Kongrespolen vilde være nødt til at skaffe sig en stødpudestat overfor Rusland; selvstændighed opnåedes derfor bedst ved at gå med centralmagterne; og så stærkt var dette håb hos ham, at han i al stilhed gav sig til at uddanne frivillige, der kunde udgøre kærnen i en fremtidig polsk hær.

Men hovedparten af polakkerne stod ved verdenskrigens udbrud uden bestemt sympathi for nogen af de krigsførende magter, nærmest ventende frelsen fra Rusland, og storfyrst Nikolajs manifest af 1. august 1914, som lovede polen selvstyre og frihed i trosbekendelse og sprog under den russiske tsar, modtoges med varmt bifald af mange f. eks. Dmowskij og digteren Sienckiewicz. Og tyskerne undredes ved deres indrykning i Polen over det ringe mål af tilslutning, de mødte. Men med prins Luitpold af Bayerns indtog i Varszava 4. aug. 1915 svandt den russiske mulighed, og det blev Pilsudzki's retning, der nu fandt udelt tilslutning blandt alle polske partier i *Galizien*, som fik ledelsen.

I dette land, som i 1815 var bleven udskilt fra storhertugdømmet Varszava, havde fået titel af kongerige og i 1861 udstrakt selvstyre under en egen landdag, havde polakkerne haft gunstige kår. Den polske klub (ca. 70 medlemmer) i det østrigske rigsråd spillede samme rolle som centrum i Tyskland eller irerne i det engelske folketing. Uafhængighedshåbet stilledes i baggrunden; det gjaldt blot om under troskab mod huset Habsburg at styrke og udvikle nationaliteten; de brød sig derfor kun lidet om den alslaviske bevægelse og var ligeså lidt som madjarerne ivrige for Østrigs omdannelse til forbundsstat. »Det vilde spærre vejen til Polen for dem, for vel var Polens fremtid hyllet i tåge, men ingenlunde nogen umulighed«, sagde vicekongen grev Goluchowskij. Deres regeringstroskab var ikke gratis for Østrig; de fik egen minister for Galizien, eget polsk undervisningsvæsen, retsvæsen og forvaltning; universiteterne i Krakov, midtpunket for polsk åndskultur og polske fortidsminder, og i Lemberg, centrum for polskhedens udbredelse i det ukrainske Østgalizien, forpolskedes. Til gengæld skete der ingen økonomiske reformer, bønderne holdtes nede, ukrainerne undertryktes (i landdagen 40 ukrainere mod 120 polakker; der burde have været henholdsvis 70 og 90, da der var $4^1/_2$ mill. polakker og $3^1/_2$ mill. ukrainere); og oplysningen stod så langt tilbage, at der fandtes indtil 41 pct. ikke læse- og skrivekyndige.

Så opstod den ukrainske bevægelse, som fra begyndelsen af 80'erne fik støtte af Østrig; dette kølnede polakkernes østrigske sympatier og lettede tilslutningen til Pilsudzkis standpunkt: et selvstændigt Polen.

Under den tyske militærguvernør v. Beseler kommer det polske statsliv og samfundsliv igang igen. Et polsk universitet med over 1200 studenter indvies i novbr. 1915 Det polske rets- og skolevæsen begynder sin virksomhed på ny, og de polske nationale festdage fejres atter. I følge manifestet af 5. novbr. 1916 skal Polen være en selvstændig stat med arveligt monarki og fri forfatning, »som i tilslutning til de to kejserriger vil finde de garantier, det behøver, for sin udvikling«. Det får regentskabsråd, ministerium og et statsråd (svarende til overhus) på 110 Medlemmer. Forordning om en landdag kommer senere til. Men guvernementerne Cholm (ukrainsk) og Suvalki (litavisk) udskilles. Hvori tilslutningen til centralmagterne skal bestå, får man en forestilling om, ved et forslag fra det polske statsråd af 17. august 1918; det går ud på: 1) toldfællesskab, 2) militærconvention, 3) fri skibsfart på Weichsel til Danzig, der bliver frihavn, 4) Hæren uddannes af tyske og i Tyskland oplærte polske officerer, 5) grænse direkte mod Rusland.

Manifestet af 5. novbr. 1916 udelukkede det altyske standpunkt: en deling af Kongrespolen mellem Tyskland og Østrig; derimod lykkedes det ikke de to kejserriger at komme til enighed om, hvorvidt Kongrespolen skulde være selvstændig stat under en særlig fyrste (tysk standpunkt) eller om det skulde forenes med Galizien og danne et tredie led af det habsburgske monarki med kejser Karl som konge (den såkaldte austropolske løsning). Ved central-

magternes sammenbrud faldt dette spørgsmål bort, det polske forfatningsliv står nu i republikens tegn; og muligheden af et samlet Polen træder afgjort frem. Takket være de tyske hæres sejre havde Polen nået statslig selvstændig tilværelse, takket være deres nederlag kan det begynde den første periode af sin tilværelse med kampen om opnåelsen af de nationale grænser.

S. M. Lønneth.

Palæstina-problemer.

Spørgsmålet om jødernes tilbagevenden til Palæstina har gjort et afgørende skridt fremad på fredskongressen.

Ret pludselig fik zionisternes ledende mænd tilsagn om at møde på fredskongressen 27. febr. De amerikanske zionisters repræsentant nåede af den grund ikke at komme med; men 4 andre ledende zionister med dr. Weizmann i spidsen talte sagen. Desuden var tilsagt en ikke-zionist, Silvain Levi, som »repræsentant for de franske jøder«.

Hovedpunktet i zionisternes krav på fredskongressen er anerkendelse af jødernes ret til genoprettelse af et nationalt hjemsted for dem i Palæstina. Til gennemførelse af dette begærer de videre, at folkenes forbund skal overtage overhøjheden over Palæstina og overdrage varetagelsen deraf til England. De ønsker, at der skal skabes politiske, administrative og økonomiske betingelser for et selvstændigt jødisk samfundsliv i Palæstina, således at de bestående ikke-jødiske samfunds borgerlige og religiøse rettigheder ikke krænkes.

Dr. Weizmann meldte ved sin tilbagevenden til zionist-konferencen i London om foretrædets ret dramatiske forløb.*

De fire mand havde delt opgaven imellem sig og motiverede kravene i 4 korte taler på 6—7 minutter hver; to talte fransk, én engelsk og én hebraisk.

Dernæst fremtrådte hr. Levi. Han talte alene i 20 minutter. Først fremhævede han den høje moralske værdi, zionismen havde vist sig at have for jødedommen. Men derefter fremsatte han en række skarpe indvendinger mod dens udførelse i praksis, deriblandt, at Palæstina var et lille fattigt land, at der vilde komme vanskeligheder med den arabiske befolkning, 600,000 i tal, at de, der vilde komme, væsentlig vilde blive russiske jøder med eksplosive tilbøjeligheder o. s. v.

De 4 mand blev meget pinlig berørt af dette. Et kort øjeblik overlagde de med hinanden, hvad de nu skulde gøre. Diskutere med hr. Levi vilde de nødigt; tie til hans påstande kunde de heller ikke godt. »Men vi kom som ved et under lykkeligt ud af vanskeligheden. Hr. Lansing, Amerikas udenrigsminister vendte sig pludselig til mig: »Hvad forstår De ved et nationalt hjemsted for jøderne?« Det gav os lejlighed til grundigt at imødegå hr. Levis argumenter.« Hr. Weizmann sagde da bl. a., at han ikke benægtede opgavens vanskelighed; men den var ikke vanskeligere end jødernes nuværende stilling, og spørgsmålet var ikke om den var vanskelig, men om den var til at løse. For at styrke tilliden dertil henviste han bl. a. til Frankrigs erfaringer i Tunis: »For 30 år siden var der i Tunis 45,000 mennesker, nu er der 800,000. Hvad franskmændene kan præstere i Tunis, det kan jøderne med jødisk vilje, jødiske penge, jødisk kraft og jødisk begejstring også gennemføre i Palæstina.« Han nævnte også den gode begyndelse, som allerede var gjort, og som iøvrigt for en væsentlig del skyldtes russiske jøder.

Kort efter denne redegørelse af hr. Weizmann endte forhandlingerne. Hr. Balfour sendte sin sekretær til de fire repræsentanter for at ønske dem til lykke med resultatet. Og ved senere besøg hos flere af fredskonferencens fremtrædende medlemmer har de fået det bestemte indtryk, at de kan vente det allerbedste resultat af deres bestræbelser.

Mindst sikker var man på Frankrigs holdning. Men da et af Pariserbladene gav en misvisende redegørelse benyttede hr. *Tardieu* straks lejligheden til at udsende en officiel berigtigelse. Det hedder i den, at Frankrig ikke har noget imod, at Palæstina bliver stillet under engelsk tilsyn og at der bliver dannet en jødisk stat. Ordet jødisk stat er værd at lægge mærke til, siger dr. Weizmann; det havde vi nemlig ikke selv brugt.

Den franske modstand synes altså at være overvunden. En anden vanskelighed, men fra ganske modsat hold er *arabernes* syn på sagen. Hr. Levi har jo ikke uret i, at her er et forhold, der let kan blive besværligt nok. Og et af Pariserbladene

* Her efter Mitteilungen des Kopenhagener Bureaus der zionistischen organisation 21/3.

bragte da også et interview med arabernes omtalte repræsentant i Paris, fyrst Fajsal, der var holdt i en temmelig fjendtlig tone. Zionisterne henvendte sig hos fyrsten for at få en nærmere forklaring. Hans sekretær dementerede imidlertid interviewet, og det endte med, at fyrst Fajsal offentliggjorde et brev til de amerikanske zionisters repræsentant, der særlig havde søgt ham. De udtalelser, det indeholder, må betragtes som meget betydningsfulde for udviklingen af forholdene i Palæstina. Fyrst Fajsal siger bl. a.:

»Vi nærer den overbevisning, at araberne og jøderne er af beslægtet race, at de har lidt samme slags forfølgelse af magter, der var stærkere end de selv og at de ved et lykkeligt sammentræf har været i stand til i fællesskab at gøre det første skridt til virkeliggørelse af deres nationale tanke. Vi arabere, særlig de dannede iblandt os, ser med dybeste sympati på den zionistiske bevægelse. Vor deputation her i Paris kender nøje de forslag, som igår blev forelagt for fredskonferencen af den zionistiske sammenslutning, og vi anser dem for mådeholdne og berettigede. Vi på vor side vil gøre vort bedste for at hjælpe dem til sejr. Vi vil tilråbe jøderne vort hjærteligste »velkommen« ved deres tilbagekomst til hjemmet.

Vi står stadig i meget nært forhold til førerne for deres bevægelse, særlig til dr. Weizmann. Han har ydet vor sag store tjenester, og jeg håber, at araberne snart vil være i stand til at gøre gengæld mod jøderne.

Vi arbejder fra begge sider på et nyt og genfødt Orienten, og vore bevægelser udfylder hinanden. Den jødiske bevægelse er national og ikke imperialistisk, og også vor bevægelse er national og ikke imperialistisk, og der er plads nok for os begge i Syrien.«

Fyrst Fajsal nægter ikke, at der kan være vanskeligheder, og siger, at personer uden ansvarsfølelse søger at gøre dem så store som muligt, også i de jødiske og arabiske bønders øjne. Men han mener, at de ikke drejer sig om det principielle, og at man med god vilje let kan komme ud over dem. Han slutter:

»Jeg og mit folk med mig ser frem mod en tid, da De kan hjælpe os og vi Dem, således at de lande, som vi er fælles om at skænke vor interesse, på ny kan komme til at spille deres rolle blandt verdens kulturfolk.«

— Jøderne er ikke som andre. Deres skæbne har ikke været som andres. Arthur Balfour skrev for nylig om dem: »Der er ingen anden religion, hvis udviklingshistorie er så nær knyttet til et lille landområdes politiske historie, et område der lå klemt inde blandt stater, som var langt mægtigere end det nogensinde kunde blive. Der er ingen anden religion, hvis mål og forhåbninger er så nær knyttede til den overbevisning, at kun ud fra dette ene land, kun gennem denne ene historie kun ved hjælp af dette ene folk kan dens lære blive udbredt over jorden. En mærkværdig og ulyksalig skæbne har gjort, at blandt alle jordens folk er just dette bleven skilt fra sit land, vandrer gennem alle lande og har ingensteds været i stand til at skabe sig selv et ordnet samfundsliv. Kun Zionismen — det tror i det mindste zionisterne — kan mildne denne tragiske skæbne.« — Med hvilke følelser må ikke nu zionisterne atter stå foran indgangen til »det hellige land«? Bevægelsen har da også overordentlig tilslutning blandt jøder jorden over.

Der regnes at være ca. 14 mill. jøder i verden. Af dem bor c. 100,000 i Palæstina — deraf dog kun en mindre del i de nyoprettede kolonier på landet. Efter de øjeblikkelige beregninger vil Palæstina være i stand til at optage c. 2 mill. kolonister.

De må bo på landet. Kun således kan de forsørge sig selv. Der må kunstig vanding (ved boringer) til, landbrugsteknikken må tages i brug, der kaldes på dygtighed, arbejde og flid. Men når alt det kommer til, vil det kunne komme til at gå, og gå godt.

Man tænker sig særlig under de nuværende forhold i Evropa muligheden for en stærk tilstrømning. Den må reguleres. Men Palæstinakomiteen regner, at der vil kunne modtages c. 50,000 kolonister om året! — Fra mange sider lyder forbavselse over den lethed, hvormed jøder fra byerne har vænnet sig til landlivet og lært at gå i gang med intensivt landbrug. —

Hvad der nu fortælles om den hele bevægelse, lyder »som et æventyr, et sagn fra gamle dage«. Men bevægelsen er ved at få virkelighedens grund, Palæstinas jord, under fødderne. Gid jøderne ikke må blive skuffet i det håb, de bygger derpå.

Anders Vedel.

Bidrag til »Tidens Strøm« sendes til cand. theol. *Anders Vedel*, Allégade 22, København F.

Sønderjylland.

II.

»Hejmdal« af hvilket H. P. Hanssen er Udgiver* og Kr. R. Thomsen Redaktør, har nu taget det Standpunkt, at det trods alt holder paa Slesvigs Deling. Det er i en ledende Artikel om den tyske Slesviger, Cornelius Petersens Pjece: »Det slesvigske Spørgsmaal«, at Bladet først giver dette Udtryk. Samme Cornelius Petersen, der er født i Ejdersted og nu bor i Vesteranflod ved Møgeltønder, giver i sine to smaa Skrifter en saa fordomsfri og sandfærdig Fremstilling af Udviklingen i Slesvig gennem Tiderne, som man sjældent og fra tysk Side aldrig endnu har set det.** Imod Slutningen af det sidste Indlæg, der har til Titel: »Det slesvigske Folk« siger han: »Enhver slesvigsk Bonde nord for Dannevirke gaa i rette med sig selv. Hvad man lærte os var Bedrag i Bund og Grund. Magtkolossen, som vi tilbad, er styrtet sammen og blevet til intet. Vi tænker under vort Arbejde ved Plov og Harve mere end mangen »dannet«, hvis Liv udfolder sig ved Drikkebordet. Vore Tanker bevæger sig i naturlige Former. De er sande, ti Muldjorden, Grundlaget, giver os hver Dag ny Gaader, korrigerer os altid.«

I sin første Bog siger han efter at have vist, at ved Sli-Danevirke er den virkelige Grænse mellem Nordgermaner og Saxere:

»At nu vor slesvigske Ejendommelighed og vor Følelse som Nordgermaner næsten er uddød, er en Følge af to Generationers prøjsisk Folkeskole og den almægtige prøjsiske Forvaltning, imod hvilken det ikke var muligt for nogen tyskfølende at sætte sig op. Ligesom hele Tyskland var vi kommen ind i Storhedsvanvid og Suggestion.

»Jeg kunde nok ønske dette ugjort for Slesvig. De kalder det maaske utaknemligt. Taknemlighed forudsætter, at man har modtaget Velgerninger. Hvor er de? Er det Velgerninger, at vore Folk maatte bløde i to Krige for det prøjsiske Junkerdømme, er det Velgerninger, at landsfremmede Embedsmænd søgte at gøre os til Prøjsere, at vore Lærere sank ned til at blive Haandværkere, at vor mønstergyldige Folkeskole blev en Fattigfolksskole, at vort Folk blev blandet med daarlige Elementer syd fra? Har vi hidkaldt Prøjserne i 48 og 64? Men økonomisk gik det os til at begynde med godt. Det nytter imidlertid ikke, naar nu en Bankerot blir Enden. Statstilhørsforholdet bragte os ingen Velsignelse, men Kulturfællesskabet?

»Her beder jeg først undskylde, at jeg er Bonde og ikke lærd. Jeg værdsætter Kulturen efter, hvad den giver Bonden, altsaa Folket.

»Hvad nytter det os, at de lærde ved, hvormange Stjærner der er paa Himlen, og hvordan det mindste og det største er uendeligt, naar Tekniken behersker alle Naturkræfter — for at dræbe Mennesker —, naar den jævne Mands Kulturstade ikke bliver højnet, naar han ikke kan deltage i Aandslivet, fordi hans Aand, efter at han har lært at læse og skrive, er sovet ind igen.

»For Folkekultur er der i Tyskland intet gjort. Tværtimod, selvstændige Bevægelser holdtes nede og kvaltes. Hvad gjorde i det hele taget Professorkulturen, har den gjort et Arbejde for fremadskridende Udvikling, for Verdensfred, for Demokrati?

»Hvad vil den gøre efter Fredsslutningen? Hvornaar er de saa vidt, at de ærer Mennesket i Folket og stiller sig paa lige Fod med det? Og dersom virkelig de frygtelige Oplevelser har ændret den tyske Kulturopfattelse, giver den bitre Armod da overhovedet Eksistensmuligheder endnu?

»Betragt dog en Gang Bonden fra Østen eller fra Vestfalen eller for ikke at gaa saa vidt, den vidsporede Ditmarsker. Kan de bringe os noget? Vi har lært allehaande Folk at kende under Krigen. Var det vore Brødre?

»Nej fra Nord kommer Lyset.

»Jeg vil kun nævne de forskellige Fremskridt

* Det maa dog bemærkes, at H. P. H. ikke hele Tiden, mens Græsespørgsmaalet har været fremme, har kunnet tage sig af »Hejmdal«s Redaktion, navnlig ikke i den sidste Tid, da han har været i Paris.

** P. J. Gad meddeler, at han har nogle faa Eksemplarer af Cornelius Petersens Piecer til Raadighed. Deres Titler er »Die schleswigsche Frage vom Standpunkt eines Bauern« og »Das schleswigsche Volk«. De kan faas ved Henvendelse til P. J. Gad, Hejsel ved Ravsted, Nordslesvig. — Red.

i Landbrug, Mejeri og Kontrolforeninger osv. Og kulturelt: Afholdenhed i de nederste Befolkningslag, Good-Templarorden, Folkehøjskole og Forsamlingshuse, som danner Kulturmidtpunkter, hvori Folk kommer sammen ædrueligt uden noget Hensyntagen til en Gæstgiver. Denne Kulturpleje har allerede baaret Frugt: Nord for Vidaaen er Folk mere bevægelige, begejstret for det skønne, betragter Penge kun som Middel til Formaalet. Kommer man i de danskes Huse, — bedre Udstyr, gode Billeder Gengivelser af berømte Kunstneres Arbejder paa Væggen. Tonen i Hjemmet rolig, saglig og hjærtelig. Bogskabene fyldt.

»Kommer man mod syd: Udstyret fattigt eller Markedskram. Billeder: Cafébilleder. Underholdningen ensidig. Af Bøger enkelte Romaner og maaske nogle ikke læste Klassikere.

»Undtagelser findes —, de stadfæster Regelen.

»Og nu siger jeg: Det maa være Skabelsesformaalet, at Mennesket skal hæves til det højeste Kulturstade, altsaa til sand Livsglæde. Det staar for mig højere end krampagtig Fastholden ved et tillært Sprog og en Skinkultur. Det politiske mellem Staterne kommer rent menneskeligt overhovedet kun negativt i Betragtning, da det kun er en Omskrivning af forbryderisk, hvad vore nyeste Erfaringer viser os. Nu er Spørgsmaalet: skal vi modsætte os den nordiske Folkekultur, lukke os krampagtigt til for den, fordi den taler et Sprog, vi ogsaa før har talt, men som den Gang tilhørte den underlegne Kultur.

»Man kan sige, i Tyskland bliver det anderledes.

»Meget rigtigt, men hvornaar? Er vor tidligere reaktionære Regering ikke et Produkt af Folket og Folkets Kulturtrin og omvendt? Systemet forsvandt. Menneskene er imidlertid de samme og ikke saadan at ændre, de vil tværtimod være en Hemsko for Udviklingen, byde os Fraser i Stedet for Kultur, Stene for Brød.

»Saa meget er sikkert, gaar Slesvig mod Nord, saa er dog fremfor alt en Splittelse undgaaet, Tyskheden saa stærk, at den kan leve sit eget Liv, befrugtet af nordisk Folkekultur og prøjsisk Professorkultur, uantastet af danske »Politikere«. Det vil danne en Bro i aandeligt Samkvem mellem begge Germanerfolk, hvorimod ved den rent danske og tyske Sprogstat ingen Forbindelse vil være mulig, fordi man ikke forstaar hinanden.

»Jeg kan ikke se rettere: Vort tyske Sprog og Sind er et Produkt af et tidligere højere Kulturstade og af politisk Magt. Vort Væsen er Nordgermansk (vi er jo ikke en Gang Nedersaxere). Skulde vi da ikke gaa i Rette med os selv, ikke gøre omkring, men lade den nordgermanske Folkekultur, som i Følge sit højere Stade har Eneret dertil, komme til os, og, da vi har været ensidige, lade vore Børn bevidst vælge mellem begge Kulturer.« —

Nu er det, at »Hejmdal« har ment at burde pege paa Sætningen om Tyskheden, der ved et samlet Slesvig vilde være i Stand til at leve sit eget Liv, og advare mod at tage Mellemslesvigerne med, naar de kom med saadanne Tanker. Ja man drager den Slutning, at det Tyskerne vil, er at finde et Fristed, mens Stormen drager forbi derude, for ved første Lejlighed at løsrive sig igen, en Slutning man dog umuligt kan drage, naar man læser hele Afsnittet til Ende. Efter min Mening er det utilladeligt ud fra en enkelt løsreven Sætning af en Bog at drage Slutninger, der gaar stik mod hele Bogens Grundtanke. Og den Omstændighed, at Skriftet kun foreligger paa tysk, altsaa er vanskeligt tilgængeligt for de fleste danske Læsere, paabyder endda særlig Varsomhed i den Retning.

Men bortset derfra, har vi saa Lov til at afvise de tyske Slesvigere, som nu ønsker at komme til Danmark? Det er for mig betegnende, at de samme, der nu finder, at det, at Tyskerne haaber ved at komme med til Danmark netop at kunne bevare deres eget Liv, burde afskrække os fra at tage dem med, det er de samme, som under hele Debatten om Grænsespørgsmaalet ikke har havt et Ord tilovers for, hvordan det i aandelig Henseende vilde gaa de danske, der maaske blev under Prøjserne. Ja jeg kan ikke nægte, at jeg uvilkaarligt kommer til at tænke paa den ovenfor anførte Sætning af C. P. om det politiske mellem Staterne.

Har vi danske nogen Interesse i, at det, der findes i Slesvig af virkelig tysk Kultur, dræbes? Efter min Mening ikke. Vi maa der komme til at se lige saa ubildet paa Sagen som hin frisiske Bonde. Det, der for os er Livsspørgsmaalet,

er, om dansk Aandsliv skal faa Lov til frit og uhindret at drage syd paa, ned til alle de Mennesker, som længes efter Lys og Liv, de dansktalende i Mellemslesvig.

Der er Tusinder af dem syd for den Clausenske Linje. I Aarhundreder har de Folk været udsat for tysk Paavirkning. De har været uden Livsforbindelse med det danske Folk. Nu sidst har Prøjserne opbudt alle Midler for at tilføre dem Oplysning og Kultur. Den prøjsiske Skole er berømt for sin Dygtighed og Grundighed, men det blev død Kundskab og kold Lærdom, man paa det fremmede Sprog kunde tilføre Folket. Det kunde ikke vække Folket til Liv. Det blev uden for Verdensudviklingen. Her i Mellemslesvig er i Virkeligheden den Søvn, om hvilken der staar i Sangen: »Folket sov som Lig i Kiste, Kæmper sov som Kampesten«, fortsat helt op til vore Dage. Men nu vil Folket vaagne. Der gaar en Bevægelse gennem Mellemslesvig nu, som godt kan sammenlignes med Fyrrernes i Nordslesvig. Man længes efter, ja tigger om at komme ud af Dødheden, endelig en Gang komme rigtig med i Livet. Et Under er det, at de Folk har holdt Livet oppe de mange Slægtled. Naar der nu endelig er vaagnet et Haab hos dem om at komme ud af denne Dødhed, kan da vi danske, deres egne Folkefæller, som gennem Slægtled har været bænket ved et levende Aandslivs rige Bord, forsvare at hindre ogsaa dem i at faa Del i denne Velsignelse? Ja jeg kunde fristes til at sige, at den som ikke i dette Spørgsmaal vil tage Hensynet til de danske i Mellemslesvig som det, der maa veje allertungest, den har aldrig rigtig følt, hvilken Forbandelse aandelig Trældom er.

Ja netop de Egne vil ved en Deling af Slesvig atter blive forurettet. At dele Slesvig i en tysk og en dansk Del, er umuligt. En Deling efterfulgt af et Arbejde paa at gøre Landet nordfor Grænsen helt dansk og syd for helt tysk, er en ny Voldtagelse af den bosiddende jævne Befolkning. Det slesvigske Spørgsmaal kan ikke løses paa den Maade. Slesvig er Landet, hvor de to Nationaliteter bor sammen. Hos os og om os har Tyskheden lejret sig helt op til Haderslev, og paa den anden Side gaar Danskheden endnu helt ned til Strukstrup i Angel, ja danske Sympatier til de tysktalende Friser i Ejdersted. Man indvende ikke, at en enkelt Mand ikke kan kræve Hensyn taget. Liv er Liv og, selv om det er nok saa lidt, tusinde Gange mere værd end det døde Statsvæsen. Det sidste maa ordnes saadan, at det første kan bevares. Det er Idealet.

Tyskland har i 55 Aar vist, at det ikke formaaede at raade retfærdigt i Landet med de to Nationaliteter. Nu ligger Opgaven til Danmark. Skal vi da vige tilbage for den? Alle danske er enige om, at en Grænse med ligesaa mange danske syd for som tyske nord for, er uantagelig for os. Vi bør gøre os klart, at det betyder aandelig Død for de danske, der nu blir syd for Grænsen. Det, der nu skal hjælpe dem over i Friheden, er de tyske Stemmer for Danmark, derfor skal vi ikke veje og vrage dem, men i Tillid til at vi ævner at give andre den Frihed, de har nægtet os, tage Opgaven op at være Frihedens Vogter i vort gamle Land.

— — —

Og en Ting endnu. Paa en dansk Højskole, hvor jeg prøvede paa at gøre gældende, at den Clausenske Linje var en Umulighed, blev jeg bl. a. imødegaaet med den Ytring, at vi i Stedet for nu ved dette Spørgsmaals Afgørelse at gøre Tyskerne Uret, maatte se at blive Mellemled mellem de to Folk. Hvem der har Lejlighed til at læse de nordslesvigske Fortyskningsblade, vil snart opdage, at Tyskerne kun lidet skønner paa det Maadehold, danske mener at øve ved at tage Landet ned til den Clausenske Linje. Nej, den Vej kommer vi ikke frem. Cornelius Petersens Bemærkning derimod om Livet i Slesvig, der udfolder sig frit under Paavirkning af nordisk Folke- og prøjsisk Professorkultur, aabner Udsigt for en herlig Fremtid for Sønderjylland. I Stedet for at være Stedbørn, hæmmet og sat tilbage i Udviklingen, blev vi da et lykkeligt Folk, der, samtidig med at det i Frihed fik Lov til at øse af sit eget Folks Livskilder, ikke behøvede at lukke sig for, hvad godt og værdifuldt Nabofolket frembringer, men netop derved, at det behersker begge Sprog, bliver i Stand til at være det naturlige Mellemled mellem Folkene, først sig selv og dernæst Stammefolkene til Velsignelse.

Ja er der et enkelt Ord, som burde staa med mægtig Flammeskrift over hvert Menneskesamfund, da er det Ordet *Frihed*. Og er der noget Sted, hvor det især gøres Behov, da er det

over det Samfund, hvor der lever to Nationaliteter. Og det maa vi huske paa, at endnu mere end det, at der er Frihed til selv at drage Landets Grænser, er det, at der i Landet, som skabes, bliver Frihed for det enkelte Menneske til at leve sit eget Liv.

Hejsel, den 19. Marts 1919.

P. J. Gad.

Spørgsmaal og Tildragelser.

I Ugens Løb.

Højskolelærernes Efteraarskursus holdes i Aar i København i Dagene fra d. 26. August til 6. Septbr.

*

»Højskolebladet«s Udgiver *Konrad Jørgensen* fejrede den 26. Marts sin 70 Aars Fødselsdag. En Fest, som Kolding Højskolehjem havde paatænkt, blev opgivet, fordi Konrad Jørgensen af Helbredshensyn maatte holde sig hjemme. I Hjemmet strømmede det ind med Breve, Telegrammer og Gaver i Dagens Anledning.

*

Til Eftertanke.

I det foregående Nr. af »Højskolebladet« findes mellem de mange Bekendtgørelser følgende, som er værd at lægge Mærke til:

1. En Sygeplejeforening søger en Sygeplejerske. Løn 1100 Kr. årlig, fri Lejlighed og Telefon.
2. En Mand på Fyn søger en Pige. Løn 300 Kr. for Sommeren.
3. En Mand i Jylland søger en Pige. Løn 40 Kr. mdl.
4. En Friskolekreds søger en Lærerinde. Løn 600 Kr. årlig, Bolig, Have samt Brændsel.

Jeg går ud fra, at vedkommende Lærerinde selv må sørge for sin Kost. Der kan være delte Meninger om, hvormeget denne kan sættes til. Ingen vil dog vist i disse Tider sætte den til mindre end 400 Kr. årlig. De fleste vil sætte den højere. Denne Lærerinde tjener altså mindre end halvt så meget som en Tjenestepige.

Dette er værd at tænke over.

Stiller man mindre Krav til en Lærerindes Uddannelse, åndelige Udvikling og Modenhed end til en Tjenestepiges?

Regner man hendes Arbejde for mindre værd, eller forlanger man, at hun selv skal regne sit Arbejde for at være mindre værd end Tjenestepigens?

Kan en Friskolekreds under de nuværende økonomiske Forhold byde sin Arbejder sådanne Kår uden selv at tage Skade deraf?

Hvis Arbejdet i Friskolen ret mange Steder vurderes på lignende Måde, hvad varsler da det om Friskolens Fremtid?

Ja, der melder sig mange flere Spørgsmål. Men jeg nøjes med disse — til Eftertanke.

Alexander Højlund,
Ryslinge.

*

Paa et Møde i Bevtoft Forsamlingshus i Sønderjylland er der i Følge »Dannevirke« blevet tegnet for 30,000 Mark Aktier til Oprettelse af en Højskole i Bevtoft. Et Udvalg er nedsat til at arbejde videre i Sagen.

*

Bestyrelsen for Dalum Landbrugsskoles Legat har ifølge »Fyns Tidende« antaget Landbrugskandidat N. Kjærgaard Jensen til som Medforstander at bistaa Forstander Madsen Mygdal ved Skolens Ledelse. Kjærgaard Jensen har siden 1910 været Lærer ved Skolen.

*

Frk. Frida Engberg er fra 1. Maj antaget som Lærer inde ved Lollands Højskole. Frk. E. har faaet sin Uddannelse paa Borups Højskole.

Lærer Sigurd Petersen, Vrigsted Højskole, er ifølge »Sorø Folketidende«, ligeledes fra 1. Maj, antaget som Lærer ved Sorø Højskole.

*

Vester Vedsted Efterskole optager i Sommer Drenge; 42 er indmeldt.

INDHOLD.

P. Andresen: Tre nordslesvigske Rigsdagsmænd. Gustav Johannsen. Med Billede.
C. P. O. Christiansen: Lidt om religionshistorisk Litteratur.
Karsten Riemann: Aabent Brev til Pastor Brücker.
L. B. Povlsens Jordefærd.
P. J. Gad: Sønderjylland. II.
Spørgsmaal og Tildragelser. I Ugens Løb.
Tidens Strøm.
S. M. Lønneth: Polen og Verdenskrigen.
Anders Vedel: Palæstina-Problemer.

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**

Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 15 Fredag den 11. April. 1919

Provst A. Andersen.

Nogle Mindeord af *F. Rønning.*

Da Provst Andersen i 1917 blev udnævnt til Æresdoktor, skulde han skrive sin Biografi i Universitetets Aarsskrift. Den kom til at fylde *een* Side. Den er nøgtern og rent saglig, næsten skematisk. Dette er betegnende for dens Forfatter; hans Skyhed for at stille sig i Positur, hans Jævnhed og Ægthed taler derigennem.

Men den, der skal fortælle noget om hans Liv, kan fristes til at ærgre sig lidt derover. De faa Oplysninger, som jeg har kunnet skaffe til Veje ud over det skematisk-statistiske, stammer fra Provstinde Andersen og fra de Oplevelser, jeg selv har haft i Vartov Menighedskreds, mens han var dens Præst. —

A. Andersen.

Der burde skrives en Skildring af vestjydske Bøndersønner, som har skabt sig et Navn. Et Kapitel i den kunde have til Overskrift: *Holmslændinger:* N. Fjord — Chr. Christiansen (Fysikeren) — A. Andersen. Der maa have været god Muldjord paa den lille Stump Danmark, der kaldes Holmsland.

Paa denne lille Ø i Ringkøbing Fjord blev Anders Andersen født den 18. Januar 1846. Faderen ejede Røvsgaard. Hvordan Livet formede sig paa denne afsides Plet omkring Midten af forrige Aarhundrede kan man faa et Indtryk gennem nogle efterladte Optegnelser af Professor Chr. Christiansen.* Hans og Andersens Hjem laa tæt ved hinanden, og de to Hyrdedrenge har vist allerede dengang krydset hinandens Veje.

Christiansens Farfaders Gaard var en firelænget Bygning, hvori alle Dørene førte ud til den indelukkede Gaardsplads. Den var som en Fæstning, der vendte Ryggen til Verdenen derude. Afsluttet, sig selv nok. Alt blev tilvirket i Hjemmene, man levede af Gaardens Produkter. Og det var en ejendommelig Slægt, som var gemt bort i disse indestængte Gaarde. »For mig stod det altid som noget ganske utænkeligt«, skriver Chr., »at en virkelig Gaardmand kunde være lystig; de saa altid saa alvorlige ud.«

Børnenes Arbejdskraft blev tidlig taget i Brug:

* Enkefru Professorinde Christiansen har velvilligt tilladt mig at benytte nogle Uddrag af dem.

Hyrdedrenge-Stadiet var det første paa Vejen. »Jeg skulde«, hedder det i Chr.s Optegnelser, »sammen med min Farfar passe Køer og Faar .... At passe Køer og Faar *der hjemme* var dog ikke noget særligt afvekslende Arbejde. Mere holdt jeg af at ligge ude i Engene og passe Unghøvederne, som græssede der om Efteraaret. Næsten fra hver Gaard var der en Dreng der ude, og vi fik let Tiden til at gaa. Det var os en Sorg, naar om Efteraaret Vandet steg mere og mere, saaledes at der kun var faa tørre Steder tilbage; vi samledes da paa en saadan naturlig Forhøjning og sang i vilden Sky: »Det regner og det blæser, det er saa mørkt i Sky. Gud naade vi arme Drenge, som er saa langt fra By; men Fanden kommer efter de Skræddere, som sidder paa Bordet og sy«. — Dette Liv staar egentlig for mig som det fornøjeligste Liv, et Barn kan føre. Man var ikke besværet af mange Klæder, altid barhovedet og barbenet, at vade omkring i Vand og Mudder, saa det sprøjtede op omkring en, var en stor Nydelse. Midt paa den hede Sommerdag er det herligt at gaa med bare Fødder i det kølige Græs; om Aftenen er det lige saa dejligt at gaa i Sandet paa Stier og i Vejspor, som længe holder sig varmt. Men den største Herlighed er det dog, naar man om Høsten er saa heldig at finde et Humlebo. — Man lærer Dyrenes forskellige Karakter at kende og kan komme til særligt at holde af et enkelt. Man lægger Mærke til, at Hestene i Reglen er føjelige, Køerne tvære, Faarene stædige, Svinene stridige.«

Dette er *en* Opfattelse af Hyrdedrenge-Livet. Andre har jo set anderledes paa det, f. Eks. Søren Kierkegaards Fader, da han stod op paa en Høj ude i Marken og forbandede den Gud, som havde dømt ham til et saadant Liv. Christiansen var en robust Natur, og han havde en forstaaende, hjælpsom Fader. Andersen var mere spinkel i sin Bygning, baade legemligt og aandeligt, og Arbejdet, som han ikke holdt af og ikke magtede, blev ham ofte en Pine. Gik noget forkert, kunde der fra Faderens Side vanke drøje Ord og Knubs. Og der gik let noget forkert for en upraktisk Dreng, hvis Tanker stadig flakkede bort fra »de tvære Køer og de stædige Faar«. Der var andet, som drog dem stærkere. Engang var det det tyske Sprog. I Ringkøbing havde Andersen faaet fat paa en Slags tysk »Parlør«, og den skulde nu tilegnes ude i Marken. Men saa gik det galt. Medens Drengens Tanke stræbte at naa Bunden i saadanne sproglige Afgrunde som »*ich würde gelobt worden sein*«, gik Køerne i Rugmarken. Og saa vidste han, at der ventede ham haarde Ord hjemme i Gaarden. Moderen søgte at skærme ham, saa godt hun kunde; undertiden fik hun holdt ham hjemme, for at han skulde passe sine mindre Søskende, og det Arbejde var han glad ved. Men saadan kunde det jo ikke altid ordnes.

»Naar Vinteren kom«, skriver Chr., »og Kreaturerne blev sat paa Stald, skulde Hyrdedrengene i Skole. Og de gik i Skole hver Dag, indtil Foraaret kom, og Køerne igen kom paa Græs. Denne Ordning, som endnu i Hovedsagen finder Sted i Vestjylland, er saa naturlig og saa gavnlig, at jeg ikke kan forstaa, hvorfor den ikke er almindelig i Danmark. . . . Hjemmearbejdet bestod kun i Udenadslæsning; det var Balles Lærebog, en Bibelhistorie, mange Salmer og lidt Danmarkshistorie. Lektierne var ikke større, end at vi let kunde lære dem udenad; vi kunde ogsaa forstaa det altsammen og havde stor Glæde af at vise vor Dygtighed, naar vi blev hørt i det. Var der noget, vi ikke forstod, saa var der heller ingen, der forlangte, at vi skulde forstaa det.« — »I min Tid var der mange af de saakaldte *Biskoler*, i hvilke Undervisningen besørgedes af en ung Karl, som havde gode Skolekundskaber. Undertiden kunde en saadan blive ved med denne Gerning, til han blev en gammel Mand. Om Sommeren tjente han da hos en af Bønderne eller var Haandværker, enten Murer eller Snedker (jfr. Kræn Koustrup i »E Bindstouw«: »Om e Vinter wa han Skwolmæjster, men om e Sommer wa han Muhrmæjster; aa han var lih døgte te beghi Diel«).

I en saadan Biskole, hvor Læreren var en velbegavet, selvlært Husmand, samlede Andersen ogsaa sine første Visdomskorn. De mættede dog ikke hans aandelige Hunger, han længtes mod noget større og rigere. Men her laa der en Hindring tværs over hans Vej. »Det betragtedes som en Selvfølge«, fortæller Chr., »at alle vi Børn skulde blive ved Landvæsenet, leve og dø i Sognet eller i hvert Fald ikke langt borte fra det. . . . Man kunde tænke sig, at de forskellige Anlæg kunde gøre Oprør mod denne

uskrevne Lov, men det mærkede man aldrig noget til. I den Egn, hvor jeg er født, var der jo den Mulighed, at man kunde blive Fisker; men det skete yderst sjældent: Fiskerens Søn blev Fisker, Bondens Søn blev Bonde. Der havde imidlertid aabnet sig en Vej i det 18. Aarhundrede, og som forholdsvis blev benyttet af mange; det var at blive Degn.«*

Det var da ogsaa den Vej, Andersen vilde frem ad. Han fik Lov til at besøge Staby Højskole, der uddannede Vinterlærere til Biskoler; en Vinter prøvede han saa Arbejdet som Biskolelærer, men Gerningen tilfredsstillede ham ikke. Han maatte længer frem. Men hans Fremtidsplaner mødte afgjort Modstand hos Faderen. Til sidst gav denne dog efter, og i 1863 rejste Andersen, 17 Aar gammel, til København. Hans Plan var at komme paa Blaagaard Seminarium og blive uddannet til en »rigtig«, fuldbaaren Lærer. Men en Dag mødte han sin Hjemstavnsfælle Christiansen, der 5 Aar tidligere var kommen til København og allerede i 1861 havde taget Artium fra Dahls Kursus. Chr. erklærede, at den Vej skulde Andersen ogsaa. Og saadan gik det. Han kom ind paa det Dahlske Kursus, hvor han var paa Hold sammen med J. P. Jacobsen (Digteren). Det følgende Aar tog han første Del af »Adgangseksamen til Universitetet« for Privatister; Fagene var: Tysk, Dansk, Geografi, Naturhistorie. I Tysk fik han kun tg; det synes, som om »Parløren« ikke har faaet lagt en forsvarlig Grundvold i det elementære. I 1865 tog han 2. Del; Hovedkarakteren blev 2. Kar. »Jeg faar næsten helt Respekt for mig selv, naar jeg tænker herpaa«, sagde han, da han paa sine gamle Dage opfriskede Fortiden i Anledning af Biografien til Universitetsprogrammet. Det var ogsaa godt gjort. Den 17-aarige Bondedreng mødte jo kun med de faa almindelige Skolekundskaber han havde samlet sammen paa Staby Højskole, og saa maaske nogle Rester af den tyske Parlør. Men Arbejdet blev ogsaa kun baaret igennem ved Hjælp af en Jernflid.

Nu var han inde paa den slagne Vej: 4 Aar efter (1869) blev han teologisk Kandidat. Han var oppe til Eksamen Onsdag den 16. Juni (1869). Den første Eksaminator var *Bornemann*, der ønskede at høre Andersens Mening om »Arminianismen«. Efter Protokollen blev der paa nogle af Eksaminators Spørgsmaal »svaret«, paa andre kun »svaret til Dels«. Altsaa passabelt, ikke mere. Bornemann vilde ogsaa have Oplysning om Reformatorernes første Opfattelse af Spørgsmaalet om »Viljens Frihed« og Skriftens Lære om Forholdet mellem »Guds Naade og den fri Vilje«; Sejladsen gennem disse vanskelige Farvande klarede Andersen i det hele godt, i Følge Protokollen i al Fald. — *H. N. Clausen* fortsatte med Rom. 2, 17—29; her var Andersen uheldig i Oversættelsen af V. 20, og i den paafølgende Forhandling om »den allegoriske Fortolknings« Berettigelse, maatte Eksaminator jævnlig »lede«. I »kristelig og filosofisk Etik« (hos Scharling) klarede han sig tilfredsstillende, ligesaa i Kirkehistorie (Bonifacius VIII) og Hebraisk hos Hermansen.

Kort efter fik Andersen Borchs Kollegium og begyndte at manuducere. Han havde hidindtil ført et ret ensomt Liv, han Bondedrengen fra det afsides Holmsland og den indestængte Bondegaard, der vendte Ryggen til Verden. Men i disse Aar begyndte han at lukke sig op. Han stiftede bl. a. Bekendtskab med B. C Paludan-Müller,* der ogsaa var blevet teologisk Kandidat i 1869, og gennem ham kom han til Marvede Præstegaard (Sydvest-Sjælland), hvor Faderen, J. P.-M., var Præst. Her blev han draget ind i en Ungdomskreds, og her fandt han hende, der senere blev hans Hustru (Louise P.-M.). I senere Aar stod det for ham, som om han først paa denne Tid lærte *at le en virkelig glad Ungdomslatter. Saa* meget tungt og indelukket var der i hans Natur, dels som Arv, dels stammende fra dem og det, hans Opvækst foregik blandt; og det tog Tid for den lyse Glæde at bryde igennem.

Et videnskabeligt Studium lokkede ham vist allerede dengang; men en Brystsvaghed tvang ham til at forlade Borchs Kollegium og Manuduktionen. Han blev saa i 1873 Kapellan i Jelling og Lærer ved Seminariet; 1877 udnævntes han til Sognepræst i Uldum og Langeskov (Vejle Amt), hvor han var i 10 Aar; derpaa forflyttedes han til Søborg og Gilleleje (Nordsjælland), og her faldt hans egentlige Manddomsgerning Den blev udrettet inde i Studerekammeret. Som

* Rettere: Skoleholder, Lærer; da Seminarierne blev oprettet i Slutningen af det 18. Aarh., afløstes den ældre Tids »Degne« efterhaanden af »Seminarister«.

* Nu Præst i Hillerød.

Lærer i Bibelkundskab ved Seminariet i Jelling var han blevet ledet ind paa Bibelstudiet, og i Søborg Præstegaard sænkede han sig ned i det. Det var Evangeliernes Skildring af Herrens Liv, som hans Studier samlede sig om.

Andersen var i disse Aar paa Vej til at blive en stuelærd. Sjældne og kostbare Folianter stod paa hans Boghylde, og de fangede baade hans Øje og hans Hjerte. Men saa blev der kaldt paa ham ude fra, fra den levende Menighed. Kaldet traf ham i Helsingør, hvortil han var blevet forflyttet i 1902. Det var Vartov fri Menighedskreds, der kaldte paa ham; efter Hoffs Døds i 1907 stod den uden Præst. Omtrent samtidigt kom der til Andersen et Tilbud om en Bispestol. Men han valgte Vartov og han valgte rigtigt. Thi her kom han i Virkeligheden til at opleve en ejendommelig Genfødelse.

Da han havde prædiket de første Gange i Vartov, kom han hjem saa forunderlig oplivet. En Præst kan tale mod en død Mur, ved hvilke alle hans Ord segner ned, modløse og magtløse, og han kan tale mod en levende Mur, der giver Svar tilbage, uden Ord. Andersens tidligere Forkyndelse havde ikke knust Vingen mod en død Mur, paa ingen Maade; men han havde aldrig før oplevet, at der blev svaret tilbage saa levende som inde i Vartov. Og dette Møde mellem Præst og Menighed, denne Given og Tagen, blev en Genfødelsens Daab for den allerede 60-aarige stuelærde Mand. *Han blev Barn*, paa ny, eller maaske rettere: for første Gang i sit Liv blev han Barn helt igennem.

»Uden I blive som Børn . . . .« — ja, det er sandt, men det kan være mer end et Herkules-Arbejde for et voksent Menneske at blive Barn. Hvad er det »at være Barn«? Det barnlige ytrer sig i mere end en Retning; men hvad er det grundvæsentlige i det? Mon det ikke er *Tillidsfuldheden* og *Tilforladeligheden*. De to hører sammen. Den sidste er den førstes Talestemme, dens Ytringsform. Den, der har den store Tillidsfuldhed, kan ogsaa tale med den store Tilforladelighed, der skaber Tillidsfuldheden i den hørende.

Det inderste Væv i Andersens sjælelige Organisme var det *barnlige*, var den storstilede Enfold, hvoraf den ubetingede Tillidsfuldhed fødes. Ingen, der har hørt hans Forkyndelse, vil være i Tvivl om, at her om noget Steds mødte man Barnets ubetingede Tillid til den Gud Fader, der sendte sin enbaarne Søn ned i Støvets Egne, og som gennem Helligaanden stadig kalder Støvets Børn op fra Støvets Egne. Og derfor kunde han ogsaa tale med Barnets storstilede Tilforladelighed. Et lille Barn kan tale saa tilforladeligt, ikke blot fordi det har Tillidsfulheden, men ogsaa fordi det saa fuldstændig gaar op i, bliver til eet med sine Ord. Der er intet Tomrum mellem det selv og dets Ord. Og Barnet i Andersen kunde tale saa forunderligt tilforladeligt, kunde tale saadan, at det gamle blev nyt, genfødt i Barnets *Oprindelighed.*

Enhver, der har hørt Andersen, vil vide dette. Jeg mindes en Søndag, da han i Indledningen til sin Prædiken anførte de Ord: »Hvor to eller tre er forsamlede om mit Navn, der er jeg midt iblandt dem.« Saa standsede han et Øjeblik — saadan som han for det meste gjorde, naar noget skønt gik op inde i hans Sjæl — og fortsatte saa: »Ja men det er jo virkelig ogsaa saaledes, vor Herre, Jesus Kristus, han staar i dette Øjeblik lyslevende blandt os.« Selve Ordene, efter deres Begrebsside, kan gengives her, paa det døde Stykke Papir, men ikke det personlighedsfyldte i dem, ikke deres vidunderlige Tilforladelighed, der kaldte det Gensvar frem inde i den hørendes Sjæl: »Ja, men du har jo Ret, Jesus Kristus staar virkelig i dette Øjeblik midt iblandt os.«

Ordets Tilforladelighed har sin Rod i Sindets *Ægthed*, den sjælelige Tilstand i hvilken der intet tilfantaseret er, intet tillavet i Følelsen, intet Selvbedrag. Ja, Ægthed det er Livets Brød. Derfor var der ogsaa Næring i gamle Provst Andersens Ord. —

Andersen var »Grundtvigianer« — i bedste Forstand, for han blev aldrig en Eftersnakker. Han var i Slægt med den Grundtvigske Bevægelse blandt andet ved sin Skyhed for at være *paagaaende.* Afdøde Pastor Herman Monrad skelnede, ved en bestemt Lejlighed, mellem dem for hvem Menneskesjælen nærmest er et *Staaltraade*-Værk, og dem for hvem den snarere er et *Støvtraade*-Værk. Folk af den førstnævnte Støbning tager haandfast paa alle sjælelige Rørelser, menneskelige som kristelige, de andre tager med lempelig og nænsom Haand paa de fine Støvtraade. Præster af Staaltraade-Arten vil i

Regelen lettest faa Tag i en Storstads Befolkning, baade i de »højere« Lag (de blaserede) og i de »lavere« (de tykhudede). Andersen glemte i sin Forkyndelse aldrig, at Menneskesjælen er et fint og skørt Støvtraade-Værk, og derfor blev han heller ikke en Hovedstadsprædikant, der kunde samle de store Skarer om sin Prædikestol. Han missionerede nok paa sin Vis; men han egnede sig nu engang ikke til at staa paa en Talerstol i Søndermarken ved et stort Missionsmøde.

Var Ægthed hans Forkyndelses indre Mærke, saa var *Jævnhed* dens ydre. Han, den stuelærde Mand, der som Skribent regnedes blandt de »sværtbevæbnede«, ikke blot hvad angik Indholdet, men ogsaa Formen, han var, eller blev det i alt Fald i sin Vartov-Tid, en af de jævneste danske Prædikanter. Hans Form var saa fri, at den maaske forekom nogle løs. Men dette ubundne blev mere og mere en Livsbetingelse for Ægtheden i hans Forkyndelse: han kunde ikke være fuldt ud sig selv, hvis Vejen var uvægerligt afsluttet, hvis den skulde tilbagelægges i et ensartet Tempo, uden Standsninger der hvor Kilder pibled frem. Der maatte være Plads for Tanker, han ikke havde tænkt paa at indbyde, men som kom af sig selv, maaske snarere efter Paabud fra højere Steder. Derfor sørgede man ogsaa for, at hans Prædikener blev stenograferede. —

Barnet i ham naaede mere og mere at gennemstraale det ydre. Hans Ansigt havde ikke det 20. Aarhundredes Stempel paa sig; det kunde snarere minde om det 16. Aarhundredes Mænd. Desto lettere var det for Barnet at forme disse ydre Træk. Skønnest var de, naar han stod for Alteret og Skæret fra Alterlysene faldt hen over dem. Man maatte da tænke paa Ordene »et forklaret Aasyn«. Saaledes vil han blive gemt i Mindet.

Gud glæde hans Sjæl i Himmerig!

Retsdemokrati.

Medens de store troligt fortsætter Krigens Traditioner ved at bygge videre paa Magtstaten; medens Sejrherrernes Repræsentanter udvider Magtomraadet til et Statsforbund, der falskelig betegnes som Folkenes, og de overvundne Folk kæmper indbyrdes om Stumperne af de havarerede Statsmaskiner, er der, ganske stille, her i Norden, særlig i Danmark, vokset en Bevægelse frem, som kaster alt det til Side, der strides om, og, i god Samklang med vor fredelige Udvikling, sætter *Retten* paa Magtens Plads.

Endnu medens vore Partipolitikere, bundne som de er til det parlamentariske Hjul, strides om Magten i Staten, er der i Folket vokset en Bølge af *Retfærdskrav*, der ikke lader sig stemme tilbage ved nok saa mange humane Velgørenhedslove.

Det er næsten som om det paa en Gang er gaaet op for alle, at *Ret* er »ikke et i Dag, i Gaar, og noget andet om et Aar«, saaledes som Politikere og Nationaløkonomer har forsøgt at lære os, men at der virkelig gives evige, uforanderlige Naturlove for Samfundslivet, og at alene disses Overholdelse, d. v. s. Retfærdighed, kan sikre et menneskeligt Samfunds Bestaaen.

Bevægelsen har Kilder i Grundtvigs Frihedstanker. Den frie, folkelige Oplysning har givet saadanne Vilkaar, at Kendskab til Livet og dets Love har kunnet udvikle sig og har modnet det trefoldige Krav om aandelig, politisk og økonomisk Frihed. Ved det grundtvigske, personlige, frie Forhold til Kirke og Skole har vort Folk — eller store Dele af det — opnaaet omtrent at gøre sig fri fri for Autoriteternes Indblanding i det Liv, der i egentligst Forstand maa kaldes privat. Men den aandelige Frihed, der er opnaaet, trues stadig, og det gøres vanskeligere for videre Kredse at faa Del i den, paa Grund af Statens om sig gribende Indblanden i alle Forhold og paa Grund af økonomisk Ufrihed hos det store Flertal. Ikke mindst af den Grund er Kravene om politisk og økonomisk Frihed saa nøje forbundne med det første, og især stærkt og vedholdende fremsat i de mest vaagne Kredse.

I Modsætning til det socialdemokratiske Velfærdskrav, der gaar ud paa at forsikre alle mod Følgerne af Dumhed, Sløjhed og Samfundsuret — ved at tvinge Kundskaber i alle og sikre alle Livets Ophold — samles de retsdemokratiske Idealer i det Maal at skaffe ethvert Menneske fri Adgang til sin egen Personligheds

Udvikling og det fulde. Udbytte af sit Arbejde ved at sikre alles Ret til Landet. Enhver har Ret til sig selv, og alle har lige Ret til Plads paa Jorden.

Hvorledes den personlige Frihed og de lige Vilkaar bedst værnes, hvorledes *Retsstaten* skal udformes i sine Enkeltheder, kan ikke afgøres en Gang for alle. Dr. Severin Christensen har i sin Bog: »Retsstaten«, der har gjort hans Navn verdenskendt, givet vor Slægt en udmærket Rettesnor. Men det maa være saaledes, at enhver Slægt til enhver Tid selv kan bestemme for sig, og dertil kræves politiske Styreformer, der fremmer Samarbejde og tillader enhver i fuld Frihed at følge sin Overbevisning. — Parlamentarismen, der har sine Rødder dybt i Magtstaten, er ude af Stand til at tjene et frit Folk som Styreredskab. Den er en Kampmetode, bygget paa Klassedeling i Folket, hvilende paa den længst fallerede Idé, at man kan foreskrive et Samfund Love, der udformes ved Overenskomster — Kompromisser mellem Magt- og Interessefaktorer. Om ikke det staar helt klart for Folk, hvorfor de føler sig skuffede af den almindelige Valgrets Resultater, saa har dog vist de fleste en Fornemmelse af, at det nuværende Partistyre, hvor ingen har Ansvar, fordi alle dækker sig bag hemmelige Aftaler, hvor ethvert Parti ved Hjælp af sin købte Presse lefler for sin Kreds' privatøkonomiske Interesser og hvoraf det mest iøjnefaldende er nogle Føreres Kamp om personlig Magt og Indflydelse — at *dette* er ikke det folkelige Selvstyre, som Grundtvig indvarslede i »Mands Minde«, som flere Slægtled har arbejdet for af al Kraft, og som skulde bringe de bedste frem til at føre Folket videre.

Og dog har vi her i Danmark de bedste Betingelser for at et Folkestyre lykkeligt kan gennemføres. I *Samstyre* og dets Metoder, som de er fremsat af Johan Pedersen, Aarhus, er der givet os de nødvendige Redskaber, endogsaa ved en Aarrækkes Samarbejde indenfor en Kreds af interesserede, saa fuldkomment udviklede og tildannede som det for Tiden er muligt. I fri Styreret, fri Stemmeret (Valgret) og fri Lønningsret har vi Midler til at faa de rette Folk til at arbejde for Samfundet, til at give dem Magt i Forhold til den Tillid de fortjener, uden at forflygtige eller fjerne Ansvaret, og til at gøre dem økonomisk frie og ubestikkelige. Og vi har tilmed en Metode, hvorefter vi til enhver Tid kan bestemme, hvad der *skal* være Fællesskabets Anliggender og hvad vi selv vil raade for, privat eller i frivillig Sammenslutning med ligesindede. I Kvalitetsmetoden har vi den fineste Afstemningsmaade, hvorved en Forsamling kan udfinde den fælles Vilje. Sagkyndige paa det politiske Omraade, der er bleven bekendt med disse Styreformer, erklærer, at intet Folk kan have mere fuldkomne Redskaber til sin Raadighed.

Dersom der da virkelig er en fælles Vilje i vort Folk til at gøre Ret og Skel, saa er der netop nu i Tiden enestaaende Lejlighed til at føre den Vilje ud og gøre den gældende. De politiske (parlamentariske) Hindringer, som mange er tilbøjelige til at give op for, vil kunne bringes til at fordampe, som Dug for Solen, naar et Folks Vilje ytrer sig.

Og det er et stort Spørgsmaal om vi faar Lov til at fortsætte vor fredelige Udvikling, om noget saadant ikke sker. Gennem mange Aars politiske Forsømmelighed er der ogsaa herhjemme udklækket en samfundsopløsende Stand, der ikke giver Udlandets Bolcheviker, Spartacister og hvad de ellers kalder sig, meget efter. Større og større Skarer er — dels med, men navnlig uden egen Skyld — kommen paa den forkerte Side af Samfundets Balancestreg — der, hvor man modtager Hjælp, fordi man ikke kan klare sig selv. Samfundets Institutioner og Staten har søgt at skadesløsholde de uskyldigt ramte. Men med Pengehjælp kan man dog ikke skadesløsholde en eneste for Tabet af Selvstændighedsfølelsen, for Savnet af Udsigt til — eller blot Haab om — bedre Vilkaar i Fremtiden. Og et haabløst Proletariat, hvis Krav til Samfundet selvfølgelig vokser i samme Forhold som Tilliden til egen Evne svinder, har intet at tabe, men alt at vinde ved en Omvæltning. Det har jo ogsaa været forsøgt, hvem ved, hvor nær det har været ved at lykkes de desperate Skarer her i Hovedstaden at faa Soldaterne til at gøre fælles Sag med dem, sætte sig i Besiddelse af Vaaben og med Magt indtage Regeringens Sæde? Vi kan jo gærne se bort fra disse stadigt voksende, elendige og haabløse Friskarer. Hvad formaar de vel? Intet, uden at ødelægge, som de selv er bleven ødelagt. Men *efter* Katastrofen

og dens Hærgninger er det ikke saa let at komme tilbage til det Udgangspunkt, som vi nu har for det danske Folks sejrrige og fredelige Overgang til et Retsdemokrati.

Udgangspunktet, det hvori den fælles Folkevilje synes at samle sig nu, er da Erkendelsen af, at det er Retfærdighed og ikke Naadsensbrød vi skylder og fordrer. Den mærkelige Omstændighed, at alle Partier, lige fra de konservative til »Klassekampen«s Syndikalister — hvert tvunget af Folkestemningen indenfor sin Kreds — har taget »Jordspørgsmaalet« op, peger ogsaa tydeligt nok paa, hvorledes man tænker sig at Retfærdigheden sker Fyldest. Adgang til Jord betyder Adgang til selvstændigt Udkomme, betyder Valget mellem at skaffe sig det direkte eller ved Arbejde for andre, — betyder derfor, at man ikke behøver at lade sig udbytte, men at Evnerne og Kræfterne har friere Spillerum. Det er ikke et Landbospørgsmaal, hvor det drejer sig om lidt Jord til Landarbejdere, saa de større Jordbrugere kan sikres Hjælp — det er selve *det sociale Spørgsmaal*, der nu maa løses ved at Folket bliver sit Fædrelands Grundejer — som, hvad allerede Grundtvig skrev, er dets Ret.

Dette kan ske uden Omvæltning ved at enhver blot indbetaler til det offentlige — de efter Samstyre valgte Udvalg — den aarlige Rente af den Plads paa Jorden, som enhver optager, d. v. s. hindrer andre i at bruge. De, der blot har en Lejlighed, altsaa er fælles med andre om Brugen af en Grund, betaler som hidtil til Grundejeren, der da blot indbetaler deres Andel sammen med de øvrige. Men al denne, hidtil privat opkrævede, Jordrente, kan kun paa retfærdig Vis overgaa til offentlig Eje, naar samtidig alle Skattekrav til de enkelte fra Samfundets Side ophører. Alle de, der virkelig er Brugere af og udnytter deres Jord eller Grund, og som derfor nu for Tiden bærer hele Skattebyrden, vil derved faa fuld Erstatning for Jordrenten, idet nemlig denne ogsaa udlignes paa alle dem, der nu ejer værdifuld Jord, som ikke udnyttes (Spekulationsgrunde, Luksusgaarde). Derved tvinges megen Jord i bedre Brug — ikke alene Landbrugsjord, men Bygrunde, til Afhjælpning af Boglignøden; der bliver Brug for de ledige Hænder — og Samfundet faar sit retmæssige Vederlag for den Plads, der endnu kan anvendes til Luksus.

Skulde der endelig være enkelte gamle — som nogle mener — der kun har Jordrente at leve af, og saaledes ikke faar fuld Erstatning gennem Skattefrihed, kunde der vel blive Raad til at overlade dem deres Andel i Jordrenten, lige saavel som der ved Pensionering maatte sørges for at holde Told- og andre Embedsmænd skadesløse. Et Retsdemokrati behøvede ikke at lade nogen enkelt lide Uret. Og deres Tal vilde være saa forsvindende i Forhold til alle dem, der nu maa hjælpes, fordi de lider Uret, tilmed vilde det efterhaanden svinde, medens de hjulpnes Tal nu vokser med rivende Hast.

Et Retsdemokrati som dette, der udspringer af aandelig Frihedstrang, betinges af Samstyre og indebærer fuldt, personligt Ansvar og Frihed tilligemed gennemført økonomisk Fællesskab om vort Lands naturlige Hjælpekilder, det er vort Folkelivs eneste Værn imod Hævnens og Lovbruddets Kræfter.

København, ³/₄ 1919.

Signe Bjørner.

En ny Salmebog.

En Del Valgmenighedskredse* har slaaet sig sammen om at udgive en ny Salmebog. Den er nu udkommet og indeholder 580 Salmer.

Den almindelige Salmebog (»S. for Kirke og Hjem«) har 675 Numre. De to Bøger er bleven til paa temmelig forskellig Maade og har derfor ogsaa et temmelig forskelligt Præg. Salmebog for Kirke og Hjem blev til gennem mangeaarige Forhandlinger mellem Mænd af forskellige Retninger; til sidst var det Bisperne, som havde Afgørelsen; dette var ikke til Gavn for Bogen; og den havde straks ved Udgivelsen et fattigt og karrigt Præg. Valgmenighedernes Salmebog gør ingen Fordringer paa at skulle tilfredsstille alle. Den er fremkommen ved at nogle væsentlig ligesindede Kredse har sagt: disse Salmer ynder vi, dem synger vi gerne, dem trykker vi derfor sammen i en Bog.

Dette viser sig ogsaa i Bogens Præg paa flere Maader.

Der er for det første meget lidt dødt Stof.

* Ubberup-Gjørlev Valgmenighed har ikke været med.

Der er ingen eller næsten ingen Salmer her, som ikke er i levende Brug. Og hvis nogle Salmer vil forekomme adskillige ukendte, er Forklaringen i Reglen den, at det er nye eller nylig fremdragne Salmer, som det er en Glæde at stifte Bekendtskab med. Man har ikke været belemret med Kompromis-hensyn; man har været fri for at tænke over, om hver Retning nu fik, hvad der passende tilkom den, eller om der nu var en passende talmæssig Balance mellem de forskellige Salmedigtere. Bogen har derfor et friskt og levende Præg.

Enkelte Gange har man haft to Former af en Salme at vælge imellem. Man har da undertiden valgt det fornuftige Standpunkt at tage begge Formerne med. Man træffer saaledes to Former af »Nu bede vi den Helligaand«, »Dig vandre vi saa gerne med«, »Amen raaber hver en Tunge«, og »Den yndigste Rose er funden«.

Men skønt man altsaa er fri for det kedelige Balancepræg, er der dog ingenlunde noget ensidigt Sektpræg ved denne Bog. Naturligvis er der flest Salmer af Grundtvig. Det var ikke godt andet, og dette er jo ogsaa Tilfældet med »Salmebog for Kirke og Hjem«. Men der er ogsaa et fyldigt Udvalg af Kingo og Brorson. I denne Henseende staar denne Bog over Grundtvigs »Festsalmer«. Og endelig træffer man en Del Navne, som slet ikke er med i »Salmebog for Kirke og Hjem«, f. E. V. Malling, J. Lindbæk, Maltesen, Gustav Jensen, Zak. Nielsen, A. Langsted, Nutzhorn, Blix og Jakob Knudsen.

Bogen er inddelt paa følgende Maade. Først en Række Salmer om Ordet og Troen, Daaben, Fadervor og Nadveren. Dernæst kommer Kirkeaarets Fester, Jul, Paaske og Pinse, kun et særligt Afsnit »Mellem Jul og Paaske«. Pinsen danner saa Overgangen til Bogens anden Del, der ordner sig om »Menigheden« og »Fællesskabet«, »Kirkens Trøst«, »Syndernes Forladelse«, »De troendes Kamp og Sejr« og »Kødets Opstandelse«. Til sidst følger nogle Morgen- og Aftensange, Bryllupssange, tre Sange om »Fædrelandet« og nogle »aandelige Sange«.

Bogen er altsaa ikke inddelt efter Kirkeaarets Helligdage, heller ikke efter den kristelige Læres Indhold, men snarere efter Menighedens Grundtanker; man kunde gerne give det hele tre Hovedoverskrifter: Menighedens Grund, Menighedens Fester, Menighedens Liv. Saaledes forstaar jeg i hvert Fald Bogens Ordning. Og jeg finder den sund og god.

Jeg gør nu opmærksom paa nogle Mangler ved Bogen! nogle er rene Uagtsomhedsfejl, som Bogens Brugere selv kan rette med en Blyant. Andre er der maaske forskellige Meninger om.

Jeg mener, at Indholdsfortegnelsen i en saadan Bog enten skal staa allerførst eller allersidst; det er mest praktisk; her har den den næstsidste Plads, idet Forfatterlisten kommer til allersidst. — Selve Forfatterlisten er ved en Fejltagelse, som Udgiverne selv beklager, ikke bleven underkastet det sidste Eftersyn; den indeholder derfor en Del Trykfejl. Jeg henstiller, at den ved en ny Udgave bliver gjort en Del fyldigere, saaledes at den kommer til at indeholde Oplysninger om de enkelte Salmers Tid og Oprindelse; Plads dertil kunde vindes ved at udelade de aandelige Sange.

Af ligefremme Fejl nævner jeg følgende: I Nr. 459 »De, som med Taarer saa, med Frydesang skal høste« staar der »Fryd« for »Frydesang«; Salmen kan ikke synges, hvis ikke Fejlen rettes. I Nr. 448, første Vers, næstsidste Linje staar »i Tro« i Stedet for »i Tide«; ret det snarest! I Nr. 282 staar der »der kimes til Højtid i Taarne«, det skal være »fra Taarne«. I Nr. 97 staar der: »Synger mod os, I Bølger blaa«; det skal være »med os«; for Resten vilde jeg helst udelade tre af denne Salmes Vers. Nr. 257, sidste Vers: »Frelserens« i Stedet for »Frelseren«. Nr. 348: »herlig« i Stedet for »hellig«. I Nr. 190 staar der »godt og ondt og Lys og Mørke« i Stedet for »i Lys og Mørke«. I Nr. 175, sidste Vers staar der »Der trækker vi Vod paa Herrens Bud«, det skal være: »Der trækker Vod vi paa Herrens Bud«; Verset er ikke til at synge, hvis det ikke rettes; i Parenthes bemærket, der er en herlig Melodi af Carl Nielsen. I Nr. 382 staar der: »Let det bliver dog at glemme«; det skal være: »Dog, det bliver let at glemme«. Ved Nr. 174: »Det er et Under paa Verdens Ø«, hedder det, at Melodien er »Det lakker nu ad Aften brat«; den er ganske umulig til denne Salme. Nr. 205, »Mig lyster nu at træde«, som handler om Jesu Daab, er anbragt mellem Paaskesalmerne.

I det hele er den Grundsætning fulgt, at Forfatterens egen Form skal bruges. Men der findes

underlige Afvigelser. Hvorfor er der i »Her vil ties« indsat to Linjer, som ikke er af Brorson? Hvorfor har man i »Nu falmer Skoven« ikke brugt det oprindelige »Nu Storken flyver over Strand, ham følger viltre Svaler«? Hvorfor har man i samme Salme ikke Grundtvigs Form af sidste Vers? Hvorfor har man i Nr. 268 forandret »til vi blir ny fra Top til Taa!« til »Gør du vor hele Skabning ny«? Hvorfor har man i Salmen »Tør end nogen ihukomme —«, sidste Vers sat »vort lave Hus« i Stedet for Grundtvigs »vort Bondehus«? Hvis man ikke syntes om dette, kunde man have brugt »vort Fattighus« eller »det snævre Hus«, som Grundtvig selv har i andre Opskrifter af Salmen.

Der kan jo altid disputeres, om det og det Vers i en Salme skal tages med eller ikke. Men jeg vilde dog henstille, at man i Bryllupssalmen »Glæderig og underfuld —« medtog følgende skønne Vers, som ret gør det tydeligt, at her synges om to elskende:

»Evas Datter, Adams Søn,
vokser op i Øst og Vest,
drømmer ej derom i Løn,
de hinanden huge bedst,
mærke, naar de mødes, dog,
klart er Kærlighedens Sprog.«

Dog er det ikke min Mening, at vi skal være slavisk bundne til Digteren. Vi maa her tage, hvad vi kan bruge, og lade det andet ligge. Jeg nævner et Eksempel. I Salmen »Paaske vi holde«, som er en Oversættelse (af Grundtvig) fra Latin, hedder det i næstsidste Vers »— men ak, desværre ej faa til Doms kun opstaa«. Det ligger vel nærmest at forstaa disse Linjer som en afgjort Fastslaaen af, at et stort Antal Mennesker gaar evig fortabt. Jeg tror nu, at en saadan Fastslaaen er ugørlig. Men selv om den var mulig, hvordan kunde man saa synge derom? Sidde roligt i en Kirke og synge om en Gru, der er saa stor, at intet Menneske kan gennemføre Tanken derom? Hvis Salmen skal reddes, maa dette Vers udelades.

Jeg har altsaa nogle Anker imod Bogen. Men alt dette er Enkeltheder, og alt dette kan rettes. Bogen er et Vidnesbyrd om, at der er Liv i Salmesangen i Danmark, og det forekommer mig, at man kan være bedre tjent med denne Salmebog end med den almindelig brugte. Endelig betegner den et godt Greb ind i Grundtvigs store Forraad, og det vil nok gaa saadan, at adskillige af de lidet kendte Salmer i denne Bog vil brede sig fra den ud i videre Kredse. Næste Gang kan der saa gribes endnu dybere.

Carl Koch.

Afslutning.

I.
Ordination og Præsteløfte.

Jeg vedgaar, at Hr. Pastor Brücker har været en meget tidlig udviklet ung Mand. Allerede i Tyveaarsalderen havde han — efter eget Udsagn — »haft Lejlighed til paa nærmeste Hold at se de Autoriteter, som hedder Penge-, Stands-, Fødselsaristokrati, Embedsstand, deriblandt den højeste Gejstlighed«, og havde tabt hele Respekten for dem. Dertil er intet at sige, man maa tro en Mand paa hans Ord. Der er dog et og andet, som vækker min Forundring. Selv nu, da Pastor Brücker er meget ældre, kniber det lidt med Ophøjetheden — i hvert Fald paa et enkelt Punkt. Naar Hr. Pastoren skal forsvare sit Forhold til Ordinationen og Præsteløftet, troner han ikke længere op over det Hele i ophøjet, ensom Majestæt, men kryber nok saa »pænt« bag »de andre« indenfor »Gejstligheden«, som i Tidens Løb har aflagt de samme Løfter som han. At de af dem, det var Alvor for — f. Eks. Grundtvig, — gjorde det med et helt andet Sind, at de ikke var nær saa ophøjede over det Hele, har i Hr. Pastor Brückers Øjne intet at sige.

Hr. Pastoren var — efter hans egne Ord — klar over, at han aldeles ikke følte sig som staaende »for den alvidende Guds Aasyn«, da han sagde Ja til det Løfte, Biskoppen afkrævede ham; naar dette var Tilfældet, forekommer det mig, at han burde have svaret: Deres Højærværdighed, dette kan jeg virkelig ikke svare Ja til »for den alvidende Guds Aasyn«, for jeg føler mig slet ikke som staaende for hans Aasyn, ja — hvad mere er —, naar jeg skal være ærlig, har jeg en Følelse af, at der slet ikke kan eller bør være Tale om sligt ved denne Lejlighed. Jeg er saa naiv at mene, at havde Hr. Pastor

Brücker svaret saaledes, havde han talt Sandhed; nu var han »pæn« og svarede Ja til noget, som for ham personlig var usandt og opstyltet.

Ak ja —, hvor maa man bøde haardt for, at man er født som et Almuesbarn; nu er jeg op imod de syvti — Støvets Aar — og endda saa naiv at gaa ud fra, at Guds Navn bør være et Menneske helligt, ogsaa naar det møder en i en Mands Mund, der staar som Repræsentant for den borgerlige Indretning, som hedder Folkekirken.

Hr. Pastor Brücker var, — allerede da han var 27 Aar, højt ophøjet over sligt; han tænkte bare paa den »Skare fede, magre, klamme, tørre, varme eller kolde Hænder«, de tilstedeværende, ornatklædte Præster lagde paa hans Hoved, og følte sig fristet til at give dem »et ordentlig Klask«, — men bevares, — han gjorde det ikke, han var »pæn« —, det vil sige udvendig — indvendig var det saa som saa; det er maaske ikke »pænt«, men jeg fristes til at sige, at han midt i al denne »Fandenivoldskhed« var »tam«, lige saa tam, som han er nu, naar han stiger ned fra sin Ophøjethed og dækker sig bag »de andre«.

Disse »andre« var ikke nær saa ophøjede og tidligt udviklede som Hr. Pastor Brücker; de havde ikke som han Følelsen af, at det Hele var »opstyltet«, og at det var Menighedens helligste Ord og Navne, der blev brugte til at opstylte det med. Grundtvig f. Eks., den naive Fyr, følte ikke det allermindste i den Retning. Hr. Pastor Brücker — hvem ved — har maaske Æren af at være den første Præst, der under sin Ordination har knælet ned med saadanne Følelser; — naa nogle skal være Banebrydere, men Adel forpligter. Naar Pastor Brücker var saa fremmelig i sine Følelser, havde det saa ikke været rigtigt, at han i Steden for at være »pæn« rent ud havde sagt: Jeg vil ikke være med til at tage Guds Navn forfængeligt ved at bruge det til noget, som jeg er klar over er opstyltet. Det sagde Hr. Brücker ikke, han var »pæn«.

Hr. Pastor Brücker hentyder til vort Møde i Paris i 1884. Den Krise, jeg den Gang var paa Veje til at komme ind i, og som førte til, at jeg en Tid ophørte at være Præst, kender Hr. Pastoren lidet eller intet til; dertil var vort Møde den Gang altfor flygtigt.

Hr. Pastor Brücker synes at gaa ud fra, at Ordinations- og Præsteløftet er Løfter givne til Gud, og at en Præst derfor aldrig kan blive løst fra dem, selv om han gaar ud af Folkekirken. Det er fuldstændig hen i Vejret. Det er Løfter, som — for Guds Aasyn — gives til Biskoppen, der staar som Folkekirkens Repræsentant. I det Øjeblik en Præst træder ud af Folkekirken, er han derfor løst fra dem.

Morten Larsen.

p. t. Liselund, den 1. April 1919.

Fred. Nørgaard: Rigsdagsmand H. P. Hanssen.

(Gyldendalske boghandel).

Det hører vel nok til sjældenhederne, at der skrives en bog om en mand, som endnu står i sin fulde arbejdskraft; men H. P. Hanssen indtager jo så sjælden en plads i dansk folkearbejde, at dette helt berettiger bogens fremkomst. Det kan jo også være ligemeget, enten der skrives alenlange artikler i tidsskrifter, eller de udgives særskilt. Det er ikke alene de bemærkninger, der er skrevet om ham selv og hans slægt, der vil interessere; men især fortællingen om hans store uegennyttige arbejde i danskhedens tjæneste vil fængsle læserne gennem alle bogens blade. H. P. Hanssen-Nørremølle har jo alt i mange år indtaget en ledende stilling og haft en gennemgribende indflydelse i den sønderjydske folkekamp, så det, der fortælles om ham, bliver tillige et stykke nutidshistorie, og for mange læsere vil det være godt og nyttigt at få kendskab til det arbejde, der er gået forud for det vidunderlige æventyr, vi nu snart skal opleve, at der lægges en provins ind til gamle Danmarks rige. H. P. Hanssens offentlige virksomhed i alle vigtige sager er godt fremstillet og behandlet, og der er medtaget en del aktstykker af historisk interesse. Fremstillingen er en fast historisk fortælling og især grundig. Måske dog noget for tørt fortalt. I Gustav Johannsens tid er der så mange oplivende træk. Folk i almindelighed opfatter vel nærmest H. P. H. som en faglig, saglig, nøgtern alvorspolitiker, der ikke er til at spøge med. Dette er dog ikke rigtigt. Han er netop en mand med et stærkt humør,

og ligesom i Gustav Johannsens tid er der også i H. P. Hanssens lange virketid forefalden mange oplivende træk og episoder, der vilde have virket velgørende i en bog som denne. Det humoristiske — eller rettere det store humør har altid været et fremtrædende element i hans og folkets liv dernede gennem alle årene.

Nogen gnidning har der altid været mellem redaktør Jessen og H. P. Hanssen. Det er omtalt i bogen, men som det synes for nærværende tid vel udførligt. Nogen egentlig hindring for sagens fremgang og folkelivets udvikling afstedkom modsætningen nemlig ikke. Reelt har det ikke virket særlig hæmmende, kun som en trættende personlig indvirkning. Nogen modsætning i rækkerne har der været, og det er der også endnu; men det er jo ikke så sært, at den kommer frem nu, ti i disse dage vil alle såvel i Sønderjylland som Danmark være herrer i den slesvigske sag — og de sætter sig alle til hest og rider til Ribe og lader sig klæder skære. Men jeg håber, at det vil gå denne gang, ligesom det altid er gået, når der stemmes, at det går efter en snor — nationalt »og efter folkerettens forskrifter«. De danske slesvigere er for tiden ikke repræsenteret i nogen stat; men H. P. Hanssen er endnu den hjemlige fører og har i den senere tid ført sin sag frem i ikke mindre end fire evropæiske hovedstæder. Han kan se tilbage på sin virksomhed med sindsro, og redaktør Jessens store fortjænester er forlængst fastslået og anerkendt af alle. En senere tids historie kan fornøje sig med at oprede forholdet imellem dem, hvis det er nødvendigt. — Bogen er forsynet med enkelte billeder De to fotografier fra H. P. H.'s højskoletid falder noget uden for rammen; derimod er billedet fra hans Leipzigtid særdeles nydeligt og karakteristisk. Bogen om H. P. Hanssen-Nørremølle må købes straks og læses med det samme.

Tiden skrider fremad, afstemningen står for døren, Slesvigs kårne mand må man lære at kende, og hertil er Nørgaards bog en udmærket hjælp. Den fortjæner udbredelse. I bogens blade vil læserne finde efterretning om hans hjemstavn, slægt, barndom, uddannelse, hans virksomhed som sekretær i vælgerforeningen, arbejdet i den prøjsiske landdag og tyske rigsdag. Man møder ham på talerstole i Slesvig, Danmark og sidst ved det store folkemøde i Åbenrå; men hans største dag var den 23. oktober 1918, da han rejste sig fra sin plads i den tyske rigsdag og krævede Nordslesvig løst fra det tyske rige i henhold til § 5. Slutningsstykket er særdeles smukt skrevet.

P. A.

TIL SØNDERJYDERNE.

Mel: Udi de dybe Dale for Norden under Ø.

Igennem Tider lange vi Sønderjylland saa
bag Lillebæltets Vande i Langsynsdæmring staa.
Der fløj saa tit vor Tanke hen fra hjemlig Hverdagsfærd,
thi der blev stridt en Kæmpestrid i Aandens høje Skær.

Og naar et Bud os naa'de om hine Kæmpers Kaar,
vi saa en adlet Ungdom i Lejr for Nordens Gaard,
en Ynglinghær i Plader klædt hos fromme Kvinder stod,
de var vort lyse Bolværk mod en vild og farlig Flod.

Men naar os selv vi maalte med vore Brødres Maal,
med Blikket fast og modigt, med Viljens rene Staal,
med deres vangne Kærlighed til Dansk i Mund og Bog,
da bluedes vi dybt derved som Peblingen i Krog.

Dog gav det Trøst i Skammen og Rejsning til vort Mod
at I har Styrken hentet udaf vor fælles Rod;
af rene, dybe Kilders Væld hos Folk og Menighed
I lærte os at drage Kraften op i sidste Led.

Og da bag lukte Strande i Slesvigs tusind Hjem
hvert modigt Hjerte sænktes i Sorgens dybe Gem,
mens Kvinder Hjemmet løfted under Verdensmulmets Vægt
og elsked op i Sorgens Vraa den næste Helteslægt;

da gav I rigest Vidne om Folkesjælens Kraft;
I har fra Tyras Dage ej større Prøve haft.
Og stiger for vort Fædreland nu Lykkens Dag paany,
af Sønderjyder tændtes den i Stjerners kolde Gry.

A. J. Pedersen.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Den store Skolekommission.

Til den store Skolekommission er der nu udpeget Medlemmer. Undervisningsministeren har udnævnt 9, Rigsdagen 16 Medlemmer. Ministeren har indsat Repræsentanter for Folkeskolen, for Statsskolen og for forskellige Privatskoler, men ikke for Friskolerne paa Landet. Rigsdagen har dog sørget for, at Friskolerne ikke er blevet uden Repræsentation. Venstre, der udpegede 6 Medlemmer, har indvalgt de to gamle Friskolemænd Kl. Berntsen og Jørgen Pedersen, desuden Jacob Appel, der var Friskolens Repræsentant i Kommissionen af 1909 om Skolens Tilsyn. Og det radikale Venstre, der ialt valgte 3, har indsat Johs. Fog-Petersen, der er Medlem af Friskoleforeningens særlige Udvalg (se »Højskolebladet« Nr. 6).

Det ses, at Statens Folkeskole-Konsulent, Professor N. A. Larsen, ikke har faaet Sæde i Kommissionen, og at ikke en eneste Seminarieforstander er kommet med. Naar man tænker paa, hvilke betydelige Skolemænd der for Tiden sidder som Seminarieforstandere omkring i Landet, føles det som en Mangel, at ingen af dem faar Plads i Kommissionen.

Om der derimod er Grund til at beklage, at Prof. N. A. Larsen ikke er blevet Medlem, skal vi lade være usagt. Prof. Larsen hører ikke til den fri Skoles Venner, og vi har for saa vidt ingen Grund haft til at ønske ham Plads i Kommissionen. Vi venter os mere af hans Forgænger som Forstander i Jælling, Biskop Sørensen. Det vilde dog vist være urigtigt at antage, at Prof. L. som Kommissionsmedlem vilde have lagt Sten paa Friskolernes Vej. Vi kunde tænke os, at han, om han var kommet med, vilde være blevet en Mægler mellem de meget forskellige Anskuelser, der findes inden for Kommissionen. Om man saa skulde ønske en saadan mæglende Kraft ind i Kommissionen, er et andet Spørgsmaal.

Kommissionen, som den nu er sammensat, frembyder unægtelig et broget Billede med sine Repræsentanter for de forskelligste Aandsretninger: fra Oscar Andersen til Vilh. Rasmussen. Udsigten til, at det, som var Kommissionens Arbejdsprogram: Samlet Drøftelse af Skolevæsenet i dets Helhed, skal blive udført i Programmets Aand, synes ikke overvældende stor. Medlemslistens Navne peger ikke alle netop frem mod »Samling« og »Helhed«.

Dog vi skal ikke spaa, — hverken Lykke eller Ulykke. Kun ét kan, efter at Folketingsmand K. M. Klausen er udnævnt til Formand, siges med Sikkerhed: at Spørgsmaalet om Eftermiddagsskoler for Overgangsalderen vil blive et Forgrundsspørgsmaal ved de forestaaende Forhandlinger.

Kommissionen vil, om den ikke allerede er traadt sammen, med det allerførste begynde Arbejdet. Det bør følges med Opmærksomhed.

Katolikerne og Højskolen.

I Tiden fra 1. Januar til midt i Marts er der gjort Forsøg paa at udgive et katolsk Ungdomsblad. Bladet, der hed »Katolsk Ungdom« bar Præg af at blive ledet baade med Alvor og Idealitet. At der her i Landet ikke var Jordbund for et katolsk Ungdomsblad, kan man dog ikke undres over, navnlig ikke under de nuværende for al Bladvirksomhed ugunstige Forhold. Den 15. Marts udkom Bladets sidste Nummer.

Det er en kendt Sag, at der længe i katolske Kredse her i Landet har været stærke Dragelser mod Folkehøjskolen. Navnlig var afdøde *Mogens Ballin* stærkt optaget af Højskoletanken. Baade søgte han Forbindelse med Folkehøjskolen, især med Roskilde Højskole, og han arbejdede paa at faa oprettet en katolsk Højskole. Der synes blandt Katolikerne at være en lille Forskel i Opfattelsen af Katolikernes Forhold til Højskolen. Det er kommet frem i nogle af Artiklerne i »Katolsk Ungdom«.

En Søn af Mogens Ballin, Hr. Jan Ballin, giver en Skildring, der ikke er uden Varme, af en grundtvigsk Højskole. »Højskolen vil«, skriver Hr. B., »i Modsætning til alle andre Skoler snarere oplive end oplyse, den vil vække sine Elever og aabne deres Øjne for Livets største Værdier og Livets Skønhed, den vil gøre dem til lykkelige Mennesker og Personligheder og samtidig bibringe dem nogen Oplysning.« Det fremgaar af hele Artiklen, at Hr. Ballin gerne vil have de unge Katolikker i Forbindelse med Folkehøjskolen, især for Historieundervisningens Skyld, som han med Rette hævder er Tyngdepunktet i Folkehøjskolen. Men — »Fuldt Udbytte af Historien vil *vor* Ungdom først faa, naar vi kan aabne vor egen Skole. Unge Katolikker bør nemlig efter min Mening og min Erfaring ikke uden videre tage paa Højskole, naar de ikke véd ret god Besked med deres egen Livsanskuelse, da det dels kan være meget farligt for deres Religion, der er en for kostbar Perle til at udsættes for enhver Styrkeprøve, og dels er det ikke absolut godt kun at se Historien gennem en protestantisk Personligheds Briller.«

Bladets Redaktionssekretær, Hr. Vøhtz, har ikke fundet denne dog uforbeholdne Bøjning for Autoriteten tilstrækkelig betryggende. Redaktionssekretæren knytter en højtidelig Advarsel til Hr. B.s Artikel. Som Regel maa det »paa det indstændigste« fraraades den katolske Ungdom, især de unge Piger, at tage paa grundtvigske Højskoler. I hvert Fald maa »de unge Katoliker med Højskolelængsler«, før de beslutter sig til et Højskolebesøg, tale indgaaende med deres Skriftefader derom, og opgive Besøget, hvis han fraraader det.

Her rejser Kirkens Autoritetsmur sig i hele sin mørke Vælde, og man har vanskeligt ved at tro, at »unge Katoliker med Højskolelængsler« kan undgaa at faa Kvælningsfornemmelser.

Et Vidnesbyrd om at dette da ogsaa har været Tilfældet med en enkelt ung Katolik er et Brev, som er optaget i Bladets sidste Nummer, med Overskriften: »Kære katholske Kammerater« og undertegnet Ingeborg Raaschou. Det hedder her:

»For at I nu ikke skal se Højskolen i et saa mørkt Skær, vil jeg fortælle blot lidt om, hvad Højskolen var for

mig og mine Kammerater, og hvad vi fik der ude i de tre Maaneder, vi var der; jeg taler her om Roskilde Højskole; det er den, jeg har været paa, og den kender jeg.

Det er da min Tro, at hvis man følger, hvad der læres, saa gaar man ikke meget fejl; for jeg har endnu ikke været i noget Hjem (og *det* var Højskolen for os unge), hvor der hver Dag blev lagt saa megen Vægt paa Sandheden og det at være af Sandhed som netop der. Det kom ikke mindst frem i de saakaldte Samtaletimer .... vi talte om Kirke, om Skole, Hjem, Politik, Krig og Fred; og det var ikke saaledes, at man søgte at paatvinge os en bestemt Mening; .... det drejede sig om, at enhver for sig selv fik sit Standpunkt klaret, saa det blev sandt, rigtig personlig sandt.« Alligevel ønsker Frk. Raaschou, at Katolikerne maa faa deres egen Skole, og hun vil da »prøve at komme paa Højskole en Gang til«.

Overfor dette friske Stormløb maa der ikke mindre end to redaktionelle Efterskrifter til for at faa Autoritetsmuren sikret.

Bladets Redaktør, Pastor Günther, slaar fast, at »for at finde Sandhed og Sandhedskærlighed behøver vi ikke at ty til den grundtvigske Højskole«. »Ens Standpunkt bliver ikke »sandt«, fordi man faar det klaret. Klare og klarede Standpunkter er ikke sjælden grundforkerte. Naar vi Katholiker iøvrigt taler om Sandhed, mener vi Erkendelsens Tilpasning til *objektiv* Virkelighed; »personlig« Sandhed er et lidt farligt Begreb.«

Og Hr. Redaktionssekretær Vøhtz, der indrømmer, at hans Højskoleophold hører til hans skønneste Ungdomsminder, gentager og forstærker sin Advarsel. Han anfører en Række formentlig farlige Udtalelser af grundtvigske Højskolemænd og Præster, deriblandt, at en Højskoleforstander under Arboe Rasmussen-Striden skulde have udtalt, »at Vor Herres underfulde Fødsel var »teologiske Subtiliteter«, intet kristent Menneske behøvede at bryde sig om«. (Dette synes urigtigt — alene af sproglige Grunde. Skulde det ikke være om visse teologiske *Forklaringer* af Vor Herres underfulde Fødsel, Betegnelsen »teologiske Subtiliteter« blev brugt?) Og til sidst fastslaar Hr. Vøhtz: ... »vi skulle rette os efter Sandheden, ikke Sandheden efter os«.

Teoretisk synes denne Sætning noget dunkel i dette Tilfælde, hvor Talen er om Højskolen. Der er jo forskellige Opfattelser af Højskolen, og det kunde vel være, at der var lige saa megen Sandhed f. Eks. i Frk. Raaschous Opfattelse som i Hr. Vøhtz's. Men praktisk er Sætningen tydelig nok. Den betyder, at de, der sidder inde med den kirkelige Magt i det katolske Samfund her i Landet, ogsaa sidder inde med »Sandheden«, og at de derfor alene véd, hvorledes Højskolen sandt og rigtigt skal bedømmes. Og derefter har Frk. Raaschou og alle andre Katolikker med Selvstændighedsnykker værsaagod at rette sig.

H. S.

De sønderjydske Foreningers Fest for Krigsfangerne.

Blandt de mange Fester for Sønderjyderne, der i de sidste Uger har lyst op i København fortjener ovennævnte at bemærkes, baade fordi de sønderjydske Foreninger gennem de mange Aar er dem, der særlig har holdt Ilden brændende for Sønderjylland midt i en Hovedstads Hvirvel af andre mere eller mindre overfladiske Interesser, og tillige fordi denne Fest bares oppe af en uforglemmelig Stemning, den som føles i et godt Hjem, naar længe savnede Børn træder ind ad Døren.

End ikke den pragtfulde March i »Tannhäuser« under det festlige Indtog paa Wartburg rummer en saadan Jubel som den forslidte og dog evig unge tapre Landsoldat, da den brusede fra Orkestret og fra over to Tusinde syngende Munde i det store flagsmykkede Cirkus, medens de tre Hundrede sønderjydske Krigsfanger fra Aurillac, alvorlige og beskedne, marcherede ind med Dannebrog paa Bryst og Arm og indtog deres Pladser foran Orkestret, ført af deres franske Ven, Professor Verrier. I mindst 10 Minutter lød bragende Klapsalver som Hagelbyger i Skovtoppe, og de der blev trætte af at klappe, viftede med Tørklæder. Det var al den gemte Følelse for dem, der saa længe stred og led for den danske Sag, som gav sig Luft i denne mægtige Bølge af Hyldest, der skyllede ned over den kække, unge Skare.

»Sit Løfte har han holdt« gjaldt i fuldt Maal ogsaa Professor Verrier, der straks blev fremkaldt paa Tribunen og med nogle faa Ord mindede om, at han for tre Aar siden lovede at bringe de sønderjydske Fanger tilbage, og nu havde han indfriet sit Løfte. Nu samledes vi ikke som den Gang ved et hemmeligt Møde, thi nu var Forsikringen om, at Retfærdigheden vilde sejre, opfyldt.

Rektor H. P. Hansen bød nu velkommen og takkede Frankrig og England, henvendt til disses tilstedeværende Gesandter, for den gode Behandling af vore Landsmænd under Fangenskabet, og »Allons enfants« og »God save the King« blev derefter sunget med en Sikkerhed, der efterhaanden er naaet ved de mange Møder.

Oberstløjtnant Bang tog derpaa Ordet:

Vi vil have Lov til at hævde, at vort Folk i 64 gav en Indsats, der forlenede os med noget af Smertens Adelspræg, saa at vi nu kan glæde os over, at Grænsepælene flyttes, og vi kommer ikke, som det siges af Tyskere, som Slagmarkens Hyæner, men som dem, der har Livets Ret. De, der hviler paa de sønderjydske Valpladser og derude i det fremmede, giver Grogrund for vort Folks Livsvilje, saa Ofret ikke er bragt forgæves. Fra Hans Krüger til Hanssen-Nørremølle er Kampen ført maalbevidst, og vi vil mindes dem, der har kæmpet. Nu stævner atter som for 5 Aar siden Veteraner til Hovedstaden, men denne Gang fra Frankrigs og Englands Kyster. Velkommen til Jeres Fædres gamle Land, *I trofaste!* I dette Ord lægger vi hele vor Sjæls Tak! Haabets Bro brast aldrig under Jer, og nu oplever I Troens Virkelighed. Gud velsigne Jer, for hvad I gjorde! Gid alt, hvad der er dansk, nu maa samles til fælles Arbejde for fælles Land! I kommer alle fra en sejg og trofast Kamp og har lært Offervillighedens og Selvfornægtelsens skønne Kunst, har faaet opøvet Evnen til at se bort fra Smaatterierne. Nu spænder I en ny Streng i den danske Strengeleg, og den er af Guld! Den skal give Evighedsklang! Leve Danmark!

Derpaa talte Direktør Asger Bruhn, Studentersangfor-

eningens Formand. Han mindede om den sønderjydske Soldat, der efter Marneslaget skrev hjem: »Nu gaar det fremad hver Dag, og jeg synes snart jeg kan se Taarnet paa Skrave Kirke.« Han rettede derefter en smukt formet Tak til Professor Verrier, »Frankrigs ædle Søn« og denne hyldedes af Forsamlingen med fornyet Bifald, der naaede sit Højdepunkt, da en af de unge Marskaller hængte en mægtig Laurbærkrans med Dannebrogsbaand over hans Skulder.

Professor Verrier begyndte sin Tale med at sige: »Mit Hjerte bindes med ny Baand til Danmark, saa at det næsten maa briste.« Han gav derpaa en kort Oversigt over sin Virksomhed for de sønderjydske Krigsfanger, skildrede Frankrigs Lidelser og Vanskeligheder baade under Krigen og nu, da den franske Soldat stadig maa holde Vagt, medens de Danske hjemsendes. Han oplæste, hvad han for tre Aar siden havde udtalt her og siden nedskrevet, om den Uret der skulde falde og det Frihedens Tegn, under hvilket Frankrig skulde sejre.

»Saaledes talte jeg i Verdun-Dagene, og mange tvivlede paa mine Ord, men nu sker det, hvad jeg sagde.« — Sluttelig fremsagde han paa Fransk en Oversættelse af Lembckes Sang om Sønderjylland »Du skønne Land med Dal og Bakker fagre«, som han vilde, hans Landsmænd skulde kende.

Et »Vive la France!« blev raabt fra Tilhørerne og fik stormende Tilslutning.

En af Sønderjyderne, Student Fuglsang, udtalte paa Fransk en Tak til Frankrig, Frihedens, Ærens og Sejrens Land, og Ministeren M. Alexandre Conty, takkede hjertelig paa sit Lands Vegne. Tricoloren vajer nu over Alsace-Lorraine, og om kort Tid skal Dannebrog vaje over Sønderjylland!

Mellem Talerne sang Studentersangforeningen, og gribende lød Grundtvigs og P. Heises: »Det var paa Isted Hede« sunget solo af Poul Knudsen. — Navnlig Verset: »Guds Fred med vore Døde i Danmarks Rosengaard, Guds Fred med dem, som bløde af dybe Hjertesaar« blev hørt under aandeløs Stilhed af den dybt bevægede Forsamling.

Som Afslutning sang alle vor ældste Nationalsang, der er som et ærværdigt Banner, »Danmark, dejligst Vang og Vænge«.

J. V.

I Ugens Løb.

De sammensluttede Husmandsforeninger i Hjørring Amt har ifølge »Vendsyssel Tidende« vedtaget følgende Udtalelse om Skolesagen:

»Vi ønsker Skolespørgsmaalet løst i nøje Tilslutning til Grundtvigs og Kolds Skoletanker, Forældres Ret fuldt ud anerkendt, saa stor Undervisningsfrihed som muligt for Lærerne i Statsskolen og økonomisk Støtte med fuld Frihed for Friskolen, Ungdomsskolen ønskes fremmet ad Frivillighedens Vej for Ungdommen, men med Pligt for Husbonden.«

Udtalelsen vedtoges enstemmigt.

*

Ved et Møde den 2. April paa »Sønderborghus« af danske Landmænd fra Als og Sundeved blev der ifølge »Dybbøl-Posten« nedsat et Udvalg, der skal forberede Oprettelsen af *en Landbrugsskole* i Sønderborg Amt.

*

Efter at Lærer *Fredebo* er blevet valgt til Redaktør af »Dansk Ungdom«, har han nu meddelt »Kirkeligt Samfund«s Bestyrelse, at han ønsker at fratræde som Leder af »Kirkelig Ungdomsforening« i »Grundtvigs Hus«.

*

Et Mindeskrift paa 32 Sider er udsendt om Kerteminde Valgmenigheds 50 Aars Jubilæum. Alle Hovedtalerne ved Festen er her gengivet udførligt. Man lægger særlig Mærke til Gengivelsen af Valgmenigheds-præst Torkild Rørdams kraftige Tale om Forskellen mellem Lære og Liv, en Tale som vakte Opmærksomhed, da den blev holdt, og hvis Indhold blev livligt drøftet i Dagene efter Festen.

*

For nogen Tid siden udsendte Forfatteren Thorkild Gravlund en Opfordring til Indsendelse af Billeder af danske Folketyper, Tegninger og Fotografier. Opfordringen blev fulgt af mange, og en stor Mængde Billeder er bleven samlet. Dette rige Billedstof vil der blive gjort Brug af i et stort Værk »Dansk Folkekarakter«, som Gravlund til Efteraaret vil udsende paa Gyldendalske Forlag.

*

Johs. Vedel og *Hustru*, i Høve, fejrede den 2. April deres Guldbryllup ved en Fest i Dalmose Hotel, hvortil deres Venner havde indbudt dem.

*

Mon ikke en eller anden af »Højskolebladet«s mange Læsere skulde kunne opgive mig Leopold Buddes Sønners Adresse, eller blot Adresse for en af dem.

Charlottenlund, den 8. April 1919. *Zakarias Nielsen*

*

Landbrugets Ordbog, der udkom hos Gyldendal for nogle Aar siden, har længe været udsolgt. Af dette Leksikon udsendes nu en ny Udgave i eet Bind. Der er her særlig lagt Vægt paa at skabe en folkelig Haandbog, der meddeler de Oplysninger, som den praktiske Landmand har Brug for under sit daglige Arbejde. Ordbogens Redaktør er Forstander Madsen-Mygdal.

BØGER.

Johan Ottosen: Sønderjylland. Med halvhundrede Billeder af Max Kleinsorg. (J. Frimodt.)

De Bøger og Skrifter og Smaahæfter, der er udkomne om Sønderjylland i det sidste halve Aars Tid, er snart ikke til at tælle. Og meget af denne Litteratur er desværre ikke Papiret og Sværten værd. Tit svælges der i

overfladiske Stemninger, og det, der bydes af historisk og politisk Oplysning, er ikke sjælden helt godtkøbs.

Hvor glædeligt er det da ikke at gøre opmærksom paa et Skrift som ovennævnte, Johan Ottosens lille smukke Bog om Sønderjylland med de prægtige Tegninger af Max Kleinsorg.

Maaske vil mange mene, at den har sin største Værdi som Billedbog. I hvert Fald: alene for Billedernes Skyld er det en Glæde at blade den igennem Gang paa Gang. Men Teksten er ikke mindre værdifuld. At det er en gammel Bog, skrevet i Jessens og Gustav Johannsens bedste Tid, gør den ikke ringere. Saadan som her skildret saa der altsaa ud i Sønderjylland for 25 Aar siden. Eller rettere: saadan tog det hele sig ud set af en ung kongerigsk Mand, hvis Hjerte helt og fuldt var taget med ind i Sønderjydernes Kamp.

Bogen begynder lige nord for Grænsen. Her tiltræder Forfatteren sin Sønderjyllandsrejse, fyldt af Tvivlens pinlige Spørgsmaal: Er ikke Danskheden dødsdømt? Og saa rejser han, og Bogen fortæller om alt hvad han ser og oplever dernede, fra Skrumsagers Gaard i Københoved til Sejladsen paa Kielkanalen. Han fortæller jævnt og friskt, uden al Højtidelighed. Hans Tvivl bliver fuldstændig besejret paa Vejen gennem Nordslesvig. Men han staar med Sorg i Sindet ved Slien. Her føler han, er der intet Haab, her har Folket selv opgivet sin Nationalitet. Men da tænker han atter med Glæde paa Nordslesvig. »Ved Dybbøl føler man, at Blodet ikke er udgydt forgæves; det har bundet det levende Folk fast til Danmark.«

Og til sidst taler han i stolt Glæde om den danske aandelige Grænsevagt ved Flensborg Fjord. Tyskerne, det store Folk, føler sig trygge ved deres Grænsevagt ved Rhinen. Men Danskerne, det lille Folk, har ogsaa »en Grænsevagt, som staar fast og tro«.

Johan Ottosen drømte dog vel næppe den Gang om det Billede, som Verdenshistorien senere skulde tegne: af det store Folks Grænsevagt, der veg, mens det lille Folks Grænsevagt stod fast.

H. S.

H. C. Frederiksen: Billeder og Tanker fra det religiøse Liv i Nutidens Skole. (Aug. Bangs Forlag.)

Det er nok nedsættelsen af den store skolekommission, der har kaldt den gamle stridsmand for den personlige skole frem. Det er en lille bog på 66 sider, men fuld af tanker, som det er nyttigt, ja, nødvendigt at overveje i en tid, da vi skal tage stilling til skolespørgsmålet, bestemme skolens karakter og retning for fremtiden og om dens opgave skal være at udvikle personligheden eller at meddele kundskaber.

Professor Frederiksen har behandlet en enkelt af skolens opgaver, den vigtigste og vanskeligste, nemlig religionsundervisningen. Han vil ikke give råd, skriver han, for han er selv rådløs; men han fortæller ud af sit rige livs erfaring om religionsundervisningen i hans egen skole og i andre, som han har besøgt. Det gælder for ham ikke om at have religion som fag, men som liv; thi liv fødes af liv, og er læreren en virkelig kristen, da kommer kristendommen ind i skolen med ham, ligesom et barn fra et godt kristent hjem bringer kristendommen med sig ind i skolen. Dog kan religionsundervisning være nyttig i skolen; thi det er ikke nok med opbyggelse, det er også godt at *vide* noget om Gud. »Det er en misforståelse, at fromhed værnes bedst ved uvidenhed, og at gudsfrygt og kundskaber er fjender«. De unge bør lære at kende store mænd; men først og fremmest den største af alle helte, ham der omformede hele verdens tankegang — Jesus Kristus.

Forfatteren kan ikke fastslå en bestemt form for religionsundervisning i skolen; men en tanke har lyst for ham: Ikke udad for at rådspørge andre og forhandle om religionens form; men indad. »Ene med sig selv må den enkelte træffe afgørelse under personligt ansvar«. Netop fordi det er en folkesag er det en samvittighedssag.

Der ligger i bogen en stærk opfordring til alle at tænke over det store spørgsmål. Den gamle skolemand siger ikke: Sådan skal det være; men: Tænk over det selv. Og den foreliggende bog sætter tankerne i bevægelse.

Vilh. Larsen.

P. G. Hansen: Bedende Mennesker i Evangelierne. Hageraps Forlag. 176 Sider.

Emnet har været Forfatteren for stort. For at gøre sig gældende i sin fulde Storhed maatte det behandles mere sammenhængende og nøje knyttet til vor Herres Undervisning om Bøn — særlig Fadervor — og til de store Løfter om Bønhørelse, som Sebedaiossønnerne aabenbart henholder sig til efter Mark. 10,35 — se Side 25. Som Forfatteren har behandlet Stoffet, falder det fra hinanden i lutter løsrevne Iagttagelser, ikke alle lige dybe og værdifulde, og ret kortfattede. Nogen Bredde maa der til, for at Indholdet kan udfolde sig. Side 14 burde der ved Ordene: »Jeg vil følge dig, hvor du end gaar hen«, være peget paa, at Jesus netop var ved at gaa til Hedningelandet Dekapolis, og henvist til Jonas' Historie og til Joh. Aabb. 14,4 for at vise, hvor dybt Jesus vilde have Ordet om Følgeskabet forstaaet. Side 17 kunde Forf. have henvist til Elissas Kaldelse 1 Kongeb. 19,19—21. Det er underligt, at der ved Bønnen for Figentræet Side 173 . . . slet ikke antydes, at det er Forbønnen for Israels Folk, Lignelsen utvivlsomt sigter til. Paa den anden Side tages der alt for meget med, som egentlig ikke er Bøn, for Eks. Thomas' Ord: »Min Herre og min Gud«, og Marias Lovsang. En underlig Fejl, der har indsneget sig, er, at Side 135 Johannes Døbers Moder kaldes Anna i Stedet for Elisabeth.

S. K. H.

Jesu Liv i Billeder af Carl Bloch med Tekst af *C. Skovgaard-Petersen.* — O. Lohse.

Carl Blochs Billeder har ikke deres Styrke i det stilfulde eller monumentale, i Reglen er Kompositionen svag. Men Jesusskikkelsen er sædvanlig given med Følelse og Inderlighed og Mariaskikkelsen er gennemgaaende fin og indtagende. Englene er vel det svageste Punkt. Samlede danner Billederne en helstøbt Række af ædle Udtryk for kristelig Stemning og Følelse. Teksten er, som det kunde ventes af Hr. Skovgaard-Petersen, livlig og fængslende, rigt forsynet med saadanne historiske og geografiske Oplysninger, som kan gøre Indtryk-

ket levende, ligesom ogsaa Forfatteren har gjort sig megen Flid for at oprede den historiske Sammenhæng og Rækkefølge i Begivenhedernes Gang. At han ogsaa ved Fantasiens Hjælp søger at gøre Skildringerne livlige og anskuelige, er ikke i sig selv forkasteligt. Kun maa det siges, at han jevnlig giver sin Fantasi noget for frit Løb, og Aanden er da ikke altid den ægte.

I Fortællingen om Brylluppet i Kana siger han om »Køgemesteren«: »Han har næppe ladet sig overbevise. Det Under passede ikke ind i *hans* Kogebog; og derfor var det — Vrøvl! Den Køgemester har haft mange Efterfølgere.« Hvad ondt har egentlig den Køgemester gjort? I Johannesevangeliet staar der ikke et ondt Ord om ham. Mon det ikke er Hr. Skovgaard-Petersens Kogebog det er galt med her?

Og Side 60, hvor Lignelserne omtales. Jesus sagde (Mat. 13,13) at han talte til Folket i Lignelser, for at de, som saa, ingenting skulde se, og de, som hørte, ingenting skulde høre og forstaa og Jesajaprofetien (Jesaja 6,9) saadan gaa i Opfyldelse. Hr. S. P. ved nu (hvorfra?), at Jesus har haft flere Hensigter dermed: »Han vilde hjælpe de villige til en endnu klarere Forstaaelse; han vilde forhale Forhærdelsen hos dem, som endnu kunde reddes — og endelig: han vilde fremskynde Forhærdelsen hos dem, der ikke stod til at redde.« Dette Billede ligner ikke ham, der »ikke knækker det brudte Rør og ikke slukker den rygende Tande« (Mat. 12,20), som efter Apostlen Paulus' egen Erfaring kun lader Forhærdelsen til en Tid komme over de genstridige, for at de siden, naar deres Øjne engang aabnes, skal føle deres Skyld desto dybere. Lige i Begyndelsen af Bogen hedder det om Blochs Billede af Bebudelsen: »Naar Kunstneren søger at gengive den Scene, vi kalder Mariæ Bebudelse, saa er vi alle klare over, at det er »hellig Fantasi«.« Ja det er det nok nødt til at være. Men af Teksten kunde man med Rette kræve noget mere Varsomhed med den »hellige Fantasi«, end Hr. S. P. udviser hist og her.

Side 70 kan Hr. S. P. ikke ret forliges med Kunstnerne: »Det er underligt med Kunstnerne, siger han: de maler næsten altid visse bestemte Scener af Jesu Liv og springer mangfoldige andre over, som mindst lige saa fuldt var en Gengivelse værd.« Og saa regnes der op en Del Emner for den *store* Kunst, som enhver, der har Kunstforstand, maa erkende for helt umulige. Og her er Aanden vist ogsaa lidt paa Afveje. Han vilde saa gerne se et Billede af »den hellige Vrede, hvormed Jesus raabte: I er af den Fader Djævelen, og eders Faders Begæringer *ville* I gøre.« At forsøge paa at give disse Ord Udtryk i et Billede, tror jeg vilde være af det onde, og hvis Forsøget lykkedes, vilde vi vel ikke godt kunne taale at se paa det. Trods disse Pletter er det hele dog et smukt og godt Værk, som fortjener vid Udbredelse og kan gøre megen Gavn.

S. Konstantin-Hansen.

Niels Jeppesen: Den gode Hyrde. (Gyldendal).

En mærkværdig Blanding af kold, næsten spotsk Intelligens og mild Visdom besjæler denne yderst usandsynlige Fortælling om en Landsbypræst, der af sit eget Hjærtes Tomhed og sin Angst for at blive en gejstlig Automat drives bort fra Embede og Præstegaard, for tilsidst at havne som Opsynsmand i Ørstedsparken. De besynderligste Romanpaahit vexler med de fineste og sikreste Iagttagelser baade af Naturen og af Menneskesind. Det er ingen ringe Bog, »Den gode Hyrde«, men den savner Vælde. Dens Angreb er uden Brod, dens Opbyggelse uden Styrke.

Det er Kierkegaards »Øjeblik«-Stemning, som har inspireret Niels Jeppesen. Det er selve Præstestillingen som Næringsvej, der fremstilles som hindrende for Fromhedens Væxt. Først den fattige Opsynsmand fatter den ydmyge Visdom, som er Livets Hemmelighed. Og visselig, der er en dyb Sandhed i dette. Den hellige Frans anede den længe før baade Søren Kierkegaard og Niels Jeppesen. Men denne sidste har altsaa ikke evnet at iklæde Sandheden Kød og Blod, endsige skænke den det monumentale Præg, som tilkommer den.

O. G.

Sigrid Undset: De kloge Jomfruer. 183 S. — Aschehoug & Co.

Under den mærkelige Titel skjuler sig tre Fortællinger. De er mesterlige. Ikke blot den første, morsomme om de to Smaapiger, der er hinandens »bedste Veninder«, men ogsaa, og især, de to større. Man beundrer den Kunst, hvormed Forf. lader os se ind i disse Smaakaarsmenneskers Liv, som hun skildrer med saa stor Nænsomhed og Forstaaelse, at man gribes om Hjærtet derved.

H. B.

Jørgen Falk Rønne: Naar Kvinder styrer. 167 S. — Hagerups Forlag.

Disse 5 Fortællinger af den kendte Forfatter er muntre og harmløse og vil egne sig godt til Oplæsning for unge og gamle.

H. B.

INDHOLD.

F. Rønning: Provst A. Andersen. Med Billede.
Signe Bjørner: Retsdemokrati.
Carl Koch: En ny Salmebog.
Morten Larsen: Afslutning.
P. A.: Fred. Nørgaard: H. P. Hanssen.
A. J. Pedersen: Til Sønderjyderne.
Spørgsmaal og Tildragelser. Den store Skolekommission. — Katolikerne og Højskolen. — *J. V.:* De sønderjydske Foreningers Fest for Krigsfangerne. — I Ugens Løb.
Bøger.

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**

Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 16 Fredag den 18 April. 1919

L. B. POULSEN.

Født den 20. Februar 1840, død den 21. Marts 1919.

»Hver Gang du hører Herrens Ord
fra vore Dødninglæber,
som det blev mumlet under Jord,
skønt det mod Himlen stræber:
O, tag det op, udtal det ret,
saa vi det kan fornemme:
til os kom godt fra Nasaret,
den gode Hyrdes Stemme!

— Hver Gang en ærlig Sjæl paa Jord
vil sine Hænder folde
i Jesu Navn, men Bønnens Ord
vil dø paa Læber kolde:
forbarm dig over Støvets Kaar!
vis du paa alt kan bøde,
og hvisk til os dit Fadervor,
saa vore Tunger gløde.«

L. B. POULSEN.

Den, der har hørt gamle L. B. Poulsen bruge de Verslinier, vil aldrig kunne glemme det Indtryk de gjorde. For os, der kendte ham, fik de en særligt Vægt, naar *han* sagde dem; og hver Gang jeg læste de Ord, mens jeg var ude i det fremmede, kunde jeg ligesom se Poulsens kønne, milde Ansigt for mig. Det var ikke saa underligt, at netop de Ord blev saa tidt brugt af ham. De indeholdt et helt Livs Erfaring, derfor virkede de netop saa stærkt. Han kunde bruge dem med Sandhed, fordi han havde erfaret det, at skønt det stræber mod Himlen, falder Herrens Ord, sagt med vore »Dødningelæber«, tungt til Jorden uden Aandens Bistand. Med den Virkeligheds-sans, der kendetegnede ham, kunde det ikke undgaas, at han lagde Mærke til denne Kends-

gerning baade hos sig selv og andre. Han havde et aabent Øje for, at det kun er smaat med det, et Menneske kan af egen Magtfuldkommenhed. Gennem hele sit Liv havde han jo mærket især to Ting: at de Evner og Kræfter, han var udrustet med af Naturen — og de var ikke ringe — ikke slog til, naar det gjaldt et Arbejde for Guds og Folkets Sag, og saa, at Gud netop gav sin Aands Bistand og hjalp frem, hvor det for Mennesker saa ud som Galmandsværk at begynde.

Han blev født 1840 i Hundsbøl, Rødding Sogn. Som Dreng maatte han lære at tage kraftigt fat, naar der skulde gøres et Arbejde. Efter Konfirmationen skulde han saa sørge for sig selv, men, tilføjer han selv, han fik saa ogsaa Lov til at raade sig selv. Tre Aar igennem tjente han som Bondekarl. Da blev han pietistisk vakt og sluttede sig til de »hellige« i Røddingegnen. Han fremhæver, at det var Folk, der tilhørte den fynske Vækkelse og ikke Herrnhuter, han fik Fællesskab med. I den Glæde, han besjæledes af under Indtrykket af Gudsrigets Herlighed, der var gaaet op for ham, modnedes Tanken om at blive Lærer hos ham, Det var vel nærmest, fordi han troede, at han paa den Maade bedst kunde virke for Vorherre og Frelser Jesus Kristus, som han følte, havde hjulpet ham paa en saa forunderlig Maade.

Uden videre Forberedelse blev han optaget paa Seminariet i Tønder. Det var ganske forunderligt at høre, naar han og gamle Lycke i Rødding fortalte om de Dage, da de vandrede afsted til Tønder og hver for sig var optaget af det nye, de skulde gaa ind til. Lycke tvivlede saa smaat paa, at Poulsen, som han kun kendte af Omtale, vilde blive optaget, da han jo ikke havde nogen særlig Forberedelse. Han ytrede noget i den Retning til en anden, der havde slaaet Følge med dem. Han blev imidlertid optaget, og var endda langt fra at være sidste Mand. Seminarietiden blev meget frugtbar for hans Vedkommende, det er ejendommeligt, hvor stærkt Livet har draget ham, der ikke vilde til Jelling, fordi Lærerne der var for grundtvigske i deres Livsopfattelse. Han sluttede sig snart til Pastor Dahl og Cornelius Appel, der jo begge var udprægede Grundtvigianere. Ved Omgangen med disse Mænd fik han Øjnene op for Sandheden i Grundtvigs Syn paa Kristendommen og Menneskelivet og sluttede sig mere og mere til det. Ved Bekendtskabet med Kold og med Friskolefolkene blev han endmere bestyrket i, at hvad der er i Pagt med Guds og Livets Aand, nok skulde bane sig Vej. Og Troen paa Aandens Magt blev ved at være Ledestjernen for hans senere Liv og Gærning.

Han kom jo ogsaa netop til at arbejde iblandt os hernede i de haarde og trange Dage, da det kunde se ud til, at Livets Ord kun blev »mumlet under Jord«. I Aaret 1862 blev han Andenlærer i Rangstrup, men da Krigen i 1864 udbrød, meldte han sig som frivillig og var med ved Dybbøl. Det var vel ikke saa meget Tanken om de store Heltegærninger, han skulde udføre, der drev ham, men snarere, at han maatte dele Kaar med Folkets Ungdom. Han har siden altid med Tak til Gud omtalt denne haarde Tid og det, at han fik Mod til frivilligt at gaa med. Efter Krigen kom han atter tilbage til Rangstrup som Førstelærer. De har endnu der i Byen Skolens gamle Flagstang liggende paa et Loft: Poulsen vilde ikke have, at den skulde bruges af Magthaverne, og bar den selv derover. Nu kan den snart atter gøre Tjeneste, naar gamle Dannebrog gaar til Tops i Sønderjylland.

Det blev dog kun kort Tid, han fik Lov til at arbejde som Lærer. I Foraaret 1867 blev han afskediget paa Grund af Edsnægtelse. Saa kom der nogle Vandreaar som Følge af den prøjsiske Militærordning, indtil han efter at have været Forstander paa Vejstrup Højskole en Tid vendte tilbage til Sønderjylland og byggede Gaard med Forsamlingssal i Bovlund. Her begyndte saa hans rette Gærning, der blev til Velsignelse langt ud over den snævre Kreds, der til at begynde med samledes om hans Forkyndelse. Her levede han lige dygtig som Præst og som Bonde, et Samlingsmærke for alle, der ikke kunde nøjes med den Sjæleføde, der bødes dem af de tyske Statspræster. I Aaret 1879 blev han præsteviet af Cornelius Appel.

Med den Jævnhed og Sanddruhed, der kendetegnede ham, hænger det sammen, at der var dem, der mente, at Frimenigheden dér ikke havde aandelig Bærekraft nok; Poulsen sagde det ganske ligefremt, at det selvfølgelig ikke kunde garanteres, at alle, der hørte med til Frimenigheden der, var bevidste Kristne, det

var jo ikke hans Opgave at dømme derom, men at vidne om det Liv, Gud har nedlagt i enhver af os. Hele hans Færd var Vidnesbyrd om, at han var dybt rodfæstet i Evigheden. Derfor blev hans Virksomhed baade i kristelig, folkelig og national Henseende saa sund og saa betydningsfuld. Han glædedes over alt det, der var dansk, og over det Arbejde, der blev gjort for Danskheden hernede, fordi han vidste, at det var i Pagt med Livets Gud, og det er en Selvfølge, at han maatte tage virksomt Del i alt, hvad der kom frem til Værn og Vækst for vort Folkeliv, saa længe hans Helbred tillod det. Lige ind til det sidste var han varmt interesseret i det, der foregik derude omkring, men hvor mørkt det end kunde se ud for Rettens Sejr, han mistvivlede aldrig. Han ejede den Forvisning, »at aldrig den Sag er i Verden tabt, som kom i Pagt med, hvad Gud har skabt.«

Blandt Frimenighedspræsterne var han jo i lang Tid den ældste og som saadan selvskreven til at være Formand. Han kaldte sig selv somme Tider i Spøg »e Bisp«. De vil i ham savne en trofast og forstaaende Præsteven. Og savnet vil han blive af sine egne, Hustru og Børn. Han var tre Gange gift. I Aaret 1866 giftede han sig med Kjerstine Refslund fra Bovlund, der døde 1877. Hendes Søster blev bagefter hans anden Hustru og Moder for hans Børn.

Han var allerede en gammel Mand, da han giftede sig for tredie Gang med Hanne Lebek, men betegnende for hans friske, unge Sind er en Udtalelse i Anledning af Aldersforskellen mellem ham og hans Hustru. Han sagde: »Der var jo dem, der mente, at det var en saare betænkelig Sag, at jeg var saa meget ældre end min Hustru, men saa delte jeg de Aar, jeg var ældre end hun, og nu er vi lige gamle«. Og man havde lige indtil de sidste Par Aar i Grunden ikke Følelsen af at staa over for en gammel Mand. Da svækkedes han en Del, men dog ikke mere end at han i Vinteren 1916—17 selv kunde deltage i Konfirmandundervisningen.

Han ventede med Længsel efter at se den Dag, da Grænsen bliver flyttet, dog skulde han ikke opleve at komme med ind i det ny Danmark. Han fik som Moses Lov til at kaste et Blik derind, og det var ham nok. Men naar vi nu gaar ind i den nye Tid, da vil vi unge ikke glemme, hvad vi har at sige ham Tak for. Han var en af dem, der viste os Vej, og han har hjulpet mere end de fleste til at bygge Fremtidens Danmark. Gid vi maa faa Lykke til at løfte den Arv, han efterlod os.

N. C. Nissen.

Grundtvigs bibel.

I.

I efteråret 1917 fik jeg som gave en bibel, der har tilhørt Grundtvig, og som har fulgt ham i årene 1807 til — ja, i alt fald til 1854. Det er den, han læste i i efteråret 1810 på Valkendorfs kollegium, da han beredte sig til at blive »reformator«, og fra hvis blade han mødte det ord, der »som Mjølnir hin stærke« ramte hans hjærte og slog ham ned i støvet.

Udvortes set er der intet særligt ved den. Den er en ganske almindelig udgave af »Christian den Syvendes bibel«, det trettende oplag 1787, og har uindbundet kostet »fem mark danske«. Den er indbundet i et særligt skindbind med nogle enkle guldstreger på ryggen og indskriften: »*Biblia*« i småt guldtryk og med en tynd guldramme på siderne. Tillige har den havt »guldsnit«, men iøvrigt er den ved indbindingen blevet usædvanlig tæt beskåret.

Bogen er kommet mig i eje på følgende måde: da pastor *N. E. Balle*, der hjærteligt havde sluttet sig til Vartov menighed, i 1865 rejste til Grønland, hvor han til sin død udførte et uegennyttigt og betydningsfuldt arbejde både som præst og seminarieforstander, fik han denne bibel som gave af daværende fattigforstander *Mouritzen*, en ledende mand i Vartovkredsen. Denne har formentlig fået bogen af Grundtvig selv — jeg tænker mig: ved dennes tredje giftermål. Efter pastor Balles død ejedes bogen af hans hustru, fru *Kathrine Balle*, som en tre fjerdingår før sin død skænkede mig den som gave, fordi hun gerne vilde, at den skulde ejes af et menneske, der agtede Grundtvig som sin åndelige lærefader.

Rent bortset fra den særlige betydning, denne bibel har, vil det være klart for alle, som beskæftiger sig med Grundtvigs salmer, hvor værdi-

fuldt det er, at man nu kan fastslå den tekstform, som med hensyn til det Gamle Testamente ligger til grund for hans benyttelse af bibelsteder og bibelord. Mens Grundtvig i sin brug af det Ny Testamente har holdt sig til den græske grundtekst og har oversat på egen hånd uden at være bundet eller mærket af den autoriserede oversættelse, hvorom f. eks. hans *Søndagsbog* bærer rigeligt vidnesbyrd, blev han aldrig så stiv hebraist, at han brugte den gammeltestamentlige grundtekst til sin opbyggelseslæsning. I hans danske bibel er N. T. derfor slet ikke brugt, mens G. T. er slidt og pløjet, især salmerne og profeterne. I salmebogen er mange blade løsrevne og halvt opslidte, og helt igennem er der spor af gentagne gennemlæsninger. Der er således ikke mindre end tre tydeligt adskilte rækker af understregninger, af hvilke den første (og ældste) er foretaget med nu halvt afbleget blæk, mens han senere har brugt rødstift og almindelig blyant.

Med denne bog foran sig har Grundtvig vundet sin dybe indsigt i åbenbaringens historie og sin overvældende kendskab til enkeltheder. Blot en flygtig læsning i hans bibelhistoriske sange vil give et levende indtryk heraf, og går man til hans salmer, vil man snart mærke, at Grundtvig citerer ikke, som man ellers gør, enkelte steder hist og her, men bibelordene er blevet kød af hans kød og blod af hans blod: han har ganske optaget dem i sig, så de er blevet et naturligt udtryk for hans tanker, ja er en så selvfølgelig bestanddel af hans sprog, at man uden kendskab til bibelen til tider overhovedet ikke vil kunne forstå hans tale og følge ham på hans flugt. Det er vel noget af dette han selv har følt, da han sang i sin salme om pinseunderet:

»Modersmålet dybt sig bøjer
let og lifligt det sig føjer
efter Herrens tankegang.
Yndigt selv, men blødt derefter,
låner ånd og ild og kræfter
det af Zions heltesang.«

II.

Dobbelt værdifuld bliver imidlertid Grundtvigs bibel ved de optegnelser af personlig art, han efter gammel skik har gjort i den.

På indersiden af forsatsbladet har han skrevet med en skrift, hvis sirlige finhed ikke ligner hans sædvanlige storstilede hånd og fortæller den forstående læser eet og andet:

»Denne dobbelte Helligdom er mig foræret d. 17de April 1807 af Fru Constance Leth.
Nic. Fred. Sev. Grundtvig.«

Det er fruen fra Egeløkke, som en dag, få dage efter hendes egen fødselsdag, har givet sin søns dygtige huslærer, sin tavse tilbeder, en bibel som gave og derved har rakt ham den hjælp, som gjorde, at han fire år efter kunde hilse hende på hendes fødselsdag som en ven, i hvis hjærte den lidenskab, som havde pint ham, var overvundet.

Som en gave fra hende blev denne bibel ham en »dobbelt helligdom«. Dette udtryk er øjensynlig dobbelttydigt. For ham selv gemte det hans hjærtes hemmelighed, mens det af alle andre kun kunde opfattes som en hentydning til de to pagters hellige bøger. Og så begyndte han da at finde Gud i »bøgernes bog«, som hidtil for ham havde været dybt indhyllet i et slør.

Det bageste hvide blad i bogen har han senere brugt til optegnelser om familiebegivenheder. Disse er skrevne med gothisk skrift med undtagelse af de udhævede navne, der er skrevet med »latinske« bogstaver.

På bladets forside står:

»Præstø.

Aar 1822 Dominica Quasimodogeniti den 14de April omtrent Kl. 5 om Morgenen blev min kiære Hustru efter en haard Nat forløst med et Drengebarn, som jeg d. 19. April efter Tjenesten hjemmedøbde, hvorved han fik Navnet: *Johan Diderik Nikolai Blicher* efter begge vore Fædre.

Herren velsigne og bevare ham, og lade ogsaa paa ham stadfæstes sit det gode Ord om sine Tieneres Sæd, som skal finde Arv i det frelste Zion og ved Guds Kiærlighed boe i Judæ Stæder. Ps. 69 36-37.

Christianshavn.

Aar 1824, d. 9. Septbr. (Kl. 10 Formiddag) skiænkede Gud os en anden Søn, som jeg paa Moderens Fødselsdag (28. Septbr.) hjemmedøbte med Navnet *Svenn Hersleb* efter min Ungdoms-Ven, som Herren skildte langt fra

mig. Gud lade det opfyldes paa dem, hvor godt og hvor lifligt det er, naar Brødre boe, baade legemlig og aandelig sammen, arbejdende Haand i Haand paa Guds Riges Udbredelse med Tro og Haab og Kjærlighed i Christo Jesu, vor Herre!«

Som oplysning til ovenstående skal jeg kun meddele, at Dominica quasimodogeniti er søndag efter påske, og at »tjenesten« den påfølgende 19. april har været en af de dengang almindelige fredagsgudstjenester. I opskriften om Svenn Grundtvigs fødsel hentydes der til Psalme 133, v. 1: »Se, hvor godt og hvor lifligt det er, at Brødre bo også tilsammen«, hvilken salme Grundtvig senere gengav i sin kendte ordinationssalme: »Dejligt er synet og lifligt, hvor brødrene bygge« (Sangværket IV, 221, Psalmebog for Kirke og Hjem, nr. 431).

På den anden side står:

»Aar 1827 d. 24de Mai (som var 6te Søndag efter Paaske) skiænkede Herren os en Datter, som jeg hjemmedøbte første Pindsedag (3de Juni) med vore Mødres Navne: *Meta Cathrine Marie Bang*. — Børn ere Herrens Arv, og Livsens Frugt er en Velsignelse!

*

Den 12 August (som var vor Bryllupsdag og indfaldt paa 9de Trinitatis Søndag) confirmerede jeg hendes Daab i Vor Frelsers Kirke. Herren bevare hendes Indgang og hendes Udgang evindelig!

*

1851 Jan. 14 hensov min elskede Hustru *Elisabeth Christine Margrethe Blicher*, min tro Ægtefælle i en hel Menneskealder (fra 1818 og jordedes ved Siden ad hendes Moder paa Vor Frelsers Kirkegaard Jan. 21.

*

1851 Oktbr. 27 ægtede jeg Enken *Ane Marie Elise Toft* født *Carlsen* (viede af Busks i Brøndbyvester.

1854 Mai 15 Aften 9½ fødte min elskede Marie mig en Dreng, som ved Hjemmedaab Christi Himmelfartsdag Mai 25 blev kaldt *Frederik Lange*. Hjemmedaab confirmeret i Kirken 1ste Søndag e. Trinitatis Juni 18.

Gud lade ham agte paa Fader og Moder i alt, hvad som godt er og give Velsignelse i Tid og Evighed. Amen!«

Det skriftord, hvormed Grundtvig hilser sin datters fødsel er fra Ps. 127, v. 3, frit gengivet (»Velsignelse« for »løn«).

Fru Elise Grundtvig blev jordfæstet på »Vor Frelsers kirkegård«, d. v. s. ikke den udenfor Amagerport, som nu kaldes således, men ved selve kirken op ad muren ud mod Dronningensgade. Efter Grundtvigs død blev graven nedlagt, men blev for nogle år siden ved datterdatteren frk. *Elisabeth Boisens* omsorg mærket med en lille mindetavle. Her burde indmures en tavle med fru Elises billede.

Man undres også over, at Grundtvig har hjemmedøbt alle sine børn i stedet for at lade dåben ske i menighedens forsamling. Men sådan er det altså.

Det mærkeligste er ellers, at Grundtvig opgiver sin bryllupsdag med fru Marie til d. 27. oktober, mens både *H. Brun* og professor *Rønning* opgiver den til 24. oktober. Der er ingen tvivl om, at Grundtvig har skrevet 27. Dette vilde også stemme bedst med, at han den 26. oktober 1851 prædikede i Vartov. Så faldt brylluppet på en mandag, og umiddelbart efter vielsen blev så rejsen foretaget til Gammel Kjøgegaard, thi dær

». . . . stod skjalden gråhåret
og kyssed sin brud.«

Kirkebogen kan formentlig afgøre sagen.

Mens de første optegnelser øjensynligt er skrevet i en rolig sindsstemning, bærer de tre sidste iøvrigt mærke af, at den skrivende har været i stærk bevægelse.

III.

I teksten har jeg ved en omhyggelig gennemgang ingen tilskrifter fundet udover tilføjelsen af nogle ganske enkelte parallelsteder.

Der er dog et enkelt sted, hvorom jeg må fortælle lidt.

Som bekendt var det ved læsningen af Ps. 50, at Grundtvigs hjærte blev ramt (se Holger Begtrup: N. F. S. Grundtvigs kristelige opvækkelse i vinteren 1810—11. Andet oplag. 1899, pag. 51—55). Begtrup har i sin iøvrigt mesterlige fremstilling af hele denne begivenhed ikke kendt den bibeludgave, Grundtvig brugte, og fremhæver tilmed et ord, som Grundtvig ikke selv har nævnet, nemlig vers 18: »Dersom du ser en tyv, da løber du med ham, og du deler

med horkarle«. Dette sidste vers har Grundtvig slet ikke understreget, og det synes slet ikke i første linie at have haft betydning for ham.

Med Grundtvigs bibel foran mig mener jeg at kunne fastslå, at det er versene 16—17 og af disse især vers 17, som fik den afgørende betydning. Dette vers fremhæver Grundtvig altid selv, når han i sine prædikener hentyder til sin oplevelse (se citaterne hos Begtrup).

Grundtvig synes at have læst versene 1—15 — som Begtrup siger i begejstring. Her var jo et vældigt rustkammer for den, der vilde ud og tale Guds ord til en vantro og ugudelig slægt. Og denne begejstring er sikkert ikke blevet kølet ved læsningen af vers 16:

»Men Gud sagde til den ugudelige: hvad (kommer det) dig ved at fortælle mine skikke; og vil du tage min pagt i din mund?«

Dette ord har han mærket i marginen med en blækstreg. Jeg tænker mig nu, at Grundtvig har overset spalten endnu engang, thi dette vers, som efter tegnsætningen er et selvstændigt hele, afslutter side 651. Så vender han bladet, og nu opdager han, at tankegangen fortsættes, og det på en sådan måde, at ordet lynsnart vendes mod ham selv med et gentaget »du, du«:

»Efterdi du, du hader tugtelse, og du kaster mine ord bag dig.«

Pennen har ved læsningen skælvet i hans hånd: øverst til venstre er sidetallet skjult af en blækklat.

Bestandig kommer Grundtvig tilbage til, at han blev ramt af ordene om at »hade tugtelse«. Siden har han med rødt understreget begge versene. Og han har mange gange på ny gennemlæst den salme: bladet er meget medtaget uden dog at høre til de allermest slidte.

Man kan undrende spørge sig selv, hvorfor det nu netop blev dette ord, som virkede underet og brød igennem. Man kunde jo synes, at der andre steder også i de forudgående salmer kunde findes ord, som i langt højere grad var skikket til at bøje ham til jorden, og hvor der tales endnu stærkere og endnu mere skarpt om synd og om hans synd. Men det svarer jo da til, hvad vi bestandig oplever, at de ord, mennesker regnede ud var de allermest virkningsfulde til at ramme hjærter, skød forbi, mens andre ord som kunde synes alt for betydningsløse og små, dem brugte ånden til sit værktøj. Også her gælder ordet, at »Gud udvalgte det, som intet er, for at gøre det, som er noget, til intet« (1. Cor. 1, 28).

Hvergang jeg sidder med Grundtvigs bibel i min hånd og slår op på Psalme 50, føler jeg en dyb ærefrygt. Og jeg forstår, hvordan Grundtvig ikke blot en tid af sit liv måtte blive »bibelens ensomme kæmpe«, men for hele sit liv bibelens sanger og lovpriser, som klarere end nogen anden i sin og vor tid vidste, hvordan den bog skulde bruges, og hvilken velsignelse den gemmer, og jeg gentager med ham:

»Bogen over bøger alle,
bøger med støvfingre gjort,
rune-skrift af mester-skjalde,
som stod vagt ved himlens port,
forudså, hvad vore sjæle
lede om og pønse på,
og gav *ham* sit eftermæle,
for hvis domstol vi skal stå.

Om det underværk på blade,
gådefuldt som løv i lund,
hvor sig himlens fugle glade
rede gør i allen stund,
ingen skjald for højt kan sjunge,
ingen tanke er for dyb,
når kun med sin glød på tunge
Aand ej sigtes som en *tyv*.«

(Sangværket V, 37, 1—2).

Og takker jeg mest, fordi han gennem sin åndelige kamp og vækst udvalgtes til at blive det levende ords og det »lille ord«s kæmpe og mærkismand, så veed jeg, at han aldrig var nået dertil, om ikke han havde gennemlevet sin bibeltid og aldrig nogensinde voksede fra »sædet på skamle« hos de gamle, som lærte ham at læse bøgernes bog.

Chr. Ludwigs.

Aalborg, mod påske 1919.

TIDENS STRØM

Den engelske kul-strid.

De store kampe i arbejderverdenen, der gennemryster Evropa for tiden, er ikke blot og bart at opfatte som et resultat af bolsjevikisk eller såkaldt syndikalistisk eller anden beslægtet agitation. Agitation særlig i forbindelse med sult og fortsat arbejdsløshed kan give kampene en bolsjevikisk karakter. Men i sig selv skyldes de tilstandene. Beviset herfor leverer England. Der var ingen bolsjevikisk agitation af nogen betydning, og spisekammeret var forholdsvis velforsynet, og dog har spændingen også der været på højdepunktet. Særlig kulgrube-, jernbane- og maskinarbejderne satte deres krav frem med en kraft, der stillede hele erhvervslivet overfor en øjeblikkelig krise.

Det lykkedes imidlertid England at besværge stormen, og hovedmidlet hertil blev den store kommission, der undersøgte særlig kulgrubearbejdernes forhold og berettigelsen af deres krav. Hvad arbejderne forlanger er det sædvanlige: højere løn og kortere arbejdstid.

Så længe krigen varede, blev den afgjorte forringelse i kårene, som de store prisstigninger under krigen betyder for lønarbejderne trods nogen lønforhøjelse, båret ret tålmodigt, dels nødtvungent dels af hensyn til fædrelandet. Men krigens ophør blev ikke efterfulgt af det fald i vurepriserne, man havde håbet på (Lloyd George har sagt, at det beror på blokadens opretholdelse); og samtidig begyndte arbejdsløsheden at holde sit indtog (England er nu oppe på c. 1,400,000 arbejdsløse — og udbetaler arbejdsløshedsunderstøttelse til et beløb af c. 180,000 kr. i timen!). Så brast tålmodigheden blandt arbejderne, og de så ingen anden udvej end den sædvanlige: at presse lønnen op på linie med prisniveået.

Men måtte man ikke af samfundsmæssige grunde se med megen ængstelse derpå? Vilde yderligere lønforhøjelse ikke betyde en forøget stigning i priserne, så arbejderne for en del kun skruede udgifterne op for hinanden og samtidig hæmmede produktionens fornyede opblomstring. Ikke mindst gjaldt det for *kullenes* vedkommende. Just kulgrubearbejderne stillede store fordringer både i retning af højere løn og kortere arbejdstid, fordringer, som efter grubeejernes påstand vilde medføre en ny betydelig prisstigning på kul. Men kullene er et så overordentlig vigtigt råprodukt, at en højere pris på dem virker fordyrende ind på næsten alt andet, og mange virksomheder, som f. e. teglværksindustri, jærnindustri o. s. v. var ængstelige ved at tage kraftig fat, når man på den ene side stod overfor forøgede omkostninger og på den anden side dog måttte imødese et prisfald på konkurrerende produkter.

Dog kulgrubearbejderne holdt på deres, som de fandt, højst berettigede fordringer, og man nærmede sig stærkt den store strejkekamp, da regeringen endelig greb ind ved nedsættelsen af en stor kulkommission, der skulde undersøge kulindustriens forhold og derefter hurtigt give en erklæring om sit syn på sagen. Kommissionen kom til at bestå af 3 repræsentanter for grubeejerne, 3 for andre store virksomheder og 6 repræsentanter for arbejderne, både arbejderførere og socialpolitikere med den ansete dommer Sankey i spidsen.

For denne forsamling måtte nu en 14 dages tid sagkyndige give møde og underkaste sig et skarpt og indgående forhør, hvorved alle erhvervets forskellige sider blev klart belyste. Og nogle få dage derefter kom betænkningen.

Undersøgelsen blev altså drevet med megen kraft, men når den fik en så stor betydning lå det først og fremmest i dens *offentlighed.* Bladene bragte hver dag spaltelange referater fra møderne, og det var ikke blot kommissionsmedlemmerne, men hele den engelske offentlighed, der fik et indblik i kulproduktionen, som den aldrig før havde haft; den fik ting at vide, den aldrig havde drømt om; hele landet fik en undervisning i praktisk socialøkonomi, som gav alle parter adskilligt at tænke på.

Man erfarede da først, at den store prisstigning på kul under krigen aldeles ikke udelukkende eller særskilt skyldtes de forøgede lønninger. En væsentlig del var gået i grubeejernes, d. v. s. grubeselskabernes lommer. Skønt produktionen af kul var

gået noget tilbage — dog ikke mere end fra 274 mill. tons i 1913 til c. 230 i 1918 — var grubeejernes udbytte steget til over det tredobbelte, nemlig fra c. 1 sh. pr. ton i gennemsnit af en årrække før krigen til c. $3^1/_2$ sh. i 1918. Deraf havde de ganske vist måttet betale en betydelig del i ekstraskat til statskassen, men alle pengene var kommen ud af kulforbrugernes lommer og betød en væsentlig fordyrelse også af andre varer, hvad man bl. a. kan se deraf, at der til frembringelsen af 1 ton råjærn medgår 4 tons kul, hvoraf jo følger, at hvergang kulprisen steg 1 sh. pr. ton, steg prisen på jærn i det mindste 4 sh.

En anden dag oplyste en tilkaldt bankmand, hvor betydeligt kulselskabernes udbytte af den anbragte kapital havde været også før krigen — offentligheden kunde tildels ikke se det fordi man gerne glemte at tage de gratis-aktier, der af og til uddeltes, med i beregningen: Et selskab havde således i 1913 givet en fri-aktie for hver anden af de gamle, og atter i 1918 en for hver tredje. I det hele havde dette selskab til hver 100 kr., der var anbragt i det i 1903, siden udbetalt et udbytte på tilsammen 380 kr., hvortil så kom, at aktierne nu kunde sælges for 550 kr. for hver 100 kr., de lød på. Et andet selskab havde i løbet af de sidste 10 år udbetalt sin aktiekapital 3 gange i årsudbytte og friaktier, og forberedte nu ny udstedelse af friaktier. Således nævntes selskab efter selskab.

I de sidste 2 krigsår havde regeringen grebet stærkt ind ved fastsættelse af maximalpriser og med anden kontrol, men det havde dog ikke ændret billedet synderligt. Det kom bl. a. af, at der jo under normale forhold altid vilde være en del miner, som dels på grund af dårlig drift, dels fordi de i sig selv var dårlige, kun gav lidet eller intet udbytte. Men regeringens maximalpriser måtte fastsættes således, at også de betalte sig, og derved fremkom det store overskud til de virkelig gode miner. Regeringen kunde jo have foretaget en udligning af fortjenesten, så de gode miner hjalp noget på de dårlige, men i steden for havde den altså ladet priserne gå i vejret — og samfundet betale! —

Selvfølgelig drøftedes også de kår, hvorunder arbejderne lever, indgående. Arbejderføreren *Smillie* spurgte en dag lederen af regeringens kulkontrol om hans mening om lønhøjden: »Jeg håber De tror mig, når jeg siger, at gennemsnitslønnen for grubearbejderne før krigen var c. 32 kr. om ugen. Lader det sig gøre med en sådan løn at opdrage en flok på 3, 4, 5 eller 6 børn og byde dem sådanne kår, som de burde have?« — »Det vilde sikkert være vanskeligt nok, hr. Smillie.«

Smillie: Indtil år 1878 var min indkomst $16^1/_2$ kr. om ugen; og vi var 7 i familien!

Kontrolløren: Det var vanskeligere endnu.

Smillie: At jeg lever endnu modbeviser ikke, at det var for lidt.

Kontrolløren: Selvfølgelig ikke og derfor er det, at jeg bruger ordet »vanskeligt«.

Husene, arbejderne bor i, opføres i ikke få tilfælde af mineejerne, og de er af og til under al kritik. Smillie nævnte et tilfælde, hvor et selskab havde udbetalt sine aktiehavere deres kapital 7 gange i løbet af 21 år, »men deres arbejderboliger er ikke steder for heste og hunde at leve i«. En anden dag omtaltes boligerne i en egn af Skotland. Smillie hævdede, at 80 pct. af de boliger, grubeejerne besad i en vis egn af Skotland var modne til nedrivning straks. Vidnet, chefen for et stort skotsk firma, svarede: »Jeg har ikke set dem for nylig, men da jeg så dem, var de en skamplet på ethvert land.« — En væsentlig fordring fra arbejdernes side er en nedsættelse i timetallet. De arbejder under jorden, under forhold, hvor de små ponyer, der bruges dernede som trækkraft, ofte har svært ved at holde livet. De må ofte først en kilometer eller mere ned i jorden, og så siden vandre lige så langt dernede, før de når arbejdsstedet. Mineejerne siger, at en formindskelse af timetallet vil betyde en fordyrelse af kullene, men fra arbejdernes side peges på, at i Durham i Nord-England er totalomkostningerne pr. ton kul c. $17^1/_2$ sh. mod $21^3/_4$ sh. i Syd-Wales, og så er dog arbejdstiden på huggestedet i Durham kun 6 timer, i Syd-Wales over 1 time længere!

Det blev tydeligt klarlagt, at mangelen på samarbejde mellem grubeselskaberne bidrager meget til at gøre driften uøkonomisk, ligesom også den måde, hvorpå detailsalget er ordnet f. e. i London, fordyrer kullene meningsløst for de mindre forbrugere.

Dette taler for fællesdrift, eventuelt statsdrift. Og statens overtagelse af minerne er da også en af arbejdernes fordringer. Men regeringens hovedkontrollør, hvis vidnesbyrd i det hele var af megen vægt, var imod statsdrift, skønt han var tilhænger af fællesdrift eller i alt fald samarbejde mellem selskaberne under en eller anden form, og af den overbevisning, at de offentlige værdier, kullene repræ-

senterer, skulde være samfundets, i steden for private personers eller selskabers. Men dette er et spørgsmål, som kommissionen ikke kom til ende med, og hvorom den senere vil afgive beretning. Den *betænkning*, kommissionen alt har afgivet, drejer sig om lønnen og timetallet. Den blev ikke énstemmig.

De 6 arbejderrepræsentanter gav deres tilslutning til alle arbejdernes krav. De 3 grubeejere vilde kun gå med til en betydeligt mindre lønforhøjelse og en lille forkortelse af arbejdstiden. Endelig indtog formanden og de 3 store forretningsledere et mellemstandpunkt. De foreslog en lønforhøjelse på c. 2 sh. om dagen (hvorved lønnen bliver noget mere end det dobbelte af hvad den var før krigen), samt en forkortelse af arbejdstiden med 1 time i år og 2 timer om to år. De tilføjer, at efter deres skøn kan disse forslag gennemføres uden nogen forhøjelse af prisen på kul!

Dette sidste står jo for deres egen regning, men er en udtalelse af megen betydning, også fordi man i engelske kulkredse ser med en vis ængstelse på udenlandsk konkurrence. Amerika har allerede erobret kulmarkedet i Vestindien og Brasilien og truer med at tage det italienske. Og kul fra Østasien og Indien er trængt frem helt til Ægypten.

Regeringen gjorde formandens forslag til sit, og på det tog arbejderne mod forlig.

Kommissionen har dog udrettet mere end det. Dens betydning ligger især deri, at den har åbnet befolkningens øjne for den udbytning den er genstand for fra indehaverne af Englands rigdomskilder. Man ønsker nu levende at få lignende undersøgelser af de andre store, mere eller mindre monopoliserede virksomheder. Offentligheden vil fra nu af kræve fuld indsigt i deres regnskaber og udbyttets fordeling.

Og også arbejderne vil lære af denne offentliggørelse. Den vil hjælpe til at give dem forståelse af, hvori udbytningen har sit udspring og af den nære sammenhæng mellem arbejdsløn og varepris. De vil mere end hidtil få øjnene op for, at den lønforhøjelse, der væltes over på vareprisen, gør livet dyrere for andre og fremkalder andre lønforhøjelser med efterfølgende prisstigninger, som falder tilbage på dem selv. Det kan aldrig være i arbejderens interesse, at produktionen er lille og dyr, han må ønske, at den bliver omfattende og billig; kun derved kommer varerne indenfor hans rækkevidde. Lønnens værdi beror lige så meget på pengenes købeevne som på lønhøjden. Men sålænge arbejderne har følelsen af at blive udbyttede, vil de blive ved at se deres nærmeste mål i lønforhøjelser.

Anders Vedel.

Senator Lodge.

Den mest fremtrædende modstander, Wilsons tanker om folkenes forbund har i De forenede staters senat er Henry C. Lodge. Betydningen af den modstand, han yder, ligger i, at staterne ikke kan indgå traktatmæssige forpligtelser overfor udlandet med mindre senatet med to tredjedels majoritet udtaler sig derfor. Og han er i følge en artikel i »The new Statesman« en dreven gammel politiker, med indsigt både i sagerne selv og i de metoder, der lader sig anvende.

Senator Lodge blev født i Boston allerede i 1850, og han er en udpræget repræsentant for den gammel-amerikanske tankegang, der især har sit hjem i de nordøstlige kyststater, der i sin Tid befolkedes af puritanerne, med Massachusetts og Boston som centrum.

Mændene af den støbning var i sin tid nidkære forkæmpere for negrenes frigørelse. Sydstaterne fandt dengang både direkte og indirekte støtte i England, og den gamle følelse af uvilje mod moderlandet fra frihedskrigens tid af fandt ny næring i disse år blandt »ny-englænderne«.

Henry Lodge var dengang i drengeårene. Han har i de erindringer han udgav for nogle år siden i nogle skarpe ord skildret sin daværende følemåde. Han siger:

»Jeg husker tydeligt den afmægtige harme jeg følte, når jeg læste uddrag af engelske aviser og tidsskrifter (som Blackwoods). Dengang forstod jeg ingen af enkelthederne, nu kender jeg dem alle, og min vrede er forlængst bleven afløst af en stum forbavselse over den engelske regering og de herskende klasser derovre, den totale mangel på behændighed og dygtighed, der udvistes af så mange af de ledende mænd, som englænderne altid taler og skriver om, som var de virkelige stormænd.«

Om vore dages ledende englændere har han betydeligt bedre tanker, hvilket han dog især be-

grunder med deres bedre forståelse af amerikanske forhold, ligesom han også taler meget anerkendende ord om de forholdsvis få englændere, der under borgerkrigen var på nordstaternes side. Og han er sikker på, at et nært og venskabeligt forhold mellem de to magter vil tjene »fredens og frihedens interesser« både i de to lande selv og i resten af verden.

I denne betragtning har vi rimeligvis udgangspunktet for, at han ved krigens udbrud straks stillede sig afgjort på ententens side. Og han blev snart en tilhænger af, at staterne skulde gribe aktivt ind i begivenhederne. Her mødtes han med Roosevelt, hvis udtræden af det republikanske parti i 1912 han — som trofast republikaner — havde været så forbitret over. Hans dom om centralmagterne blev skarpere og skarpere, og under våbenstilstandsforhandlingerne opstillede han et eget fredsprogram hvis betingelser var overordentlig hårde, og han krævede ubetinget overgivelse af modstanderen.

Hans uvilje mod at Amerika ved dannelsen af folkenes forbund skal blande sig ind i ikke-amerikanske forhold står tilsyneladende i modstrid med hans iver for, at det skulde gribe ind i krigen. Ja, modsigelsen er vel unægtelig. Uviljen maa betragtes som et udslag af hans udpræget sær-amerikanske følemåde. Han kræver nu tilslutning til George Washingtons gamle grundsætninger om at Amerika skal indskrænke sig til at varetage sine egne interesser. Men det er lykkedes ham ved denne svingning at bringe en forbindelse i stand mellem sine egne nære meningsfæller og de retninger i de vestlige stater, som af helt andre og bedre grunde end hans er ængstelige ved Amerikas medansvar for ordningen af Evropa.

Ved hjælp af denne forbindelse er det han på forhånd har sikret sig tilslutning til sin modstand mod Pariserforslaget fra mere end en tredjedel af senatets medlemmer — et talende vidnesbyrd om den magt han i øjeblikket råder over. Imidlertid må han nu udkæmpe hårde kampe for sin opfattelse med andre fremragende republikanere, og det må dog foreløbig betragtes som tvivlsomt, om han vil være i stand til at holde sin tredjedel sammen, når forslaget kommer til at foreligge for senatet i endelig og ændret skikkelse, og en forkastelse let kan blive skæbnesvanger.

»Manden, der var imod den tvungne værnepligt«.

Lloyd-George's liberale modkandidat ved valget nu i december, redaktøren af »English Review«, har for nylig offentliggjort følgende karakteristiske brev i dagspressen:

»Under min valgkampagne i Carnarvon [valgkredsen] lød det bestandigt imod mig: »Førsteministeren vil aldrig holde på den tvungne værnepligt;« »hvis vi troede, at Lloyd-George vilde give os tvungen værnepligt, vilde vi alle stemme imod ham«, o. s. v. Nu har vor krigsminister hr. Churchill afgjort sagen; den tvungne værnepligt er lov, altså plakaten: »stem på hr. Lloyd George, manden, der ikke vil have tvungen værnepligt«, var et bedrag.

Jeg kan forstå hr. Churchills begejstring for at optræde som blåtrøje i krigsministeriet, soldat som han har været; men det han undskylder sit forslag om værnepligtens fortsættelse med er et andet bedrag. Naturligvis, når politikerne fremkalder anarkiske tilstande, *maa* der være tvungen værnepligt, og det er just sagen. Pariser-konferencen er ved at gå i opløsning. Den er sunket ned til at være en strid mellem dem, der fordrer militære garantier og »udbytte« af krigen, og præsidenten, som arbejder på den ny verdensorden. Ved hjælp af blokaden skaber de bolsjevisme, og for den skal værnepligten være lægemidlet. Men den er det ikke, ti vi kan ikke.

Bliver Danzig givet til polakkerne, svinder enhver mulighed for en virkelig fred. Den eneste udvej er gensidig forsonlighed på grundlag af folkenes forbund. Men hemmelighedskræmmeriet i Paris vil aldrig kunne virkeliggøre det. Der må begyndes forfra engang til. Og der er to ufravigelige betingelser for at det skal blive til noget: 1) offentlighed, 2) et nyt møde på neutral grund, langt væk fra lidenskaberne i Paris.

Det varer ikke længe, før vi opdager, at det andet slagord fra valget: krigsskadeserstatning også var et bedrag. Så tænker jeg de fleste vil være enige om, at det er ved at være arbejdernes tur til at tage fat.

Austen Harrison.«

SÆDEKORNETS SANG.

Jeg er kun en lille Kærne,
jeg er kun et lille Frø.
Dog, sælsomt jeg i mig huser
en Kraft, der svulmer og bruser
og raaber: Jeg vil ikke dø!

Jeg laa paa det lune Gaardsloft,
mens Dage og Nætter skred.
Jeg tyktes, jeg laa i et Fængsel,
jeg følte en underlig Længsel,
dyb, dyb som ingen véd.

Hvi kunde jeg længes? Jeg laa jo
sødt hos mine Brødre smaa;
jeg laa jo hos Brødrene kjære;
o, hvi kunde det da være,
at jeg kunde længes saa!

Vi laa saa trygt hos hverandre,
men ingen af os var glad.
Vi laa saa trygt hos hverandre.
Dog, Længslen gik ud at vandre;
vi vidste ej selv mod hvad.

Men Kraften vi hused i os,
den vidste nok god Besked.
Den hulked med dunkel Stemme:
Skal længe I her ha hjemme,
jeg dør i al Evighed. —

Vi raabte af al vor Evne,
hvergang vi Mennesket saa:
Flyt... bær os til Livets Kyster! —
O, hørte han vore Røster?
Vi haabede bønligt derpaa.

Ak, hørte han vore Røster?
Saa spæde de var, saa smaa.
Han gik — men lod os tilbage.
Langligt skred Nætter og Dage.
Bestandigen dær vi laa.

Vi tænkte: Har Mennesket ikke
en Kraft, lig vor, i sit Bryst, ...
en Kraft, der for Døden bæver,
en Kraft, der som vores kræver
det eviges dybe Lyst?

Aa, vilde den til ham hviske:
Glem ikke de Kærner smaa!
Hvad end du kan tro og mene,
vid! det er dig ej alene,
som ræddes for at forgaa. —

Vi hørte de store Storme
baske mod Tag og Mur.
Saa længedes Dagene trolig.
Min Kraft blev saa vildt urolig,
som vilde den sprænge sit Bur.

* * *

Men nu er alt sødt forandret...
saa sødt at jeg tyst maa le.
Jeg ligger i Muld blandt Stene;
jeg ligger saa helt alene,
— og dog maa jeg frydefuldt le.

Jeg ligger i Mulm og Mørke
— og tykkes mig født paany.
Trods Mørke og Mulm jeg smiler;
jeg synes jeg sælsomt hviler
midt i et rosenrødt Gry.

Min Længsel er helt henvejret;
mit Indre er rig, sval Ro;
mit Indre er groende Glæde;
af Lykke jeg kunde græde,
— om ikke jeg hellere lo.

Èn nynner en Sang dybt i mig,
en Strofe saa blank og god:
Her, her var det just, jeg vilde;
her rinder den Underkilde,
alt Levende higer mod.

— — —

Du salige Livsenskilde!
saa skulde jeg dog dig naa. —
O, maatte blot stor som liden
faa Del i min skønne Viden:
Vi dør — for at genopstaa.

Peter Vejrup.

Rigmor Stampe: H. C. Andersen og hans nærmeste Omgang.

(Aschehoug.)

Fru Stampes bog er et ærligt forsøg på at give en retfærdigere belysning af Andersens forhold til Collins familie, end hendes mormoders broder Edvard Collin har ævnet. Det er egentlig en arv fra sin moder, baronesse Jonna Stampe f. Drewsen, hun har løftet. Og hun er gået til arbejdet med kærlig tanke på sin gudfader, digteren og børnevennen, og med hele den usnobbethed, som hun selv regner for en grundegenskab hos den Collinske familie. Hun har utvivlsomt ganske særlige forudsætninger for at give et uforvansket billede af forholdet. Hele den Collinske overlevering har stået til hendes rådighed, hun er en af de få, der husker Andersen fra en tid, der ligger for ud for hans sidste sygdomsperiode, og gennem sin moder har hun fået et stærkt indtryk af, hvorledes hun og hendes fader i virkeligheden forstod Andersen dybere end de »fødte« Colliner. Af disse var vel igen hendes mormoder, fru Ingeborg Drewsen, den der stod i det mest ligefræmme venskabsforhold, ja i dette tilfælde kan man uden overdrivelse sige *søsterforhold*, til Andersen, og den, der kunde sige til ham, hvad det skulde være, uden at han tog det ilde op.

Jonna Drewsen.

For det første klarlægger hun Andersens undtagelsesstilling i det Collinske hjem. Her, hvor kun børnene, svigerbørnene og børnebørnene, men ikke engang fættere og kusiner havde fri adgang til enhvær tid, var Andersen den eneste undtagelse. Han regnedes til børnene, han kunde komme og gå, når han vilde — ind ad bagdøren ligesom alle de andre. Da gamle fru Collin lå for døden, var han den eneste udenfor børneflokken, der var kaldt til. Og forholdet mellem ham og Collins børn var, som mellem søskende, ikke uden gnidninger, men et *selvfølgeligt* forhold, som man ikke ræsonnerede over. Og dog var der det mærkelige, at ingen af Collins børn sagde *du* til ham (han sagde *du* til den yngste), ja selv den af sønnerne, som stod ham nærmest, *vilde* ikke være dus med ham. Nær — og fjærn, og så dertil så grundforskellig fra de andre »søskende«, den abnorme mellem alle de udpræget normale og en hel del selvretfærdige, for ikke at sige selvgode mennesker, der havde meget vanskeligt ved at se det *store* hos ham, skønt de bedre end de fleste så det *gode*, men så meget lettere ved at se alt det, der var anderledes end hos andre mennesker.

Det er vanskeligt at få det fræm, som her er det afgørende: at Collins børn altid mente Andersen det godt, og at han også selv følte det til de fleste tider, men at de tit kom til at gøre ham ondt, fordi deres og hans forudsætninger var så overordentlig vidt forskellige. Skylden lå hverken i deres eller Andersens vilje, men i deres natur, deres dannelseskreds

og alt det, som de ikke mægtede at ændre.

Vigtigst er det dog, at billedet af *Andersen* i denne kreds kommer til at stå klart, da dette jo vil sige Andersen i den tid, da han digterisk stod på sin største højde. Og dette synes jeg er lykkedes fru Stampe fortræffeligt, ikke mindst det at få Andersens mest tiltalende sider fræm, selv om der ikke lægges skjul på, at han havde sine særheder (som Collinerne ikke glemte at »nøfle«). Om Andersens kærlighed til børn er der i denne bog nok sagt det afgørende ord, og efter den må alle fabler om hans uvilje mod børn forstumme. Også fabelen om Andersens umådelige forfængelighed, der ikke tålte at nogen anden i selskabet overstrålede ham, får et grundskud ved meddelelsen om, at Nysø mistede sin tiltrækning, da Thorvaldsen var død. På Nysø var næmlig Thorvaldsen langt den mest beundrede af alle gæsterne.

H. C. Andersen paa Frijsenborg. *

At dette måtte være fabler, eller i hvært fald meget overdrevne bedømmelser af digteren, har hans egne eventyr egentlig fortalt os for længe siden. Men det kan være godt nok at få det sagt af en, der sidder inde med noget større viden, end vi andre kan have. Og navnlig dærfor fortjæner Collins datterdatterdatter en ærlig tak fra alle, der holder af Andersen.

Marius Kristensen.

* De to her gengivne Billeder er Prøver fra Bogen.

Selma Lagerlöf: Bandlyst.

G. B. 1918.

Det er for mangfoldige Mennesker i Danmark en Begivenhed, naar en ny Bog af Selma Lagerlöf udkommer. Man længes efter den, man skynder sig at faa fat i den, og — man skuffes ikke. Saadan er det ogsaa gaaet med den sidste Bog, den store Fortælling »Bandlyst«.

Her, som ved de andre store Bøger, møder man en Mangfoldighed af Handlingstraade, som saa umærkeligt nærmer sig til hinanden og løber sammen og bliver til et mangefarvet, udtryksfuldt Gobelin. Tit tror man ved Begyndelsen af et Kapitel at være ved en helt ny Fortælling med helt nye Mennesker. Men efterhaanden ser man, at vi er indenfor den samme Handlingskreds og Tankegang.

Her, som ofte hos Selma Lagerlöf, er det hele samlet om et Livsproblem eller Tidsproblem, knyttet til Nutidsbegivenheder. En svensk sværmerisk religiøs Bevægelse bliver i een Bog Ramme for Spørgsmaalet om de højt hævede, ekstatiske Tilstande og deres Forhold til Dagliglivet; en italiensk Relikviehistorie bliver en stor Overvejelse om, hvorvidt Guds Rige kan komme her paa Jorden. I den sidste Bog bliver Beretningen om en Mand, som i Nød under en Polarfærd har været med til gruelig Udaad, til Stramaj for rige Tanker om den store Krig.

Alt stiler da henimod Fredstanker. Alt strømmer til sidst ud i den gennem bitre Oplevelser forberedte Præsts Tale; han kan tale med om Fred; for han er gennem personlige Pinsler bleven fra en Stridens til en Fredens Mand. Nu taler han om, at Krigens gruelige Indtryk skal bruges til at vække Fredstanker. Livet er saaret og krænket, nu rejser Livet sig derimod. »Af selve Krigens Rædsel og dens Forfærdelse skal vi danne os en Rustning og et Vaaben og en Modgift, og den skal vi give vore Efterkommere i Arv, og det skal besejre Menneskehedens største Fjende.«

Og vil man saa spørge, om disse skrækkelige Indtryk virkelig kan komme til at gøre en saadan Gerning, om de kan bøjes om til at virke Fred, saa faar vi Svar gennem Hovedpersonen i Bogen, Sven Elversson og hans Oplevelser. Han har netop oplevet, at et frygte-

ligt Indtryk gennem Aarene virkede, tit under Skam og Pine og Nød, langsomt frem til mild Renhed, til sidst til en Lykke, der overvælder.

Saaledes samles Traadene. Og under alt dette er det, som man lærte en hel Mængde Mennesker at kende. Og man vandrer gennem Begivenheder, der tit er saa forunderlige og usandsynlige, at man ikke tror et Ord af det som det fornuftige Dagligmenneske, man er; og inden man véd af det, er man i den Grad taget med, at man alligevel tror det altsammen. I den Henseende er Selma Lagerlöf en ren Heks.

Carl Koch.

To Breve.

Gamle Tanker til ny Overvejelse i Menigheden.

(Meddelt af *Johannes Vedel.*)

I.

Kære gamle Ven!

Du bliver velsagtens forbavset ved at faa Brev fra mig, nu efter de mange Aars Forløb siden vi sidst vekslede Tanker der hjemme i det gamle Danmark.

Men du ser altsaa, at jeg er levende endnu, og mindes min Ven og Skolekammerat fra de unge Dage. Det har jeg forøvrigt gjort tidt i de henrundne Aar; men at jeg nu gør Alvor af at skrive til dig kommer af, at jeg forgangen traf paa dit Navn i et af vore kirkelige Blade, — en Vare, som vi her i den ny Verden ikke har Mangel paa, lige saa lidt som I velsagtens har det endnu i Danmark.

Der er rimeligvis kun den Forskel, at vi her i Amerika er mere bidske mod hverandre, — maaske, maa jeg vel føje til. Thi jeg husker da nok fra det sidste Aars Tid, før jeg rejste, hvordan Præsterne især kunde tresakke hverandre, naar der var et theologisk Spørgsmaal, de kom op at toppes om.

Det var netop saadant et Spørgsmaal, som nu drev mig til at skrive til dig. Det drejede sig om »*Kødets Opstandelse*«.

Derom skal du have skrevet en Artikel eller et Indlæg, som stod gengivet i det Blad jeg læste. Hvor længe det er siden, du skrev det, véd jeg ikke, og heller ikke i hvilket Blad. Men du havde da deri givet dit Lægmandsbesyv med i Laget og fik, som rimeligt var, over Fingrene af en Velærværdighed, der fandt din Indblanding uvidenskabelig.

Det være nu som det vil. Men dine Tanker derom tiltalte mig meget, og det er det, jeg maa meddele dig og sige dig Tak for, hvad du skrev, som har bidraget til at røre op i mine Minder om den Sag.

Jeg husker nemlig meget godt, at der var Strid om »Kødet« der hjemme i min Ungdomstid; men glemte det Spørgsmaal, da jeg her ovre i det ny Land blev optaget af saa meget andet. Men nu kommer det altsaa op igen og lægger Beslag paa mine Tanker og mit Sind — stærkere end det har gjort tidligere. Jeg mærker, at den Sag er jeg Parthaver i.

Det, man var uenige om dengang var, om der i den kristne Trosbekendelse skulde siges »Kødets« eller »Legemets« Opstandelse. Grundtvig og hans ældre Disciple holdt absolut paa, at det skulde hedde »*Kødets*« og ikke, som der staar i »Dr. *Morten Luthers* liden Catechismus« — som vi lærte i Skolen — »*Legemets*« Opstandelse.

Der var netop nylig udkommet en Brevveksling mellem *Grundtvig* og *Ingemann* — udgivet 1882 af Grundtvigs Søn, Svend Gr., og af disse Breve ser det næsten ud til, at Venskabet mellem de to gamle Digtere fik et Grundskud, ved deres afvigende Meninger om dette Spørgsmaal. I hvert Fald slutter det sidste Brev, Grundtvig skrev til Ingemann (7. Juni 1859), saaledes:

». . . . . Gud ske Lov! vi er nu begge blevet gamle uden at blive tunghøre . . . . . eller saa stærblinde for Aandens Rige, som saa mange gamle Skjalde, der knap engang kunde se, hvad der dog paa en Maade smuttede imellem deres egne Fingre. . . . .«

»Her vilde jeg helst slutte; for du véd nok, at jo ældre jeg er bleven, des mindre paatrængende er jeg bleven baade mellem Venner og Fjender med min Kristendom, og des mindre tænker jeg at kunne flytte et hjærteligt Halmstraa, endsige da Bjærge med min Pen. Men da du udtrykkelig minder om vort Forhold til »*Krybben og Korset*« som noget, vi i Grunden er enige om, skønt hver gaar sine Veje, saa maa jeg svare venlig, at det vel skulde være mig ret inderlig kært, og at jeg længe har tænkt det samme, og indrømmer jo daglig bestemtere langt mere Frihed paa kristelig Grund, end man siden Apostlenes Dage har drømt om.

Men siden du ikke blot har ytret Tvivl om et Led af den uforanderlige og urokkelige *kristne Grundlov*, men vist, som mig synes, en vis Modbydelighed for »*Kødets Opstandelse*«, saa er vi, trods al anden Enighed om kristelige Anskuelser og Lærdomme, grunduenige om den kristne Tro, der hel og holden er en *Fælles-Tro* og *Menighedens Tro*, som ingen enkelt Kristen kan enten tage det mindste fra, lægge det mindste til, eller forandre det mindste i.

Vist nok har jeg det Haab, at der ligger en uvit-

terlig Misforstaaelse til Grund for dit Anstød, som der jo maa, naar du dog vil tro paa den i *Kødet* komne og med »*Kød* og *Ben*« opstandne *Jesus Kristus*, der, trods alle Indvendinger, vil give os sit Kød at æde, for at vi kan leve *ved ham*, ligesom han lever ved Faderen; men saa længe du lige saa vel protesterer mod »*Kødet*« i *Troens Ord*, som mod Kødet i vore egne Bøger og Salmer — som der ikke blot altid var en Kertel, men tit værre Ting ved — *saa længe* gaar vi ikke paa den samme »Livets Vej«, der jo kun er snæver, fordi den kun er gjort til Barnet i Bethlehem.«

»Tag mig det nu, i alt Fald ikke ret længe, ilde op, at jeg ved given Lejlighed skrev til min gamle Ven, hvad jeg som Ordets Tjener maa sige alle mine Tilhørere!«

(Fortsættes).

Spørgsmaal og Tildragelser.

Katolikerne og Højskolen.

I Anledning af Artiklen med denne Overskrift i »Højskolebladet«s Nr. 15 bedes De optage følgende:

Naar De skriver, at »her rejser Kirkens Autoritetsmur sig i hele sin mørke Vælde, og man har vanskeligt ved at tro, at unge Katolikker med Højskolelængsler kan undgå at *få* Kvælningsfornemmelser«, saa overser De, at for os Katolikker er vor hellige Kirke ikke nogen blot menneskelig Institution, men som Kristus, Gud fra Evighed til Evighed for ca. 1900 Aar siden vandrede hernede i menneskelig Skikkelse, således virker han, efter Helligaandens Udgydelse over Apostlene, den Dag i Dag og til Tidernes Ende i Kirkens Skikkelse her på Jorden, så at dens Bud, dens Ord er Guds Bud, Guds Ord. Og Guds Ord, Guds Bud og Forbud fremtræder dog ikke for os Kristne i mørk Vælde, men tværtimod som strålende Lys, som »en Lygte for vor Fod«. Mørket stammer *ikke* fra Gud, ikke fra Kirken, men fra vor egen Syndighed.

Endvidere overser De, at jeg som Lægmand aldeles ingen Ret har til at tale på *Kirkens* Vegne; jeg kan, som nogenlunde sagkyndig, give et Råd, som ingen er mere pligtig til at følge anderledes end hans Samvittighed byder ham. Selv en Præsts Advarsel, udtalt i al Almindelighed i Bladet, vilde ikke være ubetinget bindende, om den end havde større Autoritet end min. Den letteste Vej for den enkelte Katolik vil på dette Område, hvor ingen almenforpligtende Udtalelse er udtalt af vor højeste Autoriet herhjemme, det vil sige af Biskop Euch, være en Henvendelse til Skriftefaderen, som ganske vist ikke kan udtale sig om sandt og vrangt i Højskolens Undervisning (dertil er den Sag altfor lidt undersøgt), men vel om det »hygiejniske«, hvor vidt den enkelte, hans Skriftebarn, er stærkt nok til for længere Tid at leve udelukkende under anderledes Troendes Påvirkning.

Virker min Advarsel efter sin Hensigt, vil den så langt fra at slappe Forbindelsen mellem Katolikkerne og Højskolen, snarere styrke denne Forbindelse, thi mens de svage Katolikker vil holdes borte fra Højskolen, vil de stærkere med bedre Samvittighed kunne søge den og således hjælpe til at få det herhjemme visselig såre vigtige Spørgsmål klaret, hvor meget der af Højskolens Gerning virkelig er Sandhed, d. v. s. stemmer med Kirkens Aand.

Jeg har hverken hos katolske eller protestantiske Forfattere set noget, der kan kaldes en *Forklaring* af Vor Herres underfulde Fødsel, det er sikkert også for dybt et Mysterium for den menneskelige Tanke; med visse Radikale at opfatte Herren som blot en Søn af både Maria og Josef, er jo ingen Forklaring på, men en *Bort*forklaring af Mysteriet.

Min sidste Sætning: »Vi skulle rette os efter Sandheden, ikke Sandheden efter os« fremkom som Modvægt mod Frk. Raaschous Udtalelse om, at »det drejede sig om, at enhver for sig selv fik sit Standpunkt klaret, så det blev sandt, rigtig personlig sandt«. Denne Sætning lød i mine Øren som udpræget subjektivistisk, som om al *objektiv* Sandhed fornægtedes — derfor måtte jeg på det kraftigste tage Afstand fra den.

Deres ironiske Slutningsbemærkning om, at »den, der sidder inde med den kirkelige Magt i det katolske Samfund her i Landet [og fremfor alt i Rom], også sidder inde med Sandheden, og at de derfor [til syvende og sidst] alene ved, hvorledes Højskolen sandt og rigtigt skal bedømmes«, er for os Katolikker den dybeste og den lykkeligste Sandhed. Kirken — og kun den — ejer Ufejlbarhedens Nådegave. Deo gratias!

Georg M. Vöhtz,
cand. phil.,
hv. Redaktionssekretær for »Katolsk Ungdom«.

Jeg overser ikke, at Hr. Vöhtz som Lægmand ikke kan tale paa »Kirken«s Vegne. Det var alligevel Kirkens kolde Autoritetsmur, han tegnede for de »unge Katoliker med Højskolelængsler«. Og det er den Autoritetsdyrkelse, her giver sig Udslag, som synes en Protestant stridende mod Lovene for Vækst og Udvikling og derfor dræbende, kvælende for Ungdommen.

H. S.

I Ugens Løb.

Vor sønderjydske Meddeler skriver, at Tankerne blandt Folk dernede, der interesserer sig for aandelige Ting, samler sig mere og mere om, hvordan Kirke- og Skolespørgsmaalet skal løses. Ikke mindst det sidste frembyder store Vanskeligheder. Kan man vente af de tysksindede Lærere, at de vil og kan gøre et Forsøg paa at udfylde en Plads som Lærere i den danske Skole? Hvad bør man tage mest Hensyn til: den opvoksende Slægt eller de Lærere, der sidder rundt om i Nordslesvig og nødig vil forlade det? I Teorien er Spørgsmaalet let at besvare, men i Praksis vil der vise sig Vanskeligheder.

Vi mener, at der bør tages mest Hensyn til den opvoksende Slægt, hvor store Vanskeligheder end Spørgsmaalet om Lærerne frembyder. Men det synes som de nærmest liggende Maader at løse Skolespørgsmaalet er noget tvivlsomme. En dansk Tvangsskole er utænkelig. En dansk Folkeskole med Ret for Tyskerne til at oprette Friskoler (med dansk Statsunderstøttelse) er vel den Løsning, som de fleste vil finde naturlig. Men ogsaa den synes upraktisk i Nordslesvig, hvor der jo dog er enkelte Kommuner med tysk Flertal.

Det er glædeligt, at Spørgsmaalet om Skolen giver Anledning til livlig Tankeudveksling i Nordslesvig. For det er dog først og fremmest Nordslesvigerne selv, der skal lyttes til, naar Talen er om dette tungtvejende Spørgsmaal. Jo mere Mod og Kraft de kan faa til at tage Sagen i deres egen Haand, des lykkeligere vil, det tror vi sikkert, Løsningen blive. Og den Løsning, Spørgmaalet om Skolen faar i Nordslesvig, kan faa den største Betydning for hele Skoleudviklingen i det øvrige Danmark.

*

To grundtvigske Præster er nylig gaaet bort, begge højt oppe i Aarene.

Bering Valgmenigheds gamle Præst, *Jørgen Teilmann*, døde den 11. April. Han blev næsten 84 Aar gl., men endnu for kort Tid siden lød hans Forkyndelse med Friskhed og Kraft i den Kirke, hvorfra han siden 1876 har virket til megen Velsignelse.

Fhv. Sognepræst *Ludvig Wagner* døde den 13. April i Aarhus, hvor han boede hos sin Søn, Pastor Carl Wagner. Ludvig Wagner, der blev 80 Aar gammel, havde ligesom Teilmann en lang og rig Præstegerning bag sig. Han begyndte sin Virksomhed allerede i 1864, som Fangepræst. I lang Tid virkede han paa Koldingegnen, senere i Lynge-Broby ved Sorø og til sidst i Sakskøbing.

*

Maren Hansdatter Nygaard i Ulbølle paa Sydfyn er død, omtrent 99 Aar gl. Det var hende, skriver »Fyns Tidende«, der for ca. 54 Aar siden sammen med sin Mand grundlagde Ulbølle Friskole, som mange Aar senere flyttedes over paa Vesterskerninge Grund.

*

Om *»Østjydsk Højskolekreds«*s Foraarsmøde i Aarhus, hvor Fru Hostrup, Vejlby Højskole, indledede en Forhandling om »det seksuelle Spørgsmaal i Højskolens Undervisning«, har »Højskolebladet« modtaget følgende Meddelelse: Fru H. hævdede, at som Forholdene er nu, kan der ikke være Tavshed om dette Spørgsmaal i Hjem eller Skole, men det er absolut nødvendigt, at der gives ren Besked af dem, der har Myndighed over for og Kærlighed til de unge, for at modvirke Følgerne af Uvidenhed, Ubetænksomhed og slette Kammeraters Tale om Kønslivet. Man maa fremstille for Eleverne de skæbnesvangre Følger af Utugten: Lidelserne og Sorgerne rent fysisk; den menneskelige Nedværdigelse og sjælelige Forraaelse deraf. Men det er lige saa nødvendigt at tale om Lyssiderne, Lykken ved at leve et rent sædeligt Liv, at øve Selvtugt. Fru H. udviklede derefter, hvorledes man paa naturlig Maade kan forberede Undervisningen om Kønslivet og Forplantningen.

I den paafølgende Forhandling viste der sig Enighed om Nødvendigheden af at paavirke Ungdommen til sædelig Renhed og Selvtugt, da der blandt Nutidens unge er en sørgelig Forfarenhed og Letsindighed i det kønslige Liv. Men det seksuelle Spørgsmaal har flere Sider. Med dets mangeartede Indvirkning paa Ungdommens Liv fortjener hele dette Spørgsmaal den alvorligste Overvejelse hos alle Ungdomsledere.

*

Et nyt nordslesvigsk Blad, »Danskeren« i Haderslev, har, skriver vor sønderjydske Meddeler, udsendt sine første Numre, hvor man straks faar Besked om, hvilken Stilling Bladet agter at indtage til de Spørgsmaal, der er oppe i Tiden. Navnene Kylling — forhenværende Leder for den sønderjydske K. F. U. M. — og Svendsen — tidligere Redaktør ved »Dybbølposten« — peger tydeligt i Retning af Konservatisme paa det kirkelige og nationale Omraade.

*

Rettelser.

I min Anmeldelse af »En ny Salmebog« har jeg anket over en Fejl ved Nr. 190. Det er med Urette. Her er det mig, som har taget fejl. *Carl Koch.*

I Professor Rønnings Mindeord om Provst Andersen er indløbet et Par Trykfejl: Sp. 466, L. 2 »Rovsgaard«, læs: »Plovsgaard«; Sp. 474, L. 2 »afsluttet«, læs: »afstukket«.

INDHOLD.

N. C. Nissen: L. B. Poulsen. Med Billede.
Chr. Ludwigs: Grundtvigs Bibel.
Peter Vejrup: Sædekornets Sang.
Marius Kristensen: Rigmor Stampe: H. C. Andersen og hans nærmeste Omgang. Med 2 Billeder.
Carl Koch: Selma Lagerlöf: Banlyst.
Johannes Vedel: To Breve. I.
Spørgsmaal og Tildragelser. *Georg M. Vöhtz:* Katolikerne og Højskolen. — I Ugens Løb.
Tidens Strøm.
Anders Vedel: Den engelske Kul-Strid.
Senator Lodge.
Manden, der var imod den tvungne Værnepligt.

Udgivet af Konrad Jørgensen, Kolding. Redigeret af Helge Skovmand.
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 17 Fredag den 25. April. 1919

Statsundervisning og folkelig Undervisning.

Den store Skolekommission tilegnet

af *Thomas Bredsdorff.*

For nogen Tid siden fik jeg fra en Seminarielærer tilsendt det *Forslag* til en fremtidig fireaarig Læreruddannelse, som Bestyrelsen for Dansk Seminarieforening har fremsat (i 1917) overfor Foreningens Medlemmer. Desuden medfulgte den *Betænkning*, hvori Medlemmerne svarede paa Forslaget.

Det er et Par Aktstykker, man kan have Opbyggelse af at læse, især nu da den »store« Skolekommission er gaaet i Gang med Arbejdet.

Først Bestyrelsens Forslag! Om »Aanden« i dette vil jeg sige, at den ytrer sig med Besindighed. Aabenbart er det en Aand, der er født i et Kompromis' svære Trængsler. Dog — den ytrer sig, og den siger i Korthed: Vi maa vist ind paa i Seminarieundervisningen at terpe *lidt* mindre — vi maa slaa *lidt* af paa Examensidiotismen — og vi maa stræbe *lidt* mere efter menneskelig Dannelse og aandelig Modenhed hos vore Elever end nu.

Dette er ikke, hvad jeg vil kalde en modig og stærk Aand — men det er en særdeles respektabel Aand.

Men saa *Svaret!* Hvad svarer nu de forskellige Seminarielærere? Man læse deres Svar med Opmærksomhed. Thi man faar jo her et Billede af den almindelige Tilstand paa Seminarierne.

Hvis jeg vilde sige: Dette almindelige Billede har det været mig en Husvalelse at beskue, og det har virket paa mig som Maleriet af en frodig Eng, en foraarsudspringende Bøgeskov — saa vilde jeg overdrive.

Og hvis man saa vil svare: Ja, men mindre kunde vel ogsaa gøre det, siger jeg: Maaske; men det er jo nu engang danske Børns fremtidige Lærere og Lærerinder det gælder. Og saa skulde Billedet gerne give noget af det, jeg her nævnte. I Stedet giver det Billedet af en Ørken, hvori jeg kun opdager enkelte Oaser.

Ja, sandt at sige — og hvorfor ikke sige det rent ud: Jeg faar det Indtryk ved Læsningen af Betænkningen, at egentlig *morsomt* paa et Seminarium er der vistnok ikke.

Hvis Indtrykket er galt, skal det glæde mig. Men saa beklager jeg, at de Herrer og Damer ikke har kunnet udtrykke sig bedre i modsat Retning. Jeg ser, med min bedste Vilje, ikke, at Meningen med Seminarieuddannelsen er at give de unge Appetit — Mod og Lyst til *selv* at tage fat baade nu i Skoletiden og senere hen i Livet. Over Seminariernes Port staar aabenbart ikke Ordet »Oplysning være skal vor *Lyst* —«. Rundt om i Betænkningen lurer den blege Frygt for — Indskrænkning af *Examens*tvangen! Hvis Examen fjærnes her eller dær, saa er man klar over, at Pokker, reverenter talt, tager ved det hele. Saa vil rimeligvis (ses mange at mene) ikke en Sjæl gøre det ringeste Arbejde dær, hvor Examenspisken ikke hænger ham over Bagen.

Bestyrelsen har f. Ex., beskedent, henstillet,

at man, maaske, kunde skelne mellem Bøger, der bør *læses* og Bøger, der skal *læres*. Ingenlunde! — lyder et flerstemmigt Kor. Thi hvis vi ikke kommanderer *lært*, saa blæser Eleverne saadanne Bøger en lang March.

En stor Religionslærer lader Bestyrelsen vide, at enhver Slags »Højskolepædagogik« maa være bandlyst. Han forklarer, at Kravene i hans Fag ikke maa svækkes. Fri Læsning til »Religionsundervisningen« dur ikke. Og *Examen* i Religion maa være »den naturlige Afslutning«. Bestemte, klare Krav, hedder det — ingen »Omtrentlighed«! »I Skolen ses det daglig, at de examensfri Fag drives slettest fra Elevernes Side og interesserer dem mindst«!!!

Ak ja — Manden generer sig ikke. Og jeg kan saa godt lide ham for Ordet *naturlig* om Examen som Afslutning netop af »Religionsundervisningen«. Thi Manden har jo Ret! Examen *er* virkelig den *naturlige* Afslutning af den Art Religionsundervisning. Selvfølgelig vil han være enig med mig i, at *hvis* man ved »Religionsundervisning« tænker paa Oplysning om Vorherre, hans Liv og Gerning til Menneskers Frelse, saa bliver Sagen en helt anden. Ikke sandt, Hr. Religionslærer! Dette ligger jo ogsaa i Deres træffende Ord om, at »de examensfrie Fag drives slettest« osv. — en rædselsfuld Bemærkning, *hvis* De tænkte paa virkelig *Kristen*domsoplysning. Men jeg forstaar jo nok, at De tænker paa Animisme, Fetishisme, Mormonisme osv. — —

Det virker ligefrem helt oplivende, midt i al denne Militarisme, at se en Lærer slaa lidt bagud. Det er en Lærer i »Praktik«. Han siger: Vi har »altfor mange Praktiktimer. Jeg synes, at Eleverne i 4. Klasse maa blive aldeles tossede af al den Praktik. Jeg er bange for, at de fleste af dem aldrig mere i deres Liv kommer til at undervise naturligt«.

Det er jo beroligende! Thi kan Lærerne ikke »praktisere« *naturligt*, hvad i Alverden skal vi saa med dem!

Blandt de enkelte andre Røster i Ørkenens Sand lægger man Mærke til en Forstander, som klager bitterlig over, at hele Undervisningen er lagt saaledes til rette, at der ingen Mulighed er for kraftig Selvvirksomhed! »Undervisningen«, udbryder han, »er for en væsentlig Del bleven en Indterpning af korte, *meget* korte Lærebøger over hele Linjen«. I Sandhed en haard Dom! Og det er aabenbart af sine egne man skal have det!

Der bliver, fortsætter han, ingen Glæde for Eleverne ved Arbejdet, fordi der slet ikke kan tages Hensyn til deres Anlæg og Interesser. »Lysten til bogligt Arbejde svækkes. Men en Hovedopgave under Udddannelsen maa det være at vække Trangen til grundige Kundskaber og den dertil nødvendige Glæde ved fortsat Arbejde med Bøger.« Han stiller derfor ogsaa et saare fornuftigt Krav om »Valgfrihed for Eleverne blandt forskellige Faggrupper« — et Krav, han foreløbig ikke vil se opfyldt, thi det er endnu som paa Kr. Kolds Tid: i Statsundervisningen skal »alt være *ens*«.

Endnu en enlig Svale blandt Seminarieforstanderne taler om *Modenhed* som Uddannelsens Maal; og Undervisningen skal derfor være »af en anden Art end den sædvanlige Realskole- og til Dels Gymnasieundervisning«. Det skal ikke være »Kvantum af Kundskaber, der bliver det afgørende«. Derfor foretrækker han ved Optagelsesprøven »Folk i Udvikling med faa Kundskaber for en »veldreven Realist««.

Man forstaar, at saadanne Lærere sukker under Tilstanden, der ikke levner dem Tid til andet end Terperiet. Ja, jeg forstaar et Udbrud som dette i et Brev fra en meget kendt Seminarielærer: »Hvorfor kan vi paa Seminarierne ikke faa Lov at tumle med vore Elever i Samtaletimer o. lign. Hvis vi gør det, er det med Livet i Hænderne for Examen, Pensum osv. Hvorfor er det danske Folks aandelige Ledere besjælede af en saa lav Tankegang, at der ikke kan gives pædagogiske Vejledere Lov til blot at faa Næseborene over Vandet. Er det, fordi man mener, at vi saa straks benytter Lejligheden til at drive og jaske. En herlig Tro om dem, man tillader at lære Ungdommen, at den ikke maa drive og jaske. Hvilken sublim Ironi!«

Men hverken han eller den anden vil kunne naa frem med deres fornuftige Ord. Thi Seminarielærernes kompakte Masse beder i Kor om Fritagelse for — Frihed; for alt, hvad der blot lugter af »Højskolepædagogik«. Og Bladet »Købstadskolen« stod ikke ene, da det forleden skrev de berygtede Ord: »Skolen maa renses for al Grundtvig-Koldsk Ordskvalder og Bragesnak.«

Af ovenstaaende har man nu faaet en Fore-

stilling om Tilstanden paa vore Seminarier. Man ser, hvorledes vi her sidder i det, og tilmed, at Seminariernes haardeste Dommere findes blandt deres egne Folk.

Og heraf lærer vi da atter, hvad ingen betvivler, men mange glemmer, at der bestaar en *dyb og uhyggelig Modsætning* mellem os hertillands, naar Talen er om Oplysning: Der er en Oplysning, som kommer *ovenfra*, fra Staten, fra theoretiske Pædagoger, der har lagt den tilrette, ikke ud fra det virkelige Livs Krav, men væsentlig ud fra »videnskabelige« Grundsætninger. Efter dem maa den, der vil oplyses, rette sig, de kan ikke rette sig efter ham.

Eller for at sige det paa en anden Maade: Det herskende Skoleparti, det, der sidder inde med Statsundervisningen, siger som saa: Der er noget, som hedder »almindelig Kultur«. Hvad det er, er efterhaanden ad Overleveringens Vej blevet nogenlunde fastslaaet. Denne Kultur er det Statens Pligt at meddele gennem sine Skoler.

Men hvis man saa spørger: Hvori har egentlig denne Kultur sit Udspring, tror jeg ikke, der findes noget andet Svar end dette lidet opmuntrende: Den har sit Udspring, selvfølgelig, i Statens Krav til dens *Embedsmænd*. Og denne Kultur er da i sin Grund slet og ret en Embedsmands-Afretning, som siger: Dette skal I kunne; saaledes skal I ræsonnere; saadan skal I behandle de og de Spørgsmaal. I Virkeligheden stikker vi, trods al Demokratisme, dybt i den ældgamle Embedsmands- og Kontordannelse. Hist og her er den naturligvis lappet med moderne Klude, men det betyder saare lidet.

Latinskolerne — Gymnasierne — har altid lidt derunder. Seminarierne gør det i Virkeligheden ogsaa — trods Gymnasiasternes Foragt for Seminaristerne!

Kort sagt: *Al* vor autoriserede Undervisning er mærket af dette.

En Dreng eller Pige kommer ind i et Gymnasium, der skal, som det hedder, meddele almindelig Dannelse. De møder her en Skolegang, som i alt væsentligt strider mod deres Natur og slet ikke svarer til deres Behov. Det, der bydes, har de ingen Appetit til. Der er jo aldeles ikke tænkt hverken paa deres aandelige eller legemlige Udviklingstrin. De skal hurtigst muligt være gamle og erfarne.

Se paa en dansk Stil fra en saadan Anstalt. Jeg mindes en ung Pige fra et saadant Gymnasium. Hun var 16 Aar. Hun skrev en Stil: »Hvilke Hensyn maa gøre sig gældende ved Valg af Livsstilling?« Hun besvarede Opgaven med rent ud forbløffende Færdighed. Aldrig skulde man have troet, at denne lille »Backfisch« kunde tumle en Opgave af den Art med et saadant Kendskab til alle herhenhørende Hensyn. Det var, som Maglekilde siger, »nydeligt at læse om«. Og hendes Fader var stolt som en Paafugl. Jeg tror endogsaa, han bandede lidt (det gør han ved højtidelige Lejligheder).

Jeg vilde været elendig i hans Sted. For det var jo *uvirkeligt* altsammen. Pigebarnet havde ikke Anelse om disse Ting, selvfølgelig. Af Livet havde hun jo intet lært. Men hun var *træneret* op til at kunne tale med om den Slags — meget, meget ordrigere end de Mennesker, som har prøvet noget.

At dette i Virkeligheden er Opdragelse til aandelig *Svindel*, vil mange forstaa. Men lige saa mange, eller flere, imponeres deraf og finder en jævnere og naturligere Skolegang fattig i Sammenligning hermed.

Det er og bliver da Hovedfejlen ved det Oplysnings-Syn, som møder os i Seminariebetænkningen og andetsteds, det, hvormed man ovenfra ser paa Skolevæsenet: at man ikke véd og ejheller bryder sig om at vide, hvordan et Menneskes naturlige Udvikling foregaar. Man aner ikke, at den Undervisning alene er noget værd, som er grundlagt paa en saadan menneskelig Forstaaelse og virkelig Samfølelse med den, som skal oplyses.

Søren Kierkegaard fortæller i sin Dagbog, at Grundtvig under en Samtale har gjort den Bemærkning, som Kierkegaard finder træffende, at Fejlen ved vor Undervisning er den, at Læreren spørger Børnene, mens det burde være Børnene, der spurgte Læreren.

Og dette gælder vel, ret forstaaet, al Undervisning, som har *Modenhed* til Maal. Det var vel ogsaa det, Grundtvig forstod ved *folkelig* Oplysning. Thi folkelig er den Oplysning, som udspringer af det kærlige Kendskab til Folket og det, som Folket dybest set spørger om og trænger til.

Det forholder sig vel ogsaa, som en fornuftig Seminarieforstander skrev: »Jeg har den Tro,

at man gennemgaaende anvender alt for svært Kundskabsstof til at opøve Menneskers Ævne og derfor gør Kundskaberne til Nr. 1 eller til det Hele — og glemmer det virkelige Hele: Opøvelsen af Evnerne.« Hvis en Lærer saaledes faar Eleverne i Gang indvendig fra, bliver Arbejdet dem en Lyst. De opdager det befriende i at oplyses. De føler det, som Knopper, der springer ud Dag efter Dag. Livet og dets Rigdom dæmrer og drager med sær Magt.

Hvad Værd har f. Ex. den Historieundervisning, som i Almindelighed gives. Hvorfor er næsten alt glemt kort Tid efter endt Skolegang — ja, hvorfor gider ingen læse Historie, naar han ikke *skal*. Grunden er den, at den naturlige, medfødte *Lyst* til at høre og vide noget, ja rent ud sagt til at fylde sig med Viden (den, Joh. V. Jensen skildrer i *Norne-Gæst*, hvor Drengen lytter »med lange Øren, med Næse og Mund«, kort sagt: »inddrak Kundskab *gennem alle Huller i sit Hoved«!*), den Lyst bliver hastig kvalt under Kundskabsterperiet. Og snart er den lyttende Dreng blevet en kedelig Examens-Grammofon. Og har Grammofonen fungeret og snurret sidste Gang ved Examen, »tilintetgøres Pladerne«. Thi man har, som en Mand sagde, »s'gu ingen Brug for det; og det havde været bedre, om man havde *regnet* ogsaa i de Timer, man nu har spildt med det gamle Skidt«.

Vi ser det jo ogsaa i ovennævnte Betænkning, hvor Seminarielærerne fortæller os, at hvis det hele ikke er under Examenspisken, giver Eleverne det en god Dag. Har man ikke Lov til at sige, at de Lærere, som har høstet *den* Erfaring, har dømt sig selv. Det var tilmed en Religionslærer, der skrev det! Gud fri os fra en Kristendomsoplysning, der aabent bekender, at hvis Undervisningen i det, som *kun* betyder noget, hvis det er levende, ikke afsluttes med Examen, saa kommer der intet ud af det hele!

Men hvad er der da at gøre! Jeg vil svare: Hvad det især gælder om, er at Lærere og Elever kan mødes og samvirke. Det gælder i Skolen først og sidst *Bevægelsesfrihed*. Hvis Skolekommissionen ender med at skabe mere »Inspektion«, mere Ensartethed og Uniformering end vi allerede er belemrede med, bliver den en Ulykke for Folket. Se hvor Bevægelsesfriheden savnes i Seminarierne, hvorfra *Folkeskolen* faar sine Lærere tilsendt!

Kan vi være tjent med, at det hele nu er ordnet som et Maskineri, hvori — som en ovenfor anført Forstander skrev — intet Hensyn kan tages til Elevernes Anlæg og Evner. Skal vi finde os i en Læreruddannelse, hvor det hele mere og mere er bleven »en Indterpning af korte, *meget* korte Lærebøger over hele Linjen«! Ser man ikke, at Skolens, at Lærerens Bevægelsesfrihed her alene er Redningen? Og skal »Autoriteterne« vedblivende være besjælede af den »lave Tankegang«, hvorefter man ikke *tør* lade Ungdommens Vejledere være uden ideligt Politiopsyn?

I Øjeblikket er der egentlig ikke meget, som tyder paa, at en saadan Bevægelsesfrihed er for Haanden. Snarere synes der at vise sig Tegn til en fastere og skrappere Opbygning af *Enhedsskolen* — denne Maskine, der er som skabt til at knuse al Frihed. Enhedsskolen kan saa sandt ikke tage Hensyn til særegne Krav og mulige ejendommelige Skoletilstande. Hvordan vil det f. Ex., hvis den gennemføres konsekvent, gaa *Folkeskolen* — den Skole, som betyder noget, hvis den, midt i Befolkningen, kan *indrette sig efter denne*, tilpasse sig til det praktiske Livs Krav? Ja, hvordan vil det gaa i *Vestjylland*? Dær har de jo den fortrinlige Ordning — som Vestjyderne i sejg Overbevisning om dens Godhed ikke vil slippe (hold endelig fast, I gode Vestjyder!): at der er liden eller ingen Skolegang om Somren, men saa meget mere om Vinteren. Er det ikke en udmærket Ordning! Om Somren *hjælper Børnene hjemme* og faar da den Skolegang, som alle Dage var den bedste, det virkelige Livs egen; og den kan Landets Børn ikke undvære! Og friskede efter dette Sommerarbejde tager de saa om Vintren Bogen fat og udretter *lige saa meget* i dette Halvaar, som de, der dasker i Skole Aaret rundt. At dette er sandt, vil »Tilsynsmændene« ogsaa indrømme. Jeg kunde nævne Navnet paa en meget kendt Autoritet, som uforbeholdent har udtalt dette.

Og mange Steder i Landet er der jo Folkeskolelærere, som mærkeligt er groet sammen med Befolkningen og derfor underviser netop saaledes som Behovet er. Her er der da, spredtvis, noget af en folkelig Skole.

Men nu kommer saa Enhedsskolen, den, hvis straalende Maal jo egentlig er, at vi *alle* skal

kunne blive *Studenter*. Hvilken unævnelig Salighed! Men saa bliver Folkeskolen efterhaanden kun Indgangen — Forstuen, ens overalt. I denne Forstue kan man saa sætte Træskoene og snyde Næsen, d. v. s. komme af med det mere jordbundne og bondske, inden Fløjdørene gaar op til den moderne Pædagogiks Højsale.

Nej, der bliver hverken Tid eller Plads for Bevægelsesfriheden. Her er der noget, som skal kunnes, enten man faar Brug for det eller ej! Og mangfoldige Lærere vil jo nu selv være Studenter — »rangere med cand. mag.'er«, som det saa henrivende hedder —; saa meget ivrigere bliver de vel for at gøre alle deres Elever dertil.

Og Skolen bliver som en mægtig Rotationspresse, hvor de ubeskrevne Børn puttes ind i den ene Ende og kommer ud af den anden, alle trykte med samme Statstyper, og i samme pædagogiske Format.

At denne Fare er over os, kan mange se. Vi haaber, at Grundtvigs Disciple vil staa fast nu, ikke mindst de, der sidder i Kommissionen! Vi haaber, at de ikke fraviger det *folkelige* Oplysningssyn, hvorefter det ikke gælder, ovenfra at fastslaa Methoder og sammensvejse Jærnrammer, som Oplysningen skal indespærres i — men at lytte til Folkets og Livets Krav og *lade Skolen være saa fri og bøjelig*, at den stadig kan følge den virkelige Udvikling og forhaandenværende Tilstand i Folket. Lad Lærere og Lærerinder saa vidt muligt *selv* faa Ansvaret og vokse derunder. Lad os blive fri for de examensforskrækkede Individer, som nu altfor ofte øder Undervisningen trindt om i Skolen. Og lad Maalet være modne, muntre Oplysere, som, udfra Kendskab til deres Folk, prøver paa altid bedre og bedre at udvikle det *indvendig fra* til selvstændigt Syn, til Arbejdsglæde — til det, et lille Folk trænger til mere end noget andet: til Mænd og Kvinder, som er blevet hjulpne til selv at kunne finde *hver sin egen Opgave* og ogsaa har faaet Midlerne i Hænde til at arbejde med den.

Ja, gid Skolekommissionen vil se Spørgsmaalenes Løsning »*nedenfra*«, fra det jævne Folk — ikke ovenfra, fra Embedsmandsstandpunktet, fra Statshensynets, som vi længe nok har trællet under.

Evigt Liv.

Et Foredrag af *Niels Dael.*

Jeg sad og talte med en god Ven, som kalder sig Fritænker. Vi talte ogsaa om Død og evigt Liv. Han sagde tilsidst: »ja, det kan godt være, at jeg engang antager det samme som du«. Saa tænkte jeg: ja, hvor meget betyder nu egentlig det? Hvor meget betyder vor Antagelse eller Ikke-Antagelse, hvor meget betyder vore Meninger, naar vi staar overfor et saadant Spørgsmaal, som det om Død og evigt Liv? Kan min Mening gøre ret meget fra eller til, om der er Død, eller der er evigt Liv til? Gælder min Mening her noget overfor andre?

Modsætningen er saa vældig. Død, det er Magtesløshed, det er det store Intet. Evigt Liv, det er Kræfter og Bevægelse, det er Glæde, det er det at være fyldt med Tilværelse. Det er: aldrig at miste det at være til. Det, at gaa over fra Død til evigt Liv, er en saa gennemgribende Forandring, det er at gaa ind i en helt ny Tilværelsesform; det er at komme til en Kilde, hvor der er Liv og Evighed; det er at blive omformet fra at være et forkrænkeligt Menneske til at blive et evigt Væsen. Her skal der større Ting til end Menneskemeninger.

Men Jesus har ogsaa sagt: den, der hører mit Ord og tror ham, der udsendte mig, han er gaaet over fra Død til Liv. Her er den Livsmagt, som et Menneske lykkeligvis kan møde her i Verden og *maa* møde for at faa evigt Liv. Vor Herre siger tydeligt nok »gaaet over fra« Døden. I Døden er vi saadan, som vi naturligt er her i Verden. Døden er ikke noget tilfældigt; det er en forfærdelig Virkelighed, at Døden for et naturligt Menneske er det uundgaaelige, det sikre.

Men at mødes med Vor Herres Ord i Troen paa ham, som sendte ham, er en Omskabelse fra at være i Døden hele Tiden til at være i Livet hele Tiden. Det nye Liv, som et Menneske møder i Vor Herres Jesu Kristi

Ord, ved at omfavne det med Troens Varme, det Liv, det evige Liv, ligger meget højere oppe, er af en hel anden Art, end det Liv, vi har levet i Forvejen. Det ligger meget højere oppe, d. v. s., det ligger oven over alle Vanskeligheder, selv over den største Vanskelighed, som er til her i Verden: Døden. Og dette, at det ligger saa højt oppe, gør, at den, som lever det Liv, ved, at det er et evigt Liv han lever, for han vil mærke, at han lever paa en ganske anden Maade end før.

Nu lever han et sejrende Menneskeliv, nu er der Sejr i hans Gerninger, i hans Kærlighedsliv, i hans Tankeliv. Naar Vor Herre Jesus Kristus taler om det evige Liv, saa taler han heller ikke — synes jeg — om det som noget tilkommende, men som noget nærværende. Han taler om det som et Nutidsliv og ikke alene som et Fremtidsliv.

Hvorfor kunde Martha ikke lade sig trøste af det Ord fra Vor Herre, at Lazarus skulde opstaa? Hun siger: »Jeg ved, at han skal opstaa i Opstandelsen paa den yderste Dag«. Men det er, som om hun ikke tillægger det saa megen Betydning, for det trøster hende ikke i hendes nuværende Sorg. Lazarus skulde ligge der i Graven det ene Aarhundrede efter det andet, og hun skulde følge efter, og saa engang om lang, lang Tid skulde de igen faa hinanden at se. Hun vil have noget, som kan trøste hende *nu*.

Og vor Herre faar Martha til at se Evigheden i Nutiden, ikke alene i Fremtiden. Han peger paa *sig selv*, saadan som han nu staar for hende, saadan som han nu lever, og saadan som han nu taler. Jeg er evigt Liv. Du staar overfor det evige Liv, du taler med det evige Liv, du kan røre ved det evige Liv, du kan komme i Forbindelse med det evige Liv. Det evige Liv kan komme ind i dig, bære dig og tage din Sorg fra dig. Det evige Liv, som du søger langt i det fjærne, det staar her foran dig. Det er ikke noget, der skal ventes paa, det er ikke noget, der skal tænkes paa — *det er der*.

Ja, se det er Virkelighed, det er Trøst. Det er ikke Antagelser og ikke Meninger. Det er noget, som opleves, for med hans Ord og med hans Aand fulgte alle de Kræfter, som var i ham. Derfor bruger han ogsaa et andet Sprog, naar han taler om legemlig Død, end det, Folk var vant til, f. Eks. naar han siger om Lazarus, at han sover, og at han vil gaa hen for at vække ham. Da de saa ikke forstaar det, maa han sige rent ud, at han er død. Men i Herrens Øjne er Lazarus ikke død, for han har vandret sammen med ham, som var Opstandelsen og Livet selv.

Ja, som Jesus stod, levende og talende overfor Martha, saadan var han Opstandelsen; ikke saadan, at han havde et Middel, hvormed han kunde opvække; nej, han var det selv.

Læg Mærke til, at han ikke siger: »jeg har Magt til at opvække«, men: »jeg *er* Opstandelsen«. Det er en langt inderligere Forbindelse at være det. Opstandelsen er i ham i alle Øjeblikke, saa det er umuligt i Sandhed at møde ham, uden at han opvækker noget i et Menneske; han rejser altid noget i et Menneske, som virkelig møder ham. Derfor kan han ogsaa sige det: er Lazarus i mig, saa er han ogsaa i Opstandelsen.

Ja, hvor som helst Jesus er, om han saa er i Helvede, Opstandelsen er i ham hele Tiden. Han ødelægger Døden, hvor han saa er, om han saa gaar ind i Døden selv, saa sprænger han Døden, for han er Opstandelsen. Naar han hænger paa Korset, er den i ham, for det, som er hans Ejendommelighed, kan ikke skilles fra ham. Han ødelægger baade Død og Helvede, hvor han kommer, for han er Opstandelsen. — Da Jesus er helt, hvad han er, kan vi da heller ikke tale om, hvorvidt vi skal missionere eller ej. Det er jo ganske umuligt at lade være med at drive Mission, naar vi lever sammen med ham, naar han lever i os, for det er igennem ham, at alle Mennesker skal vinde Salighed. Herren i sin Menighed skal nok faa os til at drive Mission. — De, som har hørt Vor Herres Stemme her i Livet, kan ikke tvivle om, at de skal høre den igen. Har et Menneske hørt Vor Herres Stemme, saa er det for ham den store Oplevelse, det er det vidunderlige, det store Mirakel; kan vi, aandelig døde som vi er, høre hans Stemme her i Livet, saa kan den legemlige Død ikke hindre os i at høre den.

Det er som om de, der har været længst inde i den aandelige Død og saa er bleven vækkede, havde mindst Tvivl om, at de skulde høre ham igen. — Jeg tror, det er derfor, at Røveren paa Korset har saa let ved at tro, at

der er et Liv efter dette. Han regner det ikke for noget med den timelige Død, for Herregud, hvor har han levet ondt før! Hvor har han dog været langt borte, og Jesus kunde dog tale igennem, saa at han virkelig kunde høre Vor Herres Røst. Ja, kunde han det, saa utilgængelig, som han var, saa kunde han sagtens høre ham gennem den timelige Død. At Jesus lever sammen med Faderen, lever som Søn ud af Faderen hver Dag, Dag og Nat, det gør, at han er Opstandelsen. Derfor kan han ogsaa gaa ind i Døden. Den levende Gud er med ham, er uadskillelig fra ham. Og naar det er Tilfældet, saa er det ganske umuligt, at Døden kan have nogen Magt over ham.

Vi bygger ogsaa vort evige Livs Haab paa Samlivet med Gud i Jesus Kristus. Vi bygger det ikke paa Meninger, ikke engang paa Skriften, vi bygger det paa Samlivet med Gud i Jesus. Lev verdsligt hver Dag, lev i det, som skal forsvinde, lev i det, hvori Døden hersker —, og antag Meninger og læs om evigt Liv! I kommer ikke langt med det, nej, der bliver ingen Tryghed i det. Men lev hver Dag i det, som er evigt, saa kan I spare jer Antagelser og Meninger. — Hvor det dog maatte forekomme Vor Herre Jesus Kristus underligt: I gennemsøge Skrifterne, men mig vil I ikke komme til. Han, der stod som levende Kraft, han som kan rejse dem op i evigt Liv, ham kommer de ikke til —, men gennempløje Skrifterne, det vil de!

Det evige Liv er noget, vi ikke saa meget skal tænke os i Længden som i Dybden. Ikke saa meget i Udstrækning som i Inderlighed. Men er vi rigtig fyldt af Liv, saa forsvinder Tanken paa evigt Liv. De mest livfyldte Øjeblikke, det er dem, hvori vi ikke tænker paa evigt Liv. Idet vi oplever det, ophører vi med at spekulere over det. Det er Nutidsliv mere end Fremtidsliv, et Nutidsliv, som ikke forsvinder, livfyldt, saa det maa vare altid. Maal det ikke i Udstrækning, men i Dybde og Inderlighed! For evigt Liv er ikke noget, som strækker sig ud og bliver tyndere og tyndere, jo længere det strækkes ud; var det saadan, saa synes jeg, det blev til et Helvede; et »evigt« Liv uden Fylde og uden Herlighed var jo uudholdeligt. — Det er derfor, Hedninger kan blive saa angst for Talen om evigt Liv. Nej, den der glæder sig over evigt Liv, det er den, som lever det i Øjeblikket; han er ikke bange. —

Ja, derfor bliver Ordet Evighed for mig borte i Ordet Liv. Evigheden kan man blive bange for, men Liv bliver man ikke bange for.

En Ting til hører paa en Maade sammen med dette, nemlig det, at vi har oplevet, at ikke alle Mennesker er lige døde. Der kan være Mennesker, som er timelig døde, men som vi slet ikke har Indtryk af er døde for os. Jeg skal blot nævne et Navn: Paulus. Tænker I paa Paulus som en død Mand? Jeg mærker ham som en underlig levende Mand, som en der bliver ved at virke Naar jeg tænker paa de gamle Profeter, saa er det altid som levende Mennesker. Og det var det jeg tænkte mig med Liselund, at det skulde være en Skole, hvor Mennesker fra den gamle og den ny Pagt og fra Kirkehistorien skulde gaa lyslevende omkring iblandt os og aflægge deres Vidnesbyrd fos os.

Og Jesus Kristus tænker vi dog aldrig paa som en død Mand. Jeg mindes Grundtvigs Vers: »Han vandrer paa Gløder, som Jomfru paa Gulv, han tramper paa Øgler og Drager«.

Han bærer sin Menighed alle Dage; han er ingen død Skikkelse. Og Mennesker elskede ham, og hvorfor elskede de ham? Det var, fordi han vakte Liv i dem, vakte et Herligheds-liv i dem. Og det var med *det Livs* Styrke, de elskede ham.

Det er ogsaa med det Liv, de gamle Profeter kommer ind i os, saa vi kommer til at elske dem. — Ja, Gud ske Tak for alle disse livfyldte Mennesker, og Gud hjælpe os til at være blandt dem, der selv om de dør, dog ikke dør.

(Efter stenografisk Gengivelse.)

Alfred Kaae.

Ord, som skulde have været talt ved Baaren i Tikjøb Kirke d. 18. Januar 1919.

De som stole paa Herren, skulle forny deres Kraft, de skulle løfte Vinger som Ørne, de løbe og trættes ej, de gaa og mattes ej (Es. 40,31) — saaledes lyder Omkvædet i mine Minders Sang her ved min Vens Grav. Saaledes staaer han for mig i mine Tanker: som en ung Ørn, der stiger imod Solen,

naar jeg mindes de Dage fra langt tilbage, da vi mødtes første Gang paa Nordsjællands Sletter. Ung og kæk, som den unge Præst, der var sin gamle Faders Medhjælper i det dengang saa vidtløftigt store Tikjøb Sogn, færdedes han med sine smaa raske Heste og med rastløse Fjed trindt omkring. Paa en saadan Fart var jeg med ham udfra og tilbage til det skønne Sted ved Gurresøens Bred, som var hans første Hjem, og hvor han byggede sin føiste Rede. Og saaledes blev han ved at staa for mig Livet igennem: ung og kæk. Frimodig og uforsagt løftede han dengang sin Røst ogsaa der, hvor han ikke havde nogen Skyldighed til at tale uden den, som hans ædle Overbevisning om, hvad der var Ret og Sandhed, paalagde ham, uden den, som kom fra hans eget frie, mandige Hjerte. Og derfor maatte han for en Række af Aar bort fra disse Egne, hvor han ellers som den, der var elsket af Folket, havde kunnet stille sig paa sin gamle Faders Plads. Men der, hvor han kom hen, sad han ikke ledig. Altid saae han højt op og langt ud til noget nyt og frit og stort, altid løftede han Vingerne. Dog ikke saaledes, at han oversaa eller tænkte ringe om hver Dags fortsatte Gjerning eller ikke passede den i Troskab, thi det gjorde han; men ud fra dette faste Stade higede han efter noget endnu mere, noget udover det, der var ham paalagt af Mennesker. Saa rejste han som En af de første i vort Land Smaabørnenes Sag; og det Træ, som han planted, — eller lad os efter Anvisningen i Vorherres eget Ord hellere sige: det Frø, som han udsaaede, opvoxede rundt om i Landet, men i Særdeleshed ogsaa paa dette hans eget gamle Sted i Nordsjællands Egne, til hvilke han jo ogsaa siden vendte tilbage, og *blev* til et Træ, hvori Himlens Fugle have bygget Rede og sunget deres Sange.

Alfred Kaae.

Jeg veed jo vel, at han har havt mange Modgange at kæmpe med og megen Strid at komme igennem. Dog veed jeg det ikke saaledes, at jeg kan tale derom af Selvsyn. Men *det* veed jeg, at det tog ikke Modet fra ham, det fik ikke Magt til at svække Svingkraften i hans Sjæls Vinger. Der var den samme hellige Ild i hans Sjæl, da han som prøvet og moden Mand kom tilbage til sin Ungdoms Steder og sit Barndoms Hjem. Endnu bestandig stod de store Udsyn, de høje Maal ham for Øje i hans Herres Tjeneste, alt medens han som en ærlig Tjener arbejdede og kæmpede for at befindes tro i den Del deraf, som var lagt i hans egne Hænder under Livets daglige Gang. Saaledes mødte vi ham igen, og ethvert Møde med ham var som et Bæger Vand paa en hed Dag fra den friske Kilde.

Og saa kom hans sidste skjønne Aar! Ja saaledes vil jeg kalde dem, endog de kom med stor Bedrøvelse og megen legemlig Smerte og Nød, da Sygdom, som man efter hans Alders Aar skulde mene langt borte, faldt paa, og den ene Sygdom blev til den anden Sygdom, indtil han maatte opgive al Præstegjerning. Tung var den Prøvelse; men ogsaa i de Dage kom der Lys til os fra hans Sygeleje: der kom Ord og Toner i et Øjebliks Lysningstid, som bevægede vore Sjæle. Og underligt nok, der kom i de trange Dage til at gaa Bud og Hilsen fra Tikjøb Præstegaard ned til en af de sønderjyske Fangelejre i fremmed Land med Kirkegave af Husets Mindeskat, som viedes til Alterkalk paa Fangelejrens Nadverbord. —

Men da han saa, tvungen af sin legemlige Skrøbelighed havde lagt sin Tjeneste ned, blev han dog ved at være Præst for Guds Ansigt. Ofte løftede han sin Stemme, hvor Lejlighed faldt, og hans Tale var da fuld af Haab og Mod og Trøst. Maa vi da ikke her i Afskedsstunden mindes Davidspsalmens Ord: »Med godt mætter han dig i din Alderdom, saa du fornyer din Ungdom som Ørnen« (Ps. 103,5). Og endnu tænkte han paa Muligheden af at tage en Hjælpers Gjerning op.

Ja, nu staae vi ved hans Grav og skulle ikke se hans Ansigt eller høre hans Røst mere hernede; men vi staae her i Fortrøstning og Forvisning om, at ogsaa det Støv i Graven skal engang løfte Vinger som Ørnen og naa derop, hvor ingen mattes eller trættes ydermere i al Evighed. Amen!

B. Paludan-Müller.

Afslutning.

II.

Kirkeligt Samfund.

Alt det, Hr. Pastor Brücker skriver om, at jeg skulde kræve Eneret for mig til at afgøre, om det er rigtigt, at kirkeligt Samfund har organiseret sig paa demokratisk Grundlag, har ingen Steds hjemme.

Jeg har hævdet, at den, der selv staar i en Organisation, ingen Ret har til at kritisere kirkeligt Samfunds Mænd, fordi de er med til at organisere. Dette er i den Grad selvindlysende, at enhver, der ikke er blottet for logisk og moralsk Sans, maa kunne faa fat paa det.

Vil Pastor Brücker eller nogen af de andre Præster indenfor den folkekirkelige Organisation kritisere dem, der søger at organisere sig til Samarbejde, gør de bedst i at begynde med at kritisere sig selv.

Jeg har heller ikke Ret til at kritisere af den Grund, for vel er jeg udenfor Folkekirken, men jeg lever og virker alligevel i en til en vis Grad organiseret Menighed.

Selv om kirkeligt Samfund paalagde sine Medlemmer Løfter — hvad det ikke gør —, havde hverken Pastor Brücker eller nogen anden Præst i Folkekirken Ret til at kritisere det af den Grund. En Kritik af den Art burde de først og fremmest vende imod sig selv.

Jeg og andre Frimenighedspræster, som ikke er bundne ved Løfter, kunde have Ret til en Kritik af den Art, hvis der var noget at kritisere, men da der ikke er det, kan vi uden Skade spare os Ulejligheden.

Med Hensyn til Grundbestemmelserne kan jeg gerne medgive, at der kan være adskilligt kejtet og ubehjælpsomt, maaske ogsaa adskilligt galt i dem; det hører imidlertid til det, der kan bæres, naar bare den Trang, der ligger bagved og har drevet det Hele frem, er ægte i Grunden. Det tror jeg, den er; det, der ligger bag ved Arbejdet for og i kirkeligt Samfund, er Trangen til at finde sammen og faa gjort et Arbejde ved forenede Kræfter.

Lad den første Form, vi har fundet, være ufuldkommen og mangelfuld, lad der være adskilligt ved den, som bør forandres, kommer Arbejdet bare i Gang, og er der Liv i det, skal den ufuldkomne Form nok blive afløst af en fuldkomnere.

Det gaar jo næsten altid saadan, at naar noget, der er Livskraft i, skal ind i Virkeligheden, maa det — ofte i lang Tid — famle sig frem, inden det finder sin Form. Næppe en af hundrede af de Mænd, som havde noget at sige, fandt straks den rette Form for det; nogle af dem maatte kæmpe længe, famle sig frem, finde sig i at blive kritiseret, gjort Nar af, indtil de tilsidst fandt hver sin Form.

Som det gaar med den enkelte, gaar det ogsaa i Samfundslivet! naar noget skal frem dér, maa det ofte famle og kæmpe sig frem, finde sig i at blive kritiseret, gjort Nar af; det er Livets Gang, der er intet at sige dertil; man kan trøstig sige, at den, der ikke har Mod til at være med i noget, der begynder famlende og ufuldkomment, og som det derfor er nemt at kritisere, naar aldrig frem til det, der virkelig er noget i.

Jeg kritiserer den grundtvigske Retning og dens Arbejde. Ja vel gør jeg det. Man kan kritisere en Retning, fordi man ingen Tro har til, at den sidder inde med Kræfter til at udrette noget, men man kan ogsaa kritisere den, fordi man holder af den og har Tro til, at den sidder inde med store Kræfter, naar den bare kunde lære at give sig hen i at bruge dem. Det er Kritik af den Art, jeg har øvet overfor den grundtvigske Retning.

Det er maaske for meget forlangt af Pastor Brücker, at hans Kritik af kirkeligt Samfund skulde være af samme Art; men det forekommer mig, at man i hvert Fald har Ret til at kræve, at der skal være Forstand i den. Det skorter det imidlertid paa.

Pastor Brücker taler om Aarsberetninger, som indeholder en hel Del Uhyrligheder, ydre Ting, som — efter hans Mening — bare dækker over indre Tomhed. Har kirkeligt Samfund — om jeg maa spørge — udsendt Aarsberetninger af den Art? Nej — men det vil gøre det. Naa vil det det? Var det saa ikke rimelig at vente med Straffen, til Misgerningen var gjort.

Jeg synes, den Art »Forskud« paa Straffen minder om visse hidsige Fædre, der farer løs paa et af deres Børn og straffer det uden at give sig Tid til at blive klar over, om det virkelig har gjort det, det bliver straffet for —; naar de saa opdager, at de har forivret sig, trøster de sig med, at har »Ungen« ikke gjort det, han blev revset for, vil han eller hun nok gøre det i Fremtiden. Det hedder, at den, som elsker sin Søn, tugter ham tidligt, men er det ikke for tidligt?

Hvad det er for en Frugt, jeg venter mig af den Sammenslutning, kirkeligt Samfund arbejder for? Det skal jeg sige: Der sidder mange søgende Sjæle rundt om i vort Folk og venter paa Bud. Jeg haaber, at vi ved at lægge vore Kræfter sammen kan finde Vej til flere af dem, end vi hidtil har evnet at finde Vej til. Der sidder mange enkelte — Mænd og Kvinder — og mange Smaaflokke indeklemt snart mellem Mennesker uden aandelig Sans, snart mellem Mennesker af andre Retninger, Mennesker, som ikke forstaar dem; jeg haaber, vi skal finde Vej ogsaa til flere af dem, end vi før har kunnet.

Det hører ikke til det, man kan gøre op udenfra; men min ærede Modpart vil dog vist være enig med mig i, at det har sit Værd.

Hr. Pastor Brücker undrer sig over, at jeg har Mod til at sige »vi« — vi vil forkynde o. s. v.

Ja, jeg tror virkelig ikke om mig selv, at jeg er den eneste, som har Bud fra Gud at bringe om det, som har fundet Udtryk i følgende Vers:

»Alle mine Kilder skal være hos dig.
Det er Gudsordet i Naadens Dage
Til det Bad, som er uden Mage,
Aandsbadet, vor Herre bar i sig.

Alle mine Kilder skal være hos dig,
Det er Gud Faders den høje Tale
Til den Daab, som i Jordens Dale
Vor Herre han bærer skjult i sig.«

Er det maaske — for at bruge et af Pastor Brückers altfor letkøbte Slagord — »en Forbrydelse mod Aanden« at tro sligt?

Ja, men kirkeligt Samfund er ordnet paa et demokratisk Grundlag; det er Flertallet, som raader i det; der er altsaa en Mulighed for, at det kan skifte Karakter. Ja vel er der det; men skulde jeg lade mig skræmme af det, kunde jeg heller ikke være Præst i Holstebro Frimenighed, for den er ogsaa organiseret paa demokratisk Grundlag; det er, naar alt kommer til alt, Flertallet, der raader i den som i alle de andre frie Menigheder — ogsaa den Valgmenighed, Pastor Brücker er Præst for.

Den, som ikke har Mod til at gaa ind i et Samfund, hvori Flertallet, naar alt kommer til alt, raader, kan slet ikke være med i de frie Menigheders Liv i vor Tid; dér gælder det, at man maa vove for at vinde.

Jeg skal ikke efterligne Pastor Brückers Slagord om »Forbrydelse mod Aanden«, men kun sige, at den, der ikke har Mod til at gaa ind under disse Arbejdskaar, han har efter min Mening ikke den Tro paa Aanden, som et Menneske maa have for at kunne finde sig til Rette i Tiden, som den nu engang er. Det kan glippe, Flertallet kan vende sig imod det, der efter ens Overbevisning er Kilden til alt Kristenliv; Faren for, at det kan ske, svæver altid vor Tids Kristne over Hovedet. Saaledes er Forholdet i kirkeligt Samfund, men saaledes er det ogsaa i Holstebro Frimenighed, i Aagaard Valgmenighed og i alle andre frie Menighedssamfund i Landet.

Vi, som staar i kirkeligt Samfund, skal have gjort os skyldige i »Forbrydelse mod Aanden«. Hvad for en Aand? Er det maaske Guds Aand, Hr. Pastoren tænker paa? Er Pastor Brücker da bleven hans Ypperstepræst fremfor alle andre?

Kunde Hr. Pastoren saa endda give bare nogenlunde klare og fornuftige Grunde for sin Ret til at bruge Ord af den Art imod Mennesker, fordi de har en anden Opfattelse af kirkeligt Samfund end han, men nej, — det han siger om »Stedet og Vejen«, er saa taaget, at jeg gad se den, som kan finde en ærlig Mening i det.

Var det saa endda hans eget; men han har jo taget det fra en anden. Hos denne anden kan der maaske være Mening i det, det skal jeg ikke udtale mig om; men hvad Brücker skriver om den Ting er noget af det mest taagede, jeg længe har mødt.

Det er saavidt jeg mindes henved 30 Aar siden, Pastor Brücker tillod sig at bruge Slagordet »Aandsforbrydelse« mod Kristne, som havde en anden Mening end han. Han har nu levet højt paa det i alle disse Aar; jeg er saa fri at mene, at det kunde være sundt baade

for ham og andre at høre op med den Sport og stige ned paa den Jord, vi andre dødelige gaar paa.

Den, der en god Del af en Menneskealder synes at have opfattet sig selv som en Slags Aandens Politibetjent, optaget af at opdage og paagribe »Aandsforbrydere«, kan nemlig let blive udsat for at faa saa travlt med at opdage og paagribe andre, at han glemmer at passe paa sig selv. Den Maade, hvorpaa Hr. Brücker tager Forholdet til Guds Navn, som det har mødt ham ved Ordinationen og i Præsteløftet, forekommer mig at pege en lille Smule i Retning af, at Faren derfor længe har svævet over hans Hoved.

Morten Larsen.

Holstebro, 10/4 1919.

To Breve.

Gamle Tanker til ny Overvejelse i Menigheden.

(Meddelt af *Johannes Vedel.*)

(Sluttet.)

Ja, det blev et langt Citat; men da jeg først fik begyndt paa at afskrive det, syntes jeg ikke det var værd at standse, før det hele kom med, da jeg ikke var vis paa, at Du havde Bogen ved Haanden eller vilde gøre dig den Ulejlighed at lede det op og læse det der i sin Sammenhæng.

Men for mig har det været nødvendigt at faa Klarhed i den Sag, og jeg er saa kommet til det foreløbige Resultat, at Ingemann havde Ret i sine Betænkeligheder.

Han troede varmt og inderligt paa Opstandelsen og det evige Liv. Men Kødets Opstandelse — det samme Kød, som smuldrede og blev til Jord, blandet med anden Jord af maaske mange andres — baade Dyrs og Menneskers Kød i en stor Fællesgrav paa en Slagmark, eller paa mangen anden tænkelig Maade splittet vidt om i Verden og med sine »Atomer« deltagende i Naturens store Kredsløb gennem Tiderne — nej, det troede han ikke paa, kunde ikke tro paa.

Og det gaar mig paa lignende Maade. Ikke fordi jeg vil gøre det til en Forstandssag med Kødets Opstandelse, og ikke kan eller vil »tage Fornuften fangen under Troens Lydighed«. Jo, det kan jeg nok, fordi jeg er vis paa, at det er sandt, hvad vi lærte i Skolen efter Balles Lærebog: »Gud er almægtig, og kan gøre alt, hvad han vil, uden Møje«.

Men det strider mod selve Jesu Ord om »at være Engle lige« og »Kødet gavner ikke«. Ligesom det ogsaa er i Strid med, hvad Paulus lærer i første Korinterbrev 15. Læs dette Kapitel i sin Sammenhæng — særlig den Del deraf, som handler om *de dødes Opstandelse,* og den Hemmelighed, Paulus aabenbarer med det forkrænkelige Legeme, som dør, men skal oprejses i Uforkrænkelighed. Ligeledes hedder det: »Dersom der ikke er Dødes Opstandelse, da er ikke heller Kristus oprejst«, og »dette siger jeg, Brødre, Kød og Blod kan ikke arve Guds Rige«.

Paa lignende Maade som »Kødet« var et Stridens Æble i mit gamle Fædreland, trættedes man ogsaa — og gør maaske endnu — om »Jomfrufødslen« og »Undfangelsen ved den Helligaand«.

Dette Spørgsmaal skal jeg dog ikke komme nærmere ind paa her i dette Brev, da det ikke er gaaet mig saadan ind paa Livet, som det om »Kødet«.

Men jeg vil gærne høre din Mening ogsaa om den Sag. Og nu venter jeg, at du skriver til mig baade om dette og hint, og om andet mere, der kan falde dig paa Sinde og forvisse mig om, at du endnu er i Live og ikke har glemt din gamle Ven . . . .

II.

Kære genfundne Ven.

Du faar oprigtig Tak for dit Brev, som beredte mig en stor Overraskelse og Glæde, fordi jeg deraf ser og skønner, at vi ikke er kommet langt bort fra hinanden i de forløbne mange Aar, men snarere — sjælelig forstaaet — nærmere sammen.

Dine Tanker angaaende det alvorlige Emne, du skriver om, kan jeg fuldt ud dele med dig. Jeg mener ogsaa, at det er klarere i den tredie Trosartikel at bruge Udtrykket: *de Dødes* Opstandelse. Men at ville gøre det til et saa vigtigt og afgørende *Livsspørgsmaal,* om man siger »Legemets«, »Kødets« eller »de Dødes« Opstandelse, som Grundtvig gør gældende om »Kødet« i Brevet til Ingemann — det er for mig, ligesom for dig, ufatteligt.

At Grundtvig kendte de Skriftsteder, du nævner, følger af sig selv. Men naar han alligevel saa bestemt holder paa Udtrykket: »Kødets Opstandelse« — og dette er blevet almindeligt i Kirken her i Danmark — maa der vel være særlige Grunde, som taler derfor. Disse Grunde har jeg imidlertid ikke hidtil faaet opklaret paa fyldestgørende Maade.

Det, der gør dette Spørgsmaal saa dunkelt, at der kan opstaa Strid derom i Menigheden, er jo, at vi ikke har noget bestemt Ord af Jesus eller hans nærmeste Disciple derom.

Der er den Forskel paa Indstiftelsen af de to Sakramenter, at det kun er Nadverordene, Jesus selv har fremsagt udførligt, saadan som de bruges

i Menigheden. Om Daaben hedder det kun, i Slutningen af Mathæus-Evangeliet, at Jesus sagde til de elleve Disciple, da han paa Bjærget tog Afsked med dem:

»Mig er given al Magt i Himlen og paa Jorden. Gaar derfor hen og gører alle Folkeslagene til mine Disciple, idet I døber dem til Faderens og Sønnens og den hellige Aands Navn, og lærer dem at holde alt det, som jeg har befalet Jer«. . . .

Dette er, hvad jeg i Korthed kan svare dig paa det Spørgsmaal, du særlig har arbejdet med.

Til det andet, som du nævner: om »Jomfrufødslen« kan jeg svare:

Det er jo en Del Aar siden den Sag stod paa Dagsordenen her hjemme i kristne — vel særlig i grundtvigske Kredse. Jeg maatte da have den klaret paa tilfredsstillende Maade for mig selv. Min Opfattelse er da denne:

Den Sprogbrug: »undfangen ved den Helligaand«, er ikke god dansk Tale. Men at den ikke skal forstaas paa den almindelige Maade, som efter daglig Tale og Opfattelse ligger deri: at Jomfru Marie blev besvangret af Helligaanden paa naturlig Maade, vil de Mennesker, som har travlt med dette Spørgsmaal, vel nok indrømme.

Men hvad saa? Man har da kun Valget imellem, enten at lade Jesus være Josefs Søn eller **tro**, at Jesus er født paa overnaturlig, underfuld Maade, som Guds enbaarne Søn ved Helligaanden.

Hvilke Fortrin han derved har forud for mig eller noget andet Menneske, det bryder jeg ikke min Hjærne med, og det er mig heller ikke magtpaaliggende at faa opklaret det her under Jordlivets Kaar. Hvad Kingo synger om Nadver-Underet gælder ogsaa her i denne Sag:

»For højt din Vej sig her mon sno,
det er mig nok dit Ord at tro.«

Jeg kan da nok vente med at faa klaret Gaaderne til jeg bliver overflyttet dertil: »hvor vi ikke skal se i et Spejl, i en Gaade, men se Ansigt til Ansigt« (1 Kor. 14,12).

For mig er Hovedsagen den, at Jesus, vor Frelser, var et virkeligt Menneske under sit synlige Ophold her paa Jorden — et Menneske med Muligheder til at kunne *fristes* og *falde* i Synd.

Havde han ikke haft dette Fællesskab med os, saa hans Fristelser af Djævelen i Ørkenen var fuld Virkelighed, og ikke Øjenforblindelse — ja, saa kunde han ikke være vor Frelser. Thi at han da stod fast, hvor vi maa bukke under, det kunde ikke være et lysende, opnaaeligt Eksempel for Menneskeslægten til Efterfølgelse.

Hvordan Jesu Fædrene Ophav skal forklares, lader jeg da staa hen indtil videre. Men naar han har en jordisk Kvinde til Moder, saa har han da ogsaa Arv fra hende at slægte paa. Og det synes jeg er trøsteligt, at den Arv, han der har faaet, ikke er lutter gode Anlæg og Egenskaber, men ogsaa noget af den Slags Svagheder hvorigennem Djævelen kunde friste Slægtens Moder, Eva, og derved bringe baade hende og Manden, Adam til Fald.

Lad dette saa være nok for denne Gang. Nu kan du tænke nærmere her over, og saa venter jeg ved Lejlighed at høre fra dig igen.

Din gamle Ven

. . . .

Det ny Dannevirke.

Til nyttig Daad er Tiden nu,
og ej til Tale gold,
da vendt er alles Sind og Hu
mod Danmarks Grænsevold.

Den Nat er nu tilbagelagt —
den Nat saa trang og kold,
da Sønderjyden han stod Vagt
paa Danmarks Grænsevold.

Det var for Retten kun han stred,
og ej for Løn og Sold,
nu stiger han saa stille ned
fra Danmarks Grænsevold —

Og lægger bort sit blanke Sværd,
og stiller hen sit Skjold,
sig nærmer nu en større Hær
til Danmarks Grænsevold.

Den Jyde, Fynbo, Sjællandsfar
maa danne næste Hold
som sikker Vagt, den Sag er klar,
paa Danmarks Grænsevold.

For hver der bor i Danmarks Land —
som før i Hedenold, —
det gælder om at holde Stand
paa Danmarks Grænsevold —

Og bygge op saa fast en Mur,
mod Træskheds lede Trold,
der stedse ligger end paa Lur
ved Danmarks Grænsevold.

Naar Troskab bor i hvert et Hjem —
da bliver mangefold
og rig den Høst, der vokser frem
bag Danmarks Grænsevold.

Den Time har til alle Bud,
da Dannebrog sin Fold
for Vaarens Vinde frit slaar ud
paa Danmarks Grænsevold.

Andr. Gannerup.

Georg Fr. Nicolai: Krigens Biologi.

»En tysk Naturforskers Betragtninger.« — Denne Undertitel svarer nøje til Bogens Anlæg. Som Naturforskeren kan lægge Insektet under sit Mikroskopglas, saaledes har Professor Nicolai søgt at indfange og paa ægte naturvidenskabelig Vis at undersøge den uendelige Strøm af Mennesketanker, der har givet sig Udslag gennem Verdenskrigen. Resultatet er blevet en Bog, der baade hvad Omfang og Indhold angaar med Rette tilkommer Betegnelsen: *Krigens Standardværk.*

Bogen er delt i to store Hovedafsnit, hvoraf det første, *Krigens Udviklingshistorie*, falder i tre Dele, *Om Krigens naturlige Betingelser*, *Om Militarismens Oprindelse* og *Om Patriotisme*; andet Bind, *Krigens Overvindelse*, behandler i to Dele *Krigens Overvindelse i Principet og i Realiteten.*

Prof. Nicolai finder de første Spirer til Krig i Urmenneskets Instinkter og slutter derud fra, at det engang har været nødvendigt at føre Krig. Dog er det almindelige Broderskab mellem Menneskene ældre end den gensidige Bekæmpelse, som først med Ejendomsrettens Opstaaen blev bragt ind i Menneskeheden. Dermed skal dog ikke siges, at disse Forhold ogsaa i vore Dage nødvendigvis maa virke som Krigsaarsager; thi lige saa afhængige Dyrene er af deres Omgivelser, lige saa afgjort har Menneskene Evne til at ændre disse. Det gælder om, at den *skabende* Kamp — Kampen for at aftvinge Naturen dens Rigdomme — sættes i Stedet for de nedbrydende, mellemmenneskelige Krige. Krigsinstinktet hører heller ikke til Menneskets vigtigste, og Menneskene besad fra Begyndelsen af ikke blot fredelige, men ogsaa altruistiske Instinkter. Verdenskrigen fastslaar imidlertid Militarismens Magt og viser, i hvor ringe Grad Mennesker har evnet at udrydde Krigsinstinkterne. Militarismen er, navnlig i det 19. Aarh., trængt ind i og har besejret alle Forhold. Kirken, Folkene, Videnskaben har bøjet Knæ for den. Efter de første Aarhundreders fredelige Missioneren blev Kirken Militarismens Tjener i samme Øjeblik den gik under Staten. I Lejehærenes Tid var Krigshaandværket almindeligt forhadt, men gennem den alm. Værnepligt lærte mange Fædre at elske Soldaten, Hæren og dermed Krigen. Hver en Sejr, Mennesker har vundet over Naturen, er blevet Militarismens Bytte. Ud af Kants Filosofi f. Eks. har den taget Pligtbudet uden at røbe Kants utrættelige Virken for evig Fred. — Saaledes har en ufattelig Kraft slynget enhver menneskelig Frembringelse i Militarismens Gab.

Men Menneskeheden higer ufortrødent videre, trods alle de mange Forhindringer. lydigt følgende Budet om at gøre sig Jorden underdanig. Det er Prof. Nicolais ledende Synspunkt, »at der kun gives een Menneskeslægt, og at denne Menneskeslægt bevisligt danner en Organisme.« Baade legemligt og sjæleligt. Hvert Menneske bærer i sit Legeme Dele af Kimplasmaet og i sin Bevidsthed henfarne Tiders og andre Nationers Tanker, der trods Død og Landegrænser altid vil leve Verden over. Modsat sin Landsmand *Rathenau* lovpriser Nicolai den moderne Teknik, der er lige saa nødvendig for Verdenskulturen, som Aarevæggen er for Blodet. At Krigen i saa høj Grad har betjent sig af Teknikken, hindrer ikke Samkvemmets Udvikling. I Menneskehedens Historie er Krigen kun en Episode, Samkvemmet derimod er en Epoke. »Saaledes som den begyndende Teknik har tilintetgjort de middelalderlige Smaastater, vil den under sin videre Udvikling ogsaa gøre en Ende paa de moderne Smaastater, og i Fremtiden, naar vi paa een eller to Dage kan naa fra den ene Ende af Jorden til den anden, kan og vil Verden blive en ensartet Stat.« — Ikke saaledes at forstaa, at man ikke skal opretholde sit Fædrelands Kultur, men denne Kultur er kun mulig, naar man indordner Fædrelandsfølelsen under Kulturidealet. — — —

— — —

Dette er et vilkaarligt Greb i Bogens Tanker. Formen kan være paradoksal og ofte ægge til Modsigelse. — Bogen er en Fredsbog, baaret af en usædvanlig Kundskabsfylde, en højt udviklet, skarpsindig Intelligens og en urokkelig Tro paa Krigens Undergang. »Fremfor alt vilde jeg med min Bog virke henimod, at denne Menneskekrigens Forfald, som jeg tror maa komme, fremskyndes af os Mennesker selv.« Men selv om Nicolai nok nævner Svejts som Eks. paa, at forskellige Nationaliteter udmærket kan trives under det samme Styre, er hans Middel dog ikke under Omtale af ganske bestemte Samfundsforhold at bringe positive Forslag til deres Ændring. Han tilsigter snarere at reformere det menneskelige Sindelag og at ændre de dunkelt følte Instinkter, der sammen med den klare Erkendelse er bestemmende for Menneskers Handlinger.

Prof. Nicolai er Europæer, en moderne Encyklopædist, og som der maatte gaa et stort kulturelt Arbejde forud for den franske Revolution, saaledes peger Nicolais Tanker mod Folkenes frie Forbund. Enhver, der lever i denne politiske Idé, maa læse hans Bog. Nicolai hører til de faa Mennesker, der har set Krigen ovenfra, og ikke gjort sig til Nationers, men til hele den lidende Menneskeheds Talsmænd. Deres Tanker ligger nu som faste Bropiller og rager op i den Hadets Strøm, der adskiller Landene. Paa begge Sider staar der Mennesker og strækker Hænderne ud mod hverandre. Et af de kønneste Steder i Bogen er dér, hvor saadanne to Hænder mødes: »Jeg har hørt, at Romain Rolland skal have udtalt som sin sikre Tro, at der efter denne Periode af patriotisk Had vil komme en Tid af voldsom Længsel og Kærlighed til hele Verden. Hvis han har talt saaledes, saa rækker jeg denne ukendte Broder min Haand. Ogsaa jeg haaber dette — ogsaa jeg tror paa et sejrende, kommende Foraar for hele Verden!«

Th. Roust.

Fund.

I »Kr. Dgbl.« for 10. febr. formaner redaktionen i 1. artikel: »Ordet« sine hellige læsere således:

»Pas også på mundens synder; vi har så let ved at tale nedsættende om mennesker og tillægge dem smudsige bevæggrunde til deres handlinger. Er kærligheden opfindsom, så er ondskaben det ikke mindre.«

I næste artikel: »Paniklove«, giver samme redaktion de samme læsere, hvad den sagtens vil have opfattet som anvisning til den praktiske anvendelse:

»De radikale og socialisterne kan man hurtigt blive færdig med, thi hvem af os har nogen sinde for alvor ventet andet af de to partier, end at de var at finde, hvor de troede, der var flest vælgere at kapre. Deres frihedskærlighed og frisind drejer sig mellem de to poler: Tøjlesløshed og preussisk tvangspolitik, og deres retsind synes for udenforstående alt for tidt præget af partipolitisk vinding.«

Man forstår, at redaktionen efter dette føler trang til næste dag i »Ordet« at udtale: »hvorledes kan vi være sande i vort gudsforhold, når løgn ligger os så let på læben«, og »vi har ingen undskyldning, om vor færd er tvivlsom«. Mens den dog stadig lige uforknyt forkynder: »I vore ord må vi give os selv, badede i kærlighed«!

V. Brücker.

Spørgsmaal og Tildragelser.

I Ugens Løb.

Fhv. Folketingsmand, Lærer A. Jensen-Knudstrup er død, 70 Aar gammel. Jensen-Knudstrups Navn er især knyttet til Dansk Skoleforenings Virksomhed og til Bevægelsen i de sidste Aartier for en bedre og fyldigere Børneforsorg. Navnlig paa det sidstnævnte Omraade var han virksom. Efter at han havde opgivet sin Lærervirksomhed, har han beklædt Stillingen som tilsynsførende ved Statens Børnehjem. Som Folketingsmand gjorde han sig med Dygtighed gældende navnlig ved Behandlingen af Skolespørgsmaal. — I sine unge Aar virkede Jensen-Knudstrup i Højskolens Tjeneste. Han var i Halvfjerdserne i tre Aar Lærer ved Staby Højskole og derefter i eet Aar paa Askov.

*

Tyske Kredsskoleinspektører har til Regeringen i Slesvig indgivet Andragende om at indføre 10 Timers dansk Undervisning om Ugen i de nordslesvigske Skoler. — Det er lovlig sent, at de Herrer kommer i Tanker om, at de nordslesvigske Børn har Ret til at faa Undervisning paa Modersmaalet.

I flere af de større Stationsbyer arbejder man paa at oprette Realskoler. I Graasten har Sagen været for i Byraadet.

*

I »Dybbølposten« skriver Andreas Grau om de Opgaver, der nu melder sig, særlig paa Skolens Omraade, i Nordslesvig. »Vi faar nu Lov til, om vi vil, selv at drage Omsorg for vore Børns Uddannelse i Skolen, kommer selv med til at bestemme, hvem vi vil betro denne Opdragelse til.« »Vi faar ikke mere som hidtil Staten som Barnepige og ikke den prøjsiske Spændetrøje, der kaldes mere paa det private Initiativ iblandt os end nogen Sinde. Og det er godt, at der kaldes paa det. Det vil udløse bundne Kræfter, skabe Virkelyst og Handling, uddybe vort Folkeliv baade i aandelig og materiel Henseende . . . .«

— —

Det er glædeligt at se, at man forbereder Oprettelsen af Højskoler og Efterskoler. Mange Sønderjyder vil trofast mindes, at under Fremmedherredømmet var det den *fri* Oplysning her og hos dem selv, der styrkede dem. Mens de afviste den tyske Oplysning, var den danske Oplysning, som de levede af, en fri Oplysning: givet i Frihed og bestemt til at modtages i Frihed, en Oplysning, der aldrig var præget af, at den skulde tilpasses til Eksamen. Hvad kunde den til Eksamen afpassede Oplysning have nyttet dem i den Kamp? Hvad kunde Lærebogskulturen have hjulpet dem? Den har aldrig været til Styrkelse for dansk Folkeliv og vil heller ikke kunne blive det i Fremtiden.

*

Valgmenighedspræst *Jørgen Teilmanns* Jordefærd foregik i Bering Paaskelørdag under stor Deltagelse.

BØGER.

Harry Søjberg: Lyset (Gyldendal). 311 S.

»Lyset« hedder denne betydelige Bog; den kunde med fuld saa god Ret hedde *Mørke*. Den giver nemlig en gribende Skildring af Mennesker, der i den barske Vesterhavsegn ligger under i Kampen med Livets Mørkemagter. Vi føres rundt til dem, der er besværede og lider ondt, ned til Fiskerlejet, hvor de fattige kues af tærende Sygdom og Havets frygtelige Magt, og op til Gaardene med *deres* Nød; i den ene ligger en gammel Kone og har snart i en Menneskealder ventet paa Døden; i Karregaarden er det en Skæbne, der hviler over Hjemmet, hvis Vægt forøges ved, at Mandens Fader overmandet af Livets Trængsel, har taget sig af Dage; fra Laden, hvor han hængte sig, staar Skrækken ved Nattetid ind mod Gaardens Beboere, avlende Sorg, Sindsformørkelse og Synd. Og mellem Fiskerlejet og Gaardene ager Søren Døde

med sin utætte Snak om hans Louise; han taler til hende som levende, skønt hun har været død i tyve Aar, en underlig skyggeagtig, uhyggevækkende Skikkelse. — Dog, ogsaa *Lyset* fortæller Forf. om, endda baade fint og kyndigt, som kun en Kunstner kan det, den første Morgenlysning, der siver ind i de fattige Stuer i Fiskerlejet og Gaardene, det klare Morgenlys, der jager Nattens Skrækkebilleder paa Flugt og kommer med Dagens gode Lyde i Følge til den gamle i hendes ensomme Kammer og til de ængstede i Karregaarden. Det er dette Lys, som Sognets mærkelige Præst vandrer ud paa Højen for at hilse i al dets Pragt og Vælde. Og det er dette Lys med dets Liv og Lyst, som han, den fromme og kærlige Naturdyrker, bringer med sig ind i Husene til de syge og formørkede, idet han forkynder for dem, at Gud selv med sin Naade er i dette Lys.

Men nu bestaar Historiens Tragedie deri, at dette milde Dagens Lys, som Præsten forkynder som Guds Naades Lys, ikke er stærkt nok til at overvinde Mørkets Magter. Det frelser ikke de syge fra Sygdom og Død, det befrier ikke de ængstede fra deres Frygt; ja Præsten selv opløses sjæleligt og gaar til under Kampen mod Tilværelsens Grumhed. Og hvor Præstens Magt slipper, der tager »Prædikanten« fat. Den sidste Del af Bogen handler om, hvordan denne strenge Missionsmand vinder flere og flere Sjæle for sin mørke Lære. Hans Adfærd og Tale er heftig og anfaldende som Mørkets Magter, han fremmaner Helvedes Ild for de uomvendte, men rejser og ranker de frelste. I denne mørke Fanatisme er der Kraft. Den gør sit Mirakel med Hellig Anna, der ved de Helliges Bønner faar Styrke til at rejse sig fra sit lange Sygeleje og tage med til det store Omvendelsesmøde, for at vidne med sin Mund men endnu mere med sit helbredede Legeme om Guds oprejsende Kraft i de svage. Denne Tro sætter Skel mellem Fiskerfamilierne, hvis Forsørgere er omkomne i den frygtelige Storm. Paa Kirkegaarden samles de hellige om Fællesgraven for dem, der er bortdøde i Herren; de efterladte staar stærke, samlede om Graven og ser triumferende hen mod de andre, som er i Mørket og staar skilte, hver ved sin Grav, som svage Enkeltvæsener, kuede af Havets og Dødens Overmagt. Man forstaar, at nogle af dem giver sig over den Dag. Af denne Magt, truende og anfaldende, men bag efter oprejsende drages stadig nye ængstede Sjæle. Herhen til Prædikanten søger Pigen fra Karregaarden, sanseløs af Skam og Synderangst, og herhen vender sig til sidst Niels Kane selv, da det er bleven helt mørkt i og om ham; paa Prædikantens Bud lægger han sig paa sine Knæ og trygler om Hjælp.

Historiens Hovedsum er da denne: der raader i Livet vældige Mørkemagter, Sygdom, Død og Sjæleangst, og de svage Mennesker, der er i deres Magt, kan *ikke* frelses af Livets Lysmagter, Solens Lys og det milde Ord i Menneskemund, der er i Slægt med det. I deres bitre Nød søger de da Fred og Frelse hos Helvedprædikanten. Saaledes bliver det da Bogens Maal at forklare den mørke Missions Udbredelse og Magt over Menneskene i denne barske Egn, og dette er gjort dygtigt.

Men naar Læseren har fulgt Bogens Personer til denne Afslutning, ligger det nær for ham at spørge til sidst: Er da Livets Kaar saa sørgelige her? Det er jo rigtigt nok, at Sommerens Sollys ikke kan hjælpe de ramte over Livets Ulykke, den upersonlige Natur kan ikke frelse et Menneske, der er i Nød. Men Præsten da, hans lyse og varme Forkyndelse? Her er vi ved Svagheden hos Præsten i denne Bog. Han henter Kraften hos den Gud, der er i *Naturens* Lys og Varme alene, ikke hos den personlige Gud, der har delt Menneskers Kaar, overvundet Livets Fjender og i sin personlige Naade vil meddele denne Sejremagt til de smaa og svage. Det er da denne Personlighedsmagt, Præstens Forkyndelse mangler. Og det er det, der har manglet de ulykkelige i deres Nød (Præsten ogsaa), at blive taget imod af en mild, kærlig, barmhjertig *Personlighedsmagt*, der var stærkere end Livets haarde, ubarmhjertige Mørkemagter.

Bogen stiller altsaa ganske naturlig det Problem: Hvad Trøst og Hjælp er der for dem, der overmandes af Livets fjendtlige Magter? og giver sit Svar derpaa, saa trist, som det efter de givne Forudsætninger maa blive. Men dette Problem svækker ikke Bogen som Menneskeskildring. Der er en forunderlig stærk og tung Virkelighed over det bare, ubeskyttede Landskab, Morgenlyset vælder ud derover og afdækker dets fattige Konturer saa rørende mildt, Rugens Stængler bliver saftfyldte og Engene grønnes her om Foraaret, men ingen Løvkupler opfanger Sollyset eller skærmer den trætte, der længes mod Skygge eller trænger til Læ. Man ser saa levende for sig de Mennesker, der færdes her, de synes saa smaa paa de store Flader og mod det vrede, brølende Hav. Og man føler med dem, der er svage og forknytte i disse Omgivelser, hvor kun den stærke og sunde kan hævde sig overfor Tilværelsens Haardhed. *E. M.*

Det store og lærde Værk »*Salmerne, oversatte og fortolkede af Dr. Fr. Buhl, Professor ved Universitetet i København*« er nu kommet i anden, ændrede Udgave. (G. B. 1918). Det forudsætter Kundskab i Hebraisk. De 150 gammeltestamentlige Salmer gennemgaas her Vers for Vers med den omhyggeligste Forklaring.

I Indledningen behandles kort Salmernes Betydning for den kristne Kirke, derefter følger en Række udførlige Afhandlinger om deres Affattelsestid, Forfattere og Kunstformer. Her er især to brændende Spørgsmaal.

Det ene angaar de Forfatterangivelser, som findes ved Begyndelsen af adskillige af Salmerne: »Af David«, »Moses«, »Salomon«, »Asaf« osv. Buhl gør her opmærksom paa, at de gamle Oversættelser af det gamle Testamente, fra noget før og noget efter Kristi Tid, for-

holder sig med en vis Frihed til disse Angivelser, hvilket tyder paa, at de ikke ansaas for ældgamle Bestanddele af Teksten. Endvidere hævder han, at disse Angivelser i mange Tilfælde staar i Strid med de vedkommende Salmers Indhold; saaledes sigtes der i Salmer, som tilskrives Davids Samtidige Asaf, til Jerusalems og Templets Vanhelligelse; og i Salmer, som tilskrives David, sigtes der til Forhold i Israels Folk, som først kom frem i Slutningen af Kongetiden og i Tiden efter Landflygtigheden i Babylon. Han mener derfor, at disse Overskrifter er bleven til senere, og at det samme gælder de Situationsangivelser, som findes i nogle af Salmerne. Naar man havde dannet sig den Anskuelse, at mange af Salmerne skyldtes Kongedigteren David, laa det nemlig nær, at man af Enkeltheder i Salmerne søgte at slutte sig til, under hvilke Forhold i Davids Liv de var digtede. Men naar vi vil udfinde Salmernes Tilblivelsestid, maa vi søge andre Støttepunkter. Det er i denne Henseende ganske afgjort, at nogle af Salmerne stammer fra Tiden efter Opholdet i Babylon, og sandsyligvis er det Tilfældet med mange. Men nogle er vistnok fra Tiden før dette Ophold. Dette gælder navnlig nogle af de Salmer, som handler om Israels Konge. Og det er højst usikkert, om nogen Salme kan føres tilbage til David.

Forfatteren tilføjer: »At betragte dette Resultat af Salmekritiken som et religiøst Tab vilde være ganske forfejlet, ti dels er Salmernes Værdi aldeles uafhængig af Spørgsmaalet, om de er skreven før eller efter Aar 586, dels kan der næppe herske Tvivl om, at de Sange, der lød i det foreksilske Tempel ved de for Profeterne saa usympatetiske Ofre, endsige i de efraimitiske Helligdomme, vilde være den kristne Menighed ligesaa fremmede, som de overleverede Salmer staar den nær og umiddelbart tjener til dens religiøse Befrugtning.« Salmernes Bog er i hvert Fald »det uforgængelige Udtryk for et med det kristne nær beslægtet, dybt og rigt udformet religiøst Liv.«

Det andet Spørgsmaal angaar Betydningen af det »Jeg«, som taler i mange af Salmerne. Menes der en enkelt historisk Person, som udtaler sit eget særlige Sjæleindhold, eller er det en Personifikation af Folket eller dets ægte Kærne? Buhl mener, at der her ikke gælder et Enten-Eller. Digterne har ganske vist ofte talt ud fra deres individuelle Oplevelser, men de har dog ikke talt alene i deres eget Navn, men som Talsmænd for den fromme israelitiske Menighed, der umiddelbart kunde tilegne sig alle deres Udtalelser.

Det er en Selvfølge, at der maa tillægges Buhls ombyggeligt afvejede og begrundede Fremstillinger en meget stor Vægt. — —

Nordmanden *Sigmund Mowinkel* har skrevet en Bog: »*Kongesalmerne i det gamle Testamente*« (Aschehoug 1916.) Han udtager her en Gruppe paa omtrent 20 af de gammeltestamentlige Salmer, nemlig dem, der handler om Israels Konge. Og paa dem gennemfører han en ejendommelig og mærkelig Betragtning. Overskrifterne »Af David« betegner ikke denne som Forfatter, men betyder »for David« ɔ: for Kongen. De stammer fra den virkelige Kongetid, mest fra Juda Rige. Det er »Kultursalmer«, Led i den halv dramatiske Fremstilling af Hovedbegivenhederne i Kongens Liv. De meget stærke, næsten forgudende Udtryk om Kongens Herlighed, som disse Salmer indeholder, er ikke tom Hof-etikette, heller ikke Betegnelser for Messias, men udspringer af den religiøs-nationale Samfundsmystik, som Folket føler ved Kongens Fester; da mærker det Livets Pulsslag stærkest; det er, som Guds Kraft strømmer ind i Folket og giver det Liv og Lykke; Kongen bliver derved Symbol paa Folkets Enhed med sig selv og sin Gud; han er Velsignelsens Garanti. Disse Salmer maa da tænkes sungne ved Kongens Tronbestigelse, hans Bryllup, hans Udgang i Krig og Hjemkomst med Sejr; set i denne Belysning viser de sig fyldte med stærkt Indhold.

Senere, da Israel ikke mere havde nogen Konge, forstod man dem paa en anden Maade, nemlig om Messias, den egentlige Idealkonge. Dette var den almindelige Opfattelse paa Jesu Tid, og fra den gik han ud. Men med fuld, overlegen Frihed greb han de ypperste Træk i dette Kongebillede og hævdede dem som sin Ejendom; det, som disse Træk pegede imod, det kom han med. Saaledes faar disse gamle Salmer, hvis Forestillinger har Rod i primitive Forhold, Betydning for Kristendommen.

Mowinkel har tilegnet to Mænd sin Bog, Tyskeren Gunkel og Danskeren Grønbech, med Tak for Paavirkning. Bogen kræver ikke Kundskab til Hebraisk. — —

Den samme Mowinkel har oversat — fra Tysk — to smaa Bøger eller Foredrag af *H. Gunkel*, nemlig »*Hvad har det gamle Testamente at si for Nutiden?*« og »*Den bibelske Skabelsesfortælling.*« De gaar ud fra det Syn paa det gamle Testamente, som navnlig tysk Forskning i vore Dage har fremsat, men hævder, at disse Skrifter har stor religiøs Betydning. Den sidst nævnte Bog behandler det samme Emne, som H. F. Feilberg i sin Bog »Skabelsessagn og Flodsagn« har fremstillet i langt større Sammenhæng.

Carl Koch.

INDHOLD.

Thomas Bredsdorff: Statsundervisning og folkelig Undervisning. Den store Skolekommission tilegnet.
Niels Dael: Evigt Liv.
B. Paludan-Müller: Alfred Kaae. Med Billede.
Morten Larsen: Afslutning. II.
Johannes Vedel: To Breve. (Sluttet.)
Andr. Gannerup: Det ny Dannevirke.
Th. Roust: Georg Fr. Nicolai: Krigens Biologi.
V. Brücker: Fund.
Spørgsmaal og Tildragelser. I Ugens Løb.
Bøger.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**

Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 18 Fredag den 2. Maj. 1919

Tre nordslesvigske rigsdagsmænd.

H. P. Hanssen-Nørremølle.

Af de sønderjydske rigsdagsmænd er H. P. Hanssen den, der er bedst kendt her i landet, idet han har deltaget, som taler, i en mængde store møder. Under krigen har der været stille om hans navn; men nu tales og skrives der saa meget om ham, at det vel snart kan være nok. Det bliver let trættende, især for ham selv; ti han er en fordringsløs mand, der endog ofte bliver genert overrasket, når nogen takker ham direkte. Men, som den fremtrædende mand, han er, må han finde sig i, at der endnu bliver skrevet lidt mere. »Højskolebladet« har gennem sit lange liv været sønderjyderne en trofast ven, og det er derfor i sin gode orden, at bladet også mindes H. P. Hanssen, hvem vi alle skylder så meget og gærne vil takke.

H. P. Hanssen-Nørremølle.

H. P. Hanssen er født 1862 på bondegården Nørremølle. Den ligger i en Dal i Snogbæk i Sottrup sogn i Sundeved tæt ved dampskibsbroen og fiskerlejet Sottrupskov. Hans eneste broder, Kresten Hanssen, har i lang tid ejet gården; men midt under krigen overgik den til hans søn, Svend Anker, der er krigsfange i Aurillac i Frankrig.

Det har været en stor lykke for H. P. H., at han på et meget tidligt tidspunkt vidste, hvad han vilde være. Uddannelsen kunde han derfor tage helt frit og søge sådanne steder hen, hvor hans trang kunde blive tilfredsstillet. Jeg tænker ikke, at han selv nogensinde har tvivlet om, at han vilde nå sit mål. I hans hjemegn har der i hvert fald ingen været, som har næret den mindste tvivl i så henseende. Det har jeg aldrig hørt. Hans natur åbenbarede sig helt allerede i konfimationsalderen.

H. P. H.'s gode danske hjem med den dygtige, stille og elskelige fader og hans raske og myndige moder var hans første sikre støtte. Hans mange livlige og interesserede søskende og den hele kreds af intelligente og dygtige folk, som omgav ham i hans Ungdom, har været ham

en hjælp og en opmuntring. Opholdet på Askov højskole var af stor betydning for hans udvikling og dannelse ligesom for hele hans slægt og så mange andre i hans hjemegn. — Efter opholdet på Askov højskole studerede han mere specielle sager i Leipzig, Berlin og København.

Fire mænd har kendeligt havt betydning for ham: Slagtermester P. Reimers i Sønderborg — vælgerforeningens første formand — Ludvig Schrøder, Askov, Gustav Johannsen og rigsarkivar A. D. Jørgensen. Det kan måske være tilladt at kalde disse det lykkens firkløver, som han fandt i sin ungdom. De omfattede ham næsten med en faderlig omhu og opmærksomhed og viste ham et usædvanligt venskab. Det er ikke mange unge, der har sådan lykke. Den personlige omgang og påvirkning er altid den bedste. Her falder lettest og tiest et virksomt og levende ord.

Han var allerede som dreng og i den helt unge alder selvhjulpen. I de første år i 80erne var jeg i København, og han kom da derind for at gennemgå en sygekur. Jeg modtog ham på banegården og førte ham ind på hotel »Valdemar« og sagde, at jeg vilde komme næste formiddag kl. 10 og vise ham rundt i byen. Jeg var den gang en gammel københavner og forsigtig. Da jeg næste dag kom til den fastsatte tid, havde han været den halve by rundt på egen hånd. Jeg tilbød også at leje et værelse til ham i nærheden af hospitalet; men det gjorde han også selv efter et avertissement i avisen. Det var i voldkvarteret; men jeg blev alligevel noget hed om ørene, da jeg fik husnumret at vide. Vi gik straks derhen. Igennem en port, over en gård, ind i et baghus og højt oppe var værelset, og på væggen hængte der et stort billede af socialisten Pio. Siden hjalp jeg ham ikke mere. Det var helt unødvendigt.

H. P. H. var en gang lige ved at overtage sin fødegård og blive landmand; men han nåede dog ikke videre end at få plantet en halv snes »stauder« i haven, så var det forbi. Han boede den gang i Sønderborg, højt over byen i et meget stort hus i en af de tyske skanser. Han var allerede den gang gift med Helene Iversen en gårdmandsdatter fra Ullerup i Sundeved. Hun er en original og udviklet kvinde med mange interesser. Hun har en ret udpræget kritisk sans, og følgende med stor iver og interesse alle tidens begivenheder, er hun ikke bange for at tage fat i arbejdet. Det kan ikke have været nogen let opgave for hende at stå i det bevægede hjem, hvor der altid er rykind, med en stor børneflok og ofte være alene med den i dage og uger, når hendes mand var i Berlin eller anden steds. Da H. P. Hanssen boede i Sønderborg, var han sekretær i vælgerforeningen og ellers journalist og foredragsholder. Ved dette sidste arbejde erhvervede han sig et overmåde stort personalkendskab. Senere købte H. P. H. hus i Nygade i Åbenrå og ligeledes dagbladet »Hejmdal« af redaktør Matzen. — Den gang, det skete, var undertegnede også med. Jeg var noget betænkelig ved sagen, ti jeg skriver ikke videre godt; men da jeg alt den gang havde ladet indrykke mange artikler i aviser, særlig i »Dybbøl Posten«, så tog jeg fat. Det varede dog ikke længe, inden jeg opdagede — hvad jeg ikke før havde lagt mærke til — at jeg skulde have en times betænkningstid, inden jeg kunde skrive noget videre. Enhver redaktør, som læser dette, vil smile — forhåbentlig vemodigt deltagende! H. P. H. skrev særdeles hurtigt, enten det var i det danske eller det tyske sprog; men han var optaget af mange ting og kunde ikke sidde på kontorstol fra morgen til aften og lave aviser. Han nåede dog alligevel at få en hel del skrevet. De andre medarbejdere var Thade Petersen — nu frimenighedspræst i Haderslev — og Anders Lebeck — nu redaktør samme steds. Vi havde det alle hyggeligt sammen, og jeg mindes mange træk fra Åbenrå og dens befolkning; men efter en tids forløb overtog Th. Petersen og Lebeck mit arbejde, og jeg gik atter tilbage til mit gamle håndværk. Men hvad enten jeg var her eller der, har jeg arbejdet for den samme sag gennem alle årene.

H. P. Hanssens vigtigste evner skal jeg kort omtale. Han er administrator, især dog fremragende som organisator — vælgerforeningen er hans barn — og her har han opnået et sjældent stort resultat. Som historiker er det politisk-nationale hans hovedinteresse, og han har bag sig en række skriftlige arbejder, som næsten alle er kildeskrifter for fremtidens undersøgelse. H. P. Hanssen er imidlertid også jurist, og på dette område har han været en stor hjælp for mange. — Størst er han dog som taler.

Foredragene er fastformede og følger en sikker tråd ligemeget enten hans æmne er historisk, politisk eller juridisk. Det ord, han fører, er personligt varmt og levende; men det som folk især bider mærke i er hans sjældne tankeklarhed. Ved de store sønderjydske årsmøder, hvor der møder flere tusinde mennesker, har det altid været ham, der har sagt det vægtigste ord. Sønderjyderne har ellers en hel hær af talere — i de sidste 20 år har de kastet sig over talekunsten; — men H. P. H. er den, der har mest luft under vingerne og hæver sig højest — som en stor fugl med stærke vingeslag. Når H. P. H. behandler et æmne, der er indviklet og vanskeligt, så synes han en mest sikker. Der falder da altid en velgørende klarhed over æmnet, og det er ligesom han stadig siger: Jeg konstaterer, jeg konstaterer! Hans foredrag og taler er altid saglige, grundmurede, og hans erfaring og dybe indsigt har altid hjemlet ham en første plads. Han kan også tale helt lyrisk, hvad han endog har indladt sig på ved enkelte vælgermøder.

H. P. Hanssens mægtige tale ved årsmødet i Haderslev d. 13—14 juni 1914, kort før krigen, vil aldrig gå af minde. Han udtalte bl. a.: »Vi har i over et årtusind stået imod den tyske stormflod, og sådan vil vi stå i fremtiden. Vi har liv til sag og kraft til kamp. Vi har virkelyst og virketrang. Vi har varme og begejstring. Vi har tro på vort folks, også på den nordslesvigske folkestammes fremtid« . . . .

»Du kan vel kro dig af døgnets kår
og af sejren, de har dig skabt;
men du fører en kamp mod tusinde år,
og i den har du visselig tabt.« —

Som privat konsulent i mange slags forhold er han igennem alle årene årene bleven brugt i så stor udstrækning, at mange flere end undertegnede har ment, at det gik alt for vidt; men H P. H. har altid god tid og siger ikke nej til nogen. Hans arbejdskraft synes ubegrænset. Det ses bedst foran et valg. Saa holder han valgtaler i en uendelighed, laver talerne og skriver breve i kupeer og dampskibskahytter. Han uddeler ordre tilhøjre og venstre, taler med Per og Povl, og hjemme i »Hejmdals« gård vælter stoffet og opgaverne ind ad vinduer og døre; — men netop da har han den rette handlekraft og det overblik og instinkt, der er nødvendigt for at gribe de rigtige tråde. Jeg har ikke set ham under krigen; men traf sammen med ham nu under våbenhvilen, og efter at jeg havde hilst og ønsket ham tillykke med sagens lykkelige vending, sagde jeg: »Hvordan går det, Hans Peter. Folk har vel nu snart taget livet af dig. Er du ikke dødtræt?« »Ja, nu mærker jeg lidt træthed, stoffet er gennemgået, arbejdet er ved at ebbe ud.« Dette svar passer. Så længe arbejdet og opgaverne er der, er han utrættelig og sejg som en pilevånd.

Om hans parlamentariske virksomhed skal her ikke tales. Den er kendt, kun skal jeg nævne den rettesnor, han har fulgt både i den prøjsiske landdag og i den tyske rigsdag. Ved det første vælgermøde i Haderslev for godt 12 år siden udtalte han: »kun et tør jeg love Dem. Vælger De mig, så skal det være mig en samvittighedssag til enhver given tid at varetage mandatet således, som det efter min inderste og bedste overbevisning tjæner den danske befolkning i Nordslesvig bedst.« — Dette løfte har han holdt gennem alle årene.

Nogen kritik har han måttet døje. Så vidt jeg husker dog kun en gang af taktiske grunde. I 1906 stemte han i rigsdagen for en efterbevilling på 29 millioner til undertrykkelseskrigen i tysk Sydvestafrika. Dette gav anledning til en hel revolte, H. P. H. forsvarede sig tappert, særligt på et møde i Sønderborg. Vælgerforeningen godkendte hans standpunkt og opstillede ham atter som kandidat ved valget d. 25. januar 1907. Grunden hvorfor han stemte for pengene, der var brugt og skulde betales, var, at han ikke ønskede rigskansler v. Bülow styrtet netop på det tidspunkt, da optantsagen var på trapperne. Denne var Nordslesvigs vigtigste sag, der absolut måtte løses, hvis der skulde blive nogenlunde ro og ret i landet. H. P. H. havde gjort forarbejdet, og alt var i orden. Det har jo, hvad resultater angår, været en ret beskeden og vanskelig stilling at sidde som ene Dansk i den store tyske rigsdag, hvor man altid gav det udseende af, at man kun kunde regne med den store tabel og ikke med den lille. De danske tingmænd har derfor stadig måttet vente og vente for at opnå en lille fordel. Men denne gang nåede H. P. H. netop et stort resultat. Enkelte har også fremført den kritik imod ham: »Han taler altid så sagligt, og er ikke nær skrap

nok imod tyskerne«. Særlig udæskende er han ikke; men hans ord er ellers tydelige nok, ligesom hans planer er virksomme.

I 1864 sagde pastor Feilberg i Ullerup om den nøjsomme, elskværdige og grundflittige tysker general Goeben, som var indkvarteret hos ham, at han var »Danmarks farligste mand«. Mon ikke tyskerne kunde have grund til at sige noget lignende om H. P. H. i omvendt forstand?

I mine øjne er mit hjemlands stolteste træ en lavæl — en gråpoppel. Når jeg tager hjem og kommer forbi den første lavæl, så ved jeg, hvor jeg er. Den har en yppig vækst, en vældig krone med rigt skønt løv, svær stamme, sejgt ved, og den står sædvanlig ene ved gårdene som et kendingsmærke — et vartegn. Ofte har jeg tænkt om ham, jeg her skriver om, som om mit hjemlands store træ: rig vækst, sejgt ved — et kendingsmærke — et vartegn i land og rige.

I Krügers dage svandt særlig det unge mandskab ind omkring ham. Udvandringen var stor; men sønderjyderne troede uvægerligt på det en gang givne løfte i § 5 og handlede derefter. Mange forbindelser i andre lande gav udvandringen anledning til. Men i hjemlandet blev det flere steder tyndt besat. I H. P. Hanssens tid stod der atter en stor og blomstrende ungdom i landet. Det så lyst ud. Men så trak skyerne sig sammen, og den mandlige ungdom svandt ind og sank sammen — uhyggeligt og forfærdeligt. De faldt i hundredtal. — —

Tiderne skifter — Gud ske lov de skifter. H. P. Hanssen står en dag i Berlin og kræver det nordslesvigske spørgsmål løst — og han nævner § 5. Da var det ligesom Ahlmanns og Krügers ansigter dukkede op i baggrunden og så smilende ned mod ordføreren.

Således føjede det sig sammen. Ringen blev sluttet. Retfærdighed sejrer altid.

Trods død og al elendighed så bliver dog nu Danmarks gåde løst i solglans.

Så bringer vi H. P. Hanssen vor varmeste tak og hyldest, som sønderjydernes kårne mand, for hans store arbejde, for trofastheden og fordi der altid slog så stort et hjærte udi hans danske barm.

Han har været en såre god mand for Danmark. —

P. Andresen.

Politik og Videnskab.

Politik er — som man ved — en underlig Videnskab. Det synes således for udenforstående ret tilfældigt, hvilket af de mange Spørgsmål, vor Rigsdag behandler, der går Politik i. Denne sørgelige Skæbne er overgået noget, der *ikke* står i det af Statsministeren fremsatte Forslag om Kvinders Adgang til Landets Embeder med Undtagelse af de militære. Man ønsker nemlig fra konservativ Side en Undtagelse til. Kvinderne skal også ad Lovens Vej være udelukkede fra de *kirkelige* Embeder, og Folketingsmand, Prof. teol. *J. Oscar Andersen* er Talsmand for at spærre Kvinderne Adgangen til Præstestillingen.

Professoren fører en Dobbelttilværelse. I et Fakultetsmøde kan han skrive under på, at der intet principielt kan siges mod de kvindelige Præster, — heller ikke i en luthersk Folkekirke som den danske —. Men er han i Folketingssalen, må han mene, at sålænge det store Flertal af det danske Folk stadig er hildet i en ensidig Fortolkning af Pauli Ord, er det rådeligst at blive ved den gamle Ordning. Ja, som Folketingsmand vil han være med til at indføre Bestemmelser på Statsministerens Forslag, der forbyder Kvinder at blive Præster i Danmark.

Denne Tilværelsesform synes for udenforstående lidt for politisk. Det skulde synes mere nærliggende, at Professoren forsøgte at få de i den gale Opfattelse stikkende på ret Vej. Og det kunde han bl. a. gøre ved at være af samme Opfattelse på Kristiansborg som på Universitetet. Når en så anset konservativ som Prof. Andersen kan give de kvindelige Præster sit Ja, så må det hele vist ikke være så slemt, og så kan også vi gå med, vil mangen en sige, der nu er betænkelig.

Ved den Behandling af Spørgsmålet om de kvindelige Præster, der forleden fandt Sted i Folketinget, lagde man Mærke til, at Socialdemokraterne slet ikke deltog i Forhandlingen. Den interesserede dem åbenbart ikke stærkt. De radikale havde derimod både Kirkeministeren og Fru Elna Munch i Ilden. På Venstres Vegne deltog *Jensen-Sønderup* i Forhandlingen og gjorde rigtigt opmærksom på, at det ikke gjaldt et Lovforslag om Ansættelse af kvinde-

lige Præster. Det var altså intet brutalt Overgreb, som man havde kaldt det. Alt hvad man kan sige er, at Forslaget ikke forbyder kvindelige Præster, når Tidspunktet er inde. Selv om Statsministerens Forslag bliver vedtaget, kan der ikke ansættes en eneste kvindelig Præst. Der skal mere til. Der skal for det første en kvindelig teologisk Kandidat, — i Følge Teologisk Stat har vi kun een —, for det andet skal denne kvindelige Kandidat ønske en Præstestilling, for det tredie skal hun vælges af et Menighedsråd, og endelig for det fjerde skal hun have en af Landets Bisper, der vil det, til at ordinere sig. Der er altså Barrikader nok, og Forslaget siger efter Venstre-Mindretallets Opfattelse kun, at der ikke skal være en femte. Man vil ikke gaa med til en Udtalelse, der forbyder Kvinder Adgang til Præstestillingen. Hvis Staten forbød noget sådant, vilde det efter Jensen-Sønderups Opfattelse være et Indgreb i Kirkens indre Anliggender. Han spurgte Prof. Andersen, om han vilde være med til noget sådant. Hertil svarede de konservatives Ordfører, at hverken Rigsdagen eller den enkelte Menighed skulde have Afgørelsen i et almindeligt Spørgsmål som det foreliggende, men »Kirken« skulde have Afgørelse i et sådant indre Anliggende. Jensen-Sønderup svarede hertil, at han ikke kunde tænke sig, at Prof. Andersen vilde stille det Krav, at alle Bisper og alle Menighedsråd skulde være enige, før der ansættes en eneste kvindelig Præst. Han spurgte endvidere, om den bekendelsesløse Rigsdag skulde kunne forhindre en Menighed i at få en kvindelig Præst, om den ønskede det. Dette vilde det konservative Ændringsforslag føre til, og dette Forslag måtte derfor siges i høj Grad at være et Indgreb i Kirkens indre Anliggender. Hertil svarede Prof. Andersen intet.

J. C. Christensen brød nu ind i Forhandlingen og foreslog at udsætte Afgørelsen, da der var megen Uenighed om Spørgsmålet, og da der ingen øjeblikkelig Trang var til kvindelige Præster. Man skulde ved næste Behandling vedtage et Ændringsforslag om, at Kvinders Adgang til *Præste*embeder ikke berøres af denne Lov.

Denne Udtalelse blev så fortolket på forskellig Måde af Prof. Andersen og af Venstres Ordfører. Da J. C. Christensen havde forladt Salen, stod man hver på sit, og Afstemningen begyndte.

Der stemtes som efter en Snor af Regeringspartierne og af de konservative. Det store Flertal af Venstre afholdt sig derimod fra at stemme. En, Rasmus Nielsen-Brøderup, stemte med de konservative. Følgende seks Venstremænd stemte efter Dagbladenes Opgivelse med Regeringspartierne: Jensen-Sønderup, Neergård, Martin Hansen, J Jacobsen-Rudme, Brorsen og Hansen-Stavnsbjerg.

Sagen er altså gået til fornyet Overvejelse inden 3. Behandling. J. C. Christensen har Ret i, at dens Løsning haster for så vidt ikke. Der er ingen Menigheder, der i Øjeblikket ønsker nogen kvindelig teologisk Kandidat til Præst. Men et andet Spørgsmål er, om det ikke er for meget Hensyn at tage til den Videnskab, der hedder Politik, når man vil vente med at gennemføre en Sag, til der er nået almindelig Enighed om den. Venstre har i Følge sin Betænkning ingen principielle Indvendinger mod de kvindelige Præster. Der er derfor — stadig væk for udenforstående — noget nok så tiltalende i, at man lod alle Hensyn til konservativt Makkerskab fare og satte Sagen igennem. Venstre kan jo, når det vil, gøre Statsministerens Forslag ubeskåret og uden Tilføjelser til Lov. Men som sagt — Politik er en Videnskab.

Johannes Monrad.

Dansk-Amerikanere — Hedningemissionen.

I Højskolebladet for 13. Dec. 1918 gengiver Forstander Th. Bredsdorff en Samtale, han har haft med en ung, velbegavet, varmhjærtet Mand, der udtalte Ønsket om at blive Missionær i Kina. Det hedder i Referatet: »Men vil Du endelig paa Langfart som Evangelist, saa ved Du jo, at der er Tusinder og atter Tusinder af *danske* Mænd og Kvinder i Amerika«, udgaaede fra vor egen gamle Menighed herhjemme; Folk, som ofte er ved aandeligt at dø af Sult. Deres Modersmaal er det danske. Det er dit og det er deres Hjærtesprog. »Det alene i Mund og Bog« kan vække dem af Dvalen. Saa længe disse Mænd og Kvinder ikke er hjulpne til Gavns — — og der er nok langt igen! — saa lad Du Englænderne og andre tage sig af Kineserne.« . . . .

Naar jeg beder om Plads for nogle Linjer, er det ikke for at polemisere mod Forstander Bredsdorff, men fordi jeg gerne vil føje lidt sagligt til ovenstaaende Udtalelse.

Det er nemlig gaaet mig saadan, at jeg for 6-7 Aar siden fra forskellig Side hørte Udtalelser af samme Slags, og jeg fulgte Opfordringen, der laa deri. Jeg gjorde nok en Del Spørgsmaal til rette vedkommende; men jeg kunde selvfølgelig ikke sidde i Danmark og kende og spørge om alle Forhold; derfor blev jeg heller ikke oplyst om ret vigtige Forhold.

Der er nu dette med Sproget! Ja, der er en Del af de ældre, der *vil gøre noget for dansk Aandsliv*, men grumme faa, og næsten ingen af den opvoksende Slægt, der er født her i Landet.

Ungdommens Sprog er i de 9 af 10 Tilfælde, eller mere, Engelsk, og hertil er der ikke ret meget at sige; for manges Vedkommende er det naturligt, at Udviklingen er gleden derhen allerede i første Slægtled. Men det er Virkeligheden; og hermed følger i Reglen en fuldstændig Mangel paa Kendskab til dansk Aandsliv, for manges Vedkommende ogsaa til en dansk Salmebog og Sangbog.

Vi der kommer fra Danmark, uddannede der, og faar vor Virksomhed ude paa Prærien, hvordan skal vi nu imødekomme Ungdommens rette Behov? Vi er tit saadan stillede, at vi ikke har den mindste Lejlighed til at lære amerikansk Aandsliv at kende. Og dog er det en Nødvendighed for den, der gerne vil være en sand Evangelist at kunne øse af begge Sprogs Rigdomme.

Jeg er derfor kommen til det Resultat, at det er farligt at raade en Mand til at optage en dansk amerikansk Præstegerning fremfor en anden præstelig Stilling, naar han ikke har følt Trangen til det paa første Haand.

Thi det er jo ikke nok at være Præst for en lille Del af de ældre i Menigheden, man skulde jo da helst ogsaa være noget for den opvoksende Slægt. Jeg maa bekende, at jeg i det Forhold føler mig fremmed, og at det betyder, at det der glæder mit danske Hjærte mest, det maa jeg gemme, og saa er man strandet.

Kan man nøjes med at være Foredragsholder, saa kan det endda gaa an, men det er jo en Præstegerning, man er sat til at øve, og den skulde helst blive til Velsignelse baade for gamle og for unge.

Paa den danske Kirkes Aarsmøde i Newell, Iova, 1916 var der bl. a. Forhandling om den danske Børneskoles Betydning for os. Den er jo Grundvolden. Der var en Del Præster, der talte, men ingen Lægfolk — og de er jo langt talrigere repræsenterede ved Aarsmødet end Præsterne —. Jeg sad og længtes efter, at en eneste Far eller Mor vilde have lagt et Ord ind for den danske Børneskole — men der meldte sig ingen. Saa rejste jeg mig op og spurgte, om der da ikke var en eneste Lægmand eller Kvinde, hos hvem dette Spørgsmaal var brændende, men der var ikke nogen, der ønskede Ordet; da fik min Tro paa, at den danske Kirke vil have Berettigelse i mange Aar et Knæk.

Saa dette med Hungeren og Tørsten efter dansk Kirkeliv skal nu ikke tages *for* bogstaveligt.

Mange af dem kunde vel ogsaa blive hjulpne, hvis de vilde, thi der er flere af vore bedste Mænd, Præster, der i Aarevis ikke har haft kirkelig Virksomhed — skønt mange Embeder staar ledige —, hvor Fejlen ligger, ønsker jeg ikke at udtale mig om, men jeg kan kun pege paa de virkelige Forhold, og de er sete under et Helhedssynspunkt ikke lystelige for dansk kristeligt Arbejde.

Endvidere kan jeg nævne, at vi i Regelen døber dobbelt saa mange Børn, som vi konfirmerer. At de ej konfirmeres, vil i de fleste Tilfælde sige, at de vokser op uden det mindste Kendskab til Menighed, Daab, Nadver, Evangelium.

Her, hvor jeg nu har været Præst i 4—5 Aar, er der Hjem, hvorfra det er umuligt at faa Børnene til at besøge Søndagsskole, Ferieskole, Konfirmandundervisning, trods det, at Forældrene vist gerne vil have dem konfirmerede; man huske paa, at den offentlige Skole er religionsløs, og at mange Forældre ikke har Evner eller Forstaaelse eller Vilje til selv at undervise deres Børn. Dette vil derfor i Virkeligheden sige, at de Børn vokser op uden Kristus, skønt deres Forældre har staaet i en Menighed i 10—25 Aar. Og det er ikke Fattigdom, der er Hindringen, thi den danske Kirke har næsten ingen fattige Medlemmer. De findes næppe eller sjældent i Frikirkerne, saa vidt mit Kendskab naar.

Selv med den redeligste Vilje til at være en tro Arbejder, staar man her overfor Vanskeligheder, der ikke let kan overvindes, menneskelig talt, af andre Arbejdere end dem, der er fødte i vore Menigheder og er fortrolige med begge Sprog og med Vanskelighederne og deres Løsning.

Man huske, at Evangeliet snart har været for 3 Slægtled i den danske Kirke, saa Menighederne burde selv kunne supplere sig med Præster. De kan lettere klare Sagen. Vi andre kan ej.

Derimod kan Hedningerne ikke selv forkynde Evangeliet, da det er dem ukendt; derfor vilde jeg have sagt til hin unge Mand: Gaa du til Kineserne, og lad andre sørge for Dansk-Amerikanerne!

Hampton, Iowa, 24. Febr. 1919.

Johs. Raon.

Missionsugen

til Fordel for ydre Mission holdt sit Aarsmøde d. 23. Apr. Udbyttet til samtlige 13 Missioner ved sidste Udsalg var i alt 26033 Kr. 93 Øre. Skønt dette Beløb er større end forrige Aar, burde det, med Henblik paa Missionsselskabernes stærkt stigende Udgifter paa Missionsmarkerne, have været meget større. Den herskende Epidemi kan have været en medvirkende Aarsag hertil, og Ledelsen haaber derfor paa, at det kommende Udsalg, som ansattes til Dagene 11., 12. og 13. Novbr. i Grundtvigs Hus, vil bringe Summen betydeligt op. — Til Forretningsudvalg genvalgtes Grevinde M. Moltke, Slotsgartner Paludan og Generalsekretæren.

M.

TIDENS STRØM

DEMOKRATISKE KULTURIDEALER.

Af A. H. Hollmann.

Om kort tid udsender professor A. H. Hollmann på tysk en ny udgave af sin kendte bog om »Den danske folkehøjskole«. Hollmann har til den ny udgave skrevet et særligt forord, som han har tilstillet »Tidens Strøm« med ret til offentliggørelse. Det følger her med udeladelse af enkelte stykker, der står at læse i den i »Højskolebladet« nr. 7 gengivne artikel af Hollmann om »Skole og demokrati«.

A. V.

»Der er tider, i hvilke alt fremskridt, al vækst samler sig i de topskud, der sætter kulturblomsterne, medens masserne tilsyneladende kun tjener til at frembringe disse topskud og nære dem med deres livssaft. Men der er andre tider, da væksten foregår i bredden, da al opmærksomhed vender sig mod masserne og livet skaber sig et nyt etisk indhold i den menneskelige samfundsfølelse, som efter hånden omvurderer alle værdier og frembringer et nyt kulturideal i poesi og kunst og videnskab, i en fornyelse af den religiøse følelse og en ny praktisk moral i menneskenes og folkenes samliv.

Vi står på tærskelen til en ny tid; men vi er ikke vokset organisk ind i den, den er tværtimod rykket os ind på livet gennem en national katastrofe. Vi savner det åndelige grundlag for et virkeligt demokrati. I det politiske liv ligger tyngdepunktet hos masserne, men vore dannelsesanstalter og vort åndsliv er usociale, indrettede på overklassedannelse og prægede af en livsfjærn undervurdering af det rørige arbejde, det virksomme menneskeliv.«

Hollmann gør dernæst rede for tvespaltningen i det tyske opdragelsesvæsen, folkeskolens mekanisering og den højere dannelses snæverhed og stræbersind — omtrent med de samme ord som i artiklen i »Højskolebladet«s nr. 7. — Så fortsættes:

»Vi har ingen national kultur; vor såkaldte almindelige dannelse er ikke kultur, højt regnet en kulturteori; den savner den umiddelbare sammenhæng med livet og den befrugtende livsstrøm, som udgør kulturens væsen og indhold.

Derfor viste vore dannede klasser sig heller ikke den opgave voksne, som tilfalder de dannede i en kulturnation. De blev ikke deres folks åndelige førere i kraft af bedre indsigt i tingene, videre politisk horisont, højere etisk bevidsthed, renere frihedskærlighed; de stilede slet ikke efter at blive førere, ikke engang efter at øve kritik, de lod sig regere, fordi det var så mageligt, de befandt sig vel ved et system, hvis inderste væsen var undervurdering og udelukkelse af alt hvad der hedder ånd fra det offentlige liv.

I den kritiske periode af vor historie, som skulde forberede og retfærdiggøre vor økonomiske overgang til at være et verdensfolk, var vi uden åndeligt førerskab og uden åndelig føling med verdenskulturen. Vi mente vi var en kulturnation, fordi vi var sammensvejsede af kaserner og bureaukrater, vi bildte os ind vi var frie, fordi ufribedens pest var gået os over i blodet. I virkeligheden var vi sammenkoblede slaver af et system, en tom, upersonlig mekanisme, der fortærede vort menneskevæsen og åd af vor personligheds marv — indtil den som følge af fejlene i sin opbygning og sin indre hulhed klaskede sammen i sammenstødet med hele kulturverdenen og lod os med vor knuste menneskelighed ligge i kaos, tiggerarme og elendige i den nationale ydmygelses dybeste jammerdal.

Endnu aldrig i historien er et sundt og dygtigt folk, der var opfyldt af høje tanker om sin politiske fremtid, styrtet så dybt og brat ned fra sin stolte højde som det tyske. Vort folk var ikke gammelt og afblomstret; udadtil var det i strålende udvikling, stod på højdepunktet af sin nationale udfoldelse, og det faldt efter en uhyre kraftanstrængelse og berømmelige bedrifter. Det faldt, fordi det var uden åndeligt førerskab, fordi det blindthen adlød et system, som måtte føre til katastrofen, eftersom det bragte Tyskland i konflikt med hele verden. Spillet var forfejlet i sit anlæg og krigen egentlig allerede tabt, før den var begyndt. Når vore politiske fatalister stadig væk hævdede, at kri-

gen måtte komme, så stikker der en del sandhed deri, men kun den halve sandhed; denne krig måtte ikke blot komme, men vi måtte også tabe den, som forudsætningerne lå. Overlegen statskunst havde måske kunnet undgå sammenstødet, men dertil krævedes en ændring i vor politik, en tilpasning til verdenspolitikens »gensidighedsbegreb«, og dertil havde en fuldstændig forvandling af vor politiske tænkning været nødvendig. En kraftig politisk ledelse havde måske i krigens første fase kunnet hindre den farlige vending til en verdensafgørelseskamp, men det vilde have forudsat en selvfornægtelse, en indrømmelse af begåede fejl, måske vilje til at bringe ofre, som der på det tidspunkt ikke var skygge af forståelse for i det tyske folk.

Nu skyder vi skylden på regeringssystemet og leder efter syndebukke. Men det er et selvbedrag, som i vor stilling gavner allermindst. Hvorfor havde vi da dette system, og hvorfor fandt vi os i det? Bærerne af systemet var dog vel tyskere, børn af deres folk, nærede af den tyske ånd, undervist på tyske skoler og højskoler. Og var da de personligheder, som nu smædede og æreskændede slæbes i støvet andet end det højeste udtryk for folkefølelsen, for det overvældende flertal af vort folk? Et folk har den regering det vil have; men intet folk har en evig fordring på en Bismarck. Vi må søge skylden for vor ulykke hos os selv; den ligger ikke blot i mangelen på politisk indsigt og politisk interesse, men fremfor alt i mangel på moralsk mod. Vor nationale enhed er skabt af Bismarck med »blod og jærn«, og vort sammenbrud er kommen fordi vi ikke mere havde nogen Bismarck. Deri ligger rødderne til vor ulykke. Vi lod os føre i ledebånd af en stormand og derfor kunde vi heller ikke gå selvstændigt, da en mindre mand fik fat i snoren. Vi havde ikke gennemført den nationale enhed ved egen kraft, under medvirkning og medansvar af hver enkelt, derfor forstod vi ikke at træde op som folk. Vi har udviklet alle den brave undersåts dyder i rigeste mål; men den ene dyd, som giver alle de andre værd og uden hvilken et moderne statsvæsen ikke kan bestå: den enkelte statsborgers politiske medvirkning og medansvarlighed, den havde vi ikke. Vi manglede forudsætningerne for denne den vigtigste statsborgerdyd: personlighedens indre frihed og moralske mod.

*

Det gamle system er udadtil og indadtil brudt sammen med et uhyre krak; men foreløbig er der dog kun få, som har begrebet de indre grunde til sammenbrudet og dermed revolutionens historiske lov. Man er vel klar over, at den politiske magt er gået over fra mindretallet til folket; men kun få har hidindtil indset, at dermed også må følge en forskydning af tyngdepunktet for vort hele kulturliv og en åndelig forvandling.

Intelligensen er usikker, koketterer med den demokratiske tanke, men viger forfærdet tilbage for følgerne. Man vil gerne være til vens med demokratiet efter vesteuropæisk mønster, man begejstres endog derfor, ja opdager, at man i sit hjærte egentlig altid har været demokrat; men for folkets demokrati føler man en æstetisk skræk; det lugter af gaden.

Alt sligt er politisk romantik uden grund i virkeligheden. I Tyskland fandtes der før krigen ikke nogen borgerstand, der stod som en selvstændig politisk klasse, og i fremtiden vil der endnu mindre være en sådan, fordi borgerstanden vil mangle de materielle grundlag.

Den politiske og økonomiske stilling, som krigen har medført, tvinger det tyske demokrati ind i former, som økonomisk og kulturelt må afvige væsentligt fra de vestlige demokratiers — de er jo forøvrigt bleven indhentede af samfundsudviklingen og er forlængst ophørt med at være en legemliggørelse af den demokratiske idé, hvoraf de er udsprunget; der er ved dem nu ikke noget sådant dragende, at det kunde berettige en overgang fra en stærk og udadtil imponerende øvrighedsstat til dem —. For vor intelligens, som endnu står famlende i det politiske kaos, gælder det om at erkende dette. Ellers var det tænkeligt, at der på ruinerne af det gamle system rejste sig et *nyt system* med en endnu frygteligere bureaukratisk mekanisering, som fuldkomment knuste det frie åndelige liv mellem sine hjul.

Revolutionen kan kun opstille demokratiets politiske rammer; det åndelige indhold må senere blive til. Det kan kun ske ved en fuldstændig forandring af vort dannelsesvæsen, som lægger tyngdepunktet ud i folket. Folket, som har erobret den politiske magt, må føres hen til den tyske idealismes gamle kilder, kun når der kommer et sådant forbund i stand mellem socialismen og den tyske idealisme, vil denne revolution frembringe den mægtige kulturbevægelse, hvorfra det tyske folk kan vente en ny morgenrøde. Kun da vil de kræfter strømme ud i folket, som hidtil et falsk dannelsesideal holdt fjærnt fra det. Der findes flere saadanne

mænd i Tyskland end det kan se ud til, personligheder af høj dannelse og et højt sindelag, hvem kampen for idealet står højere end kampen for den økonomiske og politiske magt. — — —

Det gamle system foragtede åndsmagten og troede at kunne erstatte den med fagvidenskab eller »folkestemning«; derfor er det tilsidst gået til grunde. Men når den magtpansrede øvrighedsstat ikke kunde holdes oppe uden et åndeligt førerskab, så er demokratiet da helt utænkeligt uden det.

Hvem der har nogen føling med masserne, må gøre den iagttagelse, at folket ikke har alt for megen respekt for de åndelige kræfter. Siden det hidtidige bureaukratiske førerskab, som revolutionen fejede væk, har svigtet, er det forståeligt nok, at folket i det hele taget er blevet mistroisk overfor at lade sig lede af de »åndelige« kræfter, og helt og holdent går op i det økonomiske. Denne skæbnesvangre misforståelse må modarbejdes. Intelligensen maa ud i folket, og de bedste er ikke for gode dertil.«

Efter at have peget på første udgave af bogen, dens udbredelse og de små resultater, den foreløbig førte til i Tyskland, slutter Hollmann:

»I disse dage, under vort folks dybeste nød, slår den nye folkehøjskoletanke rødder i Tyskland og bliver på éngang som efter en hemmelig aftale åndernes løsen. Det er som på Fichtes tid, siger præsten Georg Koch:* »Det var nøden, som dengang lærte os at bede, at se og gribe efter det usynlige og dybe. Derfor er det intet tilfælde, når atter nu under verdenskrigens nød en stærk trang til frigørelse af åndelige kræfter går gennem folket, og når også vi venter os en sådan kraft af en dybere gående dannelse, en ny opdragelse, der opfatter folket som en helhed og søger at hjælpe de spirer til moralsk og åndelig udvikling, der ligger gemt i det til udfoldelse. Som Fichte saa hen til den tyske folkeskole, således ser vi hen til en tysk folkehøjskole; som han så hen til Pestalozzi, den varmhjærtede børneven fra Schweiz, således ser vi hen til hans store sidestykke nord for vort fædreland, danskeren Grundtvig, den begejstrede ven og vækker af den voksne ungdom.«

Der dukker ganske vist for tiden mange slags folkeopdragelsesprojekter op, der kalder sig »folkehøjskole«, men som kun har begrebet lidet eller intet af den grundtvigske folkeopdragelsestanke og hans folkehøjskoles ånd.

* Die deutsche Volkshochschule und die Wirklichkeiten des Lebens i Deutsche Politik, 1. hefte 1919.

Uden iøvrigt at ville indlade mig på en nærmere drøftelse af disse hverken originale eller synderlig frugtbare ideer, vil jeg dog pege på den fare, der er ved, at en stor og frugtbar tanke bliver udvandet, idet man bemægtiger sig navnet og nogle ydre ejendommeligheder af en sag, hvis indhold man ikke har begrebet.

Man kan ikke sige det højt nok, at den grundtvigske folkehøjskole er et originalt værk, der er bygget på en pædagogisk opdagelse og på en stor og rig personligheds livs- og verdensanskuelse. Den pædagogiske opdagelse består deri, at der er en modnere ungdomsalder, som er særlig egnet for en åndelig vækkelse, med benyttelse af en særlig læremetode, der også kan forstås af uskolede, primitive mennesker, idet den mere vender sig til hjærtet (»das Gemüt«) end til forstanden og beror på en personlig påvirkning. Men livsanskuelsen, Grundtvigs kongstanke, det er den menneskelige fællesskabsfølelse, der omfatter folket i dets hele bredde og vil give folkelivet åndeligt indhold ved at opdrage det til en sådan følelse af fællesskab. Grundtvigs geni er bestemt ved dybden og styrken af denne følelse. Han drømte så stærkt, at der blev en verden deraf, og det på et tidspunkt, da den åndelige strømning i de store kulturlande endnu stod fremmed og uforstående overfor denne følelse. Folkehøjskolen af denne art er ikke University Extension, popularisering af videnskaben og deslige, som ved dannelse og kultur hovedsagelig forstår kundskabsmeddelelse og viden. Også folkehøjskolen må meddele kundskaber, fordi kultur forudsætter en viden; men dens formål er mindre det intellektuelle end det etiske. Derfor foretrækker den af kundskabsstoffet historien, de store bevægelser i folkenes og menneskehedens udvikling, kampen for en idé, kampen for sandhed og ret, og derfor er dens dannelsesmiddel ikke bogen eller universitetsforedraget, men personlighedens levende ord med den hemmelighedsfulde mystiske virkning, hvori sjælens grebethed toner ud og meddeler sig til tilhørerne, »musernes sprog«, som Grundtvig kaldte »ånd«.

Denne skole hedder højskole, fordi den taler om de høje ting, som bevæger det folkelige fællesskab, og den hedder folkehøjskole, fordi den vender sig til det hele folkefællesskab og kun befatter sig med ting, der angår hele folkefællesskabet. Dens mål er at skabe en folkelig national kultur, der kan skyde til vejrs i topskud, som det ligger i menneskenes natur, men som i sit grundlag tager alle

med og vil give alle andel i sig. Men vejen til dette mål går gennem opdragelse af personligheden; ti en kulturbevidsthed kan kun vokse frem på grundlag af personlighedens indre frihed. For at denne højere fællesskabsfølelse kan komme til udvikling må mennesket først befries fra massens dumpe tvang; han må kunne vælge ud fra fri selvbestemmelse. Derfor er personlighedens indre frihed denne skoles højeste lov; den vil ikke optugte undersåtter og uniformere ånderne, den vil derimod opdrage landsmændene til at være myndige medlemmer af samfundet. Med ét ord, denne folkehøjskoles ånd er demokratiets ånd og står følgelig i modsætning til den livsanskuelse og den statsidé, hvori vi hidtil har levet og hvis former nu ligger brudte bag os. Derfor er det selvfølgeligt, at denne folkehøjskole hidtil ikke kunde tænkes i Tyskland. For denne skoles ånd var der ikke plads i øvrighedsstaten. Men lige så lidt som den kunde tåles i øvrighedsstaten, lige så nødvendig bliver den i folkestaten. Ellers får vi det vrængebillede af et demokrati, hvorom Spencer siger: »New democracy is but old despotism differently spelt.«*«

* »Nyt demokrati er kun gammelt despoti, med en anden stavemåde«.

Fiume.

De fleste ser vel med ængstelse på den truende konflikt mellem Italien og Wilson, men der er også dem, der med en følelse af befrielse hilser Wilsons energiske protest imod at lade sine fredsplaner ødelægge af de evropæiske anneksionspolitikeres planer. Der kan vel være grund nok til at antage, at han alt har gået ind på et og andet, der strider mod hans program, i kraft af tidligere løfter og aftaler mellem regeringerne; det er da godt at mærke, at han kan sige stop.

Skulde man tro telegrammerne, måtte ikke alene hele Italien, men også England og Frankrig stå udelt bag Orlandos krav; ingen af delene kan dog være tilfældet. Stemningen i England er delt, og i Italien selv er der en mådeholden retning, for en del bestående af socialisterne, der er ængstelige ved regeringens imperialistiske tilbøjeligheder.

En af førerne for denne retning er historikeren Gaetano Salvemini. Han var tidligt inde på, at Italien skulde deltage i krigen for at få sine nationale krav opfyldte. Men han er en modstander af den retning, der sidder ved roret nu med Orlando og Sonnino, og som mener, at den ved at skaffe Italien de størst mulige fordele ud af krigen må søge at besejre den modvilje mod krigen og dens ofre, som er vidt udbredt blandt italienerne, og nemt kan føre til regeringens fald.

Hvad specielt *Fiume* angår, da minder Salvemini om, at den ligger som en kystby midt i et sydslavisk område. Han siger, at hvis det indre Fiume med dets 26,000 italienere af nationale grunde skal annekteres af Italien, så har de 100,000 sydslaver i dens umiddelbare omegn, som ikke kan skilles fra den af samme grund, en ubestridelig ret til at blive indlemmede i Syd-slavien. Man kan ikke lade de 26,000 bestemme de 100,000's skæbne. Og man kan ikke skille dem ad uden at frembringe en uholdbar tilstand. (Wilsons betragtning er især bygget på, at Fiume er den eneste og uundværlige havn, ikke blot for sin omegn, men for hele Sydslavien og landene videre væk endda, og man kan ikke af hensyn til et lille italiensk mindretal skille den ud fra hele det økonomiske område, hvis økonomiske udfaldsport den er.)

Orlando er nu rejst hjem, øjensynligt for at prøve folkestemningen og få en solidere grund at bygge sine krav på, hvis han vil fastholde dem, og i modsat fald en motivering til at formindske dem.

A. V.

Bidrag til »Tidens Strøm« sendes til cand. theol. *Anders Vedel*, Allégade 22, København F.

Från Liselund.

»Højskolebladet«s redaktör har bedt mig skriva något om arbetet på Liselund i vinter.

Det har ofta blivit sagt — nu senast av professor Bang — att Liselund är och skall vara en organism — icke ett maskineri, icke en skola, som en gång för alla står färdig med detaljerad arbetsordning o. s. v. utan en skola, som ständigt i sig skall kunna upptaga något nytt, ständigt växa, ständigt utvecklas. Vad Liselund i en framtid skall bliva, kan sålunda icke i detalj på förhand bestämmas. Emellertid — så länge har Liselundarbetet redan pågått, att man nog kan skymta riktningen, i vilken utvecklingen kommer att gå.

Ända sedan Liselundskolan började, har meningsutbytet bland dess vänner gällt huvudsakligen två olika linjer. Frågan har varit denna: skall Liselund bli en prästskola eller en menighetsskola? Sista kvällen, då vi voro samlade i vinter, ställde en av eleverna en direkt uppmaning till Niels Dael, att Liselund snart måtte utvidgas till en skola för blivande präster. Niels Dael svarade — liksom han gjort förut — att Liselund skall vara en menighetsskola, icke en prästskola. Och jag tror, at skolans lärare äro ense med honom i denna viktiga sak. Därmed torde — för en tid framåt åtminstone — riktningslinjen vara given.

Frågar man åter, *varför* Liselund icke skulle få lov att bli den prästskola, som ju dock många längta efter, kunde trenne skäl anföras. För det första: Liselund duger — i sin nuvarande form — icke till det. D. v. s. på ett sätt duger det mer än väl. Jag kan icke tänka mig en bättre förberedelse för blivande präster i Danmark, Norge eller Sverige än den att tillbringa en vinter — eller flera — på Liselund. Liselund har ju blivit en brännpunkt för menighetslivet i Danmark — den tid kommer måhända, då man kan tillägga: för menighetslivet i norden. Men de nödvändiga kunskaperna kunna icke erhållas på Liselund. Liselund kan liksom lämna nyckeln till de olika kunskapsfacken, väcka intresset, sprida ljus över det ena eller andra området, men icke meddela den sammanhängande undervisning, som behöves. Därtill fordrades flera fasta lärare, ett stort bibliotek o. s. v. — kort sagt en ny organisation. En sådan ligger naturligtvis också inom möjlighetens gräns. Men — en prästskola, en anstalt, som garanterar för den prästerliga utbildningen, är en sådan verkligen önskvärd? Har det icke alltid visat sig, att prästseminarier medföra självbelåtenhet, trångsinne, ringaktning för vetenskaplig forskning, bristande fördragsamhet mot olika tänkande? Skall man välja mellan prästseminarium och universitet, synes universitetet vida vara att föredraga. De teologiska studenterna kunna icke undgå att känna, att vetandets hav är outtömligt, och de komma — åtminstone genom kamrater — i beröring med annan tankegång, annan lifsåskådning än den teologiska.

Slutligen — om man gjorde Liselund till en kombinerad präst- och menighetsskola, där de blivande prästerna i det mesta finge en annan undervisning än de övriga eleverna, skulle man blott bidraga till att fördjupa denna olycksaliga klyfta mellan präster och lekmän, som kyrkan så länge har lidit av. Nej, må de blivande prästerna — som Niels Dael brukar säga — så länge de vilja, uppehålla sig på Liselund tillsammans med de övriga eleverna, och må de sedan på olika vägar, vid universitetet eller annorstädes, skaffa sig den nödvendiga underbyggnaden! Därigenom blir för övrigt också en av Grundtvigs älsklingstankar förverkligad. På hans drömda Sorö skulle ju de, som annars sysslade med andlig verksamhet, ha mycket att lära av det praktiska arbetets utövare och omvändt.

Liselund är alltså en »Menighedsskole«. Hur har då arbetet på denna skola bedrivits i vinter? I huvudsak väl på samma sätt som under föregående år — dock måhända med en och annan förändring.

Ändamålet med undervisningen på en Menighedsskole är naturligtvis i främsta rummet ett religiöst. Det vigtigaste blir alltid, att eleverna få hjälp att — som en av Liselundlärarna har uttryckt det — finna sig till rätta i livets innersta förhållande. Eller, för att anföra ett yttrande av Niels Dael: utan den andliga väckelsen har Liselund inte något berättigande längre·

De timmar, som i främsta rummet kunna giva denna hjälp eller bidraga till denna andliga väckelse, är ju bibeltimmarna. Dessa ha i vinter som eljest huvudsakligen haft nya testamentet till föremål. Prästerna Morten Larsen, Konstantin-Hansen och Nielsen, Bøvling, ha behandlat delar av alla fyra evangelierna; Kr. Anker-Møller, Thygesen och Morten Larsen ha genomgått åtskilliga av breven. Av Gamla testamentets skrifter har Niels Dael talat över de kapitel i första Mosebok, som framställa patriarkernas historia.

I nära samband med bibeltimmarna stå de av alla Liselundelever väl kända »Mørkningstimer«, de timmar, där de bäst lära känna Niels Dael och få hösta frukterna av hans rika lifserfarenhet.

Men det är icke blott de djupaste, mest personliga frågorna, som Liselund vill söka hjälpa människor att besvara. Det finns ju också en mängd andra spörsmål, som äro framme i menigheten. Det fanns en tid, då man lugnt överlämnade dem åt några få — i synnerhet åt prästerna — men allt som föreställningen om det allmänna prästadömet blir levande, allt som den enskilda i menigheten börjar känna sitt ansvar, blir det ett behov för honom att själv komma till klarhet. På Liselund ha sådana frågor särskilt behandlats under samtalstimmarna. Dessa ha i år varit mycket talrika och i regel tillgått så, att någon av eleverna hållit ett kort inledningsföredrag, varpå diskussionen följt. Bland ämnen, som varit föremål för behandling, kunna nämnas: Bibeln i förhållande till andra böcker, Religionsundervisningen i skolorna, Rationalismen.

Emellertid — vill man vinna klarhet i sådana frågor, fordras nästan alltid upplysning. Vem kan t. ex. bedöma rationalismen i nutiden utan att känna de historiska förutsättningarna; vem kan få den rätta uppfattningen av bibeln utan att veta något om tillkomsten av denna bok? Sådan upplysning — i ordets bästa mening lifsupplysning — är det Liselundskolans uppgift att bringa. Kyrkohistoriska ämnen ha i vinter behandlats av pastor Munck, som genomgått reformationstiden, pastor Holm, som skildrat början av 1800-talets viktiga religiösa utveckling i Danmark, Højskoleforstander Begtrup, som talat om Grundtvig, och undertecknad, som sökt framställa några kyrkohistoriska gestalter från 1600-talet. Vidare har pastor Thygesen hållit en serie föredrag i etik och pastor Severinsen behandlat spridda ämnen, t. ex. Fader vår (text och mening) och »1 Petri 3 som Spor av Daabsbekendelsens Brug«.

Men upplysningen bör icke blott röra sådant, som angår menighetens inre liv. Det finns ju också en mängd gränsspörsmål. Ett bland de viktigaste är det sociala. I Sverige har den sociala frågan länge varit föremål för mycket stort intresse från kyrkligt håll. I Danmark är kanske intresset mindre livligt, men på Liselund ha från början de kristet sociala uppgifterna blivit påpekade. Sitt ämne för i vinter har pastor Plesner kallat »Nutidens Samfundskrise efter Hendersons Arbejderpartiets Maal og Henry Georges Samfundsspørgsmaal«.

Menighetens uppgift är emellertid icke blott att inverka på samhällslivet utan också at driva mission bland de enskilde. Och dessa enskilde bli fler och fler — allt flera blir det, som ända från barndomen stått främmande för kristendomen. Detta »inre-missions«-arbete har kyrkan nog mycket försummat. Och anledningen har väl i allmänhet varit den, att man så att säga varit för mycket kristlig och för litet mänsklig, för mycket hållit på sina egna föreställningar och för litet satt sig in i andras. De timmar, som på Liselund blivit anslagna åt »världsligt« »aandsliv« i Norden — åt litteratur etc. — skulle gärna bidraga att göra levande den gamla satsen: »Intet mänskligt är mig främmande.«

Missionskretsen är än vidare. Världskriget har givit nya problem för den *yttre* missionen. Ännu mer än före behövs upplysning, dels om missionsarbetet, sådant det bedrivits och bedrives, dels om de icke-kristna folkens förutsättningar — religionshistoria med andra ord. Pastor Wulff har i vinter talat om aktuella missionsproblem och intryck från den nyare tidens hednamission; pastor Fenger har hållit en serie föredrag om gammalnordisk religion. —

En del av menighetens medlemmar måste av lätt insedda orsaker nöja sig med den upplysning, som kan lämnas dem av andra. Men hos allt flera uppstår behovet att själva gå vidare. Och här komma vi till den sista formen för Liselundarbetet: elevernas självverksamhet.

Det är icke lätt att finna lämpliga former för

självstudiet på Liselund. Man måste pröva sig fram och lära av misstagen. Jag tror dock, att vi i vinter kommit ett litet stycke framåt. En gren av självverksamheten har varit de indledningsföredrag till diskussion, som redan nämnts. Dessutom har i regel en timme om dagen varit anslagen till självarbetet. Detta har i år huvudsakligen rört sig omkring Grundtvig. Tråden har utgjorts av grundtvigska dikter (Rønnings urval) och eleverna ha dels — muntligt eller skriftligt — sökt behandla dessa, dels ha de givit muntliga framställningar över perioder av Grundtvigs liv och utveckling, så mycket som möjligt med hans egna skrifter som underlag.

Slutligen kunde nämnas vad Niels Dael kallar den andliga gymnastiken — språktimmarna i danska och engelska m. m. Kroppslig gymnastik hade nog också varit fördelaktig, men i år har ingen funnits, som velat åtaga sig ledningen.

Det är ingen lätt sak att vara lärare på Liselund. Man kommer att djupt känna både sitt ansvar och sina brister. Men jag tror, att alla, som fått lov att deltaga i undervisningen, äro ense om att arbetet på Liselund är ett härligt arbete. Orsakerna äro många: känslan av inre enhet, de utmärkta åhörarna o. s. v. Främst skulle man kanske ändå vilja nämna *friheten*. Friheten att »ta« det, som man vill, friheten från kontroll, friheten från i förväg gjorda bestämmelser. Och när man tänker på Liselunds framtid, önskar man kanske mest av allt, att denna frihet måtte bli bevarad — utan någon inskränkning. Utan friheten vore Liselund icke riktigt Liselund mera.

Borås, april 1919.

Ester Möllerstedt.

Afsluttende bemærkninger.

I.

Ordination og Præsteløfte.

Heller ikke jeg har lyst til at tærske langhalm paa denne sag. Jeg har i to artikler udtalt mig så udførligt, så de der vil, må kunne forstå, hvad jeg mener. Jeg slutter da af med den erklæring: Skulde jeg indtage Morten Larsens standpunkt, vilde det *for mig* være at stå i halvhed og tant. At *Morten Larsen* kan stå der, får ganske blive hans egen sag. Jeg vil ikke ind på den ret almindelige, i sin rod barnagtige men dog temmelig ulidelige maner, i offentlig forhandling at anslå præketonen over for modparten. Jeg tror da heller ikke, det gør nogen virkning uden måske på en del af parterret.

II.

Kirkeligt Samfund.

Morten Larsens sidste kræver blot nogle ganske få modbemærkninger.

Han gentager påstanden om, at ingen, der selv står i en organisation, har ret til at kritisere de mænd, der er med til at organisere samfundet. Gentagelsen gør ikke denne påstand rigtigere, selv om den nu belægges med, »at enhver, der ikke er blottet for logisk og moralsk sans, må kunne få fat på det«. En organisation kan være udmærket, en anden yderst fejlagtig, og de, som står i den første, har samme ret som alle andre til at se og sige det sidste. M. L. vil mulig skyde sig bag, at der ikke er tale om organisationernes godhed, men kun om selve det at organisere: den, der står i en organisation, kan ikke kritisere, at andre organiserer. Men det kan for det første ikke skilles fra hinanden; man kan i al almindelighed indrømme retten til at organisere og dog finde, at både hvad der tilsigtes med en bestemt organisation, og måden, hvorpå denne udføres, gør den til en meget mislig sag, og jeg kænder ingen logik eller moral, der forbyder den, som står i en anden organisation, at se og sige dette. Og det må selv et barn kunne forstå.

Men dernæst har jeg indrømmet, at livet kan frembringe organisationer: virkelig organisk fremvoksede dannelser, og kirkeligt samfunds mænd kunde muligvis stå i spidsen for en sådan. Men jeg har kritiseret det mål, de har med deres organisation, den måde, hvorpå de har organiseret, og den mer end uheldige etikette, de har påklistret den. Jeg har vist, at her tvært imod er tale om en kunstig dannelse og en, som tilmed ved denne etikette indebærer den største fare for åndslivet i den grundtvigske kres: man gør den kirkelige oplysning ved Grundtvig til et dogme, idet man vil danne en forening på dette grundlag.

Morten Larsen nægter imidlertid i kraft af sin påstand også sig selv ret til at kritisere, og det kan man jo ganske vist kalde »logisk«. Det har bare den mangel, at han altså derved fremstiller sig som den, der har en »tyrketro« på samfundets betydning. Han kræver da af andre, at de skal have samme tro, men jeg for mit vedkommende kan ikke føje ham deri.

Han fører et forsvar for samfundets grundbestæmmelser. Han indrømmer, at der kan være adskilligt kejtet og ubehjælpsomt, måske også adskilligt galt i dem. Men dette ufuldkomne skal nok blive afløst af noget fuldkomnere. Her viser tyrkertroen sig også. Ti disse grundbestæmmelser er ikke fra i dag men 20 år gamle, og endnu har altså ikke vist sig svageste tegn til, at formen er gået i retning af noget fuldkomnere. Det er med kirkeligt samfund som med store mænd, siger M. L., der heller ikke straks fandt den rette form for, hvad de havde at sige. Det gale ved denne sammenligning er atter, at vi har havt 20 år at se på samfundet i og ikke, heller ikke dets egne mænd, har fået det fjærneste indtryk af dets mulige storhed. Så vi skal have Morten Larsens tyrketro for at fastholde, at nu skal det alligevel nok vise sig, at der er livskraft i det.

Nu får vi da så også at vide, hvilken »frugt« der vil høstes, når »Kirkeligt samfund« udfolder denne sin skjulte livskraft, og som er den gode grund til samfundets stiftelse, og denne frugt er tillige den, som den grundtvigske retning endelig en gang skal og må bære, efter at den nu så længe kun har havt en blomstringstid.

Jeg har aldeles ikke givet »forskud« på nogen »straf«. Jeg vilde gærne vide, hvad det var for en frugt M. L. vilde have høstet, og jeg spurgte derfor, om det var en sådan, som man muligvis, efter »grundbestæmmelserne«, jævnført med den stærke — som jeg nu hører, kærligheds-fulde — kritik af grundtvigianernes magelighed, søvnighed og pengekærhed, kunde vente det. At spørge er ikke at straffe. Men jeg opnåede altså et svar.

Frugten er denne: »Jeg håber, at vi ved at lægge vore kræfter sammen kan finde vej til flere af dem (søgende sjæle, der sidder rundt om i vort folk og venter på bud), end vi hidtil har fundet vej til.«

Altså, hidtil har Morten Larsen og andre grundtvigianere fundet vej til nogle, vist nok adskillige sådanne søgende sjæle. Nu vil eller håber dog han og de at finde vej til »nogle flere«. Det første var kun blomstring, det sidste er derimod frugt. Her kommer jeg til at anvende en almindelig sprogbrug hos M. L.: »forstå det, hvo som kan!«

Jeg kan ikke nægte, jeg får en noget flov smag, når jeg, efter at bjærgene i den grad har havt fødselsveer i 20 år, der sidste maj steg til højeste grad, ser denne lille mus komme til verden. — —

Denne forhandling har skuffet mig ikke lidt. Jeg udtalte min glæde over at få Morten Larsen til modstander, begrundende det med, at han sikkert vilde anvende skarpe men ridderlige våben. Om våbnene nu har været skarpe eller sløve, må jeg vel helst overlade andre at bedømme. Men om ridderligheden må jeg måske have lov at udtale, at den har forekommet mig at være så som så. Det har for ofte været efter den formel, som i sidste stykke giver sig dette udslag: Når jeg har talt om »forbrydelse mod ånden«*, siger M L.: »Er det måske Guds ånd, hr. pastoren tænker på? Er pastor Brücker da bleven hans ypperstepræst frem for alle andre?« Og han skylder mig for at »have opfattet mig selv som en slags åndens politibetjent«.

Mon man ikke i den ortodokse tid begik en forbrydelse mod ånden, da man søgte at indkapsle den i et system af læresætninger og henviste til biblen som åndens bolig? Hvis en i de dage havde havt klarhed nok til at påtale dette, så vilde hin tids Morten Larsen have sagt: Nå, du indbilder dig nok at være åndens ypperstepræst frem for alle andre, du vil nok agere åndens politibetjænt, æh, bæh! Du »har efter min mening netop ikke den tro på ånden, som et menneske må have for at kunne finde

* M. L. finder, at hvad jeg skriver om »stedet og vejen«, er noget af det mest tågede, han længe har mødt.

Den korte bemærkning derom i min artikel til M. L., er naturligvis ikke i sig klar. Men den henviser tydeligt nok for dette blads læsere til min tidligere anmældelse af Edv. Lehmanns bog, hvor den nærmere forklaring var givet, og som der derfor ingen grund var til at gentage. Det gør mig ondt, hvis M. L. heller ikke har kunnet forstå det. Men det maa vist være hans egen skyld; i al fald har jeg havt rigeligt med vidnesbyrd for, at andre ikke har fundet det »tåget« men tvert imod meget oplysende.

sig til rette i tiden, som den nu en gang er«. Du har slet ikke forstået, at vi ved at tvinge alle til at hylde læresætningerne og sværge på biblens ufejlbarhed finder vej til en del, som vi ellers ikke vilde finde vej til! — Og så var den stakkels mand jo vældig gendrevet, ti hvis han mukkede, optrådte han jo som Guds ånds ypperstepræst frem for alle andre, opfattede sig selv som en slags åndens politibetjænt!

Ja, med den slags argumentation hører al ting op. Når Morten Larsen har kunnet anvende den, véd jeg jo ikke, om det kommer af, at han snart fylder »støvets år«, eller måske af, at han ved et ulykkestilfælde er dumpet ind i noget, som egentlig er ham fremmed, og som det derfor falder ham vanskeligt at forsvare. Da M. L., med rette, er så anset, så hans blotte nærværelse i »Kirkeligt samfund« let bliver en opfordring for mange til at træde derind, er det heldigt, at han er kommet frem som dets forsvarer, for jeg tror unægteligt, at det forsvar han har ført, ikke drager i samme retning.

V. Brücker.

Johannes Høirup: Iagttagelsesundervisning i Naturen.

(Jul. Gellerups Forlag.)

Denne lille Bog er vel nærmest skrevet for Skolen, men den kan ogsaa godt særlig i een Henseende have Ærinde til Hjemmet, som den ogsaa henvender sig til, idet den siger: Tag Barnet med ud paa Gade, Vej og Sti, i Anlæget og Haven, ved Stranden og paa Mark og Eng og ud i Skoven; gaa ud Foraar, Sommer, Høst, Efteraar og Vinter, hver Aarstid har sit at byde Iagttageren. — Lær Barnet at se med egne Øjne og høre med egne Øren. Lad os ikke nøjes med Billeder eller Dyr, Blomster og Ting, der er taget bort fra deres naturlige Omgivelser, medens Barnet lukkes inde i Skolestuen for der at lære at iagttage Naturen.

Iagttagelsesundervisningen er ikke kommet ind i det Spor, som er paapeget af Fortidens store Pædagoger, særlig Rousseau, der siger: tilbage til Naturen! og derfor er den ikke blevet til det fortræffelige Skolefag, som den kunde og burde blive. Skoleopdragelsen overalt i Verden har altid Tilbøjelighed til at fjerne sig mere og mere fra Naturen, fordi det er lettere og mageligere for den, der skal undervise, at sidde paa en Katederstol end at gaa ud i Naturen med Børnene.

Bogen imødegaar de Invendinger, der bliver rejst mod Undervisning i det fri: Skolens Ordning stiller sig hindrende i Vejen, Børnene bliver adspredte eller kaade, Autoriteter og Forældre ser med Modvilje paa disse Udflugter som tidsspildende.

Bogen nævner en hel Række Emner for denne Undervisning i det fri, men ogsaa hos Haandværkeren og paa Fabriker anbefaler den et Besøg; der vil altid være Folk, der er villige til at modtage Læreren og Børnene og vise dem deres Kunst.

Man skal ogsaa lære Børnene at glæde sig over Naturen, saaledes at de ikke nænner at gøre Fortræd mod Dyr og Planter eller ødelægge de Ting, de kommer i Berøring med: ikke træde paa Smaadyr, ikke kaste med Sten efter Fugle eller andre Dyr, ikke forstyrre Fugle i deres Reder og endnu mindre ødelægge Rederne, ikke rive Blomster af, ikke brække Grene, ikke skære i Træernes Bark eller Bænke, som staar i Skoven o. s. fr. Denne Iagttagelsesundervisning bør ikke indskrænkes til de yngste Klasser, den bør fortsættes hele Skolen igennem; thi det er galt at lukke Børnene inde for at terpe Lektier af Hensyn til Eksamen. Undervisningen maa ikke blive en Plage for Børnene, men give dem Interesser, der kan holde sig Livet igennem.

For alt dette fortjener denne lille Bog en ubetinget Anbefaling.

Bogens anden Del: Prøver paa Iagttagelsestimer i det fri, kan jeg ikke saa ubetinget anbefale, jeg synes nemlig, at det i for høj Grad bliver Læreren, der er den dygtige Iagttager, og at der er for meget af dette, desværre saa almindelige i vor Undervisning: at saa Sæden og saa straks se efter, om den har spiret. Det er Læreren, der spørger, og Barnet, der svarer; i Bogen fremhæves dog udtrykkelig, at man skal stille Spørgsmaalene til Børnene, saaledes at de kommer til at se godt efter selv (iagttage) og til at tænke sig om. Det er jo for en Skole med aktive Lærere og mer eller mindre passive Børn, at Bogen er skrevet og ikke for en Fremtidsskole, hvor Barnet fra det første Øjeblik, det indtræder, bliver vænnet til selv at være i fuld Aktivitet, medens Læreren er den ledende; derfor kan den vel ikke være meget anderledes. Det skal indrømmes, at det ikke er saa helt nemt at sikre sig, at 30 — 35 Børn er med, det kan man jo egentlig aldrig, men særlig bliver det vanskelig ved Undervisning i det fri; det er ulige lettere for Fader og Moder at gaa ud med deres Børn og tale med dem om, hvad de (Børnene) ser og hører. Jeg er forøvrigt sikker paa, at den Lærer, der interesserer sig for Iagttagelsesundervisning ude i Naturen, altid vil faa Spørgsmaal af de kvikke Børn, og Børnene vil, naar de da ikke uafbrudt optages af det, der interesserer Læreren, gaa paa egen Haand med deres Iagttagelser, noget Forfatteren ogsaa paapeger og anbefaler at give Børnene Tid til. Thi saaledes gør de jo, mens de er smaa; hvor sker der dog en vidunderlig Fremgang i Barnets tre a fire første Leveaar og det uden at vi egentlig gør noget ud over det at lede Barnet hen til det, der skal iagttages. Fremgangen kan vel ikke vedblive i samme Tempo; men vi er med til at bremse den netop derved, at vi gør for meget.

Men vil Læreren muligvis bruge en anden — sin egen

— Metode ved sin Undervisning, saa kan Bogens Prøvetimer i det mindste hjælpe ham til selv at iagttage, og deri mangler de fleste af os meget. Og hvorledes vi end vil undervise — endnu eet af Bogens gode Raad bør vi følge: Tal ikke for længe ad Gangen! Det er et Raad vi bør lægge os paa Sinde i al vor Undervisning.

Enhver Lærer og Lærerinde, der har med Iagttagelsesundervisning at gøre, og det har vi egentlig alle, bør gøre sig bekendt med »Iagttagelsesundervisning i Naturen«.

Poulsker v. Skole. *Chr. Arvidsen.*

Spørgsmaal og Tildragelser.

I Ugens Løb.

Fru Thora Melsted, Stifterinden af den første Kvindeskole paa Island, er død, 95 Aar gammel. Hun var Enke efter Sysselmand Pall Melsted (1812—1910), som hun havde ægtet i 1859. Thora Melsteds Kvindeskole i Reykjavik blev oprettet 1874, og her nedlagde Fru Melsted et meget betydeligt Arbejde. Først i 1907 trak hun sig tilbage, 83 Aar gammel, for at leve alene for sin Mand, der da, 94 Aar gammel, havde mistet Synet, men endnu i flere Aar bevarede sin Aands Friskhed. Fru Melsted var paa fædrene Side Islænder. Hendes Fader, Amtmand Grimur Jónsson, var en islandsk Præstesøn. Hendes Moder var dansk, en jydsk Præstedatter Birgitte Cecilie Breum, af norsk og dansk Æt. I »Højskolebladet« Nr. 1, 1910, har B. Th. M. givet en smuk Skildring af Fru Thora Melsteds Liv.

*

En Henstilling.

Tillad mig, Hr. Redaktør! at fremsætte en Tanke, som i den senere Tid atter og atter er dukket op i mit Sind.

Nu nærmer Genforeningsdagen sig jo. Og jeg anser det for givet, at naar Sønderjylland er kommen tilbage til Danmark, vil ogsaa Rødding Højskole genoptage sin Virksomhed. Vilde det saa ikke være naturligt, om vi her fra Kongeriget hjalp til med at sætte Skolen i Gang igen? Opgaven vil være den, at faa Højskolen rejst i en ny og tidssvarende Skikkelse. Og dertil vil der, under de nuværende Forhold, kræves et ikke saa ringe Beløb. Det vilde være en smuk Maade at vise vor Erkendtlighed overfor vore tilbagevendende Landsmænd ved at være dem behjælpelig med at skaffe de fornødne Midler til Veje, saa det kunde blive som et Fællesforetagende mellem Danske nord og syd for Kongeaaen. Derved vilde ogsaa Højskolens Traditioner kunne blive fortsat paa en naturlig Maade.

Og én Ting til: Den Trang, som i længere Tid har levet i vort Folk til at faa rejst Grundtvig et synligt Mindesmærke i Form af et Slags Landsmonument, kunde her opnaa et, som jeg synes, tilfredsstillende Udslag, ved at vi lod rejse Niels Skovgaards Grundtvigsstatue* midt i Højskolegaarden, eller maaske der kunde findes en endnu mere passende Plads mellem Højskolen og Frimenighedskirken.

Med Hensyn til *Stedet* synes jeg ikke, der kunde tænkes en mere ideel Plads at rejse Grundtvig et synligt Mindesmærke paa end ved den Højskole, som blev Moderskødet for alle andre Højskoler Verden over.

Og med Hensyn til *Tiden* vil Genforeningen med Sønderjylland netop være den belejlige Stund til at rejse et Mindesmærke for den Mand, som var den danskeste blandt de Danske. Derfor, Haand paa Værket! Hvis Tanken, som her er fremsat, kan vinde Tilslutning, og formaaende Mænd vil tage Sagen i deres Haand, er jeg vis paa, den ogsaa let vil kunne lade sig gennemføre.

Ry Højskole, d. 2. April 1919. *Rasmus Bording.*

*

De jydske Friskolers Sommermøde holdes i Trængstrup 15. og 16. Juni med Foredrag af Seminarieforstander Byskov, Frk. E. Decker og Frk. Karen Johansen og Gudstjeneste ved Frimenighedspræst R. Anker-Møller.

*

»Grundtvigsk Konvent 1916« holder Møde paa Ryslinge Højskole 11.—15. August 1919. Nærmere senere.

*

Harry Søibergs Bog »Lyset« er ikke, som det var anført i Anmeldelsen i forrige Nummer, udkommen paa Gyldendals, men paa Aschehougs Forlag.

* Se Højskolebladet Nr. 13.

INDHOLD.

P. Andresen: Tre nordslesvigske Rigsdagsmænd. H. P. Hanssen-Nørremølle. Med Billede.
Johannes Monrad: Politik og Videnskab.
Johs. Raon: Dansk-Amerikanere — Hedningemission.
Ester Möllerstedt: Från Liselund.
V. Brücker: Afsluttende Bemærkninger.
Chr. Arvidsen: Johs. Høirup: Iagttagelsesundervisning.
Spørgsmaal og Tildragelser. I Ugens Løb.
Tidens Strøm.
A. H. Hollmann: Demokratiske Kulturidealer.
A. V.: Fiume.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand**.
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 19 Fredag den 9. Maj. 1919

Brudstykker af borgerligt Ægteskabs Historie.

Hvis Rygtet har talt sandt, skal en nu afdød udmærket Mand engang have sagt: »Nu har jeg skældt ud paa Socialisterne en Snes Aar med grumme lidt Kendskab til dem; det er vist paa Tide, at jeg sætter mig ordentlig ind i, hvad de Folk har paa Hjerte.«

Det Forslag til en ny Ægteskabslov, som Statsminister Zahle for nogen Tid siden fremkom med, indeholder adskilligt, som utvivlsomt vil blive mødt med megen Modstand. Dette gælder f. Eks. § 28, der lyder saaledes: »Ægteskab stiftes ved borgerlig Vielse«. Der vil være mange, der ikke holder af at se Ordet Vielse knyttet til »borgerlig«, og dem var det vel ikke umuligt at imødekomme. Den nævnte Lovsætnings Kærne har ikke Ordet Vielse nødig. Kærnen er tvungent (obligatorisk) borgerligt Ægteskab.

Det følgende sigter til Forebyggelse af vankundig og tankeløs Modvilje overfor denne Kærne eller — med ét Tillægsord — *uhistorisk* Modvilje.

Borgerligt Ægteskab har allerede en halvfjerdsindstyve Aar gammel Kamphistorie her til Lands.

Den 29. Oktober 1850 indbragte Folketingsmanden for Sorø Amts 1. Kreds (Ringsted), Etatsraad *Spandet*, et Lovforslag om Trosfrihed, der blandt andet indeholdt det Frihedskrav, at enhver skal kunne forlange borgerligt Ægteskab, og vel ikke mindst dette Punkt deri vakte en Storm i Landet og et Røre af en Styrke som selve Martsbevægelsen i 1848. Spandet blev valgt ind i Folketinget paa Bondevennernes Anbefaling ligesom Frederik Barfod. Denne kaldte ham »Venstres skønneste Prydelse«, og en af Spandets Modstandere i Rigsdagen erklærede, at han i ham erkendte en af de reneste og ædleste Karakterer, han havde truffet. Ved Jordefærden gav Grundtvig ham Hædersnavnet: »en stille Fyrste«. - Men hans Forslag om utvunget borgerligt Ægteskab bragte en Skylle af Ukvemsord ned over ham, og det borgerlige Ægteskab blev sammenlignet med Rakkernes Forbindelser ved at bryde en Kæp itu Mange skildrede ham som Antikrist i egen Person. Harmfulde Protester og Adresser med Tusinder af Underskrifter strømmende ind med Udtalelser om, at Forslaget vilde »ryste Samfundets Grundpiller«, og »nedbryde Agtelsen for Ægteskabets Hellighed«, ja den senere Dompræst Gudes Adresse, Hunsebyadressen fra Laaland, fik Tusinder af Navne paa »den barnagtige Indbildning, at man derved forsvarede Kristendommen mod den ugudelige Rigsdag« (se Niels Lindberg: Trosfrihed, S. 5). Mange Bønder blev betænkelige ved deres Rigsdagsmænd. 544 Bønder, der havde stemt paa *Spandet*, indgav en Adresse, hvori de erklærede, at de »afskyede« deres Rigsdagsmands Forslag. Paa Rigsdagen blev Forslaget støttet af *Grundtvig*, *Tscherning*, *J. A. Hansen* og i det hele af den største Del af Venstre, medens det blev bekæmpet af *Madvig*, *H. N. Clausen* og *Monrad*. Det blev ikke gennemført, men det førte

til Loven af 13. April 1851, hvis to første Paragraffer lyder saaledes: »Naar en Mand og en Kvinde, der ikke hører til Folkekirken eller til et Trossamfund, som her i Landet har af Staten anerkendte og til at forrette Vielser berettigede Præster, vil indgaa Ægteskab, skal dette med fuld borgerlig Gyldighed kunne indgaas for den borgerlige Øvrighed uden kirkelig Vielse. Paa samme Maade kan Ægteskab stiftes imellem Personer, der hører til forskellige, om end her i Landet anerkendte, Trossamfund.«

I Rigsdagens 11. Session indbragte *Frederik Barfod* et Lovforslag, der blandt meget andet indeholdt den Bestemmelse, at ethvert Ægteskab herefter skulde indgaas for den borgerlige Øvrighed, saaledes at intet fremtidig her i Landet paa anden Maade indgaaet Ægteskab skulde have borgerlig Gyldighed. Forslaget, der mødte megen Modstand i Rigsdagen, naaede ikke til anden Behandling. Han gik altsaa langt videre end Spandet.

Den 5. Juli 1859 nedsatte Ministeriet en blandet Kommission af Jurister og Theologer, for at den skulde tage Spørgsmaalet om fraskiltes Vielse under Overvejelse. *P. A. Fenger* foreslog »borgerlig Vielse« som almindelig Form for Ægteskab, indgaaet af fraskilte; men Flertallet, hvortil Biskop *Martensen* hørte, erklærede sig paa det mest afgjorte imod enhver som helst Indførelse af borgerligt Ægteskab, om det kun var for fraskilte alene, »da Staten ikke derved kunde undgaa at erkende, at den bevilger Skilsmisser, som ikke burde bevilges, eller at finde sig i, at Ægteskaber, som den selv tilsteder, stemples som løsagtige«. — Dette Argument mod at lade fraskilte faa borgerligt Ægteskab minder en Del om Udtalelsen: »Det er maaske nok Logik, du brokker af dig; men det er nu alligevel galt.« — Da Kommissionen havde afgivet sin Betænkning, blev Sagen stillet i Bero indtil videre.

Den 18. Juni 1868 blev der ved Allerhøjeste Resolution nedsat en Kommission af 23 Medlemmer, Gejstlige og Lægmænd, »til at tage under Overvejelse, hvilke Forholdsregler der maatte være at træffe fra Lovgivningsmagtens og Regeringens Side for at tilvejebringe en tilfredsstillende Ordning af de Forhold, der paa én Gang berører Staten og Kirken«. Til de Sager denne i høj Grad repræsentative Forsamling skulde udtale sig om, hørte ogsaa *borgerligt Ægteskab.* Etatsraad *Casse,* Biskopperne *Kierkegaard* og *Martensen,* Redaktør *Carl Ploug* og Gaardejer *N. J. Termansen* kom til at danne det Udvalg, der skulde tage sig af dette vanskelige Spørgsmaal. Ploug og Termansen stillede et Forslag med denne § 1:

»Ægteskab skal stiftes ved en borgerlig Handling. Kirkelig Vielse kan derefter begæres og erholdes undtagen i de i det følgende angivne Tilfælde.«

(Et saadant er f. Eks., at »nogen af Ægtefolkene tidligere har været i Ægteskab uden at dette ved Døden er opløst«).

Forslaget faldt, efter at *Klein* havde givet det nogle Ændringer; den væsentligste af disse »gik ud paa, at det ikke skulde være Præsten, men Øvrigheden, der skulde foretage den borgerlige Handling, hvorved Ægteskabet stiftedes«.

I Rigdagssamlingerne 1902—05 blev der af Regeringen forelagt Rigsdagen et Lovforslag om tvungent borgerligt Ægteskab. Det strandede paa Landstingets Modstand.

Den 15. Maj 1903 fik fire kirkelige Lovforslag, som var forelagte Rigsdagen af Kultusminister *J. C. Christensen,* Lovskraft. Disse fire Love gjaldt *Menighedsraad, Valgmenigheder, Brugen af Kirkerne* og *et kirkeligt Udvalg.*

Dette Udvalg holdt 7 Samlinger, hvis Forhandlinger foreligger i lige saa mange Bind, og dette mægtige Værk er en sand Guldgrube for dem, der vil sætte sig ind i vore folkekirkelige Lovspørgsmaal; men det er vel unødvendigt at tilføje, at ikke alt, hvad der findes i Guldgruber, er Guld. Udvalgets Formand var Biskop *Rørdam.*

I sin anden Samling drøftede Udvalget Spørgsmaalet om borgerligt Ægteskab.

Daværende Valgmenighedspræst *L. J. Laursen* aabnede Forhandlingen paa en særdeles dygtig og tiltalende Maade. Et kort Udtog skal gives her:

»Det, vi ønsker, er, at Staten maa udtale sin Godkendelse af det borgerlige Ægteskabs Indgaaelse paa et andet Sted end i Kirken, og at Parterne maa afgive deres Ægteskabserklæring for en borgerlig valgt Ægteskabsforstander, ikke altsaa for Præsten som Præst for Herrens Alter, hvor han som Menighedens Tjener ikke faar andet med Ægteskabets Indgaaelse at be-

stille end under Haandspaalæggelse at nedbede Herrens Velsignelse over dem, der ønsker det. Saaledes kan man vel i Korthed formulere det Ønske, som adskillige Præster og mange Lægfolk i vort Land nærer, og som har været fremme nu i over en Menneskealder. Der er fire Hensyn, som fører mig til at fremhæve dette Ønske.«

For det første Hensynet til god Orden, Hensynet til, at enhver Ting stilles paa sin rette Plads, at det borgerlige Samfund maa faa sit og det kirkelige Samfund sit. Den augsburgske Konfession udtaler overfor den katolske Kirke, at Ægteskabet er en borgerlig Ting, og Kirkefaderen Augustin er af samme Mening. Ogsaa Grundtvig udtaler, »at Ægteskabet er slet ingen kristelig, men en grundmenneskelig og borgerlig Indretning«, og han tilføjer, at vi med Flid skal oplyse Menigheden derom.

Dernæst Hensynet til Statssamfundet. »Det forekommer mig, at det borgerlige Samfund ikke kan være tjent med en Sammenblanding her. Nu har vi jo haft den bekendte Mureraffære. Naar man ser paa denne Sag ganske nøgternt, er der noget utiltalende i dette, at efter at Staten ikke blot har givet Tilladelse til, at disse to kan gifte sig, men ogsaa sagt, at de skal, fordi de ikke maa leve sammen uden at blive viede, nægter en Embedsmand at foretage denne Vielse og bliver frikendt ved Højesteret. Det er ikke nogen køn Stilling, Statssamfundet derved kommer ind i.«

»For det tredje maa man ønske en Adskillelse mellem det borgerlige og det kirkelige paa dette Omraade af Hensyn til selve Menigheden.« Det er for det første uværdigt, at Præsterne som Menighedens Tjenere skal fungere for Herrens Alter som borgerlige Tillidsmænd; thi det er det, de for Tiden gør. Det er paa Statens Vegne, han spørger de to, om de vil have hinanden, og saa føjer han til: »Efterdi I tilforn har indbyrdes samtykt og tilsagt hinanden, at I vil leve sammen i Ægteskab og nu aabenbart bekendt dette for Gud og denne Forsamling og givet hinanden Haanden derpaa, saa forkynder jeg eder for rette Ægtefolk at være baade for Gud og Mennesker i Faderens og Sønnens og Helligaandens Navn«.

Strengt taget kan Præsten kun erklære dem for at være rette Ægtefolk for Menneskene, d. v. s. Staten. Men hvordan slipper hans Samvittighed om ved Udtrykket: »for Gud!« i de Tilfælde, hvor han ikke kan undgaa at tænke: Dette her Ægteskab bliver der ikke noget godt ud af?

Men ogsaa Ordene: »i Faderens og Sønnens og Helligaandens Navn« maa vække Betænkeligheder; thi ikke saa nær alle Præster og vistnok saa godt som slet ingen Lægfolk har Biskop Fr. Nielsens Opfattelse, at disse Ord er en Bøn og ikke en Erklæring.

»Det fjerde Hensyn endelig er Hensynet til Guds Ære. Under de nuværende Forhold træder den egentlige kirkelige Handling, som bestaar i Nedbedelsen af Guds Velsignelse, i Skygge for det borgerlige, der gaar forud. Præster vil maaske undertiden have lagt Mærke til, at naar man har spurgt Parterne og erklæret dem for rette Ægtefolk og har læst disse Læsestykker, er der adskillige, som føler, at nu er man egentlig færdig. De begynder at famle efter Brillehuset og Pengepungen og synes, nu kunde de egentlig godt gaa, og man kan ogsaa se nogen gaa; nu skal de allerede ud at have spændt for, dersom de er kørende til Kirke. Det er en gruelig Misforstaaelse, for nu er det først, at den egentlige kirkelige Handling skal til at begynde. Nu er det først, at Vielsen skal gaa for sig, selve Indvielsen af Ægteskabet under Haandspaalæggelse og Bøn.«

Blandt dem, der under Forhandlingerne optraadte som Talsmand for almindeligt borgerligt Ægteskab, var Højskoleforstander Jens Nørregård.

Han bemærkede: »Man har allerede givet det obligatoriske borgerlige Ægteskab det Skudsmaal, at det er »tvungent« borgerligt Ægteskab«. Hermed mener man at have sagt noget slemt om den borgerlige Ægteskabs-Indgaaelse. Det er derfor paa sin Plads at fremhæve, at Samfundet tvinger sine Borgere til mange Ting, uden at det falder nogen ind at regne Tvangen til det onde. Der *skal* ydes Skatter, kastes Sne o. s. v. Og i al Almindelighed taget er »tvungen« Skatteydelse og Snekastning et Gode, som ingen retsindig Borger vil modsætte sig, lige saa lidt som han stadig vil gaa og stemple det med en vranten Mine som utaalelig Tvang.

Ved Afstemningen om Ægteskabssagen blev der et Flertal paa 17 for den valgfrie Maade,

et Mindretal paa 12 for almindelig borgerlig Ægteskabs-Indgaaelse, medens 3 svarede: stemmer ikke! og 4 var fraværende. Men den afgivne Betænkning og det stenografiske Referat viser, at Princippet: almindelig borgerlig Ægteskabsindgaaelse for alle Landets Borgere, har sejret med stort og meget betydende Flertal, lige ved de to Tredjedele af Udvalget. I dette Flertal findes Repræsentanter for alle kirkelige Retninger, og Bispe-, Provste-, Præste- og Lægstanden ligesom ogsaa Universitetet er repræsenterede deri. Men naar Talen var om, hvorvidt man *for Tiden* skulde tilraade Indførelsen af den nye Ordning, var der Meningsforskel indenfor nævnte Flertal (se Folkekirke og Kirkeforfatning, af L. J. Laursen, S. 77—78).

En af Regeringen nedsat Familieretskommission, der samarbejdede med tilsvarende Kommissioner i Sverige og Norge, foreslog 1913: »Ægteskab stiftes enten ved kirkelig eller borgerlig Vielse«, men udtalte dog, »at vel syntes det tvungne borgerlige Ægteskab at være mest konsekvent og klart.«

Den valgfrie Ordning er indført i Sverige 1915, paa Island 1917 og i Norge 1918.

Nu skal vort Folk til at afgøre Sagen for sit Vedkommende.

Vælgerne bør derfor kende dens Historie fra Spandets Forslag om Trosfrihed til deres egne Dage. Men et godt Bidrag til Klarhed over Sagen kan de ogsaa faa ved at se sig ud til andre Lande og Tider.

Artiklen *Ægteskab* i Salmonsens Leksikon giver mange nyttige Oplysninger om Æmnet. De, der har Tid til mere omfattende Læsning, kan henvises til J. Oskar Andersen: Kirkeforfatninger udenlands.

Gennem hele den katolske Tid krævedes kirkelig Vielse ikke i Danmark som nogen bestemt Stiftelsesform, selv om en Sammengivning for Præsten allerede da var kommen i Brug. Heller ikke Reformationen gjorde i denne Henseende nogen øjeblikkelig Forandring. Først efter Forordningen af 19. Juni 1582 udvikler den Opfattelse sig, der forudsættes i Chr. V.s D. og N. Lov, at kirkelig Vielse er en Betingelse for et retsgyldigt Ægteskabs Stiftelse. Først saa sent er altsaa Fordringen om kirkelig Vielse trængt igennem i Danmark og Norge —, omtrent samtidig med, at den som Eftervirkning af Reformationen og den romerske Kirkeforbedring ogsaa trængte igennem i de fleste andre evropæiske Lande. Endnu langt længere holdt den kanoniske Rets oprindelige Regel om Parternes Samtykke som det eneste egentlig retsstiftende Moment sig i England. I Skotland, hvis Folk jo er bekendt for sin religiøse Alvor, bliver et Ægteskab, indgaaet uden foregaaende Lysning og Medvirkning af en Præst, vel betragtet som uregelmæssigt, men iøvrigt som retsgyldigt nok, naar blot Parternes Samtykke kan bevises, hvad enten Ægteskabet er indgaaet offentligt eller hemmeligt, for en Fredsdommer eller for Smeden i Gretna Green. I denne Landsby, som ligger nær den engelske Grænse, var Fredsdommeren tilfældigvis i længere Tid en og samme Person, der forøvrigt nok ikke, som det almindelig hedder, var Smed, men Tobakshandler. Der opstod da efterhaanden den Opfattelse, at denne Person havde en særlig Ret til at foretage Vielser.

Ikke længe efter, at Kirken de fleste Steder havde faaet Ægteskabet lagt fuldstændig ind under sin Myndighed, begyndte det borgerlige Samfund atter at kræve det betragtet som et borgerligt Retsforhold og derfor at fordre en rent borgerlig Indstiftelse. Den franske Revolution spiller i saa Henseende en stor Rolle. 1792 blev almindelig borgerlig Vielse indført i Frankrig. Dér fra kom det til Belgien og Italien, hvor det efter at være afskaffet midlertidigt genindførtes 1865. Siden 1875 findes almindeligt borgerligt Ægteskab i Tyskland og siden 1894 i Ungarn.

Af Hensyn til den Ordning ved Ægteskabsstiftelse, som de danske Sønderjyder nu har været inde under i over 40 Aar, skal jeg gengive en Meddelelse af Dr. Nørregaard i det kirkelige Udvalg: »En gammel Sønderjyde, som nu er Præst i den danske Folkekirke, fortalte mig for et Par Aarstid siden, at det var med aldeles utilsløret Uvilje, vore Landsmænd sønden Aa modtog Bestemmelsen om obligatorisk borgerligt Ægteskab fra den prøjsiske Stat. Men Kritiken er aldeles slaaet ned. Ja, det er endog gaaet saaledes, at man kan tælle de Ægteskaber som ikke indvies i Kirken; det er ikke mere end saadan noget som 4—5 af hvert 1000.« »Altsaa, skønt Præsterne som bekendt ikke er videre velsete af de danske Sønderjyder, er

alle gaaede ind paa at gaa til Kirken og lade deres i Forvejen stiftede Ægteskab velsigne dér. Man kritiserer slet ikke mere denne borgerlige Ordning, man siger, naar der spørges derom, at det gaar rigtig godt. Der er ikke engang folkelige Vittigheder i Omløb, som kunde vise, at der laa en skjult Kritik bagved eller et Ønske om at kaste det af sig. Den paagældende Præst kender kun én folkelig Talemaade, som har Hensyn til denne Ordning. Naar man spørger: »Skal Per Jensen og Ane Marie ikke snart have Bryllup?« kan der blive svaret: »Jo, de er da hængt op«; dermed menes, at deres Navne er slaaede op paa en Tavle, hvilket træder i Stedet for Lysning.«

Nørregaard sluttede med at sige: »Derfor har jeg overfor det, jeg har erfaret fra Sønderjylland, ladet min Betænkelighed falde, og jeg tilraader ubetinget Indførelse af obligatorisk borgerligt Ægteskab som den normale Form for Ægteskabsindgaaelse i en moderne Stat.«

Dette Raad kan jeg fuldt ud slutte mig til.

J. P. Kristensen-Randers.

Til Hr. Højskoleforstander Bredsdorff.

Det kan næppe undre Dem, at en Seminariemand efter at have læst Deres Udtalelser i Højskolebladet Nr. 17 d. A. om de danske Seminarier føler Trang til at tage til Genmæle og nedlægge en bestemt Indsigelse mod den Maade, hvorpaa De omtaler vor Virksomhed. Det falder mig saa meget naturligere og rimeligere at gøre dette, som jeg er sikker paa, at Deres Udtalelser vil blive læst af mange og, fremførte af en Mand med Deres Stilling i danske Højskolekredse, sikkert ogsaa tilegnede af mange. De kommer derved til at udbrede urigtige og falske Forestillinger om de danske Seminarier.

De danske Højskoler og de danske Lærerskoler har efter min Mening mange Berøringspunkter. Baade Højskolerne og vi arbejder med Ungdommen, ofte med den samme Ungdom, da mangfoldige af vore Elever, forinden de søger Optagelse hos os, først har været paa Højskole. Alle ser vi i Ungdomstiden »Aandens Skabertime«. Alle appellerer vi til Ungdommens opladte Sind, dens Sans for aandelige Værdier, dens Længsel efter at modnes og udvikles og dens Lyst til moralsk Fremgang. De udtalte engang, da jeg var til Stede, at Højskolen vilde lære de unge at arbejde. Vi ønsker paa Seminarierne det samme. De Elever, der ikke vil nøjes med mekanisk, automatisk Tilegnelse af de autoriserede Kundskaber, men i hvem vi mærker, at det gror, at noget nyt vokser frem, at Karakteren dannes, befæstes og modnes — dem holder vi mest af, dem tror vi mest paa. Og jeg mener, at vi ofte oplever det hos vore Elever. Kun sjældent mærker vi, at Tilegnelsestrangen og Opmærksomheden er blevet sløvet igennem Seminarieaarene. Langt oftere erfarer vi, at Driften mod personlig Vækst og Forstaaelsen af selvstændig, aandelig Virksomhed er langt mere udviklet hos vore Elever i ældste Klasse end i yngste Klasse.

De skildrer os som Tjenere i Dødens Tempel, som aandløse Terpere, kedelige Pedanter, idéløse Slaver i Eksamensvæsenets Tjeneste. De synes mig ganske at glemme, at selv om der er megen Lighed mellem Højskole og Lærerskole, saa er der en langt større Forskel, baade naar Maalet og de dermed sammenhængende Midler tages i Betragtning.

De hader Eksamen og alt hvad der tjener til at forberede denne. Vi andre ser klart og bestemt Eksamens Skyggesider og Vanskeligheder, men tror alligevel, at det er det eneste og bedste Middel, hvormed man kan sikre sig, at Lærerstanden naar det Maal af Kundskaber og Færdigheder, som er den nødvendige Forudsætning for, at den kan udføre sit daglige Arbejde forsvarligt og grundigt. De synes at mene, at der er en uforligelig Modsætning mellem Aand og Kundskaber, at den første staar i Fare for at dø, naar Kundskaberne øges og fæstnes, og at et aandsfyldt Menneske nødvendigvis maa reagere overfor Kundskabsmeddelelse. Vi andre ser i Kundskabstilegnelsen en af de mange Betingelser for det rette Aandsindhold. Vi frygter den Aandelighed, der bygges op paa Begejstring, Sindsoptagethed, Interesserethed alene, og mener netop, at Aandsindholdet kun faar sin rette Karakter, naar det rummes i kundskabsrige Menneskesjæle. Vi kræver af en Lærer ikke blot den hellige Ild, ikke blot Væk-

kelsens Kraft og Sjælebeherskelsens Evne, vi kræver Evne til klar og præcis Fremstilling, korrekt og paalidelig Fortælling, sikker og vel forstaaet Gengivelse.

At skulle gennemgaa denne Udvikling kræver ganske vist af de unge, at de ikke altid kan faa det lige morsomt. Vi ved godt, at det at læse paa et Seminarium ofte kan være anstrengende, anspændende, til Tider forceret og krævende en umaadelig Koncentrationsevne. Men er der ikke ogsaa i dette moralsk Opdragelse og Udvikling? Og hvor mange af os, der har gennemgaaet en saadan Udvikling, takker ikke bagefter, fordi vi fik Lov til at opleve dette?

De nærer Angst for og Foragt for al metodisk Oplæren af de unge. Og dog kan jeg forsikre Dem, at der er i Tusindvis af Lærere og Lærerinder, der i deres daglige anstrengende Gerning er taknemlige, fordi de har Metoder at holde sig til. Ikke blot naar de skal føre Børnene videre i Kundskaber, men ogsaa og ikke mindst, naar de skal holde Disciplin. Der er en meget nøje Forbindelse mellem de gode pædagogiske Metoder og den gode Disciplin, og uden den gode Disciplin er Undervisning en Umulighed. De kan i den Henseende aldeles ikke sammenligne Deres Skole, hvor Ungdommen møder frivilligt, besjælet af Lyst til Udvikling, med den store Folkeskole, der spænder over Børn af alle Arter, med den mest mulige Forskel i Karakter og Moral, Anlæg og Lyst. — De kan tro, at Metoderne der, fornuftigt anvendte, kan gøre Underværker. Jeg regner mig med Glæde til de Seminariefolk, der mener, at vi paa Seminarierne skal have mere Metode, mere Ensartethed og Fasthed ind i Undervisningen.

Jeg havde engang i Deres Nærværelse Lejlighed til at udtale, at vi paa Seminarierne aldrig maatte glemme de pædagogiske Værdier, som den danske Højskole rummede. Det Ord staar jeg stadig ved. Men jeg ser intet til Hinder for, at disse Værdier kan trives ved Siden af en fornuftig og rimelig Eksamensforberedelse, der kræver som Maal en fast og sikker Viden, gengivet i et klart og forstaaeligt Sprog. Men skal dette Maal naas, maa den daglige Undervisning paa Seminariet nærmest være Eksamination og Overhøring. Der er vist ingen fornuftig Seminarielærer, der ikke kender til at afbryde den sædvanlige Eksamensteori og gaa over til Foredragets Form, men der er sikkert heller ingen fornuftig Pædagog, der tror, at Foredrag 5 a 6 Timer hver Dag opliver og vækker. Man kan godt holde Foredrag for sine Elever, saa de falder i Søvn.

Jeg har ikke skrevet dette i den Tro, at De paa Grund af dette skulde skifte Standpunkt. Men jeg skriver, hvad jeg føler umiddelbart efter at have læst Deres Udtalelser. Jeg maatte skrive saaledes.

Til Slut blot dette: Der er mange Berøringspunkter imellem Højskolerne og Seminarierne. Men der kunde blive flere endnu, om vi støttede hinanden i Stedet for at angribe hinanden.

Venlig Hilsen fra Deres ærbødige

Einar Lund,

Forstander for Femmers Kvindeseminarium.

Den kristelige Opbyggelse og Lærebogen.

Lessing fortæller i en af sine Fabler om en Hane, der skrabede i en Skarndynge og fandt der en Perle. Den sagde da: »Ligger du der saa ynkeligt; hvis en Samler fandt dig, vilde du sikkert komme til stor Ære og Værdighed. Jeg tager hellere et Korn og lader alle Perler ligge.« I Lignelsen om den kostelige Perle siges der, at Manden, der fandt den, gik hen og solgte alt, hvad han ejede og købte Perlen. Saa glad blev han over sit Fund. Saa kunde der tænkes et tredie Tilfælde, at Finderen var en Mand, der havde hørt Tale om, at Perlen var en meget kostelig Ting, der næsten ikke var til at betale med Penge. Hvem der var i Besiddelse af den, kunde næsten pege paa, hvad han vilde have og faa det, for de Penge, han vilde kunne faa for den. For ham selv personlig var Perlen uden Værd. Han vilde vel gaa til en Sagkyndig, ja maaske til flere, for at faa at vide, hvad han kunde faa for den. Det var kun den rent materielle ydre Værd, der blev set paa. En saadan Perle er det, vi i Daaben blev gjort meddelagtige i. Der gaves os Borgerskab i Guds Rige. Det kom til os som en Gave, førend vi vidste det, aldeles uden vor Medvirken. Men der er saa mange, der lever uden nogen virke-

lig Forstaaelse af denne store Lykke.

Her er det den religiøse Opbyggelse har en Gerning at gøre. Al religiøs Oplysnings Opgave er at aabne den unge opvoksende Slægts Øjne for Gudsriget, at give den et nogenlunde rigtigt Begreb om den kostelige Perles Værd. Deri samles alle Oplysningens mange Enkeltheder som i en Sum.

Denne Opgave paahviler hele Menigheden som Samfund, og hver enkelt, der regner sig til Guds Vennelag og ved sig regnet dertil, har et Ansvar at bære der. Men der er nogle, der fremfor andre har et særligt Ansvar, det er Forældrene først og fremmest og saa Lærerne, der skal føre Børnene til Forstaaelse af Kristenlivets Herlighed.

Luther saa ganske ret, at Forældrene var de naturlige Vejledere for deres Børn i dette Stykke. For dem var det især, han skrev sin lille Kakisme, men saa meget er sikkert: han tænkte mindst af alt paa, at den skulde blive misbrugt til en Terpebog, til en aandelig Trusel for Børnene. Han skrev den heller ikke i den Mening, at naar Menigmand vidste paa Fingrene, hvad der stod i den, saa var alt godt; nej, den skulde hjælpe Folk til dybere Forstaaelse af, hvad der hørte Guds Rige til, den skulde hjælpe til at aabne Folks Øjne for Perlens Værdi.

Saa kom Lærebøgerne som dens Følgesvende, og de blev alle mere eller mindre misbrugt. Man gjorde sig nemlig for det meste skyldig i det Fejlgreb, at man indrømmede dem en uindskrænket Magt over de unge Menneskesjæle, der var stillet under vedkommende Lærers Varetægt. Saa maatte det naturligvis gaa saadan, som det gik. Bogstaven ihjælslog. Hvor der derimod stod en levende kristelig Personlighed bagved, der kunde ogsaa tiltrods for Lærebogen vokse et sundt og sandt Kristenliv frem. Dette maatte Folk da omtrent være klare over, og i Grundtvigske Kredse er man ogsaa for det meste enig der.

Men saa er der et andet Punkt, hvor der aldeles ikke hersker Klarhed. Man er bleven saa personlig Uvenner med Lærebogen, at man erklærer den Krig paa Kniven, hvor end den saa mødes. Mon dette da ikke er at gøre alt for for meget Væsen af den stakkels Bog? Det forekommer mig næsten, at der i Lærebogskrigen ligger lidt for megen Angst for dens Magt, og for liden Tiltro til Lærerens Personlighed.

For mig staar Sagen saadan, at Læreren, der skal tage sig af Børnenes religiøse Oplysning, aldrig kan forberede sig for godt og grundigt dertil. Hver Gang, han skal tale til Børnene om et Emne, bør han spørge sig selv, hvad han kan byde der, og om han nu selv virkelig er istand til at klare Spørgsmaalene for sig. Han vil møde Problem paa Problem, vil ikke komme ud af de mange Spørgsmaal, der rejser sig for ham, ikke som teologiske Stridsspørgsmaal, men som Livsproblemer. Der kunde det saa hænde sig, at han gerne vilde spørge denne eller hin til Raads, at han ubetinget *maa* have Klarhed over et Spørgsmaal. Her kunde saa Lærebogen, naar den da ellers er Produktet af et personligt, kristeligt Livs Erfaring og ikke blot skylder rene teologiske Spekulationer sin Tilblivelse, have et Ærende; hvis den ikke har noget med Livet at gøre, vil Læreren ganske af sig selv lægge den bort.

Og en Ting til: enhver, der har syslet med denne Sag, ved, at den kristelige Oplysning ikke bestaar i en Række Enkeltheder, der skal meddeles de unge Kristne. Det er et organisk Hele; der maa være en inderlig Sammenhæng mellem de mange forskellige Indtryk, der skal meddeles. Men alle, især unge, der har prøvet paa at tale om denne Sag ud af deres Sjæls glødende Begejstring, ved ogsaa, at der kan være Fare for, at Sammenhængan kan tabes. Vi ved, at der er mange, der har en Tilbøjelighed til at lade sig bære af Begejstringen, at lade den hæve dem til Stjernerne, men derved taber de saa den faste Grund under Fødderne og gaar i Staa inden de selv ved af det at sige.

Under saadanne Forhold kunde en Lærebog — ikke dømmende eller docerende, men som Raadgiver i vanskelige Tilfælde — være til Nytte. Men den Lærer, der bringer Lærebogen ind i Skolen og forlanger, at Børnene skal tærpe dens Paragraffer, vilde aldrig kunne gøre Fyldest som Ungdommens Fører. For ham selv og fremfor alt for de Børn, han havde med at gøre, vilde det bedste være, at han søgte sig en anden Livsstilling; men om en saadan Lærer har Lærebog eller ej, vilde vel komme ud paa et, han vil aldrig kunne naa det Maal, der er sat for en Lærer. Jeg vil da ogsaa nødig antage, at der sidder saadanne Lærere ved nogen dansk Skole.

Naar Reglen følges: »Alting paa sin rette Plads«, Lærebogen altsaa maaske paa det ene Hjørne af Lærerens Bord i hans Stue, hvor han med Frygt og Bæven forbereder sig til sin daglige Gerning, da kan den være til en Smule Nytte, ellers aldrig.

Haderslev.

N. C. Nissen.

Kødets opstandelse.

I stykket »Gamle tanker til ny overvejelse i menigheden« skriver Johannes Vedel: Jeg mener at det er klarere i den tredie trosartikel at bruge udtrykket »de dødes opstandelse«; men at ville gøre det til et livsspørgsmål, om man siger »legemets« »kødets« eller »de dødes opstandelse« — det er mig ufatteligt.

Jeg er enig med Vedel i, at den brug, som Grundtvig gør af troens ord i brevet til Ingemann, er uberettiget, at ordet ikke er givet til at bruge på den måde. Når nu ordet »kødets opstandelse« almindelig bruges her i Danmark, er det en tilbagevenden til den oprindelige form for troens ord, der var bleven forvansket i alterbogen, når véd jeg ikke bestemt, men endnu så sent som i alterbogsudgaven af 1882 står der »legemets opstandelse«. Det oprindelige er altså »kødets opstandelse«, og kristne er vel ellers i almindelighed enige om, at man må holde på den oprindelige form og ikke afløse den med andre ord, fordi de synes en klarere, for »klarheden« er jo ikke noget sikkert vidnesbyrd for det ægte, og det dunkle ikke vidnesbyrd om det modsatte; noget andet er, at udtrykket kan forandres, når der er tale om at finde den bedste oversættelse af det oprindelige ord, men her er der slet ingen tvivl om ordets oversættelse, at det er »kødets opstandelse«. —

Men det er ikke blot, fordi det er den oprindelige form, at jeg mener, at man må holde på den, men fordi »kødets opstandelse« for mig siger uendelig meget mere end »legemets opstandelse«. Når vi lægger mærke til, hvorledes ordet »kød« bruges i den nye pagts bog, vil vi finde, at det bruges i tre forskellige betydninger: 1. om kødet, vi spiser, 2. om den syndige menneskenatur (Gal. 5), der begærer mod ånden, og 3. om menneskenaturen, som den er skabt af gud (Joh. 1: »ordet blev kød«, apostelsagaen 2: »alt kød skal se frelsen fra gud«), og denne sidste betydning har det i troens ord. Kødets opstandelse betyder derfor hele menneskenaturens genoprejsning fra inderst til yderst, som den begynder i dåben og fuldendes på herrens dag, så legemets opstandelse bliver kun afslutningen af kødets opstandelse. Kødets opstandelse begynder indenfra, det første er troen, håbet og kærligheden, længere ude ligger det sædelige livs fornyelse, længere ude de sjælelige evners fornyelse, så alle bliver rigt »begavede«, alle bliver ævnerige, sansen for alt hvad gud har skabt (tonernes verden o. s. v.). Sidst kommer legemets opstandelse. Alt hvad vi kalder »helliggørelse« er indesluttet i ordet; og det er er ikke blot den enkeltes liv, hvis genoprejsning rummes i ordet; for vi er ikke skabte til at leve et enkeltmandsliv, men et samfundsliv, så samfundslivet i hjem og folk rummes også af ordet »kødet«; for mig siger de to ord »legemet« og »kødet« langtfra det samme, så de uden skade kunde ombyttes. Den plads som ordet har i troens ord, vidner også imod »legemets opstandelse«, for dette måtte jo stå efter »det evige liv«, da det jo er udtryk for herrens gerning på den yderste dag, men vi jo er enige om, at det evige liv begynder ved dåben. — Dernæst er »kødets opstandelse« udtryk for herrens nådegerning i dem, der modtager ordet og betinges af troen, og mens alle menneskers legemer skal opstå, bliver kødets opstandelse kun de troendes lod.

Det ord, der siges ved jordspåkastelsen ved begravelser, er derfor i sig selv ikke udtryk for det kristne håb, men kan siges om alle mennesker uden hensyn til det forhold, hvori de står til ham, der er opstandelsen og livet.

Klim, 28—4—19.

Søren Anker Møller.

Den svenske Højskolesangbog.

Ind under Jul fik jeg en Bog i Hænde, som jeg har haft megen Glæde af. Lad mig for Nemheds Skyld kalde den »den svenske Højskolesangbog«.

Jeg tænker mig, at mange af »Højskolebladet«s Læsere vil ha en lignende Glæde af at stifte Bekendtskab med denne Bog. I Toner og Tekst giver den et fyldigt og tiltalende Billede af svensk Folkesang. Ikke mindst glæder man sig over de talrige *Hjemstavnssange*, der fremruller små farverige Billeder af svenske Landskaber og deres Befolkning. Friskt og fint virker mange af Digtene fra Naturen og de skiftende Årstider. I en Fortale gør Fru Ingers opmærksom på, at *Stemningssange* må bli de overvejende hos et Folk der har et så lyrisk farvet Lynne som det svenske. Naturstemninger, Romancer og Folkeviser udgør en Tredjedel af Sangbogens Indhold.

Sammenligner jeg den svenske Højskolesangbog med den danske, finder jeg her en iøjnefaldende Forskel. I Folkehøjskolens Sangbog indtager »Historiske Sange« mere end en Tredjedel af Pladsen. Naturstemninger og lignende kun nogle få Blade. Nu er der ikke Tvivl om, at den danske Folkesang er fattig på Udtryk for Naturstemninger — altfor fattig. Og det er kun rimeligt, at vi på dette Område er bagefter Svenskerne. De har jo omkring sig så meget mere end vi af den store uberørte, hemmelighedsfulde Natur. Men dansk Stemningsdigtning fra de senere År giver alligevel Udtryk for en vågnende og voksende Natursans. Dette har Johan Borup taget skyldigt Hensyn til i sin fortræffelige »Dansk Sangbog«, der — med Carl Nielsens Tonesamling — har givet adskillige kønne Naturdigte Betingelser for at bli Folkesange. Hvad om den næste Udgave af vor Højskolesangbog vilde gi Plads for en Række Sange af denne Art, selv om det skulde ske på Bekostning af nogle historiske Sange, der aldrig bruges!

Der findes i »Den svenska sången« 43 danske Sange. Af disse har 20 alene dansk Tekst, 19 er oversat til Svensk og 4 er optrykt både på Dansk og i Oversættelse. Jeg er ikke blind for, at det til at begynde med, kan ha været nødvendigt at oversætte Sange fra det ene nordiske Sprog til det andet. Måske det endnu i visse Tilfælde kan siges at være berettiget. Men den Tid skulde dog vel ikke være fjærn, da al Sang-Oversættelse her i Norden var en saga blott. Selv i den bedste Oversættelse går som Regel noget af Duften og Farven tabt. Med det rigere Samkvem, som er bleven indledet under Verdenskrigen, vil også et nærmere Kendskab til Frændesprogene føles som en stigende Nødvendighed. Tiden vil da snart være inde til *at stryge alle Oversættelser af vore Sangbøger.*

Når man køber »Den svenska sången«, skal man ikke nøjes med Tekstbogen alene. Man skal først og fremmest anskaffe sig *den Udgave der indeholder både Melodier og Tekster.* Udstyrelsen er smuk, Formatet praktisk, Nodetrykket skarpt og klart. Jeg lægger »Den svenska sången« ved Siden af »Folkehøjskolens Sangbog«. Den danske Bog er en halv Gang så tyk som den svenske, altså mindre bekvem at ha med sig. Den indeholder 665 Sange mod den svenskes 582. Men der er den store Forskel, at i den svenske Bog er Tonerne med. I mange Tilfælde er der endda flere Stemmer (140 tostemmige, 53 tre- og firstemmige Sange.)

Jeg kan ikke bli fri for at tænke: Var det ikke værd at forsøge en Efterligning? Man skal aldrig være bange for at efterligne noget godt. En tilsvarende Udgave af »Folkehøjskolens Sangbog« vilde være til stor Nytte og megen Glæde. Den vilde blandt andet være en udmærket Hjælp for enhver Forsanger, der ønsker at Toner og Takt ikke skal forfuskes. Da vi på Askov-Kursuset i September havde Forhandling om Sangen, foreslog jo Alfr. Povlsen noget i den Retning. »Den svenska sången« giver her, hvad der trænges til.

Jeg savner i den svenske Bog de små rare Fodnoter, som i den danske fortæller om, hvor og hvornår Sangen først er kommen frem. Til Gengæld findes der en Mængde kærkomne Henvisninger til Toneværker med Jet Udsættelse for Piano eller Orgel.

Enhver sangelskende Højskolemand — og hvilken Højskolemand er ikke det? — burde eje »Den svenska Sången«.

Olaf Andersen.

Den svenska sången — Eggelings Sångbok — utgiven av Malin Holmstrøm-Ingers. Pris indb. 3,50. Tekstbog alene indb. 9,60.

Mindeord.

Hansine Frederiksen.

Hansine Frederiksen.

Lars Frederiksens Enke fra Ryslinge gik bort sidste Efteraar, 80 Aar gammel. Hendes Mand var vel kendt i vide Kredse. Men det, han var, først som Friskolelærer i Baaring 1857—61, senere som Bonde i Ryslinge Forfatter af Friskolens Historie, Ryslinge Valgmenigheds Historie, Bondestandens Frigørelse og mange Artikler i Tidsskrifter — som virksomt Medlem af Birkedals Menighed baade i Sognekirken og især i Valgmenigheden, alt det fik sit Præg af den Hustru, han havde ved sin Side. Det er sagt, at han f. E. aldrig skrev en Linie uden i Samraad med hende.

I det Hjem i Ryslinge, som vi Højskolefolk havde saa god daglig Forbindelse med, og hvor fremmede, som kom til Kirken eller Skolen, næsten alle nød Gæstfrihed, der var Sine Frederiksen Sjælen. Det lærte man bedre og bedre at kende og paaskønne jo tiere man kom der.

Ogsaa i Jylland, hvor Familien boede fra 1887 til 1902, vandt hun sig trofaste Venner ved sin fromme, stille Færd. (En Opfordring derfra har givet Anledning til, at disse Linier skrives.)

I de sidste Aar boede hun her i Frederiksberg sammen med sin Datter, som er Lærerinde for Kommunens tuberkuløse Børn. Hun var svag, tit meget lidende, og kunde ingen Steder komme. Men baade ny og gamle Venner følte sig al Tid beriget ved at mødes med hende. Ved Afskeden fra Hjemmet talte Pastor Hans Koch og jeg med Tak om, hvad vi paa den Maade havde modtaget.

En god Skildring af hendes Person, hendes Væsen og Gudsforhold gav hendes Ven Biskop H. Ostenfeld ved hendes Kiste i Ryslinge Valgmenighedskirke. Han sagde bl. a.: »Hun var en klog og velbegavet gammel Kone, som fulgte godt med; men hun var tillige umiddelbar og enfoldig i god Forstand. Hun havde saa nær til Gud, hvor andre har deres Tvivl og tunge Tanker at slaas med. Hun holdt levende fast ved Haabet, som er henlagt til os; intet var hende kærere end at »gaa hjem«, skønt hun ogsaa inderlig glædede sig ved Samlivet med sine kære og over at have sine Døtre om sig.«

Niels Højgård, Valby.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Den store skolekommission.

Den store skolekommission kom til at bestå af følgende 25 medlemmer: Folketingsmand *K. M. Klausen* (formand), undervisningsinspektør dr. *H. Bertelsen*, rektor *G. Bruun*, folketingsmedlem fru *Elna Munch*, overlærerinde fru *Kirstine Meyer*, overlærer *Markus Hansen*, skolebestyrer *Hatt*, frk. *Thora Petersen*, redaktør *Kjærgaard*. Disse 9 er valgt af ministeren, hvorimod rigsdagen har valgt de øvrige 16, nemlig *Kl. Berntsen*, *Søgaard*, *Jørgen Pedersen*, *Marie Christensen*, biskop *Sørensen* og højskoleforstander *Appel* (valgte af Venstre); *Oscar Andersen*, *Vesterager* og *S. Rasmussen* (valgte af de Konservative); *Johs. Fog-Petersen*, *Nøhr* og *P. Jensen Bundgaard* (valgte af de Radikale); *Stilling*, *H. P. Hansen*, *Vilh. Rasmussen* og *J. K. Johansen* (valgte af Socialdemokraterne).

Nogen særlig god modtagelse har kommissionen ikke fået. Næppe noget blad og næppe nogen enkeltperson har omtalt den med velvilje, men kritik har der derimod været fuldt op af. Især er det ministerens udnævnelser, der må holde for.

I »Folkeskolen« samler hovedbestyrelsen for Danmarks lærerforening sin kritik under følgende fire punkter:

1. Folkeskolen faar kun 3 repræsentanter, det højere skolevæsen 5.

2. Ministeriets konsulent i folkeskolens sager er ikke blevet medlem af kommissionen, men derimod undervisningsinspektøren for de højere skoler.

3. Landsbyskolen er slet ikke repræsenteret.

4. Ministeren har ikke valgt en eneste af de kandidater, lærerforeningen udpegede.

Af disse fire anker forekommer 2 og 4 mig helt ugrundede. Er det ministeren, der skal vælge, så har han absolut ingen hverken juridisk eller moralsk pligt til at lade Danmarks lærerforening udpege, hvilke bestemte personer hans valg skal falde på. Men også anke 1 og 3 hviler på et ret tyndt grundlag. Da rigsdagen ikke valgte en eneste repræsentant for det højere skolevæsen, men derimod adskillige for landsbyskolen, var det egentlig ganske naturligt) at ministeren fortrinsvis tog hensyn til den højere skole.

Men føler den offentlige skole sig tilsidesat ved ministerens udnævnelser, så føler den private skole det ikke mindre. Lærer *Jørgensen-Borup*, der er formand for Danmarks friskoleforening, udtalte ved et politisk møde i Bøvling fornylig: »De udnævnelser, regeringen har foretaget, er et slag i ansigtet på alle os, der holder på forældrenes frihed. Vi ved, at alle de medlemmer — måske med undtagelse af *Fog-Petersen* — der er valgt af de to regeringspartier, vil arbejde på at styrke statens formynderskab over skolen. Så priser jeg Venstres

stilling; Venstre har taget et rimeligt hensyn til os, der holder på forældrenes personlige frihed.«

Jeg er fuldstændig enig med *Jørgensen-Borup*, hvad det første punktum angår. Ministeren har ved sine udnævnelser særdeles tydeligt vist, at vi friskolefolk ikke skal vente os noget af ham. Jeg tænker ikke her så meget på, at han med pinlig nøjagtighed har undgået at vælge folk, der har sans for de grundtvigske skoletanker, for muligvis har han fundet, at de havde fået den repræsentation, de kunde tilkomme, ved de af rigsdagen valgte. Og det har han kanske ret i. Vi friskolefolk har dog fire udprægede repræsentanter i kommissionen: *Kl. Berntsen*, *Jørgen Pedersen*, *Fog-Petersen* og *Appel*, og om adskillige af de andre medlemmer tør man da vist tro, at de står ret velvillige overfor friskolen. Efter den udbredelse, friskolen har, kan den næppe gøre fordring på mere. Men det, at ministeren til formand for kommissionen vælger den stiveste statsskolemand, Danmark ejer, viser klart, hvor hans sympati er.

Jørgensen-Borup synes imidlertid, hvis da »Lemvig Folkeblad« har refereret ham korrekt, også at ville give ministeren skylden for de valg, regeringspartierne har foretaget. Deri kan jeg ikke være enig med ham. Selvfølgelig er ministeren ligeså uansvarlig for regeringspartiernes som for oppositionens valg af medlemmer. Og da *Jørgensen-Borup* sikkert ved, at såvel Venstre og Højre som Radikale står indbyrdes delt på skolespørgsmålet så forekommer det mig, at skolekommissionens sammensætning ikke er noget heldigt grundlag at agitere for sin partipolitik på.

Også en anden privatskolemand kalder ministerens udnævnelser for et slag i ansigtet på det frie skolesyn. Det er skolebestyreren *Christensen-Dalsgård* i Randers, der i »København« fortæller, at ministeren havde lovet de private realskoler en repræsentant og så dertil valgte en mand, der for et par måneder siden offentlig havde erklæret: »Fra at have været en glødende tilhænger af privatskolen siger jeg nu: Lad os komme af med den; den har overlevet sig selv.« Hvis *Christensen-Dalsgård* på dette punkt er rigtig underrettet, så må enhver indrømme, at hans kritik er såre betimelig.

Ligesom Danmarks lærerforenings bestyrelse anker *Christensen-Dalsgaard* også over, at professor *N. A. Larsen* ikke er kommet med i kommissionen, og siger, at samme professor »ofte har udtalt sig velvilligt og forstående om den frie skole«. Hvornår mon han har gjort det? Jeg har aldrig truffet på disse udtalelser, og det undrer mig dærfor højligt, at tilhængere af fri skolevirksomhed beklager, at han er forbigået. Jeg kan, hvad denne sag angår, fuldt ud slutte mig til »Sorø Amtstidende«, når dette blad skriver: »Professoren har virket nok overfor vor folkeskole. Han har i virkeligheden øvet en dominerende indflydelse, som vi fra et grundtvigsk skolestandpunkt i flere tilfælde har haft anledning til at beklage.«

Også rigsdagens udnævnelser har været genstand for kritik, navnlig dette, at den ikke udenfor sig selv har kunnet finde mere end 2 — siger og skriver to —, der var værdige til at blive medlemmer af kommissionen. Der blev i sin tid gjort et ret stort nummer ud af, at den bestemmelse var blevet sat ind i forslaget, at rigsdagen kunde vælge andre end sine egne medlemmer, Nu viser det sig, at det ikke havde stort at betyde. Det gamle ord, at den, der har korset, signer sig selv først, stadfæstede sig smukt, idet hverken Højre, Radikale eller Socialdemokrater vovede sig udenfor rigsdagssalen, og Venstre kun meget forsigtigt stak den ene fod udenfor.

»Sorø Amtstidende« skriver: »Rigsdagen har nu valgt — den krævede jo og fik en rigelig repræsentation, skønt den bagefter får kommissionsbetænkningen i form af forslag til behandling og afgørelse. Vi hørte til dem, der meget vilde have foretrukket, om rigsdagsmændene for en gangs skyld havde ladet repræsentanter for vore forskellige skoleretninger og først og sidst forældrene forhandle ene og selv. Bagefter havde som sagt rigsdagen jo alligevel det afgørende ord.«

I en længere artikel i »Fyns Tidende« skriver seminarieforstander *Byskov*: »Kommissionen har haft en noget uheldig tilblivelsesmåde. Og som den nu foreligger, har den også sine mangler, og den har netop også sådanne mangler, som kan bevirke, at interessen for den ikke er så stærk, som den ellers kunde være. Der er navnlig det, at man synes, der mangler så mange i den. Det er ikke det, at den er for fåtallig; den kunde vel ikke uden skade være ret meget større; men den kunde nok have været heldigere sammensat. Der er mennesker her i landet, som har folkets øre, når de udtaler sig om skolespørgsmål, og der er også kommet et par stykker af dem med i kommissionen; men gennemgående findes de nu udenfor den.«

Dette er såre sandt. Om det store flertal af kommissionens medlemmer aner vi almindelige mennesker jo ikke, at de har nogen interesse for skolespørgsmål.

Byskov ønsker, at sagkundskaben havde været noget mere repræsenteret i kommissionen, skønt han ikke »har tilbøjelighed til at overvurdere betydningen af sagkundskaben« og f. ex. meget vil have sig frabedt, at den skal bestemme, hvorledes vort skolevæsen skal være, men »det er jo ikke en afgørelse, der nu skal træffes; den skal træffes i rigsdagen siden . . . . . og dærfor hører jeg da også til dem, der mener, at rigsdagsmændene ikke skulde være medlemmer af den, ikke i deres egenskab af rigsdagsmænd; af der er nogle af dem, som ubetinget burde være med i en sådan drøftelse, kan vel alle være enige om.«

Men selv om *Byskov* således har en hel del at udsætte på kommissionen, har han dog ret god tro til den. Vel er der i den »elementer, der ikke har sans for at få en hjemlig og folkelig udvikling i vor skole; men der er også gode danske mænd, der forstår, at det ikke er hovedsagen at få indført alt muligt øjenforblændende fremmed gods, og jeg har indtrykket af, at de er de fleste og de stærkeste.«

Ja, lad os håbe det! *Poul Lindholm.*

Frimenighedernes Fremtid.

Søndag den 27. April afholdt Haderslev Frimenighedskreds et Møde i Højskolebjemmet for at drøfte Menighedens Fremtidsmuligheder. Frimenighedspræst Thade Petersen indledede Forhandlingen med at udtale sin

store Glæde over den nu nærforestaaende Genforening, der dog stillede Menigheden overfor det store Spørgsmaal, om Frimenigheden skulde vedblive at leve videre under samme Form som nu. Vanskeligheden havde jo sin Grund deri, at Frimenigheden i Sønderjylland ikke skyldes Lærestridigheder, heller ikke Stridsspørgsmaal paa Kirkestyrets Omraade, men en kirkelig Nødstilstand. Folkekirken havde været i fremmed Vold og været truet med Ødelæggelse. Nu var der jo dem, der mente, at naar dette Misforhold ophørte med Genforeningen, saa var dermed Grunden taget bort under Frimenigheden. Saa simpel var Sagen alligevel ikke. Mon der ikke var adskillige, der havde levet sig saadan ind i Frikirkelivet, at de ikke kunde undvære det? Hvis dette er Tilfældet, kommer det an paa, om Frimenighedsaanden er saa stærk, at den kan bære, hvad der skal bæres. Forholdet til Sognemenighederne vilde jo blive helt anderledes bagefter, saa det kunde jo tænkes, at en Del atter vilde slutte sig til dem. Det, alt nu kom an paa, var dette: om der var Tro paa, at Frimenigheden havde været og vedblivende kunde være til virkeligt Livs Fremme og Velsignelse; uden denne Tro vilde det være meningsløst at fastholde Formen.

I Hovedsagen formede den efterfølgende Drøftelse sig som en varm Tilkendegivelse for Frimenigheden. Det fremhævedes flere Gange, at Frimenigheden var den ideale Form for Kirkelivet, og at Udvikligen gik i Retning af Frikirke. Der var enkelte, der saa meget mørkt paa den frie Menigheds Fremtid, men ogsaa de bares af et levende Ønske om, at den maatte bevares, da den var deres aandelige Hjem. Mødet sluttede med Salmen: »Paa Jerusalem det ny«.

N. C. N.

Dansk Friskoleforening.

Den 29. April afholdt ovennævnte Forening Repræsentant- og Sendemandsmøde på Fyns Forsamlingshus i Odense. Der var mødt c. 150 Deltagere fra hele Landet.

Formanden for »Dansk Friskoleforening«, Friskolelærer J. Jørgensen Borup, åbnede Mødet og bød velkommen. Skolebestyrer P. Møller, Odense, valgtes til Ordstyrer.

Formanden fik derefter Ordet for at give en indledende Oversigt. Han omtalte den store Skolekommissions Sammensætning; Friskolen havde ikke fået nogen særlig Repræsentant i Kommissionen; men den kunde dog anse sig repræsenteret ved de Mænd, der er valgt af Venstrepartierne.

Han gik derefter over til første Punkt på Dagsordenen for Mødet: Forhandling om Forslag vedrørende Friskolelærernes Efterløn. Han omtalte de forskellige Forslag, der er stillet angående Efterløn, samt hvad der hidtil er gjort for denne Sag. Der forelå fra en Side Forslag om at kræve Pension fra Staten, når en Lærer eller Lærerinde havde virket et vist Antal Aar i Friskolen. Fra anden Side var foreslået, at man som hidtil ad privat Vej, men med Statens Støtte, skulde udvikle Understøttelseskassen.

Efter Formandens Indledning førtes en lang Forhandling om disse to Forslag, hvoraf det første altså går ud på, at Staten direkte skal pensionere, det andet, at Staten giver yderligere Støtte til den Understøttelseskasse, som Friskolerne allerede har; det sidste Forslag fik ved en Afstemning langt det overvejende Flertal; dette Forslag kræver forøget Tilskud fra Kredsene, da Statens Tilskud vil være afhængig af Kredsenes Tilskud.

Derefter blev der af Skolebestyrer J. Nylev stillet følgende Resolution, der vedtoges:

Da Understøttelseskassens Vedtægter nylig er reviderede og i den nye Form endnu uprøvede, udtaler Repræsentant- og Sendemandsmødet, at man foreløbigt arbejder videre på det bestående Grundlag, idet man dog opfordrer Bestyrelsen til eventuelt at forhandle med den nedsatte Skolekommissions Medlemmer om en ny Ordning.

Næste Punkt på Dagsordenen var: Forhandling om og Vedtagelse af et Lovforslag om privat Skoleundervisning, omfattende:

a. Privatskolens Retsstilling.

b. Privatskolens økonomiske Kår.

c. Tilsynsloven.

Man forhandlede først »Privatskolens Retsstilling« og vedtog enstemmigt følgende:

Forældre eller Værger, der selv vil sørge for deres Børns Undervisning, er ikke pligtige til at lade disse undervise i Folkeskolen, når de regelmæssig efter Tilsigelse lader dem møde til Prøve i Folkeskolen for det pågældende Sted eller i en anerkendt Privatskole, og Børnene efter Skolekommissionens Skøn viser sig i Besiddelse af samme Grad af Kundskaber og Færdigheder i de almindelige Skolefag: Læsning, Regning, Skrivning og skriftlig Dansk, som Børn af samme Alder i Gennemsnit opnår i den offentlige (ikke Distriktets) Folkeskole.

Derefter forhandlede man »Privatskolens økonomiske Kår«; denne Forhandling sluttede med Vedtagelsen af følgende af Skolebestyrer Møller stillet Forslag: Anerkendte Friskoler understøttes af Stat og Kommune efter lovbestemte Regler.

Sluttelig drøftede man »Tilsynsloven«, der i det væsentlige falder sammen med det i sin Tid af fhv. Kultusminister Appel fremsatte Forslag, således som det vedtoges ved tredje Behandling i Folketinget. Forsamlingen var ret enig i, at dette Forslag kunde fremmes, dog taltes der indtrængende af Skolebestyrer Grønbæk, Odense, og Skolebestyrerinde Frk. Johansen, Holstebro, for at slette det Skel, som Forslaget sætter mellem Forældreskoler, der ejes af en Kreds, og Skoler, der ejes af en enkelt Person.

Formanden sluttede derefter Mødet, der havde bragt Klaring, og takkede Deltagerne, fordi de var mødte.

P. J. Skriver.

I Ugens Løb.

En Ejendommelighed ved *den store Skolekommission* er den Hemmelighedsfuldhed den omgiver sig med. Gennem Dagbladene udsender den nogle Smaameddelelser, hvis Mening er lidt vanskelig at forstaa. De er saa korte og lidet indholdsrige, at det sikkert ikke kan være Meningen med dem, at de skal give Folk nogen Forestilling om, hvad Kommissionen foretager sig. Men det er

vanskeligt at finde nogen anden Mening med dem, med mindre Meningen skulde være den, at de skal give Læserne en stadig Mindelse om, at Kommissionen foretager sig noget, som ingen maa vide. Da de første »Meddelelser« var udsendt, stillede *Thomas Bredsdorff* i et skarpt formet lille Stykke i »Sorø Amtstidende« det Spørgsmaal, om Kommissionen virkelig vilde arbejde for lukkede Døre. Der fulgte omgaaende Svar fra et Kommissionsmedlem, Landstingsmand *Jørgen Pedersen*, i »Fyns Tidende«: ja det vilde man, og det var en endogsaa ganske uberettiget Fordring at stille, at Forhandlingerne skulde offentliggøres.

Naar man tænker paa, at selv det noget gammeldags og forsigtige *kirkelige Udvalg* dog udsendte et stenografisk Referat af sine Forhandlinger, kan man ikke andet end undres over Kommissionens Aflukkethed over for Offentligheden. Ogsaa de Meddelelser, der udsendtes til Dagbladene om det kirkelige Udvalgs Forhandlinger, var fyldigere end dem, Kommissionen udsender.

Det kan jo ikke nægtes, at det ikke netop vækker Tillid, at den med saa megen Forventning imødesete Kommission begynder sin Gerning med omhyggeligt at stænge Lyset ude. Man maa jo kun haabe, at Frugterne af dens Arbejde maa blive saadanne, at den Mistillid, som de nedrullede Gardiner fremkalder, maa blive gjort til Skamme.

•

I »Deutsche Warte« for 30. Marts har Professor *G. Hamdorff* i Görlitz skrevet en Artikel: *»Folkehøjskoler paa Landet«*. Han skriver, i Tilslutning til en Artikel af Dr. Hermann Lietz om Folkehøjskoler, at nu gælder det i Tyskland om »Fornyelsen af vor Folkelighed (Volkstum) paa et fast og sikkert Grundlag«, »hverken mer eller mindre«. Og han tilføjer, at Tanken om Folkehøjskoler i Grunden er det samme, som Fichte slog til Lyd for i sine Taler til den tyske Nation i Aaret 1808. *Han* oplevede ikke Virkeliggørelsen af sine Tanker om en *folkelig* Opdragelse. »Men i et andet Land er hans Tanker blevet opfattet og hans Plan udført: i Danmark af Biskop Grundtvig, som man ikke med Urette har kaldt »Nordens største Opdrager«. Nu gaar disse Tanker igen tilbage til deres Udspring. . .«

Efter saaledes at have gjort Fichte til Folkehøjskolens egentlige Fader, mens Grundtvig kun var den, der »udførte hans (Fichtes) Plan«, giver den tyske Professor en iøvrigt meget anerkendende Skildring af Grundtvigs Liv og Gerning og af det danske Folks Modtagelse af Højskolen. Han omtaler Krigsbrevene fra 1864 som stærke Vidnesbyrd om, hvilket enfoldig-fromt Sind der lever i det danske Folk, som dengang for de syv Niendedeles Vedkommende bestod af Bønder. Det var »den for Danmark ulykkelige Krig«, der bragte Folkehøjskolerne i fuld Blomstring. Ogsaa dette, tilføjer Professoren, er for os lærerigt. — For at vise Frugterne af Folkehøjskolernes Virksomhed, anfører han en Udtalelse af Ludvig Schrøder om det aandelige Liv, der er blomstret op, hvor Højskolerne har virket, Landbrugets og Haandværkets Fremgang og Højskolernes Indvirkning paa Hjemlivet. Man behøver kun, tilføjer Prof. H., at kaste »et Blik paa Forholdene i det velsignede Land, hvor man næppe kender rigtig Armod paa Landet og i Provinsbyerne«, for at overbevise sig om Rigtigheden af Schrøders Udsagn.

Til sidst omtaler Professoren Højskolernes Udbredelse til de andre nordiske Lande, hvor de overalt er blevet vigtige Opdragelses- og Dannelsessteder, Brændpunkter for aandeligt Liv, Hjemsteder for Fædrelandsfølelse og ægte Borgersind, og han slutter med Ønsket: »Gid de maatte blive det ogsaa hos os!«

•

I Anledning af »Politik og Videnskab«.

Jeg kunde ønske at knytte et Par Bemærkninger til en Udtalelse af Johannes Monrad i en Artikel »Politik og Videnskab« i Nr. 18 af »Højskolebladet«. —

Den Udtalelse, jeg sigter til, lyder saaledes:

»Ved den Behandling af Spørgsmaalet om de kvindelige Præster, der forleden fandt Sted i Folketinget, lagde man Mærke til, at Socialdemokraterne slet ikke deltog i Forhandlingen. Den interesserede dem aabenbart ikke stærkt«.

Hvis det interesserer Johannes Monrad at kende Socialdemokratiets Stilling til Spørgsmaalet, henviser jeg ham til de Udtalelser, jeg, som mit Partis Ordfører, fremsatte om Sagen ved Lovforslagets første Behandling i Folketinget d. 20. Jan. d. A.

Naar derfor Tavshed fra vor Side ved Forslagets anden Behandling søges udlagt som om Sagen ikke interesserer Partiet stærkt, forekommer det mig, at man med større Ret og lidt god Vilje kunde tage det som Bevis for, at vi følte os tilfredsstillet ved de Indlæg i Sagen, som Udvalgets Ordfører (Elna Munch) fremkom med.

Ormslev, 3. Maj 1910. *Kammersgaard Jensen*,
Folketingsmand.

•

En kort Bemærkning.

Det sømmer sig jo ikke for Spurve at komme i Tranedans, og det er da heller ikke min Mening at ville »storke« med i den Dans, Brücker og Morten Larsen opfører med hinanden*, men da sidstnævnte ligefrem udtaler sin Længsel efter at se den, der er i Stand til at finde en ærlig Mening i det, Pastor Brücker skriver om »Stedet og Vejen«, synes jeg, at jeg maa melde mig som en af de ganske sikkert ikke faa, der finder Brückers Udtalelser i nævnte Artikel endog særdeles klare. Den stærke Taage, som Hr. Morten Larsen er saa generet af, kan jeg slet ikke faa Øje paa. Det skulde vel ikke være for sidstnævntes ellers saa klartseende Øjne, der i dette Tilfælde har samlet sig en Del Taage?

Bemærkningen om, at Brücker synes at føle sig som en Slags aandelig Politibetjent, forekommer mig i alt Fald at tyde derpaa. En Politibetjent, det er en, der »i Embeds Medfør«, som Følge af den Stilling, han er ansat i og tjener sin Føde i, anholder Lovovertrædere. Men at vedkommende Betjent i sit Inderste *reagerer* mod de Overtrædelser, han tager sig af, er slet ikke givet. Det er i alt Fald ikke *derfor*, han anholder Forbryderne, men fordi det nu engang er blevet hans Bestilling. Han *føler sig* som Politibetjent.

Men jeg har aldrig fundet, det var paa den Maade,

* men som nu forhaabentlig er afsluttet. Red.

Brücker optraadte, naar han paatalte det, der for ham stod som Aandsforbrydelser. Tværtimod synes jeg altid, det har traadt ret klart frem, at han tog til Orde, fordi han i sin inderste Sjæl reagerede saa stærkt, at han ikke med god Samvittighed kunde tie. Og det skal han i alt Fald have min Tak for.

Ogsaa naar han har skrevet om »Kirkeligt Samfund«. Thi det er jo rigtigt, hvad Morten Larsen skriver i Nr. 17, at naar noget, der er Livskraft i, skal ind i Virkeligheden, maa det famle sig frem, til det finder sin Form. Men hvad andet er det vel, Brücker vil, end saa stærkt som det er ham muligt advare mod den Travlhed, der lægges for Dagen, i Retning af paa Forhaand at skabe Former, som Livet saa værsgo' har at benytte. Saaledes har i alt Fald jeg forstaaet ham, og jeg synes, han har evig Ret i, at det sandelig ikke er Formerne, det gælder om at have i Stand. Livet skal nok selv finde de Former, det har Brug for.

Uffe Jensen.

*

Morten Eskesens Grav.

Den 15. Februar 1913 fandt Morten Eskesens Jordefærd Sted fra Kolding Kirke under ualmindelig stor Deltagelse. Hans Kiste sænkedes ned i Familiebegravelsen paa Kolding gl. Kirkegaard, og et Væld af signerede Kranse med Baand i danske og svenske Farver dækkede hans Gravhøj.

Aar er forløben siden hin Dag. Kransene er forlængst visne, og Begravelsespladsen har omtrent samme Udseende som før Morten Eskesens Død. En Mindetavle, hvis Indskrift Vejr og Vind har gjort ulæselig, fortæller, at her hviler Støvet af Morten Eskesens Hustru og dennes Moder. Men intet som helst minder om, at her stedtes en af Højskolens og den sønderjydske Sags bedste Venner til Hvile.

Den Dag er nu snart inde, da vore Landsmænd paa den anden Side Grænsen forenes med Moderlandet, og naar denne Feststund er inde, vil vi i taknemlig Erindring mindes dem, der var den sønderjydske Sags varmeste Talsmænd. Blandt dem vil Morten Eskesen komme frem i første Række. Utrættelig stred han i Tale og Skrift for vore betrængte Brødre sønden Aa. Han var deres varmhjertede og paalidelige Budbringer fra begge Sider Grænsen.

Lad os derfor ikke glemme den gamle Stridsmand i Glæden over, hvad der forestaar, men i Erkendelsen af hans store Fortjenester, navnlig for S. S., rejse ham et værdigt Minde der, hvor hans Støv nu ubemærket gemmes.

P. M. J.

Vi kan oplyse, at der er gjort Forberedelser til at faa rejst en Mindesten paa Morten Eskesens Grav. Under Krigen kunde det ikke lade sig gøre, naar det skulde være en Fællessag for Kongeriget og Sønderjylland, — hvad det sikkert bør være.

Red.

*

Studenterkredsen vil i Aar holde Sommermøde paa Ryslinge Højskole fra 2. til 7. August. Der vil ved Mødet blive talt af Biskop Ludwigs, Præsterne Carl Koch, Oscar Geismar, Rørdam, Højskoleforstanderne Bredsdorff, Monrad, Alfred Povlsen, Prof. J. P. Bang og Dr. phil. Axel Dam. Som sædvanlig holdes der et offentligt Møde i Tilslutning til Sammenkomsterne paa Højskolen. Dette vil i Aar forme sig særlig festligt, idet det vil blive henlagt til Dybbøl. Her vil Forstander Alfred Povlsen, Prof. J. P. Bang og fhv. Rigsdagsmand H. P. Hanssen-Nørremølle tale.

*

Elbæk Højskole kunde den 4. Maj holde 25 Aars Jubilæum. Skolen er oprettet af og ledes stadig af Joh. Elbek. Den har altid hørt til de smaa Højskoler, hvad Elevtallet angaar, men har trods de økonomisk vanskelige Kaar, der fulgte af det lille Elevantal, udrettet et godt Arbejde gennem de 25 Aar, der er gaaet.

*

Lærer J. Kr. Larsen, Brøderup, er fra Maj antaget som Lærer ved Uldum Højskole.

*

Askov Højskole begynder Sommerskolen med 210 Elever, Frederiksborg har 202, Roskilde 170, Ry 118, Skals 22, Uldum 76. Vester Vedsted Efterskole har 48 Drenge, mest fra Byerne i Nordslesvig.

*

Andet Steds i Bladet har Olaf Andersen i en Anmeldelse af den svenske Højskolesangbog udtalt Ønsket om, at ogsaa i den danske Højskolesangbog Melodierne maatte blive taget med. Dette Ønske deles utvivlsomt af mange, og et Vidnesbyrd om, at det hos nogle rører sig med nogen Kraft er en lille Sangbog, som i disse Dage er udkommet paa Wilh. Hansens Musikforlag: *Viser og Sange*, samlet af *Erik Spur*. I denne Bog følges Melodier og Tekster ad, og den betyder for saa vidt et Gennembrud i vor Sangbogslitteratur. Den nærmere Omtale skal vi iøvrigt ikke foregribe, men kun meddele, at Joakim Skovgaard har tegnet Omslag til Bogen.

BØGER.

Almenn kristnisaga eftir Jón Helgason, biskup yfir Islandi III, Reykjavik 1917.

Islands Biskop, Dr. theol. Jón Helgason maa være en flittig Mand. Hans Bispedømme er jo næsten tre Gange saa stort som hele Danmark. Og det Hyrdebrev, som han udsendte ved Juletid 1917, vidner om, at han tager sig alvorligt af de mange Opgaver, som kalder paa ham der.

Det samme faar man ogsaa et levende Indtryk af, naar man hører om hans Visitatsrejse sidste Sommer. Han mener selv, at han har sat en Rekord som Visitator, idet ingen af hans Forgængere i de sidste 150 Aar paa én Gang har visiteret i tre Provstier, og det endda saa udstrakte og besværlige som vestre og østre Skaptafells og søndre Múlas. Og han har regnet ud, at han har redet paa Hesteryg 900 Kilometer, tilbragt paa Heste-

ryg 36 Dage, visiteret 29 Kirker og prædiket i 22.

Det er derfor al Anerkendelse værd, at han som Biskop har kunnet fortsætte sin litterære Virksomhed. Danske Læsere ved af hans lille Skrift *Fra Islands Dæmringstid*, som blev udgivet forrige Aar af *Dansk-islandsk Samfund*, at denne Virksomhed er ganske alsidig. Han har jo her givet et klart og livfuldt Billede af Islands Genfødelse som Folk i det 18de Aarh. og 19de Aarhundredes første Halvdel. Og paa Islandsk har han skrevet om saa forskelligartede Æmner som om Tómas Sæmundssons Breve (en Udgave af hans Breve paa Hundredaarsdagen for hans Fødsel 1907) og om Reykjavik for 100 Aar siden (i en grundig Undersøgelse af det gamle Reykjavik i en lille Bog fra 1916: »Da Reykjavik var 14 Vintre gammel«).

Og nu har han altsaa faaet Tid til at udsende tredje Bind af sit teologiske Hovedarbejde, sin Kirkehistorie (første Bind fra 1912, andet Bind fra 1914). Nærværende Bind omhandler Slutningen af Middelalderen og Reformationen.

Inden for de Grænser, som Jón Helgason her har maattet sætte for sin Fremstilling, kan han selvfølgelig ikke give en indgaaende Drøftelse af de mange Spørgsmaal inden for den almindelige Kirkehistorie, som hører ind under dette Tidsrum. Man tænke blot paa den mægtige Forskning i Reformationstiden fra de allersidste Aar. Men Bogen giver klar og god Besked. Som Eksempel kan nævnes den korte Fremstilling af Afladsvæsenets Udvikling. Eller hans Redegørelse for Landgrev Philip af Hessens Dobbeltægteskab. (Her vilde Luthers Optræden dog være kommet til at staa klarere belyst, om der kunde være gaaet mere ind paa hans Samtids Stilling i det hele til disse Spørgsmaal og paa Philip af Hessens Person. Det er sikkert ogsaa meget tvivlsomt, om Luther skulde have taget politiske Hensyn i denne Sag. Politiken var jo ikke hans stærke Side. — Se f. Eks. Fremstillingen hos *Heinrich Boehmer*: *Luther im Lichte der neueren Forschung* 4. Oplag 1917.) Og som sædvanlig er Jón Helgasons Fortællemaade ogsaa her livlig og anskuelig.

Som rimeligt er, dvæler Forfatteren i denne islandske Fremstilling af Kirkehistorien forholdsvis meget udførligere ved den islandske Kirkes Historie i dette Tidsrum. Danske Læsere af Bogen — om dette Begreb er tænkeligt! — vil da ogsaa læse disse Afsnit med størst Interesse. Der kunde jo trænges til en Smule mere Kendskab til den islandske Kirkes Historie her iblandt os. Selv hos Folk, der har almindelig kirkehistorisk Dannelse, er det ikke ualmindeligt at træffe næsten fuldstændig Uvidenhed om vort nye Forbundsfolks selvstændige kirkelige Udvikling og aandelige Stormænd i gamle Dage.

I dette Bind faar man Besked om de sidste Aarhundreders katolske Bisper paa Island. De allerfleste var jo i de Tider af udenlandsk Herkomst, særlig fra Danmark og Norge. Og i Sandhed: Nogle kønne Repræsentanter for den hellige almindelige Kirke, hvor saa end deres Vugge havde staaet! Men det skulde ikke fremme deres kirkelige Virksomhed paa Island, at de ikke var af Folkets Børn.

En af de værste var nok *Jón Gerreksson*, som var blevet afsat som Erkebiskop i Sverrig, men vedblivende kunde være god nok paa Island. Saa var man jo ogsaa saa rart af med ham hernede! Imidlertid skønnede Islændingene saa daarligt paa ham, at de druknede ham i Bruaraa. Og hans Velynder Erik af Pommern gjorde ikke noget ved det — maaske bl. a. fordi han har tænkt sig: Den hænges ej, som drukne skal!

Det er en *via dolorosa* at vandre mellem disse gamle Bispegrave. Og man vilde gerne have set nogle Smaablomster fra Kristenlivet dengang spire op imellem Gravene. Hertil ser man ikke meget i Bogen. Vel fordi det var ringe Tider. Jeg synes dog, at »Lilja«, som naturligvis nævnes, kunde have fortjent lidt mere Plads paa Bispernes Bekostning.

I Skildringen af Reformationstiden læser man med særlig Interesse om Evangeliets Forkæmper, Skálholtbispen *Gissur Einarsson*. Jón Helgason søger i en indgaaende Redegørelse for denne meget energiske Biskops Virksomhed under meget vanskelige Kaar at retfærdiggøre — som det synes med Rette — hans Personlighed over for den gængse historiske Dom. Ved Siden af ham træder hans berømte Samtidige Hólarbispen *Jón Arason* noget tilbage i Jón Helgasons Fremstilling.

Forfatteren siger i Fortalen, at han haaber at kunne faa Tid til snart at udsende det fjerde og sidste Bind af sin Kirkehistorie. Dette Haab vil jeg slutte mig til. Og naar Værket foreligger helt, kunde det vel fortjene en samlet Redegørelse.

Arne Møller.

Bøger med sønderjydsk Emne.

Hvor vejene skilles. (Nyt nordisk forlag. Københ.)

Bogen er gennemsyret af den mærkelige uro og spænding, der gjorde sig gældende i de sidste dage før det store sammenbrud 1914. Som forgrundsbilleder ser vi den baltiske udstilling i Malmø, den internationale pressekongres i København, hvor en skarp iagttager vilde kunne have mærket det forestående uvejr. Dernæst kommer bogens to hovedpersoner: sønderjyderne ingeniør Henning Staun og polytekniker Per Hassing; de er opdraget sammen i Flensborg. Henning er klar over, at krigen kommer, hvorimod Per Hassing ikke tror på sådan noget. »Evropa kan ikke tage krigen på sin samvittighed, når det kommer til stykket«, siger han et sted. Man følger de to gennem de første dage, ser dem sammen med familjen etatsråd Albæks, der repræsenterer »tyskerkursen« her i landet. De er på Langelinje for at modtage Poincaré; men da han udebliver, mærker de straks krigsørnens brusende vingeslag.

En skønne dag kommer der et telegram fra Flensborg: »Du og Per må øjeblikkelig komme hjem.« Så følger opgøret imellem dem. Per tager hjem og går med i krigen; hvorimod Henning bliver tilbage i København. Mange stemninger og forhold er berørt i bogens blade, særlig fra krigens første dage og det personlige spørgsmål, der brænder hos bogens personer: skal vi tage med i krigen eller blive her, kommer levende frem. Sidst træffer vi Henning i Paris. I den danske ambulance. Per Hassing er med i lang tid på vestfronten, men en skønne dag

tager han pikkelhuen af, lægger geværet ned og går over ligesom så mange andre.

Ad. Flensmark: Sønderjylland. (O. Lohse).

Forfatteren har taget nogle uddrag af en foredragsrække om Sønderjylland og udgivet dem i bogform. I en hel del småkapitler fortælles om Sønderjyllands forhold i ældre dage. Småstykkerne, der omhandler den allersidste tids historie, er mest interessante. Bogen giver en del oplysninger, men er ellers temmelig let journalistisk læsning.

Hans Fr. Korph og Svend Eyvind Steen: Toner fra den søndre vang. (Komm.: S. E. Steen).

Denne lille pjece eller »Sønderjyllands hæfte«, som der står på titelbladet, henvender sig til den danske ungdom som et beskedent bidrag til at sætte sig ind i de sønderjydske forhold. Har man ikke råd til at købe en større Sønderjyllandshistorie, er det lille hæfte meget brugbart. Vi læser her korte beretninger om landet, folket, førerne før og efter 1864, de retslige og politiske forhold, krigen o. s. v. Mange vers er indflettede. Hæftet koster 50 øre.

Carl Hornbeck: Fra øst og vest. (De unges forl. Århus).

I denne bog er der samlet en række artikler, som forf. tid efter anden har ladet trykke i forskellige blade. I bogens første del meddeles en mængde mere tilfældige oplevelser og småtræk, som anvendes i moralsk retning. Særlig dybtgående er de ikke. Mere interessant er de mange stykker om missionsmarken i Indien, hvor arbejdet, dets glæde og vanskeligheder omtales udførligt. Endnu en tredie part er artikler »dernede fra«. De er varmt følte, særlig mindeordene om missionsmanden gårdejer Jørgen Gamborg i Københoved, som faldt på østfronten den 10. februar 1915. Den faldne var en troende mand, havde adskillig indflydelse og var sikkert et udmærket menneske. Han omtales og fremhæves gang på gang. Det er smukt at læse om ham.

P. A.

Erik Thaning: Den store Drøm. De unges Forlag. Aarhus.

Har nogen det Syn paa Kristus og hans Menighed, at de ikke alene vil bringe Menneskers Gudsforhold i Lave, men ogsaa alle de ydre Forhold, som det er galt med her i Verden, og hjælpe Mennesker ud af al Slags ydre Nød, de stedes i, saa er det letforstaaeligt, at de kan faa deres Tro paa Kristendommen og dens Magt rystet ved at blive Vidne til en saa vældig Katastrofe som Verdenskrigen.

Saaledes er det gaaet Forfatteren til denne Bog, der begynder med den Bekendelse, at Verdenskrigen straks virkede saa overvældende paa ham, at han var ved at miste sin Tro, og Gud en Stund blev borte for ham. Krigen lod ham nemlig føle, at Verden egentlig slet ikke var bleven bedre end før, og viste ikke alene Kirkens Afmagt til at hindre Krigen, men ogsaa, at Kirkens mest fremtrædende Repræsentanter i de krigsførende Lande uden videre sagde god for Krigen ved at forsvare Staternes Handlemaade.

Men efterhaanden klares det for ham, at det er Menneskers Vankundighed, som har blandet Gud med i Krigen, og »en ny stor Drøm om Gud og hans Forhold til Verden, en Drøm om at se Guds Rige paa Jorden og den hvide Krist med Kronen paa« stiger frem for hans Blik. Det er da denne Drøms Tanker, der udføres nærmere i Bogen. Det er let at mærke, at Forfatteren har noget paa Hjærte, som han maa have sagt, og han siger det baade smukt og dygtigt, saa Bogen fra først til sidst læses med Interesse.

A. Nørgaard.

S. C. A. Tuxen: Udenfor Templet. En Trosbekendelse (Trykt som Manuskript).

I denne lille Bog giver Forfatteren sin religiøse Forstaaelse i en Fremstilling af sit Syn paa de store Spørgsmaal om Livet efter Døden, Synden og Menneskets Oprindelse.

Efterhaanden er han kommen til Klarhed over, at hans Stade er udenfor Templet, det vil sige, at han ikke deler den kristne Menigheds Tro. Det vilde være for meget sagt, at han lidt efter lidt har tænkt sig bort fra Menighedens Tro, da det intetsteds i Bogen skjules, at hans Forhold til Menigheden aldrig har været andet end traditionelt og ikke personligt. Men staaende udenfor Menigheden føler han dog ikke ringe Sympati for den, dens Liv og Arbejde.

Den religiøse Tro, som Forfatteren saa har vundet sig og sat i Steden for Kristentroen, kaldes »den forstaaende Kristendom, den forstaaende Kærligheds Religion«. Den sidste Betegnelse kan muligvis passe paa denne Tro, men det er i al Fald urimeligt at behæfte den med Kristennavnet, da den ikke har noget med Kristendom at bestille. Nogen egentlig Forstaaelse af Kristendommen møder man ikke i denne Bog, men en dyb religiøs Interesse. Og man møder i den baade Alvor og mange fine og gode Tanker, som retfærdiggør den Forventning, som Forfatteren et Steds giver Udtryk, at den mulig kan have nogen Betydning for andre, ogsaa for dem, der ikke kan forsone sig med hans Betragtninger.

A. N.

INDHOLD.

J. P. Kristensen-Randers: Brudstykker af borgerligt Ægteskabs Historie.
Einar Lund: Til Forstander Bredsdorff.
N. C. Nissen: Den kristelige Opbyggelse og Lærebogen.
Olaf Andersen: Den svenske Højskolesangbog.
Søren Anker-Møller: Kødets Opstandelse.
Niels Højgaard: Mindeord. Hansine Frederiksen. Med Billede.
Spørgsmaal og Tildragelser. *Poul Lindholm*: Den store Skolekommission. — *N. C. N.*: Frimenighedernes Fremtid. — *P. J. Skriver*: Dansk Friskoleforening. — I Ugens Løb.
Bøger.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 20 Fredag den 16. Maj. 1919

Menigheden som Frimenighed.

N. Clausen-Bagge: Menighedens historie som åbenbar og skjult frimenighed. (P. Haase.)

Jeg er bleven anmodet om at omtale ovennævnte bog i »Højskolebladet«, og jeg vil begynde med at udtale, at det er glædeligt for en at møde så klart og stærkt et vidnesbyrd om iver for og kærlighed til frimenighedssagen, når samme sag har ens eget hjærte; bogen er en opfordring til kristne til at klare sig deres stilling til det kirkelige frihedsspørgsmål, og vil for mange kunne være en god hjælp i den henseende, idet den klart fremstiller de fire forskellige forhold, hvori menigheden kan stille sig til staten, og forskellen på dem. En sådan opfordring er der sikkert god grund til i den bevægede tid, vi lever i, der sikkert også på det kirkelige område bærer meget nyt i sit skød, og da det, før nogen tænker det, mulig kan gå således, at de kristne finder sig stillet overfor valget mellem frikirke og frimenighed eller som en tredie mulighed kirkestat, idet romerkirken, hvis statskirkerne ophæves, sikkert vil drage mange, der finder det lettere at leve på pavedømmets autoritet end at tage livet op på eget ansvar for gud.

Det er måske nok særlig forskellen på frikirke og frimenighed, kristne trænger til at klare sig, idet det for mange har stået som det samme, og der dog, som bogen viser, er stor forskel, idet frikirke meget let bliver et liv under verdslig myndighed med åndeligt skin, der kun er bedrag, mens statens myndighedsudøvelse træder frem i sin verdslige nøgenhed, så mennesker ikke så let fristes til at tage den for mere end, hvad den er. — Hvor der organiseres, så der blivér en rækkefølge af autoriteter, den ene højere end den anden, og den højeste får det afgørende ord at sige i åndelige spørgsmål, har man vendt sagen på hovedet, — den enkelte menighed må have den højeste myndighed i alt, der angår dens eget liv. Den kender bedst enhver forefaldende sag og bør have det hele ansvar for enhver afgørelse, og den har ikke ret til at skyde ansvaret fra sig over til andre og således gøre sig selv umyndig i strid med Matth. 23.

Og hvis man ikke bevarer det økonomiske selvstyre for den enkelte menighed, men overgiver det til frikirkens styrelse, har man givet denne et verdsligt magtmiddel i hånd, der kan medføre de største misbrug; og fristelsen hertil vil fremstille sig, hvor man har givet sig ind under selvlavede bekendelser, der står som åndelige love, hvorefter der skal styres, hvilket er ligeså uåndeligt og sætter ligeså meget bom for åndelig udvikling, som det at have paven som øverste autoritet. Vi kan blot tænke på, hvad der for en del år siden skete i den skotske frikirke, hvor flertallet af præster og menigheder kom i uoverensstemmelse med læren om forudbestemmelsen, som denne er udformet i den skotske frikirkes bekendelse. Mindretallet anlagde sag mod flertallet og fik sig ved retten tilkendt ejendomsret over alt godset, som fri-

kirken sad inde med, kirker, præstegårde, skoler o. s. v., en dom, der dog var så himmelråbende uretfærdig, at den ikke kom til at stå fast, men gav stød til en ændring af loven, hvorefter der var dømt.

Skulde der dannes frikirke her hjemme, vilde flertallet nok slæbe folkekirkens bekendelsesskrifter med sig som en papirspave, og de, der ikke vilde have den augsburgske bekendelse og Luthers lille katekismus, de vilde sikkert have troens ord som en sådan udvortes regel at dømme efter, idet de vilde sige, at guds ord skulde råde, og på den måde misbruge troens ord. Det er jo sandt, at efter det ord bør enhver afgørelse træffes i menigheden, men det ejes kun, når man har det ved tro som livet og lyset i hjertet, hvorudfra man træffer sin personlige afgørelse. Men hvor man blot bruger ordet som en udvortes lov og regel, er det slet ikke guds ordet, der råder, man har ikke dette men kun en formular, der er lige så forskellig fra guds ord, som død og mørke er fra liv og lys. — Derfor er det at glide over i det frikirkelige at glide over i det verdslige, og når man læser bogen vil man stadig finde sig opfordret til årvågenhed i den retning, når det vises hvorledes det frikirkelige sneg sig ind i menigheden så tidligt som det gjorde, uden at man var sig bevidst, hvor det bar hen, indtil det endte i pavedømmets og kirkestatens verdslighed, for det er på det område som på alle andre, at man stadig står i fare for at glide fra det åndelige ind i det verdslige.

Dette valg mellem frikirke og frimenighed ligger imidlertid ikke for lige i øjeblikket; derimod er der et valg, der kan gøres nu, valget fra stillingen i folkekirken til stillingen som frimenighed, og dette valg sigter bogen på at fremkalde først og fremmest for valgmenighedernes vedkommende. Jeg ser som Clausen-Bagge, at det er vejen, der skal gås, og valget, det bærer frem imod, og jeg glæder mig hver gang en valgmenighed vælger at gøre skridtet, og jeg mener også, at det er rigtigt, at hvad der gavner menighedens liv, gavner også folket, og hvad der gavner den enkeltes kristenliv, gavner menighedens. Men det forekommer mig, at der i slutningen af bogen, hvor vore hjemlige forhold behandles, kommer en utålmodighed frem, der giver sig udslag i mangel på frisind, det frisind, der vil at andre skal udvikle sig i frihed, leve under vækstens lov, ikke lade sig drive eller hidse frem af andre, ikke gå ud over sig selv, men bie, indtil han, der kender, når tiden er inde, kalder; det kan vi jo ikke afgøre for andre, og det er ubilligt at søge grunden til, at skridtet ud i frimenighed ikke gøres, i lunkenhed over for frihedens sag. Tiden kan jo være forskellig efter de indre og ydre kår, hvorunder man lever. Det gælder således når man møder de ubillige domme over frihedsbestræbelserne i brevvekslingen mellem Rørdam og Otto Møller, at grunden til den manglende forståelse lå i, at de vel aldrig selv havde mødt forhold i deres liv og arbejde, der havde været i strid med livets krav i deres eget hjærte, og jeg vilde ikke driste mig til at fælde den dom, der ligger i ordene: »Man slår sig døsig til ro og kritiserer skånselsløst dem, der vil noget.« Der er med andre ord noget agitatorisk i den sidste del af bogen, som jeg ikke synes hører hjemme på dette område, i det agitatoriske mangler nemlig den tone, der lød i et ord af Chalmers, der blev talt ved det store møde 1843, da man forlod statskirken: »Enhver være fast overbevist i sit eget sind.«

Clausen-Bagge betoner gentagne gange, at Grundtvig havde sin begrænsning, og det er en selvfølge, at det har ethvert menneske, men det forekommer mig ikke, at det, der anføres som vidnesbyrd derom, er slående, så det viser at han trængte til på det punkt at gå i skole hos Vinet og lære, at hvad der tjener menigheden, tjener også folket; for når Grundtvig skriver, at den kirkelige skilsmisse rimeligvis hos de fleste vil føre nag og borgerlig fjernhed med sig (disse store timelige ulykker), så mener han vist, at dette vil være gensidigt, og når menigheden ikke kan bære, hvad den møder af uvilje uden at gengælde det med lige mynt, vil det jo heller ikke gavne menigheden; kan vi ikke bære de knappenålsstik, der ligger i andre menneskers uforstående domme, og de der har været budt fra myndighedernes side ved deres forsøg på at »isolere os«, som en biskop engang sagde var målet, og sådanne småting som ikke at måtte kaste jord på på kirkegården, og ikke måtte ringe med klokkerne ved begravelse, hvad myndighederne har budt frimenig-

heder her i landet, ligesom det blev budt de sønderjydske frimenigheder, så er det for mig et vidnesbyrd om, at han ikke har været tilstrækkelig »overbevist i sit eget sind«. De betænkeligheder, som Grundtvig nævner er jo den slags ting, som det er naturligt at tage med i sine overvejelser af spørgsmålet, og som det er godt at have gjort sig, for at man ikke skal overraskes og forskrækkes om noget møder en, men de svinder jo alle bort, når herren kalder på den måde, at han lader os forstå, at nu kræver livet det. På den måde tror jeg at herrens kald må komme.

Clausen-Bagge udtaler et sted i bogen, at den bedste grund er, når der trædes ud i frimenighedsstillingen af kærlighed til friheden »for dens egen skyld«; jeg mener, at det er bedre at sige »for livets skyld«, som friheden skal tjene. Jeg er ved at tro, at vi ikke er uenige her, men jeg véd det ikke, for der kan gives en begejstring for friheden, en kærlighed til ideen, som jeg ikke betragter som nogen solid grund at stå på, når skridtet skal gøres; der kan være mennesker, der slutter sig til frimenigheden af denne grund, de kan se det urimelige i, at staten skal have noget at sige i de åndelige ting, oprøres og harmes derover, mens andre kan slutte sig til, fordi de der finder den bedste hjælp for deres liv uden nogen klarhed i spørgsmålet om frimenighed; jeg betragter de sidste som de solideste medlemmer. På den ovennævnte måde, »for livets skyld«, er vist alle frimenighedsdannelser skete, også den i Ringkøbing, hvis jeg har forståèt stillingen rigtig, det var vel fordi, at man forstod, at det bånd, der var knyttet mellem præst og menighed havde så stor en værdi, at det havde de ikke lov at bryde, og ikke fordi frihedskravet var blevet så stærkt, at man gjorde skridtet ud i frimenighedsstillingen. —

Der er et par historiske unøjagtigheder; det er urigtigt, at friheden for at melde sig ud af folkekirken, og retten til at nøjes med en erklæring fra frimenighedens præst om at vedkommende hører til frimenigheden ved indgåelse af borgerligt ægteskab, først er givet ved en ministeriel anordning af 1914. Ordningen har været således på Mors fra frimenighedens første dage og kun lidt senere her i frimenigheden. Myndighederne nødtes dertil, da de forbød sognepræsterne at vie folk, der hørte til frimenigheden, og da disse nægtede at erklære sig udtrådte af folkekirken, og den borgerlige øvrighed ikke mente at have ret til at foretage ægtevielse uden en sådan erklæring, måtte ministeriet påbyde den borgerlige øvrighed at nøjes med en erklæring om, at de hørte til frimenigheden, for der måtte jo være en måde, hvorpå man kunde blive gift. Det forekommer mig, at der er noget urigtigt i fremstillingen af Grundtvigs kamp med professor Clausen; det var ikke hensynet til de gudelige forsamlinger, der fremkaldte den. Grundtvigs forsvar for disse, hvori han truer præsterne med at ville gøre loven gældende mod dem, falder noget tidligere, og det var i anledning af de artikler, Grundtvig skrev i den sag, at Ingemann advarede ham; kampen mod professor Clausen fremkaldtes af hensynet til hans stilling som præstelærer. —

Når Clausen-Bagge skriver, at ikke få af de gudelige forsamlingers folk fulgte Grundtvig, er dette rigtigt, men hvad der tilføjes, at de fik let ved at tilegne sig syn for åndsfrihed, i alt fald inden for statskirken, var vist langtfra tilfældet. —

Dette er imidlertid mindre væsentlige ting, og jeg vil slutte med at anbefale bogen til alle, hvem spørgsmålet om kirkelig frihed ligger på sinde, de vil finde ikke lidt til oplysning og klaring af sagen, og de, der har kærlighed til åndelig frihed, vil få denne bekræftet og styrket, og hvor dette nås får bogen jo betydning for den sag, den handler om, selv om jeg ikke tør bruge så stærkt et udtryk om den betydning, jeg venter den vil få, som forfatteren, idet han udtaler som sin hensigt og sit håb, at den skal »frembringe historie«, og jeg tør med hensyn til selve frimenighedssagen endnu mindre sige de dristige ord, at »hvor dåben vurderes højt nok i frimenigheden, er man fuldt berettiget til at sige: »Vis os nu i gerning frimenighedsdannelsens store værdi««; jeg tror heller ikke, at det var sundt, om det blev det mål, man stillede sig. Hvor der er fremvokset noget, som har kunnet bære vidne om den herlighed, vi ejer som kristne, er det sikkert altid kommen frem, uden at man har haft til hensigt at vise noget; — derimod tror jeg at turde

sige, at hvor man lever i vor herres ord ved dåb og nadverbord, der vil man i frimenigheden finde, at der er så gode betingelser for livets vækst, at man ikke vil bytte stillingen bort for at søge ind enten i frikirke eller statskirke.

Klim, 29—4—19.

Søren Anker-Møller.

Sønderjylland.

Roligt og værdigt.

I dansk Folkevisetone af *Thomas Laub.*

1. Det ly - der som et E - ven - tyr, et Sagn fra gam - le Da - ge: en rø - vet Dat - ter, dybt be - grædt, er kom - men frelst til - ba - ge!

legato *crescendo* *dim.*

Foredrag og Styrkegrad skifter i de forskellige Vers.

2. Det sker, hvad som et Drømmesyn
har straalet for vor Tanke:
til Sommer vajer Dannebrog
igen paa Dybbøl Banke!

3. Hvad knap vi turde hviske om
i Krogen mellem Venner,
forkyndes nu paa Dansk og Tysk
som Løfteord af Frænder.

4. Velkommen hjem til Moders Hus,
vor Søster, Hjertenskære!
Saa bleg du blev i Kæmpens Favn,
i Striden for din Ære!

5. Men du vil ingen Sørgefest!
Mens Taaren Øjet brænder,
du skjuler stolt hvad ondt du led
i hine Bøddelhænder.

6. Du kommer klædt i hvidt og rødt
og smiler os i Møde.
Hil dig, vor Moders Øjesten,
i Nytids Morgenrøde!

Henrik Pontoppidan.

For firstemmigt Kor. *Th. L.*

Sopran: Du kom - mer klædt i hvidt og rødt og smi - ler os i Mø - de. Hil dig, vor Mo - ders Øj - e - sten, i Ny - tids Mor - gen - rø - - - de!

Alt: i Ny - tids Mor - gen - rø - de!

Tenor: Du kom - mer klædt i hvidt og rødt og smi - ler os i Mø - de. Hil dig, vor Mo - ders Øj - e - sten, i Ny - tids Mor - gen - rø - - - de!

Bas: i Ny - tids Mor gen - rø - de!

Teksten trykt første Gang i »Berlingske Tidende«.

Levringpræsten Frederik Bruun 70 Aar.

Den 8. Maj fyldte Præsten Fr. Bruun 70 Aar. Af en Artikel, som Forstander H. J. Vedde, Hadsten Højskole, har sendt os i den Anledning, hidsætter vi følgende, idet »Højskolebladet« føjer sin Lykønskning til med Tak for Fr. Bruuns mangeaarige trofaste og dygtige Arbejde som Boganmelder ved Bladet. —

Fra Præstehjemmet i Levring er levende Strømme rundet til mange Egne af den jydske Halvø, ikke mindst til den sønderjydske Menigheds- og Folkeager.

Præsten *Frederik Bülow Bruun* har ikke beskæmmet sin Morfader Bülows Navn. Saa lang Tid kongerigske Præster taaltes som Ordets Forkyndere, drog han paa sine aarlige Rejser atter og atter mod Syd. Disse Besøg i Landet, hvor han var født og opvokset, har sikkert for ham selv været som Bad i Livets Flod. Og hans folkelige Samfølelse fik Vækst dernede,

saa den voksede til at omfatte de Danske i det fjerne Vest. Det var ham en inderlig Glæde at følge den Indbydelse, han fik til at komme til Amerika. Bruun var en Haabets Mand, og han bar i sin Sjæl »Længselen dyb som det store Hav«. Saadan kender vi ham, som kom til at eje hans trofaste Venskab.

Bedst var han dog i »eget Bo«, i det gode Præstehjem, som han byggede med sin aandsbaarne fine Ægtefælle, Sofie, f. Juul. Disse to Mennesker skulde ses sammen der, da først lærte man at forstaa og værdsætte det bedste hos dem begge.

I »Højskolebladet« har tidligere været omtalt, hvad de to Præstehjem, Lunds i Vium og Bruuns i Levring, gensidig betød for hverandre og for Egnen, som før disse to gode grundtvigske Mænds Komme dertil laa ret øde hen. Dog skal det nævnes, at der enkelte Steder paa Viborg-Silkeborg-Egnen var Mærker af Peder Larsen Skræppenborgs Vogn, som stundom færdedes ad disse Veje paa sine Farter fra Dons til Salling. — Men nu kom Ungdommen ind ad Levringpræstegaardens aabne Døre. Og det gav et Liv og en Friskhed, som spores den Dag i Dag Paa en Højtidsdag, som en 70 Aars Fødselsdag er, gaar manges varme Tak for lyse Ungdomsdage til de to gode Præstefolk, som gav saa glade af Hjertets Skatte. For Brydninger i Præstegerningen slap vel ingen, som tog den selvstændigt og alvorligt op. Bruuns levende og og personlige Forkyndelse var mange ellers oprigtige Kristne for fri. Hans folkelige Interesser forstod de mindst. Men selv da Biskop Clausen blev tilkaldt, »fordi Præsten læste noget, som ikke stod i Salmebogen« (det var da de indførte nye Prædikentekster), kom de tilkort. Denne Nidkærhed svandt dog med Tiden. Og denne Modvind i Ansigtet, der dog var Tegn paa Liv, var slet ikke saa uvelkommen for Præstens Natur. — Men blev Luften for lummer, Smaaligheden for trykkende, saa var det en Forfriskelse at tage til Viborg og som Amtsskytteforeningsformand eller som Medlem af Overbestyrelsen at holde en djærv folkeligvækkende Tale til de unge, eller slaa et Slag for Fremme af Kvindegymnastikken, der da for mange var en lige saa »anstødelig« Tanke som kvindelige Præster i vore Dage. — Frihed og ægte Fremskridt har haft en djærv og dygtig Talsmand i Fr. Bruun.

En særlig Glæde var det ham ogsaa at være med til at bære en Højskole frem i Levring. Bruun havde udmærkede Evner i den Gerning.

I 1911 ledede B. det store jydske Skytte- og Gymnastikstævne i Viborg. Samme Aar foretog han sit sidste store Udfærdstogt, en Amerikarejse paa flere Maaneder. Han havde sin Hustru med. Det blev en rig Oplevelse baade for dem de besøgte der og for dem selv.

Men efter Hjemkomsten, da han havde holdt sine Juleprædikener, ramtes Bruun haardt af et apoplektisk Tilfælde, som en lang Tid gjorde denne virksomme Herrens Tjener næsten stum og lam og gjorde det umuligt for ham at være Præst. En haard Prøvelse, som han og hans Hustru bar med beundringsværdigt Taalmod.

Sin Førlighed og Talens Brug har han delvis faaet tilbage; men de »gamle Tider« er forbi. Dog er ogsaa han glad og forstaar vist bedre end de fleste Danske at takke for de store, nye Tider, vort Fædreland nu oplever. Saa lod Herren ham dog opleve denne rige Lykke, hans store Haabs Opfyldelse.

Gud signe disse to gode Præstefolks Livsaften!

H. J. Vedde.

To Jubilæumsskrifter.

Bornholms Højskoles Elevforening har udsendt et Jubilæumsskrift i Anledning af, at det er 25 Aar siden Højskolen i Ekkodalen blev bygget. Aarsskriftet bringer bl. a. Bidrag fra de tre Mænd, der har været Forstandere ved Skolen, N. P. Jensen, Krebs Lange og den nuværende Forstander, Andr. Hansen, og Pastor K. Jespersen.

Elbæk Højskoles Elevforening har ligeledes udsendt et Jubilæumsskrift, med Bidrag af Joh. Elbek, Kristjan Jensen, J. Bjerre og Hustru (Rødding), Jakob Lykke Elise og Carl Berthelsen og Marie og Kr. Kolding.

TIDENS STRØM

POLENS GRÆNSER.

Før polakkerne kunde begynde kampen om rigsgrænserne, gjaldt det om at iværksætte et pålideligt samarbejde med ententen. Så snart Centralmagternes sammenbrud begyndte at blive en kendsgerning, mistede det af tyskerne indsatte regentskabsråd efterhånden sin autoritet, statsrådet opløstes, og ministeriet afløstes af en nationalistisk højreregering. Denne fik sat igennem, at prins Max af Baden løslod *Pilsudzki* og andre fængslede polske patrioter. Efter tsardømmets fald i Rusland 1917 havde Pilsudzki ikke længere villet gå Tysklands ærinde, og hans legionærer havde ikke villet aflægge ed til tyskerne; tyskerne betragtede derfor nærværelsen af hans person i Polen som en altfor farlig trusel for deres interesser.

Den 10. novbr. holdt Pilsudzki sit indtog i Varszava, hilst som præsident for den polske republik. Som sådan anerkendtes han såvel af regentskabsrådet (hvis rolle dermed var udspillet) som af den i forvejen af hans egne tilhængere oprettede demokratisk-socialistiske nationalregering i Ljublin. Hermed bortfaldt delingen af Polen i et østrigsk og et prøjsisk occupationsdistrikt. Pilsudzki begyndte sin regering med at afvæbne de tyske besættelsestropper. Polske troppeafdelinger organiseredes og udsendtes dels til Wilna som forpost mod bolsjevismen, der for Pilsudzki stod som den største fare, dels mod Lemberg, som ukrainerne havde bemægtiget sig den 1. novbr. Strejkebevægelsen bragtes til ophør, og der fastsattes valg til en grundlovgivende rigsdag til 26. jan. 1918, også for de polske dele af Prøjsen. Omtrent samtidig anerkendte paven den polske stat.

Men polakkerne havde udenfor landets grænser en anden regering, nemlig nationalkomiteen i Paris, som ledes af *Dmowskij* og den berømte pianist *Paderevskij*, der i Amerika havde opnået store resultater for den polske sag. Denne komité hævdede at have polakkerne i Posen og Galizien bag sig. Til denne måtte forholdet derfor også bringes i orden; det var ikke uden vanskelighed, men det lykkedes omsider i december, vel nok fremhjulpet af ententen. Og Paderevskij vendte hjem igennem prøjsisk Polen, hvor han modtoges i triumf. Han blev førsteminister i et samlingsministerium, der omfattede praktisk talt alle betydende polske partier, men dog med nationaldemokratisk (moderat højre) præg (jan. 1918). Dmowskij vedblev at repræsentere Polen paa fredskonferencen. Hans noget umådeholdne fordringer (områder med ca. 35 millioner mennesker, hvoraf kun ca. 20 millioner polakker) fremkaldte ikke sjældent advarsler fra engelsk side. Frankrig støttede derimod ivrigt de polske krav. Det gjaldt jo om at skabe et solidt værn mod bolsjevismen og en kraftig modvægt mod Tyskland; en forbundsfælle, som kunde opveje det hensmuldrede Rusland, betragtedes som en livsinteresse for Frankrig. Polen kunde derfor i det hele gøre regning på stor imødekommenhed fra ententen.

Grænsespørgsmålet mod syd til den czechoslovakiske stat var ikke vanskeligt. Det måtte blive den gamle ungarske grænse, hvortil befolkningen var polsk; allerede 1. november 1918 havde både Krakov og Teschen (den østlige del af østrigsk Schlesien) erklæret tilslutning til Polen, og de østrigske myndigheder gjorde ingen vanskeligheder. Anderledes forholdt det sig mod sydøst. Østgalizien er ukrainisk og ønskede absolut ikke Tilslutning til Polen, men de store jordejere er polske; og byen Lemberg med polsk universitet et polsk kulturcentrum. Ukrainerne indtog den i begyndelsen af november, men Pilsudzkis tropper kom senere i besiddelse af den, og endnu er kampen om denne vigtige by stående. Lykkes det polakkerne at holde den, kan det jo være, at fredskonferencen bøjer sig for en fuldbyrdet kendsgerning og lader dem beholde den.

Og måske det samme vil blive tilfældet med det nord derfor liggende *Cholmerland*, som centralmagterne tildelte Ukraine, hvilket vakte stor harme blandt polakkerne. Det har altid tilhørt Polen, men befolkningen er ukrainsk og græsk-katolsk, om end af de »unerede« ɔ: dem, der har anerkendt paven som øverste religiøse autoritet, gudstjenesten er

græsk-katolsk. Kan Polen fastholde Cholm, vil bugfloden blive grænsen mod Ukraine til op imod Brest-Litovsk.

Hermed er vi på grænsen af Hviderusland, hvis befolkning er en græsk-katolsk, russisk stamme med polsk overklasse. Dette land ønsker polakkerne for at få grænse sammen med Rusland af hensyn til den betydningsfulde økonomiske forbindelse, ikke mindst for den polske industri, og for lettere at kunne få et marked der i fremtiden for polske industrivarer. Sandsynligvis vil vel også deres ønsker i dette punkt i hovedsagen blive opfyldte. I så fald vil der mod nordøst opstå et interessant spørgsmål. Her ligger det litaviske guvernement *Suvalki*, som også af tyskerne blev skilt fra Polen og derefter forenet med Litaven, hvad polakkerne ikke synes at have rejst indvendinger imod. Skal nu den litaviske stat, som i febr. 1918 af tarybaen (landsrådet) erklæredes for uafhængig, men som har haft vanskelighed ved at klare sig overfor bolsjevikerne, søge tilslutning til Polen som i middelalderen, eller vil den komme til at stå alene, vil dens nyskabte intelligens være i stand til at bære en stat? En tilslutning til Rusland vil efter bolsjevismens optræden være udelukket. Af historisk-romantiske grunde ønsker polakkerne ivrigt en forening. Der er fælles historiske minder som kampen mod de tyske riddere, dér er flere af Polens største mænd født, som Kosciuszco, Mickiewicz (og iøvrigt også Pilsudzki). Litaverne er endelig katoliker som polakkerne. Men vil dette lidet kultiverede bondefolk kunne glemme den gamle modvilje mod de polske jorddrotter og kunne bringes til at stole på de politiske garantier, som åbenbart må kræves og gives af polakkerne? Også dette punkt er tvivlsomt; og i hvert fald vil en sådan forening ikke løse spørgsmålet om Polens adgang til havet.

Mod nord ligger *Østprøjsen*, det har en samlet tysk befolkning på $1^1/_2$ million mennesker, og det kan derfor ikke indlemmes i Polen. Muligvis dets sydligste distrikter, hvor der bor en polsk protestantisk stamme masurerne (c. $^1/_2$ mill. mennesker), vil foretrække tilslutning til Polen, men det synes at skulle gøres til genstand for en folkeafstemning.

Et langt pinligere spørgsmål er fastsættelsen af Polens vestgrænse. Her bor der i de gamle polske provinser Posen og Vestprøjsen samt i Øvreschlesien indtil nord for byen Oppeln en polsk befolkning på ca. 3—4 millioner, dog således at de vestlige distrikter af Posen og af Vestprøjsen samt byen

Danzig med tilliggende egne ned langs Veichsel er overvejende tyske.

Polakkerne har her måttet føre en hård nationalitetskamp lige siden 40-erne. Men det lykkedes dem at skabe en oplyst mellemklasse, og takket være den kunde de afparere det stød, Bismarck rettede imod dem ved at gøre skolen tysk. De af tyskerne uddelte revselser i anledning af den polske skolestrejke tjente kun til at stille den prøjsiske administration i et latterligt lys. Heller ikke det tyske angreb på den polske jordbesiddelse lykkedes. Som modtræk mod de store expropriationsbevillinger (i 1903 f. eks. 280 mill. mark.) oprettedes der ejendomsbanker, og det indskærpedes af de katolske præster som patriotisk pligt at lægge penge op. Tyskerne opnåede kun at drive ejendomspriserne stærkt i vejret, således at polakkerne fik kapital til at nedsætte sig i byerne. »Før 90 erne, hed det, hørtes næppe et polsk ord i byerne, nu er indtil halvdelen af skiltene polske.« Landets tiltagende industrialisering skabte dernæst en arbejderklasse, som både af nationale, religiøse og sociale grunde måtte hade tyskerne. Den stigende velstand og oplysning havde endelig sat polakkerne istand til at grundlægge en talrig presse, der aldrig undlod at indskærpe sine holdere: lær jeres børn polsk. »Sålænge vi er bedre, rigere og mere oplyste end tyskerne, vil vi forblive herrer i Polen«, hed det. Overhovedet synes tyskerne ved at påtvinge polakkerne deres tyske sprog og dannelse at have trykket dem et våben i hænderne mod sig selv. Thi det synes

næsten at være en lov, som bekræfter sig overalt, i Flandern og Bøhmen som i Polen og Sønderjylland, en lov, som det måske heller ikke kan synes ubelejligt at minde om nu her i landet, at det folkeelement, som opdrages tvesproget, bliver det overlegne. Tvangen gør nationalbevidstheden levende, så at den befrugter deres åndsevner, og deres dobbelte sprogfærdighed sætter dem i stand til at klare sig såvel overfor sprogfæller som overfor det fremmede herskerfolk. Hele dette område med undtagelse af nogle vestlige distrikter af Posen og Vestprøjsen vil utvivlsomt blive forenet med Polen, dette vil bl. a. tilføre Polen det vigtige Kattowisz distrikt med rige kulminer. Og her igennem skal Polen ad Veichseldalen have sin forbindelse med havet over sin naturlige havneplads Danzig. Intet kunde rent geografisk synes mere ligetil. Ulykkeligvis gør tilstedeværelsen af det tyske Østprøjsen denne by til fredskonferencens måske allervanskeligste problem. Kan man tildele Polen denne næsten rent tyske by på c. 150,000 indb? Kan man skille Østprøjsen fra den øvrige del af riget? Har historien ikke allerede vist, at dette er umuligt, og vil ikke indlemmelsen af disse mange samletboende tyskere i Polen skabe et fremtidigt nationalspørgsmål der? Det synes englænderne og amerikanerne at mene, mens franskmændene og polakkerne gør gældende: Danzig har jo i århundreder tilhørt Polen; havde tyskerne ikke hindret dens frie udvikling, vilde den ikke have været den udelukkende tyske by, den er. Forbindelsen mellem Østprøjsen og Pommern kan jo foregå ad en særlig dertil indrettet bane; iøvrigt foregår den i forvejen mest tilsøs. Og man kan ikke lade et så stort rige som Polen være uden adgang til havet. Argumenterne synes at opveje hinanden. Men en løsning må jo findes. Udtalelser af lord Curzon i det engelske parlament fornylig kunde synes at tyde på, at denne i hovedsagen vil blive til gunst for Polen; måske i form af en fristad med jernbanelinje til Thorn, medens Polakkerne til gengæld opgiver den direkte Danzig-Varszavalinje.

Med disse grænser vil Polen under et fast styre, når krigens frygtelige sår er lægte, blive en af Mellemeuropas vigtigste stater.

S. M. Lønneth.

De skiftende synsmåder i England.

Der var tegn nok, der tydede på, at den overvældende tilslutning, den engelske regering fik ved valget i december, ikke var synderligt fast underbygget. Tegnene har nu vist sig at slå til, og omslaget er kommen hurtigere og voldsommere end man kunde tænke sig. Ved de suppleringsvalg, som har fundet sted nu i foråret, er ikke blot regeringens flertal gået tilbage, men den liberale modkandidat er bleven valgt sted efter sted, sidst i Aberdeen, hvor oppositionen endda havde tilladt sig den flothed at dele stemmerne, idet en arbejderrepræsentant også samlede et stort antal stemmer.

Årsagerne til dette skifte i stemningen er ikke svære at se. En af dem er fortsættelsen af den tvungne værnepligt. Lloyd George havde lovet dens ophævelse. Når dens bevarelse foreløbig ikke desto mindre er bleven til lov, kan det muligvis være meget vel begrundet, men det forhindrer ikke, at folk føler sig stærkt skuffede.

En anden årsag er de økonomiske udsigter. Lloyd George havde henvist til, at Tysklands skadeserstatning vilde hjælpe noget. De fleste er nu klare over, at selv om Tysklands regning bliver rigelig stor, vil England dog kun få en mindstepart deraf. England må selv ordne sine forhold; det gælder m. a. o. om en målbevidst og dristig finanspolitik. Men en sådan har man kun hørt få antydninger af fra regeringens side, og finanslovens forelæggelse sidst i april forøgede ikke forventningerne om, at der vil blive gjort noget. Dens hovedtanke var at udskyde »den slemme regnskabsdag« et årstid endnu. Skønt den forøger visse skattesatser (arveskat og spiritusafgift), formindsker den andre (krigsindtægtsskåtten), og for resten hjælper den sig med lån (til beløb af 4000 mill. kr. el. mere!). Kritikken heraf er udbredt. Finansloven foreslår forøvrigt fortrinstold for kolonierne, sikkert nok til glæde for en stor del toldbeskyttere; man har dog kun turdet foreslå den som en nedsættelse af visse bestående toldsatser, for så vidt angår varer fra kolonierne; forslaget medfører altså nedgang og ikke opgang i toldindtægterne. Men finansministeren udtalte håbet om at kunne komme længere frem ad fortrinstoldens vej. Disse planer vil dog også møde stærk modstand.

Kritik fra mange sider har også rejst sig over for

Regeringens *jorderhvervelsespolitik*. Regeringen har på papiret store forslag i så henseende: erhvervelse af byggejord i byerne til hjælp mod bolignøden, af landbrugsjord, særlig til oprettelse af hjem for de hjemvendende soldater, og endelig af jord, der egner sig til Skovbrug. Den skal erhverves ved køb, og som det fremgår af det fremsatte forslag om jord til landbrugere til den pris »en villig køber og en villig sælger« kan blive enige om. At dette ikke vil sige nogen lille salgspris, når staten er den villige køber, er man fra mange sider klar over; og i det hele har der rejst sig en overraskende kraftig opposition mod, at jordejerne i det hele ved salg til staten skulde have lov til at gøre sig fordele af den prisstigning, der har fundet sted under krigen. Den forhenværende minister *Masterman* protesterede derimod for måneder siden i en skarp artikel, hvori han krævede, at regeringen i intet tilfælde ved erhvervelse af jord skulde behøve at give mere end hvad værdien var anslået til ved den almindelige jordvurdering før krigen. Han skriver bl. a.:

»Selv konservative aviser hævder, at alt det ekstra udbytte, udbytterne har skaffet sig under og som følge af krigen, bør komme staten til gode. Men regeringens forslag om erhvervelse af jord gør automatisk alle jordejere, som sælger jord, til udbyttere. Og de vil være det med mindre undskyldning end forretningsfolk; *de* har dog slidt og slæbt for at skaffe sig deres ekstra fortjeneste. Men meget af den jord, der nu skal købes til opskruede priser for nationens velfærds skyld har ejerne ikke anvendt en eneste penny på at forbedre siden krigens begyndelse.«

Den sidste liberale valgsejr (i Aberdeen) blev for en del udkæmpet på spørgsmålet om regeringens forslag til erhvervelse af jord, og den nyvalgte rigsdagsmand har udtalt håbet om, at regeringen vilde tage hans valg som et udtryk for at folket ikke vilde finde sig i, at privatpersoner skaffede sig ekstra fortjeneste ved afhændelse af jord på bekostning af samfundet, og ganske særlig ikke på bekostning af soldaterne.«

Forskydningen i stemningen er dog ikke blot et flyt fra konservativ til liberal, men også fra liberal til arbejdervenlig side. Store dele af Asquiths fløj har alligevel bevæget sig et stykke i konservativ retning under krigen, og samtidig øver det uafhængige arbejderparti med sit nye og ret almene program en ikke ringe tiltrækning på de mere nidkære liberale. Dette har allerede givet sig flere udslag, og for nylig det hidtil mest karakteristiske, oberst *Josiah Wedgwoods* demonstrative overgang til arbejderpartiet.

Wedgwood hører til de liberale, som med iver har støttet krigen. Han meldte sig frivillig, tjente sig op til oberst, har derved forøget sin folkeyndest og nød da også den sjældne ære ved sidste valg at gå igennem som uafhængig liberal uden modkandidat.

Men for ikke længe siden overværede han en tale af Asquith, en programtale, og den virkede så nedslående på ham, at hans beslutning om at forandre parti derved modnedes. I en skrivelse, som er bleven offentliggjort, begrundede han sin udmeldelse med, at Asquiths tale intet indeholdt »til støtte for præsident Wilsons liberalisme overfor fransk reaktion«, ikke protesterede mod den fortsatte »udsultning af kvinder og børn i Øst- og Centralevropa«, ikke nævnte noget om, hvad der skulde gøres for at bekæmpe arbejdsløsheden og de finansielle vanskeligheder: »Ikke ét ord om beskatning af grundværdierne eller om en afgift af kapitalen«. Han tilføjer, at han har mange venner, der ser hen til, hvordan han stiller sig, fordi de har tillid til ham og deler hans synspunkter. »De bliver i det liberale parti, så længe jeg bliver der, men jeg ved nu, at det liberale parti ikke deler vore synsmåder, de bruger kun os og dem til at fange stemmer ved valgene.« —

Den stærke svingning i det britiske rige skyldes vel også nok en følelse af, at hvis der ikke føres en målbevidst politik, kan man heller ikke i dette land være sikker på, at »postelinet ikke går i stykker«. Imidlertid er der nu med fredsforslaget kommen et nyt moment frem, der også til en tid vil øve sin indflydelse. Det vil give anledning til mange drøftelser; måske vil det foreløbig bl. a. ved den modstand det fra visse sider vil møde, atter bringe andre over i retning af regeringen.

A. V.

Bidrag til »Tidens Strøm« sendes til cand. theol. *Anders Vedel*, Allégade 22, København F.

Danske Kvinders Retsstilling.

I.

1877 skildrede *C. Hostrup* Tiden før og efter Grundloven af 5. Juni 1849 i disse Ord:

»Liv, der gik forlængst i Staa,
det mylred nu op af Bunden!«

Ikke mindst med Hensyn til danske Kvinders Retsstilling betød denne Lov, at en lang Vintertid blev afløst af Vaar. Et Par Love viser, hvor kold og gold Tiden før 1849 havde været for den Lovgivning, der gjaldt Kvinder. Valdemar Sejrs »Jydske Lov« har følgende Isblomst: »Mand maa revse sin Hustru med Kæp«, og den holdt sig, til Kristian den 5.s »Danske Lov« traadte i Kraft. Men ogsaa fra den slog Vinterkulden Kvinderne i Møde; den lod dem f. Eks. alle, med Undtagelse af Enker, være umyndige i formueretslig Henseende hele deres Liv igennem, derimod dog ikke i personlig Henseende.

Men med 1849 kom der Grøde i Jorden. Den 29. Dec. 1857 blev der ved Lov sikret danske Kvinder tre store Goder. De fik lige Arveret med Mænd, medens de efter Kr. d. 5.s Danske Lov kun arvede halvt. Ugift Kvinde bliver myndig i Lighed med Mænd. Og Enker, forladte, fraskilte og fraseparerede Hustruer samt ugifte Kvinder over 25 Aar kan løse Næringsbevis.

H. C. Andersen skriver i Romanen »O. T.«: »Lyksalige Øjeblik, som ingen Kvinde, hun være nok saa god, nok saa smuk og aandrig, kan opleve — at blive Student«. Men Lov af 25. Jan. 1875 gav hende Ret til at studere ved Københavns Universitet, men ikke til at faa Embede. En kvindelig Mediciner kunde nu nok praktisere. Derimod blev det 1887 ved Dom nægtet exam. jur. Nanna Berg at møde som Fuldmægtig i Retten for Overretssagfører Svend Høgsbro, paa hvis Kontor hun havde faaet Plads. Men Lov af 6. April 1906 siger, at Kvinder for Fremtiden skal have samme Adgang som Mænd til at faa Beskikkelse som Sagførere og Bemyndigelse som Fuldmægtige hos Sagførere. Og 27. Maj 1908 stilledes de lige med Mænd i Henseende til at blive Fuldmægtige for Retsbetjente, dog fik de ikke Adgang til at beklæde Dommersædet.

Fra 27. Maj 1880 stammer en Lov, der tit er bleven kaldt »Fr. Bajers Kvindelov«, og som har stor økonomisk Betydning. Den siger: »Hvad gift Kvinde erhverver ved selvstændig Virksomhed, som ikke grundes eller vedligeholdes væsentlig ved Mandens eller Fællesboets Midler, og hvad bevislig er anskaffet for saadant Erhverv, har hun alene Raadighed over uden Mandens eller anden Værges Samtykke.« Før denne Lov udkom, tog en drikfældig Mand den Trækvogn, som hans Kone havde købt for bedre at kunne drive sin Handel med Sild og røgede Varer, og solgte den for 10 Kr., skønt hun havde givet 48 Kr. for den. Han havde ingen skreven Lov imod sig.

Bajers Kvindelov gjaldt jo kun *Hustruens Selverhverv*. Langt videre gaar Loven af 7. April 1899 om Formueforholdet mellem Ægtefæller. Gift Kvinde faar her en Myndighed, som hun helt savnede før. Nu kan Manden ikke uden hendes Samtykke afhænde, pantsætte eller for usædvanlig lang Tid overdrage Brugsrettighed over fast Ejendom, om hvilke Adkomstdokumenterne oplyser, at den er indført i Fællesboet af hende, eller afhænde f. Eks. Aktier og Sparekassebøger, som er indførte i Fællesboet lydende paa hendes Navn. Heller ikke maa han i noget Aar uden Hustruens Samtykke ved Gavebrev forbinde Fællesboet for mere eller af samme bortgive mere end 5 pCt. af, hvad Fællesboet udgjorde ved Udgangen af det sidste Aar. Det er altid noget, gifte Kvinder her har vundet, men som vi siden skal se, er de og Mændene langt fra at være ligestillede med Hensyn til Myndighed i det økonomiske.

En anden Myndighedsudvidelse fik Kvinder ved Lov af 27. Maj 1908 om nogle Forandringer i Kvinders Retsstilling. Tidligere kunde kun Mænd være Værger. Nu er en Enke født Værge for sit Ægtebarn; hun skal ikke have nogen særlig Beskikkelse til dette Hverv af en eller anden Myndighed. Hendes Moderværdighed alene giver hende Hvervet. For øvrigt kan Kvinder beskikkes til Værger efter de samme Regler som Mænd.

Med Hensyn til Kvinders Adgang til Erhverv, der kræver særlig Faguddannelse, kan der til det allerede nævnte føjes: De kan tage Eksa-

men ved polyteknisk Læreanstalt. De har Ret til at deltage i det theologiske Studium ved Universitetet og dér afslutte deres Studier med en Religionsprøve, men de kan ikke faa Præsteembede. De kan blive Tandlæger og Jordemødre. De kan faa Ansættelse ved Statens højere Almenskoler og blive Lærerinder ved Folkeskolevæsenet og har Lov til at oprette private lærde Skoler og Forberedelses- og Realskoler. Ved Veterinær- og Landbohøjskolen kan de indstille sig til de dér foreskrevne Prøver for Land-, Have- og Skovbrugselever, Landinspektørelever og Dyrlæger, ligesom de ogsaa har Ret til at tage farmaceutisk Eksamen. Siden 1909 kan ugifte Kvinder komme i Besiddelse af Jord i Henhold til Lovene om Oprettelse af Husmandsbrug.

Da det vistnok er almindelig kendt, skal det kun meget kort nævnes, hvilke Rettigheder Kvinder nu til Dags har i kirkelig, kommunal og politisk Henseende.

Til Menighedsraadene har de samme Valgret og Valgbarhed som Mænd, og det bør i denne Sammenhæng nævnes, at i »det kirkelige Udvalg«, der blev nedsat ved Lov af 15. Maj 1903, havde ogsaa en Kvinde, Præstefruen Thyra Jensen, Sæde.

Efter Loven om Tilsyn med Plejebørn kan dette Tilsyn ogsaa blive tildelt Kvinder. Og i Følge Fattigloven kan Fattigbestyrelsen til Hjælp ved Tilsynet med de trængende udnævne nogle dertil skikkede Mænd og *Kvinder*. Til Medlemmer af Værgeraadene skal der vælges én af Kommunernes Lærere eller *Lærerinder* og to i Kommunen bosatte Mænd eller *Kvinder*. — Ved Valgene af Hjælpekassers Styrelse er Kvinder baade valgberettigede og valgbare. — Ved Loven om kommunale Valg af 20. April 1908 fik Kvinder samme kommunale Valgret og Valgbarhed som Mænd saavel i By som paa Land og kan blive Medlemmer af alle de Udvalg o. l., som de kommunale Raad kan sætte sine Medlemmer ind i. Som Byraads- eller Sogneraadsmedlemmer kan Kvinder altsaa faa Sæde i Skolekommissionen, uden den Begrænsning (Enker), som findes i Skoleloven af 29. Marts 1904. Efter §§erne 23 og 24 i den kommunale Valglov har Kvinder, der er Ejendomsbesiddere i Amtsraadskredsen, Ret til at deltage i Amtsraadsvalget under samme Betingelser som Mænd, og de kan ligeledes vælges ind i Amtsraadene.

Den 23. Oktober 1912 forelagde *Kl. Berntsen* i Folketinget et Grundlovsforslag, der stillede Mænd og Kvinder lige med Hensyn til politisk Valgret og Valgbarhed, og under Ministeriet *Zahle* blev dette Gode for danske Kvinder lovfæstet den 5. Juni 1915.

Den her givne Oversigt gør ikke Krav paa at være udtømmende; men den kan i hvert Fald vise Digterens Ret til at synge om Tiden efter 1848:

»Liv, der gik forlængst i Staa,
det myldred' nu op af Bunden.«

J. P. Kristensen-Randers.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Fredsbetingelserne og Sønderjylland.

Til Overraskelse viste det sig, at det Forslag om Afstemning i Sønderjylland, som den dansk-sønderjydske Delegation var blevet enig med de allierede om, ikke helt var blevet fulgt ved Udformningen af Fredsbetingelserne. Delegationens Forslag havde to Afstemnings-»Zoner«: den nordslesvigske og den mellemslesvigske. Men Fredsbetingelserne, som de nu foreligger, har en tredje »Zone«: en sydslesvigsk, mod Syd begrænset af en Linie fra Slien til Husum, i adskillige Efterretninger hed der det: fra Slien til Frederiksstad.

At de, der har virket for at gøre det muligt, at Grænsen kunde komme til at gaa ikke ved Flensborg Fjord, nord eller syd for Flensborg, men ved Dannevirke eller Ejderen, her har vundet en Sejr, er klart. Hvor meget denne Sejr faar at betyde, er derimod usikkert.

Der er en Mulighed for, at Frygten for hvad den kommende Tid skal bringe Tyskland, vil være saa stærk, at et Flertal i Sydslesvig drevet af denne Frygt vil stemme for at komme til Danmark. I saa Fald faar Danmark en Opgave saa tung og vanskelig og farlig, at vi næppe har Grund til at hilse den Dag med Glæde, da Rigets Grænse flyttes til Dannevirke. Den Lykke som det synes at være, at det ældgamle danske Land atter vilde blive forenet med Moderlandet, overskygges af Bevidstheden om, at Folket dernede føler sig som tysk. Og selv om der kan være Haab om, at den i Grunden jydske Stamme i Angel og det sydlige Midtslesvig med Tiden skal blive sig Danskhed bevidst, saa er der dog ingen, der véd, hvor stærk den tyske Blanding er i den sydslesvigske Befolkning, hvor længe og hvor kraftigt den vil gøre sig gældende.

Størst Sandsynlighed er der for, at der nu i Sydslesvig vil rejse sig en stærk tysk Bevægelse, saa Folke-

ved Afstemningen med overvældende Flertal vil slutte sig til Tyskland. Og der er en ikke ringe Sandsynlighed for, at en saadan tysk Bevægelse vil øve Indflydelse ogsaa i »anden Zone«, Flensborg og Mellemslesvig, saa Udfaldet ved Afstemningen dér nu vil blive bedre for Tyskerne end hvis der kun havde været to Afstemningsomraader.

H. P. Hanssens Blad »Hejmdal« betegner Indførelsen af den »tredje Zone« som et Forsøg paa at forkludre det sønderjydske Spørgsmaals Løsning. Bladet minder om, at Danmark i Tiden før 1864 gentagne Gange kunde have opnaaet en endelig Løsning af Spørgsmaalet, hvis man da havde villet nøjes med en Grænse ved »Dannevirke«; men da krævede man, at Riget skulde naa til den »historiske Grænse ved Ejderen«. Saa sent som paa Londonerkonferencen 1864 kunde man have opnaaet Flensborglinien; men nu krævede man Dannevirkelinien. Da Spørgsmaalet nu ved Slutningen af Verdenskrigen toges op til Revision, udtalte baade det danske Folk — gennem Rigsdagen — og den nordslesvigske Befolkning sig enigt for en Løsning paa Selvbestemmelsesrettens Grund. Men det varede »ikke længe, før Ejdermændenes aandelige Arvtagere, om hvem det med fuld Føje har kunnet siges, at de intet har lært og intet har glemt, begyndte at røre paa sig. De fremtraadte i forskellig Forklædning. Kun de færreste sagde rent ud, at det, de vilde, var en Tvangsgrænse, de fleste talte i de smukkeste Vendinger om Selvbestemmelsesretten, men gav den rigtignok saa mange Fortolkninger og Udlægninger, at der, hvis det var gaaet efter deres Hoved, ikke vilde være blevet andet tilbage af den end Navnet.«

. . . . »Vi holder det rigtignok for aldeles udelukket, at der, selv om Forholdene skulde blive nok saa fortvivlede i Tyskland skulde vise sig et Flertal for Danmark i tredje Zone. Men vi beklager ikke desmindre, at selve Muligheden skal foreligge, og at der i det danske Folk paa det nuværende Tidspunkt skal vækkes Splid og Uenighed om en saa daarlig Sag.« —

»Flensborg Avis« glæder sig over, at Sydslesvig faar Lejlighed til at stemme, og vender sig skarpt imod dem, der har udtalt Beklagelse over det. . . . »vi er altsaa nu naaede saa vidt, at det skal være en Ulykke for vort Fædreland at faa tilbage, hvad der fra Hedenold har været dansk og beboet af vor egen Folkestamme, efter at Befolkningen har udtalt et Ønske herom. Dette er et Sortseeri, der saa lidt bunder i Virkeligheden, saa det maa kaldes sygeligt. Det er først og fremmest en Uretfærdighed med vor snævrere Hjemstavn og mod det danske Folk, som ikke alene bestaar af det nuværende Slægtled, men af tredive før det og af dem, der kommer efter os, og som er groet paa vor Jord, lige fra det i henfarne Dage fæstede Bo fra Skagens Klit til de Egne, hvor Dronning Thyra rejste sin Grænsevold«.

I Ugens Løb.

For nogen Tid siden opslog Tyskerne rundt om paa Banegaardene Plakater med Spørgsmaalet: »Er Nordslesvig dansk?« Hvis de havde givet Tid til den 4. Maj, vilde de have faaet saa klar Besked, som tænkes kunde.

Nu da Valgtrykkets Tid er forbi, og der er lige Ret for alle, kommer Danskerne til at raade i alle Kredsdage. Sønderborg Amt slaar unægtelig Rekorden. Alene paa Als afgaves der 6185 danske mod 315 tyske, og i Sundeved 3417 danske mod 353 tyske Stemmer. Det vil sige, at der fra Landkredsen ikke kommer én eneste Tysker ind i Kredsdagen. Fra Sønderborg By kommer der 3 danske og 2 tyske Kredsdagsmænd.

I Aabenraa Landkreds afgaves der 5777 danske og 1566 tyske Stemmer. Aabenraa Kredsdag vil komme til at tælle 15 danske og 5 tyske Medlemmer, Haderslev, hvor der i Landkredsen afgaves 7647 danske og 1265 tyske Stemmer, vil faa 20, maaske 21 danske eller en Socialdemokrat og 4 tyske Kredsdagsmænd. I Tønder Amt udsættes Valget til 25. Maj. Vi haaber, skriver vor sønderjydske Medarbejder, at ogsaa dette vil faa et gunstigt Udfald.

*

En Hilsen fra Fircroft.

Langfredag var en Festdag for Fircrofts Venner og gamle Elever, og da jeg havde den Glæde at være med til Festen, føler jeg det som en kær Pligt at bringe en Hilsen til Venner af Fircroft i Danmark.

Programmet lød paa en Fodtur over de smukke Bakkepartier (The Lickey Hills) til den af alle »Crofters« kendte Sommerlejr, hvor vi skulde samles til The; og derefter var der festlig Sammenkomst paa Woodbrooke-Settlement.

Det var straalende Foraarsvejr lige fra Morgenstunden, og Foraaret prægede Dagen i dobbelt Forstand. Vi følte alle, at der var ved at spire nye gode Tider frem efter Krigstidens Vinter.

Mr. Wood havde da ogsaa glædeligt Nyt at bringe. Fircroft, der nu er Rekonvalescenthjem for Soldater, bliver fri i Sommer, og Skolen skal aabnes igen til Efteraaret. Først en Uge for gamle Elever (Reunion), antagelig sidste Uge i September, og derefter begynder et nyt Hold Elever i den gamle smukke Skole. Will Harwey bliver Forstander, og blandt andre er Harry Lock, en af Tom Bryans bedste Elever, knyttet til Skolen som Lærer.

At disse Meddelelser modtoges med Glæde af os, der var tilstede, siger sig selv, og Glæden vil brede sig efterhaanden som alle de gamle »Crofters« faar at vide, at Fircroft begynder igen, for vi tror, at Højskolen har noget at bringe England netop nu.

Naar de gamle Elever kommer sammen i Efteraaret, er det Meningen at danne et Mindelegat (memorial) for Tom Bryan. Renterne skal bruges til at skaffe Friplads til ubemidlede Elever. Vi er sikkert mange, ogsaa her i Danmark, der føler os i Taknemlighedsgæld til Tom Bryan, og som derfor gerne vil være med til dette. Men vilde det ikke være mest praktisk, om en af de centralt boende af de gamle Elever vilde samle Bidragene ind fra hele Landet og sende det samlet?

E. Kjærgaard.

*

Fra Rødding skrives til »Hejmdal« om Rødding Højskole:

Med den forestaaende Genforening for Øje meddelte Frimenighedskredsen i Rødding i Februar d. A., at den

nu stod rede til at afstaa Højskolegaarden til sit oprindelige Brug, og efter at de økonomiske Betingelser for Ejendommens Overdragelse er blevet opfyldt, har Højskole-Bestyrelsen vedtaget at udvide Medlemmernes Antal til 7 (fra 3) og bedt Rødding Frimenighedskreds om at vælge 3 af sine Medlemmer til at indtræde i Bestyrelsen. Den saaledes udvidede Bestyrelse vil derefter udpege et syvende Medlem, og disse 7 vil da have til Opgave dels at vælge en Forstander for Højskolen, dels at træffe en Ordning, som sikrer den sig selv ejende Rødding Højskole et Værn og en Værge gennem de kommende Tider.

*

I »Sædekornet« har Pastor Tonnesen offentliggjort den Betænkning, som den nordslesvigske Vælgerforenings Udvalg har afgivet. Offentliggørelsen vækker nogen Forundring, da det var en Forudsætning, at den indtil videre skulde holdes hemmelig. Det synes som Pastor Tonnesen her har gjort sig skyldig i et Tillidsbrud.

Imidlertid vil det selvfølgelig, efter at Offentliggørelsen er sket, være unyttigt at forsøge at hindre en Drøftelse, og her skal derfor gives en kort Oversigt over Hovedpunkter i Betænkningen.

Ved Genforeningen overtager de af den danske Regering dertil beskikkede Administratorer samt Kirkeministeriet i København Tilsynet og Forvaltningen af den nordslesvigske Kirke. Ledige Embeder betjenes i den provisoriske Tid ved Vikar. Der udnævnes nye Provster.

Der indføres dansk Højmesse i rimeligt Forhold til det hidtidige Kirkebesøg ved dansk og tysk Gudstjeneste. Straks efter Genforeningen foretages Nyvalg til Menighedsrepræsentationen og Provstisynoderne.

For Overgangstiden vedbliver den nuværende Sogneordning at bestaa med Hensyn til Menighedsrepræsentationen, dog med den Ændring, at Kvinderne faar Valgret. Lovene om borgerligt Ægteskab, Fødsels- og Dødsregister ønskes bibeholdt. Synodeordningen af 1878 ophæves. En Del af Nordslesvig henlægges under Ribe Stift, og der oprettes et Bispesæde i Haderslev. De i Danmark gældende Love om Sognebaandsløsning, Valgmenigheder o. s. v. faar Gyldighed for Nordslesvig. Det stilles Menighederne frit, om de vil benytte de hidtil brugte Ritualer eller dem, der bruges i Danmark. Inden et halvt Aar efter denne Lovs Ikrafttræden bestemmes for hvert Sogn, om Kirkesproget bør være dansk eller tysk. Hertil er føjet Bestemmelser om Ret for Mindretallene til Højmesse en eller to Gange om Maaneden.

*

Højskolelærer Vilhelm Larsen fra Vallekilde har sammen med Lærer Godtfred Hansen og Arkitekt Erik Olsen købt en Kro paa Als. Den agtes omdannet til Højskole. Indre Mission har købt Hoptrup Kro og vil der oprette en Højskole. Pastor Kildeby fra Haslev er antaget som Forstander.

*

Bornholms Højskole har begyndt Sommerskolen med 39 Elever. Grundtvigs Højskole i Lyngby har 104, Høng 60, Kerteminde 83, Krabbeskolen 37, Købmandshvile 25, Ollerup 150, Ryslinge 250, Særslev 30. Vestbirk melder »fuldt Hus«. — Vestbirk Efterskole har 65 Elever (fuldt).

*

Mødet paa Liselund begynder 3. August, Aften Kl. 8. Indmeldelser maa sendes til Niels Dael, Liselund ved Slagelse.

*

Københavns Højskoleforening har i Aar planlagt ikke mindre end 7 Otte Dages Møder paa Højskoler i August, nemlig paa Grundtvigs Højskole i Lyngby 2.—9., Vallekilde 9.—16., Rødkilde paa Møen 10.—17., Fiskerhøjskolen paa Snoghøj 11.—18. og 18.—25., Antvorskov 18.—25., Frederiksborg 20.—27. August. Møderne er, hedder det i Programmet, »aabne for alle, der interesserer sig for Livet paa en Folkehøjskole«. Indmeldelser maa sendes til H. P. Jensen, Uraniavej 13, København V.

*

Den svenske Højskolesangbog, »Den svenska sången — Eggelings sångbok — utgiven av Malin Holmström Ingers«, koster indb. 3 Kr. 50 Øre, Tekstbogen 1 Kr. 60 Øre. — Tekstbogens Pris var ved en Trykfejl urigtigt angivet i forrige Nummer.

BØGER.

Patrick Macgill: Rottereden. Aschehoug & co. Kbh. 1918.

I forordet siger forfatteren om sin forrige bog »På Kant med Samfundet«, at »der var folk, som nægtede at tro på muligheden af sådanne forhold i et land som vort«. Og en lignende indvending kunde man også nok fristes til over for den foreliggende bog, thi det er hårde kår for fattige folk, den skildrer, og det endnu i året 1903 — 11 øre for at strikke et par strømper! Men forfatteren hævder, »at »Rottereden« er skrevet lige ud af virkeligheden; de fleste skikkelser i denne bog er gjort efter levende model, og der er desværre intet overdrevet i dens rystende optrin«.

Ja disse to bøger kan måske give et bidrag til forståelse af det ellers uforståelige, at den irske opposition er den værste og mest hårdnakkede i verden at have med at gøre. Thi her ser vi de sidste rester — forhåbentlig de sidste — af den bundløse og næsten ubegribelige hårdhed og råhed, hvormed dette folk i tidens løb er bleven behandlet. Og selv om der er vidnesbyrd nok om, at også englænderne har kunnet være hensynsløse og ubarmhjertige, så kan det, her er sket, — fra ældste tid til nu — kun forklares ud fra racehadet og modsætningen i religion.

Det er Macgills bøger om krigen, der har skaffet ham læsere og venner i Danmark. Disse vil ikke blive færre, når også hans sociale skildringer bliver almindelig kendte. Ja det forekommer mig — om en sammenligning overhovedet er mulig — at de sidste er de bedste. Her er først og fremmest større alvor; og der er en endnu inderligere forståelse og medfølelse overfor menneskers trange kår og bitre lidelser, også dem, der i nogen måde kan være selvforskyldte.

S. A.

Herman Bangs Vandreaar. (Koppels Forlag).

Herman Bangs »Vandreaar« er Aarene i 80-ernes Begyndelse, da forskellige Forhold rev ham løs af hans Stilling ved »Nationaltidende« og jog ham ud i den rejsende Skuespillers, Oplæsers, Foredragsholders, Journalists opslidende Liv. Indtil han ludfattig, udvist af Tyskland, med østrigsk Politi i Hælene, ensom og fortvivlet, i en Stue i Prag skrev Mesterværket »Ved Vejen«, som forresten ingen videre Opsigt vakte hjemme.

Om disse Aar, som Bang selv har givet en humoristisk Skildring af i Bogen »Ti Aar«, fortælles der i »Herman Bangs Vandreaar« gennem en lang Række Breve, alle skrevne til Vennen Peter Nansen og af denne udgivne med en længere orienterende Indledning. Brevene, der er skrevne med korte Mellemrum, former sig næsten som en Slags Dagbog og giver et vemodigt Indtryk af den Ensomhedens Livslede, som hærgede Bangs Sind. Med fortvivlet Energi kæmpede han de Kampe, som hans Ærgerrighed drev ham ud i, og som i de Aar stadig endte med Nederlag. Scenens Verden saavelsom Storpolitikens lukkedes for ham, Aviserne brugte ikke hans Artikler. Med et spotsk Smil fortæller han Vennen om alt dette, men bag Smilet lurer Taarerne, og bag Taarerne atter Opgivelsen.

Brevene standser paa det Tidspunkt, da Bang i ydre Henseende var dybest nede, men da hans Adelsbrev som dansk Forfatter laa aabent paa Folkets Bord. Der er adskilligt i dem, som kun kan interessere Mennesker, der studerer de Aars intimere Historie, men enhver, der har modtaget dybe og stærke Indtryk fra Bangs Bøger, vil finde en vemodig Glæde ved bag disse Ungdomsbreves kaade Maske at se ind i hans sorgfulde Sjæl. Vi veed godt nok, at Gebærderne og de høje Raab kun var beregnet til at danne Skjul for den Pine, hvormed han slæbte sin arvelige Belastning frem ad Livets Vej, ene holdt oppe af den Forpligtelse til Arbejde, som hans Evner paalagde ham.

Oscar Geismar.

Carlos Maria Ocantos: »Fru Jenny«. Seks danske Noveller. (Lybecker).

Den argentinske Minister i København, der allerede har et Navn som Forfatter i den spansktalende Verden, har givet sit første Indtryk af dansk Folkeliv kunstnerisk Form i denne lille Bog. Ligesom Shaw Desmond i »Fru Danmark« synes han at komme til det Resultat, at Hjertelivet hos os Danske er koldt og solfattigt som vort Land. I Fortællingen »Farvel« dør Professor Knud Olsens Hustru, fordi hun aldrig mødte Kærlighed. Hendes Mand ejede aldrig Nøglen til hendes Hjerte. I Novellen »Spøgelset fra Helsingør« behandler han Struensees Forhold til Karoline Mathilde. Ogsaa her et varmtfølende Menneskehjerte, der føres i Ulykke og siden brister, fordi det hos Omgivelserne kun møder Haardhed og Ligegyldighed. Oversættelsen er ikke særlig god; og mens det i Originalen gør et fornøjeligt Indtryk at se Navne som Tyra, Ingeborg, Børge, Klampenborg og Øresund optræde mellem lutter spanske Ord, saa virker hele Fortællemaaden sært i Oversættelsen, fordi de omtalte Forhold paa en Gang er hjemlige og fremmede. Fortællingerne er ikke af stor Værdi; men det er jo altid lærerigt at se, hvorledes en begavet og interesseret Sydlænding opfatter vore Forhold.

L. B.

C. G. Høgstrøm: Taasinge paa Niels Juels Tid. Nyborg (Svendborg Amts hist. Samf.) 1916.

Det er en særdeles fornøjelig lille Bog, som Sydfyns historiske Samfund her har hjulpet til Udgivelse. Forfatteren, Lærer H. i Vemmenæs, er godt kendt med sit kære Taasinges Historie og har nu særlig valgt at fortælle om det Tidsrum, da vor store Søhelt var bleven Øens Ejermand. Ikke just fordi Niels Juel i nogen fremtrædende Grad tog sig af Øen og dens Beboere — det gjorde derimod hans udmærkede Hustru Margrete Ulfeld —, men fordi Slutningen af det 17. Aarhundrede er et ret karakteristisk Afsnit af Taasinges Historie. Den gyldne Stjerne, Niels Juel førte i sit Vaabenskjold, er ligesom et Udtryk for den lyse Tid, der randt op over den lille, ilde medhandlede Ø, da han i 1678 købte dens Ryttergods af Kong Christian den Femte. En Mængde Træk af Dagliglivets Færd rulles op for os, vi faar Besked om Boligernes Udseende, om Jordernes Dyrkning o. s. v., om de Spektakler, der kunde opstaa ved Gilderne, naar Øllet gik ind og Forstanden ud, eller naar en vel haardhændet Urtegaardsmand tugtede en stakkels Hovbonde med en Ridetur paa Træhesten. Af Sagn og Overtro, som fortaltes til Tidkort i de lange Vinteraftner, mens Rokkehjulet snurrede og Væverne klaprede, har Bogen ogsaa adskilligt. Her kunde der gøres opmærksom paa, at den »Hørremse« (Hørrens Livshistorie paa Rim), som er gengivet Side 134 og som Madmoderen stundom lærte sine Piger, naar de sad ved Rokken, er — efter en Tradition i den Bredsdorffske Slægt — af ingen ringere end — Chr. Winther, som i sin Tid forærede den til sin Stifsøster Professorinde Bredsdorff. —

J. Richter.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Historie.

Saaledes lyder Titlen paa et Jubilæumsskrift som Selskabet har udsendt til Ære for sin halvandethundredaarige Tilværelse. Fødselsdagen regnes for d. 29. Januar 1769, da Kong Kristian d. 7., paa sin Fødselsdag, fik overrakt Planerne for Selskabets Love og fremtidige Arbejde. Det var egenlig stiftet, under Navn af »det danske Landhusholdningsselskab«, i det foregaaende Efteraar, nu fik det tillagt Navn af »Kongelig«, en Ære, man i de Tider paaskønnede mere end i vore Dage som Regel er Tilfældet.

Ligetil de seneste Aar, da andre Organisationer føler sig ligestillede med det gamle Selskab paa Omraader, hvor det gennem Menneskealdre var eneraadende, rummer dets Historie en væsentlig Del af det danske Landbrug i Almindelighed. Festskriftet har en smuk Opgave og evner at løse den tilfredsstillende; en afsluttende Dom kan dog ikke foreligge, før de øvrige Hefter har set Lyset. Hele Værket bliver formentligt paa ialt fire Leveringer.

Selskabets mangeaarige Sekretær, N, Hertel, har megen Ære af at have forfattet den saavel klare som grundige Skildring. Han fører en smidig Pen og sidder selvfølgelig inde med en sikker Viden om alle Selskabets Forhold.

Det første Øjet møder, naar Bogen slaas op, er Bryst-

billeder af vore tre sidste Konger. Herved har det Kongelige, som iøvrigt i Selskabets Titel føles som noget rent forhistorisk, faaet hvad det lovligt tilkommer. Saa følger en Række ikke uniformerede men mere borgerligt udseende Tillidsmænd med Selskabets forhenværende og nuværende Præsident i Spidsen. De afdøde faar hver en kort Karakteristik, som er træffende nok, men det er vist unægteligt, at det Hele tager sig noget mere fredsælt og rosenrødt ud, end det egentligt stemmer med de virkelige Forhold. Der gives svage Antydninger af Brydninger indenfor Selskabet, men at der til Tider rasede forbitrede Kampe om Magten og Æren dækkes der over med en maaske lidt vidtdreven Hensynsfuldhed. Formeget Sukker kan være ligesaa galt som overdreven Ødslen med Peber.

Hovedparten af det foreliggende Hefte udfyldes af en — grundig og klar Fremstilling af Selskabets mangeartede Virksomhed. Den standser midt i Husdyrbruget, og næste Hefte vil da bringe Slutningen samt Skildringen af Planteavlen. De to resterende Hefter omfatter formentlig Hundredaaret 1769—1869.

I flere Maader staar jo Højskolen og Landbruget hinanden nær og Landhusholdningsselskabets Historie vil naturligt have Interesse ogsaa for Højskolefolket. Festskriftet kan trøstigt anbefales saavel til de enkelte Interesserede som til Bogsamlingerne, hvor dets Plads vil være selvskreven. Maatte nu blot Afslutningen ikke lade vente altfor længe paa sig.

Andreas Madsen.

Niels Jul: Joakims Forsøgsbog. (H. Hagerup.) 2,00.

Seminarielærer Niels Jul har adskillige Gange ved Instruktionskursus glædet mange Lærere ved at vise, hvorledes der kan gives en ret omfattende Undervisning i Fysik ved Hjælp af faa og simple Apparater.

Det er en Mangfoldiggørelse af disse Forsøg, den snilde »Joakim« har fremstillet i denne Forsøgsbog gennem 158 Timers Undervisning i Børneskolen, med Anvisning af Apparaterne, der for en stor Del findes i et Hjem eller let kan laves af enhver Lærer, og tillige en fyldig Henvisning til de Værker, en Lærer kan benytte som Grundlag for Undervisningen, om det behøves.

Timerne omfatter snart sagt alle Grene af Fysikken til rigt Udvalg, og Fremstillingen er saa fattelig, at selv Sinkerne blandt Lærerne — og dem er der endnu mange af overfor Naturlæren — vil faa Mod paa at tage fat til Glæde og Udbytte for sig selv og Eleverne med »Joakim« som Vejleder.

Og det er ikke alene Børneskolens Lærere, Bogen har Ærinde til; men ogsaa for Højskolen og Landbrugsskolens Fysiklærere vil den være et værdifuldt Hjælpemiddel til en frugtbar Undervisning.

Dertil kommer, at de simple Apparater ofte i højere Grad end de fuldkomnere er i Stand til at vise Eleverne saavel i Børneskolen som i Ungdomsskolen, at Naturkræfterne virker rundt omkring os i det daglige Liv uden kunstige Hjælpemidler, blot man forstaar at bruge sine Øjne og sin Tanke, og Joakims Forsøgsbog giver mange gode Vink i den Retning.

Axel Axelsen.

J. Bennike: »Spansk-dansk Ordbog«. Buenos Aires 1917. Anden Udgave.

For Danske, der rejser til Sydamerika, er det af stor Betydning hurtigt at blive kendt med det spanske Sprog. Redaktøren af Bladet »Syd og Nord« i Buenos Aires, Johs. Bennike, har med Bistand af Niels Larsen, Tandil, (begge gamle Askovelever) udarbejdet en spansk-dansk Ordbog, som udkom paa Udgiverens Forlag 1907, og en dansk-spansk Ordbog, som kom 1909. Disse Bøger, der har været til stor Hjælp for mange Mennesker, er nu omtrent udsolgte, og en ny Udgave er ved at udkomme. Den spansk-danske Del er kommen. Den fremtræder i en lidt mere bekvem Form, baade i det ydre og indre, end første Udgave, og gør et meget tiltalende Indtryk. Hvad der gør disse Ordbøger særlig værdifulde, fremfor andre, der maaske gør Krav paa at bygge paa mere videnskabelig Grund, er dette, at de tager Hensyn til den særlige spansk-amerikanske Sprogbrug, der stundom afviger noget fra Sprogbrugen i Spanien; men i Hovedsagen bygger Bennikes Ordbøger paa det spanske Akademis Ordbog. Bøgerne kan anbefales alle, der skal udvandre til Sydamerika. De kan faas ved Henvendelse til Niels Larsen, Christiansvej 5, Hellerup.

L. B.

INDHOLD.

Søren Anker-Møller: Menigheden som Frimenighed.

Sønderjylland. Digt af *Henrik Pontoppidan*, i dansk Folkevisetone af *Thomas Laub*.

H. J. Vedde: Levringpræsten Frederik Bruun 70 Aar. Med Billede.

J. P. Kristensen-Randers: Danske Kvinders Retsstilling. I.

Spørgsmaal og Tildragelser. Fredsbetingelserne og Sønderjylland. — I Ugens Løb.

Bøger.

Tidens Strøm.

S. M. Lønneth: Polens Grænser. Med 1 Kort.

A. V.: De skiftende Synsmaader i England.

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**

Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding

Nr. 21 Fredag den 23. Maj. 1919

Præsten Jørgen Teilmann.

Hos Profeten Jesaja læser vi: »en Mand skal være som Skjul mod Vind, som Læ for Uvejr, som Vandbække paa Heden, som vældig Klippes Skygge i det vansmægtende Land.« Med disse Ord indleder jeg det, jeg her vil prøve at sige om Præsten Jørgen Teilmann. Jeg gør det ud fra den Overbevisning, at de anførte Ord egner sig til at stemme mange af os, Teilmann blev Præst for, til at drage os til Minde, hvem han var, og hvad han blev for os.

Jørgen Teilmann.

Jørgen Teilmann var født i Bøvling Præstegaard ved Lemvig den 1. Maj 1835. Hans Forældre var Sognepræst Peter Andreas Teilmann — Præst i Bøvling-Flynder 1825—47 — og Hustru Anna Katrine Bøgh. 1847 flyttedes hans Barndomshjem til Ormslev Præstegaard ved Aarhus. Hans Fader var Præst i Ormslev-Kolt fra 1847—75. 1863 blev han theologisk Kandidat. Sin Livsgerning begyndte han i Them ved Silkeborg, hvor han var Kapellan i henved et Aar. Derefter var han i lignende Tid Lærer ved P. Bojsens Seminarium i Gedved ved Horsens. Fra 1866 til 75 var han Kapellan hos sin Fader. Da man forgæves havde søgt at faa ham til at blive sin Faders Eftermand, dannedes med ham som Præst Bering Valgmenighed, hvis Kirke, som indviedes den 5. Juni 1876, ligger i Ormslev-Kolt Pastorat. Her virkede han til sin Død.

J. Teilmanns Barndomsminder knytter sig til den Egn, som er præget af, at Vindene der har frit Spil, men takket være den gode Jordbund, som findes der, faar de ikke Lov til at hindre, at det, som har Mulighed for Vækst, faar Lov at gro. Og den Egn, hvori han kom til at øve sin egentlige Livs-

gerning, var den samme, hvori han havde levet Slutningen af sin Barndom, og som hans Ungdomsminder knyttede sig til. Han var altsaa fra sin tidligste Ungdom knyttet til den Egn og den Befolkning, han fik sin Gerning i. Noget har maaske baade det ene og det andet af det her fremhævede at betyde for Forstaaelsen af den Teilmann, vi lærte at kende, men hvor meget kan sikkert ikke udredes.

Paa sikrere Vej til denne Forstaaelse kommer vi nok ved at betragte hans Slægtsarv. Paa fædrene Side stammede han fra en gammel Præsteslægt og paa mødrene Side fra en gammel, vestjysk Herremandsslægt. Blandt det gode, han havde modtaget som sin Fædrenearv, var den udprægede og særprægede Sandhedskærlighed, som aabenbarede sig hos ham i det største som i det mindste. Dog, naar han, drevet af denne Sandhedskærlighed, uforfærdet uden at se til Højre eller Venstre stundom vel ogsaa uden at tage alle tilbørlige Hensyn kæmpede for det, han følte sig kaldet til Kamp for, ja saa fortalte han vel nok videre om Fædrenearv, men saa fortalte han sikkert ogsaa, at han gennem sin Moder havde taget Slægtsarv fra dem, som gennem mange Slægtled havde følt sig som saa nogenlunde uindskrænkede Herrer paa det Omraade, de fik at kalde deres, og som plejede at gaa ud fra, at de Bud, de gav, blev efterfulgte. Utvivlsomt var han dog mest præget af den Arv, han modtog gennem sin Fader.

Om Jørgen Teilmanns Fader har en gammel Mand, som i sin Ungdom tjente i Ormslev Præstegaard, udtalt sig saaledes: »I lang Tid kunde jeg ikke lide Præsten. Jeg syntes, han var saa forfærdelig haard og stræng, ja til Tider brutal. Men saa en Søndag Morgen blev jeg uset Vidne til, at Præsten, lige før han skulde til Kirke, knælede ned i en af Havens Gange, bekendte sin Synd og bad, ja anraabte Gud om Naade. Og den Mand, jeg saadan lærte at kende, jeg saadan fik se søge Guds Hjælp mod det, han havde at kæmpe imod, ham maatte jeg trods alt holde af.« — Jeg tror ikke, det var vanskeligt hos Jørgen Teilmann at finde noget, som mindede om det, hvormed hans Fader vakte den unge Tjenestekarls Mishag. Sikker er jeg i al Fald paa, at ad lignende Vej som den, hvorad hin unge Mand blev bundet til den gamle Præst i Ormslev, blev mange bundne til hans Søn, til Præsten Jørgen Teilmann. — Dog en nøjere Udredning af, hvor meget eller hvor lidt det om Jørgen Teilmanns Slægt kendte kan tjene til at kaste Lys over den Arv, han havde modtaget, og som han gennem sit Liv og Virke havde at bringe til videre Udfoldelse eller havde at kæmpe imod, tør jeg ikke forsøge. Den er for saa vidt ogsaa unødvendig, som den Jørgen Teilmann, vi mødte, og som vi fik Minder fra, ikke var saa vanskelig at blive klog paa.

Teilmann var saare langt fra at være som Folk er flest. De, som iagttog ham ude fra — om man vil — fra Periferien af den Verden, hvori han kom til at leve og virke, fik ofte kun Øje paa det kantede hos ham, for Kanter havde han, og paa det, de kaldte hans Særheder. Nogle kunde endog faa i Sinde at betegne Handlinger af ham som Udslag af Hensynsløshed, ja af Brutalitet. Saadanne Domme beroede dog paa Misforstaaelse. Teilmann var altfor kultiveret og altfor bestemt af Ansvar til at være hensynsløs end sige brutal. Men han var i det, han i Øjeblikket arbejdede for, saa optaget af, hvad han ansaa for dèn rettte Vej til Maalet, at han, rastløs som han var, viljestærk, men ogsaa ensidig, maatte bryde paa ofte uden at faa Tid til at overveje, hvorvidt han ved sin Fremfærd kunde udsætte sig for at stille Hensigten med sit Arbejde i et uheldigt Lys. Trang til at være den styrende i den Verden, som var hans, havde Teilmann, vel ogsaa i udpræget Grad, den var ham nok medfødt. Men Udslagene af denne Trang trykkede mindst, jo nærmere de stod ham, som følte Virkningen af disse Udslag, allermindst trykkede de dem, som stod ham nærmest. Hvad hans nærmeste derom sagde ved hans Guldbryllupsfest for nogle Aar siden og nu ved hans Jordefærd, giver os, som stod ham fjernere, men som dog aldrig har kunnet miskende ham for hans Kanters Skyld, Lov til at sige saaledes: ensidig var han, dels fordi han var en afgjort Personlighed, og dels fordi han paa visse Omraader var meget begrænset, men frisindet var han, fordi han erkendte sin Begrænsning, men først og sidst fordi han dybt erkendte den Begrænsning i Evnen til at gribe det rette, som ligger i at være en Synder.

En kendt Mand har en Gang udtalt: ligesom

de ydre Ting ses ved, at Solens Straaler virker paa dem og kastes tilbage fra dem, saaledes øjnes en Personlighed ved, at den lader sig beskinne af Guds Naades Straaler. Grunden til, at der er saa faa Personligheder at træffe iblandt os, er nok den, at saa faa helt sætter deres Liv ind under Guds Naades Straaler. — Hvorvidt det saaledes sagte kan gælde som en almengyldig Bestemmelse, tør jeg ikke afgøre. Men jeg tør sige, at naar vi, som kom i Taknemmelighedsgæld til Præsten Teilmann, skal udtrykke, hvad det var vi fik at takke for ved at møde ham, saa vil vi hver paa sin Maade sige: det var dette, at han sagde os saa lige til, saa tilforladeligt, saa det maatte falde ved os, hvad det betyder for en Synder helt at leve i og af Guds Naade.

De mange Vidnesbyrd om Teilmannn, jeg har hørt af Mennesker, som kom i Taknemlighedsgæld til ham, har ofte bragt mig til at tænke paa et Raad, en ung Præst fik. Det lød saaledes: vær ikke optaget af at skaffe Dem selv Venner, men søg at skaffe Vorherre Venner. Disse vil saa ogsaa blive Deres Venner, og det er Venner af den Slags, der er noget ved. Om Raadet blev fulgt af den, som fik det, ved jeg ikke. Jeg kom ikke til at tænke paa dette Raad, fordi jeg kunde mene, at Teilmann havde faaet et saadant i sin Ungdom, eller fordi jeg kunde tænke mig, at han havde givet Anledning til at faa et saadant Raad. Men derfor er jeg ofte kommen til at tænke paa dette i Forbindelse med Teilmann, fordi jeg synes, at skal man kunne forklare sig, at han fik saa mange Venner, som han fik, og at disse var saa solide Venner, at intet, heller ikke det hos ham, de kritiserede eller ligefrem misbilligede, kunde svække deres Vennefølelse, ja saa har man ikke andet at holde sig til end det, at de var blevet hans Venner derved, at han havde hjulpet dem i Drift, holdt dem i Drift mod det Liv, som gør Syndere til Vorherres Venner, saa er Forklaringen den, at det var Præsten Teilmann, de var kommen til at holde af, fordi han gennem sin Præstegerning havde faaet Lov at yde dem Hjælp i deres Forhold til Gud i Jesus Kristus og derigennem i alle deres Livs Forhold.

Det er nok saadan Forklaring, som er at finde i det, en ældre Kone, jeg kender godt, og som fra sin Ungdom har hørt til Teilmanns Menighed, siger saaledes: »Teilmann kan jeg aldrig glemme, ham maa jeg altid mindes med Tak; thi fra ham fik jeg det, som hjalp mig til at holde fast ved Gud og leve mit Liv med ham. Mange Gange, naar det meget herhjemme syntes at gøre det umuligt for mig at komme til Bering om Søndagen, har jeg sagt til mig selv, at jeg maatte trods alt af Sted; thi hvorledes skulde jeg ellers faa Mod til at gaa Ugens Søgnedage i Møde. Under Teilmanns Prædikestol har jeg Gang paa Gang oplevet det, som lod mig sige til mig selv: lad ikke Livets Vanskeligheder trykke dig ned; det er jo ogsaa din Fader den Gud, Teilmann siger det om, at han aldrig bliver træt af at høre sine Børns Bønner eller af at hjælpe sine Børn tilrette, og at han magter alt, hvad han vil.« Samme Forklaring vil man høre gennem Vidnesbyrd fra Teilmanns Konfirmander. En af disse siger saaledes: »Jeg kan egentlig ikke huske meget af det, Teilmann sagde til os, men tydelig husker jeg, at gennem det alt gik dette: vær sand og vær tro i smaat og stort. Og især husker jeg, at han sagde, saa det faldt ved mig: det sinker ikke at bede; hvor travlt I end har, kan I faa Tid til at bede, det sinker ikke, og gennem Bønnen kan I hente den Kraft, I ikke har; Gud er god at bede, og han er altid villig til at hjælpe.« En anden Konfirmand siger blandt andet følgende: Teilmann lagde os paa Sinde, at vi kan gaa til Gud med det, vi trænger til Hjælp i, ja det sagde han os, saa ingen af os glemmer det. Det var jo ogsaa det, han lærte os, da vi blev voksne, at Gud er villig til at hjælpe, naar vi blot vil tage imod hans Hjælp. Og saa lærte han os, hvor vi kan hente Hjælp til at leve Livet til Guds Ære, nemlig i Bønnen, ved Nadverbordet og i Menigheden.«

Hvad disse to, som har været Teilmanns Konfirmander og Tilhørere i hans senere Aar, vidner, stemmer med, hvad A. Bobjerg for nogle Aar siden skrev i »Højskolebladet« om, hvad Teilmann var for ham i hans Ungdom. Han skrev bl. a.: »Teilmanns Forkyndelse blev mageløs for mig, fordi den fik større Betydning for mig, end hvad jeg ellers har hørt og læst . . . Det gjaldt, naar han talte om Guds levende Ord og om Daaben, Nadveren og Fadervor som om det evige Liv her og hist. Det gjaldt, naar

han vidnede om Aandens Gerning i et syndigt Menneskehjærte til Ydmygelse og Oprejsning gennem Forsagelsens Kamp i det daglige Livs Fristelser og Fald — og om Syndsforladelsen, der ikke blot er Tilgivelse, men tillige og ikke mindst dette, at Aanden tvinger Synden til at forlade sine Tilholdssteder i Menneskehjertet, og her faar alt det, et Menneske tror, sin Betydning: hver Tanke, hvert Ord og hver Gerning, fordi det virker enten med eller mod det, som Gud vil have fremmet.«

De fleste, Præsten Teilmann blev noget for, vil sikkert sige, at det særlig var gennem sin Prædiken, han bragte dem, hvad der fik Betydning for dem. Det var under sin Prædiken meget mere, end naar han tjente ved Døbefont og Nadverbord, eller naar han var Leder af Fællesbekendelsen og Fællesbønnen, at han fik Lykke til at indlede de Stunder, da der blev den hellige Stilhed, hvorunder de Bud, han havde faaet at bringe om, hvad Kristenliv er, blev bragt og taget imod. Præsten Teilmann var, som det ogsaa blev sagt ved hans Jordefærd, først og fremmest Forkynder. Man siger, at en Forkynder kun har een Prædiken; Rigdommen i den enkelte Forkyndelse beror da paa Mangfoldigheden i den Anvendelse, som gøres af denne Prædiken. Det var ikke vanskeligt at opdage, hvad der var Teilmanns Prædiken, Kernen i den Forkyndelse, han fik at føre, og som han kunde føre. Teilmanns Prædiken kunde vel betegnes paa forskellig Maade; jeg har dog, siden jeg som hans Tilhører fik klaret mig det Spørgsmaal: hvad er det dog, denne Mand siger, som ingen, jeg har hørt, har sagt det? ikke været i Tvivl om, at den kan betegnes saaledes: Teilmann kunde sige med en Troværdighed, som Guds Aand gav mangfoldigt Vidnesbyrd: »det ved vi, som lever vort Liv med Gud!« Den Teilmann, som havde denne Sætning til Grundordet i sin Forkyndelse, det var ham, som gav Unge rige og dragende Anelser om, hvad det kristne Menneskeliv er værd, det var ham, som hjalp sandhedssøgende Mennesker til at spørge om, hvad Kristenliv er, spørge — ikke for at være interessante, men for at faa Svar, det var ham, som kunde tale dem til Opbyggelse, som havde faaet begyndt at leve Kristenliv. Men naar Teilmann i sin Prædiken kom uden for det, han paa en eller anden Maade kunde indlede med et: det ved vi, som lever vort Liv med Gud, — med andre Ord, naar han kom uden for jævnt og ligetil at forkynde, hvad han havde faaet og fik ud af at leve sit Kristenliv og kæmpe sin Kristenkamp, saa gik det i Stykker for ham. Den Prædiken, som var hans, ejede intet af det, som gemmer Bud fra den kristne Tænker; her var det ganske umiddelbare Vidnesbyrd; men den var ogsaa et saadant Vidnesbyrd, lødigt og livsfyldt.

Kristenlivets Kamp er jo mærket af, at det, der under den kæmpes imod, — Synden i dens mangfoldige Former — har Maal i Tiden, medens det, der kæmpes til Sejr for, — det frigjorte Menneskeliv — har evigt Maal. Under den saaledes mærkede Kamp opstaar de mange Livsgaader, som Guds Aand bruger kristne Tænkere — store og smaa — til at klarlægge og vise Vej til Løsning af, som denne Vej er i Menigheden. Saadan faar kristne Tænkere Forkyndergerning i Menigheden, faar den, saa den mærkes af hvers Ejendommelighed, af hvers særlige Maade at leve sig til at se Gaaderne paa, faar den, saa den mærkes af Udgangspunktet, hvorfra hver enkelt faar Lys over Vej til Løsning af Gaaderne, som er øjnede. Naar Teilmann en Gang imellem forsøgte at paapege en saadan Livsgaade og vise Vej til dens Løsning, følte man sig ikke tryg under hans Prædikestol. Men jeg har aldrig hørt ham holde ud med Forsøget en Prædiken igennem. Inden han sluttede, kunde han med en Sætning, som strængt taget ikke havde megen logisk Forbindelse med det, han lige forud havde sagt, vende tilbage der, hvor han var hjemme, i det helt umiddelbare Vidnesbyrd om, hvad man faar ud af at leve sit Liv med Gud, leve det Kristenliv, hvis Gaader det ikke var hans Sag at klarlægge, men hvis Virkelighed han dybt havde erkendt, saa han kunde give den levende Vidnesbyrd. Ja og efter saadan Vending kunde han saa i faa Sætninger ofte med graadkvalt Stemme holde den Prædiken, som var hans til Dagen, sige for den Gang, hvad han havde at meddele fra sit Liv i og med den stridende Menighed. Saa glemte selv hans mest kritiske Tilhørere det, som var gaaet forud, saa kaldte de ikke hans Tale ulogisk; thi det af Talen, de fik Hjælp og Opbyggelse fra, ejede netop den Logik, som det Liv har, han levede,

og som han gav umiddelbart Vidnesbyrd.

I den eneste Prædiken, jeg har læst af Teilmann, — mon han i det hele taget har offentliggjort flere? — den findes i Højskolebladets Julenummer for 1912, ser man, hvorledes Teilmann prædikede, naar han forsøgte sig som kristelig Tænker. Denne Prædiken giver derfor slet intet Billede af, hvorledes han almindeligvis prædikede eller af, hvad det var, som gjorde ham til den vidunderlige Forkynder, han var. Den har til Hensigt, som Overskriften angiver, at klare, hvad der ligger i: Fri os fra det onde. Det er visselig ikke vanskeligt at vise, at hvad Teilmann der fører frem for dermed at skelne mellem, hvad der er ondt, og hvad der gør ondt, ja hvad han i det hele der siger om Guds Forhold til det onde, hviler paa en saare skrøbelig Logik. Men alligevel, vi, som Teilmann har været Præst for, vil ogsaa i denne Prædiken finde noget, som minder om, hvad han som ingen anden har sagt os til kristelig Opbyggelse. Jeg henviser til de Ord han indleder Prædikenen med: »det er en stor Naadegave, Gud har givet os, at vi maa bede ham om at fri os fra det onde. Det er, fordi den gode Gud har stillet sig lige over for os som Far og gjort os til sine Børn, da vi blev døbte. Og da det er et Ord, Kristus har givet os fra Gud, er det som alle Guds Ord urokkeligt, saa vi sikkert kan stole paa det.« Jeg henviser endvidere til det, han slutter Prædikenen med: »Ja jeg kan ikke noksom takke Gud derfor (ɔ: for hans Naade i Jesus Kristus), thi han har derved gjort mit Liv lykkeligere og rigere ved at have det saaledes med Gud, at der slet ikke er Tvivl om, at Gud af sin store Naade vil fri mig fra det onde og bevare mig ved sine Engle, saa jeg hver Dag trygt kan bo under hans Vingers Skygge og synge af fuldt Hjærte: Julen har Englelyd, vi med Fryd os barnlig paa Gud Fader forlader. Ære være Gud for sit Julebud.«

Jeg personlig maatte gennem denne Slutning saa meget mere genkende den Teilmann, jeg fik Velsignelse af at møde, som den vakte i mig Mindet om mit første Møde med ham. Teilmann talte da om Englevagt; jeg glemte ham aldrig siden, og da jeg længere Tid efter fik den Lykke at blive hans Tilhører igen for at være det gennem fire Aar, mødte jeg med Forventning om, at den Mand maatte have noget at sige mig til Hjælp for mit Kristenliv. Og den Forventning blev, Gud ske Lov, ikke gjort til Skamme. Som 16-aarig havde jeg under Anton Kirkebys Prædikestol faaet det indprentet, saa det ikke var til at glemme, at Gud er en hellig Gud; jeg havde derefter gennem Holger Køster — den Gang i Mygind — faaet det sagt, saa det blev mig til usigelig Hjælp og Velsignelse, at Gud er en kærlig Gud, hvis Kærligheds Værk er det, at Syndere i Jesus Kristus har faaet Børneret hos ham. Og saadan stemt kom jeg til Teilmann at høre — ikke noget modsat det, jeg før havde faaet vidnet, saa det blev mig til Hjælp, men noget nyt; og det nye var, at Teilmann ud fra det Liv, han levede ved at gøre Brug af sin Børneret hos Gud — levede ikke i stille Vækst, men i Kamp, dog altid i den Kamp, som meldte om Livet i Grøde, sagde saa meget om, hvad der kan opleves i det kristne Menneskeliv. Og han sagde det saa tilforladeligt, at jeg maatte spørge: ved jeg egentlig ikke godt fra mit Liv fra før, at han har Ret?, ja saa jeg ved det, han sagde, fik Hjælp for Livet til at holde den Sandhed fast, at virksomt Kristenliv er stadig Prøve paa, om Guds Naade kan dække en Synders Trang, den Prøve som, om den gøres i Redelighed og Alvor, fører en Synder til at leve sit Liv ad Sejrens palmestrøede Vej til Guds Hus i Himmerig. — Ja saadan blev Teilmann Præst for mig, og jeg er nærved at tro, at han paa lignende Vis er blevet det for de fleste af dem, han fik Betydning for gennem sin Præstegerning.

Jørgen Teilmann var en velsignet Menighedens Tjener. Han blev det ved at faa Lov til at vise mange Mennesker hen at leve Lønkammerliv og derfra leve Menneskeliv under Ansvar for Gud i Jesus Kristus, og ved at faa Lov til at kalde saadanne til at søge Hjælp til at leve dette, det kristne Menneskeliv, som denne Hjælp er rede i Menigheden først og fremmest ved Vorherres Bord. At hans Tjenergerning er saaledes at bestemme, derom taler ogsaa de Vidnesbyrd fra hans Menighed, jeg har anført. Ja ved Guds Naade fik han i nogen Maade Lov til at leve og virke som en Mand i den Betydning af Ordet, Profeten giver det i Ordene, jeg indledede med.

Jeg vil slutte med af Brandts Sang i Anledning af Gunni Buscks Bortgang at citere det

Vers, som sikkert kan give Ord ogsaa til, hvad vi, som blev Teilmanns kristne Venner, føler Trang til at istemme, nu hans Livsværk her er endt:

»Saa, velsignet Ven og Broder,
leve skal dit Minde her
hos Guds Menighed, vor Moder,
til hos ham, som hun har kær,
vi skal mødes, ses og smile
ved de saliggjortes Hvile,
stemme i — at Død til Trods,
vi har sejret, Gud med os.«

Fruering Præstegaard, i Maj 1919.

Frederik Holm.

Vore Landsmænd i De Forenede Stater.

Vi er ved at vinde fuld folkelig Frihed for vore Landsmænd i Sønderjylland, og de og vi glædes inderlig derover. Men samtidig med, at dette sker, berøves vore Landsmænd i De Forenede Stater mer og mer af deres hidtidige Frihed. Der er Grund for os til at følge dette med Opmærksomhed, thi det kan få Betydning også for den fremtidige Behandling af Danske, der her i Europa maa forblive under fremmed Styre.

Ja, den Fremgangsmåde, man i De Forenede Stater flere Steder følger, er i Virkeligheden fuldt ud et Sidestykke til den, Prøjserne i de sidste 50 Aar har anvendt overfor vore sønderjydske Landsmænd, og det kan næppe fejle, at Prøjserne vil se noget af en Retfærdiggørelse deri.

Ganske med Urette, naturligvis; men alligevel, det er menneskeligt at gribe efter ethvert Middel til at forsvare en dårlig Sag. Og Tvangsfortyskning og Tvangsamerikanisering er lige dårlige Sager og lige ukloge Foranstaltninger.

Såre uklogt er det navnlig overfor Borgere i De forenede Stater at true med Politiindgreb overfor Gudstjenester i deres Hjemlands Sprog. Lad være, at dette kun er sket overfor Tyskere, det er derfor lige forkasteligt og uværdigt, men sikkert er det, at skandinaviske Præster er blevne hindrede i at forrette Begravelser på den dødes Modersmål, at danske Præster har måttet opgive Foredragsrejser til Menigheder og Ungdomsforeninger, at danske Ungdomsforeninger i Iowa måtte rejse ud af Staten, »gå over Grænsen«, for at faa Lov til at holde deres Årsmøde o. s. v.

Og ukloge er disse Forholdsregler overfor Bindestregs-Amerikanere også i anden Forstand. Der er nemlig slet ingen Grund til at tvinge dem til at blive Amerikanere, det bliver de af egen fri Vilje, kort efter at de er kommet til Landet, og de, der er født der ovre, har altid været det. Man kan nemlig udmærket være fuldt ud »loyal« Amerikaner, selv om man ved Siden af det engelske Sprog taler f. Eks. det danske, ja, man kan også være det, selv om man ikke forstår en Tøddel af det engelske Sprog.

Dette har da også hidtil været almindeligt anerkendt i De Forenede Stater; men Krigen har forstyrret manges Ligevægt og fået dem til i blindt Raseri at anvende Krigens Midler i folkelige og kristelige Spørgsmål. Således gik det nu afdøde Ekspræsident Roosevelt. Hans sidste Tid var optaget af en voldsom Kamp for Amerikaniseringen, så han endog støttede den så sørgeligt berømte Guvernør Harding* i Staten Iowa. Trist var det at se en Mand, der var saa frisindet i sit Anlæg som Roosevelt, ende sine Dage på denne Måde.

Og saa var det som sagt altsammen unødvendigt, fordi Overgangen efter Naturens Orden vilde fuldbyrdes af sig selv.

Den Orden er der nu gjort Indgreb i.

Jeg sidder med et Par Breve foran mig, som vemodigt vidner derom. Det ene er fra en af mine Elever i den gode gamle Tid, da dansk Tale frit kunde lyde ved Skolen i Des Moines. Hun skriver: »Der undervises een Time i Dansk. Det øvrige er engelsk Højskole; ja, den Times Dansk er også underlagt den engelske Højskole; Det vil sige, at Dansk har sin Plads som fremmed Sprog, som Tysk eller Fransk.«

»Det er svært at skulle slå af både på Tiltroen til Skolen og til sig selv; men vi håber på bedre Tider efter Krigen.«

Ja, lad os håbe på bedre Tider efter Krigen. Helt som i gamle Dage bliver de næppe, dertil har der været for mægtige Kræfter i Bevægelse. For er der end en ikke så lille Flok, der længes mod de gamle Dage og protesterer mod den

* Se »Højskolebladet« for 19. Juli 1918.

ny Tids Voldsomhed, så er der alligevel en større Flok, der med Glæde griber den ny Tids Tale og med fuld Musik slutter sig til Amerikaniseringens store Erobringstog.

Derom bærer det andet Brev Vidnesbyrd. Det er fra en af dem, der fører an i det folkelige og kristelige Arbejde. Han skriver sådan:

»De har selvfølgelig lagt Mærke til, at der er en stærk Bevægelse i Gang for at få os alle amerikaniserede. Vi mærker den meget. Det er vemodigt, at så mange blandt vort Folk hurtigt kan give Slip på vor folkelige Arv. I det andet Samfund* glider de stærkt med Strømmen på få Undtagelser nær. I vort Samfund kan vi ogsaa mærke stor Forandring i de sidste År. Nogle af vore Præster tænker stærkt på at rejse hjem, et Par af de yngre er døde.

Det er alvorlige Tider for vort Kirkesamfund, men vi er endnu en lille Flok, som ikke kan og ikke vil slippe.«

Ja, det er sandelig alvorlige Tider; thi det gælder vore dansk-amerikanske Landsmænds Ret og Vilje til fremdeles at leve som danske og til at behandles som danske, og det efter Folkerettens Forskrifter.

Ingen må opfatte dette, som om jeg skulde mene, at et helt dansk Folkeliv i Amerika var det attråværdige Mål. Det er det ikke, det vilde være mod Naturens Orden i Folkestævnets Land, hvor Folkesammensvejsningen er selve denne Orden. Men ligesom det enkelte Menneske har Krav på at udfolde sig frit efter sin ejendommelige Natur og netop derigennem giver Rigdom og Styrke til det fælles Samfund, sådan har de enkelte Folkeslag i De Forenede Stater Krav på at udfolde sig frit efter deres Ejendommelighed, og netop derved vil de berige det fælles Folkesamfund. Så nås Enheden bedst, hurtigst og sikrest, for den og ikke Ensartethed er Målet.

* Det indre missionske.

Og det vil gå hurtigere i Fremtiden for de enkelte Folkeslag at nå frem i Folkeenheden. Den brutale Måde at amerikanisere på vil sikkert forsvinde i Foregangslandet Iowa med Guvernør Hardings Tilbagetræden om to År. Til den Tid har Bølgerne nok lagt sig så meget, at hans Efterfølger, selv om han også bliver Republikaner, næppe vil, ej heller tør, følge i Hardings Fodspor.

Men, uanset Partierne, vil der sikkert overalt i De Forenede Stater blive indledet en ny Tid med stærkere Krav til Amerikanisering. Mod dette Krav vil endnu de gamle i Tjenesten, Pionererne, rejse sig; men når de er borte og en Del af dem, der fulgte nærmest efter dem i Alder og sluttede sig nærmest til dem i Synsmåder, er rejst tilbage til det gamle Land, vil de i Landet fødte og opvoksede tage Styret, og de vil passe ind i den ny Tid.

Erik Appel.

Kirkepolitiske Spørgsmål i Nutiden.

Der er for nogen Tid siden dannet en ny kirkepolitisk Sammenslutning, som vi for Nemheds Skyld kan kalde *den store Koalition*. Vi lever jo i Tider, der på mange Måder minder om Napoleonstiden. Landsforbundet har fået Forstærkning fra Virksomheder, der ikke hidtil har haft kirkepolitisk Farve. Indre-Mission i København, Indre-Mission i Danmark, det danske Missionsselskab, det københavnske Kirkefond, K. F. U. M. og K. F. U. K. i Danmark og Dansk Kirkefond er rykket til Undsætning. Nogle af disse Virksomheder påkalder også grundtvigske Præsters og Menigheders Velvilje i Form af årlige Offerdage. Pastor *Grell*, Idestrup, har med fuld Føje i Menighedsbladet spurgt, om der ikke for grundtvigske Mennesker var større Glæde ved at give til grundtvigske Arbejder f. Eks. K. S. af 98 end til Bestræbelser, der ganske går på tværs af grundtvigsk Tankegang. Spørgsmålet var måske værd at tage under Behandling ved det grundtvigske Konvent, der 11.—15. Aug. skal afholdes i Ryslinge.

Den store Koalition har samlet sig om en Udtalelse: 1) Den danske evangelisk-lutherske Kirke har som sådan en Bekendelse og må beholde den 2) Ingen Ritualfrihed. Nye Ritualer bør ikke indføres uden Kirkens Samtykke. 3) Sålænge Folkekirken består, skal den faste Religionsundervisning i Skolen bevares. 4) Kirken må værnes mod Statsmagtens Angreb.

Det ejendommelige ved dette Dokument er det Synspunkt, hvorfra den kirkelige Udvikling ses. Det hele tages ovenfra. Man taler om Kirken uden nærmere at forklare, hvad man mener. Er det Folkekirken, en tænkt Kirkedag, Bisperne eller kirkelige Sognerådsforeninger (»Centralnævn«) man kalder

Kirken? Det ses ikke. Kun er det klart, at Kirken er stillet i Modsætning til Staten, og at det er Helhedssynspunktet, man vil gøre gældende. Den enkelte Menigheds Krav og den enkelte Præsts Samvittighed tages der intet Hensyn til.

En ganske modsat Tankegang gøres gældende af Frimenighedspræst *Morten Larsen* i en Pjece, han fornylig har udgivet. Pjecens Titel er Overskriften over disse Linier. Her er Ansvaret lagt på de Skuldre, der ene kan bære det — om nogen kan det. Her er Spørgsmålet om Kirkens Forfatning set nedefra. Den enkelte Menighed og den enkelte Præst stilles overfor Ansvaret.

Morten Larsen gennemgår kirkehistorisk, hvordan de forskellige kirkelige Frihedskrav er opstået. Pietismen forfulgtes af Staten og måtte i Forsamlingerne holde sig til Prædiken, Bøn og Salmesang. Grundtvig og hans Venner førte dette videre; men Dåb og Nadver kommer igen til sin Ret, da man gør Forsamlingsfolket til et Kirkefolk. Det fælles for Pietismen og Grundtvigianismen er en stærk Betoning af, at Forholdet mellem Præst og Menighed er et Hjærteforhold, som ingen Stat har Ret til at gribe ind i. Dette erkendte man fra Statens Side. Man løste Sognebåndet, gav Loven om Valgmenigheder og lagde delvis Valget af Præst i Menighedernes Hånd. Men Linien må føres videre. Præstevalget og Præsteafskedigelsen må helt og holdent være den enkelte Menigheds Sag. Det er det første Frihedskrav i Nutiden. Det har Rod i den kirkehistoriske Udvikling, som også det andet har det.

Efter Pietismen fulgte Rationalismen. Det blivende i Rationalismen er, at det er Menneskets Ret og Pligt at danne sig sin Overbevisning om Gud og sit Forhold til ham på selvstændig Måde og uafhængig af ydre Tvang. Denne Tanke gennemført må føre til Kravet om Frihed for Præsterne til at tale og handle efter deres Hjærters Overbevisning. Ansvaret for ret Forkyndelse og ret Handling er deres og deres Menigheds, ikke Statens eller Kirkesamfundets. Staten og Kirkesamfundet har vist, at de ikke magter at bære et sådant Ansvar. Men af dette andet Frihedskrav følger et tredie.

Når Staten ikke skal blande sig i Præst og Menigheds religiøse Forhold, bliver det tredie Frihedskrav i Nutiden at få Pengeforholdene ordnede således, at alle Borgere i Landet nyder samme Ret — økonomisk set —, enten de vil finde sig i, at Staten blander sig i deres religiøse Forhold, eller ikke.

Morten Larsen påviser tilsidst, at mange alvorlige Mennesker i Folkekirken er bange for at give Menighed og Præst så stor Frihed at nyde og så stort Ansvar at bære. Han hævder endvidere, at Folkekirkens Garanti for Rettroenhed i Øjeblikket er mindre end intet, når Staten tillader Præster at erklære Dele af Trosbekendelsen, som de ved deres Præsteløfte er bundet til, for at være af hedensk Oprindelse. Og han føjer til: »Det er også tilladt så nogenlunde tydelig at lade forstå, at man opfatter Ordinationen, Præsteløftet, og hvad dertil hører, nærmest som en Leg eller Komedie. Det må forresten være hyggeligt for Landets syv Biskopper, hvis Pligt det er Aar efter Aar at være med i denne »Leg«, at lære sligt«. Han har Ret i, at sligt er Blår i Øjnene på godtroende Mennesker.

Tilsidst retter Morten Larsen følgende alvorlige Tiltale til sine grundtvigske Venner:

»Sværest er det at fatte, at de, som kalder sig efter Grundtvig, fordi de mener at have lært noget af ham, kan tie stille til dette. Det, Grundtvig har lært dem, der i det Hele har lært noget af ham, om Kristendom, er blandt andet, at Menighedens Ånd, Helligånden, virker gennem Ordet. Når alt kommer til alt, er det det eneste Virkemiddel, han har. Den værste Fortræd, man derfor kan gøre Menigheden, er at tage Ordet — tilmed selve Livsordet — forfængeligt ved at lokke Mennesker til at bruge det uden at mene noget dermed. Hvor længe vil den Del af den danske Menighed, som endnu holder fast ved denne Oplysning, finde sig i, at Kirkestyrelsen ikke alene finder sig i, at den kristne Tro bliver brugt til at spille Komedie med, — det kan ingen Stat hindre — men at der sættes Præmie på Komediespillet. Det er vanskeligt at forstå, at den af grundtvigske Tanker påvirkede Del af det danske Kirkefolk har kunnet finde sig i den Art Tilstande.« —

Ja, så forskelligt kan der ses på kirkepolitiske Spørgsmål i Nutiden af den store Koalition og Frimenighedspræsten i Holstebro. Han og hans er kun en lille Flok, og det vilde være håbløst for den at kæmpe for de kirkelige Frihedskrav, hvis den ikke fuldt og fast troede, at Redelighed og Sandhed var dens Medkæmpere.

Johannes Monrad.

Fredstanker.

Til tanke og bjærte: »Spørgsmålet Evropa« af Harald Lawaetz. Frimodts forlag. 142 s.

»Til medkristne i Danmark« fra den danske komite af »Kirkeligt verdensforbund til fremme af international forståelse «

Der er ingen tvivl om, at der blandt kristeligt sindede mennesker er en voksende trang til at tage en kraftig hånd med i arbejdet på at fremme verdensfred og skabe bedre kår for menneskeheden i det hele. Men som rimeligt er, er meningerne stærkt delte, når spørgsmålet bliver, hvad der da skal gøres. Nogle mener, at kristne mennesker i disse forhold må gå ud fra almen-menneskelige grundsætninger; andre, at kristne just i kristendommens navn bør stille krav dels til andre kristne dels til de såkaldte kristne samfund; men blandt disse andre er der atter vidt forskellige meninger om, hvilke krav der da kristeligt set kan og må opstilles.

Måske kan man dog sige, at der særlig er to hovedsynspunkter, som gør sig gældende. Det ene hævder, at hvad det gælder om at få ændret er menneskenes sindelag overfor hinanden. Det er menneskenes omvendelse til kristendommen, der ene kan hjælpe, hvis det nogensinde skal blive til noget med verdensfreden. Det andet synspunkt går ud fra, at krigene har deres rod i de gale ordninger, der behersker folkenes indbyrdes forhold; det er hovedsagelig dem, der betinger det fjendske sindelag; det gælder derfor om at få disse forkerte ordninger ændret.

Hos os repræsenteres det første synspunkt bl. a. af pastor Skovgaard-Petersen, således i et småskrift fra 1917: »Hvorledes skal vi være fredsvenner«. Han siger her ganske vist forskellige venlige ord om at bekæmpe krigens årsager o. lign., men hovedarbejdet for fredssagen ligger efter hans mening på missionsmarken. Det fremgår af følgende udtalelser:

»Folkenes omvendelse er forudsætningen for fredsriget. Enhver tanke om at virkeliggøre verdensfreden udenom folkenes omvendelse til Gud er utopi.« . . . »Dermed er også mit svar givet til alle dem, der bebrejder os præster, at vi intet gør for fredssagen. Jeg svarer: *de* iblandt os, som efter evne støtter hedningemissionen, vi gør det allerbedste vi kan gøre for fredssagen.«

Det andet synspunkt har f. e. en talsmand i Carl Koch, der navnlig i bogen »Verdensfred?« har hævdet det stærkt. Et sted nævner han Øresundstolden som en til en tid stærkt virkende krigsårsag i Danmarks historie og siger i den anledning:

»Hvad vilde det nu have hjulpet, om danske og svenske i denne misstemningens tid havde sagt til hinanden: »Lad os dog holde fred; vi er jo dog beslægtede, vi er jo dog kristne mennesker!« Eller: »Vi må se at blive bedre kristne.« Det vilde ikke have hjulpet. For årsagen til pinagtigheden sad der jo og gnavede, og den vilde have gnavet videre, selv om menneskene i Danmark og Sverige havde været langt bedre kristne end de var. Nej, at hæve årsagen til misstemningen, det vilde have hjulpet.«

Ingeniør Harald Lawaetz's bog: »Spørgsmålet Evropa«, tager ikke bestemt stilling til nogen af disse synsmåder. Han foretrækker at sige både — og. Han taler med styrke om de samfundsændringer, der må til, han peger på nødvendigheden af folkenes forbund. Og han taler om nødvendigheden af anger, omvendelse og tilgivelse folkene imellem med en varme, og jeg kan tilføje med en sans for hvad et virkeligt sindelagsskifte vil sige, som gør, at man uvilkårligt gribes af sympati og ikke har lyst til at modsige ham.

Men man kan ganske vist ikke lade være af og til at spørge sig selv: Med hvilken myndighed taler forfatteren nu egentlig til disse folkeslag, der står hinanden så hårdt imod? Og når han selv siger, at det sindelag, han vil have frem, er så sjældent i denne verden, er der da egentlig ret megen udsigt til at skabe et bedre forhold mellem landene ved at rejse sådanne vidtgående personlige krav. Særlig når man betænker, at kun den, der afgjort har retten på sin side, kan *kræve* anger.

Var det så ikke forstandigere at nøjes med at forlange, at parterne skal slutte en fred, der ikke skaber ny uret, med andre ord en retsfred. Den, der kræver det, behøver ikke til begrundelse derfor at påberåbe sig andet end partiernes egen interesse nu og i fremtiden. Man *behøver* ikke at sige, at englænderne bør fastholde (og udvide) deres frihandel for tyskernes skyld; ti det vil først og fremmest være til gavn for dem selv. Men ganske vist vil det også gavne forholdet til Tyskland. Retsfordringer som denne er mindre højtflyvende måske (skønt heller ikke retssynspunktet savner sin idealitet), men de bygger dog det fredelige samkvem op, der mere end noget andet modarbejder krigen og

samtidig skaber betingelser for gensidig forståelse og måske også tilgivelse senere hen.

Lawaetz har en udpræget lyst til at se alsidigt på tingene og finde lys- og skyggesider ved al ting. Undertiden kan denne tilbøjelighed dog føre ham lige vidt nok. Han siger f. e. (forledt dertil af en anden forfatter), at »krigens mission har været at bringe folkeslagene i berøring med hinanden«. Det lyder måske åndfuldt, men er der egentlig nogen mening i det? Det er dog omtrent, som vilde man sige, at de spirituøse drikke har haft den betydning at bane vej for afholdsbevægelsen. Folk kan jo ganske vist ikke slås uden at være nogenlunde inde på livet af hinanden. Men det er dog ikke krigen, der bringer folkene til at nærme sig hinanden. Menneskene er anlagt på gensidig hjælp. Det store middel til at bringe folkeslagene i berøring med hinanden har til enhver tid været handelen. Når krigen kommer, holder handelen op, det vil sige den gode forbindelse går i stykker. Og når krigen er forbi kommer *andre kræfter* og søger at bringe en forbindelse i stand påny. Jeg synes da også, at Harald Lawaetz's stærke påkaldelse af disse andre kræfter netop i øjeblikket egentlig modsiger ham selv på dette punkt.

*

Den også her i »Højskolebladet« i sin tid meddelte henvendelse »Til medkristne i Danmark« er et andet interessant vidnesbyrd om kristne menneskers trang til at lægge et lod i de internationale forholds vægtskål. Udtalelsen stiller sig ved de bestræbelser, den opfordrer til at fremme, afgjort på det standpunkt, at det gælder om at blive klar over og derefter arbejde på ændringer i samfundsforholdene, når man vil bekæmpe krigen. Den samler det i 3 punkter.

1. Virkeliggørelsen af et nationernes forbund med lige ret for alle folk både nationalt og økonomisk.

2. Afskaffelsen af den tvungne værnepligt og gennemførelse af almindelig afrustning.

3. Tilvejebringelse af en social ordning, som umuliggør *den* kapitalens og jordbesiddelsens monopolmagt, der er en hovedårsag til krig og klassekamp.

For den, der som undertegnede mener, at det til fremme af fredelige forhold på jorden, ikke alene mellem kristne, men mellem mennesker i det hele først og fremmest kommer an på at komme bort fra talemåderne og ud i et positivt arbejde med almenmenneskelige synspunkter, for den er det en glæde at se ledende mænd i vort samfund, som biskop Ostenfeld, professor Ammundsen, forstander Alfred Povlsen og Overbibliotekar H. O. Lange udtale sig så utvetydigt og så vidtrækkende om, hvad deres samfundsarbejde i fremtiden skal stile imod.

Også blandt dem, der har givet udtalelsen dens tilslutning er mænd, hvis indflydelse er betydelig. Jeg nævner navne som stiftsprovst Ussing, professor Harald Westergård, frimenighedspræst Morten Larsen, pastor Rud, Odense, valgmenighedspræst Carl Koch, dr. Moltesen, folketingsmand Johs. Fog-Petersen, præsterne Eduard og Oscar Geismar o. s. v. Også pastor Skovgaard-Petersen har skrevet under. Det falder vel næppe helt i tråd med hans ovenfor nævnte udtalelser, men det må nu han om.

I sin sidste bog »Tegn og Tider« har Skovgaard-Petersen udtalt sig om sit syn på folkenes forbund. Han betragter det som én af de veje, ad hvilke Antikrist vil nå sit mål: »Det føderative princip er ved at blive det store løsen i den internationale politik. Allerede længe har vi haft Nordamerikas forenede stater. Det næste skridt er vel Evropas forenede stater. . . . Engang vil vi vel ad disse veje få Verdens forenede stater. Og så har udviklingen selv jævnet vejen, så én mand kan tænkes at blive topfigur for den ganske menneskehed. Det føderative princip er i verdenspolitikken den bølge der engang vil bære Antikrist til magtens tinde; og den bølge rejser sig allerede.« Det falder mig også noget vanskeligt at forlige en sådan udtalelse med hans underskrift.

Hovedsagen er, at når nu snart den store kamp begynder for fuld frihandel (uden hvilken punkt 1 ikke lader sig virkeliggøre), for afskaffelse af værnepligten og for ophævelsen af jordmonopolet, da kan vi vente, at denne henvendelses mænd ikke alene vil støtte dem, der fører an i den strid, men at de selv vil komme og tage virksom del i den.

A. V.

Hr. Bredsdorff og ›Statsundervisningen‹.

Af *Helge Haar*.

Hr. Højskoleforstander Bredsdorff har i den sidste Tid nogle Gange her i »Højskolebladet« omtalt en arm Lærer, der har sagt stygge Ting om »Højskolepædagogik« og om Religionsundervisning. Han har dog stadig af velforstaaet Barmhjærtighed intet Navn nævnt og nøjedes med at udgyde sin Vredes og Foragts Skaaler over hans anonyme Hoved. Nu har han i et Ord til den store Skolekommission (›Statsundervisning og folkelig Undervisning‹) atter trukket Synderen frem ved Ørene og former det hele som et forbitret Angreb paa Seminariernes Lærerstab og Undervisning.

Da det er mig uværdige, der har været uheldig nok til at ærgre Hr. B., og da ogsaa jeg har Interesse for Seminarierne, maa jeg maaske sige et Par Ting om Sagen og skulde gærne se den diskuteret i nærværende Blad, hvis Læsere til daglig faar en noget ensidig Betragtning fremsat.

To Bemærkninger af mig synes i særlig Grad at have harmet Hr. B. 1. Eksamen i Religion (i Seminarier og Gymnasier) vil være Arbejdets »naturlige« Afslutning, og 2. »ingen Højskolepædagogik paa Seminarierne« — og de kan maaske nok være Sennep udi Næsen paa en renlivet Grundtvigianer. »Manden generer sig ikke«, skriver De i Anledning af den første Sætning. Nej, jeg har i 12 Aar været Lærer ved den højere Skole og Seminariet bl. a. i Religion, og jeg var desværre ikke, som De siger, »en stor Religionslærer«. Jeg havde tværtimod ideligt den ydmygende Følelse, at dér, hvor jeg helst vilde yde mit bedste og som Teolog vel ogsaa maatte siges at have de relativt bedste Forudsætninger, dér blev det saa ofte kun Fusk, mens Arbejdet i andre Fag gik, tror jeg selv, helt godt. Ideligt drøftede jeg dette offentligt og privat med Folk, der havde Blik for Religionsundervisningens sørgelige Kaar, og jeg kom til det Resultat, at en stor Del af disse skyldtes Fagets Pariastilling (el. »Hæders«-stilling) uden for Skolens Fagkreds. Altsaa skrev jeg, at *enten* maatte Faget fjærnes fra Skolen› (hvilket jeg mente vilde være en Ulykke for vort Folk), *eller* det maatte have samme Skolekaar som de andre Fag og ikke brændemærkes i Elevernes Øjne — og saa maatte der Eksamen og Lektier til. At »Manden« som praktisk, mangeaarig Lærer behøvede at »genere« sig for at udtale sin Mening om sit eget Arbejde faldt ham ikke ind. Snarere kunde man maaske have ventet, at en Højskolelærer vilde genere sig lidt for at udtale sin knusende Dom over andres Arbejde, som han dog vel væsentlig bedømmer fra sin Skrivebordsstol og udfra sin grundtvigske Dogmatik.

Igennem adskillige Aars Undervisning har jeg erfaret, at Eksamenskravet for normale Mennesker aldeles ikke har nogen kvælende Indflydelse paa Interesser. Grundtvigs og Kolds Udtalelser herom, der af Epigonerne sluges saa raat, har vist for en Del en ret udvortes Foranledning i deres egne tilfældige Skoleerindringer. Normalt er der tværtimod Glæde ved at samle alt Stof sammen og blive Herre derover og spænde sine Kræfter an.

Mener Hr. B., at Eksamen *overhovedet* skal bort overalt her i Landet, eller hvad i al Verden mener han i al praktisk Nøgternhed? Hvis Eksamen fjærnedes i alle Fag, vilde jeg selvfølgelig ikke drømme om at have den i Religion; men bliver den staaende i alle andre Fag, saa *maa* der ogsaa Eksamen til i Religion — og den behøver heller ikke her at kvæle Interessen, »Aanden«. Tværtimod, jeg har den faste Fortrøstning til Undervisningen i Kristendom, at hvis den blot kan faa Lov at foregaa uden disciplinære Vanskeligheder, og saaledes, at alle maa følge med, saa skal den gamle Kristendom nok som før tale til Hjærterne. Eksamenskravet skal kun gøre Undervisningen disciplinært mulig og vil ikke føre til mere »Terperi« her end f. Eks. i Historie.

Jeg ser selvfølgelig, at det *ideelt* set vilde være yndigere, om Mennesker var saa gode, at de af pure, fri Interesse tog Del i al Undervisning, men jeg befinder mig ikke vel i saa luftige Højder og vil hellere se, hvad der kan faas ud af de virkelige Forhold. Tør da De, Hr. B., tilraade, at Forberedelsen til alle Stillinger her i vort Land drives paa Højskolemanér, eller

mener De, at der er Stillinger, hvor et solidt tilegnet Kundskabsstof er nødvendigt? Taagede Talemaader er i Længden ikke nok; anvis os en praktisk brugbar Løsning, og vi vil takke Dem paa vore Knæ; men nøjes ikke med at nedtordne os Stympere, der er saa uheldige at være uenige med Dem, til Tartaros!

Saalænge indtil De har anvist os en farbar Vej frem, tillader jeg mig at tro, at Seminarierne har gjort et godt og et ikke helt let Arbejde, og at Fejlen ved dem aldeles ikke ligger i Kravet om Eksamen, men mest i den meningsløse »Fagtrængsel«, der hersker ved dem, og ved den altfor korte Undervisningstid. Trods Deres Tvivl er jeg overbevist om, at der arbejdes med Liv og *Lyst* ved mange Seminarier, saaledes som jeg selv erfarede det, da jeg for en Aarrække siden begyndte mit Seminariearbejde og samtidig beholdt en Del Gymnasiearbejde, saa at jeg havde rig Lejlighed til daglig Sammenligning.

Den Dag i Dag glæder jeg mig over ikke at være nødt til at forøge vor Befolknings aandelige Magelighed ved at skulle fodre den med Foredrag, men over at kunne stille faste Krav om Tilegnelse. Mine Ønsker er væsentlig, at disse Krav kunde gøres mindre, saa at Lærer og Elever fik bedre Tid til at uddybe Stoffet eller Dele deraf, og at Fagenes Mængde indskrænkedes, saa man undgik dette, at en Seminarist er et Menneske, der kender lidt til alle Ting, men intet virkeligt til nogen Ting.

Grundtvigs Hus.

Midt inde i København, paa et heldigt og bekvemt Sted, ligger der et stort og smukt Hus, »Grundtvigs Hus«. Det er indrettet saadan, at det er vel egnet til at blive det ydre Hjemsted og Midtpunkt for en aandelig Virksomhed. Der er flere Sale, der er gode Stuer af forskellig Art, og der er en Mængde Værelser. Her kunde blive dejlige Lokaler for Ungdomsmøder og Foreninger; her kunde indrettes et smukt og hyggeligt »Højskolehjem«, alt i Tilslutning til den store, skønne Sal i Kælderetagen, »Hallen«.

Trappen i Grundtvigs Hus.

Inde i København er der i grundtvigsk paavirkede Kredse megen Lyst til at tage fat og øve en aandelig Virksomhed, ikke mindst mellem Ungdommen. Der er ogsaa paa forskellig Maade sat en Del i Gang.

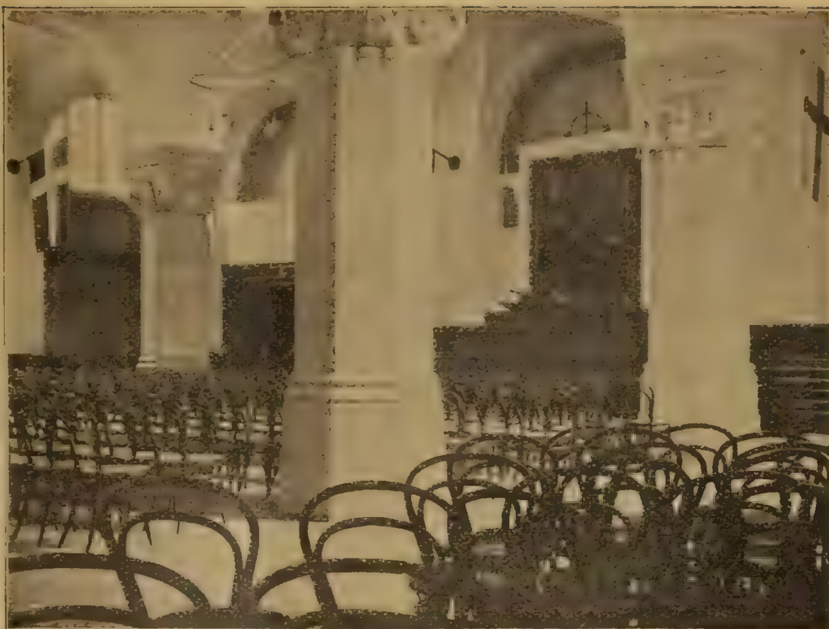
Men det er, som om de to Ting, denne Arbejdslyst og denne ydre Mulighed, ikke ret eller helt har kunnet finde hinanden. Huset ligger der, Men kun i ringe Grad er det taget i Brug til en saadan Virksomhed. Den har længe følt sig indsnævret; den har begæret mere Plads.

Nu ser det ud til, at det kan blive til noget. Til næste Aar kan Huset blive frigjort; og saa skal det ret tages i Brug.

Det er naturligt, at vi her ude paa Landet maa se med Glæde og Forventning paa dette. Paa mangfoldige Maader kommer Ungdommen fra Landet i Berøring med København. Mange kommer til at opholde sig derinde i Aarevis. Og det er da af stor Betydning, om de kan møde et aandeligt Liv, som er i

Slægt med og i tillidsfuld Forbindelse med det bedste, som de kender her ude fra. Det er dette, det gælder. Og endelig vokser der inde en Slægt op, som i høj Grad har Brug for de Tanker og den Livsmaade, som vi har faaet kær, en dansk, folkelig, kristelig Livsstrømning.

Det er da ogsaa naturligt, at denne Interesse vil skaffe sig Udtryk i, at man rundt om i Landet vil støtte denne Sag med Penge. Der er allerede kommet Fart i Foretagendet i denne Henseende, saa stærk Fart, at man kan sige, det gaar meget godt. Men der er endnu Brug for mange Penge. Der er rig Lejlighed til at være med at frigøre Grundtvigs Hus til Brug for en god og smuk Virksomhed.

Hallen.

Ubberup, Maj 1919.

Carl Koch.

En lille randbemærkning.

Jeg vilde gærne have anmældt her i bladet læge Hjalmar Helwegs »Grundtvigs sindssygdom.« Var det blevet tilfældet, havde min anmældelse fået et lignende indhold som Begtrups, kun at jeg vist nok endnu stærkere end han havde fremhævet forfatterens dygtighed og hans værks betydningsfuldhed. Og dette bl. a., fordi der er sagt så meget dumt om bogen. Således har man kunnet læse i forskellige provinsblade, at forfatteren i sit »mærkelige skrift« »beskylder Grundtvig for at have været mere eller mindre småtosset«! og det vil formentlig sige, at en mængde mennesker ikke er i stand til at få mere ud af et så højst lærerigt skrift.

Der er imidlertid et enkelt punkt i bogen, jeg vilde have angrebet, og det være det mig da tilladt at gøre nu — det er dog kun en randbemærkning, der ikke kommer bogens egentlige indhold ved.

Læge Helweg skriver (s. 115): »Selv Grundtvigs salmer, der vel uden sammenligning er det værdifuldeste af hele hans digteriske produktion over hovedet, skæmmes af denne overflødighed af ord og vers. De beskæringer, der i salmebøgerne er blevet foretaget af adskillige af dem, er næsten altid forbedringer«.

Det første punktum er utvivlsomt rigtigt, men det sidste synes mig lige så utvivlsomt at være ganske fejlt. Læge H. giver ingen eksempler. Men man se efter, hvordan i Roskilde konvents salmebog »Den signede dag«, »Talsmand, som paa jorderige« m. fl. blev ligefrem mishandlede ved de foretagne »beskæringer«. Og i »Salmebog for kirke og hjem«, på hvis redaktion rigets biskopper havde en hovedindflydelse, er Grundtvigs salmer behandlet sådan, så Otto Møller næppe sagde for meget, når han udtalte, at der snart ikke var en, på hvilken man ikke så mærker af urene fingre.

Der er salmer af Grundtvig, som kan trænge til at beskæres for ord og vers. Men beskæringen skal foretages med nænsom hånd og kærlighedsfuld forståelse for ikke at gøre mere fortræd end gavn. Og i de mig bekændte salmebøger har det gærne glippet endog meget stærkt med bægge dele, så det ikke er »forbedringer«, der er blevet resultatet. Derfor kan det naturligvis godt være, at der mellem »salmebøgerne« findes nogle, som er læge Helweg bekændt og ikke mig, hvorom hans påstand gælder, men før han giver eksempler, har jeg lidt svært ved at tro det.

H. taler så på næste side i sin bog om Grundtvigs »kraftudtryk«, giver et eksempel på, hvor de virker fortræffeligt, og fortsætter så: »enhver vil dog vist indrømme, at når der i salmen »Velkommen igen Guds engle små« oprindelig stod linjen »vi rollinger har i hver en vrå«, så er den senere ændring af rollinger til puslinger ganske heldig.«

Dette vil jeg på ingen måde indrømme. Og jeg har endda særlig grund til at mælde mig, da jeg i en årrække har kæmpet som en løve for at bevare rollinger. I den salmebog, jeg var henvist til at bruge i de år, stod nemlig puslinger. Og næst efter at jeg ved lejlighed gjorde opmærksom på, at der burde stå rollinger, brølede jeg altid igennem så stærkt jeg kunde, når vi

sang sangen: rollinger, indtil jeg endelig fik en salmebog, hvori det var trykt.

For det første er det nu ikke rigtigt, at rollinger ved »en senere ændring« er blevet til puslinger. Nej, Grundtvig fremsagde sangen i en præken 1830, trykt i »Søndagsbogens bd. III, og dæri puslinger, men i »Sangværket« bd. I, der udkom 1837, havde han ændret puslinger til rollinger. Det er altså ham selv, der har ændret, og ændringen går netop fra puslinger til rollinger.

Men det forekommer da også mig bestæmt, at netop denne ændring er den »heldige«. Ved puslinger henledes tanken på spøgelseagtige væsener, nisser eller småtrolde, og det er dog ikke sådanne, vi glæder os over at have i hver en vrå, i vugger og i senge, og det er ikke for dem vi opfordres til at synge som lærker slå.

Men rollinger, det er og det kan ikke være andet end småbørn. Jeg har gennem årene forstået, at der er dem, som støder sig over rollinger som et formentlig plat udtryk, og det er måske også denne forestilling, der ligger bag læge Helwegs ord. Men jeg tror det er en misforståelse. Ordet hører hjemme i det jævne, daglige sprog, men det er dog ikke det samme som at det er plat. I Poul Møllers »Den krøllede Frits« bruger den bondekone, ved hvis dør Frits spiller til ærgrelse for hende men til glæde for hendes småbørn, til disse det udtryk: »Vil I pakke jer ind I rollinger!«

»Enhver« føler dog vist, hvor umuligt hun kunde sige puslinger i stedet. Nå, det er nu så længe siden, kunde man måske sige, at Poul Møller skrev det. Men hvad siger man så til, at Helge Rode i »Krig og ånd« fra 1917 skriver: »Når vi ser en familje med mange små rollinger, der er klædt ens på . . .«. Også her synes det mig ganske umuligt at erstatte, end sige da at forbedre ved at sætte puslinger i stedet.

I Dahl og Hammer: Dansk ordbog siges, at pusling i ældre dansk betød spøgelse, nu lille menneske, mandsling, dværg, nisse. Rolling forklares som et lille barn, unge. I Falk og Torp: Etymologisk ordbog siges pusling at være lidet menneske, liden gut, dværg, i ældre dansk betød det spøgelse, underjordisk, og, siges det, den oprindelige betydning er vel nisse, underjordisk. Til disse nyere slutter sig også Molbech, og om rolling siger denne, at det i daglig tale bruges om et lille barn.

Jeg tror virkelig, jeg har alt på min side, når jeg hævder, at det er Grundtvigs sikre øre for sproget, der har vejledt ham til at kassere det puslinger, som først var løbet ham i pennen, og erstatte det med rollinger. Dette udtryk bringer enhver dansk til at tænke på små børn, måske med en biforestilling om buttede, trinde og derfor rigtig sunde børn — hvad der jo ikke giver det mindre glædelig og festlig klang i en julesalme. Ved puslinger får man vel en forestilling om småvæsener men ikke just om småbørn — så skulde der sikkert siges småpus — og aldeles ikke særligt om sunde og glade småbørn. Det kan være nisser, det kan være dværge, det kan være alfeagtige, det vil sige alt for sarte og sygelige, om end overmåde dejlige børn. Men Grundtvig tænker på buttede børn med røde kinder, gule krøltoppe og himmelblå øjne, som han har set dem i hytterne, hvor kruset var af ler og kagen tør, men i hvis drømme englene vil komme og lege jul, og på dem anvender han med rette det »kraftudtryk« rollinger, hvormed deres moder vilde kalde dem, mens hun aldrig kunde falde på at kalde dem puslinger.

V. Brücker.

Spørgsmaal og Tildragelser.

»Den tredje Zone«.

Maaske var det kun en foreløbig Sejr — snarest maaske en Pyrrhus-Sejr — Dannevirkeliniens ihærdige Forkæmpere vandt, da Bestemmelsen om det sydligste Afstemningsomraade blev indført i Fredstraktaten. De Oplysninger, *Andreas Grau* og *H. P. Hanssen* i de sidste Dage har givet om Sagens Forhistorie, stiller unægtelig ikke den Agitation, der har fremkaldt Tilkendegivelserne fra Sydslesvig, i noget synderlig heldigt Lys.

For det første synes *det mellemslesvigske Udvalg* at have et vanskeligt Regnskab at gøre Rede for. I Fredsdelegationen var *Andreas Grau* Udvalgets Repræsentant, og han stillede sig Side om Side med de andre Medlemmer af Delegationen. I »Dybbølposten« anker nu Andr. Grau over, at det mellemslesvigske Udvalg *uden at lade Grau noget vide derom* havde givet en anden Mand, Dr. *Jonas Collin*, Bemyndigelse til at repræsentere Udvalget i Paris. — Og *H. P. Hanssen* oplyser, at han heller ikke var underrettet. »Nogle Timer før H. P. Hanssen afrejste fra Aabenraa for at deltage i Fredsdelegationen«, skriver »Hejmdal«, »havde han en Samtale med de to andre Medlemmer af Vælgerforeningens Bestyrelse, P. Grau og M Simonsen, samt Redaktør E. Christiansen, Flensborg, for at træffe de sidste vigtige Aftaler og naa til Enighed om fælles Afstemningsregler for begge Afstemningsdistrikter. Der opnaaedes Enighed, men Hr. Christiansen holdt det heller ikke for nødvendigt at meddele H. P. Hanssen, at Dr. Collin allerede havde faaet Mandat til at repræsentere det mellemslesvigske Udvalg i Paris.«

Redaktør *Christiansen* har forsvaret sig i »Berlingske Tidende«. Han hævder, at han aldrig har lagt Skjul paa sit Standpunkt, at Bemyndigelsen til Dr. Collin blev givet, førend der var Tale om Afsendelse af nogen dansk Rigsdags-Delegation eller sønderjydsk Sendefærd, og at denne blev givet telegrafisk efter at den havde været forelagt de hjemmeværende Udvalgsmedlemmer enkeltvis med Undtagelse af Andr. Grau, som var bortrejst. »Da den danske Statsafsending i Paris havde fremført sin Regerings Forslag om de to Afstemningszoner, og Delegationen var undervejs, understregede »Berlingske Tidende«s Medarbejder i Paris gentagende i lange Telegrammer, at Forslaget om en Afstemningsgrænse lige sydfor Flensborg kunde ventes taget til Følge, saafremt der ikke fremkom yderligere Tilkendegivelser. Det var Anledningen til, at mellemslesvigsk Udvalg offentliggjorde

sin Udtalelse om, at den værdigste og bedste Løsning efter dets Mening vilde være, om Danmark tog imod hele det mistede gamle danske Land, og gav den tysktalende Befolkning Lejlighed til en Afstemning sydfra. Denne bestemt formulerede Opfattelse gav Udvalget Grev Bent Holstein, som kort efter rejste til Paris, Bemyndigelse til at fremføre, idet der samtidig blev medsendt et Brev og Afskrifter til Redaktør Andreas Grau og tidligere Landdagsmand Kloppenborg Skrumsager. Grev Holstein naaede imidlertid først til Paris, efter at den danske Delegation var afrejst. Samtidig med at Udvalgets Udtalelser fremkom i Offentligheden, havde i en Drøftelse efter et Vælgerforeningsmøde 23 Medlemmer af den nordslesvigske Vælgerforenings Tilsynsraad udtalt, at saafremt der i Paris kom til at foreligge en ny Situation, og der viste sig Mulighed for en anden Ordning end den, Vælgerforeningen hidtil havde taget Sigte paa, ydede de deres Tilslutning til Tanken om at tage imod det fraskilte Land og indrømme de tyske Befolkningsdele en Afstemning sydfra.«

H. P. Hanssen svarer i »Hejmdal« med først at minde om, at Mellemslesvigsk Udvalg med Red. Christiansen i Spidsen har stemt for Vælgerforeningens Resolutioner af 30. December og 9. Februar, som den danske og sønderjydske Delegation skulde søge at faa gennemført i Paris. Allerede den Gang havde Udvalget givet Dr. Collin Bemyndigelse til at fremføre videregaaende Krav. Christiansens Artikel stadfæster, skriver »Hejmdal« videre, at Andr. Grau og H. P. Hanssen ikke var underrettet om denne Bemyndigelse, og at der endvidere er givet Grev *Bent Holstein* Bemyndigelse til paa Udvalgets Vegne at kræve *hele Slesvig* tilbage og derefter give den tysktalende Befolkning Lejlighed til sydfra at stemme sig ud af Danmark. »Hejmdal« betegner Meddelelsen om en Udtalelse af 23 Medlemmer af Vælgerforeningens Tilsynsraad som ny. »Paa hvad Maade disse 23 Medlemmer har givet deres Tilslutning til, at hele Slesvig blev indlemmet i Danmark med en tysk Paragraf 5, ved vi ikke, heller ikke, hvem disse 23 Mænd er.«

I en senere Artikel giver H. P. Hanssen nærmere Oplysninger om Agitationen i Sydslesvig, navnlig om Grev *B. Holsteins* Deltagelse i den. Under Navnet »Rechtsanwalt Holst aus Kopenhagen« boede Greven paa »Hotel Flensburger Hof« i Flensborg og foretog derfra i Bil Agitationsrejser ud over Angel, til Slesvig By og vestover. Han ledsagedes af Skotøjshandler Jørgen Petersen fra København og en dansk Folketingsmand, Hr. Vanggaard. Selskabets Fører var den tyske Hingstehandler Petersen fra Kollund, og Agitationsarbejdet blev »kraftigt understøttet af Grosserer Mathias Hübsch, Flensborg, Amtsforstander Clausen, Bov, og flere Herrer, *som før har arbejdet Haand i Haand med Dr. Hahn og støttet Voldspolitiken.*« (Udh. her). »Rechtsanwalt Holst« maatte dog skyndsomt forlade Flensborg og Slesvigs Grund, da det blev opdaget, at han var »identisk« med Grev Bent Holstein. — Senere kom en sydslesvigsk Deputation til København for at virke for Sydslesvigs Deltagelse i Afstemningen og mulige Tilslutning til Danmark. Under Besøget i København modtoges Deputationen ifølge dens egen Beretning af »flere Gesandter«, og de forhandlede med »en Komité, som arbejder for Grænsen Sli-Dannevirke«. Overfor denne udviklede et af Medlemmerne, Hr. Cirkusdirektør Fischer fra Angel, »udførligt de Synspunkter, hvorunder en Tilslutning til Danmark — *givet af Forholdene og de økonomiske Overvejelser — ikke af nationale Følelser*, var mulig«.

Et andet Medlem af Deputationen, Godsejer *Wall* fra Opdrup, har stærkt betonet, at naar han rejste med til København, var det i fuld Tilslutning til »*Arbejdet for et selvstændigt, udelt Slesvig-Holsten*«. Samtidig tager han i stærke Ord Afstand fra Amtsforstander *Clausens* og *Cornelius Petersens* Agitation for Danmark. »Verden er skiller os«, skriver Hr. Wall.

Men om disse to Mænd, som altsaa fra Hr. Walls Synspunkt skulde være altfor danskvenlige, meddeler »Hejmdal« for Hr. Clausens Vedkommende, at han af en navngiven Tysker prises i et tysk Blad, fordi han har solgt Landejendomme »fra dansk til tysk Eje«, og at han som Tillidsmand var »forsynet med permanent Rejsepas til Danmark og Slesvig for at købe Kvæg og Heste op der, men tillige for at udspionere Befolkningens Stemning«. Og det anfører en Udtalelse af Cornelius Petersen: »For os Tyskere vil følgende Fordele være forbundet med Dannevirkelinien: Vi vilde udgøre en Masse, som der maatte regnes med; . . . . Der maatte indrettes en tvesproget Forvaltning og Skole, bedst endog en ren tysk (Frisland, Ejdersted, Angel) og i Forbindelse dermed en tysk Kulturkreds (tyske Lærerseminarier, tyske Professorater paa et senere Universitet i Flensborg). . . . .«

— —

Det maa siges, at Dannevirkeliniens Tilhængere frembyder et saa broget Billede, at man alene af den Grund maa blive betænkelig. Her er danske Fædrelandsvenner, her er Mænd, der ønsker et samlet Slesvig, her er Folk, der gaar med af rent materielle Grunde, og her er Slesvig-Holstenere af den gamle Skole. Men naar danske Mænd ligefrem gaar ind paa at arbejde sammen med Tyskere, der udtrykkelig angiver det som deres Maal at gøre Tyskheden saa stærk som mulig *inden for Danmarks Grænser*, saa faar Billedet pludselig et uhyggeligt Skær af Uvederhæftighed og Underfundighed.

H. S.

En Gymnastikhøjskole.

Delingsførerafdelingen ved Ollerup Højskole har fra først af haft en ret selvstændig Stilling, idet Forholdet var tænkt saaledes, at Delingsførereleverne skulde bo og spise og have al Undervisning undtagen Foredragene paa Delingsførerskolen, hvis Bygninger Niels Bukh selv ejede. Paa Grund af Krigsforholdene blev denne Ordning ikke helt gennemført, idet man fandt det praktisk, at Delingsførereleverne spiste sammen med den almindelige Højskoles Elever.

Imidlertid har Niels Bukhs Maade at drive Lingsk Gymnastik paa vunden Anerkendelse langt ud over hans Elevers Kreds. Dette har for det første ført til, at der blev langt større Tilgang af Elever til Skolen, end der var Plads til; og for det andet, at der i stigende Tal har meldt sig Elever, som enten havde været paa Højskole før, eller som egentlig ikke havde nogen Trang

til at komme paa Højskole. De tog i begge Tilfælde kun nødtvungen Højskoleundervisningen med; og det var hverken de eller Højskolen tjent med. For at imødekomme denne Udvikling er det, at Niels Bukh nu agter at oprette en helt selvstændig Gymnastikhøjskole.

Han har købt 24 Td. Land Jord, der støder op til hans nuværende Ejendom. Paa denne Jord — hvoraf den største Del skal anvendes til Landbrug til Støtte for Skolen — agter han nu at opføre en stor tidssvarende Gymnastikhøjskole med tilhørende Baner for forskellig Friluftsidræt.

Paa Gymnastikhøjskolen skal Hovedvægten lægges paa Legemskulturen, men sammen dermed skal der gives en udvidet Højskoleundervisning, hvor der især skal lægges Vægt paa Elevernes Selvarbejde og ikke saa meget undervises gennem Foredrag. Formaalet med Undervisningen er at uddanne Ledere af Gymnastik og Idræt, især til Skytte- og Gymnastikforeninger, men ogsaa til Højskoler, Ungdomsskoler o. lign.

Det er Meningen, at Ollerup Højskole fremdeles skal have et Hold paa indtil 30 Elever — baade Sommer og Vinter — der sammen med den almindelige Højskoleundervisning faar Delingsføreruddannelse omtrent i samme Omfang som nu, dog saaledes, at de knyttes nærmere sammen med Højskolens almindelige Elever, end det nu er Tilfældet; og selv om de faar den faglige Undervisning paa Gymnastikhøjskolen, bliver de altsaa ikke egentlige Elever der.

Arbejdet paa Gymnastikhøjskolen skal især samles om to Kursus: 1. et femmaaneders Begyndelseskursus for Karle, der ønsker Delingsføreruddannelse, men kun en indskrænket Højskoleundervisning og 2. et ligeledes femmaaneders Kursus for baade Karle og Piger, der enten før har besøgt en Højskoles Delingsførerafdeling eller har faaet en tilsvarende Uddannelse. Disse Elever vil intet faa med den almindelige Højskole at gøre udover, at Højskolens Lærere vil holde nogle Foredrag paa Gymnastikhøjskolen.

Ved Siden af dette Kursus tænkes afholdt en Del kortere Kursus især i Sommertiden i Gymnastik og Idræt.

Statens Bevillingsmyndigheder har stillet sig meget velvilligt til Planen. Der er allerede givet Niels Bukhs Skole et direkte Tilskud paa 2000 Kr. aarlig, og der er bevilget 6,750 Kr. til Elevunderstøttelse. Af denne Bevilling kan der søges Understøttelse allerede til Vinter. Men skal det blive muligt at forrente den store Bygge- og Anlægssum, der tænkes at ville andrage c. 250,000 Kr., vil et større direkte Statstilskud være nødvendigt; et saadant er da ogsaa stillet i Udsigt af Bevillingsmyndighederne. Disse Bevillinger er udenfor »Højskoleloven«.

Det er Meningen allerede i Sommer at tage fat paa Opførelse af Bygninger og Anlæg af Idrætsbaner, saa at den udvidede Undervisning allerede delvis kan tage sin Begyndelse til Vinter.

I Ugens Løb.

Frøken Jenny la Cour i Askov fyldte den 20. Maj 70 Aar. Manges Tanker er paa 70 Aarsdagen gaaet til Veum, hvor hun giver et Hjems Hygge og Varme til Højskolens kvindelige Elever, og mange mindes med Tak hendes mangeaarige betydningsfulde Gerning som Lærerinde ved Askov Højskole og paa den Væveskole, hun oprettede for »Dansk Husflidsforening«.

•

Da den 29. Maj er Helligdag, udgaar næste Nummer af »Højskolebladet« en Dag tidligere end sædvanlig.

BØGER.

Arthur Petersen: Geologiske Skildringer. Med 65 Billeder. Ved Udvalget for Folkeoplysnings Fremme.

Det er meget paaskønnelsesværdigt, at Udvalget for Folkeoplysningens Fremme har ladet en Bog om det foreliggende Æmne komme frem. Jordens Historie og de Omdannelser, som Jordlagene har været og er Genstand for, er noget, som nok kan fange Interessen hos den, der læser derom og sysler dermed. Ønskerne om at faa Kendskab til disse Ting er da ogsaa nu langt mere levende end for en Menneskealder siden, da den Lægmand nærmest var et Særsyn, som ikke ansaa Gruslagene i vore Grusgrave og de væltede Træstammer i Tørvemoserne for at skyldes den eneste kendte Aarsag til slige Omvæltninger: Syndfloden.

Arthur Petersen giver i sin Bog paa en anskuelig Maade og i et tiltalende Sprog en Fremstilling af, hvordan og ved hvilke Kræfter Omdannelserne af Jorden finder Sted. Bogen bærer den fordringsløse Titel: »Geologiske Skildringer«, men den giver i Virkeligheden en god, sammenhængende Oversigt over Jordens Udviklingshistorie gennem Tiderne. En Fagmand vilde vel kunne finde et og andet at indvende mod Enkeltheder, navnlig i det, der vedrører Danmarks Jordlag. Jeg skal ingen Eksempler fremdrage, men kun udtale Ønskeligheden af, at Forfatteren her havde tyet til sidste Udgave af Ussings fortræffelige Danmarks Geologi i noget højere Grad, end han har.

Som Helhed har Forfatteren løst sin Opgave paa en smuk Maade, og jeg kan kun anbefale dem, der interesserer sig for Æmnet at købe Bogen, der med sine 198 Sider kun koster 2,25 Kr. i indbunden Stand.

V. Milthers.

INDHOLD.

Frederik Holm: Præsten Jørgen Teilmann. Med Billede.
Erik Appel: Vore Landsmænd i de forenede Stater.
Johannes Monrad: Kirkepolitiske Spørgsmaal i Nutiden.
Anders Vedel: Fredstanker.
Helge Haar: Hr. Bredsdorff og »Statsundervisningen«.
Carl Koch: Grundtvigs Hus. Med 2 Billeder.
V. Brücker: En lille Randbemærkning.
Spørgsmaal og Tildragelser. »Den tredje Zone«. — En Gymnastikhøjskole. — I Ugens Løb.
Bøger.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 22 Fredag den 30. Maj. 1919

UNDERVISNINGSPLIGTEN.

Det er vel sandsynligt, at den nærmeste Tid vil bringe Skolespørgsmaal stærkt paa Bane, og navnlig at den Side af Sagen, som Lovgivningsmagten kan befatte sig med, vil blive taget op til ny Overvejelse og mulig ny Ordning. Jeg tænker mig ikke, at Offentligheden i Almindelighed er saa særdeles stærkt optaget af, hvad Medlemmerne af den af Staten udnævnte Skolekommission sluttelig enes om; det bliver sagtens heller ikke saa farlig meget. Men Resultatet bliver rimeligvis alligevel, at der vil komme en ny Skolelov, der i flere Henseender vil ændre de nuværende Forhold.

Det er paa en Maade uheldigt nok, da det sikkert er en meget ugunstig Tid til at foretage saadanne Ændringer. Vi er i de sidste fem Aar blevet indøvede i at lade Staten tage Bestemmelse for os paa Omraader, hvor ingen tidligere havde tænkt sig nogen Indgriben, og det har ikke været nogen sund Tid for os.

Man kunde tænke sig, at det netop var noget, der kunde gøre Folk frihedselskende, det, at de havde maattet finde sig i de mange Indgreb, og at de nu vilde være ganske særlig paa Vagt over for ethvert nyt Forsøg i den Retning; men saaledes er det sikkert ikke.

Ganske vist har disse Indgreb gennemgaaende vakt bitre Følelser hos dem, hvis Frihed de beskar; men der var saa andre, som var tilfredse, fordi Indgrebet ikke ramte dem, men tværimod betød en Fordel for dem. Og endelig skal man i saadant Tilfælde regne med Vanens store Magt, Ja, de fem Aar har tydeligt vist os, hvor overordentlig meget Vanen har at sige, og hvor hurtigt den kan dannes. Allerede anden Gang er der meget mindre at risikere ved at gaa en Mand for nær, og femte eller sjette Gang reagerer han næsten slet ikke, selv over for en Paavirkning, der, hvis den var kommen som Nr. 1 i Rækken, vilde have oprørt ham i hans Sjæls Inderste.

Vi har næppe nogen Sinde, siden vi fik en fri Forfatning, maaske heller ikke før, været i den Grad præpareret til med Rolighed eller Sløvhed at finde os i Indgreb fra Statens Side i det, som man ellers har regnet for den enkeltes frie Land. Og navnlig derfor er en Skolereform nu i Øjeblikket en ikke ufarlig Ting.

Spørgsmaalet om det offentliges Indgriben over for Opdragelse og Undervisning maa ses baade som et Spørgsmaal om Retten og et Spørgsmaal om Hensigtsmæssigheden.

Retsforholdet mellem den enkelte og Samfundet lader sig jo ikke klare ved en enkelt Regel eller Formel. Men jeg har nu det Indtryk, at Følelsen af den enkeltes Ret til at indrette sit Liv som han vil, er meget afstumpet i vore Dage.

Man kan i offentlige Diskussioner møde den Opfattelse, at den enkelte ganske vist skal have Frihed til at vælge, men vel at mærke, naar han vælger fornuftigt. Kan han ikke se klart og rigtigt, bør andre have Ret til at vælge for ham. Dette vil jo sige, at den enkeltes Ret

overhovedet ikke eksisterer. Min Ret til at tage Bestemmelse maa netop bestaa i Retten til at vælge det gale, det for mig selv uhensigtsmæssige eller skadelige; det er bedst at se Sagen just saaledes; saa klares det bedst, hvem der i Virkeligheden holder paa den enkeltes frie Ret.

Ligeledes møder man ogsaa nu meget hyppigt den Opfattelse, at Retssiden er i Orden, naar en Afgørelse er truffet af et Flertal. Saa har den enkelte ikke noget at beklage sig over, og saa er han uberettiget til at gøre Indsigelse.

Begge Opfattelser gaar i Virkeligheden jo ud paa det samme, nemlig at den enkelte ingen Ret har, naar Staten eller hans Omgivelser falder paa at blande sig i hans Sager.

Endnu værre er det næsten, at den Anskuelse synes at brede sig mere og mere, at Spørgsmaalet om Ret og Uret overhovedet er et, man godt kan lade ligge, naar man træffer en Afgørelse. Det væsentlige Synspunkt er Hensigtsmæssighedssynspunktet. Er det, man vil bestemme, hensigtsmæssigt, fordelagtigt for mig eller for Samfundet, saa er det uden Betydning eller af underordnet Betydning, om en formentlig Ret derved krænkes. Dette synes mig altsaa en endnu mere betænkelig Opfattelse, selv om Hensigtsmæssigheden jo ogsaa efter min Mening er noget, man bør have Øje for og undersøge nøje, naar man vil træffe Bestemmelser.

Vil man derefter tage Stilling til et saadant Grundspørgsmaal vedrørende Skolen som det om Undervisningspligten, er det rigtigt først at gøre sig klart og aabent indrømme, at der her gøres Indgreb i den enkeltes Frihed. Om det kan kaldes et Overgreb, bliver jo et andet Spørgsmaal. Det er muligt, at det er et af de Tilfælde, hvor den enkeltes Ret maa tilsidesættes, fordi det er en bydende Nødvendighed for Samfundet, at Foranstaltningen bliver gennemført.

Jeg ser saaledes paa den Sag, at Staten kan have Ret til at paabyde, at alle Børn skal lære at læse. Det er ikke ud fra den Betragtning, at det er saa værdifuldt for ethvert Menneske at kunne det; thi det maa man helst selv afgøre, og vil man ikke gaa slet saa vidt som Rousseau, saa man overlader Valget til Barnet, bør man overlade det til Forældrene, der har en meget naturligere og nærmere Ret her end det offentlige.

Nej, det offentliges Ret maa hvile paa, at der her er Tale om noget, der er nødvendig for Samfundet, saaledes som det nu en Gang er bleven indrettet. Hele vort offentlige Liv er indrettet paa en saadan Maade, at Borgernes Læseevne er en nødvendig Forudsætning, og vi kan ikke uden meget store Ulemper ændre dette Forhold. Vi kan opslaa Plakater paa Banegaardene, hvor der staar, at Færdsel over Sporene er forbudt, og at Folk maa benytte Tunnellerne, og naar det er slaaet op, er alt i Orden, idet man kan gaa ud fra, at alle, der bevæger sig paa egen Haand paa disse Steder, ad den Vej kan modtage Ordren eller Vejledningen; der behøver ikke at staa en Betjent, der kan give hver rejsende den nødvendige Besked, og det er jo en væsentlig Besparelse. Vi kunde ikke have hemmelig skriftlig Afstemning, hvis vi ikke levede i et Land, hvor alle Borgere kan læse. Det offentlige kan i Form af en Skrivelse sende en Meddelelse til en Mand; tidligere maatte man sende en offentlig Embedsmand, f. Eks. en Sognefoged eller en Stævningsmand, om hvem man vidste, at han kunde læse, og saa kunde Adressaten nøjes med at høre Oplæsningen. Nu er Trommeslageren paa det nærmeste forsvunden i vore Købstæder; han var hensigtsmæssig i tidligere Tid, da man ikke kunde regne med, at alle kunde læse; nu behøver man ham ikke; det er meget nemmere at lade Folk læse sig til det, der skal meddeles dem. Nu kan man nøjes med at skrive Bogstaver paa et Skilt, naar man vil fortælle Folk, hvem der bor indenfor; tidligere maatte Skiltene være af anden Beskaffenhed; da maatte Farverne have deres blaa Flag hængende, Barbererne deres Bækken osv., og Gæstgivergaarde, som der var saa mange af, at det var af Betydning at vide, hvilket der var hvilket, og ikke blot, at der her var et Gæstgiversted, maatte have særlige Skilte, der kunde forkynde Stedets Navn, og det maatte forkyndes, ikke med Bogstaver, men med Billeder, som alle kunde tyde; derfor havde de som Skilt en Enhjørning, et blaat Vildsvin eller andet ejendommeligt, som kunde tale et Sprog, der kunde tydes af den, der ikke mestrede Bogstavernes Beretning.

Man vil finde, at det er paa mangfoldige Maader, Samfundslivet er præget af det, at vi

lever i et Land, hvor Borgerne kan læse, og jeg finder det derfor ret godt begrundet, naar Samfundet i et saadant Land stiller Fordringer til den enkelte om, at han indretter sig derefter, naar han vil bo i Landet.

Men jeg mener altsaa, at det offentlige heller ikke har Ret til at gaa videre i sine Fordringer med Hensyn til Undervisningspligt, og det er desuden for mig meget tvivlsomt, om det for Samfundet er hensigtsmæssigt, at man gaar videre.

Gennem tyske Tidsskrifter gaar der for Tiden en Strøm af Artikler om, hvorledes det vil være Statens vigtigste Opgave nu at at opdrage den Slægt, der skal tage de store Fremtidens Opgaver op, og om, hvorledes den gennem Skolen skal søge at øve denne Opdragergerning. Det er en Røst, som ikke er ny at høre fra den Kant, og derefter fra Folk herhjemme; men den lyder særlig stærkt nu dernede, og vi vil rimeligvis nok komme til at mærke dertil i de kommende Tider her hos os.

Jeg tror, det vilde være godt for os, om vi kunde komme til at høre ogsaa paa Tonerne vestfra, fra England, mener jeg, ikke fra Amerika. England har aldrig haft den paagaaende Forretningssans, hverken naar det gjaldt Afsætning af Ideer eller af Varer, og det er maaske noget denne Fornemhed, der er Skyld i, at de engelske Frembringelser ikke altid har kunnet erobre sig saa stort et Publikum som det tyske.

Naar Herbert Spencer skal udtale sig om, hvorledes Staten bedst røgter sin Opdragergerning overfor den opvoksende Slægt, lyder hans Svar, at den slet ingen Opgave har der. Statsopdragelse er efter hans Mening et Begreb, som slet ingen Eksistensberettigelse har. Ikke engang den rent intellektuelle Opdragelse, det at give Slægten Kundskaber, bør Staten beskæftige sig med, ikke blot fordi den ikke har Ret til at trænge sig ind i Familieanliggenderne paa dette Omraade, men ogsaa fordi det er uklogt, set fra dens eget Standpunkt,

Han slaar fast, at det altid fører til noget uheldigt, naar intellektuel Dannelse gaar stærkere frem end moralsk Dannelse, og at en kunstig Forøgelse af Intelligensen i et Samfund, uden at Karakterudviklingen holder Stand dermed, ikke bringer noget godt med sig for Samfundet, men afgjort gør Skade. Blandt andre Beviser herfor anfører han Anarkismen, som netop et Resultat af en essig Kundskabsmeddelelse til Folk og Samfundslag, der ikke endnu er modne dertil. — Han ønsker vel ikke, at Folket skal holdes i Uvidenhed; men Staten skal kun lade være med kunstigt at proppe Kundskaber i Folk; naar det hele overlades til privat Omsorg, vil det komme i rette Tid og i det rette langsomme Tempo.

Det er for Tiden naturligvis umuligt at skaffe Ørenlyd for en saadan Tanke her hos os. Det er nok mest fornuftigt at nøjes med at prøve paa at skaffe gunstige Kaar og nogen Frihed for dem, der selv vil sørge for deres Børns Undervisning, og det er rimeligvis praktisk her at sætte Skel mellem de saakaldte Aandsfag og de reale Fag, saa vi lader Staten vedblivende stille sine Fordringer angaaende de sidste, men overlader de førstes Røgt til Hjemmene, altsaa til dem af Hjemmene, som i det hele selv ønsker at tage sig af Børnenes Undervisning. Det vil altsaa sige, at man i Skoleloven bestemmer, at den, der selv vil sørge for sine Børns Undervisning, skal lade dem møde til Prøve i Læsning, Skrivning og Regning, men at Historie og Religion skal være udenfor. Der er Ting, der tyder paa, at man kunde finde Øre for Berettigelsen af denne Fordring om Frihed, i alt Fald hos ikke saa faa i vort Folk, ogsaa hos en Del af de styrende.

Jeg mener ikke, det vilde være nok, man derved indrømmede Forældrene; men det vilde dog være et Skridt i den rigtige Retning, og ethvert saadant bør vist hilses med Glæde.

Man behøver heller ikke at være bange for, at der skal ske nogen Skade derved, endnu mindre at Staten derved skulde komme i Fare.

Skulde det føre til, at de Børn, der undervises hjemme eller i Friskolen, ikke mere kan Kongerækken eller vigtige Aarstal angaaende Krige og Fredsslutninger, er det slet ikke sikkert, at de derfor er ringere udrustede til at gaa ud og løse deres Opgave i Livet eller i Samfundet. Det er ikke utænkeligt, at Følgen af Friheden kunde blive, at man (ogsaa i Folkeskolen) noget mere paa gammeldags Maner gav sig til at fortælle Historie (eller Historier) for Børnene, og det vilde rimeligvis vise sig at betyde en Vinding. Ja, endog den Skolemand, der ser paa de historiske Kendsgerninger og

det historiske Perspektiv som noget for ethvert Menneske saare værdifuldt, vilde maaske opdage, at han fik mere, end han havde ventet.

Det er nemlig en Erfaring, man kan gøre Gang efter Gang, at en Eksamen, der beviser, at et Menneske har disse historiske Kundskaber i Orden, betyder overmaade lidt. Jeg har ved adskillige Lejligheder konstateret, at en Elev, der er kommen her paa Seminariet efter endog at have bestaaet Præliminæreksamen for et Par Aar siden med smukt Resultat, f. Eks. ikke har haft Begreb om Knud Lavard eller om hans Slægtskabsforhold eller andet Forhold til Magnus den Stærke og Niels den Gamle, mens de, der kun har faaet Beretningen derom som en Fortælling, en Historie i Børneskolen, har faaet det til at sidde fast, saa de aldrig glemmer det. Den, der »spilder Tiden« med i Skolen at fortælle om disse Ting og med at lære Børnene at kende Digtet: »I Haraldsted sad Hertug Knud i Julefestens Dage« uden at paalægge dem nogen Forpligtelse til at huske, hvad de har hørt, har maaske endog udrettet mere i Retning af Indbankning af historisk Eksamensstof end den mest energiske Aarstalsindpisker, der samvittighedsfuldt overhører hvert Barn i Lektien og stadig holder dem Eksamen for Øje.

Dette burde vinde store Skarer af vore skoleinteresserede for den Tanke at gøre Historieundervisningen til fri Næring, naar det drejer sig om Børneskolen. Foreløbig kan det sikkert ikke gaa an at gaa videre end til disse Skoler. Lad os slet ikke nævne Realskoler og andre Skoler med videregaaende Undervisning i den Forbindelse; det vil skræmme alt for mange, Forældre lige saa vel som Skolemænd desværre.

Alt det andet, som man efter gammelgrundtvigiansk og Kold'sk Opfattelse kan faa som Udbytte af en helt fri Beskæftigelse med Historie i Børne- og Ungdomsskolen, og som man kun kan faa ud af den, naar den er fri for Hensyn til Eksamen, maa vi vel ogsaa helst lade være at tale om. Derom kan vi dog ikke tale os til Rette nu for Tiden. Det viser f. Eks. de to Stykker, »Højskolebladet« nylig har bragt af Bredsdorff og E. Lund.

J. Byskov.

Det sønderjydske Spørgsmaal.

Mellem alle de mange Spørgsmaal, som nu venter paa deres endelige Svar, er ogsaa vort særlige Spørgsmaal, Sønderjylland. Det er lille i Forhold til de store Magters Anliggender, uhyre stort for os. Her ligger vel nok den dybeste Folkesorg, Danmark nogensinde har følt. Og her staar for os — endnu under Synskredsen, men nær, saa vi ser Lysskæret — den største Glæde, Danmark nogensinde har oplevet.

Jeg tror, at en af de Grundtanker, vi maa ønske at bære ind i den nye Tid, vi gaar i Møde, er Menneskers og Folkeslags Selvbestemmelsesret. I denne Grundtanke ligger altsaa, at jeg maa anerkende, at andre Mennesker og andre Folkeslag bør have den samme Ret, Frihed og Selvbestemmelse, som jeg selv ønsker for mig og for mit Folk. Vi ønsker at komme bort fra alt, hvad der hedder Tvang, Vold og Erobring. Det vil være vanskeligt, siger man. Vel, saa krydser vi os saa nær op dertil som muligt.

Efter denne Grundtanke maa vor Sag klares. Og da her er en national Sag, en Folkestammes Sag, maa den klares efter national Selvbestemmelsesret.

Mindet om Fortiden, Blik paa Nutiden, Tanke paa Fremtiden peger i denne Retning.

Det første Minde, jeg har, er de tyske Soldaters Indtog i Danmark. Mangfoldige Gange har vi maattet sige: havde vi dog lyttet til de Røster, der allerede i 48 talte om Slesvigs Deling efter nationale Linjer. Vi har sagt det samme, naar vi talte om 64. Mangfoldige Gange har vi harmedes over og klaget over, at Paragraf 5 ikke blev gennemført. Og nu har vi i over halvhundrede Aar været Vidne til, at Sønderjyderne har ført deres nationale Kamp under denne Fane: den nationale Selvbestemmelsesret. Det er den Tanke, vi har set hen til, saadan taler Fortiden til os.

Og Nutiden taler til os. Det, som vi elsker, det, som i denne Sag ligger os paa Hjærte, det er Menneskene, de levende Mennesker, deres Lidelser og Længsel, deres Sindelag og Vel. Det er dem, vi bryder os om. At Sydslesvig, at Skaane, at England en Gang har

været behersket af danske Konger, det rører os ikke i Sammenligning med det, vi føler for og ejer sammen med de danske Sønderjyder. Og det kan ikke bestemme vor Handlemaade. Det er Menneskene, vi frit vil sammen med; dem forstaar vi; dem kan vi føle dansk sammen med. Saadan taler Nutiden til os.

Og Fremtiden taler til os. For nu skal vi have en Løsning, som er endelig. Ikke en, som indeholder Spirer til nye Stridigheder. En Grænse skal vi have, der føles som den endelige paa begge Sider. En Grænse, der giver os saa mange danske som muligt og saa faa tyske som muligt.

Jeg vil derfor ikke optræde saadan, at jeg skal faa det Svar fra Sønderjyder: »Det var altsaa egentlig ikke os danske Sønderjyder, I brød jer om; vi troede det; vi troede, at jeres Hjærter slog os i Møde i dansk Samstemning, dansk Vilje, dansk Sprog og danske Minder. Men nu ser vi, det var noget helt andet. Hvad var det da, I ønskede? Var det Hævn og Afstraffelse, var det et saakaldt Æresbegreb, I vilde gøre gældende? Eller var det et større Statsomraade, I vilde have? Et saa ringe og tvivlsomt Gode?«

Og jeg vil ikke være med til at bilde Mennesker ind, at den egentlige danske Tankegang er den at ville have saa meget Land som muligt, uden Hensyn til, hvad Slags Mennesker der bor deri. —

Det gælder om her og nu at holde den nationale Selvbestemmelse klar, saa den ikke tilsløres og ikke forveksles eller ombyttes med noget andet, der har en Slags Lighed med den.

Man har hørt denne Grundtanke blive mistænkeliggjort. Der er imidlertid bleven sagt: »Hele dette Grænsespørgsmaal ordner de store Magter. Danmarks og de danske Sønderjyders Tilkendegivelser faar intet at sige. Selvbestemmelsen har ingen Betydning og bør heller ikke være det afgørende.«

Men dette er en uværdig Opgivelse, eller ogsaa ligger der en Indblanding af uvedkommende Hensyn bagved. Det er derfor ikke rigtigt at sige saadan. Det er urigtigt paa Forhaand at udviske eller svække Virkningen af sin egen nationale Viljesudtalelse ved at forsikre, at den er betydningsløs.

Lige saa urigtigt er det at bøje Ordet Selvbestemmelsesret om, saa det ikke mere betyder national Selvbestemmelse, men derimod en Selvbestemmelsesret af økonomiske Grunde eller af rent uhyggelige Grunde. Man er ovre i en helt anden aandelig Verden, naar man gør det.

Endelig er der undertiden talt, som om den nationale Selvbestemmelsesret var noget, som man desværre maatte nøjes med, naar man ikke kunde faa mere. Og det at nøjes, det betegnes saa som noget smaat, noget svageligt, som der ikke er Styrke og Begejstring i. »Vi vilde«, hedder det, »helst have saa meget Land som muligt; det vilde være begejstrende; men hvis vi ikke kan faa det altsammen, maa vi jo nøjes med det mindre, med det, som frit vil sammen med os.«

Dette er en ganske urigtig Tankegang. Den nationale Selvbestemmelsesret er ikke noget lavere, noget, man skal »nøjes med«. Den er tvært imod noget stort og løftende, et helt og klart Ideal, hvis fulde Gennemførelse vil virke mægtigt til at sikre Freden og gøre Fremtiden tryg og lys. Her er netop noget, der kan vække Begejstring, Stræben og lykkeligt Arbejde.

Forhaabentlig vil den da ogsaa arbejde sig op over de Taager, hvormed man nu søger at dække den. Forhaabentlig skal vi se det store Maal, som vi nu i saa mange Aar har haabet frem imod, blive naaet i fuld oplevet Virkelighed.

Carl Koch.

›Borgerlig Ægteforening‹.

Saadan at skelne imellem det borgerlige og det kristelige, er en Misbrug af Ordet. I Stedet for »borgerlig« burde man sætte »retslig«, eller juridisk. Der menes nemlig en Retshandling, hvorved et Ægteskab kendes retsgyldig indgaaet.

Efter at man Middelalderen igennem havde famlet sig frem for at finde en Form for en gyldig Ægteforening, foreslog endelig en dygtig Jurist den simple Udvej, at Staten anerkender Vielsen som ægteskabsstiftende, imens selvfølgelig Staten stiller sine juridiske Betingelser, som Kirken maa overholde.

Nu opstod der den Vanskelighed, at Romerkirken betragtede Ægteskabet som et Sakrament og stillede

Krav, som Staten ikke kunde godkende. Derved nødtes Staterne i de Lande, hvor den romersk-katolske Kirke har betydelig Magt, til at værge sin Ret ved at gøre den blot retslige Handling til ægteskabsstiftende. Denne Ordning miskender imidlertid den Kendsgerning, at et Ægteskab ikke blot er en juridisk Kontrakt, men Stiftelsen af et personligt Livsforhold. Man tager et Menneske til Ægte, men iblandt alle Folkeslag har den Følelse hersket, at man har ingen Ret til at tage et andet Menneske uden af Guds Haand, og derfor har baade Hedninger og Jøder indstiftet deres Ægteskaber ved en religiøs Indvielse. Med hvilken Ret vil man nu nægte Kristne at gøre det samme? Vil man henvise os til, at vi bagefter kan tage imod Kirkens Velsignelse, saa ser dette ret bestikkende ud, men man fører os i Virkeligheden bag Lyset, da Ægteskabet allerede faktisk er retsgyldig indgaaet, saa at en følgende kirkelig Velsignelse slet intet har at gøre med Stiftelsen af Ægteskabet, dette er kendt gyldigt, ogsaa uden Kirkens Velsignelse. Det er Staten ganske ligegyldigt, om denne føjes til eller ikke. Dersom Kirken dog vil kræve af sine Medlemmer, at de skal lade sig vie bagefter, erklærer den derved den »borgerlige Ægteforening« for ufyldestgørende, og undlader man Kirken, ringeagter man Kirkens Velsignelse. Overhovedet sænker den »borgerlige Ægteforening« Synet paa Ægteskabet saa dybt, at hele Folkelivet lider Tab derved. Under Trykket af disse Vanskeligheder har dygtige Kirkeretslærere i Tyskland forlangt denne Bismarcks Tvangslov ophævet igen. Og i Sverige, Norge og Island har man jo da ogsaa indført den valgfri Ordning. Hvorfor skulde saa vi danske plages med en Lov, som er vort Folk en Vederstyggelighed — hvilket de mange Protester viser, der indgik til Rigsdagen, da Sagen forrige Gang var til Forhandling. Lad os dog beholde vor Frihed til at indgaa Ægteskaber i Guds Navn og med Bøn om hans Velsignelse. De, der ikke ønsker dette, har jo deres Frihed til at træde ud af den Kirke, hvis Skik de ikke har Brug for. Indrømmer man dem Valgfrihed indenfor Kirken, kan de vel *indrømme andre det samme.* *R. Volf.*

*

Der er en Del Misforstaaelser og Uklarheder i Hr. Stiftsprovst Volfs Stykke, som helst bør rettes med det samme.

Naar Stiftsprovsten har sendt »Højskolebladet« ovenstaaende, maa det sikkert være fordi hans Betragtninger er tænkt som Indvendinger mod, hvad der her i Bladet saa tit, nu sidst af Højskoleforstander Kristensen-Randers, er blevet hævdet: at Indgaaelse af Ægteskab bør betragtes som en almindelig borgerlig Sag.

Stiftsprovsten anker med Urette over, at der skelnes mellem »borgerligt« og »kristeligt«. Vi skelner mellem borgerligt og kirkeligt og har fuld Ret dertil. Det er jo nemlig det, der er Spørgsmaal om: om det borgerlige Samfunds Anerkendelse af et Ægteskab skal ske gennem den *borgerlige* Øvrighed, eller den, idet man lader den ske gennem den *kirkelige* Øvrighed, skal gives et Skin af at være andet og mere end det den er.

Stiftsprovsten lægger Vægt paa, at Ægteskabet er »Stiftelsen af et personligt Livsforhold«. Dette kunde der være Mening i at gøre opmærksom paa, hvis det *personlige Livsforhold* stiftedes i Kirken. Forudsætningen herfor maatte imidlertid være den, at Brudgom og Brud ikke forud havde afgjort det personlige Spørgsmaal hinanden imellem Dette vil dog vel som Regel være Tilfældet. Det personlige Spørgsmaal er afgjort og det personlige Livsforhold stiftet, idet de to paagældende ved deres Ord har bundet sig til hinanden for Livet. Hvad der sker ved Vielsen, er det, at Samfundet giver sin Anerkendelse af Overenskomsten og dermed sætter den retsligt i Kraft.

»Iblandt alle Folkeslag har den Følelse hersket, at man har ingen Ret til at tage et andet Menneske uden af Guds Haand.« Selv om Stiftsprovsten skulde have Ret i denne unægtelig meget vidtgaaende Paastand, saa vedkommer dette ikke Spørgsmaalet om hvorvidt det borgerlige Samfunds Anerkendelse af et Ægteskab bør ske paa borgerlig Vis eller i Kirken. Og hvad det angaar at modtage Gaver af Guds Haand, saa vil vi mene, at det er een Ting at foranstalte hedensk-jødisk-kristelige Ceremonier, som kan være meget smukke og festlige, men en helt anden Ting at modtage en Gave af Guds Haand.

Red.

Tyskland paa Vej mod Socialiseringen?

De er blevet skuffet, der havde ventet at se den tyske Republik under socialdemokratisk Styre hurtigt bevæge sig hen mod det, der almindeligt blev opfattet som Socialismens Maal, i hvert Fald var den Marx'ske Socialismes Maal: nemlig Statens Overtagelse af Bedrifterne, Samfundets Tilegnelse af det Overskud, disse gav. Nu, Vanskelighederne for en saadan Socialisering var ogsaa særlig store, netop for den tyske Republik, med sin Svaghed indad som udad. Man tør vel, tildels efter Fr. Naumann sige, at den samme triste Skæbne, som Liberalismen mødte, da den skulde føres ud i Virkeligheden i Tyskland: nemlig at mødes med den Bismarck'ske Statstanke — den samme triste Skæbne led Socialismen, da den endelig havde en vis Mulighed for at gennemføres: den mødte Ruinen af den Bismarck'ske Stat. De Socialdemokrater af den Karl Marx'ske Skole, som havde ventet at en skønne Dag vilde Boet efter det kapitalistiske Millionærsamfund tilfalde dem glat væk og nemt — opdagede, da Arvens Time kom, at Boet var paa det nærmeste fallit.

Straks efter Revolutionen lød ogsaa advarende Toner mod et for lyst Syn overfor Socialiseringens Udbytte. *Erich Kuthner*, »Vorwärtz«s Redaktør, skriver faa Dage efter Sammenbruddet: Kapitalen maa i første Linie give Udbytte, om Socialiseringen skal nytte Arbejderstanden. Forudsætningen for Ekspropriation af den Kapital, der staar i Privatdriften, er, at Kapitalen under Statskontrol og Statsdrift giver højere, i det mindste samme Udbytte som før; *aftager Produktiviteten*, saa nytter det Arbejderne meget lidt, at de eksproprierer. Socialiseringen er kun livskraftig, naar den gør os *som Helhed* rigere, ikke naar den gør os fattigere. (Udh. her.)

Kort efter betoner »Vorwärtz«, at *Jordspørgsmaalet* ikke kan løses gennem Statsdrift men gennem Udviklingen hen mod flere, mindre Enkeltvirksomheder.

Den tyske Regerings tre betydningsfuldeste Skridt inden Jan. 1919 er ogsaa karakteristiske: Den stærke sociale Udviklings Vej er betraadt; fra 1. Jan. 1919 skal 8-Timers Arbejdsdagen overalt gennemføres; og dernæst nedsættes den store Socialiseringskommission; men for det tredie udtalte Regeringen sin Billigelse af den Overenskomst og Fredsslutning, der var opnaaet mellem Arbejdernes og Arbejdsgivernes Hovedgrupper, og anmoder Statsvirksomhederne om at slutte sig dertil. »Fredsslutningen« var underskrevet af de 22 største Arbejdsgiverorganisationer paa den ene Side, de 4 store Fagforeningscentraler og 3 største Organisationer for handelsmæssige og tekniske Funktionærer i Stordriften.

— De kommende Maaneder bød ganske vist, som alle ved det fra Dagspressen, Overtrædelser af disse Overenskomster, Strejker og svære Uroligheder. Masserne bag Lederne lod sig ikke styre — at der fra ledende Side i hvert Fald var megen god Villie til at opnaa et socialt Forlig om de nye Ordninger er uden for Tvivl — og var jo ogsaa den eneste Udvej ud af Forarmelsen. —

Det er ogsaa betegnende for denne fredelige Strømning, at da alle ikke-socialdemokratiske Fagforbund danner en Sammenslutning, er dennes Program: organiseret, planmæssig Socialisering under Hensyntagen til og Opretholdelse af privat Initiativ og Dygtighed, og med Henblik paa Bevarelsen af Evnen til Deltagelse i Verdenskonkurrencen.

Paa meget typisk Vis saa man ogsaa de Vanskeligheder, Statsdriften vilde byde, da den sachsiske Finansminister gik til Forhandling med Bjergværksarbejderne i Sachsen om Overtagelsen af dette Lands Kulgruber:

1. Man havde under Krigen — og det i Tyskland! — tabt Troen paa Statens Driftsmaade som den bedste, for Arbejdsydelsen mest fremmende.

2. Man stod overfor det vanskelige Erstatningsproblem til Ejerne: den fattige Statskasse kunde ikke paa en Gang udrede de enorme Summer, der var Tale om. Og Erstatning skulde gives — ved en senere foretaget Afstemning i Nationalforsamlingen vedtoges det, omend kun med 30 Stemmers Flertal, at Erstatning skulde gives ved alle Overtagelser af privat Bedrift. — Og en Erstatning

i Form af aarlige Udbetalinger af Driftsoverskuddet var meget vanskelig bl. a. af den Grund, at nogle af de paagældende Gruber var gode nok, andre saa daarlige, at de maatte nedlægges.

3. Overskuddet af Driften var i det hele taget et tvivlsomt Spørgsmaal: paa den ene Side vilde Staten som Driftsherre staa over for et Krav fra mange Sider (Arbejdere, Industrien o. a.) om billige Kul — til den anden Side overfor Krav om højere Løn, kortere Arbejdstid.

4. I det hele: Hensynet til den voksende Arbejdsuro gjorde det ikke tillokkende for Staten selv at blive Arbejdsherre.

De samme Vanskeligheder mødtes overalt ved Planerne om Socialisering.

Hertil kom Hensynet til Landbruget: Det gjaldt og gælder i stærk Grad om at gøre dette saa ydedygtigt som muligt og skaffe Plads der til saa mange som muligt — og dertil hjalp den statslige Drift ikke egentlig.

Ret snart ser man da ogsaa den Opfattelse samle sig: at der er Forskel mellem to Arter af Virksomheder, en Art er egnet, en anden væsentlig uegnet til Socialisering, til Statsdrift: den ene Art er de Bedrifter, der f. Eks. fremdrager Naturgoderne af Jorden, Raastoffer som Kul o. l.; hvor der er Tale om en forholdsvis enkel teknisk Fremgangsmaade, om et fast Marked, om væsentlig Uafhængighed af Verdensforholdene for dette; saadanne Virksomheder forlangte ikke den personlige Indsats af Dygtighed og Udsyn i Ledelsen — den man ikke rigtig tiltroede Statsembedsmanden enten, som det blev sagt, denne saa var Geheimerat, Stadtrat eller Arbeiter- u. Soldaten-Rat —; hvorimod den anden Slags, den egentlige Storindustri, mekanisk, elektrisk, kemisk, der arbejdede med Forædling af Raastofferne, havde helt andre Betingelser: Driftsmaaden var stadig tvunget til Fornyelse og teknisk Fremgang, Markedet var skiftende, fremmer Konkurrence, og netop nu efter Krigen mulig endda livsfarlig — her forlangtes den Dygtighed, teknisk og merkantil, som den første i noget mindre Grad tiltrængte, det personlige Initiativ, de virkelige Ledere kort sagt.

Regeringens første Socialiseringslov (fra 4 Marts) var ogsaa præget heraf: den foreslog foreløbig kun Statsdrift og Ekspropriation af følgende Virksomheder: Udnyttelse af Brændselsstoffer, Vandkraft, andre naturlige Energikilder — først Kuldriften. Forslaget betoner, ogsaa gennem Rigsøkonomiminister *Wissels* Forelæggelsestale, meget stærkt det som det første og væsentlige: at øge Arbejdsydelsen, sætte Produktionen op. Den nye Kuldrift foresloges ordnet saaledes: Fællesdriften blev overdraget økonomisk *selvstyrende* Myndigheder, *under Statens Kontrol.* Ordningen blev lagt i Hænderne paa et Raad valgt paa lige Vis af: Statsrepræsentanter, Arbejdsgiverne og Arbejderne.

Under Behandlingen af Forslaget viste der sig Tilslutning til det fra Flertalssocialisterne, fra de frisindede og fra Centrum. Fra de yderste Fløje derimod Kritik, endda meget skarp. Man anførte bl. a. mod Regeringen og den tidligere Fagforeningsmand Wissel, en saa betydelig Autoritet som den nu »uafhængige« *Kautsky*, der er maaske den betydeligste Teoretiker i det tyske Socialdemokrati, og som havde advaret mod en for livlig og umoden Socialisering, og mod derved at gøre Tyskland til et Galehus — og man gjorde gældende, at det der havde fremskyndet Loven, der forelagdes den første Generalstrejkedag, var Trykket fra neden — hvor de store Arbejdermasser ikke forstod Ledernes begrundede Betænkeligheder.

— I det hele kan det ikke nægtes, at *Fr. Naumann* synes at faa Ret i sin Spaadom fra den tyske Omvæltnings første Uger: at den marxistiske Socialisme synes at være et af Udviklingen overfløjet Stadium, at Omformningen af Samfundet synes nødt til at optage i sig een enkelt Side af *Syndikalismens* Ide: at Udviklingen i mindre Grad fører hen imod Statsdrift end frem imod at lade Enkeltvirksomheder bestaa, som selvejende, men under Statskontrol (med Priser o. l.), og ikke som hidtil under enevældigt Styre af Arbejdslederne, men under et »demokratisk« Styre, som ogsaa skal holde sit Indtog paa Arbejdspladsen — gennem Oprettelsen af Arbejdsraad, fælles for Arbejdsgivere og Arbejdstagere, med Udbyttedeling til Arbejderne, med disses delvise Meddelagtighed i Ledelsen.

Den samme Aand møder vi i det følgende Forslag, der er fremsat fra de frisindede, det demokratiske Parti i Nationalforsamlingen. Det nedsatte et lille Udvalg, hvori bl. a. den nuværende Rigsfinansminister *Dernburg* har Sæde, og dette har forelagt følgende Udkast — som der sikkert er Grund til at tillægge ikke ringe Betydning. Heri siges:

1. Den demokratiske og sociale Udformning af vor samlede Erhvervsvirksomhed kan kun bringe dem, der er beskæftigede dermed, virkelig Fordel, naar Foretagsomhedsaanden bevares, omfattende nye

Arbejdslejligheder skabes og Erhvervslivet selv igen oprejses. Dette vil ske, naar Erhvervslivet i alle sine Dele bliver baaret og befordret gennem de beskæftigedes Interesse. Vi ved, at Overførelsen af Erhvervsgrene under statsligt bureaukratisk Styre har til Følge ingen Fremme, men kun en Hæmning af Erhvervsdriften. Spørgsmaalet om hvorledes Socialisering og Demokratisering skal gennemføres, maa derfor afgøres efter det enkelte Tilfældes Forhold. — Herved skal det Grundlag iagttages, at Bedriften maa styrkes i sin Ydeevne og Produktion og dermed ogsaa i sin Evne til at bære Skatter.

2. Begrebet Socialisering af Virksomheder er udsat for en flerdobbelt Tolkning: Vi fastslaar, at der maa skelnes mellem:

Ejendomsretten til Bedriften.

Ledelsen af Bedriften.

Fordelingen af Udbyttet;

og at Socialiseringen paa disse tre Omraader maa ske paa forskellig Vis.

3. Ud fra Almenøkonomiens Synspunkt maa Driftsmaaden for Forbrugsgoder, Reguleringen af Samfærdselsmidler og Behandlingen af Grund og Jord være forskellig, alt eftersom det drejer sig om:

(a) naturlige Monopoler, d. v. s. Frembringelse af Goder, der er uundværlige for Folkeøkonomien og ikke er tilstede i en Mængde, der vilkaarlig kan forøges (f. Eks. Kul, Kali, Vandkraft),
(b) Frembringelsen af Goder og Produkter, som er særlig vigtige for Folkeøkonomien (f. Eks. Kraftfordeling, Kvælstoffabrikation, Samfærdselsmidler),
(c) Udnyttelsen af Grund og Jord,
(d) Frembringelsen af alle øvrige Forbrugsgoder.

4—5. Heri omhandles Udnyttelsen af de under (a) og (b) nævnte Monopoler og særlig vigtige Erhverv: den maa i første Linie tjene Almenhedens Interesse. Forvaltningen sker gennem selvstyrende Raad, sammensatte i lige Tal af Arbejdstagere og Arbejdsgivere. Beslutningerne, disse Raad tager, er, naar de som ved Prisdannelser er af Interesse for Almenheden, undergivet Statens Kontrol, der skal varetage Forbrugeres og Videreforarbejderes Interesser.

6. omhandler Erstatningspligt i Tilfælde af Ekspropriation.

7. I alle de under 4—5 ikke omhandlede Virksomheder bevares Privatejendom, opretholdes Privatdrift.

8. Udbyttet tilhører ved de i Punkterne 4—5 nævnte Bedrifter Almenheden. Udbyttet ved alle øvrige paahviler en passende Beskatning. — Hvorvidt der ved *alle* Foretagender skal tilfalde de i Bedriften Arbejdende en Andel i Udbyttet skal prøves ved et blandet Udvalg, der straks skal nedsættes af Rigsregeringen.

9. Heri fordres en nøje social Udformning af Overenskomster for alle Arbejdere, Ansatte og Embedsmænd, saaledes en embedsmæssig tysk Arbejderret for alle saadanne i private og offentlige Virksomheder. — Her skal træffes Bestemmelser for Opgaverne, der paahviler de *Driftsraad* (Arbejderudvalg), der holdes til Medforvaltning. De skal sammenkaldes (fagligt og lokalt) til Ordningen af alle de Arbejdsretten vedkommende Spørgsmaal, der følger med Omdannelsen af de under 4—5 nævnte Virksomheder til Selvstyre. —

Der skal bydes Lejlighed til, at de til Driftsraad o. l. knyttede Arbejdere kan tilegne sig de fornødne driftstekniske og økonomiske Kundskaber paa videnskabelig Grund.

10 og 11 omhandler dels Ordningen af international Arbejdsret (under Folkenes Forbund) — dels Ordningen af Raad for Tjenestemænd, til Varetagelse af deres Interesser.

12. Jorden i By og paa Land skal stilles under en Lov, der udelukker Misbrug. I Landbruget fastholdes den individuelle Driftsform; Bedrifterne føres tilbage til en Størrelsesform, som er lønnende befolkningspolitisk og produktionsteknisk; derfor skal Storbedrifterne deles forsaavidt som de er driftsmæssig urentable eller ikke er nødvendige som Forsøgs- eller Mønsterdrift . . . . .

Her er gengivet, dels ordret, dels i Hovedtrækkene dette Forslag, der søger ved en Forening af Socialisme og Individualisme, ved sin ordnede Liberalisme, at tilfredsstille Tidens Krav — og at naa udover den marx'istiske Statsdrift, om hvilken Flertalssocialisten *Max Cohn* paa en Arbejder- og Soldaterraadskongres i Berlin sagde: »Paa overdreven Maade har vi rost vore Tilhængere og lovet dem et Paradis. Vi har til vore Partifæller udstedt en Veksel paa Fremtiden og nu kan vi ikke indløse den!«

Og samtidig søger man at gøre Arbejderne saa interesserede — gennem Driftsraad og Udbyttedeling — at man kan genrejse den Ulyst til Arbejde, det svigtende Arbejdsmod, der samtidig med urimelige Lønkrav har ført til følgende Resultater i den

tyske Kulindustri: i Juli 1914 produceredes pr. Mand daglig 0,95 ton, i Jan. 1919 er Arbejdsydelsen sunket til 0,66, samtidig med at Lønkontoen pr. Ton er steget fra 5,68 M. til 22,21 M. — Disse Par Tal, der ikke alene har Gyldighed for Kulindustrien, fortæller tydeligt om den største Fare, der truer et Samfund som det tyske, før rost saa stærkt netop for sin Arbejdsomhed — og forklarer tilstrækkeligt, at man vender sig om efter andre Udveje til Ophjælp af den svækkede Arbejdslyst end dem, der anvises af gamle Lærdomme. Fornyelsen kommer vel ikke alene gennem sociale Omformninger — men vi tør ikke være blinde for, at den nye Tid ogsaa vil give sig Udtryk i disse.

Jens Rosenkjær.

Fra Drøftelsen af Fredsbetingelserne.

I Tyskland har størsteparten af de ledende røster udtalt sig stærkt afvisende. Fra allieret side opfattes det som et tegn på, at Tyskland endnu ikke har erkendt sit nederlag. Det er jo desværre således, at man fra det offentlige livs mænd der kun har mærket lidt til vågnende selverkendelse som følge af nederlaget. De har fundet, at de burde forsvare Tyskland saa meget som muligt overfor de allieredes voldsomme anklager. Kun enkeltstående mænd som f. e. Helmuth von Gerlach og Max. Harden foruden de uafhængige socialdemokrater har hævdet, at nu måtte man fremfor alt ikke længere gøre det forsvundne Tysklands sag til sin, men åbent vedgå også sine egne fejl og fejltagelser. Dog det er ikke så let at gøre; men undladelsen deraf har sikkert strammet fredsbetingelserne: man måtte vise tyskerne, hvordan de var stillet i det, på en sådan måde, at de kunde forstå det. Og også nu tøver forståelsen med at indfinde sig. I »Vorwärts« har *Edu. Bernstein* taget ordet for at fremkalde den. Han siger, at »ganske vist kan vi ikke underskrive det dokument, som er os forelagt i Versailles med alle dets nuværende bestemmelser. Men vort nej kan ikke være ubetinget, ti *det meste* må, så hårdt det end kan synes os, dog tilsidst underskrives. Enhver har naturligvis ret til at indtage en så heroisk holdning, som han synes passer for ham, men ingen har ret til at sige: »Komme hvad der vil«, hvor det drejer sig om et helt folks ve og vel. Vort nej er et betinget nej, kan kun være et betinget nej.«

Bernstein kritiserer derefter bestemmelserne angående østgrænsen og Saar-distriktet, den militære besættelse og mere; derefter siger han:

»Med al vor kritik må vi give de allieredes fordringer en objektiv behandling. Gør vi det, vil vi finde, at de mestendels ikke savner saglig begrundelse.

Tyskland har mange ødelæggelser, mange konfiskationer at gøre godt igen. Vore indvendinger må ikke have nogen nationalistisk bismag. Vi må lade alt ligge, der ikke kan ses under synspunktet demokratisk ret, retfærdighed og menneskelighed. Hvor vi siger vi kan ikke, må det begrundes så fast på kendsgerningerne, at der ingen tvivl er om den indre sandhed deraf.«

Fra *de allieredes* side lyder vel de fleste udtalelser på, at fredsbetingelserne kun er efter fortjeneste, ja mange siger, at de gerne kunde have været hårdere. Men hist og her viser sig dog tegn til mådehold, særlig i England. Karakteristisk er f. e. en udtalelse fra Manchester Guardians londoner-korrespondent om stemningen i de frisindede kredse i London. Han skriver:

»Ikke blot i arbejderpartiets og i radikale kredse, men også blandt de udenfor politik stående er man trykket af fredsbetingelserne. En ledende liberal har kaldt dem »en krigserklæring«; andrer siger rent ud, at de vil betyde enten krig eller revolution i en eller anden form om ikke længe; de kan ikke betragtes som et alvorligt forsøg på en endelig ordning. Andre mener, at de vil nødvendiggøre tvungen værnepligt for alle andre lande end Tyskland, og man kan forresten møde den indvending imod dem, at de netop af den grund er for gunstige for tyskerne.«

»Det indrømmes naturligvis i almindelighed, at intet folk kan antage sådanne betingelser med den hensigt at slå sig til tåls med dem en uge længere end den fysiske nødvendighed byder. Intet folk fraskriver sig byer og områder, der er beboede af folk af dets egen race, med virkelig samstemning. Som Frankrig protesterede mod afstemningen af Elsass-Lothringen fra først af og aldrig betragtede sin underskrift som bindende, men tværtimod straks stilede mod at få den omstødt, således vil naturligvis tyskerne gøre hvad angår Saar og Danzig.«

»Hverken blandt de radikale eller de arbejderrepræsentanter, jeg har talt med, næres der meget håb om betydelige ændringer i betingelserne. Det er ikke så meget enkelthederne, som ånden i det hele, der er det gale, siger de. Men spørger man dem om, hvad de har mest imod, nævner de det ubestemte i angivelsen af skadeserstatningerne. Vi vil ikke få en øre mere af den grund, men det er en trusel mod tyskerne om, at hvad de end betaler, vil vi kræve mere. Det er ikke den måde, hvorpå man får en skyldner til at betale alt hvad han kan. Dernæst nævnes ofte Danzig og dernæst det politiske herredømme over Saar-distriktet. Hvad vilde der ske, spørges der, hvis den franske regering kom til at stå overfor en strejke af minearbejderne i Saar-området? Da er der mulighed for, at halvdelen af Evropas minearbejdere vilde gøre sympatistrejke! Man anser det i det hele for håbløst at kritisere enkeltheder, men man tvivler på, at bestemmelserne vil kunne blive i kraft ret længe.«

A. V.

Bidrag til »Tidens Strøm« sendes til cand. theol. *Anders Vedel*, Allégade 22, København F.

Danske Kvinders Retsstilling.

II.

Det blev i en foregaaende Artikel paavist, at danske Kvinder, siden vi fik Grundloven af 5. Juni 1849, i mange Henseender har faaet samfundsmæssig Ligestilling med Mændene. Men med god Grund fandt den af Regeringen nedsatte Familiekommission, at *indenfor Ægteskabet* er Kvindens retslige Stilling ikke naaet op paa Højde med den Myndighed, hun efterhaanden har faaet paa mange Omraader. Særlig i to meget vigtige Forhold har en Hustrus Indflydelse meget snævre Grænser — efter Loven. Til alt Held vil Livet i alle gode Ægteskaber og i de ikke helt daarlige tildele hende en langt større Magt.

Det ene af disse Forhold er *Forældremyndigheden.* I sin Bog om Kvindens Retsstilling skriver *C. A. Ivermoes*: Retten til at tage Bestemmelse om Fællesbørnenes personlige Forhold, Undervisning, Opdragelse, Valg af Livsstilling o. s. v. tilkommer, *naar Forældrene samlever*, begge Ægtefællerne; men hvis de ikke kan blive enige, maa Mandens Bestemmelse anses for den afgørende. Dog udkræves ogsaa Moderens Samtykke, naar en ikke fuldmyndig Søn eller Datter agter at indgaa Ægteskab.

I et Foredrag meddelte Kriminalretsassessor *Jul. Møller* (»*Tilskueren*« for Juni 1912): Et Ægtepar havde levet en Del Aar sammen og havde en Del Børn. Samlivet var blevet daarligt, og en Dag fjernede Manden uden Konens Vidende og Vilje alle Børnene fra Hjemmet og satte dem i Pleje hos fremmede forskellige Steder i Landet. Da Konen bad om at faa dem tilbage, nægtede han det, ja nægtede endog at meddele hende, hvor de var. Da hun senere tilfældigt fik det yngste Barns Opholdssted oplyst, søgte hun ved Fogden at faa Barnet, en lille 5 Aars Pige, udleveret fra Plejeforældrene, og denne Nægtelse godkendte Højesteret, som i Dommen udtaler: »at den Omstændighed, at Manden har skjult for Hustruen, hvor han havde anbragt Barnet, og søgt at afholde hende fra Samkvem med dette, kan ikke medføre Berettigelse for hende til at kuldkaste den af ham med Hensyn til Barnet trufne Disposition.« Assessoren tilføjer: »Det siges udtrykkelig i Overretsdommen, som Højesteret stadfæster, at det ikke for Sagens Afgørelse er nødvendigt at udtale nogen Dom om Moderens Kvalifikationer som Opdragerske; altsaa selv om hun var en Engel, og Manden et Asen, kunde Resultatet dog ikke være blevet et andet; thi Manden er eneraadig . . . over Fællesbørnene«.

Der kan være forskellige Meninger om, hvorledes et Forhold som dette skal ændres; men at her er noget at ændre, lader sig ikke nægte. Assessoren siger: »Skulde det endelig være nødvendigt, at en af Forældrene har den afgørende Stemme, hvorfor skal det da altid være Faderen, hvorfor skal Moderen da ikke kunne raade f. Eks. over Døtrene, som hun vel nok forstaar sig bedre paa end Faderen? Saaledes har man spurgt og formentlig med Grund; thi nødvendig synes den Ordning ikke at kunne være, der giver Faderen alt, Moderen intet — uden Smerten med at føde Barnet.«

Et andet Forhold, hvori Hustruen er i høj Grad uligestillet med Manden, er *Raadigheden over Fællesboet.* Den tilkommer nu Manden alene, med visse Undtagelser, f. Eks. dem, der er nævnte i de forhen omtalte Love fra 1880 og 1899. Ellers indskrænker Hustruens Raadighed over Fællesboet sig til, at hun i Medfør af den gamle Regel i Kr. V.s danske Lov uden Mandens Samtykke kun kan forpligte Fællesboet til at udrede, hvad der er anskaffet »*til fælles Nytte og uomgængelig Fornødenhed*«. Men vil Hustruen være sikker paa ikke at komme galt af Sted med saadan Anskaffelse, maa hun ikke handle »*uden Husbondens Vilje og Videnskab*«. For nogle Aar siden udtalte en Dom, at de forlorne Tænder, som en Hustru havde anskaffet sig, ikke kunde siges at være til fælles Nytte og uomgængelig Fornødenhed. Og en lignende Dom faldt der i Landsoverretten om Betalingen af en Hat, som en Dame havde købt uden at have sin Husbonds Vilje og Videnskab med sig; men den havde jo rigtignok kostet 64 Kr. — det var før Krigen! —, og det blev oplyst, at hun havde »Overflod af Beklædningsgenstande som den omprocederede, altsaa af Hatte«.

Til Forsvar for den meget begrænsede Mynd-

ighed, Hustruen har i et Ægteskab, hvor der er Formuefællesskab, kan man sige, at hun, hvis hun er mindst 25 Aar, kan opnaa ubegrænset Eneraadighed over sit Særeje, nemlig ved en saakaldt *Ægtepagt*. Men Ægtepagten er som Kundskabens Træ en Indretning paa godt og ondt; den kan ikke blot medføre Goder for en Hustru, men ogsaa blive meget uretfærdig imod hende. Assessor Møller nævner i sit Foredrag et Eksempel derpaa:

Et Par Ægtefolk begynder med tomme Hænder og et lille beskedent Indbo. Manden begynder en Forretning, der gaar, og Hustruen passer Hjemmet. Ved fælles Arbejde og Vindskibelighed har de efter 15 Aars Forløb bragt det saa vidt, at Mandens Forretning alt i alt løber op til 20,000 Kr., medens Indboet til den Tid har en Værdi af 5000 Kr. Nu skal Boet deles, lad os antage paa Grund af Separation. Hvis der var Formuefællesskab, vilde Boets Formue, 25,000 Kr. være at dele lige, saa hun fik 12,500 Kr. for sin Part, hvilket kun er ret og billigt, da det Arbejde, hun har lagt i Huset og Hjemmet, i Reglen vil kunne gaa op mod det Arbejde, han har lagt i Forretningen. Men nu er der Ægtepagt og Særeje. Følgen vil være, at i hvert Fald de 20,000 Kr. ubeskaaret tilfalder Manden, og om Hustruen vil faa nogen Del af Indboet, er højst tvivlsomt, da det oftest vil være anskaffet af Overskudet fra Mandens Forretning. Naar Hustruen her forlader sit gamle Hjem med tomme Hænder, vil hun indse, at hun har købt sin Ægtepagt for dyrt.

Ligesom det blev sagt ved Omtalen af Forældremyndigheden, bør det ogsaa siges, naar der tales om Raadigheden over Fællesboet: der er noget at ændre her. Overbevisningen herom ligger til Grund for det Forslag til en ny Ægteskabslovgivning, som den 13. Maj var til 1. Behandling i Folketinget. I dette Forslags Kapitel VI findes Reglerne om Forældremyndigheden. Den deles lige mellem Mand og Hustru, og kan de ikke enes om en eller anden Afgørelse vedrørende Børnene, henviser Lovforslaget dem til Overøvrigheden, som i København er Overpræsidenten og udenfor København Amtmændene.

De to Punkter: *Ægtefællers Ligestilling* i Henseende til at tage Bestemmelse om Børnenes personlige Forhold og *Øvrighedens Indblanding* i ægteskabelige Stridigheder har fremkaldt stærke Indsigelser. En af de mest ulykkespaaende Udtalelser, der er kommet mig for Øje stammer fra Folketingsmand, Højesteretssagfører Emil Harboe: »Jeg maa først og fremmest sige, at jeg ikke finder denne Ændring af Loven og Ægteskabets Retsvirkninger heldig. Jeg tror — ja, jeg føler mig aldeles overbevist om — at den vil betyde intet mindre end Ægteskabets moralske Ruin.« — Om ægteskabelige Stridigheders Henvisning til Øvrigheden udtalte Folketingsmanden: »Og her kommer vi til Kardinalpunktet! Det, som efter min Mening er det samme som en Sprængbombe under Ægteskabet: Tredjemandens Indblanden i de ægteskabelige Forhold, saa længe Ægtefællerne lever sammen« (Udtalelsen gengivet i »Nationalt.«)

Det har sin Interesse at sammenholde disse Ytringer af en Jurist med den Omtale, en Kaldsfælle af ham har givet den samme Sag. Han er ikke tilfreds med Forslagets Løsning af Spørgsmaalet; men des mere Vægt faar hans Indrømmelser: »Selv om Forslaget gennemføres i sin nuværende Form, bør man nøgternt erkende, at det næppe vil føre til Ægteskabets totale Ødelæggelse. Vel er det uheldigt, som Forslaget gør, at bestemme, at Øvrigheden, saafremt Ægtefællerne ikke kan blive enige om Udøvelsen af Forældremagten, kan tilkaldes til Afgørelse af Tvisten. Det er altid skæbnesvangert at indblande Tredjemand i det ægteskabelige Forhold. Men vil denne Indblanding mon hyppigt finde Sted? Som oftest vil Ægtefællerne tale og dele sig til rette, og netop det, at Øvrigheden *kan* paakaldes, vil i mange Tilfælde bevirke, at Viljerne tvinges sammen. Det er dog næppe sandsynligt, at nogen af Parterne er synderlig slikne efter at vaske det snavsede Linned i Tredjemands Paasyn. Sker Paakaldelsen af Øvrigheden, vil det i den overvejende Part af Tilfælde ligge i, at Ægteskabet i sig selv er pilraaddent, og Tredjemands Indblanding kan da ingen Skade gøre. Det vil heller ikke være rigtigt at sige, at er Forholdet mellem Ægtefællerne saaledes, at de ikke inden Hjemmets fire Vægge kan afgøre Spørgsmaalet om Forældremyndigheden, saa bør Løsningen af Konflikten kun være Ægteskabets Ophævelse. Gennem Muligheden for Øvrighedens Tilkaldelse reddes

maaske nogle Ægteskaber, rent bortset fra, at den Part, som viser sig at have Ret i den opstaaede Strid, muligvis slet ikke ønsker, at Ægteskabet skal ophøre.« (*Den nye Ægteskabslov*, af Overretssagfører *C. J. F. Soen* i Gads danske Magasin for Maj—Juni.)

Da Statsminister Zahle fremsatte Forslag til en Ægteskabslov, udtalte han, at Afsnittet om Forældremyndigheden var den vigtigste Bestemmelse i hele Lovforslaget. Om dette Afsnit vil Hovedkampen komme til at staa.

Om Kapitel VII, der vedrører Formueforholdet mellem Ægtefæller, bliver Striden næppe saa haard. Den Ordning, Kommissionen har foreslaaet, og som Zahle i høj Grad roste, gaar ud paa at give hver af Ægtefællerne den fulde Ejerraadighed over, hvad vedkommende har indført i Boet og senere erhverver, samtidig med, at Regelen om den samlede Formues Deling ved Ægteskabets Ophør, ved Separation, Bosondring og Skilsmisse opretholdes. Forholdet bliver det, at hver Ægtefælle staar som Ejer af de af den indførte Formueværdier, men med det ejendommelige Baand paa sig, at Ægtefællen til sin Tid skal dele, hvad den har i Behold (se Folketingets Forhandlinger Spalte 4833). Foruden denne Hovedregel bør man mærke sig, at efter Forslaget vil herefter hver Ægtefælle faa Myndighed til paa begges Ansvar at afslutte forskellige Retshandeler »til Fyldestgørelse af den daglige Husholdnings og Børnenes Fornødenheder«, og det samme skal gælde Hustruens særlige Behov. Det maa heller ikke overses, at Kapitel IX, om Ægtepagter, indeholder Regler, hvorved adskilligt af det, der staar i Kapitel VII, kan sættes ud af Kraft.

Vil nogen paa nærværende Tidspunkt spørge: Hvilke Udsigter er der for Ægteskabslovens Gennemførelse? drister jeg mig til at svare:

Efter den Modtagelse, Lovforslaget fik i Folketinget 13. og 14. Maj, kan der være Haab om, at Bestemmelserne om Forældremyndighed og om Ægtefællers Raadighed over deres Formue vil blive vedtagne uden ret gennemgribende Ændringer.

Derimod faar vi næppe den almindelige borgerlige Indstiftelse af Ægteskabet. At den valgfrie Ordning nylig er indført i Sverig, i Norge og paa Island, vil sagtens for mange Rigsdagsmænd veje mere end den Omstændighed, at Sønderjylland har, hvad man har kaldt tvungent borgerligt Ægteskab. Men vi maa dog faa det engang inden ret mange Aar, da baade det kirkelige Udvalg godkendte Princippet og Familieretskommissionen fandt det at være »mest konsekvent og klart«.

Bakkevænget ved Ollerup Højskole, d. 15. Maj 1919.

J. P. Kristensen-Randers.

Frelsens Hærs Slum-Mission.

For godt 50 Aar siden sad i en lille Stue i Øst-London en Moder hos sine sovende Børn. Det var nær Midnat, og hun ventede sin Mands Hjemkomst. Han var Rejseprædikant, Methodist, og talte den Aften i et af Verdensbyens Fattigkvarterer.

Endelig kom han og kastede sig træt ned paa en lav Stol. »Kate« — sagde han. »Da jeg i Aften gik forbi Ølstuerne i Fattiggaderne og saa Folk hænge der over Disken med deres Whisky, slog det mig: Her er de Hedninger, som vi skal bringe Evangeliet«. — Rejseprædikanten var *William Booth*, Frelsens Hærs senere General.

Som i et Lynglimt saa hans Hustru, hvad hans Ord betød: nye Ofre, endnu større Forsagelse for hende og Børnene. — Hvorfra skulde de faa deres Underhold, hvis de slog sig ned blandt dem, som ikke engang havde nok til sig selv? — Hun blev stille. Og efter en Stund sagde hun: »Hvis du føler, du skal blive her, William, saa bliv. Gud kan vel ogsaa sørge for os, hvor vi er«. —

Dette blev Begyndelsen til Frelsens Hærs verdensomspændende Missions Virksomhed, der lagde Vægten paa at gaa ud til Samfundets mørkeste Kroge for at bringe Lys der.

Da Frelsens Hær for 32 Aar siden naaede Danmark, stødtes de moderate Danske af det paagaaende fremmedartede Væsen med Gademøder og Basunklang, militære Titler og Uniformer.

Efterhaanden er Dommen forandret. Træet bar gode Frugter, og hvor kunde man andet end faa Respekt for de Mennesker, som ofrede Liv og Kræfter for de Stakler, vi andre helst gaar langt udenom. Forvandle dem til *lykkelige Kristne* og *nyttige Samfundsborgere*, det var den dobbelte Opgave Frelsens Hær havde sat sig; en religiøs og en social. I Virkeligheden er de to uadskillelige.

Frelsens Hærs Arbejde er altfor mangesidigt til, at der her kan gøres Rede for alt. De holder aarlig tyve Tusinde Møder, sælger 6—700,000 Eksemplarer af »Krigsraabet«, der giver et væsentlig Bidrag til Kassen. Frelsens Hærs Skopudsere og Flyttemænd er kendt. De har Optagelseshjem, Arbejderhjem, Arbejderbureau, Herberg for Hjemløse o. s. v. Men den Side af Virksomheden, som jeg har faaet et Kig ind i og ønsker at fortælle om her, er

Arbejdet blandt Kvinder og Børn.

Den Sum af Lidelse, en Storby rummer, kan ingen ane, som ikke har set det. Naar man en Dag for første Gang staar i en Kælderlejlighed, hvor Mugget sidder grønt paa Væggene, hvor Luften er kvælende forpestet af Snavs og Usundhed, hvor en Kvinde gaar slunken og snavset og halvpaaklædt mellem usle Sengesteder, hvorfra oldingeagtige Barneansigter stirrer én i Møde, og naar man tænker paa, at saadan er det mange, mange andre Steder, synes det hele saa hjerteskærende haabløst, at man forstaar Drengen — en af de 8 Børn fra Kælderlejligheden — der foretrak at dø af sin Kræftknude i Benet frem for at fortsætte dette usle Liv med et Træben i Tilgift. Maa man ikke bøje sig i den dybeste Respekt for den Frelserpige, der har Mod til at gaa ind i saadan en Uhygge for at spule Snavset ud, rydde op i Kludebunkerne, vaske Laserne, hente Mad fra Hærens Dampkøkken, pleje Moder og Børn? Det har jeg set, er blevet gjort — med Sang og Smil, og for en lille og usikker Løn. Nu er Kulkælder-Lejligheden sagt op — ja for Kulkælder var den oprindelig — og Familien flytter ind i en lidt mere menneskelig Lejlighed, takket være en Huslejehjælp ydet fra Frelsens Hærs Slum-Station.

Slum-Arbejdet hører ind under Kvindernes Kontor, Øhlenschlägersgade 3. Herfra udsendes de Kvinder, som vil ofre sig for dette Kærlighedsarbejde i Hjemmene. — Slum-Officerer kaldes de eller som de mindre engelskkyndige ofte siger: »Slummer-Søstre«.

Men før vi gaar ud paa Sygebesøg med dem, vil vi se indenfor *paa Understøttelseskontoret.* Venteværelset er fuldt af fattige Koner med alvorlige Ansigter, der ét efter ét kommer til Syne i Døren ind til Kontoret, hvor Sekretæren taalmodigt og deltagende hører paa de mange Klager og Anmodninger, der i Reglen er ledsaget af Taarer. Gaden var fuld af Snesjap i de Dage, og Efterspørgslen efter Træsko til Børnene var derfor det aktuelle. Andre faar uddelt Madbilletter, saa de kan faa deres tomme Fade fyldt gratis eller meget billigt — ca. 65 Øre pr. Portion — fra Dampkøkkenet i Saxogade. Atter andre beder om Hjælp til Huslejen, om Vejledning til at søge Understøttelse osv. I Reglen kræver hvert enkelt Tilfælde dog først en nærmere Undersøgelse, da man ikke tør lide paa, at det er som det bliver sagt. Det er jo det mest tragiske ved Fattigdommen, at den forringer. Tit er det jo ogsaa saadan, at de ringe bliver fattige. Der er en sørgelig Vekselvirkning, som mangedobler Vanskelighederne for dem, der vil lindre Nøden og øve Ret. En Kendsgerning er det, at de, som tigger mest og arbejder mindst, tit klarer sig bedst. »Hvorfor sku' man abæde, naa man ka' draje den med to Trapper om Da'en« (tigge paa to Opgange), erklærer mange frejdigt til Formanden for Arbejderhjemmet.

Ingen maa bære Fattigdommens Byrde som Mødrene.

Naar Manden i Haabløshed naar til et vist Punkt, siger han stop: tyr til Knejper eller gaar sin Vej. En Moder — hun være næsten saa ussel hun være kan — hun slider for sine Børn, saa længe hun sanser. Selv kan hun bære alle Savn, blot Børnene ikke skal lide Sult og Nød.

Følger man en af Frelsens Hærs 34 Slum-Søstre paa hendes Vej fra Hjem til Hjem, gør man en Ronde blandt ugifte Mødre — forladte Mødre — fraskilte Mødre. Det livsvarige Ægteskab er snart kun en Saga, og min Ledsager erklærer, at Problemet: Mødre og Børn bliver mere og mere strammende for hver Maaned. De ugifte Mødre klarer sig bedst, dem har Lovgivningen sørget for; men de forladte kæmper en haabløs Kamp. De har Valget mellem at blive hjemme hos Børnene og Symaskinen, og derved tjene et Par Kroner i Dagløn — eller tage Udearbejde, hvad der betaler sig bedre, men medfører, at Børnene skal overlades til sig selv. Støder Sygdom til, ligger det hele der. Saadan en Moder har simpelthen ikke Raad til at være syg: standser Maskinen een Dag, svier det en hel Maaned, og lade sig indlægge paa Hospital kan hun slet ikke, da hendes Smaabørn ikke kan være ene. Altsaa: arbejde eller dø. Det gør Tusinder — alle som virkelig er Mødre og lever under de Forhold.

At finde saadanne venneløse og hjælpeløse, som trænger til et Menneskes Omsorg, det er, hvad Frelsens Hærs Slum-Søstre har taget sig paa som deres vigtigste Opgave.

»Der findes ikke et Hus her i Vesterbros Fattigkvarter, som vi ikke har gennemsøgt i Løbet af de sidste 25 Aar«, siger Sekretæren for Slum-Centralen.

»Vi kender jo de fattigste Gader og skumleste Kaserner. Der gaar vore Officerer op, ringer paa hver eneste Dør; og hvad vi der faar at se, er tit saadan, at man ikke vilde tro det muligt i et saakaldt civiliseret Land.«

Mange uforglemmelige Indtryk faar man fra saadanne Husbesøg med en Slum-Officer. Her blot et Par Rids. Moderen havde været svag, fik en Dag Blodstyrtning og blev hjulpet til Sengs af den ældste af de 5 smaa, den 8-aarige Edith, der trøstede den syge med, at hun nok skulde sørge for sine Søskende. Mens Moderen laa halvt bevidstløs, traskede Edith til Laanekontoret med sin lille Klokke under Armen. Den gav 50 Øre, som blev anvendt til 1/4 Pd. Margarine, 1/4 Rugbrød og et Lys. Da jeg saa Edith, sad hun med de andre 4 paa Rad foran Moderens Seng.

Foruden hvad der udrettes paa Kontoret og ved Husbesøg omfatter Slum-Arbejdet 2 *Vuggestuer*, en paa Nørrebro og en paa Vesterbro, hver med c. 35 Børn, der maa bringes allerede Kl. 5 1/2 Morgen og afhentes Kl. 6 1/2 Aften, samt et *Redningshjem* for unge Piger.

Det er nu 32 Aar siden den første Slumstation blev aabnet i København, men Virksomheden er i stadig Vækst, og et af de nyeste Skud i *et Pensionat paa Vesterbro for arbejdende unge Kvinder* samt gratis Middagsbespisning daglig af 12 gamle. Den, der indsender en Gave paa 30 Kr. hertil, faar opgivet Navn og Adresse paa et gammelt trængende Menneske, som for disse Penge kan faa gratis Middagsmad 2 Gange ugentlig i 1/2 Aar. »Og det er svært, hvor saadan regelmæssig Mad (2 Gange ugentlig!) kan hjælpe paa Gigten«, erklærer de gamle. Varmen og Samværet paaskønnes.

Nu staar Slumsøstrene i Begreb med paa tredje Aar at invitere de fattigste smaa Københavnere til en Maaneds gratis Sommerophold paa deres Børnehjem »Reden« nede ved Kregome Strand, nær Frederiksværk. Dette Hjem giver Vinteren igennem Plads for 20 Børn under Skolealderen fra Hjem, hvor Moderens Sygdom eller Død har gjort saadan Hjælp paakrævet. Men om Sommeren kan der gøres Plads for 20 til, og tre paa hinanden følgende Hold af denne Størrelse indbydes. Opholdet har en glimrende Virkning paa de smaa.

En ekstra Sommerkoloni for endnu 50 smaa Københavnere ventes sat i Gang i Aar paa Amager — og muligvis en ovre ved Grænsen for 20 underernærede smaa fra Landet »sønden Aa«. —

Det var lidt om Udenværkerne for Frelsens Hærs Arbejde blandt Kvinder og Børn; men Haand i Haand med det gaar det Evighedsværk, som ikke lader sig maale, det som udrettes ved at lade de syge og trængende *se Evangeliet i kristne Menneskers Liv.* Den Vej koster *Selvfornægtelse*; men er det ikke netop den Udsæd, der kræves af Kristne, om Guds Rige skal faa Udbredelse, enten det nu gælder Indiens kasteløse eller Københavns Proletarer?

Hvem vil bringe den? *Anna Vedde.*

Fund.

I »Mands minde« skriver Grundtvig*: »kun få selv af de lærde har opdaget den grundfejl, at man tænker, det *menneske-ideal,* der med kristendommen er kommet til verden, kan og skal borgerlig realiseres. De er forholdsvis alle vegne få, der vil således tilegne sig kristendommen, at den kan blive et nyt livsprincip i dem, og man vil aldrig vente kristelig heltekraft af *dem*, der ikke en gang nåede kristelig barnlighed; men fyrster og folk tvang hinanden til at lade sig tiltale som kristne, og præsterne indbildte dem, det hjalp, om ikke her, så dog hisset, og derved er begreberne blevet forvirrede.

Hvor derfor de borgerlige forhold i sandhed skal genfødes og vinde fasthed i deres naturlige, altså rette, af himlen velsignede og på jorden velgørende skikkelse dær må man lade kristendommen, både den kristne tro og det kristelige ideal, som noget aldeles frit og uberegneligt, aldeles ude af regningen, huske, at det menneske-ideal, den har bragt til verden, men sjælden ret kændelig realiseret, kan endnu mindre realiseres *uden* den, og holde sig til den menneske-natur, historien på ethvert givet sted åbenbarer som det, der afgiver målestokken for de rimelige fordringer, man kan gøre til hinanden, og skaber det naturlige ideal, det borgerlige selskab dær med held kan stræbe at realisere. Da vil fyrster og folk ikke pine sig selv og hinanden med at forebygge alle mulige misbrug af magt og frihed, men stræbe at lette og fremme den bedste brug«.

V. Brücker.

* S. 26—27 og 669—70.

Spørgsmaal og Tildragelser.

I Ugens Løb.

Dr. *Leonard Holmström,* Hvilan Højskoles Grundlægger, er død, 79 Aar gammel. Det er et rigt Liv i Folkehøjskolens Tjeneste, der her er afsluttet. Holmström var dybt grebet af Grundtvigs Højskoletanke, og naar den svenske Folkehøjskole i saa rigt Maal har kunnet holde Forbindelsen med den danske vedlige, skyldes det ikke mindst Holmström. Samtidig forstod han, at den svenske Folkehøjskole helt og holdent maatte bygges paa svensk Grundlag. Ved den dobbelte Styrke, han havde i sit nære Forhold til Moderskolen i Danmark og sit klare Syn for svensk Skoleejendommelighed, bidrog han væsentligt til at give den svenske Folkehøjskole Livskraft. Sin egen Skole, Hvilan, saa han blomstre op under sit Arbejde, indtil paa hans gamle Dage hans Datter og Svigersøn gik ind i hans Gerning og fortsætter den paa lykkelig Maade.

I Tak og med Vemod gaar nu fra den danske Højskole og dens Venner Tankerne til Hvilan, idet vi mindes Holmströms Gerning for Folkehøjskolen og for Norden, hans varme Hjerte for Ungdommen, hans Vennesind mod Danmark.

*

Ved Folketingets Forhandling om den ny Ægteskabslov udtalte Folketingsmand *Jensen-Sønderup* sin Tilslutning til Tanken om almindeligt borgerligt Ægteskab, idet han mindede om Askov-Adressen af 1881. — Inden for Venstres Presse har »Sorø Amtstidende« varmt anbefalet at indføre almindeligt borgerligt Ægteskab.

*

»Hejmdal« meddeler, at Genoprettelsen af Rødding Højskole nu kan betragtes som sikret.

*

I tyske Blade skrives nu om en ny slesvig-holstensk Bevægelse. »Kieler Zeitung« skriver, at der fra Rendsborg arbejdes paa »Oprettelsen af en Dværgrepublik Slesvig-Holsten, hvis det er muligt i Tilslutning til Tyskland, ellers i Tilslutning til Danmark.« Det kielske Blad spørger, hvem der staar bagved denne Bevægelse.

»Hejmdal« tilføjer, at ogsaa danske ansvarlige Politikere har Grund til at følge Bevægelsen med den største Opmærksomhed.

BØGER.

Peter Manniche: Samfundsreformatoren John Ruskin. G. E. C. Gads Forlag. København 1918. 230 S.

Den danske Ruskin-Litteratur er efterhaanden vokset til en ret anselig Størrelse. P. Manniches Skildring danner et nyt Led i Kæden og giver en fængslende Fremstilling af Ruskins Samfundstanker, som særligt stilles i Forhold til den Karl Marx'ske Socialisme. Det er uundgaaeligt, at et og andet nu efter Verdenskrigen maa virke fjernt »forhistorisk«, men andre af Ruskins Tanker er endnu levende Virkelighed.

Paa meget væsentlige Punkter, saaledes med Hensyn til Statsdrift og Skolevæsen slutter Ruskin sig afgjort til Socialismens Krav, paa andre tager han ligesaa bestemt Afstand.

Hans Tro paa, at Socialismen kan gennemføres fra oven, ved en forædlet og forstaaende Overklasses Hjælp, har Tiden vist, hører hjemme i Utopiernes Verden. Arbejdernes Frigørelse maa blive deres eget Værk.

I et lille Afsnit »Kvindens Stilling i Samfundet« hævdes det, at Ruskin og Socialdemokraterne ser forskelligt paa dette vigtige Spørgsmaal. Men saadant fremgaar aldeles ikke af Teksten og er heller ikke Tilfældet. Arbejderbefolkningens Kvinder kan ikke eksistere, med mindre de selv søger at skaffe sig Indtægter. Herved slaas ofte altfor meget i Stykker af Hjemlivet, hvilket ingen andre mere beklager end Arbejderne selv. Det er saavist langtfra Socialdemokratiets Mening at gøre *alle* Kvinder til selverhvervende Væsner, som forsømmer Hus og Hjem. Enhver Kvinde bør have Lov til at udnytte sine Evner, i hvilken Retning de saa end gaar. Hvorfor da opstille et Modsætningsforhold imellem Arbejderne og den engelske Tænker netop paa dette Punkt?

Den aandelige Kraft, som udgaar fra Ruskins Tanker, har været og er endnu stadigt mange til Hjælp og Berigelse. Hans store Indsats i det engelske Folks Liv er uomtvistelig, og vi kan ogsaa herhjemme have adskilligt at lære af denne dybt og stort tænkende Mand. Det nye Ruskin-Arbejde anbefales paa det bedste.

Andreas Madsen.

A. C. Andersen: Drømmen. Gyldendal, 238 S.

Om Bogens Hovedperson, Karen, hedder det S. 96: »Hun havde Respekt for den erotiske Egoismes Skønhed og Ukrænkelighed«. Denne Respekt synes baade Karen og Forf. at have faaet forkert i Halsen. Resultatet deraf er for Karen, dog i Forbindelse med andre uheldige Omstændigheder, et forfejlet Liv, for Forf. en mislykket Bog. Karen elsker Lægesønnen Hans Høffner; men da han tager en anden, gifter hun sig i Stedet med Gaardmanden Søren Knudsen, fordi han elsker hende og trænger stærkt ind paa hende derom. Hun mener nu, hun kan leve en dobbelt Tilværelse, en prosaisk i Arbejds-Samliv med Søren, og en anden højere, i Drømmen, sammen med Hans. Det gaar naturligvis ikke. Hun er i Forvejen forskruet og forkvaklet, og under Ægteskabet udvikles hendes daarlige Egenskaber, saa Hjemmet og de selv ødelægges herunder. I Skildringen af dette ægteskabelige Samlivs Forlis er der friske og ejendommelige Træk imellem, og man føler en egen trist Medlidenhed med dem, især med hem. — Men hun kunde have holdt sig derfra.

E. M.

Børge Janssen: Den fangne Frue. Af Christina Gyllenstiernas Saga. 227 S. Hagerups Forlag.

At anbefale en ny Bog af Børge Janssen er overflødig — den vil blive læst af mange og udkomme i flere Oplag; at kritisere den vilde ikke hjælpe — thi Forf.s tidligere Bøger er bleven kritiserede, men foreligger dog i mange — indtil 6 Oplag. Hans Magt over det læsende Publikum skyldes hans enestaaende Evne til stadig at finde nye historiske Personer, nye Emner frem, som der kan skrives en underholdende Roman om, og hans Styrke er den brogede historiske Kolorit, der kun er naaet efter omfattende og flittigt Studium af saa at sige alt, hvad der kan belyse eller staar i Forbindelse med Emnet. Det er især som historiske Billeder, at disse Bøger vil hævde deres Plads. Denne Gang er det Sten Sture den Yngres unge Enke, Christina Gyllenstierna og Kristiern d. Andens Admiral Søren Norby, der er Hovedpersonerne. Forf. lover en Fortsættelse til næste Jul; thi deres Historie er længere. Der er — mere og mere? — i B. J.s Fortællemaade noget springende, uroligt flimrende, som man i hvert Tilfælde maa vænne sig til, før man kan falde til Ro under Læsningen. Men selv hvor Fremstillingen er historisk »mættet«, maa det indrømmes, at man ikke staar stille og ikke drukner i Detaillerne.

H. B.

INDHOLD.

J. Byskov: Undervisningspligten.
Carl Koch: Det sønderjydske Spørgsmaal.
R. Volf og *Red.:* »Borgerlig Ægteforening«.
J. P. Kristensen-Randers: Danske Kvinders Retsstilling. II.
Anna Vedde: Frelsens Hærs Slumarbejde.
V. Brücker: Fund.
Spørgsmaal og Tildragelser. I Ugens Løb.
Bøger.

Tidens Strøm.
Jens Rosenkjær: Tysklands Socialisering.
A. V.: Fra Drøftelsen af Fredsbetingelserne.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**

Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 23 Fredag den 6. Juni. 1919

HEN IMOD FREDEN.

I.

Den Tid, vi nu staar i, er saa fuld af Spænding og Spørgsmaal, at man Gang efter Gang bliver træt og dog for hver Gang maa rejse sig igen og leve med. Hvad er det, der sker? Hvad er det egentlig, vi er Vidne til? Hvad kan vi haabe? Hvad maa vi ønske? I hvilken Retning maa vore Tanker og vor Stræben gaa?

Det er ikke saa sært, at vi føres af stærke Sindsbevægelser. Det kan ikke være andet. Det er uhyre Bølger, som nu gaar igennem Verden. Og ethvert alvorligt Menneske maa leve med i dem.

Men det er ikke godt at lade sig kaste omkring af Øjeblikkets Krusninger. Det er bedst at prøve paa at finde Orden i det hele, i hvert Fald da i sine egne Tanker om hvad der sker. Og selv den, der villigt indrømmer, at han kun ser kort og usikkert, maa prøve sig frem og tør vel ogsaa sige lidt om, hvad han ser.

I det store Opgør mellem Staterne er der to Ord, som for Øjeblikket er fremme med frygtelig Bitterhed. Det er *Skyld* og *Straf*. »I har Skylden for alt det, som nu er sket; og nu kommer Straffen.« »Vi har ikke Skylden.« Saadan veksler Ordene.

Hvor haarde disse Ord, Skyld og Straf, er, kan man sikkert slet ikke komme udenom dem. Der er Skyld, og den maa straffes. Den Soldat, som øvede Vold mod Kvinder og Børn; den Officer, som plyndrede fredelige Hjem og sendte deres smukke og kære Ting hjem til Tyskland; den Ubaadsfører, som haardt og haanende sendte Mennesker, som ikke kæmpede, i Døden; den Regering, som overfaldt et lille Land med uendelige Pinsler, vidende, at det var Uret; den Magt, som i Aarevis plagede Mennesker ved Tvang mod deres Modersmaal og Folkelighed, — de har frygtelig Skyld. Og der maa lides Straf derfor; der maa ske Oprejsning.

Det var ikke godt, om de Ord, Skyld og Straf, mistede deres Alvor ved Slaphed og Træthed. Det var heller ikke godt, om det lykkedes at lyve og fortolke sig bort fra dem. Det er ikke paa den Maade, disse Ord skal finde deres Begrænsning.

II.

Men paa en helt anden Maade viser det sig, at disse Ord ikke gaar til Bunds. De naar vel nok et Stykke ned, men de gaar ikke til Bunds i Sagen.

Naar man siger, at en Stat, et Folk, et Land er skyldigt og skal straffes, saa forestiller man sig Staten, Folket, Landet i Skikkelse af et Menneske, en Person, som kan paadrage sig Skyld og som derfor ogsaa kan modtage Straf. Der er meget, som er rigtigt i denne Betragtning. Et Folk kan undertiden handle saa enigt, med en saa samlet Bevidsthed, at det ligner et Menneskes Handlen. Et Folk kan gennem sine Repræsentanter, sin Presse, sine Bøger og Talere give en Krig og Krigsførelsens Maade en

saadan Tilslutning, at der næsten er en hel, enkelt Sjæl deri. Der lød ingen eller næsten ingen Indsigelser.

Alligevel, Sammenligningen slaar ikke helt til.

For der er ikke den Sammenhæng i et Folk, som der er i et Menneske. Det er under saadanne Forhold uhyre svært at gøre Indsigelse. Det er farligt. Det kan gælde Livet. Der kan derfor maaske være mange, som i deres lille Kreds eller i deres stille Sind gjorde Indsigelse, men de fik den ikke frem. Og i hvert Fald var der mange, som ikke gav Tilslutning. De vidste ikke, hvad det drejede sig om. Gælder det ikke om mange Tusinder? Og det gælder da i hvert Fald om Børnene. Men de hører ogsaa med til et Folk.

Derfor er det alligevel ikke helt sandt at betragte et Folk som et Menneske, der kan paadrage sig Skyld.

Men endnu vanskeligere bliver det at gennemføre denne Betragtning, naar man kommer til Straffen. For den Straf, der lægges paa et helt Folk, kommer til at hvile ens paa de skyldige og de uskyldige. Den bliver lagt lige saa tungt paa de mangfoldige, som ikke var klare over, hvad der egentlig foregik, de mangfoldige, der var Børn, da Krigen begyndte, eller er fødte siden den Gang, og de mangfoldige, som bliver født i Fremtiden i en lang Aarrække. Var der Vanskeligheder ved at anlægge Synspunktet Skyld paa dette Forhold, saa er Vanskelighederne ved at anlægge Synspunktet Straf dog langt større. Ved Skyld ser man tilbage og faar derfor ind i Synsfeltet dem, som tilnærmelsesvis var samtidige med Brøden. Men Straffen bliver derimod lagt ud i Fremtiden og kommer altsaa til at hvile paa en stadig stigende Skare absolut uskyldige Mennesker.

Jeg siger ikke, at Tanken om Skyld og Straf afskaffes ved disse Overvejelser. De to Ord har deres Ret, og de maa frem. Men de betegner ikke hele Sandheden. De har deres Grænse. Og de maa begrænses. Og det, der saaledes begrænser dem, er ikke Vanens Slaphed eller Træthed, men Forstaaelsen af, at et Folk ikke helt kan sammenlignes med en Person, som kan paadrage sig Skyld og lide Straf, men at der er en meget væsentlig Forskel.

Jeg tror, det er rigtigt af al Magt at fremme denne Forstaaelse. Ogsaa fordi det at overse Forskellen bliver ensbetydende med at udøve en frygtelig Ubarmhjærtighed.

III.

Men hertil kommer endnu eet.

Der vil nemlig begynde at dæmre i flere og og flere Menneskers Sind en Fornemmelse af, at Krigen ikke kan forklares som Følge af et enkelt eller nogle enkelte Menneskers bevidste Beslutning paa et bestemt Tidspunkt. Man vil begynde at ane en anden, mystisk Magt bagved alt dette. Man vil spørge: hvad var det, der drev os frem, næsten uden at vi vidste det; hvad var det, der narrede os til at føre Krig; hvad var det, der besatte os; hvad var det, der forgiftede vor Nationalfølelse, gjorde den vild og herskesyg og hæslig, hvad den aldeles ikke behøvede at være?

Man vil ane, at denne underlige Magt ikke alene fandtes i en enkelt Stat, men i Grunden over hele Linjen. Det var en vidt udbredt, »underjordisk« Grundtanke, et vidt forgrenet System. Det var maaske ikke ens formet over alt. Det gik maaske hos enkelte Stater eller hos en enkelt Stat sammen med andre, farlige Elementer og blev derved særlig ondartet. Men alligevel virkede det rundt om i Landene.

Man vil forstaa, at det ved Forklaringen af denne Krig er uendelig fladt og tomt at nøjes med fra den ene Side at sige: »Det var jer, der var Skyld i det hele; vi var uskyldige!« og fra den anden Side at raabe akkurat det samme. Naar man ser, at alvorlige, ærlige og kloge Mennesker paa begge Sider siger saadan og siger det til os, som stod udenfor, med den Opfordring: »I maa da kunne forstaa det«, saa er det, man begynder at forstaa, at Forklaringen og de dybeste Aarsager ikke ligger i dette Plan. Der ligger disse Ord og skriger hidsigt og tomt mod hinanden; og det kommer man ikke videre med. Det er ganske haabløst. Det gælder om at komme ned under dette Plan til et dybere fælles Plan og se, at dernede ligger de egentlige Krigsaarsager.

Da vil man se, at det allervigtigste Spørgsmaal er ikke at faa bestemt Skylden og paalagt Straffen, men at der rejser sig et andet, langt større, nemlig det at faa selve denne mystiske Magt fjærnet. For hvis den ikke fjær-

nes, vil den vedblive at tilvirke nye Krige trods de haardeste Straffe.

Dette skulde være Hovedemnet for Menneskers Tanker nu, naar de grundede over Krig og Fred, langt mere end Udregning af Skyld og Straf. Og her skulde det da ikke være de to Krigsmodstandere, der stod overfor hinanden i Strid. Her kunde de to finde ned til det dybere fælles Plan. For den samme Fare er over alt og truer over alt, den indre Uret i Folkenes Samfundsliv.

Atter kan der tilføjes, at Spørgsmaalet om Skyld og Straf ikke afskaffes herved. Det er der, og det maa klares. Men det faar en anden Plads, naar det viser sig, at det ikke er det eneste Spørgsmaal, ikke en Gang det største.

Og hermed viser sig ikke kun en Fremtid, hvori en stor Del af Menneskeslægten skal knuges i forbitret, nedværdigende Ydmygelse med den Bevidsthed, at de selv, de enkelte, er personligt uden Skyld, men ud over denne en Fremtid, hvor der er Plads og Mulighed for Udfoldelse af et menneskeværdigt Fællesliv i og imellem Folkeslagene.

Carl Koch.

Vort Folkestyre.

I.

I de politiske Omvæltninger og Omvæltningsforsøg, der for Tiden finder Sted i Europa, kan der skelnes to Faser. Den første betegnedes af Parlamentarismens og den almindelige Valgrets endelige Sejr i en Række mer eller mindre absolutistisk styrede Stater markeret ved, at de kronede Hoveder i Rusland, Tyskland og Østrig-Ungarn joges bort, medens de demokratiske Partier i de repræsentative Forsamlinger tog Magten og udstedte Bestemmelser om Stemmerettens Udvidelse og Demokratisering, om Indkaldelse af grundlovgivende Folkeforsamlinger o. s. v. Den næste Fase, den, som vi nu staar i, er Oprøret mod selve den almindelige Valgrets Parlamenter, rejst af Folk, der staar endnu længere til Venstre. Bolshevikerne og Spartacisterne, og hvad nu disse yderliggaaende Elementer hedder, tror ikke paa de parlamentariske Forsamlingers Evne til at gennemføre den *sociale* Revolution. De vil derfor afløse Demokratiet med Proletariatets Diktatur, sætte Raadsystemet i Stedet for Parlamentarismen.

Næppe har saaledes den almindelige Valgret indtaget de sidste af Konservatismens og Absolutismens gamle Fæstninger, før der i Ryggen af den sejrende Hær dukker en ny og farlig Fjende op, en Fjende, som i flere Henseender indtager netop den Plads i Terrænet, hvorfra Parlamentarismen med Virkning førte sine Tropper frem til Angreb. Nu er det den, der staar i Forsvarsstilling. Saaledes i Centraleuropa; i Centralrusland har Raadsystemet jo forlængst taget Skansen og holdt den hidtil. Og i de Lande, hvor den anti-parlamentariske Revolution endnu ikke har vist sig, føles den dog som en Mulighed, om ikke som en alvorlig Trusel. Ja, selv her i vort eget demokratiske Land føler Parlamentarikerne en vis Utryghed, der endog ved Lejlighed er kommet til Udtryk hos selve det danske demokratiske Styres første — for ikke at sige største — Mand, Statsminister C. Th. Zahle, der ved Indledningen til den berømmelige politiske Krise manede sine Rigsdagskollegaer — af Oppositionspartierne selvfølgelig — til ikke at spænde Buen for højt af Hensyn til den bolshevikiske Fare.

Den populære Forklaring paa, at Bolshevismen og Spartakismen m. m. er kommet frem og har bredt sig saa stærkt, tiltrods for, at det var Arbejder-Repræsentanter, Socialdemokrater, der baade i Rusland (Kerenskij) og Tyskland tog Styret allerede under Omvæltningernes første Fase, er den, at det er Sulten og onde, samvittighedsløse Mennesker, der her arbejder i Forening. Noget er der i dette. At der gaar en Del Forbrydersjæle i de bolshevikiske Føreres Sold, er uden for al Tvivl, og at Sulten understreger Kritiken af de øjeblikkelige Magthavere, ligegyldigt hvem de er, paa en meget virkningsfuld Maade, er lige saa sikkert. De tyske Arbejdere, som er vante til, at andre skal tænke for dem, synes ligefrem, de kan føle det i Maven, at Spartakisten har Ret, naar han udslynger sine Paastande om Flertalssocialisternes Evneløshed eller Viljeløshed overfor de Problemer, der nu kræves løste. Men det er dog

ikke den hele Forklaring. Naar Bolsheviker, Spartakister og Syndikalister kan have saa øjensynlig Held med deres Mistænkeliggørelse af selve den almindelige Valgrets Princip, det Princip, der fra første Færd har staaet som det moderne Demokratis og derunder Social-Demokratiets store Maal — naar de kan have Held med en saadan Kampagne netop i de bredeste Befolkningslag, altsaa hos dem, hvem den almindelige Valgret skulde bringe til Magten, saa maa der ligge noget mere til Grund.

Der er først den teoretiske Side af Sagen. Bolshevikerne er jo Socialister, og de regner sig tilmed som de eneste uforfalskede Tilhængere af *Karl Marx*, Socialismens Lærefader. De andre socialistiske Fraktioner har i Tidens Løb opgivet forskellige af Marx's Teorier, bl. a. den, der gik ud paa, at med Privat-Kapitalismens videre og videre Udvikling vilde det voksende Proletariats, Arbejderklassens, Levevilkaar forringes, hvorfor Socialismen i Tidens Fylde maatte komme ved den voldelige Revolution, ved det fortvivlede Proletariats *Diktatur*. Kendsgerningerne har modbevist Rigtigheden af denne Teori, siger de socialistiske Parlamentarikere. Ved ublodige Midler, den politiske Stemmeret og Fagorganisationen, er det lykkedes at forbedre Arbejderklassens Kaar og at fremme Statsmagtens Indgreb og Reguleringer overfor de privat-kapitalistiske Foretagender, altsaa at bringe socialistiske Forholdsregler til Anerkendelse og Anvendelse paa flere og flere Omraader. Og det er netop Vejen frem, hævder de. Den socialistiske Revolution bestaar ikke i en pludselig Omvæltning iværksat af et Mindretal af Befolkningen, men i en maalbevidst March Skridt for Skridt fremad mod bedre Kaar for Arbejderne og mod den endelige Erobring af den politiske Magt ved Stemmesedlens Hjælp, derigennem at Flertallet af Vælgerne efterhaanden overbevises om de socialistiske Kravs Berettigelse.

I Modsætning hertil stiller Bolsheviker og Spartakister sig paa Karl Marx's Standpunkt. De ser ingen Vej frem uden gennem Arbejdernes Klasseherredømme. Det er netop Teorien om de smaa Skridt fremad, som har vist sig at være falsk, siger de. Den gjaldt til Nød før Krigen, men dog kun med den Modifikation, at de besiddende Klasser i Befolkningen gik fremad i Levevilkaar med endnu stærkere Skridt, saaledes at Arbejderklassen trods Fremgangen, som den gjorde, dog blev længere og længere tilbage paa Livets store Rendebane. Og i Løbet af Krigsaarene er der samtidig med en enorm Styrkelse af de kapitalistiske Foretagender og en mægtig Forøgelse af de besiddende Klassers Indtægter og Formuer gaaet en alvorlig *Forringelse* af de besiddelsesløse Klassers Kaar, idet Lønstigningen ikke har holdt Trit med Prisstigningen trods de utallige »Reguleringer« af denne sidste. De Skridt, der er taget i de sidste Aar, er altsaa gaaet den forkerte Vej, skønt den Politik, der har ført til disse Tilstande paa afgørende Punkter fandt Støtte hos socialdemokratiske Rigsdagsmænd; jvfr. f. Eks. de tyske Flertalssocialisters Stemmegivning for Krigsbevillingerne m. m. eller de danske Socialdemokraters Deltagelse i Regeringen.

I Teorien vedkender Bolshevikerne sig altsaa ganske aabent, at de som ægte marx'ske Socialister *ikke* er Demokrater, men er Tilhængere af Arbejderklassens Diktatur. Det er imidlertid næppe med denne teoretiske Begrundelse, at de først og fremmest gør Indtryk paa Masserne. Det gør de mere ved deres Paastand om, at det moderne Demokrati *ikke længere er noget virkeligt Folkestyre* — hvorfor den bolshevikiske Revolution da heller ikke kan siges at have skadet dette, vil de hævde.

Det er oldingeagtig Meningsløshed at anklage den russiske Revolution for, at den skader det stakkels Demokrati, siger *Karl Radek* et Steds, en af Lenins dygtigste Agenter, han, der ved Siden af Liebknecht rejste den antiparlamentariske Revolution i Tyskland. Og videre: »Det nuværende »Demokrati« er kun den Kapitals Herredømme, som er saa stærk, saa forankret i Folkemassernes Opfattelser, at den kan tillade sig den Luksus at give dem Friheden til at *tale med* om Statsanliggender. Et videregaaende Demokrati findes ikke i den moderne Historie. Det moderne Demokrati er kun en Kulisse for Kapitalherredømmet.« Hos en anden bolshevikisk Agitator hedder det: »I den parlamentariske Republik faar hver Borger hvert fjerde eller femte Aar en Stemmeseddel stukket ud og derved er hans Rolle udspillet. Alt andet overlades til Rigsdagsmændene, Ministrene eller Præsidenten. Der er ingen Forbindelse med Masserne. Det store arbejdende Folks Masser

bliver kun bearbejdede af den borgerlige Stats Magthavere, men de har overhovedet ingen virkelig Andel i Regeringen. — Derved at Bourgeoisiet behersker Pressen, Aviserne og Tidsskrifterne, er Indehavere af mægtige Rigdomme, opnaar de, at Magten ikke glider dem af Hænde. Man har indrettet alt paa en saa fortræffelig Maade, at det er tilladt »Folket« at stemme og beholde forskellige »demokratiske« Friheder, medens alligevel Magten, den virkelige Magt i alle Lande, hvor der findes en borgerlig Republik (f. Eks. i Frankrig, i Amerikas forenede Stater), er i Hænderne paa *Bankernes Ledere.* — Den borgerlige Stat hviler paa, at Masserne bedrages, at de sover, paa, at Masserne er skudt fuldstændig bort fra enhver Deltagelse i det daglige Statsarbejde, paa, at de kun een Gang i Løbet af en Aarrække bliver vækkede, faar Lov at stemme og derved *narrer sig selv.*«

Det er aabenbart ikke mindst ved denne Kritik af det nuværende Demokrati, at Bolshevikernes Agitation bider blandt socialistiske Arbejdere. Den gør Indtryk, fordi den virker med noget af Sandhedens Magt og fordi Mistilliden til Politikerne og til Partimaskineriets hele Magtudfoldelse spirede i den jævne Mands Sind længe før nogen havde drømt om Bolsheviker.

II.

Ejendommeligt for det moderne Demokrati er det jo, at det er et Styre *ikke direkte* af Folket som i den græske og romerske Oldtids Bystater, men indirekte ved *valgte* Repræsentanter. Folkets Styreret er begrænset til et periodisk *Valg* af dets Lovgivere og Herrer. Synderligt anderledes kan det maaske ogsaa vanskeligt være i store Stater med Milliontal af myndige Borgere spredt over et vidtstrakt Landomraade. Men, naar Valget saaledes er Folkets eneste Kontrol med de politiske Magthavere, er det paa den anden Side ogsaa tydeligt, at Folkestyrets Effektivitet afhænger af de Forhold og Betingelser, hvorunder Valget sker. Har det her først udviklet sig derhen, at det er Rigsdagsmændene selv — eller organiserede Kliker, som er intime med dem — der praktisk og faktisk har Opstillingen af Valgkandidater i deres Hænder, saa er Valget med det samme under Kontrol af dem, som skulde kontrolleres, og saa er det ikke underligt, om Folket faar Fornemmelsen af at være tilsidesat og at Politiken demoraliseres.

Blandt de Midler, hvorved moderne Politikere gennem deres Partimaskiner kan beherske Valgene er der navnlig to, som er ret afgørende. Det ene er en teknisk ufuldkommen Afstemningsmaade ved Valgene, det andet er Pressen.

Herhjemme som de fleste andre Steder kan Vælgeren ved Stemmegivningen kun sætte et Kryds ud for den Kandidat, han helst vil have, men kan ikke tilkendegive sin Stilling til de andre, som maatte være opstillede. Deraf følger i Praksis, at et Parti eller en Parti-Alliance, som har Udsigt til at tage Kresen, kun kan opstille en enkelt Kandidat. Opstilles der flere vil Stemmerne splittes og Kresen meget rimeligt erobres af Modpartiet. Men netop i denne Frygt for Stemmesplittelse har Partiklikerne et mægtigt Pres paa menige Vælgere, der er misfornøjede med den gamle Rigsdagsmand i Kresen eller med en anden af Kliken udset eller godkendt Kandidat. Det stemples simpelthen som Forræderi, om en Kres af Vælgere skulde faa i Sinde at opstille deres egen Mand ved Siden af den officielle Partikandidat, og hele Partiets eller Parti-Alliancens Presse vil falde over de formastelige og deres udsete Kandidat med alle Sprogets mindst smigrende Gloser.

Det er ikke her Hensigten at komme nærmere ind paa Valgmaaden. Kun skal det antydes, at Stemmespild ved Opstilling af flere Kandidater kan undgaas ved Indførelse af en Stemmemaade, hvorved Vælgeren i Stedet for at sætte et Kryds ud for en enkelt Kandidat sætter Nr. 1, Nr. 2 o. s. v. ved saa mange af de opstillede Kandidater, som han maatte ønske, hvorved han betegner, at hvis Nr. 1 ikke kan sejre, saa skal Nr. 2 have Stemmen og saa fremdeles. Ved et saadant System — som er i praktisk Brug i de politisk meget fremskredne Stater i Australien og paa Ny Zeeland — vil Vælgerne kunne undgaa Stemmespild, selv om der i samme Kres er opstillet konkurrerende Kandidater af samme Parti. Og Kliken vilde ikke som nu ligefrem kunne monopolisere Kandidatopstillingen. Pressen derimod vil den selvfølgelig lige godt kunne benytte til Agitation for dens egen Mand og til mer eller mindre samvittighedsløs Modarbejdelse af Medbejleren. Det vil ske saa længe Folk finder sig i en Presse,

der ikke er »fri« for andre end Klikens Mænd og kun er »uafhængig« af enhver Indflydelse, som *ikke* kommer derfra.

Det vil iøvrigt være uklogt at bruge stærke Udtryk om, hvor langt vi *herhjemme* er kommet i Retning af Partimaskineriets Beherskelse af Valgene. Et Par kendte Mænds Udtalelser tør dog citeres. De er fremdraget tidligere i en lignende Forbindelse. Nobelpristageren *Fr. Bajer*, der for en Del Aar tilbage var Medlem af det danske Folketing og som saadant ud fra demokratiske Grundsætninger bl. a. kæmpede for Indførelse af en rationel Forholdstalsvalgmaade, foreslog den Gang — saa mærkeligt det end lyder — at Rigsdagsmændene ved denne Metodes Gennemførelse af praktiske Hensyn burde forbeholdes Ret til at bestemme, hvem der skulde opstilles som Kandidater ved Valgene. Man vilde derved hovedsagelig kun lovfæste en bestaaende Praksis: »Enhver, der er lidt fortrolig med Rigsdagslivet bag Kulisserne, ved, at det i Grunden er Rigsdagsmændene selv, der har den største Indflydelse paa, hvem der skal vælges.«

Denne Udtalelse af Frederik Bajer, »Rigsdagens eneste Republikaner«, opfattedes sikkert den Gang som temmelig uskyldig. Der var næppe mange, som fæstede Opmærksomheden ved den. Siden er der imidlertid kommet en voksende Forstaaelse af det utilbørlige i slige Forhold, og under Diskussionen om Valgmaaden forud for Grundlovs- og Valglovsrevisionen af 1915 kunde en Mand som *J. C. Christensen* i Følelsen heraf bekæmpe Forholdstalsvalgmaaden bl. a. med følgende Udtalelser i »Tiden« 1912:

»Det er (ved denne Metode) Partifarven det gælder. Personerne paa Listen er det underordnede. Hvorledes disse Navne er komne ind paa Listen, ved Vælgeren i mange Tilfælde intet om, og i endnu flere har han ingen Indflydelse haft derpaa. Det er et Partibureau, der har lavet det hele.« — Derved vil de valgte Rigsdagsmænd komme til at føle sig afhængige ikke af Vælgerne, men af Partikliken; »thi følger de ikke Partiledelsen i tykt og tyndt, risikerer de, at de ikke kommer paa Listen til næste Valg.«

Det er en Partileder, altsaa en Mand, der ved, hvad han taler om, der udtrykker sig saaledes. — Der skal dertil lige mindes om, at vi jo ved Valgloven af 10. Maj 1915 har faaet et Slags Forholdstalsvalg til Folketinget, for Hovedstadens Vedkommende netop i den Form, som J. C. Christensens ovenciterede Udtalelse specielt var møntet paa, samme Form, som ogsaa benyttes overalt ved de kommunale Valg m. m. — og at Frederik Bajers Erfaringer med Hensyn til Rigsdagslivet bag Kulisserne byggede paa Valgene i Enkeltmandskrese, dem J. C. Christensen ønskede at bevare.

Niels Skriver Svendsen.

Grundtvigs Forhold til Sønderjylland 1851.

I »Højskolebladet« nr. 18 foreslår forst. R. Bording, at når Rødding højskole igen kommer i virksomhed, bør billedhugger Skovgårds statue af Grundtvig rejses der. Denne tanke har noget meget tiltalende ved sig. At statuen hører hjemme netop der, vil ikke alene være klart for hver den, der véd, hvor inderligt Grundtvigs kendskab til vort folks levnedsløb var, men især når man ser hen til den iver og hjærtevarme, hvormed han både som rigsdagsmand og som bladudgiver hævdede Sønderjyllands nationale ret til i 1851 fuldt ud at blive en del af Danmark, vil man forstå, at ved Sønderjyllands, Danmarks første højskole bør stå en statue af den mand, om hvem det kan siges med fuld historisk sandhed, at ingen dansk mand herfra har som Grundtvig levet med og virket med hele sin sjæl netop for det sønderjyske folk.

Alle kender 4. Juli-talen på Højskamling 1844. Men måske det ikke er så bekendt, hvad Grundtvig særlig i 1851 talte og skrev for at få gennemført kongens og folkets løfte til Sønderjyderne om at de skulde ind under grundloven, så der kunde blive dog nogen sikkerhed for en fælles folkelig politisk udvikling for vort folk både nord og syd for Kongeåen. Dette kunde politisk opfyldes ved, at regering og rigsdag holdt det løfte, som var givet Sønderjyderne, både da valglovsforslaget forelagdes d. 7. Juli 1848, og da grundlovsforslaget d. 23. Oktbr. 1848 blev forelagt. Da udtalte konsejlspræsident A. V. Moltke, at »vedtagelsen af denne forfatning kun bliver provisorisk«, hvis de repræsentanter, som bliver valgt i Slesvig, ønsker,

»at en ny rigsforsamling tager den hele forfatningssag under overvejelse for i forening med kongen at vedtage de forandringer, der måtte anses for ønskelige«.

Den reaktionære strømning, som fulgte hurtig efter 1848, havde også her givet sig så kendelige udslag, at vore ministre kom bort fra de gentagne udtalelser og forsikringer om grundlovens udstrækning til Sønderjylland, såsnart krigen var endt med vor sejr. Dette var sket. Men opfyldelsen af det givne løfte turde man ikke påtage sig. Da står Grundtvig med nogle få flere og kræver med varmtfølte ord, at løftet skal holdes, hvis ellers det danske folk vil fare vel.

Det gærede stærkt i sindene hos vort folk, eftersom månederne skred frem i 1851. Martsprogrammet i 1848 var modtaget med den største velvilje, og den 3-års kamp var endt med erobring af Sønderjylland. Men nu, da politikerne skulde til med statsakter at fastslå resultaterne af disse betydningsfulde begivenheder, nu så det ud til, at vi skulde tabe, hvad der syntes vundet. Hvor lå skylden for dette sørgelige resultat? Hos ministeriet? Hvor skulde man finde løsningen på denne sørgelige gåde?

Grundtvig havde længe haft en inderlig forbindelse med alt, hvad der vedrørte vort folks religiøse og folkelige udvikling. Han kunde selvfølgelig ikke tie, når en så alvorlig sag var fremme. Da der i foråret førtes forhandlinger om at sende en betroet mand til stormagterne for at forhandle om ikke alene Slesvigs men også Holstens og Lauenborgs statsretlige stilling efter krigen, havde Grundtvig stillet en forespørgsel i folketinget om, hvem der var Danmark ansvarlig for Slesvig eller Sønderjylland. Det var den 22. Marts, og Grundtvig håbede, det måtte være et godt varsel for Danmark, at denne forespørgsel om ministeransvarligheden stilledes på »3-årsdagen for det store omsving i vort folkelige levnedsløb.«

Ministeriet nægtede at svare offentlig. Kun for lukkede døre vilde det give nogle oplysninger om denne sag. I »Danskeren« for 29. Marts skriver Grundtvig om den frygt, som mange nærer for, at vi nu er ifærd med at tabe, hvad vore våben har vundet, ti det ser ud til, at »visse højere hensyn« skal gøre sig gældende, så Slesvig som en særlig dansk sag kan kun få underordnet betydning, og dette kan umulig forsvares eller godkendes af det danske folk. Derfor udtaler Grundtvig sin afgjorte mistillid til »den regering, som nu vil opofre Slesvig eller Sønderjylland, opofre dermed på en gang Danmarks ret, Danmarks ære og Danmarks fremtid«. Hvad der end vil ske, da »vender dog det tunge spørgsmål tilbage, der ligger som en sten på det danske folks hjærte, det spørgsmål: Hvem er Danmark ansvarlig for Slesvig eller Sønderjylland?«

Svaret herpå kan ikke være tvivlsomt. Efter grundlovens § 18 er det ministeriet, men da ministeriet ikke åbenlyst vil vedstå, at det bærer dette ansvar, så ved Grundtvig ikke andre, der der skal bære ansvaret, end den danske rigsdag. Men snart sendes den hjem. Hvem er der så? Jo, der er »én over solen«, i hans hånd vil han lægge den danske sag, og hos ham véd han, efter personlig som efter historisk erfaring, at »han både kan og vil fremdeles styre således for os, at vi ikke kuldsejler midt i havnen, skønt det efter styrmandskunstens regler synes at måtte ske, hvis ingen anden kommer til roret end de, der nu sidder ved det.«

Ikke alene i »Danskeren« førte Grundtvig sagen frem, også i tinget. Her svarede finansminister Sponneck, at sålænge ministeriet var i besiddelse af majoritetens tillid, vilde det roligt betræde den vej, det gik, og overse sådanne ytringer, som den sidste ærede taler var fremkommen med.

Grundtvig mener, at hvis ministeren kunde se folketinget længere end til tænderne, vilde han næppe rost sig af i denne sag at have majoritetens bifald. Sommeren 1851 blev en politisk urolig sommer. Alle, der havde sans for fædrelandets sager, var ængstelige for, hvad udfaldet af forhandlingerne om Slesvigs forhold til Danmark skulde blive.

Så nåede vi den 4. Oktober. Rigsdagen var atter samlet. Grundtvig var folketingets aldersformand. Han bød tinget velkommen og udtalte da, at nu da vort første treårsting sluttede sin bane, stod det overfor et særligt alvorligt skridt, som »lettelig kan blive det tungeste, da omstændighederne er så indviklede, at det synes, som om det danske folks ønske, mening og vilje skulde i rigets vigtigste anliggender ikke engang have såmeget at betyde som et gammelt tysk slægtregister. Gid det derfor må være os uforglemmeligt, at folkets øjne hvile på os, og at efterslægten og Danmarks historie vil nærmest kræve det første treårsting til regnskab for udbyttet af det danske folks ærefulde og sejrrige treårskamp; og til at bære sømmeligen dette store ansvar give os Gud kraft, visdom og velsignelse.«

Ministeriet var ikke videre tilbøjelig til at give rigsdagen meddelelse om forhandlingerne angående Sønderjylland. Rigsdagsmanden fra Præstø, Grundtvig, kunde ikke lade ministeriet have den sag for sig selv. Da en uges tid var gået, tog han ordet for muligen at få ministeriet til at udtale sig om, hvad der tilsigtedes med Slesvig. Han udtalte, at man trindt om i vort folk frygtede for, at ministeriet var ifærd med at »opgive Danmarks riges selvstændighed og kuldkaste dets fri forfatning.« Han foreslog derfor at nægte finanslovens behandling, indtil ministeriet havde givet tilstrækkelig oplysning angående Slesvig. Folketinget vilde ikke følge ham deri. Dette var dog ikke på grund af nogen overensstemmelse mellem flertallet og ministeriet, ti man var i tinget langt fra glad for ministeriets færd i denne sag.

Sidst i Novbr. stilledes der derfor en forespørgsel for at formå ministeriet til at give tinget fuld besked om forhandlingerne. Efter at prof. H. N. Clausen og Otterstrøm havde talt skarpt mod ministeriet, tog Grundtvig ordet. »Det er med en tung følelse, jeg tager ordet. . . Det synes, som om mit fædreland . . . er i den yderste fare for at tilintetgøres. . . Jeg kan ikke lukke mine øjne for, at Danmarks skæbne, Danmarks riges fremtid hænger i et hår, og jeg tilstår, at havde jeg ikke troen på ham, der har lovet også at tage alle vore hovedhår i sin hånd, vilde jeg næppe have mod til endnu at tale et ord til et ministerium, der synes så aldeles at have glemt, at det er et ansvarligt ministerium, at det er ansvarligt for Danmarks folk og for Danmarks historie, og at dette folk og denne historie måtte fornægte sig selv, hvis man ikke skulde kalde det et landsforræderi« at opgive Sønderjylland, sålænge vi magter at forsvare land og folk. På alle vore forespørgsler får vi som svar fra ministeriet »kun de gamle forslidte talemåder, at sålænge underhandlingerne er svævende, kan vi ikke få at vide, hvad ministeriet vil, og hvad det tør. Det ministerium, som går således frem, har ikke folkets tillid, kan ikke have folkets tillid.«

Senere hen i forhandlingen greb Grundtvig endnu engang lejligheden til om muligt at få ministeriet fjernet, inden afgørelsen kunde foreligge. Den 1. Decbr. talte han igen og foreslog da, at tinget skulde sætte ministeriet under rigsretstiltale, men ingen turde følge ham deri. Der forelå jo intet bestemt, og sålænge der ikke bevislig var sket noget slemt, kunde ministeriet ikke anklages. Grundtvig mente, at når dette først var sket, så var det lovlig sent at drage ministeriet til ansvar.

Året 1851 var ikke alene Sønderjyllands men hele Danmarks skæbneår. Grundtvig så dette, han udtalte det atter og atter, han skrev sine mange artikler derom i »Danskeren«, men rigsdagens medlemmer og især ministrene tog intet hensyn til ham, og de ganske få, som tildels fulgte ham, betragtedes som folk uden statsmandsbegreb, deres udtalelser stempledes som sværmeriske eller ensidig folkelige, og sligt kunde den nøgterne politiker selvfølgelig ikke tage hensyn til. Hovedmanden for alle disse fantasterier var Grundtvig. Han forstod jo ikke, at når reaktionen nu engang var en kendsgærning, og stormagterne med russerkejseren i spidsen vilde udrydde de fri forfatninger, så var Danmark nødt til at rette sig såmeget derefter, at vor grundlov skulde blive holdt borte fra Slesvig, derom var d'hrr. Bluhme og Reedtz ikke i tvivl, og de forstod sig på politik. Grundtvigs tale om, at vi ene og alene skulde hævde »Slesvigs fredelige besiddelse« for derved at hævde »danskhedens fred i Slesvig«, var jo tiltalende nok. Men derved vilde vi tabe Holsten, hvad Grundtvig var klar over, ti han havde virkelig vovet at udtale, at man skulde »lade Holsten være det nældeblad, det nu engang er og ej mere brænde sig på det.« En sådan udtalelse stemplede jo sin mand. Politiker var han ikke.

Når vi nu ser på forholdene, som de var dengang, og med udviklingen i Sønderjylland i 50erne for øje, kan vi så være i tvivl om, at det slesvig-holsten-lauenborg-tysk-danske monarki, som ministeriet fik lavet sammen, var et monstrum, som slet ikke var til at styre? Grundtvigs advarselsord derom var nok ikke fantasteri. Mon ikke selv en kold politiker nødes til nu at sige: Ja, det kan ikke nægtes, at den mand så klarere i denne sag end vore politikere og diplomater gjorde?

Georg Himmelstrup.

Fra Hjertet udgaar Livet.

»Bevar dit Hjerte fremfor alt,
fra Hjertet udgaar Livet!«
Kong Salomon har Ordet talt,
og ham var Visdom givet.
Thi som i Aaren Pulsens Slag,
er Livets Kraft til Dødens Dag
i Sjælen Kærligheden.

Men er det da ej lyst og let
at gaa med aabne Arme
og favne i hvert Aandedræt
al Livets Fryd med Varme?
Ak nej — thi ude er saa koldt,
det har den onde Død forvoldt,
som puster Is i Sjælen.

Ja, Dødens kolde Nordenvind
haardt spiller paa sin Harpe
og aander ind i Sjæl og Sind
det kolde — kloge — skarpe.
Saa fryser Hjertevarmen fast,
de lyse Solskinsbobler brast
mod Dødens Istapkanter.

Ak ja, det er saa grumme svært
sit Hjerte at bevare
helt barnligt friskt, helt ungt og skært
mod Dødens kolde Fare —
det fryser som den spæde Knop,
og onde Tanker vokser op
og fylder Hjertebunden.

Naar Isen knuger Sø og Strand,
da gungrer dybe Sukke,
som Raab om Hjælp fra Dybets Vand,
før Sundene sig lukke:
det lyder som et Angstens Raab,
en Bøn om Hjælp, et Skrig om Haab,
om Lys, om Sol, om Livet.

Saa stiger der fra Sjælens Grund
i Dødens kolde Snare
et Raab, en Bøn i Nødens Stund
for Hjertet at bevare,
en Bøn om Sol, et Haab om Vaar,
om Frelse ud af Fangekaar
i Dødens kolde Arme.

O, Gud ske Tak for Sol og Lys,
for Vaar, for Hjertevarme —
for Hjælp mod Dødens Kuldegys,
for Frelsen for os arme.
Thi dette er vor Kristenstand:
Guds Hjælpen ud af Dødens Strand
til Hjertet at bevare!

Guds Kærlighed gør lyst og let
at gaa med aabne Arme
og favne i hvert Aandedræt
al Jordens Nød med Varme:
thi naar i Hjertet Naaden bor,
da ligger lys den hele Jord
i Kærlighedens Straaler.

Paul Hedemann.

Lidt om Typen for Kingos Morgensange.

Omkring ved Slutningen af det 17. Aarhundrede var det ingen ualmindelig Begivenhed, at der udkom et Bind gudelige Sange eller, om man vil, Digte; dog fik de fleste den sørgelige Skæbne, at de snart var glemt, fordi de hverken i Indhold eller Form udmærkede sig saa stærkt, at de fortjente den bedre.

Anderledes var det imidlertid, da Kingo 1674 udgav sin »Aandelig Sjungekors første Part« indeholdende 7 Morgen- og Aftensange samt 7 Pønitensesalmer; dette Bind Sange var ikke som de fleste andre; det hævede sig højt over dem baade hvad Indhold og Form angik, og at det ikke blot var noget, Datidens Mennesker mente, giver den rige Brug, der gøres af Sangene, fuldt Bevis for.

Kingo var paa den Tid Præst i Slangerup og havde allerede nu, da han gik i sit 39. Aar, prøvet meget af den tit haarde Kamp for Tilværelsen, noget der let ses i hans Sange.

Til »Aandelig Sjungekor« er der senere føjet 7 Morgen- og Aftensuk; men i den ældste Udgave indledes der med en Morgensang, hvad der er betegnende for Kingo; han begyndte altid sit Arbejde med en Sang om Morgenen.

Sammenholder man nu disse Morgensange, vil man finde, at der er næsten den samme Tankerække i hver af dem, saa man kan finde det fælles for dem, det typiske.

Kingo er en Morgenmand, og hans første Hilsen gælder derfor den friske Morgenstund, hvor Jorden endnu halvt sover, mens Fuglene har travlt med deres Morgenkoncert.

Han elsker Solen og bliver aldrig træt af at tage den med i sin Sang.

Hans Morgenhilsner er friske, og man føler, at de kommer fra Hjærtet.

Men han kan ikke ret længe glæde sig over Morgenstundens stille og dog tonende Skønhed, før han kommer til at tænke paa, at den betyder mere end en blot og bar Nydelse; den taler til ham, den siger, at den betyder nyt Liv, en ny Dag, der er givet ham, og han føler da en inderlig Tak for Livet, som Gud bevarede i Nattens Løb.

Natten har alle de mørke Tanker, alle Rædslerne i sit Skød, alle Farerne; Morgenen driver alt dette bort og taler kun om Liv, ny Lykke, ny Velsignelse; den bliver ham et Pant paa, at han ejer Guds Kærlighed.

Kingo viser os, at han har trængt haardt til Guds Bistand, for altid minder den nye Dag ham om nyt Arbejde, men altid faar den ham til at bede om Hjælp. Han ved, at han er en syndig Mand, og lægger det aabent frem i sin Sang. Men han har en stor Tro paa, at Gud vil hjælpe ham.

Ved Tanken om det Arbejde, han i den ny Dag skal øve, bliver det ham rigtig klart, hvor lidt han selv formaar. Derfor finder vi i hans smukke Bøn:

»Gud lægge Haand i Haand med mig og give
sin gode Helligaand mit Kald at drive«

netop Udtryk for, at han kender sin egen skrøbelige Kraft. Efter hans Morgenhilsen er det næsten altid hans første Bøn, den om Hjælp til Dagens Gerning. Men nu gaar hans Tanker videre. Kingo elskede sin Hustru og sine Stif-Børn, den næste Bøn samler sig om Lykke og Beskyttelse for dem.

Hans Tanker gaar videre til alle dem, han i Dagens Løb skal faa noget at gøre med, og man mærker, hvor alvorligt Kingo har taget sin Præstegerning, for det vigtigste for ham er, om han maa faa Lov at hjælpe dem, han møder, til større Klarhed paa sig selv og Forholdet til Gud. Herom er det, han beder. Ogsaa sine Embedsbrødre, der ligesom han staar ved Begyndelsen paa Arbejdsdagen, tænker han paa, idet han beder Gud give dem Aandens Vejledning i deres Gerning.

Og med jævn Overgang gaar nu hans Tanker til Kirken, der er Genstand for saa mange Angreb. Kingo selv saa, at Freden var det Vilkaar, hvorunder Livet bedst kunde udfolde sig, og derfor elskede han Freden; men han er ikke bange for, om det skulde kræves, at tage Kampen op mod Kirkens Fjender; thi han ved, at han i en saadan Kamp altid vil have Guds Hjælp.

Som sidste Led i Ringen for hans Bønner kommer nu den for Kongen og Fædrelandet; saa er han vendt tilbage til det Sted, hvorfra han gik ud, nemlig sig selv, men med noget andre Tanker. Han begyndte med at bede om Hjælp til sin Gerning, fordi han føler sin Hjælpeløshed over for Livets Vanskeligheder. Men da han nu efter Bøn for sine Kære, Kaldsfæller, Kirken, Konge og Fædreland vender tilbage til sig selv, er det i Erkendelse af sin Synd. Mens han beder, tænker han kun paa, hvad han beder om og for, men da han er naaet Højdepunktet, sit Fædreland, vender han sig

til sig selv og bliver næsten bange for, hvad han har gjort, for nu lyder det i ham: »Hvem er du, er du stærk nok til at bede for andre?« Da føler han sin Ringhed og han gribes af Angst for, hvordan det vil gaa ham i Fremtiden; men da finder han Trøsten, og som det lille Barn kommer til sin Fader i fuld Tillid, saadan kommer det store Barn nu til sin Fader med sin Bekymring og sine Synder; da beder han:

»Herre, glem og ikke mig
din Velsignelse at sende«, —

og da føler han Freden i Sindet, den Fred, der overgaar al Forstand. Han ved, at han for hvert Øjeblik, der gaar, mere og mere nærmer sig Døden, men nu ved han ogsaa, hvor han skal gaa hen. Alligevel føler han, at han er svag nok til, naar Timen kommer, at tvivle; han kender sin Usikkerhed, sin Skrøbelighed; men atter tyer han til den Kilde, hvorfra han hele sit Liv øste levende Vand.

Jeg tror, man skal lede længe efter en Bøn om Guds Bistand i Døden, der er kønnere, klarere end Kingos.

Lad min Tid i Fred bortrende
til jeg lakker ad mit Maal.
Giv mig, Gud, en salig Ende,
gør mig glad ved Dødens Skaal.
Lad mig midt i Døden staa
med min Frelsers Harnisk paa,
fuld af Tro og Aandens Glæde
i den anden Verden træde.

Saa er hans Morgensang endt. Man vil se, at den indeholder en hel Tankering, hvori han vel nok selv er baade Udgangs- og Slutningspunktet; men det er ikke paa den Maade, at han fremhæver sig selv og kun tænker paa sin egen Person; saa langt fra. Nej, hans egen Ringhed bliver Udgangspunktet, hvorfra han føres til Bøn for alt, hvad han har kært, og derigennem føres han tilbage til sig selv, men med den dybeste Syndserkendelse. Hans Morgensange er hver for sig Udtryk for hans Tankegang, og de giver os klart og tydeligt hans Kristendomssyn.

Det vigtigste af alt er hans egen Sjæls Frelse, og Betingelsen herfor er netop Syndserkendelsen. Derfor vender Kingo stadig tilbage til dette: min egen Synd, vil Gud tilgive den?

I hans Sange finder man, at Kingo næsten altid henvender sig til Gud Fader, idet han stærkt betoner sit Sønneforhold; men han taler ogsaa til Jesus, til Sønnen, der døde for hans Skyld, og man vil finde, at Kingo deler den lutherske Kirkes Tro paa en treenig Gud.

Ved at læse hans Sange kommer man uvilkaarlig til at tænke paa, at der over Kingos hele Liv har hvilet noget af det, Paulus giver Udtryk for, naar han siger: »Ikke at jeg allerede har grebet det, eller er allerede fuldkommen, men jeg jager efter det, om jeg dog kunde gribe det, *efterdi ogsaa jeg er greben af Kristus Jesus*« (Filip. 3 [12]).

Ja, det er netop det, der er Hemmeligheden i hans Liv, det der giver ham hans hele friske Arbejdskraft: »han var greben af Kristus Jesus.«

Faa har vist som Kingo staaet i et saadant Afhængighedsforhold til Gud som det, han giver Udtryk for i det 9. Vers af 6. Morgensang, den bekendte: »Nu rinder Solen op af Østerlide«, hvor det hedder:

Du bedst min Tarv og Trang, o Herre, kender,
tilmed er Lykkens Gang i dine Hænder,
og hvad mig tjener bedst i alle Maade,
du det tilforn jo ser, min Sjæl, hvad vil du mer?
lad Gud kun raade.

Selv om det er Tankerne, Bønnerne i Sangene, der gør dem saa kostelige først og fremmest, saa er der dog en Ting til, der giver dem Præg, som udmærker dem fremfor andre, nemlig de dejlige Billeder, der findes i Sangene.

Man mærker en underlig Friskhed i Billederne, som sikkert maa skyldes Selvsyn. Kingo har været en rigtig Morgenmand, der paa sine Ture har ladet hele Morgenfriskheden strømme ind over sig. I hans Sange kan man følge Naturens Opvaagnen til den nye Dag. Solen er den, der giver alt Liv og som driver de onde, mørke Natteskygger paa Flugt. Kingo saa som Modsætning til den lyse Dag, Livets Tid, Natten som alle onde Magters Tid.

Men foruden Billederne hjælper hans prægtige brede Sprog ogsaa til at gøre Sangene levende. Han yndede meget sammensatte Ord og dannede ofte disse enten fordi de maaske bedre udtrykte hans Tanker eller bedre passede ind i Rytmen. Og han var en Mester heri; thi mange af Ordene har holdt sig: Østerlide, Hvilestavn, Himmelsky.

Kingo hentede ikke sine Billeder alene fra Naturen. Mange er taget fra Bibelen eller det daglige Liv. Et meget smukt Billede, som ikke kan bestemt stedfæstes, giver han os i de to Linier:

»Ak, at Jesus vild' oprinde
over mig som Sol og Skjold.«

Naar man tænker paa, hvad der ligger i dette Udtryk, forbavses man over, at saa meget kan siges i — to Linier.

Dejligt er ogsaa hans Billede af Legemet som et Blomsterblad, Gud vil bevare.

Atter er her en mærkelig poetisk Sammensmeltning af Bibelens: »Se til Liljerne paa Marken —« og hans egen Iagttagelse derude i hans kære Natur.

Det smukkeste naar han dog, da han sammenligner sin Sjæl med Fuglene, der i den unge, friske Morgen stiger højt op over den vaagnende Jord og synger deres Tak for Livet. I dette Billede har vi Kingos Opfattelse af Morgensangen. Den skal lyde i den tidlige Morgenstund og synges, som Fuglene gør det, til Skaberens Pris.

Det vilde føre for vidt at gennemgaa alle Billederne, og naar man var færdig, vilde man opdage, at man i Virkeligheden havde gennemgaaet alle Sangene, thi de er Poesi, ægte, lødig Poesi fra først til sidst foruden at være en virkelig Afspejling af, hvad der boede i den gamle Salmist.

Kingos Salmer har da ogsaa staaet deres Prøve, Tiden har kunnet være dem imod, men de har bestandig sejret, fordi der i dem virkelig er noget, Mennesker kan opbygges ved.

Og vil man berede sig en stor Glæde, da tage man en Søndag Eftermiddag, naar der er Ro og Fred, sin Salmebog og finde Kingos Morgensalmer. Naar man da har læst dem og sænket sig lidt i dem, vil man finde, at det er en Skat, man ejer, og man vil synge dem, naar Dagen skal begyndes. Men en Ting til: man vil selv prøve at sammenligne dem og tænke over dem, og man vil da se, at det lille Forsøg, her er gjort, langtfra er udtømmende.

Da er det godt at vide, at enhver maa tænke paa sin egen Vis og ikke nøjes med andres Tanker.

Hvad her er sagt, er kun et ringe Udtryk for, hvad en enkelt Dyrker af Kingo har faaet ud af hans Morgensange.

E. S—t.

En ny Sangbog.

En ny Sangbog er udkommet paa Wilh. Hansens Musikforlag. Den er samlet af Højskolelærer Erik Spur og kaldes: »Viser og Sange«. Den indeholder 96 saadanne, baade Tekst og Melodier. Som det er udtalt i Forordet, danner Th. Laubs og Carl Nielsens to Snese »danske Viser« Grundstammen i Samlingen, som ellers indeholder baade ældre og nyere Sange, som ligger i samme Plan.

Gennemgaaende er disse valgt med Smag, og det er en tiltalende Samling, som fortjener den største Udbredelse. Man kan vist nok med Rette indvende, at lovlig mange af Melodierne falder uden for Rammen for »folkelig Sang«, strengt taget hvis man med dette Udtryk tænker paa den enstemmige Fællessang. — Det var jo heller ikke Hensigten med Th. Laubs og Carl Nielsens »to Snese danske Viser«. Men ingen kan bestride, at de alligevel, hvad Melodiernes Jævnhed og Renhed angaar, virkelig betegner et Fremstød for den gode folkelige Sangstil. —

Det er meget rigtigt, hvad Olaf Andersen skriver i »Højskolebladet«s Nr. 19, at vi som i »*Den svenska sången*« bør have Melodierne med over Teksten i vor »Højskolesangbog«. Undertegnede foreslog det allerede i en indgaaende Kritik af dansk »folkelig Sang« i »Højskolebladet« for den 4. September 1908. Det tager Tid, før man kan bestemme sig til at gøre Alvor af det.

Men, oprigtig talt, er jeg ikke ked af, at det har trukket ud. Det var kun ret og rimeligt, om denne ny Udgave blev præget af den folkelige Tone, som ingen *virkelig* folkelig Sang kan undvære. En saadan Udgave bør dog vise, at den f. Eks. i nogen Maade har mærket til *Th. Laubs »Dansk Kirkesang« og de »danske Viser«*. Der maa en Udvikling i den Retning til — ogsaa, for at vi kan komme ud af det Sjuskeri, der præger den ellers saa tit (vel mest af os selv) højt lovpriste danske folkelige Sang. Man kan kun ønske godt for alt, hvad der baner Vej for det gode ny, som skal frem, fordi det i sig selv er bedre end det gamle, og fordi det fremmer den gode Smag. Her kan Erik Spurs »Viser og Sange« gøre megen Gavn. Det er en sund og stilfuld Samling, som fortjener den største Udbredelse.

Kan der hist og her indvendes noget mod Udvalget, vil dette altid kunne forbedres i en ny Udgave.

Der bør hurtigt meldes »udsolgt«!

Thorvald Aagaard.

Frændehilsen til Island.

Mel.: Høje Nord, Friheds Hjem.

Oldtids Land, Fjeldmø prud,
lig et Vølvesyn sig løfter
over Tusindaarets Kløfter
ensom stolt i Højtidsskrud.
Frænders Arv du trofast værged':
Sprogets Malm og Fædres Ry
frelst du bjerged
frem til Nordens Folkegry.

Adels-Æt, høvdingfødt,
med den dybe Frihedslængsel,
stængt bag Havs og Armods Fængsel,
længe kuet, aldrig ødt.
Mens mod nye Tider stævnes,
Njáls og Gunnars Manddomsdaad
end tør nævnes
uden Blu i Folkets Raad.

Unge Flag, vaj da frit,
i de ranke Søstres Følge
trofast blaa din Dug ombølge
Korsets fagre rødt og hvidt.
Langt af Led dit Lysvælds Minde
skal i Landsmænds Hu ej dø, —
hjertebinde
Hjemmets Glans hos Mand og Mø.

Fremtids Gry, drømmebygt
over Dyb, hvor Kræfter blunder,
alt os hilser ligt et Under,
stærkt og modigt, snildt og trygt.
Og i Fællig, Ven med Venner,
vil vi søge Nordens Tarv,
fire Frænder
øge Fædres stolte Arv.

Skønne Land, Fjeldmø prud —
over Havets vilde Kløfter
af en Solnats Dis sig løfter
Jøklens hvide Højtidsskrud,
smykt for ham, som holdt i Live
Slægt paa Slægt trods trangest Kaar,
end vil give
Naade Islands tusind Aar!

Thordur Tomasson.

Feriebørn.

Straalende Solskin over Storbyen. Det skinner over Torve og Pladser og titter forsigtigt ind i de lange Gader i Fattigkvartererne, hvor smaa, blege Børn sidder paa Stentrapperne eller »hinker Ruder« paa Fortovets smalle Flise.

Det er tydeligt, at Sommerferien nærmer sig. Alene af Mødrenes smaa »Sedler« til Skolen ses det. En Mor skrev i Gaar: »Det var vel ikke muligt, at Frøkenen kunde skaffe lille Else en Plads paa Landet i Ferien? Jeg er alene med 4 Børn og maa hver Dag gaa paa Arbejde, og Else kunde nok trænge til at faa lidt frisk Luft.« Ja, det er sikkert, at lille Else med de straalende lyse Øjne og den meget daarlige Ryg kan trænge til at komme ud. — Jeg ser mange smaa Barneansigter for mig. Der er den lille, alvorlige Kamilla, som ser

endnu alvorligere ud med stort, sort Forklæde paa — hun mistede sin Mor for et Par Maaneder siden — Maja med den skære, gennemsigtige Hud, hun, som flere Gange i Vinterens Løb har ligget med høj Feber, og den lille, morsomme Inger, der kan se saa dybt ulykkelig ud, naar hun har gjort gale Streger.

Blot i denne ene Skole er der Hundreder af Børn, som af »Naturen« kun kender Gadernes Brostene og Baggaardenes Plankeværker, og som længes efter Blomster og Fuglekvidder.

Hvis nogen af »Højskolebladet«s Læsere kunde tænke sig at tage en saadan lille bleg Pige eller Dreng i Ferien, bedes man henvende sig til

Lærerinde Frk. ***Ella Westerdahl***,
Haderslevgades Skole, København B.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Fra Sønderjylland.

Frydendal Kro paa Als er bleven solgt til Højskolelærer Larsen fra Vallekilde. Han agter at oprette en Højskole der i Efteraaret. Ombygningsarbejdet skal paabegyndes straks efter Pinse. Paa samme Tid rører man paa sig i Sundeved. Torsdag den 22. Maj holdtes der et Møde i Forsamlingsgaarden i Sotrup, hvor Frimenighedspræst Jørgen Eriksen fra Stenderup indledede en Forhandling, om der burde rejses en Skole dér, om man havde Midlerne, og om Manden var der, som kunde begynde en Højskolegærning. Der blev nedsat et Udvalg, der skulde arbejde videre i Sagen, saa vi tør vel nok gaa ud fra, at vi faar en Højskole deromme. — Og at der er Sangbund for Højskoletankerne i de Egne, viser Ungdomsarbejdet, der er kommen i Gang der. Det Ungdomsstævne, der holdtes paa Dybbøl Banke den 25. Maj, var et smukt og stærkt Bevis paa Folkeaandens Magt. I Tusindtal, 10,000 er maaske lidt højt grebet, flokkedes Als og Sundeveds Ungdom oppe paa Skanserne. Det var et vidunderligt Syn at se den Menneskestrøm, der bevægede sig over Sønderborg Bro op mod Dybbøl Banker og ingen Ende vilde tage.

Højskolelærer Appel fra Roskilde, der talte om Arbejdet i den danske Folkehøjskole, hvor de unge skal lære at løfte den Arv, som Fædrene har givet os, og Pastor Ring fra Ørsted, der talte om Ungdommens Længsler og deres sidste Maal, fandt villige Hørere, ligesom Red. Andr. Grau, der talte om Sønderjyllands Opgave i Fortid, Nutid og Fremtid. Der var en forunderlig Stemning over Forsamlingen, da Frimenighedspræst Jørgen Eriksen mindedes den Ungdom, der for 55 Aar siden var stævnet til Dybbøl for at værne om den ældgamle Ret. Med blottede Hoveder sang vi: »Slumrer sødt i Slesvigs Jord«. Mødet, der varslede godt for Sønderjyllands og Danmarks Fremtid, sluttede med Sangen: »Kongernes Konge«. — Mens Als og Sundeved stævnede til Fest, flokkedes man i Tønder Amt om Valgurnen til Kredsdagsvalgene. De Tal, der er indløbne fra de forskellige Steder, viser, at ogsaa der tør Dansken ride en Dyst.

N. C. N.

I Ugens Løb.

I Anledning af »Hejmdal«s Indsigelse mod Afstemning i »tredje Zone« opfordrede 10 Medlemmer af Vælgerforeningens Tilsynsraad, deriblandt Redaktør E. Christiansen og Kloppenborg Skrumsager, H. P. Hanssen til at sammenkalde Raadet til et Møde. H. P. Hanssen fulgte straks Opfordringen og sammenkaldte Raadet til den 28. Maj. Ved Mødet forelagde Kloppenborg Skrumsager en Resolution, der udtaler Fastholdelse af Selvbestemmelsesretten, Tillid til Ententemagternes Ordning af Spørgsmaalet om tredje Zone, Forvisning om, at Sagen løses bedst ved den Afgørelse, som træffes ved Fredskonferencen, og endelig et Krav om, at der før Afstemningen tilvejebringes fuld Klarhed blandt Befolkningen om, at den ved et Flertal for Danmark tilkendegiver Viljen til at gaa op i det danske Folk som fuldt loyale Statsborgere. For denne Udtalelse stemte 22 Medlemmer, og senere har to fraværende sluttet sig til. Imod stemte 34, og hertil har senere eet fraværende Medlem sluttet sig. En anden Resolution blev stillet af Nis Nissen, Viby. Denne Resolution, der udtaler Tak til de allierede og associerede Magter for den varme Interesse og store Velvilje, hvormed de omfatter det sønderjyske Spørgsmaal, og *Tilslutning til den danske Rigsdags Udtalelse af 12. Maj 1919*, vedtoges med 34 mod 22 St.

»Hejmdal« skriver, at den Bristning, der her er sket i Enigheden i Vælgerforeningen, var uundgaaelig. Men det er dog et langt overvejende Flertal af folkevalgte Repræsentanter for Nordslesvig, ligesom for Kongeriget, der har stillet sig paa det Grundlag for Løsningen af det sønderjyske Spørgsmaal, som den danske og sønderjyske Delegation har anbefalet overfor Fredskonferencen. Bladet gør dernæst opmærksom paa, at alle Repræsentanter for Als og for Aabenraa Amt har stemt sluttet imod Kloppenborg Skrumsagers Resolution. Ligeledes hele Sundeved med Undtagelse af Dybbøl og Broager. For den stemte Flensborg og Omegn, Mellemslesvig og Tønder Amt med Undtagelse af Grev Schack, der undlod at stemme. Det er altsaa i Haderslev Amt, Meningerne er delte. Her stemte 7 for Kloppenborg Skrumsagers, 13 for Nis Nissens Resolution.

•

Om Kredsdagsvalget i Tønder Amt den 25. Maj har »Hejmdal« bragt en interessant Oversigtsartikel. I Sognene nord for Tønder—Højer Linien, hvor Danskerne ved Rigsdagsvalget i 1912 havde 1232 St. mod 395 tyske, er der ikke valgt en eneste Tysker. Stemmetallene var nu 2369 danske, 273 tyske. Her synes Tyskerne næsten at

have opgivet Ævred. Anderledes bliver Billedet, naar man kommer til den saakaldte »truede Firkant« midt inde i Landet. Her havde Tyskerne i 1912 et ret betydeligt Flertal, 944 mod 529 danske. Nu er Forholdet blevet vendt om: 1309 danske, 1015 tyske Stemmer. »Der er altsaa«, skriver »Hejmdal«, »hvad vi særlig beder dem blandt vore Modstandere, der i den sidste Tid ter sig saa forargede over En-bloc-Afstemningen i Nordslesvig, lægge Mærke til, ikke blot et *dansk* Flertal i dette det mest blandede Distrikt nord for Vælgerforeningens Linie, der tillige bortset fra Ravsted og Tinglev og en to-tre Smaakommuner *dansk Flertal allevegne*, selv i Byer som Rens og Kravlund, der i Syd grænser lige op til Vælgerforeningens Linie.« Derimod i en Del af Tønder Amt, som ligger syd for Vælgerforeningens Linie, udgør i de *dansktalende* Sogne de danske Stemmer kun $^1/_8$ af de afgivne Stemmer. Der er ganske vist stor Fremgang siden 1912 — fra omtr. 40 til 461 —, men altsaa dog et godt Stykke Vej tilbage, før Flertallet naas.

•

Peter Uldall, en virksom dansk Mand, der har øvet stor Indflydelse baade i det politiske, det økonomiske og det kirkelige Liv i Haderslevegnen, er død Fredag den 23. Maj.

•

Den 22. Maj døde Fru Marie Fink, Enke efter Peter Fink i Stubbom. Ved hendes Jordefærd den 26. Maj bragte Frimenighedspræst Thade Petersen en varm Tak for, hvad Fru Fink havde været for Haderslev Frimenighed.

•

»Foreningen af private Efterskoler« afholdt Generalforsamling i Fredericia St. Bededag.

Formanden, P. J. Skriver, Glamsbjerg, bød velkommen og indledede med at aflægge Beretning om Bestyrelsens Arbejde i sidste Aar. Der har været forhandlet med Ministeriet om et Dyrtidstillæg til Efterskolerne; det er nu vedtaget af Rigsdagen; hver Skole vil faa 300 Kr. Endvidere vil Understøttelsen til Elever blive betydelig forhøjet. Efterskolerne har ikke faaet nogen særlig Repræsentant i Skolekommissionen og har jo der maattet dele Skæbne med flere andre Skoleretninger. — 32 Skoler er Medlemmer af Foreningen, men der var kun 27 i Virksomhed sidste Aar, hvilket dog var 6 flere end Aaret forud. Elevantallet var sidste Vinter paa disse Skoler 704; det er en Fremgang paa 200 fra Aaret forud. Der er i 1918 oprettet 3 nye Skoler i Langtved og Vejstrup paa Fyn, Aaby i Jylland. 5 Efterskoler er ikke Medlemmer af Foreningen, og da de har haft et ret stort Antal Elever, kan man regne med c. 1000 Elever paa Efterskolerne sidste Vinter. 12 Skoler holder i Aar tillige Sommerskole, men de er dog væsentligt søgt af sønderjydske Elever. I det hele taget har der de sidste Par Aar været god Tilgang til Efterskolerne.

Den gamle Bestyrelse, der efter de i Fjor vedtagne Love gik af samlet, genvalgtes. Den bestaar af J. Nylev, Ubby, Olaf Nielsen, Nørre Aaby, og P. J. Skriver, Glamsbjerg. Sidstnævnte genvalgtes til Formand. Til Revisor genvalgtes Holmgaard, Nørre Broby, og nyvalgtes Jens Nielsen, Nørre Søby.

Det vedtoges at søge opnaaet en Bevilling til Hjælp til Bogsamlinger ved Efterskolerne. Endvidere, at man paa enkelte Omraader søger Samarbejde med »Foreningen af Højskoler og Landbrugsskoler.«

Til eventuelt at tiltræde som sagkyndig for Efterskolerne overfor Skolekommissionen valgtes Formanden.

Til Stedet for næste Aars Generalforsamling valgtes Fredericia. Til Generalforsamlingen vedtog man i Fremtiden at knytte en Forhandling. *S.*

BØGER.

»*Til Ungdommen fra Menigheden*« ved Boghandler *P. Christensen.*

En Dommedagsprædiken over Præsterne. Naa, der skal nu mere til; de vender sikkert det døve Øren til ikke mindst fordi Prædikanten er Lægpræd kant med en ikke ganske ulastelig Form. Men Prædikenen er paa sin Plads, den Prædiken, at Krig i enhver Form er Jesus imod, at Manddrab er Manddrab, hvor smukke Klædebon Præst og Menighed end ifører det, og Præst og Menighed gaar Løgnens og Dødens Tjeneste, naar de forsvarer Krigen, ogsaa naar den fremtræder i Fædrelandskærlighedens Purpurkaabe.

Forfatteren paaviser, hvorledes Kristendommen paa Konstantins Dage gennem Alliancen med Staten tog Militarismen i Favn, ja lukkede sin inderste Sjæl saadan op for den, at Gregor den 7. kunde raabe: »Forbandet hvo som holder sit Sværd tilbage fra Blod«, og selv Morten Luther gennem sin rædselsfulde Opfordring til Bondemyrderierne standsede Reformationens Udvikling og lod den forvandle sig fra et Folkehaab til Statsreligion.

Derfor har Forfatteren sikkert ogsaa Ret i, at vi kommer ikke til at staa paa Sandhedens Grund, førend Statsalliancen er opløst, og dog maa vi ikke glemme, at vore Frimenigheder og Valgmenigheder ikke er et Hanefjed forud for Statskirken, naar det gælder Kamp mod statsautoriseret Manddrab og deraf flydende social Uret.

Det er Forfatterens Mening, at Bogen, der er meget billig, skal udbredes i Ungdomsforeningerne og rejse en Bevægelse for Adresser fra de unge i Alderen fra 14 til 22 Aar om Fritagelse for Værnepligt, da de som Statsborgere ved Konfirmationen er bekræftet i en Pagt, der moralsk forbyder Krigstjeneste. Her tror jeg imidlertid, at Forfatteren har valgt en urigtig Fremgangsmaade. Er Krig nemlig Manddrab og derfor en Kardinalsynd, saa maa vi Kristne først have vor Samvittighed i god Orden, vi maa være rede til at tage Konsekvenserne, og det bliver et Martyrium. Er det Synd, kan vi nemlig ikke vente til Verdensordenen en Gang har fjærnet Værnepligten, men vi maa straks begynde. Vi har jo nok en Samvittighedslov nu, men man maa være stærk i sin Tro for at bruge den, og Forholdene i Verden vil sikkert nu slæbe Danmark ind i Verdenspolitik, saa vi

slipper næppe billigere fra vort Militærvæsen end før. Men da maa vi være klar over, hvad vi gør, naar vi, der enten er gamle eller i sin Tid blev kasseret ved Session, søger at opflamme de unge til Kamp mod Militarisme ud fra vort Gudsforhold. Thi der klarer vi det ikke med Adresser, men Vejen vil tit gaa gennem Fængselsporten.

Prædike en grundig Omvendelse for dem, der har Ansvaret, det kan vi, og der har Menigheden ligesaa meget Omvendelse behov som Præsterne, den Omvendelse, der fører os til at forstaa, at politiske og sociale Standpunkter ikke kan holdes udenfor vort Liv i Gud, at nu om Dage drejer det sig for Kristne om at forstaa, at Retfærdigheden vindes ved at opgive egen Ret, og Gud skal adlydes mere end Mennesker, selv naar disse er en Rigsdag valgt efter komplicerede Valgmetoder.

10. Maj 1919. *H. Helweg*,
Sognepræst i Ousted.

Elith Reumert: Et Livs Roman. Charlotte Oehlenschläger. København og Kristiania (Gyldendal) 1918. 12 Kr.

Mange literaturhistoriske og personalhistoriske Penne har i vore Dage været i Bevægelse for at uddybe og retlede vor Kundskab om »Guldalderen i dansk Digtning«, baade dens Personer og dens Værker. Man faar en Følelse af, at saadant Arbejde hører med til Afbetalingen af den Gæld, hvori dansk Nutids Aandsliv staar til hin Tidsalders store. Nu lader det sig imidlertid ikke nægte, at naar man paa den Vis kommer Datidens »store« lidt nærmere ind paa Livet, svinder noget af den romantiske Belysning, hvori man tidligere muligvis kan have sét dem, mens paa den anden Side værdifulde Egenskaber, man før gav mindre Agt paa hos dem, mere kommer til deres Ret. I den foreliggende Bog er det den Oehlenschlägerske Families Hjertebarn — men desværre ogsaa Smertensbarn —, der samler Interessen: Charlotte, Adam Oehlenschlägers og hans Christianes ældste Barn, en utvivlsomt begavet, men uroligt flagrende og sværmende Ungpigenatur, der i ét og alt kun fulgte sit eget Hoveds eller Hjertes Indskydelser uden at bryde sig det fjerneste om andres Omdømme eller om de Kvaler, hun voldte sine Forældre ved sin fantastiske og uberegnelige Færd. Men ogsaa vor Digterkonge, »Skjaldenes Adam«, og hans Hustru faar vi særdeles levende Billeder af i denne Bog, baade i deres Forhold til hinanden og i deres Adfærd overfor Smertensbarnet: *han* den sorgløse Aladdinsnatur, der hastig kan slaa om fra tordnende Vrede til blød, eftergivende Mildhed, *hun* det energiske Virkelighedsmenneske med det ømme, selvopofrende Sind, maaske en betydeligere *Menneske*personlighed end han. Datteren med det lidenskabelige Sind og de erotiske Længsler forstod ingen af dem at opdrage; man faar en stærk Følelse af deres Afmagt baade under hendes mærkelige Forlovelse med den besindige og praktiske Forretningsmand Edv. Hvidt og — efter hans Brudd med hende — under Udviklingen af hendes Forelskelse i den højtbegavede Skuespiller Phister, med hvem det blev hende forundt at leve i et kort Ægteskab; hun døde, inden hun havde fyldt sit 24. Aar. Men man forstaar visselig ogsaa deres Sorg, da hun, til hvem de havde sat saa store Forhaabninger, brat blev revet bort.

Det er en særdeles interessant Livsroman, Forf. her opruller for os, et smukt Sidestykke til hans Bog ifjor om Christiane Oehlenschlägers Fader og Brødre (»En Raceslægt«). *J. Richter.*

Adolf Johansson: De røde Hoveder, en Vildmarks- og Slægtshistorie. I og II—III. Oversat af Astrid Ehrencron-Kidde. Gyldendal. 171 + 283 Sider.

Denne friske Naturbog anbefales Elskere af Jagt- og Naturskildringer. Den fortæller om, hvordan Menneskene underlægger sig en hidtil uberørt Skovegn i Nordsverrig. De første er Jægere, saa kommer Skovhuggere, Bønder og til sidst ligger den moderne Industriby der. Det bedste i Bogen er en Mængde malende Naturskildringer heroppe fra Vildmarken. Skovens vilde Dyr og de Mennesker, der føler sig i Pagt med dem, er Bogens Helte. Efterhaanden erobrer Menneskene Egnen og gør sig ogsaa mere gældende i Historien, den bliver til en hel Slægtssaga. Denne fængsler dog næppe i Forhold til, som den er stor i Slaget. Men Skoven husker man, de mægtige Graner, Ræven og Lossen, Nattetaagen over Mosen, der svøber sig om den hvide Elg, Ulvehylet gennem den endeløse Skov. Her er en Farveglæde og en Fordybelse i Skovens mangfoldige Liv, som man sjelden træffer Mage til. — *E. M.*

Henrik Jespersen: Smaastadspræst. 240 S. — Det Schønbergske Forlag.

Man ved ikke, hvad der kan have bevæget Forlaget til — i disse vanskelige Tider — at trykke denne Bog, som er et vistnok velment, men i alle Maader (ogsaa sprogligt) saare dilettantmæssigt Forsøg i »Samfundsromanens« Genre. *H. B.*

INDHOLD.

Carl Koch: Hen imod Freden.
Niels Skriver Svendsen: Vort Folkestyre. (Fortsættes.)
Georg Himmelstrup: Grundtvigs Forhold til Sønderjylland 1851.
Paul Hedemann: Fra Hjertet udgaar Livet.
E. S—t: Lidt om Typen for Kingos Morgensange.
Thorvald Aagaard: En ny Sangbog.
Thordur Tomasson: Frændehilsen til Island.
Ella Westerdahl: Feriebørn.
Spørgsmaal og Tildragelser. *N. C. N.:* Fra Sønderjylland. — I Ugens Løb.
Bøger.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 24 Fredag den 13. Juni. 1919

DANEBROG.

Ligesom de høje statsembedsmænd ved selve deres titler viser, at deres *stat*sembede oprindelig har været et *hof*embede — *drosten* er oprindelig køgemester, *marsken* staldmester —, som først senere er blevet mere selvstændigt og nationalt, således er de fleste *statssymboler* fra først af knyttede til fyrsteslægten. Dette gælder saaledes det danske *våben*, de blå løver og de røde hjærter på den gyldne bund; det er oprindelig det slægtsvåben, Valdemarætten havde antaget. En af de ældste undtagelser, man kender, er det danske flag, *Danebrog*, som lige fra den første tid, man kender noget til det, har været knyttet til den danske stat, ikke til det danske kongehus. Alene derved, at det er et af de ældste nationalsymboler, man i det hele kender, indtager det en særstilling. Det er også betegnende, at vi første gang ser det, da Danmark efter adsplittelsen igen samles; i kong Valdemar Atterdags rettertingssegl står Danebrogs kors omgivet af kongens navn som Danmarks mærke; og derefter optager den ene konge efter den anden dette mærke på den ene eller den anden måde i rigsvåbnet.

Da kong Valdemar satte Danebrogs kors i sit rettertingssegl, var det imidlertid allerede et kendt mærke, selv om vi ingen billeder har af det fra ældre tid. Derom vidner den omstændighed, at byen Reval havde det i sit segl, før den i det 15. årh. antog sit nuværende mærke, Valdemarernes tre løver, med den hellige jomfru som hjælmtegn. På den anden side kan det ikke høre hjemme i den ældste del af Valdemarstiden, da vi i så fald næppe kunde undgå at have efterretninger om det. Alting tyder da på, at den efterretning er rigtig, at Danebrogs-mærket er kommet frem i kong Valdemar Sejrs tid, selv om de historiske vidnesbyrd herom er svage, ja egentlig indskrænker sig til en næppe helt rigtig oplysning, som gråbroderen Peder Olsen i Roskilde på Frederik den førstes tid skrev ud af en gammel helgenkrønike.

Den almindelige forståelse af denne — som dog ikke kan siges at være sikker — er den, at da Danskerne på St. Vitus og Modestus dag (den 15. juni) 1219 kæmpede i Estland og, allerede næsten overvundne, anråbte Gud om hjælp, da værdigedes de på stand at modtage et mærke, faldet fra himlen, tegnet med et hvidt kors på en ulddug, og de hørte en røst fra det høje, at de visselig skulde knuse deres modstandere og vinde en fuld sejr, om det blev båret højt. Således skete det også. Men hin fane kaldes med sit sædvanlige navn Danebroge.

Hvorledes Danebrog kom til Danmark, og om det just var i 1219, det er et spørgsmål, som historikerne har drøftet med iver og uden stor udsigt til at blive enige. At det første gang kom fræm sidst i korstogstiden, at det som så mange andre korstogsmærker skammeligt blev misbrugt af verdslig magtbegær, og at det i den mørke tid efter Valdemar lovgiverens død ligesom så meget andet dansk blev glemt

og kastet til side, det er rimeligt. Men at det står op af sin Glemsel sammen med rigets genrejsning, og at det aldrig siden den tredje Valdemars tid er bleven glemt, men altid både af Danske og fremmede har været regnet for Danmarks mærke, det er ingen gisning; derom vidner en lang række kendsgærninger. Den kloge kong Valdemar Kristoffersøn vidste nok, hvad han gjorde, da han satte landets mærke og ikke kongehusets i sit rettertingssegl. Hvem ved, om det ikke netop har været i den kongeløse tid, da Niels Ebbesen samlede Jyderne, at den gamle korsfane blev samlingsmærket? Det er ialfald dær, at Danebrogs virkelige historie begynder.

Men efter den tid er Danebrog to forskellige ting. Danebrog var en mærkelig relikvi fra korstogene, som formodentlig opbevaredes i en af stiftskirkerne, som låntes ud ved højtidelige tilfælde, således da kong Kristoffer Bajrer blev hyldet, og da kong Hans og hans broder drog mod Ditmarsken — dær faldt den i fjendevold og blev siden generobret af kong Frederik II og hans brødre, og til sidst smuldrede den hen til støv i Slesvigs domkirke, hvis da efterretningerne står til troende. Men *den* relikvi har nationalt set lige så lidt værdi som sagnene om dens fræmkomst.

Men Danebrog var også hvært rødt flag med det hvide kors og de to flige, som vajede på havet til vidnesbyrd om, at det skib, som førte det, hørte under det danske rige. Det var det rødhvide hovedbanner, som blev ført i spidsen af den danske hær, når den drog ud i krig. Og det var siden 1842 mærket for hver enkelt afdeling af den danske hær, og siden 1854 har enhvær dansk haft ret til at hejse Danebrog ved sit hjem. Det er *det* Danebrog, ikke relikvien, men det danske løsen, som har værdi for os, og det er det, som vore digtere har sunget om.

Først kom naturligvis sangen om orlogsflaget. Ingemanns sang: »Vift stolt på Kodans bølge« er måske allerede fra krigens tid, skønt den først blev trykt 1816; det er helt igennem *Danebrog på søen*, som det jo dengang var naturligt, der prises, men det er både orlogs- og handelsflaget, om end mest det første. Også det vers i Oehlenschlägers: »Der er et yndigt land«, som handler om flaget, taler om, at det

vifter *hen ad havet*
med flagets røde bugt.

Det samme gælder Grundtvigs pinsesalme (i Sangværket 1837):

Vaj nu, Danebrog, på vove!
rul nu, bølge himmelblå!

Men da Grundtvig omdigter sin: »Hil dig, vor fane!« til en »salme for danske krigere« (1864), er det ikke længer blot skibsfanen; da er den rykket ind på land og vajer over hele Danmark, og det samme gælder Plougs »Vaj højt, vaj stolt og frit vort flag« fra 1867.

Det danske flag, som blev genrejsningens mærke efter splittelsen i middelalderen, og det, der samler danske mænd om sig, da Danmark i den ny tid bliver sig selv bevidst som folk, det er det Danebrog, som alle Danske kan hylde, og som vi ønsker snart må vaje, så vidt som dansk tunge og ånd har magten.

Marius Kristensen.

Vor Grænse mod Syd.

Det, som i denne Tid optager danske Sind fremfor alt andet, er vistnok Spørgsmaalet om Sønderjylland og den fremtidige Grænse mellem Danmark og Tyskland; det er ikke noget nyt Spørgsmaal, end mindre et Spørgsmaal, der hører Døgnet til; i over 1000 Aar, omtrent saa langt tilbage, vort Folks Historie gaar, har Striden under en eller anden Form været staaende ved vor Sydgrænse; den er det den Dag i Dag.

For Tiden er den ikke alene staaende med vore Naboer mod Syd, men mellem danske indbyrdes; det gælder Spørgsmaalet om, hvor Grænselinien skal drages. Det var sørgeligt, om denne Strid skulde afstedkomme saa megen Bitterhed mellem danske Mennesker, at vi ikke, naar den endelige Løsning kommer med sine Opgaver, skulde kunne staa samlede, hvordan saa det endelige Udfald af Striden bliver.

Det er gode danske Mænd, Mænd, der ved deres Færd i Fortiden har vist, at de vil saavel Sønderjydernes som hele det danske Folks Vel, der staar overfor hinanden.

Der er braadne Kar overalt, men ligesaa vist som Hanssen-Nørremølle og de, der samler sig om ham, kæmper for det, der efter deres Mening er den heldigste Løsning af Grænsespørgsmaalet, ligesaa vist gælder det samme om Christiansen, Redaktør af Flensborg Avis, Kloppenborg Skrumsager og de, der samler sig om dem. Man kan bruge skarpe Vaaben mod hinanden, men der bør ikke være Tale om Bitterhed, saa længe den ene kan tro om den anden, at han kæmper for det, som er hans ærlige Overbevisning.

At der kan være forskellige Meninger om, hvorledes Grænsespørgsmaalet skal løses, forekommer mig i høj Grad forklarligt.

Jeg kan nemlig ikke se rettere end, at vi vil faa Vanskeligheder, enten Grænselinien bliver draget det ene eller det andet Sted; det kan være svært at afgøre, hvilken Grænselinie der vil volde de største Vanskeligheder.

Det er klart, at, hvis det virkelig kunde tænkes, at Flertallet af dem, der bor i den tredie Zone, stemte for at komme til Danmark, saa vi fik Landet lige ned til Dannevirke, vilde vi komme til at staa overfor store Vanskeligheder. Jeg forstaar saa inderlig vel, at Hanssen-Nørremølle og de, der samler sig om ham, kan være bange for, at vi danske ikke kan magte dem, og derfor ikke ønsker Grænsen draget saa langt mod Syd; det kan jo ikke hjælpe at nægte, at vort Folk ikke i Fortiden har vist nogen særlig stor Evne til at magte Forholdene ved vor Sydgrænse; men — hvem kan indestaa for, at der ingen Vanskeligheder vil komme, hvis Grænsen f. Eks. blev trukket tæt nord om Flensborg og syd om Tønder. De vil blive af en anden Art, men muligt vil de blive ligesaa store.

Det er Flensborg og til Dels Tønder, som volder Vanskelighederne ved denne Linie.

Den førstnævnte By bliver ved denne Linie afskaaren fra noget af sit bedste Opland mod Nord; det vil sige, at en Del af dens Indbyggere bliver dømt til at halvsulte, indtil Tallet paa dem gaar ned til det halve eller de to tredie Parter. Vil Sindene dér ikke fyldes af Uvilje, ja Had mod dem, som ved at trække Grænsen saaledes tagér Brødet ud af Munden paa Byens Folk. Vil de ikke drives til tidlig og sent at pønse paa, hvorledes de skal faa denne Grænse, som de alle føler Ulemperne ved, flyttet.

Hvad er naturligere, end at Byens Borgere kalder paa Hjælp dertil sydfra, og at det tyske Folk følger dette Kald, saa snart det kommer saa vidt, at det faar Mod og Kraft dertil.

Hertil kommer, at det halve Flensborg har Sommerboliger langs Nordkysten af Flensborg Fjord, som jo skal være dansk. Disse Landliggere skal hver eneste Sommerdag over Grænsen mellem Tyskland og Danmark; de skal f. Eks. svare Skat baade det ene og det andet Sted. Det kan ikke være andet end, at det vil volde utallige Vanskeligheder i det daglige.*

Bliver Flensborg ved den Clausenske Linie afskaaren fra en Del af sit Opland mod Nord, bliver Tønder afskaaren fra en Del af sit mod Syd. Ogsaa dette kan volde Vanskeligheder af lignende Art.

Jeg synes derfor man bør kunne forstaa, at der er Mennesker baade herhjemme og i Sønderjylland — endda ikke saa faa —, der tænker som saa: Der bor ikke faa danske syd for den Clausenske Linie, skulde vi virkelig ofre dem for at faa denne Grænselinie, der efter al menneskelig Sandsynlighed vil og maa volde store Vanskeligheder? Nej, saa vil vi hellere gøre, hvad vi kan for at faa Grænsen draget længere mod Syd; saa kan vi maaske redde de danske, som bor dér, fra at blive opslugt af Tyskerne, uden at Vanskelighederne ved den Grænse, vi faar, bliver større. De har derfor gjort, hvad de kunde for at faa Afstemning i den anden Zone.

Hvorledes denne Afstemning vil falde ud, skal jeg ikke udtale mig om; men en Mulighed for, at Flertallet af Indbyggerne dér stemmer for at komme til Danmark, er der i hvert Fald. Grænsen vil da blive draget Syd om Flensborg, men saa nær, at denne By bliver afskaaren fra en god Del af sit Opland mod Syd.

Vilde det, at Flensborg, hvis vi faar den Clausenske Linie, blev afskaaren fra sit nordlige Opland, volde Vanskeligheder, vil det, at den bliver afskaaren fra noget af sit Opland mod Syd, ogsaa gøre det.

Bliver der Afstemning i tredie Zone, som bl. a. omfatter hele Angel ned til Slien, og stemmer Flertallet af Indbyggerne der, — hvad der vel er det sandsynligste —, for at blive

* Om dette og andre Spørgsmaal se Vilh. Marstrand: Grænsespørgsmaalet.

ved Tyskland, kan det i hvert Fald siges med Rette, at det ikke er Danmark, som er Skyld i, at Flensborg mister en Del af sit Opland mod Syd. Det er Indbyggerne i den tredie Zone, der drager Grænsen saa nær op ad Byen, at den taber en Del af sit Opland mod Syd.

Bliver der derimod ingen Afstemning i den tredie Zone, gør vi danske oven i Købet, hvad vi formaar, for at hindre, at den finder Sted, vil Flensborgerne faa en Følelse af, at det er os, som er Skyld i, at deres By lider Skade. Ogsaa dette vil avle Bitterhed og Misfornøjelse.

Det er blandt andet dette Forhold, som gør, at den anden Zone — navnlig da Flensborg — maa drage Afstemningen i den tredie efter sig.

Alt dette hænger godt, man fristes til at sige alt for godt, sammen.

Hertil kommer, at vi ikke kan sige Nej til Afstemningen i tredie Zone uden derved at udsætte os for at komme i skævt Forhold til de Magter, vi kan takke for, at der i det Hele er Tale om, at vi kan faa Sønderjylland tilbage.

Den tredie Zone er gammel dansk Jord lige ned til Dannevirke. Det er ikke Jorden, det gælder om! Nej, vel er det ej, men det er heller ikke Jorden, som kræver Afstemning, det er Menneskene, som bor paa den. De taler tysk! Vel gør de det, men deres Fædre har talt dansk i over 1000 Aar; den Mand, der kræver Afstemning paa tysk, hans Oldefar, ja Bedstefar, har maaske talt dansk. Selv om Sproget er tysk, er — efter kyndige Folks Vidnesbyrd — endnu meget i Sydslesvigernes Væsen, Sæd og Skikke dansk.

Ja — men hvis de dernede stemmer for at komme til Danmark, er det for ydre Fordels Skyld; det er muligt.

Jeg forstaar, at man ikke finder det tiltalende, hvis Hensynet til den ydre Fordel spiller Hovedrollen ved Afstemningen, men er det saa vist, at den ydre Fordel ingen Rolle spiller f. Eks. for mange af dem, der bor nord for den Clausenske Linie? Bliver der, som man maa haabe, nord for denne Linie et meget stort Flertal, som stemmer for at komme tilbage til Danmark, er der saa virkelig nogen, som tror, at dette Flertal vilde blive lige saa stort, hvis det at komme tilbage førte til Tab for de enkelte?

Det forekommer mig derfor, at der ikke er andet at gøre end at give dem, der bor i den tredie Zone, saa ren og klar Besked som muligt om de Kaar, de vil faa under dansk Styre, og saa lade dem faa Afgørelsen af deres Skæbne i deres egen Haand.

Der voves meget ved at tage imod dem. De kan blive en Kilde til nye Forviklinger med vore Naboer mod Syd. Ja, hvem tør nægte Muligheden deraf? jeg tør det i hvert Fald ikke. Jeg forstaar derfor, at mange, baade nord og syd for Kongeaaen, er bange for at faa dem ind under dansk Styre. Jeg tilstaar ogsaa, at det under den allersidste Tids Brydninger er kommen til at staa for mig som en alt for vovelig Sag at tage imod dem, hvis der ikke er et virkeligt Flertal iblandt dem, som stemmer for at komme tilbage til Danmark. Det er imidlertid et; at gøre hvad man kan for at hindre dem i at komme til at afstemme, er noget helt andet.

Jeg tror forresten ikke, at vi har nødig at være saa bange for, at vi skal faa dem. Der er vist mange Gange større Sandsynlighed for, at de stemmer for Tyskland end for Danmark, men skulde det usandsynlige virkelig ske, at over Halvdelen af Folkene i den tredie Zone stemte for at komme tilbage til Danmark efter at have faaet klar Besked om de Kaar, der venter dem under dansk Styre, vil det for mig være et Tegn paa, at der er Mulighed for, at de i Fremtiden kan finde sig tilfreds under de Forhold, de selv har valgt.

Kunde det lykkes os at berede dem saa frie Kaar at leve under i deres hjemlige Forhold, i Skole, Kirke og Retssal, at den Tankegang kom op i dem: Vi har det frit og godt under dansk Styre og ønsker derfor ikke at komme ind under tysk, vilde det, saa vidt jeg kan skønne, være den heldigste Løsning, vi kunde faa af Grænsespørgsmaalet mod Syd. En bedre Stødpude mellem os og Tyskland kunde næppe tænkes. Voves der meget ved denne Linie, kan der ogsaa vindes meget.

Hvad er det, alle Danske kæmper for, enten de vil have Grænsespørgsmaalet løst saa eller saa? Er det ikke at faa saa meget af det danske som muligt frelst ud af Fremmedherredømmet ind under dansk Styre.

De, der samler sig om H. P. Hanssen, har ikke været fremmede for den Tanke, at det, for at naa dette Maal, kunde blive nødvendigt

at ofre nogle af vore sydligste Forposter. De gaar ud fra, at det i det lange Løb kan blive skæbnesvangert for alt dansk, hvis vi ikke kan forlige os dermed.

Jeg forstaar Alvoren i denne Tankegang, selv om jeg krymper mig ved at gaa ind under den.

De, der samler sig om »Flensborg Avis«, hævder, at det først og fremmest gælder om at vinde tilbage alt, hvad der er eller mulig kan blive dansk, selv om det ikke kan ske, uden at vi faar en Del tysktalende og maaske tysksindede med.

Jeg har gammel Kærlighed til disse Mænd; jeg beundrer den uforfærdede Kamp, de i en Aarrække har ført for alt dansk. Der er noget, jeg ikke kan og ikke vil modstaa, som drager mig til disse, der — paa den mest udsatte Post — har kæmpet for Danskheden med »Haab imod Haab«.

Maa jeg bruge et Billede.

En Gang kørte en Kvinde en Vinternat hen over den snedækte Hede med en Flok Smaabørn, hun var Mor til, omkring sig i Slæden. Det var i de Dage, da vi ikke alene havde »Ræven i Skoven«, men ogsaa »Ulven paa Hede«. Ulvene kom efter hende og Børnene. Alt samlede sig for hende om at redde dem.

Nogle siger, at hun i sin Nød greb til den Udvej at kaste et af Børnene ud, for, mens Ulvene kastede sig over det, at undslippe med Resten; andre paastaar, at hun krampagtig holdt fast ved alle Børnene og hellere udsatte sig for åt faa Ulvene op i Slæden til sig og miste dem alle end at opgive en eneste Draabe af deres Blod.

Hvad var det rette? Hver faar afgøre det med sig selv; jeg for min Del tør ikke dømme hende, enten hun saa valgte den ene eller den anden Udvej; — hun var i Nød, og der er noget i det gamle Ord, at Nød bryder alle Love.

Sammenligningen gør sig selv; men — hvad Udvej der staar for enhver af os som den rette — lad os ikke glemme, at der midt i Glæden over, at det skilte atter skal finde sammen, er Nød i mange ærlige danske Hjerter, og at de — trods alt, hvad der kan være dem imellem, kæmper for det samme, at redde saa meget som muligt af det, som er dansk — helst alt.

Holstebro, den 5. Juni 1919. *Morten Larsen.*

Ovenstaaende var indsendt og sat, før Referatet af H. P. Hanssens — andensteds i Bladet omtalte — Udtalelser i Holebøl var kendt. Red.

PAA ROSENBORG.

Det er en Skumringsstund i Slottets Sale.
Solen herfra, som Seklerne, er rømt.
Hvad her til jordisk Evighed er dømt,
fører nu op sin tyste Mindetale:

...„Hvor stolt han kunde på sit Skib befale!“ —
...„Hvor var hun skøn! Hvor plejed hun han ømt! —“
...„Jeg véd saa lys en Drøm, hun her har drømt! —“
...„Vé ham, hvis Brøde hun fik dyrt betale! —“

Tys! Hør! En Kvindes Hvisken, angstfyldt, blødt:
„Sig, går de fredløst om endnu derude,
o mine Smaabørn?... Eller har Blåtårn — ? — Svar!“

Nej, hvisker jeg tilbage, Fred de har.
Længst hviler de, som du, på Støvets Pude.
Sov, stakkels Leonora, sov kun sødt!

Peter Vejrup.

Ansvarlighed.

Et sprogligt Spørgsmaal.

Jeg bliver somme Tider noget ærgerlig, naar jeg ikke kan forstaa de danske Ord, der møder mig i Tale og Skrift. Jeg synes jo, jeg burde kunne forstaa mit Modersmaal; men jeg gør det ikke.

Jeg vilde nu f. Eks. gerne have at vide, hvad Ordet *ansvarlig* betyder, ja ogsaa *uansvarlig*; fik jeg at vide, hvad det ene betyder, kunde det maaske hjælpe mig til Forstaaelse af det andet.

Jeg er i Grunden stillet overfor disse Ord omtrent som naar jeg bliver tiltalt paa et fremmed Sprog. Jeg kan nok mærke, om den fremmede er ved at skælde mig ud, eller han vil være elskværdig, selv om jeg ikke

forstaar et eneste af de Ord, han bruger. — Ogsaa her kan jeg nok faa fat i Tonen. Jeg kan mærke, at det er noget godt og rosværdigt at være en ansvarlig Mand og noget nedsættende og slemt at høre til de uansvarlige; men ret meget videre kan jeg heller ikke komme.

Det er navnlig i Forbindelse med det sønderjydske Spørgsmaal, Ordene er kommen stærkt i Brug; men der møder jeg dem ogsaa omtrent hver Dag og møder dem i alle Aviser. De 106,000, der har underskrevet Adressen om Afstemningen i det sydlige, er uansvarlige; de burde overlade Afgørelsen til »de ansvarlige Sønderjyder«.

Ja, alene her har jeg nok at spekulere over. Hører man til de uansvarlige, bør man aabenbart ikke være med til at træffe en Afgørelse og bør vist helst holde sin Mund og se at leve sit Liv saa ubemærket som muligt; hører man til de ansvarlige, har man Ret til at tale med, og det er for Land og Rige godt, at man gør det. Jeg ved ikke ret, hvad de uansvarlige egentlig er til for. Mon deres Opgave skulde være at gøre de andre til ansvarlige? Det vilde være en noget underlig Tanke; men det er ikke helt umuligt at komme til at rende Panden mod den, naar man filosoferer over dette Problem. — Og hvorledes er Ordet brugt herovenfor i Forbindelsen »de ansvarlige Sønderjyder«? Er det et bestemmende eller et beskrivende Tillægsord? Er med andre Ord alle Sønderjyder ansvarlige, eller er det blot nogle af dem, f. Eks. de dansktalende, eller blot nogle ganske enkelte af disse.

Man kan jo prøve at *tænke* sig til, hvad Meningen maa være med Ordene. Man kunde sige: en ansvarlig Mand maa jo være en, der *har* et Ansvar, som altsaa kan drages til Regnskab for sine Handlinger (eller for andres). Det vilde jo være en rimelig Ting, om det laa i Ordet, og saaledes har det jo ogsaa til Tider været brugt. En Minister kunde betegnes som ansvarlig i Modning til Kongen, der ikke kunde drages til Ansvar. En Mand kan være ansvarlig Redaktør, og her har vi samme Betydning.

Man kunde ogsaa tænke sig, at en ansvarlig Mand var en, der *føler* Ansvar, og den Tanke tiltales man straks noget mere af, da det synes at være noget mere rosværdigt at høre til den Slags end til den første. Der er jo i Grunden ikke saa meget ved at have et Ansvar, naar man ikke føler det, og de to Ting behøver jo ikke at følges ad. I det hele taget, naar vi uden videre skal se op til de ansvarlige Mænd og slaa os til Ro med, at hvad de gør, er altid det rigtige, synes jeg, vi ikke saa godt kan nøjes med, at de, paa en eller anden Maade, har faaet paalagt Ansvarets Byrde; de maa ogsaa bære den og respektere den. Estrup var jo en ansvarlig Minister i sin Tid, uden at det fik os til at respektere hans Handlinger.

Men hvis vi saa prøver denne sidste Antagelse, at det er Ansvarsfølelsen, det kommer an paa, saa kommer der nye Vanskeligheder. Det kunde være umuligt at afgøre, om Folk hører til den ene eller den anden Slags, og man kunde mene, at Ordet alene derfor maatte være umuligt i den Betydning; men det vilde nok for Resten være en Fejltagelse. Jeg kunde jo f. Eks. bare kalde alle mine Modstandere uansvarlige og alle dem, der har eller forfægter samme Mening som jeg, ansvarlige.

Men Tanken gaar videre. Over for hvem skal man føle Ansvaret? Hører det til for at være ansvarlig, at man har Dommeren uden for sig selv, eller kan man ogsaa høre til de ansvarlige, naar man nøjes med at have en Dommer inden i sig? Det sidste gælder vist ikke, saa vidt jeg kan forstaa Aviserne.

Men saa er jeg igen ikke rigtig med, for jeg synes, det sidste er godt, og jeg kan godt lide de Mennesker, der navnlig føler Ansvar over for saadan en indre Dommer, og jeg finder, at de ikke er de ringeste at sætte til at træffe Afgørelser.

Jeg traf for ikke længe siden en Rigsdagsmand; det var i den Maaneds Tid, da Rigsdagens Arbejde laa stille, fordi man ikke kunde enes om, hvem der var Skyld i, at man havde holdt op med det, og der var ingen Udsigt til, at man kunde komme til et Resultat der, saa der igen kunde blive begyndt paa Arbejdet. Jeg sagde til den Mand, at jeg fandt, Rigsdagsmændene ikke kunde være det bekendt. Han svarede mig straks at efter hans Opfattelse var det hans Vælgere, der maatte afgøre, om han kunde være sin Optræden bekendt eller ikke, og det blev sagt med en Værdighed og Overlegenhed, der lod mig forstaa, at dette just var det højere Ansvarlighedsstandpunkt.

Jeg stejlede noget over Svaret. Saaledes kan en Mand altsaa ogsaa have det. Om han har opført sig saaledes, at han kan være det bekendt, det er noget, som egentlig ikke kommer ham ved, endnu mindre (eller maaske snarere: kun en Ubetydelighed mere) kommer det en Mand ved, der ikke hører til Valgkredsen; Afgørelsen falder paa Valgdagen. (Paa den Maade er det altsaa, at vi uansvarlige ogsaa kan komme til at faa Betydning i Samfundet, nemlig ved at gøre de andre til ansvarlige.)

Og jeg har siden tænkt paa, om det er saaledes, de ansvarlige har det og skal have det, og om det er derfor, det er mest heldbringende, at man overlader Afgørelserne til dem.

Men som sagt: jeg kan ikke komme til Bunds i Sagen, og derfor ærgrer jeg mig, hver Gang jeg møder Ordet, og jeg møder det hver eneste Dag. Et godt Menneske kunde ligefrem gøre en Velgerning mod mig ved at sige mig Besked; det maatte jo være en ringe Ulejlighed for en af dem, der bruger Ordet og altsaa ved, hvad det betyder.

J. Byskov.

Kampen mod den ny protektionisme i Frankrig og England.

De store økonomiske brydninger, som verden mere og mere drages ind i, viser sig først som en uhyre lønstrid. Også mange arbejdere betragter dette som hovedsagen. Dybere set står kampen dog nok så meget mellem alle de forskellige sær- eller klasseinteresser på den ene og samfundets interesser på den anden side. Samfundets interesser er de, der er til gavn for befolkningen som helhed. De falder i de fleste tilfælde sammen med forbrugersynspunktet. Striden står i de enkelte lande, men den er også i fuld gang landene imellem, og her viser sig bl. a. den ejendommelighed, at producentinteresser, der i deres eget land står forbrugersynspunktet imod, gør sig til dets ivrige talsmand i nabolandene: man ønsker at få sine varer så frit og uhindret ind over grænsen, og fremhæver der — ganske rigtigt forøvrigt, — at det vil være til utvivlsom gavn for det købende publikum *der* i landet.

Når kampen allerede er blusset så stærkt op, f. e. mellem de 3 sejrende hovedmagter, ligger det i, at så mange af de store virksomhedsområder ved den monopolstilling, de har haft under krigen, har opnået en stærkt forøget magt, ja tildels en direkte indflydelse på regeringernes beslutninger. Meget ejendommeligt ligger forholdene i *Frankrig*, bl. a. på grund af de store ødelæggelser, dette land har været udsat for. En fransk nationaløkonom *F. Delaisi* har fornylig i Manchester Guardian med nogle tal oplyst, hvor meget af den franske industri tyskerne havde bemægtiget sig ved deres besættelse af Nordfrankrig. De rådede over 90 % af Frankrigs produktion af råjærn, 50 % af dets kul, c. 80% af dets vævemaskiner og uldspinderier, 70 % af sukkerfabrikkerne o. s. v., så at de alt i alt sad inde med c. en tredjedel af Frankrigs fabrikker og dermed af dets industrielle evne! Og dertil kommer så den ødelagte tilstand, hvori Frankrig nu får alt dette tilbage. Kulgruberne er sat under vand, mølledammene ødelagt, ²/₃ af spindeiernes tene, det meste af jærnværkernes maskineri er ført til Tyskland, o. s. v.

Frankrig behøver åbenbart store tilførsler f. e. af alt slags materiel for hurtigt at komme på fode igen. Og fra England og Amerika kom der da også, så snart bestillingerne af krigsmateriel hørte op, tilbud om at levere både varer og maskiner. Men Frankrig sagde nej.

Hr. Delaisi siger, at dette skyldtes de store fabrikantinteresser. Det var nemlig lykkedes adskillige af fabrikanterne fra de besatte områder at starte nye virksomheder bag den franske front ved hjælp af regeringens støtte, og fordi krigens førelse gjorde den størst mulige produktion af enhver art nødvendig. Under krigen har de levet højt, fået store priser, haft rigelig fortjeneste. Nu da den er forbi, må de til at lægge deres virksomheder om efter hvad der er brug for i fredstid, men møder så den engelske og amerikanske konkurrence, bl. a. netop ved de store leverancer til genopbyggelsesarbejdet. De gør krav på en forret og siger, at uden den kan de ikke klare sig. De peger på de ugunstige forhold, hvorunder disse nye virksomheder er bleven til: langt fra råstofferne og ofte langt til markedet. Fabrikanterne har ganske vist tjent så rigeligt, at de red nok stormen af, men så peger de på arbejderne, som man måtte afskedige en del af. At arbejderne des hurtigere vil kunne få beskæftigelse mod nord, jo snarere genrejsningsarbejdet kommer i fuld gang, tales der ikke om. Man kan tværtimod nære ønsker om, at genrejsningen ikke må foregå for hurtigt, fordi fabrikkerne kun da vil kunne skaffe, hvad de så gerne vil have leverancen af. Den flygtede befolkning tænker man ikke så meget på. Arbejderne er tildels i arbejde andensteds, og bønderne, der har været oppe for at få fat igen, har ikke sjældent tabt modet allerede, fordi bureaukratiet gør dem det hele så besværligt.

Jo længere tid der er gået under krigen, des stærkere er de industrielle sammenslutninger blevet, des mere er de kommen til at præge den franske regering, ja er nu at anse som en del af den; den mand, der som regeringens kontrollerende minister skal føre tilsynet med storindustrien, hr. Loncheur,

er samtidig en af denne storindustris dygtigste og mest handlekraftige mænd!

Resultatet af alt dette er da også, at regeringen hindrer indførselen. »De amerikanske spindemaskiner, som var købt til Roubaix, er bleven afbestilt, Fords biler, som staten har lagt pengene ud for, ligger og ruster i Bourdeaux's havn, de engelske klædevarer, vore skræddere havde købt, ligger endnu i England o. s. v.« (Delaisi.)

Der er ingen tvivl om det: det er de store kapitalinteresser, der i øjeblikket har magten i Frankrig. Men der er dog også en stadigt voksende modstrøm. Den kommer fra den mindre industri, fra handelen og fra forbrugerne. En af dens bedste talsmænd er præsidenten for handelskammeret i Marseille, hr. *Artaud*.

Den gør bl. a. følgende synspunkter gældende:

1. Når en fransk køber må give 8000 frs. for en fransk bil, medens han vilde kunne få en Fordbil for 5000, vil det sige det samme som at han betaler en skat på 3000 frs. til sælgeren. Enhver form for beskyttelse virker som en skat, forbrugeren må betale til producenten.

2. Det siges bestandigt, at vi må opmuntre produktionen. Men når nu landbrugere, forretningsfolk og industridrivende efterspørger driftsmidler af enhver art for at komme i gang, og vore egne fabrikker umuligt kan levere dem, fremmer man da produktionen ved at lægge bånd på indførselen?

3. Der siges, at det ikke kan gå, at Frankrig køber så meget i udlandet. Men skal det undgås, må vor egen produktivitet bringes op igen, ikke mindst landbrugets. Så må vi indføre, hvad der muliggør dette; ellers undgår vi blot indførsel af driftsmidler, men må i steden blive ved at købe fødemidler.

4. Der er ikke noget forkert ved indførsel, når man har varer at betale med. Vi har i Frankrig sådanne varer f. e. i vore forråd af jærn og kul; det gælder da om snarest at få dem gjort tilgængelige påny. Jo hurtigere det sker, des snarere vil priserne falde, og vi undgår at købe mod forøget gældstiftelse.

5. Nødvendigheden af at gøre os i stand til at sælge er så meget større, som Frankrig nu har stor gæld til udlandet — 13,000 mill. frs. til England og lige så meget til Amerika. Vi må betale over 1000 mill. frs. i årlige renter af den; og hvad andet har vi da at betale med end vor udførsel? Vil vi bringe vort land økonomisk på fode og atter gøre os uafhængige af udlandet, kan det kun ske ved, at vi forøger vor evne til at udføre varer så stærkt, at vi kan få gælden forrentet og afdraget.

En kortsynet toldbeskyttelsespolitik vil kun forhale vor økonomiske frigørelse. At gøre indførselen fri, vil ganske vist i øjeblikket forøge vor gæld til udlandet noget, men vor produktionsevne vil forøges adskilligt mere. Vi bør derfor tage mod den kredit, som vore allierede *for tiden* er villige til at give os, fordi vi har lidt så meget under krigen. De viser sikkert nok denne villighed, fordi de selv ligger med varelagre, de gerne vil have afsat; men det er en grund mere til at være imødekommende overfor dem; viser vi os uvillige til at handle med dem, bliver de tilbøjelige til at gøre gengæld. Det har de forøvrigt vist allerede.

Såvidt de modsatte synspunkter i Frankrig.

*

I *England* gør de samme modsætninger sig gældende, og også der har de, der ønsker at begrænse indførselen (og derved holde priserne oppe), overtaget. Dette skyldes regeringen, navnlig handelsministeren. Da krigen standsede, forsvandt snart en del af de hindringer for handelen, der havde været foretaget som krigsforanstaltninger, og det tilsyn, der fremdeles skulde føres, blev overladt til en lille komité under ledelse af den bekendte lord Emmott. Under tryk fra fabrikantkredsene gik handelsministeren imidlertid ind på at udvide komiteen således at fabrikanterne blev direkte repræsenterede i den; den mistede derved hvad upartisk præg den havde, og lord Emmott trak sig som følge deraf tilbage fra den! Fabrikantinteresserne har fået en væsentlig indflydelse på dens beslutninger, og handelsministeren følger sædvanligvis indstillingerne fra den.

Som følge heraf er der lagt fortsatte hindringer i vejen for indførselen af mange varer, også sådanne, hvis indførsel alt var bleven tilladt. Det er således ikke så længe siden, at man, samtidig med at give tilladelse til indførsel af vilde dyr og friske blomster, forbød indførselen af undertøj af bomuld. Dette bruges i stort omfang af de mindre bemidlede klasser, men fabrikeres ikke ret meget i England, som i steden har et speciale i undertøj af uld. Før krigen fik man det meste bomulds-undertøj fra Tyskland, og under den er navnlig Japan og Amerika trådt i stedet. Forbudet mod indførsel, der kom i februar, rammer dels de engelske importører, der havde gjort deres sædvanlige store

bestillinger, hvis lagre bliver overfyldte og hvis penge driver, dels de japanske og amerikanske sælgere, og endelig alle de mange englændere, der nu enten må lade være at købe eller i steden skaffe sig uldtøj, der er dyrere og ligger over manges evne. Fordelen tilflyder de engelske fabrikanter af uldtøj, som yderligere kan sætte deres priser op, og det skal da også være én af deres midte, som har givet stødet til forbudets fremkomst. Og disse fabrikanter har dog selvfølgelig under krigen gjort meget gode forretninger, behøvede m. a. o. slet ikke denne særfordel.

For England er tabet utvivlsomt, også derved, at Amerika og Japan nu naturligvis må prøve at slå England ud af det marked for underbeklædning, det hidtil har haft i sine kolonier. Desuden er det ret nærliggende, at Amerika vil hindre indførselen af engelsk undertøj af uld, som der ellers har været god afsætning for derovre.

Et andet eksempel er forbudet mod indførsel af sæbe fra Amerika. Straks ved våbenstilstandens indtræden blev indførselen af sæbe givet fri. Men første marts kom forbudet tilbage; man havde en stærk følelse af, at det ikke skete uden påvirkning fra de engelske sæbefabrikanter. Og dog har sæbefabrikationen under krigen haft glimrende kår, ikke blot i hjemlandet, men også i den udenrigske handel, idet dens udførsel er steget til det 6-dobbelte; det er særlig i middelhavsegnene, den er kommen ind; de franske og italienske sæbefabrikker måtte nemlig lukke af mangel på fedtstoffer. Således nævnes det ene eksempel efter det andet.

Og hvad der især irriterer de engelske handelsfolk er, at det er dem umuligt at se, hvilken plan komitéen går frem efter. Det hele foregår bag et forhæng, og alt synes så tilfældigt og vilkårligt.

Som grund til at formindske indførselen nævnes af og til, at det må gøres for at holde den engelske valutakurs oppe i Amerika. Var der fri mulighed for at købe, vilde den, som følge af, at England ikke har varer nok at betale med, blive alt for lav. Som svar herpå siges fra frihandelsvenlig side, at dette forhold regulerer sig selv bedst. Hvis kursen på de engelske penge vil falde, så vil det af sig selv formindske indførselen, idet den engelske købmand jo kun vil købe, når han trods den lave værdi, hans penge har, ser sin fordel derved. Og selv om prisen på den amerikanske vare skulde stige f. e. 10 % som følge af en ringere kurs, så vil der dog være betydelig fordel for den engelske forbruger, når den amerikanske pris ligger f. e. 50 % under den engelske, og det er tilfældet for nogle varers vedkommende. Endelig erindres der om, at kun ved en forøget indførsel kan man i England som i Frankrig skabe de større muligheder for udførsel, som atter vil løfte kursen på de engelske penge.

Den opblussende liberalisme i England skyldes åbenbart bl. a. den utilfredshed, som de vedblivende høje vareepriser forvolder. Og hvilken økonomisk politik, England til syvende og sidst vil slå ind på, er endnu tvivlsomt.

*

Tvivlsomt er det også, hvordan forholdene vil arte sig her i Danmark. Men at »fabrikantinteresserne« også hos os vil gøre hvad de kan for deres sag, er dog vist allerede hævet over enhver tvivl.

Anders Vedel.

Opdragelse og grønærter.

Af *James H. Dillard.*

Nedenstående artikel har været offentliggjort i det amerikanske ugeblad »The Public« for 5. april. Hr. Dillard står i spidsen for flere store selskaber, der virker for opdragelse, og er desuden kendt for sine sociale interesser.

Når man undersøger udsmykningen af koret i domkirken i Lincoln (England), opdager man snart, at næsten hver eneste enkelthed i de skønne udskæringer er forskellig fra alle de andre. Her er ingen slavisk gentagelse og det samme om og om igen. Man får uvilkårligt en følelse af, at det er født ud af en frihedens og originalitetens ånd. Det er som om håndværkerne næsten havde slået og haft morskab af deres arbejde, og det slår én især, når man længere tilbage i kirken, højt oppe mod loftet, lægger mærke til den berømte djævlefigur. Se nu på de dekorative udskæringer på de kostbareste af vore moderne bygninger. Overalt gentagelse og det samme nok engang. Er der to eller tre former af dekoration, så gentages de. Det går alt sammen efter mønsteret. Der er kun lidt frihed og originalitet, og som følge deraf kun ringe afveksling.

Dette forhold er typisk for meget i vor moderne amerikanske civilisation og udvikling. Der mangler det særprægede, det originale, det afvekslende i næsten alt vort værk. Nuvel, det afvekslende er ikke blot et krydderi på livet, men dets skønhed og glæde. Det er selve tegnet

på liv. Blot efterligning er ikke liv. Originalitet, individualitet, det hvori den enkelte udtrykker sig selv, det er liv. Og dog synes vi i Amerika at dyrke efterligning, og det samme om igen, og det gør vi oven i købet i den mest betydningsfulde, og højest vurderede og stærkest lovpriste af alle vore bestræbelser for fremskridt og civilisation, nemlig i vor *opdragelse.*

En velkendt skoletilsynsmand, en mand der har et landskendt navn blandt vore pædagoger, pralede engang af, at han vidste hvilken side i Wenthworths regnebog hver eneste 6. klasses elev var fordybet i kl. 10 den morgen. Det lyder som en overdrivelse, men det er typisk. Det viser, hvad vort system fører til. Vi synes at tilstræbe, at alle vore elever skal gøre det samme på samme tid og det samme på samme måde. Hele fremgangsmåden fører uundgåeligt til ensformighed og ødelæggelse af uafhængigheden. Det synes, som vort formål er at gøre børnene lige så lig hinanden som en håndfuld grønne ærter. Om de er forskelligt anlagte af naturen, spørger vi ikke om. Der gives ingen lejlighed til at tage hensyn til sligt. Vi dyrker i den grad organisation og system, at vi helt ligger under derfor; gør vi ikke en kraftanstrængelse, får vi al individualitet, alt liv blæst ud af lærere og elever.

Men ikke blot i hver enkelt by skal vi have denne dødbringende ensartethed, det fuldkomne system medfører — nu synes vi at arbejde af alle kræfter på at få et og det samme system til punkt og prikke i alle byer og stater. Skolerne i Troy, Omaha og Houston er alle omtrent ens, og de lider alle af de samme sygdomme — for mange elever til hver lærer, for mange fag på skoleplanen, for meget hastværk for at nå igennem skemaet, overalt de samme metoder til at opdrage »hoved, hånd og hjærte« i et nervøst anspændt tempo. Lærerne har lidet eller intet frit spil, og tilsynet og skolerådene sætter åbenbart ikke særlig pris på uafhængighed og initiativ. Tilsynene ønsker vistnok ikke nogen afvigelse fra typen, og skolerådene tænker formodentlig kun lidt over sagen. Hvor sjældent er det ikke at høre om noget nyt, en særegen virkemåde, en fravigen fra den vedtagne rutine.

Så fyldte med mønster og system som vi er har en del håbet på, at nu havde vi nået toppen. Men det ser det ikke ud til; ti nu kommer der forslag om at skabe et endnu mere centraliseret system. I et forelagt lovforslag er der en bestemmelse om at gøre staternes tilsynsmand med skolevæsenet til minister, med alt det udstyr, som dermed følger. Det vil uundgåeligt give centralstyrelsen mere magt, og det stedlige initiativ mindre chance.

Staternes tilsynsmand med skolevæsenet, der er en af de nyttigste borgere i hele landet, har ofte sagt, at han ingen magt har. Det er just styrken og det gode ved hans stilling. Han øver den smukke gerning at give råd og tilskyndelse, og det er netop hvad der skal til. Mere vil gøre skade.

Naturligvis kan man spørge, hvorfor der ikke lige så godt skal være en minister for opdragelsen som en minister for landbruget. Men svaret ligger lige for hånden i det forskellige stof, der arbejdes med. I det ene tilfælde har vi med noget stofligt at gøre, i det andet med noget åndeligt. Muligvis gør det ingen skade at dyrke hver kornstrimmel ens, men det gør uendelig skade at opdyrke hver dreng og hver pige ens. Det skader ikke blot drengene og pigerne, men det skader samfundet, ti det lider et afgjort tab ved at miste den uensartethed i uddannelsen, som fremmer oprindelighed og uafhængig tænkning. En civilisations rigdom beror på de forskelligheder, den spænder over.

Så langt fra at ønske, at vore skoler skulde blive så ens som muligt, skal vi tvært imod ønske os dem så uens som muligt. Et vist system må der jo være, når det drejer sig om noget så omfattende som den offentlige opdragelse; men når vi har indrømmet så meget, bør alle vore anstrængelser gå i retning af at have så lidt deraf som muligt, og så megen frihed indenfor systemet som muligt. Med andre ord vægten skal ikke lægges på systemet, men på friheden.

Vore offentlige skoler gør et arbejde, der er uundværligt for vort folk. Det er ikke til at beregne, hvad godt de har gjort og gør. Og uden tvivl ønsker alle lederne af vort opdragelsesarbejde at gøre skolerne i stand til bedre endnu at arbejde for hele folkets oplysning og for vor civilisations berigelse. Hvad jeg ønsker at sige, er, at dette ønske ikke bør føre til mere tilsyn fra oven, ikke til fastslåelse af noget ene rigtigt i metoder og systemer, men derimod til fremme af afveksling i metoderne og systemerne. Vi må derfor ønske, at der bliver så megen handlefrihed som muligt for hver af de enkelte stater, for hver by i hver stat, for hver skole i hver by, og for hvert klasseværelse i hver skole. Derved føres vi hen til grundlaget, eller vi skal måske snarere sige til det ypperste i hele opdragelsens rige, den enkelte lærer. Her er stedet at begynde, hvis vi ønsker virkelige forbedringer. Det er til ingen nytte at tale om store systemer, så længe vi bliver ved at sætte én kvinde, hun være nok så alvorlig og dygtig, til at opdrage 50 eller flere små mennesker, og i forgæves anstrængelse derfor lægger hende i lænker af mere og mere system.

J. P. Bang: Troen og Livet.

Kristelig Troslære II, Livet som Guds Gave. (Schønbergske Forlag 1918.) 364 S.

Medens første Bind af dette store Værk behandlede de almindelige Spørgsmaal, som ligger til Grund ved Fremstillingen af det kristne Trosforholds Sammenhæng, saadanne Spørgsmaal som Religion og Aabenbaring, Tro og Viden, Tro og Lære, gives her i dette Bind i Henhold til disse Grundtanker en udførlig Fremstilling af selve denne Læres første Del. Der begyndes med et Afsnit om Gud som Livets Gud, derefter følger »Livstrangen«; her omhandles Menneskets Væsen, saaledes som det maa ses i kristelig Belysning; særlig tales her om, hvad der maa forstaas ved, at Mennesket er skabt i Guds Billede, og hvordan Menneskets Forhold til den øvrige Skabning maa bestemmes. Saa kommer »Livsforstyrrelsen«, som handler om Synden og Døden, »Livsbevarelsen«, som handler om Forsynstroen, og endelig »Livsfornyelsen«, hvorved der tænkes paa Jesu Kristi Person og Gerning.

Bangs Udgangspunkt og Grundtanke er, som han siger i Forordet, »at sætte Troslæren i Forhold til Livet selv og samle den om Kristus som den, der er den fulde Aabenbaring af Livets Gud.«

Der er den Forskel mellem Værkets første Del og den her foreliggende, at denne forudsætter mere teologisk Kundskab end hin. Første Del kunde i Grunden nok læses af interesserede Lægfolk. Denne Del vil i saa Henseende falde noget vanskeligere. Her er lidt flere latinske og græske Udtryk; og her er mange Steder givet Fremstilling og Kritik af den ældre, baade katolske og lutherske Dogmatik, som ikke er saa let at følge. Og dog betegner Bogen netop paa dette Punkt et stort Fremskridt fra de i min Ungdom brugte dogmatiske Fremstillinger. Da var der ganske anderledes rigeligt med Formler, Inddelinger og skolastiske Opstillinger. Det var strængt, navnlig naar man syntes, man maatte forholde sig hovedrystende dertil.

Behandlingen er udførlig. Jeg kunde tænke mig, at Bang vilde gøre en mulig ny Udgave noget kortere og knappere over hele Linjen; og jeg tror, det vilde være en Vinding for Bogen.

Ligeledes vilde jeg henstille, at Afsnittet om Paulus udgik i en saadan Udgave. Det ligger for det første, som Bang selv siger, noget udenfor Rammen. Og dernæst forekommer det mig, at denne skarpe, tit voldsomme Polemik mod noget, som maa være de fleste af Læserne ukendt, ikke er frugtbar. I hvert Fald maatte Kortene, ɔ: Kendsgerningerne, først lægges paa Bordet, saa Læseren selv kunde danne sig et Skøn over, hvor megen Ret eller Uret der findes hos de af Bang bekæmpede Forfattere. Ellers sidder Læseren med den Tanke: ja, men hvis nu Kendsgerningerne, Vidnesbyrdene alligevel giver disse Forfattere Ret —! En positiv Fremstilling af hele Sagen »Paulus i Forhold til Hellenismen og Senjødedommen«, vilde være bedre. Den kunde saa blive en Parallel til Bangs smukke lille Bog om Paulus' Universalisme. Men den vilde jo blive noget større.

Et saa vel gennemtænkt Forsøg paa at fremstille Kristendommens Indhold og Grundtanke kræver Respekt. Her er indlagt et betydeligt Tankearbejde i denne Bog. Det er ikke Strøtanker, man finder her, men en gennemført Tankegang. Det er ogsaa store Ting, her handles om; tænk alene paa saadanne tre omfangsrige Afsnit som det om Guds Væsen, om Jesu Kristi Person og om Forsoningen. Der er noget meget tiltalende i den samvittighedsfulde Omhu, hvormed Bang gaar de forskellige Spørgsmaal igennem uden at tilsløre Vanskelighederne og i den personlige Varme, som præger Stilen.

Jeg kan ikke her paapege de forskellige Læremestre, hvis Paavirkning man sporer. Jeg nævner kun, at Ritschl's Paavirkning er tydelig i Uviljen mod den gamle skolastiske Metafysik; men i Enkelthederne er der megen Afstand. Bang staar Otto Møller nær i Kritikken af den anselmske Forsoningslære og dens Udløbere; men Bang finder alligevel ikke Otto Møllers Synspunkter tilstrækkelige. Jeg tænker mig, at vi i Værkets tredie Del vil møde Otto Møllers Navn og Tanker igen, især naar Talen bliver om Genfødelsen. Af og til mærker man Indflydelse af Grundtvigs Tanker. Og endelig er der Rasmus Nielsen-ske Tanker rundt om i Bogen.

Jeg kan heller ikke her give et udførligt Referat af Bogens Indhold. Det er jo ikke et teologisk Tidsskrift, jeg skriver i. Men jeg vil i Korthed nævne et enkelt Afsnit som Eksempel paa Tankegangen, nemlig det, der handler om Skabelsen.

I den ældre Troslære behandlede man dette Punkt paa den Maade, at man opstillede en Teori om Verdens Tilblivelse. Man byggede denne Teori dels paa et Forstandsræsonnement, dels paa de første Kapitler i første Mosebog, og man underbyggede den med Læren om Bibelens Ufejlbarhed. Men Teoriens Hovedindhold var — foruden en Række Enkeltheder — det, at Gud til et bestemt Tidspunkt frembragte hele Tilværelsen af Intet.

Bang bærer sig i sin Fremstilling helt anderledes ad. Han har nemlig set de Vanskeligheder, som knytter sig til hin ældre Lære. Bibelens Ufejlbarhed er rokket. Man kan ikke betragte den som et ufejlbart Aabenbaringsdokument. Vi kan derfor ikke med dens Begyndelseskapitler gribe ind i eller bestride Astronomiens eller Geologiens Undersøgelser. Selve Forestillingen om Tilværelsens Tilblivelse i et bestemt Tidspunkt kan vor Tanke ikke gennemføre. Og endelig er det et Spørgsmaal, om hele denne Skabelsesteori, opstillet og begrundet paa denne Maade, ikke har sin Grund i en teoretisk Videbegærlighed, der er ganske forskellig fra den religiøse Interesse, Hjærtets Trang. Dette Spørgsmaal maa sikkert besvares med ja, og hele denne Lære ligger da udenfor Troens Sfære.

Men skal vi da opgive Troen paa Gud som Himlens og Jordens Skaber? Nej, men vi maa begrunde den anderledes, og vi maa se dens religiøse Betydning. Vi maa vælge et helt andet Udgangspunkt. Dette Udgangspunkt bestaar i, at vi i Jesus Kristus ejer den højeste Livsværdi, hvis Besiddelse betyder, at vi med fuld Tryghed kan hengive os til Gud. Men den, som har fundet denne Livsværdi, vil ogsaa deri finde den Vished, at den Verden, som vi lever i, og indenfor hvilken vi møder denne højeste Livsværdi, maa skylde Gud sin Tilværelse. Hvis det ikke var saa, vilde Trygheden i Gudsforholdet forsvinde.

Skabelsen er altsaa ikke en Teori, som kan opstilles og bevises uafhængig af det kristelige Gudsforhold. Men selve dette Gudsforhold gemmer i sig Forvisningen om, at i Gud er Oprindelsen til Verden givet. Og vi kan derfor se fuldstændig bort fra Enkelthederne ved Skabelsen, »hvorledes det er gaaet til«. Den videnskabelige Undersøgelse om Verdens Tilblivelse og den religiøse Tro paa Gud som Himlens og Jordens Skaber er derfor uafhængige af hinanden. De berører og skader ikke hinanden.

Behandlingen af dette Spørgsmaal kan danne Eksempel paa, hvordan Bang arbejder.

Endelig fremhæver jeg endnu et Træk. Der er i denne Fremstilling ingen Ufejlbarhedsfordring. Den har bevidst Præg af et Forsøg. Det smukke lille Vers af Tennyson, som Bang har sat som Motto paa Titelbladet, udtrykker det. Og det ligger i hele Tankegangen. Selve Oplevelsen af Livsværdien er det til Grund liggende og det højeste. Forsøgene paa at klarlægge Livsværdiens Betydning er derimod altid Forsøg. Her lukkes ikke af ved Magtsprog. Her aabnes netop for Muligheder til Vækst og Fordybelse. *Carl Koch.*

Vort Folkestyre.

III.

Amerika — De forenede Stater i Nordamerika — turde vel være det Land i Verden, som har de mest demokratiske Regeringsformer i den Forstand, at intet Steds har man lagt større Myndighed i de valgte, de lovgivende Forsamlingers Hænder, men intet Steds er paa den anden Side disse Forsamlinger mere korrumperede end netop i det frie Amerika. Intet Steds er Partimaskineriets Overmagt større og udnyttes den mere hensynsløst i Klikernes og de økonomiske Magthaveres Interesser. Læs *Frank Norris*' Roman »Polypen« — oversat af Johannes V. Jensen — og man ræddes ved »Systemet«. Eller læs Kapitlet »Politiske Farer« i den nylig til Dansk oversatte Bog »Samfundets Livsspørgsmaal« af *Henry George*, en Bog, som er skrevet i New York i Aaret 1883, men

som man synes kunde have været skrevet i Gaar; saa nøje passer Forfatterens Udtryk til den Udvikling, som er foregaaet i Amerika, og som nu aabenbart foregaar rundt om i det moderne Samfund.

»Folket bliver naturligvis ved med at have Stemmeret, men det mister mere og mere sin Magt«, siger Henry George. »Penge og Organisation faar mere og og mere at sige ved Valgene. Baade i Kommunernes, Staternes og Unionens Politik er »Valgmaskinens« Magt i stadig Stigning. Mange Steder er den blevet saa stærk, at den jævne Borger ikke har mere Indflydelse paa det Styre, han lever under, end han vilde have i Kina. Han hører i Virkeligheden ikke til en styrende Klasse, men til en styret. Det kan hænde, at han af lutter Lede stemmer paa »den anden Kandidat« eller »det andet Parti«, men han opdager i Almindelighed, at han kun har opnaaet at skifte Herrer, eller at han har beholdt de samme Herrer under andre Navne. Og han begynder at finde sig i sin Skæbne og at overlade Politiken til Politikerne som noget en bæderlig Mand, der har Agtelse for sig selv, ikke kan give sig af med.«

»Lad os vælge gode Mænd«, siger Kvaksalverne. »Ja, lad os fange smaa Fugle ved at strø Salt paa deres Hale!« svarer Henry George.

»Den ene Partimaskine samvirker med den anden«, bemærker George videre. »Politikerne har nemlig lige som Jernvejsdirektørerne opdaget, at Samarbejde betaler sig bedre end Konkurrence, og saaledes naar de store Pengeinteresser deres Maal, hvordan Valgene end spænder af. Folket er i stor Udstrækning klar over dette, og der er megen Utilfredshed blandt Masserne, men der savnes noget af den intelligente Interesse, som er nødvendig for at afpasse den politiske Organisme efter de skiftende Forhold, og det synes at være den almindelige Opfattelse, at Reformer kun bestaar i Personskifte eller Partiskifte, ikke i Systemskifte.«

Korruptionen i de lovgivende Forsamlinger i Amerika er ikke blevet mindre siden Henry Georges Dage, tværtimod. Men der har i de senere Aar udenfor Fagpolitikernes Krese kunnet konstateres en stærkt stigende Forstaaelse af, hvad der kræves for at omforme de politiske Institutioner efter Tidens Krav. I adskillige Stater er det lykkedes at indskrænke de korrumperede Parlamentsforsamlingers Magtomraade ved at lægge visse Myndigheder i Hænderne paa særlige Kommissioner valgte direkte af Befolkningen og ved at give Folket en direkte Lovgivningsmyndighed i Form af Folkeafstemninger. Fremdeles er der stærke Bestræbelser fremme for at bryde Partiklikernes Monopol ved Valgene, derved at man kræver Kandidatopstillingen afgjort ved direkte offentlige Afstemninger, og endelig viser der sig i videre og videre Krese Forstaaelse af, hvad en forstandig Stemmegivningsreform kunde betyde for Sundhed i det politiske Liv og til Friskning af den parlamentariske Atmosfære.

Det er ikke for meget sagt, at der i de forenede Stater lidt efter lidt har rejst sig en *Folkestemning* mod »Politikerne«. At denne Stemning er stærk og vel underbygget, derom vidner navnlig den Kendsgerning, at den nu to Gange har vist sig i Stand til at sætte *Woodrow Wilsons* Valg til Præsident igennem paa Trods af hele det raadne System. Man lægger Mærke til, at Wilson, Professoren fra Princeton Universitet er opstillet som officiel Kandidat for det ene af de to store Partier, som har Herredømmet derovre. Han er gaaet lige ind i Dyrets Hule for at rydde den. Hans Opstilling som »Demokraternes« Kandidat kostede da ogsaa Kamp, men blev gennemført, og hans Valg blev gennemført.

Den nye Frihed kalder Præsident Wilson den lille Samling af Valgtaler fra Præsidentskabskampagnen i 1912, som ogsaa er blevet oversat til Dansk eller rettere til Norsk (Aschehougs Forlag). Bogen er ikke nogen Drøftelse af Metoder og Programmer, siger Wilson selv i Forordene, men et Forsøg paa i jævne Ord at sige, hvad der maa gøres »for at føre vor Politik tilbage til sin fulde aandelige Kraft igen, til sin Renhed, sin Selvrespekt og sin gamle Styrke og Frihed«. Den vender sig »til dem, der elsker deres Land, og til alle, som ønsker at være fri«.

Wilson peger bl. a. paa den nære Forbindelse, der i vore Dage er mellem Politiken og det store Forretningsliv, og paa den Fare, der deri ligger, for at det bliver dette sidste, der i Virkeligheden faar den bestemmende Indflydelse paa et Lands Styrelse. Saaledes er det i hvert Fald gaaet i Amerika. De store Truster gør

deres Indblandinger i Politiken og opnaar derigennem, at Bestemmelser, som maaske var tænkt rettede imod dem, bliver til Beskyttelse og Begunstigelse, hvorved det bliver mere og mere umuligt for andre at vinde frem. Den frie Chances Amerika eksisterer ikke længere, »fordi Lovgivningen har tilladt, at den stærke knuser den svage« og fordi Politikerne i deres Omsorgsfuldhed »mindre tænker paa dem, der skal begynde, end paa dem, der alt er fremme«.

»Der er Byer i Amerika, hvis Styre vi skammer os over«, siger Wilson. »Der er Byer paa alle Kanter af Landet, hvor vi ser, at det ikke er Almenhedens Bedste, der søges fremmet, men Særrettigheder for visse Personer. Og det er ikke blot i de store Byer, at dette er Tilfældet. Over hele Landet begynder Folk at forstaa, at de ingen Magt har over Tingenes Gang.« — Wilson nævner Forholdene i sin egen Hjemstat, New Jersey, før han blev valgt til Guvernør. Der var der ved at vokse et næsten kynisk Mismod frem, siger han. Folk sagde: »Vi stemmer; vi bliver budt det Program, vil vi have; vi vælger de Mænd, som holder paa Programmet — og vi opnaar absolut ingenting.« Saa begynder de at spørge: »Hvad nytter det at stemme? Vi ved, at begge Partiers Valgmaskiner faar Støtte af de samme Finansmatadorer, og derfor hjælper det ikke at gaa til nogen af Siderne.« — Og det gælder fremdeles ikke blot Styret i en Del Stater og i en Del større og mindre Byer, siger Wilson videre: »Vi ved, at der er noget, som stiller sig mellem de Forenede Staters Folk og dets Magt over dets egne Sager i Washington, Kongressens Sæde. Det er *ikke* Folket, som har hersket der i den sidste Tid.«

»Vort Land er fra Ende til anden overbevist om, at der er noget galt fat, og vi harmes. — Vi staar Ansigt til Ansigt med en Revolution, forhaabentlig ikke en blodig Revolution, men en Revolution, hvor Amerika vil forlange at virkeliggøre de Idealer igen, som Landet altid har bekendt sig til, at sikre et Styre, som tjener de almene Interesser og ikke Særinteresserne. Vi staar foran en stor Omdannelse. Den kalder paa nyskabende Statsmandskunst, som ingen har set det siden den store Tid, da vi dannede den Forfatning, som vi nu lever under og som var Genstand for hele Verdens Beundring, indtil vi lod Fejl og Uret gro op omkring den, saa mange af vore egne Landsmænd nu tvivler paa vore Institutioners Frihed.«

Man kunde fristes til at citere Side op og Side ned af disse Valgtaler — og man kunde ønske, at man hørte lidt af disse Toner paa vore hjemlige Valgtribuner. Men den Mand er endnu ikke kommen, som med Myndighed kan sige *vore* »Politikere« Sandheden og løse Folkets bundne Tanker om, hvor de Spor fører hen, som ogsaa vi er inde paa. Derfor maa jeg anføre endnu et Par Udtalelser af Woodrow Wilson, Folkets Mand.

I en af sine Taler, »Der blive Lys«, vender Wilson sig mod Hemmelighedskræmmeriet i Politik, de lukkede Udvalgs- og Kommissionsmøder, hvor det hele jo i Virkeligheden foregaar, og hvor »Indflydelserne« rigtig kan gøre sig gældende uden at generes af Offentlighedens Øjne og Folkets Kontrol.

»Opgaven for fædrelandssindede Mennesker er at stille Landets Styre paa den rette Grundvold igen ved at sætte Folkets Vilje i Stedet for Formynderes Herredømme, *almen Raadslagning* i Stedet for private Arrangementer. Men skal det ske, *maa Dørene slaas op og Lyset falde over alle Sager, som Folket har Ret til at have Rede paa*. Hvis der ingenting er at skjule, hvorfor skulde man saa skjule det? (Den store Skolekommission!) Hvis det er et offentligt Spil, hvorfor saa spille det privat? Offentligheden er en af Politikens rensende Kræfter, og ingenting modarbejder alt Uvæsen i Politik, som det, at det vises frem for Offentlighedens Blik.« — »Lad mig bruge nogle Billeder«, siger Wilson. »Folket har nu besluttet sig til at gøre noget, som er sundt for Politiken. Vi vil aabne Dørene; vi vil trække Rullegardinerne op og føre det, der er sygt, frem i Solens Skin; vi vil sætte en lille Jagt i Scene og jyge Rævene ud af deres Huler.«

I en anden af sine Valgtaler nævner Wilson, at der er en Del amerikanske Borgere, som aldrig er kommen ud over Uafhængighedserklæringen, der undertegnedes i Philadelphia den 4. Juli 1776. De harmes ved Tanken paa Georg den Tredje, den engelske Konge, der vilde tvinge Amerikas Nybyggere; men de er ikke opmærksomme paa den Frihedskamp, som nu foregaar:

»Uafhængighedserklæringen talte ikke om vore

Dages Problemer. Den har ingen Betydning for os, hvis vi ikke kan omsætte den i vor Tids Spørgsmaal. Formaar vi ikke det, da er vi den ikke værdig, da er vi ikke Sønner af de Fædre, som adlød, da den kaldte til Handling.«

»Hvad Form tager da Kampen mellem Tyranni og Frihed i Dag? Hvad er den specielle Form for Tyranni, som vi kæmper mod nu? Hvordan truer det Folkets Rettigheder, og hvad bliver Punkterne i vor nye Uafhængighedserklæring?«

Svaret er ikke tvivlsomt. Det Tyranni, der nu maa kæmpes mod, er »Organisationernes« Magt over Lovgivningen. Det er »Folkets Udnyttelse ved retslige og politiske Midler« gennem de politiske Organisationer.

Nu er det jo ikke saaledes, at der i de lovgivende Forsamlinger derovre og blandt Politikerne i det hele taget er mange Folk, ja, de fleste, som *mener det* paa bedste Maade. Det er Wilson ogsaa klar over, men det gør paa én Maade kun Problemet vanskeligere, »for i offentlige Forhold er Dumhed farligere end Skurkagtighed«.

Om sine to Modkandidater i 1912, *Taft* og *Roosevelt*, udtaler Wilson sig med al Agtelse. Han tror, de sympatiserer med Folket og at deres Hjerter banker for de store Masser af ukendte Mennesker i Landet, men de har efter hans Mening staaet i saa nær Forbindelse med de Magter, som har haft den bestemmende Indflydelse paa Regeringen i næsten et Slægtled, at de ikke kan se paa Forholdene med en ny Tids Syn. Derfor mener han, at Landet kan sige til dem: »Vi benægter ikke Deres personlige Retskaffenhed; vi benægter ikke Deres gode Hensigt, men den Opfattelse, som de Forenede Staters *Folk* har, er ikke trængt ind til Deres Bevidsthed. De er villig til at virke for Folket, men De forstaar ikke at virke *gennem* Folket. Nu foreslaar vi, at vi virker for os selv.«

(Sluttes.)

Det nye Syn paa Sagen i Modsætning til det hidtil herskende karakteriserer Wilson et andet Sted saaledes: »Den Opfattelse, som har præget vort Styre, er, at Ledelsen skal udøves af et Raad af Værger, en udvalgt Skare, som ved en hel Del, som vi andre ikke ved, og som anser det for givet, at vor Uvidenhed vilde komme til at ødelægge Landets Trivsel og Velfærd. De Præsidenter, som vi har haft i den senere Tid, har netop haft den Opfattelse, at de var Præsidenter for et saadant Raad af Værger. Det er imidlertid ikke min Opfattelse. Det jeg vil er at være Præsident for de Forenede Staters *Folk*.«

Den, der i disse og lignende Udtalelser kun ser nogle smukke Ord og ikke fatter, at det her er to Systemer, der tager Livtag med hinanden, han forstaar lidet eller intet af den Brydningstid, som Verden nu er inde i.

Niels Skriver Svendsen.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Samling.

Efter Afstemningen ved Vælgerforeningens Møde den 28. Maj gik Bølgerne i nogle Dage højt. Fra flere Sider blev det hævdet, at Stemningen i Haderslev Amt, hvor 13 Medlemmer stemte for Nis Nissens Resolution, 7 for Kloppenborg-Skrumsagers, i Virkeligheden i meget højere Grad var paa den Side, som Nis Nissens Resolution gav Udtryk for. Et af Medlemmerne, N. J. Hørlück, Rurup, er endogsaa blevet opfordret til at nedlægge sit Mandat, og han har fulgt Opfordringen.

Imidlertid har Bølgegangen atter den sidste Uge lagt sig noget. *H. P. Hanssen* gav i en Tale i Holebøl den 4. Juni Signalet til Samling. Det er paa høje Tid, udtalte H. P. Hanssen, at vi forbereder Afstemningen gennem et omhyggeligt planlagt Arbejde; der maa hurtigst muligt affattes Lister over de stemmeberettigede; alle maa tage Haand i; det gælder om at faa de danske Stemmetal saa højt op som muligt. Om 2. og 3. Zone udtalte H. P. Hanssen sig saaledes:

»Senest 5 Uger efter Afstemningen i 1. Zone (som ventes midt i Juli) kommer Afstemningen i 2. Zone. For nogle Uger siden havde vi Striden om Flensborg. Det var en Strid om Afstemning eller Ikke-Afstemning, som blev bilagt ved Fredskongressens Beslutning om, at Spørgsmaalet skulde afgøres ved Afstemning. Stillingen er derefter klar. Danskerne i 2. Zone har Krav paa vor kraftigste Understøttelse, og den vil blive ydet. Der er her mere Tid til det forberedende Arbejde, men det er til Gengæld ogsaa nødvendigere. Frivillige Hjælpetropper vil sikkert melde sig i stort Antal, og vi vil alle ønske og endrægtigt arbejde hen til, at vi kan faa saa mange Danske som muligt med tilbage til Danmark.

Anderledes stiller det sig med 3. Zone. Med det danske Folks store Flertal syd saavel som nord for Kongeaaen holder jeg det for en stor Ulykke for vort Folk og vort Fædreland, at den bliver indlemmet i Danmark. Vi vil dermed efter min Opfattelse lægge Spiren til kommende Krige og bygge hele vor nationale Fremtid paa

Sandgrund. Til dette rækker jeg ikke Haand. Et Arbejde til bedste for Afstemningen i 3. Zone afviser jeg derfor ogsaa meget bestemt.«

Disse Udtalelser af H. P. Hanssen viser baade, at han gerne vil række Haand til Samling, og at der hos denne Mand, der har et klart Blik, en Evne som de færreste til at bedømme Tingene nøgternt og uhildet, er vaagnet et stærkt Haab om, at det, hvis et Flertal i 2. Zone erklærer sig for Danmark, ogsaa virkelig skal lykkes at vinde disse Egne for Danskheden. —

»Flensborg Avis« understreger straks i Tilslutning til H. P. Hanssen, at Tiden ikke er inde til Kamp, men til Samling, og tilføjer, at Hovedarbejdet under alle Omstændigheder gælder anden Zone, og her tilbydes der nu Hjælp og Haandsrækning fra Nordslesvig. »Vil en Del af vore Landsmænd ikke være med til at sprede den saglige Oplysning, som i nogle faa Uger kan tilvejebringes, i Strøget længere sønderpaa ned til Dannevirke, saa behøver dette i alt Fald ikke at skille os i to fjendtlige Lejre« . . . . I en følgende Artikel udvikles dette Synspunkt videre, og det siges her endogsaa, at tredje Zone i Hovedsagen maa »klare sig selv«, en Haandsrækning »kan og skal der ydes«, men i Hovedsagen vil »vort eget Arbejde« »samle sig om anden Zone«.

Der kan ikke være Tvivl om, at hvad der under den langvarige Drøftelse af Grænsespørgsmaalet er kommet frem fra begge Sider, har bidraget til til den ene Side at styrke Forventningerne om Danskhedens Vækst i anden Zone og til den anden Side at svække ethvert Haab om, at den stærke Uvilje mod Danmark, der i mere end to Menneskealdre har hersket i »tredje Zone«, skulde lade sig overvinde. At Strømmen i hidtil overvejende tyske Egne i Nord- og Mellemslesvig har vendt sig eller er ved at vende sig mod Danmark, bliver mere og mere kendeligt. Men at den skulde lade sig vende i Angel og Dannevirkeegnene er lidet sandsynligt. Nogle Artikler i »Berlingske Tidende« af den i Sønderjyllands Historie meget kyndige Forfatter, fhv. Skoleinspektør P. Lauridsen, har vistnok bidraget en Del til at aabne manges Øjne for det, der taler imod Tanken om et Sindelagsskifte i tredje Zone.

Forhaabentlig vil Grænsestriden nu stilne af, og Sønderjyderne har da afgivet et nyt Bevis paa deres Evne til, naar det gælder, at feje alt Smaakævl til Side og samles om det store fælles Maal.

H. S.

I Ugens Løb.

De danske Ungdomsforeninger holder Aarsmøde i Kolding 26. og 27. Juli.

*

Dansk Friskoleforenings Kursus holdes i Aar paa Særslev Højskole fra 5. til 15. August. Ansøgning om Understøttelse maa sendes til Afdelingsformændene inden 20. Juni.

*

Sommermødet paa Liselund begynder Søndag den 3. August Aften Kl. 8 med Velkomsttale af Niels Dael.

Der er Bibeltime hver Formiddag Kl. 10, i den ene Uge ved Frimenighedspræst Morten Larsen fra Holstebro (»Hovedtanker i Peters første Brev«), i den anden Uge ved Valgmenighedspræst Asger Højmark fra Aarhus (Emnet ikke opgivet).

De efternævnte Talere har lovet at holde Foredrag: Valgmenighedspræst Carl Koch: Den enkelte og Fællesskabet; Pastor Fr. Holm, Fruering, (2 Foredrag): Menigheden og vor Tid; Forsøg til en historisk Udredning af Ægteskabslovgivningens Historie; Pastor Ed. Geismar: Korsets Betydning; Professor J. P. Bang: Det inderste i Lidelsen; Prof. Ammundsen (2 Foredr.): Fra den nyere Tids engelske Kirkehistorie; Højskoleforstander Holger Begtrup (2 Foredr.): Grundtvig i England; Pastor Schepelern, Slagelse, (2—3 Foredr.): Af Missionshistorien; Pastor J. Ifversen, Bregninge: Filisterfolket og dets Plads i Historien; Seminarieforstander Byskov, Gedved (3 Foredr.): Et Stykke af Sjælelæren og Anvendelsen deraf paa Opdragelsesspørgsmaalet: Skolebestyrerinde Frk. Karen Johansen, Holstebro, (2—3 Foredr.): Dansk Skole paa dansk Grund; Frimenighedspræst Niels Dael: Et Emne (ikke opgivet) fra det gamle Testamente.

Fra Sønderjylland kommer bl. a. Fru Lycke, Rødding, Frimenighedspræst Jørgen Eriksen, Sundeved, og Frøken Agnes Smidt, Lundsmark.

Fra Norge kommer Forstander Lars Eskeland, Voss, og Pastor Thorleiv Homme.

Frøken Ester Møllerstedt taler om svensk Aandsliv.

En Forhandling om almindeligt borgerligt Ægteskab indledes af Pastor Fr. Holm og en af vore Politikere.

INDHOLD.

Marius Kristensen: Danebrog.
Morten Larsen: Vor Grænse mod Syd.
Peter Vejrup: Paa Rosenborg.
J. Byskov: Ansvarlighed.
Carl Koch: J. P. Bang: Troen og Livet.
Niels Skriver Svendsen: Vort Folkestyre. (Fortsat.)
Spørgsmaal og Tildragelser. *H. S.*: Samling. — I Ugens Løb.
Tidens Strøm.
Anders Vedel: Kampen mod den ny Protektionisme i Frankrig og England.
James H. Dillard: Opdragelse og Grønærter.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**

Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 25 Fredag den 20. Juni. 1919

RØDDING HØJSKOLE.

Jeg vil gjerne bede om Plads i »Højskolebladet« for efterfølgende lille Redegjørelse, idet jeg af og til i forskjellige Blade har set optaget Meddelelser, som røber, at der kan være gode Grunde for, at Højskolefolket herhjemme og i Sønderjylland fik Rede paa den levende Forbindelse, der er mellem den 7. November 1844, da den første danske Folkehøjskole blev aabnet i Rødding, og til Dagen, da Højskolen igjen agtes aabnet: den 7. November 1920.

Rødding Højskole er rejst af »Den slesvigske Forening«, som stiftedes Aaret forud i Haderslev den 12. Juni og hvis Formand var Gaardejer Hans Nissen, Hammelev. Foreningens Medlemmer var i de første Aar alle Bønder, og mellem Foreningens Opgaver satte de først og fremmest Oprettelsen af danske Dannelsesskoler, da det stod dem klart, at den danske Befolkning i Nordslesvig selv maatte tage Kampen op mod den sig stærkt bredende Tyskhed, der embedsmæssigt sad inde med hele den administrative Myndighed, og som nu truede med at forbyde dansk Tale i den raadgivende Stænderforsamling.

Blandt saadanne Skoler søgte man først at faa oprettet en Højskole i Samklang med de Tanker, som N. F. S. Grundtvig havde udtalt om en Højskole i Sorø, — Tanker som Professor Chr. Flor i Kiel og Pastor L. Chr. Hagen i Medolden havde gjort Sønderjyderne fortrolige med gjennem Artikler i »Dannevirke«. — Og med Støtte fra forskjellige Sider kunde »Den slesvigske Forening« den 7. November 1844 aabne Rødding Højskole med Cand. theol. Wegener som Forstander.

Højskolen fortsatte sin Virksomhed, indtil Krigen brød ud i 1848, og paa Grund af forskjellige Forhold afløstes Wegener af Flor og denne igjen af Pastor Fr. Helweg som Forstander.

Rødding Højskoles Ejer: »Den slesvigske Forening« betragtede sin almindelige politiske Opgave som løst ved Fredsslutningen efter Treaarskrigen 1848—49—50, og ved Generalforsamlingen den 26. Marts 1852 vedtoges der enstemmig følgende Beslutning:

»Den slesvigske Forening« anser sit tidligere politiske Formaal for opnaaet. Den antager fra i Dag af Navn af »Forening for Rødding Højskole«.

Generalforsamlingen ledедes af Viceformanden, Pastor H. V. Hertel, Moltrup, idet Foreningens Formand, Gaardejer Laurids Skau, som havde afløst Hans Nissen, Hammelev, endnu ikke var vendt tilbage fra Rigsdagen.

I 1867 skred de prøjsiske Myndigheder imidlertid ind, erklærede Højskoleforeningen for ulovlig og krævede den opløst. Ved en i den Anledning afholdt sidste Generalforsamling den 12. Juni 1867 paa Rødding Højskolegaard opløstes Foreningen, idet Generalforsamlingen overdrog til Foreningens daværende Bestyrelse: Professor Chr. Flor, Stiftsprovst Fr. Helweg, Statsrevisor S. Høgsbro, Gaardejer H. D. Kloppenborg og Gaardejer Bunde Refslund d. æ. eller, saafremt nogen af disse maatte afgaa ved Døden forinden, den eller dem, der er tilbage af disse,

uindskrænket Beføjelse til at realisere de Rødding Højskoleforening tilhørende Ejendele.«

Disse Foreningens Arvtagere overdrog derefter Højskoleforstander, senere Frimenighedspræst C. Appel Fuldmagt til at styre Ejendommen, bruge Undervisningsrum og Undervisningsmidler samt lede Avlsbruget. C. Appel havde allerede i 1865 begyndt at holde Skole for Piger, og den 7. November 1869 begyndte han at holde Vinterskole for Karle. Han havde endvidere den 8. December 1865 begyndt en fri Børneskole.

Hele denne Skolevirksomhed blev standset ved Belejrings-Forbudet, der udstedtes, da den fransk-tyske Krig udbrød i 1870, og siden blev det kun C. Appel tilladt at holde Skole for Kvinder. Dette fortsattes til 1885, da C. Appel paa Grund af Legemssvaghed maatte holde op med Skolen, og i 1889 maatte han tillige opgive Præstegjerningen og fraflytte Højskolegaarden.

Højskole-Bestyrelsen var imidlertid nu i 1889 svunden ind til 3 Medlemmer: Fr. Helweg, S. Høgsbro og B. Refslund d. æ., og med de daværende ringe Udsigter for Genoptagelsen af en Højskolevirksomhed fandt Bestyrelsen det bedst for Højskoleejendommens Bevarelse at sælge den til Rødding Frimenighedskreds, som havde erklæret sig villig til at købe Ejendommen paa Betingelse af, at Højskole-Bestyrelsen ikke alene beholdt Forkjøbsret til Ejendommen, men Ret til at tilbagekjøbe den, om Forholdene engang skulde tillade en Gjenoptagelse af Højskole-Undervisningen.

For at der nu til den Tid kunde staa Mænd rede til at modtage Højskolegaarden, blev det i en Fundats bestemt, at den 3 Mands Bestyrelse skulde vælge sig 2 Stedfortrædere, som ved Afgang i Bestyrelsen skulde træde ind og straks fornyes ved Nyvalg af Stedfortrædere. De to først valgte blev Landbrugslærer Hans Appel og Højesteretssagfører Svend Høgsbro.

I de siden 1889 forløbne 30 Aar er denne Ordning fastholdt. Hans Appel traadte ind i Bestyrelsen ved B. Refslunds Død i 1895, og ved Sofus Høgsbros Død i 1902 valgtes han til Formand. I Øjeblikket sidder tillige Førstelærer Hjalmar Høgsbro, Reerslev, og Fabrikant Jens Schrøder, Kolding, i Bestyrelsen. Stedfortrædere er Højskoleforstander Jacob Appel, Askov, og Mølleforpagter J. Sørup, Gram.

Med den forestaaende Gjenforening for Øje meddelte Frimenighedskredsen i Rødding i Februar d. A., at den nu stod rede til at afstaa Højskolegaarden til sit oprindelige Brug, og efter at de økonomiske Betingelser for Ejendommens Overdragelse er bleven opfyldt, har Højskolebestyrelsen vedtaget at udvide Medlemmernes Antal til 7 og bedt Rødding Frimenighedskreds om at vælge tre af sine Medlemmer til at træde ind i Bestyrelsen. Den saaledes udvidede Bestyrelse vil derefter udpege et syvende Medlem, og disse syv vil da have til Opgave: dels at vælge en Forstander for Højskolen, dels at træffe en Ordning, som sikrer den sig selv ejende Rødding Højskole et Værn og Værge gjennem de kommende Tider.

Rødding Frimenighedskreds har derefter valgt Fru Katrine Lycke, f. Schou, Rødding, og Gaardejerne M. K. Gram, Kjøbenhoved, og J. P. Hansen, Hjerting, til at indtræde i Højskolens Bestyrelse, og som syvende Medlem har Bestyrelsen valgt Gaardejer P. Refshauge, Oksbøl. — Bestyrelsen har ordnet sig med Hans Appel som Formand, M. K. Gram som Næstformand, og disse to Mænd sammen med J. P. Hansen som Arbejdsudvalg.

Rødding Højskole ønskes sat i Virksomhed igjen som Folkehøjskole uden særligt Præg af en Fagskole i nogen Retning. Forstandere og Lærere maa arbejde under det gamle Kjendingsord:

»Oplysning være skal vor Lyst,
er det saa kun om Sivet,
men først og sidst med Folkerøst
Oplysningen om Livet.«

Bestyrelsen har ikke paa Forhaand henvendt sig til en Mand om at overtage Forstander-Pladsen, og skulde der derfor være nogen, som har Mod paa og Lyst til at overtage Forstander-Stillingen, da modtager Bestyrelsens Formand: Landbrugslærer Hans Appel, Skovvang ved Hjallese, gjerne Brev herom inden 1. Juli d. A., ligesom han ogsaa giver nærmere Oplysninger.

Paa Forhaand vil jeg dog gjerne meddele, at Bestyrelsen kun tænker paa at vælge Forstander, og at det saa bliver hans Sag at vælge Medhjælpere og lægge selve Undervisningsplanen. — Højskolegaarden har et Jordtilliggende af 60—70 Td. Land, hvis Drift og Brug overtages af Forstanderen.

Hans Appel.

Borgerligt Ægteskab.

Paa Rigsdagen er med den ny Ægteskabslov fremsat Forslag om Indførelse af almindeligt borgerligt Ægteskab. I det følgende bringer vi en Række Udtalelser om Betydningen af dette gamle grundtvigske Kravs Opfyldelse.

Jeg er ubetinget Tilhænger af tvungent borgerligt Ægteskab for alle.

Mine Grunde er følgende:

Ægteskabet stiftes af Brudgom og Brud. Samfundet skal anerkende det. Menigheden giver for dem, der ønsker det, Velsignelsen fra Gud. Deraf følger, at Samfundets Anerkendelse skal alle have ens paa den Maade, Samfundet bestemmer. Ens, fordi Samfundet bør stille alle sine Borgere ens, saa ingen skal fristes til at tro, at der er to Slags Ægteskaber. Er den borgerlige Anerkendelse ens for alle, vil efterhaanden kun de ønske Menighedens Velsignelse, som hjertelig hører Menigheden til, og andre er der ikke noget ved at faa i Kirken ved den Lejlighed.

Og har man dette Standpunkt i denne Sag, forstaar man ikke, at nogle Rigsdagsmænd taler om, hvad Folket vil, — man gør, som ens Overbevisning siger én, og staar eller falder med den.

Asger Højmark.

Borgerligt set synes det mig ret betydningsløst, om man får almindelig borgerlig ægteforening indført eller ej. Når bare de juridiske og økonomiske formaliteter ellers bringes i orden på betryggende og ansvarlig måde, kan det være til en vis grad ligegyldigt, hvor og af hvem de ordnes.

Men *kirkeligt* set vil det være af stor betydning at få hele den borgerlige side af ægteskabsindgåelsen klart og tydeligt skilt fra vielsen.

Menigheder og præster kan ikke have det mindste gran af interesse i, at disse udvortes ting besørges af en folkekirkelig embedsmand. Det giver tværtimod anledning til forvirring og fortræd. Hele vor interesse er at bevare vielsen for de ægtefolk, som begærer den, og som vi med god samvittighed kan meddele den, og at blive fri for de forargelser, som uundgåelig følger med, hvor den borgerlige og kirkelige akt er knyttet sammen som i vor nuværende form for »kirkelig vielse« eller endnu grellere ved den såkaldte »valgfri« ordning.

Det er derfor ganske ubegribeligt, at man af »kirkelige« grunde søger at rejse storm mod denne i kirkelig forstand så gode reform.

Den vil jo tilmed være et godt skridt i retning af at stille præsterne mere frit som evangeliets tjenere.

Aalborg, den 12. juni 1919. *Chr. Ludwigs.*

Det er Menighedens Ære, det gælder. Det er beskæmmende, hvad Menigheden må finde sig i ved Kirkebryllup'er som f. Eks. ved den sidste skandaløse Forestilling i vort Lands Hovedkirke. Socialdemokraternes Udtalelser under de sidste Rigsdagsforhandlinger viser, at den eneste Udvej er borgerlig Ægteforening for alle Folkekirkens Medlemmer. Kun derved kan Menigheden sige Nej til Forargelsen, da Menighedens Tjener ikke bliver frit stillet ved den valgfri Ordning, men kun Brudefolkene.

Iøvrigt er det noget af en Tilsnigelse at forsvare den valgfri Ordning med, at så kan Folk få det, som de vil have det. Der gives jo nemlig ikke blot to Måder at blive ægteviet på, den borgerlige og den kirkelige. Det var ikke utænkeligt, at nogle — og det vilde ikke blive de ringeste eller mindst religiøse — kunde ønske at få Samfundssiden klaret ved en borgerlig Akt for derefter for Herrens Alter at få Menighedens Forbøn.

En Skuffelse har det derfor været for mig som Venstremand at se mit Parti forlade sit gamle Standpunkt, som så dygtigt blev hævdet 1902—03 af J. C. Christensen og Sv. Høgsbro. Dengang kunde Sagen ikke gennemføres mod det privilegerede Landsting. Nu er Muligheden der, men Venstre har ikke benyttet den. At Norge og Sverige er gået med til den valgfri Ordning burde ikke være noget Argument for os i Grundtvigs Fædreland, hvor vor kirkelige Lovgivning hidtil har været forud for vore Brødrefolks.

Johannes Monrad.

Hr. Redaktør Skovmand!

De ønsker en Udtalelse af mig i »Højskolebladet« om: »Indførelse af borgerlig Ægtefor-

ening for alle Medlemmer af den danske Folkekirke.«

I min lille Bog: »*Kamelen og Naaleøjet*«, som udkom 1913 paa Gyldendal-Nordiske Forlag, staar der Side 47: »Naar Menigheden engang kommer saa langt frem i det almindelige Præstedømme — som Luther bebudede, — at den har viklet sig af Svøbet, da vil der være Betingelser for, at der vokser Folk op, som kan styre og lære i Menighedskredsene og lede dem til rigere kristelig Udvikling .... Tegn i den Retning kan der jo ogsaa begynde at skimtes .... Men ellers, de øvrige Forretninger, som nu er henlagt til Sognepræsterne at besørge: holde Regnskab med Menneskebørnenes Fødsel, og vie og begrave dem, efterhaanden som deres Tid kommer, er jo Bestillinger, der ikke vedkommer den kristne Menighed.

Det er borgerlige Samfundsssager, der nok skal blive klaret uden Menighedens Hjælp.

At kristne Mennesker imidlertid gærne ved saadanne vigtige Begivenheder i deres Liv vil have det festligt — efter *deres* Begreb om Festlighed, — følger af sig selv. Men hvorledes de vil indrette sig dermed, maa være en aldeles privat Sag, som ikke vedkommer Staten.«

Dette skrev jeg altsaa for 6 Aar siden, og hvad der er passeret i den mellemliggende Tid til nu, har ikke ændret min Mening om den Sag.

Høve ved Dalmose, 14—6—19.

Med venligst Hilsen

Johannes Vedel.

Efter min Overbevisning er det ønskeligt, at almindelig borgerlig Ægteforening bliver indført ved Lov.

Denne Form for Ægteskabets Indgaaelse svarer bedst til, at Ægteskabet er en Forening af Mand og Kvinde, som de vil vedstaa overfor Samfundet og tage Følgerne af. Om de vedkommende Mennesker har den ene eller den anden religiøse Opfattelse, vedrører ikke den Kendsgerning, at deres Forbindelse er et Ægteskab.

Om Ægteskabet bliver et kristeligt Ægteskab, beror paa, om Mand og Kvinde er kristne Mennesker. Er de det, saa er deres Ægteskab et kristeligt Ægteskab, enten det saa er stiftet under borgerlige eller kirkelige Former. Er de det ikke, saa kan deres Ægteskab ikke blive et kristeligt Ægteskab ved at det indledes med kirkelige Former.

Men det vil vel nok være naturligt for de fleste kristne at lade deres Ægteskab indvie ved en kirkelig Højtidelighed. Og dette maa altsaa blive en ganske fri Sag. —

Hvis man derimod indfører den delte, saakaldte valgfri Ordning, saaledes at nogle Ægteskaber stiftes hos Præsten, andre hos den borgerlige Øvrighed, fremkaldes herved let den Forestilling, at den ene Slags af disse Forbindelser egentlig ikke — eller knap nok — er rigtige Ægteskaber. Dette er i sig selv en Uklarhed, og den kan volde megen Pinagtighed.

Det er uheldigt, at mange hæfter sig ved de to Ord »tvungen« og »valgfri« og lader deres Opfattelse bestemme deraf. I Virkeligheden er den almindelige borgerlige Ægteforening den Ordning, som giver mest Frihed. Den gør det, som maa være alment, til noget, som gælder for alle; og den lader det, som bør være en fri Overbevisningssag, virkelig være frit.

Den delte, saakaldte valgfri Ordning bliver i Virkeligheden ikke valgfri; ti Kirken maa naturligvis staa frit med Hensyn til, om den i hvert Tilfælde vil udføre Vielsen; og det kan altsaa godt tænkes, at Mennesker, som ønsker kirkelig Vielse, ikke kan opnaa den.

Carl Koch.

Enten — eller.

Svar til Morten Larsen.

Der er vel dem, der vil mene, at der alt er skrevet mere end nok frem og tilbage om vor grænse mod syd, men sagen er så alvorlig, at Morten Larsens overvejelser kræver svar.

Morten Larsen begynder med at udtale ønsket om, at striden ikke må afstedkomme for megen bitterhed mellem danske mennesker. Men han kommer for let om ved de vanskeligheder, der er forbundet dermed, og som er uundgåelige, når der er danske mænd, der ikke undser sig ved at drive udenrigspolitik på egen hånd bag om det danske folk og dets kårne

mænd og i direkte modsætning til folkerepræsentationens — både kongerigets og de danske slesvigeres — gentagne gange udtalte vilje. Tror M. L., at et ærekært folk, at en vågen folkevilje uden protest kan finde sig i sligt? Ti hvem kommer til at bære følgerne, hvis hine mænd får held af deres planer? Mon ikke hele folket? Har da et lille mindretal, måske kun nogle få, ret til at ville råde med dets skæbne?

Eller hvad mon Morten Larsen vilde sige til, hvis indenfor hans menighed et lille mindretal mod det store flertals vilje til at være frimenighed pludselig i al hemmelighed gav sig til at agitere for dens tilbagevenden til folkekirken f. e. ved at søge indmeldt en del nye medlemmer, der savnede forståelse af frimenighedstanken, men netop derfor ved lejlighed kunde fremkalde en kovending?

Morten Larsen kommer også for let om ved de vanskeligheder, der knytter sig til at få den tredje zone. Det viser sig allerede i hans bemærkning om, at det ikke er let at sige, hvilken afgørelse af grænsespørgsmålet der vilde volde de største vanskeligheder.

Han siger, at der er vanskeligheder ved at blive stående ved anden zone, som gør, at den anden zone drager den tredje efter sig. Men hvad han her peger på, er altsammen vanskeligheder for *Flensborg* by, af økonomisk art væsentligt; hvor kan M. L. sidestille dem med de vanskeligheder for *hele det danske folk*, der knytter sig til at få hele Angels og endnu flere strækningers store tyske befolkning lagt til Danmark? Er det ikke at afsi myggen for at nedsluge kamelen?

Man skulde desuden tro, at M. L. var klar over, at økonomiske grænsevanskeligheder løses ad økonomisk vej, at med andre ord det, Flensborg vil komme til at lide ved at få grænsen trukket tæt op ad sig, beror på de handelshindringer, der lægges ved grænserne, særlig altså på tolden, og at de bekæmpes ved at fjærne dem, afskaffe tolden. Men hvorfor anbefaler han så ikke at hæve vanskeligheden ved at indføre frihandel i steden for at forskyde grænsen og dermed toldspørgsmålet?

Morten Larsen vil måske sige, at han dog har indladt sig ret indgående på de vanskeligheder, vi vil få ved at få tredje zone. Det er vel rigtigt nok, men han kommer dog også for let fra sin direkte behandling af dem.

Det er af hans udtalelser ikke helt let at se, om han ønsker at få tredje zone med til Danmark, skønt man jo fra hans underskrift under Danevirke-adressen ved, at han hører til dem, der ikke har været bange for at stille det danske folk overfor muligheden af at få tyskere i hundredtusindvis i sin midte. Men hans hovedsynspunkt er i alt fald, at den bedste løsning af grænsespørgsmålet vilde være den tredje zone knyttet til Danmark med så megen personlig og folkelig frihed for befolkningen, at den befandt sig vel ved sit nye statsforhold.

Man må da have lov til at spørge M L. (i det man et øjeblik ser bort fra de store vanskeligheder, det vilde volde os i vort indre liv at have 2—300,000 tyskere til at lægge deres lod i vægtskålen i vore anliggender), hvilken sikkerhed M. L. så har for at kunne skaffe den tyske befolkning sådanne frie kår, som jo ikke mindst netop han vil sige den har ret til? Det er endnu ikke glemt, at valgmenighedspræsten i Holstebro for nogle år siden forlod den danske folkekirke i mistvivl om at kunne gennemføre kirkelig frihed indenfor dens rammer. Vil det da være lettere at skaffe en tysk befolkning de friheder, den kan tilkomme her i landet? Husk, at det drejer sig om mennesker, hvis dansk-fjendlige sindelag indtil efteråret 1918 er velkendt nok, blandt hvis ledende mænd er én (Hübsch i Flensborg), som den københavnske handelsstand afbrød forbindelsen med i december 1913 på grund af hans hadske optræden mod de danske slesvigere, og som nu netop kan tænkes at stemme for Danmark bl. a. for at gå sammen med og styrke det tyske element i de nord for liggende egne.

At arbejde for en iøvrigt farlig tilslutning til Danmark ud fra den slags forudsætninger som M. L. her nævner, synes mig noget for risikabelt.

Morten Larsen kalder en under dansk styre tilfreds tredje zone den bedste »stødpude«, der kan tænkes mellem Danmark og Tyskland. Man ved ikke rigtigt, hvad en sådan stødpude skal til. Det turde dog nu være klart, at den bedste, ja eneste holdbare stødpude folkene imellem er at skabe så lille en gnidningsflade som muligt. Det sker ved at unde naboen samme ret som den man kræver for sig selv og praktisere det ved en retfærdig behandling af de na-

tionale mindretal, man ikke kan undgå at få i sin midte, men først og fremmest ved at gøre disse mindretal så små som muligt og ved at skabe et modsætningsfrit økonomisk forhold, d. v. s. frihandel. —

I slutningen af sin artikel bruger Morten Larsen et billede for at belyse de forskellige tanker om sydgrænsen: en kvinde, der med sine børn er udsat for anfald af en ulv. Billedet synes mig at halte meget. Det kan i alt fald kun anvendes på anden zone, slet ikke på tredje. Men billedet er også utiltalende. Man kan jo ikke undgå at komme til at tænke på den anden part. Hvad om man nu fra tysk side kom ind på at anvende det samme billede overfor os? Eller vil M. L. måske nægte dem den ret dertil, som han tager sig selv? Eller, for at se sagen fra en anden side og et øjeblik blive i billedet: Ser M. L. ikke, at de, der er ængstelige for at drage grænsen så langt mod syd, bl. a. er det af frygt for, at *vi* skal komme til at spille ulvens rolle?

Måske hænger M. L.s anvendelse af billedet noget sammen med det forsøg han gør på at finde et udtryk, hvori han kan samle det, vi fra alle sider i Danmark vil i grænsesagen, og således bygge bro over modsætningerne. Vi vil jo alle, siger han, have »alt det danske«. Det lyder godt nok, men hvad hjælper det, når hele knuden stikker i, at dette ord er dobbelttydigt og blot tilslører men ikke hæver modsætningen?

Ti hvad er alt det danske? Er det landet eller folket? Er det de levende eller de døde, der angiver dets grænse? Går »det danske« til stenene i Danevirke eller så langt som dansk tunge og dansk tankegang rører sig og hævder sin ret? Havde Mads Hansen ret eller uret, da han efter 64 talte om folkets odelsret og spurgte:

Er sprogets klang og åndens mærke
i grænsepæle vel så stærke
som dem af stene og af træ?

Og gør ikke Grundtvig, i sangen om det folkelige, skel på ganske samme måde, når han spørger:

»Folk, hvad er vel folk i grunden,
hvad betyder folkeligt,
er det næsen eller munden,
hvorpå man opdager sligt?
Findes skjult for hver mands øje
folket kun i kæmpehøje
eller bag hver busk og plov
i hver kødklump før og grov.«

og svarer i de berømte linier:

»Til et folk de alle høre,
som sig regner selv dertil,
har for modersmålet øre,
har for fædrelandet ild.« —

Når nuværende folkegrænse og gammel historisk grænse ikke falder sammen, og grænsen skal sættes på ny, da må man *vælge* mellem de to. Man kan ikke få både — og. Det er enten — eller. Vi må alle vælge. Også i Morten Larsens bevidsthed må den rette grænse gå enten det ene eller det andet sted. Men mig er det uforståeligt, at valget med vore historiske erfaringer og vor folkelige opdragelse kan synes nogle danske mennesker så svært.

Anders Vedel.

Lutherdom og Grundtvigianisme.

Et lille Bidrag.

Biskop Poulsen har nylig udgivet en Pjece, »Dr. Martin Luthers Udsagn om Ordet og Sakramenterne«, tilegnet »den lutherske Frimenighedspræst« Morten Larsen. Saa vidt jeg kan se, er der i en vis Forstand intet at indvende imod Fremstillingen; alt er i Orden med Citater o. s. v.

Men hvis det er en Hensigt med Pjecen, at Morten Larsen eller nogen anden Grundtvigianer nu skal gælde for uluthersk, da er den paa ingen Maade naaet. Jeg er endda mere end nogen Sinde overbevist om, at Grundtvig havde Ret i, hvad han udtalte paa det skandinaviske Kirkemøde i 1857: at havde han Luther ved sin Side, skulde de saa vist ikke kriges.

De var i Grunden hjertensenige. Men Tid og Forhold stillede dem højst forskellige Opgaver: ved Luther skulde Menigheden frigøres fra Pavedømmet, ikke mindst gennem aandelig Brug af Skriften; ved Grundtvig skulde Menigheden fri-

gøres fra rationalistisk Bibelfortolknings Tyranni (det eksegetiske Pavedømme). Intet Under, at Ordene kan falde forskelligt, at Luther kan opfattes som blot Bibelkristen, Grundtvig som en Mand, der ringeagter Bibelen. Begge Opfattelser er dog grundfalske, og de to Mænd var i Virkeligheden væsentlig enige. Hvad der gør Paavisningen heraf vanskeligere, er det, at Luther var alt andet end egentlig Dogmatiker og ikke havde sin Styrke i en klar og altid fastholdt Formulering af sit Syn, men snarere var tilbøjelig til efterhaanden at hævde de Synspunkter, som der netop var mest praktisk Brug for. Derfor kan man af hans Skrifter »bevise« omtrent, hvad man vil. Det gælder hans Forhold til »den kirkelige Anskuelse« og meget andet.

Om hans Forhold til denne Anskuelse kan og vil de kæmpende Parter derfor beholde hver sin Mening, eller — hvis den gaar synderlig dybt — enkelte Citater kan ikke gøre Udslaget. Man maa have en umiddelbar Evne til at naa bag om dem, ind til Kærnen. Ellers bliver det hele som en endeløs Retssag, med Afhørelse af en Masse Citatvidner, og skal man fælde Kendelsen, maa man fortvivle og udbryde med den politiske Kandestøber: »Messieurs! I har Ret begge to, hver paa sin Maade.«

En saadan Vidneførsel er dog ikke helt værdiløs, og skal den ske, bør man gøre sit til, at den ikke bliver ensidig. Derfor vil jeg gerne have Lov til her at fremføre nogle Ytringer af Luther, der viser nært Slægtskab med Grundtvig. De er et lille Uddrag af en lang Række, som N. Lindberg har brugt i »Dansk Kirketidende« 1861. Jeg holder mig til dem, skønt der kunde være meget mere at nævne.

At Ord og Skrift ikke uden videre er det samme, har han bl. a. udtrykt saaledes: Jesus har frembragt Evangeliet og »indtrykt« det »i Apostlenes Hjerter« og bestandig senere »i de Kristnes Hjerter«; »men ved Siden deraf har han ogsaa ladet det afmale i Bogstaver og Billeder«. Om Nadveren siger han: ». . . det maa alt leve, hvad der er i dette Testament, derfor har han ikke sat det i død Skrift og Segl, men i levende Ord og Tegn, som man daglig maa handle paa ny.« Og i et andet Skrift: »Kristus har to Vidner . . . Det ene er Skriften eller Ordet forfattet i Bogstaver, det andet er Stemmen eller Ordet udraabt ved Munden. Dette sidste kalder ogsaa Apostlene Paulus og Peter: et Lys. Nu forstaas Skriften ikke, førend Lyset opgaar.« Dette er jo en fuldstændig grundtvigsk Opfattelse af Forholdet mellem Ord og Skrift. Det hedder videre: »Derfor har Kristus heller ikke opskrevet sin Lærdom, saaledes som Moses skrev sin, men han har gjort det mundtlig og befalet at gøre det mundtlig og ikke givet nogen Befaling til at skrive. Item har Apostlene skrevet lidet, dertil heller ikke alle, men kun Peter, Paulus, Johannes og Matthæus.«

Og atter et andet Sted: »Ved Guds Talen forstaar Salmisten ikke blot det, som staar skrevet i Bøgerne, men fornemmelig ogsaa hvad der tales med Munden . . . saaledes nævner han ikke Guds Skrift, men Guds rene og klare Tale; thi Skriften gavner eller skader ikke saa meget som Talen, fordi Stemmen er Ordets Sjæl. Heller ikke er det fornødent ved Guds Talen kun at forstaa det, som af Skriften tages i Munden, men hvad Gud taler ved Menneskene, det være hvad det være vil . . . ogsaa uden Brug af Skriften . . . Derfor er det Guds Tale, naar Herren taler ved os, men ikke naar nogen anfører Skriften; thi det kan ogsaa være Djævelen og de ugudelige, ved hvilke Gud dog ikke taler.«

»Thi det nye Testamentes Embede bestaar ikke i døde Stentavler, 2. Kor. 3, men i den levende Stemmes Lyd . . . han, som lod skrive i Synagogen, taler i Kirken. Ved den hellige Skrift har han forjættet Evangeliet, Rom. 1; men ved det levende Ord fuldender og opfylder han Evangeliet.«

Og andensteds: ». . . . der gives Apostlene og dem, der vil være deres Eftermænd, Befaling, ikke til at læse Skriften, men til at prædike i Kirken med levende Røst.«

Og atter et andet Sted: »At læse udretter ikke saa meget som at høre . . . Djævelen bryder sig ikke om det skrevne Ord; men naar man taler og prædiker, flygter han. Thi det trænger gennem Hjertet og omvender de vildfarende. (Saa henvises der til Gal. 4.) . . . Skriften fremkalder kun mere Spot . . . Thi Gud sender ikke en saadan Præst som en Brevdrager, men som en Engel eller Apostel, der med Ord og Mund udretter Herrens Gerning.«

Atter i en anden Sammenhæng: »For at man

ikke skulde behøve at studere i Skriften og lære Kristus der, saa regner vi hele det gamle Testamente for ingenting, som var det nu ude og gjaldt ikke mere, skønt det alene har Navnet at være hellig Skrift. Og Evangeliet skulde egentlig ikke være Skrift, men mundtligt Ord, der fremfører Skriften, ligesom Kristus og Apostlene selv gjorde. Derfor har Kristus heller ikke selv skrevet, men kun talt og ikke kaldt sin Lærdom Skrift, men Evangelium, d. e. et godt Budskab eller Forkyndelse, som ikke skal drives med Pennen, men med Munden. Saa farer vi til og gør af Evangeliet en Lovbog, af Kristus en Moses, af Hjælperen kun en Lærer.« Paa lignende Maade hedder det i et andet Skrift: »Thi det nye Testamente skal egentlig kun være legemlige, levende Ord og ikke Skrift, hvorfor Kristus heller ikke har skrevet. . .«

Luther har ogsaa udviklet, at man greb til Pennen som en Nødhjælp; i Grunden »er det slet ikke nytestamentligt at skrive Bøger«, »da ... Evangeliet egentlig ikke er det, der er skrevet i Bøger . . .«. Skriften er god til Begrundelse og Bevisførelse; men det er ikke nok: »Derfor bliver ogsaa Folket skriftligt i alt. Og efterdi det nu er forfattet i Skrift og Bogstaver, saa er det alt blevet dødt og har ogsaa dødet og regeret et dødt Folk.«

Alt dette er jo i overordentlig nær Slægt med det grundtvigske Syn paa Forskellen mellem Ord og Skrift. At det i Skriften begravede Ord kan genopstaa, er den anden Side af Sagen, som hverken Luther eller Grundtvig glemte. Al hellig Skrift, siger Luther, kan ikke andet end »prise Guds Ord« ɔ: Skrift staar i et underordnet tjenende Forhold til det altid levende, virkekraftige Guds Ord, er ikke uden videre eet dermed og kan kun ved Aandens Levendegørelse blive en Vej for det.

Er denne Grundopfattelse af Forholdet mellem Ord og Skrift luthersk — og det er uimodsigeligt —, da følger ogsaa heraf for en nogenlunde konsekvent Betragtning, at Daabs- og Nadverordene ikke laaner deres Livskraft af Skriften, men snarere omvendt, og at de højst der kan hente et Vidnesbyrd og en Forklaring. Saadan maa ogsaa Luther have skimtet det, selv om han ikke har givet en sammenhængende Lære derom, og hans mange Fremhævelser og Lovprisninger af Daabspagten skal jeg ikke komme ind paa her. »Fadervor, Troen og de 10 Bud (!)« er for ham de »tre højeste Prædikener«; de har jo ogsaa altid været i levende Brug, er aldrig stivnede til blot at blive Bogstaver.

Derimod vil jeg medtage endnu et Vidnesbyrd af Luther om, at Bibelkristendom kan være god, men langtfra altid er det: »Faareklæderne er Skriften; thi han siger jo ikke, at Ulvene skal komme i Ulveskind . . . Derfor er det sandt, som man siger: den hellige Skrift er en Kætterbog, d. e. en saadan Bog, som Kætterne som oftest anmasser sig. Thi der er ingen anden Bog, der i den Grad kan misbruges som denne, og der har endnu aldrig været noget Kætteri saa hæsligt eller saa groft, de har jo villet flikke paa det og dække det med Skriften ... men derfor vil jeg ikke kaste den bort, men des ivrigere studere i den for at vogte mig for de andres Misbrug.« Og saa henviser han til 1. Joh. 4 og Rom. 12,6 med deres Opfordringer til at prøve Aanderne og bruge »Troen« som Regel og Rettesnor, idet han særlig fremdrager de Frelsens Kendsgerninger, vi nævner i den 2. Trosartikel.

* * *

Min Hensigt med at skrive dette er især at give et lille Bidrag til Paavisning af Luthers Syn, som det i Virkeligheden var. At det ogsaa havde andre Sider, og at han kunde fremhæve Skriften uhyre stærkt, er jo velbekendt. Saa faar enhver selv om, hvilken Side han vælger, hvis han finder dem uforenelige.

Jeg for mit Vedkommende er ikke i Tvivl om, at naar vi hos Luther og Grundtvig ikke regner Overdrivelserne for mere, end de fortjener — fremkaldte, som de er, af Modstand, udsprungne af deres voldsomme Natur —, stemmer de begge i det væsentlige godt nok overens med sig selv og med hinanden indbyrdes, kun at Grundtvig betyder en Afklaring af meget, der endnu gærede hos Luther.

De var efter min Opfattelse enige om, at Guds Ord er før og over Skriften, som er det begravede Ord, der dog kan genopstaa, og de var enige om, at naar vi kun altid vurderer Ordet højest, kan vi ikke for stærkt ophøje Skriften og tilegne os den i Troen.

Ringkøbing, i Maj 1919.

N. Clausen-Bagge.

Valdemar Rørdam: Udvalgte Digte fra tyve Aar.

I—II. Gyld. Bogh. Nord. Forl. 1918.

Da Holger Drachmann 1899, ensom og forstemt efter Adskillelsen fra sin »Edith«, i »Den hellige Ild« havde udøst sin Haans og sin Vredes Skaaler over Tidens Usselhed og Folkets Forfald og spurgt efter *Ungdommen*, skrev Valdemar Rørdam sit Rimbrev til ham:

Du spørger efter de Unge —

Jeg melder mig, går roligt frem
og hilser: Danmark er mit Hjem,
jeg taler den danske Tunge —

og forkynder sin Tro til Folket og dets Kræfter i Kraft af sin Kærlighed og sit Kendskab til de jævne, stilfærdige Mænd, der, hver paa sin Plads, gør Dagens Gerning, og som er Folkets Kærne.

Stundom er Tavshed nok den Jord,
hvoraf den stærke Handling gror —

Og saa giver han sig selv det Kendingsnavn, hvorunder han vil tjene Fremtiden:

Hvad har da jeg at gi mit Land?
Min Vilje dog, mig selv: en Mand.

Stor Opmærksomhed vakte den unge Digters Ord vel ikke dengang. Men blandt danske Lyrikere efter Drachmann er Valdemar Rørdam dog nok den, der har faaet Sproget til at klinge sødest og tone dybest. Sammenligningen med Drachmann ligger lige for, og Rørdam vil sikkert vedkende sig Lærlingeforholdet til ham; men hans Vurdering af Livsværdierne giver en hel anden Udviklingsgang i Liv og Digtning — opadgaaende, »livsbekræftende« — end Drachmanns. Der er Grund til at tro, at hans Digtning vil blive Folkets Eje i noget større Omfang, end Drachmanns nogensinde blev det. En lyrisk Digter bør ikke paa Forhaand regne med en meget stor Læsekreds; Rørdam har i tidligere Aar beklaget sig over en Lyrikers Lod (vist ogsaa i Digtet »Stumme Strenge« fra 1906). For hans Vedkommende har imidlertid særlige Forhold gjort sig gældende; han har to Ting paa sin Samvittighed, som man ikke har kunnet tilgive ham — eller er man nu ved at glemme dem? Han har skrevet »Gudrun Dyre« (som dog straks fandt en Forsvarer blandt Højskolens Mænd), og han var »Chauvinist«, nærmere bestemt: Forsvarsagitator. Sit eget Forsvar for sin Besyngelse af Kærligheden i »Gudrun Dyre« har han givet i det prægtige »Rimbrev til Aage Westenholz« 1909, som man maa lade gælde, ikke blot fordi det er noget af det mandigste, der er skrevet paa Dansk. I sin patriotiske Digtning har Rørdam ofte brugt store og stærke Ord, der i manges Øren har lydt for bombastisk.

I de to Bind udvalgte Digte, som nu foreligger, kunde man vel savne et og andet, — maaske ogsaa undvære et og andet —, men de giver os Valdemar Rørdam helt og holdent, som han er, og som han blev i de tyve Aar, lige fra de første sikre Greb i Strengene, gennem Sygdomstiden, gennem Ungdommens »Hvirveldans af Fryd og Vaande«, under Væksten til moden Manddom og dyb Danskhed, under »Strid og Strengeleg«, med stadig fastere Rod i Livet og i Hjemmets Lykke hos Hustru og Børn, lyttende til Frasagn om Fortids Daad og til alle Naturens Røster, med Blikket vendt mod Fremtids Vej, ikke blot for sig selv, men for Folk og Land — helt til han nu staar og ser tilbage paa sin Sangervandring:

Blev alt kun Sang? Et Frasagn trøster:
Jeg ved den Drot, som sidder fangen
og kæmper for sit Liv, med Sangen,
mod alskens Kryb i Ormegård;
det vrider sig, så Stenen ryster —
men Kongen lever, Riget står!

De tre Strenge, som toner stærkest i Rørdams Digtning, er: Natur — Elskov — Fædreland.

Danmarks Natur under Aarets og Døgnets skiftende Tider har ikke haft nogen inderligere Elsker end Valdemar Rørdam. Og som den Mester han er, finder han ofte nye Klange frem, griber nye Ord for at skildre den. At Jorden grønnes ved Foraarstide, at Violens Duft er betagende og mindevækkende, at Havvinden er frisk — ved vi alle og har hørt det hundrede Gange; men tit kan han vise os Tingene saadan, at vi synes for første Gang at høre dem skildret just som vi selv har sanset dem. I »En Jægers Majmorgen« skildres Daggryet

Det lysner, nu er Dagen nær.
Der anes kun et Rosenskær
på Diget og på Marken der.
Alt er så blødt og blidt og gråt,
så ensomt stille, dugget vådt,
mens Solen bare venter med at skinne.

Det er netop den sidste Linie, der giver Stemningen fuldkomment.

Han træder ind i Bøgeskoven og ser, hvad vi alle hvert Aar med Henrykkelse oplever:

— ned omkring de lysgrå Stammer
svæver nysudsprungne Grene —

I »To Roser« (fra Sygdomstiden) hedder det om Roserne, som man har sat ind ved hans Seng:

— og dejligt er det, at de er til,
de duftende Roser, *som intet vil.*

Hvor simpelt og ligetil er ikke dette! Men det er netop det vidunderlige, at disse pragtfulde Roser fordrer ikke noget, vil blot glæde og dufte og være til for os.

Skoven forekommer ikke meget i Rørdams Digtning. Mest elsker han det aabne Land — og Havet. Typisk er i den kendte Sang »I Sommersol og Blæst —« Linierne:

Af disse jævne Marker og denne stolte Sø
har Dansken lært i tusind Aar at leve og at dø —

Saadan ser han Danmark. (Det er »Danmark, dejligst Vang og Vænge, lukt med Bølgen blaa«, men kraftigere, og med stærkere Tryk lagt paa Havet). Paa en anden Maade siges det i »Ved Vandet«:

Men ej har Danmark så dybe Skove,
did går dog Pust af den friske Vove;
ej strækker Danmark så langt sin Jord,
at Landet glemmer, hvoraf det gror.

Der er i hans Friluftssind, hans Jægernatur, en stadig Udfærdstrang, en Higen mod fjærne Maal og store Vidder. I den allerførste Digtsamling, i Digtet »Vinternat«, ytrer den sig, men modløs og uden Kraft. Han gaar over Heden:

Jeg skulde fremad de mange Mile,
men lagde heller mig her til Hvile
og lod den susende Stormvinds Vrede
i Blund mig synge på vilden Hede —

Senere hen er den sundere og mere livskraftig, som i det friske, ypperlige »Skøjteløb«, ogsaa en Vinterstemning fra den jydske Tid, hvor han til sidst farer »ud mod Uendeligheden«; og i »Skifart« er Livsfølelsen steget til Overmod:

Hvirvlende Sølvskyer
følger og kranser mig;
først ved Alverdens
Grænserand standser jeg.

Herligt ved sit rent ubændigt friske Udtryk for den overstadige Rejse- og Udfærdshigen er det lille Digt »Udfærd«:

Du vågner en Morgen med bølgende Sind:
Hav og Vind — Hav og Vind —

Denne Higen ud og Hasten fremad bunder i Følelsen af Livets Korthed og Tilværelsens Uendelighed, men giver Frembør og Vækst. I »Søn til Far« hedder det:

— mit Liv er knapt,
og Vejen tusind Mile!

Naar Valdemar Rørdam lægger sig til Hvile i Naturens Skød for at drømme, saa er det ikke i Skoven eller i »Mørke, som Roser udbrede« (som Johannes Ewald), men ved Storebælt, med Udsyn over det sollyse Land til Lundeborg og over Havet (»Drømmeri«) eller i Tangen, med Fuglelivet for Øje (»Langesand«). Hvor Hav og Land mødes, hører han især hjemme, og der taler Naturen stærkest til ham:

Jeg er Stranden, den, der savner Havets Kraft og Jordens Fred,
men i mig, som er kun Stranden,
møder Verdnerne hinanden,
Havets Uro, Jordens Hvile favnes på min Bred.
Havsalt Blæst og Blomsterånde,
Kildens Latter, Bølgens Vånde
gynger hos mig, Favn i Favn.
Jeg er Stranden, sælsom er min Rigdom og mit Savn.

Men intet i Naturen bliver upaaagtet og upaaskønnet, — en Viol, en Række Popler ved Fjorden, det røde Tag, der skinner i Solen, Regnen, der driver ned over Ruden, alt kan gribe hans Sind og føde en Stemning. I denne Poesi buldrer Efteraarsstormen, suser Sommervinden, risler og klukker Vaarens Strømme, pipper og kvidrer og synger alle Fugle, skinner og dufter alle Blomster —

Jeg fandt slet ingen så liden og skør,
den dufter dog, til jeg dør.

Valdemar Rørdams Kærlighedsdigtning er frodig, dristig i Udtryk; men den har tidlig samlet sig om den ene: Hustruen.

Mod andre har vel ofte
tilforn en Attråbølges
flygtige Brus sig hævet —
men aldrig tænkte jeg med dem at følges.

Hvad vidste jeg vel dengang
det, som er Mands og Kvindes
vidunderlige Vinding,
når inderligt i Elskov de forbindes?

— — — —
Nu ved jeg det, Lyksaligt
er dette stolte, trygge:
Jeg elsker, og jeg elskes —
Der er ej Frygt, ej Tvivl, end ikke Skygge!

Og i dette Forhold for Livet fandt han først sig selv i sin fulde Styrke:

Min Hu var en ensom og vildsom,
længselsfuldt flyvende Fugl,
dens Venner hed Stormvind og Stjerne,
en drivende Sky var dens Skjul.
— — — —
Du gav mig dit kraftfulde Hjerte,
det løste den flygtendes Ban,
og se for min Elskede staar jeg,
helt Menneske — frigjort — Mand!

Samlivet med Hustru og Børn, Hjemmet, har da inspireret meget af det skønneste i dette Udvalg, Digte, gennemstrømmede af mild, varm Inderlighed og dyb Livsfølelse: »I Kupéen« — »Begge Hænder« — »Sommeraften« — »Du solklart blændende« — »Barnet«, femten Smaadigte fra Fader-glædens første underfulde Tid om det, som hvert Menneske kun oplever een Gang, det ældgamle, som altid er nyt og vidunderligt.

For Valdemar Rørdam er Danmark det Land, hvor han »er hjemme altid og overalt«, ikke blot fordi Naturen taler til ham med kendte og kære Røster paa alle Aarets Tider, men ogsaa fordi det er Fædrenes Land:

Jeg trådte frem ved Saxos Hånd
for Valdemar, for Absalon,
hin mandigst fødte Mand i Nord.
Jeg loved, når jeg selv blev stor,
da vilde jeg med i Striden —

I sit Liv, i sin Sang føler han sig i Forbindelse med Forfædrene, som en, der har nogen at slægte paa og har en Arv at løfte:

Her bæres jeg på de brede Skuldre
af dem, der smuldre
ved Kirkens Fod
og i de hedenske Dysser.

»De døde lever endnu«, siger E. G. Geijer.
Og Danmark er de kommende Slægters Hjem, hvor han færdes »med Ansvar for ufødtes Klage« —

— i Forbund med Slægter, der siden skal gro
og var før idag —

Fra denne tidlige Begejstring for svundne Tiders Storhed og den dybe Følelse af at være Led i den Kæde, der knytter Fortid til Fremtid, af Ansvar overfor dem, der skal komme, udspringer en Række kraftige og varme patriotiske Digte. Gennem dem vokser Valdemar Rørdam fra Digter til Skjald; hans Strengespil har faaet dybtrungende Klang. Og de har Bud at bære langt ud over de literære Kunstkenderes Kreds. Det er Digte som »Det er ej Kaukasus og Hellespont« (og flere i »Den gamle Kaptajn«) — »Rimbrev til Aage Westenholz« — »Danmarks Saga« — »Runamo« — »Stormnat ved Bæltet« o. fl. Som faste Mejselslag klinger Ordene i *Mindedigtet over Redaktør Jessen*, Billedet staar som i Malm; og selve Versenes Gang og Klang er just som den Mand, de skildrer. Bedre *kan* saadant ikke gøres. Digtet om Fr. Paludan-Müller (i Paludan-Müllers egen Verseform, Ottave-Stangen) er ogsaa ypperlig ved den Maade, hvorpaa Formen slutter om Indhold og Tanker.

Som en særlig lille Gruppe, men beslægtede med de nys nævnte ved deres dybt betagne Dvælen ved Minderne, ved det, der *var*, og ved den stærke Betoning af den levende Sammenhæng dermed, staar de tre Slægtsdigte: »Ondløse« — »Søn til Far« — »Mens Klokkerne ringer« —. Den Kærlighed til Barndomshjemmet og Forældrene, den dybe Ærbødighed for Faderen og Slægtens andre Præsteskikkelser, som disse Digte besjæles af, har præget Rørdams Forhold til Kristendommen. Det er kun et Pietetsforhold for den, der

kun ser det Evige
som Mørket om et halvmørkt Hjem
for dødelige Slægter —

men i »Den gamle Kirke« (fra 1915) synes Forholdet ændret, saa han ikke mere helst gaar Kirkens Dør forbi, men har Trang til at gaa med ind:

Om jeg gik ud under åben Himmel,
endda blev Hvælvingen stundom trang — —
Og lå end Kirken der lav og lille,
jeg havde aldrig så højt et Sind,
at ikke alt, hvad jeg var og vilde,
jo kunde følge, når jeg gik ind —

En Digtning, der er saa rig og mangeartet som Rørdams, maa spille paa mange Strenge. Det er en overordentlig Rigdom af Verseformer, han mestrer; nogle er kendte, men ofte gaar han sine egne Veje. Og næsten altid falder Versene, som de var hans naturlige Tale. Det vilde være Overdrivelse at

sige, at de aldrig kan falde plat og mat, men oftest er de fyndige og klingende; Kraft og Sødme er der i denne Poesi. Undertiden kan Versene forme sig, saa de staar som Ordsprog, som Fyndord:

I Skarnet med den, som dør af Skræk!
Af Viljer er Verden skabt,
og den, der møder sin Skæbne kæk,
har aldrig tabt —

En ofte forekommende Ejendommelighed ved Rørdams Brug af Verseskemaet er en Betoning af Stavelser, der ellers skulde være ubetonede, og dermed en Sammenhobning af tone- og tankevægtige Stavelser, som giver Verset en hel ny Karakter og en særlig Indholdsfylde:

Mand groede han. *Vild* Yngling var han først —
Is frøs og smelted, *fri* Bølge stormed —
— men under Gravens Grønning sprang
en ny *spæd* Livets Kilde ....

Disse to Bind Digte er forhaabentlig ikke en endelig Opgørelse af en Digtnings Bo, men et foreløbigt Tilbagblik over den Tid, der gik, det Stykke Vej, der naaedes frem — af »de tusind Mile!« Der kan nok i al denne Vellyd, i denne brusende Strengeklang høres Disharmonier: Tiden haster ubarmhjertigt frem og sætter sine Spor i Sind og Skind, Maal forfejles, Drømme brister (»Vagtelkongen«, »Bekkasin«), og Digtersjælen »får aldrig givet, hvad den inderst gemmer« (»Krøblingen«), men en Digtersjæl med en saa mægtig Frembør, en Sanger, for hvem Verden er saa rig, vil endnu kunne sige os mange Ting, som vi gerne vil lytte til.

H. B.

Vort Folkestyre.

(Sidste Stykke.)

IV.

Det danske Folks Uafhængighedserklæring er 5.-Juni-Grundloven af 1849.

Det ligger da nær at spørge, om de Mænd, som skrev Grundloven af 1915, Grundloven i Sølvskrinet, og som skal skrive Grundloven og Valgloven af 1919, er værdige Sønner af Juni-Grundlovens Fædre. Og med de Mænd mener jeg for den Sags Skyld os allesammen. Har vi — for at blive i Wilsons Ordvalg — forstaaet at omskrive Uafhængighedserklæringen i vor Tids Udtryk og under Hensyn til vor Tids Spørgsmaal? Eller har det Slægtled, som endnu er det ledende i dansk Politik, stirret saa stærkt paa den allerede ved Systemskiftet ved Aarhundredets Begyndelse i det væsentlige besejrede Uret, som rejste sig mod Folkestyret ved Forfatningsrevisionen af 1866 og ved Estrupiatet for en Menneskealder tilbage, saa at det nu slet ikke lægger Mærke til det nye Ukrudt, der er skudt op omkring Folkets Frihed? Spørgsmaalet maa stilles med al Alvor. Ser vi den Fare, der nu truer? Agter vi vor Tids Tyranni?

Om vore Politikere af Faget gælder det vist nok i Almindelighed, at de *ikke* ser og dog ser, hvorom blandt andet *J. C. Christensens* foran citerede Udtalelse bærer Vidnesbyrd. De er klare over, at det er Partiorganisationerne og indenfor dem Klikerne med deres Presse-Arsenal, der i overvejende Grad behersker Valgene, men de skønner ikke rigtigt, om dette er Ukrudt eller naturlig Afgrøde paa Folkets Ager. Og i hvert Fald synes de for gammeldags anlagte til at bruge »Vitriolsprøjten«. De ser med Skepsis paa de nymodens Fremgangsmaader, som de Unge taler om, og lader hellere Skimmelen brede sig lidt endnu i Fortrøstning til, at det gaar vel ikke synderligt værre, end man før har set.

Grundloven og Valgloven af 1915 er i hvert Fald ikke præget af »den nye Tids Syn«. Der er i dens Bestemmelser intet, som kan tjene til at støtte Vælgerne mod Partiklikernes Overgreb. Det ser næsten ud, som om tværtimod Rigsdagsmændene har søgt at værge sig mod »Overgreb« fra Vælgernes Side. Tænk blot paa Bestemmelsen om, at Landstingsmændene selv skal vælge 18 af Tingets Medlemmer! Tinget er derved gjort til en delvis selvsupplerende Institution ikke alene gennem Klikernes Indflydelse ved Valgene, men ogsaa ganske formelt og grundlovsfæstet. Og læg Mærke til, at Folketingsmændene har faaet en Fortrinsret til at danne de privilegerede Valgpartier, som kan faa Del i Tillægsmandaterne. En Folketingsmand behøver blot gennem Tingets Formand at meddele, at han danner et saadant Parti, men en ny Kandidat, hvorom der ikke *forud* for Valget samler sig 10,000 Vælgere *med Navns Underskrift*, kan ikke opnaa en lignende Retsstilling. Det er ikke vanskeligt at se, hvad denne Bestem-

melse tjener til og i hvad Retning den virker. Den skal vanskeliggøre Dannelsen af nye Smaapartier og hæmme det selvstændige Initiativ fra Vælgernes Side; og det er maaske »praktisk«, men ikke demokratisk og slet ikke sundt for Folketingsmændene selv. De trænger til den ene Dag hvert fjerde Aar, Valgdagen, at blive stillet Ansigt til Ansigt med Vælgerne uden anden Fortrinsstilling end den, deres personlige Dygtighed og Hæderlighed maatte give dem.

Der er andre Bestemmelser, der peger i samme Retning som de her nævnte. I det hele synes Valgloven i flere Henseender paa en lidt uheldig Maade at være præget af, at den er lavet af de Folk, hvis Virksomhed skal kontrolleres ved Valgene og ikke af dem, som skal udøve Kontrollen — og det er jo ogsaa et Slags Selvstyre. Det er omtrent, som naar man sætter de Arbejdsløse til selv at bestemme de Regler, hvorefter de skal kontrolleres. Det kan gaa godt, nemlig hvis de paagældende har Samfundsfølelse nok og er besjælede af fornøden Hensyntagen til deres arbejdende Fæller og Medborgere, som betaler; men det kan ogsaa gaa mindre godt.

Der er gennem Partiklikernes Formynderi overfor Vælgerne ved at gaa *Uniform* i hele vort Folkestyre, og Uniformen sidder snart saa stramt, at den af mangfoldige Mennesker føles som en Spændetrøje. Ejendommeligt nok synes det at være de mest »demokratiske« Partier, som Social-Demokratiet, der kører deres Tilhængere i de strammeste Tøjler, men det er da ogsaa her, Rebellionen nu giver sig de oprørske Udslag. Syndikalister, Bolsheviker, Spartakister og uafhængige Socialister er allesammen Folk, der har sprængt de Snore, som den socialdemokratiske Klike sidder og trækker i. Det er pludseligt løsslupne Kræfter, som nu begaar Dumheder og Overgreb, fordi de aldrig har faaet Lov til at slaa lidt til Skaglerne i det Spænd, hvor de rettelig hører hjemme; deres Meninger og Udtalelser er mer eller mindre systematisk blevet holdt nede eller fordrejede af Partiets dertil indrettede officielle Organer — indtil disse Mænd tilsidst tabte Taalmodigheden, sprængte Baandene og rev Kammeraterne med sig.

Det er en alvorlig Krise, Demokratiet gennemgaar. Den kalder paa skabende Statsmandskunst ogsaa hos os. Danmark har endog visse Betingelser for at gøre en særlig Indsats her. Ganske vist har vi ingen hjemlig Wilson, saa vi maa sætte vor Lid til vore Roosevelter og Tafter, de husvante gamle i Politik. Men herovenfor maa det ikke glemmes, at netop *vore* Politikere, vore Rigsdagsmænd og Ministre, vel, trods alt, staar renere og mere uafhængigt af »Indflydelserne« end maaske de fleste andre Steder. Trods deres Bundethed i Fortidens Kampe tør man derfor endnu haabe, at de vil forstaa at læse Tidens Tegn af de Begivenheder, som sker rundt om.

Men Tiden haster. Udviklingen foregaar i et Tempo, som næppe tidligere er set, og vore Politikere skal staa tidligt op hver Dag, om det ikke skal siges om dem, som Historien vist vil komme til at sige om de fleste Hold af Øjeblikkets Mænd, at det, de gjorde, gjorde de for sent.

Den Hjælp til en sundere Udvikling, som ligger i en rationel Afstemningsreform, skulde vi have gode Forudsætninger for at kunne modtage her i Danmark, hvor blandt andre den maaske noget vanskelig tilgængelige *Johan Pedersen* har gjort en ejendommelig og selvstændig Indsats paa dette Omraade, og hvor flere Politikere i hvert Fald kender noget til de Tanker, som har været de ledende for ham og for andre, som har beskæftiget sig med dette Spørgsmaal. Paa Folketingets Bord har der for nogle Aar tilbage ligget et af daværende Folketingsmand *A. Th. Grønborg* udformet Forslag til Indførelse af subsidiær Stemmegivning ved Folketingsvalgene, og *Ove Rode* udtalte kort Tid i Forvejen, at Johan Pedersens Arbejde paa Afstemningsvæsenets Omraade vistnok var epokegørende. *Jensen-Sønderup*, den daværende Indenrigsminister, fremsatte en Række Udtalelser, som viste, at han forstod Kernen i Spørgsmaalet og interesserede sig derfor; men han mente, at »Tankerne burde ligge og gro«.

Ja, mens Græsset gror — — —.

Men Metoderne gør ikke det hele. De er maaske det første, men de er ikke alt. Der maa komme en ny Aand ind i dansk Politik og i den politiske Presse. Pressen maa komme til at se det som sin Opgave ikke at være et Middel for Klikerne til at bearbejde Vælgerne, men omvendt et Middel for disse til at faa et Ord

med i Laget og til at faa rigtig Besked om alt, hvad de »har Ret til at have Rede paa«. Og her gælder da forhaabentlig noget lignende for den danske Presse som ovenfor nævnt om de danske Politikere. Den har maaske bedre Betingelser end Pressen i de fleste andre Lande for at rejse sig af sin Fornedrelse og blive, hvad den bør være, et Talerør for Folket, i Stedet for et simpelt Indpiskerredskab for de politiske Partier. Den har i hvert Fald god Grund at bygge paa i den folkelige Oplysning, der — tror vi da, vi har Lov til at sige — gaar dybere hos os end almindeligt.

Maatte der da hos vore Politikere og i det offentlige Liv i det hele taget vise sig den vaagne Interesse, som er nødvendig for at omdanne den politiske Organisme efter de forandrede Forhold, efter den nye Tids Syn.

Niels Skriver Svendsen.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Et Fremblik.

Det synes nu afgjort, at Fredskonferencen vil tage Spørgsmaalet om 3. Zone op til ny Overvejelse, og Sandsynligheden taler for, at Overvejelserne vil føre til, at Afstemningen indskrænkes til 1. og 2. Zone. H. P. Hanssen har i »Hejmdal« udtalt sin Glæde herover. Samtidig har han ved et Møde i Gram henledt Opmærksomheden paa Tyskernes Forberedelser til Kamp for Tyskheden efter Genforeningen. De søger for Tiden at sikre alle i Nordslesvig bestaaende højere Skoler som *tyske* Skoler. I Sønderborg betragter de allerede Realgymnasiet som sikret for Tyskheden. Lignende Bestræbelser udfoldes i Aabenraa, Haderslev og Tønder. Navigationsskolen i Aabenraa er solgt til et tysk Selskab som Foreningsbygning. Og der foregaar i Øjeblikket en stærk Indvandring af tyske Kapitalister. »Alt dette giver rigt Stof til Eftertanke for dem, der mener, at det er ret ligegyldigt, om vi faar et Par Hundrede Tusinde Tyskere mere eller mindre med tilbage til Danmark. Kendsgerninger af den her nævnte Art skaffes ikke ud af Verden med romantiske Drømme og lyseblaa Forhaabninger. De taler deres dybt alvorlige, advarende Sprog til alle dem, hvem Fædrelandets Fremtid ligger paa Sinde.«

Her peger H. P. Hanssen paa en Opgave, som i den nærmeste Fremtid og maaske langt ud over de første Aaringer vil blive en af Danmarks vigtigste, og som kræver Deltagelse fra alle Danske. Nu gaar Sønderjyderne til det forberedende Arbejde, der gaar forud for Afstemningen. Og de vil enigt søge gennem Stemmesedlerne at vinde saa meget tilbage for Danmark, som det er muligt, indtil den sydlige Grænse for 2. Zone.

Og derefter kommer *Vagtholdet* for den Grænse, som drages ved Afstemningen. Det er den Side af Genforeningen, som peger ikke mod Fester og glade Sange, men mod Arbejde og Besvær, og kalder paa Selvfornægtelse, Troskab, Udholdenhed.

H. S.

Den danske Kirke i Amerika.

Aarsmødet holdes i Des Moines på Kirkesamfundets Skole og begynder Søndag den 15. Juni med Indvielsen af den i Fjor opførte Lutherkirke. Paa Grund af forskellige Forhold, bl. a. spansk Syge, har den ikke kunnet indvies før.

På Årsmødet i Fjor blev der nedsat en Komite, der, som det hedder, skulde sørge for at få nogle »praktiske, åndelige Spørgsmål« frem til Forhandling. Nu foreligger der fra denne Komite tre sådanne Spørgsmål, nemlig 1. Vore Børns kristelige Opdragelse og Oplærelse (indledet af A. Bobjerg); 2. Hvad vil det sige at være en Kristen? (indledet af Redaktøren af »Kirkelig Samler«, J. C. Aaberg); 3. Indeholder den moderne Bibelkritik nogen virkelig Fare for Kristenlivet? (indledet af Pastor A. V. Andersen, Chicago).

Endvidere er der indsendt et Forslag fra Fru Kjølhede, der sikkert vil komme til at gå ud på, at Kirkesamfundet overtager hele den økonomiske Støtte af Andrea Franks' Børnehjemssag på St. Thomas. Dette vil glæde alle hendes Venner herhjemme.

Hvad der ud over dette vil blive forhandlet er ikke fastslået endnu, men sikkert vil Amerikaniseringens Forhold til Samfundet blive drøftet.

—

Kirken i Racine (nær Chicago) nedbrændte den 9. Marts, et År efter at den var bleven opført på den gamle Kirkes Brandtomter.

Pastor S. D. Rodholm, tidligere Lærer ved Præsteskolen, har taget mod Kald fra Menigheden i Askov, Minnesota. Han var en kort Tid Lejrpræst efter at have forladt Skolen.

Pastor H. Hansen, også tidligere Lærer ved Præsteskolen, ventes til Danmark i Sommer for at tage fast Ophold herhjemme. Han rejste i 1913 fra Åsted ved Kvissel til Des Moines.

Tilbage på Præsteskolen er Forstander Højbjerg og den amerikansk uddannede Præst Johannes Sørensen. Den sidste leder tillige Skolens amerikanske Afdelinger.

Spørgsmålet om Sønderjyllands Deling er stærkt fremme i Kirkesamfundet, og der er ivrige Talsmænd for en Dannevirke-Sli Linje. Bladet »Dannevirkes« sønderjydske Redaktør, M. Holst, bekæmper dog roligt og sagligt disse Mænd.

Erik Appel.

Fremtidens Folkehøjskole.

I »Fyns Venstreblad« offentliggøres i disse Dage en Række Udtalelser om »Fremtidens Folkehøjskole«. Det første Indlæg skyldes *Erik Appel*, der understreger den Betydning, Samfundskundskaben vil faa i Folkehøjskolen i Fremtiden.

»Den kommende Tids Krav vil gaa stærkt i Retning af at lægge et retfærdigt Grundlag for Samfundslivet,

hvorved den enkelte først og fremmest sikres Frugterne af sit Arbejde. Men skal dette naas, maa der udføres et stort Oplysningsarbejde, thi er der noget, de gamle Tider har forvirret, saa er det Folks Retsbegreber. Heldigvis har de ikke formaaet at ødelægge Retssansen. I dette Oplysningsarbejde maa Folkehøjskolen tage Del. . . . Der er talt en hel Del om Krig og Krigsaarsager, for Fremtiden vil der blive talt mere om Strejke og Strejkeaarsager. Napoleon har været behandlet i mange Foredrag, for Fremtiden maa Henry George behandles lige saa grundigt, ja grundigere. Der er blot den Vanskelighed, at der er gaaet Politik i Henry George, men det faar ikke hjælpe, saa bliver det Højskolens Opgave at drage ham ud af Døgnpolitiken . . . . . I nær Tilknytning til det ovennævnte maa Højskolen lære sine Elever at bruge Bøger.«

Docent *Jens Warming* skriver, at han gerne følger Bladets Opfordring til ham om at udtale sig, skønt det er 19 Aar siden han var Højskolelærer (blandt Danske i Amerika). Ungdommen skal udvikles i tre Retninger, aandeligt, legemligt og fagligt. Om den aandelige Side af Udviklingen skriver Warming: »Der skal en bred Ryg til at bære gode Dage, og Dagene har været gode for mange. Allerede før Krigen arbejdede Folkehøjskolen med en Ungdom, der hvad Velvære og Selvfølelse angaar var fuldstændig forskellig fra de ældre Højskolers, og nu er det blevet endnu vanskeligere. Vi maa derfor ønske, at den danske Ungdom maa have Førere og Vejledere, der med Kraft og Varme kan hjælpe den til at se, at Mennesket lever ikke af Brød alene. Tidens Materialisme stiller stærke Krav til de Personligheder, der i Kirke, Skole og Foreninger kan faa Ungdommen i Tale.« Og om den legemlige: »Hvis Værnepligten afskaffes, maa Ungdomsskolen lægge meget mere Vægt paa den legemlige Udvikling.« Om det faglige skriver Kontorchef Warming, at der ogsaa maa være faglige Ungdomsskoler. Den umiddelbare Livsglæde er »forbundet med at være dygtig i sit Fag, og jeg ser derfor med nogen Bekymring paa den Udvikling af Københavns Transithandel, som Krigen maaske medfører. En Handelsby er ikke saa lykkelig som en Industriby; Handelen beskæftiger nærmest kun Havnearbejdere, Kontorister o. l., medens Industrien desuden beskæftiger Ingeniører, Fagarbejdere af mange forskellige Slags« . . . . Ungdommen maa drages i produktiv Retning.

I Ugens Løb.

Borups Højskole sluttede sit Undervisningsaar midt i Maj med det største Antal Elever den endnu har haft. Afslutningen fandt Sted i Grundtvigs Hus, hvor man efter Forstanderens Tale samledes om Kaffebordene og fortsatte med Taler og Sange.

•

Pastor *N. Clausen-Bagge* beder os optage følgende historiske Oplysninger som Tilføjelser til hans Bog »Menighedens Historie«:

1. Min Opfattelse, at Folk fra gudelige Forsamlinger let fik Sans for Frihed, inden for Statskirken i alt Fald, støtter sig især til Fr. Nygaards »Kristenliv i Danmark gennem hundrede Aar« (1897) S. 435, hvor det endog om disse Forsamlinger hedder, at »der hos de fleste af dens Tilhængere vaktes en levende Sans for kirkelig Frihed indenfor Statskirken«.

2. Ministeriets Skrivelse af 14. Maj 1914 (jfr. min Bogs S. 186) (om Fritagelse fra formel Udtrædelse af Folkekirken o. s. v.) var vel mere en Stadfæstelse af Praksis end en »Afgørelse«, som jeg har skrevet. Dog kan jeg oplyse, at der er gjort Brug af den til Afgørelse af fremkomne Spørgsmaal.

8. At Forfølgelserne mod de gudelige Forsamlinger fik Betydning for Grundtvigs Udvikling, mener jeg fremdeles (jfr. Ludvig Schrøders Fremstilling.)

Overhovedet har jeg ikke læst *historiske* Indvendinger af væsentlig Betydning, og kun dem indlader jeg mig med her.

N. Clausen-Bagge.

6/6 1919.

•

Hvis der endnu lever nogle Venner af Frøken *Jacobine Christiane Margrethe Adolph*, Hobro, bedes de ved disse faa Linjer mindes hende. Hun døde den 20. Maj og blev begravet den 25. Lige til det sidste var hun aandsfrisk og interesseret. Den samme Livsbevægelse, som i hendes Ungdom fangede hende, da hun sad under Vartovs Prædikestol og var med til de store Vennemøder, »hvor alle kendte hinanden paa de glade Øjne«, havde op under de graa Haar hele hendes Hjerte og Interesse.

S. D. R.

•

Ved et kirkeligt Møde paa Voss Folkehøjskole i Norge 1.—7. Juli vil bl. a. Frimenighedspræsterne Niels Dael og Morten Larsen tale.

•

Et Kursus i Folkedanse holdes ved Fiskerhøjskolen paa Snoghøj fra 11. til 21. September.

BØGER.

Gunner Engberg: *De unge år.* (De unges forlag — Århus.)

»Mens jeg skriver disse stykker, synes jeg ofte, jeg sidder i samtale med en ung eller passiarer om tingene i en lille kres. Sommetider synes jeg næsten, jeg kan se et ansigt for mig — snart en, snart en anden af dem, jeg har kendt, eller af dem, der vokser op, og som jeg gærne vilde give en håndsrækning.«

»Det er vort slægtleds drøm, at efter os skal der komme en rigtig fin slægt, en rank ungskov, statelig at se til og »fast i veddet« i stedet for det småkrat, den himmelske herre nu barmhjærtig ødsler sin sol og regn på.«

»Det er den tanke, som fra gammel tid udtrykkes således: ver sacrum, *hellig vår*.«

»Vort forår i glædelig erindring, så er det dog godt at håbe på et smukkere.«

— Der er meget andet kønt i den bog end denne drøm: kærlighed til ungdommen, forståelse af dens vanskeligheder og kamp, — ikke det kedelige ungdomssnobberi, men evne til at sige ikke lige behagelige sand-

beder og give råd. Der er iblandt også et og andet, det særligt kan glæde en højskolemand at få at vide, at der bliver fortalt K. F. U.-ungdommen om: Niels Jokum Termansen, lyttende til Grundtvig på Skamlingsbanken, Bjørnstjerne Bjørnson som formand for »Studentersamfundet« i Kristiania i 1870 o. s. fr. — Man får indtryk af, at den ungdom, forf. har at gøre med, virkelig oplever noget af »åndslivets herlighed« — jeg fristes til at sige legemlig forfrisket ved den velgørende sans og glæde for idræt og friluftsliv, der har fulgt denne angelsaksisk prægede retning. Et fornøjeligt eksempel på, hvor godt samlivet mellem højskoleungdom og de unge »K. F. U. M« er, kan føje sig, gives (s. 122), hvor en højskolelærer fortæller om disses ophold på en dansk højskole: »De var de muntreste på holdet og satte liv i os andre med.«

Det er aldeles ikke »bekymret imponeret« men med glæde, at man kan yde sin anerkendelse til bogen som et udtryk for en retning, hvis veje ofte ikke er vore veje.

For, der er jo også indvendinger at gøre. Jeg må f. eks. tilstå, at jeg står med ikke liden skepsis overfor betimeligheden af den *direkte* religiøse påvirkning i de tidlige ungdomsår. Man skal naturligvis være forsigtig med at opstille dogmer i så henseender; men der er jo som bekendt dem, der vil mene, at man gavner ungdommen bedre også kristelig talt ved at fortælle menneskers eller et folks historie, der før fortæller om Absalon, den danske folkevise, Leonora Christine, Holberg o. s. fr. end om »Kristus og hans mænd«. Nu kan man hertil sige: denne fremgangsmåde kan være god nok på en højskole, hvor man har med landsbyungdom at gøre, men duer ikke i byerne. — Mon? — Mon der ikke er dem, der trænger til vor måde at bringe åndelig meddelelse, netop i byerne. Erfaringerne fra byerne er dog ikke ugunstige alle steder.

En ny og god ungdom, »fast i veddet«, »en hellig vår« det er også vor drøm. — Hver får da arbejde på drømmens virkeliggørelse, som det passer ham bedst.

Sven Fenger.

Ed. Lund: Danebrog, Danmarks Palladium. Forord af prof. Knud Fabricius. (Hagerup).

Postmester Ed. Lund har i denne lille bog samlet så at sige alt, hvad man ved om Danebrogs historie. Måske burde de svenske rimkrønikers vidnesbyrd om navnet have været med, men ellers savner man næsten intet. Bogen giver også en fuldstændig beskrivelse af de særlige former, flaget kan antage, og en fortegnelse over dem, der har ret til at føre splitflag ud over statens institutioner. Den kan anbefales alle, som vil have lettilgængelig og fyldig oplysning om vort flag.

M. Kr.

Charlotte Ejlersgaard: Plejedatteren. Fortælling. 206 S. Gyldend. Bogh.

Det gaar ved Læsningen af denne Bog som oftere ved Fru E.s Bøger: man kan ikke frigøre sig fra en stærk Følelse af, at der først er opstillet et Skema, og saa er der indrettet nogle Personer til Indpasning deri. Selve Emnet: Plejedatteren i hendes Forhold til Moderen og Hjemmet og i hendes Stilling mellem de to Bejlere, Plejebroderen og den unge Læge, er jo ikke urimeligt, men paalidelig og overbevisende Menneskeskildring giver Bogen ikke.

H. B.

M. M. Fenger: Gennem Brændingen. Fortælling. 155 S. — Hagerups Forlag.

»Det er ganske forvirrende at blive forestillet for saa mange fremmede paa en Gang«, siger en af denne Bogs Personer paa en af de første Sider. Det samme er Læseren tilbøjelig til at sige i Begyndelsen, hvor alle Bogens Personer føres sammen ved et Middagsselskab. I og for sig er denne Maade ikke saa ilde, og efterhaanden løser de enkelte Figurer sig da ogsaa ud fra hverandre og kommer til at staa ret klart. I det hele er Fortællingen klart bygget og er tiltalende at læse for enhver, der ynder en Bog, hvor det stridige forsones — Partipolitik griber ind i de to Hovedpersoners Kærligheds-forhold — og med harmonisk Slutning. Alle de, der skal have hinanden — hele tre Par — faar omsider hinanden. De fejlslagne Forhaabninger er lagt tilbage i Fortiden. Som Debutbog, hvis det er en saadan, er dette Arbejde ganske lovende. Forf. har maaske ikke noget særligt paa Hjerte, skærer ikke dybt ned og bringer intet nyt for Dagen, men kan aabenbart skrive en god og underholdende Fortælling, hvis Personer og Handling har Liv og Anskuelighed.

H. B.

»Kraks blaa Bog«

er udkommet. Samtidig med at Bogen holder tiaarigt »Jubilæum«, er de tre Tusinde Mænd og Kvinder, hvis Levnedsløb Bogen giver Oplysning om, blevet til fire, og i Tiaarets Anledning følger en Fødselsdagskalender med Værket.

INDHOLD.

Hans Appel: Rødding Højskole.
Almindeligt borgerligt Ægteskab. Udtalelser af *Asger Højmark, Carl Koch, Chr. Ludwigs, Johannes Monrad, Johannes Vedel.*
Anders Vedel: Enten — eller. Svar til Pastor Morten Larsen.
N. Clausen-Bagge: Lutherdom og Grundtvigianisme. Et lille Bidrag.
H. Bæk: Valdemar Rørdam: Udvalgte Digte gennem tyve Aar.
Niels Skriver Svendsen: Vort Folkestyre. (Sidste Stykke.)
Spørgsmaal og Tildragelser. *H. S.*: Et Fremblik. — *Erik Appel*: Den danske Kirke i Amerika. — Fremtidens Folkehøjskole. — I Ugens Løb.
Bøger.

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**

Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 26 Fredag den 27. Juni. 1919

Borgerligt Ægteskab.

Hr. Redaktør Helge Skovmand!

De spørger mig, om jeg vil være med at slaa et Slag for Indførelsen af almindeligt borgerligt Ægteskab, og dertil kan jeg kun sige: Ja hjærtens gjærne.

Ti for mig staar det som værende paa høje Tid, at vi kommer af med den verdslige Tvang, som danske Præster er inde under, selv om der endnu er Præster, der staar uforstaaende over for dette og tror, at naar de vier Folk, saa er de med at danne et Værn, som hindrer Mennesker i at føre et forargeligt Samliv, og at Vielsen for Altret knytter Menneskene nærmere til Gud.

Ja, dette er Tilfældet, hvor det er unge troende kristne Mennesker, Talen er om. Men at tro, at verdslige Mennesker, som ikke bryder sig om Gud, at de særlig gjennem Vielsen skulde finde den Livets Vej, der fører ind under Gud Faders uendelig store og rige Kjærlighed og Naade, det staar for mig som en Tyrkertro.

Jeg véd vel, at der ogsaa mellem Lægfolk findes nogle, som har den Opfattelse, at det vilde svække Kristenlivets rette Udfoldelse og Udbredelse, om Præsten ikke skulde vie Folk, men jeg vover at mene, at det er Præsterne, som holder denne Indbildning vedlige.

I mange Aar har jeg set saaledes paa Forholdet mellem Mand og Kvinde, at det egentlige »Ægteskab« indgaas, naar Hjærterne mødes, og Ja møder Ja. — Fra dette Øjeblik lever vi med og for hinanden, og Tankerne omfatter hele Fremtiden og har travlt med at udforme, hvad der nu skal naaes og samles sammen for at kunne sætte Bo og gaa frem for Samfundet for at bede dette anerkjende vor Ret til at leve sammen som Mand og Hustru.

Naar vi selv har det økonomiske i Orden, saa spørger vi Samfundet: Er der noget i Vejen for, at vi nu flytter sammen?

Her er Præsten først og fremmest den borgerlige Embedsmand. Som saadan kræver han Attest for, at Manden ikke er eller har været paa Sognet. Han kræver to Mænds Vidnesbyrd for, at Brudefolkene ikke allerede er gift, og saa meddeler han tre Søndage i Træk fra Prædikestolen, at de og de agter at gifte sig, og beder om, at har nogen noget herimod at indvende, saa sige de til i Tide og paa rette Sted.

Hvor er det dog en bedrøvelig Levning fra gamle Dage, at det er Præsten og ikke en Giftefoged, som skal ordne dette ydre Værk. Og hvor er det dog ikke en stor Vanskelighed for en ret Kristendoms-Opfattelse at kjæde disse verdslige og borgerlige Krav til den Kirkegang, hvor Brudefolkene møder med Ønske og Bøn om at maatte faa lyst Guds Velsignelse over det Samliv, som de nu begynder.

Det er for mig i høj Grad uforstaaeligt, at troende kristne Mennesker kan have Indvendinger imod en tvungen Adskillelse af det borgerlige og det kristelige ved Ægteskabets Anerkjendelse.

Ti først da bliver der Sandhed, Ærlighed og Redelighed i dette Forhold, naar det her —

ligesom i alle Livets Forhold — staar Folk helt frit, om de vil gaa frem for Herrens Alter, for Guds Aasyn, og bede om, at Gud Fader vil kjendes ved os, støtte og styrke os, hjælpe os til Rette og velsigne vort Samliv.

Jeg gjentager: Hvor Talen er om troende kristne Mennesker, der er Formerne i en vis Forstand ligegyldige — endskjønt vi vilde gaa gladere til Kirke, naar vi vidste, at de borgerlige Krav var gjort Fyldest, og nu gjaldt det kun en ydmyg, barnlig Bøn til Gud om hans Velsignelse.

Men hvor det gjælder Mennesker, som intet har med Gud at gjøre, der er det en Forargelse at tvinge eller lokke dem ind i Kirken og frem for Alteret.

Friheden — ogsaa den samvittighedsfulde Præsts Frihed — leve! Derfor ønsker jeg almindeligt borgerligt Ægteskab indført. —

Venstres Rigsdagsmænd udtrykker ikke her alle Venstremænds og Kvinders Ønsker i denne Sag, og for mig staar det »valgfrie« som ligesaa skadeligt for en ret Kristendoms Opfattelse som den hidtilværende Ordning.

Skovvang, den 19. Juni 1919. *Hans Appel*

I det gamle Spørgsmaal om borgerlig Ægteforening, som nu heldigvis atter er bleven brændende og kræver sin Løsning, er der eet Punkt, som for mig er Hovedsagen: *Retten til at indgaa Ægteskab for den borgerlige Øvrighed maa udvides til ogsaa at gælde Folkekirkens Medlemmer*. Om det saa bliver almindelig borgerlig Ægteforening eller den valgfri Ordning, der gaar af med Sejren, er for mig et underordnet Spørgsmaal.

Usømmeligt er det, at Kirken skal paatvinge sine Medlemmer Vielsen. I de Aar, jeg har været Præst herinde, har jeg gentagne Gange staaet overfor Mennesker, som udelukkende for at blive borgerligt ægteforenede havde udmeldt sig af Folkekirken, og som nu ønskede sig indmeldt igen. Efter min Mening bør en saadan Anmodning imødekommes straks og uden nogensomhelst Vanskelighed. Men meningsløs er en Ordning, der stiller os overfor saadanne Tilfælde.

Personlig vilde jeg foretrække en Ordning, hvor alt, hvad der vedrører Betingelserne for Ægteskabets Indgaaelse, blev henlagt til et offentligt Kontor;* her kunde Brudeparret faa en Attest for, at deres Papirer var i Orden, og med denne Attest kunde de saa henvende sig enten til Præsten eller til Bryllupsfogeden. En saadan Ordning har de flere Steder i Amerika; den forekommer mig baade at være den mest praktiske og at tage mest Hensyn til den personlige Frihed, i mine Øjne to meget væsentlige Fortrin.

Frederiksberg, i Juni 1919. *N. F. S. Dahl.*

Ægteskabets Hellighed uden Hensyn til Formen, hvorunder det efter de gældende Samfundslove indgaaes, den historiske Udvikling og Hensynet til Menighedens Ære og Værdighed — alt anbefaler, at Arbejdet for Indførelsen af almindelig borgerlig Ægteforening fortsættes, til Maalet for dette Arbejde fuldt og helt er naaet. Hvad Spandet angaaende denne Sag slog til Lyd for 1850, hvad Askovadressen hævdede, og hvad J. C. Christensen som Venstres Fører og som Kultusminister i det første Venstreministerium anbefalede gennem sit Forslag om Indførelsen af almindelig borgerlig Ægteforening bliver for mig som Venstremand ikke mindre sandt, fordi det genfindes i et Forslag fra en radikal Regering 1919.

Fruering, 19/6 1919. *Frederik Holm.*

Lige siden jeg i min tidlige ungdom (i 1881) hørte pastor Andreas Leths mægtige foredrag om kirkelig frihed, hvori han udtalte sig for tvungent borgerligt ægteskab for alle, har jeg været af den mening, at kravet herom er fuldt berettiget. Det vil være rigtigst, sandest og i virkeligheden mest frisindet, om der bliver indført borgerlig ægteforening for *alle* medlemmer af den danske folkekirke. De indvendinger, der har været fremført herimod, har ikke rokket men kun yderligere fæstnet min overbevisning om rigtigheden heraf. Gid en lov om almindelig (tvungent) borgerligt ægteskab snart må blive gennemført her i Danmark!

N. Lyndelse, den 20. juni 1919.

Jørgen Nielsen.

Giv Kejseren hvad Kejserens er og Gud hvad Guds er: det borgerlige Samfund maa stille

* Det er ikke Kirken, men Staten, der kræver, at Brudgommen ikke maa have nydt urefunderet Fattighjælp, eller et han muligvis har sin Enkeforsørgelsespligt i Orden.

sine Krav, og over for dem maa vi alle staa ens, Velsignelsen fra Kirken maa det staa enhver frit at bruge efter Hjertets Trang. Det gælder om at faa givet det borgerlige, hvad dets er, — at vi, som fortrøster os til Menighedens Velsignelse i Folket, altid nøjes med at kræve Husly i Folket, aldrig anmasser os en Særstilling, men gaar ind under de fælles borgerlige Kaar.

16/6 1919. *Povl Nielsen Karlshøj.*

Jeg vilde ønske, at Forslaget om tvungent borgerligt Ægteskab for alle maatte blive gennemført. Det vilde være den naturligste og redeligste Ordning. Det bedste er, at man fritages for i Kirken at foretage Handlinger paa det borgerlige Samfunds Vegne og som kun vedkommer det. De Indvendinger, der saa vel tidligere, naar det Spørgsmaal var fremme, som ogsaa nu under Forhandlingerne om Forslaget er fremførte, synes mig at hvile enten paa en forkert Opfattelse af Ægteskabets Natur eller den kristne Menigheds Forhold til det borgerlige Samfund.

Kan Forslaget ikke gennemføres, hvad der beklageligt nok ikke er de bedste Udsigter til, maa den valgfri Ordning hilses som et Fremskridt. Saa behøver da Folk ikke at udmelde sig af Folkekirken for at undgaa imod deres Ønske og Følelser at lade sig vie i Kirken. Og en Del af det pinlige Tryk, der nu ofte maa føles ved at skulle foretage Vielser, borttages. Det eneste virkelige Argument for denne Ordning er Henvisningen til Norge og Sverige. Dog synes jeg ikke, det vejer saaledes til, at man derfor skulde opgive det tvungne borgerlige Ægteskab for alle.

Vejstrup, 16/6 1919. *A. Nørgaard.*

Kristendommen og det nationale Spørgsmaal.

Man har fordret, at Kirken skulde løse det sociale Spørgsmaal, og gode kristne Mennesker har ofte talt ondt om den Kirke, de tilhører, fordi den endnu ikke har løst det. Herom har jeg tidligere udtalt mig i dette Blads Spalter. Men der er et andet Spørgsmaal, som er ikke mindre vigtigt, og som i disse sidste Aar har været særlig brændende. Det er det nationale Spørgsmaal. Ogsaa her mener man sagtens, at Kirken har svigtet sin Opgave. Heroverfor gælder imidlertid efter mit Skøn væsenlig den samme Grundbetragtning. Kirken kan kun siges at svigte, naar den lader sin eneste virkelige Opgave ligge for at jage efter andre Maal. Det er af yderste Vigtighed for Kirken at være paa Vagt mod den Vurdering af den, som man idelig vil møde den med udefra, nemlig den, der siger: Ja, dette med Kristus, hans Død og Opstandelse, Synd og Naade osv., det interesserer mig ikke, men kan Kirken ophjælpe Moralen, kan den afhjælpe den sociale Nød, kan den ordne Forholdet mellem Nationerne osv., ja saa skal den have min Agtelse. Heroverfor gælder det, at Kirken som Kirke har kun et at gøre, at fæste Blikket udelt paa sin Herre og Mester, at fyldes med hans Liv og Kraft, at forkynde Budskabet om hans Sejr over Synd og Død ud over Verden og derved gøre Mennesker aandeligt levende og i Stand til at glemme deres eget for at finde sig selv i ham som nye Mennesker. Paa Hjærternes Inderste sigter Kristus; alene herfra kan Fornyelsen komme, og uden dette Sind er selv de fuldkomneste, de sindrigst udtænkte ydre Ordninger i Virkeligheden saare lidet værd. Hvis man derfor fra kirkeligt Hold stiller denne Kirkens eneste virkelige Opgave i Skygge for noget som helst andet, det være tilsyneladende nok saa stort, saa er man just i Færd med at svigte Kirkens Opgave, saa er det man fremkalder den uhyre Forvirring, som i saa stort Maal behersker Sindene. I den Forstand kan »Kirken« virkelig svigte sin Opgave, nemlig naar »Kirken« ɔ: de Mennesker eller kirkepolitiske Organisationer, der mener sig berettigede til at tale paa Kirkens Vegne, binder den til menneskelige Meninger og Bestræbelser. Netop naar man gør det i den bedste Mening, er det dobbelt farligt; man sælger sin Førstefødselsret for en Ret Linser. Paa den Maade har unægtelig — ikke den virkelige Menighed, den levende Kærne, som har Livskilden og Surdejgskraften i sig, men — ofte dens mere eller mindre verdslig stemte Førere svigtet Kirkens Opgave. Fejlen var altsaa ikke den, at de ikke løste disse mangfoldige indviklede praktiske Spørgsmaal vedrørende dette jordiske Livs

Ordning, men Fejlen var den, at de tillod sig paa Kirkens Vegne at tage en bestemt Stilling til dem og udgive den for den eneste kristelige.

Det, jeg kæmper for, er ingenlunde at svække Interessen for alle disse Problemer, som jo idelig trænger sig paa i stedse nye Former, men kun at holde Grænsen klar mellem Menigheden og Verden, mellem det kristelige og det verdslige. Det vil jeg ogsaa forsøge at gøre for det nationale Spørgsmaals Vedkommende. Jeg vil altsaa ikke søge at give en udtømmende Behandling af alle dette Spørgsmaals mangfoldige Sider, men kun søge at se Sagen fra det her angivne Synspunkt. Forholdet er maaske her nok saa indviklet som for det sociale Spørgsmaals Vedkommende. Vi forlader her de dog relativt ordnede sociale Forhold, hvor Spørgsmaalet væsenlig gælder Forholdet mellem de enkelte, og hvor Samlivet har udformet sig i sine Forgreninger: forskellige Klasser, Livskald osv., som man kan lægge til Grund for sine Bestræbelser for at føre Udviklingen videre i formentlig sundere Baner. Men her, i det nationale Spørgsmaal, er vi ude paa Folkehavet, hvor Bølgerne gaar langt højere, hvor Interesserne tørner mod hinanden med mangedobbelt Kraft, og hvor der endnu er saa lidt af faste Ordninger at bygge paa.

Og nu, da Folkene igen er stødt voldsomt sammen i den forfærdelige Kamp, vi med Gru har været Vidne til, og hvis vældige Efterdønninger vi lever i, saa har man naturligvis atter rejst Spørgsmaalet om Kristendommens Forhold til det folkelige. Her har man saa paa tysk Grund givet et Svar, som unægtelig har været vel skikket til at bringe Kirken i Vanry. Den tyske Løsning er Udtrykket for den mest gennemførte Nationalegoisme, Verden vistnok endnu har kendt. Den hænger historisk sammen med den prøjsiske Statsdannelse og den bismarckske Politik. Staten blev her gjort til den øverste Faktor; for Statshensynet maatte alt vige, og da Statshensynet var det tyske Folks Interesse, saa blev altsaa Tyskheden den Tap, hvorom alt, til syvende og sidst hele Verden, skulde dreje sig. Staten blev da udelukkende bestemt som Magtfaktor: Staten er Magt, var Slagordet. Det er, hævdede man, Livets Lov, at den stærkeste sejrer og den svage bukker under. Derfor maa Parolen for hvert Folk lyde: gør dig til den stærkeste Stat i Verden. Og saa har vi Magttilbedelsen, Militarismen, og særlig for Tysklands Vedkommende Kejserforgudelsen. Man hævder uden Blu, at der her intet Hensyn kan tages til Ret eller Humanitet. Staten skaber Retten, om fornødent gennem Krigen, der er en velsignelsesrig, kulturskabende Faktor, og under Krigen gives der ingen absolute Humanitetshensyn, da det her kun gælder om en Ting: at sejre.

Og nu er der netop sket dette, at ikke blot den tyske Intelligens i det hele, men ogsaa særlig Tysklands kristne i stort Omfang har lyst disse Tanker i Kuld og Køn, og kirkelige Ordførere har søgt at stemple dem som rette kristelige Tanker. Jeg har selv skrevet meget om dette Emne, men kan nu henvise til en fremragende Tysker *F. W. Førster*, der i sin Bog: »Weltpolitik und Weltgewissen« har skildret hele dette Uvæsen. Det er ikke dette, at de har forsøgt at forsvare Tysklands Sag som god og moralsk berettiget — det kunde ingen fortænke dem i, at de forsøgte paa; men det er dette, at de for at naa dette Resultat har gjort Tysklands Sag til Guds Sag, har forherliget Tyskheden som et over alle andre Folkedannelser staaende Væsen af guddommelig Art. De giver det jo nu ganske vist den Vending, at det er Guds Mening med Tyskland, at Tyskland skal velsigne den hele Verden, skal være Guds Tjener mellem Folkene, men selv om de andre Folkeslag — hvad der er ganske utænkeligt — skulde godkende denne ejendommelige Betragtning, saa er det dog en saare frastødende og afgjort ukristelig Tanke, at Vejen til en saadan Tjenergerning skulde være den, at den tyske Stat skulde sætte sine Særinteresser igennem, om fornødent ved Krig og Blodsudgydelse. Imidlertid er dette ikke alt. Overfor den afgørende Indvending, at kristne Mennesker i alt Fald paa ingen Maade kan sætte sig ud over Moralens simpleste Krav, heller ikke paa dette Omraade, har tyske kirkelige Ordførere søgt den Udvej, at Staten som saadan skulde være ophøjet over al Moral; her hverken kan eller skal der tages Retshensyn; her maa Magten skabe Retten. Kristi Moral gælder ikke her; den gælder kun det private Liv, Mand og Mand imellem. En tysk Forfatter har saaledes omhyggelig søgt at vise, at Kristi Bud om at elske

sine Fjender gælder ikke ens politiske Fjender; derfor har Tyskerne Lov til at hade Englænderne.

Her har man Ret til at gøre Indsigelse i Kristendommens Navn. Thi det maa ganske vist staa fast, at kristelig set gives der intet forfærdeligere Fald end dette at opgive Retstanken for Magttanken. Det behøver ingen lang Udredning; det er tilstrækkeligt at appellere til enhver kristens umiddelbare Bevidsthed og spørge, hvortil det vilde føre at have en Samvittighed i det private Liv og en helt modsat, eller rettere sagt den fuldstændigste Samvittighedsløshed i det politiske Liv; hvor megen af vor Elendighed stammer ikke netop fra dette, at Mennesker saa ofte gaar omkring med to Samvittigheder, en for Privatlivet og en anden for Livet udadtil i Handel og Vandel? Dette, at den tyske Kirkes Ordførere i saa stor Udstrækning har sat Gud selv i Pant paa de tyske Vaabens Sejr, det er en saa skæbnesvanger Sammenblanding af det kristelige og det nationale, at det næsten ikke er til at forstaa, hvorledes Kirken i Tyskland vil kunne rejse sig af det dybe Fald, som det store Nederlag jo nu maa have aabenbaret for dem selv, som det er klart for hele den øvrige Verden. Naar en tysk Præst har sagt, at Tysklands Fald vilde betyde den evangeliske Kirkes Fald, saa har dette for den tyske evangeliske Kirke en dybere Sandhed, end han selv aner.

Men man kunde saa tænke sig, at kristne kunde indtage en anden Stilling, den helt modsatte. I Stedet for ubetinget at anerkende det nationale i Statens Form som en Magt, for hvilken der slet ingen Skranker kan eller skal sættes, saa kan man vige ængsteligt tilbage for hele dette Livsomraade og uden videre fordømme det som syndigt, fordømme al Nationalfølelse som Hedenskab og betragte al Patriotisme som Chauvinisme. Men at ville binde Kristendommen til en saadan Anskuelse er ikke mindre forkasteligt. Thi derved vilde man bringe Kristendommen i Strid med Livet selv. Den kristne skal som saadan vel staa i Kamp mod den Synd, der overalt forvansker Livet, men maa aldrig fornægte Livet selv. Derfor maa Kristendommen positivt anerkende Nationalitetens Ret. Den Grundsætning, der altid paany maa overbevise Sindene om dens Ret, er den simple, at alle de Forskelle, som Menneskelivet selv i sin Udvikling frembyder, der som givne Virkeligheder ligger forud for det enkelte Menneskes Selvbestemmelse og danner den absolut givne Ramme om hans Virksomhed, de har Livets Ret og maa derfor anerkendes. De er der nu en Gang; det er jo paa alle disse Forskelligheder, at Livets Mangfoldighed og Rigdom beror. At nægte disse Forskelligheders Ret vilde være at kæmpe mod Livet selv. Man kan godt psykologisk forstaa hin ængstelige Stilling til Nationalitetskravet, at man helst vil afvise det hele som syndigt. Man bliver bange for de Krav, som med Livets egen elementære Magt bliver saa at sige slynget en i Møde; og saa mener man, at den rette kristelige Alvor bestaar i at lukke sig ude fra disse Krav, banlyse og fornægte dem. Men det er denne Kristendom, den, som ser det heroiske i at lukke sig ude fra Menneskelivet, som jeg allerede tidligere har betegnet som en sølle Kristendom. Kristendommen forlanger tværtimod af mig, at jeg fuldt ud anerkender Livet, at jeg stiller mig i et positivt Forhold til alle Livets unægtelige Grundkrav, og til dem hører Nationalitetskravet: det enkelte Folks Ret til at leve sit Liv i Frihed under sin egen selvstændige Udviklings Tegn. Derfor maa det af Statsideen kræves, at den formes saaledes, at den anerkender Nationalitetsretten ɔ: at den bygger paa Principet om alle bevidste Nationalitetskravs lige Ret. Statstanken maa moraliseres, maa gøres til Tjener for Retstanken; det er det uopgivelige Krav. Vi ved alle, at de danske Nordslesvigere i lange Tider har stridt forgæves for deres folkelige Ret. Skulde de, som nogle har antydet, have sat deres Krav om Tilslutning til Danmark til Side af formentlig højere Hensyn? Skulde alle undertrykte Nationaliteter have fundet sig i Undertrykkelsen af Frygt for ved deres Protest mod Uretten at fremkalde en Verdensbrand? Man skulde altsaa af Hensyn til saadanne Muligheder hjælpe Uretten til evig Triumf? Nej, mod den Slags Tankegange maa der nedlægges den alvorligste Protest. Paa den Maade vilde ingen Uret nogensinde blive fjærnet. Vi har jo set, hvorledes man lige til det sidste har gebærdet sig i Tyskland overfor de danske Sønderjyders Krav. Vi har set den kirkelige Myndighed, Konsistoriet i Kiel, ende med at ud-

stede en Opfordring til Præsterne om at foranstalte offentlig Kirkebøn imod den Løsning af det nationale Problem, som den danske Befolkning, hvis Præster de er, med den fuldeste Ret kræver. Man sætter altsaa virkelig officielt Kirkens Navn og Ære ind paa dette at kalde Gud til Hjælp imod den uomtvisteligste Menneskerets Gennemførelse! Der ser man, hvad officielle kirkelige Organisationer kan bruges til. Vi derimod har som danske kristne Lov til, ja Pligt til at hilse Folketankens Sejr i Sønderjylland med Tak og Glæde, ønskende alle andre Nationaliteter samme Ret, rede til at gennemføre den overfor alle, i Haabet om, at Fremtidens Statsliv maa føres, ikke til en enkelt Nationalitets Forherligelse men til Værn om alle Folkeslags Ret til i enig Samvirken med de andre at være og blive sig selv i indbyrdes Frihed og gensidig Anerkendelse.

Naar jeg altsaa af den kristne kræver, at han som saadan maa anerkende Nationalitetens Ret, stiller jeg mig da her paa en anden Maade end i det sociale Spørgsmaal? Ingenlunde. Det vilde være en Misforstaaelse af min Opfattelse. Jeg mener ganske vist, at Kristendommen som saadan anerkender den enkelte Menneskesjæls uendelige Værdi og derfor alles lige Ret til det Liv, Gud har givet os alle. Men deraf følger ikke, at Kirken skal løse det sociale Spørgsmaal. Den skal kun skærpe de enkeltes Samvittighed saaledes, at de her som overalt er villige til at sætte Egenkærligheden til Side for den fælles Tjeneste, men om og hvorfor den ene Ordning er bedre end den anden, det afhænger for en stor Del af tekniske Overvejelser, som skal gennemføres med Ro og Saglighed uden at man bringer Forstyrrelse ind ved i Kristendommens Navn, maaske forhastet, at afvise Løsninger, der dog maaske viste sig at have i alt Fald Sandhedsmomenter i sig, eller omvendt agitere for Reformer, der dog maaske er praktisk uigennemførlige. Det er ved den Slags Overgreb, man kompromitterer Kirken. Paa samme Maade her. Bliver et Folk voldelig undertrykt, saa maa den kristne have Ret til som kristen at løfte sin Røst imod det. Kirken maa med fuld og klar Røst hævde alle Folkeslags Ret. Kristendommen kan ikke godkende nogen Form for Tyranni, og her ligger i Reglen Sagen klart for Dagen, klarere end i de saa sammensatte sociale Forhold, hvor Livets Forskelle — mellem Mand og Kvinde, mellem Børn og voksne, mellem Karakter, Begavelse osv. gør Problemerne saa indviklede; det er i Virkeligheden en Ynk at se, hvorledes man i vore Dage mener at kunne klare alt dette ved rent abstrakte Lighedsteorier, som man saa oven i Købet vil forpligte kristne paa. Men i hvert Fald maa vi hævde, at det er ukristeligt at ville opretholde Tyranniet i Kristendommens Navn. Det er det, der er sket og stadig sker i Sønderjylland. Men naturligvis kan det nationale Spørgsmaal blive ret indviklet; naar det nemlig forbinder sig med andre Problemer og Interesser, f. Eks. af sproglig og økonomisk Art. Saa kommer vi atter ind paa den tekniske Side af Sagen. Der kan da tænkes flere mulige Løsninger, og man maa da være meget forsigtig med at sætte Kirkens Navn i Pant paa nogen enkelt af disse. Nationalitetens Ret kan hævdes under flere Former: en Nationalstat, en af forskellige Nationaliteter sammensat Forbundsstat, et stort Folkeforbund. Men Glæden over at leve iblandt sit Folk, Kravet om at blive frigjort fra et Tyranni, som man selv, vel at mærke, ikke paa nogen Maade vil udøve overfor andre, Viljen til at virke med til dets Befrielse, alt det kan sættes i Forbindelse med Kristendommen og helliges af den, fordi den vil rense og forædle alt menneskeligt. Men selve Kirkens Arbejdsmaade er her altid kun en, nemlig den rent religiøse. Derfor vil Kirken hverken løse det sociale Spørgsmaal eller det nationale Spørgsmaal, ja end ikke, hvad mange gode kristne saa end siger, det kirkepolitiske Spørgsmaal. Men jo mere den samler sig om sin virkelige Opgave, des mere vil den berede Jordbunden for, at Viljen til Retfærdighed og Barmhjærtighed faar Lov til at præge ikke blot Ordningen af alle disse Forhold, men ogsaa — hvad der er det vigtigste, for ingen Ordning er fuldkommen, og enhver Ordning kan misbruges — Anvendelsen af de til enhver Tid gældende ydre Ordninger, som jo dog altid er skrøbeligt Menneskeværk, hører til det timelige, der omskiftes og forgaar, medens det, som Kirken ejer og lever paa og mætter Mennesker med, er usynligt og evigt.

J. P. Bang.

TIDENS STRØM

Lilleasiens fremtid.

Af W. M. Ramsay.

Det er endnu uvist, hvad man i Paris vil gøre med de forskellige dele af det tidligere Tyrki. At Mesopotamien, Arabien, Palæstina og Syrien så vel som Armenien vil blive udskilt fra det, er sikkert nok, selv om det mål af selvstændighed de vil få, og hvem de tilsynsførende magter skal være, endnu venter på sin afgørelse.

Men hvad skal der så blive af resten? Det forlyder, at Konstantinopel skal overdrages til Amerika på folkenes forbunds vegne, og grækerne har jo besat Smyrna og gør fordring på denne by og dens opland. Men så gør italienerne krav på store dele af sydlandet, og desuden på 12 ø-gruppen omkring Rhodos, som dog Grækenland sikkert ikke lader dem beholde uden protest.

Til sultanen bliver da kun tilbage den nordlige del af det egentlige Lilleasien, og der siges, at han selv der skal være under en evropæisk magts tilsyn, rimeligvis Frankrig. Der rejser sig dog stærke protester mod denne sønderlemmelse af også det egentlige Lilleasien (»Anatolien«), særlig fra muhamedansk side, da befolkningen hovedsagelig er muhamedanere. Og da England er verdens største muhamedanske magt, bliver det dette land, der gennem ministeren for Indien skal tale også de tyrkiske muhamedaneres sag i Paris. Det må jo erindres, at i hine egne spiller de religiøse modsætninger ofte en større rolle end de nationale, medens religiøs enhed til gengæld kan bygge bro over national uensartethed. Overhovedet er forholdene i Østerlandene så forskellige fra vore evropæiske, at de ikke tåler sammenligning.

Man får en forestilling derom gennem en udtalelse, den berømte forsker af Lilleasiens historie og geografi William M. Ramsay nylig har tilstillet offentligheden og hvori han siger *sin* mening om den bedste fremtid for Anatolien.

Professor Ramsays forskninger har bl. a. kastet nyt lys over apostlen Paulus' liv og rejser i Lilleasien og f. e. bidraget afgørende til den højere værdsættelse af apostlenes gerninger som historisk kilde, som også Harnack nu er talsmand for.

I sin opfattelse af forholdene i Anatolien og den rette ordning af dem gør han selvstændige synspunkter gældende, som er af megen interesse, og han er en af de bedste kendere af landet og dets befolkning.

Hans udtalelse begynder:

»For straks at sige hovedsagen: det allermeste af Anatolien er rent eller næsten rent muhamedansk land. Det må være udgangspunktet for al forhandling, så vel som for al styrelse.

Der er de skribenter, der nu gør ikke så lidt ud af raceforskellighederne mellem de muhamedanske folk i Anatolien. Sandt nok; de findes; jeg har selv behandlet dem og beskrevet *kurdernes*, *avsjarernes*, *turkmenernes* og *jurukernes* ejendommeligheder. Det er rigtigt, at de sjældent gifter sig indbyrdes, og det hører med til landets vanskæbne. Men det stammer dog for en stor del fra det dårlige styre. Jeg ved om giftermål endog mellem en juruk og en osmannisk tyrkerkvinde; jurukerne, som næsten helt og ganske er nomader, er skarpest skilte fra den almindelige muhamedanske befolkning. Jeg har set juruk-befolkninger tage faste boliger og kalde sig selv osmanniske tyrker, skønt naboerne ikke glemte deres oprindelse. Man må ikke betone disse forskelligheder for stærkt; for i tilfælde af krig har alle de muhamedanske racer deres sympati på samme side mod de ikke-muhamedanske.«

Altså den store del af Anatolien er afgjort og næsten rent osmannisk i denne videre betydning, bortset fra to elementer, nemlig *grækerne* og *armenierne*.

Grækerne, oldtidens jonere, er ikke de samme som grækerne i Grækenland og har aldrig været det. (Et af de mest betydningsfulde oldtidsproblemer er spørgsmålet: hvem var de gamle jonere, »Javans sønner«, som der tales om i første mosebogs 10. kapitel. Først når det er læst, kan meget andet klares.)

Disse kyst-grækeres nære forbindelse med grækerne i Grækenland hviler mere på religiøs end på stammeslægtskabets grund. Når man tænker på Vestasien, må man bestandig huske på, at dybere end alle andre forhold ligger der religionen, i en grad, som vi næsten ikke kan forstå. Det, der betinger enheden her, er den græsk-katolske kirke.

Disse »Javans sønner« er den race, som går fremad og tager til på Lilleasiens vestkyst. De har gjort fremskridt jævnt og støt gennem mange år; de har skabt deres eget skolevæsen, har selv sat det i gang og holder det vedlige for egen regning;

de ordner det også, som det passer dem bedst. Men just fordi regeringen ikke har taget sig deraf, er skolerne bleven des mere mægtige, og de har haft en samlende indflydelse.

Det græske område støder op til vestsiden af det osmanniske, men ind i det skyder sig strækninger, som også er næsten rent osmanniske. Det græske element holder til kystlangs og langs jærnbanerne; højlandet er tyrkisk.

Desuden findes spredt overalt landsbyer eller bydele, der har holdt sig som græske i hele den tyrkiske tid. I de fleste egne er de dog sjældne; der er en hel del af dem i Kappadokien (mod syd) og endnu flere i det såkaldte Pontus (mod nordøst). Jeg har besøgt de fleste af dem. Desuden er der græsk bosættelse af ny dato i forretningscentrer, både kystlangs og i indlandet.

Man har nu foreslået, at denne spredte græske befolkning skulde forlade dette tyrkiske land og gå til det land, grækerne skal have mod vest. En sådan folkeflytning (som er umulig) vilde dog være en vanskæbne. Grækernes inflydelse i verdens historie beror i høj grad på deres instinkt til at kolonisere. De holdt sig aldrig hjemme, men har fra først af slået sig ned i fremmede lande, og det vil de blive ved med. At forsøge at begrænse dette instinkt er ikke blot forgæves, men det vil være ødelæggende for fremtiden. Det meste af det største i den græske historie stammer fra dette instinkt. Det er Javans sønners opgave at puste liv i hele Vest-asien. Kysten der, med dens store byer, i gamle dage midtpunkter for kolonisation og rejseliv, var deres udgangspunkt, derfra bredte de sig og blev en indflydelse af højeste værdi. Hvor meget af den græske litteratur og kunst skyldes ikke dette instinkt? Fra Homers dage af var det grækeren i udlandet, som gav emnet og begejstringen.

Et forsøg på at sortere religionerne og få dem flyttet hen hver på sit sted er forkert og vil blive skæbnesvangert. De historiske fremskridt beror på, at der er forskellige folkeelementer i hvert distrikt. At de nu ikke har med hinanden at gøre er et onde, som kan overvindes, for naturen er imod det. Hvad der behøves er en fornuftig, brobyggende administration, som holder fred. Ved siden deraf er den kur, der skal til, et vidtgående selvstyre. Overalt, hvor det er bleven forsøgt i Tyrkiet, har det efter min erfaring vist udmærkede resultater. Alt hvad der fremmer samkvem, god indbyrdes forbindelse, fred og sikkerhed for, at den, der sår, også vil høste — alt dette er den rigtige og eneste vej fremad.«

*

»Der er intet land, der er så let at regere som Anatolien. Instinktet for orden og lydighed er rodfæstet i befolkningen; i årtusinder har landet været vant til denne uvilkårlige lydighed mod loven.

Men der kan dog ikke siges noget hverken til retfærdiggørelse eller undskyldning for tyrkernes styre. Det er bleven værre og værre i århundredernes løb. Konstantinopels erobrer i 1453 var en langt, langt klogere administrator end ung-tyrkerne. Abdul-Hamid var slem, men ungtyrkerne dog tilsidst værre endnu. Det lokale selvstyre betød langt mere i det gamle end i det moderne Tyrki. Mahmud II, den såkaldte reform-sultan fra 1810—37, styrkede centralisationen meget, og det er bleven ved, mere og mere skæbnesvangert. Den skikkelige, slidsomme og tålsomme muhamedanerbonde i Anatolien er bleven værre behandlet end nogen anden nationalitet.

Abdul-Hamid vilde gerne fremkalde en ændring, men han forstod ikke hvordan. Hans eneste plan var at undertrykke og nedhugge de ikke-muhamedanske folk. Han gjorde dog ikke muhamedanerne noget godt, selv i øjeblikket, ved at lære dem rov og mord. Og mange af dem nægtede at tage ved læren. Ungtyrkerne drev denne politik endnu videre, under tyskernes ledelse. Og på en måde er det overleveret tyrkisk styresæt, skønt ikke så gennemført.

Det er det lokale selvstyre, vi kan takke for alt hvad godt der er gjort i Lilleasien, lige fra historiens gry, fra før de græske historikeres fortællinger tager fat, og vi må bygge på oldforskningen (arkæologien). Erobring og drømme om storriger bærer ansvaret for næsten alt det onde. At dele landet mellem de evropæiske folk, af hvilket intet har nogen historisk eller nogen slægtskabsret til at sætte foden der, undtagen grækerne, krænker alle de grundsætninger, for hvilken krigen blev ført og vundet, og må medføre uberegnelig skade. Italienerne kan i Anatolien kun basere deres krav på det romerske kejserrige. Grækerne har visse steder stammeslægtskabets og den åndelige forbindelses ret. Det er en forbrydelse af de allierede at rejse nye storriger i nogen form. De havde ret, fordi de kæmpede mod storriger og afsatte kejsere.

Af mangel på plads har jeg kun lige nævnet armeniernes navn. Jeg er græker-ven og armenier-

ven, men fremfor alt er jeg anatolernes ven. Jeg taler for befolkningen i et stort land, der skal skæres i stykker, så dens fremtid ødelægges (så vidt man ved da). Jeg har talt for den jævne anatoliske bondes sag ved armeniernes møder, og jeg skriver nu i den samme sags tjeneste.«

Italiens krav i Tyrol.

Den højt ansete lord Bryce, Englands tidligere gesandt i Washington, i 1914 formand for den engelske kommission til undersøgelse af tyskernes krigsførelse i Belgien, gennem hvilken englænderne blev overbevist om sandheden af en stor del af belgiernes anklager, har 10. juni udsendt en udtalelse om de italienske krav i Tyrol Han oplyser, at han før offentliggørelsen har ladet sine udtalelser gennemse af den bedste engelske kender af Tyrols sproglige og geografiske forhold, Mr. Douglas Freshfield, og at de har hans billigelse.

Udtalelserne giver gode oplysninger såvel om de faktiske forhold som om lord Bryces synspunkter. Hovedindholdet følger her:

»Offentlighedens opmærksomhed har været i den grad optaget af fredstraktaten med Tyskland, at en vigtig del af den traktat, der er forelagt Østrig til antagelse, næsten har undgået opmærksomheden. Det korte uddrag af traktaten, der lige er tilgået offentligheden, oplyser, at den italienske regering forlanger at annektere en stor del af det centrale Tyrol, som hverken er italiensk af blod eller sprog eller historie. Vi slutter os alle til Italien i dets anstrængelser for at det skal få det italienske Trentino*), d. v. s. de italiensk-talende områder, som i sin Tid udgjorde bispedømmet Trent, og de dele af det egentlige Tyrol, som har italiensk sprog. Beboerne af disse områder er virkelig italienske og ønsker at tilhøre det italienske kongerige. Men hvad man nu synes at kræve, er afståelse til Italien af mere end 200,000 tysk-talende tyrolere, der aldrig har været italienske i nogen forstand og ikke ønsker at overflyttes til italiensk styre.

Det er i denne sammenhæng værd at mindes den italienske regerings holdning i 1915, førend Italien kom med i krigen. Under de forhandlinger, der da førtes mellem Italiens og Østrigs regeringer, tilbød Østrig at afstå de italiensk talende områder i Trentino og de dele af Tyrol, hvis indbyggere talte italiensk, op til et punkt omtrent 30 km. syd for byen Bozen. Dette punkt danner grænsen mellem det italienske og det tyske sprog og har gjort det siden det 8. århundrede. Italien afslog tilbudet og krævede en grænse noget længere mod nord, der også vilde have givet det nogle enkelte tysktalende områder, bl. a. også Bozen, (af hvis befolkning ca. to tredjedele er tyskere) og Adige-dalen så langt mod nord som den stærke strategiske stilling Klausen, hvor Brenner-landevejen og jernvejen løber ned gennem en snæver slugt, der udgør det bedste forsvarspunkt på den lange forbindelseslinie fra nord til syd. Dette nægtede Østrig, og forhandlingerne blev afbrudt.

Hvad Italien nu kræver er alt hvad det begærede i 1915 og meget, meget mere« (her nævner lord Bryce navnene på de strækninger, det drejer sig om) — »altsammen områder som er tyske både af race og af sprog.«

»Man forsøger at retfærdiggøre dette krav ved at sige, at Italien behøver en stærk militær eller hvad man for en menneskealder siden somme tider kaldte en »videnskabelig« grænse. Men den grænse, Italien begærede i 1915, var fuldt så god, idet den indbefattede både Bozen og Klausen. At Italien skulde behøve at gaa helt til Brenner vil ikke blive godkendt af den, der for alvor kender landet og de militære forhold i sådanne bjærgegne. Var grænsen, der krævedes i 1915, stærk overfor det daværende store, østrig-ungarske monarki, hvor meget stærkere vil den så ikke være overfor den småstat på $6^1/_2$ mill., hvortil det engang så stolte habzburgske Østrig nu er bleven reduceret.

Hvad kan der siges for dette krav om at annektere mere end 200,000 tyrolere, en hæderlig, tarvelig vant, flittig og tilfreds bondebefolkning, som de af os, der har klatret i deres bjærge, ved at de er? Det var deres vanskæbne og ikke deres fejl, at de blev draget ind i en ond krig af en kreds af samvittighedsløse politikere, der udgjorde en affældig fyrstes omgivelser. Hvor lader et sådant krav sig forene med de nationalitetens og selvbestemmelsens principper, som de allierede erklærede for at være de grundsætninger, for hvilke de kæmpede, og efter hvilke de vil drage statsgrænserne. England følte med Andreas Hofer og hans tapre tyrolske landsmænd, da de kæmpede og faldt under modstand mod Napoleon, der slog Østrig til jorden og gav dem til Baiern. Har ikke tyrolerne den samme ret nu som da til at protestere mod at komme under fremmedherredømme?

Der er næppe nogen, der i et langt liv har været mere nidkær for Italiens sag end jeg har været, eller har følt mere sympati med Italien under dets anstrængelser i denne krig for at erhverve de områder, hvortil det har et retskrav. Men når man har kendt sådanne italienske frihedsmænd som Mazzini, Saffi og Minghetti, har man svært ved at tro, at disse store fædrelandsvenner vilde have bifaldet et krav, der er så fuldkommen forskelligt fra de frihedens og nationalitetens principper, som *de* kæmpede for, og jeg kan ikke tro, at det brede italienske folk, dersom det fuldt forstod, hvad dets regering siges at gøre krav på, vilde ønske at lægge til deres stats område en stor flok mennesker, der er af en anden race og et andet sprog, og som vil være bittert imod hvad de vil betragte som en brutal voldshandling. Da traktaten jo endnu ikke er endelig fastslået, er det ikke for sent at tage spørgsmålet op til ny overvejelse.

Et principbrud som dette — og som visse andre, Konferencen i Paris siges at tænke på i Sydøstevropa — vil skabe en usolid grundvold for det folkenes forbund, som vi håber på. Det vilde skabe nye vanskeligheder, nye irredenter.« —

*) Det sydligste af Tyrol.

Foran underskriften.

Der er vel ingen, der ikke kan forstå, at tyskerne kvier sig ved at underskrive fredsbetingelserne. De er ikke blot hårde, men også ydmygende. De allierede har stillet sig hårdt og stejlt, og ikke så overlegent, som man kunde have ventet og håbet.

Alligevel kan man ikke nægte, at tyskerne tildels selv har været ude om stejlheden. Og her kan ikke blot henvises til fredsslutningerne med Rusland og Rumænien, som de unægtelig var mestre for, men også til deres optræden det sidste halve år, hvor der er dem iblandt dem, der knapt nok har villet undgå nederlaget, og hvor navnlig de fleste af de nye ledere ikke har villet gå videre i selverkendelse på Tysklands vegne end allerhøjest nødvendigt. Det er forståeligt; men det er ikke klogt; det har ikke kunnet styrke de allieredes tillid til, at en ny tankegang havde sejret i Tyskland; og det har sikkert styrket fordringen om, at Tyskland i alt fald ved underskriften under freden skal komme til at erkende sit nederlag og sine forbrydelser.

Hvor meget det kniber for tyskerne at gå i sig selv, derom vidner bl. a. den modtagelse *Bernsteins* tale fik på flertalssocialisternes partidag 12. juni, ganske få dage før ultimatumet. Bernstein har jo i løbet af vinteren forladt de uafhængige og er indtrådt i sit gamle parti. Men at det ikke deler hans meninger, fik han hårdt at mærke. Vi anfører af hans udtalelser:

»Fredsbetingelserne i Versailles er resultatet af en 4½ års krig, ført med barbariske midler, som partiet fordømmer. Det er den tyske regering i høj grad ansvarlig for. Ganske vist kunde ingen forudse det 3. og 4. avgust, havde man end haft det skarpsyn som vidunder-rabbien fra Minsk. Men ikke desto mindre er 3. og 4. avgust 1914 den mørkeste dag i mit liv. Den var en ulykke for vort folk og en ulykke for vor kultur. Havde vi stemt anderledes 4. avgust eller i det mindste afholdt os fra at stemme, var det sikkert ikke derfor gået Tyskland værre. Der var falden i milliontal færre og der var bleven i milliontal færre krøblinge (stormende modsigelse og høj latter. Uroen vedvarer under hele hans følgende tale).

Vi var desværre dårligt underrettede 4. avgust, men hvorfor holdt vi fast ved den falske taktik, da vi fik de bedre oplysninger? Nu har overalt i de fjendtlige stater nationalisterne magten, derfor er fredsbetingelserne meget hårde og tildels simpelthen umulige. Men de ni tiendele af dem erkender vi som en nødvendighed (stormende, forbitrede modråb også fra Scheidemann og Herman Müller). Ja, men Scheidemann har jo dog sagt omtrent det samme lige nu, og det siger dog også modforslagene i virkeligheden. (Fornyede tilråb.) Nå, så siger vi ikke ni, men otte tiendedele, jeg vil ikke regne det så nøje ud (munterhed).

Men i hvert fald er Belgien og Frankrig frygteligt medtagne af krigen. (Noske: De har ikke nævnt et Ord om Østprøjsen. Tyskland betyder intet for Dem.) Da russerne trængte ind i Østprøjsen, eksisterede de uafhængige endnu ikke. (Noske: Men De har råbt op om de i Østprøjsen faldne russere!) Man havde sagt os, at krigen skulde gå mod Rusland, men hele kraften blev sat ind mod vest. Den tyske generalstab har mod gode råd prisgivet Østprøjsen. (Noske: Det er dum snak — livligt bifald.) Havde Tyskland forholdt sig defensiv mod vest, så havde veststaterne ikke gjort krigen med, eller i alt fald ikke haft en sådan krigsstemning (delvist bifald).

Det internationale socialdemokrati er ikke hårdt sindet mod os, heller ikke mod det tyske socialdemokrati (modsigelse). Vanderwelde, Thomas og Revandel er ikke uretfærdige mod os (modsigelse, tilråb: de er lutter engle). Nej, de er mennesker som vi alle, af alle deres taler klinger den kammeratlige ånd, hvoraf også Bernerkongressen var præget. De søger ikke skylden blot på tysk side. De nuværende bevægelser i Frankrig og England viser os, hvordan vore venner der arbejder. Men så er det ikke ubilligt at forlange af Tyskland, at det skal indrømme, hvad det har gjort i 1914. (Tilråb: Det er sket.) Nej, det er kun tildels sket. — — —.«

Så kom ultimatumet. Straks forlangte de uafhængige, at der skulde underskrives, ikke fordi freden var retfærdig, men fordi det var den eneste vej fremad og af største betydning for selverkendelsen. Og for første gang ser det ud til, at de uafhængige har folkets flertal på deres eller i alt fald deres tankers side. Der er en skæbne, og for de uafhængige og folk, der har set som de, en oprejsning i dette! Man kan nu håbe, at det bliver til alvor med at skrive under. Som forholdene ligger, er det det tunge, men nødvendige skridt ned i bunden af bølgedalen, hvorefter alene en ny og besværlig vandring opad kan begynde for Tyskland — og for Evropa.

A. V.

Bidrag til »Tidens Strøm« sendes til cand. theol. *Anders Vedel*, Allégade 22, København F.

Den kommende Kirkekamp.

Forstaaelse?

»Og ser saa fra det høje ned
med Smil paa Verdens Usselhed,
med Trøst paa Jordens Møje.«

Til den »Verdens Usselhed«, der omtales i disse Linjer, hører ogsaa dette, at Mennesker — tidt ogsaa kristne Mennesker — har saa ondt ved at *forstaa* hverandre. Dette hænger sammen med historiske Forudsætninger og med intellektuelle og moralske Skrøbeligheder, hvilket alt sammen er vanskeligt at komme til Bunds i; og hvis denne manglende Forstaaelse ikke skal vække Bitterhed, saa gælder det om, at man kan se paa den med noget af det i god Forstand overlegne »Smil«, som Grundtvig nævner i de anførte Linjer, og som hænger sammen med Bevidstheden om, at ogsaa denne svigtende Evne hos Kristne til at forstaa hverandre hører til de hurtig svindende Plager; og mærkeligt nok kan man derigennem faa et lille Haab om, at Forstaaelsen maaske kunde begynde, før end man anede det. —

Jeg er kommen til at tænke paa dette ved at læse Morten Larsens sidste Pjece om den kirkepolitiske Stilling. Det, som er os imellem, er jo ikke Spørgsmaalet om Statskirke eller Frikirke. For undertegnede har det længe staaet klart, at det statskirkelige i sig selv er noget hedensk. Dette hedenske viser sig paa to Maader: paa den ene Side har vi *Religionstvangen*, og paa den anden Side *Statens Magt over Kirken*. Den ene af disse Skævheder er bleven rettet ved Grundloven; den anden lider vi endnu under. Det som staar for mig som det kirkelige Ideal er den sande og rette *Folkekirke*, den som er antydet af Herren i Matth. 28; og jeg kan ikke se rettere, end at det statskirkelige, som vi endnu har at trækkes med, er en af Hovedhindringerne for denne Folkekirkes Virkeliggørelse. En anden Sag er det, at det ikke er saa let at blive klar over, hvorledes en Institution, der har Aarhundreders Hævd, og som paa mangfoldig Maade er sammenvokset med hele Folkelivet, kan blive ombyttet med andre og bedre Former.

Om vor gamle Statskirke kan og bør kaldes en »Kirke«, derom bliver der tvistet. Der er dog to Ting, der synes at give den nogen Ret dertil. Det ene er dette, at man kun gennem den kristne Daab bliver Medlem af den; og det andet er dette, at dens Præster er forpligtede til at forkynde og lære Kristendom*. — Hvis vi derimod faar den »taalsomme Folkekirke«, saaledes som den nu tilstræbes gennem det radikale Partis Kirkeprogram, saa er vi straks alle enige om, at denne nye Institution er ingen *Kirke*. . . I denne er Præsterne nemlig *ikke* forpligtede til at forkynde Kristendom, men kan ogsaa forkynde en selvlavet Fornuftreligion; — og til denne faar man ikke Adgang alene gennem den kristne Daab, men ogsaa gennem en selvlavet Daab, der ikke har noget med Kristendom at gøre. Og endvidere er vi alle enige om, at denne nye Institution er naturligvis ikke *evangelisk* og ikke *luthersk*, og endelig heller ikke *evangelisk-luthersk;* ti det »evangelisk-lutherske« er som bekendt et Navn paa *den* evangeliske Kirkeform, der særlig er præget af Luthers Opfattelse og Luthers Lære. (Ganske vist har nogle paastaaet, at »ingen kan sige, hvad det evangelisk-lutherske er.« Men den der *paa en alvorlig Maade* vil hævde dette, kan jo fornuftigvis ikke hævde, at noget somhelst er evangelisk-luthersk, og altsaa heller ikke at den »taalsomme Folkekirke« er det). Men en Institution, som *vitterligt for alle* ikke er en *Kirke* — og ikke er *evangelisk* — og ikke er *evangelisk-luthersk* — en saadan maa man ikke lade beholde Navn af den »evangelisk-lutherske Folkekirke«; det vilde være stridende imod al Sandhed og Ærlighed og maatte nødvendigvis gøre Skade baade i Menigheden og i Folkelivet. Vi, som er Modstandere af den »taalsomme Folkekirke«, kan godt forstaa, at der er adskilligt at indvende imod de nuværende Forhold; men vi vil absolut ikke have noget *langt slettere* i Stedet. — Men naar Morten

* Denne Præsternes Forpligtelse er ikke (som mange mener) noget særlig *stats*kirkeligt. Den har paahvilet Præsterne til alle Tider, ogsaa i Frikirker og Frimenigheder, — ogsaa i Aposteltiden. Jeg har nærmere paavist dette i en Artikel i dette Blad, 30. Januar 1914, om »Forkyndelsens Frihed og Levebrødet«. *A. S.*

Larsen og hans Meningsfæller er enige med os i, at den nye Institution, de vil skaffe os, ikke paa nogen Maade kan kaldes en »Kirke«, hvordan kan det da være, at de alligevel vil beholde dette Navn? Ja, det synes kun at kunne forklares ved, at de ikke mener, man bør tage det saa nøje med *Navnet*, — et Navn er jo *kun et Ord*. Men er dette ikke en farlig Tankegang? Naar et Ord bruges og maa bruges i de alvorligste Forhandlinger, er det da ligegyldigt, om man officielt vil fastslaa en Betydning, der kun kan frembringe Forvirring? Jeg kan derfor vanskelig tænke mig, at en Mand som Morten Larsen skulde betragte *Ordet*, *Navnet* paa den Maade. Men paa den anden Side synes efter det foreliggende ingen anden Forklaring mulig. Det vilde glæde mig, om M. L. vilde give et lille Svar herpaa. — —

Afdøde Pastor J. H. Monrad, som redigerede »Dansk Kirketidende«, skrev engang en Artikel om »En religiøs Statsanstalt«. Undertegnede udtrykte i en Artikel (jeg husker ikke hvor) sin Glæde over dette Udtryk, der pegede i en ny Retning. Sagen faldt imidlertid hen. Men jeg har ofte senere tænkt paa, hvorfor dog ikke den »taalsomme Folkekirkes« Forkæmpere hellere vil arbejde for en *religiøs Statsanstalt*. Dette kunde dog blive en redelig Indretning, og den vilde ikke møde *principielle* Indvendinger fra andre kirkelige Retninger. Og hvis man mener, at »den taalsomme Folkekirke« i Virkeligheden er en religiøs Statsanstalt (hvad jeg undertiden har faaet Indtryk af), hvorfor vil man da absolut lade denne nye Institution sejle under falsk Flag og give den Navn af en »evangelisk-luthersk Kirke«, skønt man veed, den ikke er det?

Til Slutning endnu et Spørgsmaal. Morten Larsens Meningsfæller er jo sikkert, kirkeligt set, et Mindretal. Sæt, at det nu lykkedes dette kirkelige Mindretal ved Benyttelse af en heldig politisk Situation at faa »den taalsomme« gennemført, saa at vi andre paa en eller anden Maade maatte konstatere vor Modsætning til den i vore Øjne uredelige Institution, — vilde da en saadan »Sejr« virkelig glæde Morten Larsen? Og om Grundtvig havde levet, vilde en saadan Sejr have glædet ham? — Jeg kan foreløbig ikke tro det.

A. Schack.

En kort Bemærkning.

Naar jeg ikke svarer paa Hr. Anders Vedels Stykke med Overskrift: Enten — eller i dette Blad for den 20. dennes, er Grunden dertil ikke, at jeg intet har at svare derpaa, for jeg har en hel Del. At jeg tier — i hvert Fald indtil videre — kommer af, at jeg ikke er klar over, om det er heldigt at fortsætte Ordskiftet som Sagerne i Øjeblikket stiller sig.

Holstebro, 21/6 1919.

Morten Larsen.

Spørgsmaal og Tildragelser.

De jydske Friskolers Sommermøde.

Den jydske Afdeling af »Dansk Friskoleforening« holdt i Aar sit Sommermøde i Trængstrup i Himmerland, 15. og 16. Juni. Allerede Aftenen forud kom mange tilrejsende fra Jyllands forskellige Egne. Og flere kom næste Morgen, saa deres Antal gik op mod 150. Ialt deltog omtrent 1000 Mennesker i Mødet. — Efter en dejlig Regn kom straalende Vejr, og Humøret var ikke mindre straalende.

Da der ikke var Husplads i Kirke eller Forsamlingshus hverken til Gudstjenesten, hvormed Mødet skulde begynde, eller til selve Mødet, saa var en stor Lade paa 20 × 60 Alen paa den mest smagfulde Maade omdannet til Kirke- og Samlingssal: Væggene var hvidtede, Stolperne beklædte med hvidt Papir, under Taget var paa en snild Maade anbragt Grangrene saa tæt samlede, at man fik Indtryk af at være i et mægtigt Lysthus eller Løvsal. Da der baade var Barnedaab og Altergang, var alt indrettet med dette for Øje. (Det mindede om Gudstjenesten i Boltinggaards Lade.) Stedets Frimenighedspræst *Rasmus Anker-Møller* forrettede de kirkelige Handlinger. Alt formede sig højtideligt og værdigt.

Om Eftermiddagen talte Frk. *Johansen* fra Holstebro om Friskolens økonomiske Kaar før og nu. I et varmt og stærkt agitatorisk Foredrag drog hun Linierne op og lagde Forsamlingen paa Sinde, at Friskolen ligesom alt aandeligt her i Verden maa have et materielt Grundlag for at kunne trives og udvikles.

I Stedet for Frk. *Døcker*, som blev syg kort før Mødet, maatte Folketingsmand *Jensen-Sønderup* tage fat. Han skildrede godt og klart Friskolens Maal og krævede dens Ret til at blive fritaget for Eksamen i andre Fag end

Regning, Skrivning, Læsning og skriftlig Dansk. Han kom til Slutning ind paa en skarp og begrundet Kritik af den tvungne Ungdomsskole, som han mente vilde virke tvært imod dens Hensigt, vilde komme til at dræbe Oplysningstrangen i Stedet for at vække den.

Efter disse Foredrag drog Værterne hjem med deres Gæster. Næste Formiddag holdt Foreningen sit Aarsmøde (Generalforsamling). Kl. 2 begyndte atter Mødet under stor Tilslutning.

Seminarieforstander *Byskov* skildrede skarpsindigt og med Lune, hvorledes *Lydighed* under visse Forhold er et Gode, som ikke kan skattes højt nok, mens den under andre Forhold kan være af tvivlsom Værd eller endog skadelig. Mange Eksempler anskueliggjorde Tankerne, saa Foredraget var let at følge og opklarede sikkert Tilhørernes Opfattelse paa dette Omraade.

Som anden Taler maatte *Jensen-Sønderup* atter frem. Han talte om Fortid og Nutid. To Bevægelser prægede Fortiden paa denne Egn: Andelsbevægelsen og Grundtvigianismen. Begge var i stærk Opgang for 40 til 50 Aar siden. Andelsbevægelsen greb ikke blot Sindene for den økonomiske Fordels Skyld; der var en dybere Kilde til Glæden, nemlig *Fællesskabsfølelsen*: at kunne betragte alle sine Standsfæller som sine Medarbejdere i fælles Gærning. »Naboens Held og Lykke i sin Bedrift var mig til Gavn og Glæde, ligesom min Lykke var til hans Gavn. Vi følte os ikke som Konkurrenter over for hinanden, saaledes som Tilfældet maa være, naar f. Eks. to Købmænd er Naboer. Andelsbevægelsen har fremskyndet Virksomhedstrangen og fremkaldt Samfølelse. Men den dybere Betydning og Virkning af denne Bevægelse er ligesom tabt. Der ses og tænkes nu næsten udelukkende paa den materielle Side. Og særlig har Krigen materialiseret alt og alle.« — Den grundtvigske Bevægelse bar særlig Højskoletanken ud til Egnen. Om denne stod Strid. Det var under Haan og Latter fra Modstandere, man drog paa Højskole. Men det var ogsaa Kærnetropper, der den Gang samledes paa Højskolerne. Det var unge, som vilde noget og turde vove noget for en stor Ide. Nu er det anderledes. — I gamle Dage kunde man arbejde i 12—14 Timer og gøre det med Glæde. Nu er 8 Timer til Besvær. Men de 8 Timer til Biograf og Kortspil forsoner lidt. Det Arbejde, som i vore Dage er mest eftertragtet, er Arbejdet for at faa en Eksamen og en *fast Stilling*, saa Vejen er banet ind i Fremtiden. »Den sikre Stilling« er Tidens Løsen, et Tegn paa Svaghed og Veghed i Karakteren.

Efter Foredragene lejrede Deltagerne sig i Haven omkring Madkurvene. Efter denne Styrkelse ringedes atter sammen, til Afskedsmødet i Salen. Der holdtes flere Smaataler, hvori der tolkedes Tak for Dagene og den festlige Modtagelse. En særlig Tak blev udtalt til den gamle *Jens Trængstrup*, Bedstefader i Gaarden, fordi det er ham, som i et halvthundrede Aar har været Foregangsmanden paa denne Egn og aldrig har sparet paa Offer i nogen Retning. Takken maatte bringes ham, da han i disse Dage laa haardt angrebet af Sygdom. Men han havde dog Kræfter til at kunne glædes: »Jeg er saa glad, fordi I er glade.«

Til Festen havde Friskolelærer *Kindvig* skrevet to smukke Sange. Et Par Vers af den ene, som hedder »Vaar«, skal anføres:

Nu op med alle Døre,
at Vaarens friske Vind
saa mildelig maa strømme
i Barnesjælen ind!
Til muntre Fuglesange
helst lytte vil de smaa;
højlærde Pædagoger
de agter lidt derpaa.

Ej Glædens Fugl *som Fange*
vil bo i høje Slot.
Bag kolde Skolemure
den dør og fryser blot.
For Barnesind den synger
helst i den stille Dal.
Dér er jo nok af Blomster
til Fest og Højtidssal.

Den bygger frit sin Rede,
hvor Livets Bølger gaa,
og Himmelbuen spejles
saa dyb og ren og blaa.
Dér Barnesjælen henter
Livsnæring sund og god
til Daad i Ungdomsalder,
til Kraft og Manddomsmod.

Ved *Generalforsamlingen* bestemtes, at Medlemmernes aarlige Bidrag skulde forhøjes til mindst 1 Kr. 50 Øre. Der foretoges en mindre Lovændring og valgtes ny Styrelse, som kom til at bestaa af Lærerinde Frk. Johansen, som blev Formand, Ole Jakobsen (Kasserer), Jørgensen Borup (Næstformand), Købmand Thorhauge, Holstebro, og Lærerinde Frk. Madsen, Hejls.

A. Kr. Dolleris.

Skolemøderne.

Foran mig har jeg liggende Referater fra Skolemøderne i Hjørring, Aalborg, Randers, Skals, Skive, Viborg, Herning, Aarhus, Varde, Odense og Roskilde samt fra Dansk Skoleforenings Aarsmøde i Vejle. Det er nogenlunde de traditionelle Steder. Kun Viborgmødet, en Fortsættelse af Dansk Skoleforenings Aarsmøde sidst, er nyt og havde baade med Hensyn til Indhold og Tilslutning et saa smukt Forløb, at det nok med Ære vil kunne tage Plads i de faste Møders Række. I Hjørring har man ligget stille et Par Aar, men tog nu fat med fornyet Kraft og med saa god Tilslutning som aldrig før. I Aalborg, Skive og Varde synes Tilslutningen at have været knap saa stor som tidligere; men ellers er det ydre Billede af Møderne i det store og hele det gamelkendte.

Hvad nu Mødernes Indhold angaar, er det næsten overflødigt at gøre opmærksom paa, at der overalt til Indledning blev mindet om det glædelige i Verdenskrigens Afslutning og den ventelig nær forestaaende Opfyldelse af vort nationale Haab ved Sønderjydernes Tilbagekomst. Kun paa et enkelt Sted synes dette at være blevet gjort paa en mindre taktfuld Maade — paa ægte chauvinist-

isk Vis med Udfald mod dem, som tænker sig den bedste Løsning i Sønderjyllands Deling paa Nationalitetens og Selvbestemmelsens Grund.

Dernæst skal der peges paa, at overordentlig mange af Foredragene, som i det hele laa nok saa nær op ad Skolens og Opdragelsens Gerning som sædvanlig, var stærkt prægede af den Grundopfattelse, der næsten »ligger i Luften«: at vi i Opdragelses- og Oplærelsesspørgsmaalet som paa alle andre Omraader staar ved Indgangen til en Nyorienteringens Tid med gennemgribende Forandringer baade her og der. Det virker her som et helt velgørende »Tøv lidt!« at læse Forstander *Byskovs* Hjørringtale om Opdragelsens Maal med dens Advaren imod i en urolig Tid at løbe efter enhver Vind eller tabe Næse og Mund over det nye, der fremkommer. Det er ikke saa lidt af en Overdrivelse, at Mennesker og Idealer forandrer sig særlig stærkt, og Historien viser, at det ikke først og fremmest er i Stormtiderne, men i de stille, at det nye gror frem. Det *gode*, *dygtige* og *lykkelige* Menneske var alle Tiders Opdragelses Maal og bør ogsaa blive Fremtidens. Ungdommen føler altid sin Tid som en ny Tid, og naturligvis har vi Grund til at vente noget af Tiden, som kommer; men det nye vil først og fremmest betyde Forsøg paa at finde nye *Veje* til at naa de gamle Maal. Til dette forbereder vi os gennem den store Skolekommission. —

Skolekommissionen — fem af dens Medlemmer var ude som Skolemødetalere: *K. M. Klausen* i Aarhus, Lærer *Søgaard* i Aalborg, Prof. *Oskar Andersen* i Herning, Redaktør *Kjærgaard* i Roskilde og *Jac. Appel* paa Dansk Skoleforenings Aarsmøde. Hovedindtrykket, man faar ved at læse de fem Mænds Taler, er det, at der inden for Kommissionen er god Forhandlingsvillie, og der synes at være Enighed om en Række ret vigtige Ting: *At* Folkeskolen skal have sit Maal i sig selv og knyttes saa nær som muligt til den stedlige Befolkning, *at* Mellemskoleordningen af 1903, som navnlig i Byerne har voldet Folkeskolen megen Fortræd, skal ophæves, *at* Fremgangsmuligheden bør være ens for *alle* uden Hensyn til Forældres økonomiske Kaar, *at* Skolen skal lægge særlig Vægt paa at være personlighedsdannende, at Skolen for den konfirmerede Ungdom bør udvikles. — Men naar man saa kommer til en Række andre Spørgsmaal, som griber stærkt ind i de nævnte: Læreruddannelsen, Hverdagsskolegangen, Aandsfagenes Stilling — om de kan frigøres for Eksamen eller ej, om man skal have blot Forældretilsyn eller tillige et rent fagligt, om Undervisningen for den konfirmerede Ungdom skal være tvungen eller fri, er der straks sat saa stærke Skel, at det skal blive vanskeligt at fjerne dem. Om Religionsundervisningens Stilling udtrykker Prof. *Oskar Andersen* sig i en Eftertale — ikke ganske loyalt — saaledes: »Det er ikke min Mening at sige, at der er en saadan absolut Majoritet i Skolekommissionen, at vi kan vente den radikale Skolereform gennemført straks. Nej, i Øjeblikket kæmper navnlig Radikale og Socialister for en taalsom Skole. Man ønsker ikke straks at komme Religionsundervisningen tillivs. Der siges blot ikke noget om, hvordan Undervisningen skal være. Jeg ønsker at slaa til Lyd for en Lov, der sikrer Dissenters Ret til at danne egne Skoler.« — Intet Under, at der efter Prof. Andersens Foredrag var god Tilslutning til den Hilsen, Valgmenighedspræst *E. Terkelsen* ønskede sendt med Professoren hjem til Kommissionen: *Dørene op, at det interesserede Folk kan høre, hvad der foregaar!*

For øvrigt kom baade Skolekommissionens Mænd og adskillige andre ind paa, at Fremtidens Skole skal være en *Arbejdsskole*. Der lægges forskelligt ind i det Udtryk. *Jac. Appel* spørger saaledes, om det ikke var muligt, at de Værdier, Tiden truer med at ødelægge: Arbejds*glæden* og Arbejds*æren* — kunde komme til deres Ret igen. Om Vinteren skal vi have Bogens og Ordets Skole og om Sommeren Arbejdets Skole — i Hjemmet; en saadan Skole har man i Vestjylland, og det var ønskeligt, at Vestjydernes noget oversete Skoleform i det væsentlige kunde blive Landets. I Byerne er det vanskeligere; men den stærkt forøgede Fritid maa ogsaa der udnyttes bl. a. til en Løsning af Arbejdsskolespørgsmaalet paa bedst mulig Maade. Lærer *Søgaard* er inde paa noget af det samme, naar han stærkt peger paa Hjemmenes Betydning i Opdragelsen og kræver Hverdagsskolegang *om Vinteren*. Overlærer *Thorv. Petersen*, Aalborg, siger i sit Ungdomsskoleforedrag i Hjørring, at den røde Traad gennem Skolens Undervisning maa være Opdragelsen; men den Fløj af Ungdomsskolen, der vender ud mod Verden, er Arbejdsskolen, der skal dygtiggøre de unge til Deltagelse i Haandværkets og Handelens Liv, en Opgave, som de tekniske Skoler ikke alene har magtet. Prof. *N. A. Larsen* siger i Roskilde Domkirke, at ad Intelligensens og Oplysningens Vej dannes Karakteren ikke, og derfor maa vi med store Forventninger imødese den nye Arbejdsskole, hvor vi skal lære Børnene at erhverve sig Lysten til Arbejdet, saa det ikke alene bliver Brødet og Kilden til Glæden, men Glæden selv. Og Professoren tilføjer sandt, at Skolen ikke først og fremmest skal opdrage Handelsmænd og Haandværkere, men Mennesker, og det gør vi jo bedre, jo mere vi gør os selv overflødige som Opdragere. Den unge, energiske Hellerupdoktor *Andr. Hanssen* siger i Skive, at *Selvoplevelsen* vil blive Grundvold for Fremtidens Skole; vi laver ikke noget særligt Fag for Hænderne, men sætter Hænderne i Virksomhed i de Fag, vi har, — og Red. *Kjærgaards* Roskildetale har adskilligt tilfælles med Dr. Hanssens.

Nærmest herhen hører endelig ogsaa Forstander *Vinthers* to Foredrag: i Odense om Brydningerne mellem Idealerne og Virkeligheden og i Vejle om Læreruddannelsen. Forhandlingen, han indledede paa Dansk Skoleforenings Aarsmøde, peger meget bestemt i Retning af en Læreruddannelse med skærpet Optagelsesprøve, 3, snarest 4 Seminarieaar, hvoraf de to sidste særlig helliges den praktiske Side af Læreruddannelsen og frigøres for en Del af det nuværende Eksamensjag; obligatorisk Undervisning i to fremmede Sprog.

Ved Siden af denne Række Foredrag, som enten i Hovedsagen beskæftiger sig med det formslige ved vort Skoleværk — eller som i mange Tilfælde med baade Form og Indhold — kommer en anden Række, som tager lidet eller intet Hensyn til Rammernes Indretning, men taler vækkende og styrkende til Hjemmenes og Skolens

Ansvarsfølelse, til Frisindet, Livsglæden og Livsmodet, til det ægte og dybeste, menneskeligt og kristeligt set. Her skal nævnes Biskop *Ludwigs*' Skivetale om det personlige Ansvar med dens stærke, samlende Slutning: »Vi har selv Skylden, hvis vor Folkeskole mangler noget, hvis Kirken har for lidt Liv, hvis vort Folkeliv og politiske Liv har Skavanker, hvis der er gaaet for megen Stivhed i dette eller hint Forhold. Vi har Skylden; hver maa tage sit personlige Ansvar. Ansvaret kan imidlertid intet Menneske bære alene; men dengang jeg fandt ind til den levende Gud, og han fandt mig, da fik jeg Kraft til at bære mit personlige Ansvar. Spørgsmaalet om det personlige Ansvar fører ikke blot til Kirkens Tærskel, men til Kirkens Herre« — og sammes Viborgtale om Børn og Salmer, kendt fra tidligere Aar, *Begtrups* Tale i Aarhus og Varde om Opdragelse til Lydighed med en malende Skildring af Lejrskovpræsten Jens Lassen Knudsens Hjemliv som Baggrund, *Noe-Nygaards* Tale paa Skalsmødet om »det, der ligger bag ved« med Talerens egne baade Elev- og Lærerindtryk fra Professor H. C. Frederiksens Skole i Ordrup, og Forstander *Taanings* Foredrag samme Sted om Frihed i dette Ords videste og bedste Forstand. Der var Dr. *Marius Kristensens* Tale i Randers om Hjemmets Betydning i Opdragelsen, belyst bl. a. ved H. C. Andersens Forhold til sit udvendig fra set saa ringe Barndomshjem, Forstander *Skat Rørdams* Foredrag samme Sted om Hjem og Skole, Lærer *Nielsens* Viborgtale om Udvikling af Barnets Tros- og Kærlighedsevne ad den levende, historiske Religionsundervisnings og det gode Eksempels Vej — og endelig Valgmenighedspræst *Jens Bertelsens* Tale i Hjørring om det frigjorte Menneskelivs Herlighed i Modsætning til den pietistiske Tale om, at det menneskelige intet er værd, *S. Anker-Møllers* Aalborg-Tale med dens bestemte Hævden af, at en kommende Skoleordning bliver til Lykke i samme Grad, som den kommer til at anerkende Forældrenes Ansvar, og *Asger Højmarks* varme Indlæg paa Herningmødet for den personlige og levende Undervisning, hvori Kundskabsmeddelelse og Opdragelse forenes, og som maa sigtes fra og føres med over i den nye Tid, om vi skal fare vel.

Der var et Par, om jeg saa maa sige, socialpædagogiske Foredrag: Politimester *Golls* i Aarhus om Krigen og Kriminaliteten med dens Fastslaaen af, at strængere Straffelove aldeles ikke virker hæmmende paa Kriminaliteten. Nej, tag Aarsagerne bort! og Forholdet vil straks forandres. Tal. rettede et stærkt, berettiget Angreb mod den utrolige Letsindighed, hvormed Forældre lader Børn og ganske unge Mennesker færdes ude om Aftenen, ja hele Natten, og være i Besiddelse af Penge uden at spørge om deres Oprindelse. At tage sig af Forbrydelserne og deres Udøvere er Lovgivningsmagtens og Straffemyndighedernes Sag; men det er Skolens og Hjemmenes Opgave at stoppe Kilderne. — Dernæst Fængselspræst *Ludvigsens* Foredrag i Varde om social Opdragelse, som skabes gennem lykkelig Samfølelse mellem Menneskene i social Henseende. Taleren samlede sine Betragtninger i en Paavisning af den demokratiske Udvikling, der betegnes ved Ting som Afsky for Krigen, Afskaffelse af Negerslaveriet, Afholdsbevægelsen og Kvindesagen, Ting, som man har regnet for Frugter af den franske Revolution men som i Virkeligheden har deres Rod i Kvækersamfundet. Derfor, i samme Grad som vi gaar frem i Selvfordybelse, i Stilhed for Guds Ansigt, vil der vindes Land for den sociale Opdragelse.

Jeg kan ejheller forbigaa Prof. *Edv. Lehmanns* ypperlige Foredrag i Skive og Viborg om Kampen mod Reglerne, den fornøjeligste Paavisning af, hvorledes Mænd som Holberg, Napoleon, Rosseau og Grundtvig kæmpede mod og til Dels sprængte de unaturlige Baand af Forordninger, Reglementer og anden Omstændelighed, som vilde lægge den naturlige Livsudfoldelse i Baand og Lænker. Rettede i Linie dermed et stærkt Angreb paa den altfor store Omstændelighed, der den Dag i Dag præger vor Modersmaalsundervisning, — i Skive med det udmærkede Resultat, at man med Højskoleforstander *Olav Kjems* i Spidsen besluttede sig til at gøre noget for de store Bogstavers Afskaffelse og i det hele ved dygtige Sprogmænds Hjælp om muligt naa til en Simplificering af vort Skriftdansk.

Det var en smuk Tanke, at Dansk Skoleforenings Formand, Provst *Nissen*, i et Foredrag om afdøde R. J. Holm og hans Skoletanker satte denne gode Skolemand et Æresminde i den By, hvor han i en Aarrække virkede til Velsignelse for sin Hjærtesag: Forskoletanken.

Paa Vardemødet rejste Dr. *Marius Kristensen* Spørgsmaalet: Hvilken Indflydelse kan vor Genforening med Sønderjylland tænkes at faa paa vort Skolevæsens Retning? Svaret blev givet ud fra den Forudsætning, at vi ikke paa noget Punkt kan byde vore hjemvendende Landsmænd forringede Kaar, og der kan godt være den Fare, at de har levet sig saa meget ind i tysk Eksamens-, Systems- og Formvæsen, at de gærne vil plante noget af det over paa dansk Grund. Vi kommer ikke uden om den fireaarige Seminarietid, og det vil nok ogsaa øve sin Indflydelse, at de har lært et Verdenssprog i deres Skoletid; men vi har bedre end Tyskerne formaaet at holde det systematiske paa sin rette Plads, og her maa vi passe paa baade i Børneskolen og senere, at det ikke skal gaa som i Svejts, at de unge ved Afslutningen af den obligatoriske Undervisning for stedse tager Afsked med Bøgerne. *Jefsen Christensen* talte i Randers om sønderjydske Skoleforhold. I Varde talte Red. *Kylling*, Haderslev, om Kirkeforholdene dernede og *Thade Petersen* om sønderjydsk Ungdom. *Aage Meyer Benedictsen* holdt et Foredrag om Slaverne og et om Nationerne efter Krigen. Biskop *Koch* talte som i Odense om Sønderjylland og Pastor *Tomasson*, Horsens, om Island. Endelig holdt Rektor *Larsen* i Aarhus et Foredrag om Nationalitetsfølelse, Prof. *Vilh. Andersen* et i Roskilde om Sønderjylland i dansk Digtning og Cand. *Christiansen*, Askov, et i Vejle om Amos Comenius.

Dermed har jeg nævnt, hvad der var fremme, og giver det selvsagt kun et højst ufuldkomment Billede af Møderne, saa giver det dog vist et Indtryk af, at Skoleinteressen herhjemme ikke alene er i Live, men ogsaa i Vækst, og at Pinsemøderne — ikke mindst som de var i Aar — paa god Maade røgter den Opgave at stille Folkets brede Lag Ansigt til Ansigt med baade nyt og gammelt paa Skolens og Opdragelsens vide Mark.

Torolf Kristensen.

I Ugens Løb.

Den ny Børneskole (Kostskole,) der er bygget ved Ungdomsskolen ved Cascallares i Argentina indviedes ved et godt besøgt Møde den 16. Marts d. A.

Om Formiddagen holdtes der Konfirmation og Altergang og derefter fandt Skoleindvielsen Sted. Forstander Villumsen holdt Indvielsestalen og bragte en Tak til alle dem, der havde været med til at rejse denne Skole.

Der er indmeldt omkring ved 60 Elever, og der er iblandt dem Børn, der ikke forstaar mange danske Ord, og Børn, der ikke forstaar ret meget Spansk, »saa der er«, skrives der i Bladet »Syd og Nord«, »Opgaver for Lærerpersonalet at løse ved at lære alle disse Børn lidt af hvert«.

BØGER.

Harald Kidde: Jærnet. Aschehoug & Co. Kbh. 1918.

Roman om Järnbäraland (Värmland eller en del deraf) er undertitlen Det er ikke så mærkeligt, at forfatteren intet har skrevet i 6 år, thi denne 400 sider store bog må have kostet et uhyre arbejde. Värmlands historie fra ældste tid til i 1850'erne, da begivenhederne foregår, »Järnkontoret«s og »Bergskollegiet«s annaler og meget mere har han arbejdet sig igennem, og i hastige glimt, i sære storslåede, ofte grufulde billeder drager han alt dette, ja selve det svenske folks mærkelige historie, forbi vort Blik. Hvordan først finner, siden — i Karl 9's tid — indkaldte valloner og endelig landets egne børn slider sig til invalider og idioter i disse gruber, smedjer og ovne, — først for at tjene penge til de vallonske og svenske »brugspatroner« og til de engelske kapitalister i Göteborg, — men først og sidst for at tjene »jærnet«, verdens herre, ham de alle må tjene, brugsherre som arbejder. Tidlig eller sent, efter et slægtled eller flere, går også »patronen« ud af sagaen, og andre kommer i hans sted. Thi livet på disse herregårde er flot og kostbart, ofte vildt, — det, som hos Selma Lagerlöf kun anes, er her belyst i skarpe glimt, især da jammerlivet i gruberne, ved ovnene og i fattighusene. Også Selma Lagerlöfs »kavallerer« stifter vi bekendtskab med. Dog ikke så meget med deres lystige liv ved sang og musik og kanefarter; mere får vi at vide om dem — og det lige fra »Karolinerne« til dem der var med i krigene omtrent et århundrede senere — i deres forfærdelige kampe i de polske skove og sumpe og på de russiske stepper, deres kamp med hunger og kulde og frygtelige sår, deres kamp for at bevare håbet og livet som slaver i Sibiriens skove og gruber, — indtil en stakkels rest af dem efter mange års grusomt fangenskab genser deres fædreland, de fleste ødelagt for livstid. Og hustru og børn er døde og hjemmet øde eller overtaget af en anden, og fædrelandet, der tog deres kraft, deres sundhed og lykke kan ikke forsørge dem til gengæld. Og så spiser de da nådsensbrød hos en lykkeligere stillet krigskammerat, — i Värmland eller andetsteds. —

Ja, var så dette fortalt i nogenlunde orden! Men forfatteren lader sin læser følge det gennem en 14-årig drengs tanker og fantasier, og drengens betragtninger derover, oftest uklare og uforståelige, blander sig ind i fortællingens gang næsten på hver side. Det er let at se, at forfatteren har en mening dermed; denne dreng er bogens hovedskikkelse, og gennem ham skal læseren lære meningen — og meningsløsheden — i dette travle, virksomme liv at kende. Men det virker så forstyrrende, at bogen er bleven et uklart sammensurium af billeder, såre trættende at læse, især da sidste halvdel. Handling og udvikling er der ikke meget af, ligesom bogen da også kun spænder over et par måneder.

På bogens sidste blad står: Efter »jærnet« følger »guldet«. Hvis dette var bleven virkelighed, så kunde denne anden del måske have kastet lys over første dels uklarheder. Men måske kommer bogen; tilføjelsen kunde jo tyde på, at forfatteren inden sin død har arbejdet med den.

S. A.

Marius Dahlsgaard: Helten fra Kongedybet. Fortælling om Peter Willemoes og hans Samtid. 223 S. — Hagerups Forlag.

Paa Grundlag af ikke saa lidt historisk Materiale giver Forf. en meget underholdende Skildring af Willemoes' Liv fra Drengeaarene i Assens til hans Død i Træfningen ved Sjællands Odde 1808. Uden at frembyde noget kunstnerisk i Stil eller Komposition er Bogen en ypperlig Læsning for Drenge og unge Mennesker. En bedre Julegave eller Fødselsdagsgave kan de ikke faa.

H. B.

INDHOLD.

Borgerligt Ægteskab. Udtalelser af *Hans Appel, N. F. S. Dahl, Frederik Holm, Jørgen Nielsen, Povl Nielsen Kårlshøj, A. Nørgaard.*
J. P. Bang: Kristendommen og det nationale Spørgsmaal.
A Schack: Den kommende Kirkekamp. Forstaaelse?
Morten Larsen: En kort Bemærkning.
Spørgsmaal og Tildragelser. *A. Kr. Dolleris:* De jydske Friskolers Sommermøde. — *Torolf Kristensen:* Skolemøderne. — I Ugens Løb.
Bøger.
Tidens Strøm.
W. M. Ramsay: Lilleasiens Fremtid.
Italiens Krav i Tyrol.
A. V.: Foran Underskriften.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**

Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 27 Fredag den 4. Juli. 1919

Sønderjyderne og modersmålet.

Præken i Agård kirke ved Ågård højskoles elevmøde 1. søndag e. tr.

I begyndelsen af firserne gjorde jeg med to kammerater en tur til Sønderjylland På Dybbøl havde vi til at vise os om ingen ringere end H. P. Hanssen, som den gang var omkring en snes år gammel. Vi modtog gennem disse timers samvær et sådant indtryk af denne unge mand, så vi alle fandt det som en forløsning af vor tanke og stæmning, da den ene af de to, efter at vi havde taget afsked, sagde: Han var som en legemliggørelse af det sønderjyske håb.

Siden den tid har jeg stadig fulgt H. P. Hanssen med den største deltagelse, tro og tillid, glædet mig, når jeg kunde få lejlighed til at være sammen med ham, frydet mig over hans taler og foredrag, når det forundtes mig at høre ham, beundret hans klogskab og overlegne bedømmelse. Den unge mand blev jo virkelig efter hånden en legemliggørelse af sønderjydernes håb, en fører som ingen anden for den sønderjyske sag.

Hvor er det dog skammeligt, at nu, da dette håb står lige for at opfyldes, sagen så vidunderlig skal krones med sejr, og han mere end nogen fortjænte at hyldes af alle danske, man så fra forskellig side ikke betænker sig på at skælde og smæde ham på groveste måde, mistænkeliggøre hans danske sindelag, ja kalde ham med forrædernavn!*

* Nu har efterretningen nået mig om, at han er blevet udnævnt til minister — hvor er det dog frydefuldt at høre, hvor fortjener han dog ikke denne oprejsning!

Kyndige folk har nævnt mig som en ejendommelighed hos os danske, at vi fremhæver modersmålet som det aller højeste udtryk for vor folkelighed, vor nationalitetsfølelse. Om end andre folkeslag også holder meget af deres modersmål og sætter det højt, så priser de det dog ikke stadigt, sådan som vi. Sange som: »Vort modersmål er dejligt«, »Moders navn er en himmelsk lyd« og lignende skal være noget enestående blandt folkene.

Men hvilken betydning har det ikke også havt i vor nationale kamp! Skønt H. P. Hanssen har måttet leve en stor del af sit liv i Berlin, for sin gærnings skyld har måttet gøre sig det tyske sprog helt underdanigt og måttet stå i det næreste samkvem med en mængde tyskere, så har han dog formået at bevare sit modersmål, så det var en lyst at høre, når han talte her oppe, som han kunde tale sit sønderjysk rent og uforfalsket. Og som han, så har alle de bevidst danske dernede først og fremmest holdt på modersmålet, og dette har igen bevirket, at også de andre gjorde det samme. De lod sig ikke friste til, som vi danske jo ellers kun altfor ofte har gjort det, at se på vort sprog som en ussel tiggerkvind'; det var helt umuligt, at tysken kunde komme til at stå for dem — som rigssproget her des værre tager sig ud for mange jyder — som noget »finere«, som de derfor vilde gøre sig fine ved at eftersnakke.

Nej, så sej og så bevidst var deres fastholden

ved modersmålet, så tyskernes forsøg, selv det aller farligste, det at ramme det gennem skolerne, i det hele kun havde ringeste held med sig.

Derfor kan vi jo så helt og holdent klare os med dansk nede i det danske Nordslesvig, og de danske dær kan så udmærket klare sig med deres sønderjydske tale her oppe.

Men denne fastholden betyder så meget meget mere end dette, at vi norden og sønden å helt og fuldt kan forstå hinanden, og derfor når vi nu snart mødes, i så henseende vil have det, som om vi aldeles ikke havde været skilt.

Nej, det betyder jo, at vi deler åndeligt og hjærteligt liv med hinanden. Ti vi er fælles om hele den i vort fælles modersmål, den danske tunge opsamlede og bundfældede skat.

Men det vil atter sige, at vi her oppe har en rigdom at give sønderjyderne til tak for deres trofasthed og udholdenhed i kampen.

Det har nemlig været en mulighed — undtagen da for nogle ganske enkelte — under adskillelsen og den hårde tvang at få del i, hvad vi her hjemme har vundet i kirke og skole og i åndslivet i det hele. Deres opgave har været at bevare det givne — selve kampen holdt dem fri for stilstand, gjorde dem friske, men en egentlig videreførelse kunde der ikke blive tale om. Skulde en sådan foregå, måtte det være her oppe, og her er der da heldigvis også sket meget af den art. De dernede, ja som sagt med få undtagelser, kænder næppe stort til, hvad dansk åndsliv fik gennem den udvikling, der betegnes ved navne som Jakob Knudsen, Jeppe Aakjær, Joh. V. Jensen og mange andre. De har med nødvendighed måttet stå uden for mangfoldige frugtbare drøftelser i blade, bøger, på møder, hvorigennem klarheden over mange ting er vokset hos os. Det er dette, de efter genforeningen vil kunne komme med i, og det vil blive en rigdom for dem.

Men de kan også komme med deri og kan det såre let, fordi de har bevaret det modersmål, hvorigenem det alt skal gives dem.

Og på den anden side: Hvor er dette dog ikke et vidnesbyrd om, hvilken rigdom der lå gæmt i vort modersmål allerede den gang vi skiltes! Ti de havde ganske simpelt ikke med sådan trofasthed og udholdenhed kunnet holde fast på dette modersmål, gennem 50 år over for al den hårde modstand, holde fast ved, hvad der er af ganske ulegemlig, ikke materiel art, noget, der hverken giver i pung eller mave, når det ikke umiddelbart føltes, at der var en åndelig og hjærtelig rigdom givet deri. Der har noget talt til dem gennem det, som har gjort dem så godt, givet dem indhold, selv om aldrig så ubevist har de følt værdien. Tysken blev på så mange måder ført dem så nær, det kunde i mange måder være fordelagtigt at give sig over deri, men de har følt, at dæri gaves dem ikke, hvad de trængte til. Og tysken er dog et højt udviklet kultursprog og ikke så lidt af et verdenssprog, i mange måder åndelig rigt, med mange herlige værdier i sig. Men »det var ej den danske tunge, det var ej de vante ord«. Og gennem dem fik ej hjærtet, hvad det begærede.

Ja, Grundtvig har nok truffet det rette, når han synger, at det kan gærne være, at der findes langt højere, finere, ædlere sprog, men vi har nu ord, som for os er de sandeste og bedste, og vort modersmål, træffer det måske ikke altid på et hår, så smælter det mere, end de fremmedes slår. Ja, blødt er dette vort modersmål, men derfor har det også en egen ævne til om alt, hvad der er yndigt og mildt, hvad der bevæger og rører hjærter, at lyde med sært smæltende klang.

I ganske særlig forstand kan det da derfor siges at være hjærtesprog. Og deraf kan vi måske forklare os, at det er egent for os at lægge så stor vægt på det, og deraf kan vi forklare os denne sønderjydernes trofasthed imod det, ti også den har jo sit sæde i hjærtet og holder da især om, hvad der gør dette godt. Så derfor er det så rigtigt, når det synges, at hvert ord, som kom fra hjærtet, og som er nået til hjærtet, har været en sten i den mur, der har skærmet vor fælles modersmålets rosengård mod alle voldsmandens anløb.

Og lad os da så rejse os og synge: »Moders navn er en himmelsk lyd«!

Og mon det ikke er ud af den dybe samhørighed, der er mellem en virkelig folkets digter og modersmålet, er det ikke fordi digterne i dette deres forhold til vort så milde, hjærtelige sprog så stærkt har følt den stærke forsvarsmagt, der var deri, at de så frimodig har varslet om den kommende oprejsning! »Sønderjylland vundet, det er Kampens mål«,

sang Pal. Müller og sådan, så han var vis på, dette mål nåedes. Og Hostrup lader lærken stige og synge: »Jeg skuer så langt, jeg synger så fro om vælde der glipper, om duen der slipper af ørnens klo, om freden der kommer med stordåd og sang, om sol og skærsommer i Danevang«. Og Johan Ottosens sang: »Det haver så nyligen regnet«, er jo fuld af mod og tillid helt igennem, indtil det kulminerer i: »Det har slet ingen hast for den, som tror«!

Men stærkest i »Fædreneland, som på afgrundens rand, midt i bølgerne blå skal du blomstrende stå med din maj og med dine kærminder — du endnu har det bedste tilbage, det lå gemt hos den gamle af dage«. Eller som det hedder i samme sang: »Lykken vendes som skibet på voven, lykken vendes som bladet i skoven — til den lykke man aldrig så mage, så end lever den gamle af dage«.

Ja, her er det sagt aller vægtigst. Ganske vist er denne sang fra før 64, men det er som om digteren har skuet gennem tiderne og givet håbet netop det udtryk, hvortil der trængtes, da denne skæbnetime kom for os. Og han har varslet, hvordan det vilde gå: Danmark skal endog som på afgrundens rand stå blomstrende — ja, når har vort fædreland vel blomstret som efter at afgrunden syntes at have åbnet sig imod det! Han har sunget om en lykke, hvortil aldrig er set mage — ja, må vi ikke nu sande det, at det er en aldeles vidunderlig lykke, der er timedes os! Men den store vægt får dette udtryk for håbet også derved, at det er knyttet til troen på en bærende og styrende magt, der vender lykken lettere, end roret vender skibet, end vinden vender bladet i skoven, mens det tillige er sagt sådan, så alle danske kan være med deri, idet der om denne magt kun bruges udtrykket »den gamle af dage«.

Men hvad nu! hvad skal dog alt dette sige, er det en tale, den jeg her fører, en tale af en kristen præst, en tale i en kristen kirke! Og det tilmed på en søndag, hvor evangeliet drejer sig om frelse eller fortabelse!

Nej, her er intet at undres over! Denne tale kommer i høj grad vor samling her i kirken ved, og det passer netop godt, at vi har dette læsestykke. Siger ikke Abraham: de har Moses og profeterne, hvis de ikke hører dem, hører de heller ikke, om en fra de døde kommer til dem! Men hvad er vel Moses og profeterne andet end udtrykket for det bedste i folkets liv gennem tiderne! Alt hvad det gennem dem har indvundet af kønt og godt og rent. Eller hermed er nævnt de folkelige idealer, alt hvad der har givet folkets liv indhold og øvet dragende magt over sjæle og sind.

Det er alt dette, som har været den rige mand ligegyldigt. Og han kænder sine brødre, ved, at det vist nok uden al tvivl er ligeså med dem, så når han er havnet her, truer den samme skæbne dem, men han tror, de kan hjælpes ved at en fra de døde kommer til dem. Men nej, siger Abraham, det vil slet ikke nytte dem.

Og sådan er det da fremdeles. Dette må have magt over os: Vi må kunne bevæges af vore sange, af vor historie gennem tiderne, modersmålets milde og gode ord må have magt over vort hjærte og gærne ville frem på vor tunge, vi må være dog i nogen måde bestæmt og præget af den idealitet, der har bundfældet sig i netop det. Hvis dette ikke er tilfældet, og hvis vi derfor, som vi da nødvendig må, står ganske ligegyldige uden for, hvad der nu er i færd med at ske, står som de, der er ganske ude af stand til at gribes af undren og glæde over som dog lykken har føjet sig for os — — ja da kan det heller slet ikke nytte, om en fra de døde kommer til os, da er vi og må vi være ganske døve for det store frelsens budskab.

Ti da vilde det have bevist sig, at vi var ganske hårde og kolde, helt og holdent egoister, kun optagne af os selv og vore aller snævreste særinteresser, og da har vi åbenbart ingen brug for, hvad der går ud på at virke kærlighed til Gud og næsten. Vi elsker ikke vor danske broder, som vi har set, og da endnu mindre den Gud, vi aldrig har set.

Men har dette i nogen måde taget os om hjærtet, da er vi skikkede til at høre dette gode bud.

Ti det er jo budskabet om, at vi en gang skal havne i et fædreland, hvis grænser aldrig trues af fjender, hvis fremtid er fuldt betrygget, for den ligger badet i evighedens stråleglans. Dær skal vi sammen med alle fædre — alle dem, der har levet i, hvad de ædle kaldte livets lyst — have de rigeste minder. Og dær skal vi tilhøre et folk, der giver os tilskud og

rigdom fra alle folk, et folk nemlig, hvori det fælles menneskelige binder alle sammen, mens dog hvert af dem udtrykker det på sin måde. Og det skal være et folk, fordi det har et fælles modersmål, som er i stand til at udtrykke det dybeste og højeste, hvorefter folkene hernede stræbte, og som blev bundfældet i deres forskellige tungemål. Men nu er disse smæltet sammen af ånden over alle ånder, den af hvem de hver for sig lånte ånd og ild og kræfter. Det er et folk, som har en eneste konge og herre, som har ført det gennem tiderne med sit ord. Det, han talte med mennesketunge, men som dog havde evighedens kræfter, fordi det var selve den levende Guds almægtige ord, der står selv da, når stjærner dø og dåne.

Derfor er hans folks tungemål skikket til at tolke den højeste menneskelighed, der er efter Guds lignelse og i hans billede, levendegjort som den er af det menneske, der kom til verden netop for at frelse og genføde menneskelivet, og det er jo, hvad der nu er sket, når folket for evigt er samlet i det ny fædreland. Og så er da dette tungemål i sandhed det rosenbånd, der kan omslynge alle, både store og små, det er et hjærtesprog — og derfor var det måske vi havde den stærke drift til at prise vort danske modersmål, fordi det af alle jordens var det hjærteligste og lignede Gudsfolkets mest — så de, der taler det, i al evighed kan være forbundne i den inderligste hjærtens enhed.

Derfor, når nu snart Danebrog flyver til tops ved de mange hjem både norden og sønden å, og når Danmark da kommer til at ligne en eneste urtegård med blodrøde roser og snehvide liljer, og når glæde fylder alle danske hjærter over så underligt dog lykken vendte sig, da kan vi, der har modtaget ham, der kom til os fra de døde og gav os liv og salighed, tillige dæri se det glæderige sindbillede på, at korsbanneret en gang skal vaje fra borgen så prud og grand. Den borg med de gyldne sale i det ny fædreland, hvor al menneskelighed fra nord og syd, fra øst og vest holder møde og smæltes underligt sammen til ét folk med et guddommeligt tungemål, hvori vi alle forstår hinanden og kan tale frydeligt sammen i alvor og skæmt til evig tid. Så der kan vi smile ad alt, hvad der stod os imellem under løbet herneden, for nu er det alt sammen blevet bortvejret af Guds kærligheds ånde.

Lad os rejse os og synge:

Modersmålet dybt sig bøjer,
let og lifligt det sig føjer
efter Herrens tankegang;
yndigt selv men blødt derefter,
låner ånd og ild og kræfter
det af Zions heltesang!

Og så endnu:

I Jesu navn da tungen gløder
hos hedninger så vel som jøder,
i Jesusnavnets offerskål
hensmælter alle modersmål,
i Jesu navn udbryder da
det evige halleluja!

Vor Gud og fader uden lige,
da blomstrer rosen i dit rige,
som sole vi går op og ned
i din enbårnes herlighed,
ti du for hjærtet, vi gav dig,
gav os med ham dit Himmerig!

V. Brücker.

Kirkeligt Samfund.

Da den gamle Skude »Kirkeligt Samfund« var bleven bundskrabet og med noget nær det gamle Mandskab atter skulde stikke i Søen, opstod der jo et forfærdeligt Skænderi mellem en Mand paa Skudens Kommandobro og en af de gamle Rhedere inde paa Havnemolen. Vi stod jo en Del Smaafolk, som efter fattig aandelig Evne havde gjort vort Indskud i Foretagendet, og vi blev lidt ængstelige ved »so ein grausames Salbe«. Det var ligesom vi ikke helt roligt saa paa Skudens Sejlads. Den bistre Rheder derinde, som advarede mod Foretagendet, havde ikke saa lidt Ret. Skuden var pudset op, saa den i høj Grad lignede andre Skuder. Jo, Valdemar Brücker havde Ret i, at vi havde givet Kirkeligt Samfund en indre-missionsk-

lignende Opmaling, og Morten Larsen havde Ret i, at noget skulde der gøres. Men nu da der er bleven lidt stille, og Skuden vugger for en ganske svag Brise, mon vi saa ikke kunde tage Sagen op endnu en Gang — det er jo dog en Livssag, og mislykkes det, er vi mere end een, der taber hele vor Indsats.

1. Man kan se vore Kirkeforhold under Redelighedens Synspunkt; saa gør man som Morten Larsen udi Holstebro, eller som Clausen-Bagge i Ringkøbing. Da det skete, sang det inde i mig:

»De løvter saa fo'unerlig her inje i mit senj!
naturen æ fo'aret, ejer je ha voen blenj.«

Jeg kunde fristes til at gøre det samme. Og det er jo ikke svært nu; en grundtvigsk Præst kan uden økonomisk Risiko let komme ud af Folkekirken nu. Jo, jeg syntes, M. L. og Clausen-Bagge havde Ret; men hvor inderlig gærne jeg vilde gaa Redelighedens Vej og komme ud af alt det, som hver Dag gnaver i en vaagen Samvittighed hos en Folkekirkepræst, saa kunde jeg dog ikke gaa. Grunden var den, at over Kravet om Redelighed stod for mig Kravet om Missionsarbejde. Om dette kunde der vel siges meget; jeg ved godt, at man uden Forberedelse kunde holde en lang Dommedagstale over mig for saadan en Udtalelse. Det behøves ikke, jeg har selv gjort det, og skulde jeg af den Grund fordømmes, vil jeg godt selv paatage mig at skrive Artiklen.

Jeg har imidlertid maattet give Missionsarbejdet den første Plads. Jeg er vokset op i Valgmenighedsforhold. Jeg maa af og til til den Valgmenighed og faa lidt Menigheds- og Samfundsaand, men folkeligt og kristeligt Missionsarbejde trives ikke der. Ja, de er i Valgmenighederne slet ikke i Stand til at drøfte det Spørgsmaal, fordi de har udsondret sig. De kender ikke fra det daglige Arbejde den aandelige Nød og Fattigdom, den komplette Ligegyldighed, Umoraliteten, de sociale Spørgsmaal og Kirkens Afmagt; de kan ikke kende det. Jeg har selv været Frimenighedspræst, og jeg ved det. Som Forholdene er, er en Valg- og Frimenighedspræst af Taktfølelse udelukket fra at komme andre Steder end der, hvor han bliver indbudt.

Jeg har ikke store Forestillinger om Sognepræsten, mange gaar til Grunde i Uredeligheden, og vi er vist mange, der tager Skade paa vor Sjæl; men da det i alle Tilfælde, som Forholdene er, vilde være Præsten, der høstede Fordelene ved en Udtrædelse, mens man faktisk lukkede Dørene for store Mængder, saa forekommer det mig, at en Præst i al Fald en Tid maa løbe Risikoen for sig selv, da det er den eneste Mulighed for Missionsarbejde. Jeg er ganske klar over, at det pynter ikke paa en Sognepræst. Den Dag, da de kirkelige Sognegrænser ophæves, da Statens Civilregistre og Kirkens hellige Handlinger er udskilt fra hinanden, og Præsten ikke skal holde sig indenfor geografiske Grænser, men kun er Præst *ved* den og den Kirke, hvorom den og den Menighed staar; da er der Missionsmulighed for Valg- og Frimenighedspræsten; og da vil jeg bade mig og min Sjæl i Redelighedens Sol.

Kan vi faa ophævet de kirkelige Sognegrænser, og kan vi faa det ordnet saadan, at man ikke er født ind i et Kirkesamfund, men døbes ind i det, og kan vi faa Daab, Vielse og Begravelsens Velsignelse udskilt fra Navnefæstelse, Giftermaal og Jordfæstelse — saa er min kirkepolitiske Ønskeseddel opfyldt.

Her synes jeg, vi grundtvigske og »Kirkeligt Samfund« burde kæmpe. Den aandelige Frigørelse, Ritualfrihed o. lign. vilde komme af sig selv, naar først det andet var opnaaet. Men indtil det sker, maa vi kunne tro paa hinanden, enten vi sætter Redelighed eller Missionsarbejdet først.

2. Valdemar Brücker angreb det nymalede »Kirkeligt Samfund« for at have brugt indremissionsk eller K. F. U. M.'sk Fernis, og hans kritiske Gennemgang af Programmet synes ogsaa — bortset fra de uundgaaelige, overdrevne Flotheder — at give ham Ret. Grunden er den, at skal vi missionere, og det er det »Kirkeligt Samfund« nu vil, saa maa vi være udpræget grundtvigske for at kunne undgaa det indremissionske Skær. Det er altsaa ikke, fordi jeg anser Indre-Mission for noget djævelsk, men jeg mener, at har vi stiftet et grundtvigsk Samfund, saa behøver vi ikke at laane fra andre. Der er mer end nok af Missionsaand i Grundtvigianismen til at Farverne kan blive rene.

Vi maa være udpræget grundtvigske. Ikke Partigængere, heller ikke Specialister i Grundtvigs Skrifter, dertil har vi en 2—3 Mænd — det er nok. Men vi maa ind til vor Sjæls Inderste være grebet af den Strømning, som fra

Grundtvig har kastet nyt Lys og Liv over al vor Kristentro og alt vort Folkeliv. Brücker har Ret i, at vi burde ikke i K. S.'s Program have brugt forslidte Vendinger om hellige Ting; vi kunde og burde have sagt det paa en ny Maade.

For mig er det ved Grundtvig aabnede Indblik i Aandens Verden ligesaa stort og afgørende som Luthers. Og havde Grundtvig blot været ligesaa revolutionær i det ydre Kirkeliv som Luther, saa var den store Almenhed ogsaa lettere bleven opmærksom derpaa. Og dette nye Indblik i Livets Verden er vidt nok til at rande vor Udsigt i tusinde Aar. Deri ligger Missionskraften. Thi er noget af saa stor Værdi, saa vil det ogsaa kunne afføde Missionssind. Men K. S.'s nye Begyndelse har trods de dygtige grundtvigske Mænd og Kvinder, der staar for Styret, ikke faaet denne friske straalende grundtvigsk-missionske Farve.

3. Hvorfor har Grundtvigianismen tabt sin Missionskraft? Ja, det er naturligvis frækt af saadan en som mig at ville svare derpaa. Men jeg kan nu ikke dy mig, og helt Uret har jeg vist ikke. Det er sagt meget kort: det bestaar i, at det historiske har taget fuldkommen Overhaand. Jeg skal ikke gennemgaa det nærmere. Det er vel begyndt med Højskolerne, det kom frem, da Præsterne blev Foredragsholdere, derfra smittede det Præsternes Prædiken. Der er udmærkede grundtvigske Præster, der har prædiket deres Menighed i Søvn med bibelhistorisk Prædiken. Ja selv i K. S.'s lille nye Blad, der skulde være en frisk lille Trommeslager, som kaldte op og frem, sætter man sig til Rette i historiske Minder. Det er naturligvis slet ikke min Mening at fornægte Historiens store opdragende, til Tider — paa rette Tid og Sted — ogsaa opflammende Betydning. Vi kunde slet ikke gøre Børne- og Ungdomsarbejde uden rigelig Brug af den; men slaa til Lyd for det ny, trænge frem i det udyrkede, omstyrte fejlagtige Meninger, kæmpe mod Tidens Brøst, mætte dem, der er ved at forgaa af Hunger og Tørst efter Retfærdighed — det kan Historien ikke. Pionerer, Missionærer, Banebrydere maa leve lige op i deres egen Tid, selvom den æder dem op.

Grundtvigianismen, ikke den tillavede og tillærte, men det forunderlig vide Udsyn vi faar i Aandens Verden gennem det Livssyn, gør os dygtige til at tumle med Nutidens Naturvidenskab, Politik og Filosofi uden Fare for, at Kristentroen formindskes eller taber sin Overlegenhed. Vi har Muligheden for at sammenarbejde alle Tidens mest moderne Rørelser med Kristentro. Deri ligger vor Missionskraft. Vi gaar helt andre Veje end andre kirkelige Retninger, og vi kunde saavist arbejde godt sammen, dersom vor Krigsmaling var vor egen, og man stolede paa vor ærlige Vilje, som vi stoler paa andres.

Netop fordi Grundtvigianismen er saa gennemtrængt af historisk Sans og har saa sund en Forstaaelse af Forholdet mellem det menneskelige og det kristelige, vilde den ogsaa have den største Mulighed for at kunne løse det vanskelige Problem, som Nutidens Mennesker frembyder, idet de har en religiøs Moral, der nærmest er af rent teoretisk Natur og en politisk Moral, der erobrer det ene Stykke af Menneskets Verden efter det andet. Visse kirkelige Retninger herhjemme har søgt at gøre Politiken til sin Tjener, men den skaber da kun en Slags Mørkemænd. Ellers er de fleste faldet til Ro i et nedværdigende Kompromis, der lammer Kristnes Kraft.

4. Der er bleven talt meget om »Kirkeligt Samfund« som Organisation. Lad os hellere være det bekendt fra første Færd, at vi duer ikke til at organisere, hvilket er vor Lykke og vor Kraft. Vil vi optræde som dygtige Organisatorer, da optræder vi i opsminket Gestalt. Organisation dræber fri og rank kristelig Udvikling, det er nu vort Syn paa Sagen. Lad os bare være det bekendt. Derfor kan vi godt ære K. F. U. M. og Indre-Mission, vi lader os bare ikke imponere deraf.

Hvis K. S. skal være en fin Organisation, saa mislykkes det hele, saa forfusker vi vor Sag. K. S. skal kun bringe den nødvendige Orden i Pengesager og Arbejdskraft. Den skal anvende ledig Arbejdskraft og udnytte den rationelt; men Valdemar Brücker har Ret, naar han gør Løjer med Programmet. Vi skulde netop have slaaet det fast i vort Program, at K. S. var ingen Organisation i den nu saa alm. gængse og moderne Forstand.

Den bliver det heller ikke, det er vor Natur for meget imod. Men hvorfor ikke vedgaa det klart og bestemt, at Grundtvigianisme er et

kristeligt-folkeligt Salt, der altid har virket bedst, naar det var kogt godt ud i hele det danske Folkeliv, men aldrig har været egnet til at samle sammen i Tønder med Jernbaand om.

Hvorfor forsvare en grundtvigsk Organisations Berettigelse, naar vi ikke kan lave anden Organisation end et Regnskab over Indtægter og Udgifter og Ansættelse af Rejsepræster? Alle Dage har vi vist, at naar der var en Sten, som vi skulde løfte, saa kunde vi løfte den. Det er det, det nye K. S. viser os. Der er en Sten vi skal løfte; nuvel, kom saa allesammen, og lad os løfte den. Bagefter gaar vi hjem igen. Det er nu vor Arbejdsmetode, og i Aandens Verden er den god.

Og for at faa alting med, lad mig saa lige nævne det nye Blad. Det er ogsaa bleven bidt af en historisk Orm; men den Sten vi nu skal løfte, løftes næppe med Historiens Løftestang. Der skal nogle direkte raske smaa Trompetstød til. Det skal være et Blad, der rører op. Mon det ikke kunde forandres?

Tiden er moden for en ny kraftig Indsats fra en kristelig-folkelig Aandsretning; der er Brug for os nu, og Tiden kalder paa os.

Ousted Præstegaard, Juni 1919.

Halvdan Helweg.

Elevbetalingen og højskolens økonomi.

I bogen om »den danske folkehøjskole«, som »foreningen af høj- og landbrugsskoler« for et par år siden udsendte til fangelejrene, savnes en redegørelse for elevbetalingen på højskolerne nu og forhen. Heller ikke Schrøder nævner noget derom i »den nordiske folkehøjskole«, og i dr. A. H. Hollmanns bog findes kun nogle få linier om denne ret vigtige side af højskolearbejdet. Man kunde dog tænke sig, at det var en ting, som ialtfald fræmmede gærne vilde ha rede på. Det vilde også ha nogen interesse for os selv at se, hvad elevbetalingen på højskolerne har været til de forskellige tider. Det vilde dog måske vanskeligt la sig afgøre for de ældre tider, før 1890, da betalingsvilkårene på højskolerne vist ikke var så ensartede som nu.

Men selv tallene fra 1890 og opefter kunde lære os adskilligt. Og det kunde hænde, vi ved at se på dem, fandt, at betalingen for et højskoleophold for ca. 30 år siden i virkeligheden var større end nu.

Elevbetalingen har to sider, som der må regnes med: hvad den betyder for højskolens økonomi og elevens betalingsævne.

Der kan muligvis rettes adskillige anker mod højskolen men man kan ialtfald ikke beskylde den for at trække eleverne op, hvad betalingen angår. Omkring 1890 var elevbetalingen gennemsnitlig c. 30 kr. månedlig på karleskolen og vist det samme på pigeskolen. Sidste vinter var den 65 kr. mdl. og i sommer 60 kr. mdl. på hovedparten af landets højskoler. Det er en stigning til godt det dobbelte i 30 år, og stigningen falder vist endda kun på de sidste 15 år og navnlig de sidste 5 år.

Hvis man samtidig vil se på, hvad det koster at holde skole nu mod dengang, vil de fleste ældre højskolefolk vist være enige om at fortælle, at dær er stigningen ikke blot dobbelt men tredobbelt. Det kan vist uden overdrivelse hævdes, at det i 1919 er omkring ved 3 gange så dyrt at drive højskole, som det var i 1890. Det var rimeligvis heller ikke den gang nogen særlig glimrende forretning. Det har det aldrig været og blir det sandsynligvis heller ikke i fræmtiden. Men med undtagelse af højskolens allerførste år og måske krisetiden omkring midten af firserne, har højskolen næppe haft trangere økonomiske kår end nu. Højskolemødrene kan tale med derom, og det kan forresten alle der har en smule med højskolearbejdet at gøre og har øjne i hodet. Men også for andre er det ufatteligt, hvordan højskolen kan få det til at »gå rundt«. Det er ikke sjældent, eller rettere, det er meget almindeligt at høre folk undres over, at højskolerne kan slå sig igennem med den lave betaling, som ydes for et højskoleophold i disse dyrtider. Og man behøver virkelig ikke at være et finansgeni for for at forstå, at 65 kr. mdl. er en lav betaling og utilstrækkelig til at holde skolen oppe på en blot nogenlunde sund økonomi. Det er ikke bare en talemåde, når der siges, at højskolen i øjeblikket er landets billigste pensionat.

Elevbetalingen på højskolerne er altså nu godt dobbelt så høj som for 20—30 år siden, mens

højskolens udgifter har tredoblet sig. Det skulde dærfor synes rimeligt, at elevpængene blev forhøjet. Ingen er imidlertid større modstandere af en sådan forhøjelse end højskolens egne ledere. Eller rettere: de ivrigste modstandere deraf findes blandt højskolens egne mænd. Der hævdes, at det vilde være udemokratisk, at det vilde være at lukke en hel mængde ude, som ellers vilde komme til højskolen, o. l.

Der er naturligvis noget godt i den stræben efter at gøre det muligt selv for den fattigst stillede tjenestekarl at komme paa højskole. Men når denne demokratiske iver — eller ængstelse — fører til så abnorme forhold som nu, kan der måske være grund til at spørge, om vi ikke også kan gå *for* vidt i vore demokratiske bestræbelser. Og navnlig kan der være grund til at spørge derom, når vi ser den stedse voksende tilbøjelighed til at bede om statshjælp for at komme ud af den vanskelige tilstand.

Det er muligt, ja sandsynligt, at staten bør yde et langt større tilskud til højskolerne, end den gør. Men sålænge højskolen selv viser så ringe forståelse af sin egen økonomi og så ringe ævne til at forbedre den, har den egentlig vist ikke lov til at kræve af staten.

Statens tilskud til højskolerne, elevunderstøttelser medregnet, var i 1890 o. 130,000 kr. eller gennemsnitlig 30 kr. pr. elev. Få år efter forhøjedes det, så det blev o. 60 kr. pr. elev. Tilskudet er stedse øget, så det trods elevtallets stigen har været holdt oppe på dette tal, gennemsnitlig 60 kr. pr. elev, i de sidste år måske dog nærmere 70. Samtidig steg elevbetalingen fra 30 kr. mdl. for karle- og pigeskolen i 1890 til henholdsvis 40 og 35 kr. mdl. i 1913 og 65 og 60 kr. mdl. i 1918—19. Husker jeg ret, er der for tiden forslag i rigsdagen om yderligere forhøjelse af statstilskudet til op imod det dobbelte af, hvad det er nu.

Jo, staten har såmænd, hvad understøttelse angår, viist skikkelig kærlighed mod højskolen og er stedse ret føjelig. Noget andet er, om det er klogt at la den overta en stadig større del af den frie højskoles økonomi. Og jeg overlader til de demokratiske højskolemænd, som ivrer mod elevbetalingens forhøjelse, at finde ud af, hvad der er mest demokratisk: at kræve end større statstilskud eller sætte elevbetalingen op.

Og hvordan har det sig så med elevernes betalingsævne? Jeg regner med de elever, som selv må tjæne til deres højskoleophold. I 1890 var 290 kr. en god årsløn for en karl i Vestjylland og de fleste andre steder i landet en endog ualmindelig god. Den tilsvarende vilde i øjeblikket være 800—1000 kr. eller lavt regnet det tredobbelte. Selv med en forhøjelse af elevbetalingen til 80—90 kr. mdl. på karleskolen vilde vi altså være på den sikre demokratiske side af grænsen og et stykke længere fræmme end for o. 30 år siden. Men skulde det samme forhold tilvejebringes mellem betalingsævnen, skolepængene og skolens økonomi nu som dengang, skulde vi rimeligvis op på 90—100 kr. mdl.

Der kan indvendes, at målestokken lægges for langt tilbage. Men vi kan godt holde os til tiden umiddelbart før krigen. Ingen vil vistnok nægte, at lønnene siden da er steget til det dobbelte. Elevbetalingen dærimod fra 40—45 kr. mdl., på vinterskolen til 65.

Arbejdet ved landbruget, hvor højskolen stedse får sine fleste elever fra, blir mere og mere sæsonarbejde. Det betyder bl. a to ting. Dels rigeligt og godt betalt arbejde om sommeren og mindre godt betalt eller mangel på arbejde om vinteren. Dels stærkere fart i arbejdet på at organisere landarbejderne, tjenestekarlene, i foreninger med arbejdsløshedshjælp o. s. v. Bægge dele berører højskolen, og vi begynder allerede at spore virkningerne. Den stærke tilgang de sidste par vintre hænger noget sammen dermed. Der er grund til for os at være glade for øget tilgang til højskolen, selv om den for en del skyldes »arbejdsløshed«. Vi skal ikke være alt for gridske efter at granske motiverne eller få trangen hos eleverne målt i grader. Vi skal være taknemlige over at få lejlighed til at arbejde med de unge, som kommer. Men vi *skal* også være i stand til at yde dette arbejde og ikke blot være »det billige pensionat«.

Det er ikke længer ualmindeligt, at højskoleelever får arbejdsløshedshjælp. Det er der ikke stort at sige til. Og det er navnlig forståeligt, at de bruger den til et højskoleophold, hvis udgifter næsten dækkes af understøttelsen. Jeg har et enkelt eksempel på en højskoleelev sidste vinter som fik 90 kr. mdl. i arbejdsløshedshjælp. Så er det jo egentlig en ganske god »forret-

ning« at være på højskole — for eleven altså.

En forhøjelse af elevbetalingen vilde altså slet ikke være »udemokratisk«. Naturligvis kan vi ikke straks forhøje til 90—100 kr. mdl. Men en forhøjelse for karleskolens vedkommende til blot 75—80 vilde ikke overstige rimeligheden. Og den vilde bidrage betydeligt til at forbedre højskolens økonomi.

En arbejder er sin løn værd. Højskolen også sin. Der er ingen rimelighed i, at højskolen skal leve under umulige økonomiske kår. Heller ikke i, at de der har deres gærning i højskolen skal lønnes ringere end en almindelig ikke-faglært arbejder. Ingen er tjænt dermed, højskolen heller ikke.

Jeg tænker de fleste højskolemænd føler, at den tid, vi går imøde, byder på store opgaver for højskolen. Skal den være i stand til at løse dem og til at hævde sig i tiden, der kommer, må den bl. a. op på et sundere og solidere økonomisk grundlag, end den nu står på. Forhøjelsen af elevbetalingen er en naturlig vej hen imod det.

Marius C. Sørensen.

Vejlby højskole, d. 19. Juni.

Nyere almenlæselig biologisk Litteratur.

Hvorpaa det egentlig beror, at især den svenske Bogverden er rigere paa almen tilgængelige Bøger om Forskningens Resultater end den danske: om det skyldes i det hele en større Læselyst, en dybere Erkendelsestrang — eller om det hænger sammen med den Natursans, der er den svenske Folkekarakters Eje, at der ogsaa er en større Villie til Naturerkendelse; en Kendsgerning er det, som det ogsaa tidligere her er bemærket, at svensk Bogverden byder sin Læsekreds — men dertil baade tør og bør vi jo ogsaa regne os — paa disse Felter et større Stof end den danske Bogverden.

Dog er der at nævne først i denne lille Oversigt en ny *dansk* Række Smaaskrifter, *Populærvidenskabeligt Bibliotek.* Det udgives af Martins Forlag, i sjælden smukt udstyrede smaa Hæfter (à 50 Øre); Mønstret for dem er lignende udenlandske Serier, de engelske: Home University Library og Cambridge Manuals, den tyske Aus Natur und Geisteswelt, der i billige Smaaskrifter og paa almenfattelig Vis bringer, i hvert Fald ofte, værdifulde og — ikke mindst gælder det de engelske Rækker — levende Skildringer af Forskningens Arbejde og Resultater. Man maa ønske, at den danske Række vil finde en saadan Læsekreds, at den kan fortsættes.

Den nye danske Række ledes af en Kreds af unge Videnskabsmænd; de udkomne og de lovede Skrifter spænder over de fleste af Forskningens Omraader, fra Naturvidenskabens forskellige til Etnologiens og Psykologiens. Af de hidtil udkomne fire Smaabind er et astronomisk (Luplau-Janssen: Mars); et andet er S. Næsgaards Kortfattet Sjælelære. I denne Sammenhæng skal særlig gøres opmærksom paa de to, hvis Emner er af biologisk Art: *J. Ankers Insekternes Forvandling* og *A. Fischers: Fra Bakteriernes Verden.* Den første byder en livlig og i det hele fængslende Skildring af Insektlivet og Insekternes Livshistorie — der gennem mange Slægtled forstaaeligt har været Genstand for en ivrig Udforskning og Interesse fra saavel læg som lærd Side. — Fischers Bog om Bakterier er noget tungere i sin Form; den lægger især Vægten paa at skildre de Bakterieformer, der jo ogsaa mest paa Forhaand interesserer Mennesket: nemlig de sygdomsvækkende — og bringer her en Række værdifulde Oplysninger, ogsaa om den nyeste Forskning, ikke af mindst Interesse for dem, der beskæftiger sig med Hygiejne og Sundhedslære.

Under Forberedelse er følgende Bøger, der særlig har biologiske Emner: Insekterne og vore Sygdomme, (af K Henriksen) De otte Sanser (af R. Ege), Forplantningen i Dyreriget (af N. Nielsen)*.

Fra svensk Side er at nævne en Serie af Smaaskrifter, der ganske vist ikke særlig er af naturvidenskabelig Art, og i øvrigt heller ikke er særlig original svensk: Serien *Modärnt Vetande***, som er Oversættelser og delvise Bearbejdelser af det store engelske Home University Library. Denne Serie har bragt to Skrifter af nærmest biologisk Indhold —, *Scott: Växtvärldens utveckling* og *Marion Newbigins Modärn geografi.* Ikke mindst det sidste

* Af Skrifter om andre Emner skal her blot nævnes Lauge Kochs om Polarlandenes Opdagelse og E. Buch Andersens om Molekyler og Atomer. —

** Serien har bl. a. bragt de kendte og delvis klassiske engelske Fremstillinger af Socialismen, af Liberalismen, af Konservatismen (ved henholdsvis R. Macdonald, Hobhouse, Lord Hugh Cecil) og Mac Gregors fortrinlige Den industriella utvecklingen.

er en interessant lille Bog, der med sine rigtige og befrugtende Synspunkter holder netop det, dens Titel lover. —

Sverige havde i den for tidligt døde *Bengt Lidforss* (Professor i Uppsala og Lund) en sjælden rigt begavet Personlighed: i lige Grad en fremragende original Forsker og en ualmindelig Lærer for Folket i Naturforskningens Resultater; med ikke mindst en særlig Evne til at vække sine Lærlinges og sine Læseres Interesse for et Stof og et Emne og at anspore dem til videre Arbejde dermed. Man tør godt kalde hans 3 Binds *Naturvetenskapliga kåserier* for et i sin Art klassisk Værk — lige saa fængslende for den Læser, der blot har et Mindstemaal af Interesse for de mange Emner han med forbløffende Klarhed ved at gengive, særlig fra Plantefysiologiens og Arvelighedslærens Omraader — som det er værdifuldt, giver Synspunkter og virker ansporende for den *Lærer*, der vil øse af disse Smaabinds Rigdom. Lidforss har den særlige Evne, rundt om fra sit Stofs Mangfoldighed at kunne kaste et pludseligt Glimtlys over et af selve Livets Forhold: socialt eller ethisk; ikke altid er man enig med ham — ofte kaster han det rigtige Lys over væsentlige Spørgsmaal.

Klassisk virker Lidforss' Bøger ogsaa deri, at de har dannet Skole. Især to svenske yngre Forskere, Kajanus og Robert Larsson har forsøgt sig i samme Linie. Og ikke mindst *Robert Larsson* fortjener ogsaa at vinde sig danske Læsere. Alle, der er interesserede i *Arvelighedsforskningen*, dens Betydning for den praktiske Planteavl og Dyreopdræt, i deres rent videnskabelige Arbejde eller i deres Forhold til Menneskelivet, bør — om de ikke allerede kender den — stifte Bekendtskab med hans *Oversættelse* af den moderne Arvelighedslæres grundlæggende Værk — Oversættelsen af selve *Gregor Mendels* Smaaafhandlinger (Försök med växtbastarder). — I en Række af tre Smaaskrifter: *Arftlighet, Nyare mendelistiske rön, Arv och prägel* har han givet, og baade i en klar og fængslende Form, Redegørelse for nogle — omend spredte — Bidrag af den senere Forsknings Resultater paa disse rige Felter. (Under Titlen Biologiske Kauserier er en Del af disse Skitser oversatte til Dansk). Fornylig er oversat et Værk om Racehygiejnen af H. W. Siemens. Endnu et Par smaa Bøger fortjener at nævnes: *H. Lundborgs Rasbiologi og rashygien* (1914), kort og klar og især behandlende Menneskets Biologi. Og selve Svalöf-Forskeren *Nilsson-Ehles*: *Den modärna ärftlighetsläran och dens betydelse för växtodlingen* (1915).

Endnu skal i denne langtfra fuldstændige Oversigt gøres opmærksom paa en Artikel om Arvelighed i et af de sidste Hæfter af det fortrinlige norske Tidsskrift *Samtiden* af vor egen Landsmand Prof. *W. Johannsen*. Johannsen forener i en sjælden Grad den positivt arbejdende Videnskabsmands Frugtbarhed, den strænge Kritikers Skarpsyn overfor alt det der ikke er fuldtud at verificere (se f. Eks. hans »Falske Analogier«, som fortjener nogen Paaagt ogsaa, ja ikke mindst i Højskolens Kredse — selv om adskillige, og ikke ugrundet, vil tage Afstand fra saa det ene, saa det andet deri!) — disse Videnskabsmandens to værdifulde Evner forener han med den fortrinlige Lærers Evne til at gøre selv et tungt og vanskeligt Stof tilgængeligt.

Om Johannsens bedste populære Arbejder gælder det, som bør gælde for al Folkeliggørelse af Videnskab: at det ikke blot skal tjene til at vise de mere eller mindre fængslende og interessante Resultater, Forskningen nu her eller der har naaet, men ogsaa skal vise de Metoder og de Veje — ja lidt af det aandelige Arbejde, hvorved man er naaet hine Resultater. Det egentlig værdifulde ligger netop deri, at søge at følge, omend i forkortet Form og ved Opdagerens Haand, de nye Veje, ad hvilke Menneskeaanden arbejder sig frem mod Lyset, ofte med Møje, ad tornede Stier, gennem mørke Dybder. — Tilegnelsen af en saadan Folkeliggørelse vil vel ikke altid være let for den *flygtige* Læser — og det, ak! bliver man let i vore Dage. Men er Føreren den rigtige, da vil det, der *langsomt* læses, ogsaa let fattes.

Jens Rosenkjær.

— — Efterat ovenstaaende var skrevet, er fremkommen et Værk, det første i sin Slags i de nordiske Sprog. Prof. *W. Johannsens* første Lærebog i Arvelighedslære udkom allerede 1903, i Gennembrudsaarene for denne unge Videnskab. Anden Udgave, overordentlig forøget, udsendtes 1913 og kun paa tysk; vor hjemlige Læsekreds antoges vel ikke at kunne bære det store Værk. Til Gengæld fik vi saa Johannsens udmærkede Bog *Arvelighed* (tidl. omtalt her i »Højskbl.«) — en virkelig folkelig tilgængelig og iderig Bog; men den giver ikke en ligelig, fuldstændig Fremstilling af Arvelighedslærens forskellige Omraader. En saadan har man derimod nu faaet i *Ärftlighetslära* af *Nils von Hofsten*, Docent i Zoologi i Uppsala — en virkelig

Lærebog, der omhyggeligt, og ret nær i Johannsens Aand, gør Rede for Arvelighedsvidenskabens Udvikling og nuværende Indhold — hvorfra mange Linier af stor Betydning fører ud, dels til anden Naturvidenskab, dels til medicinske, landbrugsmæssige og sociale Forhold. Det er blevet en stor Bog, som det maatte blive efter den stærke Vækst, der i de sidste to Tiaar har været paa disse Felter. Men for den, der f. Eks. i Forvejen har læst *Hagems* lille gode »Arvelighedsforskning« og *Johannsens* fortrinlige »Arvelighed«, vil Hofstens Bog baade være læselig og give et stort, solidt Materiale af Viden — og et stærkt Indtryk baade af Forskningens dygtige Arbejde og af Naturens Rigdom og dog Lovmæssighed og Enhed i disse ejendommelige og betydningsfulde Forhold.

J. R.

De første 25 Aar af Bornholms Valgmenigheds Historie.

Den grundtvigske Valgmenighed på Bornholm fejrede i Dagene fra 22.—24. Juni sit 25-Års Jubilæum ved Festligheder navnlig i Neksø og på Højskolens Festplads i Ekkodalen, en Festplads, som der sikkert ikke er Mage til i hele Danmark. Af fremmede Gjæster var indbudt 4 fra hver Valgmenighed og Frimenighed i hele Danmark og Sønderjylland. De var ikke mødt alle, men dog et betydeligt Antal af dem. Gjæsterne modtoges af Rønnekredsen og overnattede her efter en Aftengudstjeneste i Valgmenighedskirken ved Pastor *Clausen* for den første Festdags Morgen, Søndagen den 22., sammen med Deltagerne herfra og med senere Tilslutning fra andre Kredse langs Rønne—Neksøbanen at tage afsted til Festen i Neksø, hvor der om Formiddagen i Neksø Kirke holdtes en Gudstjeneste af Pastor *Marius Jensen*, Valgmenighedens ørste Præst, der efter nogle Års Virksomhed som Menighedens Præst til stor Sorg for Valgmenigheden måtte tage sin Afsked på Grund af legemlig Svaghed. Det var derfor en stor Glæde for Valgmenigheden ved Jubilæumsgudstjenesten i Neksø Kirke at høre ham aflægge et Vidnesbyrd så klart, så dybt og så vægtigt som nogen Sinde før. Efter Gudstjenesten var der en meget stor Altergang, hvor Præsterne Thyssen og Clausen hjalp til med Uddelingen af Brødet og Vinen. Om Eftermiddagen holdtes Møde i Skoven med Tale af Pastor *Thyssen*, der tidligere har været Præst i Valgmenigheden. Om Mandagen holdtes Gudstjeneste i Neksø Kirke ved Pastor *H. Møller* fra Vestermarie. Om Eftermiddagen Kjøretur til Klint, hvor Pastor *Andersen*, Ibsker, talte. Om Tirsdagen modtoges de fremmede Gjæster af Menighedskredsene i Åkirkeby, Åker, Østermarie, Østerlars, og om Eftermiddagen holdtes et stort Møde (c. 1000 Deltagere) på Højskolens Festplads i Ekkodalen, hvor der holdtes Taler af Valgmenighedens Præst, Pastor *Jespersen* og af Pastor *Mar. Jensen*. Onsdag og Torsdag foretog de fremmede Gjæster sammen med en Del af Valgmenighedens Medlemmer en Tur til Gudhjem, Rø, Hammeren og Hammershus. Med Aftentoget Torsdag tog de fremmede tilbage til Rønne for næste Morgen at afgå med Damperen til Kjøbenhavn.

Det havde for alle Deltagerne været rige og mindeværdige Dage, og Bornholms Valgmenighed havde på en smuk Måde fejret sine første 25 År. Lad os ønske og håbe, at den i de næste 25 År må vokse en sund og naturlig Vækst, så den i det hele kan opnå et langt Liv til Velsignelse for mange. Under Festen herskede det hjærteligste Forhold mellem Valgmenighedens Medlemmer og de fremmede Gjæster.

*

Bornholms Valgmenighed har i Anledning af Jubilæet, navnlig til Oplysning for Valgmenighedens Medlemmer, ladet trykke et Festskrift: »De første 25 År af Bornholms Valgmenigheds Historie«, og her skal i korte Træk gjengives Indholdet af det nævnte Festskrift med den Tanke derved at give Læserne en lille Forestilling om Valgmenighedens Oprindelse og Udvikling.

Det første Afsnit er skrevet af den gamle 83-årige Snedkermester P. A. Jespersen i Rønne og har til Overskrift: »Den grundtvigske Bevægelse i Rønne, Valgmenighedens Forudsætning«. Det er skrevet, mens Forfatteren var omkring ved de 80 År, og omfatter hans Erindringer om Udviklingen i den Kreds, som han selv tilhørte, og af hvilken han nu står som det sidste og endnu levende Skud, endnu som et meget livligt interesseret Medlem af Valgmenigheden. Han har i sine Erindringer sat sine Venner og Trosfæller et Hædersminde, og navnlig har han fremhævet Snedkermester *Jens Bech* som en af de første, måske den allerførste, der bragte det grundtvigske Syn på Kristendommen her til Rønne«. Han havde i sin Ungdom været en stadig Tilhører hos Grundtvig i Vartov. Forfatteren, der selv har været en meget dygtig Snedkermester, bemærker om ham, hvad en anden dygtig Snedkermester af Vennelaget har sagt om J. Bech: »I faglig Henseende er han intet, men som Kristen sætter jeg ham meget højt.« Kgl. Kammersanger *Vilh.*

Herold har i »Berl. Tid.« i en Artikel om sin *sidste* Rolle skrevet om den mærkelige Mand Jens Bech: »På mine Barndomsminder om denne gamle, elskelige Mand har jeg bygget den Skikkelse, som jeg har søgt at levendegjøre i »Evangeliemanden«.«

Altså denne Lægmand, som af sine Venner, der for det meste var dygtige og praktiske Mænd, var anset for at forstå sig meget lidt på Forretning, var trods det ved sit milde og trofaste Vidnesbyrd om det Liv, som Grundtvig var Hovedtalsmanden for, en Vejleder for denne Vennekreds, og først da *Frederik Vilhelm Christensen* i 1862 blev Kateket for Rønne og Knudsker Sognemenigheder og senere Sognepræst, var det ham, der blev Lederen, idet også Jens Bech så op til ham.

Forfatteren af dette Afsnit af Festskriftet spørger: »Hvad kom der så ud af hele denne Bevægelse og Pastor Christensens Forkyndelse i alle de mange År? Det er meget let at besvare. Der står et synligt Vidnesbyrd i St. Mortensgade, Helligåndskirken, Valgmenighedens Kirke. Betegnende var det i høj Grad, at Pastor Christensen, Sognepræsten, nedlagde Grundstenen til den.«

Det næste Afsnit handler om »*Pastor F. V. Christensen og Valgmenigheden*« og fortæller om, hvorledes Pastor Christensen på sin 80. Arsdag hædredes af sine Venner, som det også var på den Dag, at han nedlagde Grundstenen til Valgmenighedskirken i Rønne.

Det næste store Afsnit af Skriftet er skrevet af Pastor *Marius Jensen*, Pastor F. V. Christensens Svigersøn, Valgmenighedens første Præst. Det omhandler først hans personlige Udvikling og personlige Minder.

Pastor Marius Jensen var født i Nykjøbing på Sjælland, men kom 2 Ar gammel til Rønne, hvor hans Fader blev Amtsforvalter. Det var mest hans ømme og følsomme Moder, der under Opdragelsen fik Indflydelse på ham. Han betragter sig egentlig som Bornholmer, skjønt han som Barn kom for lidt i Berøring med de indfødte Bornholmere til at tilegne sig den bornholmske Tunge. 8 Ar gl. kom M. J. i Rønne Real- og Latinskole. Fra denne kom han til Sorø Akademi, hvorfra han blev Student i 1872. I Studentertiden i Kjøbenhavn lå det straks som en Selvfølge for ham, at han skulde være Præst. Sandsynligt var det, at det var Pastor Christensens Personlighed, der havde draget ham til den Side. Foranlediget ved ydre Forhold hørte han det første Ar Pastor Frimodt i Johanneskirken, og derved kom hans kristne Gudsforhold til tydelig og glædelig Bevidsthed; men det var først, da han ved en ældre Mand af hans Moders Slægt fandt til *Vartov* som stadig Søndagsgjæst, at han ved den mægtige Salmesang, båren af de stærke, glade Ord og Toner fra Præsten, *C. J. Brandt*, »den rankeste og mest statelige Skikkelse, man kunde se«, at han blev klar over, at i den grundtvigske Kreds havde han hjemme.

I det grundtvigske Livssyn var der særlig 3 Ting, som fik Betydning for Mar. Jensen: »*Det første* er Klargjørelsen af Forskellen mellem *Herrens Ord*, det evige Livs Ord, som han selv taler og er ét med, og *Vidnesbyrdets* Ord, Forskellen mellem Ordet *af* Gud og Ordet *om* Gud, enten det så er i Mund eller Bog, enten det er Apostles eller et andet troende Menneskes Tale og Skrift. Ordet af Gud, Ordet, som Gud talte til syndige Mennesker, er et med Jesus Kristus selv og hans Frelserværk og altid med Guds Kjærlighed og Helligåndens Vidnesbyrd til Stede i Menigheden for at bo hos Mennesker, modtages af dem, leves af dem, bekjendes af dem. Det kommer til de »enkelte ved Dåben og til de helliges Samfund ved Nadveren for at bekræfte, hvad der er givet, hvad der er det eneste, vor Frelse er bygget over, og for at give det givne Vækst i vor Tro, vort Håb og vor Kjærlighed«. »Det *andet* i den grundtvigske Livsanskuelse, som tog mig« — skriver M. J. — »var, hvad vi kalder det *evangeliske*, både med Hensyn til Indhold og Form, og jeg lægger meget stærk Vægt på, at de to nøje følges ad.« »Og med Formen menes ikke blot Tonen, men også Forståelsen af, at Kristendommen må møde både den enkelte og Folkene i fuldkommen Frihed for at kunne høres og modtages som Evangeliet. Forfatteren kan ikke se rettere, end at i mange Arhundreder det, der har mødt Mennesker som Kristendom, Måden, hvorpå man fra Barndommen af har tvunget og fristet Mennesker ind derpå, har været Jødedom og Farisæisme af det reneste Vand. Hvad der har været af hjærtelig Hengivelse, »har været til Trods for eller i Modsætning til den Aud, som oven fra prægede Livet.«

Som det *tredje*, der har havt Betydning for M. Jensen i grundtvigsk Henseende og hænger nøje sammen med det evangeliske, nævner han Foreningen af det kristelige og det menneskelige, at Kristendommen udgød sig frigørende, gjenfødende over det menneskelige og de menneskelige Forhold, i Stedet for Lovkristendommen, der kommer som et Ag og en Byrde både over Forholdet til Gud og over den menneskelige Verden, hvori Livet skal leves«.

Pastor Mar. Jensen fortæller videre om, hvorledes han var bleven theologisk Kandidat i 1896, at han blev Huslærer hos Sognepræsten Heinrich Bech i Lem, i 1879, personel Kapellan hos Pastor Møller i Dalby-Stubberup ved Kærteminde, hvor han og hans Hustru kom til at stå i venskabeligt og nært Forhold til Valgmenighedspræst Niels Lindberg, hans Hustru og Hus samt den Kreds, som han var Præst for. I 3 Ar var han derefter Præst i Haderup, midtvejs mellem Holstebro—Viborg og Skive—Herning.

I 1885 blev Mar. Jensen, der for sine frisindede Anskuelsers Skyld var på det sorte Bræt hos Myndighederne og derfor stadig forbigået, ansat i det lille Embede i Pedersker på Bornholm. Det var i Provisorietiden, og da han i »Tidens Strøm« havde givet sin Tilslutning til et Kirkens Gjenmæle af Morten Pontoppidan mod den estrupske ulovlige Færd, modtog han en Trusel om Afsked, hvis sligt gentoges. Dette i Forbindelse med, at der var et og andet ved Stillingen som Sognepræst, der pinte ham, førte til, at han i 1887 søgte sin Afsked, skjønt ellers en Kreds, der tidligere havde sluttet sig til Præsterne Algreen, P. Riemann og Henning Jensen, nu sluttede sig til ham og nødig vilde undvære ham. Afskeden fik han som ønsket; men at danne en Frimenighed nu var der, navnlig efter Pastor Trandbergs afskrækkende Eksempel, kun lidt Stemning for. Han fik nu ved Siden af en Stilling som Avlsbruger i Akirkeby,

senere som Friskolelærer i Bodilsker en Virksomhed som Ordets Forkynder i forskjellige grundtvigske Kredse på Bornholm. Som Friskolelærer mødte han megen Uvilje og Fortrædigelse af Sognepræsten.

I 1894 søgte han Anerkjendelse som Valgmenighedspræst; men man havde endnu ikke glemt hans Optræden i Provisorietiden, og Anerkjendelsen blev nægtet. Så dannede man en *Frimenighed*, og denne indviedes med en Prædiken i Siloamskapellet i Neksø *St. Hansdag* 1894, og derfra regner *Valgmenigheden*, som Frimenigheden senere blev omdannet til, da Pastor Jensen modtog den tidligere nægtede Anerkjendelse, sin Tilværelse.

I et senere Afsnit fortæller forhenv. Ejer af St. Duegård i Åker Sogn *Markus Hansen* i Åkirkeby om, hvorledes den grundtvigske Anskuelse i Akirkeby og Omegn, forberedt bl. a. ved Lærer H. C. Dam, vandt fræm særlig ved Pastor *Algreens* kraftige Vidnesbyrd, senere støttet og udviklet af Præsterne *Henning Jensen* og *Riemann*. I 1867 kom Pastor *Algreen* til Åkirke. »*Algreenstiden* var« — hedder det — »en god Tid i kirkelig Henseende. Algreen var en Personlighed, frigjort for alt dogmatisk Påhæng, jævn og lige til i sin Forkyndelse. Der blev talt mange gode Ord i Aakirke i den Tid«. Flere have fræmhævet, at Salmesangen som et usvigeligt Livstegn i Algreens Tid fik et vældigt Skub fremad.

Pastor Marius Jensen måtte som sagt på Grund af svækket Helbred tage sin Afsked, og Nytårsdag 1910 holdt han sin Afskedsprædiken i Bethania. Det var med gjensidig Sorg, at man måtte tage Afsked med hinanden, og man frygtede inden for Valgmenigheden for, at det skulde virke Tilbagegang for Valgmenigheden, at en ung Mand som Pastor *Jespersen* skulde overtage Pastor M. Jensens Plads, og senere, at en anden ung Mand, Pastor *Thyssen*, skulde være hans Medhjælper; men Frygten viste sig ugrundet, det er stadig gået fræmad, som man også mærkede Andens Vingeslag nu ved Jubilæet. Som Højskoleforstander Andr. Hansen har skildret det i Jubilæumsskriftet, passede de unge Mænd, hver med sine Ejendommeligheder, så udmærket sammen, at deres Arbejde måtte blive til Velsignelse for Menigheden, og det samme gjælder i fuldt Mål for Pastor Thyssens Afløser, Pastor *Rørdam Clausen*. Skriftet indeholder meget mere, end her har kunnet antydes, og det er smykket af en hel Del gode Billeder. *m.*

Til Pastor Brückers Randbemærkning.

Det er jo ikke Skik at takke Anmeldere offentligt for den Omtale, de giver eens Bøger; men jeg kan dog ikke komme med denne lille Bemærkning til Pastor Brückers supplerende Anmeldelse i »Højskolebladet« af min Bog om Grundtvigs Sindssygdom uden samtidig at takke ham og andre Anmeldere for den gode Forstaaelse, de har vist af min Hensigt, som *ikke* var den at forringe Grundtvigs Personlighed eller hans Betydning.

Jeg skal gerne anerkende, at jeg paa et eller andet Punkt kan have taget fejl, naar jeg blot har set rigtig i Hovedsagen; men jeg kan dog ikke helt indrømme Berettigelsen af Pastor Brückers Indvendinger. Det forekommer mig virkelig, at de Beskæringer af Grundtvigs Salmer, der er foretagne i Salmebøgerne, hvormed jeg tænker paa de nu brugelige, »Salmebog for Kirke og Hjem« og Grundtvigs »Festsalmer«, ofte, ja oftest er Forbedringer. At Grundtvig selv har beskaaret sine Salmer, udelukker jo ikke, at Beskæringerne er Forbedringer.

Jeg burde utvivlsomt have nævnt Eksempler; men lad mig da — bedre sent end aldrig — nævne f. Eks. »Blomstre som en Rosengaard«. I »Sangværket« har den 15 Vers, i de to nævnte Salmebøger kun 7. Vers 2, 7—12 og 14 er resolut skaaret bort, og hvor har Salmen ikke vundet derved! Trættende Gentagelser er undgaaede, og der er kommet et sluttet og kraftigt Hele ud af det. Af de 7 Vers, der nu findes, kan intet undværes. De bortskaarne 8 er i og for sig ikke daarlige Vers, de er blot overflødige.

Eller se paa »Glæden hun er født i Dag.« Den har i Sangværket 8 Vers. I Festsalmerne er den svunden ind til 5, idet det i Formen mindre heldige Vers 3 er strøget, Vers 4 og 5 er slaaet sammen og divideret med to, uden at Resultatet af denne Udregning er bleven særlig heldigt, og endelig er det ganske overflødige Vers 7 fjernet. I »Salmebog for Kirke og Hjem« er der endelig kun 3 Vers tilbage, nemlig Sangværkets 1, 6 og 8, de tre bedste og de tre, der netop er nødvendige og tilstrækkelige til at udsige Tankegangen i smuk poetisk Form. Man beklager Tabet af det smukke Vers:

Født er han ved Midnatstid,
skabte Sol og Maane, o. s. v.

Der skal en fast Haand til at skære det bort, men Salmen er dog smukkere foruden.

»Tag det sorte Kors fra Graven« har i Sangværket 7 Vers; i »Festsalmerne«, »Roskilde Konvents Salmebog« og »Salmebog for Kirke og Hjem« kun 5, idet de to sidste Vers er skaaret bort. Og hvor overflødige er de ikke ogsaa, efter at Salmen er afsluttet med det pragtfulde Vers:

Ja han er der, Guddomsmanden,
sprængte er nu Dødens Baand.

Ingen har nogensinde savnet de to sidste Vers, og hvor de staar, skader de kun Helheden.

Dette er 3 Eksempler; men enhver kan ved at gennemblade Sangværket og Salmebøgerne finde flere. Hvad enten den, der beskærer, er Grundtvig selv eller en anden, kommer der som oftest noget godt ud af, at Salmen forkortes. Undertiden kan noget værdifuldt gaa i Løbet, men ikke engang det er altid til Skade for Helheden.

Og netop dette var det, jeg vilde vise, at Helheden led under Ordrigdommen.

At jeg har taget fejl med Hensyn til Rollingerne og Puslingerne er muligt. Jeg kan mod Pastor Brückers Argumentation kun opstille mit Øre, der ligesaa lidt til-

lader Rollinger som f. Eks. Tøse i Salmestil; men det kan jo være en Fejl ved mit Øre. At Grundtvig har trykt Sangen i 1830 med Puslinger og senere i 1837 ændret det til Rollinger, er undgaaet min Opmærksomhed, og jeg takker for Oplysningen. Hvorfor Grundtvig har foretaget Ændringen ved jeg altsaa ikke; rimeligst er det vel at antage, at han er gaaet ud fra en lignende sproglig Betragtning, som den Pastor Brücker anfører. Men det kunde jo ogsaa tænkes at være, fordi han i 1837 var mere manisk end i 1830.

Oringe, 21.—6. 1919.

Hjalmar Helweg.

Spørgsmaal og Tildragelser.

H. P. Hanssens udnævnelse.

Politisk opposition her i Danmark har ofte haft en udpræget tilbøjelighed til at slå sig på sagernes formelle side. Det har atter vist sig ved denne lejlighed. At det tit er uheldigt er dog utvivlsomt; man glemmer let den reelle, oplysende drøftelse af begivenhederne selv og deres rækkevidde.

I dette tilfælde er det dog ret forståeligt, om oppositionen føler sig en smule stødt. Man spørger sig selv, om det dog skulde have været regeringen så helt umuligt at finde en fremgangsmåde, ved hvilken den viste oppositionen et i alt fald formelt hensyn. Det er ikke det, folk selv gerne vil være med til at sætte i værk, de bryder sig om pludselig at se falde ned fra Himlen. Og man kan jo desuden ikke være blind for, at de kredse i vort folk, der virksomst og utrætteligst har støttet de danske slesvigere i deres nationale kamp siden 64 (den kamp, i kraft af hvilken fordringen om deres tilbagevenden til Danmark blev rejst både i Berlin og Paris) at de kredse for største delen vil være at finde indenfor de nuværende oppositionspartier, medens man indenfor omfattende dele af regeringspartierne har vist langt mindre interesse for nordslesvigernes sag. Dette forhold gør det dobbelt forståeligt, at oppositionen nok kan føle det lidt bittert således at se sig stående helt udenfor. Og nogen hensynsfuldhed fra de nuværende magthaveres og deres presses side vil her være ikke blot på sin plads, men for at bruge et i politiske kredse anset ord tillige: klog.

Hvad selve udnævnelsen angår, så rejser den forskellige spørgsmål.

Det forhold, der skal ordnes, er forholdet mellem Danmark og det danske Slesvig. Parterne i forhandlingerne herom er den danske regering og på slesvigernes vegne særlig deres ledende mand H. P. Hanssen. Der er efter al formodning allerede ført en række forhandlinger mellem disse tvende parter. Et gensidigt frit forhold er her i tilfælde af modsatte synspunkter, som kan tænkes at opstå, af megen betydning. Men vil ikke såvel ministeriet som H. P. Hanssen let blive mindre frit stillede overfor hinanden, når han er medlem af ministeriet. Hans ministerstilling bliver åbenbart af en ret særegen art, da han jo næppe kan blive medansvarlig for regeringens almindelige politik. Men vilde det da ikke egentlig være på sin plads at få hans gernings omfang og ansvar noget nøjere bestemt?

Det er bleven fremhævet stærkt, at H. P. Hanssens ministerstilling kun er rent foreløbig; dette må hilses med glæde; man kunde ellers fristes til ængstelse for at dette nye embede skulde forsinke, at Slesvig så hurtigt og så fuldstændigt som muligt kan gå op i det øvrige Danmark, således som vist de fleste både her og derovre ønsker det skal ske. Endnu en ting. Det er jo givet, at alle de forberedelser til at modtage det danske Slesvig, der nu træffes, må ske i det stille. Men må man dog ikke ønske, at drøftelsen af de kommende ordninger, i alt fald af dem, der er af mere end reelt øjeblikkelig natur, så snart ske kan kommer til at foregå i fuld offentlighed? Og vil nu H. P. Hanssens optagelse i ministeriet hæmme eller fremme dette?

Det er klart nok, at de spørgsmål, der her er rejst, kan besvares på mere end én måde. Ti svarene ligger i fremtiden, og besvarelsen vil bero på, hvordan hele sagen ordnes, og hvordan rigsdagen og slesvigerne stiller sig til den i praksis. Der vil kræves både takt og gensidig god vilje, hvis de skær, hvorpå der her kan strandes, skal undgås. Det må være tilladt at udtale et ønske om at intet mangel på hensyn fra nogen side skal lægge sten i vejen for sagens gode gang.

Alle er vel enige om, at til at fylde pladsen som minister for de slesvigske anliggender egner ingen sig som H. P. Hanssen. Han har selv fremhævet det store ansvar, der knytter sig til opgaven, og ingen ser det sikkert bedre end han. Når her er peget på nogle af vanskelighederne er det ud fra et stærkt ønske om, at de må blive lykkeligt overvundne. I håb om at de forskellige partier i vort folk, alle formalismer til trods her vil lade al uenighed fare, som ikke beror på forskellig opfattelse af selve sagens og sagernes løsning, og at de derved vil give denne saglighedens repræsentant følelsen af at være hjemme iblandt dem — i håb derom hilser også vi menige danske H. P. Hanssen, de danske slesvigeres valgte førstemand, velkommen i vore kårne mænds midte!

A. V.

I Ugens Løb.

Den 28. Juni blev Freden underskrevet. Og vi glæder os jo alle over, at den Krigstruslernes Uvejrssky, som siden Vaabenstilstanden har staaet paa Himlen, nu er borte — forhaabentlig borte —, at Handel og Samfærdsel kan komme i Gang igen, at Hungerrædslerne i Tyskland og andre indespærrede Lande lidt efter lidt vil høre op. Men Den 28. Juni har et Janusansigt: det var kun med den yderste Selvovervindelse, den ene af Parterne gik ind paa Freden; Freden er en Voldsfred, en Gengældelseshandling, og allerede nu kalder Hævnraab paa Hævnraab fra Folk til Folk.

Dog vi vil ønske, at Den 28. Juni alt som Tiden gaar skal blive en lysere og lysere Mærkedag i Folkenes Historie, fordi den i hvert Fald aabnede Vej for fredstiftende Kræfter. Med det Haab gaar vi fra Krigstiden ind

i Fredstiden, at de fredstiftende Kræfter i alle Folk skal vaagne og træde stadig stærkere i Virksomhed.

•

Ser vi paa Fredsslutningen ud fra vort eget særlige Synspunkt, bliver Billedet lysere.

Der er vel ikke noget Land i Verden, der ved denne Krig og denne Fred har vundet saa meget som Danmark har vundet. Vi fik vort eget og vore Fædres og Mødres Haab opfyldt: vi vandt Sønderjylland tilbage. Ikke uden Kamp. 50 Aars haardnakkket Kamp mod fremmedes Undertrykkelse og til sidst seks Tusinde unge danske Mænd faldne paa Valpladsen. Og det er ikke alt, men — »hvem tæller vel de tabte Slag« o. s. v. Danmarks Fremtid ligger i Solskin.

Saa kommer det an paa, hvor godt vi kan bære Lykkens Dage.

•

H. P. Hanssens Udnævnelse til Minister var en glædelig Overraskelse. Det var sikkert ikke mange, der havde ventet at se H. P. Hanssen i den danske Rigsdag endsige i den danske Regering før Genforeningen Naar han nu er traadt ind i Regeringen, hilser vi det med Glæde. Først og fremmest fordi der er Brug for H. P. Hanssen ved Løsningen af de mange Spørgsmaal, som nu kommer til at ligge for vedrørende Sønderjylland. Ganske sikkert vilde han ogsaa uden at være Minister være blevet taget med paa Raad i disse Ting. Men der gøres lettere Brug af hans Indsigt og Kræfter, og Arbejdet gøres ham lettere, naar han staar med en Ministers Myndighed og direkte Indflydelse, end naar han maatte gaa Omveje for at gøre sig gældende. Dernæst er det glædeligt, fordi H. P. Hanssens Personlighed vil lyse op i dansk Politik. Uden at krænke nogen kongerigsk dansk Politiker tør vi sige, at vi trænger til H. P. Hanssens Kraft og Klarhed, hans Højsind, hans levende Sambu med det bedste i det danske Folk.

Og endelig maa alle vi, som ser, hvilken Gerning det er H. P. Hanssen har udført, hvilken enestaaende Tjeneste han har gjort for sit Folk og sit Land, glæde os over den Anerkendelse han har faaet derfor gennem sin Udnævnelse af Regeringen og gennem den Velkomsthilsen der den 25. Juni lød til ham fra begge Formænd i Folkets Raad. *H. S.*

•

Ifl. »Hejmdal« afholdtes Sct. Hansdag paa »Sønderborghus« et offentligt Møde om Højskolesagen. Mødet aabnedes af Frimenighedspræst Jørgen Eriksen, hvorefter Forstander H. J. Vedde, Hadsten, i et oplysende Foredrag gjorde Rede for, hvordan Højskoletanken var gennemført i Danmark, og de Ideer, der laa til Grund for den.

Med fhv. Landdagsmand Nis Nissen som Ordstyrer var der efter Foredraget en nærmere Drøftelse af Emnet. Heri deltog J. Zachariassen, Dybbøl, Pastor Jørgen Eriksen, Fru Magdalene Moos, Pastor Hansen, Dybbøl, Nis Nissen m. fl. Det vedtoges at nedsætte et Udvalg, bestaaende af en Mand fra hvert Sogn. Dette Udvalg vil indbyde til lokale Møder, hvor der for hver Landsby vælges Repræsentanter, der vil arbejde videre for Sagens Fremme.

BØGER.

Hugo Matthiessen: De kagstrøgne. Kbhvn. (Gyldendal. 1919. Kr. 3,00.

Fra den kyndige og flittige Kulturhistoriker, Magister Matthiessens Pen foreligger adskillige Skrifter (»Bøddel og Galgenfugl«, »Natten« og »Gamle Gader«), der vidner om hans grundige Kendskab til ældre dansk Købstadliv. Her har han nu føjet et nyt Led til Rækken ved at skildre et af de mørkeste og sørgeligste Kapitler i de menneskelige Vildfarelsers Historie, forsaavidt Danmark angaar: Prostitutionen eller rettere sagt: de borgerlige Myndigheders Behandling af de ulykkelige kvindelige Væsner, der som Samfundets Bundfald og Bærme syntes at have givet Afkald paa at betragtes som Mennesker skabte i Guds Billede, men vel netop derfor kunde have Grund til at paakalde Menneskers Medlidenhed. Der er en ret paafaldende Forskel mellem den Medfart, de fik i det middelalderlige Samfund, og den, der timedes dem sidenhen. I Middelalderen ikke blot taaltes deres Færd, men deres sørgelige Virksomhed søgte man at organisere under fuldt lovlige Former ligesom Byens andre Erhverv. At det maatte grundigt mislykkes, siger sig selv; og kunde Datidens Mennesker ikke af sig selv skønne det, maatte de forfærdelige Sygdomme, som blev en Følge af Skamløsheden — fremfor alt Syfilis (»Pokker«) — kunne fortælle Samfundet, at det var en meget farlig Giftblomst, man her havde behandlet næsten som en Nytteplante. Saa brød Raseriet løs mod de ulykkelige Kvinder, og man slog helt om fra Hensynsfuldhed til raa, brutal Adfærd mod de arme Skabninger; saa piskedes de af Bøddelen gennem Byens Gader, saa »strøges de til Byens Kag (Skampælen)«, eller de blev — som i Helsingør 1574 — efter 2 Gange gentagen Forseelse stoppede i en Sæk og uden al Naade kastede i Havet. Slap de med Livet efter at være udjagne af deres By, fristede de en kummerlig Tilværelse paa Landevejene, fordrukne og forhutlede i alle Maader, indtil Døden — ofte efter ulidelig Sygdom — gjorde Ende paa deres triste Tilværelse. Endelig midt i det 17. Aarhundrede gik man over til et nyt System: Tugthuse og Spindehuse begynder da at blive Afløbsrende for de ulykkelige Væsner, som ved at gaa paa fri Fod gemte livsfarlig Smitte for Samfundet.

Forf. har ikke fortsat sin Skildring udover det nævnte Tidspunkt, altsaa ikke til Redegørelsen for, hvorledes det store Samfundsonde atter fik et Slags lovligt Stempel som Erhverv og kom under politimæssig Kontrol, hvis Nytte dog har vist sig meget tvivlsom, og som da ogsaa her i Danmark ophævedes i 1906.

»Byens Kag«, Symbolet paa de haarde ubarmhjertige Tiders Straffemyndighed, er nu kun bleven et Fortids-

minde, der kan indrangeres blandt Museumsgenstande; Ondet, der paa denne Skampæl skulde piskes ihjel, er desværre ikke blevet det. *J. Richter.*

John M. Møller: Historiske Oplysninger om Brylle Sogn (Særtryk af »Aarbog f. Hist. Samf. f. Odense og Assens Amter«). Odense (Forf.s Enke, Oluf Bagersgade 7) 1919. — Kr. 2,50.

Afdøde Pastor Møller, der var Præst i Brylle fra 1880 til 1892 (siden Præst i Kjærum v. Assens), har efterladt sig en omhyggelig og udførlig Skildring af Brylle Sogn; den er nu udgivet af hans Enke. Der har staaet gode Kilder til hans Raadighed; navnlig findes der værdifulde kulturhistoriske Træk i en utrykt Sognebeskrivelse, forfattet af en forlængst afdød Lærer Høysholt, der ogsaa har skænket Folkemaalet i Sognet en Del Opmærksomhed. — *J. Richter.*

Asta Christiansen: Jørgen Vibe. Schønberg.

En overordentlig uskyldig Historie om en lille Dreng, Søn af fattige men ædle Forældre, der paa Grund af udmærkede Evner bliver hjulpet frem ad Læsningens Vej. Han kommer ganske vist engang i sin Studentertid i tvivlsomt Selskab, men bliver hjulpet derfra i rette Tid og ender som Præst. Hans Udvikling foregaar da i det hele programmæssigt, uden at Virkeligheden griber alvorligt forstyrrende ind. Den mærkes i det hele ikke stærkt. Mest og heldigst i sidste Del af Bogen. De gamle ædle Præstefolk, han finder over til som Kapellan, er gengivet med forstaaende Varme, ja hele den gamle, hyggelige Præstegaard, hvortil da ogsaa hører en Datter i den passende Alder. Herfra følges saa han og hun over til det lille vestjyske Kald for at virke blandt de alvorlige, djærve Fiskere. Ganske vist forstyrres Freden herovre for en lille Tid af Verdenskrigens ødelæggende Guldstrøm, og hertil kommer Sygdom i Præstegaarden; men alt vender sig hurtigt til det bedste, og da saa til allersidst de gamle Præstefolk arriverer til den vestjyske Lærkerede og deres gamle Øjne straaler mod det lille Barnebarn, da er hver Mislyd blæst bort. Her er Forf. aabenbart hjemme. Man gætter paa, hun er Præstekone eller Præstedatter eller maaske begge Dele. *E. M.*

N. Olesen Husted: En Bondehøvding. Fortsættelse af »Bent Nordmark«. Fortælling. 210 S. — Alb. Bayers Forlag.

Forf. har i denne Bog ført Skildringen af den jydske Foregangsmand op til 1870'erne, og vi ser ham som Rigsdagsmand i Brydningsaarene, hvor det forenede Venstre dannedes, samt hjemme paa sin Egn i Kamp med den første grundtvigske Højskolebevægelse, som ikke har hans Forstaaelse. De to Bøger udmærker sig vel ikke ved megen Fantasi; Fortællingens Gang er tankemæssigt opbygget, Formen i det hele lidt knap og stiv, — men de er værd at læse som troværdige Fremstillinger af en fremmelig Bondes Liv og Udvikling fra Stændertiden og ind i den fri Forfatnings Tid og maa anbefales til Anskaffelse i Folkebiblioteker. *H. B.*

Charles G. D. Roberts: Den mystiske Horde. G. B. N. F. 1918. —

Otte morsomme og fængslende fortællinger om dyr på tilsammen 134 sider. De ligner Kiplings en del, og er gode eksempler på disse nyere dyrefortællinger, som ikke blot morer og underholder læseren, men som samtidig lader ham få en mængde at vide, som han aldrig har vidst før. *S. A.*

Om Geografiundervisningens Maal og Midler i Folkeskole og Mellemskole af Jørg. J. Jørgensen (Gyldendal.)

En god Bog paa 76 Sider, der understreger den Betydning, Geografiundervisningen i vore Dage maa have for den opvoksende Slægt, og drøfter den Landvinding, der rent metodisk her er foregaaet i de senere Aar. At der i Titlen staar »Folkeskole og Mellemskole«, maa ikke skræmme Friskole- og Højskolelærere. Bogens mange friske Arvisninger paa metodiske Greb og dens Æggen til Anvendelse af Elevernes Selvarbejde bør kunne gøre enhver begribeligt, at man kan drive levende Undervisning i Geografi uden bestandig at ty til Landskabsskildringer og statistiske Behændighedsøvelser i Foredragsform. *Jens Futtrup.*

Retskrivningsvejledning af Henrik Bertelsen (Gyldendal).

I et Hæfte paa 35 Sider er her udgivet for sig den Retskrivningsvejledning, som Undervisningsinspektør, Dr. phil. Henrik Bertelsen har udarbejdet til 7. Udgave af Saabys Ordbog. Det vilde have været heldigt, om den havde egnet sig til Elevbrug ved Højskoler, Efterskoler og Realskoler; vi mangler der en mindre Retskrivningslære, som Eleverne kan benytte. Men denne egner sig ikke dertil. Eleverne vil meget bedre kunne bruge Retskrivningsreglerne i *Byskovs* Ordbog. Og selv for Lærere vil i hvert Fald første Afsnit af nærværende Retskrivningsvejledning være af tvivlsom Værdi, saa længe Læreruddannelsen ikke byder paa fonetiske Kundskaber nok til at kunne benytte Reglerne her. *J. F.*

INDHOLD.

V. Brücker: Sønderjyderne og Modersmaalet.
Halvdan Helweg: Kirkeligt Samfund.
Marius C. Sørensen: Elevbetalingen og Højskolens Økonomi.
Jens Rosenkjær: Nyere almenlæselig biologisk Litteratur.
m.: De første 25 Aar af Bornholms Valgmenigheds Historie.
Hjalmar Helweg: Til Pastor Brückers Randbemærkning.
Spørgsmaal og Tildragelser. *A. V.:* H. P. Hanssens Udnævnelse. — I Ugens Løb.

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**

Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 28 Fredag den 11. Juli. 1919

Grundtvig og præstevielsen.

I.

Det er bekendt nok, hvilket indtryk Grundtvig modtog ved sin præstevielse den 29. maj 1811 i Trinitatis kirke i Kjøbenhavn. Heldigvis for dem, der vil lære ham at kende, har han ikke ventet med at nedskrive, hvad denne begivenhed betød for ham, indtil mange års mellemliggende foreteelser halvvejs havde udslettet erindringen derom og måske fantastisk havde forvirret omrids og forhold ved det, han mente sig at erindre. Allerede i juni måned skrev han sit kendte: »Farvel til Sibbern«, hvor han fortæller, hvorledes han først fuldt ud fik fred i sin sjæl, da han ved præstevielsens store Amen modtog forvisningen om, at han var forsonet med Gud. Under præstebrødrenes »pålagte højre hånd« og forbøn brød hans »hjærtes tårekilde« sig vej fra hans bryst.*

Det er ligeledes bekendt nok, hvilken betydning det havde for Grundtvig i de følgende år, at han viste sig rettelig kaldet og indviet til præstegerningen og havde aflagt ikke blot ordinationsløftet (af ham almindelig kaldet »præsteløftet«), men også præsteeden (der svarer til, hvad vi nu om dage kalder »præsteløftet«). Man forstår overhovedet ikke et ord af Grundtvigs holdning i de nærmest følgende år og af hans holdning i den store kirkekamp med H. N. Clausen, dersom man overser hans stærke følelse af forpligtelse overfor denne præsteed, ved hvilken han »på det alvorligste og allerhelligste« havde lovet »ikke alene selv at fly og sky den mod Guds ord stridende lærdom, men også af al magt bestride den, og før lade sit liv end give falske og fanatiske sætninger medhold.«* Om den betydning, præsteeden havde for ham under kirkekampen, kan man se i Grundtvigs skrift: »Om Religions-Frihed« (Begtrups udgave af Grundtvigs udvalgte skrifter V, pag. 133 ff.)

Derimod synes der i nyere tid at være nogen uklarhed over, om Grundtvig fastholdt, ændrede eller helt opgav det syn på præstevielsen, som han således havde vundet ved selve dens modtagelse og erfaret styrken af gennem de første præsteårs hårde kampe. I og for sig er dette ikke så mærkeligt. Grundtvig er meget mere »anerkendt« end kendt, og netop i de senere år sker der en flugt fra hans kirkelige tanker, dels ved at man opgiver dem helt og går imod dem dels ved at man omformer dem og drager konsekvenser af dem, som han med sin historiske forståelse aldrig vilde eller kunde drage. Og endelig oplever vi jo også nu om dage, at præster, som selv har modtaget præstevielsen, i årenes løb skifter syn på den og offentligt udtaler deres ændrede syn. Det kunde vel endogså hænde, at en eller anden ikke engang var klar over, at hans syn var ændret siden den dag, han i ordinandprotokollen nedskrev sine følelser ved den forestående eller nys overstandne præstevielse.

Da der imidlertid ikke er nogen grund til, at der skal dannes sagn om Grundtvig, som

* Poetiske skrifter I, pag. 326 jfr. pag. 333.

* Den danske gengivelse her efter Grundtvig: »Kirkens Gienmæle« pag. 37.

selv med enestående og overvældende åbenhjærtighed har draget omsorg for, at hans opfattelse af alle kirkelige og borgerlige spørgsmål let kan oplyses, også i de tilfælde, hvor hans syn ændredes, vil jeg gerne i det følgende fremstille Grundtvigs stilling til præstevielsen. Det kan ske i al korthed.

II.

Som udgangspunkt vil det være naturligt at tage Grundtvigs skrift »Om Christendommens Sandhed«, der fremkom i Theologisk Månedsskrift 6.—9. bind 1826—27 og findes aftrykt hos Begtrup IV pag. 519—723, tilligemed en Efterskrift fra 1865 (pag. 724—733). I denne efterskrift tager Grundtvig bestemt afstand fra den bedømmelse af bispeembedet, han havde fremsat i nævnte skrift, og den overvurdering af præstevielsen, det kunde give anledning til. Grundtvigs omtale af bispeembedet ser jeg iøvrigt i denne sammenhæng ganske bort fra.

Om præstestillingen siger han da først — og disse ord har han ikke kaldt tilbage i efterskriften —, at for at »alting ved vore forsamlinger kan ordnes og udføres sømmelig . . . har Herren sørget for, at der bestandig skal være *hyrder* og *lærere* iblandt os . . . . . . det hele skal *ordentligvis* eller *sædvanlig* være dem, der tale i vore forsamlinger og optage såvel vore børn, som andre, der ønske det, ved dåben i vort samfund, og *dem alene*, som betjene os ved ***Herrens bord***, og lyse ***i Herrens navn*** *Herrens velsignelse* over hans menighed« (pag. 539).

Han bebrejder derfor Luther, at denne var ved at afskaffe lærestanden, thi »lige så lidt som nogen profet i Juda gjorde brudd på den levitiske orden, hvor fordærvede end Levis og Aarons børn var, ligesålidt må nogen reformator i Christenheden afskaffe det ordentlige læreembede, eller hvad der *næsten* er det samme, ringeagte og for menigheden nedsætte indvielsen dertil som en unødvendig og ubetydelig *ceremoni* . .« (pag. 691—92). Men han trøster sig med, at Luther dog selv havde indvielsen, og at selv om han betragtede indvielsen som »et led i den borgerlige ordenskæde«, vilde han »dog have den forrettet i Christi navn« (smstds.).

Grundtvig er her inde på det spor, han siden forfølger, og som ikke kan opgives. Den teori, som Harnack i sin tid fremsatte, og som nylig har fundet støtte herhjemme i dr. phil. Carl Scharlings interessante afhandling om: »Ekklesiabegrebet hos Paulus«, at den første menighed kun kendte og anerkendte den såkaldte »entusiastiske« Gudstjenesteordning, hvor ingen fast ledelse og ingen fast Gudstjenesteskik regelbandt udfoldelsen af nådegaverne, vilde en historiker som Grundtvig næppe kunne tænkes at henfalde til. Han så', at der fra første færd har været en fast dåbsskik og en fast nadverskik, og at der af hensyn til »sømmelighed og orden« blev faste embeder til sakramentforvaltningen og snart også til menighedsforkyndelsen.

I sin indgangsprædiken i Vartov kirke, sådan som han meddeler den i »Aabent Vennebrev til en Engelsk Præst« udtaler Grundtvig i klare ord dette sit syn på præstevielsen. Efter at have vidnet, at han kom ikke fra nogen sekt, men fra den hellige »almindelige kirke«, fortsætter han: »Jo, visselig, i denne kirke er også jeg døbt, og i den blev jeg ordets tjener, da jeg for henved tredive år siden indviedes midt iblandt mit folk, men »efter apostolisk skik med bøn og håndpålæggelse«, ikke i Morten Luthers eller i nogen anden mesters, lærers, biskops eller konges navn end i hans, som er det altsammen, i Vor Herres Jesu Christi navn« (Begtrups udgave VIII, pag. 203—4).

Som det vil ses, hævder Grundtvig her det standpunkt, som siden blev det almindelige blandt hans venner, at præstevielsen sker på menighedens vegne »i den hellige, almindelige kirke« og derfor også i Jesu Kristi og ikke i noget andet navn, og at der derved af menigheden overdrages præsten en gerning, som ingen verdslig magt kan berøve ham. Det vil erindres, hvorledes det var dette standpunkt, *Vilhelm Birkedal* med så stor kraft gjorde gældende i 1865, da man afskedigede ham fra Ryslinge sognekald; og som også Grundtvig ved den lejlighed slog på (Dansk Kirketidende 1865, sp. 686—87).

III.

En udførlig omtale af præstevielsen fremkom fra Grundtvig samme år, som han blev præst ved Vartov. I sit »Frisprog mod H. H. Hr. Biskop Mynsters Forslag til en ny Forordnet Alterbog« har han skrevet et helt afsnit om

»Præste-Vielse, og Præste-Eden« (Begtrups udgave VIII, pag. 277—84).

Noget nyt fremkommer ikke her med hensyn til selve præstevielsen. Han gentager blot i forstærket grad, hvad han tidligere har udtalt. Men rigtignok i overordentlig forstærket grad. F. eks. »Det er vistnok langt fra min mening, at vor gamle præstevielse skulde afskaffes eller forbydes, thi den er efter mine tanker så mageløs i Christenheden, at selv i sin fulde frihedsstand vilde Christi kirke næppe tage det mindste fra og kun lægge sin »Troes-bekendelse« dertil.« Eller: »Hvad det nemlig har at sige, at få »det hellige præste- og prædike-embede overantvordet efter apostolisk skik i navn Gud Faders, Søns og Helligånds« under håndspålæggelse og eenstemmigt Amen, det har jeg ikke blot følt den dag, jeg blev indviet, men nu snart i tredive år og må da vel korse mig over den ligegyldighed, hvormed det sædvanlig både meddeles og modtages.« Eller: »Efter min formening beviser Herren også her, at han giver nåde for nåde, giver ånd uforskyldt til alle dem, der tror, han selv er tilstede og fæster sit ord tjenere.«

Sandelig: hvem en eller anden præst eller lægmand ellers kan have lært foragt for præstevielsen af, så er det i alt fald ikke af Grundtvig. Thi Grundtvig opgav ikke dette syn, hvilket jeg i det følgende kortelig skal vise.

I det prøvehæfte, som den af Kjøbenhavns gejstlige konvent nedsatte salmekomite udsendte 1845, findes et ret stort antal salmer til præstevielse, formodentlig som en polemik til »Evangelisk-kristelig salmebog«, der indeholder salmer til alle tænkelige og utænkelige lejligheder undtagen netop til præstevielse. Imellem disse findes to af Grundtvigs ypperste salmer, som han netop under arbejdet med prøvehæftet havde udarbejdet (1844).

Den mest kendte af disse begynder udtrykkelig:

»Idag på apostolisk vis
redskaber ny til Jesu pris
til lys og trøst for Herrens små
vi lægger vore hænder på«.

Næppe så kendt, men fuldt så mærkelig er hans gendigtning af Ps. 133:

»Dejligt er synet og liftigt, hvor brødrene bygge«.

I denne salme tiltaler han sine medbrødre som »salvede brødre« og »bjærgboer på Sion« og taler bevæget om, hvordan snorene for dem faldt »på de liflige steder«.

Da Martensen var blevet præsteviet i sommeren 1845, besøgte Grundtvig ham nogle dage efter og talte med ham om ordinationen. Martensen meddeler derom: »Vi var enige om, at det ikke var en tom ceremoni, men at der virkelig blev meddelt en gave, som kunde træde i kraft og blive frugtbar ved den rette tilegnelse og brug.«*

Endelig skal jeg anføre nogle udtalelser fra »Den kristelige Børnelærdom«, der er skrevet i årene 1855—61, men udgivet samlet så sent som 1868 og således nok kan betegnes som Grundtvigs »sidste ord« i denne sag. Han tager her stærkt — efter min mening unødig stærkt — til orde mod den hierarkiske indbildskhed, som på embedet og vielsen vil bygge en åndelig myndighed. Man kan formodentlig i de stærke ord læse, hvor han har følt sig trykket af Mynsters og Martensens afvisende holdning. Men en sådan ivren synes mig på protestantisk grund unødvendig, thi hævdelsen af »det almindelige præstedømme« må i sig selv være nødvendig modvægt mod alle »papistiske« og »anglikanske« nykker.

Så meget desto fyndigere virker hans udtalelser om, at »det være rettest at beholde både dåbsbekræftelsen** og præstevielsen som opbyggelige kirkeskikke, der altid vil være til velsignelse i samme grad, som menigheden og dens lærere er apostoliske« (Begtr. IX, pag. 402). Og: »Vores præste-vielse til at prædike evangeliet frit, som det findes, og til at forrette dåben og nadveren efter Herrens egen indstiftelse, er da al den kristelige indvielse til »hyrder og lærere«, som efter apostlenes dage har været i menigheden . .« (pag. 403). Og endelig: »At vi har gjort en vis sprogkundskab og boglig dannelse til betingelse for præstevielsen kan vistnok ikke forsvares som en regel uden undtagelse, men når det blot var det nye testamentes grundsprog og kun boglig dannelse på modersmålet, vi lagde vægten på, og ophævede alt gejstligt lavsvæsen med eneret til at oplyse og opbygge Herrens frimenighed, da vilde regelen dog være meget kristelig.«

Gennem hele Grundtvigs præsteliv går således

* Martensen: Af mit levnet II, pag. 85.
** Konfirmationen.

forvisningen om, at han ved ordinationen har fået en virkelig »indvielse«, idet der under menighedens forbøn og ved samlingen om Herrens navn og den dermed følgende Herrens nærværelse blev givet ham en velsignelse, som han under sin gerning har tilegnet sig og gjort brug af.

IV.

At Grundtvig skulde have tænkt anderledes om præstevielsen, vilde være uforeneligt med hele hans kirkelige betragtning.

Vistnok så' han — og med rette — i statskirken og folkekirken en »borgerlig indretning«, ja, han kan endogså sige om folkekirken, at den »kun er en *verdslig* indretning, hvor som overalt i denne verden Guds Aand og den levende kristendom kun kan fødes og færdes som »en fremmed gæst*«.« Men dette udelukkede selvfølgelig ikke, at menigheden levede sit liv indenfor denne folkekirkes rammer, og at en ret kristelig og almenkirkelig præstevielse kunde findes der, hvor den rette dåb og Herrens nadver havde mødt ham og givet ham fællesskab med alle hellige om Guds nåde i Jesus Kristus, Vor Herre.

Præstevielsen er da — ret forstået — en forbønnens handling med alle de forjættelser, som menighedens fællesbøn har, når blot det er kristne mennesker, som forretter den. Derfor bringer den også en virkelig velsignelse, men denne kræver som al velsignelse åndelige forudsætninger: villighed og medbøn, for at blive modtaget og trofasthed i bøn og arbejde for at blive tilegnet. Hvor mennesker kommer til denne handling med modvilje og ligegyldighed og ser tilbage til den med hån og foragt, kan de selvfølgelig intet vide om dens velsignelse.

Her vilde jeg i og for sig kunne slutte. Men der er et enkelt punkt endnu, som jeg finder det rettest at medtage, for at man ikke skal bebrejde mig, at jeg har udeladt det.

Lige så varmt, som Grundtvig i sit »Frisprog« priser præstevielsen og præstevielsesritualet i »den danske evangelisk-lutherske frimenighed«, lige så hvast og bestemt hævder han også, at »det burde stå enhver af statskirkens bisper frit for, om han vilde meddele, og enhver af dens præster, om han vilde modtage denne indvielse, der åbenbar kun passer for gammeldags kristne« (Begtrups udgave VIII, pag. 278).

Ved at læse disse ord igennem første gang tænkte jeg, at Grundtvig med hensyn til biskopperne tænkte sig, at det måtte stå biskoppen frit for at bruge et andet ritual, men i det følgende viser det sig, at Grundtvig sigter til, at ritualets ord ikke af nogen kristen kan bruges »over en vitterlig vantro«.

Grundtvig har her — som andetsteds i, hvad han skriver om bispestillingen, som han snart hæver i sky trods nogen anglikaner, snart purt forkaster, — overset de faktiske forhold. De faktiske forhold, som han i 1856 mødte på en ret hårdhændet måde ved Martensens nægtelse af Kragballes ordination, er som bekendt, at ingen uordineret mand kan udnævnes til et præsteembede i Danmark uden på vilkår af, at han ved biskoppens prøvelse findes skikket til at modtage præstevielsen. På dette punkt er der da al ønskelig frihed for biskoppen, så meget mere, som ingen kan indvies til præst i hans stift af en anden biskop uden hans billigelse.

Derimod er der endnu ikke i bestemt form rejst krav om, at nogen skulde kunne blive præst uden indvielse. Men Grundtvig har her måske set klarere end de, der har tænkt sig de vanskeligheder, der kunde opstå, løst ved stiftsbåndets løsning. Herom skal jeg imidlertid ikke udtale mig. Det er et spørgsmål, som for mig ikke har nogen praktisk, aktuel interesse.

Til slutning kun en personlig bemærkning. *Morten Larsen* har i sin pjece om »Kirkepolitiske spørgsmål i nutiden« talt om, hvor »hyggeligt« det må være for landets syv biskopper at læse udtalelser fra præster, der »så nogenlunde tydelig lader forstå, at man opfatter ordinationen, præsteløftet og hvad dertil hører, nærmest som en leg eller komedie.« Jeg skal intet sige om mine følelser ved at læse sligt. Men jeg vil gerne sige, at jeg har færdedes med stor frimodighed ved de allerede ikke så få præstevielser, hvor jeg har gjort tjeneste. For jeg har havt al ønskelig lejlighed til at forvisse mig om, så godt sådan noget overhovedet kan gøres, at de yngre og ældre mænd, jeg stod overfor, mødtes med mig i det, som også

* H. Brun: Biskop N. F. S. Grundtvigs levnetsløb II, pag. 137.

for mig er den ueftergivelige forudsætning for, at jeg kunde bede om Guds velsignelse til handlingen. Hvordan de så vil udvikle sig, og hvad de engang i fremtiden vil kunne finde på at sige og skrive om ordinationen — det bekymrer jeg mig ikke for. Det ligger dog uden for min rækkeævne. Og til den tid vilde de så vel også have glemt, hvor de blev ordinerede og af hvem.

Aalborg i maj—juni 1919. *Chr. Ludwigs.*

Borgerligt Ægteskab.

At Indgaaelsen af Ægteskab i Grunden er en borgerlig Sag og ikke en kirkelig kan der vel næppe være Tvivl om. Naar mange nu krymper sig ved at lade dette faa Udtryk ved at Ægteskabet sluttes for en borgerlig Myndighed er det sikkert kun fordi Overgangen fra en tilvant til en ny Form altid falder noget vanskelig. Er Overgangen imidlertid gjort, undrer man sig bagefter nærmest over, at man i sin Tid fandt Vanskeligheder ved den.

Her i Sønderjylland blev Overgangen gjort for 45 Aar siden. Den Gang stejlede man ogsaa her over for det. Folk rømmede ligefrem af Lande for at undgaa den borgerlige Vielse. De, der vilde giftes, rejste i mange Tilfælde til Kongeriget, løste Kongebrev og blev smedede i Hymens Lænker derovre. Snart fandt man sig dog i det uundgaaelige, og nu er der ikke mere Tale om nogensomhelst Antipati mod den borgerlige Ægteskabsstiftelse. Lige saa selvfølgelig som man nu finder den er det imidlertid, at kristne Mennesker søger til Kirken for at modtage Velsignelsen over den Pagt, de har indgaaet paa borgerlig Vis og for de borgerlige Myndigheder. At Pagten er indgaaet der, berøver ikke den kirkelige Handling noget som helst af dens Højtidelighed og Værdi. Det forhøjer den snarere, fordi Forholdet derved er bleven redeligere.

Thade Petersen.

Hjemmet er tiltrods for al sin Skrøbelighed noget af det bedste Menneskeværk. Ved en Kvindekongres i Stockholm priste Selma Lagerlöf Hjemmet som et beundringsværdigt, lille Fristed paa Jord. Kvinden var Skaberen af Hjemmet, her var Manden Medhjælperen. Kvinden maa da særlig staa paa Vagt for Hjemmet og arbejde for retfærdige Ægteskabslove. Hjemmet maa ikke hvile paa en falsk Grund. Indgaaelse af Ægteskab er en borgerlig Akt, idet to Mennesker paatager sig Ansvar og Forsørgerpligt over for den kommende Slægt. Kun for religiøse Mennesker har det bindende Værdi at faa Guds Velsignelse lyst over deres Ægtepagt. Det er Misbrug af hellig Handling, naar Mennesker, for hvem den kirkelige Vielse er en »artig Komedie«, for Skik og Brugs Skyld søger Kirkens Bistand til denne Handling.

For Hjemmet og for Kirken er det et Skridt mod mere Sandhed, om vi faar indført det almindelige, borgerlige Ægteskab og valgfri kirkelig Vielse.

Tidspunktet er inde nu, da vi skal forenes med Landsmænd, der allerede har denne Ægteskabslovgivning.

Astrid Hostrup.

Vejlby Højskole, 5/7 1919.

Den almindelige borgerlige Ægteforening, efterfulgt for Kristnes Vedkommende af en kirkelig Velsignelse, har i mange Aar forekommet mig at være den ønskeligste Ordning af Ægteskabsindgaaelse, fordi en saadan Ordning vilde have en *opdragende* Betydning for vort Folk.

Det Tidspunkt, da den folkekirkelige Forbindelse mellem Folket og den kristne Menighed løsnes, skulde nødigt komme, førend i al Fald saa mange danske Mænd og Kvinder som muligt er naaet til nogenlunde Klarhed baade over, hvad Kristendom og Menighedsliv er, og hvad Menneskelighed og borgerligt Samfundsliv er. Endnu raader der megen Forvirring i Tankegangen om disse Ting ikke blot hos den store Mængde af Folkekirkens Medlemmer men ogsaa hos mange bevidste Kristne. Og dertil bidrager den nuværende Vielsesordning, der baade frister til papistiske Anskuelser om Ægteskabet som et kristeligt Sakramente og udsætter Præsterne for Foragt, naar de maa medvirke til Stiftelsen af ganske ukristelige Ægteskaber.

Den kristne Menigheds Opgave synes mig paa dette Omraade at være at arbejde paa at fremhjælpe hos unge og ældre i Folket

Ærbødighed for det personlige Løfte, som er det egentlig ægteskabsstiftende, det Hjærternes Ja, hvormed Mand og Kvinde med Kærlighedens Tillid betror deres hele Fremtidsliv til hinanden. Den meste Nød i Ægteskaberne har sin Kilde i de letsindige Forlovelser, det Jaskeri med Følelser og Ord, som er saa almindeligt, og ofte hænger sammen med den Betragtning, at saa længe man ikke er bleven »sammenføjede af Gud« i Kirken, er det ikke rigtig Alvor endnu! Der maa kaldes paa Ansvarsfølelsen og Forstaaelsen af, at den ægte Kærlighed er Oplevelse af et Bud fra den Livets Gud, der fra Begyndelsen skabte Mand og Kvinde; den gamle Opfattelse af Trolovelsens dybe Betydning maa genoplives;

Ærbødighed for det menneskelige, borgerlige Samfund, hvori et Ægteskab skal leves, og som giver Hjemmets Liv og Børnenes Fremtid den uundværlige retslige Beskyttelse, hvorfor Samfundet ogsaa har Ret til at stille sine Betingelser for Ægteskabets Gyldighed, at det offentlig indgaas og anerkendes, før Samlivet bliver et sædeligt Forhold og ikke en løsagtig Forbindelse. Kristne burde ikke hverken paa dette eller andre Omraader tale om »Staten« som en fremmed, ja fjendtlig Magt, men netop hævde, at det ordnede borgerlige Samfund er Guds egen Skabning og Tjener;

Ærbødighed for den »Velsignelse af Himlens Gud«, som er Kristnes Arv og gives under Menighedens Forbøn til dem, der vil leve deres Ægteskab i Tro paa ham, i hvem alle Jordens Slægter skal velsignes. »I Jesu Navn bør al vor Gerning ske«, derfor vil Kristne aldrig begynde deres Ægteskab uden først at have faaet Menighedens Forbøn om Guds Velsignelse.

For et kristeligt Arbejde paa at vække denne Ærbødighed vil Indførelsen af den almindelige borgerlige Ægteforening kunne skaffe bedre Plads. Derimod vil den saakaldte »valgfri« Ordning kun give et Skin af Frihed, men øge Uklarheden i den almindelige Tankegang og Forvirringen i de folkekirkelige Forhold.

Men da forhaabentlig de fleste Brudepar fremdeles vil ønske den kirkelige Velsignelse paa deres Bryllupsdag, bør der gøres saa meget som muligt for at lette Besværet ved den dobbelte Handling. Jeg vilde finde det praktisk, om den borgerlige Ægteskabsforstander i alle Tilfælde, hvor Brudeparret ønskede det, skulde møde i Brudens Hjem eller i Kirkens Vaabenhus og foretage den borgerlige Handling dér før Vielsen. Og skulde det virkelig — som man har ment — støde nogles religiøse Følelse at udtale (eller rettere: gentage) det Ja, de har givet hinanden, for en borgerlig Embedsmand, kunde den borgerlige Handling vel indskrænkes til, at Brudeparret underskrev Erklæringen om at ville være Ægtefæller i Ægteskabsforstanderens Protokol og derpaa af ham modtog Attest for Ægteskabets retsgyldige Indgaaelse. Det borgerlige Samfund vil ikke have nogen Interesse i at omgive Handlingen med større Højtidelighed i de Tilfælde, hvor det véd, at en kirkelig Højtidelighed vil følge efter.

Th. Schiøler.

I min tidligste ungdom var jeg med ved mødet om de kirkelige frihedskrav i Askov i 1881. Fra den tid omtrent har det været mig klart, at ægteskabet er en ren borgerlig indretning, der i og for sig ikke vedkommer kirken, hvad vel heller ingen vil kunne nægte, når man husker på, at der var rette ægteskaber i verden længe før kristendommen blev til, og er så iblandt hedningefolkene den dag i dag. Men hvorfor så ikke give denne borgerlige indretning en borgerlig stiftelsesform, ens for alle i samfundet? Derfor er jeg en ubetinget tilhænger af almindelig borgerlig ægteforening eller, hvad man kalder, tvungen borgerligt ægteskab, idet jeg dog tilføjer, at egentlig tvang er der jo ikke tale om, men kun om at bøje sig for en fælles vedtagen form i et almindeligt borgerligt forhold. Dette er den sandeste ordning ɔ: den, der stemmer bedst med virkeligheden, og det er i virkeligheden også den frieste ordning, da ingen for at bøje sig under den behøver at gå på akkord med sin samvittighed. Og hvis vi indfører almindelig borgerlig ægteforening her i landet, vil vi have endnu et foreningspunkt med Sønderjyderne, som allerede længe har haft den ordning og næppe godvillig slipper den.

Herning, den 2. Juli 1919. *Enevold Terkelsen.*

(Fortsættes Spalte 901.)

TIDENS STRØM

Freden i Versailles.

efter »the round Table« (»Det runde bord.«)

Det verdenspolitiske engelske tidsskrift (»The round Table« (Det runde bord) har i sit sidste hæfte udførligt drøftet fredstraktaten mellem Tyskland og de allierede. Det tilstræber åbenbart at udtale en ikke-ensidig dom om den. Hovedsynspunkterne for denne dom gengives her.

1. Øjeblikket og fremtiden.

For at bedømme fredsarbejdet retfærdigt må det uhyre pres, hvorunder der er bleven arbejdet i Versailles, tages med i betragtning. Det er en verden i ruiner, der skal rejses påny, en verden, som for en stor del ikke er i stand til at klare sig selv, og hvis styrelse og forsyning fredsstifterne i Versailles derfor også må tænke på. Der har været overvældende meget at betænke, og samtidig har kravet om at få freden bragt i stand snarest muligt lydt fra alle sider. Derfor gælder det nu om at få den ført ud i livet uden betænkning. Og derfor må den kun betragtes som *den første begyndelse* til at få verden bragt på fode. Fredstraktaten er ikke noget fuldkomment værk; dens ophavsmænd mangler bl. a. den indsigt, som kun kommende erfaringer kan give; men derfor er det også nødvendigt, at den kan ændres, eftersom erfaringerne vil lære os det.

Målet med freden er et nyt samarbejdende Evropa; det er utænkeligt uden Tysklands og Ruslands frie medvirkning; den kunde ikke skabes nu; men et arbejde der henimod er uomgængelig nødvendigt.

2. De to strømninger.

Freden er en krydsning, en blanding af to forskellige strømninger.

Den ene er den idealisme, der søger at rejse et nyt og bedre Evropa på det gamles ruiner. Den strømning er måske ikke den stærkeste i øjeblikket, men vi håber den varigste. Den skyldes det bedste i fredstraktaten.

Det er ganske vist let at finde svage punkter i den form, fredstraktaten har givet drømmen om en verden, der lever i fred, friet for krigens trusler; men drømmen har dog båret frugt. Bestemmelserne om folkenes forbund er en virkelig begyndelse, særlig når de ses i det lys, hvori de engelske delegerede sætter den i de vejledende ord, de har ladet følge med teksten her i England, og hvori de lader forbundets værdi være afhængigt af de forskellige staters vilje til at gøre noget godt ud af det: »Ingen slægt kan binde den næste med skrevne ord.« »Forbundets fortsatte beståen vil afhænge af staternes frie tilslutning.« »Hvis fremtidens stater bliver selviske, begærlige, krigerske, kan ingen forfatning, ingen mekanisme holde dem i ave.«

De gensidige forpligtelser, staterne har indgået overfor hinanden til at sikre hver stat dens område og uafhængighed og til at betragte fredsbrud som noget, der vedkommer hele verden, er af stor betydning. Det samme gælder bestemmelserne om et virkeligt internationalt retsvæsen.

Dertil kommer anerkendelsen af de små nationers rettigheder, og af forpligtelsen til at tage hensyn til de halvciviliserede og de uciviliserede folkeslag.

Den anden strømning består af vrede og frygt. En retsindig harme over alt det, der er ødelagt for menneskeheden er både naturlig og retfærdig. Det tyske folk bør fuldt ud føle, hvad det vil sige at være udsat for sådanne røverier og tilstande, som de for blot et år siden med tilsyneladende til fredshed lod deres svage og hjælpeløse modstandere blive til del. De må så vidt gørligt erstatte deres plyndringer og ødelæggelser.

Og en vis frygt er nærliggende nok, når man erindrer, i hvor vidt et omfang det tyske folk gav sine herskere medhold lige til de stod foran nederlaget; man har ondt ved at tro på nogen virkelig indre omvendelse. Heri ligger retten til at indskrænke Tysklands militærvæsen førend dets naboer lover det samme.

Men frygten bruges rigtignok også til at slå mønt af alle de fordele, øjeblikket byder sejrherrerne. Dette viser sig i en mængde mindre bestemmelser. Det havde været bedre hurtigt at slutte en prælimi-

nærfred og have mere tid til enkelthederne bagefter. Alt hvad der talte mod Tyskland har i for høj grad haft overtaget. Og skønt hver tvivlsom enkelthed taget for sig kan være ubetydelig nok, er den samlede virkning af dem dog meget stor. Og selv om der kan være forskellige meninger om, hvad vi bogstaveligt forpligtede os til ved indgåelsen af våbenstilstanden, så krænkes dog unægtelig ånden i disse forpligtelser ved nogle af fredens bestemmelser. For at vise dette må enkelte af bestemmelserne undersøges.

3. De Tyskland pålagte betingelser.

Blandt bestemmelserne er der én, som vel ikke har så stor betydning i sig selv, men som er typisk for det sindelag, en varig fred vil få at kæmpe med, nemlig bestemmelsen om at kejser Wilhelm skal sættes under anklage. Der er vel store juridiske autoriteter, der har sagt god for det lovlige heri; men den overordentlige usikkerhed, der hersker om lovligheden af denne fordring er dog højst uheldig, særlig når fordringen fremsættes af regeringer, der samtidig ønsker at styrke international ret.

Dertil kommer en anden indvending. Vi kan føle os nok så overbeviste om, at historien vil overbevise den tyske regering om, at det var dens skændige hensigt at fremtvinge krigen, da og som den gjorde det; men findes der i dette øjeblik mennesker, som er kloge nok til at kunne tildele en fyrste, hans rådgivere og hans folk hovedansvaret for alle de indviklede krigsårsager, der løb sammen i 1914, men strækker sig tilbage over 2 slægtleds samlede historie? Den offentlige mening, der som bekendt er meget upålidelig i sin dom om enkelte mennesker, har påtvunget de allierede statsmænd denne retssag. Men vi håber på, at de dommere, der udpeges til denne rettergang, vil have mod til straks at erklære, at de hverken har myndighed som dommere eller evne som personer til at fælde kendelse i en sådan sag.

Bestemmelserne om erstatning er et af de mest tydelige udtryk for traktatens natur. Hvad de vil give, beror åbenbart på Tysklands evne til at betale, og denne evne er atter afhængig af vor villighed til at bistå ved genoprettelsen af Tysklands industri, og det vil atter sige bistand til at den kan konkurrere med vor egen.

Bestemmelserne om Tysklands militærvæsen åbner adgangen til en dyb indblanding i landets indre forhold. Og hvor berettiget end indskrænkningen i dets hærvæsen er, så må det før eller senere føre til tilsvarende bestemmelser for andre lande, og mon inden så længe for Tysklands naboer mod øst og sydøst?

4. Det næste skridt.

Freden har altså på den ene side givet os en række bestemmelser, der skaber en alt for kunstig magtbalance, til, at den kan danne grundlaget for en varig fred. På den anden side forpligter den os til at bringe vore internationale forhold i en ny skik, til at udjage de begærlighedens og magtsygens djævle, som styrtede Evropa ud i kaos for 5 år siden. Menneskeheden opfordres til at tro, at den kan ride to heste på én gang; og når de allieredes demokratier har mættet deres retfærdige begær efter alt hvad de kan tage af Tysklands gods, vil de måske ikke være helt utilbøjelige til at mene, at nationernes forbunds krav er realiserede.

Men det vil tydeligt nok ikke gå. Enten må de magter, der udgør forbundet virkeliggøre alt hvad deres nye tankegang indebærer; eller også må de komme til klarhed over, at Evropa er ikke videre end i 1815 eller 1871 og erklære forbundet for en smuk, men skuffende drøm.

Det næste nødvendige skridt er derfor at berede vejen for Tysklands og (når der er bleven et fast styre) for Ruslands indtræden i forbundet. Der må bydes begge disse folk sådanne muligheder indenfor forbundet, som svarer til deres befolkningstal og hele stilling. Nogen anden vej til en varig ordning gives ikke. Adskillige af de vanskeligheder fredsbestemmelserne byder kan løses, men som det synes kun løses ved Tysklands optagelse i forbundet.

Som forbundets forfatning er kan optagelsen blive vanskelig nok; og skal den blive til virkelighed, kræves der højsindethed fra vor side. En sådan højsindethed er der tradition for i vor historie. Den stemmer om ikke med bogstaven, så med ånden i de betingelser på hvilke Tyskland nedlagde våbnene, og den svarer ganske til de udtalelser af Lloyd George og Wilson, hvori de hævdede, at vi kæmpede ikke mod det tyske folk, og at vi havde intet imod dets *fredelige* storhed.

Der er her i landet et overvældende krav om at Tyskland skal betale for al den skade, det har voldt andre folk, særlig Belgien, Frankrig og Serbien. Dette kan godt forenes med Tysklands optagelse i forbundet. Men det bør dog siges, at der

knytter sig ganske tågede forestillinger til denne tale om at Tyskland skal betale. Man synes at tænke sig, at hvert enkelt medlem af den tyske race, de som nu er børn deri indbefattet, må bringes til at betale og blive ved at betale, til hele krigsgælden er slettet. En simpel parallel kan belyse umuligheden af denne tanke. Hvis en stor fagforening erklærede en efter folkets mening ubillig strejke, vilde den volde resten af samfundet både lidelse og tab; men hvem vilde vel, når strejken var forbi, foreslå, at hvert af dens medlemmer og deres børn efter ham skulde betale for skaden til alt var godtgjort. Bortset fra spørgsmålet om retfærdighed ved vi, at følgen blot vilde blive en ny strejke. —

Der vil kræves højsind af os. Både vi og De forenede stater har vist, at vi kan vise det. Nu siger man, at Tyskland selv vilde have båret sig helt anderledes ad. Men skal vi da tage ved lære af Tyskland, hvis statsmandsskab har lagt det tyske rige i ruiner, eller af vor egen fortids langt større eksempel?

De to store engelsktalende samfund har denne opgave, og dermed fredens fremtid, i deres hænder.

Tysklands ydmygelse.

Det har været en bitter skål for det tyske folk at drikke at modtage og derefter underskrive fredsbestemmelserne. De, der længst havde set og hævdet Tysklands store medskyld, havde selvfølgelig lettest derved, ligesom det også er dem, der straks har hævdet nødvendigheden af at underskrive. Men anderledes det store flertals repræsentanter. Alt for sent besindede de sig på tingenes virkelige tilstand — hvor få måneder var man ikke fra Brest Litovsk og Bukarest — dobbelt ydmygende er derfor gengældelsen kommen over dem. Særlig gennem udtalelser af de demokrater, som ikke har kunnet finde det rigtigt at underskrive, får man indtryk af, hvor svært det har været at erkende virkeligheden og i hvor *oprevet* en tilstand det tyske folk befinder sig. Således skriver *Wilh. Heéle*, redaktøren af »Die Hilfe«, under overskriften »Tysklands Ende«.

»Fra 12. maj til 22. juni — hvilket omslag i stemningen og i viljekraften. Da fjendernes fredsforslag blev forelagt os første gang, var der i nationalforsamlingen med undtagelse af de uafhængige næppe nogen, der ikke af fuldt hjærte havde istemt det nej, der lød fra partiførere af alle retninger til højre og venstre — og i ministerpræsidentens »uantagelig«, da han i kun alt for berettiget harme over det uhørte i fordringerne bestemte den hånd til at visne, som vilde underskrive rovfreden i Versailles. Scheidemann har selv taget følgerne af sin tale 12. maj; men de, som dengang sad ved siden af ham i regeringen og som han hævdede utåleligheden, uigennemførligheden, uantageligheden af fjendernes betingelser — de sidder endnu på regeringsbænken; kun de tyske demokrater iblandt ministrene er gået tilbage til deres plads i rækkerne, men centrumsmændene og socialdemokraterne har ikke fulgt Scheidemann og Brockdorff-Rantzau.

Den, der var med 12. maj ved mødet i universitetssalen i Berlin, hvor man ikke blot af det store billede på væggen blev mindet om den bedre tyske ånd, der engang fandt sit stærkeste og dybeste udtryk i Fichtes taler til den tyske nation, og som også var med nu 22. juni ved tragediens afslutning i Weimar, må gribe sig til hovedet og med undren og forfærdelse spørge sig selv, om det virkelig var de samme mennesker, de samme repræsentanter for det samme folk i den samme skrækkelige nød, der kunde dømme, føle og handle så grundforskelligt.

Har da i løbet af disse 6 uger forholdene forandret sig? Hvori da?

Er traktaten bleven en anden? Ikke det ringeste! Ingen har heller ikke motiveret sit ja med de småændringer i den. Eller er ententen bleven stærkere og vor kraft sunket yderligere? På ingen måde!

Men hvad der har forandret sig er dommen om vort folks moralske modstandskraft. Man tror ikke, at den til de sidste lidelser parate stemning, som besjælede nationalforsamlingen 12. maj, er folkets almindelige stemning. Snarere det modsatte. — — —

Den nye ministerpræsident Bauer rettede den bebrejdelse mod de uafhængige, at de ved deres stadige råb om, at freden *må* underskrives, havde gjort sig skyldige i ansvaret for, at ententen ikke troede på noget »uantagelig«. Bebrejdelsen er kun alt for berettiget. Men ved siden af hr. Bauer sad som hans stedfortræder hr. Erzberger. Vi spurgte hr. Bauer, siden han udtalte sig så fordømmende om de uafhængige's optræden: Og Erzberger? Men hr. Erzberger smilede som sædvanlig — og tav. Da tænkte vi på sommeren 1917, paa hin ulykkesdag, da Michaëlis ødelagde rigsdagens fredsudtalelse med sit ulyksalige forbehold: »Som jeg opfatter den«. Hvor var Erzberger i sin tid forbitret over det.

Men hvad hjælper det, når vi nu forbitres på ham og hans lige. Et — og tilmed et desværre, desværre meget stort flertal af nationalforsamlingen har bemyndiget regeringen til at antage og underskrive fredsbetingelserne. Nu går skæbnen sin gang.

De siger, at de vil bekæmpe freden efter at have underskrevet den. Men de har selv sløvet deres våben ved at sætte deres navn og dermed deres ære i pant på, at Tyskland også vil holde, hvad det har skrevet under.

Men vi, som ikke har skrevet under, vi som ikke har prisgivet Tysklands ret, vi må og vi vil føre kampen mod voldsfreden videre. Vore brødre i de os nu fratagne områder skal vide, at folket i de heldigere stillede dele af

Tyskland ikke tænker på at betragte dem som tabte. — — — vi vil holde os oppe ved den tanke, at Tyskland endnu ikke er fortabt, så længe det ikke har opgivet sig selv.«

*

En anden forholdsvis liberal mand, *Paul Rohrbach*, som dog har været adskilligt længere ude i tilfredshed med tingenes udvikling mod øst, ja selv har arbejdet i den retning, er karakteristisk nok højere oppe i sin kritik af underskriften:

»Med beslutningen om at underskrive denne fred har det tyske folks repræsentation aflagt bekendelsen til trældom eller om man vil bekendelse af at mangle vilje til at undgå trældom. Adskillige siger, og sikkert med fuld ret, at de har gjort det af ansvarsfølelse. De har ikke turdet påtage sig ansvaret for følgerne. Men derved var de fejlet i deres moralske dom. Den, der i moralske spørgsmål lader sig bestemme af de følger, hans handling kan få, tør ikke kalde sig fri, men må bekende, at han er en træl«, det vil sige et menneske, som lader sig bestemme af frygten. Ti denne afgørelse var i højeste grad en moralsk afgørelse.«

Rohrbach indrømmer, at følgerne af ikke at underskrive vilde være meget ubehagelige, men han påstår, at fjenderne kun turde true med at rykke ind i landet, fordi de så, at tyskerne var indbyrdes uenige, og dernæst siger han, at »vi måtte vide, at når det gjaldt en fordring om at erklære sig for trælbunden, så måtte man være ansvarlig ikke i sædvanlig, men i allerhøjeste forstand, som Luther var det, da han skrev

»og tage de vort liv,
gods, ære, barn og viv;
lad fare i Guds navn,
dem bringer det ej gavn,
vi marken skal beholde.«

Det er et sandt ord, at folkene og menneskene taber evnen til at leve, når de ikke mere har noget, de er rede til at dø for. Med verdslige ord hedder det: Og sætter I ikke livet ind, da vinder I det aldrig. Med bibelske: Den, der vil beholde livet, han taber det, men den der sætter det til for min skyld, han vil beholde det.

Derfor burde folkets førere, når de på folkets vegne havde at træffe det ansvarlige valg mellem frihedens og trældommens vej, ikke nære nogen frygt for hvad følgerne kunde blive af, at de valgte friheden« o. s. v.

*

Det modsatte synspunkt, rigtigheden af at underskrive, repræsenterer fremfor alt de uafhængige. Deres ledende pennefører, *Breitscheid*, skriver i sit ugeblad »Der Sozialist«, således:

»Selv sejrherrerne er ikke stemt til jubelhymne. — Ak, og i de besejredes lejr er der i sandhed ingen grund til festligheder. Tanken på de betingelser, der er pålagt det tyske folk, trykker os som en mare, og den tilfredsstillelse, vi trods alt kan føle ved at dog tilsidst fornuften har sejret over den letfærdige leg med tanken om en fortsættelse af krigen, den formindskes betydeligt af de omstændigheder, hvorunder den forstandige beslutning er bleven til.

Den store verdenstragedie har i Weimar fået en afslutning, der på mennesker, som ikke selv er parthavere og ikke skal bære skuespillets omkostninger, må virke som en farce. Den statslige bygning, som »uantagelighedens«mænd havde rejst i de sidste uger, faldt sammen som et korthus. — For manges vedkommende har det panser, hvori de optrådte for offentligheden, vist sig at være jærnfarvet pap. Da slaget skulde stå, åd de deres egne ord, og de dristige fraser forvandlede sig til en klagende klynken.

Men ikke nok dermed. Til sidste minut forsøgte man at trække sig ud af den ubehagelige affære med udflugter, og ærlig talt er det jo kun ved et selvbedrag, at nationalforsamlingen tilsidst nåede til det afgørende ja. Det er ikke sandt, at Tyskland ved den ubetingede antagelse af fjendernes betingelser har mistet sin *ære*, men at det gjorde det uundgåelige uden *værdighed* kan ingen bestride.

Belastet med denne mangel på værdighed er det den nye regering begynder sit arbejde. Dens svaghed ligger klar for dagen. Den er et resultat af forlegenhed, sammensat i al skynding af personer, som enten ikke havde haft lejlighed til at kompromittere sig ved udtrykkelig tilslutning til deres forgængeres politik, eller som i de kritiske uger har tiet mindre af overbevisning end af beregning. Allerede navnet er en usandhed. Vi har ikke et ministerium Bauer, men et ministerium Erzberger. Socialdemokraterne spiller en endnu mere underordnet rolle end i det forrige ministerium. Alt er foreløbigt, alt er overgang.

Men heller ikke den snu og forfarne hr. Erzberger tør rose sig af at beherske stillingen. Hans kabinet holder sig kun så længe, som det kan støtte sig på de officerer, der fulgte ham modstræbende. De almægtige generaler protesterede mod freden, og på et hængende hår havde de bragt den til at strande. De er kun skrømtvis forsonede, og intet mennsske ved, hvad der sker i de næste uger, måske i de næste dage. Tysklands skæbne ligger langt mere i hænderne på Lüttwitz, Lettow-Vorbeck og deres kammerater end i Erzbergers, Bauers og Müllers.« — — —

Og Breitscheid fortsætter med at drøfte hvad officerer vil og den truende modrevolution, mod hvilken der efter hans mening kun kan stilles et: proletariatets diktatur!

Ved *A. V.*

Bidrag til »Tidens Strøm« sendes til cand. theol. *Anders Vedel*, Allégade 22, København F.

(Borgerligt Ægteskab. Fortsat fra Spalte 892.)

Det erkendes nu fra alle sider, at det borgerlige ægteskab er den lovgyldige form for mands og kvindes samliv. Følgelig bør denne form gøres gældende over for alle, som vil indgå ægteforening, uden hensyn til livsanskuelse eller trosbekendelse. Den kirkelige vielse er kun for dem, som frivilligt søger til kirken og ønsker at høre den og menigheden til.

Det er ubegribeligt, at vore lovgivere ikke vil gøre dette klart for vælgerne ved at gennemføre lovforslaget om indførelse af almindeligt borgerligt ægteskab.

Lovgiverne har dog også den opgave at være vælgerfolkets vejledere og nedbrydere af dets fordomme. Som oplyste og fordomsfrie mænd ser de vel, at dette lovforslag vil bidrage til på et vigtigt område at føre os ud af det sammenfiltrede, uredelige forhold, der i flere henseender består mellem stat og kirke.

Førerne for denne lovgivningssag må ikke nedlægge våbnene før de har ført den igennem.

Alfred Povlsen.

De har, Hr. Redaktør, anmodet mig om en Udtalelse om Indførelse af borgerlig Ægteforening for alle Medlemmer af den danske Folkekirke. I den Anledning skal jeg udtale, at jeg anser borgerlig Ægteforening for alle for den naturligste og sandeste Maade at ordne Ægteskabsstiftelse paa, og at navnlig Kirken maa ønske og arbejde for den Ordning.

Staten har i Virkeligheden mindre Interesse af, under hvilken Form Ægteskabet indgaas, for den kan alle Former være omtrent lige gode, blot den faar Indseende med, at alt, hvad den kræver, for at Ægteskabet kan indgaas, er i Orden, at der foreligger de behørige Attester og alle Papirerne er i Orden; men fra Kirkens Standpunkt stiller Sagen sig anderledes; Kirken maa kræve Frihed til at følge sine egne Synspunkter, og det kan den ikke, hverken naar Forholdet er som nu, at alle Folkekirkens Medlemmer, naar de vil indgaa Ægteskab, skal betjenes af en Præst med kirkelig Vielse, ejheller dersom den valgfrie Ordning indføres, hvor alle, der vil, kan kræve at blive viede i Kirken.

Det kan være saare pinligt for Menigheden og dens Præst baade at skulle sige Nej, hvor Staten siger Nej, og skulle sige Ja, hvor Staten siger Ja, da det, som er en Hindring for Ægteskabet fra Statens Synspunkt, ingenlunde behøver at være det fra Kirkens Synspunkt, og det, som er en Hindring fra Kirkens Synspunkt, maaske slet ikke er det fra Statens; derfor mener jeg, at Kirken kommer til at staa friest og sandest, naar alle Ægteskaber indgaas for den borgerlige Øvrighed, og de, der ønsker det, derefter kan faa deres Ægteskab indviet for Herrens Alter; saa bliver der ikke to Slags Ægteskaber, men to Slags Mennesker; nogle, der ønsker kirkelig Velsignelse over deres Ægteskab, og nogle, der ikke ønsker det.

Hvorledes der kan ses forskelligt paa denne Sag fra Statens og fra Kirkens Standpunkt har i den senere Tid faaet et ret mærkeligt Udtryk; medens nemlig den store skandinaviske Kommission, der væsentlig bestod af Jurister, har foreslaaet den valgfri Ordning, har derimod en norsk kirkelig Kommission et Par Aar tidligere foreslået den borgerlige Ægteforening for alle; hvor kan det være?

Jo, fra Statens Synspunkt er den ene Form lige saa god som den anden. Staten har, som før sagt, egentlig kun Interesse i, at alt, hvad den fordrer forud for Ægteskabets Indgaaelse er i Orden, men naar den norske, kirkelige Kommission foreslaar den obligatorisk borgerlige Form, da er det jo fordi den ser, at Kirken derved kan blive friest stillet.

At der er en Del Uvilje hos Befolkningen mod den obligatoriske Form, kan ikke nægtes, men dersom Sagen ordnes saaledes, at der bliver en Giftefoged i hvert Sogn, og han tilpligtes at møde med sin Protokol i Brudehuset umiddelbart før der køres til Kirke, hvor Brudefolkene ønsker at faa deres Ægteskab kirkelig velsignet, vil denne Uvilje vist snart forsvinde.

Søndersø Præstegaard, 20—6—1919.

S. T. Balslev.

Der er mangfoldige ægteskaber, forkyndt gennem rådstue eller kirke, som ikke fortjæner ægteskabs navn. Der er mangfoldige ægteskaber, forkyndt gennem kirken, som ikke har det mindste kristelige ved sig. Og der er — og vil navnlig blive — mangfoldige ægteskaber, forkyndt gennem rådstuen, som med eller uden kirkefærd bag efter vil være særdeles kriste-

lige. Hvordan ægteskabet forkyndes som indgået, hvilke højtideligheder og ceremonier man omgiver det med — det gør hverken til eller fra.

Det borgerlige samfund ønsker — endnu — at have et slags indseende med, hvem det vil anse for ægtefolk og give sin beskyttelse. Derfor laver det en lovgivning derom, men lad den dog så også blive borgerlig i enhver henseende, hvad har dog kirken dær at bestille!

V. Brücker.

Hr. redaktør!

De beder mig om en udtalelse om »indførelse af borgerlig ægteforening for alle medlemmer af den danske folkekirke«. Jeg tænker, at De mener for alle landets borgere, for Romerkirkens folk, Methodister og Jøder må jo falde ind under den samme lov. Jeg ønsker ubetinget indførelse af borgerlig ægteforening for alle; overfor denne borgerlige sag, samfundets anerkendelse af ægteskabet som retslig gyldigt bør alle landets borgere stilles ens, som i andre borgerlige forhold, og jeg ser det som uheldigt, at der skulde blive to måder, hvorpå anerkendelsen blev givet, da det på grund af den uklarhed, der findes, over for hvad der gør et ægteskab til et sådant i sandhed, let især i den første tid vil blive således, at man mener, at der er to slags ægteskaber; og jeg tænker, at indførelsen af almindelig borgerlig ægteforening vil bidrage til at bringe nogen klarhed, så mennesker vil forstå, at der er mange slags ægteskaber, sædelige og usædelige, menneskelige og umenneskelige, kristelige og ukristelige, men at dette ikke beror på den måde, hvorpå samfundet har givet ægteskabet sin anerkendelse, men på de to ægtefællers personligheder, og den måde, hvorpå de tager samlivet op med hinanden; og jeg mener, at det vil have ikke lille betydning, at der kommer klarhed i det forhold. Derved vil kirken i mange tilfælde blive fri for at være pyntekone ved den lejlighed, for der vil sikkert være mange af dem, der intet har med kirken at gøre, der vil nøjes med den borgerlige handling, når det, om de vil søge velsignelsen i menighedens forbøn, bliver noget, der afhænger af deres eget valg.

Klim, 1—7—19. *Søren Anker-Møller.*

Paa Deres Spørgsmaal skal jeg svare ganske kort:

Det har været mig og mange andre en trist Oplevelse at se dette gamle grundtvigske Krav (det er 70 Aar gammelt!) i Virkeligheden blankt opgivet af Partiet Venstre, hvori vi troede, de grundtvigske Ideer havde en *lidt* stærkere Magt, end det altsaa nu viser sig. Naar jeg tidligere har drøftet Spørgsmaalet, f. Ex. med Eleverne, og Rigsdagens fremtidige Stilling til det kom paa Tale, har jeg ofte henvist til Hr. J. C. Christensens djærve Optræden forrige Gang i den Sag. Det faldt mig ikke med en Tanke ind, at han nu vilde svigte — og med *den* Motivering! Jeg troede (som Asger Højmark her i Bladet forleden), at man ikke blot har en Overbevisning — som Hr. J. C. Christensen, der jo er en »principiel« Tilhænger af det almindelige borgerlige Ægteskab — men at man ogsaa *vedblev* at kæmpe for den, naar Lejligheden var der. — Naa, han vil vel svare mig, at jeg forstaar mig ikke paa Politik. Nej, ikke den Slags. Derimod forstaar jeg Hr. *Jensen-Sønderups* — ikke just fordi jeg er enig med ham, men fordi der er Mening i den. Den, der en Gang har faaet Øjnene op for den meningsløse og forargelige Blanding af verdsligt og kristeligt, som vi hidtil har opretholdt, opgiver saa vist ikke Kampen mod den og mindst for det jammerlige Forlig, som skaffer os den usleste Ordning af Sagen: det »valgfri«. *Thomas Bredsdorff.*

Da »Højskolebladet« har anmodet mig om en erklæring i anledning af det nys fremsatte forslag om indførelse af almindelig borgerlig ægteforening, er det mig en glæde at udtale min ubetingede tilslutning til de i »Højskolebladet« nr. 25 af 20. Juni sp. 489—92 fremsatte synspunkter.

Jeg må iøvrigt tilføje, at det forekommer mig, at tvungen borgerlig navngivning er en mindst ligeså betydningsfuld og kristeligt påkrævet reform.

Kirkebakken, Odder, 21. Juni 1919.

Sven Fenger.

For borgerlig ægteforening er jeg afgjort stemt. Jeg mener det urigtigt at kalde det for »tvungent borgerligt ægteskab«, thi det tvungne borgerlige krav har vi jo også under de nuværende

forhold. I medfør af det må der fremskaffes forskellige attester, før en præst må vie et par. Dette borgerlige krav er der jo ingen, der vil have afsvækket, snarere udvidet, så vist som det er meningen, at det, når den borgerlige ægteforening foregår, skal siges til brudeparret, hvad det borgerlige samfund må kræve af et ægtepar i dets livsvandel som ægtefolk.

Med mere ret synes jeg, vi kan sige, at vi for tiden har den *tvungne kirkelige vielse*, — når man ikke vil udmelde sig af folkekirken, — og at det, der nu søges indført, er den *valgfrie kirkelige vielse*. Ved dens indførelse bliver de lutherske frimenigheder ligestillet med folkekirkens medlemmer i det stykke, og vi får lovgivning om ægteforening til fælles med sønderjyderne; eller er det meningen, hvis det »fakultative« indføres her, at ægteskabsstiftelsen i Sønderjylland skal forandres? Thi fælles lovgivning skal der da vel være nu efter genforeningen.

Når vi får borgerlig ægteforening for alle og og valgfri kirkelig vielse, synes jeg vi nærmer os et godt stykke til i dette forhold at få givet kejseren, hvad kejserens er, og Gud, hvad Guds er.

Knud Jensen.

Udstrup.

Vi afslutter hermed Rækken af Udtalelser og siger Tak til dem, der har fulgt vor Opfordring og sagt deres Mening om Sagen. Vi er ikke blevet overraskede over den Styrke, hvormed Kravet om almindeligt borgerligt Ægteskab her er ført frem. Vi mener, at hvis man ønsker et klart og redeligt Forhold mellem Menigheden og Borgersamfundet, — hvis man ikke ønsker, at Kirken skal tilliste sig noget, der ikke hører den til, — saa er det simpelthen umuligt at blive staaende ved en »valgfri« Ordning. Vi havde derfor ventet den stærke Tilslutning til Tanken om almindeligt borgerligt Ægteskab. Og vi véd, at vi kunde fortsætte denne Række Udtalelser meget længe, og at en Fortsættelse vilde forstærke Kravet om Indførelse af *almindeligt borgerligt, valgfrit kirkeligt Ægteskab*. Alene Pladshensyn tvinger os til at standse.

»Det andliga nutidsläget och kyrkan«.

Svenska Andelsförlaget, Stockholm 1919.

»Det andliga nutidsläget och kyrkan« — så lyder titeln på en bok, som nyligen utkommit här hemma och som väckt uppseende både bland präster och lekmän, både bland positivt kristna och mer eller mindre utanförstående. Uppseendet är också berättigat. Boken är märklig såväl med avseende på tillkomsten som med tanke på de uttalanden, den innehåller. Också för danska läsare torde den vara av intresse.

Grundlaget utgöres av samtal, som i vinter ha hållits dels i Stockholm, dels å Sigtunastiftelsen mellan män, tillhörande olika verksamhetsområden och med olika lifsåskådningar. Ur dessa samtal ha så några inlägg blivit offentliggjorda. Man möter bland de medverkande å ena sidan sådana namn som J. A. Eklund, den konservative Värmlandsbiskopen, Manfred Björkqvist, de ungkyrkliges ledare, och Natanael Beskow, den bekante förkunnaren, Birka-gårdens skapare — å den andra sidan Stockholms borgmästare, Carl Lindhagen, den kände politikern prof. Knut Kjellberg och författaren Carl Larsson i By. Inledningen är författad av ärkebiskopen, Nathan Söderblom, som icke låter sin egen uppfattning komma fram men förklarar sig gärna vilja sitta »som ordförande, då allvarliga män samtala om de allvarliga lifsproblem, som sysselsätta alla tänkande människor i vår tid«.

Redan detta — att människor av olika, ja, fientliga andliga riktningar mötas i vänlig diskussion om det religiösa, under det kyrkans chef sitter som ordförande, är ju värdt att giva akt på. Det är i sanning ett glädjande tidens tecken. »Frihed for Loke saa vel som for Tor!« Vi ha — här som annorstädes — hittills inte haft för mycket av den friheten.

Därpå några ord om bokens innehåll.

Av störst intresse äro kanske inläggen från deras sida, som stå främmande för kyrka eller kristendom. Man lägger särskilt märke till två ting.

Det ena är avståndstagandet från den me-

Nutidsläget = Nutidsstillingen.

kaniska världsförklaring och materialistiska levnadsgrundsats, som för ett tiotal år sedan så allmänt omfattades. »Alstrandet av den materiella och den intellektuella kulturens underbara härligheter, som till slut ta knäcken på oss, kan icke vara slutmålet för våra strävanden«, skriver professor Kjellberg. Man talar icke längre om kristendomen med en axelryckning. Tiden har blivit religiös. Detta är ju i och för sig intet nytt — man har sett tecken därtill, i skönlitteraturen o. s. v., rätt länge, men boken i fråga bestyrker kraftigt sådana iakttagelser. Den bär vittne om trötthet och leda vid tanken på det gamla, om en stark, innerlig längtan efter något nytt. Vår tids människor känna sin egen hjälplöshet, och de se sig undrande och sökande omkring efter hjälp.

Det andra som kommer fram, skulle man vilja kalla Fællesskabstanken. En ärlig vilja till samling — över hela landet. Men icke om materiella värden — världskriget har visat, att sådan samling leder til splittring — utan samling omkring *andliga* värden. »Ha vi svenskar«, frågar Knut Kjellberg, »i det dagliga livet delade i stridande grupper med modsatta önskemål på politiska, sociala och religiösa områden, *något* gemensamt, som är värdt att hållas vid liv och att odlas framför eller vid sidan av dagsstriderna?« Och detta gemensamma finner han i sanningen, rättfärdigheten, människokärleken. Visserligen »ha sekter och partier tagit de andliga värdena på entreprenad«, men »äga orden sanning och godhet, rättfärdighet och människokärlek växlande betydelse, allt eftersom den ena eller andra meningsgruppen begagnar dem i tal och skrift?«

Fylles man med en känsla av glädje, när man läser de yttranden, som komma från denna sida, så blir man kanske mindre glad över inläggen från kristendomsvänligt håll. Först och främst äro endast två kyrkliga riktingar representerade: den såkallade ungkyrkliga och den nyteologiska, vilka för övrigt ofta falla samman. Och man kan knappast undgå att tycka, att den kost, som bjudes de hungrande själarna, är rätt mager — icke så sällan stenar i stället för bröd.

Alstrandet = Frembringelsen. Axelryckning = Skuldertræk. Värden = Værdier. Gemensamt = fælles. Odlas = dyrkes.

Vad man visserligen blir glad över, är *ärligheten*. Länge — och med skäl — ha våra nyteologer fått höra, att de brustit i ärlighet, att de icke velat — eller icke vågat — tala rent språk. De ha sökt gjuta det nya innahållet i de gamla formerna, de ha begagnat dubbeltydigt tal. Nu träda de fram och sjunga ut, fast följderna för dem själva ju kunna bli obehagliga nog.

I *en* sak kan man väl icke heller, om man vill leva i sin egen tid, undgå att sympatisera med den moderna teologien. Dess väg har gått, som docent Linderholm (docent i kyrkohistoria i Uppsala) kallar det, »från dogmat till evangeliet«. Varmt och övertygande visar han, hur det är kyrkans uppgift nu, liksom det var så under de stora brytningstiderna förr, att lära känna sin tid, lära sig förstå den andliga revolution, dess människor genomlevat, och bringa evangeliet i samband med den ändrade världsåskådningen. Dogmerna, som de äro fastslagna i kyrkans bekännelseskrifter, återspegla länge sedan övergivna världsbilder och böra slopas — för att lämna rum åt det enkla och klara evangeliet. Så långt är man med. Men när därefter slutsatserna dragas! »Vi hava sett«, förklarar doc. Linderholm, »att den gamla kristologien med dess lära om Kristi övernaturliga födelse, kroppsliga uppståndelse och himmelsfärd — — — måste falla«. Men författaren går, i olikhet mot nyteologerna i allmänhet, än vidare. Han följer logiskt linjen ända ut och säger, att Kristustillbedjan, Jesuskulten i bön och gudstjänst, måste falla. »Bönen och tillbedjan måste riktas till Gud allena.« Kristendomen måste bli en monoteistisk religion.

I samma anda — om än mindre skarpt formulerade — gå de övriga nyteologiska inläggen. Särskilt lägger man märke till den avgjorda antipatien mot den apostoliska trosbekännelsen. Den bör slopas — ersättas med Fader vår (!), avlösas av en ny! Docent Linderholm slutar sin artikel med ett utkast till en sådan ny trosbekännelse — författad av honom själv!

Man får intrycket, att om målet — den moderna människans vinnande för kristendomen — skall nås, så kan det bäst ske genom att stryka — och åter stryka. Och man frestas att ge Torgny Segerstedt, den bekante religionshi-

Skäl = Grund. Slopas = tages væk.

storikern, rätt, när han i Göteborgs Handelstidning skriver, att den moderna teologiens väg är ett återtåg från den ena fasta punkten till den andra, tills slutligen fältet blir fullkomligt uppgivet och kristendomen har gått över till allmän religiositet.

Vad som slutligen träder fram i de nyteologiska artiklarna, är en mycket stark vördnad för den teologiska *vetenskapen*. Det är denna, som skall föra kyrkan framåt. Värre än allt annat vore, om okunnigheten skulle få makten. Låt oss lämna reformerna åt den teologiska fakulteten! O. s. v. — När man läser dylika yttranden, kommer man att bättre än förr förstå *Grundtvig* och hans »store Opdagelse«. Läget är ju nästan detsamma nu som då. Man förstår, hur djupt han kände »de enfoldiges« nöd, hur brännande hans önskan måste ha varit att rädda dem från teologernas raseri, hur stor hans glädje, när han funnit den fasta punkten.

Bokens titel är »Det andliga nutidsläget och *kyrkan*«, och i de flesta artiklarna på båda håll tages det också ställning till statskyrkoproblemet. Kyrkan och dess tjänare bli föremål för mycket skarp kritik. Kyrkan har gjort bankrutt, icke kristendomen. Prästerna ha ej följt med den andliga utvecklingen inom församlingarna. Blott ett fåtal kunna predika — de flesta präster ha ännu icke lärt sig att tala *till* en samling människor utan förstå blott att tala *inför* dem. Kyrkan har blivit ett ämbetsverk som de andra; prästen liknar övriga ämbetsmän i passivitet och i kärlek till det bestående. — När det gäller statskyrkans vara eller icke-vara, hålla dock de flesta av dessa hennes kritici på henne. En statskyrka blir icke så trång, icke så ofördragsam som en stor frikyrka, och slutligen har statskyrkan större möjlighet att samla.

Att man från ungkyrkligt håll avger ett varmt försvar för statskyrkan, behöver knappt sägas. Det kan tilläggas, att ett par av de typiskt ungkyrkliga artiklarna äro uttryck för en religiös uppfattning, som är långt mera positiv än den utpräglat nyteologiska.

Boken, tror jag, kommer att bli anledning till självprövning icke blott för prästerna utan även för lekmän, som nämna sig med kristet namn. Den innehåller en indirekt allvarlig vädjan till oss att icke i lättja eller självbelåtenhet stänga oss inne — en vädjan att gå med tiden, så att tiden icke går från oss. Och mer än så — en vädjan att ärligt pröva de religiösa skatter, vi fått i arv, och se efter, hur mycket, som verkligen är äkta vara, hur mycket, vi kunna undvara och hur mycket vi behöva för vårt liv. Och är detta, som vi mena oss behöva, ganska litet — så *kunde* det ju bero därpå, att livet rör sig svagt i oss. Med andra ord, det, som behövs, är ett djupare, innerligare, rikare kristet liv. Och detta — det skall betonas — framhålles också med styrka av de bästa bland våra nyteologer.

Wendelsberg, maj 1919. *Ester Möllerstedt.*

Vördnad = Ærbødighed.

Vädjan = Appell. Lättja = Dovenskab.

Spørgsmaal og Tildragelser.

De sjællandske Friskolers Sommermøde.

Den sjællandske Afdeling af Dansk Friskoleforening holdt sit Aarsmøde i Slagelse den 5. og 6. Juli. 1. Dag holdtes Aarsmødet med sædvanlig Dagsorden i Slagelse Lystpavillon. Afdelingen har atter i Aar modtaget en Del Gaver til Hjælp til Understøttelse af trængende udtjente Friskolelærere og Friskolelærerinder. En af Gaverne var paa 1000 Kr. — Valgene var Genvalg.

Den anden Dag var Mødet i Liselunds store Sal, der var fyldt til sidste Plads: 400—500 Mennesker.

Nylev bød Velkommen.

Kirkeminister Povlsen: Krigen er sluttet, og Gud give vi ogsaa kunde sige, at vi havde naaet en varig Fred efter det store Sammenbrud. Det er dog ikke de ydre Former, det mest drejer sig om, men det er Sindelaget, det gælder. »Hvad du vil, at andre skal gøre mod dig, skal du ogsaa gøre mod dem.« Blandt Hedninger har man en anden Form, en negativ: Hvad du ikke vil, at andre skal gøre mod dig, det skal du ikke gøre mod andre!

Er det fra den kristne Kirke Hjælpen skal komme? Nej, den er en ydre Organisation. Kirken har hindret Tankens Frihed, social Retfærdighed. — Det er fra den sande Menighed, eller snarere fra Jesus Kristus Hjælpen skal komme, Hjælpen til den enkelte mod Synd og Død. Det at faa Jesus Kristus til Midtpunkt, det betyder ikke, at man bliver ligegyldig for Værdierne i Jordelivet. Tværtimod! Det er Pietismens Svaghed, at den mangler Sans for de ædle Malme, der klinger i Verden sammen med Kirkeklokken. Har den kristne Menighed ikke evnet at paavirke og forædle Menneskelivet? Vi maa tale smaat

derom; men den har det sikkert. Kristenliv er et frit Inderlighedsliv med Gud, og derigennem maa den Kristne forædles. Og har et Menneske faaet sit Sind fornyet i sit Samliv med Gud, vil det være med at arbejde for sociale Spørgsmaals Løsning.

Paulus siger: »Der er ikke Forskel paa Træl og fri, paa Mand og Kvinde og paa Jøde og Græker«. Disse Ord er det mest revolutionære sociale Program, der er udtalt. Ud fra dette talte Ministeren om det politiske: Lovene om Børneforsorg, Arbejdsglædens Fornyelse, Ligeret mellem Mand og Kvinde (Kvindernes Adgang til Embeder, Ægteskabsloven), Wilsons Ligeret for Nationerne.

Frk. K. Johansen, Holstebro, talte som ved Sommermøderne paa Fyn og i Jylland om Friskolen i Fortid og Nutid.

I Ugens Løb.

Siden sidst er der sket det, at Tyskerne har arresteret *Cornelius Petersen* for at drage ham til Ansvar paa Grund af hans Virksomhed for Tilslutning til Danmark i 3. Zone. Ved denne Handling har Tyskerne gjort den militære Rømning af 3. Zone til en bydende Nødvendighed. Og de har bevist Rigtigheden af, hvad der er blevet paastaaet: at det er en farlig Sag for de danske og danskvenlige i 3. Zone at være deres Sindelag bekendt. Handlingen er saa meget mere utiltalende, som det er ganske klart, at Cornelius Petersen ikke er nogen politisk Spekulant, men at han har talt ud af en ærlig Overbevisning, naar han tilraadede de tyske i Slesvig at stemme for Danmark.

*

Magister *Aage Rahr*, der sidste Vinter var Lærer ved Frederiksborg Højskole, vil fra November d. A. blive knyttet til Roskilde Højskole.

*

Det saakaldte lille Højskolelærerkursus skulde have været afholdt i Sønderjylland i August; men nu maa det, trods trufne Forberedelser, opgives. Og da Tiden er saa fremrykket, er det umuligt at faa det ordnet andet Steds.

*

Dansk-amerikansk Stævne vil, dersom der bliver tilstrækkelig Tilslutning til det, blive holdt paa Støvring Højskole i Dagene 3.—5. August. Paa Mødets Program staar Foredrag, Drøftelse af Øjeblikkets Spørgsmaal, underholdende Samvær og Fællesudflugt bl. a. til Ræbild Bakker.

Efter Midten af August vil der endvidere blive foretaget en Fællesrejse for Dansk-Amerikanere: Skagen—Grænsen, eventuelt Sønderjylland, Langeland og muligvis Lolland.

Hjemmeværende Dansk-Amerikanere, som har Lyst til at deltage, maa melde sig hos Forst. Ole Stevns, Støvring Højskole, Støvring St.

*

Ved De danske Ungdomsforeningers Aarsmøde i Kolding 26. og 27. Juli vil Redaktør Andr. Grau, Sønderborg, førstnævnte Dag indlede en Drøftelse af Emnet »Vor nationale Sag«, og sidstnævnte Dags Eftermiddag bliver der offentlig Møde i Koldinghus' Ruin med Forstander Jacob Appel, fhv. Landdagsmand Kloppenborg-Skrumsager og Biskop Ludwigs som Talere.

*

Vestbirk Højskoles Elevmøde, Skolens største Fest, holdtes d. 28. og 29. Juni. Trods det ugunstige Vejr var der samlet en Mængde af Skolens gamle Venner, op til 90 pCt. af de sidste Hold. Ved Middagen om Søndagen var der ca. 900 Mennesker, og ved Mødet bag efter henved det dobbelte Antal. Det blev et festligt Møde, stærkt præget af Tiden, Genforeningen. Lørdag Aften bød *Grønvald Nielsen* Velkommen og takkede de gamle Elever for et stort Billede, de har givet ham, og som nu er sat paa Plads i Foredragssalen, saadan at Tilhørerne altid har det for Øje der. Det er en mægtig Gengivelse af Lorenz Frölichs Billede: »Tyra Danebod bygger Danevirke«, malet af Troels Trier. Der blev ved Mødet holdt Foredrag af Kristen Nørgaard, Grønvald Nielsen, Anton Hansen, Kristen A. Lange og Holger Budde-Lund.

*

I V. Brückers Artikel »Sønderjyderne og modersmålet« i forrige Nr., Sp. 851, L. 20, er der kommet en meningsforstyrrende Trykfejl: »mulighed« for »umulighed«. Det paagældende Sted skal læses:

»Det har nemlig været en umulighed — undtagen da for nogle ganske enkelte — under adskillelsen og den hårde tvang at få del i, hvad vi her hjemme har vundet i kirke og skole og i åndslivet i det hele«.

Sp. 852, Linie 7 staar »ubevist« i Stedet for »ubevidst«.

INDHOLD.

Chr. Ludwigs: Grundtvig og Præstevielsen.
Borgerligt Ægteskab. Udtalelser af *Thade Petersen, Astrid Hostrup, Th. Schiøler, Alfr. Povlsen, Enevold Terkelsen, S. T. Balslev, V. Brücker, S. Anker-Møller, Th. Bredsdorff, Sven Fenger* og *Knud Jensen*.
Ester Møllerstedt: Det andliga nutidssläget och kyrkan.
Spørgsmaal og Tildragelser. De sjællandske Friskolers Sommermøde. — I Ugens Løb.
Tidens Strøm.
Freden i Versailles. Efter »The round table«.
A. V.: Tysklands Ydmygelse.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand**.
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

TILLÆG TIL HØJSKOLEBLADET.

Nr. 28. | Fredag den 11. Juli. | 1919.

Bjørnson om Grundtvig.

Af et Brev fra Bjørnstjerne Bjørnson til Magdalene Thoresen.

(Brevet dateret Søgne Præstegaard ved Kristianssand 24. Aug. 1867.)

»Jeg har kjøbt mig Grundtvigs Søndagsbog. Jeg sidder hos denne Skovens Kilde, hvis friske Væld kvæger, hvis Spejl gjengiver mig selv, og hvis mindste Fortjeneste ikke er den, at jeg ingen Draabe øser op, uden at jeg først selv bøjer mig ned. I de nordiske Skoves Alvor springer denne Kilde, og dens Susen stemmer.

Jeg skal fortælle dig een Ting: om denne vor Stammes Urkraft, om Kjæmpearten i Manden har endnu ingen Begreb, som ikke har siddet hos ham i denne Bog. Hvad svinde de dog ind til ved Siden af ham, de, som stod sammen med ham i Nordens Begyndelsesaar. Der er visselig mere Poesi i Oehlenschlæger, mere Tænkning i Kirkegaard, mere Form i Mange, mere Fantasi maaske i en Enkelt. Men alt dette tilsammen i Sandhed, Bredde, Tro og Syn, det er ham; han er dem alle og noget mere til, en Urkraft, en Spaadom udaf vor Natur, hvoraf kommende Slægter gaar klarnede til sin Gjerning som til sin Skjebne. Fra Fortalen til sidste Prædiken, hvilket Væld af Kraft og Tro, hvilken Dybde og hvilken Højde. Nu forstaar jeg, at denne Mand har havt sine Disciple og flest blandt de Enfoldige af Hjertet.

Kunde du give dig selv Raad til at eje denne Bog og Ro til at læse den, — ikke mere end een Prædiken ad Gangen, og med Dages Mellemrum, men ideligt, og det vilde monne over al din Personlighed og din Digtning tillige.

Men jeg vil ikke give dette Raad til Alle; thi han er ikke for Alle, før vor Kultur er kommen saalangt, at det, der idag er Evne hos de Enkelte, bliver Dannelse hos Alle, d. v. s. at vi Alle bliver hjemmebaarne.«

»Tidens Tegn«.

Udkomne Bøger.

Frederick Bartlett: **Pigen fra Wall Street.** Oversat af Johan Warburg. 163 S. (Gyldendal.) 1,00.

J. Kaper: **Tysk Læsebog for Mellemklasserne.** 10. Udg. 315 S. (G. B. N. F.)

E. Becker: **Et Indblik i den danske Folkeskole.** En Vejledning for Præster og Skolekommissioner. 47 S. (Sophus Beckers Forlag, Viborg.)

Victor Dantzer: **Minde og Anelse.** Ungdoms Digte. 84 S. (Gyldendal.)

Berta Ruck: **Hans Krigsenke.** Oversættelse ved Anna Høyer. 261 S. (Pio.) 2,50.

Det kommunale Arbejdsanvisningskontor i Kolding. Beretning om Virksomheden. 3. Driftsaar. 15. S.

Fra Plato til Bergson. Idealistiske Tænkere gennem Tiderne. Af Poul Helms 276 S. (M. P. Madsens Boghandel, Nørregade 4, København K.)

O. E. Ravn: **De gamle Babyloneres Syn paa Liv og Død.** Ny theologisk Forenings Smaaskrifter. 11. Aarg. Hæfte 1. 42 S. (Pio.)

Kraks blaa Bog. Fire Tusinde nulevende danske Mænd og Kvinders Levnedsløb indtil Aar 1919. 761 S. (Kraks Forlag, Nygade 7, Kbhvn. K.)

Kraks Fødselsdags-Kalender. Syv Tusinde nulevende danske Mænds og Kvinders Fødselsdage 1919. 70 S. (Kraks Forlag.)

Nordisk illustreret Havebrugsleksikon. 3. Udg. Redigeret af L. Helweg. 1. Hæfte. Udk. i ca. 12 H. á 2 Kr. (G. E. C. Gad, Kbhvn.)

Aarsberetning for Kvindehjælpen i Aarhus 1917—1918. 24 S.

Hvad Skæbnen har sammenføjet. Roman af C. N. og A. M. Williamson. Oversat af Henny Bauditz. 253 S. (Pio.) 1,00.

Biskop, Dr. A. S. Poulsen: **Danmarks Kristenhed og dens Stilling til Kirkens Enhed.** En Olaus-Petri Forelæsning holdt paa Universitetet i Uppsala Oktbr. 1918. 128 S. (P. Haases Forlag, Kbhvn.)

K. Lewis Jonsson: **Johannes' Aabenbaring og vor Tid.** Oversat efter Original. 3. Oplag ved Th. Dahl. 23 S. (A.-B. Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag, Stockholm, for Danmark: Lehmann & Stage, P. Haase, Kbhvn.)

Hedningernes Tider. Bibelske Strejflys over Forholdet mellem Gudsriget og Verdensrigerne. Ved E. Sivertsen. 48 S. (Haase.)

Svendborg Amt. Aarsskrift for Svendborg Amts historiske Samfund. 1919. 112 S. (C. Schønemanns Bogtrykkeri, Nyborg.)

Paa Lyttepost. Røster fra Det unge Danmark. »Det unge Danmark«s Skrifter. II. 63 S. (Den ny Tids Forlag, Kbhvn.)

Vilh. Marstrand: **Grænsespørgsmaalet.** II. Tredie Zone. Tekniske Synspunkter, nationale og økonomiske. Med 2 Kort. 32 Sider. (Faas hos Forfatteren, Amaliegade 23³, Kbhvn.)

Indiens Ruf nach Freiheit. Herausgegeben vom europäischen Zentralkomitee der indischen Nationalisten. 40 S. (Nordiske Forlag, Kbhvn.) 0,50.

Fru Ludi Petersen, født Dodt. Mindeord. Trykt for Elever og Venner. Udgivet af Elevforeningen Købmandshvile. 68 S. (Folkehøjskolen for unge Handelsmedhjælpere, Købmandshvile, Hørsholm.)

Eleano Hallowell Abbott: **Molly forlover sig.** Oversat af Gunhilde Andersen Hiler. 106 S. (G. B. N. F.) 0,65.

Axel Juel: **Sange om Dannebrog.** 33 S. (Pio.)

C. N. og A. M. Williamson: **Lynchauffeuren.** Oversat af Ingeborg Christensen. 278 S. (Pio.)

„Højskolebladet“

udgaar een Gang ugentlig. Det bestilles paa alle Postkontorer, Brevsamlingssteder og hos Landposterne og koster 2 Kr. 75 Øre Fjerdingaaret, Postpengene iberegnede.

Kundgørelser.

Nr. 29 Fredag den 18. Juli. 1919

Hvilken indflydelse kan Sønderjyllands genforening med Danmark få på vort skolevæsen?

Når to forældre står ved deres førstefødte barns vugge, oplever de en glæde, som hører til de største og mest umiddelbare, et par mennesker kan opleve. Der behøver ikke at gives grunde for den glæde, den mælder sig ganske af sig selv. På lignende måde er det med os Danske nu. Når vi glæder os til Sønderjydernes hjemvenden, er det en lignende umiddelbar og stor glæde vi føler, en glæde af den slags, vi ikke behøver at give grunde for, fordi den er så helt ud naturlig og selvfølgelig.

Men lige så naturligt det er, at man glæder sig *af sit fulde hjærte* ved en sådan lejlighed, lige så naturligt er det, at forstanden mælder sig med sine betænkeligheder om, hvorledes det nu vil gå med barnet, og hvad man kan og bør gøre for det. Og sådanne betænkeligheder må da også mælde sig her, hvor ingen kan være blind for, at genforeningen kan få følger af mange forskellige slags, som man må tage — eller søge at afværge, hvis man ikke ser dem som ønskelige og gode.

Der er en betragtning, som har gjort sig gældende, og vil gøre sig gældende, når tanken sysler med genforeningen, en smuk og naturlig tanke, den næmlig, at når vi tager mod Sønderjyderne, skal de i alle måder føle det som en glæde uden skår, og dærfor må vi i ingen henseende byde dem ringere kår, end de har. På intet punkt må de føle nogen skuffelse eller tilbagegang — *det kan vi ikke være bekendt.*

Vi har set denne betragtning gjort gældende fra forskellig side. Fra socialdemokratisk (og vist også fra radikal) side har den været fræmme i anledning af grundlovsrevisionen: vi må nedsætte valgretsalderen til samme grænse, som den tyske forfatning har, for vi kan ikke være bekendt at byde Sønderjyderne det, at mænd, der allerede har valgret, mister den ved overgangen til Danmark. Og fra konservativ side finder vi den samme tankegang, når vi kommer til kirkeforfatningen: Sønderjylland har i sin synodeordning et kirkeligt organ, som vi savner; vi anser det for uberettiget at afskaffe denne ordning, fordi vi dærved forringer menighedens indflydelse på kirkens sager og lægger al kirkelig lovgivning over i den verdslige magts hånd. Vi kan ikke være bekendt at byde det sønderjyske kirkefolk en sådan forringelse.

Det er ikke min mening her at komme ind på spørgsmålet, om man fra de forskellige sider har ret i den betragtning, at det virkelig er en forringelse at gå bort fra det, de har haft hidtil. Dærom kan meningerne være delte, men det er ikke spørgsmål, som berører os særlig som skolefolk. Men én ting må vi være klar over, og det er, at skal der tages sådanne hen-

---

Dette er omtrent, hvad jeg sagde i Varde ved skolemødet d. 10. juni og ved friskolens årsmøde i Trunderup d. 29. juni. Det er opskrevet bagefter med støtte af mine optegnelser. De to taler var ikke *helt* ens; gengivelsen holder sig nærmest til den sidste.

syn, vil det medføre, at vi også kommer under samme vilkår. En ting er næmlig med fuld ret blevet hævdet, ikke mindst af den nuværende minister H. P. Hanssen: *Grænsen ved Skodborg å skal slettes;* der skal, efter den nødvendige og helst korte overgangstid, gælde samme lov nord og syd for den nuværende grænse, vi vil ikke igen have en grænse midt i landet. Dærfor må vi vide, at det her ikke blot drejer sig om en del af vort folk, men det gælder os alle.

På skolevæsenets område er forholdene nord og syd for den nuværende grænse ikke så lidt forskellige.

Nu sidder den store skolekommission og drøfter alle de forhold, som her er tale om, og der er ingen tvivl om, at der også i den vil blive henvist til forholdene i Tyskland, og at den samme betragtning: vi kan ikke være bekendt at forringe skolen i Sønderjylland — også dær vil blive gjort gældende.

Først måske overfor læreruddannelsen. Man har i de sidste år ikke så sjældent hørt sige, at selv om vi måske engang havde ret til at være stolte af vor lærerstand og dens arbejde, så var den tid nu forbi; vore naboer både i syd og øst var nu foran os. Jeg har ikke rigtig kunnet overbevise mig om, at dette er sandt. Der er brådne kar i alle lande, og utvivlsomt er der også i Danmark folkeskolelærere, som ikke har så mange kundskaber, eller så grundig pædagogisk uddannelse, som man kunde ønske. Men som helhed er der i vore seminarier blevet gjort et godt og forsvarligt arbejde. Jeg har i en årrække haft lejlighed til at se noget af dette, og jeg tør sige, at det er ikke — i det hele og store — kundskabsmassen der er noget i vejen med, men måske snarere fordelingen af kundskaberne. Ved at drive kundskabsfordringerne meget højere op, eller ved at forlænge læsetiden noget væsentligt, kan man let opnå to farlige følger, at stænge adgangen til seminarierne for nogle af vore bedste læreræmner, de voksne bønderkarle, der har en bestemt lyst til at blive lærere, men dog ikke stærkere, end at de af omstændighederne kan lade sig føre ind i noget andet; og at seminarieundervisningen i stedet for at give de unge en tilskyndelse til fortsat uddannelse, efter at de er komne ud i lærergærning, giver dem en tro på, at de vèd nok. Den lærer, som går i stå, er over sin bedste lærertid, så vidt jeg kan skønne. Hvis da følgen af genforeningen skulde blive et stærkt krav på en lige så grundig uddannelse, som de tyske lærere har fået, så *kan* en sådan fordring — der jo altså også vil komme til at gælde vore egne lærere — blive farlig.

Værre endnu vil det være, hvis kravet om undervisning i et fremmed sprog i alle børneskoler skulde komme fræm. Og at et sådant krav ligger nær, når Sønderjyderne skal gøre overgangen fra en skole, hvor et fremmed sprog har hersket, til en modersmålsskole, det kan ingen være blind for. Det er jo en fordel at kunne et fremmed sprog, især hvis man har forretninger med andre folk. Der er mange af vore andelsfolk, som har følt savnet af sprogkundskab. Men at indføre et fremmed sprog som *fast* undervisningsgenstand vil alligevel være overmåde farligt, ja det fører egentlig en konsekvens med sig, som kan være farligere endnu.

Denne er forlængelsen af den skolepligtige alder. Skal der blive plads til et fremmed sprog, så lader denne sig lettest skabe, hvor undervisningen skal blive ved til 15 års alderen — således som tilfældet er i den største del af Nordslesvig. Der er børn, som uden skade kan gå i skole til 15 år, men vi er vel alle klare over, at der er mange, ja vist flertallet, der har bedst af at afbryde deres skolearbejde tidligere, ja der er ikke så få, der helst måtte afbryde inden 14 år. Hvis det samme argument nu gøres gældende: at vi kan ikke være bekendt at forringe de sønderjyske børns uddannelse — så står vi overfor spørgsmålet om en forlængelse af den faste skoletid *over hele landet*, og her er en virkelig fare for mange børn, og det ikke af de ringeste alene.

Hertil kommer spørgsmålet om hværdagsundervisning hele året rundt, som jo er gennemført i Sønderjylland; kan vi her virkelig forsvare en forringelse? Her står den vestjyske skoleordning, som jo har sine mange og ivrige tilhængere, som den skarpe modsætning, og det er umuligt at komme uden om en kamp; genforeningen vil vanskeliggøre denne kamp for Vestjyderne, men den gør den forhåbentlig ikke håbløs.

Endelig slutter sig så hertil spørgsmålet om de tvungne efterskoler, også dette er et spørgsmål, der i Sønderjylland *har* fundet en løsning, som mange med mig vil være yderst betænkelige ved at overføre til hele landet.

Det er ingenlunde små spørgsmål, det her gælder, og der er for mig ingen tvivl om, at genforeningen vil virke i en retning, som jeg anser for meget farlig.

På et punkt må genforeningen virke revolutionært i Sønderjylland, det er med hensyn til *fri skolegærning*. Her har der i lang tid været fuldstændig stængt for en sådan, og her må der komme frihed. Men hvad enten det drejer sig om den fri børneskole eller den private eksamensskole, så vil her spørgsmålet om statens tilsynsret mælde sig grumme stærkt — og lad os atter huske, at grænsen ved Skodborg å skal slettes, så det kommer til at gælde os alle. Ligesom hele spørgsmålet om skolens tilsyn delvis får et nyt udseende ved genforeningen, og denne måske kan fræmtvinge en løsning af dette spørgsmål, som på ingen måde vil være til alles tilfredshed, således kan også spørgsmålet om statens kontrol med fri skolevirksomhed blive brændende igen, ikke mindst om efterskole- og skolepligtspørgsmålene drages ind derunder.

Her får friskolen, som i forvejen ikke har for blide kår, og i den nuværende dyrtid får dem trangere endnu, en vanskelighed mere at kæmpe med, og friskolens folk må ikke lade stå til og sige, at sagerne dog væsentlig angår stats- og kommuneskolerne. Det er naboens væg, der brænder, og faren for, at ilden kan forplante sig, er stor.

Under deres lange og trofaste kamp har mange af dem sønden for grænsen stirret så længe på det ene spørgsmål, det nationale, at de er blevet blinde på det ene øje. De tror, at blot den tyske statskontrol ombyttes med dansk, så er alt godt. Heldigvis hører formanden for skoleforeningen ikke til dem, der ser således på det. Men der er mange, som trænger til at lære, hvad vi dog har fattet lidt af, at skolen *kun* bør være forældrenes bjælp og ikke skal være deres tyran. Dær må vi holde igen mod de *tilsyneladende* berettigede krav, der kan rejses fra sønderjysk eller anden side.

Forældrene, som glæder sig over deres barn, ved jo godt, at det ikke er gavnligt for barnet at få alt, hvad det rækker efter. Men værre endnu er det, når »den fremmede rare dame« kommer med sit: Hvorfor må lille Peter ikke få det? Det kan være, vi for vor egen og Sønderjydernes skyld må »give dem ringere kår«, end de har, selv om de synes ilde om det. Men især må vi være på vagt, når andre kræver, hvad de selv egentlig ikke bryder sig om, under den kendte form: vi kan ikke være bekendt at give dem ringere kår, end de har.

»Den fremmede rare dame« er farlig at have i huset, og hun er i dette tilfælde ikke langt borte. Hende må vi tage os i vare for.

Marius Kristensen.

De frie Menigheder og Mission.

I »Højskolebladet« af 4. Juli skriver Pastor Halvdan Helweg om Valg- og Frimenighederne, som — i Parenthes bemærket — dog aabenbart har hans Hjærte, at: »folkeligt og kristeligt Missionsarbejde trives ikke der. Ja, de er i Valgmenighederne slet ikke i Stand til at drøfte det Spørgsmaal, fordi de har udsondret sig.«

Denne Anke mod Valg- og Frimenighederne hører man ofte fremsat, og skønt jeg maa indrømme, at jeg selv i mine yngre Dage har tænkt noget lignende, og at det ogsaa ved første Blik kan tage sig saadan ud, saa gaar det mig nu saadan, at jeg, naar jeg hører denne Paastand, tænker: det er en grumme menneskelig Betragtning, men ogsaa grumme overfladisk. Mon ikke man her kunde anvende Herrens Ord til Samuel: »Mennesker ser paa det Udvortes; men Gud ser paa Hjærtet«. Mennesker ser paa Mængden, Størrelsen, Gud ser paa *Arten.*

Jeg mener hermed, at Halvdan Helweg og mange med ham ikke ret har forstaaet, hvad Betydning en *Menighed*, naar den da svarer til sit Navn, har; jeg mener tillige, at han ved Mission kun forstaar, at man *gaar ud for at* missionere, med andre Ord, han kender kun den *direkte* Mission, han glemmer, at der ogsaa er en *indirekte* Mission. Og mens den direkte Mission kun er den enkeltes Kald, saa er den

indirekte Mission *alle Kristnes Kald.* I samme Grad som et Menneske lever og røres og er i Gud, i samme Grad vil han saa at sige med Naturnødvendighed komme til at øve indirekte Mission. Er det ikke det, Vorherre mener, naar han siger: »I er Verdens Lys«, vel at mærke ikke: »I *skal være*, men »I *er*«.? Hvor Gudslivet virkelig modtages, dér bliver det en Kraft i et Menneske, nemlig *Guds Kraft.* Men Guds Kraft er selve Livet, og derfor kan den ikke ejes som en død Skat. Ligesom et opvarmet Legeme udstraaler Varme, og som et oplyst Legeme udstraaler Lys, saadan virker Guds Kraft og Naade i og udaf det Menneske, som modtager ham. Ikke saadan, at et Menneske selv behøver at vide, at dette sker; thi det sker med Livets Nødvendighed og derfor *uvilkaarligt;* men det vil ske, saa sikkert som der er noget af Gudslivet i ham.

Og som dette sker med den enkelte Kristne, saadan sker det i langt højere Grad ud fra en Menighed, naar den da er en Menighed, d. v. s. et Samfund af enkelte Kristne, der samler sig om det, Gud har givet, med Bekendelse og Lovsang. Og hvor lidt vi end skal gøre os til af Livet i vore frie Menighedskredse, saa har vi dog sluttet os sammen for at samles i Guds Navn og om dette, og hvor smaat det er med os, saa har dog Gud vedkendt sig os og lagt sin Velsignelse til. Det har alle vi, som lever i de frie Menighedskredse, fornemmet. Og saa sandt dette ikke er en Indbildning, saa baade er der udgaaet, og vil der udgaa en Kraft fra de frie Menigheder, nemlig den Guds Kraft, som strømmer igennem og ud af levende Menneskehjærter, som samles om at leve af hans Naade og lovsynge hans Navn; hvert levende Menneskehjærte er som en Kanal, hvorigennem Guds Naade og Kraft strømmer ud i det Folk, hvori dette Hjærte lever. Derfor skulde Arbejdet paa at uddybe Menigheds- og Samfundslivet om Vorherre og hans Naademidler saa vist ikke agtes ringe af Kristne, for det er vort *første* Kald, som for hver enkelt Kristen Arbejdet paa vor egen Saliggørelse maa blive det første, og forsømmes det, saa bliver der næppe nogen Art i det andet.

Men »her virkes ej ved Bulder fage, men alt i *Stilhed* af Guds Aand«, som alt Liv gror i Stilhed; men vi Mennesker respekterer nu gærne mest det, som virkes ved Bulder, som kan tælles og regnes ud og skrives i Aarsberetninger! Ja, her kan jeg ikke dy mig for at gøre et lille Sidespring i Anledning af disse sidste saadan som de grasserer i de senere Aar. Hver større eller mindre Sogn eller Menighedskres møder op, samler alle de Resultater og alle de »gode Gerninger«, den i Aarets Løb har øvet sammen, og udgiver dem i en Aarsberetning, hvor man unægtelig tidt faar Indtryk af, at det er sat op til at tage sig ud af det mest mulige. Hvor forskelligt fra Vorherres Ord om ikke at lade den ene Haand vide, hvad den anden gør. Men navnlig synes det mig frastødende, naar der næsten reklameres med Tallet af Altergæster. Jeg tror, at Aarsberetninger burde banlyses ud af Menighederne; et vist Regnskab maa der vel til; men lad det blive saa lille som muligt og tal saa lidt som muligt om, hvad der er gjort.

Men for at vende tilbage til Menighederne, og til Livet, der gror i Stilhed i og ud fra disse, saa staar der om den første Menighed: »Herren lagde daglig nogle til Menigheden, som lod sig frelse«. Her har man netop Indtrykket af, at det er det Lys, som har skinnet klart men i Stilhed ud fra denne lille Menighed, der har virket dette. Og hvor meget vi end staar tilbage for denne første Menighed, saa er det dog den *samme Aand*, der virker i og gennem os, og derfor virker den paa *samme Maade.* Men derfor vil det ogsaa ske, at i samme Grad, som en Menighedskres kan *samle* sig om det, Gud har givet, om hans Naademidler, om Bekendelsen og Lovsangen, i samme Grad vil Guds Aand virke *igennem* den saaledes, at der ogsaa ved den stadig skal blive lagt nogle til, som lader sig frelse.

Men en saadan Samlen sig, en saadan Given sig ind under Guds Aands Paavirkning har den fri Menighed, der dog for en Del bevidst har samlet sig netop for denne Sags Skyld, bedst Betingelse for. I en almindelig Sognekirke kommer i hvert Fald en stor Del af de kirkesøgende for at lade sig aandelig opvarte af Præsten; men de har liden eller ingen Forstaaelse af, at de ogsaa selv skal være ydende i levende Deltagelse og Modtagelse, i Lovsang og Bekendelse. Og dog er det netop dette, som betinger en Menigheds missionerende Evne.

Derfor vil jeg paastaa, at de frie Menigheder har fuldt saa gode Betingelser for at missionere som Sognemenighederne; og jeg vil paastaa, at en Præst, der, sammen med sin Menighedskres, kan arbejde paa at gaa i Dybden, eller maaske rettere *indad* og *opad*, ogsaa kommer til at missionere om ikke direkte saa indirekte. Og har en saadan Præst Evne og derfor Trang til at gaa længere ud med sit Ord, ud til dem ved »Gaderne og Vejskellene« ja, saa kan jeg heller ikke se andet, end at Forholdene nu om Dage er saadan, at han saa udmærket kan faa Lov dertil.

Mon denne indirekte Mission, som saaledes øves af den levende Menighed ikke, naar det kommer til Stykket, er den egentligste Mission?

I Joh. Aab. 3. Kap. siger Vorherre Jesus til Menigheden i Filadelfia, efter at han først har sagt til den, at den har en liden Kraft, men at den dog har bevaret hans Ord og ikke fornægtet hans Navn: »Se, jeg vil bringe dem (som kalde sig Jøder) til at komme og falde ned for dine Fødder og kende, at jeg har elsket Dig.« Lykkelig den Menighed, hvem en saadan Mission bliver givet!

Herdis Clausen,
f. Rørdam.

Højskoleforstander Bredsdorff og Seminarieforstander Lund.

De to Artikler, som »Højskolebladet« har bragt* af de tvende ovennævnte Mænd, er udmærkede og stærke Udtryk for to pædagogiske Opfattelser, der er hinanden saa modsatte som Nat og Dag. Det er det gamle og stadig nye Spørgsmaal om Opdragelsens Maal, som dér tages op til Revision. Spørgsmaalet drejer sig imidlertid ikke om Kundskabers Betydning for et Menneskes Opdragelse eller Dannelse, som Hr. L. synes at mene, men derimod om, *hvilken* Kundskab, der har dannende Værdi. Den herskende Opfattelse i Skolens Verden er den, at alle i saa høj Grad som muligt maa være i Besiddelse af en ganske bestemt Mængde Kundskaber hentede alle Vegne fra. Den, der er i Besiddelse af den en Gang vedtagne Kundskabsmasse, kaldes dannet uden Hensyn til, om disse Kundskaber føles som en Berigelse for vedkommende eller som et Middel til fortsat aandeligt Arbejde. Præliminæreksamen er Udtryk for en vis Grad af denne Dannelse, Studentereksamen med dens endnu flere Fag Udtryk for den højere Dannelse. Skolens Formaal er efter denne Opfattelse i saa høj Grad som muligt at uniformere, gøre alle ens.

Jeg tvivler ikke om, at der er en Del unge, som uden større Skade, vel ogsaa med et vist Udbytte, tilegner sig de mange Herligheder. Men jeg tror rigtignok, at for Flertallet er den højere Skole en Prokrustesseng, hvor de korte maa strækkes, saa de bliver lange nok for at passe til den, mens man maa kappe et Stykke af de lange, for at de kan rummes i den.

* Nr. 17 og 19.

De fleste berømte Mænds Historie vidner om i hvor høj Grad denne uniformerende Paavirkning har skadet dem, saa det nærmest er paa Trods af Skolens Indflydelse, at de er blevet til noget. Men Historien melder intet om, hvor mange lyse Hoveder med Muligheder for at skabe Storværk, der ikke taalte den Operation at blive gjort en halv Alen kortere.

Denne Skolens nivellerende Virksomhed kaldes saa »at give Almendannelse« eller, som man ogsaa udtrykker det, »at udvikle Evnerne harmonisk«. Med saadanne kønne Ord ser mange Sagen baade forklaret og forsvaret.

Mod denne Pædagogik er Bredsdorff den ihærdige Stridsmand baade i sin Artikkel her i Bladet forleden som saa ofte før. Om denne sidste sagde en Mand til mig: »Noget saa godt mindes jeg ikke længe at have læst. Jeg glemmer aldrig de Prygl, jeg fik i Skolen, fordi jeg ikke havde lært den østrigske Kejserrække«. Jeg lægger min Tak til for Bredsdorffs djærve Indlæg. Saa haardt er det sikkert nødvendigt at slaa til, jeg vil ikke sige for at overvinde Modstanden, for det lader sig maaske ikke gøre, men for blot at gøre den »almindelige Dannelses« Talsmænd en lille Smule mindre selvsikre paa deres Opfattelses Ufejlbarlighed.

Det er ikke saa faa Aar siden jeg blev klar over, hvilken Ulykke denne uniformerende Oplysning er i vort Skolevæsen, altsaa ogsaa paa vore Seminarier. I 1912 skrev jeg en Artikkel i »Vor Ungdom«, hvori jeg slog til Lyd for Seminarieelevernes frie Valg mellem forskellige Faggrupper, og jeg har siden jævnlig i forskel-

lige Skoleblade taget til Orde derfor. Men jeg tør ikke rose mig af Held med at udbrede min Anskuelse. Seminarieforeningens forskellige Aktstykker er Bevis nok. Mig forekommer disse saa beskæmmende, at Bredsdorff efter min Opfattelse i et og alt har Ret i sin Karakteristik, meget mere Ret, naar han taler om Seminarieundervisning end Forstander Lund har, naar han taler om Højskolen. Her mærker man tydeligt, at Hr. L. taler om noget, som han ikke har begrebet, hverken naar han taler om Undervisningens Indhold eller om Undervisningens Form. Det lyder mærkeligt, at han tillægger B. den Mening, »at der er en uforligelig Modsætning mellem Aand og Kundskab« eller, som det videre hedder, Bredsdorff mener, at »et aandsfyldt Menneske nødvendigvis maa reagere overfor Kundskabsmeddelelse«. Sagen er jo den simple, at Bredsdorff ikke tror paa Værdien af de Kundskaber, der ligger som døde Masser i en Menneskehjerne uden at bruges til andet end ved passende Lejligheder at hales frem som Pyntegenstand. Virkelig Dannelse giver kun de Kundskaber, som fanger Interessen, og som derigennem giver Sjælelivet Næring og Vækst. Det er dette, Grundtvig udtrykker i de berømte Linier: »Oplysning være skal vor Lyst, er det saa kun om Sivet«, blot Ordet forstaas rigtigt. Det misforstaas undertiden saaledes, at det er dygtige Lærere muligt at give Elever Interesse for hvilke som helst Kundskaber, medens Grundtvig selvfølgelig mener, at man skal vælge de Kundskaber, som Eleverne kan faa Lyst til. Alene den Kundskab er det, som udvikler og danner. Paa samme Maade misforstaar Hr. L. det, naar han mener, at Højskolen foragter Arbejdet. Meget af det Arbejde, som gøres paa Seminarierne, er af samme Art som de ægyptiske Munkes, naar de vandede tørre Stokke i Ørkenen; Arbejdet maatte ikke være forbundet med den Glæde at se noget gro deraf, da først fik det sin rette, selvfornægtende og dermed opdragende Karakter. Naturligvis er der noget i denne Betragtning, men det er rigtignok ogsaa forsvarligt at elske Arbejdet for de Resultater, det giver. De overordentlige Arbejdsydelser naar man kun, hvor Individerne vælger sig et Maal, som de vil naa. Tænk om en Polarrejsende vilde prøve at gaa til Nordpolen med udkommanderede Folk! Naar derfor Lund hævder, at han med »Glæde regner sig til dem, der mener, vi paa Seminarierne skal have mere Methode og mere Ensartethed ind i Undervisningen«, saa tror jeg, han maa slaa af paa Fordringerne til den kraftige Selvvirksomhed og nøjes med lydigt Lektieterperi. Hvad Ungdommen gror bedst ved, er jeg ikke i Tvivl om.

Lige saa uheldig er Hr. L., naar han mener, at saa snart en Lærer »gaar over i Foredragsform« bliver det til Højskoleundervisning. Der holdes forfærdelig mange Foredrag, hvor der ikke findes eet »levende Ord«. Derfor behøver de ikke at være helt formaalsløse. Hensigten kan meget godt være gennem Foredraget at indterpe et Stof, give Eksamensoversigt o. s. v., medens paa den anden Side det Ord, der føres i en god Samtale, meget vel kan være »levende« og derfor være grumme højskolemæssigt. Levende er efter min Opfattelse det Ord, som angaar vigtigere Livsomraader, og som føres af et Menneske, der evner ved sin Personlighed at give Tilhørerne Garanti for Ordets Troværdighed og Sandhed. Højskolens pædagogiske Værdier kan derfor meget vel forenes med virkeligt Studium af Bøger med tilhørende Samtaler og Eksaminatorier, naar blot Eleverne arbejder selvvirksomt med Iver og Lyst. Men naar Hr. L. mener at kunne forbinde de samme Fordele med »mere Ensartethed og Fasthed i Undervisningen, der kræver som Maal en fast og sikker Viden gengivet i et klart og forstaaeligt Sprog«, saa tager han grundig fejl. Det er jo denne Opfattelse, der har fundet sit Udtryk i Seminarieforeningens forskellige Forslag til en Seminariereform, hvor man reformerer ved at gøre Lærebøgerne en Smule tykkere over hele Linien. Men Lærebogsundervisning er i al Almindelighed at lære Elever *at gengive andres Tanker med andres Ord*, og naar dette gives ud for Dannelsens Højdepunkt, saa har man vistnok Ret til med Bredsdorff at tale om aandelig Svindel. Denne Fordring til vordende Lærere og Lærerinder, der ser saa bestikkende rigtig ud, nemlig at de skal kunne gengive »en fast og sikker Viden i et klart og forstaaeligt Sprog,« har uden Tvivl bidraget til at forsimple Seminarieundervisningen, hvor man bøjer sig slavisk for den. Det var at ønske, at den snart maatte forsvinde; det vilde sikkert være til Gavn for Læreruddannelsen som til Glæde for Eleverne.

Th. Halse.
Seminarieforstander.

Et Storværk i Bogverdenen.

»Gyldendals Boghandel Nordisk Forlag« fejrer 1920 sin 150-aarige Historie med Udsendelsen af et storstilet Værk: »Det nittende Aarhundrede«, ialt 30 større og mindre Bind under Redaktion af Prof. Aage Friis. Et Værk, der i flere Henseender er et Tidens Tegn.

Fordum da det ikke var Forlagene men Forfatterpersonlighederne, der var Forgrundsskikkelserne i vor Bogverden, blev de store historiske Værker skrevne af Enkeltmænd, der dristigt gav sig i Lag med Opgaver saa kæmpestore, at Nutiden studser ved Tanken derom. Tænk paa Navne som Suhm, Grundtvig, Holberg, P. A. Munch, Øverland, Ullmann, Sars og Geijer. Deres Værker over Folkehistorien eller Verdenshistorien er at ligne med Obelisker i Historieskrivningens Fortid. Nu viger man tilbage for saadanne Opgaver. Hvor kan en enkelt Mand omspænde alle Tider og alle Forhold, og Trangen til Helhedsværket tilfredsstilles nu ved, at Blok lægges ved Blok, hver udhugget af sin Mester. Uensartetheden i Behandlingen, de hurtigt standsede Tankeudviklinger, opdages ikke, naar de mange forskellige Afsnit, skrevne hvert af sin Forsker, alle trykkes paa ens Papir og den ensartede Indbinding skaber en ydre Enhed. Helhedsopfattelsen maa Læseren selv se at skabe sig ved et flittigt Studium, og det vil vel sige, at den skabes aldrig — maaske aldrig mere. Til denne moderne Type hører »Danmarks Riges Historie«, tilsvarende findes for Sverige og Norge, »Folkenes Historie« og »Verdenskulturen«. Herlige Værker for dem, der i hvert enkelt Tidsrum vil søge Videnskabens sidste Resultater, fortvivlende for dem, der som de gamle vil søge den store Sammenhæng i Fortid og Nutid. Af denne nye Type bliver ogsaa »Det nittende Aarhundrede«.

Men ogsaa i en anden Retning bliver »Det nittende Aarhundrede« et Tidens Tegn. Da G. B. N. F. skulde fejre sin 150 Aarsdag, blev det ikke med et Værk skrevet af *danske*, behandlende *Danmarks* egne Forhold i dette Tidsrum — en Opgave, der endnu venter sin Løsning — det blev *Nordens* Videnskabsmænd, der skrev om *Verdens* Kultur. Det blev ikke et Værk, der som G. B.s fortrinlige »Gyldendals Bibliothek for Hjemmet« og N. F.s »Frem« havde Bud til os alle, men et Værk, der ved sin høje saglige Behandling gennem en udsøgt Kreds af Lærde kun henvender sig til de, der i Forvejen er i Besiddelse af et betydeligt Kendskab til Kulturens Elementer, og — endelig — blev det et Værk, der, grundet paa sin Kostbarhed — ca. 200 Kr. — og den Bestemmelse, at kun samlet kan Værket købes, gaar Dør forbi hos de Tusinder, der vilde have glædet sig over mangfoldige enkelte Bind, men ikke turde vove sig i Kast med det hele.

Efter dette Suk paa de manges Vegne — selv var jeg en af dem, der maatte lade Tanken fare om at subskribere paa Bogen — vil jeg prøve at give en Oversigt over de indtil nu udkomne fire Bind. Hvert for sig kan de læses med det største Udbytte, men noget af en Oplevelse bliver det at læse dem i Sammenhæng og derved prøve dem mod hinanden, se de samme Tankestrømninger dukke op paa forskellige Kulturomraader behandlet paa forskellig Maade.

Enligt staar blot Prof. J. A. Fridericia's fine Analyse af »Den franske Revolution og Napoleonstiden«. Forudsat at man kender Begivenhedernes Forløb, maa man atter og atter glæde sig over den Sikkerhed, hvormed Forfatteren drager de store Linier sammen i tunge Tankeknuder. Her og der — som i Dommen over Rædselstiden — hæver han sig til en stor Kraft og Alvor. — Hvor vil ikke her hans gamle Elever fra Universitetet mindes hans ædle Skikkelse, naar han sprængte Examinationens Ramme og selv tog Ordet for at lade Begivenhedernes Kærne ret komme frem. En ypperlig Bog, men — havde Forfatteren levet, havde man sikkert ikke nøjedes med dette Optryk fra »Verdenskulturen«, men stillet ham Opgaven omtrent som saa: Hvorledes og hvori har Revolutions- og Napoleonstiden været en Forberedelse for det XIX Aarhundrede? Selvfølgeligt findes dette Spørgsmaal besvaret i Bogen, men den er ikke lagt an paa netop at gøre dette klart.

De andre tre Bind er derimod Længdesnit gennem Aarhundredet.

Mest festligt at læse er uden Tvivl Emil Hannovers rigt illustrerede Fremstilling af »det nittende Aarhundredes Kunst«. Snart fører han os til de enkelte Lande, hvor vi ser den ejendommelige Folkekarakter præge den nationale Kunst, snart fører han os ind paa de store sammenbindende Linier, viser det Fællesliv, den fælles Puls, der banker igennem

de saa dybt forskellige Kunstnersind. Som et kort Udtryk for, at Emil Hannover er den Mand, der har løst sin Opgave paa den smukkeste Maade, maa jeg nævne den overordentlig forstaaende og sympatiske Maade, hvorpaa han omtaler den engelske Kunstskole, Ruskin og Morris, med dens strenge sædelige Krav til Kunsten — han, der i sin egen Kunstopfattelse ser ganske andre Maal, idet han staar saare langt til venstre for vor almindelige Opfattelse herhjemme, selv om ogsaa han gyser tilbage for de nyeste Tiders Rædsel paa Maleriets Omraade.

C. N. Starckes »Videnskaben og Kulturudviklingen« er ogsaa en fortrinlig Bog, men for de fleste vil det være en saare tung Bog. Det er nemlig Forsøget paa at ordne, paa 170 Sider ialt, alle store Tanker, der i Aarhundredets Forløb er fremstaaet paa Samfundslivets, Opdragelsens og Familielivets Omraader. De færreste vil blot kende af Navn mange af dem, Starcke her gør færdig paa en Side eller to for straks at ile over til andre store. Det er næsten som et Mareridt af dybe, af Læseren ofte kun halvt forstaaede Tanker, der er over en, naar Læsningen er til Ende. Men en Oplevelse har det alligevel været, og mange gamle Venner, man før kun kendte som Enkeltskikkelser, er her føjet ind i en stor Sammenhæng — tør jeg skrive: *den* store Sammenhæng? Det sidste Afsnit er af stor etisk Kraft. En Hyldest til Familielivet som Samfundslivets og Opdragelsens dybe Kildevæld og en alvorlig Advarsel mod at bringe det til at standse gennem det i Aarhundredets Løb ændrede Syn paa Ægteskabet og paa Samfundets Pligt og Ret til at gribe ind i Forholdet mellem Forældre og Børn. Tanker, der vil bringe mange, der sysler med Planer om Verdens sociale Genfødelse, til et Øjeblik at standse og tænke deres Tanker igennem endnu en Gang.

Sidst nævner jeg Nordmanden Francis Hagerups »Ret og Kultur«. Sidst, ikke fordi det er den mindst værdifulde, men fordi den skiller sig ud fra de andre ved at mangle den Flugt i Fremstillingen, som præger de foregaaende. Mange vil vel endog regne det for et Fortrin, hvor Spørgsmaalet er om Sager af denne Art. Klart og ærligt gør Forfatteren rede for alle de forskellige Discipliner indenfor Retsvidenskåben og paaviser nøje den stedfundne Udvikling. Man bliver straks lidt forstemt ved at løbe Indholdsfortegnelsen igennem, saa tør den er. Intet er gjort for at lokke eller drage Læseren, intet her og intet i Bogen selv, og dog mærker man, maaske med Undren, hvordan denne nøgterne Bog drager en fra Afsnit til Afsnit, og naar man er naaet til den sidste Side — til Londondeklarationen af 1908 — har man erhvervet sig en begyndende Forstaaelse af den enorme Vækst, dette Aarhundrede har givet saa godt som alle Grene af Rettens Verden. Indledningsvignetten med de klippede Hække og Slutningsvignetten med Sværdet lagt over Lovbogen virker ved deres Symbolik som et Par Vinger, der afmægtigt stræber at hæve denne vægtige og ædruelige Bog op i Idèernes luftige Rige.

Saaledes er det foreløbige Indtryk at dette Storværk, der inden 1921 vil være vokset til 30 Bind. Om de store Forventninger, denne Begyndelse har vakt, bliver opfyldte (og herom senere), da bliver det uundværlig Anskaffelse for vore Bibliotheker — dog ikke for de mindste — og de, der tager den store Beslutning selv at tegne sig for Værket, vil aldrig fortryde det, nu de véd paa Forhaand, hvad de indlader sig med: *et stort og alvorligt Arbejde.* *C. P. O. Christiansen.*

Borgerligt Ægteskab.

»Højskolebladet« har i Anledning af den Række Udtalelser, vi har bragt til Fordel for almindeligt borgerligt Ægteskab, modtaget nedenstaaende to Indlæg i modsat Retning.

»Borgerlig« og »kristelig«.

Til min artikel om »borgerlig ægteforening« har den ærede redaktion knyttet sine bemærkninger og nu fremskaffet udtalelser om samme æmne af en del kirkelig interesserede mænd. Jeg føler mig dog ikke overbevist af disse udtalelser. At borgerlig ægteforening er »et gammelt grundtvigsk ønske«, vejer jo intet, dersom dette ønske ikke kan forsvares med vægtige grunde. Og frygten for en samvirken af stat og kirke, denne sætning: hver paa sit sted, tager sig så bestikkende ud, men den kan ikke på alle områder praktiseres uden tab for dem begge. Man kan f. ex. nok lade staten føre civilstandsregistre som i Tyskland, siden 1875, men da kirken jo også må bogføre dåb, vi-

elser og begravelser, vil man jo derved kun volde folket dobbelt besvær og udgift. Vil man på skolens område opgive samarbejdet mellem stat og kirke, vil de begge lide uerstatteligt tab. Og det samme gælder for ægteskabsstiftelsens vedkommende. Jeg skal ikke her gentage, hvad jeg tidligere har sagt herom, men kun bede min modpart om at betænke, *at* retskyndige avtoriteter har påvist umuligheden af at forene borgerlig ægteforening og kirkens vielse med hinanden, og derfor krævet civilstandsloven ophævet igen; *at* borgerlig ægteforening er forkastet af vore brødrefolk *og* af ægteskabskommissionen; *at* den er stik imod vort folks flertals ønske, for mange en vederstyggelig tvang; og *at* som følge af alt dette selv politikere, som før har anbefalet den, nu gå imod den og fornuftigvis se bort fra partiinteresser i denne sag. Hvis man vil gå til bunds i denne indviklede sag, vil man måske også komme til at tillægge Martensens ord nogen vægt, når han siger, at den tvungne borgerlige ægteforening kun vil være »et nødvendigt onde«, som vilde vidne om »dybt sjunkne og ulykkelige tilstande«, (Etik III S. 30). Lad staten dog ikke berøve os vor kristelige frihed til at indgå ægteskaber ved religiøs indvielse! —

R. Volf.

Tvungen borgerlig Ægteforening eller Valgfrihed.

I »Højskolebladet« synes baade de ledende Mænd og de mere tilfældige Indsendere at være enige om, at tvungen borgerlig Ægteforening bør foretrækkes for den valgfri Form; og man hævder dette i *Frihedens* Navn. Nu stod der imidlertid forleden — i Nr. 26 — et Stykke af Pastor N. F. S. Dahl, hvilket gav mig Indtryk af, at denne Strid vel egentlig beror paa en Misforstaaelse. Pastor Dahl hævder, at *Retten til at indgaa Ægteskab for den borgerlige Øvrighed maa udvides til ogsaa at gælde Folkekirkens Medlemmer;* og dette Krav har, saavidt jeg ved, ikke fundet Modsigelse fra nogen Side. Men i øvrigt foretrækker han en Ordning, som findes flere Steder i Amerika, nemlig en saadan, »hvor alt, hvad der vedrører Betingelserne for Ægteskabets Indgaaelse, blev henlagt til et offentligt Kontor; her kunde Brudeparret faa en Attest for, at deres Papirer var i Orden, og med denne Attest kunde de saa henvende sig enten til Præsten eller til Bryllupsfogden.«

Her ser vi Stridsspørgsmaalet i dets Renhed, i dets principielle Form, frigjort for de Tilfældigheder, hvorved gamle danske Kirkeforhold har fordunklet Sagen; og jeg kan ikke rigtig tænke mig, at nogen ud fra et *Frihedssynspunkt* kunde finde noget at indvende imod en saadan Ordning. Den tvungne borgerlige Ægteforening bærer jo i saa høj Grad Mærket af det prøjsiske *Statssystem*, og hvorfor foretrække dette for den angelsaksiske Frihed? — Men er man enig herom, saa er der jo principielt set ikke noget at strides om. Og det var dette, jeg ved disse Linjer vilde spørge om, hvorvidt nogen virkelig vil forsvare det prøjsiske System som repræsenterende den sande Frihed i Modsætning til den angelsaksiske?

A. Schack.

I Forbindelse hermed optager vi nedenstaaende Udtalelse fra fhv. Højskoleforstander *Johan Bøgeskov*, Bornholm.

Til Højskolebladets redaktion.

Når jeg bliver spurgt om min mening om såkaldt »tvungen borgerlig ægteskab«, så kan jeg i korthed fræmsætte den i følgende:

Den nugældende lovordning af ægteskabsforholdet har bidraget meget til at forvirre begreberne om, hvad ægteskabet *naturligt* er bestemt til at være. Derfor er det i høj grad ønskeligt, at dette forhold bliver ændret. Sagen er jo den: Når ægteskabeligt samliv mellem mand og kvinde indgås og fortsættes i personlig ægte kærlighed og troskab, da er dette efter sin bestemmelse i sin gode orden og fulde ret, og hverken stat eller kirke har nogen ret til at underkende eller godkende det. Denne ret opstår jo kun derved, at de fleste ægtefolk ønsker at være medlemmer af både stats- og kirkesamfund for at få del i de goder dermed er forbundet, og så er det en selvfølge, at de må undergive sig disse samfunds love, og ethvert af disse må da for sit vedkommende gøre sine love gældende over for de pågældende ægtefolk. Derfor er staten i sin fulde ret, når den ved lov kræver det såkaldte »borgerlige ægteskab« gennemført.

Johan Bøgeskov.

Broager, d. 5. Juli 1919.

I Tilslutning til Johan Bøgeskovs Udtalelse vil vi gerne understrege, at det, Striden staar om, ikke, som Stiftsprovst Volf hævder, er Ægteskabsstiftelsen. Ægteskabet stiftes af vedkommende Mand og Kvinde, og Ægteskabsstiftelsen er da hverken nogen Statssag eller nogen Kirkesag. Det, der er Spørgsmaal om, er:

hvor skal Borgersamfundets *Bekræftelse af Ægteskabet* foregaa, hos Præsten i Kirken, eller hos den borgerlige Øvrighed?

Paa dette Spørgsmaal svarer Tilhængerne af det almindelige borgerlige Ægteskab, at Borgersamfundets Bekræftelse af Ægteskabet selvfølgelig skal ske ved de borgerlige Myndigheder. At denne borgerlige Handling skal foregaa i Kirken, er simpelthen en Uorden. Her at tale om prøjsisk Tvang i Modsætning til angelsaksisk Frihed er forvirrende. Tvangen til, at Ægteskaber skal anmeldes til og bekræftes af Borgersamfundet er og bliver jo den samme, enten saa denne Bekræftelse sker ved Præsten eller ved Borgmesteren. Hvis Kirken har en Opgave m. H. t. Ægteskabets Indgaaelse, da maa det være den at lyse Guds Velsignelse over det. Men denne Opgave vil jo kun træde klarere og renere frem, naar den borgerlige Bekræftelse af Ægteskabet fjernes fra Kirkens Omraade.

Red.

Et Spørgsmaal.

Hvorledes kan det være, at fremmed farvede Aandsretninger, K. F. U. M. og Indre Mission, synes at brede sig og tage Magten i Landet, skønt vi har haft Grundtvig?

Jeg véd godt, at vi ikke skal stænge os ude fra fremmed Paavirkning; men vi har ogsaa fra den tidligere Middelalder modtaget Indtryk fra de kristne Lande, England, Frankrig og Tyskland, Munkevæsenet, Korstogene, Reformationen og Pietismen o. s. v., altsammen en uundværlig Opdragelse for os, en Skolegang, som vi har haft godt af.

Men nu kommer Grundtvig; ikke alene en Discipel af Morten Luther, men meget mer, en Livsfornyer, Vækker, af Kristenliv, Folkeliv og Menneskeliv her i Norden, en Salmesanger, som Verden maaske ikke har set Mage til, et Livsgeni, som har pegt paa en Oplysning, der har fundet Genklang i Nabolandene, saa vi ikke alene behøver at gaa i fremmed Skole, men ogsaa efterhaanden kan begynde at lære fra os igen.

Grundtvigianismen er ikke en Sekt; en Sekt er noget ensidigt, snævert, slaar kun paa en Nagle; men Grundtvig peger paa Kristen- og Folkelivets Kilder i Historien, som har til Maal at gennemtrænge hele Folket.

Med ham er først *Dansk* Kristendom ret kommen til Gennembrud, og igennem hans Oplysning er det danske Folk først blevet klar over sig selv.

Trods alt det ovenfor nævnte løber dog maaske Flertallet af det danske Folk efter fremmede Aandsretninger. Hvor er Skylden? Ligger den hos vort Universitet eller hos os selv Landet over?

Kirkehelsinge, i Juli 1919.

Niels Andersen.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Forsonlighed.

Pastor *Johs. Tonnesen* har i »Sædekornet« skrevet en Artikel, hvori han klarlægger de Grunde, der har bevæget ham til at ville forlade Nordslesvig efter Genforeningen.

»Min Grundtanke er denne«, skriver Pastor T., »at Forholdene i et Grænseland, hvor to Nationaliteter bor sammen, bliver et Helvede, naar Maalet for Nationalitetskampen er Omnationalisering af den nationale Modstander.

Omnationalisering er en Umulighed, især da i Nationalismens Tidsalder.... det er en sikker Lov i Folkelivet, at hvor et Mindretal skilles fra Moderlandet, styrkes Nationalfølelsen i Moderlandet saadan, at de fraskilte Brødre stadig er Genstand for den allerstærkeste Sympati, ja de fraskilte Minoriteter danner saa at sige Nationalfølelsens Centrum.

Jeg har set paa den forestaaende Grænseforandring med store Forhaabninger. Jeg troede, at vi her i Nordslesvig var modne til Selvbestemmelsesretten, ikke som et politisk Taskenspillerkunststykke, men som en ny Kulturopgave. Jeg troede fuldt og fast, at vi her i Nordslesvig vilde bane Vejen til en ligefrem ideel Løsning af Nationalitetsproblemet. Jeg troede, at de danske Nordslesvigere ud af Erfaringen havde lært saa meget, at den

ny Aand kunde udfolde sig iblandt os, og især troede jeg da, at de Mænd, som jeg i vort kirkelige Arbejde havde Fællesskab med, var enige med mig i den principielle Opfattelse af Grænselandproblemet. Men Stykke for Stykke er min Tro bleven til Skamme. Nu er det ganske klart, at alt i Nordslesvig bliver ved det gamle, hvad Forholdet imellem de to Nationaliteter vedrører. Thi ikke blot Folket i det brede Lag følger helt naivt den »altyske« Tankegang: med Tyskerne bliver vi jo sagtens færdige, de skal saamænd nok skifte Ham helt ned til Dannevirke, naar vi bare er »retfærdige«, nej, ogsaa Pressen fortsætter i den gamle Aand. Jeg skrev engang 1915: »Jeg gruer ved Tanken om, at Pressen begynder igen, hvor den slap.« Nu har vi det igen. Men hvad der virkede ligefrem katastrofalt paa mig, var de kristne Kredses Holdning, baade her og i Danmark, som jeg føler mig aandeligt forbunden med. »Indre Mission«, som saa klart har gjort Forsoning til Kristenlivets Centraldogma, har ikke vist mindste Forstaaelse for, at naar Forsoningen er Kristentroens Grundpille, saa er Forsonlighed Kristenlivets Regel og Rettesnor. Her gives der for mig kun et Enten-eller. Enten er vi frelste ved Forsoningen, og saa lever vi i Forsonlighed og for Forsonlighed og tager alle Følger paa os, eller man gør alt, hvad man har bebrejdet de tyske Teologer, og skelner imellem kristelig Enkeltmandsmoral og den offentlige politiske Moral. Men man kan ikke som kristelig Bevægelse først prædike Forsoning, og saa i det offentlige nøjes med hedenske Dyder som Retfærdighed og den Slags, der i og for sig slet ikke ligger indenfor den kristne Forsoningsidé. — —

I Samfundslivets Virkelighed skal det vise sig, om vi som Kristne bunder i Forsoningen. I mine Øjne er det en ynkelig og jammerlig Forsoningstro, der taler saa meget om, at andre saarer dem og er en Lidelse for dem og volder dem Pine, ja, Kristne har endog talt om, at vi Præster har saaret dem ulægeligt. Jeg synes, at naar man virkelig har staaet Ansigt til Ansigt med Forsoningens Kendsgerning, saa er man bleven »omvendt«, men saa vendes Tankegangen ogsaa om: O, at jeg dog ikke saarer andre og er en Lidelse for dem! ..... Naar den nationale Skillelinje skal føres igennem Guds Børns Rækker, saa er det for mig en Helligbrøde, der er lige saa stor som den, der blev begaaet i de tyske nationalistiske Krigsprædikener. Man skal ikke komme og sige, at Kristenlivet bliver rigere og dybere, naar danske Kristne lever for sig og tyske for sig i Nordslesvig, thi det er en Vildfarelse. Kristenlivet bliver paa den Maade maaske mere bekvemt, mere behageligt for Kød og Blod, mere idyllisk. Men det stærke og mandige, der overvinder Verden, det, der vækker Forargelse, det der har overbevisende Kraft, er kun det Trosliv, der staar under Helligaandens Tugt, og den dispenserer os aldrig fra det allersværeste. — —

Det er uhyre bekvemt at lade sig bære af den nationale Bølge og faa den Legitimation, at man er en god dansk Mand, og saa ved Siden af have en kristelig Gerning. Men dette »ved Siden af« har bare slet ikke noget at gøre med ham, der sagde, at det skal gennemsyres altsammen.

Jeg ser ingen Arbejdsmuligheder mere i Nordslesvig for mig og min Anskuelse. Ja, jeg maa sige, at jeg ikke kunde udholde den Tanke, at mine Børn skulde leve her i denne forfærdelige Strid, hvor Kampens Bitterhed vil vokse til det utaalelige. Jeg er fuldstændig kørt træt i Nordslesvig. Man har sagt til mig: De bør blive, thi De repræsenterer et saa selvstændigt og grundigt overvejet Program, at De altid vil have et Ord at sige, som har Betydning. Og mine Sognefolk har sagt, at jeg havde en Forpligtelse til at blive og fortsætte det velsignede Arbejde, som jeg staar i. Og det har glædet mig efter mange bitre Skuffelser og Oplevelser af ganske hjerteløs Brutalitet.

Men jeg føler det klart, at jeg vilde gaa sjæleligt til Grunde, fordi hele min Opfattelse af vort nordslesvigske Spørgsmaal og fremfor alt af den kristne Grundtanke strider mod alt det, som vil beherske vort Land i de næste Menneskealdre. Gud har tydeligere og tydeligere vist mig Vejen til en anden Arbejdsplads. Saa finder vi vel ogsaa nok en Hjemstavn, der erstatter, hvad vi maa miste.

Jeg føler en indre Glæde ved dette at dele mit tyske Folks Nød og Fornedrelse og være med ved Genrejsningen. Man har fra venligsindet Side udtalt den Tanke: vi havde hos Dem dog regnet med den Mulighed, at De var bleven dansk i Tidens Løb. Da har jeg smilet og sagt: om ogsaa det umulige var muligt, saa vilde det ikke nytte noget. Thi den Aand, i hvilken jeg bekæmpede det gamle preussiske System, besjæler mig endnu, hvor Tvangstanken møder mig i dansk Forklædning. Det er Kristendommens Aand . . . .

At »Genforeningen« fylder enhver Dansker med Glæde, er en Selvfølge, men at vi Tyskere har et blødende Hjerte ved vort Folks Nød, burde man forstaa. At det ofte næsten er over Evne at prædike, hvor Disharmonien imellem de fleste Tilhøreres Hjertelag og min indre Smerte er saa stor, har jeg lidt forfærdeligt under. Naar saa dertil kommer, at jeg holder det Spor, som den kristne Bevægelse, som jeg har staaet i, føres ind i, for forkert, ja ligefrem for et Frafald, et Frafald netop fra det bedste og dybeste i dansk-kirkeligt Aandsliv, saa er det givet, at man gaar.«

— —

»*Hejmdal*«, som har aftrykt Pastor Tonnesens Artikel, har tilføjet en Efterskrift, der slutter saaledes:

»Pastor Tonnesen siger, at han er kørt fast. Han »troede fuldt og fast, at vi her i Nordslesvig vilde bane Vejen til en ligefrem ideel Løsning af Nationalitetsproblemet«. En national Løsning har været tilstræbt, og mange har med os beklaget, at den blev sat paa Spil, og det kan ikke siges, at Pastor Tonnesens Anklager fuldstændig savner Berettigelse. Dog burde han i nok saa høj Grad have rettet dem imod de Fordringer, der er opstillet fra tysk Side, f. Eks. fra Pastor Schmidts Side, og her have søgt at gøre sin Indflydelse gældende i »forsonende« Retning. Men Disharmonien mellem ham og Befolkningen har været saa stor, at han har foretrukket Skilsmissen. Og det er en Beslutning, som har Krav paa at respekteres.«

— —

Pastor Tonnesens Artikel kaster Lys over en Side af det sønderjydske Spørgsmaal, som vistnok hidtil er blevet noget overset. At de egentlig tyske Præster ikke vil passe i Nordslesvig efter Genforeningen, men maa ombyttes med egentlig danske er en selvfølgelig og naturlig Ting. Overgangen vanskeliggøres kun derved, at mindre alvorlige Tyskere af unationale Grunde skifter Nationalitet. Saadanne pludselige Nyerhvervelser for Danskheden har vi ingen Grund til at glæde os over; men om vi kan undgaa dem er et andet Spørgsmaal. Men foruden de alvorlige tyske Præster, der rejser, og de mindre alvorlige, der prøver paa at vende deres nationale Klædedragt og blive, er der en Del Præster, som er fødte i Nordslesvig, har et inderligt Forhold til nordslesvigske — danske — Menigheder og ikke ringe Forstaaelse af dansk Kirkeliv, men føler sig som tyske. Det er et Spørgsmaal, om det er til Gavn for Kirkelivet i Sønderjylland, at saadanne Præster nu drager bort, fordi de føler den nationale Spænding saa stærkt at alt andet, ogsaa kristeligt Fællesskab maa vige for dens Pres. Men har Pastor Tonnesen ikke været for rask i sine Slutninger? Han maa ikke forlange mere af Nordslesvigerne, end man i det hele kan forlange af Mennesker. At de nu i samme Øjeblik de er frigjorte fra den prøjsiske Militarismes og Politivældes Jærnbaand skulde kunne vise Velvilje mod den Nationalitet, i hvis Navn de er blevet forurettede, er en overmenneskelig Fordring. Det er alligevel muligt, at det, naar Forholdene bliver roligere, vil vise sig, at der i Nordslesvig virkelig er Betingelser for »den ideelle Løsning« af det nationale Spørgsmaal, den gensidige Anerkendelse af Nationalitetens *fulde Ret*, Danskerens Ret til at leve i Overensstemmelse med sin Danskhed, Tyskernes med sin Tyskhed, enhvers Ret til at være sin Nationalitet bekendt. *H. S.*

De fynske Friskolers Sommermøde.

Den fynske Afdeling af »Dansk Friskoleforening« afholdt det aarlige Sommermøde i Trunderup den 28. og 29. Juni. Ca. 200 Deltagere var indmeldt og ankom dertil i Løbet af Formiddagen den 28. Juni. Kl. $2^1/_2$ samledes man i Skolens festligt smykkede Gymnastiksal; omtr. 400 Mennesker var mødt.

Lærer *Jessen*, Trunderup, bød velkommen. Frk. *Karen Johansen*, Holstebro, holdt et indledende Foredrag om »*Friskolens Vækst*«. Frk. Johansen udtalte:

Den første Friskole blev oprettet 1852 her paa Fyn. Der var Grøde den Gang; men der er kommet noget forsagt over Friskolen siden. Hvad kan være Aarsagen dertil?

Den Gang var der Skoletvang, og Maalet var at lære Børnene de kristelige Grundsandheder paa Remse, gennem Balles Lærebog og en lille Bibelhistorie. Kolds Undervisning kunde ikke forliges med denne Metode, thi han havde erfaret, at Gud elsker Mennesker. Kolds Skole og Friskolerne i det hele taget stod til at begynde med som en Protest mod den døde Undervisning i Almueskolen. Kolds Undervisningsmaade har delvis fundet ind i den offentlige Skole, og mange mener nu, at Friskolen derved er blevet overflødig. Men Friskolen føler Liv i sig og protesterer mod denne Tale. Desuden vilde den fri Undervisning i Folkeskolen snart forsvinde, hvis Friskolen gik ind. En af de Ting, som det danske Folk maa takke Kold for, er, at vi gennem Friskolen har faaet mere Frihed og mindre Tilsyn ogsaa for Folkeskolen. Men Forældrene maa ogsaa raade for, hvilke Lærere der skal paavirke og undervise deres Børn. Denne Frihed har de kun paa Papiret. Vi maa ud i Kampen for Frihed for fattig som for rig, for økonomisk Skolefrihed. Vi maa kræve, at en stor Del af de Skatter, der gives ud til den offentlige Skole, maa gaa til den frie Skole. — Men der maa ofres ogsaa fra Forældrenes Side. I modsat Fald bliver de Snyltere paa Friskolens Træ. Ja, naar man hører, hvorledes Lærere, der har arbejdet hele deres Manddom i Friskolen, bliver smidt bort nu, de er gamle; naar man hører, at der endnu er Lærere, der sidder med samme Løn som før Krigen, eller at Kredse Gang efter Gang skifter Lærere, fordi de ikke vil give en ordentlig Løn, — saa forstaar man, at der kommer Forsagthed over Friskolen og dens Arbejdere, og man fristes til at spørge: Hvor vil Friskolen i Fremtiden faa Lærere fra, dersom disse Forhold ikke bedres? Mange Steder har der da ogsaa i disse vanskelige Tider været Forstaaelse af, at Lærer og Kreds maa staa sammen. Og mange er kommet de gamle til Hjælp. Denne Fællesskabsfølelse er noget af det glædeligste, der er kommet frem; men den maa vækkes i langt videre Udstrækning; da vil den blive et Middel til Friskolens Vækst.

Et andet Arbejde, vi maa tage op og fuldføre, er Ordningen af Efterlønskassen. Dernæst maa vi bringe Oplysning om den Betydning, Friskolen har ogsaa for dem, som ikke slutter sig til den. Vi maa skrive om det, og vi maa have det frem paa vore Møder.

Friskolens Blad maa der ogsaa arbejdes for. Det skulde gerne svare til sit Navn, »Baunen«. Det er et af de Led, der binder os sammen, og det vilde blive et meget stort Tab for Friskolen, om det blev nødt til at gaa ind. Frk. Johansen sluttede med en indtrængende Opfordring til at støtte »Baunen« samt til at vedtage den Resolution, der er blevet vedtaget bl. a. ved de jydske Friskolers Sommermøde.

I den korte Diskussion, som fulgte, deltog Lærer M. P. Rudum, Sødinge, Lærer P. J. Skriver, Glamsbjerg, Grd. Gamberg, Glamsbjerg, og Grdr. N. Larsen, Edelgaard. Resolutionen vedtoges enstemmigt.

Derefter talte Højskoleforstander *Monrad*, Ryslinge, om *Ungdommens Forhold til Menigheden:* Nu er vi samlede i Verdens Skæbnetime, da Fredstraktaten underskrives. Lad os da samle os om det, der hører Fremtiden til, vore Børn og vor Ungdom. Hvorledes er de unges Forhold til Menigheden, Kirkesamfundet, de helliges Samfund? Hvis Menigheden vil have en Fremtid i Danmark, maa den have sin Opmærksomhed henvendt paa Ungdommen; men man skal ikke bruge Agitation, ikke være paagaaende over for de unge. De skulde helst føle sig hjemme, hvor som helst de søger Kirken, og vor Folkekirke har den Fordel, at ingen behøver at føle sig uvedkommende der. — Ungdomstiden er Aandens Skabertime, derfor har det saa meget at sige, hvordan det aandelige Vejrlig er omkring Ungdommen. — Hvordan møder saa Menigheden de unge paa den bedste og lykkeligste

Maade? I Hjemmet, hvor Kristendommen er Pulsslaget midt i Travlheden! Naar de unge søger Plads og vil have »Ophold i Familien«, ligger deri ofte en Trang til at faa Del i Hjemmets aandelige Liv, til at være med til fælles Andagt, til fælles Læsning m. m., men selv om vi kan være enige om, at dette er godt, maa man ikke tro, at man kan maale Kristendommen i et Hjem efter, om der holdes Fællesandagter eller ikke, fordi det sociale her spiller saa meget ind. Man skal desuden være varsom med den Slags Ting og ikke begynde, medmindre man er sikker paa at have aandelig Kraft dertil; thi mislykkes det, var det bedre, om der ikke havde været begyndt. Det aller kraftigste Vidnesbyrd om Menighedens Liv faar de unge ved det Liv, de ældre i Menigheden lever. Der er Mennesker, der maa uden for Hjemmene, uden for Murene for at møde Menigheden. I vor Tid mødes de unge uden for Hjemmene i Ungdomsskoler og Ungdomsforeninger. Hvordan skal Menigheden da møde de unge gennem Ungdomsskolen og i Ungdomsforeningen? Vi skal inderliggøre Samtalen mellem de unge! I grundtvigske Kredse er vi ikke bange for at missionere ved Midler, som kan være farlige, hvis de unge sluges af dem; men de er ikke farlige, hvis der i enhver Skole og enhver Ungdomskreds er en lille Kerne, der kender Maalet. Midlerne, der anvendes, er Gymnastik, Dans, Musik o.s.v. — »Dette med at inderliggøre Samtalen var da et sølle Maal«, vil maaske nogle sige, men det er ikke saa sølle endda. Den første Betingelse for en god Samtale maa være den, at den er naturlig, ikke Konversation. Vi maa ikke forveksle Samtale med Konversation eller Diskussion. At samtale er at tale sig sammen, at komme hinanden nærmere. En Samtale var den, Øhlenschlæger og Steffens førte med hinanden, fordi der i den blev løst op for bundne Kræfter. Den største Samtaler, der har levet paa Jorden, er Jesus selv; han konverserede aldrig, i hans Ord er der altid Kraft, Indhold og Gerning. Og det maa være Maalet for os. Alt Aandsliv er i Virkeligheden en Samtale. Man skal føre denne ind for den Domstol, hvor Idealet sidder i Dommersædet; vi skal forsøge at skildre ideelle Menneskeskikkelser, vi skal have dem ind under den Rigsret, der hedder Idealets Rigsret, og saa begynder der et Aandsliv hos de unge selv. Dansk Aandsliv er den store Samtale, der er ført ned gennem Tiderne. De store: Holberg, Øhlenschlæger, Grundtvig og Georg Brandes, har bidraget til Aandslivets Fremme. Naar en Bog vækker nye Tanker hos Læseren, bidrager den ogsaa til Fremme af dansk Aandsliv. Men først og fremmest fremmes det, naar det personlige Vidnesbyrd lyder, igennem Hjemmene og Guds-Husene. Menighedens Historie kunde ogsaa kaldes en Samtale, en Samtale mellem Martha og Marie. Hvordan forener vi i vore Dage disse to Ting: Bed og arbejd? Man skal have Samtalen i Gang mellem den arbejdende Martha og den bedende Marie. Det er Tidens Stræben. Selve Aandens Liv i vore Hjerter er Samtale, for vi tror paa en Gud, som ikke er blind og døv, men som vi kan samtale med. At være en Kristen er at være et bedende Menneske. Man maa begynde med at føre Samtale med sin Gud, saa vil alt det andet komme af sig selv. Vor Herre har først talt til os gennem vor Daab og Nadver; men hvis det er gaaet op for de unge, saa har vi dem i Menigheden, og den kristne Menighed vil sikkert sige som Jøderne ved Paaskefesten: »Herre, frels dog, lad det dog lykkes!«

Lærer Jessen sluttede Mødet med en Tak til Talerne; og derefter foregik Indkvarteringen af Gæsterne.

Søndag Formiddag samledes man til Gudstjeneste i Ryslinge Valgmenighedskirke, hvor Pastor *Skat Rørdam* prædikede.

Eftermiddagsmødet, der havde samlet ca. 800 Deltagere, begyndte med Foredrag af Højskolelærer *Aage Møller*, Roskilde:

Der er Folk, der mener, at Grundtvigs Gerning nu er forbi; hans Kamp var mod Rationalismen. Grundtvig tilhørte naturligvis sin Tid, hans historiske Opfattelse og hans Syn paa Menneskelivet er præget af Romantikken. Man siger, det gælder nu om Arbejde; men det kan ikke nytte noget at sige det, hvis man ikke kan give Mennesker Tro paa Arbejdet. Den Tro skal gives os af Folkeaanden, den skal virkeliggøre Folkelivets Værdi i os. Den magter at give Mennesket den Tro paa Livet, der kan bære det gennem Menneskelivets Larm og Strid, ligesom Helligaanden magter at gøre det døbte Menneske til Medlem af den kristne Menighed. Aanden lever kun i Ordet; et Menneske vil aldrig kunne opleve Aanden uden gennem Ordet. Vi er alle Ordets Tjenere, særlig Forældre over for deres Børn. Man kan nok *oplære*, men aldrig *opdrage* Børn uden at staa som Ordets Tjenere. Opdragelsen er en Livsmeddelelse ved det levende Ord, hvori Aanden bor. Og lykkeligst bliver denne Opdragelse, hvor Skole og Hjem arbejder sammen. Der er trange Kaar for den grundtvigske Friskole, ikke fordi der ikke er Grundtvigianere nok, men fordi de ikke har fattet Betydningen af det levende Ord. Der er Mennesker, der mener, at det talte og det levende Ord er den samme Ting, derfor kan den Misforstaaelse ogsaa komme, at Friskolen har overflødiggjort sig selv. Friskolen har kunnet meddele sin Form for Undervisning til Folkeskolen, men derfor er det ikke sikkert, at Aanden følger med. Her maa spørges: Har du Tro paa vort Folkelivs Værdi, paa Folkets Lykke? Det spørger unge og Børn om, og naar de møder denne Tro hos Forældre og Lærere, saa er det, at Opdragelsen sker. Dette Svar kan kun gives ad det levende Ords Vej. I os alle er der en Evighedslængsel, og denne Længsel er det Aandens Gerning at oplyse for os. Men Grundlaget for, hvad vi skal blive til som Mennesker, bliver lagt i Hjem og Skole, og derfor maa der være en inderlig Forbindelse mellem disse. Derfor er Friskolens Gerning ikke sluttet i vort Folk og bliver det aldrig. Troen paa det levende Ord skal styrkes og opdrages ved Guds levende Ord, som det lyder til os ved Daab og Nadver. I den nye Tid, som nu kommer, vil fremmede Folk se hen til os, fordi vi har den grundtvigske Skoleform, og de maa komme til os for at lære noget af det, vi har faaet med Grundtvig.

Mødets næste Taler var Højskolelærer Dr. *Marius Kristensen*, Askov. Hans Tale er gengivet andetsteds i Bladet. — Pastor *Skat Rørdam* afsluttede Mødet med en kort Tale om, hvorledes man bevarer sin »Ungdoms Dug«.

S.

I Ugens Løb.

For nogen Tid siden omtaltes Købet af Frydendal Kro, der agtedes omdannet til en Højskole. Handelen gik imidlertid tilbage. Nu har interesserede Mænd der fra Egnen imidlertid købt en Gaard i Notmarkskov, der agtes ombygget til Højskole. Byggearbejdet vil blive optaget i nær Fremtid. Skolen ventes aabnet til April 1920. Som Forstander er Højskolelærer Vilhelm Larsen fra Vallekilde antaget. Valdemar Nielsen fra Vallekilde Højskole vil arbejde sammen med ham, men har især Opmærksomheden henvendt paa Efterskolevirksomheden.

Tyske Lærere i Sønderjylland er for Tiden meget interesserede i danske Skoleforhold. En Del af dem har dog Betænkeligheder ved Sagen: det ugentlige Timeantal paa 36 — i de tyske Skoler 30 Timer, og saa Lønningen!

•

Tredie Zone kræves af Vælgerforeningen rømmet. H. P. Hanssen har lovet at virke for Sagen hos den danske Regering.

•

Pastor Jakob Holm meddeler os, at Fru *Andrea Franks* den 8. Juli er kommen til København, med »Hellig Olav« fra New York. Fru Franks befandt sig vel efter Rejsen og saa rask ud. Foreløbig maa hun være i Ro og være sammen med sine Børn, som hun ikke har set i 6 Aar. Om Ordningen af hendes øvrige Tid herhjemme vil der komme nærmere Meddelelse i den tredje Beretning, der udsendes til Andrea Franks's Venner. Breve til Fru Franks kan sendes under Adresse: Pastor Jakob Holm, Frederik VI's Allé 7, St., København F.

•

Paa H. Aschehoug & Co.s Forlag udkommer til Efteraaret et Værk: »*Hovedtræk af nordisk Digtning i Nytiden*«, der i samlende Oversigter og Enkeltskildringer skal give en Nordens Literaturhistorie fra det sidste halvhundrede Aar.

Værket, som udsendes i syv Storhæfter, skrives af danske, finske, norske og svenske mænd og kvinder, der for de flestes Vedkommende staar Folkehøjskolen nær.

Det udgives af Højskolelærer Ejnar Skovrup, med Højskolelærer Dr. phil. Marius Kristensen, Pastor Oscar Geismar og Seminarieforstander Vinther i Redaktionen.

•

I Særtryk af »Højskolebladet« udsendes i disse Dage *Henrik Pontoppidans* Digt »Sønderjylland« med Melodi af *Thomas Laub*. Der udsendes en Udgave af Sangen for en Stemme med Klaver, en anden Udgave for blandet Kor og endelig en nykomponeret to- og trestemmig Udgave. Hver Udgave faas særskilt for en billig Pris ved Henvendelse til Konrad Jørgensens Bogtrykkeri, Kolding. Vi tænker os, at mange gerne vil bruge Sangen ved Møder paa Genforeningsdagen. Tekst og Melodi er før Trykningen gennemset af Forfatteren og Komponisten og fremtræder altsaa i en af dem i alle Enkeltheder godkendt Skikkelse.

BØGER.

Halvdan Helweg: *Verdens Herlighed.* (Hagerup 1918.)

Denne Bog er interessant og dygtigt skrevet. Den er bygget klart op. Med Rette kan Forfatteren anmode om, at den læses ud i eet Træk. Det er ikke Strøtanker. Det er en Helhedsbetragtning af Emnet: Krig og Fred.

Noget af det vigtigste ved en Bog om dette Emne er, hvad den munder ud i. Denne munder ud i, at kristne skal forsage Krig med alt, hvad dertil hører, modsætte sig Krigen under alle dens Former. Det skulde Paven have gjort i Stedet for at udstede sine formanende Noter; han skulde have »fordømt Krigen som Satans Værk og Helvedes Gerning« og »befalet Gejstligheden i alle Lande at prædike imod Krigen, al dens Gerning og al dens Væsen, og forkyndt, at den, der led Martyriet ved at nægte Militærtjeneste i enhver Form, var Frelse vis, medens den, der bøjede sig ind under Hærens Organisation, var udstødt af Kirken og fortabt«. Dette »kunde have gjort Paven til Kristenhedens Leder.« Her ligger altsaa de kristnes Opgave. Det vil blive svært; de fleste »vil snart komme ind paa Lidelsens Vej, der skal blive Fængselsstraf og Proces og Embedsfortabelse og Forbigaaelse og Latterliggørelse.«

Hvordan begrunder Helweg denne Opgave?

Han hævder, at der staar to store Kendsgerninger over for hinanden. Den ene er Krigen. Den anden er Jesus Kristus. De to er hinanden diametralt modsatte. Heraf følger da de kristnes Opgave: Forsagelse af al Krig og hvad dertil hører.

Jeg kan ikke se rettere, end at her er et Fejlsyn.

For det første er der ved Bestemmelsen af den fjendtlige, den onde Kendsgerning, taget for meget med. Der kan nemlig være noget med i Krig, som ikke uden videre er ondt. Der er noget, som hedder Sindelaget, og dette kan være højst forskelligt. Det kan være det hæsligste af alt hæsligt. Det kan ogsaa være det Sindelag, som vil værne Mennesker og Modersmaal mod Vold, Mishandling og Udslettelse. Og saa kan der være alle Sindelag derimellem. Ædle Mennesker, kristne Mennesker har gaaet i Krig. Spørgsmaalet er altsaa mere indviklet end som saa. Man kan ikke uden videre erklære en Kriger for en Morder, for han har maaske slet ikke Mordersindelaget. Og derfor er Krig ikke uden videre Mord.

For det andet er der ved Bestemmelsen af den onde Kendsgerning ikke taget nok med. Skal vi bestemme den Kendsgerning, som er fjendtlig mod Kendsgerningen Jesus Kristus, saa maa vi ogsaa have andre Former af det onde med. Det bliver langt mere omfattende.

Men hvis denne Bestemmelse af den onde Kendsgerning ikke er rigtig, saa maa dette ogsaa medføre en Skævhed i Bestemmelsen af de kristnes Opgave. At forsage Krigen er en for snæver Beskrivelse; det er bedre at sige: Forsagelse af Djævelen, hans Væsen og Ger-

ninger. Men det vil vel forekomme mange mindre aktuelt.

Endelig føler jeg en Indvending af en helt anden Slags. Ja egentlig er det ikke en Indvending, men en spørgende Fornemmelse.

Naar man, som det her er sket, fremstiller for kristne den Opgave at modsætte sig Krigen under alle Former, og naar man taler saa alvorlige Ord om Følgerne, som her er talt: Fængselsstraf, Embedsfortabelse o. s. v., saa kommer Læseren til at spørge om den praktiske Gennemførelse heraf.

Denne kan ske paa to Maader. Enten betyder det, at man virkelig vil modsætte sig Krigen under alle Former. Militærnægtelse er her det mindste; det har jo ikke saa forfærdelige Følger. Der maa vist ogsaa Skattenægtelse til; og kan man egentlig med disse Tanker tjene en Stat, som holder et Militærvæsen? Maa man ikke tage revolutionære Skridt?

Eller ogsaa betyder det, at man teoretisk forkaster alt, hvad der har med Krig at gøre; og tillige forkaster de mere beskedne, men tillige mere realistiske Midler til at hindre Krigen, som Lapperi. Dette kan føre til Konservatisme.

Jeg er ikke helt klar over, hvad Helwegs Bog her munder ud i.

Men jeg er derimod fuldt enig med Helweg i, at Krig er en saa frygtelig Ulykke, at den egentlig ikke kan beskrives med for sorte Træk, om der end nok kan tales urigtigt om den. Og jeg vilde oprigtigt ønske, at de, der som Helweg anser Krigsdeltagelse for Synd og Militærnægtelse for Pligt, tillige og samtidig vilde overveje, hvilke menneskelige Samfundsbestræbelser der fører i Retning af Krig, og hvilke der fører i Retning af Fred, og saa være med i den sidste Slags. Og i denne Sammenhæng tænker jeg ikke alene paa den Slags Statskrige, som de nu er ved at afslutte ved Fredsforhandlinger, men tillige paa den Slags indre Rystelser, som truer Fremtiden. Det er vist de samme onde Aarsager, som frembringer begge Slags Virkninger.

Der er saa megen Alvor og Varme bag denne Bog, at den godt kan strømme ud ogsaa i dette Flodleje.

Carl Koch.

Jens Peter Jensen: Hans Peder Andersen fra Gislinge 114 sider. 2,50 kr. Hagerups forlag.

Højskolelærer Jens P. Jensen fra Høng har allerede i en længere årrække gjort sig bemærket ved sine kønne levnetsskildringer af nogle af Holbæk amts bedste mænd, af foregangsmændene i en befolkning, der lige siden den hedenske oldtid synes at have været mellem frihedens bedste forkæmpere i vort land*. Til de tidligere skildringer har han i disse dage føjet levnedstegningen af en af vore fremmeligste bønder, gårdmand og folketingsmand Hans Peder Andersen fra Gislinge, om hvem amtmand Bille engang sagde: »Bønderne mistede ved H. P. A.'s tidlige død en dygtig, begavet og ridderlig talsmand. Der gik en bondehøvding tabt i ham.« Og Klavs Berntsen udtalte for et par år siden: »I den tid, jeg har været politiker, har der på rigsdagen været tre bønder, som jeg satte meget højt, Jyden Termansen, Fynboen Anders Tange og Sjællænderen Hans P. Andersen«.

Efter at have fået en god opdragelse i et godt hjem af begavede forældre, kom H. P. A. tidlig på Hindholm højskole i dens bedste tid, mens den udmærkede historielærer og senere præst i Ebeltoft, N. J. Jensen, var andenlærer dær, og ham og hans grundtvigske livssyn blev den unge bondekarl så grebet af, at det blev afgørende for hele hans fremtid og mangesidige virksomhed. Efter at Chr. Nielsen var blevet skolens forstander, var H. P. A. atter en vinter på højskolen og tog rigt udbytte med sig derfra. Bille, den gang udgiver af Dagbladet, kom da i besøg på højskolen og deltog en aften i de unges forhandlingsmøde, hvorved han holdt et helt foredrag, rettet mod Bondevennernes politik. Ingen anden turde tage den tilkastede handske op; men Hans P. Andersen imødegik djærvt og sagligt den berømte mand, så Bille bagefter gav ham hånden med de ord: »Det glæder mig at have gjort Deres bekendtskab; vi to mødes nok engang på en større arena!« Det gjorde de også, nemlig som hinandens modstandere ved et større politisk møde, da H. P. A. var blevet folketingsmand.

25 år gammel overtog H. P. A. ved sin faders død deres fæstegård, som han snart efter købte; og nu søgte han at danne sig et hjem og en livsgerning efter de forbilleder, han havde fået på højskolen, hvad han også i en ualmindelig grad fik gennemført, så hans hustru, der overlevede ham i en snes år, kunde vidne: »Han var en god og glad mand, for hvem al ting lykkedes og gik vel fra hånden«. Men han måtte snart føre sit åndelige livssyn ind på så mange andre områder, hvor han syntes, der trængtes til det. Skønt han døde 34 år gammel (i 1880), kom han således til at tage indgribende del i alle de livsbevægelser, der kom op ude på landet i de år, enten det så angik fremskridt på landbrugets område, friskolerne, brugsforeningerne, skyttesagen eller andet. Men aldrig lod han sit sunde syn blænde af sansen for de timelige sager.

I rigsdagen sluttede han sig til det forenede venstre, og han og Berg satte stor pris på hverandre. Men Hans P. Andersen var en selvstændig mand, der ikke fulgte partierne i tykt og tyndt, men tidt trådte djærvt, ja stundom skarpt op mod selve førerne og stemte flere gange mod sit eget parti, når han f. eks. syntes, det i spørgsmålet om friskolens stilling stillede sig for lunkent og uforstående over for denne.

Han var en dygtig taler og optrådte ved store møder rundt om i landet, ja selv overfor tusinder af mennesker inde i selve hovedstaden, og blev hørt med opmærksomhed overalt. Også var han en ypperlig pennefører, hvorom mange afhandlinger i vore uge- og dagblade vidner.

Mange vil måske sige, at vi er jo så lykkelige i disse tider at have mange lignende bønder mellem os, der kan bevare et åndeligt livssyn ved siden af en stor virksomhed udad til, så den her skildrede gårdmand er da ikke et så ualmindeligt særsyn, at han særlig skal fremdrages til at lægge beslag på folks kostbare tid at læse om ham. Men Jens P. Jensens bog om ham er imidlertid så vakkert skrevet, at man, når man har begyndt at læse den, ikke kan holde op igen, før man har fået alt

* Se H. V. Clausens »Danmarks oldtidsbebyggelse« i Årbøger for nordisk oldkyndighed og historie, 1916.

med, og ikke fortryder, at man har anvendt tid derpå. Man bliver ligesom et bedre menneske selv ved at læse om en ædel mand og om de kampe, han har taget op mod kødelighed, døgnpusleri, tvangsvæsen og alle former af egenkærlighed, selv om det var let at drage sidestykker til ham frem. Og Hans P. Andersens jævninger træffer man alligevel ikke hver dag.

Valdemar Bennike.

Lujo Brentano: Syndikalismen. På dansk ved Raphael Meyer. Nyt nord. forlag 46 s.

Hvad er syndikalismen: Der er sikkert mange mennesker, der har det spørgsmål på læben og ikke ved, hvordan de skal få det besvaret. Brentanos småskrift er et forsøg på et svar. Det var under sin søgen efter at få at vide, hvad syndikalisme er, oversætteren bibliotekar Raphael Meyer stødte på Brentanos forklaring og fandt den så god, at han besluttede at oversætte den. Han fortjener tak derfor. Rigtignok er Brentanos skrift fra 1913 og meddeler altså intet om de nyeste begivenheder, men syndikalismen forelå jo allerede dengang fuldt udformet som retning og havde forlængst begyndt at spille en rolle, særlig i Frankrig. Der kan hos folk være en tilbøjelighed til mere eller mindre at slå syndikalisme og bolsjevisme i et hartkorn som to lige ukendte, farlige og fremmede retninger. Efter at have læst Brentanos redegørelse gør man det ikke mere. Man ser af den, at syndikalismen er en selvstændig og ejendommelig anvisning til løsning af arbejderspørgsmålet, og skønt Brentano selv er alt andet end syndikalist, kan man dog efter læsningen af hans bog noget bedre forstå, at en af Frankrigs store historikere, *Aulard*, for nylig har kunnet sige, at han i syndikalismen så en af vejene frem til bedre samfundsforhold, i alt fald i Frankrig.

A. V.

J. O. Bøving-Petersen: Aaret i Danmark. Gyldendals Boghandel, Kbh. 1918.

Denne Bog rummer en Række Naturskildringer, der tidligere har været offentliggjorte i »Tilskueren«. Mange nærede da vist Ønske om, at Forf. vilde udgive dem samlet, og han fortjener Tak fordi dette nu er sket.

En saa kyndig Mand som Bøving-Petersen har selvfølgelig let ved at gøre sine Naturskildringer, én for hver af Aarets Maaneder, underholdende og lærerige, og hans smidige Pen har frembragt en ualmindelig tiltalende Bog. Stoffet er overvejende hentet fra Planteverdenen eller rettere fra Biologiens Omraade hvor Planter og Dyr mødes i nøje Vekselsvirkning, men den saakaldte »livløse« skønt dog paa sin Vis særdeles levende Natur er ingenlunde glemt.

Vi føres rundtom i Danmark, er snart inde i Bøgeskoven, snart ude paa Møens Klint, i Skagens Klitter eller paa Bornholms Klipper. Overalt er nok at se og lære, Stoffet er jo uudtømmeligt; det kunde udmærket afgive Emnet til samtlige Aarets Dage.

Vor Litteratur ejer forud et Værk, der i Plan og Indhold minder om »Aaret i Danmark«, selv Titlen »I Danmark« er omtrent den samme. Det udkom uden Navn, men vides nu at være forfattet af Fru *Ingeborg Raunkjær.* Det er interessant at læse de to Bøger lige efter hinanden. »I Danmark« er et mere personligt, stemningsbevæget, Værk, Naturen gennemlevet i en Dagbog, »Aaret i Danmark« tager mere genstandsmæssigt paa Sagerne, er mere fast bygget, mere ligefrem naturforskende. Forholdet er næsten som mellem Mand og Kvinde, men begge Skrifter er vel værd at læse og klæder egentlig godt hinanden.

»Aaret i Danmark« er rigt isprængt Brudstykker af Digte, der alle er hentede fra nulevende, danske Digteres Arbejder. Naa, der er maaske ogsaa slidt saa meget paa de gode, gamle Klassikere, at de kan forundes lidt Hvile, og de gengivne Vers føjer sig smukt ind i Prosaskildringen.

»Aaret i Danmark« anbefales paa det varmeste til alle Venner af dansk Natur. *Andreas Madsen.*

Anna Baadsgaard: Den gamle Gaard. 175 S. 3 Opl. — Hagerups Forlag.

Denne Bog egner sig godt til Oplæsning i Familiekredsen. Det er en — om man vil: gammeldags — Fortælling med rene, klare Linier og harmonisk Afslutning, udsprungen som den er af Tro paa Livets Retfærdighed. Anna Baadsgaard fortæller i sin jævne, stilfærdige, omhyggelige Stil om de to Søstres forskellige Livsskæbne uden Anvendelse af væsentlige Usandsynligheder eller unaturlig Effekt.

H. B.

INDHOLD.

Marius Kristensen: Hvilken Indflydelse kan Sønderjyllands Genforening med Danmark faa paa vort Skolevæsen?
Herdis Clausen, f. Rørdam: De frie Menigheder og Mission.
Th. Halse: Højskoleforstander Bredsdorff og Seminarieforstander Lund.
C. P. O. Christiansen: Et Storværk i Bogverdenen.
R. Volf, A. Schack, Johan Bøgeskov og *Red.:* Borgerligt Ægteskab.
Niels Andersen: Et Spørgsmaal.
Spørgsmaal og Tildragelser. Forsonlighed. — De fynske Friskolers Sommermøde. — I Ugens Løb.
Bøger.

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 30 Fredag den 25. Juli. 1919

Grundtvigs stilling til statskirkens præstevielse.

Når en åndelig stormand har efterladt sig et omfangsrigt forfatterskab, hvori han, til forskellige tider, har udtalt sig om en mangfoldighed af spørgsmål, kan man ved at blade i hans skrifter få bevist om hans stilling til disse spørgsmål så omtrent, hvad det skal være — således som gennem tiderne alle mulige mennesker har ment at kunne godtgøre, at biblen gav netop deres opfattelse af kristelige spørgsmål medhold.

Ganske særdeles vil dette gælde om Grundtvigs skrifter, da han, som han selv siger, stadig var i gæring, jævnligt sagde sig selv imod og i følge sin hele beskaffenhed kun sjældent udarbejdede sine meninger til lysende klarhed. Det blev således forleden hævdet her i bladet, at han om bispestillingen har udtalt sig så forskelligt, så han snart har hævet den »i sky trods nogen anglikaner, snart purt forkastet den«.

Man må derfor bruge hans udtalelser med største varsomhed, man må nøje bemærke, under hvilke omstændigheder de er fremsatte, og man må fremfor alt, når man vil finde hans afgørende standpunkt i en eller anden sag, være i nær overensstæmmelse med hans åndelige personlighed, forstå de strømninger, der særdeles slynger sig gennem hans liv, og hvor de bærer hen.

Dette synes kun i ringeste grad iagttaget i det forsøg, som nylig blev gjort på at bestæmme Grundtvigs stilling til præstevielsen. De fremdragne citater, valgte fra højst forskellige tidspunkter i hans liv, synes at stadfæste den givne besvarelse, og dog modtager man derigennem et fuldstændig falskt billede. — —

Lad os genkalde os Grundtvigs situation, da han blev præsteviet. Han havde i henved et årstid været i den hæftigste sjælsbevægelse, han havde nogle uger været ude over vanviddets tærskel, var først for nylig kommet nogenlunde til ro og til kræfter. Hans udtryksmåde er i ikke få år efter stadig præget af de vældige dønninger, der går i sjælen, hans tale falder så højstemt, så den ikke sjældent lider af svulst, eller så følelsesfuld, så den smager stærkt af sentimentalitet.

Idet ligevægten endnu så meget fattes ham, klynger han sig med lidenskabelighed til alt, hvad der synes at kunne støtte ham.

Vi må huske, hvordan han står. Endnu har han ikke mindste klarhed over, hvad statskirken egentlig er, ja, et spørgsmål derom er knapt kommet frem endnu, blot véd han det, at der er meget lidt kristendom i den. Han har endnu ikke opdaget menigheden, ja, ikke en gang begyndt at spørge efter den. Men hans forestilling er vel den, at statskirken og menigheden er egentlig det samme. Derfor har han spurgt: »Hvi er Herrens ord forsvundet af hans hus?« hvor huset er statskirken. Derfor prøver han i en lille halv snes år efter sin ordination på »at istandsætte den faldefærdige statskirke«, hvad

åbenbart for ham er det samme som at bringe menigheden på fode.

Han tror da på denne tid på statskirken som institution; vel er der meget ukristeligt inden for dens rammer, men alt hvad den har, er dog egentlig grundkristeligt: dens lære, dens æmbeder, dens ritualer, dens sæder og skikke. Også dens præstevielse.

Hvor i al verden skulde vel Grundtvig på den tid have nogen klarhed over det spørgsmål, som her forelå! Jeg har alt peget på, hvor forskellige hans udtalelser kan falde om bispestillingen. »Kirkens genmæle«, som er et led i rækken af klaringsforsøg, betegner han selv siden som »et urimeligt vovestykke«. Mange svingninger gør han m. h. t. spørgsmålet om statskirkens fremtid. Og således også i det her foreliggende æmne.

Hvor indviklet sagen den gang har ligget, men hvor langt Grundtvig nåede i at klare den, og hvor meget han kom forud for de fleste, ses vel bedst, når vi betænker, at det store »landsforbund« endnu traver om i den mest håbløse forvirring, og at så mange selv af Grundtvigs lærlinge i virkeligheden har begrebet såre lidet deraf. Det ses også deraf, at en mand, der en tid lang har stået som en for resten ofte ikke dårlig forkæmper for Grundtvigs præstefrihedstanke, nu efter at være blevet biskop kan tage så grundig fejl i spørgsmålet om den statskirkelige præstevielse.

Da Grundtvig præsteviedes, stod denne statskirkelige handling naturligt for ham i ophøjet skær, som noget kristeligt, noget meget helligt. Derfor støttede han sin endnu syge sjæl også til den og bildte sig i sin oprevethed og åndelige uklarhed også ind, at han virkelig fik hjælp derved. Hvor højbenet udtrykker han sig ikke i sit »Far vel til Sibbern«: »Sjælen sprængte« i den stund »sine fængselsbånd«; hvor sentimentalt: »Da åbnede sig hjærtets tårekilde«.

Hvor meget han dær tager fejl af sig selv og hvad der sker, forstår vi jo, når vi mindes, hvad det har været for nogle »brødre«, der udrakte deres »højre hånd for med suk at begære, at kærligheds og krafts og sandheds ånd skulde neddale på Grundtvig«, eller som sagde et sådant »Amen«, så han derved »følte sig forsonet med sin Gud«! Der har jo ganske sikkert ikke været én præst til stede, der havde gnist af tro på samme ånd eller var i stand til at udtale et virkeligt amen i Jesu navn. De var jo alle, som biskop Münter, der dirigerede højtideligheden, rationalister af reneste vand.

Nej, der går vældige bevægelser i Grundtvigs eget hjærte, han er så aldeles henrevet af, at denne »handling« baner ham vej til at kunne begynde som præst, så han lægger alt dette indre ud i det ydre. Han har slet ikke behøvet »mange års mellemliggende foreteelser« til »fantastisk at forvirre omrids og forhold« ved det, han i den stund oplever. Nej, det kunde han udmærket selv besørge på få dage, som vi altså ser det i digtet til Sibbern, der er skrevet i juni, efter at han var ordineret 29. maj.

At han med sin betragtning af tingen og efter at have været i den voldsomme stæmningsbevægethed, kunde føle sig mægtigt forpligtet af den aflagte ed, er jo ikke mere end rimeligt. Og det så meget mere, som samme ed for ham udtrykte, hvad han netop mente at skulle gøre og så sig selv som den snart eneste, der vilde gøre, nemlig at forsvare og udbrede gammel luthersk tro, der efter hans mening den gang skulde være enerådende i statskirken, men ikke var det.

I skriftet »Om kristendommens sandhed« nævner Grundtvig, at Luther »talte med ringeagt om sin præstelige indvielse«. Han tror *endnu*, at dette er en fejl hos Luther og skriver de forleden citerede ord om, at man ikke i »kristenheden må afskaffe det ordentlige læreæmbede, eller hvad der n æ s t e n er det samme, ringeagte og for menigheden nedsætte — man lægge mærke til, hvor gejstligt overlegen Gr. endnu taler om menigheden — indvielsen som en unødvendig og ubetydelig c e r e m o n i«.

I »Frisproget mod Mynsters alterbogsforslag« tolv år efter taler han fremdeles i stærke ord om sin egen ordination. Dette er jo ganske naturligt. Grundtvig har let ved at komme i stæmning, genopfriske tidligere stæmninger, og da han endnu er uklar over sammenhængen, påberåber han sig, hvad han mente at have oplevet 1811. Men i øvrigt går hans indlæg her ud på at få præstevielsen forandret. Han kan nemlig ikke tænke sig noget mere »u h e n s i g t s m æ s s i g t end en l a t i n s k ed for d a n s k e præster, der forpligter dem til mer *end nogen* med den bedste vilje *kan opfylde*, til meget, som

regeringen forud véd, er de fleste umuligt, og selv til adskilligt, den ikke vil, må opfyldes.*

Og han skriver: »daglig erfaring lærer, at . . . lange og strænge løfter, som man på en måde tvinges til, har ondt ved at huske og kan *umulig holde ordret*, dem tænker man sædvanlig kun lidt ved, når man gør dem, og *tænker siden slet ikke på*.«

Se, nu begynder det jo at blive lidt mærkeligt! Grundtvig, som mener at have havt så meget ud af sin indvielse, da den skete, under sin kamp mod Clausen har følt sin dær aflagte eds store »betydning« og skrevet, at man dog endelig ikke måtte ringeagte indvielsen — han vil nu have indvielsen vældig beskåret, så øvrigheden skal »nedsætte sine fordringer« og »mest mulig formilde embedseden«.

Sagen er, at Grundtvig nu har begyndt at vinde klarhed over statskirken — og menigheden. Han har set, at det er den borgerlige øvrighed, som har ordnet dette ordinationsvæsen. Og den kan da også forandre det, og den bør gøre det. Gr. er for øjeblikket mest optaget af at få anbragt rationalisterne rigtigt i statskirken. Men for dette danner præstevielsen en utålelig hindring, idet eden og det hele væsen tvinger rationalisterne til, om de vil ind i statskirken — og det *vil* de — at gå derind som uærlige mænd. For deres skyld bør da øvrigheden mildne eden og stærkt beskære fordringerne, »så det blev en skam at svigte«. Men også for de gammeldags troende er det det bedste, at der sker forandring. For der forlanges mer, end nogen med den bedste vilje kan opfylde. Det hele er så langt og strængt, er han nu kommet i tanker om, så »man sædvanlig kun tænker lidt ved det og bagefter slet intet«.

Det har pint ham at se »den ligegyldighed, hvormed det sædvanlig både meddeles og modtages«. — Han er blot ikke kommet til at tænke på, med hvilken knusende ligegyldighed det blev meddelt ham selv i 1811, medens han modtog det med så stærk bevægelse, så han ganske overså og overhørte denne ligegyldighed og fik tårekilder til at briste og sjælens lænker til at falde af og blev udsonet med Gud ved biskop Münters og de »kære brødres« højre hånd og amen! Men om det dog kunde blive en »fri sag«, som han siger i »frisproget« s. 115. Denne tanke strejfer han dog kun, ti indlæget er som sagt et indlæg for en forandring, og mere kunde der da heller ikke være tale om at opnå den gang.

Men Grundtvig tror altsaa *endnu*, da han skriver dette, at han virkelig fik æmbedet »overantvordet efter apostolisk skik i navn Gud faders, søns og Helligånds under håndspålæggelse og enstæmmigt amen«.

Han står altså mildest talt endnu meget uklart i det. Ti hvorledes skal vel den borgerlige øvrighed ved en handling, dén har ordnet, og som han derfor også indtrængende foreslår den at ændre, kunne meddele det »hellige æmbede« i de tre store navne? Hvorledes skal de af samme borgerlige øvrighed beskikkede bisper og præster kunne byde en håndspålæggelse og et amen med sådanne virkninger, som Grundtvig altså mente at have følt i 1811?

Men da han i 1865 skriver efterskriften til sin »Om den sande kristendom«, så er klarheden vokset betydeligt.

Her siger han: »indvielsen af bisper og præster, som hvad den end ellers kan være, dog har været hele den selvgjorte åndeligheds (gejstlighed), både bispedømmets, pavedømmets og præsteskabets skalkeskjul må, så længe håndspålæggelsen betragtes som en indstiftelse af Herren selv, vedblive at være anstødssten både for lærd og læg i menigheden«. Og han tilføjer i en anmærkning: »Der har nemlig aldrig været nævnet noget indstiftelsesord af Herren selv ved den såkaldte (ser man det!) præstevielse, og bispevielsens oprindelse er bælgmørk.«

Fremdeles siger han: »menighedens lærere . . . må, uden at forkaste den fra apostlene nedarvede »håndspålæggelse« dog aldrig mere binde den hemmelige indvielse dertil (nu er vi komne temmelig langt fra 1811 — »brødrenes« højre hånd) eller grunde nogen eneret til læreæmbedet derpå.«*

(Sluttes.) *V. Brücker.*

* Hvad der her og i de følgende citater af Grundtvig er trykt med spærret skrift, er udhævet af ham, hvad med *kursiv*, af mig.

* S. 421 og 429.

Den prøjssiske Skole i Sønderjylland.

Til mange Egne i Sønderjylland knytter der sig en gammel sagnagtig Spaadom; den gaar stadig igen med mindre Forandringer, men Grundtrækkene er disse: Der vil komme en Tid, da Danmark vil være i den yderste Nød, dets Hære vil være slaaet, og Fjenderne vil strømme ind over Landet og hærge det. Men da skal Kongen af Danmark fylke de tolvaars Drenge om sig, med dem skal han tage Opstilling enten det nu er ved et gammelt Træ eller ude paa den vildsomme Hede, og han vil med dem slaa Fjenden og vise, hvor Danmarks Grænse er. Denne Spaadom vidner om, hvordan Folkestemningen har været i Sønderjylland under Prøjserværldet, og netop dette, at de tolvaars Drenge maa med, viser tydeligt, at man dernede har haft Syn for, at det er Landets Ungdom, Landets yngste Ungdom, der vil komme til at ride Stormen af. Der er da ogsaa af Forældre og andre, der holdt af Børn, øvet en Paavirkning af Drenge og Piger, der satte dybe Spor i Sindene. Især har denne Spaadom været yndet af Drengene, der var noget ved, og jeg tror for Resten, at mange Piger har ønsket at være Drenge bare for at være med til at udfri Landet af dets yderste Nød. Der er i de sønderjyske danske Børn nedlagt en stærk Følelse af at være dansk. Den ytrer sig i Legene, naar de leger Krig, naar de slaas med Snebolde osv. Der var altid to Partier: tyske og danske, og der blev *ikke valgt*, hvem der skulde være tysk og hvem der skulde være dansk. Det var paa Forhaand givet. Det vidste man, ogsaa uden at det blev sagt. Og naar en Gang imellem danske Drenge indbyrdes skulde lege tysk og dansk, saa endte det med Graad og Tænders Gnidsel for de smaa, der blev tvunget til at være tyske.

Og i Skolen, der viste det samme sig. Fra de vakte danske Hjem kom for det meste de dygtigste og mest vaagne Børn. Men der var Ting, de ikke var til at bevæge til. Naar de obligatoriske prøjssiske Sange skulde synges, saa var det tidt, at de smukkeste Sangstemmer manglede, og det nyttede ikke Lærerne at straffe dem for det. En hel Del tog da ogsaa den Sag med Ro og lod være med at bruge Tvang. Det var da i Virkeligheden dér, blandt de tolvaars Drenge og Piger med, at Kampen for Danskhedens Sag stod. Alt, hvad der er gjort af vore nationale Foreninger, det vældige Arbejde, der er udført af vore Organisationer, vilde ikke have frugtet, om ikke de smaa havde holdt ud i Kampen for Danskhed og Frihed. Den Kamp, der af danske Drenge og Piger førtes mod det indførte prøjssiske Læresystem, førtes selvfølgelig uden nogen Metode, ud fra Drengenes og Pigernes umiddelbare Sindsstemning, men den er af en uhyre Vigtighed. Og nu maa vi ikke tro, at det var dér, hvor der var en daarlig Lærer, der brugte Underofficerstone og Stok, at Kampen var haardest. De Eksempler var jo saa haandgribelige, at dér trak Læreren altid det korteste Straa inden ret længe. Det værste var, hvor der var en virkelig dygtig Lærer, der forstod sin Læreropgave, og som havde Hjerte for Børnene. — Man er jo saa vant til, — ogsaa hos os — at affærdige Dommen over en Lærer med det, om han er en ivrig Fortyskningsmand eller ej. Dér saa Børnene meget dybere. De har jo det forunderlige Klarblik for, hvad der er ægte, og hvad der er paataget. De bliver snart klog paa, om Læreren er en Mand, de kan bruge, eller om de kan spille Trekant med ham.

Og netop der, hvor Læreren var saadan, at han indgød Børnene Agtelse, fordi han gav dem noget, de ikke *kunde* kaste Vrag paa, dér var der Fare for, at Grænsen kunde blive flydende. Dér hørte der Klarblik til at vælge det rette, og dér maatte Forældrenes Hjælp træde til, naar de kunde hjælpe.

Men hvorfor skulde Kampen absolut føres ind i Skolen. Var det ikke bedre, om Skole og Hjem kunde arbejde sammen? Jo, men Sagen er denne, at i det gamle Prøjssen kunde der ikke blive Tale om Samarbejde, selv om man mødte frem med bedste Vilje baade fra Hjemmets og Lærerens Side. Det var Aanden, der var forskellig, og Maalet blev derfor et helt forskelligt for de to Parter. Det Maal, den prøjssiske Skole satte sig, eller som blev sat for den, hænger nøje sammen med dens Oprindelse. Den er til at begynde med et Værk af Hohen-

zollerne, og de har siden haft deres Opmærksomhed henvendt paa den, fordi de mærkede, at den kunde gøre dem en uvurderlig Tjeneste. Det er bleven fremhævet Gang paa Gang, at det var de prøjssiske Skolelærere, der vandt Slaget ved Königgrätz, at det var dem, der førte Hohenzollern til Versailles i 1871. De havde optaget den Opgave at udvikle de Ævner hos Børnene, der gør dem til rette Soldater, dertil hører først og fremmest Ævnen til ubetinget Lydighed, og naar de var kommen lidt videre frem, en virkelig Pligtfølelse.

Tyskerne og ikke mindst de tyske Skolelærere roser sig af at være Kants Folk, at være det Folk, der har gjort Pligten til noget absolut, at være det Folk, der har formet Tanken om det kategoriske Imperativ — og det er jo sandt, men der er en Hage derved: den Tanke, der med saa stor Klarhed blev fremsat af Kant, er bleven forvansket. Der er med den foretaget en Begrebsforskydning. Kant havde ved at gøre Imperativet kategorisk, gjort det til noget religiøst — men saa kom tyske Historikere og Statsmænd og atter ikke mindst Skolefolkene og greb hans Tanke for at bruge den i Folkeopdragelsen — med Modifikationer. Udtrykket »det kategoriske Imperativ« bruges endnu med samme Styrke som før, men der forstaas nu noget andet derved end før. Naar Imperativet er kategorisk, maa det komme fra noget, der er urokkeligt og evigt, fra Gud selv, kun overfor ham er Udtrykket: kategorisk paa sin Plads. Men nu har de skubbet Staten ind mellem Gud og Imperativet, saa at det er Staten der overtager Guds Rettigheder, der altsaa kan forlange den ubetingede Lydighed. Derved bliver saa Sagen gjort til Afgudsdyrkelse. Det har været saadan i Prøjssen, at hvad Staten forlangte, det maatte gøres, enten det saa var Ret eller Uret der øvedes, det blev sammenfattet i Formlen: »Staten er Rettens højeste Norm.«

Udfra denne Tankegang gøres saa Arbejdet inden for Skolen, og det medfører Haardhed; især hvor den prøjssiske Skole mødes med fremmede Nationaliteter, vil det føre til Konflikter og til uanede Haardheder. Alene det, at Modersmaalet saa godt som udelukkes af Skolen, er jo at formene Børnene noget af det allerbedste. De fire Timers dansk Religionsundervisning, som Børnene i de nordligste Distrikter kunde gøre Krav paa, gives jo af mange Lærere paa en saadan Maade, at de ikke vækker Børnenes Glæde men Lede. Og det er jo i Grunden klart nok, at denne Undervisning maatte blive aandløs. Læreren stod fremmed overfor det, han skulde gøre Børnene delagtige i, ihvertfald fuldstændig ligegyldig. Det formede sig ikke for ham, som hvis han kunde tage af det Livsindhold, han var opfyldt af. De danske Timer blev fattige i Forhold til, hvad de kunde have været, hvis Læreren havde været med i det. Og saa den øvrige Undervisning!

Ja, det er jo klart, at naar Læreren var uddannet af Mænd, der var glødende af Begejstring for den Stat, der er Rettens højeste Norm, da vilde han, om han da virkelig vilde fremad til Livets Kilde, gribe efter den Begejstringens Drik, der raktes ham dér. Han vilde gribes af den Aand og kunde ikke andet, især om han var kommen fra Hjem, hvor man ikke kunde give ham et sundt Grundlag at bygge paa. Ideen om Staten som Rettens højeste Norm, der er den røde Traad i al tysk Undervisning, eller har været det, bliver fremsat med en saa stor Dygtighed, bliver saadan underbygget af Materiale, at den unge næsten ikke kan andet end faa Indtrykket af den fuldkomne Sandhed. Man kan ikke andet end beundre den tyske Dygtighed ogsaa dér, og jeg har fra den Tid, jeg selv var paa Seminar der, kun gode Minder om Undervisningen; der var noget ved den, der satte Tankehjulet hos os unge i Bevægelse, gav et Stød fremad, selv om man maatte gaa ad andre Veje, end Meningen fra prøjssisk Side var.

Saa kommer Læreren, naar der da er noget ved ham, med de Idealer ind i Skolen og mødes dér af den danske Folkeaand, der har sit sande Udtryk i Børnenes Færd og Tale. Han vil selvfølgelig give dem det bedste han ved og ejer, prøver paa at paavirke dem i den Retning, som han er overbevist om, er den eneste rette. Saadan er de bedste af de tyske Lærere, og det er tillige de farligste for os.

Og hele Læreplanen er jo indrettet med det for Øje, at Børnene skal paavirkes i Retning af, at Staten er Rettens højeste Norm. I den første Læsebog, Børnene faar, er der et lille Digt, der saa godt som læres udenad i de allerfleste Skoler næsten før Børnene forstaar tysk

til Nød: »Kejseren er saa kær en Mand, og han bor i Berlin osv.« Og i Historieundervisningen begyndes der med smaa rørende Historier om Hohenzollern, for at vise, hvor umaadelig dygtige og gode de er, hvor de tænker paa de smaa og fattige osv. Senere kommer saa virkelig Historie, men selvfølgelig Prøjssens. Sønderjyllands Historie berøres ved 48 og 64, og da paa en Maade, som om Danskerne var et fremmed Erobrerfolk, der var trængt ind i Sønderjylland og vilde frarane Tyskerne det. Ja selve de gamle Sagn bliver forandrede noget i Retning af Tyskeri. Til Historieundervisningen tages saa Hensyn i Læsebøgerne, i Geografitimerne og kortsagt overalt. I hvert eneste Fag fremstilles den tyske Stat som Idealet og som Rettens højeste Norm. Dertil tages der Hensyn i alle Lærebøger, i hele Undervisningsmaterialet. Og hvor der er dygtige Lærere, er det ikke let at holde Stand for de smaa Sjæle.

Det Skolen vil, er altsaa først og fremmest at gøre Børnene til fuldblods Prøjssere. Og det nytter ikke, at Forældrene tager deres Børn ud af den offentlige Skole og danner Friskoler. Privatskoler er jo tilladte, men Staten har eller har haft Tilsyn med dem saa godt som med de offentlige. De maa indlevere Timeplan og Undervisningsplan ligesaa fuldt som de andre. Deres Læse- og Lærebøger kontrolleres ligesaa fuldt som i Folkeskolen, og saa én Ting til: Der er sat særlige sædelige Bestemmelser ind for Folk, der underviser i en Privatskole eller i et Hjem i Nordslesvig. Det er ikke nok, at Læreren har ug. i Opførsel, og at hans Eksamensbevis er i Orden. Er han dansksindet, saa er han paa Forhaand ukvalificeret til at have med Undervisningen at gøre. — Saadan er de Kaar, sønderjysk Ungdom er vokset op under fra den 6. til deres 15. Aar: Tvungen tysk Paavirkning. Dansk Indflydelse saa vidt som muligt stængt ude. Var det saa ikke naturligt, om de blev tyske? Men netop deroverfor er det saa, det viser sig, at de tolvaars Drenge — og Piger med — ikke har glemt deres Ansvar. De vil være danske Børn, de vil tilbage til Danmark: ikke blot fordi de taler dansk, men »fordi vi er danske«, som en lille Pige nu i Vinter sagde til Læreren, der spurgte i Skolen, hvorfor de da saa gerne vilde tilbage til Danmark.

Paa Børnene fra bevidste danske Hjem har denne Kamp haft en meget god Indflydelse, idet den aabnede deres Øjne for, hvad der var sandt, og hvad de ikke kunde have noget med at gøre. Den har vist dem, at det var noget, der var værd at kæmpe for, at være dansk — og den har givet dem en Fællesfølelse, et Samhold, der næsten er mageløst.

»I Nordslesvigere klæber sammen som Burrer« var Dommen over os blandt de tyske Soldater; maatte den vedblive at være sand. — Og saa det allerbedste, denne stille Kamp har givet de unge, er dog nok dette, at de holdt deres »urimelige Haab« oppe i Tillid til Livets Gud. De mærkede, at skal en Sag bæres fremad, saa maa den være i Pagt med Livets Gud.

N. C. Nissen.

Kr. Torp Hansen og den norske Maalsag.

Om Kr. Torp Hansen, Ullmanns gamle Medlærer, der døde den 14. Juni, skrives i det norske Blad »Gula«:

»Torp Hansen var hugheil (med udelt Sind) maalmann — uppglødd som faa for det norske folkemaal, enndaa han sjølv var danske. I agitationen fekk han sneidord (Stikpiller) for dette; men for Torp Hansen var det (der) inkje paateke eller tilgjord ved dette, — det var den allerbeste samanheng. Han var fødd »sønderjyde« under prøyssisk skyna — hata det prøyssiske magt- og brutalitetsveldet so sterkt som Torp Hansen, og eg tykkjest vita, at den største gleda i hans liv var meldingi um, at hans fedraheim vart *dansk* att, for Danmark elska han. Og det var vel nettup, fordi han visste av eigi saar røynsla kva det vil segja, at eit folk ikkje fær bruka sitt modersmaal, at han sette seg so heilt paa den norske sida.

Han *rymde* fraa det prøyssiska hardstyret og var i mange aar ein utlæg mann, som ikkje torde venda heimatt til fedraheimen. Sidan stal han seg til aa lydast heimatt — med faare for aa verta teta og sett fast av dei prøyssiske hardherrar.

Han kom upp til Telemarki, kom der saman med menn sem Ullmann, Sveinsson, Naadland, Lindstøl o. fl. norsklynde folk. Han kom med i arbeidet for folkehøgskulen, maalreising, nationalpolitik — han er det som i fyrste rekkja hev æra for at norskdomsbladet »Norig« vart sett igang og er til enndaa . . . . . ein *sjeldsynt* mann var han, — danemann i hug og haatt (Færd), men oss nordmenn eit godt fyredøme.«

TIDENS STRØM

General Smuts' manifest.

Blandt underskriverne af freden i Paris var også general Smuts, som repræsentant for de oversøiske dele af det engelske rige. Et engelsk blad siger om ham, at han i Paris »repræsenterede den sande engelske ånd: frihedskærligheden, højsindet, retsindigheden, bedre end nogen anden enkelt mand«. Straks efter at have underskrevet offentliggjorde han en redegørelse for med hvilken begrundelse og med hvilke ønsker han havde skrevet under. Denne redegørelse meddeles her:

»Jeg har underskrevet fredstraktaten, ikke fordi jeg anser den for et tilfredsstillende dokument, men fordi det er bydende nødvendigt at få krigen afsluttet; fordi verden fremfor alt behøver fred, og fordi intet er mere risikabelt end fortsættelsen af den nuværende tilstand, der svæver mellem krig og fred. De måneder, der er gået siden våbenstilstanden, har måske bragt lige så megen forstyrrelse, rystelse og ruin over Evropa som de foregående fire krigsår. Jeg betragter fredstraktaten som ophøret af de to ting: krigen og våbenstilstanden, og kun derfor har jeg givet mit navn til den.

Det er ikke for at øve kritik, men i tillidsfuldhed jeg siger dette; ikke fordi jeg ønsker at finde fejl ved det arbejde, der er udført, men fordi jeg føler, at vi ikke med traktaten har nået den virkelige fred, som vore folk så hen til, og fordi jeg er overbevist om, at det virkelige fredsstiftende arbejde først vil begynde, når denne traktat er bleven skrevet under, og der dermed er råbt et afgørende holdt til de nedbrydende lidenskaber, som nu i henved fem år har lagt Evropa øde. Denne traktat er simpelthen likvidationen af krigstilstanden i verden.

Det løfte om et nyt liv, den sejr for de store menneskelige idealer, som folkeslagene har givet deres liv og deres gods for uden mål og grænser, opfyldelsen af deres drømme om en ny international orden og en skønnere, bedre verden, står ikke at læse i denne traktat og vil ikke blive skrevet i nogen traktater. »Ikke på dette bjærg, heller ikke i Jerusalem, men i ånd og sandhed«, som den store mester sagde, må grundstenen til den nye orden lægges. Nye hjærter må gives ikke blot vore fjender, men også os; et sønderknust sind for de smærter, der har overvældet verden; en medlidenhedens, barmhjærtighedens og tilgivelsens ånd for al den synd og uret, der er øvet mod os. Kun en ny højsindets og menneskekærlighedens ånd, født i folkenes hjærter i denne store time, der er fyldt af fælles lidelse og sorg, kan læge de sår, der er bleven tilføjet kristenhedens legeme.

Og denne nye ånd i folkene er det, som skal løse de opgaver, der faldt statsmændene for vanskelige på konferencen. Der er grænseafgørelser, som vil kræve at blive ændret. Der er fastsat garantier, som vi alle håber snart vil vise sig ikke at passe til vore tidligere fjenders nye fredelige sindelag og uvæbnede tilstand.

Der er antydet straffe, som vi i en roligere sindstilstand dog måske vil foretrække at få overført til glemmebogen. Der er fastsat skadeserstatninger, der ikke kan inddrives uden stor skade for Evropas økonomiske genrejsning, og som det vil ligge i alles interesse at gøre mere tålelige og mådeholdne.

Der er talrige nålestik, som vil holde op at gøre ondt under den nye internationale lufts lægende indflydelse. Folkenes virkelige fred bør følge efter, rette og fuldkommengøre statsmændenes.

*

Der er dog i traktaten bleven nedlagt to resultater af vidtrækkende betydning for verden. Det ene er ødelæggelsen af den prøjsiske militarisme, det andet er opbyggelsen af nationernes forbund. Jeg har endnu den tro, at folkenes forbund vil vise sig at være den vej, ad hvilken Evropa skal slippe ud af det sammenbrud, hvori krigen har bragt det.

Men forbundet er endnu kun en form. Det savner endnu det bankende liv, som kun folkenes egen levende interesse og styrkende deltagelse kan give det. Den nye skabende ånd, der rører sig blandt folkeslagene mens de bæver i smærte, den må fylde formen med liv og med begejstring for de fredens idealer, der vokser frem af denne krig, og gøre forbundet til et virkeligt redskab for fremskridtet.

Så vil afskaffelsen af militarismen, der i fredstraktaten uheldigvis kun gælder fjenden, snart kunne komme som en velsignelse og en befrielse til de allierede folk også.

Og de fjendtlige folkeslag bør så snart som muligt ind i forbundet, og i samarbejde med de allierede folk lære at praktisere, hvad denne store krig skulde have lært os: at det nationale fremskridts sande vej ikke går over selvisk begær eller selvisk herrevælde, men gennem fælles tjeneste for store menneskelige formål.

Særlig nu er det fælles samarbejde nødvendigt for at få en ruineret og knust verden bygget op igen.

Krigen har haft langt mere omfattende resultater end de fjendtlige hæres totale nederlag. Vi er vidner til, at hele samfundsbygningen og det økonomske liv i Midt- og Østevropa falder sammen. Arbejdsløshed, sult og anarki, krig, sygdom og fortvivlelse vandrer gennem landene.

Kan ikke sejrherrerne udstrække en virksomt hjælpende hånd til de slagne og knuste folk, trues en stor del af Evropa med at stå blottet for alt og gå i forfald. Rusland er allerede gået ind i natten, og der er stor risiko for at resten vil følge efter. Virkningerne af en sådan katastrofe vilde ikke indskrænke sig til Midt- og Østevropa. Ti civilisationen er ét legeme, og vi er alle hinandens lemmer.

Det er bydende nødvendigt, at alle tager hånd med i de opgaver, der her foreligger. Og under det fælles arbejde for at gøre godt vil gammel strid lade sig glemme, det forsonlige sindelag mellem folkene vil skyde nye skud og efterhånden sætte blomst i en virkelig, frugtbar, varig fred.

Jeg retter en særlig appel til de forenede staters og det britiske riges folk, som er så begunstigede fremfor de andre, hvad livets goder angår. Gid de vil sætte al deres kraft ind på at redde livet og virksomhederne på Evropas fastland fra skibbruddet. De har en stor mission her; at opfylde den vil blive lige så fuldt til velsignelse for dem selv som for dem de hjælper.

Alt hvad jeg her har nævnet er det fuldt ud muligt at gennemføre; men kun på to betingelser. Den ene er, at tyskerne må overbevise vore folk om deres redelige vilje, deres absolute oprigtighed; det må de gøre ved at anstrænge sig af al magt for at opfylde de forpligtelser, de har påtaget sig ved traktaten. De vil finde det britiske folk rede til at møde dem på halvvejen i deres overordentlige vanskeligheder. Men ethvert forsøg på ved udflugter eller underfundige midler at ødelægge eller komme væk fra fredstraktaten, vil straks rejse mistanke på ny, vække vrede og blive skæbnesvangert for den gode forståelse.

For det andet må vore allierede folk ikke glemme, at Gud gav dem overvældende sejr, — sejr langt ud over deres højeste drømme, ikke til fremme af små selviske formål, ikke for finansielle eller økonomiske fordeles skyld, men for at gennemføre de store menneskelige idealer, som vore helte gav deres liv hen for, og som er de virkelige sejrherrer i denne kamp om idealer.

Voldsfred og Gengældelsesfred?

Ogsaa i »Højskolebladet« betegnes den nys sluttede Fred saaledes. Maa det være mig tilladt at bede om en nøjere Begrundelse for denne Dom? Jeg forstaar den nemlig ikke.

Man forlanger, at Freden burde være en »Forsoningsfred«. Hvad mon man egentlig tænker sig ved dette Ord? Kan der være nogen Tvivl om, at den Fred, der nu under de nærværende Omstændigheder skulde sluttes, i nogen Maade maatte gaa ud over Tyskland? Mener man med en Forsoningsfred en Fred, hvor Tyskland skulde slippe uden Landafstaaelse og uden Skadeserstatning? Det *kan* man dog vel fornuftigvis ikke mene! Men hvis man tror, at Tyskland vilde opfatte nogen anden Fred som en Forsoningsfred, saa tager man sandelig fejl.

Hvad vil denne Fred? Den vil *ikke* Gengældelse. Hvis den vilde det, saa maatte den se anderledes ud. Saa maatte Ødelæggelserne i Frankrig og Belgien hævnes med Ødelæggelse af tyske Byer og Landstrøg, saa maatte tyske Miner og Fabriker og Maskiner ødelægges, saa maatte der røves og plyndres, saa maatte uskyldige civile skydes o. s. v. Men vi ved jo alle, hvor roligt og nobelt de allierede er optraadt i de af dem besatte Dele af Tyskland. Nej, Freden vil noget andet.

Den vil for det første *Genoprettelse*. Den vil, at den Uret, som det hohenzollernske Regimente

har gjort i 200 Aar skal gøres god igen. Derfor skal Elsass-Lotringen, Nordslesvig, Øvreslesien, Posen, Vestprøjsen tilbagegives. Her er ikke mindste Spor af Hævn eller Gengældelse. Det raadende Synspunkt er Retssynspunktet. Man kan være uenig om Ordningen i Enkeltheder. Men om der er Vanskeligheder og Uklarhed paa visse Punkter, saa kan man ganske vist ikke vente, at Vanskeligheden vil blive løst i Tysklands Favør. Men det ændrer ikke Hovedsagen. Her foretages ingen Annektioner af strategiske Grunde eller som Sikring mod Overfald og hvad alle disse Grunde hed, i Kraft af hvilke Tyskerne, om de havde sejret, vilde have annekteret det hele Belgien og det halve Frankrig.

Dernæst vil den *Godtgørelse*. Det er dog klart, at Tyskland, der ikke har lidt nævneværdig Skade indenfor sine egne Grænser under Krigen, ikke ved Freden kan blive stillet bedre end sine Fjender. Derfor maa det betale. Der ligger sandelig ingen Hævn eller Gengældelse i dette. Det er en ganske simpel Nødvendighed. Tyskerne har ødelagt de franske Kulminer — derfor maa Frankrig til en Tid have Saar-Distriktet. Man synes virkelig at glemme, i hvilken Grad det lykkedes Tyskerne at ødelægge Frankrig. Selv en Mand som *L. Ragaz* indrømmer, at de næsten har dræbt Frankrig. Kun en Brøkdel af den Skade, som Tyskerne med Vilje efter en raffineret Plan har tilføjet Frankrig, vil Frankrig ved Freden faa erstattet. Efter al Sandsynlighed vil Frankrig trods alt blive endnu daarligere stillet end Tyskland. Hvor kan man da her tale om Hævn og Gengældelse?

For det tredje er Freden en *Forebyggelsesfred*. Det maa og bør den være. Der er ikke Spor af Tegn til, at den tyske Tankegang har ændret sig. Selv de tyske Socialdemokrater truer med, at Grænserne nok skal flyttes tilbage igen. Der er da ikke Spor af Mening i det hele, hvis der ikke sørges for, at Tyskland som politisk Magt holdes nede, indtil de ny Forhold har fæstnet sig. Hele Verdens Fred og Lykke beror herpaa. Men om Hævn eller Gengældelse er der heller ikke her Tale.

Endnu et. Krigen er fra tysk Side blevet ført paa forbryderisk Maade og med forbryderiske Midler. Indrømmer man det — og ogsaa det indrømmer *Ragaz* — saa rejser der sig her et Spørgsmaal, nemlig dette: skal disse Forbrydelser gaa ustraffede hen? Der er hos Ententens Folk den største Respekt for tapre tyske Førere som »Emden«s udmærkede Kommandant, der gjorde Ententen den største Skade, men som optraadte humant. Men denne Krig adskiller sig fra alle andre senere Krige ved de djævelske Grusomheder, som er blevet begaaede fra tysk Side. Maa det ikke som en Advarsel for al Fremtid slaas fast, at de, der øver sligt, maa vide, at de betragtes som Forbrydere, der ikke vil undgaa deres Straf? Hele vor Civilisation hviler paa den Retsorden, i Kraft af hvilken Forbrydelse straffes. Men heller ikke heri er der Hævn eller Gengældelse.

Men hvad vilde vi have faaet at se, om Tyskland havde sejret? Brest-Litowsk og Bukarest kan give en svag Anelse derom. Det burde i det mindste de, der nu taler om Volds- og Gengældelsesfred, føje til. Alt Menneskeværk er ufuldkomment, og ogsaa denne Fred kan selvfølgelig kritiseres, men naar man fordømmer den som en Volds- og Gengældelsesfred, saa begaar man efter min Overbevisning en Uret, som kan blive skæbnesvanger.

J. P. Bang.

*

Professor Bang har sendt undertegnede ovenstående artikel med anmodning om optagelse. Det positive svar på det forsvar, Bang fører for freden som den er, findes i den bedømmelse af fredstraktaten, der gengaves efter »The round Table« i det foregående nr. af »Tidens Strøm« og i omstående artikel af general Smuts. Idet jeg henviser til dem, vil jeg dog gerne gøre et par enkelte bemærkninger.

1. Udtrykket voldsfred har jeg ikke brugt og vilde jeg ikke bruge om den nu sluttede fred*. Derimod mener jeg, at ordet gengældelse meget vel lader sig anvende om den. Bangs forklaring af, hvad der skal forstås ved gengældelse er ikke den eneste mulige. Den gengældelse, Bang vil have bragt i anvendelse for at finde ordet berettiget, er den, der øves, så længe krigen står på. Krigen består jo i at slå igen, så godt man kan, og det har de allierede så sandelig gjort. De er ikke trængt ind i Tyskland, men *deres* hovedvåben, blokaden, har de brugt eftertrykkeligt, så det svider til hele det tyske folk, civile som militære; børnedødelighed, tuberkulosens tiltagen, underernæring o. s. v. taler et temmelig tydeligt sprog derom. Når krigen standser, må denne gengældelse holde op, hvis det da ikke skal blive en ren voldsfred. Men derfor

* Udtrykket »Voldsfred« blev brugt i Almindelighed, som Modsætning til den *Forsoningsfred*, der var stillet i Udsigt af Wilson. »Højskolebladets« Red.

kan ved fredsbestemmelserne synspunktet gengældelse godt være fremme. Og er ikke det forsvar, Bang selv fører for freden, et vidnesbyrd derom? Stilles dog ikke i det dens forskellige bestemmelser op som gengæld for den uret Tyskland har øvet med sine landerobringer, sine folkeundertrykkelser, sin militarisme, sin krigsførelse med dens ødelæggelse af fabriker, bortførelse af civilbefolkninger o. s. v.

I anvendelsen af ordet gengældelse ligger ikke, at freden er uretfærdig. Gengældelse kan meget godt være retfærdig. Jeg mener, at den gengældelse, som er bragt i anvendelse ved freden, i visse stykker er retfærdig, i andre ikke. Derimod er der, som Bang jo ogsaa fremhæver, en modsætning mellem gengældelse og forsoning, fordi der i forsoning ligger et element af overbærenhed eller tilgivelse. Nu havde tyskerne vel ingen ret til at kræve en forsoningsfred. (Jeg må forøvrigt sige, at Bangs opfattelse af hvad tyskerne vilde forstå ved en forsoningsfred må stå for hans egen regning; man kunde dog tænke sig, at det fra tysk side var bleven opfattet som forsonlighed, hvis de allierede i Paris var gået ind på de tyske modforslag, der indeholdt både landafståelser og erstatning.) Men kravet om en fred, der kunde virke forligende og forsonende (en ikke unaturlig fordring at stille til en *fred*) kom også fra de allieredes egen side. De folk, der drømte derom, krævede f. e. (hvad også Tyskland kunde kræve), at freden burde svare til Wilsons fjorten punkter og de øvrige betingelser, hvorpå våbenstilstanden blev indgået, — (de indeholder både landafståelser og erstatninger). Eller de krævede (se Manch. Guard. 4. juli), at freden skulde virke i retning af »enighed og tryghed for fremtiden«.*

Men, siger M. G., »traktaten indeholder kun tarvelige garantier for begge dele.« I kraft af de høje idealer, hvorfor de allierede gik i krig, og i kraft af Wilsons forskellige udtalelser havde man grund til at vente en fred, der var noget mere forsonlig end den, der er bleven til virkelighed.

Og navnlig synes det mig at være et ganske utilstrækkeligt forsvar for freden at henvise til, hvilken fred vi havde fået, hvis Tyskland havde sejret. Man kan naturligvis *i polemik med alle de tyskere*, der har forsvaret Brest-Litowsk og Bukarest, sige, at de ikke har fortjent bedre end at blive målt med deres egen alen, men er vi ikke enige om, at denne målestok stiller for små fordringer til sejrherrerne? Hvorledes blev disse fredsslutninger bedømt af os og af de allierede? Det er ud fra *den* højere standard, de allierede med Wilson og Lloyd George i spidsen har lært os at anlægge, vi må bedømme den nu indgåede fred; det er ud fra denne standard, den ikke kan undgå kritik; og denne kritik er gavnlig, dersom den drager til at føre standarden frem — til varig fred og forsoning!

And. Vedel.

* Som begrundelse herfor siger M. G. bl. a.:

»At give polakkerne deres frihed tilbage var en stor og god gerning. Men traktaten nøjes ikke dermed. Den stiller en så tysk by som *Danzig* under det polske flag og skærer det tyske statslegeme i to stykker uden andet formål end hvad der let kunde have været opnået uden en sådan krænkelse af det princip, man sagde sig at hævde. Hvilket løfte om enighed og fremtidig tryghed giver det? En lignende krænkelse af nationale og territoriale rettigheder var tilsigtet i *Saar-dalen* og er tildels bleven gennemført. Det samme var også tilsigtet i *Slesien*, hvor Lloyd George selv har været i stand til at sikre en ændring af de oprindelige bestemmelser, der giver indbyggerne nogen mulighed for at udtale deres virkelige ønsker. Det samme var tilsigtet i *Slesvig-Holsten*, hvor de danske nægtede at modtage områder, som de allierede var ivrige for at overlade dem. — — —«

Imperialistisk krigsbytte.

De engelske blades finansside begynder nu at indeholde beretninger, om hvorledes man disponerer over den tidligere fjendtlige ejendom på oversøiske pladser. For nylig har f. e. et selskab, der ejer »interesser« på Spitzbergen, holdt sin årlige generalforsamling og der bl. a. givet meddelelse om en ekspedition, der for selskabets regning blev foretaget til Spitzbergen i 1918. Det hedder derom bl. a.:

»Et af resultaterne af ekspeditionen i 1918 var udvidelsen af vor ejendom ved at tage det tyske territorium i besiddelse, sætte den tyske trådløse station ud af virkekraft og hejse Storbrittaniens flag på den tyske flagstang, og desuden få fuld bekræftelse på den overbevisning, selskabets ledelse altid har haft, om Spitzbergens uhyre mineralske rigdomme og særlig de arealers, som vort selskab råder over.«

En anden beretning fortæller om de formuer, guldmineselskaberne i Sydafrika får part i.

Det hedder i den:

Direktørerne i Guld-mine-selskabet har erhvervet 250,000 af dets aktier, som havde været på tyske hænder, fra »Tilsynet med fjendtlig ejendom i det forenede Sydafrika«. Uddelingen af dem til de øvrige aktieejere er nu begyndt og vil i år formodentlig ske i forholdet 2 nye aktier for hver 25, der indehaves. De er betalt med 2 £ pr. aktie, og vil blive fordelt efter den værdiansættelse, men er nu c. 3 £ værd.

Et andet selskab har erhvervet 70,000 af sine aktier fra tilsynet med fjendtlig ejendom; dette selskab giver for sidste regnskabsår et udbytte på 50 %, som delvis vil blive udbetalt i form af disse aktier o. s. fremdeles.

Kristne og Politik.

Der hævdes ofte, at man maa ikke forlange af den kristne Menighed, at den skal tage Stilling til de politiske Spørgsmaal. Dens Maal er Sjælenes Frelse, og Midlet er at vække det samme Sind i Menneskene, som var i Jesus Kristus. Det er naturligvis sandt; men Sindet maa nødvendigvis give sig Udslag i Handling, i den Maade vi stiller os paa i alle vore Livsforhold, ogsaa i Politik, og her gælder det som mer end en Katekismuslektie, at der baade er Overtrædelses- og Efterladenhedssynder. Nu vil alle kristne indrømme, at i Politik skal man være retfærdig; men saa maa man ogsaa kunne sige, hvori Retfærdigheden bestaar. Det vilde være haabløs at have med Politik at gøre, hvis der ikke var visse Grundsandheder, hvis Gyldighed enhver kristen maa indrømme og handle ud fra.

Ja, gælder det nu blot kristne, maa ikke Gudsfornægtere gøre det samme?

Maaske. Dog forekommer det mig, at Gudsfornægterstandpunktet konsekvent medfører Nægtelse af, at der er nogen Mening i Tilværelsen, og deres Stilling til Sandheden bliver da den samme som Pilatus's. Jeg vil da holde mig til de kristne.

Først vil jeg advare mod den Tilbøjelighed, der er til at gøre alt, hvad der har med Politik at gøre, flydende. Mange vil hævde, at Politik kun bestaar i et praktisk Arbejde med de givne Forhold for Øje. Politiske Idealister er i deres Øjne kun upraktiske Sværmere. Og det er jo sandt, at den praktiske Udformning af de politiske Sandheder maa rette sig efter de historisk givne Forhold; men det forandrer intet ved selve Sandheden.

Jeg skal nu nævne Sandheder, som en kristen i sin Politik maa søge at være i Overensstemmelse med. Det er Sandheder, som man maa godkende, og naar man først har set dem, kan man ikke handle mod dem uden at synde:

En kristen ved, at alle Menneskene er Guds Børn. *Ingen kan da have Ret til et andet Menneske.* Slaveri er i aabenlys Strid med denne Sandhed; det samme er Værnepligten, der giver Staten (altsaa de Mennesker, som styrer den) Ret over andres Handlinger og Liv. National Undertrykkelse er ogsaa stridende mod denne Sandhed.

Gud har skabt Jorden til alle Mennesker. Nogle Mennesker kan da ikke have Ret til at formene andre Adgang til den eller kræve Afgift af dem for denne Adgang. — Kun for de arbejdsskabte Værdier kan der kræves Afgift eller Erstatning —. Lige Ret til Jorden kan praktiseres paa mange Maader, og vil antagelig, hvis den f. Eks. bliver anerkendt i Rusland og Danmark, blive udformet forskellig i de to Lande. — Men den nuværende Jordbesiddelsesform er i afgjort Strid med denne Ligeret.

Ingen har Ret til at fratage en anden hans Arbejdes Frugter. Denne Sandhed fornægtes i høj Grad af vort Skattevæsen.

Ingen har Ret til at berige nogen paa andres Bekostning. Hvor det erkendes for rigtigt, kan Toldbeskyttelse og andre Særrettigheder ikke bestaa.

De her nævnte Sandheder er ikke de eneste, kristne maa erkende som Rettesnor for deres Deltagelse i det politiske Liv. Der kunde f. Eks. være god Grund til at tage Spørgsmaalet om Statens Forhold til Skolen — eller visse Menneskers Tilbøjelighed til i Kristendommens Navn og ved Statens Hjælp at opkaste sig til Formyndere for deres medkristne — op til nærmere Prøvelse. Men jeg lader det blive ved disse.

Nu vil enhver, der kender lidt til Krigens Forudsætninger, være klar over, at var ovennævnte Sandheder bleven anerkendt i de forskellige Landes Politik, da var den aldrig kommen.

Men har den kristne Menighed erkendt de uretfærdige Love, som Staterne styredes efter, for syndige og aaben protesteret imod dem?

Det nytter ikke engang at beraabe sig paa, at man ikke saa dem, for man kunde have set dem, om man havde aabnet sine Øjne, og med Kristus som Vejleder vilde det netop være særlig let at drage Skel mellem Ret og Uret. Men har vi syndet enten ved at lukke Øjnene eller ved at tie, da er det vor Pligt nu at se og at tale. Thi ties der nu, da har Saltet mistet sin Kraft, og saa kender vi jo Dommen.

Kr. Kolding.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Folkehøjskolen og Kristendommen.

»Nationaltidende«s Søndagsblad har stillet Højskoleforstander *Alfred Povlsen* det Spørgsmaal: Skal Folkehøjskolen hjælpe sine Elever til personlig Kristendom? Alfred Povlsen svarer saaledes paa Spørgsmaalet:

»Folkehøjskolen skal svare til sit Navn. Følgelig har den sin Opgave i at være en Skole for Folket, hele Folket, baade det kirkelige og det ukirkelige. Den maa i sit Arbejde tilstræbe at fremme det almenmenneskelige og det fælles borgerlige.

Hvis Højskolen opnaar, hvad den tilsigter, da bliver der ved dens Hjælp overalt i Folket selvstændigt prægede Personligheder, gennemtrængt af Samfundsfølelse.

Folkehøjskolen spørger ikke om, hvilken religiøs Bekendelse og Retning eller hvilket politisk Parti dens Elever tilhører og tjener, hverken naar de kommer *eller naar de gaar*, men den spørger, om de tilhører det i Kraft af ærlig Prøvelse, og om de tjener det uselvisk. Samvittighedsfulde, gennemdannede Samfundsmennesker det skulde være den gode Frugt af Folkehøjskolens Arbejde. Kan denne Frugt sættes uden religiøs Paavirkning, kirkelig Vækkelse?

Hertil svarer vi: det religiøse Anlæg er ligesom det poetiske, det kunstneriske, det videnskabelige en Side af det menneskelige og borgerlige.

Vi gaar ud fra, at der er religiøst Anlæg i ethver Menneske og religiøs Grund under ethvert Samfund. Dette Anlæg skal ved Skolens Hjælp udvikles, og denne Grund skal styrkes. Derfor vejleder Skolen efter Evne til Forstaaelse og Vurdering af de Hovedformer, hvori det religiøse Liv fremtræder gennem Historien, navnlig ved at give Kendskab til de store religiøse Personligheder og behandle de ved dette Kendskab rejste Spørgsmaal. Den paakalder og bevæger Dømmekraften, men vogter sig for at tage den med Vold.

Dette er Opgaven, og at løse den er Kunsten.

I Følge denne Opfattelse kan altsaa en god Højskolelærer godt tilhøre et andet Samfund end det kristelige; men han kan ikke være ureligiøs, og han kan ikke være Omvendelsesprædikant. Fra den ureligiøse eller den religiøst ligegyldige Lærer udgaar ingen ansporende Kraft til det inderste og væsentligste i Elevens Sind, og fra Omvendelsesprædikanten gøres der Overgreb paa den Valgfrihed, som er Ungdomsopdragelsens Livsnerve. Fremfor alt maa den ikke saares eller hildes; thi det er ved den et Menneske skal opleve Hengivelsens fulde Glæde, som er Betingelsen for det grundfæstede, virksomme og frodige Liv i Gud. Det værste for et ungt Menneske er ikke at gaa udenom den aandelige Vækkelse (hvem kender det belejlige Øjeblik?) men at frastødes eller faa et Andenhaands-Forhold dér, hvor Valget skulde træffes i ubetinget Frihed og absolut under eget Ansvar.

Folkehøjskolens Undervisning har derfor ikke noget Religionsfag. Der prædikes ikke, holdes ikke Bibeltimer eller Bønnemøder, men den religiøse Paavirkning gaar som en Understrøm gennem Historieundervisningen, hele Skolearbejdet og Samlivet. Den er der; men den paatrænger sig ikke. Den er der, og den vil virke i Kristendommens Aand, hvor Læreren selv er Kristen.

Er han Kristen i Aand og Sandhed, da vil det kendes i hans Udtalelser og i hans Færd. Unaturlig og usandfærdig vilde han være, om han bestræbte sig for at fortie eller tilsløre sin religiøse eller politiske Anskuelse. Men er han Lærer i Aand og Sandhed, da vil han ikke gøre det til sin Opgave at hjælpe Ungdommen, hvad enten den er hedensk eller kristelig præget, til personlig Kristendom, *men til personligt Valg.* (Lige saa lidt vil han, hvis han er Venstremand, hjælpe sine Elever til at blive overbeviste, renlivede Venstremænd, men indsigtfulde, selvstændige Vælgere.) Han vil fastholde Skolens Kald og dens Begrænsning. Det er Kirkens og ikke Skolens Sag at hjælpe Mennesker til personlig Kristendom. Det er Ungdomsskolens, Folkehøjskolens Sag at fremholde Loven, Forbilledet, Idealet og derigennem forberede til Valget.

Dens Opgave er løst, saafremt den opdrager samvittighedsfulde Mennesker, indsigtsfulde, uselviske Borgere.«

De dansk-amerikanske Præsters Hjemvandring.

Det dansk-amerikanske Blad »Dannevirke« indeholdt den 4. Juni et Ordskifte mellem Pastor N. Møller og Bladets Redaktør om den Hjemvandring, der nu finder Sted af dansk-amerikanske Præster. Pastor *Møller* vender sig imod Redaktørerne af »Dannevirke« og »Kirkelig Samler«, der har beklaget denne Hjemvandring; han mener at kunne paavise, at der ikke er Mangel, snarere Overflod paa danske Præster. »I Tiaaret 1908—1918 er den danske Kirke, i Følge Statistiken, gaaet frem fra 58 til 76 Præster, men kun fra 91 til 101 Menigheder.« Han viser hen til, at en lille Koloni som Askov hen paa Sommeren vil have »hele tre Præster, én til at tjene Menigheden, én til at være Skolelærer i den amerikanske Skole og én som Gartner eller Landmand; og det er jo tilmed ikke Smaapræster nogen af dem.« Pastor M. nævner flere Eksempler, som for ham tyder paa, at der ikke er Mangel paa Præster men derimod en »utilladelig Kræsenhed« hos Menighederne, og han forsvarer, at han selv og enkelte andre Præster har bestemt sig til at rejse hjem. »Vi forstod jo ikke rigtig den dansk-amerikanske Ungdom, den krævede noget andet og mere [end vi kunde yde]. Hvad dette var, blev vi vel aldrig klar over. Vi kan jo heller ikke fylde det Krav, der vel snart stilles til vor Kirkes Præster, at der skal prædikes paa Engelsk. Det vil jo en Præstetype, der er uddannet dels paa Des Moines, dels paa am. luthersk Præsteskole, anderledes kunne opfylde.« — Pastor Møller knytter hertil nogle mismodige Betragtninger over Sprogsagen. Han mener, at »det store Flertal vil bøje sig« for Trykket fra de styrende og fra Folkestemningen »og slippe Modersmaalet og halvt om halvt bedte om Undskyldning, fordi man er dansk«. Og for »de andre, som ikke har saa let ved at bede om Undskyldning, fordi de er danske«

peger han paa den Mulighed, at de kan rejse hjem til Danmark, som »endnu er et frit Land«.

Hertil svarer *»Dannevirkes«* Redaktør:

»Det er en ubestridelig Kendsgerning, at der er ikke saa faa Steder i vort Samfund, hvor man ønsker præstelig Betjening og burde have den, men man alligevel ingen har. Det var med denne Kendsgerning for Øje vi beklagede, at saa mange Præster rejste hjem.

Hvor vidt Mangelen hidrører fra, at mange Menigheder er for kræsne, stiller for store og urimelige Krav til den Mand, der skal være deres Præst, og glemmer, at de selv skal være med i Arbejdet og gøre deres Del, selv om Præsten skal være den ledende, eller den snarere stammer fra, at der er Præster, der mangler Betingelser for at kunne samle en Menighed eller opnaa den nødvendige Tilslutning og fylde deres Plads, var det os ikke af særlig Vigtighed at faa fastslaaet. Skal der sés ædrueligt paa og tales sandt om Forholdene, turde det jo være, at der kan findes Mangler paa begge Sider, og at den ene Part ikke har stort at lade den anden høre, men at det i hvert Fald er galt, om vi sér Skylden hos andre gennem Forstørrelsesglas og ikke kan faa Øje paa vor egen.

Med Hensyn til Sprogspørgsmaalet blot dette: Trods Bygen, der er trukket hen over de Forenede Stater i Krigsaarene, turde det dog maaske være forhastet at drage den Slutning, at nu er det forbi med de frie Kaar i Amerika. Meget afhænger af, hvordan vi selv optræder. Vi bør ikke blot være med til at *nyde* de frie Kaar her i Landet, som de Mænd, der udarbejdede Landets Forfatning, ønskede skulde være de raadende, men vi bør ogsaa være med at *værne* om og *arbejde* for, at Friheden ikke beskæres eller indskrænkes. Derved viser vi Trofasthed mod det Land, vi er Borgere af.«

— —

At Forholdene ikke er lette for *de* Danske, som gerne vil bevare deres Modersmaal og dansk Aandsliv paa amerikansk Grund, er aabenbart. Heldigvis ser ikke alle, heller ikke alle de, der for deres eget Vedkommende har opgivet at fortsætte Virksomheden derovre, saa mørkt paa Fremtiden som Pastor Møller. Der er andre, som ikke vil opfordre til Hjemvandring, men lægger Vægten paa, at de, der skal virke i Kirke og Skole, ikke maa komme fra Danmark og gaa umiddelbart ind i Arbejdet, men maa gaa ud fra selve de dansk-amerikanske Kredse (se f. Eks. Pastor Johs. Ravns Artikel i »Højskolebladet«s Nr. 18). Naar vi herhjemme ser paa det gode trofaste Arbejde, der er udført derovre blandt vore Landsmænd, kan vi ikke andet end haabe paa en lykkelig Udgang af den nuværende Krise. —

Sidste Nummer af »Dannevirke« meddeler, at Pastor H. Faber, Hartford, Conn., rejser den 26. Juni, Pastor Chr. Andersen, Askov, Minn., og Pastor H. Hansen, Perth Amboy, den 8. Juli, alle til Danmark. Endvidere har Pastor N. Møller, Danevang, Texas, opsagt sin Stilling for at rejse til Danmark.

I Ugens Løb.

En af Banebryderne for den svenske Folkehøjskole, Gaardejer, senere Bankdirektør i Malmö *Ola Andersson*, er død den 11. Juli, 82 Aar gammel. Ola Andersson rejste i September 1867 ved et Møde i Bara Herreds Landmandsklub Spørgsmaalet om en Skole for Almueungdommen. Og da han nogle Maaneder senere fik Kendskab til den danske Folkehøjskole gennem de Oplysninger, Dr. Sohlmann havde skaffet til Veje, sluttede han sig varmt til Folkehøjskoletanken og blev en af Hovedmændene ved Grundlæggelsen af Hvilan Folkehøjskole. Med Skolens Forstander, Dr. Holmström, sluttede han Venskab og kom ogsaa sammen med ham i personlig Forbindelse med den danske Folkehøjskole.

*

For nogle Uger siden var det kundgjort her i Bladet, at *Kr. Torp Hansen* var død. Han var Sønderjyde, men rejste i sin Ungdom til Norge, hvor han varmt og dygtigt tog Del i Højskole- og Maalbevægelsen. Han var Ullmanns nære Ven og Medarbejder. Sin Forbindelse med Danmark bevarede han. Og foruden de mange, som kendte ham personligt, vil adskillige Læsere af »Højskolebladet« huske hans Navn fra Arctanders Levnedsskildring af Ullmann. Vi har nu set Bladet »Norig«s udførlige Referat af Torp Hansens Jordefærd, der fandt Sted fra Kvitseid Kirke den 20. Juni. Deltagelsen var overordentlig stor. I Kirken talte Præsten Freihow, og der blev lagt Sølv- og Blomsterkranse paa Kisten fra Ungdomslag, fra Telemarkens Højskole, fra »Høgskulelaget«, fra flere norske Maallag og fra Bladet »Norig«. Torp Hansens Lig blev derefter ført til Brunkeberg Kirkegaard. Om Aftenen blev der holdt en Mindefest paa Højskolen, hvor Jakob Naadland og Nils Botnen talte.

*

Fru *Anna Borgen Müller* døde den 11. Juli, kun 55 Aar gammel. Hun var en af Askov Højskoles varme Venner, følte sig stadig nær knyttet til Skolen, siden hun i 1887 var Elev paa den udvidede Afdeling. Siden 1914 var hun Formand i Foreningen »Askov Lærlinge«. — Til det Hjem hun byggede sammen med Rudolf Müller, der sidst i Firserne var Bestyrer af Ludvig Schrøders Gaard »Damhus«, senere Ejer af St. Dalgaard ved Vejen, Ferupgaard ved Kolding, tilsidst af Petersborggaard i Andst, knytter der sig gode Minder for mangfoldige Mennesker. Deltagelsen ved hendes Jordefærd den 16. Juli var overordentlig stor. I Hjemmet i Andst talte ifølge »Kolding Folkeblad« Fru Dagny Højvang, Fru Maren Lauridsen, Grønvang, Grosserer Stilling-Andersen (Fru Müllers Broder), i Askov Kirke Pastor Trier, Provst Mouridsen, Lejrskov, Pastor Riemann, Fakse, og Forstander Jacob Appel. Appel gav sikkert Udtryk for manges Tanker, da han i sin Tale med en lille Omskrivning anvendte Dagmarvisens Ord »Hun kom uden Tynge, hun kom med Fred, hun kom sine Venner til Lise«, paa Fru Anna Müller: »Anna Borgen Müller var en Guds Gave, ikke blot for dem, der stod hende nærmest, men for alle dem, hun kom i Berøring med .... Fru Müller stod for os ovre paa Skolen som en Hjertens Ven, og vi føler at vi har tabt meget ved at hun er gaaet bort; men vil Gud bringe sin Velsignelse til, saa skal det, hun var for os, vokse i kommende Dage, og saa skal hendes Minde lyse for os.«

Christian Lund i Københoved er ifølge »Dannevirke« død den 10. Juli, 78 Aar gammel. Christian Lund var i sine unge Manddomsaar en ivrig Foregangsmand for Husflidssagen. Haabet om at opleve Genforeningen fik han ikke opfyldt, men kom dog i sin Livsaften med i Glæden over Udsigten til, at det snart vilde ske.

*

Ask Højskole holdt 50 Aars Jubilæum den 13 og 14. Juli.

*

Bælum Højskole skifter efter Sommerferien Forstander. H. Villumsen trækker sig da tilbage som Forstander efter at have virket ved Skolen siden 1885; han vedbliver at være Lærer ved Skolen. Villumsen anerkendes fra alle Sider som en dygtig Skolemand, en betydelig og ejendommelig Personlighed. Iøvrigt har hans Skolegerning vel mere været præget af den Tænkemaade, der bar Realskolerne frem end af Folkehøjskolens Livssyn. Hans Eftermand bliver en af Skolens nuværende Lærere, P. S. Clausen. Højskolen vil blive fortsat i det væsentlige som hidtil. Ogsaa Realskoleafdelingen vil blive bevaret.

*

Højskolelærer *Mikkel Pedersen*, tidligere Medhjælper ved Soldaterarbejdet i Barfredshøjlejren, er fra November antaget som Lærer ved Frederiksborg Højskole.

*

Paa et Skolemøde i Ringkøbing den 16. Juli har man vedtaget en Henvendelse til den store Skolekommission om at den vestjydske Skoleordning (mindre Skoleundervisning for de mindre Børn om Vinteren, mere om Sommeren, omvendt for de større Børn) maa blive bevaret.

*

Ungdomsskoleforeningen holdt ifølge »Fyns Venstreblad« Aarsmøde paa Fyns Husmandsskole den 20. Juli. Formanden, A. M. Fogh, aflagde Beretning. Der er nu omtr. 180 Skoler i Virksomhed, og Medlemsantallet er mellem 700 og 800. Bestyrelsen genvalgtes, og som nyt Medlem indvalgtes Redaktør A. Lebeck, Haderslev. Derefter blev der afholdt et offentligt Møde, hvor Skoleinspektør P. Petersen, Hillerød, og Forstander Jakob E. Lange talte.

*

De danske Ungdomsforeninger har udsendt en Aarsoversigt over Arbejdet i 1918—1919. Denne viser — til Trods for de Vanskeligheder, som Dyrtid, Rationering og spansk Syge har voldt Foreningernes Arbejde — en talmæssig Fremgang. Sammenslutningen tæller nu ialt 321 Foreninger med over 32000 Medlemmer mod 286 Foreninger med o. 27000 Medlemmer Aaret i Forvejen.

*

Det offentlige Møde, som Søndag den 27. Juli afslutter De danske Ungdomsforeningers Aarsmøde i Kolding 26.—27. Juli, afholdes paa Skamlingsbanken om Eftermiddagen Kl. 3 — ikke som før bestemt i Koldinghus' Ruin. Forstander Jacob Appel, Biskop Ludwigs og fhv. Landdagsmand Kloppenborg-Skrumsager taler. Søndag Formiddag Kl. $9^1/_2$ er der i Kolding Kirke Gudstjeneste ved Pastor Hedemann, Kolding, og Altergang ved Pastor M. Ring, Ørsted.

*

Bjærgby Friskole paa Mors holdt 50 Aars Jubilæum den 26. Juni. Dagen blev festligholdt ved et stærkt besøgt Møde, hvor Valgmenighedspræst Bjerre fra Rødding og Frimenighedspræst Balslev holdt Foredrag. Skolens Lærer, Andr. Sørensen, mindedes Kristen Pedersen, som begyndte Skolen for 50 Aar siden og var Lærer ved den i 22 Aar, og alle dem, der i Tidens Løb havde staaet Vagt om Skolen og været med til at holde den oppe. Derefter talte Anders Dissing, Lærer Knudsen-Elkær, Højskoleforstander Jakob Lykke, Friskolelærer Ole Jakobsen og Friskolekredsens Formand, der sluttede Mødet med en Tak.

*

Elevmødet paa *Frederiksborg* Højskole afholdtes som sædvanligt den anden Lørdag og Søndag i Juli Maaned. Søndag var der kommet c. 125 gamle Elever til Stede. Forstander Begtrup plejer denne ene Gang om Aaret at tale om sine Erindringer, og i Aar talte han om, hvorledes han i sin Barndom var bleven ført ind i Grundtvigianismen.

Søndag er den egentlige Festdag, den begyndte med Gudstjeneste i Frimenighedskirken, hvor Pastor Dael prædikede. Efter Middagspavsen og Elevforeningens Generalforsamling marcherede man med de tre nordiske Flag i Spidsen ned paa Festpladsen i Haven, hvor der blev holdt Taler af Fred. Nørgaard, Anders Uhrskov og Holger Begtrup.

Næste Aar holder Skolen 25 Aars Jubilæum, og man tænker da paa at henlægge Elevmødet til Efteraarsmødet, der afholdes i September.

*

Ved *Slangerup* Landbrugsskoles Elevforenings aarlige Møde, der afholdtes paa Slangerup Landbrugsskole Søndag den 6. Juli, samledes ca. 70 gamle Elever. Forstander Oluf Jensen og Lærer Gert Olsen talte, og under Forstander Jensens Ledelse besaa man Skolens Landbrug.

*

Foreningen »Bedre Byggeskik« afholder i Aar Opmaalingskursus fra 17. til 27. August paa Teknisk Selskabs Skole i København. Kursuset ledes af Arkitekterne Jensen Klint, Ivar Berntsen og Harald Nielsen. »Det er i Aar«, skriver en af Indbyderne til os, »Meningen at opmaale nogle af vore gamle fine borgerlige Huse i København.«

*

Anders Uhrskovs Regnebog for Voksne I—II er udkommet i 4. Udgave.

BØGER.

Henrik Ussing, Gammelt sjællandsk bondeliv, 1918, 5 kr., og *Anders Uhrskov, Nordsjællandsk landsbyliv i ældre tid*, 1918.

Disse er et par vel skrevne og meget fornøjelige bøger om bondelivet i ældre tid og indtager med deres skildringer af sjællandske bønder en hæderlig plads ved siden af Feilbergs skildringer af jydsk og Rasm. Hansens af fynsk bondeliv. Bøgerne omhandler tiden ved midten af det nittende hundredår. De ældre iblandt os har sådan set og oplevet meget af det, der omtales i dem; ja en hel del af de omtalte skikke findes endnu i brug hist og her omkring på Sjælland; for skønt åstederne for disse skildringer er temmelig langt fjærnede fra hverandre,* så er der dog stor lighed mellem de sæder og skikke de omhandler, ja de fleste af dem har vistnok været kendte over hele Sjælland.

Med en helt videnskabelig grundighed og nøjagtighed indtil de mindste enkeltheder skildres hjemmenes indretning, den daglige levemåde, klæderne, bohavet, vogne, redskaber, landbruget og kvægholdet, gilder og højtider, forholdet til tyende, til præst og degn, til herremanden, til købmændene i købstæderne o. s. v. Og fremgangsmåderne ved bagning, slagtning, brygning, kærning, tørveskær og lignende fremstilles så udførlig, at vor moderne tid herigennem får et så levende og lærerigt billede af disse hyggelige, hjemlige sysler, at man næsten ønsker sig denne tid tilbage igen. Stadig flættes små oplevelser, morsomme træk og forefaldne samtaler ind i de livfulde skildringer, så bøgerne på én gang kan læses med fornøjelse af andre end dem, der faglig sysler med de gamle sager, og dog være af værdi for dem, der har læst en hel del af den slags i forvejen. Ensformige og tørre, som sådanne bøger let bliver, er disse to ikke.

Hvad jeg mest savner i dem bægge, er et par afsnit om bondesproget og folkeejendommeligheden, som de udfolder sig på de pågældende egne. Ganske vist nævner Ussing alle småting med deres stedlige benævnelser, og det ikke blot gengivne med alm. retskrivning, men tillige med lydskrift; og mange småhistorier, sagn og samtaler er givne med stedets sjællandske udtale, så sprogmænd har ret rigeligt stof til at danne sig et billede af sproget efter; men lettere havde det dog været, om udgiveren selv havde udarbejdet en samlet oversigt over forholdet.

Uhrskovs bog har dog et tilløb til sådan en mål- og karakterskildring og giver malende billeder af nogle af egnens ejendommeligste og mest agtede mænd, ligesom han peger på, hvilke udslag folkenes væsen har givet sig under den nyere tids åndelige bevægelser; men man ønskede blot dette noget stærkere gennemført, ligesom det kunde være værd at efterspore, hvad forskel der muligvis er på de forskellige livsytringer her og i de andre landsdele. Dog, det vilde være for meget at forlange alt dette af de samme forfattere; og her må vi være glade ved, at Thorkild Gravlund træder til med sine bøger om dansk folkekarakter, og så sige de mænd tak, der har givet os disse righoldige mindesamlinger, hvoraf en fremtid så — ligesom af alle de lignende samlinger, der udkommer i vor tid* — kan udarbejde én dansk folkenatur-historie, omfattende vore forskellige landsdele hver for sig.

Valdemar Bennike.

* Ulstrup ved Tureby og Vejby ved Gilleleje.

* Se f. eks. fortegnelsen over de skrifter, foreningen »Danmarks folkeminder« har udgivet, hvoraf Ussings ovennævnte bog er den tyvende. Uhrskovs er årbogen for 1918 fra Frederiksborg amts historiske samfund.

Hans Koch: Fra Dagens Strid. — Jeg gaar med Jesus. O. Lohse. Kjøbenhavn.

Der er ikke nogen stor Lighed mellem disse to Bøger. Ved en flygtig Gennemlæsning kunde man let overse, at de skyldes samme Forfatter, saa forskelligt virker de paa ens Sind.

Den første er et Udvalg af Indlæg, som Hans Koch gennem Blade og Tidsskrifter i Tidens Løb har givet i den offentlige Forhandling. Det er meget forskellige Æmner, der omhandles i disse Artikler. Man kunde maaske bedst antyde, hvad de indeholder, ved at sige, at der ikke er meget, der ikke tales om i dem. Men fælles for dem næsten alle er deres polemiske Karakter. Der langes drøje Hug ud baade til den ene og anden Side. Forfatteren oplyser i Forordet, at det er en bestemt Aandsretning, den, man plejer at knytte til Brandes's Navn, Polemiken er rettet imod, men der vanker ogsaa til anden Side.

Hans Koch har unægtelig en Styrke som Polemiker. Han ser selv, og han ser skarpt; saa han tit kan sætte Fingeren netop paa det ømme Sted. Dertil kommer, at han kæmper ud af en stærk og dyb Overbevisning. Han kæmper ikke blot for Kampens Skyld, men for Sagens. Han kan sikkert anvende paa sin Polemik Plougs Ord: »Desværre af Harme betagen, jeg stundom forsyndet mig har; men Heden i Blodet gjaldt Sagen, hvis Vagt og hvis Værge jeg var.«

Men han har ogsaa en Svaghed som Polemiker. Han ser for tit kun med det ene Øje. Hans Kritik synes mig at mangle Vidsyn. Det skorter jævnlig paa virkelig Forstaaelse af Modparten.

Den anden Bog er en Samling af opbyggelige Taler, holdt ved forskellig Lejlighed. De handler alle om det samme Æmne: Evangeliets Rigdom og Herlighed. Derom taler han baade smukt og jævnt og i Nutidens Sprog.

A. Nørgaard.

Martin Luthers Bibelske Skatkiste. De Unges Forlag. Aarhus.

Paa de Unges Forlag i Aarhus er der udkommen en ny Udgave af Luthers Bibelske Skatkiste, som udkom i Tyskland første Gang 1738. Paa Dansk udkom den 1740, sidst 1888. Den indeholder, ordnet som Forklaring til et Bibelord, et lille Stykke af Luther til hver Dag i Aaret. Disse Smaastykker er uddragne af forskellige af Luthers Skrifter.

Den er forsynet i nærværende Udgave med et Forord

af Pastor Olfert Ricard, som træffende siger: Vi bliver aldrig færdige med denne Mand.

De fleste af disse Smaastykker virker, som var de skrevne i Gaar. Og det er fordi det ikke er en svunden Tids Lærdom, vi møder i dem, men et sjældent og rig-Menneskes Vidnesbyrd ud af inderlig Oplevelse. Forlaget burde have god Afsætning paa denne lille Bog.

A. N.

Martin Andersen Nexø: Ditte Menneskebarn. Lillemor. 170 S. Aschehoug. 1919.

Anden Del af denne Serieroman fortæller om de sidste Aar af Dittes Barndom, hvor hun styrer Hjemmet for Faderen, mens Moderen er i Tugthuset. Store, indgribende Oplevelser byder dette Liv ikke, delt mellem Skolen og Hjemmet; det sidste er, at hun bliver konfirmeret og tinget i Plads hos en Gaardmand oppe i Landet. Saa kan vi vel vente de store Begivenheder i næste Del. Men man faar i denne Bog her et rørende Billede af hende netop som »Lillemor«, hendes moderlige Ansvar overfor Hjemmet og de smaa Søskende, og Arbejdet dermed, altfor strengt for saadan en lille en, og dog Barnesindet i Behold med de store Drømme om Fremtiden og den vide Verden. Og Lars Peters tunge, trofaste, godhjertede Sliderskikkelse færdes med hans tro Fælle, Store Klaus (Hesten), paa det lille Landbrugssted og Vejene derfra, og sidst i Bogen i det lille Fiskerleje, hvor han faar en Baadpart: Da skulde han jo skilt sig ved Store Klaus, men han kan ikke faa sig til det. En ny Figur er Lars Peters Broder Johannes, der dukker op og forsvinder nu og da, en Vagabondnatur uden Bund i Karakteren og som Rakkerens Søn uden den sociale Afstivning, som hjælper dem, der vokser op indenfor det lov- og ærebundne Samfund. Saa bliver vi jo godt kendt med det lille Fiskerleje, de fattige Hytter med deres pudsige og forkomne Indvaanere, og Kongen over det hele herude, den uhyggelige, gudfaderlige Kromand. — Alt i alt et mangfoldigt og troværdigt Billede af en lille nordsjællandsk Proletarverden. Noget bred. Der er her som andetsteds hos denne Forf. Træk medtaget, som synes en ret hensigtsløse paa det Sted, men netop den Omstændighed giver paa den anden Side et eget Virkelighedspræg. Maaske det er et Kunstnerfif, hvem kan vide. Og Ditte selv er en god, dygtig og ufordærvet lille Pige, som vi ønsker det allerbedste for i den ængstende Fremtid, hvor hun venter at møde »det vidunderlige«.

E. M.

Harald Bergstedt: Alexandersen. En Pilgrimsvandring. 280 S. Gyldendal. 1918.

En fantastisk-satirisk Roman, med Skrædderen Alexandersen som Helt, indledet med nogle flotte byronske Vers. Satiren er rettet mod Menneskenes Taabeligheder og Gemenheder, dog særlig mod Religionens Tilhængere, Tonen er den fandenivoldske, og Forf. sparer ikke paa Krudtet. Der forekommer i Bogen enkelte uartige Ord, jeg ikke før har set paa Tryk. — NB. Bogens sympatetiske Hovedperson, Alexandersen, vinder Verdensberømmelse ved, at han faar den Ide at kalde sig »en Gæst paa Jorden«. Hovedpersonen i Joh. V. Jensens sidste Bog hedder »Nornegæst«, i en af G. Gunnarssons hedder han »Gæst den enøjede«. Og disse Navne er ikke tilfældige, de optræder alle tre som fremmede i denne Verden, som Gæster blandt sene Tiders Menneskebørn. Heraf burde der kunne opbygges en aandfuld Betragtning over en fremtrædende Ide eller Tendens i moderne Litteratur. Anmelderen magter det imidlertid ikke, men overlader Opgaven til et livligere Hoved.

E. M.

M. Vogelius: Krøniker fra københavnsk Kirke- og Skoleliv i gamle Dage. Kbhvn. (Nyt nord. Forl. 1919. Kr. 4.75.

Overgraveren ved Vor Frue Kirke i København har som Forfatter fundet sig et særligt Omraade i de gamle københavnske Kirke- og Skoleforhold. Der foreligger vel i Forvejen en hel Del udførlige Skildringer, særlig af Kirkerne, men ved Hjælp af mange — vist for største Delen utrykte — Kilder har han faaet adskillige interessante »Krøniker« opgravet. Bogen er nydeligt udstyret og ledsaget af flere fint udførte Billeder.

J. Richter.

S. Holm: Grundtræk af Huspattedyrenes Bygning og Liv. G. B. N. F. 1918.

Bogen er bestemt for landbrugsskolens elever og er ordnet efter det sædvanlige skema for den slags bøger. Det er en smukt og godt udstyret bog og vel egnet for sit formål. Kun forekommer det mig, at *formatet* på disse landbrugslærebøger efterhånden bliver noget upraktisk, selv om det kan se godt nok ud.

S. A.

INDHOLD.

V. Brücker: Grundtvigs Stilling til Statskirkens Præstevielse.
N. C. Nissen: Den prøjssiske Skole i Sønderjylland.
Kr. Torp Hansen og den norske Maalsag.
Kr. Kolding: Kristne og Politik.
Spørgsmaal og Tildragelser. Folkehøjskolen og Kristendommen. — De dansk amerikanske Præsters Hjemvandring. — 1 Ugens Løb.
Bøger.
Tidens Strøm.
General Smuts' Manifest.
J. P. Bang og *Anders Vedel:* Voldsfred og Gengældelsesfred?

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 31 Fredag den 1. August. 1919

Leonard Holmström.

»Dag og dåd er kæmperim«.

»Det ligger ej fjärran att i dessa ord »dag og dåd« inlägga den meningen, att ljus, upplysning, väckelse har i följe med sig en brinnande lust att verka stordåd, att kasta sig in i livets strider med ivrig håg att uträtta något stort, ädelt och gott till välsignelse för sin krets, sin bygd, sitt land. Då blir det kämperim, det som »rimer« sig för, anstår en kämpe så god.«

Så börjar Leonard Holmström, den nyligen avlidne förre föreståndaren för Sveriges största och en av dess äldsta folkhögskolor, den å Hvilan, en teckning av Ludvig Schröders liv och verksamhet i en uppsats, som han skrev för ungefär 25 år sedan. Och han fortsätter: »Denne skolmans livsgärning har gått ut på att väcka till liv de slumrande anlagen hos sitt lands ungdom och att därigenom verka dådlust inom livets många skiftande områden. Hela hans levnadssaga bär på varje blad vittnesbörd därom. Hans liv har framflutit som en kraftig ström över en jämn slätt. Den välver sina böljor i jämnt lopp och rakt på sitt mål. Den känner från början sin uppgift: att väcka liv och giva kraftig växt samt desslikes förmedla samfärdseln mellan bygdens särskilda delar.«

Vad Leonard Holmström här säger om Ludvig Schröder synes mig kunna helt och fullt tillämpas på honom själv. Även över hans livsgärning kan som motto sättas orden, som Grundtvig lägger i Hjaltes mun: »Dag og dåd er kæmperim«.

Nu har den ödmjuke och försynte men dock så starke kämpen för folkbildningens sak i Sverige lagt ned vapnen. Han var en föregångsman, och det har blivit så underligt tomt och tyst, då han nu är borta. Hela Leonard Holmströms liv var en predikan över de orden: »Det är saligare att giva än att taga.« Ur sin klara tankes, sitt varma hjärtas rika förråd gav han så mycket, gav åt de tusende unga, som samlades på Hvilan, gav åt sina kamrater i arbetet, gav åt de unga lärare, som kommo och bådo om råd och stöd, gav åt sin bygd, sitt kära Skåne.

Även ett annat ord av Grundtvig tecknar så väl Holmströms personlighet, såsom Rosendal ock betygade vid hans bår, nämligen detta:

»Et jævnt og muntert, virksomt liv på jord
Som det, jeg vilde ej med kongers bytte,
Opklaret gang i ædle fædres spor,
Med lige værdighed i borg og hytte,
Med øjet som det skabtes himmelvendt,
Lysvågent for alt skønt og stort herneden,
Men med de dybe længsler velbekendt,
Kun fyldestgjort af glans fra evigheden.«

* * *

Leonard Holmströms levnad var icke skiftesrik, men den var innehållsrik. Han var född i Västerstad, i själva hjärtat av Skåne, den 29. oktober 1840. I denna församling var det, som den store folktalaren och nykterhetsaposteln Peter Wieselgren då var präst, och en släkting

till W. skulle en gång bli hans maka. Efter studier i Lund blev han 1865 filosofie doktor och två år därefter adjunkt vid Lunds högre elementarläroverk och docent vid universitetet. Geologi var hans huvudämne, men även åt botaniken hade han ägnat grundliga studier. Studerade gjorde han hela sitt liv och var en synnerligen mångkunnig man. Genom flera vetenskapliga, högt skattade, arbeten, särskilt i geologi, har han gjort sig bemärkt. Tidigt riktade han sina undersökningar åt utforskande av strandlinjens förskjutning vid Sveriges kuster och färdades härför i båt längs hela vårt lands långa kust från norska gränsen till Haparanda.

Uppstod så under våren 1868 inom Malmöhus län frågan om upprättande av en folkhögskola. Det fanns då ännu inga sådana skolor i Sverige. Av vikt var att finna mannen, som kunde ställas i spetsen. Den som kom att hänvisa på den unge universitetsdocenten Leonard Holmström var dåvarande professorn i geologi O. Torell. Vad som gjorde, att Torell kom att tänka på Holmström var, att han som ledare av en folkhögskola, där undervisningen pågick endast under vintrarna, kunde få hela somrarna fria till fortsatta geologiska undersökningar. Holmström blev åtspord och skaffade sig en liten kännedom om, vad en folkhögskola var för något, genom att bl. a. läsa de brev, som under föregående år varit intagna i tidningen »Aftonbladet«, däri dess medarbetare doktor O. W. Ålund skildrat sina besök vid några danska folkhögskolor. Holmström förstod idén och greps så starkt därav, att han — trots de ringa ekonomiska utsikterna — vågade svara ja till erbjudandet. Fördenskull sökte han tjänstledighet från sin lärarebefattning i Lund, och det säges, att dåvarande ecklesiastikministern skall ha yttrat: »Har Holmström mod att försöka sig med den nya skolan, nog skall han få tjänstledighet«.

Så blev Holmström knuten till folkhögskolan, den han aldrig lämnade, och där han verkade in till det sista, i mer än ett halvt sekel.

Det blev offentligt sagt på hans begravningsdag, att om han stannat vid universitetet, hade han givetvis där blivit först professor och sedan med all sannolikhet på grund av sina stora administrativa gåvor universitetets rektor. I stället blev han, som sagt, styresman för en av de första folkhögskolorna i Sverige, vilken alltjämt intagit en förgrundsplats och tongivande ställning bland samtliga folkhögskolor i landet.

* * *

Till lokal för den nya folkhögskolan förhyrdes en f. d. krog »*Hvilan*« utmed landsvägen mellan Lund och Malmö.

Vi lämna här ordet åt Holmström själv, som i en skildring av sin »första dag på Hvilan« skriver:

»Hvilan var ett i vida kretsar bekant och välrenomerat värdshus. Diligensen, som förde resande mellan de båda städerna, plägade stanna här för att låta hästarna pusta ut efter den ansträngande turen i den ofta bottenlösa landsvägen. — — Även passagerarna underläto ej heller att »pusta ut« efter skakningen i den hårdfjädrade diligensen, och en styrkedryck kanske ock kunde behövas. Efter järnvägens tillkomst i mitten av 1850-talet avtynade trafiken å landsvägen, och detta gav dödsstöten åt de många värdshusen, men ännu år 1868 fanns värdshusrörelse å Hvilan, och styrelsen för den nya folkhögskolan måste utlösa de sista innehavarinnorna för att få disponera krogbyggnaden någon tid före folkhögskolans öppnande. Man vidtog då några nödiga åtgärder för att utlufta den inbitna bierdoften, och så skulle »Bara härads folkhögskola« öppna sin verksamhet i den gamla krogsalen måndagen den 2. November.

Det var med rätt egendomliga känslor och funderingar jag tillbragte aftonen den 1:ste November. Mina universitetskamrater hade med en liten fest tagit avsked av mig. De hade visserligen önskat mig lycka och framgång i det nya företaget, och flera bland de unga magistrarna hyste nog intresse för saken, vilket de senare i tiden vid många tillfällen också framlagt i handling. Men den allmänna åsikten var dock den, att det var ett lönlöst företag, och att den, som ägnade sina krafter däråt, kastade bort sin framtid. Åtminstone hade knappast någon av mina närmaste styrkt mig i min föresats. Man ansåg väl, att det behövdes större krafter. Det var alltså ej underligt, att jag kände mig nedstämd. Men det var dock ej den egentliga undervisningen, det dagliga arbetet, jag

bävade för. På det området trodde jag mig besitta rätt god vana och erfarenhet, och jag kände mig vuxen att handskas med pojkar, även om de voro rätt storvuxna. F. ö. hade jag uppgjort plan för de särskilda ämnenas behandling och den var så pass noga utarbetad i detalj, att jag hade uppdelat de viktigaste ämnena i bestämda lektioner med utkast för varje timma. Det var följaktligen icke *det*, som tryckte mig. Det var däremot det offentliga uppträdandet vid skolans öppnande. Det var själva hälsningstalet, varmed ungdomen skulle gripas med ens, orden, som skulle uttrycka de vackra idéerna, vilka utgjorde den nya skolformens program, det var dessa ord, som ej ville forma sig i mitt vid dylikt vältalighetsarbete ovana huvud, överansträngt som detta var genom några månaders dryga förarbeten. Visserligen väntades inga storheter till invigningen, vare sig landshövding eller biskop, och inga telegram, nu så oumbärliga, behövde stiliseras och avsändas. Programmet var, så vitt jag nu kan minnas, helt enkelt. Och det torde väl i sanning kunna påstås, att knappast någon folkhögskola startat så blygsamt som denna i Hvilans gamla krogsal, både vad »invigningsfest« och anspråkslös lokal beträffar. Men något skulle ju sägas, och därpå hade jag ej berett mig. Jag hade därför orsak nog att känna mig enkel denna dystra kväll före skolans öppnande. Och för resten må jag gärna bekänna, att jag än i dag,* efter att ha hållit 70 hälsningstal och lika många avskedstal, måste riktigt göra våld på mig för att finna mig däri, särskilt beträffande avskedstalen. Ty mitt inre reagerar mot att inför en större allmänhet tala vare sig berömmande eller straffande till en skara ynglingar eller flickor, till vilka jag under flera månader snart sagt dagligan ställt allvarsord. Det bliver ju endast ett tarvligt upprepande. Undervisningens innersta mening i folkhögskolan går ju ut på att väcka ungdomens slumrande tankar och krafter till medvetet liv, och har man försummat detta under kursens lopp, så gagnar det föga att börja därmed i avskedets stund. Dylika ord, än så vackra, förklinga snart. Och jag kan i viss mån sympatisera med de danska lärare, som alls icke befatta sig med offentliga avslutningar, som vi kalla det. Men medgives gärna, att de äro på sin plats, när en utanför-stående person, med god uppfattning av skolans verksamhet, talar till ungdomen och liksom stryker under, vad folkhögskolan kan ha uträttat. Och jag förnekar visserligen icke, att de äro högtidsstunder för både elever och deras anhöriga och vänner, som komma tillstädes.

* Detta skrevs 1905.

Nåväl, jag satt där sent på kvällen, ensam, hjälplös och idéfattig. Men då nöden är som störst, är hjälpen närmast! Detta fick jag verkligen nu besanna. Ty plötsligt hördes en skjutskärra rulla fram på gården. En person hoppade av och började larma högst otåligt på förstugudörren. Då jag tog mig friheten fråga, vad som stod på, fick jag endast till svar ett snäsigt: »det är en resande« jämte ett morrande, vad det var för konster att inte släppa in folk. Naturligtvis måste jag ju själv medge, att det tedde sig något ogästvänligt att hålla dörren tillbommad, när folk ville in, och jag skyndade mig därför att öppna. Den resande trängde sig resolut in och begärde strax en konjak. Denna begäran hade ett visst berättigande däri, at krogskylten fortfarande satt kvar över ingångsdörren, vilket jag först upptäckte följande morgon, dock tillräckligt tidigt att få den avlägsnad före elevernas ankomst. Jag misstänker dock, att det på grund av det rådande mörkret ej var skylten, utan en inbiten vana hos skjutshästen, som förde den resande in på gården.

Då jag nästan halvskamset upplyste, att den rekvirerade varan ej fanns på lager, upptogs detta med illa dold missräkning och förundran. »Inte konjak! Det var märkvärdigt!« Därtill fogades från min sida den upplysning, att jag flyttat in just samma dag. Då nu mannen vid skenet av lampan började fixera mig närmare, växte tydligen hans förundran, vilket ej litet roade mig. Ty det uppsteg tydligen för honom minnet av en studerande, som han mången gång serverat å Akademiska Föreningens restaurang i Lund, och vars namn han då mycket väl kände, men vars öden under senare åren troligen voro honom obekanta. Det var honom en gåta, av hvad anledning den forne, som jag smickrar mig med, rätt hygglige studenten kommit att hamna som krogvärd på det nu oansenliga Hvilan. Men det var ett vackert och hedrande drag av honom, att han finkänsligt och

taktfullt bekämpade sin nyfikenhet att få utrönt, huru det gått så herunter med mig. Han låtsade finna det helt naturligt och blev nedlåtande och beskyddande. »Jaså, herrn har slagit sig ner här!« Ja, det kunde jag ju icke neka till. »Jaha, jaha, nå låt mig få en flaska öl och två glas.« Det bragtes in. Med en vänlig gest bad han mig sitta ned och dela välfägnaden, vartill jag tackade. Sedan fortsattes samtalet, dock väsentligen från hans sida. »Ja det har varit ett f. . . bra ställe det här, men nu sedan järnvägen kommit, så — —.« Då han härvid tycktes finna mig nedslagen, skyndade han tillägga: »Ja, det vil säga, det kan nog ännu gå bra, men min själ får man då *sköta* sig!« Detta menade jag ju vara min föresats, vartill han genmälte, att det behövdes ju alltid, men särskilt under så vanskliga förhållanden som nu på detta ställe, som sett sina bästa dagar. Då han slutligen tog fram börsen, frågade jag blygsamt, om jag ej kunde få bjuda honom såsom varande min förste gäst. Häremot opponerade han sig på det allra häftigaste. »Nej det duger minsann inte. Man måste vara om sig. Det gäller att sköta sig. Annars går det åt skogen. Det säger jag herrn först och sist, att herrn får sköta sig, om det skall kunna gå.« — Han lät beveka sig att stoppa ned slanten, då jag förestället honom, att min affär egentligen först började med morgondagen, samt att jag stod i mycket stor förbindelse till honom för hans goda råd och vänliga uppmuntran. Vi skildes åt under ömsesidiga vänskaps- och hövlighetsbetygelser, och det sista jag hörde av honom var ett doft mummel, att det nog kunde gå bra, om jag bara — — — Mera uppfattade jag ej.

Vi ha aldrig träffats sedan, men jag har i mina tankar ofta tackat denne enkle man för hans uppfriskande besök i den ensliga kvällstunden. Det var som en upplivande solstråle i novembermörkret, och hans ord ha allt emellanåt kommit för mig och verkat stödjande och uppmuntrande. Ty svårigheter ha naturligtvis ej fattats, i synnerhet under folkhögskolans två första årtionden. Och det förlösande ordet, jag just behövde den där kvällen, det fick jag av min förste gäst. Det var ordet om, att intet företag är så svårt, att man ej kan gå i land därmed genom god vilja i förening med seghet och ihärdighet. Jag blev nästan glad över att få börja under mycket blygsamma förhållanden och kände en äggelse uti att behöva anlita det yttersta av mina krafter till det nya företagets genomförande. De kunde kanske växa med svårigheterna.

Säkert är, att jag väl sällan gått till sängs med så muntert sinne som denna novembernatt.«

H. Odhner.

(Sluttes.)

Sp. 977 börjar — begynder. 978 betyga — vidne. församling — Menighed. 979 åtspord — adspurgt. 980 krog — Kro. avtyna — aftage, hensygne. inbitna — indgroede. 981 känna mig enkel — føle mig lille, flov. upprepande — Gentagelse. 982 roade — morede. 983 välfägnad — Traktement. sköta sig — passe sine Ting.

Grundtvigs stilling til statskirkens præstevielse.

(Sluttet.)

I det foregående har jeg ved taktiske bevægelser og let kavalleri drevet modstanderen hen, hvor jeg vilde have ham, medens jeg samtidig fik bragt mit svære artilleri i stilling. Nu åbnes ilden.

I »Den kristelige børnelærdom« kommer Grundtvig ind på sin egen indvielse og siger: »Uagtet jeg ikke tør tænke og tale så ringe om min præstevielse i Babel (ser man det!), som Luther tænkte og talte om sin, så er jeg dog på mine gamle dage blevet *meget enigere med ham i dette stykke, end jeg var i ungdommen,* så jeg erklærer det for papisteri, . . . at ordinationen skulde give apostolisk myndighed enten til at »løse og binde« eller *til at råde for Herrens indstiftelser, end sige da give udelukkende ret til offentlig at forkynde evangelium*«. Han peger på de ulykker, der følger af at mene, at Helligånden ved ordinationen går over på præsterne, for så gennem deres præken at virke på menigheden.

Apostlene fik »ikke Helligånden og de glødende tunger ved deres indvielse med Herrens egne hænder, men først efter opstandelsen ved et eget ord og åndepust og ved det mageløse pinsejærtegn«.

Og de gjorde ikke Mathias til deres medapostel »ved indvielse med håndspålæggelse«

men »efter hellig lodkastning ved stæmmegivning«. Og endelig fik jo Pavlus ikke sit apostelkald »af nogen apostel eller noget andet menneske«.

Derfor »skal vi lade det stå som *et åbent spørgsmål*, hvad vi til læreæmbedets tarv får eller kan få af den Helligånd ved den nedarvede indvielse, så derom har vi, på eget ansvar for ånden, *lov til at tænke, hvad os tykkes*, når vi kun, vel at mærke, ikke vil pånøde menigheden, der har samme frihed, vore tanker eller beråbe os på indvielsen som hjemmel for nogen åndelig myndighed«.

Denne indvielse med håndspålæggelse og forbøn »er *mest af alt* i kristenheden *overskattet*, *mistydet* og *misbrugt*«, og dens »*ubetingede nødvendighed* til det kristelige læreæmbede må med Luther *kækt benægtes*«.

Apostlenes apostoliskhed »gik over i den menighed, som levende udviklede sig af dem, men ingenlunde ved håndspålæggelse *over på visse enkeltmænd*, så vi derved skulde få en apostolisk lærestand over for menigheden«, og for at ikke læreæmbedet skal »stå den fri udvikling af livet i menigheden i vejen«, så må lærerne »aldrig kræve mere åndelig anseelse eller myndighed og rådighed, end menigheden frivillig skænker dem, og må heller ikke forlange at antages for åndens æmbedsmænd, enten *på grund af håndspålæggelsen eller på grund af noget som helst andet* end åndens kraftåbenbarelse gennem os.« —

Det er meget fornuftigt af en biskop »at se ganske bort fra Grundtvigs omtale af bispeæmbedet«. Ti om der end, som nævnt, findes meget forskellige udtalelser af ham derom, så savner hans »sidste ord« i ingen henseende tydelighed. Det er i »Kirkespejlet« fra 1871, at han anstiller en fornyet undersøgelse og fæstner sit resultat. Og han skriver: »Om vi end finder den myndige biskops oprindelse så ældgammel og gådefuld, at vi ikke ret tør bryde staven over ham, så ser vi dog straks, at *hans mageløse højærværdighed* både står på en meget glat skråning og er, som en slags mellemmand mellem herren og hans menighed, en meget *farlig person* både for sig selv og for menigheden; så u u n d v æ r l i g kan han umulig være altid og alle vegne, men må tvært imod, hvor hans myndighed vilde låne mindste understøttelse af den verdslige magt, helst undværes, så vi småkristne i Danmark har *med det blotte og bare navn beholdt mer end nok af bispen.*« (S. 118).

»Bisperne må betragtes . . . som *kommunale æmbedsmænd*«; »en såkaldt kristelig biskop i en statskirke, som vælges enten af den verdslige øvrighed eller af verdslige provster og sognepræster er . . . kun en v e r d s l i g hyrde og en *åndelig uting for det åndelige folk.*« (S. 118. 119)

Og hermed kan jævnføres, hvad han skrev 6 år tidligere i efterskriften til »Om den sande kristendom«: »hvad jeg end, for en menneskealder siden, kan have tænkt og sagt eller skrevet . . . om b i s k o p p e n s u u n d v æ r l i g h e d, fortrinlige h å n d s p å l æ g g e l s e eller å n d e l i g e æmbedsmyndighed over præsten og menigheden, det alt sammen . . . beror på misforstand og på ugrundede, for menighedslivet farlige og for den kristelige oplysning skadelige fordomme.« —

Der er liden mening i at meddele, hvad biskop Martensen 38 år efter på 3 linjer refererer som Grundtvigs udsagn i en »lang samtale« med ham om ordinationen, der tilmed kun siger, hvad han 6 år før har sagt i »Frisproget«.

Anderledes vejer til det tørre faktum, som M. sammesteds anfører: Grundtvig »indfandt sig aldrig ved nogen ordination med det øvrige præsteskab«. Dette vækker nemlig, i lys af alt hvad her er anført, stærk tvivl om, hvor vidt Grundtvig i sin salme med det »liflige og dejlige syn af de salvede brødre, der bor i den højestes skygge, og hos hvem allerede de himmelske glæder bygger og bor«, har tænkt på f. eks. en københavnsk ordination ved Sjællands biskop og sammenløbne præster, som, efter tilstanden den gang, vist nok kendte såre lidt til anden »salvelse« end den gejstlige veltalenheds eller til »tit tilsammen at tømme kalken, som tørsten udslukker« uden da den, som fyldtes fra punchebollen. Gjaldt salmen nemlig dette, da var det dog en yderst ilde anbragt selvfornægtelse, så hårdnakket og afgjort — »*aldrig*«, i mindst 27 år, ti så mange har M. kunnet kontrollere — at unde sig selv det dejlige og liflige syn af så himmelske brødre, hvad han dog uden større besvær kunde få adgang til. Og ligeledes vilde det være mer end underligt af ham at synge:

I dag på apostolisk vis
redskaber ny til Jesu pris,
til lys og trøst for Herrens små,
vi lægge vore hænder på,

uden nogen sinde at få lyst til at låne sine egne hænder til hjælp for samme højst apostoliske værk. Var Grundtvig en ordgyder, som talte og sang men ikke levede og handlede, eller er det ikke rimeligt, at det var en helt anden præstevielse, der i de to salmer stod for hans »syn«! Og dette var det ham »lifligt og dejligt« at skue, om det kunde han synge i de stærkeste ord, men det vilde han ikke have ødelagt ved at gå i Frue kirke og se et yderst verdsligt syn, der tilmed falskeligt vilde agere noget andet og mere. — Men jeg indrømmer villigt, at Gr. i 1844, da han digtede salmerne, og i 1845, da han talte med Martensen, ikke besad den klarhed, som han vandt senere.

Dog, når han på den tid har digtet salmer, der har præg af at tage sigte på en særegen præstevielses*handling*, kommer det måske af, at det alt har dæmret for ham, hvad han skriver i 1868: »der er en lævning af åndens indretning« i indvielsen med håndspålæggelse og forbøn, og det vil derfor være rettest at beholde den som en »opbyggelig kirkeskik, der vil være til velsignelse i *samme grad*, som menigheden og dens lærere er *apostoliske*«; men vi gør vel i kun at »lægge en *vis ubestemt vægt* på ordinationen«* — —.

Nu kan så grundlinjerne drages op:

I sin ungdom betroede Grundtvig sig til sine overvældende stæmninger og følelser og lagde derfor en mængde ind i den statskirkelige indvielse, han modtog. Men efter gennem et langt liv at have undersøgt sagen og tænkt over den, er han på sine gamle dage blevet klar over, hvor falskt han i 1811 og fremover har forklaret sig sine følelser ved præstevielsen, så han er nu blevet meget mere enig med Luther i den sag, om han end ikke tør tænke og tale fuldt så ringe derom som Luther.

Det har klaret sig for ham, at statskirken (Babel) er en aldeles borgerlig indretning, hvis præstevielse derfor har lidet, om noget at betyde, men er farlig, fordi den giver både bisperne, præsterne og lægfolket et falskt begreb om lærestanden. De kære »brødres« hænder bliver ret ublidt »slået væk«, håndspålæggelsen har nemlig slet intet dær at gøre. Og der er ingen, som kan indvie uden Helligånden og menigheden. Hans mageløse højærværdighed, bispen, aller mindst, ti han er dejset ned ad den glatte skråning og har måttet samle sig op ved foden som kommunal æmbedsmand. Et særeget præsteskab, som i kraft af bispens og »brødrenes« håndspålæggelse og amen skulde være i besiddelse af en egen åndelighed, er en ren indbildning.

Han er altså kommet langt bort fra det forleden efter »Om den sande kristendom« — fra 1827 — citerede og til indtægt tagne: »Herren har sørget for, at der bestandig skal være h y r d e r og l æ r e r e iblandt os« og det skal være disse »a l e n e, som betjæner os ved Herrens bord og lyser i Herrens navn Herrens velsignelse over hans menighed«; og aller længst er han kommet fra, at disse hyrder og lærere, som Herren sørger for, skulde være ethvert klokkefår, som har kunnet tage en teologisk eksamen og modtaget en bispelig ordination i statskirken. Den gang advarede han ganske vist mod at nedsætte denne som en unødvendig ceremoni, men siden benægter han altså »kækt med Luther« dens ubetingede nødvendighed, og nu går hans advarsel ud på, at den mest af alt er blevet overskattet, mistydet og misbrugt — han kænder jo dette grant fra sig selv!*

Han har havt en statskirkebetragtning, som en tid lang fik ham til at gøre alt for at »istandsætte den faldefærdige statskirke«, og så måtte han naturligvis holde hart på bisper og indvielse og alt det, som udgjorde dens bedste støtter. Men da han havde arbejdet sig igennem til en virkelig menighedsbetragtning, kom alt sligt til at ligge i et helt andet lys, og han opdagede tomheden i alle hine bestræbelser.

* Den kristelige børnelærdom s. 91. De tidligere citater af dette skrift står s. 302—10.

* Han tillagde det — falskelig — i en række år »stor betydning«, at han var »rettelig kaldet og indviet til præstegerningen« ved ordinationen. Han levede — falskelig — med det »syn«, at »præstevielsens store amen gav ham forvisningen om, at han var forsonet med Gud«, og — falskelig — havde han »erfaret styrken« deraf.

Jeg »skal intet sige om mine følelser ved at læse«, at denne overskatning, mistydning og misbrug holdt sig uforandret hos Grundtvig »gennem hele hans præsteliv«!

Det kan være, at i en menighed, som sammen med sine lærere er *apostolisk*, indvielsen skal beholdes som en opbyggelig kirkeskik; der er måske dæri en levning af åndens indretning; men han er ikke klar derover og kan kun lægge en vis ubestæmt vægt derpå. Men han er i al fald nu klar over, at det var ikke i en sådan apostolisk menighed, han blev indviet i 1811 men i Babel, og ligeledes over, at det er ikke i en sådan, at statskirkens præster indvies. Måske kan, alt som menigheden vokser i kraft og klarhed — bliver mere apostolisk — den oprindelige åndens indretning blive generobret*; men afgjort er det, at det er ånden og menigheden, som foretager den virkelige indvielse, og at derfor den rettelig indviede lærer kændes på og *kun* på »åndens kraftåbenbarelse« gennem ham.**

Se, alt dette så man intet om gennem de mange citater, der forleden blev præsenterede for at klare Grundtvigs stilling til denne sag. Forfatteren giver sig mine af at have læst de skrifter, hvoraf han citerer. Men han må da have havt en lykkelig evne til at overspringe næsten alt det, som det kommer an på, og hvor Grundtvig siger sin mening, som det synes mig, med særdeles tydelige ord. Således må forfatteren da også ganske have overset, at G. i »Den kristelige børnelærdom«, der betegnes som hans »sidste ord« i sagen* og tages som sådan til indtægt for forfatterens standpunkt til ordinationen, og for at Grundtvig aldrig opgav det syn på denne, han havde i 1811 — han må have overset, hvad Grundtvig skriver s. 303: »De *statskirkelige gengangere* hos os vil *naturligvis* lægge al mulig vægt på ordinationen«, hvad der jo er en endogså oven ud heldig overspringelse, da forfatteren ellers dær vilde mødt den betegnelse, Grundtvig i sine sidste ord vilde stæmple ham med.

Om forfatteren ellers virkelig har læst disse skrifter, synes han, hvor han har mødt »ånden« og »menigheden«, at måtte have opfattet disse ord som enstydige med bispen og de ved den statskirkelige ordination indviede »brødre«. Og han må til at læse rigtigt ganske have manglet al forståelse af det vældige arbejde, Grundtvig har måttet gøre, for fra statskirkesynet at arbejde sig frem til et virkeligt menighedssyn, og af de selvmodsigelser og uklarheder, han under dette arbejde selvfølgelig har måttet gøre sig skyldig i og efterladt sig tydelige udtryk for. Hildet i sit eget statskirkesyn, har forfatteren udelukkende set og støttet sig til disse. — —

Det er menneskeligt, at vore bisper erklærer at kunne foretage deres præstevielser med »stor frimodighed«; at de finder de »ueftergivelige forudsætninger« for denne deres virksomhed altid lykkeligt at være til stede, så de føler sig omgivne af lutter »bjærgboere på Sion«; og at de mener altid at udføre »en ret *kristelig*** og *almenkirkelig*** (!) præstevielse«, så det vilde være skammeligt, om nogen kunde glæmme, hvor og *af hvem* han havde modtaget dette kostelig klenodie. Det er menneskeligt, fordi bisperne uden at nære en sådan indbildning vel ikke godt kan varetage bestillingen.

Men ét fraråder jeg dem og deres åndsfrænder at gøre. De skulde ikke gøre Grundtvig deres

---

* Man jævnføre hans tanker om »skriftemålet«.

** Uden at gå nærmere ind på enkeltheder, skal jeg nævne: Efter nogle år at have gået i Vartov kirke og dær lært at kende ånd og menighed som en virkelighed, stod jeg en dag alene i et værelse, ved en kiste, hvorpå en kær ven af mig nu lå afsjælet. I den stund modtog jeg kald til præst. Så stærkt og afgørende følte jeg det, så jeg i samme time uden betænkning opgav min polytekniske løbebane og snart efter rejste hjem og meddelte mine forældre, at jeg vilde være præst. Med højeste sindsro hørte jeg dem kalde dette for »et tordenslag« — hvad de da også siden blev fuldt trøstede for. Der lå vel en god portion humbug og spærrede vejen frem til det store mål, men jeg lo mig med godt humør både gennem det teologiske »studium«, eksaminerne, homileticum og catheketicum og endelig ordinationen. Som tidligere mældt, kunde jeg ikke tillægge alt det hokuspokus, som dær fandt sted, nogen betydning, men jeg gennemgik det med god samvittighed, fordi jeg vidste med mig selv, at den præstegærning, jeg vilde øve, vilde få sit præg af Luther og Grundtvig.

Og når jeg siden har følt mig anfægtet, om jeg nu også virkelig havde lov at være præst, så har jeg aldrig tyet til de kunster, der foregik i Ribe, eller om det nu var i Frue kirke. Men jeg har søgt min tilflugt til den lille stue og oplevelsen dær ved kisten. Og ved alterbordet, ved bønnen og bekændelsen og sangen, som så ofte lifligt ombølgede mig i Vartov kirke, har jeg fundet min indvielse, al den forbøn for mig og udrustelse til gærningen, som Grundtvig giver så skønne udtryk i »I dag på apostolisk vis«.

* Det er nu forresten forkert, at vi her har Grundtvigs sidste ord. Dette findes nemlig i »Kirkespejlet«, hvor man på s. 122 atter kan træffe stærke ord mod præstevielsen med håndspålæggelse.

** Udhævet af mig.

kærlighedserklæring, ikke bestorme ham om at erklære sig for dem og deres færd. Selv om de søger at dæmpe ham med et »unødig stærkt«*, eller med et »sandelig!«* at fremholde ham som det pålideligste og kæreste medlem af netop deres flok, så nytter det intet. Han afviser frieriet med et: gengangere! Han vil slet ikke kændes ved dem. Just som de med et »hans sidste ord« mener at kunne holde ham fast, er han tusind mile forud. Han var den store reformator og den store revolutionære, altid i gæring, altid i fremdrift.

Derfor forstår gengangere ham aldeles ikke, aner intet om de mægtige strømninger i hans hjærte, eller hvor de bar hen, og deres kærlighed til ham kan kun blive en højst ulykkelig.

»Kirkebakken«, 15/7 19. *V. Brücker.*

* Se sp. 886 og 885.

Sogne- og Valgmenighed.

For at kunne klare Sognemenighedens og Valg-Frimenighedens Forhold til indre Mission, maa vi vist først klare os, hvad Navnene dækker. Naar jeg i Trosordet bekender min Tro paa den hellige almindelige Menighed og de helliges Samfund, saa er jeg ganske enig med Herdis Clausen. Ingen kan elske og vurdere den Menighed højere end jeg, og som Præst har jeg altid betroet mig til og haft en saadan Tillid til den Menighed, at andre Præster kunde blive forargede derover. I Menigheden finder jeg min Herre og Frelser.

Men i almindelig Tale bliver Ordet Menighed let Udtryk for en ydre Organisation. Det er vel meget derfor, at Indre-Mission taler om »De Hellige« og »Guds Folk«. Vi grundtvigske bruger imidlertid »Menighed« baade om dem, der lever i Aandens Samfund og om den ydre Organisationsform. Valg- og Frimenighed er jo fremstaaet af Trang til at knytte sig sammen i det Aandens Samfund, hvori man har fundet Frelseren, dette Aandens Samfund er »Menigheden« i dybeste Forstand, men den tager Skikkelse her i Danmark i Valg- og Frimenigheds*formen*, og om den maa man ikke sige alt det smukke, Herdis Clausen siger, for det gælder kun forsaavidt V.- og F.menigh. er ensbetydende med sand og aandelig levende Menighed.

I Ordet Sognemenighed er »Sogne« Udtryk for et rent geografisk Omraade, Ordet »Menighed« betegner den virkelig levende og aandeligt vaagne Flok, der er indenfor disse Grænser. Hvor Menigheden i dybeste Forstand vokser frem i Sognet, vil den længes efter at antage en bestemt ydre Form. Indre Mission danner da Kredse om deres Missionshuse og organiserer sig som Led i hele denne Missionsbevægelse, de Grundtvigske ser derimod hen til Valgmenighedsformen, fordi den fuldendte Menighed er deres Maal.

Saalænge Menigheden endnu lever indenfor Sognegrænserne kun sammenknyttet ved det aandelige Samfunds Baand har den meget stor Missionskraft; den er nemlig spredt ud som et Salt over et vist Omraade. De udenforstaaende føler sig ikke som udenforstaaende, og de, der er indenfor, ved det kun i samme Grad, som de aandeligt lever med. Det maa virke missionerende ikke ved direkte Angreb, men netop i allerhøjeste Grad indirekte.

Denne Stilling er imidlertid i Længden uholdbar, et Præsteskifte kan være nok til at omstyrte det, derfor vil den søge henimod de faste Former. Indre Mission, hvis Styrke er i den direkte Mission, danner sine Kredse, og virker netop nu missionerende ved at afgrænse sig. Grundtvigianerne danner Valgmenigheden, men da den har hele sin Styrke i den indirekte Mission, mister den sin Missionskraft, i det Øjeblik den afgrænser sig. Den vilde ikke miste den i det Tilfælde, at der ingen Statskirke var, men det, at denne Menighedsorganisation bestaar i nær Tilknytning til og dog udskilt fra Statskirken, vil i det store og hele hindre ogsaa den indirekte Mission.

Dog naturligvis — en levende Menighed i Valg- og Frimenigheden vil virke missionerende. Vi maa have disse udsondrede Menigheder, det giver Liv og Tro og Samfundsfølelse til os, som indenfor geografiske Grænser lever i en uformet og dog ligesaa levende Menighed. Ligesom Indremissionspræsten længes efter at organisere en Kreds, saaledes længes jeg som grundtvigsk Præst efter at danne Valg- eller Frime-

nigheden; men vi maa tøve dermed, for i det Øjeblik vi gør det, forringes vore Missionsmuligheder ganske overordentligt.

For mig staar det, som Valg- og Frimenighedskredsenes store Opgave er at kunne fremelske et stadigt levende, dybt inderligt, ydmygt troende Samfundsliv, saa vi derfra kan hente Mod og Tillid til, at den ydre Menighedsdannelse dræber ikke Livet, men fremmer det, og at V.- og F.menigheden saaledes bliver for os en Stad paa Bjærget, som vi i Aand og Sandhed kan hige hen imod. Men saa maa man i Valg- og Frimenigheden heller ikke falde for den Fristelse at tro, at *alt* hvad den omslutter er fuldt og helt i Aandens Samfund, medens intet af hvad Sognet omslutter er deri.

Halvdan Helweg.

K. K. Steincke: Moderat eller radikal.

(Socialdemokratisk ungdomsforbunds forlag. Pris 1 kr.)

Ovennævnte lille skrift handler ikke om de to fløje, hvori venstre har delt sig, men om to retninger inden for socialdemokratiet. Forfatteren, den kendte kontorchef i Frederiksberg fattigvæsen og socialdemokratiske landstingsmand, drøfter det spørgsmål, om unge socialdemokrater bør slutte sig til partiets moderate eller radikale fløj. Men for at komme til et nogenlunde almengyldigt resultat opridser han først arbejderpartiets hidtidige udviklingslinje såvel i liv som i lære; dernæst undersøger han den især i det sidste årstid heftigt voksende opposition mod denne hidtidige udvikling og kommer herunder ind på en fremstilling og kritik af syndikalismen; og endelig forsøger han ud fra det således tilvejebragte grundlag at afstikke vejen fremad. — Skønt forfatteren formelt udelukkende henvender sig til sine unge partifæller, er skriftet dog meget lærerigt for tilhængere af andre politiske anskuelser. Hvem kan overhovedet i disse tider undgå ret ofte at vende tankerne mod socialdemokratiet? Ikke mindst gælder dette vel højskolens venner.

Forfatteren går frem med sin vante rolige og klare saglighed, krydret med de muntre spydigheder, som nu engang er uadskillelige fra hans stil; og han lægger også her for dagen sin fra tidligere skrifter kendte frygtløse ærlighed, selv når det går ud over gængse og yndede socialistiske lærdomme. Man keder sig ikke i hans selskab, og man føler sig tryg ved hans vejledning.

Det interessanteste afsnit er hans fremstilling af syndikalismen og hans stærke kritik deraf. Da jeg vel desværre ikke tør håbe, at ret mange læsere af disse linjer vil gå til bogen selv, skal jeg kort gengive dette parti. Syndikalismen, en før krigen velkendt bevægelse, går ud fra, at socialdemokratiets stræben efter politisk magt har ødelagt arbejderbevægelsen ved at gøre den til tumleplads for levebrødspolitikere, som efterhånden afslører sig som bureaukratiske overklassesnyltere. Da det nu er umuligt at tænke sig nogen anden vej end den parlamentariske, når samfundet gradvis skal socialiseres, forkaster syndikalisterne resolut denne gradvise omformning og fordrer i stedet en voldsom, gennem proletariatets revolutionære vilje. »Syndikalismen venter ikke på historien, den vil selv lave historie.« Forfatteren påviser nu det selvmodsigende og ganske uhistoriske i hele denne tankegang. Man kan ved et snubtag lave en politisk revolution, men ikke en social; men syndikalisterne vil jo netop en social revolution og ikke en politisk. Syndikalisterne hævder selv, at arbejderne teknisk og moralsk må være de styrende klasser overlegne, før de kan frigøre sig for dem, og dog henvender de sig i deres blade efter sproget at dømme nærmest til sjoverne og hævder en taktik, der fornægter det første moralske bud i alt samfundsliv, nemlig at en mand er en mand og et ord et ord. Syndikalisterne vil styrke arbejderorganisationerne og gøre dem til bærere af produktionen; men i virkeligheden arbejder de af alle kræfter på at ødelægge arbejderorganisationerne. Syndikalisterne vil endelig gøre den enkelte arbejder til en selvstændig handlende, revolutionær personlighed; men hvorledes vedligeholde denne revolutionære kampvilje, når kampen er endt, revolutionen fuldført, og der i stedet skal tages fat på det daglige slid? Ud fra disse overvejelser stempler forfatteren derfor »syndikalismen — denne besynderlige blanding af den oprindelige marxisme og anarkisme med forskellige tilsætninger og surrogater — trods dens i mange henseender gode hensigter og ophøjede moralteorier [som] en fornægtelse af hele den historiske udviklings gang og de bærende kræfter i denne — — og en yderst farlig og ulykkebringende opløsningsfaktor for hele

den møjsommeligt oparbejdede arbejderbevægelse.« Nej, socialdemokratiet må efter hele sin udvikling, sit væsen og sit program holde på parlamentarismen, flertallets ret til at regere på alle de områder, hvor der skal træffes beslutninger i offentlige sager, medens omvendt den størst mulige individualisme tilstræbes i rent personlige spørgsmål gennem absolut hævdelse af trykke-, tale-, forsamlings- og religionsfrihed osv. »Kun hvis overklassen kunstigt hæmmer demokratiets sejrsmarch eller gennem sine økonomiske privilegier vil forhindre sejrens konsekvenser, er revolutionen nødvendig og berettiget.«

Socialismen, hvis betydning (efter forfatterens mening) verdenskrigen yderligere har understreget ved klarere end før at vise, hvorledes det privatkapitalistiske system demoraliserer sine indehavere, skal da fremmes ad de gamle, prøvede veje, den kooperative, faglige og politiske. Hvilken taktik der herunder bør vælges, en mere moderat eller en mere radikal, derom kan man strides; forfatteren frygter for sin part den moderate taktik med dens maskepi med de borgerlige partier; resultatet deraf, vor omfattende sociallovgivning, stempler han (der på dette område jo er særlig sagkyndig) som »en småborgerlig almisselovgivning, der demoraliserer befolkningen«, og samme uheldige præg har efter hans mening krigsperiodens skatte- og dyrtidslovgivning, dens øjeblikkelige berettigelse ufortalt. Han slutter med at tilråbe sine unge venner: »Kend dig selv, og vær dig selv — moderat eller radikal — når blot du er dig selv. Dette er en god leveregel for alle tider, men særlig for tider som disse, hvor et stigende antal overheder deres hjerne i stigende foragt for historiens abc og deres egen sunde fornuft.«

Det lille skrift rummer meget mere, som var omtale værd. Jeg vil imidlertid lade dette ligge og i stedet fremsætte et par betragtninger for egen regning.

Syndikalismen synes mig, hvad nogle af dens grundtanker angår, et betydningsfuldt og delvis glædeligt tidens tegn. Den viser nemlig, at nu er man også indenfor arbejderkredse blevet opmærksom på den side ved »den socialistiske fremtidsstat«, som afholder så mange socialt interesserede mennesker fra at godkende marxismen som den rette løsning af det sociale spørgsmål. Syndikalisten har opdaget, at det marxistiske krav om samfundets overtagelse af produktionsmidlerne vil medføre et centraliseret bureaukrati, dvs. et kontorstyre, der gør den enkelte menige arbejder til lige så viljeløst et hjul i maskineriet, som han nu er det i det privatkapitalistiske samfund. Og herimod protesterer syndikalistens selvstændighedsfølelse ganske på samme måde som vi andres. Syndikalismen peger derved ud over marxismen mod en samfundstilstand, hvor friheden ikke er ofret på lighedens alter, hvor på den ene side alt regereri og dermed al økonomisk udbytning er afskaffet, og på den anden side fællesinteresserne varetages gennem frivillige sammenslutninger af ligesindede.

Sådanne tanker burde danske landboere kunne forstå. I deres frivillige sammenslutninger til varetagelse af deres materielle og åndelige fællesinteresser er enkeltmands frihed og alles lighed så nogenlunde gennemført, og netop derfor står disse sammenslutninger landboernes hjærte så nær. Og dernæst har de sidste mærkelige år belært landboerne om, hvis de ikke vidste det i forvejen, hvor inderligt alt kontorstyre er dem imod, hvor højt de skatter selvstændighed på det økonomiske som på alle andre områder. Men så burde de også kunne forstå lønarbejderens utilfredshed med de nuværende samfundsforhold, der synes at fordømme ham til livsvarig økonomisk uselvstændighed, og hans børn efter ham.

Forståelse muliggør samfølelse, samfund. Hvad om den tid en gang kom, da danske bønder og arbejdere fandt sammen? Men skal det nås, må arbejderne ganske vist lære, at frivilligt samvirke, om det skal lykkes, ikke skabes ved revolution, men ved evolution, ikke laves udenfra, men gror indenfra, og at det må hvile på oplysning og oplivelse, dygtighed og samfølelse.

Tormod Jørgensen.

Danmarks indlandsis I.

De sidste 25 års undersøgelser og opdagelser.

I året 1865 fremsatte den svenske forsker *Torell* sin theori om en uhyre indlandsis som oprindelse til N. Evropas såkaldte rullestensformationer, d. v. s. — i store træk taget — de øverste jordlag. Theorien blev hurtig anerkendt, ialfald blandt forskere i Norden, og i den følgende snes år gjorde

mange af disse, bl. a. Danskeren *I. F. Johnstrup* (1818—94) et stort arbejde for at underbygge theorien med flere og flere kendsgerninger, indtil den hen i 80'erne kunde siges at stå fast og har gjort det siden. Disse kendsgerninger var selvfølgelig især taget fra de nordiske landes eget område, hvor en sådan theori, og *kun* den, kunde forklare mange hidtil uforståelige ting, og kunde det bedre og bedre jo grundigere undersøgelserne efterhånden blev, — som f. eks. de mærkelige forekomster af sten på vore marker, som aldeles sikkert måtte høre oprindelig hjemme på visse bestemte steder i Norge og Sverrig, uensartetheden i jordbunden og især da den mærkelige blanding af lagdeling og ikke lagdeling i lokaliteter lige ved siden af hinanden og endelig den grundige indblanding i de øvre jordlag af jordarter, især kalk og kalksten, fra lag, som ellers ligger langt dybere. Men ved siden af, at disse efterladenskaber fra en forhistorisk indlandsis blev grundig undersøgt, forsømte man heller ikke at studere *nutidens* indlandsis, især da på *Island* og i *Alaska*, hvor den den dag i dag — om end i mindre målestok — afstedkommer de samme ting, som vi herhjemme forundrer os så meget over, og hvor der derfor også var mest at lære m. h. t. Danmarks, såvelsom hele N. Evropas istidsgeologi. — *Isdækket* har haft sit udgangspunkt i Skandinavien og har derfra bredt sig omtrent til Volga mod øst og udover Irland mod vest, en ismark på langt over 100,000 □ mil. Det siger sig selv, at tykkelsen må have været lige så uhyre som udstrækningen, flere hundrede meter, og det er da ikke så mærkeligt, at denne uhyre byrde trykkede landene langt ned under havets overflade*, kun de højeste bjærge dannede mindre og større øer, som dog for største del også var dækket af is.

Trods det næsten utrolige og usandsynlige i en sådan theori og trods de uhyre krav den stiller, især til fantasien (der må regnes med rigelig ½ mill. år siden istidens begyndelse!), er det dog lykkedes forskerne at skaffe den almindelig indgang og forståelse, ialfald i hovedtræk, også mellem jævne folk her i Norden, og vel ikke mindst mellem landboere, som daglig havde kendsgerningerne for øje, og for hvem disse undersøgelser kunde øjnes også at ville få megen praktisk betydning. En sådan geologisk oplysning begyndte her i landet allerede i 80'erne, dels gennem populære skrifter (bl. a. fra udv. f. folkeopl. fr.) men især gennem højskoler og landbrugsskoler, og der er selvfølgelig fortsat siden, bl. a. med de »populære fremstillinger« fra »Danmarks geologiske undersøgelse«.

Desværre må vistnok de fleste af os ret tidligt give slip på megen oplysende læsning, som i vor ungdom havde vor store interesse, og senere i livet er vi ofte uvidende om grumme meget, som vi egentlig gerne vilde vide besked om, hvad også gælder fremskridtet på de områder, som vi før har beskæftiget os med. Kun få har tid og lejlighed at følge lidt med. Jeg kunde derfor tænke mig, at ikke så få vilde være glad ved at få en kort fremstilling af de resultater, som vort lands geologer er kommen til i den sidste snes år, og navnlig tænker jeg her på de senere års interessante redegørelser for virkningen af *afsmeltningen* af den sidste indlandsis, og hvis synlige hovedresultat er de jyske heders dannelse. —

*

Den nedgang i vort lands årlige middeltemperatur (omkr. 7,5 ^{0} c.), som atter vilde bringe en sådan istid, er næppe så stor, som de fleste tænker, man antager omkr. 5^0, måske ikke engang det. Selvfølgelig må middeltemperaturen være endel *under* 0 i de egne, hvor isen bliver til — her det skandinaviske højland — men når den er mægtig nok, så kan den meget vel glide langt ned i lavlande med middeltemperatur endel *over* 0, inden den smelter, hvad vi den dag i dag har vidnesbyrd nok om. — I virkeligheden er en sådan temperaturnedgang også så langtfra lille, og den er meget vanskelig at forklare, især da nyere undersøgelser har vist spor nok af lignende istider på den *sydlige* halvkugle. Forudsat nu, at de nordlige og sydlige istider har været *samtidige* — hvad geolog-

* Et morsomt vidnesbyrd herom tager jeg med. De forholdsvis lave nordsvenske bjerge har ofte en særlig kraftig skovvækst — en slags kalot — på toppen, mens de nedad siden kun har ringere plantevækst, og navnlig ikke store træer. Aarsagen hertil er — siger geologerne — at havet engang har gået så højt som til kanten af »kalotten« og har skyllet alt leret, bundmorænen, bort, mens det har fået lov at blive liggende på toppen, (selvfølgelig findes der så også *andre* vidnesbyrd om havets virksomhed i disse højder). Det var på Matarengi højskole i Tornedalen — ligeoverfor Avasaksa på finsk side — at jeg en dag sad og læste om dette. Jeg fik travlt med at komme ud og se mig om. Jo meget rigtig! der stod Avasaksa med sin skovkalot på hovedet, og den tyndere og tarveligere busk- og skovvækst ned ad siderne. Siden så jeg det samme mange andre steder.

erne synes at mene — er det altså ikke en forholdsvis *lokal* afkøling, her er tale om, men afkølingen gælder *hele* jordens luftkreds. De forsøg, der er gjort på at forklare et sådant fænomen, er næppe værd at nævne; det rimeligste — uden at man dog i nogen måde tør hæfte sig derved — er vel *en nedgang i luftens kulsyremængde*, som erfaringsmæssig vilde medføre en ret stor afkøling. Denne nedgang kunde igen tænkes forklaret ved en uhyre regnmængde, som vil tage en del af kulsyren med ned i jorden, men så er vi jo egentlig lige vidt, thi hvad er så årsagen til den voldsomme regn, som her skulde være tale om? Muligt er det jo, at kulsyremængdens nedgang siden kan forklares ad andre veje, — hvis man da ikke imidlertid kommer ind på helt nye theorier.

Nyt er det måske for mange, at der nu ikke mere er tale om *en* istid, men flere, måske fire, altså med tre mellemliggende — og meget varmere — »interglacialtider« (af inter, mellem, og glace, is). Om *varigheden* af disse syv forskellige tider kan forskerne ikke udtale sig med mere bestemthed, end at de, hver af dem, må have været »nogle gange 10,000 år«!

Isens *udstrækning* i de forskellige istider har sikkert været meget forskellig; men når undtages, at vi nogenlunde kender den *yderste grænse*, hvortil isen overhovedet er nået, så ved vi ikke meget derom, ialfald ikke endnu, thi på grund af den dybtgående forstyrrelse, som et sådant, flere hundrede meter tykt isdække volder, er lagene rodet og væltet mellem hinanden. Et stærkt eksempel derpå har vi i »Hanklit« på Mors, en molerklint, eller et molerlag, der sine steder er over 25 meter tykt, og som man altså på forhånd vilde antage for »faststående«, i sit oprindelige leje. Ikke desto mindre ses det tydeligt af *lagene*, at det er en »vandreblok« flyttet af isen, idet denne, som tilhører en langt ældre jordperiode, *ligger ovenpå istidsaflejringer*, og disse ovenpå den igen. Sådanne eksempler kender geologerne i hundredvis.

Af de samme grunde har vi heller ikke fra *mellemistiderne* ret meget bevaret og egentlig vel kun fra den sidste, men disse rester fortæller os noget mere end istidsdannelserne, fordi de har en del uforstyrrede dyre- og planterester, hvad istidsdannelserne naturligvis ikke har. Enkelte fund er gjort på Fyn, nogle i Østjylland, men langt de fleste i Sydvestjylland: Brørup, Lervad, Tuesbøl, Høllund-Søgård, Ejstrup (v. Kolding) — og videre ned gennem S. Jylland helt til Holland; måske kan dette tyde på, at den sidste istid ikke har strakt sig meget længere, at vi her er så nær isranden, at forstyrrelserne ikke har været så voldsomme og dybtgående. Af de fundne dyre- og planterester kan nævnes: Østers, blåmusling, dådyr, eg, avnbøg, tax, ja alle vore nuværende skovtræer, undtagen bøg. Geologisk set er disse lag altså meget unge, selv om der vel nok er gået mellem 100,000 og 200,000 år siden. Men også planter og dyr, der er os *fremmede*, finder vi her, sådanne, som nu kun lever i sydligere egne; ja i Lervad mose ved Brørup er fundet rester af to planter, som nu ikke mere findes i Evropa. *Klimaet* har været betydeligt varmere end nu. Især til oplysning af dette sidste var fundet ved *Ejstrup* af interesse. Her fremviste lagene (ler og sandlag i en interglacial ferskvandssø) dyre- og planterester fra hele, eller næsten den hele, mellemistid: polare former, rypelyng, polarpil osv., for neden, dernæst planterester fra en noget varmere tid, endnu lidt længere oppe former fra et adskilligt varmere klima, end vi har nu, og endelig indeholder de øverste lag, som er meget forstyrret af isen, sådanne planterester (birk, el, bævreasp) der tyder på, at klimaet igen er bleven meget koldere, — den næste (sidste) istid nærmer sig. — Man kan jo godt sammenligne en sådan række med den vi finder i vore moser, dannet efter den *sidste* istid, hvor vi ligeledes forneden finder rypelyng, polarpil osv., længere oppe planter fra fyrreperioden, og øverst nutidsplanter, — alt vidnende om et, ialfald i de store træk, stadig varmere klima. Men så kan sammenligningen heller ikke føres længere, — vi finder ingen former fra *en varmetid*, svarende til dem i Ejstruplagene; men man kunde rigtignok fristes til at føje til: vi finder dem ikke *endnu*. Thi fristes vi til ud fra fortidens uhyre langstrakte klimasvingninger — på 100,000 år eller mere — at tro på noget lignende i nutid og fremtid, så tør vi vel også tro, at vi får det gode med det onde, og det vil altså her sige, at vi har »nogle gange 10,000 år« tilgode endnu, da klimaet stadig bliver mildere, indtil det går nedad igen mod den næste istid, som langsomt, langsomt vil fordrive og kvæle alt levende i disse nordlige egne, indtil det hele igen er begravet under isen. Det ligger langt ude, ja, men ingen tid og intet rum er for stort for menneskets tanke og fantasi, — når det kun er begrænset.

Det må imidlertid tilføjes, at der også inden for

selve disse »tider« (både istider og mellemistider) synes at være ret betydelige klimasvingninger, strækkende sig over forholdsvis lange tidsrum. Sådanne mener man at kunne spore fra selve den sidste istid, men af nok så stor interesse er det, at vi med sikkerhed kan spore ihvertfald to ret betydelige svingninger *efter* istiden; den ene i de såkaldte *Allerødlag* (efter findestedet, Allerød i N. Sjælland) hvis plantelevninger fortæller om et kendeligt mildere klima, ikke blot end den forudgående, men også end den efterfølgende tid kendte. Den anden spores langt senere, omtrent *i den yngre stenalder* (vel henved 10,000 år efter menneskets indvandring), idet forskellige plantelevninger fra moserne, f. eks. hornnødden, fortæller om *en varmeperiode*, som har strakt sig til omtrent slutningen af broncealderen, omkring 3000 år. Da synes årets middelvarme, eller ialfald temperaturen i den varmeste måned, at have været ca. 2° højere end i vore dage. Ved den påfølgende klimaforværring blev menneskene (omkr. 500 f. Chr.) tvungne til at forlade de nordligste befolkede egne og vandre mod syd. Dette synes at kunne være årsagen til de tidligste folkevandringer fra Norden (Goter, Heruler), som sagnene dunkelt fortæller om.

Det er muligt, at der bag disse mindre klimasvingninger — og man kunde vistnok finde dem mindre endnu og tillige hyppigere — ligger en fælles ukendt årsag, som, hvis den kunde findes, tillige kunde forklare de større svingninger, der har forårsaget istiderne. Den måtte da her have givet sig særlig stærke udslag.

Søren Alkærsig.

De danske Ungdomsforeninger.

Aarsmøde i Kolding.

De danske Ungdomsforeninger holdt den 26. og 27. Juli Aarsmøde i Kolding. Den, der overværede det, kunde ikke være i Tvivl om Foreningernes stærke Vækst i de senere Aar. Det var en mægtig Forsamling, der havde givet Møde i Industriforeningens store Sal. Og hvad mere var — det var aabenbart en levende Forsamling, præget paa een Gang af Samling, af Fællesskab og af den Umiddelbarhed, som giver sig Udslag i friske, undertiden hæftige Meningstilkendegivelser. Time efter Time fulgte denne Forsamling med spændt Opmærksomhed en ikke altid lige oplivende Dagsorden, med Beretninger, Regnskaber og Udvalgsbesættelser, fra den ene drøje Paragraf til den anden.

Een Forhandling var der ganske vist, som helt selvfølgeligt *maatte* fængsle Opmærksomheden: Bladspørgsmaalet. Aftenen før Aarsmødet var Spørgsmaalet blevet ført til en Løsning saaledes at begge Retninger indenfor Ungdomsbevægelsen kunde føle sig tilfredsstillede. Der var forud ført Forhandling mellem »Dansk Ungdom«s Redaktør, S. P. Fredebo, og Redaktøren af »Folkets Ungdom«, Thorvald Laursen, og et Forslag om Sammenslutning af de to Blade og en Deling af Redaktionen af det ny Ungdomsblad, der skulde hedde »Dansk Ungdom«, var blevet Frugten af Forhandlingen. Dette Forslag var *enstemmigt* blevet vedtaget af Overbestyrelsen, og det forelaa nu til Aarsmødets Afgørelse.

Forslaget gaar, kort udtrykt, ud paa følgende:

Thorvald Laursen ophæver mod et mindre Vederlag »Folkets Ungdom« og indtræder sammen med S. P. Fredebo i »Dansk Ungdom«s Redaktion. Bladet skal udgaa med 12 Sider een Gang ugentlig. Side 1—5 og Side 12 (alm. Artikler og Smaameddelelser) redigeres af Thorvald Laursen, Side 5—11 (litterære Bidrag, Anmeldelser, Foreningsmeddelelser og Stykker om Ungdomsbevægelsen) af Fredebo. Efter indbyrdes Forhandling afgiver Redaktørerne Plads og Stof til hinanden, naar Forholdene taler for det. Bladet skal bestilles gennem Postvæsenet, men De danske Ungdomsforeninger staar i økonomisk Henseende bag ved Bladet.

Dette Forslag blev enstemmigt vedtaget ogsaa af Aarsmødet, men ikke uden hæftig Kamp. Sagen har jo længe været et Stridsemne inden for Ungdomsforeningerne. Dels har der været stærke Ønsker fremme om at faa en bladligt — journalistisk — dygtigere Ledelse af »Dansk Ungdom«. Og disse Ønsker voksede, da man med »Folkets Ungdom« saa, hvad der kan ydes i den Henseende, naar en Mand med Sans for de særlige bladlige Krav faar fat paa en Opgave som denne. At Olaf Nielsen, »Dansk Ungdom«s mangeaarige Redaktør, har udført et stort, uegennyttigt Arbejde, præget af Idealitet og Frisind, er uomtvisteligt. Hvad det bristede paa, var alene den journalistiske Dygtighed. Her krævede man altsaa Fornyelse. — Men samtidig har der staaet en Strid om Formaalsparagrafen i De danske Ungdomsforeningers Love, og denne Strid har givet Bladspørgsmaalet en dybere Baggrund, idet »Folkets Ungdom« blev Organet for dem, der uden for og inden for Foreningerne

bekæmpede den Paragraf, der satte Kristendommen som et udvortes Tegn for Ungdomsbevægelsen.

Efter det ny Forslag faar begge Retninger et Fællesorgan. Man er altsaa fra begge Sider naaet til Erkendelse af, at det ikke er nødvendigt at opretholde to Blade for Modsætningens Skyld. Endogsaa Formaalsparagrafens Fader, Pastor M. Ring stod i Lørdags ved Siden af Højskolelærer Hans Lund, Askov, som en af Sammenslutningsforslagets varmeste Forsvarere. Modstandernes Ordfører var Redaktør Bårris, »Folkerøsten«, der dog navnlig rettede sit Angreb mod et formelt Punkt: at Forslaget først var fremkommet nu lige op til Mødet. Han krævede desuden, at Thorvald Laursen skulde indmelde sig i De danske Ungdomsforeninger. Thorvald Laursen erklærede, at han ikke vilde lade Sagen strande paa det sidste Spørgsmaal, hvis et Flertal forlangte, at han skulde indmelde sig. Der blev stillet Forslag om, at Sammenslutningen, hvis den blev vedtaget af Aarsmødet, skulde indankes for Foreningerne, og at man forudsatte, at Th. Laursen indmeldte sig i De danske Ungdomsforeninger.

Forhandlingen var meget bevæget, og hvis Ordstyreren, Pastor H. P. Christensen, Harlev, ikke var optraadt med stor Fasthed, vilde det være blevet vanskeligt at føre den til Ende. Naar den blev saa skarp som den blev, skyldtes det vel især den Tone, Redaktør Bårris anslog; mer end en Gang lod Forsamlingen sig henrive til lydelige Mishagsytringer, naar Hr. B. havde Ordet. Forøvrigt erklærede nogle af dem, der sammen med Bårris stillede Forslag om at indanke Sagen for Foreningerne, at de lige over for Foreningerne vilde anbefale Sammenslutningen. Ved Afstemningen blev Bårris' Forslag forkastet med et saa overvældende Flertal, at al Stemmetælling blev opgivet. Og derefter blev Overbestyrelsens Forslag om Sammenslutning vedtaget aldeles enstemmigt.

*

Kort efter at Forhandlingen om Bladspørgsmaalet var sluttet, fik Mødet et uventet Besøg. H. P. Hanssen, der var standset i Kolding paa Gennemrejse til Aabenraa, traadte, fulgt af Nis Nissen ind i Salen. Alle rejste sig, og de to sønderjydske Førere blev hilst med en bragende Klapsalve.

H. P. Hanssen takkede for den venlige Modtagelse: Desværre kan vi ikke blive og overvære Mødet. Vi er tilfældigt komne herned. Andre Forretninger venter os i Aabenraa. Det er jo, som De alle kan forstaa, en travl Tid nu før det store afgørende Slag skal staa: Afstemningen. Her er jo en Del Repræsentanter for Ungdomsforeninger dernede fra, og jeg er vis paa, at de er med og vil anstrenge sig til det yderste for at naa det bedste Resultat. Men jeg véd ogsaa, at de mange Ungdomsforeninger heroppe, der er repræsenterede her i Dag, er med i deres Følelser og, selv om de ikke kan tage praktisk Del i Arbejdet, vil ledsage os med deres bedste Ønsker og juble, naar det viser sig, at Resultatet bliver saa smukt og stolt, som vi venter os det.

Ogsaa *Nis Nissen* takkede for Modtagelsen: Man kan jo ikke andet end blive festlig stemt her i denne Sal, der er pyntet med de danske Farver og fyldt af Ungdom. Der var en Gang, da Ungdommen nede hos os var ved at blive borte. Minister H. P. Hanssen var en af dem, der først fik Øjet op for, at Ungdommen maatte blive i Landet, om vor Sag skulde vindes. Og saa voksede der efterhaanden en Ungdom til, som *blev*, — og lidt efter lidt søgte Ungdommen til Højskolerne. Eftersom Tiden gik, kom der ogsaa et Ungdomsarbejde i Gang lignende som det heroppe, og nu da Grænsen skal flyttes er dette Arbejde en af de Ting, som vi tænker tilbage paa med Stolthed over at det er lykkedes os. Vi tænker da ogsaa med Tak paa Pastor Rings Arbejde. Der er kommet en Samvirken i Gang mellem Arbejdet heroppe og dernede, og Grænseflytningen vil ikke gøre noget af dette overflødigt.

Begge Talere udtalte gode Ønsker for Ungdomsarbejdets Fremtid, og Forsamlingen istemte det lille Vers »Kæmp for alt hvad du har kært«, inden de to Mænd, igen hilst af Bifald, gik ud af Salen for at fortsættte Rejsen sydpaa. —

Andr. Grau var paa samme Tid ventet som Taler, men sendte telegrafisk Afbud.

*

Søndag Formiddag var der Gudstjeneste i Kolding Kirke med Prædiken af Pastor Paul Hedemann og Skriftetale af Pastor Ring. Kirken var fyldt til sidste Plads. Om Eftermiddagen var der Folkemøde paa Skamlingsbanke. Her talte Jacob Appel, Kloppenborg-Skrumsager og Biskop Ludwigs for en Forsamling paa henved 6000 Mennesker. Vi giver her et kort Udtog af Talerne.

Jacob Appel: Det er en Mærkelighed ved vor Tid, at vi Gang paa Gang oplever, at de mange Menneskehjerter kan forenes i eet Ønske, een Længsel. Nu længes vi alle efter Freden, og vi tvivler ikke om, at den vil komme. Men med Freden haaber vi ogsaa paa, at den Dag skal oprinde, da *Arbejdet* igen faar sit frie Løb iblandt os, da Arbejdsmodet, Arbejdstrangen og

Arbejdsviljen vaagner paany. — Der er sikkert ikke i Historien noget Tidspunkt, da saa mange Værdier er lagt øde som nu. Der er da mere end nogen Sinde før Brug for Arbejde. Her er den store Opgave lagt til Rette for hver enkelt af os; her er det Tidspunkt i Historien, hvor det gælder hvad hver enkelt kan sætte ind i den store fælles Stræben op mod de lyse Maal. — — Der er et østerlandsk Sagn, der fortæller om Ørnen, at den havde saa stærke Vinger, at den kunde stige mod Solen, og saa stærke Øjne, at den kunde se imod det lyse Maal uden at blændes. Og man saa Ørnen stige højere og højere. Men der kom en Stund, da Ørnens Vinge blev mat, og Øjet blindet, saa den sejlede hen uden at vide hvor og uden at stige. Og da, siger Fortællingen, var der kun een Redning for Ørnen: den kunde dukke ned i en vidunderlig Livskilde og dér hente ny Styrke til Vingerne og ny Sekraft til Øjnene. Og Ørnen dukkede ned i Kilden og svang sig igen mod Solen. Og blev dens Vinger matte og dens Øje svagt, saa søgte den atter til Kilden for at hente Fornyelse, for den vilde ikke vige fra den Vej, der var bestemt for den. — Heller ikke vi maa opgive vor Stræben, selv om det synes umuligt at naa Maalet. Og det vil jeg sige til denne store Ungdomsflok: Vi maa alle, om Verden skal komme sig af sin Sygdom, om Arbejdslyst og Arbejdsmod skal vaagne igen, ty til Livskilden. Og Livskilden er Vidnesbyrdet om den Gud, som har skabt os og hele Verden om os, ham, som ogsaa kan give os Styrke, saa vi ikke mattes i vor Stræben mod de høje Maal.

Kloppenborg Skrumsager begyndte med en poetisk formet Karakteristik af Ungdomstiden, med særlig Adresse til Nutidens danske Ungdom. Ungdomstiden er Menneskelivets Glanstid, Sindet optages let af, hvad der sker i Tiden, der lægges Planer for Fremtiden, Kritiken er vaagen over for de ældre, for Ungdommen tror, at den kan gøre det bedre — og det *skal* den tro. I Ungdomstiden sluttes der Venskaber, som kan holde. Men naar Ungdomstiden er forbi, saa bliver Træet stærkere — maaske mere knudret, men bredere, saa det kan skygge for den ny Ungdom, der gror op ved det. Naar vi fra Ungdomstiden rykker ind i de forskellige Stillinger, saa gælder det om, at vi kan blive ved at finde den Linie, vi har lagt os fra Ungdommen, at de Øjne, vi da saa Idealerne med, dem ser vi dem med ogsaa nu. Og at vi i Valgets Stund ikke følger den letteste og bekvemmeste Vej, men vælger den Vej, som fører til Maalet, selv om den er den sværeste.

Taleren viste derpaa, at hvad der gjaldt den enkelte, ogsaa gjaldt Folkelivet. Ogsaa her gjaldt det at følge den Linie, som en Gang havde vist sig for Folket som den rigtige. Ogsaa et Folks Anlæg, Evner og Karakter er og bliver de samme, hvor mange Aarhundreder det end lægger til sin Alder. Det danske Folk tænker og føler endnu som paa Svend Estridsøns Tid. Til Oplysning heraf gennemgik Kloppenborg Skrumsager i nøje Tilslutning til Sakse Historien fra Svend Estridsøn til Knud Lavard, idet han stadig søgte at kaste Lys over Nutidens Begivenheder, navnlig Danmarks Forhold til Sønderjylland i den aller sidste Tid. Slutningen af Talen var et udførligt Indlæg til Fordel for en Afstemning i tredje Zone.

Biskop *Ludwigs* talte til sidst:

En god Ven skrev til mig, da jeg skulde være Præst, at han vilde ønske, min Ungdom maatte blive lysere og lykkeligere end det Slægtleds, der voksede op efter 1864, de, der var »Sønner af de slagne«. Nu tænker jeg paa dem, der er unge i 1919 og fejrer deres Ungdom i Lyset af den Dag, som nu er rykket os lykkeligt nær: Dagen da alle Danske — alle der har *Dansk* til deres Modersmaal — skal samles. Vi kan ikke samles her paa Skamlingsbanke, uden at der skal lyde et Spørgsmaal til vor Samvittighed. Og nu skal jeg ikke tale om Danmarks Skønhed og Danmarks Minder — det kan Skamlingsbanke gøre selv! Men jeg vil minde jer om, hvad jeg selv har følt, hver Gang jeg stod her: at det var som der steg et Suk imod mig som fra et Menneske i Vaande. Ja, Landet her taler til os. Men et Land er intet uden et Folk. Landet vil ligge i Hede og Øde og Ukrudt, hvis der ikke er et Folk, som vil gøde og plante og pløje. Og saadan gælder det nu for jer, at her ligger et Land, som har Brug for jeres Arbejde, for praktisk Arbejde og for Aandsarbejde, ikke som det gøres af enkelte udvalgte, men som det skal gøres af hver Mand og Kvinde i Folket. Det venter paa jer. Og det dør uden jer. Det hedder i en Sang, at »kvaltes i Barnemund

Guds Ord, da toges Guds Søn af Dage«. Men det samme gælder Folket: kvaltes i Barnemund det danske Sprog, da toges det danske Folk af Dage. Her ligger en stor Opgave og venter paa jer. Den Opgave er gammel, men nu bliver den større end før, ikke fordi vort Folk bliver større — det har altid omfattet *alle* Danske — men fordi Kampen bliver mindre. Der skal, som Appel sagde, en bred Ryg til at bære gode Dage. Nu kaldes I unge til at værne Danmark aandeligt og gøre det rigere. Opgaven kalder paa jer ikke alene fra Folket, men ogsaa fra Menigheden. Den inderste Hemmelighed ved Opgavens Løsning er den, at hvad der ligger bundet i Folk og Menighed ligger bundet inde i os selv og maa løses og frigøres dér først. Vi maa søge tættere og inderligere ind til Gud, som er den store Frigører. Vi maa, som der staar om Jacob Chr. Lindberg paa hans Mindesten, være »Guds og Folkets Mænd«, drevne indefra til at tale om Guds store Gerninger paa Folkets Tungemaal. Gud velsigne jer og os alle til at gaa saadan ind i de kommende lyse og festlige Dage, at ingen Jubel, ingen Festglæde faar Lov til at stoppe vort Øre for det Suk, som stiger imod os fra Folk og Menighed.

Formanden, Skolebestyrer *Olaf Nielsen*, sluttede Mødet med en Tak til Talerne, idet han tilføjede, at ikke alt hvad der var sagt, kunde underskrives af alle, men alt kunde tages op til Overvejelse.

Til sidst fik de ikke faa sønderjydske Deltagere i Mødet et Hurra.

H. S.

Spørgsmaal og Tildragelser.

I Ugens Løb.

Med stiftsskriver Johannes Lindbæk er et fint og godt menneske, en indsigtsfuld og dygtig historiker gået bort Lindbæk var af den kendte slægt fra Ribe-egnen, fætter til forstander Jannik Lindbæk, Ubberup, der også gik alt for tidlig bort, omtrent i samme alder. Hans forskning samlede sig om to så forskellige områder som dansk klosterhistorie og den allernyeste tid. Han havde mange betingelser for at kunne skrive en samlet dansk klosterhistorie, hvortil der trænges; biskop Daugårds bog er jo forlængst forældet; men han nåede det ikke. Men dygtige undersøgelser foreligger i bøgerne om helligåndsklostrene og fransiskanerklostrene i Danmark.

Med verdenskrigen kom hans interesse for de moderne tider helt ovenpå. Mange oplysende artikler om nutidsforhold har han i krigsårene spredt rundt om i blade og tidsskrifter; også »Højskolebladet« har af og til nydt godt af hans pen. Han virkede også som foredragsholder, f. e. holdt han ved højskolelærerkursuset på Dalum i 1916 en række foredrag om verdenskrigens forudsætninger. Men hovedsummen af sine studier og iagttagelser har han foruden i sine gode bidrag til Gyldendals store værk om verdenskrigen nedlagt i bogen om »Forspillet til Verdenskrigen« fra 1917. Den vidner ikke blot om nidkær sandhedssøgen og en både nøgtern og alvorlig opfattelse, men også om megen modtagelighed for nye og betydningsfulde synspunkter. Det er trist a tænke på, at hans virksomhed så brat og så tidligt er bleven afbrudt, just som han var ved at nå den fulde middagshøjde.

A. V.

I Sønderborg har der været et Tilløb til Uroligheder. Et Besøg af danske Spejderdrenge — som vel rettelig burde have været opsat — var den ydre Anledning, mens den egentlige Grund til Uroen siges at være den spændte Levnedsmiddelsituation. Ret truende saa det ud, da tyske Matroser gik op til Sønderborghus, hvor Andr. Grau holdt Møde, og krævede ham udleveret. Graus danske Tilhørere stillede sig op i Porten, hvor de dannede Mur, men iøvrigt forsøgte at snakke Matroserne til Rette, hvad ogsaa lykkedes. Andr. Grau opholder sig nu i Danmark.

INDHOLD.

H. Odhner: Leonard Holmström.
V. Brücker: Grundtvigs Stilling til Statskirkens Præstevielse.
Tormod Jørgensen: K. K. Steincke: Moderat eller radikal.
Halvdan Helweg: Sogne- og Valgmenighed.
Søren Alkærsig: Danmarks Indlandsis. I.
H. S.: De danske Ungdomsforeninger. Aarsmøde i Kolding.
Spørgsmaal og Tildragelser. I Ugens Løb.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand**.

Sønderjylland.

Vor sønderjydske Meddeler skriver:

Den nye Tid gør sig gældende paa de forskelligste Maader i Byraadsforhandlingerne i de danske Byer i Nordslesvig. I Sønderborg har der været stærke Brydninger paa Grund af de mange Krigslaan, Byen havde tegnet. Det viste sig ved Forhandlingerne, at mange af Pengene stod faste, saa man ikke kunde sælge Laanene. Det blev trods Borgmesterens Betænkeligheder besluttet at gøre de flest mulige af Laanene til rede Penge. Det viser sig for Resten, at det gamle Styres Mænd har ondt ved at forstaa, at de ikke helt kan gøre, hvad de lyster, uden at spørge Byraadet.

I Haderslev formede Forhandlingerne sig anderledes roligt trods den Uvejrsstemning, der hvilede over Byen. Borgmesteren indførte i en lille pæn Tale den første danske Raadmand i Nordslesvig i sit Embede. Derefter blev der oprettet et Bolignævn. Her gjorde de mest modsigende Meninger sig gældende, men mærkelig nok ikke efter Partilinier. Man har ellers været bange for, at Haderslev By skulde komme under et fuldstændigt Raadsherredømme. Der er bleven oprettet et 12-Mandsraad, der skal tage sig af de Misligheder, der følger med Aageren og Smughandelen. Myndighederne stod temmelig magtesløse overfor det.

Nu da Genforeningsdagen nærmer sig, maa Folk ogsaa til i de rent praktiske Spørgsmaal at tænke paa en »Nyorientering«. Dette gælder ikke mindst for Forsikringsvæsenet, der ved de tyske Forsikringslove var tilrettelagt i en bestemt Plan, og som langtfra altid virkede heldigt. Der søges nu Forbindelse med Forsikringsselskaber nord for Kongeaaen, for at man kan faa Indblik i de kongerigske Forhold paa dette Omraade.

N. C. N.

Elevmøder.

Lørdag den 5. og Søndag den 6. Juli afholdt *Antvorskov* Højskole sit aarlige Elevmøde. Tilstrømningen af gamle Elever var trods det ugunstige Vejr større end sædvanlig. Tidligere Lærer ved Skolen P. Rydbert, Lærer Aalling og Forstander Augustinus talte.

•

Try Højskole holdt Elevmøde Søndag den 20. Juli. 300 gamle Elever fra Øerne og Jylland, men dog flest fra Vendsyssel havde givet Møde. Skolens gamle Forstander, J. H. Fogt, talte om Skolens Historie og fremdrog en Række Minder fra sit lange Skoleliv. Endvidere talte Lærer Jensen, Øksenhede — en af Skolens ældste Elever —, Skolens nuværende Forstander, Frode Fogt, Gaardejer P. Pedersen, Bjerringbro, og Seminarist S. Hillgaard, Aalsrode.

•

Vallekilde Højskoles Elevmøde afholdtes Søndag den 20. Juli og havde vundet meget stor Tilslutning — større end nogensinde tidligere. Højskolen henstiller til gamle Elever, at de yngre og ugifte kommer til Elevmøde, de ældre til Efteraarsmødet eller »8 Dage paa Højskole« i August.

— Povl Hansen talte i sit Foredrag om de store Vendepunkter i Historien, om hvordan de største Afgørelser er sket uden Blodsudgydelse for Danmarks Vedkommende; saadan saa det jo ogsaa ud til, at vi nu faar Sønderjylland tilbage uden Sværdslag. Endvidere talte Prof. H. C. Frederiksen og ved Bordet en Del tidligere Elever.

Udkomne Bøger.

Lov om Ændring af Lov Nr. 65 af 1. April 1914 om Livsforsikringsvirksomhed. 4 S. (Pio.) 0,20.

Lov om et Tillæg til Lov om Menighedsraad af 10. Maj 1912. 4 S. (Pio.) 0,15

Victoria Cross: **Den store Lov.** Oversat af Anna Høyer. 253 S. (Pio)

Aarbøger udgivne af historisk Samfund for Aarhus Amt. XII. 1919. 202 S. (De forenede Bogtrykkerier, Aarhus.)

Læsebogen. 2., 3. og 4. Klasse. Udarbejdet af Thorvald Nørlyng og Otto Schmidt. 2. Udgave. 3 Bind. Tilsammen 628 S. (Gyldendal.)

Jul. Regis: **Kobberhuset.** Oversat af Lauritz Swendsen. 188 S. (Gyldendal.) 1,00.

Frøbel-Højskolen. Børnehave-Kursus for unge Kvinder. 1919. Ved Anna Wulff. 8 S.

Vort Flag. Prolog paa Dannebrogs 700 Aars Dag. Af Anders W. Holm. 8 S. (Nyt nordisk Forlag.)

Aarsberetning for **K. F. U. M.s Soldaterhjem** i Aarhus. 1918—19. 16 S.

Grundrids af Finansvidenskaben. Af Cordt Trap, Chef for Københavns statistiske Kontor. 3 omarb. Udgave. 120 S. (Vilh. Trydes Forlag, København)

Beretning om **Dansk Skolemuseum 1918—19.** Af R. C. Mortensen. 6 S. (V. Richters Forlag, København)

Maurice Francis Egan: **Ti Aar nær den tyske Grænse.** 362 S. (Pio.)

Skolen for dansk Kunst-Haandværk 1918—19. Aarsberetning. Ved Jens Møller Jensen, Skolens Direktør. 25 Sider.

Dansk Folkesamfunds Aarbøger for 1918 og 1919. Tilsammen 62 Sider. (Dannevirkes Trykkeri, Cedar Falls, Jowa)

Inge Hofman Bang: **»For nu stander Landet i Vaade«.** Historisk Skuespil. 173 S. (Hagerup.) 4,75.

Liturgi til Festgudstjenesten i Anledning af Sønderjyllands Genforening med Moderlandet. Ved Sognepræst Carl Berthelsen, Lunde. 6 S. (»Ribe Amtstidende«, Varde.)

Finsens medicinske Lysinstitut. Beretning for Aaret 1918. 39 Sider.

Et nordslesvigsk Hjem gennem 100 Aar. Erindringer fra Aasgaard af Pastorinde Kirstine Hansen, f. Beyer. Med Forord af fhv. Biskop Christen Møller. 88 Sider. (Milo, Odense.) 3,00.

Efter Freden. Av L. af Petersens, Överstelöjtnant. 47 S. (Aktiebolaget Chelius & Co., Stockholm.) 0,60.

P. Lauridsen: **Da Sønderjylland vaagnede.** Folkeudgave. 1. Halvbind. 262 S. (P. Haase, Kbhvn)

Den lange Vej. Af John Oxenham. Avtor. Oversættelse. 208 S. (Pio.) 2,50.

N. P. Madsen: **Smaa Træk fra den store Krig.** 95 S. (Lohse.) 1,50.

Thordur Tomasson: **Islands Kirke og den danske Menighed.** Dansk-islandsk Kirkeudvalgs Skrifter I. 50 S. (Lohse.) 1,00.

En Kristen i Kammeratskab og Venskab. Af Oda Benedicte Knudsen. Sælges til Fordel for Magdalenehjemmet. 34 S. (O. Lohse.) 0,75.

Thyra Wørmer: **Livet i Gud.** Fire Bibeltimer fra K. F. U. K.s Sommerlejr paa Nyborg Strand 1918. 23 S. (O. Lohse.) 0,35.

Kundgørelser.

Nr. 32 Fredag den 8. August. 1919

Et spørgsmål til biskop Ludwigs.

Ved at læse biskop Ludwigs stykke i »Højskolebladet«: »Grundtvig og præstevielsen«, hvori der anføres blandt andre udtalelser af Grundtvig denne: »Hvad det har at sige at få »det hellige præste- og prædike-embede overantvordet efter apostolisk skik i navn gud faders, søns og Helligånds« under håndspålæggelse og enstemmigt amen, det har jeg ikke blot følt den dag jeg blev indviet« o. s. v., hvormed Grundtvig åbenbart sigter til præstevielsesritualets ordlyd, som han også kalder »mageløs i kristenheden«, får jeg lyst til at gøre biskop Ludwigs et spørgsmål, som jeg tidligere har gjort flere gange, uden at jeg har kunnet fremkalde noget svar, måske fordi jeg ikke har henvendt mig til nogen enkelt af dem, som efter min mening måtte være de nærmeste til at svare.

Nu henvender jeg mig til biskop Ludwigs, fordi han anfører disse ord af Grundtvig uden at tage noget forbehold, så man ikke kan se, om han personlig billiger dem og selv bruger ritualets form for præstevielse. Jeg er nemlig langt fra at finde ritualet for præstevielse »mageløs«; jeg har selv to gange måttet tjene ved en præstevielse, og da jeg i den anledning første gang fik fat i ritualet for at se, hvad der var brugeligt i det, fandt jeg det ubrugeligt; særlig de ord, der er midtpunktet, hvortil forbønnen knytter sig, hvilke nok lyder omtrent således: »I faderens og sønnens og Helligåndens navn giver jeg dig herved magt og myndighed til at forkynde evangeliet, forvalte sakramenterne, tilsige syndernes forladelse« (frit efter hukommelsen), fandt jeg ubrugelige; de er sikkert en arv fra romerkirken og svarer til dens opfattelse af præstevielsen som et sakrament, der meddeler vedkommende et uudsletteligt særpræg.

Men når vi ikke betragter det som sådant, er det da ikke en misbrug af det hellige navn, er det da ikke at bruge det til at gøre handlingen »højtidelig«, bruge det til pynt, hvad der jo er det samme som at tage navnet forfængetigt? Den åndelige magt og myndighed, som ritualet siger gives ved præstevielsen, udspringer i virkeligheden af dåben, som jo også Morten Luther hævdede det, fra dåbens nåde må den hentes, derfra kommer den, enten præster er sig det bevidst eller ikke, ligesom al kraft til at leve kristenlivet og gøre en kristens gerning har sin kilde i dåbens nåde, enten kristne véd det eller ikke, og det er denne nådes tilegnelse man hjælpes til ved opvækkelse og ved forbøn i alle livets forskellige forhold.

Når jeg læser om, hvad Grundtvig og Birkedal mener, at præstevielsen har været for dem, så kan jeg ikke forstå det anderledes end, at det i virkeligheden er dåbens nåde, der giver dem deres fasthed og styrke i de livsforhold, hvorunder de blev stillede; i dåben er vi kaldede alle til at være herrens tjenere og tjenerinder, men tjenerkaldet får jo forskellig skikkelse udadtil for de forskellige; for dem fik det

skikkelse i en præstegerning i menigheden, at de er kaldede af ham til denne giver dem deres styrke og fasthed, og han giver jo trofast enhver tjener kraften til den gerning, han kalder ham til, hvor der søges i ydmyg tro og bøn. Til troende at modtage denne er menighedens overdragelse af gerningen og menighedens forbøn en hjælp fra gud, men den vil bevares og erfares rigest, hvor man ikke i uklarhed standser ved præstevielsen, men søger tilbage til kilden i dåben.

Mangen en vil måske tænke, at det er umuligt, at ritualets brug af det hellige navn kan være en misbrug, når Grundtvig betoner det som noget herligt og som »apostolisk skik« (skønt man nok forgæves vil lede i den hellige skrift efter vidnesbyrd derom); men til forklaring kan vi tænke på, hvor svært det er at få øje op for en forms hulhed og forkastelighed, når den kommer til os som »gammel og ærværdig«. Grundtvig har jo mange gange ægteviet folk og brugt efter ritualet at erklære dem for ægtefolk »i faderens og sønnens og Helligåndens navn«, uden at opdage det utilbørlige deri, hvorimod han vel aldrig har foretaget nogen præstevielse, og det er dog vist gerne ved at komme til at tage ordene i munden at man lettest kommer til at opdage, om de er sande eller ikke, berettigede eller uberettigede. At denne brug af »Faderens og sønnens og Helligåndens navn« er uberettiget ved ægteskabets indgåelse er nu dog endelig bleven så almindelig erkendt, at det er bleven fjernet fra vielsesritualet; men mange kristne både præster og lægfolk har i lange tider betragtet denne misbrug af navnet som det særlig kristelige i vielsesritualet, det de mindst af alt vilde have forandret, skønt det i virkeligheden kun er at tage navnet forfængeligt.

En lignende misbrug af navnet gøres i flere andre forhold. Jeg har engang hørt en præst »kaste jord på« »i faderens og sønnens og Helligåndens navn«, dette er dog heldigvis ikke almindeligt og har i al fald intet medhold i ritualet; derimod ved jeg ikke om der findes noget ritual, der giver misbrugen af navnet medhold, når det bruges ved indvielser af kirker og kirkegårde, når, som jeg har hørt, en provst indsætter en præst »i Faderens og sønnens og Helligåndens navn«. Tjener denne brug af det hellige navn ikke til at friste folk til at tænke, at som det ved disse lejligheder bruges til at gøre det hele mere »højtideligt« (ɔ: til pynt), således har det heller ikke mere at sige, når det lyder ved dåben?

Altså er mit spørgsmål dette: Finder biskop Ludwigs denne brug af navnet forsvarlig, bruger De den selv ved præstevielse, i modsat fald, var det da ikke en gerning, der særlig må kalde på en biskops indgriben, at påtale og søge at få denne forargelige brug af navnet afskaffet?

Søren Anker-Møller.

Klim, 13—7—19.

Leonard Holmström.

(Sluttet.)

Att skildra Leonard Holmström som folkhögskoleman det är att skriva ej blott folkhögskolan Hvilans 50-åriga utan hela den svenska folkhögskolans historia. Så förknippat är Holmströms namn och personlighet därmed.

Holmström var icke i egentlig mening någon stor vältalare. Men han ryckte sina åhörare med sig genom gedigenheten i sina föredrag, genom den vederhäftighet som präglade allt, vad han hade att säga. Vad man särskilt minnes, var hans ljusa, hoppfulla syn på människorna och tingen i världen. Ofta kom ett stänk av humor in i hans anföranden. Så var han en ungdomslärare som få.

Härtill kom hans stora organisationsförmåga. Så utrustad gjorde han folkhögskolan Hvilan till den omfattande institution den nu är.

Holmström var, som nämnt, naturvetenskapsman. Genom honom kom, torde man kunna säga, naturvetenskapen att vid Sveriges folkhögskolor intaga en på de flesta håll bevarad rangplats. Men Holmström var ej den, som menade, att de naturvetenskapliga ämnena skulle ha första platsen inom folkhögskolan; nej, det skulle historien, samhällsläran och dithörande ha. Och det blev honom kärt, att själv taga en del av dessa ämnen på sin lott. Särskilt älskade han att hålla föredrag i allmän historia och nationalekonomi.

Åter och åter hävdade Holmström folkhög-

skolans ideala uppgift, som stod klar för honom från hans första dag på folkhögskolan, och som han med stigande styrka betonar ända in till det sista. Vid avslutningen av det första svenska folkhögskollärarmötet, som hölls i Jönköping 1877, yttrade han bl. a.: »Vi lärare hava oss förelagt att ingiva de unga männen kärlek och aktning för andligt arbete och liv, men dock på samma gång lika starkt påvisa det kroppsliga arbetets ära och nödvändighet; att föra dem framåt uti inre förädling och yttre förfining, men oumgängligen med fasthållande av enkelhet, flärdlöshet och redbar harmoni i levnads- och tänkesätt; att lära dem älska sina medmänniskor och sitt fädernesland och att visa detta i tyst men verksam handling och ej blott i tomma ord.«

Åtskilliga år senare, 1904, skriver han: »Att väcka ädelt livsmod och meddela nödiga kunskaper vare folkhögskolans lösen. Och vi folkhögskolelärare få sannerligen ej slå oss till ro med blott det senare. Ty kunskaper, som ligga som en död barlast, gagna ingen. Det fordras något oändligt mycket viktigare, om kunskapsförrådet skall bära god frukt. Vad detta egentligen är, kan lättare tänkas än i ord uttryckas, eller rättare, det kan tolkas på så många sätt, ty det innebär så många skiftande sidor. Andlig lyftning, livlig pliktkänsla, kärlek till land och folk, dess saga och diktning, kunskapstörst och arbetslust m. m., se där några ord, som ej få vara blotta fraser. — Huru skall detta bäst kunna genomföras? — Ett folk, för vilket all religiositet, all tro och tillförsikt till Gud är främmande, kan ej hysa idealer och ej bliva ett föregångsfolk. Främst bland folkhögskolans medel ställa vi därför religionen; dock ej den religion, som fordrar tro på ett visst allt eller intet, som sålunda uppställer oövervinnerliga fordringar på människorna eller som sätter målet för människan uteslutande på hinsidan graven, ej heller fariseismens eller fromleriets självviska gudadyrkan. Vi tänka oss däremot det evangelium i högsätet, som kan värma hjärtan och sinnen hos de unga och lära dem att rätt känna sig själva i deras förhållande till Gud som till en kärleksrik fader samt därmed även, att vi alla äro barn av samme fader. I folkhögskolan undervisa vi visserligen icke i religion i vanlig mening, men vi sträva efter att få en religiös underströmning genom hela undervisningen.«

1910 — vid det 12:te folkhögskollärarmötet — framhåller han ånyo folkhögskolans, vad vi kallat ideala uppgift, det som kännetecknar en folkhögskola, i det han yttrar: »Folkhögskolan skall vara väckande, viljestärkande, eldande och värmande på ungdomssinnet. Den skall inge samfundskänsla, det är en rätt uppfattning av samhällsklassernas inbördes rättigheter och skyldigheter. Den skall kunna giva fart och handlingslust åt unga män och kvinnor, den skall även giva en viss fond av medborgerlig och allmänt mänsklig bildning och meddela grundläggande insikter och färdigheter i det praktiska livet och sålunda *förbereda för fackutbildning*. Men denna senare får ej tränga in i folkhögskolan, så att den undanskymmer huvuduppgiften. Särskilda nyttiga och behövliga utbildningskurser kunna ställas vid sidan av folkhögskolan eller som en överbyggnad på densamma, i mån som behov av dylika blir trängande, och man anser sig kompetent att anordna och sköta sådana. *Folkhögskolan själv skall dock hållas i helgd som det centrala och viktigaste.*

Vid firandet av folkhögskolans 50-årsminne sistlidet år blev Holmström av en tidskrift ombedd skildra sitt »starkaste intryck från arbetet i folkhögskolans tjänst«, då han bl. a. yttrade: »Skall jag uttrycka, vad som är mitt käraste minne från arbetet i folkhögskolan, så är det i korthet sagt samlivet och det dagliga arbetet med ungdomen i skolsalen. — —

Det är från aftonstunderna under min tidigare tjänstgöringstid jag har mina dyrbaraste minnen, dock även från de egentliga lektionstimmarna. Ty även då har man kunnat komma i nära kontakt med eleverna, och tillfällig själströtthet har svunnit bort, om man lyckats tala sig varm över något ämne och fått blicka in i strålande ynglingaögon. Man tackar då Gud för en verksamhet, som kan föra med sig sådana tillfällen till innerlig glädje. — — Skulle jag, efter den erfarenhet jag vunnit, få börja på nytt, skulle jag till ledning för mig uppställa en privat hustavla med ungefär dessa huvudpunkter:

1. Håll ut i ditt arbete och ägna däråt odelat dina krafter.

2. Håll dig själv och lärjungarna vid gott och friskt humör. Tråkighet är det sämsta av allt.

3. Håll uppe ordning och respekt, dock utan småaktiga bestämmelser, och hav akt på dig själv.

4. Håll inne med smågnatande och stickord.

5. Håll i stället vid tillfällig anledning till eleverna ett hej-dundrande upptuktelse- och uppsträckningstal, kryddat med ett litet stänk av försonande humor. Det väcker och värmer även en själv och plägar hava en utmärkt effekt på arbetet i dess helhet och har av mången elev sedermera vitsordats som både behövligt och högst välgörande.« Och till sist: »På gamla dagar kan man hava goda och angenäma minnen från arbetet i folkhögskolan, blott man där verkat så gott man förmått.«

Ett år efter att han skrev detta, hade Leonard Holmström slutat sin stora gärning i folkhögskolans tjänst. I 40 år stod han i spetsen för folkhögskolen Hvilan, och i ytterligare $10^1/_2$ år verkade han där som lärare, sedan han överlämnat själva föreståndareskapet åt sin svärson, doktor E. Ingers.

Under Holmströms ledning växte Hvilan i yttre och inre hänseende. Den ena byggnaden efter den andra kom till, sedan den gamla »krogen« lagts i aska en vårdag 1874. Nya kurser ordnades: för kvinnliga elever, lantmannaskola, högre avdelning med utvidgad undervisning för såväl manliga som kvinnliga elever, husmoderkurs, kurser för småbrukare m. fl. Överallt såg man Holmströms stora administrativa förmåga. Vid sidan av det trägna arbetet i skolan finna vi honom både som duktig jordbrukare på sin gård, det för honom så kära Lindegård (vid sidan av Hvilan) och som flitig och betydelsefull författare. För folkhögskolan lämpade läroböcker utgingo från hans hand liksom högt skattade vetenskapliga arbeten. Ofta talar han folkhögskolans sak i vägande uppsatser i tidskrifter och tidningar. Genom allt detta vann han lärjungars varma tillgivenhet och utåt ett stadgat anseende.

Vittnesbörd härom gavs i rikt mått av de stora skaror — från bygdens spetsar ned till småbonden — som hyllande samlade sig omkring honom förra året, då den skola han skapat firade sitt 50-års-jubileum, och nu omkring hans bår. Man fick ett starkt intryck av, att han, den anspråkslöse och försynte, var en hövding, till vilken tusenden sågo upp. Han var en man och en ungdomens fostrare, vars like vi sent få skåda.

En tysk professor, som vistades en tid i Sverige för att studera dess skolväsen, yttrade om Holmström: »Han är född pedagog.«

*

Genom Holmström knöts tidigt förbindelse mellan den svenska folkhögskolan och den danska. Redan 1868 gjorde han besök vid »Grundtvigs Højskole«, och från början av 1880-talet — särskilt efter det betydelsefulla nordiska folkhögskolmötet å Testrup 1883 med ty åtföljande besök vid Askov och Vinding — blev samfärdseln mellan Hvilan och de danska folkhögskolorna livlig. Bekantskapen mellan Holmström å ena sidan och Schrøder, Trier, Nørregård, Bågø och framförallt Rosendal d. ä. ledde till en varm och bestående vänskap. (I Grundtvigs Højskoles Aarsskrift 1917 har Holmström skildrat sitt förhållande till den danska folkhögskolan och särskilt till Rosendal.)

*

Ett troget stöd och verksam medhjälparinna i arbetet hade Holmström i sin rikt begåvade hustru, Hedvig Nordström, och deras hemliv var så vackert och lyckligt. Tre av deras döttrar ha stannat inom folkhögskolan: Malin är gift med Holmströms efterträdare, Ingeborg med föreståndaren för Västerbottens folkhögskola och Signe är sedan flera år lärarinna vid Hvilan. Den fjärde dottern, Tora, är artist; av de båda sönerna är Lennart lantbruksingeniör och Torsten författare och publicist.

*

Den 21. Maj sänktes flaggan på Hvilan på halv stång: Leonard Holmström lyktade samma dag sitt verksamma liv. En av hans vänner skrev: »Vid hans bortgång måste man med tanke på hans gärning och personlighet också känna tacksamhet och glädje, glädje över att åt en människa förunnats ett så harmoniskt och välsignelsebringande liv, över att han fått föra sin livsgärning till slut, och tacksamhet över att den sunde, kraftige mannen, för vilken idogt arbete var ett livsbehov, sluppit att länge plågas av ålderdomens krämpor.«

Hans begravningsdag — den 28. Maj — blev en högtids- och tacksägelsedag, som sent skall glömmas av dem, som voro med. Rik var blomstergärden, varma föllo vännernas ord vid båren.

*

›Hell dig, som plöjt och sått med möda trägen
Och kärlek varm en sådd av goda ord!
De fallit ej på berget eller vägen
Men in i unga sinnens mjuka jord.
Ditt friska mod, din hoppfullt glada tro
Ha gett dem krafter att slå rot och gro.
De vuxit fram och burit frukt därinne
Och danat ljust och gott och dådstarkt sinne.‹*

H. Odhner.

* Ur en hyllningsdikt till Holmström på hans 70-årsdag av Hans Emil Larsson.

förknippat — sammenbunden. flärdlöshet — Prunkløshed. bildning — Dannelse. undanskymmer — skjuler, overskygger. i mån som behov av dylika blir tränggande — eftersom der bliver Trang til saadanne. tråkighet — Kedsommelighed. sämsta — værste. gnatande — Gnaveri. vitsorda — bevidne. med ty åtföljande — og dermed følgende. artist — Kunstnerinde. lykta — ende. idog — flittig. krämpor — Skrøbelighed. trägen — flittig.

Det ›anviste‹ Dyrtidstillæg.

Der er for Tiden megen Utilfredshed mellem Friskolens Lærere og Lærerinder med Hensyn til Uddelingen af det af Staten anviste Dyrtidstillæg til Friskolens Lærerkræfter.

En for Offentligheden tilgængelig Liste over Uddelingen af disse Penge findes vist ikke; men nedenstaaende følger en Oversigt over 10 af Landets Friskoler, og den viser med al ønskelig Tydelighed, at Misfornøjelsen med Uddelingen er saare vel begrundet.

Antal Børn	Antal Lærerkræfter	Samlet Tilskud	Anvist Dyrtidstillæg
$23^4/_{12}$	1	430	150
ca. 25	?	825	340
37	2	850	250
$61^5/_{12}$	4	1290	440
70	2	1220	250
$75^{10}/_{12}$	2	1220	250
90	3	ca. 1300	340
101	4	1800	440
$102^7/_{12}$	2	1490	250
?	5	2055	550

Mens man tidligere har bevilget en bestemt Sum pr. Barn og derefter fordelt Dyrtidstillæget mellem Friskolerne, ser det ud til, at man i Aar er gaaet bort fra denne Regel og i Stedet for har brugt Skolernes Lærerantal som Rettesnor for Uddelingen. Det ser altsaa ud til, som om vi her staar over for et helt nyt Princip: Dyrtidstillæg efter Lærerantal; i Stedet for det gamle: Dyrtidstillæg efter Børneantal.

Det maa da være Friskolens Lærere og Lærerinder tilladt at undersøge, om dette nye er retfærdigt, og i modsat Tilfælde møde frem med en saglig Kritik deraf. Hvis Forholdet var dette, at alle Lærere og Lærerinder udførte lige stort Arbejde i Børneskolen — havde samme ugentlige Timetal — var der ikke stort at sige til, at Staten anvendte Lærerantallet som Fordelingsgrundlag; men som bekendt er dette ikke Tilfældet. Forholdet er tværtimod dette, at mens mange Lærere og Lærerinder har omkring ved 42 ugentlige Timer, saa er der en hel Del, som kun har omkring ved 20 Timer, og der er atter andre, som kun har nogle ganske faa, og at ligestille disse med Hensyn til Dyrtidstillæget synes at være en Urimelighed. Lige Løn for lige Arbejde er et Tidens Løsen, og selvom man overfor et saadant Løsen vil have Lov at tage et vist Forbehold, saa er det dog ganske givet, at man kan ikke uden at synde mod Retfærdighedens simple Krav uddele et lige saa stort Dyrtidstillæg til de Lærerkræfter, for hvem Arbejdet i Børneskolen nærmer sig til en Biting, som til dem, der lægger alle deres Kræfter der.

Og selvom der ved Uddelingen er gjort et Forsøg paa at gøre Forskel, saa er denne saa urimelig lille — kun 10 Kr. — saa at det i Virkeligheden slet ikke bryder det tilsyneladende brugte Princip: *Lige Dyrtidstillæg for lige mange Stykker Lærerkræfter.*

Ser man paa hosstaaende Oversigt, falder Mislighederne ogsaa straks i Øjnene. — Der er øverst to mindre Friskoler. I den første har een Lærer maattet trække hele Læsset, og han faar i Dyrtidstillæg 150 Kr. I den anden Skole, hvor der vistnok har været tre, der maa dele Æren for at have holdt Skole med et lignende Antal Børn, faar man 340 Kr. i Dyrtidstillæg.

Gaar man fra Sammenligning mellem mindre Skoler til de større, bliver Uhyrligheden ingenlunde mindre, idet Efterskolerne her kommer til at spille ind.

Sammenligner man den Fri- og Efterskole, der har $61^7/_{12}$ Børn, med en ren Børneskole med $102^7/_{12}$ Børn, træder Modsætningen grelt frem. Kan man nøjes med to Lærere til 100 Børn, er det ikke ubilligt at forlange, at et lignende Antal skal klare for 60 Børn. De to af de opgivne 4 Lærere maa man altsaa have Lov til at skrive paa Efterskolens og Mageligheden Konto. Men alligevel ses det, at mens den sidste Skole faar anvist 250 Kr. i Dyrtidstillæg, flotter den første sig med 440 Kr. —

Nu ved jeg godt, at en Skole som den første selvfølgelig har gennemført Fagdeling. Der bliver

derved ikke noget skarpt Skel mellem Børneskolens og Efterskolens Lærerstab. Forstanderen for en saadan Skole er følgelig i sin gode Ret, naar han i Indberetningen opgiver, at der virker 4 Lærere ved Skolen. Fra den Side er alt i bedste Orden; men det er ikke i sin Orden, at en saadan Skole faar *fuldt* Dyrtidstillæg for *4 Lærere*, naar den efter sit *Børneantal* faktisk kun har Brug for *højst to*.

Paa denne Maade faar en saadan Forstander lige ved 200 Kr. ekstra til sin Efterskole, og da disse faar deres Statstilskud med tilhørende Dyrtidstillæg paa en særlig Bevilling, er dette Uret til to Sider, for det første er det Uret over for Børneskolerne, fra hvilke den trækker ca. 200 Kr., men det er ogsaa Uret over for de rene Efterskoler, over for hvilke den favoriseres.

Jeg ønsker Efterskolerne alt godt — ogsaa den her nævnte — men Eksemplet viser, at Uddelingen af Dyrtidstillæget har, med et mildt Udtryk ikke været fuldt retfærdig.

Det henstilles derfor til Friskolens Venner paa Tinge, at den her begaaede Fejl søges rettet — og rettet straks. Tage betalte Penge tilbage kan man ikke; men det ligger i Rigsdagens Magt at bevilge et ekstra Tilskud til Friskolens Arbejdere, saa den begaaede Uret derved kan udlignes. Og netop i disse Dage, hvor Rigsdagen behandler Forslaget om Forhøjelse af Lærerlønningerne i den offentlige Skole, vil den faa ondt ved at afvise Kravet om et saadant ekstra Tilskud til Friskolernes Dyrtidstillæg.

Peter Elmer.

Fremmed farvede Aandsretninger.

I Anledning af Hr. Niels Andersens Artikel: »Et Spørgsmaal« i dette Blad Nr. 29, hvori han bl. a. skriver: »Hvorledes kan det være at fremmed farvede Aandsretninger, K. F. U. M. og Indremission synes at brede sig og tage Magten i Landet, skønt vi har haft Grundtvig?«, skal undertegnede tillade sig at anføre følgende Udtalelse af Vilh. Beck, taget fra hans Bog: »Erindringer fra mit Liv«. »Endnu en Fare vil jeg nævne, og den er ikke lille. Det er Faren for at faa den indre Mission ødelagt af udenlandsk Kristendom. Det har været den indre Missions Kraft, at den i sin Oprindelse er fuldstændig dansk og ikke en Efterligning af noget udenlandsk. Tanken om den er opstaaet hos nogle sjællandske Bønder i 1853, og da den blev omdannet til »Kirkelig Forening for den indre Mission i Danmark« i 1861, og jeg blev indbudt til at prædike ved Mødet i Stenlille, havde jeg ikke den mindste Kundskab om noget, som hed indre Mission. Der blev den stiftet, der blev dens Love affattede saaledes, som de oprandt i vore egne Tanker og Hjerter. Det er en fuldstændig dansk Virksomhed, oprundet af dansk Jorbund, og som en fuldstændig indenlansk Plante har den vokset en frodig Vækst, netop fordi den er dansk i sin Oprindelse og passer til den danske Folkekarakter, medens alt, hvad der stammer fra Udlandet, ligesom de udenlandske, indførte Planter, har Vanskelighed ved at slaa Rod og vokse og trives i Folket. Vel har den indre Mission optaget Børnegudstjenesten, Ynglinge- og Pigeforeninger, Missionsuger og Bedemøder i sin Virksomhed, og disse stammer jo fra Udlandet, men vi have ingenlunde optaget disse Ting uforandrede i den udenlandske Skikkelse, vi have »oversat dem paa dansk«, omdannet dem i en saadan Skikkelse, at de passer for danske Forhold. Men Faren er netop her, hver Gang man vil optage noget udenlandsk, dersom man ikke passer paa, at det først maa oversættes paa dansk, omdannes efter danske Forhold. De danske have altid som smaa Nationer haft Tilbøjelighed til at sjoske i Hælene paa det udenlandske, som altid medfører en Fordærvelse for os. Thi vel er der kun en Kristendom, men ligesom hvert troende Menneske skal have sin egen Kristendom, saa at den faar sin ejendommelige Skikkelse i det Menneske, og det ene Menneskes Kristendom maa ikke være laant af et andet Menneske, saaledes skal ogsaa hvert Folk have sin egen Kristendom i en Skikkelse, der særlig passer for det Folks Ejendommelighed, og maa ikke være laant fra Udlandet. Derfor maa vi ogsaa tale om og holde fast ved dansk Kristendom, som ikke maa fordærves af udenlandsk Væsen. Og den Fare er forhaanden. Udlændinge baade fra Sverrig og fra England og Tyskland have faaet en særdeles Lyst til at oversvømme os med deres Kristendom, som i mange Maader er forskellig fra vor og tilmed i mange Maader er fuld af uhyggeligt og forkasteligt Sværmeri. Og der er altid nok blandt vore troende Landsmænd, som tager imod dette udenlandske med aabne Arme. Her er en Fare, som den indre Mission maa staa paa Vagt overfor og holde fast ved: Den indre Mission er dansk og skal vedblive at være dansk.«

C. M. Julin.

Faarevejle.

Vi optager ovenstaaende, skønt det ikke paa nogen Maade kan betragtes som en Imødegaaelse af Niels Andersens Udtalelse. Denne gik ud paa, at Indremission ligesom K. F. U. M. er fremmed *farvet*. Og dette afkræftes jo ikke ved, at Hr. Julin paaviser, hvad Niels Andersen og vi allesammen vidste i Forvejen: at Indre Mission er af dansk *Oprindelse*. Men Vilh. Becks Ord har utvivlsomt i høj Grad Ærinde til Nutidens Indremission, og det bør derfor paaskønnes, at Hr. Julin drager dem frem. Det har jo efter Vilh. Becks Død vist sig, at det var med god Grund, han advarede sine Tilhængere mod at »sjoske i Hælene paa det udenlandske«.

Red.

TIDENS STRØM

GENREJSNINGEN.

Navnlig i Krigens første Tid var den Anskuelse meget almindelig, at der efter Krigens Afslutning vilde indtræde en økonomisk Blomstringsperiode af første Rang. Man pegede paa, hvad Krigen slog i Stykker, paa det halvt ødelagte Belgien, det gennembombarderede Nordfrankrig og de øvrige Krigsskuepladser. Hvilken storstilet Virksomhed vilde der ikke udkræves for at sætte alt der i god Stand igen! Eller man tænkte paa de mange minesprængte og torpederede Handelsskibe og paa den Mængde Jernbanemateriel, som ved forceret Brug blev slidt sønder og sammen under Krigen, og som jo skulde erstattes. Sikken Masse der dog maatte blive at bestille med at bygge alt op igen — og sikken en Mængde Penge, der maatte blive at fortjene derved!

Dette noget smaat tilskaarne næringsmæssige Synspunkt havde virkelig en vis Sandsynlighed for sig til en Tid. En Ildebrand eller to i Byen giver jo Arbejde baade til Snedker og Smed, Maler og Murer og i anden Række til Ølhandler, Bager og Slagter, Sparekasse og Bank, kort sagt: Det giver Liv og Omsætning en Stund. Men Skaden, Ødelæggelsen, kan faa saa stort et Omfang og en saa almindelig Karakter, at de nævnte Virkninger udebliver. Hvis nemlig de fornødne Midler til Genopbyggelsen og den tilstrækkelige Kredit ikke kan skaffes til Veje, saa bliver der paa Trods af alle Ruinerne ikke noget at gøre for Murer og Maler, endsige da for Skræder og Skomager. Det bliver tværtimod sløj Tid og drøj Tid; der bliver Arbejdsløshed og Bankerotter.

Det er maaske for meget sagt, at det var Europas Industriherrer og Finansmatadorer, der ligefrem hidkaldte Krigen; men der er dog ingen Tvivl om, at de gerne saa en rask lille Verdensbrand — for Næringens Skyld. De fik den. Den greb bare alt for stærkt om sig og blev alt for langvarig. Ødelæggelsen blev almindelig, og nu staar Europa og mangler Driftsmidler — Raastoffer og Redskaber — og staar uden synlige Muligheder for at skaffe dem til Veje i blot nogenlunde tilstrækkeligt Omfang.

En Artikel i det engelske Tidsskrift »The round table«, hvorfra »Tidens Strøm« tidligere har bragt Udtalelser, har nylig behandlet den økonomiske Situation i Europa ud fra dette Synspunkt, og her afvises straks enhver Tale om, at Industrien og Handelen skulde staa overfor en stor og hurtig Blomstring. De Saar, Krigen har slaaet politisk, finansielt, socialt og moralsk, vil det tage sin Tid at faa lægte. Hvordan man saa end vender og drejer det, vil Europas økonomiske Liv komme til at staa paa et lavere Trin end før Krigen; Levefoden vil blive ringere.

Faa Mennesker i England — siger Artiklen — forstaar hvilke frygtelige Kaar man lever under i meget store Dele af Europa, hvor al Ting mangler, selv Føden, og hvor Industrierne ikke kan blive sat i Gang, fordi de end ikke har de Raamaterialer, hvormed de skal begynde. Selv i de Lande, der ligger nærmest, som Belgien, er det vanskeligt fuldt ud at fatte de enorme Hindringer, som har rejst sig for Industrivirksomhedernes Genoptagelse. *Belgien* har mistet sine Markeder. De fleste af dets Naboer har kun ringe Købekraft. Dets egne Penge er forringede i Værdi, og Priserne er meget høje. Landet kan ikke konkurrere med de amerikanske og japanske Produkter. Det samme gælder i større eller mindre Grad alle Lande, ogsaa England selv, og adskillige er selvfølgelig i en langt værre Situation end Belgien.

Se til *Frankrig!* Frankrig har mistet mellem en og to Millioner af sine bedste Mænd. En stor Del af dets Industri er ruineret. Dets Kulminer er ubrugelige for en Aarrække. De franske Formueanbringere har været uheldige. Deres Penge stod hos europæiske Magter, i Rusland, Østrig-Ungarn, Tyrkiet og Balkanlandene. Og Frankrig, som maaske tidligere tog 120 Millioner Lst hjem fra Udlandet i Form af Renter o. l., vil nu praktisk talt intet faa ind ad den Vej, i hvert Fald ikke de første Aar. Frankrigs Seddelcirkulation er steget næsten til det otte-dobbelte siden Krigens Udbrud, og Priserne er langt højere end i England. Det er endvidere sand-

synligt, at Franc'ens virkelige Værdiforringelse langt fra er udtrykt i Vekselkursen, der for Tiden er 31 Francs til 1 Lst (Normalen er 25 Fr. til 1 Lst), og hvis dette er Tilfældet vil Udførslen af Varer fra Frankrig i høj Grad være vanskeliggjort. Dertil kommer, at Landet staar med en udenlandsk Gæld — til Amerika og England — af omkring 900 Millioner Lst.

Tag saa *Italiens* Stilling! Af alle Europas Lande skal Italien indføre fleste Raamaterialer. Landet har ingen Kul og kun faa andre Raastoffer. De Midler, der staar til Raadighed for at bringe Balance til Veje, er Udførselen af Fabriksvarer, de Penge, som italienske Emigranter sender hjem til Moderlandet, og dem, som fremmede Turister giver ud i Landet. Men alle disse Indtægtskilder er nu næsten blevet helt tilstoppede. Silkehandelen er ødelagt. Europas øvrige Stater kan ikke aftage af den Vare, som de kunde før, og i den ny Verden har Japan erobret Markedet. Ogsaa til Sydfrugterne vil det være vanskeligere at finde Købere i Europa. Selv den berømte Macaroni fabrikeres nu siden Krigen i Canada og de forenede Stater. Italien tynges af en mægtig udenlandsk Gæld, omkring 700 Millioner Lst. Hvorfra skal Pengene komme baade til at betale Renterne heraf og til at købe Raamaterialer?

I Hovedsagen stiller *Tysklands* Forhold sig noget lignende. Ganske vist har Tyskland ikke under Krigen paadraget sig nogen udenlandsk Gæld, men Fredsslutningens Erstatningsbestemmelser har ændret dette Forhold til Gavns. Dets Fabriker er ganske vist urørte, men de er blottede for Raastoffer, og Landets hele finansielle og økonomiske Struktur er spændt lige til Bristepunktet. En Syndflod af Pengesedler har drevet den tyske Mark længere og længere ned i Værdi og bragt Priserne op paa mægtige Højder. Arbejderne er demoraliserede og ødelagte under Krigens Kaar og ved fire Aars Underernæring. Et Banksammenbrud synes uundgaaeligt og en almindelig Nedskrivning af Gæld nødvendig; men hvad vil Virkningerne heraf blive for Tilliden til Bankerne?

Tyskland kan kun komme til at arbejde igen, hvis det kan faa Kredit fra Udlandet til Indkøb af Raastoffer, og hvis det ikke kommer til at arbejde, kan det umuligt betale de paalagte Erstatninger.

Den økonomiske Situation i alle de mindre Stater i *Øst-* og *Sydøst-Europa* er endnu værre end i de vesteuropæiske Lande. Sulten og Nøden er større, deres Pengevæsen er mere i Uorden, og der er større politisk Forvirring. Alle sammen er de praktisk talt ude af Stand til at købe Raastoffer. Den samme Tingenes Tilstand har man i *Rusland.* Om alle disse Lande gælder det dog, at deres Fremtid væsentlig afhænger af Fred og politisk Ro. Som væsenlig agerdyrkende Folk vil de ret hurtigt kunne komme til Hægterne igen, de nævnte Betingelser forudsat.

Storbritanien er bedre stillet end nogen anden europæisk Magt, siger »The round table« videre. Vanskelighederne er der af samme almindelige Karakter, men har ikke naaet en saadan Styrke som andet Steds i Europa. Englands Egeninteresse kunde friste det til at ignorere Europas Fastland og søge sig Markeder i den nye Verden; men en saadan Politik vilde dog være uigennemførlig. England *maa* handle med Europa, og hvis det vil det, maa det handle *paa Kredit* og løbe Risikoen derved. Men England kan ikke selv undvære Kredit.

Overfor et fattigt og nødstedt Europa staar *De forenede Stater* i Nordamerika med større Rigdom og større Hjælpekilder end nogen Sinde tidligere i Historien. En Udveksling maa komme i Stand. Amerika maa give Kredit og Europa tage paa Borg derovre. Deri udmunder »The round tables« Betragtninger. Paa lignende Vis som Europa tidligere byggede Amerika op, saaledes maa Amerika og amerikansk Kapital nu genopbygge Europa.

Det har sine Betænkeligheder, at Lande, der allerede er i dyb Gæld til Amerika, skal laane endnu mere, men det er nødvendigt. Europa maa hjælpes i Vej; det maa have Hjælp til Selvhjælp; men det er dog denne sidste, der er det afgørende.

I Hovedsagen maa de forarmede europæiske Lande blive deres egne Redningsmænd. De kan ikke bringes paa Fode ved Godgørenhed, saa lidt som det enkelte Individ kan det. De forenede Stater og andre Lande, der er blevet berigede ved Krigen, kan og skal give dem Kredit; men naar det kommer til Stykket, er det kun ved eget Offer og egen Anstrengelse, at de kan redde sig op af Mosen.

— —

Danmarks Kaar er herunder ikke anderledes end det øvrige Europas. Vi har ikke været med i Vaabenkampen, men den økonomiske Krig, Blokaden, har ramt os dybere, end de fleste endnu aner. Den hele økonomiske Situation herhjemme er saaledes utvivlsomt værre end i England, og blandt andet staar vore Penge lavere i Kurs. Ogsaa vi maa laane. Staten maa laane, Kommunerne maa laane,

og snart maa ogsaa de private Forretningsmænd laane — i Amerika. Men paa den Maade kan det ikke blive ved. Arbejdets, Slidets, Dag kommer. Som det hedder et Steds i »The round table«s Artikel: »Vi er alle afhængige — af hinandens Trivsel og Velfærd; og vi kan kun gaa fremad Haand i Haand. Og naar vore Nabolande rammes af Fattigdommen, saa bliver ogsaa vi fattige.«

Og Krigen har gjort Europa fattigt.

Niels Skriver Svendsen.

Hovedmidlet til internationalt velfærd.

Af C. F. G. Mastermann.

Den kendte engelske tidligere minister og ivrige højkirkemand C. F. G. Masterman fremkom ved fredens underskrift med nedenstående udtalelse:

»Fjærnelsen, så vidt det lader sig gøre, af alle økonomiske skranker og oprettelsen af lige vilkår for handelen blandt alle de nationer, der siger ja til freden og påtager sig at håndhæve den.«

Således lyder det tredje af de berømte fjorten punkter, præsident Wilson 8. januar 1918 erklærede for væsentlige for en varig verdensfred.

Hvorvidt der er gjort noget skridt til virkeliggørelsen af dette ved den nu afsluttede »freds«traktat er i øjeblikket ukendt. Men i det officielle uddrag af den, som er bleven tilstillet verden, findes der ingen antydninger til fremme af den frie omsætnings politik.

Fremskridt i den retning kan nu kun ske gennem det nyskabte redskab: nationernes forbund. Rigtignok er dette redskab, som det for tiden er tænkt, sørgelig fjærnt fra de idealer og store drømme, der næredes for nogle måneder siden. Men vi har dog med det opnået noget. Og det er alt, hvad vi har opnået. I den fortsatte udvikling af det hviler hele verdens håb.

Nationalismen, der ser med bitterhed og misundelse på sine handelsrivaler, og ønsker at bruge handelen som et middel til at skade sine naboer, voksede år for år i tiden før krigen.

Den internationale omsætning blev opfattet ikke som et middel til gensidig fordel, men som et slags spil eller en kamp, hvori den ene part uundgåeligt måtte tabe. Den febrilske konkurrence om »pladserne i solen« stimuleredes ved kundskaben om, at så snart der var lagt bånd på dem, vilde der blive lagt en ring omkring dem, hvorved andre landes handel og handelsmænd så vidt mulig skulde holdes ude. Kun det britiske rige stod fast overfor denne nattemare. Men med hr. Chamberlains nidkære propaganda begyndte også tilliden til dets modstandsevne at svækkes i udlandet.

Toldbeskytterne har intet lært og intet glemt, og de har været flittigt i arbejde, mens verden derude endnu lå i kaos og en varig fred var langt borte. Deres første handling har været at erklære åben krig mod den frie omsætnings idealer. De har — for første gang på en engelsk finanslov — indført begyndelsen til den toldmur, der skal skille det britiske rige fra verden udenfor det.

Det er vigtigt at se disse forslag i deres sande lys. Det er noget forskelligt fra den tidligere agitation. Da talte man i det mindste med munden om frihandelens fortrinlighed. Vi måtte blot opgive »cobdenismen«, fordi Cobdens frihandelsideal ikke havde formået at overbevise en genstridig verden. Vi måtte følge vore naboer og indføre toldbeskyttelse; ikke fordi vi troede på den, men fordi vi derved kunde få dem i tale og få deres toldbeskyttelse fjærnet. Det var en gal mands tankegang; men idealet hyldedes dog med munden.

Men nu er også denne hyldest forsvunden. En anden opfattelse af menneskehedens fremtid forkyndes nu. Det gamle Evropas gensidige misundelse og had skal nu brede sig over hele verden. Der skal være en sammenslutning af det britiske rige, en af det franske, en af det amerikanske og muligvis også en af det russiske. I Evropa selv vil der være et forkrøblet Tyskland og et sammensurium af små mistænksomme og misundelige nationer, der hver især ønsker at komme hinanden til livs.

Og hver enkelt af disse sammenslutninger skal yde så mange hindringer som muligt for den fri omsætning med resten; hver især skal af al magt modsætte sig nedrivelsen af disse skranker og hele verdens oplukkelse for den frie omsætnings lægende og frigørende magt. Og bag hver toldmur vil så løbegravene og maskinkanonerne ligge som det sidste forsvar. Alle krige er handelskrige — og de fleste krige er toldkrige.

*

Den eneste anden mulighed er fremskridt i retning af frihandel ved hjælp af nationernes forbund. I retning deraf bør alle de arbejde, som bryder sig om, at hvad der hændte igår aldrig skal hænde igen. Og af øjeblikkelig afgørende betydning er, at frihandelens ideal holdes højt her hos os, i dens hovedfæstning.

Vi kan kæmpe for fri handel mod beskyttelse af de mange kendte grunde: Fordi frihandel er nødvendig for vor øs trivsel; fordi beskyttelse gør mange fattige og nogle få rige; fordi beskyttelse uundgåelig skaber politisk korruption; fordi beskyttelsen kunstigt hindrer den velstandsforøgelse, som beror på, at hvert land frembringer, hvad det egner sig bedst for.

Men over og bagved alle disse grunde ligger den store tanke, som alene kan magte menneskenes og folkenes kortsynethed og selviskhed: vi må arbejde for fri omsætning, fordi menneskeheden er én; fordi kun ved fjærnelsen af disse skranker kan menneskeheden blive knyttet sammen til en enhed; fordi alt håb om menneskehedens fremtid på denne klode er knyttet til erkendelsen af denne enhed. Vi har levet så længe i mørket, været plaget af mørke syner. Men de lænker der binder

os, er dannede af vor egen dumhed og frygt. Vi kan komme løs, blot vi rigtigt vil, ud i den klare dag.

Det er det arbejde, der ligger foran de unge i den ny verden. Kan kampen derfor fødes ud af den gamle verdens sammenbrud, vil dens døde ikke være død forgæves.

Lord Robert Cecils dom om fredsværket.

Under forhandlingen om fredstraktaten med Tyskland i det engelske folketing tog også lord Robert Cecil ordet. Han blev selvfølgelig hørt med den største opmærksomhed, skønt stående udenfor ministeriet har han jo været med i Paris og spillet så væsentlig en rolle for dannelsen af folkenes forbund.

Efter først at have prist Lloyd George for hans overordentlige arbejde i Paris sagde lord Robert, at dommen om traktaten vilde afhænge en del af synspunktet. Betragtede man den blot som en fredstraktat som andre fredstraktater, vilde man ikke kunne undgå at kritisere nogle af dens enkeltheder, selv om man billigede dens hele grundpræg. Det gjaldt grænsebestemmelserne. Der kunde siges meget for, men også en del imod hvad der kaldtes »den polske korridor«, han betragtede i alt fald adskillelsen af Øst- og Vestprøjsen som en ordning, der vilde give vanskeligheder i fremtiden.

Han vilde ikke bestride berettigelsen af besættelsen af Saardalens brohoveder, men han fandt, at det at stille tysk område under en midlertidig international regering var et nyt eksperiment, som han også var bange for vilde føre til vanskeligheder. Langvarige besættelser efter en krig havde sejrherrer sjældent haft held med (hør, hør!)

Alle var jo enige om, at Tyskland i erstatning burde betale alt, hvad det magtede; men han tvivlede på klogskaben i ikke at fastsætte summens størrelse. — Udeveringen af de 140,000 malkekøer vilde han ingenlunde sige var for stort et krav. Tyskerne havde taget et langt større antal. Men man måtte ikke glemme den anden side af sagen. Der var utvivlsomt dele af Central-Evropa derunder også af Tyskland, hvor børn døde af mangel på næring; man burde først have sørget for disse distrikter i denne henseende så godt man kunde, selv om der så måtte skaffes erstatning af anden art.

Han havde altid ment, at kejseren burde straffes. Men om den foreslåede metode var den rigtige, kunde dog betvivles. Kejseren havde været stillet for verdens offentlige menings domstol og stod fordømt af den. Det var et spørgsmål, om vi kunde forøge sikkerheden af denne fordømmelse ved nu at stille ham for en ret. (hør, hør).

Men det hovedsynspunkt, hvorunder han betragtede traktaten var det, at den havde skaffet Evropa fred, så det og verden på ny kunde komme i arbejde. Og var der bestemmelser der ikke var de bedste, kunde de ved hjælp af folkenes forbund senere ændres.

Folkenes forbund det var den store nybegyndelse. Men det vilde kun blive, hvad det skulde, hvis vi dannede os andre forestillinger om de internationale forhold. Der var dem, der så på dem, som om nationerne nærmest spekulerede på at opsluge hinanden, eller som sagde, at krig kun var en særlig form for fred. Skulde slige synspunkter blive de herskende, så han intet håb for verden.

Hvert enkelt land trivedes kun i forbindelse med alle de andre (hør, hør!) Dette var det modsatte synspunkt, den tankegang, som arbejderpartiet havde gjort sig til talsmand for med større redebonhed end nogen anden klasse i landet.

En god ting ved folkeforbundet var, at det i det store og hele ikke støttede sig på en slags overstat eller på magtmidler for at bringe rådets bestemmelser til udførelse. Hvad der stoledes på, var den offentlige mening. Virkningen af den offentlige mening var uhyre, intet land kunde håbe at gennemføre nogen politik, med mindre det havde en stor del af verdens offentlige mening bag sig. Det var noget af det, krigen havde lært os.

Han var ikke blind for, at begrænsningen af rustningerne var en af de allervanskeligste opgaver. Løsningen af den beroede på, om folkene virkelig for alvor ønskede, at der skulde gøres noget.

Skulde folkeforbundet i det hele virke, måtte folkene selv slutte sig sammen om det. Men der var store dele af menneskeheden, som hemmeligt eller åbenlyst var imod tanken.

Der var f. e. militaristerne. Han var desværre kommen til den erkendelse under sit ophold i Paris, at prøjsere ikke udelukkende fandtes i Tyskland. Så var der embedsmandsklassens hele tendens og tilvante syn. Han nærede al mulig højagtelse for vore høje embedsmænd, men han kunde ikke nægte, at der iblandt dem var en tilbøjelighed til at mene, at alt hvad der *var* var rigtigt. Sådanne store korporationers naturlige konservatisme vilde udgøre en modstand.

En anden modstand mødte fra dem, der vel så det rigtige, men manglede mod til at tage fat. I tider som disse måtte man løbe nogen risiko. Vi truedes med undergang, hvis vi ikke gjorde noget alvorligt for at hindre krig i fremtiden.

Der vilde komme lejligheder, da den offentlige mening blev opagiteret eller folkelige fordomme sat i svingning for at få fat i en eller anden nationalgevinst. Da gjaldt det om, at landet og dets regering stod fast og sagde: Vi vil ikke tillade, at en øjeblikkelig national fordel for dette land forfølges på en måde, der skader det internationale samarbejde, som vi tror er af væsentlig betydning for verdens fremtid.

Han troede, at det engelske så vel som hele verdens folk stod fast bag ved ønsket om at gøre en ende på al krig, og at de var rede til at give dette forsøg fri bane, og hvis de gjorde det, var han sikker på, det vilde lykkes. Han opfordrede sine landsmænd til at gå foran, som de før havde gjort, på den store vej, der nu lå foran dem.

Udvalgte islandske Digte fra det nittende Aarhundrede.

Indledede, oversatte og forsynede med Noter af *Olaf Hansen.*

Udgivet af Dansk-islandsk Samfund. Gyldendal 1919.

Om Bord under Islands Kyst, Juli 1919.

Her sidder jeg paa de gyngende Planker, og under Kølen drager det vældige Hav sit Aandedræt, dybt og roligt; men for fjorten Dage siden red jeg en Sommernat paa raske Heste over Islands vide Sletter. Vi red ud om Aftenen og havde kun tænkt at naa hen til Kálfholt Præstegaard, et Par Timers Ridt borte. Men Sommernatten var saa skøn, og Hestene saa gode, at vi blev ved at ride, indtil vi om Morgenen Kl. 3 bankede de gæstfri Folk op i Breiðabolstað Præstegaard, mange Mile borte og fik Lov til at hvile paa vore Laurbær.

Det gyldne Skær vilde ikke gaa af Himlen i Nordvest hele Natten, mens vi jog hen over Rangaasletterne imod Eyjafjallajøkels hvide Kæmpehoved i Øst, og Maanen stod op ude fra Havet i Syd og saa forundret ned paa os. Og Fjældene stod der i deres skønne fjærne Blaanen: Ingolfsfjæld bag os i Vest, Hekla og hele Fjældrækken hen til Jøklen i Nord.

Mærkeligst saa det ud, det berømte Fjæld med de tre Horn, Trihyrningur. Det er at se til som en mægtig Domstol med tre Højsæder for de høje Skæbneguder. Her sad Guderne jo ogsaa for Tusind Aar siden og afsagde de blodige Skæbnedomme over de Mænd, som dengang red de smaa Heste under Trihyrningur. Over Skarphedin, over Gunnar fra Hliðarendi og alle dem, de først havde faaet dræbt. »Du rider hart nu, Frænde«, sagde Kolskeggr til Gunnar.

Og nu sidder jeg paa Atlanterhavet og læser i ovennævnte Bog. Og jeg ser, hvad jeg saa den Nat. Jeg læser jo i Jónas Hallgrímssons Digt *Gunnarsholm.*

Der skinned Sol paa Landets Sommerveje,
og gyldenrødt om Øfjælds Sølvertop
sank Skæret i sit Skrud til Aftenleje.

I Øst den knejser denne Kæmpekrop,
og Himlens Hav dens klare Isse svaler,
højt i det rene Blaa den rager op.

Dette har jeg set, og det, som jeg nu læser videre i Bogen i et Digt *Trav* af Hannes Hafsteinn, har jeg været med til.

Det lider, mens jeg rider.
Hallo og hej!
I høje Bjærgesider —
nu kommer *jeg!*
Kys kun, du friske Blæst!
Alt hvad Rem og Tøj kan holde
strækker ud min gode Hest.

Det er, som Fjældet sprænger
mod mig med Il,
for Hesten Luften flænger
snel som en Pil,
og alt mit Sind er let —
som jeg kunde flyve hele
Livet ud i *eet* langt Sæt.

Thi raader jeg hver dannis Svend, som ikke kan komme til at ride under Trihyrningur, at han køber Olaf Hansens Oversættelser af islandske Digte og rejser rundt i dem. Han vil da lære mange flere islandske Egne og Stemninger at kende. Og han vil lære meget af den Bog om det islandske Sind

Han vil komme til at forstaa bedre, hvorfor det er blevet netop saadan, og hvordan Islands storslaaede Natur og Historie i Forening har været med til at forme Sindet hos disse sildigfødte Sønner, som har levet og set op til de samme Fjælde, som saa ned paa deres berømte Fædre.

Især vil jeg raade ham til at læse i de mange Mindedigte og Kærlighedsdigte.

Hør, hvor skønt et Anslag i Jónas Hallgrímssons Mindedigt over Bjarni Thorarensen.

Hurtigt gik Solen med Somren —
jeg saa fra sin Rede
den snehvide Svane til fagrere
Sollande flyve.
Nu sover Sangen den søde
i svale Fjælddale.
Tavst sidder Tungsindets Fugle
paa tusinde Gavle.

Der ikke skrevet Mindedigte i Norden, skønnere og sandere end dem, man kan finde i denne lille Bog. Og det er ingen Tilfældighed. Thi Folket har holdt sig saa stærkt under Aarhundreders Nød blandt andet, fordi det har været saa stærkt i Mindet.

Det er et beundringsværdigt Arbejde, fortsat gennem mange Aar, som Olaf Hansen her giver os de

modneste Frugter af. Ofte er de islandske Originaler gengivet saa godt, som det lader sig gøre. Ja, en enkelt Gang har han, synes jeg, gendigtet det islandske Digt skønnere paa Dansk. Jeg tror næsten, han er heldigst som Oversætter, naar hans Muse træffer sammen med frisk og strømmende Lyrik som hos Steingrimur Thorsteinsson og Hannes Hafsteinn eller med spøgefulde Vers, som det aldeles ypperligt oversatte *Linemor* af Jón Thóroddsen. Men det behøver jo ikke at siges, at enhver, som vil trænge rigtig ind i den islandske Lyrik, bør bruge Olaf Hansens Bog som en Haandsrækning til at komme til de islandske Vers selv bagefter. Og han vil da mødes med det skønneste og ejendommeligste i det sidste Aarhundredes islandske Digtning.

En hel Del af disse Digte har været trykt tidligere i et Par Smaabøger, som næsten ikke blev læst. Nu udkommer de igen, gennemsete og ofte ændrede og forøgede med næsten lige saa mange nyoversatte Digte.

Jeg tvivler ikke om, at Olaf Hansen nu vil blive kendt som Oversætter af islandsk Lyrik i Danmark, saaledes som han fortjener det. Paa Island fortalte man mig, at der har været en saadan Efterspørgsel efter Bogen, at man, straks efter at Dansk-islandsk Samfund havde sendt en Sending Eksemplarer derop, fik dem udsolgt og bestilte lige saa mange til.

Arne Møller.

Landbrugslærermøde paa Dalum Landbrugsskole.

I Dagene den 31. Juli samt 1. og 2. August afholdt Landbrugslærerforeningen sit aarlige Forhandlingsmøde paa Dalum Landbrugsskole. Dagsordenen for dette Møde bød til at begynde med paa et Foredrag af Lærer *Appel*, Dalum, om Rødding Højskole, et Emne, der maaske ikke hører den egentlige Landbrugsundervisning til, men dog efter Bestyrelsens Mening netop i denne Tid, og fordi Højskolen og Landbrugsskolen naturligt og historisk hører sammen, med fuld Berettigelse kan tages med.

Derefter talte Statskonsulent *A. Christensen* som Formand for et ved sidste Møde nedsat Udvalg, om Tilvejebringelse af Undervisningsmateriale ved Landbrugsskolerne. Som Eksempler nævnte Taleren, at der paa forskellige Maader godt kan fremskaffes et og andet: Hos en Smed kan f. Eks. faas udslidte Redskabsdele. En Botaniklærer kan i denne Tid samle mange forskellige Planter og Frugtformer, noget der vil være af betydelig Værdi for Botanikundervisningen i Vintertiden. Den vagtsomme Lærer vil paa disse Maader uden Udgift kunne samle betydningsfulde Ting.

Ved Vægtavler og Tabeller kan der, forsaavidt Tallene i disse kan ses, vises ganske gode Ting, men Taleren bør ikke, naar Tallene kun kan ses af de nærmest siddende, med en flot Haandbevægelse sige: som det ses af Tabellen.

Aks af vore Kulturplanter eller andre kan anbringes paa Papir, der atter sættes i Glas, og de vil paa en saadan Maade være holdbare for lang Tid, ligesaavel som det vil være en Glæde for Læreren at udføre et saadant Arbejde. Fremstillingen af Undervisningsmateriale udvikler Dygtigheden som Lærer.

Og vilde det ikke være rigtigt til unge Lærere at yde en lille Opmuntring for et saadant Arbejde.

Paa disse Maader vil man altsaa ved Fund eller Selvarbejde kunne fremstille ikke faa Ting af ikke ringe Værdi. Dernæst kan der ved Køb tilvejebringes Materiale, maaske dog mest Billeder, Fotografier (Forstørrelsesfotografering). Af og til, men dog mere spredt, vil der maaske fra Fabrikanter og Handlende kunne faas en Del Billedmateriale.

Udvalget har forespurgt forskellige Fabrikanter her i Landet, om der fra dem kunde tænkes nogen Hjælp til Fremskaffelse af Materiale af en eller anden Art. Udvalget har forøvrigt modtaget et meget velvilligt Svar, men der kræves et lille Pengebeløb dertil.

Forstander *Jensen*, Haslev, omtalte Lysbilleder som et udmærket Middel i Undervisningens Tjeneste, f. Eks. baade ved Yderlære og Redskabs- og Maskinlære, og dette vandt Tilslutning af flere andre. M. H. t. Udvalgets fortsatte Arbejde var der en Del Uenighed. Det vedtoges at anmode det om at fortsætte sit Arbejde.

Derefter indledede Landbrugsl. *J. Aagaard*, Tune, en Forhandling om Undervisningen i Regnskabsføring paa Landbrugsskolerne.

Det, som Taleren særlig dvælede ved var Fremskaffelsen af gode Regnskaber til Brug ved Undervisningen, idet han ikke var tilfreds med det nuværende Prøveregnskab, som er udgivet af det kgl. danske Landhusholdningsselskab efter Udarbejdelse af et af nævnte Selskab nedsat Regnskabsudvalg. Dette Prøveregnskab er for meget et Brudstykke af et Regnskab og derfor utilfredsstillende. Undervisningsregnskabet bør være saa komplet, at man i det kan se alle Aarets forskellige Foreteelser. Og for i Undervisningen i det væsentlige at slippe bort fra Diktat mente Taleren, at en stor Del af Aarets Talmateriale skulde være aftrykt i de Øvelsesbøger, som Eleverne skal bruge, og hvad der mangler skal leveres trykt paa løse Blade, og fra disse skal Hullerne i Øvelsesbøgerne udfyldes. Endvidere gjorde Taleren opmærksom paa, at de Øvelsesbøger der nu udsendes fra Landhusholdningsselskabet slet ikke i Størrelse er afpasset efter Talmaterialet i Prøveregnskabet.

I den efterfølgende Diskussion deltog: Lærer Hansen, Dalum, der oplyste, at de paa Dalum ikke benyttede Landhusholdningsselskabets Prøveregnskab, Forstander Rosager, Borris, der slog til Lyd for til Begyndere at benytte de Regnskabsbøger og Øvelsesopgaver, som er udgivet af *Niels Nielsen*, Vindskovgaard; samt Landbrugslærer N. Jørgensen, Lundby, der navnlig støttede Indlederens Forslag om at faa fremskaffet et godt Prøveregnskab til Brug paa Grundlag af Landhusholdnings selskabets Regnskabsbøger.

I det hele fremgik det af Diskussionen, at Undervisningen i Regnskabsføring paa Landbrugsskolerne er meget uensartet, og at snart alle Skoler er gaaet bort fra Landhusholdningsselskabets Regnskabsbøger, for saa vidt de overhovedet har benyttet dem.

Generalforsamlingen.

Beretning fra Formanden. Landbrugsskolerne staar nu i en saadan Situation som aldrig før, idet der er meget stor Tilgang til Skolerne, saa stor at de nuværende Skoler ikke kan modtage alle de Elever, der ønsker at komme paa Skolerne. Denne Tilgang synes ikke blot at være forbigaaende. Foreningen har som sædvanlig udsendt Beretningerne til nogle af sine Medlemmer.

Betalingen for den kommende Vinter er forhøjet fra 75 til 80 Kr. pr. Maaned, og det er oplyst, at der nu fra Foreningen for Høj- og Landbrugsskoler er berammet Møde til Forhandling om en almindelig Forhøjelse af Betalingen for Opholdet paa Skolerne. — Tilgangen til Landbrugslærerforeningen er aarlig meget ringe, og det var ønskeligt, om der arbejdedes for Tilgang til Foreningen. — Forstander *Jensen:* Med Hensyn til Forhøjelsen af Skolepengene for den kommende Vinter synes jeg, der i hvert Fald er to Momenter, som taler for en yderligere Forhøjelse. For det første de nye Lønningslove; dernæst Bortfaldet af Reguleringsforanstaltninger. Forstander *Hauch* ønskede ikke en Gang til i denne Sommer at faa en ny Forhøjelse. Lærer *Sloth* ønskede i høj Grad en Forhøjelse, saa ogsaa Lærerne kunde faa en ordentlig Løn. *Formanden* mente, at vi maaske helst burde vente med at tage endelig Bestemmelse om dette Spørgsmaal, indtil Kornloven var vedtaget for at se, om der ved Fremkomsten af den bliver tvingende Nødvendighed for en Forhøjelse. Landbrugslærer *Konradi* gav Oplysning om, at Høj- og Landbrugsskolernes Understøttelseskasse nu kan modtage indtil 50,000 Kr. i Statstilskud. — Regnskabet, som udviste en ret stor Kassebeholdning, godkendtes.

Landbrugslærer *N. K. Kristensen*, der som Bestyrelsesmedlem afgik efter Tur, genvalgtes. Til Revisorer genvalgtes Landbrugslærer *O. Christensen* og Forstander *Fenger;* til Suppleant valgtes Kaptajn *Pedersen.*

Under Generalforsamlingen genvalgtes til Udvalg for Fremskaffelse af Oplysninger om Tilvejebringelse af Undervisningsmateriel de samme Personer, som sad i det forrige Udvalg. Det kom til at bestaa af Docent *A. Christensen*, Landbrugslærer *Jensen*, Lyngby og Forstander *Jensen*, Haslev. Til Medlem af Kommissionen til Overvejelse af Undervisningen ved Landbohøjskolen valgte Landbrugslærerforeningen *Johs. Petersen-Dalum*, Asmildkloster Landbrugsskole.

Næste Mødested blev Ladelund Landbrugsskole, hvor Mødet afholdes næste Aar og til samme Tid som i Aar.

Efter Generalforsamlingen talte Forstander *Madsen-Mygdal* om vort Landbrugs Fremtidsmulighed især med Henblik paa Afsætningsforholdene. Taleren forudsatte, at de fleste af Tilhørerne havde læst det Referat af samme Foredrag, som nylig har været gengivet i Ugebladet »Vort Landbrug«, og gav derfor i det væsentlige nogle yderligere Oplysninger knyttende sig dertil. Dermed var den Dags Forhandlinger til Ende, og om Aftenen blev der af »Fynske Musikantere« og Forstander M. Nielsens Frue fra Lundby Landbrugsskole givet en meget vellykket Aftenunderholdning, der forøvrigt udvidedes noget ved Vekselsang af »Gluntarne«, hvor Forstander Madsen-Mygdal og Forstander Svend Busk, Aarslev Havebrugsskole, var de optrædende. Endelig var der den sidste Dag Foredrag af Laboratorieforstander *P. Christensen*, Dalum, om Nyordningen af Landbrugsstudiet ved Landbohøjskolen. Dette Foredrag blev forøvrig efterfulgt af en meget livlig Diskussion, som dog maatte afsluttes ret snart paa Grund af for lidt Tid. Dette Spørgsmaals store Interesse ligger i, at der er rejst Forslag om at flytte Landbrugsstudiet helt eller delvis fra Landbohøjskolen og ud paa Landet, idet man fra den Side hævder, at vor højere Landbrugsundervisning bør ske i saa nær Tilslutning til det praktiske Landbrug som muligt. Foreløbig vil dog, efter Forlydende en Ordning bestaaende i en Forlængelse af Undervisningstiden med et Aar blive

gennemført fra 1. September 1920, og imidlertid vil saa Tanken om Studiets Flytning blive drøftet i en Kommission.

Denne behagelige og forfriskende Sammenkomst sluttede med en Udflugt til Herregaarden Sandholt, som Forstander Madsen-Mygdal har forpagtet. I denne Udflugt deltog dog kun et mindre Antal af Mødedeltagerne.

Alle Deltagerne i Landbrugslærermødet vil sikkert rejse hjem med gode Indtryk fra Dalum Landbrugsskole og varm Taknemmelighed overfor de flinke og gæstfrie Forstanderfolk, hvis Gæster Landbrugslærerforeningens Medlemmer i disse Dage har været.

Rødding Højskole.

Må jeg i Fortsættelse af mine Oplysninger i »Højskolebladet« Nr. 25 meddele, at i Henhold til disse Oplysninger modtog jeg flere Henvendelser fra yngre Højskolemænd om Forstander-Pladsen, men da Styrelsen i sit Møde i Kolding den 23. Juli overvejede Spørgsmålet, kom den tilbage til den Mands Navn, som straks var fremme i Folks Tanker både syd og nord for Kongeåen, nemlig Højskolelærer Erik Appel ved Roskilde Højskole.

Erik Appel havde ikke sendt nogen Henvendelse, men på Opfordring havde han svaret, at han var villig, om Stillingen måtte blive ham tilbudt, og Styrelsen endte sine Overvejelser med i fuld Enstemmighed at bede ham overtage Forstander-Pladsen i Rødding.

Dette Tilbud har Erik Appel modtaget, og i Sommeren 1920 flytter han til Rødding for at være nærværende ved Afslutningen af de nødvendige Ny- og Ombygninger, som skal udføres for at Skolegjerningen kan blive optaget i Efteråret 1920.

Erik Appel, der er cand. mag., har i 12 Aar været Højskolelærer, dels ved Præsteskolen i Des Moines i Amerika, dels nu sidst ved Roskilde Højskole. Han er født på Rødding Højskole den 2. November 1880, Søn af Højskolelærer, senere Redaktør af »Kors og Stjærne«, M. L. Appel og Hustru Sofia født Hansen, og han er Sønnesøn af C. Appel, tidligere Højskoleforstander og Frimenighedspræst i Rødding.

Erik Appels Hustru, Herdis, Datter af Svend Høgsbro og Hustru Louise født Raunsøe, er Sønnedatter af Sofus Høgsbro, der var Forstander for Rødding Højskole imellem de to Krige, fra 1850 til 1862.

Det ny Forstander-Par står i Manddommens virkedygtige Alder, og de møder med to Slægters rige, lyse og gode Minder om Rødding Højskoles Virksomhed fra Oprettelsen i 1844 til dens endelige Standsning i 1885, ærbødige overfor den store Opgave, som Gjenåbningen af den første danske Folkehøjskole stiller til dem.

Højskolens Styrelse har med fuld Tillid stillet Erik Appel og hans Hustru denne Opgave, idet deres Virksomhed hidtil har overbevist Styrelsen om, at Forstander-Parret står vel udrustet og godt skikket til dette Arbejde.

Hans Appel.

Spørgsmaal og Tildragelser.

I Ugens Løb.

Møde og Generalforsamling afholdtes den 25. Juli i Nyborg af Foreningen for Lærere ved Haandværkerskoler (Højskolernes Haandværkerafdelinger). Af de Spørgsmaal, der behandledes, skal nævnes en længere Forhandling om den toaarige Undervisningstid, indledet af Bygmester *Christensen*, Haslev. Der foretoges enkelte Lovændringer og optoges nye Medlemmer. Til Bestyrelsen genvalgtes Murermester *Fr. Jensen*, Rødkilde, Forstander *D. Rasmussen*, Ollerup, og Forst. *Broder Nissen*, Vivild. Sidstnævnte er Foreningens Formand.

•

Paa Ankerhus i Sorø afholdtes ifølge »Sorø Folketidende« den 31. Juli en Mindefest for afdøde Seminarieforstander Peter Dam. Der afsløredes en Mindesten af bornholmsk Granit. Paa Stenen staar foruden Navn og Fødsels- og Dødsdag: »Taknemlige Elever rejste denne Sten« og uden om denne Indskrift et Runebaand, hvorpaa der staar: »Mandig og modig, ildfuld men ædru stred han for Frihed, stred for de smaa«. Stenen staar i Haven ind mod Forskoleseminariet, der nu er omdannet til Bibliotek. Som en Fortsættelse af Peter Dams Virksomhed har hans Hustru, Fru Magdalene Lauridsen, oprettet et Bibliotek, der omfatter en Børnebogsamling og en almendannende Bogsamling, der foruden Skønlitteratur, Haandbøger, Blade og Tidsskrifter vil indeholde Litteratur vedrørende særlige Spørgsmaal som Afholdssagen, Fredssagen, Kvindesagen, Opdragelse og Undervisning, Husvæsen og huslig Økonomi, Ernæringslære, Sundhedslære, Husflid og Havebrug. Til Biblioteket er knyttet to Læse-

stuer, den ene for Børn, begge med gratis Adgang for alle. »Peter Dams Bibliotek« er foreløbig privat Eje, men skal, naar tilstrækkelige Midler er til Raadighed, gaa over til at være selvejende Institution.

*

En Læser sender os følgende:

Hvortil gaar »det danske Land«? Et Ord af Grundtvig.

14. Marts 1848 holdt Grundtvig i den »slesvigske Hjælpeforening« et Foredrag om Slesvigs Forhold til Danmark, bl. a. i Anledning af, at de nationalliberale paa det første Kasino-Møde havde erklæret sig for uden videre at indlemme Slesvig i Kongeriget. Grundtvig protesterede imod at ville træffe Bestemmelse derom uden ogsaa først at høre Slesvigernes Mening, og udtalte desuden sin Mening om »Danmarks Grænseskel«, »som nogle vil have sat ved Elben, andre ved Ejderen og atter andre ved Kongeaaen«. Han siger: Kendsgerninger er, som Engelskmanden siger, haardnakkede Krabater, og en saadan haardnakket Kendsgerning er det, at Kongeriget Danmark, hvorvidt det saa end gik i gamle Dage, nu dog ikke gaar et Fodsbred længere end til Grænsen af Hertugdømmet Slesvig, og at det *danske Land* gaar i det allerhøjeste kun saa vidt, som man *taler dansk*, og i Grunden ikke længer end man vil *blive ved* at tale *dansk*, altsaa til ensteds, man ved ikke hvor, midt inde i Hertugdømmet Slesvig.

*

Søndag den 27. Juli afholdt *Skals* Højskoles Elevforening sit Aarsmøde paa Højskolen, hvis Gymnastiksal var helt fyldt, da Formanden, Gaardejer A. Giversen, Skals, bød velkommen. Derefter talte Forstander Elle Jensen om »Vækst« i det aandelige Liv, belyst ud fra Naturens Verden. Ved den paafølgende Generalforsamling genvalgtes de afgaaende Bestyrelsesmedlemmer, og det besluttedes for Fremtiden at udgive et Aarsskrift.

BØGER.

Morten Pontoppidan: Troen. (Gyldendalske Boghandel).

Denne Bog har som Undertitel: En Vejledning til evangelisk Erkendelse. Deraf maa man imidlertid ikke slutte, at det er en Troslære, man har for sig. Meningen er ikke at vejlede til tankemæssig Erkendelse af Kristentroen, men til et fromt Liv. I Indledningskapitlet hedder det: »Begyndelsesgrundene i Fromhedslæren, dem er det, jeg vil forsøge at opfriske for mig selv og saa mange af mine danske Medkristne, som jeg kan faa i Tale.« Der tilsigtes altsaa at give en Fromhedslære. Dette søges naaet ved at fremstille »de evangeliske Grundsandheder, som man indvies i ved at sidde ved Paulus' og Luthers Fødder.«

Det er altsaa ikke noget nyt og ejendommeligt, Pontoppidan fører frem, men det gamle er sagt paa ny og ejendommelig Maade. Man kan under Læsningen ikke andet end glæde sig over saa meget, der siges paa en saadan Maade, at ingen saa let vil glemme det igen.

Det virker heller ikke nyt, at Pontoppidan falder haardt an imod den kirkelige Anskuelse. Men det overrasker unægtelig at møde en Fremstilling af den saa fortegnet som her. Pontoppidan synes ligefrem at bæve af Forfærdelse for »denne skævt grundtvigske Daabspagtslære. Ja, dette Paafund fra igaar, denne Lære, som aldrig før har været kendt i Kirken, — som hverken den augsburgske Konfession eller Luthers Katekisme har nogen Anelse om, . . .«

Alle vil være enige med Pontoppidan i, at der maa kæmpes mod al Slags Rettroenhed, der vil sætte Læren i Livets Sted, ligegyldigt, hvor den end findes. Og Rettroenheden er en Fare for enhver Livsbevægelse, men det er vanskeligt at fatte, at Faren i den Retning skulde være større for den grundtvigske Bevægelse end andre kirkelige Bevægelser.

Det er en ærlig Sag ikke at forstaa det grundtvigske Syn paa Troens Ord. Der er ikke noget at sige til, at den, der ikke kan dele det, kæmper derimod. Men man maa smile lidt, naar en gæv og dygtig Kæmpe i fuld Harnisk farer løs paa en selvlavet Straamand og slaar ham i Stykker. *A. Nørgaard.*

Kirke og Folk. VI—VII. Norges Kirke. (Gyldendalske Boghandel).

I dette Dobbelthefte gives der i en Række Afhandlinger af forskellige Mænd en Skildring af Norges Kirkeliv efter 1814. Disse Afhandlinger er samlede og udgivne af Dr. Olaf Moe, der ogsaa selv har skrevet to af Bidragene: Norsk teologi i de sidste 100 aar og Lidt om den norske kirkes officielle organisation. Andre har skrevet om frivillig Menighedsorganisation, Arbejdet for indre og ydre Mission og Menighedsplejen.

Der er vist ikke i Danmark mange, der kender overdrevent meget til norsk Kirkeliv, som det har udviklet sig i de 100 Aar siden Adskillelsen fra Danmark, men der er sikkert mange, der gerne vilde vide noget. Derfor er der ogsaa Grund til at paaskønne Udgivelsen af denne korte Oversigt. Kun maa det beklages, at Skildringerne er saa korte, at de for de meste bliver lidt for tørre og skematiske. *A. N.*

Danmarks Sociallovgivning. Udgivet paa Indenrigsministeriets Foranstaltning. II—III. 360 og 240 S. G. B. N. F. 1918.

Med de foreliggende Storhefter Nr. 2 og 3 fortsættes den udmærkede sagkyndige Gennemgang af vore sociale Love, som Indenrigsministeriet har foranstaltet. I Hefte II finder man en Række Afhandlinger om de sociale Love, der ligesom de i første Storhefte behandlede kan komme ind under Begrebet social Forsorg. Kontorchef Warming skriver om Boliglovgivning. Han giver først en Udsigt over den Tilstand, hvori Boligbyggeriet befinder sig, kommer dernæst ind paa det offentliges Omsorg baade for tilstrækkelige Boliger, gode Boliger og billige Boliger. Dernæst skriver Kontorchef Lundbye om Tuberkuloselovene, Fuldmægtig Aage Svendsen om Børneloven af 1905 og Lovene om Underholdsbidrag. Kontorchef Steincke behandler Enkebørnsloven og Skole-

bespisningen, Vicestadslæge Heiberg og Kredslæge Lemche Loven om Tilsyn med Plejebørn.

Det tredie Storhefte, hvormed Gennemgangen af den sociale Forsikring begyndes, er helt opfyldt af Sygekasseinspektør Wiltrups Afhandling om Sygekasseloven. Her gives ikke blot en grundig Udredning af den nuværende Sygekasselovs Enkeltheder, men der indledes med et Kapitel om det historiske Grundlag for Sygekasseloven, hvorigennem man kan følge Udviklingen lige fra de gamle Svendelaugs Omsorg for syge Medlemmer.

Hver Afhandling følges af en Literaturfortegnelse og de fleste af et Register.

Even Marstrand.

Herman Sudermann: Jons og Erdme. En Fortælling fra Litauen. 191 S. Pio, 1918.

Scenen for denne friske Fortælling er en litauisk Moseegn, der udstykkes i Smaaparceller til Fattigfolk, som saa lægger et Menneskelivs Slid her for at skabe sig selv et Hjem og Staten en Forøgelse af det dyrkede Jordomraade. Et saadant Kultiveringsarbejde er i den sidste Menneskealder udført af den preussiske Regering i flere Mose- og Hedeegne. Arbejdet ligner jo det, der er udført i det smaa paa den jyske Hede, dog med den Forskel at hos os er det foregaaet ganske frit, i Preussen derimod paa Regeringens Initiativ og i den store Organisations Stil. Lodderne ligger Side om Side saa regelmæssige som nygravede Tørvegrave og med en overledende Inspektør over hvert Distrikt. Men Befolkningen er ogsaa en anden, i hvert Fald her, en litauisk Proletaralmue, kulturelt langt under de jyske Hedeopdyrkere. Vi faar i denne Fortælling et meget levende Billede af disse »lavtstaaende« Væsner, som har en egen Interesse for os Danske, fordi de aabenbart er omtrent af samme Slags som vore egne Polakker.

Et saadant Par er Jons og Erdme. De begynder paa bar Bund som to forelskede, arbejdsglade unge Mennesker og naar gennem en Menneskealders strengt Slid at skabe en Bedrift og et Hjem, der tilfredsstiller deres fattige Fordringer — Fremgangslinien er Ged, Faar, Ko, Hest, og det tilsvarende med Hensyn til Hus og Indbo, Højdepunktet er en Kakkelovn. Jons er *kun* trofast Slider, men Erdme er lige saa sangvinsk som hun er stærk og arbejdsom. Før hun blev gift var hun Vaskoppige i et Gæstgiveri og fik da et Kig op i den store, fine Verden, og nu er det hendes Ærgerrigheds Drøm, at hendes Døtre skal naa det store. De skal opdrages som Prinsesser, uden Arbejde og i Søndagskjole hver Dag, og saa skal Lykken komme. Og hun ser for saa vidt sin Drøm gaa i Opfyldelse. Urte begynder som Opvartningspige i Kønigsberg og stiger derfra til finere og finere Levemaade, ender i Berlin som Dame med fine Kjoler, Smykker, Sminke og Skødehund og vekslende fine Bekendtskaber. Ligefrem Ægteskab er det ikke blevet til endnu, der har hver Gang været noget i Vejen, men det kommer nok, mener Moderen og er uendelig stolt af sin Datter. Og Katrike, der ønsker at finde Lykken nærmere ved, naar tilsidst, gennem en Ægteskabsmægler at vinde en Gaardmandssøn, rigtignok uden Gaard, men der bliver skaffet dem en; ganske vist koster denne Storhed alt hvad Jons og Erdme har samlet, det gik nu saadan til paa Grund af nogle Uheld og Underskrifter. Jons, som mangler højere Sans, bliver godt gal paa Erdme for det; men de bliver da forligte, og Velsignelsen skal nok komme til os igen, som den kom første Gang, mener Erdme. Saaledes ser Erdme frejdig ud i Fremtiden.

Ja, saadan er denne kække Litauerkvinde, som har bedt til Gud for sit Hjem og gerne vil være from, har slidt og ogsaa været med at hugge lidt om Natten til det første tarvelige Hus, en Slider, glad og virksom, indladende og interesseret overfor Naboerne, fuld af Forundring og Humør, ansvarsløs. Vi træffer hendes barbenede Søstre paa vore Roemarker.

I Fortællingens Baggrund faar vi nu og da et Glimt af den preussiske Embedsmand, Inspektøren. Han har Overopsynet med Jorden og er Forsyn for de fattige Kolonister; han er hjælpsom, men tilbageholdende og diskret, han siger meget lidt, men ser gennem alt og alle, derfor ser Erdme baade op til ham og er bange for ham. — Ja, hvordan skal det nu gaa med den litauiske Moses videre Kultivering og de fattige Kolonister nu den preussiske Inspektør drages derfra og de bliver selv om det?

En god Bog, der udvider vort Blik geografisk og menneskeligt, og den vækker hos Læseren den Medfølelse og Opmuntring, som rinder af ægte, menneskekærlig Poesi.

E. M.

INDHOLD.

Søren Anker-Møller: Et Spørgsmaal til Biskop Ludwigs.
H. Odhner: Leonard Holmstrøm.
Peter Elmer: Det anviste Dyrtidstillæg.
C. M. Julin: Fremmed farvede Aandsretninger.
Arne Møller: Udvalgte islandske Digte ved Olaf Hansen.
Landbrugslærermøde paa Dalum Landbrugsskole.
Hans Appel: Rødding Højskole.
Spørgsmaal og Tildragelser. I Ugens Løb.
Bøger.

Tidens Strøm.
Niels Skriver Svendsen: Genrejsningen.
C. F. G. Masterman: Hovedmidlet til internationalt Velfærd.
Lord Cecils Dom om Fredsværket.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand**.
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

„Højskolebladet“

udgaar een Gang ugentlig. Det bestilles paa alle Postkontorer, Brevsamlingssteder og hos Landposterne og koster 2 Kr. 75 Øre Fjerdingaaret, Postpengene iberegnede.

Studenterkredsens Sommermøde paa Ryslinge Højskole.

Studentermødet begyndte i Lørdags og indlededes med et Foredrag af Forstander Monrad om Chr. Flor. Søndag den 3 var der offentligt Møde med Taler af Professor J. P. Bang, Minister H. P. Hanssen og Højskoleforstander Th. Bredsdorff. Det offentlige Møde var besøgt af henved 1500 Mennesker.

„De forenede evangeliske lutherske Frimenigheder“.

Det kan maaske interessere »Højskolebladet«s Læsere at se en lille Notits om »De forenede evang. luth. Frimenigheder« i Danmark. Nævnte Kirkesamfund blev stiftet 1896 Det har Menigheder i København, Helsingør, Igelsø og Dalmose og desuden Enkeltforbindelser over hele Landet. I København har Menigheden Kirkesalen »Saron«, i Helsingør »Immanuels Kirkesal«, i Igelsø St Stefans Kirke og i Dalmose Emaus Kapellet. Andre Steder holdes Gudstjeneste i lejede Lokaler — somme Tider ogsaa i Sognekirkerne eller i Hjemmene.

Samfundet har to Præster. Pastor J. Sass — Grundlæggeren af den danske Kirke i Australien — er Samfundets Formand og Førstepræst. Pastor H. P. Hansen er Andenpræst og Redaktør af Samfundets Blad »Pil og Skjold«. Pastor Hansen er i det borgerlige Liv Assistent i Finansministeriet.

Frikirken adskiller sig slet ikke fra Folkekirken i Lære; men derimod betydelig i Praksis. Dens Særstilling er udelukkende *kirkelig* begrundet. »Sekterere er vi ikke; men vel Dissenter; vi hører vistnok ikke til Folkekirken, men dog til *vort Folks Kirke*«, siger Pastor Sass. Og videre udtaler han: »Hos os bliver man ikke Medlem ved Daaben alene, men ved *Daaben og Troen*«. Og endelig: »Vi døber kun Samfundets egne Børn og giver kun Nadverrettighed til Menighedernes egne.«

I Pinsen holdt Frikirken Aarsmøde i København. Der var mødt Repræsentanter fra de forskellige Menigheder i Samfundet. Ved Højmessegudstjenesten Pinsedag prædikede Pastor Sass om Guds Solskin i Hjertet. Derefter var der en meget stor Altergang. Om Eftm. holdt Kirkeraadet Møde. Kl. 6 var der Aftengudstjeneste, ved hvilken Pastor Hansen talte om at være tro. Anden Pinsedag fra Kl. 10 til 3 holdtes Forretningsmøde, hvortil kun tilstedtes Adgang for Medlemmer af Samfundet og de, der havde særlig Tilladelse. Der var Indberetninger fra de forskellige Kredse, Regnskabsfremlæggelse og Forhandlinger. Om Aftenen holdtes Slutningsmøde med Taler, Fællesbøn og Korsang.

Læsere, der ønsker nærmere Besked om dette Frikirkesamfund, vil jeg anbefale Bladet »Pil og Skjold«, der kan bestilles hos Postvæsenet og koster 60 Øre halvaarlig.

Th. Hovgaard Nielsen.

Udkomne Bøger.

Marius Th. Nielsen: **Bibelen og Alkoholspørgsmaalet.** Udg. af »Det blaa Kors«. 56 S. (I Kommission hos O. Lohse.) 1,00.

Magdalenehjemmet 1919. 41. Beretning om Virksomheden. 79 S.

Materie eller ande?. En populärvetenskaplig studie. Av Are Waerland. 152 S. (J. A. Lindblads förlag, Uppsala.)

Georg Brandes: **Samlede Skrifter.** Danmark. Tredie Bind. 2. Udgave. 546 S. (G. B. N. F.)

Cynthia Stockley: **Kærlighed og Flirt.** Oversat af Vivi Wittrup. 165 S. (Gyldendal.) 1,00.

Johannes Magnussen: **Kortfattet praktisk engelsk Grammatik.** 4. Udgave. Ved N. Bøgholm. 68 Sider. (G. B. N. F.)

Jørgen Banke: **Bøgers Brug.** Opgaver og Øvelser i Anvendelse af Haandbøger. 87 S. (Kraks Forlag.)

H. Brodthagen og Karl Jørgensen: **Bibelhistorie for Mellemskolen.** 2. Udgave. Børnenes Bibelhistorie Nr. 3. 160 S. (G. B. N. F.)

Birgitte Møller: **Vilde Planter.** Vildtvoksende danske Planter ordnede efter deres Voksested i Eng og Mark, i Skov og Mose. Med mange Illustrationer. Anden gennemsete Udgave. 358 S. (Hagerup.) 15,00.

William Makepeace Thackeray: **Forfængelighedens Marked.** III. Oversat af Axel Damkier. Ill. af Forfatteren. 298 S. (Pio.)

Paul Trent: **Advokatens Søn.** Oversat af Vivi Vittrup. 215 S. (Pio.)

Svensk-dansk Ordsamling. Ordnet efter Betydningerne. Af Verner Dahlerup. 83 S. (G. B. N. F.)

Kappel Bøcker: **Læsebog til Religionstimen.** 111 S. (G. B. N. F.)

Kundgørelser

maa for at kunne blive optagne i det først udkommende Nummer af »Højskolebladet« være Bladets Ekspedition i Hænde senest Onsdag Morgen, Forretningskundgørelser dog senest Tirsdag Morgen.

Kundgørelser.

Til

Andrea Franks's Venner!

Fru Franks har i Juli Maaned holdt enkelte **Møder**, som i Askov og Vallekilde, vil gerne holde flere, saa vidt hendes Kræfter strækker til, i **August og første Halvdel af September**. De, der ønsker hendes Besøg, bedes snarest melde det til mig, saa lægger jeg en Rejseplan for hende, den, jeg skal sende til hver enkelt, der melder sig.

Jak. Holm,
Frederik VI's Allé 7, København F.

E. S. Der er nok nogle Blade, som vil være saa venlige at optage ovenstaaende.

Præster og Kapellaner opfordres til at søge **det ledige Præsteembede i Idom-Raasted pr. Holstebro.**

Menighedsraadets Formand giver nærmere Oplysninger.

Ung Pige ønsker til 1. Septbr. Værelse med fuld **Pension** i et godt Hjem i København. Tilbud bedes snarest sendt til Frk. Jensen, Rømersgade 7³, København.

Højskole-Afholdshjemmet »Elim«,
Hans Tausensgade 11, Odense
Tlf. 1131. **Cecilie Thomsen.**

Baungaard Husholdningsskole,
Vejen St.
Nyt Kursus begynder 4. November. Plan sendes.
R. la Cour Madsen. **J. Kr. Madsen.**

Odense Fagskole — Tilskærerskole
for
Tegning — Tilskæring — Kjole- og Linnedsyning.
Kursus for Direktricer, Faglærerinder og til privat Brug. — Statsunderstøttelse kan søges. — Skoleplan sendes.
Vestergade 49, Odense. **Nathalie Hansen.**

Haandgerningsskolen, Forhaabningsholms Allé 26, København.
Kjolesyning, Linnedsyning, Broderi. Uddannelse til Lærerinder og til privat Brug. Korte og lange Kursus. Progr. sendes. **Julie Hansen.**

Lemvig
Afholds- og Højskolehjem
anbefales rejsende.
Anna Madsen.

Fjer renses billigst
hos
Chr. F. T. Henrichsen
Kolding

Høng Eksamenskursus
forbereder til nysproglig
Studentereksamen
(Kursuset har ministeriel Anerkendelse)
og paa 1—1³/₄ Aar til
Præliminæreksamen.
Progr. med Eksamensresultater ved Henvendelse til
Marie Jørgensen. Anders Dolleris.

Til Indtægt for sønderjysk Fond
optræder jeg fremdeles uden Vederlag og betaler selv Statsbanerejser, naar Foreningen garanterer **100 Kr.** samt den øvrige Befordring, Fortæring paa Rejse og Ophold frit.
P. A. Hjælm, Skuespiller,
Dosseringen, København N.

Skoler,
der ønsker Udflugter til Gaunø, Lønnede, Karrebæksminde, kan til moderat Pris leje Motorbaad til en 70—80 voksne Personer. Henvendelse til Selskabets Kontor: **Jærnbanegade 7, Næstved.**
Aage Christiansen.
Telefon 783 eller 703.

Ringe Efterskole
modtager Elever 3. November.
P. Birkelund.

Elise Beyers Højskolehjem, Oldenborggade lige ved Banegaarden **Fredericia.** Telefon 207.

Aarhus Højskolehotel (ligefor Hovedbanegaarden) anbefales. **Centralvarme, elektrisk** Lys og W. C. **Karen Sejersen.**

Odense Højskolehjem, **Dronningensgade 2** (ved Siden af Fyns Forsamlingshus). Telefon 3718. Rejsende og Pensionærer modtages. **J. R. Højby.**

Aarhus Højskolehjem, **Klostergade 32.** (Med Sporvogn til Guldsmedegade). **Tlf. 535.** **Marie Hansen.**

„Det ny Højskolehjem“, **Helgolandsgade 15, 2. Sal, København,** tæt ved Hovedbanegaarden. GodeVærelser. Ingen Drikkepenge. Telef. Vester 2860. **Marie Daugaard.**

Kolding Højskolehjems Hotel, Jærnbanegade. Telefon 112.

Slagelse Højskolehjem (2 Minutter fra Banegaarden), **St. Mikkelsgade.** Telefon **262.** **Christiane Brandt.**

Esbjærg Højskolehjem, Skolegade ved Siden af Raadhuset, fem Minutters Gang fra Banegaarden. — Telefon 301.

Københavns Højskoleforenings Pensionat & Gæstehjem **Svanholmsvej 15** (v. Gl. Kongevej. Telf. 12191.

Varde Højskolehjem, Storegade.

Kerteminde Højskolehjem, Langegade 37. Telefon 147.
Marie og Camilla Kvistfeldt.

KONRAD JØRGENSENS BOGTRYKKERI — KOLDING
Specialitet: **Nodetryk.**

Nr. 33 Fredag den 15. August. 1919

Den Kristne og det sociale.

Omkring os stiger stadig den sociale Bølge; Kravet om Folkestyre og den enkeltes Medbestemmelsesret gøres gældende paa stedse flere Omraader: i Statsstyret, i Skole og Kirke, i det nationale Liv og nu sidst ogsaa i Arbejdets Verden. De lavere Klasser fordrer Del i Ledelsen og den øgede Del af Udbyttet, der giver ogsaa dem Adgang til Livsgoderne.

Det gamle Spørgsmaal rejser sig da igen: hvorledes er den Kristnes og den kristne Menigheds Forhold til alt dette? Har den enkelte og har Menigheden, netop som Kristen, bestemte Pligter eller Opgaver overfor disse Samfundsforhold eller har den det ikke? — Spørgsmaalet er eet Led i en stor Kæde af lignende: har den Kristne i det hele foreskrevet for sig en bestemt Livsførelse, en paa Forhaand given Holdning overfor Livets forskellige Forhold; er dette ham forbudt eller er hint ham foreskrevet? — Men den Kristnes Forhold til det, vi almindelig kalder det sociale, er et af de stærkeste Led i denne Række af Spørgsmaal; i disse Tider møder man med en særlig Klang Forbindelsen det kristelig-sociale. Og det er heller ikke mærkeligt, for det sociale Spørgsmaal er jo Spørgsmaalet om Menneskers indbyrdes Forhold, om den enkeltes Forhold til de andre.

Men derfor bør det ikke glemmes, at der er en dyb Forskel mellem det, der er det kristne Livs Maal, saavel for den enkelte som for Menigheden — og det, der er de indirekte Virkninger, der afledes herfra.

Naar de store Floder strømmer mod Havet, har de Maalet forude; Maalet er Havet. Opgaven er for Floden at føre de mange Vanddele, som den henter fra dybe Kilder og fra fjerne Højder, ud og tilbage til Havet.

Floden har sin Plads og sin Opgave i det store Kredsløb, som Vandet ustandselig deltager i. Men paa sin Vej mod Havet arbejder Floden ogsaa. Her driver den en Vandmølle, dér oversvømmer den de omliggende Egne og forlader dem efter at have gjort dem mere frugtbare end før. — Saaledes styrer Floden stadig mod sit Maal forude; undervejs frugtbargør og hjælper den Livet og Arbejdet paa sin Vej. Men opfyldt er dens Opgave først, naar de mange Vanddele, samlede fra de fjerne Egne, er ført ud i Havet.

Dette Billede tør vi vel i nogen Maade bruge overfor det kristne Livs Forhold overfor Menneskets daglige Verden. Maalet, Opgaven ligger forude: i Kredsløbet mellem den Verden, hvorfra Livet henter os, og den, hvortil det bringer os. Men undervejs og paa Vandringen her virker den kristne Livsstrøm paa mangfoldig Vis frugtbargørende paa vort Liv og Arbejde her; ogsaa og ikke i ringest Grad paa vort Forhold til de andre, paa det, der er Grundlaget for alt socialt Liv.

Det er over al Tvivl, at netop den demokratiske Bevægelse, det, der er det inderste i den, har modtaget flere Tilskyndelser, ja et helt nyt Syn, fra Kristendommen, og staar dybere i Gæld

til denne end til noget andet. Netop det, der er det egentlige og væsentlige i al demokratisk Bevægelse: Agtelsen af den enkeltes Værdi, og ikke blot *min* Værdi, men *din* Værdi, det Tankesæt, der byder Overgangen fra Jeg til Du; at lade de andre faa deres Ret, at værne ogsaa deres Interesser — det har været den livgivende Virkning, som den kristne Livsstrøm undervejs og i Aarhundreders Løb øvede paa Menneskers Opfattelse af sig selv og hverandre.

Fra anden Side. Ja, der møder os først og fremmest Naturens Tale. Den kan lære den, der kan lytte til den, meget af skønt og værdifuldt om Værdien og Hjælpen i de gensidige Forhold; men det er saadan, at kun lidt eller intet taler den til os om de enkelte Individers Værdi i sig selv. Vi ser tværtimod i Naturen alle Kræfter satte ind for Bevarelsen af Artens og Slægtens Liv. Vi kan beundre Rigdommen i Naturlivet og betages af Storheden i det, hvorfra det har sin første Begyndelse, ogsaa og ikke mindst naar vi ser, hvor vidunderligt der kan findes Veje for Artens og Slægtens Opholdelse. Vi beundrer og forundres over den Rigdom af Livskim, der er givet til de Arter af Planter og Dyr, der mest er udsat for at bukke under i Livskampen. Men — Millioner af de enkelte Livskim gaar tabt, for de enkelte har Naturen, saaledes som vi ser den, kun lidet tilovers. — Ud fra dette Syn paa Naturen kan der afledes en Lære til Mennesker, der kan føre til en Opgiven af den enkeltes Krav og Ret og en Opgaaen i det almene alene, en Ofring af sig selv for Slægten eller for Samfundet. Men denne Lære mangler alligevel et væsentligt Punkt: Agtelsen netop for den enkeltes Værd og Ret; og uden denne bliver Arbejdet for de andre, der jo ogsaa bestaar af de mange enkelte, goldt og uden Varme.

Ja, der blev ogsaa lært af Naturen et Syn, der pegede henimod den enkelte: Det var det, vi almindelig kalder Darwinismen: Læren om Livet som Kampen for Tilværelsen og derunder Udvælgelsen af de faa, der er de stærkeste og bedst skikkede. Det er en mærkelig, nu næsten glemt Fejltagelse, at denne Naturbetragtning i sin Tid blev taget til Indtægt for Demokratiet. De rigtige, omend de yderste Følgeslutninger af Darwins Lære drog i Virkeligheden Nietzsche i sin Aristokratisme, i Læren om Overmenneskets Udvikling, om de mange, de altfor mange, der kun var til for de enkelte alene. Her var en Lære om den enkelte og en Appel til den enkelte, men voksende ud af en Ringeagt for de mange andre, der i det enkelte Tilfælde altid vil synes for den enkelte som de lave og de ringe, de svage og de uskikkede. At Nietzsche derfor med al sin Kraft vendte sig mod al kristen Tale om Næstekærlighed som en Moral kun for Slaver og ikke for Herrer var ud fra dette Synspunkt kun logisk og i Overensstemmelse med den Natur, der under Kampen for Tilværelsen kun vil de stærkes og de velskikkedes Fremgang.

Fra Naturen alene, kun ensidige og halve Synspunkter; der synes ikke i den at være Budskabet om *alles* lige Ret og Værdi, om Værdien af ikke blot den ene enkelte, men af alle de mange enkelte. — Kun Kristendommen formaar med sit Budskab at bringe tilveje den Sammensmeltning af de to Synspunkter, der fører til Erkendelsen af baade sig selv og de andre. —

I hvilken Grad Kristendommen i sine Virkninger her paa Jorden har évnet dette, er sagt før; jeg skal her kun minde om *Martensen* og om *Benjamin Kidds* Den sociale Udvikling; fornylig behandledes dette Spørgsmaal ogsaa i *Fr. W. Foersters* Politische Ethik. Forfatteren til denne paa Indhold og Tanker meget rige Bog har det særlige Krav paa at blive hørt i en Sag som denne, at han er en af de faa, der ikke blot nu efter Krigen, men baade under den og før den med stærke og vægtige Ord advarede det tyske Folk mod den bismarckske Statside og dens Følger.

Kidd viser, hvilken demokratiserende Magt der var i Kristendommen: hvorledes den derved virkede, omend sammen med andre Kræfter særlig af social og erhvervsmæssig Art, stærkt omformende paa Samfundets Kaar: langsomt, men uimodstaaelig trængte den ind bag Magthavernes og Livegenskabets Bolværk, som syntes at staa saa urokkelig fast; men den evnede dog, hjulpet af andre Kræfter vel, at undergrave disse Bolværker et efter andet — idet det kristne Sindelag rokkede den herskende Tillid til den Forret, han øvede over de andre; saaledes at Folket kun vandt sin Sejr paa Gaderne, fordi den i Forvejen var vundet i de privilegerede Klassers Hjerter.

Foerster anfører følgende Ord af *Lactantius*, den gamle kirkelige Forfatter, Lærer for Konstantin den Stores Søn: Lactantius afviser »Romernes forstandige Lære«, at man kun bør yde Hjælp til de »velskikkede Folk«. Hvad skal der da ske med de uskikkede? »Nej, netop dem skal du hjælpe, dem som maatte dø uden din Hjælp. *Menneskene kan de være unyttige for — for Gud er de nyttige.*« Heri er den helt nye Tale, som udsprang fra Kristendommens Budskab til Mennesker: Synspunktet for nyttig og unyttig, for skikket og uskikket — blev fra vor Horisont rykket op til den, der var over alle Mennesker.

Det var en helt ny Opfattelse af Menneskets Ret, som slet ikke kan begrundes ad menneskelig Logiks Veje, og ikke heller gennem Naturens Lære, men som forkyndtes ovenfra og vandt Genklang i Dybden af Menneskers Samvittighed. Og den blev — ikke den eneste, men den største revolutionerende Kraft i Historien, og virker den Dag i Dag, bag Massen, der kræver sin Ret, og i Overklassen, naar den erkender sin Pligt.

Men fælles for dem begge, for Lederne og for dem, der ledes, for Overklassen som for Masserne under den er dette: at de er kun i Pagt med Livet selv, naar de i deres Hjerter aldrig glemmer Hensynet til de andre. Det Aristokrati, der glemte Hensyn og Pligt til dem, der arbejder for det, enten det saa var Fødslens eller Pengenes eller Aandens Aristokrati — det ophørte snart med at være et sandt Førerskab, og dets Herredømme blev kort; men det Demokrati, der glemmer, at Livet nu engang ikke er ens for alle og ikke kan tvinges ind i bestemte Former og Rammer, det Demokrati, der glemmer, at ogsaa det har sine Pligter og sine Hensyn at tage til de andre, selv om de maaske er de færre — det ophører snart at være et sandt Demokrati, og dets Herredømme vil ogsaa blive kort.

Om det kalder sig det ene eller det andet: kun der er et virkeligt demokratisk Syn til Stede, hvor der er en Oplevelse af denne Hemmelighed i vort indre Liv, den Hemmelighed, som Kristendommen har givet Udtryk for: at i det Øjeblik, hvor jeg tager Del i Arbejdet for andres Ret og Vel — der fødes et nyt Liv i mig selv; man bliver selv først Menneske, naar man i en anden opdager Mennesket. — Foerster anfører efter Tolstoi Fortællingen om Købmanden, der idet han dør udbryder: »Nikita lever, altsaa lever jeg ogsaa«. Købmanden var med sin Karl Nikita kommen ud i en Snestorm; han forlod Karlen for at redde sit eget Liv, men i Ensomheden vaagnede hans Følelse af Ansvar overfor den andens, omend fremmede Liv, og han opsøger Nikita, dækker ham med sit eget Legeme, saa den næsten ihjelfrosne Karl lever op, medens Købmanden selv dør. —

I de forgangne Hundredaar har Kristendommen søgt at vende Menneskers Sind mod Maal og Opgaver langt forude i Evighedens Verden; netop derunder har den, stærkere end nogen anden Kraft, øvet sin Indflydelse paa de Ændringer, der saa stærkt er sket og sker endnu i Menneskenes indbyrdes Samfund. — Spørgsmaalet staar endnu tilbage, og besvares forskelligt: skal den Kristne og den kristne Menighed gaa direkte, og netop som Kristne, ud i Dagens Kamp, tage Stilling for og imod — eller skal den ikke snarere søge — som hidtil — at fæstne Menneskers Sind mod det evige Maal; og stole paa, at derunder fødes, nu som før, i Mennesker det nye og dybere Syn *ogsaa* paa deres Forhold til de andre, sammen med hvilke de vandrer ad Vejene mod de store, fjerne Maal?

Jens Rosenkjær.

Forslag til en Seminariereform.

Det Forslag, som jeg i det følgende vil fremsætte, kan paa ingen Maade kaldes radikalt. Det er i ret høj Grad præget af den »Besindighedens Aand«, som Bredsdorff i en tidligere Artikel ironisk priser; thi det er tænkt som et Forslag, der skulde kunne gennemføres, idet det tager tilbørligt Hensyn til alle de Grunde, der taler for det bestaaende og samtidig aabner en Dør paa Klem til noget nyt, de valgfri Faggrupper. Disse er Hovedpunktet i Forslaget, og de er efter min Mening den eneste Vej til den højere Dannelse, som Lærerstanden sukker

efter. Der kan ikke være Tvivl om, at grundig Læsning paa et begrænset Omraade, der har fanget ens store Interesse, har en Evne til at fremkalde den kraftige Selvvirksomhed, Energi og Arbejdsevne, som erhverver Kundskaber, der organisk forbundne med Personligheden giver al den Dannelse, som Kundskaber overhovedet kan give, medens en Lærebogsundervisning i mange Fag, hvor man paa flere Omraader ingen Interesse har, forfladiger og stimulerer til Opblæsthed, Vigtighed over Kundskabsbrokkerne. Og den beskedne gør den usikker i Optræden, fordi han føler, at hans Kundskaber paa intet Omraade rækker saa vidt, som de burde.

Jeg vil ikke paastaa, at den Oversigt, der kan naas ved at gennemgaa en velskrevet Lærebog, er uden Værdi. Den kan give en Ramme, hvori man indpasser senere erhvervede Kundskaber. Men Evne til selvstændigt Arbejde paa bogligt Omraade faas kun ved en dybere gaaende Kundskabstilegnelse paa begrænset Omraade. Den Kunst at gøre fornuftige Uddrag af større Værker læres aldeles ikke ved Lærebogsterperi.

Spørgsmaalet er nu, om det er muligt at praktisere Valgfrihed mellem Fag eller Faggrupper uden at krænke berettigede Fordringer. Man kunde maaske nøjes med at henvise til, at man har Valgfrihed ved den engelske Læreruddannelse, og saa maatte ogsaa vi kunne have det. Men dette er næppe tilstrækkelig overbevisende, ligesom det naturligvis maa stærkt betones, at den Valgfrihed, som kan praktiseres, har ikke alt for vide Grænser.

For at klare Spørgsmaalet, bør man begynde med at fastsætte Maalet. Altsaa, hvad kræves af den dygtige Børnelærer i Kundskaber og Færdigheder? Jeg taler ikke her om den Hjertets Dannelse, som er det vigtigste af det hele. Men altsaa, hvilke Kundskaber maa en Lærer være i Besiddelse af?

Her maa det da indrømmes, at en Lærer maa have Kundskaber paa mange flere Omraader end dannede Mennesker i andre Stillinger, en Læge, Præst, Jurist eller Landbrugskandidat, og det gør ingen Forskel, om det er hans Opgave at føre en Flok Børn frem til samme Standpunkt i alle mulige Videnskaber, eller han stiler mod at give det enkelte Barn en stærk Interesse for et særligt Fag. I begge Tilfælde maa han have Kundskaber i hele Fagkredsen. Han maa dernæst have Sikkerhed i de grundlæggende Færdigheder, læse godt op, være sikker i Retskrivning. En Digter kan bogstavere, som han vil, H. C. Andersen var meget usikker i Ortografien, han blev ikke mindre for det som Sprogets Fornyer. Men en Lærer, der skal undervise i Retskrivning maa ikke kunne tage fejl i almindeligere Ord.

Jeg kan heller ikke andet end slutte mig til det almindelige Krav om fremmede Sprogs Indførelse paa Seminarierne. Min Begrundelse for dette er ikke den Dannelse, som man derved skal kunne erhverve sig; for jeg tror ikke saa meget paa den. Det er heller ikke fordi man derved sættes i Stand til at læse fremmede Digtere paa deres eget Sprog; thi det er meget faa, som benytter sig deraf. Men Maalet bør være begrænset til at hjælpe Læreren til at kunne læse Fagliteratur. Det har de fleste Brug for, hvad enten det gælder at følge med i et udenlandsk pædagogisk Tidsskrift, at gøre sig bekendt med Skolebøger i Udlandets Skoler eller at dyrke et Fag mere omfattende end den hjemlige Literatur tillader.

Selvfølgelig skal Læreren ogsaa have indgaaende Kendskab til Skolen og dens Arbejde, alt hvad vi sammenfatter under Faget Pædagogik samt Øvelse i at undervise.

Om alle disse Ting er der Enighed.

Der er heller ikke mange, som vil nægte Betydningen af et særligt Studiums Indflydelse paa den almindelige Dannelse. Men dette kan der slet ikke blive Tid til, indvender man. Hvortil maa svares, at det væsentlige bliver der altid Tid til. Men jeg vil indrømme, at saa længe man mener, at virkelig Dannelses Indhold er Mængder af lidet sammenhængende Kundskabsbrokker, da er der ingen Tid til fornuftigt Arbejde.

Men der ødsles baade i Seminarier og i andre Skoler med Arbejdskraft paa Tilegnelsen af Kundskaber, som ikke er en Pibe Tobak værd. Donaus Bifloder: Lech, Isar, Inn, Drave, Save, Morave o. s. v. Sverrigs Elve: Tornelv, Luleelv, Piteelv, Umeelv, Ångermanelv, Indalselv, Ljusnan, Dalelv og Motalaströmmen. Disse Navne er fra min egen Seminarietid. Jeg har ikke haft Brug for et af dem en eneste Gang i mit

Liv ud over det, at jeg har plaget mine Elever med nogle af dem; hvorpaa disse kan drage ud i Skolerne og plage dem ind i Børnene, som heller ingen Brug faar for dem. Dette betyder, at de saakaldte »grundige og nøjagtige« Kundskaber bidrager til at gøre dem til daarlige Geografilærere. Om en Lærer i en jysk Landsbyskole ved jeg, at han hersede utroligt med at lære Børnene Navnet Kap Sevarovostotsknoy, og de lærte virkelig at faa de rette Krøller paa Tungen for at faa det svære Ord sagt. Ak, de skønne spildte Kræfter! Men noget tilsvarende gælder en Række andre Fag.

Kunde vi komme saa vidt, at vi forlangte en nøjagtig Begrundelse for hvert Navn, vi tog op i vore Lærebøger — baade Børneskolens og Seminariets —, vilde vi se, vi fik Tid til meget af det, der er vigtigere end at huske Navne, som man, saa snart man har Brug for dem, kan slaa op i ethvert Leksikon.

Ud fra denne Betragtning har jeg opstillet følgende Undervisningsplan, efter hvilken de i Folkeskolens nødvendige Kundskaber og Færdigheder væsentlig erhverves de første to Aar, og det kan gøres af Elever, der ved Optagelsen møder med udmærkede Kundskaber i Folkeskolens Fag, medens de sidste to Aar væsentlig helliges den egentlig faglige Uddannelse samt det mere modnende Arbejde med den valgfri Faggruppe. Til denne er der tænkt anvendt otte Timer ugentlig, og jeg har tænkt mig at gøre Valget frit mellem tre Grupper: 1. Religion og Historie, 2. Dansk og fremmede Sprog og 3. Naturfag. Og maaske en fjerde Gruppe, Pædagogik. Denne sidste vilde saa i det væsentlige falde sammen med min gamle Elev Dr. Andreas Hanssens Plan, som imidlertid udelukker Valgfriheden.

Første Del er man i Stand til at gøre saa let eller saa svær, som man ønsker det, det behøver jo ikke at lades ude af Betragtning, at denne Prøve ogsaa bør tjene som Sigte til at fjerne de for smaat begavede.

Ved Fordelingen af Timerne i første og anden Klasse er der taget Hensyn til det ønskelige i, at flinke Realister kan gaa ind i anden Klasse. Jeg ser heller ingen Hindring for, at flinke Studenter, ved at bestaa en Tillægsprøve, kunde gaa ind i tredie Klasse.

Det har stor Betydning, at Pædagogik og

Undervisningsplan.

		I	II	III	IV
1	Valgfri Faggruppe			8	8
2	Gymnastik	3	3	4	4
3	Sløjd eller kv. Haandgerning			2	2
4	Sang og Musik	2	1	2	2
5	Tegning	2	2	1	1
6	Skrivning	1	1		
7	Regning	2	4		
8	Matematik	4	4		
9	Naturlære	3	3		
10	Naturhistorie	3	3		
11	Sundheds- og Alkohollære				1
12	Geografi	2	2		
13	Historie	3	3		
14	Dansk	4	4	2	2
15	Tysk	4	2		
16	Religion	3	4		
17	Pædagogik			6	6
18	Praktik			4	6
19	Bibliotekskundskab			1	*
		36	36	30	32

Praktik fordeles jævnt over to Aar uden mellemliggende Eksamen. Dansk som Skolens Hovedfag faar fremdeles to Timer i tredie og fjerde Klasse. Om selve Fagfordelingen i de to første Klasser kan der diskuteres. Det var at ønske, om ogsaa Engelsk kunde finde Plads til første Del. Der kan ogsaa diskuteres om Faggruppernes Antal og Fordeling; men selvfølgelig, jo flere valgfri Faggrupper, des kostbarere Uddannelse. En Klasse mere og fire Faggrupper vil give en Timeforøgelse paa 74 og nødvendiggøre Ansættelsen af 3 Lærere ved hvert Seminarium. Men dette er overkommeligt i Sammenligning med, hvad der vil naas. En Lærer fortalte mig ved en Lejlighed, at han havde faaet en ny Andenlærer, som nylig var udgaaet fra et Seminarium med en stor Eksamen, og det undrede ham da med Rette, at vedkommende aldrig læste, ja, han kunde ikke en Gang formaas til at læse »Højskolebladet«, naar han stak ham det i Haanden.

Det er min Tro, at den Slags, hvis nærværende Plan bliver virkeliggjort, vil høre til de sjældneste Undtagelser. Lad en velbegavet ung Mand faa Lov til at vælge sit Arbejdsomraade.

* I 4. Klasse praktisk Biblioteksarbejde.

Hjælp ham til Rette med at arbejde selvstændigt, saa tvivler jeg ikke om, at der ad den Vej naas to Ting, Lyst til bogligt Arbejde og Arbejdsevne. Men da er en ung Mand udrustet til at skaffe sig alt, hvad han nogensinde faar Brug for i Skolen. Jeg tør betro en saadan Mand, om ogsaa hans særlige Studium er Naturfag, at undervise i Religion, forudsat at han har kristelig Sans, og i Historie. Han skal snart skaffe sig, hvad han maatte mangle. Vor nuværende Eksamensplan er i alt for høj Grad anlagt paa at give Eleverne alt, hvad de kan tænkes at faa Brug for i dette Liv og i det tilkommende med. Og naar de paa den Maade efter et trælsomt Slid er færdige, hænder det ogsaa, at de føler sig færdige og lukker Bøgerne for sjældent at aabne dem. De indgaaende Kundskaber paa et enkelt Omraade giver en Maalestok for Lærebogskundskabernes Fattigdom, og dette hæmmer Vigtigheden over de spredte Kundskaber og giver ham en berettiget Selvfølelse, hvor han virkelig ved Besked. Men dette er en ikke uvigtig Side af Dannelsen.

Selvfølgelig kunde der laves en maaske mere tilfredsstillende Plan, hvis man lagde det nuværende Forberedelsesaar til Seminarietiden, saa denne blev ialt paa 5 Aar. Med tre Aar til 1. Del kunde der laves en solid Plan med to fremmede Sprog. Det første Aar kunde da være som et Prøveaar, der afsluttedes med en kontrolleret Antagelsesprøve. Men derom maaske mer en anden Gang.

Th. Halse,
Seminarieforstander.

Jødelov og Kristendom.

Af *Uffe Jensen.*

Man skulde jo tro, at Spørgsmaalet, om Jødelov og Kristendom har noget med hinanden at gøre, var afgjort for bestandig efter Menighedsmødet i Jerusalem i Aar 50 e. Kr. At dette Møde blev holdt, skyldes jo, at nogle troende af Farisæernes Parti krævede, at de Hedningkristne skulde omskæres og i det hele forpligtes til Moseloven, for at de kunde anerkendes som Kristne og faa Del i Frelsen ved Kristus. Og Mødet resulterede i følgende Udtalelse til de Hedningkristne: »Den hellige Aand og vi har besluttet, at der ikke maa lægges videre Byrder paa jer end følgende ganske nødvendige Ting: at afholde sig fra Afgudsofferkød, fra Nydelsen af Blod og Kødet af kvalte Dyr og fra Hor. Naar I vogter jer for disse Ting, saa vil I befinde jer bedst derved.«

Ja, man skulde jo tro, at den Sag derved var afgjort, og man skulde da mindst af alt kunne tænke sig, at der fra de Hedningkristnes egen Side kunde blive gjort gældende, at Moseloven gjaldt for dem som for Jøderne.

Men at Sagen saa langt fra er afgjort, og Menighedsmødets Kendelse taget til Efterretning, ses deraf, at det endnu den Dag i Dag er den almindelige Opfattelse blandt danske Kristne, at vi er under Moseloven. Ganske vist — ikke den hele Moselov, men en Del af den, de 10 Bud nemlig. Om dem hedder det i Balslevs Lærebog: »Guds hellige Lov er indbefattet i de ti Bud, som først blev højtideligen kundgjorte for Israels Folk, men som er gældende for alle Mennesker til alle Tider.«

Og det er som sagt en Opfattelse, man kan møde overalt i vort Land, at Moselovens ti Bud er Grundvolden for al Kristendom.

Det var, da Luthers Katekismus blev symbolsk Bog i den danske Kirke, at de 10 Bud fik en fast og avtoriseret Form her i Danmark. Før den Tid gengaves de paa forskellig Maade. Men i Luthers Gengivelse har de nu i Aarhundreder været lært af danske Børn og brugt af Folkets og Børnenes Lærere.

Lad os da se lidt paa disse Bud i denne Skikkelse.

1. Du skal ikke have andre Guder for mig!

For det første maa det jo falde enhver, der kan læse Dansk, i Øjnene, at der ingen Mening er i dette Bud. For at der overhovedet kan blive Mening, maa »for« erstattes af »end«. Men dertil kommer, som Otto Møller gør opmærksom paa, at det slet ikke ses, hvad det er for en Gud, der taler. En Tyrk vil lige saa vel som en Jøde eller Kristen kunne anerkende det. Saaledes er det ikke, naar man læser Budet i 2. Mosebog. Der hedder det: »Jeg er Jahve, din Gud, som førte dig ud af Ægyptens Land, af Trællehuset. Du maa ikke have nogen

anden Gud foruden mig!« (Buhls Oversættelse).

Dernæst følger et Bud om at gøre Billeder af Gud og om Billeddyrkelse. Det har Luther slet ikke medtaget. Men for alligevel at faa Titallet ubeskaaret har han delt Budet om at begære i to, som han kalder 9. og 10. Bud. Han har da som Nr.

2. Du skal ikke tage Herrens din Guds Navn forfængeligen!

Ogsaa dette Bud kan i denne Redaktion gælde en hvilken som helst Gud. Hos Jøderne var det udtrykkelig Jahve, der var Tale om. Men dertil kommer, at Luther kun har taget Halvdelen af Budet med, hvad enhver kan overbevise sig om ved at se efter i Bibelen.

3. Kom Hviledagen i Hu, at du holder den hellig!

Ogsaa her lægger man Mærke til, at Luther har »Hviledagen« i Stedet for »Sabbatsdagen«, der var en ganske bestemt Ugedag, *Lørdag*. Men desuden viser det sig, at det kun er en ganske lille Brøkdel af Budet i sin Helhed, der er medtaget. Det meste er strøget.

4. Du skal ære din Fader og din Moder!

Til dette Bud var der hos Jøderne knyttet en Forjættelse. Den har Luther udeladt.

Resten af Budene er optaget i deres Helhed uden anden Ændring end den, at det sidste er delt i to.

Naar Luther har foretaget disse Ændringer og Beklippelser, maa han jo have haft sine Grunde derfor. Og Grundene er jo nærliggende: Budene skulde nu gælde Kristne, derfor maatte alt det, der var rettet mod specielt jødiske Forhold, stryges eller ændres. For at kunne bevare Titallet har han dog maattet medtage Budet om at begære, ja har endog maattet lave to af det. Det omhandler jo ellers lige saa direkte som f. Eks. Sabbatsbudet et rent jødisk Forhold. Naar man undtager Næstens Hustru, der i Budet ligestilles med Mandens Okse og øvrige Ejendom, er der jo intet i dette Bud, der har Rod i en Hednings Samvittighed. Vi er med den bedste Samvittighed af Verden Lysthavende til hvad som helst af Næstens Gods.

Men hvad Grund kan Morten Luther have haft til overhovedet at optage disse ti Bud i sin Katekismus?

Som Svar herpaa vil jeg anføre, hvad V. Brücker skriver derom i sin Bog »Et Livssyn«: »Utroligt, hvad han (Luther) naaede, ære være hans Minde, vi kan ikke nok som takke ham! Men en fuld Gennemførelse gik selv hans Kæmpekræfter over Magten. Saa hverken naaede han overalt frem til det rette Syn, og heller ikke formaaede han at ordne alt efter sit Syn, selv hvor han saa ret. Han manglede jo i sidste Henseende, som han sukkende sagde det, »de rette Folk«.

Et Hovedudtryk for Begrænsningen i Luthers Syn er Optagelsen af de mosaiske ti Bud i Katekismen, altsaa som en Del af den kristelige Børnelærdom«.

Og at han kom til at begaa denne umaadelige aandelige Fejltagelse, havde sin Grund i dette: Han var, saa snart det havde klaret sig for ham med »Retfærdiggørelsen af Troen alene«, vis nok paa, at der ud af Tro ogsaa fremgik et moralsk Liv.

Men efterhaanden som han mere og mere kom til at se paa, hvad han kaldte »den gemene, grove Mand«, vildedes han af to Ting: Dels sad der i ham en overleveret Forestilling om, at i Grunden alle skulde være Kristne, og dels havde han jo selv ført saa langvarige og haarde moralske Kampe, saa han uden rigtig at vide det kom til at give det moralske en selvstændig kristelig Gyldighed.

I Stedet for at forstaa, at naar »den gemene Mand« levede saa moralsk utilfredsstillende, som han gjorde, var det, fordi han ikke af Hjertet var Kristen, men kun rent udvendig hyldede »Troen«, og at han skulde have Lov til det, indtil hans Hjerte blev virkelig grebet, saa tænkte Luther, at der for samme gemene Mand maatte en Støtte til, han kunde ikke nøjes med Troen alene. Over ham maatte Lovens Svøbe svinges. Han maatte vækkes til Alvor ved at møde dens Forpligtelser og høre dens stærke Trusler mod Overtræderne.

Visse rent udvortes Virkninger kunde vel nok opnaas paa den Maade, som Rom jo virkelig ved at bruge Loven havde faaet sat nogen Skik paa de uregerlige Krabater. Luther skulde bare ikke have delt den romerske Vildfarelse, at de derved kristnedes.

Men denne gjorde han sig skyldig i, og saaledes kom han til det Resultat, at alle Børn skulde lære de ti Bud at kende, at disse Bud hørte med til den kristelige Børnelærdom, skulde

danne Grundvolden for Opbyggelsen af et moralsk Kristenliv, medens dette uden den vilde blive som den gemene Mands: højst utilfredsstillende i moralsk Henseende.

Og Følgen blev, at Lutherdommen saa vel som Katolicismen led Fortræd ved, at den moralske Bevidsthed blev bundet til Moseloven.«

Jeg anfører dette Udsnit af Brückers Bog, fordi jeg anser Tankegangen deri for at være rigtig.

Luther selv siger: »Hvorfor holder og lærer man da de ti Bud? Fordi de naturlige Love intet Steds er saa smukt og ordentligt opstillede som hos Moses.« Og et andet Sted: »Dersom den naturlige Lov ikke af Gud var skrevet og givet i Hjertet, saa kunde man prædike længe, før Samvittigheden blev ramt.«

Det ses saaledes, at Luther ved Udtrykket »den naturlige Lov« forstaar den Lov, der af Gud er »skrevet og givet i Hjertet«, altsaa Samvittighedsloven.

Den naturlige Lov, det er den, som Paulus taler om, at ogsaa Hedningerne har. Spørgsmaalet er jo nu, om Luther har Ret i, at de ti Bud er et godt Udtryk for denne Lov, at de med andre Ord har Rod i Hedningesamvittigheden.

Det synes ikke helt at være Tilfældet. Men man bør i alt Fald lægge Mærke til, at naar Luther optager de ti Bud, saa er det *ikke*, fordi de findes i Moseloven, men fordi han i dem finder et Udtryk for den naturlige Lov. Og en »Lovens Svøbe« fandt han det altsaa nødvendigt at svinge.

Allerede den Omstændighed, at han har maattet bortskære saa betydelige Dele af de første Bud, tyder ikke paa, at de har været et heldigt Udtryk for den naturlige Lov. Forholdet er da dette, at Luther *paa Grundlag af Moselovens ti Bud laver* en Række Lovbud, som han finder anvendelige til kristelig Børnelærdom. Alligevel optager han i denne Række et Bud, om hvilket han selv i sin »Større Katekismus« erklærer, at det egentlig ikke kan siges at vedrøre os Kristne, det 3. Bud nemlig. Endvidere har han medtaget Budet om at begære Næstens Gods, der som allerede omtalt heller ikke har Rod i Hedningesamvittigheder. Det har Luther formodentlig indset, og han lægger derfor ligesom ved det 3. Bud en ny Betydning ind i Budet, idet han forklarer det at begære som et med at misunde.

Saadanne Bud som f. Eks. dem om at slaa ihjel og stjæle har kunnet optages uforandret, idet de stemmer godt nok overens med, hvad »den naturlige Lov« siger ogsaa hos Hedninger.

Men det er jo let at se, at den Moral, der findes i de ti Bud, selv i Luthers Redaktion, er ret primitiv. Og at Luther har haft Øje herfor, ses tydeligt nok deraf, at han har fundet det nødvendigt at ledsage Budene med »Forklaringer«, der lægger noget helt andet — og langt mere — ind i Budene, end de i Virkeligheden rummer.

Summa summarum: Luther fandt det nødvendigt med en Lov for at hæve de Kristnes Moral. Han fandt i Moselovens ti Bud *et Grundlag*, hvorpaa han udarbejdede en Række Lovbud, som han optog i sin Katekismus som kristelig Børnelærdom. Luther selv saa godt nok, at vi Kristne er frigjort fra Moseloven, hans Efterfølgere derimod har atter og atter indskærpet, at de ti Bud gjaldt for alle Mennesker, netop fordi de var givet til Jøderne. I sine Følger har da Luthers Optagelse af de ti Bud som kristelig Børnelærdom vist sig at være et alvorligt Fejlgreb, fordi den i Stedet for at hjælpe Kristne ud af Jødedom og Lovvæsen tværtimod i høj Grad har vanskeliggjort denne Udfrielse.

Intet skulde jo for Resten synes mere selvfølgeligt, end at man respekterede Budene i deres oprindelige Skikkelse, naar man opfatter dem som et af Gud givet Ord til alle Mennesker. Hvem har Lov til at pille ved Guds Ord! De trænger ikke til Rettelser eller Ændringer. At rette eller ændre ved Ord, der er talt af Gud til os, maa kaldes en Kritik af ondartet Beskaffenhed. Men ikke desto mindre ser man, at »Bibelkritikens« argeste Modstandere, der tager Bibelen fra Ende til anden som »Guds Ord«, med største Sindsro tager de ti Bud *i Luthers Redaktion* som et Guds Ord til alle Mennesker.

Det ser mærkeligt ud.

Man har sagt til mig, at de ti Bud var nødvendige for os Kristne, da vi ellers ikke fik Brug for Kristus som Frelser. Lovens ubønhørlige Krav, *som vi ikke kan opfylde*, fører os alene til Kristus.

Men man glemmer rent, at hos Jøderne skulde

de ti Bud — og mange flere — sandelig holdes! Og de *kunde* selvfølgelig holdes. Det vilde være en daarlig Lovgiver, der gav Love — og satte haarde Straffe for deres Overtrædelse, naar de samme Love ikke kunde overholdes! Vi ser da ogsaa, at da den rige unge Mand overfor Jesus hævder, at han har holdt Loven fra sin Ungdom af, da nægter Jesus ikke dette. Han saa tværtimod med inderlig Glæde paa ham. — Jeg havde som Dreng i Skolen faaet den Visdom indpodet, at det var umuligt at holde disse Bud, og jeg husker godt, hvor det forbavsede mig, at Jesus tog den rige Ynglings frejdige Paastand for gode Vare. Jeg tænkte paa Luthers »Forklaringer«, og det vilde ikke have undret mig, om Jesus med streng Mine havde kørt op med et Par Stykker af dem.

Men det gjorde han ikke.

Jeg ser ikke rettere, end at det er et Stykke ren og skær Jødedom, man holder fast paa med alle disse ydre Bud.

Særlig fra Indre Missions Side er man ivrig efter ydre Lovbud og Bestemmelser som Grundlag for Kristenliv. Hvad dette fører til, ses med al ønskelig Tydelighed paa Farisæerne og de Skriftkloge: Selvretfærdighed i Renkultur.

Nej, den »Lov«, der skal faa os til i Ærlighed og Sandhed at erkende vor Magtesløshed og Elendighed og dybe Trang til Frelse, den maa komme *inde fra.* Først naar den har Rod i Samvittigheden, kan den blive en »Tugtemester til Kristus«. De ydre Lovbud, der jo for øvrigt altid væsentligt er Menneskebud, er i den Henseende saa yderst betydningsløse.

Men det synes virkelig, som man baade i Skole og Kirke i store Kredse af vort Folk sætter de ydre Lovbud til Højbords og glemmer — eller ialt Fald tilsidesætter *Daaben* og *Aandens Gerning.*

Kan grundtvigske Kristne, som forstaar dette, vedblivende se roligt derpaa? — Var det ikke værd at gøre et Arbejde for at faa de ti Bud fjernet som gældende for kristelig Børnelærdom?

Friskolen.

Mens den store Skolekommission drøfter det store brændende Spørgsmaal om Skolen, ligger det nær for almindelige Mennesker ogsaa at tale sammen om denne vigtige Sag. For selv om Dagen er aldrig saa travl, — og Farten er jo i de sidste Aar sat op — saa kan vi Forældre dog ikke i Travlheden glemme Børnene. I en stille Aftentime dukker de op for mangen en Far og Mor og virker da slet ikke som en Byrde, der lægges til de andre Opgavers Vægt, men netop som en velgørende Afveksling fra Dagens Stræb. Der er Hvile og Næring i at tænke paa og tale med og om disse smaa, naar de efter lidt Halløj har sat nyt Liv i Far og til Belønning maaske faaet en lille Historie med til Ro. At lægge alt vel til Rette for dem, mens de selv sover sødt, giver ny Næring for Dagen i Morgen. Og under Arbejdet hermed vaagner hos mangen Far og Mor Længslen efter at være noget mere for de smaa — ud over det rent materielle.

Tilrettelægningen af Børnenes Arbejde er nu en Gang en Opgave for Forældrene. Selv en nok saa god Kommission kan ikke løse den. At de kloge Folk, som nu bag Laas og Slaa lægger Planerne for Danmarks fremtidige Skolevæsen, arbejder med Grundighed, derom tvivler jeg ikke, men — mine Børn, min Sjæls faste Eje, dem maa jeg nu tænke paa og tale om, og dem maa jeg raade for. Og jeg véd, at der Landet over sidder mangt et stille Par, som har det paa samme Maade, men som længes efter Venner, efter Hjælp til Klarhed, saa de kan finde Vej i Mørket, Forældre som ikke kan nøjes med Skolens Løfte om at give Børnene en glimrende Udrustning til Kampen for Tilværelsen, Forældre som har dette Spørgsmaal levende i sig: Hvad gavnede det, om jeg vandt al Verdens Kundskaber, men tog Skade paa min Sjæl? Forældre som mest af alt ønsker at lede deres Børn ind til et Liv i Bøn og Arbejde. For saadanne Forældre er det givet, at Børnenes Oplæring, Oplysning og Opdragelse først og fremmest er Hjemmets Opgave. Og mange af dem har faaet Øjnene op for, at de syv herlige Barneaar, som Staten, den store Kræver, lægger Beslag paa, maa lægges tilbage i Fars og Mors Haand, de som dog — næst Gud — bedst kan raade for Børnene.

Men alle vi Forældre, som har dette Syn og

disse Ønsker, vi maa søge *Forbindelse* med hinanden. Sommerens store tilbagevendende Friskolemøder Landet over styrker mange i deres Tro paa Friskolens store Opgave i vort Folk, men ogsaa Friskolens Blad »Bavnen« har et Arbejde der at gøre. Og ligesom dets store Broder »Højskolebladet«, der har vundet ind i Tusinder af Hjem over hele Landet og hos vore Frændefolk, bærende Tanker mellem Hjemmene til Hjælp i en rastløs Tid, saaledes gaar ogsaa »Bavnen« Bud mellem Hjemmene for at røgte sin særlige Opgave: at tale Friskolens — Hjemmets Skoles Sag og aabne Øjnene for den Kilde, der her, om end lille endnu, dog har bragt megen Glæde og Velsignelse med sig. Hvad Friskolen har haft at betyde, kan mange vidne om blandt dem, der har haft den Lykke at faa Del i, hvad den havde at bringe. En og anden af dem, der har gaaet i Friskole, vil maaske sige: Vi lærte for lidt i den Skole. Men her maa det huskes, at Friskolens Udvikling ikke er standset, at den stadig arbejder paa at komme videre frem. Mange af Friskolens Børn, vel nok langt de fleste, har senere været Højskolens Lærlinge. At vække Trang til mere af det, som er godt, maa altid være en god Skoles Formaal, og deri har Friskolen, som vi kender den fra dens første Tid, den være nok saa lille og uanselig, sin Styrke og sin Ret.

Maatte nu dens Venner paa Tinge faa Mod og Held til at tage Friskolens Sag op for Alvor, og dens Venner rundt om i Landet gribe enhver Lejlighed til at søge Samarbejde om denne Skole, saa den, stadig med Rod i Hjemmene, maa faa bedre og bedre Voksekaar. *T.*

En Tale for Leonard Holmström.

Af *H. Rosendal.*

I Tilknytning til Dr. *Herman Odhners* Artikel her i Bladet om afdøde Leonard Holmström har »Højskolebladet« ønsket at bringe ogsaa et dansk Vidnesbyrd om Holmström, hans Personlighed og hans Indsats. Paa vor Opfordring har Forstander *H. Rosendal* d. æ. overladt os Opskriften til den Tale, han holdt ved 50-Aars Festen paa Hvilan den 8. September i Fjor:

For 8 Aar siden, da mange af os, der er til Stede her i Dag, var samlede til Holmströms 70 Aarsdag, kunde jeg af fuldt Hjærte sige ham og hans Hustru Tak for, hvad vort mangeaarige Venskab har haft at betyde for mig og mine, sige ham Tak for hans grundige og varme Forsvar for den danske Folkehøjskole, da den blev saa voldsomt angreben, og Tak for hans aldrig svigtende Kærlighed til Danmarks Folk og Land.

Og jeg kan i Dag sige, at de 8 Aar, der er gaaede siden hin Dag, ikke paa nogen Maade har svækket, men snarere styrket denne Taknemmelighedsfølelse.

Som De fleste af Dem veed, fik Holmström en af de første Dage, han tilbragte her paa Hvilan, af en velmenende Mand, der troede, han var Vært i den gamle Kro, en Formaning om at passe sine Ting, at »skøta« sig; og det forekommer mig, at han har »skøtet« sig bra i de femti Aar.

I denne Henseende vil jeg tillade mig at minde om de ypperlige Udtog af Holmströms Filosofi og Pædagogik, som vi kan læse herinde i Familiens Spisestue og i »Aftonbladet« for 21. Maj dette Aar.

Jeg nævner af de første det, hvorom jeg selv har oplevet saa mange Vidnesbyrd:

»Forglem ej gamle Venner,
fastend du nye kender.«

Og hvor har han ikke rettet sig efter dette:

»Paa dit Kald
stil Huen al.«

Og derfor er det, at han »skøtet« sig saa bra. Men heller ikke har han glemt: »Paa Sabbatsdag hav Ro, at Gud maa hos dig bo« og »Flittig Bøn faar Trøst til Løn« — eller, at »Den, der tjener Gud, har en god Herre«.

Og naar vi var sammen med Holmström, forstod vi vel alle, at »Klog Skæmt er Alvors Tale«, at »Alvor og Gammen kan godt sammen«, og at »Godt Lag gør kort Dag«.

Vi forstod i hans Selskab altid, at der, som vi Danske siger, »aldrig er det Tant, der jo er Alvor iblandt«, at den muntreste Skæmt tit havde en alvorlig Baggrund, at en Alvor, der ikke taaler Glæde, og en Glæde, der ikke taaler Alvor, duer lige lidt; med den første vil en

Menneskesjæl blive træt, og med den anden vil den blive tom.

Og tænker vi saa paa den lille »Hustavle«, der stod i »Aftonbladet«, saa mener jeg, vi tør sige, den ikke alene er et Udtryk for, hvad Holmström har villet, men for, hvad han i sin lange Skolegerning lykkelig har gennemført, ikke alene for hans »åsikt«, men ogsaa for hans »bragd«.

Han har, hvad han ønsker, en Højskolelærer skal, lagt hele sin Kraft ind i Arbejdet; hans friske Humør har aldrig svigtet; aldrig har han været »tråkig«; og han har samtidig forstaaet at holde Orden og Respekt, været velsignet fri for Gnaveri; og har han, naar det behøvedes, holdt en Tordentale, som han jo mener er at foretrække for Gnaveri og Stiklerier, saa er jeg vis paa, der har været saa megen Humor og Hjærtelighed bag ved, at den har virket velgørende. — Derom har han jo da ogsaa selv faaet Vidnesbyrd.

Ja, vor Arbejdsfælle Teodor Holmberg har Ret i, hvad han skrev i sine »Tidsströmningar och Minnen«, at man ved at følge Holmström let kommer til paa ham at anvende Grundtvigs Ord om »et jævnt, et muntert, virksomt Liv paa Jord ..... med Øjet, som det skabtes, himmelvendt, lysvaagen for alt stort og skønt herneden, men med de dybe Længsler vel bekendt, kun fyldestgjort af Glans fra Evigheden.«

Men saa meget sagkyndig er jeg, at jeg veed, at Holmström ikke vilde have kunnet gøre sin Gerning saa godt og saa længe, ikke vilde have kunnet holde sig saa ung og frisk, hvis han ikke ved sin Side havde haft en Hustru, der har været for ham, hvad efter vore gamle Myter Idun var for Aserne, en Foryngelsens Kilde, fint forstaaende, kærligt opmuntrende og kraftigt medvirkende; og hvis ikke hun og den prægtige Børneflok, Gud gav dem, havde beredt ham et Hjem, paa hvilket vi trøstig tør anvende Grundtvigs Ord:

»Det er saa hyggeligt allen Steds,
hvor smaa og store har eet i Sinde,
og det, som drager de store Læs,
i Hjærtekamret er inderst inde.
Ja, det er Gammen
at holde sammen,
hvor Arneflammen
er Kærlighed.«

■

Men det er jo ikke alene Holmströms og hans Hustrus, men selve den svenske Folkehøjskoles Femtiaars-Fest, vi fejrer i Aar, og som har samlet os her. Og derfor vilde jeg ogsaa gerne sige den svenske Folkehøjskole Tak for alt godt i de svundne 50 Aar; og det er endda ikke saa lidt.

Det, at Svenskerne optog Grundtvigs Højskoletanke uden just at være »Grundtvigianere«, maatte under den Modstand, vi mødte, og de Tvivl, der som Følge heraf kunde opstaa hos os selv, mægtig bidrage til at styrke vor Tro paa, at det var en sund og livskraftig Tanke og ikke et fantastisk Digterindfald.

Det sidste var der jo mange, der sagde. Ja, selv Grundtvigs Hjærtensven *Ingemann*, der gerne vilde have set en Statsskole i Sorø for voksne med et toaarigt Kursus i alt, hvad der kan give Kendskab og Kærlighed til, hvad Grundtvig kaldte »Det danske Firkløver«: Konge, Folk, Fædreland og Modersmaal, selv han var bange for den Skikkelse, hvori disse Skoler kom til at se Dagens Lys.

Da den store Plan om Skolen i Sorø med toaarigt Kursus var gaaet i Graven med Kong Kristian VIII, og Grundtvig derefter en Gang talte med Ingemann, sagde han, at det maaske var en Lykke, at vi kom til at begynde smaat, med smaa private Skoler og korte Kursus, fordi vi saa mulig kunde faa alle Samfundslag med: Herremanden, Gaardmanden og Daglejeren, Købmanden, Haandværkeren og Arbejdsmanden. Ingemann udbrød da: »Men er du gal?« Grundtvig svarede: »Nej, men hvorfor tror du det?« »Jo«, gensvarede Ingemann; »enten lærer de noget paa en saadan »Højskole«, eller ogsaa lærer de ingen Ting.« »Ja«, indskød Grundtvig, »det kan vi gaa ud fra.« Ingemann sagde da: »Lærer de noget, saa vil de jo ikke nøjes med, hvad de kan lære i 5—6 Maaneder; og du vil da vel ikke sætte hele det danske Folk til Bogen. Men det sandsynligste er jo, at de intet lærer; og saa bliver de blot vigtige. Og, veed du hvad, uvidende Vigtighed eller vigtig Uvidenhed, hvad du nu vil kalde det, er dog noget af det utaaleligste af alt.«

Saadanne Tvivl gik mange med den Gang; og derfor var selve Opkomsten af den svenske Folkehøjskole en Trøst og Bestyrkelse for os.

Og saa var det en Naturvidenskabsmand: Ge-

olog og Botaniker, der blev den svenske Folkehøjskoles Førstemand. Han kendte den Jordbund, han stod paa, og de Planter, der bedst kan gro deri — ikke blot i fysisk, men ogsaa i aandelig Forstand; og derfor blev den svenske Folkehøjskole noget for sig, noget der passede her, ikke en blot og bar Efterligning af den danske, men med sin egen Maade at være paa. Og derfor har den kunnet virke befrugtende paa os, give os Tanker til Overvejelse og Efterfølgelse.

Den har, fordi det var en naturkyndig, der gik i Spidsen, altid haft en omfangsrigere og bedre Undervisning i Naturkundskab end vi.

Vi stod ganske naturligt her tilbage, fordi Grundtvig, der havde fremkaldt vore Skoler, baade havde uklare Forestillinger og ringe Tanker om Naturvidenskab og dens Betydning.

Da jeg for 59 Aar siden blev Lærer ved hans egen Højskole og endnu svævede i den Vildfarelse, at jeg var ganske dygtig i Fysik, udtrykte jeg min Glæde over, at Skolen havde saa mange Apparater til denne Undervisning; men min Formand sagde: »Det skal De ikke glæde Dem over, for De maa ikke bruge dem for Grundtvig.« Han havde, fortalte han, spurgt Grundtvig, hvor mange Timer om Ugen han passende kunde anvende til Fysik og Kemi, og Grundtvig havde svaret: »Fysik og Kemi! Hvad skal De med det Kram?« — Jeg gik imidlertid en Dag op til Grundtvig, og ikke uden Ængstelse spurgte jeg ham, om han ikke syntes, jeg skulde anvende nogle Timer om Ugen til at forklare Eleverne noget om, hvorledes Menneskene havde taget Naturkræfterne i Livets Tjeneste, og hvorledes de ved at adskille og forene Stofferne kunde faa disse til bedre at tjene Menneskelivet. Grundtvig svarede: »Jo, naturligvis; de skal jo gaa gennem Livet med aabne Øjne.« — Jeg er imidlertid ingenlunde sikker paa, at jeg havde faaet samme Svar, hvis jeg i Stedet for denne Omskrivning havde sagt Fysik og Kemi.

Jeg tror ogsaa, at vi af den svenske Folkehøjskole har kunnet lære adskilligt i Retning af Form og Præcision, hvori den sikkert har været forud for os.

Og selv paa det Omraade, hvor vi i Følge vor grundtvigske Oprindelse i det mindste skulde være jævnbyrdige, i Historie, mener jeg at have lært adskilligt her paa Hvilan — særlig i Retning af Begrænsningens Kunst, hvori jo Goethe mener, at Mesterskabet skal vise sig, og hvori vi nok har været svage.

Ja, nu skulde jeg vel vise, at jeg har lært noget af denne Kunst ved at holde op. Men det kan jeg ikke uden at takke den svenske Folkehøjskoles Mænd og Kvinder, og da særlig dem paa Hvilan, for den Oplivelse, som talrige Besøg af dem har været for os paa Grundtvigs Højskole og — uden at jeg har nogen egentlig Bemyndigelse dertil, vil jeg sige — for mange danske Højskoler. Jeg tænker da ikke mindst paa det store Besøg for 35 Aar siden, der var saa rigt paa Udbytte og ligger i en saa særlig Glans for os.

Og jeg maa ikke mindre takke for den storartede Gæstfrihed og hjærtelige Venlighed, hvormed vi er blevet modtagne paa mange svenske Folkehøjskoler.

Alt dette er blevet til et nyt og stærkt Baand mellem Nordens Folk.

Og for alt dette bringer vi i Dag med vor Lykønskning vor hjærteligste Tak.

Romain Rolland: Jean-Christophe.

Autoriseret Oversættelse ved *Emil Tuxen*. H. Hagerups Forlag. København.

Helten.

Helten i denne Fortælling, der fylder 12 — tolv — temmelig tykke Bind, er født ved Rhinen i de Egne, hvor germansk og romansk — tysk og fransk — Aandsliv har mødt og blandet sig med hinanden gennem Aarhundreder. Han er udsprungen af en Slægt, der i flere Led har været Musikere, han er selv en genial Musiker og Komponist.

De første fem Bind skildrer Heltens Liv i Forhold til den By og det Folk, han er født og opvokset i. Første Bind har Undertitlen: Daggry, andet: Morgen, tredie: Ynglingen, fjerde: Foraarsstorme og femte: Revolte.

De følgende syv Bind skildrer væsentlig hans Liv i Paris. Sjette Bind har Undertitlen: Markedsgøgl, syvende: Pariserinder, ottende: Antoinette;

niende: Husets Folk, tiende: Veninderne, ellevte: den brændende Tornebusk og tolvte: Afslutning paa Rejsen.

Helten, Jean-Christophe, med Slægtsnavnet Krafft er en Blanding af brutal Kraft, ideel Trang og naturlig Godhed. Saavel den brutale Kraft som den ideelle Trang bringer ham ikke alene i Modsætningsforhold til mange af hans Omgivelser alle Vegne, hvor han kommer hen, men drager ogsaa Mænd og Kvinder til ham. Han har en egen Evne til at kalde det inderste i Mennesker frem ikke mindst paa det erotisk sanselige Omraade. Han tager det ind i sig, gaar op og lever i dem. Han er i den Grad aaben og modtagelig for Indtryk fra sine Omgivelser, at han trods den brutale Kraft, han har taget i Arv fra den Slægt og det Folk, han er udsprungen af, til Tider ligger helt under for dem, taber Herredømmet over sig selv og bliver som et viljeløst Redskab for de Magter, der raader i de Sind, der omgiver ham. Der kunde fremdrages mangfoldige Eksempler derpaa. Jeg skal kun nævne to. Det er den første Aften, efter at han er kommen til Paris. Sulten og forkommen færdes han paa Maa og Faa i den store By, indtil han tilsidst helt overvældes af de mangfoldige forskellige Indtryk, der strømmer ind paa ham. »Den Modbydelighed, som han i Løbet af den sidste Timestid havde gjort sig Umage for at holde nede overfor den brutale Hob, der besmittede Atmosfæren, hele denne fjendtlige Verden, kom pludselig til et saa voldsomt Udbrud, at han fik et Ildebefindende.

Han blev overfalden af Hulken, og de forbipasserende saa forundret paa dette kraftige unge Menneske, hvis Ansigt var helt fortrukket af Smerte.«*

Eller hin første Maj, der skildres i den brændende Tornebusk, da han gaar ud sammen med sin Ven for at se paa de Optøjer, der mulig kan blive i Byen. Han kommer ind i Mængden, der halvt for Sjov skændes og slaas med Politiet og Soldaterne, bliver som besat af de mørke Magter, der — uden endnu ret at være vaagnede — rører sig paa Bunden af Sindene, dræber en Politibetjent, bliver som greben af Raseri og giver sig til at raabe. Raabet virker paa Mængden, saa det bliver til et virkeligt Oprør.

Da Rusen er gaaet over, forstaar Jean-Christophe ikke, hvorledes han er kommet ind i alt dette. Han grubler over, hvorledes det er gaaet til, og

* VI Side 22.

kommer til følgende Opfattelse deraf: Fra det Tidspunkt — han var bleven draget ind i Hvirvlen — »stod hans Forstand stille. Hvordan havde han dog kunnet skrige op, slaa løs og følge disse Mennesker, hvis Tro han ikke delte? Det kunde ikke være ham selv; det havde været en fuldstændig Formørkelse af hans Vilje; han var forfærdet og skamfuld, han var altsaa ikke Herre over sig selv. Men hvem var da Herre over ham?«*

Noget af samme Art kommer frem i hans Forhold til Mennesker; dette gælder ikke mindst adskillige af de mange Kvinder, han møder paa sin Vej og kommer i Forhold til. Lidenskaben i ham kalder paa Lidenskaben i dem, om den saa er som bunden i Sten. Som hin Musiker i den graa Old forstaar han at spille, saa der kommer Liv selv i Stenene. Han drager saa denne saa hin Kvinde til sig; hun giver sig til ham, Lidenskaben og den Magt, der er i den, strømmer fra hende ind i ham; han bliver besat af den, lever i og af den, saa længe til den er brændt ud.

Hans Liv falder derfor i lutter Brudstykker. Det er, som han Gang efter Gang skifter Ham for ikke at sige Sjæl.

Der er en Stemningsstrøm paa Bunden af hans Væsen, den, der finder sit Udtryk i Musikken, som binder det hele sammen, men der er ingen Vilje, som gør det. Det vil sige: Paa en Vis er der Vilje — en ubændig Vilje — i ham, men det er den, som udspringer af Naturdriften i hans Væsen; den kommer derfor altid i Stød. Der er heller ingen af de mange Forhold til Kvinder, han kommer ind i, han i Længden holder fast ved. Naar det kommer dertil, at der er Pine i Forholdet, søger han ud af det. Dette kommer grellest frem i Forholdet til Anna, som det er skildret i den brændende Tornebusk. Der er noget tragisk i hele dette Forhold, men det lader sig ikke skjule, at der i enkelte Situationer falder noget af et tragikomisk Skær over Helten. Dette kommer f. Eks. frem under Skildringen af, hvorledes han og Anna vil dø sammen, men ikke kan komme af Sted dermed. Over Anna er der en vis tragisk Højhed, det er hendes ramme Alvor; Helten derimod mener ikke rigtig noget med det. Læseren vilde ikke blive meget overrasket, om Hr. Krafft, efter at Anna havde skudt sig, havde fundet ud, at det var hans Pligt mod sig selv, mod Livet o. s. v. at skaane sig.**

* XI Side 110 ff. ** XI Side 248 ff.

Er man en lille Smule kritisk af Natur, kan man gribe sig i, at et eller andet Ord af Kærlighed uden Strømper dukker op i ens Erindring.

F. Eks:

»I Fald Du haver kær
din Kalemankes Vest,
Du staa mig ej for nær,
den ellers faar sin Rest.«

Han løber fra det Hele; i Steden for at søge til Bunds i sin Fortid, søger han ud af den; Dæmonerne, han har kaldet frem, vil imidlertid ikke slippe deres Tag i ham, de suger Livet ud af hans Sjæl; tilsidst slipper han alligevel fra dem og finder en ny — sin gamle Flamme — Grazia.

Aar efter — paa en Rejse kommer han tilbage til den lille By i Sweitz, hvor han traf Anna; han har ikke Mod til at besøge hende og hendes Mand eller til at spørge om dem paa Hotellet. Dette Træk aabenbarer noget af det inderste i hans Væsen; denne Mand har Mod til meget, han har f. Eks. Mod til at flygte ud af ethvert Forhold, som bliver ham for stærkt, men han har ikke Mod til at se sin egen Fortid og det, der er i den, under Øjnene — end mindre til at søge at komme til Bunds i den. Han vil tage bort fra Byen uden at have forhørt sig om hende, men en uimodstaaelig Magt driver ham hen i Kirken; der møder han hende. Han genkender hende paa en lille mekanisk Bevægelse, hun gør, for at glatte Kjolens Folder i Skødet. I Fortiden havde Anna haft denne Bevægelse. »Et Sekund rettede Blikket fra hendes mørke og trætte Øjne sig mod ham. De saa paa hinanden uden Tegn paa Genkendelse. Hun gik hurtigt og stift forbi ham uden at dreje Hovedet om.«* Han faar det Indtryk af Anna, at hun hverken bad eller hørte efter i Kirken. Muligt har han Ret, muligt tager han ogsaa fejl; han har jo selv tidligere — forresten med stor Kunst — vist, at hos denne Kvinde svarede det ydre og det indre langt fra altid til hinanden; hun kan se ud til at være en og i Virkeligheden være en anden. I hvert Fald er saa meget klart for den, som har Øjne til at se den Art Ting med: han har sluppet noget af sin Sjæls Indhold for at blive i Stand til at gøre sig fri af sin Fortid; det er ikke givet, at hun har gjort det; mulig gaar hun og bærer paa den; det kan være, fordi hun ikke kan eller tør frigøre sig for den; det kan ogsaa være, fordi hun ikke vil det. I sidste Fald har hun endnu Mulighed for at faa Sammenhæng, Historie i sit Liv gennem Anger og Bod; han er efter alt at dømme uigenkaldelig dømt til at opløses i Stumper og Stykker. Der er med andre Ord intet i denne Mand, en Kvinde kan lide paa i det lange Løb; han drager hende til sig, fortærer hendes Sjæl og lader hende ligge. Han finder tilsidst ind i Forholdet til Grazia, og det holder. Ja — men er Hemmeligheden ikke, at han er brændt ud og savner Kraft til at gøre nye Erobringer?

* XII Side 246 ff.

Man kan indvende imod denne min Opfattelse af Helten i Historien, at jeg maaler ham med en Maalestok hentet fra en anden Livskreds end den, han hører hjemme i. Deri kan der være noget sandt. I den Livskreds, han lever i og ikke vil ud af, er der Forskel paa skønt og uskønt, ædelt og uædelt, men der er ikke Forskel paa godt og ondt — ikke for Alvor. Synd er ikke til for ham; han er, som han er, i Kraft af sin Natur: ofte en Helt, men undertiden ogsaa en Pjalt. Han er Helt, naar han handler, digter, skriver Musik ud af sin Natur uden at tage Hensyn til hverken sig selv eller andre; han er Helt, naar han kalder paa Dæmonerne; han er en Pjalt, naar han flygter for dem og overlader den, han kaldte dem frem i, til sin Skæbne —; men — det er ikke ham selv — Jean Christophe Krafft —, der er Skyld i, at han er Pjalt, — det er noget andet, Naturen, Skæbnen, Gud eller hvad man vil kalde det. Synd — Skyld er i Virkeligheden ikke til for ham. At angre, gøre Bod er og maa derfor i hans Øjne være Daarskab.

Der er en vis Art Religiøsitet i hans Liv: Mulighederne for et Gudsforhold rører sig i ham; de bliver imidlertid aldrig til Virkelighed. Der kan være en gammeltestamentlig Pathos og Højhed over hans Gudsfrygt, der er Genklang af Prædikeren, Job og visse af Salmerne i den, men han naar aldrig ind til det, som er det inderste i Israels Gudsforhold: »For Dig — for Dig alene har jeg syndet og gjort det, som er ondt i dine Øjne.«

Han vælger en anden Udvej. I Steden for gennem Anger at overtage sin Fortid, komme ind bag sin Natur til Møde med den Gud, som er bagved al Natur, og finde Kilden til Livets Fornyelse i ham, river han Hjertet, med hvad der er i det, ud af sit Bryst og søge Livet uden for sig; det er Prisen, han maa give for at slippe løs fra sin Fortid. Han bliver derved forvandlet til en, der udenfra faar Livet ind i sig, en, som aandelig talt er kommen under offentlig Forsørgelse; hans Liv faar derved tilsidst ikke alene noget brudstykkeagtigt, men noget

skyggeagtigt ved sig. Han vælger Døden for Livet; alligevel kaldes dette Opstandelse. Han ender som en Genganger, hvis Liv opløser sig i Toner og Stemning, med Udsigt til — saa vidt man kan forstaa — at forsvinde i det store Alt.

Dette er selvfølgelig kun en Anke mod Helten og hans Maade at tage Livet paa — ikke mod Forfatteren af Bogen. Om der kan indvendes noget mod den Maade, Helten lever Livet paa, er ét, om han er skildret rigtig eller endog mesterligt ud fra de Forudsætninger, der er i hans Natur og Livsopfattelse, er noget andet.

(Sluttes.)

Morten Larsen.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Læreruddannelsen.

Folketingsmand, Førstelærer Nørgaard, Kristrup, fremsatte ved et Lærerkredsmøde i Bjerringbro forleden et Læreruddannelsesforslag, som har vundet adskillig Sympati baade blandt Lægfolk og Lærere paa Egnen, og som ogsaa fortjener at blive kendt og drøftet i videre Kredse.

Nørgaard ønsker at beholde Optagelsesprøven omtrent i dens nuværende Form, maaske med nogen Skærpelse for enkelte Fags Vedkommende. Jeg gaar dog ud fra, det er Lærer Nørgaards Mening, at den tvungne Deltagelse i praktisk Skolegerning i Forberedelsestiden skal bortfalde. Efter Optagelsen følger en 3-aarig Seminarieundervisning i de samme Fag som nu, dog at der læses eet eller to fremmede Sprog, medens Pædagogik- og Praktikundervisningen udsættes.

Nu kommer det egentlig nye, som Nørgaard udtaler sig saaledes om: Vanskeligheden ved den praktiske Undervisning er ikke gaaet op for Eleven under hans Ophold paa Seminariet, og den gaar overhovedet ikke op for ham, før han kommer ud i Arbejdet. Derfor skal han nu ud og prøve selv. Hvor? Ja, jeg mener, Læreruddannelsen bør falde i Traad med en forbedret Undervisning i Folkeskolen. Vi maa have Børnene mere i Skole — om Vinteren. Det bliver derfor nødvendigt at oprette en Mængde Vinterskoler, og her skal den unge under en ældre Lærers Vejledning prøve at undervise paa egen Haand. Han vil da høste en Del Erfaringer, og beriget med dem møder han til Foraaret paa et Seminarium, hvor han modtager Undervisning i praktisk Pædagogik og fortsætter med de fremmede Sprog. Den næste Vinter og Sommer anvendes paa samme Maade, henholdsvis med Undervisning og Seminarieophold. Derefter udstedes Lærerbeviset. — Til at undervise Eleverne i de to sidste Aar skal vi have et Par af vore Seminarier omdannet, og de bør ligge i Hovedstaden. Medens de unge har bedst af at være paa Landet de første 3 Aar, vil de paa mange Maader have godt af under den afsluttende Uddannelse i de lidt modnere Ungdomsaar at komme til Kjøbenhavn.

— Saa vidt Lærer Nørgaard, der yderligere kendetegner sit Forslag ved at sige, at det vilde bevare for Skolen den Tilgang fra den almindelige Befolkning, som den slet ikke kan undvære, at det vilde give de unge Lærere en Uddannelse, som nøje passede til Gerningen, og at det vilde være økonomisk overkommeligt.

— Som sagt, jeg anser det for et Forslag, der er venlig Modtagelse og alvorlig Overvejelse værd.

Torolf Kristensen.

Aarsmødet i Des Moines.

Den danske Kirkes 42. Aarsmøde afholdtes i Des Moines 15.—19. Juni 1919. Efter Referaterne i Bladene derovrefra at dømme er det mange Aar siden, der har været saa stort et Aarsmøde. Og det var skønt at lægge Mærke til den fælles Vilje, der gav sig til Kende under hele Mødet, til Arbejde for vort Samfunds Vækst og Udvikling og til at betale, hvad Arbejdet maatte koste. Der blev dannet et Grundfond paa 100,000 Dollars til Skolen i Des Moines.

Som sædvanlig var Pastor Gøtke fra Clinton Mødets Ordstyrer.

Af Formandens Indberetning saas, at Aaret, der er gaaet, har været en vanskelig Tid. Præstemangelen omtaltes. De unge Præster Skovgaard og Mailand var døde; L. Hansen gaaet fra paa Grund af Alderdom; Kr. Andersen i Askov, H. J. Faber i Hartford, H. Hansen i Perth Amboy, Johs. Ravn i Hampton og N. Møller er enten rejst eller rejser i en nær Fremtid til Danmark. I Aar havde 6 unge Mænd taget Præsteeksamen. Men 8 Menigheder søgte Præst.

Forstander Højbjerg gav Beretning om Skolen i Des Moines. Samfundet har i Aarets Løb ydet ualmindelig godt til Skolen. Præsterne P. Gøtke, Johs. Ravn og J. Jørgensen har hjulpet til ved Arbejdet i Præsteskolen, og en ung, dygtig, svensk Præst, der har sin Virksomhed i Skolens Nærhed, har ogsaa taget Del i dette Arbejde.

Aarsmødet vedtog uden Krav derom fra Forstanderens Side, at forhøje hans Løn fra 1200 Dollars til 1500. Desuden bevilgedes ham 200 Dollars til Ferierejse. Ogsaa Formandens Løn forhøjedes, og Kassereren, der hidtil ingen Løn har faaet, faar herefter ogsaa et Honorar. Det blev vedtaget at danne et Fond til Understøttelse af Kandidater fra Skolen i Des Moines til videre Studium paa en amerikansk-luthersk Præsteskole.

Hver Aften holdtes Gudstjeneste eller Møde. En Aften talte cand. theol. Gunnar Engberg, Sekretær for K. F. U. M. i København.

Til Samfundets Sekretær valgtes Pastor J. C. Aaberg og til Styrelsesmedlem Redaktør O. C. Olsen, »Ungdom«, Omaha. Pastor E. Kristensen overtog Redaktørposten af »Kirkelig Samler«.

Mødet sluttede med en Tale af Formanden, Pastor Bodholdt, og Salmen »Saa vil vi nu sige hverandre Farvel«.

Næste Aarsmøde holdes i Tyler, Minn.

Th. H.-N.

I Ugens Løb.

Dansk Skoleforenings Kursus paa Frederiksborg Højskole aabnedes Tirsdag den 5. August. Allerede Mandag Eftermiddag ankom de 150 Deltagere. Kursuset ledes af Dansk Skoleforenings Formand, Provst Nissen, Vemmelev, og Seminarielærer Kristjansen, Jelling.

Provst *Nissen* aabnede Kursuset Tirsdag Morgen med at byde Deltagerne Velkommen. I de forløbne Aar havde der hvilet et Tryk over os alle. I Fjor havde Kursuset endvidere været hjemsøgt af et lettere Angreb af den spanske Syge, men i Aar saa det lyst ud, ikke mindst derved, at vi fik vore nationale Forhaabninger opfyldt, hvad vi nok kunde have Grund til at glæde os over i al Stilfærdighed.

Programmet byder paa Foredragsrækker af Forstander Begtrup om Grundtvigs Digtning, Frk. Eline Begtrup om Lighed og Forskelligheder mellem Dyrs og Menneskers Sjæleliv, Seminarielærer N. Jul om Fysik i Børneskolen, Valgmenighedspræst Noe-Nygaard om den vestjyske Vinterskole, dens Værd og Betydning, Frk. Ingeborg Simesen om Folkeeventyr, Højskolelærer Fred. Nørgaard om Sønderjyllands nyere og nyeste Historie samt Højskolelærer Anders Uhrskov om Christopher Bruun. Endvidere giver Skoleinspektør Petersen paa Hillerød Kommuneskole en Time i mundtlig Dansk, og Kommunelærer O. C. Andersen behandler i en Time det menneskelige Legeme. Om Morgenen Gymnastik under Ledelse af Højskolelærer P. Lauridsen, Hadsten, og senere paa Dagen Sangøvelser, som ledes af Seminarielærer Kristjansen. Søndag Gudstjeneste i Frimenighedskirken, hvor Provst Nissen prædiker. Om Eftermiddagen offentligt Møde paa Højskolen, hvor Provst Nissen og Forstander Begtrup taler.

*

Paa Liselund har der i de sidste to Uger været holdt Møde under stor Tilslutning. Omtrent 400 Mennesker samles daglig til Bibeltimer og Foredrag i den smukke store Sal, som blev opført i Fjor. I et følgende Nummer skal vi bringe nærmere Meddelelse om Mødet.

*

Silstrup Friskole ved Thisted holdt 50 Aars Jubilæum den 15. Juli. Silstrup Friskole hører ikke, skriver J. N. Jensen i »Bavnen«, til de store, men til de trofaste Kredse; det fik man et stærkt Indtryk af ved Festen. Den Kvinde, der begyndte Arbejdet i Skolen for 50 Aar siden, var med ved Festen, ligesom Lærer *P. P. Smidt*, der i over 30 Aar har været Lærer ved Silstrup Friskole. Han bor fremdeles ved Siden af Skolen og deltager i Kredsens Liv og Arbejde. Lærer Smidt er Sønderjyde og udgaaet fra Tønder Seminarium; det er ham en stor Glæde at opleve Sønderjydernes Tilbagekomst til Moderlandet, og det bliver en Festdag for den gamle trofaste Mand den Dag, han skal til Sønderjylland for at afgive sin Stemme, og vi vil inderligt ønske, han maa faa Kræfter til Rejsen, naar Dagen endelig oprinder.

Ved Totiden begyndte Folk at stævne mod Silstrup Friskole, der ligger meget smukt med en herlig Udsigt over Thisted By og Bredning. Kl. 3 var den rummelige og smukt pyntede Sal fyldt indtil Trængsel af Venner fra nær og fjern, der gerne vilde være med til at gøre Dagen festlig for Silstrupkredsen. Fra Mors var kommen en 150 Deltagere, der for en Del blev hentet af Silstrupboerne ved Vilsund.

Friskolelærer Jensen, Holstebro, talte om Kristendom og Ungdom, og Lærer Smidt talte om Skolens Liv gennem de 50 Aar. Man fik et levende Indtryk af, hvor stærk han er vokset sammen med Kredsen, da han udtalte, at han ikke kunde tænke sig at bo noget andet Sted. Efter Foredragene samledes man om de lange pyntede Borde til Fællesspisning; her blev holdt en Mængde Taler, som vi af Pladshensyn ikke kan komme nærmere ind paa.

Ved Solnedgang drog de mange Deltagere hver til sit med Tak til Gud, fordi de havde faaet Lov til at tilbringe en god og festlig Dag sammen.

*

Under den dansk-amerikanske Kirkes Aarsmøde, der 15.—19. Juni 1919 afholdtes i Des Moines, Io., blev den Mindekirke indviet, som Aarsmødet 1917 vedtog at bygge i Iowas Hovedstad lige over for den danske Præsteskole og ved Siden af Alderdomshjemmet »Valborgsminde«. Ved den anden Side af Kirken er det Meningen, at det ny Ungdomshjem »Holger Danske« skal opføres.

*

Fhv. Højskoleforstander A. M. St. Arctander døde 25. Juli, omtr. 72 Aar gammel. Arctander har været Lærer ved Hardanger og Telemark Folkehøjskoler, og han begyndte Lofoten og Vesteraalens Folkehøjskole, som han ledede i 3 Aar.

Selv om hans Arbejdsdag i den norske Folkehøjskole ikke blev lang, vil han altid blive regnet i første Række blandt norske Højskolemænd, skriver »Høgskulebladet« om ham.

*

Til Minde om *Maren Hansen* i Vallekilde har en Kreds af hendes Venner besluttet at søge oprettet et Bibliotek, muligt i Forbindelse med en Læsestue paa Højskolen. Man tænker sig Indsamlingen udført nu i den nærmeste Tid, saa at der allerede ved Efteraarsmødet 23. September kan tages Bestemmelse om hvorledes Biblioteket skal indrettes.

INDHOLD.

Jens Rosenkjær: Den kristne og det sociale.
Th. Halse: Forslag til en Seminariereform.
Uffe Jensen: Jødelov og Kristendom.
T.: Friskolen.
H. Rosendal: En Tale for Leonard Holmström.
Morten Larsen: Romain Rolland: Jean-Christophe. I.
Spørgsmaal og Tildragelser. Læreruddannelsen. — Aarsmødet i Des Moines. — I Ugens Løb.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand**.
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 34 Fredag den 22. August. 1919

INDIVID OG SAMFUND.

Hvert Slægtled eller vel rettere hver historisk Periode maa tage Spørgsmaalet om Individets og Samfundets Forhold til hinanden op til fornyet Behandling. Dette er den simple Følge af, at saavel Gennemsnitsindividet som Samfundet i Tidens Løb undergaar Forandringer, saa at deres indbyrdes Forhold uophørlig forskyder sig og maa rettes af paany.

Nogen afgørende Oplysning om, hvordan den ideale Ordning af Forholdet er beskaffen, giver Historien os ikke. Thi hvad der havde Gyldighed i Fortiden, behøver ikke at have samme Livets Ret i Nutiden og Fremtiden. Men Historien udvider vort Blik gennem de store almene Synspunkter, den skænker. Netop overfor det her berørte Problem er dette i særlig Grad Tilfældet, thi det har stadig været Historieforskningens Hovedopgave, at klarlægge Samfundsdannelserne: hvordan Menneskene i de forskellige Tidsrum paa skiftende Vis har sluttet sig sammen i Grupper, hvordan disse Grupper ud fra deres vekslende indre Behov og udadrettede Interesser har støttet eller bekæmpet hinanden, undergaaet Spaltninger og gennemført ny Sammenslutningsprocesser, samt hvilken Betydning alt dette har haft for den individuelle, sociale og mellemfolkelige Udvikling.

Samfund betyder Samarbejde og Sammenhold. Kun enkelte Træk heraf behøver at fremdrages til Illustration. Arbejdsdelingen med dens mægtige Forøgelse af de menneskelige Evners produktive Kraft og dens mange andre Kulturvirkninger — bl. a. Dygtighedsudvikling og Fremdrift i Foretagender — skyldes den fremadskridende Dannelse af mere og mere omfattende Samfundskrese (Samling af Riger o. desl.). Af samme Rod er ogsaa Handelsforbindelsernes Vækst og den dermed sammenhængende Udvikling af Trafikmidler og Forbindelsestraade mellem Individer og Befolkningsklasser. Det er i Samfundenes Indre, at alt dette har fundet sin første, afgørende Udfoldelse. Stigende Herredømme over Naturen, navnlig stigende Udnyttelse af Jordens Stoffer og Frembringelsesmuligheder, er bleven Frugten deraf. I Tilslutning dertil har opstaaede Interessefællesskab, med Støtte af Samfundsforholdet som Grundlag, givet sig Udslag i mangen Sammenlægning af Kræfterne til større Skaberværk, end Enkeltmands Evne eller Smaasamfund kunde magte. Ikke mindre Betydning har det haft, at Individer og Samfundsklasser i de mange Fællesværdier, som alle, fra de mindste til de største i Samfundet, er med til at bære oppe, fandt en indlysende Grund til at respektere hinanden, oprette gensidig Fred og Retsbeskyttelse samt fælles Værn udadtil om de erhvervede Goder. Retsvæsenets Udvikling, og dermed de positive Tendensers Sejr i Menneskene, er maaske den allervigtigste Følge af de sociale Forbindelsers Vækst. Tilføjes det, at Samfundslivet har i umaadelig Udstrækning baade afslebet Individet og givet det Materiale til øget Livsindhold, undrer man sig mindre over den uslukkelige instinktive Kraft,

som saa ofte i Historiens Løb er bleven udfoldet af livsdygtige Folkeslag i Retning af Samfundsudvidelse, skønt det gængse Middel dertil, Krigen, er frygtelig tveægget.

Men de fleste Ting, der har sin Vækst i denne Verden, bærer ligesom Kundskabens Træ Frugter baade til ondt og godt. Det gælder ogsaa for den sociale Organismes Vedkommende. Et Par Strejfbetragtninger vil atter være nok. Af Samfundsmassen udskiller sig Fører-Elementer; de bedst udrustede, maaske kun de mest handlekraftige, skyder sig frem og træffer Afgørelser paa alles Vegne. Og naar Leddelingen mellem førende og førte er fæstnet, udvikler sig lidt efter lidt et mere og mere ansvarsløst Kapløb om Fyrstenaade og Folkegunst. Den store Øjenforblændelse, hvoraf Historien har saa mange Udgaver, tages i Brug: at gøre vel mod Samfundet med dets egne Midler, Taskenspilleriet at tage med den ene Haand og give med den anden. Af Forholdenes Gunst, der altid er ulige fordelt, opstaar Overklasser, hvis Magtudøvelse sjældent indskrænker sig til den naturlige Udnyttelse af tilfaldne Værdier. Overklassens friere og frodigere Livsbetingelser giver Jordbund for en Række Kulturskabelser, men ogsaa for en Kres af Laster. Bestandig er hidtil en større eller mindre Del af Overklasserne henfalden til at snylte som Ukrudt paa Samfundslegemet. Fordækt og stille listes Byrde efter Byrde over paa de jævne, arbejdende Lag af Befolkningen, der paa Lastdyrvis bliver bærende og sat under Styring. Det er det vildsomme ved Samfundslivet, at alles Interesser vikler sig ind i hinanden, derved fremkommer utallige Muligheder for at gøre sig Fordele ad Omveje, gennem Formummelse, saa at de mindre snedige af Parthaverne er udsat for gaa tabt af deres borgerlige Ligerettigheder. Historien viser os en uafbrudt Angrebs- og Forsvarskrig mellem Samfundslagene, ofte et hjærteskærende trøstesløst Syn af blinde Kølleslag mod poleret List og lunt Overblik.

Ved Siden af disse indre Tryk og Forskydninger, der stifter borgerlig Forfordeling, lider Samfundslivet ogsaa under Tryk fra oven. Det Styre- eller Ordningsapparat, som jo maa til, er stadig tilbøjelig til at overudvikle sig. De bureaukratiske Indretninger »forbedrer« sig gerne ved at føje nye Led ind i Systemet, den ene Anordning trækker den anden med sig, saa et stadig tættere Net af Formaliteter og Omstændigheder breder sig over Samfundet. Til dette sociale Maskineri maa Borgerne svare en dobbelt Skat, dels indordne sig under dets mange Gænger, dels betale dets Underhold. Alt i alt har Samfundslivet gennem Tiderne vist sig at kræve en stadig, mangeartet Udrensning.

Overføres disse historiske Strejfbetragtninger paa Nutiden opfordrer de os til at undersøge vor egen Situation og gøre os Regnskab over, hvad Tæring og Næring det nuværende Samfund beskikker Individet. Den rent summariske Balance mellem Tæring og Næring kan næppe gøres til Genstand for frugtbar Betragtning, det er de enkelte Træk i Samfundslivet, der bedst kan overvejes i Henseende til deres positive og negative Værdi. Herved maa der især skelnes paa to Leder. For det første maa der gøres Sondring mellem Stat og Samfund. Staten falder sammen med Lovgivningsomraadet, d. e. de *tvangsmæssige* Fællesanliggender. Men Samfundslivet strækker sig langt ud over disse, mange sociale Værdier kan ikke alene opretholdes ad frivillig Vej, men egner sig maaske *bedst* til at fremmes ad denne Vej. Det er netop det store Spørgsmaal, som den nærværende Tids Situation nøder os til at tage Stilling til: hvilke sociale Anliggender der skal anbringes indenfor Lovenes Tvangsomraader, og hvilke der maa holdes udenfor. For at gribe et Eksempel i Flugten: Tyendeforholdet synes just i Øjeblikket at glide over fra Lovbestemtheden til den fri Overenskomsts Omraade. En Bevægelse i modsat Retning ses i 8-Timers Arbejdsdagens Lovfæstelse.

For det andet maa man gøre sig det Forhold klart, at ligesom der i det sociale Liv ad Udviklingens Vej kan opstaa ny Træk, saaledes kan ogsaa sociale Anliggender forældes og gaa ud af Spillet, idet Forholdene arter sig anderledes nu end før. Et Eksempel herpaa danner Frihandelsspørgsmaalet. Toldmure har intet andet Forsvar end Paastanden om, at de støtter den nationale Velstand, den nationale Arbejdskrafts Udnyttelse. Men hvis nu Forholdene tegner sig saadan, at denne paastaaede »Støtte« bliver mere og mere illusorisk og tillige trækker uforholdsmæssige Udgifter, Besværligheder og Farer med sig ved at stifte økonomisk Tve-

dragt mellem Nationerne, nødvendiggøre Militærapparater osv., saa kunde jo dette sociale Anliggende, hele dette store Knippe af »Samfundsforsorg«, tænkelig være moden til at forsvinde. Fra kyndig Side er udtalt, at hvis blot »Folkenes Forbund« kunde gennemføre almindelig Frihandel, vilde Størsteparten af de Knuder, Fredskongressen har haft at løse, ikke længer have eksisteret. Om Adgange til Havet, om Industri- og Landbrugsomraader og deslige »Livsbetingelser« for Stater behøvede man da ikke at trækkes og kives. En hel Række »Samfundsbehov« vilde afgaa ved en stille Død.

Blandt Nutidens fra Fædrene nedarvede Samfundsfornødenheder kan der formodentlig være en hel Del af samme Slags, som en skøn Dag viser sig at være *kunstige*. Hvad der laa til Grund for dem, var ikke naturlige, blivende Realiteter, men Ting der stammer fra, at vrangvendte Forhold og Uretmæssigheder hidtil har forplumret Samfundslivet og det mellemfolkelige Samkvem. For blot at holde os til de indre Anliggender, saa gaar jo Georgisternes velkendte Paastand ud paa, at hele Nutidens almindelige Skattesystem, denne Trafik at tage fra den ene og give til den anden, er én kæmpestor Forvrængning; disse Røvertogter i Borgernes Lommer kan falde helt bort, naar blot enhver giver Samfundet Vederlag for, hvad Samfundets er; der behøves ikke andet end retmæssig Betaling for ydede Goder, ganske ligesom man betaler for at køre med Jernbanen eller faa et Brev forsendt. Og hvormegen Ret og Fornuft er der i Grunden i den Tanke, at der skal tages fra de bedrestillede til Hjælp for de smaa i Samfundet; var det ikke baade en hæderligere og grundigere Reparation, at man gav disse smaa deres Ret, Beskyttelse mod økonomisk Forfordeling, hellere end Almisser? Det giver dog vel sundere Forhold. Dette Program at slaa ind paa en gennemgribende Retspolitik stiler iøvrigt henimod at overflødiggøre mange andre Samfundsbekymringer. Saaledes den nu saa udbredte og lammende Strid mellem Samfundsklasserne. Hvis der virkelig kan naas til en Retserkendelse, saa det bliver muligt at udfinde enhvers lovlige Fordringer og give enhver sit, da behøvede Samfundsstyrelsen aabenbart ikke at gaa ud paa andet end at hævde Rettens Gænge, de rasende Brydninger vilde falde sammen som Skrigeballoner, hvoraf Luften klemmes ud.

Ogsaa fra et andet Synspunkt viser der sig Muligheder for, at en hel Del Anliggender, som hidtil har været Samfundsstyrelsen underlagt, kan frigøre sig og indtage en selvstændig Stilling. Adskillige Samfundsinstitutioner og Forsorg er ligesom en Slags Gangkurv eller Krykke for det individuelle og private Liv, de grunder sig altsaa paa Individets Lidenhed, paa Menneskenes Umodenhed, og er derigennem stemplede til at ophøre, naar denne Umyndighedstilstand er forbi. I denne Forbindelse retter sig uvilkaarligt Blikket paa den statelige Række af Privatorganisationer, vort Samfund allerede rummer: Andelsforeninger, Landboforeninger, Fiskeriforeninger, Industrisammenslutninger, Handelskorporationer osv. Kunde de ikke snart være »myndige« nok til hver for sig at varetage deres Gren af det sociale Samarbejde, saa Staten kunde befries for at yde Alimentation til dem og være Barnepige for dem. Hvorfor skal Erhvervenes Udvikling og Navigation være et Folkestyreanliggende, som vi alle, dvs. en Mængde usagkyndige Vælgere, skal blande os i? Statens naturlige Opgave turde indskrænke sig til at holde Justits over Erhvervene, saa det ene ikke begaar Overgreb mod det andet. En Opgave som Retsstifter og Retsmægler tilfalder Staten ogsaa overfor de stridende Sammenslutninger indenfor Arbejdsfagene, saa ingen heller der misbruger sin Magt til Overgreb mod Modpartens borgerlige Rettigheder. Betingelsen for Samfundsfred er, at Overvæltningen fra den ene Samfundsklasse til den anden hindres.

For mange Anliggender henhørende under Begrebet social Forsorg gælder en lignende Betragtning. Naturligvis har det social Betydning, om allehaande menneskelige Værdier som legemlig Sundhed, Oplysning, Ædruelighed, Sædelighed, Flid, sund Økonomi, Sans for nærende Aandsbeskæftigelser o. s. v. kunde trives og blomstre i største Udstrækning, og om Antallet af Individer, der tynger Samfundet og inficerer det med alskens Raaddenskab, kunde formindskes mere og mere. Men i Længden at gøre Staten til Opammer af disse Værdier er dog nok en Misforstaaelse. Dels vil det let føre til en Mængde uberettigede Indblandinger, idet alle slige Værdier jo er særdeles snævert knyttede

til det personlige Liv og indvævede i det private Samliv. Dels maa man betvivle, at Staten er i naturlig Besiddelse af Organer, som kan regnes at være bedre skikkede til denne Forsorg, end private Sammenslutninger af interesserede Borgere vilde tilvejebringe. Det er i og for sig en komisk Tanke, at vore Rigsdagsmænd og Ministerier skulde være fortrinsvis sagkyndige paa alle disse Omraader foruden de utallige andre, de har at varetage. Staten er ikke blot en Hjælper (vel at mærke for Borgernes egne Penge), men ogsaa hvad man kalder en død Haand. Der vilde utvivlsomt ske en Forandring i det private Initiativ, om fuldt Ansvar og fuld Raadighed blev lagt over paa den. Det nuværende Forhold er halvgaaende og blakket paa mange af disse Omraader.

Det er ogsaa værd at spørge: hvad er til syvende og sidst Staten? Det er i sidste Instans Summen af de Brøkdele af de enkelte Borgere, som hedder Vælgeren. I mange Borgere er denne Brøkdel, den politiske Vælger, en overordentlig ringe Størrelse, for ikke at sige en ynkværdig. Lad os dog ikke tro, at Statens Kompetens er uden Brist, og paa den svigefulde Konto overlade vort Velfærd i altfor brede Baner til Staten. Har ikke Verden fornylig set de mest afskrækkende Eksempler paa, hvad der kan komme ud af at lade sig *føre* af Statsorganer? Hundredmillioner af i personlig Forstand uskyldige Mennesker lider nu den bitreste Nød, store Lande det sørgeligste Forfald, paa Grund af et forfejlet System for Samfundsstyrelse, en skæbnesvanger Raadighedsoverdragelse fra Borger til Samfundsmagthaver. Hvor meningsløst Forholdet er, kan maales paa denne ene Ting, at al Tale om Magthavernes Ansvar opløser sig i tomme Ord; der er faktisk *ingen* Ansvarlighed og kan ingen være, det maa altid for de nihundredeognioghalvfems Tusindedele gaa ud over de uskyldige. Det hele er, som Styrelse set, Nonsens. Ogsaa i Fredens Tid, for Fredens Anliggender, gælder det. Hvor meget af alt det, som strømmer og vælter sig omkring i vort Lands Politik, kan Vælgerne overse, bedømme og holde Haand i Hanke med? Saalænge det politiske Liv er saaledes fuldstoppet til Trængsel, med Hundreder af Sager, der skyder sig ind i hinanden og brydes paa ti—tyve forskellige Interesselinjer, er og bliver Folkestyret kun et Skin. Hvor lidt deraf kan den offentlige Mening naa at beskæftige sig med paa en blot nogenlunde gennemgribende Maade, og er ikke tilmed den offentlige Mening selv i mangt og meget en Verden af Tilfældigheder, Lune og Overfladiskhed? Ogsaa fra denne Side set peger Forholdene hen paa at aflaste Staten for alle unødvendige Befatninger.

Iøvrigt eksisterer der jo ingensomhelst Regel for, hvilke Anliggender der skal være statslige, d. e. tvungen Fællesskab for alle. Hvad de lovgivende Magter finder paa at trække ind under deres Kompetence eller skyde fra sig, bliver forvandlet fra privat til offentlig Sag og omvendt. Grundloven lader sig i Reglen fortolke, hvis den tilfældig skulde indeholde noget derom, ellers kan den jo forandres. Det hele hviler altsaa paa et temmelig løst Skøn.

Den Synsmaade, der i det foregaaende er anlagt paa Forholdet mellem Individ og Samfund, har nærmest været en Hensigtsmæssighedsbetragtning. Imidlertid er det bemærkelsesværdigt, at det andet Synspunkt, som ogsaa maa anlægges, Retssynspunktet, leder til Krav, som næsten Punkt for Punkt falder sammen med, hvad nærværende Betragtning munder ud i: at Fremtidens politiske Løsen maa blive: Retspolitik.

C. Lambek.

Liselund.

Det var en Eftermiddag paa Plænen i Liselunds Have; alle Mødets Deltagere var samlede, de skulde fotograferes. Der var Tummel og stor Forvirring i al Fornøjelighed. Saa kom Niels Dael, hurtigt fik han os samlet i Kreds; og det blev stille. Solen skinnede, og Stormen susede i de gamle Træer. Henne i Kredsens Udkant siger saa en: »Ja, hvad er Liselund? Kunde man ikke bedst sige: Liselund er *Niels Dael*.« »Ja«, blev der svaret, »det kunde man vist!« — — Ja, Liselund er Niels Dael, for saa vidt der intet Liselund vilde have været uden

ham, det har levet i hans Hjerte, er sat i Gang af ham, og han leder det som Husfaderen, der hver Dag begynder med Bekendelsen og slutter med Aftensangen. Og dog er Liselund meget mere; for Niels Dael er i sin Virken aldrig alene. I hans Forkyndelse er det Menigheden, der bringer Bud gennem ham. Liselund er alt det, som Guds Aand gennem Daels Hjerteliv fører os andre sammen med. — »Godt Mod, du hilste paa fler end mig, skønt du i Skyndingen saa det ej«: Nær Dael sidder *Morten Larsen*. Ogsaa han og Liselund hører sammen. Af hvad de to Venner havde samlevet, begyndte Liselund aandelig talt at leve. Ved hans anden Side sidder hans Hustru. Danebrog smelder i Vinden over Plænen, men henne mellem Træerne ser man baade det norske og det svenske Flag; de hænger ikke dær blot til Stads. Den svenske Tone, Samklangen med det svenske Aandsliv, forstærket gennem Præstehjemmets Husmoder og gennem Skolens faste Lærerinde, Frøken *Ester Möllerstedt*, hører med. Og dær staar *Lars Eskeland* tæt ved. Det er Norge, med Liv og Sjæl baaret frem i hans stærke »Maal«. Det passer til Liselund, dette Hjemsted for Samvirke i nordisk folkeligt Menighedsliv. Og der sidder alle »Børnene«, gamle og mange unge, svenske, norske og danske, i Aar lægger man særlig Mærke til den lille Flok fra Sønderjylland. Men der er ogsaa et Par »rigtige« Børn, Smaapigerne paa Mors og Fars Skød; de hører med — skønt de til daglig klogelig lever deres eget Liv; de er med i Tankerne, som Fremtiden er med. Og Vinden suser i de gamle Træer, og Tankerne gaar tilbage til det meget, der er oplevet i de svundne 10 Aar, til alt det, Mænd som *Malling*, *P. N. Petersen*, *Helveg* og andre bragte. Det er Liselund alt sammen, det, som ikke kan og ikke skal defineres. Lettere at sige, hvad det ikke er. Ikke »et lummert Sted« til Lyrkelse af Særmeninger, snarere et Sted, »hvor Kristendommens Tanker kan tænkes om igen og paa Dansk«, ikke en Forening eller Organisation, ikke en Kopi af en Højskole, snarest et Hjem, der favner vidt og bunder dybt. — Og Liselund er Haven, selve denne gamle Have, hvor Træerne skygger, og hvor Livet gror, et Sted til Hvile og Trøst og til at samle nye Kræfter. Liselund er Haven, der faar en til at nynne:

Ja, fra dine Drivehuse
i det fri, hvor Storme suse
Poder plantes ud.

Baade det vidtfavnende og det dybtbundende har præget dette nu afsluttede 21. Møde med dets 43 Foredrag! I *Højmarks* Bibeltimer føres vi til Paulus' Fængsel og til Lilleasiens første Menigheder, i *Morten Larsens* til Martyrmenigheden i Rom. Pastor *Ifversen* fortalte om Filisterfolket. Med *Holger Begtrup* og med Professor *Ammundsen* var vi i England, den første skildrede Grundtvigs 3 Rejser i 1829—31, den anden gav en Oversigt over Hovedlinier i engelsk Kirkeliv; med Pastor *F. R. Schepelern* var vi ude i det evangeliske Missionsarbejde Verden over i det sidste Hundredaar. Fru *Andrea Franks* fortalte om sine Oplevelser i Kalkutta og paa St. Thomas og om sin Tanke at begynde i Rio di Janeiro. Frøken *Plum* skildrede Kinesernes religiøse Liv og særlig det Arbejde, hun selv er med i mellem blinde kinesiske Pigebørn. — Med *Eskelands* uforglemmelige Wergeland-Skildring oplevede vi Norge. Ogsaa den norske Præst *Homme* talte (om Nordens aabne Saar og Fremtidsopgaver). *Ester Möllerstedt* førte os med Runeberg til Finland. Den Aften, hun talte, var svensk Aften — der blev sunget og fremsagt svensk Poesi. En sønderjydsk Aften indledede Fru *Lycke* med at fortælle om Oplevelserne i Hjemmene dernede i Trængselstiden, om dem derude fortalte *Jørgen Eriksen* paa Mødet i Slagelse. Frøken *Karen Johansen* gav i et af sine Foredrag en Skildring af Skoleforhold i Sønderjylland. Vore egne Kirkeforhold kom os ganske tæt paa Livet i Pastor *Fr. Holms* Gennemgang af borgerligt Ægteskabs Historie, mens hans Foredrag om Menighedens Opgaver i den nærværende Tid gav et Udblik til den store Verden, og til alt dette vidtfavnende kom saa *Carl Kochs* indholdsrige Slutningsforedrag til at passe godt; han førte gennem en religionshistorisk og kirkehistorisk Betragtning af Forholdet mellem den enkeltes og Samfundets religiøse Liv Tankerne frem til helt nærliggende Spørgsmaal om Tvang og Frihed i Forholdet mellem Stat og Kirke.

Dette er noget af den ydre Ramme omkring alt det meget, der førte de dybeste Spørgsmaal frem. Seminarieforstander *Byskov* begyndte at

sætte Tankerne i Gang med sine morsomme Foredrag om »Træthed«. Det var Livsfilosofi, den Visdom, at vi egentlig veed saa lidt. Det, man har allermest Brug for at faa at vide, veed man allermindst om. Man udvikler Træthedsgifte hos Børn og hos sig selv, fordi man bruger Kræfterne paa urigtig Maade. Børn kommer gridske efter Viden til Skolen og gaar oftest sløvede ud af den. Der var megen Satire over det mathematiske, over Tal-Lidenskaben. Amerikanerne siger, der er tre Slags Løgn: almindelig Løgn, forbandet Løgn og — Statistik! Men bag al den kloge Mistillid til Videnskabens Resultater anedes Tilliden til andre Magter, der giver den trætte Kraft. »Man synes maaske, at det, at man veed saa lidt, er en Mangel i Tilværelsen; naar det kommer til Stykket, er det maaske netop godt«. — Byskovs Foredrag formede sig paa en vis Maade som en naturlig Indledning baade til *Karen Johansens* om »dansk Skole paa dansk Grund« og til de direkte religiøse Emner. Karen Johansen betonede stærkt Betydningen af Enhed mellem Hjem og Skole, og at dansk Aand kræver personlig Frihed, medens det just er tysk Aand at ville lade Staten raade for alt. Om disse Tanker blev der en Aften Forhandling mellem Folkeskolens og Friskolens Lærere. De forskellige Skolesyn kom til Ordre, men man var enig om, at Vejen frem er der, hvor Hjemmet er sig sit Ansvar bevidst, men ogsaa om, at det er til hele Samfundets Gavn, at Hjemmene ogsaa økonomisk sættes i Stand til at gøre dette Ansvar gældende.

Den foregaaende Aften havde vi Forhandling om borgerlig Ægteskabsstiftelse paa Grundlag af Pastor *Fr. Holms* Udredning af den Forkludring, der begynder hos os med en Forordning fra 1582 — og som først Spandet i 1850, senere Fr. Barfod og sidst J. C. Christensen i 1902 har søgt at føre os ud af igen ved Forslag om, at den borgerlige Ægteforening bliver den almindelige, den kirkelige Velsignelse frivillig. I denne Forhandling forfægtede Pastor *Ifversen* det Forslag, det »fakultative«, som »Venstre« nu støtter. Han vilde ikke være med til, at de troende, for hvem alt vedrørende Ægteskabsstiftelsen er helligt, skal tvinges til i den Anledning først at gaa til den borgerlige Øvrighed. Ordskiftet førtes fra begge Sider kraftigt, men hensynsfuldt. Pastor Holm afviste med Styrke enhver Mistænkeliggørelse i Retning af, at de, der holder paa almindelig borgerlig Ægteforening, støtter de vantro; nej, de gaar sammen for Sandhedens Skyld med dem, der hævder Sandhedens Ret. —

Paul Hedemann.

(Sluttes.)

Svar til pastor Søren Anker-Møller.

Når pastor Søren Anker-Møller spørger mig, om jeg ved præstevielse følger det forordnede ritual, må jeg svare: Ja, det gør jeg rigtignok. Jeg betragter det ikke som rigtigt at tage sig friheder overfor de ritualer, man som embedsmand har forpligtet sig til at følge. Og jeg må tilføje, at jeg aldrig har følt nogen vanskelighed ved at bruge de tre store navne ved den overdragelse af præsteembedet, som finder sted ved præstevielsen. Ved denne lejlighed handler jeg ikke på egne, men på menighedens vegne, og idet menigheden modtager den nye præst som en Guds gave og giver ham en embedsgerning i sin midte, handler den udfra sit samfund med den levende Gud. Dette finder sit naturlige udtryk i nævnelsen af det treföldige navn, til hvilket vi er døbte, og i hvilket menigheden derfor altid lever og handler.

Det vilde af denne grund efter min mening ikke være rigtigt at fjærne de tre store navne fra denne plads. Jeg indrømmer gerne, at deres fjærnelse ikke i nogen måde kunde forandre præstevielsens karakter, når det ellers i det hele er klart, at den ordinerende ikke handler med selvtagen myndighed, men som menighedens tjener, og at såvel menigheden, som dens enkelte medlemmer søger sin beføjelse til at overdrage embedsgerningen udfra sit samliv med den Gud, til hvis navn vi er døbt. Men det forekommer mig, at handlingens klarhed vinder ved, at dette ikke stiltiende forudsættes eller lejlighedsvis kommer til orde, men udtrykkelig nævnes paa rette sted. Noget andet er, at jeg kunde ønske ordene: »i Faderens, Sønnens og Helligåndens navn« flyttet hen i spidsen for det pågældende udsagn, hvorved større klarhed vilde opnås.

Om en sammenligning med vielsesritualet synes jeg ikke der kan være tale, allerede af den grund, at der ikke ved ægtevielsen går nogen bekendelse forud for selve indvielsen.

Aalborg, d. 11. august 1919.

Chr. Ludwigs.

Den engelske kulstrid.

II.

Der har været anført forskellige grunde til de engelske kulstrejker, der brød ud så pludseligt i sidste halvdel af juli. Der har været peget på »bolsjevikisk« agitation, og man har også søgt forklaring i den verdensomfattende ulyst til arbejde. En strejkende minearbejder gav den forklaring, at det kom fra »fredsfestdagen«; da havde de alle fri, og så blev de som besat af ulyst til at gå ned igen. Derned, hvor som han sagde »vi hos os må gå 4 km ad en underjordisk vej, ikke stort højere end et bord, for at nå vor arbejdsplads, og lige så langt tilbage, når vi skal op«.

På minearbejdernes konference, hvor regeringens mæglingsforslag blev forkastet, drejede forhandlingen sig selvfølgelig om noget andet; der drøftede man årsagerne til den formindskede produktion, og der krævede man »nationalisering« i henhold til kulkommissionens rapport; men netop dette sidste vilde regeringen ikke love at indlade sig på. Der søgte man altså en årsag og en retfærdiggørelse i regeringens holdning. Hvorledes har da den været?

I de sidste år har der været »kul-kontrol« i England. Regeringen har bl. a. været medbestemmende for priserne, og i den senere tid har man hindret hjemmeprisen i at løbe yderligere i vejret, dels ved hjælp af den langt højere pris, der toges for eksport-kul, dels ved direkte statstilskud. Dette er selvfølgelig et system, der ikke i længden kan opretholdes, dels fordi det i sig selv er uøkonomisk, dels fordi udlandets konkurrence før eller senere vil umuliggøre de høje eksportpriser.

Det har da også i nogen tid været omtalt, at hjemmeprisen nu snart måtte løftes så højt, at regeringstilskudet kunde falde væk. Det var håbet, at de lønforhøjelser og forkortelser af arbejdstiden, kulkommissionen anbefalede, og som derefter vedtoges, ikke i sig selv skulde bevirke nogen fordyrelse af kullene. Man håbede navnlig at produktionen pr. arbejdstime så vel som i det hele vilde gå op. Det er imidlertid ikke bleven tilfældet; tværtimod antyder statistikken et stadigt synkende årsudbytte. Og regeringen besluttede da at tage tyren ved hornene og erklære, at kulprisen måtte sættes op med 6 sh. pr. ton for at frembringe balance, og den forhøjelse skulde træde i kraft med det allerførste. Det gav et voldsomt røre, da som tidligere nævnt prisen på kul påvirker næsten alt andet. Og der var en vidtstrakt forbitrelse mod disse minearbejdere, af hvem nationens velfærd afhang — også fordi kuleksporten er af væsentlig betydning for Englands handelsliv — men som kun syntes at tænke på sig selv.

Arbejderne værgede sig mod beskyldningerne af al magt. I parlamentet erklærede de, at de så fuldt ud som nogen erkendte Englands vanskelige økonomiske stilling og vilde gøre alt i deres magt for at bringe produktionen i vejret. Men de måtte hævde, at en hovedårsag til dens fald lå i andre ting som mangelen på materialer, skinneanlæg, tømmer o. s. v., den uordnede drift, jernbanernes mangelfuldhed. Bonar Law tilbød forlig på det grundlag, at man vilde udsætte prisforhøjelsen i tre måneder, hvis arbejderne så i den tid vilde anstrænge sig hvad de kunde for at bringe produktionen op og lade være at strejke. Men forholdsregler i retning af nationalisering vilde han ikke love.

Dette forligstilbud lovede arbejderrepræsentanterne i folketinget at anbefale minearbejderne at antage. Og de gjorde også alvor af deres ord. Men det hjalp ikke. På deres konference få dage senere sagde minearbejderne nej.

De hævdede i deres resolution nok engang, at efter deres mening kunde kul-industrien ordnes således, at den kunde bære sig selv uden at priserne blev sat i vejret, hvis regeringen vilde følge kulkommissionens anvisninger og navnlig også gøre alvor af den sidste report, der anbefalede en øjeblikkelig ændring i besiddelsen og i driften af minerne.

Nu kan som nævnt de kulstrejker, som siden er fulgt, sikkert ikke alene eller måske engang særlig tilskrives regeringens nølen med at tage stilling til

»kul-reporten«, men det er dog uden tvivl, at dens holdning her er et svagt punkt: Kulkommissionens anden betænkning blev afgivet 20. juni, men endnu har regeringen ikke taget stilling til den. Hvad gik da denne betænkning ud på?

Den drejede sig om, hvorledes minerne bedst skulde drives i fremtiden, derunder navnlig om, hvorvidt og hvordan staten burde overtage dem. At det nuværende system krævede ændringer, var alle enige om: et virkeligt samarbejde mellem de forskellige kulminer og en mere praktisk ordning af handelen med og fordelingen af kullene til privatfolk vilde både forøge udbyttet og formindske omkostningerne. Men hvordan skulde dette praktiseres? Mineejernes repræsentanter og de tilkaldte forretningsmænd vilde blive stående ved privatdrift med et vist tvungent samarbejde og statskontrol. Formanden, Sankey, anbefalede »nationalisering«, og til ham sluttede sig i det store og hele alle arbejdernes repræsentanter.

Nationalisering vil sige statens overtagelse af kulminerne, men den kan foregå på vidt forskellige måder. Også de fleste af dens talsmænd vilde meget have sig frabedt at få minedriften ledet af et centralkontor i London. Og Sankey udkaster i stedet en helt anden plan, efter hvilken driftslederen af hver mine skal stå under et lokalt råd. Over de lokale råd skal for hvert mine-område stå et distriktsråd, og den øverste kontrol skal udøves af parlamentet gennem kulmine-ministeren. Arbejderne får udstrakt indflydelse på besættelsen af pladserne i såvel lokal- som distriktsråd, og forslaget er altså ment som et forsøg på at give arbejderne virkelig indflydelse på driften af de virksomheder, der først og fremmest holdes i gang ved deres arbejde.

Dette er driftsformen. Selve overtagelsen falder i to dele. De engelske kulgruber »ejes« af jordejerne, men de drives oftest af mineselskaberne. Jordejernes ejendomsret viser sig i, at selskabet svarer ham en årlig afgift for at have lov til at drive minen, gerne et vist beløb pr. ton, f. eks. ½ shilling. Mineselskabet leverer alt materiel til driften, driver minen og tager selvfølgelig hvad ekstra udbytte der bliver, kan altså for så vidt også siges at »eje« minen. Når staten skal overtage minerne, må den altså træde i stedet både for grundejeren og for selskabet, og Sankey foreslår derfor også, at regeringen skal erhverve både jordejernes og selskabernes rettigheder, mod en passende erstatning til begge parter.

På dette punkt gør minearbejdernes 3 specielle repræsentanter i kommissionen et forbehold, idet de erklærer, at efter deres mening bør staten ingen erstatning betale til jordejerne for de afgifter af kullene, de hidtil har fået, men som staten fremtidig vil gøre krav på.

Dette er et punkt, som ved siden af undersøgelsen af det forsvarlige eller uforsvarlige i offentlig drift spillede en stor rolle under kommissionens vidneafhøringer, og som naturligvis navnlig kom på tale, når det var de store jordejere, der mødte for kommissionen. De blev nemlig stævnet den ene efter den anden, og særlig minearbejdernes egentlige leders, Smillie's krydseksamination af dem vakte megen opmærksomhed, offentlige som jo vidneafhøringerne var.

Det kunde jo heller ikke andet end få folk til at lette sig lidt fra sæderne, når f. e. selve hertugen af Northumberland (af »Percy«ernes fra Shakespeare's Henrik IV kendte slægt) overfor en almindelig arbejder som hr. Smillie måtte gøre rede for, at han var ejer af et areal på c. 125000 tdr. land og havde minerettigheder over yderligere c. 55000 tdr. land, og at han i 1918 havde haft en indtægt af sine minerettigheder på tilsammen henved 1½ mill. kr.

Selve vidneførselen var tildels meget levende og dramatisk. Som en ægte Percy var hertugen af Northumberland ikke bange for at svare igen. Et kommissionsmedlem spurgte ham, om han vilde mene, at det var uheldigt, hvis minearbejderne og deres familier, som udgjorde c. $^1/_{10}$ af folket fik monopol på kulindustrien. »Ja«, svarede hertugen. »Mener du så ikke, spurgtes videre, at det er uheldigt for én mand at eje så meget som du ejer?« »Nej, jeg synes det er udmærket«, lød svaret.

Smillie spurgte ham: »Hvilken art af tjeneste gør du egentlig samfundet som Kulejer?« »Som ejer af kul gør jeg ikke samfundet nogen art af tjeneste. Jeg ser efter min ejendom for at få så meget ud af den som muligt.«

Med flere af lorderne drøftede Smillie, hvori nu egentlig deres ejendomsret bundede. Han mindede dem om, at i strængeste forstand er der efter engelsk lov egentlig ingen jordejere; de er alle fæstere, brugere, under kronen eller kongen. Han citerede overfor lord Durham den store jurist Blackstone, som siger: »Det er en overleveret og unægtelig lovregel, at al jord i England umiddelbart er kongens besiddelse. Bestrider du Blackstones autoritet?

Hvis han har ret, hvordan forholder det sig så med dit krav på ejendomsret?

Lord Durham: Min familie har ejet den jord i mange mange år, og ingen har gjort os den stridig.«

Smillie: »Vi gør det nu. Jeg vil anføre en anden autoritet. Der er en meget gammel bog som siger: »Herrens er jorden og dens fylde.« Jeg ved ikke nøjagtigt forfatteren, men det står i bibelen, med hånden på hvilken du i morges lovede at sige sandheden og den hele sandhed. Bestrider du den autoritet?«

Lord Durham: »Jeg foretrækker en anden autoritet, som siger: Giv kejseren, hvad kejserens er og Gud hvad Guds er.«

Smillie: »Det er netop, hvad jeg ønsker, der skal gøres nu, ti hvis jorden og dens fylde er Herrens så kan den ikke være enkelte menneskers ejendom.«

Det fremgår af disse små brudstykker af samtaler, hvorpå det er, Smillie og hans minearbejdere grunder fordringen om, at der ikke skal gives erstatning til dem, der får kulafgifterne, men at de tværtimod skal sige tak til, fordi de har fået lov at have disse folkeskabte værdier, »for hvilke de ingen tjeneste gør«, så længe.

Men forøvrigt bør her gøres opmærksom på en forskel i synsmåderne, der ikke kom frem i kommissionen, men som dog har sine talsmænd. Man vil meget vel kunne være en tilhænger af, at staten overtager kulafgifterne til jordejerne, uden derfor at anse statsdrift af selve minerne for det rigtige. Dette standpunkt blev f. e. stærkt fremhævet i en tale, lederen af et stort aktieselskab, oberst Murray, holdt ved selskabets årsmøde. Han nævnede her, at en del af selskabets årsudbytte skyldtes de billige kul, man ved samfundets tilskud og for tjenesterne på eksporten havde kunnet få. »Men det er i længden et råddent system«, sagde han. Dernæst kritiserede han kulkommissionens planer angående statsdrift og fortsatte så:

»Hr. Smillie var i stand til at påvise ubilligheden af kulafgifterne til jordejerne, hvorved store summer betales til mennesker, der intet har at gøre med at forsyne landet med kul, og som blot hæver en afgift, der retmæssigt burde tilflyde samfundet. Den nuværende kontrol, som krigen har gjort nødvendig for en tid, bør gradvis afskaffes, og kulindustrien bør derefter drives i frihed som forhen. Derimod bør som sagt utvivlsomt afgiften til jordejerne i fremtiden betales til de rette indehavere d. v. s. til hele samfundet; men det kan gøres ved hjælp af beskatning og kræver ikke nødvendigvis nationalisering.«

Denne betragtning viser et skarpt blik, for hvad der er »samfundets part« i kullene, og en erkendelse af, at samfundet står sig bedst ved at overlade selve driften til »det private initiativ«. Men den synes også at vise, at der savnes blik for en anden side af sagen, som arbejderne aldrig vil opgive, og som er en af deres vigtigste bevæggrunde til at kræve »nationaliseringen«, selv om den egentlig ikke behøver at medføre denne.

Den årvågne lord *Robert Cecil* pegede derpå i én af de sidste kul-debatter. Han mindede om den dybtgående uro, der fandtes blandt lønarbejderne i alle lande og fortsatte: »Det faktiske forhold er, at i de fleste industrielle virksomheder er lønarbejderen ikke en fri, selvstyrende mand, hvad hans virksomhed angår. Og følelsen heraf ligger på bunden af kravet om nationalisering. Lord Robert troede ikke, at nationalisering vilde hjælpe arbejderne til højere løn eller give forøget produktion. Men vi kunde ikke nøjes med at sige nej til nationaliseringen. Den tid var nu kommen, da det stod i lønarbejderens magt som det var hans ret at have en stemme med i ledelsen af den bedrift, hvori han arbejdede (hør, hør!). Efter hans (lord Roberts) mening var kravet om hvad præsident Wilson kaldte industriens demokratisering lige så stærkt, lige så rimeligt og lige så dybt begrundet i den menneskelige natur som kravet om politisk selvstyre. Arbejderne burde have part i ledelsen og i udbyttet. Han opfordrede regeringen til snarest muligt at møde med en klar og modig politik i disse arbejderspørgsmål. Den tid var nær, da arbejderpartiet var det mægtigste parti i staten.«

Det er ikke de engelske arbejderes plan at nøjes med de dele af nationaliseringen, lord Robert Cecil eller oberst Murray foreslår. Kulstrejkerne er bleven bilagt eller vil blive det. Men omvalgene med deres stærkt voksende stemmetal for arbejderpartiet viser tydeligt, i hvad retning arbejdernes tanker går. De forlanger nationalisering »efter Sankeys betænkning«; derved mener de, at samfundet kan få hvad dets er og arbejderne hvad deres er på éngang.

Om det kommer til at gå efter deres planer er en anden sag. Regeringen har endnu ikke sagt, hvad der er dens politik, og drøftelsen i folket er endnu langt fra til ende. Først det næste valg vil formodentlig hidføre afgørelsen.

Anders Vedel.

Omkring det kommende Europakort.

I disse Maaneder, da vi lukker vore gamle Kort sammen, som Fredskonferencen har gjort »historiske« og førend det nye Kort endnu har faaet skarpe Konturer, maa jeg pege paa et Kort der for mange vil blive Kortet over alle Kort. *Det* nemlig der ikke viser de stadig skiftende politiske Grænser i vor Verdensdel, men Folkeslagenes Fordeling i Europa, den der vel efter endnu mange Forskydninger af Statslegemerne bliver det endeligt bestemmende om lange Tider. Jeg tænker her paa Prof. Dr. Diedrich Schäfers fortrinlige »Völkerkart«, udsendt nu i — 1919 i 9. Oplag; et Kort jeg i flere Aar har brugt her paa Askov og som efterhaanden er blevet mig uundværligt i Undervisningen baade til Forstaaelse af gamle Tider og kommende.

Med klare, skarpe og dog smukke Farver breder alle de nu kæmpende Folks Landomraader sig ud for vort Blik. Først studser man over Ukrainernes mægtige Sletter, over Sydslavernes store Omraade, over den Cirkeltegning det før larveagtige Rumænien viser sig at være, naar vi fra Statsbilledet gaar over til at se Folkets Land. Det bulgarske, chekko-slovakkiske, det polske Problem, men først og fremmest det tyske med de mange Millioner Mennesker spredte ud over Østeuropa helt over til Volga, viser sig her i al sin Fortvivlelse og synes her at spotte Muligheden for Nationalstatens Dannelse.

Kortet kalder sig »Völkerkart«, men et Blik paa Elsass-Lothringen og paa Irland med den uventet store Udbredelse af tysk og engelsk Farve, viser at vi staar overfor et Sprogkort. Dette er ingen Forringelse af dets Brugsværdi, da det jo er let at indse, at Sprogkortet maa være langt lettere at fastsætte end Racekort eller Sindelags-Kort og deslige. Vor egen Sproggrænse er rigtigt afsat, og Udgiverens højtansete Navn borger os for at Kortet er videnskabeligt — indenfor Mulighedens Grænser i disse Kamptider, er det vel det rigtigste at tilføje.

For dem der maatte ønske endnu mere detaillerede Oplysninger om de omstridte Egne i Europa, kan jeg henvise til Prof. M. W. Vogels mærkelige Kort over Elsass-Lothringens Sprogfordeling, Befolkningstæthed og Mineralrigdomme (1919). Sprogforholdene er efter Indbyggernes egen Angivelse fra 1910 klarlagt ved at ansætte alle de Distrikter hvor de tysktalende eller fransktalende er over 70 % af Befolkningen med henholdsvis blaa og rød Farve.

Endvidere A. Dardano: La regione veneta e le Alpi nostre, 1918. Et Kort over Italiens fremtidige (?) Grænse mod Tysk Østrig og »Sydslavien«. Kun indenfor den krævede Grænselinie er de forskellige Befolkninger afsatte med forskellig Farve, den tyske, slovenske, kroatiske, rumænske. I Alpeegnene synes Udfaldet at skulle blive trist set fra et nationalt Synspunkt: de genvundne italiensk befolkede Distrikter er omtrent af samme Størrelse som de fra Østrig løsrevne tysk befolkede Egne. Og noget lignende gælder Istrien og dets Indland. Uretten er blot flyttet fra Østrigs Spydstage til Italiens.

Med disse Linier være dette Kortmateriale anbefalet alle til Forstaaelse af vor Tids store Afgørelser og til Sammenligning med det kommende Pariserkort*.

C. P. O. Christiansen.

* Kortene faas ved Henvendelse til Gads Bogh., Vimmelskaftet, Kbhvn. — Schäfer: Völkerkart 2,80 Kr. Vogel: Els. L. 2,10 Kr. Dardano: Reg. Ven. 1,75 Kr.

Mindretallenes ret i Polen.

I fredstraktaten mellem den nye polske stat og de fem stormagter er der truffet udførlige bestemmelser angående de i Polen værende forskellige nationale mindretals rettigheder. De går bl. a. ud på følgende:

Polen skal sikre *alle* sine indbyggere fuld og hel beskyttelse af »liv og frihed«. Alle tyske, østrigske, ungarske og russiske undersåtter, der ved traktatens udstedelse bor i det nye polske område, får derved med det samme polsk undersåtsforhold, med mindre de foretrækker at optere for et af de andre lande. Polen må ikke lægge nogen hindring i vejen for disse menneskers frie valg.

Der må ingen hindring lægges i vejen for, at nogen polsk undersåt benytter sig af det sprog han vil.

Polske undersåtter, der tilhører religiøse eller sproglige mindretal, skal nyde samme behandling og samme beskyttelse efter loven og i praksis som andre polske undersåtter.

På steder, hvor en betydende del af den bosiddende befolkning taler et andet sprog end polsk, skal undervisningen i børneskolen meddeles denne befolknings børn i deres eget sprog. Dette skal dog ikke hindre den polske regering i at have ret til at kræve, at der også gives undervisning i polsk i de nævnte skoler.

Hvor en betydende del af befolkningen tilhører religiøse eller sproglige mindretal, skal der sikres denne del en ligelig part i de beløb, staten stiller til rådighed til undervisning, til religiøse eller til andre lignende formål.

Bestemmelserne herom skal dog kun gælde tysktalende polske undersåtter i den del af Polen, som før 1. avgust 1914 hørte til Tyskland.

Jøderne må ikke tvinges til nogen handling, der vilde medføre en krænkelse af sabbaten.

Bidrag til »Tidens Strøm« sendes til cand. theol. *Anders Vedel*, Allégade 22, København F.

Endnu lidt om Grundtvig og præstevielsen.

I.

I »Højskolebladet« nr. 30 (sp. 945—50) og 31 (sp. 983—92) har man bebrejdet mig, at jeg i min artikel om »Grundtvig og præstevielsen« skulde have givet, hvad man kækt erklærer for: »et fuldstændig falskt billede« af Grundtvigs syn på det omhandlede spørgsmål, og man drager nu i leding mod mig med, hvad man selv kalder »taktiske bevægelser«, »let kavalleri« og »svært artilleri«. De taktiske bevægelser og det lette kavalleri udfolder sig i den første artikel, og har til hensigt at drive mig hen, hvorhen min modpart vil have mig. Lad os se, hvorledes det lykkes!

De »taktiske bevægelser« går væsentlig ud på at komme til at tale om noget andet end det, forhandlingen drejer sig om.

Således aftrykker man sp. 948—49 et langt citat af Grundtvigs »Frisprog«. Dette citat handler om den latinske præsteed, som Grundtvig ønsker beskåret og mest mulig formildet. Enhver kyndig vil vide, at denne latinske ed forlængst er afskaffet ved bekendtgørelse af 2. september 1870 og erstattet med et dansk præsteløfte, og at hverken præste-ed eller præsteløfte er eller nogensinde har været led af ordinationshandlingen, og at de ikke aflægges i kirken. At Grundtvig ønskede hin præste-ed ændret, det skal nu laves til, at han, som netop i sit »Frisprog« kæmper for, at præstevielsen ikke forandres, ønsker »indvielsen vældig beskåret«. Ja, hvorfor ikke? Er det ikke i overensstemmelse med det faktiske, så hører det vel hjemme under det taktiske.

Ligeledes anføres sp. 950 et par citater af Grundtvigs efterskrift fra 1865 til hans afhandling »Om den sande Christendom og om Christendommens sandhed«. I disse vil Grundtvig gendrive den falske opfattelse, at præstevielsen eller bispevielsen skulde være et sakrament med Herrens indstiftelse, og den grundfarlige påstand, at der »med den fra apostlene nedarvede håndspålæggelse« skulde følge en hemmelig indvielse, som gav eneret på læreembedet. Dette skal nu forestilles at være en indvending mod det af mig i overensstemmelse med Grundtvig hævdede syn på præstevielsen som en forbønnens handling, der som al forbøn bringer velsignelse, hvor der er et åbent hjærte for denne. Ja, hvorfor ikke? Når man altså er taktiker.

Og endelig skrives der i brede baner om Grundtvigs syn på folkekirken som en borgerlig indretning, som om dette skulde have nogen indflydelse på den foreliggende sag. Mon ikke ulykken er, at hr. taktikeren har så travlt med at fortsætte Grundtvig, at han er på gode veje til at adskille, hvad der hører uløseligt sammen: Grundtvigs kirkelige og Grundtvigs folkekirkelige syn. Det er Grundtvigs kirkelige syn, der betinger hans folkekirkelige syn. Og han kan da meget vel finde menigheden og leve i menigheden indenfor folkekirkens rammer og foretage og modtage menighedens handlinger indenfor folkekirken. Det var da ikke godt andet hverken for sognemenigheder eller valgmenigheder. »Hvor vi end samles her på jord, frelsererens navn at påkalde«, enten det så er i folkekirken eller andetsteds, dær kommer frelseren selv med sin Aand og sit ord og hele sin nåde. Om vi så ikke var »fler end to«, så vilde han dog være hos os. Derfor kan også i folkekirken en præstevielse i menigheden, d. v. s. en ret kristelig og almenkirkelig præstevielse, finde sted, om så der slet ikke var andre mennesker tilstede, der var fælles om Jesus-navnets påkaldelse, end den, der foretager, og den, der modtager præstevielsen. Det har jeg lært af Grundtvig, og al min modparts taktik har ikke rokket mig det mindste.

Han forveksler nemlig, hvad han mener at kunne udlede af Grundtvigs ord, med, hvad Grundtvig selv har sagt.

Men så er der altså *»det lette kavalleri«*. Ja, det er unægtelig letbenet!

Det repræsenteres ved, at forfatteren leverer noget, der skal forestille oplysninger om de »strømninger« i Grundtvigs åndelige personlighed, der danner baggrunden for hans tale om præstevielsen.

Jeg sidder med Grundtvigs: »Farvel til Sibbern« foran mig. Nu veed jeg ikke, om mine læsere alle erindrer det mægtige digt. Vi møder her en menneskesjæl, der har gennemstridt en tung sjælekamp. Helt inde i fortvivlelsen har

han været, hvor han »ikke kunde græde«. Men han har også oplevet, hvorledes Gud igennem det altsammen førte ham underfuldt til fred og frelse, og har oplevet en stund, hvor det blev bekræftet for ham, at Gud ikke blot havde taget ham til nåde, men også havde taget ham i sin tjeneste, og i den stund erfarede han, hvor godt det var atter at kunne græde. Nu ser han tilbage over det altsammen og bøjer sig i ydmyg tak til Gud for tugt og trøst og udsynger i dybt bevægede ord sin oplevelse for en trofast ven, der ikke havde svigtet ham i de tunge dage, men som dog ikke kunde dele hans nyvundne fred og hans nyvundne håb.

Mens digtets stille og dog så bevægede ord og rhytmer endnu klinger i mit øre og i mit hjærte, læser jeg i »Højskolebladet« nr. 30, sp. 947, hvor en skribent, der til enhver tid gør sig til af sin mageløse forståelse af Grundtvig, siger, at denne i dette digt udtrykker sig »højbenet« og »sentimentalt« og »lægger alt det indre ud i det ydre«. Jeg skal ikke opholde mig over, at den, der har omtalt digtet således, må mangle øre for poesi og mangle al ævne til at forstå åndelige oplevelser, der ligger udenfor hans egne begrænsede. Men han åbenbarer tillige, at han står ganske uden forståelse af det inderste hos Grundtvig. Thi heraf begriber man ikke et ord, når man ikke forstår hans vækkelse 1810—11 og hans derpå følgende kamp på bibelstadet.

Dette fremgår også af den måde, hvorpå Grundtvigs udtalelser fra 1839 i hans »Frisprog« behandles. Når Grundtvig siger om den betydning, han tillægger præstevielsen: »Det har jeg ikke blot følt den dag, jeg blev indviet, men nu snart i 30 år«, så erklærer min modpart glat væk, at Grundtvig ikke veed, hvad han selv siger. Det hele skal — efter hans fremstilling — bero på, at Grundtvig har så »let ved at komme i stemning, genopfriske tidligere stemninger«, og på hans »uklarhed over sammenhængen«. Når Grundtvig påberåber sig 28 års erfaringer, da afvises dette med overlegen sikkerhed. Grundtvig må formodentlig ikke have lov at huske godt, fordi hans fortolker ikke selv veed, om han blev præsteviet i Ribe eller i København.*

Hvis dette skal kaldes at have forståelse af »de mægtige strømninger i Grundtvigs hjærte«, så betakker jeg mig og lader gerne det »lette kavalleri« fortsætte sin fart ind i fantasiens udstrakte riger. Mig har det ikke bragt ud af stilling.

Chr. Ludwigs.

---

* Det var forresten i Ribe. Min modpart burde lejlighedsvis efterse, hvad Ribe bispearkiv derom kan oplyse. Hans hukommelse trænger til opfriskning.

Romain Rolland: Jean-Christophe.

Autoriseret Oversættelse ved *Emil Tuxen*. H. Hagerups Forlag. København.

II.
Sabine og Adda.

Omkring Helten samler sig Skildringen dels af de Forhold, han i de forskellige Tidsrum i sit Liv lever under, dels af de Mennesker, han faar med at gøre. Skildringen deraf er gjort med overlegen Dygtighed. Den Vrimmel af fine og dybtgaaende Ytringer om det menneskelige Sjæleliv, som er indvævet deri, kan undertiden gøre Fremstillingen noget bred og tung, men man tilgiver det, fordi de næsten altid er udsprungen af dybt Kendskab til de Mennesker og Forhold, der er Tale om.

Der er først Skildringen af den Slægt, Helten er udsprungen af og det Hjem, han er født og vokser op i; der er den gamle hæderlige Bedstefader fuld af brutal Kraft, men saa nogenlunde i Stand til at holde den i Ave; der er den fordrukne Far, der tilsidst næsten bliver til et Dyr, den hjertensgode og brave Mor, den stakkels Tjenestepige, der er bleven gift med Drukkenbolten, slider og slæber for at holde Hjemmet oppe og bærer alt med et Taalmod, der stundom slaar over i Sløvhed; der er endvidere Søskende, Venner, Naboer i den lille By ved den mægtige Rhinstrøm, der flyder gennem Landet og fører en Naturmystik med sig, der bliver som en Understrøm under hele Drengens Liv. Det er alt skildret saa levende, at den Læser, der optages af det, selv lever med i det.

Der er som et Uvejr gemt i den lille Jean-Christophe. Allerede i Barndommen kommer det til saa stærke Udbrud, at det er nær ved at sprænge ham.

Da han kommer ind i Ungdommen, driver det

ham ind i et Oprør mod den disciplinerede Brutalitet, der raadede i hans Hjemland før Krigen. Han drages af det, der er tilbage af Idealismen i det tyske Folk fra den Tid, da det var Tænkernes, Digternes og Komponisternes Land. Idealismen er imidlertid gammel og affældig; den gaar med Døden i Kroppen som den gamle Musikhistoriker Schultz og den Kreds af gamle, snurrige Fyre, der er samlet om ham; de fryder sig ved Tonerne fra de gamle Tider; de har ogsaa Øre for den nye Tids Toner, som kæmper for at komme frem i Christophes Musik og vinde Ørenlyd i Folket, men der er alligevel ikke Næring nok deri for det, der gærer i ham. Han faar en Følelse af, at han maa omplantes i en anden Jord, hvis den Fremtidsmusik, der søger at kæmpe sig frem i ham, ikke skal kvæles. Han støder sammen med nogle Underofficerer i en Kro, det kommer til Slagsmaal og ender med, at han flygter til Paris.

Han har første Del af sin Ungdom bag sig. Det er især de Kvinder, han har mødt i sit Hjemland, der har grebet ind i hans Liv.

Sabine Frølich er en af de første, han møder paa sin Vej. Hun er saa lad, at hun ikke gider holde sig selv ren; hun tilbringer det meste af Tiden med at pynte sig og ser endda sjusket ud; alligevel er der noget fint ved hende; hun er som en Legemliggørelse af den Sandselighedens Mystik, der rører sig i den unge Mands Sjæl og Krop; hun paavirker ham lige til Bunden af hans Væsen; naar de i Tusmørket sidder ved Siden af hinanden — for det meste uden at sige noget — er det, som man skimter — ikke netop Freja —, hun var hverken lad eller sjusket — men nærmest hendes to Katte med de indtrukne Kløer og halvlukkede Øjne midt imellem Søvn og vaagen Tilstand. Der er noget køligt ved hende, som til en vis Grad virker tæmmende paa Sandseligheden, der var vaagnet i ham i en saa brutal Skikkelse, at den havde gjort ham bange for sig selv.

Sabine dør pludselig; efter hendes Død har Jean-Christophe en Følelse af, at hendes Sjæl er gaaet over i hans. Dette finder han Udtryk for i følgende Vers:

»Jeg er ej død, kun til en anden Verden draget,
I Dig jeg evigt lever. Dit Smil,
Din Taare hos mig bor,
Din Sjæl sig formed om til min
Og min til Din.«*

* III Side 160.

Noget senere skriver han: »Christophe vidste, at han i sit Indre, i sin Sjæls skjulte Grundvold, bevarede et utilgængeligt Gemmested, hvori Sabines Skygge var indelukket. Livets Strøm kunde ikke rive hende bort med sig.

Enhver af os har i sit Hjertes Dyb et saadant Gravkammer for dem, vi har elsket. De sover der gennem Aarene, uden at nogen forstyrrer dem. Men der vil komme en Dag, — og vi ved det —, hvor Graven aabnes. De Døde vil opstaa af deres Grave og smile med deres farveløse Læber — bestandig elskende — til den Elskede, til Elskeren, i hvis Bryst deres Minde hviler, som Barnet, der sover under sin Moders Hjerte.«*

Den næste Kvinde, Helten møder paa sin Vej, er Adda. Hun tager ham gennem hans Krop. I Forholdet til hende dysses hans Sjæl i Søvn i en Sandserus.

Da han — langt om længe — faar Øjet op for, hvorledes hun og den Kreds, hun tilhører, er, bryder han med hende og bliver fuld af Skam over det nedværdigende i dette Forhold. Mindet om Sabine dukker op i ham og hjælper ham til at finde sig selv igen.

I Forholdet til Adda har han imidlertid gjort en Opdagelse. »Hun havde denne hemmelige Ødelæggelsestrang, der er fælles for saa mange Kvinder selv blandt de gode, og for saa mange Mænd, selv mellem de forstandige. De frembringer intet, ikke en Gang Børn. Og dog sidder de inde med for megen livsskabende Trang til at kunne finde sig apatisk og resigneret i deres Unyttighed. De forlanger, at alle andre skal være ligesaa unyttige, som de selv er, og de gør deres bedste for at faa dem saadan. Undertiden er det dem selv ubevidst; og naar de faar Øjet op for denne forbryderiske Trang, viser de den fra sig med Afsky.

Men ofte kæler de ogsaa for den. De giver efter for den i Forhold til deres Evne — nogle beskedent i deres lille Kreds, andre, som har Magt, i det store. De ødelægger alt, hvad der lever, alt det, som sætter sin Kærlighed ind paa at leve, alt det, der fortjener at leve.

Den Kritiker, som ivrigt bestræber sig for at skære de store Mænd og de store Tanker til efter sit eget Maal og det Pigebarn, som morer sig med at nedværdige og ødelægge sine Elskere, er to Skadedyr af samme Art. Pigebarnet er endda det mindst ondartede.«**

* III Side 220 ff. ** III Side 176.

Denne Vilje til at ødelægge møder han senere i det allerede omtalte Forhold til Anna. Der er langt mere i hende end i Adda, men Ødelæggelsestrangen vaagner i hende sammen med Lidenskaben.

Det første Glimt af den kommer frem under en Samtale, hendes Mand og Christophe fører i hendes Nærværelse; den drejer sig om to italienske Søstre, som var bleven enige om at dræbe en Mand, de elskede, fordi de ikke begge kunde faa ham paa én Gang. Anna sidder stille og lytter til Samtalen, løfter Hovedet og siger med rolig Stemme: »Det er ganske naturligt. Naar man elsker, vil man ødelægge det man elsker, for at ingen anden skal faa det.«

Denne Ytring kommer som det første Lyn af det Uvejr, som nærmer sig fra det fjerne; det bryder løs, tænder Ild i dem begge og udbrænder deres Væsen til Grunden.

(Sluttes.)

Morten Larsen.

Studenterkredsens Sommermøde paa Ryslinge Højskole

2.—8. August

Noget over 200 Deltagere var i Aar komne til vort Møde. Desværre maatte Forventningerne om Udflugt til Dybbøl Banke med Folkemøde skuffes; men Mødet blev godt; Ryslinge Højskole er jo ypperlig egnet til saadan Brug, hyggeligt og festligt var alt tilrettelagt, og Mødet fik et rigt Indhold ved de Ord, der blev talt.

Forstander *Monrad* bød velkommen Lørdag Aften og holdt et Foredrag om *C. Flor*, hvis Opgave det var i Slesvig at vække et *levende Folkesamfund* — noget af dette var ogsaa Højskolens Maal. Gudstjenesten om Søndagen indledede Mødet paa smukkeste Maade. Kirken var fyldt til sidste Plads. Pastor Rørdam prædikede, og der var Altergang.

Søndag Eftermiddag holdtes Folkemøde i Højskolens Gymnastiksal, som ligeledes var tætpakket. *Alfred Povlsen* bød Forsamlingen velkommen og udtalte bl. a. det Ønske, at alle Studenter maatte se det som deres Opgave at komme i saa nær Forbindelse som muligt med *Folket*, saaledes som det skete denne Eftermiddag. Professor *Bang* talte om *Den store Længsel*. Denne havde oprindeligt Flor tændt i Sønderjydernes Sind. Den havde vokset sig stærk i Udlændigheden og havde givet sig Udtryk i Sønderjydernes maalbevidste Arbejde for at bevare deres Ejendommelighed som Danske. Men den store Længsel kan ikke blive staaende ved det stykkevise. Folkeaanden kan ikke stille den, kun Helligaanden formaar dette. Vi »føler dybt, at uden dig tomt er alt paa Jorderig«. »Jeg vil ønske«, sagde Prof. Bang tilsidst, »at de unge ydmygt maa tage imod den Lykkedaab, som dette Aars store Oplevelse skal fylde dem med, tage imod den som en Gave, der fra Livets styrende Magt falder i deres Skød, og nære sig af den til ogsaa derved at holde den store Længsel levende i deres Bryst.«

H. P. Hanssen talte om Begivenhederne vedrørende Sønderjylland fra Efteraaret 1918 til nu. Mange spurgte utaalmodigt: Naar kommer dog Genforeningen, og han var i Stand til at svare, at den nu maatte anses for *nær* forestaaende; forhaabentlig kunde Afstemningerne være forbi omkring Midten af Oktober. Han omtalte en hel Del af de Foranstaltninger, som var eller vilde blive truffet med Hensyn til Ordningen før, under og efter Afstemningen, saaledes Hjemsendelsen af Fanger, som endnu befandt sig i fjerne Lande, Sibirien, Azorerne osv. Fra tysk Side blev der gjort et vældigt Agitationsarbejde, saaledes havde man stillet Flensborg en Frihavn i Udsigt. Han citerede, som det saa ofte er bleven gjort af Sønderjyderne i deres Trængselstid, Brorsons skønne Salme, men nu Linjerne: »Se, nu er Stunden næsten oprunden, næsten oprunden, som gør mig glad.« *Bredsdorff* paapegede i sin Tale, hvorledes Skolen i Tyskland og rundt i Landene i de senere Aar var blevet »maskiniseret«, man havde glemt *Mennesket*; Mekanikken, som skulde være Tjener, var blevet Herre. Det gjaldt om, at de unge forstod, hvad den ny Tid krævede: at Roret blev lagt helt om, saa at vi gik ad de Veje, vore store Elskere af det menneskelige havde manet os til at gaa. Forstander *Alfred Povlsen* sluttede med at ønske, at vi maatte forstaa, at alle: Tyskere, Franskmænd osv. er *Mennesker*. Det gjaldt for os om at tage det store fællesmenneskelige Arbejde op paa den rette Maade, paa den Maade, at vi vedbliver at være det vi er, nemlig Danske.

Alfred Povlsen og Pastor *Oscar Geismar* behandlede i deres Foredrag Emnet: Kristendom og Humanisme. Forstanderens Foredrag var historisk: Middelalderens Ideal var Munkene, som forsager Verden og lever i Andagts- og Bodsøvelser, kun optaget af Religionen. Frans af Assisi staar som en Type. Ludfattig, men dog jublende glad gaar han gennem Verden, medens Skarer af unge flokkes om ham. Men Munkelivet kunde ikke bestaa; den enkelte, Særmennesket, kunde realisere det, Samfundet ikke. Det var ensidigt, unaturligt. Med Renæssancen kommer Opdagelsen af det naturlige Menneske. Man begejstres for Antikkens herlige Menneskeliv og ønsker at føre noget lignende tilbage. Mennesket kan alt ved sin egen Kraft. Der gøres i denne Tid et *Arbejde* som aldrig før, og samtidig holder man Fest, som de gamle gjorde det. Men dette straalende Liv har en mørk Bagside. Der breder sig en Fordærvelse, som ikke overgaas selv af den romerske Forfaldstid. — Medens Humanismen i Italien er irreligiøs, ja, fjendtlig sindet mod Kristendommen, kommer den Nord for Alperne i Forbindelse med Reformationen og Kristendommen. Luther var selv Humanist. Kun Kristendommen, som aabner Menneskets Øjne for, at han er en *Synder*, et Ord, som Humanismen ikke kender, giver Mennesket Løsning af Livets Gaade. — Herhjemme har vi ved Grundtvig faaet en

enestaaende Forkyndelse af, hvorledes det naturlige Menneske sukker og længes efter Befrielse og efter at møde det store Budskab om Synd og Naade. — Vi har endnu knapt forstaaet Gundtvigs Tanker, vi bør ikke lade os imponere af fremmed Væsen, men stadigt dybere tilegne os disse Tanker.

Pastor *Oscar Geismar:* Den Prøve, som alt i Verden maa bøje sig for, er Virkelighedens — »Virkeligheden er alle Tings Prøve« staar der under et Billede af Jakob Knudsen. Den Religion, som ikke skaber det, den lyder paa, bliver forkastet af Virkeligheden; denne har i Tidernes Løb forkastet mangt og meget, som har udgivet sig for at være Religion, men som ikke bestod Prøven. Det er paa *Daadens* Mærke, paa *Bedriftens* Kendetegn, den sande Religion kendes. Taleren stillede tre Typer op overfor hinanden og belyste deres Ejendommelighed: 1. Georg Brandes, som repræsenterede den flade Irreligiøsitet, 2. Bjørnson, den store Forkynder af Naadens Evangelium, uden Kendskab til Synd, og 3. Strindberg, den fortvivlede Forkynder af Synd *uden* Naade. Sidste Del af Pastor Geismars Foredrag var en varm Forkyndelse af det Evangelium, som ene giver Trøst og Sejr. — Der var Kraft og Højtid i Klangen, da den store Ungdomsflok efter Foredraget sang »O Kristelighed«.

Forstander *Johan Borup* talte Mandag Aften om »Moderne Literatur«. I Særdeleshed fremdroges Jakob Knudsen og Johannes V. Jensen, hvis Ejendommelighed karakteriseredes ingaaende.

Dr. phil. *Axel Dam* holdt 2 Foredrag, det første om »Evighedstankens Betydning for Menneskelivet«, det andet om »Kristendom og Samfundsretfærdighed«. I dette skildredes den saakaldte »Retsstat«, som Dr. Dam er en af Talsmændene for. — Om Kristendommens Stilling til Samfundsspørgsmaalene talte ligeledes Pastor *Carl Koch*. Den, som er blevet en Kristen, har derved faaet et fast Punkt, men dette er tillige, med et Udtryk fra Elektricitetens Verden, et Kraftpunkt, et Punkt, hvorfra en Kraft gaar udad mod andre Mennesker. — Efter Carl Kochs og Axel Dams Foredrag om Samfundsspørgsmaalene var der nogen Diskussion.

Pastor *Fonnesbech-Wulff* holdt et Foredrag om: Vor Stilling til Ydre Mission. Det bebrejdedes den grundtvigske Retning, at den som Helhed havde staaet uforstaaende og køligt overfor Mission. Netop nu var der ogsaa i denne Henseende lagt store Opgaver for den kristne Menigheds Dør, Opgaver, det ikke var godt at sidde overhørig. — Der blev ikke nogen almindelig Diskussion efter dette Foredrag, men i Smaagrupper gik Bølgerne ret højt; det var langtfra alle, som var enige med Foredragsholderen. — Udenfor Programmet holdt Pastor N. A. Jensen, forhen Jernved, Foredrag om sine Oplevelser i Rusland. Vi førtes fra de frygtelige Fængsler i Sibirien, hvor Fangerne sad med Trøjeærmerne sammensyet ud over Hænderne for saaledes at være fuldstændig afskaaret fra Arbejde, til den sønderjydske Fangelejr ved Moskva, hvor Pastor Jensen havde virket.

Hver Dag begyndte med Morgenandagt, henholdsvis ved Biskop Ludwigs, Prof. Bang og Præsterne C. Koch, Rud og Skat Rørdam. Det har været et muntert Liv, som har udfoldet sig paa Ryslinge Højskole i disse Dage — og tildels Nætter — ja, for det kneb at komme i Seng; der var nok af uroligt Blod, som havde Lyst at sætte Huset paa den anden Ende, »ellers havde det jo ikke været nogen rigtig Ungdom«, som Forstander Povlsen udtalte efter Mødet. — Og der var mange morsomme Scener. To Aftener havde vi Musik, og en Svingom fik vi da ogsaa et Par Gange. Stor Lykke gjorde den af nogle Mødedeltagere opførte Pantomime; den var meget nydelig og morsom.

Torsdag Eftermiddag foretoges Udflugt til Svendborg og derfra med Skib langs Taasinge og Turø, en dejlig Tur forbi skønne Udsigtspunkter og idylliske Skove. Paa Skibet lød Sangen uafladelig, Vejret var den Dag smukt; Solen har ellers ikke været Enehersker i disse Dage, selv om Vejret som Helhed har været taaleligt. — Paa »Christiansminde« ved Svendborg, hvor Skibet lagde ind holdtes en fornøjelig Afslutningsfest med flere Taler.

I Løbet af Fredagen spredtes Deltagerne atter udover Landet, en Række lyse Minder rigere.

B. M.

BØGER.

Hans Brix: Vers fra gamle Dage. Studier i Middelalderens Digtekunst. (G. B., N. F.)

Straks i den første vise, Brix behandler, visen om Elvehøj, har vi smukke prøver på denne forfatters ævne til at *høre*. Det er bl. a. dette, der skiller hans behandling så afgjort fra S. Larsens (i »Dania« IX). S. Larsen har et skarpt blik, han ser ofte ting, som andre har overset; men han mangler i en påfaldende grad øre for det levende sprog og det syngende vers. Han har set, at Elvehøj-visen har et ejendommeligt versemål, som han dog straks lader stivne i formel, netop fordi han savner øre for rytmikken; men han hører ikke, som Brix, at dette tillige afgør spørgsmålet om visens oprindelige form, og at denne form henviser digtningen til en tid, der er mindst halvandet hundredår senere, end han sætter den.

Man kan tage næsten hvilken man vil af de viser Brix behandler, og det samme vil atter vise sig. Vi kan blot som prøve nævne den smukke påvisning i det sidste stykke, af at den gamle dagvise i sin svenske form er blevet sammenblandet med en anden, mere udpræget katolsk, i et helt andet versemål, og at Hans Tomesens optryk i virkeligheden er den reneste form af den, vi kender.

Et andet træk, som giver nyt liv i behandlingen af de gamle viser, er det, at Brix bagved viserne ser hele middelalderens kulturforhold. Visen om Buris og liden Kirstin får til baggrund helgenindelegenderne med deres krasse udmaling af martyrens lidelser, i »Dronning Dagmars Død« bliver læsning og skrivning sammenlignet med trylleformlernes virkning bl. a. til at forløse frugtsommelige kvinder, og i Marsk Stigs vise påpeges det,

at fruens udtydning af hans drømme stemmer godt med den gamle drømmebogs forklaringer, medens visens digter lægger en dybere symbolik ind i dem.

At han også her, som ellers, kommer med nogle smukke tekstrettelser nu og da, er en selvfølge.

Der er ting, som jeg ikke kan være enig med Brix i, først og fræmmest hans opfattelse af Marsk-Stig-digtningens udviklingshistorie. Men man er taknæmmelig for mangt et nyt syn, han giver, og ikke mindst for den kærlige forståelse af den gamle digtnings toner, som overalt mærkes.

Knud Hjortø: Fra ordenes samfund. (G. B.)

Det er en kendt sag for dem, der læser Knud Hjortøs bøger, at han er en fin sproglig iagttager. Han kæler ikke så lidt for udtrykkene og skal nok sørge for, at en kældermands sprog er anderledes end en seminarists. Det er da ikke så underligt, at han også har følt lyst til at lade nogle af sine sproglige iagttagelser komme fræm i ren form, og dette har han gjort dels i en række avisartikler, dels i den her foreliggende bog. De dele af ordlivet, han har behandlet, hører til de mest lettilgængelige for almindelige læsere, og man følger ham med fornøjelse, enten han drøfter børns eller kvinders sproglige ejendommeligheder, eder og skældsords udviklingshistorie, betydningsovergange i tillægsordene og legemsdeles benævnelser, eller personnavnenes historie i dansk. Overalt mærker man hans skarpe og friske iagttagelsesævne, hans forståelse af sprogets mid'er og hans klare opfattelse af det forstandige eller latterlige i et udtryk.

Bogen lider dog sikkert under en mærkelig mangel på hensyn til forgængere. Der er snart ikke et eneste af de behandlede æmner, der ikke har været under behandling af andre danske (eller ialfald svenske) forfattere, og det kan ikke nægtes, at et og andet kunde have været gjort både klarere, morsommere og rigtigere, om Knud Hjortø havde kendt og benyttet det foreliggende. Om det første æmne, børnenes sprog, har Otto Jespersen skrevet en ypperlig bog (Nutidssprog), om mandens og kvindens sprog findes der afhandlinger af Jespersen og H. Bertelsen i danske tidsskrifter og en svensk bog af Cederschiöld, om skældsord har Feilberg skrevet, om eder Otto Jespersen, de to næste afsnit har nær berøring med Nyrops »Ordenes liv«, og endelig om navne er der afhandlinger af forskellige i tidsskrifterne. Kun yderst sjældent mærker man, at forf. kender noget af dette (en enkelt gang citeres Vilh. Rasmussen).

Men som bogen er, kan den på en del punkter, om end ikke på alle, virkelig give ny bidrag til forståelsen; og for den, der ikke kender det allerede foreliggende, kan den være en opmuntring til at gå videre. Den giver appetit på noget mere.

Islænderne i København har, efter at det gamle litterære selskabs københavnsafdeling var blevet opløst, stiftet et nyt selskab (Hið íslenska fræðafjelag), som har udgivet en række skrifter især til oplysning om Islands natur og historie. I den årbog, det udgiver, søger selskabet at give landsmænd hjemme på Island udsyn over videre egne. I årgången 1918 har prof. Th. Thoroddsen skrevet et vægtigt stykke om de fordele Island har haft af sin enlige stilling og, ikke mindst, om de farer og tab denne isolation har medført. Som indledning har den berømte geolog skildret de rester af ældgammelt dyre- og planteliv, som under isolerede forhold er bevarede hist og her. I nær tilslutning til dette stykke skriver han så om værdien af at kende andre lande. Som en slags fortsættelse heraf har redaktøren, Bogi Th. Melsteð i årbogen for 1919 skrevet om Islands forhold til Danmark under den ny fri forbindelse. Gode lævnedsskildringer af nordiske mænd og kvinder, som har haft betydning for Nordens kendskab til Island, findes i bægge årgangene, i 1919 desuden en stor lævnedstegning af Alexander von Humboldt (ved Th. Thoroddsen), og et smukt stykke om Nathalie Zahle (af Ingibjörg Olafsson). Desuden boganmældelser o. lign. Prisen er 2 kr. for årgangen 1918, men nu forhøjet til 4 kr.

Vejviseren gennem halvandet Hundrede Aar. Af Hjalmar Gammelgaard. (Kraks Forlag.)

En morsom fortælling om, hvordan »Københavns Vejviser« fra først af var et af den iderige Agent Holcks mange foretagender, ganske vist lidt uklar i linierne, men med rige muligheder; hvorledes disse muligheder senere blev forsømte; og endelig, hvorledes stadskonduktør Thorvald Krak siden 1863 igen med større planmæssighed og lignende iderigdom udviklede den, indtil den blev, hvad Holck fra først af havde anet, et »Danmarks Handelsspejl« og mere endnu. Fornøjelig at læse og ganske god at få forstand af.

M. Kr.

INDHOLD.

C. Lambek: Individ og Samfund.
Paul Hedemann: Liselund.
Chr. Ludwigs: Svar til Pastor Anker-Møller.
— : Endnu lidt om Grundtvig og Præstevielsen. I.
Morten Larsen: Romain Rolland: Jean-Christophe. II.
B. M.: Studentermødet paa Ryslinge Højskole.
M. Kr.: Bøger.
Tidens Strøm.
Anders Vedel: Den engelske Kulstrid. II.
C. P. O. Christiansen: Omkring det kommende Evropakort.
Mindretallenes Ret i Polen.

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 35 Fredag den 29. August. 1919

H. ROSENDAL.

Allerede i 1894, da den nordiske folkehøjskole højtideligholdt sin halvhundredårsfødselsdag, var Rosendal den i tjænestetid ældste højskolelærer (Nutzhorn var ældre af år). Der er gået 25 år siden da, og endnu virker Rosendal i det samme arbejde både med mund og pen. I over 60 år har han uafbrudt arbejdet for dansk folkelig oplysning, og med undtagelse af de syv år i Vejle borgerskole har det været den voksne ungdom, han har arbejdet med.

Rosendal er en sagamand i gammel stil. Hans lyst er at *fortælle*, og mon nogen anden kan fortælle sådan som han. Hans viden er tilsyneladende ubegrænset, og sin vidunderlige hukommelse har han bevaret op i sin høje alderdom. Hvordan han har kunnet få det altsammen at vide, og endnu mere, hvordan han har kunnet gemme det så vel ordnet og let tilgængeligt i sin hukommelse, er os yngre en gåde. Han er ikke specialist, hele historien har han rede på; men det kan jo ikke nægtes, at de sidste par hundrede års danske historie er han særlig hjemme i. Det er ikke spor af overdrivelse, når han engang har sagt, at for tiden efter 1840 kunde han med lethed tale en time om hvert år af Grundtvigs liv, og det endda uden at gå udenfor æmnet.

Hemmeligheden må ligge i, at Rosendal ikke blot har en fortræffelig hukommelse og en stor fræmstillingsævne, men at han også med den største flid har udnyttet enhvær lejlighed, han har haft til at øge og udfylde sine kundskaber. Han har ikke nøjedes med at samle sig store bogskatte

og tilegne sig indholdet af andres værker. Han har gang på gang søgt bagved bøgerne til dokumenterne, og han har vidst at tilegne sig den del af deres indhold, som havde værdi for ham til hans undervisning. Han er en af de ikke helt få højskolelærere, der har vist, at en grundig førstehånds viden ikke er til skade for en folkelig fræmstilling.

Der er mange, som har hørt ham tale om historiske æmner, men der er flere, der har haft lejlighed til at læse hans bøger — om Grundtvig, Dronning Karoline Amalie, Sønderjylland, Frederik VII — og glæde sig over den friskhed og kærlighed til fædrelandet og dets minder, som strømmer igennem dem. Der behøver derfor ikke at siges mange ord om ham som historiefortæller, enhvær kan selv se og dømme.

Dommen er forøvrigt fældet. Da de yngre højskolelærere for nogle år siden søgte at skaffe sig vejledning i den kunst at tilegne sig historiske kundskaber og benytte disse på den rette måde, søgte de til Lyngby, og deres søgen blev ikke forgæves. Det var ikke snak, de fik dær, men grundig vejledning af en, der kendte sagerne.

Men selv om Rosendal først og fræmmest står i den danske folkehøjskole som en af dens ypperste historiefortællere, så skal det ikke glemmes, at hans gærning har strakt sig ud over dette. Han, der selv i en årrække har været knyttet dels til borgerskolen, dels til den lærde skole, dels også (som censor i historie) til seminariet, har aldrig glemt, at der er andre skoler ved siden af højskolerne. I Dansk Skoleforening har han som bestyrelsesmedlem gjort et godt arbejde, som mange vil sige ham tak for. Og Ludvig Schrøder fremhæver ikke uden grund, at forbindelsen mellem folkehøjskolen og universitetet i ham har haft en af sine første og ivrigste talsmænd.

At den mand, der som nittenårig blev knyttet til Grundtvigs Højskole, og som senere, da han var over de halvhundrede, overtog denne skoles forstanderplads for igen at gøre den til et værdigt led i folkehøjskolernes række, også på anden måde har virket i folkeoplysningens tjæneste, er naturligt. Her skal blot mindes om hans store og uegennyttige arbejde i Kirkeligt Samfund, hvor han altid har været villig til at drage læsset, når ingen andre var at få.

Og endelig må vi ikke glemme hans trofaste samarbejde med vennerne i de andre nordiske lande og især med dem på *Hvilan.* Endnu de sidste numre af »Højskolebladet« har bragt vidnesbyrd herom. Og lige så lidt skal vi glemme hans aldrig svækkede iver for dem af vort folk, som boede under det tyske og amerikanske flag. Også om hans kærlighed til Sønderjyderne og hans store forståelse af deres forhold har både hans tale og hans skrift lige til de sidste dage vidnet. Det er jo også sådan, at han aldrig har kunnet glemme dem en dag — derfra har han jo fået sin hustru.

Nu går han af som forstander for den højskole, der har fået både hans første og hans sidste arbejdskraft. Men vi håber, at hans tale til de unge ikke derfor skal forstumme, og at hans fortælling om de svundne tider endnu længe må mane de nulevende til et godt arbejde til fædrelandets gavn og ære, og at han må få en god alderdom i sine kæres kreds.

Marius Kristensen.

I anledning af mulige »Genforenings-liturgier«.

Dette skriver jeg for, om det kunde lykkes, at faa folk til *at lade være med at nøjes.* Nøjsomhed er en god egenskab, når det gælder mad og drikke samt andet håndgribeligt. Men når det drejer sig om det uhåndgribelige, er den ikke altid en dyd. Ikke, f. eks., overfor poesien i den folkelige sang. Og her har folk sandelig vænnet sig til at nøjes. Jeg har i den sidste tid haft lejlighed til at lære en del af de sange at kende som er mest yndede i folkelige krese, de som sælges og købes mest; og jeg må tilstå, at jeg er forfærdet.

Når en litteratur er kommen over sin højde, vil sproget altid være så udviklet, de poetiske virkemidler så almenkendte, at enhver med blot nogen poetisk sans kan skrive ganske gode vers. Og har han så held til at falde ind i den *rørende* tone, — visse poetiske vendinger, visse situationer, er jo altid sikre på at »komme folk vand i øjnene«, — så bliver hans digte

yndet folkeføde. De er jo tilmed så dejlig nemme. Grundtvig må man bruge sin eftertanke for at forstå; disse her forstår man jo i virkeligheden inden man har læst dem, for de siger jo ikke andet end hvad man véd i forvejen. Og så er de så nydelige; Grundtvig er såmænd ikke altid nydelig. Og hvorfor skal man anstrænge sig, poesi skal jo være en behagelig hvile.

Denne art poesi, den sentimentale dilettantisme, er forresten ikke ene om publikums gunst. Der er en anden slags, man kunde kalde den det fordringsfulde klingklang. Når folk forstår at sætte sig i positur, bliver vi alle imponerede. Og man kan så udmærket bruge de store poetiske udtryk til at sætte sig i positur med. De gamle, de store, fandt på dem som det simple og naturlige middel til at lægge frem hvad de sad inde med; eftersnakkerne sidder ikke inde med så meget, men de skærper og overdriver udtrykkene, og så er både de og deres publikum overbeviste om, at de siger noget stort. Ja, i munden, — og i posituren. Og når de så ovenikøbet kan få det i bogstavrim, så *må* da poesien være stor. Jeg tror, at himlen i sin vrede har indrettet det sådan at »ranke« og »rygge«, »vege« og viljer«, er bogstavrimede. Man kan jo ikke høre de ord uden at få forestilling om en ædel, alvorlig, mandig sjæl, — der ligger på maven for sig selv. — Højdepunktet i denne poesi er nåt i digtet »Morgenens mægtige mester«. Læs det med andagt, tænk på *meningen* af ordene, også de med bogstavrim, — man kan så let glemme den i al den svirren. Meningen er jo forresten en morgenbøn. Bare bønnen ikke bliver borte i de pragtfulde klange! Men pragtfuldt er det, altså stor poesi, — hvis poesi da består i posituren.

Men hvad skader så det, at man sværmer for de to slags digte? de handler jo kun om hvad der er skønt og godt, så kan de da ingen ulykke gøre. Jo, det kan de, for de fylder op, spærrer pladsen for den virkelig store digtning, og især, de lærer én en dårlig tone, simpel og usandfærdig, så man mister ævnen til at høre og modtage, når den store poesi taler. Og især når de synges på melodier af samme slags. Musikken har jo en mærkelig ævne til at forstærke ordene, både de gode og de slette; sentimentale ord sungen på sentimentale melodier bliver syvfold sentimentale, uædle og løgnagtige. Og så gælder det tilmed om de fleste af den slags melodier, at de er fuldstændig *udanske*, — man skulde ikke tro at vor gamle danske folkevise gang efter gang har fået de mest begejstrede kærlighedserklæringer fra grundtvigsk side.

Jeg har en bagtanke med disse bemærkninger. Når vi nu snart skal holde vore fester, kirkelige og folkelige, for genforeningen, *bør den store poesi have ordet.* Jeg véd forvist, at småpoeterne vil mylre op ved den lejlighed med alle deres nysseligheder, rørende og åndfulde, alt eftersom det kan falde sig. Men vi *må* ikke nøjes her. Har vi ingen nulevende stor digter, — og det har vi vist ikke, — så mangler vi derfor ikke den store poesi, den som har den mærkelige egenskab at den gælder idag og imorgen, som den gjaldt igår. Se Grundtvigs »Fædreneland ved den bølgende strand«! Ja, jeg véd det, 1ste vers og 2det med deres »sidder bleg« og »sort ser det ud« kan ikke synges til fest. Men til gengæld »Højt over sol« og de andre vers; er det ikke som de var gjort netop til denne lejlighed? Og her er de store tanker, de store linjer, den store stil, — lad alle de små gå hjem og lægge sig! Her er vælde uden positur, varme uden selvsmagen.

Det gør mig ondt for verset »Måne og sol«. Strængt taget egner det sig ikke til at begynde en fest med, men vi kan ikke undvære det, det er i bedste forstand »aktuelt«, talt lige ud af hvad vi *nu* trænger til. Lad dem, der er særlig kyndige i Grundtvigs digtning prøve på, om der kan gøres en omstilling af versene. Går det ikke, nu vel, lad os så begynde med det vers.

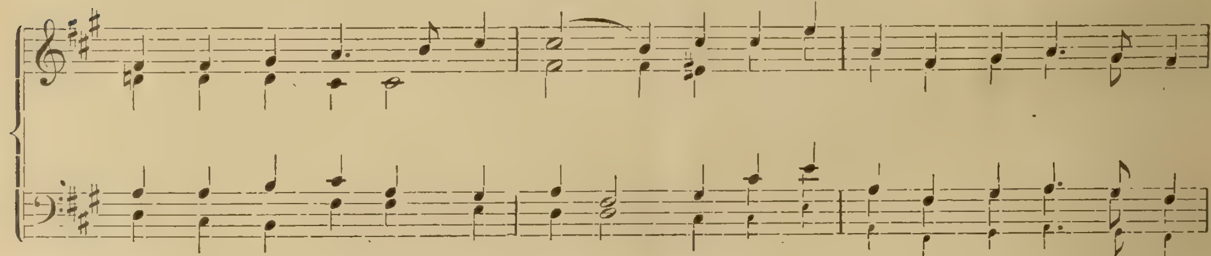
Så er der melodien. De almindelig kendte melodier bærer i den grad præget af, at de er skrevet til de to første, de udeladte vers. De passer ikke til fest, særlig ikke til kirkelig fest. Jeg har nu prøvet at gøre en. Jeg véd godt hvad jeg har vovet: det er ikke sådan at sætte tone til den store poesi. Men jeg véd også, at få har som jeg levet sig ind i den store musik, den kirkelige og folkelige, og fyldt af den vover jeg at lade dens ånd tale igennem mig. Jeg sætter mig på den store fugls vinger og lader den hæve mig så højt, at ial-

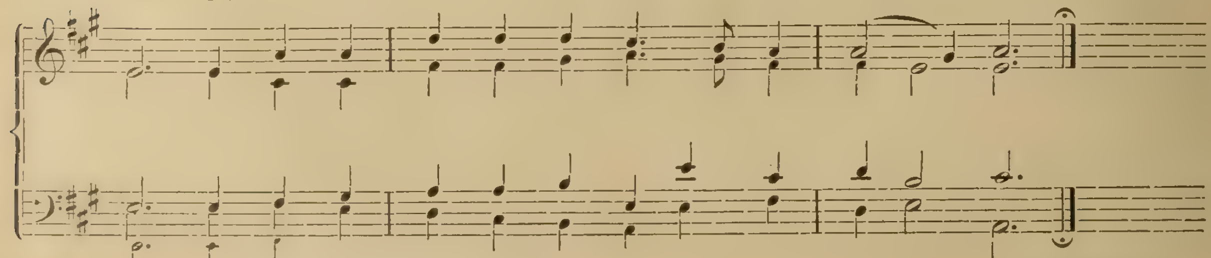
fald de der bæres af sentimentalitetens og flothedens vinger ikke når derop. Og endnu et véd jeg: farten går i den rigtige retning, jeg fører ikke de syngende på vilde veje. Glipper det for mig, kan arbejdet tages op, det samme arbejde, og et arbejde i samme retning.

Et andet digt af Grundtvig kunde sættes ved siden af dette til brug ved festen: »Usporlig er vor Herres vej«. Og til det er der en dejlig melodi: »Op alle folk på denne jord« som står i min samling, Dansk Kirkesang nr. 144. De to sange og så en god, naturlig festtale vil være tusinde gange bedre end alle småpoeters »liturgier«.

Thomas Laub.

Endnu lidt om Grundtvig og præstevielsen.

(Sluttet.)

II.

Så forvandles imidlertid kavalleristen til artillerist. Under de taktiske bevægelser o. s. v. har han »bragt sit artilleri i stilling. Nu åbnes ilden«. Således skal det følgende efter hans egen fremstilling opfattes. Jeg må tilstå, at jeg hverken er imponeret eller føler mig ramt. Det hele synes mig så flovt som en fyrværkers uskadelige bomber, der affyres for at blænde børn og barnlige sjæle.

Nogle eksempler vil vise det.

Det henstilles som tvivlsomt, om Grundtvig ved sine af mig omtalte to præstevielsessalmer fra 1843 skal have tænkt på en præstevielse i folkekirken, f. eks. på »en kjøbenhavnsk ordination ved Sjællands biskop og sammenløbne præster«.* At man med dette skrald skulde gøre indtryk på mig, tror fyrværkeren dog næppe selv. Grundtvig havde i foråret 1843 begyndt forarbejderne til et salmebogstillæg; »Psalmeblade til Kirke-bod«. Han skriver i den anledning til Peter Rørdam, som ønskede flere historiske sange og lignende optaget, at han kun kan give, hvad der kan synges i kirken, hvorefter han fortsætter: »Hvad der enten er *væsenlig for den, som dåb og konfirmation, altergang og præstevielse,*** eller dog hører til vor kirketjeneste, fra brudevielse til ligbegængelse, må tilligemed højtiderne og søndags-evangelierne være, hvad jeg tager først.«*** Imidlertid blev der af Kjøbenhavns gejstlige konvent i foråret 1844 nedsat et udvalg til udarbejdelse af en helt ny salmebog. I dette udvalg fik også Grundtvig sæde og blev selvfølgelig dets egentlige leder. I julen 1844 var udvalget færdigt med sit prøvehæfte, der er dannet ganske efter de af Grundtvig i hans brev til Rørdam dragne grundlinier. I dette prøvehæfte findes de to omtalte salmer. Da Grundtvig selv har underskrevet forordet til hæftet, er det ganske håbløst, at man gør forsøg på at give disse salmer anden oprindelig hensigt end at tjene ved præstevielsen i statskirken.

Det vil ikke engang hjælpe, at man søger at støtte sin åndrighed på, hvad Martensen meddeler om, at Grundtvig »aldrig indfandt sig ved ordinationen med det øvrige præsteskab«. Det har jo nemlig sin meget gode og tilstrækkelige forklaring. Hans forhold til Mynster var af den art, at det måtte være pinligt for begge parter, om Grundtvig mødte frem ved en lejlighed, hvor et personligt møde mellem dem ikke kunde undgås. Thi at Grundtvig ikke havde principielle grunde til at udeblive, kan vi skønne af, at han undskyldte sin fraværelse fra P. O. Boisens præstevielse ved, at han havde tjeneste i Vartov. Ved Martensens overtagelse af bispeembedet kunde man måske have håbet på en ændring, men dette håb slog Martensen hastigt ned, da han 1856 nægtede at ordinere Kragballe, hvilket i virkeligheden var et slag mod Grundtvig, hvem han også i den påfølgende forhandling om »alterbogsdåben« krænkede dybt. Senere benyttede Martensen endog en ordinationshandling til et opgør med grundtvigianismen og fortsatte dette opgør i sit kendte stridsskrift: »Til forsvar mod den såkaldte grundtvigianisme« (1863). At man således stængede Grundtvig ude fra deltagelsen i præstevielseshandlingerne, kan ikke være bevis for, at han skulde have uvilje mod handlingen selv.

Mere heldig er man heller ikke, når man — forsigtigvis i en fodnote — vil bestride min udtalelse om, at Grundtvigs »sidste ord« i sagen (d. v. s. angående præstevielsen) findes i »Den christelige børnelærdom« (skrevet i 1855—61, udgivet i 1868). Nej, siges der, hans sidste ord skal findes i Kirke-Speil, som sp. 985 angives at være fra 1871. Hertil er nu først at bemærke, at Kirke-Speil ikke er fra 1871, men fra 1861—63 (først udgivet 1871). De første afsnit, hvorom der her alene kan være tale, er alle fra begyndelsen af 1861, altså samtidige med de sidste stykker af Den christelige børnelærdom. Men dernæst er der den for min superkloge

* Når der i anledning af Grundtvigs opfordring i salmen til nadvernydelse siges om disse, at de »vistnok kendte såre lidt til .... »tit tilsammen at tømme kalken, som tørsten udslukker«, uden da den, som fyldtes fra punschebollen«, så er dette en skammelig spøg, over hvilken mænd som Mynster, Paulli, Kolthoff og Spang er højt hævet. Med de tre sidstnævnte stod Grundtvig på det tidspunkt i venskabeligt samarbejde.

** Udhævet her. *** Brevet, der er af 24. marts 1848, findes i H. F. Rørdam: Peter Rørdam I, pag. 286—89.

modpart ret kedelige omstændighed, at Grundtvig i Kirke-Speil slet ikke giver nogen behandling af spørgsmålet om bispevielsen, endsige præstevielsen i folkekirken. Det spørgsmål, som behandles i Kirke-Speil XII—XV, er et ganske andet: Grundtvig gør her op med de åndsretninger, der som svar på spørgsmålet om, hvor den sande kirke findes, henviser til skriften (»bogen«) eller det hierarkiske bispeembede (»opsynsmanden«), og han afviser her med fynd den papistiske og anglikanske påstand, at det hører med til kirkens enhed og sandhed at have bisper, på hvem den apostolske myndighed er nedarvet led for led ved håndspålæggelse (den såkaldte »apostoliske succession el. rækkefølge«). Den biskop, hvis »mageløse højærværdighed« figurerer med løbeskrift i den mod mig rettede artilleriild, er »den myndige biskop«, som forlanger, at man skal tro, at han har himmerigets og helvedes nøgler, altså biskoppen i Rom. Grundtvig betragter det da også som en lykke, at vi i Danmark slet ikke har et sådant bispeembede, men at dette kun har beholdt navnet, og bestemmer derefter det rette bispebegreb: »som frit valgte forstandere og dommere eller efter vor daglige talemåde: som kommunale embedsmænd.« Sådanne vil være nødvendige som mellemmænd mellem stat og menighed, ikke mindst i en frimenighed.

Jeg skal ikke gengælde min modparts uhøflige bemærkninger ved at antyde, at han næppe har gennemlæst de skrifter, han »giver sig mine« af at have læst. Det er vistnok tistrækkelig forklaring, at han næppe har forstået de omtalte kapitler i Kirke-Speil, hvilket er meget undskyldeligt, da de både kræver nogen forståelse af kirkehistoriske grundspørgsmål og af Grundtvigs ejendommelige kirkelige betragtning. Men når man giver sig til at bombardere en biskop i den danske folkekirke, der ikke gør mindste krav på at være Guds-ordets eller Guds menigheds herre, men af al sin ævne søger i sin gerning at være Gudsordets og menighedens tjener, med disse udtalelser, da skyder man ganske ovenom og rammer kun sin egne luftkasteller.

Højdepunktet når dog forfatteren sp. 990, hvori han underretter mig om, at jeg må have oversprunget, hvad Grundtvig skriver i Den christelige børnelærdom: »De statskirkelige gengangere hos os vil naturligvis lægge al mulig vægt på ordinationen«, og det går så lystigt løs med at fabrikere ammunition til slutningsbombardementet af ordet: »gengangere«. Det gør mig næsten ondt at forstyrre denne barnlige glæde. Men sandheden skal jo frem. Og det er den, at *de citerede ord slet ikke er af Grundtvig.* Min modpart har sammensat dem over et ord af Grundtvig, som han desværre ikke har forstået.

Grundtvig skriver på det pågældende sted: »Da nu de statskirkelige gengangere hos os naturligvis vil lægge al mulig vægt ***herpå**** . . . .« Når man nu vil omskrive det, som min modpart har forsøgt, da er det jo afgørende, hvad ordet »herpå« viser tilbage til. Er det til »ordinationen«? Nej, aldeles ikke. Der står således: ». . . jeg erklærer det for papisteri, lige så vel i den danske statskirke som uden for den, at den gennem pavedømmets mørke nedarvede *ordination* skulde give *apostolisk* myndighed enten til at »løse og binde« eller til at råde for Herrens indstiftelser, endsige da give udelukkende ret til offentlig at forkynde evangelium. Da nu de statskirkelige gengangere hos os naturligvis vil lægge al mulig vægt herpå . . . .« Ordet »herpå« henviser til den påstand, Grundtvig afviser. Vil man derfor foretage den omskrivning, min modpart har forsøgt, må man skrive:

»De statskirkelige gengangere hos os vil naturligvis lægge al mulig vægt på, at ordinationen skulde meddele apostolisk myndighed og eneret til at forkynde evangeliet.«

At jeg skulde nære sådanne tanker, tør vel ikke engang min modpart her påstå. Med sin gentagelse af Grundtvigs: »Gengangere!« rammer han derfor aldeles ikke mig. Men ved sin flotte og løse omgang med Grundtvigs ord rammer han afgørende sig selv.

Han trænger åbenbart stærkt til et nyt kursus i Grundtvig.

III.

Mine læsere vil sikkert efter det forudgående forstå, at jeg betakker mig for yderligere forhandling med forfatteren af de omtalte artikler. Men forinden jeg overlader ham til de stille studier af Grundtvigs skrifter, som han så grundigt har forsømt, er der endnu et punkt, jeg skal omtale.

* Udhævet her.

Det antydes sp. 947, at jeg »*efter at være blevet biskop*«*, skal have tabt den klarhed over Grundtvigs kirketanker, jeg tidligere har siddet inde med, og det udtales sp. 985, at »*det er meget fornuftigt af en biskop* at se ganske bort fra Grundtvigs omtale af bispeembedet«.

Hvis man dermed skulde mene, at jeg »efter at være blevet biskop« skulde have skiftet syn på Grundtvigs kirketanker og være blevet »hildet i et statskirkesyn«, kan jeg — jeg veed ikke om jeg skal sige: bedrøve eller glæde vedkommende med, at jeg ikke i mindste måde har forandret syn. Man vil i så henseende finde mig, hvor jeg stod, da jeg skrev i »Dansk kirketidende«. Der er ikke under min nuværende embedsvirksomhed sket mig noget eller kommet noget til min kundskab, som kunde ændre dette.

Derimod var der tidligere en tid, hvor Grundtvigs omtale af bispeembedet generede mig noget, idet jeg måtte føle mig pinlig berørt af den anglikanske overvurdering af bispeembedet, som Grundtvig efter sine Englandsrejser en tidlang henfaldt til. Det var derfor med den største glæde og mest ubetingede tilslutning jeg så, hvorledes han vandt større og større klarhed over, at bispeembedet ikke er til i kraft af en særlig indstiftelse, men som en særlig embedsgerning, så han siden alvorligt kunde »læse den storagtige bispekirke teksten.« Men samtidig kunde jeg ikke undgå at bemærke, at den uklarhed, som således kunde komme til at hvile over Grundtvigs standpunkt, havde virket, at der mellem hans lærlinge var en følelig vanskelighed både ved at komme til klarhed over selve embedet og komme i ballance overfor de folkekirkelige biskopper. F. eks. kunde nogle af Grundtvigs venner bede Martensen søge indvielse hos en svensk biskop for at opnå »den apostoliske succession«, mens andre hånede det folkekirkelige bispeembede, samtidig med at de bestandig måtte søge og bruge dets bistand. Værre endnu forekom det mig dog, når deres vurdering af bispestillingen syntes at skulle afgøres af, om den beklædtes af en modstander eller en tilhænger. I sidste tilfælde steg vurderingen i reglen højt over pari. Dette kan en kirkelig retning ikke være bekendt. Den må kunne nå til en saglig vurdering af det folkekirkelige embede gennem en rolig overvejelse af de funktioner og det virkeområde, som er overladt dette.

* Udhævet her.

Vi må da på den ene side bestemt afvise alle anglikanske nykker og påstande, der vil hævde, at biskoppen i kraft af sit embede skulde være selskreven leder og fører for det frie kirkelige menighedsarbejde, og at biskopperne overfor staten skulde træde op på menighedens vegne med myndighed og trudsel, mens vi på den anden side må indrømme, at der for »ordens og sømmeligheds skyld« bør være et embede, hvilket navn man end vil kalde det med, som får overdraget netop de funktioner, som er tillagt det folkekirkelige bispeembede, og de dertil svarende rettigheder, men heller ikke mere.

Da jeg næppe tør forudsætte, at Højskolebladets læsere alle vil erindre, hvad jeg i så henseende har skrevet i Dansk Kirketidende, og har gjort den erfaring, at folk bedre husker min kritik af de falske bispeidealer end min positive fremstilling, må jeg måske kort angive, hvad jeg i så henseende har skrevet, *inden* jeg blev biskop. Jeg har skrevet, at biskoppen er en »statsembedsmand«, hvem gerningen er overdraget »som tilsynshavende, rådgiver og ordinator og som en melleminstans mellem kirkeministeriet* på den ene side og gejstligheden og menighedskredsene på den anden« (Dansk Kirketidende 1914, nr. 20). I sammenhæng hermed har jeg gentagende stærkt hævdet biskoppens ubetingede ret til ordinationsnægtelse og har bekæmpet tanken om stiftsbåndets løsning som et indgreb i denne ret. At disse funktioner er henlagt til det folkekirkelige bispeembede, vil man kun kunne benægte ved en djærv benægtelse af kendsgerninger. Samtidig vedbliver bispeembedets indehaver at være præst — thi bispevielsen forudsætter præstevielsen —, og det vil sige, at han vedbliver at have ordets forkyndelse til sin særlige gerning.

Dette er en meget hæderlig stilling, som ingen mand behøver at skamme sig ved, når han ellers gør sig flid for at gøre sin gerning forsvarligt, og der ikke med skel kan føres klage på ham som embedsmand. Man skal derfor ikke tro, at man generer mig ved at råbe: »Biskop!« efter mig.

* Dengang kultusministeriet.

Grunden til, at jeg i min artikel om »Grundtvig og præstevielsen« ikke indlod mig på en omtale af hans holdning til bispeembedet, var da slet ikke den, at jeg skulde føle mig trykket af en sådan omtale, men ene og alene, at dette er sagen uvedkommende og kun er blevet indblandet ved min modparts — iøvrigt let forklarlige — trang til at snakke om andre ting. Grundtvig gør nemlig selv forsvarligt skel mellem præstevielse og bispevielse og tænker ikke i mindste måde på at gøre præstevielsens gyldighed afhængig af, at den meddeles af en biskop. Der er da heller ikke — mig bekendt — nogen ansvarlig i vor folkekirke, som vilde hævde en sådan afhængighed. Jeg veed ikke rettere, end at man fra alle sider betragter Cornelius Appels indvielse på Askov som en ret og gyldig præstevielse, skønt der ingen biskop var tilstede. Man anerkender fra alle sider pastor Krustrup og Rasmus Anker-Møller som rettelig indviede, og det tillades dem ikke blot at prædike, men også at forvalte sakramenterne i folkekirkens kirker, også for folkekirkens medlemmer. Der er ingen, der drømmer om, at dansk-amerikanske præster eller de sønderjydske frimenighedspræster skulde ordineres om, når de nu forhåbentlig snart får adgang til folkekirkelige embeder.

Det eneste, vi påstår, er, at »det fra gammel tid har været skik i menigheden at give de mænd, som menigheden udtog til præstetjenesten, navnlig til forvaltning af den hellige nadver, en særlig præstevielse«, og at »vi på evangelisk grund ikke betragter præstevielsen som et sakrament, indstiftet af Herren, men som en menighedshandling, der må overholdes, for at alt kan ske sømmeligt og med orden«, og at »mangelen af en anerkendt præstevielse må føles som et brudd med gammel, god menighedsskik«.*

Og vi hævder, at vi her har Grundtvig med os. Vi nægter ingenlunde, at Grundtvig i sin første tid overvurderede både bispeembedet og præstevielsen. Det står tydeligt i min artikel sp. 888. Men lige til det sidste fastholdt Grundtvig, at man skulde beholde præstevielsen, og at der var velsignelse ved den. Han skriver i »Den christelige børnelærdom« følgende herom:

»Uagtet nemlig *indvielsen til lære-embedet med håndspålæggelse og forbøn** fra slægt til slægt er mest af alt i kristenheden overskattet, mistydet og misbrugt, og uagtet dens ubetingede nødvendighed til det kristelige lære-embede må med Luther kækt benægtes, blandt andet, fordi kristne ved udtrædelse af statskirken kunde nødes til at undvære den, *så vilde og turde jeg dog aldrig tilråde at vrage eller frivillig opgive den**, dels fordi lærerne, som kalvinismens og rationalismens historie viser, lige så vel uden som med ordinationen kan tiltage sig uforsvarlig myndighed, og *især fordi jeg tror, det er en levning af Aandens indretning**, hvorom det gælder, hvad skrevet står om den enlige due; *fordærv den ikke, thi der er velsignelse ved den.** Derfor ligger det mig så meget mere på hjærte, *at få sat den i sit rette lys som en apostolisk indretning til menighedens tarv.*«*

Disse ord er nedskrevet af Grundtvig samme år, som han under store æresbevisninger fejrede 50-års-dagen for sin indvielse, ved hvilken lejlighed han også af staten modtog bispenavnet.

Det er hans sidste ord i sagen. De viser, hvad han gennem hele sit præsteliv fastholdt, og ingen psykologiske kunstgreb kan komme udenom deres klare og utvetydige tale. At min modpart i dette stykke er uenig med Grundtvig, bliver hans sag. Men han skal pænt lade være at tage Grundtvig til indtægt for sine urimelige påstande, men dog navnlig for sin spot. Den forbøn, som blev bedt for ham ved indgangen til hans præstegerning, kunde Grundtvig aldrig have gjort løjer med.

Aalborg, den 5.—11. august 1919.

Chr. Ludwigs.

* De anførte citater er af min bog om »Hans Peter Børresen« (1916), pag. 59—60.

* Udhævet her.

Liselund.

(Sluttet.)

Tanken om Kristi Lidelse og om vor Lidelse, om det at lide uretfærdigt, at lide paa Grund af sit Livsforhold til Kristus, at »udfylde Kristi Lidelser«, Tanken om »Korset«, har været Understrømmen for alle de direkte kristelige Foredrag og mere eller mindre for mange af de andre ogsaa. Det kom først frem i *Højmarks* — af Otto Møllerske Tanker stærkt prægede — Betragtninger over de tre første Kapitler af Efeserbrevet. Korset, Jesu Kristi Blod, er den Begivenhed, hvorved Guds Kærlighed til Mennesker nedbryder Gærdet mellem ham og os og mellem Jøder og Hedninger, det er derved, Korset bringer Adgang til Faderen, hjælper os til at kunne leve som dem, der »aander frit«. I *Morten Larsens* Bibeltimer over 1. Peters Brev — afsluttede med en indholdsrig Samtaletime — samlede alle dybe Tankers rige Fylde sig om to Hovedlinier, det levende Haab og Lidelsens Vej. Ud fra en indgaaende Skildring af Peters Samleven med Herren, af hvorledes Herren levendegjorde hans Haab, og af Romermenighedens, særlig Trællenes, Lidelse som Følge af deres Kristentro, uddybedes Tankerne om vort Haab og vore Vanskeligheder. »Som Frelseren udløste Menneskeslægten gennem sin Strid, saaledes maa Menigheden tage sin Strid for derigennem at hjælpe dem, blandt hvem den lever, ud af det, der binder dem.« Jesus, den korsfæstede og opstandne som Midtpunkt i Slægtens Historie — hans Forkyndelse ogsaa i de dødes Rige — vor Livsforbindelse med ham gennem Daaben og i Troen — Hemmeligheden i Jesu Liv, det, at han gennem Lidelsen, Korset, bliver Kongen — alt det hører med til det Haab, han levendegør i os — saa der bliver Sammenhæng mellem Lidelse og Herlighed. Det gik sikkert mange saaledes, at disse Tanker blev særligt nærværende, naar vi hørte om Sønderjydernes Oplevelser, særlig gribende i Fru Lyckes stille Aftentale om, hvorledes de kom igennem det alt sammen. Og »Korset« var ligefrem Emnet for Pastor *Ed. Geismars* Foredrag eller rettere Præken, hvis mange Tanker samlede sig i dette: »Vor Verden er i Guds Øjne en anden med den korsfæstede end uden ham«, og egentlig ogsaa for Prof. *J. P. Bang*, der i en Række Billeder fra Livet og fra Litteraturen skildrede Lidelsen som det at være udenfor, Frelsen som det at komme indenfor. I Kristus opleves Offerets »udenfor« — forladt af Gud, men ikke svigtet af ham. »Jesus udenfor Porten« (Heb. 13,2). Den, der gaar udenfor til ham, kommer indenfor til den evige Stad, som vi ejer i Haabets trygge Verden. — I levende Menneskeskildring kom Lidelsens Betydning frem i *Begtrups* Fortælling om Grundtvigs Ensomhedsfølelse — og ganske særligt i den sidste Uges mærkeligste Oplevelse, *Eskelands* Wergelands-Fremstilling. Wergelands Strid — hvorledes Folket helt satte ham udenfor — hans kæmpemæssige Strid med stadig oprejst Hoved — hans gribende tragiske Død — men ogsaa hans rige Kærlighed til Smaafolk — til Jøder — men først og sidst til Norge — den mægtige Poesi i hans Liv og i hans Død — ja, det var jo den dybeste menneskelige Lidelse, forklaret af det reneste Haab.

Og hertil kommer saa Søndagenes Indhold. Først Velkomstaftenen den 3. August med *Daels* Tale om Fællesskabet, i hvilken han gennem Omtalen af Jesu Bøn Skærtorsdag Aften for dem, der skulde komme til Troen paa ham, — hans Fællesskab ogsaa med det Liv, der endnu ikke var levet —, kom ind paa den Tanke, at det vigtigste er slet ikke det, man faar færdigt. Det, man *ikke* selv naar, kan blive som en Spire, en Rigdom for dem, der kommer efter. Ved et Vennemøde i sin Tid havde en Præst sagt om Grundtvig: »Han har givet os saa meget Guld, at det for os for lange Tider er nok at bruge det.« Den Tale kunde Dael blive helt bange for. Nej, det, som Grundtvig *ikke* naaede, det, han pegede frem imod, det er den Spire, som kalder paa vor Energi.

Den følgende Søndag var der Formiddagsgudstjeneste i Havrebjerg Frimenighedskirke, der knap kunde rumme os alle. Pastor *Thomsen* fra Samsø prækede ud fra Dagens Evangelietekst om ægte Kristenliv i Modsætning til al Kristendomsforfalskning, og *Niels Dael* indbød til Alterbordet ud fra Ordet: »Gud ske Tak, som gav os Sejr ved Jesus Kristus!« Om

Eftermiddagen var der Møde i Slagelse, i Landmandshotellets store Sal, som var fyldt til sidste Plads, et ganske usædvanligt og godt Folkemøde med tre hver for sig mægtige og i Samling samtonende kristelige Vidnesbyrd, Frimenighedspræst *Jørgen Eriksens* Tale om Krigsoplevelser og Morgengryet for Sønderjylland — Forstander *Lars Eskelands* om hele Verdens Skumringstid, om Natten, der maa gennemleves før Morgen, men ogsaa om en Tro som Hellig Olafs — han der er Norges Konge til evig Tid og først blev det, da han havde lært helt at opgive sit eget — helt at tjene Herren og at gaa i Døden, for at Kristus kunde herske — og Frimenighedspræst *Morten Larsens* Præken om Guds Arbejdes levende Strøm i Menigheden.

Og saa afsluttedes Mødet Fredag Aften med et festligt Samvær med mange Taksigelser og med megen Sang. Ja, Sang først og Sang sidst, og Sang gennemstrømmende det hele. Saaledes har Liselund altid været — ogsaa i Aar. Det var denne Gang Lærer *Plovgaard* fra Vestbirk, der hver Morgen ledede en Sangtime og hver Aften førte an i de meget fornøjelige danske og svenske Sanglege paa Plænen. Een Sang er særlig blevet alles Eje denne Gang, det er Henrik Pontoppidans »Det lyder som et Eventyr«, sat i Musik af Th. Laub.

Liselund, 16. Aug. 1919.

Paul Hedemann.

Romain Rolland: Jean-Christophe.

Autoriseret Oversættelse ved *Emil Tuxen*. H. Hagerups Forlag. København.

(Sluttet.)

III Sidonie og Antonette.

Jean-Christophe er kommen til Paris og har levet der et Aar, inden han naar ind til det, som danner Marven i det franske Folk. I dette første Aar lærer han kun de rige at kende. Selve Folket, som det er i sin naturlige jordbundne Skikkelse, møder han i en Tjenestepige Sidonie fra Bretagne; hun tager sig af ham, da han ligger syg og forladt paa sit Værelse. »Med halvt lukkede Øjne betragtede han hende, uden at hun bemærkede det. Hun var lille og havde et alvorligt Ansigt med en hvælvet Pande. Haaret var strøget tilbage, saa Tindingerne og det øverste af Kinden var fri. Hun var bleg, havde kraftige Kindben, en kort Næse, lyseblaa Øjne med et blidt og fast Blik og store, sammenknebne Læber. Hendes Væsen var beskedent, indesluttet og lidt stift.«

»Hun passede Christophe med en virksom og stilfærdig Hengivenhed uden Familiaritet, og uden at overskride Tilbageholdenheden hos en tjenende Kvinde, der ikke glemmer Klasseforskellen.«*

Hun underholdt sin Far, der ikke bestilte andet end at drikke og sove; han udnytter hende; hun finder sig deri til en vis Grad; hun hjælper sin Søster, der læser til Lærerindeeksamen; hun er ihærdig til sit Arbejde; men naar hun ikke er optaget af det, er Livet tomt for hende, hun kan græde af Kedsomhed; hun tror ikke hverken paa Revolution eller paa et Liv efter dette, men finder en Art Trøst i den Tanke, at efter Døden bliver alle lige, for saa »bliver der ingenting tilbage af os«. Hun finder sig til Rette med sin Skæbne, for »alle kan ikke vinde det store Lod«.*

»Paa Bunden af hendes Natur laa der en vis ironisk og fatalistisk Skepsis. Hun hørte til den Race, der kun har lidt eller slet ingen Tro, et lidet udviklet intellektuelt Liv, og dog en overordentlig stor Livskraft — denne franske Landbefolkning, der paa samme Tid er arbejdsom og apatisk, fuld af Kritik og dog villig til at underordne sig, som ikke er meget begejstret for Livet og dog er knyttet fast til Jorden.«

Hun er gennemhæderlig — »ikke i Kraft af nogen almindelig Moral«, men af Instinkt og Karakterstolthed. Hun er en af Folkets Aristokrater. Hun frembringer intet nyt; der er ikke fri for at være noget goldt i hendes Natur, men hun har det i sig, som holder Livet i Gang trods dets Tomhed og Kedsommelighed.

Man kan forresten fristes til at spørge: hvorfra er den Hæderlighed kommet, som paa den Vis er gaaet nogle af Folkets — Almuens — Børn over i Blodet?

I Sidonie saa Jean-Christophe for første Gang »det franske Folk, der gør Indtryk af at leve evigt, der er fast sammenvokset med sin Jord, og som ligesom denne Jord har set mange sejrende Folkeslag drage forbi sig, saa mange Herrer for en Dag, og som selv aldrig forgaar«.**

Den, der aabner Vejen for Jean-Christophe ind

* VII Side 157 ff.

* VII Side 163. ** VII Side 166.

til det inderste i det franske Folks Liv, er imidlertid en anden, nemlig Antoinette Jeannin.

Sammen med sin Broder er hun vokset op i et fransk Hjem i Egnen omkring Loire. Hjemmet ved Rhinen, som Jean-Christophe voksede op i, er skildret med en saa inderlig Forstaaelse, at man uvilkaarlig kommer til at tænke ved sig selv, at den, der har kunnet skildre det saaledes, maa have set Dagens Lys og være vokset op i det.

Det franske Hjem, Antoinette og Olivier vokser op i, er imidlertid skildret med ligesaa inderlig Forstaaelse. Man kommer til at spørge sig selv, hvor den Mand, som har skildret disse to Hjem, er født og opvokset, ved Rhinen eller Loire; han kan i hvert Fald ikke være født mere end ét Sted.

Oliviers og Antoinettes Far taber sin Formue og tager sig selv af Dage; Hjemmet bryder sammen, og Moderen med sine to Børn tyer til Paris; Moderen dør og de to Børn staar ene uden nogen Støtte.

Antoinette er af Natur frisk og livsglad, Olivier svag og forknyt, næsten som mærket af Døden fra Fødselen af. Søsteren sætter alt ind paa at hjælpe ham frem. Hun giver selv Afkald paa Liv og Lykke for at hjælpe ham til begge Dele. Hun er som en Legemliggørelse af den Trang til at give sig hen for en anden, der kan bo i et Menneske; hun er en Art Nonne — bunden — ikke ved noget ydre Løfte, men ved noget i hende selv, som driver hende til at »udgyde sin Sjæl til Døden« for at hjælpe en anden til Liv.

Forfatteren er klar over, at det er gennem Forholdet til den kristne Menighed, at denne gaadefulde Kraft kommer ind i den unge Kvindes Liv. Olivier sætter tidlig sin Tro til, men Antoinette »var meget from og undlod aldrig nogen Dag at opsende lange brændende Bønner; og hun gik til Messe hver Søndag. Midt i sit Livs uretfærdige Elendighed blev hun ved at tro paa den guddommelige Vens Kærlighed, ham, der lider sammen med os, og som en Dag vil bringe os sin Trøst. Og med sine elskede Døde var hun endnu inderligere forenet end med sin Gud. Hun knyttede dem fastere til sig under al sin Modgang«.*

»Antoinette var en uafhængig Aand med en levende Intelligens, og hun holdt sig for sig selv, lidt borte fra de andre Katoliker, som ikke saa venligt til hende. De var ikke langt fra at betragte hende som en Fritænker, eller som en, der var paa Vej til at blive det, fordi hun som god lille fransk Pige ikke vilde give Afkald paa sin selvstændige Dom. Hun troede ikke af blind Lydighed ligesom Faarene, men af Kærlighed«.*

Det er noget af det hemmelighedsfulde i Kristenlivet, Mysteriet, som det kan aabenbare sig i Livets smaa og trange Forhold, man staar Ansigt til Ansigt med i denne unge Pige; men den lidenskabelige Trang til at give sig hen for Broderen suger ogsaa Næring af det i hende, som hører Jorden til. Hun er ikke alene en Søster for ham, men — saa ung hun er — en Mor.

Hun døde uden Børn, hun lærte aldrig Moderglæden at kende, men den Ild, der brændte i hende og fortærede hende, var i Slægt saavel med det, der rører sig i Fædre og Mødre, naar de vier deres Liv til at opfostre Børn og hjælpe dem til Liv og Lykke, som med det, der rører sig i de unge Mænd, der gaar i Døden, for at det Folk, de tilhører, kan hævde sin Ret til at leve. Hun hørte til dem, der er udset til at danne Mellemled mellem den guddommelige Kærlighed, som er det inderste i den kristne Menigheds Liv, den, hvori Gud selv lever og virker i Slægten, og den menneskelige Kærlighed, som den aabenbarer sig i Livets naturlige Forhold. Denne sidste trænger stadig til at lutres og renses ved, at den guddommelige virker ind paa den.

I Adda og Anna møder Jean-Christophe de livsødelæggende Magter, i Sidonie det nedarvede, som er gaaet Slægten over i Blodet; i denne unge Kvinde, der døde som Jomfru, møder han de livsfrembringende Magter i det franske Folk og Slægtens Liv i det Hele.

Antoinette er spændt til det yderste; ikke altid fri for at være overspændt; Naturen i hende kommer ikke til sin Ret og truer til Tider med at gøre Oprør, især naar hun paa en eller anden Maade kommer under Paavirkning af Jean-Christophe, men hun gennemfører — trods alt — det, hun har taget paa sig som sit Livs Opgave, med lidenskabelig Energi.

Da Olivier har forladt det Hjem, hun havde skabt for ham og holdt oppe ved sit Arbejde, sidder hun en Aften ene hjemme foran Kaminen; hendes Opgave er løst; nu kan han undvære hende.

»Hun har hverken Lyst eller Kraft til at tænde op igen eller til at lægge sig til Hvile. Lige til Midnat bliver hun siddende halvsovende, drømmende

* VIII Side 99.

* VIII Side 100.

og rystende af Kulde. Hun genoplevede sit forbigangne Liv, mindedes sine kære afdøde og sine bristede Haab, medens en dyb Sørgmodighed lagde sig over hendes tabte Ungdom, der havde været uden Kærlighed, og tænkte paa, at hun ikke havde noget Haab om at møde Kærligheden. Hun følte en dump Smerte, taaget, utilsløret«.*

Der er ikke andet tilbage for hende end at dø, men hun havde ikke levet forgæves. Hun havde, uden at hun selv vidste det, indgydt mange en dyb Sympati, ogsaa Folk, hun slet ikke kendte, Folk i Huset, hvor hun boede, og hvis Navn hun ikke en Gang vidste.

»Olivier fik Beviser paa Medfølelse fra Mennesker, der var ham helt fremmede; og Antoinettes Begravelse blev ikke forsømt, som Moderens var blevet det. Venner, Broderens Kammerater, de Elever, hun havde givet Timer og deres Slægtninge, Fremmede, som hun var gaaet stum forbi uden at fortælle noget om sit Liv, og som knap havde talt til hende, men som skjult havde beundret hende, fordi de vidste Besked om hendes Opofrelse, selv Fattigfolk, den Kone, der hjalp hende i Huset de sidste Uger, smaa Handlende i Kvarteret, alle fulgte de hende til Graven.«*

En af de Jomfruer, som holder den hellige Ild i Slægtens Liv vedlige, var gaaet bort.

Naar det fornylig har vist sig, at der var Millioner af Mænd og Kvinder i det franske Folk, som var rede til at gaa i Døden for at værne det Folks Liv, de tilhørte, lad os da huske, at Mænd og Kvinder af hendes Art har været med til at vække de Følelser i dem, som drev dem til at gøre det.

Jean-Christophe er ikke alene en omfangsrig, men ogsaa en ualmindelig indholdsrig Bog.

Morten Larsen.

* VIII Side 163 ff.

* VIII Side 182.

»Grundtvigsk Konvent af 1916«

vedtog ved sit Møde i Ryslinge følgende Resolutioner:

I.

Det grundtvigske Konvent af 1916, samlet til Møde i Ryslinge, udtaler Ønsket om, at der sker en Ændring i Maaden, hvorpaa Ægteskabsindgaaelsen hidtil har fundet Sted, og foreslaar, at de, der ønsker at indgaa Ægteskab, henvender sig til en i hvert Sogn ansat Giftefoged, overfor hvem de — efter at de behørige Attester er fremskaffede — med Navns Underskrift erklærer, at de agter at leve i Ægteskab sammen.

Med Attest fra Giftefogden for, at dette er foretaget, kan Ægtefællerne derefter henvende sig om kirkelig Velsignelse til den Præst, der maatte være villig til at meddele denne.

Saaledes vedtaget med 90 St. imod 2; 31 stemte ikke.

II.

Det grundtvigske Konvent af 1916 paa Ryslinge Højskole udtaler sin Tilslutning til Tanken om, at Ansvaret for Kristendomsundervisningen lægges over paa Menigheden, og at Religionsundervisningen ordnes saaledes, at Læreren kan meddele Kristendomsoplysning, hvis han føler sig skikket dertil, og saaledes, at Forældrene frit kan afgøre, om de vil lade Børnene deltage i en saadan Undervisning, om den tilbydes.

Konventet udtaler tillige, at det haaber paa en dybtgaaende Ændring af Seminarieuddannelsen, hvorved særlig Kristendomsoplysningen maa blive meddelt i fri Timer, hvor Lærerne f. Eks. i Samtale og Spørgeform og ved Anvisning paa dertil egnede Bøger søger at vække Elevernes religiøse Sans og gennem Fremstilling af Menighedens — især den danske Menigheds — Historie at fremhjælpe den kristelige Udvikling. Al Eksamination heri bør være udelukket. —

Saaledes vedtaget med ca. 140 St. imod 1; 9 stemte ikke.

N. F. S. Dahl,
Formand for Konventet.

p. t. Troense, 18. August 1919.

Friskolens Feriekursus på Særslev Højskole.

Af de mange Kursus, som Dansk Friskoleforening har ladet afholde, er dette det første på Særslev, men bliver næppe det sidste, om alt går vel, såsom Deltagerne ingen Steder har befundet sig bedre. Vel er Pladsen på selve Skolen ikke overmåde stor, men dog rummelig nok til det daglige

Samvær, både hvad Undervisning og Bespisning angår, og de, som ikke kunde få Natteherberg på selve Skolen, fandt det hos Beboerne i Byen omkring Skolen og blev modtaget her som der med en Venlighed og Gæstfrihed, Fynboerne endnu kan være stolte af.

Intet Under at glade Kursusdeltagere derfor næsten hver Aften ude på Legepladsen måtte synge: »Her er Gilde — her er Gilde hver eneste Dag« !

Thi det er just hvad Friskolens Arbejdere må sætte Pris på, at ligesom der omkring enhver fri Børneskole må slutte sig en velvillig og forstående Forældrekreds, må også gode Venner slå Kreds om Højskolen, hvor den ret skal lykkes. Og dette synes nu at være Tilfældet her.

Blandt de omtr. 100 Deltagere var der vel enkelte fra den offentlige Skole, særlig Lærerinder fra Forskolen og et Par Sygeplejersker; men alle syntes at befinde sig vel.

Hvad selve Undervisningsplanen angår var den lagt godt til Rette af Kursus-Lederen, Højskoleforstander Dissing, Vejstrup, der er Formand for den fynske Afdeling af Friskoleforeningen.

Han selv gav daglig 1 Times Undervisning i Bogføring, og Friskolelærer Andr. Madsen, der næsten er bleven uundværlig ved vore Feriekursus, hang trolig i med den daglige Undervisning i Plantelære, ligesom også Thorvald Madsen og Lindstrøm i Sang.

Men som sædvanlig var det de stedlige Lærerkræfter, der måtte udføre det største Arbejde. Forstander Rasm. Nielsen holdt en hel Række literaturhistoriske Foredrag, der alle knyttede sig til H. C. Andersens eventyrlige Digtning, hans Livshistorie og personlige Oplevelser, og dette gjorde han med en forstående Interesse, der sikkert længe vil bevares i Tilhørernes taknemmelige Erindring. Flere Aftener måtte han under stor Munterhed give Oplæsninger af H. C. Andersens Komedier, Digte og Eventyr.

Ligeledes har Højskolelærer Arthur Pedersen talt flere Gange om sit særlige Emne: Geologien, hvori han gennemgik de forskellige Jordperioder; navnlig med Hensyn til vort Fædrelands Tilblivelse, Udvikling og nuværende Udseende gav han mange gode geografiske Vink, der kan blive til god Nytte for hvem der skal undervise i Geografi. En Aften illustrerede han sine fornøjelige Foredrag ved at fremvise karakteristiske Lysbilleder. Lærerinden ved Skolen, Frk. Wandal, har ledet kvindelig Gymnastik og sammen med andre bidraget sit til at holde ungdommelig Munterhed og mange Sanglege i Gang under hele Kursuset.

Første Uge var desuden præget af to særlige Foredragsrækker, som Valgmenighedspræsterne Nørgaard, Vejstrup, og Noe-Nygaard, Hurup, holdt. Den første om rent kirkelige Spørgsmål: Trosbekendelsen, dens Oprindelse, Fortsættelse og Udvikling i Menigheden, den sidste om Skolespørgsmål, særlig de ejendommelige Skoleforhold i Vestjylland. Begge disse Rækker Foredrag har gjort et dybt Indtryk på Tilhørerne. Der lød også i Ugens Slutning en Røst fra Sønderjylland, idet forhenv. Lærer Nissen, der nys er kommen uskadt hjem fra Verdenskrigen, en Dag talte om Skoleforhold dernede under prøjsisk Styre, og hvilke glædelige Forhåbninger, der nu turde knyttes til den forestående Forandring.

Det var det han udviklede nærmere ved det store *Friskolemøde*, der om Søndagen holdtes på Festpladsen ved Glavendrupstenen, og hvori de fleste Kursusdeltagere med stor Glæde deltog. Mødet her var som en Erstatning for den Søndagsgudstjeneste, vi ellers ved vore Kursus gerne sætter stor Pris på. Men nu er Forholdene i Særslev for Tiden så ynkelige, hvad kirkelig Betjening angår, at man helst ikke taler om det. Præsteembedet er ledigt og vil ikke blive besat i nogen nær Fremtid. Det var da godt, særlig for Kursusdeltagerne, at Mødet ved Glavendrupstenen var berammet til den Dag. Her fik man da et levende Indtryk af, hvad først Klaus Berntsen og siden Rasm. Nielsen har været og er for Nordfyn. Deres Virksomhed sætter stadig dybere og dybere Spor. — — I sidste Uge var det særlig Ingeniør, Højskolelærer Arnfred, Askov, og Forstander Johannes Elbek, der havde Ordet. Til Elbeks Højskolevirksomhed knyttes for Tiden en Uddannelse af vordende Lærere og Lærerinder til Friskolen; det var da så også naturligt, at han blev knyttet nærmere til vore Kursus.

Den Række Foredrag Arnfred holdt om Astrologi og Astronomi blev fulgt med den største Opmærksomhed. Han førte os ind i Verdensbygningens uendelige Rum; var han i Fjor på Gedved gået dybt ned for at vise, hvorledes Stoffet var sammensat af små Atomer, viste han os i År Vejen mellem Himmellegemer i højere Sfærer, og hvorledes man tilnærmelsesvis kan bestemme deres Rumstørrelse, Afstand og indbyrdes Forhold, og det i en så populær Form, at alle kunde følge med! — Forstander Elbek holdt sine kønne Foredrag om

italiensk Malerkunst, Legendedigtning og Madonnadyrkelsen under almindelig Påskønnelse. Mange kønne Billeder, som han dels havde bragt med, dels havde lånt hos Pastor Bruun, der nu bor hos Svigersønnen i Særslev, blev benyttet som Illustrationer.

Kursuslederen fandt da også ved Slutningen Anledning til at takke ham for, hvad han har gjort for at åbne vore Øjne for ægte Kunst, og til at advare mod de gyselige Billeder, man endnu benytter i Blade o. l. — Foruden Udflugten til Friskolemødet i Søndags, hvor mange Køretøjer var stillet til Rådighed, blev der foretaget små Cykleture til Omegnen.

En større Udflugt pr. Cykle var bestemt sidst i Ugen til Langesø og »Kom igen«, men var lidt uheldig; thi det blev et grimt Regnvejr, hvorfor mange foretrak at blive hjemme. I Regn og Pløre måtte Deltagerne trække rundt omkring Søen og studere Seværdighederne der inde i de store dejlige Skove om Herregården og Kapellet; men Humøret holdt sig, og på Hjemvejen blev det atter lutter Solskin. Kværsidderne var for Resten også godt tilfreds med deres Valg; thi for dem havde Elbek imens fortalt om Rembrandt og hans Kunst, så Øjnene tindrede. I prægtig Stemning sluttedes Dagen.

Alle Aftener har været optaget af forskellig Underholdning: Sang og Musik, Oplæsninger, Lysbilleder, og ellers Forhandling om flere Skolespørgsmål, som særlig vedrører Friskolen.

Stor Tilfredshed vakte de Efterretninger, som Skolebestyrer Jens Nylev og Frk. Karen Johansen medbragte fra Forhandlinger med Rigsdagsmænd inde i København angående Friskolens fremtidige Lønningsforhold. —

Ved Afslutningen sidste Aften herskede den skønneste Harmoni over hele Forsamlingen. I en Række Udtalelser fra Højskolens, fra Lederens og mange Deltageres Side viste det sig, hvor godt og velsignet dette Møde havde været, og først og sidst blev da Forstanderparret Rasm. Nielsen og hans Hustru takket for den store Gæstfrihed imod Deltagerne. »Vort Ophold på Særslev Højskole og på Sletten i det hele taget vil vi altid bevare i kærligt og taknemmeligt Minde« —.

A. K.

Overantvordelsen i Præstevielsesritualet.

Pastor Søren Anker-Møller har i »Højskolebl.« S. 1009 paatalt vort Præstevielsesritual, hvor det hedder: »Saa overantvorder jeg eder nu det hellige Præste- og Prædike-Embede efter den apostoliske Skik i Navn Gud Faders, Søns og Helligaands«. Han skriver, at det er »sikkert en Arv fra Romerkirken.«

Jeg tager Anledning heraf til paany at oplyse, at ikke engang dette er rigtigt. Hele denne højtidelige Overantvordelse er en Opfindelse af Biskop *Hans Bagger* i Ritualet 1685, og Opfindelsen er ikke forsvarlig. Før Hans Baggers Tid havde vi Bugenhagens Ritual i Ordinantsen, der bestod i *Forbøn*, og dette er ogsaa den oldkirkelige Maade. Jeg henviser til »Kirke-Tidende« 1916 Nr. 6 og 7. Derimod synes det mig noget ubetænkt, naar Frimenighederne indvier ved kun at bede Fadervor. Saa evneløs er den kristne Menighed ikke bleven, at den ikke endnu kan indvie ved en særlig Forbøn.

Romerkirken har nok noget af »Overantvordelsen« men dog paa en anden Maade. Vil man have et nemt Indtryk af en romersk Præstevielse, kan man læse Johannes Jørgensens Romersk Mosaik S. 182—190. Der vil man bl. a. se den underlige Mekanik, at der i uafbrudt Rækkefølge foretages en hel Række Indvielser, som det ikke er Meningen at bruge.

P. Severinsen.

Plejen af de sindssyge.

Der findes i vore Dage mangfoldige Arbejder, som kræver Anvendelse af kvindelig Arbejdskraft, og der er mange, som har Bud efter de ledige unge Piger. Husmødrene jamrer sig, og Fabrikerne overbyder hinanden og sluger den Arbejdskraft, der er. Der er derfor al mulig Grund til paa anden Maade end gennem almindelige Avertissementer at henlede Opmærksomheden paa en god og samfundsnyttig Virksomhed, der maa og skal holdes i Gang, og som ikke kan holdes i Gang, hvis den svigtes af den væsenligste Arbejdskraft. Det er Plejen af sindssyge. Vi har her i Landet alt for faa Sinds-

sygehospitaler, og mangfoldige sindssyge kan ikke faa den Pleje, de skal have, fordi der ikke er Plads til dem. Nu truer det endogsaa med, at de Hospitaler, vi har, maa indskrænke deres Virksomhed, fordi de ikke kan faa Mennesker til at passe de syge. At dette for mange vilde være en Ulykke, behøver ingen nærmere Paavisning.

Nu er der imidlertid ingen Tvivl om, at en Mængde unge Piger holder sig borte fra den Virksomhed af Skræk, skræmmede af den Uhygge, der altid udstraaler fra Ordet sindssyg, og et Par Ord til Oplysning om Forholdene er derfor sikkert ikke overflødige. Paa vore Sindssygehospitaler udføres Plejen i Reglen under Ledelse af faguddannede Sygeplejersker. Størstedelen af Arbejdet, bl. a. hele Renholdelsen, gøres derimod af de saakaldte Plejersker og mandlige Plejere. Disse gennemgaar en Uddannelsestid paa Hospitalet, der varer et Aar og afsluttes med en — meget let og lempelig — Eksamen, hvorefter Vedkommende bliver fast ansat. Arbejdet bestaar dels i almindeligt Husarbejde — Rengøring, Severing af Mad o. lign. — dels i Omgang med og Pasning af de syge. Dette sidste er ofte et vanskeligt, men ogsaa ofte et i høj Grad tilfredsstillende Arbejde, et Arbejde, man hurtig bliver fortrolig med og ikke i mindste Maade føler nogen Uhygge ved. Naturligvis kan det ske, at man under Omgangen med meget urolige og voldsomme Patienter faar nogle Knubs, men nogen alvorlig Fare ved Arbejdet er der saa at sige aldrig; i hvert Fald er Faren ved at passe Maskiner i Fabriker uendelig meget større. Og er man endelig bange, kan man jo betinge sig, at man vil begynde paa de rolige Afdelinger for lidt efter lidt at vænne sig til det. Men en Kendsgerning er det, at mangfoldige Sygeplejersker og Plejersker, der i Aarevis har passet sindssyge, foretrækker at være paa de urolige Afdelinger.

Der er altsaa ingen Grund til at lade sig skræmme af Arbejdet. Det fordrer kun et godt Helbred, en ganske almindelig Intelligens, Lyst til Arbejde og et venligt Sindelag overfor de syge. Og det er baade fornøjeligere og sundere end at lave Cigaretter eller andet lignende paa en Fabrik.

Hidtil har maaske mange ladet sig afholde fra at søge til Sindssygehospitalerne paa Grund af den ringe Løn. I Elevaaret betales — foruden fri Station, Kjoler og Forklæder — 470 Kr. Hvor stor Elevlønnen bliver i Fremtiden, ved man endnu ikke, men større bliver den allenfals nok. Derimod kan enhver i Forslag til Lov om Statens Tjenestemænd læse sig til, hvor stor en Løn, Plejerskerne efter overstaaet Elevtid kan gøre sig Haab om at faa, naar denne Lov antagelig snart træder i Kraft. Det er for tidligt nu at fastslaa bestemte Tal, da Lovforslaget jo kan undergaa Ændringer, men der er næppe Tvivl om, at Plejerskerne i Fremtiden vil kunne regne med en Begyndelsesløn paa op imod 2000 Kr. foruden Bolig, Kost og Arbejdskjoler. For denne Betaling skulde man synes, at det nok kunde betale sig for en ung Pige at tilbyde sin Arbejdskraft.

Det er altsaa baade fra det ene og det andet Synspunkt set nok Umagen værd at overveje Muligheden af at søge til Sindssygehospitalerne efter Arbejde, og skulde disse Linier kunne bidrage til, at de Virksomheder, der gavner de syge, og som ikke kan undvære Tilgang af kvindelig Arbejdskraft, holdes i Gang, saa har de Blade, der beredvilligt har aabnet deres Spalter, gjort sig fortjent til Tak.

Oringe, den 2. August 1919.

H. Helweg.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Vælgerforeningens Sprængning.

Sprængningen af den nordslesvigske vælgerforenings bestyrelse og tilsynsråd er i sig selv en sorg. Den er det saa meget mere, som det er svært at få øje på nogen fornuftig begrundelse for mindretallets optræden. Alt fortsat arbejde på rømningen af tredje zone er efter hvad der nu foreligger ganske omsonst. Og, som *Fyns Tidende* siger: »Vi bør ikke slide på de sejrende magters store velvilje mod os ved gentagende at løbe dem på dørene med en i vor stilling under krigen ganske ubegrundet fordringsfuldhed eller med krav og ønsker, som ikke kan ventes imødekommet.«

Det er dette, mindretallet vil have den danske regering og rigsdag til.

Og hvad vil mindretallet også med at træde ud?

Det kommer ikke derved til at tale på flertallets vegne. Tværtimod; dette må fremdeles være det gyldige udtryk for den nordslesvigske befolknings vilje. Men mindretallet afskærer sig fremtidig fra al mulighed for at påvirke flertallets beslutninger, en påvirkning, som, efter hvad der foreligger oplyst, ingenlunde altid har været resultatløs.

Under disse omstændigheder kan man ikke komme bort fra tanken om, at der ved udtrædelsen har gjort sig andre hensyn gældende: en stærk påvirkning fra Kongeriget (f. eks. gennem bladet »København«) og det stadigt levende ønske om at få Danmarks grænse sat ved Dannevirke eller i alt fald få afstemning i tredje zone.

At dette ønske er levende endnu såvel nord som syd for Kongeåen er jo sikkert nok. Men lige så sikkert turde det være, at adskillige, som heller ikke nu kan slippe tanken om rømningen, aldeles ikke ønsker afstemning i tredje zone.

Det overvejende flertal af det danske folk er, som rigsdagens og folkets hele holdning viser, modstandere af arbejdet på at få nogen del af tredje zone lagt til Danmark.

I mindretallets udtræden af tilsynsrådet synes der at ligge en mangel på agtelse for flertallets ret, noget

antiparlamentarisk, som virker en lille smule forstemmende. På kravet om og respekten for flertallets ret er det politiske liv i Danmark bygget op. Og trods udtrædelsen tror vi dog endnu, at mindretallet her deler syn med os andre, både når det drejer sig om slesvigernes og når det drejer sig om hele det danske folks vilje.

A. V.

I Ugens Løb.

En Danskhedens trofaste Støtter i Flensborg, Grosserer *Lorens Poulsen,* døde den 8. August, 75 Aar gammel. Lorens Poulsen, der var født i Sønderborg, havde haft Virksomhed i Flensborg siden 1868. Han var Jessens nære Ven og tog levende Del i Kampen for Danskheden. Man hædrede ham nu sidste Januar ved at vælge ham til Æresmedlem af Vælgerforeningens Tilsynsraad.

*

Gaardejer *Rasmus Kristensen Munk,* Ramløse, er afgaaet ved Døden. Om denne Mand hvis Navn vil være kendt udover den nordsjællandske Kreds, hvor han havde hjemme, har Forstander Th. Hovgaard Nielsen i V. Vedsted sendt os følgende Mindeord:

Rasmus Kristensen læste i sin Tid til Student, og det var Meningen, han skulde være Præst. Men Landbruget trak i ham, han opgav Studierne, gik til Landvæsenet og fik siden en god Gaard i Ramløse. »Det er bedre at blive en dygtig Landmand end en daarlig Præst«, sagde han engang til mig. Han blev en fremragende Skikkelse indenfor den nordsjællandske Landbostand. Livet i Rasmus Kristensens og Marens Hjem i Ramløse var jævnt og indholdsrigt. Jeg opholdt mig der for en halv Snes Aar siden, netop da Frimenighedskirken ved Frederiksborg, hvorfra R. K. nu blev begravet den 24. August, blev indviet. Det var et helt lille Højskoleophold at være hos R. K. og Maren. Hver Aften var der Oplæsning; Søndag Eftermiddag læstes en Prædiken af Hostrup eller Birkedal; Søndag Aften var det gerne Hostrups Komedier. Det var hyggelige Stunder. Og meget af hvad R. K. fortalte og sagde til mig, alt mens vi gik ved Dagens Arbejde, var af den Slags, som kunde gemmes og bruges paa ny. — Rasmus Kristensen kom tit paa Liselund. Han vilde ogsaa have været der i Sommer. I et Brev dateret 24. Juli 1919 skriver han til mig: »Jeg havde tænkt at komme til Liselund, men der er ingen Udsigter, jeg er daarlig og venter at dø. . . .«

Nu er han død. Men vi vil ikke glemme den faste, lille Skikkelse med det lange, hvide Skæg. Han var kun en af de menige i den store grundtvigske Menighed, men en af de ejendommelige.

*

I den igaar paa H. Hagerups Forlag udkomne Bog: »*Sønderjylland 1864—1919*«, findes paa første Side en Urigtighed, der hidrører fra en Skrivefejl fra min Side. B. v. Bülow, den senere tyske Rigskanslers Fader, er nævnt som dansk Statsafsending ved Forbundsdagen i November 1863; men allerede i Oktober 1862 udtraadte han af dansk Statstjeneste og blev Statsminister i Meklenborg, til han 1873 blev tysk Udenrigsminister. Vor Afsending i Frankfurt 1863 var Baron J. C. Dirckinck-Holmfeld.

H. Rosendal.

Lyngby, 24/8 1919.

*

Borups Højskole.

I den kommende Vinter skal der være en Række Oplæsninger af Shakespeare. De holdes i Grundtvigs Hus. Det bliver: En Skærsommernatsdrøm, læst af Johs. Poulsen, Købmanden i Venedig læst af Mantzius, Henrik den fjerde af Vilh. Andersen, Hamlet af Neiiendam, Othello af Peter Nielsen, Macbeth af Carlo With, Romeo og Julie af Adam Poulsen, Kong Lear af P. A. Rosenberg, Stormen af Johs. Poulsen.

*

Ved et Møde paa Rødkilde Højskole den 6. ds. stiftedes en Friskoleforening, og Lærer Kr. Gregersen og Hustru antoges som Ledere af Friskolen. Kr. Gregersen fortsætter sin Virksomhed som Lærer ved Skolen. Til Lærer ved denne er desuden antaget Landbrugskandidat Axel Møller.

*

Det her i Bladet tidligere omtalte Forslag til nye Regler for Amtsskoler, Folkehøjskoler og private Ungdomsskoler i Norge har nu været til Behandling i Stortinget, og nye Regler er 11. Juli vedtaget med Gyldighed fra 1. Juli 1919. Ifølge disse yder Staten til godkendte Folkehøjskoler 5/6 af alle de Udgifter, som Skolen har, med Undtagelse af Alderstillægene, der helt udredes af Staten. Det forudsættes, at vedkommende Amt yder eller garanterer for mindst 1/6 af Skolens Udgifter. Denne Forudsætning kan Ministeriet dog gøre Undtagelser fra. En Skole maa samtidig med Ansøgning om Statstilskud indsende Aarsregnskab for paagældende Skoleaar.

For Lærere i fuldt Arbejde ved Ungdomsskolerne regnes en Grundløn for Vinterkursus'et af 3000 Kr., ligeledes for fuldt arbejdende Lærerinder, som underviser i boglige Fag. Køkkenlærerinder faar en Grundløn paa 2000 Kr. Med Ministeriets Samtykke kan der i særlige Tilfælde sættes en højere Grundløn. Forstandere faar et særligt Tillæg paa 1000 Kr. Endvidere ydes 5 Alderstillæg à 300 Kr. for 3, 6, 9, 12 og 15 Aars Tjenestetid saavel for Lærere som Lærerinder, for Køkkenlærerinder dog kun 4 Alderstillæg à 300 Kr.

Opretter Skolerne en Vikarkasse, tilskyder Staten aarlig en Sum af samme Størrelse som Medlemmernes Aarsindskud. Reglerne for Vikarkassen maa godkendes af Kirkeministeriet.

*

Styrelsen for »Peer Væringsaasens Nationalfond« har tilbudt at yde 6000 Kr. til Bogsamlinger ved norske Folkehøjskoler, saafremt Staten vilde bevilge en lige saa stor Sum. Denne Bevilling har Stortinget nu vedtaget. Der bliver altsaa ialt 12000 Kr. at raade over til nævnte Formaal.

INDHOLD.

Marius Kristensen: H. Rosendal. Med Billede.
Th. Laub: I Anledning af mulige Genforenings-Liturgier.
Th. Laub: Melodi til »Højt over Sol«.
Chr. Ludwigs: Endnu lidt om Grundtvig og Præstevielsen. II. III. (Sluttet.)
Paul Hedemann: Liselund. (Sluttet.)
Morten Larsen: Romain Rolland: Jean-Christophe. III. (Sluttet.)
»Grundtvigsk Konvent af 1916.«
A. K.: Friskolens Feriekursus paa Særslev Højskole.
P. Severinsen: Overantvordelsen i Præstevielsesritualet.
Hjalmar Helweg: Plejen af sindssyge.
Spørgsmaal og Tildragelser. *A. V.:* Splittelsen i Vælgerforeningen. — I Ugens Løb.

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**

Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 36 Fredag den 5. September. 1919

Folkelig kristendom og dens kår i øjeblikket.

Af en velkomsttale til det grundtvigske præstekonvent på Ryslinge højskole i august d. å.:

Anden gang samles de grundtvigske præster på Ryslinge højskole og har besluttet at gentage sammenkomsterne ad åre. Jeg betragter dette som en ny livsytring fra den kreds, der har øvet og fremdeles udfører det største missionsarbejde inden for det danske folk og øjensynlig er bestemt til og i stand til at give det rigeste danske bidrag til åndslivets fremme også uden for landets grænser.

Hvis det grundtvigsk prægede menighedsliv svigtede og ophørte at virke, da vilde dansk kirkeliv tabe sit særpræg og sit mest karakteristiske træk.

For nogle dage siden havde skolen her besøg af en ung svensk præst, som var på studierejse. Han var falden i hænderne på en jysk kollega, som havde undervist ham om, hvad han skulde se og hvem han skulde høre. Hele den foreskrevne rejseplan viste ham uden om de grundtvigske præster og menigheder, og når han nu endelig tilsidst besøgte en valgmenighed, tilstod han, at det skete af hensyn til den indberetning om sin rejse, som han ved sin hjemkomst måtte give til vedkommende myndighed. Den måtte dog indeholde en meddelelse om, at han også havde været i berøring med de såkaldte grundtvigske menigheder, men egentlig, tilføjede han med en blanding af flothed og naivitet, måtte han tilstå, at han intet ventede sig af dette besøg; thi han betragtede disse menigheder som noget så specielt dansk, at det var så godt som utilgængeligt og uforståeligt for andre end danskfødte.

Man måtte sige om denne unge præst, at han var vel rejst! Han havde opsøgt det i Danmark, som han kunde finde lige så godt og udtryksfuldt i sit eget land og med originalitetens præg i England og Amerika. Derimod havde han forbigået det i dansk kirkeliv, som han ikke vilde finde sidestykke til hverken hjemme eller ude. Naturligvis er det nonsens, at grundtvigsk menighedsliv ikke er tilgængeligt eller forståeligt for andre end danskfødte, hvorimod sandheden er den, at når man er bleven fortrolig med det, da først har man forståelse af dansk kirkeliv.

Intet andet folk har som det danske tilegnet sig og fortsat den lutherske reformation i retning af folkelig kristendom.

Når man taler om Luthers historiske bedrift, da nævner man med rette i første række hans brud med paven. Han udfriede os af åndelig trældom og overtro.

Men den anden meget væsentlige side af hans storværk stilles ofte i skygge. Han bragte os ikke blot i det rigtige forhold til papismen, men også til humanismen. Han hjalp os ikke blot over for tidens overtro, men også over for dens vantro. Det var ham, der mere end nogen anden tog brodden fra den humanistiske menneskedyrkelse og gudsfornægtelse, nemlig derved, at han godkendte og tilegnede sig det i dens væsen, som var sandt og rigtigt.

Morten Luther brød med cølibatet, askesen, armodsidealet, tiggeriet, og han adlede hjemlivet, arbejdslivet, borgerlivet — menneskevirksomheden i alle sine naturlige ytringsformer lige til leg og dans. Han brød også vej for den frie forsknings ret indenfor kirken.

Alt dette vovede Morten Luther i tro på Helligåndens kraft i kristne mennesker til at betvinge de syndige lyster, som ved siden af naturlige drifter arbejder i kød og blod, og besejre de farer og fristelser, som verdenslivet rummer.

Denne side af Luthers bedrift har vort folk ikke blot haft bedre øje for og større forståelse af end noget andet folk, men det har på selvstændig måde udvidet og fortsat den, nemlig ved Grundtvig.

Ingen præst i den protestantiske verden har som han fordybet sig i og haft en så indtrængende fortrolighed til sit folks sjæleliv og åndsliv. Derfor har heller ingen vist det en sådan tillid, og ingen har omtalt og besunget det med en så uskrømtet glæde eller ventet sig så store ting af det som han. Hans historiske værker, mangfoldige mundtlige og skriftlige udtalelser, frem for alt hans folkesange og salmer bærer uafbrudt og igennem to menneskealdre vidne om hans urokkelige tro på og kærlighed til folkets natur og inderste vilje.

Det véd alle vi, som sidder her, og med os mange, mange tusinde i vort land. Selv om vi helst er fri for Grundtvigianernavnet, vil vi aldrig fornægte, at han er vor store læremester og vi hans disciple. Vi må bestandig tilbage til ham og holde os til ham, hver gang vi står tvivlrådige, ja hver gang der endnu er tale om at gøre nye skridt eller bryde nye baner for vort folkelige eller kirkelige liv.

Alligevel hedder det med visse mellemrum, at nu er Grundtvigs tid forbi og alle hans sande disciple gået i graven. Hvor ofte har vi ikke hørt det og læst det på prent, at den sidste døde for otte dage siden. Kæmperøsten tier, og nu er det andre retninger og andre røster, som folket lytter til med lyst. Selv i »Højskolebladet« kan vi møde en bekymret Grundtvigianers hjærtesuk og beklemte spørgsmål om, hvorledes det dog kan være, at fremmed farvede åndsretninger, K. F. U. M. og indre mission synes at brede sig og tage magten i landet, skønt vi har haft Grundtvig.

Ser man da ikke, at disse fra det fremmede hentede bevægelser og retninger, enten det nu er tysk pietisme, engelsk methodisme eller moderne humanisme, er som vandstrømme, der rinder hen imod vor mølle og tilsidst vil komme den til gode.

Vi holder kun fast ved, at Grundtvig var og hans ånd vedblivende er Guds særlige redskab i vort folk, og at denne ånd fremdeles giver udtryk for en rig og dyb forståelse af danskhed og dansk kristendom. Men det vil da ikke sige, at hans forkyndelse er tilgængelig for alle, måske end ikke for folkets flertal. Der er også her mange slags mennesker og mange forskellige udviklingstrin for mennesker, og det burde være indlysende navnlig for Grundtvigs disciple, at forberedelsesarbejdet må være mangesidigt og forskelligt i de forskellige befolknings- og dannelseslag.

En socialdemokratisk folketingsmand sagde for kort tid siden til mig i en samtale om »proletariatet«: Her er noget i vort folk, som har unddraget sig enhver opdragende indflydelse. Vi (socialdemokraterne) har ikke fundet indgang der og I ikke heller, overhovedet ingen undtagen måske »Frelsens hær«. Han havde vistnok ret. Der er dem, og i vor tid mange, som skal have vækkelsen ved grove eller stærke eller ganske særlige midler, og det er ikke Grundtvigs disciple så lidt som nogen anden vækkelsesretning uden for Frelsens hær givet at påvirke endsige gennembryde disse laveste og mest forsømte samfundslag. *Vi* har ikke redskabet, forstår ikke at håndtere det og kan ikke på denne direkte måde være med i det forberedende rydningsarbejde i folkesindets værste vildnis.

Der er dem, som skal høre piber og trommer for at modtage det første stærke indtryk af musik. Men hvis det *er* musik, hvis disse vækkelsesretninger indeholder sandhedskærne og oprigtig gudsfrygt, da virker de så vist omvendelse og leder de vildfarne ind på kongevejen. Da viser de også (måske uden at vide eller ville det) ud over sig selv og henimod det, som er større.

Der foreligger allerede mange talende vidnesbyrd om, hvorledes denne beredelse, dette for-

arbejde udvikler sig. Engang hed det således fra samtlige retninger: politik er af det onde, politisk virksomhed fører sjælen ud i fordærvelse og fortabelse, og nu er man forlængst inde i politisk arbejde med dagblade, landsorganisation og alt til faget henhørende. Engang var folkeoplysning betragtet og stemplet som ondartet verdslighed, og folkehøjskolen udråbt som arnested for idel tant og dårskab, men da man selv fik sine højskoler, varede det ikke længe, før man indlod sig både med historien og litteraturen, statsforfatningen og hele den øvrige verdslige pestilens. Det menneskelige er et begreb, som for længe siden har været at finde i indre missions ordbog, og man korser sig end ikke mere ved at se ungdommen overgive sig til leg og lystighed. Forhåbentlig vil det ikke vare længe, før man i de kredse også nu og da vover sig til en lille rask »svingom«. — Vedblivende hedder det: på knæ for bibelen, og vedblivende stænger man for den frie forskning, men det er naturligvis kun et tidsspørgsmål, når denne forskansning falder. Mennesker, som er af sandhed, knæler for sandheden, hvor de så møder den og ikke for noget andet, følgelig også når den tilkendegiver sig i forskningens uimodsigelige resultater. Efterhånden og i kraft af udviklingens lov falder ensidigheden og snæverheden og giver plads for friere syn.

Men de forskellige retninger hjælper da også til at holde hinanden i ånde ved gensidig kritik og anklage.

Kan vi ikke selv, da skal de andre nok underrette os om vore fejlgreb og forsømmelser og holde os til ilden.

Glæden over, at vi ejer det bedste, skal ingen tage fra os. Den er ikke udgået af overmod, men af taknemlighed over Guds gave, som vi ikke kan sætte for højt, men hvem vil nægte, at vor årvågenhed ofte svigtede over for de farer, som denne gave medførte. Det blev ikke altid os, som erobrede verden, men verdsligheden, som erobrede os. Politiken slugte mange, kulturstræbet endnu flere, og der var til tider en tilbøjelighed til at fortie den dybe åndsmodsætning, som består mellem den kristelige og den hedenske humanisme. Denne slaphed og dette lefleri berøvede os den oprindelige ildhu og nedsatte vor arbejdskraft og indflydelse, indtil vi selv eller ved de andres hjælp blev opmærksomme på vore misgreb. Men hver gang vi da blev tvungne til at prøve os selv og rigtigheden af vort livssyn, blev dette større og værdifuldere for os, og vi kunde ikke give det bort for noget andet, hvorfra i det fremmede det så måtte komme.

En åndsretnings indflydelse og betydning måles jo ikke ved dens tilhængeres numeriske styrke eller dens noterede foretagender og resultater. Spørgsmålet bliver dog altid: hvor er de bedste, — folkets kærne og kraft? Og det kan ingen svare på; det skjuler sig for enhver efterforskning og giver sig først i det lange løb til kende i hjemmene, på arbejdsmarken og i det offentlige liv.

Hvilken åndsretning er i stand til at frembringe det reneste og fyldigste liv i hjemmene, den største flid og dygtighed i samfundet og den livligste deltagelse, pålidelighed og tillidsfølelse i borgerlivet? Således er det, man skal spørge.

Vi skal ikke spørge for at svare med en fortegnelse over allerede vundne resultater, som kan lægges i vægtskålen over for de ved andre retninger og arbejdsmåder indhøstede frugter, men vi skal spørge for af livet selv at hente bekræftelse på vort livssyns rigtighed.

Det forekommer mig, at vi i den henseende og ikke mindst i den seneste tid har fået de vidnesbyrd, som vi har behov for trøstig at gå videre ad den vej, som vi er inde på, hvordan det så end forholder sig med nidkærheden og dygtigheden hos dem, der følger den.

Jeg taler om det, som jeg kender bedst. Højskolen har, trods spot og anklage også indenfor den grundtvigske lejr, ikke blot en større tilstrømning af ungdom end tidligere, men en videregående opdragende indflydelse end nogen sinde før. Folkets dømmekraft over for dens værdi er virksom og kravet til dens åndelige myndighed, arbejdsydelse, orden og skoletugt er skærpet. Yngre dygtige mænd forbereder sig til at rykke ind på ledende plads, og flere af de kursus, der i den senere tid afholdes ved de større skoler må betragtes som en betydningsfuld udvidelse af disses virksomhed og indflydelse.

Det er omfattende, ordnet og vedholdende

missionsarbejde, som foregår her over for den sundeste, mest uforfalskede del af dansk ungdom, og vi, som er gamle i tjenesten, har vellov til at glæde os over de mange, mange stille, men levende og fromme kristne hjem, der for bestandig føler sig dragne og knyttede til det sted, hvor de fik beredelsen til den største og rigeste oplevelse.

Når nu andre folk (f. ex. Tyskerne og Englænderne) under indflydelse af krigens virkninger og bitre erfaringer søger efter midler til folkenes oprejsning og navnlig ungdommens opdragelse, er det da ikke betegnende og for os opmuntrende, at de fæster opmærksomheden paa vort lille land og ikke mindst på den grundtvigske højskole. Netop i virkningerne af *dens* arbejde, både de åndelige og håndgribelige, ser de vidnesbyrdet om dens rigtige greb og arbejdsmåde.

Endvidere kan vi for at tale om det, som ligger os nærmest, nævne den ædruelige og jævne måde, hvorpå man gennem »Kirkeligt Samfund« har begyndt at tilrettelægge en mere ordnet arbejdsplan over for de forskellige opgaver, der efterhånden melder sig som følge af virksomhedernes udvidelse og fremgang.

Der var allerede på Odensemødet i 1917 og er fremdeles iblandt os en almindelig erkendelse af, at den organiserede sammenslutning til fremme af bestemte formål er betimelig og værdifuld, men vi tillægger den ikke afgørende betydning for vort åndelige samfunds fremtid. Det står og falder ikke med den. For os er organisationen ikke nogen livsbetingelse, men et nyttigt og, når tiden er inde til det, et nødvendigt redskab. Vi betragter den ikke som en kraftkilde og bruger den ikke som et åndeligt bindemiddel, men som en praktisk indretning, der rigtig anvendt vil gøre sin gavn. Den er i øjeblikket på sin plads og fortjener støtte fra alle sider.

Beslægtet med den er studenterkredsens møder, som nu finder glædelig tilslutning, og nærværende grundtvigske præstekonvent, der jo også er af nyere dato. Det er altsammen livstegn, som giver til kende, at træet fremdeles lever og er i stand til at sætte nye skud. Det træ har sine rødder dybt i den danske muld, breder sine grene vidt ud til alle sider, og himlens fugle bygger fremdeles under dets løvtag. Det gør også vi i disse dage, og idet jeg byder Dem alle velkommen, er det mit ønske, at vort samvær må give os større tanker om og større glæde over den Guds gave, det rige pund, som er betroet til det danske folk og den danske menighed.

Alfred Povlsen.

Den ny prøveoversættelse af Det Gamle Testamente.

»At den autoriserede Oversættelse [af det Gamle Testamente] ikke alene videnskabeligt set, men ogsaa kirkeligt set, er ubrugbar, fremgaar af den dobbelte Kendsgerning, *at* Bibelselskabet allerede i en længere Aarrække har maattet holde den norske Oversættelse paa Lager for at tilfredsstille Præsternes og et voksende Antal af bibellæsende Lægmænds Behov, og *at* Forstanderen for Københavns Bibelskole har set sig nødsaget til ved sine gammeltestamentlige Forelæsninger at lægge den norske Oversættelse til Grund og anbefale sine Tilhørere at anskaffe en Bibeludgave, der ved vort Selskabs Foranstaltning nu forhandles i Boghandlerne som en norsk-dansk Udgave, idet den norske Oversættelse af G. T. indbindes sammen med den reviderede danske Oversættelse af N. T.

Dette baade for den danske Kirke og det danske Bibelselskab ydmygende Forhold bør Direktionen [for Bibelselskabet] søge at faa ændret saa snart som muligt. Men den eneste Vej dertil vil være at tilvejebringe en *ny*, tidssvarende dansk Oversættelse, som er bedre end den yndede norske.«

Disse ord af biskop Poulsens henvendelse til det danske bibelselskab er så slående sande, at selv bibelselskabet har måttet indrømme det og har bekostet udsendt den foreliggende prøve på en ny fordanskning af den gamle pagts bøger, som vel må opfattes som et løfte om mere, hvis den vinder tilslutning.

Men kunde vi da ikke ganske simpelt tage

Første Mosebog, femten udvalgte Salmer og Esajas. Prøve paa en ny Oversættelse af det Gamle Testamente paa Grundlag af Prof. Dr. *Fr. Buhls* Oversættelse, udg. af Bibelselskabet for Danmark ved Biskop Dr. A. S. Poulsen. (Lehmann & Stage).

en af de foreliggende ikke autoriserede oversættelser og bruge den? Der er jo både Lindbergs og Buhls.

Overfor Lindbergs må det siges, at dersom den endnu kunde regnes for helt tilfredsstillende, vilde det være et vidnesbyrd om utilladelig stilstand i studiet af det hebraiske sprog og den jødiske historie. Da Lindberg oversatte den gamle pagts bøger, var kileskriften endnu for største delen ulæselig; ikke blot har denne skrift nu fået sin tydning, men en mængde fund fra Østerland og Ægypten har givet oplysninger, der ikke mindst gælder forståelsen af selve det gamle hebraiske sprog. Selv om Lindbergs fordanskning for sin tid havde været fuldtud tilfredsstillende, og det var den måske i det væsentlige i anden udgave, så *måtte* den nu være forældet.

Med Buhls oversættelse er forholdet et andet. Den er, som biskop Poulsen udtrykker det, *videnskabelig*, d. v. s. den er beregnet *til studium*, ikke til opbyggelse. Hvor fortolkningen er usikker, lader den stå tomt rum; men dette kan ikke gå i en oversættelse *til læsning* og *opbyggelse*, i den må det sandsynligste, selv om det ikke er meget sandsynligt, træde i stedet, hvor det sikre eller næsten sikre hører op. Vi kan tage et eksempel fra Salme 16, v. 2—4. Her har Buhl: »jeg siger [til Jahve]: du er min herre! . . . . . [3] . . . . . [4] . . . . . Jeg vil ikke udgyde deres drikofre . . . ikke tage deres navne på mine læber.« Neden under gives nogle *ordrette* oversættelser, som det er umuligt at finde mening i. A. C. Larsen (Salmerne. 1905) opgiver helt at få noget ud af den hebraiske tekst og benytter den gamle græske oversættelse (»Septuaginta«): »Jeg siger til Jahve: du er min herre. Min lykke beror alene på dig, [3] som elsker og underfuldt hjælper de hellige, som er i landet. [4] Mangfoldige smerter lides af dem, som kårer en anden til gud; jeg vil ikke gyde deres blodige drikoffer, ej tage deres navn i min mund.« Både den danske og den norske kirkebibel søger at tage *noget* mere hensyn til den hebraiske tekst, og prøveoversættelsen gør da også det samme, idet den har: »Jeg siger til HERREN: »du er min herre! For mig findes intet gode uden for* dig. De hellige, som er i landet, de er de herlige, i hvem jeg har al min lyst. Mange kvaler har de, som tager sig en anden gud; jeg vil ikke udgyde deres blodofre og ikke tage deres navne på mine læber.««

En oversættelse til kirke- og menighedsbrug må altså for det første give en sammenhængende tekst og i tvivlstilfælde vælge for læseren. Men dernæst må den, hvis der er tvivl, helst bevare det fra tidligere oversættelser kendte, selv om måske en anden tolkning har sandsynligheden for sig. I en videnskabelig oversættelse vil derimod *altid* den sandsynligste tolkning blive foretrukket, selv om forskellen i sandsynlighed er ganske ubetydelig. Vi kan atter her tage et eksempel fra Salmernes bog, Salme 18 v. 5—6. Salmen findes også i 2. Sam. 22, og teksten her, som ser mere ægte ud, lyder (norsk overs.): »Ti dødens bølger omspændte mig, fordærvelsens strømme forfærdede mig. [6] Dødsrigets reb omgav mig, dødens snarer overfaldt mig.« I Salmernes bog har v. 5 *bånd* i stedet for *bølger*, og prøveovers. beholder (i modsætning til Buhl og A. C. Larsen) det overleverede: »Dødens bånd omspændte mig, ødelæggelsens strømme forfærdede mig. [6] Dødsrigets bånd omsluttede mig, dødens snarer faldt over mig.«

Endelig kan man vænte, at en videnskabelig oversættelse undertiden i sin bestræbelse for at være så nøjagtig som muligt kan blive tung og utilgængelig i sin sprogform. Også dette bør ændres i en fordanskning til menighedsbrug.

Medens jeg tror, at de to første hensyn er sket fyldest, så vidt det er muligt, og jeg i det hele ikke har forudsætninger for en grundet dom i henseende til dem, må jeg gå noget nærmere ind på dette tredje punkt. Jeg vil da først beklage, at Lindbergs fordanskning ikke er nævnt s. 8 mellem de ældre, som er brugte til sammenligning. Den har dog, som Fr. Nielsen siger, »hvor oversætteren når højest, noget af den Lutherske oversættelses vårfriskhed og folkelige tone over sig; og ved den blev den hellige skrift daglig læsning i mange danske huse«. Vårfriskhed er just ikke det, der præger Buhls oversættelse, og et lille pust af Lindbergs folkelighed kunde gøre godt nu og da. Ganske vist skal det allerførst siges, at prøveoversættel-

* Der menes vist *udenfor*; da retskrivningen ellers synes at være korrekt ministeriel, skal jeg samtidig gøre opmærksom på, at man ministerielt staver Efter*slæt* (ligesom Klokke*slæt*) og *Baun* (ikke *Baune*).

sen også som dansk sprogværk står *langt* over den nu autoriserede tekst, og at sproget i det hele og store er godt dansk. Men endnu er der pletter af tysk-latinsk boglærdom i sproget, som burde have været undgået, og som kunde have været undgået. Sammenlign følgende vers:

Aut. oversætt.	Prøveovers.	Lindberg.
1. Mos. 8, 1: Og Gud ihukom Noah og alle vilde dyr og alt kvæg, som var med ham i Arken.	Da *kom* Gud Noach og alt vildtet og kvæget, som var hos ham i Arken, *i hu*.	Da kom Gud Noa i hu og alle vilde og tamme dyr, som var med ham i Arken.
sst. 17: Udfør med dig alle dyr, som er hos dig, af alt kød, af fugle og af kvæg og af alle kryb, som kryber på jorden.	*Før* alle dyr, der er hos dig, alt kød, både fugle, kvæg og alt kryb, der kryber på jorden, *ud* med dig.	Alle dyr, som er hos dig, af al skabning, både fugle og tamme dyr og alt kryb, som rører sig på jorden, skal du føre ud med dig.
26, 34: Og Easu var fyrretyve år gammel og tog en hustru, Judith, Beeri den Hethiters datter, og Basmat, Elon den Hethiters datter.	Da Esau var 40 år gammel, *tog* han Jehudit, en datter af Chettiten Beeri, og Basmat, en datter af Chettiten Elon, *til ægte*.	Esau var 40 år gammel og han tog til hustru Judit, en datter af Hetiten Beeri, og Basmat, en datter af Hetiten Elon.
39, 1: Og Joseph var ført ned til Ægypten, og Potiphar, Pharaos hofsinde, øverste for livvagten, en ægyptisk mand, købte ham af Ismaeliterne, som havde ført ham did ned.	Da Josef var bragt ned til Ægypten, *købte* Potifar, en hofmand hos Farao, drabanternes høvding, en Ægypter, *ham* af Ismaeliterne, der havde bragt ham derned.	Josef var bleven ført til Ægypten, og en ægyptisk mand, Potifar, som var Faraos kammerherre og øverste for livvagten, købte ham af de Ismaeliter, som havde bragt ham derhen.

Det er ikke noget folkeligt træk, at sideordningen i de to sidste er afløst af underordning (tidsbisætning); men meget værre er det, at de fremhævede ord er skilt så langt fra hinanden, at man kun med vanskelighed kan læse dem sammen. Den udvej, den gamle oversættelse har brugt i de to første (ihukom, udfør) er også ufolkelig, men Lindberg har i alle fire den form, som er bedst i dansk. Alle fire stammer de fra Buhls oversættelse, men hvad man finder tilladeligt i en oversættelse til studiebrug, kan godt være utilladeligt i en, der skal kunne læses højt for gamle mennesker. Man savner her det *øre* for sprogets *klang*, som gærne skulde mærkes i en oversættelse til menighedsbrug.

En lignende mangel på fint øre for det sprogligt rigtige kan findes i brugen af udsagnsordenes lideform. 1. Mos. 6, 11 er Lindbergs »Jorden var fordærvet« bedre end prøveovers. »fordærvedes«, ligeledes 15, 15 »blive begravet« (Lindberg har »begraven«) bedre end »begraves«, og 9, 19 burde det hedde »blev hele jorden befolket« (Lindberg har her også »befolkedes«). Es. 1, 23 vilde jeg foretrække: »Dine førere er *blevet* forførere« for *blevne*.

Sætningsforbindelsen kan være unødig tung, som 1. Mos. 12, 2: så vil jeg gøre dig til et stort folk, velsigne dig og gøre dit navn stort, og vær en velsignelse«; bedre er Lindbergs »og du skal blive til velsignelse«.

Alt dette er *små* pletter, men pletter der kunde undgås, og i de fleste tilfælde vilde være undgået, hvis Lindberg var blevet taget med på råd.

I nogle tilfælde synes noterne ret unødvendige, som når der til »skyggedal« Sl. 23, 8 står: »Ordret: skumle kløfter«; men på andre steder savner man stærkt en forklaring. 1. Mos. 10, 5: »fra dem nedstammer folkenes kystlande« må vel betyde »kystlandenes hedningefolk« — *kystlande* kan da ikke nedstamme fra mennesker. Hvad vil det sige »at sværge ved sin fader Isaks rædsel« (1. Mos. 31, 53)? Lindbergs »ham, hans fader Isak frygtede«, giver mening, men er det den rigtige? Og 1. Mos. 6, 16 ser ud til at være lige så ubegribeligt i oversættelsen, som det skal være på hebraisk — men burde det ikke være bemærket, at det er tilsigtet uklarhed?

Undertiden er, som hos Axel Sørensen, et letfatteligt udtryk sat i teksten i stedet for et, der kun kan forstås ved en forklaring (som *jeg* i st. f. *du* d. v. s. »min sjæl« Sl. 16, 2), men det modsatte træffes også, til skade for læserne og især for tilhørerne, som Sl. 18, 15; 19, 4. Grunden hertil er ikke let at se.

En vanskelighed i vort formfattige sprog er bydemåden. Så meget nøjere må der passes på.

Allerede 1. Mos. 1, 3 har vi det kedelige: »Der blive lys!«, der ser ud som en oversættelse fra latin. Hvorfor ikke: »Lad lyset skinne! Og lyset skinnede«? Entalsformen af bydemåden er næsten gennemført, men 1. Mos. 45, 20 finder vi: »bekymrer eder ikke om eders ejendele« (bedre: »I skal ikke nære bekymring *for* eders ejendele«) og Sl. 2, 11 står »*fryd* eder« og »*Kysser* sønnen« lige ved siden af hinanden. I sådanne tilfælde må man vælge, ikke tage snart det ene, snart det andet.

Endnu gør jeg opmærksom på et par typografiske småting. Den hebraiske *sj*-lyd gengives i reglen ved *sh*, men enkelte gange ved *sch*; dette bør rettes. Og det ser ikke godt ud med s umiddelbart efter et taltegn (»de 20s skyld« 1. Mos. 18).

Alt dette kan se ud som ligegyldige småting, der ikke betyder noget i forhold til det gennemgående smukke og værdige sprog, man finder i prøveoversættelsen. Og dog er det pletter, der lige så godt kunde være fjærnede, og som bør fjærnes, inden oversættelsen går ud som godkendt. Hvor meget sådan en småting betyder, kan man se af 1. Mos. 2, 2, hvor det lille *som*, der er indføjet i Buhls oversættelse, virker helt befriende. Det var ikke godt dansk, da der stod: »På den syvende dag fuldendte Gud sit værk, han havde udført«, det blev det først, da *som* blev sat ind efter *værk*. Den lille rettelse viser, at bearbejderne har noget af den rette sprogfølelse; det er dem selv, der ved en sådan ændring spænder vor forventning. Men så må de også søge at svare til denne forventning.

Hvis dette sker, skal vi glæde os til den dag, da de gamle skrifter også kan blive *nutidens* ejendom, og takke biskop Poulsen for hans kraftige tag for at løfte den sten, der har ligget alt for fast.

Marius Kristensen.

Det grundtvigske konvent af 1916.

Mødet i Ryslinge.

Det er dejligt at være med til et møde som det, der nylig blev holdt på Ryslinge højskole; det er herligt at opleve fire sådanne dages samliv med venner og åndsfæller, hvor alvor og skæmt følges ad og hver på sin vis hjælper til at styrke og opfriske sindet og give nyt mod til den spredte fægtning i kæden i oplevelsen af fællesskabet om grundvolden for vort arbejde; men det er ikke nær så dejligt at skulle skrive om det, prøve på at give andre, som ikke var med, et indtryk af, hvad samlivet gav deltagerne i mødet —, fordi det føles så utilfredsstillende. Man får jo så lidt ud af en sådan fattig beretning, og fattig må den nødvendigvis blive, selv om det var en stenografisk gengivelse af hvert ord, der havde lydt, fordi det, som Welhaven kalder »digtets ånd«, det uudsigelige, her altså mødets, samfundets ånd, ikke kan gengives.

Pal. Müller sammenligner træffende et dagligt samliv med en luft; luften styrker, opliver, forfrisker, renser — men den kan ikke ses eller tages på, den kan kun erkendes ved at opleves. —

Som første gang, konventet samledes, havde Ryslinge højskole også i år gæstfrit stillet sig til rådighed for os, og at vi var kære gæster, kunde ingen tvivle om, som hørte forstander Povlsens hjærtelige velkomstord den første aften. Men Alfred Povlsens tale var mere end en velkomsttale; den var en kraftig appel til Grundtvigs venner i Danmark om ikke at tabe modet eller opgive ævred i forsagthed over, at andre retninger tilsyneladende har anderledes vind i sejlene og kan pege på anderledes store »resultater« i tal, end den grundtvigske.

Talen er i sin helhed optaget andensteds i Bladet.

Konventets omsigtsfulde ledere havde ordnet alt det udvortes på den mest praktiske måde, og i den store højskoles smukke og hyggelige stuer og sale kunde man mellem foredragene have det fornøjeligt med hinanden. Men det er dog navnlig i valget af æmnerne for tale og forhandling, ledelsen skal vise sin dygtighed, og i den henseende havde den efter mit skøn været meget heldig.

Den daglige morgenbøn var i år bleven udvidet med en kort opbyggelig tale, noget, som vist alle deltagerne var glade for. Biskop Schiøler, valgmenighedspræst Ingerslev, pastor Møller, Nr. Lyndelse, og pastor Carlsen, Ringe, førte ordet og gav os hver på sin vis den rette optakt til dagens liv og gærning.

Kl. $10^1/_2$ samledes man til det første foredrag.

Om tirsdagen var det professor Rønning, der talte om »Udviklingen i Grundtvigs syn på det menneskelige«. Prof. Rønning begyndte med at sige, at det ikke interesserede ham så meget, hvad »den unge Luther«, »den unge Grundtvig« havde sagt og ment; mandens afklarede standpunkt er det væsentlige. Der er tre trin i Grundtvigs opfattelse: Det første, som det kommer tydeligt frem i »Maskeradeballet«, sætter det kristelige lig det menneskelige: »Høje Odin, hvide Krist, slettet ud er eders tvist!« På det andet trin er Grundtvig i kloster; Napoleon er antikrist; han beviser, at Schellings filosofi er »ugudelig, ukristelig og løgnagtig«; »det er usandt, at man kan være vantro og dyds ven samtidig«. På tredje trin træder Grundtvig ud af klostercellen; det er i 1824 med »Nytårsmorgen«, og derefter klares hans syn mere og mere, til han i Verdenshistorien 1836 udfører det i mægtig plastisk ro. Prof. Rønning nævnede en række udtalelser af Grundtvig, der samler sig om dette: Mennesket trænger ikke til en gen*skabelse*, men en gen*fødelse*. Hvad der er godt og ondt, kan ikke bevises, men må tages i tro; syndefaldet er, at mennesket gør oprør mod Guds afgørelse. Verden er faldet, sunket ned midtvejs mellem Himmel og Helved; vi skal som Guds medarbejdere være med til at løfte den op til Himlen. Kulturarbejdet i *den* ånd er en hellig pligt efter Guds bud: Gør dig jorden underdanig.

Om eftermiddagen indledede pastor Kring, Åle, en forhandling: Kan der ud fra grundtvigsk kristendomsopfattelse drives mission? I forhandlingen gjorde stærkt afvigende opfattelser sig gældende, og den var til tider noget vidt svævende, hvad det meget omfattende æmne naturligt fristede til; man kom således ind på hedningemission (»fjærnmission«), indre mission (»nærmission«), kirkel. samf., Grundtvigs hus og meget mere, men forhandlingen bidrog dog vist hos mange til at klare tankerne overfor adskillige af de fremdragne spørgsmål.

Onsdagens foredrag holdt pastor Thade Petersen; han gav en meget oplysende fremstilling af de sønderjyske kirkeforhold, som jo nu ved genforeningen vil få stor betydning også for os i »kongeriget«.

Om eftermiddagen indledede folketingsmand Johs. Fog-Petersen en forhandling om kristendommen og det folkelige. Foredraget, som var meget interessant, viste på grundlag af de moderne folkedigtere (Aakjær, Gravlund), hvorledes kristendommen har gennemsyret den folkelige urgrund, således at den nu er en frugtbar jord for kristendommen, hvori, som historien har vist, kristenlivet kan overvintre i trange tider som vintersæden under sneen; og der er mulighed for et kristeligt arbejde, når vi tager folk, som de er, og vogter os for hovmodigt at tale om »døde egne«. Også denne indledning affødte en livlig forhandling.

Den sidste dag talte pastor Carl Koch om forholdet mellem den enkelte og samfundet. Hvem har ret? På det primitive standpunkt er samfundet det væsentlige; først med kristendommen hævdes for alvor den enkeltes ret gennem det personlige gudsforhold. Men stadig er kampen standende mellem samfundets tvang og personlighedens frihedskrav.

Det, der vistnok for de fleste af konventets deltagere blev den største oplevelse, var forstander Bredsdorffs indledning til forhandling om religionsundervisningen.

Hans foredrag havde kun den fejl — som indledning betragtet — at det var alt for gribende, alt for personligt inderligt; der var vist ikke mange, som havde lyst til at få det stærke og dybe indtryk forflygtiget ved en forhandling.

Men da Bredsdorff ønskede, at konventet skulde udsende en udtalelse til støtte for de tanker, han havde fremsat, måtte denne dog forhandles; og efter at være udformet af et udvalg på tre medlemmer blev den vedtaget med overvældende flertal: 140 mod 1 stemme.

I denne forbindelse må det nævnes, at ved en tvangfri sammenkomst aftenen forud var det brændende spørgsmål om borgerligt ægteskab bleven bragt på tale; overfor denne sag vedtog de tilstedeværende en udtalelse til fordel for almindelig borgerlig ægteforening med 90 stemmer mod 2, mens 31 ikke stemte; begge udtalelser fandtes i forrige nummer af dette blad. —

Konventet sluttede med en altergangsgudstjæneste ved Ryslinge valgmenigheds præst, Skat Rørdam, i dens dejlige kirke. —

Den sidste aften tilbragte man med fortrolig samtale, og næste formiddag drog hver til sit, mange gode indtryk og minder rigere, og i det håb at samles igen ad åre — måske, som ledelsen stillede i udsigt, allerede til næste år og da et sted i det genvundne land syd for kongeåen.

A. D. Dalsgaard.

Kjøge Aas.

Her han blunder,
højsat ved de dybe Skove;
mod ham fyger
Skum fra Sund og salten Vove.
Gaadeasken
over Kæmpeskjalden skinner,
Mimerskilden
roligt ved hans Hærde rinder;
verdenskloge
Norner vaage
alt mens Tider sig om Tider vinder.

Skæggets Sølvstrøm
glider bredt ham over Barmen,
Sværdets Korsgreb
fatter Haanden, favner Armen.
Davidsharpen,
kranset ind af Roser røde,
Hejmdalsluren,
der har rystet dvaledøde,
Sagastaven,
Gudegaven,
gemtes her fra Dages Daad og Møde.

Morgenskæret
Solbavn for hans Sale tænder,
Midnatsstjærner
om hans vise Pande brænder.
Vaarens Fløjter,
Rugens Sus i Aftenrøden,
Høstens Højsang,
Regnens Styrt og Stormens Støden,
Nattens Aande,
Vintrens Vaande,
samles til et Kor om Liv bag Døden.

Let han sover,
Tiders Torden kan han høre;
Odins Fugle
melder Frasagn i hans Øre.
Og mens Løvet
om hans høje Isse vifter,
drømmer Aanden
Nordens fjærne Storbedrifter
skønt fornyet,
morgenskyet,
mens i Verden Lod og Lykke skifter.

Her han stedes
efter Livets Langfærds-Togter;
eet med Folket
evigt han vor Saga vogter.
Hvad han mured
Trolde ej fra Grunden rygger;
hvad han planted
trøstigt gennem Tider bygger,
rankes frodigt,
mildt og modigt,
under Sol som under Skumringsskygger.

Skæbner skifter
under Askens fulde Krone;
Seklers Stormsang
tordner bort omkring hans Trone.
Langt om Lande
lyser end hans Storsyns Kærte,
tænder Trosmod,
dæmper Sorg og dulmer Smærte;
Høvdingrøsten,
Salmetrøsten,
holder Danske fast ved Danmarks Hjærte.

Bøgen blomstrer
efter Fimbulvinters Kulde,
stærke Skove
gror af Agernfald i Mulde;
Viljer vokser,
som til Daad blev tidligt stemte,
minder, møder
det forgangne, det forglemte,
Himmelbuen,
Kløvertuen,
hvor de gyldne Runetavl laa gemte.

Atter nævnes
Odins Ord ved Baldersbaalet,
styrket stiger
Bragesangen, Bjarkemaalet.
Folkeaanden
skænker bredt af dybe Skaaler,
som ej tømmes,
som ej Mørkedages Vidskab maaler.
Slægter fødes,
Tider mødes,
løftende hans Navn paa Morgenstraaler.

Hans Henriksen.

Svar til biskop Ludwigs.

Jeg kan forstå af biskop Ludwigs' svar, at han synes, at det er en gruelig tanke der er falden mig ind, at han mulig ikke fulgte ritualet. At jeg kunde tænke mig det, hænger jo sammen med, at jeg betragter ritualets brug af de tre store navne som utilbørlig, og nærmest mente, at biskop Ludwigs delte mit syn i det stykke, og i så fald vilde det have været en langt grueligere tanke, at han desuagtet fulgte ritulet, fordi han havde aflagt løfte derom. Der var engang en præst, der skrev, at det gamle rituals tiltale til nadvergæsterne var ham en byrde, da den gjorde den strængt lutherske opfattelse af nadveren til betingelse for en værdig nydelse af nadveren, hvad der jo er ganske urigtig, men desuagtet vilde han blive ved at bruge den, indtil de kirkelige myndigheder forandrede den. Det er i mine øjne ikke et standpunkt, der fortjener agtelse; det er ikke, som jeg nylig hørte en mand udtrykke sig, »al ære værd«, at en præst følger ritualet, selv om det strider mod hans tro; for »stort er herrebud, men større er guds bud«; og jeg ærer mere den mand, der følger sin overbevisning og så overlader til myndighederne at afgøre, når de finder ham ubrugelig, noget der jo for en mand selv kan være vanskeligt at afgøre, da præsteløftet også af biskopper forklares således, at det ikke er forskrifternes bogstav, men ånden i dem, man forpligtes til at være i overensstemmelse med. —

Den måde, hvorpå biskop Ludwigs begrunder sin ret til at bruge navnet er et vidnesbyrd om, hvorledes det kan udvandes og gøres fladt, hvad det vil sige, at tale og handle i faderens og sønnens og Helligåndens navn; ud fra den tankegang kan det jo også forsvares, at provsten indsætter en præst i samme navn, ja! jeg er ikke vis på at biskoppen ikke også vil forsvare, at kirker og kirkegårde indvies i det samme navn, for biskoppen skriver jo, at ved præstevielsen »handler og taler biskoppen på menighedens vegne, og menigheden lever og handler altid i navnet, hvortil vi er døbte«. Biskoppen må vel altså mene, at kristne altid taler og handler i navnet, mens jeg mener, at det er målet, vi rækker efter, at få mere og mere af vort liv og vor handlen indoptaget i navnet, så der leves og handles ud fra livssamfundet med herren, mens vi må sige, at i øjeblikket er det således, at vi langtfra altid lever og handler i navnet, men ofte ud fra vort naturlige syndige og skrøbelige menneskeliv, efter vort eget bedste skøn og derfor også uden at vor leven og handlen er udtryk for navnets kraft og myndighed. Forholdene er jo heller ikke således, at hvor en mand præstevies og indsættes i et embede, er det en gave fra gud, der må modtages med tak; det er i mangfoldige tilfælde således, at menigheden slet ikke kan sige: »Det er den mand vi trænger til, det er en mand efter vort hjærte, som vi kan være glade ved«, men mangen gang er det således, at de der skal give deres stemme ved valget af præst, siger: »Der var ingen, som vi syntes om, men vi skulde jo stemme på en af dem«; og der er jo også mange præster, der enten de er kristne eller ikke, gør det indtryk, at de er kommen på en fejl plads og ikke har den åndelige myndighed, der udspringer af, at man er vis på, at herren har sat en der, hvor man står. Et menneske kan tage fejl af sig selv, og de mennesker, der sætter ham på en plads, kan tage fejl; men hvor der handles i herrens navn, tages der ikke fejl. —

Men når vi ser bort fra dette og tænker på de tilfælde, hvor alt er i sin bedste orden både hvad dens personlighed angår, der præstevies, og hvad menighedens forhold til ham angår, og ligeså hvad den ordinerendes personlighed angår, er ritualets ord dog utilladelige. De lyder jo omtrent således: »I faderens og sønnens og Helligåndens navn giver jeg Dig magt og myndighed til at forkynde evangeliet, forvalte sakramenterne, forlade synder o. s. v.« Ingen, for hvem ordene ved dåben er nærværende, kan undgå at bemærke, at her lyder navnet som ved dåben, og må vel også have samme betydning som ved dåben, at her sker et nådeunder fra gud, at de skænker det som de byder på, så den til hvem ordene lyder, i kraft af dem får en magt og myndighed, han ikke før havde, og som den, der ikke præstevies, ikke er i besiddelse af, men dette er at gøre præstevielsen

til et sakrament som i romerkirken, til en indstiftelse af herren, skønt der jo aldeles ikke er givet et ord af herren som nådens bærer, et ord han altid kunde kendes ved som sit, men man har selv formet ordene og lagt herren dem i munden, for hvor der tales i herrens navn, der er det herren der taler, og han taler så det sker som ved dåb og nadvere. Jeg kan derfor ikke se andet end at den, der bruger ritualets ord, misbruger det store navn, puster sig op til noget, han ikke svarer til, tiltager sig, eller giver sig udseende af at have en myndighed, han aldeles ikke ejer, og for den, der har øje derfor, får handlingen præg af det uægte, det opbyggelige ved handlingen tabes, det bliver form uden indhold, en tomhed som selv den prægtigste bispekåbe ikke kan skjule, og den opbyggeligste tale ikke kan forlige en med. —

Når biskoppen ikke kan finde, at sammenligningen med vielsesritualet er passende, fordi der ved ægtevielsen ikke går nogen bekendelse forud, da véd jeg ikke, at der lyder nogen sådan ved præstevielsen, men selv om der lød en bekendelse, var brugen af navnet dog lige forkastelig, fordi herren ikke har givet menigheden myndighed til at erklære, at de pågældende er rette ægtefolk, men det er en selvtagen brug af navnet, og det er det også ved præstevielsen, og der er sammenligningspunktet. Hvad herren derimod har givet menigheden ret til, er at gå bønnens vej i tro på navnet, og bede for hverandre og bede for den, der skal overtage en præstegerning, at herren vil give ham til liv og gerning al den nåde hans hjerte kan rumme, og hans liv kan bære. — Det er derfor i sin gode orden, som det af og til sker, at præsten vies i den menighedskredses midte, hvor han skal virke, hvor det er at vente, at man i erkendelsen af, hvor meget det har at sige, hvorledes præsten kommer til at fylde sin plads, vil kunne bede den alvorligste bøn om, at herren vil give ham den nådegave, der ikke kan undværes til gerningens udførelse. Her står biskoppen som menighedens tjener, som dens ordfører, men det er ikke ham der er redskab til at vie præsten, men han og menigheden er fælles derom, og den der kan bede den bedste bøn, er den, der har mest del i handlingen, men hvem det er, kender herren alene.

Når biskop Ludwigs ønsker, uden nærmere at begrunde ønsket, at faderens og sønnens og Helligåndens navn blev flyttet hen i spidsen for det pågældende udsagn, kan jeg ikke forstå det anderledes end, at det dog er fordi det da kunde forstås som et suk, en bøn, skønt de følgende ord: »Jeg giver dig magt og myndighed o. s. v.« dog blev lige tomme; det vilde, hvis jeg har ret i denne opfattelse af grunden, være noget lignende som det, biskopperne vilde opnå i vielsesritualet ved det, jeg véd ikke om jeg skal sige: berømte eller berygtede, komma, der kun for dem, der i det hele opdagede forandringen, gjorde sagen latterlig og for alvorlige kristne ikke mindre forargelig, idet det vidnede om, at der vel var nok af slangesnildheden, men lidet af duens énfold tilstede. Nej lad os, når vi kan se, at navnets brug i ritualet er selvtaget, ønske og virke for, at det må blive fjernet enten der så er mange eller få, det vil synes, at det aller højtideligste og det, der stærkest udtrykker handlingens kristelighed, derved tabes, således som det stod for mange, da det fjernedes af vielsesritualet — for derved vil vi ære det navn, som er over alle navne, og bidrage til, at dets betydning, der hvor herren vil det skal lyde, bliver klarere erkendt!

Klim, 23.—8.—19.

Søren Anker-Møller.

Andrea Franks's Mission.

Om Rejsen, Arbejdet derovre og Sømands-Missionens Fremtid.

Som meddelt i en lille kort Beretning i »Højskolebladet« kom Fru Franks her til Landet den 8. Juli. Det havde allerede længe været Planen, at hun skulde komme hjem i Sommer; hun havde også fået Pas, Kofferten var pakket; men det ene Skib efter det andet kom og gik. De var allerede overfyldte, inden de nåede St. Thomas. Tilsidst kom hun med en Damper, der havde ligget til Reparation; men det blev en alt anden end behagelig Rejse. Hun maatte nøjes med en fjerde Klasses Kahyt, og der lå 12 i den. Der var kun 11 Køjer, så en 10-Års Pige måtte ligge snart hos den ene og snart hos den anden. I *New York* stillede der sig også Vanskeligheder, idet Fru Franks måtte løbe fra det ene Gesandtskab til det andet og tilbage igen. Alt imens var Skibet

»Oscar II« ved at gå, og det var kun ved Pastor R. Andersens * Hjælp, at hun nåede at komme med i sidste Øjeblik. Nu er hun altså her hjemme og befinder sig udmærket i Forhold til tidligere Aar.

Om hendes *Arbejde ved Sømandsmissionen* på St. Thomas i *den senere Tid* er der ikke meget at sige. Skibe har der ikke været så særlig mange af, og de, der kom efter Kul, var der kun et Par Timer, så Sømændene fik ikke Landlov. Derfor har det ikke kunnet betale sig at holde Missionen åben til Stadighed med dens Forbrug af Lys etc. Men hver Gang der kom et Skib, gik Fru Franks op i Missionen, samlede en Del Bøger og Blade og gik ned til Toldforvalteren med dem. Han lovede så at få dem sendt ud til Skibet.

Engang havde Fru Franks modtaget et Brev fra nogle Søfolk, som lå i Havnen, hvori de bad hende komme ud og tale til dem. Hun gik også ned og bad Toldforvalteren, om hun ikke måtte få Lov til at tage ud til Skibet. Men det kunde der ikke være Tale om. Da hun så sagde, at hun pr. Brev havde fået Sømændenes særlige Ønske derom, fik hun dog Lov mod at erklære, at hun ikke vilde tale Politik, og at hun ikke vilde medføre Dokumenter hverken derud eller hjem. På lignende Måde er der fra Autoriteternes Side flere Gange lagt Hindringer i Vejen for Arbejdet.

Hvad har Fru Franks da bestilt, når hun ikke arbejdede ved Missionen? Hun har haft et Børnehjem navnlig for de fattigste og ringeste Børn, sådanne, der havde et forbryderisk Hjem, eller hvis Forældre sad i Fængsel. Dette fik sin Understøttelse fra Venner i den danske Kirke i Amerika, og denne Understøttelse var så stor, at Fru Franks i den senere Tid har kunnet leve uden at falde Missionen til Byrde. Frk. Clementsens Udgifter faldt også bort en Tid, idet hun tog en Plads på St. Croix, hvor hun tjente til sit Ophold og andre Udgifter.

Det er ikke blot ved at formindske Udgifterne, at Børnehjemmet har været Missionen til Nytte. Da Julen kom, holdt Fru Franks en Julefest for Børnene fra Hjemmet og for andre fattige Børn. Hun fortæller selv:

* vor bekendte Sømandspræst i New York med det gode, tjenstvillige Sind.

»Det var vel egentlig mest, fordi jeg også vilde holde en Julefest for Børnene, at jeg fik Lov til at holde en for Sømændene; ellers kneb det med at få Landlov for dem. Jeg må sige, at vi havde et Par dejlige Aftener til Trods for, at det kneb meget med at få noget skrabet sammen, så enhver kunde få en lille Julegave. Godt var det, at vi havde nogle små Flag og Bogmærker og nogle enkelte Julegaver fra forrige År. Sidst jeg var hjemme, havde jeg fået en Del Sangbøger, og dem tog vi vor Tilflugt til som Julegaver. Til Julen kom der netop en dansk Damper og en amerikansk med skandinavisk Mandskab, og ved Nytårstid kom der en svensk. Den var der kun i 4 Dage, men så kom Halvparten af Mandskabet den ene Aften og Resten den næste, og de var så glade. De sagde, at så yndig en Jul havde de ikke haft i mange Aar«. — Førend Fru Franks tog hjem, overtog Kirken Børnehjemmet, som den flyttede til St. Croix. Den har lovet også at overtage Sømandsmissionen, hvis det skulde ske, at hun ikke fortsætter Arbejdet på St. Thomas. Dette sidste er der nogen Tale om, idet hun har tænkt på at grundlægge en Sømandsmission i *Rio de Janeiro*, Brasiliens Hovedstad. Tanken er ikke helt ny, da hun allerede i Calcutta blev opfordret dertil af Sømændene, og nu er der på St. Thomas igen kommet en Opfordring til at gøre det.

Rio de Janeiro er en stor By, som årligt besøges af mange skandinaviske Skibe, men der er endnu intet gjort i Retning af Sømandsmission m. m.

Hvis St. Thomas bliver ved med at være, som den har været det sidste Aar (med for få Skibe, navnlig Sejlskibe), er det meget nærliggende, at Fru Franks flytter sit Virkefelt. Endnu er der intet bestemt. Der arbejdes med at indsamle Oplysninger, så *Missionens Skæbne kan afgøres ved Komité-Mødet i September*. Straks efter vil en Beretning, indeholdende de trufne Bestemmelser, blive udsendt.

For Tiden holder Fru Franks Møder i Jylland og Fyn.

København, den 18. August 1919.

På Komiteens Vegne:

Jak. Holm,
Frederik VI Allé 7, F.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Religionsundervisningen.

I sidste Nummer af »Højskolebladet« var optaget de to Udtalelser fra »Grundtvigsk Konvent af 1916«. I den sidste Udtalelse anbefales en Ordning af Religionsundervisningen, saaledes at Læreren kan meddele Kristendomsoplysning, hvis han føler sig skikket dertil, og saaledes, at Forældrene frit kan afgøre, om de vil lade Børnene deltage i en saadan Undervisning, om den tilbydes. Endvidere udtales Ønske om en Ændring af Seminarieundervisningen, saaledes at Eksamen i Religion udelukkes, og Kristendomsoplysning meddeles i fri Timer.

Paa denne Genoptagelse af Grundtvigs og Kolds gamle Krav om Religionsundervisningens Frigivelse er der kommet et Angreb. Deri er der ikke noget forunderligt. Frihedskrav paa dette Omraade har altid mødt og vil vel altid møde mer eller mindre kraftig Modstand.

Men Angrebet er kommet fra en Kant, hvorfra man ikke skulde have ventet det, nemlig fra den gamle Friskole- og Højskolemand *Jørgen Pedersen*.

I en noget overlegen Tone bebrejder Jørgen Pedersen i »Fyns Tidende« for 22. August det grundtvigske Præstekonvent, at Udtalelsen mangler Klarhed, navnlig i Spørgsmaalet om, hvordan en Skoleordning kan gennemføres »med fuld Opretholdelse af disse fortræffelige Friheder til begge Sider« [Lærerne og Forældrene].

I Bladet for 24. August melder *Thomas Bredsdorff* sig som Ophavsmand til Konventets Udtalelse og giver Svar paa Angrebet. Bredsdorff skriver bl. a.:

»For mig og mange andre, der er opvoksede med Grundtvigs Syn paa aandelig Frihed, er der et, som

staar urokkeligt fast: Kristendom kan *kun* forplantes i *fuld Frihed*. Og det er en af de skæbnesvangreste Forsyndelser, der overhovedet er begaaet imod den, at Oplysningen om den gennem Aarhundreder er givet ud fra den til Grund liggende Indbildning, at naar det blot er noget »godt«, man tvinger i Folk, saa sker der ingen Ulykke. Skønt Erfaringen idelig viser det modsatte, ændres hin Indbildning dog ikke synderligt.

Baade ud fra de Erfaringer, jeg har høstet ved gennem mange Aar at have med dansk Ungdom at gøre, og først og sidst ud fra det, jeg tror at have lært af Menighedens Aand, vedkender jeg mig den faste Overbevisning: at først naar vi vover at overlade al Kristendomsoplysning ene og alene til dem, der *selv* ønsker at meddele den, og giver de modtagende en lignende ubetinget Frihed, faar Kristendommen den Plads, som alene svarer til dens Væsen; og kun da kan vi med Rette tale om, at der er Religionsfrihed her i Landet.

Hr. J. P. nævner de »praktiske Vanskeligheder« . . . . Jeg ser imidlertid ikke, at der er andre Vanskeligheder her end dem, man selv har lavet sig — hele Tiden ud fra dette, at Børnene »maa jo dog have nogle Kristendomskundskaber«, som det saa smukt hedder. Vi siger i Resolutionen, at Læreren selv maa afgøre Spørgsmaalet. Vi gaar nemlig ud fra, at den Lærer, som nødigt — og det maaske endog af gode kristelige Grunde — vil meddele Kristendomsoplysning, ogsaa bør fritages. Han kan jo være en ypperlig Lærer i alt andet. Vi har saa sandt ikke Raad til at kassere f. Eks. de Folkeskolelærere, som er ypperlige Undervisere i alle Skolens *Fag*, men som maaske indtil videre ikke føler sig skikkede til at tale om Jesu Kristi Liv og Gerning. Eller er den Lærer at foretrække, som »naturligvis« og uden ringeste Betænkelighed tager ogsaa dette med og ikke kan begribe, at det kan volde Vanskeligheder. Var det ikke bedre, om vi bidrog, hvad vi kunde, til at lade alle Lærere forstaa, at dette er en saa *alvorlig Sag*, saa ingenlunde enhver kan indlade sig paa den. I dets Sted bilder vi dem ind ved den Eksamen, de skal tage, at man jo kan blive lige saa dreven i det ene som i det andet.

Hr. J. P. spørger, om vi vil, at Seminaristerne skal have Lov til at udeblive fra de foreslaaede fri Timer i Kristendomsoplysning. Ja, det mener i hvert Fald jeg, som har følt, hvad der kan komme ud af en saadan Undervisning, naar man frit vælger den, og som ved, hvad det modsatte fører til, hvor det som her gælder Samvittighedslivet.

Jamen kan saa en Lærer, der ikke har deltaget, faa Embede? Dertil vil jeg svare, at hvis Hr. J. P. og andre Lovgivere vil handle i Grundtvigs Aand, saa ophæver de for det første den Slags Forpligtelser, saa det i hvert Fald ikke bliver deres Skyld, at Kristendommen er »obligatorisk«. Og de straffer ej heller en Lærer paa Pengepungen ved at tvinge ham til at lønne en Stedfortræder i Religionstimen. Hvordan saa »Folk« vil indrette sig, hvis Skolen ikke tager sig af Sagen, det maa vi virkelig lade Folk selv om. Er det Alvor for dem, saa vil mange Hjem forstaa, at nu har de alene Ansvaret. Og kan de ikke selv, saa maa *Menigheden* hjælpe gennem fri Undervisning for de Børn, der trænger til dens Hjælp. Som det er nu, *sover* Tusinder af Hjem jo paa den autoriserede Religionsundervisning i Skolen.«

Herpaa svarer Jørgen Pedersen bl. a.: »Den Sandhed, at Kristendom kun kan forplantes i fuld Frihed, at Kristendomsoplysning som Følge deraf kun bør gives af dem, der selv ønsker at meddele den, og at de modtagende bør have en lignende Frihed, har jeg været fortrolig med, før Hr. Bredsdorff blev født, og ingensinde fornægtet, saa en Forelæsning for mig over dette Emne er fuldkommen overflødig.« J. P. har kun beklaget, at Udtalelsen ikke gav nogen Klarhed over, hvorledes de 140 Konventsmedlemmer har tænkt sig den praktiske Ordning af Skoleforholdene. Han vender sig navnlig imod Udtrykket »om den tilbydes«. »Det ligger nærmest at forstaa denne Udtalelse saaledes, at det er *Lærerne*, der skal afgøre, i hvilke af Landets Skoler, der skal gives Religionsundervisning, og i hvilke ikke«. Nu er Forholdet utvivlsomt det, at Forældrenes Flertal i de allerfleste Skolekredse vil ønske Religionsundervisningen bevaret. »Og dette maa være afgørende. Man kan ikke have en almindelig Skoleordning, hvorefter Forældrene i én Skolekreds kan faa deres Ønske om Religionsundervisning i Skolen opfyldt, medens Forældrene i en *anden* Skolekreds, maaske i Nabokommunen, maaske i samme Kommune, maa give Afkald derpaa, fordi det er Læreren, der har Afgørelsen.«

Med Hensyn til Læreruddannelsen kan Jørgen Pedersen meget vel tænke sig den Ordning, at Religionsundervisningen kun gives til Elever, der ønsker at modtage den. Og en saadan Ordning vilde, tilføjer han, næppe møde Modstand fra nogen Side. »Derimod finder jeg det mindre tiltalende, hvis disse Timer skal betragtes som et Slags Anhang til den egentlige Seminarieundervisning. Det giver ligesom Indtryk af, at Religionsundervisning egentlig ikke vedkommer den egentlige Skolegerning. — Det er Socialisternes Opfattelse. Men den er jo ikke raadende endnu og bliver det heller ikke med det allerførste.«

— Hertil maa dog bemærkes, at *Grundtvig*, længe før Socialismen var kendt her i Danmark, hævdede, at Troen *ikke* var en Skolesag. *H. S.*

En Folkehøjskole i Schweiz.

Dr. phil. Fritz Wartenweiler har nu aabnet en Højskole i Frauenfeld, Hovedstaden i Thurgau, en af de nordligste Kantoner i Schweiz. Huset hedder »Nøddebusken«, der breder sine gæstfri Arme over fire Elever, nemlig en Metalarbejder fra Basel, en Kunstsmed fra Zürich, en vordende Bygmester fra Solothurn og en Bygningstegner fra Bern. Den yngste er 18 Aar.

Desuden har en Bogtrykker i Frauenfeld og en Lærer fra Solothurn været delvise Deltagere i Undervisningen. De lever som een Familie og hjælper med i Arbejdet i Hus og Have, saa at de gennemsnitlig har 3—5 Timers legemligt Arbejde daglig.

Det aandelige Arbejde retter sig efter den enkeltes Trang og Krav.

Af Undervisningsplanen kan anføres:

a. Mennesker indbyrdes:

1. Schweiz fra 1798 til nu.
2. Verdenskrig og Verdensfred.
3. Førende Mennesker i Fortid og Nutid: Fichte, Marx, Mazzini, Carlyle, Gladstone og Tolstoj. (Hvorfor mon ikke Grundtvig?)

b. Mennesket og Naturen.

Udvalgte biologiske, astronomiske og tekniske Opgaver.

c. Praktisk Udddannelse i Læsning, Skrivning og Regning.

Formen for Undervisningen er Foredrag, Sammenlæsning, Naturiagttagelse, Stile, Breve, Forhandlinger.

Om Aftenen beskæftiger man sig med moderne Digtning, Folkesang, firstemmig Sang, Leg og Musik. Lejlighedsvis besøger man Fabrikker, Landejendomme, Musæer, foretager Fodture og Øvelser i Svømning.

Betalingen er 50 Francs maanedlig.

Grundsætningerne for Samlivet er Frivillighed, Oprigtighed og Hjælpsomhed.

Det første Par Maaneder er gaaet tilfredsstillende. Man staar op Kl. 5 og begynder allerede før Morgenmaaltidet Samtaler om Dagens brændende Spørgsmaal af politisk, social eller moralsk Art. Efter Maaltidet gør man Værelserne i Stand og samles saa ved Klaveret til Morgensang. Derpaa Foredrag af historisk Art, og saa ved 9-Tiden tager man Arbejdstøjet paa og gaar i Marken eller Haven for at grave, saa' og siden høste. En maa dog blive hjemme og hjælpe Husmoderen med Husets Ordning og Middagsmaden, en Side af Samlivet, der tillægges særlig Betydning. — Efter Middagen gaar hver til sit eget Arbejde, men fra 4—6 er man atter samlet og læser undertiden en fransk Avis eller studerer Guy de Maupassant.

Fredag Aften kommer der Ungdom fra Byen og andre Venner af Skolearbejdet for at høre paa den franske Revolutions Historie.

Lørdag læses Adam Smiths: Nationernes Rigdom, og det brændende Spørgsmaal om Folkenes Forbund drøftes.

Lærer Max Zeltner vejleder i Naturkundskab, derunder Iagttagelse af Stjernehimlen. Dr. Alfred Wartenweiler underviser i Biologi.

Velyndere af Højskolen har allerede skænket 680 Francs til den, og nogle Blade, som f. Eks. »Neuen Schweizer Zeitung«, har haft Artikler om Højskolen. En af disse omhandler »Livet paa en dansk Folkehøjskole«.

Fritz Wartenweiler og hans Hustru, Fru Elsa Haffter, slutter deres Beretning med at sige: »Hvad vi her kan meddele giver kun et mat Billede af en farverig Virkelighed. Kom og se og lev med os!«

Alle, der kender Dr. F. Wartenweiler, og det er ikke faa indenfor den danske Højskoleverden, vil glæde sig over, at han har faaet begyndt det Værk, han fik Ideen til her i Danmark, og ønske ham Held og Lykke til at føre det frem fra en beskeden Begyndelse til en omfattende og velsignelsesrig Virksomhed. *J. V.*

Friedrich Naumann.

Med Friedrich Naumann er en ejendommelig og betydelig skikkelse indenfor Tysklands politiske verden gået bort. Det var i 90erne han først gjorde sig gældende som en ivrig talsmand for, at det sociale arbejde skulde tages op fra kristelig side. Han var da præst. Navnlig hans demokratiske anskuelser gjorde imidlertid, at han ikke i længden kunde gå i spænd med de kristelig-sociale af den Stöckerske retning. Han skilte sig ud og søgte at danne et nyt parti, som fik navnet det »national-sociale«. Det vandt dog ikke frem, og Naumann gled da efterhånden ind i det frisindede partis rækker. Først 1907 blev han valgt ind i rigsdagen (47 år gl.), og har siden da spillet en betydelig politisk rolle. Han blev mere og mere anset, og efter revolutionen blev han valgt til formand for det da stiftede demokratiske folkeparti. Han var også på tale som emne til præsidentværdigheden, og vilde vel være kommen det igen, hvis døden ikke havde indhentet ham.

Det er dog et spørgsmål om Naumann, så stor hans sans for forholdenes magt også var, helt kunde være kommen til at gøre sig gældende i den ny tid; han havde dog knyttet sig ret stærkt til den gamle.

Naumann var en rig politisk begavelse, og hans synspunkt var fra først af rent demokratisk, men hans politiske modning faldt sammen med de reaktionære strømningers stærke vækst i Tyskland som andensteds ved århundredskiftet, og han undgik ikke at blive påvirket deraf. I stedet for med styrke at holde de demokratiske krav fast, til bedre tider kom, blev han paavirket af Bismarck og dennes foragt for politiske teorier, »realitetspolitiker«: Frihandel er naturligvis i og for sig det rigtige, men omstændigheder, inden- og udenrigske hensyn, den øjeblikkelige situation o. s. v. kan dog gøre, at toldbeskyttelse for tiden må foretrækkes. Således kan, realpolitisk set, enhver politisk grundsætning undergå en skæbnesvanger opløsningsproces!

Mærkerne af denne påvirkning sporedes stærkt i Naumanns politiske forfatterskab. Det ses f. e. i hans under krigen udkomne bog »Mitteleuropa«. Glimrende skrevet, fuld af åndfulde og interessante betragtninger, standser den ved en ide, der i sig selv måtte virke forsnævrende på et omfattende fremtidssyn. Men »længere« kunde man ikke tænke på at nå i øjeblikket. Militarismens fald, Tysklands nederlag var muligheder, hvormed der ikke regnedes. Men hvad er nu tilbage af den stolte bygning?

Virkningerne af denne Naumanns stilling sporedes stærkt ved de sidste tiders begivenheder. Han havde troet at vinde ved ikke at begære for meget frisind og fremskridt af fyrste og folk. Han blev nu snarere ført end en fører ind i en anden tid.

Ved det demokratiske gennembrud kunde han pege tilbage paa, hvad han havde skrevet 20 år tidligere: »jeg hørte dengang så at sige prins Max's tale forud«, men han måtte takke *Krigen* for, at den så vidunderligt havde bortsmæltet de hindringer for virkeliggørelsen, som hidtil var tilstede. Og han hilste de første skridt på den nye bane, som om de alt indeholdt den hele sejr.

Da freden sluttedes, kunde Naumann noget vemodigt minde om, hvad han havde skrevet i 1904 i en undersøgelse af fredens natur: »Hvor der er fred, er den i almindelighed bleven menneskene paatvungen, derved at man

behandlede kampene metodisk. Den, der bedst forstaar at kæmpe, er først i stand til at skaffe ro. Den stærke lærer den underlegne at vænne sig af med at slås« o. s. v. *Nu* tilføjede han (Juli 1919): »Dengang fremstillede jeg noget ensidigt kun den statstekniske og militære side af fredsudviklingen og ventede kun lidt af de pacifistiske fredsbevægelsers moralske indflydelse. Nu vilde jeg lægge stærkere vægt på den, skønt man må indrømme, at der kun har vist sig såre liden moralsk pacifisme ved fredsslutningen i Paris.«

Nu trøster han sig med folkenes forbund og siger, at nu må tyskerne »ud over al verden, til dens fjærneste kroge råbe: Lige ret for alle. Vor skæbne afhænger af, at vi har tanker for menneskeheden«.

Bismarcks magttanke brydes i hans sind med de nye retstanker, og kærlighed til hans folk bringer ham til at klynge sig til retstankerne, endnu tvivlende om deres realitet, men de er nu tysklands eneste håb — og han ved jo så vel, at de er det højere. Under nederlagets smærte søger hans sidste tanker tilbage til hans ungdoms demokratiske tro, men i arbejdet for at virkeliggøre den, og i det havde han dog nok fået en plads, kom han ikke med. —

Hans demokratiske sans ytrede sig i hans rigsdagstid i hans interesse for de undertrykte nationaliteter. Ikke mindst interesserede han sig for de danske slesvigeres stilling; og paa et tidligt tidspunkt af krigen var han inde på det rigtige i at ændre tyslands grænse imod nord efter nationalitetsprincippets grundsætninger.

A. V.

I Ugens Løb.

I »Den nordslesvigske Kirkesag« skriver Frimenighedspræst Thade Petersen, at der gaar Rygter om, at det har været overladt til Bisperne at udpege Præster til de Præsteembeder, som ved Genforeningen bliver ledige i Sønderjylland, og at Bisperne har røgtet dette Hverv paa en saadan Maade, at *næppe en Fjerdedel* af de Præster, der skal til Sønderjylland, hører til den grundtvigske Retning, mens saa godt som alle de øvrige hører til Indre Mission. »Det vilde have været bedre«, skriver Th. P., »om man i et Spørgsmaal som dette havde raadført sig med det af Vælgerforeningen nedsatte kirkelige Udvalg. Det har ifølge sin Sammensætning Betingelser for at danne sig et nogenlunde ubildet Skøn over Ret og Rimelighed i de Krav, der kunde fremsættes fra forskellige Sider. Og det havde dog utvivlsomt mere Adkomst til at høres i en Sag som denne end nogle ensidigt orienterende Enkeltmænd.«

*

Dansk islandsk Samfunds Kontor er fra 1. September flyttet til *Nyhavn 22², København K.*

Kerteminde Højskole vil nu blive udvidet saaledes, at den kan rumme 150 Elever (tidl. 100). Samtidig bygges en Mødesal, der kan rumme 1000 Mennesker.

*

Studiekredsforeningen lader i Dagene 3. og 4. Oktober d. A. afholde et Instruktionskursus og Forhandlingsmøde for Studiekredsledere og andre interesserede paa Fyns Stifts Husmandsskole ved Odense. Kursus'et begynder Fredag den 3. Oktober Kl. 9 Fmd. med Foredrag og Demonstration: Bøgers Brug ved Bibliothekar Jørgen Banke, Esbjerg; samme Dags Eftermiddag: Demonstration af Studiekredsarbejde ved Bibliothekar Th. Døssing og Translatør C. L. Skjoldbo. Lørdag den 4. Oktober Fmd. Kl. 9: Beretninger om Studiekredsarbejde ved Sekretær A. Thyregaard o. fl. og om Eftermiddagen Kl. 4 offentligt Møde, hvor Skoleinspektør G. J. Arvin taler. Emne: Hvorledes stilles Skolens Arbejde i det rette Forhold til det frie Oplysningsarbejde gennem Bibliotheker og Studiekredse? For Deltagelse i Kursus'et betales 5 Kr. pr. Dag, alt iberegnet. Studiekredsforeningen er i Stand til at give gratis Undervisning og Ophold til ca. 40 Deltagere. Ansøgning herom indsendes til Studiekredsforeningens Sekretær, A. Thyregaard, Kærehave pr. Ringsted, inden 15. September d. A. Anmodning om Deltagelse indsendes til samme inden samme Dato.

*

Kursus paa Hadsten Højskole.

I Dagene fra d. 3. til d. 9. Aug. lod Danmarks Afholdsforenings Lærerforbund afholde et Kursus i Sundheds- og Alkohollære paa Hadsten Højskole. Dette Kursus, der var anlagt med det Maal for Øje, at Deltagerne skulde naa saa vidt, at de i begrænset Tid kunde give en planmæssig og fyldestørende Undervisning i nævnte Fag, fik et overmaade fornøjeligt Forløb.

Hertil bidrog ikke alene den interessante Undervisning, d'Hrr. Lærere Egebæk, Viborg, Larsen, Baaring og Yde Kirk, Lemvig, ydede; men ogsaa den hjertelige Gæstfrihed, der fra Forstander Vedde og Frues Side vistes Deltagerne.

Ca. 30 Lærere og Lærerinder fra Landets forskelligste Egne deltog i Kursuset.

Deltagerne skiltes i fuld Enighed om at have tilbragt en Uge paa en overordentlig udbytterig Maade. Man havde forøget sit Kundskabsforraad og man havde faaet et stærkt Indtryk af, hvor friskt og fornøjeligt et Liv der i Alvor og Gammen levedes paa Hadsten Højskole. —

Det vilde sikkert være af stor Betydning for begge Parter, om der tiere end hidtil blev Anledning til for Folkeskolens Lærere at tilbringe nogle Dage paa en af vore gode Højskoler. Derved vilde den gensidige Forstaaelse uddybes, og det Samarbejde, der gerne skulde være mellem Højskolen og Folkeskolen vinde i Styrke.

N. P. Joh.

BØGER.

Kirstine Hanssen: Et nordslesvigsk hjem gennem 100 år (Milos Forlag).

Fru Pastorinde Kirstine Hanssen, f. Beyer, har udsendt en meget smuk og varmfølt skildring af hendes slægt paa Åsgård. Denne gård ligger ud for Listdyb ved vejen mellem Ballum og Højer i Tønder amt. I nær-

heden, sydøst for Kogsbøl mose, ligger den kendte gård Trøiborg. Egentlig er det en familiebog om slægten Beyer på den store gård i Skast sogn. Derfor fortæller fruen alene om gården derhjemme, markerne, haven, folkene, gæsterne, familien og dens medlemmer, de forskellige arbejder, som forefaldt året om, de hjemlige gilder o. s. v. Man får et levende billede af det smukke velhavende hjem og stifter bekendtskab med udmærkede danske mennesker — gammellutherske af anskuelse, uden hældning til nogen af de senere kendte åndelige retninger i landet. Et godt og patriarkalsk storbondehjem. Af gårdens døtre blev tre gift med præster, Forfatterinden med pastor Hanssen i Tved ved Svendborg, en anden med pastor Hansen i Dybbøl.

Bogen har et forord af biskop Christen Møller og indeholder mange træk af almen værdi om landbolivet i Vestslesvig, og den kunde have givet mere endnu, hvis forfatterinden havde grebet lidt mere om sig og f. eks. givet en karakteristik af egnens folk, saa meget mere, som der står i bogen: »Det var en ideel egn at leve på og ideelle mennesker at leve iblandt«. Der er ikke skrevet for meget om egnen derude ved havet i Vestslesvig. I Teksten er der gode slægtsbilleder. I Vestslesvig er der flere Steder opstillet store, smukke ledpæle ved indkørselen til markerne. En del af dem bærer meget talende indskrifter. Ved Åsgård står ved landevejen til Højer to sådanne sten med udhuggede englehoveder foroven.

På den ene læses:

Vel Signe Gud
Vor Land Og Sand,
Vor Huus Og Gaard.
Alt Hvad Vi Har
Og Hvad Vi Faar.

På den anden:

Claus Beyer
Hll. Maria Beyer.
An. 1773 Da Blef
Landet Skift.

Stenene er hvidmalede med rød skrift.

Bogen fortjener at blive læst, særlig i forfatterindens Hjemegn. *P. A.*

Eduard Geismar: Til Angreb og Forsvar. Gads Forlag. 1919.

Pastor Geismar har sidste Vinter holdt nogle apologetiske Foredrag paa Pastoralseminariet. Det er disse Foredrag, som er sammenarbejdede i denne lille Bog.

Apologien er, forklarer Geismar, Teorien om Troens Berettigelse, Tankens Kamp for Hjærtets Ret til at tro.

Denne Kamp har Tanken altid haft at kæmpe. Den er altid bleven kæmpet. Det er ogsaa nødvendigt at den kæmpes, selv om det aldrig maa glemmes, at det til sidst ikke er for Tankens Domstol, men i Livets Virkelighed, Spørgsmaalet om Troens Ret besvares. Træet skal kendes af Frugterne.

Der stilles store Krav til den, der skal kunne skrive en Apologi. Kundskaber, klare Tanker maa der til. Men først og fremmest virkelig Forstaaelse af, hvad der er det centrale i Kristentroen, og klart Blik for de Vanskeligheder, Nutidens Børn har at kæmpe med og som er ejendommelige for dem.

Man faar Indtryk af, at Pastor Geismar i det hele fyldestgør disse Krav. Mange af de Spørgsmaal, der behandles i Bogen, er fortræffeligt behandlede. De Tanker, der føres frem, har Bud til mange i vore Dage.

Dermed skal ikke være sagt, at alt i Bogen tilfredsstiller. Det er saaledes godt nok, at det ikke stærkt betones, at Kampen for Troens Ret maa føres personligt og centralt, men det siges ikke klart nok, hvad der er centralt og hvad der er Udenværker.

Stoffet er meget sammentrængt. Det var at ønske, at Pastor Geismar langt udførligere vilde behandle de Spørgsmaal, vi møder i hans Bog. *A. Nørgaard.*

Just Bing: Ludvig Holberg (i rækken Nordmænd, biografier av norske mænd og kvinder. Steen. Kristiania).

Stiftsarkivaren dr. Just Bing har oftere været inde på Holbergs livshistorie. Nu har han skrevet en lille overkommelig bog om Holberg, vel nok den lettest læselige vi har. Og det er ikke et uddrag af alt det, vi kan læse andre steder, men mange steder er det lykkedes ham at få ny belysning ind over de kendte billeder. Noget egentlig nyt er der, som man på forhånd kan vide, ikke at sige om Holberg selv, men baggrunden, tidens historie i småt og stort, er så levende tegnet, at Holberg, som han bevæger sig foran den, dog også selv somme tider ser helt ny ud. At forfatteren har levet med i sit værk fra først til sidst, er umiskendeligt. *M. Kr.*

INDHOLD.

Alfred Povlsen: Folkelig Kristendom.
Marius Kristensen: Den ny Prøveoversættelse af Det Gamle Testamente.
A. D. Dalsgård: Det grundtvigske Konvent af 1916.
Hans Henriksen: Kjøge Aas.
Søren Anker-Møller: Svar til Biskop Ludwigs.
Jak. Holm: Andrea Franks's Mission.
Spørgsmaal og Tildragelser. *H. S.:* Religionsundervisningen. — *J. V.:* En Folkehøjskole i Schweiz. — *A. V.:* Fr. Naumann. — I Ugens Løb.
Bøger.

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 37 Fredag den 12. September. 1919

Mere om ordinationen.

I. *Biskop Ludwigs' fejltagelser.*

Hr. biskop Ludwigs erklærer, at han ikke vil yderligere forhandle med mig, for hvem hans foragt da også er så grænseløs, så han end ikke kan formå sin pen til at nedskrive mit navn, men lader den benævne mig med »man«.

Jeg er derved afskåret fra at sige et og andet, som jeg ellers nok kunde have lyst til at sige, ti når man angriber den, der ikke vil forsvare sig, kan man let forsynde sig mod ridderlighedens love. Hvad jeg skriver i det følgende, håber jeg ikke skal krænke disse.

Hvad personlighederne i biskoppens artikel angår, finder jeg kun anledning til at værge mig på to punkter, der tillige er typiske for arten af biskoppens polemik.

1. Biskop L. skriver en halv spalte, hvori han siger meget godt og rigtigt om Grundtvigs digt til Sibbern. Man begriber blot ikke, hvad det kommer sagen ved, før man når til enden, som er den, at jeg i modsætning til biskoppen har omtalt digtet sådan og sådan.

Af de 14 linjer i digtet, der omhandler nærværende sag, pegede jeg på 2, — to — der gav udtryk for den endnu manglende ligevægt i Grundtvigs sind. Jeg citerede dem, så læserne blev i stand til selv at dømme derom. Ikke med en stavelse omtalte jeg de 195 linjer, digtet endnu rummer. Men biskoppen siger dog, at jeg har omtalt *digtet* således, så jeg dermed viser, jeg »mangler øre for poesi og al ævne til at forstå Grundtvig, hans opvækkelse 1810—11 og hans derpå følgende kamp på bibelstadet«!

2. Jeg skrev, at når Grundtvig i »Frisproget« (1839) talte om sin ordination omtrent som i 1811, kom det af, at han havde let ved at opfriske tidligere stæmninger og »*endnu* var uklar over sammenhængen«. Hvilken sammenhæng? Selvfølgelig den, som det hele drejer sig om: sammenhængen med præstevielsen, som han efter sine egne ord først ret blev klar over »paa sine gamle dage«. Da han manglede klarhed, måtte han fremdeles forklare sin stæmning på en forkert måde. Yderligere er hint »endnu« gentaget to gange senere i tydeligste forbindelse med første gang, og så meningen måtte blive fuldkommen klar.

Hvad gør biskoppen? Han udelader dette »endnu« og lader så »uklar over sammenhængen« betyde, at jeg vil beskylde Grundtvig for at mangle hukommelse, og for at han »ikke véd, hvad han selv siger«!

Hvem sætter i øvrigt et spørgsmålstegn ved Grundtvigs hukommelse? Den, der som jeg tillægger ham at kunne helt genopleve en stæmning, han har været i for 28 år siden, eller den, der som biskop Ludwigs udtaler sin glæde over, at Grundtvig straks har nedskrevet, hvad hans ordination betød for ham, og ikke ventet, »indtil mange års mellemliggende foreteelser halvvejs havde udslettet erindringen derom og måske fantastisk forvirret omrids og forhold ved det, han mente sig at erindre«? —

Hr. Ludwigs vil fortælle os, at Grundtvigs udeblivelse fra ordinationerne skyldtes de »krænkelser«, Mynster og Martensen tilføjede ham. De stængede ham derved ligefrem ude fra dem, siger han. Grundtvig, som over for A. S. Ørsted, Molbech, Mynster viste sig så aldeles ufornærmelig — disse vidunderlige vidnesbyrd om hans umådelige menneskelige overlegenhed — han skulde gennem mange, mange år være udeblevet fra noget, der var ham endog særlig kært og værdifuldt, af sådanne smålige hensyn! Han, der kunde række Molbech, ungdomsvennen, der havde svigtet ham så helt og krænket ham så dybt, hånden, da de mødtes på biblioteket, han skulde udeblive fra en ham dyrebar religiøs handling, aldrig være med til at »lægge hånd på«, skønt han havde sunget ikke »I«, men »*vi* lægge vore hænder på«, fordi han kunde blive nødt til at give Mynster eller Martensen hånden i kirken — og mere »personligt møde«, behøvedes da ikke, og vel ikke en gang det om Grundtvig *vilde* undgå det — disse to, til hvem han aldrig havde været knyttet ved hjertebånd!

Men nu vel! Martensen blev udnævnt til biskop 15. april 1854, og først to år efter kom sammenstødet med Gr. i anledning af Kragballe. Her var da altså to år, hvori Gr. uden betænkeligheder kunde have indfundet sig.

Og desuden, Martensen skriver selv:* »Nogen tid efter striden om alterbogsdåben (Kragballe) traf jeg Gr. . . . ., meget venligt kom han mig i møde, rakte mig hånden og sagde på sin geniale måde: »Solen er da mange gange gået ned siden vort sidste sammenstød« . . . Den er mange gange gået ned, sagde jeg, og *vi havde det atter godt sammen* **

*Efter nogle års forløb*** indtraadte et nyt sammenstød«: Det i anledning af Martensens angreb i en ordinationstale (1863).

Men der var nu altså gået en 6 år, hvori Martensen og Grundtvig havde det godt sammen, idet Grundtvigs ufornærmelighed atter havde givet sig det skønneste udslag. Ialt gik der altså ca. 8 år eller på det nærmeste halvdelen af de 18 år, Martensen var biskop og Grundtvig i live, hvor ingen krænkelser og deraf følgende frygt for »pinlige møder« kunde holde Grundtvig tilbage. Droges han da nu til og med dobbelt tørst, fordi han i Mynsters tid havde været »stænget ude«? Nej, »han indfandt sig *aldrig*«, siger Martensen.

* Levned III s. 68—69. ** Udh. af mig.

Hr. L. kalder sin »forklaring« af udeblivelsen »meget god og tilstrækkelig«. Det ses, at den er hverken god eller tilstrækkelig!

Jeg har aldeles ikke sagt, at udeblivelsen skyldtes »principielle grunde«, ti, som flere gange nævnt, det var først på sine gamle dage Grundtvig vandt klarhed. Men det havde ikke mindste dragende magt over ham, tørsten var langt fra brændende efter de statskirkelige ordinationer.

Og det var ikke disse med sine løfter og eder og hele øvrige apparat, der beåndede ham til salmerne om præstevielse. Selvfølgelig har han hverken kunnet eller villet hindre, at man sang hans salmer ved en sådan lejlighed, langt snarere vel næret det håb, at han ved dem kunde indgive en og anden modtagelig anelse om en langt højere og værdifuldere præstevielse end statskirkens: en sådan, som foresvævede ham en gang at skulle komme, når det havde klaret sig for menigheden, hvilken »åndens indretning« det var, vi endnu havde »en levning af«.*

II. *Biskop Ludwigs og »Kirkespejlet«.* **

Jeg tror, læserne ikke vil interessere sig stort for, at biskoppen og jeg vedblivende kyler hinanden citater af Grundtvig i hovedet. Det er nu sket så rigeligt, så der også uden skade godt kan siges stop. Jeg skal derfor

* Der var ét ord, jeg i min forrige artikel skrev med megen tøven: »punschebolle«. Jeg havde først skrevet »vinflaske«. Men jeg indså, det ikke godt kunde nyttes, da også kalken i nadveren fyldes fra en sådan. Og det var ikke ret historisk, ti i 40'erne drak man i København sikkert oftere punsch end vin. Så skrev jeg punschebolle, skønt jeg vidste, det vilde blive nyttet, som det da også blev. Men i 40'erne, da man endnu ikke var opfanatiseret af afholds- og forbudsbevægelser, havde dette ord da også en meget uskyldig klang. Når man nu bruger det, bliver en sådan brug »skammelig«. Min mening var og er: Der var megen selskabelighed i datidens København, og punschebollen udgjorde et ret almindeligt tilbehør. Præster, som deltog i selskabeligheden, fik da ofte anledning til, uden at der deri var noget som helst skammeligt at tømme et glas punsch med hinanden. Men før man beviser mig det, kan jeg umuligt tro, at »præsteskabet« i København den gang, hvor hæderlige og brave end enkelte medlemmer af det i øvrigt kunde være, kændte det mindste til at søge hjerteligt fællesskab ved nadverbordet, end sige da til at gøre det »tit«. Dertil havde nadveren alt for meget stået i skygge og kom først gradvis og langsomt ud deraf ved Grundtvig og menigheden i Vartov.

** Jeg lader dette afsnit trykke med »petit«, for så kan de springe det over, som ikke har sans for sådanne småspørgsmål, som her skal behandles.

til biskop L.s seneste anbringelser blot gøre to bemærkninger.

1. Når hr. biskop Ludwigs har sagt, at Grundtvigs »sidste ord« står i »Den kristelige børnelærdom« og ikke i »Kirkespejlet«, så forholder det sig sådan. Beviset er dette:

D. kr. bld.	Kirkespejlet
Trykt 1855—61	Skrevet 1861—63
Udg. uændret 1868	Trykt ændret 1871

Så er det jo klart, at de sidste ord findes i den første bog, alt efter ordet: De sidste skal blive de første, og de første de sidste.

Det plejer ellers at forholde sig således, at i den sidste bog en mand udgiver, findes de sidste ord af ham om de æmner, som behandles i denne bog. Selv om han har nedskrevet dem for sig selv for 30, ja 40 år tilbage. Ti ved at udgive dem i trykken, overtager han ansvaret for offentligheden for, at han i dette øjeblik har disse meninger, når han da ikke udtrykkelig om noget af det siger, at det mente han for så og så længe siden men mener ikke mere — som Gr. f. eks. gjorde det, da han optrykte »Om den sande kristendom og kristendommens sandhed«.

Dette gør han intet steds i »Kirkespejlet«. Derimod opdagede Svend Grundtvig, da han skulde udgive denne bog på ny efter faderens død, som han meddeler det i en »Efterskrift«, at faderen ikke havde nøjedes med at tage opskrifterne frem og overgive dem til sætteren, men havde foretaget mange ændringer, også »større udslettelser og indskud«, hvorfor også på titelbladet: »Efter foredrag« og ikke blot: »Foredrag«. Altså, bogen er ikke som den foreligger, et værk fra 61—63, men, som jeg skrev, fra 1871. Ved Grundtvigs gennemarbejdelse er yderligere understreget det i og for sig selvfølgelige, at han nu i 1871 overtager ansvaret for, hvad bogen indeholder, og da han ikke yderligere skriver om disse spørgsmål, har han dær sagt sine »sidste ord« om dem. Det må selv en større dreng kunne forstå.

2. Det er meget rigtigt, det biskop L. siger om, hvad Grundtvig behandler i »Kirkespejlet« i nogle kapitler. Men han kommer rigtig nok for skade at gøre kapitelantallet for stort, når han nemlig angiver 12—15. Han må have overset, at hans påstand kun gælder indtil det 14. kap. med, medens der i kap. 15 påbegyndes noget nyt, hvad Grundtvig indleder med i de sidste linjer af kap. 14 at skrive: »Hermed kunde vist den kirkehistoriske oversigt over den kristelige oldtid passelig sluttes . . ., men hvis mine tilhørere ønsker det, skal jeg gerne prøve på at give dem en tydelig forestilling om, hvorledes, efter min kirkehistoriske overbevisning, *vort** kristelige forhold til biblen og bispen *nu** og *herefter** må opfattes«. Og fra det 15. kapitel, hvori så også denne orientering over for bisp og bibel i *nutiden* — for at retlede *nutids*menneskers opfattelse af disse to foreteelser, som de ikke kan undgå at støde på — gives, er alt taget, hvad jeg har citeret.

III. *Biskop Ludwigs og ordinationen.*

Lad mig først give en oversigt over dette spørgsmåls fremkomst og drøftelse her i bladet.

Det begyndte med, at Morten Larsen foreholdt mig »de løfter«, jeg ved min ordination havde aflagt, og hvoraf det ene var bleven aflagt »for den alvidende Guds åsyn«. Dette gav mig anledning til at fremsætte mit syn på ordinationen og løfterne dær. Og i den sammenhæng skrev jeg: »Grundtvig var netop også 27 år, da han blev ordineret, og — uklar, som han endnu var, og tilmed sygelig — fandt han det opbyggeligt og trøsteligt med disse præstehænder — senere slog ham dem væk.«

Det må være dette, som har kaldt hr. Ludwigs frem med artiklen Grundtvig og præstevielsen.

Som Morten Larsen talte om »ordinationen, præsteløftet sammen med det, der går forud derfor«, meget rigtigt sammenholdende det, som ved præstevielsen fremtræder uadskilleligt forbunden, således fremhævede hr. L. straks fra begyndelsen med styrke ikke blot Grundtvigs betagethed af selve ordinationen, for hvilken han gav udtryk i digtet til Sibbern, men også, at han havde aflagt løfterne: ordinationsløftet og præsteeden. Ved dette, sagdes der, »vidste Grundtvig sig rettelig kaldet og indviet til præstegærningen«, og det betonedes, hvorledes han havde »en stærk følelse af forpligtelse over for denne præsteed«, ja den havde en sådan betydning for ham, så han »erfor styrken deraf gennem de første præsteårs hårde kampe«.

Grundtvigs »syn på præstevielsen« er da, i følge biskop L.s egen fremstilling i høj grad iblandet dette syn på edsaflæggelsen, som jo da altså også var i nøjeste forbindelse dermed.

Nu skrev jeg (i nr. 30): Da Grundtvig i »Frisproget« gav et indlæg for at få præstevielsen forandret, idet han krævede eden mest muligt formildet, var dette tegn på en *begyndende* ændring i hans forhold til præstevielsen — den hele samlede handling, hvorved han »vidste sig kaldet og indviet til præstegærningen« — »det begynder at blive lidt mærkeligt« skrev jeg.

Og det er da klart, at når han har tillagt edsaflæggelsen den af biskoppen fremhævede betydning, da kan han ikke kæmpe for at få eden afskaffet, uden fordi han er i færd med at ændre sit syn.

Hvad svarer nu biskop L. herpå? At alle kyndige véd, at eden er bleven afskaffet 1870, at den aldrig har været et led af ordinations-

* Udh. af mig.

handlingen og ikke aflægges i kirken!

Hvorfor i verden har da biskoppen, idet han vilde forklare os Grundtvigs forhold til præstevielsen, så stærkt omtalt os hans edsaflæggelse og den betydning, den havde for ham, når det nu pludselig intet skal have at betyde, fordi denne ed blev aflagt i et værelse for sig og siden er afskaffet? Medens Grundtvigs syn — det i følge hr. L. fra begyndelsen til enden uforandrede syn — på præstevielsen nu stadig gøres til: han så den som en forbønnens handling?

Foruden i digtet til Sibbern og i »Frisproget« omtaler Grundtvig sin egen præstevielse i »Den kristelige børnelærdom«. Man tillade mig atter at anføre stedet: »Uagtet jeg ikke tør tænke og tale så ringe om min præstevielse i Babel, som Luther tænkte og talte om sin, så er jeg dog på mine gamle dage blevet meget enigere med ham i dette stykke, end jeg var i ungdommen«. Fra denne udtalelse kan man ikke slippe ved nogen slags behændighedskunst — og h. L. er da også gået ganske uden om den. Grundtvig har i sin ungdom havt ét syn på sin præstevielse, på sine gamle dage et derfra *meget* forskelligt syn — han er blevet *meget mere* enig med Luther.

Men hvad er det da, han før har set i den,

(Sluttes.)

men nu er kommet fra? At ordinationen er nødvendig til det kristelige læreæmbede, at de ordinerede på grund af håndspålæggelsen bliver at anse for åndens æmbedsmænd, at de har udelukkende ret til offentlig at forkynde evangeliet og myndighed til at råde for Herrens indstiftelser. Altså, en hel del, som endnu den dag i dag mangfoldige, både præster og lægfolk lægger ind i ordinationen, forledede dertil ved alle de ceremonier, der er knyttet til den, den hele højtidelighed, hvormed alt betragtes og udføres af alle de rollehavende.

For denne betragtning følte jeg mig befriet, og derfor skrev jeg om ordinationen, som jeg gjorde. Jeg skrev ikke mod biskop Ludwigs, før han fremtrådte på kamppladsen, anede intet om hans stilling. Nu har jeg af hans indlæg fået at se, at han erklærer heller ikke at dele disse falske opfattelser. Han mener ikke, ordinationen meddeler »apostolisk myndighed og eneret til at forkynde evangeliet«? Han gør ikke »præstevielsens gyldighed afhængig af, at den meddeles af en biskop«, ser ikke på den som »et sakrament, indstiftet af Herren selv«.

Det er jo udmærket, at hans teori er så rigtig. Men hvordan er hans praksis?

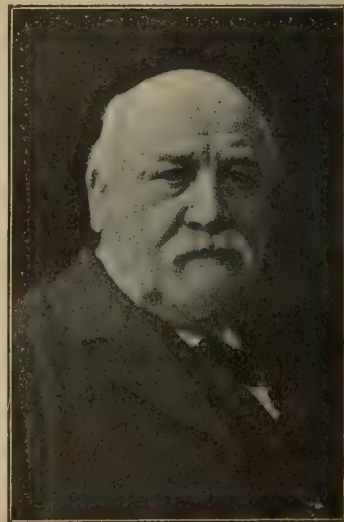
V. Brücker.

Tre Bondeskikkelser.

I de første Maaneder af dette Aar gik tre betydelige Mænd bort: Kr. Lohmann i Aasum paa Fyn, Hans Frandsen i Gudum paa Sjælland, Ernst Bruhn, Rydbjerg ved Ringkøbing. Hver for sig havde de med megen Styrke og Varme taget Del i det Liv og den Bevægelse, som var vakt ved Folkehøjskolen. Og de viste gennem et langt Liv, at det var Alvor med deres Tilslutning til denne Bevægelse.

I.

Den af de tre Mænd, som udvortes set naaede videst, var vel *Kr. Lohmann*, den fynske Bonde, som tydeligt havde Evner i sig, der pegede ud over Landmandens Gerning. Lohmann kunde baade tale og skrive. Og han blev da ogsaa først Højskolelærer og siden Folketingsmand, men vendte stadig tilbage til sit »Hlidarende«, Gaarden i Aasum, som han i et afgørende Øjeblik i sit Liv havde opkaldt efter den islandske Sagahelt Gunnar Hamundsens Gaard, der laa i en saa fager Li, at dens Ejer ikke kunde forlade den. — I Aasum var Lohmann født den 22. April 1852, og her blev hans Livsgerning udført. Det stod tidligt for ham, at han vilde være Bonde, han vilde leve et Bondeliv i Ordets ædleste og rigeste Betydning. I et lille Hæfte, som er udkommet efter hans Død, har Provst Vilh. Hansen, Mors, skildret

Kr. Lohmann.

hans Liv netop ud fra dette Synspunkt. Han hørte til en gammel Bondeæt, og han havde Barndomsindtryk, der nok kunde binde ham baade til det Sted og den Gerning, der tilhørte Slægten.

Paa ham virkede Folkehøjskolen da saaledes, at han efter at have været paa Vesterskerninge Højskole følte sig sikker paa, at han var og vilde være Bonde. Og sine Ungdomsaar vilde han nu bruge til at »samle ind af Tilværelsens Rigdom saa meget, han havde Brug for og kunde rumme«. »I Høsten 1871 sad han en Dag«, skriver Vilh. Hansen, »paa et Kornlæs og sang: »Hil dig, vor Fane«, saa det lød ud over hele Byen; der var den, der tog det som et Varsel om et virksomt Menneskeliv paa det jævne, men med Aandsglans over sig, og som maatte tænke paa, at det var Markens gule Neg, der blev Holger Danskes Pude«.

I Skyttebevægelsen tog han livlig Del og gav utvivlsomt sit gode Bidrag til, at der blev taget alvorligt paa det. Han gik op i det med Liv og Sjæl. »Ved en Skyttefest i Odense, hvor der bl. a. ogsaa blev prøvet et Kapløb over en lang Afstand, blev der lagt Mærke til, at de tre første var fra Aasum og Lohmann den ene; og de var efter Løbet ikke mere medtagne, end at de straks kvægede sig med en Gang Øl, mens de andre Deltagere aandeløse kastede sig paa Jorden. Ved en stor Folkefest i Ryslinge med mange Taler maatte de fleste give Afkald paa at faa alting med, men om Lohmann blev der fortalt, at han under et kort Ophold styrtede ind i et Telt, kastede en Toskilling paa Bordet som Betaling for en Snaps og forsvandt igen; han trængte til en Opfriskning, men vilde ikke miste et eneste Ord eller Tone. Intet menneskeligt maatte blive ham fremmed — Violinspil maatte han dog opgive som haabløst — og af alt sugede han Næring og voksede ved det. I det redelige, alvorlige Hjem var der altid god aandelig Luft; i det føltes, hvad et Gudsforhold er værd, og i Ungdomsaarene klaredes ogsaa det for Lohmann, særlig nok ved det, han hørte af Pastor Strøm i Marslev Kirke.« —

»For at faa sin Viden og hele Livsopfattelse udvidet og sikret, opholdt han sig siden i flere Aar paa Skovgaard Højskole og fandt, hvad han ønskede; paa flere Omraader samlede han nye Kundskaber, og særlig vaktes der den dybe Kærlighed til og Sans for Kunst, som siden var saa fremtrædende hos ham og skaffede ham megen Glæde; Mindet om Skovgaard og Lærerne der gemte han trofast.«

Saaledes levede han et rigt Ungdomsliv. At hans ydre Kaar var gode, gjorde det lettere for ham at samle ind af hvad godt, han mødte paa sin Vej.

Heri var der dog ogsaa, skriver Vilh. Hansen, en Fristelse. »Saa længe samlede han ind, at det i Stedet for at være et Middel truede med at blive selve Maalet, og der kom nogen Usikkerhed over ham. Det, som sad dybest i ham, at være Bonde, mødtes med et Spørgsmaal, om det ikke var bedre at blive Ungdomslærer, hvortil Vejen laa ham aaben, og han var i lidt Vilderede med sig selv.« Sagen blev imidlertid afgjort, da hans Broder, som efter Moderens Død havde overtaget Gaarden, tilbød at dele den med ham. Det kunde Kr. Lohmann ikke sige nej til.

»Tidt maa vel Mennesker fortryde det Valg, de træffer; men naar de vælger under Forhold, hvor de i Grunden intet Valg har, bliver der ikke noget at angre, og saaledes var det gaaet Lohmann. I mange Maader maatte han føle, at Snorene var faldne for ham paa liflige Steder, og at han havde uendelig meget at sige Tak for. I Aasum, paa sin Gaard, hos sin Hustru og sine Børn var han hjemme og følte, at der var godt at være, og hans Taknemmelighed for Hjemmets Velsignelse kunde til Tider give sig rørende, stilfærdige, men stærke Udtryk.«

Spørger man saa, om Lohmann da naaede, hvad han vilde, saa maa det, skriver Vilh. Hansen videre, »i Sandhedens Navn siges, at der var det, som Lohmann ikke naaede, og at han selv følte det«. Han naaede ikke sit høje Maal, det ideale Bondeliv. »I visse Henseender faldt det ham ikke svært at slaa af paa Fordringerne; naar han f. Eks. en Gang havde drømt om at indrette sit Hjem saaledes, at Dagens Hovedmaaltid altid skulde være en Fest, hvor alle i Huset skulde samles efter endt Arbejde, var det let at lære, at det vilde falde udenfor Virkeligheden og heller ikke behøvedes; og i det hele forstod han nok, hvad hans Broder havde ment med at kalde Tilværelsen en stor »Lempelsesanstalt«. Men naar han en Gang for Alvor klagede over, at Sognepræsten ved

en Søndagsgudstjeneste havde ladet synge Salmen: »Det lufter mildt i Høst fra Velsignelsernes Hjem«, og spurgte, hvad den tungt rullende Høstvogn skulde i Kirken, saa er det aabenbart i Strid med det, der fyldte ham, da han sang paa Kornlæsset. Der er kommet en Splid mellem to Verdener, Enheden er bleven uopnaaelig, og Bonden har tabt. Saa længe og stærkt havde han øst af de rige Kilder, at det ikke kunde rummes indenfor Bondelivets Rammer; han havde lært mere, end der i det jævne Liv var Brug for, og tyngedes af Overskudet.«

Der blev kaldt paa ham fra mange Sider. »Han blev Rigsdagsmand og har sikkert ogsaa i den Stilling baade gjort sit bedste og haft sin Betydning som et redeligt og fint Menneske, men han var ikke der den jævne Bonde. Han maatte tale ved Møder og i Foreninger og gjorde det altid alvorligt og godt, men det var ikke paa Bondemaal.«

Han kunde glæde sig over at have sin Bedrift i god Skik, glæde sig over, at det »var lykkedes ham at udrede alt det Korn, der var paalignet ham, og saaledes at gøre sin Pligt som god Borger og ærlig Bonde, men hans dybeste Interesse havde det ikke.« Han maatte da tit føle sig lidt ensom i Forhold til Omgivelserne, men trøstede sig med, at der i Hjemmet altid var trygt og godt at være. — Lohmann døde 2. Januar 1919.

Vilh. Hansen slutter sin ejendommelige og tankevækkende Skildring med følgende Linier, som har Ærinde til hele den Ungdom, som Højskolen har virket og virker iblandt:

»Gælder det da om ham, som om de bedste i hans Slægtled, at de ikke helt naaede det, de stilede imod, saa lad den yngre Slægt prøve, hvad den kan naa. En Kongesøn skal engang have klaget over, at hans Fader udførte saa store Bedrifter, at der intet blev for ham at gøre. Den Klage er altid urimelig, og i alt Fald behøver de unge i vore Dage ikke at være urolige i den Henseende. At forme det ædle Menneskeliv i hele dets Rigdom i Bondeskikkelse ligger endnu foran, og det er Fremtiden forbeholdt at vise, om det kan lykkes, og hvordan det da vil se ud. Men Ære være dem, der har stillet Maalet og redeligt stræbt at naa det. Er de end faldne sejrløse, saa har de dog ikke levet forgæves.«

VERS

Der staar et Træ i Alverden —

Der staar et Træ i Alverden,
det vokser mod Himlen blaa,
det staar der i Regn og Solskin
med friske Spirer paa.

Der staar et Træ i Alverden,
det staar som det største Træ,
det breder de stærke Arme
og byder Fuglene Læ.

Og Træet vokser mod Himlen,
og Himlen oplukker sig stor.
Da lukkes ind til Vorherre
hver Fugl, som i Træet bor.

Til Mor.

Mor! se opad! trods Taaren i Øjet,
der vil du finde, hvad altid du fandt,
at om end dunkelt sig Traadene føjed,
det var den kærligste Haand, der dem bandt.

Mor! se opad! Du glemmer vel ikke
det, du os lærte, din frejdige Tro,
ej hos dig selv lade Sorgerne ligge,
bære dem op til Faderens Bo.

Mor! se opad! — Tanken har Vinger,
bærer jo over det dybeste Hav.
Mor se fremad! Haabet jo bringer
atter tilbage, hvad fra dig du gav.

Til en Veninde.

Tak for det meget, jeg ved ikke hvad,
som gør, at jeg paa dig saa tit har set mig glad.
— Godt, at jeg fandt ind bag den stængede Port.
Godt, at det er lige saa svært at slippe bort.

J.

TIDENS STRØM

Folkehøjskolebevægelsen i Tyskland.

Af *A. H. Hollmann.*

Den tyske folkehøjskolebevægelse er kommen ind et nervøst, febrilsk tempo, som virker forvirrende og bedøvende. Den er trængt ud af den demokratiske socialpolitiks beskedne flodseng og bleven grebet af revolutionens stormflod, der styrter sig kaotisk frem over alle bredder, knuser de gamle historiske stats- og samfundsformer, som syntes at stamme fra naturens eller fra Guds hånd, knuser dem som mørt broværk og begraver dem under sig. Og som revolutionen selv synes bevægelsen at være uden retning og plan, at savne en klart ledende tanke.

Siden novemberdagene har de forskelligste politiske, sociale og religiøse retninger begyndt at arbejde med folkehøjskolen: Programmer, avisartikler, afhandlinger, småskrifter, bøger. Nogle er mere stemt for solid videnskabelighed, andre for karakterdannelse og udvikling af personligheden; nogle ser den største fare i overfladiskhed og dilettanteri, andre frygter åndløst og ufrugtbart skolemesteri. Det er forbavsende, med hvilken grundig saglighed problemet overvejes fra alle sider, omtrent som bygningen af en bro eller anlæget af et gasværk. Men alligevel savnes en overordnet, ledende tanke.

Under hvilke synspunkter vil man i disse oprevne tider træde frem for masserne, meddele dem viden, opdrage dem til personligheder, give dem en kulturbevidsthed? Tror man at kunne fylde de gamle former med et på overfladen forandret indhold, eller må der skabes stat og samfund nye former, som fører et nyt kulturindhold med sig. Med et ord, hvad er under vore inden- og udenrigske forhold den tyske folkehøjskoles kulturideal, midt under en revolutionsbevægelses malstrøm, som vi ikke mere kan standse, men måske dog endnu kan lede ind i et regelmæssigt, frugtbringende løb?

Som folkehøjskoletanken er tænkt af Grundtvig og bleven virkeliggjort mere eller mindre fuldkomment i Skandinaviens landlige folkehøjskoler er den præget af udviklingstanken (»evolutionen«); den har intet at gøre med revolution og omvæltning; den vil tværtimod forhindre omvæltningen, idet den bygger bro over kløften mellem over- og underklasse på det åndelige område. Den er det kulturpolitiske udtryk for det borgerlige demokrati; den afskaffer ganske vist ikke samfundets tvespaltning i over- og underklasse, men den lægger en mild dæmper på den, og hvor som i Danmark grundbesiddelsen på landet er så vidt fordelt, og bybefolkningen endnu lever i småborgerlige forhold, har den næsten fuldkomment held dermed. Under sådanne forudsætninger er folkehøjskolens udviklingssynspunkt som kulturideal for det borgerlige demokrati utvivlsomt den bedste vej, og den størst mulige tilnærmelse til det sociale ideal i det hele: Det økonomiske liv, kulturen og politikken dækker hinanden; der findes en almen national dannelse, der svarer til jævnheden i de økonomiske forhold og giver alle statsborgere ikke blot ret, men også evne til at tage del i det politiske liv. Desuden har det danske landbrugs højt udviklede andelsvæsen skabt en kultiveret sans for fælles bedste, som bryder brodden af den økonomiske individualismes Manchester-tilbøjeligheder og underordner den enkeltes interesse under fællesskabets. I det politiske livs forgrund står den lille bedrift, der angiver det almindelige velfærds barometerstand. Intet hindrer »udvælgelsen af de dygtigste«; den må kun ikke ske på bekostning af andre eller på bekostning af fællesskabet. Ikke Darwins biologiske kolde »survival of the fittest« (de bedst skikkedes sejr i livskampen), hvormed den utiltalende menneske-type, der kan kaldes penge- og resultats-mennesket, yndede at begrunde sin tvivlsomme sociale berettigelse »videnskabeligt«, men Ruskins varme, lysende »Unto this last« (»Den sidste som den første«) er mottoet for dette sande og virkelige demokrati.

Det danske demokrati står i kulturelt og socialt indhold tårnhøjt over de vestlige demokratier, hvor de øverste titusinde stadigvæk klipper lammene, og millionerne repræsenterer bønderne og soldaterne i komedien. Og dog har også Danmark foreløbig

kun løst folkehøjskolespørgsmaalet for landets vedkommende. Også i Danmark er der opstået en industriarbejderstand, om end i beskedent omfang og under overvejende småborgerlige former. Endnu ligger det økonomiske og politiske tyngdepunkt hos landbostanden, men det forskyder sig med folkeøkonomiens fremskridende udvikling, og den stærke storkapitalistiske strømning, der er gået over Danmark som en følge af krigen, vil også i dette land stille folkehøjskolen overfor nye spørgsmål.

*

I Tyskland er forudsætningerne langt mere indviklede og ugunstige. Hos os har folkehøjskolespørgsmaalet et helt forskelligt udseende på by- og industribefolkningen eller på landbefolkningen, på vestens bondebefolkning eller på det østelbiske Tysklands jordløse landarbejdere. Men det er dog den mindste side af sagen at finde de former, der svarer til de forskellige forhold; langt vigtigere er i øjeblikket den tyske folkehøjskoles idé, som den bliver bestemt af revolutionens forløb og af vor fremtids politiske og økonomiske forhold. Ti folkehøjskolen er noget mere end et neutralt dannelsesinstitut til meddelelse af viden og kundskaber; den skal, som kultusministeriets vejledning siger det, blive »en dannelsesorganisation til kulturel samling i folket«, en »kulturbevægelse«, der griber tidens åndelige indhold og hjælper til at klare de tanker, der dunkelt, forvirret og modsigende, men dog dybt følte rører sig i masserne. Den danske folkehøjskole er bleven til en sådan kulturbevægelse, ikke fordi den meddelte viden og kundskaber — det gjorde den selvfølgelig — men fordi den greb den demokratiske idé, som dengang brød på for at tage skikkelse i det danske bondefolk, og fyldte den med national pathos.

Den tyske folkehøjskolebevægelse havde før krigen ikke nogen ledende idé, og derfor er der ikke kommen noget ud af den, udover et par dannelsesinstitutter, af karakter som bedre fortsættelsesskoler, og splittede populær-videnskabelige højskolekursus for videbegærlige blåstrømper og for dannelsesfilistre, der trængte til at friskes op; før krigen manglede Tyskland den politiske jordbund for en folkehøjskolebevægelse; det danske eksempel blev enten slet ikke forstået eller misforstået som et social-politisk husråd, et beroligende pulver mod øvrighedsstatens indre vanskeligheder; men man tænkte ikke på at benytte den som et storpolitisk middel til forebyggelse af den sociale katastrofe gennem udviklingen af et borgerligt demokrati.

Revolutionen var nødvendig for at fremkalde viljen til demokrati i den tyske intelligens-verden; men nu er tiden gået for det borgerlige demokrati, og i denne miskendelse af situationen ligger det tyske folkehøjskolespørgsmåls vanskeligheder. Mange af dem, der nu med stor iver og sikkert med de bedste hensigter styrter sig ud i folkehøjskolebevægelsen, er åbenbart af den mening, at en beslutning er nok for at indhente en periode i vor udvikling, som i virkeligheden er forbi, en lejlighed, som er forspildt. De ser i revolutionen intet andet end mytteri, sult og krigselendighed, og betragter den iøvrigt som overgangen til det borgerlige demokrati, hvori folkehøjskolen passer ind som et færdigt apparat: »brobygning over de åndelige modsætninger i folket«, »fri bane for de dygtige«, og hvad nu de ak så fortærskede talemåder hedder.

Jeg tror, at dette er en fejltagelse og at folkehøjskolen i Tyskland ikke mere lader sig bygge op på udviklingssynspunktets grund; fordi dette synspunkt allerede har gennemløbet sin kurve og nu kun er et århundredes falmede drøm.

Overførelsen af udviklingstanken fra dyrelivet på samfundslivet og det åndelige liv har sin gode berettigelse, når det drejer sig om et nogenlunde rent demokrati. Men i Tyskland, hvor det borgerlige demokrati aldrig kom til gennembrud, nåede man aldrig ud over en borgerlig liberalisme, der i virkeligheden var gået til grunde med mændene fra 48. Til den tyske borgerstands materielle opkomst har ikke svaret nogen åndelig udvikling. Man tærede på den åndelige kapital fra de store klassikeres tid og gemte sin egen åndelige magerhed med påhæng af ordprang fra hin store periode. Men bag den forløjede fasade var sjælen udslukt; nøgen, hæslig og plat fuldbyrdede sig dyrkelsen af guldkalven. Og tilsidst: en vanvittig selvtilintetgørelse, som efterlader et helt folk i moralsk kaos.

Hvad er der bleven af dette folk, siden tøjlerne gled ud af hænderne på den gamle herrekaste, og militarismens stramme bånd slappedes! en grødet masse uden værdighed og åndelig holdning, en barbarisk hob, hvor skælmer og spillere og politiske linedansere giver dagens rolle. Vi har tilbage kun ét håb: masserne, som er ufordærvede i kærnen. Tanken om den borgerlige udvikling er selvmodsigende i et folk, hvis borgerlige lag fremfor alle har svigtet. Her drejer det sig ikke om at

løfte underklassen op til overklassens åndelige niveau; ti den har intet åndeligt niveau; her må skabes nye former for samfundet og for den åndelige udvælgelse, hvoraf nyt førerskab skal fremgå.

Borgerskabets undergang som klasse kan ikke engang vække beklagelse, ti det har aldrig været en selvstændig, sig selv bevidst klasse. Selv uden al åndelig holdning har det som en slyngplante bragt sig til vejrs ved at klynge sig til herrekasten med dens prøjseránd; og *den* har det så trængt ind i ad de familiære, de selskabelige, militærvæsenets og embedsstigens veje, har bragt opløsning i den og korrumperet den med sin prangerånd. Det er først kommen til erkendelse af sin demokratiske mission i det øjeblik, da det brød sammen efter sin uhyre udsvæven i imperialistisk storhedsvanvid. Først i døden øjner det det forjættede land og begriber, at det havde en historisk mission at opfylde.

For sent. Revolutionen er falden udviklingstanken i egerne og vælter hjulet tilbage. En ny klasse har betrådt historiens skueplads, kommer med sine voldsomme fordringer, med sin rå, uforstående, umættelige ånd, og farer med sine kæmpenæver lige ind i den borgerlige samfundsordnings pindeværk: Vi behøver ikke mere eders latterlige fremskridtsur; vi sætter selv vor tid.

*

Det er vel muligt, at de kølige skeptikere får ret, der tror, at alt igen vil falde til ro, når masserne først engang igen kan spise sig ordentlig mæt, og de blotliggende, pirrelige nerver atter bliver omgivet af beroligende fedt. Det er muligt; i så fald behøver vi ingen folkehøjskole; i det mindste ikke for de brede masser, højst kun en landlig folkehøjskole for nye bondebebyggelser efter dansk mønster; ti da vil vi ikke mere have nogen national kultur. Vort folk vil opløse sig i stammer og økonomiske grupper; masserne vil henslæbe deres liv i hårdt hoveri; intelligensen vil forkomme i småborgerlig fattigdom eller i landflygtighed slæbe rigdom sammen til fremmede herskerfolk og give sine sønner undervisning i den latinske syntax og de græske udsagnsord. Kun for spillere og politiske gøglere vil i et sådant Tyskland hveden bugne. Krig, sejr, nederlag; store tider, små tider; ganske ligegyldigt, *de* er altid ovenpå. Som de i den »store tid« med en forbavsende færdighed vidste at skaffe sig selv de stillinger, i hvilke de mente at kunne gøre fædrelandet og — sig selv mere gavn end i skyttegravene, således vil de også gøre forretning ved den kommende likvidation. Fredstraktatens bestemmelser danner ligefrem et udvælgelsesapparat for spillevæsenet. Den solide tyske købmand og eksportør vil ikke mere kunne gøre nogen forretning, da ententekommissionen kontrollerer hans virksomhed og lægger hånd på hans fortjeneste. Han bliver overalt distanceret af spillevæsenet, som forstår at arbejde med neutrale stråmænd, bag kommissionens ryg eller under dens venligst tillukte øje.

Men jeg vil ikke udmale denne udsigt videre; ti jeg tror på et andet Tyskland med nye muligheder, og derfor ønsker jeg lidenskabeligt, at den sociale revolution tillige må hidføre en revolution i åndsverdenen. Alt afhænger af, at intelligensen nu ikke misforstår situationen og at den begriber revolutionens historiske nødvendighed. Af dens forståelse vil det afhænge, om vi nu glider ind i et kaos, der vilde være langt mere skæbnesvangert end det russiske, eller om det lykkes os at nå frem til nye former for vor tilværelse, som kan bevare os for et indre sammenbrud og give os mulighed for at leve videre som nation med den udenrigske stilling vi har. Så uhyre meget afhænger af denne erkendelse, både for staten, for helheden, for hver enkelt af os, og derfor er folkehøjskolen, der skal udgøre bindeleddet mellem åndens og håndens arbejdere, et livsspørgsmål for os. Problemet lader sig udtrykke i én sætning: at løfte håndens arbejde og arbejdere så højt i anseelse, som det tilkommer dem efter deres nuværende betydning for helheden og at give masserne den agtelse for det åndelige arbejde, som de har tabt, fordi den åndelige vejledning har glippet og styrtet folket ud i en uhørt national katastrofe. Det gælder om at undgå den russiske bolsjevismes fare: at åndsarbejderne skydes til side og derefter øver sabotage (nægter at arbejde).

I kultusministeriets vejledning angående folkehøjskolen hedder det: »Folkehøjskolen er et arbejdsfællesskab af åndens og håndens arbejdere. Dens mål er at skabe et hele folket omfattende åndeligt fællesskab«. Jeg kunde ønske at gå et skridt videre i denne opstilling af målet og sige, at det består i at skabe et hele folket omfattende fællesskab om åndens og håndens liv. For at tale med Walter Rathenau*: »Det drejer sig om at

* Se Walter Rathenau: »Der neue Staat«, Berlin 1919.

bygge et samfund med ét, i steden for med to lag«. Uden dette bliver fællesskabet om åndslivet en indbildning, og masserne ved meget vel, hvad det har på sig med denne »brobygning« over de åndelige modsætninger, så længe modsætningen holdes oppe på andre områder ved hjælp af arvede, hævdvundne, overleverede stillinger.

Når folkehøjskolen skal være et »arbejdsfællesskab« af åndens og håndens arbejdere, er dermed allerede sagt, at den ikke vil træde frem for folket som en færdig anstalt med den sædvanlige borgerlige dannelsesmodel, men netop venter en gensidig befrugtning af dette arbejdsfællesskab. Ti målet er jo ikke blot en åndelig løftelse af arbejderklassen, men en fornyelse af vort åndelige liv, som må ud af bourgeois-tankegangens snæverhed og snæverhjærtethed og som selv skal hente nyt indhold af berøringen med masserne. Med et ord, det drejer sig om at skabe en ny kultur, ved hvilken overklassen og folket smælter sammen til en organisk enhed.

Jeg undgår med vilje ordet socialisme; ti den politiske socialisme er et økonomisk, teknisk anliggende; men den er ikke selv en overordnet idé. I denne bevægelses snævre materialistiske mål kan jeg ikke se en verdensvending. Når det bevises os, at socialismen er et middel til at redde riget, så er jeg tilfreds; jeg ængstes ikke for nogen radikalisme, og hænger ikke ved min egen lille skæbne; men jeg må se et overordnet mål, en højere idé, ånd, Gud. Måske er det den tyske folkehøjskole givet at indblæse socialismen en hellig ånd og at løfte det, der nu træder os i møde som en nationalistisk regneopgave, som klassekamp, hævnsyge, begærlighed, at løfte det op til at blive en tysk kulturbevægelse, som kan give livet mening og indhold påny.

Det russiske problem.

Der er noget trolddomsagtigt ved bolsjevismen. Hvor mange gange har nu ikke aviserne forkyndt dens dødskamp og nære forsvinden, men den lever dog videre, tilsyneladende stærkere end nogensinde — som en trold, hvis hoveder vokser ud lige så hurtigt som de hugges af. Nå, avisoverskrifterne er jo kun en afspejling af, hvad den antibolsjevikiske efterretningstjeneste vil have verden til at tro. Men bolsjevikerne forstår også selv at kaste trolddomsskæret over sig. De er omgivet af fremrykkende hære på alle kanter, men det er, som om hverken ild eller vand bider paa dem; de kan gøre sig hårde. Og man får ikke at vide, hvad de består af. De sørger med megen dygtighed for, at omverdenen får så lidt besked om dem som muligt. De bor som i en underjordisk verden, hvori få trænger ind, og hvorfra et lige så lille antal slipper ud.

Det er ikke muligt på grundlag af de spredte beretninger at danne sig noget pålideligt billede af, hvordan det egentlig står til i Rusland, men overfor modsætningen mellem bolsjevismens stadige sammenbrud i aviserne og fortsatte liv i virkeligheden er man dog tilbøjelig til at antage, at virkeligheden må have en rimelig grund, og man bør da eftersøge den.

Man læser f. e. en beretning fra en engelsk læge, der som medlem af en eller anden hjælpekommission opholdt sig i et russisk landdistrikt (Samara) i den første bolsjeviktid til Juli 1918. Han fortæller f. e. om, hvorledes den på egnen eksisterende brugsforening, startet allerede før krigen, voksede voldsomt under bolsjevismen, fik underafdelinger i næsten hver eneste landsby og nød det stedlige sovjetstyres tillid, så dette endog foretog indkøb af varer fra sibirien gennem den. Da omsætningen således blev uhyre stor, blev der trods de lavt holdte priser et betydeligt overskud, og det besluttedes at anvende det til fremme af oplysning. Man begyndte aftenskoler med undervisning i russisk, historie, geografi, bogføring o. s. v., tænkte på at understøtte unge mennesker til et ophold f. e. på en landbrugsskole o. s. v.

Man gik her godt hånd i hånd med bolsjevikernes planer — som omfatter et vidtgående oplysningsarbejde — så stort, at det vil tage lang tid at bringe det til udførelse i virkeligheden. Men just det store i planen — skoler i hver eneste landsby, så alle kan komme med — tiltaler befolkningen. —

Den engelske læge oplevede også reaktionen imod bolsjevismen i sommeren 1918 med de tsjekkoslovakiske troppers rejsning og hvordan den virkede.

»Da tsjekkerne havde taget vor by, blev der sunget »Te Deum« i hovedkirken, gud blev takket,

fordi landet var bleven befriet for en slem fjende, hvilken fjende befolkningen imidlertid sagde om, at den havde valgt den til at regere sig. Det er sandt nok, at under bolsjevismen var der ikke fuldkommen frihed, men i den stærke brydning af ideerne mærkedes trykket ikke så stærkt, og skønt der var nogen censur både over telegraf og presse, mærkede vi mere virkningen af den offentlige mening end af politisk tryk fra et enkelt parti.«

»Under det nye regimente, der blev indført under de tsjekkiske troppers dække mærkede vi snart trykket af et parti, følte undertrykkelsen af den offentlige mening. I byen Buzuluk så vi kosakkerne køre gennem gaderne med en vogn fuld af døde legemer. Bønderne sagde: »Det er vore sønner; de sluttede sig til den røde garde for at forsvare revolutionen«. Den følgende dag holdtes der »valg« efter indskrænket valgret; for at kunne blive valgt skulde man have en godkendelse fra en embedsmand fra det gamle regimentes tid. Det valgte råd mindede stærkt om det fra før revolutionen, og folk sagde: »dette er for reaktionært for os.«

Og hurtigt forvandledes alt. For første gang i mange måneder bar officererne atter deres distinktioner, overklassens kvinder deres silkedragter. Bankerne blev åbnede og fri handel genindført. Det var ikke længere nødvendigt — i et land, som var næsten blottet for råstoffer! — at give bevis for, at den gamle dragt var opslidt, førend man kunde købe en ny. Luksusvarer og nødvendighedsartikler var til salg i butikkerne, men til sådanne priser, at kun de rige kunde købe. Folket murrede.

Og tsjekko-slovakerne måtte fortrække på grund af dyb utilfredshed blandt befolkningen. »Stillede overfor valget mellem bolsjevismen og et regimente, som de fandt, var tyranisk og reaktionært, var det ikke unaturligt, at folk valgte bolsjevismen. Selv om den betød kaos, så tillod den dog langt større frihed for de forskellige anskuelser, og dens program indbefattede ting, f. e. på opdragelsens område, som folk for ingen pris vilde give slip på.« —

Det vilde naturligvis være ganske forhastet på grundlag af denne og andre lignende beretninger at drage nogen almindelig slutning angående bolsjevismens stilling. Der er jo også meddelelser, som taler et ganske andet sprog. Og de efterretninger om grusomheder og urimeligheder, der er begåede dels af de bolsjevikiske ledere, dels navnlig i deres navn er naturligvis ikke alle upålidelige. Men der er visse træk i den engelske læges fortælling, som sikkert nok er karakteristiske. Det gælder bl. a. hans betoning af, hvad valget stod imellem.

Bolsjevismen kom i sin tid til magten, fordi den delte vandene. Kerenskij vilde ikke bryde med nogen; han kunde det ikke, når han på éngang skulde følge ententens fordring om fortsættelse af krigen og folkets krav om revolutionens virkeliggørelse. Bolsjevismen brød med ententen, med militæret og med de mådeholdne strømninger. Den lovede folket socialisering og jord — ikke en gang i fremtiden som følge af beslutninger af den grundlovgivende forsamling, men straks. Den gik med folket i bredeste forstand, og lagde det for en stor del i dets egne hænder at skaffe kravene gennemført. Om den russiske befolkning siden har praktiseret bolsjevismens socialiseringsprogram er en sag for sig; det er i høj grad tvivlsomt. Men den har i landsby efter landsby praktiseret noget af, hvad den *selv* vilde, det har den gjort ved bolsjevismens hjælp, og den vil ikke af med, hvad den har opnået.

Men det synes bolsjevismens fald med det samme at ville medføre. Næppe var den væk i Buzuluk, førend hele det gamle regimente, både legemligt og åndeligt, kom tilbage påny. Der synes i Rusland ikke at findes det mellemparti, som kan styre en middelkurs. Der mangler ligefrem de mennesker, som skal danne et sådant parti, eller der er ikke den samling på dem, at de kan trænge frem. Zarvældet drog et enkelt, dybt skel, mellem folket og herrerne. Og bolsjevismen bygger her på »det bestaaende«s grundlag. Hvergang modstanden mod bolsjevismen samler sig påny, bliver den gamle tids mænd hurtigt de ledende — og resultatet er en ny styrkelse af bolsjevismen. Fænomenet *Koltsjak* er et af de sidste vidnesbyrd derom. Som bekendt står admiral Koltsjak i spidsen for et styre i Sibirien, som siger, at det har til program at bekæmpe bolsjevismen, indføre et ordnet og retfærdigt herredømme, sammenkalde nationalforsamlingen og bygge Rusland op på den, kortsagt regere efter de parlamentariske principper, som Vestevropa alene kan forstå. Og han har da også for nogen tid siden opnået, at de allierede magter har anerkendt ham og bibragt verden den tro, at her var den magt, som ved egen og de allieredes hjælp skulde bringe orden i Rusland.

Hvad er så sandheden om Koltsjak?

Ja, for nogle uger siden offentliggjordes i det amerikanske tidsskrift »The new Republic« en artikel af Joshua Rosett, der ifjor efterår på den amerikanske regerings vegne rejste til Sibirien i offentlige formåls tjeneste. J. Rosett er ikke bolsjevik; han betragter bolsjevismen som »en historisk sæbeboble«; men han er rigtignok endnu mindre begejstret for Koltsjak. Han skildrer sin forbavselse, da han nu i juni kom tilbage til amerika og hørte, at de fire store i Paris havde anerkendt Koltsjak og lovet ham penge, ammunition o. s. v. »Koltsjak, som jeg har set ødelægge et demokratisk styre i Sibirien med en hensynsløshed som nogen Tartar-fyrstes; som har undertrykt den frie tale og den frie presse; som enten har fængslet eller jaget ud af landet eller myrdet hvert eneste medlem af den russiske grundlovgivende forsamling, han kunde få fingre i; som har været årsag til, at modstanderne af hans næveret blev pint eller dræbt. — Kolsjak skildres for det amerikanske folk som en upartisk mand, der prøver på at skabe et demokratisk styre i Rusland.«

Og hr. Rosett skildrer indgående, hvordan Koltsjak kom til magten:

Også i Sibirien var bolsjevikstyret en tid ved at komme ovenpå. Men det varede ikke længe. Zemstvoerne (amtsrådene) kom igen til magten der, hvor de havde måttet afgive den, de dannede en sammenslutning, hvoraf en virkelig sibirisk regering var ved at fremgå, og de trådte i forbindelse med en del medlemmer af den grundlovgivende forsamling, der mødtes i Ufa, tæt øst for Ural. Af denne forbindelse fremgik et såkaldt »al-russisk konvent«, der valgte et direktorat på fem medlemmer til at organisere en alrussisk regering og som foreløbig tog sæde i Omsk.

Men hvad skete? Snart lød rygter om, at visse forandringer var ved at foregå med direktoratet; to af medlemmerne arresterede ved hærens hjælp de 3 andre, og 18. november meddelte officielle bekendtgørelser, at hele magten var »af direktoratet« overdraget til admiral Koltsjak.

Og hr. Rosett beskriver derefter med gruopvækkende enkeltheder, hvilket undertrykkelsens regimente han har ført, helt efter det gamle Zarvældes forbillede. »I stedet for at bringe befolkningen til ro ved gode og imødekommende forholdsregler har det ny styre benyttet enhver lejlighed til at oplyse om sin sande karakter ved en irriterende og tit brutal handlemåde.«

Han regerer ikke Sibirien med folkets tilslutning, og han har da også haft en karakteristisk vanskelighed ved at få soldater. I et af de slag, han har leveret bolsjevikerne, led han et nederlag, fordi store dele af hans egne tropper ligefrem løb over til fjenden. Dette er betegnende: modstanden mod bolsjevismen bliver selv i Sibirien reaktionær, og det brede folk foretrække da bolsjevismen trods alt.

Man vil derfor forstå, at kyndige folk ikke anser det for sandsynligt, at Koltsjak nogensinde når Moskva. Disse reaktionære bevægelser har langt snarere pustet nyt liv i bolsjevismen. Denikins herredømme er jo åbenlyst reaktionært; han gør ganske vist fremskridt i øjeblikket, men hovedsagelig mod Ukraine, hvor bolsjevismen langt fra er så stærk. —

Vil bolsjevismen da kunne holde sig længe endnu? Det synes også utroligt, når man tænker på, hvilken opløsning i samfærdsels- og industriforholdene styret har medført. Dog, man må ikke glemme, at landet ligger i krig og at det holder på benene en hær på vistnok henved 2 mill. tildels veludrustede soldater. Det vidner dog om nogen kraftudfoldelse. Og så må det huskes, at Rusland hovedsagelig er et bondeland. Den russiske landsby er kærnen i det russiske liv; så længe den består, består til en vis grad Rusland. Petrograd har vel nu ikke en tredjedel af sin tidligere befolkning. Hvor er resten bleven af? Den russiske landsby har åbnet sin moderlige favn for dem; derude lever de, kummerligt nok sagtens, men de frister dog livet. Den russiske bonde har næppe praktiseret synderligt af bolsjevismen. Han var f. e. imod den stordrift af herregårdene, som bolsjevismen efter moderne marxistisk tankegang ønskede. Han vilde have jorderne fordelt blandt bønderne, særlig de jordfattige, og det er de formodentlig også blevet de fleste steder. Men det er sket under bolsjevismen, og ethvert nyt styre, der vilde forsøge på at gøre denne fordeling ugjort, vilde få med bønderne at bestille, og uden dem kan man ikke regere i Rusland.

Man kan tænke sig, at bolsjevismen bryder sammen indefra. Man kan også tænke sig, at bolsjevikerne efterhånden søger at knytte til sig en del af de kræfter, der ligger nærmest tilhøjre for dem. De støttede sig f. e. først hovedsagelig på de helt fattige bønder. For tiden foregår der en bevægelse for at få fat også i de mere velstillede. Lignende tendenser kan tænkes udfoldede på andre punkter.

Andelsfolkene i Rusland må absolut ligge inde med kræfter, som det kan betale sig at få sat i virksomhed. Hvis bolsjevismen således formår at udvide kredsen af dem, der vil arbejde sammen med den, fordi de betragter den som det mindste af to onder, så kan man tænke sig, at den holder sig, og at Rusland langsomt kommer til kræfter påny — men da har bolsjevismen ganske vist også ophørt at eksistere som bolsjevisme.

Anders Vedel.

Armeniernes stilling.

Den øjeblikkelige situation i Armenien kaster et skarpt sidelys over verdenssituationen i det hele. Som bekendt flygtede de armeniere i tyrkisk Armenien, der undgik det store blodbad, dels til russisk Armenien, dels også øst på til Mesopotamien. Også efter krigen var disse flygtninges stilling yderlig slet. Man regner, at de i kavkasusegnene udgør ca. 500,000 mennesker, der ikke kunde holdes i live uden hjælp udefra.

Der dannedes da i Amerika en komité, der skulde komme disse mennesker til hjælp. Bidrag strømmede til, komitéen har fået en slags lovlig godkendelse i Amerika, og den har i alt anvendt over 25 mill. dollars på hjælpeforanstaltninger af forskellig art.

Men komitéens virksomhed har kun været mulig på grundlag af de engelske troppers nærværelse — de holder navnlig hovedbanen fra Batum til Baku besat. De omboende folk, kurder, tartarer og georgier er nemlig fjendtlig stemte mod armenierne, og da det i slutningen af juli blev bekendtgjort, at England nu vilde trække sine tropper tilbage fra 15. avgust af, begyndte disse fjender straks at røre paa sig. Der berettes om sporadiske massakrer, og man frygter det værste i den nærmeste fremtid, hvis de engelske tropper virkelig forsvinder.

Den amerikanske hjælpekomite anråber englænderne om ikke at gå deres vej. Den siger, at følgen vil blive, at alt dens arbejde bliver forgæves. Den appellerer til den engelske regering om at tage ordren tilbage. Ejendommeligt nok har den internationale socialistkonference i Luzern også udtalt sig om sagen; i en resolution anmoder den fredskonferencen om at få forholdene i Tyrkiet ordnet snarest, men anmoder samtidig om, at den britiske besættelseshær må forblive på stedet, til den kaldes tilbage af folkenes forbund.

Skylden ligger vel nærmest hos fredskonferencen, som har udsat og udsat afgørelsen af det tyrkiske problem, skønt udsættelse der vel var mindst lige så skæbnesvanger som andre steder. Lloyd George sagde i sin sidste tale, at skylden derfor igen lå hos Amerika. »Vi venter på at få at vide, om Amerika er villig til at tage sin part i beskyttelsen af et folk, som hvis det ikke beskyttes vil blive udsat for tortur, misregering og massakre. Før vi får svar, kan vi ikke komme til klarhed angående vore planer med Tyrkiet.«

Nu er det sikkert ikke så let for den engelske regering vedblivende at holde besættelsestropper så mange steder som den gør, i Rusland, i Palæstina, i Ægypten, Mesopotamien o. s. v. Den offentlige mening i England forlanger, at det skal holde op og at de militærudgifter, der stammer derfra, skal indskrænkes. Men om så Armenien er det rigtige sted at begynde er en anden sag. Lord Robert Cecil satte i hvert fald fingeren på det ømme sted, da han i sine bemærkninger til Lloyd George's tale fremhævede, at armenierne absolut måtte hjælpes. Han sagde, at hvis de engelske tropper blev trukket bort, og der ikke blev truffet andre forholdsregler, kunde man næsten formode, at resten af dette ulykkelige folk, der vel nu udgjorde ca. 1½ mill., vilde gå døden imøde. Og så tilføjede han: »Skulde der blive konkurrence mellem dem, der ønskede at hjælpe general Denikin og dem, der ønskede at hjælpe armenierne, så håbede han, at armenierne måtte have det første krav, om så blot på forsyning med våben«.

Det står endnu tilbage at se, hvorledes denne sag videre vil udvikle sig.

A. V.

General Botha.

56 år gammel er general Botha en af det engelske riges ledende mænd, gået bort. Fra at være dets skarpe modstander i boerkrigen blev han få år senere en af dets bygmestre. Sit store ry som soldat vandt han i boer-krigen, først som leder af en del af hæren, siden og navnlig under den lange udholdenhedskamp som overgeneral. Men ligesom George Washington var han ikke blot en overlegen feltherre; han var også en statsmand. Den første englænder, der gjorde opmærksom på, hvad der boede i ham, var lord Kitchener, hans store modstander. Det var under de forgæves forhandlinger om at få sluttet fred et år før den indtraf. Botha selv begav sig fra sit hovedkvarter over til englændernes for åbent at drøfte sagerne med dem. Han vendte tilbage for at fortsætte krigen, men Kitchener roste ham i sin rapport meget for hans imødekommende optræden.

Botha havde været imod boer-krigen. Præsident Krüger tænkte endog på at arrestere ham ved dens udbrud. Men da den kom, meldte han sig straks og blev hurtigt en af de ledende.

Efter krigen var han den første tid meget tilbageholdende overfor englænderne; han vilde ikke tjene under den engelske befuldmægtigede, lord Milner. Men næppe havde de liberale sejret i England og Campbell-Bannermann forkyndt selvstyre for Afrika som sit mål, førend Botha trådte ind i det politiske liv. Han lod sig vælge

til rigsdagen i Transvaal og blev derefter førsteminister. Han var først noget betænkelig ved den nære sammenslutning af de forskellige sydafrikanske stater. Men han blev overbevist om planens rigtighed og støttede den derefter varmt og energisk. Han blev den første førsteminister i det forenede Sydafrika og bidrog ved sit store mådehold, sit frisind og sin imødekommenhed overfor modstanderne meget til at bilægge de skarpe modsætninger. Selvfølgelig stod han ikke alene. Han havde Campbell-Bannermanns store og uforfalskede tro på frihedens værdi at bygge på, og general Smuts var hans begavede hjælper. Han blev også meget populær i England og modtaget med stor begejstring på sin rundtur til dets forskellige storbyer.

Da krigen i 1914 kom, vilde en del af de gammeldags boere hævde, at Sydafrika burde være »neutralt«, men Botha erklærede straks, at det vilde stå fast og brast med England. Han trådte selv i spidsen for erobringen af tysk Sydvestafrika og fik endnu engang lejlighed til at bevise sine store soldateregenskaber. Den store del af boerne fulgte Botha, men nogle af hans landsmænd dreves så langt over i deres modstand mod ham, at de gjorde oprør. Botha måtte da bekæmpe nogle af sine gamle krigskammerater; oprøret blev knust hurtigt og fuldstændigt; lederen, general de Wet blev taget til fange. Men en stærk bitterhed blev tilbage; og den havde Botha ikke endnu fået overvundet, skønt han atter viste sig meget mild og imødekommende. Der er i øjeblikket et stærkt nationalistisk parti i Sydafrika under general Hertzog.

Såvel for det engelske verdensriges sammenhold som for kampen mod disse nationalister betyder Bothas død et stort tab. Hans eftermand som førsteminister er bleven general Smuts. Smuts står i frisind og international forståelse selvfølgelig ikke tilbage for Botha. Men han står ikke boerne i deres store flertal så personligt nær og nyder ikke den grundfæstede anseelse iblandt dem, der gjorde Bothas stilling så urokkelig.

A. V.

De engelske militærnægtere

Gennem en forespørgsel i det engelske folketing for nogle dage siden blev det oplyst, at alle de militærnægtere af samvittighedsgrunde, der som følge af deres nægtelse stadig sad fængslede, *nu* er løsladte, og at enhver retsforfølgelse af disse mennesker dermed er forbi. Det er sket i henhold til en forud tagen parlamentsbeslutning.

Som bekendt var der et stort antal kvækere og kvækervenner blandt disse »samvittigheds-nægtere«. Den behandling, de har været genstand for, har fremkaldt mange uvilkårlige udbrud af sympati med dem. Først kritiserede man, at de overhovedet skulde fængsles og derefter straffes, dernæst den hårde og langvarige fængselsstraf endelig at de ikke engang blev løsladt, da krigen var forbi.

»Der er mange ting i denne krig vi englændere kan se tilbage på med stolthed,« skriver »Manch. Guardian«. »Behandlingen af samvittighedsnægterne hører ikke til dem. Det er en lettelse at erfare, at denne pinlige sag nu endelig har nået sin afslutning.«

Udtalelser af ledende engelske kirkemænd ved fredens komme.

1. Biskoppen af London siger bl. a.:

»Et nyt bind af verdens historie begynder i dag. Dets indhold må blive verdens genopbyggelse på et nyt grundlag, særlig ved hjælp af de unge. På mange måder er det en vanskeligere opgave end at ødelægge den gamle verdens onde ånd; det arbejde var langvarigt og besværligt, men det var ligetil, og folkeslag gik sammen om det. Den ny opgave er langvarig og indviklet, og den kan komme til at sætte skel i og imellem nationerne.

Men det må vi af al magt forhindre. Kun et enigt folk kan gennemføre, hvad der ligger foran os, ti intet er sikrere, end at den nye verden må bygges på et fastere grundlag af tillid og broderskab end det vi kendte i tiden før krigen.

Ved en forhandling mellem forretningsmænd for nogle dage siden om »Det økonomiske grundlag for Folkenes Forbund« betonede en velkendt forretningsmand stærkt, at der ikke var nogen mulighed for, at folkenes forbund kunde holde sammen, med mindre *hvert folk lærer at have tanker ikke blot for sit eget, men også for de andres*«.

2. Præsidenten for Frikirkerådet, A. T. Gutteri.

Fredens gave bringer os store og betydningsfulde forpligtelser. Lidenskaber, der var retmæssige og nødvendige under krigen, må nu forlades. Hævn er noget grimt noget, og vild vrede fordærver enhver sejr. Det overherredømme, der er vundet på land og hav, skal omsættes til uselvisk tjenergerning. Fædrelandskærlighed skal udvikle sig til international tillid og vennesind. Vi må atter tage fat på vore udskudte opgaver: sociale reformer, politisk fremskridt, moralsk højnelse. Det er af afgørende betydning, at trommehvirvlerne bliver afløst af bygmestrenes sange.«

Bidrag til »Tidens Strøm« sendes til cand. theol. *Anders Vedel*, Allégade 22, København F.

En ny Bog af Maria Montessori.

Der er udkommet en engelsk Oversættelse af en ny Bog af Maria Montessori. Da det rimeligvis vil vare en rum Tid, inden den udkommer paa Dansk, og mange Danske kan læse en engelsk Bog, vil jeg gerne gøre opmærksom paa den. Dens engelske Titel er: »The advanced Montessori Method I og II«*. Det er dog kun Del II med Særtitelen, »The Montessori Elementary Materiel«, der er en ligefrem Fortsættelse af den Anvisning paa Midler til Børns Selvoplærelse i Alderen fra 3 til 7 Aar, som er givet i hendes første saakaldte »Montessori-Metoden« og i den senere »Haandbog i Montessori-Metoden«, idet denne Del II giver en tydelig og udførlig Beskrivelse af det fortrinlige Materiel, som hun og hendes Hjælpere har fremstillet paa det sproglige Omraade, Regneundervisningens, Tegningens og Musikens Omraade for Børn fra 7 til 11 Aar.

Del I, der har Særtitelen: »Spontaneous Activity in Education« (Selvvirksomhed i Opdragelsen), er ikke en Fortsættelse af hendes Betragtninger over Barnelivet indtil 7 Aars Alderen, eller kun angaaende Afsnittet fra 7 til 11 Aar, men en Udvidelse og Uddybelse af hendes tidligere i »Montessori-Metoden« udtalte Syn paa Barnelivet i dets Helhed og de Grundsætninger for dets Værnelse og Udvikling lige fra først af, som hun allerede deri fremlagde. Denne Dels Omstændelighed og Bredde kan let virke skræmmende. Des mere maa man lægge dem paa Sinde, hvis Gerning giver dem særligt Ansvar overfor Børn, alligevel at give sig i Kast med det dog saa lønnende Arbejde at læse den godt. Er der langtrukne Afsnit med trættende Gentagelser, saa er der ogsaa Lifligheds Oaser, hvor ens Hjærte kommer til at banke over den Livsrigdom, den aabner Synet for; og igennem det hele strømmer der en Livsvisdom, der nok kan lønne Umagen ogsaa af de tungere Skridt.

Hun begynder med en Sammenstilling af den legemlige Sundhedslæres Udvikling og den sjælelige Sundhedslære og dens — Mangel paa Udvikling. Til Belysning af den sidste sørgelige Kendsgerning giver hun et Overblik over moderne Opdragelse og dens mange Forsyndelser. Hun gaar derfra over til at oplyse om, hvad der er udrettet ad en langvarig og fordomsfri Iagttagelses Vej for at finde Lovene for den sunde sjælelige Udvikling, og hvad hendes særlige Bidrag paa dette Omraade er.

I dette Afsnit nævner hun en Iagttagelse fra sine første Forsøg med Smaabørn, der aabenbarer, hvorledes Muligheden for Selvoplærelse grundlægges i dem. Derom fortæller hun saaledes: »Jeg var i Færd med mine første Forsøg paa at anvende de Grundsætninger og en Del af de Undervisningsmidler, jeg i mange Aar havde brugt under Opdragelsen af svagsindede Børn, overfor normale Børn i San Lorenzo Kvarteret i Rom, da jeg kom til at lægge Mærke til en lille Pige paa omtrent 3 Aar fuldt optaget af et Sæt Træcylindre, som hun tog op og satte ned i tilsvarende Fordybninger i en Træblok. Udtrykket i Barnets Ansigt røbede en saa stærkt samlet Opmærksomhed, at det forekom mig at være en usædvanlig Bekræftelse paa, at Legetøjet svarede til den tilstedeværende Trang hos Barnet; hidtil havde ingen af Børnene vist en saadan Fængslethed i Interesse overfor nogen Ting, og min Tro paa Ustadighed i Opmærksomhed som karakteristisk for Smaabørn, der uophørlig flagrer fra den ene Ting til den anden, gjorde mig særdeles følsom overfor dette Fænomen. Jeg iagttog Barnet nøje, først uden at forstyrre det, og begyndte at tælle, hvor mange Gange hun gentog Øvelsen. Saa, da jeg saa, at hun syntes at ville blive ved i lang Tid, tog jeg den lille Armstol, hvori hun sad, og satte Stol og Barn op paa Bordet. Det lille Væsen tog Træblokken med Cylindrene i og satte den tværs over Armlænene, samlede Cylindrene i sit Skød og tog fat igen. Saa kaldte jeg alle Børnene sammen til Sang; de sang; men den lille Pige fortsatte uforstyrret og gentog Øvelsen paany, ogsaa efter at vi var færdige med den lille Sang. Jeg talte 44 Gentagelser. Da hun omsider holdt op, var det ganske uberørt af nogen Paavirkning ude fra, som kunde have adspredt hende, og hun saa sig om med en tilfreds

* Undertitel: »Videnskabelig Pædagogik, som den er blevet anvendt i Opdragelsen af Børn fra 7 til 11 Aar.«

Mine, næsten som om hun var vaagnet op efter en forfriskende Blund.

Jeg tænker, at det for mig uforglemmelige Indtryk var som dens, der har gjort en Opdagelse.

Fænomenet blev efterhaanden almindeligt blandt alle Børnene, det kan derfor erklæres for at være den stadige Virkning paa dem af visse ydre Betingelser, som kan bestemmes. Og hver Gang en saadan Polarisation af Opmærksomhed fandt Sted, begyndte Barnet ganske at omdannes, at blive roligere, forstandigere og rummeligere (eller mere aabent af Opfattelse); det viste sjældne, aandelige Evner, der mindede om en højere Bevidsthed, som den, der kan fremkomme gennem Omvendelse«.

Det er Omgivelser med Indhold af saadanne Næringsmidler for Børnenes aandelige Udvikling og uforstyrret Frihed til at bruge dem, Maria Montessori har været medvirkende til at finde og fremskaffe. Hvori dette Materiel for Børn fra 3 til 7 Aar bestaar, faar man Oplysning om i »Montessori-Metoden« og i »Haandbog i Montessori-Metoden« (begge Pios Forlag), og i Del II af det paa Engelsk nyudkomne Værk om Materiellet til Brug for Børn i Alderen fra 7 til 11 Aar. Men man skal ikke tænke sig at kunne slippe uden om al denne vidtløftige Læsning om Principer og Teorier, og bare købe sig disse forskellige Sager, stille dem frem for Børnene og saa iøvrigt lade staa til med gammel Vane over for dem. Et helt nyt Syn paa Barnelivet og Handling derefter maa til, for at man ikke i sin Færd og sit Væsen overfor Børnene lægger alt for mange Hindringer i Vejen, for at de skjulte Kræfter i dem kan komme »i Skud«, paa ovenfor fremstillede Maade. Og dertil er det jo endda ikke sagt, at Læsningen af disse Bøger forslaar, der maa jo nok en indre Forberedelse til eller en Modning bagefter. Og at ville fremskynde Udøvelsen, før der er Modenhed til det, vilde være farligt.

Men Sympati og Forstaaelse vil bane Vejen for dem, som allerede har vovet at slaa ind paa den. Og disse Følelser opstaar ikke uden Kendskab.

Alle de Forældre, der med og for deres Børn har lidt under Rastløsheden og Pirreligheden hos de smaa under deres Forsøg paa at anvende den uudtømmelige Livsenergi, de brænder inde med, medens de kaster en Ting for at gribe en anden, hvori der heller ikke er Mættelse for dem — aandelig talt; Forældre og Lærere, der har sukket under Skolelivets Goldhed og forvirrende Mangfoldighed af uløselige Krav, maa ikke spare Tid eller Kræfter for paa den ene eller den anden Maade at skaffe sig Kendskab til de Grundsætninger for sjælelig Sundhed og den Livsvisdom paa Børneudviklingens Omraade, som har vejledet andre over i en Verden, hvor denne Uro og Forvirring ikke findes. En af Maaderne er at læse Bogen, baade de forudnævnte Afsnit og dem om Lærerens (eller Forældrenes) Forberedelse til deres Gerning, om Omgivelsernes Indretning, om Opmærksomhed, Vilje, Intelligens, Indbildningskraft.

Dette sidste Afsnit er det mest vidtløftige og det mindst klare, og meget deri vil de fleste danske Læsere staa fremmede overfor, fordi den Religiøsitet, der udvikles indenfor den romersk catholske Kirke, hvortil Maria Montessori hører, og som præger særlig dette Afsnit, i saa meget skiller sig fra dansk Kristendom. Men der er jo ogsaa Fællesskab, og vi genkender med glad Undren vor religiøse og pædagogiske Stormands Ord i den italienske lægevidenskabelige Børneopdragers Mund: »*Godt er Liv, Ondt er Død;* den virkelige Skelnen imellem dem er saa klar som Ordene selv«.

Thora Constantin-Hansen.

Nordisk kirkeligt Møde.

Den Komite for Samvirke mellem Nordens Kirker, som holdt sit første Møde i 1916 i Nääs ved Göteborg, har i de sidste Dage af August holdt sit andet Møde her i Danmark. Hensigten med dette andet Møde var den samme som med det første: at styrke og uddybe den nordiske Fællesskabsfølelse ogsaa paa det kristelige og kirkelige Omraade. Og den søgtes naaet nu som da ved at fremme indbyrdes Kendskab og Forstaaelse, og ved at søge Veje og Midler til kirkeligt og theologisk Samarbejde. Men dette andet Møde havde dog en fra det første for-

skellig Karakter, dels derved, at i Mellemtiden de 3 nordiske Rigers Førstebiskopper havde tiltraadt de respektive Landes Komiteer og var blevne Formænd for disse, og dels derved, at Finland og Island ogsaa var blevne repræsenterede i Komiteen. Bispernes Tiltræden har jo givet Komiteen, som i Begyndelsen havde et mere privat og — om man vil — tilfældigt Præg, en noget mere officiel Karakter; men dette hindrede ikke, at der var den samme hjærtelige og broderlige Stemning over Mødet i Danmark som i sin Tid over det i Sverige. Det var jo i alt væsentligt den samme Kreds af Mennesker, der samledes ved begge Møder. Heri vil der dog nu ske en Ændring, idet Komiteen vil blive betydelig udvidet. Uden at ville tilstræbe eller udgive sig for en egentlig Repræsentation fra alle Sider af de paagældende Landes kirkelige Liv ønsker Komiteen at drage flere i Sagen interesserede ind i Samarbejdet, og uden at ville give sig af med at lave Retningsgeometri ønsker den at faa et mere alsidigt Præg. Derfor blev det besluttet, at hvert Lands Komite, som for Tiden tæller 10 Medlemmer, kan udvides indtil 25, og man haaber derved at tjene det Maal, man har sat sig: et fyldigere og rigere Samliv indenfor Nordens Kristen- og Kirkeliv.

At finske og islandske Repræsentanter havde tiltraadt Komiteen, føltes som en stor Berigelse; med de sidste Aars Historie som Baggrund gav det en ejendommelig Glæde, at vi nu var samlede fra 5 frie nordiske Folk for at hjælpe og styrke hverandre, for at modtage af hverandre og give hverandre, for at opleve den Berigelse, som Forskellighedernes Brydning giver, naar den, som her, sker paa et Grundlag, som alle er fælles om: nordisk Lutherdom. Det var en Berigelse endog nu at opleve et saadant Udslag af nordisk Fællesskabsfølelse, som det at Sveriges Ærkebiskop stillede Forslag om at gøre Skridt til, at Genforeningen med Sønderjylland kunde fejres i alle de nordiske Kirker, og at Sjællands Biskop foreslog, at det samme skulde være Tilfældet, naar den finske Kirke kunde give Udtryk for Glæden over at leve og virke i et frit Folk. Sker dette paa den rette Maade, vil det jo bidrage til at vække og styrke Fællesskabet mellem nordiske Kristne.

De praktiske Resultater, som Mødet bragte i Form af Beslutninger om kirkeligt og theologisk Samarbejde, skal her ikke omtales nærnærmere; de vil jo mærkes, efterhaanden som de iværksættes. Kun det skal siges, at der ikke tilsigtes noget som helst i Retning af Organisationsformer uden Liv. Enten der tænkes paa praktisk-kirkeligt eller paa theologisk Samarbejde, er det den i Øjeblikket opnaaelige *levende Vekselvirkning*, der tages Sigte paa.

Denne Vekselvirkning sker dog i dette Arbejde indenfor en *bestemt Begrænsning*, en villet og nødvendig Begrænsning, nemlig *Nordens lutherske Kirker*. Der er god Plads indenfor denne Begrænsning, Plads til Højkirkelighed og Lavkirkelighed, til mere konservativt og mere liberalt farvet theologisk Opfattelse; men der er ikke Plads til det, som ikke har sine Rødder i den gamle nordiske lutherske Kirkeager.

Komiteens snævrere Møde afsluttedes om Søndagen med et offentligt Møde, ved hvilket Biskop *Ostenfeld* og Redaktøren af »For Kirke og Kultur«, Sognepræst *Eivind Berggrav*, fra Norge talte. Sidstnævnte tog sit Udgangspunkt i en Karakteristik af de kirkelige Foresatte i Norden, som førstnævnte en Gang har brugt, nemlig: Sveriges *kyrka*, den danske *Menighed* og Norges *Kristne*, og ud fra denne Karakteristik talte han over stærke og svage Sider ved de forskellige Kirkers Liv. Talen stemmede godt med det, som er Komiteens Maal: at lære hverandre at kende og lære af hverandre.

I Slutningen af indeværende Aar overgaar Ledelsen af den samlede nordiske Komite, som siden 1917 har været i Ærkebiskop *Söderbloms* Hænder, til Biskop *Ostenfeld*.

Det er at haabe, at de kommende Aar vil svare til de Forventninger, som de nys svundne har vakt.

Henry Fonnesbech-Wulff.

Spørgsmaal og Tildragelser.

De nordslesvigske præster og genforeningen.

Der går så mange rygter om, hvorledes man tænker sig at ordne de nordslesvigske kirkeforhold, når grænsen bliver flyttet, men der er ét punkt, som maa klares inden alt for længe, og det er, hvordan det vil stille sig for dem af de nu ansatte sognepræster, der selv kunde ønske at blive i deres gerning.

Der er nogle af disse, som alle er enige om at beholde, hvor de er. Der er andre, som ikke vil blive, fordi de føler, at de ikke kan leve og virke i en befolkning, der glæder sig over det, som de selv føler som en hjertesorg. Dem må vi have agtelse for, men kan de ikke blive, så må de gå. Der er atter andre, som har sat så meget til af agtelse i deres menighed, fordi de ikke har arbejdet mod det, de vidste var uret og synd, men villigt bøjet sig for urettens påbud. At de også må gå af, kan næppe nægtes.

Men så resten? For det er dog vel de fleste, der ikke falder ind under nogen af disse rubrikker. Hvad har man egentlig at bebrejde dem? At de ikke har forstået deres menighed? Ja, men kan vi sige om det store flertal af de kongerigske præster, at de har det? Og har vi ret til at stille fordringer til præsterne i Sønderjylland, som vore egne ikke kan fyldestgøre?

Der faldt en gang for nylig den udtalelse om en lærer, at han søgte til Sønderjylland, fordi han var umulig her. Jeg vil ikke håbe, at de præster, der er umulige her, skulde finde på at prøve, om det kan gå dem bedre syd på. Men hvad vil følgen blive, om der kommer en ny præst, der lige så lidt forstår sin menighed, som den gamle gjorde det? Og det kan dog let ske, for vi kan da ikke sende lutter udmærkede præster der ned, især da vi må give dem en del at vælge imellem.

En fordel har de nuværende præster da fremfor de ny, at de er indlevede i befolkningens ydre forhold, og det er slet ikke noget helt uvigtigt.

Og en ting til må vi tage i betragtning: der vil blive brug for et antal tyskdannede præster, som kan overtage gerningen som (statsansatte) tyske fripræster for de kredse i sognene, der ønsker tysk gudstjeneste. At sætte danske præster til den gerning vil være lige hårdt mod de danske præster og mod de — få eller mange — tyske kristne, der ønsker at høre forkyndelsen på deres modersmål.

Mon vi så egentlig får råd til at vrage ret mange af dem, der selv mener at have kald til at tjæne også under de forandrede forhold, og som ikke ligefrem har gjort sig uværdige dertil?

Ja, jeg spørger blot, fordi jeg synes, det må kunne være af betydning at få svar også på dette spørgsmål.

Marius Kristensen.

Vælgerforeningens Sprængning.

I Anledning af A. V.'s Stykke i Nr. 35: »Splittelsen i Vælgerforeningen«, har P. J. Gad, der for nogen Tid siden valgtes ind i Vælgerforeningens Tilsynsraad og der har sluttet sig til Mindretallet, sendt os nedenstaaende Modartikel.

Under Rubrikken: Spørgsmaal og Tildragelser har »Højskolebladet« i Numer 35 omtalt Vælgerforeningens Sprængning.

Der staar bl. a.: »Og hvad vil Mindretallet med at træde ud?

Det kommer ikke derved til at tale paa Flertallets Vegne. Tværtimod; dette maa fremdeles være det gyldige Udtryk for den nordslesvigske Befolknings Vilje.«

Længere nede staar der: »I Mindretallets Udtræden af Tilsynsraadet synes der at ligge en Mangel paa Agtelse for Flertallets Ret, noget antiparlamentarisk, som virker en Smule forstemmende.«

Som en af de 23, der har erklæret ikke mere at ville deltage i Tilsynsraadets Møder, beder jeg om Plads for følgende.

Da det nuværende Flertal i Vælgerforeningens Tilsynsraad den 28. Juli stemte imod den Resolution, det 3 Uger i Forvejen havde vedtaget, og hvori Rømningen af 3. Zone betegnes som en bydende Nødvendighed for at sikre Afstemningsfrihed i 2. Zone, følte Repræsentanterne for Flensborg og Mellemslesvig sig svigtet i den sidste afgørende Kamp for at komme med til Danmark. Hvem der hørte Redaktør Christiansens og tilsidst lige før Afstemningen P. Graus Begrundelse af Forslaget eller rettere Bøn om ikke at nægte den Haandsrækning til dem dernede, vil ikke kunne frigøre sig for det Indtryk.

Vælgerforeningens Tilsynsraad er jo vor højeste politiske Myndighed, som der bliver taget afgørende Hensyn til. Det er det eneste Sted, hvor Flensborgs og Mellemslesvigs Danskere har Adgang til at fremsætte deres Krav og Ønsker. Naar nu et saadant Ønske, om hvis Betimelighed, ja »bydende Nødvendighed« man havde kunnet overbevise dette Raad, af andre politiske Grunde blev stemt ned, saa synes jeg nok, man kan forstaa disse Kredses Uro.

Til hvilke Midler greb da disse sydligste Danskere for at faa Ørenlyd for deres Krav, for at faa den Støtte i det nordslesvigske »Parlament«, som er dem tilsagt af H. P. Hanssen? Det var Flertallets Tilhængere, der i to Kredse havde opfordret Medlemmer, som tidligere havde stemt med Mindretallet, til at nedlægge deres Mandater. Nu tilbød vi alle at nedlægge vore Mandater, mod at Flertallet ogsaa nedlagde deres. Det var først, da man nægtede det, at vi afgav Erklæringen om ikke mere at ville deltage i Møderne.

Jeg er ikke saa kyndig i Politik, saa jeg kan tillade mig at dømme om, hvor her det antiparlamentariske er at søge. Men jeg synes ikke, det er os, der kan beskyldes for Mangel paa Agtelse for Flertallets Ret. Vi appellerede jo netop til et Flertal i Befolkningen, vi gav »Flertallet« en Lejlighed til at vise, at der virkelig er et Flertal.

Det var blot disse Kendsgerninger, jeg syntes »Højskolebladet«s Læsere burde mindes om, førend man af-

fejende erklærer Flertallet for: »fremdeles at være det gyldige Udtryk for den nordslesvigske Befolknings Vilje«. Her ovre er vi mange, som tror det modsatte.

Hejsel, den 10. August 1919. *P. J. Gad.*

Svar til ovenstående.

Det tilsynsråd, som ønskedes underkastet omvalg, er valgt i januar dette år.

Ifølge vælgerforeningens love kan kun en generalforsamling tage beslutning om et sådant omvalg. Mindretallet havde let ved at få en generalforsamling sammenkaldt. Dertil kræves kun begæring af 25 tillidsmænd eller 200 vælgere (vælgerforeningen har henholdsvis 500 og c. 10,000). Men mindretallet gik ikke denne lovens vej. Det foreslog derimod flertallet at gå over til mindretallets krav om omvalg, nemlig ved at gå med til mandatnedlæggelse. Flertallet fastholdt heroverfor som naturligt var sit standpunkt, der var det at betragte omvalg som ubetimeligt og overflødigt, og nægtede at nedlægge sine mandater. Hvor kan mindretallet derefter forlange, at vi andre skal søge udtrykket for den nordslesvigske befolknings vilje andensteds end hos tilsynsrådets flertal?

Og hvad var det for et spørgsmål, som mindretallet sagde, at det vilde have underkastet vælgernes direkte dom? Ifølge P. J. Gad drejede det sig om fortsættelsen af arbejdet for at få tredje zone rømmet. Flertallet havde rakt hånd til et arbejde derfor. Men dels gennem hvad der derved var bragt i erfaring, dels ved hvad der iøvrigt var kommen frem, var det kommen til den erkendelse, at et fortsat arbejde var frugtesløst. Det er da også klart nok, så vel gennem udtalelserne i den engelske rigsdag, som af hvad formanden for den internationale kommission har udtalt, at der intet mere er at gøre. Formandens, den engelske gesandts ord udtaler desuden en forvisning om, at kommissionen vil være i stand til at sikre afstemningens frihed.

Hvor spinkelt et grundlag at fortsætte arbejdet for rømningen på! hvor endnu spinklere et grundlag at lade foretage valg på eller gå ud af samarbejdet på!

Man spørger uvilkårligt, om der ikke ligger noget andet under. For P. J. Gads vedkommende ved vi, at det er tilfældet. Han ønsker ikke blot rømning, men også afstemning i tredje zone; han ønsker tredje zone gjort til en del af Danmark. Et åbent arbejde derfor er naturligvis en ærlig sag. P. J. Gad synes i sin ovenstående udtalelse også at ville være talsmand for flertallets ret. Måske burde da han og hans meningsfæller noget mere end sket er have betænkt, at de med deres arbejde for tredje zones tilknytning til Danmark trådte i modsætning til det danske folks overvejende flertals ønsker og anskuelser — anskuelser som vi har tilegnet os ganske særligt ved at følge (og tage del i) den nationale kamp, de danske slesvigere har ført siden 64, med de grundsynspunkter, hvorpå den byggede — anskuelser, som vi derfor ikke har så let ved at komme bort fra igen. Vi er glade ved, at spørgsmålet om tredje zones tilknytning til Danmark er falden bort. Og vi længes efter, under fuld anerkendelse af flertallets ret, så snart ske kan at blive forenede med så mange som muligt af de slesvigere, der — med Orla Lehmanns ord — »i ånd og sandhed« vil være danske.

A. V.

I A. V.'s Stykke i Nr. 35 var indløbet en Trykfejl i Sætningen: »Og hvad vil mindretallet også med at træde ud?« For »også« skulde stå »opnå«.

Forhandlingen mellem Th. Bredsdorff og Jørgen Pedersen

om Religionsundervisningen blev fortsat i »Fyns Tidende« for 2. September. Bredsdorff skriver i et »Afsluttende Gensvar«: »Efter Hr. J. P.'s sidste Indlæg venter jeg, at at han i Skolekommissionen (der jo netop i Øjeblikket behandler *Læreruddannelsen*) gør sig til Talsmand for den Ordning, at »Religionsundervisning kun gives til Elever, der ønsker den« . . . . endvidere . . . . at Hr. J. P. vil være tilbøjelig til at støtte Ønsket om, at Religionsundervisningen i Folkeskolen, Mellemskolen, Gymnasier o. s. v. ophæves som »obligatorisk Fag« i hvert Fald for Eleverne, og at Religionstimen i Overensstemmelse hermed henlægges til Skoledagens Begyndelse eller Slutning. Vi er dermed kommen ind paa en Vej, der muligvis kan føre os helt ud af den nuværende triste Tilstand.

Hr. J. P. er misfornøjet med min »Forelæsning« i Spørgsmaalet om Kristendomsoplysningen og Friheden. Han har kendt, hvad jeg her hævdede, »førend Hr. Bredsdorff blev født«. Og dette ved jeg særdeles vel. Men jeg mærkede det kun svagt i Artiklen, hvor det Ord Theori og atter Theori — om hvilket vi oven i Købet sagdes i Resolutionen at have talt »pæne« Ord — syntes bestemt til at nedslaa ethvert Forsøg paa at ændre Tilstanden.

Dog, hvis Hr. J. P. virkelig kender og forstaar mit Syn paa dette Grundforhold, saa er han vel ej heller ukendt med den dermed inderlig beslægtede Opfattelse, at *Skolen* egentlig ikke har noget med Kristendomsoplysning at gøre, men at denne rettelig bør være Hjemmenes og Menighedens Sag.« Bredsdorff minder her om Grundtvigs Ord: »Troen er Gud ske Lov slet ingen Skolesag.« Over for J. P.'s Hævdelse af, at en Skoleordning ogsaa paa dette Punkt maa være ensartet, minder Bredsdorff om, at det var det samme, Kold i sin Tid løb Panden imod, da han ikke vilde bruge Lærebog, og Bispen mente, det skulde være *ens*. Det vilde maaske være rigtigt, hvis Kristendom var et *Fag*. Ellers er det galt. »Her maa kræves den rent personlige Ordning, hvorefter det hele rimeligvis bliver *i høj Grad uensartet*, netop fordi det er Samvittighedsspørgsmaal, det gælder.« —

I sit Svar skriver *Jørgen Pedersen*, at han »gerne skal gaa med til, at Religionsundervisning paa Seminarierne »kun gives til Elever, der ønsker den«. Men naar jeg i forrige Søndagsavis skrev, at en saadan Ordning »næppe vilde møde afgørende Modstand fra nogen Side«, skal jeg gerne erkende, at jeg mulig har været for rask til at slutte fra mit eget Standpunkt til andres. Og skulde det vise sig, at der i Skolekommissionen og senere i Rigsdagen var Flertal for »obligatorisk« Religionsundervisning paa Seminariet, maa Hr. Bredsdorff ikke vente, at *jeg* nogen af Stederne skulde være i Stand til at vende Vinden. I Kommissionen ikke, fordi min gammeldags

grundlovsmæssige Opfattelse af det hele Skolespørgsmaal, der er saa forskellig fra den moderne Tankegang, ikke kan undgaa at gøre min Stilling noget isoleret, og i Rigsdagen ikke allerede af den Grund, at naar Kommissionens Forslag en Gang kommer til at foreligge der, vil eg ikke længer være Rigsdagsmand.«

Hvad Folkeskolen angaar, mener J. P. ikke at kunne anbefale, at Religionsundervisningen faar den Stilling, »som Hr. Bredsdorff har faaet »Det grundtvigske Konvent af 1916« til at udtale sig for«. J. P. mener, at Udtalelsen røber en Misforstaaelse af Lovgivningsmagtens Opgave, der ikke er »at træffe Bestemmelser, som Befolkningen i Almindelighed ikke har Brug for, og som derfor kun kan gøre Skade i Stedet for Gavn. En Skolelov som den, Hr. Bredsdorff tænker sig, vilde være af denne Beskaffenhed.« Lige saa vist som Grundtvig har Ret i, at Troen ikke er nogen Skolesag, »lige saa sandt er det, at kristelig *Oplysning* er en Skolesag.« Med Hensyn til det »ensartede« gør J. P. gældende, »at Statens Tilbud om Religionsundervisning i Skolen for saa vidt maa være »ensartet«, som det maa gives i alle Skolekredse, saa det ikke kommer til at bero paa et rent Tilfælde, hvilke Forældre det naar og hvilke ikke«. »Anden Ensartethed har jeg (J. P.) ikke forlangt.« —

I Ugens Løb.

Det årlige Højskolelærerkursus holdtes denne gang i København fra den 27. august til den 6. septbr. De ca. 90 deltagere fulgte med interesse alle forelæsningsrækkerne, og der var enighed om, at kursuset i sin helhed fik et udmærket forløb. — En del af deltagerne foretog en udflugt til Dragør, og flere gange var man samlet til diskussion eller friere samvær. En udførligere omtale af kursuset skal følge i et senere nr. af »Højskolebladet«.

O. S.

*

Paa Bispinde *Guldborg Ludwigs's* Grav er der ifølge »Aalborg Amtstidende« rejst en Mindesten med en grønlandsk Indskrift, der paa dansk lyder saaledes: »Hun var en Moder for Grønlænderne, og saaledes kommes hun i Hu«. Stenen er opsat af unge Grønlændere, der Aar igennem har haft deres Hjem hos Biskop Ludwigs og Hustru i København.

*

Bovlund Frimenighed har ifølge Bladmeddelelser valgt N. A. Jensen, tidligere i Jærnved, til Præst.

*

Smaanyt fra den danske Kirke i Amerika: Pastor O. L. Kirkeberg agter nu at bosætte sig i Park River, N. Dak.; Pastor Svend Jørgensen, Dagmar, Mont., har opsagt sin Gerning der og agter en Tid at optage Studier paa Engelsk, før han atter fortsætter sin Præstegerning. Menigheden i Perth Amboy har kaldet Svend Kjær til Præst. Pastor Marckmann, Hutchinson, Minn., har taget mod Kald fra Menigheden i Los Angelos, Cal.

*

Om det franske Besøg i Sønderjyllands Farvande skriver vor sønderjydske Medarbejder, at det var imødeset med stor Forventning. Modtagelsen viste overalt, hvor hjertelig den Forstaaelse er, der bestaar mellem Danske og Franskmænd. Vi beundrede Franskmændene, som har kæmpet for Friheden, men vor Beundring gjaldt ikke mindre den Maade, hvorpaa Officerer og Mandskab omgikkes hinanden. Det var næsten, som om det var en Højskoleforstander, der færdedes blandt sine Elever, naar Kommandøren gik fra den ene til den anden.

Det tyske Admiralitet havde nedlagt Indsigelse mod Besøget, men Kommandør Loyer erklærede, at han havde sine Ordrer fra Paris, og at han ikke kunde tage Hensyn til Berlin. Den tyske Beretning gaar ud paa, at »det var den tyske Befolknings Takt og Tilbageholdenhed, som var Skyld i, at der ikke skete noget Sammenstød trods Skibets egenmægtige Fremgangsmaade.«

*

I Digtet »Kjøge Aas« (Nr. 36) er indløbet et Par Sættefejl: I 2. Vers, 2. Linie står »glider« for »*glitrer*«; i 7. Vers, 7. Linie står »minder« for »*mindes*«.

INDHOLD.

V. Brücker: Mere om Ordinationen. I—III.
Tre Bondeskikkelser. I. Kr. Lohmann. Med Billede.
J.: Vers.
Thora Constantin-Hansen: En ny Bog af Maria Montessori.
Henry Fonnesbech-Wulff: Nordisk kirkeligt Møde.
Spørgsmaal og Tildragelser. *Marius Kristensen:* De nordslesvigske Præster og Genforeningen. — *P. J. Gad* og *A. V.:* Vælgerforeningens Sprængning. — Forhandlingen mellem Th. Bredsdorff og Jørgen Pedersen. — I Ugens Løb.
Tidens Strøm.
A. H. Hollmann: Folkehøjskolebevægelsen i Tyskland.
Anders Vedel: Det russiske Problem.
A. V.: Armeniens Stilling.
— General Botha.
De engelske Militærnægtere.
Udtalelser af ledende engelske Kirkemænd.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand**.

Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 38 Fredag den 19. September. 1919

CHRISTOPHER BRUUN.

1839 — 23. September — 1919.

I disse Dage, da Christopher Bruun fylder firsindstyve Aar, har jeg taget hans »Folkelige Grundtanker« frem for at prøve, om jeg i dette Skrift, der snart er halvhundrede Aar gammelt, kunde finde et samlet Billede af hans aandelige Personlighed. Og jeg er ikke bleven skuffet derved.

Han har altid staaet for mig som den reneste, den klarest tegnede Skikkelse i den nordiske Folkehøjskole efter 1864, og det har stadfæstet sig for mig gennem ny Læsning af hans Hovedværk, at der ingensinde er lagt et ædlere Heloffer paa Folkets Alter end det, han bragte, da han i sin første Manddom gik ud for at begynde sit Skoleværk i Gausdalen.

Ligesom de jævnaldrende danske Højskolemænd blev han indviet til sin Gerning gennem Krigen i 1864. Men for ingen af hans danske Fæller blev der saa skøn en Lejlighed til at indlede sin Virksomhed med et personligt Offer, som for denne Nordmand, der drog hjem fra Rom for at møde som frivillig ved den danske Hær og saaledes sætte sit Liv ind paa den Tanke om Nordens folkelige Enhed, der havde begejstret ham i hans Studenterdage.

En Mand, der saaledes besegler Drøm med Daad, tør ventes i det hele at svare godt til sine Ord. Og det er det stærkeste Indtryk, man faar af hele Christopher Bruuns Livsfærd, at her ses en »Manddoms Mand«, der med sluttet Kraft sætter Livet ind paa det Kald, han har faaet i »Aandens Skabertime«.

Der var til Lykke flere end ham, baade i Norge og i Danmark, som dengang ærligt ofrede sig for Folkets Sag i Højskolens Tjeneste og trofast gennemførte Ofret i et langt Livs Arbejde. Men i hans Liv tegner Idealet sig tydeligere end i de fleste andres, fordi der var saa megen Vilje i hans Valg, og fordi han mødte saa megen Trængsel paa sin Vej, mens hans danske Venner snart fik rigelig Løn for deres Vovemod ved den lykkelige og frugtbare Virksomhed, de kom til at øve.

Det har altid ligget nærmere for Nordmænd end for Danskere at gøre sig et klart Begreb om den Idee, de tjener. Og da de som oftest har haft en trangere Vej at vandre i Ideens Tjeneste, har de haft mere Brug for en stærk Vilje under deres Kamp for Sagen.

Der ligger over Christopher Bruuns Liv som Højskolemand noget af den samme stærke Enfold og noget af den samme tragiske Skæbne, som vi møder i Henrik Ibsens Digtning. Ja, Christopher Bruuns Livsgerning paa Vonheim er i Virkelighed et Digt med mere Sandhed og mere Sorg end noget af Bjørnsons eller Ibsens Mesterværker.

Derom siger han selv baade kønt og rammende i sine »Folkelige Grundtanker«:

»At være Digter er ikke at skrive Poesi, det er at leve Poesi. Det kan enhver Mand gøre, han være i Skolens og Videnskabens, i Kirkens eller i Politikens Tjeneste. Han gør det, naar den Gerning, han arbejder i, i Sandhed staar for ham som Virkeliggørelsen af hans Ungdoms bedste Tanker, naar han ikke svigter dem, fordi der møder Vanskeligheder, ikke slaar af, fordi der kræves Offer, men holder fast. — Det var netop dette, som stod for mig i min Ungdoms Dage, at leve mit Liv, saa det blev Poesi. Jeg saae, hvor ofte endog Digterne selv i Livet opgav de Tanker, som havde opflammet dem til deres ypperste Digte. Jeg var ikke Digter i almindelig Mening, havde ingen Gave til det. Og sandt at sige brød jeg mig heller ikke saa meget om det. Det, jeg ønskede mig, var bare Evnen til at *leve* det, de andre havde sunget, for saa vidt deres Sang havde slaaet ned i mit Bryst. *Det* var den Kunst, jeg vilde opdage. Det forekom mig, som ogsaa jeg bar paa Planen til et Kunstværk, blot til et eneste, men det vilde jeg ogsaa forme uforgængeligt som i Malm: mit Livs Kunstværk.«

Jeg skulde tro, at det virkelig er lykkedes Christopher Bruun gennem sit Liv at give Nordmændene et Kunstværk, der vil staa for mange af den yngre Slægt som et lysende Forbillede. Naar jeg tænker paa, hvor dybt jeg, som dog er fremmed, har bøjet mig for det Manddomsbillede, hans Liv viste mig, kan jeg ikke tvivle om, at det har haft en skabende Gerning blandt Norges Ungdom. Det vilde være for tungt, om dette ædle Livsoffer ikke havde baaret saadan Frugt.

Det er Lønnen for Troskab mod Ungdommens Syner, at det Livsdigt, de tegnede, dukker fornyet op af Mandens Daad og staar som hans Eftermæle med anderledes Fasthed og Renhed i Formen end selv de lyseste Ungdomsdrømme.

Man kan være med til at skabe sit Folks Saga ved alt, hvad man udretter til Folkegavn. Men det fineste og frugtbareste Indskud, en Mand kan gøre i sin Tids Historie, det er aabenbart hans eget Levned, naar man i det virkelig »øjner Idealet bag alt hans Virke«. Og her i ligger Christopher Bruuns vægtigste Bidrag til det norske Folks Saga.

Det var hans bevidste Livsmaal fra Ungdommen af. — Ved at se sig bitter paa de mange, der i den modne Alder svigtede deres Ungdoms Idealer, blev han manet til at være tro mod sine.

»Det blev da for mig«, skriver han i Folkelige Grundtanker, »det store Spørgsmaal, — i mit menneskelige Liv det største af alle, — om det ikke skulde gaa an at gennemføre, hele sit Liv igennem, sin Ungdoms ideale Syn. Det var det eneste, som det forekom mig værdt at kalde Lykke i Livet.«

»Og«, tilføjer han senere, »jeg synes, om saa dette skal købes gennem et Liv i Savn, gennem Tab af anset Stilling, gennem Tab af almindelig Agtelse, ja om man saa skal gaa som et Spektakel gennem Livet for sin Kærlighed til

Ungdomsdrømmen, saa er det det vel værdt!«

Den mandige Vilje, som ligger i disse Ord, har altid været det mest fremtrædende Træk i Christopher Bruuns Liv. — Hans Nabo i Gausdalen, Bjørnstjerne Bjørnson, sagde en Gang om ham, da de var kommen paa Kant med hinanden: »Han har for stor en Karakter til sine Evner.« Det var sagt som Dadel, men gør jo i Virkeligheden Bruun stor Ære. Hvilken Ynk er det ikke, at der vrimler med Mennesker baade i Norge og Danmark, hvis Evner er for store til deres Karakter!

Det kan ellers være rigtigt nok, hvad Bjørnsom sagde om Christopher Bruun. Skønt han har gode Evner, et klart Hoved og en digterisk Kraft i Fremstillingen, saa er det store hos ham aabenbart Personligheden, og det er den, som sætter sit Præg paa hele hans Virksomhed.

Dette kendtes fra Ungdommen af i hans udvortes Fremtræden. — Vel er han langt fra nogen Kæmpe af Vækst og Førlighed. Han er tværtimod lille og fint bygget. Heller ikke er hans Miner barske eller bydende. Nej han er saa mild og fager som faa. Med sit bølgende brune Haar og Skæg lignede han som yngre de Billeder af Kristus, man almindelig ser.

Da jeg saae ham første Gang, ved Højskolemødet i Sagatun 1885, gik han i hjemmegjorte uldne Klæder. Men han lignede dog ingenlunde en Vildmand. Der var tværtimod noget saa fint afstemt i Klædernes Farve og Snit, at jeg sjælden har set en pynteligere Dragt paa et ægte Mandfolk.

Men med alt det fine og fagre ved hans Person var der et Præg over ham af Idealets Krav og Viljens Styrke, som fremkaldte dyb Ærbødighed. Og dette Indtryk blev endnu stærkere, da jeg fik ham at høre fra Talerstolen.

Der forhandledes om Frikirke og Statskirke. Ullmann og Jens Bek talte djærve Ord om Menighedens Frigørelse fra Statens Aag. Jeg mindes, at Jens Bek nævnte Grundtvigs Ord fra Vennemødet i 1866, at vi nu var naaede til den sidste Holdeplads paa Rullevejen til det ny Jerusalem. Tilhørernes Tanker var godt i Flugt med de frejdige Frihedskrav.

Da traadte Christopher Bruun frem for at forsvare Statskirken, og jeg blev straks slaaet af den Modsætning, der var mellem hans spartanske Stil og Ullmanns strømmende Veltalenhed. — Han ytrede sig i ganske korte Sætninger og gjorde et mærkelig langt Ophold imellem dem, mens han stod og legede med sin uldne Urkæde. Men han famlede ikke efter Ordene. De faldt med Vægt og Klarhed som hamrede Stykker fra en dygtig Smeds Ambolt. De var malmfaste i Formen, men havde endnu Essens Varme i sig.

Og det gav ingen Vaklen i Fremførelsen af hans Tanker, at han kun ventede liden Forstaaelse i Kredsen, han talte til. Han begyndte med at sige, at der maaske ikke var en eneste af Tilhørerne, der delte hans Syn paa Sagen. Men — »sin Overbevisning faar man jo følge, om det saa gaar ut i svarta Natten!«

Jeg var ikke enig med ham, allermindst da han hævdede, at Folk og Menighed vilde have Gavn af en ny Kirkeforfatning. Men jeg erkendte med Glæde, at det var en *Mand*, som stod og talte til os.

Paa lignende Maade greb det mig, da Christopher Bruun tyve Aar senere, da alle andre Nordmænd jublede højt over Skilsmissen fra Sverige, stod frem i sin Kirke i Kristiania og sagde med Eftertryk, at det var en stor Folkesynd, hans Landsmænd var ved at gøre sig skyldige i.

Jeg kunde heller ikke den Gang give ham Ret. Men jeg maatte erkende, at det er en Guds Gave, naar et Folk har en saa uforfærdet Sandsiger i sin Midte.

*

Man kan roligt gaa ud fra, at en Mand med saa fast en Karakter ogsaa vil evne at give et helstøbt Billede af sine Meninger, naar han griber Pennen for at udtrykke, hvad der ligger ham paa Sinde. Og dette er netop i særlig Grad Tilfældet med Bruuns Hovedværk fra den første Manddomsalder: hans *Folkelige Grundtanker*. De er udsprungne af en Foredragsrække, han holdt i Kristiania 1876, og blev første Gang trykt 1878. Senere er der kommet to nye Oplag, som viser, hvor mange Læsere hans tankerige Skrift har fundet.

I denne Bog har vi et smukt Genbillede af Mandens store Idealisme og hans stærke Vilje til at føre Ideerne ud i det virkelige Liv.

»Folkelige Grundtanker« er det betydeligste Skrift om Højskolesagen, der udkom i sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede. Der er fra

andre Sider ydet gode Bidrag til historisk Oplysning om Højskolens Arbejde. Men ingen har saa djærvt og »grejt« udviklet de Grundideer, hvorpaa Arbejdet hviler, som Christopher Bruun. Og det gør ikke Bogen mindre værdifuld, at dens Forfatter viser større Selvstændighed overfor Grundtvig end de andre danske og norske Højskolemænd.

Christopher Brunn siger selv lidt stolt, at han ikke ønsker at give sine Ord Myndighed ved at støtte sig til store Mænds Udsagn eller optræde som deres Discipel. — Overfor de stive lutherske Theologer i Kristiania erklærer han: »Det er mig aldrig et Grand om at gøre at kaldes efter Luthers Navn og hedde Lutheraner. Tværtimod. Spørger man mig, om jeg ønsker at kaldes Lutheraner, saa svarer jeg: jeg vil helst være fri. Af menneskelige Navne vil jeg helst ikke bære andet end det ene: Christopher Bruun. — Og som det ikke er mig om at gøre at vinde Hædersnavnet Lutheraner, saa er det mig heller ikke et Grand om at gøre at undgaa Øgenavnet Grundtvigianer. Kun det maa man ikke begære af mig, at jeg selv skal kalde mig saa.«

Vi kan derfor være sikre paa i Bruuns Bog kun at møde Tanker, som er groede i hans eget Sind; Tanker, som har faaet det faste og levende Præg, som kun en selvstændig Personlighed kan give dem. Og dette giver hans »Folkelige Grundtanker« en sluttet Kraft, som gør dem mindre forgængelige end de fleste andre Strids. skrifter, der gerne falmer med den Tid, som frembragte dem.

Selvfølgelig bærer Bogen Mærker af den Tidsalder, da den blev til. Mange af de Spørgsmaal den rejser: om den latinske Dannelse, den folkelige Oplysning, Maalsagen osv., er senere løste eller saaledes omformede, at Drøftelsen maa søge andre Veje. Hele det folkelige Liv, som Højskolerne har været med til at vække, er bleven saa frodigt og mangeartet, at det ikke længer lader sig overskue fra de faa, enfoldige Synspunkter, Christopher Bruun anlægger. Men netop derfor er det lærerigt at se Sagen belyst i sit Udspring og faa en Fremstilling af de Grundelementer, der i Tidens Løb er gæret sammen paa saa mangfoldige Maader. Rent historisk har Bruuns »Folkelige Grundtanker« stor Værdi til Oplysning om Højskolebevægelsen i Halvfjerdserne. Men ud over Samtiden hæver der sig et Billede af Højskolemanden selv, som har blivende Værd.

Endnu kan og bør dette Skrift granskes af enhver ung Højskolelærer, ligesom jeg tror, at der næppe findes nogen ældre norsk Højskolemand, der ikke vil tillægge det stor Betydning for hans personlige Forberedelse til sit Kald.

Fra hele Norden samler der sig taknemlige Følelser for den gamle Hædersmand, der med sit Liv, sin Tale og sine skrevne »Grundtanker« har givet os alle saa skønt et Mønster paa folkeligt Arbejde i Højsind, Mandighed og Troskab.

*

Det kunde synes, som om den rene Linje i Christopher Bruuns Liv blev brudt, da han som ældre Mand opgav sin Højskolelærergerning i Vonheim og tog Embede som Præst i Kristiania. Men hvis der heri findes et Brud, saa ligger Skylden i det norske Folkeliv og ikke i svigtende Troskab hos Christopher Bruun.

Vi Danske har svært ved at forestille os, hvilket Offer, man fristes til at sige: hvilket Martyrium, det var at virke som Højskolemand i Norge for 50 Aar siden. — Her til Lands var det egentlig kun Kold, der i nogle Aar maatte erfare, hvad det kan koste at gaa i Folkeaandens Tjeneste. Efter 1864 mødtes Folkelivets Krav saa lykkeligt med Højskolemændenes Evner, at det blev en blomstrende Gerning med ret gode Dage at forestaa en Folkehøjskole, naar man blot kunde samle en nogenlunde stor Elevflok om sig. Og midt i en begejstret Venneflok var det let at le ad Modstandernes dumme Kritik.

Men i Norge var Folkelivet langt mindre beredt for den ny Oplysning. Den menneskelige Kristendomsforkyndelse, der med W. A. Wexels havde begyndt at vinde Indgang, blev paa en skæbnesvanger Maade slaaet til Jorden af Professor Gisle Johnsen og hans Tilhængere. En stram luthersk Pietisme satte sit Præg paa næsten alt Kristenliv i Landet, og den Del af Folket, som ikke blev greben deraf, henlevede til Gengæld i en aandløs Ligegyldighed, som syntes umulig at gennembryde.

Den norske Folkehøjskole fik ikke bedre Kaar end en stakkels Blomst, der er klemt ned i en Klipperevne uden Muld. Den folkelige Oplysning kom saa at sige for tidlig til Landet, og

det var en bitter Taaresæd, dens Foregangsmænd fik at udstrø i den kolde Stengrund.

Dertil kom, at Folkets store Digter, Bjørnstjerne Bjørnson, som med sin herlige Røst var bleven en Herold for den unge Folkehøjskole og særlig virkede sammen med Christopher Bruun, da de blev Naboer i Gausdalen, pludselig faldt fra, da han saa sørgeligt lod sig rive med af fremmede Verdensideer. Og samtidig fik Storthinget rejst en Række aandsforladte Amtsskoler, der tog Brød og Lærlinge fra de fattige Højskoler.

Under disse Forhold var det en Ære for Bruun, at han vedblev at virke saa længe i Højskolens Tjeneste, indtil der ved hans Ord var tændt noget af den hellige Ild i en lille Flok af yngre Mænd, der med bedre Lykke kunde tage Sagen op i den næste Menneskealder.

Men at Bruun selv endte som Præst, det var ingenlunde noget Frafald fra hans Ungdoms Idealer. Han gik tværtimod til sin Præstegerning i den gode Tro, at han derigennem kunde krone det Værk, han havde viet hele sit Livs Kraft.

Det var nemlig i Aarenes Løb blevet ham klart, at der først maatte fremelskes en »frisindet Kristendom« i Norge, inden der kunde gøres noget frugtbart Arbejde for den rent folkelige Oplysning.

Dette sunde Syn paa Sagen skimtes allerede gennem de Ord, hvormed han slutter sine »Folkelige Grundtanker«:

»Sikkert er det, at vi trænger til en Fornyelse af den gamle Kristendom, hvor den saa i al Verden skal udgaa fra. Og sikkert er det ogsaa, at en slig fornyet Kristendom ikke paa pietistisk Viis maa trække sig tilbage fra det menneskelige Aandsliv og lade Udviklingen gaa sin egen skæve Gang. Den maa med Guddoms-Kraft og Guddoms-Klarhed gaa ind i Verdenskampen og bringe Udviklingen tilbage i det rette Spor.«

»Det er et menneskeligt Aandsliv, sligt som det kan høve med en saadan Kristendom, som de frie Folkehøjskoler har sat sig til Opgave at fremme mellem Norges Bønder. Før en saadan Kristendom kommer, som har fuld Brug for det menneskelige, vil de aabenbart ikke kunne udrette ret meget. Den herskende Pietisme vil holde dem »mellem Skjolde klemt«. Men naar en bedre Kristendom kommer, vil de kunne hjælpe til i Folkets Genfødelse, saa vidt som en Skole overhovedet vil kunne hjælpe til i en saadan Gerning. Da vil de saa vist ogsaa i sig selv blive langt dygtigere, end de nu er.«

»Dog, det er ikke blot, og ikke mest, for Folkehøjskolens Skyld, at vi stunder paa en saadan Kristendom. Det er for vort eget stakkars personlige Livs Skyld. Det er, fordi vi ud af vor Sjæls dybe Savn tørster efter at smage, hvad det er at »have Liv og have det overflødigt«. Men det er noget, som den Aand kan give, der kom til Verden den første Pinsedag med »de glødende Tungers Røst«.«

»Alle de derfor, som pines under den nuværende kraftløse Forkyndelse og under sin egen Fattigdom, alle de, som stunder paa at faa høre et bedre Ord end det, der nu lyder i vore Kirker, alle de vilde vi gerne, sammen med os skulde bede for hele Kristenhedens dybe Nød: Aand over Aander! kom ned fra det høje!«

Hvor mandig end Christopher Bruun var af Naturen, saa har han dog tidlig set og sagt, at den faste Sammenhæng i vort Liv kun kan tilvejebringes af Guds Aand. Allerede i Begyndelsen af sine »Folkelige Grundtanker« bekender han, at Troskaben mod Ungdommens Idealer kun kan bevares, naar man sætter Sagen i »den Mægtiges Haand«. »Til ham vender jeg nu det Ønske, at det *i Barmhjertighed* maa undes mig at være tro.«

Denne Barmhjertighed har Gud viist sin gamle Tjener, og kun derigennem er Christopher Bruun bleven den ypperste Foregangsmand for norsk Folkeoplysning paa kristelig Grund.

Holger Begtrup.

Christine Reimer: Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde.

IV—V. Kbhvn. (I Kommission hos Gyldendal, Nord. Forl.) 1919.

Efter lang, ja fleraarig Tavshed har Frøken Reimer nu udsendt Slutningen af sit store kulturhistoriske Værk — et stateligt Dobbelthæfte paa næsten 400 Sider. Sygdom og andre Genvordigheder har trukket hele Værkets Udgivelse i Langdrag og vilde sagtens have hindret den endnu længere, hvis ikke Forfatterinden paa sin kække og frejdige Maade havde brudt overtvært og sagt: nu *maa* der ikke tøves længer!

Det er en meget righoldig Bog, vi her har for os, — ja man tør vel sige, at hver eneste Side bugner af en Rigdom paa Træk fra den nordfynske Bondes Liv. Man skønner, at Forf. selv har hørt og set mangfoldige af Dagliglivets Træk, som i og for sig synes ubetydelige, men som dog er bleven værdifulde, fordi de er iagttagne med *særlig* Forstaaelse. Hun, den nordfynske Skolelærerdattet, er vokset op i de Kredse, hvis Levesæt hun fortæller om, og har nu paa sine ældre Dage ret levet sig sammen med sine mangfoldige og rige Minder. Man mærker tydeligt den saare let forstaaelige Uvilje mod *By*livets Uro og Tummel *efter* Arbejdsdagens Ende, sammenlignet med *Land*livets velgørende Ro og Fred efter Dagens Travlhed. Læs f. Eks. den lille Note Side 559 om *Aftenfreden*, hvor er den ikke fint og stemningsfuldt skrevet. Og som denne er der mange. Nu bor hun rigtignok selv midt i en stor og urolig By (Odense), men kærest er det aabenbart for hende at samle Sindet om Minderne fra de unge Dage, da Ejendommeligheder hos Mennesker og i Folkeskikke holdtes mere i Hævd og i Ære end nu til Dags.

I det store Dobbelthæftes første Del færdes vi med Forf. i »Overtroens skovmæssige Vildnis«, — de gamle kummerlige Tider med den tarvelige Skumringsbelysning gav rig Vækst for Troen paa alt det, der gyder Mørkerædsel og Uhygge i Menneskesindet. Men vi faar da ogsaa Oplysning om de mange Midler, hvormed man mente at kunne værge sig mod, ja beherske de onde Magter. Vi gør Bekendtskab med »kloge« Folk som »Ejbykonen« og »Torsdagsdoktoren« m. fl., vi faar Rede paa den saa vidt udbredte Tro paa Tal og paa visse Ugedages Betydning o. s. v. Eksempler fremdrages paa den gamle Folkedigtning, som endnu var levende i Mands Minde. De gamle Fyndord saavel som Bondens jævne Talesæt skal der fredes om: »Naar jeg i Haanden holder Blommen i sin Stilk, som jeg selv har plukket den af Træet med blaalig, frisk Dug over sig, er det mig en Overvindelse at tørre Duggen af og byde Frugten frem paa Glasskaal.« De gamle Fyndord »bør paa ny tages i levende Brug, de bør gennemsyre vor Tanke og Tale, danne vor Person og hygge vort Hus.« »Selve de saakaldte dannede Klasser kan i mangt og meget trænge til at gaa i Skole hos de gamle, uoplyste, men gæstfri, godhjertede, ofte saa rettænkende og gudfrygtige Bondefolk.« Man forstaar, at med saadanne Tanker maa Forf. være en afgjort Fjende af den Overfladiskhed, der gør sig gældende, hvor man har faaet Nutidens Kultur »forkért i Halsen«. Og man mærker hendes Glæde ved at arbejde med *det levende Stof*, de mundtlige Meddelelser, som kan give rigere Udbytte, jo oftere man vender tilbage til dem.

Den anden Del af det foreliggende Dobbelthæfte drager *stedlige* og *personlige* Minder frem. Vi færdes dér med Forf. omkring paa »Sletten« (den »fynske Pampas«) og i »Skovbygden«, titter ind i de jævne Bondehjem, hvor Rokken og Væven langt ned i Tiden holdtes i Agt og Ære, gør smaa Afstikkere til de store Gaarde Dallund, Gyldenstén o. s. v., besøger den navnkundige Glavendrup-Runestén med dens store Skibssætning, glemmer heller ikke den vældige ældgamle »Ventetorn« og lignende Seværdigheder m. m. Et eget Kapitel er viet Skildringen af Nordfyns Særlinge i ældre Tider: Præsten Aabye i Særslev, »den hvide Doktor« (A. F. Lassen) i Fjellerup o. fl. Ikke mindre interessant er, hvad Forf. har at fortælle om de fremragende Personligheder, hvis Navne har kastet Glans over Nordfyn: vor store Sprogmester R. Kr. Rask (om hvis Slægt Forf. giver en hel Del nye Oplysninger), Historikeren Vedel Simonsen paa Elvedgaard, Præsteslægten Balslev i Haarslev o. s. v. —

Hvad Frøken Reimer har ydet den danske Læseverden i sit store og fortrinlige Arbejde, svarer i mange Maader for *Fyns* Vedkommende til, hvad *H. F. Feilberg* har givet os for *Jyllands*: er Feilbergs Synskreds end videre, idet han som den lærde Gransker kan drage Sammenligning mellem det hjemlige fra det lille Danmark og det fremmede fra den store, brogede Verden derude, saa er Grundtonen hos begge den samme: det varme Sind og den hjertelige Forstaaelse overfor Menneskene, de færdes imellem. Det ligger i denne Sammenhæng nær at tage en tredie Folkelivs-Skildrer med: Præsten *Junge*, der i 1798 udsendte sin berømte Bog om »Den *nordsjællandske* Landalmues Karakter, Skikke, Meninger og Sprog«. Men hvor livlig og fængslende end denne er, mærker man dog snart, at Junge er den kultiverede Fynbo, der *sér ned paa* de ukultiverede Sjællændere, han lever imellem. Som Følge deraf forstaar han dem heller ikke til Bunds, som Feilberg forstaar sine Jyder og Frk. Reimer sine Fynboer.

En hjertelig *Tak* til Frøken Reimer for hendes ualmindelig herlige Bog!

J. Richter.

Freden med Østrig.

At freden med Østrig vilde betyde det østrig-ungarske riges sønderlemmelse ad lovens vej var på forhånd givet. At det måtte smærte og pine enhver ærekær østriger at gå ind under den ligeså. Men spørgsmålet var, om den kunde blive sådan, at det lod sig gøre at se noget retfærdigt og varigt i den, en slags praktisering af Wilsons 14 punkter. Det volder vanskelighed.

En hovedsag er naturligvis fastsættelsen af grænserne. Der ses det kun alt for tydeligt, hvilken part der har haft konferencens øre. Det gælder grænsen mod Bøhmen. Her holdes der fast ved »den bøhmiske krones historiske grænse« uden hensyn til, at derved 2—3 mill. tyskere indlemmes i det ny tsjekko slovakiske rige, og de bliver ikke spurgt derom. Kun i to tilfælde afviges der fra denne grænse. Men da er det for at varetage de nye staters økonomiske interesser, der »synes at have overvægt over den østrigske republiks krav«.

Hvad den italienske grænse angår holder fredstraktaten fast ved sit oprindelige forslag, hvorved flere hundredtusinde tyske tyrolere indlemmes i Italien. Der blev i sin tid protesteret skarpt mod denne ordning, f. e. i England af lord Bryce, hvis oplysende og energiske udtalelser blev gengivet i »Tidens Strøm«, men det har altså været forgæves. Følgenoten henviser til »den kendsgerning, at det italienske folk gennem lange år har været udsat for en trusel, der med forsæt blev rettet mod selve dets liv. Under disse omstændigheder var den bedste løsning at tilstå Italien den naturlige grænse, det i så lang tid har krævet.« Når grænsens fastsættelse skal motiveres på denne måde, er det klart nok, at det ikke, så lidt som overfor Bøhmen, er folkenes selvbestemmelsesret, der har været synspunktet; tværtimod her ligger spirer til fremtidige uroligheder.

På grænsen overfor Sydslavien har fredskonferencen stillet sig noget mere imødekommende til de østrigske indvendinger. Et enkelt område, den tyske by Radkersburg, lægges uden videre til Østrig og Klagenfurtdistriktets tilhørsforhold skal først afgøres efter en folkeafstemning.

Ved denne folkeafstemning er der som hos os i Slesvig tale om 2 zoner. Begrundelsen er, at mens Klagenfurtdalen i geografisk henseende danner en enhed, er den i national henseende delt, således at det slovenske element er fremherskende mod øst og syd, det tyske mod nord og vest. Den økonomiske forbindelse har hidtil væsentlig været mod nord. I henhold hertil skal området nu deles i 2 zoner. Den sydlige skal besættes af sydslaviske tropper, den nordlige af østrigske. Begge zoner skal styres af en fælles kommission, bestående væsentlig af entente-mænd. Inden 3 måneder efter fredstraktatens ikrafttræden skal folkeafstemningen have fundet sted. Der stemmes først i den sydlige zone. Stemmer den for Østrig, går hele området mod nord; men stemmer den for Sydslavien, skal i løbet af tre uger også den nordlige zone have afstemning.

Der er forøvrigt adskillige steder i hine egne den vanskelighed, at byerne er tyske, landdistrikterne slaviske, og begge parter rejser derfor berettigede krav. Ingen af dem bliver altså helt tilfredse i første omgang.

Som et slags plaster på de sår, der slås Østrig overfor Bøhmen og Italien tildeles der det ved den ændrede traktat nogle områder mod øst, der tages fra Ungarn. Motivet er, at landbrugsprodukterne derfra »spiller en stor rolle for Wiens og andre byers levnedsmiddelforsyning«. Desuden nævnes, at flertallet af befolkningen dersteds er tyskere. Det er vel også rigtigt, men der er dog også adskillige ungarer og slovaker, og man har fra østrigsk side ønsket, at landet ikke skulde berøves Ungarn uden efter en folkeafstemning.

Det slår en ved gennemlæsningen af disse grænsebestemmelser gentagne gange, at grænsen skal lægges sådan og sådan *af økonomiske grunde.* Man beråber sig derimod ikke på den Wilsonske fordring om fjærnelsen af alle økonomiske skranker, staterne imellem, så vidt muligt. Det kunde man jo her så meget mere passende gøre, som hele Østrig og Ungarn hidtil har været ét toldområde; der er altså ingen økonomiske skranker at fjærne; men man går ud fra, at de med det samme vil rejse sig!

Man får herigennem nye vidnesbyrd om, hvor vanskeligt det er at få trukket grænserne nationalt, så længe toldgrænserne bliver ved at eksistere — eller at opstå.

For Østrig er forholdet også af økonomiske grunde højst beklageligt. Dets industrielle liv har ganske ganske vist været indrettet på toldbeskyttelse, men dog på et marked, der omfattede hele Østrig-Ungarn. Hovedstaden Wien er bleven så stor, fordi den var centrum i så stort et område. Østrig bliver nu en stat på c. 6 mill. mennesker. Hvad skal der blive af den østrigske industri? Hvad skal der blive af Wien?

En smule hensyn har traktaten dog taget til dette forhold, idet den træffer bestemmelser om Østrigs forsyning med kul fra Bøhmen og Polen, mod levering af andre råmaterialer til gengæld. Men fremtiden ligger for Østrig kun i frihandelen; og har traktaten ikke slået den frie omsætnings princip fast, som den efter Wilsons ord burde, så har Østrig det dog endnu i sin magt at gøre sig til frihandelens talsmand i hine egne, nemlig ved selv at praktisere den. —

De militære bestemmelser er som overfor Tyskland af den beskaffenhed, at Østrig mister enhver mulighed for at gøre sig militært gældende. Adskillige østrigere vil sikkert føle det, som om de derved bliver udleveret til de unge nabostaters forgodtbefindende; men mangelen på militærstyrke gør på den anden side, at Østrig i den internationale debat i fremtiden må støtte sig på moralske grunde, og disse tvinges derved frem i forgrunden.

De økonomiske bestemmelser er langt værre; de er ved revisionen bleven forbedrede noget, men er dog stadig væk så hårde, at man ikke ser, hvordan Østrig overhovedet skal kunne opfylde dem. De må jo også blive hårde, når de økonomiske forpligtelser, der under andre omstændigheder vilde være bleven lagt på hele riget (c. 50 mill. mennesker) nu skal bæres af det nuværende Østrig og Ungarn alene.

De allierede begrunder i deres følgeskrivelse fastholdelsen af de hårde krav med, at befolkningen lige til sammenbruddet støttede regeringens politik; »havde det østrigske folk bekæmpet militarismen, kunde der være taget hensyn til dets klager.« Denne betragtning savner ikke en vis vægt. Men der er dog grader i hårdheden. Og man kan ikke lade være at minde om, som det allerede er bleven gjort fra frisindet engelsk side, hvad både Wilson og Lloyd George med så stor styrke forsikrede, at det var ikke centralmagternes folk, men deres regeringer, de allierede bekæmpede. Østrigerne har fået en langt elskværdigere modtagelse og behandling i Frankrig end tyskerne; de har også takket for den. Men i fredstraktaten har elskværdigheden ikke sat sig større spor.

Den mand, der som Østrigs ledende minister har underskrevet fredstraktaten, er *Renner*, den bekendte tyskvenlige og »flertalsvenlige« socialdemokrat. Der har i Østrig ikke været så hårde brydninger mellem flertals- og mindretalssocialister, og det har været ham en hjælp. Men forholdene i Østrig er dog uhyre vanskelige. Nu først kan arbejdet på at bringe orden og klarhed i tingene begynde; det kan dog næppe udføres uden en statsfallit under en eller anden form. Samtidig er en stærk reaktionær modstrømning under opmarsch.

Anders Vedel.

Herbert Hoover om forholdene i Midtevropa.

Den berømte amerikanske levnedsmiddeldiktator Herbert Hoover har været på en rejse rundt i det sultende Evropa. Efter sin tilbagekomst til London og Paris har han udtalt sig om sine indtryk.

■

Fredskonferencen har han blandt andet givet oplysninger om sit syn på de forvirrede *forhold i Ungarn*: Rumænernes optræden er efter hans mening alt andet end tilfredsstillende. Den systematiske plyndring af Ungarn fortsættes. Hoover nævner som eksempel et ungarsk sygehus, hvis forsyning med mælk rumænerne har lagt beslag på, med skæbnesvangre resultater for de syge, særlig børnene. Han sagde, at så vidt han kunde se, havde de rumænske militære ledere aldeles ikke til hensigt at rette sig efter den interallierede militærkommission i Budapest. Efter hans mening var den eneste vej til at få sat en stopper for de rumænske plyndringer, at der blev anbragt et tilsyn af de allieredes folk langs grænselinien mellem Ungarn og Rumænien for således at forhindre, at tyvekosterne befordredes til Rumænien.

Om ærkehertug Joseph sagde han, at han havde udført sit statskup med rumænsk hjælp, og at det

var utænkeligt, at de allierede kunde have noget med den affære at gøre. Rådet i Paris burde øjeblikkelig nægte at anerkende ham. Der var efter Hoovers mening ingen tvivl om, at statskupet i Ungarn havde styrket bolsjevismen i Rusland i høj grad (og han formodede ikke, at rådet i Paris ønskede at fremme den).

Resultatet af Hoovers udtalelser var de forholdsregler, det store råd i Paris straks derefter (i slutningen af avgust) foretog overfor reaktionen i Ungarn og rumænerne.

*

Af mere almen betydning er den redegørelse for *levnedsmiddelforholdene i Evropa*, Hoover har tilstillet bl. a. den engelske levnedsmiddelkontrol, og som denne derefter har offentliggjort.

Det er ikke noget lysteligt billede af udsigterne for den kommende tid, Hoover opruller:

Han regner, at der for tiden i Evropa findes ca. 15 mill. familier, der lever af arbejdsløshedsunderstøttelse, »og den udredes hovedsagelig ved fortsat udstedelse af nye papirpenge«. Han antager videre, at ca. 100 mill. mennesker i Evropa er afhængige af indførselen af oversøiske varer, og altså lever af at producere eksportvarer; men deres stilling er forværret meget ved mangelen på råmaterialer, både oversøiske og evropæiske. Produktionen i Evropa er gået stærkt tilbage, »langt under hvad den var, da våbenstilstanden blev underskrevet«, ja så stærkt, at dersom ikke produktiviteten hurtigt kan forøges, står Evropa overfor et politisk, moralsk og økonomisk kaos, der til sidst vil vise sig i tab af menneskeliv i en hidtil ukendt udstrækning.

Man stoler på, at Amerika vil hjælpe; det vil også kunne gøre det en kort tid, men ikke ret længe, dels fordi hvad Amerika kan levere i længden aldeles ikke står i forhold til, hvad der behøves, dels fordi den kredit, Amerika må yde, jo kun kan holdes oppe, når der i løbet af kort tid kommer varer fra Evropa tilbage igen, og vil stoppe op, så snart det viser sig, at de ikke kommer. »Skulde kreditten fortsættes derudover, vilde Evropa komme i økonomisk slaveri til den vestlige halvkugle, og enden derpå vilde blive krig påny.«

Hoover udtaler sig også om årsagerne til denne tilstand. Han gør opmærksom på, at før krigen havde den evropæiske befolkning meget lidt udover det nødvendige. »Ganske vist formåede Evropa før krigen at opretholde betydelige hære og flåder og en dog forholdsvis lille klasse af ikkeproducerende mennesker; og der opsamledes også kapital«. »Men dette skete på bekostning af en meget lav levefod for den store mængde«.

Man levede dengang på den individualistiske produktionsforms tilskyndelse og på en stærk økonomisk disciplin.

Under krigen holdtes man oppe af de patriotiske tilskyndelser, af den skarpe organisation, af besparelser i forbruget, og af kvindernes deltagelse i det produktive arbejde. Men dette er nu forbi.

Faldet i produktiviteten skyldes først krigen og under våbenhvilen kampen for politiske nyordninger, de nye regeringers mangel på erfaring o. s. v.

Krigen og udsultningen har desuden medført, at store dele af befolkningerne er gået stærkt tilbage i fysiske kræfter.

Og samtidig er arbejdernes billige krav på en højere levefod og del i ledelsen forbundet med den tankegang, at når den enkelte ikke anstrænger sig så meget, vil der blive arbejde til flere og deres forhold forbedres.

En mindre rolle spiller, til sammen taget, ødelæggelsen af fabrikker og maskiner og det tab i teknisk dygtighed, krigen har medført.

Derimod har *fortsættelsen af blokaden* efter våbenstilstanden utvivlsomt ødelagt foretagsomhed endog i åbne lande, og naturligvis hindret enhver kommen til kræfter i de lukkede fjendtlige lande. De oversøiske råmaterialer, som var nødvendige, for at man atter kunde få noget at eksportere til betaling for nyt oversøisk køb, er ikke kommen frem; resultatet er arbejdsløshed, stilstand og forfald.

Hoover gør også opmærksom på den skadelige indflydelse den ændrede formuefordeling øver. Dels de ekstra store lønninger, visse særlige arbejdere har tjent, dels de kolossale spekulationsfortjenester medfører en højst uheldig efterspørgsel efter luksusvarer i stedet for nødvendighedsartikler og produktionsmidler; ved siden af nøden breder ekstravagancen sig.

De midler, Hoover anviser for at komme igennem vanskelighederne er karakteristiske for hans amerikanske syn.

Han anerkender fuldt ud den sociale gærings berettigelse, han ser, at socialister og kommunister har talt de undertryktes sag, men han tror navnlig ikke på, at deres henvisning til, at alle under

ændrede samfundsforhold vil arbejde i hverandres interesse, holder stik.

»I vesten, hvor besiddelsen er mere ligelig fordelt, hvor der er virkelige muligheder for flere, tror man endnu, at produktiviteten kaldes frem ved henvendelse til alle de uforanderlige menneskelige egenskaber, selviskhed, selv-interesse, interesse for andre, en vel udviklet forstand. Der tror man stadig, at lægemidlet for de gale økonomiske forhold ikke ligger i indblanding i det fine og højt udviklede system, produktionen arbejder under, men i en bedre fordeling af udbyttet. Der tror man stadig på den forfatningsmæssige løsning af vanskelighederne gennem flertallets vilje, medens Evropa er i drift mod at blive behersket af de yderligt gående mindretal.«

Han råder derfor bl. a. til at gribe hårdhændet ind mod den fortsatte pengefabrikation. »Selv i lande, hvor pengenes værdi ikke er forringet så stærkt, må pengemængden formindskes, ellers må lønningerne, levefoden, den udenrigske handel reguleres i henhold til denne forringelse af pengeværdien. Protestråbene mod de høje priser, de stigende lønninger og den faldende valuta skyldes for en stor del denne nødvendige omregulering.

På videregående prisregulerende foranstaltninger tror Hoover ikke. De må vel stadig anvendes overfor spekulationen. Men det er ikke krig længere; nu gælder det om at stimulere produktionen, og det sker ved at *åbne markederne*, så de oversøiske varer kan komme ind netop dér, hvor der er særlig trang til dem. »Alle forsøg på én international priskontrol, der skal være en hjælp for befolkningen i Evropa på bekostning af producenten andensteds, vil uundgåeligt medføre en indskrænkning i produktionen. En formindskelse af vestens hvedeavl med 20 % vilde ikke sulte vesten ud; men den vilde udsulte Evropa.«

Hoover kræver, at blokade, handelsforbud, stort hærhold, flådehold og krig skal holde op. Han taler f. e. stærkt imod »den regulerende kontrol med skibsfart, jærnbaner, vandveje, kul og jærn, hvis opgave er at hindre, at andre stater genoptager deres produktion« — den vil uundgåeligt hindre produktionen og medføre meget andet ondt. Men »misbrug af denne art er desværre altfor åbenbare«.

Hoover mener dog også, at den vestlige verden kan gøre nogen gavn ved at yde de evropæiske lande direkte hjælp. »Men man bør da holde på, at denne hjælp ikke vil blive ydet noget land, der ikke resolut bringer orden i sine finansielle og politiske forhold, ikke forøger sin egen produktivitet, ikke begrænser forbruget af luksusvarer og indskrænker krigsudgifterne, ikke holder op med at ligge i krig med naboerne og ikke behandler dem ordentligt«.

Denne anvisning er ikke til at tage fejl af, men det vil knibe for adskillige, særlig af de nye stater, at tilfredsstille fordringerne.

Ved *A. V.*

Maria Montessori og fremtidens opdragelse.

I det tyske ugeblad »Der Sozialist« har den hollandske socialdemokrat Helene Ankersmit skrevet en artikel om »Den nye opdragelse«. »En ny opdragelse er nødvendig, fordi der skal skabes et nyt samfund. Men grundsætningerne for den er allerede givne af dr. Maria Montessori. Hendes metode er netop lige så forskellig fra de nu anvendte, som det ny samfund er forskelligt fra det gamle.«

Efter en udførlig redegørelse for »Montessori's system« begrunder H. Ankersmit, hvorfor der nu, og i det socialistiske samfund, er brug for det, mens det før ikke kunde finde anvendelse: »Det kommer ikke alene deraf, at de tidligere opdragelsesmetoder ikke rådede over de biologiske og psykologiske erfaringer, hvorpå Montessori opbygger sin metode; men man kunde ikke ville en sådan almindelig opdragelse, fordi den ikke passede ind i det kapitalistiske system. Klasseundervisningen i det kapitalistiske samfund, der vil opdrage børnene efter én skabelon, der holder viljen nede, i steden for at styrke den ved selvøvelse, undertrykker initiativet i steden for at kalde på det og kvæler individets selvvirksomhed — er intet tilfælde. Hvilke hensigter så Frøbel har haft med børnenes selvbeskæftigelse, så kunde i praksis kun de eksisterende Frøbel-skoler komme ud deraf, og de står fuldkomment fjærnt, ja fjendtligt overfor selvbeskæftigelsen efter Montessori-metoden.«

»Socialisterne er i kraft af deres samfundsforståelse modtagelige for den nye opdragelse«. Og lærermaterialet vil komme med skolerne; det kan ikke hjælpe at vente paa det; det kan kun blive til gennem erfaringen, ved iagttagelse af børnene. Det kan kun uddannes i Montessori-skolen selv. Derfor maa sådanne skoler grundlægges med det samme.

Rettelse. I Professor Hollmanns Artikel i Nr. 37 er indløbet en meningsforstyrrende Fejl, Sp. 1185 L. 7 f. n.: »intelligensen vil forkomme i småborgerlig fattigdom eller i landflygtighed slæbe rigdom sammen til fremmede herskerfolk og give sine sønner undervisning i den latinske syntax og de græske udsagnsord.« Ordet »*sine*« skal ombyttes med »*deres*« (herskerfolkenes). — Sp. 1188, fjerdesidste Linie staar »nationalistisk«, skal være »rationalistisk«.

Mere om ordinationen.

III. *Biskop Ludwigs og ordinationen.*

(Fortsat.)

Idet jeg nu skal belyse biskop Ludwigs' virkelige forhold til ordinationen, må jeg først plage læseren med et citat. Ikke for at citere Grundtvig yderligere angående spørgsmålet, men for at forsvare mig over for biskoppens behandling.

Citatet er dette: »jeg erklærer det for papisteri, lige så vel i den danske statskirke som uden for den, at den gennem pavedømmets mørke nedarvede *ordination* skulde give *apostolisk* myndighed enten til »at løse og binde« eller til at råde for Herrens indstiftelser, end sige da give udelukkende ret til offentlig at forkynde evangelium. Da nu de statskirkelige gengangere hos os naturligvis vil lægge al mulig vægt derpå« . . . .«

Jeg havde (sp. 983) anført denne udtalelse fra dens begyndelse og til »evangelium« med. Da jeg så (sp. 990) havde brug for resten af citatet, sluttede jeg det med i stedet for »derpå« at skrive »på ordinationen«.

Denne skødesløshed i behandlingen af et citat — hvad man ellers ikke skal kunne beskylde mig for — var forårsaget af ulysten til at gentage, hvad jeg alt én gang havde afskrevet, men ikke derfor undskyldt. Men at det efter meningen var fuldt forsvarligt at gøre det, at nemlig biskop Ludwigs »lægger al mulig vægt på ordinationen« og derved rammes af Grundtvigs stæmpel på sådanne — det skal jeg om lidt gøre tydeligt.

Her var nu imidlertid givet bid, og biskoppen var da heller ikke sen til at trække i snøren og triumferende at fremvise sin fangst.

Han belærte mig da om, at når jeg vilde udelade ordet »derpå«, kunde det ikke erstattes ved »på ordinationen«, men jeg måtte omskrive således, at der kom til at stå: »De statskirkelige gengangere hos os vil naturligvis lægge al mulig vægt på, at ordinationen skulde meddele apostolisk myndighed og eneret til at forkynde evangeliet«, hvorved det vilde komme til at give en ganske anden mening, end jeg ved min gengivelse havde fået lagt ind deri. Og biskoppen var dermed så fri som nogen fra at rammes af Grundtvigs ord, da dog vist ingen, end ikke jeg vilde tillægge ham den mening, at ordinationen skulde meddele apostolisk myndighed eller, at præsterne skulde have eneret til at forkynde evangeliet.

Men denne biskoppens omskrivning er en langt større skødesløshed end min. Som man ser, udelader han efter »apostolisk myndighed« ordene »*til at råde for Herrens indstiftelser*«.*

Ved at udelade disse fremhævede ord, får L. læserne til at opfatte »apostolisk myndighed« i den mening: apostolisk ånd og kraft med deraf følgende myndighed. De kommer til at tænke ved sig selv, at det er dog også for galt af mig at ville pådutte biskop L. en sådan opfattelse af ordinationens betydning. Og de er således vel forberedte til at modtage biskoppens nævnte højtidelige forsikring om, at han selvfølgelig ikke gør sig sådanne tanker. Ja, læserne forstår da, at »man« (jeg) virkelig her har nået »højdepunktet« i retning af »flot og løs omgang med Grundtvigs ord«, og at da en mand af Ludwigs' lødighed må »betakke sig for« yderligere samkvem med en sådan foragtelighed.

Imidlertid, når der kommer til at stå, som der skal: »apostolisk myndighed **til at** *råde for Herrens indstiftelser*«, så forandres hele sagen. Da ser læserne, at Grundtvig mener den indbildte apostoliske myndighed — altså idet de føler sig, som de var apostlenes åndelige arvtagere — over indstiftelserne, samt udelukkende ret til offentlig at forkynde evangeliet, som først pavekirken og siden statskirkens præsteskab tiltog sig og grundede på »den ordination, der var nedarvet gennem pavedømmets mørke«. Dette har *endnu sin gode trivsel iblandt os.* Og derfor gjorde jeg aldeles ikke brud på indhold eller mening ved at citere, som jeg gjorde, og var for saa vidt berettiget dertil.

Og at biskop Ludwigs selv ikke går fri af Grundtvigs tiltale i disse ord, skal dernæst vises.

Ved ordinationen »overantvorder« han »det hellige *præke*embede« i de tre store navne. Han bidrager derved til at udbrede og fæstne den

* Både biskoppen og jeg ser med rette helt bort fra ordene »til at løse og binde«, som jo drejer sig om noget, der ikke skal forhandles her.

forestilling, at når en således »ordineret« præst præker — forkynder evangeliet — da må det batte ganske anderledes, end når en gør det, der ikke har fået en så over måde højtidelig beskikkelse dertil.

Og når L. selv fastholder dette som berettiget, ja for hans vedkommende naturligt — hvad han har gjort over for S. Anker-Møller — da lægger han særdeles »vægt på ordinationen«.

Dernæst: jeg ved ikke, at det i vor folkekirke er andre end præsterne tilladt at døbe undtagen hvor der er overhængende livsfare for barnet — eller under nogen omstændigheder at tage til alters. Vil dette ikke sige, at præsterne ved ordinationen får eneret til at råde for herrens indstiftelser? Og meddeler altså ikke biskop Ludwigs, hver gang han ordinerer, ordinanderne denne eneret?

Derfor må biskop Ludwigs offentligt og afgørende erklære, at han ikke opfatter den ordination, *han* meddeler, som en handling, hvorved de ordinerede får eneret til at døbe — undtagen når børn er i livsfare — og absolut eneret til at forvalte nadveren. Så længe han ikke har gjort det, modsiger hans praksis hans teori, han »lægger al mulig vægt på ordinationen« i den mening, som Grundtvig betegner som »papisteri«, og han hører med til dem, der af samme betegnes som »statskirkelige gengangere«.

Dette fremgår også yderligere af: Sp. 883 citerede L. følgende udtalelse af Grundtvig i 1826:

»Herren har sørget for, at der bestandig skal være *hyrder* og *lærere* iblandt os . . . det skal *ordentligvis* eller *sædvanlig* være dem, der taler i vore forsamlinger og optager så vel vore børn, som andre, der ønsker det, ved dåben i vort samfund, og *dem alene*, som betjæner os ved *Herrens bord*, og lyser *i Herrens navn Herrens velsignelse* over hans menighed.«

Hr. L. gav denne udtalelse sin *fulde tilslutning* og hævdede, at dette havde Grundtvig aldrig tilbagekaldt (!). Og han billiger dermed, at en *ordineret præst* har eneret til at forkynde evangeliet og døbe — om end med indrømmelse af undtagelsestilfælde — og *ubetinget eneret* til at tjæne ved Herrens bord og lyse velsignelsen over menigheden.

IV. *Er præstevielsen en forbønnens handling.*

Præstevielsen er i følge biskop Ludwigs »en forbønnens handling«.

Lad dette nu et øjeblik gælde. Men hvad betyder det da, at L., når han ordinerer, tager løfter af ordinanderne. Er det forbøn? Og hører det ikke uløseligt med til handlingen, som L. i disse tider forretter den? Og hvad betyder det, at L. »overantvorder« ordinanderne »det hellige præste- og prækeæmbede i navn Gud faders, søns og Helligånds«? Kommer dette ikke handlingen ved, og er det en forbøn?

Det forekommer mig, at når biskop Ludwigs i ordinationen kun vil se en forbønnens handling, da må han være den første til at få afskaffet disse sager, der i høj grad tilhyller handlingens sande væsen. Men over for S. A.-Møller hævder han, at »handlingens klarhed endog vinder ved«, at de 3 store navne nævnes på angivne måde.

Men ordinationen er *ikke* »en forbønnens handling«.

Hvis den var det, måtte forbønnen være det afgørende i handlingen, det, hvorved det, som handlingen tilsigter, fremkaldes.

Men sådan forholder det sig ikke, hvad jeg skal vise gennem følgende samtale.

B. Hvilken er den bedste bøn, den, som kommer i kraft af et påbud, eller den, som opsendes efter hjærtets fri drift?

L. Den sidste.

B. Hvis der nu var en mand, som følte kald til og også havde ævne til at blive præst, og dernæst nogle gode kristne venner af denne mand, der følte sig overbevist om, at han burde være præst, og derfor samlede sig med ham og bad for ham af fri drift, at han nu måtte blive præst, og det en nidkær og from præst med Guds velsignelse over sin gærning — vilde han så derfor kunne virke som præst?

L. Ja, han kunde jo meget godt blive præst i en frimenighed for disse sine venner og andre, der havde eller fik lignende tillid til ham. Men han kunde ikke blive præst i folkekirken.

B. Hvorfor ikke?

L. Nej, for dertil hører noget mere.

B. Hvilket?

L. At han skal være teologisk kandidat, have fået et æmbede af kongen og modtage ordinationen.

B. Ja men, hvad den sidste angår, da er den jo, siger netop De, en forbønnens handling, og der *er* bedt for ham, og det med den bedste, en fuldt frivillig og hjærtelig forbøn. Og de, som bad for ham, så vel som han selv vidner enstæmmigt, at de under bønnen følte sig i samfund med Gud.

L. Det kan alligevel ikke gøre det, der skal noget mere til.

B. Saa vil jeg dernæst sige: Når der i folkekirken finder en ordination sted, men hverken ordinator eller nogen anden medvirkende under handlingen virkelig beder til Gud, men blot sørger for, at alt det, som i følge ritualet skal ske, også sker, kan så ordinanden blive præst?

L. Jo, han kan, for alt er jo sket, som af folkekirken foreskrevet.

B. Så blev han altså præst uden forbøn.

L. Ja, det må indrømmes.

B. Men så er ordinationen ikke en forbønnens handling, ti det afgørende i den, det som ved handlingen skulde udrettes, blev udrettet, skønt der ikke fandt nogen forbøn sted, og altså må det være noget andet, som er det afgørende i handlingen. Men dernæst vil jeg spørge: Gav denne ordination uden forbøn ikke ordinanden ret til offentlig at forkynde evangeliet og forvalte dåb og nadver?

L. Jo, det må indrømmes.

B. Kan han ikke, skønt han modtog en sådan ordination, blive en udmærket kristelig og dygtig præst, hvis han nemlig ejer varm personlig kristentro og har gaver til at føre ordet?

L. Jo, også det må indrømmes.

B. Ja men, uden at have modtaget ordinationen, kunde han ikke blive præst i folkekirken. Vel?

L. Nej, det kunde han ikke.

B. Så er altså ordinationen ikke nogen forbønnens handling, ti uden at der skete nogen forbøn, kom dog alt det i stand, som ved denne handling skulde tilvejebringes, medens det uden den ikke var kommet i stand. — —

Hvad er da ordinationen? En handling, som staten har indrettet i sin kirke — folkekirken — og som den vil have udført med hver den teologiske kandidat, som landets konge har givet et æmbede i kirken, inden han kan få lov til at overtage det. Staten har dertil indsat en æmbedsmand, som har nøje at følge det af staten for handlingen foreskrevne ritual, og han kaldes i denne sin dær stedfindende virksomhed ordinator. Og både denne betegnelse som også alt det øvrige viser, at hovedsagen i handlingen er, at ordinator »overantvorder« ordinanden det æmbede, hvortil han er kaldet af kongen.

Ordinator skal også fremsige nogle foreskrevne bønner, men om det herved bliver til bøn, til forbøn er ganske ligegyldigt. Når handlingen er forbi, er ordinanden ordineret, og han kan nu begynde at bestride sit æmbede.

Ja men, siger biskop Ludwigs, den kristne menighed lever inden for folkekirkens rammer, og derfor kan dens handlinger foretages og modtages inden for folkekirken. Derfor kan da også en præstevielse i menigheden finde sted i folkekirken. Dette folkekirkelige syn er Grundtvigs, og det er betinget af hans kirkelige syn.*

Mon?

Grundtvigs kirkelige syn var dette: Herren har givet sin menighed dåb og nadver. Alle vegne, hvor disse udføres efter hans indstiftelse og med hans dær givne ord, og hvor det, de giver, modtages i tro, dær er hans menighed. Altså er denne også i folkekirken, hvor og når disse betingelser opfyldes.

Herren har ikke indstiftet præstevielsen — det indrømmer biskop Ludwigs — den er altså ikke en menighedens handling og kan hverken meddeles eller modtages som sådan — en sådan anskuelse er papisteri.

Derimod kan selvfølgelig menigheden være til stede ved en ordination, ordinator, medvirkende præster og andre i kirken kan være medlemmer af menigheden, fordi de har modtaget dåben og tror dens ord. Og også ordinanden selv kan dette gælde om. Og nu kan det altså være, at menigheden opsender en ærlig og varm bøn for ordinanden, og at han selv også beder oprigtigt. Men selv om dette sker, er det *ikke* dette, som gør ham til præst i folkekirken, ti det vilde han blive i medfør af den hele statslige handling også uden det. Og det er papistisk overtro, at Guds ånd skulde binde sig og sin virksomhed til sådanne af mennesker påfundne indretninger — nej, på den måde er det, man får lavet falske sakramenter.

---

* Se sp. 1094.

Men hvis der finder en sådan forbøn og sambøn sted, så giver den dem, som beder den, den samme styrkelse i deres gudsforhold, som den vilde give dem til enhver anden tid og på ethvert andet sted. Nøjagtigt det samme, hverken mer eller mindre. Den har ikke det fjærneste at gøre med dette, at staten ved denne af den indrettede handling gennem sin dertil indsatte æmbedsmand overdrager en mand det ham af statsoverhovedet tildelte æmbede.

Den styrkelse, ordinanden måske ved denne forbøn og sambøn modtager til at virke kristeligt som kristen præst, forkyndende evangeliet og tjænende ved dåb og nadver, den kan han få lige så godt ved enhver anden lejlighed, hvor kristne vil bede med og for ham.

Men dette vilde, som vi så før, ikke forslå til at gøre ham til præst i folkekirken, om han end var teolog og havde fået et æmbede af kongen. Nej, han skal hen og have den statsindrettede ordination, have forbønnen på statens vilkår og efter dens recept. Og altså: Enten må biskop L. mene, at når biskop og præster møder frem *i egenskab af statsembedsmænd* for at ordinere og medvirke ved ordination og de dær beder, som foreskrevet dem, da er denne deres bøn af en særegen kraftig betydning og bliver på særegen måde til hjælp for ordinanden til at gøre fyldest i sin fremtidige gærning som præst. Eller også må han tilstå, at ordinationen er ikke en forbønnens handling, men at det er ganske andre bestanddele i handlingen, hvorpå eftertrykket ligger. Og det at menigheden findes i folkekirken, kommer slet ikke den ting ved.

Det er tvert imod en højst uhyggelig sammenblanding, L. anbefaler, idet det fører til at se på ordinationen som en menighedens handling og derfra videre til at forudsætte, at, hvem så ordinator og de medvirkende præster er, så har de ved deres af staten foreskrevne ageren ved den lejlighed magt til at sætte guddommen i særlig bevægelse. Hvad der så atter endelig fører til, at se på de ordinerede som dem, der kan og bør have en omtrentlig eneret til at forkynde evangeliet og døbe og fuldkommen eneret til at forvalte nadveren, lige meget om de så ikke har det fjærneste med kristendom at skaffe.

Jeg kan derfor ikke nok advare imod, at man går ind på biskoppens påstand om, at ordinationen er en forbønnens handling, men lader den være det, den er: den façon, staten har at overantvorde sine kirkelige æmbeder på til dem, der første gang skal beklæde et sådant.

Det retteste vilde efter mine tanker — især nu efter at have hørt, hvordan en af vore bisper, og det endda en, der mælder sig som disipel af Grundtvig, kan tale derom — være, at folkekirkens æmbedsmænd fik deres æmbeder overdragne lige så stilfærdig og bramfrit som andre æmbedsmænd får deres, uden ordinationens hele falske og vildledende spil. Medens den, der skulde begynde som præst og syntes han trængte til andre kristnes bistand, selv måtte skaffe sig denne, sådan som han efter eget syn og samråd med kristne venner fandt det tjænligst for sig.

Ved dette og ved de fri menighedskrese, hvor det jo har vist sig, at man synes, man må bevare en slags præstevielse, vil der kunne reddes, hvad måske skal reddes, om Grundtvig har ret i, at der er en levning af åndens indretning, som ikke må gå til grunde, men hvis væsen og form med tiden måske skal blive klaret.

V. Brücker.

»Kirkebakken«, 2. septbr. 19.

Højskolelærerkursuset i København

27. august — 6. september.

Kursuset i år var et roligt og lærerigt kursus, som deltagerne kun havde grund til at være glade ved. — Ved en selskabelig sammenkomst, der fandt sted i Grundtvigs hus aftenen før vi rejste hjem, blev ordet givet frit til drøftelse af vore kursus. Lederen, højskolelærer Fr. Nørgaard, foreslog at lade takketalerne fare. Det blev respekteret, men lad mig indskyde, at ved en anden lejlighed fik Nørgaard en velment tak for den dygtige og elskværdige måde, han havde ledet kursuset på. — Af det, der blev sagt ved sammenkomsten, er der grund til at gengive nogle ord af højskoleforstander Schmidt, Nørre-Ørslev: Det er ejendommeligt for kursuset i år, at vi har samlet os om få emner: Sønderjylland og det sociale spørgsmål. Bedre valg kunde

næppe træffes. Tidligere led vore kursus af stor spredthed. Man havde den opfattelse, at så vidt mulig alle professorerne burde tale og tale om det, vedkommende især beskæftigede sig med. Lad os nu fastholde, at vore kursus i fremtiden skal byde på en grundig behandling af enkelte emner.

Fra anden side blev der ved samme lejlighed spurgt, hvorfor man var gået fra deling i hold ved behandlingen af specielle emner, da der havde været stor tilfredshed dermed. Svar: Pengeknaphed. — Endvidere blev der lyst efter den literaturfortegnelse, programmet tidligere har bragt. Det fremhævedes, at blev bøgerne ikke læst før kursuset, kunde de læses efter.

Som steder for afholdelsen af næste års kursus foresloges Upsala og Island. Sønderjylland blev også nævnt, men *der* er allerede planlagt adskillige kursus, og man kan jo lægge for stærkt beslag på sønderjydernes gæstfrihed. For Island var der god stemning. Dog frygtede forsigtige folk endnu minefaren.

Det vil føre for vidt at gøre nøje rede for, hvad kursusets enkelte forelæsninger bragte, så jeg må nøjes med nogle antydninger. Prof. K. Fabricius viste i indledningen til sine seks forelæsninger om »Danskhedens udvikling i Sønderjylland i det 19. århundrede«, hvorledes det tyske sprog fra slutningen af middelalderen fik større og større råderet dernede. Ret udførligt omtaltes handelsforbindelsernes indflydelse på sprogets udvikling i de forskellige egne. Gangen i Sønderjyllands historie var selvfølgelig tilhørerne bekendt, men prof. Fabricius kastede ofte nyt lys over personer, begivenheder og forhold. — Ønsker man at kende grundtankerne i forelæsningerne kan man købe »Grundrids ved folkelig universitetsundervisning nr. 286«.

En anden foredragsrække, som ikke udtrykkelig lovede noget om Sønderjylland, gav dog ikke så lidt herom. Jeg tænker på valgmenighedspræst Carl Kochs fire foredrag om Hans Adolf Brorson. I stedet for at skildre Brorsons liv henviste taleren til biografisk literatur og stillede så digteren på plads kirke- og salmehistorisk. — På den bro, som Sønderjylland danner mellem fastlandet og Jylland og de danske øer, havde Brorson sin plads. Han afviste det dårlige i pietismen, tog mod det gode og gav det et dansk præg. — Efter at have givet en poetisk skildring af de saftige enges og de vide udsigters land med de smukke solnedgange viste pastor Koch, hvorledes Brorson var præget af sin hjemstavns natur. Vil man tildele vore digtere hver sin del af Danmark, tilfalder Vestslesvig Brorson. — Mest tid anvendtes til en kritisk gennemgang af en del brorsonske salmer. Tilhørerne fik for det første en mængde oplysninger, men for mange blev disse timer også til opbyggelse og vil sikkert af de fleste blive regnet for kursusets bedste. — Sluttelig blev der peget på, at i den rationalistiske tid var Brorson næsten glemt. Men romantikerne fik atter hans salmer frem. I vor tid har der været brug for salmevers som disse: »Trange tider langsomt skrider« og: »Nu er stunden næsten oprunden«. Brorson er den bedste gave, Sønderjylland har givet os.

(Sluttes.)

BØGER.

Dante Alighieris guddommelige Komedie. I dansk Oversættelse ved *Chr. K. F. Molbech.* 5. Udgave. Med en Indledning af Vald. Vedel. Gad 1919. 1. Hefte.

Lige saa vist som det er et Arbejde at læse Dante, lige saa vist drager dette Arbejde bestandig Mennesker. Der skal Forklaring til, lige fra Titlen, for det er jo ingen Komedie i almindelig Forstand, men et af de mest rystende og højtidelige Digte, som nogensinde er skrevet. Naar det nu er bleven nødvendigt at udsende 5. Udgave af Molbechs herlige Oversættelse, er det en Ære for den danske Læsekreds. Den, der giver sig til at læse den, kan vente sig mange Gaader, megen Grublen, dyb Bevægelse og rigt Udbytte. — Bogen vil udkomme i 12 Hefter og foreligge færdig til Jul.

Carl Koch.

Gunnar Gunnarsson: Edbrødre. Roman fra Islands Landnamstid. 343 S. Gyldendal 1918.

Den populære islandske Forfatter har her taget den udmærkede Opgave op, paa Grundlag af den gamle islandske Saga at give en digterisk Fremstilling af de to første islandske Landnamsmænd, Ingolf og Leif, — deres Barndom og Ungdom hjemme i Norge og deres Udvandring og Landnam paa Island. I en Række farvestærke, stemningsrige Optrin giver han os deres Barndomshjem, den norske Storbondegaard, Drengenes Lege og Farter, deres Blodblanding (Fostbroderskabet), Venskab og Fjendskab med andre Høvdingeemner, vi overværer det store Juleblot og vi følger dem paa deres spændende Vikingetogter med deres brogede Oplevelser. Lagt sammen giver

det et omfattende, farverigt Billed af Nordboernes Liv i Vikingetiden, og væsentlig rigtigt, bygget som det er over Sagaernes Beretninger. — Og herunder udfolder sig nu de to Edbrødre og Hjertevenners højst ulige Væsen, Ingolf rolig, ligevægtig, dybt-religiøs, i Besiddelse af de store Samfunds dannende Dyder, Leif trodsig, »Individualist«, helt i sine Stemningers Vold, men uimodstaaelig i sin hensynsløse Kækhed og Hengivelsestrang — disse mærkelige Modsætninger, som gaar igen atter og atter i de islandske Sagaer, og tit i Følge med hinanden som de to her.

Kærlighedens Islæt mangler ingenlunde i disse forvovne Vikingers Liv. Mange Læsere, især kvindelige, vil vel endda finde, at Forholdet mellem Leif og Helga, Ingolfs fagre, blide Søster, er Bogens Hovedindhold. Det forekommer forøvrigt Anmelderen (men sikkert ikke Flertallet af Læserne), at Forfatteren paa en Maade snarere har lagt for meget end for lidt ind i Leifs og Helgas Kærlighed.

Noget af det allerbedste i Bogen er Skildringen af Ingolfs og Leifs Fædre, de to øldrikkende, vinlystne Gamle, der er tilbøjelige til Vrantenhed nu i deres Livs ørkesløse Aften, men liver op, naar Øllet gør sin Virkning i deres skaldede Hoveder og de tager Oprejsning for Nutidens Afmagt ved fantasifulde Beretninger om deres Manddoms utrolige Idrætter. Der er en kostelig Humor over Billedet af disse affældige Gamlinge med deres Blanding af respektfordrende Høvdingevæsen og svigtende Kræfter.

Meget bred er denne Fortælling om Islands første Bebyggelse; men den er skrevet med overlegen Dygtighed. Den er selvskreven i Bogsamlinger og Læseforeninger.

E. M.

Edv. Lehmann: Kristelig Gudsfrygt og Nutids Hedentro. Ny theologisk Forenings Smaaskrifter. V. Pios Boghandel 1919.

Det er Forskellen mellem Kristendom og Hedenskab i alle dets Former, som Professor Edv. Lehmann vil vise i dette lille Skrift. Det paastaas, at Kristendommens Overlegenhed over Religionerne bestaar deri, at vi Kristne tror *paa én Gud, en levende Gud, en kærlig Gud.* Til Begrundelse af denne Paastand gives der først en kort, men særdeles klar Oversigt over de forskellige Religioner og den religiøse Stræben, som finder sit Udtryk i dem. Derpaa vises der saa, hvorledes det, Hedenskabet forgæves stræber imod, naas i Kristendommen.

Det er naturligvis umuligt for Forfatteren paa saa faa Sider at naa videre end til at trække nogle Hovedlinier for Æmnets Behandling op, men det er ogsaa gjort med stor Kunst, og man maa undres over, at det er lykkedes at faa saa meget med, som sket er.

Men de fleste vil næppe føle sig overbeviste om, at Forfatteren virkelig faar fremhævet det, der dybest skiller Kristendom fra Hedenskab, det der til sidst er den egentlige og uoverstigelige Kløft imellem dem. Jeg synes i al Fald ikke, at han, selv om han føler, hvad det er, har formaaet at finde det rette Udtryk derfor.

A. Nørgaard.

Diakonissestiftelsens Aarbog for 1919.

Denne lille Bog er smukt udstyret og rigt illustreret, og dens Indhold er saadan, at den vil være kærkommen for Diakonissestiftelsens mange Venner. Efter en opbyggelig Betragtning af Biskop Koch følger en Kantate af den norske Præst og Forfatter Jonas Dahl, udført ved den norske Diakonissestiftelses 50 Aars Jubilæum. Blandt de følgende Stykker lægger man mest Mærke til Forstanderen, Pastor Kochs Afhandling: »Siden ifjor«. Den giver et godt og tiltalende Indtryk af det store Arbejde, som udføres af Diakonissestiftelsen. Særlig interessant er det, at der fra denne Side med Snarraadighed og Energi er taget fat i Sønderjylland. Allerede d. 19. Maj begyndte 4 Diakonisser deres Gerning derovre, de to i Haderslev, de to i Skærbæk. Og den danske Diakonissestiftelse har stillet sig i venligt Forhold til den tyske, som har sit Sæde i Flensborg. — Det er i det hele en velgørende Læsning, den lille Bog bringer. Den fortæller om et trofast, lindrende og opbyggende Arbejde. Og det kan der jo nok trænges til i denne vanskelige Tid. Der er nu omtrent 350 Søstre i Arbejde. Og det er en vidt forgrenet Virksomhed, som strækker sig over hele Landet, fra Færøerne til Bornholm. Der er først selve Sygeplejen; foruden paa Stiftelsens eget Hospital arbejder der Diakonisser paa 16 Sygehuse. Saa udføres der Menighedspleje i de fleste af Danmarks Byer. Der er endvidere 5 Sygehjem beregnede paa livsvarig Pleje af uhelbredelig syge, flere Hjem for ulykkeligt stillede — derunder epileptiske — Børn, og endelig Redningsarbejde for vildfarne Kvinder. Hvert Aar foretages en Indsamling til Diakonissestiftelsen i Kirkerne. Naturligvis har Dyrtiden i disse Aar tynget en Virksomhed som denne. Men hidtil er der dog givet saa gode Bidrag, at Gerningen har kunnet fortsættes. Det vil da forhaabentlig ogsaa ske i Fremtiden.

Carl Koch.

INDHOLD.

Holger Begtrup: Christopher Bruun. Med Billede.
J. Richter: Christine Reimer: Nordfynsk Bondeliv.
V. Brücker: Mere om Ordinationen. III—IV. (Sidste Stykke.)
O. S.: Højskolelærerkursuset i København.
Bøger.
Tidens Strøm.
Anders Vedel: Freden med Østrig.
A. V.: Herbert Hoover om Forholdene i Midtevropa.
Maria Montessori og Fremtidens Opdragelse.

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

„Højskolebladet“

udgaar een Gang ugentlig. Det bestilles paa alle Postkontorer, Brevsamlingssteder og hos Landposterne og koster 2 Kr. 75 Øre Fjerdingaaret, Postpengene iberegnede.

Kirkelige Brydninger i Holstebro-Egnen.

I »Holstebro Dagblad« for 2. September rettede Folketingsmand *Mads Mølgaard Nielsen* et Spørgsmaal til Pastor Willer i Aulum om Meningen med en Prædiken, han havde holdt i Aulum Dagen i Forvejen. Pastor Willer havde i sin Prædiken omtalt Præster, som ikke holdt deres Præsteløfte, men »tog Præstefrihed for at kunne tale som de troede, idet de nemlig ikke troede, at Jesus var Guds Søn« o. s. v. Og det syntes, som Pastor W. hermed sigtede til Frimenighedspræsterne Morten Larsen og Krustrup i Holstebro. Mølgaard Nielsen spørger nu Pastor W., om han har sigtet til de nævnte Præster. — I »Holstebro Dagblad« for 6. September gentager Mølgaard Nielsen sit Spørgsmaal og gaar nu noget nærmere ind paa Indholdet af Prædikenen. Det ses nu ogsaa, at der ligger et stedligt Stridsspørgsmaal bag ved Pastor Willers Angreb: Sognekirken, som tidligere er blevet benyttet ogsaa af Frimenigheden, er nu under Ombygning; i den Anledning bruges Missionshuset til de almindelige Gudstjenester, og dette nægter man Frimenighedskredsen i Aulum Adgang til.

Imidlertid har Pastor *Willer* svaret i »Holstebro Avis« for 4. September. Han godkender ikke Mølgaard Nielsens Gengivelse af hans (W.'s) Prædiken. Det var Fremtiden, han havde for Øje: hvad Menigheden maatte vente, »naar de Røster naaede deres Maal, som krævede Præsteløftet afskaffet«. Hvorvidt de Præster, som Mølgaard Nielsen havde nævnt, var »aandsbeslægtede med de Røster, som vil have Præsteløftet afskaffet«, kunde Spørgeren »vist bedst faa at vide af Frimenighedspræst Morten Larsen selv«, hvis han vilde forklare, hvorfor han traadte ud af Folkekirken og gjorde det netop paa det Tidspunkt, da Bisperne anlagde Sag mod Arboe Rasmussen.

Den 6. September har »Holstebro Dagblad« Svar fra Præsterne Krustrup og Morten Larsen. I Pastor *Krustrups* Svar, der er holdt i en skarp Tone, gøres opmærksom paa, at man kan forlange Præsteløftet afskaffet ud fra to *forskellige* Opfattelser: »Vi, Pastor M. L. og undertegnede, ønsker det for at faa en redelig Kirke (men dette fortier Hr. W. klogelig). Spørgsmaalet er saa, om vi er aandsbeslægtede med de andre Røster, som (for at blive i det willerske Sprog!) vil have Præsteløftet bort« . . . . paa dette Spørgsmaal burde Pastor W. kunne svare nej, »fordi han som en oplyst Præst og redelig Sandhedsforkynder maa vide, at de grundtvigske Frimenighedspræster sidst af alt er beslægtede med dem, der nægter Kristendommens Grundsandheder«.

Pastor *Morten Larsen* svarer bl. a.: »Vi Frimenighedspræster forkynder . . . Kristi Evangelium, døber og holder Nadver efter Kristi Indstiftelse, ikke fordi vi er bundne dertil ved Løfter til Mennesker, men fordi Kristi Aand driver os til det. — Enhver, som enten ligefrem eller ad Omveje søger at indgive Mennesker en anden Mening enten om mig eller andre, der drives af den samme Aand, erklærer jeg herved for en Løgner.«

Pastor *Willer* kommer nu frem 9. September med et noget længere Svar. Han gengiver Hovedtrækkene i sin Prædiken: Pastor W. havde sagt, at hvis Præstefrihed blev indført, saa maatte Menigheden være belavet paa, at Frelsens Kendsgerninger ikke længere blev prædiket efter Skrifterne, og Sakramenterne ikke forvaltede efter Kristi Indstiftelse. »Saaledes, sagde jeg, var det jo ikke endnu, men nu kunde de, som ikke kunde finde sig i Præsteløftet, træde ud og danne Frimenigheder, og det var der jo ogsaa nogle, der gjorde, saa havde de jo deres Frihed. Men jeg sagde *ikke*, at de brugte denne Frihed til at fornægte Frelsens Kendsgerninger, og jeg kan tilføje: det tænkte jeg heller ikke. Men det ved jeg jo iøvrigt ikke, om nogen af dem gør; man har jo ingen Garanti for det, naar de først er traadt ud af Folkekirken.« Han mener, at i Pastor L.s Stilling til Arboe Rasmussen-Sagen maatte der være Grund nok til at udelukke Pastor Larsen og Meningsfæller fra at benytte Missionshusene. »Pastor Larsen siger gentagne Gange, at han drives af Kristi Aand, men vi andre undrer os tit over, at Kristi Aand skulde drive en Præst til — vel saa godt som altid — at følge Indbydelser fra Indre Missions Modstandere til at komme og prædike, hvor Kristi Aand saa øjensynligt har begyndt en Vækkelse eller fremkaldt et skønt Liv ved Indre Missions Forkyndelse.«

Allerede næste Dag har Bladet et Svar fra Pastor *Krustrup*. Han finder, at Pastor Willers Tankegang er lidet smigrende for Folkekirkens Præster. Hvis man tiltror Præsterne Redelighed, saa er det jo ganske overflødigt, ja fornærmeligt at binde og kontrollere dem ved et Løfte. Pastor K. siger: Tusinde Gange hellere en Arboe Rasmussen, der »ærligt siger, hvad han mener, end en stakkels Præst, der taler og handler i skønneste ydre Overensstemmelse med Præsteløftet, men inderst inde er i Strid dermed«. Men »Sandhedssøgeren Willer synes altsaa at foretrække en bundet uredelig Mand fremfor en fri redelig Mand«. Hr. W. er bekymret paa Menighedens Vegne. Bliver Præsteløftet nemlig afskaffet, saa har Menigheden »ingen Garantier«. Dersom Menigheden var i den Grad »bundet til, hvad statsautoriserede Præster kan finde paa at udgive for Kristendom, havde den

usikre Kaar i Verden; da saa det vist ogsaa ilde ud for de Kristne i Aulum Sogn, som ikke længer vil finde sig i Sognepræstens Enevælde. Men saadan er det Gud ske Lov ikke!« Nej, det er Bekendelsen, der holder Menigheden oppe. Og »den eneste Avtoritet og Garanti, som det sømmer sig for voksne Kristne at forlade sig paa, er Guds egen Aand — og *ikke* et stakkels Præsteløfte, Mennesker har indført. At fæste sin Lid til den Slags, saaledes som den meget kristelige Pastor W. gør, er jo i Virkeligheden den mest aabenbare *Vantro.*«

Striden, der synes at vække megen Opmærksomhed, fortsættes i de følgende Numre af »Holstebro Dagblad«. Det maa paaskønnes, at Bladet beredvilligt aabner sine Spalter til begge Sider.

Karise Højskole

holder 50 Aars Mindefest 3. Oktober.

Højskolerne.

Der synes i Aar at skulle blive en usædvanlig Tilstrømning til Højskolernes Vinterskole. Askov har faaet ikke mindre end 800 Indmeldelser, og da Skolen kun kan modtage 300, har altsaa de fleste maattet afvises. Paa Ollerup, som allerede 1. Juni havde fuldt Hus, har i alt ifølge »Sorø Amtstidende« henved 400 ønsket Plads.

Udkomne Bøger.

Arnold Bennett: **En Himmelhund.** 268 S. (G. B. N. F.) 2,50.

Sofokles' **Antigone** ved Niels Møller. 10. Udgave. 80 S. (Gyldendal.)

Næstved, Herlufsholm og Omegn Turistfører udg. af Museums-, Turist- og Forskønnelsesforeningen (ved A. Jensen). 40 S og 1 Kort. (Demuth, Næstved.)

Statsbiblioteket i Aarhus. Aarskatalog. Fortegnelse over Erhvervelser af nyere udenlandsk Litteratur. 70 S.

General Ludendorffs **Krigserindringer 1914—1918.** 535 S. Med 10 Kortbilag foruden talrige Skitser. (Aschehoug & Co.)

Rasmus P. Nielsen: **En Lønreform.** Lidt om Arbejdets Andel i Driftsudbyttet. 113 S. (H Hagerup).

36 Beretning om **Soldaterhjem i København** 12 S.

Kurzer Grundrisz der deutschen Grammatik. 40 S. (Lybecker.)

Sønderjylland 1864—1919. Udgivet af »Sønderjydsk Samfund« og »To Løver«. Under Redaktion af Erling Rørdam. 160 S. (H. Hagerup.) 10,00.

Sønderjylland. Illustreret Rejsebog udarbejdet af E. Lehmann. 85 S. (Hagerup) 2,75.

Chr. Reventlow: **Kulturens Fallit.** 78 S. (Nyt nordisk Forlag.)

J. Lindhart Jensen: **Paa Lyngjorden.** 96 S. (Nyt nordisk Forlag.)

Historiske Læsestykker udgivet af Maria Nielsen og H. Schiødte. I. Nordens Historie til 1660. 162 S. (Hagerup.) 5,75.

N. Chr. Nielsen: **Franske Stiløvelser.** 2. Del. Sammenhængende Tekster. 55 S. (J. L. Lybecker).

C N & A. M. Williamson: **Den kvindelige Lyn-Chauffeur.** 264 S. (V. Pio.) 2,50.

F. C. Krarup: **Om Retten til Kristennavnet.** (Ny teologisk Forenings Smaaskrifter. II., 2) 16 S. (V. Pio)

Love. (V. Pio) Dyrtidsforanstaltninger. 30/6 1919. 0,20. — Statstilskud til kommunale Arbejder. 30/6. 0,30. — Statstilskud til tuberkuløses Sygebehandling. 30/6. 0,30. — Fæstegodsets Overgang til Selveje og Brug af Huse paa Landet. 30/6 0,65. — Overordentlig Løn- og Pensionstillæg. 4/8. 0,20.

Kvindehjælpens Aarsberetning. 24 S.

Karen Blicher og Sofie Rasmussen: **Lærebog i huslig Økonomi for Begyndere.** 131 S. (Gyldendal.)

Mykola Morosenko: **Polakkernes »Pacification« i Østgalizien.** 38 S. (Det ukrainske Pressebureau.)

O. Borchsenius og F. Winkel Horn: **Danske Læsestykker** 399 S. (Gyldendal.)

Ingvard Nielsen: **Dansk Sproglære til Skolebrug.** 32 S. (Aschehoug.)

B. F. Schøsler og K. P. Kruse: **Lærebog i Regning.** 1. Hefte. 50 Ø. (Aschehoug.)

A. Andersen: **Hovedsynerne i Johannes' Aabenbaring.** Seks Foredrag. 68 S. (I Komm. hos Forlaget i Grundtvigs Hus.)

Udenrigsminister Scavenius og Genforeningen. Bidrag til en Studie af Videant. 32 S. (Aschehoug.)

Lars Bjørnbak og den bjørnbakske Bevægelse. Af Hans Jensen, mag. art. 169 S. (Gyldendal.)

Franz v. Jessen: **Frankrig og § 5.** 140 S. (Gyldendal.)

En lille Fødselsdagsgave i Anledning af Indre Missions Fødselsdag den 13. September. Samlet af Carl Hornbech og P. S. Riis. 77 S. (O. Lohse.) Pris 1,25.

Platon: **Sokrates Forsvarstale.** Oversat af M. Cl. Gertz. Syvende Udgave. 96 S. (Gyldendal.)

N. Boesen: **Bondefangeren.** 128 S. (Schønberg.)

G. Jørgensen: **Reformationen i Danmark.** 270 S. (I Komm. hos Gad.)

S. S. Siden 1. August 1918 er følgende Bidrag indkomne: Jens Hansens Fond ved J. Thygesen 10 Kr. Lærer Harbo, Asbo, 5,00. Holev Kreds ved Frk. Marie Hansen 12,25. Ubberup Højskoles Efteraarsmøde 105,00. Nørholm Kreds ved Stamhusbesidderinde Frk Rosenørn Teilmann 58,00. Vejstrup Højskoles Efteraarsmøde 200,00. Ollerup Højskoles do. 340,00. Ingeniør J. Andersen, København, 10,00. Morslands danske Samfund ved Th. Balslev 225,00. Aagaard Højskoles Efteraarsmøde 242,00. Efteraarsmødet i Roslev ved N. Pedersen 210,00. Efteraarsmødet i Bøvling Lemvig Valgmenighed 115,00. Efteraarsmødet paa Støvring Højskole 104,00. Kerteminde Kreds ved Frk. A. Hagen 57,25. Frederiksborg Højskoles Kreds ved Begtrup 200,00. Ryslinge Højskoles Efteraarsmøde 150,00. Aalborg Kreds ved Frk. K. Rasmussen 316,00. Frk. Julie Stavnsbjerg, Herning, 100,00. Hornum Kreds ved Fru G. Burchardi 56,00. Hornsyld Kreds ved Fru D. Carstensen 10,00. Druebro Kreds ved Mejeribestyrer Madsen 32,00. Sorø-Alsted Kreds ved Frk. C. Topsøe 59,00. Solgte Eksemplarer af Hans Krügers Saga ved samme 6,00. Ringe Kreds ved Jørg. Jørgensen 19,00. Kolding Kreds 323,50. Marstal Kreds ved Lærer N. Henriksen 16,00. Lodals Legat 14,00. Brønderslev Kreds ved Sygehuslæge Tuxen 25,00. »Fyns Tidende« 100,00. Hejls Kreds ved Fru Ingeborg Hansen, Stavnsbjerg, 40,00. Holstebro Frimenighedskreds ved Lærer J. N. Jensen 50,00. Roskilde Højskoles Elevforening ved J. Juul 150,00. Sønderjysk Forening for Slagelse og Omegn 300,00. Bering Kreds ved Frk. Gudrun Aagaard 25,00. Ved Konrad Jørgensen: Salg af Morten Eskesens Bøger 149,35; Salg af »Julehilsen til nordslesvigske Soldater« 150,90. Jens Hansens Fond ved J. Thygesen 10,00. Frederiksborg Højskoles Elevforening ved J. R. Hedegaard 50,00. Københavns Kreds ved Frk. Ester Schrøder 102,92.

Kolding, 19. August 1919. *Th. Thomsen.*

Nr. 39 Fredag den 26. September. 1919

SAMFUNDETS RET.

Det er en udbredt Forestilling, at Samfundet har Rettigheder at gøre gældende overfor sine Medlemmer, men Meningerne skilles, naar det nærmere skal bestemmes, hvori disse Rettigheder bestaar.

Nogle gaar ud fra Betragtningen af de umaadelige Fordele, Individet har af det Samarbejde og Sammenhold, som Samfundet byder paa eller ligefrem ved sine egne Institutioner opretholder. Alt hvad disse Fællesværdier kræver til deres Bestaaen og fordelagtige Videreudvikling, maa Samfundet have Ret til at kræve af sine Medlemmer; det anvendes jo altsammen i disses egen Interesse. Den enkelte har ingen Grund til Klage, saalænge Fordelene ved Samfundsforholdet overgaar Ydelserne til de samfundsmæssige Behov. Imidlertid er denne Tankeopstilling uholdbar. Der er nemlig intet i Vejen for, at Samarbejdets og Sammenholdets Goder kan være fuldstændig gratis, hvilende i sig selv ved Forholdets Gensidighed, saa der ikke skal betales Vederlag eller Underhold for dem til nogen eller noget. De samme Fordele, jeg som Samfundsmedlem har af andre, har de til Gengæld af mig, det gaar lige op. Hvad Samfundets Bestaaen angaar, er det noget underligt noget at kræve Bidrag til. Hvorfor skal de enkelte Bestanddele af Helheden ikke hver passe sin Bestaaen, naar der iøvrigt sker dem fuld Medborgerret; hvordan og med hvilken Ret udpege enkelte Dele til at betale for andre? Betragtningen opløser sig i hvert Fald i, at hvert enkelt Paalæg kræver en speciel Paavisning af et Skyldforhold. Der er med andre Ord ingen Klaring af Forholdet opnaaet.

Andre peger paa den Sammenfletning, der finder Sted i Samfundet; den enkeltes Livsførelse griber paa utallige Maader ind i andres Skæbne; derfor er den enes Handel og Vandel ikke den anden uvedkommende, men vi kan stille en Række Fordringer til hinanden. Man maa ikke foretage sig Handlinger eller gaa frem efter Metoder, der spreder svækkende Virkninger ud over Samfundet og sænker det almindelige Niveau. Og hvad Højnelsen af dette Niveau angaar, da kan Retningerne og Midlerne til Fremgang ikke bestemmes med nogen bedre Kompetence end Flertallets, og den enkelte skylder at undergive sig dettes Førerskab. I Fordringen herom skulde Samfundets Ret bestaa. Men dette vil i Virkeligheden sige, at Samfundets Ret er fuldkommen ubegrænset, Individet beholder ingen andre Rettigheder, end Flertallet levner det. Et Flertal kan uden Hindring pleje sine egne Interesser og Fordele med Tilsidesættelse af Hensynene til Niveauet, Samfundets Trivsel og alles Bedste. Dumhed, Overfladiskhed, Griskhed og Snedighed kan slaa sig sammen om at køre Samfundet i Grøften; af en saadan Forbindelse af Kræfter kan Fremsyn og Frygt for at »grave sin egen Grav« ikke ventes. Mere Fornuft og større Sikkerhed er der i at lægge Raaderetten over i Individet, give enhver sit, thi Menneskene varetager som

Regel deres eget omhyggeligere end andres. Mest afgørende er dog, at den her omtalte Samfundets Ret fuldstændig savner logisk Grundlag. Samfundet kan ingen Ret erholde, uden hvad det faar fra Individerne, og at gøre Samfundet (Flertallet) almægtigt ved at sløjfe det individuelle Retsgrundlag er at stille hele Forholdet paa Hovedet og opløse selve Retsbegrebet. Den eneste Ret, Individet beholder, er Stemmeretten, og den er for Mindretallet Nul; Mindretallet er retsløst, hvilket er absurd; Flertallet er *Magthaver*, hvilket betyder, at Retssynspunktet er forladt. Til Overflod er selve Udgangspunktet for Tankegangen, den samfundsmæssige Hensyntagen, den gensidige Forpligtelse ifølge Fællesskabet aldeles sat ud af Kraft. Talen om, at Flertallet skylder Mindretallet »tilbørlige Hensyn«, er rent fraseagtig, disse Hensyn bliver i det højeste en ubestemt Naadesag.

En noget afvigende Anskuelse gaar ud paa en Afbalancering efter fornuftigt Skøn af Friheds- og Samfundshensynene. Der maa ved nøgtern Vejning af, hvad paa den ene Side den personlige Frihed, paa den anden Side Samfundets Tarv kræver, findes en passende Mellemvej, saa baade Individet som saadant og Samfundet som saadant kan faa deres væsentlige Behov dækket. Individ og Samfund ses som to samvirkende Størrelser; lægges der for meget til den ene Side, gaar der Brist i den anden, begges Levedygtighed, begges Indsats i Samspillet maa opretholdes. Heller ikke denne Betragtning synes tilbundsgaaende eller klar. Det springende Punkt er det »fornuftige Skøn«. Skøn er ubestemte, og *hvem* skal skønne? Hvad er »Fornuft« og hvad er »nøgternt«? Alle Mennesker har jo en høj Tiltro til deres egen Fornuft, da simpelthen deres egne Anskuelser og Tanker er de eneste, der findes indenfor deres personlige Synskres. Og selv om Synsmaterialet var ens, lægges Vægten meget ulige. Der kan næppe komme Ende paa Striden, det bliver ligesom før Vælgerkamp og gensidig Overmandelse. Skal Retssynspunktet overhovedet faa Indpas, bliver det nødvendigt at komme til en principiel Forudbestemmelse af, *hvad* enhver i Samfundet er berettiget til personlig Raadighed over. Med *dette* kan saa den enkelte, i sit Privatliv og som Vælger, handle efter sit »Skøn«, sin »Fornuft« og »nøgterne Vejning«, give det hen til Næring for sociale Værdier eller vægre sig ved social Indblanding deri. Andres Fornuft maa saa overfor dette Individets Eje indskrænke sig til at virke med Overtalelsens Kraft; andet end hvad Argumenter kan flytte, maa man lade staa. Samfundet maa nøjes med de Rettigheder, der paa dette Grundlag kan tilfalde det.

Den hermed antydede Samfundsopfattelse har sit Udgangspunkt i Erkendelsen af, at det fælles Samfund *nødvendigvis* maa lægge Rammer om os alle. Hvor lovløst Anarki raader, er der intet Samfundsforhold, og at holde paa en saadan Tilstand er selvmorderisk. Uden Regel og Orden finder Individet ingen Betryggelse for sig og sine frembragte Værdier, den personlige Frihed vilde under saadanne Omstændigheder have mistet sin Betydning, al *Ret* var ophørt, kun efter øjeblikkelig *Magt* vilde der blive spurgt. Selve Begreberne Samfundsliv og Ret kræver, at samme Lov skal gælde for alle. De *nødvendige* Rammer fremgaar da ved simpel logisk Betragtning: den personlige Frihed begrænses af Hensynet til alle andre Samfundsmedlemmers ligeberettigede Frihed. Et Samfund af denne Støbning betegnes som *individualistisk* opbygget. Det finder Støtte i, at Individet uomtvisteligt er Basis for alle Værdibestemmelser, Samfundslivet opfatter, og tillige den afgørende Værdikilde, saa at sige Værkstedet, hvori Værdierne udsmeltes.

Imidlertid er vi ikke hermed naaet til en endelig, principiel Løsning. Der kan ikke gøres nogen Fordeling eller Tilmaaling af lige Frihed til alle, simpelthen fordi Frihed er noget negativt, Fraværelse af tvangsmæssige Hindringer og tvangsgennemførte Rettesnore. Friheden maa omsættes til det, der ogsaa i Virkeligheden altid menes med den, nemlig en Raadighed over positive eksisterende Goder. Først da er en lige Tildeling mulig. Samme Frihed for enhver vil da faa Betydningen af lige Adkomst til Ejendomsrettigheder. Ordet Ejendomsret tages her i sit videste Omfang, betegnende enhver under Individets Raadighed hørende materiel eller aandelig Livsværdi. Individets Krav overfor de andre i Samfundet bliver da kort sagt: Respekt for Ejendomsretten.

Hvad bliver saa *Samfundets* Ret overfor samtlige Individer? Da Samfundet intet selv-

stændigt Retssubjekt (Person) er, men kun Udtrykket for en Sammenlægning af individuelle Rettigheder, kan aabenbart Samfundets Ret ikke komme til at bestaa i andet end hvad Individerne hver for sig skylder hinanden, ikke ifølge personlige Mellemværender, men som Samfundsmedlemmer. Samfundet har det Krav paa mig, som hvert enkelt Medlem for sig har paa mig, og som jeg omvendt kan stille til enhver. Mere kan der ikke blive. Men det er, som vi skal se, ikke saa lidt endda.

Beskyttelsen af Ejendomsretten i videste Betydning omfatter hele Retsplejen. Ethvert Individ i Samfundet, der krænkes ved et Overgreb mod hans Ejendomsret, har gyldigt Krav paa Skadesløsholdelse fra Overtræderens Side. Denne personlige Ret til at gennemtvinge en saadan Oprejsning kan logisk overføres til Samfundet, thi det indvirker ikke paa Handlingens Retmæssighed, at andre end den krænkede selv besørger Retsforfølgningen. Og praktiske Grunde nødvendiggør, at Retshaandhævelsen gøres til en Samfundssag: kun derved kan Rettens Pleje blive upartisk, sagkyndig og gennemført efter enslydende Regler, saa alle Samfundsborgere virkelig nyder *samme* Ret. Uden denne Ensartethed brister selve Retsbegrebet, der hviler paa Gensidighed.

Inddragningen af de samfundsskabte Værdier maa ligeledes overtages af Samfundet, skønt Retten oprindelig er de enkelte Borgeres. Disse Værdier skyldes Befolkningens Vækst, samtlige Næringsvejes Trivsel, Forholdenes Udvikling i det hele taget. Heri deltager alle, den enkeltes Andel kan umuligt opgøres, alle maa sidestilles i saa Henseende, enhver kan altsaa kræve sin Andel i Forhold til Folketallet. Men de praktiske Forhold forbyder, at Enkeltmand kan beregne og opkræve sin Andel (af hvem?). For at alles Ret kan sikres, maa Reguleringen ske gennem Samfundsmyndigheder. Nettobeløbet tilfalder saa Borgerne til Deling. En anden Sag er, at Udbetalingen vilde være overflødig, saafremt der samtidig fra alle skulde ske Indbetalinger til Statskassen, nødvendiggjort af andre Statsopgaver (Retspleje etc.). Men det bemærkes, at Størrelsen af de Beløb, Staten saaledes opkræver som Mandathaver for Borgerne (Grundskyld, Indtægt af Pengemonopolet), ingensomhelst bestemmende Indflydelse har paa, hvor store Statsudgifterne kan eller skal være. Hver Udgift maa have sin særlige Begrundelse, og alle tilstrækkelig begrundede Udgifter skal afholdes, uanset eksisterende eller ikke-eksisterende »Fællesindkomst«.

Uden en gensidig Udveksling af Produktions- og Forbrugsemner, alle Samfundsborgere imellem, er under Nutidens Forhold Ejendomsudnyttelse umulig. Til og fra hver Jordlod og Bolig maa der være Adgangsret, ingen maa udespærres fra Forbindelsen med andre. Derfor er Veje, Gader, Broer, Havne osv. offentlige Fornødenheder, som enhver har Ret til at kræve mod forholdsmæssig Deltagelse i Anlægs- og Vedligeholdelsesudgifterne. Samfundet maa overtage Reguleringen af disse gensidige Rettigheder, da de ikke paa anden Maade kan sikres alle i ligeligt Maal; det kan bl. a. ikke overlades Enkeltmand at ekspropriere Grundarealer efter egen Paastand; Trafikvejene er til Brug for alle og maa anlægges efter almene Hensyn.

Ligeledes kræver Udvekslingen mellem Producenter og Forbrugere et Mønt- eller Pengesystem, og dette Omsætningsmiddel kan ikke indrettes efter Enkeltmands Forgodtbefindende; da det skal bruges af alle, maa det blive et Fællesanliggende. Den enkelte har, da hans ligeberettigede Ejendomsnydelse er betinget deraf, Krav paa en Ordning, hvorved alle har samme Sikkerhed, og ingen forfordeles.

De givne Eksempler viser tilstrækkeligt, hvordan en Afgrænsning af Statens Opgaver opstaar ud fra Princip »enhver sit«. Gensidig Respekt for Ejendomsretten, udmaalt efter samme Regel for alle, er hvad Samfundets Medlemmer skylder hinanden. Samfundsretten faar derfor til sit Indhold de Anordninger, som er nødvendige, for at enhver kan faa sit Eje tildelt og sikret, samt fri Adgang til at udnytte og nyde det tildelte. I sin Egenskab af Rettens Værner maa Staten overtage Omsorgen for, at umyndige Personer, som ikke selv kan hævde deres Ret, erholder hvad der tilkommer dem og ikke bliver Genstand for Overgreb. Ligeledes tilfalder det Samfundet at drage fornøden Omsorg for de aandeligt eller legemligt invalide samt for arbejdsudygtige, som ellers vilde falde andre til Byrde, hvem ingen Underholdsforpligtelse paahviler. Saadanne Byrder af utvivlsomt almen Karakter maa fordeles paa alle.

Det kan være oplysende at gøre et Par Kontra-

prøver. Blandt de Opgaver, som har *almen* og altsaa social Betydning, er vel Folkeoplysningen en af de betydeligste. Uvidenhed og aandelig Træghed spærrer for Fremgang og kvæler utallige frugtbare Indsatser, der vilde komme alle til Gode. Om Livsatmosfæren, hvori man færdes, er lys og klar, eller forurenet af Misforstaaelser, Plumpheder og vrangvendte Forestillinger, er af indgribende Betydning for enhver. Den enkelte maa ofte uforskyldt bøde for uheldige Tilbøjeligheder og Strømninger i det omgivende Samfund. Men trods alt dette mangler Retten til Indgreb. Enhver *kan* vælge sin Omgang, Berøringer *maa* af mange Grunde være en fri Sag, og det der mistes er heller ikke Eje, men urealiserede Livsmuligheder. Hertil kommer, at Vejen til bedre Oplysning jo ligger fuldt farbar, blot at Midlerne dertil maa rejses privat, ikke ved offentlig Tvang og Indblanding. Staten har kun Ret til at fordre den elementære Kundskabsmeddelse, som er nødvendig for den offentlige Samfundsordens Opretholdelse, thi denne Kundskab er den eneste, der kan forlanges af enhver som Samfundstribut.

Fra en hel anden Kant i Samfundslivet er f. Eks. de Bekymringer, der ofte høres angaaende den nationale Handelsbalance. At komme for dybt i Gæld til Udlandet er en Fare for os alle, et Tryk, som forplanter sig til alle Næringsgrene. Unægteligt. Der lyder da ogsaa jævnlig Henstillinger om offentlig Indgriben: Stoppere for Luksusforbruget, Præmie paa Sparsommelighed, Bremse paa Indførselen, Støtte for indenlandsk Produktion og Eksport. Det er imidlertid altsammen Indgreb i Ejendomsretten. Begynder man først derpaa, bliver alle Grænser flydende; det ene trækker det andet med sig, det ene Hensyn vælter sig ind i det andet, Interessebrydninger og Undermineringskunster tager Fart, og man har en Tilstand, hvor Hobetal af Farer, hver for sig større end hin, truer det almene Vel. Der er ingen anden klar og fast Bund end det personlige Ansvar, der er Ejendomsrettens Revers. Dette Samfundets Krav paa den enkelte vil ogsaa vise sig tilstrækkeligt, saafremt det ikke forflygtiges gennem Tvillingmisfostrene: offentlig Formynderi og offentlig Hjælp.

C. Lambek.

H. F. Feilberg: Nissens Historie.

Danmarks Folkeminder Nr. 18. Det Schønbergske Forlag 1919.

Foreningen Danmarks Folkeminder er nu naaet til at have udgivet næsten en Snes ret store Skrifter, men skønt Medlemsantallet kan tælles i Hundreder, er Foreningens Virksomhed næppe meget kendt, i det mindste ikke i videre Kredse. En saa speciel Opgave som at bevare Minderne om gammel dansk Sæd og Skik, saaledes som de foreligger i mundtlig Overlevering, vil jo altid ligge Bybefolkningen noget fjærnere end Landbefolkningen, omend den nationale Grundvold, der arbejdes paa, burde kunne forene begge Parter, men saa meget er sikkert, at mange vil faa Øjnene op for Foreningens nationale Betydning, hvis den vedbliver at udsende Skrifter af en lignende Lødighed som de hidtil udkomne, blandt hvilke »Nissens Historie« indtager en særdeles fremragende Plads.

Man griber altid gamle Pastor Feilbergs Skrifter med Interesse, han er jo nu en Gang dansk Folklores Bannerfører, men denne Gang parres Interessen med Forbavselse over, at Feilberg, der forlængst passerede Støvets Aar, har haft et saa ungdommeligt Mod, at han i Krigsaarene har turdet binde an med en saa stor Opgave som den at skildre Nissens Historie. Ganske vist er det til Grund liggende Materiale indsamlet gennem mange Aar, men Sammenarbejdelsen af det er begyndt paa den Tid, da Krigen brød ud, og gennemført paa Askov, det Sted, hvor Begivenhederne føltes dybere og inderligere end noget andet Sted, Hovedstaden ikke undtagen. Har Arbejdet været Feilberg en Trøst? Jeg ved det ikke, men hans store Ære er, at han tog fat, da saa mange andre gav op, og han kom atter til at staa som et Forbillede, som saa mangen Gang før.

Forfatteren har ganske sikkert Ret i, at man i Norden nu til Dags næppe finder Spor af udprægede Gudeskikkelser og heller ikke af saadannes Dyrkelse. Dertil har Landene været kristnede forlænge. Husmandens og Bondens Olymp er saare beskeden, og den maa rekonstrueres af smaa Brudstykker, hentede snart fra et Æventyr, et Folkesagn, en lille personlig Begivenhed eller en Oplev-

else, en broget Mosaik, der kun kan lægges tilrette af en kyndig Haand, hvis ikke Billedet, der kommer frem, skal være fortegnet og falsk. Metoden er vanskelig, fordi hvert Ord i det mundtligt overleverede kan faa sin Betydning for Enderesultatet og fordi den fordrer et indgaaende Kendskab til hele den internationale Litteratur om de folkelige Traditioner.

Nu har vel nok Nissen været den mest udbredte Vætte hos os, og hvad lærer Forfatteren os da om ham? En meget nøje gennemført Undersøgelse viser, at Nissen under mange forskellige Navne er kendt i de fleste evropæiske Lande, og at alle disse peger hen imod den romerske Husgud, *lar familiaris*. En direkte Afstamning tør Feilberg ikke slaa fast, dertil føler han sig for meget som Videnskabsmanden, der ved, at en ny Undersøgelse muligt kan rejse en Tvivl. Det vilde ogsaa passe daarligt i Forfatterens hele generelle Maade at se Tingene paa. Han ser snarere paa Nissen som den lille Gud, der værger Hjemmet og dets Lykke, en Aand, der fejres paa Aarets store Festdage, der oprindelig har haft sit Hjem ved Arnen, men senere er flyttet ud i Stalden og Laden, da Agerdyrkningen var bleven Kilden til Bondens Velstand. Men »lille Niels« er kun een af mange. Han hører sammen med en Mængde andre: Dværge, Bjærgfolk, Højfolk, Nøkker og mange flere og laaner af og til Karaktertræk fra andre Vætter. Allerførst var han vel knyttet til Pladsen, paa hvilken Huset skulde bygges, senere flyttede han ind i det. Lille, uanselig og grim blev han Bondens trofaste Hjælper, der dog har sine Nykker, af og til drejer Halsen om paa Kvæget eller smelder en knaldende Lussing ud lige i det Øjeblik man ikke ventede den. Han er lunefuld som Tyendet, behandles han ordentligt, bliver han længe paa Stedet, bliver han fornærmet, anretter han Ulykker eller forsvinder. Han tager lidt tungt paa formentlig Uret og er i det hele lidt tilbøjelig til at slaa bagud, paa den anden Side viser han ofte en rørende Trofasthed, han flytter med.

Om alt dette fortæller Feilberg jævnt og stille og indtil det yderste dokumenteret; paa intet Sted glipper den videnskabelige Undersøgelsesmetode, og hvor Stoffet ikke giver Forklaring, faar man ren Besked om hvad der mangler, i Stedet for som i megen udenlandsk Litteratur at faa halve Forklaringer eller Udtalelser om, at det og det *nok* hænger saadan eller saadan sammen. Det vil i saa Tilfælde oftest vise sig, at Forfatterens Slutninger er urigtige. Feilberg lader da ogsaa ganske den Slags Udtalelser ligge, og udtrykker sig i meget forsigtige Udtryk om de Resultater, hans Undersøgelser har bragt.

Karakteristisk for Bogen er det ogsaa, at den bringer Svar paa Spørgsmaalet om, hvad der egentlig ligger bag Troen paa Nisserne. Noget maa der jo have været, der har bragt de primitive Mennesker ind paa Forestillinger af denne Art. Oprindelig har Nissen vel været en Lykkegud for den, der dyrkede Land op og fik bygget Hus, et usynligt Væsen, ingen kendte eller havde set. Senere blev han personificeret, og Feilberg viser nu, hvilken uhyre Rolle Samlivet med Kvæget har spillet for de ydre Karaktertræk, der tillægges den lille, gamle Mand. Stalden var delvis et Opholdsrum ogsaa for Menneskene, og der var der rig Mulighed for Indtryk af sær og fremmed Art. Staldlygtens Lys kunde mane underlige Skikkelser frem paa Væggen, Musenes Raslen i Halmen kunde lyde som om en listede bort, og greb man for sig i Mørket og kom til at røre ved Katten, der laa og sov paa Hestens Ryg, følte man tydeligt, at Nissen var lodden. Lussingerne, lille Niels gav, var ogsaa forklarlige, naar Stjærnerne dansede for Øjnene paa den der var løbet imod en Dør, en Bom. Tilfældighederne skabte Nissens Person, kun en Ting var ikke tilfældigt, at det udsatte Grødfad var tomt om Morgenen. Der var sandelig nok baade af to- og firbenede til at tømme det. Det vilde være ønskeligt, at denne Bog naaede ind i mange Hjem. Nissen har alle hørt om, men saare faa kender hans Naturhistorie og hans Livsførelse, som man delvis med Urette knytter særlig til Juletiden. Der er dog en Grund til, til at ønske Skriftet en vid Udbredelse, det aander paa hver eneste Side en saadan Kærlighed til den jævne danske Befolkning, at det bør læses ogsaa af denne Grund. Mere stemningsfuld Skildring af det gammeldags Husliv med Mennesker og Dyr i Fællig kan vanskelig findes, og Pastor Feilbergs Sympati er ligelig delt mellem Nissen og de Bønder, blandt hvilke han levede saa langt et Liv, og som han lærte at kende bedre end nogen anden her til Lands.

J. W. S. Johnsson.

Melodi til: Er lyset for de lærde blot.

Frejdigt.

Er ly-set for de lær-de blot til ret og galt at sta-ve? nej him-len un-der
al-le godt, og lys er him-lens ga-ve, og so-len står med bon-den op, slet
ik-ke med de lær-de, op-ly-ser bedst fra tå til top hvem der er mest på fær-de.

Bassen kan fordobles med underoktaven undtagen i takt 13 og 14, næstsidste verslinie.

En af mine venner, som har en stor højskole, har bedt mig gøre en melodi til ovenstående sang. Han kalder den: en af vore bedste skolesange, som det er en skam at lade synge på den uheldige melodi til »Vi sømænd gør ej mange ord«, — en melodi som folk endda synger hver på sin måde. Jeg mener, at han har ret, og har derfor prøvet på at gøre en ny.

Thomas Laub.

Tre Bondeskikkelser.

II.

Hans Frandsen var født i Aarslev, et Par Mil syd for Odense, den 11. Maj 1832. Ved Faderens Død 1857 overtog han Gaarden. Han kom altsaa tidlig i Gang, hans Evner voksede med Opgaverne, saa han som Bonde udfoldede en Dygtighed, som der i vide Kredse blev set hen til med Beundring, baade mens han var paa Fyn og efter at han i 1897 var kommen til Sjælland og havde købt den noget større Gaard i Gudum ved Slagelse, hvor han siden boede. Allerede paa Fyn blev der lagt Mærke til ham, saa han blev draget ind i det offentlige Liv, bl. a. som Sogneraadsmedlem og Sognefoged. Men han fik dog Tid til at tænke paa sin personlige Udvikling og paa at tage Del i Bevægelser af en helt anden Art. Paa Højskole kom han ikke. Men Kold, som havde Højskole i Dalum, fik en Indflydelse paa ham, der næppe kunde være blevet større, om han havde naaet at komme paa Kolds Skole. Naar Hans Frandsen kørte til eller fra Odense, standsede han tit ved Dalum Højskole og fik en Samtale med Kold. Han havde tidligere haft nogen Forbindelse med de gudelige Forsamlinger, men de tilfredsstillede ham ikke. Hans Samtaler med Kold førte ham ind paa et lysere og friere Syn paa Folkelivet og Kristenlivet. Og det dengang (omkring 1861) ret usædvanlige skete, at han og hans Hustru løste Sognebaand, nemlig til Pastor Kofoed i Sdr. Næraa. Ogsaa andre grundtvigske Præster fik han ikke sjælden Lejlighed til at høre, saaledes Rambusch i Nørre Lyndelse og Birkedal i Ryslinge.

I Gudum fik han mere at virke med end i Aarslev. Bygningerne var gamle og forfaldne og Jorden i daarlig Drift. Men Hans Frandsen fik snart Skik paa Tingene baade ude og inde. Hans Gaard blev regnet for en Mønstergaard, og fra Landets forskellige Egne kom unge Bondesønner til Gudum for at gaa i Skole hos ham som den dygtige Bonde og den gode Husfader, han var.

Denne Side af hans Virksomhed omtales saaledes af hans Ven, Redaktør H. Jensen i Slagelse: » . . . han var *meget* for de mange unge fra hele Landet, som tilbragte nogle gode Læreaar i hans Hjem. Og her gjordes ikke Forskel paa Mennesker efter Hartkorn, Fødsel eller Penge. Han levede fuldt ud med sine Folk, delte Livet med dem ude og inde, og naar han i de lange Vinteraftener sad ved Bordenden i Stuen, hvor der var Plads for dem alle, da oplod han af sit Livs rige Erfaringer for dem, gjorde dem interesserede — uden at prædike — ikke blot i, hvad der angik deres Gerning og fremtidige Livskald, men ogsaa i Tidens aandelige Rørelser og Spørgsmaal. Der sidder mange, mange som Husfader og Husmoder Landet over og helt ned i Sønderjylland, som føler sig i Taknemmelighed for denne gode Bondeskole hos en Mand, der levede som han lærte.«

Hans Frandsen.

At hans Evner og Kræfter blev taget i Brug i det offentlige Liv, er en Selvfølge. Han blev Sogneraadsmedlem, Amtsraadsmedlem, tog kraftig Del i Skyttebevægelsen og i den politiske Frihedsbevægelse og var med i flere af de Bevægelser, der rejste sig til økonomisk Styrkelse af Bondestanden og Husmandsstanden. Og han blev stadig draget frem i første Linie. Men under det altsammen vedblev han at være den jævne Bonde, og det Grundsyn, han under Kolds Indflydelse havde faaet paa Menneskelivet, bevarede han til det sidste.

Han sluttede sig i nært Venskab til Ernst Trier. Saa længe der i Vestsjælland kun var Jærnbane fra København til Korsør, var det meget almindeligt, at de, der kom fra Jylland eller Fyn og skulde til Vallekilde eller omvendt, gik hele Vejen fra Slagelse til Højskolen, og Vejen førte da tæt forbi Hans Frandsens Gaard, hvor der for mange var »Bedested«.

I Nabosognet Sønderup-Nordrup, der var Nabosogn til Gudum, virkede i mange Aar Peter Rønne. Til hans Menighed sluttede Hans Frandsen sig, og ved fælles Hjælp fik han og Rønne oprettet en Friskole der i Sognet, ligesom de i Fællesskab begyndte at holde de Møder, der under Navn af »Rønnes Møder« siden er bleven holdt 2—3 Gange om Aaret. Hos Kold havde Hans Frandsen faaet Kærlighed til Friskolen. Denne Kærlighed holdt sig hos ham, og den kom ogsaa til at præge hans Børn.

Efter at Rønne havde taget sin Afsked oprettedes Frimenigheden i Havrebjærg. Her var Hans Frandsen, skønt nu over de 70, en af de mest virksomme, og han sluttede sig varmt og inderligt til Frimenighedskredsen, ligesom han omfattede Niels Daels Virksomhed paa Liselund med Kærlighed og Forstaaelse. — Den 20. Februar i Aar døde han, næsten 87 Aar gammel. —

Seks Sønner voksede op i Hans Frandsens Hjem. De kom alle paa Højskole, og siden blev de Bønder som deres Far. Mindet om den jævne virksomme Bonde, hvis varme Hjertelag for alt, hvad der kan fremme et ædelt Menneskeliv, stadig gav sig Udslag i Gerning, holdes højt i Ære i hans Slægt og lever langt ud over Slægten.

De nordslesvigske Præster.

I en Artikel af Marius Kristensen i »Højskolebladet« Nr. 3, 1919, paavises klart Forskellen mellem Nordslesvig og de midtslesvigske Landsogne, d. v. s. den Del af Sønderjylland, som vi plejer at kalde Mellemslesvig i snævrere Forstand. Forfatteren gør opmærksom paa, at selv om Folkesproget i flere af disse Sogne er rent Dansk, saa fandtes der dog i lange Tider saa godt som intet af dansk Kultur og Aandsliv, og Aarsagen finder han deri, at der har været næsten udelukkende tysk Kirkesprog. Hvor rigtigt dette er, har jeg endogsaa her i Flensborg set adskillige Eksempler paa. Jeg har truffen paa Folk, som talte et godt, rent Dansk, som var flittige Kirkegængere, men altid gik i tysk Kirke. Jeg har da ved Lejlighed gjort dem opmærksom paa den danske Gudstjeneste, og jeg har faaet det Svar, at det var noget, de ikke interesserede sig for, de var vant til at høre Guds Ord paa Tysk. Det viste sig da, at de var fra Mellemslesvig.* Det gode, rene, kønne Dansk fra deres magre Hjemegn, der ikke som det frugtbare Angel har været udsat for tysk Indvandring, skuffer, saa man uvilkaarlig venter ogsaa at finde dansk Sindelag. Men man ser heller ikke disse Folk i den danske Foredragsforening, hvor andre, der iøvrigt staar paa samme Dannelsestrin, altid findes. Gaadens Løsning blev for mig det samme, som Marius Kristensen peger paa: De har ikke haft dansk Kirkesprog. Og hvem der elsker disse Egne for det rene Sprogs og for de enkelte udpræget dansksindede Beboeres Skyld, kan dog ikke, om han vil være ærlig, lukke Øjnene for, at der er en stor Forskel mellem dem og Nordslesvig. Man kan ikke sige, at de er danske, men maa nøjes med at sige: De kan vindes, og de skal vindes.

At det danske Kirkesprog har saa stor Betydning for det nationale, det er der ogsaa andre der forstaar. Naar i Aarenes Løb danske Gudstjenester saa her og saa der er bleven indskrænkede eller faldne bort, da har man kunnet læse og høre, hvorledes Folk, der aldrig saas i *nogen* Gudstjeneste, med megen Uvilje paatalte dette. Kirkelig sindede Folk kunde tidt ikke undgaa at harmes over at se de andre tage saaledes paa Vej. Det forekom dem som Hykleri eller Udslag af overdreven Lyst til Strid. Det har dog sikkert paa ingen Maade været saadanne lave Bevæggrunde, der bragte nationalt sindede Mænd til at interessere sig for de danske Gudstjenester, som de selv ikke satte Pris paa, nej, Grunden maa have været den, at de vidste, hvilken Betydning de havde, om end tildels indirekte, for dansk Sprog, Kultur, Aandsliv og som Følge deraf — Sindelag.*

Men har det danske Kirkesprog haft en saa stor Betydning for os, da skylder vi de nordslesvigske Præster Tak, fordi de vilde være der. Uden dem kunde vi jo ikke have haft det, ja vil man være retfærdig mod Modstanderen, da maa man indrømme, at mangen dansk Guds-

* Se tillige det nydelige lille Træk i Slutningen af H. F. Feilbergs Artikel i »Sønderjylland 1864—1919«.

* Alligevel bør det herefter ikke være *dem*, hvis Ønsker der tages mest Hensyn til.

tjeneste er bortfalden af Mangel paa dansktalende Præster. Den Side af Sagen har, saa vidt jeg ved, endnu ingen gjort opmærksom paa. Og dog vilde det efter min Mening være uværdigt helt at overse den.

En Indvending venter jeg straks vil møde mig, nemlig: Motiverne! Dem er der bleven talt saa meget om i anden Sammenhæng, og man kan heller ikke komme udenom at beskæftige sig noget med dem. Men de kan være meget forskellige, og de kan være meget blandede. En Kvinde, der er mere nationalt end kristeligt vakt, og tillige ret økonomisk anlagt, sagde en Gang til mig, at hendes Søn paa Latinskolen havde vist at have gode Evner, saa hun tænkte han skulde studere, og da kunde det være rart, om han kunde blive Præst i Nordslesvig, hvor der jo var Præstemangel. Hun mente aabenbart, at naar hun og hendes Mand vilde paavirke Sønnen i den Retning, da vilde de gøre Nordslesvigerne og Danskheden en Tjeneste, og *tillige* havde hun udregnet at Sønnen vilde komme i en god Levevej. Hvem kan fortænke hende deri? Men naar en ung Mand fra Nordslesvig, uden at være politisk interesseret, ja maaske endog lidt i tysk Retning, ønskede at blive Præst der for at faa Lejlighed til at forkynde Guds Ord paa sit Modersmaal og under Forhold, som han kendte, var det da ikke en ædlere Bevæggrund? Og naar jeg virkelig skylder nogen Tak, da føler jeg mig forpligtet til at anerkende dette ogsaa *uden* at spørge om Bevæggrunden.

Men hvis det nu alligevel var sandt, hvad der i denne Stridens Tid er bleven sagt i et nordslesvigsk Dagblad, at Samvirket mellem Præster og Lægfolk i Nordslesvig hidtil ikke har været til Velsignelse, hvoraf der saa vel maatte følge, at det heller ikke kunde blive det herefter, da maatte Hensynet til Præsterne vel vige? At paastaa dette vilde synes mig meget vovet. Man behøver jo f. Eks. blot at pege hen paa den nordslesvigske Salmebog, der netop er Frugten af et saadant Samarbejde, en Salmebog, om hvilken en kongerigsk Præst af den grundtvigske Retning kort efter dens Fremkomst sagde til mig, at den i Danmark var Genstand for Misundelse. Men ligesom Præsternes Motiver kan være meget forskellige, er de det selvfølgelig ogsaa selv. Der gives jo vistnok Tilfælde, hvor Forholdet er bleven saa spændt, at et velsignelsesrigt Samarbejde herefter næppe kan tænkes, selv ikke længere hen i Fremtiden, naar Bølgerne i Sindet, som nu gaar højt, har lagt sig. Og der gives vist ogsaa Præster, der er traadte saa stærkt frem paa det politiske Omraade, at det vilde være uværdigt for dem selv at blive under de nye Forhold. Men paa den anden Side er der sikkert ogsaa mange Menigheder, der, naar de blot skulde gaa efter deres eget Ønske og ikke lod sig paavirke af andre, allerhelst vilde beholde deres Præst. Og at vi har haft Præster, der hverken manglede Vilje eller Evne til at være noget for dansksindede Kristne, derpaa vilde jeg gerne fremdrage et Par Eksempler, Ting, som jeg tilfældigvis har mødt paa min Vej, uden at søge efter noget saadant.

Jeg hørte en Gang en Præst sige, at han altid havde tænkt sig, der maatte være en særlig Velsignelse ved at høre til det Folk, til hvem Kristendommen var bleven bragt ved Ansgar. Det var min egen Tanke, han udtalte, derfor bed jeg Mærke i det. Og han sagde det ikke for at smigre eller vinde sine Tilhørere, som man maaske kunde antage, for netop dette Ord udtalte han for *tyske* Tilhørere. Siden har jeg hørt den samme Præst i Anledning af Reformationsjubilæet holde et Foredrag om Luthers Salmedigtning, der i overraskende Grad lignede en Artikel af Biskop Ludwigs om samme Emne i et Nummer af »Højskolebladet«, der udkom lidt senere. Man kan sige, at dette tydede paa, at den danske Biskop havde sat sig godt ind i den tyske Reformators Liv, men man kan ogsaa sige, og det passer netop i dette Tilfælde, at det tyder paa, at den nordslesvigske Præst forstod at lægge sit Emne tilrette for danske Tilhørere.

Kort før Krigens Udbrud var jeg tilstede ved en Børnemissionsfest i en Landsby i Nordslesvig. Præsten der har med Beklagelse fortalt mig, at skønt Sognet var fuldstændig dansktalende, gaves der dog ingen dansk Religionsundervisning, da nogle Hjemmetyskere en Gang havde indgivet et Andragende om at faa den afskaffet og selvfølgelig faaet det bevilget. Han maatte derfor ogsaa give Konfirmationsundervisningen paa Tysk. Alligevel lod han Børnene lære de *danske* Salmer, da de jo herefter dog

stedse vilde deltage i de danske Gudstjenester, og det var nødvendigt, at de kendte *dem*. Børnene var ikke glade ved at skulle lære disse Salmer, som de slet ikke kendte fra Skolen, han maatte regne med, at de vilde beklage sig til Forældrene, og at de igen vilde klage over ham, men han var rede til at tage mod Følgerne.

Ved den ovennævnte Børnemissionsfest taltes der kun Dansk. En af Nabopræsterne katekiserede med Børnene over det Ord af Davids 63. Salme: »Gud, du er min Gud; jeg vil aarle raabe til Dig.« Han prøvede paa at forklare for Børnene, at Ordet »aarle« var det samme, som man har i det i hele Nordslesvig brugelige Udtryk »maan *al*«. Om Børnene forstod det, ved jeg ikke, men de voksne, som var tilstede, gjorde det dog vel nok, og jeg fulgte hans Udvikling med Interesse og Glæde.

Disse Præster hørte alle *nærmest* til »Det gamle Budskab«s Retning og vilde altsaa efter den øjeblikkelige Sprogbrug ufravigelig falde ind under Betegnelsen »tyske Præster«. Kan der tænkes nogen fornuftig Grund til at vrage dem?

Alexandra Johannsen.

Højskolelærerkursuset i København

27. august — 6. september.

(Sluttet.)

De sociale spørgsmål blev behandlet af dr. phil. A. Fraenkel, prof. Axel Nielsen og docent J. Warming. — I indledningen til en forhandling, der holdtes i Grundtvigs hus havde dr. Fraenkel lejlighed til at sige sin mening om, hvordan samfundslæren bør tages på højskolen, og da disse udtalelser kan betragtes som indledning til doktorens foredrag om truster, medtages de her tillige med enkelte andre herhenhørende udtalelser: Samfundslæren skal ikke være forvaltningslære, hvad den oftest bliver. Man bør oplyse om samfundets opståen og udvikling og vise, hvordan samfundet får form efter de økonomiske forhold.

Fr. Nørgård fandt det meget prisværdigt at sætte eleverne ind i, hvordan det samfund er, vi lever i, i stedet for at filosofere over tidligere og fremtidige samfundsformer. A. Axelsen syntes, at det var rigtigst at tage samfundslæren historisk, og forst. Kjems bemærkede, at gennem historiefortællingen gav vi meget af det, dr. Fraenkel vilde have frem. Forst. Bækhøj ønskede samfundslæren taget på den af indlederen antydede måde. Ungdommen har i almindelighed ikke hørt noget planmæssigt om disse ting, og det gælder om at få skudt breche i de fordomme, de unge møder med.

Gennem dr. Fraenkels fem forelæsninger fik vi eksempler på, hvordan forskellige afsnit af samfundslæren kunde behandles. Doktoren begyndte med at omtale de menneskelige fornødenheder, som sætter det økonomiske liv i bevægelse, talte derefter om økonomiske systemer for endelig i det sidste par forelæsninger at dvæle ved trusterne og farerne ved disse.

Prof. A. Nielsens emne bed: det sociale spøgsmål og krigen. Det var aktuelle spørgsmål vi her blev stillet overfor. Syndikalismen drøftedes udførligt, og der blev talt om de omdannelser, som nu foretages i de fleste lande. Professoren var så elskværdig at tage en samtaletime i tilknytning til de fire planmæssige forelæsninger.

Docent Warming havde også fire timer til sin rådighed og behandlede følgende emner: 1. den aftagende fødselshyppighed, 2. den aftagende dødelighed og 3. Jordspørgsmålet. På sidstnævnte emne ofredes to timer. Indvendinger og spørgsmål var tilladt, men tiden satte en grænse derfor, hvad mange sikkert var kede af.

De omtalte forelæsninger blev alle holdt i universitetsanneksets høresal. Derimod talte dr. phil. K. Madsen i »Skovgård-salen« i statens museum for kunst. Emnet var: »Ældre dansk malerkunst«. Efter foredraget viste direktøren tilhørerne en del af de omtalte billeder. Det var ønskeligt, blev der sagt af en af deltagerne, om sådanne museumsbesøg kunde gentages ad åre. —

I den forhandling, som indledes af dr. Fraenkel, drøftede man foruden samfundslærens stilling også foredragsvirksomheden i foreningerne og forholdet mellem det oplivende og det oplysende foredrag. Skal vi holde oplysende fore-

drag, sagde indlederen, må vi ind på at holde flere foredrag om samme emne. Det kan praktiseres ved at taleren stiller som betingelse for at komme, at man ordner en foredragsrække. Nu er det vækkende foredrag ikke så nødvendigt som tidligere.

Forst. Kjems mente, at den vækkende tale vilde der også blive brug for i fremtiden. Højskolens betydeligste opgave er fremdeles at bringe et varmt vidnesbyrd om åndslivets herlighed. — Fr. Nørgaard betonede også, at det vækkende måtte ikke aftage. Den ungdom vi nu får at arbejde med er ikke væsentlig forskellig fra ungdommen for 10 eller 50 år siden. Det vilde være sørgeligt, om vort arbejde blev noget i retning af en fornøjelig realskoleundervisning uden eksamen. — Dr. Fraenkel forfægtede, at ungdommen var anderledes nu end tidligere. Det vanemæssige betød så meget i det gamle samfund. I hin tid trængte bondesønnen mere til vækkelse end andelsbondens søn. Helt gå bort fra vækkelsen bør man dog ikke. De unge må nemlig bringes til at forstå, at der er noget i tiden, som har krav på dem. Fr. Nørgaard: Dr. Fraenkel forstår ikke helt, hvad det er, vi har for i højskolen. Nutidens ungdom kender en maskine bedre end tidligere tiders, men sjælelig set er der ikke megen forskel. Og sjælelivet må ikke forsømmes. — Forst. Elle Jensen følte sig noget gammeldags. Han havde mest tro til den gamle højskole, der virkede ved historiefortælling, den gav sine elever idealer. — Fhv. forst. A. Axelsen advarede mod at glemme det missionerende. Fortsættende foredrag er udmærket. Formanden i foredragsforeningen bør føre bog over, hvad der bliver talt om.

Der faldt endnu flere bemærkninger om ungdommen før og nu, hvortil forst. Bækhøj bemærkede, at det jo egentlig var os ligegyldigt om de unge var lidt ringere eller bedre, for vi havde kun vor egen tids ungdom at arbejde med.

I slutningen af forhandlingen bragte lærer Grosen, Vallekilde, spørgsmålet om særfagsundervisning frem. Det blev ikke drøftet, men det var vist ønskeligt, om det kom frem i nærværende blad.

Forst. Dam, som havde været ordstyrer sluttede forhandlingen. —

Fra højskoleforst. Borup havde kursuset modtaget indbydelse til et besøg i hans hjem og skole. Sammenkomsten indledede med et foredrag i skolelokalerne, hvor forstanderen talte om betingelserne for højskolearbejdet i København. — Efter at have peget på den ærværdige bys smukke beliggenhed og mindet om, hvad landet skyldte hovedstaden, samt redegjort for tidligere forsøg på at holde højskole i København, spurgte forst. Borup: Hvornår kommer tiden, da højskolen kan rejses herinde? Den kommer den dag, den københavnske ungdom siger: Kan vi ikke få en højskole? Så længe næringssorger virkede stærkt trykkende på underklassen, var det utænkeligt, men nu er man så frigjort i økonomisk henseende, at det er muligt. Når jeg taler i arbejderkredse, mærker jeg, at der er en dunkel fornemmelse af, at noget er dem forholdt. De har jo samme trang til åndelig udvikling som landboungdommen. Men de kan ikke forlade deres plads for at tilfredsstille denne trang. Det må ske på særlig måde herinde. De unge må have et mødested, hvor de kan komme, som de er, og hvor man forstår københavnsk tankegang. Højskolerne på landet byggede på den gudelige bevægelse, her må man begynde med det sociale. Og her må være frit slag for enhver anskuelse. Meget er gået i stykker i den sidste tid, men noget nyt må komme. Ja, øjeblikket er kommet, da man kan kime så småt med klokkerne i de store byer.

Da man senere samledes i forst. Borups hjem, takkede Fr. Nørgaard for gæstfrihed, musik og foredrag, og udtalte de bedste ønsker for den gerning, som øvedes på Borups højskole. Gid den hårdt tiltrængte skolebygning snart må blive rejst! —

Under kursuset blev lærerlønningerne ret livligt drøftede mand og mand imellem, og imod slutningen fandt en almindelig drøftelse sted. Dette opfattedes vistnok som udæskende i hvert fald af een forstander, som bl. a. bemærkede, at det økonomiske var kommet til at spille en for stor rolle for lærerne. En sådan udtalelse faldt adskillige for brystet, og vedkommende forstander fik det svar, at var der blevet uro, var det forstandernes skyld. — At lærernes fordringer ikke er uberettigede får de medhold i af styrelsen for »Foreningen for højskoler og

landbrugsskoler«, som den 22. august i år har udsendt en skrivelse, hvori det hedder: Styrelsen har den opfattelse, at de ønsker og krav, der er fremsatte i de nævnte henvendelser (fra højskolelærere angående lønspørgsmålet), og som anfører, at højskolelærernes løn i almindelighed må stå mål med lønningerne i folkeskolen, er velbegrundede og burde kunne imødekommes. — Ved mødet, som forstanderne også kunde deltage i, udtalte en lærer, hvis løn var tilfredsstillende, at det vistnok kun var galt fat på enkelte skoler; her måtte bestyrelsen kunne gribe ind. Ellers måtte lærerne stå sammen; han var villig til om muligt at hjælpe sine kolleger sådanne steder. — En anden lærer kendte eksempler, der viste, at forholdene var utilfredsstillende mange steder. Gifte lærere, der havde været i højskolens tjeneste en halv snes år, måtte gå for en løn på et par tusind kroner. I folkeskolen kunde de nu få mere end det dobbelte.

Det blev foreslået, at af en eventuel forhøjelse (15 kr.) skulde halvdelen anvendes til forhøjelse af lærerlønningerne og at der fastsættes en mindste løn for faste lærere: 1500 kr. for ugifte og 2500 for gifte lærere. — Der var forskellige meninger om forslaget, og man overlod så mødets leder at meddele styrelsen for vor forening, at man håbede, den vilde virke for en god løsning af lønspørgsmålet.

O. S.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Kammerherre August Schvan om den fri Skole.

Den bekendte Forkæmper for en Stat opbygget paa Retstanken, den svenske Kammerherre August Schvan, har i »Fyns Venstreblad« skrevet en Række interessante Artikler om »Retsstaten«. Den ottende i Rækken handler om Skolen, som Schvan mener ligger udenfor Statsopgavernes Ramme. I Skoletvangen ser han en af de farligste og grimmeste Former for Tvang: »Den Tvang, der virker direkte og hurtigt, er aldrig saa farlig som den Tvang, der virker indirekte og langsomt. Mod den første rejser den menneskelige Frihedsfølelse sig, saa snart den passerer en vis Grænse, medens den sidste ofte virker paa en saa skjult Maade, at de fleste Mennesker ikke engang er klar over, at den findes. I denne Henseende indtager Statsskolen en ganske særlig Stilling. Den er blevet Statstyranniets fornemste Hjælpemiddel, netop fordi den forgiftende Virksomhed her er iklædt en saa uskyldsren Klædning, at Mængden, der slider i Kampen for det daglige Brød, ikke en Gang aner de Judastjenester, som Statsskolen, Generation efter Generation, gør Sandheden, Retfærdigheden og Friheden.«

Statsskolens Lærerkræfter er, siger Hr. Schvan videre, økonomisk afhængige af de politiske Magthavere. Dens Undervisningsmetoder maa indprænte Respekt for det bestaaende. Han retter et kraftigt Angreb paa Eksamensvæsenet, som han finder begrundet i følgende Omstændigheder:

Statsforvaltningen kræver flere og flere Embedsmænd. Samfundet maa beskyttes mod de politiske Magthaveres Nepotisme (Frændegunst), og derfor har man baseret »hele Statens Undervisningsvæsen paa en utrolig Række af Eksaminer, der skal være Betingelser for Opnaaelse af Embeder og for Avancement inden for den bureaukratiske Kæmpemaskine.«

»Allerede af den Grund«, fortsætter Kammerherre Schvan, »har hele det moderne Undervisningsvæsen skrevet sin egen Dødsdom.« Dens steriliserende, mekaniserende Indflydelse har fremstillet det uhyggeligste Proletariat af alle: de Intellektuelle. Deres Virksomhed i Forvaltningskontorerne, paa Bladenes Redaktioner, i den litterære Verden og i Biografteatrene har bidraget saa væsentligt til den nuværende Verdenssituation, at Udførelsen af Kejserinde Tsutsis Forslag om at henrette alle Embedsmænd, der har været i Embede ud over 5 Aar, og brænde deres efterladte Rapporter synes at være den eneste Redning.

Statsskolen har efter Schvans Mening en ikke lille direkte Skyld i Verdenskrigen og Bolsjevismen. Et Undervisningsvæsen, der har til Opgave at lære Ungdommen at tænke og tro saaledes som dens Lærere og deres Overordnede vil, i Stedet for at opmuntre Eleverne til selvstændigt Tankearbejde, maa før eller senere ende med at frembringe Middelmaadigheder. Men det er ikke let at slaa fast, hvorledes et rigtigt ordnet Skolevæsen skal se ud. Tusinder af Forsøg er nødvendige. Men for at disse Forsøg kan gøres, er det nødvendigt, at Skolen er *fri*. Den absolut fri Skole er »den eneste, som et virkeligt fremadskridende Folk som det danske kan og bør akceptere.«

Samfundet er interesseret i, at alle dets Borgere kan læse, skrive og regne. Den elementære Undervisning i disse Fag hører imidlertid ikke den egentlige Skole til. »Den bør og kan, saaledes som *Montessori* har vist, meddeles Børnene i Legeaarene og paa en Maade, der fremmer deres personlige Udvikling.«

Om den egentlige Skoleundervisning, som altsaa bør være en fri Sag, siger Kammerherre Schvan bl. a. følgende:

De specielle Kundskaber, man maa bibringe de Unge med Henblik paa deres fremtidige Livsstillinger, vedkommer aldeles ikke Samfundet. Naar Staten skal være en *Retsstat*, da har den ikke nogen Undervisningspligt, men kun Pligt til at gribe ind i Tilfælde af Vanrøgt. Individets Ansvarsfølelse »fremmes bedst gennem den fri Skole, hvor hver Lærer kan undervise, saaledes som

han finder det bedst, og saaledes som han gennem sin egen personlige Udvikling bliver sat i Stand til at virke paa sine Elever med Eksemplets velgørende Magt. At der paa denne Maade og navnlig i Begyndelsen vil ske mange Misgreb, naar det gælder Valget af de bedste Skoler for Børnene, kan man ikke se bort fra. Livet kan ikke leves uden Risiko, og de virkelig store Begavelser vil altid vide selv at bryde sig deres Bane.«

Den fri Skole er den eneste mulige Udvej til, at Personligheden kan komme til Ære baade hos Børnene og hos Lærerne. Den er ogsaa den eneste sikre Grundsten for Eksamensvæsenets Afskaffelse«. . . . .

»Vilde ikke Danmarks Vælgere«, skriver Kammerherre Schvan til Slutning, »gøre Ende paa Statsskolen, som gør Flertallet af Landets Børn til Slaver, da er Frihedskravene sandelig intet andet end tom Tale, og den Dag er ikke fjern, da Folkets store Masse atter bliver Livegne — denne Gang hos de værste og ubarmhjertigste af alle Tyranner: de politiske Frasemagere.«

Der er i Kammerherre Schvans Angreb paa det offentlige Skolevæsen som Led i et Undertrykkelsessystem, der virker i det skjulte, en lidenskabelig Voldsomhed, som vel kun er fuldt forstaaelig for dem, der kender Hr. Schvans Samfundssyn. Og *det* burde kendes i langt større Udstrækning, end det endnu er Tilfældet. Kunde ikke den Artikelrække, hvori det er fremstillet, blive udgivet i Bogform — og helst i udvidet Skikkelse?

H. S.

»8 Dage paa Højskole.«

Antallet af Deltagere i de 8 Dages Sommermøder har i Aar været det hidtil største, nemlig 568, fordelt paa 6 Højskoler: 70 paa Lyngby, 143 paa Vallekilde, 112 paa Rødkilde, 79 paa Snoghøj (i to Hold), 38 paa Antvorskov og 126 paa Frederiksborg. — Af disse 568 Personer, der var i alle Aldere fra 16 til over 80, var mindst Halvdelen fødte Københavnere, tre Fjerdedele af dem har Bopæl i København, 454 havde ikke været paa Højskole, og 361 havde ikke tidligere deltaget i de 8 Dage paa Højskole. Af Udlændinge deltog paa Vallekilde en Normand og paa Lyngby 8 Svenskere og 1 Franskmand.

Paa Lyngby blev der af Forstanderne Rosendal holdt Foredrag om aandelige Strømninger i Danmark i forrige Aarhundrede, i Særdeleshed om Grundtvig, og om Forfatterne Paludan Müller og Selma Lagerlöf. — Paa Vallekilde talte Forstander Povl Hansen om Sønderjylland, Lærer Valdemar Bennike om Dansk Folkekarakter og Professor Frederiksen om den personlige Skole. — Paa Rødkilde talte Forstander Vagn Møller om Lloyd George, Forstander Helge Hostrup om Kejser Wilhelm, og Fru Jutta Bojsen Møller holdt et kristeligt Foredrag. Pastor Jensen, Keldby, talte om Determinisme. Desuden holdt den 78-aarige Forstander, Frede Bojsen, tre meget interessante Foredrag om Rødkildes Historie, Sønderjylland og det sidste Halvhundredaars Politik, hvorved man opdagede, at Rødkilde i høj Grad er Mindernes Kilde. De mange Mindestene i Haven og Lunden taler ogsaa derom.

Paa Snoghøj talte Forstander Otterstrøm om Sanserne, navnlig Synet og Hørelsen, Lærer Knudsen om Kristen Kold og Carsten Hauch, Dr. Marius Kristensen om »Den utro Husfoged« i Evangeliet. Paa Antvorskov talte Forstander Augustinus i 6 Foredrag om Grundtvig, Lærer Aalling om naturvidenskabelige Emner, og paa Frederiksborg talte Forst. Begtrup om Ludvig Schrøder og Hustru, Forstander Helge Hostrup om Johanne Luise Heiberg, Lærer Nørgaard om »Overflødige Ord« og Lærer Uhrskov om Henrik Wergeland.

Alle Steder var der ordnet Fællesudflugter til naturskønne eller minderige Steder pr. Vogn, Cycle eller Skib, som Forholdene bød. Aftenerne blev benyttet til Oplæsning, Musik eller Leg.

Højskolerne fortjener en stor Tak for disse glade og indholdsrige Sommerdage, de hvert Aar bereder de mange Byfolk, der oplives og beriges med nye Synspunkter. Højskolerne har megen Uro og Besvær deraf og ingen reel Fordel, eftersom Betalingen er sat meget lavt, men de faar trøste sig med Hr. Adolphs Ord i »Sparekassen«, som siger, at »Følelsen af at have gjort en god Gerning er Kapitalens bedste Renter«.

Fabrikant H. P. Jensen har Glæde af sin Idé, der ogsaa har den Virkning, at Københavns Højskoleforenings Medlemsantal vokser, saa dens Mure er ved at sprænges, og den banker da nu paa for at faa en Plads i Grundtvigs Hus, naar dette til næste Aar bliver rømmet for sit Hotel. De fleste Højskolefolk vilde vel mene, at en Højskoleforening, der tilmed har den anselige Alder af 41 Aar, naturligt maatte have sit Hjem i Grundtvigs Hus, men de ved ikke, at denne al sin Tid har været regnet som Proletar i København, og de høje Dørvogtere i det store Hus har saa mange Betænkeligheder, at det er uvist, om Foreningen trods alle Forhandlinger bliver tilstedt Indgang, eller den skal fortsætte sin frodige Tilværelse i de gamle, snævre ydre Forhold. Den er nylig bleven kaldt »en Broder i Nød«, men bedre er det at lide Bolignød end Aandenød.

J. V.

I Ugens Løb.

Ved et Skolemøde i Ringkøbing forleden blev der ført en livlig Forhandling om den vestjyske Skoleordning. Den blev angrebet af Socialdemokraten Redaktør Marcussen, der hævdede, at det var bedre for Børn at sidde paa Skolebænk hver Dag, ogsaa om Sommeren, end at være med i Arbejdet i Hjemmet. Hr. Marcussen blev stærkt og dygtigt imødegaaet af en Række Talere, og det blev hævdet, at medens Hverdagsskolens Tilhængere ønskede ved Lovens Tvang at udbrede deres Skoleideal, saa ønskede vi her i Vestjylland blot *Frihed* til at ordne *vort* Skolevæsen, som det efter *vore* Erfaringer var bedst, og vi under alle andre en lignende Frihed.

Nedenstaaende Resolution vedtoges af hele Forsamlingen, kun 2 stemte imod.

»Ca. halvfjerde Hundrede Mennesker samlet til Skolemøde i Ringkøbing, udtaler en stærk Protest imod, at Hverdagsundervisning bliver lovfæstet som obligatorisk for hele Landet, da vi ønsker at beholde den saakaldte vestjyske Skoleordning, som baade skolemæssigt og sam-

fundsopdragende har vist sig at staa fuldt paa Højde med andre Skoleordninger i vort Land, og som det er et Livsspørgsmaal for Befolkningen at værne om.«

Ogsaa ved Sogneraadsforeningsmødet, der nylig blev holdt i Esbjærg, var Spørgsmaalet om den vestjydske Skoleordning til Forhandling. Provst Thyssen, Ribe, og Folketingsmand Søgaard udtalte sig begge med Varme til Fordel for den vestjydske Skoleordning.

▪

Henrik Lassen i Strukstrup i Angel fyldte den 21. September 80 Aar. Han var i sin Tid paa Rødding Højskole, og i 1864 var han med i Krigen. Men det, der er Anledningen til at han nævnes her, er den enestaaende Stilling, han har indtaget i Sønderjydernes Kamp for at bevare deres Danskhed. Mens de andre Angelboer enten villigt lod sig fortyske eller dog sløvedes under det tyske Tryk, holdt Henrik Lassen urokkeligt fast. Og det samme gælder hans Slægt, først og fremmest hans ældste Søn Peter Lassen, der har overtaget Gaarden. Og uanset de delte Meninger om hvor langt mod Syd Grænsen kan og maa sættes, vil alle Danske med varm Samfølelse tænke paa den gamle trofaste Bonde i Strukstrup, hvis Danskhed har holdt Stand gennem de trange Tider, og som endnu i Dag kan fastholde Haabet om, at ogsaa hans Hjemegn en Gang skal blive forenet med sit gamle Moderland.

▪

Den 15. September var det 30 Aar siden Pastor *Lycke* begyndte sin Gerning som Præst for Rødding Frimenighed. Mindet herom blev festligholdt ved et Menighedsmøde Søndagen den 14. September. Der blev overrakt de afholdte Præstefolk en Gave, indsamlet blandt Menighedens Medlemmer, og gennem de Taler, der blev holdt, blev der givet Udtryk for Kredsens Taknemlighed for, hvad Pastor Lycke og Hustru havde været for den gennem de 30 Aar der er gaaet, ikke mindst de sidste tunge Aar under Krigen.

▪

Ved Efteraarsmødet paa *Kolding* Højskolehjem 16. og 17. September, hvor der blev talt af Edv. Lehmann, H. P. Hanssen, P. A. Rosenberg og Th. Bredsdorff, rettede sidstnævnte et skarpt Angreb paa Religionsundervisningen i Skolen. Han paaviste med en Række Eksempler hentede fra Virkeligheden, hvor uforsvarligt det er, at den tvungne Religionsundervisning opretholdes, og fremlagde Eksempler paa, at det endnu stadig finder Sted i danske Skoler, at Troens Ord, Fadervor og Nadverordene læres paa Ramse. Han raadede Forældre til i hvert Fald i saadanne Tilfælde at kræve deres Børn fritagne for Religionsundervisningen og til, hvis det nægtedes dem, at tvinge deres Krav om Fritagelse igennem ved at melde sig ud af Folkekirken.

▪

Lærer Kristen Straarup, tidligere ved Odense Friskole og Dalby Efterskole, er fra November antaget som Lærer ved Køng Højskole.

▪

En gemen Sigtelse mod Booker T. Washington.

For c. tre Uger siden fik jeg tilsendt et Ekspl. af Nr. 176, for 31. Juli 1919, af »Nordjysk Dagblad«, der udgaar i Hjørring og kalder sig »uafhængigt politisk Dagblad, Avertissements- og Nyhedsblad«. Det nævnte Nr. indeholder bl. a. en Artikel med Overskriften »Naar Racerne stilles lige«, hvori der anstilles Betragtninger over Racespørgsmaalet i de forenede Stater og de Uroligheder, det i den sidste Tid har givet Anledning til. Forf. finder det naturligt, at de Hvide bruger de skrappeste Midler til at holde den sorte Fare nede, især for at beskytte de hvide Kvinder mod Negrenes Efterstræbelser. Amerikanerne kan fortælle om frygtelige Eksempler paa dette.

»Det er f. Eks. en Kendsgerning, at den af europæiske Humanister saa højt priste Booker Washington begik Selvmord, fordi han blev grebet i hvid Slavehandel. Paa sin Skole havde han en hel Bordel med hvide Kvinder«.

Efter at have læst Artiklen, skrev jeg til Bladet og bad det oplyse mig om, paa paa hvilket Grundlag det fremsatte denne graverende Sigtelse; men til Dato har jeg intet Svar faaet — sikkert af gode Grunde. Jeg formoder derfor indtil videre, at det er en af de andensteds i samme Artikel omtalte »hjemvendende Amerikanere«, der har bragt denne Meddelelse til Torvs, og at vedkommendes Kilde ikke kan være andet end et af den Slags sensationelle og ondsindede Rygter, som den spændte Situation mellem Racerne nok kan tænkes at give Anledning til.

Men dette undskylder ikke Bladets i højeste Grad letfærdige og uforsvarlige Brug af Sladderhistorien, der med største Frækhed anføres som en »Kendsgerning«, altsaa en fuldt oplyst og bevist, almindelig bekendt Omstændighed. Jeg opfordrer derfor endnu en Gang Bladet til offentlig at gøre Rede for, paa hvilket Grundlag det vover at udslynge denne gemene Sigtelse mod en Mand, der for alle, som kender det mindste til hans livslange Kamp for Negerracens moralske og materielle Løftelse, staar som et stort Forbillede for ædel Menneskelighed og en Folkeopdrager af eminent og universel Betydning. Bevisbyrden for en saa positiv og saa alvorlig Beskyldning maa selvfølgelig paahvile den, der fremsætter den.

19. Sept. 1919. *Johannes Knudsen.*

BØGER.

A. Andersen: Hovedsynerne i Johannes' Aabenbaring. Seks Foredrag. Forlaget i Grundtvigs Hus 1919.

Blandt det meget, som i denne Tid er skrevet om Johannes' Aabenbaring, er denne Bog særtegnet ved sin dybe, ædruelige Ro. Emnet, Aabenbaringsbogen, er saa omstridt, at der i Grunden kan indvendes noget imod enhver Fortolkning af den, som er fremsat. Og dette betyder da, at enhver Fortolkning maa betragtes som

et Forsøg. Men der er stor Forskel paa disse Forsøg. Nogle er saadan, at der i deres Følge mælder sig vilde Sværmerier. Andre fører god og kristelig Opbyggelse med sig. Og saa længe Udlæggelsen er saa gaadefuld som den er, kan man jo prøve at bruge denne Maalestok, Opbyggelsens. Det kan da være, at man paa denne Maade ogsaa opdager nogle af Hovedlinjerne. Set fra dette Synspunkt er denne Bog højst tiltalende. Den er lille. Den behandler kun Hovedsynerne og gør det paa en saadan Maade, at man ikke forvilder sig i Enkelthederne. Den er rig paa gode Tanker. Og tit har man den Fornemmelse: her er vist det rigtige truffet.

Endelig minder den paa en smuk Maade om sin Forfatter, den nylig afdøde Provst Andersen ved Vartov. Skønt den er stenograferet og altsaa ikke endelig gennemarbejdet til Trykken af ham, bærer den dog hans Præg; ja maaske er det netop derfor. Den, der har kendt og holdt af hans mærkelig dybe og fyldige Ord, bag hvilke der laa Lærdom, Tænkning og Fromhed, vil ogsaa glædes ved denne Bog. Et smukt Titelbillede af Joakim Skovgaard pryder den.

Carl Koch.

Johannes V. Jensen: Norne-Gæst. Gyldendal, 1919. 318 S.

Norne-Gæst er den tredie (efter Indholdet den anden) af Johs. V. Jensens nordiske Fortællinger, som har til Maal at lade os genopleve vort Folks ældste Tider. Han giver os i denne Bog en Slags Oversigt over Danmark og det (de) danske Samfunds Udvikling fra Stenalder — til Vikingetiden. Dette lange Tidsrum indenfor een Ramme overkommer han ved Hjælp af den mythiske Hovedperson Norne-Gæst, som første Gang ser Dagens Lys i en Stenalderhule inde paa Storebælts sjællandske Kyst og ender sine mange Dage i Olav Trygvesons Bjælkehal.

Gæsts Barndom og Drengeaar hengaar uden anden Afveksling end Aarstidernes mellem det lille Fiskersamfunds mange andre Rollinger, der ved Sommertid fylder Stranden med deres Støj, pjasker om i det varme Fladvand og nu og da laver Opstandelse, naar de kommer i Totterne paa hinanden eller Hundene. Men saa kommer der Fart i Fortællingen, da Gæst, endnu kun en stor Dreng, sammen med sin udvalgte, den smækre Pige Pil, udvandrer fra den moderlige Arne. Hvilken Lyst fisker følger dem ikke gerne paa deres Opdagelsesrejse i den udhulede Ege opad Aaen, hvor Gæst blot behøver at kaste sine Kroge ud, saa slaas Fiskene nede i Vandet for at komme til Maddingen — et Udslag af den glubende Appetit, der udmærker de fleste levende Væsener og hvorved de bliver til Næring for deres Medskabninger. Endemaalet for deres Rejse er den store Skov, hvor Pil og Gæst bygger deres første luftige Rede — oppe i det høje ærværdige Træ, der hæver sig over Kilden inde i Skoven.

Og her er vi ved Midtpunktet i Bogens Poesi, »den gamle danske Skov«, de gamle Træer, der talte med susende Kroner oppe under Himlen, hvor de lukkede for Dagen. Thi Skoven suser alvidende og taler med sig selv som gamle Folk. Aldrig før i vor Litteratur er vel Skovens Væsener skildret saa indgaaende, den ærværdige Højskov, Lysningerne med Hindbærkrattet, de aabne Sletter i Dalen, hvor Urokserne søger hen for at græsse »og skifter roligt Ben, idet de langsomt æder sig frem, halvt begravet i det lange Græs, viftende sig med Halen«. Hvor er der Liv i den Skov af Sol og Skygge, af Fugle og Dyr. Ulven med de gule Øjne og den stinkende Aande, den slunkne Graaben med dens aldrig mættede Hunger og Mordlyst. Og det lille Egern, der bor højest oppe i Toppen af det Træ, hvor Menneskebørnene bygger deres Rede. »Det kom frem paa en Gren og teede sig i højeste Grad nysgerrigt, satte sig op og struttede Gang paa Gang med den lodne brede Hale, spidsede Øren og mimrede med Snuden, det var den umuligt at holde sig i Skjul skønt den indsaa Faren ved at vise sig, den nærmede sig i Sæt og stak øjeblikkelig af naar Gæst rørte paa sig, brugte Mund højt oppe fra Toppen af Træet bag Løvet; lidt efter var den der igen, satte sig op paa Bagparten og pudsede sig paa begge Kinder, perlede med Øjnene, struttede, kom nærmere og forsvandt saa igen galende i to—tre lange Spring.« Vi har ogsaa andre Forfattere, der kan male et Dyr lyslevende for os, men ingen der saadan kan give Dyrets Bevægelser, Fart. Dette lille Væsen, hvis Sjæl er i det iltre, flimrende Tempo, hvor bliver det os bekendt, nær, ja rørende.

Ja, godt og livligt er der i Skoven en Sommerdag. Men naar saa Solen gaar bort, og Skoven ligger udslukt — ! »Der blev saa stille overalt, Himmel og Jord forandrede sig, den ene synlige Ting efter den anden mistede sit Væsen og gik under i Mørke . . . . Forfærdelig var Natten, der kom. Skovens hemmelige Væsen, som var skjult og som man kun anede om Dagen, traadte frem nu, da Mørket begyndte at kogle og svede, Jord, Skov og Himmel gik i et og blev til en uhyre lodden Hule fuld af lumsk Støj . . . «.

Men saa igen, da den lange lange Nat endelig er forbi! »Skoven aflagde sin skumle Forvandling og blev Træer igen, som om den aldrig havde været andet, Smaafugle begyndte beskedent at pippe, et Tegn paa, at Fred i Naturen vendte tilbage.« Skovens Stemning er maaske givet finere af andre; men ikke saa primitivt, saa almenmenneskeligt. Det er jo som da vi selv var Drenge, ja som det er endnu, om der er blot en Rest af Oprindelighed i Behold i os overfor Naturen. — Betagende er ogsaa Beretningen om, hvordan de to den anden Sommer tager det indre Land i Besiddelse, løbende sammen op ad Bakker, ned i Dale, Gæst i Spidsen, med Bue i Haand, »løbende afskyder han Pilen, den flyver foran ham, han ser den stige mod det blaa Himmelrum og rejse Odden mod Skyerne, indtil den gaar forover og søger Jorden, og Gæst er med den i Himlen og søger Jorden med den, render, til han finder den og skyder den opad og fremad igen. . . Og saadan løber de ind i Sjælland, ind i vidtstrakte, brusende unge Skove.« Ogsaa her er Udgangspunktet en Dreng, vi skulde kende, med sin Flitsbue og Pilens »Sjæl« i sig. Men herudfra skaber saa Fantasien det mægtige Billed: det unge Sjælland taget i Besiddelse i Løb af de to unge, som saa med det samme opdager og tager hinanden i Besiddelse som Yngling og ung Jomfru. Det er paa den Maade, Johannes V. Jensen, med vore Drengeaars Verden som Udgangspunkt, fører os ud — thi han har jo set saa

meget mere af Verden end vi — over hele Kloden og gennem Tiderne. Derfor kan man læse sig frisk og glad og vemodig tillige i denne Bog og fra Dagliglivets snævre Horisont flyttet ud til det store befriende Udsyn i Rum og Tid; selv om her ogsaa findes en Portion af det, som H. C. Andersen omtaler i et Eventyr som den Del af Historien, der egentlig ikke hører med og godt kunde undværes, men den giver Forkundskaber og de er nyttige. Men den Del kan man jo gaa let hen over. — (Der vil blive redegjort for Gæsts mythiske Betydning og Fortællingens Ide, naar Indledningen til disse Fortidsbøger, »Det tabte Land« nu snart foreligger og de tages op til samlet Behandling.)

E. M.

Svend Fleuron: Haren den Graa. Roman fra de danske Agre. Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag. København, Kristiania. 1918.

Med denne Bog fortsætter S. Fleuron sine Dyreskildringer, som allerede nu danner en statelig Række og følges ogsaa i dette Tilfælde af megen Medbør. Straks efter sin Fremkomst udgik »Haren« i hele fire Oplag og bliver sandsynligvis ikke staaende derved. — Omkring Hovedpersonen, Haren »Jøsse« flokkes ikke blot hans nærmeste Familie men ogsaa en god Del af Markens øvrige Dyr. Sæden gror og Ukrudtet trives, vi genkender vort eget Bondeland i de skiftende Aarstider og føler os hyggeligt hjemme. Og enhver som har Sans for Danmarks Dyreverden, kan lære mere ved at læse Svend Fleuron end ved at lære ti Lærebøger i Naturhistorie udenad. Fleuron kender sine Dyr til Bunds, og vi kan allerede forventningsfuldt imødese den næste Livsskildring fra den danske Dyreverden.

A. M.

Reidar Øksnevad: Fransk Livsvisdom. Steenske Forlag, Kristiania.

Den lille Bog bestaar af korte Uddrag af franske Forfattere fra Montaigne til Joubert. Forfatteren har mærkelig nok kun medtaget lidt af Pascal, der dog ellers ubetinget er den, der naar baade højest og dybest. Som Motto anføres Jouberts Ord: At den store Ulempe ved de nye Bøger er, at de hindrer os i at læse de gamle; — men netop i dette Tilfælde vilde Læsningen af de gamle — d. v. s. Forfatternes — Værker i Sammenhæng sikkert give større Udbytte. Den, der ikke magter dette, kan dog altsaa her paa en bekvem Maade nyde de gamle franske Moralisters Aandrighed.

A.

Anne Marie Petersen: En Sviptur til Indien. (O. Lohse.)

Nu er Missionær Anne Marie Petersens sidste Bog kommet i andet Oplag, og der er da al Grund til en Omtale af den.

Den er skrevet for at give Folk inden for den grundtvigske Lejr et lille Overblik over den danske Missionsmark i Indien, og det er lykkedes Anne Marie Petersen at løse denne Opgave paa sin ejendommelig friske Maade. I hurtige, lette Rids har hun tegnet de indiske Billeder for vore Øjne, ja, taget os med paa Rejsen: snart nyder vi Junglens Skønhed paa Rejse med Oksebandy, snart Tropenattens Stjernehimmel fra Missionærboligens Altan og Maanens glitrende Sølvlys over Vandet. Vi færdes i Parialandsbyens Snavs mellem Tiruvannamalais Templer, i Missionskoler og Hospitaler og mellem Storbyernes myldrende, brogede Skarer. Ustandselig skifter Billederne, men man trættes ikke; for det er levende Mennesker, der bliver ført frem for en; man tvinges til at interessere sig for dem, føler, at det vilde være en Lykke for en, om man engang for Alvor kunde gøre Turen til Indien og lære Missionærerne og Inderne at kende.

Ella Westerdahl.

N. S. Gjerløff: Verdenskrigen 1914—19. Særtryk af Forfatterens lille Verdenshistorie for Folkeskolen. 4. Oplag. 50 Øre. Partipris pr. 12 Stk. 40 Øre.

Den kendte Skolemand og Skolebogsforfatter, Skoleinspektør, cand. theol. N. S. Gjerløff i Herning har udsendt en lille Piece, der faas hos ham selv, »Verdenskrigen 1914—19«. Den livlige og anskuelige Fremstilling ledsages af fortrinlige Billeder. Kort og klart er Grundene til Verdenskrigen ridset op, og selve Krigens Gang er gengivet med Liv og Farve. Bogen henvender sig først og fremmest til Lærere og Lærerinder, men ogsaa til Højskolelærere og andre, der ønsker en knap og anskuelig Oversigt over de Begivenheder, som har rystet vor Klode i de sidste 5 Aar.

C. Berthelsen.

M. K. Sand: Seksten Sange for blandet Kor.

Paa Opfordring fra »De vestjydske Sangforeninger« har deres gamle Overdirigent pens. Lærer Sand, Gørding, udgivet nævnte 16 Sange, der i Tidernes Løb er komponerede til Brug for Foreningerne. »De vestjydske Sangforeninger« har skattet disse Kompositioner, der paa en jævn og tiltalende Maade er lagte til Rette omkring gode, folkelige Tekster, og naar de ikke er kommen andre Foreninger i Hænde, skyldes det, at de først nu er bleven trykte. Det er mig en Glæde at hendrage Sangforeningernes Opmærksomhed paa disse 16 Sange, der baade i Retning af det melodiske, harmoniske og tekstlige har noget godt at meddele. Hæftet, der faas hos Udgiveren og Komponisten, Gørding ved Vemb, koster 1 Kr. 25 Øre, — i større Partier 1 Kr. pr. Eksemplar.

M. Ottosen.

INDHOLD.

C. Lambek: Samfundets Ret.
J. W. S. Johnsson: H. F. Feilberg: Nissens Historie.
Thomas Laub: Melodi til »Er Lyset for de lærde blot«.
Tre Bondeskikkelser. II. Hans Frandsen. Med Billede.
Alexandra Johannsen: De nordslesvigske Præster.
O. S.: Højskolelærerkursuset i København.
Spørgsmaal og Tildragelser. *H. S.:* Kammerherre August Schvan om den fri Skole. — *J. V.:* 8 Dage paa Højskole. — I Ugens Løb.
Bøger.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 40 Fredag den 3. Oktober. 1919

Det kristelige og det sociale.

Det Spørgsmaal, hvormed Hr. J. Rosenkjær slutter sin Artikel i Nr. 33, har sammen med bl. a. Slutningsafsnittet i Sekretær Chr. Norlevs Bog: »Hvad er social Retfærdighed?« [Kristeligsocialt Forbunds Skrifter Nr. 11] givet mig Lyst til at gøre nogle Bemærkninger om Forholdet mellem det kristelige og det sociale.

Jeg foretrækker at lade mine Udtalelser rummes under Overskriften »Det kristelige og det sociale« fremfor »Den Kristne og det sociale«. »Det kristelige« er, hvad der hører med til et ganske bestemt Livssyn; »den Kristne« rummer desuden det varierende og ubestemmelige »Menneske«. Og Spørgsmaalet, jeg vil undersøge, er, om social Optagethed hører organisk sammen med Kristenlivet — maaske er et nødvendigt Tilbehør dertil — eller ikke. Om Socialinteressen hører med til et harmonisk Kristenliv som Lemmerne til Menneskelegemet; eller om Forholdet maaske er som Hjærtets og Lemmerne.

Chr. Norlev er i sin ovennævnte Bog en udtalt Tilhænger af den første Opfattelse, naar han skriver (Pg. 135):

»Evangeliet er Evangeliet om Guds Rige .... det indbefatter .... Løsningen af Jordspørgsmaalet .... af Kirkespørgsmaalet .... af Boligspørgsmaalet ... af Hedningemissionsspørgsmaalet.«

Hvad er egentlig »det sociale Spørgsmaal«? Naar Hr. J. Rosenkjær forklarer det som »Spørgsmaalet om Menneskers indbyrdes Forhold; som den enkeltes Forhold til de andre«, maa der i hvert Fald den Indskrænkning til, at det ikke omfatter den enkeltes *hele* Forhold til de andre. Tænk f. Eks. paa Tider, hvor Religionsspørgsmaal rejste Folk mod Folk og Far mod Søn — selv om der nok har været en god Del formummet Socialpolitik ogsaa i hine Kampe.

En hellerikke helt skarp, men dog bedre Forklaring er den, at det er Spørgsmaalet om det menneskelige Samarbejdes Natur; med ligeligt Eftertryk paa Arbejdet og sammen. I vore Dage er det jo alment og klart forstaaet, at Samarbejde er Bærer af og Betingelse for et Menneskesamfunds Opretholdelse. Mennesker, der ikke vilde samarbejde om i hvert Fald en vis Samfundsrammes Opretholdelse, kunde hellerikke leve Dør om Dør. Og Samfundets Civilisation vokser nøje med Samarbejdets Vækst. Ogsaa Samfundets Kultur — der indbefatter dets aandelige Værdier — staar i nogen Grad i Forhold til Samarbejdets Udviklethed.

I vore Dage gaar dette Samarbejde med de hvide Folk som Fører ud over Landegrænserne og er blevet jordomspændende. Civilisationen er delvis fulgt med; Kulturen mangesteder sletikke.

Idéen, der ligger bag Formlen »Folkenes Forbund« hører derfor ogsaa under det sociale Spørgsmaal, saavist som denne Idée — der for Tiden søges udført, maaske forfuskes, fra Paris — netop tjener Verdenssamarbejdet.

Der er herved ikke udtalt noget om, hvor-

vidt dette Samarbejde sker bevidst eller ubevidst; tvungent og modvilligt eller i oprigtig Frivillighed.

Den Slags Mennesker, der ængsteligt-egoistiske følger Samfundsbevægelserne i Frygt for at se egne Særrettigheder og Interesser truet, er ogsaa Medarbejdere, men vel nok daarlige mangengang. Denne Type er blevet ret almindelig og synes ofte meget samfundsoptaget; men dens sociale Interesser er dog uægte — saavidt Ordet Interesse rummer en Tone af noget velvilligt. Det er ikke Samfundets Velfærd, men deres egen rent personlige, der optager dem.

En yderligere Hjælp til Forstaaelse af, hvad »det sociale Spørgsmaal« egentlig er, faas ved Undersøgelse af, hvad der egentlig gør et Menneskes Samfundsinteresserethed ægte. En Type, der ikke er det, er lige nævnt. Jeg vil hellerikke anerkende den Form, der bygger paa Velgørenhedsprincippet ud fra den Opfattelse — der er forsøgt underbygget baade kristeligt og videnskabeligt —, at Fattigdommen ikke alene er et nødvendigt Onde, men at ogsaa Menneskehedens Flertal altid maa leve i Fattigdommens Nød, saa det sociale Spørgsmaal indskrænker sig til Lindring af denne Nød mest muligt — gennem Velgørenhed. Dette tidligere Dages herskende Synspunkt behersker endnu mange, skønt det dog er blevet saa kraftigt imødegaaet.

Virkelig social Interesse bygger derimod paa den Opfattelse, at Samfundet kan udvikles mere og mere op mod den ideale Tilstand, hvor uforskyldt Nød og Fattigdom forsvinder, fordi der sker enhver sin Ret. At Udviklingsbølgen er bleven afbrudt eller sunket sammen igen, længe før den kom i Nærheden af dette straalende Maal, det har været alle hidtidige Kultursamfunds Skæbne; det viser de store Vanskeligheder. Men Muligheden er der; og det nuværende jordomspændende Kultursamfund har — trods alle Mangler — i visse Retninger Muligheder som ikke tilnærmelsesvis noget andet Kultursamfund før det; nemlig i den høje Udvikling, dets Samarbejde og derfor dets Frembringelsesevne har naaet. Det har Evnen til at skabe sine Medlemmer det fornødne i materiel Henseende gennem denne vældige Produktionsevne. Men det er jo med Hensyn til retfærdig og fornuftig Fordeling, det skorter — og det er vel altid det, Kultursamfundene er gaaet i Stykker paa. Det sociale Spørgsmaals første og vigtigste Del bliver derfor at finde Hjælp til Løsningen af denne Opgave. Og her er det lige naivt at tro, Verden bliver fuldkommen til Pinse, eller at den nu engang er saadan en Jammerdal, at alt Arbejde til dens Forbedring er umuligt. Samfundsmaskineriet har ogsaa sin Teknik, der kan forbedres.

Virkelig socialt interesseret er derfor kun den, der ser denne Opgave og ærligt ønsker at hjælpe med sit Myregran af Arbejde til dens Løsning. Og Drivfjederen deri, det egentlige Grundlag for social Interesse, er det Retfærdsinstinkt, som ligger i hvert naturligt Menneskes Sind. Det er ikke et Instinkt, som afgør, hvad der er Ret eller Uret i det enkelte konkrete Tilfælde; — det kan tit være umuligt at afgøre og kræver Indsigt i Sagens Enkeltheder. Men det siger én, at der er noget, som hedder Ret og Uret; og ved man, hvad der er Ret, er det til syvende og sidst bedst for én selv at gøre dette.

Om dette Instinkt er utalte Slægters sammenlagte Erfaring, eller det er nedlagt i Menneskesjælen af Gud, kan vi vel ikke afgøre; men det findes der og virker, hvis ikke Mennesket gennem Livet har faaet det forkvaklet eller kvalt. Den Utilbøjelighed, man mangesteds træffer hos Mennesker til at faa en Sag — f. Eks. Georgisme — fuldt oplyst, skyldes vel for en Del en uklar Fornemmelse af derved at kunne faa Strid ind mellem Retfærdsinstinktet og de personlige Interesser.

Social Interesse kan forsaavidt siges at være guddommelig, hvis man tror, dette Instinkt er nedlagt i Menneskesindet af Gud; men det er fællesmenneskeligt, ikke særlig kristeligt, for det findes ogsaa tydeligt udtalt hos Mennesker før Kristi Tid.

Jødernes »Øje for Øje; og Tand for Tand« er Udtryk derfor. Og naar f. Eks. Sokrates hævder, det er Menneskenes Opgave at blive lykkelige, at de bliver det ved at handle til Gavn for deres Medmennesker; at det gode og nyttige er det samme; at »Dyden« kan læres, idet Menneskenes Fejl begaas af Uvidenhed; ja saa er den »Daimon«, der tilhvisker ham dette, jo vel ét med hans medgivne Retfærdighedsinstinkt. Eller naar Seneca ganske vist kort efter Kristi Tid, men dog tydeligt under græsk Paavirkning,

udtaler: »Vi er alle Lemmer paa ét stort Legeme.« »Hvad betyder disse Betegnelser: Romersk Borger, Frigiven eller Slave? Det er Navne skabt af Ærgærrighed og Uret. Dyden . . . . . . kalder paa enhver, Frie, Frigivne og Slaver; paa Konger og Landflygtige. Den spørger ikke om Hjem eller Formue, den har nok i Mennesker« — ja, saa er dette Udtryk for Retfærdsinstinktet i ham.

Det er dette fællesmenneskelige Instinkt, der er det egentlige Grundlag for social Interesse; den inderste Drivfjeder i Samarbejdet til Løsning af det sociale Spørgsmaal. Det udelukker ikke Størsteparten af Menneskeheden eller gør dem paa Forhaand til Andenklassesarbejdere.

[En indskudt Bemærkning: Man er for tilbøjelig til at overvurdere Kristendommens Betydning m. H. t. Forbedring af Menneskenes Kaar. Man drager Sammenligninger mellem Tider som f. Eks. Folkevandringstiderne, hvor Samfundsrammerne ligesom var sprængt — i hvert Fald den mellemfolkelige Ramme — og saa f. Eks. danske Forhold i Nutiden. Eller man sammenstiller middelalderlig Slaphed og Grusomhed i Retsforhold og Fattigplejeforhold med Nutidens. Men dels er disse Sammenligninger for søgte — tænk f. Eks. paa polske Jøders Kaar i Øjeblikket eller Industriarbejdernes i det »højkristelige« England for 100 Aar siden — dels tilskriver man Kristendommen Goder, som sikkert ikke alene, maaske sletikke skyldes den. Ogsaa ikke-kristne Samfund har paa sociale Omraader vist store Udviklingsmuligheder.

Naar J. Rosenkjær skriver, at ligesom Floden ved Overrisling frugtbargør Markerne, saaledes »virker den kristne Livsstrøm frugtbargørende . . . ogsaa . . . paa det, *der er Grundlaget for alt socialt Liv*«. Og længere henne: »den (Kristendommen) trængte ind bag Magthavernes og Livegenskabets Bolværk . . . evnede, hjulpet af andre Kræfter vel, at undergrave disse Bolværker . . . . . . *det kristne Sindelag rokkede den herskendes Tillid til den Forret*, han øvede over andre. . . . . . Folket vandt sin Sejr paa Gaderne, fordi den i Forvejen var vundet i de privilegerede Klassers Hjærter« — ja, saa synes det mig at være en Undervurdering af dette fællesmenneskelige Retsinstinkts Betydning; det rokker vist nok saa meget ved Tilliden — og man mindes Sokrates Ord om, at Menneskenes Fejl begaas af Uvidenhed, og at »Dyden« kan læres.

Jeg tror, at Kristendommens Liv formaar at fylde og gennemgløde den enkeltes Sind. Men jeg tror ikke, der har været nogen Tid og noget Land, hvor den virkelig havde fyldt og gennemglødet Folkets store Masse — endsige da de privilegerede Klassers Hjærter saa stærkt, at den fik disse Klasser til at opgive deres samfundsfæstnede Forrettigheder. Her tror jeg, Kristendommen høster hele Æren, hvor det væsentlige skyldes Retfærdsinstinktet.

Jeg har altid set det som det tragiske ved de første Kristnes Menighedssammenslutninger, at de paa det økonomiske Omraade søgte at gennemføre Former for deres Samfundsliv, der var byggede paa Kristendommens Grundvold — ikke paa Ret alene — og det saa viste sig, at selv *disse* Mennesker ikke formaaede at hæve sig op til dette højere Plan for Menneskesamarbejde.

Og selve Historien viser jo, at trods Kristendommens store og rige Kærligheds- og Barmhjærtighedsarbejde raaber Nød og uretfærdig Samfundsordning den Dag idag fuldt saa stærkt til Himlen som nogensinde før. Selve dette viser jo, at »den kristne Livsstrøm« netop ikke har formaaet at virke frugtbargørende paa »Grundlaget for alt socialt Liv«. For mens Livet indad i Menneskesindet kan leves skjult for Verdens Øjne, saa er det sociale Liv noget udadvendende, hvor frugtbare Forbedringer maa sætte sig tydelige Spor; — ellers er de netop ikke frugtbare.]

Men Sandheden er nok den, at Grundlaget for virkelig social Interesse (som findes i Kristne og Ikke-kristne) netop i det nuværende Samfund er bleven forsømt og forkvaklet gennem Uvidenhed og Forvrængen af de virkelige Forhold. Og nu staar det store Arbejde for igen klart og tydeligt at gøre forstaaet og anerkendt Grundloven for alt virkeligt socialt Liv og Arbejde. Det er ikke nok med »paa Lov skal Land (d. e. Menneskesamfund) man bygge«; der hører til »paa Ret skal Lov man bygge«; for saa bygger man paa et fællesmenneskeligt, frugtbart og holdbart Instinkt.

Det er i Virkeligheden urimeligt at tale om »kristne« Stater — ikke mest fordi de saa ofte handler ukristeligt — men fordi det, der er og sikkert i uoverskuelig Fremtid vil vedblive at være det ypperste Grundlag for Menneskesam-

fundets Opbygning, ikke er en kristen Lov, men en rent fællesmenneskelig. Som Menneskenes store Flertal er vil det i uoverskuelig Fremtid være det store uopnaaede Ideal, at menneskeligt Samarbejde helt igennem skal bygges paa Retfærdighed. Men en »kristen« Stat maatte jo bygge paa et Grundlag i en langt højere Plan: Naar nogen slaar dig paa den ene Kind, saa vend den anden til; vil nogen fratage dig Kappen, saa giv ham Kjortelen med; o. s. v.

Kristendommens Betydning er jo ikke at afgive Grundvold for Menneskenes Samfundsliv (sociale Liv) — »Mit Rige er ikke af denne Verden«. — Men dermed er jo heller ikke nær alt sagt om Menneskers gensidige Forhold. Kristendommen har klart bevist, at her er Retfærdsinstinktet ikke nok.

J. Rosenkjær skriver: »Den demokratiske Bevægelse; det, der er det inderste i den, har modtaget . . . . . . et helt nyt Syn fra Kristendommen.«

Dette er slaaende sandt; men jeg er ikke sikker paa at opfatte det paa samme Maade som J. Rosenkjær. Det Kristendommen for mig har vist er netop Retfærdsinstinktets Utilstrækkelighed overfor Menneskenes *hele* indbyrdes Forhold. Fuld social Retfærdighed bliver i uoverskuelig Fremtid et Ideal — ikke en Virkelighed. Ulykke og Sygdom vil vedblive at hjemsøge Menneskeheden; og desuden gives der megen anden Sorg og Nødliden end den, der kan afhjælpes ved Penge og Penges Værdi. Derfor og dertil indfører Kristendommen Næstekærligheden og Barmhjærtigheden. Og Troen paa et hinsides Liv som noget, der er hver Menneskesjæls Mulighed, gir for den Kristne hans Næste en yderligere Betydning. Men dette er en særlig Tilgift *for ham*; ikke noget at lave sociale Foreninger paa, saavist som den sociale Ramme skal bygges paa Ret — ikke paa Næstekærlighed. Man kløver ikke Brænde med en Barberkniv, hvis man har en god Brændeøkse. Og det er rigtigt at paakalde sine Medmenneskers Retfærdsinstinkt til det »sociale Arbejde« — ikke deres Kristendomsfølelse.

Man kan lovgive om Ret — ikke om Kappen og Kjortelen og den anden Kind eller de halvfjerdsindstyve Ganges broderlige Tilgivelse.

Og det er unaturligt, at de Kristne slutter sig særskilt sammen for det Arbejdes Skyld, der netop skal være Samarbejde — ogsaa med Ikkekristne — paa et fællesmenneskeligt Grundlag.

»Først den, der har lært at gøre *det indre liv* til religionens grundvold, kan gå ud og gøre alle folk til sine disciple« fremhæver E. Lehmann i sin Bog om »Buddha«, hvor han taler om de store Verdensreligioners Stiftere.

Det sociale har ikke det indre Liv, men det ydre Samarbejdes Liv til Genstand; ikke Livet for en anden Verden, men i denne Verden. Den Kristne bør derfor som Menneske gaa ud til Arbejdet paa disse ydre Rammer. Men han kan virke som Kristen paa det, der er hans Kristendoms Grundvold — det indre Liv.

Som J. Rosenkjær fremhæver, har Kristendommen øvet sin stærke Indflydelse i Menneskenes indbyrdes Samvær netop ved at vende Sindene mod Maal langt forude i Evighedens Verden. Alle de mange Forsøg, der hidtil er gjort paa at gribe ind netop som Kristne paa det egentlige sociales Omraade er smuldrede saa underligt hen. Og jeg tror langtfra dette er tilfældigt.

Men Kristendommens Indvirkning paa Samfundet er jo netop sket ad indirekte Vej gennem at skabe »det indre Liv«. For i den enkelte levende Kristne maa hans Kristendom jo præge alt hans Liv — ogsaa hans sociale Interesse. I saa Henseende ligner den jo rent menneskelige Følelser som f. Eks. Forelskelse, men med en anderledes varig og dybtgaaende Virkning; men lad os forstaa, det blir en Grads- ikke en Kvalitetsvirkning i begge Tilfælde.

Og hvis det at være forelsket var en ligesaa varende Tilstand som at være kristen, fik vi sikkert ogsaa socialt-forelskede Foreninger. Nu vilde Medlemmerne jo nok komme til at bo lidt for spredt og blive vel hurtigt skiftende.

Ud fra Følelsen af Kristenlivets Krav om helt at gennemtrænge den Kristnes Sind og Følelsen af det ønskelige i et saa solidt Grundlag som muligt for den sociale Interesse, sker saa i nogles Opfattelse den Misforstaaelse, at disse to er organisk forbundet, saa det ene kun er en Side af det andet.

Men Menneskesindet skal overfor Kristendommen ikke være som en klar Glasrude, hvorigennem Sollyset falder uden at standses derinde. Den Kristnes Sind skal ikke lade det himmelske Lys straale igennem sig ud i et rastløst

Arbejde for sociale og alle mulige andre Spørgsmaal. Det skal langt mere minde om Matglasruden, hvori Lyset opsuges, saa den selv blir en Lyskilde; saa blir Iveren og Alvoren i Arbejdet øget, men Arten blir ikke en anden, hvis da det Samfundsarbejde bygger paa den ægte Grundvold, Retfærdsinstinktet.

Menneskesamfundets Rammer skal opbygges; og dette er det egentlige »sociale« Arbejde.

Kristendommen kan opildne den enkelte kristne Arbejder, men gir ham ikke særlige Redskaber i Haande.

Men indenfor Rammen er der Plads og saare Trang for Kristendommens Tale til Menneskene; for Barmhjærtighed og Næstekærlighed.

Eilif Jørgensen.

Aagaard Højskole, den 19. August.

Tre Bondeskikkelser.

III.

Rydbjærg er en gammel Herregaard, der ligger i den flade, men frugtbare Egn øst for Ringkøbing Fjord, en Milsvej syd for Ringkøbing. Bygningerne er fra 1553, Haven anlagt omkring ved 1700, begge har Ældens Adel og Ældens Skønhed.

Denne Gaard, der har 16 Tdr. Hartkorn, blev købt af Thomas Bruhn i 1827. To Aar efter giftede han sig med Conradine Schönau. Hun var fra Kjølbygaard i Thy, han fra Flensborg. De mødtes her midt imellem, og Rydbjærggaard blev deres Hjem i godt og vel 60 Aar. Det blev et lykkeligt Hjem for dem selv og deres talrige Familie. Der fødtes dem ti Børn. Det blev ogsaa et Hjem, der fik stor Betydning for Egnen, for hele den Del af Vestjylland, der ligger der omkring. Og hvad der prægede Hjemmet, det var Danskhed og grundtvigsk Kristendom og kammeratlig Gæstfrihed. Her samledes Folk som Vilhelm Birkedal og H. Svendsen, begge Kateketer i Ringkøbing, den ene efter den anden, C. F. Hassenfeldt, Præst først paa Holmsland, siden i Velling, Chr. Kold og A. Povlsen Dal. Hassenfeldt var den første grundtvigske Præst i Vestjylland. Povlsen Dal var Huslærer paa Rydbjærg en Tid. Alle kom de der jævnlig, snart samlet, snart enkeltvis, altid følte de sig vel dér. Og der kom Folk fra alle Samfundslag, og de følte alle, de var velkommen; ingen blev overset. Her var en Gæstfrihed, som der gik Ry af.

I saadan et Hjem vokste Ernst Bruhn op. Han blev født 28. April 1837. Han fik Povlsen Dal til Lærer i Hjemmet, kom til Ryslinge og blev konfirmeret af V. Birkedal, og kom siden paa Kolds Højskole. Der fortælles, at Chr. Kold vilde have et Par af Thomas Bruhns Drenge paa sin Højskole. Ja, nok! sagde den gamle Bruhn, men saa skal Du tage Povlsen Dal som Lærer. Saadan blev Povlsen Dal Lærer hos Kold. De kendte forøvrigt hinanden fra Rydbjærg og stemte godt overens, saa det gik som Fod i Hose. Et Par Aar efter kom Ernst paa Rødding Højskole. Han var stille og beskeden, og det blev han ved at være hele sit Liv. Folk lagde saa lidt Mærke til ham. F. Eks. Kold syntes ikke videre om Ernst, nej da var hans Broder Georg en ganske anderledes Karl, ham var der Liv i. Men det viste sig senere, at hvad der var talt til Ernst, det var ikke faldet dødt til Jorden.

Ernst Bruhn.

I en halv Snes Aar styrede han Gaarden sammen med Faderen, der ofte var ude; han var blandt andet Landstingsmand en Tid.

Tredive Aar gammel giftede han sig med en god og trofast Kvinde, Birgitte Buch fra Holmgaard. Samme Aar, 1867 købte han Dalagergaard i Borris. Hans Fader følte Alderens Vægt og vilde gerne have Ernst og Birgitte til at overtage Rydbjerg, og det gjorde de i 1873.

Nu var det Ernst Bruhn og hans Hustru, der skulde danne Hjemmet paa Rydbjærg og præge det. Og de tog det som en Opgave at fortsætte det Liv, som var ført paa Rydbjærg i de

gamles Tid. Ikke saa meget efterligne det som fortsætte det. Og Rydbjærg blev ved at være et Sted, hvor et sundt og ædelt Menneskeliv havde hjemme og hvorfra alt godt støttedes. Det var velkendt i Egnen, at naar en god Sag skulde fremmes, saa gik man ikke forgæves til Rydbjærg. Her fik man økonomisk Støtte, og her fik man Opmuntring og gode Raad, saa Modet steg, og man tog endnu mere trøstig fat. Der er fortalt, at da de skulde bygge Forsamlingshus, gav han saa mange Mursten, at man kunde have bygget et lille Forsamlingshus af dem alene.

Som Faderen havde han et varmt Hjærte for alt dansk, vore Minder, vor Historie, særlig vore Brødre syd for Kongeaaen. Hvor glædede han sig ikke ved Udsigten til, at Grænsen ved Kongeaaen blev slettet, og hvor gerne vilde han ikke have oplevet det. Hans sidste Interesser var at samle ind til Sønderjyderne. — Og han havde et inderligt Gudsforhold. Han følte sig i Guds Ledebaand, ikke som et Baand der snærede, men som et Baand, der styrkede. Hver Søndag gik hans Vej fra Rydbjærg til Kirken, ikke saa meget for at høre den eller den Præst, men for at have et Møde med Gud i Himlen. Og hver Søgnedag lagde han sin Sag i Guds Haand og gjorde sit Arbejde i hans Navn.

»Saa lad derpaa os Syn da fæste, hvad ædle kalde Livets Lyst.« Det blev ved hans Jordefærd sagt, at disse Ord prægede Ernst Bruhn helt. Hvad der var lyst og skønt, det havde Ernst Bruhns Kærlighed, det arbejdede han for. Det vilde han have skulde gennemtrænge hans eget Liv, og det vilde han sprede ud til alle. Han elskede Sangen. Der var altid blevet sunget meget paa Rydbjærg. Alle Bruhnerne var dygtige Sangere. Om Vinteren i de lange Mørkninger kunde han sidde og synge den ene Sang efter den anden. En af de sidste Dage, han levede, og da han var saa svag, at han vanskelig kunde tale, stemte han i med »I fjærne Kirketaarne hist« og sang alle Vers med forholdsvis kraftig Stemme.

Men han vilde ogsaa give andre Del i og Sans for, hvad han selv var glad ved. Det var ikke alene Gæster og gode Venner, der kom til Rydbjærg, der blev vel modtaget, men ogsaa Tjenestefolkene. Der var da heller ingen Vanskeligheder med dem. Bruhns kunde altid faa flere, end de havde Brug for. Ikke fordi de gav højere Løn, men det at være paa Rydbjærg var en Oplevelse, der gav gode Minder for hele Livet. Og fattige og trængende, der kom til Rydbjærg, gik ikke uhjulpne bort. Det var ikke i Munden, Ernst Bruhn havde det; han handlede.

Her ved vore Efteraarsmøder paa Askov Højskole var han en flittig Gæst. Ogsaa her gjaldt det, at han færdedes stille, faa lagde Mærke til ham, men han sugede Næring af Talerne og Sangen og fik vel mere Udbytte end de fleste.

Saa hans offentlige Virksomhed? Der var vel ingen i hele Egnen, som Folk havde saadan Tillid til og Agtelse for som Ernst Bruhn. Hans Ord var sikre som Ed. Hans Karakter ren og retlinet. Men han var altid beskeden, holdt sig altid tilbage og skubbede andre frem. Han havde jo været selvskreven til Amtsraad eller maaske Rigsdag; men han vidste altid at unddrage sig. Sogneraadet slap han ikke for. Det første Menighedsraad blev han ogsaa valgt til. Plejehjemsforeningen havde rigtig hans Hjerte. Sprede Glæde og aandelig Sundhed blandt Plejebørnene, det var hans Lyst. Som Bestyrelsesmedlem gjorde han her et stort og betydeligt Arbejde. Naar han kom og skulde se til Børnene, havde han altid lidt godt med til dem, et Æble eller noget andet. Det er jo ubetydeligt, vil Folk sige. Ja vist, men hvor ofte har det tilsyneladende ubetydelige ikke meget at sige i Livet. Det karakteriserer Ernst Bruhn, og det spillede en stor Rolle for Børnene. De glemte ham det aldrig. Han var i Bestyrelsen for Ringkøbing Sparekasse. I saadan en Stilling er der god Lejlighed til at hjælpe Smaafolk til Rette med Laan. Det var ogsaa noget for Ernst Bruhn. Og det holdt han ud med til det sidste. Han døde 11. Marts i Aar.

Vi ser, at hans Arbejde ikke er af den Slags, der lyser ud over Landet, saa alle ser det. Men hvor bidrager en saadan Mand ikke til, at der kommer Grøde paa vor Folkelivsager. En Mand af den Slags i hvert Sogn, og det vil se lyst ud i vort Land.

Jeg har hele Tiden kun nævnt Ernst Bruhn. Jeg kunde ved alle Lejligheder have nævnt hans Hustru med. Hun var ham ikke alene en trofast Hustru, men de var som to Medarbejdere i alle Forhold. Og de fulgtes saadan ad, at selv deres nære Venner ikke kunde opdage, hvem der var den førende.

Poul Bjerge.

De nye baltiske Staters internationale Stilling.

Det Spørgsmaal, som oftest bliver rejst med Hensyn til de nye Stater, der er opstaaet paa det forhenværende Ruslands Territorium, er Spørgsmaalet om, hvorvidt disse Stater vil være i Stand til at hævde deres Selvstændighed udadtil. Thi alle disse Stater, hvad enten det er den i Vesteuropa ganske ukendte, men store og ualmindelig rige Republik Ukraine eller det meget godt kendte ligeledes store og udviklingsdygtige Polen eller ogsaa de tre mindre baltiske Republiker: Litauen, Letland og Estland, alle har de stærke Fjender fra Øst og Vest at kæmpe imod, alle er de opstaaet mod Ruslands og Tysklands Vilje, og alle er de nødt til at fortsætte med at føre Krig længe efter at de fleste i Verdenskrigen implicerede Lande har kunnet kaste Krigens Mareridt af sig og gaa over til fredeligt Genopbygningsarbejde.

Størst er selvfølgelig Tvivlen med Hensyn til Evnen til at kunne hævde sig, naar det gælder de tre sidstnævnte baltiske Republiker. Overfor Litauen, Letland og Estland bliver der ofte med Rette gjort gældende, at disse Stater befinder sig i en mere ugunstig Situation end alle andre eksisterende Stater paa samme eller omtrent samme Størrelse som de. Mens alle kendte Smaastater saa godt som altid kan nøjes med at indtage en velvillig Neutralitet udadtil for derefter at koncentrere alle deres Kræfter om de forskellige indenrigske Spørgsmaal, mens altsaa Udenrigspolitiken ellers kun spiller en underordnet Rolle i disse Smaastaters Liv og Virksomhed, er de tre nye Østersøstater nødt til at anvende en meget betydelig Del af deres Kræfter for at værge sig mod overlegne, i hvert Fald talmæssigt overlegne Fjender fra Øst og Vest — samtidig med, at disse nye Smaastater har næsten uovervindelige Vanskeligheder ved at læge Krigens Saar indenfor deres egne Grænser.

Som bekendt maa jo disse Stater ikke alene føre en fortvivlet Kamp mod Bolsjevikerne, som den Dag i Dag holder en Del af Letland besat og som stadig er en meget farlig Trusel mod baade Litauen og Estland, de maa ogsaa kæmpe mod de tyske Okkupationstropper, som i Løbet af de sidste Maaneder har gjort alt hvad de kunde for at vanskelig- om ikke umuliggøre ethvert positivt Arbejde i Litauen og Letland. Og før end det er lykkedes Letterne og Litauerne — ved en beundringsværdig Energiudfoldelse — at blive Herrer over den bolsjevikiske Invasion, er der opstaaet en ny maaske meget mere betydelig Fare for de nye baltiske Staters Bestaaen, idet der i Løbet af det sidste Par Maaneder har været umiskendelige Tegn til, at der er Planer fremme om at forvandle Letland og Litauen til en militær Basis for en Alliance mellem Altyskerne og de russiske Reaktionære, en Alliance, hvis fornæmste Maal er Genoprettelsen af Kejserdømmet i Tyskland og Czardømmet i Rusland, en Alliance, der kun kan blive til Virkelighed paa den Betingelse, at de nye baltiske Randstater bliver ryddet af Vejen.

Føjer man til alt det ovenomtalte den Omstændighed, at de nye baltiske Stater, som nok nyder Ententens Sympati og Hjælp, hidtil forgæves har ansøgt Pariserkonferencen om officiel Anerkendelse samt det, at heller ikke de »demokratiske« antibolsjevikiske Elementer, som staar under Koltjaks Førerskab, udviser nogen Forstaaelse for det retfærdige, belejlige og tidsmæssige i de nye Staters selvstændige Bestaaen, saa forbavses man ikke over, at der allevegne i Vesteuropa og maaske ikke mindst i de skandinaviske Lande raader en vis Skepticisme angaaende Stabiliteten af de nye Stater.

Og det kan heller ikke nægtes, at ikke en eneste af de ovennævnte Stater vilde have været i Stand til at modstaa den Storm, der ombølger hver enkelt af dem, hvis de hver for sig var henvist udelukkende til sig selv, og hvis de ikke havde al Anledning til at stole paa, at Ententen, som hidtil har udvist en noget mærkelig Langmodighed overfor den tyske General von der Goltz's Bedrifter i Letland og Litauen, til syvende og sidst vil gribe energisk ind for at gøre en Ende paa de altyske og reaktionær-russiske Planer i Østersølandene.

Og netop de sidste Dages Begivenheder giver et

nyt Materiale med Hensyn til de Veje, der staar de saa betrængte nye Republiker aabne for at hævde deres selvstændige Bestaaen. Vi tænker først og fremmest paa den vigtige Konference af ledende Statsmænd fra Litauen, Letland og Estland, som lige er blevet afholdt i Riga og saa paa det øverste Raads Beslutning om ved energiske Midler at tvinge de tyske Tropper til at rømme Letland og Litauen.

At Konferencen i Riga og Reval, som har vedtaget en hel Række yderst betydningsfulde Bestemmelser, saasom Indførelsen af fælles Møntsystem, Afskaffelsen af Toldgrænser saasnart Forholdene bliver normale o. s. v., at denne Konference først og fremmest har taget Sigte paa, at den etablerede »Entente cordiale« mellem de tre Stater skal tjene til at forene de tre Staters Kræfter i Kampen mod disse Staters fælles ydre Fjender, dette er lige saa naturligt som lovende.

Der har længe været Udsigt til, at Estland, Letland og Litauen vil være i Stand til at finde hinanden i en meget vidtgaaende fælles Politik baade udadtil og indadtil, og Konferencen i Riga, som bl. a. har vedtaget, at lignende Konferencer i Fremtiden skal indkaldes hver Gang vigtige politiske Spørgsmaal kommer paa Dagsordenen, er et slaaende Bevis paa, at disse Udsigter er blevet til Virkelighed.

At den opnaaede Forstaaelse, hvis Stabilitet og Levedygtighed garanteres ved, at de tre Forbundsfæller virkelig har meget vigtige Livsinteresser fælles, at denne Forstaaelse med et Slag mere end tredobler hver enkelt af de 3 Staters Modstandsdygtighed, behøver vi vel næppe at fremhæve. I Stedet for 3 smaa Stater faar vi et Statsforbund, som omfatter et Territorium paa ca. 200,000 Kv. Kilom. og en Befolkning paa 8—9 Millioner Mennesker. Og hvad der fra internationalt Standpunkt set er af endnu større Betydning er hvad denne »entente cordiale«, bedre end noget andet har kunnet det, viser, at de 3 nye Østersørepubliker er besjælede af en sund, for al Chauvinisme fremmed, Nationalfølelse og i Besiddelse af en politisk Modenhed, der byder hver enkelt af dem ikke at søge sin egen Fordel paa sine Naboers Bekostning men tværtimod tilstræbe den størst mulige Fordel ved klog Selvbegrænsning og i Harmoni med Naboerne.

At denne Sammenslutning vil gøre et meget fordelagtigt Indtryk paa Vestevropa, er ganske givet. Og allerede nu kan vi pege paa, at der i Finland er en meget stærk Bevægelse oppe for Tilslutning til de tre baltiske Lande som »den fjerde i Forbundet«. Hvem ved, om ikke Konferencen i Riga vil danne Udgangspunktet for meget betydelige Begivenheder i en nær Fremtid? Hvem ved om denne Konference ikke er det første Skridt til den Sammenslutning af alle de nye Stater, som er opstaaet paa det forhenværende Ruslands Territorium, samt ogsaa senere af alle disse Stater med de tre nordiske Lande, hvis Interesser jo paa saa mange Punkter falder sammen med »Randstaternes«? Hvem ved, om ikke den kloge Selvbegrænsning, der har foranlediget Letland, Litauen og Estland til at se bort fra alle Stridigheder for at fremme et fælles Arbejde ikke i en nær Fremtid vil vise sig at have sejret over hele Linien, saa at ogsaa Polen og Litauen paa den ene Side og Polen og Ukraine paa den anden vil finde Veje til at bilægge de Stridigheder, der hidtil har adskilt dem, til stor Skade for hver især af disse Stater? Ja, hvem ved, om alle Skeptikere ikke snart vil være nødt til at opgive deres Tvivl angaaende Stabiliteten af de nye Stater, naar de ser, at disse Stater fra Finland i Norden til Ukraine og maaske Rumænien i Syden repræsenterer en fælles Vilje til at hævde sig og skabe en fælles Front mod baade den tyske og den russiske Imperialisme?

Der har i hvert Fald i den senere Tid været temmelig talende Tegn fremme, der pegede i den ovenantydede Retning, og der kan næppe være nogen Tvivl om, at de russiske antibolsjevikiske Partiers stejle Stilling overfor alle de omtalte Nationers Selvstændighedsbestræbelser vil virke i høj Grad fremmende paa de Planer, der gaar ud paa at stille de nye Staters *fælles* Interesser i Forgrunden.

Og er denne Sammenslutning først blevet til Virkelighed, vil Verden staa overfor et Statsforbund, som ikke alene i Kraft af sin territoriale Udstrækning og sin Befolkningsmængde, men ogsaa i Kraft af sine kulturelle, økonomiske og sociale Værdier vil være i Stand til at overbevise alle og enhver om sin Eksistensberettigelse, sin Levedygtighed og sine Udviklingsmuligheder. Bliver denne Sammenslutning først til Virkelighed, vil Ententemagterne næppe tøve med den officielle Anerkendelse af alle Medlemmer af denne Sammenslutning. Og det er langtfra udelukket, at ogsaa de storrussiske Politikere, som er saa tilbøjelige til at rynke paa Næsen, naar der er Tale om de »smaa Staters« Eksistensberettigelse, vil komme paa andre Tanker, naar de

ser, at visse af dem saa foragtede »smaa Stater« ganske anderledes end det har været Tilfældet med selve Rusland har været i Stand til ved fælles Anstrængelser at klare Vanskelighederne baade udadtil og indenfor hver enkelt Stats Omraade. Vi anser det for meget sandsynligt, at ogsaa Storrusserne til syvende og sidst vil se sig nødsagede til at bøje sig for de nye Staters Fortrin og bestræbe sig for at gaa i Skole hos disse Stater i Stedet for at drage i Krig mod dem. Dette saa meget mere, som der i Virkeligheden ikke behøver at eksistere nogen Interessemodsætning mellem de nye Stater og Rusland, thi der er ikke Spor af Tvivl om, at f. Eks. de to nye Østersøstater Letland og Estland, som har faaet Østersøhavnene til Eje, ved at give Rusland fri Transit vil være i Stand til at garantere det en mere fordelagtig Udnyttelse af disse Havne, end Rusland selv i lange Tider vilde have kunnet evne. Opgivelsen af al Imperialisme og Indrømmelsen af de nye Staters selvstændige Bestaaen vil til syvende og sidst være til lige saa stor Fordel for Rusland som for de fra det gamle Rusland udskilte Randstater. Og selv om der for Øjeblikket ikke er noget, der tyder paa, at Storrusserne er modne til at tilstræbe endsige kunne virkeliggøre en saadan Løsning af det indviklede mellemstatlige Forhold, saa tror vi dog, at denne Løsning er den eneste, der i Fremtiden kan gøre en Ende paa det Kaos, der for Tiden raader i Rusland og ligeledes for al Fremtid gøre Ende paa Tvivlen om de nye Staters Eksistensmuligheder.

Anna M. Leepa.

Fra Østrig.

Et par ord om oplysningsarbejdet blandt den voksne ungdom.

Af dr. *Flora Hochsinger.*

Dr. i matematik fru Flora Hochsinger fra Wien har selv deltaget i det nedenfor omtalte oplysningsarbejde; hun har for nylig været på en rundrejse i Danmark for at studere folkehøjskolernes virkemåde og virkninger.

Nu har Østrig endelig fået en fredstraktat, og det østrigske folk skal til at prøve på at indrette sit liv på en ny måde. Forholdene i Østrig har jo nu stor lighed med, som de var i Danmark for hundrede år siden. En mægtig stat er bleven slået i stykker, og et lille folk må vækkes op af sin ro og sin sløvhed, for at prøve på at skabe sig en ny eksistens under nye livsvilkår.

Der findes dog allerede i Østrig begyndelser til indretninger, der kan tjene dette formål. Østrig har forskellige »foreninger for folkeoplysning« og to anstalter, der kalder sig »folkehøjskoler«, om de end er ganske anderledes indrettede end de danske folkehøjskoler.

Nævnes kan også »Folkehjem« i Wien, en stor bygning med mange større og mindre foredragssale, et kemisk og et fysisk laboratorium, naturvidenskabeligt kabinet, fotografisk atelier med mørkekamre, gymnastiksal, tegnesal, en læsesal, der er rigeligt forsynet med tidsskrifter, restauration o. s. v. Her arbejdes der flittigt hver Aften fra 7 til 9. Der gives undervisning i de forskellige fag, og eleverne har også lejlighed til selvstændigt arbejde i laboratorierne. For elever, der interesserer sig særligt for enkelte kundskabsgrene, dannes der faggrupper. Mange deltagere kommer år efter år og følger disse faggrupper.

Wien's Folkehjem har købt et hus i bjærgene i nærheden af Wien, der er bleven indrettet til »sommer-folkehjem«. Omtrent 30 mennesker kan bo der paa en gang. Desværre er det endnu ikke skik i Østrig, at unge mennesker tilbringer flere måneder på en højskole. Men unge wienere tilbringer gerne deres ferietid på dette sommerfolkehjem. Der arbejdes da ivrigt nogle uger igennem. De østrigske folkehjems-lærere arbejder for største delen uden vederlag. På sommerfolkehjemmet får de vel fri station, men ingen betaling; desto større er derfor den iver, hvormed de går op i sagen. Under opholdet i et sommerfolkehjem vier læreren i regelen hele sin tid til sine elever. Navnlig har naturhistorikere og kunsthistorikere gerne gjort brug af sommerfolkehjemmet.

Forhåbentlig vil der ud af denne østrigske indretning vokse frem en folkehøjskole i lighed med de danske. For os er det nu en af de vigtigste opgaver at give de mange mennesker, som har mistet deres eksistens i Wien, kraft og mod til at grunde en ny eksistens paa landet.

Præsident Wilson for senatets skranke.

Det amerikanske senatsudvalg angående fredstraktaten har underkastet en række af de ledende mænd i fredsværket skarpt krydsforhør for således at komme til klarhed over, hvad der er foregået på konferencen i Paris, og hvordan Amerika har optrådt. Også præsident Wilson har måttet give møde. End ikke i England kunde et sådant krydsforhør tænkes. Og det sker *for offentlighedens øjne*, idet forhørene offentliggøres. Ikke mindst præsident Wilsons udtalelser frembyder megen interesse. Her meddeles nogle brudstykker af forhøret.

Ved fredstraktaten fik Japan overdraget alle Tysklands rettigheder i *Kina*: over Shantunghalvøen, jernbaner, minerettigheder o. s. v., dog på visse nærmere betingelser. Dette har Amerika været meget utilfreds med. En stor del af forhøret drejer sig om dette forhold.

Spørgsmål: Beholder Japan nogen »suverænitet« over Shantung?

Præsidenten: Japan beholder ingen suverænitet. Jeg mener det har lovet ikke at gøre det.

Senator Johnson: Når skal suveræniteten gives tilbage til Kina?

Præsidenten: Det blev ikke afgjort, men vi fik forsikringer om, at det vilde ske saa snart som muligt.

Senator Johnson: Nægtede Japanerne ikke at fastslå nogen datum?

Præsidenten: Jo de gjorde. Men jeg mener, man må indrømme dem, at det var ikke let for dem at fastslå en datum dengang.

Senator Johnson spurgte videre, om ikke de økonomiske forrettigheder, Japan beholdt, vilde give det et praktisk herredømme over provinsen. Præsidenten følte sig ikke kyndig nok til at svare derpå, men mente dog, at det var overdrevet at sige sådan.

Senator Knox: De økonomiske privilegier, som Japanerne først fik i Korea og siden i Mongoliet og i det nordlige og sydlige Mandsjuri er dog næsten bleven til en fuldkommen suveræn magt over disse provinser. Ikke?

Præsidenten: Jo, under mangelen af et folkenes forbund.

Senator Knox: Du mener, at folkenes forbund vilde have hindret det.

Præsidenten: Det er jeg sikker på, ja.

Senator Knox: Dette Japans ubestemte løfte — minder det ikke noget om Englands besættelse af Malta? Det har besiddet Malta i jeg tror et århundrede under et meget lignende løfte.

Præsidenten: Jeg håber, jeg får tilgivelse for ikke at besvare det spørgsmål.

Senator Pomerene: Hvis traktaten ikke bliver ratificeret, vil så Japan få mulighed for at behandle spørgsmålet, som det har behandlet Mandsjuriet?

Præsidenten: Det tænker jeg.

Senator Pomerene: Hvis altså traktaten ikke ratificeres, vil Kina for Shantungs vedkommende helt være afhængig af Japans nåde, hvorimod hvis den ratificeres, vil Kina i det mindste have de andre underskrivende magters moralske støtte til at få sine rettigheder sikret.

Præsidenten: Jeg anser det for at være en af hovedfordelene ved den ordning, som har sit midtpunkt i folkenes forbund, at alle forhold af denne farlige natur, og særlig de, der angaar de svage nationers rettigheder, bringes frem for verdens offentlige mening og for alle folks kontrollerende magt.

*

Senator Johnson: Kom Kina ind i Krigen paa vor — De forenede staters — anvisning?

Præsidenten: Det kan jeg ikke sige. Vi opfordrede det til at gå med, og kort efter gik det med. Om det havde søgt vort råd, og om vort råd gav udslaget, ved jeg ikke.

Senator Johnson: Ved du, hvorvidt vor regering sagde til Kina, at hvis det gik med i krigen, vilde vi beskytte dets interesser paa fredskonferencen?

Præsidenten: Vi gav ingen løfter.

Senator Johnson: Heller ingen antydninger i den retning?

Præsidenten: Kina vidste, at vi vilde gøre hvad vi kunde. Det havde al mulig grund til at tro det.

Senator Johnson: Tillad mig endnu et spørgsmål: Du forsøgte også at gøre noget, ikke?

Præsidenten: Jo vist gjorde jeg, af al magt.

Senator Johnson: Og det resultat, der tilsidst nåedes på konferencen, var en skuffelse for dig.

Præsidenten: Ja; det må jeg oprigtigt sige, det var.

Senator Johnson: Behøvedes der enstemmighed blandt medlemmerne af fredskonferencen for at nå en afgørelse som den i Shantungsagen.

Præsidenten: I alle afgørelser; ja.

Senator Johnson: Nægtede Japan at underskrive, når bestemmelserne blev som først foreslået i fredstraktaten.

Præsidenten: Dets repræsentanter meddelte os, at de havde ordre til ikke at underskrive i saa fald.

Senator Johnson: Storbritanien og Frankrig henholdt sig til deres tidligere forpligtelser overfor Japan?

Præsidenten: De sagde, at de ikke mente de havde fri ret til at se bort fra dem.

Senator Johnson: Og du, hr. præsident, var den eneste, der prøvede paa at faa spørgsmålet afgjort efter dets egen natur og efter hvad ret var.

Præsidenten: Vor regering var den eneste regering der under de herskende omstændigheder var frit stillet; ja.

Senator Johnson: Har du noget imod at sige, hvad der gjorde, at du tilsidst gik ind på den afgørelse, som Japan krævede?

Præsidenten: Kun den slutning, jeg drog, at dette var det bedste, som under de nærværende omstændigheder lod sig opnå. —

Præsident Wilson blev også spurgt, om hvordan planen til folkenes forbund var kommen i stand. Han henviste her navnlig til general Smuts' forslag, som han fik lejlighed til at se, og som gjorde, at han ændrede sit eget forslag på forskellige punkter, hvorfor også en af senatorerne slog fast, at det var Smuts' plan som var bleven brugt. Hertil svarede præsidenten ja.

Vilh. Andersen: Nordboer.

Litteraturbilleder (128 S., Gyldendal 1919).

Denne Bog, der bestaar af fire Stykker, oprindelig Foredrag holdt til forskellig Tid under Verdenskrigen, betegnes af Forf. som et Led i Bevægelsen for »Nordens aandelige og kammeratlige Enhed«. De fire Afsnit staar i et bestemt Forhold til hinanden, de tre første er som Ringe inden i hinanden: de tre nordiske Folk, Nordmænd — Danske, Sjællændere — Jyder, og den sidste peger mod Nordens Enhed.

Første Afsnit »*Kammeratskab*« slaar til Lyd for dette Kammeratskab og har dernæst til Opgave at vise den Forening af Fællesskab og Forskel mellem de nordiske Folk, som er et godt Kammeratskabs naturlige Grundlag. Nordens Aand er een, et Vekselspil eller Samspil mellem Tungsind og Letsind. »I den Rythme aander vi, dette Dobbeltsind er Nordens *Humor*«, som er vor aandelige Enhed og vort Særeje. Forskellen mellem Nordboerne fremkommer ved den Maade, hvorpaa de trækker Vejret i deres Humor; det danske Aandedrag er langt og roligt (»episk«), det svenske livligt (»lyrisk«), det norske voldsomt (»dramatisk«). Og den danske Folke*type* er den besindige og humant alsidige, fra Rolf Krake til Rahbek, i den svenske er der en Blanding af fyrsteligt Letsind og haardført Tungsind, i Nordmændene er der »Trold«, en dramatisk Samspænding af opbyggende og ødelæggende Kræfter, af Daad og Dvale, Tro og Trods. Det danske Sinds Ejendommelighed, dets Tilskud til Kammeratskabet er da: Ligevægt i dets Blanding af *Lune og Vemod*, en Ligevægt, der er tilkæmpet under en særlig Historie, som er den »at blive lille, at blive mindre og mindre og dog skulle leve«. Men »at dette er lykkedes er *vor* Storhed«. Denne Lidenhed er slaaet ind, som Finhed i Opfattelsen og Inderlighed i Følelsen; den har frembragt den danske Individualisme (»Danmark er det mest uprøjsiske Land i Verden«).

I »*Dansk og Norsk*« fremhæves den nære Forbindelse mellem de to Folk: »vi er født Dus«. Her gives mange morsomme Træk til Belysning af, hvorledes de to Folk har set paa og udtalt sig om hinanden gennnem de skiftende Tider, i det store og hele saadan, »at Sukkeret er kommen paa Nordmændenes Tallerken, Saltet og Peberet paa de Danskes«. Vi Danske har beundret Nordmændene for deres friske Urnatur, mens Nordmændene har kimset ad Danskerne som udviskede, ferske. Man har ud herfra været tilbøjelig til at bestemme Norsk—Dansk ved de to Ord: Natur—Kultur. Dog mener Forf. denne Bestemmelse er for grov; han foreslaar i Stedet at bruge Lies Udtryk: »Danmark er Nordens Solvæg imod Syd«, og hertil føjer han for egen Regning: »Norge er Nordens Vindfang mod Vest«. At Danmark baade fysisk og aandeligt udmærker sig ved et lunere Klima, og at det aandelige Vejr sydfra er gaaet over Danmark til Norge, er kendt nok. Men Norge, som væsentlig har undgaaet den direkte Forbindelse med Tyskland og har søgt Tilskyndelse i Vest (Holberg, Wergeland, Bjørnson, Kielland og Hamsun), har fra denne Vestenvind ikke blot hentet Saltet hos Holberg og Kielland (»Kiellands Breve er en af de salteste Bøger i Nordens Litteratur«), men ogsaa en vestlig *Varme*, som vi kender lidet til, den som giver sig reelle Udslag i den varme, medfølende Samfundsopfattelse hos Wergeland, Bjørnson, Lie. Disse positive Udslag af varm Følelse, denne Sædejordsvarme, savnes i det samtidige danske Aandsliv hos Brandes og »det moderne Gennembruds« Digtere.

I »*Sjællændere og Jyder*« redegør Forf. for Gravlunds Karakteristik af disse Landsmænd i Fortællingen »Sognet« og i »Sjællændere og Jyder«, Studier over dansk Folkekarakter: Jyden er Ensomhedsmanden med stærk Natursans og dyb, personlig Religiøsitet; Sjællænderen er Samfundsmenneske, føler sig selv bedst i Flokken, i Landsbyen og det store Samfund, Folkefølelsen har fra Absalons Tid været stærkest paa Sjælland. Derefter prøver han denne Vurdering paa Forfatternes Vidnesbyrd, ved at gennemgaa den folkefremstillende Litteratur fra Holberg til vore Dage. Og endelig den sidste Prøve: »Kan der mellem de ypperste danske Ordførere i Poesi og Politik, Filosofi og Religion paavises en Forskel, der bunder i det her paaviste Stamme-Skel mellem Jyder og Sjællændere?« Forf. mener jo. Han samstiller flere og til sidst de to største: *Grundtvig — Kierkegaard.* For Grundtvig er Religionen en Folkesag og Historie (Menigheden), for Kierkegaard en Sjælssag, Psykologi (den enkelte). »I Kierkegaard og Grundtvig har den danske Aands Landskab skudt sine to højeste Toppe, den ene en

Grønhøj, tuet af Muld og tilgængelig for Færdsel, den anden paa sin Højde en ensom Kol, men ikke mindre rodfast i den Jord, som den overrager. Man har endnu — og især nu — det Indtryk, at naar de to Høje skifter Ord, tier det flade Lands Stemmer. Et mægtigere Udtryk for jydsk Ensomhed og sjællandsk Fællesskab er ikke givet — — — de to Kræfter, hvorpaa al Kultur beror: Folket og Personligheden.« Idet han henfører deres Personligheds Særart til Voksestedet: den sjællandske Landsby (Udby) og den jyske Hede (hvor Kierkegaards Fader har gaaet som Hjorddreng), er han naaet tilbage til sit Udgangspunkt, Vermehrens to folketypiske Malerier: den ensomme Faarehyrde fra den jyske Hede, og den muntre sjællandske Sædemand, der har en Arbejdsfælle tæt ved sig og gaar med sin Syssel i Læ af Landsbyen med dens Kirke. — Han slutter dette Afsnit med en tidssvarende Henvendelse til sine Landsmænd, specielt til Københavnerne. »Det maa fremdeles som hidtil blive en Opgave for vor Kultur at bringe disse to Skikkelser, d. v. s. det, som de betyder, ikke blot i Kamp men i Samarbejde. Dertil har vi bl. a. vor Hovedstad, der ikke er en sjællandsk eller en jysk By, men en dansk, hvor Sjællændere og Jyder drager deres Arbejdes Furer jævne med og tvært imod hinanden. Gid København maa kunne udvikle kke blot en Overfladedannelse, kruset af de skiftende Tider og farvet af deres Moder, men en Kultur, der har suget Kraften af den dobbelte Rod hvoraf den er runden.«

Det sidste Afsnit »*Norden*« peger mod Fremtidsdrømmen, den nordiske Folkeenhed; for at fremme den paa rette Maade skal hvert af Folkene i den fælles Stamme hævde og udvikle deres Særart, men tillige leve i Vekselvirkning, materielt og aandeligt, med de andre. For at fremme den aandelige Vareudveksling mellem de tre smaa Folk, som trænger til hinanden, vil han have indført følgende Bestemmelse: »Al Oversættelse fra det ene nordiske Sprog til det andet er ved Lov forbudt«. — Idet han fremhæver den Forfriskning og Selvfornyelse, en Nordbo kan vinde ved at rejse i Naboens Land, føjer sig naturligt hertil som Slutning tre Digte af Forfatteren — et Par løse Rejsebogs-Blade kalder han dem — der giver Udtryk for hvad Opmuntring han har modtaget ved at færdes mellem de skandinaviske Brødre. —

Dette er i kort Begreb Hovedindholdet af denne Bog. Den er skreven med en sikker, legende Sprogkunst, og Fremstillingen er baaret af Forfatterens spillende sjællandske Humør med dets Blanding af Lune og Vemod, mest Lune men ogsaa Vemod. Denne Sprogevne og dette Humør dækker over den Samlerflid, hvormed Bogens mange Steder fra hentede Enkeltheder er bygget op, og gør Læsningen til et Morskabsarbejde.

E. Munk.

Højskolernes sociale Spørgsmaal.

I Referatet af »Højskolelærerkursuset i København« i dette Blads Nr. 39 hedder det: »Under Kursuset blev Lærerlønningerne livligt drøftede Mand og Mand imellem, og imod Slutningen fandt en almindelig Drøftelse Sted. Dette opfattedes vistnok som udæskende i hvert Fald af een Forstander, som bl. a. bemærkede, at det økonomiske var kommet til at spille en for stor Rolle for Lærerne. En saadan Udtalelse faldt adskillige for Brystet, og vedkommende Forstander fik det Svar, at var der blevet Uro, var det Forstandernes Skyld«.

For at undgaa kedelige Gætninger og Misforstaaelser vil jeg melde mig som den Forstander, der sigtes til; men vil saa ogsaa bede om Lov til at bemærke, at min Udtalelse faldt noget anderledes. Jeg henvendte udtrykkelig min Tale til *de yngste, dem, der endnu ikke vidste, om de havde deres Plads blandt Højskolens Arbejdere eller ej*; og jeg sagde, at det forekom mig, at der for dem laa en Fristelse i at beskæftige sig med det økonomiske Spørgsmaal, og at det for mig at se var en stor Fare for Højskolen, dersom det blev saadan, at man regnede med Højskolelærerstillingen som en af de Muligheder, der laa for en Mand, der søgte sig en økonomisk vel betrygget Stilling. Jeg følte ikke de nævnte Forhandlinger som *udæskende*, for jeg er ganske enig med Anders Vedel i, at naar Højskolerne har et socialt Spørgsmaal, da er det først og fremmest *vor*, Forstandernes, Skyld; men jeg følte og føler det som en Smerte, at den Uro, der var om denne Sag ifjor, endnu er tilstede.

Jeg troede, at den Sag var ordnet for de faste Læreres Vedkommende, at den trak sig i Lave af sig selv, naar Elevbetalingen blev forhøjet, og derfor opfattede jeg Forhandlingerne i København som kun gældende de helt unge Lærere. Først senere blev det mig klart, at jeg her ikke vidste ret Besked. Det maa jo være Aarsagen til, at min Udtalelse kunde opfattes, som den er bleven.

Naar denne Sag berører mig saa ilde, da er det ikke, fordi jeg frygter for en Bevægelse, der sigter paa at dele Arbejdslønnen ligeligere mellem Forstandere og Lærere. Men jeg frygter, at den Maade, den bliver taget paa, skal ødelægge Tillidsforholdet mellem Forstanderne og deres Medarbejdere. Jeg kan nemlig ikke forstaa, at nogen kan være tjent med at arbejde sammen med en Forstander, som man har saa ringe Tillid til, at man ikke kan gaa hen til ham og sige: »Det er umuligt for os at leve, saa vi kan være tjent med det, for den Løn vi faar, saa du kommer til at prøve at gøre Udvej for en Forhøjelse, dersom jeg skal blive ved at være her.« For mig staar det saadan, at de Folk, der har saa ringe Tillid til hinanden, de kan heller ikke arbejde sammen ved Opdragelsen af vor Ungdom. Det er dette Tillidsforhold, som jeg synes maa blive ødelagt, naar Læreren skal hen til Organisation og Bestyrelse for at hente Styrke til at gøre Indtryk paa Forstanderen.

At man vedtager Regler til Vejledning ved Fastsættelse af Lærerløn kan sikkert være til Gavn; men jeg synes, at den endelige Ordning maa blive en Sag mellem Forstander og Medarbejdere, dersom det nødvendige Tillidsforhold skal bevares. Det var ud fra Frygten for Tabet af dette Tillidsforhold, jeg kom med den nævnte Bemærkning i min Tale til de unge Højskolelærere; og jeg talte, som jeg gjorde, ud fra den Tro, at Kløften mellem »Forstandere« og »Lærere« endnu ikke var bredere, end der kunde raabes over den, uden at Ordene misforstodes. Det ser jo næsten ud til, at jeg har taget fejl heri —.

Lars Bækhøj.

Paa Rejse i Jylland, 20/9 1919.

Ungdomsskolen i Slogs Herred.

Slogs Herred bliver almindelig regnet for en overvejende tysk Enklave i det danske Nordslesvig. Herhjemme i Kongeriget sidder kloge Mænd og læser Stemmetallene fra Valgene, der viser, at de dernede allesammen er tyske, og selv i andre Egne af Nordslesvig vil man ikke vedkende sig disse Folk, men siger, at de er Tyskere. Stemmetallene ved Kredsdagsvalgene i Foraaret fortalte dog om noget helt andet. De viste, at Beboerne i Slogs Herred var danske, og at de nu var ved at vaagne op af deres lange nationale Søvn.

Saadanne nationale Opvækkelser har Krigen vist os adskillige Steder i Europa, men Folk herhjemme vil ikke anerkende dem, saa længe de ikke ved Selvsyn er bleven overbevist derom. Nu i denne Sommer er det »tyske« Slogs Herred gaaet foran m. H. t. Løsningen af Spørgsmaalet om Ungdomsskole og Danskundervisning. Denne Sag, der volder Teoretikerne adskilligt Hovedbrud, er her uden om alle Teorier løst paa en saa praktisk Maade, at man andre Steder i Nordslesvig forbavses og siger: Kan I ikke hjælpe os til at faa noget lignende hjemme hos os? Midt i Sommerens travle Tid, og uden nogen som helst offentlig Understøttelse har de hovedsagelig ved en enkelt Mands Initiativ og med ham som Mellemled faaet fat i nogle interesserede unge Mænd fra Kongeriget, der er kommet herned som vandrende Dansklærere paa den Maade, at de som Regel har 2—3 Landsbyer, hvor de skiftevis underviser Børnene om Dagen og de voksne om Aftenen to Gange om Ugen. Der er vel næppe noget Sted i Kongeriget, hvor man kunde samle Folk til i Sommertiden og ofte efter en 14—15 Timers lang Arbejdsdag at sætte sig paa Skolebænken for at udvide deres Kundskaber i Modersmaalet. Her gør man det.

De fleste Steder bruger man Skolerne til Undervisningslokaler, enkelte Steder har man dog ikke kunnet faa Lov dertil, man hjælper sig saa paa anden Maade; et Sted anvender man en Krosal; et andet Sted, hvor man ogsaa blev nægtet at bruge Skolen, troppede man uden videre op og begyndte Undervisningen i denne,

uden at nogen søgte at hindre det. Men hvad var det saa for en Skole, man erobrede? Umiddelbart før Krigen var den dømt til at skulle rives ned og erstattes af en ny og var derfor allerede den Gang forsømt og forfalden paa alle Maader. Siden da er der heller ikke gjort noget ved den, saa nu er den bogstavelig talt halvvejs falden ned. Læreren har ikke Spor af Tag over sit Køkken, og i Skolestuen knejser den rustrøde Kakkelovn i ensom Majestæt paa en lille Ø, uden Gulv omkring sig, kun et stort Hul, som den tomme Brændekasse staar nede i. Ogsaa andre Steder i Stuen er der Huller i Gulvet saa store, at man skal tage sig i Vare for ikke at falde og brække Benene i dem.

Undervisningsmidlerne er lige saa primitive. Alle Læsebøger o. desl. skal jo betales i Kroner i Danmark, og dette i Forbindelse med den lave Markkurs gør, at disse bliver uforholdsmæssig dyre, og da mange af de skolesøgende er Smaakaarsfolk eller Børn af Smaakaarsfolk, skulde de jo ikke skræmmes bort ved for store Udgifter i Begyndelsen. Derfor hjælper man sig, som man bedst kan, et Sanghæfte trykt til Brug ved et stort Sommermøde har sine Steder gjort Tjeneste, baade som Sangbog og Læsebog, og den, der har hørt 9—10 Aars Purke læse Vers efter Vers af: »Op al den Ting som Gud har gjort« eller »Du skønne Land med Dal og Bakker fagre«, maa indrømme, at daarligere Læsebog end denne kunde der let findes. Et fra Kongeriget tilsendt Hæfte: »Sønderjylland, Hilsen til dansk Ungdom« udgivet af Frivilligt Drengeforbund har været en ganske fortrinlig Læsebog baade for de voksne og de ældre Børn. Men efterhaanden som Undervisningen skrider frem, og Interessen vokser, bliver der ogsaa Raad til at anskaffe Bøger.

Denne Skole og disse Undervisningsmidler vilde ikke vinde officiel Anerkendelse hverken i Danmark eller før 1914 endnu mindre i Tyskland, men den friskolevenlige Mand eller Kvinde, der overværer en Undervisningstime i en saadan Skole, vil hurtig erkende, at her er den Aand og det Liv over Arbejdet, som især kendes i Højskole- og Friskolekredse i Danmark.

Andreas Bach.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Forældrene og Religionsundervisningen.

I »Nordsjællands Venstreblad« har der været et lille Ordskifte mellem Morten Pontoppidan og Thomas Bredsdorff.

Pontoppidan angriber Bredsdorff, fordi han i et Foredrag ifølge »Nordsjællands Venstreblad«s Referat har gjort et skarpt Udfald imod de Religionslærere, der »deltager i den Skændsel at lade Børnene lære udenad Trosbekendelsen og dens Forklaring og Fadervor og dets Forklaring«. Pontoppidan melder sig »som en af dem, der deltager i den nævnte »Skændsel«. Jeg forlanger, at mine Konfirmander skal kunne Trosbekendelsen og Fadervor udenad.« Han mindes, at hans Fader skammede ham ud, fordi han som 9 Aars Dreng ikke kunde sit Fadervor. Faderen var Præst og Grundtvigianer. »Men det grundtvigske Dogme om Forkasteligheden af al Udenadslæren i Aandsfagene bøjede han sig ikke for. Jeg ikke heller.« Særlig skarpt vender Pontoppidan sig imod Bredsdorffs saaledes refererede Udtalelse: »Hvorfor rejser Forældrene sig ikke mod dette? Hvorfor melder de sig ikke ud af Folkekirken?« »Melde sig ud af Folkekirken!« skriver Pontoppidan, »det kunde i Sandhed blive nydelige kirkelige Forhold, naar man først havde faaet Per og Povl saaledes indeksercerede til, hver Gang de i et eller andet ikke kunde faa deres Krig igennem, da at »rejse sig« og raabe: Jeg melder mig ud!« Pontoppidan vil overfor dette »minde om Tidens Alvor og henstille, om det ikke var at anbefale, at vi lidt snart lærte indenfor Jesu Kristi Kirke at føje os lidt efter hinanden og for Sammenholdets Skyld finde os i, at ikke alt i Kirke og Skole lige straks kan blive indrettet efter vore — maaske dygtig ensidige — Ideer.«

Bredsdorff begynder sit Svar med at sige, at Referatet er rigtigt, men at han alligevel vilde ønske, at Pontoppidan havde hørt hans Tale. Han nøjes iøvrigt med at svare ganske kort, da han paa Forhaand er klar over at en Forhandling mellem dem ikke fører til noget. »Altsaa: Hvis Religionslæreren forlanger af *mine* Børn, at de skal lære Trosbekendelsen, Fadervor og Nadverordene udenad, saa melder jeg mig ud af Folkekirken. Min *Angst* for, hvad der kan ødes hos Børnene gennem en saadan Behandling af Menighedens Livsord, er saa stor, at jeg ikke tør udsætte dem for den. — Trosbekendelsen læres *kun* derigennem, at vi møder den som virkelig Bekendelse i en Kristens Mund — og Fadervor kun derved, at vi møder den som *virkelig* Bøn. Al anden Oplærelse deri er aandelig uforsvarlig. Og jeg kalder det en Skændsel, at Forældre, hvis de ikke ud melder sig af Folkekirken, trindt om i Landet møder de nævnte Ord, som en ren og skær Lektie. Tænk paa

Mellemskolens Religionsundervisning og de mange Forældre, som her næsten ikke kan slippe udenom.

Saa længe Tvangen opretholdes, er der da kun een Vej — Udmeldelsens. Og jeg tilraader Forældre at følge den, hellere end at gaa ind under en saadan Tvang. Thi, Hr. Morten Pontoppidan, her røres der ikke ved »et eller andet« — som De saa overlegent skriver — men ved selve Hjertebladene.«

I Ugens Løb.

Laurs Rasmussen, Dansk Friskoleforenings første og mangeaarige Formand, er ifølge Meddelelse til »Fyns Tidende« død i Silkeborg, hvor han havde taget Ophold, da Sygdommen nødte ham til at opgive sin Virksomhed paa Fyn. Laurs Rasmussen var en Mand med en ualmindelig Arbejdsevne. Med Dygtighed ledede han i Ringe tre Skoler, en Friskole, en Efterskole og en Uddannelsesskole for Lærere og Lærerinder til Friskolen, og samtidig var han de danske Friskolers Fører i alle fælles Sager. Som Skolemand havde han en ualmindelig Evne til at sætte sine Elever i Gang, lære dem Arbejdets Kunst og derigennem bringe dem Arbejdets Glæde.

*

Paa Askov Højskole holdes Elevmøde 9. Oktober, Efteraarsmøde 10.—12. Oktober og derefter kirkeligt Møde 13.—15. Oktober, det sidste indvarslet af Kirkeligt Samfund for det sydøstlige Jylland. — I Randers holdes et 4 Dages kirkeligt Møde fra 23. til 26. November med Bibeltimer, kirkelige Foredrag og Forhandlinger. Baade ved det kirkelige Møde i Askov og ved det i Randers vil Skolespørgsmaalet blive drøftet, det førstnævnte Sted indledet af Pator Welding, det sidste af Pastor Asger Højmark.

*

Loven om forhøjede Lønninger til Folkeskolens Lærere har nylig været til 2. Behandling i Folketinget. Fra Venstres Side var der stillet Ændringsforslag om paa denne Lov at optage et *Tilskud til de private Skoler,* hvorved Staten kom til at yde et lignende Beløb for hvert Barn i de private Skoler som i de offentlige. Ændringsforslaget blev forkastet med 67 St. (Venstre og konservative) mod 33 (radikale og Socialdemokrater).

Undervisningsministeren hævdede, at Friskolerne burde understøttes ikke paa Folkeskolens Lønningslov, men paa Finansloven. Han tilføjede iøvrigt, at han havde Sympati for Friskolerne. Og Ministeren fik altsaa sit Partis Støtte til denne Udskydelse af Sagen. Hvis denne betyder, at det ikke bliver anerkendt, at de Forældre, som lader deres Børn søge private Skoler, har samme Ret som dem, der benytter de offentlige Skoler, da maa Regeringspartiernes Holdning meget beklages.

*

I Anledning af Oprettelsen af en Realskole i Nordslesvig læses følgende indsendte Stykke i »Flensborg Avis«:

»Det er sikkert med den største Forventning og Glæde, at Forældrene ser hen til den Dag, da de kan sende deres Børn hen i en Skole, hvor Modersmaalet er Hjertesproget, og hvor de Kundskaber, de her under frie Forhold vil kunne modtage, vil bidrage til at skabe en god dansk Ungdom.« —

Man maa kun ønske, at Sønderjyderne ikke vil blive altfor sørgeligt skuffede af de mange »frie« danske Eksamensanstalter, de nu bliver velsignede med, hvor Hjertesproget bl. a. skal bruges til at terpe »Religion« og »Historie« ind som Lektier.

*

Med Artiklen om Ernst Bruhn, som er skrevet af Højskolelærer Poul Bjerge, er Rækken »Tre Bondeskikkelser« sluttet. Den første Artikel, om Kr. Lohmann, var udarbejdet paa Grundlag af et Opsæt af Provst V. Hansen. Til Stykket om Hans Frandsen var der benyttet flere Kilder, især Oplysninger, som Kasserer A. M. Greve i Slagelse havde stillet til »Højskolebladet«s Raadighed.

I sidstnævnte Artikel var ved en Trykfejl kommen til at staa, at Hans Frandsen kom til Sjælland 1897 i Stedet for *1867.*

BØGER.

E. Linderholm: De stora häxprocesserna i Sverige. I. Indledning. Bohuslän. Uppsala 1918. s. 1—272.

Den ovennævnte forf. har samtidig i Svenska Landsmål 1918 udgivet Nordisk Magi som en indledning til studiet af den sene middelalders berygtede hekseprocesser. Fortællingerne om dem og de millioner, som blev ofre for denne åndelige sot, der i nogle århundreder spredte sig fra de højeste i samfundet til de laveste, hører til de blodigste og mest ydmygende blade, der findes i tidernes historiebog. Trolddom er jo vel blandt alle folkeslag en gammelkendt virksomhed. Ved det religiøse offer søgte man at stemme guder og himmelske magter venligt mod giveren. Troldmanden tvang magterne til at opfylde hans villie ved stærke ord eller ved andre midler, og hans hjælp er blevet søgt fra de ældste tider, og levn af denne ældgamle virksomhed har strakt sig lige ned til vore dage. Der er dem, som mener, at nu er sligt længst forbi. Jeg har i en lang årrække levet fjærnt fra deltagelse i det liv, der rørte sig rundt om mig. Men jeg har oplevet i årene 80 i det forløbne hundredår gang efter anden exempler på, hvor fast troen til magiske kunster har siddet blandt almuesfolk, og jeg skulde tro, at der både er spåkællinger og folk, der forstår sig på magiske kunster også i de store stæder med elektrisk lys og sporvogne. Som barn har jeg i Ribeegnen hørt fortælle om Maren Splid i Ribe, der blev brændt d. 10. November 1641 ude på Galgebakken, at da bålet blussede lystigt, løb en hare ud af ilden og forsvandt. Som ung præst har jeg i Mellemslesvig og det sydlige Nørrejylland spurgt konfirmanderne, om de havde hørt tale om hekse og bestandig fået bekræftende svar, de har forklaret mig, at det var gamle kællinger

med røde øjne, der kunde forgøre mennesker og dyr, og da mine køer et forår i Mellemslesvig ej vilde skikke sig, de var sene, vi kunde ikke kærne smør af fløden, lod avlskarlen mig vide, at vi måtte have den »kloge mand« hentet. En uhelbredelig koldfeber, jeg pintes af 1860 blev af en venlig naboerske, uden mit vidende, »sat hen« ved knuder på et piletræ —, det hjalp desværre ikke.

Studiet af hekseprocesserne kræver både en historisk redegørelse med hensyn til deres opkomst, de mange magiske midler har sikkert en såre forskellig oprindelse; men der behøves ikke mindre at undersøges, hvordan hele den åndelige smitsot opstod, og hvordan den kunde få den forfærdelige udbredelse den fik. Vi har, foruden spredte meddelelser i tidsskrifter, kun lidet herhjemme til oplysning. Der er Dahlerup: Hekse og Hekseprocesser i Danmark 1880, Bang, Heksevæsen og Hekseforfølgelser 1896, A. Lehmann, Overtro og Trolddom 1892—96, og nu sidst en bog, hvis udgivelse i enhver henseende er mønsterværdig, F. Ohrt, Danmarks Trylleformler I. 1917, men jeg kender ingen indgående hjemlig Skildring som den E. Linderholm har begyndt for Sveriges vedkommende. En tysk forf. I. Hansen, der har skrevet Zauberwahn, Inquisition und Hexenprocess in Mittelalter 1900 skal have gjort alle tidligere arbejder, ialtfald for Tysklands vedkommende, overflødige.

Linderholms ovennævnte bog indeholder først en almindelig indledning om trolddommens væsen og arter, dens historie i Sverige i oldtid og middelalder, efter reformationen og tilsidst processernes årsag og karakter. Han går dernæst over til begivenhederne i Bohuslän 1669—1672, hvis skildring falder i to afdelinger, sommeren 1669—70 og sommeren 1670 til midvinter 1672. Det er vemodigt og ydmygende at læse; pinte, mishandlede mænd og kvinder, og som afslutning på fængsling, forhør og pinsel, bålet. Udgivelsen af selve procesakterne, der skrevne fylder o. 10,000 foliosider, har forf. ialtfald foreløbig opgivet, og agter at fortsætte med historisk redegørelse om processerne i Dalarne, Hälsingland, Gävle og Gästrikland, endelig Jämtland, Medelpad, Ångermanland samt spredte begivenheder i Västerbotten og Lappland. Som 5. del kommer så en kritisk oversigt og tilsidst en kort redegørelse, hvorledes man rent sjælelig skal forstå disse begivenheder.

Hvad jeg har læst af fremstillingen giver indtryk af forfatterens dybe, menneskelige medfølelse med de stakkels forpinte mennesker, den følger som en understrøm hele arbejdet. Jeg beklager blot, at jeg ikke kan vente at få afslutningen at se.

Askov i Septbr. 1919. *H. F. Feilberg.*

Langelegen som dansk Folkeinstrument. Af *Hortense Panum.* 1. og 2. Hæfte. (Lehmann & Stage.)

Musikhistorikeren Frøken Hortense Panum forsøgte i Fjor paa at vække Interesse herhjemme for en Genoplivelse af Langelegen, som har været ret almindelig her i Danmark i ældre Tid. Og Frk. Panum havde Held med sig. Hun begyndte sit Arbejde med en Rundrejse til danske Højskoler, og det lykkedes hende at vække Interesse for det gamle nordiske Folkeinstrument hos mange af Højskolens Lærere og Lærerinder. Frk. Panum tilbød — og tilbyder stadig — at give Lærere fra Landet og i det hele Landboer fri Undervisning i Langeleg. Mange har benyttet sig deraf, og i Sommer er der paa enkelte Højskoler givet Undervisning i Langeleg til de Elever, der ønskede det.

Nu kan Højskolerne og Højskolens Elever naturligvis ikke i den knapt tilmaalte Skoletid ofre megen Kraft paa at tilegne sig Færdigheder af denne Art. Men en Begyndelse til at indføre det gamle Folkeinstrument paany er der altsaa sket, og det er naturligt og rigtigt, at Højskolen efter Tid og Lejlighed er med i denne Begyndelse. Det kan ikke nægtes, at den Hang til at fuske i Klaverspil, som har bredt sig mere og mere i de sidste Aartier i By og paa Land, har gjort megen Fortræd. Ved Klaverets Hjælp er en Mængde Musik, som aldeles ikke har folkeligt Ærinde, trængt ud i Folket. Og den har i mange Tilfælde hjulpet til med at fordærve Sansen for det ædleste i den folkelige Sang.

Vistnok vilde det have været bedre, om Interessen for Langelegen var blevet vakt for 30 Aar siden. Da vilde den med Held kunne have taget Kampen op med Harmonikaen, — ganske vist ikke i Dansesalen, for Langelegen er et Stueinstrument, men der hvor man af virkelig musikalsk Trang greb til Harmonikaen.

Men ogsaa nu vil Langelegen have en Opgave, og Frk. Panum fortjener Tak for sit Arbejde for den. I de to ovennævnte Hæfter er der givet en klar Vejledning til Brug af Langelegen og godt og vel 80 Øvelsesstykker, Sange og Musikstykker. Disse Hæfter vil være en Støtte for dem, der vil bruge Langelegen. Det maa dog tilraades altid før man giver sig i Lag med at lære Kunsten, at søge Lejlighed til at høre Instrumentet spillet af en, der forstaar at behandle det. *H. S.*

INDHOLD.

Eilif Jørgensen: Det kristelige og det sociale.
Tre Bondeskikkelser. III. Ernst Bruhn. Af *Poul Bjerge.* Med Billede.
E. Munk: Vilh. Andersen: Nordboer.
Lars Bækhøj: Højskolelærernes sociale Stilling.
Andreas Bach: Ungdomsskolen i Slogs Herred.
Bøger.
Spørgsmaal og Tildragelser. Forældrene og Religionsundervisningen. — I Ugens Løb.
Tidens Strøm.
Anna Leepa: De nye baltiske Staters internationale Stilling.
Flora Hochsinger: Fra Østrig.
Præsident Wilson for Senatets Skranke.

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Tilskudet til de private Skoler.

(Efter Bladets Slutning.)

Ved Folketingets Møde i Tirsdags fremkom Udvalgsordføreren med den glædelige Meddelelse, at der i Udvalget, mellem 2. og 3. Behandling af Lærerlønningsloven, var opnaaet Enighed mellem Partierne om, at der i Oktober skal fremsættes Forslag om Tilskud til Friskolerne med et Beløb, der *ikke er mindre end det af Venstre ved 2. Beh. foreslaaede*, og med tilbagevirkende Kraft fra 1. Oktober.

Redningshjem for unge Piger i Sønderjylland.

Efter Opfordring af Formanden for Kvindehjælpen, Fru Ellen Schepelern, beder jeg »Højskolebladet« optage følgende:

Som vist de fleste véd, er der rundt om i vort Land ved Landsindsamlinger rejst flere Redningshjem for unge Kvinder. Den daglige Drift bestrides uden særlige Indsamlinger.

I Sønderjylland som ogsaa *herhjemme* er de sædelige Forhold under Krigen blevet gruopvækkende. Værst gaar det ud over de unge Piger. Selv fra fredelige Landsogne, men i langt større Udstrækning fra de større Byer, bedes der om Plads for 12—14 aarige Pigebørn, der har levet under Forhold, som simpelthen ikke offentlig kan beskrives — og endnu sørgeligere staar det til for de 14—18 aariges Vedkommende. Herhjemme, hvor der nu i flere Aar har været og er flere saadanne Redningshjem, er Pladsmangelen pinlig. Atter og atter maa der siges nej. Skal der fra Samfundets Side gøres et Forsøg paa at redde, hvad reddes kan — og *der maa vi alle føle os forpligtede* —, saa maa de unge Piger bort fra de Omgivelser, hvor de ødelægges af samvittighedsløse Mænd. Der er kun den ene Udvej for en Tid at skaffe Plads for dem paa Optagelseshjemmene.

Kvindehjælpens Bestyrelse har nu efter Samraad med Sønderjyder bestemt, at der i Sønderjylland skal bygges et saadant Hjem. Lad os nu i det saa haardt hjemsøgte Land sønden Aa, hvor der ogsaa paa det ovennævnte Omraade er sket mange Fald, sammen med dem dernede prøve paa at rejse et saadant Hjem. Kun ved et systematisk Oprejsningsarbejde kan der raades Bod paa den tiltagende Elendighed i vort Lands Ungdom. I de 14 Aar, Arbejdet har været i Gang her i Landet, har Hjemmene altid været overfyldte og »mindste Alderen« er blevet oprørende lav.

Lad mig til sidst nævne lidt om Dagsordenen paa et saadant Hjem: »Der lægges særlig Vægt paa at indøve Eleverne i Orden og Akkuratesse. Gennem Undervisning i saadanne Arbejder som Rengøring, Husholdning, Vask og Strygning, Skoleundervisning og Haandarbejde søger man at opdrage dem til dygtige unge Piger. Der hører gerne Have til, ca. 4 Tdr. Land. Den holder Eleverne helt igennem i Stand om Sommeren; da falder Undervisningen bort, idet den henlægges til de Tider paa Aaret, da der ingen Havearbejde er. Søndagene bruges gerne til forskellige korte eller længere Udflugter til Fods, hvor Madkurve medbringes. Der er altid Lejlighed til Kirkegang for de Elever, der føler Trang dertil. Mange benytter sig deraf. Elevernes Flid paaskønnes ved Fritid til eget Haandarbejde, eller der vises Eleven den Tillid, at hun bliver betroet et eller andet vigtigt Ærinde til Byen o. s. v. Erfaringen har vist, at saadanne Opmuntringer bringer baade Glæde, og Lyst og Mod til at stræbe fremad. Ikke sjældent faar et saadant Hjem af Sognets Folk Frugt, Grøntsager eller andre Gaver — en Kreds unge Piger skænkede f. Eks. engang et Lysbilledapparat. Sligt er jo til Opmuntring og viser ogsaa, at de unge Pigers Omdømme i et saadant Hjem i det hele og store er godt. I hvert Fald har den stedlige Befolkning Øje for, at der her gøres et fortjenstfuldt Arbejde. Gid mange, baade unge og gamle, vil give deres Skærv, stor eller lille, som de nu æyner det, til dette Arbejde for Landets Ungdom.

Lindehuset, den 29. Avgust 1919.

Enkefru *Karl Povlsen.*

Udkomne Bøger.

Henrik Jespersen: **I Statens Tjeneste.** Fortælling. 110 S. (Schønberg.)

P. H. Elbæk: **Verdens Herre.** II. Træl iblandt Trælle. Om Grundaarsagen til den kulturelle Menneskeheds indbyrdes Kampe. 253 S. (V. Pio.)

Preben Bille Brahe: **Prædikener for Kristne.** 111 S. (V. Pio.)

Heinrich Heine: **Die Harzrejse.** Udgivet med Indledning og Noter af Einar Gjerløff. 125 S. (V. Pio,)

Danmark. Land og Folk. Historisk-Topografisk-Statistisk Haandbog, udgivet ved Daniel Bruun under Medvirkning af en Række Fagmænd. Bind I: 663 S. Bind II: 663 S. (Gyldendal.)

Frank Danby: **Det største i Verden.** Oversat fra engelsk af Ingeborg Andersen. 188 S. (Gyldendal.)

P. C. V. Hansen: **Den hellige Lidenskab.** 188 S. (Gyldendal).

Chr. Bundgaard Christensen: **Jagt-Erindringer.** 150 S. (Milo, Odense.)

Henriette Skram: **Regitze Barner.** En Levnedsskildring. 111 S. (Schønberg.)

Oldkirkens ældste Forkyndelse. Brevet til Diognetos. De tolv Apostles Lære. Andet Klemensbrev. Oversatte og oplyste af Marius Th. Nielsen. 74 S. (O. Lohse.)

Haabets Sange. Af forskellige Forfattere. Tilegnet de Unge af en Ven. 50 S. (O. Lohse.)

Fra de sønderjydske Krigsfangers Hjemkomst. To Taler af Valdemar Ammundsen og H. Fuglsang-Damgaard. 20 S. (O. Lohse.)

Florence L. Barclay: **Rosenkransen.** Oversat af N. P. Madsen. 292 S. (O. Lohse.)

J. E. Hodder Williams: **George Williams Levned.** Autoriseret Oversættelse af Karen Ræder. 2. Oplag. 219 S. (O. Lohse.)

A. B. Drachmann: **Christendommens Oprindelse.** 138 S. (Gyldendal.)
Mathilda Malling: **En Roman om Første-Konsulen.** 7. Oplag 220 S. (Gyldendal.)
Anton Nielsen: **Et Aar.** 163 S. (Aschehoug.)
Fr. Buhl: **Fortællingerne om Tobias og Judith.** 132 S. (Gyldendal.)
Forstaar du —? Historiske Oplysninger om Det nye Testamentes Skrifter af A. Fibiger. 99 S. (O. Lohse.) 2,00
O. Hallesby: **For Herrens Ansigt.** Korte Taler. 2 Oplag. 48 S. (O. Lohse.) 1,00.
Einar Hjørleifsson Kvaran: **Guld.** Paa dansk ved Gunnar Gunnarson. 196 S. (Gyldendal.)
Den danske Diakonissestiftelses Aarbog 1918—19 109 S. (J. Frimodts Boghandel)
Trap: **Beskrivelse af Kongeriget Danmark.** Fjerde omarbejdede Udgave. Udgivet af Professor H. Wejtemeyer. Udkommer i ca. 90 Hefter à 2 Kr. 1. Hefte. 64 S. (G. E. C. Gad.)
Sigrid Saabye: **Klokker og Kilder.** Digte. 96 S. (J. Frimodts Forlag.)
Israel Zangwill: **Kun Anne Mari'.** 135 S. (Hagerup.) 4,25.
Torvald Køhl: **Spørgetimer i Astronomi.** 48 S. (Hagerup.) 1,50.
Julius Petersen og Georg Forchhammer: **Astronomi** 3. Udgave. 79 S. (Lehmann & Stage.)
Sokrates i Fængslet og Sokrates' Død. Oversat efter Platons Dialoger Kriton og Faidon af M. Cl. Gertz Fjerde Udgave. 77 S (Gyldendal.)
V. Balslev og P. Andersen: **Lærebog i Zoologi.** 216 S. (Lehmann & Stage.)
V. Balslev og K. Simonsen: **Lærebog i Botanik.** 136 S (Lehmann & Stage.)
V. Balslev og P. Andersen: **Zoologi for Mellemskolen.** II. Sjette Udgave. 102 S. (Lehmann & Stage.) 3,00.
V. Balslev og P. Andersen: **Zoologi for Realklassen.** Tredie Udgave. 72 S. (Lehmann & Stage)
V. Balslev og K. Simonsen: **Botanik for Mellemskolen.** 1. Hefte: Niende Udgave. 36 S. 4. Hefte: Fjerde, noget forøgede Udgave. 46 S. (Lehmann & Stage.)
Kr. Mikkelsen: **Dansk Sproglære** med Øvelsesstykker til Brug i Mellemskoler, Realskoler og højere Pigeskoler. 2 Udgave. 78 S. (Lehmann & Stage.)
H. Rasmussen og K. Simonsen: **Opgaver i Naturlære** til Brug ved Elevforsøg i Mellemskolen. 1. Hefte. 5 Udgave. 30 S. 2. Hefte. 3. Udgave. 23 S. (Lehmann & Stage.)
Kommentarer til tyske Hovedværker ved Carl V. Østergaard. I. Schiller: Vilhelm Tell. 94 S. (V. Pio.)
Kaptajn Marryat: **Jacob Ærlig.** 5. Udgave. Oversat af J. P. V. Petersen. Illustr. af Henry M. Brock. 443 S. (V. Pio)
Niels Lassen: **Erindringer.** II. Rejser i Udlandet. 104 S. (J. L. Lybecker.)

Kundgørelser.

Nr. 41 Fredag den 10. Oktober. 1919

TIDSTANKER.

Når man er blevet så gammel som jeg, har man jo oplevet adskilligt både af det, der volder glæde og det, som sårer en i hjærtet. Det kan jo ikke vel være andet. Så sker det en dag, at man oplever noget, som kalder gamle minder frem i sindet, den ene tanke kæder sig til den anden, og man får lyst til at udtale dem, og her er da nogle af dem.

Det var i det gamle århundrede og nu i gamle dage, at der blev prædiket fra tagene om kulturens bedrifter og slægtens uhyre fremskridt. Krig var slået ihjel for alle tider, og menneskefolket vandrede ad en bred, slagen vej fremad mod et jordisk paradis uden lige. Kom det ikke i vore dage, kom det sikkert nok i vore børns. Der var vel flere end mig, der i de dage lyttede undrende til slig tale. Jeg har jo kun bondeforstand og mente, at når det kan være vanskeligt for mand og kone at forliges, jeg har oplevet, — heldigvis ikke inden mine egne døre —, at manden jog kone og børn ud en vinternat efter at have gennempryglet dem; og det er kendt nok, at børn af samme forældre kan strides, naboer kævles, og at politiske partier nu og da overbeviser hinanden om, hvem der har ret med knyttede næver og ladte pistoler, — hvorfor skulde staterne, der omslutter de samme mennesker, som strides og myrder hverandre, være anderledes eller bedre end deres indbyggere? Der er en gammel kendt historie i en gammel bog om Nabots vinhave. Bismarck havde 1864 brug for vor have, og da han havde magten, tog han den og spurgte ikke om, hvormegen lykke og hvormange menneskeliv der blev lagt øde. Jeg mente jo så, at som enhver iblandt os værger lod og hjem, var det vel rimeligt, at et folk værger sit hjem og sin grænse. Men det var jo forkert over måde! Jeg tænkte ganske vist ikke på at opfordre mit folk til at drage i leding og erobre England eller Frankrig, ja, end ikke med en tanke, på ved våbenmagt at generobre Sønderjylland og sige Tyskerne tak for sidst, men blot på at *værge* hjem og frihed. Ja, jeg fik mit skudsmål som så mange andre mænd og kvinder i de dage, vi var »krigsgale«, krige var umulige, rustninger en fare for landet og hele lektien.

Men nu skete jo det mærkelige, at krigen alligevel kom, vildere, grusommere end nogen sinde. Den lånte hos den fredelige kultur alle dens mange brugelige opfindelser, og det blev ikke en militær spadseretur på et par måneder; men en kamp, hvis mage verdenshistorien aldrig skal ha kendt og som varede på femte år.

Det kan sommetider være ganske rart at få ret. Nu syntes jeg vist nok, at det vilde ha gjort godt, om dog nogle af de mange fredsprofeter, der kom så ilde afsted med deres profetier, havde offentlig vedgået, at de havde taget fejl. En enkelt røst har jo lydt, men hvor er de mange andre? Det er jo dog så hyggeligt i et nabolag, når den, som skældte ud overlydt, mens mange hørte derpå, kunde komme

som hæderlig mand bagefter at sige: »tilgiv, jeg tog fejl!« Og når jeg nu, da den store krig *er* endt, tænker mig om, er det mig en gåde, at de, der har prædiket den evige fred og ment sig selv så kloge og har stået så højt, at de har villet være folkets førere, har kunnet holde denne mærkelige fredstale, når dog krigen i sin grusomme alvor, den ene gang efter den anden, i den sidste halvsnes år før 1914, ikke blot har været på trapperne, men har banket på dørene så hårdt, at det har genlydt over landene og mennesker har gruet for de ting, som komme skulde. Det kan jo dog umulig være mod bedre vidende, de har talt som de gjorde. Og slig tale er mig ubegribeligere end nogensinde efter offentliggørelsen af anklagen mod J. C. Christensen. Den moderne kulturs ingeniørvidenskab har jo hartad som i et eventyr — tænk: samtale i trådløs telefon mellem Amerika og Europa — gjort det umulige muligt. Der er dog, synes det, én umulighed, der er blevet stående utilgængelig: at få mennesker til at leve i fred med hverandre.

Krigens rædsel hørte ganske vist *ikke* til de fornøjelige overraskelser. Anderledes forholder det sig med et andet tilfælde, jeg har oplevet. Engang imellem kan man dog have held til, når man ikke glad og villig er gået med strømmen, at få en smule ret.

Det var vel i begyndelsen af årene 70, at den første efterretning nåede mig om Darwins geniale udviklingstheori, udviklingsrækken fra den mikroskopiske, levende, for blotte øjne usynlige, monade til mennesket. Om der hørte et sidste led til i den anskuelse, der for mange blev en ny religion: fra mennesket til Englene, véd jeg ikke. Den blev køligt modtaget herhjemme i begyndelsen. I altfald har jeg det indtryk fra samtaler med afd. prof. Schiødte, hvem jeg i de dage nu og da traf. Men med årene voksede udviklingstheorien sig stor og stærk som en mægtig flod i tøbrudstiden, og, det tør jeg vel sige, overskyllede den hele verden, nåede ud i tidsskrifter, pjecer, aviser, man mødte den allevegne, og støttet på den udtalte en forfatter i »Revue des deux mondes«, som i de dage var min morskabslæsning, at kristendommen var færdig, afgået ved en blid død og kunde lige så gerne begraves idag som imorgen. Det var jo ikke synderlig trøstefuldt for en dansk, halvgammel sognepræst! Jeg havde også den oplevelse at få Bjørnson at høre i Ribe under hans store felttog mod Brandes med »Engifte og Mangegifte«. Vi drog fra Darum en flok i fællesskab derud, hørte Bjørnson i den store forsamling, og så drog vi hjem, jeg for min part utilfredsstillet og ilde tilmode. Digteren havde besteget den biologiske professors katheder og, støttet til udviklingstanken og mangfoldige fysiske og moralske autoriteter, ført sin sag. Men han havde ikke talt sit eget sprog, det var igen galt med min bondeforstand! Hvad der syntes mig at være det afgørende, nævnede han ikke: når en kvinde gir mig sit legeme, sjæl, alt, så var det dog ikke andet end hendes simple ret, at hun får som gengæld hvad hun giver: mit liv for sit, så helt og udelt, som jeg ævner at give det. Det forekom mig, at havde Bjørnson med sin henrivende veltalenhed taget et lignende æmne op, havde han revet os alle med, det var blevet en begivenhed for os, mens nu kun rester af hans tale, som andet gammelt skrammel, ligger hengemt i det pulterkammer, vi kalder hukommelsen.

Jeg forstår forresten så godt, at Darwins storslåede tanke kunde gribe mennesker der ejede fantasi. Selv er jeg jo ikke synderlig naturkyndig, men tror dog at vide, at han gav et mægtigt stød til undersøgelser i den hele, vide verden. Såmeget kendte jeg til naturhistorien, at jeg vidste, hvad et bevis var. Jeg lærte theorien i hovedtrækkene at kende, men beviset for de enkelte led i den, fandt jeg ikke, og fremfor alt *ikke*, hvorfra den første livsrørelse i den livløse materie stammede. I året 90 var jeg i Tyskland, opholdt mig nogen tid i Jena og havde det held, ikke blot at høre en forelæsning af Häckel, men høre ham docere, at vor tipoldefader (Urgrossvater) var et havdyr, en salpe, fra Middelhavet. Et exemplar blev hentet ind af hans assistent og gik rundt i auditoriet på en almindelig flad, hvid tallerken og så, om jeg husker ret, ud som en langskåren lageagurk. Jeg havde også tallerkenen i mine hænder, hilste i al stilhed ærbødig på ham og syntes jo nok, at det var et løjerligt kreatur at have i familien. Men professoren sagde det jo, at således var det, skønt han under sit foredrag nu og da udtalte, at den dyreform, som han nævnede, havde man på

grund af mangelfuldt kendskab til den, tidligere sat på en anden plads i rækken. Da jeg gik hjem, kunde jeg ikke lade være at tænke på, om nu også vor »Urgrossvater« havde fået sin endelige og rigtige plads, hvor han rolig kunde stå til tidernes ende. Ja, det véd jeg altsammen ikke noget om. Men synderlig held med mine tvivlsmål havde jeg ikke. Det gik mig dengang som ved en anden lejlighed, hvor en af tidens autoriteter var gået noget uden for sit fag og påviste, at julen var en solfest. Jeg var kommet til et andet resultat og sagde skønt langt henne i årene temmelig ungdommeligt, at det troede jeg ikke var rigtigt. »Ja, men det er videnskabens resultat!« — »Ja, så tror jeg ikke på videnskaben!« — »Det er værst for Dem selv!« — Der stod jeg! En vestjysk bondepræst på den ene side og den moderne videnskab på den anden. Nej, den kan umulig gå! Hvad skulde jeg gøre? Jeg tog hånden til huen, slog hælene sammen, marsjerede hjem, tavs og forsagt, ligesom fra oppositionen mod —, nej, tvivlen om Darwinismens evige sandhed. Når jeg havde udtalt mig derom, havde jeg fået at vide, at andet kunde man jo ikke vente af præster og andre lignende, uvidende idioter. Nå, man skal høre meget inden ørerne går af en og mine holdt heldigvis, og forleden uge kom overraskelsen i skikkelse af et opsæt af prof. W. Johannsen i »Naturens Verden« (s. 299, 1919) om arvelighedsforskningen. Han ytrer, »at vort håb om at vinde forståelse af, hvorledes arternes udvikling kan være gået for sig, er langt svagere funderet, end man i Darwinismens glansperiode troede«, og slutter: »vi har ryddet en grund, som længe har været overgroet med blot og bar spekulation, fremspiret på grundlag af urigtigt tydede iagttagelser, en spekulation over udviklingen, der tog sig ud som kundskab, men havde sin rod just i ukendskab.«

Optaget af fremstillingen spurgte jeg en af vore kyndige lærere: »er det således at forstå, at Mendels arveligheds theori beviser, at »arterne« er skarpt begrænsede, mens der indenfor den enkelte art kan finde omdannelser sted snart uden ende, så at grænsen, skellet mellem arterne, f. ex. mellem hund og kat, står fast, og hvad bliver der så af den Darwinske udviklingstheori, at den ene art afstammer i endeløs række fra den anden?« Til det første svarede han bestemt ja, at skellet mellem arterne, såvidt man nu kunde se, ikke lod sig rokke, og henviste mig med hensyn til det andet til en verdensberømt naturforsker, Osborns udtalelser i en ny bog, The Origin and Evolution of Life (1918), som han med det samme lånte mig. Den er ikke længer et jubelråb over, at livets gåde er løst. Han siger, »for tiden er dette vor anskuelse. Vi véd i nogen måde, *hvorledes* planter og dyr udvikler sig, men vi kender ikke *årsagen* til, at de udvikler sig. Vi véd f. ex., at der har levet en mere eller mindre fuldstændig række af levende væsener fra monaden til mennesket, at hesten med én tå har blandt sine forfædre en hest med fire tæer, vi véd, at mennesket nedstammer fra en ukendt abelignende form et eller andet sted i tertiær tiden, vi kender ej blot de store led i nedstamningen, men mange af de små enkeltheder i omdannelserne, vi kender ikke deres indre årsager; thi ingen af de forklaringer, der i de sidste hundrede år er fremsat, tilfredsstiller iagttagelsernes krav; forsøgets, tankens krav. Det er det retteste åbent at indrømme, at grundårsagerne til livskimens (the germ) regelmæssige udvikling endnu er fuldstændig ukendt, og at vore undersøgelser må begynde forfra . . . Denne tilståelse, at vore undersøgelser er glippet, hører med til den videnskabelige tankes ærlighed.« Endnu et lille citat medtager jeg: »om livets oprindelse er der to meninger. Den ene antager, at dets første fremkomst er noget nyt, der er indkommet i tilværelsen; den anden siger, at livets fremkomst beror på en fortsat udvikling i det stof, og den energi i stoffet, som forud var tilstede« (s. 71). Forfatteren slutter sig til den sidste anskuelse: den energi, der i forvejen lå skjult og virkede i stoffet, har med livets fremkomst taget en ny retning. Jeg kan måske på eget ansvar føje til, som jeg har forstået forfatteren, at grunden til den nye retning kan ikke oplyses.

Dette er altså den sidste erklæring fra kompetent side om en videnskabsmands stilling til udviklingsteorien: alt synes at tyde på, at denne udvikling fra monaden til mennesket har fundet sted, men årsagerne dertil er ukendte, og det antydes, at forf. ikke tror, at hele denne udvikling beror på tilfældet, men er lovbundet.

Jeg mener nu, at vi kristne ikke skal låse vore døre for de resultater, der i tiden vindes angående den jord, vi lever på. Ingen véd, hvad de videnskabelige undersøgelsers næste trin bliver. Vi kristne bekender troen på Gud Fader, alråderen, hvem riget, magten og æren i al evighed tilkommer, han som magter alt og skabte himmel og jord. Videnskabsmændene søger, med bestandig skiftende resultater, at finde frem i mørket og uvisheden. Vi godkender enhver ærlig videnskabelig stræben, men griber, som vi ævner og magter, hvad ingen videnskab nogensinde kan oplyse os om, og tror, at vort liv og hele vor tilværelse ej blot skyldes en naturudvikling, men en tanke, en magt, en personlig villie. Det har vi lært af de fromme i Jødefolket og af den tale, som Jesus af Nazaret og hans sendebud førte. De, der tror ved hjælp af videnskab og menneskelig forskning at kunne løse livets gåde og vi, der tror på den levende Gud, har jo igrunden det samme mål, men vi må gå hver sine veje. Og jeg fatter ikke, når vi da ikke vil holde bogstavelig fast på den kønne, barnlige fortælling i 1. Mosebog, jeg forstår ikke, at den almægtige Gud mister noget af sin ufattelige storhed, om vi tænker, at han har lagt livsloven ind i den urtåge, hvoraf vor verden og vort liv skal være dannet, så at alt blev, som han vilde, fra det usynlige kryb, der kunde leve af uorganisk stof i tidernes begyndelse, og så til den berømte, amerikanske professor Henry Fairfield Osborn, der 1918 skriver om livets oprindelse. Om de enkelte dyrearter skabes hver for sig, eller om den ene art nedstammer fra den anden i løbet af årtusinder, det er altsammen lige ufatteligt for min tanke, men jeg skønner ikke, at Gud i himlen forherliges eller forringes, hverken ved den ene eller den anden opfattelse.

Så er der endnu en bemærkning, jeg må fremføre. Jeg er blevet en grumme gammel mand, er jo sagtens også noget gammeldags i mine meninger. »Man kan lære så længe man lever, sidst lærer man at gå langsomt.« Nu er der jo mange stridige spørsmål oppe i vore dage. Somme mener, at kristendommen kun er et nyt skud på den gamle hedenske stamme. Så strides der om jomfrufødslen, om Herrens opstandelse og himmelfart og vel sagtens om hans genkomst til dommen og om meget andet. Fortællingerne om disse begivenheder, siges der, er religiøse sagn, legender, dannet i den første menighed, båret videre af evangelister og apostle, hidtil for det meste enfoldig troet, men i vore dage er det opdaget, at alt dette er sagn, ikke historisk sandhed. Underligt at tænke sig, at kristendommen nu har levet i hartad to tusende år blandt mennesker, der med den har håbet og frygtet, lidt og stridt, sejret og jublet, og først i vore dage opdager man, at Jesus Kristus slet ikke er den mand, henfarne tiders blodvidner og fromme antog ham for! Og nu Paulus' redegørelse i 1. Kor. 15, om dem, der har set den opstandne, såvelsom kvindernes syn ved den åbne grav, altsammen er det legende, »suggestion«. Jeg synes dog, at man kunde tænke, at Paulus, som var tilstede ved Stefanus' død, efter alt hvad han siden oplevede, var klog nok til at spørge sig for hos dem, der havde set og hørt den opstandne, og at hans ord er udtryk for en personlig overbevisning. Thi sligt, at en død rejser sig fra graven, hører jo dog ikke til hverdagsnyt, som når en gård sælges eller et bryllup holdes. Paulus har dog vel haft mund til at spørge, ører til at høre og forstand nok til at dømme om, hvad han hørte og så og de personers pålidelighed, som han talte med. I det hele har, hvad jeg har læst af den liberale, tyske bibelkritik, gjort indtryk på mig af at være lærde mænds studerekammer-arbejde med lærde bøger, mænd, der har fået deres visdom af bøger og forsken, men ikke ved samliv med en levende, from, troende Kristi menighed. Ved siden af mange gode, nye historiske oplysninger, som man må være taknemlig for, synes mig at såmeget i deres omdømme beror på skøn, på forskernes egen grundstemning overfor spørsmålene. Jeg kan jo blot som exempel henvise til de skudsmål, som Wilson får af G. Brandes og »Socialdemokraten« på den ene side og hans egne landsmænd på den anden. En hel del forekommer mig rent gætteværk, og selv om man mener at kunne påvise, hvorledes sammenhængen med fortællingerne sandsynligvis må være, er der dog grund til at minde om, at det sandsynlige ikke altid er det virkelige. I gamle dage hørte jeg i Vestjylland talemåden: »intet kan fejle som et menneskes tanker« — og der er vist noget om det.

Jeg har været taknemlig for den ære at få en plads som præst i den danske folkekirke såvelsom for min ordination i en såre alvorlig stund i den lille, fattige, danske kirke i Flensborg og agter ikke at forlade min barndoms bekendelse, intet af leddene i troen eller fadervor, og jeg undrer mig sommetider, at jeg ikke i de mange krige snart om én begivenhed i vor Herres liv, snart om en anden, har hørt eller læst, at en siger: hvor småt er det altsammen, når man stiller det ved siden af troens første led »Gud fader alsom mægtigste«; thi den, der har magtet at ordne en verden, som den, vi bor i, ham må det jo være en ringe ting at sætte et nyt liv ind i slægten, et liv under forhold som intet andet, rejse den slagne fra de døde og »tage ham bort fra menneskers øjne« til sin himmel. I den høje alderdom svinder interessen for alle de mange andre spørsmål og man søger tilbage til sin børnelærdom, fadervor og troen, håbet om syndernes forladelse og en hjemgang i fred. Jeg siger: hil dig kors, vort eneste håb! — troner, riger og mennesketanker skifter som regn og solskin, menneskeplaner og villier opgives eller brydes, korset på Golgata, hvor slægtens synd blev sonet, — står urokket.*

Ja, det blev jo en temmelig lang redegørelse, man siger jo også, at gamle folk er snaksomme. Jeg må jo bede om undskyldning, at jeg har talt om mig selv, sagen er, at de omtalte spørsmål kræver et ja eller nej under personligt ansvar. Et menneskeliv leves ikke med blodløse formler, gøres ikke op som et regnestykke. Og dernæst kender jeg så nogenledes mit eget liv og mine egne tanker og vil ikke udsætte mig for beskyldningen at have forfalsket eller forvrænget andres. Det står jo enhver frit for at lægge det hele til side, ulykken er ikke så farlig stor. Jeg tiltror mig ikke at kunne synge kulturens og den evige freds højsang, sålidt som jeg tiltror mig ævnen at løse verdensstyrelsens eller livets gåder.

H. F. Feilberg.

Askov, August, September 1919.

* jfr. salve crux, sola spes! crux stat, volvitur orbis.

Præstelønningsloven.

Af Folketingsmand *Jensen-Sønderup.*

Det til behandling på Rigsdagen foreliggende »forslag til lønningslov for folkekirkens tjenestemænd udenfor Kjøbenhavn og Frederiksberg m. v.« har ikke udover landet — forøvrigt heller ikke på Rigsdagen vakt nogen større interesse, sammenlignet med den interesse, der er blevet de øvrige lønningslove tildel. Dette har sin naturlige forklaring i, at der ikke er tale om yderligere årlige millionudgifter for statskassen, saaledes som tilfældet er for såvidt angår lønningerne til statens tjenestemænd og til folkeskolens lærere.

Ikke desmindre er der dog i det foreliggende præstelønningsforslag bestemmelser, der med grund kunde påkalde opmærksomheden blandt kirkelig interesserede mennesker. Det er særlig bestemmelserne om tilvejebringelsen af de nødvendige midler til lønning af »folkekirkens tjenestemænd«, der i så henseende påkalder interesse.

Ved loven af 14. Marts 1913 om folkekirkens præsters lønningsforhold fik Kirkeministeriet bemyndigelse til efterhånden som ledighed i præsteembederne indtræder, ved fradrag i de større præsteembeders indtægter, at indordne embederne i bestemte lønningsklasser med fastsatte alderstillæg, samt at yde tilskud til lønning og alderstillæg til præster i lavt lønnede embeder, sålænge disse ikke er kommet ind under den ny lønningsordning.

Det nu foreliggende præstelønningsforslag går vidre i samme retning. Sognepræsterne og kapellanerne inddeles i 4 lønningsklasser, og for hver lønklasse er der fastsat dels en grundløn — begyndelsesløn — dels forskellige alderstillæg. Hertil regnes at ville medgå et beløb af ca. 6½ mill. kr. Til befordringsgodtgørelse, flyttegodtgørelse, stedtillæg og pensioner m. m. menes at ville medgå ca. 1 mill. kroner, altså tilsammen ca. 7½ mill. kr. Der er herved set bort fra dyrtidstillæg og det såkaldte konjunkturtillæg, der forudsættes udredede af statskassen. Til dækning af de nævnte 7½ mill. kr. haves først og fremmest »de fra gammel tid

til folkekirken henlagte midler, herunder præstegårdene eller de midler, der måtte indkomme ved bortsalg af disse«, som det hedder i lovforslagets § 32, det vil sige renter af tiendens afløsningssum, arvefæsteafgifter, renter af embedskapital og indtægterne af præstegårdene m. v. med fradrag af udgifterne til skatter, vedligeholdelse af bygninger, renter og afdrag på byggelån o. s. v. Hertil kommer yderligere afløsningssummerne for offer og akcidenser, hvorved den samlede lønningsmasse for hele landet udenfor Kjøbenhavn og Frederiksberg antages at ville udgøre ca. 5½ mill. kr. Til lønninger m. v. er som foran nævnt beregnet at ville medgå ca. 7½ mill. kr. Der vil således på anden måde være at tilvejebringe et beløb på ca. 2 mill. kr. I henhold til forslagets § 38 skal dette beløb lignes som »en kirkeskat på de til folkekirken hørende beboere udenfor Kjøbenhavn og Frederiksberg med undtagelse af medlemmer af en valgmenighed.«

Det vil af det anførte fremgå, at forslaget med hensyn til tilvejebringelsen af de nødvendige midler i korthed sagt går ud på, *at der til lønning af sognepræster og kapellaner forlods benyttes »de fra gammel tid til folkekirken henlagte midler«, herunder indtægterne af præstegårdene, samt afløsningssummerne for offer og akcidenser, der »lignes på sognets til folkekirken hørende beboere«.*

Der synes her at være anledning til at spørge: med hvilken ret tager man *de til folkekirken fra gammel tid henlagte midler* og benytter dem forlods til lønning af *sognepræsterne* (og kapellanerne), således at de til folkekirken hørende beboere, der benytter sognepræsterne (hører til en sognemenighed) *alene* får fordelene herved, idet »kirkeskatten« for deres vedkommende bliver så meget mindre? At medlemmerne af valgmenighederne også hører til folkekirken er jo ubestridelig. Men ikke desmindre vil man fastslå en ordning, hvorefter disse skal stilles udenfor, når talen er om retten til at nyde gavn af de til folkekirken henlagte midler. Forsåvidt angår medlemmer af de evangelisk-lutherske frimenigheder, kan spørgsmålet *måske* være mere tvivlsomt. Det er vel nok den almindelige opfattelse, at medlemmerne af disse frimenigheder ikke hører til folkekirken, men det er ikke desmindre en kendsgerning, at de pågældende ikke har meldt sig ud af folkekirken, og at der ikke kræves nogen »indmeldelse« af dem, der har sluttet sig til en frimenighed eller er døbte af frimenighedspræsterne i frimenighedskirkerne, når de senere — på steder hvor der ingen frimenighed findes — slutter sig til en sognemenighed. Når den i præstelønningsforslagets § 38 omhandlede »kirkeskat« skal lignes, vil man da sikkert også få at se, at medlemmerne af frimenighederne vil blive medtaget under påligningen. De hører nemlig ikke til nogen valgmenighed, men de vil ikke kunne hævde (og ønsker det sikkert heller ikke), at de ikke er medlemmer af — hører med til — folkekirken.

Det mest retfærdige vilde derfor være, at der hvert år foretoges en beregning af, hvormeget »de fra gammel tid til folkekirken henlagte midler« udgør for hver til folkekirken hørende person, og at der af den samlede lønningsmasse blev ydet et beløb til valgmenighederne (og de evangelisk-lutherske frimenigheder) svarende til antallet af de personer, der hører til disse menigheder. En sådan ordning vilde være i god overensstemmelse med de senere års lovgivning, hvorigennem man har anerkendt såvel valgmenighedernes som frimenighedernes ret til at benytte *sognekirkerne* i rigtig erkendelse af at disse er til brug for *alle* til folkekirken hørende personer uden hensyn til, om de har sluttet sig til en valgmenighed, en frimenighed eller hører til sognemenigheden.

Endelig er der med hensyn til præstelønningsforslaget anledning til at gøre opmærksom på, at der ved den foreslåede lønningsordning i betydeligt omfang skabes betingelser for, at »kirken« kan blive en selvstændig, af staten uafhængig styret institution. Efter forslaget skal i virkeligheden det man kalder »kirkens midler« (d. e. folkekirkens) samles i en fælles kasse — selv om man opretholder de såkaldte »stiftsmidler« med særlig bestyrelse af de i stiftet faldende indtægter og udbetaling af lønninger m. v. til stiftets *sognepræster* —, og det fastslås, at det manglende beløb til lønninger, for hele landet under et skal pålignes de medlemmer af folkekirken, der ikke hører til en valgmenighed. Der er herefter ikke noget langt skridt til indførelse af den af »Landsforbundet« ønskede »frikirke« med enerådighed over den

fælles kasse, hvortil man har henlagt de til folkekirken hørende kapitaler, præstegårde og præsteboliger, arvefæste-, offer- og akcidensafløsningssummer.

Endnu er det kirkeministeriet, der har den øverste styrelse, men man går et betydeligt skridt i retning af at lave »kirken« til en stat i staten, og søger at fastslå, at kun dem, der slutter sig til *sognemenighederne*, kan regnes for rigtige medlemmer af folkekirken.

Det har — i hvert fald i øjeblikket — ikke nogen større økonomisk betydning for de medlemmer af folkekirken, der hører til sognemenighederne, om der »af de fra gammel tid til folkekirken henlagte midler« skulde afgives et så ringe beløb til valgmenighederne og de evangelisk-lutherske frimenigheder, som der, efter en beregning som foran nævnt, kunde tilfalde disse. Mange vil måske også mene, at det heller ikke for valg- og frimenighederne er af større betydning at få del i folkekirkens »midler«. Men man bør ikke alene se på det økonomiske; af større betydning er det rent principielle: at de til folkekirken henlagte midler skal tilhøre *sognemenighederne* alene. Dette er det afgørende ved det foreliggende lovforslag.

»International Folkehøjskole«.

I 75-Aaret efter Oprettelsen af den første danske Folkehøjskole er det mærkværdige sket, at en Lærer ved en dansk Folkehøjskole har lagt en Plan til Oprettelse af en *international Folkehøjskole* her i Danmark. Mens disse Linier skrives, er der endnu ikke kommet andet frem om Tanken end ret kortfattede Meddelelser i Bladene. Over for »Højskolebladet«s Læsekreds har Tankens Fader, Højskolelærer cand. mag. Peter Manniche ønsket at give en nærmere, personlig Redegørelse. Og vi lukker gerne Bladets Spalter op for ham, da vi er sikre paa, at vore Læsere gerne vil vide lidt Besked om, hvordan det forholder sig med denne ny Fremtoning: hvad den »internationale« Højskolemand vel fører i sit Skjold.

Efter Lærer Manniches Opfordring indleder vi hans Artikel med at aftrykke et Opraab, der er udsendt om Sagen, underskrevet af Folk fra forskellige aandelige Lejre.

»Højskolebladet«s Red.

Oprettelse af en international Højskole i Danmark.

Vi undertegnede opfordrer herved til at støtte Oprettelsen af en *international Folkehøjskole i Danmark*, der skal samle Elever fra forskellige Lande, navnlig Repræsentanter for Arbejderstanden.

Efter Krigens Afslutning vil der efter al Sandsynlighed fra mange Sider blive tilstræbt en Fornyelse og Videreførelse af det internationale Samkvem, der blev afbrudt ved Fredsbruddet, og den kommende Tid vil sikkert blive præget af Forsøg paa international Samling. I en saadan Situation vil det formentlig være af stor Betydning, at det ikke blot er materielt, at denne Samling søges, men at der tillige som Baggrund derfor søges tilvejebragt en dybere aandelig Forstaaelse mellem Folkene. Da Opdragelsen — ikke mindst af den voksne Ungdom — er en af de vigtigste fremtidsdannende Faktorer, vil det være af Betydning, at denne tages i et saadant Formaals Tjeneste, idet der gives fremadstræbende unge Arbejdere fra forskellige Lande Lejlighed til under kyndig Vejledning at tilegne sig Kundskaber, udvide deres Horisont og højne deres Livssyn.

Til at gennemføre en Plan som denne er Danmark i særlig Grad egnet paa Grund af 1) Landets Beliggenhed, 2) dets Neutralitet under Krigen, 3) dets ringe Størrelse, 4) dets Højskoletraditioner. Men ogsaa for det danske Folks egen Skyld vil et saadant Arbejde være værdifuldt. Vi undgaar i hvert Fald ikke at blive overskyllet af stærke internationale Strømninger. Det staar til os selv, om dette skal blive os til Gavn eller Skade. Det, hvorom det gælder, er, at de i aandelig Henseende værdifulde Sider ved denne Situation bliver udnyttede.

Vort Forslag gaar da i Korthed ud paa dette: at oprette en international Højskole, der som den danske Folkehøjskole hviler paa frisindet og kristeligt Grundlag og ligesom den er etisk i sit Formaal og personlig i sin Metode. Principperne for den danske Folkehøjskole ønskes dog noget modificerede

1. ved, at sociale Fag faar en mere fremskudt Stilling,
2. ved Indførelse af den i England anvendte Metode, at lade Grupper af Elever bo sammen i »Huse« under en Husforstanders Ledelse, hvorved det personlige Moment i Opdragelsen forstærkes,
3. ved at lægge særlig Vægt paa Klasseundervisning og Studiekredse til Selvstudium,
4. ved, at der til Undervisningen knyttes legemligt Arbejde (i en saadan Udstrækning, som Erfaringen viser formaalstjenlig),
5. ved, at Undervisningen hviler paa en international Basis og foruden paa Dansk (for danske Elever) foregaar paa et eller flere Verdenssprog,
6. ved, at der som Elever væsentlig kun møder saadanne, der i deres Hjemland har faaet en foreløbig Uddannelse, f. Eks. ved Folkehøjskoler, Folkeuniversitets-

foreninger o. lign., og som er udsendt med Anbefaling fra eller paa Bekostning af Arbejderorganisationer eller andre Organisationer.

I England, hvor Planen i 1916 ved personlig Henvendelse blev forelagt Repræsentanter for pædagogisk, socialt og internationalt interesserede Kredse (deriblandt Universitetsrektorerne Michael Sadler og Oliver Lodge, Arbejderførerne George Barness og Philip Snowden, Formanden for »The National Adult School Union«, Arnold Rowntree, M. P., og Generalsekretæren for Foreningen til Arbejdernes Oplysning P. M. Mactavish), har den vundet stor Tilslutning, og et Brev fra Lic. Siegmund-Schulze, der er en af Foregangsmændene i det internationale og kristelig-sociale Arbejde i Berlin, tyder paa Interesse ogsaa fra tysk Side.

For at Elever fra Udlandet, der ønsker det, kan sættes særligt ind i det danske Landbrug, er der opnaaet Løfte om Samvirken med Landbrugsskolen og Forsøgsstationerne ved Lyngby.

Udgifterne til Skolens Oprettelse anslaas til ca. 600,000 Kr., medens der som Reservefond og til Dækning af eventuelle Underskud ved Driften i de første Aar ønskes en Kapital paa ca. 400,000 Kr.

De Beløb, der maatte indkomme, bedes tilsendt medundertegnede Cai Hegermann-Lindencrone, og vil blive deponerede i en Bank. Saafremt det skulde vise sig, at Planen ikke kan realiseres, vil Beløbene blive tilbagebetalt de paagældende.

Olaf Benedictsen,
Læge, Thorvaldsensvej 1, V.

Cai Hegermann-Lindencrone,
Assistent i Undervisningsministeriet, Asmussens Allé 3, V.

Georg Jochimsen,
Ingeniør, Frydendalsvej 4, V.

Peter Manniche,
exam. Lærer, cand. mag., Grundtvigs Højskole, Lyngby.

Tiltrædes af:

Valdemar Ammundsen, Professor ved Universitetet.
Vilh. Andersen, Professor ved Universitetet.
N. Andreasen, Folketingsmand.
Johan Borup, Højskoleforstander.
Thomas Bredsdorff, Højskoleforstander.
N. Bøgholm, Docent ved Universitetet.
Th. Døssing, Bibliotekar.
Johs. Fog-Petersen, Folketingsmand.
Niels Frederiksen, Folketingsmand.
Grut-Hansen, Proprietær, Kollekolle.
J. J. Hansen, Forstander for Landbrugsskolen i Lyngby.
K. Hansen, Statskonsulent.
C. N. Hauge, Folketingsmand.
Harald Høffding, Professor emer.
Otto Jespersen, Professor ved Universitetet.
E. Kaper, Borgmester.
K. M. Klausen, Folketingsmand.
I. Krüger, Ingeniør.
H. O. Lange, Overbibliotekar.
J. C. Larsen, Leder af Statens Forsøgsstation ved Lyngby.
Jul. Lassen, Professor emer.
Edv. Lehmann, Professor ved Universitetet i Lund.
Edel Liisberg, Sekretær. K. F. U. K.
A. C. Meyer, Folketingsmand.
L. Moltesen, Dr. phil.
J. F. Myhre, Direktør for The Baltic and White Sea Conference.
Kr. Nyrop, Professor ved Universitetet.
H. Ostenfeld, Sjællands Biskop.
V. Pinholt, Folketingsmand.
Olfert Ricard, Sognepræst.
Helge Rode, Forfatter.
H. Rosendal, Højskoleforstander.
H. A. Rosendal, Højskoleforstander.
G. Sand, Professor ved Landbohøjskolen.
Kr. Sandfeld, Professor ved Universitetet.
Richard Thomsen, Sognepræst.
S. C. A. Tuxen, fhv. Landbrugsskoleforstander.
Vald. Vedel, Professor ved Universitetet.
Jens Warming, Kontorchef.
H. Westergaard, Professor ved Universitetet.

*

For de fleste af »Højskolebladets« Læsere vil Planen om en international Folkehøjskole i Danmark sikkert komme som en Overraskelse. Thi for det første har Arbejdet for Planen ikke været kendt af den store Offentlighed, og der er meget faa, som har vidst noget om Planen overhovedet, før den nu er kommet frem, og for det andet vil Tanken i sig selv: en international *Folkehøjskole* i Danmark, uden Tvivl falde mange Højskolemænd for Brystet. Højskolen har jo fra gammel Tid været saa nøje forbundet med det nationale Liv og med Fædrelandets Sprog og Historie, at det næsten lyder som et Paradox, naar nogen vil prøve paa at gøre en Højskole international. Da det er mig, hos hvem Tanken først er opstaaet, føler jeg derfor Trang til — saa godt det lader sig gøre — at klargøre, hvorledes og hvorfor Tanken er opstaaet, og hvorpaa jeg bygger min Opfordring til danske Højskolemænd om at yde den internationale Højskoles Støtte.

Jeg vil straks fremhæve, at jeg til at begynde med havde saa godt som intet med den danske Folkehøjskole og den grundtvigske Aandsretning at gøre. Jeg hørte til den Kreds af unge Studenter og Kandidater, der under Paavirkning af engelsk Aand begyndte paa det saa kaldte Settlementsarbejde i København, hvor Akademikere og Arbejdere søgte at komme i nærmere Berøring med hverandre.

Gennem mit Arbejde i en Undervisningsafdeling, som Settlementet oprettede, blev jeg imidlertid mere og mere optaget af den Tanke, som saa ofte havde sat Højskolemænds Sind i Bevægelse: at indføre Højskolen i København, og det gik op for mig, at de Hovedprincipper for Folkeopdragelsen, som Grundtvig og hans Lærlinge havde peget paa, i Grunden var dem, som bedst passede for det danske Folk, ogsaa for Byarbejderne. Hvis jeg ikke samtidig havde været stærkt optaget af Tanken om at være med til at bygge Bro mellem Nationerne og læge nogle af de Saar, som Krigen havde voldt, vilde det have været naturligt, at jeg havde prøvet paa at blive Lærer ved Borups Højskole, som jo netop arbejdede paa den Opgave, som jeg havde sat mig for. Men i Stedet syslede jeg atter og atter med Tanken om at udrette noget paa egen Haand, og det hvilede paa mig som et tungt Ansvar, at jeg endnu ikke havde fundet min Livsgerning. Da jeg saa en Dag fik den Tanke at oprette en international Højskole, der paa een Gang skulde virke i Fredssagens og Folkeoplysningens Tjeneste ved at modtage Elever fra forskellige Lande, der under det daglige Samkvem skulde lære hverandres Sprog, udvide deres aandelige Horisont og knytte Venskabsbaand med hinanden stod det for mig, som at dette var Guds Vilje og at Arbejdet herfor var Guds Mening med mit Liv.

Saa snart det derfor lod sig gøre — i Foraaret 1916 — rejste jeg over til England for at forhandle med Folk derovre om Muligheden af at oprette en Højskole i Danmark, der ogsaa skulde modtage Elever fra andre Lande. Jeg omtalte ikke min Plan herhjemme, fordi jeg var klar over, at Tanken paa det Tidspunkt — midt under Krigen — vilde falde de fleste for Brystet; dog medbragte jeg nogle Anbefalinger fra Dr. Moltesen og fra Læge Olav Benedictsen og Folketingsmand A. C. Meyer.

Da jeg kom over til England, henvendte jeg mig først til Kvækerne i Nærheden af Birmingham, som i Forvejen interesserede sig for alt Højskolearbejde, og som var levende optaget af Tanken om at bringe det kristne Fredsideal ud i Verden.

Den kendte, nu afdøde, Tom Bryan, Forstanderen for Fircroft Folkehøjskole, viste trods sin Sygdom stor Interesse for Sagen og gav mig nogle gode Introduktioner til engelske Arbejderførere og til den velhavende Kvæker, Chokoladefabrikant Rowntree, som erklærede sig villig til at foranledige oprettet et Legat for engelske Elever ved Skolen. En Anbefaling, der ogsaa hjalp mig meget, var Sir Oliver Lodges, den berømte Fysiker, der dengang var Rektor ved Universitetet i Birmingham. Den Maade, hvorpaa Planen var blevet til — som Frugt af en Inspiration snarere end af et gennemført Tankearbejde — interesserede aabenbart denne meget, og han udtrykte sin Tillid til, at Foretagendet vilde lykkes.

Fra Birmingham rejste jeg til Oxford, hvor Planen fandt Tilslutning hos flere af Universitetslærerne, og fra Oxford til London, hvor jeg kom i Forbindelse med Generalsekretæren i »Workers' Educational Association« (Foreningen til Arbejderes Oplysning) og med Repræsentanter baade for den moderate og radikale Fløj af Arbejderbevægelsen. Efter at have opnaaet disses Tilslutning vendte jeg tilbage til Danmark, hvor jeg omtalte Planen til de Professorer ved Universitetet, som jeg bedst kendte, til nogle enkelte Folketingsmænd og til nogle af de betydeligste Højskolemænd.

Ved Hjælp af disses Anbefalinger for Planen og ved Hjælp af det store Arbejde, som Ingeniør Georg Jochimsen og Fuldmægtig i Undervisningsministeriet, Cai Hegermann-Lindencrone, med hvilken sidste jeg allerede havde samarbejdet i Settlementet, har lagt ind i Sagen, er Planen nu saa vidt fremskreden, at vi kan forelægge den for Offentligheden. Jeg kan ikke slutte denne korte Beretning om Arbejdet for Planen uden at dvæle ved Jochimsens og Hegermann-Lindencrones Navne. I de sidste Par Aar har de været omtrent lige saa optaget af Tanken om den internationale Højskole, som jeg selv, og navnlig Hegermann-Lindencrone har ofret den en stor Del af sin Tid. Uden deres Hjælp vilde jeg ikke kunne gennemføre Planen, men deres større Modenhed og Erfaring — tror jeg — vil hjælpe til at føre Planen ud i Livet, og den Omstændighed, at de er indtraadt i Skolens Bestyrelse, er en Garanti for, at Skolen ogsaa i Fremtiden vil høste Gavn af deres Arbejde.

I en Pjece, som vil blive sendt til alle, der maatte interessere sig derfor, gøres Rede for

det Grundlag, hvorpaa Skolen hviler, og for den Maade, hvorpaa den tænkes at virke, og jeg skal derfor ikke her komme nærmere ind derpaa. Det vil af denne Piece fremgaa, at Skolen vil bygge paa de Traditioner, som den danske Folkehøjskole har skabt. Den vil som denne først og fremmest være en Karakterskole, en Skole for Livet, der ikke skal forberede sine Elever til en bestemt Livsstilling, men som vil søge at udvide deres aandelige Horisont, orientere dem over for det Samfund, hvori de lever, og prøve paa at vække deres Fantasi og deres Vilje for de højere Værdier i Tilværelsen. Den vil være personlig. En lille Stab af fastansatte Lærere, der drives af Troen paa en Fornyelse af Kristendommen i demokratisk og supranational Retning, vil prøve paa at give Skolen det Præg af Enhed, der tiltrænges, men Skolen vil ogsaa søge Medvirkning af Lærerkræfter, der staar uden for Kristendommen eller som i politisk Henseende er konservative. Det er en Selvfølge, at en saadan Skoles Undervisning ikke kan være objektiv. Enhver Lærer maa have Lov til at bringe det frem, som han har paa Hjærte. Men det er ingenlunde i Modstrid med Skolens Karakter, at der lægges stor Vægt paa den rene Kundskabstilegnelse, og at man gennem Klasseundervisning og Studiekredse vil søge at vække Elevernes Forskertrang og Interesse for Selvstudium.

Den Omstændighed, at Skolen vil anvende udenlandske Lærere, gør det umuligt at stille den i lige Linie med det store Flertal af de danske Højskoler. Den vil aldrig kunne blive grundtvigsk i dette Ords egentlige Forstand. Men dog føler vi, som har med den internationale Højskole at gøre, at vi hæves og bæres af noget af den samme Aand, som besjælede Grundtvig og hans Lærlinge. Dette er maaske til syvende og sidst vor vigtigste Grund til at søge grundtvigske Højskolefolk om Støtte.

Peter Manniche.

Aagaard Højskoles Aarsskrift.

I Aagaard Højskoles Aarsskrift for 1919 er der adskillige Bidrag, som har Interesse ud over en snævrere Kreds og derfor fortjener en særlig Omtale.

Brückers store Afhandling »Verdensfred?«, som indleder Hæftet, burde paa en eller anden Maade komme en videre Kreds i Hænde. Her er de Spørgsmaal, som Carl Koch har behandlet i sin meget omtalte Bog »Verdensfred?«, taget op og belyst ud fra et helt andet Synspunkt. Spørgsmaalet om, hvor vidt der kan være Haab om at naa en varig Verdensfred, har aldrig været mere levende end det er nu. Og meget af det Arbejde, der gøres for Folkeoplysning præges i Virkeligheden af det Syn, de der bringer Oplysningen har paa dette Spørgsmaal. Det kan da nok fortjene en saa alsidig Belysning som muligt.

En anden Artikel af ikke ringe Interesse er Eilif Jørgensens om »Sønderjyderne og det danske«. Aagaard Højskoles Venner vil glæde sig over den Alvor og Dygtighed, hvormed Skolens ny Forstander her behandler Øjeblikkets vigtigste hjemlige Spørgsmaal.

Endnu er Par værdifulde Bidrag er Lærer Th. Støvrings om den norske Sprogstrid og Poul Lindholms om Stærkodder-Digtningen. Det sidste er paa en Gang gammelt og nyt. Gammelt ved sit Emne — hvor mange Foredrag er der ikke holdt paa Højskolerne i gamle Dage om Stærkodder? Og dog nyt, fordi den ny Tids Lys er kastet ind over det. Det er tydeligt, at Poul Lindholm har haft til Lærer den ubestridt ypperste, man paa dette Omraade kan søge Vejledning hos: Axel Olrik.

Ogsaa fra gamle Elever er der gode Bidrag i Bogen.

Naar man gennem Hovedbidragene i dette Aarsskrift bliver mindet om, hvilke fremragende dygtige Lærerkræfter Aagaard Højskole raader over, kan man ikke andet end haabe, at det ogsaa fra det danske Folks Side vil blive paaskønnet, at denne dybt ejendommelige Skole stadig findes i vore Højskolers Kreds. Dens vedvarende Bestaaen afhænger af, at den og dens livsfriske Gerning ikke bliver glemt eller overset.

H. S.

Folkebørnehaver.

Den store Børneven *Frøbel* har engang sagt, at Barnets Leg er Hjertebladet i Fremtidens Udvikling. Men hvis dette er rigtigt, kan enhver let forstaa, hvilken Fremtid der venter Hundreder og atter Hundreder af Børn i en Storby som København. Paa Vesterbro f. Eks. —, hvor der ialt bor henved 70,000 Mennesker — er der saaledes i den Halvdel, der ligger nærmest den store Banegaard, vistnok ikke én eneste Legeplads — bogstavelig talt. Dette vil sige, at Børnene udenfor deres »Hjem« er henvist til Baggaarden, til Gaden og til Kasernernes Trappegange. Men er det en Livets Lov, at Omgivelserne, Milieu'et, er bestemmende for et Individs Udvikling, saa undrer man sig ikke over, — hvis man kender lidt til de Kaar, under hvilke københavnske Børn vokser op — at saa mange af dem bliver ødelagte, hvad bl. a. det stærkt stigende Antal Børneforbrydelser er et højttalende Vidnesbyrd om.

I en kendt lille Børnesang synges: »Verden er saa stor, saa stor, Lasse, Lasse lille«, men et Vesterbrobarns Verden — for at blive ved Vesterbro — er saa lille, saa lille: en Baggaard med en Retirade, 2—3 Skarnkasser, en Vandpost og over det hele noget Vasketøj paa Snore. Tilmed er denne Verden betonbelagt, saa der end ikke vokser en Urt. Med et Barn, opvokset under slige Kaar at synge: »Nu titte til hinanden —« er derfor haabløst. Der er i en saadan Verden ingen hverken Blomster eller Fugle, der titter til eller kalder paa hinanden. Et Barn i en af de store Vesterbroskaserner vokser altsaa op, uden at det ser hverken Fugl eller Blomst, hverken Køer eller Lam, hverken Solen, naar den staar op eller naar den gaar ned.

Og er den fysiske Verden, i hvilken disse Børn lever, baade snæver og graa, saa er deres aandelige Horisont hverken videre eller lysere. Hvad et Baggaardsbarn lærer af ondt og skident, vilde enhver god Fader eller Moder ræddes ved at blive gjort bekendt med.

Det er i Erkendelsen af denne Samfundets ødelæggende Magt overfor mange Barnesjæle (saaledes at man altsaa langt snarere bør tale om »samfundsskabte« end om »fødte« Forbrydere), at der i de senere Aar i københavnske Fattigkvarterer er begyndt et Arbejde blandt Børn i Alderen fra 3 til 7 Aar — den saakaldte *Børnehavealder*. I den Alder har Storbyens Baggaardsbørn hidtil været overladt til sig selv, været saa at sige uden Borgerret — og det skønt det er sandt, hvad en stor Pædagog har sagt, at saadan som et Barn er, naar det er 7 Aar, saadan bliver Mennesket Livet igennem.

(Sluttes.)

»*Folkebørnehaven*« er det yngste Led i Rækken af de forskellige Institutioner, der — fra Vuggestuen til Fritidshjemmet — tilsammen udgør det *forebyggende* Børneværnsarbejde. Men er det det yngste, er det ikke derfor det mindst vigtige Led.

Den, der ønsker at sætte sig ind i Folkebørnehavearbejdet, bør personligt aflægge ét eller flere Besøg i en af Folkebørnehaverne. De nedenfor nævnte tager altid med Glæde mod besøgende, anmeldt eller uanmeldt. Men iøvrigt gaar — sagt i faa Ord — Folkebørnehavernes Arbejde ud paa at være det for Gadens og Baggaardens 3—7-aarige, som enhver god Fader eller Moder gærne vilde være for sit Barn. Folkebørnehaven gaar ikke Skolen i Bedene, lærer saaledes ikke Børnene A. B. C., men er glad, hvis den i de Aar, den (i Reglen Kl. 9—2 daglig) har med Børnene at gøre, kan lære disse at lege smukt, at spise pænt, at være renlige, at bruge deres smaa Øren og Fingre, at tale rent og gøre Forskel paa mit og dit.

Desværre er man, som ovenfor antydet, i en københavnsk Sidegade — som f. Eks. Saxogade, der rummer 6000 Mennesker — som Regel afskaaret fra at lære Børnene at glæde sig over Naturen. Baggaardsbørnenes Danmark staar ikke med brede Bøge, hvad lykkelige Forældre ude paa Landet, vistnok oftere end de gør det, burde betænke.

Men forøvrigt har Folkebørnehavearbejdet et langt videre Sigte end nævnte elementære Opgaver. Har Børnehaven een Gang faaet fat paa et Barn, skulde den nødigt slippe det, førend det blev saa gammelt, at det selv kunde stifte Hjem. Derfor er der da ogsaa, i den Udstrækning i hvilken de personlige og pekuniære Kræfter slaar til, ved hver Folkebørnehave indrettet Aftenhold for skolepligtige Drenge og Piger, saavel som Hold for unge Mænd og Kvinder efter Konfirmationsalderen.

Anna Vedde.

LAURS RASMUSSEN.

Bred om Bringen, jævn og støt
stod han midt iblandt os,
Jyde fuldt som Jyde født,
med et Blik, der vandt os.

Ærlig, aaben, uden Svig —
uden Sving i Talen;
men saa sand og hjerterig,
fri for Pynt og Pralen.

For den frie Skoles Sag
og for Hjem og Kirke
stod han til sin sidste Dag
i et trofast Virke.

Stod der helt og stod med Lyst,
vidste, hvad han vilde —
til en sen, men gylden Høst
modnet i det stille:

Ydmyg i sit Kald, sin Tro,
barnlig gudhengiven,
saadan vil hans Minde bo
blandt os gennem Tiden.

A. Ankerstrøm.

Ungdomsskolen i Slogs Herred.

II.

Selve Undervisningen er især vanskelig, fordi Eleverne møder med saa vidt forskellige Forudsætninger. Alderen er fra 6 til 14 Aar i Børneskolen og fra 14 Aar til op mod de 40. i Ungdomsskolen, og Udviklingstrinene spænder fra de enkelte, der skriver saa nogenlunde fejlfrit Dansk, til de tyskfødte og tysktalende, der i Begyndelsen knap forstaar et dansk Ord. Og da Undervisningen selvfølgelig overvejende skal tilrettelægges for dem, der staar længst tilbage, er det sommetider vanskeligt i Begyndelsen at give alle Arbejde nok. Undervisningen begynder med den første Begyndelse: at skrive Bogstaverne; thi skønt de alle i Skolen har lært at skrive de latinske Bogstaver, saa anvendes disse dog saa lidt i Praksis, saa de færreste kan huske dem allesammen, de bliver derfor opfriskede, derved faar de ogsaa senere et Holdepunkt, indtil de sætter sig fast i Bevidstheden.

Det næste Skridt er at udrydde alle de tyske Skriveformer »ck« »ch« »w« »q« »e« efter lang Selvlyd, dobbelt Endemedlyd m. fl. Dog ogsaa det gaar forholdsvis let, selv om de i Begyndelsen kommer frem den ene Gang efter den anden ofte paa de interessanteste Steder; at »Folk« og »Fader« bliver til »Volk« og »Vater« kan man saa temmelig let forstaa, mere indviklet er det naar »vi« bliver til »wie« eller højt til »heyt« eller »heüt«.

Naar saa disse Former er nogenlunde udryddede, kommer Arbejdet med at skrive alle de danske Lyde, som vi ikke har Tegn for, og alle de Tegn, som ikke høres i Ordene. Her skal begyndes paa helt bar Bund, idet alle Ordbillederne er fremmede. Salmebogen er mange Steder den eneste danske Bog, man har, og den bliver ikke alle Steder synderlig meget brugt. Derudover læser man af Dansk kun »Flensborg Avis«. Den Betydning, den har haft for den danske Befolkning og den danske Sag hernede, kan ikke let overvurderes, men det hører Fremtiden til at dømme derom. Alligevel har den alene dog ikke formaaet at fæstne Ordbillederne hos Folk, fordi de aldrig har haft Brug for at anvende dem i Skrift. Ligesom herhjemme i Danmark mange unge Mænd al-

drig har skrevet et Brev, før de kommer ind som Soldat eller kommer paa Højskole, saaledes har mange hernede aldrig skrevet et Brev, før Krigen kom og bragte den lange Adskillelse mellem de allernærmeste; skulde der tidligere skrives noget, var det som Regel kun til Myndighederne, og saa var det jo altid tysk. Derfor gaar det jo saa som saa i Begyndelsen, men Villien og Energien er der, og det er forbavsende at se de Fremskridt, mange gør fra Uge til Uge. Og ved fortsat Undervisning 2 Aftener om Ugen Vinteren igennem vil mange naa videre i Dansk, end mange unge i Kongeriget naar det ved en hel Vinters Skolegang. Eksempelvis kan nævnes en tyskfødt Haandværker i Trediverne, der første Aften næppe kunde forstaa Læreren, men som efter en Maaneds Forløb har faaet alle de værste ortografiske Fejl aflagt.

Medens mange Børn i Skrivning staar fuldt paa Højde med de voksne, saa er disse sidste gennemgaaende bedre til at læse. Ogsaa her skal de tyske Lyde jo udryddes, f. Eks. udtales »og« i Begyndelsen paa samme Maade som det tyske »ich«, men forøvrigt maa Læreren her have et fint Øre for, hvad der er tyske Lyde, og hvad der er særlig sønderjydsk og derfor skal bevares. Grænsen er vanskelig at sætte, fordi Aarhundreders Naboskab jo efterhaanden har sat sit Præg paa Sproget, saa mange sønderjydske Lyde kan aflede deres Oprindelse fra det tyske.

III.

Med Hensyn til Aandslivet staar de gennemgaaende paa lige saa bar Bund som i de praktiske Fag. De er danske, men det er dem ubevidst, hvorfor de er det. Det er de tusinde usynlige og uløselige Baand, der knytter dem til Danmark og til det danske Folk, uden at de kan pege paa det og sige, at det er det og det, der binder dem. Danmarks Historie og hele det rige Aandsliv, som med Grundtvig kom til os, og som vi er indlevet i og har lært at holde af, alt dette er dem fremmed. Men lige saa fremmede er de for det tyske Aandsliv og tysk Kultur; de er forladt af, eller har forladt det danske, og det tyske har ikke formaaet at tage dem fangen. Det eneste aandelige Liv, der har været her, er — foruden en sekterisk Bevægelse, »Bornholmerne« — en mørk Pietisme der kvalte alt nationalt Liv som Synd.

Nu er det anderledes. De tyske Kanoner ved Somme og ved Verdun har vækket dem, og især har de vækket dem, som i de danske Fangelejre i Aurillac i Frankrig og ved Feltham i England gennem det danske Oplysningsarbejde, som der er gjort, er kommet lidt i Berøring med dansk Aandsliv. Guds Veje er ofte uransagelige, og mon de Mænd, som uselvisk arbejdede paa disse Steder for at mildne Fangernes Kaar og korte dem deres ensformige Tilværelse, tænkte paa, at de saaede en Sæd, som allerede nu kendes paa sine Frugter? Over Verdun og Aurillac er Vejen gaaet for mangen Sønderjyde til dansk Aandsliv, idet det nu er dem, der er de ivrigste i Oplysningsarbejdet derhjemme. Og Læsningen og Skrivningen er jo kun den første og vigtigste Begyndelse i det Oplysningsarbejde, som staar for. Med de lange Aftener bliver der mere Tid til at tage andre Sider op og aabne for det danske Aandslivs Rigdom.

Enkelte Steder har man dog ogsaa i Sommer haft Tid til at beskæftige sig med Gymnastik, Boldspil og Sanglege, og disse sidste er gaaet saa godt, at Skriveren af disse Linier har hørt unge Piger indbyrdes tale om, at det var alligevel langt morsommere med Sanglege end med rigtige Baller. Naar først Sanglegene er naaet saa vidt, har de vist deres Betydning som den bedste Bekæmper af den daarlige Dans.

Endnu mangler der dog den Familie, som har Mod til at rejse herned og paa bar Bund rejse en Ungdomsskole, der kan tage den mellemslesvigske Ungdom netop paa det Trin, den staar paa, og føre den videre. Lysten er der, men taler man med dem om, at de skulde rejse paa en Højskole eller Efterskole i Kongeriget, faar man gerne det Svar, at det kan aldrig gaa an, de vilde jo slet ikke kunne følge med paa en saadan Skole. De fremmeligste hernede har længere mod Nord set, hvorledes alle dér har været enten paa Højskole eller Efterskole, og de har den sunde Selvkritik, der siger dem, hvor langt de staar tilbage for dem. Det samme mærkes med Skolen hernede, mange, der i Begyndelsen holder sig tilbage fordi de ikke mener, de kan følge med, bliver senere de allerivrigste, naar de opdager, at Undervisningen er lagt til Rette netop for deres Fatteevne. Og blev der

hernede anlagt en Skole, der tog Sigte netop paa disse Mennesker, skulde den nok faa stor Tilslutning. Mange andre Steder i Nordslesvig planlægges der Højskoler, og det er maaske nok ogsaa lettere paa disse Steder end her, hvor Begynderne vilde faa et stort og vanskeligt Arbejde som vilde bringe mange Skuffelser, men som ogsaa siden vil bringe sin Løn, fordi Frugterne hurtigt vil kendes.

Rends i September 1919.

Andreas Bach.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Foreningen af Højskoler og Landbrugsskoler

holdt Generalforsamling den 30. September paa Hotel »Victoria« i Fredericia. Mødet var godt besøgt. Formanden, Forstander *Jacob Appel*, Askov, gav Beretning om Foreningens Virksomhed. Betalingen havde maattet forhøjes til 80 Kr. I Bestyrelsen tænkte man sig Fordelingen saaledes, at de 30 Kr. var Undervisningspenge, mens de 50 Kr. skulde dække Udgifterne til Kost, Lys, Brændsel o. s. v. Under Forhandlingen rettede Højskolelærer *Uhrskov*, Frederiksborg, en Tak til Bestyrelsen, særlig til Formanden, for dens Holdning over for Lærerne. Det var nødvendigt, at Højskolelærernes Løn blev forhøjet. Herom syntes der at være fuld Enighed, og der blev ved Generalforsamlingens Slutning vedtaget en Udtalelse i Tilslutning til Højskolelærernes Krav og det Standpunkt, Bestyrelsen har indtaget over for dem.

Forstander *Johannes Monrad*, Ryslinge, gav Beretning fra Bogudvalget. Han meddelte bl. a., at der var forhandlet med Gyldendalske Boghandel om at faa Byskovs Retskrivningsordbog til nedsat Pris. — Spørgsmaalet om en Tekst- og Melodiudgave af Højskolesangbogen havde ogsaa været fremme; men Tanken var opgivet, fordi Bekostningen vilde blive for stor. Derimod var der en Samling af harmoniserede Melodier under Forberedelse. — Af Gustav Rosendals Sønderjyllandskort var der siden Vaabenstilstanden solgt mange. To Oplag var saa at sige blevet revet bort. —

Regnskabet fremlagdes af Forstander *Dissing*, Vejstrup, og godkendtes. Det balancerede med 9250 Kr. —

Der førtes en kort Forhandling om Betalingsspørgsmaalet. Det vedtoges at henstille til Bestyrelsen, at Betalingen for Sommerskolen sattes til 75 Kr. maanedlig. —

Forst. *Rosendal d. y.*, Lyngby, gav Beretning om Understøttelseskassen. Understøttelserne er i Aarenes Løb blevet flere og større: 1903—04 400 Kr., 1913—14 2970 Kr., 1919—20 5900 Kr. Staten stiller nu 50,000 Kr. til Raadighed for Understøttelseskassen. I 1919—20 udbeales Understøttelser fra 200 til 700 Kr. til 15 Enker. —

Til Bestyrelsesmedlemmer genvalgtes Formanden, *Appel*, og *Dissing*, og nyvalgtes Højskolelærer *Uhrskov*, Frederiksborg.

Agersted Efterskole.

Nu til November aabnes *Agersted Efterskole* i Sønderjylland. Den er oprettet af Egnens Skolekreds (Formand Chr. Jessen Reinholt, Oksgaard) og indrettes i den tidligere Kirkekro. Denne blev oprindelig købt til Forsamlingsbygning, da den gamle var ødelagt af Indkvarteringen — Rejsestalden er indrettet til Sal. I de andre Bygninger er der Plads til 25—30 Elever boende og Skolelokale til 50. I Vinter regnes kun med sønderjyske Elever, men fra næste Sommer haabes ogsaa paa Tilgang fra Kongeriget. Det er Meningen, at der skal undervises i 2 × 5 Maaneder, Pigerne skal altsaa have lige saa langt Kursus som Drengene. For øvrigt er det ikke Tanken at holde Kønnene skarpt adskilte, der optages ogsaa Piger i Vinter, dog ikke til at bo paa Skolen.

Karl Rasmussen og Hustru.

Til Forstanderfolk for Skolen er antaget Lærer Karl Rasmussen og Hustru; som Medhjælper Skagboen Seminarist Chr. Jacobsen.

Karl Rasmussen er en Husmandssøn fra Laaland, f. 1887; tjente Bønder fra sit 14. Aar, paa Nr. Ørslev Højskole 1904—05, forberedte sig som Fodermester til Seminariet, tog Lærereksamen fra Vordingborg Seminarium 1909, derefter Lærer paa Kerteminde Højskole til 1912; studerede i København 1912—14, dels ved Universitetet under Proff. A. Olrik og Erslev, dels paa Arkiverne, hvor han især syslede med Landbrugets og Bøndernes Historie; til dette Arbejde fik han baade Tilskyndelse og Vejledning hos den paa dette Omraade saare kyndige Gaardejer Ole Rasmussen, Nr. Ørslev; disse Studier har bl. a. sat Frugt i forskellige Afhandlinger i Historisk Tidsskrift, Historisk Aarbog for Lolland-Falsters Stift o. a. 1914—17 Lærer ved Vordingborg Seminarium (Historie og Dansk), 1917—18 ved Høng udvidede Højskole og læste samtidig til Studentereksamen. 1918—19 studerede han Historie i København, vel snarest med en Magisterkonferens som Maal; men nu har han altsaa ladet sig drage fra dette videnskabelige Studium for at overtage denne Skolevirksomhed i Sønderjylland.

Han giftede sig 1913 med Sadelmagermester *Margrethe, f. Huitfeld*, Kerteminde. Opvokset i en Kres, der var stærkt præget af Højskolen og Dansk Kvindesamfund, gik hun tidlig i Haandværkerlære og blev vor første kvindelige Møbelpolstrer. Hun havde en meget god og voksende Forretning i Kerteminde, som hun imidlertid afhændede for at følge Manden. Skønt dygtig Haandværker havde hun nemlig udpræget Interesse for Skolevirksomhed, navnlig den frie (hun havde været Elev paa Aagaard Højskole 1901—05). Der er da heller ingen Tvivl om, at hun netop fra sin Haandværksvirksomhed — hun har haft særlig meget at gøre med Udstyr af Hjem — medbringer særlige Betingelser for at skabe ogsaa den ydre Ramme om et Skolehjems Hygge.

I det hele taget, kan Vilje og Begavelse gøre det — Karl Rasmussen sidder inde med en usædvanlig Viden, Interesse og Forstaaelse i Historie og dansk Aandsliv i Forbindelse med en energisk Vilje til at gøre Fyldest — da tør man haabe, at de to Skolemennesker maa faa en god og frugtbringende Virksomhed dernede i Sønderjylland, hvor der er kaldt paa dem af en ligesindet, grundtvigsk Kres. De medbringer begge til deres Gerning en ikke almindelig Dygtighed, hver paa sit Omraade, og en endnu sjældnere, uegennyttig Begejstring for Sagen. Alle vi, der kender dem, vil enes om at ønske dem Lykke til Gerningen.

E. Munk.

Høng, 26/9 1919.

I Ugens Løb.

Ved »Kirkeligt Samfund«s Repræsentantskabsmøde i Fredericia 23. September vedtoges det at imødekomme Københavns Højskoleforenings Ønske om at faa Plads i »Grundtvigs Hus«. Følgende Svar vedtoges ifølge »Menighedsbladet« paa Bestyrelsens Forslag enstemmigt:

»Højskoleforeningen er velkommen i Grundtvigs Hus, naar Husets økonomiske Vilkaar tillader det. Det overlades Forretningsudvalget at føre Forhandling med Højskoleforeningen om Betingelse og Tid for Indflytningen. Forudsætningen for Indflytningen er en Sammenslutning mellem Højskoleforeningen og Kirkelig Ungdomsforenings ældre Afdeling.«

*

»Dansk Ungdom« har nu udsendt sit første Nummer efter Sammenslutningen med »Folkets Ungdom«. Det indledes med en Artikel af Johannes Monrad, og derefter skriver Thorvald Laursen et lille Stykke »Tiltrædelse« hvori han betegner det som sin Opgave at gøre et Forsøg paa at samle de skilte Kræfter indenfor Ungdomsbevægelsen og samle saadan »at de forskellige kan faa Plads til at være sig selv og røre sig frit«. Bladet gør et livligt Indtryk med sit vekslende Indhold af Artikler og Smaameddelelser.

*

»Flensborg Avis« har nylig holdt 50 Aars Jubilæum, og Jubilæet er blevet fejret rundt om i den danske Presse — og med god Grund. »Flensborg Avis« har altid været et af de bedste danske Blade, naar man ved et godt Blad forstaar et, der ledes med Alvor og i en god Sags Tjeneste. »Flensborg Avis« har tjent Danskhedens Sag, og det har taget sin Opgave i særlig Grad som en Sprogmission. Vil man have et Mønster paa rent og kraftigt Bladsprog, saa kan man gaa til »Flensborg Avis«, især i Jessens Tid, men det søger stadig og med Held i den Henseende at følge Jessens Linie. — Om Bladets Politik har der været og er der ikke mindst nu stærkt delte Meninger. Men deri at det har været og er en trofast Tjener for Danskheden, vil alle Danske Nord og Syd for Kongeaaen kunne mødes.

*

Om *Karise* Højskole er i Anledning af Skolens 50 Aars Jubilæum udsendt et smukt Mindeskrift ved Joh. Martekilde og Andr. Th. Grønborg. Skriftet bringer en Fremstilling af Karise Højskoles Historie og derefter Enkeltskildringer af Skolens Forstandere: Budde, Boesen, K. C. Knudsen, Henriksen, Axelsen og Grønborg og af Lærer Jakob Nielsen, der paa forskellig Maade har været knyttet til Skolen og taget Del i dens Liv gennem alle de 50 Aar. — Bogen faas hos Forstander Grønborg og koster 2 Kr.

*

Folkehøjskolen paa Købmandshvile aabnede den 3. Oktober sin Vinterskole med 36 Elever.

*

Paa Grund af den stærke Prisstigning i dette Efteraar paa Fødemidler samt tillige Stigning paa Lærerlønningerne har »Foreningen af private Efterskoler« fundet det nødvendigt at foretage en Forhøjelse af Kost- og Undervisningspenge for den kommende Vinterskole. Forhøjelsen er 7 Kr. maanedlig, saa den samlede maanedlige Betaling nu bliver 72 Kr. for boende Elever.

*

Kirkeligt Samfund for det sydøstlige Jylland holder i Dagene 13.—15. Oktober Møde paa Askov Højskole. Deltagerne samles d. 13. om Aftenen til Velkomstmøde hvor Højskoleforstander Appel taler. De to følgende Dage vil der blive holdt 2 bibelske Foredrag af Pastor Carstensen, Hesselager, 2 Missionsforedrag af Missionær Rosenlund, Santhalistan, samt indledet Forhandlinger om Kirke- og Skolespørgsmaal af Pastor Welding, København, og Højskoleforstander Appel. Der sluttes med en Gudstjeneste med Altergang i Valgmenighedskirken ved Præsterne Fogh-Nielsen, Hejls, og Trier, Askov.

*

Ad Aare. Jeg ser, at Hr. *Dalsgaard* i Slutningen af Referatet af Præstemødet i Ryslinge bruger Forholdsleddet »Ad Aare« paa en Maade, som, efter hvad jeg har lært, er mindre rigtig. Det bruges nemlig dér om en ubestemt Fremtid, mens jeg har lært, at det betød om eet Aar. Det var afdøde Professor *H. V. Rasmussen*, i sin Tid Eksaminator ved Skolelærereksamen, der bestemt holdt paa det sidstnævnte, og som Støtte for sin Opfattelse anførte han bl. a. de bekendte Verslinier:

»Storken flyver til Høsten bort,
han kommer igen ad Aare.«

Og Storken kommer som bekendt *hvert* Aar og ikke i en ubestemt Fremtid. Maaske sagkyndige kunde finde sig foranlediget til at sige deres Mening derom.

—*e.*

I et Opraab, der er udsendt om *den skandinaviske Sømandsmission i Calcutta*, hedder det: »Virksomheden i Calcutta ledes nu af Fru Franks' Medarbejdere, *Jørgen Andersen og Hustru*, i den samme Aand og i det samme Spor som i de mange forløbne Aar, og det har glædeligt vist sig, at Hjemmet i Calcutta ogsaa under det unge Ægtepars Styre har den samme Tiltrækningskraft for de skandinaviske Søfolk som tidligere og paa mange Maader er til Velsignelse for vore Landsmænd og skandinaviske Frænder i den store fremmede Stad. Vi tør derfor trøstigt vedblivende bede Calcuttamissionens Venner om Støtte for Virksomheden og haabe paa, at den varme Interesse og Kærlighed, som gennem mange Aar er bleven vist Andrea Franks og hendes Virksomhed, maa overføres paa hendes unge Arvtagere, der trænger til at føle, at en trofast og forstaaende Vennekreds her hjemme støtter dem og deres Arbejde.«

I November (11.—13.) holdes der »Missionsuge« i Grundtvigs Hus, og hertil kan der sendes Gaver ogsaa til den skandinaviske Sømandsmission.

De sidste Aar har Kasserne med Gaver til *Julefesten* for Sømændene i Calcutta ikke kunnet sendes; men Folk har da givet Penge i Stedet, som da sendes og bruges til at købe Gaver for derude. Saadanne Bidrag modtages ogsaa i Aar med Tak af Kassereren, Anders Nielsen i Askov (Vejen St.).

Jørgen Andersen er nu herhjemme, og han er villig til, hvor man ønsker det, at fortælle om Virksomheden derude. Hans Adresse er Schioldansvej 10[1], Charlottenlund.

BØGER.

Henriette Skram: *Regitze Barner*. En Levnedsskildring. Schønbergske Forlag 1919.

Denne Bog skildrer et ualmindelig virksomt Liv i den kristelige Velgørenheds Tjeneste. Frk. Barner virkede først i Fængselsselskabet; hun var i en Aarrække dets Direktrice. Hun oprettede derefter Lindevangshjemmet med det Formaal at skabe et Hjem, der kunde optage unge straffede Piger og gennem fleraarigt Ophold paavirke dem i kristelig Henseende paa samme Tid som de oplæres i al Slags Husgerning. Ogsaa Understøttelsesforeningen, Almindeligt Hospital og Diakonissestiftelsen nød godt af hendes utrættelige Iver og forstandige Overblik. Hun grundlagde Værnehjemmet Bethania for unge Piger, der skal opholde sig i København, og endelig Vesterled, et Hjem for ensomme gamle Kvinder. Hendes Liv gik med Rejser omkring i Landet, ogsaa i fremmede Lande, Forhandling med de forskelligste Mennesker, personlig Virksomhed blandt nødlidende og forvildede Mennesker. Til Grund for Skildringen ligger Frk. Barners omfangsrige Optegnelser om sit Liv. Men dette Stof har Frk. Skram sigtet og behandlet og derved givet en smuk Bog om et klogt og varmhjærtet Menneske.

Carl Koch.

Bauta, Aarsskrift for Danebod Højskole 1919. Udgivet af Danebod Samlag.

Dette dansk-amerikanske Højskole-Aarsskrift indeholder foruden Foreningsmeddelelser Afhandlinger om Præsten H. J. Pedersen i Danebod (v. A. Bobjerg), om Ungdomsvenskab (Kr. Østergaard) og om Kingo (Evald Kristensen) og endelig et lille Drama, »Tidsbillede« af Thorvald Knudsen. Skønt dette, som Forfatteren siger, ikke gør Fordring paa at være Kunst eller bære Navn af Digtning, giver det dog ved sin Varme og Naturlighed en meget anskuelig Skildring af Forholdene i en dansk Kreds i Amerika ved den Tid, da dette Land traadte ind i den store Krig og da Forholdsreglerne med at bruge andre Sprog end Engelsk begyndte. Man faar et stærkt Indtryk af de alvorlige Brydninger, som dette fremkalder i den danske Kreds. Man mærker, at her ligger igen en af de sørgelige Følger af Krigen og en af de store Opgaver, Arbejdet for Folkeslags og Menneskers Frihed.

C. K.

J. J. Raun: En historisk-topografisk Beskrivelse af Sognene i Holmans og Elbo Herreder.

Paa »Højskolebladets« Anmodning skal jeg gerne kortelig omtale nævnte Bog. Det ligger i Sagens Natur, at en Bog af den Art ved første Indtryk synes tør og kedelig. Men naar man holder op med at »kigge« her og der, og i Stedet for at »blade« giver sig til at læse, — læse saaledes, at man med Interesse fordyber sig i Bogens grundige Indhold —, da bliver Resultatet et helt andet. I en Række af Aar har Forfatteren syslet med sin Egns Historie og Topografi, og det er let at mærke, at han har omfattet Egnen med stor Interesse og er særdeles godt stedkendt. — Bogen er kun trykt i 500 Ekspl., et Oplag, der forhaabentlig er for lille. Til de mange Arkivstudier har Forfatteren faaet Understøttelse af Staten, og til Bogens Udgivelse er der ydet Bidrag af Den Hjelmstjerne-Rosenkroneske Stiftelse og Banken for Fredericia og Omegn.

Vejen, 30. Septbr. 1919. *J. P. Harbo.*

INDHOLD.

H. F. Feilberg: Tidstanker.
J. Jensen-Sønderup: Præstelønningsloven.
Peter Manniche: International Folkehøjskole.
H. S.: Aagaard Højskoles Aarsskrift.
Anna Vedde: Folkebørnehaver.
A. Ankerstrøm: Laurs Rasmussen.
Andreas Bach: Ungdomsskolen i Slogs Herred. (Sluttet.)
Spørgsmaal og Tildragelser. Foreningen af Højskoler og Landbrugsskoler. — *E. Munk:* Agersted Efterskole. Med Billede. — I Ugens Løb.
Bøger.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 42 Fredag den 17. Oktober. 1919

Højskolen og Sønderjylland.

Et af mine Sammenstød med den preussiske Censur under Krigen skyldtes et Feltbrev.

En tidligere Højskoleelev, som den meste Tid af Krigen tjente ved Vestfronten, havde hjemsendt et Feltbrev med Skildring af en Samtale, han i sit Kvarter havde haft om den danske Højskole. Et hyggeligt og fornøjeligt Brev.

Han skildrede Højskolen med dens frie Undervisning, dens Sang, dens Foredrag, dens kammeratlige Samvær. Med krigen og dens Gru som Baggrund fortalte han varmt og smukt om sine Højskoleminder. Hans Tilhørere forstod ham ikke — men vi herhjemme des bedre. Vi forstod ogsaa, hvad det betød for ham at have noget at falde tilbage paa under Elendigheden og den triumferende Uret omkring ham.

Dette Brev slap mærkværdigt nok igennem den øverste Censurmyndighed, vel som Følge af de Overvaagendes Ukyndighed. Men des heftigere blev det paatalt af den stedlige Censor, der vidste bedre Besked og maaske tillige er bleven opmuntret ved Angiverier. Dog, da var det for sent, Bladet var allerede trykt og ude blandt Læserne. Hvad dog ingenlunde var egnet til at formilde Censor. Han forklarede mig, at jeg vel maatte kunne forstaa, at saadanne Skildringer ikke var egnede til at vedligeholde den rette Stemning i Befolkningen.

Jeg svarede, at da den øverste Censurmyndighed havde frigivet Brevet, kunde jeg ikke tænke mig, at der var noget at indvende imod det. Desuden hændte det ikke sjælden, at Censuren ønskede Ting omtalte, hvis Hensigt vi ikke forstod. Hertil var der ikke stort at sige. Og herved blev det.

Men det var baade det første og det sidste Feltbrev om den danske Højskole, vi fik Lov til at offentliggøre under Verdenskrigen. Vore Modstandere og nationale Undertrykkere vidste nok, hvad Højskolen havde haft at betyde for os til Bevarelse af vor Danskhed under Fremmedherredømmet. Og de benyttede uden Skrupler Belejringstilstand og Censur til Undertrykkelse af enhver Sympatiytring i denne som i saamange andre Henseender.

Vi maatte overhovedet ikke antyde, at der var et sønderjydsk Spørgsmaal. Kun et Par Gange fik vi Ordre til Offentliggørelse af højtidelige officielle Erklæringer om, *at der intet nordslesvigsk Spørgsmaal eksisterede!* Hvilket vi gerne gjorde. Thi denne Benægtelse viste jo netop, at der var noget, som puslede. Disse Erklæringer var netop til Opmuntring for vor Læsekreds. Men det anede Preusserne ikke. De har mange gode Egenskaber, men folkepsykologisk Sans raader de sandt at sige ikke over.

Det var altsaa ikke tilladt offentligt at skrive om den danske Højskole. De skjulte Ytringer af dens Virkning for de nordslesvigske Soldater var det ikke saa let at ramme. Saa lidt som de skjulte Virkninger af dansk Indflydelse i det hele. Tusinder af nordslesvigske Soldater var tidligere Elever paa danske Højskoler, Efter-

skoler og Landbrugsskoler. Og der kan ikke være Tvivl om, at det var disse Folk, der skrev alle de mange Feltbreve, som virkede saa betagende paa vore Sind, navnlig i de første Krigsaar.

Inden disse Breve blev offentliggjort, slettedes selvfølgelig alle Antydninger af dansk Sindelag, af nationale Ønsker og Forhaabninger. Alligevel blev der noget tilbage, en vis Grundtone, som Censor ikke hørte, fordi han savnede Øre for den. Men vi andre, som læste Brevene! Med hvilken Optagethed, ja, lidenskabelig Spænding læste vi ikke disse Breve, — om Garnisonslivet, om Udrejsen til Fronten, om de lange Marcher, om den første Tur i Skyttegraven, om Slagtummelen, om Samlivet med Kammerater og Befolkning, om Højtiderne, især Julen! Det var jo vore Venner, vore Slægtninge, vore Børn og Mænd og Bekendte, som skrev og var med i den store Krig og al dens Forfærdelighed.

Disse Breve var skrevne paa Dansk! De hidrørte fra en Befolkning, hvor ingen Mand eller Kvinde, som er yngre end 36—37 Aar, har haft en eneste Times dansk Sprogundervisning i den saakaldte »Folkeskole«. Og dog var ikke blot disse Breves Sprog, men lige saa meget deres Aand og Tone dansk.

Hvordan kunde det være, at vore Mænd kunde skrive saadan hjem? At de saadan *skriftligt* kunde tumle med Modersmaalet i Breve til deres Forældre, deres Hustruer og Børn, deres Venner, Bekendte og Slægt? Med hvilken Glæde og Længsel modtoges ikke disse Breve fulde af store Oplevelser, af Alvor og Skæmt, af godt Humør, af gode Ønsker for »vort kære Nordslesvig« og dets Fremtid, af Længsel efter Hjemmet, men ogsaa af Vilje til at ofre alt, blot det gik dem derhjemme godt.

Sæt at disse Breve havde været skrevne paa Tysk!

Den blotte Tanke faar en til at fare op! Hvorfor skulde de danske Nordslesvigere skrive tyske Breve hjem, til deres Nærmeste, til deres gamle Forældre, som maaske ikke forstaar et Ord af det fremmede Sprog?

Skal vi ikke vende Spørgsmaalet om og sige: Hvordan skulde de nordslesvigske Soldater overhovedet have været i Stand til at skrive danske Breve hjem, naar de aldrig i deres Liv havde haft Lejlighed til at *skrive* en dansk Sætning? Enkelte har lært en Smule i deres Hjem, men *deres* Tal er ringe. Der maa have været andre Kilder til at lære den skriftlige Behandling af Modersmaalet.

Og det er der jo da ogsaa. *Navnlig den danske Højskole og den danske Efterskole.* Det er *dem* vi kan takke for, at saamange midaldrende og unge Nordslesvigere saadan kan tumle med Modersmaalet i Skrift. Det er naaet paa Trods af den preussiske »Folkeskole«. Hvem kan tvivle om, at det store Flertal af Feltbrevene er skrevne af tidligere Højskole- og Efterskoleelever? At vi her staar ved Kilden, hvor de hentede deres Færdighed i at skrive Dansk, samtidig med at de fik en anden og endnu større Indvielse i det Danske. Jeg kender godt alle de mange Skrøbeligheder, den danske Højskole siges at lide af. Men for mig bliver alt dette i dette Øjeblik forsvindende lille i Forhold til den mægtige Indsats, den danske Højskole har gjort, først som en Vækker af det Danske i Sønderjylland, senere som en stadig Kilde til Fornyelse for Danskhed under det lange, tunge Fremmedherredømme efter 1864. De unge Sønderjyder, der med deres modtagelige Sind satte sig paa de danske Højskolers og Efterskolers Bænke, fik her Næring for deres Trang. Hvad den rørigste nationale Del af vor Befolkning kender fra personlig Berøring med dansk Aandsliv, har den for den væsentligste Del fra Ophold paa de grundtvigske Skoler. Her staar vi ved en af Hovedkilderne til vor danske Aandsnæring siden 1864. Og derfor siger jeg: Æ'e være den danske Højskole og den danske Efterskole, — med alle deres Skrøbeligheder, de indbildte som de virkelige! De har bragt Ved til den Ild, der har holdt Danskheden levende under det lange Fremmedherredømme. Kræfter hentede fra dem har været virksomme ogsaa ved de Gennembrud af Danskhed, der er sket i det sidste Aar.

Krigen standsede vor Ungdoms Besøg paa danske Skoler som saameget andet. Men aldrig saasnart var der atter Mulighed for at passere Grænsen, førend der blev en Tilstrømning som aldrig før. Det tredobbelte Antal af det sædvanlige har i Sommer ansøgt om og faaet

Hjælp fra Skoleforeningen. Vi fyldte Efterskolerne langs Grænsen, og venlige Tilbud om at modtage vore Elever indløb fra talrige andre Skoler. Gid det maa blive til gensidig Glæde!

Den grundtvigske Ungdomsskole har været een af de frugtbareste Kilder til den nordslesvigske Danskheds Bevarelse og Fornyelse under Fremmedherredømmet. Og jeg haaber og tror, at den ogsaa vil gaa i Spidsen, naar den Tid kommer, da det — efter at vi har faaet en *god* Grænse sat, en national Folkegrænse — gælder om at genvinde en Del af det, der ved Tidernes Ugunst er gaaet tabt, saadan at alle, der kommer indenfor Danmarks nye Grænse mod Syd med Sandhed vil kunne bekende sig til Blichers Ord, at »til et Folk jo alle vi høre«.

Anders Lebeck.

Skal Valgmenigheder og Frimenigheder have Tilskud af offentlige Midler?

Folketingsmand Jensen-Sønderup har i sidste Nummer af »Højskolebladet« skrevet en Artikel om Præstelønningsloven. Der er adskilligt i Artiklen, jeg kan være enig med ham i. Han har sikkert Ret, naar han siger, at Valgmenigheder og de lutherske Frimenigheder har en økonomisk Ret til at faa deres Andel »af de fra gammel Tid til Folkekirken henlagte Midler«. Under Behandlingen af Præstelønningsloven i Rigsdagen regnede man med, at disse Midler udgør 5½ Mill. Kr. Og Jensen-Sønderup tog i sin Tale i Folketinget ganske praktisk paa Sagen, idet han sagde: Lad os for en Nemheds Skyld sige, at det bliver 2 Kr. pr. Indbygger. Og han fortsatte: »Det vil være rigtigt at sige, at naar der er dannet en Valgmenighed eller en evangelisk luthersk Frimenighed, og der til en saadan hører, lad mig sige 200 Personer, saa har de Krav paa som deres Andel i Lønningsfonden 2 Gange 200 Kr., men saa skal de selvfølgelig selv skaffe det manglende.«

Jeg forstaar dette Retsstandpunkt. Men det er mig en i høj Grad utiltalende Tanke, at Valgmenigheder og Frimenigheder skulde til at regne med de Midler, som Rigsdagen har Raadighed over, selv om de har Ret til dem. Og jeg tror ikke, at Valgmenigheder og Frimenigheder vilde være vore Lovgivere taknemmelige, hvis dette Tilskud blev givet. I Kredse, der samler sig om Guds Ord paa den Maade, der tiltaler deres Hjerte mest, og om en Præst, de selv har valgt, maa de økonomiske Ofre bringes fuldt ud. Det vilde tyde paa aandelig Usundhed, om man til disse Menigheders Virksomhed modtog andre Bidrag end dem, Menighedens Medlemmer frivilligt giver. Jeg kan forstaa, at Lovgivere som Lovgivere maa hævde det økonomiske Retsstandpunkt. Men jeg kunde ogsaa tænke mig, at Jensen-Sønderup, naar han i Rigsdagen havde stemt for, at de fri Menighedskredse skal have Del i Lønningsfondens Midler, bagefter deltog i et Menighedsmøde i den fri Menighedskreds, han tilhører, og saa vilde sige: »Disse Penge, som Rigsdagen velvilligt har bevilget, har vi ganske vist Ret til, men vi kan ikke modtage dem. I en fri Menighedskreds, maa vi bringe det økonomiske Offer selv. Det Grundlag, hvorpaa vi dannede vor fri Menighed, vil forskyde sig, om vi ikke gjorde det. Hvor der er aandeligt Liv i en fri Menighedskreds, maa ogsaa den hele Offervilje være til Stede.«

Med Hensyn til Statstilskud til Friskolen er Forholdet et helt andet. Staten har Ret til at kræve, at alle Børn lærer at læse, skrive og regne, og Friskolen har Krav paa at faa sin fulde Andel i den store Sum, som Staten anvender til Børneundervisning. Og dog maa der inden for Friskolen altid være Plads for det personlige Offer, om den skal leve vel. Men er en Kreds af Mennesker af en eller anden Grund ikke tilfreds med Forholdene inden for Sognekirken, saa har Staten ikke den ringeste Ret til at sige: »Saa skal I ordne jer paa anden Maade med jer kristelige Opbyggelse«.

Det synes mig, at det vilde være et aandeligt Svaghedstegn, om fri Menighedskredse modtog Tilskud af offentlige Midler.

Fred. Nørgaard.

P. A. Heiberg, Et Segment af Søren Kierkegaards religiøse Udvikling.

(Kierkegaard-Studier, udgivne af P. A. Heiberg og V. Kuhr.) G. B. 1918.

P. A. Heiberg, den ene af Udgiverne af S. Kierkegaards Papirer har her givet os en mærkelig og værdifuld Bog.

Det gør et ejendommeligt Indtryk i vor Tid, da Blikket i saa høj Grad bliver fæstet paa store Verdensforhold, Menneskemasser, Folkeslag, Stater, deres Nød og Ordning, saa at faa Opmærksomheden rettet paa et enkelt Menneskes Sjæleliv, en, som ikke havde Øjet vendt mod Verdensbegivenhederne, men »kun« havde sit eget Sinds Oplevelser at tumle med. Er det muligt at faa Interesse for noget saa enkelt og smaat?

Ja, der er næppe særlig mange, som kommer til at læse denne Bog. Den er trykt i 500 Eksemplarer. Den er temmelig tung at læse. Den forudsætter Kendskab til S. Kierkegaards Liv og Skrifter. Der er ikke gjort særlig meget fra Forfatterens Side for at gøre Bogen populær. Der er ikke lette, overskuelige Oversigter over Resultaterne. Man maa helst læse den to Gange.

Det er vist ogsaa fuldstændig i sin Orden, at det er en svær Bog.

Det Stykke Livsudvikling, som her beskrives, er saa indviklet, saa fuldt af Dybder, at det ikke er hyggeligt at se det prisgivet gennem lette Referater til hastige Domme, Konversation og Sensation. Naar man selv har skrevet en nogenlunde let forstaaelig Bog om S. Kierkegaard, kan man gribes af den Bekymring, at den maaske burde have været sværere. Men nu er det gjort; man maa saa ønske, at den kan virke som en Indbydelse til at gaa ind i de vanskelige Egne, hvor Vandringen ikke er let.

Jeg vil derfor heller ikke give et Referat af den Bog, Heiberg har skrevet, som man saa kan slaa sig til Ro med, men derimod antyde noget af Indholdet.

Den behandler S. Kierkegaards religiøse Udvikling fra 1. Juni 1835 til 19. Maj 1838. Grundlaget er naturligvis den nye store Udgave af de efterladte Papirer. Og den virker derfor som en Slags Kommentar til disse. Den finder og fremdrager de mærkeligste Traade, viser, hvordan de samme Traade dukker op i S. Kierkegaards Bøger, føler sig frem til Kierkegaards Følelsesliv og hans intimeste Oplevelser, paapeger, hvordan disse sætter store Tankerækker i Bevægelse.

Man kunde sige, at vi skal holde os borte fra en saadan »Befamlen«, men dette er ganske umuligt. Hvem kan lade være med at spørge, hvordan denne Mands Sjæl og Liv egentlig var. Det kommer kun an paa, at Undersøgelsen udføres paa rette Maade, med Bevidsthed om, at et andet Menneskes Sjæleliv er en Slags Helligdom, der kun maa betrædes med Ærbødighed. Denne Ærbødighedsfølelse gaar tydeligt gennem hele Heibergs Bog. Han ved godt, at der er Fare ved at være undersøgende Psykolog. Nyfigenheden er en Fristelse. —

Naar man kender noget til Kierkegaards Liv, melder der sig det Spørgsmaal, om hans Sjæleliv var fuldt normalt. Man har undertiden fra kirkelig Side søgt at klare sig overfor hans Angreb i »Øjeblikket« paa den officielle Kristendom ved at sige, at han i sin sidste Tid var sindssyg, og hvem bryder sig om en gal Mands Ord? Jeg har i min Bog afvist denne Synsmaade. Det er for let at komme fra Angrebet paa den Maade. Og Kierkegaards Angreb var dybt begrundet og forberedt gennem flere Aar.

Men Spørgsmaalet kan rejses paa en helt anden Maade.

Naar man tænker paa hans Tungsind, hans Sjæls uhyre Følsomhed, hans Svingen mellem melankolsk Døsighed og uhyre Kraftanstrængelse, hans Fantasis Ujævnhed, er det i hvert Fald noget, der gaar langt ud over de flestes Art. Naar man sammenstiller ham med Faderen, Broderen, Søstersønnen (Peter Severin Lund), finder man hos dem alle et Element, tungt og sært, som hos een ruger som Tungsind hele Livet igennem, hos en anden ender i udtalt Sindssyge, hos en tredie bliver Grundlag for Genialitet, hos en fjerde klares til en smuk Idealitet. Men var der i dette Element ikke noget, som gik ud over det normale?

Man kan stille dette Spørgsmaal uden i mind-

ste Maade at forringe Værdien af det vedkommende Menneskes aandelige Indsats. Eller hvis man synes, at der sker en Forringelse, saa bør man betænke, at Indsatsen kan være saa uhyre stor, at den langt overgaar de sædvanlige Menneskers, selv om der blev trukket noget fra.

For nylig er dette Spørgsmaal stillet og behandlet med Hensyn til Grundtvig.

Heiberg stiller Spørgsmaalet med Hensyn til Kierkegaard.

Han har besvaret det saaledes: Den Form af Tungsind, som findes hos Michael Pedersen Kierkegaard og hans to Sønner, skildres i Psykiatrien som Depressionstilstand under Betegnelsen melancholia panophobica eller anxiosa, der kan optræde som indledende Stadium i forskellige Sindssygdomme, men ogsaa kan holde sig et helt Liv igennem uden at blive til ligefrem Sindssyge. Afgørelsen af, hvorvidt en saadan Tilstand helt eller delvis falder ind under det sindssyge eller det normale, er paa ethvert Punkt yderst vanskelig. Men faktisk er det altsaa, at Psykiatrien belærer os om, at Tungsindet kan .optræde som Sindssygdomsform. Efter Heibergs Mening kan der ikke være nogen Tvivl om, at Tungsindet hos S. Kierkegaard i væsentlig Grad har haft denne Karakter af noget sygeligt.

Men han føjer til — og her er et af de mange frugtbare Synspunkter i Bogen —, at Kierkegaard først gennem den religiøse Inderliggørelseskrise i Paasken 1848 blev frigjort saa meget fra dette Tungsind, at han blev i Stand til at se det lige i Øjnene som noget sygeligt. Fra denne lyse Højde kunde han da se tilbage paa meget mørkt og tungt i Barndommen og Ungdommen og bedømme det paa en ny Maade. —

I 1912 fremsatte Heiberg den Anskuelse, at der »med en til Vished grænsende Sandsynlighed« kunde paavises en Soldeperiode i Kierkegaards Ungdomsliv og i denne en Begivenhed, som han følte som en Skyld og som kunde betegnes med de Ord: Tabet af Renheden. Enhver, der har Kendskab til Kierkegaard — og en Del andre — vil vide, hvad Talen var om, og vil ogsaa vide, at der blev Sensation derom. Heiberg fastholder sin Anskuelse, og man finder i hans nye Bog udførligere Belysning af Sagen. Det forekommer mig, at han nu dog lægger Vægt paa et andet Hovedpunkt i Begivenheden. Den Gang var det især Udtrykket »Tabet af Renheden«, der blev lagt Vægt paa; nu fremdrages mere en anden Ytring af de Aktstykker, som paa forskellig Maade antyder Sagen, at han paa Grund af næsten bevidstløs Tilstand egentlig ikke veed, hvad der er sket.

Man maa altsaa anbringe et »maaske«. Det, som paa denne Maade udvindes af Sagens Akter, er ikke et saadant ydre Faktum, som Sensationen kan slaa fast og løbe med, men en Mulighed, som er adskillig vanskeligere at tumle med. Denne uhyggelige Mulighed er ikke fremme for Kierkegaard selv i Begyndelsen; først flere Maaneder efter dukker dette Efterspil op for ham. Og det er Muligheden, han kæmper med. Den bliver Udgangspunkt for Angst og Skyld. Den faar stor Betydning. Man vil se, at her er ikke i den Grad et Sensationsspørgsmaal, som man tit har tænkt sig, men et Spørgsmaal om at finde Fred overfor Muligheden. Og dette kan næppe interessere Sensationen saa meget. Det synes, som om Muligheden en Tid har faaet endnu stærkere Farve for ham, »Faderbekymringen« dukker op, maaske ved den Tid, da han saa Regine Olsen; men endelig synes han efter flere Aars Forløb at være havnet i den samme Synsmaade og Fornemmelse, som han havde lige efter Begivenheden, inden Erindringen om Efterspillet utydeligt meldte sig og satte Mulighedsbekymringerne i Gang. Der blev nok endda af Alvor tilbage.

Der melder sig altsaa det ene »maaske« efter det andet ved Betragtningen af denne Begivenhed. Den, der vil opjage et nøgent Faktum, vil ikke faa meget; den, der forstaar Alvoren i en Samvittigheds Kamp, vil her faa meget at tænke over. —

S. Kierkegaard har 1834 staaet negativt i religiøs Henseende, uden dog med Bevidsthed og Vilje helt at kaste Kristendommen fra sig. I Sommeren 1835 har han følt en vaagnende Trang til et varmere, mere positivt Standpunkt. Men saa kommer i Efteraaret »Jordrystelsen«, som Heiberg mener maa tænkes som et længere Tidsrum, ikke et enkelt Moment. Anledningen var vist et Tungsindsanfald hos Faderen. Heraf følger hos Sønnen Forargelse paa Kristendommen og — som Reaktion mod Tungsindet — en Trang til at være ung, før det er

for sent. Dette bliver Tilknytning for Vildskabsperioden i Foraaret 1836. Henimod Slutningen af samme Aar kommer der Tilnærmelse til Kristendommen; Angst og Skyld dukker op; Hamanns Tanker gør Indtryk. I Maj 1837 ser Kierkegaard første Gang Regine Olsen; mørkt og lyst bevæger hans Hjærte. Endelig 19. Maj 1838 kommer der Gennembrud af Glæde og Inderlighed ved Oplevelsen af, at Gud er Kærlighed. —

Ja, nu har jeg alligevel givet en Smule, der kunde ligne Referat. Jeg vil da ønske, at ingen vil tage dette og gaa med det og tænke: saa fik vi det bogført, men at en og anden maa faa Lyst til at give sig i Lag med Heibergs mærkelige og dybtgaaende Værk. —

Endelig er der Grund til at føje til, at nu er Udgaven af S. Kierkegaards Papirer ført frem til 1848. De ti anseelige Bind rummer noget af det mærkeligste, der er skrevet paa Dansk. De kan minde om, at endnu mærkeligere end Staters og Folkeslags Forhold er dog, naar alt kommer til alt, den enkelte Menneskesjæl.

Carl Koch.

Vis os —!

Skyerne drager sig
sammen om Landene —
Hvad vil der fødes
af Kampdagens Ve?
Dukker en nyskabt
Jord over Vandene —
skal vi Genfødelsens
Herlighed se?

Vi, der er unge nu
midt under Veerne,
hvor skal vi finde
Forløsningens Kraft?
Hvad skal nu sejre?
— spørge vi Seerne —
Hvor er Fornyelsens
sprudlende Saft?

Tusinde Tanker vel
tumles i Hjærnerne —
Planer der fødes,
forsøges — forgaar!
Er der der da intet
fast under Stjærnerne,
ikke et Rige, der
altid bestaar?

Lydt maa I svare os,
I, der fik Evnerne
til at forkynde
det eviges Ret!
Saa, før der vokser
Ukrudt i Revnerne!
Plant, før for evigt
visner vor Æt!

Eet vil vi kende, som
aldrig henvejredes,
styrkedes kun i
den dybeste Nød!
Vis os den Magt, der
aldrig besejredes,
selv dog besejrer al
Afmagt og Død!

Vis os det eviges
straalende Herlighed,
saa det maa fængsle
vor inderste Sans —
lær os at kende
Faderens Kærlighed
evig urokket trods
Skæbnernes Dans.

Uffe Hansen.

Hvem skal arve Østevropas adelsvælde?

Af *H. N. Brailsford.*

Den bekendte engelske skribent H. N. Brailsford har i foråret været på en rejse i de østlige dele af Evropa. I »Manchester Guardian« har han i et par artikler gjort rede for sit syn på de sociale fremtidsudsigter derovre. Nedenstående gengives hovedsynspunkterne.

I. Adelsvældens endeligt.

Da krigen brød ud i 1914, var den herskende klasse i alle »agrarlandene« fra Elben til Ural en jordejende adelsstand, som havde landarbejderne i deres store mængde i sin magt; den gav tonen an både i skole og kirke; dens hånd hvilede fast og uflyttelig på det stedlige styre, på hæren, på hoffet, på embedsverdenen. Det var et slags lensvælde, der ingenlunde var af blot økonomisk natur, hvilende på den store grundbesiddelse; det var en civilisation af en egen art, der forudsatte en særlig tankegang, ja man kan næsten sige en særlig religion.

Nu er dette lensvælde i fuld opløsning. I rådsrepublikken Rusland er godsejeren ikke blot sat fra bestillingen, og hans jorder eksproprierede uden erstatning; men han er en flygtning. Noget lignende gælder Ungarn. I Polen og Tsjekko-slovakiet er der vedtaget love, der gennem tvungent salg reducerer alle godser til meget beskedne størrelser. Bøndernes og socialisternes forenede stemmestyrke synes i begge disse lande at være garanti nok for, at loven også bliver ført ud i virkeligheden. Godsejerne vil i disse lande kunne overføre deres kapital til andre foretagender, men på landet er deres økonomiske magt forbi; de er for fremtiden simpelthen jordbrugere med ejendomme af forholdsvis ringe størrelse blandt en mængde andre lige så uafhængige jordbrugere. I Prøjsen er den uundgåelige løsning kun udskudt en kort tid. Regeringen har indrømmet junkerne to år til frivillig at slå de store godser i stykker gennem private salg; den savner mod til at gå vanskelighederne i møde med kraftig hånd; men junkerklassens dom står dog skrevet på væggen. I Pommern er junkerne for nylig bleven slåede i den første agrarstrejke i dette lands historie. I de baltiske lande er det en sikker ting, at den baltiske (væsentlig tyske) adels magt er brudt og bondebevægelsen uimodstaaelig. Ukraine er i øjeblikket et virvar af borgerkrige, bondeoprør og pogromer, og hvordan magt og grænse skal fordeles er endnu usikkert, men storgodserne er allerede slået i stykker og lader sig ikke lægge sammen igen. Rumænien bliver vel det sidste land, hvor denne omvæltning i besiddelsesforholdene på landet vil finde sted, men den revolutionære understrøm har allerede fravristet de hårde herrer der en jorduddeling på papiret, som vel en skønne dag vil blive overført på arealerne.

Man kunde spørge, om ikke bønderne i Rusland vilde blive berøvede de jorder, de har lagt beslag på, hvis Koltsjak og Denikin skulde gå af med sejren, idet vi et øjeblik tænker os denne mulighed, der kun kan blive til virkelighed efter en voldsom undertrykkelseskamp. Man kan da tænke sig, at de ny eller »gamle« herrer vil søge at skaffe sig nogen godtgørelse for de jorder, bønderne har eksproprieret. Men det er lettere at tænke sig kongedømmets genoprettelse i Rusland, end at den gamle storbesiddelse skulde vende tilbage. Der kan tænkes at blive rige landmænd, fattige jordejende bønder og jordløse landarbejdere imellem hinanden, men storbesiddelsens magt er uigenkaldeligt forbi.

2. Privatdrift og socialisme.

Den drivende kraft i alle de revolutionære bevægelser i det østlige Evropa har byarbejdernes socialisme været. Godsejervældets undergang er et resultat af revolutionerne, men egentlig ikke hvad socialisterne stilede mod. Den socialistiske teori må fastholde, at jorden skal ejes af staten. Blot ved at indrømme de enkelte brugere retten til at dyrke den, mand for mand, f. e. i et slags livsfæste, vilde socialismen løbe en stor fare. Alle disse småbrugere, der hver for sig rådede over deres produkter, studerede markedet og priserne, vilde komme til

at tænke som forretningsmænd. De dygtigere iblandt dem vilde efterspørge arbejdere, og der vilde da atter blive arbejdsgivere og arbejdere i samfundet. Selv om samfundet bevarede for sig ejendomsretten til de samfundsskabte grundværdier, måtte man indrømme bonden ret til at besidde sine egne forbedringer, og en ikke-socialistisk kapitalopsamling vilde næppe kunde forhindres.

Dertil kommer bondestandens åndelige præg. Både i Polen og i Ungarn, de to lande, hvor jeg nylig har været, er den kirken hengiven; den ser sin naturlige leder i den katolske pater eller den kalvinistiske præst. Den lader sig let ophidse mod de fremskridtsvenlige partier i byerne, særlig når de er under ledelse af jøder, den er nationalistisk, og dens patriotisme lader sig let tage i uvedkommende formåls tjeneste. Den kan vel for en tid som i Polen indgå en alliance med socialismen for at få knækket godsejernes magt, men modsætningen til socialismen består dog fuldt ud, og vil også lægge sig for dagen, selv om en stærk andelsbevægelse blandt bønderne kan tænkes at mildne modsætningerne noget, fordi andelsbevægelsen dog altid er i slægt med socialismens tankegang.

Socialismens og bolsjevismens agrarideal er ikke de talløse små enkeltmandsbedrifter, men storgårde, hvor alle arbejderne, fra den landbrugskyndige driftsleder ned til den simpleste malkepige, udgør et selvstyrende fællesejende andelssamlag: modsætningen mellem arbejdere og arbejdsgivere er forsvunden; gennem et andelsmæssigt samarbejde hævdes socialismens moral.

Kun i få tilfælde er slige samlag dog bleven virkeliggjort i Rusland. Lenin har søgt at fremme dannelsen af dem ad frivillig vej, men blokaden har i høj grad hindret anskaffelsen af de moderne maskiner, som de behøver til driften, så det må være frnmtiden forbeholdt, om det skal lykkes at overvinde den modstand, som bøndernes individualisme og uvilkårlige trang til besiddelse rejser mod den socialistiske stordrift.

I Ungarn har socialismen derimod haft held til at gøre visse forsøg. Her var stordriften i en del tilfælde så vidt udviklet, at godsejerne havde lejet deres herregårde ud til aktieselskaber. Her greb Bela Kun og hans fæller ind. Godsejere og aktieselskaber forsvandt, og hele staben på sådanne storgårde fra den merkantile leder ned til røgteren blev omformet til et andels-samlag. De mindre bedrifter lod man bestå uforandrede, og det lykkedes at standse bevægelsen i retning af udstykning af godserne, som var begyndt under grev Michael Karolyi's regimente.

»Jeg så disse socialiserede herregårde i drift i et amt nu i april. De var i god orden; alt det sædvanlige arbejde blev gjort punktligt under sagkyndig vejledning, og arbejderne, som jeg ganske vist ikke selv kunde tale med, sagdes at være vel tilfredse med udsigten til større andel i udbyttet af deres arbejde og glade ved deres nye rettigheder som vælgere af samlagets bestyrelse, ved de fordele, der bødes dem i skikkelse af fri sygehjælp, gratis skoler og de nye boliger, regeringen stillede i udsigt.«

Hvordan det siden er gået i Ungarn, er desværre, som følge af de utilstrækkelige og upålidelige efterretninger meget dunkelt; rumænernes og tsjekkernes angreb har sikkert skadet socialiseringsforsøgene meget, og den omstændighed, at Bela Kun's regering i så høj en grad var ledet af jøder har heller ikke gavnet; den ungarske bonde er stærkt antisemitisk, og modstanderne havde her et godt angrebspunkt. Muligt er det også, at landboens naturlige begær efter jord, selv om det kommunistiske regimente havde holdt sig, i længden vilde have vist sig som så stærk en magt, at den alligevel til sidst var gået af med sejren.

I hvilken grad den fordeling af jorden på de mange små hænder, der har fundet og vil finde sted i det østlige Evropa, skønt sat i gang af de socialistiske revolutioner, vil sætte en bom for socialismen, kan endnu ikke ses. Statens overtagelse af mølleindustrien, af sukkerfabrikkerne, af mejerierne og muligvis af eksporten kan endnu tænkes at virke i socialistisk retning. Man kan tænke sig, at udviklingen ender i et skarpt modsætningsforhold mellem by og land, f. e. i Polen. Man kan også tænke sig et vist samarbejde ud fra anerkendelsen af de modsatte økonomiske betingelser — de østrigske socialister synes at være godt på vej i den retning. Der er landbruget for en stor del i hænderne på små brugere, og hvis socialismen afholder sig fra at ville blande sig i deres driftsforhold, er der næppe noget i vejen for, at de kan gå med til en ret vidtgående socialisering af stålindustrien eller væverierne.

Et særlig interessant spørgsmål er det, hvorledes Lenin vil stille sig til den russiske bondeverden, om han vil kunne bevare magten over den ved at gøre den uhyre indrømmelser. Jo mere man indser

landbrugets alt overvejende betydning øst for Elben, des mindre er man tilbøjelig til at mene, at de sociale problemer her lader sig løse ved et magtsprog. Selv om bolsjevikerne er begyndt med det mest omfattende program, vil de dog ende som opportunister, og den mere tålmodige retning, der holder på udviklingens vej, når måske sit mål lige så hurtigt som de.

Så vel socialismens modstandere som dens tilhængere iblandt os er tilbøjelige til at være for højt oppe, både i frygt og håb; ti begge parter undervurderer jordens konservatisme. Der vilde ikke tales så meget om, at bolsjevismen må styrtes med magt, dersom dens modstandere gjorde sig klart, at så langt fra at socialisere det eneste »produktionsmiddel«, der batter noget i Rusland, har bolsjevismen tværtimod delt ud til millioner af bønder.

Vidneførselen for senatets fredsudvalg.

Blandt de mænd, der har afgivet forklaring for det amerikanske senats fredsudvalg er også hr. *Bullitt.* Han var leder af oplysningsafdelingen af den amerikanske fredsmission til Paris og kom til at foretage en betydningsfuld rejse til Rusland for at undersøge forholdene der. Hans udtalelser drejer sig både om denne rejse og om de begivenheder, der gav anledning til den. Man husker forslaget om at samle repræsentanter for alle de russiske regeringer på Prinkipo-øen i Marmarahavet og den kranke skæbne det fik. Hr. Bullitts oplysninger kaster også lys derover. I følge uddrag af den officielle rapport om hans vidneaflæggelse har han bl. a. meddelt følgende:

16. januar holdt »de 10« et møde for at drøfte Rusland.

På det udtalte Lloyd George, at der var 3 måder, hvorpå man kunde stille sig til Rusland: man kunde gribe militært ind, man kunde belægge det med karantæne eller man kunde søge at få en konference i stand. Om den første plan sagde Lloyd George, at »selve tanken om at slå bolsjevismen ned med militær magt var simpelt vanvid«. Om karantæneringen sagde han, at den vilde ikke føre til lægedom, men til død. Han spurgte om, hvem der skulde styrte bolsjevikerne. Man nævnede Denikin, Koltsjak og Knox; han troede, at de, der byggede på dem, byggede på kvægsand. — Endelig var der planen om en konference i Paris. Den vilde han støtte. Det samme gjorde Wilson.

På et følgende møde, 21. januar, foreslog Wilson, at mødestedet ikke skulde være Paris, men et andet passende sted, f. e. Saloniki. Lloyd George bifaldt dette.

Baron Sonnino spurgte, hvorfor man ikke skulde høre Sassonov [den forhenværende russiske Udenrigsminister], som var i Paris.

Wilson sagde, at parterne ikke skulde høres hver for sig; de skulde alle være sammen, i et Værelse.

Balfour sagde, at hvis Sassonov blev hørt i Paris, kunde man ikke nægte at høre de andre der, og Clemenceau protesterede stærkt mod at have nogen af russerne i Paris.

Baron Sonnino svarede, at alle russerne var i Paris, undtagen bolsjevikerne, som de ikke ønskede at høre.

Lloyd George sagde derimod, at der var nogen af dem, der netop ønskede at høre bolsjevikerne. Fulgte man baron Sonnino's forslag, fik man ikke de folk i tale, som i øjeblikket faktisk regerede det evropæiske Rusland.

Wilson sagde, at en af de ting, som lå klare med hensyn til Rusland, var, at ved at modsætte sig bolsjevismen med våbenmagt tjente man i virkeligheden bolsjevismens sag. De allierede gjorde det derved muligt for bolsjevikerne at påstå, at der var en planlagt reaktionær bevægelse.

Clemenceau sagde, at han principielt var mod forhandling med bolsjevikerne, navnlig fordi man ved at forhandle med dem i grunden indrømmede at »de stod på lige fod med os«. Han troede, at bolsjevikerne lavede en fælde, men han følte sig forpligtet til at gøre en indrømmelse og foreslog derfor, at Wilson skulde gøre udkast til en indbydelse til konference.

Baron Sonnino slog på, at der burde sendes mænd, våben, føde og penge til de antibolsjevikiske bevægelser.

Lloyd George sagde, at Storbrittanien havde 15—20,000 mand i Rusland, men der krævedes 150,000 for at hindre den antibolsjevikiske regering fra at gå i opløsning. Forsøgte England at sende flere tropper, risikerede man oprør.

Wilson, Clemenceau og Orlando sagde, at deres lande ikke kunde sende soldater til en sådan hær. Så støttede Orlando konferenceforslaget, og det gjorde også Japan. Wilson skulde så skrive indbydelsen.

Svarene på indbydelsen til konference var i det hele benægtende undtagen fra bolsjevikerne. Hr. Bullitt hævder, at »vi opdagede, at det franske udenrigsministerium havde sendt den ukrainske regering og flere af de andre anti-bolsjevik regeringer meddelelse om, at hvis de sagde nej til indbydelsen, vilde Frankrig dog vedblive at understøtte dem og såfremt de kunde det, hindre, at de allierede eller de allierede regeringer sluttede fred med det bolsjevikiske Rusland.«

18. februar modtog Bullitt af hr. House og hr. Lansing ordre til at rejse til Rusland; der skulde dog først føres nærmere forhandlinger, men den 19. blev der skudt på Clemenceau, og Lloyd George mente det umuligt at gøre noget under de omstændigheder. Der blev så besluttet at lade Bullitt rejse til Rusland for at skaffe underretning om, på hvilke betingelser rådsregeringen i Moskwa vilde standse fjendtlighederne, så det kunde vides, når Wilson kom tilbage til Paris. Oberst House bad hr. Bullitt underrette Lloyd George's privatsekretær, hr. Kerr, om sin sendelse. Kun englænderne og amerikanerne skulde vide besked om den.

Hr. Bullitt bad Kerr om at skaffe en udtalelse fra Lloyd George og Balfour om, hvad de kunde gå ind på. 21. februar skrev Kerr et brev til Bullitt, der indeholdt hans personlige syn på de antagelige betingelser, men Kerr havde fortalt Bullitt, at han havde drøftet hele sagen med Lloyd George og Balfour.

Der var otte Punkter i memorandumet; de indbefattede

bl. a. våbenstilstand; fri adgang for allierede undersåtter til Rusland og fuld sikkerhed for dem, når de ikke blandede sig i politik; fjærnelse af blokaden, mod at bolsjevikerne garanterede en ligelig fordeling af de varer, der vilde komme, til alle klasser i Rusland; at man skulde tage spørgsmålet om den udenrigske statsgæld under overvejelse o. s. v.

14. marts fik hr. Bullitt i Moskwa rådsregeringens forslag overrakt. Endog i sætningsbygningen ligger det tæt op ad Kerr's memorandum. Forslagets første bestemmelser, om våbenstilstand, var f. e. på alle væsentlige punkter en antagelse af, hvad Lloyd George's sekretær havde formodet, at den engelske regering vilde være tilfreds med. På ét punkt gik bolsjevikerne endog videre end det engelske krav. Rådsregeringen tilbød at overtage ansvaret for det russiske riges gæld!

Bolsjevikernes forslag blev snarest gørligt telegraferet til Paris, og straks vist til Lloyd George og Balfour. Oberst House udtalte megen tilfredshed med, hvad der var opnået. Morgenen efter at være kommen tilbage til Paris spiste Bullitt frokost sammen med Lloyd George, general Smuts, sir Maurice Hankey og hr. Kerr. Hr. Bullitt overrakte Lloyd George den officielle tekst.

Lloyd George kiggede i dokumentet og sagde: Det er det samme, jeg har læst éngang i Bullitts telegrammer fra Helsingfors; derefter bad han general Smuts om at læse det, idet han tilføjede, at det var af største betydning. Men så tilføjede han rigtignok, at han ikke vidste, hvad han skulde gøre overfor den offentlige mening i England. Han havde et eksemplar af »Daily Mail« [en af lord Northcliffe's aviser] og sagde: Så længe den engelske presse bærer sig ad på den måde, hvordan kan man så vente, at jeg skulde kunne indtage et fornuftigt standpunkt overfor Rusland. Han foreslog også, at de samme kendsgerninger burde berettes af en mand fra konservativ side for at de kunde blive anset for troværdige. Han nævnte flere, man kunde sende derover, men standsede tilsidst ved lord Salisbury. Han opfordrede hr. Bullitt til at offentliggøre sin beretning. Siden fik hr. Bullitt at vide, at hr. Balfour var en varm tilhænger af forslaget, og efter en samtale med oberst House gik også hr. Orlando med til det.

Præsident Wilson bestemte sig imidlertid til ikke at offentliggøre beretningen. Tiden gik, der kom et nyt forslag frem, Nansen's, som havde støtte fra Herbert Hoover, Koltsjak gjorde et heldigt fremstød, og interessen for fred svandt. Lloyd George fremkom så med sine udtalelser i parlamentet. [Han slog i den de opdukkende rygter om, at der var ved at blive ført forhandlinger med Sovjet-Rusland, hårdt ned.] Nogle af den britiske delegations medlemmer i Paris henvendte sig til Bullitt og gjorde en undskyldning for forholdet, idet de sagde, at Lloyd George tog til London med den hensigt at tale til fordel for fred med Rusland, men så opdagede han, at lord Northcliffe og Winston Churchill »havde samlet et konservativt flertal i folketinget imod ham«.

Hr. Bullitts vidneaflæggelse kan vel ikke uden videre antages at indeholde hele sandheden om det omtalte forhold. Men hovedsagelig må den være rigtig nok, og den kaster et skarpt sidelys over modsætningerne i Paris.

A. V.

Spitsbergen.

Det må hilses med glæde, at det høje råd i Paris har godkendt Norges krav på overhøjhed over Spitsbergen. En nordmand kalder Spitsbergen »den sidste rest af vort gamle koloniriget«, og i følge de gamle sagaer hører Spitsbergen da også til hine store tiders norske erobringer (1914). 1261 erklærede kong Håkon den fjerde det for norsk område. Og under hvalfangstperioden i det 17. århundrede blev Norges højhedsret anerkendt af flere lande, hvorimod et engelsk krav på en del af området under Jakob I. aldrig fik nogen anden stats godkendelse.

Siden har Spitsbergen praktisk talt ligget hen som et »Ingen mands land«, men opdagelsen af kul og jærn i slutningen af sidste århundrede gjorde atter landet omstridt. Nordmændene hævder selv, at de var de første, der begyndte at udnytte kullene; de siger, at deres anlæg er beregnet på 200—300,000 tons om året, og at de i 1918 gav 55,000 tons, medens de svenske anlæg kun gav 4000, de russiske 2500 og de engelske slet intet.

Hævdelsen af Spitsbergen som et »Ingen mands land« ytrede sig på den internationale konference i Kristiania 1914, der fastholdt landets neutrale stilling overfor krav fra flere forskellige sider. Sådanne krav har også senere lagt sig for dagen, der var f. e. en bestemmelse i Brest-Litovsk freden, ved hvilken Spitsbergen nærmest gjordes til en tysk-russisk interessesfære. »Tidens Strøm« omtalte for nogen tid siden en engelsk ekspedition i efteråret 1918, der hejste det engelske flag over den tyske koloni og syntes at skulle danne indledningen til landets inddragning under det engelske »interesseområde«. Dette har altså dog ikke kunnet hindre den endelige afgørelse, som har opgivet neutraliteten og godkendt Norges krav som det bedste, både i kraft af historien og på grund af, hvad Norge i de seneste tider har gjort for »de offentlige forhold« deroppe. Selvfølgelig behøver Norges overhøjhed ikke at medføre, at selskaber fra andre lande ikke kan drive virksomheder som minedrift o. s. v. deroppe.

»Manch. Guard.« udtaler sin tilfredshed med den trufne afgørelse også af en anden grund: »Man har derved undgået at skabe en ny kilde til den misundelse og mistanke, hvormed stormagterne ser på alle de nye landerhvervelser, en af dem gør. Vi kunde ønske, at der også blev andre egne af dem, der stilles under tilsyn af nationernes forbund, som lagdes under en af de skandinaviske staters eller under Svejts's styre. Vi ser ingen grund til at antage, at disse lande skulde savne evner i den retning, og just fordi de er små og forholdsvis svage, har de en særlig interesse i at bidrage deres til, at folkeforbundets styre lykkes.«

A. V.

En Præstetype fra Nutiden.

Jeg traf ham første Gang, da han lige var bleven Kandidat. Bleg, forlæst. Med sorte Ringe under de nærsynede Øjne. Men han var glad. Nu skulde han ud at virke for Jesus. Jeg smilede forstaaende til ham og ønskede ham Lykke og Velsignelse i Arbejdet. Hans »Tak« kom ikke saa frisk, som jeg haabede. Der kom et Træk om hans Mund som hos et Barn, der ofte har faaet indprentet, at det skal være mistroisk over for fremmede. »Mon denne Mand, der tilsyneladende mener det ærligt, ogsaa virkelig hører Jesus til?« Dette laa udtrykt i Mundtrækket, men fik foreløbigt ikke Ord.

Under vor videre Samtale var der særlig noget, der bandt min Sympati til denne unge Mand. Han struttede ikke af theologisk Viden. Han forstod saa udmærket, at det ikke var paa Grundlag af sin Eksamenslærdom, han skulde vinde Sjæle. De theologiske Professorer stod ikke højt anskrevet hos ham. Jeg forstod, at Professorerne tusinde Gange havde fremkaldt det nævnte Træk om hans Mund. De laa ikke »paa Knæ for Bibelen«, og »det er forfærdelig vanskeligt for en Professor at blive et Guds Barn.«

»Der er vel dog Undtagelser«, indskød jeg og nævnede Navne.

»Ja—a! Somme Tider kunde f. Eks. Professor X. tale, som han burde i Overensstemmelse med Guds Ord. Men i næste Øjeblik for han ud paa Vidder, hvor det var farligt for et Guds Barn at komme.«

Trækket laa stivnet om hans Mund. Han stod for mig i sin Sjæls Dragt. En 14 Aars Dreng. En flink Konfirmand, hvis aandelige Udvikling var gaaet i Staa.

Men jeg forstod ogsaa, at han næsten havde været forudbestemt til kun at blive en Konfirmand.

Han var vokset op i et pietistisk Hjem, hvis Kærne af Frombed og Enfold der ikke skal satiriseres over. Meningen var den bedste. Men den pietistisk-aandelige Luft er altid usund, særlig for Børn. Reglerne var sat under Bøn og Sang. Godt og vel — ja! Men Gærderne var sat saa snævert som muligt. Indenfor laa Livet og Frelsen, udenfor laa Verden, Kødets Lyst, Øjnenes Lyst med Helvede bag ved. Indenfor var man sjælelig forsikret for Tid og Evighed. Udenfor gik Helvedes Agenter altid paa Jagt og skulde nok vide at fange enhver, der sprang over Gærdet.

Det er vel ikke mange, der igennem Barndommen og Ungdommen med Fred og i Glæde kan leve i et saadant assureret Indelukke. De fleste bryder ud, men mange af dem vender tilbage med en syg og saaret Samvittighed.

Den unge Mand, jeg her fortæller om, havde dog altid holdt sig indenfor Gærdet. Hans Tanker derom og hans Fristelser i Retning af at bryde ud vedkommer ikke mig. Det, han forstod ved aandeligt Liv, laa fra hans Barndom af i sikker Belysning. Han havde vel nok hørt noget om og fik senere mere at høre om, at der er Forskel paa Liv og Lære. Men han kunde aldrig — praktisk taget — fatte denne Forskel. Han kunde jo »Livets« Tabel, og han brugte den. Han kendte Facit forud og tvivlede aldrig om dets Rigtighed. Hvorfor skulde han lade sig friste til at regne om? — —

Og saa blev han Præst. En Folkets Lærer, der mente, at Folkelivet laa udenfor Gærdet i Dødens Land og under Djævelens Herredømme. En ærlig Kristi Tjener, der tog fat med god Villie, og som ikke mere end andre selv kunde lægge en Alen til sin aandelige Vækst. Men Væksten kommer ubevidst, naar Appetitten er god og Stofskiftet i Orden. Ingen af Delene var Tilfældet i hans aandelige Liv.

Theologien havde denne unge Præst nu helt svedt ud. Det vil sige, han byggede videre paa de enkle og korte Læresætninger fra sin Barndom og fra sin Konfirmation. Tabellen og Livsforsikringen i lidt udvidet Form.

Han mener jo nok selv, at dette er Livsudvikling. Paa en Prik ved han, hvad der bør siges og menes om alle kristelige og aandelige Spørgsmaal. Det gaar saa let, det hele. »Her hos os Livet, uden for Døden.«

Saa staar han da Søndag efter Søndag paa sin Prædikestol. De fleste af Ugens Søgnedage taler han i Missionshusene rundt om. Naar man har hørt to Prædikener af ham, kan man ham udenad. Man kunde forud skrive op, hvad han vil sige. Og det er ikke til at forstaa, at nogen kan finde Sjæleføde i hans Ord. Men mange i hans Menighed forlanger heller ikke Sjæleføde; de forlanger Tabel, Regler, Ord, der klinger i vante Toner.

De fleste af disse Ord er jo ikke til dem, men til »de andre«, hvoraf der hver Søndag kommer nogle til Kirke. Disse andre bør vindes, sankes i

Lade, bringes til at høre med til Flokken, den store Flok i Sognet, skønt den i Præstens Sprog hedder »den lille Flok«. Saa tigger og truer og trygler Præsten: »Kom, kom, vend om, vend om!« Han forstaar Gentagelsens Magt. Af og til hænder det saa, at Nerverne hos en eller anden af de »uomvendte« slaar Klik. »Det er vel sikrest at faa Livsforsikringen i Orden ved at gaa ind i Flokken.« En Sjæl er vunden — maaske for Himlen. Hvad ved jeg derom. Der kan jo ogsaa være anden og dybere Bevæggrund til at gaa over til Flokken end denne, at Nerverne ikke kan udholde stadigt at blive filet paa.

Men jeg ved for vist, at denne Præst ikke kan være noget for den, der vil have sit aandelige Liv til at gro i Frihed og Fred. Han forstaar ikke Livets Vækst, fordi han aldrig har kendt den i sin egen Sjæl. Han forstaar kun den snorlige Gang efter Regler, Flokkens Teknik. At det aandelige Liv ikke kan sættes paa Flasker, er Mesopotamisk for ham.

Engang gik et Par Folk af hans Menighed over til Gendøberne. De blev frie, friske og glade derved. Det blev til nyt aandeligt Liv for dem. Gendøbernes Lære er vel nok falsk. Det gør intet til Sagen i nærværende Forbindelse. Men Præsten blev ude af sig selv. Her var sket et Brud paa Reglerne. »Aah, Herregud, Per, hvordan kunde De dog gøre dette? Tænk dog paa, hvad De har lært,« sagde han til Manden. »Guds Aand har rørt mit Hjerte«, sagde Per. Præsten fandt, at dette var gudsbespottelig Tale.

Engang sagde en Lærer til denne Præst: »Jeg ønsker, De selv maa blive omvendt, Pastor —.« — »Hvorledes? Til Grundtvigianismen, det vil sige: til Verden?« — »Ja, De kender jo ikke mere til Grundtvigianismen end mit Penneskaft! Men jeg ønsker kun, at Guds Aand maa vende op og ned paa Deres Hjerte, saa De kom til at kende Gudslivet med Lys og Varme.«

»Varme, hvad er Varme«, sagde Præsten. Han havde, hvor underligt det end lyder, Grund til at spørge saaledes. Han kender ikke Hjertevarmen fra Gud. Eller kan dog ikke give Udtryk for den i sine Ord. Høj, kold, med Trumf i Prædikestolen klinger hans Tale.

I Indledningsbønnen kalder han altid paa Aanden. Men Aanden stiller jo ikke til Pligtarbejde og Regning efter Tabel.

Det er ubegribeligt, at ikke alle danske Præster kender og ærer Grundtvigs Gerning og elsker og bruger hans Salmer. Men Præster af den Type, jeg her tegner, gemmer det godt hos sig selv, om de kender mere til Grundtvig end til en Høvding i Ildlandet. Mange af Grundtvigs bedste Salmer synges aldrig i Kirker og Missionshuse. Den opvoksende unge Slægt i Missionskredse lærer kun at kende Grundtvig i nedsættende Betydning. Det værste gudelige Lirum-Larum kan synges til Visetoner i et Missionshus. Men Grundtvigs Salmer kastes der Vrag paa. Og Præsterne, der dog skulde have mere aandelig Sans og kristelig Forstaaelse end de fleste af Menigheden, tier til alt dette, hvis de da ikke — det kan jo ogsaa hænde — finder det dejligt og kristeligt.

En Lærer har fortalt mig, at i mange Aar er f. Eks. »O, Kristelighed« og »I al sin Glans nu straaler Solen«, aldrig bleven sungen i den Kirke, hvor han er Kirkesanger.

Men hvorfra skulde ogsaa de nævnte Præster have faaet Sans for Poesi enten af kristelig eller folkelig Art!

Disse Præster er ikke Hyklere. De viser sig, som de er, og kan jo ikke selv forstaa, at de udfylder deres Plads daarlig.

Det er lidt trist, at man ikke kan fremstille denne Præstetype uden at bruge Vendinger, der er satiriske, men ikke burde være det. Ogsaa jeg ønsker, at Folket skal vækkes til kristeligt og aandeligt Liv. Jeg ved jo ogsaa godt, at nogle af den indre Missions Præster og Ordførere kan bringe Bud fra det høje til Menneskehjerter, der hidtil har siddet i Dødens Skygge. Et Aandens Bud, der kan lyse og smelte og varme. Et Fredens Bud om Frelse fra Synd og Død.

Men de Præster og Ordførere, der ikke kender, at Livet i Gud er andet og noget langt mere end en Livsforsikring, hvor Præmien er: Gør dette, undlad dette, giv til Missionen, køb dig for Penge Plads i de evige Boliger, følg med til alle vore Møder, støt alle vore Foretagender o. s. v. — ja, disse Folk fører — uden selv at ville det — deres Tilhængere ind i en aandelig Død, der maaske er værre end den, de engang blev vækket op af.

Ja, aandelig Død under kristelige Former er værre end baade gammel og ny Rationalisme.

N. Madsen-Vorgod.

Folkebørnehaver.

(Sluttet.)

Ved at søge at skaffe saa mange Børn som muligt Feriehjem i Sommerferien (gennem Børnehaven i Absalonsgade er der saaledes i Aar sendt 40 Børn paa Landet), ved at holde Forældremøder, hvor Børnehavens Ledere mødes med Børnehavebørnenes Forældre for under et beskedent men festligt Samvær at drøfte Børnenes Bedste saavel som paa mange andre Maader søger Folkebørnehaven yderligere at løse sin Opgave: at værne de Hjem, der er, og at lægge Grund til de Hjem, der i Fremtiden skal bygges, saaledes at det dybest set bliver *Hjemmene*, der er Folkebørnehavernes egentlige Opgave.

Det vilde føre for vidt paa dette Sted at gaa nærmere ind paa den københavnske Folkebørnehaves kun faa Aar gamle men dog allerede rige *Historie*. I al Korthed former den sig saaledes, at Frk. *Anna Wulff*, der i en lang Aarrække havde helliget sig Børnehavesagen i det praktiske Børnehavearbejde, tildels som Bestyrer af en Uddannelsesanstalt for Folkebørnehaveledere, i Efteraaret 1915 blev Leder af en Folkebørnehave paa Christianshavn (Prinsessegade 7). Dr. *Kjer Petersen*, der som Kommunelæge paa Vesterbro havde haft rig Lejlighed til at sætte sig ind i, hvor slette Børnenes Kaar er i dette Kvarter, tog samme Aar Initiativet til at faa den første Folkebørnehave aabnet paa Vesterbro, nemlig i Absalonsgade 37, den saakaldte »Lille Ladegaard«, hvor der bor ca. 7—800 Mennesker. Snart skød nu den ene Folkebørnehave frem efter den anden, en i Dannebrogsgade (i Getsemanekirkens Krypt), to i Saxogade (i Apostelkirkens Menighedshus) og en i Pilestræde 63. Disse 5 Folkebørnehaver, der fik Ledere fra Frk. A. Wulffs Frøbel-Højskole, er organiseret i en Forening kaldet »*Folkebørnehaverne af 1915*«. Men foruden de nysnævnte Folkebørnehaver er der dels ad privat Vej, dels ved Kommunens Foranstaltning, indrettet endnu flere Folkebørnehaver, saaledes at der i Øjeblikket vistnok er oprettet 9 Folkebørnehaver i København, alle ledet i samme Aand og efter samme Principper, hvilke altsaa i Korthed gaar ud paa, *at* Folkebørnehaven i Valget af sine Børn skal gaa helt ned til Samfundets Bund, *at* den skal drives i nær Tilslutning til Hjemmene, *at* Folkebørnehavernes Ledere skal være fyldigt uddannede og forsvarlig lønnede (Uddannelsen paa Frk. A. Wulffs Frøbelhøjskole tager i Øjeblikket 2 Aar), og *at* Folkebørnehaven ikke maa rumme flere Børn (i Reglen 30), end at det bliver Lederen muligt at lære hvert enkelt Barn og dets Hjem at kende. Iøvrigt bestræber man sig for — om der er Mulighed for at *vælge* Lokale — at lægge Børnehaverne i selve de overbefolkede Kaserner, et Punkt, der er af den største Betydning, fordi en saadan Decentralisation — modsat det at samle en Række Folkebørnehaver i ét Hus, ligesom de forskellige Klasser er samlet i een Kommuneskole — i høj Grad tjener til at knytte Baandet mellem Hjemmene og Børnehaven fast.

Som saa meget andet Børneværnsarbejde er Folkebørnehavesagen vokset frem ved privat Initiativ og ved private Midler. De ovennævnte 5 Folkebørnehaver er saaledes for største Delen oprettet og drevet ved Midler indkommen ved Dagbladet »Hovedstaden«s Juleindsamling. Men efterhaanden som Børnehaverne er vokset i Antal, er der tillige ydet Hjælp og Støtte dels fra Kommunen, dels fra forskellige Børneværnsinstitutioner som f. Eks. »*Børnehjælpsdagen*« og »*Julestjærnen*«, og for et Par Maaneder siden er det endelig kommet saa vidt, at *Staten* har knæsat det forebyggende Børneværnsarbejde, idet der som bekendt er vedtaget en Lov, i Følge hvilken Staten bevilger 250,000 Kr. aarligt til Støtte af det forebyggende Børneværnsarbejde, hvad der saa ogsaa vil komme Folkebørnehaven til Gode.

Og det kan nok tiltrænges. Driften af saadan en Folkebørnehave for 30 Børn er nemlig ikke helt billig. Med et rundt Tal kan den komme til at koste 4—5000 Kr. om Aaret i disse Dyrtider, mindre naturligvis, naar man (som i ovennævnte Menigheder) faar Lokaler frit. Iøvrigt er Lønningen af den uddannede Leder Budgettets største Post.

Den særlige Sammenslutning, der bærer Navnet »Folkebørnehaverne af 1915«, (hvis Formand er Kommunelæge Dr. *Kjer-Petersen*, Næstformand Fru Kaptajn *Christiansen*, Østerbrogade 56 C[4]) er en Organisation med det Formaal at bevæge de enkelte københavnske Menigheder til at tage Folkebørnehavesagen op som et Led i Rækken af de andre Menighedsarbejder, hvorfor Organisationen træder hjælpende til med Raad og pekuniær Støtte, hvor Menigheden selv ønsker at oprette en Børne-

have, men endnu ikke selv hverken pædagogisk eller pekuniært tør paatage sig de med dette Arbejde forbundne Vanskeligheder og Udgifter. For en enkelt Børnehaves Vedkommende (den i Absalonsgade 37) er det gaaet saaledes, at den stedlige Menighed, *Eliaskirkens*, siden 1. Januar 1919 helt har overtaget den, saaledes at Lederen staar i Menighedssamfundet, og saaledes at dette økonomisk sikrer Børnehavens Drift.

Iøvrigt omgaas man indenfor »Folkebørnehaverne af 1915« med Tanken om *at bede Menigheder Landet over om at støtte Folkebørnehaverne i København*, en Tanke, hvortil man er blevet tilskyndet derved at en Menighed i Jylland — Jernved ved Grestedbro — allerede gennem flere Aar har sendt Folkebørnehaverne store Gaver i Form af Beklædningsgenstande syet af en Sykreds indenfor Menigheden, ligesom det ogsaa er indenfor denne, at der i Aar blev gjort Skridt til (fra 16. Juli til 10. August i Aar) at tage imod en Koloni af 7 Aars Drenge fra de københavnske Folkebørnehaver til lige stor Glæde for Børnene og Folkebørnehavernes Medarbejdere.

Kunde et saadant Samarbejde komme i Stand efter større Linier, er der ingen Tvivl om, at disse Smaabørn vilde medvirke til at nedbryde den Skranke mellem By og Land, som voksne hidtil har maattet lade staa, og som nu vokser sig større fra Aar til Aar.

Der er meget endnu at fortælle om denne Sag, men det gaar ikke an at lægge større Beslag paa »Højskolebladet«s Plads. Skulde imidlertid en og anden ved at læse ovenstaaende ane, hvilke Muligheder Danmark har for paa eet Omraade, *Børneværnets*, at blive et Foregangsland, da er Hensigten med denne Artikel naaet. Og Danmark *kan* blive et Foregangsland. Dertil behøves blot, at alle vil være enige om, at hvert dansk Barn har Krav paa, og skal have Barnekaar. Det er ud af dette Krav, at Folkebørnehaven er vokset frem.

Anna Vedde.

Om Smaabørn.

Den kendte Naturhistorielærer og Skolebogsforfatter *Vilhelm Rasmussen* har udgivet to smaa Bøger om Børns Sjæleliv: »Barnets sjælelige Udvikling i de første 4 Aar« og »Børnehavebarnet«. (Denne sidste handler ikke om Barnets Udvikling i »Børnehaven«, som Forfatteren nærmest advarer imod, i alt Fald med Hensyn til Børn under gode Forhold i Hjemmet, men Ordet bruges som Betegnelse for Alderstrinnet 4—7 Aar)

Efter en kort Oversigt over Udviklingen af Kendskab til og Forstaaelse af Smaabørn og en Redegørelse for den rette Fremgangsmaade til at vinde det bedst mulige Kendskab til deres Sjæleliv i Opvæksten, fremlægger Forfatteren de Erfaringer, som hidtil er indhøstet, hvortil han føjer sine Iagttagelser over sine egne to Smaapiger og de Slutninger, han deraf drager. Alt dette er lærerigt og vejledende, selv om man ikke altid deler hans Opfattelse.

Nyttig er sikkert den stærke Understregen af, at der bør vises Tilbageholdenhed overfor Smaabørn under deres Udvikling, baade legemlig og sjælelig, saaledes, at denne ikke i nogen Retning forceres frem. Saaledes (Side 38 1. Del): »Initiativet maa være hos Barnet. Opdragernes Opgave er blot at forebygge Fortræd og at gøre det muligt for Barnet at faa noget mellem Fingrene«; og (Side 50) »Det har Initiativ nok selv . . . . det besørger selv sin Opdragelse«. »Hjælper man det, kan man derimod let komme til at gøre Fortræd, idet man yder sin Hjælp *for tidligt*. Det svækker Barnet i Stedet for at styrke det.« (Side 55.)

Vi trænger sikkert ogsaa til at mindes om, hvor vigtigt det er ikke at virke splittende og spredende, men derimod styrkende og samlende paa Barnets Opmærksomhedsevne.

Man undrer sig blot over, at Forfatteren med Øje herfor ikke nævner Maria Montessori i sin ellers fyldige Litteraturfortegnelse, da man skulde mene, han i mange Maader maatte samstemme med hende. Særlig hendes Antropologi maatte da være en naturlig Hjælpekilde til et Arbejde som det foreliggende.

Skal man tænke sig, at Forfatteren ikke kender Maria Montessori, eller at han mener at have Raad til at undvære hende? Maaske er Uoverensstemmelserne saa store i religiøs Henseende, i Synet paa Udviklingshypotesen, eller paa Værdien af den »experimentelle Pædagogik«, der er grundet paa Undersøgelser af Børn i Skolerne og altsaa som M M. siger »i ufri Tilstand«, at V Rasmussen ikke vil kendes ved hendes Indsats i Børneopdragelsen. I hvert Fald føles det som en Mangel.

Et lille Sidehug, som V. Rasmussen fører mod Grundtvig, tyder ikke paa Evne hos ham til at forstaa anderledes tænkende, men tværtimod paa en letkøbt og overfladisk Bedømmelse. Han skriver (Side 128 1. Del): »Grundtvig byggede jo endog sin Opdragelses Grundsyn paa den Opfattelse, at Fantasien fortrinsvis bør næres ved Fortælling, Æventyr, Historier. Slagordet var: Sage for Syn, ɔ: det levende Ord før Selvsyn og Selvvirken«. Kan

noget fornuftigt Menneske tro, det nogensinde har været Grundtvigs Mening, at Fortælling for Børn under 4 Aar skulde gaa forud for deres Berøring og Undersøgelse af eller Syslen og Virksomhed med sanselige Ting! Hans Tale om »det levende Ord« var vendt imod plaprende Læsning, Ramseri og Udenadslæren, ikke mod Virksomhed til Sansernes Udvikling i de tidligste Aar. Den Mand, der kalder »dygtige og driftige Borgeres Huse« for »den eneste gode Drengeskole«, har sikkert ikke, som V. Rasmussen drister sig til at sige, »overset, at Barnet har en mægtig Virketrang«.

Mere skadelig end et for tidlig fortalt Eventyr, mener jeg forøvrigt det er, hvad Forfatteren gør sig skyldig i, naar han benytter sig af Smaabørns Tilbøjelighed for Historier, hvori de selv er Centrum og fortæller »R« elementære Historier, der vedrører hende selv. Han siger ellers andensteds, som sandt er: »Hovedgrunden til Barnets Mangel paa Evne til at vise et virkelig moralsk Sindelag er, at det umiddelbart føler sig som Verdens Midtpunkt«. Dette viser jo, at Barnet trænger til at faa sit Snæversyn udvidet ved at komme til at føle for andet end sig selv (hvorfor der ogsaa bør advares imod den almindelige Skik ved Forevisen af Billeder eller lignende altid at lade et derpaa optrædende Barn være netop den lille selv, som det vises for).

Bøgerne har en Del morsomme Gengivelser af Børnetegninger og en Redegørelse for et fransk System for Bedømmelse af Børns Intelligens og Forfatterens Kritik derover, samt hans egne Forsøg i lignende Retning.

Bøgerne har deres Værdi, læst med tilstrækkelig kritisk Sans.

Thora Constantin-Hansen.

Spørgsmaal og Tildragelser.

I Ugens Løb.

I Oktoberhæftet af »Gads danske Magasin« har *Jacob Appel* givet en Skildring af Rødding Højskoles Historie. Han indleder den med at fremdrage Barndomsminder fra sit Hjem paa Rødding Højskole:

»Det er som Opfyldelsen af lyse Drømme og dristige Forhaabninger for den, der er født og har levet sine Barndomsaar paa Højskolegaarden i Rødding, naar nu snart den gamle Skole aabner sine Døre for Ungdomsskaren og byder den velkommen under Danebrog.

Saa er det sket, som vi Børn saa ofte, ikke mindst hver 13. Maj paa Faders Fødselsdag, hørte vilde komme en Gang og forandre alt paa Højskolen. Det var *J. A. Kloster*, som i en lang Aarrække var en sikker Gæst 13. Maj, som med en kraftig, malmfuld Røst fremsagde et kendt Vers saaledes:

Dagen kommer, *vi det ved*,
skønt den kun ses i Drømme,
da atter Ørnen, som slog ned,
skal hjem til Reden rømme.

Stemmen skælvede af Bevægelse, og paa Klangen hørtes det, at der boede ingen Tvivl i den Mands Sind, som talte.«

»Tegnet paa, at vort Haab var gaaet i Opfyldelse, vidste vi alle vilde blive: *Danebrog*. Vi saa det bølgende i den klare, lysfyldte Dag; vi hørte det smelde lystigt — ja stolt og modigt i den friske Vind.

Rødding Højskole havde en Samling danske norske og svenske Flag, som gemtes i en stor aflang Kiste paa Elevhusets Loft. Vi Børn tog dem frem og tjældede med dem paa Loftet, og vi kunde en enkelt Gang — naar vi var ene hjemme — driste os til at brede dem til Udluftning paa en Hæk i Haven, men det skete under en stærk indre Spænding og Bevægelse, som jeg kan mærke endnu, naar Mindet bliver levende, skønt der er gaaet over 40 Aar siden da.

Højskolens gamle store Flag (vistnok hejst første Gang af Fr. Helweg) var dygtig medtaget, og vi knyttede vore Tanker sikkert og fast til det, naar vi hørte fremsagt de profetiske Linier:

End Danebrogs forrevne Flig
skal over Nordens Fremtid rig
slaa ud sin røde Fold.

Ja, hvor disse Flag fortalte meget, ogsaa de norske og svenske, der laa gemt i den aflange Kasse. De hjalp os Børn til et dansk, et nordisk Aandedrag, som gjorde usigelig godt, især naar vi nylig havde mødt den preussiske Gendarm, som virkede saa nedstemmende paa os.

Og saa stod der et gammelt Ur, en ærværdig Bornholmer med selve *Frederik Fischers* Navn paa Skiven. Det spillede en stor Rolle for os Børn. Hver Søndag Morgen kom Fader med den store Nøgle og trak det op. Saadan havde Skolens Forstander holdt det gaaende siden Fyrrerne. Det gik med en ejendommelig tillidvækkende Lyd, naar det nøjagtigt og trofast maalte Tiden ud, saadan som det havde gjort i 48 og i 64, i lyse og i trange Dage. Mærkeligt ved det gamle Ur var den næsten stønnende Lyd, hvormed det faldt til Slag. Men det gik, og det gik sikkert; ja det vilde, derom nærede vi ingen Tvivl, gaa støt ind i den ny Tid, naar den gamle Tid kom tilbage.

Det staar endnu paa sin Post paa Rødding Højskole, og jeg tror, at naar det nu falder til Slag paa den store Dag, saa vil det lyde anderledes, i hvert Fald for os, der har lyttet til det, da det stønnede.«

*

Studenterkredsen begyndte sine Møder den 5. September med Pastor *Oscar Geismar* som Taler. I et livfuldt Foredrag ønskede han »Russerne« en rig Studentertid, ikke blot levet blandt støvede Folianter, men ude blandt Mennesker. Næste Fredag havde vi ekstraordinær Generalforsamling med Vedtagelse af ny Love, hvilket gav Anledning til en varm Debat. Den 19. talte Professor *Bang* om »Katolicisme og Protestantisme«, og

den 26. hørte vi Forstander *Tormod Jørgensen*, Høng, som talte om Grundtvigs Tanker særlig med Hensyn til Højskolen og deres Stilling i Nutiden. I det paafølgende Ordskifte deltog bl. a. Forstander Johan Borup, som i et varmt Indlæg talte for Højskolen i København. — Vi har saaledes paa en god Maade lagt ud til Efteraarets Arbejde, den første Maaneds Sammenkomster har været særdeles vellykkede. Og Tilhørere har her været fuldt op af. Alt tyder paa et godt Aar. — I Oktober Maaned afholdes bl. a. Rusfest, hvor Pastor Rud, Odense, taler.

B. M.

*

Den Efterskole i Sønderjylland, som Karl Rasmussen og Hustru begynder nu til November, ligger ikke (som der fejlagtig stod i sidste Nummer) i Agersted, men i *Agerskov*.

BØGER.

Digte for danske Skolebørn. Udgivet af *Ida Falbe-Hansen, Augusta Fenger* og *Mathea Haunstrup.* 3. Udgave. 178 S. (Gyldendal.)

Som denne Bog foreligger i 3. Udgave, med Dannebrog og Bøgeløv paa Omslaget, er det en ualmindelig festlig Bog, og man siger til sig selv, at denne Bog nu til den forestaaende danske Fest vil blive Hjemmenes Festbog fremfor alle andre Bøger. Den kaldes »Digte for Skolebørn«, men rummer en Samling af Digte, som alle, store og smaa, vil kunne glæde sig over. Og netop det, at baade store og smaa kan bruge den, gør den i særlig Grad festlig. Og man undres, idet man blader i den, over at vore Digtere i »Guldaldertiden« havde en saa mærkelig Gave til at kunne skrive baade for store og smaa, og føler Taknemmelighed, fordi vi har haft saadanne Digtere. De lagde dermed en fast Grund under alt det Arbejde, der siden er gjort og skal gøres for hos den opvoksende Slægt at opelske en sund og naturlig Kærlighed til det danske. Men det er ikke alene »Guldalderen«s Digtere, der er taget med, men ogsaa hvad der egnede sig for Bogen af de nyere, helt op til Henrik Pontoppidans Digt fra December 1918: »Det lyder som et Eventyr«. Skulde jeg indvende noget imod Bogen, da maattte det være det, at der maaske kunde have været medtaget nogle flere norske og svenske Digte og enkelte Digte paa danske Folkemaal, som det sønderjydske »Den ti te do drow fra mæ«. En Mængde af Digtene kendes fra Sangbøger, men Udgiverne har Ret i, at at de dog maa medtages i en Samling som denne, fordi de ikke blot bør synges, men ogsaa læses. Læsningen vil støtte Sangen og omvendt.

Selvfølgelig vil Bogen kunne misbruges, om Børn bliver tvungne eller lokkede til at lære flere af Digtene udenad, end de har Udvikling og Drift til. Men de Børn, der paa rette Maade faar Lov til og Lejlighed til at leve sig ind i dens herlige Indhold, vil derigennem blive stillet til Møde med en Skat, som de kan øse Rigdomme af, mens de er Børn, og som siden aldrig vil tabe sin Glans for dem.

H. S.

Verner Dahlerup: Svensk-dansk Ordsamling, ordnet efter Betydningerne. 84 S. (Gyldendal.)

Prof. Verner Dahlerup har her givet en fyldig Samling af svenske Ord, især saadanne, som en Dansker paa Forhaand vil have vanskeligt ved at forstaa eller vil være tilbøjelig til at misforstaa. Prof. Dahlerup gør i et Forord udførligt Rede for Hensigten med Samlingen og den Plan han har fulgt. Han fortæller om flere pudsige Misforstaaelser og gør opmærksom paa, at Ordbøgerne næsten ikke kan hjælpe i saadanne Tilfælde, hvor man tit ikke aner nogen Vanskelighed, og derfor ikke tænker paa at slaa op i en Ordbog. Ved Hjælp af en Ordsamling som denne kan man slaa op paa »bostad, husgeråd, tjänstfolk«, »klæder, frisyr«, »mat och dryck, restaurang« o. s. v., altsom man nu har Brug for, og gøre sig kendt med de vigtigste af de Ord, der forekommer mest paa det paagældende Omraade, og som ikke er umiddelbart forstaaelige. Bogen rummer omtrent 2400 Ord, og deraf ingen almindelige, som forstaas af enhver.

Ved Siden af Ida Falbe-Hansens Ordbog vil Bogen være et fortrinligt Hjælpemiddel for alle, der har Brug for et mere end overfladisk Kendskab til Svensk, — Folk som enten rejser i Sverige, har megen Forbindelse med Svenskere eller læser svenske Bøger.

INDHOLD.

Anders Lebeck: Højskolen og Sønderjylland.
Fred. Nørgaard: Skal Valgmenigheder og Frimenigheder have Tilskud af offentlige Midler?
Carl Koch: P. A. Heiberg: Et Segment af Søren Kierkegaards religiøse Udvikling.
Uffe Hansen: Vis os —!
N. Madsen-Vorgod: En Præstetype fra Nutiden.
Anna Vedde: Folkebørnehaver. (Sluttet.)
Thora Constantin-Hansen: Smaabørn.
Spørgsmaal og Tildragelser. I Ugens Løb.
Bøger.

Tidens Strøm.
H. N. Brailsford: Hvem skal arve Østeuropas Adelsvælde?
A. V.: Af Vidneførselen for Senatets Fredsudvalg.
A V.: Spitsbergen.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

„Højskolebladet“

udgaar een Gang ugentlig. Det bestilles paa alle Postkontorer, Brevsamlingssteder og hos Landposterne og koster 2 Kr. 75 Øre Fjerdingaaret, Postpengene iberegnede.

Dødsfald.

Tilsynsmanden for de norske Folkehøjskoler, *Haakon Aasvejen*, er ifølge »Høgskuleb'adet« død den 6. Oktober, 57 Aar gammel.

Mindestensafsløring.

Mindestenen for Forstander K. Kristensen, Houen Kvindeskole, Tarm, afsløres den 24. Oktbr. Kl. 2. J. C. Christensen har lovet at holde Afsløringstalen.

Menighedsskolen paa Liselund

aabnes 3. November. Undervisningen begynder 4. November med en Bibeltime af Morten Larsen.

Husholdningsskole.

En ny Fagskole for Husholdning, ledet af Frk. *Martha Sahl*, begynder til 1. November sin Virksomhed paa Helenevej ved Bylovsvej i København.

Tilskudet til de private Skoler.

Forhandlingerne paa Rigsdagen.

Efter Ugers Ventetid foreligger »Folketingstidende« for 27. og 30. September med Referatet af Lærerlønningslovens 2. Behandling.

Ordføreren, *Kofoed*, oplyste, at Undervisningsministeriet paa Finansloven for 1920—21 har opført til Friskolerne paa Landet og i Købstæderne 1) 210.000 Kr. ifølge Lov af $^{17}/_{5}$ 1916, 2) 100,000 Kr. som Tilskud til Lærerlønninger (ligesom paa Tillægsbevillingsloven 1918—19). Og man forbeholder sig at gaa til en yderligere Forhøjelse af disse Tilskud, naar Lærerlønningsloven er vedtaget. Tilskuddet til Friskolerne var ifølge Lærerlønningsloven af 1908 fastsat til 12 Kr. pr. Barn. »Man har fra alle Sider været enig om, at dette Tilskud maatte forhøjes. Der har været Tale om en Forhøjelse til 36 Kr. pr. Barn, og som det fremgaar af Betænkningen, har det radikale Venstres Repræsentanter været med til at tilbyde at gaa op til et Beløb, der er 4 Gange saa stort som det Beløb, der blev fastsat i 1908, altsaa 48 Kr. pr. Barn.«

Svendsen gjorde som Venstres Ordfører gældende, at det maatte være berettiget, at man nu fulgte den samme Fremgangsmaade, der hidtil stadig var fulgt: »at hver Gang vi har vedtaget Lovforslag om Lønninger til Lærerne ved Folkeskolerne, har vi samtidig medtaget Spørgsmaalet om Tilskud til de private Skoler.« Svendsen begrundede yderligere dette saaledes: ». . . . naar den Tendens, som der er i Folkeskolen til at udskille de personlige Fag og Aandsfagene fra Undervisningen, bliver mere almindelig, kan der blive endnu større Grund for mange Forældre til at søge at fyldestgøre deres Ansvar overfor deres Børn ved at sende dem i private Skoler, hvor de aandelige Interesser kan blive varetaget mere tilfredsstillende for Forældrene, end de maaske kan ventes at blive det i den offentlige Skole.« Det vilde derfor være rigtigst nu ligesom tidligere at fastsætte i denne Lov, at Statens Bidrag til de private Skoler skulde holde Trit med Tilskuddet til Folkeskolen.

Socialdemokraten *Vald. Olsen* erklærede, at naar hans Parti ikke vilde gaa med til Tilskuddet til Friskolerne, var det paa Grund af Venstres Stilling til et andet Spørgsmaal: Forholdet mellem Staten og Københavns Kommune, som efter Talerens Mening maatte ordnes samtidig med Friskolespørgsmaalet.

Vesterager udtalte: »Vi (det konservative Folkeparti) er i Princippet enige med Venstre . . . . men paa den anden Side mener vi, at Friskolerne i nogen Maade maa godtgøre deres Berettigelse, og det mener vi sker ved, at der ydes et rimeligt Tilskud fra Forældrenes Side.« Taleren anbefalede et Ændringsforslag, gaaende ud paa, at der ydedes et Tilskud, men noget mindre end foreslaaet fra Venstres Side, ogsaa mindre end det Beløb, som det radikale Venstres Ordfører havde ønsket.

Lillelund (Venstre) henviste til, hvad der var sket i 1908 og bebrejdede stærkt det radikale Venstre, at det ikke ogsaa nu vilde optage Tilskuddet til Friskolerne paa Lærerlønningsloven.

Kofoed vendte sig mod Svendsen og bebrejdede ham, at han nu førte Tilskudsspørgsmaalet ind i Forhandlingen om Lønningsloven, skønt han som Medunderskriver af Lønningskommissionens Betænkning havde udtalt den Opfattelse, at Spørgsmaalet om Tilskud til de private Skoler og Københavns Kommune laa udenfor Lønningskommissionens Opgave, og at der herom maatte afventes »senere Forslag«. Spørgsmaalet om Tilskud til Friskolerne burde tages op til Overvejelse sammen med Spørgsmaalet om Tilskud til andre private Skoleformer. Fra det radikale Venstres Side var man villig til at gaa med til at yde et meget betydeligt Beløb til Friskolerne, og man var ogsaa villig til at ordne Spørgsmaalet paa en særlig Tilskudslov.

Undervisningsministeren hævdede, at det vilde være uretfærdigt over for de andre private Skoleformer, om man gav Friskolen en Særstilling ved at optage den paa Folkeskolens Lønningslov.

Svendsen forsvarede sig over for Kofoed. At Lønningskommissionen ikke skulde beskæftige sig med Tilskudsreglerne, betød ikke, at Rigsdagen ikke skulde gøre det. Og overfor Undervisningsministeren: »vi har netop holdt os kun til det, som har været medtaget hver Gang, man i det hele taget har beskæftiget sig med Skolelove her i Landet . . . . Venstre hævder og har hævdet, saa længe Rigsdagen har vedtaget Love vedrørende Folkeskolen, at saadanne Love burde man ikke gennemføre uden samtidig ved udtrykkelige Bestemmelser at sikre den private Skoles Virksomhed.«

Efter adskillige yderligere Bemærkninger gik man til Afstemning. Ved denne blev Venstres Ændringsforslag om Tilskud til Friskolerne forkastet med 67 Stemmer (radi-

kale, Socialdemokrater og konservative) mod 33 (Venstre). Jobs. Fog-Petersen svarede »Stemmer ikke«. De konservatives Forslag, som ligeledes gik ud paa at optage Friskolerne paa Lærerlønningsloven, men ikke yder saa stort et Tilskud som foreslaaet af den radikale Ordfører, blev forkastet med 54 St. (radikale og Socialdemokrater) mod 47 (Venstre og konservative). —

Den 30. September kom Sagen til 3. Behandling. Ordføreren, *Kofoed*, kunde da meddele, at der indenfor Lønningsudvalget var opnaaet fuld Enighed mellem Partierne og Ministeren om, at Tilskudsbestemmelserne stryges i Lønningsloven, og at Ministeren inden Udgangen af Oktober forelægger et Lovforslag om Tilskud til de private Skoler, »saaledes at disse uden Indskrænkninger af principiel Art opnaar et Tilskudsbeløb, der pekuniært ikke er mindre end det, som det til anden Behandling under Nr. 31 (af de konservative) stillede Ændringsforslag tilsigter at yde dem« (højst 48 Kr. pr. Barn).

Undervisningsministeren, Svendsen og Vesterager anbefalede Forslaget, Svendsen dog med Beklagelse af, at der ikke havde kunnet opnaas et større Tilskud til Friskolerne. Forslaget vedtoges derefter enstemmigt.

I Landstinget kom Sagen til Behandling 1. Oktober. Her udtalte baade Venstres og de konservatives Ordførere (*Jensen-Grimsbjærg* og *Oluf Jensen*) deres Glæde over at Tilskuddet var faldet bort, da Spørgsmaalet om Tilskuddet til Friskolerne efter de to Ordføreres Mening ikke hørte hjemme paa denne Lov. —

Der er en ejendommelig Uklarhed over hele denne Sags Behandling, en Uklarhed, som »Rigsdagstidende« i hvert Fald ikke kan sprede. At slutte noget bestemt enten om det ene eller det andet Partis Holdning over for Friskolen lader sig ikke gøre paa Grundlag af denne Forhandling. Man maa nu afvente Fremsættelsen af det Forslag, som vil komme i denne Maaned, og den Modtagelse det vil faa i Rigsdagen.

H. S.

Udkomne Bøger.

Danske Billeder. Sønderjylland. Særudgave Nr. 1. Redig. af Herman Bente Fotografier af J. Dragsbo. 62 S. (M. P. Madsen, Kbhvn.)

Rabindranath Tagore: **Hungrige Stene.** Oversat af A. Kroman. 208 S. (V. Pio.)

Margaret Widdemer: **Rosamonds Drømme.** 240 S. (V. Pio.)

Dedenroth-Berg: **Svar ikke!** Et Raad til Sigtede under den ny Strafferetspleje. 14 S. (Det Schønbergske Forlag.)

Jakob E. Lange: **Plantelære,** udarbejdet nærmest til brug på vore landboskoler. 8. gennemsete udgave. Med 182 afbildninger. 196 S. (Gyldendal.)

Emil Steenvinkel-Svendsen: **Vær paa Vagt!** Imod den Bjørnerske Gendøber- og Syndfrihedslære. 16 S. (Christian F. Rømer, Kbhvn.)

Hans Kyrre: **M. Goldschmidt.** I—II. 486 S. (Hagerup.) 20.00.

O. Thyregod: **Mod Skumring.** 240 S. (Hagerup.) 7,50.

Henning Jensen: **Min sidste Bog.** En kristelig Fritænkers Tro og Haab. 118 S. (Hagerup.) 4,00.

R. Berg: **Det danske Haandværks Historie.** 152 S. (Gyldendal.)

Heinrich Heine: **Kærlighedsdigte.** Oversat af P. C. V. Hansen. 64 S. (Gyldendal.)

Edgar Rubin: **Kan Hukommelsen forbedres?** 84 S. (Gyldendal.)

Alb. Stockmar: **Oversigt over Menneskets Fysiologi.** 33 S. (J. L. Lybecker.)

Mathilda Malling: **Hjemmet paa Urfva.** 264 S. (Nyt nordisk Forlag.)

Prestafèlagsritid. Timarit fyrir Kristindôms- og Kirkjumál. Ritstjóri: Sigurdur P. Sivertsen. Fyrsta Ar 1919. (Gefid út af Prestafèlagi Islands. Reykjavik.)

Anny Wothe: **Polarheksen.** Roman. Avtoriseret Oversættelse. 214 S. (Pio.) 1,35.

P. Munch: **Lærebog i Verdenshistorie.** For Gymnasier, højere Pigeskoler, Seminarier og Højskoler. III. Den nyere Tid. 4. Oplag. 184 S. (G. B. N. F.)

J. M. Secher: **Hovedtræk af den græske Litteraturs Historie.** Fremstillet til Skolebrug. 3. Udg. 78 S. (G. B. N. F.)

Naturhistorie, Naturiagttagelse. Et Bidrag til Belysning af Læreruddannelsen ved Seminarierne. Af Asger Ditlevsen, Magister scient, Seminarielærer. 62 S. (Hagerup.)

Det radikale Tvangsstyre. Nye Strejflys af A. Peschcke Køedt. 196 S.

Det nye Aar. Indre Missions Almanak for 1920. 119 S. (O. Lohse.) 1,20.

Lys i Guds Lys. Prædiken ved den danske Rigsdags aabning den 7. Oktober 1919. Af A. Fibiger, Sognepræst ved Eliaskirken. 16 S. (O. Lohse.) 0,50.

Danmarks kommende Dage. Tale paa Skamling 6 Juli 1919. Af H. I. F. C. Matthiesen. 23 S. (O. Lohse.) 0,50.

Olfert Ricard: **Kirkens Kald og Kendingstegn.** I. Smaaskrifter udgivne af Udvalget for Folkekirkens Bevarelse. 23 S. (Lohse.) 0,50.

Danebrog. Prædiken ved vort Flags 700-aarige Jubilæum 15. Juni 1919 i Eliaskirken. Af A. Fibiger. 20 S. (Lohse.) 0,40.

Benvenuto Celli: **Videnskab og Tro.** Avtoriseret Oversættelse fra Italiensk ved A. Hansen. Med Forord af Pastor Olfert Ricard. 64 S. (O. Lohse.) 1,50.

Thit Jensen: **Den erotiske Hamster.** Nutidsroman. 3. Oplag. 188 S. (Nyt nordisk Forlag.)

Engelske Kærlighedsdigte ved Valdemar Rørdam. 151 S. (Nyt nordisk Forlag.)

Et Krigsbryllup. Roman af C. N. og A. M. Williamson. Oversat af Henny Bauditz. 157 S. (Pio.) 1,50.

Morten Korch: **Fru Sara paa Ens** Fortælling. 208 S. (Det Schønbergske Forlag.) 6,50.

Beretning fra frøken Josephine Schneiders børnehjem (forhen børnehjemmet på Vodrofsvej) for året 1918. 24 S.

Højskole-Almanak. Redigeret af Johannes Stampe. 92 S. (Steen Hasselbalch.)

Kundgørelser

maa for at kunne blive optagne i det først udkommende Nummer af »Højskolebladet« være Bladets Ekspedition i Hænde senest Onsdag Morgen, Forretningskundgørelser dog senest Tirsdag Morgen.

Nr. 43 Fredag den 24. Oktober. 1919

M. GOLDSCHMIDT.

Født 26. oktober 1819 — død 15. august 1887.*

Lige mod slutningen af 1845 rettede S. Kierkegaard et voldsomt angreb på »Corsaren«, det vittighedsblad, som Goldschmidt havde udgivet i 5 år, og som var frygtet, ja hadet af alle dem, hvem dets satire ramte. Kierkegårds håb om med sit angreb at slå G. fuldstændig ned blev såre langt fra opfyldt.

I en af de samtaler på gaden, som K. havde indledt med G. som med så mange andre, havde K. anvist G. at lægge sig efter »komisk komposition«. Det forstod G. ikke den gang, men siden havde han lært det, og nu brugte han den dolk, hvis spids K. således selv havde slebet, til ubarmhjertigt at stikke K. med atter og atter: en række komiske artiker i Corsaren, som drev evige løjer med K., uden nogen sinde at nævne hans navn, men de »psevdonymer«, hvorunder K. havde udgivet sine skrifter, medens billeder fremviste K.s vel kændte skikkelse i latterlige karrikaturer. — Under dette mødtes Kierkegaard og Goldschmidt jævnligt på gaden og taltes ved om disse artikler som noget dem bægge uvedkommende tredje — ti G. optrådte heller ikke officielt som Corsarens redaktør — men efter et par måneders forløb navngav K. sig som den, der var ét med psevdonymerne, og da han en tid efter mødte G. på gaden, hilste han ham ikke, men sendte ham blot »et stort, forbitret blik«.

M. Goldschmidt.

Dette havde en virkning på Goldschmidt, som intet had eller forbitrelse, heller ikke Kierkegaards angreb havde mægtet at udrette: endnu samme dag kom han hjem og fortalte sin familje, at han vilde opgive Corsaren. Denne var dog blevet et særdeles indbringende foretagende, og G. havde ingen æmbedseksamen eller noget andet at falde tilbage på. Men han »nåede i et be-

* For få dage siden har *Hans Kyrre* udsendt et stort værk om Goldschmidt, bygget for største delen på utrykte dagbogsoptegnelser og breve. Skønt jeg skylder dette værk mange værdifulde enkeltheder, må jeg beklage, at tiden ikke har tilladt mig at nytte det, som det fortjænte.

tydeligt øjeblik til en smærtefuld idealitet, der lange tider efter kastede en slags glans ind i hans sind«. Og han solgte Corsaren, og for sine sammensparede penge rejste han ud i Evropa »for at blive af med vittigheden og lære noget«.

For Kierkegaard blev, som bekendt, sammenstødet anledning til, at han opgav sin plan om at blive »præst i en afsides egn« og i stedet genoptog det forfatterskab, som han havde ment afsluttet — en fortsættelse, hvorunder han kom til at give nogle af sine aller betydeligste og inderligste skrifter, medens arbejdet derpå og modtagelsen deraf atter affødte den sidste del af hans værk: det voldsomme angreb på statskirken og den officielle kristendom.

Med denne indirekte indflydelse på Kierkegårds udvikling har Goldschmidt vel givet sin betydeligste indsats i vort åndsliv, men der er mange andre grunde til at mindes ham nu ved hundredåret for hans fødsel. — —

I 1814 havde jøderne fået næringsfrihed her i landet. Dels vel på grund heraf og dels ved samtidig fremkomst af et højst jødefjendtligt skrift, der gav anledning til en literær fejde om jøderne, kom det i 1819 til pøbeloptøjer over for disse, som dog hastigt dæmpedes. Men bevægelsen bredte sig fra København til de provinsbyer, hvor der levede jøder i noget tal, deriblandt Vordingborg.

Her havde just samme år en mand Goldschmidt nedsat sig som købmand, og en dag svævede trudslen om vold og plyndring fra byens borgere og de omboende bønder så tydeligt over hans og de andre dærboende jøders huse, så Goldschmidt mod aften med sin frugtsommelige hustru gik over gaden til en slægtning, for sammen med ham og hans at værge sig det de kunde. Frygten var begrundet nok, men byens politimester hindrede alligevel ved resolut optræden, at det blev til noget.

Men den dreng, som snart efter kom til verden i Goldschmidts hus, mener selv at have fået mærker af at være båret under moderens hjærte i de angstfulde timer, hun den dag gennemlevede, og i alt fald har hans liv endog fra før fødselen været præget af at have undtagelseskår inden for det samfund, hvorind han fødtes.

6 år gl. sendtes han til København, og hos en onkel, der levede og åndede i gammeldags jødedom, blev barnet i løbet af blot ét år som bjærgtagen af det jødiske. Og skønt det efterhånden fortog sig, da hans far nu købte en gård i Valby, hvorved drengen atter kom hjem, lå det dog på bunden, så han, da han 13 år gl., blev konfirmeret på jødisk, en stund var »glødende jøde«.

Desto stærkere virkede det da på han, i København at mærke fjendskabet mod jøden møde på hvert et gadehjørne, fra hver en gadedreng, og han blev sig sin undtagelsesstilling så bevidst, så han, da han kom i lærd skole og blev påvirket af det humane livssyn, som herskede hos dens fleste lærere som i dens vigtigste lærestof, følte sin jødedom som »en ulykke, jeg var født med som med en pukkel«.

Men hin onkel havde gjort ham bekændt med, at han ikke blot var jøde, men levit — hvad jøderne nemlig mener at have fuld rede paa. Det var det samme som at tilhøre et adelsskab, der talte sine ahner årtusinder tilbage i tiden, og idet Goldschmidt følte sine ævner og samtidig, at dette adelsskab ingen anerkendelse havde i det samfund, der omgav ham, så omsatte denne bevidsthed sig i ham til en lidenskabelig higen efter altid at være nr. 1. Han kæmpede da på livet i skolen med at fravriste den eneste meddisipel, der kunde tænke på at gøre ham rangen stridig, pladsen som nr. 1. Det lykkedes lige ved skolens afslutning. Han så vel som alle lærerne var sikre på, at han skulde få udmærkelse til eksamen, men ved en uret mod ham af professor Clausen, der gav ham spørgsmål i religion uden at respektere hans jødedom, fik han det ikke — en frygtelig skuffelse! Og dette atter, fordi han var undtagelsen og som sådan forsvarsløs, medens alle havde ret til at ydmyge ham!

Det satte en voldsom spænding i hans af natur uhyre lidenskabelige sind.

Da han var 4 år, var han blevet sat i skole hos en lærer i Vordingborg, som han kalder »Brygger eller Brücker«,* og han gav jo dren-

* Jeg vilde naturligvis gærne være i familje med den, der har været den første lærer for en så berømt størrelse som Goldschmidt. Og jeg bestyrkes i at være det, når jeg hos G. læser, at denne lærer var en »mageløst blid mand«. Så jeg holder på, at han skal staves Brücker. Men når jeg så videre ser, at han erklærede, da G. endnu ikke var 6 år, ikke at kunne lære ham mere, så — — —

gen den samme undervisning i kristendom som de andre børn, og det gjorde stærkt indtryk på hans modtagelige sind. Og i den lærde skole fik han så en langt mægtigere påvirkning i samme retning, idet han overværede den meget levende undervisning, som Peter Rørdam gav i skolens religionstimer. Når han talte om frelserens lidelse og kors, så krympede hjærtet sig i G., han følte sig som en medskyldig med sit folk, som en af den korsfæstedes fjender. Og næsten end pinligere virkede det, når Rørdam talte om det varme og kærlighedsfulde hos frelseren, ti da kom der over ham en knugende følelse af at være forladt, at have sin plads i skammekrogen.

Og spændingen i sindet øgedes yderligere ved spliden mellem det kristelige, det humane og det jødiske.

Men dertil kom endnu: Goldschmidts slægt havde levet længe her i landet, idet hans tipoldefader var den ene af to jøder, som 1684 fik tilladelse til at bosætte sig i København. Haven i Vordingborg, den ægte ødanske natur, som omgiver denne by, hans moders danske sange i tusmørket og endelig det fuldstændige land- og bondeliv i Valby havde yderligere gjort ham dansk i sind og følelse. Men han havde altså bestandig mødt den betragtning, at han var og blev som jøde en udenforstående, en fremmed. Når i 1872, da G. nede i Rom besøgte den døende Hauch og ved afskeden sagde: »Far vel så længe, Hauch!«, en del af det københavnske publikum, da dette blev bekændt, kunde finde det upassende, at jøden havde sagt et sådant farvel, begriber man, hvorledes stæmningen var under Goldschmidts opvækst, da jøderne endnu ikke havde fået borgerrettigheder her i landet.

Og da nu G. altså en tid virkelig var glødende jøde, satte denne dobbelthed måske endda den aller stærkeste spænding i hans sind. Det var ud af den, han i 1844 pludselig stod på talerstolen på Skamlingsbanke og råbte ud over forsamlingen: jeg er en jøde, hvad vil jeg imellem jer!

Med de her skildrede forudsætninger forstås det, at Goldschmidts levnedsløb må blive af en egen art. — —

På grund af udfaldet af studentereksaminen og det sydende indre liv opgav han at gå en almindelig akademisk vej. Han havde også så småt følt digterævnen røre sig, og — mest for at få nogle tarvelige noveller i trykken — gav han sig til at udgive »Næstved ugeblad«. Han var da ikke 18 år gl., og ikke 20, da han holdt op, men havde dog skabt en forløber for den provinspresse, der sætter pennen over saksen og kridtet. Naturligvis var bladet mærket af ungdommeligheder, men der hørtes fodtrin af en, som gik ny veje.

Snart efter, uden at der her bliver plads til at fortælle sammenhængen dermed, ser vi ham så grunde »Corsaren«.

Man må ret holde sig for øje, at G. udgav dette blad fra han var 21 til 27 år gammel. Man vil da ret undre sig over den forbavsende kraft, frodighed, ungdomsfriskhed og vittighed, som han rådede over. Han skriver så at sige bladet helt alene. Han angriber hensynsløst alle: absolutisterne og de liberale, spidsborgerne og regeringen, folket (hr. Sørensen med nathuen over ørerne) og kongen. Og alle formelig vånder sig under hans svøbes slag.

Vel kan han blive hård, vel kan han være ondskabsfuld. Men over en bank er det godt humør, som præger artiklerne, og vittighedsbrodden er mest så harmløs, så latteren, der vækkes, bliver frisk og sund.

Det raseri, det had, som efterhånden opsamles mod G., den skadefryd, man føler, når han dømmes til bøder og fængsel, beror mest på afmagt. Han har så inderlig ret: man er netop så fej, så bornert, så filistrøs, så beregnende og så hul en frasemager, som Corsaren fremstiller en. Men skal den uforskammede jøde have lov at sige det, skal ens skrøbeligheder, lumpenheder, tåbeligheder og flovheder sådan udråbes på gader og stræder, så alle kan grine ad dem! Det er »det morsomste blad, når man ikke selv står i det, men gør man det, er det nederdrægtigt« (H. C. Andersen).

Corsaren har havt uberegnelig virkning ved at nedbryde respekten for al tom og uægte avtoritet, især enevældets. Som en frisk og salt nordvest fejede den en masse lummerhed bort, ruskede op af søvne, forstyrrede tingenes faste, daglige gang, gav afsmag for de falske værdier og lyst til at finde de ægte.

Men når det ganske unge menneske formåede at piske dette ind i samfundet så at sige imod

dets vilje, udholdt i 6 år at være hadet af alle, som en Ismael at have alles hånd imod sig — så kom det af hin lidenskabelige spænding i hans sind. Hvilken fryd for ham, der blot ved at være født ind i samfundet var undtagelsen i det, alles skovisk, udelukket fra alt hæderværdigt, selv fra at blive blot så meget som løjtnant i hær eller flåde — hvilken fryd at mærke sin overlegenhed. At skrive, hvad alle måtte læse — ti han har »fanget mængden med hud og hår« — at være den alle vegne omtalte, den af alle frygtede, selv af den enevældige konge — som var nervøs om fredagen, til han havde fået læst Corsaren og set, at der i dag intet var om ham, som gav Carstensen lov til at anlægge Tivoli, for at københavnerne kunde more sig, så de glæmte Corsaren.

I hvilken grad G. med liv og sjæl var med i det vilde ridt, fik sit ejendommelige udtryk i, at han i løbet af de 6 år flyttede 9 gange, ofte ikke kunde sove for hjærtets hæftige banken!

G. ejer en glødende kærlighed til frihed. Trangen til at protestere mod ufriheden under enhver form leder hans Corsarpen, naar han på angivne måde angriber, ikke blot frihedens modstandere men også dens mer eller mindre lunkne venner, og samtidig hævder sin egen frihed og uafhængighed over for samfundets forsøg på at kue jøden.

Men han er også på positiv måde frihedens talsmand. Som sådan optræder han i Corsarens alvorlige del, — efter hans eget synspunkt den vigtigste, hvad han udtrykte ved at give den alene sidetal, medens den vittige del kun var et upagineret tilhæng. Her kæmper han for de smås og undertryktes frigørelse. De skal have fri adgang til højere skoler og til universitetet, hvis virksomhed skal udvides m. h. p. dem. Her slår han til lyd for republikanske statsformer og for socialistiske ideer. Han viser sig i det hele på det rene med — i en grad som næppe nogen anden her hjemme den gang — at det sociale spørgsmål vil blive fremtidens største.

I denne del søgte han også at udtale domme om litteratur og teater, artiklerne her havde ofte et præg som de moderne dagblades »ledere«.

Men publikum ænsede ikke alt dette, respekterede det ikke. Goldschmidt måtte efter dets begreb ikke have lov at beundre noget eller vise ærbødighed for noget. Og han led derunder, følte sig nedsat til at være en slags folkenar, tyngedes også af sine endnu alt for ringe kundskaber til at gøre ret fyldest her. Men han ævnede dog ikke at rive sig løs.

Da frigør S. Kierkegaard ham. Og vidner magten i det blik, han sendte G., om hans høje overlegenhed, så taler det jo også stærkt til fordel for G., at han var villig til at bøje sig for denne og var rede til at opgive sin fordel for at vinde frem som menneske. — —

Efter at have afhændet Corsarpen — som fortsattes nogle år men nu uden al betydning — rejste han altså ud.

Få har som han forstået den kunst at rejse med ører og øjne åbne. Det blev ham et mægtigt dannelsesmiddel. Når han senere syntes, hans åndelige kapital var fortæret, rejste han ud og vandt sig ny.

Den nuværende rejse foregik under netop for ham særlig gunstige forhold. Februarrevolutionen 48 skulde snart bryde løs, og G. fandt ind til de esser, hvor frihedsilden alt ulmede og glødede. Mest af alt i Sveits mødte han en mægtig frihedsbevægelse — han »grebes af de ny ideer som af en stormvind«, han berustes.

Og hans hovedopdagelse var den, at forskellige nationaliteter kunde bindes sammen under frihedens banner — en for G. på én gang betydningsfuld og skæbnesvanger lære. Ti den bestæmmer hans optræden i de følgende år hjemme.

Oprøret i hertugdømmerne stod ved hans hjemkomst for døren. De nationalliberale vilde besværge det ved med magt at rive Slesvig løs fra Holsten. G. stod på Kasinomødet som ene mand og påtalte uretten heri: slesvigerne måtte spørges.

Og hans politiske stade, for hvilket han gav mangfoldigt udtryk i »Nord og Syd«, som han udgav fra 1847 til 1860, blev dette: Befolkningen i hertugdømmerne skal vindes ved frihed. Det gælder ikke først og fremmest om en fri forfatning — en sådan er »en skør ting« — men »om at oparbejde en stærk frihedsbevidsthed. Derved vil man fjærne folket fra aristokraterne og deres middelalderlige privilegier, imponere Tyskland, berøve separatisterne hjælpen derfra og forsone selve de stridende partier ved

at give dem højere og fælles interesser at varetage, og knytte dem til den statsenhed, hvorfra frihedsprincippet udgår«.

Eller med andre ord: G. er helstatsmand, han mener, at på frihedens grundlag kan tyske og danske venlig forliges i én stat.

Men strømmen gik den modsatte vej. G. fik atter og atter at høre, at dette stade indtog han, fordi han var jøde og som sådan unational. Og da man omsider indså hans ret, var det for sent: da var der blod mellem danske og tyske, og Tyskland havde fået sin Bismarck og skred frem ad storhedens og samlingens veje.

G. kændte Evropa bedre end vel nogen anden her hjemme, dets strømninger og magtforhold. Han skrev »Nord og Syd« med sjælden kunst og lagde denne sin kundskab frem. Hans øje var klart, hans tanke skarp. Men det var ham, der havde redigeret Corsaren, og han var jøden — så vilde man ikke lytte til ham.

Og hvor skulde vel de, som i de dage var vore ledende mænd, forstå, at G. en tid tjænte godsejerne med sin pen — af ideelle grunde! Han så den uret, der i 49 blev begået imod dem, han forstod de virkelige magtforhold i landet. 1866 gav ham ret, og der kom en halvhundredårig, forbitret kamp, som måske var undgået, om man havde begrebet G.s tanke og ikke i stedet hånet ham »som alle grevers Leporello«. Som om det var greverne, der i og for sig interesserede Goldschmidt! Han, som kan betvivle sin ret til »at ligge i en god seng og sidde ved et godt bord, når andre fryser og sulter uden for«, var meget mere virkelig demokrat end de nationalliberale; mens han bedømte den samtidige situation langt rigtigere end de og led, hellere end at svigte sin overbevisning om, hvad den krævede, så han samtidig meget klarere på fremtiden: Netop omkring 1866 udtalte han ved synet af en god, velholdt bondegård med en smuk familje: »Det var danskheden i en smuk udgave, prøve af den landbostand, der en gang skal være herre i landet« — —

I 1860 blev det ham klart, at hans advarsler og råd kun fandt døve ører, og han trak sig for bestandig tilbage fra politiken og kastede sig over digtningen.

Under Corsartiden havde han skrevet »En jøde«, i »Nord og Syd« den store roman »Hjemløs«. Nu kom en lang række af ypperlige ting.

Han, der som politiker regnede med de reelle magt- og størrelsesforhold, var naturligvis også som digter realist. Han finder ikke tiden ugunstig for poesi — en tid, hvor de »ny ideer bæres på stålskinner fra land til land«. Nej, den er den skønneste, mest poetiske af alle tider. Han er realist, ti hans digtning rinder af hans liv, den er »omsat livserfaring«. Da han lever så stærkt, da hans erfaring rækker så vidt, bliver hans digtning så fyldt med indhold.

Dog hører han ikke fuldt hjemme mellem »realisterne«. Han anviser poeten plads »højt over det daglige liv. Vorherre har gjort ham til et søndagsbarn, så han kan se, hvad der er os andre forborgent, og som vi dog så gærne vilde se«. Der går da bestandig i hans digtning ved siden af den klare, skarpe tanke noget »mysteriøst« (»Den flyvende post«, »Bjærgtagen« m. v.) Han opstiller den fordring, at i poesien skal det menneskelige komme til sin ret, og at den må være underlagt sædelighedens idé. Da jødedommen har så stor magt i hans liv, drejer selv sagt meget af hans digtning sig derom. I »En jøde« skildres jøden i sin strid med samfundet, i »Avromche Nattergal« jødens håbløse forelskelse i den hedensk-kristne verden, i »Maser« og mange andre får vi de mest glimrende jødiske menneskeskildringer. Ja, her har G. vel givet sit aller ypperste som digter.

Men hans poesi er dog »dansk« nok. Hvor mestrer han dog den danske tunge! Som G. Brandes siger det: »Altid svulmer hans stil i den bløde bølgegang, der udmærker vor jordbund, vore sunde og vort sprog«. Men også selve indholdet og præget. Hvem tænker f. eks. på, at »Fra min onkels hus« — hvormed den lille danske købstad rykker ind i literaturen — »Den vægelsindede« m. m. fl. skyldes en jødes pen! — —

De sidste 20 år af Goldscmidts liv flød hans digteråre dog sparsomt. Ikke fordi den var løbet tør, men fordi han mer og mer blev taget af de store spørgsmål.

Den vældige spænding i hans sind var aldrig blevet hævet. Det voldte en stadig pine atter og atter at blive smædet og mistænkeliggjort som den, der ikke var dansk men jøde. Da han trak sig ud af politiken og netop da fik venlig indbydelse om at komme til England og blive engelsk forfatter, fulgte han derfor op-

fordringen og rejste. Men da danske arbejdere under et besøg i England holdt fest, og Goldschmidt efter anmodning talte og så Danebrog vajende over sit hoved, vandt kærligheden til Danmark sejr, og han vendte hjem.

Men lige så uafladelig havde det religiøse spørgsmål levet i hans indre. En kort tid synes det humane at have havt overhånd, således påvirkedes han åbenbart af den væsentlig atheistiske kres, han mødte i Sveits. Men snar efter vedkænder han sig i et brev til P. L. Møller: ».... det er alvor med min ethiske stræben ... den udgår fra, at jeg i al sandhed og alvor tror på Gud og søger at tilkæmpe mig det guddommeliges åbenbaring i mig, idet jeg naturligvis ikke tror på anden »forløsning« eller »nåde« end gennem den menneskelige sjæls frihed og selvregering.«

Men selv dette »naturligvis« holder sig ikke. Kristendommen øver stadig den stærkeste tiltrækning på ham. Bibelen ledsager ham altid på rejser som en af hans kæreste bøger, og både det gamle og ny testamente er vrimlende fulde af mærker som vidner om den omhyggeligste fordybelse. Han blev da også en bibelkyndig som ikke mange præster i vort land. Og i 1858 blev han så greben af en præken om Nikodemus, så han efter gudstjænesten henvendte sig til præsten for mulig at blive døbt. »Men«, skriver han, »der var noget i bekændelsen, der stillede sig uovervindelig i vejen. Det var den samme Nikodemus, men ikke den samme Kristus.« —

Så syntes denne vej for bestandig spærret. Men klarhed måtte han vinde, en afgørelse komme.

Og det er da derfor han i slutningen af sit liv opgiver politiken helt, digtningen delvis og vier sig til religionshistoriske studier. Med en uhyre flid. For den, der vil »erobre livet« siger han, »kændes ingen hviledag«, så han arbejdede med lyst 12—15 timer daglig.

Og udbyttet blev hans forestilling om Nemesis.

Tilværelsen er et vidunderligt fornuft- og ordensrige. Der hersker i den ikke ringeste vilkårlighed. »Den hemmelige ret« våger altid over den, fælder sin dom om alt og fuldbyrder dommen, når tid er. Nemesis er livet i denne orden, den hellige ånde i tilværelsen.

Den, som har erkændt dette og tror dette, ser det som sin opgave at være i overensstæmmelse med denne skønne, lovbestæmte orden, »bringe sig selv i orden«.

Nemesis er menneskehedens tidligste gudsforestilling, mener G. at kunne påvise. Derfor ligger den endnu i almuens sind som en altid vågen magt, mest vel opfattet som den nøje straffende men dog også som den retfærdigt lønnende. »Man kan, uden at tænke derpå, komme til at lægge puder under sit barnebarns hoved«, hedder det blandt jysk almue. Men dette er en Nemesis-forestilling.

Jo mere G. levede sig sammen med denne tanke, des mere virkede den til at omdanne ham. Alle utålmodige og voldsomme bevægelser lagde sig til hvile. Man »kan ikke hade, ikke ville hævne sig«, når der er en sådan hemmelig ret. Og den før så stridbare blev forsonlig, mild og menneskevenlig. Dog følte han sig stadig ensom. Men også her bragte tanken lindring, idet han med den mente at være kommet« ind under den åndens himmel, der hvælver sig over hele slægten«, og dermed var lodtagen i det store fællesskab. Ja, han følte sig i overensstæmmelse med det kristelige, ti »retfærdigheden, der har nåde i sig, række det bange, bekymrede menneske håbets drik.« »Men«, siger han, »jeg står uden for, under aftenhimlen, medens menigheden inde i huset synger sin aftensalme og hører trosbekændelsen blive fremsagt. I det øjeblik siger jeg: nu stiger Gud ned til dem. Spørgsmålet er, om Gud da ikke også er hos mig, skønt jeg er under den lidelse, at jeg er ene.« — —

Den sidste udtalelse er taget fra et brev til L. Schrøder på Askov, som han i sine sidste år kom i livlig forbindelse med og under tiden gæstede. Og udtalelsens form skyldes oplevelser dær. Han blev en varm ven af Askov og højskolen i det hele, så i den et af de stærkeste løfter for Danmarks fremtid og tog den ivrigt i forsvar over for angreb.*

* I 1883 besøgte jeg Goldschmidt, idet jeg efter Schrøders råd hos ham søgte anbefalinger til folk i England, som jeg vilde gæste. Han lukkede selv op, og da jeg begyndte: jeg skulde hilse fra Askov, afbrød han mig med: »Enhver der kommer i Askovs navn, er velkommen« og førte mig ind. I løbet af den samtale, vi så fik, ytrede han: »Ja, da jeg så, at Schrøders røgter spiste med ved bordet, da slog det mig: det, vi blot snakkede om i 40'erne, det er her virkeliggjort.« Behøves der mere vidnesbyrd om, at grunddraget i G.'s sind var ægte demokratisk!

Hvilken sindets bevægelighed, hvilken åndelig kraft må ikke have boet i denne mand, når han mod sit livs aften kan slutte sig til noget så helt nyt med største varme og iver, idet det dog tilmed er noget, som ligger så fjærnt fra hans hidtidige kres, forbindelser og interesser!

Men det er det ejendommelige for Goldschmidt dette altid vågne sind, de åbne øjne og ører. Den aldrig afbrudte udvikling. Det ord »færdig« findes ikke i hans ordbog, når det gælder liv, sandhedserkendelse, personlighedens udrustning.

Han var måske lovlig lille af vækst, men man glæmte det over det smukke hoved, hvor de prægtige øjne, »lynende som diamanter i stenkul«, kastede glans over det fint og skarpt skårne, udpræget jødiske ansigt. Der var værdighed, harmoni over skikkelsen, og denne harmoni var vundet gennem den aldrig stilnede kamp: mod uret, for frihed men frem for alt, efter alt det splittende, som hans ejendommelige forudsætninger havde ført over ham, en kamp for at samle et resultat af det alt sammen: dette at faa gjort sig selv til en ethisk og religiøs personlighed, og det uden at bæve tilbage for de ofre, der måtte bringes, de lidelser, som måtte udstås. — —

Han døde den 15. avg. 1887 i det hjem, han længe delte med sin ugifte, højt begavede søster Ragnhild. Hun fortæller, at da hun dagen før hans død sad ved hans seng med hans hånd i sin, sagde han med et mildt blik og smil: »Det er dog en lykke, at vi to, nu da jeg ligger her, er enige og holder hinanden i hånden.«

Med et par linjer af Carl Plougs digt ved hans død vil jeg slutte:

han fisked perler op fra sjælens bund;
han høsted ædel saft af hjærtets kilder;
han skabte billeder af sine fund,
hvor skønheds sol på dybest skygge spiller.
— — —
om fremmed blod end i hans årer randt,
os var han dog en huld og trofast broder.
Ej korset smykke tør levitens grav,
men Danmarks korsflag over den skal vaje;
ti *det* sit dagværk og sin kunst han gav,
og han har øget folkets bedste eje.

V. Brücker.

»Kirkebakken«, 16. oktbr. 19.

Den ny Præstelønningslov og Valg- og Frimenighederne.

I Anledning af Fred. Nørgaards Artikel om ovennævnte Spørgsmål vilde jeg skønt enig med ham i Hovedbetragtningen, dog gærne bemærke følgende:

Der er i de senere Aar fremstået en Række Valgmenigheder, som ikke har bygget egen Kirke, men gør Brug af de lokale Sognekirker. De er derved sluppet for et meget betydeligt økonomisk Offer, men kun *ved at gøre Brug af Folkekirkens Midler*. Dette er værdt at betænke overfor Fred. Nørgaards absolute Talen imod, at fri Menighedskredse skulde modtage Tilskud af offentlige Midler. Dette *er* allerede sket en Række Steder, og det er vel nok et Spørgsmål for flere af sådanne Valgmenigheders Vedkommende, om de overhovedet var trådt ud i Virkeligheden, hvis de ikke havde haft denne Støtte fra »de offentlige Midler« (Sognekirkens Benyttelse) at ty til.

Det er i denne Sammenhæng også nok værdt at betænke, at *små* Valgmenighedskredse efter den ny Præstelønningslov med dens betydelige Lønforhøjelse vil blive vanskeligt nok stillede ved et Præsteskifte, så at man kan have god Brug for den naturlige Håndsrækning, Folkethingsmand Jensen-Sønderup omtaler i sit Stykke.

Iøvrigt vilde jeg gærne have Lov til at udtale, at den ny Præstelønningslov er et Skridt bort fra den Udvikling, vi ved de kirkelige Frihedslove så glædeligt har været inde under i de sidste halvhundrede År. Denne Lov vil nemlig sikkert *lamme Brugen af Sognebåndsløsnings-Loven* betydeligt, idet mangen en fintfølende, nobelt tænkende Mand eller Kvinde vil ømme sig ved at gøre Brug af en udensogns Præsts Arbejde, når det, som i Loven, er forbudt at yde Præsten noget Vederlag derfor.

I det hele har denne Lov et Præg af statskirkelig Uniformitet, som — hvor underligt det end lyder — stemmer godt med, at det er det social-demokratiske Parti i Rigsdagen, som i væsentlig Grad er Årsag til, at den er bleven, som den er.

København, 18. Oktbr. 1919.

Johan Clausen.
Valgmenighedspræst.

Karl Gjellerup.

En besynderlig Skæbne vil i dansk Litteraturhistorie knytte Karl Gjellerups Navn sammen med den saakaldte Realismes Gennembrud, endskønt det netop blev Manglen paa Realitet, paa Virkelighed, som et langt Digterliv igennem blev hans egentlige Grundskade. Fra Studerekammerfløjen i den danske Kulturs Højborg kom han, og fra sin første Fremtræden var han, som saa mange af den lærde Stands Ynglinge, baade fortænkt og livsfjærn, men medens de fleste andre resolut slog Studerekammerets Dør i Laas bag sig og søgte ud i Livet, blev Karl Gjellerup sine mange Digteraar igennem dær, hvor hans Vugge havde staaet. Derfor staar allerede nu hans Minde i det offentlige Omdømme sløret af en Sky af Bogstøv.

Man lade sig ikke blænde af, at han som nybagt theologisk Kandidat øjeblikkelig stormede frem paa den Plads i den literære Slagorden, hvor Huggene faldt hedest, og i højtsvungne Hymner lovsang vor Helligaandsridder, vor »St. Georg« — for faa Aar efter at falde baade Georg Brandes og de øvrige Staldbrødre i Ryggen med et ubehersket Had. Kun tilsyneladende er denne Drabelighed et Vidnesbyrd om Realitet. Erasmus Montanus er i al sin støvede Blodløshed af Don Quijotes Æt. Naar de lærde endelig faar draget det Sværd Dyrendal, gaar de amok. Med deres nærsynede Øjne kan de hverken overse Aarsag eller Virkning.

Da denne Storm havde lagt sig, med mange nu ulæselige Bøger som Resultat, fandt Karl Gjellerup sig selv, og med livsfjærne Øjne indledte han det Tilbagetog fra Virkeligheden, som i kort Begreb blev hele hans øvrige Tilværelse. Hans Emner saavelsom hans Stil fandt han under den stærkeste Paavirkning fra hedengangne store, og det Tankeindhold, hvoraf hans Bøger tit bugnede, var ikke i Kunstens Ildovn omsmeltet til Virkelighed. Det var tysk eller indisk Visdom, vel fordøjet og klogt fremsat, men ikke reelle Varer. Stundom slog han saa ind i dette blege Væv en kraftig Islæt af grov Film-Spænding. Det gjorde ikke Væven lysteligere.

Nogle faa Aar i sit Liv blomstrede Karl Gjellerup dog op og blev til et Menneske, selvfølgelig under Kærlighedens Magt. Han skrev en Haandfuld Vers og Romanen »Minna«, maaske den eneste Bog, som i et nogenlunde Aaremaal vil overleve ham. Den smiler ogsaa med et lyst og indtagende Smil, dens Skikkelser er oplevede, ikke konstruerede, dens Belysning er det gryende Foraars let romantiske, men dog reelle Klarhed. Der er Situationer i »Minna«, som bedaarer ved deres hjærtelige Tone. Man mærker, hvordan den lærde Svend tøer og smelter ud af sine Bøgers Vinter. Thi Vaaren den forbarmende har svunget Haabets Fakler.

Men fra denne gyldne Sommertime under Guds aabne Himmel gik Vejen atter ind mellem Bogreolerne. De bugnede af Bøger, tilsidst næsten udelukkende tyske. Ogsaa paa denne Maade udtømte Karl Gjellerup sig nemlig for reelt Indhold. Uden tilsyneladende at vide, hvad han gjorde opgav han resolut sin medfødte Folkelighed og blev Tyskerne en Tysker. Mangfoldige Aar var Dresden hans Hjem, Tysk hans Sprog, og naar han skrev sit Modersmaal, var det stivt og vredent af germanske Brokker. Men hvor megen Realitet bliver der tilbage i en Kulturspreder, som gladelig kryber ud af sit eget gode Skind? Hvilken Kultur vil han sprede?

For Gjellerups Vedkommende er Svaret snart givet: den internationale Tænknings og Videnskabs. Hans Bøger blev et Særsyn blandt danske Bøger, fordi de struttede af Lærdom, men mest fordi de trods Sproget var lidet danske af Sindelag. Ordføjningen kunde virke stateligt, som stiv Brokade, men det var og blev fremmed Lekture. Til Gengæld faldt den efter Sigende saa meget bedre ved Germanerne. Dem om det!

En støvet Erasmus Montanus, der ikke længer gik amok, en Vismand, naar det gjaldt tysk og indisk Filosofi, en livsfjærn Digter, der elskede det klassiske Sving, men ikke kunde fylde dets store Ord med Virkelighed, en dansk Mand, som godvillig blev tysk — alle disse Egenskaber vil drage Gjellerups Livsværk i Døden. Kun som »Minna«s Digter vil han leve.

Oscar Geismar.

Den ny Ægteskabslov.

Den ny Ægteskabslov er efter min Opfattelse et saa dødbringende Angreb paa det moralske Grundlag, hvorpaa vort Folk hidtil har levet, at det er enhvers Pligt ganske nøje at overveje, om det er forsvarligt uden nogen tvingende Grund at foretage et Eksperiment som dette. Man kan tage Fejl i økonomiske Reformbestræbelser, og saa rette Fejlen; men skulde det vise sig, at man tager Fejl med Hensyn til de gavnlige Virkninger, man venter sig af denne Ægteskabslov, vil man ikke kunne reparere Skaden.

At vi, der har taget Kampen op mod Loven, i »Politiken« bliver stemplede som Hylere og Bagstrævere, er ikke mere, end man kunde vente, men ogsaa et Bevis for, hvis Aand det er, der taler ud af den nye Lov. Jeg har hørt mange sige, at der ingen Grund er til at være saa bange for den nye Lov, thi Livet gaar dog sin Gang saa temmelig ubekymret om Lovene. Men den halve Sandhed, der ligger i denne Opfattelse, er grumme farlig og netop egnet til at lade den fremmede Aand, som Lovforslaget bærer frem, faa Lov til at brede sig, til det bliver for sent at standse den. Livet gaar sin Gang ubekymret om de ligegyldige Love; men Love, der rammer selve Livskilden, faar en uhyre Indflydelse. En Lov, der afskaffede Ejendomsretten, vilde bringe Forstyrrelse i alle Samfundsforhold. Det erkender alle, og derom vidner den uhyre Vægt, der lægges paa at værne om Ejendomsretten. Det er mig fuldkommen ubegribeligt, at man ikke ser, at en Lov om Ægteskaber af saa indgribende Natur som den forelagte, vil ramme ogsaa de gode Ægteskaber, idet den borttager den Grund, hvorpaa de er byggede, og i høj Grad vil forandre hele Livsførelsen.

Det er Skik i Danmark, at Mand og Hustru i de gode Ægteskaber beraader sig med hinanden og enes om alt det, der vedrører det fælles Hjem. Det er i disse Hjem, at den Retfærdighedssans er vokset op, som nu har medført, at Kvinderne har faaet borgerlig og politisk Ligestilling med Mændene. Det er da kun naturligt, at man nu ogsaa vil gøre Hustruen juridisk ligestillet med Ægtemanden. Enhver ordentlig tænkende Mand og Kvinde oprøres ved at høre om den Uret, den Brutalitet og de Overgreb, som en Mand i Ly af de nuværende Love kan øve mod sin Hustru, og det er et fuldt forstaaeligt Ønske, at man vil søge at værne Hustruen mod alt sligt. En Mand skal ikke have Lov til at sidde paa Kroen og drikke og spille de Penge op, hvoraf hans Familie skulde leve. En Mand skal ikke have Lov til at tage Børnene bort fra Moderen og anbringe dem udenfor Hjemmet uden hendes Samtykke eller uden Samraad med hende.

Men et er Bestræbelsen for at umuliggøre sligt, og et andet er at reducere det Livsfællesskab, hvori et Ægteskab bestaar, til en blot moralsk Formaning, der ingensomhelst juridiske Følger drager efter sig. Det hedder i Lovforslagets § 39: »Mand og Hustru skal vise hinanden Troskab og være hinanden til Støtte. De skal i Fællesskab varetage Familiens Tarv«. Men hele den øvrige Lov staar som en Haan mod denne §. Loven er en Samling Anvisninger for, hvorledes den ene Ægtefælle bestandig kan have det i sin Magt at lægge sig paa tvers af den anden. Intet Sted er det Familiens Tarv, som hævdes overfor den enkelte Ægtefælles Selviskhed. Det er Individets frie, af Ægteskabet uberørte Selvstændighed, som gøres til den bærende Retstanke. Det er mod denne Ødelæggelse af Ægteskabets Grundlag, at Kampen bør føres af alle dem, som lever i gode Hjem og forstaar, hvad de er værd.

Ægteskabet er en frivillig Sammenslutning af to frie Individer. Men vel gifter man sig frivillig, men man gifter sig ikke for at bevare sin Frihed. Ægteskabet har kun Mening for den, som synes, at Livet bliver fattigere, naar man ikke kan leve det i fuldt Fællesskab med en anden. Det er et ganske abnormt Forhold, at Ægtefæller lever i forskellige økonomiske Kaar, og man harmes over en Mand, der selv lever i Sus og Dus, men lader sin Hustru leve i knappe Kaar. Men er Vejen til at forhindre sligt den at lade Ægtefællerne føre Regnskab med hinandens Indtægter og med hvers Bidrag til den fælles Husholdning? Saadanne §§ som

§ 41 og § 44*, der omhyggelig sørger for, at den Part, der forstrækker den anden med Penge, ikke udsættes for Tab, vil skabe en evig Anledning til Trætte, fordi Synspunktet for, hvad den ene Ægtefælle kan forlange af den anden, ikke er Hjemmets Tarv, men Individets Krav. Man kan synes, det er juridisk ganske utilfredsstillende, at en Ægteskabslov ikke ganske nøje skulde bestemme, hvad den ene Ægtefælle i Tilfælde af Strid kan forlange af den anden. Men dette, som i ethvert borgerligt Kontraktforhold vilde være en følelig Mangel, er netop det naturlige i et Ægteskab. De nøje juridiske Bestemmelser fører altid til, at man ikke yder mere, end man er pligtig til. Og i Ægteskabet vil det samme blive Følgen; men her vil det undergrave den Fællesskabsfølelse, uden hvilken et Ægteskab ingenting er.

Den Adgang, som den nuværende Lov aabner til at oprette Ægtepagt og sondre Ægtefællernes økonomiske Interesser ved Særeje, driver det nye Forslags Bestemmelser ud i sin Karrikatur. Dels er der Forskel paa et Særeje, som Parret opretter, inden de gifter sig, ved frivillig Overenskomst og som Afvigelse fra Fællesejets naturlige Grundregel, og en Interessesondring, der paatvinges Individerne og bliver den Regel, hvorefter de skal bedømme deres daglige Mellemværende. Dels er den Form for Særeje, som den nuværende Lov kender i Bestemmelsen om, at en Hustru raader over sin egen selverhvervede Indtægt, dikteret af en helt anden Tankegang end den, der i den forelagte Lov nøje angiver, hvad den ene Ægtefælle kan kræve af den anden. Særejet og Hustruens Raadighedsret over egen Indtægt er Bestemmelser, som ikke bringer Manden til at overveje, om det ikke var billigere og bekvemmere for ham at have en Husholderske end en Hustru. De nye Lovbestemmelser samler sig derimod netop i at fremkalde en saadan Overvejelse, og lægger netop derved deres ægteskabsfjendtlige Tendens for Dagen.

Ligesaa harmfulde vi alle bliver overfor de grove Tilsidesættelser af Hensynet til Hustru og Familie, som brutale Ægtemænd kan tillade sig, ligesaa misbilligende ser vi paa Ægtefæller, som stadig vilde løbe til Trediemand for at ordne deres Meningsforskelle. Men den nye Lov berøver os Ret til at føle denne Misbilligelse. Det vil være naturligt, at Loven værner Hustruen mod grove Misbrug, som den gennem Værgeraad værner Børn mod Forældres utilbørlige Vanrøgt. Men Forudsætningen maa være, at Loven kræver en stor Tilbageholdenhed i udenforstaaendes Ret til at blande sig i Familiens Forhold, og at denne Indblanding er en Tilkendegivelse af en saadan Misbilligelse, at Familieforholdets naturlige Forudsætninger maa siges at være brudt. En Familie, som Værgeraadet har stillet under Tilsyn, har ikke længere sin Ære i Behold. Men denne Maalestok anlægger den nye Lov ikke. Der hæfter ligesaa lidt nogen Plet paa de Ægtefæller, som trætter om deres Økonomi, som paa Parter, der strides om Opfattelsen af en Kontrakt. Vi maa kræve, at saa længe Ægtefæller ikke anser Samlivets Vilkaar for brudt og vil forlange Skilsmisse, maa de enes om deres Sager uden Trediemands Indblanding.

At gifte sig er at love et andet Menneske at ville leve sit Liv i Fællesskab med denne anden. Løfter skal holdes, og det er i og for sig uværdigt at sikre sig, at man kan slippe fri, saasnart det ikke behager en længere at holde dem. Det maa betragtes som en Ulykke og en Katastrofe, hvis det viser sig, at det Samliv, man lovede at sætte hele sin Sjæls Kraft ind paa at gennemføre, brister. Tidens stigende Tendens til at gøre Adgangen til Skilsmisser lettere behøver ikke at være det samme som en Tilbøjelighed til at gøre dem sorgløsere. Det første opnaar man ved at opgive at tvinge Mennesker, der ikke vil leve sammen, til alligevel

---

* § 41. Kan Udgifterne til en Ægtefælles særlige Behov og Udgifterne ved de Hverv, som den iøvrigt efter Skik og Brug og Ægtefællernes Forhold har at varetage for Familiens Underhold, ikke dækkes af det Bidrag, den selv skal yde ifølge § 40, er den anden Ægtefælle pligtig at overlade den de fornødne Pengemidler i passende Beløb ad Gangen. Dette gælder dog ikke, hvis en anden Ordning er paakrævet, fordi Ægtefællen har vist sig uskikket til at forvalte Penge, eller fordi andre særlige Grunde foreligger.

§ 44. Hvis de Udgifter en Ægtefælle i Løbet af et Kalenderaar har haft til Familiens passende Underhold, aabenbart overstiger, hvad den efter § 40 var pligtig at yde, bliver der paa Begæring at paalægge den anden Ægtefælle at betale den et Beløb, som kan antages at svare til det for meget erlagte, medmindre andet er aftalt eller maa antages at være forudsat. Begæringen maa fremsættes inden 1 Aar efter Kalenderaarets Udløb.

at gøre det; det sidste bliver Tilfældet, naar man drager Omsorg for, at det at lade sig skille kan foregaa saa smertefrit som muligt. Følgen af at gøre Ubehagelighederne ved at skilles forsvindende, vil nødvendigvis blive en Svækkelse af alle de Motiver, man kan have til at rette sig efter hinanden, bære over med hinanden, opdrage sit eget Sind for at komme over de vanskelige Perioder i Samlivet. At forkorte Separationstiden er det samme som at nærme Skilsmissen til at være en Begivenhed af samme Art som en Opsigelse af en Husholderske, enten denne saa sker paa den ene eller den anden af Parternes Foranledning. Men særlig farlig bliver en Slappelse af Skilsmissekravene, naar Loven samtidig skaber et Utal af nye Motiver til at trættes ved Samlivet; og det sker ved gennem juridiske Bestemmelser om det daglige Samlivs Enkeltheder at ville erstatte de naturlig virkende Instinkter. Et af Medlemmerne af den Kommission, der har udarbejdet den nye Lov, Fru Estrid Hein, skrev for nylig i »Politiken« (d. 10. Maj), at hun nærer dyb Mistillid til det »mandige« Instinkt, som driver Manden til at værne sin Hustru. Hun vil gerne give Kvinderne et mere stabilt Fundament at bygge deres Hus paa. Det er en ganske fantastisk Tanke, at der bliver noget at bygge paa, naar Instinkterne svigter. Hvad skulde Manden vel bygge sit Hus paa, hvis det »kvindelige« Instinkt svigter. og hun begynder at se med Foragt paa den Hjemmets Gerning, som alle Dage har været det bredeste Fundament for huslig Fred og øget Livsmod.

Mændene slaas for deres Hjem, fordi det byder dem Fred og kærlig Omsorg. Den Hustru, der yder det, bygger Hjemmet. Skal Manden til at føre en daglig Kamp for at hævde sin Selvstændighed overfor sin Hustru, som ogsaa vil være en fri Personlighed, saa skrumper Hjemlivets Værdi ind, og begge Parter vil i stigende Grad benytte sig af Adgangen til Skilsmisse, indtil der helt hører op med at være noget, der hedder Ægteskab mellem moderne Personer, der staar paa Højden af Tidens Kultur.

C. N. Starcke.

(Sluttes.)

Gustav Frenssen: Brødrene.

I denne Fortælling faar vi et Billede af det tyske Folk under Verdenskrigen, set fra et Bondehjem i Vestholsten. —

Otts Bondegaard i Altensiel er meget langt fra at være et stille, harmonisk, stilfuldt Hjem; det er uroligt og fyldt af en Mængde levende Væsners, Mennesker og Dyrs, Liv og Larm. Ott selv gør rigtignok ikke meget Støj, tværtimod, han foruroliger snarere sin Familie med sin Tavshed. Han er en tung, lidt kejtet og med al sin Legemskraft en forsagt Natur. Hans Holdning er ludende, og han har for Skik at sidde og se stille hen for sig, fortænkt og grublende, og fordi der alligevel er saadan Adel og Vægt i hans Personlighed, udøver dette Væsen et Tryk paa hele Familien. Men Moder Ott kan støje for dem begge; hun er kommen fra en Skipperslægt fra den nære Vesterhavskyst og har det raske Sømandsvæsen i sig. Naar Verden ikke er efter hendes Hoved, tager hun sig med et eget rask Tag til det rødblonde Haar, hvorved det kommer i Uorden ved Tindingerne; hendes Børn kalder denne Bevægelse Sørøvertaget og gaar af Vejen for hende, for da sidder Hænderne alt for løse paa hende. Og der var tit Lejlighed, hun havde mange om sig, foruden Kalvene og Grisene de mange Børn, hun fik stadig Børn, en enkelt Gang Tvillinger, fra sit 19. til sit 47. Aar. Naar noget var, som det ikke skulde være, brugte hun Mund, over Manden, Naboerne, ja mod Gud i Himlen; men Kalvene og Børnene var dog altid forrest i hendes Tanker; selv naar hun skulde skrive til Sønnerne i Krigen om de alvorligste Ting, begyndte hun altid med Børnene og Kalvene, og de kom stadig igen og stak deres røde eller blonde Hoveder frem i Brevet, saa alt det andet blev mer eller mindre borte. Og saa breder da disse Børn sig i Bogen. Af de ældre er den betydeligste Harm, Tømrersvenden, sine Brødres og egentlig hele Familiens Hoved, han er forstandig, erfaren, sikker; hans frejdige Humør er udtrykt i det lille Flag, han har anbragt paa sin Cykles Styr, hvorfra det vajede kækt, naar han kørte. Den næste havde af sin Moder, som straks efter Fødselen saa sine Børn skarpt paa Næsen faaet det opsætsige Navn Eggert, rødblond og fregnet, stolt og opfarende, med Sømandsblodet i sig, af Brødrene kaldt Rode Prass. Saa kommer den

høje, alvorlige Reimer, som har kastet sin Kærlighed paa Bøgerne og har en Evne, han selv regner for enestaaende, til at se ind i alle Menneskers Sjæle og vide alt hvad der sker indendørs der, et Fantasi- og Idemenneske; endnu kun en stor Dreng; og Tvillingsøsteren, den slanke Emilie, med Ansigtets lange fine Oval, endnu mere sart i sin Følelse end Faderen; og endelig hele Grosset af smaa, ny tilkommende, som endnu ikke kommer ret langt bort fra Moderens Skørter, som hun skænder paa og tugter, er stolt af og beundrer, som hun gennemgaar alle Bekymringer og Besværligheder med, og naar det er strengest, gaar det hende i Knæerne, saa hun maa sætte sig paa Tørvekassen, men for det meste kan hun gøre det med at jage Haanden til Haaret, Sørøvertaget.

Vi faar ogsaa et fyldigt Indtryk af den folkerige Landsbys Mennesker, men Ott'erne blandede sig ellers ikke meget med dem. Huset vrimlede af Børn, især paa Søn- og Festdage, naar de ældste kom hjem paa Besøg. Selv som gifte hang de ved Hjemmet. »Det var for dem som et fast, ja jernfast Tag, synligt overalt i Verden: Værn, at ty dertil, Kærlighed at tænke derpaa, Tro at lide derpaa; og de gjorde i den Henseende alt for meget.« De levede da temmelig meget for sig selv, holdt sig i en Slags Generthed fra Samkvem med Omverdenen, men des mere holdt de indbyrdes sammen, og under denne Afsondring »samlede de paa en dygtig Bunke hemmelig Stolthed og mente indvendig, at en saadan Familie som Ott'erne, saa retskafne, saa ærbare, saa flittige, saa kloge — de havde i Virkeligheden gode Hoveder — fandtes der egentlig overhovedet ikke i hele Landet og ikke i hele Verden«. Denne Indesluttethed og Selvgodhed kom til at svide til dem, da en ellers flink Karl fra en anden Egn af Landet, som fik Tjeneste hos dem, skønt han ellers holdt af dem, spillede dem det Puds at arrangere noget Spøgeri i Gaarden, bare for at purre lidt op i deres Selvgodhed og bringe dem i Forbindelse med andre Mennesker. Det lykkedes kun alt for godt. Denne Piben bragte en skæbnesvanger Forrivning i Familien, satte den uskyldig mistænkte Eggert op mod Faderen, saa han i Trods drog til Amerika; den bliver saaledes den røde Traad i Bogens Roman.

Denne Forklaring af Karlens Handling giver Harm, der ligesom er Familiens Hoved og som Tømrersvend og Marinesoldat har set sig mere om og lært andre Mennesker at kende. Han siger: »Vi Ott'er — og *det samme gælder* vist *mange Tyskere* — lever alt for meget, over for den øvrige Menneskehed, hver i sit eget.« Her er vi ved *Bogens Ide.* Denne dygtige og ædle, men afsondrede Familie Ott er at opfatte som et Billede paa det tyske Folk; og denne Familles Skæbne er Tysklands, specielt i Krigen. Bogens Opgave er da i Virkeligheden at give en psykologisk Forklaring paa det tyske Folks Stilling blandt de andre Nationer og et Billede af det tyske Folk i Krigen. Som saadan er den betydelig og fængslende. Det er lykkedes Forf., baade at gøre denne mærkelige, talrige og frugtbare Famlie levende for os og i den at give os et Billede af det tyske Folk, som det staar for ham. Og Forf. har en udpræget personlig Forstaaelse af dette mægtige Folk, som han tilhører. Han skildrer da ogsaa Folket i Krigen lige fra dens Begyndelse til Sommeren 1917 (hvor Bogen ender). Vi oplever det første mægtige Brus, der gaar gennem Folket ved dens Udbrud, først hos Tyskere i Folkestimlen i New York, saa paa Skibet, der higer mod Fædrelandet, saa i Hamborg og Wilhelmshafen: Soldaterne, Pigerne, de gamle Pensionister, Skoledrengene. Og derefter selve Krigen, mest den til Søs, hvor Ott'erne er med; Hovedfjenden er det troløse England, der overfalder den uskyldige, intetanende Broder. Han har en mærkelig Evne til at fylde en Scene med mange Mennesker, vi ser dem færdes flokkevis paa Banegaarden, i Beværtningerne og paa Skibene, menige og Officerer, alle forenede i een Vilje, at kæmpe for det betrængte Fædreland, lige ned til den nærsynte Lærer paa Østfronten, han duer hverken til at skyde eller fægte, men synes dog, han som Lærer maa give et godt Eksempel, og regner saa ud, at han lige saa godt som en anden kan springe først op af Skyttegraven, løbe foran og raabe Hurra; det gør han og bliver skudt, han havde Kone og Børn. Det er ellers Søkampen, vi følger, hvor de tre Ott'er er med; der gives en meget indgaaende og levende Skildring af Slaget ved Skagerak, der fremstilles som en tysk Sejr, men ogsaa af et U-baadstogt, indledet med et gribende Billed af det tyske Folks Nød i 1916—17 under Hungerblokaden. Her giver Forf. ogsaa Forklaringen paa Tyskernes Udholdenhed »trods alt«, denne »Alligevel-Tro«, som Pastor Bohlen nævner som en Ejendommelighed for Historiens største Mand og for det tyske Folk under Krigen. Forklaringen lyder ordret saadan:

»Havde det tyske Folk ikke haft en ren Sam-

vittighed, saa havde det opgivet Kampen. Men hele det tyske Folk havde en ren Samvittighed, hver eneste Mand, Kejseren og hans Regering, Kongerne, Førerne og alle Embedsmænd, Borgerne, Bønderne og Arbejderne, Kvinderne og Børnene. De havde alle en ren Samvittighed. De vidste alle: vi har ikke pønset paa denne Krig, ikke villet den, ikke forberedt den, ikke begyndt den. Gud i Himlen ved det, og vil en Gang dømme os alle. Vi har villet Fred, Godhed, Forstaaelse, vi har villet leve og lade leve. Men Frankrigs og Ruslands Førere troede paa Tegn og Undere, som skulde have vist sig paa Himlen og paa Jorden — Tegn og Undere var falske —; og de rige i England mente, at de ikke var rige nok, og kunde ikke se paa, at vi blev dygtige og stærke og rige; og saa kom Krigen. Havde det tyske Folk haft en daarlig Samvittighed, saa havde det maattet sænke Sværdet og havde sagt: »Nu er det nok med Død og Kvinde- og Barnegraad! Gør ved mig, hvad I vil! Gud vil dømme mellem eder og mig.« Men nu havde det tyske Folk en ren Samvittighed, og saa maatte det kæmpe videre. Det maatte! Thi Samvittigheden, tilmed den germanske, er en frygtelig Ting. Den er stærkere end alt andet; den er næsten stærkere og trodsigere end Gud og Guds Magt. — Altsaa kæmpede det tyske Folk videre . . .«

Dette er jo nok skrevet paa en Tid, hvor Folket var langt nede, og tænkt som en Afstivning; men det er tillige uden Tvivl Forfatterens inderste Mening om denne Krig. Det gør et mærkeligt Indtryk nu, da vi har bag os ikke alene Tysklands Sammenbrud, men ogsaa hvorledes det forholdt sig med Førernes Samvittighed (»den ene beskyldte den anden«). — Hvorledes bliver det for dette Tyskland at vaagne op til Virkeligheden? Vi havde i 1864 vor strenge Revision, og vi klarede den, fordi Folket var sundt i sin Kærne. Vi ved, hvilke mægtige Sundhedskræfter, der er i det tyske Folk — denne Bog giver os et levende Indtryk deraf —, men den Revision, Tyskland nu staar i, er jo mange Gange strengere end vor; det er ikke alene dets Magtfølelse og Velstandskilder, der er anfægtet, men selve Samvittigheden. Det hedder om Moder Ott, at alle voldsomme Oplevelser satte sig i hendes Knæer; hvordan maa det ikke være for hende nu, ja for selve Moder Tyskland? —

Naar Harm var langt nede, eller hans Familie eller hans Folk, var hans Trøst: »Mit lille Flag vajer endnu!« Vajer hans lille Flag endnu, eller kan det komme til at vaje igen? . . . Og mens Harms lille Flag vel for Tiden er strøget, saa vajer nu snart, som Følge deraf, de mange smaa Flag kun faa Mil nord for Altensiel, oppe i Sønderjylland; nu bliver det deres Tur at stikke Flaget ud, paa Cykler og Flagstænger. Men de, der har fulgt Harm og hans Brødre og Bysbørn og Landsmænd gennem denne gode Bog, tør tro, at hans lille Flag vil komme til at vaje igen, der er en frisk, uovervindelig Sundhedskraft i ham, og han er jo sine Brødres og egentlig sin Families Hoved. Og er det for meget at haabe, at Verden igen kunde komme i Lave efter Krigens og Afviklingens Nød og Harms lille Flag igen kan vaje, mens Harm da gennem Nød og Ydmygelser har naaet den højere Udvikling, at han nu ogsaa kan glæde sig ved, at hans Kammerat, den sønderjyske Tømrersvends, lille Flag vajer i de danske Farver?

E. Munk.

Hædersgaven til de sønderjyske Førere.

I Fjor i November blev der af Kvinder i det sydlige Jylland sat en Indsamling i Gang for at give de tre sønderjyske Førere H. P. Hanssen, Nis Nissen og Kloppenborg Skrumsager hver en Hædersgave i Form af et Silkeflag.

Det ene Flag blev under Efteraarsmødet paa Askov Højskole af Fru Ingeborg Appel overrakt Kloppenborg Skrumsager, og da H. P. Hanssen og Nis Nissen i Mandags gjorde et kort Ophold her i Kolding, blev Lejligheden benyttet til at holde en Fest for dem paa Kolding Højskolehjem, og her blev Flagene overrakt dem af Frk. Dorthea Fink og Fru Margrethe Konstantin-Hansen.

Til Festen var skrevet to Sange, af Pastor Paul Hedemann og Lærer Thomas Thomsen. De aftrykkes her:

Sønner af Danmark!
Børn af vor Moder!
forrest i Kampen
altid I stod!

Der, hvor I vinked,
Skarerne fulgte
hjemad mod Danmark,
fulde af Mod!

Vejen var trælsom,
Farerne mange,
aldrig dog Målet
veg for jert Blik.
Højt over Grænsen
Dannebrog bølged,
trylled og drog jer,
hvor I end gik.

Dannebrogsfanen!
Fædrenes Mærke!
løftet i Striden,
elsket i Fred!
Elsket og æret
mest dog hos eder,
om I end tirred
Ørnen derved.

Høvding og Væbner!
Sønner af Danmark!
Dannebrog kommer,
Sejerens Løn!
Kærlige Hænder
løfter nu mod jer
Flaget, I vandt gennem
Arbejd og Bøn.

Dannebrog! hæv dig!
løft nu din Vinge,
der, hvor på Dansk hver
Tunge får Lyd!
Der hvor hvert Øje,
blændet af Tårer,
vidner om Sindenes
navnløse Fryd!

Thomas Thomsen.

Høst-Aften 20. Oktober 1919.

Nu hvisker Høstens Vind i Løvet:
Far hen, hvert vissent Blad i Støvet!
Nu styrter Stormen brat i Grus
det døde Hegn ved Danmarks Hus.
For Vinden vaj nu, Danmarks Flag,
i Lys af Nordens nye Dag!

Nu høstes Frugten, modnes Fylden,
og sankes sammen ædel, gylden;
og som til sidste Læs i Høst
med Fryd nu klinger Danmarks Røst;
thi høstes skal med Frydesang
alt hvad med Graad er saa't i Vang.

Snart tænder Hjemmet Arneflammen,
og Brødre sidder atter sammen
saa stille, glade, Haand i Haand
og takker Danmarks gode Aand,
som gennem Sorg og Savn og Dyst
mod Kvæld det gjorde morgenlyst.

Snart tændes Brudeblus paa Veje:
nu først kan Bejler Bruden eje,
nu først kan Danmark faa sin Brud,
som holdt saa tappert, trofast ud.
Snart fejres Fest, snart tændes Baal,
nu luer Hjertets Modersmaal.

Nu stiger nyfødt Takkebønner
for alle Danmarks gode Sønner,
for dem, der faldt — for jer, der stod,
for Hjerteblod, for Mandemod.
Snart ringer Klokker, hejses Flag! —
Gud signe Danmarks nye Dag!

Paul Hedemann.

Spørgsmaal og Tildragelser.

I Ugens Løb.

Nikolaj Andersen, »Folkehjem« i Aabenraa, døde d. 16. Oktober, 57 Aar gammel. Andersens Navn vil være kendt over hele Landet. Han har paa meget betydelig Maade taget Del i Arbejdet for Danskhedens Sag i Sønderjylland: som Journalist, som Forfatter, ikke mindst som Dialektforsker. Af et Mindeord af Nicolaj Svendsen i »Dannevirke« hidsætter vi følgende:

»Han var en betydelig Matematiker og kunde sikkert have ydet noget fremragende indenfor denne Videnskab, hvis ikke Kærligheden til Dansk, til hans Modersmaal og hans Syslen med dette havde faaet Overtaget, saa hans Livsgerning blev Sprogforskning.

Hans Talent som Gransker var enestaaende i vor Landsdel og anerkendt som saadant. Andersen sad inde med en Lydhørhed overfor vort Folkemaal, som kun faa Indviede ret forstod at værdsætte, og denne Evne var underbygget af en grundig Viden.

Andersen lyttede med den Kyndiges Begærlighed og Forstaaelse til Folkemaalets Vid i Tankegang og Udtryk. Det er jo et oprindelig Udslag af selve Folkets Levesæt og ytrer sig som Lysblink fra Folkesjælen. Det rige sønderjyske Lune, som saaledes aabenbarede sig for ham, fik ham til at skrive mange af de smaa Skæmtevers, Viser og Digte, som fik Folk til at le, og naar Folk saaledes lo, saa lo de tillige over de fremmede Unoder, saa alle Tilhørerne fik Øjnene opladte for Hjemmetyskeriets og Overløbernes unaturlige og latterlige Færd. Men naar noget bliver latterligt, saa har det mistet sin Kraft.

I den Folkekamp, vi maatte føre, har Nikolaj Andersen haft sin Opgave, som han har udfyldt, udrustet med fremragende Evner, med en Forskers Grundighed og en god dansk Mands Kærlighed til Sagen. Det var en Plads, hvor vi tiltrængte en Mand med disse Egenskaber for at imødegaa de nationale Modstanderes falske Vidnesbyrd og Forsøg paa at undergrave det danske Sprog.

Den nordslesvigske Befolkning vil derfor bevare Mindet om hans Gerning i Taknemmelighed, og vi, der har kendt denne beskedne, stilfærdige og uegennyttige Personlighed, vil beklage, at han, som desværre saa mange andre gode danske Mænd, skulde gaa bort før den Dag var inde, som han saa inderligt glædede sig til.«

*

Frøken *Julie Meyn*, som har været Lærerinde ved Ubberup Højskole næsten fra dens Begyndelse til nu er død Onsdagen den 15. Oktober. Hun var født den 6. April 1846 og blev altsaa 73 Aar gammel.

Hun viste tidlig Evner og Anlæg for Læsning, og hun tog, da hun var nogle og tyve Aar, Institutbestyrerindeeksamen fra Frk. Zahles Skole. Næst Moderen var Frk. Zahle vist det Menneske, hun saa mest op til i sin Erindring.

Hun havde udpræget Evne og Lyst til at meddele af sine mange Kundskaber i Literatur og Sprog, særlig engelsk Sprog og Digtning var hun hjemme i og har til Tider bragt værdifulde Oversættelser derfra, bl. a. til »Kvinden og Samfundet«.

Og endelig havde hun en stor Interesse for de Mennesker, hun fik med at gøre, en Egenskab, der jo ikke mindst kom til Udfoldelse, da hun fra halvtredsaars-Alderen knyttedes til Højskolearbejdet. De mange unge, som hun her lærte at kende og var sammen med i hele det daglige Liv, var for hende ligesaa mange gode Venner, som det ikke alene var hendes Glæde at dele sin Viden med, men som hun ogsaa personlig søgte at komme til at kende. Hun fulgte de unge med sine gode Ønsker, naar de tog herfra, og det var hende kært gennem Arbejdet med Elevforeningen at staa i vedvarende Forbindelse med dem. Ved Juletid udsendte hun Aarsskriftet, det indeholdt altid et venligt og fornøjeligt Brev fra hende undertiden med et kønt Vers eller en lille Fortælling, der vidnede om hendes fromme Sind og poetiske Evne.

De mange ældre og yngre Ubberup-Elever rundt omkring i Landet, baade i Kongeriget og i Sønderjylland, vil med Vemod høre, at Frk. Meyn er død, og de vil føle Taknemlighed for Mindet, de har om en ejendommelig begavet Lærerinde og forstaaende Ven, et Minde, som de vil bevare sammen med os her paa Skolen. Og de vil forstaa, at hun vil savnes. *Harald Balslev.*

Ubberup Højskole, den 19. Oktober 1919.

*

Til Formand for Foreningen »Askov Lærlinge« er valgt Fru *Margrethe Konstantin-Hansen, f. Schrøder*, Kolding.

*

Den 17. Oktober i Aar var det 50 Aar siden Betlehemskirken i Dalby paa Fyn blev indviet. Der blev i den Anledning holdt en Mindefest i Betlehemskirken. Menighedens Præst, Poul Boisen, og Pastor O. Geismar, Rønninge, prædikede, og derefter var der en festlig Sammenkomst i Forsamlingshuset.

BØGER.

Alfr. Lehmann: Størst Udbytte af legemligt og aandeligt Arbejde.

I et meget smukt Forord drager Forfatteren en interessant Sammenligning mellem det Emne, han vil behandle, og det, der udgjorde Indholdet af Ludvig Feilbergs: »Om størst Udbytte af Sjælsevner«. Der er samme Forskel

mellem de to Arbejder som mellem »Charlottenlund Skov for 50 Aar siden, da Feilberg experimenterede derude med Fremkaldelser af Stemninger, og Skoven i vore Dage.« Feilbergs Bog er en Digters Arbejde, poetisk som den Skov, i hvilken han færdedes og tænkte. Lehmanns giver Resultatet af Videnskabens Undersøgelser, nøgtern og prosaisk som »den hæslige Baggaard til en Villa, der nu ligger, hvor hans Vandmølle snurrede.« Og de to Bøger forholder sig nu til hinanden som Halvfjerdserne i forrige Aarhundrede med deres intellektuelt-æstetiske Interesser til den nærværende Tid, »da en ny Samfundsordning skal bygges op paa Ruinerne af den, som Verdenskrigen har slaaet i Stykker.« I den Tid, som kommer, »vil der blive Kapløb om det Arbejde, der er Brug for, og det Folk eller enkelte Menneske, som kan udføre et Arbejde paa den mest økonomiske Maade, vil have Fordelen paa sin Side.« Det er nu Forfatterens Opgave i den foreliggende Bog at give Indsigt i Lovene for det legemlige og aandelige Arbejde. I en senere Bog vil han behandle Psykoteknikens Hovedopgaver, særlig Forsøgene paa ved visse Prøver at bestemme, om et Menneske er skikket til en given Virksomhed.

Det maa da siges at være Spørgsmaal, som i hvert Fald burde være brændende, der her behandles. Naar Videnskaben har vist os, hvorledes der skal arbejdes, for at det størst mulige Udbytte af Arbejdet kan fremkomme, og hvorledes det kan afgøres, hvilken Virksomhed ethvert Menneske efter sine Anlæg bør slaa ind paa, da mangler der jo bare een Ting: at Folk overhovedet gider arbejde. Foreløbig synes Kapløbet om Arbejdet ikke at være særlig paafaldende. Men det kommer maaske. Vi gaar maaske en gylden Tid i Møde. I den kortere Arbejdstid, der nu er opnaaet for manges Vedkommende, vil der muligvis blive arbejdet med saa meget desto mere Fynd. I den længere Fritid og under de større Lønninger vil Mand og Hustru kanhænde forene sig om at opbygge bedre Hjem og tage sig mere af deres Børn end hidtil. Det kan jo være, at den »lige Løn for det lige Arbejde« indirekte vil medvirke hertil derved, at Kvinden fortrænges fra Arbejdspladserne og henvises til at anvende sine Kræfter i Hjemmet. Det vil muligvis ske, at de unge strømmer fra Arbejdspladserne til Ungdomsskoler og søger aandelig Uddannelse og Udvikling i Fritiden. Har vi en saadan lykkelig Fremtid i Udsigt, hvad vel nok nogle tænker sig, da vil sandsynligvis ogsaa mange kaste sig over Læsning af gode og lærerige Bøger som Alfr. Lehmanns.

Stig Bredstrup.

Danske Billeder. Særudgave Nr. 1. Sønderjylland. Redigeret af Herman Bente. Fotografier af J. Dragsbo. (M. P. Madsens Boghandel, København 1919.) Pris 4 Kr. 50 Øre.

Det var et stort anlagt Billedværk, M. P. Madsens Boghandel indledede i Fjor, da den udsendte første Hæfte af »Danske Billeder«, 76 Fotografier, for de flestes Vedkommende tagne af Amatører. Det var tydeligt, at Værkets Redaktør, Herman Bente, der selv er en dygtig Amatørfotograf, havde haft en heldig Haand med Valget af Billeder og Motiver, og at Reproduktionerne var lykkedes godt. Planen for Værket var meget tiltalende. Det tilstræbtes ikke at bringe Billeder særlig fra de Steder, hvor Turisterne kommer, men Bogen er, som det hedder i Fortalen, bygget paa Fotografernes »Forstaaelse og kultiverede Gengivelse af den danske Naturs særegne Ynde og Skønhed«. Der er prægtige Ting imellem disse Billeder. Og der kan ikke være Tvivl om at en saadan Billedsamling i det hele kan bidrage meget til at vække Sansen for den Art af Landskabsskønhed, der ikke først og fremmest virker imponerende ved sin Storhed, eller overraskende ved sin Sjældenhed og derfor tiltrækker Turisternes Strøm. En særlig Mission har Bogen ved sine skønne og karakteristiske Billeder af gamle Bygninger og Gader.

Første Aargang fik en god Modtagelse, og i Aar har Forlaget saa i Overensstemmelse med den lagte Plan udsendt den første af en Række Særudgaver, hvori enkelte Landsdele tages for sig og gennemillustreres. Og man har ganske naturligt begyndt med Sønderjylland. Her er det en enkelt Mand, den dygtige Landskabsfotograf Dragsbo i Kolding, der har optaget alle Billederne. Men trods dette, at Billederne skyldes en enkelt Mand, bærer Bogen ikke Præg af Ensidighed. By og Land, Vestslesvig og Østslesvig er kommet med i nogenlunde ligeligt Maal. Betydeligst er Hr. Dragsbo vel nok, hvor det gælder om at optage Billeder af gamle Huse og Bygningsgrupper. Herom vidner saadanne Billeder som dem af Ny Brandvej i Haderslev, Dybbøl Kirke, Vægterpladsen i Aabenraa o. fl. a. Men ogsaa Landskabsbillederne er gode, baade de der gengiver den smilende Natur paa Als og i Østslesvig, og de mere dystre fra Vestslesvig og Isted Hede. Enkelte, som dem fra Brunsnæs og Vemmingbund er overordentlig stemningsfulde. Reproduktionerne er heldige, om de end ikke staar paa Højde med dem i første Aargang. Bogens Pris er en saadan, at man efter Tidens Forhold maa kalde det rent Røverkøb.

—d.

INDHOLD.

V. Brücker: M. Goldschmidt. Med Billede.
Johan Clausen: Den ny Præstelønningslov og Valg- og Frimenighederne.
Oscar Geismar: Karl Gjellerup.
C. N. Starcke: Den ny Ægteskabslov.
E. Munk: Gustav Frenssen: Brødrene.
Hædersgaven til de sønderjyske Førere.
Spørgsmaal og Tildragelser. I Ugens Løb.
Bøger.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Sønderjylland.

De langvarige Brydninger mellem Flertal og Mindretal i den nordslesvigske Vælgerforening synes nu foreløbig endte. Ved et Møde i Tinglev i Lørdags, hvor Folk fra begge Grupper og desuden fra »Sønderjysk Arbejderforening« var til Stede, vedtoges en Rosolution, stillet af Andr. Grau, som gaar ud paa, at der skal være Nyvalg til Vælgerforeningens Tilsynsraad d. 30. Novbr. I Tilfælde af, at Fredstraktaten træder i Kraft forinden, afholdes Nyvalg 14 Dage efter Afstemningen i anden Zone. Endvidere vedtoges en Resolution stillet af Red. Christiansen, henledende den danske Regerings og Rigsdags Opmærksomhed paa Betydningen af, at der inden Folkeafstemningen tages Bestemmelse om Valutaspørgsmaalet.

Med Tinglevmødet er Modsætningen mellem de to Grupper vistnok ikke bragt ud af Verden. Men den *Borgfred*, der hermed er sluttet, vil sikkert faa megen Betydning i den forestaaende Valgkamp.

Efteraarsmødet paa Vestbirk Højskole

havde i Aar et noget andet Præg end tidligere, idet man Søndag den 12. Oktober begyndte med Gudstjeneste i Østbirk Kirke, og de to følgende Dage var der Bibeltime om Formiddagen. Ellers gik Mødet som i tidligere Aar.

Der blev holdt Foredrag af Frimenighedspræsterne S. Anker-Møller, Klim, og Thade Petersen, Haderslev, Højskoleforstander Andr. Hansen, Bornholm, Pastor Th. Thygesen, Tønning, og Grønvald Nielsen, og Forfatteren Edv. Egeberg læste en af sine Fortællinger.

Bibelen i Billeder. Tegninger af *Gustave Doré* med tilføjede bibelske Tekster. Femte Udg. (V. Pio.)

Dette Værk maa stadig have mange Yndere, siden det er muligt Gang paa Gang at udsende det i ny Udgave. Det er da ogsaa i og for sig et smukt Værk. Doré er en ægte Franskmand, der har stor Skønhedssans og Sans for hvad der tager sig ud. Men det er nærmest til Kunstdyrkere, der fra et rent æstetisk Synspunkt kan glæde sig over Tegnerens elegante Haand, Værket har Ærinde. De, der af en Billedbibel kræver et opbyggeligt Indhold, vil i de fleste Tilfælde gaa forgæves til Doré — og vende sig til vor danske Joakim Skovgaard.

Udkomne Bøger.

Joel Haugard: **Ann Dayot.** Oversat af Astrid Ehrencron Kidde. 154 S. (Gyldendal.)

Studiehaandbog udgivet af Studiekredsforeningen. 107 S. (Gyldendal.)

Johannes Jørgensen: **Mit Livs Legende.** Sjette Bog. Guds Kværn. 217 S. (Gyldendal.)

Henrik Scharling: **Livsminder.** 450 S. (Gyldendal.)

Hall Caine: **Forbrydelsens Slagskygger.** Revideret Oversættelse ved Lauritz Swendsen. Avtoriseret Udgave. 223 S. (Hagerup) 6,50.

Johanne Spyri: **Heidi.** I forkortet Oversættelse ved Augusta Fenger. Illustr. af Poul Steffensen. 112 S. (Hagerup.) 2,00.

Anna Erslev: **Billedkunstens Mestre.** III. Del. Med 136 Billeder. 119 S. (Hagerup.) 5,00.

Adolf Hansen: **Engelske Stiløvelser** med Glossarium. Syvende gennemsete Udgave ved N. Bøgholm. 199 S. (Gyldendal)

Vridsløselille og Nyborg Straffeanstalters 58. Aarsberetning. 1918—19. (Trykt hos J. Jørgensen & Co. Ivar Jantzen.)

Tove Kjarval: **Fredløs.** 188 S. (Henrik Koppel.)

Koralov for Høstaaret 1919—20. (Pio.) 0,35.

Emily Brontë: **Stormfulde Højder.** Oversat af A. Kroman. 384 S. (Pio.)

„Højskolebladet“

udgaar een Gang ugentlig. Det bestilles paa alle Postkontorer, Brevsamlingssteder og hos Landposterne og koster 2 Kr. 75 Øre Fjerdingaaret, Postpengene iberegnede.

Nr. 44 Fredag den 31. Oktober. 1919

SLESVIGS DELING.

Af *Jacob Appel.*

Efter »Højskolebladets« Opfordring har Højskoleforstander Jacob Appel meddelt nedenstaaende Opskrift til det Foredrag, han ved Efteraarsmødet i Askov den 10. Oktober holdt om Slesvigs Deling.

Vi staar nu ved den store Afgørelse: *Slesvigs Deling*, hvorom Forhandlingerne har drejet sig lige siden Sønderjylland vaagnede nationalt.

Under meget forskellige Tidsvilkaar og under højst ulige Belysninger har dette Spørgsmaals Løsning berørt Sindene dybt og stærkt. Thi Sagen er jo ikke — og har jo aldrig været — saa simpel, at dette Spørgsmaals Løsning, saaledes som Forholdene gennem Aarene har ligget, vilde skabe en Tilstand, hvor Folkegrænse og Landegrænse falder sammen.

Slesvigs Deling vil — fordi Slesvig er et Grænseland, hvor to Folk, to Sprog, to Kulturer mødes — ikke kunne ske, uden at der skæres dybt og smærtefuldt i noget, der er Liv i. Delingen vil bringe en Adskillelse tilstede mellem Dele, som hører sammen med Livets Ret. Saadan har det altid været, og saadan er det ogsaa nu.

Havde Slesvigs Deling kunnet gøre Folkegrænse og Landegrænse til et, vilde Forhandlingerne herom hverken i Fortiden eller i Øjeblikket have virket saa stærkt i vort Folk, som Tilfældet er.

I September 1865 holdtes der under Sønderjydernes Besøg i København et Møde ved den slesvigske Sten i Dyrehaven; her talte Orla Lehmann til vore Landsmænd, der saa nylig var kommet under Fremmedherredømmet, og Lehmann kom i sin Tale ind paa Betydningen af, at Folke- og Landegrænse falder sammen:

»Den Lykke, at Folket og Staten er et, har Danmark i lange Tider ikke kendt. Den Stat, som vi tog i Arv fra vore Fædre, omsluttede mange, der tænkte og følte og talte anderledes end vi, og saaledes tilhørte et andet Folk. Derfor var Staten svag, og derfor kunde hverken Traktater eller Forfatninger holde den sammen. Men den Stat, som de seneste Tildragelser har beredt os, den udelukker mange, der tænke og føle og tale som vi, og saaledes tilhøre vort Folk. Var den det sidste, da maatte vi kunne finde os i det første; thi da var Danmark ikke blevet svagere ved at blive mindre. Da var hos os Folket og Staten blevet et. Men nu er Danmark blevet baade svagere og mindre; thi det er ikke blot Staten, men Folket, som er blevet lemlæstet.«

Nu staar vi i 1919 overfor en Afgørelse, der, saa godt som det under de givne Forhold lader sig gøre, skal give os en Grænse, som samler vort Folk — men vi staar overfor de samme Vanskeligheder, som bestandig vil frembyde sig, naar der skal drages en national Grænse i et Grænseland.

Vi maa — ogsaa ved at mindes Sagens Historie — kunne forstaa, at det drejer sig her om Livsspørgsmaal af stor Rækkevidde, saa Mænd og Kredse, der har en forskellig Opfattelse

af, hvordan Løsningen bedst sker, staar Fare for at bruge saa stærke og afgørende Ord, at man en Tid kan glemme, at de dog har samme Maal for Øje, at de til syvende og sidst vil det samme: *den for vort Folk og dets Fremtid bedste Løsning.*

I denne Sal har vi ofte sunget, at det er let at afgøre, hvem der hører vort Folk til:

»Til et Folk de alle høre,
som sig regner selv dertil,
har for Modersmaalet Øre,
har for Fædrelandet Ild,«

og det er sikkert, at de fire Linier fremdeles staar ved Magt. Hvis man holder sig til de to første, har man et Udtryk for Selvbestemmelsesretten, som Wilson satte i Højsædet, og Spørgsmaalet er jo, om Folkegrænsen og Landegrænsen i kritiske, afgørende Tider kan sættes efter dem.

I Virkeligheden har den danske Rigsdag og den danske Regering ved at anerkende Selvbestemmelsesretten for Flensborgs Vedkommende, ment at kunne lade Landegrænsen bestemme af de to første Linier, thi det er jo givet, at det aldeles overvejende Flertal i Flensborg ikke taler dansk. Forholdet er her svarende til Afstemningen i 1867, der gav en Grænse syd om Flensborg.

Da Spørgsmaalet om Slesvigs Deling første Gang for Alvor stod paa Dagsordenen, nemlig i 1848, førtes det frem af Slesvigholstenerne. I Oprørsregeringens Proklamation af 31. Marts 1848 hed det — og det var ikke overraskende for danske, ledende Statsmænd, da det samme Spørgsmaal havde været paa Tale mellem Lehmann, Monrad og den slesvigholstenske Deputation, der 22. Marts kom til København — at »Nordslesvig selv maatte afgive en fri Erklæring, om det vilde indlemmes i den danske Stat eller følge det tyske Fædreland« — men den Grænselinie, Oprørsregeringen tænkte sig, gik nord om Flensborg.

Tanken om Delingen blev som bekendt støttet fra engelsk, russisk og preussisk Side, og det danske Martsministerium var ogsaa stemt for en Løsning ad denne Vej, men Udenrigsministeren, Grev Knuth, vilde dog foreløbig kun høre Tale om en Linie Sli—Husum, og Underhandlingerne gik istaa, fordi denne Linie fastholdtes.

Men der var en dyb Uvillie fra mange Sider mod Delingen. Da Bladet »Fædrelandet«, som man mente stod Regeringen nær, tog til Orde for, at Delingen var at foretrække for et selvstændigt Slesvig i løs Forbindelse med Kongeriget, rejste der sig en Storm baade mod Bladet, mange Holdere sagde det af, og mod Ministeriet. Der kom Adresser ind mod Delingen; baade Venstre og Højre var imod den. Fra selve Sønderjylland kom ikke mindre end 12 Adresser mod Delingen.

Valget kom i Efteraaret 1848 til at staa mellem et selvstændigt Slesvig og Delingen. Slesvigs Indlemmelse i Danmark kunde ikke gennemføres, Ejderstaten maatte opgives.

Ministeriet sprængtes paa Spørgsmaalet og afløstes af Novemberministeriet.

A. D. Jørgensen skriver om dette Stykke af vor Historie:

»Der er senere ofte og højlydt blevet klaget over, at Delingen ikke kom til Udførelse i hine bevægede Dage, da hele vor Fremtid fik et nyt Grundlag. Men det maa dog siges, at Tiden til det dengang endnu ikke var inde. Ejdergrænsen var Danmarks utvivlsomme Ret, den vi havde grebet til Vaaben for. Og det var endnu ikke godtgjort, at vi ikke formaaede at løse den Opgave, ved en retfærdig og hensynsfuld Styrelse at knytte Sydslesvig til det danske Folk, for saaledes at bevare vor tusindaarige Grænse og vore ældste, historiske Mindesmærker. Anden Steds levede jo forskellige Nationaliteter fredeligt sammen med hinanden, under en fælles Frihed, og det var uimodsigeligt, at det menige Folk helt ned til Ejderen havde en naturlig Uvillie mod at komme ind under det tyske Forbund og det holstenske Adelsregimente. Dertil kom de overordentlige Farer ved at foretage en Deling, medens selve de danske Nordslesvigere ingenlunde ønskede en Indlemmelse i Kongeriget, og det maatte kunne forudses, at en saadan vilde styrke det tyske Mindretal og gribe forstyrrende ind i den danske Udvikling, som nu var saa godt begyndt, og som i Virkeligheden var det bedste Udbytte af de senere Aars nationale Bevægelse.« . . . . »Det var derfor utvivlsomt en rigtig Følelse, som i 1848 bragte Folkets helt overvejende Flertal, deriblandt hele det danske Nordslesvig til at modsætte sig en Afstaaelse af Sydslesvig og foretrække Hertug-

dømmets delvise Selvstændighed, adskilt fra Holsten, i Fortsættelse af den under Kristian VIII indledede Politik.«

Jeg tror, at A. D. Jørgensen har Ret. Det var ikke en tilfældig Stemning, der dengang gjorde sig gældende, nej Stemningen var dybtgaaende, udsprang af noget nationalt værdifuldt og støttede sig til Haabet om, at de store Vanskeligheder, som man godt forstod vilde komme, naar Delingen blev opgivet, Vanskelighederne m. H. t. en tilfredsstillende retfærdig Styrelse i Grænselandet, vilde kunne overvindes.

Men Vanskelighederne blev som bekendt ikke overvundne. Den Ordning, som blev truffet, løste dem ikke.

Sprogordningen med sine tre Bælter foretog en national og kulturel Deling ved at give Sydslesvig tysk Regerings-, Rets-, Skole- og Kirkesprog, men i det midterste, blandede Bælte gjorde Ordningen ikke Fyldest.

A. D. Jørgensen har oplyst, at efter hans Opfattelse havde der været Mulighed for at hele det danske Nordslesvig kunde have været henlagt under det danske Kirke- og Undervisningsministerium. »Dette blev i Statsraadet tilbudt af Karl Moltke og offentlig tilraadet af Ørsted; det havde sin Tilknytning i Tørninglens Forbliven under Ribe og det særlige Stift paa Als og Ærø, og det kunde med Lethed have været opstillet, endog i den tolvte Time, som Modvægt mod de Institutioner, der vedblev at være fælles for Slesvig og Holsten. Men man skulde da ganske vist have nøjedes med den virkelige Sproggrænse. Den vilde 1864 af sig selv være blevet Rigsgrænse.«

Jeg har søgt at faa Klarhed over denne Oplysning fra A. D. Jørgensens Side, men det er ikke lykkedes mig. Statsraadsprotokollen er ikke tilgængelig. Men det er jo givet, at var en saadan Ordning kommet i Stand, havde den faaet store Virkninger, og Spørgsmaalet om Slesvigs Deling vilde være kommet ind i et andet Leje.

Naar jeg har fremdraget disse enkelte Ting fra Grænsespørgsmaalets Historie, er det for at minde mine Tilhørere om, at det ikke alene er nu, da vi staar overfor den store Afgørelse, da en Deling af Slesvig skal ske, at Spørgsmaalet med sine mange store Vanskeligheder har fremkaldt stærke Bevægelser i vort Folk.

Jeg kunde ogsaa minde om, at den Kreds af Mænd i Slesvig, der imellem Krigene førte Ordet for den videstgaaende frisindede Styrelse af Grænselandet, de saakaldte »Klosterbrødre«, havde meget vanskeligt ved at forsone sig med Delingen. Først da Fredspræliminærerne var offentliggjorte i 1864, gik de ind paa Tanken herom. »Klosterbrødrenes« mest fremtrædende Ordfører formede Adressen til Kong Kristian IX mod Afstaaelsen og skriver i denne:

»Har det end holdt haardt for mange af os at gøre sig fortrolig med Slesvigs Deling, saa dog meget hellere den, end at vi skal overgives i Tyskernes Vold.«

Der er jo levende Forbindelse fra tidligere bevægede Tider ind til vor, og de har baade Betydning og Berettigelse. Anerkender man dette, fælder man ikke saa let en personlig Fordømmelse over de enkeltes Standpunkt. —

Vi har tidligere oplevet Øjeblikke i vor nyere Historie, hvor Venner og Kampfæller skiltes og gik hver til sin Side med stærke og dømmende Ord. Det gælder saaledes om Stillingen paa Thinge i November 1864, da Fredstraktaten var til Behandling. Det store Flertal sagde ja, men der var jo et Mindretal, der med fremragende Talsmænd som Birkedal, Monrad og Termansen, sagde nej ved Afstemningen. Birkedal brugte stærke Ord, som maatte saare dem, der stod paa modsat Side, dybt. Mange sagde til Mindretallet: hvorfor dog sige nej, naar Fredstraktatens Vedtagelse er sikker, hvorfor øge Tvedragten. — Nu de mange Aar efter, da hele Stillingen ligger os alle klar, saa vi ser, at Flertallets Ja svarede til, hvad Folket vilde, ønsker vi dog ikke, at Birkedal og hans Meningsfæller havde tiet, thi det var et Nej ud af Hjærtets Mening, de havde at sige — og det havde været troløst af dem at tie.

Fribaaren Mands Tale skal altid have Lov at lyde — men den maa ikke hindre, at Fællesskabet, som er tilstede trods Uenigheden, kommer til sin Ret.

*

Nu er Opgaven — og herom er der jo Enighed — at sætte alle vore Kræfter ind for at vinde Sejr i første og i anden Zone. Herom samles alle Danske.

Jeg for mit personlige Vedkommende vilde, om Forholdene havde ligget, saa der var Mu-

lighed derfor, ikke kunne gaa med til at indlemme, hvad der ligger syd for anden Zone, i Kongeriget, selv om et Flertal dernede stemte for at komme til Danmark.

Men jeg kunde have ønsket, at der var blevet givet den Befolkning, som boer op til anden Zone, og som fremsatte Krav derom, Tid til at sunde sig paa Stillingen efter de store og indgribende Begivenheder. En Tid paa mindst en halv Snes Aar. Hvis Befolkningen saa efter denne Besindelsestid fremdeles opretholdt deres Krav om Tilslutning til Danmark, vilde de betyde noget ganske andet end nu.

Vi maa imidlertid med den forestaaende Genforening for Øje være klare over, at vi kommer til at staa over for de store Vanskeligheder, som Grænsebrudet frembyder. Der bliver mange og ikke lette Opgaver, som skal løses, og der vil kræves Frisind og Storsind af den kommende Styrelse. Maatte den faa Lykke og Velsignelse dertil.

Vi har tidligere omtalt Overrækkelsen af Hædersgaverne til Kloppenborg Skrumsager ved Efteraarsmødet i Askov og til H. P. Hanssen og Nis Nissen i Kolding. Som omtalt i Dagbladene holdt Kloppenborg Skrumsager samme Dag, som Flaget blev ham overrakt, en Tale om Sønderjylland og da særlig om de danske i Mellem- og Sydslesvig og deres Kaar. Efter Skrumsagers Foredrag fremsatte Jacob Appel nogle personlige Bemærkninger, der har givet Anledning til Omtale i Bladene, men som forøvrigt efter vor Opfattelse er blevet noget mistydede. Appel takkede Kloppenborg Skrumsager, fordi man altid kunde mærke paa hans Tale, at den kom fra Hjærtet. Men han maatte tage Afstand fra hans skarpe Bedømmelse af dem, der ikke vilde gaa med til en Grænse sydligere end Anden Zones Sydgrænse; han udtalte sig derefter om Grænsespørgsmaalet i Overensstemmelse med, hvad han havde sagt i Slutningen af Foredraget den foregaaende Dag, som gengivet foran.

*

Ved den Festlighed, der blev holdt paa Kolding Højskolehjem den 20 Oktober, holdt Jacob Appel en Tale, der i det væsentlige lød saaledes:

Jeg vil gerne sige Tak for, at vi, som bor lidt længere vest paa, ogsaa er indbudt til denne Sammenkomst, hvor H. P. Hanssen og Nis Nissen hædres.

Da det Øjeblik kom, da vort lille Folks Haab og Krav kunde føres frem i det store Opgør efter Tysklands Sammenbrud, var vi taknemlige for i Berlin at have den rette Mand paa den rette Plads, og jeg vil gerne hilse H. P. Hanssen i Aften med at sige, at vi ingen hellere ser som vort Folks Repræsentant i det historiske Øjeblik. Vi var trygge og glade ved, at Du havde det store Hverv, og det vil i vor Historie altid mindes til Din Ære.

Da vi herhjemme for Alvor forstod, at nu var vor Sag ført frem, nævnede man Dit Navn med Taknemlighed overalt i Landet.

Men højest i Vejret er mest i Vinden, og det har Du jo ogsaa faaet at føle. Staar Du som det store og stærke Mærke, er Du ogsaa udsat for stærke Angreb, for stærke Stød.

Det som forestaar, Slesvigs Deling, har jo — hvad ingen ved og føler mere end Du — ikke alene den store Glæde i Følge: at nu vender de mange hjem til Moderlandet, men der er jo ogsaa Vemod knyttet dertil, fordi Delingen skærer i det som er levende, skiller mellem det, som med Livets Ret hører sammen.

Det kan ikke være andet, og det var ikke godt, om Lidelsen og Smærten ved Delingen ikke fik Udtryk. Men mod Dig rettes Angreb og Vrede. Det kan saa at sige ikke undgaas, og jeg forstaar saa godt, at Du kan føle det som en kold og bidsk Vind, der blæser.

Der er forskellige Opfattelser — men det dækker ikke, skjuler ikke for os, hvad vi skylder Dig og hindrer ikke, at vi kan takke Dig.

Jeg kan personlig med Sandhed sige, at naar nu den store Dag oprinder, saa er der ingen, jeg hellere ser som Leder og Fører for Genforeningsværket, thi ingen anden kunde magte det.

Ja, Du mærker Modstand og Brydning baade paa den ene og den anden Led, men Du vil aldrig møde et koldt Hjerte eller Mistro fra Dine gamle Venner.

H. P. Hanssen længe leve!

Fra det kirkelige Vennemøde i København.

Med »Den signede Dag« samledes man Tirsdag Formiddag den 21. Oktober i Frederikskirken, hvor Pastor Morten Larsen derefter prædikede. I den kraftige Tale ud fra Ordene om Talsmanden, der skal overbevise Verden om Synd, om Retfærdighed og om Dom, fremhævede Morten Larsen Forsoningen i Kristus, som Syndernes Forladelse, der gives os i Daaben, og Forløsningen — Udfrielse fra Synden — til at leve i Kristi Retfærdighed — Kristi rette Færd —, som kommende til os i Nadveren. Før den store Altergang talte Københavns Valgmenigheds Præst, Pastor *Clausen*, om hvem der kommer tilbords i Guds Rige —, det er dem, som her paa Jorden har troet paa Guds Miskundhed.

*

Onsdag Eftermiddag talte Pastor *N. A. Jensen* om *Fangeliv i Østen.* Det var en indgaaende og gribende Skildring af det Liv, som mange, mange Mænd har gennemlevet, eller hvori de er bukket under i Krigens Aar; i Pastor Jensens Tale, kom det os særlig nær ind paa Livet; det var Danskere, der havde levet og lidt derude i disse svære Aar. Vi hørte først om Fangetransporten til Sibirien, de frygtelige, sanitære Forhold, de mangeartede Lidelser, der indeholdes i Ordet Fangeliv, Lidelser, der har været noget forskellige i de forskellige Lande. Specielt for Rusland var Kuldens Lidelse og Urenlighedens Pinagtighed. Fælles for alle Fanger Ensomheden, Hjemlængslen og Uvirksomheden; de tre Ting der kan vokse og udarte til Sygelighed i Sindet, og som har gjort mange Fanger hvidhaarede før Tiden. Af Pastor Jensens Beretning fremgik det, at Sønderjyderne klarede sig særlig godt under Epidemierne, der rasede frygteligt i Sibirien, da Sommervarmen kom; det var som det store Haab, der havde ligget gemt og nu dæmrede frem, gjorde, at Modet og Kræfterne holdt sig.

I 1915 fik Sønderjyderne Bud om at rejse fra Sibirien til Kejserinde Dagmars Lejr (for Sønderjyder) nede paa Krim. Juleaften 1915 blev holdt med et straalende Juletræ og danske Salmer. Men ogsaa her kom Ufredens Brod frem. Senere paa Aftenen blev der sunget: »Danmark dejligst Vang og Vænge«, men fra en anden Flok — Fanger og Lidelsesfæller, men ikke Brødre — lød: »Schleswig Holstein meerumschlungen«. Det blev ikke rigtig med Fred, at Juledagene gik, og Fangelejren maatte deles.

Omstændigheder medførte senere en Flytning af den sønderjydske Lejr op i Nærheden af Moskva, og her til Lejren kom Pastor Jensen, for at trøste og oplive Fangerne og dele deres Kaar.

»Min første Talerstol,« sagde Pastor Jensen, »var i Sovesalens Vindueskarm«; men var det end en primitiv Talerstol, er der sikkert blevet lyttet med aabne Øren. Senere blev der indrettet en Samlingssal, der om Søndagen var Kirke, og om Hverdagen Aftenhøjskole.

I det vældige Land, hvor Orden er en hjemløs Egenskab, var det ikke let at faa samlet de spredte Sønderjyder; ved ihærdig Søgen lykkedes det Pastor Jensen at forøge Flokken, blandt andet blev der fundet tyve, der et helt Aar havde arbejdet med Skovhugst i et fjerntliggende Guvernement. Pastor Jensen kom til dem ved Pinsetid efter at have gjort en lang Rejse, og Pinsemorgen lød: »I al sin Glans nu straaler Solen,« paa en lys Plet i en russisk Storskov.

Usikkerheden og Lovløsheden, som voksede i Rusland efterhaanden som Bolschevismen vandt Magten, gjorde ogsaa Livet mere og mere svært for Fangerne, og da en Paragraf i Brest-Litovsk Freden gav Fangerne Lov til ved egen Hjælp at ty til de neutrale Lande, benyttede Pastor Jensen sig af denne til at sende Fangerne til Danmark. Ved energisk Arbejde for at skaffe det nødvendige til en saadan Hjemsendelse lykkedes det at faa alle Sønderjyderne afsted i Sommer- og Efteraarsmaanederne 1918. Det sidste lille Hold foretog Rejsen hjem sammen med Pastor Jensen i de bevægede Novemberdage. Allerede i Petrograd hørte de om Begivenhederne 9. og 11. November, og da de naaede Stockholm stod der i en Avis med store Typer: »Nordslesvig vender tilbage til Danmark«.

Det var med stor Tilslutning at Provst Winther bragte Pastor Jensen en Tak for hans Gerning blandt de landflygtige Sønderjyder. —

Mon »Fædreneland ved den bølgende Strand,« har lydt med den Klang før paa noget Vennemøde: en Profeti nu sin Opfyldelse nær?

*

Niels Daels Tale næste Dag om de Kristnes Enhed burde høres —, det var et stærkt og dejligt Vidnesbyrd om det inderlige Kristenliv i Enheden med Faderen og Sønnen, ud fra de fire Kapitler hos Johannes om den sidste Aften Jesus var sammen med sine Disciple før Lidelsen og bad sin Far om Enhed for alle dem, som tror; om den samme Enhed som mellem Faderen og Sønnen. Den Enhed var noget sikkert, noget som Vorherre Jesus levede i hver Dag.

»Læs de Kapitler«, sagde Dael, »læs dem Gang paa Gang«; og som han i Talens Løb tog frem Træk efter Træk fra Jesu Liv og forklarede dem med ny, ejendommelig Forstaaelse, steg det Ønske frem hos en Tilhører at kunne sidde Gang paa Gang og lytte.

Dael fremhævede til Slutning det personlige som det bærende i alt Kristenliv, og udtalte stærkt sin Uvilje mod al Uniformering, al ydre Tvang, ogsaa som den findes i Statskirken.

Pastor *Rosendal:* En Tak for Daels Tale; det meste af, hvad Dael har sagt, er kun til at sidde stille og sige Tak for — slet ikke til at tage op til Drøftelse.

Muligvis der dog i den sidste Del er Punkter, der kan samtales om.

Provst *Elmquist:* Jeg er meget taknemmelig for de gode, smukke Tanker, hvoraf der var mange; men det forekommer mig, at Niels Dael slet ikke behandlede Spørgsmaalet om Enhed mellem de Kristne indbyrdes; om hvorledes den splittede, kristne Menighed skal samles. Vi maa se ud, videre ud i den store Verden, ud i Hedningeverdenen. Verden siger: »hvorfor er I saa splittede?« Den grundtvigske Kreds' store Opgave er den at pege paa Troens Ord. Efter min Mening har man inden for den grundtvigske Kreds sat det for meget i Skygge, ikke hævdet det nok, at *det* er Grundvolden, derfor er der kommen anden Stræben frem for at finde Enhedshedsgrunden. De engelske Missionskonferencer er et af Tegnene derpaa.

Pastor *Munkebo:* Kirkeligt Samfund har godt af at lægge sig paa Sinde de Ord, vi har hørt i Dag og Morten Larsens Ord i Gaar i Frederikskirken.

Ikke Enighed i Teorierne gør det. Kirkeligt Samfund har spildt megen Tid ved Efterligning af indre Mission —, det maa vogte sig for Utaalmodighed, saa der ikke bliver en Enhed, der *kun* er udvendig.

Morten Larsen: Det er nærmest Provst Elmquist, jeg vil svare: Hvad der kan gøres for at Verden kan se og lære af den grundtvigske Menighed.

Hvis det er saadan, at den grundtvigske Menighed har faaet en særlig Naadegave, saa maa det jo kendes paa den, — at der er noget særligt frisk og kraftigt ved dens Kristenliv; men saa vil det jo gaa saadan, at Verden faar Øje paa det og kan komme og lære, — akkurat som det er gaaet med Højskolerne. Man er ikke rejst ud i Verden og har fortalt om Højskolens Gerning herhjemme; men Højskolens Gerning har henledet Verdens Øjne paa den, og man er kommen og har faaet Oplysning hos Højskolerne selv. Akkurat saadan mener jeg, det er med den grundtvigske Menighed, den skal leve stille og vidne ved sit Liv, saa skal der nok komme noget ud deraf. — Paa anden Maade kommer der *ikke* noget.

Pastor *Tolderlund Hansen:* Der hvor man har sin Styrke, har man sin Fare.

Den Personlighedshævdelse, som indenfor den grundtvigske Kreds saa let kommer i Forgrunden —, det at gaa efter sin egen Tankegang kan være en Fare, som man maa vogte sig for.

Provst *Winther* sluttede sig til Niels Daels Ord om Enheden, der kom fra Faderen og Sønnen til Menigheden —. Forholdet mellem danske kristne kan ikke undgaa at komme en nær, naar man gennem mange Aar har været Præst i Folkekirken, — der gælder det at se paa Forskellighederne og forstaa, — — saadan har nu *vi* faaet det betroet, saadan er Arbejdet blevet os givet, lad os være tro mod det, og lad andre arbejde saadan, som det er dem givet, saa kan han, som har alle Traadene i sin Haand, bøje det sammen, saa maa alle Ting samvirke til at fremme Herrens Sag.

Niels Dael afslutter. Der blev talt om det pinlige i Spørgsmaalene til Menigheden om Splittelsen mellem de Kristne, — det kommer af alle Lovene og Forordningerne. Dem kommer der intet ud af saa lidt som af Alliancer. Det der faar Verdensbetydning er kun det rent personlige.

*

Pastor *Tolderlund-Hansens* Afslutningstale var en Paamindelse om, at det er *Aanden*, som levendegør. Nogle af Hovedtankerne var disse, at Guds Aand skaber Myndighed og skænker Trøsten, men en Forberedelse maa der til, for at Aanden kan gøre sin Gerning. En Betingelse er Stilhed i vort Hjærte og aabne Døre, Stilhed, — ikke Stilstand, hvor et Menneske bliver sig sin Trang til Gud bevidst. Guds Aand kommer aldrig for sent, men den spejder efter mere Trang. Vore Helligaandssalmer begynder saa tit med »Kom«. — Guds Aands dejligste Gerning er at vidne om, at vi er Guds Børn.

Men naar Mennesker søger deres eget, saa flygter Aanden. Vi trænger til Aanden, der levendegør, saa Lovsangen kan klinge i vore Hjem.

Guds Aand giver os ikke Frygt, men bærer os gennem alt det tunge i Livet og kommer vor Skrøbelighed til Hjælp, idet den træder frem for os. *J.*

(Om Mødet Tirsdag Eftermiddag haaber vi at kunne bringe noget i næste Nummer.)

TIDENS STRØM

Arbejderbevægelsen og Religionen.

Det vil være de fleste bekendt, at der i de senere Aar i London har været holdt nogle saakaldte Arbejderuger, arrangeret af Præsten *F. Herbert Stead*, Leder af Settlementet Browning Hall.

Hensigten har været at skabe et bedre Forhold mellem Arbejderbevægelsen paa den ene Side og Kirken og Religionen paa den anden. Mange af de mest kendte engelske Arbejderførere har talt ved disse Uger og har til Overraskelse for mange dels udtalt et afgjort religiøst Standpunkt, dels hævdet, at Arbejderbevægelsens og Demokratiets sande Livskilder var at finde i det religiøse Liv.

Fra 1. til 5. September d. A. havde Mr. Stead arrangeret en Konference om »Arbejderbevægelsen og Religionen«, hvortil foruden fra England var mødt Repræsentanter fra Finland, Sverige, Norge, Danmark, Belgien, Italien, Grækenland, Amerika og Indien. En Hollænder, en Svejtser og en Spanier var ventet, men blev forhindrede. Saa godt som alle de mødte Repræsentanter var Arbejderførere, enten Politikere eller Fagforeningsledere; men da det for vort Lands Vedkommende viste sig umuligt at finde en Arbejderfører, der saa sig i Stand til at rejse, faldt det i undertegnedes Lod at repræsentere Danmark.

Religiøst set var Repræsentationen meget alsidig; thi ikke alene var de fleste Kirkesamfund repræsenterede, men der var ogsaa Agnostikere,* og Inderen var Brahman.

Hensigten med Afholdelsen af denne Konference blev af Mr. Stead og andre udtrykt omtrent paa følgende Maade: »Alt i Verden beror menneskeligt set paa Arbejderbevægelsen — men alt i Arbejderbevægelsen beror paa Religion.

Arbejderklassen har gennem denne Tids Begivenheder vundet betydelig politisk Magt og Indflydelse. Nogle Steder har Arbejderne Regeringsmagten, og de allerfleste Steder er deres Indflydelse afgørende. Vi staar midt i store og skæbnesvangre sociale Brydninger. Vi skal og maa løse vore mange og forfærdelig vanskelige sociale Problemer. Det afhænger væsentlig af Arbejderne, hvordan vi skal komme igennem alt dette. Alt i Verden beror menneskelig set paa Arbejderbevægelsen.

Arbejderbevægelsens Stilling og Indsats afhænger af Arbejdernes moralske Standpunkt og Udvikling. Verdens Nød er først og fremmest moralsk Nød. Vi er i Nød for Retsfølelse, Pligtfølelse, Solidaritetsfølelse. Det, vi mest har Brug for, er Følelser og Synspunkter, der kan løfte os op over den snævre Egoismes Syn og Handlemaade og forene vore Kræfter i fælles endrægtige Anstrengelser for ud af Sammenbruddet at bygge en ny Verden.

Blandt de Kilder, vi har at øse af, for at vinde disse moralske Egenskaber, er den religiøse Inspiration den vigtigste, og derfor er Spørgsmaalet om Arbejderbevægelsens Stilling til Religionen i Virkeligheden Tidens vigtigste Spørgsmaal. Alt beror herpaa.

Dette skal selvfølgeligt ikke forstaas saaledes, at bare Arbejderne vil søge Kirken og bøje sig for dens Tugt, saa skal alt blive vel. Det er snarere Kirken, der trænger til at komme under Arbejderbevægelsens Tugt; thi Kirken har altfor meget været en Middelklasseinstitution ledet af Middelklasse-Synspunkter og behersket af de rige og fornemme. Hvad det gælder om er, at Arbejderbevægelsen lærer at erkende og bevidst at øse Kraft af de religiøse Kilder, den hidtil ubevidst har øst sin Styrke af. Det vil være en Ulykke for Arbejderne og for Verden i det hele, hvis Arbejderbevægelsen beherskes af et materialistisk Livssyn.

Disse Betragtninger er ogsaa udtrykt i Konferencens Program, idet følgende Emner var sat under Debat: 1. Faren, som truer Arbejderbevægelsen fra Materialismen, 2. Kan Religionen, der ubevidst er indbefattet i Arbejderbevægelsen, blive bevidst og klart udtrykt? 3. Kan Religionen i Arbejderbevægelsen blive gjort til Genstand for en verdensvid Propaganda? 4. Hvilken social Udtryksform vil denne Religion kræve? og 5. Nedsættelse af en

* Agnostiker, d. v. s. en der mener, at Mennesket ikke kan vide noget om alle Tings Oprindelse og derfor ikke bør tro eller mene noget herom.

Komité, som skal tilstræbe at danne Kærnen i en religiøs Genpart til Arbejderdepartementet i Nationernes Liga. Af mere kendte Indledere kan nævnes: de engelske Arbejderførere, Minister G. N. Barnes, Parlamentsmedlemmerne Arthur Henderson, Th. Cape og G. Lansbury, den sidste tillige Chefredaktør af det eneste engelske, socialdemokratiske Dagblad »The Daily Herald«; af udenlandske Arbejderførere talte Senator Vinch, Belgien, Einar Li, Norge, og Inderen B. P. Wadia, Madras. Desuden talte ogsaa forskellige kendte engelske Kirkemænd som Biskop Gore, Pastor Th. Sykes, Sekretær for Broderskabsbevægelsen — og Basil Matthews, Sekretær ved Det Londonske Missionsselskab.

De forskellige Talere var ud fra forskellige Synspunkter afgjort enige om, at der var ubevidst Religion i Arbejderbevægelsen; de var ligefrem ombyggelige for at pointere dette. Som religiøse Elementer i Bevægelsen nævnedes: Den individuelle Opofrelse for det fælles Vel, som især i Begyndelsen helligede Bevægelsen, og præger den helt igennem; Ideen om Menneskenes Broderskab og internationale Enhed; det afgjorte Fjendskab mod Mammonherredømmet; den idealistiske Tro paa og Kamp for Krigens og Fattigdommens Afskaffelse og i det hele den uslukkelige Tro paa en bedre Fremtid, hvor Retten skal sejre, og Broderskabet virkeliggøres.

Den, maaske ret ubevidste, Overbevisning, som har fostret disse religiøse Elementer, er undertiden blevet udtrykt som Tro paa de Udviklingens Kræfter der har ført Slægten fremad, og som man fortrøstningsfuldt venter vil føre den frem og op til et meget højere Standpunkt.

Den er ogsaa blevet udtrykt som Pligt og Lydighed mod oversanselige Moralprincipper, der ikke er udledede af Erfaringer, men som kræver Kontrol med baade den enkeltes og Samfundets Handlemaade.

Eller den er, som i Østen, udtrykt som Tro paa Guds Immannens (d. v. s. Iboen i Mennesket) og derfor Solidaritet mellem Mennesker.

Eller som i den kristne Tankegang i Troen paa et moralsk Formaal for Verdensudviklingen, med Udgangspunkt i Faderligheden hos Gud og som Følge deraf Broderskab mellem Mennesker, det moralske Herredømme, de Ideer og den Handlemaade ejer, som er legemliggjort i Jesus af Nazareth, og den stadig fortsatte Ledelse, der udgaar fra hans Aand, som arbejder i og gennem den menneskelige Historie hen imod et fuldkomment Maal.

Det fremhævedes stærkt, at Materialismen var en frygtelig Fare for Arbejderbevægelsen som for Verden i det hele. Mr. *Barnes* paapegede meget træffende, at Materialismens Fare var den, at Ret og Uret blev meningsløse Begreber. For en Materialist er Retten udelukkende bestemt af Magten, og i Stedet for Ret og Uret bliver der kun Tale om Styrke eller Svaghed; thi den stærke har altid Ret. De sociale Organisationer er i vore Dage af overordentlig stor Betydning; men hvis de bliver ledede af dem, der er beherskede af rent materialistiske Betragtninger, vil de let blive en Løkke om Samfundets Hals og bringe Ulykke ikke alene over andre men ogsaa over sig selv.

Arthur Henderson gentog, hvad han har sagt før, at sandt Demokrati ikke saa meget er en politisk Magtfaktor som en ny Aand, et nyt Sindelag, og i dette ny Sindelag ligger det sande Haab om en bedre Fremtid for den samlede Menneskehed. Alt sandt Demokrati maa have en aandelig Grundvold, og det er her vi finder Forbindelsen mellem Arbejderbevægelsen og Religionen. De livgivende Kræfter i Arbejdet for en ny Verden maa blive et »kristianiseret« Demokrati og en demokratiseret Kristenhed.

Belgieren, Senator *Vinch's* Tale var meget interessant; thi den viste et ændret Syn paa Spørgsmaalet Arbejderbevægelse og Moral. Han udviklede, hvordan han tidligere havde været en Beundrer af Tyskland, men under Krigen havde forstaaet, at den tyske Kultur kun var Hjerne- og Teknikkultur taget i Tjeneste af en umaadelig Forfængelighed og en hensynsløs politisk Tankegang, der i Korthed kan karakteriseres som Retfærdiggørelse ved Sukses, d. v. s., at en Handling er rigtig, bare den lykkes. For en saadan Tankegang er Magten det ene afgørende, for hvilket alle andre Hensyn maa vige.

Han kunde forstaa, at de tyske Junkere og Militarister kunde hylde en saadan Tankegang; men at de tyske Arbejdere og deres Førere kunde gaa med til den, det kunde han ikke forstaa. En Kultur bygget paa en saadan Tankegang maatte blive en moralløs Kultur. Hvis Arbejdermasserne tror, at Vold er undskyldt og retfærdiggjort ved Sukses, saa er Hensynet til alle højere Moralprincipper borte; hvordan vil det gaa, hvis alle hylder den Tankegang?

Slutningen han drog, var denne, at det, vi trænger til at lære, er, at en Handlings sande Karakter og

Værdi ikke kan maales ved den personlige Fordel, den bringer, men ved dens hele sociale Nytte.

Arbejderbevægelsen maatte lære at forstaa, at Fremskridt bestod saa langtfra alene i teknisk Udvikling, men at det sande Fremskridt tværtimod bestod i moralsk og etisk Udvikling. Det, som det nu gjaldt om, var at forstaa og tro paa, at der var visse oversanselige Moralprincipper, nærmere udtrykt som Retfærdighed og Solidaritet, der var de sande Livslove for Menneskehedens Fremskridt og derfor maatte lydes af alle.

Det fremgik af hans Tale, at han var Agnostiker: han mente ikke, at Religion, i dette Ords sædvanlige Mening, havde nogen Betydning for den moralske Udvikling. For at forstaa dette ret, maa det bemærkes, at han udtrykkelig erklærede, at han *troede* paa en transcendental (oversanselig) Morallov, som kontrollerede Menneskelivet, og da det ikke kan benægtes, at denne Tro er en religiøs Tro, maa han ikke bedømmes som irreligiøs.

Han mente, at den moralske Udvikling væsentligt var et Opdragelsesspørgsmaal. »Vi Socialdemokrater har«, sagde han, »lagt alt for lidt Vægt paa denne Side af Fremskridtet og maa se at oprette, hvad der er forsømt«. Han havde i Belgien stiftet en Forening med dette Formaal for Øje.

Ogsaa Inderen *B. P. Wadia's* Tale fortjener at nævnes. Han hævdede, at den indiske Arbejderbevægelse var afgjort religiøs. Inderne troede paa Sjælevandring med en Udvikling mod stedse større Fuldkommenhed, paa Guds Iboen i Mennesket og paa Grundlag heraf paa Solidaritet mellem alle. De var i det hele langt mere virkelig religiøse end Europæerne, og deres Religion havde hos dem affødt en Stræben, der gik i en ganske anden Retning end Europæernes Stræben; thi Europæerne stræbte efter materiel Fordel, Vinding og Velvære, Inderne derimod efter aandelig Udvikling og aandelige Værdier. De følte, at de havde et religiøst Kald. Kunde det blive forstaaet af Arbejderbevægelsen er der som aldrig før Muligheder for en heldbringende social Udvikling.

Den Tankegang, som laa til Grund for Konferencen, nemlig at moralsk Handlemaade og ideel Stræben altid bæres af — maaske ubevidste — religiøse Synspunkter, er sikkert rigtig. Og jo mere bevidste og afgjorte disse religiøse Synspunkter bliver, des større Muligheder bliver der for moralsk Udvikling.

Der nedsattes en international Komité med det Formaal at gøre Konferencens Synspunkter kendt i videre Kredse og arbejde for at vække Sansen for moralsk Udvikling som det mest fornødne af alt. Lad Synspunkterne være forskelligt udtrykt; Hovedsagen er, at man vil det samme, saa skal Livet nok afgøre, hvem der har det sandeste og dybeste Syn. »The Daily Herald« vil sikkert faa Ret, naar den i en Spidsartikel om Konferencen skrev:

»Den organiserede Arbejderbevægelse Verden over kan frelse Samfundet, men kun ved at sætte sig et stort og ædelt Ideal for Liv og Handlemaade — et Ideal, som er fremsat i Bjergprædikenen. Vi kan søge, hvor vi vil, og vi vil intet Sted finde nogen bedre Livslov end den, der findes i den jævne Nasaræers Ord.«

Chr. Norlev.

Eftskr. En udførlig Beretning om Konferencen vil snart foreligge i Bogform og vil kunne faas ved Henvendelse til Mr. F. Herbert Stead, 29 Grosvenor Park, London S. E. 5.

Kampen om Rusland.

Krapotkin, der nu atter lever i Rusland, i nærheden af Moskow, har skrevet et brev til Georg Brandes, og det er bleven offentliggjort i de franske socialisters hovedorgan »Humanité«. Det er rigtignok fra d. 28. april, men de synspunkter det anlægger og som det opfordrer Evropa til at anlægge på forholdene i Rusland, har vedblivende deres berettigelse.

Der gik i sin tid rygter om, at Krapotkin var bleven arresteret af bolsjevikerne; Krapotkin erklærer dette rygte for ganske usandt; han har sin fulde personlige frihed. Han er dog ikke nogen tilhænger af bolsjevismen, tværtimod. Og han skildrer den mangel på såvel mad som fabrikvarer, hvorunder man under det nuværende styre lider i Rusland. Men dog opfordrer han ikke de allierede til at slå bolsjevismen ned: »De allierede burde komme os til hjælp i arbejdet på at skabe et nyt liv i Rusland. Gid de vil komme og hjælpe os i vort nødvendige opbyggelsesarbejde. Til den ende skal de ikke sende os generaler og diplomater, men brød, redskaber til dets frembringelse, og organisatorer, af den slags som i disse krigens år så godt har forstået at opretholde de allieredes økonomiske situation.«

Og han protesterer mod den støtte, Koltsjak og Denikin nyder fra de allierede: »Folk tror måske, at de ved

at hjælpe Koltsjak og Denikin støtter et liberalt republikansk parti. Det er i sig selv en fejltagelse Hvilke hensigter end disse to militære ledere personligt kan have, så forfølger flertallet af dem, der har sluttet sig til dem, helt forskellige formål. De vilde uundgåeligt føre os tilbage til kongevælde, reaktion og blodbad.« »Jeg protesterer af al min magt mod enhver væbnet indblanding i Ruslands forhold fra de allieredes side.«

Siden Krapotkin skrev sit brev, er der forløbet mange måneder, men den samme modsætning i synet på Rusland er herskende endnu. Og just i de sidste uger blusser troen på en væbnet nedsabling af bolsjevismen op på ny med det våbenheld, de antibolsjevikiske styrker i den sidste tid har haft, og som med megen råben forkyndes for et uforstående Evropa.

Hvorledes ligger da for tiden landet?

Mod syd rykker *Denikin* frem, støttet af de allierede, særlig Frankrig. Han er åbenlyst reaktionær, og den ikke-bolsjevikiske regering i Ukraine har nu også erklæret ham krig. Han har for tiden fremgang, dog mere i Ukraine end i Storrusland; bag hans front gør bønderne flere steder oprør, og hvilken værdi har så igrunden hans erobringer?

Fra Sibirien kommer *Koltsjak*. Han har vundet ententens tillid ved at erklære sig for tilhænger af et konstitutionelt styre, men hans egen regeringsmåde peger i en ganske anden retning, nemlig den reaktionære. Foreløbig står han over 100 mile fra det evropæiske Rusland.

Både Denikin og Koltsjak er tilhængere af det udelte Rusland; de skal endog have nægtet at anerkende Polens selvstændighed og gør fordring på Bessarabien og Østgalicien, ikke til Ukraine, men som led i et Storrusland.

Den nord-russiske republik omkring Arkangelsk har et mere virkeligt demokratisk præg; men den har ingen muligheder for at kunne øve nogen indsats; trods den store og kostbare engelske hjælp, den har fået, kommer den ingen vegne frem; og nu har englænderne efter eget sigende trukket sig helt tilbage, skønt det efter de sidste telegrammer kunde se ud, som om der var nogen af dem endnu.

Den nordvest-russiske regering rykker frem mod Petrograd; den var sammensat af ret forskellige elementer, men den ledende, *Judenitsch* er en af det gamle zarvældes mænd, og sammenspillet mellem ham og de tysk-baltiske styrker ser ikke godt ud.

Også bolsjevikerne på deres side er tilhængere af et Stor Rusland, og dette samt ønsket om bolsjevismens udbredelse er vel grunden til, at de små baltiske stater ligger i kamp med det bolsjevikiske Rusland den dag i dag. Imidlertid har de også haft en anden fjende: *de tyske styrker*, der stadig har været tålt af ententen i hine egne »som værn mod bolsjevismen«. Disse tyske styrker støtter sig til godsejerværldet i de baltiske lande, hvis storgrundbesiddelse er så godt som rent tysk af race, men ikke derfor russisk-fjendtligt. Den har været en god støtte for den gamle zarisme, og der viser sig nu et nært sammenspil mellem den og »de anti-bolsjevikiske regeringer«. Det er de gamle tider og storgrundbesiddelsen man vil redde, om det bliver under Rusland eller Tyskland er mindre væsentligt, de tilsvarende kredse i Tyskland kan i alt fald se med sympati derpå og har jo uden al tvivl ydet megen støtte.

De baltiske småfolk er altså mellem dobbelt ild, dog frygter de klart nok nu antibolsjevismen stærkere end bolsjevismen, og er ikke altfor begejstrede over den holdning, ententen indtager til de russiske forhold. Den er da også meget mærkelig og kun forklarlig af de ganske modsatte synsmåder, der gør sig gældende. Særlig i England ytrer striden sig stærkt. Den brede befolkning derovre er imod alle fortsatte krigerske forviklinger; den kan ikke forstå, at Rusland ikke må få lov at ordne sine indre politiske forhold som landet selv vil. Og Winston Churchill, der vel nok for en stor del har ansvaret for de store udgifter, Arkangelsk-eventyret har pådraget England, har været nødt til at opgive det. Men hvordan kan det da gå til, at engelske krigsskibe er medvirkende ved general Judenitsch's angreb på Kronstadt og Petrograd? Er vi i krig med Rusland eller er vi det ikke? spørger bladene irriteret. Der var åbenbart mere end snak i Lloyd Georges udtalelse i januar under forhandlingerne i Paris om de russiske forhold, at hvis England blev ved at støtte antibolsjevismen, risikerede det oprør i England selv. Endog én af Lloyd George's egne forhenværende ministre lord Rothermere har for nogle uger siden rådet til afgjort at opgive indgriben de russiske forhold.

Hvis så England og ententen i det hele støttede de ikke-bolsjevikiske, men demokratiske regeringer i randstaterne, særlig i de baltiske lande, det kunde man bedre forstå ud fra vestmagternes demokratiske tankegang. Men det er jo netop, hvad vestmagterne har været overordentlig træge til at gøre. Man har tværtimod tålt tyskerne i »Balticum« og ladet dem lægge sig hindrende i vejen for den fredelige opbygning af småstaterne.

Der er ingen anden forklaring mulig, end at den antibolsjevikiske agitation, der vel især udgår fra den landflygtige russiske adel, i alt for høj grad har vundet de ledende ententemænds øre og advaret dem mod at hjælpe esterne, letterne og litaverne. Det er, som Krapotkin siger i sit brev, forholdene under den franske revolution om igen. Da gav Østrig, Prøjsen og Rusland sig under paavirkning af de franske emigranter til at forsøge med våbenmagt at slå revolutionen ned. Nu søger den gamle tids mænd i Rusland at få ententen til at drive det samme spil. Hvis det lykkes, spår Krapotkin, at det vil ende i reaktion og blodsudgydelse.

Men formodentlig lykkes det ikke. Dels er Rusland for stort, dels er de reaktionære kræfter i Frankrig, England og Amerika sagtens for svage til at gennemføre spillet.

Anders Vedel.

Bidrag til »Tidens Strøm« sendes til cand. theol. *Anders Vedel*, Allégade 22, København F.

Et gammelt Brev fra P. K. Algreen til C. M. Kold.

Meddelt af *Johannes Vedel.*

Dette Brev, som Præsten *P. K. Algreen* skrev til Højskolemanden *C. M. Kold* 1849, har jeg for nylig fundet blandt en Del andre gamle Breve og Papirer, der har ligget hengemt i mange Aar. At det er kommet mig i Hænde hænger saadan sammen:

Kort Tid efter Kolds Død (12. April 1870) var jeg i Besøg hos hans Enke. Vor Samtale drejede sig naturligvis særlig om Kold og hans afbrudte Gærning, hvorledes den nu skulde fortsættes. I Samtalens Løb viste hun mig en Skuffe hvori der laa en Del Breve og Papirer af forskellig Slags, og hun bad mig om at tage dem med hjem og efterse, hvad der fandtes deri som jeg mente havde Værdi til Belysning af Kolds Liv og Gærning. Jeg maatte frit raade med Papirerne efter bedste Skøn, og benytte deraf, hvad jeg vilde.

Imidlertid udgav *Kl. Berntsen* et lille Skrift om Kold ikke længe efter hans Død, og andre Penne var ogsaa i Bevægelse om det samme Emne, saa jeg fandt ingen Anledning til at gøre Brug af det, jeg havde faaet af Fru Kold.

Men saa en Snes Aar efter fremkom der fra Præsten *Frederik Nygård*, en Anmodning om at faa tilsendt fra Venner, Oplysninger og Breve, som han kunde og maatte benytte i en Skildring af Kold og hans Livsgærning. Til ham sendte jeg saa de overladte Papirer. I Aaret 1895 udkom Nygårds Værk i to Bind. Det blev senere, efter at være udsolgt, udgivet i forkortet Form 1914 ved *Johs. Nygård.* Heri fortælles nok om en Forhandling med Kold, der blev afholdt i København »med en Forening, som var stiftet der med det Formaal, at drøfte hvad der burde gøres for almindelig Oplysning, og i den Anledning skrev da Algreen den 27. August 1849 et Brev til Kold og forelagde ham Sagen.«

Men efter det, der refereres af Brevets Begyndelse, kan det ikke være det Brev som jeg har fundet, og det er ogsaa dateret den 4. November 1849.

Hvordan det imidlertid er gaaet til, at dette nævnte Brev af Algreen ikke er kommet Fr. Nygård i Hænde tillige med de andre Papirer — og derfor ikke findes aftrykt i hans Bog — kan jeg ikke give nogen nærmere Oplysning om.

Men da Brevet nu paany er kommet for Dagens Lys, mener jeg, det bør trykkes i »Højskolebladet«. Det er jo dog et lille historisk Aktstykke fra den danske Højskoles Fødselstid — og kan vel saa mest passende overgives til Bevaring i Askov Højskoles Arkiv.

Afskrift.*

Kbh., den 4. Novbr. 1849.

Kære Ven!

Tak for Dit sidste Brev, som har glædet og oplivet Mange tilligemed mig; Du er os den rette Karl, der kan sætte i Værk, hvad vi *tale* om, uden at Du engang behøver at høre det. Siden vi modtog Dit Brev, har vi i vore Møder altid talt om Dig og Din Plan, og siden den Tid har jeg drevet paa, at vi dog nu skulde se til at *gjøre* noget; før den Tid var jeg meget imod, at vi enten »constituerede« os til et Selskab, som intet bestemt Formaal havde, eller fik samlet Penge, som vi ikke kunde sige Folk, hvad de skulde bruges til. Cand. Helveg fik for nogen Tid siden Anmodning om at gjøre Udkast til en Indbydelse til at forene sig om ved Pengebidrag og paa hvad Maade Enhver ellers kunde, at gjøre Sit til, at den voxne Ungdom blandt Bønderne kunde paa en naturlig og livlig Maade faae en Oplysning, der passede sig for dem som danske Mænd og Borgere.

Det gjorde H. ogsaa, men da jeg viste Grundtvig det, smagte det ham ikke; jeg bad ham da selv give os et Udkast, og det fik vi sidste Torsdag, og jeg troer nok, det vandt Bifald i det Hele.

Din Plan kom nu atter paa Tale; thi derom er vi vistnok alle enige, at den skal understøttes, og vi har jo for Tiden heller ingen anden at understøtte; men hvordan denne Understøttelse skulde være, for at Sagen i det Hele bedst derved kunde fremmes, det er Knuden. Skolelærer Glerup, som var med, og som jeg — for at lade Dig det vide med — meget godt kan lide, mente, det var bedst at oprette 3 til 5 Fripladser hos Dig, og hvis det gjordes fornødent, maaske hjælpe Dig med et Laan, der da maatte sammenskydes ved Actier.

Det blev mig derfor paalagt at skrive Dig til, og bede Dig give os saadan Oplysning om Din Skoles Maal og Indretning, som Du maatte anse fornøden for os og alle dem, der skulde interessere sig for den, og at Du vilde afgive en Erklæring om, til hvad Tid — maaske allerede til Nyaar — Du kunde modtage 3 ad 5 Elever, og hvordan de skulde være.

Vi mene jo rigtignok, at Din Plan er at oprette en Skole for den voxne Ungdom, det vil sige, for Bondersønner paa 18 Aar og derover, og det er egentlig de Slags Skoler, vi interesserer os for; naar Du derfor i Dit Brev til Birkedal taler om at begynde med Børn, *som skulle confirmeres,* da mene vi, at det ogsaa kun er for at *komme til at begynde.*

* Afskriften er foretaget nøjagtigt efter det originale Brev.

Du er vist ganske enig med os i, at det egentlig og i Regelen først er i den anførte Alder, man *nu* kan og bør give Bøndersønner — og man skulde lægge til: Borgersønner — den *Fælles* Dannelse, der er nødvendig for *danske* Bønder og Borgere, som altsaa har sin Grund i nøje Kjendskab til Fædrenelandet og Alt hvad der angaar det, dets Geografi, Historie, Statistik o. s. v., Modersmaalet naturligvis ikke at forglemme.

Det er det, vi mene, naar vi raabe paa Danskhed, et Ord, som Folk i Almindelighed støde sig over, fordi de ikke synes at forstaae det, og som vi derfor vel mangen Gang gjør bedst i at undgaae ved at omskrive det.

Dog, jeg skulde jo ikke udvikle Dig vor eller min Mening, men bede Dig om at give os Din Mening tilkjende, og det saasnart som muligt, da vi ikke holde Møde, før jeg faar Brev fra Dig. Jeg kan ikke godt tilbageholde, hvad der nu falder mig ind, at det vilde være det allerbedste, hvis Du kunde svippe herover til os; da kunde vi faae mundtlig Besked, og det er altid den bedste, og da kunde Du ogsaa give os den bedste skriftlige, hvis det maatte være fornødent. Gjør nu, hvad Dig godt synes, men lad mig snart høre fra Dig. Hils venligst den gode Pastor Birkedal fra Din hengivne Ven

P. K. Algreen.

Uden paa Brevet staar der:
S. T. Hr. C. M. Kold
Adr. S. T. Hr. Pastor Birkedal,
Ryslinge i Fyen.

Den ny Ægteskabslóv.

(Sluttet.)

End ikke Forholdet overfor Børnene, som dog hidtil har kunnet bevare saare mange Ægteskaber for Opløsning, lader den nye Lov urørt. Kommissionen mener, at en Indblanding af Trediemand i Forholdet mellem Ægtefæller, der ikke kan enes om deres Børn, kan lade Samlivet mellem dem saa temmelig uberørt og ikke behøver at forandre Børnenes Lydighedspligt overfor den af Forældrene, der faar Uret ved Opmandens Kendelse. Fru Hein gaar i sin nævnte Artikel saa vidt, at hun skriver: »Jeg vover den Paastand, at ogsaa denne Udvej har til Formaal at bevare Ægteskabet«. At det er en vovet Paastand, vil vistnok alle indrømme Fru Hein, men det vil ogsaa forekomme de fleste at være en meget mild Betegnelse. Intet Livsforhold er saa følsomt som Forholdet mellem Forældre og Børn. Moderen grunder sit Krav paa, at hun har født og plejet Børnene, og forsvinder Ægteskabet, vil hun beholde Børnene, som det nu er Tilfældet med ugifte Kvinder. Faderens Kærlighed bygger paa, at det er »hans« Børn, men dette Forhold vil helt forsvinde, naar hans Raadighed over dem hører op. Der er mange primitive Stammer, hvor Børnene tilhører Moderen, og hvor Faderen staar ret fremmed overfor dem. Til Gengæld er Mændene de naturlige Værger for deres Søsterbørn, og deres Kærlighed til disse hviler paa deres bestemmende Omsorg for dem.

Lad Loven kun stemple den Mand, der tager Bestemmelse om sine Børn uden at raadføre sig med sin Hustru, som en slet Mand og Fader. Men i alle Uenigheder om Børnene, som ikke er saa grove, at de medfører Ægteskabets Sprængning, maa Ægtefællerne enes uden fremmed Indblanding, og den endelige Afgørelse maa hvile hos Manden. En anden Ordning vil medføre en væsentlig Svækkelse af Mandens Lyst til at stifte Hjem. Han vil indrette sig en Ungkarletilværelse. Og Kvinderne vil saa ganske vist beholde deres Børn, men de vil da enten henvises til at ernære dem selv, eller til at anbringe dem paa Opdragelsesanstalter, hvor Staten betaler, men Moderens Myndighed gaar helt tabt, eller søge en Tilbagevenden til de primitive Forhold, hvor Børnenes Morbrødre udfører Faderens Funktioner. Men heller ikke saadanne Onkelfædre vil fatte Kærlighed til disse Børn, naar de ikke faar den Myndighed, som betinger deres Villighed til at bære Møjen ved at ernære dem og berede deres Fremtids Muligheder.

Man kan ikke ved en juridisk Konstruktion forandre Naturlovene. Gennem hele Menneskeslægtens Historier har Moderkærlighedens Instinkt og Faderkærlighedens omsorgsbestemte Myndighed værnet om Slægtens Fremgang. Det er Ukyndighed at tro, man ud fra en misforstaaet Forgudelse af det enkelte Individs Frihed og Selvstændighed kan røre ustraffet ved

dette Forhold, som i sit Væsen beror paa Individernes Sammenhæng og Slægtledenes Enhed. De Hjem, som er stiftede, vil muligvis nogenlunde kunne overleve den nye Lov; men der vil fremtidig stiftes færre Hjem, og de, der stiftes, vil blive skrøbeligere.

Der er her en Fare, som kan bevirke, at den nye Lov gaar igennem. Det er netop den Tryghed, hvormed Familielivet leves rundt om i vort Land. Mange af disse gode Hjem kan se paa den nye Lov som noget ligegyldigt, der ikke kommer dem ved. Men Tanken paa, hvorledes det vil blive for deres Børn, naar de vokser til, Tanken paa, hvorledes det vil komme til at se ud i et Samfund, hvor det først i Byerne og senere ogsaa ude paa Landet vil blive almindeligere at leve udenfor Ægteskab, burde fylde dem med Ængstelse. Det er let nok at ironisere over saadan Tale. Det har i de saakaldte »fremskredne« Kredse, der bærer denne Lov frem, vakt megen Munterhed, at der ogsaa i Tyskland, da Bürgerliches Gesetzbuch drøftedes (1900), lød advarende Stemmer om, at Ægteskabet vilde trues ved den nye Lov, der dog ikke gik nær saa langt som den, vi nu skal velsignes med. Men muligvis er der dog en dybere Sammenhæng mellem hele det mekaniske Samfundsstyre, der er blevet Tysklands Ulykke, og den Tankegang, som ogsaa vilde mekanisere Ægteskabet ved de mange juridiske Regulativer.

Uden den nøjeste Overvejelse ikke blot paa Rigsdagen, men ogsaa ude blandt Befolkningen bør den forelagte Lov ikke blive gennemført.

C. N. Starcke.

En Højskolehusmoders Protest.

Fra Foreningen af Højskoler og Landbrugsskolers Generalforsamling i Frederits den 30. September ser jeg af Referatet i »Højskolebladet«, at Bestyrelsen har tænkt sig Fordelingen af de 80 Kr. pr. Maaned, som en Højskolekarl maa betale til Vinter, saaledes, at de 30 Kr. regnes til Undervisningsudgifter og de 50 Kr. til Kost, Lys og Brændsel »o. s. v.«

Som gammel Højskolehusmoder, der bestandig har haft Husholdningspengene adskilt fra de andre Udgifter maa jeg ud fra min Erfaring erklære det for ganske umuligt for en middelstor Højskole med fra 40 til 60 Kostgængere uden eget Landbrug at bære Posten Lys og Brændsel ud af Husholdningskassen. I Posten »o. s. v.« rummes vel Skolens Vedligeholdelse, Nyanskaffelser, Avertering (der er bleven mange Gange dyrere), Porto, Tryksager og meget mere, der ogsaa henvises til de 30 Kr.

Da Forholdene er saa forskellige, kan ingen Tal sættes frem som gældende for alle Skoler. Det er ikke alle Skolers Forrentning og Afdrag, der kan dækkes af de direkte Tilskud. Det resterende Beløb her kan da ikke henføres til Husholdningskontoen. Derimod kan man gaa ud fra, at Højskolekosten er nogenlunde ens paa Skolerne og Udgifterne i Overensstemmelse med, hvad en tarvelig Husførelse i private Hjem koster i disse Dyrtider. Det, der vindes ved »den store Gryde« tabes ved, at Kostgængerne er lutter stærkt spisende Karle.

Naar Højskolerne har set sig nødsagede til at forhøje Kostpengene fra 40 til 50 Kr., er det jo netop ud fra den Erfaring, at 40 Kr. var for lidt. En Husmoder fra en af de store Skoler sagde til mig, at hun sidste Vinter ikke kunde faa Balance med 40 Kr. (der var ikke Tale om Udgift til Lys og Brændsel) hun maatte have Tilskud fra sin Mands Kasse. Endnu ligger ikke Tallene som Bevismateriale for den kommende Vinter; men jeg vil antage, at 50 Kr. vil godt og vel svare til 40 Kr. for sidste Vinter. Pigeløn og Løn til Højskolekarlen eller Gartneren har jeg regnet med til Udgifter, der naturligt falder ind under Husførelsen. Pigernes Løn er fra i Fjor steget fra 25—35 til 40—50 Kr. pr. Maaned. Før drak vi Kornkaffe, nu dyr Kaffe, før blandet Smør, der stod os i 75 Øre Pundet, nu dyr, udrøj Margarine. Alle Fødemidler er steget og vil efter Købmændenes Spaadom yderligere stige i Vinterens Løb.

De fire Maaneder, hvor der ingen Elever er, maa tildels den store Stab af Hjælpere holdes, for Skolens Rengøring og Syltnings Skyld. De ugifte Lærere faar jo ogsaa undertiden gratis Ophold i Feriemaanederne. Højskolehusmoderen har da i disse 4 Maaneder et større gratis Kosthold uden nogen Indtægt. Det er ikke smaa

Summer, og disse maa jo ogsaa udredes af Husholdningspengene. Den Fordeling, som jeg kan tænke mig, der kan holdes for den kommende Vinter, er 50 Kr. til Kost og Løn til Hjælperne. Af de resterende 30 Kr. 20 til Undervisning, 5 til Brændsel og Lys og 5 til Vedligeholdelse, Avertering »o. s. v.« Forhøjelsen til Lærerløn kunde skaffes gennem et forøget Statstilskud. Dette forhøjet dobbelt vil jo knap blive den samme Sum, som blev bevilget før Dyrtiden.

Enhver Husmoder vil holde med mig i, at at en forsvarlig Kost ikke kan gives en Flok stærkt spisende Karle stort under 50 Kr. pr. Maaned. Jeg beklager, at Sygdom forhindrede mig i at komme med min Protest under Mødet. Her deler jeg Skæbne med de mange Forstandere, der ved Efteraarsmøder vare forhindrede i at møde.

Astrid Hostrup,
Vejlby Højskole.

Om frie Kredses Brug af Sognekirken m. m.

Valgmenighedspræst Clausen kalder det (i »Højskolebl.« Nr. 43) »at gøre Brug af Folkekirkens Midler«, at nogle Valg- og Frimenigheder samles i de gamle Kirkehuse.

Udtrykket er ikke helt rammende, da de hverken forbruger af Folkekirkens Kapital eller Renter, men kun *lejer* Lokale. Man siger dog f. Eks. ikke om de Foreninger, der lejer Salen i Grundtvigs Hus, at de »gør Brug af Kirkeligt Samfunds Midler«.

En anden Sag er det, at vi bliver godt behandlede m. H. t. Betingelserne og staar os godt, vel baade aandeligt og økonomisk, ved denne Ordning, hvad jeg ikke skal komme nærmere ind paa her. Skulde vi finde en anden Ordning, maatte vi ogsaa tage baade aandelige og økonomiske Hensyn; men denne er sikkert i mange Tilfælde den gunstigste.

I øvrigt mener jeg, at baade Nørgaard og Jensen-Sønderup fortjener Tak for de Synspunkter, de har fremført. Jeg ser ikke noget uaandeligt i, at de, der hidtil har skattet til Statskirke og Sognemenighed uden at bruge deres Goder, faar Raadighed over deres Andele. Tværtimod. Men denne Raadighed bør efter min Opfattelse være aldeles fri. Kun hvis den Betingelse stilles, at der *skal* gøres anden kirkelig Brug af dem, kommer vi ind i noget for Frihedsbevægelsen betænkeligt.

Ringkøbing den 25. Oktober 1919.

N. Clausen-Bagge.

Valgmenighedskredsen på Hindholm.

Da Kold i 1862 flyttede sine »Højsædestøtter« til Dalum, rev han Bondehøjskolen i Dalby eller »Fjællekassen«, som hans Modstandere kaldte den, helt ned og førte det meste af Materialet med sig derhen. Kun et lille »Udskud«, der til Nød kunde benyttes som Friskole og som et tarveligt Forsamlingsrum, når Provst Bloch kom ud for at holde Bibellæsning med sine Sognebåndsløsere, blev tilbage. Ja, så blev alle Grundsten, der var for tunge og store til at føres den lange Vej, også liggende derude spredt på den Skolegrund, han havde lejet for 50 Aar. Da han ti Aar tidligere byggede Skolen, var det ikke muligt for ham på anden Vis at få Byggegrund herude, og da han byggede, var det sikkert også med Tanker om, at han atter snart blev nødt til at flytte. Få Skolemænd har forstået at indrette sig så praktisk og tarvelig som han. Hans Skolebygning var imidlertid ret rummelig og hyggelig indrettet, og hans Skolegerning slog godt igennem. Kold selv var Sognebåndsløser til Provst Bloch, og han ønskede, at det kirkelige Liv herude måtte bevares, og navnlig da, at den fri Børneskole måtte fortsættes, også når han forlod Pladsen. Han fik da 12 Familier til at overtage hans få Efterladenskaber og vedgå »Arv og Gæld« efter ham.

Disse Familier tillige med nogle flere holdt ikke blot Friskolen gående, men såsnart Valgmenighedsloven udkom, var de straks enige med Provst Blochs Venner i Kerteminde, Drigstrup og Revninge — de gamle opvakte — om at danne Valgmenighed med Provst Blochs Afløser, Pastor Hagen fra Sønderjylland, som Præst.

Man vilde imidlertid ikke gerne nøjes med én Kirkebygning ude i Kerteminde; Hindsholmerne vilde helst have en for dem selv og Præsteboligen midt imellem. Der var også Tale om at købe en lille Gård i Salby og indrette den som Præstebolig. Det blev dog ikke til noget, da Pastor Hagen foretrak at have Bolig i Kerteminde. Præstegården blev da bygget ved Siden af og samtidig med Emaus-Kirken.

Hindholmerne opgav dog ikke Ævred med Hensyn til Kirkebygning, og nu efter 7 Aars Forløb kom Kolds lejede Skolegrund atter til Ære og Værdighed. På samme Plads ud til Vejen, hvor Højskolen havde ligget, blev Grundstenene herfra atter lagt ned, og oven på disse

rejstes så »Bethlehemshuset« som et lille Kapel, en ret tarvelig Bindingsværksbygning, der vel heller ikke fra Begyndelsen var tænkt at skulle stå over en Menneskealder. Bygningen her blev færdig omtrent lige så tidlig som Kirken i Kerteminde, men medens Emaus-Kirken blev højtidelig indviet allerede i Januar Måned 1869 — hvorfor der også nu af Valgmenigheden holdtes en større fælles Mindefest 24. Januar 1919 — så trak det ud til langt hen på Efteråret, inden den højtidelige og officielle Indvielse af Kapellet i Dalby kunde ske.

Pastor Hagen havde alligevel hele Sommeren brugt Kapellet som Annekskirke hver anden Søndag og foretaget enkelte kirkelige Handlinger, som vakte Myndighedernes Mishag. Autoriteterne var den Gang også i Tvivl om, hvorvidt en Valgmenighed kunde have mere end én Kirke til Afbenyttelse; men efter forskellige Henvendelser og særligt Andragende kom den ministerielle Tilladelse hen i August, og Kapellet i Dalby blev under Navnet »Bethlehemshuset« som Annekskirke for almindelig Gudstjeneste og til Brug for alle kirkelige Handlinger indviet af Bisp Engelstoft Søndag d. 17. Oktbr. 1869. Det var en meget højtidelig Dag for flere Hindsholmere, som enkelte endnu kan mindes; men pålidelige Efterretninger eller Optegnelser fra selve Højtiden foreligger nok ikke.

Efter omtrent 30 Års Forløb blev Kapellet afløst af den nuværende ret kønne Valgmenighedskirke med de to Tårne i Fjenneslevstil. Til denne Kirke har man længe ønsket at kunne skaffe et passende Orgel. Menighedsrådet har fået samlet ca. 5000 Kr. i den Anledning; og Orgelbygger Zachariasen, Aarhus, gik da også ind på at bygge og opstille et Kirkeorgel omtrent for denne Sum. Det blev nu betragtet som Jubilæumsoffer og taget i Brug ved den lille Mindefest, der holdtes her *Fredagen* den 17. Oktbr., og synes at virke aldeles tilfredsstillende.

Lærerinden ved Dalby Fri- og Efterskole, Frk. Marie Andersen har foreløbig lovet at overtage Organisttjenesten. —

I Kirken, der denne Dag var særlig festlig smykket, tog Pastor Boisen til Tekst for sin Tale et Ord af Paulus i Romerbrevet: »Vor Frelse er nærmere end da vi blev troende; Natten er fremrykket, og Dagen er kommen nær.« Han fremdrog flere kønne Træk af Menighedens Livs Løb i de svundne 50 År, og mindedes også hvad han selv sagde, da denne Kirke blev indviet, om den gamle og den ny Slægt og de skiftende Forhold — at den gamle Kirkebygning blev opført i »Begejstringens Frihed« og den ny i »Troskabens Tvang«. I denne Troskab må den ny Slægt fortsætte!

Kort efter den afsluttede almindelige Gudstjeneste holdt Pastor O. Geismar, Rønninge, et kirkeligt Foredrag også fra Prædikestolen om Grundtvigs Betydning for det danske Menighedsliv. Ingen har som han fremhævet Modsætningen mellem Liv og Død, noget helt andet end den tyske Filosofi som satte Modsætningen mellem at »tænke« og »være«. De kristelige Kendsgerninger, der springer ud fra Dåb og Nadver, har vi først ved ham ret fået opklaret, og Underværkerne herfra må Menigheden alle Dage bære Vidnesbyrd om. —

Inde i Forsamlingshuset, der også var festprydet, og hvor hver Plads blev optaget, fortsattes den kønne Fest, og heri deltog med Glæde de tre Sognepræster fra Hindsholm.

Efter at gamle Knud Rasmussen som Formand for Valgmenigheden, og hans Svigersøn Lars Bjørn, hver på sin Vis havde budt hjertelig velkommen, veksledes mange fornøjelige Ord, og særlig blev Sognepræsternes og da også Provst Schmidts Udtalelser overfor Valgmenigheden og dens Præst hørt med udelt Opmærksomhed!

Hele Sammenkomsten efterlod sig et såre kønt og festligt Minde. —

A. K.

Spørgsmaal og Tildragelser.

En Mindesten for St. St. Blicher

blev den 20. Oktober afsløret i Thorning. Anledningen var, at det den Dag er 100 Aar, siden Blicher blev udnævnt til Sognepræst for Thorning og Lysgaard Sogne. Mindestenen er stillet paa en meget smuk Plads i Thorning Præstegaards gamle Have imellem to mægtige vejrbidte Graner, som Blicher selv har plantet, da han var Præst i Thorning. Det lille karakterfulde Anlæg, i hvilket Stenen staar, vender ud mod Vejen og Kirkepladsen foran Thorning Kirke.

Ved Afsløringshøjtideligheden, som havde samlet ca. 600 Mennesker fra hele den Egn, hvor Blichers Minde er æret og elsket, talte fhv. Højskoleforstander *Alkærsig* om, hvad det er vi skylder *Digteren* Blicher Tak for. Derefter talte Provst *Larsen*, Thorning, som har været den ledende Kraft i Arbejdet for Mindesmærkets Tilvejebringelse, kort om *Mennesket* Blicher, som han mindes i sine gamle Sogne. Saa faldt Dækket for Mindesmærket, der bestaar af en høj, raat tilhugget Granitsten. Foroven er der i selve Graniten hugget et Brystbillede af Blicher. Derunder staar hans Navn og de to Linjer:

Lyt og, o Vandrer, til denne Sang,
lidt af din Vej du hidtræde!

Forneden er der indsat en smuk Bronceplade med et Hedelandskab. Kunstneren, der har dannet Mindesmærket, er Billedhugger *Villefrance* i Viborg.

Om Aftenen talte og læste *Evald Tang Kristensen* i Forsamlingshuset, og *Alkærsig* oplæste Dele af »E Bindstouw«. Et Sangkor af unge Mænd og Kvinder fra Thorning sang blicherske Sange, og Lærer *Herman Jensen* plantede en Lyngbusk fra »Mads Doss' Høj« ved Foden af Mindesmærket.

— —

Ved Mindefesten var flere af Blichers Efterkommere til Stede. Der var blandt dem Enstemmighed om, at den Melodi, som i Almindelighed synges til Sangen: »Sig nærmer Tiden da jeg maa væk«, ikke var kendt af Bli-

cher.* Han sang Sangen til en anden Melodi, som *de* saa sang for os, og som jeg skrev op, og som meddeles nedenfor.

Hørup ved Kellerup, den 21—10—19. *Kæstel,*
Valgmenighedspræst.

Sig nærmer Tiden —

Sig nær - mer Ti - den da jeg maa væk, jeg
hø - rer Vin - te - rens Stem - me; thi
og - saa jeg er kun her paa Træk og
ha - ver an - den Steds hjem - me. Thi
og - saa jeg er kun her paa Træk og
ha - ver an - den Steds hjem - me.

* Den mest brugte Melodi er vistnok den, som L. Nielsen har komponeret (mange Aar efter Blichers Død). Men ogsaa Jak. Knudsen har sat en Melodi til Sangen. Begge har været trykt i »Højskolebladet«.
Red.

I Ugens Løb.

I en Artikel om Karise Højskole i Anledning af dens 50 Aars Fest den 3. Oktober skriver »Sorø Amtstidende« om Karise Højskole og dens ny Forstander, Grønborg, og om de smaa Højskoler i Almindelighed følgende:

»I Fjor tog saa A. Th. Grønborg — en Vendelbo af Fødsel — fat, efter at han havde trukket sig ud af Rigsdagsvirksomhed og solgt Ondløse Højskole — som aldrig har gaaet for nogen — til Staten. I sin Ungdom var han i en Aarrække Lærer paa Særslev og senere paa Rødkilde.

Vil han klare Pynten? Man maa haabe det. Man skulde jo tro, at de »smaa« Højskoler ikke vedblivende ubarmhjertig slagtes til bedste for enkelte store. Der er i alt Fald næppe Tvivl om, at for mange flere unge, end der selv tror det, kan de mindre Skoler med deres nøjere Samliv og Begynden ved Roden — naar Lærerne da kan og vil det — i alt Fald som en første Skolegang have langt større Betydning end en Skole paa over Hundrede Elever, hvor de let faar for lidt ud af det baade paa den ene og den anden Maade. Endelig maa det heller ikke glemmes, at mange af disse Skoler har været — det gælder bl. a. Karise — og fremdeles kan være smaa aandelige Oaser, som ikke kan erstattes af Forsamlingshusene.«

•

Der er bleven afholdt en Række Møder i Nordslesvig angaaende Oprettelsen af Ungdomsskoler. Især i Sønderjylland er der en stor Del af de Unge, der aldrig vil opnaa at komme paa Højskole eller Efterskole, dem er det, Ungdomsskolen vil tage sig af, for at føre dem til de folkelige og nationale Livskilder. I Haderslev By har man tænkt paa at oprette otte Klasser, der undervises 4 Timer om Ugen af de Lærere, der har Interesse for Sagen. Hovedfagene vil selvfølgelig blive Dansk og Historie.

•

Ad Aare. Uden at give mig ud for at være sagkyndig vil jeg gerne fremføre som min Opfattelse, at »ad Aare« ikke alene betyder »om et Aar«, men hele det første Aar, eller maaske rigtigere udtrykt: i Løbet af det første Aar. Dette sidste bekræftes af den gængse sjællandske Talebrug (om hvad der ikke naaedes i Aar): »Vil Gud, ad Aare.« At det ogsaa kan bruges om hele det første Aar, udtrykkes i sidste Vers af den gamle Nytaarssalme »Guds Godhed vil vi prise«, hvor det hedder: »Giv os din Fred ad Aare, raad Bod paa alle Savn!«

Hans Gyldenkærne.

•

Højskolelærer *Olaf Skov*, Testrup, er fra 1. November knyttet til Grundtvigs Højskole som Lærer.

INDHOLD:

Jacob Appel: Slesvigs Deling.
Gengivelse af *Jacob Appels* Taler ved Overrækkelsen af Hædersgaver til de sønderjydske Førere.
J.: Fra det kirkelige Vennemøde i København.
Et Brev fra P. K. Algreen til C. M. Kold. Ved *Johannes Vedel.*
C. N. Starcke: Den ny Ægteskabslov. (Sluttet.)
Astrid Hostrup: En Højskolehusmoders Protest.
N. Clausen-Bagge: Fri- og Valgmenigheders Brug af Sognekirkerne.
A. K.: Valgmenighedskredsen paa Hindsholm.
Spørgsmaal og Tildragelser. En Mindesten for St. St. Blicher. Med Melodi til »Sig nærmer Tiden.« — I Ugens Løb.

Tidens Strøm.
Chr. Norlev: Arbejderbevægelsen og Religionen
Anders Vedel: Kampen om Rusland.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand**.
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

TILLÆG TIL HØJSKOLEBLADET.

Nr. 44. | Fredag den 31. Oktober. | 1919.

International Folkehøjskole.

Under ovenstaaende Titel findes i »Højskolebladet« for 10. Oktober en Plan til Oprettelse af en ny Art Højskole. Der er allerede udsendt Opraab, og Sagen tiltrædes af en Række kendte — og for en stor Del af dem — betydelige Mænd.

Det er ogsaa en stor og god Sag, som bør interessere, ikke mindst paa Grund af det internationale Samkvem mellem Folkene, der nu sikkert efter Krigen vil præge alt og alle mere og mere. Undertegnede er i høj Grad interesseret i denne nye Højskoleplan; men der er en Uklarhed, som jeg ikke forstaar, og som muligt andre heller ikke forstaar. Denne Uklarhed beder jeg Hr. Manniche — i *Sagens* Interesse — forklare og eventuelt rette.

Der staar i Opraabet, at denne paatænkte internationale Skole skal som den danske Folkehøjskole hvile paa »frisindet og kristeligt Grundlag«, men saa tilføjes der i Hr. Manniches iøvrigt interessante Redegørelse, at Skolen vil »ogsaa søge Medvirkning af Lærerkræfter, *der staar udenfor Kristendommen*« (udhævet af mig).

Her er noget, mange ikke vil kunne forstaa.

At Frisind og Kristendom i mange Forhold *kan forenes*, er jeg ganske klar over, men hvordan kan et kristeligt Grundlag forenes med et Arbejde fra dem af Lærerne, der staar udenfor Kristendommen, og som maaske vil blive de bedst begavede og mest indflydelsesrige paa Skolen?? »Enhver Lærer maa have Lov at bringe det frem, som han har paa Hjerte«, tilføjer Hr. Manniche. Dette er i og for sig rimeligt, men en Skole, der — efter Planen ledet i Folkehøjskolens gamle Spor — giver sig selv den rigtige Begrænsning: »paa kristeligt Grundlag« kan efter min Mening *ikke* i sit Arbejde medoptage *saadanne* Strømninger af Frisind, som gaar udenom Kristendommen, og som derfor sikkert i Skolearbejdet vil modarbejde den, direkte eller indirekte. Frisind og Frisind er nu en Gang to Ting. Men det kristelige en én bestemt Ting. Det forekommer mig, at et Baade-Og i dette paatænkte Arbejde paa det Omraade, jeg her peger paa, vil give en slap eller forvirret Nivellering — og en Uklarhed, som vil holde baade den ene og den anden borte, som ellers vilde give Penge til Sagen.

Vrejlev, 20. Oktober 1919. *K. Norup,*
Sognepræst.

Vi har sendt ovenstaaende til Hr. Peter Manniche og derefter fra ham modtaget følgende:

Til Pastor Norups Indlæg vil jeg gerne svare følgende:

Da Skolen skal være en Kostskole, og da det personlige Samkvem mellem Lærere og Elever vil komme til at spille en stor Rolle, vil den faa Karakter af et *Hjem*. Og jeg er klar over, at i et Hjem maa der ikke være Splid. Derfor har det altid været min Hensigt, at de Lærere, som bor paa Skolen og til daglig omgaas mod Eleverne, maa stemme overens med det Livssyn, hvorover Skolen tænkes bygget: »Troen paa en Fornyelse af Kristendommen i *demokratisk* Retning og *supranational* Aand som Vej til en Fornyelse af Samfundslivet.« Det er denne Tro, som har været Drivkraften i Jochimsens, Hegermann-Lindencrones og mit Arbejde for Skolen, og hvis vi ikke havde haft denne Tro, vilde vi sikkert have opgivet det for længst. Og jeg er forøvrigt overbevist om, at i det lange Løb vil en Skole som denne, der forudsætter et Liv paa Idealer, ikke kunne bestaa, uden at den bæres af kristen Tro.

Men det Hjem, vi ønsker at skabe, vil ikke stænge sig ude fra Omverdenen. Vi vil aabne vore Døre for Gæster, der tilhører en anden Aandsretning, og derfor vil vi ikke alene være taknemmelige for, at dygtige Universitetslærere, som ikke er Kristne, lejlighedsvis vil holde Foredrag paa Skolen, men vi vil ogsaa give enkelte Faglærere, som ikke bor paa Skolen, Lejlighed til at undervise, selv om de staar udenfor Kristendommen. Og disse Gæster skal selvfølgelig have Lov til at sige, hvad de vil.

Hvis et kristent Hjem over for sine *voksne* Børn omhyggeligt stænger sine Døre for fritænkerske Strømninger ude fra, tror jeg, at Børnene *ofte* enten stagnerer i snæversynet Farisæisme, eller at de mister deres Kristendom, naar de møder Kritiken af den ude i Verden, hvor de ikke længere er under Hjemmets Beskyttelse. Langt bedre er det, at de møder Kritiken under Forhold, hvor den kan blive imødegaaet, saa at der kan blive Mulighed for et personligt Standpunkt. Og paa samme Maade forholder det sig med vor Skole, hvis Elever sandsynligvis som Regel ikke vil vende tilbage til Omgivelser, hvor den kristne Livsopfattelse er den almindelige, men hvor tværtimod det modsatte er Tilfældet.

Deres ærbødige

Peter Manniche.

Fra Norge.

Fra dansk hold i »Højskolebladet« ved Holger Begtrup kom nogen av de mest forstaaende ord om Christopher Bruun paa hans otti aarsdag. Tak for dem!

Den indsats de første av vore høiskolelærere og deres hustruer gjorde for folkeoplysning, for en menneskelig kristendomsforkyndelse og for troskap mot det egte nationale — gjorde de næsten uten løn og i store savn. Men de satte gode spor efter sig.

Mange av Norges mænd og kvinder, som i det senere har hat indflytelse paa samfundets styrelse til det bedre, har været disse første høiskolefolks tilhørere.

Vi tror ikke, at skoleloven av 1889 hadde budt de kaar for alméndannelse, som den gjør, om ikke »Folkelige Grundtanker« først hadde slaat rot hos Norges folk i nogen mon. Det var da ogsaa mange av høiskolens mænd, som fik med loven at gjøre. Blant dem Ullmann, Wexelsen og W. Konow, Hedemarken.

Et gudbrandsdalsk ungdomslag har kjøpt Vonheim skolehus med omliggende granpark. De har der samlet billeder av lærerne fra 80—90 aarene.

Skolens femtiaarsfest blev holdt i sommer, der hadde nogen av lærerne fra den første tid, deriblant Chr. Bruun, den glæde at være tilstede og igjen minde gamle elever og ny ungdom om traaden, der paa dette sted gik gjennem hans arbeide i gamle dage:

»Elsk dit fædreland. Søk Gud!«

Vi har grund til at takke »for alt paa vor mark i tusen aar der grodde til sjæleføde«, og med den tak mindes vi ældre høiskolefolk vore lærere og deres trofaste medarbejdere, deres hustruer, baade fra Vonheim, Sagatun, Siljord, Vallekilde og Askov.

Hedemarken i september 1919. *Mathea Trøften.*

Tilskud til de private Skoler.

I Tirsdags har Undervisningsministeren i Folketinget fremsat Forslag til Lov om Statstilskud til Københavns kommunale Skolevæsen og til *private ikke eksamensberettigede Skoler udenfor København.* Forslaget gaar ifølge »Berlingske Tidende« for de private Skolers Vedkommende ud paa, at disse Skoler skal understøttes med samme Beløb pr. Barn som i Kommuneskolerne udenfor København. I andre Blade ser vi et bestemt samlet Beløb nævnt, nemlig 728,000 Kr. Tidligere beløb Tilskudet til de private Skoler sig i alt til 210,000 Kr.

Dagbog.

De sønderjydske Højskoleelever og Afstemningen.

I »Dannevirke« tager Gaardejer *J. H. Schmidt*, Vojensgaard, Ordet for, at de unge Sønderjyder, der nu tager paa kongerigske Skoler, maa blive kaldt hjem, saa snart Fredstraktaten træder i Kraft for at være hjemme indtil Afstemningen er sket. De unge vilde, skriver Schmidt, gaa Glip af noget, som ikke kan opvejes paa anden Maade, hvis man lod dem være borte fra Hjemmet i Tiden umiddalbart før den store Afstemningsdag. »Det vilde være at berøve dem noget saa stort, saa rigt og herligt, som de aldrig mere vil faa Lejlighed til at opleve«. »Tilmed tror jeg ikke, at de unge vil have stort Udbytte af deres Skoleophold i den Maanedstid, da de store Forberedelser til Afstemningsdagen skal træffes her hjemme. Deres Tanker vil være her; de vil længes efter at være med i det altsammen. Og det er netop dette, de efter min Mening ogsaa bør være. De maa med til vore Møder . . . med til at se og mærke Glæden, der besjæler alle ved Tanken om, at det store Værk nu skal opfyldes. De maa med i selve Arbejdet for at gøre Afstemningsdagen saa værdig og skøn som muligt.«

Foredrag om islandsk Kirkeliv.

Islands Biskop, *Jon Helgason*, der for Tiden holder Forelæsninger om Islands Kirkehistorie ved Københavns Universitet, vil paa Foranledning af Dansk-islandsk Kirkeudvalg holde Foredrag om islandsk Kirkeliv i nogle af vore større Byer. I denne Uge taler Biskoppen i Aarhus Højskolehjem.

Mindesmærke for R. J. Holm.

Dansk Skoleforening har paa sit Aarsmøde vedtaget at søge rejst et Mindesmærke for afdøde Seminarieforstander R, J. Holm.

En Mindesten for Forstander K. Kristensen

i Hoven afsløredes den 23. Oktober med Taler af Folketingsmand J. C Christensen og den afdødes Søn Pastor Møller-Kristensen fra Langeland.

De vestsjællandske Ungdomsforeninger

holdt ifølge »Sorø Amtstidende« den 26 Oktbr. Aarmøde paa Liselund. Mødet aabnedes Kl. 9 med Morgenandagt ved Pastor Dael. Formanden, Lærer Arnth Jensen, aflagde Beretning. Det fremgik af den, at 5 ny Foreninger havde sluttet sig til Sammenslutningen. Der blev holdt Foredrag af Lærer Jessen, Stigsnæs, om »Vore Foreninger og deres Pligter mod hverandre«, af Lærer Hammer, Sønderup, om »Aandelig Magelighed« og af Redaktør H. Jensen, Slagelse, om den grundtvigske Højskoles Fremtræden her i vort Land.

Bøger.

Ny Bøger.

Kresten Andresens Breve er nu under Titlen »Krestens Breve« udkommen paa Aschehougs Forlag. Man griber denne Bog med vemodig Forventning. Det er den første større Samling ucensurerede sønderjydske Feltbreve. Krigen kommer os i denne Bog paa nærmeste Hold, skildret som den her er af en ægte dansk Mand, som selv var med — og blev derude. Brevene er udgivne ved Valdemar Rørdam. —

Paa samme Forlag er udkommet en opbyggelig Bog af *H. F. Feilberg*, »Giv aldrig tabt«, ogsaa en Bog, som vidt omkring vil finde taknemmelige Læsere.

Af et stort Værk om Sønderjylland

har Pio's Forlag udsendt Prøvehæfte. Værket, der redigeres af Underbibliotekar ved det kgl. Bibliotek Svend Dahl og Underarkivar ved Rigsarkivet Axel Linvald, vil udkomme i 16 Hæfter eller i 2 Bind paa tilsammen ca. 700 Sider. At dømme efter Listen over Medarbejdere og Stof, tegner Værket virkelig til at blive, hvad Forlaget stiller i Udsigt, »Standardværket om Sønderjylland«. Man vil heri finde samlet Oplysning baade om Landet og Folket og om dets Historie siden 1830, navnlig den allernyeste Historie, om Nationalitetsarbejdet i alle dets Forgreninger i Sønderjylland og i Danmark og om Sønderjyllands ejendommelige Indsats i dansk Aandsliv.

»Danske Folkesange«

hedder en ny lille Sangbog, udgivet af *H. P. Haar.* (Nyt dansk Forlag.) Bogen udmærker sig ved sit praktiske Format. Naar man vil have en Sangbog med til et Møde eller en Udflugt, er det naturligvis bekvemt, at den ikke er større, end at den let kan puttes i en Lomme. Bogen har 183 Numre og rummer et ganske godt Udvalg af det mest kendte og anerkendte Sangstof, vi har fra ældre Tid. Men desuden et knap saa godt Udvalg af nyere Sange: her er der medtaget adskillige Ting, som aldeles mangler den Poesiens Flugt, der gør et Digt syngeligt, ja enkelte forbavsende smagløse Sange af den Slags, som altfor stærkt bærer Præg af at være tilrettelagt for et »frivilligt Drengeforbund«. — En bedelig Fejl er der ved den Gengivelse, der staar foran i Bogen af Henrik Pontoppidans »Det lyder som et Eventyr«. Der staar i en Note, at den er »trykt i den Form, som Forf. ønsker«. Men Sangen er ikke gengivet i den af Forf. ønskede Form. Der er udeladt to Vers, hvoraf det ene, »Du sad i Bolt og Fangejærn«, findes i det af Forf. gennemsete Tryk, der er udsendt fra Konrad Jørgensens Bogtrykkeri.

Udkomne Bøger.

Børneplejestationernes første 10 Aar. 32 S.

Sønderjylland, redigeret af Svend Dahl og Axel Linvald. Prøvehæfte. 48 S. (V. Pio.)

4. Beretning om Opdragelseshjemmet »Kathrinebjerg« pr. Aarhus 31. Marts 1918—31. Marts 1919. 8 S. (De forenede Bogtrykkerier, Aarhus.)

Th. Thoroddsen: **Island. Land og Folk.** Oversat efter den islandske Originals tredje Udgave af Bjørg Bløndal. 176 S. (Aschehoug.) 3,50.

Krestens Breve. Udgivne af hans Moder ved Valdemar Rørdam. 208 S. (Aschehoug.) 5,00.

H. F. Feilberg: **Giv aldrig tabt.** 78 S. (Aschehoug.) 2,50.

J. Anker Larsen: **Bugten.** En Søndagshistorie. 143 S. (Aschehoug.) 4,75.

T. Hindenburg: **Juridisk Formularbog.** Ved V. Krarup og Aage Svendsen. Femte gennemsete og forøgede Udgave. 833 S. (Gyldendal.)

Hedevig Hjorth: **Flagrende Kærlighed.** Roman. 146 S. (Nyt nordisk Forlag.)

Enhetsskolen. Et utkast av dr. philos. Einar Sigmund. 32 S. (Steenske Forlag, Kristiania.)

Spredte Minder gennem 70 Aar (1847—1917). Af Axel Grandjean. 162 S. (Hagerup.) 5,50.

Thisted Jensen: **Brødrene Frank.** Roman fra Krigsaarene. 176 S. (Hagerup.) 5 50.

Otto Wang: **Ridderen af Montparnasse.** 156 S. (Hagerup.)

Else Berthelsen: **Perlefiskeren** og andre Fortællinger. 135 S. (Hagerup.)

Ellen Briksø-Damsholt: **Gennem Krisen.** 165 S. (Hagerup.) 5,50.

Gudmund Schütte: **Hjemligt Hedenskab** i almenfattelig Fremstilling. Medomfattende Folkeviser samt Saxes og Evald Tang Kristensens Sagnstof. 239 S. (Gyldendal.)

Vilh. Andersen: **Folk og Mennesker.** Udkast. 269 S. (Gyldendal.)

Gustav Frenssen: **Jørn Uhl.** Roman. Avtoriseret Oversættelse ved Signe Lehmann. 4. Opl. 437 S. (Gyldendal.)

Arne Møller: **Sønderjylland efter 1864.** Udgivet af Dansk-islandsk Samfund. 139 S. (Gyldendal.)

Einar Christiansen: **Kvartet.** Et Familiestykke. 219 S. (G. B. N. F.)

Dr. Rudolf Steiner: **Fremtidssamfundet.** Kærnepunkterne i det sociale Spørgsmaals Livsbetingelser i Fremtid og Nutid. 156 S. (V. Pio.)

Eduard Geismar: **Retsforbundet.** 30 S. (G. E. C. Gad.)

Emil Bønnelycke: **Spartanerne.** Roman. 303 S. (J. L. Lybecker.)

Et Dødsridt. Roman af Karl May. Avtoriseret Oversættelse ved L. Stange. 282 S. (Nyt nordisk Forlag.)

Kundgørelser

maa for at kunne blive optagne i det først udkommende Nummer af »Højskolebladet« være Bladets Ekspedition i Hænde senest Onsdag Morgen, Forretningskundgørelser dog senest Tirsdag Morgen.

Kundgørelser.

Vor kære Datter
GUDRUN BENZON KRISTOFFERSEN
i Dallas, Texas, U. S. A., døde 24. September 1919 i Troen paa Kristus.

Paa hendes Mands, Søns og Søskendes Vegne:

Vilhelmine og P. E. Benzon,
Galten Præstegaard.

At pens. Lærer
N. DAMSGARD,
forhen Sønderup Skole pr. Skelskør, er afgaaet ved Døden den 27. ds. i Radby Skole, Nr.-Søby, meddeles herved af

de Efterladte.

Menighedsskolen paa Liselund.

I Maanederne November—December, Februar—Marts holdes Menighedsskole paa Liselund.

Der undervises i **Det ny Testamente** af Præsterne **Morten Larsen, Nielsen,** Bøvling, **S. Konstantin-Hansen, Thygesen** og **Sven Fenger.**

I **Gamle Testamente** af **Niels Dael.**

I **Kirkehistorie** af Præsterne **P. Møller Munck, Fr. Holm, K. Anker-Møller, P. Severinsen, A. Nørgaard.** Højskoleforstanderne **Dalsgaard** og **Th. Bredsdorff.**

I **Missions- og Religionshistorie** af Præsterne **Sven Fenger** og **H. Fonnesbech-Wulff.**

Endvidere underviser Frøken **Ester Møllerstedt** (Nordisk Aandsliv), Præsterne **Jul. Plesner** (Grundtvigs Samfundssyn) og **Thygesen** (Etik).

Nærmere Oplysninger gives, og Indmeldelser modtages af

Niels Dael, Liselund, Slagelse.

Nr. 45 Fredag den 7. November. 1919

Fra Rødding Højskoles Forhistorie og første Arbejdsaar.

Grundtvig havde i en Række af Aar talt for døve Øren om Nødvendigheden og Beskaffenheden af en folkelig Højskole. Han havde for Tanken vundet en Del af sine Præstevenner og — hvad der fik meget at betyde — Professor Flor i Kiel.

Rødding Højskole 1845

I de bredere Folkelag havde Tanken ikke vundet nogen større Indgang, før den i Følge de særegne nationale Forhold slog Rod i Sønderjylland.

Her var der fra Begyndelsen af Trediverne et vist dansk-folkeligt Røre, begyndt med Prof. Kr. Paulsens Bog om Hertugdømmet Slesvigs Folkelighed og Statsret, fortsat med Valgbevægelse i Anledning af Valgene til den første Stænderforsamling, med Grundlæggelsen af de danske Blade »Danevirke« og »Freja«, med Nis Lorenzens Forslag i Stænderne om Indførelse af dansk Retssprog, hvor der var dansk Kirke- og Skolesprog og med Kristian VIII's Lov herom af 14. Maj 1840.

I denne Tid kom ogsaa Tanken om en Folkehøjskole for Nordslesvig frem, idet P. H. Lorenzen skrev et Stykke derom i »Danevirke«, der

gjorde opmærksom paa, at der ikke var nogen Egn i Landet, hvor slige Anstalter var mere nødvendige end i Nordslesvig, der ikke havde en eneste dansk Læreanstalt udenfor den egentlige Almueskole, mens Tyskerne havde Universitet, tre Latinskoler, flere Realskoler, to Seminarier osv. Og alene Valget til Stænderforsamlingen vilde gøre en saadan Skole i høj Grad ønskelig.

Om samme Sag skrev Flor den 26. Juni 1841 til »Danevirke«s Redaktør, P. C. Koch:

». . . . Den hele Historie med Realskolen maa jeg vel blive udenfor, saa gerne jeg end vilde have Fingre deri; thi hvad jeg anser for Menigmands aandelige og politiske Frelse, faar jeg næppe nogen til at begribe. Det er ellers netop den samme Højskoleidé, som Grundtvig har flere Gange skrevet om og tilsidst ifjor udgivet en lille Piece om: »Dansk Højskole i Soer«; men som naturligvis intet Menneske har forstaaet et Ord af. Om denne lille Piece skrev jeg en Afhandling til »Fædrelandet«, men dette Blad har ej villet optage den, ja ikke engang »Københavnsposten«, som jeg derpaa tilbød den — alene for at faa Ideen ud mellem Folk; de svarede, at den stred mod disse Blades Grundsætninger. Først efter ti Gange gentagne Begæringer har jeg faaet den tilbage. I Sammenligning med en saadan Folkehøjskole har en Realskole for mig næsten ingen Interesse, og dog vilde jeg gerne være med, hvis Sagen af Bønderne blev forhandlet; thi jeg ved dog, hvad Oplysning er,« . . .

Den 12 November (1841) skrev Flor igen til Koch om Højskolesagen:

»Den ypperlig skrevne Opfordring om »Højskolen« af Pastor??* har jeg læst med stor Fornøjelse. Egentlig havde jeg meget at erindre i Anledning af hans kostbare Projekt nemlig, at det kunde gøres aldeles simpelt, ved at lade enhver Skolemester og Præst, som havde Lysten, prøve paa at praktisere Ideen; derved erfarede man, om der var flere dygtige Personer til sligt Værk, og man blev fri for at gøre et mislykket Forsøg, hvilket vilde skade Sagen meget, thi alt kommer jo dog an paa en Hovedmands Personlighed. Imidlertid vil jeg ikke opponere, da Præsten synes meget begejstret og ivrig, og det er en meget farlig Sag at modsætte sig Begejstring og Iver, hvoraf vi aabenbart ikke har meget. Kunde Sagen maaske drejes derhen, at Bønderne tegnede sig for ordentlige Bidrag og derpaa kom sammen og valgte mig til Overopsynsmand eller Overdirektør for Anstalten, saa kunde der maaske endnu i Tiden komme et Resultat, som skulde lyse for Nordslesvig vidt omkring i Norden. Jeg vil naturligvis ikke være Skolemester, men Ideens og Sagens Leder og Vogter. Dette lod sig maaske realisere. Men hvad der mere er en Drøm end en Virkelighed, er: om Ejerne (Aktionærerne) af Skolebygningen valgte mig (ogsaa Aktionær) til Ejendommens Repræsentant og gjorde mig det derved muligt at blive Stænderdeputeret for et Landdistrikt. — Dette — som sagt — kun en Drøm; men allerede det andet kunde blive vigtigt nok; thi, som De veed, har jeg dog en klar Forestilling om den Oplysning, man skal stræbe efter.«

* Se efterfølgende Brev fra Koch til Flor.

Allerede den 14. November skrev saa Koch til Flor om Skolesagen. Det glæder ham meget, at Flor interesserer sig for denne Sag; thi uden ham vilde den næppe komme i Gang eller faa nogen Varighed. Han tror ikke paa Flors Tanke om at benytte Præster og Lærere paa den Maade, Flor har tænkt. Med Hensyn til »Opfordringen« skriver han:

»Denne hersens Pastor Hagen i Mjolden, som ved Deres Nærværelse her skrev til mig, søgte jeg siden at bringe i Ro. Jeg bildte mig ind, at dette var lykkedes mig; men han fremdukkede paany ikke i egen Person, men i Pastor Koch fra Vodder.* Denne sendte mig sidste Dag hin Afhandling i Nr 37 og skrev mig paa en Maade til, saa jeg ikke uden Forræderi mod en ædel Sag kunde undslaa mig for straks at optage den. Naturligvis lod jeg den straks komme for Lyset for at bortfjærne enhver mulig Mistanke om andre end ædle Hensigter. Men vi har kun vundet derved; thi Sagen er nu bedre at slutte sig til; thi den har »gestaltet« sig tydeligere, mere haandgribelig. De kan straks tage fat paa den — naturligvis ikke uden at sætte Dem i Forbindelse med dem, som nu vil bryde igennem. Koch omtaler ikke at staa i Forbindelse med Hagen; men det er vist, at Hagen, Koch og Pastor Ludv. Chr. Müller i Ribe alle i Forening arbejder for Sagen.«

»Opfordringen« der sagtens er bleven til under Forhandlinger mellem de tre nævnte Præster, og som af Koch indsendtes til »Danevirke«, betoner Nødvendigheden og skildrer Beskaffenheden af den paatænkte Højskole og opfordrer til at indsamle 3—4000 Specier (12—16,000 Kroner). Disse maa let kunne skaffes i de 140 danske Sogne i Sønderjylland med den velhavende Befolkning der findes. Hvis i hvert Sogn tre Personer vilde tegne en Aktie paa ti Specier, saa er Beløbet for Haanden. Og det anser de ikke for urimeligt at haabe paa.

Saa følger en nærmere Omtale af Højskolen:

»Det er øjensynligt, at Bondestanden i den sidste Snes Aar har stræbt at stille sig lige med de andre Stænder. Bondens Klædedragt, Bolig og Levemaade er de fleste Steder bleven ganske anderledes end tilforn. Men har Bonden derved opnaaet sit Formaal? Nyder han nu i

* H. P. G. Koch, sidst Præst i N. Vedby i Nordslesvig, Fader til L. og E. Koch.

Almindelighed den samme Anseelse og Agtelse i Samfundet som de andre Stænder? Vi mener nej! og vi troi, at de fleste Bønder maa tilstaa, at det forholder sig saaledes. Men hvad er da Aarsagen hertil? Bondens Haandtering er saa hæderlig som nogen anden; Velstand og Formue findes der vel mere af i hans Stand end i de fleste andre. Men i Oplysning og Dannelse staar Bonden som oftest tilbage, og heri ligger den eneste eller dog vigtigste og dybeste Grund til hans Tilsidesættelse. Det er vel sandt — den Dannelse de andre Stænder besidder, er ofte kun lidet værd, overfladisk og skæv og lige saa meget til Skade som til Gavn, men dog giver den en Overlegenhed over den uvidende Bonde, som denne ofte bittert maa føle; og hvad der er endnu værre, de Brokker og Stumper af en indbildt Visdom, som paa forskellige Veje naar ned til Bonden, hjælper kun til at forvirre og vildlede ham, fordi han ikke forstaar deres Betydning, ikke kan veje og prøve deres sande Værd.

»Dette bør og maa blive anderledes! Det føler og ønsker vist mangen en Bonde; og det kan og skal blive anderledes, hvis Bonden kun selv vil. Hvis Bonden vil gøre sig gældende ved Siden af de andre Stænder og ikke sidde som ledig Tilskuer ved den store Kamp, som trindt om bevæger Folkene, da maa han erhverve sig den fornødne Kundskab og Dannelse og ikke lade sig afskrække af de Opofrelser, en saa vigtig Sag kræver af ham.

»Men maaske kunde mangen Bonde baade have Evne og Vilje til at virke til en saadan Skoles Oprettelse og dog holde sig tilbage, fordi han ikke selv har Sønner eller nære Slægtninge, der kan nyde godt af Undervisningen. Men saadanne vil vi erindre om, at den, som arbejder paa det heles Vel, han fremmer bedst sit eget, og Skolens Bestemmelse er ikke blot at virke til Gavn for det halve eller hele hundrede unge Mennesker, som der ad Gangen kan undervises, men for den hele Bondestand. Naar Lærlingene forlader Skolen, ikke med en Hoben død Lærdom, men med en Spire til frugtbar Dannelse, som de har Lyst og Evne til siden at udvikle videre, mon da dette ikke vil blive til uberegnelig Gavn ogsaa for mange andre, som end ikke har sat deres Fod indenfor Skolens Mure?

»Vi har jo ofte set, hvor meget een eneste dygtig Mand kan udrette i sin Kreds, og vi kan da ikke tvivle om, at en saadan Skare af begavede og vel underviste Mennesker, adspredte rundt om i Landet, vil bevirke en Forandring til det bedre, som kanske ingen af os kan gøre sig nogen ret Forestilling om; thi den sande, levende Oplysning og Dannelse vil ikke indelukke sig i sig selv eller afslutte sig fra andre; men dens Væsen er at meddele og udbrede sig, at tænde Lys og vække Liv rundt omkring sig. —

»Men hvad Borgen har vi for, at den paatænkte Skole vil komme til at svare til sin Bestemmelse, og at de sammenskudte Penge bliver anvendte efter vort Ønske? — Her maa I atter være eders egen Borgen: thi de Mænd, som snart vil komme frem med deres Indbydelse, har ikke i Sinde at tiltage sig nogen Raadighed eller at skalte og valte med eders Bidrag efter Behag, men saasnart et tilstrækkeligt Antal Deltagere har meldt sig, vil disse blive indbudne til en Forsamling, hvor de kan tage Bestemmelse om Skolens Indretning, ansætte Lærere, udvælge en Bestyrelse og i alle Maader selv varetage deres eget Tarv.

»Og hermed overlader vi nu Sagen til den nordslesvigske Bondestands Velvilje og sunde Fornuft. Vi beder enhver, der læser disse Linjer, baade selv at overtænke og prøve Forslaget og tale derom med andre, hos hvem Sans for saadanne Ting er at vente. Det kan vel ikke fejle, at denne Sag vil støde paa mange kolde og ligegyldige, og at nogle vil spotte derover, som om det var en urimelig og uudførlig Drøm, men derfor bliver den jo hverken slettere eller mindre udførlig, end den i sig selv er. Det vil alene komme an paa, om de har Ret, som anser Nordslesvigerne for en ædel Folkestamme med aabne Hjerter for alt, hvad der er priseligt og godt, med varm Kærlighed til deres Fædreland og Modersmaal, eller de, som anser dem for en blandet Hob, kolde og følelsesløse for alt, hvad der gaar ud over Legemets daglige Nødtørft. —

»Dersom denne Plan faar Fremgang og Sagen et lykkeligt Udfald, da vil det nordslesvigske Folk rejse sig selv et herligt Mindesmærke, og Historien vil berette til de sildigste Slægter, at det var her, Bondestanden første Gang vaagnede til Erkendelse af sin egen Trang og sit eget Værd, og oprettede sig selv en Højskole for der at kunne erhverve en levende og frugtbar Oplysning, uden hvilken den indsaa, at den ikke kunde indtage en hæderlig Plads i Samfundet og værne om sit Fædreland, sit Modersmaal og om sig selv«. —

Flor arbejdede ufortrødent videre. I Anledning af det Gilde, man den 21. Februar 1843 holdt i Sommersted til Ære for P. Hjort Lorenzen, skrev Flor til Koch med Hensyn til Højskolen: »— — Gildet! — skal jo nu definitivt holdes paa Fredag. Vi faar nu se, om det bliver til noget. Skulde det nu virkelig ske, saa kommer De jo til at tale med mange. Husk da paa, hvad jeg sagde om en Bondeskole!«

Dette Gilde affødte som bekendt den første Fest paa Skamlingsbanke og Dannelsen af »Den slesvigske Forening«, og denne udsendte straks efter Flors Tilskyndelse en Indbydelse til Dannelse af højere Undervisningsanstalter i Nordslesvig.

Den 14. August s. A. samledes man igen, og Flor gav da en livlig Skildring af, hvordan han tænkte sig en Folkehøjskole. Efter en livlig Forhandling enedes man om at lægge hans Program til Grund for det videre Arbejde. Han udtalte bl. a.: »Der er sagt nok for, at De omtrent kan gøre Dem en Forestilling om, hvad vi mener. Formodentlig har det overrasket Dem; thi De har vist aldrig tænkt paa eller hørt

noget saadant. Men hvis denne Ide ikke har skrækket Dem ved sin Nyhed, saa haaber vi, at De har faaet en glad Anelse om, at der ogsaa for Bonde- og Borgerklassen maa kunne eksistere en Undervisningsanstalt, hvor Disciplens daglige Følelse ikke er den nedtrykkende: der bliver lagt en Byrde paa dig! men den oplivende: der gaar et Lys op for dig. Og upaatvivleligt vil de kunne skimte ind i Fremtiden, at en saadan Folkehøjskole vil blive deres allersikreste Værn imod al borgerlig og aandelig Undertrykkelse.«

Udenfor denne Kreds fandt Planen foreløbig ikke megen Tilslutning. Den liberale Kreds i København, der havde samlet Penge til Oprettelse af højere danske Undervisningsanstalter, var ikke til Sinds at give Penge til en Folkehøjskole, og D. G. Monrad, som udgav »Dansk Folkeblad«, lod Opfordringen trykke paa Bladets ringeste Plads med dets mindste Typer. Og ikke uden Forbindelse hermed var det, at den teologiske Kandidat Nis Hanssen, Redaktør Kochs Svoger, der havde sluttet sig til de nationalliberale og var uden Forstaaelse af Højskoletanken, fra en vis Side blev foreslaaet til Forstander for Skolen.

Herom skrev Flor den 2. December 1843 til Koch:

». . . . Iøvrigt er jeg ikke meget bange for Nis Hanssen; thi det er aldeles umuligt at bruge *ham* til at vogte vor (poetiske) Højskole. Han kan være meget brav til andre Ting, men dertil ikke. Det kan være vanskeligt nok at faa noget dueligt Menneske hertil, og vi kan maaske blive uheldige i Valget, men at vælge en Mand, som vi med aabne Øjne ser at være komplet uskikket dertil, ja endog har Antipati derimod, det kan da vel intet fornuftigt Menneske falde paa. Tager jeg ikke aldeles fejl af ham, saa er han en overordentlig forfængelig og herskesyg Karakter og *kan* derfor ikke underkaste sig vore Anskuelser, da han hverken forstaar eller billiger dem. Vil Vorherre forandre hans Sind, er det en anden Sag. Hvis ikke, saa lad ham blive Præst i Nordslesvig og ene, paa egen Haand, anlægge en ny Skole, lignende, om han vil, yngste Afdeling af vor Folkehøjskole.«

Johan Wegener, Rødding Højskoles første Forstander.

Laurids Skau, der var en Del igaaet med Nis Hanssen, var sagtens ikke tilfreds med Flors afgjorte Modstand mod hans Ansættelse ved Højskolen. Skau købte sammen med ham den gamle Herregaard Hastrup (5 Mil N. V. for Vejle), og her indrettede de en Skole for voksne med baade Højskole- og Landbrugsundervisning; men den gik i Staa 1848 og blev ikke aabnet efter Krigen.

Man fandt saa en Forstander i teologisk Kandidat Johan Wegener (1811—83), en Mand med megen Begejstring, Sans for Digtning og en ypperlig Fortæller. Han fik til Medarbejder en anden teologisk Kandidat, F. Müller.

Den 14. December 1843 indkøbte man (til en for høj Pris) Gaarden i Rødding, hvor Højskolen blev aabnet den 7. November 1844. Det var gaaet trægt med Indsamlingen af Penge til Skolen, og Flor klager i et Brev bittert over, at Sønderjyderne giver for lidt. — Saa sent som den 13. August 1844 skriver han til Koch: »Der behøves endnu Penge til Skolen, til Borde, Bænke, Sengesteder, Brændsel etc. Jeg har derfor besluttet om en 8—14 Dage at tage til København for at faa Hul paa Clausens* Grunker; thi jeg er ganske overbevist om, at hvis jeg ikke personlig kommer derover, faar vi ikke mindste Gavn af alle

* Prof. H. N. Clausen, der var Leder af den sønderjydske Indsamling.

de Penge, som den slesvigske Hjælpeforening puger sammen, da Clausen dog bestandig lurer paa gennem dette Middel at naa sit Maal: Latinskoler osv.«

Flor havde næret nogen Ængstelse for, at der mulig vilde blive for faa Elever den første Vinter; thi — som han skrev — »dels er Bondens naturlige Lyst til at »se, hvordan det gaar«, dels vil vore Fjender jo foruden alle de andre Trusler, Raad og Forsigtighedsregler især benytte sig af denne Hang hos Bonden for at forhindre, at Højskolen kan komme til at begynde.«

Den fik imidlertid 22 Elever.

En af disse, P. Skau, har i sine Erindringer fortalt varmt og malende om denne Dag: »Danebrog vajede fra Skolen og kaldte Deltagerne til fra fjærn og nær. Kørende og gaaende strømmede til fra alle Sider.«

Skolens unge Forstander, Wegener, havde gjort et lykkeligt Greb, da han som Tekst til sin Indledningstale havde valgt de Ord af Ingemanns »Valdemar den Store«, der for Digteren staar som Program for hans fædrelands-historiske Digtning, og som Grundtvig og hans Disciple har vedkendt sig som Program for, hvad han kaldte den historisk-poetiske Skole: »Stig op af Graven, du Slægt, som døde« osv.

P. Skau siger, at ved disse Ord var det, som Haarene rejste sig paa hans Hoved, og noget koldt rislede ned ad Ryggen. — Han siger, at som Lærer i Historie var Wegener ubetalelig; hans Foredrag var fuldstændig frit og tit begejstrende.

Ikke alt var i den bedste Orden paa Højskolen, da den aabnedes. Den 3. December skrev saaledes Wegener til P. Hjort Lorenzen: »Mellem os sagt ser det her farligt ud. Prof. Flor indsaa det da, og Direktionen har maattet gribe til det vistnok bitre Middel at afsætte sig selv som økonomisk Bestyrer og Finansminister for Højskolen og overdrage mig det tilligemed det andet. — Gaarden er købt til det dobbelte af dens Værdi.« Han omtaler, at man straks stiftede en Gæld paa 800 Rdl. hvortil kom 3—400 som Underhold for Lærere og Elever.

Han slutter saaledes: »Jeg tror Direktionen gerne havde ladet det vedblive at gaa, som det kunde, til det omsider maatte falde ned over Hovedet paa os.«

Af et Brev fra Flor til Koch fra 4. Januar 1845 ses det, at der var alvorlige Ting i Vejen, ogsaa med Hensyn til Wegener. Flor skriver:

». . . Jeg vil ærlig tilstaa, at jeg ingenlunde er glad ved Tingenes Tilstand i vor egen Lejr. Den Uenighed og Mistillid, som nu er brudt aabenbar ud, er ikke uden Fare, i det mindste ikke uden betydelig Skade for vor Sag; men dette kan De sige Dem selv lige saa godt som jeg; og da jeg ikke altid har det i min Magt, i det mindste ikke ved at bruge Pennen, at tilstoppe Uenighedens Kilde, fordi denne ikke udspringer i Hjærnen, men i Sindet, saa vil jeg overlade dette til Tiden og Vorherre. — Wegener forlader os jo nu snart, og saa er den Anstødssten borte. Wegener har vistnok sine Mangler, og jeg er tilbøjelig til at tro, at han i Længden ikke vilde være fuldt passende for Højskolen; men nu, vi skal tænke paa en Eftermand, indser vi klart, at vi skal have megen Lykke med os for at finde en af de Hundreder, som De sagde, var i Stand til at fylde hans Plads. Desuden ligger der for mig noget nedslaaende i, at ikke en Skilling er indsamlet til Højskolen trods alle mine Bønner, uagtet ingen med Øjne i Hovedet kan nægte, at dette Institut er det allervigtigste til Slesvigs og Danskhedens Frelse, uagtet Bønderne, som ej kan se dette og ej bryder sig om det, dog i det mindste maa kunne se, at deres Sønner paa Højskolen kan faa den Dannelse, de af Forfængelighed higer efter. Alligevel, ikke en Skilling indsamlet af Bønderne. Jeg giver intet Menneske Skylden, men hvad maa de i Kongeriget, som har ofret saa mange Tusind Daler til Højskolen, til Bladene, til Lorenzen, hvad maa Regeringen, og hvad maa vore Fjender tro, naar Nordslesvig selv opgiver ethvert nationalt Forsøg, naar de skal ud med en Specie.«

Under disse Omstændigheder forstaar vi let, at Wegener ikke mente at burde afslaa Tilbudet om et stort Præstekald paa Lolland (Halsted-Avnede), og den 9. Februar 1845 fik han sin Udnævnelse dertil.

Inden han forlod Rødding, var P. Hjort-Lorenzen død, og Wegener holdt en smuk Mindefest for ham paa Højskolen. Forberedelsen dertil bad han Koch ikke at omtale i Danevirke, da han var vis paa, at Kancelliet og Biskoppen i saa Fald straks vilde kalde ham over til Embedet.

Nu mente Flor, det var nødvendigt for at samle Kræfterne, at han selv tog til Rødding, og det meddelte han Koch i et Brev af 22. Marts. Han har, skriver han, hidtil kun meddelt det til Wegener, L. Skau og Clausen, at han søger sin Afsked som Universitetsprofessor; men det skal ellers være en Hemmelighed, da

Kongen vilde forgaa af Angst, hvis han vidste, hvortil Flor vilde bruge sin Afsked, og sætte sig mod den med Hænder og Fødder. Han vil selv bo i Wegeners Værelser og leje Lejlighed til sin Hustru i Gram.

Saa blev altsaa Universitetsprofessoren Højskoleforstander, og om hans Lærervirksomhed siger P. Skau, at som Lærer i Historie kunde han ikke maale sig med Wegener, men til hans Timer i Dansk glædede Eleverne sig, og det kan — siger han — næppe beskrives, hvad han der bibragte dem. Ligeledes var han en Mester som Lærer i Literaturhistorie.

Hans hele fine, stilfulde Personlighed fik meget at betyde for Eleverne, ikke mindst for Skau, for hvem han blev et Forbillede.

Saaledes blev Rødding Højskole til, og saaledes gik den første Vinter.

H. Rosendal.

GENFORENINGEN.

Der ude er der Efteraar,
den favre Tid har Ende,
men i vort Hjerte spirer Vaar,
om vi det selv kan kende.
Nu fejer Stormen Skovens Bund
og rusker i dens Toppe,
for os er der en Fødselsstund,
en Skabertime oppe.

Ja, har vi Øjne, der kan se,
og Hjerter, der kan glædes,
vi mindes dem, der gennem Sne
saa Vaaren blomsterklædes,
saa Duen frelst fra stærken Ørn,
imedens vi var Poge.
Nu ser vi det, at Haabets Børn
de blev tilsidst de kloge.

De sang om Dagen, som vi ved
kun skimtedes i Drømme,
de sang, at Ørnèn, der slog ned,
til Reden maatte rømme,
de sang, at Vintrens Lænker brast,
at Retten da blev lignet.
Det Haab, de vogted ømt og fast,
det har nu Gud velsignet.

Det Budskab gik til Marv og Ben,
da vi fik det at høre,
at Trolden blev til Kampesten,
og op sprang Fængslets Døre,
at Haabets Drøm blev klaren Dag,
og sprængt var alle Lænker,
og alle under Hjemmets Flag
tør tale, som de tænker.

Vort fælles Land, vor gamle Mor
som dybt sig maatte neje,
da hendes dyre Odelsjord
blev fremmed Voldsmands Eje,
da hendes Børn blev lagt i Baand
ved gamle danske Strande —
nu atter hun med frejdig Aand
kan løfte kæk sin Pande.

Hun breder straalende sin Favn
for alle sine kære,
hun kalder alle dem ved Navn,
der vil hos hende være.
Og atter vaagner Fuglekor
i gamle danske Vange,
og Bonden paa sin egen Jord
tør synge danske Sange.

Nu rejser vi vort gamle Hus
i store Minders Skygge,
og det, der sank for os i Grus,
vi skal paa Tomten bygge,
det Værk, der os af Haanden gled,
skal føres op af Grunden,
den Traad, man voldsomt søndersled,
den er nu atter bunden.

Der ude raser Stormens Dyst,
og Lysets Alfer vige,
men i vort Hjerte er der lyst,
der vokser Danmarks Rige.
Velkommen til vor Moders Gaard,
dens Led er alt oplukket.
Held os, der ser, den Dag opstaar,
hvorefter Slægter sukked.

Helge Hostrup.

Folkekirkens midler.

Af folketingsmand *Jensen Sønderup.*

I det nu vedtagne lovforslag om lønninger for folkekirkens tjenestemænd udenfor København og Frederiksberg bruges benævnelsen: »de fra gammel tid til folkekirken henlagte midler« om præstetienderne (renterne af disses afløsningssummer) præstegårdene og de midler, der måtte indkomme ved salg af disse, afløsningssummerne for offer og akcidenser, m. v. Det er sikkert første gang, at man i lovsprog har brugt dette udtryk, og da der i loven af 14. Marts 1913 »vedrørende folkekirkens præsters lønningsforhold« er benyttet et andet udtryk, nemlig: »de til kirkelige formål henlagte midler«, har man lov til at gå ud fra, at det ikke er en tilfældighed, når der i den ny præstelønningslov er brugt den ovenfor nævnte betegnelse: de fra gammel tid *til folkekirken henlagte midler*. Man har med andre ord udtrykkelig villet fastslå, at de pågældende midler er henlagte til, d. e. tilhører folkekirken.

For enhver ven af folkekirkens fremtidige bevarelse vil det i og for sig være en tilfredsstillelse, at det af lovgivningsmagten anerkendes og fastslås, at de pågældende midler er »henlagte« til folkekirken. Ganske vist var faren for, at disse midler skulde blive benyttede til anlæg af havne eller jærnbaner, vel ikke særlig stor, men det har dog sin betydning, at det udtrykkelig siges i en lov, at de er henlagte til folkekirken. Dermed er på ingen måde sagt, at folkekirken, som en særlig institution, gennem valgte repræsentanter skal have ret til selvstændig at styre med, i det foreliggende tilfælde forvalte, de omhandlede midler. Tværtimod. Man kan med ikke ringe ret hævde, at selve dette: at lovgivningsmagten, endogså uden at repræsentanter for menighedsrådene har lejlighed til at ytre sig, træffer bestemmelse om, at de fra gammel tid til folkekirken henlagte midler herefter skal indgå i en for hele landet fælles kasse for derefter at benyttes til delvis lønning af sognepræsterne, er et uomtvisteligt bevis for, at lovgivningsmagten forbeholder sig udelukkende ret til at bestemme om, *hvorledes* midlerne skal fordeles. Med andre ord: Rigsdagen erkender, at midlerne tilhører folkekirken, men forbeholder sig retten til at bestemme om deres anvendelse.

Dette er i god overensstemmelse med, hvad der både gennem programudtalelser og på anden måde er hævdet, navnlig fra venstres side, ved kravet om, at rigsdagens deltagelse i den kirkelige lovgivning bør opretholdes samtidig med indførelse af større frihed og mere selvstyre på de kirkelige områder. Men nægtes kan det ikke, at lovgivningsmagten ved behandlingen af præstelønningsloven har skuffet de forventninger, som jeg — og sikkert mange med mig — havde til, at rigsdagen skulde se mere frisindet og ubildet på specielt den økonomiske side af folkekirkens styrelse. Når man sammenligner de af kirkeministeren foreslåede og af rigsdagen vedtagne bestemmelser i præstelønningsloven om, at »de fra gammel tid til folkekirken henlagte midler, herunder præstegårdene eller de midler, der måtte indkomme ved bortsalg af disse«, *alene* skal benyttes til fordel for de medlemmer af folkekirken, der benytter *sognepræsterne*, med *kirkeligt landsforbunds* forslag om, at »de øvrige* kirkelige midler indgår i et religionsfond under statens kontrol; renterne af dette fond fordeles mellem *alle* anerkendte trossamfund i forhold til deres medlemstal; omfordeling finder sted hvert tiende år«, så falder en sådan sammenligning ikke ud til fordel for rigsdagen. Beklageligt nok fandt kirkeligt landsforbunds tilhængere på rigsdagen ikke anledning til under forhandlingerne om præstelønningsloven at støtte det fra venstre fremsatte ønske om at stille folkekirkens medlemmer lige med hensyn til retten til andel i de til folkekirken henlagte midler.

I en lille artikel i »Højskolebladet«s nr. 42 har min ven og kampfælle på de kirkelige lovgivningsspørgsmål, Fred. Nørgaard, rejst tvivl om, hvorvidt valgmenigheder og frimenigheder vilde være lovgiverne taknemmelige for et tilskud af de til folkekirken henlagte midler beregnet i forhold til antallet af de til menighederne hørende personer. Jeg må jo tilstå,

* det er: de til folkekirken henlagte midler med undtagelse af kirkebygninger og præstegårde.

at jeg ikke, forinden jeg rejste spørgsmålet på rigsdagen, har foretaget nogen undersøgelse i så henseende. Valgmenighedspræst Johan Clausens stykke i det følgende nummer af bladet synes dog at vise, at ikke alle er så ængstelige som Fred. Nørgaard. Og Clausen gør med rette opmærksom på, at valgmenighedernes (og frimenighedernes) ret til at benytte sognekirkerne er en ikke helt ubetydelig støtte til disse menigheder. Det er jo da også en kendsgerning, at loven af 28. September 1918 »om adgang for evangelisk-lutherske frimenigheder til brug af folkekirkens sogne- og distriktskirker« er fremkommen efter ønske fra en frimenighed.

Da vi i rigsdagssamlingen 1916—17 behandlede forslaget om tilsynsforholdene for Vålse sognemenighed, gjorde Fred. Nørgaard sammen med mig et forsøg på at få gennemført en ordning, hvorefter der i Vålse sognemenighed skulde have været foretaget en afstemning om, hvorvidt man ønskede Arboe Rasmussen til præst. Og én af de vanskeligheder, der den gang — med ikke ringe ret — blev peget på, var, at man, såfremt der ved en afstemning blev et betydeligt mindretal *imod* Arboe Rasmussen, måtte have henvist dette mindretal til enten at danne en valgmenighed eller at benytte sig af den i menighedsrådslovens § 30 givne ret til at få ansat en andenpræst i Vålse. I begge tilfælde havde de pågældende selv måttet udrede *hele* lønningen til vedkommende præst.

Må jeg i denne forbindelse minde om en udtalelse af Otto Møller, Gylling; han skriver i et brev til Skat Rørdam, at han har bladet i en ny bog af Arboe Rasmussen, som han dog ikke gider købe og læse, da det er ham »en stor lidelse at læse det frække vrøvl og tie til det«, og så fortsætter han: »Men hvis jeg var biskop der, hvor Arboe Rasmussen er præst, så vilde jeg ganske vist ikke røre mig for at få ham afsat (ti hvor vilde vi så ende?), men jeg vilde tage ud og samle hans sognefolk og sige dem, at de har en falsk lærer til præst og må, hvis de vil fare vel, enten løse sognebånd fra ham eller danne valgmenighed.« Man må vistnok indrømme, at det vilde have været langt lettere i 1916—17 at have fået gennemført en ordning i Vålse-sagen, så de, der ønskede at have Arboe Rasmussen til præst, kom til helt ud at stå med ansvaret herfor, og at de, der ikke turde være med i dette ansvar, kunde fri sig derfor og alligevel, uden altfor store økonomiske ofre, skaffe sig præstelig betjening. Og Otto Møller kunde under den af mig foreslåede ordning med ret til andel i folkekirkens midler med større vægt have talt til Arboe Rasmussens sognefolk.

Fred. Nørgaard har åbenbart haft en følelse af, at hans ideelle synspunkt med hensyn til det at få del i folkekirkens midler ved oprettelsen af valg- og frimenigheder, ikke lader sig forlige med friskolernes krav om tilskud til disse. Og han prøver så at finde en forklaring. Et statstilskud til friskolen er begrundet i, at »staten har ret til at kræve, at alle børn lærer at læse, skrive og regne«, mener han Det var dog næppe den side af sagen, Fred. Nørgaard tænkte på, da han i en program-udtalelse i 1915 til vælgerne var med til at kræve, »at der ydes økonomisk støtte til den private skole i et sådant omfang, at den i grundloven hjemlede skolefrihed også kan komme småkårsfolk til gode«. Denne udtalelse var nemlig udtrykkelig begrundet ved henvisningen til det ønskelige i »at hjemmenes indflydelse bevares og udvikles, og at den enkeltes personlige frihed ikke krænkes.«

Forøvrigt synes det mig at have ligget nærmere for højskolelærer Fred. Nørgaard at nævne statstilskuddet til højskolerne. *Det* kan i hvert fald ikke begrundes med en henvisning til, at staten stiller krav om, at de unge skal lære historie m. v. Det var vel ikke utænkeligt, at der en dag kom en opfordring til Fred. Nørgaard om at overtage en højskole, der ejes af egnens befolkning. Om han så vilde stille det krav til den kreds, der selv har valgt ham, at de bringer de økonomiske ofre »fuldt ud«, der er nødvendige for at holde højskolen i gang, ved jeg ikke; jeg vilde ikke stille det krav, og endnu mindre anse det for »åndelig usundhed«, om man modtog det ved loven tilsikrede statstilskud. Som følge deraf vilde jeg heller ikke ved et eventuelt menighedsmøde i frimenighedskredsen i Vesthimmerland udtale mig som af Fred. Nørgaard forudsat. Iøvrigt havde jeg heller ingen ret dertil. Jeg har i mange år hørt til i Frederikskirkens menighed, har været og er medlem af dens menighedsråd, har siden

kirkens overgang til styrelse efter loven om kirkers bestyrelse — efter fru Tietgens død — tillige været kirkeværge, så jeg har aldeles ikke talt og skrevet om valgmenighedernes og frimenigheders ret til andel i folkekirkens midler, i egen interesse. Mit standpunkt er ene og alene begrundet i interessen for en fortsat udvikling af den kirkelige frihed, således at ansvaret i stedse større udstrækning kan flyttes fra lovgivningsmagten og administrationen (kirkestyrelsen) over på menighederne, og da navnlig på de enkelte medlemmer.

Valgmenighedspræst Johan Clausen gør opmærksom på, at præstelønningslovens bestemmelser om, at der ikke til udensogns præster må ydes noget vederlag, vil »*lamme brugen af sognebåndsløsningsloven*«. Og dette er sikkert rigtigt, men også for tilslutningen til valgmenigheder og frimenigheder vilde det for »småkårsfolk« være af betydning, at de véd, at de ved tilslutningen til en sådan menighedskreds tager deres retmæssige andel af »de fra gammel tid til folkekirken henlagte midler« med sig. Det er ikke noget ukendt, at familjer med ringe økonomisk ævne ofte føler sig trykket af, at de ved at slutte sig til en valgmenighed eller frimenighed — og det samme gælder for friskolernes vedkommende — kun er istand til at yde et ringe vederlag, selv om de er fuldstændig klare over og vidende om, at der ikke stilles noget krav til dem i så henseende. Og det er ingenlunde de dårligste personer, der har denne følelse.

Hvis man ønsker at komme bort fra en ordning på det kirkelige område, hvor de kirkelige myndigheder gennem præsteløfter og tilsyn giver det udseende af, at det offentlige yder en garanti for, at sognepræster (og kapellaner) har den »rette tro«, og nå til en ordning, hvor de enkelte medlemmer af menigheden får det fulde ansvar for, hvilken præst de bruger, må man også gøre det muligt for dem at bære dette ansvar. Man kan ikke, som ved præstelønningsloven, sige: vi benytter de fra gammel tid til folkekirken henlagte midler til lønning af de af det offentlige ansatte præster; kan medlemmerne af folkekirken ikke bruge disse præster, får de selv bære de med antagelse af andre forbundne udgifter.

Omkring Menighedsrådene.

Det bliver efterhånden noget besværligt at være Medlem af et Menighedsråd. Man får en Del Tryksager ind ad Døren. Det kunde nu være, hvad det var. De kunde vandre slige Tryksagers sædvanlige Vej, og Rådenes Formænd kunde ganske rolig lade slige Henvendelser gå op i Røg. Det vilde være det letteste og ofte det mest formålstjenlige; men så let slipper man dog sjældent. Ivrige Medborgere forlanger, at man som Menighedsrådsmedlem skal tage Stilling til Spørgsmål, der i og for sig ikke vedkommer Rådene. Tager man så, hårdt presset, Stilling, er det galt, for man risikerer, at ens Sigen Ja eller Nej bliver benyttet på en Måde, som man mildest talt ikke kan være tjent med. Afviser man Sagen og benytter Tryksagerne som billigt Brændsel, bliver man bombarderet med Anmodning om endelig at svare og samtidig med det helst gunstige Svar at sende 35 Øre i Frimærker for at være med at dække de store Omkostninger, der er løbet på ved Udsendelsen af de Tryksager, man aldrig har udbedt sig. Med andre Ord, siger Du Ja, får Du Prygl, siger Du Nej, får Du Prygl, og siger Du slet ingen Ting, får Du også Dada. Altså, der er store Vanskeligheder.

Der udsendtes således for nogen Tid siden til samtlige Menighedsråd et Spørgsmål om, hvad de sagde til Kirkeministerens Forslag til Lov om Afhændelse af de til Præsteembeder henlagte Jorder til Oprettelse af Husmandsbrug. Man spurgte, om det ikke var rimeligt, at Menighedsrådene blev spurgte, førend Salg eller Bortforpagtning af Præstegårdsjord fandt Sted, »for at det lokale kirkelige Selvstyre, der indlededes ved Lov om Menighedsråd og Præstevalg og Kirkers Selvstyre, kan fæstnes og udvides i Overensstemmelse med den demokratiske Styreform«.

Mange Menighedsrådsmedlemmer fandt sikkert Spørgsmålet rimeligt, men også overflødigt, siden det i Menighedsrådslovens § 22 netop nævnes som en af de Ting, Rådene bør spør-

ges om. Men mange skrev altsaa under. Henvendelsens Ophavsmænd gik i Deputation til Ministeren, men blev efter Sigende mindre vel modtaget, hvad der heller ikke var så underligt, hvis Deputationen i den Grad havde misforstået sit Mandat, som et udsendt halvoffi cielt Referat lader ane, og som Landstingets Betænkning over Sagen gør klart.

I Betænkningen aftrykkes som Bilag Præsteforeningens og Menighedsrådenes Henvendelser, og det hedder om dem: »Disse Henvendelser er i det væsentlige gået ud på, at Menighedsrådene i de enkelte Sogne måtte få afgørende Indflydelse på, hvorvidt, og eventuelt hvor meget, der måtte bortsælges af Præstegårdens Jorder. Skønt Udvalget forstod Meninghedsrådenes Ønske om at have Indflydelse på Præsteembedernes Økonomi, har Flertallet dog ikke ment at kunne indrømme disse afgørende Bestemmelsesret over Præsteembedernes samlede Jordarealer, idet Lovforslagets Formål derved vilde blive ændret.«

Hvis Deputationen hos Minister og Udvalg har forlangt »afgørende Indflydelse« på Sagens Løsning, er det ikke så underligt, at Modtagelsen har været ret tempereret — og hvis der af Henvendelsens Fædre overfor de høje Myndigheder er antydet noget i Retning af, at Menighedsrådene burde være hørt, før et Forslag som det nævnte var blevet forelagt og vedtaget, er den gået ganske ud over sit Mandatur og måtte nødvendigvis gå bort med en noget kølig Fornemmelse. De samme Fornemmelser kunde man ønske en anden Deputation, der er paa Trapperne.

I disse Dage går der nemlig rundt blandt Landets Menighedsråd en Opfordring til at protestere mod almindelig borgerlig Ægteforening. Protesten og ikke mindst de ledsagende Bemærkninger er affattet i smagfulde Vendinger. Man høre:

»Undertegnede Menighedsråd tillader sig herved at udtale, at vi ikke kan billige, at Brudepar, som ønsker at indgå deres Ægteskab i Kirken, skal være afskårne derfra ved en Lov om almindelig borgerligt Ægteskab. Vi indser ikke, hvorfor vort Folk skal nøjes med et ringere Mål af Frihed, end de andre nordiske og angelsaksiske Folkeslag har.

Vi anmoder derfor vor høje Regering og Rigsdag om at ville ændre det forelagte Ægteskabslovforslag således, at en fakultativ Ordning i Overensstemmelse med Bilag 2 til Bemærkningerne til Lovforslaget træder i Stedet for det obligatoriske borgerlige Ægteskab. Og skal vi derfor bemærke, at vi vilde have fundet det i sin Orden, at Menighedsrådenes Betænkning var blevet indhentet, inden man søgte at gennemføre en Ordning, som efter den store Adressebevægelse i 1903 imod Albertis Ægteskabslovforslag kunde formodes at være mange Menigheder imod.«

Så mange var Ordene. Man fører ikke blot Friheden i Marken for den fakultative Ordning, men Angelsakserne og vore nordiske Brødrefolk må også gøre Tjeneste. Ja, man er endog så behændig, at man, formodentlig for at gøre Indtryk på Venstremænd, kalder Venstres Forslag om almindelig borgerlig Ægteforening i 1903 for — Albertis Ægteskabslovforslag. Og så denne milde Bebrejdelse til vor høje Regering og Rigsdag, fordi de ikke har henvendt sig til de 25 Menighedsråd på Roskildeegnen, der har udsendt Henvendelsen, og efter dem til Landets 1500 dito.

Hvis man havde tænkt sig om, vilde det upraktiske i en sådan Fremgangsmåde være klar. Men det er måske også det, man tilsigter, for at Tanken kan ledes i Retning af det, der løser alle Knuder: en Kirkeforfatning. Havde vi den, vilde man også undgå den kedelige Opkrævning af 35 Øre i Frimærker. Både Ulejligheden og Pengene vilde være sparede.

I Anledning af al denne Travlhed kunde det være af Betydning at slå fast, at Rigsdagens og Menighedsrådenes Opgaver ikke falder ganske sammen. Rigsdagen varetager de Opgaver, der gælder hele Folkekirken, og Menighedsrådene søger at løse lokale Opgaver. Det anbefales at studere Menighedsrådslovens § 22 og § 23. I den første Paragraf siges, at Rådet er pligtigt at afgive Betænkning og Råd i de Anliggender, som af Ministeriet eller Biskoppen måtte forelægges det. Som sådanne Anliggender nævnes en Række som f. Eks. Spørgsmål om Forandringer i Tiden for Gudstjenesters Afholdelse, om Udvidelse af Kirke og Kirkegård, om Deling af Sognet og nye Embeders Oprettelse, om Regulativer for Kirkegårde og for Embedsforholdet mellem Præsterne, om Præstegårdes Flytning, om Bortsalg af Præstegårdes Jordtillig-

gende eller Dele deraf, om Opførelse af nye Præstegårdsbygninger såvel som andre Spørgsmål, der i væsentlig Grad vedrører Præsteembedets Økonomi.

Og i § 23 hedder det: Menighedsrådet er berettiget til, også uden at Anledning dertil er given det fra de kirkelige Myndigheders Side, at tage Anliggender og Forhold, der vedrører Sognemenigheden, under Overvejelse og indgive Andragender derom til Biskoppen eller Ministeriet.

Altså, Menighedsrådenes Opgaver er rent stedlige, og det er uberettiget — for at bruge Lovens Vendinger, — når Menighedsråd enkeltvis eller i Samling tager Anliggender og Forhold, der ikke vedrører *Sognemenigheden*, under Overvejelse og indgiver Andragender derom. Gør de det alligevel, har sådanne Henvendelser fra Medlemmer af Menighedsråd ikke mere Betydning, end om de var indkomne fra et ligeså stort Antal almindelige Rigsdagsvælgere.

Det, der ligger bag ved Henvendelserne både af den ene og den anden Art, er i Virkeligheden også en Mistillid til Rigsdagen som Varetager af Folkekirkens Bedste og så en slet dulgt, men ulykkelig Kærlighed til en Kirkeforfatning — en Kærlighed der på det sidste har givet sig Udslag i Bestræbelser for at samle Menighedsrådene provsti- og stiftsvis i såkaldte Centralnævn i Lighed med Sognerådsforeningerne.

Inden man går videre ad denne Vej, var det dog værd at betænke, om den danske Menighed kan bære en kirkelig Forfatning, der i Lighed med den politiske naturnødvendig vil afføde endnu stærkere Skel mellem Partierne, ligesom Partikampene og Ufordrageligheden efter en Kirkedags Indførelse ikke vil blive mindre mellem Kristne i Danmark. Endelig vil det ikke være unødvendigt at gøre opmærksom på, at til en sådan — i vore Tider selvfølgelig demokratisk — Kirkeforfatning, måtte alle Folkekirkens Medlemmer have Valgret, enten de var indremissionske eller fritænkerske, enten de var Konservative eller Socialdemokrater. Og så er man jo ligevidt.

Det foreslås derfor, at man opgiver Tanken om en demokratisk Kirkeforfatning og fortsætter med at indgive behændigt affattede Henvendelser, som man dog må være belavet på ikke altid får en lige varm Modtagelse. Men til en sådan gavnlig Virksomhed er alle Folkekirkens Medlemmer ligeså nær som Menighedsrådsmedlemmer, der kun har at varetage Sognemenighedernes Anliggender og Forhold.

Johannes Monrad.

En Samling Breve.

Krestens Breve udgivne af hans Moder ved Valdemar Rørdam, — saaledes staar der paa Titelbladet af en Bog, der for kort Tid siden er udkommen paa Aschehougs Forlag. Kresten er en ung Sønderjyde, hvis fulde Navn er Kresten Andresen, en Søn af Gaardejer Johan Andresen og Hustru Marie, født Hanssen, fra Ullerup paa Sundeved. Kresten Andresen var født 1890, tog efter sin Skolegang i den tyske Skole Studentereksamen og Filosofikum her i Danmark, blev derefter kort Tid Lærer paa Vinding Højskole, og var, da Krigen brød ud, ansat i Sprogforeningens Tjeneste for at skulle ordne Sognebogsamlingerne. Den 7. August 1914 blev han indkaldt til Reserveinfanteriregiment 86 og kom efter en kort Uddannelse i Flensborg til Vestfronten. De mange Breve, som Kresten Andresen i de to Aar — det sidste Brev er dateret den 7. August 1916, altsaa nøjagtig to Aar efter hans Indkaldelse, — har skrevet hjem til Forældre, Søskende, Slægtninge og Bekendte, har hans Moder samlet og forsynet med en lille Efterskrift, der fortæller, at de hjemme i Ullerup modtog Meddelelse om, at Kresten Andresen var forsvunden under en Kamp den 8. Aug. 1916, uvist paa hvilken Maade, og at de siden intet har hørt om ham. Det er disse Breve, der nu er udgivne ved Bistand af Valdemar Rørdam.

Krestens Breve er en sjælden værdifuld Bog, der i mere end een Henseende giver noget betydeligt.

For det første faar vi gennem disse Breve et meget klart Billede af den unge Sønderjyde selv. Og det Billede er nok værd at faa. Hans rige Personlighed, der præges af Naturlighed og Ægthed, en fin Karakter, et trofast Sind, en varm Kærlighed til Hjemmet og Danmark, træder os levende i Møde. Krigen med sin Umenneskelighed formaar ikke at tage en Smule af hans Menneskelighed. Under Krigens Haardhed bøjes og sløves

han ikke, men vokser og modnes. Der lever alt for meget af det bedste i ham, til at det skulde gaa anderledes. Det er en Fryd at gøre Bekendtskab med ham, men det er trist at tænke paa, at han, — som saa mange andre danske, der lignede ham, — ikke kom tilbage. Denne Bog fortæller noget om, hvilke Tab Danmark led derude paa Slagmarkerne.

Men saa gives der ogsaa det bedste Bidrag, jeg endnu har set, til at forstaa, ikke alene Livet ved Fronten i de lange, lange Maaneder og Aar og Livet bag Fronten i de erobrede og besatte Egne, men ogsaa til at forstaa, hvad der maatte føles og lides, i det hele, hvorledes det maatte være for de danske, der skulde gøre Krigen med paa tysk Side.

Og endelig bidrager disse Breve til at kaste Lys over Livet i Sønderjylland, baade som det var i den første bevægede Tid, da Indkaldelserne kom og Arrestationerne fandt Sted, i den Tid, da man endnu ventede, at Krigen snart skulde være forbi, og ogsaa i den uendelig lange Ventetid, da man syntes, at Krigen aldrig skulde høre op.

Havde man i Krigens Tid Lejlighed til at færdes ovre i Sønderjylland, maatte man uvilkaarlig spørge: Hvorledes er det muligt, at Mennesker kan bære det, som her maa bæres, uden at knække sammen? Ogsaa det fortæller Krestens Breve om.

Denne Samling Breve er et saare smukt Mindesmærke over den unge Sønderjyde. Man kan vanskeligt tænke sig noget smukkere. I flere af Brevene fortæller Kresten Andresen, at det er hans Agt, om han atter kommer hjem, at tage en Højskolegerning op. Det blev ikke saaledes. Men gennem disse Breve vil han længe tale til danske Mennesker.

A. Nørgaard.

Det kirkelige Vennemøde i København.

(Sluttet.)

Tirsdag Eftermiddag holdt Forstander *Holger Begtrup* Foredrag om Troens Ord. Efter »Menighedsbladet« gengiver vi Foredragets Hovedindhold:

Der maa være Sammenhæng mellem Kristenlivet og det Lys, vi har over det. Man har i de senere Aar lært at bygge den grundtvigske Oplysning paa Menighedslivet. Hvor Livet mangler, vil selv den mest rettroende Grundtvigianisme faa Dødens Stempel. I Fortalen til »Søndagsbogen« siger Grundtvig: »Troens Væsen er Fasthed, men Udviklingens Betingelse er Frihed, der aldrig vil savnes, hvor Herrens Aand raader.« Vi forsynder os ved at gentage Grundtvigs Læresætninger uden at forstaa, at de ikke er sande, hvis de ikke udspringer af Livsfornyelsen. Kærnen i den grundtvigske Livsoplysning er Troens Ord. Denne Oplysning maa vi tage i inderlig Forbindelse med Livet og ikke lade den staa som tom dogmatisk Læresætning. Vi maa begynde med at sige, at Guds Ord er vor Herre Jesus Kristus selv. Denne Grundoplysning er vi fælles med alle Kristne om. Vor Herres Lærergerning har været at lære sine Disciple dette Guds Ord, som er ham selv, og derved føre dem ind til det evige Liv. Han holdt ikke Skole med dem og saaledes gik udefra indad, nej, han lærte dem Guds Ord ved, at han levede med dem. I Matthæus Evangelium det 16. Kapitel har vi en gribende Oplysning om vor Herres Maade at lære sine Disciple Guds Ord paa. Her dages noget, der er af den største Betydning for Herrens Værk i Verden, nemlig Jesus Kristus som Guds eenbaarne Søn, det samme, der er givet os i vor Daab. Her vises et Stykke af den Klippe, hvorpaa hele Menigheden skal bygges. Forklarelsen paa Bjerget er et Lysbillede, der besegler Lærdommen. Naar Kristendommen er det evige Liv som en Naadegave, en Guds Gave fra oven, saa maatte dette Liv komme til Jord som en Guds Gave i Guds overnaturlig undfangne og af Jomfruen fødte Søn. Dette er en Hemmelighed, der ikke skal udraabes for Verden, og som vi heller ikke skal bruge til at dømme halvt verdslige Præster med, men som de Kristne skal gemme hos sig selv. Derfor er dette Led først kommen frem i Discipelkredsen efter Jesu Opstandelse i Samlaget med Jesu Moder og hendes Sønner. Maria kunde først af alle bekende Troen paa Jesus som den, der var undfanget af Helligaanden og født af *Jomfruen*. Herren har ikke just dikteret dem Troens Ord, men *bekendt Troen med dem*, da de selv havde oplevet den. Herren beseglede det oplevede gennem denne Daabens Pagt, der bar det videre fra Slægt til Slægt. Vi skal *leve* med den Tro, hvortil vi er døbt, ikke først og fremmest forhandle om dens Oprindelse. Vi skal aldrig paatvinge andre dette Ord eller remse det op i Skole eller andetsteds. Vi skal aldrig gøre

dette Ord til en Pligt, heller ikke til Præsteløfte. Menighedens hellige Livsord skal ikke anvendes paa urette Sted. Guds Ord skal have Lov til at leve i Frihed. Det skal opleves og indleves. I Herrens Menighed kommer Troen til os uforfalsket og hel. Vi maa derfor ønske, at Menighedslivet bliver stærkt iblandt os. Det er et Fremskridt, at vi i vor Tid har fattet lidt af den dybe Lov, at Lyset udspringer af Livet, og at Livet er i Guds Menighed. —

Senere var der et Ordskifte om Grundtvigs Hus. Pastor *Tolderlund-Hansen* gjorde Rede for, hvad der var udrettet ved Indsamlingsvirksomheden Landet over. Der er sikret 350,000 Kr. Man gør Regning paa, at der i København kan skaffes 50,000 Kr. tilveje. Vi trænger i grundtvigske Menighedskredse til dybere Inderliggørelse; der har været levet for meget paa Foredragene. Den kirkelige Retning skulde ikke gerne lægge sin Gerning udenfor Kirken. Dernæst trænger vi til Samling. De smaa og fattige Kredse, der findes spredt mange Steder, trænger til at mærke, at de er fælles med os og kan søge Støtte og Opmuntring deri. Endelig trænger vi til at gøre et Fremstød; der er givet os saa meget, at vi maa bære det videre frem.

Pastor *Welding* dvælede særlig ved Arbejdet i København. Grundtvigs Hus skulde være Central for de grundtvigske Menigheder i København og skulde være *Ungdomsarbejdets* faste Borg. Der maa skelnes mellem de ganske unge og de »ældre« unge. For de første maatte Ungdomsforeningen tillige være deres Kirke; Foreningens Sammenkomster maa have et gudstjenstligt Præg. For de sidste skal Foreningen ikke være en udpræget kirkelig Forening. Saaledes var Taleren kommen til at se paa det nu, og derved var han kommen til den Overbevisning, at *Højskoleforeningen* er en fortræffelig Forening for de ældre unge. Da nu Højskoleforeningen ønskede at komme ind i Grundtvigs Hus, tog vi imod Tilbudet. Saa vil der sikkert komme til at florere et Ungdomsliv i Grundtvigs Hus.

Under den efter disse to orienterende Indlæg følgende korte Forhandling oplyste Pastor *Kring*, at der i Grundtvigs Hus bliver to Etager til Gæstehjem, ejet af K. S., bestyret af en Husmoder.

Pastor *Døcker* pegede paa Vanskeligheden for de grundtvigske Præster, der maatte komme til at virke i Kirkefondets Kirker med deres faste Organisationer og Arbejdsmetoder. Mon det ikke kunde være Tid nu til at faa bygget vore egne Arnesteder herinde, saa vi kunde sætte de Folk til Arbejde, der havde Lyst og Evner dertil?

Red. *Fredebo* bragte en Tak fra de unge til dem ude i Landet, der havde hjulpet til i Ungdomsarbejdet.

Pastor *Rosendal* paapegede den abnorme Tilstand, at der af Københavns cirka 150 Præster kun er cirka 15, der er eller vil kalde sig grundtvigske. Vor Retning har Arbejdsmuligheder ude i den københavnske Befolkning, da der om Grundtvigs Navn staar et Skær af Frihed og Frisind. Der maa bringes en Tak til K. S. fra ældste Afdeling af K. U., hvis Dage nu er talt. Det var ønskeligt, om det, som nu skal ske, kan opfattes som en Tilslutning fra Højskoleforeningens Side til K. S. Der maa skabes *Søndag* i Grundtvigs Hus; Søndagen maa have sin faste Plads i Foreningens Husholdning.

Paa Højskoleforeningens Vegne takkede Formanden, Statsgeolog *Milthers*, Kirkeligt Samfund og K. U.s ældste Afdeling og gav Udtryk for sin Forventning om større Tilslutning til de grundtvigske Kredse i København.

Aftenen sluttede med hyggeligt Samvær om Kaffebordene.

Spørgsmaal og Tildragelser.

Tilskudet til de private Skoler.

Det Lovforslag, som den 28. Oktober fremsattes i Folketinget om Tilskud til Københavns kommunale Skolevæsen og til private ikke-eksamensberettigede Skoler udenfor København lyder for det sidstnævnte Tilskuds Vedkommende saaledes:

§ 2.

Stk. 1. Til saadanne private Skoler udenfor København, som efter Skolekommissionens Skøn giver en Undervisning af mindst lignende Omfang som den offentlige Skole, og som ikke erholder Tilskud af Staten som eksamensberettigede Skoler eller er Øvelsesskoler ved Seminarier eller lignende Læreanstalter, udreder Statskassen fra 1. Oktober d. A. at regne aarlig et Beløb, beregnet efter det Forhold, i hvilket Børnetallet i disse Skoler staar til det tilsvarende Tal i de kommunale Folkeskoler udenfor København, paa Grundlag af det Bidrag, som Staten ifølge Lov om Lønninger m. m. for Folkeskolens Lærere af 4. Oktober 1919 § 13 yder Landets Kommuner udenfor København til Lærernes Grund-

løn, Alderstillæg og Konjunkturtillæg, dog ikke udover 48 Kr. pr. Barn.

Stk. 2. Dette Tilskud til den enkelte Skole skal dog være betinget af, at denne i det sidst forløbne Kalenderaar har været søgt af mindst 10 Elever i Gennemsnit, at Skolen ikke har større Børnetal til Undervisning for en enkelt Lærer, end det for den offentlige Folkeskole fastsatte, og at Skolens Lærer eller Lærerinde fører Protokol over Skolens Elever og disses eventuelle Forsømmelser med Oplysning om Grunden til Forsømmelsen, hvilken Protokol fremlægges for Skolekommissionen ved de halvaarlige Eksaminer paa Skolen.

Stk. 3. En Skoles Børnetal beregnes efter Gennemsnitstallet af undervisningspligtige Børn, som den 15. i hver Maaned er optagne i Skolen.

Stk. 4. Af den samlede Bevilling stilles 50,000 Kr. til Raadighed, for at Ministeren deraf kan yde særlig Støtte til saadanne Skoler af nævnte Art, hvis Virksomhed og Forhold taler derfor. Resten fordeles efter Børnetallet i de enkelte Skoler.

Stk. 5. Af vedkommende Kommunekasse kan Kommunalbestyrelsen uden derom at søge henholdsvis Indenrigsministeriet eller Amtsraadets Samtykke yde et aarligt Bidrag pr. Barn af indtil Halvdelen af, hvad hvert Barns Undervisning i den offentlige Skole koster vedkommende Kommune.

Dette Tilskudsforslag er bygget paa et Ændringsforslag i Udvalgsbetænkningen om Lærerlønningslovene, gaaende ud paa, at Tilskudet til Privatskolerne skulde svare til $^{2}/_{3}$ af hvad der ydes af Statskassen for hvert Barn i den offentlige Skole, dog ikke ud over 48 Kr. pr. Barn. Ministeren udtalte Villighed til at slette denne Maksimumsgrænse. Han vilde overlade til det Udvalg, der skulde nedsættes, at afgøre, om Maksimumsgrænsen skulde blive staaende eller slettes.

Tidligere har det været saaledes, at Skoler, der forberedte til Eksamen, ikke kunde faa Tilskud som private ikke-eksamensberettigede Skoler. Nu er der brugt et andet Udtryk i Betingelserne, saaledes at Skoler, der er begyndt at forberede til Eksamen, dog kan faa Tilskud, indtil de faar Eksamensberettigelse.

De 50 000 Kr. (tidl. 22,500 Kr.), som Ministeren faar Raadighed over, er beregnet til saadanne Skoler, som ved Opførelse af ny Bygninger, Anskaffelse af særligt Skolemateriel o. s. v. trænger til særlig Støtte.

I Paragrafens sidste Stykke er Kommunernes Ret til at yde Tilskud til private Skoler udvidet. Forslaget var til 1. Behandling den 29. Oktober.

Søren Svendsen udtalte Villighed til Forhandling om, hvorledes de Skoler, der forbereder til Eksamen uden endnu at have faaet Eksamensret, skulde stilles. Han omtalte derefter den ny Beregningsmaade, Ministeren havde foreslaaet: at Tilskudet udregnes efter hvad Statens Udgifter bliver pr. Barn i Folkeskolen til Lærernes Begyndelsesløn, Alderstillæg og Konjunkturtillæg, og sagde herom: »Det kan selvfølgelig jeg og alle de, der ønsker, at den private Skole skal stilles saa gunstigt som muligt, ikke have noget at indvende imod.« Svendsen var stemt for at slette Maksimumsgrænsen, saaledes at Tilskudet altsaa mulig kunde overskride de 48 Kr. pr. Barn, og mente forøvrigt, at Privatskoler ogsaa i København burde kunne komme ind under Loven.

Friis Skotte tog Forbehold, idet han mente, Ministeren var gaaet videre, end Aftalerne gik ud paa.

Kofoed sluttede sig til Ministeren.

Vesterager udtalte sin Glæde over Forslaget som Helhed, i Særdeleshed den Bestemmelse, der gav Kommunerne Ret til at støtte saadanne private Skoler, der virkelig aflastede Kommuneskolerne for Klasser.

Revolutionstiden i Haderslev.

Da det store Sammenbrud kom for Tyskland, var det for os danske Sønderjyder Tegnet til »at nu var Stunden næsten oprunden«, det var saa betegnende, hvad der sagdes i Aabenraa, da den røde Fane hejstes: »Det hvide Kors mangler endnu«. Det venter vi efter.

Revolutionen heroppe mærkedes jo nærmest som noget, der først og fremmest vedrørte Soldaterne. Det var Soldater, der tog Kommandoen, det var dem, der lovede at opretholde Orden og Ro. Befolkningen saa til. De nye Herrer kunde vist næppe være værre end de gamle; om de var bedre, fik Tiden jo at vise. De var villige nok til i Teorien at indrømme os Tanke- og Talefrihed, men Praksis var de lidt tilbage med. Ved det store Møde i Aabenraa lovedes der os Guld og grønne Skove, vi skulde faa det fuldstændig som vi vilde have det. Et Par Dage senere protesterede Soldaterraadet i Haderslev By over for Guvernør Noske i Kiel imod Begunstigelsen af den danske Agitation.

Hvad selve Revolutionen angik, da var den en fremmed Plante heroppe, den rolige danske Befolkning havde intet som helst tilfælles med de fremmede Frihedshelte. Den nye Tid, Revolutionstiden viste sig mest i Folks Ansigter, der lyste Haabet som ingensinde før. Selv Fremmede, der kom hertil, maatte gribes af den højtidsfulde Forventning, der kunde læses i Folks Ansigter, men der mærkedes intet som helst til Lyst til at vende op og ned paa de givne Forhold. Der gik ogsaa temmelig lang Tid, inden det kom saa vidt, at den danske Befolkning fik nogen Indflydelse paa Styrelsen. Endnu den 6. Februar kunde Byraadet i Haderslev i en Protest mod Afstaaelsen tale om 9000 Tyskere i Haderslev, hvis Fædre havde stridt for deres Frihed og deres Tyskhed. Men den nye Valgordning viste tilfulde, hvordan det stod til med Byens Tyskhed, den blev blæst overende. Byraadsvalget den 6. Marts blev en stor Sejr for Danskerne. I Haderslev By valgtes 16 danske, 9 tyske og 5 socialdemokratiske Byraadsmedlemmer. Paa de offentlige Kontorer førtes derefter knap saa brovtende et Sprog. Revolutionens Virkninger kendtes dog ikke ret meget, endnu sad de gamle Embedsmænd paa deres Pladser. En fuldstændig Nyordning kan aldrig finde Sted, uden at hele Forvaltningsmaskineriet maa lægges om, og det skete ikke her. Det eneste, hvorpaa man fra de styrendes Side mærkede Revolutionen, var deres glippende Evne til at holde Tøjlerne strammede; der blev en stor Tumleplads for Selvtægt. Det var ikke Magtviljen, der havde forladt Tyskerne, men Evnen svigtede. Det var saaledes ikke med deres gode Vilje, at de gav deres

Minde til, at danske Lærere gav Sprogtimer i Skolerne. Det var, fordi de ikke mere kunde modsætte sig Krav fra Folkets Side. — Et Par Gange i Sommerens Løb opskræmtes Byens rolige og besindige B-folkning ved Rygterne om et kommende Bolschevikstyre. Den 14. Juli kom det til en større Demonstration paa Torvet, der endte med, at der blev nedsat et Tolvmandsraad til at holde Øje med Smughandel og Aager. Sagen tog sig dog meget mere storslaaet ud i de større Aviser end den i Virkeligheden var. Det samme gjaldt Demonstrationen den 8. Oktober. Der faldt maaske en Del skarpe Replikker, men Uordener forekom ikke. Det hele havde et Præg af Besindighed over sig.

N. C. N.

I Ugens Løb.

Med den forestaaende Afstemning i Sønderjylland for Øje er der af Vælgerforeningens Agitationsudvalg planlagt omkring ved 80 Møder i første og anden Zone. Redaktør Grau har overtaget Ordningen af Møderne og Anders Lebeck alt, hvad der vedrører Flyveblade og andre Agitationsskrifter.

•

Antvorskov Højskole er begyndt med omtrent 50 Elever, Ryslinge har 225, Sorø omtr. 50, Vejlby 70, Vestbirk 165 Elever.

•

I Ry er oprettet en Husholdningsskole under Ledelse af Karl og Elise Skafte. Den begyndte sin Virksomhed sidste Foraar med 34 Elever.

•

»Dansk Ungdom« bringer Meddelelse om et Møde, der er holdt i Odense den 24. Oktober af Repræsentanter for *De danske Ungdomsforeninger* og *De samvirkende sjællandske Ungdomsforeninger.* Ved Mødet drøftede man det gamle Stridsspørgsmaal: Formaalsparagrafen i De danske Ungdomsforeningers Love. Man enedes til sidst om at give den følgende Form: »Formaalet er at fremme Sammenholdet og Fællesskabsfølelsen mellem de unge ved gennem folkelig og kristelig Oplysning i Grundtvigsk Aand at hjælpe dem frem mod Maalet: en vaagen, dansk, kristen Ungdom.«

Tidligere hed det: »Formaalet er paa kristelig Grund at virke for al god, sund folkelig og kristelig Oplysning og at fremme Sammenholdet og Fællesskabsfølelsen mellem de unge«.

Paa Sjællændernes Vegne foreslog Lærer Arnth Jensen at lade Formaalsparagrafen staa, blot med den Ændring, at der i Stedet for »paa kristelig Grund« sattes »i Grundtvigsk Aand«.

Dette er man saa fra De danske Ungdomsforeningers Side gaaet ind paa, idet man dog til Gengæld fra den samme Side krævede og fik Paragrafen omredigeret saaledes, at Løsenet »en vaagen, dansk, kristen Ungdom« blev optaget i Paragrafen. —

Og dette er altsaa, hvad Sjællænderne har opnaaet gennem deres hæftige Kamp mod Formaalsparagrafen:

at Forsøget paa at give aandelige Bestemmelser i en Lovparagraf *opretholdes*;

at det »kristelige Skilt«, som man havde saa meget imod, ombyttes med — et *grundtvigsk* Skilt.

H. S.

BØGER.

Edgar Rubin: Kan Hukommelsen forbedres? G. B. N. F.

En fornøjelig lille Bog, let at læse og helt god at faa Forstand af. Forfatteren redegør for W. James' og andres Forsøg, der har vist, at et Menneske ikke er i Stand til i al Almindelighed at udvikle sin Hukommelsesevne, saa en Skoleundervisning, der sigtede paa dette, vilde være forfejlet. En anden Sag er, at den Maade, hvorpaa et Stof tilegnes, kan være mer eller mindre formaalstjenlig, og her giver Forfatteren flere gode Raad. Han minder om, at det lærte maa have Tid til at sætte sig; gaar man altfor hurtigt over til andet Arbejde, vil man næste Dag have glemt mere, end hvis man i Stedet var gaaet en Spadseretur. Skal man lære en Ramse, gælder det ikke om at læse over paa den mange Gange, men at samle sin Opmærksomhed helt om Læsningen og saa efter et Par Gennemlæsninger prøve paa at høre sig selv og kun tage Bogen til Hjælp, hvor man kører fast. Nu har kun de færreste Brug for at lære lange Ramser udenad, men nok at tilegne sig et almindeligt Kundskabsstof, og her kunde Forfatteren uden Skade stærkere have fremhævet den Betydning, det har at den nye Forestilling kommer paa sin rette Plads i Bevidstheden, da den ellers vanskeligt senere vil melde sig i rette Tid. Bedst gaar det derfor, om vi kan modtage Oplysninger som Svar paa Spørgsmaal. Det er derfor Lærerens Kunst ikke blot at fortælle forstaaeligt, men forud at vække Spørgsmaalene saaledes i Elevens Sind at hans Meddelelse kommer som det længselsfulde ventede Svar. Da er Opmærksomheden samlet om den Oplysning der gives, og da kommer den ind paa sin naturlige Plads — mere kan der i Øjeblikket ikke gøres.

Arnfred.

Thit Jensen: Den erotiske Hamster. Nutidsroman. 3. Opl. 188 S. — Nyt nordisk Forlag. — *Anna Baadsgaard: Udvalgte Fortællinger.* I—III. Hagerups Forlag.

Det er næppe tænkeligt, at disse to meget skrivende og meget læste Forfatterinder har ret mange Læsere fælles, saa vist som det er sjældent, at det samme Menneske har Smag baade for Soaps og Limonade. Men det er morsomt for en Gangs Skyld at læse dem samtidigt. Sammenligner man Thit Jensens sidste Bog med Anna Baadsgaards »En Hustru« (Emnet er det samme: den bedragne Hustru og den utro Ægtemand), synes man, at der maa ligge 50 Aar imellem disse to Bøger, som dog er fra samme Tiaar. Men der er Læsere til dem begge; Thit Jensens nye Bog er paa Vej til 4 Oplag, og Anna B. har altsaa nu kunnet udgive tre pyntelige Bind »Udvalgte Fortællinger«.

Thit Jensens Bog vil ved sin Titel komme til at staa

som et af Minderne fra Krigens og Dyrtidens Dage, men i den kendte og fortjente Forfatterindes og Foredragsholderskes Produktion vil den næppe blive regnet som noget monumentalt, saa megen Sensation den end ved sin Titel og sit Emne vækker, og Oplagenes Antal vil komme til at staa i omvendt Forhold til dens virkelige Værdi. Emnet er ingenlunde nyt, men det er behandlet med Thit Jensens faste Haand og i hendes levende Stil, og saa endda med Tilsætning af de hidsige Ryk, som skyldes hendes nære Forhold til Bogens Personer. Tandlægen Susanne Beck, der »hamstrer« Erotik og bl. andre lægger Beslag paa Hovedpersonens, Dinas, Ægtemand, den sølle Maler, er skildret saa vederstyggelig, at man mærker Hadets Drivkraft derunder. Er der Føde i denne Bog, saa er det i alt Fald en meget stærk og pebret og drøj Kost, som ikke er for enhver Fordøjelse.

Anna Baadsgaard vil sikkert nok glæde *sin* Læsekreds ved det Udvalg, her nu foreligger (6 af hendes Fortællinger). Selv naar hun fortæller om Livets Konflikter — altsammen i sin roligt glidende, damesirlige Stil — kommer man ikke for Alvor udenfor Idyllen; der er jo altid et Par Mennesker, for hvem det »ender godt«. Man har mere Indtrykket af, at Emnet er udpønsket, end at det har grebet Forfatterinden; Fortællingen synes gerne skrevet efter en forud konstrueret Plan, og Figurerne er opstillede til Brug paa rette Sted. Motiveringen er ofte svag nok, og Karakteristiken ikke dybtgaaende, men der kommer jo en Historie ud af det. Disse Bøger er ikke meget stærk Føde, men de kan fordøjes af enhver, som ikke er indrettet paa kraftigere Kost, og de vil kunne forsvare deres Plads nu, da Efteraarets Litteratur dækker sit bugnende Bord.

H. B.

O. Thyregod: Mod Skumringen. 240 S. — Hagerups Forlag.

En alvorlig og gribende Fortælling om et Menneske, »der ikke fik noget ud af Livet, men hellere vilde ofre«, — og som endnu, da Livet er ved at ebbe ud, ligger og længes efter Livet, som han har ventet saa meget af. Forf. giver i denne Bog Svaret paa det Spørgsmaal, som dens Forgænger, »De unge Aar«, maatte vække; disse to Bøger maa læses i Sammenhæng, og de fortjener at læses for deres fast grebne Emnes Skyld. De er ikke ordinære, og de vækker til Eftertanke. Gustav Bang, hvis Ungdomsaar i København skildres i den første Bog, der endte med, at han rejser til Amerika efter at være gaaet tilbunds herhjemme, vender tilbage som en modnet Mand for at begynde forfra og bygge sit Liv op igen. Han naar det ogsaa gennem et vel udført Livsarbejde og ved efter Evne at arbejde for andre og bøde for sine Fejltrin bl. a. ved at ofre sig for det Forbryderbarn, som han gennem mange Aar har troet var hans egen Søn. Men den Livslykke, han fra ung af har drømt om, naar han ikke; han dør som en ensom gammel Særling. Der findes i denne ejendommelige Bog adskillige Ting (særlig i Periferien, i Bifigurerne, »Hjælpelinierne«), som maaske nok røber, at Forf. ikke har Mesterens sikre Greb, men Hovedpersonen staar nu gennem de to Dele af Fortællingen klar og forstaaelig og taler til Læserens Hjerte.

H. B.

Jørgen Falk Rønne: Lykkens Roser røde. Roman. Nyt nordisk Forlag. Kbhvn. 1919.

Denne Roman handler om Sønderjylland og om Forholdene der nede. Dens Handling foregaar i Krigsaarene, altsaa helt samtidig med os. Den slutter med Genforeningsdagen. Den er altsaa saa aktuel som vel tænkeligt. Den synes at bygge paa meget gode Oplysninger. Den er ikke sødlig. Dens Hovedpersoner er tre, en ung Pige og to unge Mænd, en dansk og en tysk (meklenborgsk af Slægt, men født i Sønderjylland), som begge elsker hende. Hun bliver Danskerens Hustru. Han kommer med i Krigen, gennemgaar meget grufuldt, gaar over Grænsen, hvilket begrundes meget indlysende, men alt ender godt. Den anden unge Mand viser under alt dette en stor og ædel Selvfornægtelse, hjælper den unge Hustru, ja endog sin lykkelige Medbejler. — Paa dette Punkt er der imidlertid noget, man studser over. Den unge Tysker er nemlig den mest tiltalende Skikkelse af de tre. Han er den interessanteste. Hans Slægt og Levnedsløb er skildret med mere Indhold og Varme end Danskerens. Hans Kærlighed er dybere, hans Offer er større. Der er naturligvis i og for sig ikke det mindste at sige herimod. Men det peger ud imod en anden Afslutning. Man kunde nemlig efter dette vente, at Bogen mundede ud i Medfølelse med Tyskeren og Uvilje mod den lykkelige, altsaa i noget tragisk. Men saadan gaar det jo ikke. Jeg føler mig derfor lidt forvirret ved denne Fordeling af Sympatierne. — Bogen er skrevet med meget Liv og Varme, og den vil uden Tvivl ved sit Emne og sin Fremstilling vinde sig mange Læsere.

Carl Koch.

INDHOLD:

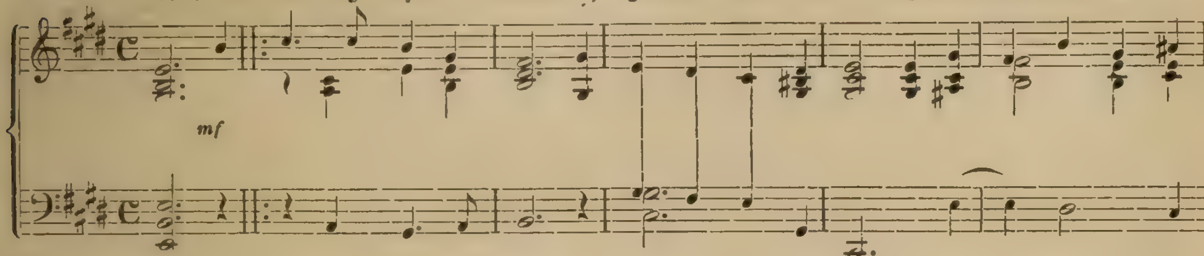
H. Rosendal: Fra Rødding Højskoles Forhistorie og første Arbejdsaar. Med 2 Billeder.
Helge Hostrup: Genforeningen.
Jensen-Sønderup: Folkekirkens Midler.
Johannes Monrad: Omkring Menighedsraadene.
A. Nørgaard: En Samling Breve.
Det kirkelige Vennemøde i København.
Spørgsmaal og Tildragelser. Tilskuddet til de private Skoler. — *N. C. N.:* Revolutionstiden i Haderslev. — I Ugens Løb.
Bøger.

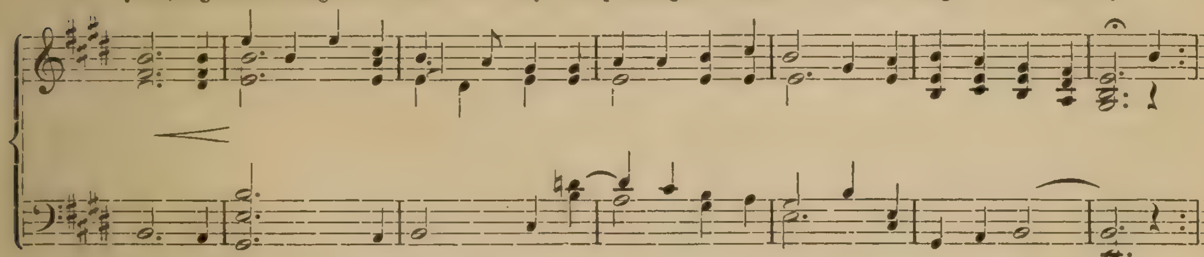
Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Nr. 46 Fredag den 14. November. 1919

Melodi til de sidste vers af »Der er et yndigt land«.

V. 5. Vort Danebrog er smukt,
det vifter hen ad havet
med flagets røde bugt.
Og stedse bar sin farve hvid
dit hellige kors i blodet,
o Danebrog, i strid.

V. 6. Hil drot og fædreland,
hil hver en daneborger
som virker hvad han kan!
Vort gamle Danmark skal bestå,
sålænge bøgen spejler
sin top i bølgen blå.

Der er vist flere end mig der er kede af, at melodien til vor egenlige fædrelandssang, den der handler om selve fædrelandet som det er og var, og ikke om andet, — dets kampe eller hvad det nu kan være, — at dens tone er så lidt dansk. Særlig sidste verselinie med dens begrædelige kromatiske gang: *h, ais, a, gis, g, fis,* og med den teateragtige patos i liniens gentagelse, en patos der forstærkes vældigt ved de effektfulde akkorder komponisten har bygget sin slutning over. Nu i sommer, da jeg fra en ny side så hvor »yndigt« mit land er, kunde jeg ikke lade være at gøre en ny melodi, som jeg tror er noget mere dansk. For ikke at forarge unødigt, har jeg sat den på de vers som de fleste ikke kender og synger. Så kan folk gøre som de vil. *Thomas Laub.*

Arbejdets Andel i Driftsudbyttet.

Redaktøren af »Holbæk Amtstidende«, Rasmus P. Nielsen, har nylig udgivet en lille Bog »En Lønreform. Lidt om Arbejdets Andel i Driftsudbyttet«, som fortjener Opmærksomhed, fordi Forfatteren forener Begejstring for Tanken om Arbejdernes Andel i Udbyttet med et sundt praktisk Blik.

Forfatteren staar ikke blot med en teoretisk Kærlighed til Emnet. I den Virksomhed, som han repræsenterer, Aktieselskabet Holbæk Amtstidende, er det den 28. Juni d. A. blevet vedtaget at indføre en saadan Delagtiggørelse af Arbejderne og Funktionærerne i Virksomhedens Udbytte. I Forslaget til Vedtægt om Fordeling af Driftsoverskuddet ved det nævnte Bladforetagende glæder man sig over forskellige Bestemmelser, der vidner om, at dette Forslag er bedre gennemtænkt end sikkert de fleste af lignende Art. Jeg skal fremhæve, at der paa forskellig Maade er draget Omsorg for, at Foretagendet ikke ved at uddele for meget til Aktionærer og Funktionærer i Øjeblikket skulde kunne komme i Forlegenhed senere under ugunstigere Forhold. Endvidere er der ikke, som det saa ofte er Tilfældet, hvor Aktionærernes Fortjeneste søges begrænset, sat en ganske bestemt Procent som Maksimum. Men medens 5 pCt. regnes for det normale Udbytte, er der taget Hensyn til, at der kan være Tider, hvor Renten gaar højere op end normalt, og hvor det vilde være urimeligt, om Bladets Aktionærer ikke skulde kunne faa en lignende Rente som ved anden Pengeanbringelse. Det bestemmes derfor, at hvis Nationalbankens laveste Diskonto er 5 % eller derover, tilskrives der Aktionærernes Konto en Procentdel svarende til Nationalbankens laveste Diskonto plus ½ %. Den sidste halve Procent er tænkt som en Risikopræmie.

Endnu vigtigere end at man paa denne Maade har søgt at imødegaa en mulig Misfornøjelse hos *Aktionærerne* i Tider, hvor Renten er høj, er dog en Bestemmelse, der tilsigter at imødegaa den Misfornøjelse, der ofte er traadt frem hos *Arbejderne* i Virksomheder, hvor Andel i Driftsudbyttet er indført. Man har nemlig ofte klaget over, at selve Lønnen blev sat saa lavt, at det Andelsudbytte, som Arbejderne kunde faa i gode Aar, kun supplerede Lønnen op til en nogenlunde anstændig Højde, og at Lønnen i de daarlige Aar, da Andelen i Driftsudbyttet var lille eller faldt bort, ikke slog til til Arbejdernes Fornødenheder. Misfornøjelse af denne eller lignende Art har været Aarsagen til, at man i adskillige Tilfælde igen har forladt Systemet med Andel i Driftsudbyttet. I det foreliggende Forslag til Vedtægt ved »Holbæk Amtstidende« finder man i § 5 den udmærkede Bestemmelse: »Fordelingen mellem Medarbejderne sker i Forhold til den udbetalte Grundløn, der ikke maa være lavere end bestemt ved faglige Overenskomster eller det almindelige Lønniveau.« Navnlig Anerkendelsen af de faglige Overenskomster, der er Rygraden i det nuværende Lønsystem, er en nødvendig Forudsætning for, at Arbejdernes Andel i Udbyttet i Længden kan virke tilfredsstillende.

Der kunde nævnes flere Bestemmelser i denne Vedtægt, der vidner om et klart Blik for Vanskelighederne. Men det kan man jo selv læse om i Bogen. Vigtigere er Spørgsmaalet, om Arbejdets Andel i Driftsudbyttet er noget, der har Fremtiden for sig. Redaktør Nielsen har jo aabenbart ikke skrevet sin Bog blot for at gøre opmærksom paa, hvad de nu har for ved »Holbæk Amtstidende«. Naar han kalder Bogen »En Lønreform«, og naar han anvender største Delen af dens Blade til en Oversigt over bestaaende og tidligere Forøg i denne Retning og til almindelige Betragtninger over Systemet, er det jo aabenbart, fordi han i denne Reform ser Mulighed for Løsning af Tidens sociale Spørgsmaal.

Jeg maa tilstaa, at jeg selv har været tilbøjelig til at stille mig noget skeptisk over for Planerne om at give Arbejderne Andel i Driftsudbyttet. Det er jo langt fra noget nyt. Som Redaktør Nielsen ogsaa omtaler, blev Systemet med Andel i Udbyttet allerede i 1843 indført i Frankrig af Malerfirmaet Leclaire i Paris, og her lykkedes det godt. Siden har Tid efter anden snart en Fabrikant og snart en anden indført det samme System. Ogsaa i Landbruget har det ofte været prøvet. Undertiden har det

virket til stor Tilfredshed, undertiden er det blevet opgivet igen. Det har ikke manglet paa Anbefaling fra Socialøkonomernes Side, fra Mænd som Stuart Mill og Jevons i England, Leroy-Beaulieu i Frankrig, Engel og Böhmert i Tyskland. Men alligevel havde før Verdenskrigen Systemet kun fundet liden Udbredelse. For en halv Snes Aar siden regnede man med, at der i hele Verden næppe var synderlig mere end 200 Firmaer, større eller mindre, som havde indført Arbejdets Andel i Udbyttet. Deraf var der omtrent 100 i Frankrig og 100 i England. I Forhold til Mængden af Foretagender var det en Draabe i Havet, selv om der var Firmaer iblandt med Verdensry som Fords Automobilfabrik i Detroit og Zeiss' optiske Fabrik i Jena.

Men alligevel, selv om i Løbet af de sidste 70 Aar før Verdenskrigen Tanken om Andel i Driftsudbyttet ikke var slaaet igennem, saa er der jo ingen, der kan bevise, at ikke netop nu under de stærkt forandrede Forhold, hvorunder vi lever og vil komme til at leve, denne Tanke kunde være en Kongstanke. Der er netop nu Plads for noget nyt, og der kræves noget nyt. Og uden at jeg vil nægte, at der tiltrænges mange andre Reformer, synes jeg, at den, som Redaktør Nielsen her gør sig til Talsmand for, staar i Forgrunden.

For 100 Aar siden beherskedes det Land, som indtil da alene var kommet ind under Industrialismens Tegn, England, af den socialøkonomiske Betragtning, som vilde give Kræfterne frit Spil og derigennem fremme Produktionen og Velstanden. Og der blev produceret i England som aldrig før. Og enkelte blev rige som aldrig før. Men Produktionen og Velstanden blev købt med Millioners Velfærd. Da begyndte det at gaa op for mange, at det var ikke gjort med en stor Produktion og stor Rigdom paa enkeltes Hænder, men at det kom an paa, at Livets Goder blev fordelt til saa mange som muligt. Man fik mere og mere Interesse for Fordelingen af det, som Produktionen havde stillet til Raadighed for Menneskene. Deraf udsprang den sociale Betragtning, som trods al Modstand alligevel var blevet mere og mere herskende i Tiden før Krigen, i al Fald her i Europa.

Men det synes nu som om Pendulet er ved at naa en ny Yderstilling. Var der en Tid, hvor man kun tænkte paa at forøge Produktionen og brød sig fejl om Fordelingen, saa lever vi nu i en Tid, hvor Fordelingsspørgsmaalet i den Grad er traadt i Forgrunden, at man staar i Fare for at glemme, at der dog maa produceres noget, for at der kan blive noget at fordele. Verdenskrigens Tryk fremkaldte med Rette en overvejende Omsorg for Fordelingen af de forhaandenværende Forraad, og den gennemførte Rationering af de vigtigste Livsfornødenheder var et af de smukkeste Udslag af den sociale Betragtning. Vi kan dog ikke blive staaende ved at interesessere os for en god Fordeling. De europæiske Samfund maa under Dødsstraf i Gang med at producere. Men naar efterhaanden Interessen for Produktionen vaagner mere og mere, som den maa gøre det, da gælder det om, at man ikke kommer ud i den samme Ensidighed som for 100 Aar siden, det gælder om, at man ikke taber Interessen for en god Fordeling. Som et af de Midler, der kan fremme Arbejdernes Interesse for Produktionen, samtidig med at det tjener til en bedre Fordeling af dennes Udbytte end sædvanlig, kan da netop Arbejdernes Andel i Driftsudbyttet faa stor Betydning.

Men skal Gennemførelsen være frivillig og ikke lovtvungen, vil Anvendelsen af dette sociale Lægemiddel jo for Fremtiden som hidtil kun være begrænset, selv om man kan ønske sig saa stor en Udbredelse som muligt, og selv om Følelsen af, at det ikke gaar i Længden med den skarpe Kamp mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, kan bidrage til Tankens Udbredelse. Redaktør Nielsen er da heller ikke blind for, at det ikke gaar saa let som Fod i Hose, og at der kræves visse Forudsætninger, for at det skal lykkes. Som disse Forudsætninger nævner han: en redelig Villie hos Arbejdsgiveren, en fast Plan og sidst, men ikke mindst, en vis Modenhed hos Arbejderne. Forfatteren hører aabenbart ikke til de Socialreformatorer, der venter sig alt af den ydre Omdannelse af Forholdene. Han regner ogsaa med de menneskelige Egenskaber, med Menneskers Villie og Menneskers Modenhed. Og netop dette viser hans sunde Blik og lover godt for den Bevægelse, som han gerne vil fremkalde. Thi skal Bevægelsen for sociale Reformer være til virkeligt Gavn i Længden, maa den ikke savne Blik-

ket for, at det er levende Mennesker, vi har at gøre med. Der er Mennesker, der venter sig alt af de ydre Forholds Forandring. Der er andre, som slet ingen Interesse har derfor, men hævder, at det kun gælder om at opdrage Mennesker hver for sig. Sandheden turde være den, at vi paa een Gang maa anstrenge os for at faa de ydre Rammer i Orden og saa at opdrage Mennesker til at føle Ansvar og at kaste Blikket ud over deres egne snævreste Interesser til det heles Vel.

Det har været mig en stor Glæde at læse den foreliggende Bog af Redaktør Nielsen, og jeg vil paa det bedste anbefale den til socialt interesserede.

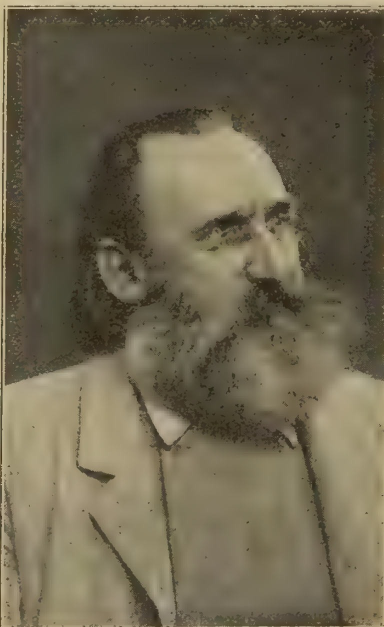
Even Marstrand.

MINDEORD.

A. M. St. Arctander. Af *Olav Kyllingstad* i norsk »Høgskulebladet«.

Det tynder ud i den gamle Garde nu. A. M. St. Arctander var en af Veteranerne fra Folkehøjskolens første Kamptid, og han har altid staaet i forreste Række under Højskolens Mærke.

Arctander var født paa Gaarden Ekren i Hadsel, Vesteraalen, 23. Oktober 1847. Han tog Studentereksamen 1867 og teologisk Embedseksamen 1872. Siden rejste han med Ullmann til Danmark og blev kendt med Folkehøjskolen. Fra den Tid var han Højskolemand med Liv og Sjæl. I nogen Tid derefter havde han forskelligt Bladarbejde; men da det i 1877 saa vanskeligt ud for Folkehøjskolen i Hardanger, rejste han dertil for at hjælpe Johs. Helleland, indtil skolen i 1880 fik Statstilskud. Og da Ullmann i 1887 mistede Statstilskudet, rejste Arctander derhen og hjalp til baade paa Folkehøjskolen og Friseminariet, indtil de i 1891 fik Statstilskud, og hjalp saaledes ogsaa dér med at bjærge Folkehøjskolen gennem de trangeste Tider.

A. M. St. Arctander.

Men dermed var han udslidt og havde daarligt Helbred i mange Aar.

Da han igen var kommet noget til Kræfter, købte han i 1900 sin Fædrenegaard Ekren i Hadsel og begyndte her Lofoten og Vesteraalens Folkehøjskole. Her arbejdede han saa i 4 Aar, men Helbredet blev atter daarligt, saa han maatte sælge Skolen — med et Tab paa omtrent 5000 Kr. Han var da saa fattig paa Penge, at han ikke havde kunnet rejse bort, dersom ikke en Ven af ham, der ejede et Dampskib, uden Betaling havde taget ham og hans Sager med ombord sydpaa.

Siden boede han først en Tid i Hardanger. Hans Hustru, Katrine Arctander, er derfra, Søster til Lars Osa. Senere flyttede de til Vettre i Asker, og der har de boet siden.

Lige til sin sidste Dag drev han flittigt paa med Bogarbejde og Bladskrivning. Et sandt Storværk har han udført ved at oversætte »Faust« paa Nynorsk. Med det har han sat sig et varigt Minde i den nynorske Bogavl.

Iøvrigt har han ogsaa skrevet en Mængde Artikler i forskellige Blade og Tidsskrifter. I »Høgskulebladet« skrev han i 1914 den ypperlige Afhandling: »Runing tru og tenkjing i heimsoga«.*

Han hørte vel ikke til de store Folketalere. Hans Form var gerne noget tung; men saa var der da ogsaa altid stor Vægt i det, han bar frem. Der er vist ingen Tvivl om, at Arctander var den *lærdeste* af alle norske Højskolemænd. Vistnok en god Del *for lærd* til at tale til Ungdom, der ikke havde anden Oplæring end Folkeskolens. Der er alligevel ingen Tvivl om, at han satte dybe, varige Spor efter sig, hvor han virkede.

* Og i nærværende Blad skrev han i 1912—13 foruden flere andre Artikler den store Skildring af V. Ullmann som Skolemand (senere udkommen som Særtryk).
»Højskolebladet«s Red.

Højskolejubilæer.

Ask Højskole. — 50 Ars Jubilæum.

Ask højskole ligger et par mil syd for Århus, kun en halv mils vej fra Testrup, hvor Nørregård og Bågø begyndte deres gærning 1866. Kender man ikke de nærmere omstændigheder, må man undre sig over oprettelsen af en højskole så nær ved en anden. Men skolen i Ask skulde bæres af de samme ideer, som der arbejdedes for på Lars Bjørnbaks skole i Viby, og således konkurrere med den grundtvigske skole i Testrup. Striden mellem de to retninger — den grundtvigske og den bjørnbakske — der undertiden blev meget skarp, førtes især af Nørregård og Bjørnbak, og endnu går der ry af deres kampmøder.

Mindesmærket for Forst. J. P. Kristensen og Hustru.

Disse brydninger omtales ikke nøjere i de »Mindeblade fra Ask højskole«, som er udsendt i anledning af 50 års jubilæet, skønt de nok gav stødet til skolens oprettelse. I en afhandling af skolens første forstander, J. P. Kristensen, skildres skolens tilblivelse sådan: »Flere mænd her i sognet (Ask), hvor der den gang var ikke så lidt åndeligt røre og bevægelse, fremkaldt dels ved den ulykkelige krig, dels ved grundlovsforandringen, havde talt om oprettelsen af en højskole i den nærmeste omegn. Ved folkelige møder kom tanken atter og atter frem, og enkelte gange blev også mit navn nævnt som vordende forstander. Således husker jeg, at det skete ved et større møde i Tingskov (i nærheden af Testrup). Flere kendte mænd havde ved dette talt om Juni-grundlovens generhvervelse som folkets moralske ret, og jeg udviklede til slutning, at frihed og oplysning ufravigeligt må følges ad; det var ikke nok, at menig-mand havde fået rettigheder, han måtte også have dannelse, oplysning og kundskaber for at bruge friheden til velsignelse, undgå fejlsyn og fejltrin og lære selvbeherskelse; kun den oplyste, brave og gode var virkelig fri. Efter at jeg havde sluttet min tale, stod en af egnens bekendte mænd frem på talerstolen og udbragte et leve for mig som forstander for den påtænkte højskole syd for Århus.«

Skolen blev rejst af 63 mænd fra Ask og omliggende sogne, og J. P. Kristensen, som var lærer i Ask, overtog stillingen som forstander, men beholdt dog sin plads i børneskolen. Gennem mindeskriftet, som især fortæller om dem, der i de første 25 år har arbejdet i Ask, får man et meget smukt billede af forst. Kristensen. Det var ikke uden frygt for, at opgaven var for stor, han tog fat, men der var lyst til arbejdet og anlæg for gærningen »Flid og troskab i arbejdet skaffede autoritet og blev den gode magt i skolen, der tvang eleverne til at være husholderiske med tiden og udfylde den med selvarbejde«. — I kirkelig henseende var Kristensen nærmest centrumsmand, til tider med tydelige sympatier i indremissionsk retning. Skønt han havde stor interesse for politiske og folkelige spørgsmål, rejste han ikke meget ud som taler; det passede ham bedst at røgte sit skolearbejde forsvarligt. Dette blev værdsat af egnens folk, elevtallet blev større og større, så at skolen gang efter gang måtte udvides. Den var nærmest tænkt som lokalskole, så i begyndelsen indrettede man sig ikke på at huse og bespise eleverne. Men ulemperne viste sig, da der kom elever længere borte fra. Man indså nu betydningen af et godt samliv udenfor skoletiden, efter de to forstanderes udtalelser er der senere lagt megen vægt herpå. — Man indførte den skik efter middagen at læse et eller andet højt, f. eks. en artikel om et eller andet brændende spørgsmål, for derefter at drøfte det. Om aftenen skulde der være ro, og der blev ydet eleverne vejledning ved arbejdet.

Og der blev arbejdet på Ask højskole. Måske den »eksamen« som de, der ønskede det, kunde underkaste sig, bidrog dertil. Denne opgav man dog påvirket af vækkelsesskolerne. Men elevernes arbejde med bøger opgav man ikke, hvorfor nogle mente, at skolen var en ren kundskabsskole, da der holdtes forholdsvis få foredrag. Ask højskole har altså her vist vej, idet andre skoler er kommet mere og mere ind på at lade eleverne arbejde med bøger. Dette vil jeg gærne fremhæve, men samtidig sige, at jeg synes ikke, at der er stor grund til her at støtte sig til den gamle Jens Nørregård. Han kom i sine senere år ind på at holde samtaletimer over de historiske emner, han havde holdt foredrag om, for at sikre sig, at eleverne fulgte med, fortæller Mårssøe. Og han fastholdt, at samtalen støttede det levende ords gærning. — Måske og måske ikke, det beror på mange forhold, her skal intet slås fast.

Da der på Ask blev lagt så stor vægt på kundskabstilegnelse, var det så rimeligt, at man oprettede en særlig forberedelsesklasse. Mange dygtige lærere har her fået lagt en god grund til deres uddannelse. Kristensen nød særlig ry for sin dansk-undervisning.

Også som historielærer var Kristensen betydelig. I sine historiske foredrag gav han sig selv, siger en af hans elever, og derom tvivler man ikke, når man overværede afsløringen af mindestenen. Afsløringstalen blev holdt af N. Kristensen, Galten, og den var et vidnesbyrd om, at Ask var mere end en kundskabsskole. Og ved at læse den nuværende forstanders afhandling i mindeskriftet, får man indtryk af, at det samme er tilfældet nu.

Der er dog altid lagt stor vægt på at hjælpe de unge i praktisk retning. Undervisning i landbrugsfag og tegning for håndværkere har længe haft en fremtrædende plads på karleskolen, og for pigernes vedkommende undervisning i husholdning og syning.

Den nuværende forst., Christensen-Maarssøe, er imidlertid ikke blind for faren ved, at fagundervisningen bliver dominerende, hvilket fremgår tydeligt af den nysnævnte afhandling.

Sært at tænke sig, at Maarssøe, som kun er 47 år gammel, har været forstander i 25 år. Det var ved Kristensens død 1894, at Maarssøe, som dengang havde været lærer ved skolen et par år, overtog skolens ledelse samtidig med, at han blev lærer i børneskolen — en plads han beholdt til 1905.

Som rimeligt er, havde den unge forstander alvorlige betænkeligheder ved at følge aktieselskabets opfordring til at blive som forstander, selv om han foreløbig fik sognepræsten til medforstander. — Efter forstanderskiftet dalede elevtallet noget, men det kom snart op igen og har siden været ret konstant.

Fornøjeligt er det at læse om den interesse og det frisind aktieselskabet viste overfor skolearbejdet.

Forst. M. beklager næsten, at man overdrog ham skolen som ejendom 1905, idet interessen for skolens arbejde svækkedes i de gamle interessenters kreds. Adskilligt — bl. a. røret angående lønspørgsmålet — får en til ved læsningen at spørge, om det ikke var bedre, at kredse af højskoleinteresserede mænd stod som ejere af skolerne i stedet for skoleforstanderne.

Forst. M., som nu har været i højskolens tjeneste i 27 år, lever stærkt med i, hvad der rører sig i tiden; det kan man skønne af hans bladartikler af kristelig og national art. — Jævn og ligefrem af væsen må han passe godt til den egn, hvor han har fået sin virkeplads. Egnens folk påskønner hans ledelse af skolen, der nærmest må siges at være fortsat i det gamle spor; skolen har da også stadigvæk mange elever fra egnen. — De to mænd, som har ledet skolen i hver 25 år, har haft omtrent lige mange elever — ialt 4323.

Ved mindefesten, som afholdtes den 13. og 14. juli viste gamle elever deres troskab mod skolen. Ca. 800 mennesker overværede afsløringen af mindestenen for forst Kristensen og Hustru.

Provst Kristensen, Ejsing, talte om sit barndomshjem på Ask højskole og takkede på familiens vegne for mindesmærket. — Ved mødet blev holdt foredrag af forst. Maarssøe, provst Mogensen, den tidligere forst., og pastor Bendix. Fremførelsen af en smuk Kantate, forfattet af pastor Bendix og med musik af Maarssøe, var meget vellykket. Forst., som leder den lokale sangforening, førte selv taktstokken. Hans dygtighed i musik og sang er velkendt og har meget at sige for skolen.

Af værkfæller er forst. Maarssøe valgt til formand for »Østjysk Højskolekreds«.

Olaf Skov.

TIDENS STRØM

Persien og de evropæiske Magter.

Før krigen var det hovedsagelig Rusland og England, som øvede indflydelse på »udviklingen« af de persiske forhold. I sin smukke bog om sir Edward Grey har Gilbert Murray søgt at forsvare Englands persiske politik i den periode, 1906—14, som Edw. Grey som udenrigsminister bærer ansvaret for. Det volder ham dog betydelige vanskeligheder, bl. a. fordi han også må tage sig noget af Ruslands handlemåde overfor perserne, og den har en mand med Gilbert Murray's synspunkter ikke så let ved at forlige sig med.

Hensynet til Rusland og synspunktet for Englands optræden beror på den russisk-engelske overenskomst angående Persien af 1907. Den fastslår ganske vist med al bestemthed disse to magters agtelse og respekt for Persiens uafhængighed, men iøvrigt deler den Persien i 3 dele, en russisk interesse-sfære mod nord, en neutral zone i midten og en engelsk interessesfære mod syd. Englands interesser i Persien var ikke erobrende. Hvad det kom an på for England var at sikre sin vej til Indien og til dels i forbindelse dermed sin adgang til alle havnene ved den syd-persiske kyst. Her følte det sig truet af Rusland, der viste stærke erobrende tilbøjeligheder i Nordpersien. Det vilde være altfor farligt for England, hvis hele Persien kom under russisk indflydelse, grænseland til Indien som det er. Englands interesse var uafhængigheden, men da den russiske indflydelse ikke lod sig fordrive, slog Edw. Grey sig til ro med at få den begrænset, hvorved dette stridspunkt mellem de to lande tillige kunde bringes ud af verden, og således blev overenskomsten til. Forsvaret for den er altså, at den er det under omstændighederne bedste.

Overenskomsten medførte imidlertid, at der blev en ikke ringe samvirken mellem Rusland og England i deres handlemåde overfor Persien. Rusland er den aktive part, og da Persiens tyngdepunkt ligger imod nord, også af den grund den indflydelsesrigeste. Heraf fulgte, at England gang på gang måtte gøre gode miner til slet russisk spil. Ti der blev ikke meget ud af den påståede uafhængighed.

Det persiske styre var uden tvivl meget mangelfuldt. Det havde desuden styrtet sig i gæld til udlandet, navnlig Rusland, og derved givet det den første ret til indblanding. Men i 1906 aftvang perserne den daværende shah en forfatning, og den første madjlis (sådan kaldes rigsdagen på persisk), havde blandt andre vigtige forholdsregler, den vilde tage, nævnt hindringen af nye lån fra Rusland eller England. Men Rusland sympatiserede ikke med madjlis; det var tværtimod med bjælp af russiske våben shahen i 1908 tog magten fra sin rigsdag. Senere måtte han dog afsige sig tronen og rejse væk. Og en ny madjlis indkaldte amerikaneren *Morgan Shuster*, der blev sat i spidsen for finansstyrelsen, og som med megen energi søgte at bringe den og landet i orden og på fode.

Men russerne led ham ikke, da han tog altfor lidt hensyn til dem. Han optrådte, siger Gilbert Murray, »som om landet var uafhængigt og ikke behøvede at finde sig i kontrol udefra i det indre«. Og russerne synes at have sympatiseret temmelig meget med eks-shahens forsøg på at komme tilbage til landet igen. Morgan Shuster var overordentlig dygtig; han var ikke engelsk-fjendtlig; i alt fald anvendte han gerne dygtige englændere som officerer og finansmænd i sin tjeneste. Men han bekæmpede den russiske indflydelse som farlig for Persien og dets udvikling. »Jeg kan ikke forstå«, siger G. Murray, »at noget menneske i verden skulde have ventet, at russerne længere vilde finde sig i hr. Shuster. Og hvis den engelske regering havde til hensigt at bevare den engelsk-russiske forståelse og overholde sin egen traktats forpligtelser, kunde den ikke godt være bleven ved at støtte hr. Shuster.« Det russiske ultimatum, der sluttelig fordrev Morgan Shuster, havde da også Englands billigelse. Men forsvaret for Edward Greys handlemåde er altså ikke, at det, der skete, var rigtigt, men at det var det under omstændighederne bedste. Og med Persiens uafhængighed havde det ikke meget at gøre.

Morgan Shusters efterfølger blev en belgier, Mor-

nard, der havde været ansat i det persiske toldvæsen, men som tillige med de øvrige der ansatte belgiere skal være næsten lige så ilde lidte som russerne.* »Hr. Mornard bliver«, siger G. Murray, »både af russerne og vor egen gesandt anset for den mest kvalificerede mand.« Men perserne betragtede ham som »deres onde ånd«.*

Imidlertid kom krigen. Neutralitet var jo, som også nogle persere indså, den bedste og forsigtigste politik for landet; men særlig efter at Tyrkiet var kommen med, blev den vanskelig at opretholde. De nationale og religiøse strømninger måtte nærmest gå mod ententen og med Tyrkiet og Tyskland. Begge disse magter spekulerede da også efter evne deri, og særlig Nordvestpersien blev i krigens første år en kampplads, hvor russiske og tyrkiske styrker, tildels med persisk assistance drev hinanden frem og tilbage. Men senere fik sagerne jo en anden vending. Lord Curzon hævdede for nylig ved en middag for den persiske udenrigsminister, at det var Ruslands og Englands tropper, der havde gjort, at Persien i det store og hele havde været »fri for invasion« under krigen. Dette kan man sige er at se sagen fra et meget engelsk synspunkt. Det betydningsfuldeste for Persien, der er sket, militært set, er utvivlsomt de engelske troppers fremtrængen dels mod syd og dels mod nordvest i Persien selv, foruden deres overmagt i Mesopotamien. Efter Tyrkiets nederlag og revolutionen i Rusland er England den alt overmægtige militærmagt i hine egne.

Persien selv ønsker naturligvis også nu uafhængighed. Det første skridt i den retning skete, da bolsjevikregeringen i Rusland erklærede den engelsk-russisk-overenskomt af 1907 for ude af verden. England har imidlertid ikke fulgt eksemplet, og da det desuden ikke har anerkendt den bolsjevikiske regering, er der endnu en slags mulighed for, at en ny russisk regering af Denikins' eller Koltsjaks art kunde hævde, at traktaten af 1907 endnu eksisterer. England vil da ikke kunne nægte det. En russisk regering af Denikins art har dog ikke megen sandsynlighed for sig, og lord Curzon har også ved flere lejligheder erklæret, at han betragter traktaten af 1907 som praktisk talt ude af spillet.

Dette er vel også den naturlige, skønt ikke helt nødvendige, konsekvens af den nye betydningsfulde *overenskomst mellem England og Persien.* Med denne forholder det sig hovedsagelig således:

Den persiske regering sendte i foråret en delegation til Paris for at udvikle sine krav for fredskonferencen. Efter hvad en engelsk politisk skribent, Robert Machray, siger, var disse krav i territorial henseende yderst fordringsfulde, ja fantastisk store, de mest omfattende, fredskonferencen i det hele modtog. Imidlertid var fredskonferencen i Paris i det hele venligt sindet mod perserne, der naturligvis især slog på anerkendelsen af deres fulde selvstændighed som stat. Men englænderne forholdt sig ret køligt, idet de henviste til de private forhandlinger, der stod på mellem den persiske og den engelske regering. Resultatet af dem foreligger i den i avgust offentliggjorte traktat.

Den første bestemmelse er en *kraftig fastslåen af Persiens uafhængighed og udelthed.* Dernæst går den ud på, at England skal stille kyndige mænd til rådighed, som kan bringe orden i den persiske administration, at England skal levere officerer og materiel til en gendarmeristyrke, der skal opretholde orden i landet, at England skal yde et lån på 36 mill. kr. (til 7 %), og at England skal bistå Persien i anlæggelse af landeveje og jærnbaner. Alt dette er bestemmelser, som tydeligt viser, at det er meningen at ophjælpe Persien, men at dette skal ske ved så megen engelsk hjælp, at det ikke er muligt at tage uafhængigheden alt for bogstaveligt foreløbig.

Samtidig med, at dette er sket, er Persien bleven en af de stater, som skal opfordres til at tiltræde folkenes forbund, og det franske blad Temps mener nu, ikke uden god begrundelse, at folkeforbundet vil blive nødt til at forkaste den engelsk-persiske traktat, fordi den i virkeligheden er uforenelig med folkeforbundets bestemmelser. Le Temps er i det hele temmelig spydigt overfor England, der således samtidig med at arbejde for folkenes forbund synes at arbejde bag dets ryg. Og også i England har traktaten været genstand for en del kritik.

Således har lord Robert Cecil i parlamentet spurgt, om denne persisk-engelske traktat skulde forelægges folkenes forbund, men derpå har han dog fået bekræftende svar.

Traktaten forsvares fra engelsk side med, at man ikke, som forholdene er, kunde gå sin vej fra Persien og overlade det til sin egen skæbne; det vilde da ret sandsynligt blive et bytte for den bolsjevikiske agitation, som allerede drives i landet i vid udstrækning, og for hvilken man så gerne vil gøre Persien den tjeneste at redde det. Men denne agitation kan også nemt brede sig fra Persien til In-

* Se Arthur Christensen: Hinsides det kaspiske Hav.

dien, og det er nok i det hele hensynet til Indien, som gør, at England mener at ville sikre sig et vist hold på Persien. Det bør dog nævnes, at den engelske regering som største aktionær i det sydpersiske olje-selskab også har betydningsfulde økonomiske interesser at varetage i Persien selv.

Også udpræget liberale blade betragter dog traktaten ret mildt. Måske bidrager den skarpe skydning fra Frankrig noget dertil. Det fremhæves, at traktaten er et stort fremskridt i sammenligning med bestemmelserne fra 1907; og det siges, at Persiens opkomst ved Englands hjælp dog ikke er helt uforenelig med selvstændigheden. Det beror på udførelsen, og der har man, særlig når man er englænder, lov at håbe det bedste. Men en engelsk mand, der har talt med den persiske sendefærd i Paris, siger, at hvad de især bad om, var at få lov til at vælge deres rådgivere og hjælpere, hvor de selv vilde.

Det vil nu vise sig, hvilken modtagelse traktaten får i Persien, særlig af madjlis. Man slår nok der sin lid til folkenes forbund, hvortil der jo også er den bedste anledning. Folkeforbundet får jo efterhånden forskellige af de vanskeligheder anvist, som ikke kan klares på anden måde. Det kommer så an på, om det kan magte dem.

Anders Vedel.

Engelsk agitation for folkeforbundet.

Asquith og lord *Robert Cecil.*

Der findes i England en »Forening for folkenes forbund«. Så langt fra at føle sig overflødiggjort ved selve folkeforbundets oprettelse ved fredsslutningen i Paris har foreningen tværtimod i efteråret lagt ud med en ivrig agitation for at skabe tilslutning til sig selv og forståelse af folkeforbundstanken i de videste kredse. Synspunktet er, at hvis folkeforbundet skal virkeliggøre de forhåbninger, der sættes til det, må det blive ikke blot regeringernes og magthavernes, men folkenes sag, bæres og fremmes af den offentlige mening i alle lande, og frem for alt i de ledende.

Agitationen indlededes med et højtideligt møde i London nu i oktober. Talerne var Asquith og lord Robert Cecil, arbejderføreren Clynes og grækeren Venizelos; kongen og Lloyd George havde sendt hilsener, og der var mødt både officielle og uofficielle repræsentanter for mange forskellige lande.

Alligevel savnede det, der blev sagt, ingenlunde brod og kraft, både Asquith og lord Robert tog bladet fra munden.

Asquith pegede f. e. på, at såvel det nye Rusland, »i hvilken skikkelse det så end dukker op af det nuværende Kaos«, som de fjendtlige magter snarest muligt burde kunne blive medlemmer af forbundet.

Og han lagde ikke skjul på, at der stod truende skyer nok på folkeforbundets himmel: »Der er en mængde foruroligende faktorer i den internationale atmosfære. Gamle fjendtligheder står mod hinanden endnu, og der lægges planer nok til nye. Partikularismens gamle ånd er endnu levende og sår tvivlens og mistroens sæd.« For ham stod det således, at det var civilisationen selv, hvis fremtid man nu afgjorde. Det belejlige øjeblik var nu, og kom måske aldrig igen: »Benytter vi det ikke, *jeg vil ikke sige til at afskaffe krig, men til at vanskeliggøre den i en sådan grad, at den bliver så godt som umulig*, så må vi gøre vort fremtidsregnskab op på en anden måde. Ødelæggelsesmidlerne kan blive langt værre endnu end de er.

Folkeforbundet var ikke lyrik, det var tværtimod en ganske praktisk sag. Dets bestemmelser vilde så godt som umuliggøre en gentagelse af begivenhederne i 1914.

Men bestemmelserne måtte have mere i ryggen end hvad der stod på papiret. Den offentlige mening måtte stå bag ved. Og *folkene måtte frasige sig de militære magtmidler*. I mange lejre slog man endnu på sværdet, og nye våbenmængder produceredes stadigt til at fylde og fede de skadebringende forråd. Magternes udgifter både til hær og flåde fortsattes med beløb, der i meget høj grad gik ud over hvad der måtte være maximumskravet for staternes sikkerhed.« Her lå den første og afgørende prøve, der skulde aflægges på forbundets reelle værdi og virkekraft. »Det lader sig ikke gøre med et pennestrøg, men hvis ikke alle magter tager disse forholdsregler, aflægger den prøve, hurtigt, oprigtigt og upartisk, da er forbundets bestemmelser ikke det blæk værd, hvormed de er skrevet.«

Også lord *Robert Cecil* betonede stærkt, at folkeforbundet vilde kunne blive et udmærket, praktisk virkende fredsmiddel, der ikke blot skulde træde til, når ulykken stod for døren, men stadig skulde arbejde i fredens interesse.

Enhver, der læste dagbladene, måtte have en følelse af, at krigens bagslag endnu var stærkt at mærke i den rådende uro og utilfredshed, i de stærke nationale brydninger. Og deri lå det vægtigst mulige argument for at skabe et middel, der kunde magte disse farer. »Verden er fuld af brændbare stoffer, og hvis vi ønsker at undgå risikoen derved, må disse stoffer fjærnes med det samme og erstattes med noget andet og bedre.« — »Våbenproduktionen kan dog ikke i det lange løb virke i retning af fred, og jeg tror, at jeg her kan have lov til at tilføje, at den ikke blot er virkningsløs i så henseende, men desuden overordentlig kostbar.« Regeringen sagde, at den vilde spare, og den sparede også på småting; men virkelig økonomi var betinget af den nationale politik, der blev ført.

Staterne kan ikke drive en virkelig økonomisk politik, med mindre der bliver virkelig fred i verden. »Når man lever i et brandfarligt hus, må assurancepræmien være høj. Vi magter ikke længere at betale disse høje præmier. Enten må vi gå tilbage til det gamle system med alliancer og modalliancer, og den evropæiske magtbalance, og rustningskapløbet, eller vi må gøre os en virkelig anstrængelse for i folkeforbundet at skabe et virkekraftigt fredsmiddel. Kraften hertil måtte regeringerne hente fra det demokrati, de stod i spidsen for. Det er Dem, mine tilhørere og Deres medborgere, der må sige, hvad De ønsker gjort i den sag, og se til, at det bliver bragt til udførelse.«

Arbejderføreren *Clynes* sagde bl. a., at arbejderne tog fejl i at sætte lønningsspørgsmålet og arbejdsforholdene i første linie. »De tager fejl, fordi arbejdernes som menneskehedens første interesse altid må være, at verden sikres mod de uhyre tab, som krigene altid medfører. *Vore indre problemer kan kun løses på rette måde, når vore fordringer udadtil reguleres af hvad ret er og ikke af magten.*«

Venizelos endelig sagde, at efter hans mening var folkeforbundet uden sammenligning den del af fredsværket, der bedst egnede sig til at overbevise store og små nationer om, at krigen førte frem til noget, der var ofrene værd. —

Der er mange demokrater rundt i verden, som mener, at folkeforbundet som det er har alt for store mangler til at kunne opfylde sin mission, og at det derfor ikke kan hjælpe at slå sin lid til det. Men man kan i alt fald ikke nægte de varmtfølende og frisindede mænd sin agtelse, som alligevel i folkeforbundet, mangelfuldt som det er, ser den eneste vej frem, og derfor sætter al kraft ind på at gøre det så demokratisk og folkeligt som muligt. Blandt disse mænd står lord Robert Cecil i allerforreste linie. For ganske nylig har han været ude på en agitationstur, som bl. a. bragte ham til de gamle universitetsbyer, Oxford og Cambridge, i hvis studenterforeninger han talte.

Studenterne i England er — som studenterne i de fleste andre lande i verden — mestendels konservativt prægede, dels fra de hjem, dels fra de skoler, der sender dem »ud i verden.« Det er da værd at lægge mærke til, at lord Robert i begge de gamle universitetsbyer kunde få det store flertal af studenterne på sin side.

Særlig i Cambridge var forhandlingen interessant. Her havde man tilkaldt hertugen af Northumberland til at tale fra modsat side, og han fik ordet først af de to, efter at de indledende taler var holdt af et par studenter.

Hertugens opgave var at tale mod folkeforbundet, og han gjorde det i følge referaterne med en overlegen kulde, med en bitter foragt, »der blæste alt, hvad der hedder følelse, væk fra emnet«. Folkeforbundet savnede, sagde han, al moralsk eller sædelig værdi. Det var politisk taktik og intet andet. Det var kun en fernis, hvis formål var at skjule nødvendigheden af alliancer. Det var organiseret hykleri, og en undskyldning for de overfladiske og tankeløse. Forbundet var det bedste middel til at skjule nødvendigheden af at være godt forberedt på krig.

Hertugens spydighed og kulde gjorde lord Robert varm. Selve hans ord virkede måske ikke så stærkt som den forening af dyb alvor og vrede, hvormed han forsvarede forbundet. Det drejer sig, sagde han, om et valg mellem det åndelige og det materielle, »og jeg foretrækker det åndelige for det materielle, jeg tror, at det åndelige vil slå det materielle af marken altid og atter og atter.«

Hans største sejr over hertugen var vel, da han undersøgte dennes påstand om, at frelsen var at finde i magtbalancen. Han påpegede ubarmhjærtigt, hvad denne magtbalance vilde føre til i retning af rustninger og alliancer og sagde hæftigt: »Jeg kan ikke se, at der er nogen forskel på dette og så Tysklands politik. Frihed er ikke blot et instinkt, der findes i engelske bryster, det findes over al verden; og verden vil aldrig slå sig til ro med magtbalancen.«

Han nævnte noget af, hvad han tænkte sig, forbundet skulde udrette, og spurgte alvorligt: »Er dette organiseret hykleri? Det bygger i alt fald på nogen af de dybeste instinkter i menneskets natur. Vi påstår, og jeg siger nu her, at vi ikke agter at efterlade verden i den tilstand, hvori den ligger i dag.« Til syvende og sidst byggede forbundet på den antagelse, at menneskene foretrak det gode for det onde og fred for krig. »Er det organiseret hykleri«, spurgte han igen. Og han endte med en lidenskabelig appel til de unge mænd, hvem fremtiden tilhørte.

Debatten i Oxford var ikke så interessant, fordi der manglede en virkelig dygtig modstander. Men også der endte lord Robert med en appel til ungdommen: »De ting, der ses, er timelige, de ting, der ikke ses, er evige.« »Vær ikke bange for at kæmpe på englenes side.«

Blandt de spørgsmål, der gentagne gange har været rettet til lord Robert Cecil under hans rejse er det, om centralmagterne snart kan optages i forbundet. Det har bestandig vundet stærkt bifald, når lord Robert har svaret, at jo snarere centralmagterne blev medlemmer, des bedre.

En anden ting, der overalt har sat tankerne i bevægelse, er spørgsmålet om, hvad der skal gøres ved Rusland. Lord Robert er gået noget uden om det ved at sige, at Rusland for tiden ikke kan opfordres til at blive medlem af forbundet, fordi der ikke i Rusland er nogen anerkendt regering. Kan da ikke den nuværende bolsjevikiske regering indbydes?, spurgte en. Lord Robert svarede nej, fordi man først måtte være sikker på regeringens stabilitet derovre. Det kunde man ikke være endnu.

A. V.

Bidrag til »Tidens Strøm« sendes til cand. theol. *Anders Vedel*, Allégade 22, København F.

Den svenske Folkehøjskole og Staten.

Et Indtryk af, hvorledes den svenske Folkehøjskole nu er stillet lige overfor den svenske Stat faar man ved at læse følgende Bestemmelser, som Rigsdagen har vedtaget angaaende forhøjede Statstilskud til Folkehøjskolerne i Sverige og angaaende Lønninger til Skolernes Forstandere og Lærere:

Fra og med Skoleaaret 1919—20 yder Staten til Folkehøjskolernes Vinterkursus, eller som det nu officielt hedder: Hovedkursus, højst 7000 Kr. og til de kvindelige Kursus højst 3500 Kr. Der er givet nærmere Bestemmelser om, hvorledes Tilskudet skal fordeles til de forskellige Kursus paa Højskolen under Hensyn til Elevtal og Kursusets Varighed.

Vilkaarene for Modtagelsen af disse Statstilskud er bl. a., at vedkommende Skole i stedlig Bidrag (fra Landsting (Amtsraad), Kommuner eller Enkeltpersoner) modtager et Beløb, der er lige saa stort som det, hvormed Statstilskudet til alle Skolens Kursus overstiger 3000 Kr. for Vinterkursus, 4500 Kr. for Vinterkursus med dertil knyttet kvindeligt Kursus og 1500 Kr. for særligt kvindeligt Kursus.

Endvidere skal hver Folkehøjskole være forsynet med *et af den kongelige Skoleoverstyrelse godkendt Reglement*; den skal hvert Aar udgive en trykt Aarsberetning og have søgt Pensionsret for Forstanderen og de faste Lærere. For at blive delagtig i Pensionskassen fordres det, at *vedkommende Forstander eller Lærer skal være akademisk eller agronomisk uddannet.*

De svenske Folkehøjskolers Forstandere og Lærere lønnes med mindst følgende Beløb: Forstandere ved Skoler med baade Vinterkursus og særligt kvindeligt Kursus 5400 Kr., ved Skole med Vinterkursus alene, men med baade mandlig og kvindelig Afdeling, 4600 Kr. Hertil kommer fri Bolig og Brændsel eller mindst 800 Kr. i Erstatning derfor og to Alderstillæg à 500 Kr. Lærere henholdsvis 3700 og 3000 Kr., Erstatning for Fribolig o. s. v. og 3 Alderstillæg. Lærerinder henholdsvis 3200 og 2700 Kr., Erstatning for Fribolig o. s. v. og 3 Alderstillæg.

Det fremgaar af Forslaget, at Skolestyrelsen ved Ansættelse af Forstander og faste Lærere maa holde sig til de Ansøgninger, som *Skoleoverstyrelsen har fundet antagelige*, og at der til Ansættelse som fast Lærer fordres, at vedkommende *mindst to Aar har gjort Tjeneste ved en Folkehøjskole eller anden statskontrolleret Læreanstalt.* Til at blive Forstander behøves *mindst 3 Aars forudgaaende Lærertjeneste ved en Folkehøjskole.* Overstyrelsen har dog altid Ret til at gøre Undtagelser. En Forstander eller Lærer, der »uden Anmærkning« har gjort Tjeneste i 3 Aar, kan ikke opsiges uden forudgaaende Varsel *efter Overstyrelsens Bestemmelse.*

Til nærmere Forstaaelse bemærkes, at *Skoleoverstyrelsen*, som har alle Folkeskoler og overhovedet alle lavere Undervisningsanstalter under sig, udnævnes af Kongen. De *stedlige Skolestyrelser* vælges, hvor en særlig Forening ejer Skolen, af Foreningens Aarsmøde. Flere Skoler ejes af et Landsting (Amtsraad), og den stedlige Styrelse vælges da af dette.

*

Man maa med megen Interesse afvente, hvad man inden for den svenske Folkehøjskole vil sige til de ovenfor gengivne Bestemmelser. En dansk Læser vil vel ved første Øjekast med Undren spørge, om den svenske Folkehøjskole overhovedet vil kunne fortsætte sit Arbejde paa slige Vilkaar. Imidlertid er det jo ikke let, ja maaske ikke muligt, for en udenforstaaende at dømme rigtigt om disse Forhold.

Kun saa meget kan vi sige, at *i Danmark* vilde en Ordning som den, der nu altsaa gælder i Sverige, være utænkelig. Skulde det utænkelige ske, at saadanne Bestemmelser blev ophøjede til Lov i Danmark, da vilde efter al Sandsynlighed den danske Folkehøjskole ophøre at bestaa i sin nuværende Skikkelse.

Saaledes maatte man fra dansk Synspunkt bedømme Stillingen, om vi her fik en Ordning svarende til den svenske. Men forøvrigt er der al Grund til at tro, at der inden for selve den svenske Folkehøjskole er en udbredt Utilfredshed med den Maade, Forholdet mellem Skolerne og Staten her er ordnet paa.

Det synes nemlig, som der i Medfør af denne

Lov kan opstaa Forhold, hvor en Folkehøjskole staar i Fare for fuldstændig at tvinges ud af sit Spor. F. Eks. kan det tænkes, at en Forstander, der har begyndt en Skole, fordi han er greben af Folkehøjskoletanken, og med sin ejendommelige Personlighed har præget Skolen, ved »Overstyrelsens« og den stedlige »Styrelses «Indgriben faar til Medlærer en Mand, som han ikke kan arbejde sammen med, en Mand, der tager Folkehøjskolens Gerning om ikke som et Levebrød, saa dog som et Embede i Statens Tjeneste. Forstanderen har da ingen Ret over for Læreren. Han maa finde sig i, at Gerningen vanrøgtes under den Brydning, der nødvendig maa opstaa mellem ham og Læreren, og maa kanske, hvis han er den gamle og Medlæreren den unge, en skøn Dag vige Pladsen til Fordel for Læreren.

At den svenske Folkehøjskole under saadanne Forhold vil gaa en vanskelig Tid i Møde, er desværre udenfor al Tvivl.

Anne Marie Petersen: Danmarks Verdensmission.

Udg. af det danske Missionsselskab. Kbhvn. 1919. Lohse.

Missionæren, Frk. Anne Marie Petersen har ved sin smukke og mærkelige Bog »Tiggernes Konge«, sit lille Skrift om den Skole, hun opretter i Indien, og som Taler vundet sig mange Venner ikke alene i Ryslingekredsen, hvor hun hører hjemme, men rundt om i Landet. De vil nok ogsaa søge til hendes nye Bog, og de vil ikke blive skuffede. Hun skriver saa smukt, at man alene derved tiltrækkes. Hun bruger ikke altid blide Ord, naar hun taler om Missionsinteresserne i grundtvigske Kredse. Men der er saa megen Varme i hendes Ord, og der er saa meget Liv bagved, at hun har Ret til at tale som hun gør. Hun bruger dog mest den Maade at opmuntre og vække Glæde. Og det er sikkert ogsaa det rette Grundlag.

Hun fremsætter nogle interessante Tanker om Nutid og Fremtid i Hedningemissionen, som er Overvejelse værd.

En indisk Kristen sagde til hende: »I gør os aldrig til jeres Fortrolige. Vi taler til jer om vore Glæder og Sorger, men I aldrig om jeres til os. Hvorledes kan et gensidigt Tillidsforhold bygges op paa den Maade?«

Her er der, siger A. M. P., peget paa en stor Vanskelighed. Og den er særlig stor i vore Dage. Tidligere gjorde denne Mangel paa Gensidighed ikke saa stor Skade, fordi den hvide Races Følelse af Overlegenhed til Dels blev anerkendt af de andre Racer. Men nu er dette forbi. Læs den indiske Digter Tagores Sammenligning af Østens og Vestens Kultur. Han kalder vor sjælløs og udvendig. Hvorledes skal vi komme over den Mur, vi her har rejst, og som Østen nu i sin Tur vil rejse mod os? Uden gensidig Agtelse kan vi ikke missionere.

Men det, at »de hedenske« Racer vaagner til Selvbevidsthed og til stærk Kritik mod det saakaldte kristne Vesten, betyder alligevel ikke, at der ikke er Mulighed for Mission. Ti, siger A. M. P., samtidig med at vaagne til Selvbevidsthed vaagner de ogsaa til Selvkritik. I selve denne Opvaagnen ligger derfor Trangen til Fornyelsen og derfor den store Mulighed for Evangeliet om ham, som gør alle Ting nye.

Det Spørgsmaal, som her er antydet, er den ene Side af Nutidens Missionsproblem.

Men den anden Side er dette: har den vesterlandske Kirke, saaledes som den nu er, Evne til at missionere, m. a. O., har den i denne Henseende Tjenersind eller Herskersind? »Vi begærer at se Kristus«, siger Hedningerne. Er det i hans ydmyge Tjenerskikkelse, Kirken kommer til dem? Vi bringer dem Evangeliet, ja, men emballeret paa vor Maade. Værsgo, tag Emballagen med!

Og nu ser A. M. P. med disse Tanker just hen til den danske Menighed, fordi hun venter at finde Forstaaelse for dem her. »Jeg tror, den danske Menighed dog i nogen Grad har Forstaaelse af, at det at kristne Folk ikke er at uniformere dem, at paatrykke eller paaklistre dem vort eller noget andet Stempel, men at det er en Genfødelse, hvor alt, hvad der er af det onde, skal dødes, korsfæstes med Kristus, men alt det, der er godt, alt det, der er fra Gud, skal opstaa med Kristus og leve et nyt herligt Liv.«

Danske Kristne vil derfor ogsaa forstaa de indiske Kristnes Trang til Selvstændighed.

Dette betyder dog ikke, at de indiske Kristne nu kunde staa paa egne Ben. »Blev de indiske Me-

nigheder (de uselvstændige smaa Aflæggerkirker) nu overladte til at klare sig selv, da vilde deres Fristelse være at afskaffe Daaben for at undgaa det forfærdelige Brud med det gamle Samfund, den foraarsager. Saa vilde der blive mange Tilhængere af Kristus, og han vilde snart blive indoptaget som en af Indiens mange Guder.

Men ogsaa her kan det tænkes, at den danske Menighed har en Opgave. Ti den har dog faaet Øje for det centrale i Menighedens Liv, Daab og Nadver.

I det hele: »Et demokratisk Folk, et Folk, der har lært at værdsætte det menneskelige, et Folk, der vel elsker sit eget, sit Land, sit Sprog, sin Historie, men som netop derfor kan føle med andre Folk i deres Kamp for at bevare sig selv, det Folk, mit Folk, maa have et Missionskald.«

Man ser let, at disse Tanker, som her nærmest og med lyst Haab anvendes paa Danmark, i Grunden peger meget længere ud. Det er selve Spørgsmaalet om Hedningemission under Nutidens Kaar, her peges paa.

Det er kun nogle af Tankerne i Bogen, jeg her har nævnt. Jeg tænker, der er dem, som vil føle sig tiltalte af deres klare og varme Sundhed, og som vil faa Lyst til at læse hele den lille Bog. Men endelig minder jeg om, at Anne Marie Petersens Hensigt ikke er udtømt i, at man læser hendes Bog; hun vil slaa til Lyd for disse Tankers Udførelse i Virkeligheden. Hun gaar i Spidsen i et Arbejde og haaber paa Støtte.

Carl Koch.

Spørgsmaal og Tildragelser.

En Jubilæumsfest og en Forhandling.

I Anledning af 75 Aarsdagen for Oprettelsen af *Rødding* Højskole blev der den 7. November holdt et festligt Møde i Rødding Højskolegaard med 5—600 Deltagere.

I Salen var der, meddeler »Dannevirke«, pyntet med grønne Grangrene og store dejlige Dannebrogsflag ind mellem gulnet Bøgeløv. Bag Talerstolen hang det falmede, forrevne Flag, der i gamle Dage holdt Vagt over Rødding Højskole og nu for nylig var hentet ned fra sit Gemmested højt oppe under Taget.

Landbrugslærer *Hans Appel* fra Dalum mindedes Rødding Højskoles Oprettelse og dens Historie.

Den vordende Forstander for Rødding Højskole, Lærer *Erik Appel* fra Roskilde Højskole talte om Skolen og Ungdommen.

I sin Tale kom Erik Appel ogsaa ind paa Forholdet mellem *Hjemmene og Skolen* og lagde da ikke Skjul paa, at han ansaa det for en stor Misforstaaelse, at Skolen kunde løfte de Opgaver, som Hjemmene ikke gjorde sig Umage med.

Erik Appel kom vistnok herved til at røre ved et ømt Punkt. Hans Udtalelser om Hjemmenes Opgaver, som ikke vil være løste ved Genforeningen, fremkaldte et livligt Ordskifte.

Og under denne viste det sig, at Stemningen selv i denne af Højskolen stærkt paavirkede Kreds overvejende var for at gaa ind under den danske Folkeskole. Ingen vil da heller undre sig over, at Sønderjyderne føler Trang til at give de danske Folkeskolelærere, som kommer derned efter Genforeningen, en hjertelig Modtagelse, og at man foreløbig stiller sig afventende over for Spørgsmaalet, om der vil opstaa Trang hos Folk til ogsaa der at tage Skolearbejdet op paa deres egen, hjemlige Grund.

Enkelte Udtalelser pegede dog i anden Retning. En Taler mindede om, at der ogsaa findes Tvang i den danske Statsskole. En anden Taler hævdede, at de mest aandeligt vakte søgte til Frimenighed og Friskole.

Til sidst vedtoges følgende Udtalelse:

»Skolemødet i Rødding den 7. November 1919 ønsker at udtale: I Sønderjylland glæder vi os til at modtage den danske Folkeskole. Vi haaber at faa Mænd til Lærere, som Børnene trygt kan betros til. Som Forældre ønsker vi da at vælge Lærerne eller mindst Skolekommissionen ved direkte Valg.«

Mulig kan vi i et følgende Nummer meddele noget nærmere om Jubilæet.

H. S.

I Ugens Løb.

Vor sønderjyske Medarbejder skriver:

Vælgerforeningens Generalforsamling, der afholdtes i Aabenraa den 3. November, var et smukt Tegn paa, at Sønderjyderne, naar det gælder Kampen mod den fælles Modstander, kan lade alle indre Modsætninger hvile. Der var mødt omkring ved 500 Mænd og Kvinder fra Nord- og Mellemslesvig.

Nis Nissen, der talte for Flertalsgruppen, og Kloppenborg Skrumsager, der var Mindretallets Ordfører, var enige om at anbefale Vælgerforeningens nye Vedtægter. De vedtoges da ogsaa uden større Diskussion. Ligeledes var der fuld Enighed om en af R. P. Rossen foreslaaet Resolution til Femmandsraadet i Paris om hurtig Besættelse af Landet, da det tyske Styre ikke kan give trygge Arbejdsforhold for Sønderjyderne.

Vælgerforeningens Medlemsantal er steget til omkring ved 40,000. Dog er endnu ikke alle Lister indløbne, saa der vel kan regnes med et betydeligt større Antal. Før 1914 var der omkring ved 8000 Medlemmer i Vælgerforeningen.

Tyskernes Agitation mod Afstaaelsen er forgrenet over hele det tyske Rigsomraade, selve den tyske Rigskansler har været i Flensborg og talt ved et tysk Møde. Maaske kan de daarlige Trafikforhold — der kører ingen

Persontog fra den 5. til den 15. November, — blive ret ubehagelige for dem i deres Arbejde.

*

Det forlyder, at der i det sønderjyske Ministerium tænkes paa at ansætte en særlig sønderjysk Skoledirektør i Overgangstiden. Direktøren skal kunne samle de Amts skoleinspektører, der vil blive ansat, og som sandsynligvis faar Titlen Skolekonsulenter, til Raadslagning i vanskelige Spørgsmaal, og han skal i visse Tilfælde kunne træffe Afgørelser, saaledes at den besværlige Vej til Ministeriet undgaas.

*

I »Sædekornet« har en Indsender taget Ordet for en Sammenslutning af de to Retninger, der findes inden for Indre Mission i Nordslesvig. Han giver Forslag til en Adresse, hvori det bl. a. hedder, at »moderne Teologi og nationale Bestræbelser bør holdes ganske uden for Guds Riges Arbejde«.

En anden Indsender, Jørgen Petersen, Skrydstrup, slutter sig til Ønsket om Sammenslutning af de to Retninger, men tager Forbehold over for Kravet om, at nationale Bestræbelser skal holdes udenfor Guds Riges Arbejde. Han skriver herom:

»Den bedste Maade at bilægge Striden om det nationale fra inden for Guds Folks Rækker i Nordslesvig vilde efter min Mening være, naar de af vore kære Brødre og Søstre i Nordslesvig, som er nationalt forkvaklede — som jeg selv har været det — kunde komme i Tanker om, at de i Virkeligheden slet ingen Tyskere er. Jeg mener hermed Folk ud af dansk Æt og Tungemaal, som paa Grund af ydre tysk Paavirkning, enten det nu er sket i senere Tider eller et eller to Slægtled tilbage i Tiden, har antaget tysk Sindelag. Hvis det kunde ske, vilde efter min Mening meget være vundet i Retning af gensidig Forstaaelse. Tilbage bliver saa de faa virkelige Tyskere, tysk født og tysk opdragne, som muligvis findes i nogle Samfund. Dem skal vi komme i Møde med Kærlighed og Forstaaelse. Vi er jo dog sammenbundne med dem ved Blodets Baand fra Golgata, det stærkeste af alle Baand. Vi skal ikke forsøge paa at fratage dem deres Sindelag, men tværtimod bestyrke dem i at blive tro mod deres eget.«

*

Agerskov Efterskole i Sønderjylland blev ifølge »Hejmdal« indviet den 6. Novbr. Til Vinterskolen er indmeldt 43 Elever, og foruden disse unge var der til Indvielsesmødet kommen omtrent 200 Mennesker til Stede. Gaardejer Chr. Reinholdt Jensen aabnede Mødet. Frimenighedspræst N. A. Jensen, Bovlund, holdt Indvielsestalen. Derefter talte Forstander Karl Rasmussen, og ved et Kaffebord, som siden blev dækket i Gymnastiksalen, der var festlig pyntet med Dannebrog, fortsattes der længe med Taler og Sange.

*

Torsdag den 6. November begyndte paa *Borups Højskole* i København den bebudede Række Shakespeare-Oplæsninger. — 1200 Adgangskort blev revet bort, og saa mange Enkeltbilletter blev solgt, at baade Hallen og de tre Sidesale i Grundtvigs Hus fyldtes med Tilhørere.

Forstander Borup bød Forsamlingen velkommen til disse forhaabentlig festlige Aftener, da en i Verdenslitteraturen enestaaende Skuespilrække skulde oplæses af forskellige Kunstnere. Den skulde have været indledt med »Skærsommernatsdrømmen«, men ved et lykkeligt Tilfælde, der skyldtes praktiske Hindringer, blev det Shakespeares Ungdomsværk »Romeo og Julie«, der kom til at aabne Rækken. Derefter vil følge »Othello«, »Købmanden i Venedig«, »Skærsommernatsdrømmen«, »Henrik IV« og »Hamlet«, og efter det nordiske Ragnarok i »Kong Lear« og »Macbeth« afsluttes med »Stormen«, skrevet faa Aar før Digterens Død, i hvilket alle Storme stilles, og Jorden grønnes paa ny.

Direktør Adam Poulsen læste saa med megen Smag og Følelse det store Drama »Romeo og Julie«, som G. Brandes kalder »en Stjerne, der om fatter det Tragiskes og Komiskes to Halvkugler«, »vor Klodes store, typiske Elskovstragedie, der gigantisk rager op over alle senere Forsøg paa at komme den nær«.

J. V.

*

Fra Vinding Højskole skrives til »Højskolebladet«:

Vinterskolen begyndte her den 3. november med fyldt hus, nemlig 70 elever.

Tilstrømningen har i år været meget stor. Mange sønderjyder er der selvfølgelig herovre; men skolerne vilde sikkert have været fyldte selv om de var bleven hjemme i år. Det er ikke i Nordslesvig alene, at trangen til at komme på højskole er stor. Det er en almindelig bevægelse over hele landet, og det er et glædeligt tidens tegn netop nu, da man er tilbøjelig til at regne med folket som faste stamgæster omkring kødgryderne. Det er en usædvanlig opmuntring for det nu snart samlede Danmark at se den store tilstrømning af dansk ungdom som frivilligt søger åndelig oplysning og dannelse. —

Nu var der jo god grund til at udvide og bygge. En del skoler kunde jo nok trænge til flere elever, uden at elevantallet blev for stort. Men de dyre tider forbyder enhver overvejelse i den retning. En enkelt forstander har bygget og udvidet i sommer med det resultat, at omkostningerne blev 1500 kr. pr. elev, og det er der ikke mange skoler der kan bære.

P. A.

*

Testrup Folkehøjskole har i Vinter fuldt Hus, 86 Elever. Tre ny Lærere er i Vinter knyttet til Skolen, saa den faste Lærerstand, som bor i Testrup, nu bestaar af følgende: Forhenv. Forstander Georg Himmelstrup, Landbrugskand. Gunnar Benzon, Seminarist Erik Meinertsen, Friskolelærer Vestergaard og Forstander Tårup.

*

Grundtvigs Højskole har i Vinter 106 Elever, deraf er ca. Trediedelen fra Sønderjylland. Ved Åbningsmødet den 3. November blev der holdt Foredrag af Provst Hjortkjær og Skolens to Forstandere. En Jubilæumstale af Forstander H. Rosendal gjorde Dagen til en Festdag, det var netop 60 Aar siden R. kom til Grundtvigs Højskole som Lærer, og han fortalte livligt og fornøjeligt om dens Begyndelse og om sin første Vinter på Skolen, samt om Elevernes Besøg hos Ingemann.

O. S.

Bornholms Højskole har i Vinter 35 Elever, Frederiksborg 180, Krabbesholm 106, Odder 50, Særslev 65 Uldum 110 Elever. — Høng Landbrugsskole har 180, Tune 142 Elever. — Glamsbjærg Efterskole har 38 Elever, Holsted 122, Klank 47, Krabbesholm 44, Vestbirk 75 Elever.

*

Af det første Hold Elever paa Rødding Højskole lever endnu een, Peter Sørensen i Skallebæk ved Haderslev. Denne Mand, der altsaa hører med til det første Hold af Ungdom, der overhovedet har besøgt nogen Folkehøjskole, er, skønt 92 Aar gammel, endnu aandsfrisk og kan fortælle levende om sine Minder fra Rødding Højskoles allerførste Tid. Om Johan Wegeners berømte Aabningstale har han til en Medarbejder ved »Dannevirke« udtalt sig med stor Varme: » . . . en Tale som jeg aldrig har hørt Mage til, — det var en Tale!«

I det første Hold Elever var ogsaa Peder Skau, Bukshave, der som den næstsidst levende af de 22 unge Banebrydere gik bort for ikke længe siden.

*

Et Samarbejde mellem Københavns Højskoleforening og Kirkelig Ungdomsforening forberedes nu, idet man i Fællesskab har planlagt en Foredragsrække om »Modersmaalet«. Den indledes ifølge »Menighedsbladet« 26. November med et Foredrag af J. Byskov om »Jysk Tunge«. Den 10. December taler Thorkild Gravlund om Sjællændere, 14. Januar Grønvald Nielsen om »en fynsk Digter«, 11. Februar H. P. Hanssen om Sønderjylland og endelig 10. Marts Th. Bredsdorff om »det fælles danske«. Adgangskort til hele Rækken faas for 2 Kr.

BØGER.

Morten Korch: Fru Sara paa Enø. Fortælling. — 208 S. — Det Schønbergske Forlag.

Det var med »En Æreskrans« 1916 (3. Oplag 1919), at Morten Korch — efter en 18 aarig Forfatterperiode — slog igennem. Hans to følgende Bøger har ogsaa fundet mange Læsere, og den nu udkomne vil sikkert glæde dem, der har lært at skatte Forf.s stilfærdige, alvorlige Maade at gøre Rede for Mennesker i deres daglige Liv og Færden paa. Denne Fortælling skildrer den unge dygtige, men selvsikre og herskesyge Lærer Knud Helms Kamp for at forny Livet i den lille afsides Verden paa Enø, hvor han vel tilsidst maa vige, men dog ved Afskeden, da han drager bort til et andet Embede, i Virkeligheden staar som Sejrherre og møder Anerkendelse og Tak. Samtidig er han og hans Hustru, Sara, i deres indbyrdes Forhold naaet frem til Klarhed og Forstaaelse, især ved *hendes* Resignation overfor det, som *han* har syndet. Helt er det ikke lykkedes Forf. at slynge disse to Handlingstraade sammen: Der er en Delthed eller en Dobbelthed i Fremstillingen af den mandlige Hovedperson, — og det er tvivlsomt, om Bogen med Rette bærer Navn efter Fru Sara. Den har egentlig to Emner. Men alt i alt er den (ogsaa ved Skildringen af Bifigurerne) underholdende at læse.

H. B.

Otto Wang: Ridderen af Montparnasse. (Hagerup. 1919. 156 S. 5 Kr.)

Paul Xernin hører hjemme i en arbejdsom lille By i et Land højt mod Nord, hvor det regner og blæser og truer med Uvejr, der aldrig bryder løs. Hans Lykketrang mættes ikke i den hjemlige Kulde; i Paris vokser han, hans store musikalske Begavelse giver ham den Tro, at han er kaldet til at forkynde *Livets lyse Evangelium* gennem sin Musik. Da brister alt sammen for ham, han er ved at opgive alt og søge Døden, — da en noget mystisk Vismand giver ham Tro paa Livet. Han lærer at glemme sig selv, han opdager, at Livet er smukt og lyst for den, der har Øjne at se med, han vender efter en lang Rejse tilbage til det elskede Paris som en Mand, fuld af Glæde, der øser af sit rige kærlige Sind til alle dem, han møder. Saadan er »Ridderen af Montparnasse« — imellem Kunstnere og Studenter og deres smaa Veninder, en i det ydre beskeden Kontormand, der gennem sin menneskeforstaaende Glæde breder Fest omkring sig og i Hverdagens praktiske Liv virkeliggør det lyse Evangelium. Han møder i Ninette den store Kærlighed, og disse to naturlige Solskinssjæle »erobrer« baade det Hus, de bebor, og det halve Kvarter omkring dem ind i deres eget lyse og glade Dagværk, til Solen stille daler. — Der er Sider i denne Bog, hvor Romanhammen skydes til Side og den ægte Poesi bryder frem. Den er skrevet ud af et rigt Hjerte, der tror paa den rene Kærligheds Magt, som en Hymne til det unge Frankrig og til al fin Menneskelighed. Lad saa Ridderen nok saa meget erklære sig selv for »gudløs«, han er et ægte, godt Menneske, man bliver glad ved at færdes med. —

Paul Hedemann.

Menighedsraadene og Præstegaardsjorderne.

(Efter Redaktionens Slutning.)

Vi har modtaget følgende:

Forord bryder ingen —

Johannes Monrad beklager sig over, at de Menighedsraad, der i Forsommeren gav Tilslutning til en Udtalelse fra Menighedsraadene angaaende Salg af Præstegaardsjordene, er ført bag Lyset af den Deputation, der bragte Udtalelsen til Regering og Rigsdag. Denne Deputation krævede, at det stedlige Menighedsraad skulde have afgørende Indflydelse paa Salg eller Bortforpagtning af Præstegaardens Jord. Men det staar der intet om i Udtalelsen, siger Johannes Monrad. Og da han selv synes baade at være Menighedsraadsmedlem

og at have skrevet under paa Udtalelsen, er det jo ikke saa underligt, at han er misfornøjet.

Imidlertid er det ogsaa underligt, at han ikke gjorde sig bekendt med Udtalelsen, før han skrev under, og heller ikke har gjort sig den Ulejlighed, inden han nu offentlig gav sig til at skrive om Sagen og rette Beskyldninger mod Deputationen for Misbrug, thi Udtalelsen kræver:

»... at ingen Præstegaardsjord bortforpagtes eller bortsælges uden det (de) stedlige Menighedsraaads Billigelse.«

Det kunde Johannes Monrad have vidst, og det burde han have vidst.

Saa mener Johannes Monrad, at Menighedsraadene skal holde sig til, hvad der vedrører Sognemenigheden. Godt. Men vedrører Præstegaarden mon ikke Sognemenigheden?

Præstegaarden er ifl. den kanoniske Ret en selvejende Institution, og dens Jorder og Bygninger skænket af Sognemenigheden. Hvad var mere naturligt, end Sognemenigheden gennem sin valgte Repræsentation bestyrede denne Institution. Det er stedligt Selvstyre. Saadan har de det i Sønderjylland. Hvorfor skulde en lignende Ordning da stemples som urimelig i Kongeriget? Staten har saamænd med nok at gøre. Hvorfor skal den have stadig mere og mere?

A. M. Bårris.

Starup Præstegaard, den 6 November 1919.

Vi har gjort Forstander *Monrad* bekendt med ovenstaaende, og han har derefter sendt os følgende:

Pastor Bårris forstår ikke, at vi, der underskrev Menighedsrådenes Henvendelse, kan føle os noget brøstholdne over den Måde, hvorpå Deputationen har røgtet sit Hverv.

Udtalelsen lød *i sin Helhed* saaledes:

I Anledning af det forelagte »Forslag til Lov om Afhændelse af Præstegårdsjorder til Husmandsbrug« ønsker vi at udtale, at den Praksis, der hidtil er fulgt, at Menighedsrådene adspørges ved Bortforpagtning eller Bortsalg af Præstegårdsjord, ikke bør fraviges, men at Bestemmelsen i § 22 i »Lov om Menighedsråd af 10 Maj 1912« vedblivende bør stå ved Magt og yderligere indskærpes, således at ingen Præstegårdsjord bortforpagtes eller bortsælges uden det (de) stedlige Menighedsråds Billigelse, for at det lokale kirkelige Selvstyre, der indlededes ved Lov om Menighedsråd og Præstevalg og Kirkers Selvstyre, kan fæstnes og udvides i Overensstemmelse med den demokratiske Styreform.

Nu vil Pastor Bårris have lagt al Vægten på Ordet Billigelse og gjort det lig med afgørende Indflydelse. Jeg henstiller trøstig til enhver tænksom Læser, om ikke den naturligste Forståelse af Udtalelsen er, at Menighedsrådene, som *Praksis hidtil har været*, skal *adspørges* ved Bortforpagtning og Bortsalg af Præstegårdsjord, og når man ønsker Bestemmelsen i § 22 i Menighedsrådsloven *indskærpet*, da giver denne § Menighedsrådene en *rådgivende* Indflydelse og intet derudover. Der står udtrykkelig, at »Menighedsrådets *Betænkning* bør navnlig indhentes i alle Tilfælde, hvor der foreligger Spørgsmål af væsentlig Interesse eller blivende Betydning for Menighedsrådskredsen, og blandt disse Spørgsmål er også »Bortsalg af Præstegårdes Jordtilliggende eller Dele deraf«. Men at afgive Betænkning over en Sag er ikke at øve afgørende Indflydelse på den.

Hvis Deputationen med Menighedsrådenes Udtalelse i Hånden af Minister og Rigsdag derfor har krævet afgørende Indflydelse for Menighedsrådene, har den handlet mindre loyalt mod Underskriverne, og så er disses Misstemning forståelig.

Til Pastor Bårris sidste Bemærkninger blot dette: Sålænge vi ikke har den meget attråede Kirkedag, er det Rigsdagen og ikke Menighedsrådene — enten de optræder enkeltvis eller i Samling —, der har den afgørende Indflydelse på Folkekirkens Forhold. Det er gennem sine Repræsentanter på Tinge, at Sognemenighederne skal kræve deres Ret ved Bortsalg af Præstegårdsjorderne.

Johannes Monrad.

INDHOLD:

Thomas Laub: Melodi til sidste Vers af »Der er et yndigt Land«.
Even Marstrand: Arbejdets Andel i Driftsudbyttet.
Olav Kyllingstad (i »Høgskulebladet«): A. M. St. Arctander. Med Billede.
Olaf Skov: Højskolejubilæer. Ask Højskole. 50 Aars Jubilæum. Med Billede. (Fortsættes.)
Den svenske Folkehøjskole og Staten.
Carl Koch: Anne Marie Petersen: Danmarks Verdensmission.
Spørgsmaal og Tildragelser. En Jubilæumsfest og en Forhandling. — I Ugens Løb.
Bøger.
A. M. Bårris og *Johannes Monrad*: Menighedsraadene og Præstelønningsloven.

Tidens Strøm.
Anders Vedel: Persien og de europæiske Magter.
A. V.: Engelsk Agitation for Folkeforbundet.

Udgivet af Konrad Jørgensen, Kolding. Redigeret af Helge Skovmand.
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

TILLÆG TIL HØJSKOLEBLADET.

Nr. 46. | Fredag den 14. November. | 1919.

Andrea Franks's Mission.

Fjerde Beretning for 1919.

Skal Sømandsmissionen paa St. Thomas fortsættes eller opgives?

Det har ikke været let for Komiteen at tage en endelig Bestemmelse ang. ovennævnte Spørgsmaal; derfor er denne Beretning bleven forsinket længere end lovet. Der er holdt tre Komitemøder; fra det sidste, den 16. Oktober, stammer nedenstaaende Betænkning og foreløbige Bestemmelse:

Pastor Holm oplæste et Brev fra Pastor Kastrup i Vestindien, Sømandsmissionens mangeaarige Ven. Han skrev, at for Øjeblikket kom der ingen Skibe til St. Thomas, saa der var ikke noget Arbejde for Missionen. Men hvordan Fremtiden vilde blive, var der ingen der kunde sige, og det var svært at opgive et paabegyndt Arbejde af den Art, før man var sikker i sin Sag, at det var nødvendigt, og det kunde man ikke være endnu.

Fru Franks udtalte derpaa, at efter hendes Mening, der deltes af mange andre, vilde der ingen Skibe komme det første Par Aar, og hun var for gammel til at vente og se Tiden an saa længe, før hun begyndte paany et andet Sted. Det stod for hende som et Fingerpeg fra Gud, at der ikke var Skibslejlighed at opdrive til St. Thomas i dette Aar, hvorimod der var Plads til hende i Rio Dampskibet. I Aarenes Løb havde hun faaet mange Opfordringer om at tage til Rio, hvor der trængtes haardt til et Tilholdssted for Sømændene. Nu havde hun derfor bestemt sig til at rejse derover.

Efter nogen Diskussion blev Komiteen enig om, at der skulde skrives til Pastor Kastrup og spørge ham, om han vilde være villig til at holde Sømandsmissionen i Gang nogen Tid for at se Forholdene an, eller om han mente, det ikke lod sig gøre uden Fru Franks. Komiteen vilde vedblive at arbejde for Sømandsmissionen paa St. Thomas, til han udtalte som sin Mening, at den burde ophøre at arbejde. — Hvad den opsparede Kapital angik, skulde den fordeles mellem Sømandsmissionen paa St. Thomas og Fru Franks' ny Sømandshjem.

Fru Franks takkede derpaa Komiteen for godt Samarbejde i de forløbne 6 Aar. Nu begav hun sig ud paa egen Haand.

Den 18. Oktober 1919.

Paa Komiteens Vegne:
Ellen Bache,
Emiliegade 6, København V.

Fru Franks's sidste Hilsen paa Danmarks Grund inden Afrejsen.

Mine Venner omkring i Landet, baade hvor jeg i Sommer har holdt Møder, og ligeledes Eder, hvor jeg ikke har været, vil jeg gerne bede læse, hvad jeg her skriver, for at I bedre kan forstaa mig, naar I nu hører, at jeg har bestemt mig til at opgive Sømandsmissionen i St. Thomas for at rejse til Rio de Janeiro (eller *maaske* det bliver Montevideo, hvor der nu viser sig mest Trang til et skandinavisk Sømandshjem).

Der vil sikkert være mange, som ikke rigtig kan forstaa, hvorfor jeg ikke vil rejse tilbage til St. Thomas; nogle vil maaske spørge: er det, fordi du vil se mere af Verden, eller havde du det ikke godt nok i St. Thomas? Nej, ingen af Delene er Grunden; thi jeg ser alligevel intet, jeg har nu været næsten 6 Aar i St. Thomas, men har langt fra set det halve af denne lille By og kender ikke Gadernes Navne paa langt nær; og hvad Klimaet angaar, synes jeg, at det er det yndigste Klima, man kan tænke sig. Hvorfor skulde jeg saa flytte derfra? Nej. der er andre Grunde, som driver mig til det, ja lad mig sige det rent ud: det er *en usynlig Magt*, som styrer mine Tanker og min Vej! Der er navnlig 2 Ting, som oftest er i mine Tanker, det er disse Ord: »Jeg være vil, o Jesus mild, hvor Du mig helst vil have«, og saa dette: »Arbejd, mens det er Dag; der kommer en Nat, da ingen kan arbejde«. Snart er Dagen endt, ja maaske ogsaa mine Dage snart er til Ende!

Ofte er der sagt til mig, baade af Kaptajner og Matroser allerede for mange Aar siden, at hvis jeg forlod Kalkutta, om jeg saa ikke nok vilde rejse til Sydstaterne paa Amerikas Kyster, Rio de Janeiro eller Montevideo, hvor der kommer mange flere Dampere og Sejlskibe, og saa begynde en Sømandsmission med Hjem og Læseværelse der. — Da jeg forlod Kalkutta, var det slet ikke min Tanke at rejse ud igen, da mit Helbred den Gang var temmelig nedbrudt; men Kulden her hjemme fik mig til at rejse til St. Thomas (det var i Efteraaret 1913). Rigtignok var der den Gang flere, som sagde, at jeg var baade for gammel og svag til at begynde paa en ny Plads; og naar *dette* var Folks Mening den Gang, saa maa det jo se ud som et Vovespil, naar jeg nu atter rejser ud for at fortsætte min Gerning paa den Arbejdsmark,

der er anvist mig. Dertil kommer: St. Thomas er jo desværre ikke længer dansk, og der tales om, at Amerika vil have den til en Krigshavn eller Marinestation — hvad saa?

Men er der nu ogsaa *Trang* til en saadan skandinavisk Sømandsmission i Rio de Janeiro? ellers rejser du jo i Taaget, kunde man sige. Derpaa vil jeg svare med et Par Ord. At der i en saa stor Stad som Rio er nok af daarlige Restavranter og Huse, som er værre end dem, kunde jeg sige mig selv; thi det kendte jeg fra Kalkutta. Men jeg maatte jo ogsaa vide noget om Nødvendigheden og Betimeligheden af et saadant Hjem. I den Hensigt har jeg henvendt mig til det danske Udenrigsministerium, til den *norske og danske Konsul i Rio* og bedet dem give mig de Oplysninger, som de kunde, om Skibsfarten og Forholdene i det hele taget, og jeg har modtaget *velvillige Svar* fra dem alle, baade oplysende og opmuntrende. Med Hensyn til *Skibsfarten* kan anføres, at i Løbet af de sidste tre Aar har *gennemsnitlig aarlig* af *danske* Skibe anløbet Rio de Janeiro 67 Dampskibe, 18 Sejlskibe, af *norske* flest, mere end dobbelt saa mange, ogsaa af *svenske* en Del o. s. v. Det samlede Antal *fremmede* Skibe kan gennemsnitlig for de 3 sidste Aar sættes til 3100. I denne Forbindelse vil man nævne, at *en stor Part af Besætningen paa de amerikanske og britiske Skibe udgør Skandinaver.* Der findes i Rio et britisk og et amerikansk »Seamens Missions Home«. *Et skandinavisk Sømandshjem vilde, rationelt og fast ledet, have en god Fremtid* — og gavne.

Det er netop et saadant Sømandshjem, jeg gerne med Guds Hjælp vil prøve paa at starte i disse store Havnebyer, Rio eller Montevideo, hvor der nu, som sagt, viser sig at være mest Trang til et saadant. Der maa jo være skandinaviske Sømænd i Hundred-, ja maaske i Tusindvis, som kommer til disse Byer, og naar der saa er sagt mig, at alle disse vore unge Sømænd ikke har et Hjem at søge hen til, hvor der er noget af Renhedens og Kærlighedens Luft, og som kan værne dem imod Drik og Fristelser baade for Sjæl og Legeme, og ingen til at besøge dem og tale til og med dem paa deres Modersmaal, naar de ligger syge, maaske døende paa Hospitalerne — tænk Eder, kære Venner! om Eders Søn eller Broder eller forlovede eller Ægtefælle eller rigtig god Ven laa saa ene og forladt, maaske med Taare paa Kind, med Længsel efter Hjemmet eller i Sjælenød, om det var dig selv, der laa saaledes, hvorledes tror du, det vilde være? Og naar jeg, som selv har været syg i det fremmede og derved selv prøvet lidt deraf, og jeg, som har staaet ved saa mange Sømænds Syge- og Dødslejer og har faaet det Kald fra Gud, at tale til dem om Guds Kærlighed i Jesus Kristus og vende deres Hjerter baade mod det jordiske og himmelske Hjem, ofte hørt deres Bøn om at bringe deres sidste Hilsen til de kære i Hjemmet, sig mig saa: Vilde det da være rigtigt af mig, om jeg nu valgte at *sidde* i min gode Magelighed i St. Thomas og vente paa den meget tvivlsomme Fremtids Skibsfart maaske i flere Aar?

Der siges, at jeg er for gammel; men mon jeg bliver yngre af at vente? Jeg siger ikke, at St. Thomas skal opgives; men jeg *kan ikke* blive dér og vente længere. Desuden har jo det amerikansk-lutherske Kirkesamfund saa godt som lovet mig, at det vil fortsætte Missionen med et Læseværelse, hvis det behøves. Nej — arbejde maa jeg, mens det er Dag; maaske mine Dage snart er talte. Hvad om min Gud da vilde sige: du lovede at tjene mig, men du gjorde det ikke. Hver Gang, jeg gaar i Bøn til Gud om Raad og Vejledning, føler jeg saa klart, at jeg kan ikke, *bør* ikke opgive Tanken om at komme mine Venner, Sømændene, til Hjælp, naar og hvor de trænger til det, og at jeg derved gaar Gud Faders Ærinde til hans Børn der ude i det fremmede og fjerne; thi Sømændene er visselig lige saa godt Jesu dyrekøbte som I her hjemme — skulde han da glemme sine? Derfor, hvor Gud mig fører, vil jeg gaa. Han, ikke jeg, skal raade! Jeg véd godt, det er kun ganske lidt, jeg kan gøre; men jeg véd ogsaa, at Gud er mægtig i os smaa og svage, og naar Gud kun vil give mig *Naade* til endnu en liden Stund at arbejde i hans Vingaard, da kan og bør jeg ikke sige nej, men *gaa glad, og det gør jeg.* Jeg er fuldelig sikker paa, at Han, som har styret min Gang og hjulpet hidindtil, han vil heller ikke svigte nu, men hjælpe mig i Fremtiden; alene derpaa tør jeg bygge; thi selv kan jeg intet udrette. Alt staar i Guds Faderhaand.

Som jeg skriver disse Linjer, har jeg lige været med til et Komitémøde, eller var det maaske et Afskedsmøde med disse mine gode Medarbejdere, som har været saa trofaste til at hjælpe og støtte mig i de Aar, jeg var i St. Thomas. Derfor vil jeg af Hjertet bringe Eder alle min Tak. Ogsaa Tak, fordi I endnu vil prøve paa at opholde Missionen i St. Thomas, dersom Pastor Kastrup mener, at der fremdeles kan udrettes noget. Og Tak til alle Eder omkring i Landet, som har støttet mig indtil denne Dag. Gud, som ser og véd alt, vil visselig lønne Eder derfor. Jeg kan kun give Eder mit Hjertes inderlige Tak for Aarene, der svandt.

Det bliver vel nok min sidste Hilsen paa Danmarks Grund til Eder. Om Gud vil, rejser jeg snart, nemlig saa snart, jeg kan faa Billet, med et Skib til Rio de Janeiro, hvilket jeg haaber at faa den 12. Novbr. eller den 3. Decbr. Og dersom der iblandt Eder, mine gamle Venner, er nogle, som vil følge mig paa min Vandring, saa beder jeg Eder henvende Eder til min gamle trofaste Ven, Pastor *Jak. Holm,* Frederik VI Allé 7, København F.; thi han svigter hverken mig eller Sømændene, saa længe han lever. Men I maa forstaa, at herefter har jeg *intet tilfælles hverken med Kalkutta-Missionen og heller ikke med St. Thomas,* saa der ikke bliver nogen Misforstaaelse; men I maa

ogsaa vide, at vel drager jeg ud ganske alene, menneskelig talt, og foreløbig i det mindste har jeg ingen Komité i Ryggen; men jeg vil snart i mit Arbejde der ovre i en af disse store Havnestæder komme til at savne og trænge til en Kreds her hjemme, der vil hjælpe og støtte mig som hidtil paa forskellig Maade — mere behøver jeg vist ikke at sige. Derfor beder jeg: husk paa, at uden Eders Hjælp kan jeg intet gøre. Gerningen skal være Guds, jeg er kun et ringe Redskab i den Almægtiges Haand imellem Ham og Eder!

København, den 16. Oktober 1919. *Andrea Franks.*

Efterskrift af Sekretæren.

Altsaa: *St. Thomas*-Missionen fortsættes, til Pastor Kastrups Svar foreligger. Derfor beder vi ikke at glemme, at *denne* Mission trænger stadig til Støtte. Pengebidrag til denne Mission bedes fra nu af *kun* sendt til Komiteens Formand, Generalinde Bache. Derimod bedes Pengebidrag til *Fru Franks's ny Mission* i Rio *kun* sendt til undertegnede. Hvad der sendes til Julekassen af Bøger og Blade og Julegaver bedes i November Maaned sendt til Generalinde Bache, Emiliegade 6, København V.

Der kan næppe ventes Brev fra Fru Franks der ovre fra i dette Aar; men det er en Selvfølge, at saasnart der kommer Bud fra hende, udsendes det straks paa samme Maade som Beretningerne.

Herren velsigne og bevare vor kære Ven!

Jak. Holm,
Frederik VI Allé 7, København F.

Studenterkredsen.

Studenterkredsen har i Oktober Maaned haft følgende Møder: Den 3. talte Docent ved Universitetet, Dr. phil. *Johannes Pedersen* om »En Pilgrimsfærd til Mekka«; en Mængde interessante Lysbilleder ledsagede Foredraget. — Næste Fredag talte Pastor *Carl Koch*. Emnet var ikke opgivet forud; det blev en Paavisning af forskellige Strømninger i Folket i det sidste halve Aarhundrede; særlig omtaltes Nutidens fra tidligere Tider saa forskellige Fænomener og Betydningen af at faa noget godt ud af disse. — Den 17. havde vi Forhandling om Skolespørgsmaal — om Skolen for voksne — indledet af Borgmester, Skolebestyrer *Ludvig Mortensen*, Silkeborg, hvis ejendommelige Tanker foruden megen Anerkendelse ogsaa mødte en Del Modsigelse.

Endelig fejredes Fredag den 24. *Rusfesten*. Mange af de indbudte havde gjort os den Glæde at komme til Stede, og Tilslutningen blandt Medlemmerne var meget stor. Heldigvis havde »Kirkelig Ungdomsforening«s kvindelige Afdeling elskværdigt laant os sine hyggelige Lokaler, som sammen med vore egne afgav tilstrækkelig Plads til de mange Mennesker. Efter Pastor *Ruds* Rustale fulgte Opførelse af Revuen. Ved det paafølgende Punchesold holdtes adskillige Taler, baade alvorlige og morsomme, saaledes af Studenterkredsens Formand, Student Balling, og Næstformand, Student Rud; desuden af Højskoleforstanderne Alfred Povlsen, Borup og Monrad, Dr. phil. Axel Dam, Pastor Oscar Geismar, Forstander Fink-Jensen, Provst Winther og Student Terkelsen. En af Russerne takkede paa sine Kammeraters Vegne. I Anledning af Festen var der skrevet flere meget vellykkede Sange. — Først sent sluttede det udmærkede Rusgilde.

Maanedens sidste Fredagaften — den 31. — var vor egen. Det blev atter Skolespørgsmaalene, som kom under Debat, idet Student *Ernst J. Borup* indledede om »Statsskole og Friskole«, hvorpaa fulgte en livlig Forhandling.

B. M.

Grundtvigs Hus.

Frk. *Anna Ring*, der siden 1914 har ledet et Skolehjem i Tilknytning til Borups Højskole, vil fra April overtage Stillingen som Bestyrerinde af Hotelvirksomheden i Grundtvigs Hus.

Udkomne Bøger.

Louise Birke: **Bundet.** Roman. 264 S. (Det Schønbergske Forlag, Kbhvn.) 7,50.

Jacob B. Bull: **Hans Nielsen Hauge.** Avtoriseret Udgave for Danmark. 253 S. (G. E. C. Gad og O. Lohse.)

Xenius Rostock: **Den alvidende Kærlighed.** 126 S. (Nyt nordisk Forlag.)

Carl Christensen: **Det unge Mandskab.** Fra Ungdomslivet omkring Aar 1900. 160 S. (J. Frimodt.)

E. Clausen: **Ben-Israel.** Et Livsbillede ud af den store Krig. 174 S. (J. Frimodt.)

Rene Boylesve: **Odette.** Fortælling om en Kvindes Udvikling. Oversættelse ved Niels Møller. 183 S. (Hagerup.) 5,50.

Alexandre Dumas: **De tre Musketerer.** Roman. Revideret Oversættelse ved Lauritz Swendsen. I—II. Tilsammen 613 S. (Hagerup.) 8,50.

Marius Dahlsgaard: **Søren Rask.** Fortælling om Kaperfolk. 176 S. (Hagerup.) 5,50.

Gudsfreden. Prædikener af Provst, Dr. theol. A. Andersen. 131 S. (I Kommission hos Forlaget i Grundtvigs Hus.)

Marinus Børup: **Nakjælen.** En Krans af Rim og Digte om en Kilde. 90 S. (Gyldendal.)

Det hvide Rædselsregimente i Finland. En Dokumentation. Af Väinö Tanner, Formand for det socialdemokratiske Parti. 62 S. (I Komm. hos Socialdemokratisk Ungdomsforbunds Forl., Kbhvn.) 0,50.

Ludvig Hammer: **Sønnen fra »Poppelhøj«.** En Kærlighedshistorie. 154 S. (Aschehoug & Co.) 5,00.

Patrick Macgill: **Pigen fra Moraandalen.** Avtoriseret Oversættelse ved Valdemar Rørdam. 189 S. (Aschehoug & Co.) 5,00.

Edin Holme: **Manden fra Tarsus.** 256 S. (Aschehoug & Co.)

Palle Rosenkrantz: **Jordskælvet.** En Historie. 186 S. (Gyldendal.)

Karl Mantzius: **Min Far og jeg.** Af gamle Familiepapirer. 234 S. (Gyldendal.)

Jakob E. Lange: **Fysik.** Til brug ved undervisningen på landbrugsskolen. Med 120 afbildninger. 7. udgave. 180 s. (G. B. N. F.)

R. Christensen: **Regnebog for Købmandsskoler.** Indledningskursus. 5. Udgave. 104 S. (G. B. N. F.)

Facitliste til R. Christensens Regnebog for Købmandsskoler. 5. Udgave. 24 S. (G. B. N. F.)

Love. Midlertidig Lov om Særafgift til Staten af Motorkøretøjer. 20 Øre. — Lov om Tillæg til Postlov Nr. 288 af 9. Maj 1919. 20 Øre. — Lov om

Retsplejen ved Hæren og Søværnet. 65 Øre. — Lov om Tilsyn med Dampkedler paa Landjorden. 40 Øre. — Lov om Lønninger m. m. for Folkeskolens Lærere. 40 Øre. — Lov om midlertidige Ændringer i Lov Nr. 112 af 13. Maj 1911 om Afgift af offentlige Forestillinger og Fremvisninger m. m. 20 Øre. — Lønningslov for Folkekirkens Tjenestemænd uden for København og Frederiksberg m. v. 75 Øre. — Lov om den faste Voldgiftsret. 40 Øre. — Midlertidig Lov om en Særafgift til Staten af Lystfartøjer og om Tolden paa disse. 25 Øre. — Lov om Afhændelse af de til Præsteembeder henlagte Jorder til Oprettelse af Husmandsbrug. 40 Øre. — Lov om Sparekasser. 40 Øre. — Lov om Lens, Stamhuses og Fideikommisgodsers samt de herhenhørende Fideikommiskapitalers Overgang til fri Ejendom. 40 Øre. — Lov om Banker. 35 Øre. — Lov om Afholdelse af Fondsbørs. 30 Øre. — Lov om Vilkaar for Bortsalg af Jord i offentligt Eje. 25 Øre. — Lov om midlertidige Ændringer i Lovene om Indkomst- og Formueskat til Staten af 8. Juni 1912 og 10. Maj 1915. 25 Øre. — Lov om Tillæg til Indkomstskatten til Staten for Skatteaaret 1919—20. 20 Øre. (V. Pios Boghandel, Kbhvn.)

Berta Ruck: **Hun friede selv.** Roman. Oversat af Anna Høyer. 221 S. (Pio.)

Estrid Ott: **Spejderminder.** 107 S. (Pio.)

Emma Casse: **George Sand.** En berømt fransk Kvindes Levnedsløb. 243 S. (Pio.)

B. Thorlacius-Ussing: **Livet kalder.** 168 S. (Det fri Forlag, Kbhvn.)

Jens Dahl: **100 Kabaler og Kortopgaver** for 1, 2, 3 og 4 Spil Kort. 87 S. Pios Spillebøger. (V. Pio.)

Walter Schwanenflügel: **Det tekniske Fremskridt i det nittende Aarhundrede.** 2. Udg. 174 S. (Gyldendal.)

L. A. Hauch: **Danmarks Trævækst.** I. Træarternes Fordringer til Livskaarene. 110 S. (Gyldendal.)

Landmands-Almanakken for 1920. Udgivet af J. Gr. Pinholt. 160 S. (Chr. Erichsen.) 1,35

P. Skovrøy: **Den gamle Mølle.** Fortælling. 144 S. (Aschehoug & Co.) 4,50.

H. Bæk: **Erik Gustaf Geijer.** Et Livsbillede. 116 S. (Aschehoug & Co.) 4,50.

H. R. Hjort-Lorenzen: **Erindringer fra Sønderjylland.** Udgivet af hans Dattersøn Johan Frederik Gotschalk. Med et Forord og et Bidrag af Dr. phil. R. Besthorn. 129 S. (Aschehoug & Co.) 5,50.

Kundgørelser

maa for at kunne blive optagne i det først udkommende Nummer af »Højskolebladet« være Bladets Ekspedition i Hænde senest Onsdag Morgen, Forretningskundgørelser dog senest Tirsdag Morgen.

Nr. 47 Fredag den 21. November. 1919

Svar paa en Indvending.

Vi som arbejder herinde i København i Højskolens Tjeneste hører Gang paa Gang ude fra Landet, at saa længe det ikke kendes paa Arbejderklassen, at der er kommet en ny Aand til Byen, nytter al den hæderlige Anstrengelse herinde ikke det ringeste. Hvor Højskolens Mænd samles til Drøftelse af Højskolens Maal, lyder det til Stadighed og med Bekymring: vi er ikke naaet ind i de store Byer, og naar ved en saadan Sammenkomst det et Øjeblik lykkedes en at imødegaa denne Betragtning, og den forsvandt ud af Døren, kom den dog, saasnart Taleren sluttede, smilende ind ad den modsatte.

Nu læste jeg lige i Kirkelig Ungdomsforenings Blad Ungdommen, hvad Skoleforstander Mortensen har sagt om den Ting i Studenterkredsen herinde; og, endskønt han i een Retning udtaler sig for den samme Fremgangsmaade som jeg holder paa, fremsætter han dog ganske den samme Klage; hvis nemlig, siger Mortensen, Opgaven var løst, saa rendte Læredrengene ikke fløjtende og cigaretrygende rundt i Gaderne og gjorde Sjov, saa der ikke er til at være; vi maa derfor tage os af den Ungdom.

Det er, saa vidt jeg forstaar, den halvvoksne Ungdom, Hr. Mortensen tænker paa, og sagtens fordi han mener, Ungdommen skal tages i Opløbet, saa den, naar den er udvokset, har faaet Sømmeligheden i Blodet. At her ligger en Opgave, hvad ogsaa den megen Tale om Ungdomsskolen tyder paa, det er sikkert nok. Men ellers er det jo den modne Del af Ungdommen, og ikke den føjtende, vi først og fremmest skal arbejde iblandt, i alle Fald her i København. Og overfor denne den største og den vigtigste Del af det folkerige Københavns Befolkning er det en Misforstaaelse at mene, at man ved at arbejde kort eller længe, skulde kunne omforme Bylivets Overflade, saa enhver kunde gaa ud paa Gaden og se, at nu var Byen en anden. Jeg har hørt Københavnere sige det samme. En nu afdød Arbejdskammerat, Fernando Linderberg, der selv stred mandeligt for at indgyde Københavns Ungdom noget bedre, og som sikkert i det skjulte har udrettet meget, udtalte offentligt, at der er intet at se herinde, der gror intet op mellem Brostenene, ellers vilde Socialdemokratiet være et andet end det nu er. Som om et politisk Parti skulde løses i Fugerne, fordi en Del hist og her i Klyngerne opdukkende Enere havde været paa Højskolen og havde der faaet Tid til at grunde nøjere baade over Verdens Vilkaar i det hele og over den socialistiske Bevægelse, hvortil de havde sluttet sig og hvorfor de vilde leve og slaas. Disse enkelte Socialdemokrater, som en for en stilfærdigt træder ud af Øjeblikkets Agitation for en Vinter igennem at samle sig i Ro og mønstre deres Tanker for at se om de staar sig, naar Verdenshistorien og Slægtens Stormænd føres forbi dem, disse enkelte, som ikke træder ud for at blive deres Livs Ide utro, men for at ruste sig til at forsvare den og trænge ned til det algyldige, som ligger paa dens Bund,

disse enkelte, som først og fremmest søgte til Højskolen for den sociale Kamps Skyld, men som efterhaanden opdager, at Verden er meget større end de havde troet, saa bag det politiske ligger det menneskeliges uendelige Overdrev, disse enkelte forvandler saa vist ikke Samfundet med et Slag.

Eller hvad sagde man i fordums Dage om de unge Bønder, der brød ud og søgte Højskolen; ansaa man dem for en ny Tids Banebrydere; nej om dem sagde man lige det modsatte; man sagde, naar de kom hjem, havde de allehaande oprørske Forestillinger med sig om de Fines Forfinelse og Landsbybefolkningens Fortræffelighed; selv sad de for Bordenden og sang for mellem Karle og Piger, før Stalden var muget; og naar de skulde vise hvad de duede til, ved Folketingsvalget, saa stemte de altid til den forkerte Side Og saa er det dog dem, der uden at bryde sig om hvad andre sagde, har vist Vej for deres Standsfæller, som har behøvet et halvt Aarhundrede for at skaffe sig offentlig Respekt.

Og her i København bliver der ofte spottet paa Arbejdspladsen, naar en Kammerat, foruden at søge Uddannelse i Regning og Skrivning, ogsaa agter at paahøre Foredrag over Historie og Samfundslære; han skal gøre sig vigtig, han vil forstaa sig paa »aandelige Spørgsmaal«, som ingen ved hvad er; naar Priskuranten endnu brænder paa, bliver der ikke Tid til den Slags Finesser; bliv du ved dit Murarbejde, min Ven, de aandelige Spørgsmaal de er ikke noget for en Mursvend som dig. Og saa gaar Mureren, fordi han hungrer og tørster efter at lære noget, dog alligevel hen og sætter sig paa Tilhørerbænken, men ude paa Arbejdspladsen tier han stille dermed, indtil en Dag Sidemanden, som kan mærke at dette er Alvor, og mærker det just paa hans Tavshed, en Gang naar de er alene spørger ham tilsyneladende ganske uinteresseret, hvad det dog egentlig er han vil lære derhenne, og den anden, nu da han bliver spurgt, svarer, ikke just med mange Ord, men der er noget eget ved hans Holdning og ved det Blik, hvormed han ser op, mens han klarer for sig, som imponerer den anden, saa han i Stedet for at spørge igen, ved første Lejlighed gaar op og melder sig ind, ikke til de højere Ting, men til Skrivning og Regning, for at prøve om det ligger for ham, og siden, hvis han befinder sig vel derved, til Matematik og Naturkundskab, og Aaret efter til det hele.

En for en løser de sig saaledes ud fra Massen, det gør disse de dygtigste og bedste af dem, fulde af Videbegær og Spørgelyst. De kommer hver for sig, en Snedker, en Typograf, en Pølsemager, en Trædrejer, to Skomagere, tre Tobaksarbejdere; de som kommer sidst omtaler gerne, at det er paa Anbefaling af den og den at de kommer, og de nye faar atter andre til at gaa med, og saaledes forplanter Sagen sig ud til Siderne.

Men alle disse enkelte, hvorledes skulde de kunne gøre sig gældende saaledes, at det blev synligt mellem Masserne. Masserne kommer overhovedet aldrig. Man kan lave Sensation og saa kommer Masserne, men den Slags hovedkulds Begejstring der river alle med og brænder af nogle Minutter efter at den er tændt, efterlader kun Tomhed og Øde, og der er intet, der volder større Fortræd end Skuffelsen ovenpaa en saadan Opblussen. Nej, lad os glæde os over, at der dog er nogle, der er unøjsomme nok til ikke at slaa sig til Ro med de gennem Fagsammenslutningerne indvundne Fordele, men som vil videre. Disse enkelte, det er dem der repræsenterer det hele, eftersom de bærer i sig alt det bedste, som findes i de andre, og efterhaanden som de blander sig imellem de andre, saa foregaar der en uvilkaarlig Overføring, endda de kun er de faa, eftersom det i aandelige Sager altid er de faa som giver Tonen an overfor de mange, og ikke omvendt. Dette er Loven for al aandelig Bevægelse. Og derfor vilde jeg ønske, at man var lidt mindre rask i sin Dom om et Arbejde som, om det end foregaar under andre Former end ude paa Landet, dog viser sig at tiltale Folk, og ikke af de ringeste, i København.

Johan Borup.

G. Brandes: Cajus Julius Cæsar.

Da jeg havde læst G. Brandes' »Shakespeare«, følte jeg min taknemlighedsgæld til forfatteren mægtigt øget.

Og jeg ventede nu med længsel på den bog om Goethe, som jeg vidste, vilde komme. Der gik henved en snes år, og så kom den. Men den skuffede mig i ikke ringe grad. Nu randt kun et par år, og Brandes udsendte »Voltaire«. Den læste jeg så med lignende fornøjelse og udbytte som »Shakespeare«. Jeg havde sagt til mig selv, da jeg havde læst bogen om Goethe: Brandes har vel des værre ventet for længe med den, han er blevet for gammel til at løse denne opgave, som han kunde have gjort det, da han skrev »Shakespeare«. Men nu syntes arbejdet med Voltaire altså at være lykkedes så udmærket. Det lå da mulig i, at jeg kendte meget mere til Goethe end til Voltaire, og derfor ikke overfor den sidste kunde stille så store fordringer som overfor den første.

Atter forløb et par år, og »Julius Cæsar« kom. Min viden om ham var ikke fyldigere end den om Voltaire, men jeg måtte sætte B.'s bog om ham langt under »Voltaire«. Så steg atter dette frem: Mon ikke Brandes har ventet for længe med at få disse mægtige arbejder fra hånden, og mon ikke det, at det om Voltaire trods alt er lykkedes så godt, skyldes, at hans person står B. meget nærmere end Goethe eller Cæsar?

Jeg véd, at to mænd er veget tilbage for at omtale »Julius Cæsar« i dette blad. Jeg tog mig det så på, men nu da jeg skal til det, føler jeg mig lidet oplagt, skød det også helst fra mig.

Imidlertid, jeg synes, at »Højskolebladet« må bringe en omtale af den, og jeg vil da forsøge det.

Når min ulyst er så stærk, kommer det af, at min dom om bogen, som alt antydet, ikke kan blive gunstig. Og det er ikke rart at måtte sige noget, der kun kan virke ubehagelig på den, man skylder så meget godt, så man langt hellere vilde rose. — —

Flere, som Chr. Rimestad i »Politiken«, Carl C. Lassen i »Fyns Venstreblad« har dog ofret stor ros på værket? Ja, jeg kan ganske underskrive, hvad disse anmældere har sagt, når de fremhæver det umådelige arbejde, der ligger bagved et værk af det indhold og omfang. Det er mer end beundringsværdigt gjort af en mand, der er oppe i halvfjerdserne, man forbløffes over en sådan rent fysisk set kæmpekraft.

Men med dette vil dog Brandes vist ikke nøjes. Han virker her i egenskab af historiker, han oversætter en mængde fra fremmede sprog, især latin. Men det er dog næppe hans ønske, at vi skal falde i forundring og beundring over, hvor meget han har læst om hine dage, så han kan fortælle os så meget, som han gør om forholdene i Rom på Cæsars tid, eller over hvor let han har kunnet tumle med latinske bøger! Han må næmlig vide, at det bliver dog for lidt til at imponere de lærde og historikerne af fag, medens vi andre læge hellere vil gå til disse, når det gælder den slags. Også vilde vi jo foretrække frem for de vidtløftige uddrag, B. giver af Cæsars værker, som dog er og bliver brudstykker, gode oversættelser af værkerne i helhed.

Skal vi fra B. tage, hvad han har givet, så må vi få tillid til, at han har bearbejdet stoffet med tilstrækkelig kritik som en egentlig historiker kunde gøre det, men netop denne tillid fattes, fordi vi véd, at B. er nu en gang ikke historiker, og fordi selve hans værk, som det foreligger, heller ikke gør indtryk deraf.

Den ca. 1100 sider store bog er delt i tæt ved 700 — *syv hundrede* — kapitler. Det giver et sært urolig, sønderhakket indtryk, et godt gjort mosaikarbejdes indtryk, men ikke et kritisk bearbejdet og gennemarbejdet værks. Under tiden kan man ikke værge sig imod den opfattelse: Brandes har i tidens løb på løse strimler skrevet nu om det og nu om det, og da så bogen skulde laves, blev disse strimler taget frem og sat ind, hvor de kunde passe.

Der er et utal af uvæsentlige enkeltheder, navne, — tallet på dem løber op til henved tusinde — citater, foruden sammenligninger og jævnførelser, hvorom senere. Alt sligt fremviser forfatteren som den belæste og sprogkyndige, men det gavner ikke værkets overskuelighed og klarhed og svækker tilliden til den kritiske bearbejdelse.

Dertil kommer, at henved halvdelen af bogen drejer sig om Cæsar som feltherre og hans militære operationer. Og Brandes er ikke militær og har her ikke kunnet andet end ganske slavisk følge og gengive Cæsars egen fremstilling uden virkelig kritik. Oberstløjtnant Dalhoff Nielsen har da også i Gads »Danske magasin« givet en meget sønderlæmmende kritik af værket på dette område.

Naturligvis er der meget, som er udmærket fortalt, der er de afsnit, man læser i største spænding, men der er også rene ørkenvandringer at foretage, hvor det er svært at holde ud.

Ellers var det jo betydningen og værdien af B.'s forfatterskab: man mødte dær bestandig den store kritiker, den stærke ånd, der fremsatte ny tanker og synspunkter, kastede overraskende lys over det og det. Man kunde være enig eller uenig, lige meget. Det æggede, det vækkede, tirrede, tiltrak, men det tvang en til at gøre op, hvad man selv havde. Det var det herlige: mødet med en virkelig åndig magt, der havde sit stade, sit mål, sin hensigt og kæmpede for dette med lidenskab og klarhed.

Men intet sådant i dette værk. Hvad vil Brandes her! Intet røber den store ånd, her er intet tændende, intet af særlig betydning. Alt hvad der går i retning heraf, har han sagt før og bedre, og det svækkes bare nu ved den idelige gentagelse.

Ja, hvad vil han med denne store bog?

Rense Cæsar for, hvad dum opfattelse, mangelfuld vurdering har nedsat ham til? Klæde den Brutus af, som på samme måde er blevet sat i et ganske ufortjænt højsæde?

Ja, dette er hensigten. Men hvordan er det gjort?

Det sker for det første således, så læserne må få det indtryk, at dette er aldrig sagt før, men først nu kommer sandheden om Cæsar og Brutus for en dag?

Og så har dog f. eks. svenskeren Almqvist alt i 1912 skrevet en »Julius Cæsar«, der når den altså ikke var skrevet før, godt kunde tages for et kraftuddrag af B.'s bog. Som Brutus i få fyndige ord bliver lige så afklædt sin uretmæssige storhed, som Brandes formår det med sine mange ord, således er her på 126 sider tegnet et lige så ophøjet billede af Cæsar, som B. bruger 1100 sider til at give.

Og det gives egentlig allerede i »ouverturen« til bogen; når man har læst den, så har man B.'s opfattelse af Cæsar — som af Brutus. Gennem hele værket varieres nu det sagte mangfoldigt, men det vinder ikke i vægt eller klarhed. Cæsars skikkelse som drukner i det uhyre antal enkeltheder, så til slut er det ikke egentlig på, hvad der er vundet gennem fremstillingen, men som alt i ouverturen på Brandes' avtoritet vi må tage Cæsar som det store geni, den mægtige ånd, det udmærkede menneske. Det er mere blevet idelig forsikret end påvist, B. har taget sig den psykologiske opgave, der forelå, for let.

Vi ser Cæsar som politisk rænkesmed, vi ser ham indgå giftermål i politisk hensigt, vi ser ham begå forskellige grusomheder, som når han lader hænderne hugge af to tusind mand, lader alle de ypperste venetiske borgere henrette og resten af indbyggerne sælge som slaver. Brandes skriver alle den slags træk på tidens regning.

»Cæsar«, hedder det, »var ikke personlig grusom, men som oldtidsromer over for barbarer ufølsom«, og ligeledes: »Det faldt end ikke Cæsar, end sige samtiden, ind, at en overvunden fjende ikke mere er nogen fjende«. Men andet steds forsikrer B. udtrykkeligt, at Cæsar var »uden fordomme«. Hvorledes skal dette forliges? Ti fordomsfrihed plejer at være det samme som uafhængighed af samtidens synsmåder!

Det vi skulde havt forklaret, er i alt fald, hvorledes alt det udmærkede og herlige, B. fremhæver ved Cæsar, får levende forbindelse og sammenhæng med hine træk. Muligvis har Brandes ret, det er ikke det, jeg bestrider, men han går helt uden om vanskelighederne, giver intet bidrag til deres løsning.

Lige så lidt klares den sjælelige sammenhæng i den svaghed, som han udviser over for Kleopatra med det forlængede ophold i Aleksandria, der nær havde voldt hans undergang, og med den udæskelse, han ud fra dette forhold gav den offentlige mening i Rom.

Det skjules ganske vist ikke, at her har den store mand for én gangs skyld været svag, men et skuldertræk, en undskyldning hjælper ikke til forståelse af de vanskelige punkter.

Langt værre er det dog, at Brandes selv svækker indtrykket af Cæsars storhed.

Allerede på side 16 møder vi: Mordet på Cæsar »er måske det tydeligste og største mindesmærke, som verdenshistorien rummer om menneskelig fæiskhed, formummet som idealisme, om menneskelig lavhed, utaknæmlighed, griskhed og råhed, maskeret som frihedskærlighed«. »Og forsmædelsen krones ved, at Brutus i de to næste årtusinder på grund af menneskehedens uudgrundelige dumhed sidestilledes med Cæsar, ja opfattedes som større og værdifuldere end han«. Også denne betragtning af menneskene mødes rigeligt gennem værket — som B. heller ikke har kunnet blive ked af i de senere år at sige det samme ved enhver mulig og umulig lejlighed — indtil det så på bogens sidste side lyder: »ved menneskeslægtens frembringelse synes jorden at have slået en rekord i verdensaltet.«

Og særligt fremhæver Brandes, hvordan Cæsar efter hånden nåede »at foragte romerne uden mål og måde«. Ja, »en umådelig væmmelse, en til hovedet stigende menneskeforagt fyldte hans sjæl, ikke netop, som man plejer at udtrykke det, en grænseløs, men en især til romerfolket begrænset.« Dette folk, der i sagnene var fremstillet som »det stolte folk, det store folk«, havde han lært at kænde som det i virkeligheden var, »griskt, misundeligt, grusomt, troløst, kun stærk i det ene, at hade«.

Brandes overser ganske, at ved en sådan betragtning skrumper de stores storhed umådeligt ind. Det er ingen sag at være den klogeste blandt en flok idioter, den ædleste blandt lutter pak, den mest højsindede blandt idel kryb, den uegennyttigste mellem en bande griske, misundelige og utaknæmlige, den myndigste og tapreste blandt lutter feje slaver.

Men hos Brandes er dette netop Julius Cæsar og den baggrund, på hvilken han fremtræder.

Så er det ikke underligt, at Cæsar, i følge Brandes, da han har nået det højeste, føler »det opnåedes værdiløshed«, ti hvad er der vel ved at være bleven den første i en sådan slægt, hvorfor omgås med store planer til dens fremgang og vel, når det dog alt er så inderlig håbløst!

Men en mand, som har gennemskuet dette, kan ikke, som det sker hos B., prises for sin mildhed, sin tillidsfuldhed, sin sorgløshed, der volder, at han myrdes af »de mænd, han troede bedst«, for da gør alt dette ham bare delagtig i den uudgrundelige dumhed. Med mindre man da vil sige, at når dette styrter ham i hans fjenders og troløse venners fælde, så sker det, fordi han med hint syn på slægten ikke selv anser sit liv for noget værd. Men så er der jo heller ingen grund til at tage sådan på vej, fordi de myrder ham, ti da er det jo ganske ligegyldigt, om han lever og får sine planer gennemført, eller han dør og med ham hans ideer. Det bliver kort sagt ganske ligegyldigt alt sammen, og det er så mænd ikke værd at skrive bøger om Cæsar eller nogen anden.

I sin store iver for at få menneskeslægten nedsat mest muligt, begår da B. også besynderlige selvmodsigelser. Han siger et sted: »I moralsk henseende stod hverken mænd eller kvinder i Cæsars tidsalder synderligt over de nulevende«. Men de stod altså dog over. Men et andet sted lyder det: »fremskridtet i humanitet (fra da til nu) er for såre lidet at regne«. Men der er dog altså sket et fremskridt, selv om såre ubetydeligt. Og så hedder det atter et tredje sted: »Man må vogte sig for at bedømme slige handlinger (talen er om Cæsars grusomheder) med vore moderne ideer«. Dette synes dog at måtte betyde en indrømmelse af vor tids moralitet og humanitet som overlegen over Cæsars tidsalders. Men så siges det igen: »i det 20de århundrede var der ingen ridderlighed i krigsførelse«.

I dette skrift, hvor Cæsar skal være den eneste, som betyder noget mellem en hob af elendige og uslinger, fremhæver B. da også som tegn på hans storhed: da slet ingen er Cæsar blot nogenlunde jævnbyrdig, har han ingen ven, ingen fortrolig, ingen kammerat en gang, nej, han »er ørnen, som flyver alene«.

I bogen om Shakespeare fremstiller B. — i modsætning til dennes skildring af ham som »snart opblæst, snart uden værdighed fortrolig« — Cæsar som den, »der altid, hvor sysselsat han end var, havde tid til at tænke på sine venner og spøge med dem«. Hvor kunde han det, når han ingen venner havde? — —

Værkets hensigt — det får vel stå fast — er den at fremstille Cæsar som det store men alt for længe miskændte geni og i modsætning

dertil hans modstandere og mordere som den bande slyngler de var, og frem for alt deres hovedmand Brutus som det jammerlige skørhovede, han også var.

Men bortset fra, at det dog er lovlig mange sider at anvende på dette, er det altså kun dårligt lykkedes, dels fordi forfatteren har taget sig det for let med sin helts psykologi og ikke har fået ham til at træde tilstrækkelig klart frem gennem de mange siders utallige enkeltheder, men dels fordi den anden side af opgaven har magtstjålet forfatteren, så han, idet han har fordybet sig i Cæsarmordernes usselhed, har gjort denne typisk for den hele slægt og meget mere har rejst en skampæl for menneskeheden end en ærestøtte for Cæsar. Derfor ender værket således: »Ingen vil formene agtværdige vismænd i skoler og på universiteter at indprente sildige efterkommere af oldtidens cimbrer, galler og romere, at menneskeslægten, ved hvis frembringelse jorden synes at have slået en rekord i verdensaltet, under sin fortsatte, stigende udvikling til stedse højere civilisation og under sin evige higen mod idealet, altid har forstået at frigøre sig fra de alt for megen plads optagende personligheder, der har spærret den vejen, ad hvilken den med nogle enkelte forsinkelser bevæger sig til fuldkommenhed og fremskridt«.

Det er underligt, at den højtbegavede forfatter ikke selv mærker, hvor denne voldsomme slutningssalve, hvormed han endnu en gang affyrer hele sin uendelige foragt for den samlede menneskehed, kaster et sælsomt lys over hans værk og ødelægger indtrykket af den skikkelse, som skulde træde frem gennem det i sin umådelige storhed og glans. Ingen skal kunne forklare — og Brandes har da også selv undladt enhver forklaring — hvorledes der af en så ussel jordbund skal kunne fremstå noget virkelig betydeligt, så man næsten tvinges til a mene, den påståede storhed og glans nærmere beset må have havt adskillig smag af samme jordbund. Eller man må se den som noget aldeles tilfældigt, et naturens lune, uden nogen sammenhæng med det øvrige og derfor i sig uskikket til at kunne få nogen som helst betydning. Og så er det jo ikke mere end billigt, slet ikke værd at gøre ophævelser over, at alt »det øvrige« sammenrotter sig mod dette tilfældige og uvedkommende og skaffer det til side. Dette øvrige vil være ganske ude af stand til at føle, med hvor stærke ord det end siges, at der er sket nogen skade derved, og disse ord er sørgeligt spildte. — —

En fremtrædende besynderlighed ved værket er de mange sammenligninger og jævnførelser. Denne måde at »anvende« historie på ligner ikke så ganske lidt, hvad der var ret almindeligt mellem grundtvigianere i 70'erne: når de stod over for et eller andet fænomen, »kom de til at tænke på« noget andet, som havde en slags lighed dermed.

Netop dette gør Brandes i en sådan grad, så det grænser til det pinagtige.

»Der flammede i Vercingetorix's (en gallisk fyrste) sjæl den samme lidenskab, som 1864 år derefter brændte i Rastoptsjin's, da han lod sætte ild på Moskva.« — Cicero og hans venner »havde hundredetusinder af sestertser udestående i Asien, omtrent som franskmændene i sin tid havde aktier i Suez- eller Panamakanalen, nu i russiske lån.« — Da Cicero mister sin datter, fortæller B.: »han henvender sig til Italiens og Grækenlands bedste skribenter for at få hende forherliget, omtrent som Frederik den store ved sin højt elskede søsters død, næsten fortvivlende over tabet, to gange henvender sig til Voltaire for at opnå et digt, der kan være tilstrækkelig monumentalt.«

Lad det nu siges, at grænsen for det tilladelige ikke her overskrides. Men det drives helt ud i det komiske, når det hedder: »Gallerne var om muligt endnu mere overtroiske end moderne evropæere«. — »Når Cicero rigtig vilde hvile ud, tog han til badestederne ved Neapel eller til det fashionableste badested af alle, Bajæ, der for oldtidens Rom var, hvad Yoshivara er for nutidens Tokio.« — »Tydeligt nok har Cæsar som yngling været en dandy, som ... Alkibiades længe før ham i Grækenland, Disraeli længe efter ham i England.« — »Som general udsatte Sertorius sig så stærkt, at han mistede det ene øje — ikke det eneste lighedspunkt mellem ham og Hannibal«. — »Dette hæduiske vennepar minder en smule om venneparret i »Hamlet«, Rosenkrans og Gyldenstjerne«. — »Antonius var en Herkules, berømt for sin legemskraft, som atten hundrede år derefter August den stærke af Polen«.

Og alt dette er endda kun et ganske lille udvalg. Brandes skulde for nogle år siden have truffet sligt hos en anden! Og han havde pisket ham med sin ironis skarpeste svøbe, sendt ham ned i det uudgrundelige dyb! — —

Men siden jeg nu har måttet pege på en for B. ikke smigrende lighed mellem ham og visse grundtvigianere, så lad mig også fremhæve noget, som lærlinge af Grundtvig kan føle en vis tilfredsstillelse ved at møde i dette værk . . Brandes giver fuldstændig Grundtvig ret i hans bedømmelse af »romeränden«. Vi har alt set, hvorledes romerne tilsidst kom til at tage sig ud for Cæsar, og at B. billiger dette. Men hvorledes skildrer ikke B iøvrigt Rom!

Ved omtalen af en romersk kvindes grusomhed minder han om sagnet om Roms stiftere Romulus og Remus, der havde diet en ulvinde: »som de havde hun diet ulvinden, hun var en sand, primitiv romerinde.« Og riget, der var stiftet således, »udbredte sig og voksede ved mod, mandstugt, list, troløshed, umådelig brutalitet og hensynsløs udnyttelse. Enhver rivaliserende magt blev tilintetgjort, enhver svagere magt blev overvundet og udplyndret«. Det politiske mord øvedes af alle partier til enhver tid, og »der gjordes aldrig synderligt væsen af det«. I dette folk var »religionen en politisk indstiftelse«, her begik, og det netop »i romerdydens ypperste tid, finansmændene yderst moderne kæltringestreger.«

Og blodtørsten og grusomheden voksede, til den tid, hvor Marius fælder dødsdomme uden et ord, blot ved et nik, og hvor Sulla, mens han holder tale i senatet, lader 3—4000 fangne modstandere nedhugge på Marsmarken. Og lovgivningsværket og dommermyndigheden bliver på Cæsars tid »fremmet og afgjort ved boksning, nævekamp og blodige sammenstød, under hvilke stenene fløj, dolkene stak og sværdene bed«.

I dette samfund var der »ingen kunstsans«, al dets kunst »var importeret«; her var så godt som ingen kvinde blid eller øm. Som kvinden lige så fuldt som manden havde ret til, og benyttede denne ret, til at mishandle og dræbe sine slaver, således var det en kvinde, Fulvia, der, da Ciceros afhuggede hoved blev bragt hende, »tog det i sine hænder, satte det på sit skød, spyttede ind i ansigtet, åbnede munden, trak tungen ud og gennemborede den med sine hårnåle«.

En gang »i den barske dyds tidsalder« måtte 170 hustruer tilstå, at de havde villet forgive deres mænd. En kvinde havde i løbet af 5 år 8 mænd, en anden drev det til 23 ægteskaber, mens »hendes 23. mand i hende havde sin 21. kone.« Og som det var at vente ud fra sådanne forhold, blev »homoseksuelle forbindelser lige så almindelige som de mellem mand og kvinde.«

Således ser romerånd ud i Brandes' fremstilling. Mon så Grundtvig egentlig har overdrevet, når han så stærkt, som han gjorde det, advarede mod denne ånd, fremholdt, hvor meningsløst og skadeligt det måtte være at gøre det sprog, hvori denne ånd var kommet til orde, til det grundlæggende for dannelse?

Man kan for fremtiden henvise dem, der vil angribe Grundtvig på dette punkt, til Brandes' bog. De vil dæri finde de her fremdragne og utallige andre eksempler på, hvor sikkert han har dømt.

Og endelig skal nævnes den tilslutning, som B. giver Grundtvig i hans betragtning af latinskolen. Således skriver B., idet han omtaler Cæsars bog om krigene i Gallien, der har været almindelig brugt ved latinundervisningen: »Hvilket misbrug, at man giver denne bog som skolebog i hænderne på fjortenårs drenge, der læser nogle stumper deraf, glose for glose, ikke får nogen anelse om, hvorledes denne bog åbnede oldtidens folk en hel ny verden, keder sig hjerteligt over denne dem uvedkommende fortælling, der blot forekommer dem tør, og får indtrykket af bogen fordærvet for hele livet.«

Sådan kunde Grundtvig have skrevet, ord til andet!

Og således kan da to modsætninger, der kommer hver fra sit udgangspunkt, mødes! Det befæster jo mægtig tilliden til, at det fælles resultat må være rigtigt, og derfor har jeg ikke kunnet lade være at pege derpå.

Men det skal ikke tilsløre min egentlige mening om Brandes' værk: Det forekommer mig at være en højst forfejlet, meget uheldig bog, der ikke er sin forfatter værdig. Hans nærmere venner og beundrere, hvoraf dog sikkert nogle må kunne se dette, gør ham en dårlig

tjæneste ved ikke at sige ham det, så det vilde få en langt vægtigere betydning for ham, end når det siges af f. eks. mig. Ved så ensidigt at rose den — ganske vist med særdeles eftertryk på den fysiske side af sagen: den enorme kraftudfoldelse — driver de forfatteren videre på den bane, som der da også går rygter om, at han har lignende arbejder for. Men Brandes' eftermæle, hans ry som forfatter og som ånd vil sikkert stå klarere og mere helstøbt, jo mindre han får lejlighed til at begå den slags. Med det er han gået uden for sit område, der naturligvis har sine visse grænser for ham som for alle andre dødelige.

V. Brücker.

Friskolerne og Statsunderstøttelsen.

I det paa Rigsdagen forelagte Lovforslag er Statens Støtte til Friskolen indskrænket til 48 Kr. pr. Barn, de $^2/_3$ af, hvad et Barn koster Staten i den offentlige Skole, og det hedder sig fra indviede, at det beror paa det konservative Parti, om denne Sum, der er dette Partis Forslag, skal fastholdes. Da de konservative ikke er i Stand til at hindre de andre Partier i at forhøje Summen, maa der jo være Hensyn, vi ikke forstaar. Men det synes altsaa, som Afgørelsen beror paa de konservative, og det er i hvert Fald sikkert, at deres Hovedorgan »Nationaltidende« i en ledende Artikel har udtalt, at de $^2/_3$ var passende, da det var rigtigt, at der ved Friskoler blev bragt Ofre. Maa jeg i den Anledning oplyse og bemærke følgende:

Der vil blive tilstrækkelig Plads til Ofre for Friskolen selv med en Statsunderstøttelse, der svarer til Statens Bidrag til den offentlige Skole. Dette Bidrag, som man altsaa synes at ville nægte os, svarer ikke en Gang til Halvdelen af vore Udgifter til Friskolen, og det foreslaaede to Trediedeles Bidrag naar ikke Trediedelen. Det kan variere lidt eftersom Friskolen faar kommunal Støtte eller ej, hvorvidt vore egne Ofre bliver over eller under de to Trediedele. Men de fleste Steder er den kommunale Understøttelse ikke stor, og mange Steder som her i Aarhus faar vi ingen kommunal Understøttelse, da det herskende Byraadsflertal paa dette Punkt mangler al Retfærdighedssans. Det konservative Folkeparti behøver ikke at frygte for, at de Forældre, der vil have Friskole, ikke skal komme til at bringe Ofre. Jo de bliver store, selv om vi faar de 72 Kr. Noget andet er, om det i det hele er at gøre Alvor af den Skolefrihed, Grundloven sikrer os, naar man beskærer det økonomiske Grundlag derfor baade ved at fritage Kommunerne for deres Pligt, og Staten for en Del af sin. En Kendsgerning er det, at det under vore Dages økonomiske Vilkaar vil blive meget vanskeligt at holde Friskoler gaaende; særlig gælder det i Byerne, men forøvrigt overalt, hvor man, for ikke at gøre dem til Skoler for velhavende Folks Børn, tillige maa bringe yderligere Ofre for hinanden.

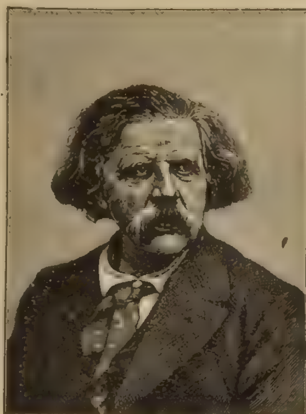
Jeg ser ikke rettere, end at det er fra de ledendes Side et meget uretfærdigt Forsøg paa at gøre en Grundlovsparagraf delvis værdiløs. Og jeg synes ikke mindst, det er urigtigt af det konservative Parti at stille sig saadan, thi som man vel husker, var det dette Parti, der under Grundlovsforhandlingerne fik Skolefrihedsparagrafen gennemført. Jeg ved, at det skyldtes afd. Etatsraad Hammerich og synes, at Partiet burde tage Konsekvenserne af, hvad det den Gang gjorde, og fortjente Tak for. Men naturligvis denne mærkelige Inkonsekvens af det konservative Parti frier ikke de andre Partier for deres Ansvar, hvis de ikke vil tage Følgerne af den Skolefrihed i Grundloven, de selv har stemt for.

Asger Højmark.

Højskolejubilæer.

Karise højskole gennem 50 år.

Når man læser de højskolers historie, som i de sidste år har holdt halvthundredårsjubilæum, ser man atter og atter, at tanken om deres oprettelse kan føres tilbage til de tunge oplevelser i midten af 1860-erne. Og kraftigt blev der taget fat på genrejsningen. De fleste skoler var grundtvigske, men for nogles vedkommende — således Ask og Karise — håbede dog en del af de mænd, som rejste dem, at de skulde blive en modvægt til de grundtvigske skoler. »Vi vil ikke have nogen bragesnak«, sagde en af de højskoleinteresserede mænd på Kariseegnen. 1868 var der nemlig oprettet en grundtvigsk højskole i Olstrup (senere Brøderup), og nu ønskede man en skole længere nord på, men den skulde altså — efter nogles mening, — have et andet præg. Den mand, der førte an i arbejdet for oprettelsen af skolen, var daværende kapellan, senere provst, V. Esmann, i videre kredse kendt som forfatter til »Droslen slog i skov sin klare trille«. En tid tænkte man på at lægge skolen i nærheden af Fakse, men da grev Moltke, Bregentved, tilbød en billig grund på Karise mark, gjorde det udslaget. — I løbet af sommeren 1869 rejste interesserede mænd den solide skolebygning. Ikke alene den jævne befolkning men også godsejerne støttede skolen.

L. BUDDE.

Til forstander valgtes højskolelærer, magister L. Budde, Hindholm, som med glæde tog imod stillingen. Indvielsen af skolen fandt sted under stor tilslutning. Formanden for aktieselskabet, pastor Thaning, og forstander Budde talte, og flere sange, skrevet i anledningen blev sunget. Første vers i en sang af pastor Esmann lød således:

»Uden famlen kende klart og nøje
eget navn og vide, hvem man er,
se sig flittigt om med åbent øje,
kende brødres træk og brødres færd,
vide vejen ud af mulm og tåge
til de steder, hvor det lysner klart,
grant forstå, hvorfor vi stride, våge,
— det bør danske karle lære snart.«

Det var den 22. oktober, at indvielsen blev foretaget, og dagen efter begyndte vinterskolen. Allerede første vinter samledes et halvt hundrede elever, og det blev vinterskolens størrelse i Buddes tid. Som hjælpere havde Budde en seminarist og en landbrugskandidat. Sidstnævnte hed Hans Nissen og var fra Als; han blev på Karise, så længe Budde var forstander.

De, der havde håbet, at skolen skulde bekæmpe de grundtvigske skoler, blev skuffede, men lod sig måske forsone, da de så, at der lagdes en del vægt på kundskabsmeddelelsen. Forst. Budde, som var meget afholdt af sine elever, er af en af disse lagt følgende ord i munden: »Som elev er du kommet her, som elev vil jeg søge at udvikle dig her; men glem ikke, at du, selv om du tager på nok så mange højskoler eller andre kursus, aldrig bliver mere end et menneske, der må og skal lære hele livet igennem, lære fra dag til dag, udnytte læren til Guds og dermed til eget velbehag.«

I mindeskriftet,* som er udsendt i anledning af 50 års jubilæet for skolens beståen, siges om dens første forstander:

»Budde havde en betydelig evne til at kalde det gode i eleverne frem og stemme deres sind for det, han ønskede. Og med sin vindende personlighed og poetiske veltalenhed vandt han også de mange, der hørte ham ved møderne, som tidt holdtes på højskolen.«

I Karise havde Budde sin egentlige debut som forfatter, og det er da ikke sært, at man i hans fortællinger sporer højskolemanden. — Kun 6 år var Budde højskoleforstander i Karise, og dog satte han spor. Vidnesbyrd herom findes i mindeskriftet og udtalelser ved et par fester, der holdtes til hans ære. En mindesten rejstes for ham i højskolehaven i Karise 1909.

Skønt Budde var glad ved højskolearbejdet,

* »Karise folkehøjskole 1869—1919« ved Grønborg og journalist Martekilde, Storehedinge.

følte han sig dog draget til arbejdet for hjemløse børn, et arbejde, han kendte fra den tid, han var lærer på Hindholm.

Han boede nemlig på nabogården »Holsteinsminde«, hvor A. Stephansens børnehjem fandtes. — Efter at Budde en tid havde været overlærer på »Jægerspris«, blev han børnehjemsforstander, først på »Holsteinsminde«, derefter på »Himmelbjærggården«.

Til Buddes efterfølger som forstander på Karise højskole valgtes seminarist Boesen, som havde været lærer ved skolen næsten fra dens begyndelse. Han havde let ved at få eleverne i tale. Men efter at have været forstander i fire år, døde han.

Den næste forstander blev seminarist K. C. Knudsen. Han er Ærøbo og havde virket som lærer i Sønderjylland og Nordsjælland. Da han valgtes til forstander, var han højskolelærer på Emdrupborg. Han kom nu til at lede Karise højskole i over 30 år. Den fik under Knudsen sit særlige præg og er med nogen ret kaldt »den fysiske højskole«. Knudsens dygtighed som lærer i naturfagene kom ikke alene eleverne til gode. Med statstilskud holdt han en halv snes år i sommerferien lærerkursus i fysik. Men det var ikke Knudsen nok, at hans elever fik interesse for fysik og kemi eller tilegnede sig en del kundskaber. Han opmuntrede dem vel til selvarbejde med bøgerne og var ikke bange for at bruge lektielæsning som grundlag for eksamination, men han søgte også at vække deres åndelige sans. En god støtte i sit højskolearbejde havde Knudsen i sin hustru, som var lærerinde ved skolen og forstod at skabe hjemlige forhold for den store husstand.

Da Knudsen trak sig tilbage 1910 blev højskolelærer J. Henriksen, Lollands højskole, tidligere Ry, antaget til forstander. Skønt han var en afholdt og dygtig lærer, gik elevtallet ned, og efter tre års forløb gav Henriksen op. Han er nu stærkt optaget af sin gerning som forsorgsmedarbejder ved fængslet i Nyborg.

Nu forsøgte den gamle prøvede forstander A. Axelsen, godt kendt fra Jebjerg og Krabbesholm, at få Karise til at gå. Trods vanskelighederne i krigens begyndelse, lykkedes det ham dog at generhverve statsunderstøttelsen, og han vandt sig mange venner i de fem år, han ledede skolen. — I Axelsens sidste forstandertid så det ud til, at Karises højskoles dage var talte. Der var nemlig tale om at omdanne den til realskole eller sløjd- og efterskole. Men så meldte Andr. Th. Grønborg sig med lyst til at gøre et forsøg på at bevare skolen som højskole. Og begyndelsen så ret lovende ud, idet skolen havde nogle og tyve elever den første vinter under forstander Grønborgs ledelse. Grønborg er jo kendt i vide kredse som skolemand, forfatter og politiker. Venner af Karise højskole håber, at man i Grønborg og hustru har fået et forstanderpar, der magter at føre arbejdet videre, og deres mange venner blandt højskolefolk ønsker dem lykke dertil.

Den 3. oktober holdtes der mindefest i Karise i anledning af jubilæet. Man begyndte, som rimeligt var, med Buddes sang: »Nu velkommen enhver under ungdommens tag«. Forst. Grønborg holdt foredrag om højskolens opgave i nutiden og pegede især på, at det gjaldt om at få arbejdsglæden frem. Skolens fhv. forstander, K. C. Knudsen, som derefter talte, nævnte i sit foredrag et og andet om sit forhold til Budde og takkede sine gamle elever og egnens folk for den støtte, de havde ydet ham.

Ved fællesspisningen, hvor mange havde ordet, udtalte pastor Pedersen, Karise, håbet om, at højskolen stadig må være en vækkelsesskole. Frk. Sofie Rasmussen, Lyderslev, som i mange år var lærerinde ved skolen, fremdrog minder fra sin Karisetid.

De to følgende dage holdtes efterårsmøde. Den tidligere landdagsmand, Nis Nissen, søn af skolens første lærer, landbrugskandidat H. Nissen, talte om stillingen i Sønderjylland. Derefter skulde fhv. forst. Axelsen have holdt foredrag, men dybt bevæget ved Nissens tale dvælede han ved betydningen af genforeningen og gav Nissen sin tilslutning.

Byretsdommer Jesper Simonsen holdt foredrag om retsreformen, og forst. Carl Nielsen, Brøderup, talte om ungdomstiden.

Begge aftener var der underholdning. Disse såvelsom foredragene fik god tilslutning, og alt varslede godt for skolens fremtid.

Olaf Skov.

Skildringer af Danmark.

Danmark, Land og Folk. Historisk-topografisk-statistisk Haandbog udgivet ved *Daniel Bruun* under Medvirkning af en Række Fagmænd. I—II. Gyldendal, Nord. Forlag.

Trap: Beskrivelse af Kongeriget Danmark. Fjerde omarbejdede Udgave udgivet af Professor *H. Weitemeyer*. 1—2. Hæfte. G. E. C. Gads Forlag.

Det er to Forlag, der kappes. Den ene, Gad, har dog været paa Banen med sin Trap i flere Slægtled. Nu vil Gyldendal prøve et Løb ved Siden af. Med et flot Sving kommer han ind paa Banen og søger at tage Gad i Opmarchen.

Det er nok to Konkurrenter. Men ser man lidt nøjere til, opdager man, at man kan have Fornøjelse og Udbytte af dem begge. Har man Raad til det, kan man saa prægtig købe dem begge og være glad ved det. Saa maa man kun haabe, at de læsendes Tal er saa stort, at det kan bære dem begge.

Danmark, Land og Folk begynder med Oversigter over hele Landet. Der er først Danmarks Natur. Professor H. P. Steensby skriver om Danmarks Geografi, Dr. phil. Vilhelm Madsen om Geologi, Mag. scient. H. Hansen om Klima, Prof. C. H. Ostenfeld om Plantevæksten, Dr. phil. Wesenberg-Lund om Livet i vore Ferskvande, og Museumsinspektør V. Hintze om Naturfredning. Det er alle dygtige Mænd, Specialister hver paa sit Omraade, og Folk der kan skrive, nogle endogsaa udmærket, alle saa det er læseligt og klart.

Saa kommer Folket og dets Mindesmærker. Det er Museumsfolk, der har skrevet om dette, Hans Kjær om Oldtiden, Jørgen Olrik om vore Landsbyer og Bøndergaarde, Chr. Axel Jensen om Voldsteder, Herregaarde og Slotte, M. Mackeprang om vore Kirker og endelig Fuldmægtig Henning Kiørboe om Befolkningen, dens Talrighed og Vækst gennem Tiderne. Og der kan siges om disse Forfattere noget lignende som om dem, der har skrevet første Afdeling.

Det er første Binds første Bog. Anden Bog omfatter Danmarks Landbrug, Skovbrug, Jagt og Fiskeri.

Tredje Bog vore Købstæder, deres Oprindelse og Udvikling, deres Byggeskik og Næringsliv og deres Administration.

Fjerde Bog handler om Sønderjylland. Det er H. V. Clausen og P. Lauridsen, der behandler dette Land. Den første giver en Skildring af Land og Folk. Den anden skriver om vort Folks Sydgrænse. Og hvad disse to Forfattere fortæller om, det nødes man til at interessere sig for.

I femte Bog begynder saa Stedbeskrivelsen. Hjørring og Thisted Amt gennemgaas. Her kommer saa Geografi, Geologi, Klima o. s. v. Amtet behandles i Oversigter, ligesom det hele blev behandlet i Indledning, og i Reglen af de samme Mænd.

En Ting lægger man straks Mærke til, de pragtfulde Billeder. Det er Gengivelser af Malerier af vore bedste Kunstnere, Billeder efter Fotografier, valgt med Omtanke og Smag.

Af *Traps Danmark* er kun kommet to Hæfter. Derfor kan vi ikke sige saa meget om det. Det behøves heller ikke. Vi kender jo alle dette Værk.

Der kan af de ny Metalblandinger laves overordentlig smukke Ting. Men hvor indtagende de er, det gamle Prøvesølv vinder dog altid Prisen. Traps Danmark er at ligne ved saadant gammelt Prøvesølv. I Halvtredserne kom første Udgave, i Halvfjerdserne anden og ved Aarhundredskiftet tredje. Og nu kommer fjerde. Allerede første slog udmærket an. Den blev reven bort. Det Slægtled, som levede den Gang var taknemlig for den. Og Værket er bleven bedre for hver Udgave, mere fuldstændigt, mere sikkert og nøjagtigt. Da tredje Udgave kom, beundrede jeg dette trofaste og solide Arbejde. Og nu fjerde? Ja, det ser ud til, at den atter betyder et godt Skridt fremad. Noget, der særlig falder i Øjnene, er det, at der er et Kort til hvert Sogn, der staar ved selve Sognets Beskrivelse, og som hjælper godt til at finde Rede i Forholdene.

Her har man alt samlet paa et Sted. Det gælder Købstaden, og det gælder Sognet. Det er Administration, Jordbundsforhold, Kirke, Herregaarde, andre Gaarde, Oldtidsminder og hvad andet, der er at mærke. Alt faar man Besked om. Og saa faar man endvidere Besked om, hvor man kan faa yderligere Oplysning om Forholdene, hvis der er skrevet noget særligt om det. Og det er netop, hvad man ønsker i saadan et Værk.

Her er ogsaa et rigt Billedmateriale, smukt udført, stærkt oplysende, og altid sluttende tæt til Teksten.

Jo, Traps Danmark skal nok hævde sig fremdeles. Det bliver man aldrig træt af.

Det udkommer med et eller to Hæfter om Maaneden, vil blive paa omkring ved 90 Hæfter. Det vil altsaa tage en fire—fem Aar, før det bliver færdigt.

Poul Bjerge.

Fra Rødding Højskoles 75 Aars Dag.

Højskolebladets Redaktør har bedt mig meddele noget om Jubilæumsdagen i Rødding. Og en Jubilæumsdag var det. En sådan skabes ikke af År alene; der skal taknemlige Hjerter til, og der må være Tro og Håb til Fremtiden. Og det var der netop den Dag hos alle dem, der var mødt frem for at være med til Festen.

Jeg var bleven sinket ved Grænsen, og da Mor og jeg alene kørte ind i den gamle Højskolegård, lød Sangen allerede ud til os fra den gamle Kirkesal:

»Nu sagtelig skrid, vor Højtidsdag,
med Stråler i Krans om Tinde!«

Vi nåede netop ind og fik Sæde til de sidste Toner af den gamle Dagvise.

To Linjer i denne Vise i et Vers, som ikke er med blandt de syv udvalgte, lyder sådan:

»men immer det dages dog på ny,
hvor Hjærterne Morgen vente.«

Nu sad sønderjydske Mænd og Kvinder her med Hjerterne vendt mod Morgen.

Og Formanden for Rødding Højskoles Bestyrelse, Landbrugslærer Hans Appel, Dalum, stod på Talerstolen for at være Tolk for den Morgen, der for 75 År siden oprandt over Sønderjylland og blev til Dag for hele det danske Folk. Den Morgen, til hvis rappe Arbejdsdag vi stadig ser tilbage, når vi trænger til at ildnes til nok et lille Nyk i Nutidens ikke mindre vanskelige Arbejdsdag. Den Morgen, da Tømmeret huggedes og Stenene formedes til den Bygning, der fik Navn af den danske Folkehøjskole.

Det var med fuld Føje, at Hans Appel trak Linjerne op i dette Arbejde, og dernæst førte os gennem Rødding Højskoles Historie fra de første Tider, da Flor og Hans Nissen, Hammelev, var lige utrættelige i at få den i god Gænge, gennem Brydningerne i Sofus Høgsbros Tid, da denne støttet af Flor og Grundtvig måtte slå et Slag for Bevarelsen af Rødding Højskole som en fri folkelig Skole modsat Fagskolen og Eksamensskolen, til det stille Skoleliv under C. Appels Forstandertid, gennem Frimenighedens Værn af Skolegården til den lykkelige Dag, da den atter kunde frigives.

Hans Appel sluttede omtrent sådan:

Nu står vi atter foran en ny Begyndelse. Gud ske Lov!

Om et År åbner Højskolen igen sine Døre. Vi har den gamle Gård, som nu vil blive forynget. Og vi har Forstanderparret[Cornelius Appels Sønnesøn og Sofus Høgsbros Sønnedatter, som sammen tager Fædrenes Gerning op.

Og så kalder vi ad Røddingkredsens Kærlighed. Slutter Kreds nu som før.

Inden Hans Appel forlod Talerstolen mindedes han de Unge, som Krigen havde hindret i at give Møde på Skolebænken: »Vi vil aldrig glemme dem!« Til dem vil vi sige: »Slumrer sødt i fremmed Jord, Hjemstavns Jord blev dyr ved Eder!«

Vi sang: »Hvad Solskin er for det sorte Muld«, og så talte jeg.

Min Indledning gengiver jeg efter »Danskeren«:

»Bestyrelsen har ønsket min Nærværelse i Dag. Jeg skulde helst tale om mine Tanker om Skolens Fremtid. Dermed vil jeg dog vente, til vi åbner den i Dag om et År, fordi jeg først er i Vorden som dens Forstander. Var det gået efter vort Ønske, så var hele Askov Højskole kommen i Dag og havde fyldt, ja, sprængt Eders Sal.

Flaget vajer over Skolen derovre i Dag, og der er Grund til at flage. Thi når det er gået Danmark så godt siden 1864, da skyldes det først og fremmest Højskolens Indsats, dernæst Eders Trofasthed hernede.

Verden over griber man nu efter Højskoletanken for at læge Verdenskrigens Sår. Hvad der efter 64 blev Danmarks Helse, håber Verden nu at vinde Helse ved. Derfor er det ikke forgæves, at vi, at I holdt ud. Det danske Folk fik en Opgave at løse, ikke blot til eget Folkegavn, men til Gavn for al Jordens Slægter.

Jeg hilser fra Askov Højskole og fra dens Forstander, Jacob Appel, og hans Hustru.«

Derefter gik jeg over til mit Emne: »Skolen og Ungdommen«, som jeg her gengiver i Udtog efter min Opskrift:

I gamle Dage havde Folk ikke så megen Besvær med at opdrage deres Børn. Børnene »tog ved Lære« af sig selv. De tumlede sig i Naturen og mellem de ældre, og de lærte af begge. Livet selv var deres Læremester fra Vugge til Grav. Ingen Skoler greb ind, ingen pædagogiske Systemer blev prøvet på dem.

Ganske anderledes er det nu. Den gamle Måde

at lade Naturen opdrage Børnene på duer ikke. Opdragelse har man gjort til en Kunst, som skal læres akkurat som man skal lære et Haandværk. Nogle bliver dygtige, andre mindre dygtige, men lære maa de alle. Og de, der ikke har Lyst og ikke har Tid, kan blive fri, de kan give deres Børn til dem, der har lært at opdrage dem. Og de allerfleste Mennesker nu om Dage har ikke Tid til at opdrage Børn, og så overgiver de da Opdragelsen til dem, som har lært Kunsten, til Skolen. Og efterhånden har Skolen med sine Lærere, Overlærere, Inspektører, Direktører og Konsulenter fået den Opfattelse, at den ikke blot kan, men også skal ordne det hele.

Hidtil har man dog ment, at Sagen kunde være klappet og klar ved 14-Års Alderen, men nu slår det ikke til længere, nu skal Børnene helst gå i Skole til de er 18 År. For den vanskeligste Alder ligger mellem 14 og 18 År, og netop der slipper Skolen dem. Der går en Bevægelse Verden over for at få Skolegangen udvidet fra 14 til 18. Før Verdenskrigen var Tyskland i Færd med noget sådant — og næppe er Krigen forbi, før Landet belægges med Agitationsmøder fra dansk Side for en sådan Udvidelse.

Er det da rigtigt, at det haster sådan?

Jeg er tilbøjelig til over for denne Udtalelse at sige: så sinde, så sinde!

Det er muligt, at det, man kalder »Ungdomsskolen« kan blive en god og brugbar Skole, når den vokser frem ad fri Vej, men der er en Skole, der er vigtigere end den og alle de andre Skoler. Det er den gamle Skole, hvor Børnene selv tog ved Lære.

Enhver Skolegang rummer Spild af Tid og Kræfter. Den støber Børnene i samme Form, den gør dem til Kulturmennesker, netop til det, de ikke skal være.

Fri og friske skal de være, Naturbørn.

Gå ind i en Skoleklasse, og prøv der at finde den, der er dristigst til at leve Livet, og Du vil opdage, at det kan Du ikke. Men Du vil samtidig opdage, at ham, der kan sine Lektier bedst, vil Du ikke vælge af den Grund, men snarest den lidt trodsige Fyr, som øjensynligt arbejder lidt tungt, fordi han føler sig indespærret. I hans Øjne glimter det som Nordlys, du aner en Ild og Kraft, som engang vil bane sig Vej, trods alle tilrettelagte Skoleskemaer.

Men gå så ud på Legepladsen eller hellere til Hjemmene og se, hvordan Børnene der skikker sig i deres daglige, ubundne Tilværelse, så vil Du få Betingelser for at vælge.

Jeg mener derfor, at i Stedet for at udvide Skolegangen må Bestræbelserne gå ud paa at indskrænke den i dens nuværende Form.

Og Ansvaret for Børnenes og Ungdommens Opdragelse må lægges tilbage, hvor det lå i gamle Dage, i Hjemmene.

Det var det, Grundtvig udtalte, når han sagde, at de kendte Skoler er driftige Borgeres Hjem.

Og samtidig har Grundtvig givet Ordtaget for denne legemlige Skolegang, den skulde føre til

»et jævnt og muntert, *virksomt* Liv.«

Et sådant Liv han ønsked' al sin Æt og pønsed' på med Flid at forberede! Gid mange vilde pønse på det samme, så vilde Kravet om ny Skoler ikke være så stærkt.

Vi har ikke Tid, svarer Hjemmene. Jeg ved det. Men jeg véd ogsaa, hvad det i mange Tilfælde betyder, når Folk altid har travlt. Det betyder, at der er visse Ting, de har mere Lyst til at give sig af med end andre. Overfor disse Ting har de travlt. Det er sandt, hvad de siger, de har lynende travlt; men hvis de tager sig lige så meget af de andre Ting, så skulde I se, hvor de fik travlt overfor dem. Jeg anser Mennesker for at være så fornuftige, at de kaster sig over det, som de anser for det vigtigste; men jeg mener ganske vist, at de fleste Mennesker er så ufornuftige, at de ikke skønner, hvad der er det vigtigste.

Det er Følgerne af vor høje Kultur.

Og det vigtigste er ikke Generalforsamlinger, Foredragsmøder og Avislæsning, skønt de er uundværlige, men det vigtigste er Samlivet i Hjemmene mellem Mand og Hustru og mellem dem og Børnene og de Folk, de har taget i deres Tjeneste.

Det er en Efterleven af, hvad Bjørnson skriver:

»Her er Sommersol nok, her er Sædejord nok,
bare vi, bare vi havde Kærlighed nok,
her er digtende Trang gennem Arbejdets Gang
til at løfte vort Land, blot vi løfte i Flok.«

Her er netop nævnt, hvad vi trænger til: »Digtende Trang gennem Arbejdets Gang«.

Den store Fejl ved vor Tids Pædagogik er, at den ikke lægges ind i selve Arbejdet, men i Skolen. For Livet er en eneste stor Arbejdsdag. Det er dér, de unge skal finde sig til rette, det er der, de skal hjælpes til at finde sig selv.

Ikke mindst i Alderen mellem 14 og 18, skønt

det er tåbeligt at sætte Grænsen her, er Længslerne stærke og Drømmene store. Det hænger noget sammen med den legemlige Udvikling.

Legemligt skal de unge da finde sig selv, Drengen finde sig selv som Mand, Pigen sig selv som Kvinde. Det kan blive en herlig Opdagelse, men det kan ogsaa blive den sorteste Fortvivlelse og den blodigste Ironi. Husk på det! Hvem tør lægge Hænderne i Skødet og sige: det vedkommer ikke mig, om det bliver det ene eller det andet.

Jeg vilde svare dertil, at det er afgørende for al Fremtid, hvordan de, Drenge og Piger, finder sig selv som Mænd og Kvinder.

Ingen Skole kan her tage Ansvaret, kun Hjemmene.

Enhver kan jo se, at de trænger til Hjælp. Se, hvor alt er i Opløsning for at give Plads for nyt. Stemmen svinger mellem den groveste Bas og den mest skingrende Diskant. Lemmerne er enten for korte eller for lange, men er altid i Vejen. De kommer så let til at vælte en Kaffekop. Benene slår Sludder som for en daggammel Kalv. Og selve Fyren ved ikke hvor han må være, om hos de ældre eller hos Børnene. Han drages begge Steder hen.

Men der er herlige Muligheder i sådan en Lømmel! Han skal blot have Lov at gro i Ro. Er der en Alder, hvor der ikke må pilles ved de unges Sjæleliv, så er det i Lømmelalderen.

I den kræves der to Ting:

Ro og Arbejde.

Der er så meget, der skal gro, dertil kræves *Ro*, men samtidig skal Musklerne bruges og Evnerne øves, og dertil kræves der *Arbejde*.

Men hvordan er Forholdene nu for sådanne unge Lømler? I mange Tilfælde uhyre dårlige! Navnlig i vore Byer; måske mest Stationsbyer. De slippes der løs fra Hjemmenes Opsigt og Omsorg, i det hele taget fra de ældres Omsorg, og kastes ud for at opdrages af dem, der er nogle År ældre, og som ikke føler nogen som helst Opdragerpligt i sig, hvad også vilde være meningsløst at forlange af dem. I Stedet for Opdragelse og Omsorg træder Løjer og Langkål. De ældre benytter de unges Uvidenhed og Godtroenhed på en sådan Måde, at de får Latteren til at skylle ind over dem. Det kan knibe hårdt nok for os ældre at stå for en Latterbølge; men rent fortvivlende er det for en ung Dreng og Pige.

Og hvad sker så?

De hærder sig, og de sprænger deres Væsen for at iføre sig de ældres Dragt. De går ind i deres Måde at tale på. Og ægget af de ældre foretager de Ting og bruger de Ord, som de ellers ikke vilde bruge.

Det barnlige Sind, den barnlige Tankegang bliver ubarmhjærtig dræbt. Der bliver grebet med hård Hånd ind i det, som Grundtvig kalder Støvtrådeværket, men som her bliver betragtet som et Klimpreværk.

Og så sker der det med disse unge, at de kommer forud for deres Tid, de tager Forskud på det, som skal komme, og så oplever de aldrig det som skal komme. De kommer åndeligt til at ligne et forkrøblet, forvredent Træ. —

I Stedet for en rank Bøg i Maj, får vi noget der ligner et kroget Egepur.

Uden billedlig Tale kalder vi en sådan ung for blasert. Og når først Blaserthedens Dække har lagt sig over en Dreng og en Pige, så er de næsten ikke til at råbe op. Hjælpeløs står man så at sige overfor dem, og først når en Katastrofe indtræffer, der er så stor, at den kan gennemryste hele Personen og sprænge Dækket, bliver der påny Mulighed for at få den unge i Tale. —

Der er nogen, måske, der vil mene, at Kristendommen kan bryde gennem Dækket, så Katastrofen ikke behøves.

Men det tror jeg ikke. For den, der ikke mærker Menneskers kærlige Omsorg, han kan ikke fatte Kristi Kærlighed.

Derfor vilde det være at give Sten for Brød at give sig til at prædike for disse unge.

De skal rejses af Mennesker, så de føler sig inde under Menneskelighedens Magt; så bliver de selv til Mennesker igen, og da først kan Gud gøre sin Gerning i dem.

Og får han Tag i et sådant Menneske, ja, da kan visselig alt oprettes, og et herligt Træ kan vokse frem af den viltre Busk, som gode Mennesker med nænsom Hånd har beskåret.

Da vil vi atter erfare Sandheden af, hvad Grundtvig sang, at »når Støvet lægges i sin Skabers Hånd«, da kan rolig »alting ventes i Naturens Orden«.

Men hvor meget bedre er det ikke, om alting straks kan gå efter Naturens Orden:

at »Spiren frisk og grøn i tidlig Vår« kan få Lov at blive til »Blomsterfloret i den varme Sommer« hvor »Modenhed imøde Planten går«, og

»fryder med sin Frugt, når Høsten kommer«.

Ja, tag de unge ved Hånd i den farlige Alder. Kast dem ikke ud i Grinet og Sjovet, i Ubarmhjærtigheden. Lad dem krybe ind under Hjemmets Tag.

Medens jeg altså mener, at Tiden mellem 14 og 18 er den Tid, hvor Hjemmenes Ansvar bør være størst, og hvor Skolen helst må træde helt tilbage, fordi det er i Arbejde, legemligt Arbejde, at de unge i den Alder skal udvikles, så mener jeg, at der derefter, omkring 20 Års Alderen, kommer en Tid, hvor Trangen hos de unge melder sig, dels til at tilegne sig det, de var beskæftiget med i Børneskolen, på en mere selvstændig Måde, dels til at mødes med noget, som ligger ud over det dagligdags, ud over den Verden, de hidtil har levet i.

(Sluttes.)

De føler sig som stående ved Havet, mærkende Synskredsens dragende Magt. De længes frem til det Sted, hvor Himmel og Hav mødes.

Da er det atter Skolens Tid; den Skoles Tid, som kan forene Hjemmets og Skolens Gerning, den Skole, som har Evne og Vilje til de to Ting, at lade de unge smage en Slurk af Visdommens Kilde og lade dem føle Aandens Sus fare hen over sig.

En sådan Skole er den gode, danske Folkehøjskole, og en sådan Skole ønsker jeg med Guds Hjælp og med gode Venners Hjælp at rejse her næste Aar.

Og når vi da om et Aar mødes igen, så skal jeg åbent fortælle jer om den Skole og det Hjem, min Hustru og jeg allerede i vor Tanke har dannet her.

Erik Appel.

Spørgsmaal og Tildragelser.

I Ugens Løb.

Povl Hansen har i disse Dage udsendt 26. Aargang af Aarsskriftet *»Fra Vallekilde Højskole«*. Hæftet indledes med en Beretning af Povl Hansen. Han skriver deri, at det sidst forløbne Aar for Vallekilde Højskole var et Mindernes Aar. Den 29. December 1918 var det 25 Aar siden Ernst Trier døde. Ved hans Bortgang gik Ledelsen af Højskolen over til Povl Hansen, der siden da har været dens Forstander og fra 1. Maj 1900 tillige dens Ejer sammen med Broderen Niels Hansen. Og Skolens Gymnastiklærer Johan Brydegaard kan i dette Skoleaar se tilbage paa 25 Aars Virksomhed. Han overtog nemlig for 25 Aar siden Stillingen som Gymnastiklærer, efter at Hans Jørgen Rasmussen var død i November 1893.

Vinterskolen 1918—19 prægedes stærkt af de mange Sønderjyder, 25 i Tal. »Meddelelsen om, at Sønderjyderne vilde få ret til frit at stemme om, hvor de for fremtiden skulde høre hen, kom hertil netop under den spanske syges stærkeste anfald og hjalp os godt til at holde humøret oppe. Og det var da også bevidstheden herom, der lagde sin underlige glans henover hele denne mærkelige skolevinter og lyste op over alt det tunge og triste, som tiden ellers kunde synes så rig på.« Paa Sommerskolen var der 28 sønderjydske Piger. — I Sommer er Valgmenighedskirken i Vallekilde bleven ombygget af Arkitekt Ivar Bentsen. — I Højskolens Lærerkreds er sket enkelte Forandringer: Fra og med sidste Vinterskoles Slutning er *Haandværkerafdelingen* ophævet, efter at den har virket i over 40 Aar. Dens dygtige Lærer, Billedskærer Hans Olsen, er traadt tilbage, men fortsætter sin Virksomhed som Billedskærer. Tre andre Lærere, Gotfred Hansen (ved Haandværkerafdelingen), Eyvind Olsen og Knud Knudsen er ligeledes traadt tilbage. I Stedet for de to sidste blev antaget Uffe Grosen og Povl Hansens ældste Søn Hans Trier Hansen.

I Hæftet findes foruden Aarsberetningen og en Række kortere Bidrag to større: Povl Hansens »Af min mødrene Slægts Saga« og Fortsættelse af Andr. Bentsens »Optegnelser om mit Levned«.

•

Den 25. oktober holdt *Mørke* højskole 50 års fest. I mange år blev den ledet af M. N. Appelt og kom da til at stå i folks omdømme som en god kundskabsskole. 1904 overtog lærer S. Kolstrup den, og han stod for styret til sin død for et par år siden. Kolstrup havde et ideelt syn på højskolegærningen, og under hans ledelse var Mørke højskole først og fremmest vækkelsesskole. Den nye forstander M. H. Schmidt er vistnok ret ukendt i højskolekredse. Ved de jyske husmænds sendemandsmøde ifjor talte han for en tvungen ungdomsskole. — Mindefesten bød på foredrag af forstander Schmidt, som talte om evne og vilje til at forstå hinanden, og forst. Sieverts, hvis emne var: Den danske højskole i de sidste 50 år og dens mål og midler.

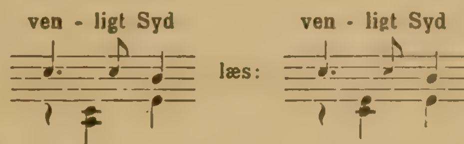
O. S.

•

Aagaard Højskole har i Vinter 25 Elever, Ask 75 Try 30, Vallekilde 183 Elever.

•

I Th. Laubs Melodi til de sidste Vers af »Der er et yndigt Land« (Nr. 46) bedes foretaget følgende Rettelse i Harmoniseringen i Melodiens Begyndelse (Overstemmerne):

Vor sønderjyske Medarbejder skriver i Lørdags:

Den 11. November var det 25 Aar siden Frimenighedspræst R. Thomsen begyndte med at holde regelmæssige Søndagsmøder i Haderslev. Jubilæet vil blive højtideligholdt ved et Menighedsmøde paa Søndag den 16. Novbr.

»Sønderjysk Arbejderforening« tager i »Sønderjyden«, Foreningens Blad, meget bestemt Afstand fra den Opfattelse, at den skulde være en social-demokratisk Organisation: »Dens Medlemmer er hverken Venstremænd eller Social-Demokrater, hverken konservative eller Radikale, de er danske Sønderjyder«.

BØGER.

H. F. Feilberg: Giv aldrig tabt. (Aschehoug. 78 S.)

Under denne Fællesoverskrift har gamle Pastor Feilberg i Askov samlet 5 Taler, to Foredrag fra Krigsaarene og tre ældre Prædikener, og nu udgivet dem, tilegnet Børn og Børnebørn »fra en gammel Mand.« Ud fra sin grundige Erfaring i Videnskabens Forskning og ud fra sin hjertelige Forstaaelse af det Hav af Lidelse, Menneskelivet rummer, giver han *sit* opmuntrende Svar paa de anfægtedes Spørgsmaal Hvorfor. Kan al Livets Jammer forliges med Troen paa en retfærdig og barmhjertig Gud? Svaret kommer roligt og stilfærdigt, jævnt og overbevisende, ikke ud fra filosofiske Spekulationer, heller ikke ud fra Skriftbeviser, men som Livets Vidnesbyrd om den prøvede Kristentro. Det er den »vidende Enfold«s Tale. »Jeg taler kun om Smaafolk, som jeg selv er, for hvem der skal tales meget eenfoldigt.« Men denne eenfoldige Tale er baade køn og dyb. Ejendommeligst — synes jeg — i Talen om »Guds Veje«, hvor vi fra Synge-Sørens tragiske Død i Kroens Rejsestald føres ind gennem Fatalismens og Buddhismens Forklaringer af Lidelsen frem til en smuk Fortælling i Talmud om Eneboerens Drøm om Englen, der vandrede med ham og lærte ham Guds Veje, ja dybere ind til den kristne Barnetros Tillid til vor Fars Kærlighed, at »Lidelsen og Smærten ogsaa har sit Evangelium«, at »vi ikke maa glemme, at Gud har en Evighed til at læge de Saar, Menneskers Tankeløshed og Uforstand, Synd og Skyld har slaaet.« — — — Denne gamle Mands Tale er ikke Snaksomhed, men Visdom. Taknemmelig sætter man sig i Børnenes og Børnebørnenes Kreds og lytter, glad over det gamle Ords Sandhed om dem, der er plantede i Guds Hus: »Og naar de som Sne er hvide, finest Frugt om Vintertide bære de for Gud«.

Paul Hedemann.

G. Jørgensen: Reformationen i Danmark. Den danske Kirkes Historie 1517—1537. (Udv. f. Folkeoplysnings Fremme) 1919.

For to Aar siden udsendte Forfatteren en fængslende og oplysende Bog om de kirkelige Forhold i Danmark før Reformationen, »Fra Bispenes og Munkenes Tid«. Til den slutter sig den nu udkomne. De danner tilsammen en god Skildring af den sært blandede Ting, som den danske Reformation var. Vi kan jo ikke nøjes med at se hine Aars Begivenheder alene under Synspunktet: den rene Læres Indførelse og Afskaffelsen af Pavedømmet. Vi maa se den Blanding af religiøse, politiske og sociale Rørelser, den Udfoldelse af Rænker og Kunster, de Udbrud af Vold og Vildskab, som var med. Midt i alt dette er det saa, man ser selve den aandelige Brydning. Der gøres godt Rede for dette i Bogen. Tilstande, Begivenheder, litterære Kampe skildres, og en hel Række af de mærkeligste Personligheder, Povl Helgesen, Hans Tausen, Rønnov, Lütke Naamensen osv. træder frem i tydelige Rids. Der ligger solid Lærdom bagved. Dommen er rolig og rimelig. Og Fremstillingen er klar og smuk. En meget nyttig, billig, smukt udstyret Bog foreligger her.

Carl Koch.

Evald Tang Kristensen: Almanak-Optegnelser af Præsterne Hr. Niels Sørensen Rømer og Hr. Peder Laugesen Fanøe. Forfatterens Forlag.

Niels S. Rømer var Præst i Stovby og Hornum mellem Vejle og Horsens. Han fortæller mest om sin gode Præstegaard, sin Avling og sine Indtægter. Han har siddet fedt og godt i det, havde en stor og god Gaard, og fik rige Gaver i Naturalier. En kom med en Fjerding Smør, en anden med en Otting, en tredje med en Snes Æg og et Par Kyllinger. Mange kom med Ost, flere med Aal og »skønne Ørreder«. Jo, da var det godt at være Præst.

Peder L. Fanøe var Præst i Hodde og Tistrup lidt nord for Varde. Han er fra Fanø, har Familie der og i Vejle og i flere af Nabopræstegaardene. Han fortæller mere om Besøg og Rejser mellem disse Slægtninge, og lidt Kulturhistorie falder der af ogsaa en Gang imellem.

Desuden meddeler Forf. Breve og Aktstykker om disse Præster og om deres For- og Eftermænd og fortæller om dem, hvad han ellers ved, alt med den Fylde og Omhu, der er E. T. Kristensen egen.

Bogen koster 2 Kroner og faas kun hos Forfatteren. Mindebo, Vejle.

Poul Bjerge.

INDHOLD:

Johan Borup: Svar paa en Indvending.
V. Brücker: G. Brandes: Cajus Julius Cæsar.
Asger Højmark: Friskolerne og Statsunderstøttelsen.
Olaf Skov: Højskolejubilæer. Karise Højskole gennem 50 Aar. Med Billede.
Poul Bjerge: Skildringer af Danmark.
Erik Appel: Fra Rødding Højskoles 75 Aars Dag. (Sluttes.)
Spørgsmaal og Tildragelser. I Ugens Løb.
Bøger.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

Ungdomshjem i Randers.

I flere Aar er der i Randers med Liv og Lyst virket blandt de unge ogsaa i grundtvigsk Retning, og man var nu bleven klar over, at der skulde skaffes Plads til den Ungdomsskare, der Aften efter Aften samledes, hvor Lejlighed gaves.

En Kreds af Mænd og Kvinder fra Byen og Omegnen tog da Mod til sig, købte et Afholdshotel og indrettede det til Ungdomshjem under Navn af »Grundtvigsk Ungdomshjem for Randers og Omegn«.

Dette Hjem blev indviet Søndag den 9. Novbr. I Hjemmets Sal, der var smukt pyntet med Flag, talte Pastor Ring, Ørsted, og Forstander Vedde, Hadsten. Formanden for Hjemmet, Hospitalsforstander Thomsen, gav forskellige Oplysninger: Hjemmet fuldt monteret har kostet 107,000 Kr.; de tegnede Aktier og givne Gaver beløber sig til 33,000 Kr., Frk. Margrethe Bak, Datter af Partikulier Bak, Randers, er antaget til Bestyrerinde.

I de 10 Pensionærværelser er 14 unge Mænd, væsentlig Ungdomsforeningens Medlemmer, flyttede ind Ungdomsforeningen er ogsaa flyttet ind i sine Lokaler med Regnskabsfører Østergaard Laustesen som midlertidig Leder under den egentlige Leders Lærer Feldwods' Fraværelse som Soldat. Der er foruden Pensionærværelserne og Personalets Værelser Spisestue, Dagligstue, Læseværelse, samt en større og en mindre Sal. Der var paa Indvielsesdagen stor Glæde saavel hos unge som ældre over nu at være naaet saa vidt. K. F. U M. bragte ved sin Formand Hilsen og Lykønskning.

N. H.

Foreningen til Værn for enligstillede Kvinder

kan den 20 November i Aar holde 40 Aars Jubilæum. Den blev stiftet den nævnte Dag 1879 af Frk. Regitze Barner, og 10 Aar efter blev det første store Hjem, »Værnehjemmet Bethania«, indviet. Her kunde 80 unge Piger finde et varmt Opholdssted, naar de kom ind fra Landet til den store By for at studere eller udføre praktisk Arbejde. Atter 10 Aar senere indviedes Frk. Barners andet Hjem, »Vesterled«, for 31 ældre enligstillede Kvinder, og begge Hjem er bleven til stor Velsignelse gennem de mange Aar.

Nu er Frøken Barner gaaet bort, og den nuværende Bestyrelse vilde gerne hædre hendes Minde ved at forsøge paa at sikre hendes Hjems Fremtid. Under Dyrtiden har man desværre maattet bruge 40,000 Kr. af Kapitalen, og Bestyrelsen har nu tænkt sig, ved at optage Frk Barners Idè med at uddele smaa Æsker, hvori Folk velvilligst skulde nedlægge 13 Kr. i Løbet af et Aar (25 Øre om Ugen), muligvis at kunne indvinde noget af det tabte

Frk. Barner gik selv rundt og samlede ind til »Vesterled« paa den Maade, og Bestyrelsen haaber nu, at Mindet om hendes uegennyttige Arbejde gennem et langt Liv vil bringe mange til at tage Del i Indsamlingsarbejdet til Sikring af hendes Hjem.

De røde Æsker udleveres fra Værnehjemmets Kontor Helgolandsgade 8, København.

Det gravsted på Assistens kirkegård, hvori

N. M. Petersen

og hans hustru hviler, er stærkt forfaldent og vil om 3 år blive nedlagt. Til at få graven bragt i en sömmelig stand og få den sikret og vedligeholdt til kirkegårdens nedlæggelse 1980 udkræves der en sum af omtrent 2000 kroner.

N. M. Petersens værker om Nordens sprog, litteratur og oldtidshistorie har haft en grundlæggende betydning, og hans varme kærlighed til fædrelandet og dets fortidsminder har sat dybe spor i forskning og folkelig bevidsthed. Vi tvivler derfor ikke om, at mange vil være med til at sikre hans grav mod tilintetgörelse.

Bidrag til dette formål modtages inden årets udgang af enhver af os undertegnede. Et muligt overskud vil blive anvendt til at sætte N. M. Petersen en mindesten i *Skibelund* krat.

Vilh. Andersen,
Prof. i nordisk litteratur.
St. Annæ Plads 19. Kbh. Ø.

Verner Dahlerup,
Prof. i nordiske sprog.
Willemoesg 56. Kbh. Ø.

Aage Friis,
Prof. i nordisk historie.
Sortedamsdoss. 69. Kbh Ø.

C. P. M. Hansen,
Kabinetssekretær.
Stavangerg. 4. Kbh. Ø.

Finnur Jónsson,
Prof. i nordisk filologi.
Nyvej 4. Kbh. V.

H. C. C. Müller,
Fuldm. i finansmnist.
Toldbodg. 18. Kbh. K.

Hans Olrik,
Dr. phil., forstander for statens lærerhöjskole.
Odensegade 14. Kbh. Ø.

Carl S. Petersen,
Bibliotekar ved kgl. bibliotek.
Solvej 2. Kbh. F.

Ovenstående opfordring tiltrædes af

Henrik Bertelsen,
Undervisningsinspektør, dr. phil.

Kr. Erslev,
Rigsarkivar.

H. P. Hanssen,
Minister.

Marie Jessen,
Flensborg Avis.

Marius Kristensen,
Höjskolelærer, udgiver af »Danske Studier«. Askov.

Martin Kristensen,
fhv. seminarieforst. Brunde skole pr. Horsens.

Th. Moltke,
Comtesse, skolebestyrerinde.

Karl Mortensen,
Rektor, dr phil. Ribe.

Alfred Povlsen,
Höjskoleforst., Ryslinge.

F. Rönning,
Undervisningsinspektør.

Joh. Steenstrup,
Professor.

Udkomne Bøger.

Skoler for Ungdommen i Danmark for Aaret 1915. Udgivet af det statistiske Departement. Statistiske Meddelelser. 4. Række. 58. Binds 3. Hæfte. 148 S. (G. B. N. F.) 2,00.

N. Clausen-Bagge: **Frelsens Vished.** 34 S. (P. Haase.)

Børge Janssen: **Den fangne Lehnsmand.** Af Søren Nordbys Saga. 197 S. (Hagerup.)

Erich Erichsen: **Ved Bethesdas Dam.** 200 S. (Hagerup.) 6,00.

Anna Baadsgaard: **Under Stjernerne.** 181 S. (Hagerup.) 5,50.

Poul Levin: **Hjem.** En Fortælling. 188 S. (Gyldendal.)

Georg Brandes: **Tragediens anden Del.** Fredsslutningen. 189 S. (Gyldendal.)

Hvad den store Gud fortalte. Oversat fra Engelsk af Marie Gamèl, f. Holten 92 S. (Aschehoug & Co.) 3,00.

Fyns Husmandsskole.

Paa Grund af forskellige indtrufne Omstændigheder maa det socialøkonomiske Kursus paa »Husmandsskolen« ved Odense udsættes indtil videre.

Kundgørelser.

Nr. 48 Fredag den 28. November. 1919

HAAKON AASVEJEN.

I 1917 besluttede det norske storting at oprette et nyt embede for en tilsynsmand for folkehøiskolerne og de tilsvarende ungdomsskoler. I embedet blev ansat amtsskolestyrer *Haakon Aasvejen.*

Det folkelige oplysningsarbeide havde grund til at vente sig meget av ham i den nye stilling. Helt fra sin første ungdom av havde han indtaget en fremskudt plads blandt de grundtvigske skolemænd i vort land. Han tok fatt paa arbeidet med liv og lyst, begyndte sine skolebesøk høit oppe i Finmarken, tok kysten sydover og havde været ved omtrent alle skoler i den nordlige, vestlige og sydlige del av landet, da han i forrige maaned døde av slag (hjerneblødning) i sit hjem paa Nordfjordeid. Han efterlader et tomt rum, som ikke saa let kan bli utfyldt.

Haakon Aasvejen.

Han havde mange venner ogsaa i Danmark, og jeg efterkommer saa gjerne en anmodning fra »Højskolebladet«s redaktør om at sende ham nogle mindeord om min avdøde ven.

Haakon Aasvejen hørte til en gammel trøndersk bondeslægt, ældste søn av gaardbruker Gunder Aasvejen i Stjørdalen, altsaa odelsgut, og han skulde saaledes ifølge god norsk tradition overtage fædrenegaarden. Han blev født 1862. Han kom imidlertid ikke til at befatte sig synderlig med gaardmandsarbeide hverken i opvæksten eller senere. Hans far hørte til den kreds som kom under paavirkning av *Ole Vig* og hans venner. Sønnen kom saaledes tidlig i berøring med den grundtvigske retning og dens forkjæmpere i Trøndelagen. Størst betydning havde det, fortalte han selv, at han i 16 aars alderen fik være med faderen paa et stort møte paa Lars Bentsens høiskole, hvor bl. a. *Chr. Bruun* og *Vilhelm Birkedal* talte. Omtrent ved denne tid var det, at han for første gang hørte *Ullmann*, til hvem han senere traadte i nærmere forhold.

Haakon Aasvejen var en meget veltalende mand, mindet av og til lidt om Ullmann uten at man dog kan tale om efterligning.

Han var tidlig klar over, at han vilde bli lærer for voksen ungdom, helst ogsaa »folketaler«. Men disse planer fik engang en noksaa ilde medfart.

Han gik ut fra Klæbo seminar i 1882 og fortæller om avskeden derfra: »Eleverne blev indbudt til bestyreren, senere provst *Aars*, til et glas vin i anledning av at Aars da fratraadte sin stilling i Klæbo. Som den bedste av de dette aar uteksaminerte elever fik jeg i opdrag at holde talen for Aars. Dette gjorde jeg, men tapte traaden midt i talen og opvartet siden med et pølsevæv, som endnu bringer mig til at rødme, naar jeg husker det. Min far var tilstede og sa siden: »Hvad du end blir, gutten min — *taler* blir du aldrig.«« — Han blev nu taler allikevel og en av de bedste, vi har havt. Mest kjendt utover landet blev han som politisk taler, da han i aarene 1896—98 var sekretær i »Norges venstreforening«. Som saadan gjennemreiste han de fleste bygder søndenfjelds, holdt overalt hvor han kom foredrag, og de, som ledet det politiske valgarbeide den gang, siger, at hans arbeide satte tydelige merker efter sig. Men likevel var det ikke paa det politiske omraade han først og fremst hørte hjemme. Det var i skolestuen. Da han for 6 aar siden av sit parti fik tilbud om at bli stillet som stortingskandidat (og han havde de bedste utsigter til at bli valgt), avslog han dette bestemt. Han vilde arbeide i skolen og helst bli i Nordfjord, hvor han var blit kjendt og avholdt overalt.

Han havde virket ved en hel del skoler, før han kom dertil. Samme aar han gik ut fra seminariet blev han lærer ved *Eivind Jarps* skole i Elverum, var derefter en kortere tid lærer ved folkeskolen i sin hjembygd, oprettet saa i 1887 egen folkehøiskole i Nordfjord og holdt den gaaende til 1890 uten nogen som helst offentlig økonomisk støtte. Derefter var han et par år forstander for en amtsskole i Nedenæs, hvorfra han flyttede til Stjørdalen igjen og derfra til Nordfjordeid 1898 som forstander for »Fjordenes amtsskole«. I navnet var det amtsskole, men i virkeligheten var det en folkehøiskole av vore bedste. Han fik ordne skolen som han vilde.

Da han sommeren 1917 blev utnævnt til tilsynsmand for landets ungdomsskoler, blev meddelelsen herom mottat med glæde og tilfredshet baade av høiskolerne, amtsskolerne og de saakaldte »Kristelige ungdomsskoler« (som svarer til de danske indremissionshøiskoler). Alle erkjendte, at en dygtigere, mere human og retsindig tilsynsmand kunde man vanskelig faa. Derfor vakte hans pludselige bortgang deltagelse og sorg over hele landet.

Aasvejen var lærer ved en hel række lærerkursus hos Ullmann og holdt flere saadanne kurser ved sin egen skole, havde der blandt andet *Grønvald Nielsen* og *Helge Hostrup* som foredragsholdere. Han var fuld av begeistring for dansk høiskole og dansk aandsliv og søkte altid at gjøre norske lærere delagtige heri. Da vi her i Gudbrandsdalen i 1908 begyndte med feriekurser for skandinaviske lærere og lærerinder, var Haakon Aasvejen likesom selvskreven til at være med som lærer. Og de som har været med her, vil sikkert alle stadfæste at hans foredrag om literatur, kirkeliv og kirkestrid i Norge fra Wexels dage og nedover til vor tid var noget av det bedste de fik høre paa disse kurser. —

Personlig var han elskværdig som faa, et av disse sjeldne mennesker, som det er en fest at være sammen med. Vi som stod ham personlig nær i saa mange aar, har saa vanskelig for helt at gjøre os fortrolige med den tanke, at han nu er borte. Og kortsynte som vi er, kommer spørgsmaalet: Hvorfor kunde han ikke faa leve længer? Her var dog saa god bruk for ham! Vi trængte ham. — Et av de foredrag jeg bedst husker av Aasvejen, var bygget over Wexels vidunderlige dejlige salme: »Tænk naar engang«. Det er saa mange »hvorfor« vi ikke her kan faa svar paa. Likeover for dødens gaade har vi at bøie os i tro og ydmyg tak for, hvad vi har faat. Vi takker for, hvad han har været og hvad han har git av hjertevarme og tro, og alle vil vi gjemme hans minde trofast i kjærlig og taknemlig erindring.

Rasmus Stauri.

Gudbrandsdalens høiskole, Hundorp, 12. novbr. 1919.

Samtaletimer.

I Artiklen om Ask Højskoles Jubilæum rører Højskolelærer Olav Skov ved afdøde Dr. Nørregårds Samtaletimer i Tilslutning til hans historiske Foredrag.

Som en af dem, der var Nørregårds taknemmelige Elever i de Aar, der her er Tale om, vil jeg gærne have Lov at sige et Par Ord om den Sag.

Forst. Mårssøe har efter min Mening forstaaet og betegnet Nørregårds Hensigt med og Syn paa Udbyttet af Samtaletimerne meget rigtigt, naar han — efter Olav Skovs Gengivelse — siger, at Hensigten var at sikre sig, at Eleverne fulgte med, og at han havde den Opfattelse, at Samtalen støttede det levende Ords Gerning. Men jeg er ogsaa ganske enig med Olaf Skov i, baade at det ikke derfor lader sig gøre i al Almindelighed at tage Nørregård til Indtægt for den Højskoleretning, der forlanger en hel Del Lærebogsarbejde af Eleverne, og at der godt kan være Tvivl om, at Nørregård vurderede denne bestemte Del af sin egen Virksomhed rigtigt.

I min Elevtid — Vinteren 1896—97 — brugtes der paa Testrup kun een eneste Lærebog: en lille Fysik af And. Kjærulff, som paa det Tidspunkt var Skolens Lærer bl. a. i det Fag. Han var ogsaa Regnelærer — en af de bedste, jeg har kendt, — og vi brugte ikke engang Regnebog. Bågø drev Geografi og Jørgen Andersen Bo dansk Sproglære — alt uden Lærebøger!

Og nu Nørregård. Hver Dag Kl. 11 besteg han Talerstolen for at begynde de »Timer«, der gærne blev paa 80 à 100 Minutter, men som aldrig blev for lange, de Timer, hvori han gennemgik Menneskeslægtens Levnedsløb saaledes, at man følte, han levede i Historien, at den var — i betydelig Maade — hans Lovbog og Visdomskilde, og han formaaede at gøre den ogsaa til vor, idet Menneskeslægten tegnede sig for os som en levende Kæde, gennemslynget af de evige Love, som har Velsignelsen i Følge, naar de efterleves, men som lige saa sikkert bringer Dommen og Straffen, naar Afgudsdyrkeriet og Selviskheden under den ene eller anden Form tager Overhaand. — Jeg tænker, det er gaaet de fleste af mine Kammerater fra den Tid, som det er gaaet mig: Enkelthederne i denne mægtige Forkyndelse — lige mægtig i Form og Indhold — har fortonet sig; men Helhedsindtrykket ikke alene lever: det forstærkes, som Aarene gaar.

Der var enkelte, som gjorde Optegnelser under Nørregårds Foredrag. Jeg ved ikke af, at han hverken tilskyndede dertil eller udtalte Misbilligelse deraf. Og han opfordrede i det hele ikke direkte til Efterlæsning af hans Foredrag hverken det ene eller det andet Sted. Han havde en meget righoldig Bogsamling, som stod til vor Raadighed; hver Middag kunde vi laane Bøger hos ham, og kunde vi blot sige noget om Retningen af vore Ønsker, forstod han altid at gøre et skønsomt Valg og at give os gode Vink. Men der blev i det hele, som naturligt var, ikke læst meget; thi Tiden var stærkt udnyttet til Undervisning; Forbindelsen med Hjemmet og Hjemegnen — bl. a. ogsaa gennem den hjemlige Avis — og Kammeratskabet krævede sin Tid. Og saa læste Nørregård som Regel hver Aften af den bedste nordiske Litteratur, altid saaledes valgt, at Læsningen støttede og uddybede Dagens eller de nærmeste Dages historiske Foredrag.

— Saaledes var den historiske Baggrund for den Samtaletime eller rettere Eksaminationstime, som Nørregård holdt hver Lørdag Eftermiddag til Repetition af Hovedpunkterne i det historiske Stof, han havde gennemgaaet og uddybet i Ugens Løb. Det var den eneste Time af den Art, en Time, som ikke satte, og som, med alt det foran skildrede uforandret, næppe kunde sætte egentlig Præg, endsige noget Særpræg, paa Skolen. Jeg for min Part gik glad til dem som til alle Skolens Timer; men naar jeg nu, snart et kvart Sekels Livserfaring, hovedsagelig erhvervet gennem Skolearbejde, rigere, tænker tilbage, betænker jeg mig ikke paa at sige, at den var det mindst værdifulde af, hvad Nørregård gav os, ja, jeg er end ikke vis paa, at dens Betydning med alt taget i Betragtning kan regnes for positiv.

Her i Bladet som paa andre Steder har jeg nu og da taget til Orde mod den efter min Mening ganske forkastelige Eksamineren i Aands-

fagene, som endnu florerer frodigt i vor Børneskole, og som er til stor Skade for det aandelige Livs Trivsel. Hvorfor? Bl. a. og først og fremmest fordi Eksamen uundgaaeligt forudsætter en Repeteren, som ligesaa uundgaaeligt bliver en Udvanding af, hvad man kunde lægge i det ved første Gennemgang, naar Stoffet var nyt og friskt, og man kunde give sig Tid til Fordybelse i det.

Men det samme gjaldt og gælder uden Tvivl i det her omhandlede Forhold. Det Stof, en Dr. Nørregård har gennemgaaet i 8—10 Timers mægtigt aandsbaaret Tale, kan i bedste Fald næppe vinde ved at blive gaaet efter i een Times Eksamination, naar Maalet ikke netop er en Eksamen. Og der *kan* gøres Skade. Jeg sagde, at jeg gik glad til Eksaminationstimen. Ja, for jeg hørte jo til dem, der nok kunde svare og derved vinde en vis Ære, — og det var en af Nørregårds Læresætninger, at Ærgerrighed ikke er saa nær det værste, en ung Mand kan være i Besiddelse af. Men Sagen havde ogsaa en anden Side: Spørgsmaalene blev jo undertiden rettede til en af de Elever, som maaske havde følt Hjertet brænde i sig under Foredragene, men som nu ikke paa nogen Maade kunde huske det eller det bestemte Navn eller Aarstal. Maaske svarede han ikke; maaske svarede han ravgalt og fik som Følge deraf en Lattersalve fra Kammeraterne eller en lidt ram Bemærkning fra Nørregård, — ja, jeg har intet bestemt at holde mig til; men jeg er — nu — klar over, at der i en saadan Time let sker noget, som i Forhold til, hvad der udrettedes i Foredragstimerne, kan blive af negativ Art.

— Det var, hvad Olaf Skovs Ord kaldte frem hos mig. Jeg mener, det har baade Testruphistorisk og mere almen Interesse. Der holdes vist paa flere af vore Højskoler nu Samtaletimer af en nogen anden Art og med stor personlighedsdannende Værdi. Ære være dem, — og det vil vist ogsaa forstaas, at det aldeles ikke har været min Hensigt her at tale nedsættende om Nørregårds Gerning. Lige saa lidt er det min Mening, at en levende Historieundervisning *kun* kan fremmes ad den mundtlige Fortællings og ikke tillige ad Bogens Vej. Jeg vil ikke alene indrømme, men ogsaa stærkt hævde, at her ikke er et Enten-eller, men et Baade-og.

Torolf Kristensen.

Fra Rødding Højskoles 75 Aars Dag.

(Sluttet.)

Vi sang »Et jævnt og muntert virksomt Liv på Jord« og skiltes for at søge Madkurvene.

Kl. $7^1/_2$ var Salen fyldt igen, og jeg indledte da kort en Forhandling om Børneskolen, da den, der var opfordret til at være Indleder, ikke var kommet til Stede.

Vi begyndte med at synge den gode gamle Friskolesang: »Der skinner en Sol i Lys og Løn«, og jeg talte omtrent sådan:

Idet jeg henviser til, hvad jeg allerede har udtalt i mit Foredrag, ønsker jeg endnu engang at understrege, at Skolen kun er en Nødhjælp for Hjemmene. I har under Udlændigheden lært Hjemmenes Betydning at kende; I maa ikke tro, at Hjemmets Gerning er endt med, at det danske Skolevæsen kommer til jer. Og I må heller ikke tro, at den danske Skole, i Modsætning til alle andre Skoler, kan løfte de Opgaver, som Hjemmene ikke gør sig Umage med.

Efter min Mening kan vi stille to Krav til Skolen, at den dygtiggør Børnene til det praktiske Liv, og at den fremhjælper deres åndelige Udvikling. Den første af disse Opgaver består i at meddele Børnene praktiske Færdigheder, og her bør der kræves den bedst mulige Undervisning. Denne Opgave *kan* Skolen helt overtage, men jeg mener rigtignok, at det vil være i høj Grad ønskeligt, at Børnene lærer at læse hjemme. Om ikke af andre Grunde, så af den, at de derigennem forstår, at Skolen er en Hjælper i Hjemmets Opgave.

Men den anden Opgave kan på ingen Måde overlades til Skolen. Eller er der nogen her, der kan tænke sig, at deres Børn først skulde lære Gud at kende i Skolen?

Mange Forældre vil svare mig, at de ikke evner at fortælle for Børnene. Men dertil vil jeg sige, at så skal de begynde med at læse for dem; Børnene opfatter det som Fortælling alligevel, og når de nu og da afbryder Læsningen med Spørgsmål, kommer Fortællingen i Gang af sig selv.

Ved Siden af Fortællingen må vore Sange og Salmer udnyttes. De fleste Børn har en umiddelbar Sans for Poesi, som ikke må visne hen af Mangel på Næring. Kan man ikke synge, så kan man også her ty til Læsning.

Når så det Øjeblik kommer, da man synes, man ikke kan magte Opgaven selv, og det Øjeblik skal udskydes så længe som muligt til Gavn for både Børn og Forældre, så går man til Læreren og siger: se her er mine Børn, vil De hjælpe mig med at undervise og opdrage dem.

På den Måde kommer det rette Forhold i Stand mellem Hjem og Skole, og uden det får Skolen sjælden nogen rigtig Betydning for Børnene.

Et Spørgsmål er så, hvad Børnene skal lære, hvormange Fag de skal undervises i. Og her vil Meningerne jo nok være forskellige, om end de fleste vil være tilbøjelige til at sige: så mange Fag som mulig (udfra det kendte slagord: Kundskab er Magt, for skønt vi samtidig taler stærkt om, at Ret skal gå for Magt, så ønsker de fleste dog at udstyre deres Børn med mest mulig Magt).

Hertil vil jeg svare, at man skal lære Børnene, hvad der har haft Betydning for én selv i ens Liv, og det samme skal Læreren gøre.

Når jeg derfor har været med til at vælge Læreren, og det vil jeg forlange at være med til, så vil jeg give ham fri Hænder. Det vil sige, ved Valget vilde jeg rimeligvis sige til ham, at han skal kunne to Ting til Gavns, lære mine Børn at læse, regne og skrive godt, og så fortælle sådan for dem, at de kommer til at holde af deres Fædreland og deres Gud. Og i alt det vil jeg hjælpe ham. Men derudover må han undervise i de Ting, som han har Lyst til, og som han mener har Betydning for dem.

Jeg vilde ingensinde kræve af ham, at han skulde undervise mine Børn i 20 forskellige Fag, fordi jeg har den Opfattelse, at Børnenes Hjerne ikke er et Pakhusloft.

Læreren skal være en lige så fri Mand i sin Skole, som Forældrene i deres Hjem.

Lad mig slutte med at sige, at jeg ønsker en fri Skole, der kan hjælpe Hjemmene, hvor de ikke magter hele Opgaven.

Der fulgte nu en livlig og lærerig Forhandling, der først og fremmest viste, at man i Rødding-kredsen er stærkt optaget af Skolespørgsmålene, men desuden tydeligt gav til Kende, at man stod delt med Hensyn til Spørgsmålet: Statsskole — Friskole.

Jeg samler Indlægene om de to Skoleformer og nævner først Tilslutningen til

den fri Skole.

Den blev indledet af Fru *Lycke*, der udtalte sig meget skarpt mod den tvungne Skole, idet hun hævdede, at en tvungen dansk Skole ikke er stort bedre end en tvungen preussisk Skole. »Den tvungne preussiske Skole har holdt os vågne; lad nu ikke den tvungne danske Skole gøre os til Nikkedukker. Vor største Opgave er at hindre dette. Men hvor meget står det i vor Magt at gøre? Hvilken Indflydelse får vi på Lærervalget, og på Valget af Lærebøger?

Er det ikke sådan, at Skolekommissionen kan forlange både Fadervor og Trosbekendelsen lært udenad, såvel som Skriftsteder?«

Fru *Kristine Søndergaard* hævdede, at et nært Samarbejde mellem Hjem og Skole nåedes bedst i den fri Skole, og Gårdejer *Olav Fink* mente, at Målet med al Opdragelse og Undervisning, at danne gode og trofaste Karakterer, vel kunde nås ad forskellige Veje, men han måtte dog udfra sin Erfaring foretrække den fri Skole. *En Taler*, hvis Navn jeg desværre ikke fik fat på, fremhævede stærkt, at det var de mest åndelig vågne Mennesker, der søgte til Friskole og Frikirke. I samme Retning udtalte Gårdejer *H. P. Hansen* sig, idet han hævdede, at Børnene i Friskolen havde den bedste Lejlighed til at blive åndeligt påvirkede.

For Statsskolen

udtalte dernæst Gårdejer *Niels Skrumsager* sig, idet han mente, at kun et Fåtal af Forældre havde Råd til at sende deres Børn i Friskole. Hovedgrunden for ham til at opretholde Statsskolen var dog den, at i den kunde høj og lav mødes, den var en virkelig Borgerskole. Men over alle Skoleformer satte han Personen, Læreren; af ham afhang alt.

En endnu stærkere Tilslutning gav fhv. Landdagsmand *Kloppenborg-Skrumsager* Statsskolen med den samme Begrundelse som Broderen, idet han brugte et så stærkt Ord, som at det virker »fortrinligt opdragende« på Børnene at gå i en Skole, der er ens for alle. Hans Tilslutning var dog åbenbart grundet stærkt i hans Udtalelse om, at den danske Statsskole var en særdeles fri Skole, hvor Forældrene udøvede den afgørende Indflydelse på

Lærervalget, og hvor Læreren var frit stillet m. H. t. Valg af Lærebøger.

Realskolelærer *Bjerring-Christensen* mente, at Befolkningen havde for stor Indflydelse på Lærerspørgsmålet, idet den i Henhold til § 8 (i Lov af 27. Maj 1908) kan afskedige en Lærer også af andre end saglige Grunde.

Han bad dernæst Folk ikke øve for megen Kritik på Forhånd, men i Tillid modtage de Lærere, som kom herned.

I samme Retning udtalte Gårdejer *Mads Gram* sig; han fremhævede de rige Muligheder, der blev åbnede ved Genforeningen med Danmark; hvad den preussiske Ørn havde sønderrevet, blev der nu Lejlighed til at hele. — Han så et stort Fremskridt i dette, at Kommunen var bestemmende i Lærervalg.

Gårdejer *Martin Skov* vilde helst slå en Streg over al Uenigheden og opfordrede stærkt til at tage godt imod de danske Lærere.

Forhandlingen strejfede endvidere

Eksamensskolen.

Fru *Lycke* talte mod Eksamensjaget, medens *Niels Skrumsager* forsvarede Eksamensskolen, bl. a. under Henvisning til dens Nødvendighed for dem, der vil opnå visse Stillinger.

Religionsundervisningen

berørtes ligeledes. Fru *Lycke* ønskede den helt bort fra Skolen for derved at få Forældrene til at føle deres fulde Ansvar over for Børnenes kristelige Opdragelse. Hun blev imødegået af *Niels Skrumsager*.

For at samle Forhandlingen om Hovedspørgsmålet: Friskole — Statsskole, Hjem og Skole, indlod jeg mig i mine Svar ikke på Spørgsmålene om Eksamensskolen eller Religionsundervisningen, der hver for sig kan give tilstrækkeligt Stof til en Aftens Forhandling, men jeg lovede at åbne Højskolens Døre for videre Forhandling om Skolespørgsmål, og jeg glæder mig til mangen god Debat i det kommende første Skoleår. Forhandlingens foredragsagtige Form borger for, at vi med Udbytte kan udvikle Synsmåder, selv om de er hinanden stik modsatte.

Jeg må dog nævne nogle enkelte Tilsvar. Overfor Kloppenborg-Skrumsagers Udtalelse om Forældrenes afgørende Indflydelse på Lærervalget, hævdede jeg, at de, så vidt min Erfaring strakte, ikke øvede nogen nævneværdig Indflydelse, idet Valgene til Sognerådene afgjordes efter andre Spørgsmål end efter dem, der vedrørte Skolen. I hvert Fald var Indflydelsen meget indirekte og langtfra tilfredsstillende.

Overfor Niels Skrumsager gjorde jeg gældende, at det ikke var Børnene, der skulde demokratisere Samfundet, men de voksne. Jeg forbeholdt mig Ret til at værne mine Børn mod at få deres Fantasi og Tankegang påvirket i Retninger, som jeg ikke ønskede.

Jeg sluttede mig til Udtalelserne om at møde de fra Danmark kommende Lærere med Tillid; hvad jeg iøvrigt fandt var en Selvfølge. Derimod burde man ikke med kritikløs Tillid kaste sig i Armene på den danske Folkeskole.

Inden Forhandlingen sluttede oplyste Ordstyreren, Hans Appel, at Friskolen nu vilde få så stort et Statstilskud, at det bliver overkommeligt for enhver at sende sine Børn derhen.

Hermed sluttede da Forhandlingen, efter at den af Gårdejer M. K. Gram stillede Resolution var vedtagen.

Erik Appel.

Meddelelser fra Dansk-islandsk Kirkeudvalg.

Første Nummer af »Meddelelser fra Dansk-islandsk Kirkeudvalg«, redigeret af Frk. Ingibjörg Olafsson og Sognepræst Thordur Tomasson, er udsendt.

Numret indledes med et Digt af Thordur Tomasson »Islands Kirke«. Dets Hovedbidrag er en udførlig Beretning om Præstemødet i Reykjavik i Sommeren 1919, skrevet af Pastor Arne Møller.

Arne Møller skriver, at paa Island er det aarlige »Præstestævne« i Reykjavik Aarets eneste egentlige kirkelige Møde. Og han har Indtryk af, at Interessen har været i Stigning siden han sidst — i 1910 — var med til et saadant Møde. »Der var i Aar flere Deltagere end nogensinde. 40 »Præster og Provster og Professorer« foruden teologiske Studenter og Kandidater, som ogsaa havde Adgang. En smuk og anselig Forsamling var det. Den fremmede Iagttager maatte glæde sig over at se saa mange karakteristiske Skikkelser og Ansigter iblandt disse islandske Præster og høre dem drøfte forskellige Spørgsmaal dygtigt og indgaaende.«

Mange havde maattet gøre en besværlig Rejse til Hest over Fjæld og Floder for at være med. Han gengiver udførligt Biskop Jón Helgasons Indledningstale til Mødet og giver Meddelelse om en Forhandling, han selv indledede om dansk-islandsk kirkeligt Samarbejde. Drøftelsen førtes paa Islandsk, og Deltagelsen var meget livlig.

Naar man til »Dansk-islandsk Kirkeudvalg« indsender et Bidrag paa mindst 2 Kr. til Udvalgets Arbejde, faar man gratis alle Udvalgets Skrifter tilsendt. Adressen er Vimmelskaftet 32, St., København K.

TIDENS STRØM

HUGO HAASE.

Få ledere af et politisk parti har haft en sværere opgave at løse end Hugo Haase som socialdemokratisk partifører i Tyskland fra avgustdagene 1914 til han nu i oktober blev ramt af den kugle, affyret af en sindssyg socialist, der voldte hans død en måned senere.

Da krigen brød ud, var de ældre tyske socialistførere, fremfor alle Bebel, allerede forsvundne, og ledelsen var gået over til yngre kræfter, af hvilke Haase var partiets formand. Han havde da været rigsdagsmand i tiden 1897—1907, og igen siden 1912. Han var fra Østprøjsen, en ret uanselig skikkelse, klarttænkende, hæderlig; af uddannelse jurist; han havde haft en god sagførerpraksis i Kønigsberg. 1912 kom han i partibestyrelsen, og som formand blev det hans lod den 4. august at motivere partiets stilling til krigen. Det var den første store prøve han blev sat på. Bestod han den?

Socialdemokraterne i alle lande betragtede det i de skæbnesvangre dage før 1. august som deres opgave at hindre krigen. Derom drejede forhandlingerne sig på det internationale socialistmøde i Brüssel 29. og 30. juli, hvor også Haase havde ordet og hævdede, at Tyskland ikke måtte intervenere, »*selv om Rusland gør det*«. To dage derefter kunde den tyske socialdemokrat Herman Müller overfor franske partifæller i Paris hævde, at flertallet af de tyske socialister vilde stemme *mod* krigskreditten, højst under visse omstændigheder afholde sig fra at stemme. Men 3. avgust, da krigen var erklæret og partiet skulde tage stilling til sin holdning på rigsdagen den 4., vedtog det med 78 stemmer mod 14 at stemme *for* krigsbevillingerne uden noget forbehold. Partiet havde valget mellem at stå fast på sin socialistiske kamp mod krigen og svigtende denne at følge de røster, der talte om faren for fædrelandet, der måtte afværges; det valgte det sidste; det kunde ikke stå for det stærke fædrelandske pres fra alle sider, tænkte vel, at ved at følge flertallet af landsmændene i det længste, bragte man dem snarest på ret køl.

Haase var en af de fjorten, som havde stemt imod. Han havde så valget mellem at stå fast på sin overbevisning, træde tilbage fra ledelsen, eventuelt forlade partiet og svigtende overbevisningen at bøje sig for partiflertallets vilje. Han valgte det sidste, tænkte vel, at ved at følge partiet i vildfarelsen denne gang, fik han snarest magt til at lægge roret om.

Hvornår er det rigtigt at bøje sin overbevisning ind under hensynet til »slægt og venner«, fagfæller, partifæller, landsmænd o. s. v. I småting, eller når det, der står for en som det højeste, den morallov, man vil tjene, dybere set, eller i det lange løb, må antages at vinde derved? Men hvornår er så det, og hvor svært er det ikke at skønne om følgerne af den slags handlinger? Og dog beror dommen om netop den slags handlinger på, hvilke virkninger de får.

I dette tilfælde blev resultatet, at flertallet af det tyske socialdemokrati gang på gang stemte for krigsbevillingerne og droges længere og længere over i forsvaret for regeringens handlinger, så langt, at det syn, de derved har tilegnet sig, i høj grad hindrer dem i arbejdet for at rejse Tyskland påny, og det både indadtil og udadtil.

Og hvad Haase angår, da så han selv straks det skæbnesvangre i partiets holdning. Det udviklede han allerede 3. avgust for Bernstein, der havde stemt modsat, under en spaseretur i Thiergarten. Og det var en moralsk styrkelse for ham, da Bernstein nogle måneder senere kom til ham og sagde: De har set rigtigere end vi andre, og sluttede sig til hans tankegang. Men resultatet af hans følgagtighed overfor partiet blev en række forgæves forsøg på at bringe det over til sit syn og dernæst en bitter skilsmisse fra dets flertal.

I 1915 blev modsætningen holdt hen, dog således at Haase ophørte at være ordfører for krigskreditterne. I december talte han mod Scheidemann på spørgsmålet om fredsbetingelserne, og i samme måned stemte han sammen med 19 andre mod en ny krigsbevilling. Men først i marts 1916 *talte* han mod en finansbevilling — uden forud at have under-

rettet partiet — og rejste en storm i rigsdagen, under hvilken også forskellige gamle partifæller råbte op imod ham; det endte med, at ordet blev ham frataget. Derefter blev han og hans smidt ud af rigsdagsgruppen og måtte danne en ny: »Socialdemokratisk arbejdsfællesskab«.

Den således skabte kløft blev dybere og dybere, og retfærdiggørelsen for Haase kom først med Tysklands sammenbrud i oktober—november 1918. Og revolutionen bragte ham og hans fæller frem til magten. De var da også de rette til at træde frem for den sejrrige entente som talsmænd for det selverkendende, nye Tyskland. Ti de, og næsten kun de, havde, også på Stockholmerkonferencen i 1917, hævdet folkenes selvbestemmelsesret fuldt ud.

Men således gik det ikke. Først vægrede Haase sig ved at have flertalssocialisterne med i den nye regering, men måtte gå med dertil. Siden trak han sig så ud af regeringen igen i følelsen af, at formålene var for forskellige. Det er da også klart nok, at hele Noske-regimentet med dets nære tilknytning til en militærmagt, som egentlig var omtrent lige så gammeldags som dens officerer, måtte være folk som Haase i højeste grad imod; og han har snart set, hvor det bar hen. Alligevel er der dem, der hævder, at han og »de uafhængige« burde være blevne i regeringen. Tiden til at dømme derom er næppe kommen endnu. Folkets flertal var den gang trods al revolution langt mere »Scheidemannsk« end »Haase'sk«. Siden har vel utilfredsheden med det herskende regimente ført mangfoldige arbejdere over i »de uafhængiges« rækker, men også den konservative opposition er bleven stærkere, og for tiden har den en svær vind i sejlene.

Haase og hans meningsfæller var ingenlunde spartakister eller bolsjeviker, som man af og til ser det fremstillet i danske blade. Ingen socialister har i sin tid udtalt sig skarpere om de bolsjevikiske metoder end de; men den yderste fløj af hans gruppe nærmede sig i revolutionstiden stærkt til »rådsstyret« og »proletariatets diktatur«, og det svækkede Haase's stilling en del.

En anden grund til vanskelighederne — både for flertals- og mindretalssocialisterne ligger vel i de socialistiske teoriers mangel på evne til at løse vanskelighederne, måske i forbindelse med at en stor del af socialisterne, menige som officerer, langt mere var fagforeningspolitikere end socialister — denne sidste kritik falder dog særlig på flertalssocialisternes kappe.

Forholdene i Tyskland kan ikke blive stående på det punkt, hvor de i øjeblikket befinder sig. Der må ske en svingning til højre eller til venstre, muligvis først til højre og så til venstre. Når dette sidste bliver tilfældet, vil de uafhængige atter få lejlighed til at øve en indsats, sandsynligvis i forbindelse med den mest frisindede del af flertalssocialisterne og de liberale. Man under disse folk at få lejlighed til at øve et positivt arbejde efter den uforfærdede, modige og retliniede holdning de indtog i deres land som indenfor deres parti i krigens år, med Hugo Haase som leder. Det tidspunkt kommer han ikke til at opleve.

Nogen glimrende og blændende politisk leder var han ikke, men han var en hæderlig og en klart tænkende mand. Som leder søgte han at være så imødekommende og rummelig som muligt. Men han måtte være sin overbevisning tro. Den slags mænd har et folk altid brug for.

Anders Vedel.

Den 11. November i England.

Ingen, der har været i London, vil kunne glemme det voldsomme indtryk af trafik, man får ved at færdes på denne bys hovedstrøg. Arbejdsvogne, hestedrosker, biler, motoromnibusser, råbende kuske, kimende og tudende vognstyrere, en rastløs vrimmel af fodgængere, nogle med lange, kraftige, andre med raske trippende skridt haster afsted ud og ind imellem hinanden, som en ustandseligt rindende strøm; hver aften sagtner den, hver morgen stiger den på ny, regelmæssigt som flod og ebbe i Themsen, hver ny dag lige stor og pågående, ja større fra år til år, altid blot større og mere ustandselig.

Forleden dag — den elvte november kl. elleve om formiddagen — standsede strømmen pludselig med et eneste ryk; overalt, under jorden, på jorden, over jorden lå bevægelsen og arbejdet stille i 2 minutter — ja ikke blot i London, men over hele det engelske rige. Det var kongen, der havde opfordret folket til på årsdagen for våbenstilstanden i en for alle fælles kort stund at samle tankerne og samle dem i mindet om de faldne.

Kongens opfordring blev fulgt. Menneskenes rastløse strøm, selv hvor den var allerstærkest, omkrig Englands bank, standsede. Men i samme øjeblik udløstes en ny strøm, en bevægelse i alle disse menneskers sind. Alle havde de jo kendinge, der var faldne, som tankerne søgte hen til — og

vel hos de allerfleste gik tanken fra de faldne videre mod noget fælles, et jordisk eller et himmelsk fællesskab, mod den fremtid, de var faldne for, fælles som de jo alle var om andagten og stilheden, skønt hver just i sine egne tanker.

Nogle af dem, der har været i England, har f. e. ved Adultskoletimer været med til en fælles tavs bøn, eller i Kvækerforsamlinger siddet i deres andagtsfulde stilhed. Og vel alle, som har været med dertil, har oplevet en sådan stille andagts talende magt. En sådan kort stilhed af en særegen art gik over det engelske folk den elvte november, og som man kan se af referaterne, mange oplevede noget derved.

Der fortælles f. e. om, hvordan der ved Londonbroen var fuld af vogne af enhver art og af mennesker, hvordan arbejdet gik sin sædvanlige gang, kranerne svingede frem og tilbage, skibe og pramme tømtes og fyldtes, da klokken nærmede sig elleve. Pludselig lød fra den sydlige bred et kanonskud, og al travlheden var forbi. Kuskene satte sig tilbage og svingede med deres huer. Folk i omnibusserne tog hattene af. Gennem vinduerne kunde man se, at kvinderne blev meget alvorlige. Folk på fortovet stod stille med blottede hoveder og så ret frem for sig. På prammene, skibene og kajerne lagde folkene deres byrder og mindedes med huen i hånden deres kammerater, som aldrig var kommen tilbage til arbejdet igen, eller de mænd, de havde set dø.

De to minutter, så fulde de var, syntes meget lange; man så ansigterne skifte udtryk og læberne bæve. Så tog én sin hue på igen, motorernes stillestående pusten hørte op, rækkerne gik fremad, folk på skibene begyndte igen at tage fat.

Politibetjenten ved broenden tog sig igen af trafikken. Som kuskene og konduktørerne syntes han om den tavse hædren af de døde. Hans tanker havde været langt borte. »Ved denne tid sidste år«, sagde han, »var jeg ovre i Bulgarien — — —«

Ved *Englands bank* havde en stor menneskemængde samlet sig. Pladsen foran borgmesterboligen var én masse af kørende og gaaende; nogle raske unge mennesker var kravlet op på taget af børsen for derfra at kunne se alt. Citys borgmester og hans frue kom ud på balkonen. Frelsens hærs musik spillede, og flagene gik på halv stang, da klokken blev elleve. »Øjeblikkelig standsede trafiken på gade og fortov. Mændene blottede hovederne, nogen af kvinderne græd, vekselererne og deres kontorfolk holdt op at rende efter telefonerne og stod ærbødigt stille i de to minutter.

Det var et mærkeligt og et bevægende syn. I det ene øjeblik fór motorvogne og biler afsted fremad eller drejede rask ind i sidegaderne. I næste øjeblik var alt stille. Spektaklet døde bort. Der var tavshed. To minutter senere hørtes tonerne til »Pris gud, fra hvem al gave strømmer«. Mænd og kvinder iler atter over gaderne; og bilerne søgte at komme frem; folk strømmede ind i Butikkerne, og egnen omkring banken blev atter det travleste sted i London.«

Fra det fattige Øst-London skrives saaledes: »Paa det tætpakkede og ivrigt handlende torv i Øst-London, hvor jeg stod, standsede pludseligt fiskehandlernes hæse råb, de tykke slagteres modråb, kvindernes skænden og snakken ved de forskellige boder, kort sagt, al den sædvanlige torvelarm, og folk forstummede. Alle uden undtagelse standsede deres gang og deres tale og stod roligt stille, og der herskede en dyb og følelig tavshed. Intet bevægede sig eller gav en lyd fra sig undtagen nogle forskræmte fugle, der fløj over hustagene. Man hørte lyden af sirenerne på floden; deres uhyggelige stemmer lød i øjeblikket som råb fra en anden verden. I disse korte minutter fyldte menneskene deres sind med tankerne på de mørke dage og de tunge minder. En mand stod ret op tæt ved mig; han tog sin hat dramatisk af. På ethvert andet tidspunkt vilde folk have moret sig over ham, måske gjort grin med ham, men hans hele holdning nu og udtrykket i hans øjne måtte dog få selv de frækkeste til at tænke sig om først. Foran mig stod en lille lurvet klædt mand med bøjet hoved. Hans varer lå på boden foran ham. Pludselig så han op, løftede sin højre hånd og råbte: »Gud velsigne kongen«. Ingen svarede. Så sagde han igen: »Gud velsigne hver eneste fattig kone på dette torv i dag, og gud velsigne mine stakkels sønner, som er døde.« Hans stemme kvaltes af bevægelse, og han bøjede sig hurtigt igen ned over sit lager.

En tog et ur op og sagde roligt, men alle kunde tydeligt høre det: »De to minutter er forbi«, og han begyndte roligt at gå sin vej. Andre fulgte, men sagte og stille, som var de bange. Efterhånden begyndte torvet at blive levende igen, men som det syntes mig, næsten modstræbende. Da jeg vendte mig for at gå, så jeg mig tilbage, den gamle mand stod endnu bøjet over sine sager.«

Endnu et billede, fra Syd-London: En skriver (i »Times«): »Da timen slog for den store hyldest til de døde, sad vi fire ovenpå en omnibus, der var ved at arbejde sig op ad en stejl bakke i Sydvest-London. Et øjeblik forinden havde vi, med en forceret overlegenhed, været ved at tale om de humoristiske sider, vi tænkte os pavsen vilde frembyde. Vor samtale blev afbrudt af, at omnibus'en standsede. Det var lige overfor en lille fabrik, der lå noget tilbage fra vejen. Foran var en flagstang, og da omnibus'en standsede, blev det sænket på halv stang. Nedenunder det stod vel et dusin fabriksarbejdere i deres overtrækstøj, men med blottede hoveder og som til parade. Ned ad vejen så vi en snes mennesker, mest kvinder med barnevogne og pakker. Uden undtagelse stod de stille, mens raketterne gik til vejrs. Alle var ubevægelige og tavse.

Først da var det, at vi fire overlegne fyre opdagede, at vi også stod op og med hatten i hån-

den. Ingen af os kunde sige, hvordan det var gået til; vi måtte alle tilstå, at vi havde gjort det halvt ubevidst, som drevne af en tilskyndelse, vi ikke havde magt over. I de fulde to minutter stod vi, kvinderne og rækken af fabriksarbejdere, stod som så mange andre tusind stod og gav vor hyldest til de udødelige døde. Omnibuskusken havde standset sin maskine og stod ved siden af den. Konduktøren var også gået ned og stod ved siden af. Så gik flaget, som havde givet os signalet, — det var lidt forud for raketterne —, til tops. Arbejderne gik ind i fabrikken. Da de gik forbi driftslederens dør kom han ud og foreslog »3 hurra for sejren«; de blev givne og det fra hjærtet; men det mærkeligste var, at vi fire unge spottere på omnibussen (tre af os var forhenværende soldater) råbte hurra med de andre, førend vi vidste af det.«

Om stemningen i sporvognen fortælles fra *Manchester:*

»I sporvognen følte man, da det højtidelige øjeblik kom, at man blev stærkere berørt end man havde tænkt det muligt. Lige op til elleve kunde man ikke tilbageholde en følelse af, at vor medfødte skyhed for at lægge vore følelser for dagen vilde blive vanskelig at komme over. Som sporvognen sænkede farten henimod den fastsatte tid, så man en mand gå langs gaden, i en sindstilstand, der tydeligt nok svarede til passagerernes. Han var ikke rigtig vel til mode. Han gik tøvende fremad og kastede spørgende blikke rundt om for muligt at finde en hjælp hos de forbigående. Alle vognene var nu gået i stå, men fodtrafikken fortsattes. Han vilde gerne være med, kunde man se, men nødigt gøre sig selv bemærket. Han sagtnede sin gang og tog piben af munden. Det var kun et øjeblik, så gik det af sig selv også for ham.

»Raketten lød, og enhver art af aktivitet gik brat i stå. Ud fra den sammenpakkede masse af køretøjer på gaden og fra de tusind og én måder, hvorpå bylivets larm lægger sig for dagen, skabtes en større og mere slående ro end den absolute, men naturlige stilhed, der hersker i det åbne, folketomme land. Så startede vognene igen, man gik videre, og snart lød gadelarmen påny, som om intet var hændt.«

*

Samme aften holdt hr. *Balfour* en stor tale i »foreningen for folkeforbundet« — et led i dens agitationsarbejde.

Han begyndte med at mindes formiddagen og sagde, at der var tre tanker, som måtte have været fremme i alle de menneskers bevidsthed rundt i det britiske rige, som et kort øjeblik havde givet sig hen i en tavs betragtning af de store begivenheder, der afsluttedes for et år siden. Den første tanke var tanken på de tapre døde.

Den anden var, troede han, en dyb taknemmelighed over, at deres helte ikke var døde forgæves.

Den tredje var, at aldrig mere skulde der blive et sådant forfærdeligt tab af liv blandt selve ungdommens og manddommens blomst i de mest civiliserede folkeslag i verden.

Derefter gik Balfour over til at tale om folkenes forbund som det uundværlige middel til at virkeliggøre denne sidste tanke:

Der var to betingelser for, at folkeforbundet kunde blive hvad det skulde. Den ene var, at alle magterne og særlig de store var villige til at tage deres del af byrden og risikoen ved denne nye opgave. Ængstelse og forbehold kan bringe det hele til at strande.

Den anden var, at folkene selv stod bag ved regeringerne som drivkraften for den i denne sag. Det gjaldt om ikke at lade sig drage væk fra sagen af småvanskeligheder, tekniske besværligheder og smålige hensyn. Hvis ikke verden nu, under trykket af virkningerne af den forfærdelige kamp, var villig til at tage denne store opgave op, så måtte han, Balfour, næsten fortvivle om fremtiden. »Lad det ikke blive sagt, at England vil kaste vrag på sejrens frugter og af ren ligegladhed lade den gyldne lejlighed, som måske aldrig kommer igen, gå forbi.«

En Englænders Oplevelser i Rusland.

Hvor uberegnelige forholdene er i Rusland, får man et indtryk af gennem prof. W. T. Goodes oplevelser.

I år har han to gange forsøgt at komme til Rusland; men man må over frontlinien mellem esterne og bolsjevikerne; det er vanskeligt. Første gang mislykkedes det for ham; anden gang havde han bedre held. Han var nogle uger i Moskov, så sig lidt om i omegnen og vendte så tilbage til Reval, efter en farefuld og besværlig rejse. Næppe var han kommen der (2. september), førend han blev gjort til genstand for et interview af »Times'« korrespondent på stedet, samt af en af kommandørerne fra den engelske eskadre i Østersøegnene. Den følgende dag spiste han først frokost med Estlands udenrigsminister, siden fik han anmodning om at gå til den militære stab; det gjorde han, og holdtes derefter arresteret i 30 timer uden at få vådt eller tørt. Han fik at vide, at arrestationen skyldes påvirkning fra de engelske militære, men gik dog derefter ombord på et af de engelske skibe, idet man havde tilbudt at sejle ham til Helsingfors. Først havde han dog fået pakket alle sine papirer, fået dem forseglet med Estlands segl og overgivet til den estniske udenrigsministers varetægt. Marinerne sejlede ham imidlertid ikke til Helsingfors, men til Bjørkø i den finske bugt. Her blev han overført til et andet skib og holdt fast der over 14 dage, til han endelig blev ført til England og landsat der 29. december!

Han rejste i Rusland som »Manchester Guardian«s korrespondent; der har siden været spurgt i parlamentet om grunden til de engelske officerers handlemåde, og der blev lovet en undersøgelse i sagen.

Religionshistoriske Tekster i dansk Oversættelse.

Samlet og udgivet ved *Sven Fenger.* (Pio. 1919.)

Det er et betydningsfuldt og mærkeligt Værk, Valgmenighedspræsten i Odder her har udgivet, og der er god Grund til baade at ønske ham til Lykke med det og være ham taknemlig derfor.

Man har i andre Lande, f. E. ogsaa i Sverige, haft saadanne Udvalg af religionshistoriske Tekster. Nu har vi altsaa for første Gang faaet et saadant paa Dansk med Fengers Bog.

Man kunde fristes til at kalde Bogens Indhold et Udvalg af de hedenske Religioners hellige Skrifter. Men det er ikke helt rigtigt. Der er nok nogle Religionsformer, der har en ligefrem fastslaaet hellig Skrift, vi træffer saaledes dette Forhold i Indien, Kina og i Muhammedanismen; men i andre Religioner er det ikke saa. I græsk, romersk, nordisk Religion har man ingen »Bibel«. Det er da rigtigere at sige, at Fengers Bog giver Skriftstykker, som stammer fra og vidner om de forskellige ikke-bibelske Religioner. Undertiden er det tilfældige Ytringer, der giver Oplysning om en religiøs Skik eller Tro, undertiden er det Indskrifter, Gravskrifter, Digte, Hymner, Beskrivelse af Offerskikke, Leveregler, Trosbekendelser, Taler og Afhandlinger. Det er indlysende, at den, der ønsker at kende Folkeslagenes Tro og religiøse Liv, maa, naar han da ikke kan gaa til de levende Mennesker, netop søge til disse første Haands Vidnesbyrd derom.

Nogle vil vist undres over, at Mytherne træder saa stærkt tilbage i Bogen. Dette har sin Grund i, at man nu er kommen til at anse Mytherne for noget underordnet; de staar i anden Linje; de er mer eller mindre æsthetiske og filosofiske Spekulationer over religiøs Tro og Skik, tit en senere Tids Reflektioner over en tidligere Tids Religion, tit rene Misforstaaelser.

Fenger har i adskillige Aar syslet med den Tanke, at vi burde have en religionshistorisk Læsebog. Og det er altsaa nu lykkedes ham med megen Energi at føre den igennem, vistnok endda i større Stil, end han oprindelig havde tænkt sig. Han har formaaet et ikke ringe Antal af Lærde til at give Bidrag saaledes, at hver behandlede et Omraade, hvor han var Kender, og oversatte de vedkommende Stykker fra Grundsproget. Dette giver Bogen særlig Værdi, og det giver Læseren Tryghed: Vi har her med fuldt sagkyndiges Arbejde at gøre. Vi møder Navne som O. E. Ravn (Babylonien-Assyrien), Poul Tuxen (Veda), Dines Andersen (Buddhismen), Elof Olsen (Bhagavatgita), Edv. Lehmann (Hinduismen og Parsismen), V. Grønbech (græsk-romersk Religion; Teksterne er oversatte af Ellen Larsen), Marius Kristensen (Gammelnordisk Religion), Johs. Pedersen (Muhammedanismen), V. Dantzer (Taoismen). Fenger har selv taget Del i den gammelnordiske Afdeling og desuden behandlet den kinesiske og ægyptiske Afdeling efter tyske og engelske Oversættelser, for den ægyptiske Dels Vedkommende med H. O. Lange som sproglig Revisor.

Hvordan skal nu en saadan Bog bruges?

Først maa man huske, at den kræver Forklaring. Men i Forordet meddeles, at Edv. Lehmann samtidig udgiver en kort Oversigt over Religionshistorien. Der henvises ogsaa til Litteratur for de enkelte Afsnits Vedkommende. Den fulde Betydning af disse Tekster bliver først klar ved, at deres Sammenhæng bliver oplyst.

Bogen vil da egne sig til Brug ved Forelæsninger paa Universitetet over Religionshistorie. Men ogsaa andre Steder vil den kunne anvendes. Paa Statens Lærerhøjskole f. E. behandles ogsaa dette Fag. Det vil ogsaa være en Selvfølge, at de, der uddannes til Missionærer, faar Indsigt i, hvad Hedenskabet indeholder og ikke indeholder, og det vil da ligge nær at søge til denne Bog og lægge den til Grund ved Undervisningen. Endelig vil den vel ogsaa kunne finde sin Plads indenfor Højskolen. Paa den udvidede Højskole paa Askov har jeg flere Gange holdt Foredragsrækker over religionshistoriske Emner for andet og tredie Aars Elever. Og jeg har da, f. E. ved en Foredragsrække over Buddhismen, savnet en Bog som denne, som Eleverne selv kunde have for sig.

Og til sidst er der jo Mennesker, som udenfor al Skolegang ved Selvstudium vil sætte sig ind i dette store Emne, i større eller mindre Udstrækning og Dybde. Saadanne vil her møde en forunderlig Verden, meget blandede Ting, sære Skikke og Lærdomme, høj Poesi, mærkelige Strøtanker, i det hele nogle af Menneskeslægtens alvorligste og dybsindigste Tanker; og igennem alt dette vil man mærke Vidnesbyrd om Menneskehjærtets Stræben efter at famle sig frem til Gud.

Carl Koch.

Karen Johansen.

Karen Johansens Navn er kendt Landet over. Naar hun tager Ordet for at tale om Skolespørgsmaal, saa lyttes der. Den 20. November kunde Frk. Johansen se tilbage paa 25 Aars Virksomhed ved Holstebro Friskole. I den Anledning bragte »Holstebro Dagblad« en Artikel, hvoraf vi her anfører et og andet.

»Fra et jævnt Hjem i Frederiksværk, hvor hendes Fader var Snedkermester — gennem Flid, støttet og styrket af betydelig Intelligens, kæmpede Frk. Johansen sig frem, først som Privatlærerinde ved Frk. Gomards Pigeskole i Holstebro, siden — efter Hjælpelærerindevirksomhed hos Casper Jensen ved Friskolen — gennem en anspændt Læsning ved Frk. Zahles Skole i København til Lærerindeeksamen. Sad Frk. Johansen end i Forvejen inde med mange Forkundskaber og god praktisk Øvelse i Børneundervisning, hørte der selvsagt meget Slid til for at naa et godt Hovedresultat paa ét Aar. Men det lykkedes Frk. Johansen. Og saa knyttedes den 20. November 1894 Pastor Morten Larsens Søsterdatter til Holstebro Friskole.

Det var kun smaa Forhold, Skolen virkede under i de Dage. Fra et lille Loftsværelse i Landpost Graversens Ejendom paa Enghavevej, hvor der siden ved Tilbygning skaffedes Plads til 20 Børn, krævede Udviklingen en god Del af den nuværende Præstegaard, for at Pastor Morten Larsen kunde faa Plads til Skolen. Pastor Larsen overlod her 3 af Lejlighedens Lokaler til Skolens 23 Børn. Senere maatte han endog ofre sit Soveværelse, saa han i længere Tid sov paa en Chaiselong i sit Arbejdsværelse.

Men det var altsaa 1894. Da knyttedes Frk. Johansen fast til Skolen.

Der hørte under disse Forhold Nøjsomhed til — og ikke mindst den Energi, som har en rodfæstet Tro paa sin Sag til Kilde. Det havde Frk. Johansen. Og saa havde hun den Evne, som er Forudsætningen for at blive en virkelig Livsarbejder i en Skoles Tjeneste: hun ejede levendegørende Elementer i sin Undervisning og Fremstilling. Et af Frk. Johansens Hovedfag er Dansk. Hendes Danskundervisning med Gennemgang af vor Literaturs Skikkelser og Værker fremhæves af Eleverne som Timer, der har præget sig i deres Bevidsthed, fordi de har belyst og øget Kærligheden til den danske Tunge«.

»Der har vel nok i de 25 Aar under denne frivillige Skolegerning, hvis ydre Grund aldrig blev sikret af økonomiske Garantier, været Dage, hvor trange Tider kunde have fristet en dygtig Skolekvinde til tryggere ydre Kaar. Frk. Johansen har aldrig følt en saadan Dragen. Friskolens Sag har for hende været en Del af bærende dansk Aandsliv, — et Led i den kirkelig-frisindede Grundanskuelse, der stedse har været hendes. Derfor har hun gennem Aarene kunnet arbejde i Selvopofrelse og med en Kærlighed til Sagen, der i sit Væsen vel er end dybere den Dag i Dag, saavist som ogsaa Menneskers Følelser under aandelig Udvikling uddybes under Aarenes Gang.«

I Anledning af Jubilæet blev der holdt en Sammenkomst af Forældre og gamle Elever paa Holstebro Højskolehjem. Her blev der holdt en Række Taler. Bl. a. bragte Bogtrykker *Thomsen* en Tak til Frk. Johansen i følgende Ord: »Vi vil bringe Dem en Tak for det Arbejde, De har udført, . . . Tak fordi De holdt ud, for Deres Retsindighed over for vore Børn, og fordi De ikke saa efter, hvad der betalte sig bedst, men at der ingen blev holdt ude fra Skolen. Jeg kan føre Takken længere ud, til hvad De har gjort for Friskolens Sag udover det ganske Land, hvor det ofte blev til Opmuntring at høre

et Ord fra Dem.« I sin Tak udtalte Frk. *Johansen* bl. a.: »I Arbejdet for at skaffe den private Skole bedre Kaar kan vi ikke staa alene, derfor har jeg sammen med andre ud over Landet arbejdet for at faa vor Ret over for Samfundet. Bekymringerne er den Fare, der kan true Friskolen og tage Kraften fra den. Her maa ikke mangle Tro og Haab; der er et Ordsprog, der siger: Vorherre giver hver Fugl sin Føde, men han kaster den ikke i Reden til den. Bekymringer hører med til vort Arbejde; men vi maa passe paa, at de ikke sluger os.« Blandt de Talere, der senere havde Ordet, var Friskoleforeningens Formand, Lærer *Jørgensen-Borup*, der bragte Hilsen fra sin Kreds og fra Dansk Friskoleforening: »God Lykke i Fremtiden! Vi vil haabe, De maa bevare Deres Kræfter, thi vi har Brug for Dem ikke alene for Holstebro Friskole, men for Friskolesagen i sin Helhed.«

BØGER.

H. Rosenstand: Kirken i Hjemmet. V. Thaning og Appels Forlag. København.

Denne lille kortfattede Prædikensamling til alle Aarets Søn- og Helligdage bør anbefales til »Højskolebladet«s Læsere som et levende Vidnesbyrd af en ældre erfaren Kristen. Hvem der, som nærværende Anmelder, kender Pastor Rosenstand, vil have en særlig Glæde af Bogen, men for alle, som føler Trang til Klarhed over deres aandelige Liv, er der meget at hente i den. Han viser altid bort fra sig selv og hen til ham, som er Livets Kilde.

J. O.

Franz v. Jessen: Frankrig og § 5. (Gyldendal.)

Under krigen har Franz v. Jessen studeret § 5's historie efter franske kilder i Paris. Tilladelsen er velvillig givet af den franske udenrigsminister Ribot. Resultatet foreligger nu i en dansk udgave og 2 franske, en oktav- og en kvartudgave. Denne sidste er trykt i et antal af 20,000 eksemplarer og er efter opfordring af førsteminister Clemenceau sendt omkring til en mængde nationale og politiske foreninger i Frankrig. Det tidsrum, som her nærmest er behandlet, strækker sig kun over nogle få måneder fra slaget ved Sadowa — først i juli 1866 — fredsforhandlingerne i Nikolsburg — et slot i Bøhmen —, til Pragfreden; men stoffet er alligevel stort og temmelig vidtløftigt. De mange akter, regeringsdepecher, ambassadørnoter, forhandlingen i det franske parlament, Thiers store tale om Danmark og dets stilling er godt opredet og klargjort. Man følger forhandlingerne med megen opmærksomhed, der lå store interesser bag det mindre § 5 spørgsmål.

Med freden i Wien gled Elbhertugdømmerne ud af den danske regerings hænder; men ved fredsforhandlingen i Nikolsburg dukker de op igen, og da er det Frankrig, der tager fat. Kejser Napoleon III. optræder, om end svag og vaklende, som mægler. Kejserinde Eugenie skyndede på. Den hurtige prøjsiske hær kunde jo også en skønne dag helt uventet stå foran Paris, og hun kunde, som hun udtrykte sig, »om aftenen gå i seng som fransk og om morgenen stå op som prøjserinde«. Forhandlingerne førtes rask fremad. Bismarck havde til at begynde med ikke så meget imod at afstå landet nord for Als, hvis han derved kunde »slippe fri for andre ulemper«. Franskmændene arbejdede om end under vanskelige forhold med stor udholdenhed for frihed og nationalitet, og det er dem, vi kan takke for § 3 — en fri folkeafstemning i Nordslesvig. Senere blev det under forhandlingerne til § 5. Franskmændene hævdede frihedsprincippet og hjalp Danmark. I Sønderjylland troede man nu uvægerligt på det en gang givne ord og indrettede forholdene derefter i den første tyske tid. Ingen tænkte, at tyskerne vilde svigte ord og pligt og endog hæve artiklen. Men det skete, og følgen blev en sørgemarsch — det store danske martyrium. Men efter mange års forløb og 4 års svære lidelser dukkede § 5 op igen; men denne gang som indledning til en glædesmarsch. Det er atter det frygteligt hærgede men i krig og fred lige tapre og faste Frankrig, der hjælper Danmark.

En anden ting fra § 5 bogen bør nævnes. Bismarck er altid blevet anset for den store germanerhøvding, der ved statsmandskløgt kunde magte alle forhold. Man får nu atter her et stærkt indtryk af, at Bismarck havde forholdsvis let spil og en gunstig vind, de tre gange han var ude i 1864—66—70. »Han forstod at isolere sin modstander«. Det er nu ikke ham alene det skyldes. Forholdene var gunstige for en kraftkarl af Bismarcks type. Den franske historiker G. Rothan karakteriserer tiden således i sin bog om fransk politik: Elbhertugdømmerne har været »oprindelsen til hele Prøjsens militære og politiske udvikling, årsagen til 3 krige og den første grund til Frankrigs lemlæstelse . . . . I den strid har alle regeringer mere eller mindre spillet Prøjsens spil: Rusland ved sin veloverlagte tilbageholdenhed, Østrig ved sin inkonsekvens, de tyske regeringer ved deres forblindede politik, Danmark ved sin stædighed. . . og den franske regering . . . . har miskendt sine egne interesser.«

Et samarbejde mellem Frankrig og England blev der ikke tale om; skønt England trængte til Frankrig, Frankrig til England og Evropa til dem bægge.

Først nu, efter at jærnregimentet er styrtet, kan man vel vente en mere fornuftig ordning og måske også mere årvågne folk. Vi må jo håbe på folkenes forbund, hvis den sag da overhovedet er til at komme nogen vegne med.

P. A.

H. Bæk: Erik Gustaf Geijer. Et Livsbillede. Aschehougs Forlag. København. 1919.

I 1895 gav Præsten *Richard Petersen* os en god Afhandling om Geijer i sin Bog: »Fra det svenske Kirkeliv i det sidste Hundrede Aar«; men den var paa kun 33 Sider. Syv Aar senere udsendte Friskolelærer *Jørgen Nielsen* en herlig Folkebog om »Sveriges ypperste Mand i det 19. Aarhundrede«, som han med Rette kalder Geijer. Dog vilde det være urigtigt at mene, at H. Bæk saa burde have sparet os for sit nylig udkomne Skrift om den svenske Stormand.

Geijers Udvikling lige fra den tidlige Barndom til hans sene Manddomstid er af saa ejendommelig en Skønhed og saa vægtigt et Indhold, at det er en festlig Glæde at følge den. Bæk har lagt sin Fremstilling godt til Rette. Hvor det er muligt, giver han os Geijers egne Ord, ikke sjælden i Udtog af dennes Digtning. Som noget særlig smukt skrevet bør Fortællingen om Geijers Kærlighedshistorie fremhæves.

Da Geijer var over de 50, skrev han i sin Dagbog: »Med fem Sager har jeg befattet mig ivrigt, om ikke med Fremgang: *Filosofi, Historie, Veltalenhed, Poesi, Musik.* Det er de fem Fingre paa min Haand, som jeg i særlig Grad har opøvet, og som jeg ikke vil opgive nogen af, ikke engang Lillefingeren (Musikken). Saa vel udrustet var han, der gennem mange Aar var Upsala-Studenternes elskede Lærer.

Men han faldt ikke for den Fristelse, hans Evner kunde lægge ham nær: at blive en flagrende Æsthetiker. Saa alvorligt levede han sig sammen med sit Folk, at han kom bort fra det usunde i Romantikken, beholdt Kærnen i denne Retning og blev et karakterstærkt Virkeligheds-menneske, der fulgte den Vej til Æren, som Oraklet i Delfi skal have vist Cicero: »Følg din egen Genius, ej Hobens Mening!« Ikke mindst viste han sin Sjæls Styrke, da han slog om i politisk Henseende og vedkendte sig frisindede Anskuelser, han ikke før havde haft. Han minder ved sit store Sandhedsmod meget om Grundtvig,

At blive kendt med Geijers Liv og Værker er ikke alene at faa Kendskab til Sveriges gamle Historie, som han jo har skrevet som ingen anden; det giver tillige Oplysning om stærke Strømninger i hans egen Tid.

Hvor dyb og kraftig en Aand Geijer var, viser hans fyndige Sprog og klare Fremblik.

Følgende Ord af ham gaar som Ordsprog i Sverige og videre ud: »Et Tilfælde, der ser ud som en Tanke« — »Dybe Strømme løber tyst« — »Mægtig er den, der ej underhandler med sin Pligt«. — Saa kærnefu'd var hans Stil, at den rummer mange saadanne Sætninger.

Og i Øjeblikket maa man undres over hans vidtrækkende Syn, naar han skriver, at den Tid kan komme, da Evropas Nationer, midt mellem det menneskelige Vids største mekaniske Opfindelser, vil slaas som Dyr om Opholdet. — Maatte Øjeblikket ogsaa kunne give os hans Haab: »Verden gaar en ny religiøs Epoke i Møde, derom kan man ikke tvivle«.

Bæks Bog er udmærket egnet til at opfriske Mindet om en af Nordens største Aander. Særlig kan den anbefales til vaagen Ungdom.

J. P. Kristensen-Randers.

Henrik Scharling: Livsminder. (Gyldend. Bogh.)

Det vilde være urigtigt at sige, at denne store bog ikke indeholder noget af værdi; men det er alt for lidt i forhold til dens omfang, der har noget ærende udenfor forfatterens snævreste familjekreds. Faktiske urigtigheder mangler der heller ikke, som når forf. siger, at »Fædrelandet« altid havde næret stor sympati for grundtvigianerne; og personnavne har undertiden fået et udseende, så de er vanskelige at genkende. Hvis nogen giver sig i kast med bogen i den tro, at han vil få et indtryk af en Lutherdommens kæmpe, som Scharling jo regner sig for at være, eller af de mærkelige personligheder, han kom i nær forbindelse med eller i modsætning til, så forregner han sig. En enkelt, som stiftsprovst Hans Sørensen, har han en betegnende ytring af, de fleste blot nævnes, Fr. Nielsen ikke engang så meget som nævnes. Det er synd for forfatteren; der er nemlig trods alt ingen tvivl om, at professor Henrik Scharling som menneske har været og formodentlig endnu er værd at kende, men det får man ikke indtryk af gennem bogen.

M. Kr.

Emil Bønnelycke: Spartanerne. (Lybecker).

Denne Bog trodser al given Vedtægt for Bøger. Den er skreven i Jegform, men af tre forskellige Jeg'er, som uden Gran af Romanindfatning afløser hinanden. Snart taler en spartansk Yngling paa Hærtog mod Platææ, snart en fransk Verdenskriger, snart en dansk Viborg-rekrut. Læseren maa selv paa Røsten høre, hvor han nu er henne. Og han maa gøre sig fortrolig med, at de alle tre behandler Sproget, som en futuristisk Maler sine Farver. Det sker, at det samme Ord gentages halve Sider igennem, for at paatvinge Læseren f. Ex. en Begravelsesplads' monotone Rædsel; og saare hyppigt er Skildringen blot løsrevne Ord, slyngede ned paa Papiret med et simpelt Punktum som eneste Mellemtegn. Sætninger og Grammatik er forladt Middelalder.

Vel, saa er dette altsaa en værdiløs Bog? Man skulde tænkt det. Og maaske er den saa trods alt det stærkeste og bedste, der paa Dansk er inspireret af Krigen. Thi Krigens barbariske Vælde er det, som har tvunget Bønnelycke, ogsaa sprogligt, ud over Grænserne. Hans tre Jeg'er er tre Hulspejle, hvori den samme Krig spejler sin Patos og sit Afsind. Det er ikke lykkedes ham at skabe tre forskellige Personer, maaske har han end ikke villet det. De er alle tre Emil Bønnelycke, som i extatisk Optagethed løber fra den ene Side til den anden, fra Land til Land, fra Aarhundrede til Aarhundrede for at indprænte sig alle Trækkene i Krigens Aasyn.

Hvad han saa, sprængte hans Sind. Spartaneren er endnu harmonisk og føles derfor af en moderne Læser som Ikke-Krigsmand, ja rentud sagt, som lidt kedelig. Kun hans søde Elskovsvers lever. Men den danske og den franske Bønnelycke er sprængte. Den franske dybest. Hans Nutidshjærte flænges uophørlig af svundne Tiders barbariske Instinkter. Han er det ene Øjeblik hundeangst: »Min bedste Kammerat, tag ham, bare ikke mig«, for strax bagefter at føle sig som »det friskeste, lystne Rovdyr«, der myrder i extatisk Energi. Og udenom dette Bundt af modstridende Viljer Krigens Heroisme

og Krigens Helvede, visionært anskuede og magtfuldt skildrede.

Men paalideligst er jo nok den danske Bønnelycke. Rekruttilværelsens graaladne Monotoni, dens raa Fattigdom er aldrig oplevet saa inderligt som af denne fodboldtrænede Dansker, der med Gru byder »alle personlige Øjeblikke« Farvel, da han vel er ankommen til Torturstedet Viborg. Ogsaa Exercitsen, der af Forfatteren svinges over i Krig. Thi en skønne Dag drøner i Bønnelyckes Bog Københavns Strøg af »et grufuldt Helvedes barbariske Patos«. Messingmusik og Hurraraab suggererer Masserne. Og mellem Køge og Næstved staar Slaget. Det er her mere end nogensinde den sjælelige Genspejling, som er Hovedsagen. Man tror knebent paa Fablen, men man oplever den dog.

Ikke enhver skal læse denne Bog. De sprogligt traditionsbundne, de sofa-ugidelige bør holde sig borte. Men vi andre vil betages af at stirre paa det Krigens trehovede Afgudsbillede, Emil Bønnelycke her har rejst af løsrevne Ord og extatiske Syner. *Oscar Geismar.*

Gudmundur Kamban: Marmor. Skuespil i fire Akter og et Efterspil. — V. Pios Boghandel. — *Einar Hjørleifsson Kvaran: Guld* (paa Dansk ved Gunnar Gunnarsson) 196 S. — Gyldend. Bogh. Nord. Forl.

I Regelen henter de unge islandske Digtere deres Emner fra deres eget Lands Natur og Folkeliv, men her har *Gudmundur Kamban* skrevet et yderst aktuelt og dristigt Problemdrama, interessant og dygtigt gjort, over Emnet: Straf og Forbrydelse, Forbryderen og Samfundets Love. Hovedpersonen er Robert Belford, en genial Dommer og Kriminalpsykolog i New York, som i Skrifter og i Praksis (indtil han tager sin Afsked som Dommer for bedre at kunne virke for sine Ideer) hævder, at Samfundets Love i Stedet for at beskytte Samfundet og holde Forbrydelserne nede, just opelsker og naturnødvendigt skaber Forbrydere. »Menneskenes Love er grundede paa den Absurditet, at alle kan tænke ens« — »Forbrydelse er ingen moralsk Maalestok paa et Menneskes Værd. Hvad der var Forbrydelse idag, er det ikke imorgen,« — i de Stater, hvor Straffen er strengest, begaas der flest Forbrydelser! I alle Fængsler er de to Trediedele af Forbryderne Recidivister (tidligere straffede). »Der findes kun een virkelig Forbrydelse, dens Navn er Straf.« Derfor bør al Straf afskaffes. Robert Belford bliver arresteret og stillet for Retten, fordi han har tilskyndet en gammel Forbryder, der har tilbragt sin meste Tid i Fængslerne, til at begaa Selvmord for at befri sig for det Forbryderliv, som Samfundets Love er Skyld i, han bliver af Nævningerne erklæret for skyldig — men sindssyg, og derpaa sendt til en Sindssygeanstalt, hvor det omsider lykkes ham at tage sig selv af Dage ved Veronal. I Efterspillet, der foregaar 1970, i Hundredaaret for Robert Belfords Fødsel, er hans Marmorstatue rejst, og han fejres som det store Geni, miskendt og uforstaaet af sin Samtid, hvem alle nu kappes om at hylde. Men hvert Parti, hver Stand tager ham til Indtægt for sine egne Ideer og sin egen Synsmaade; i Virkeligheden er Verden ikke blevet klogere, end om Geniet ikke havde levet, men lever videre paa de gamle Ideer. Efterspillet ender med, at en Forbryder bliver grebet og behandlet ganske efter den gamle Metode! Dette er »En Folkefjende«, men i gigantiske Dimensioner. Man læser dette Skuespil uden at standse — selv om man ender med, som Menneskene i 1970, at »blive ved det gamle«. Det følger til de yderste Konsekvenser de Linier, som moderne Kriminologer er inde paa.

Einar Hjörleifsson Kvarans Fortælling (Fortsættelse af »Overmagt«) er ikke saa mægtig eller saa vægtig, men iøvrigt en interessant Nutidsskildring fra Reykjavik (bl. a. fængslende ved dejlige Naturbilleder). Hovedinteressen samler sig om den gamle Handelsmand Torbjörn Olafsson og hans fejlslagne Spekulationer i Anledning af Rygtet om, at der er fundet Guld i Jorden under Byen, hans forbryderiske Forsøg paa at indvinde det tabte under samvittighedsløs Omgang med andre Menneskers Liv og saa hans Død. *H. B.*

Emily Brontë: Stormfulde Højder. Oversat af *A. Kroman.* (Pio).

Af søstrene Brontës værker er Charlottes »Jane Eyre« vel nok det mest kendte og for længst også oversat på dansk. Endnu mere voldsom i sin menneskeskildring er dog Emilys »Wuthering Heights«, som nu er blevet oversat, og den når nok også i sine bedste stykker højere, men den er mere ujævn, så den har haft langt vanskeligere ved at slå igennem. Der er ingen tvivl om, at den står højt over det meste af, hvad der nu oversættes fra engelsk, og at den vel er værd at stifte bekendtskab med. Oversættelsen er god, og man er ikke mindst glad over, at indledningerne er kommet med også på dansk. *M. Kr.*

Juletanker. Smaastykker for gamle og unge af *Kr. Taarup.* 1918. Hagerup. 55 S.

Forstanderen paa Testrup Højskole har paa Hagerups Forlag udsendt en lille Bog, som han kalder »Juletanker«. Det er aabenbart Betragtninger og Foredrag, som han har holdt for sine Elever, naar han sagde Farvel til dem, før de rejste hjem for at holde Juleferie. Derfor vil Bogen sikkert blive grebet med Glæde af mange forhenv. Testrup-Elever, som ved den vil faa et kønt Minde fra deres Højskoletid genopfrisket. Men de kønne og sunde Tanker har ogsaa Ærende til mange andre, baade ældre og yngre; de bringer Bud om den Juleglæde, som »vi aldrig skal miste, men har Lov til at eje, ikke blot *i* Julen, men *fra* Jul og *til* Jul«. De 7 Smaastykker, Bogen indeholder, egner sig fortræffeligt til Oplæsning ved saadanne Julemøder, hvor man gerne vil samles om den Glæde. *Hans Kelstrup.*

Højskole-Almanak. (Hasselbalch.) Der er noget frastødende ved denne Bogtitel. Man faar en Fornemmelse af, at Højskolens Navn her skal bruges til Reklame for noget, der ikke vedkommer den. Og det viser sig da ogsaa at være Tilfældet. Side om Side med enkelte læseværdige Artikler om Højskolen og beslægtede Emner har Bogen pjankede Almanakhistorier af den kendte tarvelige Slags. Og dette skal altsaa »Højskolen« lægge Navn til! *H. S.*

Preben Bille Brahe: Prædikener for Kristne. V. Pios Boghandel. 1919. 108 Sider.

Syv Taler over nytestamentlige Tekster, tænkt holdte i en Kirke af en, der kalder sig selv Discipel af Jesus, men som »fra Vejen ukaldet er traadt ind«, — af en, der med Opmærksomhed har læst Evangelierne (d. v. s. de tre første, som flittigt anføres — dog uden Slutningskapitlerne, men slet ikke det fjerde) — af en, der med Inderlighed i sig har optaget »den dybe rene Tone i Jesu høje, stolte Lære«, — en hjertegreben, der vil advare andres Hjerter mod i sig at indoptage andet end Jesu milde stærke Tales rene Sæd, advarer imod al Klinte lige fra Apostlenes Dage, disse Disciple, »som i Reglen misforstod Jesu Ord« . . . Det er Prædikener af en, som med Forargelsens Kraft maler Skriftkloges og Farisæeres Synder, Kirkens og Præsternes Mangel paa sand Efterfølgelse, som med Harme ivrer imod Skriftafgudsdyrkelsen: »der gives ingen hellig Skrift, der gives kun en hellig Aand«. Det er en Forkyndelse af en troende, der ikke begærer Tegn og Undere, som »Høkere og Lovtrækkere kræver Beviser«, men som kun begærer at tjene Aanden, — af en fin Sjæl, hvis bedste Tone klinger sammen med de ædle Mystikere, som Middelalderens Mester Eckehart. Man møder en Mand, der vil være med til at bygge *den indre Kirke*, en, der forstaar at elske og forstaar at tilbede, — og derfor er der saa meget i hans dristige Tale, man lytter til med Glæde. Prækener som de to om »det store Bud« og om »Guds Rige« rummer saa meget friskt og godt, at man bærer over med adskilligt i de andre.

Man ønsker blot den unge (?) Prædikant, at han maatte gøre dybere kristelige Erfaringer, og at han vilde være mere følgestreng i sit eget Grundstandpunkt. Enten tage sit Staasted uden for Skriften, eller naar han dog trods alt bygger paa disse Apostles skrevne Ord, paa Evangelierne, vilde tage dem helt med til Enden. Begivenheder som Jesu Død og Opstandelse kan dog ikke være helt betydningsløse! Det er ogsaa nok værd at agte paa, hvad disse Mænd, der saa ærligt skildrer deres egne Mangler under Opvæksten, blev til, da de ved Kristi Opstandelse af Aanden blev genfødte til det levende Haab! Saa vilde Forfatteren lade være med saadanne Misforstaaelser som det, han siger om Daaben og om Menigheden, som han slet ikke veed, hvad er, og han vilde opdage, at *den indre Kirke* vokser ikke ud af en rationalistisk Bølge, som kaldes »den nye Bevægelse«, men at den gror ud af et levende Liv, som findes ogsaa iblandt os. Thi der er en anden Kristendomsforkyndelse og et andet Kristenliv end det, der med Rette har forarget Forf. — det, som blot er en Fortsættelse af Skriftkloges Farisæisme, det, der danner en »hul Kirke, hvor alle pæne Mennesker er kristne« — der er en levende Bevægelse, en fortsat Protestantisme netop i vort Folk, hvor Aandens Gerning opleves, og hvor der er »en Tro, en Ildhu, saa glødende og flammende, et Liv i Gud saa stort« — at det for længst har sprængt de døde Former og lever sit Liv i Frihed ud fra Troens indre Oplevelse. — Gennem saadanne Erfaringer vil Prædikanten kunne give os dybere Prædikener; Forkynderevnen har han jo; — thi ogsaa i hans Hjerte brænder den hellige Ild, den, der ikke blot vil fortære, men som helst vil lyse og varme.

Men den næste Bog maa han nødig skæmme med saadanne barnagtige Vignetter som de, der misklæder denne.

Paul Hedemann.

P. C. V. Hansen: Den hellige Lidenskab. G. B.

Ikke alle Bøger ser Dagens Lys under Fødselsveer P. C. V. Hansens »Den hellige Lidenskab« bærer ikke Spor af at have kostet Forfatteren større Forarbejde — heller ikke af kunstnerisk Inspiration. Let er den løbet Forfatteren i Pennen. Fortællingen glider afsted med en vis journalistisk Færdighed, der gør, at Bogen kan læses.

»Den hellige Lidenskab« er en ung Læges hæftige Kærlighed til en Bourgoisidame — et fuldkommen indholdsløst Hunkønsvæsen, hvem hun i sin Fantasi udstyrer med en Sjælsrigdom, hun aldrig har ejet mindste Gran af. Da hans Drøm brister — da han — uhyre naiv, som han fra Forfatterens Haand er — opdager, at det er ham, der har digtet hende ind i sit Kvindeideal, da han ser hende med ubehersket og uskøn Fortvivlelse kaste sig over Liget af sin raa og plebejiske Ægtefælle, kan han ikke bære Skuffelsen og giver sig selv de befriende Pulvere.

En gammel Historie — der fortalt af en Mester vel stadig bliver ny og virkelig, men triviel i en Forfatters Haand, der intet har paa Hjærte — der skriver, fordi han *vil*, ikke fordi han *maa*. Sproget er middelmaadigt, ofte plat. Personer og Milieu er tegnede saa skødesløst, at Skildringen ikke et Øjeblik bliver levende.

Kort — Bogen kunde uden Skade have hørt til de ufødte.

A. S.

INDHOLD:

Rasmus Stauri: Haakon Aasvejen. Med Billede.
Torolf Kristensen: Samtaletimer.
Erik Appel: Fra Rødding Højskoles 75 Aars Dag.
Meddelelser fra Dansk-islandsk Kirkeudvalg.
Carl Koch: Religionshistoriske Tekster.
Karen Johansen. Med Billede.
Bøger.
Tidens Strøm.
Anders Vedel: Hugo Haase.
Den 11. November i England.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

TILLÆG TIL HØJSKOLEBLADET.

Nr. 48. | Fredag den 28. November. | 1919.

Et kirkepolitisk Møde paa Roskilde Højskole.

I Anledning af Roskilde Menighedsraads Konvents Protest mod den tvungne borgerlige Ægteforening og Forsøget paa at organisere Landets Menighedsraad holdtes den 17. Novbr. et kirkepolitisk Møde paa Roskilde Højskole. Mødet var ifølge »Roskilde Dagblad«, hvis Referat vi i det følgende gør Udtog af, meget stærkt besøgt. Hensigten med det var ikke at faa rejst en ny Organisation, men at indlede et kirkepolitisk Oplysningsarbejde.

Bredsdorff indledede med at minde om Grundtvigs Gerning: Man taler nu om »Folkekirkens Ære«, men det var den kristne Menigheds Ære, Grundtvigs Kamp gjaldt, og han mente ikke, at Folkekirken æres ved med alle Midler at lave den om til en synlig Institution, der ofte tager Magten fra det indre Liv. Nu begynder man rundt omkring — f. Eks. ogsaa med Roskilde som Udgangspunkt — at lave Sammenslutning af Menighedsraadene for at faa »Kirkens Røst« at høre. Man synes at tro, at de brave Folk, der er valgt ved Stemmeflerhed, kan vedtage Adresser og Udtalelser, der gælder som Kirkens Røst. Jeg mener, at dette er aandeligt uforsvarligt. Vi maa bestemt hævde, at den levende Menigheds Stemme faar vi ikke frem ved Generalforsamlinger og Flertalsbeslutninger.

Forstander *Holger Begtrup* talte om Grundtvigs Syn paa Menigheden og Kirken. Han forstod, at Guds Menighed ikke er en udvortes Anordning, men en Organisme. Naar man faar det Syn paa Kirken, bliver man ikke saa emsig efter at danne Foreninger til at holde sammen paa Kirken af Frygt for, at den ellers skal styrte sammen. Folkekirken er hverken Guds Kirke eller en rent borgerlig Institution, den er en Pagt sluttet mellem Herrens Menighed og det danske Folk. Men skal Pagten bevares, saa maa den lempes — og bestandig i frisindet Retning. Hvad den borgerlige Vielse angaar, kan det danske Folk ikke være bekendt at krympe sig ved at gøre det rette Skel mellem det kirkelige og det borgerlige. Er det sømmeligt, at vi endnu ikke er kommen saa vidt, at vi med Glæde melder til den borgerlige Øvrighed, at vi agter at indgaa Ægteskab? Den borgerlige Side skal være ens, og den kristelige maa komme under fuld Frihed. Naar Forslaget om borgerlig Vielse er forelagt i Rigsdagen, kan man ikke forsvare at gøre det halvgjort og stoppe op ved, at man efter Behag kan gaa til Præsten eller Giftefogden. Dette er en uforsvarlig Ordning, selv om de fleste her i Landet i underlig Sløvhed og Ligegyldighed vil have den kirkelige Vielse for sentimental Rørelses Skyld

Pastor *Axel Rosendal*, København, talte om den kirkepolitiske Udvikling, der begyndte med Sognebaandsløsningsloven; han pegede paa en Række uopfyldte kirkelige Frihedskrav, bl. a. Kravet om, at Menigheden selv skal have Lov til at vælge sin Præst. Dette Krav var *ikke* opfyldt ved Menighedsraadsloven. Det forekom Taleren, at man ikke ved Menighedsraadsloven havde staaet overfor et Livets Krav: Den ringe Deltagelse i Menighedsraadsvalgene viser det. De fleste Steder, tør man sige, sidder Præsten og dirigerer det hele. Det er jo et helt Arbejde at komme paa Listen i Stedet for, at ethvert Medlem af Folkekirken burde staa der. Selvfølgelig maa vi bruge Loven saa godt, vi formaar. Men adskillige af os er aldeles ikke begejstret for den Indretning. Præstevalg kommer til at foregaa yderst indirekte. Der er endvidere den Fare, at saa længe Menighedsraadene eksisterer, danner de for mange et indbydende Fundament til den nydeligste Kirkeforfatning.

Pastor *Halvdan Helweg*, Ousted: Oprindelsen til dette Møde ligger i et Menighedsraadskonvent, der i Foraaret holdtes i Roskilde, og hvor nogle af os gik hjem med en ubehagelig Følelse af, at nu skulde Menighedsraadene svejses sammen til et kirkeligt Instrument, der kunde bruges i paakommende Tilfælde. Det er utiltalende af flere Grunde. Vi har ikke Lov til at danne en Institution, som i Folkets Navn skal være en Slags Murbrækker mod den Regering, Folket selv har valgt. Og det er aldrig til Gavn for Menighedslivet, at Tyngdepunktet lægges over i Præsternes Hænder. Det ser nok lægmandsagtigt ud, at det er Menighedsraadene, der tager Affære, men man skal være meget blind for ikke at se, at Magtens Tyngdepunkt hurtigt vil lægges over i en lille Flok af Præsters Hænder. Vi ser, at Bevægelsen gaar sin Gang i Jylland, paa Fyn og her, og stadig dukker fra grundtvigsk Side Protester op mod den som en ufolkelig og udemokratisk Bevægelse, der ingen Forbindelse har med Menigheden.

Et følgende Ordskifte, som indledes af *Niels Pedersen*, Vittenbjærggaard, viste udelt Tilslutning til Indlederne.

Statstilskudet til Højskolerne.

Under Finanslovens 1. Behandling rettede *Søgaard* ifølge »Rigsdagstidende« 14. November det Spørgsmaal til Undervisningsministeren, om han ikke tænkte paa i nær Fremtid at foreslaa en Revision af Højskoleloven. De danske Højskoler havde under Krigsaarene haft meget vanskelige Kaar at virke under. I Aarene 1913—19 havde følgende Højskoler og Landbrugsskoler maattet indstille deres Virksomhed.

I 1913: Klank Højskole, Hesselballe Højskole, Thylands Højskole.

I 1914: Frk. Marie Jørgensens Pigeskoles Højskoleafdeling i Odense, Skelund Højskole.

I 1915: Hindholm Højskole.

I 1916: Levring Højskole, Dalbyneder Højskole, Djurslands Højskole, Vesthimmerlands Landbrugsskole, Ørsted Landbrugsskole.

I 1917: Hjørlunde Højskole, Ondløse Højskole, Stevns Højskole, Langelands Højskole, Guldborg Kvindehøjskole, Mellerup Højskole, Janderup Højskole, Skamlingsbanke Højskole.

I 1918: Ødum Landbrugsskole.

I 1919: Kvissel Højskole, Vrigsted Højskole.

»Jeg mener«, udtalte Søgaard, »at det er en Ulykke for Landet, at disse mange* Højskoler har indstillet deres Virksomhed. Krigsaarene har ikke alene medført store økonomiske Vanskeligheder, men ogsaa moralske Vanskeligheder i vort Land. Handelsmoralen har ikke været god, og Moralen blandt det til Sikringsstyrken indkaldte Mandskab, som har haft alt for lidt at bestille, har heller ikke været god, og denne daarlige Moral har smittet Ungdommen i de Egne, hvor Soldaterne var indkvarterede. Der tiltrænges derfor i vort Land ikke alene et stærkt økonomisk Oprejsnings- og Genrejsningsarbejde, men ogsaa et aandeligt og moralsk Genrejsningsarbejde, og her har Højskolerne en stor Opgave. Derfor maa vi støtte deres Virksomhed, og derfor maa vi se at faa Højskolearbejdet i Gang igen.«

Søgaard ankede over, at Maksimum for det direkte Statstilskud stadig kun var 2500 Kr., mens ganske vist Tilskudet til Eleverne paa det nu forelagte Finanslovforslag var forhøjet til 600,000 Kr.

Undervisningsministeren udtalte sin Forundring over, at Søgaard ikke havde lagt Mærke til, at Højskoleloven *var* revideret den 11. April i Aar.

* Det maa dog bemærkes, at de Skoler, der har standset deres Virksomhed, ikke er saa mange som af Folketingsmand Søgaard antaget. Saa vidt vi ved, er baade Djurslands Højskole, Langelands Højskole og Ørsted Landbrugsskole stadig i Virksomhed. Fejlen stammer muligt fra, at Hr. Søgaard er gaaet ud fra Ministeriets Liste over Folkehøjskoler og Landbrugsskoler, der modtager Statsunderstøttelse; men det at en Skole mister sin Statsunderstøttelse, er jo tit noget rent midlertidigt, og ikke ensbetydende med, at Skolen indstiller sin Virksomhed. *»Højskolebladet«s Red.*

Overfor Søgaards Beklagelse af, at saa mange Højskoler var nedlagt, udtalte Ministeren: »Ja, hvis det havde været gode, første Klasses Højskoler, kunde der være Grund til at beklage det.« Der kunde naturligvis have været en enkelt saadan derimellem, men om »en hel Række af disse Højskoler maa jeg sige, at jeg anser det for godt, at de gik bort, og at de gode tilbageværende Højskoler saa kan blive saa meget stærkere og faa et øget Elevantal.« Naar man var blevet staaende ved de 2500 Kr. som Højestetilskud, var det efter Forhandling med Bestyrelsen for Foreningen af Højskoler og Landbrugsskoler. »Denne ønskede netop ikke en Forhøjelse af det faste Tilskud — det fremhævede man ret stærkt —, men derimod ønskede man til det faste Tilskud et Dyrtidstillæg paa 500 Kr., og et saadant har Højskolerne netop ogsaa faaet i Krigstiden; det var særlig for de smaa Højskoler.« Ministeren omtalte videre Tillæget til Pensionskassen og de ret betydelige Tillæg til Elevunderstøttelsen, der var gennemført efter Højskoleforeningens Ønske. Han mindede endvidere om, at der under hele Krigstiden havde været en Bemærkning paa Finansloven, der tillod Ministeren at fravige Reglerne om, hvilke Højskoler der kan faa Tilskud. I 1917—19 vilde der, om Reglerne var blevet fulgt, være forsvundet 42 Højskoler og Landbrugsskoler.

»Det er saaledes«, slutter Ministeren, »et ret betydeligt Antal Skoler med et meget lille Elevantal, som man paa denne Maade har holdt i Live, for at de skulde kunne komme paa Fode igen, naar Elevantallet atter voksede. Nu vokser Elevantallet paa Højskolerne meget stærkt, og det er glædeligt at se. Det vil derfor sikkert ogsaa nok vise sig i kommende Aar, at de Højskoler, som har gennemgaaet Krisen, og som nu bestaar, vil faa et meget rigeligt Elevantal.«

Søgaard fastholdt, at 2500 Kr. var for lille et Tilskud. Efter den store Lønreform for Folkeskolens Lærere og det forøgede Tilskud til Friskolerne vilde det være vanskeligt for Højskolerne at beholde ordentlige Lærerkræfter. Selv de største Højskoler kunde kun lønne Lærerne med omkring 4000 Kr.

Udkomne Bøger.

Kristian Westerby: **Norsk og dansk Sprogreform** 109 S. (Vilhelm Prior.)

Robert Storm Petersen: **Takt og Tone.** 76 S. (Pio.)

Sønderjylland. Redigeret af Svend Dahl og Axel Linvald. 1. og 2. Bind. Tilsammen 806 S. (Pio.)

K. E. Schreiner og A. Schreiner: **Menneskeorganismen.** Lærebok for studerende og lærere. 2 del. Med 203 illustrationer. 334 s. (Steenske forlag, Kristiania.)

Rudolf Bruhn: **Fortællinger og Digte.** 160 S. (Danske Drenges Forlag, København.) 3,50.

Astrid Ehrencron-Kidde: **Over Sukkenes Bro.** 174 S. (Gyldendal.)

Nr. 49 Fredag den 5 December. 1919

Den Svenska Folkhögskolan och Staten.

I »Højskolebladet« för den 14. november står införd en artikel med denna överskrift. Då den innehåller dels några väsentliga misstag, dels några på obekantskap med svenska förhållanden grundade slutsatser, är det för en av »Højskolebladet«s svenska läsare angeläget att lämna några beriktiganden i denna sak.

Det är sant, att vi ha fått, eller rättare skola få, ett reglemente för folkhögskolorna i samband med de stora penningtillskott, som riksdagen hädanefter kommer att ge de svenska folkhögskolorna. Men detta reglemente är dock icke av den fasansfulla art, som antydes i »Højskolebladet«. Det äldre släktet bland Sveriges folkhögskolefolk har likväl icke utan stor oro sett denna sakernas utveckling, men man skall bättre förstå, att de icke opponerat sig, när man känner till, hur de svenska folkhögskolorna uppstått. De äro icke, som i Danmark, sprungna fram ur en religiös rörelse som den Grundtvigska, de ha heller icke vuxit upp under intryck av en nationell rörelse som den, vilken blev följden av det dansk-tyska kriget, och jag kan icke finna, att detta kan förebrås de svenska skolorna: andliga profeter och stora öden, komma ej, när man kallar dem. *Vår Herres vind blåser, när den vill.* Snarare kan man glädja sig åt, att oaktat dessa förutsättningar saknats, den svenska folkhögskolan likväl står, där den står, »och ser man till, hur dessa uppstått«, skrev Leonard Holmström en gång, »så befinnes det, *att det varit män ur bondernes led*, som tagit första steget.« — — — »Det är detta mer eller mindre medvetna behov av upplysning, som gett upphov till flertalet av våra folkhögskolor«.

Sålunda har det kommit sig, att alla folkhögskolor i Sverige utom 15 ägas av föreningar på landsbygden, de övriga ägas av landsting (amtsråd), och skolorna drivas genom tillskott från föreningen, från landstingen, från hushållningssällskap och enskilda personer. Dessa bidrag jämte elevavgifterna, som hittills varit mycket små, sammanräknas, och minst lika stor summa tillskjutes av staten upptill de siffror, som angåvos i »Højskolebladet«s artikel. Härigenom har man vunnit säkerhet för att bygden har ett verkligt intresse av att offra något för sin skola. Föreningen, som äger skolan (eller landstinget om det är ägare), väljer en styrelse, som har att vårda skolans angelägenheter samt att tillsätta skolans föreståndare och lärare. Så har det alltid tillgått i Sverige. Det finnes således icke i Sverige, och har aldrig funnits någon föreståndare, som äger sin skola. Det slog mig, att i samma nummer i »Højskolebladet«, vari den svenska skolans ställning dryftas, följande ord läses i artikeln om Ask højskole: »Adskilligt — bl. a. røret angående lønspørgsmålet — får en til ved læsningen at spørge, om det ikke var bedre, at kredse af højskoleinteresserede mænd stod som ejere af skolerne i stedet for skoleforstanderne.«

Trots denna tingens ordning har i stort sett

den svenske folkhögskoleföreståndaren icke lidit av något tryck från denna »stedlige« skolstyrelse. Denna har inskränkt sig till att sköta skolans ekonomiska angelägenheter, ibland har den inte gjort någonting alls, utan låtit föreståndare och lärare själva strida sin strid, alldeles som på en dansk skola med den skillnad att om skolan gik bra eller illa hade lärarna lika mycket eller rättare lika litet att leva på. Vid tillsättning av lärare föreslog föreståndaren den person, han fann lämpligast, och styrelsen tillsatte efter hans förslag. Det gick emellertid inte överallt lika idylliskt till. Det *fanns* styrelser, inom vilka andra hänsyn än den till skolans bästa fick göra sig gällande, och det fanns föreståndare, fast de voro kanske få, som icke tillräckligt tillgodosågo sina medlärares behov. Värst var det emellertid med den osäkerhet, vari lärarna levde. Det svåraste exemplet härpå är, då en föreståndare (med familj) efter en månads ferieresa kom hem och fann sig vara — avsatt (han er nu föreståndare för en av de mest besökta och bäst skötta skolorna i Sverige). »Vi, som varit med från början« hade så vant oss vid att arbeta under dessa osäkra förhållanden, och för ett ringa ekonomiskt vederlag, att vi aldrig tänkt oss det kunde vara annorlunda. Sjuka eller gamla lärare avgingo utan att ha någonting att leva på mer än det lilla, de möjligen kunde ha skrapat ihop vid siden av sitt arbete i skolan. De kunde icke pensionera sig själv genom att sälja skolan, ty de hade ingen skola att sälja.

Men det kom ett annat släkte, som såg saken annorlunda.

Det hade en tid haft sina svårigheter att skaffa dugliga och vakna män som ville gå in vid folkhögskolan. Men sedan riksdagen år 1912 lämnat högre bidrag till skolorna, så att lärarelönerna kunde bliva, skall vi säga möjliga att leva på, ändrades snart detta förhållande. Nya skolor grundades, nya män kommo till, som hellre ville ägna sig åt detta skolarbete på landsbygden än åt något annat. Men de hade ej varit med om folkhögskolans kampår och sågo många ting annorlunda än vi. Bl. a. kunde de ej förstå, varför de skulle arbeta för minsta möjliga lön, ej heller varför alla på skolan skulde leva *för* den men endast föreståndaren *av* den. Så långt hade de ju också rätt.

Men i sin iver att rätta de missförhållanden, varom ovan talats, gingo en del av dem så långt, att folkhögskolans dyrbara frihet att själv välja lärare m. m. i hög grad skulle äventyrats genom statens ingripande. En del äldre och yngre folkhögskolelärare satte sig då till motvärn mot dessa strävanden, och följden blev att ett samarbete indleddes mellan vår lärareförenings styrelse, folkhögskoleinspektören och överstyrelsen (under vilken allt skolväsen i Sverige numera hör). I denna sitter till all lycka varma folkhögskolevänner, en av dem förutvarande lärare vid Hvilan. Bland dem må först nämnas överstyrelsens förman, generaldirektör Bergqvist, och kanslirådet Sandberg. De ha visat den största förståelse för folkhögskolans väsende och livsvillkor under denna för vår skola så kritiska tid. Och i reglementet ha de likt Botten i »Skärsommernattsdrömmen« bemödat sig om att »bröle så fint som en Nattergal«. Och reglementet har därför under för handen varande omständigheter snarare blivit ett skydd för skolornas frihet än motsatsen.

Någon examen fordras således icke för den, som vill vara folkhögskollärare. Men redan nu måste den, som vill bli föreståndare, ha arbetat i tre år som folkhögskollärare.* Därigenom hindras, att personer, som ej ha en aning om vad folkhögskolan vill, upprätta sådana för att tjäna andra syften, vilket någon gång hänt. Tillåtelse till undantag gives naturligtvis, sålunda har pastor Beskow, en av Sveriges största andliga förare, nyligen blivit föreståndare för arbetarefolkhögskolan i Stockholm. Den årsberättelse, som skall utgivas av skolorna för att utfå statsbidrag, är ingen nyhet — sådana ha de svenska skolorna alltid utgivit —, och den utgör endast en kort redogörelse för skolans undervisning, ekonomi, antal elever och vid skolan arbetande lärare (Många skolor utgiva dessutom en liten skrift såsom en förbindelseled mellan eleverna och skolan).

Det svåraste kapitlet är naturligtvis det om lärarnas ställning. I »Højskolebladet«s artikel yttras därom: »For eks. kan det tænkes, at en Forstander, der har begyndt en Skole, fordi han er greben af Folkehøjskoletanken, og med sin ejendommelige Personlighed har præget

---

* I Norge är bestämmelsen fem år.

Skolen, ved »Overstyrelsens« og den stedlige »Styrelses« Indgriben faar til Medlærer en Mand, der tager Folkehøjskolens Gerning om ikke som et Levebrød, saa dog som et Embede i Statens Tjeneste. Forstanderen har da ingen Ret overfor Læreren. Han maa finde sig i, at Gerningen vanrøgtes under den Brydning, der nødvendig maa opstaa mellem ham og Læreren, og maa kanske, hvis han er den gamle og Medlæreren den unge, en skøn Dag vige Pladsen til Fordel for Læreren.« Det märks att detta är skrivet i Danmark, där, som jag nu kan förstå, varje föreståndare är en självhärskare. Men det har väl i alla fall även i Danmark hänt, att en föreståndare behållit en medlärare, med vilken han icke i alla delar var enig, om icke för annat så av hensyn till mannens öde (skæbne). I detta förhållande, mellan föreståndare och medlärere, är det väl som emellan andra människor, att man måste ha fördrag med varandra, även om samlivet medför svårigheter. Och är det säkert, att föreståndaren alltid är den, som har den riktigaste uppfattningen, och är det rätt, att medläraren alltid skall ge vika? Något annat tycks den danske författaren icke kunna tänka sig. Hur skall man kunna få goda medhjälpare i arbetet om deras ställning är så förfärligt osäker? Den olyckan, ty en olycka är det, kan naturligtvis inträffa, att två män icke kunna samarbeta och att verkliga svårigheter därigenom uppstå vid en skola. Hur en sådan konflikt skall lösas, kan ju icke föreskrivas, men det synes mig rättvist, att hänsyn tages till bägge parter. Den rätt, föreståndaren alltid har haft att föreslå lärare, med vilka han vill samarbeta, är honom icke fråntagen och den »stedlige« styrelsen kommer så godt som alltid, nu som förut, att följa hans förslag vid lärartillsättning. Den »kontroll«, som Överstyrelsen härvid utövar, — att läraren är en person, lämplig för sitt kall, — blir föreståndaren ett stöd, om den »stedlige« styrelsen skulle vilja låta andra hänsyn spela in. Så har, som vi hoppas, det reglemente — ett ord, som ljuder gruvligt i de äldre folkhögskollärarnas öron (i den skrivandes också) — vänts i något gott. Och när det kommer, tror jag ingen skall få förargelse därav — mer än inspektören, som får bry med de ekonomiska uträkningarna.

Genom detta större statstillskott av penningar till skolorna blir det möjligt för dessa att ge lärarna en god lön. Föreståndaren får blott 1000 till 1600 kr. mer än de andra lärarna, och man kan säga, att stor jämlikhet i lönevillkor överhuvudtaget råder. Den, som vill gå in vid folkhögskolan, gör således ingen ekonomisk uppoffring. Men han — eller hon, ty det som här sagts gäller även de kvinnliga lärarekrafterna — får nu som förut vara beredd att sätta in sitt liv, sin personlighet, sin uppoffrande hängivenhet i detta arbete, vilket som alla denna tidskrifts läsare veta, är ett slitsamt arbete, fyllt av stora och små krav alla stunder på dagen, fyllt av lycka ibland, men kanske också av stora kval.

En dansk folkhögskoleman frågade mig nyligen, om ej den akademiska utbildning, de flesta av våra lärare äga, gjorde dem mindre »folkliga«, mindre lämpliga för sin uppgift. Men att tala enkelt och klart, at förstå lantbefolkningen är väl ingen dygd, som följer med okunnigheten. Inte var väl Schrøder eller Nørregård eller någon av dem med akademisk examen, som äro verksamma vid den danska höjskolen, dåligare lärare än de, som äro utan densamma. Naturligtvis veta vi mycket väl, att akademiska studier icke ge någon säkerhet för en persons duglighet på detta område, men vi anse det betyda något för en lärare att ha samlat kunskapsstoff till bearbetning i sin läraregärning. Icke alla ha vilja eller förmåga at skaffa sig detta stoff på egen hand, och universitetet synes oss icke vara någon föraktlig hjälp därtill. Men jag upprepar det ännu en gång, det kräves från statens sida ingen examen för en folkhögskollärare, och artikelförfattarens påstående, att akademisk eller agronomisk examen utgör ett villkor för rätt att bli delaktig i pensionskassan, beror på ett missförstånd.

Det finns de, som frukta, att en ekonomiskt anständig ställning skall till folkhögskolan locka dem, som vilja taga detta arbete för levebrödets skull. Mycket möjligt att en och annan gör det; men vi ha sett i Sverige, att allt för dåliga ekonomiska villkor göra skolan ännu större skada, i det vi då få brist på starka personligheter, som vilja ägna sig däråt. Ty om också några utvalda kunna leva för en idé i frivillig fattigdom, är det dock vanligen så, att den som känner krafter inom sig til att kunna utföra ett

gott arbete, också vill ha en sådan ställning, att han ej behöver bero av andras hjälp — något, som ofta är moraliskt nedbrytande. Det vilja vi unna alla de, som arbeta i folkhögskolan. Kanske ha vi hittills gått för långt i vår strävan att göra skolorna så billiga som möjligt på lärarnas bekostnad. Om de verkligt behövande folkhögskoleeleverna kunna få sitt skoluppehåll så billigt som möjligt, böra de andra få betala skäligt för sig, hälst nu, då lantbefolkningen verkligen är i stånd till det. Det kan icke vara riktigt, att andligt arbete är det enda, som icke skall betalas, att en lärare skall vara mycket fattigare än sina elever. Rik blir han aldrig, åtminstone inte i Sverige, där vi leva spridda med dagsresor emellan oss, och med mycket dyrare levnadsomkostnader än i Danmark.

Vandra vi nu på förvärvets väg i Sverige, så ha vi gott sällskap i norrmännen. Ty för dem gäller redan nåstan samma förordning, som den vi vänta oss. Det har också omtalats i »Højskolebladet«, i en liten notis, där man hoppat över alla de farliga nyheter, som omtalas i artikeln om den svenska folkhögskolan. *Det är märkligt, at vi skola dömas så olika från dansk sida.*

Från ett av de första mötena mellan danskt och svenskt folkhögskolefolk har jag hört berättat hur en av de danske folkhögskolemännen talade om en historia om en man, som gick ut en afton og mötte något, som han först trodde var »et Uhyre«, men sedan upptäckte var hans bror. Så hade det gått för den danske folkhögskolemannen, han trodde den svenske var »et Uhyre«, men han märkte sedan det var — hans bror. Men dessa broderskänslor beror innerst på, om vi var på sitt håll ha det förtroendet för varandra, att om också arbetet i folkupplysningens tjänst kan, måste och skall taga olika former i de olika länderna, där innerst inne hos os alla är en stark kärlek till saken — och en god vilja.

Hvilan i November 1919.

Malin Holmström-Ingers.

Frimenigheden i Haderslev gennem 25 Aar.

Hvor nær en Forbindelse det kristelige og det nationale staar i, og hvor overvældende stor Betydning denne Forbindelse har for et Folk, der må kæmpe for sin Eksistens, fik jeg et særligt levende Indtryk af ved en Samtale med en Soldat fra Østprøjsen. Jeg spurgte ham, om han talte Tysk eller Polsk hjemme. Han svarede da, at han talte »Evangelisk«. Jeg studsede lidt ved dette Svar, men saa gik det op for mig, at i de Egne betød »evangelisk« og tysk et og det samme. Tyskerne dér hører til den evangeliske Kirke, og Polakkerne til den katolske. Den nationale Kamp bliver uddybet ved den religiøse Modsætning. At være Polak betyder i de Egne at være Katolik, og det polske Sprog er for Polakkerne det Sprog, hvori de har haft deres første kristelige Oplevelser, som det tyske er det for de evangeliske Tyskere. For Polakkerne har det betydet meget, at de i deres Kamp mod Prøjservældet havde Støtte i deres Præster. Deres aandelige Ledere forstod fuldt ud, hvad Folket trængte til.

I Sønderjylland har Sagen været en hel anden. De fleste Præster har jo bøjet Nakken overfor de fremmede Herrer. De har gjort sig til Talsmænd for deres Tanker og Synspunkter overfor Folket. Hvor Menighederne saa endnu var bildet i den Opfattelse, at Præstens Ord altid maatte være det eneste sande og rette, maatte det medføre en Forkvakling af Karakteren og af Forholdene i vedkommende Sogn. Men Præsternes Optræden førte ogsaa mange Steder til et Mistillidsforhold, der umuliggjorde et Samarbejde mellem Præst og Menighed ogsaa i rent aandelige Sager. Man kunde ikke have Tillid til Mænd, der godvilligt gik med til at øve Vold mod vort Folk som Folk. Dette Mistillidsforhold blev mange Steder Aarsag til, at man søgte sin aandelige Næring andre Steder end i Statskirken, nemlig i de frie Menigheder.

Det er bleven paastaaet, at dette var et for løst og for tyndt Grundlag at bygge en Frimenighed paa. Det vilde ikke evne at bære oppe i vanskelige Tider. Man kan ikke bygge paa et blot negativt Grundlag; men Spørgsmaalet er, om der ikke var noget mere end det blot negative, mere end Protesten mod Voldførelsen af vort Folk. Det, der var af positive Værdier, kan maaske udtrykkes paa den Maade: Der var en Vilje til at leve et eget, aandeligt Liv, uhindret af fremmede. Denne Vilje kan, naar den ledes ret, gaa i Retning af Menighed. Og saadan var nok Forholdene i Haderslev for 25 Aar siden, da man der samledes om at oprette en fri

Menighed. Man var enig om at protestere mod den Voldførelse af vort Modersmaal i Kirke og Skole, der netop tog Fart i disse Tider. Og man var enig om at prøve paa selv at leve Livet. Kunde de, hvis Kald det var at hjælpe, ikke forstaa, hvad det gjaldt, maatte man tage fat paa egen Haand i Haab om og Tro paa, at Gud ogsaa ser med milde Øjne til den svage Begyndelse.

Der var aldeles ikke Tale om noget udpræget aandeligt Liv i grundtvigsk Retning, men der var unægtelig Spirer, hvoraf et saadant kunde gro frem. Saadan var Grundlaget. Det var ikke Præsternes Teologi, man var bange for, det var ikke deres Kristendomsopfattelse som saadan, man havde noget imod, men det var dette, at den, der ikke støttede Folket i berettigede, nationale Krav, heller ikke vilde kunne forstaa, hvad det trængte til i rent aandelig Henseende. Skulde der leves et sundt og stærkt Liv, saa maatte dets Grundlag først og fremmest være sandt. Og hvad Hjælp kunde man vente af Mænd, der kendetegnede vort nationale Liv som Synd? Kunde deres Kristendomsforkyndelse blive Sandhed for danske Folk? Kunde det derimod lykkes at faa en dansk Menighed vakt her i Egnen, vilde den kunne være en Kraftkilde for de danske Mennesker, der samledes om den. Saa det var alligevel en Længsel efter at faa sit eget og Folkets Liv dybere rodfæstet, der førte til Dannelsen af »Kirkeligt Samfund for Haderslev og Omegn«.

Ogsaa her gik det som Bjørnson synger: »Et enkelt Hjem bar saa tidt et Land«. Det var Mads Jensens Hjem i Jægerup, der fik den Lykke at gøre et samlende Arbejde i denne Sags Tjeneste. Mads Jensen havde tidlig følt sig grebet af Kristendommen. Han hørte aandelig hjemme i Rødding Frimenighed. Nu prøvede han paa at faa Folk i Tale, der droges af Længsler efter et bevidst Menighedsliv. Der blev saa talt Mand og Mand imellem, om man turde befatte sig med Oprettelsen af en Frimenighed. Den 6. Juni 1894 samledes omkring ved 300 Mænd og Kvinder fra Haderslevegnen til et Møde i Teatersalen angaaende denne Sag. Efter en længere Drøftelse vedtoges det at oprette »Kirkeligt Samfund for Haderslev og Omegn«. Endnu nævntes dette Samfund ikke som Menighed, da man var sig vel bevidst, at det kun var en svag Begyndelse til en saadan. De Mænd, der havde med denne Sag at gøre, sad inde med saa megen aandelig Virkelighedssans, at de indsaa, at det kun var de første ubehjælpsomme famlende Skridt hen imod en Menighed, der kunde være Tale om.

Frimenighedspræst Thade Petersen og Hustru.

Paa selve Stiftelsesdagen var Tilslutningen ikke ret stor. Der indmeldte sig 50 Medlemmer, den 16. Juli øgedes Tallet med 25. Dog voksede Samfundet ret hurtigt, og i Begyndelsen af Aaret 1895 havde det 324 Medlemmer. Man besluttede paa Mødet i Haderslev at kalde Pastor R. Thomsen fra Fredsville i Amerika til Præst. Han stammede fra Kristians-

feltegnen og var for danske, søgende Mennesker i Nordslesvig ikke nogen fremmed. Han havde virket som Lærer i Rødding og Bovlund og var kendt som kristelig Taler især paa Broageregnen.

Pastor Thomsen nærede med Rette store Betænkeligheder ved at modtage Kaldet. Han maatte jo forlade en Menighed, som han havde levet sig sammen med, og maatte begynde paa omtrent bar Bund, hvor han kom hen. Desuden var det økonomisk set et Vovestykke af ham. Efter tunge Kampe besluttede han dog at tage imod Kaldet. I September 1894 begav han sig paa Hjemvejen, og den 24. Oktober var han tilstede ved et Møde i Teatersalen. Den 11. November begyndte saa de regelmæssige Søndagsmøder, der senere helt ud blev til ordnede Gudstjenester. Det var dog ikke hyggelige Forhold at begynde under. Den eneste Sal, man kunde faa i Byen, var Sidesalen i Teatret, og man vidste ikke en Gang, hvor længe det vilde vare inden ogsaa den blev lukket for Menigheden. Dog det ydre Apparat er jo ikke det væsentlige, og der er sikkert mange, der har Minder, lyse og stærke, fra den Tid.

Imidlertid er det meget forstaaeligt, at man i Samfundet længtes efter bedre ydre Kaar. Der vaagnede i Kredsen en Længsel efter en egen Kirke, selv om den saa skulde blive nok saa lille. Man maatte, efter at Teatersalen var bleven lukket for Menigheden, samles i Pastor Thomsens Hjem, og da begyndte Tanken om Kirkebygningens Rejsning at tage Fart. Et Forretningsudvalg udsendte et Opraab om Hjælp til at bygge Kirkehuset. Der blev i dette peget paa, at det var Nødværge, der havde drevet Kredsen til at afsondre sig fra de andre og ikke nogen som helst sekterisk Bestræbelse. I Tilknytning til dette Opraab rettedes en Henvendelse fra en Del af Menigheden til danske Kristne om at støtte denne Sag. Det sluttede med Ordene: »Vi beder, stol paa vor Sag, støt os i at rejse en dansk Kirke i Haderslev.«

Der var mange, der gerne vilde hjælpe, og den 11. Marts kunde Tegningen til Kirken indsendes til Byggepolitiet til Godkendelse. Men der gik lang Tid, inden der indløb Svar, og da det endelig kom, lød det paa, at Kirken kun kunde tages i Brug ved ministeriel Tilladelse.

Efter en Del Vanskeligheder med at faa Byggetilladelse begyndte Kirkens Opførelse i Sommeren 1896, men den blev først færdig i Efteraaret 1897. Da man saa vilde tage Kirken i Brug den 24. Oktober, mødte en Politibetjent med et Forbud mod at benytte den. Der blev protesteret mod dette, en langvarig Retssag blev Følgen, og først efter 3 Aars Forløb blev Forbudet hævet. Politiet nægtede dog endnu en Tidlang at have modtaget officiel Meddelelse om Sagens Ordning. Under saadanne Forhold fik Salmen: »Foragter ej de ringe Dage« en særegen Betydning for Menigheden. Og dette, at man Søndag efter Søndag maatte gaa forbi den lukkede Kirkedør op til Præsteboligen, hvor Møderne holdtes, blev for mange en alvorlig Prædiken. —

Men nu tegnede det til at blive lysere Kaar for den lille Kreds, man kunde med større Inderlighed, nu da alle de ydre Vanskeligheder var ryddet af Vejen, samle sig om Midtpunktet i Kristenlivet. Og der kom nogle Aar med en stille og skøn Vækst, men saa kastedes Thomsen, der jo aldrig havde været stærk, paa Sygelejet, og han blev ikke arbejdsdygtig de to sidste Aar, han levede. Den 8. August 1905 sov han hen. Han havde kun været Præst for Menigheden i 10 Aar, men i den Tid var det lille Samfund blevet til en virkelig Menighed.

Thomsens Efterfølger, Thade Petersen, har nu været Menighedens Præst i 15 Aar. I Menighedens Forhold er der ikke sket større Forandringer i den Tid. De sidste Aar kom med store Krav til Menighedens Bæreevne. Da viste det sig, at den forstod Kravene og gik ind under dem.

Jeg er sikker paa, at mange ogsaa udover Haderslev Frimenigheds Grænser, har været glade ved den Forkyndelse, der stadig lød fra Menigheden og dens Præst. Frimenighedernes Blad, der udgives af Thade Petersen, har bragt Bud til mange om, at der stod en Menighed i Nordslesvig, der led og stred sammen med dem, der maatte være ude i det forfærdelige. Og naar nu Menigheden staar ved en Milepæl — de første 25 Aar er gaaet, ikke under straalende ydre Kaar, tværtimod tidt under Trængsler og Vanskeligheder — saa tror jeg, at den vil staa stille og takke Gud for den Tid der gik. Den vil takke ham for, hvad den fandt i hans Helligdomme, takke ham, fordi han bevarede vort Folk i de tunge Dage, og især ogsaa for, at efter Trængsels Midnat følger Friheds Morgenrøde, da vi »kan synge glad Guds Pris igen og tage mod hans Fred«. Og den vil bede ham, der hjalp den over de trange Tider, give den Ryg til at bære de gode Dage, der ventes for Folk og Menighed, naar vi kommer tilbage til Danmark.

N. C. Nissen.

Friskolerne og statsunderstøttelsen.

Under denne overskrift har Asger Højmark i dette blads nummer 47 skrevet en lille artikel, hvori han slår til lyd for nødvendigheden af, at staten giver samme tilskud til friskolen som til den offentlige skole.

Jeg er ganske enig med ham i dette krav, så vel som i motiveringen der af, for Højmark har fuldstændig ret i, at hvis dette krav ikke sker fyldest, bliver grundlovens ord om skolefrihed kun en værdiløs lap papir i al fald for alle de fattige og middelstanden.

Derimod har Asger Højmark uret, når han mener, at »Det konservative folkeparti« har hele ansvaret for modstanden, for selvfølgelig kan et enkelt parti, der ikke har flertal i noget af rigsdagens ting, ikke alene hindre en forsvarlig ordning. Højmark lader også til at være klar over dette, i det han skriver herom, at »der må være hensyn vi ikke forstår«.

Dette er rigtigt, når ordet »hensyn« ombyttes med »partier« og »anskuelser«.

Herom ved offentligheden kun besked gennem dagbladenes meget korte omtale, og jeg vil derfor ganske kort oplyse lidt om denne sags gang og skæbne. —

Ved lærerlønningslovene af 1899 og 1908 lykkedes det begge gange for venstre at få gennemført princippet: *staten yder et lige så stort beløb pr. barn til friskolen som til den offentlige skole.*

Ved gennemførelsen af den nu vedtagne lærerlønningslov fik folkeskolens lærere en hårdt tiltrængt forbedring af deres kår, men da deres kolleger i friskolen heller ikke kan leve af luften, måtte deres kår sikres samtidig.

Det havde derfor været rimeligt at fastholde det samme princip som både i 1899 og 1908. Herimod rejste sig dog meget stærk modstand såvel fra socialistisk som fra radikal side. Begge partier var enige om at modsætte sig både, at tilskudet blev ens, og at det gaves på lærerlønningsloven. Efter lange forhandlinger fremsatte ministeren tilbud om et tilskud på det halve, som han — forresten fejlagtigt — beregnede til at blive 36 kr., men tilskudet måtte ikke optages på loven, men skulde vedtages på de årlige finanslove, med andre ord det vilde falde bort så snart der blev flertal mod det i et af tingene.

Det konservative folkeparti stillede forslag om at yde ²/₃ eller højst 48 kr., og venstre stillede forslag om at yde det samme tilskud pr. barn til friskolen som der i følge den nye lov skulde ydes til folkeskolen.

Begge disse forslag nedstemtes af regeringspartierne, og vi stod på bar bund. For dog at opnå en nogenlunde forsvarlig ordning, gik venstre med til et forlig, som alle partier enedes med ministeren om. Dette gik ud på, at sagen ganske vist *ikke* skulde ordnes på lærerlønningsloven, men at ministeren dog bandt sig til at foreslå og partierne til at gennemføre *en lov*, der gav friskolen mindst lige så god en stilling som efter det konservative folkepartis forslag, altså ²/₃ og højst 48 kr. pr. barn.

Her træder d. k. f. p. altså ind på arenaen, men vel at mærke således, at dets forslag er en *minimal grænse, partierne ikke kan gå under*, men der er intet i vejen for at gå over — blot der kan blive et flertal for det i begge rigsdagens ting.

Det skal siges til ministerens ros, at hans forslag indfrier det givne løfte, ja i det lange løb vil det være bedre. Ganske vist indeholder hans forslag maksimalgrænsen de 48 kr., men det foreslår at yde et tilskud lig *hele* lønnen og konjunkturtillæget, hvorimod der *intet* ydes i forhold til dyrtidstillæget.

I disse dage vil dette blive et beløb der svarer til ²/₃ af tilskudet til den offentlige skole, men hvis vi engang når til normale tider — og lad os håbe, vi når der til — så falder dyrtidstillæget jo bort, og statens tilskud til friskole og offentlig skole er ens: *målet er da nået.*

Selvfølgelig er det uret, at friskolens lærere ikke skal have tilskud i forhold til dyrtidstillæget, men desværre er d. k. f. p. ikke ene om ansvaret herfor.

Det forekommer mig, at der for friskolen i den sidste tid har blæst en mildere vind på rigsdagen, noget ministerens forslag også tyder på, og det vil glæde mig, om Asger Højmark og andre af friskolens venner, der ikke er bundet af hensyn til socialdemokratiet, vil hjælpe til at mildne den endnu mere.

Rigsdagen, d. ²⁴/₁₁ 1919. *Jens P. Lillelund.*

Det danske Haandværks Historie.

En Oversigt af *R. Berg.* (Gyldendal.)

Til det store Arbejdsomraade, der hører *Samfundskundskaben* til, hører ikke alene Læren om Samfundets forskellige Institutioner, dets Forvaltning o. l. — der hører ogsaa, og vel endda i ikke den bagerste Linie — Læren om vort Erhvervsliv og dets Historie. Det hører til den danske Højskoles Fortjeneste, at den, da den begyndte at behandle de samfundsmæssige Forhold, kunde gøre det bl. a. gennem et Værk som Schrøders Hjælpekilder og Næringsveje. Og der er vist ikke Tvivl om, at *ogsaa* en Opgave for vore Højskoler, og netop nu, er at fortælle om vort Arbejdslivs Kaar baade i de svundne Dage og i Nutiden; der vil fra de svundne Dages Arbejdshistorie kunne hentes et og andet værdifuldt og ansporende Bidrag til Forstaaelse af Arbejdets Værdi; og Nutidens Arbejdskaar, med sine Vanskeligheder *inde* i Samfundet og med sine maaske endda større Vanskeligheder udenfor, paa det store Verdensmarked, hvor som aldrig før de enkelte Folks Arbejdsydelser mødes og maales med hinanden — disse Nuets og Fremtidens Arbejdskaar kan maaske ogsaa bidrage deres til en bedre Forstaaelse af de to for Samfundet og for den enkelte saa vigtige Begreber: *Frembringelse* og *Forbrug* — og om det rette og nødvendige Forhold dem imellem.

Vort Erhvervslivs Historie er jo ikke blot vort Landbrugs Historie, men ogsaa Historien om vore mere bymæssige Arbejdsformer. Den Udvikling, vor Landbostand har naaet — og det Forhold, den danske Højskole har dertil — forpligter endda netop begge, baade Landboerne og Højskolen til det, som er en ikke mindre Opgave nu end før: at medhjælpe til en bedre gensidig Forstaaelse mellem Land og By. Især om det nu, som jo meget tyder paa, gaar mod nye og vanskeligere Tider, og sandsynligt for begge Grupper i vort Folk, er det at kunne mødes i bedre Forstaaelse og sund Vurdering af ogsaa den anden Parts Værdier en god Betingelse for Fremtidens Arbejde. Dertil kan ogsaa den lille Bog tjene, der er nævnt ovenfor disse Linier; selvom den ganske vist mest vender Tanken tilbage mod Fortiden og mindre mod kommende Tid.

Som Forfatteren, Kontorchef R. Berg, siger, og med nogen Ret: Den danske Haandværker har ikke haft saadant Held med sig og saadan Fremgang som den danske Bonde; og Berg erkender fuldt ud, at det Arbejde, Bonden selv har ydet, hans Intelligens og Flid med Rette har givet ham Medgangsaar og Medbørstid. Men netop dette har Haandværkeren, trods Flid og Dygtighed, ikke haft i de sidste to Menneskealdre; han har aldrig staaet Befolkningens Hjerte saa nær, som Bonden — især i en vis Tid af vor Historie — stod; og den nye Tids Stordrift, Kapitalsammenslutning og Industri, har fra meget store Dele af vort Haandværk taget Grunden bort, saa Nutiden kan se nok saa fattig ud og Fremtiden ikke tegner sig altfor forhaabningsfuld — om da ikke nye Veje findes.

Og dog har, som Forf. ogsaa med Rette hævder, dansk Haandværk ydet sit Bidrag til vort Folks Kultur og dannet sin gode Ramme om vort Folks Liv. Herom fortælles, dygtigt, klart og indholdsrigt i Bogen; Forf. bygger der paa det fortrinlige og rige Materiale, som afd. Professor *C. Nyrop* har samlet i en Aarrække, om vort Haandværks og vor Industris Udvikling. Man maa ikke tro, at en Læsning herom er tør og kedelig — tværtimod, en Række levende Billeder af vort Folks Arbejdshistorie oprulles deri; lige fra de Dage, da *Arbejdets Deling* i vort Samfund næppe nok var begyndt — da kun ganske enkelte Haandværk var blevet selvstændige Erhverv, medens de andre endnu var en Slags Husflidsarbejde i Landbedriften — og frem til de Dage, op til vor egen Tid, da netop Arbejdsdeling, Specialisering gik sin Sejrsgang: hvorunder ikke blot mangt et Haandværks men ogsaa mangen en Haandværkers frie Stilling tilintetgjordes; hvor nogle Haandværk gik over til Storindustri — idet de faa fremmeligste Værksteder blev Fabriker, *deres* Indehavere kom til Vejrs i Samfundet, langt op over Haandværkerens gamle Trin — medens de mange andre sakkede agter ud, for at ende i Lønarbejderens Stilling nedenunder den gamle Mellemstand, der var en vægtig og sund Bestanddel af det gamle Samfund, men i det nyere er svundet mere og mere i Tal og i Betydning.

Vanskelighedernes Tid for vort Haandværk er langt fra endt endnu; men Lyspunkter øjnes dog ogsaa her: Forf. nævner saaledes baade den Nydannelse af den lille Industri, der jævnt er stigende; den voksende Forstaaelse ogsaa i Haandværkernes Kredse af Samarbejdet i deres Produktion, af Andelstanken; og ikke mindst den stigende Erkendelse af et selvstændigt Kunsthaandværks berettigede Plads og gode Trivselsmuligheder netop i vort Samfund.

Dette sidste ligger jo i god Linie med det, som vi godt tør sige er vore Arbejdskaars det første Bud, det som vort Landbrug *før* sejrede ved at følge og som ogsaa er Betingelsen for dets og for vort hele Arbejdslivs fortsatte Fremgang: at vi vil erkende som Maalet for al vor Arbejdsfrembringelse:

Kvalitetsarbejde og ikke blot Kvantitetsarbejde — Kvalitetsarbejdet, det Arbejde der har Præget af Værdi og Dygtighed, er foran i sin Art.

Men ogsaa for vort Haandværk som for alt vort Arbejdsliv gælder det andet Bud: at det heller ikke tør glemme, at Betingelsen for Sejren — det er ikke *Bøssen* alene, men *Manden* bag Bøssen — det er ikke den faglige Dygtiggørelse, den rette Brug af det rette Værktøj *alene*, men først og sidst Værdien og Karakteren i Mennesket bag Værktøjet, bag Arbejdet.

Jens Rosenkjær.

Ingeborg Simesen: Natalie Zahle.

Det Schønbergske Forlag. 1919.

I den fortræffelige Række af smaa Bøger, som det Schønbergske Forlag udgiver under Titlen »Mennesker«, er der udkommen en Skildring af Natalie Zahles Liv, Personlighed, Grundtanker og Livsværk. Forfatterinden har været Elev i Frk. Zahles Skole i 6 Aar, Lærerinde sammesteds i 24 Aar. Hun siger selv: »Bogen er skrevet ud af min store Kærlighed og Taknemlighed«. Lad det være sagt straks: det er en udmærket Bog, fængslende, tankevækkende, opmuntrende fra først til sidst.

Af de mange kønne Smaatræk, som fortælles om Frk. Zahle, nævner jeg et, som er udmærket betegnende. En af hendes unge Lærerinder kunde en Sommer ved at forsømme to Timer med Almuelærerinderne, hvis Ferie var kortere end Skolens, vinde fire hele Dage i Amsterdam, hvor Rijksmusæets Skatte havde tryllebundet hende. Hun blev. Da hun senere, skamfuld over den Bedrift, stillede hos Skolens Overhoved, saa Frk. Zahle først længe paa hende og spurgte saa: »Var de Malerier saa dejlige?« Det begejstrede Svar maa have tilfredsstillet hende, for hun sagde halvt for sig selv: »Det kunde jeg ogsaa have gjort.« — Hvor føler man ikke her hendes Mangel paa Pedanteri, hendes kloge Følelse af, at her var vundet langt mere for Skolen end de to stakkels Timer betød, og saa den mærkelige Fortryllelse, der kunde udgaa fra hende og som hele hendes Skole bar Præg af.

En af de bedste Grundtanker hos hende var den saakaldte Onsdagstanke. Da hun som ganske ung Pige var Lærerinde i Bjerre Mølle i Jylland, fandt hun paa at tage en hel Dag hver Uge — Onsdagen — til fri Undervisning. Børnene mødte uforberedte, blot med aabne Ører og forventningsfulde Sind, og medens de sad med deres Haandarbejder, læste og fortalte Natalie Zahle; hun fortalte, hvad hun selv lige havde tilegnet sig, men hun kunde fortælle, saa Eleverne saa, hørte, oplevede — og huskede. Uden endnu at kende noget til de grundtvigske Skoletanker mødes denne lille Lærerinde i sin Onsdagstanke med Danmarks største Folkeopdrager. Hun slap aldrig sin Onsdagstanke, selv om hun nødtes til at give den mindre Raaderum. Det var hendes Lyst at fortælle Eleverne om Begivenheder, der lige var sket og som havde grebet hende selv. De frie Foredrag, som hun indførte i sin Skole, udsprang af den samme Grundtanke. Med Rette siger Ingeborg Simesen, at Onsdagstanken er et af den frie, personlige Skoles Adelsmærker.

Et andet værdifuldt Træk er, at i dette Skolehjem afskaffedes Sammentællings- og Opryknings-systemet; Duksehaab og Fuksekval gjorde ikke længere Ulykker; det stod enhver Lærer frit, om han vilde give Karakter eller ikke; med glade og klare Øjne sad Børneflokken og lyttede til den livlige Undervisning, der vakte Eftertanke og Lyst til Selvvirksomhed.

Her peges altsaa paa en Opdragelse og Undervisning, som ikke benytter Elevernes indbyrdes Kappelyst som Drivkraft, men som alligevel kan ildne og ægge til Energi. Jeg tænker de fleste Lærere har mærket de onde og uhyggelige Følger af denne Kappelyst, men det gælder om helt at opgive at bygge paa den. Og der er sikkert langt tilbage.

Ja, man kan vist føje til, at dette næppe vil kunne ske, med mindre denne Opdragelsesmaade, der forsmaar Kappelysten, bliver indført i en større Sammenhæng. Hvis man nemlig har den Anskuelse af Livet, at det kan sammenlignes med et Antal Menneskers Ophold i et altfor snævert Rum, hvor man maa kæmpe for at faa Luft at aande i, saa er det rigtigt at ruste Børnene til Kamp mod de andre, til hidsig Stræben efter at komme foran den og den og den. Hvis man derimod mener, at Jorden har Plads og Muligheder til os alle, og at Menneskeslægtets Vækst endog fremmer Livsbetingelserne, saa ligger heri, at Almensans og Fællesskab virkelig for Alvor er mulig, og at Dygtighed og Fællessans kan forenes, at det med andre Ord er muligt at leve saadan, at den enes Fremgang ikke hæmmer, men fremmer de andres Fremgang. Denne Anskuelses Følger gaar vidt omkring; de vil mærkes paa det sociale, det nationale og det pædagogiske Omraade. Her kan ogsaa Skolen gøre meget, maaske ikke først og fremmest ved at forkynde dette, men især ved at leve derefter, ved at indrette Opdragelsen og Undervisningen saadan, at den enkelte Elev ikke føres til at glæde sig over de andres Tilbagegang eller misunde de andres Fremgang, men kommer til at føle, at hver enkelts Fremgang er godt for alle.

Frk. Zahles Idealer var, som det ogsaa fremhæves i Bogen ret konservativt prægede. Men det er let at se, at hendes Grundtanker i flere Henseender peger ud imod Fremtid og Fremskridt. Dette kommer vel til sidst af, at de fremgik af dyb Menneskekærlighed og var velsignede af alvorlig Kristentro.

Carl Koch.

Kantate ved en Kirkeindvielse.

Af P. E. Benzon.

Første Afdeling.

Lovsang.

Lover den Herre, den mægtige Konge med Ære!

Lover den Konge, som hvælved den mægtige Bue,
Stjerne bag Stjerne han satte som Lys i sin Stue,
talte sit Bliv!
fyldte med blussende Liv
Verdens den myldrende Tue.

Lover den Gud, som, mens Tidernes Havbølge dønner,
Jorderig vogter som Fristed for Menneskens Sønner,
kalder af Muld
Agrenes vuggende Guld,
herligt vort Arbejde lønner.

Lover den Herre, som gav os et Hjerte i Brystet,
et som al Jorderigs Herlighed aldrig har trøstet,
ene hos ham,
naar det hans Mildhed fornam,
følte det helt sig forlystet.

Lover den Gud som til Støvet sig ned vilde bøje,
som i sin Menighed skænked os Fred i vor Møje,
tog os paa Skød,
bortaanded Taaren som flød,
Æren er hans i det høje!

Evangeliets Vandring.

Vidt udbredes skal Guds Ære
trindt paa Jord fra Pol til Pol,
han har sagt det, som vil være
hele Verdens klare Sol:
»Kristner alle Folkestammer,
døb dem, lær dem Frelsens Vej,
og saa længe Solen flammer,
mine smaa jeg svigter ej.«

Se, den lille Flok med Glæde
drager ud som Jesu Tolk,
Skatte, som ej Rust kan æde,
deles ud til Fattigfolk;
Verdens Vismænd ej dem ænser,
dog fandt Ordet Hjerterum,
og til fjerne Landegrænser
naar Guds Evangelium.

De danske Kirker.

Paa Sliens grønne Strande stod den unge
vidtrejste Munk med Korsstav i sin Haand,
Guds Ord var paa hans Tunge,
sit Psalter kunde han hel liflig sjunge,
og af hans Aasyn lyste Liv og Aand.

Tit tyktes det, som Himlen selv stod aaben,
naar Folket lytted til hans Læbers Ord,
den Stridsmand slap sit Vaaben,
i hvide Klæder vandred de til Daaben,
den første Kirke rejste sig i Nord.

To Hundredaar forgik, før Gudehegnet
var ryddet bort til sidste Rod og Kvist,
før Valhals Glans var blegnet
og Danmarks Folk fik paa sin Pande tegnet
det Kors, der vied det til Jesus Krist.

Med Økser gaar til Skovs de danske Drenge,
hver By vil tømre sig sit Kirkely,
det er saa lav en Længe,
men hundred Klokker over Fjord og Enge
hinanden hilse mildt i Morgengry.

Klokkerne.

Stadig klinger disse Klokker,
ringer Sorg og Højtid ind,
stadig drager de og lokker
underligt det danske Sind.

Sært er deres Toner blandet
ind i Folkets hele Liv,
de har ringet Fred i Landet,
Kongedød og blodig Kiv.

Aarle, hver Gang Solen stiger,
har den unge Dag de døbt,
ud mod Aftnens gyldne Riger
vandrer Sjælen tonesvøbt.

Aldrig kan jeg dog forglemme,
hvad i dem er dybest lagt:
Kirkens moderlige Stemme
har de til mit Hjerte bragt,

Ind til Gud de Klokker kalde
og til Sønnen Jesus Krist,
minder alvorsfuldt os alle
om den sidste Naadefrist.

»Snart er Tid og Timer omme«,
synger Klokkens dybe Røst,
»da skal Regnskabsdagen komme,
da skal vejes Livets Høst«.

Kom da, Venner, lad os vandre
under Kirkeklokkeklang
op at synge med hverandre
Livets Gud en Takkesang.

Støvets Søn har dog en Stemme
mere varm end Malmen rød,
Herre, lad vor Salme gemme
Kærlighedens Pinseglød!

Pinse.

Pinsedagen i Jerusalem,
aldrig gaar den Højtid os af Minde,
da Guds Helligaand fra Lysets Hjem
vilde sig en Vraa hos Støvet finde,
Fiskermanden fra Genesaret
drog af Folkehavets Dyb sin Dræt.

Første Gang paa Jorden fik da Mæle
Kristi Kors og Jesu aabne Grav,
Ilden fra det høje smelted Sjæle,
saa de smilende til Gud sig gav,
Jesu Kristi Navn og Daabens Vande
underfuldt til Frelsens Bad sig blande.

Det var Menighedens Morgenstund,
Kristenkærlighedens Fødselstime,
Vældet, som randt op af stenet Bund,
springe skal, saa længe Klokker kime,
og hvor to bekender Kristi Navn,
Broder finde skal en Broderfavn.

Kirkehuset.

Rejst er Huset, Kirkehallen.
Kærnen, som skal fylde Skallen,
skabe du, vor rige Gud!
Nu skal Klokkemalmen runge,
kalde gamle, kalde unge
til Guds Hus og Gæstebud.

Her skal Salmen løfte Vinge,
her skal Daabens Kilde springe,
Brødet brydes ved Guds Bord;
først og sidst skal Ordet raade,
Herrens Ord med Fred og Naade
til hver Sjæl, som Ordet tror.

Salme.

Denne er Dagen, som Herren har gjort.

Herre, Dig rummer ej Himlenes Kor,
mindre da Lavlandets Hytte,
vær os dog nær med din Aand og dit Ord,
hver Gang vi bedende lytte,
Fred lad os møde herinde;
ak, vi har syndet, forstød os ej!
søgende Hjerter paa vildsom Vej
føle, du her er at finde!

Aldrig lad fattes til seneste Høst
her paa de hellige Steder
villige Vidner med levende Røst,
som i din Gerning sig glæder.
Slægt efter Slægt skal henfare;
altid lad her ved hver Søndagssol
flokkes om Alter og Prædikestol
Børnenes bedende Skare!

Fyld du dit Hus med de levendes Lyst,
Døden fra dine du kyse,
han, som har baaret vor Synd og vor Brøst,
lad ham i Hjerterne lyse.
Naar vi din Miskundhed love,
smelte det haardeste Sind derved,
lys over segnende Støv din Fred,
naar vi hist ude skal sove!

Lægmandstale.

Jeg har faaet tilsendt to Bøger fra den gamle Fredsven Boghandler P. Christensen i Brønderslev. De kunde selvfølgelig faa det sædvanlige lille venlige Klap paa Skuldren i en kort Anmeldelse med Smaatryk, men det forekommer mig, at navnlig den ene af disse Bøger: »Anklager mod Kirken« trænger til en nærmere Omtale.

Selve Bogens Indhold er stadige Gentagelser og for saa vidt noget trættende; men det forekommer mig ikke at være Hovedsagen. Nej, Hovedsagen er, at selve disse Breve og Besvarelserne er en alvorlig Anklage mod Kirken. Den 75-aarige Forfatter er mig ikke personlig bekendt, men hans Bøger gør ikke Indtryk af, at han hører til disse kristelige Vrøvlehoveder, der sender lange meningsløse Breve til Præsterne. Han er en Mand med en alvorlig Menighedsbevidsthed og med en stærk Tro paa Daabens Naade, men han er altsaa netop ud fra dette Stade en glødende Fredsven.

Han har taget sig for at skrive til forskellige fremragende Mænd i den danske Kirke, for at de skulde tale Fredens Sag, da deres Røst vel snarere vilde blive hørt end en Smule Boghandlers fra Brønderslev.

Det er ikke særlig Forfatterens Fredstanke jeg vilde omtale, men det — som vel »Højskolebladet« Læsere har Mulighed for at forstaa — at denne Bog bærer Vidnesbyrd om en forfærdelig akademisk Ringeagt for Menigmands Tale.

Først er der et Brev til Biskop Møller i Aalborg. Brevet er paa 16 trykte Sider, og det blev skrevet i en lille Bog med Guldsnit. Det er et inderligt, hjærteligt ægte Brev, der er mange meget rosende Ord om Bispen og absolut ingen overilet eller voldsom Dom eller Udtalelse. Men det er en alvorlig Opfordring til Bispen om at holde op med at agitere for Forsvarssagen. Lad nu Bispen være ganske uenig med Manden, jeg synes, at Brevet kræver et rigtigt Svar. Her er Svaret:

»Baade »Forsvarssagen« og Menighedens Stilling dertil har min varmeste Interesse, og jeg virker derfor, hvad jeg efter bedste Overbevisning kan.

Med indlagte har jeg ikke Tid at beskæftige mig. Visitatser kalder.

Aalborg, 20/4 1910. Ærbødigst

C. Møller.«

Dette Svar taler fuldtud for sig selv.

Et Brev til Biskop Ostenfeld opnaaede imidlertid slet intet Svar. Domprovst Martensen Larsen svarer derimod, men han er uenig med Fredsvennen. Men saa møder vi Breve til Niels Dael og Morten Larsen. Niels Daels Svar er ikke længere end Biskop Møllers, men høfligere, dog desværre uden Spor af Forstaaelse af Boghandlerens Mening. Morten Larsens Stilling synes at have været fuldkommen afvisende, saavidt man kan skønne endda temmelig overlegent afvisende. Særlig megen Umage har P. Christensen gjort sig med Morten Larsen, men vi bliver bedrøvet over ikke at finde eet lille venligt Svar til al denne velmente Alvor.

Der er flere Breve, men desværre faar vi ikke Modtagernes Svar, og det svækker Indtrykket og Anklagen en Del. Forfatteren forsømmer endog flere Steder at lade os vide, om der kom et Svar. Dog oplyser han, at næsten alle forholdt sig tavse.

Det er »Lægmandstale«, men har man som Præst Lov til at behandle den saaledes? At en enkelt gjorde det, betød intet, men næsten alle gør det. Det tyder trods al blomstrende Tale om Folkelighed og Agtelse for »Lægmanden« dog paa en indgroet akademisk Ringeagt. Det synes jeg næsten er den alvorligste »Anklage mod Kirken«.

Ved Siden deraf forbløffes man ogsaa over en saadan Holdning overfor Fredstanken. Eet er, at vi ikke kan hindre Krig, et helt andet er det, naar vi uden videre skyder al Kamp for Freden bort fra os. Een Præst svarer: »Man kan godt elske Mennesker, fordi man slaar dem legemligt ihjel; det er slet ikke det værste, man kan gøre en.« Det dufter af Studereværelse plus Tobaksrøg. Den Præst trænger vist til at lugte lidt rigtig Krudt. De fleste Præster, der svarede, fremsatte den Mening, at vi ikke kan blive fri for Krigene; for vi lever i en Syndens Verden, hvor Djævelen regerer. En

skrev: »Det er ham og de Verdensmagter, som styres af ham, som fører Krig.« Saadanne Præster skulde kaste deres Blækhus i Hovedet paa denne Djævel i Stedet for at krybe i Skjul for ham.

Senere har P. Christensen forsøgt sig med en Henvendelse til »Folkehøjskolerne, Forældre, Lærere og Opdragere«, han kalder den »Sporskifte« — og sikkert er det, at der trænges til Sporskifte hele Vejen igennem. Men magter man kun ganske langsomt at skifte Spor her, saa forekommer det mig dog, at der bør vises et af de meget faa skrivende »Menighedsmedlemmer« mere Hensyn end Tilfældet er her, Anklagen er — forsaavidt den er en upartisk Fremstilling — en vægtig Anklage midt i al vor Folkelighed.

H. Helweg.

Spørgsmaal og Tildragelser.

I Ugens Løb.

Søndag den 16. November indviedes ifølge »Bavnen« en Frimenighed i *Aulum* ved Holstebro, efter at der i længere Tid har været arbejdet paa Dannelsen af den. Præsterne Morten Larsen og Jens Krustrup, der i den senere Tid har skiftedes til at besøge Aulum, har holdt Gudstjeneste og Altergang i Missionshotellets store Sal, der for Tiden bruges som Kirke. Foreløbig betjenes Frimenigheden, der tæller en Snes Familier, af Præsterne fra Holstebro Frimenighed med Gudstjeneste hveranden Søndag Eftermiddag.

•

Den fynske Afdeling af Dansk Friskoleforening holdt ifølge »Fyns Tidende« Generalforsamling i Odense den 25 November. Formanden, Højskoleforstander Dissing, Vejstrup, aabnede Mødet og meddelte, at der i Aarets Løb havde været en Fremgang paa 125 Medlemmer. Om Forhøjelsen af Statens Tilskud udtalte han, at det vilde bedre Friskolernes Kaar betydeligt. Men det forekom Taleren, at den Ordning, der nu skulde gennemføres, var et Brud med det hidtidige Princip, at Statens Tilskud skulde være det samme, uanset hvor Børnene undervistes, naar de blot fik en forsvarlig Undervisning. Men der var altsaa Haab om, at Friskolelærerne vilde blive bedre lønnede, og dermed vilde det formentlig ogsaa være lettere at faa det meget omtalte Efterlønsspørgsmaal ordnet. — Han sluttede med at mindes Foreningens mangeaarige Formand, Laurs Rasmussen, og fik Forsamlingens Tilslutning til at sende hans Enke en hjertelig Tak for alt, hvad Laurs Rasmussen, hans Hustru og hans Hjem havde været for Friskolen.

Efter at de afgaaende Bestyrelsesmedlemmer var genvalgte, holdt Skolebestyrer P. Møller, Odense, et Foredrag om Opdragelse.

•

Kerteminde Højskole er bleven udvidet, til dels ombygget, så den nu har Plads til 150 Elever. Til dette store Byggeværk har Højskoleforstander Nielsen Svinning haft Støtte af den stedlige Højskoleforening. — Den ny Foredragssal er en Forlængelse af Gymnastiksalen, og sammenbygget med den oprindelige Hovedbygning i samme Stil er den nu som en fælles Hal, der kan rumme ca. 1000 Mennesker. Så mange var der også mødt i Søndags, da der blev holdt Indvielsesfest. Forstanderen indledede med Bøn og Bekendelse, efter at »Den signede Dag« var sungen, og dernæst sang Skolens Elever oppe fra Balkonen meget kønt: »Det lyder som et Eventyr«. Nielsen-Svinning holdt derpå sin Velkomst- og Indvielsestale med stor Taknemmelighedsfølelse over for det så hurtigt og vel udførte Bygningsværk. Derefter gav han Ordet til de to indbudte Talere: Forst. Alfr. Povlsen og Pastor Boisen, der hver for sig udtalte gode Ønsker for Højskolen, Ungdommen og Danmarks Fremtid.

A. K.

•

Ved *Køng* Højskole, som i Vinter har 40 Elever, er der i Efteraaret bygget en ny Bygning til Elevværelser. Den forbinder Hovedbygningen og Gymnastikhuset saaledes, at Eleverne fra deres Værelser kan gaa ind i Gymnastiksalen, Læsestuen, Høresalen og Spisestuen uden at skulle udenfor. Bygnings- og Omlavningsarbejdet er udført under Ledelse af Bygmester Marinus Jensen, der er Leder af Haandværkerafdelingen. Denne Afdeling, der i Vinter har 13 Elever, har to særlige Skolestuer i Marinus Jensens Villa, der ligger lige overfor Højskolen. — Efter Tilskyndelse fra en Del af Egnens ældre og yngre Beboere er der dannet en Ungdoms- og Foredragsforening under Navnet »Køng Højskoleforening«. Højskolen yder Foreningen frit Husly, Lys og Varme imod, at Skolens Elever og Husstand har fri Adgang til Foreningens Møder. Der har tidligere været en saadan Forening, som har arbejdet i Tilknytning til Højskolen.

•

Studenterkredsen.

Den 7. talte Biskop Ludwigs om »Præst og Lægmand«. Bagefter var der et livligt Ordskifte, hvori flere Studenter gik Biskoppen ret haardt paa Klingen. Næste Fredag holdt Seminarieforstander Stig Bredstrup Foredrag om Professor Sofus Heegaard. Skildringen af denne ejendommelige Mands Liv fulgtes med største Interesse og var da ogsaa fortræffeligt egnet netop til at høres af *unge* Mennesker. Den 21. indledede Ingeniør, cand. polyt. Dahlerup-Petersen en Diskussion om Emnet: »Mod indre Mission?« Flere af Studenterforbundets Medlemmer havde indfundet sig og deltog med dygtige Indlæg i Forhandlingen. Fra Studenterkredsens Side talte særlig Pastor Axel Rosendal, som med Vægt fremførte de grundtvigske Principper. — Ved Maanedens sidste Møde, den 28., hørte vi Forstander Bredsdorff tale om Højskolens Ar-

bejde, særlig set i Belysning af disse Tider. Naar man — gaaende ud fra den Kendsgerning, at vor Tid maa siges at staa i Kontraktbrudets Tegn — havde opfordret Bredsdorff til i hans Højskolevirksomhed at lægge mere Vægt paa Forkyndelsen af *Moral*, da havde han hertil stillet sig afvisende: Højskolens Opgave var at skabe det *Klima*, hvori det, som var nedlagt i Eleverne, kunde komme til at vokse frodigt. —

Denne Aften havde vi tillige den Glæde at modtage en sjælden Gæst, nemlig Svejtseren Dr. *Fritz Wartenweiler*, der fortalte om sin Højskolevirksomhed i Svejts, hvor han vil indføre — og *har* forsøgt derpaa i det smaa — den danske Folkehøjskoletanke, som han har lært at kende ved Ophold paa danske Højskoler.

B. M.

*

Valgene i Sønderjylland den 30. Novbr. synes at have givet til Resultat, at Flertalspartiets Politik faar Flertal. Ganske vist har Flertalsgruppen fra det gamle Tilsynsraad kun faaet 26 valgt ind i det ny Tilsynsraad mod Mindretalsgruppens 28; men hertil kommer dog 3 af de 5 Æresmedlemmer, hvilket giver 29 mod 30, og af Arbejderforeningens 6 Repræsentanter menes de 4 at ville slutte sig til Flertallet, de 2 til Mindretallet.

I Haderslev østre Amt fik Flertalslisten 2626 Stemmer, Arbejderlisten 1824 St., Mindretalslisten 1717 St.; i Haderslev vestre Amt F. 3604, A. 866, M. 2089; i Aabenraa Amt F. 4010, A. 811, M. 1143; i Sønderborg Amt F. 3243, A. 872, M. 2368; i Tønder Amt F. 378, A. ingen, M. 3609 Stemmer.

*

I »Dansk Ungdom« melder Højskoleforstander Tormod Jørgensen sig som Ophavsmand til Udtrykket »i Grundtvigs Aand« i den Ændring af De danske Ungdomsforeningers Love (Formaalsparagrafen), som man blev enig om ved Mødet i Odense.

Tormod Jørgensen giver en smuk Fortolkning af Udtrykket: det skal forstaas som »et Løfte fra Foreningens Side om at frafalde alle Krav paa »Bevidsthed« i den ene eller den anden Henseende og i Stedet nøjes med i Troskab at saa den gode Sæd i fuld Tillid til, at Gud giver Vækst, naar Tiden er der.«

Dette er altsaa T. J.'s Fortolkning, som vel at mærke *ikke* er optaget i Lovene, der lige saa vel tillader en hvilken som helst anden Fortolkning af Udtrykket »Grundtvigs Aand«. —

*

I et Sogn syd for Kolding er der nylig stiftet en Ungdomsforening. I Indbydelsen til det stiftende Møde hed det, at man vilde samles om Foredrag og Oplæsning og i det hele hvad der kunde være til *Gavn* og *Glæde* for Medlemmerne. Gavn og Glæde! Her har vi det jævne, sunde, naturlige Udtryk for en dansk Ungdomsforenings Formaal.

*

Fra Gyldendalske Boghandel meddeles, at afdøde Professor Axel Olriks Afhandlinger, der har været spredt omkring i forskellige Tidsskrifter, nu vil udkomme i en Bog »Folkelige Afhandlinger«, samlede af Hans Ellekilde.

BØGER.

Poul Levin: Hjem. (Gyldendal).

Poul Levin er i de sidste Aar blevet baade en vred Mand og en klog Mand. Man mindes ham fra tidligere Dage som en glat, lidt spotsk Herre, hvis Intelligens var i den skønneste Orden. Nu er der med eet gaaet Menneske i ham. Og ud fra dette Staasted i Menneskelighedens Paradis vender han sig med Harme, ja med Foragt mod Forlystelsessfedernes København, mod »det ansvarsløse, falske og gemene Liv«, som man i de Kredse antager for det eneste, samtidig med, at han i Bog efter Bog lovsynger Hjemmenes stille Lykke som det menneskebevarende Element i Tilværelsen.

En saadan Hymne til Hjemmet er denne Bog, den skønneste, Levin har skrevet, og en af de rigeste, der længe er skrevet paa Dansk. Bogens Verden er den eneste, Levin kender til Bunds, og derfor ogsaa den eneste, han indlader sig paa at skildre: det københavnske Bourgeoisis, hvor netop i disse Aar en god og fin Kultur, Hjemmenes, Bøgernes, den sande Dannelses Kultur kæmper mod den fint paaklædte Raahed, den forgyldte Sjælløshed. Maaske vil denne Poul Levins Verden synes en og anden af dette Blads Læsere fjærn og ligegyldig. Men ogsaa disse Godtfolk er Danmark, ogsaa deres Kultur er et Arvegods, hvis Forsvinden vil gøre os alle fattigere.

I et saadant Overretssagfører-Hjem føres vi ind og lærer dem alle at kende i hver Krog af deres Hjærter. De udgør tilsammen en ubrydelig Ring, en Kreds af Indviede med deres særlige Kendetegn og særlige Form for Munterhed og for Alvor, Samfundet i dets primitiveste og stærkeste Form: Hjemmet. Man hygger sig ind blandt disse gode og glade Sjæle, der af et muntert Sind foragter Kafé-Elegancen, fordi de kender det, som er bedre, og man gribes af netop den Indbildning, Forfatteren har ønsket at skabe: her er alt, som det skal være. Saa drages med eet, ved et Fald ned ad en Trappe, som kaster Faderen paa et langt Sygeleje, Tæppet tilside. Overretssagføreren opdager samtidig med denne ydre Ulykke, at hans Sjæl har hus t Misundelse mod hans egen Søn, hvis Stjærne er ved at fordunkle hans egen, og de andre besinder sig under det lange Hospitalsophold paa, at de i al Hyggelighed og Venskabelighed har stirret paa deres eget baade Nat og Dag.

Det er lige ved, at de onde Aander, som med eet dukker frem, er ved at slaa dem alle med Stumhed. Men Kærligheden sejrer trods alt. Og ved Bogens Slutning er Kredsen atter sluttet; den blide Hygge, der gemte saa megen Selvspejling, er afløst af energisk Offervilje; Arbejdets Velsignelse omslutter dem. Hvad der er foregaaet i Bogens Løb er da dette, at den samme Situation er skruet ned i et dybere og rigere Plan. Sorgen lærte dem den Hemmelighed om Lykken, som de ikke nemmede i gode Dage. Det lyder, sagt

paa denne Maade, svært skematisk, men, fortalt af Poul Levin, er det et Livets Æventyr, som man bliver baade glad og god af at lytte til. *Oscar Geismar.*

Ludvig Hammer: Sønnen fra Poppelhøj. En Kærligheds-historie. 154 S. — H. Aschehoug & Co.

L. Hammer har ved sine senere Bøger vundet sig en meget respektabel Plads i Literaturen som en solid og underholdende Fortæller. Hans Sprog er godt og ligevægtigt, og han forstaar — som Regel — at faa sine Figurer klart og anskueligt frem. I den nu udkomne Bog er det især en Glæde at læse den ypperlige Skildring af Hjemmet paa Poppelhøj og de tre, der danner det: den dygtige, myndige og brave Proprietær Bloust og hans jappede, fordringsfulde og uforstandige Hustru, uforstandig først og fremmest i Forholdet til den ganske unge Søn, Anning, for hvis Letsindighed og Udskejelser efter Faderens tidlige og pludselige Død hun bærer en Del af Skylden ved sin taabelige Opdragelse. Alt dette er udmærket fortalt. Skildringen af Livet paa Gaarden, det daglige Arbejde, Folkene er levende, — især er den gamle Røgter, Torden-Jens, af de Figurer, man husker. Men selve Kærlighedshistorien ɔ: Fremstillingen af den Maade, hvorpaa Anning reddes og bliver Mand, er knap saa god; der er vist en Smule »Film« i dette! Man lægger ikke Bogen fra sig med den Tilfredsstillelse og Interesse, som man begyndte Læsningen med. Stilen i den sidste Del af Bogen er ikke som i Begyndelsen — nærmest refererende, hastende mod Enden. Det, der skulde være Bogens egentlige Emne: Oprejsningen, Lutringen, er ikke behandlet paa helt overbevisende Maade, og ikke med stor Dybde, mens Annings Udskejelser er skildret med næsten overdreven Omstændelighed. Der er dog ingen Tvivl om, at L. H. hører til de lovende Forfattere, som man med Interesse vil følge.

H. B.

Louise Birke: Bundet. Roman. 264 S. — Det Schønbergske Forlag.

Forf. forstaar især at skildre Kvinder; det har hun vist i flere af sine Bøger. Denne Bogs Skildring af de to Kvinder: den sygelige Faster Hillebert og den purunge Ingrid i deres indbyrdes Forhold, som det udvikler sig, er interessant og fuldgyldig. Den første — den største — Del af Bogen læser man med udelt Interesse. Slutningen tilfredsstiller mindre. Den almindelige Smag vil maaske nok fordre det, som Forf. giver: den lykkelige Udgang for Hovedpersonen, Ingrid, som bliver fri i Stedet for »bundet«. De Baand, der bandt hende, først til Fasteren, derefter til den blinde, hjælpeløse Veninde og hindrede hende i at leve sit eget Liv og naa Livets Lykke for sig selv, løses, og hun forenes med den unge Mand, hun elsker. Der vilde fra Forf.s Side kræves Resignation (og Mod?) til at lade det ende anderledes. Men først derved vilde Bogens Titel »Bundet« ske Fyldest, og Bogen selv vilde blive bedre. Men ogsaa som den er, er den læseværdig.

H. B.

Nogle bøger om Sønderjylland.

Georg Brandes: Sønderjylland under prøjsisk tryk. (Gyldendal). *Arne Møller: Sønderjylland efter 1864.* (Gyldendal). *Sønderjylland* 1864—1919 udg. af »Sønderjydsk Samfund« og »To Løver« under Redaktion af *Erling Rørdam.* (Hagerup).

Mens der forberedes mindst tre større værker om den landsdel, der for tiden endnu stærkere end de foregående år samler alle Danskes tanker om sig, er der kommet nogle mindre, der også fortjæner at nævnes. Kresten Andresens breve og dagbøger, som Valdemar Rørdam har udgivet, er jo omtalt her i bladet og skal nok finde vej mange steder hen, og der kommer sagtens endnu flere krigsbøger. De tre, her er nævnt ovenfor, er ikke krigsbøger. Georg Brandes' bog er optryk af ældre artikler om det prøjsiske styre og Sønderjylland fra tiden mellem 1899 og 1905, altså væsentlig fra Köllertiden og den nærmest følgende »faste« politiks tid. Desværre oplyser prof. Brandes ikke, *hvor* hans artikler er fræmkommet, men den største del er dog vist opmuntringer til vore egne landsmænd til at holde ud, én har stået i et svensk tidsskrift, som ikke mindst da var stærkt skandinavisk, og et par er henvendelser til tysk ungdom. Tilsammen vidner de om, at den følelse for Sønderjylland, der tidligt blev vakt ved soldaternes hjemkomst i 1850 og næret ved besøg i Mellemslesvig mellem krigene, endnu er levende, og at forfatteren stadig har kunnet oprøres over den tvang, vore fraskilte landsmænd led under.

Den bog, de to sønderjyske foreninger har udgivet, er stærkt tvedelt. Dens første del består af fire stykker skrevne af folk, som på nærmeste hold har oplevet 1864. H. Rosendal, H. F. Feilberg (forhen præst i Valsbøl), fru R. (forhen præstekone i Sotrup) og H. Holbøll (forhen adjudant ved 8. brigade og med i dennes fortvivlede kamp på Dybbøl) har hver givet deres indtryk og minder fra den bevægede tid, Feilberg fra tiden før 1864, de tre andre fra selve krigen. Og om dem gælder nok det gamle ord: gamle folks udsagn er sjælden usandt. Den anden del er en række skildringer fra Sønderjylland, givne af Sønderjyder. Nogle er nærmest skildringer af land og folk, med stadigt henblik til historiske minder, andre sigter mere bestemt til de brændende spørgsmål, og det er tydeligt nok, at adskillige af forfatterne hører til Danevirke folkene. Mon nogen Dansk kan undgå at blive greben af den kærlighed til det tabte, der ånder igennem deres udtalelser? Og dog kan jeg ikke værge mig mod den tanke, at det var bedre, om de i øjeblikket *helt* samlede sig om den foreliggende opgave. Jessens ord om, at han var gladere for en holder af »Flensborg Avis« ude i »den mellemslesvigske tunge« end for ti eller tyve i kongeriget, peger i den rigtige retning. *Dær er landet, hvor kampen skal stå.*

Pastor Arne Møllers bog, som er udgivet af »Dansk-islandsk Samfund«, giver en kort og klar fræmstilling af sit æmne på grundlag af Mackeprangs, H. Rosendals og Vilh. la Cours større værker. Alt det væsentlige er med, og fræmstillingen er klar og let tilgængelig.

M. Kr.

Etatsråd Hiort-Lorenzens erindringer. (Aschehoug).

Hans Rudolf Hiort-Lorenzen blev født i Haderslev 1832 og døde 1917 som stiftsskriver og værge for Roskilde domkirke. Fra 1878 til 1893 var han chefredaktør for

de ferslewske aviser i københavn, og skønt han var ganske ukendt med danske og især københavnske presseforhold, nåede han dog ret hurtigt at arbejde »Nationaltidende« op til et stort og anset blad, som han skaffede mange holdere og dygtige medarbejdere. I kongerigsk politik var han konservativ og lignede ikke sin berømte fader, stænderdeputeret Peter Hiort-Lorenzen i Haderslev, der, som en ivrig demokrat, sværmede for den nordamerikanske republik og forfatning. Han var redaktør af Danmarks adels årbog. I Brickas biografiske leksikon skrev han over 100 levnedstegninger af kendte Slesvigere og Holstenere. En meget fortjænstfuld gerning var den store indsamling, som han satte igang midt under krigen til fordel for enker og andre nødlidende i Nordslesvig. Men det er ikke om alle disse forhold bogen handler, kun hans slesvigske virksomhed.

Paa bogens første side nævner den gamle stiftsskriver den kendte historie om, at den Lorenzenske slægt skulde nedstamme fra en fransk soldat, der var bleven tilbage i Nordborgegnen i 30-årskrigens dage; men ellers har slægten boet i en og samme gård i Rinkenæs ved Gråsten siden 1543. Hans tipoldefader hed Nis Lorenzen. Hans oldefader, Peter Hiort, blev rådmand i Haderslev. Bedstefaderen, Thomas Lorenzen, var ridefoged på Gram gods med bolig i Haderslev. Slægten er gammeldansk og ikke tysk, som Frederik Barfod gjorde den til i Folkekalenderen for 1844.

De første 60 sider læses med udelt opmærksomhed. Her er nedskrevet en mængde oplevelser om Haderslev, familjen, studentertiden o. s. v. I samme kapitels slutning behandler han året 1859, da han var borgmester og byfoged i Ekernførde og årene 1860—64, da han var herredsfoged i Sotrup og Mårkær herreder i Angel og stadfæster her det almindelige billede, man har af Sydslesvigernes nogenlunde rolige holdning, de mange hidsige slesvig-holstenske agitatorer mellem embedsmænd og borgere og folk sydfra, Dannevirkes rømning, prøjsernes sædvanlige brøsighed, de danske embedsmænds elendige stilling først i krigen o. s. v.

Men det interessanteste bidrag i bogen er stykket om bladet »Dannevirke« i Haderslev, som Hiort-Lorenzen var redaktør af 1868—77. Her er tegnet et billede af en foretagsom, dristig og modig redaktør, som næsten ene trak hele læsset i en vanskelig tid. »Dannevirke« betød meget for den sønderjydske sag i den første tyske tid, og dets redaktør fik gode medarbejdere ved bladet, f. eks. Junggreen, og selv havde han forbindelser opad i ledende kredse. De prøjsiske stiklerier, processer, husundersøgelser, fængslinger er udførligt omtalte. Det er et levende billede, man får af manden og hans virke, og det må undre en noget, at han så meget sjælden er bleven nævnt i de mange år siden 1877.

I dette kapitel savner man dog en nærmere omtale og karakteristik af det danske selskab i Haderslev og omegn. Den almindelige folkeskildring forsømmes altid selvbiografier.

Under krigen 1864 var H.-L. en tid lazaretforvalter på Frederiksberg slot ved københavn. Dette fik tyskerne fat i, hans sag blev undersøgt og efter lang forhandling mellem København og Berlin, skrev den danske gesandt i Berlin privat til ham, at hans sag var tabt, han vilde blive udvist. Samme dag meddelelsen kom, den 15. november 1877, forlod han Slesvig, efterat han havde levet og virket i Haderslev i 12 år. —

P. A.

P. Skovrøy: *Den gamle mølle.* (Aschehoug)

Degnen skulde køre hjem med Lars Fårekræmmer. »Og da de kom op på vognen, sang Lars i højen sky den skønne vise: Per Kresjen kør til Stajs — mak — mak . . . . og så kør han for ved klægsbøl dig' — molak — molak o. s. v. Lars Fårekræmmer sang højere og højere og svang pisken . . . så vognen føg omkring de skarpe hjørner . . . . Degnen holdt sig krampagtig fast . . . for at han ikke ligesom i båden skulde gå overbord i svingene. Lars hujede værre og værre, og de endte i vandgrøften . . . . hvor degnen anden gang gik under med lok og tok. Denne gang kunde han vade i land, men han var gået ned som en kristen degn og dukkede op som en morian, sort af mudder fra top til tå.«

Således er Skovrøys stilføring og den går rask og frisk i hurtige vendinger og med adskillige ejendommelige udtryk og billeder. Ligesom i fortællingen »Lys på møllen« fra 1915, er der også her i denne bog en 3—4 personer som fortæller historier og oplevelser i en uendelighed. Der er god fortælling og karakteristik i denne bog, skønt det må siges, at den ikke når op i højde med »Lys på møllen«. — Men siden Skovrøy har så let ved at lade folk fortælle, burde han skrive en fortælling, hvori en dansk vestslesviger, en plattysker fra Tønder og en frislænder taler politik. Det kunde blive en interessant sprogprøve og karakteristik af tankegangen. Forfatterens hjemegn indbyder til det.

P. A.

INDHOLD:

Malin Holmström-Ingers: Den svenska Folkhögskolan och Staten.
N. C. Nissen: Frimenigheden i Haderslev gennem 25 Aar. Med Billede.
Jens P. Lillelund: Friskolerne og Statsunderstøttelsen.
Jens Rosenkjær: Det danske Haandværks Historie.
Carl Koch: Ingeborg Simesen: Natalie Zahle.
P. E. Benzon: Kantate ved en Kirkeindvielse. Første Afdeling.
H. Helweg: Lægmandstale.
Spørgsmaal og Tidragelser. I Ugens Løb.
Bøger.

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

„Højskolebladet“

udgaar een Gang ugentlig. Det bestilles paa alle Postkontorer, Brevsamlingssteder og hos Landposterne og koster 2 Kr. 75 Øre Fjerdingaaret, Postpengene iberegnede.

Til »Højskolebladet«s Læsere!

Bakkehusets Bevarelse.

Det Rahbekske Hjem, Bakkehuset, som i sin Tid var et Samlingspunkt for Landets ypperste Aander, og som derved gav Impulsen til mange af de Digterværker, der er ogsaa os nulevende kendte og kære, vil være viet til Nedrivning, hvis det ikke reddes inden 1. Maj. En Komite af litterært interesserede har derfor dannet sig med Dr. phil. Louis Bobé som Formand, for at frelse det gamle minderige Hus fra Undergang ved at tilvejebringe det ikke ubetydelige Beløb, det vil kræve at istandsætte det og indrette det dels til en Bolig for en fortjent dansk Forfatter, dels til et Par tilgængelige Mindestuer fra det Rahbekske Hjem, som det dengang saa ud.

Vil De hjælpe os dermed? De kan paa en smuk Maade gøre det ved i denne Vinter at foranstalte en Forestilling, Koncert eller Aftenunderholdning til Fordel for Bakkehusets Bevarelse. Vi undertegnede, der i Komiteen danner et lille Udvalg til dette Øjemed, henvender os trygt til Dem, da vi er forvissede om, at Sansen for Litteratur og Kunst er fuldt saa vaagen og offervillig udenfor Hovedstaden som indenfor dens Omraade, hvor Vrimlen af Interesser og Formaal ofte kan virke adsplittende. Det er derfor vort Haab, at enhver By og enhver Højskole i Landet vil være med til paa den angivne Maade at løse den her stillede kulturelle og nationale Opgave. Bakkehuset var et Hjem, hvorfra der udstraalede Lys og Glæde, og derfor bidrages der paa smukkest og naturligst Maade til dets Bevarelse ved et kunstnerisk Initiativ, der i sig selv er Glæde.

Hver By, Højskole eller Egn, der saaledes tilfører Indsamlingen 100 Kr. eller derover, vil med Tak faa sit Navn indridset paa en Mindetavle i Bakkehusets Stuer.

Meddelelse om Deres eventuelle Tilslutning bedes sendt til Fru *Emma Gad*, Dronningens Tværgade 40, København. Det ved Underholdningen indkomne Beløb bedes inden 1. April sendt til Komiteens Kasserer, Hr. Overretssagfører *Poul Hennings*, Raadhuspladsen 35, København.

København, November 1919.

Anna Bloch. *Emma Gad.* *Betty Hennings.*

Julegranen 1919

vil bl. a. indeholde følgende: Adam Dan: Julen efter Verdenskrigen. Digt. — S. D. Rodholm: Tiden rinder, Verden svinder. — Gunner Engberg: Ungdomsliv i Danmark. — Alfred E. Sørensen: Julen i Pont a Mousson, Frankrig. — E. S. Rosenberg: Prøve-Lykken. Fortælling. — Karl Marg: Tid. Et Digt. — J. Christian Bay: Et Besøg ved Onkel Toms Hytte. — P. S. Vig: Min første Jul i Amerika. — Carl Hansen: Sin Moders Søn. — E. V. Eskesen: Old Glory. Digt. — V. S. Jensen: Amerikas Flag. — A. Th. Dorf: Paa Farten. Fra Fangelejrene i England. — L. Slamberg: Vest-Nord-Vest. — Tre danske Julesalmer i engelsk Oversættelse. Ved S. D. Rodholm, Jane Campbell og Thyra Nielsen Westergaard. — J. Nellemann: Musik til Jenny Blicher-Clausens »Der bor en lille Pige«. — N. M. Andreasen: Nytaar.

De fleste af disse Bidrag illustreres med fortrinlige Billeder. Desuden bliver der helsides Farvetryk o. s. v. Hæftets Pris er 2 Kr. og det faas hos Ole J. Stevns, Støvring Højskole, Støvring St.

Udkomne Bøger.

Edda. Nordisk Tidsskrift for Litteraturforskning. Redaktør: Gerhard Gran; Redaktionssekretær: Francis Bull. 2. Hæfte 1919. (I Komm. hos Aschehoug & Co.)

Morten Larsen: **Livstanker.** Ny Række. 160 S. (Det Schønbergske Forlag.)

Ingeborg Simesen: **Natalie Zahle.** 128 S. (Det Schønbergske Forlag.)

Thora Lange: **Aaret** og andre Digte. 64 S. (Milo, Odense.)

Sangenes Sang. Gammelhebraiske kærlighedssange. Oversatte av Sigmund Mowinckel. 60 S. (Aschehoug & Co.) 2,80.

Henrik A. Th. Dedichen: **Frisind og Slavesind.** Studier. 124 S. (Aschehoug.) 4,25.

Alfr. Lehmann: **Størst Udbytte af legemligt og aandeligt Arbejde.** 2. Del. Med 17 Figurer i Teksten. 193 S. (J. Frimodt, Kbhvn.)

Ingerslev og Vibæk: **Tysk Begynderbog** for Handelsskoler og Fortsættelseskursus. Med et Kort. 4. Udg. 165 S. (Gyldendal.)

Gloser til Ingerslev og Vibæk: Tysk Begynderbog. 48 S. (Gyldendal.)

Engelske Læsehæfter til Brug i Mellemskolen og Gymnasiet, ved Undervisning til alm. Forberedelseseksamen og ved Privatundervisning. Med Glossarium og Udtalebetegnelse. Udg. af Adolf Hansen og Johannes Magnussen. 2. Hæfte. 3 Udgave. 59 S. (G. B. N. F.)

Christen Hansen: **Berømmelse.** Roman. 151 S. (Gyldendal.)

Clara Tschudi: **To Kejsertroner.** 259 S. (Gyldendal.)

Barbra Ring: **Guldkalven.** 272 S. (Aschehoug & Co.) 10,00.

Inga Nalbandian: **Dønninger.** Digte. 119 S. (Aschehoug & Co.) 3,50.

Martin Andersen Nexø: **Ditte Menneskebarn.** Syndefaldet. 229 S. (Aschehoug & Co.) 8,00.

J. K. Jensen og Evald Toftegaard: **Lommebog for Landmænd.** Lommeleksikon for 1920. 192 S. (Lohse.) 2,50.

Edv Egeberg: **Ahasverus.** 68 S. (Lohse.) 1,25.

H. Martensen Larsen: **Folkekirken Folkets Kirke.** Smaaskrifter udgivne af Udvalget for Folkekirkens Bevarelse. II. 104 S. (Lohse) 2,00.

Nævninger. En almenfattelig Oversigt. Af H. Munch-Petersen, Professor ved Universitetet. 56 S. (G. E. C. Gad)

Reidar Øksnevad: **Franske tanker om liv kunst.** En antologi. 150 S. (Steenske Forlag, Kristiania.)

Knud Hjortø: **Indensogns og udensogns.** Noveller. 163 S. (Gyldendal)

Gyldendals illustrerede Verdenshistorie. 1. Bind omhandlende Urtid og Oldtid indtil det romerske Verdensrige. 2. Bind omhandlende det romerske og det arabiske Verdensrige. Tilsammen 881 S. (Gyldendal.)

Dorothy Canfield Fischer: **En Montessori-Bog for Mødre.** Oversat fra Engelsk af Astrid Arup. 173 S. (Pio)

Robert Neiiendam; **Omkring Teatret.** 139 S. (Pio.)

Sir Oliver Lodge: **Christopher.** En psykologisk Studie. 206 S. (Pio.)

N. Nordman: **Ruslands økonomiske Forhold før og efter Krigen.** 131 S. (Pio.)

Love. Lov om Fastsættelse af Husleje. 23 S. 0,65 — Lov om Ændring i Lov Nr. 16 af 13. Febr. 1903 om Tilsyn med Dampfartøjer m. m. 2 S. 0,20. — Lov om Ændring i Lov Nr. 115 af 14. Maj 1909 om Tilsyn med Sejlskibe m. m. 2 S. 0,20. — Lov om Afvikling af de i Henhold til Lovene af 20. April 1917 og 20. Marts 1918 om Fremskaffelse af indenlandske Brændselsmaterialer trufne Foranstaltninger samt om Foranstaltninger til Befolkningens Forsyning med Brænde af Hugsten 1919—20 0,20. (Pio.)

Valdemar Rørdam: **Regnbuen.** Sønderjyske Digte. Ny Samling. 112 S. (Aschehoug & Co.) 6,50.

Ellen Duurloo: **Lise og de to smaa.** 128 S. (Aschehoug & Co) 2,75.

Barbra Ring: **Den rette.** Fortælling for unge Piger. Paa Dansk ved Inger Torrild. 160 S. (Aschehoug & Co.) 3,00.

Nicoline Bjergby: **Komtesse Hjemløs.** Fortælling for unge Piger. 132 S. (Aschehoug & Co.) 3,00.

Knud Bokkenheuser: **»I gamle, længst —«.** 132 S. (Hagerup.) 5,00.

J. C. Ørsted: **To ved Roret** og andre Fortællinger. Omslagstegning af Fritz Kraul. 128 S. (Hagerup.) 3,00.

Historisk Aarbog for Thisted Amt. 1919. Udgivet af Historisk Samfund for Thy og Hanherred. 104 S. (Lehmann & Stage)

Aristofanes: **Ridderne.** Komedie. Oversat af Joh. B. Koch. 116 S (Gyldendal.)

Emil Rasmussen: **Det store Kaos.** Münchener Kunstnerroman fra Krigens Dage. 322 S. (Gyldendal.)

N. P. Lindhardt: **Grethe.** En Kærlighedshistorie. 164 S. (G. B. N. F.)

Herman Wildenvey: **Alle Slags Vers.** 181 S. (G. B. N. F.)

Danske Digteres **Fødselsdags-Album.** Ved Kai Hoffmann. 312 S. (G. B. N. F.)

Lyssker. En Samling politiske og økonomiske Afhandlinger om Litauen. Redigeret og udgivet af Jurgis Savickis. Hovedsagelig oversat af Age Meyer Benedictsen. 104 S. (I Komm. hos Pio.)

Børnebøger.

Hesba Stretton: **Hjemløs.** Med Tegninger af Axel Mathiesen. 3. Oplag. 84 S. (Chr. Erichsen, København.)

Fr. Meisler: **Frants Stratens Eventyr.** Paa Dansk ved W. Henck. Med Tegninger af K. Hansen Reistrup. 2. Oplag. 179 S. (Chr. Erichsen.)

Anna Erslev: **Herredsfogdens Gæster.** Fortælling for Børn. Med Tegninger af Poul Steffensen. 2 Opl. 86 S. (Chr. Erichsen.)

Kaptajn Marryat: **Nybyggerne i Kanada.** Paa Dansk ved Anna Erslev. Med Tegninger af Poul Steffensen. 4. Oplag. 260 S. (Chr. Erichsen.)

A. Macdonald: **Perlefiskerne i Sydhavet.** Paa Dansk ved Helga Munch. Med Tegninger af Chr. Hviid. 2. Oplag. 228 S. (Chr. Erichsen.)

Samuel W. Barker: **Det skibbrudne Barn.** Paa Dansk ved Anna Erslev. Med Tegninger af Poul Steffensen. 3. Oplag. 264 S. (Chr. Erichsen.)

Charles Dickens: **Ol ver Twist.** Fortalt for danske Børn af Niels K. Kristensen. Med Tegninger af Poul Steffensen. 3. Oplag. 326 S. (Chr. Erichsen.)

Kylle Kluk. En lille Kyllings Fortælling om, hvad den oplevede paa sin mærkværdige Rejse ud i Verden. Billeder af Louis Moe Med Vers af Georg Kalkar. (Henrik Koppels Forlag)

Christian Winther: **Flugten til Amerika.** Med Illustrationer af Alfred Schmidt. (G. B N. F.)

Carl Ewald: **Tobèn.** Et Eventyr. Illustreret af Louis Moe. 62 S. (G. B. N. F.)

Robert Baden Powell: **Ved Lejrbaalet.** Oversat af C. Lembcke. Illustreret af Ingeborg Hyldahl 117 S. (G. B. N. F.)

Ejnar Schroll: **Urskovens Børn.** Fortælling. Med Illustrationer af Asger Kristensen. Børnevennens Bibliotek. 92 S. (Hagerup.) 1,25.

Marius Dahlsgaard: **Skibsdrengen Peter Rasmussen.** Fortælling om en Drengs Oplevelser i Krigens Tid. Med Illustrationer af Osvald Jensen. 94 S. (Hagerup.) 1,25.

Jørgen Verner: **Elementernes Behersker.** Fantastisk Fortælling for større Drenge. 88 S. (Hagerup.) 3,50.

Marius Dahlsgaard: **Drengeære.** Fortællinger for større Børn. 2 Oplag 64 S. (Hagerup) 2,50.

Niels K. Kristensen: **En Københavnerdreng.** En Fortælling Illustreret af Poul Steffensen. 4. Oplag. 96 S. (Hagerup) 3,50

Ejnar Schroll: **Vidulf.** Fortælling for Ungdommen. Med Illustrationer af Karl Rønning. 95 S. (Gyldendal.)

Bertha Holst: **Det glade Kompagni.** Lisbeth og Lone. Fortælling for unge Piger. 3. Oplag. 154 S. (Gyldendal.)

H. C. Andersen: **Lille Claus og store Claus** og andre Eventyr. Med Illustrationer af Vilhelm Pedersen. 94 S. (Gyldendal.)

Joachim Heinrich Campe: **Robinson Krusoe.** 7. Udgave. Oversat af L. Moltke. Med 48 Illustrationer i Træsnit efter Tegninger af Ludvig Richter. 192 S. (Gyldendal)

Bertha Holst: **Helle.** 3. Oplag. 155 S. (Gyldendal.)

J. F. Cooper: **Den sidste Mohikaner.** Indianerfortælling. 6. Udgave. Med mange Illustrationer. 160 S. (Gyldendal.) 1 50

J. F. Cooper: **Hjortedræber.** Indianerfortælling. Med mange Illustrationer. 5. Udgave. 224 S. (Gyldendal) 1,50.

J. F. Cooper: **Stifinder.** Indianerfortælling. Med mange Illustrationer. 136 S. (Gyldendal.) 1,50.

Gustaf Lindwall: **Guldaaret.** En australsk Drengs Eventyr. Med Illustrationer af David Ljungdahl. Børnevennens Bibliotek. 87 S. (Hagerup) 1,25.

A. Conan Doyle: **Sorte Ørn.** Indianerfortælling. Bearbejdet for Ungdommen af P. Jerndorff-Jessen. 102 S. (Gyldendal.)

Edward S. Ellis: **Ulvesøre.** Indianerfortælling. Oversat af P. Jerndorff-Jessen. 93 S. (Gyldendal.)

Nr. 50 Fredag den 12. December. 1919

ADVENT.

Advent betyder Komme eller Ankomst. Der er noget, som er i Færd med at komme, noget, som nærmer sig.

Saaledes er det ogsaa i Kirkeaarets Adventstid. Da er der en Stemning af noget, som er ved at komme. De Bibelstykker, som vi efter gammel Skik læser i Kirkerne paa disse fire Søndage, er fulde af Ord, som udtaler dette. »Se, din Konge kommer til dig«, hedder det her. Og Svaret derpaa lyder: »Velsignet være den, som kommer, i Herrens Navn!« »Naar disse Ting begynder at ske, da løft jeres Hoveder, ti jeres Forløsning stunder til!« Og atter paa en anden Maade: »Er du den, som kommer?« Det er Adventstoner.

Og hertil svarer de Salmer, som vi synger i denne Tid: »Rejs op, dit Hoved, al Kristenhed —!« »Vær velkommen, Herrens Aar!«

Naar vi nu holder Advent, er det imidlertid ikke alene for at mindes de Ord, som blev sagt en Gang i gamle Dage, men for at faa Advent ind i vort Liv.

Naar vi tænker over, hvad det er, der fylder vort Liv og ret optager os, vil vi næsten altid mærke, at det er Tanken om noget, der staar ude i Fremtiden og nærmer sig til os, og saa de Følelser, som knytter sig dertil. Vi lever i Forventning.

Det kan være meget forskelligt, det, vi venter.

Vi læser om, hvordan Mennesker, som maa opholde sig i Polarlandene, i Mørketiden kan længes efter Solens Komme over Synskredsen, og hvordan de saa kan byde den velkommen, naar den viser sig. Det er deres Adventstid. Tænk paa en Kvinde, som venter sit Barns Fødsel; alle hendes Tanker gaar hen derimod. Eller tænk paa de Dage i Sommeren 1914, da vi gik og ventede Krigen. Det stod som en mørk Sky forude; hvor vore Tanker end ellers færdedes, hvert Øjeblik var de ved den truende Krig. Og nu i denne Tid, nu har vi Genforeningen med Sønderjylland at se hen til; det er det, der fylder dette Aar; om mange Aar vil Mennesker, som da er gamle, tænke tilbage paa dette Aar og sige: det var den Gang, vi gik og ventede den store Begivenhed, og da vil vi i Mindet føle, at den Tid derved blev saa forunderlig levende. — Eller tænk paa den, der gaar med en Plan, som angaar hans Liv og hans Fremtid. Dagene, Maanederne bliver fyldte med Liv og Indhold derved.

Saadan kunde man blive ved. Det, der optager os og giver Livet Indhold, er altid Fornemmelsen af noget, som er i Færd med at komme, noget, som nærmer sig. Men ellers er det uhyre forskelligt, en Uvejrssky, Nattens Mørke, Solens Komme.

Det er ikke alene Begivenhederne, der kan være forskellige. Det er ogsaa Menneskene.

Der er dem, der kun venter smaa, ubetydelige Ting. De ser f. E. hen imod den næste Adspredelse. Og det gør saa de Dage levende; og naar den er svunden, ser man igen henimod den næste, atter og atter.

Der er andre, som ser hen imod høje og store Maal. De kan undertiden holde dette Henblik fast i Tidens Længde, de kan arbejde for det og kæmpe for det uden at trættes, uden at blive utaalmodige. De venter bestandig det, som staar der ude i Fremtiden, de glæder sig til at byde det velkommen.

Der er ogsaa dem, der bliver trætte. Mange ældre oplever det. De har først haft deres egne Forventninger, siden flyttede Forventningen over paa Børnenes Oplevelser og fulgte med dem. Og det fyldte saa nogle Aar og gav dem Liv. Men til sidst, naar Børnene var bleven voksne og selv havde overtaget Forventningen, da kunde den gamle tænke: nu har jeg ikke ret noget at vente, noget at se frem imod. Og han kan ikke tage imod den Trøst, at han nu er fri for de Ængstelser og Bekymringer, som fulgte med; han vilde egentlig godt tage dem med; det var altsammen saa levende den Gang; og nu er det bleven en tom og død Tid.

Ind i denne brogede Mangfoldighed er det saa, Jesus sætter sin Adventsforkyndelse: Guds Rige er nær, det er lige ved at komme, Naade aaret fra Gud rykker frem.

Det betyder for det første: du maa gerne vente: du skal ikke blive træt; du maa indstille din Sjæl paa den Maade; du maa have Lov at leve saadan, at du tænker og fornemmer: der er noget godt forude, som nærmer sig.

Men hvad betyder det saa nærmere? Hvad skal vi vente? Det er jo da ikke alt, hvad vi finder paa eller bilder os ind, som vi har Lov til at vente.

Her har Jesus ikke baaret sig saadan ad, at han har givet os en Fortegnelse over de Ting, vi bør vente og de Ting, vi ikke bør vente, en Liste over, hvilke Planer der er berettigede og hvilke der ikke er det. Han vilde ikke kunne nøjes med at naa det Maal med os, at vi modtog en saadan Belæring og foretog en saadan Adskillelse.

Alt det overlader han i Grunden til os. Se kun frem imod det, som du gerne vil, om det saa er noget saa lille som en glad Juleaften, eller noget saa stort som Opfyldelsen af et Folks dybe Længsel i over halvhundrede ar, som har kostet Taarer og Kraft og Lykke og Menneskeliv; læg kun dine Planer og spænd dine Kræfter; tag dit Humør med; prøv dig frem i denne vildsomme Verden!

Men se saa ud over alt dette, endnu længere ud, helt ud til Guds Rige!

Der nærmer sig saa meget forskelligt til dig, meget, som du tager imod med aabne Arme, meget, som du maa tage en Dyst med, meget, som bringer dig til at sige: godt, jeg ikke vidste det, det havde ikke været til at udholde at tænke paa.

Men over alt dette er der endnu en Ting, som nærmer sig: Guds Rige nærmer sig. Dette maa du have for Øje. Saadan maa du have Lov til at leve. Saa faar du Advent ind i dit Liv.

Det skal du ogsaa tænke paa, naar du bliver utaalmodig og synes, der sker ingenting. Og naar det, du ventede, sank ned og forsvandt. Og naar efterhaanden det blev saadan for dig, at der ingenting mere var at vente. Der er endda noget i Synskredsen. Den er ikke tom og mørk.

Guds Rige, det er det samme som Guds Sejr. Den nærmer sig. Den skal du byde velkommen, ikke alene i al Almindelighed, men for dit Vedkommende, ind i din egen Sjæl.

Og hvordan vil det under dette gaa med hine mange foreløbige Maal og med de mange Ting, som nærmer sig til os og som møder os?

Det vil gaa paa lignende Maade som naar vi rejser eller vandrer frem imod et Sted, som vi gerne vil naa og som vi længes efter. Det er maaske et smukt Sted, eller det er maaske vort Hjem.

Da skal man jo igennem alle de Strækninger, som ligger imellem. Og de er maaske meget forskellige. Nogle er lette og smukke, andre er besværlige og brydsomme. Men foruden disse Egenskaber faar de dog alle en særegen Betydning ved at være Stykker af Hjemvejen. De faar Farve deraf. Man mærker, at Hjemmet, som man gaar imod, ikke alene er der forude, langt borte maaske, men det er allerede her og nu; det mærkes i den Indflydelse, det øver, den Retning, det giver Vandringen, den Farve, det giver de forskellige Stadier.

Saadan er Guds Rige ogsaa med os, naar vi vandrer imod det.

I Jesu Ord i Evangelierne hedder det undertiden, at Guds Riges Komme hører Fremtiden

til, det ligger forude, dets Komme maa ventes. Men det hedder ogsaa undertiden, at det er allerede kommet.

Nu forstaar vi dette og mærker, at det ikke er nogen Modsigelse. Det er foran os, det nærmer sig til os, eller sagt paa en anden Maade: vi vandrer imod det. Men idet vi vandrer imod det, fornemmer vi dets Art og Væsen som en nærværende Magt, der bestemmer Gangens Retning og giver Vejens forskellige Stykker Betydning som Dele af Hjemvejen.

Og naar man er paa et besværligt Stadium, hvor alt kuer til Forknythed og frister til Utaalmodighed, saa gør det godt at løfte sine Øjne til det Maal, som er Guds Sejr, og indføje ogsaa det besværlige Stykke i den store Vandring derimod. Ogsaa dette Stykke er en Del af Hjem vejen. Og saa er der dog Mening i det.

Carl Koch.

Johannes Munck.

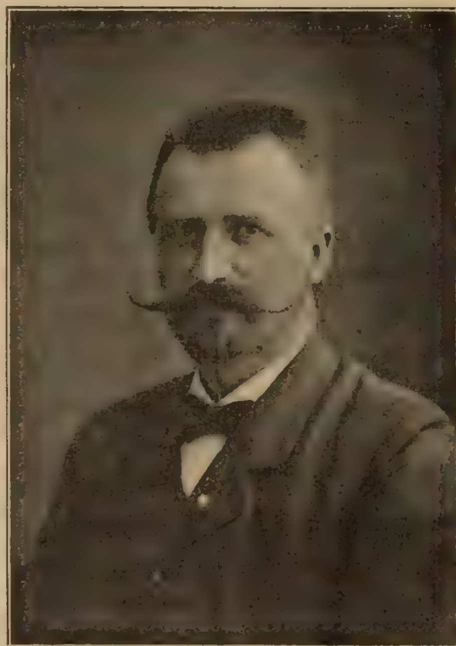
Pastor Munck paa Møltrup er død, — det Budskab har vakt Sorg blandt mange forkomne og hjemløse Stakler og Vemod og Deltagelse i vide Kredse af den danske Menighed. Men Sorgen har sin særlige, dybe Tone af Taknemlighed — ikke mindst hos de Mænd, der under hans Tag og ved hans Trofasthed blev nye genrejste Mennesker.

I Løbet af faa Aar havde han, den forhenværende Fængselspræst, derovre paa den gamle Herregaard paa Herningkanten skabt en betydelig og ejendommelig Virksomhed i det Hjem for hjemløse og vanskeligt stillede Mænd, han der havde rejst. Godt og vel 7 Aar efter at han fik begyndt, er han nu død — kun 52 Aar gl.

Han var ud af en brav og dygtig, dansk Slægt. Hans Fader, der i 64 var Præst i Flensborg, havde ogsaa været Fængselspræst og var en praktisk, varmt nationalt og socialt interesseret Mand. Det var da i Pagt med god Familietradition, at Johs. Munck, 27 Aar gl., kom som Fængselspræst til Vridsløselille, hvor han altid var meget afholdt paa Grund af sit jævne og friske, milde og muntre, fromme og elskelige Væsen.

Man mindes endnu derude i Familierne, hvorledes han bragte Glæde og Fornøjelighed med sig, — kunde under Bulder tage Livtag med de store Drenge opad Loftstrappen, — og siden sammen med sin Medhjælper kappes om, hvem der kunde hoppe flottest over Havelaagen. Men der var ikke mindre taknemlig Glæde, naar man saa ham paa Sygebesøg eller ved Dødslejer, naar han trofast hver Dag — i kritiske Tider maaske flere Gange i Døgnet — saa ind med kærlig Deltagelse og varmende Livets Trøst.

Men selvom han ikke glemte sine Venner udenfor Murene, saa var det Arbejdet blandt Menneskene derinde, der først og fremmest

Johannes Munck.

lagde Beslag paa ham. Hans bramfri, livlige og ligevægtige Væsen gjorde det let for ham at komme paa Traad med selv meget kantede, kejtede og indesluttede Naturer. Og med smittende Lune kunde han fortælle om sine Gutter og deres pudsige Vendinger. Som ham, der karakteriserede M.s høje Medhjælper som — »ham, den lange — Præsten — Vorherres Spaserestok!«

Selv er han kommet til at tegne et helt kønt Billede af sig selv som Sjælesørger i den lille Skildring, han engang i et Dagblad gav af sin

første »Jul paa Vridsløselille«, og som findes gengivet i Feilbergs »Jul«.

. . . . »Den unge Præst stod for Alteret i en underlig bevæget Stemning. Hvorledes skulde det gaa, dette? Hvordan skulde han hjælpe disse Mennesker til at holde Jul? Altid før havde han om Julen været den modtagende, — nu var det, som der fra alle Hjærter kom det Krav til ham: du maa hjælpe os, du maa give os Jul!

— — —

Saa lød Salmesangen op til ham:

»Glade Jul, dejlige Jul!
Engle daler ned i Skjul!«

. . . . tonede og bruste som han aldrig havde hørt det før i nogen Kirke. Det var som Englene sang med. . . . . Og da fik han Mund og Mæle til at tale.

Om Patriarken Jakob og hans Syn og hans Erfaring:

»Sandelig, Herren er paa dette Sted, og jeg vidste det ikke.« . . . .

»Og her er mere end Jakob . . . .«

»Engle sjunge om Barnet saa smukt,
Han har Himmerigs Dør oplukt,
Salig er Englenes Sang.«

Gud vil glemme. Gud vil velsigne. Gud vil frelse.

Der lød Hulken og Graad i Kirken. Det var saa tungt at holde Jul her, men det gjorde saa godt at græde.«

— — —

»Men Juleaften var ikke forbi for den unge Fængselspræst.

De raabte jo efter ham alle disse fire hundrede Celler, og han maatte derind, række saa vidt han formaaede, kunde ikke blive færdig. Den ene skulde have Brevet fra sin Mor med de kærlige, alvorlige Ord, den anden skulde have sit humoristiske Julekort fra sin Fætter Vilhelm, den tredie skulde have et kærligt Haandtryk og et mildt Smil, fordi der var ingen, som havde tænkt paa ham. Og saa var der ham, som ved Præstens sidste Besøg havde været saa bedrøvet, ham maatte der ses til, og saa ham der havde været saa afvisende sidst, mon han ikke skulde være tilgængelig i Aften?

Hvordan skulde man blot naa til dem allesammen!«

— — —

Og da han endelig ved Fangernes Sengetid maa rive sig løs — hjem til sin egen Juleaften, saa hedder det:

»Men det var som om et Stykke af hans Hjærte var blevet derovre bag de høje Mure.

Der var denne store, store Forskel!«

Og han kendte sine Folk — trods Hykleri og forlorent Væsen, saa de fik Respekt for ham og Tillid til ham. Saa varmt var hans Hjærte og saa lys hans Tro, at han lige langt fra følsom Præstenaivitet og erfaren Menneskeforagt kunde blive ved at holde af sine Venner og holde ud med dem — selv gennem Skuffelser og Nederlag. Man maatte aldrig kalde en Mand haabløs, naar han hørte paa det.

Mer og mer blev han Vidne til, hvor svært det var for den, der med eller uden egen Skyld var bleven hjemløs. Der maatte et Hjem til, — af egen Art, netop for saadanne.

Og som »Gud havde lagt disse Mennesker paa hans Hjærte«, som han selv sagde, helmede han ikke, før han fik vist Udveje. Under et langt Sygeleje laa han og fik den stærkeste Bekræftelse ved at læse om den tyske Præst Bodelschwingh og hans store Arbejde for at skabe Hjem og Arbejdskolonier for sine »Brødre fra Landevejen«, som denne kaldte dem. Og mer og mer stod det for ham som Guds Kald til ham at rejse et saadant Hjem paa sin egen Maade, uafhængigt af de Tilløb, der ellers var sket herhjemme.

Ved gode Venners Hjælp lykkedes det ham saa i 1912 at faa Gaarden »Møltrup« overladt dertil. Spurgte man, hvordan han havde Raad til saa stor en Gaard, sagde han med sit lyse, vindende Smil: »Saa rig en Fader har jeg!« — Efter 18 lykkelige Aar i Vridsløselille brød han og hans Hustru op fra deres betryggede Stilling og gamle, hyggelige Hjem — for at gaa ind til menneskeligt set usikre Kaar, men lykkelige over, at Gud havde Brug for dem til at frelse Mennesker. Munck drog i Forvejen med det første Hold Mænd. Ved Ankomsten til Vildbjerg Station faldt en af Staklerne om i Krampe, saa M. overfor Menneskers trevne Forbehold maatte sige: »Ja, den Mand kan De da se trænger til Hjælp!«

Den første Vinter maatte man i mange Maa-

der hjælpe sig som bedst, naar man ikke vilde vise nogen af, som meldte sig. Men M. tog frejdigt sin Part af Besværet ved de indskrænkede Forhold, — sov f. E. selv med sine Mænd oppe paa det store Loft. Men efterhaanden fik man jo bygget og indrettet sig lidt mere bekvemt. Navnlig ønskede han, at hver skulde have sit lille Soveværelse, — en Plet, hvor man kunde være sig selv og f. E. uforstyrret af andre holde sin Aftenbøn i Fred — men som man ogsaa kunde hygge efter sin egen Smag. Rørende er det at se, hvorledes ikke saa faa med ganske beskedne Midler formaar at give et saadant lille Halvfagsrum et lidt personligt Præg — f. E. med en Blomst, en Pelargonie eller Flittiglise, en lille Hylde med lidt Nips eller et Par Bøger, — et Par Postkort eller Fotografier af Slægt og Venner paa Væggen.

Ogsaa ovre i Hovedbygningen gør man Alvor af, at det er et virkeligt Hjem, man gerne vil skabe. Pastor M. og hans Kone er Far og Mor, og Mændene maa regne sig som Sønner paa Møltrup. Naar en Mand kom, sagde M. til ham: »Det er ikke nogen Anstalt med mange Regler, men et Hjem. For din egen Skyld maa du blve her mindst 3 Maaneder (siden mindst 6). Man gaar ingen Steder uden at sige det til nogen. Man bringer ikke Spiritus herind. Og saa iøvrigt ved du godt, hvorledes man opfører sig i et ordentligt Hjem.«

Og de kan færdes frit i alle Stuer. Det er bogstaveligt kun Sovekamret, Far og Mor har for sig selv. Ejendommeligt virker det første Gang, man en Aften stikker Hovedet ind i den store gamle Sal med de herskabelige Fløjdøre. Maaske man misser lidt med Øjnene imod Taagen af den ikke prima Tobak, og saa ser man de mange forskellige Slags Mennesker. De bedste Pladser nærmest om Kakkelovnen er maaske optaget af de mest frimodige, nogle ret højrøstet diskuterende. Andre sidder om Bordene og læser Aviser eller spiller Brætspil. Mere stilfærdigt og forsagt gemmer maaske en og anden sig i Krogene. Men Pastor Munck har en underlig Evne til at tø et Menneske op. Jeg mindes en stakkels, ung Fyr, der herovre havde siddet forhutlet og afstumpet, meget vanskelig at hjælpe. Ovre paa Møltrup sad han de første Aftener sløv og indesluttet i en Vindueskrog. Men saa fik Munck ham hen ved Siden af sig ved Middagsbordet, og snart begyndte han ogsaa at synge med ved Aftensang og blev i det hele mere menneskelig modtagelig.

Et mærkeligt Fællesskab om jordisk Gods har dette Præstepar virkeliggjort med deres Sønner. En Søndag i de første Aar vilde Munck skifte Fodtøj inden Eftermiddagsgudstjenesten, men kunde ikke. Fruen havde taget det alt i Brug for paa den Maade at sætte et Par af sine Venner i Stand til at gaa i Kirke. Siden fortælles følgende: En Ven af Møltrup spørger en ellers forfaren og meget kritisk Vagabond, der var havnet derovre, om hvorfor han aldrig hørte ham klage over noget her. »Næh, den Mand har ikke mere end et eneste Sæt Tøj!«

Hvorledes man søgte at beskæftige de mange Mand — ikke saa sjældent 80—90 — og hvorledes man arbejdede med at vække, oplyse og underholde — ja, derom maa jeg maaske henvise til en tidligere Artikel her i Bladet (ved Nytaarstid 1914).

Men var det da Idyl altsammen? En Gæsteven af Møltrup siger meget træffende om M., naar han fortalte om Livet derovre: »Saa lige til kom Ordene, at det kunde synes, som det slet ikke maatte være saa vanskeligt at leve, som disse Mennesker gjorde det, glemmende sig selv i stort som i smaat, i det levende Ønske at fremme Guds Riges Sag her paa Jorden.« Vanskelighederne følte Munck aldrig Trang til at fremhæve. Men hans Medarbejdere kan fortælle, at det i de første Aar kunde hænde, at der blev smuglet Brændevin ind til et Par Stykker, saa det en enkelt Gang endte med Slagsmaal paa Salen. Men aldrig kuedes Munck. Han voksede kun gennem Vanskelighederne i Inderliggørelse og frejdig Tillid til Guds alforbarmende Kærligheds Magt, og med inderlig Taknemlighed følte han sig styrket og støttet af den rige Kærlighed og Forstaaelse — baade i Forbøn og timelig Hjælp, han mødte fra Menighedens Side.

Og selv om han saa ikke saa faa af Sønnerne falde og glide ud igen, saa kom dog de fleste tilbage igen. Saa meget Hjem var det da, at det bevarede sin dragende Magt. Og han bekræftedes kun i sin lyse, stærke Tro paa, at man kun kunde rejse Mennesker ved atter og atter at vise Tillid.

Og som han levede, saa døde han, — trods

store Smerter og en vanskelig Operation var han til det sidste frimodig og taknemlig — Gud i Vold. Og nu hviler han da paa Timring Kirkegaard lige op ad Diget, som han selv ønskede det — ved Siden af de Møltrup Sønner, som allerede er bragte til Hvile her.

Med Rette blev det ved Jordefærden — under stor Deltagelse fra nær og fjærn — fremhævet, at om ham gjaldt det, hvad Paulus sagde om sig selv i Talen til Kong Agrippa: ». . . Derfor blev jeg ikke ulydig mod det himmelske Syn!«

Hos ham som hos Paulus havde den underlig stærke Frimodighed sin Kilde i taknemlig og tillidsfuld Lydighed mod Gud.

Vrldsløselille.

C. Ludvigsen.

Kantate ved en Kirkeindvielse.

Af P. E. Benzon.

Anden Afdeling.

Som Hjertet vilde.

Lys er Herrens Klædebon,
Kraft hans Lænders Bælte,
Liv udsaar hans hans højre Haand,
Freden bor hos Glæden i hans Telte.

Lys og Kraft og Liv og Fred
søgte vi med Smerte —
ak de kom forlængst herned
for at huses i hvert fattigt Hjerte.

I Guds Hus og Menighed
tyst de paa os bier
mere nær, end Hjertet ved,
venter kun, til Verdenslarmen tier.

Tag Guds Naades Ord i Favn,
staa ved Daabens Kilde,
stil ved Herrens Bord dit Savn,
det skal ske dig da, som Hjertet vilde.

Mæt os, Gud, med Livets Brød,
sødt lad Salmen stige —
Sjælen kender ingen Nød,
blot den rører ved din Kjortels Flige.

Søndag.

Gud, gør min Søndag god,
saa Verden synker bag mig ned
og Sjælen gaar med stille Fjed
sin Frelses Gud imod.

Bær mig til Livets Flod,
dyk i dens friske Væld mig ned,
bortskyl min Hverdags Støv og Sved
og sval det vilde Blod.

Stil mig ved Korsets Fod
og vis mig Jesu Kærlighed,
alt hvad for mig han stred og led —
Gud, gør min Søndag god.

Bøn.

Vor Gud han er saa fast en Borg.

O Fader god, din Menighed
du fast paa Klippen grunde,
saa midt i Storm og Bølgeskred
den rokkes ingenlunde;
fyld du vort lave Hus
med Aandens stille Sus,
vær med din Fred os nær,
da blomstrer Livet her,
da visner kun det onde.

Udstrø, du store Sædemand,
din Sæd i Hjerters Vange,
skab Muld i Bryst trods Sten og Sand,
lug bort, hvad stolt vil prange.
Guds Aand, med Livets Ord
du vie Font og Bord!
luk op hver stænget Dør
og rejs de brudte Rør,
trøst Hjerter, som er bange.

Snart aabner over os sin Favn
en større Kirkebue,
da minder om vort Værk og Navn
heruede kun en Tue.
O Gud, ring Alvor ind
i Hjerte, Sjæl og Sind,
og lad den nære Strand
af Evighedens Land
i Solglans for os lue.

TIDENS STRØM

Af professor Goode's og andres beretninger om forholdene i Rusland.

Som kortelig omtalt i sidste nr. af »Tidens Strøm« har den engelske professor W. T. Goode — i adskillige år sekretær i det engelsk-finske selskab, og særdeles godt kendt i Finland — i et par måneder i sommer opholdt sig i Rusland, dels på rejse, dels og mest i Moskov.

Hans beretning om opholdet, der er fremkommen som en række artikler i »Manchester Guardian«, har vakt adskillig opsigt — den giver da også en beskrivelse af det bolsjevikiske styre, der er temmelig forskellig fra den gængse.

Professor Goode's formål med rejsen var at få klarhed over, hvordan det kan være, at det bolsjevikiske styre bliver ved at holde sig. Han havde før sin rejse ikke hørt det omtalt uden at dets nedbrydende egenskaber blev fremhævet. Men hvorfor er det da ikke selv brudt sammen? Af hvad art er den styrke, der holder det oppe?

Moskov.

Noget af det første, professor Goode fik indtryk af, var livet i Moskov. Han havde ventet at se sporene af en omfattende ødelæggelse og en forkuet befolkning. Han fandt byen vidt forskellig fra det Moskov, han før havde besøgt, mere grå og kedelig. Men livet gik sin rolige og støtte gang, der var et ikke ringe butiksliv, mange mennesker på gaderne (befolkningen er taget til med 25 %), der gik sporvogne, som ofte var overfyldte. Butikkernes pragt var borte, og nogle af dem var bleven lukkede af soviet (-råds-)regeringen, fordi de havde benyttet sig for stærkt af varemangelen. *Deres* varer solgtes så fra regeringens egne butikker, hvoraf der fandtes mange rundt om i byen. Der er både sovietrestaurationer og private; de sidste er gerne adskilligt dyrere. Også på andre områder går den socialistiske og den private drift side om side, »idet sovietregeringen ikke begynder nationaliseringen af nogen virksomhed, førend alt er rede til forandringen«.

Teatre og koncerter er stærkt besøgte, navnlig af arbejderbefolkningen, »som nu har den bedste chance ved fordelingen af billetterne«.

Hvad der især slog professor Goode var den orden og ro, der herskede i byen. Han gik uforstyrret igennem den sent på aftenen; og der savnes gadebelysning! Gade-prostitutionen syntes forsvundet, og tiggeriet fandtes vel endnu, men var taget stærkt af. —

Berigtigelser.

Blandt de mange løse påstande angående det bolsjevikiske styre nævner professor Goode især tre, som han anser for urigtige.

Det siges ofte, at jøderne er bolsjeviker, og bolsjevikerne jøder. Goode besvarer dette med at hævde, at af de 18 folkekommissærer (ɔ: ministre) er kun én, Trotski, af jødisk blod. Blandt officererne fandt han ikke mange jøder; blandt civil-embedsmændene en del flere; man bør jo mindes, siger han, at netop den jødiske befolkning måtte blive revolutionær på grund af den behandling, den var genstand for; men overalt i embedsstanden var dog russerne af race i stort overtal.

Det siges også, at *kirken* bliver forfulgt. Goode var slået over, hvor ofte klokkerne kaldte til gudstjeneste; hvor han rejste, så han næppe en eneste molesteret kirke, men han ved, at der findes sådanne andre steder. I Moskov var han til kirke i en af de store katedraler; kirken var fuld både af civilfolk og soldater, der lyttede andagtsfuldt til en gribende prædiken. Statskirken er ophævet. Alle forskellige religiøse anskuelser tåles. Men det er menighederne selv og ikke staten, der må holde dem oppe. Poperne eller præsterne er bitre modstandere af bolsjevismen, men så vidt professor Goode kunde se, lider de ingen overlast.

På et enkelt punkt har bolsjevikerne dog grebet ind overfor statskirkens opfattelse. Det har været en meget udbredt folketro i Rusland, at visse helgeners og hellige mænds legemer ikke gik til grunde, men bevaredes uforandrede i deres helgenskrin. Og disse helgenskrin var genstand for religiøs tilbedelse. Nu har soviet-styret ladet nogle af disse skrin åbne i nærværelse af ikke blot embedsmænd

og kirkens tjenere, men også en del af befolkningen selv, der på den måde fik at vide, hvordan det i virkeligheden forholdt sig med disse helgenlevninger. Dette skal have øvet en betydelig indflydelse på mange menneskers tankegang.

Overfor vidt og bredt cirkulerende historier om bolsjevikernes kvindefællesskab sætter professor Goode den påstand, at efter alt hvad han så, var kvindernes stilling bleven betydelig forbedret. Deres løn er steget, hvor de anvendes i alt fald i de offentlige kontorer, og hvor han færdedes i offentlige parker o. s. v., så han om søndagene mange vidnesbyrd om lykkeligt familieliv. Og bolsjevikernes ægteskabslovgivning forsvarer han.

Transportforholdene.

En af de største, måske den største af alle de vanskeligheder, det bolsjevikiske Rusland har stået overfor er jærnbanevæsenet. Det må her erindres, at allerede krigen havde slidt så stærkt på materiellet, at man ikke var langt fra et almindeligt sammenbrud af banetransporten, da revolutionen kom i 1917. Siden har bolsjevikerne mistet adgangen til de vigtigste brændselsområder, kuldistriktet i Donetzområdet mod syd, samt petroleumen i Baku. Det har derfor også gentagne gange været sagt, at nu måtte bolsjevikerne give op, ti nu kunde jærnbanerne ikke mere. De har dog kunnet. Æren herfor tilkommer ifl. professor Goode en af folkekommissionærerne, trafikminister *L. Krassin*. Denne mand er fra Sibirien. Men han er en teknisk uddannet mand af særlig dygtighed. I sin tid var han det tyske selskab Siemens-Schuckert's forretningsleder for det samlede Rusland. Han har slidt og slider uhyre. Der er selvfølgelig stadig væk store, ja uhyre mangler ved de russiske jærnbaner, det kan jo ikke gå som det skulde, når det hovedsagelige brændselsmiddel er træ. Men til hærene som har stillet store fordringer, har man formået at transportere hvad de skulde have, og levnedsmiddelforsyningen, der jo til tider også af andre grunde har været helt utilstrækkelig, har man dog klaret så nogenlunde, alt i alt er de værste vanskeligheder nu at betragte som overvundne.

Folkeopdragelsen.

Noget af det professor Goode er mest imponeret af, er det bolsjevikiske styres planer for folkeopdragelsen. Han minder om, hvorledes han i 1911 besøgte en landsbyskole i nærheden af Moskov og da erfarede, at en nylig stiftet forening til støtte for skolens arbejde var bleven undertrykt, dens medlemmer forfulgtes både privat og offentligt, og et forsøg på at oprette et folkebibliotek stødte også på hård modstand fra myndighedernes side.

Nu derimod er der ikke blot ved at rejse sig en trang til oplysning vidt og bredt, men det bolsjevikiske undervisningsministerium søger at imødekomme den med »virkeligt storsyn«:

Det første, der blev taget fat på, var undervisningen i landsbyerne. Man bestræbte sig for at drage bønderne selv ind i bevægelsen, at fange og fastholde deres interesse for sagen. Bl. a. af den grund skulde skolerne være *arbejdsskoler*, hvor der foruden i læsning, skrivning og regning undervises i de praktiske færdigheder, landsbylivet kræver. I de russiske landsbyer må bønderne så småt være håndværkere i en hel række forskellige fag, må kunne arbejde i træ og i jærn, kunne behandle og bearbejde både hør og uld o. s. v. Det er meningen, at skolerne her skal træde hjælpende til, og man håber, at bønderne, omend med en vis langsomhed, vil forstå værdien deraf. Et bevis herpå ser man i, at bønderne selv rundt om i landsbyerne allerede har rejst »mange hundrede skolebygninger«.

Professor Goode, der selv er pædagog, har endvidere fået et godt indtryk af det institut i Moskov, hvor man nu uddanner lærere til disse arbejdsskoler. Der kan være 300 ad gangen; de bor på skolen, og det er de lokale soviet'er, der sender dem derind til uddannelse.

De gamle universiteters mænd står for størstedelen fjendtlige overfor hele dette arbejde. Dette har bidraget til, at bolsjevikstyret arbejder på at skabe et system af folkeuniversiteter. Professor Goode gør dog ikke nærmere rede for dette. Han er ikke blind for de store mangler, der knytter sig til den hele undervisnings-bygning; man tager bl. a. alt lovlig summarisk, det gælder både systemet og undervisningen. Men han mener, at således må det for tiden være i Rusland. Det kan rettes med tiden. Han påstår, at selve arbejdet for folkeopdragelsen ikke har nogen bolsjevikisk tendens; de fleste lærere er desuden ikke-bolsjeviker.

Arbejdsforholdene.

Professor Goode gør udførligt rede for arbejdsforholdene, som de har fremstillet sig for ham. Deraf skal kun nævnes enkelte ting. I det bolsjevikiske samfund går man ud fra, at *alle* gør et

samfundsnyttigt arbejde i alderen 16 til 60; og da staten ordner arbejdsforholdene, må arbejderen opgive en god del af sin frihed. Strejker betragtes som unødvendige og ulovlige; de finder dog stadig sted af og til. Lønnen er ikke lige høj for alle. Der er tværtimod udarbejdet omhyggelige og indviklede løntariffer, hvor betalingen svinger fra 1200 til 4000 rubler om måneden, ja den kan i visse specialist-tilfælde gå højere op endnu. Ved at uddanne sig selv i sin fritid kan arbejderen rykke frem fra den ene lønklasse til den anden. Goode siger, at udarbejdelsen af lønskalaen må have kostet »et utroligt arbejde«.

På fabrikkerne er man kommen bort fra det absolute herredømme, arbejderne i den første bolsjevikiske tid udøvede, og »som løb ud i forvirring«. Nu er der ved hver fabrik en driftskomité, hvor direktøren og teknikerne har det afgørende ord. En del fabrikker har selvfølgelig måttet indstille arbejdet, bl. a. af mangel på råmaterialer, men der er dog mange i gang, ikke blot til fremstilling af krigsmateriellet, men også til privat forbrug.

Lederne og deres principper.

Til slut fastslår Goode, at de bolsjevikiske ledere ikke må opfattes som mennesker, der blot ledes af magtbegær. »Disse mennesker er idealister, og de har arbejdet med næsten overmenneskelig energi for at realisere deres ideal.« Deres ideal er den marxistiske socialisme, »man kan næsten sige, at Karl Marx er deres Gud«. »De er altså oprigtige nok, og skønt jo også forbrydere kan være oprigtige, fortjener dette dog at fremhæves overfor alt, hvad der er bleven sagt om deres lave hensigter«.

De er overordentlig dygtige — den dygtigste regering Rusland har haft efter revolutionen; men de er besat af deres teorier; det hele er for dem først og fremmest et stort kommunistisk eksperiment.

De udgør kun et mindretal i Rusland, skønt et større mindretal end almindeligt antaget. *Magten* har derfor måttet være deres store løftestang. Deres hånd har hvilet tungt på deres modstandere. Og gennem de forskellige revolutionsdomstole har de utvivlsomt forøvet adskillige grusomheder. Professor Goode vil dog ikke bruge dette som et argument til at fordømme dem. Han siger: »Mine personlige undersøgelser af tilstandene i Finland efter borgerkrigen, mit kendskab til hvad der er hændt på syd- og vestfronten under Denikin, Petlura og polakkerne, har lært mig, at »hvide« og »røde« ikke har meget at lade hinanden høre. Ansvaret for blodsudgydelserne kan først fordeles, når man kender tingene meget nøje fra begge sider.«

Han spørger så om deres kommunistiske eksperiment er lykkedes, og skønt han må sige, at det er udført med så stor dygtighed, må han dog besvare spørgsmålet med nej, for så vidt det skulde dreje sig om oprettelsen af et kommunistisk system. Der er privatdrift og statsdrift imellem hinanden, og navnlig på landet er man langt væk fra denne sidste.

Men hvad der har bidraget stærkt til at styrke bolsjevismen, er de allieredes fjendtlige holdning: »Grænsernes lukning har været den væsentligste hindring for at få det bolsjevikiske styre ændret således, at det kunde være antageligt for den store mængde af russere«.

Kritik af Goode's beretning.

Englænderen *Paul Dukes,* der har opholdt sig i Rusland i over halvdelen af bolsjevikernes regeringstid, har rettet en kritik mod professor Goode's fremstilling. Den går hovedsagelig ud på, at Goode overser den anden side af sagen, og må være tilbøjelig til at gøre det, fordi han så overvejende har haft med regeringskredsene at gøre. Som eksempel nævner Dukes *opdragelsesvæsenet:*

»Havde Goode opholdt sig noget længere i Rusland og behersket det russiske sprog, vilde han have opdaget, at lærerne som helhed hører til de mest »mod-revolutionære« [herved forstår Dukes folk, som er mod det nuværende regimente] i hele landet«. »Man må have vist ham skoler i Moskov, der er under ledelse af mænd, som udgør en sjælden undtagelse fra denne almindelige regel, hvis de da af hjærtet sluttede sig til den nuværende undervisningsministers reformarbejde«. Dukes påstår, at regeringen »for at kunne skabe et bolsjevikisk element blandt lærerstanden har været nødt til at ophæve alle fordringer om speciel uddannelse for lærerne«, »med den uundgåelige virkning, at lærernes åndelige så vel som moralske standard er sunket betydeligt.«

Desuden burde Goode have nævnt, at »mellemskolerne« er bleven overladt til deres egen triste skæbne af den nuværende regering; det kommer af dens arbejde på at udslette al klasseforskel og har medført, at disse skoler nu er ganske ude af stand til at udrette noget.

»Goode synes også at være uvidende om den

voldsomme opposition, der er fra lærerstandens side mod afskaffelsen af eksaminer og flidsbelønninger, således at den dovneste nu kan komme lige så pænt ud af skolen som den flittigste efter så at sige automatisk at have gennemgået det fastsatte antal klasser.

Dukes peger også på den forbitrelse, der blandt mange forældre skal herske mod den af bolsjevikerne indførte tvungne fællesskole; adskillige skoler skal helt have opgivet ævred som følge heraf, og bl. a. i Petrograd skal fællesskolerne allerede have afstedkommet slemme moralske følger.

Goode bemærker til disse indvendinger, at de med visse ændringer vil kunne rettes mod de fleste opdragelsessystemer i verden; at der gøres fejlgreb har han også selv gjort opmærksom på; og det, som Paul Dukes særlig peger på, kendte han delvis i forvejen; »men jeg lod ikke det gøre mig blind for hovedsagen: det store forsøg på at overvinde de russiske bønders og arbejderes mangel på boglige kundskaber. Hr. Dukes kan derimod ikke se skoven for træer.«

Denne sidste bemærkning turde i det hele være karakteristisk for forskellen mellem de to mænd. Dukes er optaget af at gøre opmærksom på alle fejlene ved det bolsjevikiske styre; Goode ønsker at give en fremstilling af det som udfolder sig og øver magt. Hans udgangspunkt var dette: Hvordan kan det være, at bolsjevismen holder sig? Det er dette spørgsmål, han ønsker at besvare, og han forlanger i gensvaret til Dukes, at hans fremstilling skal læses under det synspunkt.

*

Paul Dukes har også i selvstændige artikler udviklet sin opfattelse af de russiske forhold. De har været optagne i »Times«, men bærer ligesom kritiken af Goode i nogen grad præg af at være nok så meget kritik af bolsjevismen, som en redegørelse for dens styre.

Han peger f. e. på, hvorledes mange soldater er deserteret fra nordvestfronten (læserne tænker uvilkårligt: ja men dog ikke i større tal end at de kunde gøre det fuldstændigt af med Judenitsch). Og han giver adskillige eksempler på formerne for bolsjevikernes tvangsstyre: der er hverken personlig frihed, trykke- eller talefrihed.

På den anden side nævner Dukes også, at den bolsjevikiske lovgivning dog har visse lyssider; han nævner her bl. a. deres ægteskabslovgivning, ja endogså enkelte sider af deres arbejde for oplysning.

Hvad der imidlertid taler mere end dette og er et interessant vidnesbyrd om, at de fleste russere nu regner med, at der er elementer af blivende værdi for Rusland i den bolsjevikiske lovgivning, er det program, som ifølge Paul Dukes det hemmelige »nationale centrumsparti« har opstillet. Dukes siger, at partiet omfatter folk af meget forskellige afskygninger, fra langt til højre til langt til venstre. Det har i alt fald en tid regnet med, at Denikin vilde antage dets program. Dette turde dog være ret tvivlsomt, når man betænker hvad programmet går ud på. Dukes samler det i følgende punkter:

1. Jordens fuldstændige overgivelse til bondestanden.
2. Adskillelse af kirke og stat.
3. Godkendelse at hovedprincipperne i bolsjevikernes opdragelsesprogram hvad proletariatet angår.
4. Godkendelse af hovedprincipperne i bolsjevikernes ægteskabslov.
5. Genoprettelse af en virksom kontrolmagt for arbejderne i fabrikkerne.
6. Reform af retsvæsenet på et folkeligt grundlag.
7. Sammenkaldelse af en nationalforsamling snarest belejligt.

Betydningen af dette sidste punkt formindskes jo noget, når Dukes tillige oplyser, at partiet anser indførelse af et diktatur for nødvendig »såsnart det nuværende styre er styrtet«.

Det er jo også muligt, at nogle af programpunkterne mere er sat op for at vinde tilslutning blandt den brede befolkning. Men også således forstået er de vidnesbyrd om, at bolsjevismens indflydelse i Rusland beror på noget andet og mere end den blotte magt.

Det første punkt af programmet er ikke bolsjevikisk, men det indeholder en faktisk godkendelse af de besiddelsesforhold, som er trængt igennem på landet i Rusland under bolsjevismen; navnlig siger det jo meget bestemt, at herremændene ikke kan vente at få deres jorder tilbage igen. — Også Paul Dukes' artikler indeholder bidrag til en rolig, fordomsfri bedømmelse af bolsjevismens praksis.

Ved *A. V.*

Bidrag til »Tidens Strøm« sendes til cand. theol. *Anders Vedel*, Allégade 22, København F.

Højskolejubilæer.

Hosstaaende Billede af K. C. Knudsen, mangeaarig Forstander for Karise Højskole, skulde have ledsaget den Artikel, vi i Nr. 47 bragte om den nævnte Skole, men er blevet forsinket. Vi bringer det da nu sammen med den sidste Artikel i Rækken af Jubilæumsartikler. Gennem en Menneskealders dygtigt Arbejde som Forstander satte Knudsen sit ejendommelige Præg paa Skolen.

Elbæk højskole. 25 års jubilæum.

Ved majdagstid var det 25 år, siden Elbæk højskole aabnede sine døre for det første elevhold. Skolen har ikke lavet større festligheder i den anledning, men der er god grund til, at »Højskolebladet« minder om jubilæet og giver plads for nogle ord om dem, der her udførte et trofast arbejde i højskolens tjeneste. Gennem elevforeningens årsskrift for i år får man et godt indblik i, hvordan livet former sig på Elbæk højskole. Mange højskolefolk vil glæde sig under læsningen af dette lille jubilæumsskrift, ja føle sig opbyggede, og hvem der ønsker fyldigere oplysninger om skolen end denne artikel kan bringe, henvises dertil. — Elbek har engang sagt, at han var kommen til verden for at være skolemester. Men det var nok ikke så nemt for ham at komme ind på den bane. Som barn ønskede han at komme i friskolen, et mål han først nåede som voksen, og forinden han begyndte at uddanne sig til lærergærningen havde han lært et håndværk. Ved forhandlinger i læsetiden på Gedved seminarium slog han ofte et slag for friskolen, og han var fast besluttet på at gøre sin gærning i den fri skole.

Joh. Elbek.

Da Elbek havde taget sin eksamen, blev han huslærer hos valgmenighedspræst Teilmann, Bering, og opholdet i dennes hjem blev af stor betydning for ham. En nervesygdom afbrød opholdet i Bering, og så fulgte en vinters ophold på Askov højskole. Da en ledig plads som friskolelærer på hjemegnen blev ham tilbudt, tog han imod den, og en ny bygning, beregnet til fri- og efterskole, blev opført i Elbæk. — Den unge lærers syn på gærningen er af Kristjan Jensen, hans arbejdsfælle gennem mere end 25 år, udtrykt således: »Allerede tidligere var det gået op for Elbek, at der er to sider at tage hensyn til i opdragelsen, om den ret skal lægges an: en legemlig og en åndelig, og at den ene ikke må glemmes for den anden. Hans fremtidsmål formede sig da om den tanke, at danne en skole, hvor alt det, der kunde medvirke til at grundlægge et sundt menneskeliv og danne en karakter, skulde så vidt muligt tages i brug og føre barnet ind i en jævn, fremadskridende udvikling.« Til en sådan opdragergærning havde Elbek dygtiggjort sig, og hans skole kom godt i gang.

Det var 1887 den ny skolebygning blev indviet, og samme år holdt han bryllup. Hans hustru, Birgitte Elbek, blev ham en udmærket hjælper. Ved at læse deres medhjælperes udtalelser om hende og om det hjem, hun skabte, stiger et tiltalende billede frem for en. Kristjan Jensen skriver i sin jubilæumsartikel: »Der var over hjemmet noget, som tiltalte mig — det var mest fra Birgitte, det udgik — en egen djærv friskhed, der var mig som salt og brød — — og saa var der en velsignet orden.« — — — »Skæmten havde sin gang i huset, og en god dansk opfattelse af ægte og forlorent mødte jeg, fra jeg satte min fod over dets tærskel.« — »Hendes djærve usnobbede sind øvede kraf-

tig virkning også på os (lærerne) og det undlod heller ej at komme skolen tilgode. Elbæk højskole har aldrig været befængt med sentimentale sindsbevægelser, der var altid god ventilation — det skulde Birgitte nok sørge for.«

Når Elbek, efter at han i syv år havde ofret sig helt for fri- og efterskolen, begyndte at holde højskole, skyldes det især, at efterskolen besøgtes af en del karle fra egnen, og for dem burde undervisningen lægges anderledes tilrette end for de helt unge. Resultatet af Elbeks overvejelser blev ikke en ny klasse, men en ny skole. Nogle tunge oplevelser bidrog til, at Elbek fik stærkere trang til at meddele sig til den modnere ungdom, og trods ringe opmuntring udefra blev beslutningen taget.

Den 4. maj 1894 åbnedes skolen med 13 elever. Elbek havde tænkt, at højskolen skulde have sine elever fra egnen, men sådan blev det ikke. De nemme jernbaneforbindelser skadede de lokale skoler, og den store elevstrøm gik udenom Elbæk højskole.

Undertiden var elevbesøget lille, og så kom tanken frem om at opgive højskolen og holde sig til fri- og efterskolen, som stadig gik godt. Men denne Tanke blev dog vist bort, og det blev Elbek en æressag at blive ved.

De tre afdelinger krævede adskillige hjælpere, og noget bryderi kunde ikke undgås. Arbejdet gik dog gærne godt, og Elbek mindedes med glæde og taknemmelighed sine flinke og dygtige medhjælpere. Kender man forstanderen og hans lærere gennem de 25 år, undrer man sig over, at skolen i Elbæk ikke vokste sig stor Med rette spurgte Elbek engang, da talen faldt på en større skole: Hvorfor går den nu så godt, lærere er der jo ikke, i hvert fald ved man aldrig, hvem der er! — Sådan har det ikke været i Elbæk. Lad mig nævne nogle af de udmærkede mænd, som i kortere eller længere tid har delt kår med Elbek.

Der er for det første Kristjan Jensen, som har ledet fri- og efterskolen siden 1905, men stadig har timer på højskolen. Hans støtte personlighed huskes af eleverne, og hans grundige undervisning har haft stor betydning for skolen. Deltagere i statens korte kursus i gymnastik har lært ham at kende som en udmærket dygtig lærer, og som forfatter har han jo vundet sig et godt navn. — Dernæst bør L. N. Elmer, skolens første lærer, nævnes. Om denne djærve mand siger Kristjan Jensen: »Jeg kender ingen, der således kunde se poesien i den søgne dag, — ingen, der som han kunde kende løgnen i tale og skrift, og hans vid og spot kunde rense selv den mest befængte frasebod. Men han var alligevel en stille mand, og der var få, vist også mellem eleverne, der ret lærte ham at kende.« Da Elmer havde virket i Elbæk 4—5 år, rejste han til Aaby højskole for at hjælpe sine ungdomsven Carl Nielsen i gang med højskolen der. Senere kom han til Støvring, hvor han døde som medforstander 1912.

Nuværende valgmenighedspræst Jakob Bjerre, Rødding, var lærer ved skolen et par år, og forst. Jakob Lykke, Galtrup, har været der i $5^1/_2$ år. Ved den tid blev højskolen skilt fra fri- og efterskolen og kunde nu umuligt yde den løn, en gift lærer skulde have. — Elbek var ikke glad ved at skifte lærer, han vidste, at det var et tab for skolen, ja, han gjorde sig fortrolig med, at elevantallet kunde dale, så skolen mistede statsanerkendelsen. — Der blev nu oprettet en håndværkerafdeling, som blev godt besøgt, ja, det så næsten ud, som om skolen var blevet en ren håndværkerskole og havde tabt noget af sit egentlige højskolepræg.

Dette og den ny højskolelov, der blev vedtaget 1913, og som truede mange små skoler på livet, fik Elbek til at overlade skolen til højskolelærer Kr. Kolding, Vestbirk. Men den håbede tilgang af elever kom ikke, og Elbek, som stadig havde røgtet sin lærergerning ved skolen, blev atter forstander. Derom siger han bl. a. følgende: »I tre år havde elevbekymringens byrde været læsset af mine skuldre, og jeg havde egentlig på en måde savnet dette tryk på sindet, som frygten for, at vi ingen elever skulde få, lagde over mit sind forår og efterår; man bliver så mærkværdig fortrolig med den slags byrder. De har i årenes løb dannet sig et leje i sjælen, så at man føler det mere som en tomhed end som en lettelse, når de tages fra os. — Da vi nu atter overtog skolen, havde jeg igen det gamle tryk på sindet, det kom som en gammel, alvorlig ven og satte sig på sin vante plads.«

Nu er Elbek atter flyttet over i lærerboligen. Hans nye medhjælper, J. N. Hansen, bor nemlig i forstanderlejligheden, og hans hustru leder

skolens husholdning. Lærer Hansen har egentlig uddannet sig med det mål for øje at blive frimenighedspræst, men har tidligere været lærer på et par andre skoler. En stor del af hans arbejde falder i en ny afdeling, Elbæk højskole har fået for et par år siden, og som kan betragtes som en fortsættelse af Laurs Rasmussens uddannelsesskole for friskolelærere.

Med denne udvidelse for øje er der foretaget en ombygning således, at de læsende elever hver får værelse med kakkelovn. — På denne toårige afdeling er der f. t. fuldt optaget, og her vil Elbeks erfaringer fra det mangeårige arbejde i friskolen ventelig komme ham til gode. Også den almindelige højskole er godt besøgt, så der er nu udsigt til, at Elbæk højskole går en lysere fremtid i møde. At det må ske, ønsker sikkert alle Elbeks arbejdsfæller i højskolen. Vi er mange, der er Elbek og fru Elbek taknemlige for det eksempel de har vist. De lægger ikke skjul på, at de har været fristede til at knibe ud, da det gik smått. Men aldrig så man Elbek bruge grove midler for at få sin skole op. Modgang og skuffelse har man kendt på Elbæk højskole, men glæde over arbejdet med de unge var dog det fremherskende. For arbejdet lykkedes! Elbek har noget at dele med sine lærlinge, og han har både evnen og viljen dertil. Hans foredrag ude omkring — f. eks. om kunst — samler mange tilhørere. Men han holder mest af at virke hjemme, hvor man kender ham, for, som han engang har sagt, der er den rette baggrund for ens ord.

Olaf Skov.

Et spildt Hjertesuk.

I »Højskolebladet« for den 5. December d. A fremsætter Pastor H. Helweg en Anklage imod mig for at have været overlegen overfor Boghandler P. Christensen i Brønderslev; han er bedrøvet over, at jeg ikke skal have værdiget »Lægmanden« P. Christensen et Svar.

Hvis Pastor Helweg havde kendt Sagens virkelige Sammenhæng, tror jeg, han vilde have sparet sig baade Anklagen og Drøvelsen.

Selv om jeg ikke har kunnet være enig med Hr. Boghandler Christensen, har jeg aldrig miskendt hans gode Mening og uegennyttige Arbejde for det, som var hans Hjertes Overbevisning. Jeg har derfor ogsaa forhandlet med ham baade skriftligt i Breve og mundtligt i hans Hjem og gjort mig Flid for at forstaa ham.

Jeg tillader mig derfor at give Pastor Helweg det Raad, at sætte sig en lille Smule bedre ind i det, han vil skrive om, naar han næste Gang sender Hjertesuk ud i Verden.

Han kommer ellers let til at spilde for mange af dem paa de urette Steder.

Det synes de mig for gode til.

p. t. Liselund, 5/12 1919.

Morten Larsen.

Til H. Helweg.

Jeg vil slet ikke benægte, at der findes megen »akademisk ringeagt« for lægfolket. Det gør der vist nok. Men jeg kan ikke se Helwegs artikel som nogen god påvisning af dette forhold. Der er nogle præster, som enten ikke har svaret eller svaret kort og afvisende på en henvendelse fra en boghandler. Men der foreligger aldeles intet om, at det, der har bestæmt deres svar eller ikke svar, er den omstændighed, at henvendelsen kom fra en »lægmand«. Lige så lidt ser vi noget om, at de samme mænd, alt andet lige, havde båret sig anderledes ad, om henvendelsen var kommet fra en præst.

Derfor kommer det til at tage sig ud som H.s mening: Når lægfolk henvender sig til præster om et eller andet, bør man altid svare dem indgående og venligt — i modsat fald stiller man sig akademisk ringeagtende. Det er en umulig fordring.

Jeg har i mit liv fået mange henvendelser fra lægfolk. Nogle af disse har det været mig en fornøjelse at indlade mig med, andre har jeg ikke svaret, andre igen har jeg givet et skarpt affejende svar — alt naturligvis efter det indtryk, henvendelsen gjorde på mig. Men aldrig har min behandling af henvendelsen været dikteret af dette: det er en lægmand,

der skriver. Og H. vilde derfor gøre mig største uret, om han kom efter et af de tilfælde, hvor jeg ikke har svaret eller svaret afvisende, og ud fra det tillagde mig »akademisk ringeagt for lægfolk«.

Nøjagtig samme forskellige behandling har jeg givet præster. For få dage siden kom ind ad døren til mig to eksemplarer af et skrift mod krigen af den bekændte fredsapostel pastor Jensen, det ene med påskrift: »til læreren«. Bægge havnede ufortøvet i papirkurven. Denne behandling kom vel altsaa ikke til forfatterens kundskab — før nu, om han læser dette — men det var dog i sig den fuldstændigste afvisning af en præsts henvendelse, som tænkes kan.

Og friheden til at bære sig sådan ad både over for præster og lægfolk, må man virkelig forbeholde sig, ellers bliver her ikke til at være.

Det forekommer mig, at Helweg ved sin artikel netop fremhæver et modsætningsforhold mellem præst og læg. Når jeg får henvendelse fra en mig ubekændt, sætter jeg mig ind i, hvad den går ud på og du'er til, og retter svar eller ikke-svar derefter; og det er mig uendelig ligegyldigt om underskriveren præsenterer sig som præst eller lægmand, provst eller boghandler, biskop eller husmand. De får i hvert givet tilfælde den konfekt, jeg synes de fortjæner. At min bedømmelse kan være fejl, er en helt anden sag.

V. Brücker.

En norsk Verdenskulturens Historie.

For nogle år siden kom der en stor fræmstilling af *Verdenskulturen*, skreven af nordiske videnskabsmænd. Det var på mange punkter et fortræffeligt værk, forfatterne har overalt givet noget dygtigt, undertiden så let tilgængeligt og så værdifuldt for alle dannede som Axel Olriks skildring af Nordens åndsliv i oldtid og ældre middelalder, eller Henrik Schücks af Evropas middelalder eller Niels Møllers af engelsk åndsliv i det 17. og 18. årh., undertiden tungere sager, som Sophus Müllers fræmstilling af Evropas oldtid, men altid førstehånds arbejde. Er der da nu nogen grund til at udgive en ny større bog om det samme æmne? Eller er det blot Nordmændenes trang til at hævde deres egen stilling, som har beriget os med Visteds »Kulturens Historie«?

Vi kan jo først lægge mærke til, at de to værker er af temmelig forskelligt omfang. Det ny norske er vel ikke fuldt en tredjedel så stort som det ældre, og som følge deraf er det overkommeligt for folk, som ikke synes, de kan ofre den betydelige sum penge, »Verdenskulturen« koster. Men det er jo også samtidig overkommeligt på en anden måde; man får snarere læst et værk i tre ikke altfor store bind end et værk på 8 svære bind. Alene af den grund har det ny værk sin berettigelse. Der vil være mange, som gærne vil have et sådant både i den ene og den anden henseende overkommeligt værk.

Men det har desuden sit eget ansigt, det er ikke en formindsket udgave af »Verdenskulturen«. Det ældre værk har sin store værdi ved sine afgrænsede billeder, afgrænsede både i tid og landområde, delvis også ved æmne. Visted har stillet sine medarbejdere en anden opgave, ikke mindre værd at løse og i visse måder nok så vanskelig at løse. »Kulturens Historie« giver udsnittene på langs gennem hele menneskeslægtens udvikling. I første bind behandles *den materielle kultur*, d. v. s. menneskets udnyttelse af naturens produkter og kræfter, i de to sidste afsnit behandles den ornamentale kunst og billedkunsten i fortsættelse af de foregående om dragt og bolig. I andet bind behandles *den sociale kultur*, udviklingen af samfundet gennem tiderne, af det mellemfolkelige samkvæm, ret og moral og ejendomsspørgsmålet. I tredje bind endelig er det *den åndelige kultur*, der behandles: sproget i ord og skrift, undervisning, digtning, religion og videnskab.

Indenfor hvært bind er igen hvær afdeling som regel ført igennem fra de ældste tider, man har efterretning om eller kan drage slutninger om, og op til nutiden. Der kan være forskel. I andet bind er de tre første afsnit på en måde fortsættelser af hinanden. Afsnittet om religionen er af let forståelige grunde delvis blevet geografisk leddelt i stedet for historisk, og andre afsnit har af for-

---

Kulturens Historie i populær fremstilling ved norske forfattere under redaktion av K. Visted. Kristiania. (Aschehoug) 1912—1917.

skellige grunde andre afvigelser fra tidsfølgen. Men i det hele er planen fulgt af forfatterne, og dette gør, at man gennem deres fræmstilling får øje for udviklingslinier, der ikke på den måde træder fræm i et værk som »Verdenskulturen«.

Spørgsmålet bliver så, om forfatterne ikke blot har løst den opgave, der er stillet dem, men også løst den tilfredsstillende. For de afsnits vedkommende, hvor jeg sikrest kan dømme herom, må jeg besvare spørgsmålet bekræftende, og så er der vel grund til at tro, at det samme gælder de andre afsnit. Der er selvfølgelig forskel. På et begrænset sidetal kan man give en tilfredsstillende fremstilling af *sprogets* væsentlige egenskaber, selv om man naturligvis ikke kan give alle enkeltheder. Endnu bedre kan man give en *skriftens* historie, som får alt det væsentlige med. Men skal man på et lignende sidetal give en *digtningens* eller *kunstens* historie, må man enten indskrænke sig til de aller væsentligste hovedtræk, og så behandle disse bredt men dog nogenlunde i almindelighed, som dr. Just Bing har gjort ved digtningen, eller der kommer en vel stor mængde tomme navne, hvad konservator Bugge vist ikke har undgået i sin behandling af billedkunsten, selv om han åbenbart bestræber sig for at få hovedsagen stærkest fræm.

En anden ting kan heller ikke undgås, når kulturens udvikling således skæres ud i striber. Der er meget, der ligger både i den ene og den anden stribe, særlig i andet bind vil dette ofte være tilfældet. Men skaden er ikke stor, ikke engang, om det skulde ske, at to forfattere kommer til at give en ret forskellig opfattelse udtryk. Ganske særligt på de områder, som her behandles, er der endnu mangt og meget, som må bero på den enkeltes overbevisning om sammenhængen, og det kan ligefræm være befriende at se betydelige videnskabsmænd komme til afvigende slutninger. Havde der været tale om en videnskabelig undersøgelse, måtte sådanne ting naturligvis fræmsættes med alt muligt forbehold. I en almenfattelig fræmstilling, der virkelig skal give udbytte, må den enkelte forfatter træffe sit valg og lade det stå for sin regning, og så kan det nok behøves, at man gennem en andens fræmstilling får et vink om, at *så* sikkert er det dog ikke.

Endnu skal det blot nævnes, at sproget er let forståeligt også for danske læsere, når de blot vænner sig en lille smule til det. Og dærmed vil jeg anbefale Visteds bog også til danske læsere, som kan høste en god del lærdom af den.

Marius Kristensen.

BØGER.

Af historiske Bøger, der er udkommet nu til Julen, nævner vi:

Provst *Nissen* har til Julen udsendt en stor og smuk Bog »Ti Levnedsløb«. I Rækken »Folkets Førere« er udkommet en Bog af *Erik Appel* om Præsident Wilson. *Axel Olriks* »Folkelige Afhandlinger« foreligger samlet af Hans Ellekilde; *Gudmund Schytte* har udsendt en Bog om nordisk Oldtid »Hjemligt Hedenskab«.

Af »Gyldendals illustrerede Verdenshistorie«, red. af Fr. Sage le Fontenay, foreligger to afsluttede Bind om Nutid og Oldtid og om det romerske og det arabiske Verdensrige. Værket synes at blive meget smukt, i hvert Fald hvad Billedstoffet angaar. En nærmere Omtale af Tekst og Billeder maa vi opsætte.

*

Foruden H. F. Feilbergs i et tidligere Nummer omtalte lille Bog »Giv aldrig tabt« foreligger der en Række andre Smaabøger med Stykker af opbyggelig og betragtende Art: *Morten Larsen*: Livstanker, *Oscar Geismar:* I Aand og Sandhed, *Carl Koch:* Tidsbølger.

*

En Bog, som vil vække Interesse blandt dem, der kender noget til Maria Montessori's Opdragelsestanker, er *Dorothy Canfield Fishers* »A Montessori mother«, der er oversat til Dansk under Titlen »En Montessoribog for Mødre«.

*

I lang Tid har *H. C. Andersens* Eventyr og Historier været udsolgt i Boghandelen. En Særudgave med et mindre Udvalg, ved H. Brix, har ikke kunnet afbøde Savnet. Nu er endelig den store Fembinds-Udgave udkommet paany. Billederne er de gamle, men reproducerede direkte efter de originale Tegninger. Udgaven er forsynet med Oplysninger og koster i sin gode Udstyrelse 25 Kr. Den er altsaa ikke for Hvermand, og der savnes stadig en Folkeudgave med et fyldigere Udvalg end i Brix's Samling. Imidlertid har Forlaget udsendt »Lille Claus og store Claus« sammen med 7 andre Eventyr i en meget billig lille Bog (1,25 indb.) Forhaabentligt vil Forlaget fortsætte med Udgivelse af saadanne Særudgaver, saa Eventyrene ad denne Vej atter kan komme alle i Hænde. Andersens Eventyr hører nu en Gang med til danske Børns daglige Brød, og det er urimeligt, at der ikke i Andersens Fædreland skal være Adgang til at faa dem for en overkommelig Pris.

*

Ungdommens Julebog 1919. Redigeret af *Olaf Nielsen*, Formand for »De danske Ungdomsforeninger«, og *S. P. Fredebo*, Leder af »K. U.«, »Grundtvigs Hus«. Med Tegninger af danske Kunstnere. Sjette Aarg. (Chr. Erichsen).

Man griber denne Bog med nogen Spænding. Titlen lover jo ikke saa lidt. Man venter et festligt Bud fra den danske Ungdomsbevægelse, der i de senere Aar har taget saa stærk Vækst. Og selv om de tidligere Aargange ikke har svaret til saadanne Forventninger, har man jo Lov til at haabe, at en ny Aargang vil opfylde dem. Det maa imidlertid siges, at heller ikke denne sjette Aargang fuldtud svarer til sit Navn.

Hovedvægten er ligesom i tidligere Aar lagt paa at bringe Fortællinger og Digte. Udover Bidrag af denne Art findes et enkelt historisk Bidrag, som læses med Fornøjelse, Erik Appels Artikel om Rødding Højskole, og en lille opbyggelig Betragtning af Pastor Ring. Men Smaafortællingerne, som udgør Hovedparten af Bogen, er ikke alle gode. Kun en af dem, Thit Jensen Fengers, hæver sig over det jævnt gode. Denne ene Fortælling ikke blot taaler at læses to Gange i Træk, men er aabenbart ogsaa paa sin Plads i en Bog som denne. Og af Digtene, som gennemgaaende er bedre end Fortællingerne, er der Grund til at fremhæve Peter Vejrups »Ungdommens Sang«. Det er ikke enhver Rimsmed, der kan skrive Vers som Peter Vejrup.

Der kan altsaa nævnes nogle enkelte Bidrag i Bogen, som viser en Stræben, og som giver Løfter. Maaske vil Bogen da i senere Aargange komme til at svare til Navnet og opfylde de Forventninger, den fremkalder. Skal Bogen ogsaa i Fremtiden udgaa med saa meget tilfældigt Stof som det, der i Aar fylder dens fleste Blade, da burde den tage et mere fordringsløst Navn, f. Eks. »Prosa og Vers«.

Studenternes Julebog er en smuk og indholdsrig Bog. Fra først til sidst læses den med Interesse. Bidragene skyldes Biskop Ostenfeld, Frimenighedspræst Thade Petersen, Pastor Ch. Nedermark, Helga Bekker, Prof. L. P. Larsen og Præsterne F. Fog-Petersen, Ed. Geismar, Svend Rehling og C. Skovgaard-Petersen.

Almanakker.

Af Almanakker venter man sig som Regel ikke store Ting. Almanakken »*Danmark*« skiller sig dog ud som en Undtagelse fra Reglen. Siden Jeppe Aakjær traadte ind i dens Redaktion, er Almanakken blevet noget af et aarligt Digterstævne. I Fjor bragte den saa udmærkede Ting som Johs. V. Jensens »Himmerlandsmusik« og Jeppe Aakjærs prægtige Sang »Som dybest Brønd gir altid klarest Vand« med Carl Nielsens Musik. Ogsaa i Aar er der betydelige Bidrag; Knud Hjortø har skrevet en Fortælling, der synes at danne Indledning til en mærkelig Roman; Thit Jensen har i en anden Fortælling skildret *Himmerland* paa sin Maade ud fra et andet Synspunkt end Broderens i forrige Aargang. — Staar de andre Almanakker »*Flinchs*«, »*Wisbechs*«, »*Hjemmets*«, »*Landmands-Almanakken*« o. s. v., ikke fuldt paa Højde med »Danmark«, saa er der dog adskillige gode Ting ogsaa i dem. I Flinchs Almanak findes et saa sjældent Bidrag som Prof. Vilh. Grønbechs »Folkenes Sange« med Gengivelse af et Heltedigt fra Altai »Ai Mergén«.

(Flere Anmeldelser i Tillæget, Side 2.)

Til Læserne.

»Tidens Strøm« vil fra Nytaar ophøre som Tillæg til »Højskolebladet«. Dette betyder dog ikke, at der sker nogen Forandring med Hensyn til den Oplysning om udenlandske Forhold, som vi har bragt gennem »Tidens Strøm«. Anders Vedel vil vedblive at redigere denne Del af »Højskolebladet«s Stof, der nu gaar ind mellem de andre Bidrag.

*

Næste Nummer af »Højskolebladet« er Julenummer. Det udkommer Mandag den 22. December. Det følgende Nummer, der bl. a. bringer Indholdsfortegnelse for Aaret 1919, vil udkomme Mandag den 29. December.

*

Vi henleder Opmærksomheden paa omstaaende Kundgørelse fra Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler om Understøttelse fra »Julius Skrikes Stiftelse« til unge Mennesker, der paa Højskolerne og Landbrugsskolerne »søger at uddanne sig til selvstændig Virksomhed«.

INDHOLD:

Carl Koch: Advent.
C. Ludvigsen: Johs. Munck. Med Billede.
P. E. Benzon: Kantate ved en Kirkeindvielse.
Olaf Skov: Højskolejubilæer. Med 2 Billeder.
Morten Larsen: Et spildt Hjertesuk.
V. Brücker: Til H. Helweg.
Bøger.
Tidens Strøm.
Af Professor Goodes og andres Beretninger om Forholdene i Rusland.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

NR 51 FREDAG DEN 19. DECEMBER 1919

UDGANGSPUNKTET

Rundt om i Tilværelsen finder vi Eksempler paa en Trang til en fast Forudsætning for Liv og Bevægelse. Jeg nævner nogle.

Der er nu Vandinsektet, der svømmer vidt om nede under Vandet, bliver længe borte, gemmer sig, men endelig maa op igen til Overfladen for at drage Aande.

Der er Trækfuglen, der flyver mange Mil uden at standse. Det er som om den var eet med Luften. Og dog: sommetider maa den hvile, om det saa kun er et Øjeblik paa en Mastetop.

Og der er Skibet, der sejler vidt om paa Havene. Det kan være meget længe borte, men det maa dog — maaske efter Ugers, Maaneders Forløb — tilbage til Havnen, Forsyningsstedet. Det maa have Berøring med Jorden.

Og atter paa en anden Maade. Jøderne havde deres Jerusalem, deres hellige, elskede Stad. Hvor vidt de drog om, og hvor fjernt de kom til at bo, de maatte dog altid en Gang imellem tilbage. Derfor var det saa frygteligt, da Byen gik under. Og derfor kan det gribe en at høre om, at Jøder fra fjærne Lande nu søger tilbage til den.

Noget lignende kan man finde i Sjælens indre Liv. Det er ikke saa let at betegne det, for det er ikke noget ydre. Og dog kan man komme til at føle det saa tydeligt, baade i Længsel og i Eje.

Jesus kendte godt dette, og han har ofte talt om det. Han har talt om, og han har givet en saadan Forudsætning, paa en Gang Udgangspunkt og Hjemvendelsespunkt. Der er et saadant, har han sagt. Det er hos Gud

Det at søge Gud er at søge til denne Forudsætning. Det at have fundet Gud er at eje den.

Den betyder: hvor du end er, hvordan du end er, hvad du har oplevet, hvad du har gjort dig skyldig i, hvad du er bange for, — du kan, du maa søge til ham, som Insektet, som Fuglen, som Skibet. Du maa have dette som den dybeste Forudsætning for dit Liv, din Vandring, din Rejse ind i Fremtiden og ind i nye Oplevelser, som du slet ikke kender. Du maa tænke: det gaar jeg ud fra, og til det kan jeg vende tilbage. Saaledes ligger Faderhuset der som den faste Forudsætning i Lignelsen om den tabte Søn.

Saaledes er det, naar et Menneske kommer i Angst. Med Angst er det, som naar det i Eventyrene hedder, at man kan gemme Stormene i en Pose og binde til for den, og saa kan det ske, at der bliver lukket op for dem, og de bliver sluppet løs i al deres Vælde. Angsten kan ligge rolig længe; man mærker ikke stort til den. Men saa kan det ske, at den kommer løs. Og saa er man inde i Uvished, i Sorg, ja ved Dødens Port.

Det er noget lignende med Synd. Men her kommer det til: det er klarlig min egen Skyld. Den kan ogsaa ligge stille en Tid uden at gøre sig synderlig gældende. Og saa kan den slippe løs.

Da er det, man trænger til et saadant Punkt. Ligesom Insektet til Luft, ligesom Fuglen maa i Forbindelse med en Mastetop, en Gren, ligesom Skibet maa røre ved Jorden.

Det er dette, Jesus giver: du maa have Fred hos Gud, du er hans Barn.

Hvis et Menneske rejste langt bort, kom langt omkring, glemte dette Punkt fuldstændig og omsider fik Ende paa sin Rejse og kom til at tænke: nu er Rejsen forbi, hvor hører jeg nu hen, er jeg helt hjemløs? — saa skal dog alt dette ligge til ham. Ikke alene ligger Angsten og Skylden der, men Havnen, Hvilen, Forsyningen. Og den har ligget der hele Tiden. Saa naar han siger: Fader, jeg har syndet, eller: Fader, jeg er angst, saa har han straks Svaret: du er mit Barn, du er hjemme!

Eller hvis han rejser ud og ikke har glemt dette, saa skal han fornemme den Fred og Kraft, som er deri, under Arbejdet og Rejsen. Han kan se hen dertil. Han kan føle dette som den stadige Forudsætning for Livet, som ligger dybere end Evner, Forhold og Omgivelser. Og saa skal han rejse ud med de Forsyninger, som han har faaet, netop den Art Forsyninger, som faas paa det Sted.

De er af den Art, at man kan slet ikke eje dem for sig selv alene. Det ligger jo i, at man har faaet dem. Giveren har jo netop ikke beholdt dem for sig selv alene. Det rige, gavmilde Sind, der kan elske endog Modstandere, tro paa det gode i dem og paa deres Muligheder; det velsignende Sind, der strør Glæde om sig, maaske ved Handlinger i stor Stil, saa Menneskelykke trives derved og Menneskesjæle frigøres derved, maaske ved den milde og stille Vederkvægelse, som kun opdages af en enkelt, men aldrig glemmes af ham, — alt det er de Forsyninger, som faas hos Gud.

Dem har vi Adgang til. Det er muligt at rejse ud med dem i den forunderlig urolige Tid, som nu ligger for Menneskeslægten, og i de ukendte Egne, som det enkelte Levnedsløbs Fremtid bestaar i.

Og naar Rejsen er omme, da skal det vise sig, at Faderhuset ikke alene er Udgangspunkt og Forsyningssted, men ogsaa Hjemvendelsessted med evig Hjemlighed.

CARL KOCH.

HJEMMET PÅ PRÆRIEN I CANADA

Fra så mange nære og fjærne, kendte og ukendte, har jeg modtaget udtryk for venlig deltagelse i den families arbejde og sorger, der er skildret i de to brevsamlinger „De derovre“ og „Hjemliv på Prærien“, med spørgsmål om, hvorledes alt senere er gået. Som svar tillader jeg mig da at afslutte fortællingen med de følgende småbreve. Jeg tilføjer, at den ældste søn kom lykkelig hjem fra felttoget i N. Frankrig, og har i dette efterår købt sig en jordlod ikke langt fra sin faders ejendom, hvor de i år har haft en god høst, og han har anmodet sin næstældste søster om til foråret at være hans husholderske. De små drenge, som vokser godt til, er sammen med deres yngre søster forældrenes trofaste hjælpere. *H. F. Feilberg.*

14. Februar 1919, Belgien.

Jeg er stadig i Belgien og har det udmærket. Jeg hostede et par dage, men nu er det ovre. Jeg træner nemlig for væddeløb, og når man sådan løber uden noget på næsten og kommer til at svede, og så køles for hurtig af bagefter, bliver man let forkølet.

Forleden hørte jeg en udmærket tale af en præst. Du kan tro, han kunde tale, så man kom til at høre efter. Han begyndte med at fortælle os, at verden og civilisationen ikke gik fremad ved krig, men ved samarbejde, cooperation. Der var ikke så få mennesker, der mente, at vi var en slags dyr, og når én dyreart udviklede sig og blev større og stærkere end andre dyr, så fik de magten ved krig. Men selv om Darwin mente, at vi nedstammede fra dyr, tør jeg vove at påstå, at han har uret. Skal hans mening gælde, er det jo klart, at mere end alle andre har to mænd skyld i, at denne krig blev mulig, og at den blev ført, og den ene af dem er Darwin selv, og den anden er Bismark. Darwin lå årevis på maven og studerede myrer og andet småkryb, og så blev det ham klart, at vi var også dyr, men var nået noget højere i intelligens end det andet kryb; vi havde stridt os frem til den høje stilling, vi har. Men her tilføjede præsten, at efter hans mening var der større forskel mellem en abekat og et menneske end der var mellem en abekat og en agurk. Slog det nu virkelig til, at manden, mennesket nedstammede fra abekatten, mistede manden ikke noget i præstens agtelse derved, men han fik ikke så lidt mere respekt for abekatten. Nu var Bismark gået ud fra Darwins syn, at vi hørte til dyrenes familie, så gjorde han som dyrene; var der noget, han vilde have og havde magten til at tage det, så tog han det, så førte han krig. Tre heldige krige gennemførte han, 1864 mod Danmark, 1866 mod Østerrig og 1870 mod Frankrig.

Han sluttede med at fortælle os, at der i Kina var 250 millioner mennesker, men alle tilsammen udrettede de ikke mere end 50 millioner Engelskmænd. Grunden dertil lå ikke i, at de ikke som vi førte krige, nej, det, der var i vejen, var, at de ikke havde forståelse af samarbejdets betydning. Dertil kom så også, at de ikke brugte maskiner. Det skulde vi dog altid mindes, at krig bar ingen gode frugter. Der var ganske vist en hel mængde gamle frøkener, der intet begreb af krigens rædsler, og som forestillede sig, at soldaterne vendte hjem som strålende helte, der havde overvundet og aflagt alle slette vaner, dydshelte, med skønne idealer, men sandheden var, at vi allesammen havde nok at gøre med at holde os nogenlunde rene og fri for utøj.

Det er nok ikke meget sammenhængende, hvad jeg har prøvet at fortælle dig, men en lille pige, som hedder Emilie, står hos mig og trækker mig hele tiden i håret. Måske skal jeg til Liège i morgen og løbe væddeløb med resten af 1. Division. Brigade-væddeløbet vandt vi uden besvær.

Henning.

25. April 1919, England.

Nu bliver det nok endelig alvor med at komme afsted og nå tilbage til Canada. Jeg er vældig glad, ja, lige ved at revne af længsel. I morgen sejler vi med Empress of England. Jeg har travlt med at pakke og slutter. *Henning.*

Canada, 14/6 1919.

Så fik vi da vor dreng levende hjem, ung, kraftig, rødkindet, slank og renlivet og med hele

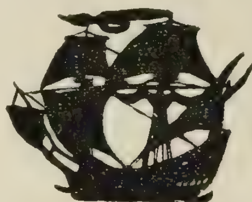
lemmer. At sige, hvor taknemmelige vi er, er umuligt, og så synes vi endda ikke, at vi er taknemmelige nok. Vor lykke er så stor og ufortjent, mens så mange tusinder sørger over deres unge, der er lemlæstede eller døde. Han er den samme beskedne og kærlige dreng som før, men der er kommet noget nyt, stilfærdigt, vemodigt i hans væsen, men tilmed noget meget bestemt, men det er jo kun godt. Vi ventede ham ikke før i næste måned, om vi da var heldige.

En sén Eftermiddag kom, min mand var i byen, jeg sad og skar lægge-kartofler i stykker, børnene var endnu i Skolen. Min mand kom hjem, kunde næppe fremføre et ord, men sagde noget om gode nyheder. Omsider fik han dog mælet og fik sagt, at vor Dreng kunde ventes til byen med 5-toget. I lang tid har jeg haft rene lagener og et nyt tæppe liggende, og havde gjort huset så pænt som muligt. Han kom så først næste morgen, så vi fik tid til at pudse og skure alt og pynte os selv lidt også. Han var så glad ved at komme hjem til den lille rønne på prærien, gud ske lov! Vi har lavet og tapetseret et lille kammer til ham med en stor magelig seng. Han taler kun lidet og stilfærdigt om krigen. Jeg har hørt det før, at de fleste, der vendte tilbage, nødig taler om, hvad de har oplevet. Krigen er jo af alt det grusomste; jeg forstår ikke, at nogen kan vælge den som livsstilling. Han kan slet ikke tåle at tale om sin ven og kammerat, Nordmanden, der blev dræbt ved hans side. Det er som noget af det onde, de har oplevet, ligger bag ved alt. Helst taler han om nogle gruelig gode venner, han har i Belgien. Han har nu kun været to dage hjemme, men er i dag ved arbejdet, ude at pløje til have.

„Gud er god, og hans miskundhed varer evindelig" — men kunde vi have sagt det samme, om vi havde mistet ham eller fået ham lemlæstet hjem?

Eders

Johanne.

DER SAD EN FISKER SAA TANKEFULD

Mildt, fortællende. *Carl Nielsen.*

1. Der sad en Fi - sker saa tan - ke - fuld og hør - te paa Her-rens Ta - le, saa klang i Ø - ret ej Sølv og Guld, ej San - gen i Hav-fru - sa - le; paa

Fi - sker- kva - sen Vor Her - re sad, og Folk i Mæng - de, som Blomst og Blad, de

lyt - ted' i - land til Or - det.

2. Nu Simon! sagde Gud Faders Ord,
da Prædiken hans var ude,
læg alle Aarer nu fluks om Bord,
dem lystrer jo vel din Skude;
far ud paa Dybet og drag en Dræt,
det er paa Tiden, om jeg ser ret,
mig lyster med dig at følge.

3. Ja, Læremester! han svared brat,
det kunde vi godt behøve,
vi sled forgæves den hele Nat,
dit Ord er og værd en Prøve!
For Tvivl var Simon slet ikke fri,
men spejl, du Tvivler, dig smukt deri!
Han giorde, som Herren sagde.

4. Sin Dont han passed, og Vod han trak,
men fandt, det var over Magten,
hans Skude nikked, og Voddet sprak,
saa overhaands stor var Dragten;
da vinked Simon ad Venner tro,
og Fiskeladning fik Skuder to,
saa færdig de var at synke.

5. Dér Simon Fisker det Jærtegn saa,
da Jesus han faldt til Fode
og sagde, Herre, du fra mig gaa,
jeg er ikke af de gode;
o, laa jeg rolig kun under Muld,
Gud bedre mig, jeg er syndefuld,
nu falder det mig paa Hjærte!

6. Vor Herre saa til den Synder mildt,
og sagde: vær kun ej bange,
jeg vil dig lære, herefter snildt
lyslevende Folk at fange. —
Hvad vil du, Herre! det er et Ord, —
saa raabte Simon og sprang fra Bord,
fra alt, hvad end sit han kaldte.

7. Saa fulgte Simon sin Herres Kald,
hos Ordet han gik i Skole,
og Folk han fanged i Tusindtal:
de skinne nu klart som Sole,
og end er ikke paa Jord forbi
det store Menneske-Fiskeri,
som Herren og Simon grunded.

8. Paa Jord end findes det Færgelag,
som kaldes Sankt Peders Gilde,
saa Folk vi fange endnu i Dag
og føre til Livets Kilde;
fra Verden føre vi dem til Gud,
hvor frit de evig gaa ind og ud,
og Glæden dem altid følger.

(Grundtvig.)

DE SØNDERJYDSKE FRIMENIGHEDER

Naar Vinteren lægger sig med sviende Kulde over Landet, saa mister Skov og Have sin fagre Pragt, og de smaa Planter ude paa Marken dør. Dét synes som om Døden triumpherer over alt. Det er dog kun til en Tid. Under Mulde sidder de mange Millioner af Rødder og de utalte Mængder af Frøkorn, og knap kommer Vaaren til Lande, saa bryder de frem til nyt Liv. Men den der opmærksomt har fulgt det, der sker dernede Vinter efter Vinter, ved, at der altid er en Del Smaaplanter, som Kulden aldrig faar Bugt med. De bevarer Livet Vinteren igennem, staar grønne i i Slud og Kulde og er de første til at skyde Vækst, naar Varmen igen begynder. De danner et Livets aldrig bristende Baand mellem den Sommer, der svandt og den der kommer. Det er dem, der staar saa godt i Lun og Læ eller har saa dyb en Rod og saa kraftig en Vækst, at Vinterkulden er magtesløs overfor dem.

Saadan gaar det ogsaa i Aandens Verden.

Da Rationalismens Vinterkulde sneg sig ind over Kristenlivet i vort Land og dræbte det meste af det, var der her og der dog lidt, der holdt igen og stod det igennem. Her i Sønderjylland kendes det paa en underlig lykkelig Maade.

Her havde Kristenlivet skudt herlige Skud i Pietismens frodige livsvangre Sommervarme, maaske nogle af de skønneste paa dansk Grund. De varigste af disse er utvivlsomt Brorsons Salmer. De er født i Sønderjylland, ud af Pietismen, saadan som den havde formet sig her. Ganske særlig hører de Sønderjyllands Vestkyst til, Tønderegnen, Hans Adolph Brorsons Fødeegn, Barndomshjem og Virkeplads. Bønder, der her ude, hvor man nok ogsaa den Gang forstod sig godt paa fede Stude og blanke Dalere, samles paa Marken for at synge, bede og læse i Skriften, mens Hestene hviler for Ploven; Arbejdspavse og Tilstrømning til Kirken i Bedsted til Nicolaj Brorsons Nadverforberedelse Kl. 7 Lørdag Morgen; fyldte Kirker overalt, hvor der kom troende Præster; og for at nævne en enkelt bestemt Skikkelse fra den Tid: en Bønnens Heltinde som Geske Marie Outsen i Emmerlev — alt dette og meget andet vidner om et forunderlig stærkt og inderligt Trosliv i Sønderjylland i de Dage. Hvad Under, om noget af det, der blomstrede i denne Aandens Skærsommer, bevarede Livet gennem sludfulde aandsfattige og hjærtekolde Tider og kan kendes i det, der er i Grøde i vore Dage. Det var ikke alene naaet til kraftig Vækst, mens Brorson og ligesindede vidnede og sang, men det fik ogsaa ualmindelig gode Kaar her, da Rationalismens kolde Tid kom. Denne blev nemlig ikke nogen lang og stadig Frostperiode, men afbrødes flere Gange af Tider, da friske Aandens Pust og mild Hjærtevarme bragte nyt Liv til det, der ellers vilde være bukket under.

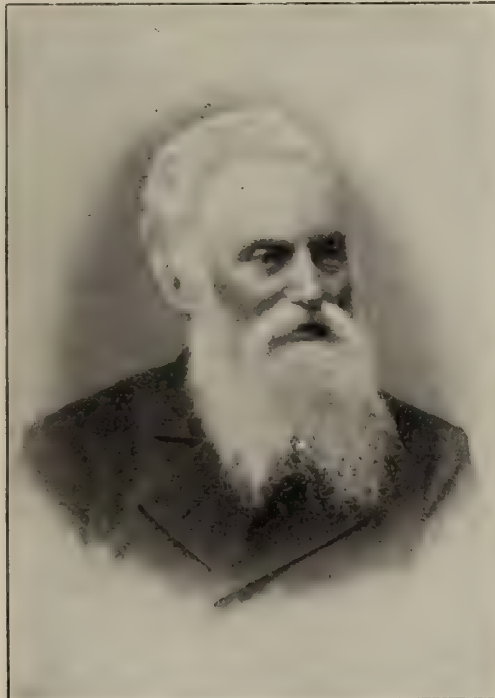
Pietismens Blomstringstid var forbi. Rationalismen tog rigtig Fart i den sidste Tredjedel af det 18. Aarhundrede. Dens kolde Aande tog hurtig Livet af det skinhellige Formvæsen og den Lovtrældom, Pietismen havde aflejret i det officielle Kirkevæsen, og som for de fleste stod som dens egentlige Frugt. Men rundt om i Landet sad der enkelte inderligt troende Kristne med dyb Livstrang i Hjærtet, maaske her og der en lille Flok af dem. De var Pietismens *ægte* Børn, dem, der skulde bjerge det virkelig kristne Liv i den gennem den Prøvelsestid, den som Retning ikke kunde bestaa i. De fik en mægtig Hjælp i den Bevægelse, der netop i Rationalismens Dage udgik fra Kristiansfelt. Ogsaa for denne Bevægelse kom der Solbjergslag, men længe før den Tid havde den skudt et nyt Skud ovre paa Fyn, mere dansk end den selv var, nemlig de gudelige Forsamlinger. De kom med Peter Larsen Skræppenborg fra Fyn til Sønderjylland og bragte i den midterste Tredjedel af sidste Aarhundrede en ny lun og frisk Luftning til mange af de Hjem, der havde draget Næring af Livet i Kristiansfelt, selv om der var noget fremmed og ikke helt tiltalende ved det.

Af disse de gudelige Forsamlingers Folk, er jo nok mange senere havnet i Indre Mission, men der er vitterlig ogsaa mange af dem, der fandt deres Hjem i Frimenighederne.

I Tiden mellem de to slesvigske Krige virkede her ikke saa faa Præster, der enten var af den grundtvigske Retning eller stod venlige over for den. Her skal bare nævnes Helveg og Johansen i Haderslev, Hagen i Mjolden, senere i Stepping,

Bruun i Sønderborg, Feilberg i Ullerup, Mads Hansen i Felsted, Koch i Burkal, Dahl i Tønder, Boesen i Vodder, senere i Agerskov, Blædel i Nustrup, Leth i Aabenraa og især Svejstrup i Rødding. Det gjaldt vel om flere af dem, men navnlig om den sidstnævnte, at de ved deres Forkyndelse drog de vakte fra de gudelige Forsamlinger til sig. I Rødding og Skrave Kirker samledes de og mange andre, ogsaa fra Nabosognene, saa tæt, at Kirkerne i Svejstrups Tid var helt fyldte.

Det er let at forstaa, at de Mennesker, der i den Tid havde fundet det Hjem i Kirken, de før havde maattet savne, følte det ualmindelig smerteligt, da deres Præster med Vold blev taget fra dem, og der kom andre i deres Sted, som de ingen Tillid kunde have til. De kunde ikke, som saa mange andre gjorde, nøjes med at forlade Kirken. De havde der smagt saa meget af et virkeligt Menighedslivs Sødme, at de *maatte* skaffe sig Erstatning for Tabet af det, selv om de i den Henseende var henvist til at klare sig selv. De gjorde det ved at samles til kristelige Møder, hvor de afsatte og andre danske Præster talte.

CORNELIUS APPEL

I *Rødding* og Skrave var de særlig heldige i den Henseende. Ikke alene beholdt de — ligesom en Del andre Steder — deres Præst i fuld Virksomhed indtil 1867, men selv efter at han da var bleven afsat, fordi han nægtede at aflægge Eden til den prøjsiske Konge, blev han endnu indtil 1870 boende i Rødding og prædikede hver Søndag der (paa Højskolen) og i Kloppenborgs Sal i Københoved. Med Barnedaab og Altergang betjente han dem, der ønskede det, i Vejen Kirke. Da det blev forbudt, gjorde han det i Hjemmene, indtil den prøjsiske Regering forbød ogsaa det.

I 1870 flyttede Svejstrup til Vejen, og Cornelius Appel overtog nu Hvervet som Ordfører ved Møderne, mens Svejstrup forrettede Daab og Nadver for dem, der var udtraadt af Statskirken. Dette kunde ikke forbydes. Men de, der samledes til Møderne følte der dybt Savnet af Naademidlerne. Trangen til at samles om dem ved deres Møder drev dem til i 1874 at danne en Frimenighed med Appel som Præst. Dermed var Begyndelsen til den nuværende Frimenighedsbevægelse gjort. Det Skridt kom sikkert bag paa Tyskerne. De havde tænkt at skræmme Forsamlingsfolkene. Nu havde de netop drevet dem ud i noget, de allermindst ønskede. De tog derfor voldsomt fat for om muligt at kvæle det i Fødselen. De forbød — med Urette — Appel at bruge Præstekjole. Under Paaskud af, at Gudstjenesterne var offentlige Møder, der forstyrrede Helligdagshvilen, forbød de Afholdelsen af dem før Kl. 4 om Eftermiddagen. Som Følge deraf kunde der slet ingen Gudstjeneste afholdes paa de store Helligdage, og paa almindelige Søndage hindredes Appel i at prædike baade i Rødding og Københoved samme Dag. Ved Dom fik man dog senere dette Forbud ophævet. Ved Gudstjenesterne mødte Gendarmen, tog Plads øverst oppe i Kirken, noterede Nadvergæster og Faddere o. s. v. og gjorde sig i det hele størst mulig Umage for at forstyrre Andagten. Det hele var dog forgæves. Menigheden holdt ud under det altsammen og voksede ved det.

1889 maatte Appel paa Grund af Sygdom nedlægge sin Præstegerning og efterfulgtes af Lycke, der virker i Rødding endnu.

Da Menigheden dannedes, indrettede den Højskolens Gymnastiksal til Kirke. Men i 1909 maatte den bygge en ny stor Kirke, da Salen var bleven alt for lille. I de senere Aar — og ikke mindst under Krigen — er Menigheden vokset

HØJSKOLEGAARDEN I RØDDING. (1890.)

SANKT POULSKIRKEN I RØDDING

saa stærkt, at selv den nye Kirke undertiden er lille nok.

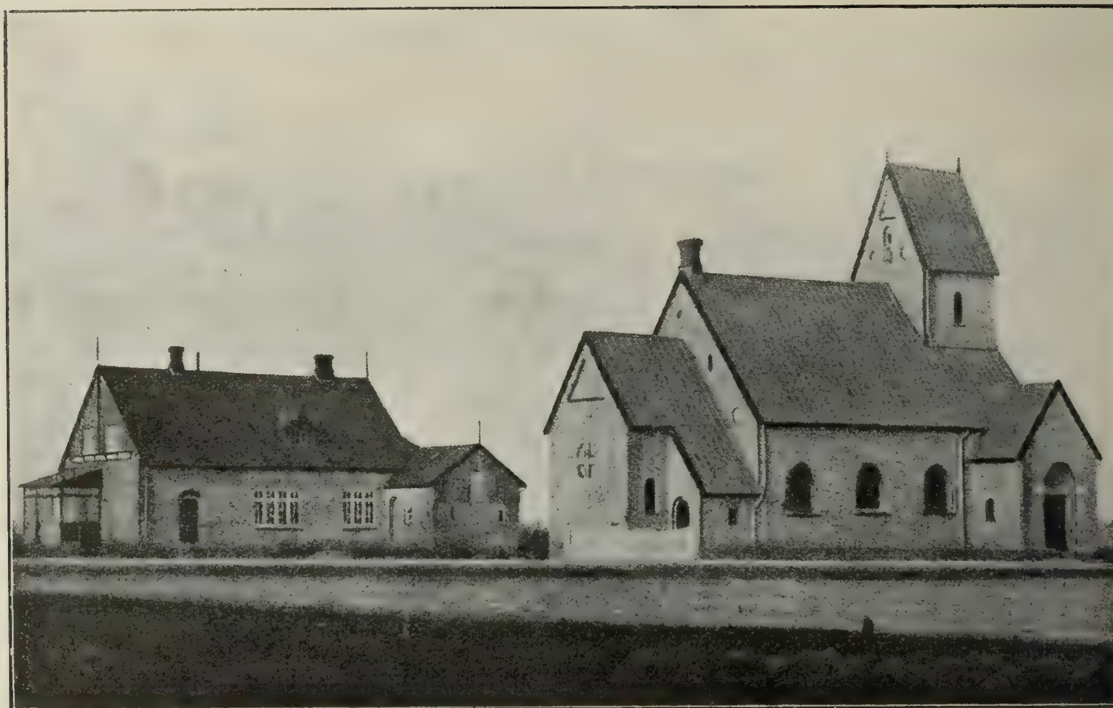
Ligesom i Rødding kan Udviklingen flere andre Steder, navnlig i Vodder og Roager Sogne og i Sundeved, følges fra Pietismen gennem Herrnhuttismen, de gudelige Forsamlinger og den grundtvigske Vækkelse mellem Krigene op til de nuværende Frimenigheder. Andre Steder derimod, f. Eks. i Bovlund, Forballum og Visby gik Bevægelsen fra folkelig Vækkelse i Retning af den kristelige. Alle de nævnte Steder vedblev man

BOVLUND FRIMENIGHEDSKIRKE.

efter 1864 at samles om de danske Præster, hvis Forkyndelse man havde lært at sætte Pris paa, indtil Tyskerne i 1873 forbød dem at holde Møder herovre. Efter den Tid søgte man saa at hjælpe sig selv, og efterhaanden førte Bevægelsen til Dannelse af Frimenigheder.

Det første af de ovennævnte Steder, dette skete, var i *Bovlund*. En Del unge Mænd der fra Egnen var paa Rødding Højskole og ved danske folkelige Møder der hjemme, hvor Morten Eskesen var en af Lederne, bleven vakt til Sans for det folkelige. I 1860 kom Pastor Boesen fra Vodder til Agerskov. Han tog ivrig Del i disse Møder og ledte det efterhaanden ind i kristeligt Spor. En Del unge grundtvigsk vakte Lærere der paa Egnen stod ham bi, og da han i 1867 blev afsat, blev en af dem, L. B. Poulsen, der havde været Lærer i Rangstrup men ogsaa var bleven afsat, den ledende i Arbejdet. Fra 1868 til 70 var han Forstander for Højskolen i Vejstrup men vendte derefter hjem og bosatte sig i Bovlund. Her begyndte han straks at samle Folk til Andagt, og da han byggede sin Gaard paa Bovlund Bjerg, indrettedes der en Sal til Møder. Ogsaa fra Forballum og Østeraabølling (senere Lundsmark) kaldte de ad Poulsen. Mens han saaledes i Almindelighed var Ordfører de nævnte Steder kom Appel ogsaa nu og da der ud. Ved de Lejligheder holdt han Altergang og forrettede Barnedaab, naar det krævedes. Hvor der forelaa Nødvendighed, betjente dog ogsaa Poulsen, der den Gang endnu ikke var præsteviet, Folk baade ved Barnedaab og Altergang. Efter nogle Aars Forløb bad de ham derfor om at søge Præstevielse. Appel ordinerede ham da 1879 under Medvirken af en Del Lægmænd fra de forskellige Kredse, og Poulsen overtog nu helt Gerningen de nævnte tre Steder. I Bovlund havde man Poulsens Sal, i Forballum indrettedes ligeledes en Sal til gudstjenstligt Brug, mens man i

SKÆRBÆK FRIMENIGHEDSKIRKE.

Lundsmark samledes i Storstuen paa den ene af Gaardene. I 1897 byggede Menigheden i Bovlund en Kirke, som den dog ikke kunde tage i Brug før 1900. Kredsen i Lundsmark og andre Byer der paa Egnen byggede samtidig det udelukkende til kirkeligt Brug indrettede Forsamlingshus i Vodder, mens den i Forballum endnu bruger sin gamle Sal. Overalt havde de for Resten de samme Vanskeligheder fra Myndighedernes Side at overvinde som i Rødding.

De to Menigheder i Rødding og Bovlund med de smaa Annekser i Lundsmark og Forballum vedblev i mange Aar at være de eneste. Der dannedes ingen flere, og de, der fandtes, voksede heller ikke. De levede deres eget stille Liv, i Begyndelsen ugleset af den sønderjydske Befolkning som Helhed, senere dog taalt om end med nogen Undren. Dette Forhold ændredes dog fuldstændigt i Begyndelsen af Halvfemserne.

I 1889 var den berygtede Sproganordning traadt i Kraft. Den fortyskede Skoleundervisningen fuldstændig paa fire Religionstimer nær. Selv om den foreløbig lod dem bestaa paa Dansk, rettede den dog et Stød paa langt Maal mod det kirkelige Liv, idet den ved Siden af de fire danske indførte to tyske Religionstimer. Da samtidig Indførelsen af tysk Gudstjeneste begyndte at tage Fart, forstod man nok, hvad der var i Vente. Præsterne ydede ikke Menighederne den Hjælp, de havde Krav paa og ventede sig af dem. Da saa man sig om efter anden Hjælp og fandt, at de, der i sin Tid havde vendt Statskirken Ryggen og dannet Frimenigheder, dog vist ikke havde baaret sig saa helt galt ad. Mens de to Frimenighedspræster, der den Gang fandtes, hidindtil kun havde haft deres egne bestemte Kredse at virke i, blev der nu kaldt ad dem alle Vegne fra. Hele Befolkningen syntes nu at være greben af en venlig Følelse overfor de før saa tit smædede Frimenigheder, og paa de utroligste Steder talte man om at danne Frimenighed. Det var dog kun forholdsvis faa Steder Tanken blev til Virkelighed i denne Omgang, nemlig i Haderslev, Skærbæk, Visby, Sundeved og Aabenraa.

Haderslev var det første Sted, en ny Menighed dannedes. Der var ikke her som paa Rødding-egnen en stærk gammel kristelig Bevægelse med et ensartet Præg og et klogt bevidst Maal, der kunde danne Grundlaget for et Menighedsliv. Tvertimod traadte her — i ethvert Tilfælde under det

forberedende Arbejde — det nationale og Spørgsmaal, der stod i nær Forbindelse med det, stærkt i Forgrunden, rigtignok saadan, at det kom klart frem, at man forstod den Skade Fortyskningen voldte paa Kirkelivets Omraade og ønskede at bøde paa den. Samtidig var der dog ogsaa en Del af de bærende i Arbejdet, hos hvem Længselen efter et rigere og frodigere Menighedsliv og Forstaaelsen af, at det kun kunde naas i en fri Menighed, var den drivende Kraft. Af denne Kærne er der da ogsaa efterhaanden vokset en virkelig Menighed frem, selv om det til at begynde med saa smaat og broget nok ud.

Den 6. Juni 1894 dannedes „Kirkeligt Samfund for Haderslev og Omegn", og som Præst kaldte det R. Thomsen fra Anslet hjem fra Amerika. Efter hans Død i 1905 blev Forfatteren af nærværende Linjer kaldet som Præst for Menigheden. I 1897 byggedes der en Kirke, der dog ligesom den i Bovlund først kunde tages i Brug i 1900.

FRIMENIGHEDSKIRKEN I HADERSLEV

Næst efter Haderslev dannedes Menighederne i *Skærbæk* og *Visby*. I Skærbæk begyndte man — efter noget spredt, forberedende Arbejde — i 1897 med Afholdelsen af regelmæssige Gudstjenester med J. Jørgensen fra Haderslev som Ordfører. Et Par Aar senere blev han præsteviet og overtog hele Arbejdet i Skærbæk, Forballum og Vodder, senere ogsaa i Visby. I Skærbæk holdt man i en Del Aar Gudstjenesterne i en kirkeligt indrettet Sal i en nedlagt Kro, indtil der i 1909 byggedes en smuk lille Kirke. I Visby har man indrettet Tingsalen i det gamle Tinghus til Kirke og bruger den endnu.

I *Sundeved* kom det først i 1902 til Dannelse af en egentlig Menighed. Men Bevægelsen, der førte dertil begyndte 30 Aar før, nemlig i Begyndelsen af Halvfjerserne. Ogsaa her havde der været en kraftig pietistisk Bevægelse i sin Tid. Herrnhuttismen havde ogsaa slaaet Rod her, og det Liv, der herved var bleven vakt, havde holdt sig Rationalismens Tid igennem. Det var imidlertid ikke som paa Røddingegnen blevet befrugtet og genopfrisket gennem de fynske gudelige Forsamlinger. Her kom Genoplivelsen først meget senere og fra en helt anden Kant, nemlig gennem unge Mennesker, der paa Højskoler var bleven kristeligt og folkeligt vakt. De fik i Begyndelsen af Halvfjerserne en Foredragsvirksomhed sat i Gang og afholdt især kristelige Søndagsmøder med kongerigske Præster som Talere. Da dette blev forbudt, flyttede afdøde Frimenighedspræst Thomsen til Broager og blev Ordfører ved Møderne. Under den stærke Udvandring og haarde Forulempelser fra Myndighedernes Side gik Arbejdet saa godt som i Staa midt i Firserne. Thomsen rejste 1889 til Amerika og virkede som Præst derovre, ind-

til Menigheden i Haderslev 5 Aar senere kaldte ham hjem. Helt var det dog aldrig gaaet i Staa. Selv i den aller sløjeste Tid fik man et Møde sat i Værk et Par Gange aarlig, i Reglen i et privat Hjem. Disse Møder var gerne forbundne med Altergang, hvor Poulsen fra Bovlund gjorde Tjeneste. Efter at Thomsen var kommen hjem til Haderslev, kom han ogsaa nu og da derned. Samtidig tog Kasper Jensen, P. Philipsen og andre fat. Under det ny Opsving for Frimenighedsbevægelsen, der begyndte midt i Halvfemserne, kom der selvfølgelig ogsaa her nyt Liv i Arbejdet, Gudstjenester afholdtes nogenlunde regelmæssigt af Præsterne fra de andre Menigheder, i 1902 dannedes som sagt en Menighed her. Aaret derefter byggede den en Kirke, og 1907 fik den selv en Præst, nemlig Jørgen Eriksen.

FRIMENIGHEDSKIRKEN I SUNDEVED

Den yngste og mindste af Frimenighederne er den i *Aabenraa*. Begyndelsen til den gjordes i 1896 ved Afholdelsen af regelmæssige Gudstjenester med Frimenighedspræst Thomsen fra Haderslev som Taler. 1900 besluttede nogle Familjer at danne en lille Menighed med Thomsen som Præst. 1904 byggede denne sin Kirke, og siden 1910 bor Pastor Rosendal der i Byen og har en stor Del af sit Arbejde der, uden dog at være fastere knyttet til denne Menighed end til dem paa Vestkysten, hvor han virker som Jørgensens Hjælper.

Med Dannelsen af Menighederne i Sundeved og Aabenraa syntes Bevægelsens Stødkraft at være udtømt for denne Sinde. Der var nu 6 Frimenigheder med lige saa mange Præster. Den ene af Præsterne havde desuden 3 Annekser. Dog gik Bevægelsen ingenlunde i Staa. Ganske vist dan-

FRIMENIGHEDSKIRKEN I AABENRAA

Agerskov, Toftlund, Spandet, Ballum, Emmerlev og Jejsing, de allerfleste Steder i Forsamlingshuse. Desuden holdtes der nu og da saadanne Gudstjenester 8—10 andre Steder.

Som allerede nævnt var Frimenighederne i Begyndelsen slemt udsat for Forulempelser fra Myndighedernes Side. Dette ophørte, da det viste sig, at Bevægelsen ikke bredte sig videre. Under den ny Opblomstring i Halvfemserne tog Forfølgelsen fat igen med Polititilsyn ved Gudstjenesterne, forbudte og forstyrrede Gudstjenester, Forbud mod at bruge de nye Kirker osv. Efter nogle Aars Forløb, navnlig efter at Politiet havde tabt i Sagen med Kirkerne, ophørte dog alt dette lidt efter lidt — denne Gang, fordi man omsider forstod, at man ingen Ting udrettede med det. I de senere Aar, og ikke mindst under Krigen, har Frimenighederne saa kunnet leve deres Liv uforstyrrede.

nedes der nu ingen flere nye Menigheder, men fra dem, der bestod, bredte Bevægelserne sig nu næsten ud over hele Landet, til Dels ledet frem af det i 1895 dannede „Udvalg for kristelig Virksomhed i Nordslesvig“. Efterhaanden voksede der Forsamlingshuse frem rundt omkring i Landet, og om mange af dem samledes der en Flok, der ønskede at høre den Forkyndelse, der lød i Frimenighederne. Ved den Tid Krigen brød ud holdtes der regelmæssige Gudstjenester — i Reglen en Gang maanedlig — 17 Steder, nemlig i Kristiansfelt, Genner, Tyrsbøl, Sønderborg, Nordborg, Varnæs, Frøslev, Kajnæs, Skrave, Østerlindet, Fol,

Da Krigen brød ud, tænkte man ellers, at det vilde være gaaet helt anderledes i den Henseende. Det laa nær at tænke, at det Voldsstyre, der havde floreret godt nok i Fredstider, og som nu kneblede al Ytrings- og Bevægelsesfrihed, nu

ret for Alvor vilde tage fat, ogsaa over for Frimenighederne. Man ventede næppe at kunne holde nogen uforstyrret Gudstjeneste hin bevægede Søndag, der var den første Mobiliseringsdag og end mindre senere. Det gik imidlertid godt og blev ved at gaa godt. Der var jo erklæret Borgfred. Det kom ogsaa Frimenighederne tilgode. Søndag efter Søndag — til Dels ogsaa midt i Ugen — kunde man samles om en Forkyndelse, der ikke forherligede Krigen men nævnte den som den Ulykke og det Djævelens Værk, den var, og til Bøn — ikke for vore bitreste Fjenders Sejr — men om Hjælp og Trøst i den Nød og Vaande, vort Folk og særlig vor Ungdom var stedt i. Mange, der ikke før søgte til Frimenigheden, fandt i den Tid et Ly der for de barske Vinde, der for hen over Landet.

Nu stunder en ny Tid til, en Tid, da det spændte Forhold, vi hidtil har staaet i til det officielle Kirkevæsen vil miste noget af sin Skarphed. Det bliver nu den *danske* Folkekirke, vi kommer til at staa over for. Vi kan vel ogsaa komme til at staa i Kampstilling mod den, men til Jævnshold vil Forholdet dog vist mere komme til at bære Præg af et venskabeligt Kappestræb paa Vejen mod det fælles Maal. Det er let tænkeligt, at Frimenighederne under dette vil miste en Del af deres løst tilknyttede eller fjerntboende Medlemmer, men der synes alligevel at være Vilje til at fortsætte som Frimenigheder i Haabet om, at der ogsaa under de nye Forhold vil komme bedre Tider for dem igen. Ogsaa under de, i Modsætning til de tyske, saa frie danske folkekirkelige Forhold vil der jo være Plads til Frimenigheder hernede lige saa vel som i Kongeriget.

Thade Petersen.

DØBEFONT I AABENRAA FRIMENIGHEDSKIRKE

NIELS VIBE

EN GLEMT HJEMSTAVNSDIGTER

Paaskedags Aften 1918 døde paa Aalborg Kommunehospital en ung Digter Niels Vibe, kun 31 Aar gammel. Den eneste Bog, han naaede at faa udgivet, var det lille Bind „Jydske Digte“, der i 1916 udkom paa Albert Bayers Forlag i Aarhus. Men hvor beskedent i Omfang dette Værk end er, vil det dog til alle Tider have sikret ham en Plads i jydsk Hjemstavnsdigtning. —

Niels Juul Sørensen, som Niels Vibes rette Navn lød, blev født i Kornum den 16. April 1887. (Kornum er en lille Landsby, der ligger en Milsvej fra Løgstør og hvis Beboere er noget mere gammeldags i Sæder og Skikke end det ellers er Tilfældet i Himmerland.) Niels Vibes Fader ejede en Husmandslod i Byens Udkant, men da Jorden dér paa Egnen er sandet og stenet og kun giver karrigt Udbytte, kneb det ofte med at skaffe Mad og Klæder til den store Børneflok. Faderen, Jens Sørensen, tjente da bl. a. ogsaa en Del til Føden som Spillemand og var i flere Aar fast Medlem af Løgstør

Musikkorps. Niels Vibes Moder var en begavet Kvinde, stærkt højskolepaavirket. Desværre var hun svagelig og døde temmelig ung, endnu medens Niels Vibe kun var Barn. Hun stod altid senere for ham i et Slags Straaleskær, fordi hun, trods Fattigdom og Slid og Slæb, stadig bevarede aandelige, navnlig litterære Interesser.

Efter sit fjortende Aar kom Niels Vibe i Gartnerlære, og rejste, da han havde udlært, til Tyskland, hvor han i nogle Aar levede den farende Svends muntre og omtumlede Liv. Da han atter kom tilbage til Danmark, gik han en Tid paa Askov Højskole, læste derefter til Lærer og tog Lærereksamen fra Ranum Statsseminarium i 1911. Han var nu i to Aar Lærer ved Bælum Højskole, og medens det tidligere havde været Chr. Winther og Holger Drachmann, der havde interesseret ham, satte han sig nu særlig ind i Aakjærs og Johs. V. Jensens Forfatterskab. Han begyndte ogsaa at offentliggøre nogle af sine Digte, og da han blev forflyttet til Aalborg, udgav han den lille Digtsamling, der blev hans eneste. Thi i den følgende Tid begyndte han at skrante, og ved Nytaarstid 1918 blev han indlagt paa Aalborg Kommunehospital, lidende af en uhelbredelig Kræftsygdom. Han troede dog ikke, at det var saa galt fat med ham som det virkelig var, og bestemte, at hans Bryllup skulde finde Sted første Paaskedag. Samme Dags Aften døde han. Han blev begravet i sin Fødeby Kornum. Paa hans Grav har hans Seminariekammerater rejst ham en Mindesten.

Niels Juul Sørensen

Essensen af alt, Niels Vibe har skrevet, findes i hans „Jydske Digte“, der rummer ialt 18 Poesier, hvoraf 6 i himmerlandsk Dialekt. Selv om man ikke kan nægte, at Aakjær har været Forfatterens Læremester og Forbillede, har han dog sit eget Fysiognomi. Dette viser sig navnlig i Dialektdigtene, der var Niels Vibes egentlige Felt, som han havde Betingelserne for at kunne opdyrke til Fuldkommenhed. Han virker her med en Ægthed og Inderlighed, som stiller disse Vers Side om Side med Aakjærs bedste Ting. Navnlig naar han behandler Himmerlands ældgamle Sagn, rummer hans Digte en Blanding af vild Humor og grotesk Uhygge, som gør dem enestaaende i deres Art.

Niels Vibes lille Digtsamling giver et Indtryk af et bevæget Menneskesind, der spænder over en rig Stemningsskala, baade den sarteste Kærlighedslyrik og den mandige Kraft, som toner ud fra Fædrelandsdigtet „Himmerland“. Naturdigtene er fulde af en Mængde skarpt opfattede Førstehaandsiagttagelser fra Dyre- og Plantelivet, der giver hele Digtsamlingen en egen tiltalende Friskhed. Og hvor fint og yndefuldt i sit Lune er ikke et lille Digt som

Regnen.

Morten gik i Marken
og tygged paa sin Skraa:
„Tåren er saa fæl i Or,
og Skyen er saa blaa!

Oll di god Kaalrabi
er næjsten gon o Grød';
blot Wor Herre snaar vil send
en rejti rejle Blød'!“

Dagen efter øste
det ned i Spandevis;
næste Dag og Aften blev
det ved paa samme Vis.

Morten stod i Loen
og tygged paa sin Skraa:
„Rænen holler olle op,
og Skyen er saa graa.

Kornet staar i Marken
og Tørven i vort Kjar.
Hele Somren haar Wor Her'
et gin wos jen Daws Târ.“

Efter „Jydske Digte“ fik Niels Vibe kun skrevet lidet. Sygdommen hæmmede hans Arbejdsevne. Blandt hans Efterladenskaber fandt man nogle faa utrykte Digte. Skønnest af disse er det lille Digt, som blev hans sidste og blev skrevet faa Dage før hans Død:

Man siger, at Haabet kan aldrig dø,
det ligger skjult i vort Hjerte
som et lille spirende Frø.

Og selv om Natten er trist og sort, —
der kommer en Stund, da Solen
jager Skyggerne bort.

Og selv om din Kind blev bleg og vaad,
saa er der dog Trøst, der stilner
den allerbittreste Graad. —

Og aldrig er Tungsindets Mørke saa tæt,
en enkelt Stund kan mit Hjerte
dog banke saa saligt og let. . . .

Niels Vibe naaede ikke at indfri de Løfter, hans lille Digtsamling gav. Men i dansk Hjemstavnsdigtning vil hans „Jydske Digte“ til alle Tider hævde sig en Plads.

Carl Kjersmeier.

TIL GLÆDEN

Folkemelodi(?) fra Skelund i Østerhimmerland, optegnet 1877.

Skønt ukendt — du engang fulgte mig,
da min Sjæl var fri for Sorg og Smerte;
nu — jeg kender, nu jeg sjunger dig, —
ak! hvi flygter du nu fra mit Hjerte.

Ukaldt varst du dengang altid nær,
leged med mig, vaagen og i Drømme!
Nu jeg kalder dig, o Ven saa kær!
Ubønhørt jeg maa i Taarer svømme.

Bor du i det Hus, hvor første Gang
du har mine Læber lært at smile?
Bor du paa den løvbekranste Vang,
hvor du saa min Morgenstund henile?

Blev du i den Lund, som jeg forlod,
da mig Skæbnen ud i Stormen kasted?
hos den Kilde, som fra Bakkens Fod
mellem Blomsterne forbi mig hasted?

Bor du højt blandt hine Stjerners Hær,
som jeg saa paa Himmelbuen tindre?
Har ej Himlen nu det samme Skær?
Er dens høje Stjernehvælving mindre.

Er ej nu som fordum Lunden grøn?
Kilden klar udi sin Blomsterramme?
Er min Ungdomsdal ej længer skøn,
eller er jeg selv ej mer den samme?

Milde Engel, kom endnu engang!
Tryl min Barm med hine Længsler søde!
Fryd mit Hjerte med din Serafsang!
Kvæg mit Blik med Haabets Morgenrøde!

Se, jeg søger dig — o, kom igen!
Hør, jeg kalder, kom igen tilbage!
Før mig til mit gamle Eden hen —
eller til det ny du snart mig drage!

St. St. Blicher.

Den russiske Kirke i Landsbyen „Ved Birkene", hvor Familien Jacobsen boede under Krigen og Revolutionen

BILLEDER FRA RUSLAND

En dansk Familie, Jacobsen, har i mange Aar opholdt sig i Rusland i Tulaegnen. Da Forholdene var blevet utaalelige dér, vendte Familien tilbage til Danmark. Hr. Jacobsen var Godsinspektør, og han og hans Hustru havde da rig Lejlighed til at faa Indblik i Bøndernes Liv. Den sidste Tid, da Bønderne truede med at tage Godset i Besiddelse — og tilsidst ogsaa gjorde det — boede Jacobsens Hustru og Børn i Tula. Endelig i Efteraaret 1918 lykkedes det Familien efter mange Vanskeligheder at komme hjem til Danmark. Nedenfor har Fru J. givet nogle Billeder fra Livet i den russiske Landsby. Vi haaber, at Fru J. i det nye Aar vil fortsætte med flere Skildringer fra Rusland.

Vil man lære Rusland at kende til Gavns, maa man ud at leve i Landsbyerne, hvor gamle Skikke og Vedtægter er bevarede. En Landsby i Storrusland er ikke nette Smaahuse med Abildgaarde og Blomsterhaver i Kreds, lidt paa Afstand ligner den allermest en stor Samling Halmstakke; Tagene er nemlig for Størstedelen af Straa, men Tækningen meget enkel. Halmen bliver jævnet med en Rive, og Taget fastholdes med lange snoede Halmbaand. Tagskægget hænger uredt ned. Skorstenene er ofte lave, af et tilfældigt Materiale, f. Eks. en udtjent Spand eller Jerngryde med Hul i Bunden, undertiden et Trærør. De klinede Vægge er om Vinteren dækkede af et godt Lag Gødning for Varmens Skyld, der naar helt op til de ikke symmetrisk siddende Vinduer. Hvor en Landsby er hærget af Ildebrand, er de nye Huse af et mere solidt Materiale, brændte, røde Sten, tilmed morsomme Udsmykninger af hvide eller blaa Borter og malet Jerntag. I Skovegne er Træhuse almindelige.

Husene ligger paa begge Sider af en meget bred Gade, og for aaben Gade lever Russerne i deres Sorg og Glæde. Af den Grund passes der ogsaa nøje paa, at alt gaar som Skikken fordrer, og ingen vover sig udenfor det tilvante. Jeg raadede en ung Kone til at holde sig en Ged, da hun ingen Ko havde og vanskelig kunde

skaffe Mælk til sin lille Dreng. Det var umuligt, sagde hun, de andre vilde le, for der var ingen i den Landsby, der havde Ged.

Som de driver deres Landbrug efter forældede Metoder, bundne i det overleverede, fordi de lever i Flok, saaledes gaar det ogsaa med deres mere personlige Liv. Om Giftermaal tager i Reglen Forældrene Bestemmelse. En mandlig eller kvindelig „Svaker“ bringer Partierne i Stand og tjener sig en Ducør (i Købmandskredse er en ny Pels en almindelig Belønning for et godt Parti). Det hænder, at den unge Pige, hvis hun er ude at tjene, bliver hentet hjem en Aften; hun sér for første Gang den Mand, Forældrene har bestemt for hende, og — tre Dage efter holder de Bryllup. Rygtes det, at en Brudgom er paa Besøg et eller andet Sted, er Landsbyens Børn og unge snart paa Valfart; naar de kommer til Stedet, trænger de gennem Døren, syner Brudgommen og udtaler uden Hensyn deres Dom over ham, medens den arme Mand, oftest en atten— nittenaarig Knægt, med nedslagne Øjne hører til: „Han er mager, han sér ikke godt ud, sikken et Haar, han har“, eller, i Tilfælde af et tiltalende Ydre, Lovtaler over ham.

Særlig ved Bryllupper er der mange gamle Skikke, der maa overholdes Den sidste Jomfrudag spadserer Bruden med sine Venner og Veninder op og ned ad Gaden; de fire bedste Veninder danser foran hende. Smaa Grantræer helt overdængede med brogede Baand og Papir svinger de højt i Vejret og synger, idet de kredser ud og ind mellem hverandre. Brudgommen skal den Aften bringe Festmaden, — „Studin“ hedder den, og den er tillavet af Oksefødder, der helt er udkogt til Gelé, og Boghvedegrød. Og Udstyrskistens Indhold bliver den Aften fremvist og beundret. Udstyrskisten er Kilde til mange Bekymringer for en Russermor med mange Døtre; alt det, der skal spindes, væves og udsyes med Korssting, for at der ikke skal blive leet i Landsbyen!

Den sidste Jomfruaften knæler den unge Pige foran sine Forældre; de velsigner hende og skænker hende Helgenbilledet til det nye Hjem. Datteren græder, meget, meget skal hun græde, det hører sig til. Mine (russiske) Piger har tidt bedt om Lov til at gaa ned i Landsbyen for at se paa den grædende Brud.

Selve Brylluppet er meget festligt, ofte er der tre Heste for Bondevognen med Brudefolkene, en vældig Klokke paa Midterhestens Bue, Blomsterkoste bag Hestenes Ører og brogede Baand, Landsbyens Ungdom møder i Kirken for at se paa Bryllup, ja, ogsaa Konerne kommer med de bitte Smaa paa Armen. Alene det at komme ind i den pragtfulde Kirke er for dem en Fest. Her hænger de mange Helgenbilleder med de straalende Guldrammer og store, ofte virkelig smukke Vægmalerier med Emner fra Biblen.

Det er mest disse Billeder, der taler til dem om Søndagen. Præsten prædiker sjældent paa Landet, men messer sine slavjanske Messer; jeg tænkte ofte, hvor netop Evangelierne udlagt paa barnlig Maade vilde blive modtagne og forstaaede af det billedelskende, poetisk lydhøre Folk. I Skolen faar de jo Bibelhistorie og megen Helgenhistorie fortalt, men de fleste af dem, der nu er Mødre, har aldrig gaaet i Skole.

Vielsen foregaar foran et lille Alter. Først megen Læsning af Præsten, og saa Højdepunktet: de prægtige, gamle Guldkroner, Kirkens Ejendom, bliver holdt over Brudeparrets Hoveder, og de gaar, ført af Præsten, Alteret tre Gange rundt, medens Kirkekoret synger.

Det er jo ofte i samme Landsby, de unge Folk skal bo; nogle af de unge i Familien har under Vielsen kørt Udstyret med Kisten og Dynerne i Galop flere Gange op og ned ad Gaden i Bryllupsvognen med Klokken paa; tilsidst havner det paa det nye Sted. Sjældent er det et nyt lille Hjem, de Unge faar at bo i; der sker kun en Overflytning til *hans* Forældre, hvor Svigermor ikke altid er blid mod den unge Kone.

Det slaviske Folks ualmindelige Sans for Sang og Dans er ogsaa udviklet i Landsbyen, og den gamle Folkesang bedre bevaret der end i Byerne, hvor destoværre Grammophonen med de moderne Valse truer den paa Livet. Paa Landet er Harmonikaen det mest brugte Instrument, og Søndag Eftermiddag var det almindeligt at se en Flok unge Karle og Piger i straalende Søndagspynt med en Spillemand i Midten bevæge sig op og ned ad Gaden med Sang og Spil, ofte kun et Par Strofer, stadig de samme, og hyppigt en hjemmelavet Vise. Balalaika'en, det gamle russiske Strengeinstrument, er mere almindelig i

Byerne end paa Landet. Det dyrkes meget af Haandværkerne, og i Skolerne i Byerne er der Balalaikaorkestre.

Den første Balalaika, vi saa, var hos Godsets Postillon. Læse kunde han ikke, den daglige Pengeklarering paa Posthuset voldte ham megen Hovedbrud; men spille og danse forstod han. Han havde selv lavet sin Balalaika, og hver Aften om Sommeren hørte vi ham spille henne paa sin lille Veranda, og den bekendte Trampen lød, der meldte os, at nu gik „Kamarinski" (Nationaldansen) henne hos Jevse. Jevse spiller mest, men danser han, er han udpræget Komiker, baade ufrivillig i sin Ivrighed og bevidst med sin meget talende Mimik, der udtrykker en Bejlen til den kvindelige Modpart i Dansen, der i Rundkredse drejer sig, værdigt, vinkende afværgende.

En velstaaende russisk Bondes Gaard.

Vi faar ham hen til os — Børnene og den unge danske Pige, der er begejstrede for Balalaikaspillet, faar ham til at synge, mens hans piller:

„Ak, du Hundesøn, Kamarinski-Mushik,*
du vil ikke lyde vort Herskab".

Mere synger han ikke, saa dukker han Hovedet, saa vi kun ser det strittende Haar, og spiller videre.

Jeg hørte aldrig mere af Teksten i „Kamarinski". Men er det ikke Trællen, der frigør sig i Dansens Lidenskab, kaldende sig ved Trællenavn, Hundenavn, og dog vovende at trodse sin Herre?

Lidenskab er der i den russiske Dans. Til Balalaika eller kun et Akkompagnement paa Harmonika kan der danses i Timevis, én eller to ad Gangen, aldrig *med* hinanden, men de bedste Dansere skiftes, mens Tilskuerne flokkes om dem. Ofte synger de dansende eller Tilskuerne — de improviserer, og vittige Hoveder svarer hinanden med smaa Drillerier paa Rim.

*

For en fremmed er det ejendommeligt at overvære en russisk Begravelse. I Landsbyen havde jeg ofte Lejlighed til at se Optoget ned ad Gaden. Og engang overværede jeg en Begravelse fra Domkirken i en større Kredsby. Jeg var gaaet ind i Kirken og gik længe rundt og saa paa Billederne. Pludselig saa jeg, at der midt inde i Kirken

En Kirkeprocession.

* lille Mand, Bonde

stod en aaben Kiste med en gammel rynket Morlil, klædt i sin sorte Kjole og med sit Kniplingstørklæde om Hovedet. I det store Kirkerum havde jeg slet ikke bemærket Kisten. Nu samledes de Paarørende, og Præsterne begyndte at messe og svinge deres Røgelsekar, saa Røgen stod i blaa Skyer op om den døde. Diakonens dybe Røst faldt ind imellem Præsternes Messe, og Sangkoret svarede. En af Præsterne kom med et Dokument, han læste op, hvad der stod paa det og lagde Dokumentet i den dødes Haand. Jeg fik senere at vide, at det var en Bekræftelse paa, at hun havde modtaget Nadveren før sin Død. Det Dokument fik hun med sig. — Præsterne var færdige, Slægt og Venner samledes for at tage Afsked. Een for een gik de frem til Morlillen, bøjede og korsede sig — og kyssede hendes Pande eller Haand. Et underligt Syn! Det ubevægelige Ansigt — og de levende, baade de nære Slægtninge og de fjernere Bekendte, alle saa underlig bevægede, naar de standsede ved den døde. Kisten bares ud paa en draperet Vogn trukket af seks udpyntede Heste, Koret gik syngende foran, flere Præster i gyldne Skrud og med Røgelsekar ligeledes foran, Følget bagefter. Tilsidst bares en fin Kageret, som skulde uddeles paa Kirkegaarden til Følget, naar Begravelsen var forbi, en gammel symbolsk Handling, der finder Sted ved enhver Begravelse, paa Landet kun med den Forskel, at det der er den mere solide Boghvedegrød der bydes paa.

Et af Krigsaarene var jeg en Vinterdag Vidne til en Soldaterbegravelse. Jeg kom fra den protestantiske Kirke og saa i Udkanten af Byen Tula en Bondeslæde med en lille hvid Hest for. En Mand med et rødt Tørklæde bundet om Kinden og med bart Hoved gik ved Siden af og var Kusk, paa Slæden stod en lille umalet Kiste af tynde Fyrrebrædder, paa Laaget var en Soldaterkasket naglet fast. En stor, kraftig Præst med graat Haar ned over Skuldrene og langt Skæg gik bagved Kisten og sang med høj Røst.

Intet Følge, ingen Kranse, men den lille nøgne Kiste med Soldaterkasketten fortæller de forbigaaende en Historie om Krig og Saar og Lazaret, om de kære langt borte i en Krog af det store Land, om Længsel og Ensomhed og om Døden, der kom. Og de forbigaaende forstaar Historien, og mange, mange er der, som gaar hen til den syngende Præst og giver ham nogle Kopek til en Bøn for den døde. Det var ved Middagstid jeg saa det lille Optog i Udkanten af Byen. Klokken 4 om Eftermiddagen gik det op gennem Hovedgaden, og Præsten sang endnu, og Kusken med det røde Tørklæde om Kinden var barhovedet. Først ved Aftenstid naaede de Kirkegaarden. Mange Gange var Præsten blevet standset af dem, han mødte, for at læse Messe og svinge Røgelsekarret, — de vilde gøre, hvad de formaaede for den ensomme Soldat, der var død for Rusland.

*

Russernes Gudstjenester, og hvad man ser af deres Trosliv, er en Blanding af hedensk Gudsdyrkelse og from, barnlig Mirakeltro. Den aabenlyse, ligefremme Maade, de dyrker deres Helgener paa, fylder os Protestanter med Undren.

En Embedsmand har Navnedag — han gaar i sin Uniform ned ad Gaden — gaar hurtigt — og standser pludselig ved et Glasskab, der hænger paa en Kirkevæg — Glasskabet indeholder et Helgenbillede i forgyldt Indfatning. — Han tager Kasketten af, korser og bøjer sig i stor Iver og kysser gentagne Gange Glasskabet. Han iler videre ned ad næste Gade, træffer atter et Glasskab, og det samme gentager sig,

Om Eftermiddagen holder en lukket Karet for hans Dør. Paa Bukken sidder foruden Kusken, der er barhovedet (eller om Vinteren iført Baslik), endnu en barhovedet Mand med en meget gammeldags tændt Lygte i Haanden. Ud af Kareten kommer Præsten, og nogle Mænd iler til fra Huset, hvis Døre er lukket op, og Trinene er tæppebelagte. Det undergørende Gudsmoderbillede fra *Kasan* bæres ud af Kareten. De forbigaaende standser, korser sig, nogle knæler — en Herre skynder sig hen til Præsten og spørger, om det ikke var muligt, han maatte gøre Bøn ved Billedet; han knæler, bøjer Hovedet til Jorden og kysser Glasset paa Billedet. Billedet er et Maleri med Guldindfatning og mange ægte Stene. Nu er der altid Glas for disse kostbare Gudsmoderbilleder, siden en Munk engang i Moskva kyssede Billedet saa heftigt, at han tog en Diamant med sig. —

Billedet bæres ind i Huset; det er saa stort, at flere Mænd maa bære det — og nu holdes den højtidelige Messe, en af de mest skattede i rus-

TYPER FRA DEN RUSSISKE LANDSBY

Godsets Havevægter

En Tigger i Faareskindspels paa en varm Sommerdag. — Tiggeren og vi var gode Venner. „Lillemor“ kaldte han mig og fangede Krebs i sine bare Hænder og bragte mig. Før Højtiderne kom han med en meget stor Pose og knælede paa det øverste Køkkentrappetrin, for at Flæskestykket skulde blive særlig stort. Undertiden beklagede han sig over sine huslige Forhold, han havde nu sin tredje Kone, og Pladsen var bleven for knap oppe paa Ovnen til den store Familie, han maatte nu, fortalte han med et Suk, hver Nat sove inde i Ovnen. *J. J.*

Lille Poulka

Russisk Præstefamilie. I øverste Række en gammel Præst, hans Hustru og deres Søn, ogsaa Præst. I nederste Række Sønnekonen, Datteren (med en Kat paa Skulderen) og længst til højre en ung dansk Pige.

siske Hjem, „Guds Moder fra Kasan" bliver hentet i Sygdomstilfælde og paa vigtige Familiedage. — Hver Lørdag Aften Kl. 6 runger alle Kirkeklokkerne over Tula til Helligaftengudstjeneste; vi gaar ind i Frelseskirken med den græske Portal, den store lysegule Kuppel og det højeste Klokketaarn i Byen, Kirkerummet er ret smalt, men meget dybt. Langt inde ser man i Halvmørket de brændende Vokskærter paa det store Alter, ved Siderne og længere fremme er der Smaaaltre, hver med sit Helgenbillede; foran hvert Alter brænder en stor Vokskærte og rundt om den 10, 20, 30 smaa Vokslys. Kirkegængerne køber disse smaa Lys, tænder dem ved de store Kærter og sætter dem i Beholderne, saa der efterhaanden dannes en stor Kreds om den store Kærte af halvt udbrændte og nytændte. De flammende Lys samlede paa forskellige Steder, lysende op i det dunkle Rum, er af betagende Virkning. Desværre er nu Elektriciteten ogsaa kommen i Kirkerne og tager Glansen fra Kærterne.

Mange søger ind i Kirken Lørdag Aften; Husmødrene, der lige har gjort deres Indkøb, kommer, lægger Pakkerne ved Siden af sig og knæler ned paa Stengulvet. En gammel Bedstemoder kommer rystende ind, køber 2 Lys, tænder dem og sætter dem ved Frelserens Billede — ét for dem, der gik forud og ét for sig selv — de flammer, hun korser sig og gaar hen og kysser Guds Moder fra Kasan. Far kommer med en lille Pige ved Haanden — Mor gik bort, nu følges de to ad og tænder Lys for Mor. To Børn kommer med hinanden fast i Haanden, de er sendt derhen af Mor, der havde travlt; men de ved nok — de korser og bøjer sig, hvor de kommer frem, køber Lys, sætter dem paa det lave Bord, som Børnene kan naa, og som straaler med mange, mange Lys, de smaa holder meget af at sætte Lys, de korser og bøjer sig endnu en Gang og gaar hjem. En lille Pige kommer helt alene; men den store Familieparaply har hun med. —

Højt oppe under Hvælvingerne høres Korsangen, Børne- og Kvindestemmer: *„Min Sjæl lov Herren."* Den gamle Diakon i Guldmors-Kappe og snehvidt Haar langt ned over Ryggen staar for Alteret og messer. Koret synger igen. — En gammel Barnepige, en rigtig russisk Njanja, som Forældre uden Frygt betror deres Børn, og som lever i sin Kirkes Tro mere end nogen anden, tager sin lille toaars Herre ved Haanden, ham hun allerede har indviet i saa mange hellige Historier og lært at korse og bøje sig, naar Præsterne og de store Vogne med mange Mennesker bagefter drager forbi paa Gaden. „Kom!" siger hun, „nu gaar vi i Kirke, tænder et Lys, kysser Vorherre, og saa skal vi hjem i Seng."

Jeg har set en anden Kvinde, set hende staa i Kirken, mager og udtørret, som i evig Faste med et haardt, fredløst Ansigt, tegnende de store Kors gennem Luften fra Panden over Brystet, knælende, bøjende Panden mod Gulvet, igen op og slaa Kors — og igen og igen med Panden mod Gulvet — som uden Fred, uden Lise — og da tænkte jeg paa min egen, velsignede Bedstemor, saa hende med den storstilede Salmebog gaa op i Kirken, ind i den syngende Menighed, med Fred lysende ud af de milde Øjne. —

Der kunde skrives meget om den russiske Kirke. Nu er den i Smeltediglen.

Gud skænke den Oprejsning.

Johanne Jacobsen.

RUSSISK HYMNE

For Kvindestemmer.

Pris væ - re Gud, vor Gud i det høj - e, Pris væ - re Her-ren! Hal-

le - lu - ja! Lov ham, hans Tje - ne - re, lov - syng Her - ren i det

høj - e. Pris væ - re Her - ren, Hal - le - lu - ja!

DER LIGGER GULD UNDER GYVELROD

Den eneste af vore kirkelige fester, der bærer et hjemligt navn, er *julen*. Påskens navn stammer fra hebraisk, og pinsens fra græsk. Men jeg synes, at dette er, som det skal være, så vist som julen på en helt anden måde end påske og pinse er blevet en folkefest og en hjemmenes fest. Det passer så godt hermed, at den også har et hjemligt navn, et navn der går så langt tilbage, at man ikke engang med nogen sikkerhed kan sige, hvad ordet jul oprindelig betyder.

Men årsagsforholdet mellem navnet og festens stilling er dog nok et andet. Navnet er næmlig overført til den kristne fest fra en ældre hedensk fest, som blev holdt omkring ved vintersolhværv, og det blev optaget af de første missionærer, fordi de gærne vilde knytte deres kirkeskik til noget, der allerede var kendt. De ønskede ikke at udrydde den religiøse trang, der var i folket, men at tilfredsstille den på en bedre måde, end det tidligere var sket. På samme måde vilde de også helst lægge de ny kirkehuse nær ved det sted, hvor den hedenske gudsdyrkelse før havde fundet sted. Det er derfor, at de hedenske hellige pladser Viborg og Odense blev kristne bispesæder. De kendte den sandhed, som Ludvig Helveg så stærkt har fræmhævet, at de bedste hedninger har mulighed for at blive de bedste kristne. De ligegyldige er

måske nok dem, der vil gøre mindst modstand mod en religionsforandring, fordi de har så lidt at miste; men der vil også være så meget mindre kraft i deres kristendom, fordi de har vundet den uden noget egentligt offer.

Det gamle ord: „Der ligger guld under gylverod“ betyder jo, at hvor de mest kræsne vilde vækster gror, er der også vækstbund for de gode dyrkede planter. Og det samme gælder i åndens rige. Hvor den rigeste vækst for det hedenske åndsliv findes, er der de bedste betingelser for, at et kristent åndsliv kan skyde kraftige skud. Men hvor ligegyldighedens lyng og lav har overgroet alt, dær er der ingen rimelighed for, at noget kraftigt kan gro, før en hel ny gennemarbejdelse har fået ændret jordbunden.

Derfor søgte de gamle missionærer at omdanne de hedenske hellige steder til kristne kirker, og derfor søgte de at forvandle den hedenske midvinterfest, som var gået ind i folkets bevidsthed som en stor glædesfest, til en kirkelig højtid til minde om det solhværv, da „lyset skinnede ind i mørket“, selv om mørket ikke begreb det.

Der kom tider, da kirkens mænd ikke begreb dette, da den forståelse gik tabt, der lod navne som *jul* og *Odense* bestå, skønt solhværvsfesten nu var en Kristi fødselsfest og Odins vi var et kristent bispesæde. Der har været tider, da man i uforstandig nidkærhed søgte at udrydde ugedagenes hedenske navne, og da man søgte at få de gamle folkeviser til at forstumme. Men der er igen kommet andre tider, da man forstod, at det ikke gjaldt om at kvæle folkets åndelige liv, men at kristne det, at finde den gode jord under gyvelroden og benytte den — også som udgangspunkt for en videre opdyrkning ud over den golde hede. Så knyttede man forkyndelsen til det levende folkelige åndsliv, som når Hans Christensen Sthen digtede sin morgensang over „Jeg tjænte mig i grevens gård“, og fandt de kønneste verdslige digte fræm til omdigtning i kristelig ånd, eller som når Kingo ikke var ræd for at bruge folkevisens dristige billedsprog i sine salmer.

Og det er blot naturligt, at folkelig salmesang to gange har taget sit udgangspunkt netop fra julen, første gang, da Brorson juledag 1732 lod sit lille julehæfte uddele i Tønder kirke, og anden gang, da Grundtvig, som allerede i 1811 havde sunget sin første julesang, i 1845 lod Vartov menighed synge den gamle salme: „Et barn er født i Bethlehem.“

Netop ved sin nære forbindelse med det folkelige bliver julen den naturlige indgang til kirkens festtid, den tid, da „højtiden vokser med dagen“. Den bliver ikke den fest, som rummer det dybeste og højeste, men den bliver den, hvor de fleste lettest kan få fat, så de kan begynde at leve med i det liv, der skal føre dem opad til påske og pinse. Den er *alle* Guds børns fest, mens de må vokse op til ret at kunne leve med i de andre, og især i pinsen, som er selve højdepunktet. Det er målet, som vi skal søge at nå, men vejen er jævnet for os derved at vi kan begynde med julen, hvor vi så at sige bliver hjemmevante lige fra de spæde år af.

Og den salmesang, som begyndte med julen, ender jo ikke, før den når til „Den store hvide flok“ og Grundtvigs pinsesalmer. Det er den samme vej, julen skulde føre os ind på.

Marius Kristensen.

INDHOLD

Carl Koch: Udgangspunktet. Med Tegning af *Joakim Skovgaard.*
H. F. Feilberg: Hjemmet paa Prærien.
Carl Nielsen: Melodi til *Grundtvigs* Der sad en Fisker —
Thade Petersen: De sønderjydske Frimenigheder. Med 9 Billeder.
Carl Kjersmeier: Niels Vibe. En glemt Hjemstavnsdigter. Med Billede.
Til Glæden. *St. St. Blichers* Digt med Melodi.
Johanne Jacobsen: Billeder fra Rusland. Med 7 Billeder.
Russisk Hymne.
Marius Kristensen: Der ligger Guld under Gyvelrod.

Udgivet af **Konrad Jørgensen**, Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand**.
Trykt i Konrad Jørgensens Bogtrykkeri i Kolding.

TILLÆG TIL HØJSKOLEBLADET.

Nr. 51. | Fredag den 19. December. | 1919.

Mødet i Aabenraa den 13. December.

Det nyvalgte Tilsynsraad var saa samlet for første Gang den 13. December. Mødet formede sig som et Kampmøde, men dog et Kampmøde i en helt anden Aand end kongerigske politiske Møder. Forhandlingen var, saa vidt det kan ses af Referaterne, aaben og saglig.

Og Resultatet blev heldigvis, at Sønderjydernes prøvede Fører, H. P. Hanssen, ikke blev fældet. Men det viste sig, og det er en Kendsgerning, der ikke gør Udsigterne lyse, at han har en meget stærk Modstand imod sig. Denne Modstand skyldes sikkert ikke alene — hvad mange vistnok er tilbøjelige til at tro —, at H. P. Hanssen er gaaet ind i det i Sønderjylland ildesete Ministerium, som nu længe har siddet ved Roret her i Danmark. Dette har sikkert bidraget meget til at give H. P. Hanssens Modstandere Medbør. Men selve Modstanden er af ældre Oprindelse. Det er en gammel Modsætning i sønderjydsk Politik, som atter og atter dukker op paany.

Drøftelsen drejede sig om tre Spørgsmaal, og saaledes, at de forskellige Synspunkter gav sig Udtryk i tre Par Resolutioner eller Erklæringer. Vi benytter i det væsentlige »Dannevirke«s Referat.

I Spørgsmaalet om 3. Zone enedes man dog, efter Forhandling, om en Resolution, der beder de allierede om at lade 3. Zone rømme af Tyskerne og besætte af de allierede. Stridsspørgsmaalet: om der ogsaa skal være Afstemning i 3. Zone, lod man ligge.

Kampen stod om de to andre Spørgsmaal. Fra Flensborggruppens Side blev der talt haarde Ord mod Ministeriet Zahle. Ministeriet havde ingen nævneværdig Interesse for den sønderjydske Sag (P Grau); »Det er en Krænkelse for en dansk Mand at blive budt velkommen hjem af et saadant Ministerium« (H. J. Jefsen); man vilde gøre alt for at faa Statsminister Zahle fjernet (Andr. Grau). — Fra den nordslesvigske Gruppes Side blev Ministeriet ikke forsvaret. Men man protesterede kraftigt imod, at den nordslesvigske Vælgerforening blandede sig i kongerigsk Partipolitik. Saaledes udtalte Olav Fink samtidig med, at han tog en vis Afstand fra Statsministeren, som den nordslesvigske Gruppe ikke vilde have »hængt om Halsen«, at »det er ikke og kan ikke være den nordslesvigske Vælgerforenings Sag at være Stormbuk for at styrte den siddende Regering«. H. P. Hanssen henviste til de mange betydningsfulde Opgaver, der forelaa, f. Eks. Valutaspørgsmaalet. Arbejdet paa disses Løsning vilde forstyrres i samme Grad, som Sønderjyderne kastede sig ind i Partistriden. Han ønskede at samarbejde loyalt med alle Partier, og til et saadant Samarbejde havde de alle lovet ham Støtte. Om dette Spørgsmaal blev der stillet to Resolutioner, en af Kloppenborg Skrumsager, der udtalte Mistillid til Ministeriet Zahle, og en af Nis Nissen, der udtalte Ønske om Samarbejde med alle Rigsdagens Partier og principielt afviste ethvert Forsøg paa at indblande Vælgerforeningen i indre danske Partikampe. Skrumsagers Resolution forkastedes med 35 St. mod 32. Nissens blev taget tilbage, og i Stedet vedtoges en neutral Resolution foreslaaet af Arbejdergruppen.

Men det, som Kampen især stod om, var naturligvis Tillidserklæringen til H. P. Hanssen. Hovedangrebet mod ham førtes af Red. Christiansen. H. P. Hanssen svarede, og Andr. Grau afgav en Erklæring om, hvorfor Flensborggruppen ikke kunde stemme for Tillidserklæringen til H. P. Hanssen. Ved Afstemningen vedtoges den sidstnævnte Erklæring med 35 Stemmer mod 31. —

H. P. Hanssen fortsætter altsaa sin Gerning, den, som han jo sikkert vilde have paataget sig, hvem der saa end havde Styret i Danmark. Han gav selv i en Udtalelse til P. Grau, der bebrejdede den nordslesvigske Gruppe, at dens Mænd manglede »Varme i Tonen«, Udtryk for det Synspunkt, der har været det ledende for ham:

»Jeg gør lige saa stærkt som alle andre Krav paa at have det rette Hjertelag. *Men det gælder ikke blot Øjeblikket.* Vi maa have Blikket højere op og se Sagen fra et højere Plan. Det gælder vort Folk og vor Fremtid.«

Oscar Geismar: I Aand og Sandhed.

(Aschehoug 1919.)

De, der i Fjor stiftede Bekendtskab med Oscar Geismars Bog »De evige Glæder«, maatte føle, at her var noget mærkeligt og særegent. Dette stadfæstes i fuldt Maal i denne nye Bog. Den Anskuelse, at Kristentro passer bedst til svundne Tider og snævre Steder, finder ingen Medhold her. Her

er vid Synskreds, og man er lige midt i Nutiden. Tøjrslaget er stort, men Traaden er alligevel fæstet godt.

Midt i det særegne er der noget, som virker ejendommelig hjemligt. Oscar Geismars Stil er præget af, at han ikke viger tilbage for at indoptage mangfoldige kendte Sætninger og Vendinger, tit Salmelinjer, især grundtvigske, ikke alene som Citater med Anførselstegn, men som Udtryk, der er eller bør være gængse og Almeneje, — og at han alligevel saa afgjort fører sin egen Tale og synger sin egen Melodi. Paa lignende Maade er det ogsaa, saa vidt jeg kan se, med hans Tanker. Han tilstræber aabenbart ikke at være »en Nar paa egen Haand«, som Goethe siger. Han har Raad til at modtage. Han synes, det er dumt at gaa fornemt forbi saa skønne og gode Gaver som dem, Grundtvig har givet; han tager glad og taknemlig imod dem, særlig glad, fordi han har set adskilligt andet i Verden end dem. Og saa tager han, hvad han selv kan bruge, og bruger det. Derfor ligger disse Ord og Tanker ikke som døde Klumper. De er blevne hans.

Denne Røst med sin kvikke, skarpe, tit spøgefulde Tone kan bringe alvorlige og gribende Ord til ens Sind, ja den kan bringe selve det glade Budskab.

Carl Koch.

Fra Mellemslesvig.

Hvordan det demokratiske Tyskland haandhæver Nationernes Ligeberettigelse, har Danskerne i anden Zone faaet »slaaende« Beviser paa ved en Række Møder. Især blev Mødet i Skovlund i Mandags Aftes præget af Tyskernes Voldsfærd. Det tyske Udvalg var mødt op, ikke blot med Talere, men med en Flok fanatiske Spektakelmagere. Efter at Cornelius Petersen, Vester-Anflod, og Peter Damgaard, Bramsted, havde talt, stormede de opfanatiserede unge hen imod Bestyrelsens Bord og drev Talerne og Ordstyreren ud. Sidstnævnte faldt, ramt af et Slag i Hovedet, han maatte føres til Sygehuset i Flensborg. Cornelius Petersen, mod hvem Raseriet især var stærkt, slap nogenlunde uskadt bort. Karakteristisk for tysk Tænkemaade er, at det tyske Udvalgs Talere efter dette indbød til et Møde i den ryddede Sal. Og »Flensburger Nachrichten« finder øjensynlig Fremgangsmaaden fuldstændig korrekt.

Samme Aften holdtes i Flensborg et af Tyskerne indvarslet Møde, der ogsaa fik et meget stormende Forløb. Her var Stemningen dog nok overvejende paa Danskernes Side. Uafhængige Socialdemokrater udtalte om Spektaklerne her, at de først havde troet, det var Danskerne, der vilde forstyrre Mødet, men de havde faaet Indtryk af, at det var de unge Tyskere, der havde Skylden.

I Tirsdags Aftes afsendtes fra »Mellemslesvigsk Udvalg« en Henvendelse til den internationale Kommission og til det sønderjydske Ministerium med Bøn om en hurtig Besættelse af Afstemningsomraadet.

N. C. N.

Liselundmødet

begynder Søndag den 18. Januar, Aften Kl. 8, og varer i 14 Dage. Talerlisten vil senere blive bekendtgjort. Indmeldelser sendes til *Niels Dael*, Liselund, Slagelse.

Bognyt.

Fire store, smukke Billedværker er udkomne nu til Julen. De vil alle senere blive nærmere omtalt. *Fritz Jürgensens* uforgængelige *Tegninger* er udkomne i ny Udgave, smukt reproducerede efter de originale Tegninger. — To betydelige kunsthistoriske Værker, der ligeledes er udkomne i disse Dage, er *Ejnar Thomsens Russernes Malerkunst* og *Carl G. Laurins Kunsthistorie* (2. Oplag). — Endelig nævner vi *Kr. Nyrops* prægtige Værk *Frankrig.*

Udkomne Bøger.

Kristjan Jensen: **Den fremmede.** Fortælling fra den gamle Gaard. 166 S. (Alb. Bayer, Aarhus.)

Billeder og Tal fra Kærehave ved Ringsted 1919. 65 S. (Faas hos Forst. Nielsen Klodskov.)

Kai L. Henriksen: **Insekterne og vore Sygdomme.** 56 S. Populær-videnskabeligt Bibliotek. (Martins Forlag.)

H. C. Andersens Eventyr. Ny kritisk Udgave med Kommentar. Ved Hans Brix og Anker Jensen. 1.—5. Bind. Tilsammen 2077 S. (Gyldendal.)

Charlotte Eilersgaard: **Hustruer.** 212 S. (Gyldendal.)

To lykkelige Hjem. Erindringer fra min Barndom og Ungdom. Af Ellen Reumert. Med Portrætter og Illustrationer. 132 S. (J. L. Lybecker, Kbhvn.)

Interiører fra Kong Christian den syvendes Hof. Efter Charlotte Dorothea Biehls Breve. Udgivne af Louis Bobè. Med Portrætter. (192 S. (Lybecker.)

Th. Heltoft og Kr. Svane: **Smaa Biografier fortalt for Ungdommen.** Under Medvirkning af en Kreds af Medarbejdere. 379 S. (Aschehoug & Co.)

L. M. Montgomery: **Anna som voksen.** Ved Jenny Erslev og Dagmar Gade. 192 S. (Aschehoug & Co.) 4.50.

C. W. Westrup: **Historisk Romerretsforskning.** Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning udgivne af Det filologisk-historiske Samfund. Nr. 116. 107 S. (Pio.)

Karl Larsen: **Prøjseren Ludendorff.** 52 S. (Nyt nordisk Forlag.)

En Pilegrimsfærd til Nordfrankrig og Belgien. Af Kai Friis-Møller. 170 S. (Nyt nordisk Forlag.)

Thit Jensen: **Kongen fra Sande.** 154 S. (Nyt nordisk Forlag.)

En Septemberdrøm. 2. Oplag. 194 S. (Aschehoug & Co.) 3,00.

Ildrose og andre Digte. Af Forfatteren til »En Septemberdrøm«. 65 S. (Aschehoug & Co.) 4,00.

Marie Bregendahl: **Blandt de unge.** Billeder fra Sødalsfolkenes Liv. 208 S. (Aschehoug & Co.) 7,50.

Erik Thaning: **Rytteren paa den hvide Hest.** En Studie over Johannes' Aabenbaring. 70 S. (Det Schønbergske Forlag.) 3,50.

Carl Koch: **Tidsbølger.** 120 S. (Det Schønbergske Forlag.) 4,00.

Nr. 52 Fredag den 26. December. 1919

En Mand fra Mellemslesvig.

Jeg traf ham paa Storebæltsfærgen.

Han stod og talte med en anden, og jeg kunde straks paa Tonefaldet høre, at det var Folk temmelig langt nede sydfra i Slesvig.

Det viste sig at være to Brødre, Tørvebønder en Milsvej syd for Flensborg, som havde været paa en Fællesrejse her op i Kongeriget sammen med 30 andre Bønder fra deres Egn.

De havde Plattysk til Omgangssprog; den ene kunde kun med stor Møje gøre sig forstaaelig paa Dansk, den anden talte derimod Dansk rigtig godt, med slesvigsk Tonefald; men man kunde høre, at det sønderjyske Folkemaal ikke havde været hans Barnesprog.

Det var da ham, som førte Ordet hele Tiden, mens den anden en Gang imellem, naar han var rigtig med i vor livlige Samtale, nikkede ivrigt med Hovedet.

De var saa glade ved denne deres første Rejse i Danmark, at den — som Ordføreren sagde — var lige saa meget værd for ham som Romerrejsen for Morten Luther. Saa glædelig overrasket var han blevet over Livet her i Danmark, særlig over den Hjærtelighed, de blev modtaget med, og det Frisind, der prægede Samfundsudviklingen.

Det var næsten rørende at se, hvordan denne slesvigske Tørvebonde, hvis Hænder tydelig viste, at han var vant til haardt Arbejde, havde alle Sanser vidaabne for at faa saa meget som muligt ud af disse kostbare Dage i Danmark. Og hans Spørgsmaal og Svar vidnede om, at han forstod at bruge sine Øjne.

Men han havde ogsaa gaaet i en stræng Skole — i den prøjsiske. Hjemme i Landsbyskolen som Barn — som Soldat under den prøjsiske Eksercits og til sidst med i Krigen. Derfra havde han et Saar i Lungen.

Og det var denne strænge Skole, som havde lært ham — det modsatte af, hvad der var dens Maal — at hade hele Prøjservæsenet. Han havde staaet paa Flensborg Torv som Dreng og raabt Hurra paa de prøjsiske Sejrsfester af ærligt Hjerte sammen med de andre Skolebørn. Men da han efter sin Skoletid havde gjort Bekendtskab med Nordslesvigere og Prøjsernes Behandling af den danske Befolkning dér, og da han havde lært sig selv at læse Dansk og derved havde faaet andre Synspunkter for Slesvigs Historie end dem, han havde mødt i den tyske Skole, var hans Retfærdighedsfølelse blevet oprørt. Og Krigens blodige Gru havde fuldendt den Udvikling, som han vist har fælles med mangen anden Mellemslesviger, henimod Forbitrelse paa det prøjsiske Styre og Sympati for Danskheden.

Ikke at han var blevet Dansk, eller maaske nogensinde vilde kunne blive det heltud, skønt hans Fader oprindelig havde været dansktalende. Men han ønskede bestemt, at hans Hjemegn i Mellemslesvig skulde komme til Danmark, ja — saa vidt jeg forstod ham — at Landet helt ned til Danevirke skulde komme til Danmark. Han erklærede, at saaledes skulde det være blevet ordnet lige efter Vaabenstilstanden; thi de allerfleste deromkring vilde helst være

fri for at stemme, fordi de var uklare paa, hvordan de skulde stemme. Derfor mente han, at en dansk Besættelse til Danevirke ikke vilde have mødt nogen væsentlig Modstand.

Naar Skolen skulde ordnes under dansk Styre, skulde hans Børn undervises paa Tysk, men naturligvis ogsaa lære Dansk; og han udtalte, at han gerne saa, om Udviklingen paa hans Egn kunde gaa derhenimod, at Dansk efterhaanden blev Undervisningssproget i Skolen.

Men det, som hans Hjærte egentlig brændte for, var at være med til at stifte Fred mellem Folkene. En Opgave, som han mente, at netop hans Hjemegns tvesprogede Grænsefolk var særlig kaldet til. Derfor sagde han ogsaa, at han — til Trods for de store Vanskeligheder for Folkelivet i Mellemslesvig — intet Sted i Verden hellere vilde være født end dér paa Grund af de rige Muligheder for Udvikling, som de mange Slags Brydninger gav ham.

Denne for en Mand med hans Livsskæbne saa forstaaelige Fredslængsel var forbundet med et overraskende og helt naivt Lystsyn paa den Menneskeverden, hvis Sammenbrud han havde været midt i.

Jeg har senere efter at have sendt ham min Bog om Sønderjylland faaet Breve fra ham, som efter hans Skolegang er skrevet paa et forbavsende godt, næsten fejlfrit Dansk. Han skriver deri bl. a.:

»I mit Inderste kæmper endnu forskellige Aandsretninger om Overtaget: Viljen til at elske *alle* Folkeslag brydes med et indgroet Prøjserhad. At sidstnævnte kunde blive saa stærkt, kan vel nok ingen forstaa, som ikke har maattet slide i Militarismens haarde Lænker — som ikke har haft Behov at dølge Harmen over Aandens Underkuelse og den systematiske Folkefordummelse, hele Regeringsklassen hos os — Embedsmænd, de militære Overklasser, Bagstræberpressen og ikke sidst Præstestanden — har gjort sig skyldig i.

Men over alt andet har jeg saadan en glad, urokkelig Tro paa, at Menneskeslægten gaar en lys Fremtid i Møde. Denne Tro grunder sig paa Naturens Lære og Menneskets hidtidige Udvikling.

Leve Livet! Leve vore Børn! Leve den lykkelige Fremtid!«

Og i et andet Brev: »Sprogets Fremtid er et saa kildent Spørgsmaal, at man skal dobbelt vel overveje, hvad der kan tjene Folkeforsoningen og derigennem den stadige Verdensfred bedst. Dette betragter vi som det højeste Maal — endnu højere end Danebrog vilde vi sætte et hvidt Flag med Indskriften i gyldne Bogstaver og i Esperanto: »Fred paa Jorden«.

Muligvis har jeg fortalt Dem, at jeg lige før Danmarksrejsen havde begyndt at læse Bertha v. Suttners Bog: »Ned med Vaabnene!« Nu har jeg siden læst denne færdig og med det samme Fortsættelsen deraf: »Marthas Børn«. Jeg kunde kun ønske, at ethvert Menneske paa hele Jorden vilde faa disse Bøger i hver sit Sprog — saa taber hele Historien med de 3 Zoner saa meget af sin Størrelse. Tilbage bliver kun et lille bitte Støvgran — det nøgne Menneske — og dette elsker jeg, om det saa er en Tysker eller en Dansker, en Franskmand eller en Engelskmand, en Lutheraner, Katholik, Jøde eller — hvem De vil!«

Jeg tænker, at det er faa af Mellemslesvigs Tørvebønder, som gør sig saa mange Tanker om Livet og Folkenes Fremtid. Og færre, som kan finde Udtryk herfor — ikke mindst paa Dansk. Men jeg vilde tro, at der er mange dernede, som er fælles i Livssyn og Folkefølelse med denne Mellemslesviger, der er Menigmand som de.

Derfor har jeg faaet Lov til at berette om ham.

Man kan være ganske uenig med ham i hans »naturvidenskabelige« Livssyn og tvivlende overfor hans Tro paa Freden og dog have den største Interesse af at staa over for en saadan ukuelig Natur fra disse midtslesvigske Egne, der har været forsømt i Aarhundreder, og hvis Beboere er nu næsten ukendte for os.

Og jeg tror, at hvis vi vil gøre os rigtigere Forestillinger om disse Slesvigeres Tankegang, saa kommer vi for manges Vedkommende til at regne med mange forskellige Afskygninger inden for de skarpe Yderstandpunkter: Dansk og Tysk.

Jeg tror ogsaa, at hvis disse Egne kommer til Danmark, kan det være, at Dele af denne Grænsebefolkning kan finde deres folkelige Opgave, som de saa længe forgæves har ledt efter, i at være et forsonende Mellemled mellem Dansk og Tysk.

Hermed bør vi regne, naar vi prøver paa at

se ind i det vanskelige Fremtidsspørgsmaal, som hedder »Dansk og Tysk i Mellemslesvig«, og naar vi vil styrkes i Troen paa Udsigterne for en retfærdig Sprogordning i disse Egne. Hvorfor ikke haabe paa et nyt frugtbart Møde mellem de to Nationaliteter i den gamle Grænseegn, naar engang Prøjseriets Spøgelse er manet helt i Jorden med forenede dansk-tyske Kræfter!

I saa Fald vilde disse mishandlede Egne efter fattig Lejlighed opleve en folkelig Opfyldelse af Ordet om, at »det Folk, som vandrede i Mørket, skal se et stort Lys«.

Arne Møller.

H. P. HANSSEN-NØRREMØLLE.

Rank og rolig
lys af Lød,
Falkeblik
i frygtløst Øje,
Vagtmands Bryn
mod Vidder blå,
Foden fast
i Muld og Minder.

I din Tale
Tunger lød,
Sagnets Røst
fra Sagas Kilder.
Bølger blinked,
Blæst fòr hen,
Strejf af Solskin
strandlangs lyste.

Mandeviljens
stride Mod,
malmtung Vægt
af muret Viden,
klare Tankers
Klingestål
var mod Vold
dit hvasse Værge.

Ættens Retsind,
adlet, rankt,
ens mod Frænde
som mod Fremmed,
blev din Manddoms
blanke Skjold,
nu og altid
Navnets Hæder.

Plovmand stred
i strænge År.
Nu har Solhverv
signet Furen.
Fremmest Mand
blandt frie Mænd,
Hilsen, Håndslag,
hil dig, Høvding!

Olaf Andersen.

Friskolerne og Statsunderstøttelsen.

Selvfølgelig har Folketingsmand Lillelund Ret i, hvad jeg ogsaa antydede, at det konservative Parti ikke er ene om Ansvaret. Det er til Yderlighed bleven bevist i de sidste Dage ved, at man har ændret det forelagte Forslag saadan, at Friskolerne i Købstæderne er skubbet ud af Loven og formodentlig skal henvises til de aarlige Finanslove. Efter Udtalelserne ved 2. Behandling af Forslaget ser det dog ud til, at denne Skandale, at stille Friskolen i Byerne ringere end paa Landet, kan undgaas, men Episoden giver et Indblik i, hvordan man søger at unddrage sig Ansvaret for det Ja, man selv har sagt til Grundlovens § 83. Der er noget ynkeligt og beskæmmende i, at den danske Rigsdag for en stor Del bestaar af Mænd, der ikke tager Ansvaret for, hvad de selv er med til; men naar jeg særlig nævnte de Konservative, var det, fordi jeg syntes, de som Ophavsmænd til Paragraffen havde et særligt Ansvar. Som Parti synes i Øjeblikket kun Venstre at handle ret. Og jeg maa give Hr. Redaktør Jensen i »Bavnen« Ret i, at det er forunderligt at se, saa lidt Sans mange fra Højskolens Verden har for, at al Tale om Plads for Friskolen er meningsløs, naar ikke den økonomiske Ligeret sikres, og nu er det netop her, at Tampen brænder.

Men som et Lyspunkt skal jeg dog anføre følgende Resolution, vedtaget ved et kirkeligt Møde i Randers den 26. November:

»500 Mennesker forsamlede til Kirkeligt Samfunds Vennemøde i Randers udtaler, at de anser Forældrenes Ret til at bestemme over deres Børns Undervisning for en Hovedbetingelse for et sundt Folkeliv.

Vi opfordrer Folkets Repræsentanter til at sikre Forældreretten gennem Skolelovgivningen og kræver den frie Skoles Ligeberettigelse med den offentlige Skole.«

Men skal det, som denne Udtalelse giver klart Udtryk for, naas, maa den frie Skoles Venner staa paa Vagt og gøre deres til at holde Rigsdagsmændene til Ilden; det synes desværre at være nødvendigt, naar ikke som i ovennævnte Ændring nogle Socialdemokrater skal opnaa at faa den frie Skole i Byerne uheldigt stillet og derigennem komme den til Livs.

Asger Højmark.

Til Morten Larsen og Valdemar Brücker.

Jeg kan til M. L. bemærke, at jeg har læst Bogen. Dernæst skrev jeg i min Artikel, at der i Bogen var givet uklare Oplysninger om, hvem der havde svaret og hvem ikke. Jeg har atter set efter, og kan kun faa ud af det, at De ikke har svaret; saa Fejlen ligger altsaa mere i Bogen end hos mig. Mit Hjærtesuk var altsaa ilde anbragt for Deres Vedkommende, jeg maa saa nøjes med at sukke endnu dybere over, at De er uenig med P. Christensen, hvilket De jo selv skriver, at De er.

Valdemar Brücker har jeg ikke nævnt, heller ikke findes der noget Brev til eller fra Dem i den anmeldte Bog, men derfor er det jo alligevel interessant at høre, hvordan De behandler den Slags Henvendelser. Jeg er ganske enig med Dem i Deres Fremgangsmaade. Saaledes bærer jeg mig ogsaa ad.

Jeg fremhæver ikke, men jeg paapeger et Modsætningsforhold mellem Læg og Lærd, og det findes der ganske overordentlig meget af, selvom det er forsvundet der, hvor V. Brücker virker — for det vil jeg gerne tro, at det er.

H. Helweg.

Rettelse. I V. Brückers Stykke er omtalt »den bekændte fredsapostel pastor Jensen«. Der skulde staa pastor *Nielsen*

TIDENS STRØM

DECEMBER 1919.

Udtalelser af *A. G. Gardiner.*

Blandt alle de brogede udenrigske meddelelser, der i disse dage fylder bladene, er der sikkert og med rette ingen, som gør et stærkere indtryk på læserne end hvad der fortælles om nøden i Wien. Og man spørger sig selv, hvordan det dog er muligt, at der 13 måneder efter krigens ophør kan herske tilstande af sult, kulde og elendighed, som selv den værste krigstid ikke byder noget tilsvarende til. For Wiens vedkommende standser man vel først ved rigets sønderlemmelse. Wien var hovedstaden for over 50 mill. mennesker, nu for $6^1/_2$. Det økonomiske liv, der pulserede gennem Østrig-Ungarn, er klippet over sted for sted af nye grænser, national uvilje, rumænernes indfald o. s. v., mangel er overalt følgen, og den gamle hovedstad er værst faren.

Men søger man en mere almen begrundelse er det nærliggende at komme tilbage til, hvad *Herbert Hoover*, Amerikas levnedsmiddeldiktator, sagde i sommer om udsigten til en sultevinter i Midtevropa og om årsagerne dertil (meddelt i »Tidens Strøm«, »Højskolebl«. nr. 38).

Hoover nævnede vanskeligheden i arbejdsforholdene: den almindelige afslappelse, krigen og underernæringen har medført, og den tankegang, der ikke sjældent behersker arbejderne, at når den enkelte ikke arbejder så hårdt, vil der blive arbejde til flere og arbejdernes forhold som følge deraf forbedres.

Men navnlig satte han fingeren på et ømt punkt: *blokadens fortsættelse,* om hvilken han sagde, at den havde sat bom for foretagsomhed selv i åbne lande, og hindret enhver kommen til kræfter i de fjendtlige. »Resultatet har været arbejdsløshed, stilstand, kapitalens anvendelse til køb af forbrugsvarer næsten i alle Evropas lande.«

Hoover har fået ret i sin spådom om vinterens nød. Og han har nok også ret i sin påpegning af årsagerne. Men hvorfor blev så blokaden fortsat?

Med dette spørgsmål føres vi tilbage gennem den politik, de sejrrige magter har været fælles om i det forløbne år, og som de får det moralske ansvar for, ganske som centralmagterne må bære hovedansvaret for krigsudbruddet i 1914.

Den vidtbekendte engelske forfatter og journalist A. G. Gardiner har i »Comtemporary Review« for november fremsat udtalelser om dette års politik, som tydeligt nok viser, hvad der er hans mening.

Evropa var, siger han, da krigen var forbi, at ligne ved en mand, der længe havde ligget syg. »Det var sultent og bad om føde; det var uden arbejde og bad om beskæftigelse; det var nedbrudt og modløst og bad om åndelig hjælp. Man nægtede det alt dette. Blokaden fortsattes måned efter måned. »Og efter syv måneders forløb fik verden en fred, der var en krænkelse af dens samvittighed, af den sag, hvorfor der var bleven kæmpet, såningen af en ny krigssæd ud over jorden.«

Hvad der hidførte dette var, at den amerikanske strømning ved fredsforhandlingerne bukkede under for den franske. Der var mulighed for en amerikansk fred, den Wilson kæmpede for, forsoningens og forligelsens, og en fransk fred, erobringens og revanchens; det blev den sidste. Wilson blev spist af med folkenes forbund, der ikke kan blive til noget, hvis »freden« skal gennemføres.

Wilsons nederlag skyldtes i følge Gardiner for en stor del England.

De to store engelsktalende lande havde i det store og hele fælles synspunkter. Men Englands indflydelse blev dog lagt over i den franske vægtskål. Årsagen hertil var det engelske folketingsvalg i december. »I steden for at gribe våbenhvilens gyldne øjeblik, give den amerikanske fred kraftig støtte, skaffe de sultende folk føde og arbejde og bringe Evropa på benene igen, styrtede Lloyd George England ud i en valgkampagne. Og to ubetalelige måneder gik tabt«.

Det var månederne november og december. De gammelliberale påstod, at folket ikke så hurtigt kunde komme til klarhed over, hvad valget gjaldt. Men Lloyd George og *hans* liberale indgik valgfor-

bund med de konservaiive og drev deres modstandere ud af så godt som alle kredse. Lloyd George sejrede. Men det blev en skæbnesvanger sejr, fordi det konservative parti i England blev flertal, så det sejrede langt mere end han og fik reelt set hovedindflydelsen. Således gik det til, at Englands indflydelse i Paris kom til at svinge over på fransk side.

Formodentlig har det egentlig ikke været Lloyd George kært. Han gjorde forsøg på at komme over på den anden side. Men den parole, han selv havde udstedt ved valget: straf over kejseren og tusinder af millioner i krigsskadeerstatning holdt de snedige franskmænd kun altfor fast på. Den var, hvad de selv tænkte på, men endnu ikke havde vovet at sige. Det vidste Lloyd George, og dog gav han dem med sin parole pisken i hånden; marshal Foch's overordentlige anseelse just på det tidspunkt (og den forsømte Lloyd George heller ikke at fremhæve) gjorde dem det så meget lettere at svinge pisken. »Resultatet blev da også en skæbnesvanger, men stærk magtkombination: Clemenceau's stærke vilje, Pichon's (den franske udenrigsministers) dristige imperialisme, Tardieu's snedighed og marshal Foch's nøgne militarisme.«

Særlig finder Gardiner, at det uheldige i Frankrigs ledelse viser sig i behandlingen af Rusland. »Wilson sagde fra begyndelsen af, at Rusland var prøvestenen på de allieredes statsmandskab. Det bestod ikke den prøve, og det fordi det var fransk chauvinisme og franske penge, der dikterede denne politik, og fordi England i svaghed overgav sig til den. Der er måske ikke meget, historikerne siden hen vil finde har været mere ydmygende for dette land, end modsætningen mellem Pichons aldrig svigtende aggressive politik og Lloyd Georges svingende og hjælpeløse driven for strømmen.« »Hans følelser var sunde nok, men han hører til dem, hvis følelser er forbi, når de er følt.«

Selvfølgelig kan der, siger Gardiner også rettes bebrejdelser mod Wilson. Rimeligvis var det forkert af ham at komme til Evropa. Men hans fjorten punkter var jo bleven antagne og ved krigens afslutning var det ham alene, der talte på de allieredes vegne. »Han troede, som en god og ærlig mand, at den officielle antagelse af hans politik betød noget, og at statsmændene i Evropa, belært af de foregående fire år, afgørende havde brudt med fortiden. Han tog fejl og alene kunde han ikke magte de snedige franskmænd, opdragne som de var i det diplomatiske spil og fortrolige med det evropæiske skakbræt i en grad som han selvfølgelig ikke kunde være det. Han blev slået hvad fredstraktaten angår og fik folkeforbundet som en trøstegave. Hvis det bliver, hvad han ønsker at gøre det til, kan fremtiden endnu få ham at se som sejrherren i Paris, men set i lyset af den øjeblikkelige virkelighed har han tabt.«

Så vidt Gardiner. Hans ord har, som man let ser, en speciel engelsk adresse. Og i den øvrige del af artiklen udvikler han nærmere de uheldige virkninger af sejrsvalget på den indre engelske politik. Men de er et udtryk for den voksende utryghed, fremtidsvenlige mænd i alle lande føler overfor de internationale forhold. Intet kommer nogen vegne, og udsættelsen af alle afgørelser yder den bedst tænkelige jordbund for al slags chauvinistisk agitation og alle former af økonomisk magtpolitik.

Det pinlige i stillingen træder måske allerskarpest frem, når man ser, hvordan de moderate fremskridtsmænd står i det. De, der skarpt og afgjort har fordømt ikke blot freden men folkeforbundet i den skikkelse, det foreløbig har fået, har forholdsvis let spil. Begivenhederne peger for tiden i retning af, at de havde ret. Men de andre, der anså det for rigtigt at tage imod folkeforbundet, som det nu blev, for at få det forbedret ved gennemførelsen! Til den hører vel på en måde Wilson selv. Hans stilling er bleven vanskeliggjort dels ved hans sygdom, dels ved den utilfredshed med hvad han har udført der hersker blandt de radikale fredsvenner, dels ved den voksende modstand, han selv og hans politik er genstand for, fra det republikanske partis side, ikke mindst af indre-politiske grunde. Men hvis Amerika ikke godkender fredstraktaten, står navnlig folkeforbundet i alvorlig fare. Dets talsmænd i Evropa vil kæmpe videre for det, men under langt større modstand. Og moderate fremskridtsmænd som general Smuts og Robert Cecil råber vagt i gevær. Smuts, der nu er førsteminister i Sydafrika, har derovrefra sendt Amerika en hilsen, som gengives nedenfor. Og lord Robert Cecil har i forskellige udtalelser ladet Amerika vide, hvor skæbnesvanger for Evropa dets afgørelse er. Han har dog vogtet sig vel for at lægge et pres på Amerika, og han vil ikke tabe modet, om også den nye verden svigter:

»Selv om det værste skulde ske, og Amerika blev stående udenfor, var vor egen opgave dog klar nok. Hvis vi havde ret i, at forbundet var

en absolut nødvendighed for civilisationen, måtte vi gå videre med vort arbejde for det, og selv om en eller anden magt sagde sig fra, kunde forbundet meget godt blive til noget, når blot vi og de andre medlemmer af forbundet var kraftige og modige i vor tilslutning til det.«

Det er ved hjælp af en tankegang som den, der går igennem disse sidste ord, at de vanskeligheder, der nu tårner sig op om folkeforbundet, skal overvindes.

Også de, der mener, at det er andre veje end folkeforbundets ad hvilke fremskridtet må gå, har grund til at lægge sig på sinde den modige ånd, hvoraf lord Roberts ord er båret.

Når modstanden er stor, når vanskelighederne tårner sig op, er der mindst af alt anledning til at lægge hænderne i skødet. Har året 1919 ikke bragt de afgørelser vi ventede af det, og har det bragt mange skuffelser — talsmændene for en bedre tid blandt folkeslagene har det ikke bundet munden på, og længselen efter den blandt menneskene har det ikke dræbt. »Håbet er en lille båd, men den kan rumme mange.« »Og alle gode tanker, de kan slet ikke dø, før endnu bedre tanker er spiret af deres frø.«

Anders Vedel.

En appel til Amerika.

General Smuts har for nylig udtalt følgende:

»Man siger, at folkeforbundet er i fare i Amerika. Jeg kan næppe tro det, men skulde det være tilfældet, vil jeg have lov at sende en hilsen fra Sydafrika til Amerika. Mit folk er et lille folk, og min røst kun svag, men Amerikas ledende mænd har før hørt efter, hvad jeg sagde. Jeg stoler på, at min appel ikke vil blive misforståaet.

Jeg opfordrer Amerika til ikke at skuffe verdens forhåbninger. Amerika har sat sig selv høje mål i denne krig. Det har vist en høj grad af forståelse for næstens krav. Da friheden var i fare og der appelleredes til Amerika, viste det sig fuldt ud på højde med situationen.

Det gjorde alle dem til skamme, der troede, at det brød sig kun om at tjene penge. Det tog oprigtigt del i kampen for alle de menneskehedens høje idealer, som var alle de allieredes krigsmål. Dets store uselviskhed og moralske idealisme reddede verden for demokratiet.

Men i øjeblikket er verden lige så fuldt i fare. Folkeforbundet er nødvendigt, hvis verden ikke skal falde fra hinanden i stumper og stykker. Ingen nation har gjort mere for skabelsen af folkeforbundet end Amerika. Der står nu kun ratifikationen og vedtagelsen tilbage.

Vil den førende magt nu sakke agterud? Jeg kan ikke tro, at Amerika nu vil spærre vejen frem, at et rent amerikansk synspunkt skal have lov at tage magten fra den mere omfattende interesse for hele civilisationens fremtid, nu i historiens største krise.

Det ligger i Amerikas hånd at lette det tunge tryk af fortvivlelse, som trykker kristenheden til jorden.

Vi beder alle om, at det gør det. Vi beder det om at sætte sit navn under folkepagten og fuldføre det værk til bedste for menneskeheden, som det ved at gå ind i krigen så uselvisk tog hånd i med.«

Lloyd Georges stilling til de liberale.

De liberale i England er som bekendt delt i to fløje, de uafhængige, og dem, der støtter Lloyd George og hans samlingsministerium. De fleste menige liberale og navnlig alle organisationerne er dog på de uafhængiges side. Det forvolder af og til pinlige mellemspil, når Lloyd George af hensyn til koalitionen må anbefale den konservative kandidat. F. eks. ved det valg, hvor det første kvindelige parlamentsmedlem, lady Astor, nu for nylig blev valgt (som konservativ) med Lloyd Georges specielle velsignelse. Til modkandidat havde hun en udpræget liberal mand, der under valgkampen i et offentligt brev spurgte Lloyd George, hvordan han kunde bære sig sådan ad.

Han mindede om, hvad Lloyd George havde sagt for et års tid siden ved en sammenkomst af liberale, nemlig:

»De gamle ledere af liberalismen oplærte mig i min tro. Selv om jeg ønskede det, er jeg nu for gammel til at skifte standpunkt. Jeg kan ikke for-

lade liberalismen. Jeg vilde opgive min stilling i morgen, hvis jeg ikke kunde få liberal støtte. Jeg må have liberal støtte. Nu er liberalismens store time.« Og brevskriveren fortsatte:

»De kan ikke være uvidende om, at jeg står her som liberal kandidat, forkyndende den liberalisme, De altid har forkyndt. I mange år var jeg talsmand for Deres politik og forsvarede Dem, når De var genstand for bitre angreb af Deres nuværende fæller. — Nu, når der kommer en lejlighed til at få en repræsentant for liberalismen valgt til folketinget, opfordrer De vælgerne til at stemme for den konservative«.

Lloyd George svarede med at henvise til, at samlingsministeriet var en nødvendighed for et år siden, at det var det endnu, og at ministeriets gerninger i det hele havde været liberale.

Lady Astor blev valgt, og det var forøvrigt en smuk og højtidelig handling, da hun som første kvinde blev ført ind i folketingssalen med Lloyd George på sin ene og A. Balfour på sin anden side. —

*

Nu er en ny valgkamp i gang, hvor modsætningerne atter brydes, Det drejer sig om ingen ringere end Sir John Simon, næst Asquith de uafhængiges bedste mand. Han har ganske vist været noget længere til venstre. Han gik af som indenrigsminister i 1916, fordi han ikke vilde være med til den tvungne værnepligt, og han gik derefter over i en »venligsindet« opposition endnu mens Asquith var samlingsministeriets chef. I år har han, skønt kastet ved valget ifjor, ihærdigt og ikke uden held bekæmpet forskellige af regeringens toldbeskyttende tilbøjeligheder. Nu er han opstillet enstemmigt af de stedlige liberale foreninger. Men ikke desto mindre har de »Lloyd George-liberale« opstillet en egen mand, der så er beregnet at skulle have også de konservative stemmer. Dem får han også nok. Og fru Lloyd George har været ude i Kredsen for at anbefale hans valg. Lloyd George selv har mindet om den skarpe holdning, Simon indtog til koalitionen også under krigen. Og Asquith har sagt, at der syntes at været åbnet en ligefrem hævnkrig imod ham. Flere og flere af de ledende på begge sider tager part i kampen. John Simon kan ingen skade tage af således at blive en central skikkelse i kampen for og imod de liberale grundsætningers rene hævdelse. Valgt bliver han vel næppe, da der er tre kandidater; arbejderpartiet opstiller sin egen mand.

Men stillingen er karakteristisk: Asquith er med sin tilslutning til John Simon rykket til venstre; og Lloyd George presses mere og mere for at tage fast stade — til højre eller til venstre.

A. V.

Er Asquith bolsjevik?

Meningerne om, hvordan England bør forholde sig overfor det bolsjevikiske Rusland går vidt fra hinanden.

Regeringen har anvendt henved 2000 mill. kr. på dette Ruslands bekæmpelse, men mange, navnlig arbejderbefolkningen er afgjort imod denne politik. For nylig sagde Asquith sin mening om sagen i følgende ord:

»Jeg påstår bestemt, at dette land ikke har nogen ret til at påvirke det russiske folks anskuelser og handlinger eller blande sig i landets indre politiske forhold. Det må blive det russiske folks sag, og dets sag alene. Men jeg tør næsten vædde, at jeg vil blive kaldt en bolsjevik, når jeg siger dette, ja jeg er forresten sikker derpå. Jeg nærer ingen begejstring for det bolsjevikiske styre, sådan som jeg opfatter det. Det synes mig i visse henseender at være en fornægtelse af sunde demokratiske principper. Men jeg ved lige så lidt, ja mindre, om, hvad der skal komme i steden for.

Og jeg protesterer i kraft af de principper, for hvilke vi har kæmpet, og som siges at være nedlagt i fredstraktaten, mod at dette lands penge, materiel eller mennesker på nogen måde anvendes til at gribe ind i, hvad der er et rent hjemligt og nationalt spørgsmål for det russiske folk. På den anden side er det af største betydning, at de nye samfund, som er bleven kaldt til live i kraft af selvbestemmelsesretten: De baltiske stater, Polen og Tsjekko-slovakiet får frihed til at rejse deres nye frihed og selvstyre på de grundsætninger, de selv bekender sig til.

Hans Kyrre: M. Goldschmidt. I—II.

Forfatteren går let hen over alt det i Goldschmidts liv, som ofte har været genstand for fremstilling af andre. Beklageligt nok, ti efter hvad bogen giver, må man slutte, at Kyrre kunde have skænket en fremstilling, der paa ingen måde var overflødiggjort ved de andre, som alle har lidt af væsentlige mangler. Men bogen vilde mulig være blevet for stor, og skulde der vælges, må vi unægtelig foretrække, hvad den er blevet: en righoldig skildring af sådanne punkter og afsnit i Goldschmidts liv, som hidtil har ligget i større eller mindre mørke. Den er nemlig bygget på for største delen utrykte kilder: en mængde breve fra G. i privateje og efterladte dagbogsoptegnelser og erindringer af G.

Her skal fremdrages et og andet, som vi nu, takket være Kyrres arbejde, udført med stor kærlighed og kyndighed, får stillet i delvis nyt, delvis klarere lys.

Da Goldschmidt fældedes af Kierkegård og opgav »Corsaren«, rejste han ud — i efteråret 46 — for at blive af med vittigheden og lære noget. Vi har altid vidst, at denne rejse fik største betydning for hans udvikling, men noget nærmere kendskab har vi ikke ejet. Men til at belyse det, er her fremskaffet et rigt materiale.

Rejsen gik først til Tyskland. Her så det ud til, som Frederik Wilhelm 4. af Prøjsen, der havde besteget tronen 1840, vilde føre sit folk mod friheden ved at grunde en ny statsform: *kongedømmet med republikanske institutioner*. Og selv om det ikke blev til noget, så greb denne tanke G. stærkt, og ved samleven med tyske frisindede politikere fæstnedes hans overbevisning om, at det gjaldt at udvikle republikanske borgere for staten og ikke først gøre staten til republik. Og derved vilde der dannes grundlag for en statsform som den nævnte.

Her er det, som stiller G. i den skarpe modsætning til vore hjemlige liberale. Disse vilde med vold og magt »friheden på papiret«: en konstitutionel forfatning, en grundlov. Goldschmidt — som også Grundtvig — var over for denne meget lunken, for ikke at sige uvillig. Ikke fordi han — sålidt som Grundtvig — havde mindre kærlighed til frihed. Tvert imod! Men friheden var for ham noget reelt, ikke som for de liberale en idé. Og tiden har givet G. ret. Vi har under en fri forfatning havt megen ufrihed. Vi har endnu med »en af de frieste forfatninger i verden« ikke alt for meget deraf. Den åndelige frihedssans er lidet udviklet, og i de forskellige politiske partier er det nok ikke stort andet end partiførerne, der har nogen frihed.

Fra Tyskland rejste Goldschmidt til Italien, og rejsen i dette land fik væsentlig æstetisk betydning for ham, han fordybede sig ret i den herlige natur og dan klassiske kunst og følte det, som »hans tanke blev modnere, hans fantasi rigere derved«.

Men så kom han til Sveits. Her havde nys en borgerkrig været kæmpet mellem konservative og liberale, mellem regeringstropper og friskarer, og de sidste havde sejret i efteråret 46. Og nu kom G. i sommeren 47. I forvejen stod svejtserne for ham som »de eneste fri mænd i Evropa«. Og han traf sammen med dem, der havde ført an i frihedskampen, gjorde den opdagelse, at journalisters penne her betød snart lige så meget for frihedens sag som friskarernes lanser. Og han bliver ganske beruset af den demokratiske tanke.

Men hvad der især slår ned i ham, er dette: Det er frihedskamp og ikke nationalstrid. Her er forskellige nationaliteter — der tales fransk og tysk med lige ret ved det regeringsmøde, han overværer i Bern — forenede i én stat, og bindemidlet imellem dem er friheden.

Dette bestæmmer Goldschmidts stilling til vort nationale spørgsmål. Han kæmper for »helstatstanken«: Danske og tyske må kunne leve i samme stat, når der gennemføres fri forhold, grundede på oplysning og flid. Vil Danmark som en af de første stater i Evropa gå i spidsen ved at give stor kommune- og sognefrihed, nævningeret, almenvæbning, i det hele demokratiske institutioner, sørge for folkeoplysning samt for alt, hvad der kan begunstige den økonomiske udvikling og således befordre befolkningens velvære, da kan Slesvig og Holsten meget vel være forenede med kongeriget under samme statsmagt. Da nyder de enkelte dele selvstændighed og frihedens goder, og borgerne

opdrages til frihedsbevidsthed, og i den fælles frihed forenes de enkelte dele. En konstitution betyder derimod blot, at regeringen giver folket en juridisk attest for, at det er frit, men dermed er ingen blevet fri.

Men vore ledende »frihedsmænd« vilde Slesvigs optagelse i kongeriget og Holstens udskillelse, de vilde virkeliggøre »Ejderstaten«, på trods af den europæiske politiske stæmning, på trods af al sund fornuft. Blot fordi man fandt det ønskeligt og behageligt. Goldschmidt hævdede derimod, at man må bøje sig for nødvendigheden, selv om den er nok så ubehagelig.

Så stødte han da sammen med følelser og lidenskaber, og hvor dygtigt og udholdende han end i »Nord og Syd«, som han begyndte at udgive efter sin hjemkomst, førte kampen, så måtte han jo sande, at det forslår kun lidet, hvad der siges en gang om ugen i et blad, der tæller 1500 holdere, mod de mange blades daglige udgydelser, der læses af tusinder og atter tusinder, og som så godt som alle var enige om at stæmple ham, der talte imod disse følelser og lidenskaber, som *unational*, en beskyldning, der gik så meget lettere i hoben, som G. var jøde!

Goldschmidt værgede sig træffende og vittigt mod dette: »At være rigtig national, det består i at ville et ideal og lukke øjnene for virkeligheden, at ønske det bedste og foranledige ting, der fører til det værste; at tilbyde sig som vejviser, gå ufortrødent fremad, føre folket ud i et morads og beskylde den for »hjærteløshed«, som sagde, det var et morads.« »Men unational er den, der viser folket virkeligheden og beder det samle al sin kraft, al sin selvbeherskelse lige over for den. Dog, er dette virkelig unationalt, saa tilstår vi, at vi gør os den største umage for at være det.«

Goldschmidt så tydeligt nok, at hans politiske og nationale syn ikke kunde føre sejren hjem, men han trøstede sig ved, at verden stadig vil gå frem, og at den endelige dom tilhører historien.

Nu er der åbenbart mange, som står rede til at gøre netop de dumheder om igen, som G. forgæves advarede mod at begå, og mens historien har givet hans advarsler det soleklareste medhold, råber de fremdeles af deres lungers fulde kraft, at det dumme er det eneste rette og det rigtig nationale, mens det er hjærteløst, jødisk og unationalt at tage klogt hensyn til virkeligheden. Gid da så G. alligevel må få ret i det om fremgangen, så vi, om end i sidste øjeblik, viger tilbage for dumhederne! —

Kyrre bestæmmer Goldschmidts udvikling som »en stigende spiralslyngning, der bestandig løfter ham det evige mere nær«.

Hans første periode er rent æstetisk. Da befrier han sig for sit sinds lidelser gennem sin digtning. Da den lidenskabelige smærte over undtagelsesstillingen, han som jøde må nøjes med i det samfund, han så inderligt gærne vil tilhøre, har tændt flammer i hans sjæl, som truer med at brænde ham op, digter han »En jøde« og hæver sig som en Fugl Fønix over bålet.

Noget lignende gentager sig vel mange gange senere, men han opdager dog efterhånden faren ved denne æstetiske selvbefrielse i forhold til livets vanskeligheder. På udenlandsrejsen går det ethiske forhold til livet op for ham med styrke, og i »Hjemløs« bliver det æstetisk-ethiske problem genstand for drøftelse. Mere og mere hævder han, at det æstetiske i sig selv er goldt, negativt og for at få virkelig berettigelse skal gennemtrænges af det ethiske, være tjener for det ethiske. Det er falskt, at poesien ikke har andre mål end sig selv, nej, den er underkastet sædelighedens idé. Men heraf følger, at det også for digteren er værdifuldere at forholde sig ethisk end æstetisk til livet. Og det betyder, at blikket må rettes ikke ud ad, men ind ad.

Men det er ikke let for den tidligere Corsarhøvding, for den i ikke ringe grad forfængelige, for den æstetisk så rigt udstyrede at efterkomme det ethiske krav. Han siger selv: »Ingen véd bedre end netop den, som har fået øje på idealet, hvor ofte man svigter det.« Men »han stræber alvorligt efter at nære sjælen med sandhed og retfærdighed, for efter døden at kunne følge med de salige guders tog«. Men atter, idet fordringen lyder: du må vove dig selv, give dig selv, så begærer hans sjæl vel nok det højeste, men for billigere køb end et sådant selvoffer ad æstetisk vej.

En hindring og — ved overvindelsen af hindringen — en hjælp blev ham det religiøse liv, han mødte i udlandet. Her forkyndte man ham, at den personlige Gud ikke var til, derimod

nok noget guddommeligt, nemlig i mennesket selv. Det bæres ham i møde med alvor og kraft, af stærke personligheder. Det gjorde indtryk, det voldte tvivl. Men Goldschmidt, jøden kunde ikke slippe gudstroen, og under brydning med tvivlene, i ethisk kamp for gennem alt at frelse sin personlighed slynger hans udvikling sig op ad, mod en oprindeligere og renere jødedom, hvis kærne var guddommen: Nemesis, og G. lærer — religiøst — at kunne »ofre« alt: politik, poesi, timelig lykke og ære for i personlig forstand at kunne vinde det højeste. — —

Endelig giver Kyrre mange hidtil ukændte indblik i Goldschmidts erotiske liv.

Og vi har i dette en genspejling af hans udvikling.

Da han i sin ungdom var æstetisk beruset, styrtede han sig blindt ind i et forhold til en brovægterdatter på Kristianshavn? Men den ethiske retningslinje, han slog ind på under udenlandsrejsen, førte ham til: Efter sin hjemkomst ægtede han denne pige for straks efter at lade ægteskabet opløse, men så hans og hendes 3-årige søn derved fik den ægtefødtes ret.

Han betragtede ikke ved denne handling skylden som udslettet, men han adlød derved, hvad der nu stod for ham som hans ethiske pligt. Livet igennem bøjede han sit hoved under den begangne brøde, så dæri kilden til megen ulykke og lidelse (Nemesis).

Goldschmidt forelsker sig ofte: i unge piger og i gifte kvinder. Men det er altid en ideal, poetisk kærlighed, uden begær; den sætter hans sind i stærk bevægelse, tilfører ham nyt liv, ny ungdom og virker inspirerende på hans poesi. Disse kvinder digter igennem ham, mens »folk roser bøgerne og tror, forfatteren selv har digtet dem«.

Han bærer i sit bryst et idealt kvindebillede. Når han møder en kvinde, i hvem han ser dette ideal realiseret, drages han med stærkeste sympati imod hende, og han føler det som kærlighed, rigtig nok som oftest en stærkt smærteblandet, men altid som noget rent, idealt. Og mærker han sin følelse besvaret fra en kvinde, der er bundet i andet forhold, da lyder han den ethiske lov ubetinget, drager sig bort i savn og længsel, heller end at forholdet skulde smudses af mindste plet.

Men da han så møder en kvinde Lodovica de Bretteville, som han kan elske »for kærlighedens skyld«, i højeste alvor tænker på at gøre til sin hustru, men forholdet alligevel ender i et brud,* da trækker han sig tilbage i uhyre smærte, men om dette er der tavshed i hans poesi. Det har været af for dyb personlig art, her har han ikke kunnet befri sig gennem sang. Nej, her er han blevet stillet over for en ethisk-religiøs opgave: uddybelse, inderliggørelse af personligheden, erkændelse af denne lidelse som voldt af hans ungdoms fejltrin, og trøst, som han nu kunde vinde den i Nemesis-troen; alt fuldbyrdes med retfærdighed. — —

Hvad her er givet, er kun en mundsmag af Kyrres store, betydelige bog, som stærkt må anbefales alle yndere af Goldschmidt og hans værk.

V. Brücker.

* Herom har Kyrre tidligere givet et lille skrift: M Goldschmidt og Sibylla.

Spørgsmaal og Tildragelser.

»Den Internationale Højskole«.

Cand. mag. P. Manniche holdt Foredrag i Pædagogisk Selskab Tirsdag den 2. December. En talrig Forsamling dels Medlemmer dels andre interesserede var mødt.

Ung og begejstret talte Hr. Manniche om Planerne for »den internationale Højskole«. Han mindede om, at det endogsaa hørte Middelalderen til at drage til fremmed Land og berige sin Aand. Den Gang var det unge adelige fra alle Lande, der samledes ved Pariseruniversitetet. Men »den internationale Højskole« havde nye Formaal, og Grundlaget skulde være demokratisk. Her i et neutralt Land, — ikke langt fra nogle af de store Lande —, skulde unge Mænd særlig af Haandens Arbejdere bydes ind til et Samliv, hvor Fællesskabet skulde være Ungdommen — og Tidens Alvor og Opgaver. Noget af det sønderslaaede fra den onde Tid skulde her heles, — Folkenes Forbund skulde her faa Kød og Blod, idet unge Mænd af forskellig Nationalitet, ogsaa fra fjendtlige Lejre, her skulde lære Broderfølelsen at kende.

Den grundtvigske Højskole vil i mange Dele blive taget til Rettesnor: ved den fremtrædende Plads, Historieundervisningen vil faa, det etiske, karakterdannende Formaal og det kristelige Livssyn som Grundlag for Skolens Arbejde. Men i meget vil Skolen bryde nye Veje. »Den internationale Idé« er ny, og fremtrædende Plads vil blive indrømmet alt vedrørende de sociale Ideer og den nyere Tids Samfundsproblemer. Megen Glæde og Nytte venter Hr. Manniche sig af at optage efter engelsk

Mønster den gruppevise Inddeling af Eleverne i »Huse« under en Husforstanders Ledelse. Legemligt Arbejde (især Havedyrkning), der er stærkt fremme i Skolens Program, skal ogsaa udføres af Eleverne gruppevis. Disse Grupper skulde ikke være klikevis, men blandede af forskellige Nationer — den mest praktiske Maade at komme over Sprogvanskelighederne paa.

Tysk og *Engelsk* tænkes som Undervisningssprog, og en tysk og engelsk indfødt Lærer vil sandsynligvis blive knyttet til Skolen. Den teoretiske Undervisning i Sprog vil ske *klassevis* med Elever fra samme Land — i Begyndelsen vil det samme være Tilfældet ogsaa for andre Fag — altsaa for danske Elever paa Dansk. Senere vil der i Undervisningen foruden Foredrag blive lagt Vægt paa *Studiekredse* og, — da de Elever, der vil søge denne Skole antages at have nydt Undervisning som voksne —, paa *Selvstudium*.

Hr. Manniche fremhævede, at Skolen vilde være *upolitisk*, den kunde trods sit demokratiske Formaal godt tage mod konservative Talere. — Den vilde især arbejde med Lærere, der delte det *kristne* Livssyn — men dog vilde Skolen staa aaben for Foredragsholdere fra andre Lejre — og Skolen vil staa frit overfor de forskellige Bekendelser. Her kan Græsk-Katolsk og Romersk-Katolsk mødes med Reformert, Protestantisk og de engelske Kirkeafdelinger. Flere Gange nævnte Hr. Manniche, at der tilsigtedes »en Fornyelse af den kristne Livsopfattelse i demokratisk Retning«. Og hvad han mente med disse Ord, synes jeg, jeg finder forklaret i hvad han sagde senere i Foredraget: at større Kundskaber og Styrke betyder større Kærlighed og Tjenersind, og at de stærke Individer maa begrænse deres Fornødenheder af Hensyn til de svagere i den Kamp for Tilværelsen, der forestaar. —

I September Maaned blev der dannet et Skoleraad af Mænd fra Videnskabens, Skolens og det praktiske Livs Omraader.

Skoleraadet valgte til Skolens Bestyrelse: Cand. mag. Manniche og hans fleraarige Medarbejdere for Skoleplanen Fuldmægtig C. Hegermann-Lindencrone og Ingeniør Jochimsen.

Efter Foredraget fulgte Forhandling — som langt fra blev nogen Kritik eller stærk Imødegaaelse af de fremførte Tanker, — tværtimod, der blev givet Udtryk for stærk Tilslutning og Glæde fra flere Sider, bl. a. fra Formanden i Pædagogisk Selskab, *Halle*, fra Forstander *Jakobsen*, Købmandsskolen, der kaldte Tanken *genial* og ønskede den al Fremme, skønt han ikke oversaa de store Vanskeligheder. De sproglige Vanskeligheder blev fra flere Sider fremhævede. Fuldmægtig *Hegermann-Lindencrone* troede dog ikke de blev saa store som ment. De fleste unge Mennesker, der kommer paa denne Skole, har ikke gennemgaaet de højere Skoler som Børn, hvor de bliver indpodet med en saadan Skræk for at gøre Fejl i Sprog, at det falder svært at frigøre sig og tale ud. Inspektør *Benzon*, Jonstrup, slog stærkt til Lyd for Gymnastikken og Sløjden. Gymnastikinspektør *Kaare Teilmann* gjorde nogle Spørgsmaal af praktisk Art om Skolens Beliggenhed og Størrelse.

En yngre Lærer fremhævede Idrætten som noget særlig samlende for unge. Lærer *Illeris* talte om Erfaringer, han havde gjort paa en engelsk Skole, hvor Eleverne selv udførte alt Arbejdet ogsaa det huslige. Flere havde Ordet for at hylde det legemlige Arbejde — i en saadan Maalestok, at man skulde synes, at det ene Aar, der var tænkt som Skoletid, vilde blive altfor kort, naar det desuden skulde være et Midtpunkt for aandelige Sysler.

Bryggeriarbejder *Jönsson* gav et vægtigt Indlæg. Han vidnede om den Trang, der boede hos Arbejderne til god Oplysning. Han lagde ikke Skjul paa det Had, der var i Arbejderstanden mod Kapitalismen og den Bitterhed, det havde affødt, at de saa længe var bleven holdt uden for den højere Oplysning. »I flere Aar har jeg haft Hr. Manniche til Lærer ved de billige Aftenskoler ude paa Vesterbro, og der har jeg forstaaet, at god Oplysning blandt Arbejderne er nødvendig for at hjælpe dem til *Fordrageligheden Aand*.« —

Hr. Manniche foreviste en Tegning af Skolen som den muligvis kom til at se ud. Desuden gentog han, at der tænktes paa et større Havebrug og, hvis Skolen voksede, et rigtigt Landbrug — og muligvis ogsaa Værksted. — Nu gælder det altsaa Indsamlingen, at Skoletanken kan blive virkeliggjort.

J.

I Ugens Løb.

Alfred Dalin døde den 9. december i Stockholm. I ham har det svenske skolevæsen mistet en af sine bedste mænd. I Huskvarna, den lille svenske fabriksby, blev han lærer i 1879, kun 21 år gammel, og der udrettede han i over 40 år et stort arbejde, især indenfor folkeskolen, så byen blev noget af en mønsterby i den henseende. Også i lærernes foreninger og tidsskrift gjorde han sig stærkt gældende, for en stor del i samarbejde med Fridtjuv Berg. Det var Dalin, som fik den tanke at formå Sveriges bedste forfattere til at skrive læsebøger for folkeskolen, og den første frugt af dette blev Selma Lagerlöfs »Nils Holgersson«. I 1913 blev han medlem af det svenske skolevæsens øverste ledelse og kom også som »undervisningsråd« til at gøre et godt arbejde. En del danske vil sikkert mindes ham fra de private nordiske skolemøder.

M. Kr.

INDHOLD:

Arne Møller: En Mand fra Mellemslesvig.
Olaf Andersen: H. P. Hanssen-Nørremølle.
Asger Højmark: Friskolerne og Statsunderstøttelsen.
H. Helweg: Til Morten Larsen og Valdemar Brücker.
V. Brücker: Hans Kyrre: M. Goldschmidt. I—II.
J.: Den internationale Højskole.

Tidens Strøm.
Anders Vedel: December 1919.
Smuts: En Appel til Amerika.
A. V.: Lloyd Georges Stilling til de liberale. Er Asquith Bolsjevik?

Udgivet af **Konrad Jørgensen,** Kolding. Redigeret af **Helge Skovmand.**
Trykt i Udgiverens Bogtrykkeri i Kolding.

TILLÆG TIL HØJSKOLEBLADET.

Nr. 52. | Fredag den 26. December. | 1919.

Fra Sønderjylland.

I Efteraaret samledes en Kreds af skoleinteresserede Mænd om Oprettelsen af *en dansk Privatskole i Haderslev*, hvor Børnene kunde faa en sund og god Oplysning paa deres Modersmaal, og hvor de kunde paavirkes i dansk Aand. Man anmodede Byen om Lokale til Skolebrug og fik et imødekommende Svar. Et Par Skolestuer blev taget i Brug og alt saa ud til at spænde roligt og fredeligt af, da der pludselig kom en Trusel fra Statsmyndighederne om at Skolen vilde blive lukket. Samtidig fik Kommuneskolernes Førstelærere Paabud om at sørge for, at alle Børnene besøgte den offentlige Skole. Myndighederne motiverede deres Fremfærd med, at Skolen ikke kunde garantere Børnene det samme Maal af Kundskaber som Kommuneskolen. Man søgte Forhandling, men mødte Vanskeligheder, som ikke godt kunde forklares med andet end Mangel paa god Vilje. Denne Opfattelse gjorde man gældende i en Notits i Byens Dagblade. Der indløb da fra Borgmesteren en Berigtigelse, der hævdede, at det aldeles ikke var Mangel paa god Vilje til at forstaa, der havde medført Myndighedernes Skridt, men at man i en velordnet Statsorganisme maatte hævde Skolens Ret til at undersøge, om Skolen virkelig var forsvarlig.

Igennem hele Skrivelsen mærkes den gængse tyske Opfattelse, at Staten har den største Interesse i Skolen og derfor ogsaa Ret til Indblanding i dens Anliggender. Fra den danske Side hævdes jo, at det er Forældrene, der først og fremmest er interesserede i, at Børnene faar en sund og god Oplysning. Her er Udgangspunktet for Forskellen mellem tysk og dansk Skolevæsen.

N. C. N.

Kundgørelser.

Ubberup Højskole,
Værslev.
Kvindehøjskole baade Vinter (Novbr.—Marts) og Sommer (Maj —Juli). Skoleplan sendes.
Harald Balslev.

Tilskærerskolen
ved Kristine Olsen (forh. Marie Steffensen). Snitmønstertegning, Tilskæring og Kjolesyning. Kortere og længere Kursus til privat Brug. Lærerinder uddannes. Indm. dgl. 12—2 i Helgolandsgade 11, 2. S., København. Plan sendes.

Dalum Landbrugsskole
pr. Hjallese, ½ Mil fra Odense.
9 og 6 Maaneders Kursus for Landmænd.
Mdrs. Kursus for Mejerister.
Uddannelse af Kontrolassistenter.
Undervisningsplan og nærmere Oplysning ved Th. Madsen-Mygdal.

Husmandsskolen ved Odense.
5 Mndr.s Karleskole med Landbrugsundervisning Novbr.-Marts.
3 og 5 Mndr.s Pigeskole med Husholdningsundervisn. fra 3. Maj.
I Sommer- og Vinterhalvaaret forskellige korte Kursus i Husholdning, Havebrug o. a. Fuld Understøttelse gives. Skriv efter Skoleplan. Jakob E. Lange.

Husholdningskursus
(Maj—Septbr.) paa Aarslev Havebrugsskole pr. Aarslev, Fyn.
Amtsunderstøttede Elever modtages.
Underst. søges inden 1. Novbr.
Undervisningsplan og nærmere Oplysninger ved Karen Busk.

Baungaard Husholdningsskole, Vejen St.
Kursuset begynder 4. Maj.
R. la Cour Madsen. J. Kr. Madsen.

Martha Sahls Fagskole for Husholdning.
3 Mdrs. Kursus for viderekomne — med eller uden Pension — April—Juni. Program sendes.
Helenevej 1 A. Telef. 12,424. København.

Odder Højskole.
Skole for Karle fra Nov.—April og for Piger fra Maj—August.
Skoleplan sendes.
C. P. Corneliussen. A. Kr. Dolleris.

Bornholms Højskole
pr. Almindingen.
Skoleplan sendes. Andr. Hansen

Stevns Landbrugsskole
pr. Storehedinge. Tlf. Havnelev 27.
5, 6 og 9 Maaneders Landbrugskursus fra November.
Kontrolkursus i April.
Lars Rasmussen.

SORØ FOLKEHØJSKOLE — PIGESKOLE —
Maj-Juli og Nov.-Marts
Skoleplan fra Forst. A. D. Dalsgård.

Holsted Efterskole
pr. Holsted.
Sommerskolen for unge Piger fra 15 til 18 Aar begynder 3. Maj. Indmeldelser modtages af undertegnede. A. Grand.

Galtrup Højskole, Mors.
Karleskole (med Landbrugs- og Haandværkerundervisning) fra 3. Novbr. til 31. Marts. Fortsættelsesskole samme Tid. Skoleplan frit.
Jakob Lykke.

Vejstrup Højskole,
Vejstrup St. (Fyn).
Pigeskole fra Maj til August.
Karleskole fra Novbr. til April.
Thøger Bissing

Krabbesholm Højskole,
Skive.
Pigeskole fra 3. Maj til 1. August.
Karleskole (Haandværkerafdel.) 3. Novbr.—1. April.
Fortsættelsesafdel. (m. Seminarieforberedelse) 3. Nov.—1. April eller 1. Juli. Oplysning hos
J. Liengaard. Olav Kjems.

Pladser søges.

Husbestyrerinde.
En Gaardmandsdatter, 22 Aar, søger Plads til 1. eller 15. Jan., helst hos en Højskole- eller Embedsmand, eventuelt paa en Gaard. Gode Anbefalinger fra tidligere Pladser.
Karoline Nielsen,
Boldrupgaard pr. Nørager.

En Pige, 25 Aar, søger Plads til 1. Januar ell. 1. Februar enten som Kokkepige eller Enepige.
Billet bedes sendt til »Højskolebladet«s Kontor under Mærket »897« med Oplysninger om Løn o. s. v.

Elise Beyers Højskolehjem, Oldenborggade lige ved Banegaarden **Fredericia.** Telefon 207.

Aarhus Højskolehotel (ligefor Hovedbanegaarden) anbefales. Centralvarme, elektrisk Lys og W. C. Karen Sejersen.

Odense Højskolehjem, Dronningensgade 2 (ved Siden af Fyns Forsamlingshus). Telefon 3718. Rejsende og Pensionærer modtages. J. R. Højby.

Aarhus Højskolehjem, Klostergade 32. (Med Sporvogn til Guldsmedegade). Telf. 535. Marie Hansen.

„Det ny Højskolehjem“, Helgolandsgade 15, 2. Sal, København, tæt ved Hovedbanegaarden. Gode Værelser. Ingen Drikkepenge. Telef. Vester 2860. Marie Daugaard.

Kolding Højskolehjems Hotel, Jærnbanegade. Telefon 112.

Slagelse Højskolehjem (2 Minutter fra Banegaarden), St. Mikkelsgade. Telefon 262. Christiane Brandt.

Esbjærg Højskolehjem, Skolegade ved Siden af Raadhuset, fem Minutters Gang fra Banegaarden. — Telefon 301.

Københavns Højskoleforenings Pensionat & Gæstehjem Svanholmsvej 15 (v. Gl. Kongevej. Telf. 12191.

Varde Højskolehjem, Storegade.

Kerteminde Højskolehjem, Langegade 37. Telefon 147. Marie og Camilla Hvidtfeldt.

KONRAD JØRGENSENS BOGTRYKKERI — KOLDING
Specialitet: Nodetryk.

